

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

(మూలమ్)

పారాయణ విధి సముపేతమ్

శ్రీ రామచంద్ర: శ్రితపారిజాత సమస్తకల్యాణ గుణాభిరామ: ।
సీతాముఖాంభోరుహ చంచరీక: నిరంతరం మంగళమాతనోతు ॥

గాయత్రీ ప్రచురణలు, హైదరాబాద్ - 10

**సమస్త పురుషార్థ ప్రద
శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణము
పారాయణ విధిసముపేతము
పూర్వ భాగము
బాల, అయోధ్య, అరణ్య కాండలు**

సంపాదకులు :

డా॥ నల్లంతిగళ్ లక్ష్మీనరసింహాచార్య

విశ్రాంత ఆంధ్రోపన్యాసకులు

గాయత్రీ ప్రచురణలు

హైదరాబాద్ - 500 010.

శ్రీ మద్వాల్మీకి రామాయణము

మూలము (పూర్వ భాగము)

బాల, అయోధ్య, అరణ్య కాండలు

సంపాదకులు : డా॥ నల్లంతిఘళ్ లక్ష్మీనరసింహాచార్య

ప్రథమ ముద్రణ : సర్వజిత్ సంవత్సరము (2007)

ద్వితీయ ముద్రణ : విరోధి కార్తీకము

ప్రతులు : 500

ప్రతులకు :

శ్రీమతి యన్. రంగనాయకమ్మ గారు

7-1-110, రెడ్డి ఎన్క్లేవ్, దేవుని అల్వాల్,

హైదరాబాద్ - 500 010. సెల్ : 9247355355

ముద్రణ :

దీప్తి టెక్నికల్స్ ప్రింటర్స్, దీప్తి, సి-15,

బాలాజీనగర్, గాంధీనగర్, హైదరాబాద్-500080

సెల్: 9949703224

కూర్పు :

నేరెళ్ళ వేణు గోపాలాచార్య

అల్వాల్, సికిందరాబాద్ 500010

సెల్: 9440547660

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణ పారాయణ పద్ధతి

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణ పారాయణ
ప్రారంభమునకు యోగ్యమైన దేశకాలములు
(బ్రహ్మాండపురాణము 150వ అధ్యాయమునుండి)

మాసములు	:	చైత్రమాసము	ధర్మవృద్ధిని
		వైశాఖమాసము	సంపదభివృద్ధిని
		జ్యేష్ఠమాసము	సర్వార్థ సంసిద్ధిని
		శ్రావణమాసము	కర్మవృద్ధిని
		భాద్రపదమాసము	సామాన్య ఫలితమును
		ఆశ్వయుజ మాసము	ధనవృద్ధిని
		కార్తిక మాసము	కీర్తివృద్ధిని
		మార్గశీర్షమాసము	అధిక ఫలమును
		మాఘమాసము	ధర్మాది సంపదలను
		ఫాల్గుణమాసము	కార్యసిద్ధిని కలిగించును

ఆషాఢ, పుష్యమాసములందు గురు, శుక్రమాఠములందు పారాయణము ప్రారంభింపరాదు.

తిథులు : పాడ్యమి, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, దశమి, ఏకాదశి, త్రయోదశి అను ఎనిమిది తిథులు ప్రశస్తమైనవి.

వారములు : భానువారము కర్మవృద్ధి
సోమవారము సమస్తపాపనాశనము
బుధవారము శాశ్వతకీర్తి
గురువారము శుభవృద్ధి
శుక్రవారము ధనవృద్ధి కలుగును.

మంగళవారము మరణమును, శనివారము కార్యనాశనమును కలిగించును. కావున ఈ రెండు వారములందు పారాయణమును ప్రారంభింపరాదు.

నక్షత్రములు : అశ్విని, రోహిణి పునర్వసు, పుష్యమి, పుబ్బ, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణం, పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి ప్రశస్తమైనవి.

స్థలము : వృణ్యనదీతీరములు, (గంగా, గోదావరి మొ॥) వృణ్యక్షేత్రములు, (కాశి, అయోధ్యమొ॥దేవాలయములు, తులసి సమీపము, నిత్యాగ్ని హోత్రము ఉండు స్థలము, పూజాగృహము, బ్రాహ్మణు లుండు స్థలము, వైష్ణవులున్న స్థలము, భగవద్భక్తులు ఉండు స్థలము శ్రేష్ఠమైనవి.

శ్రీ వాల్మీకి రామాయణ పారాయణ పద్ధతి (పరాశరపురాణములోని శ్రీరామాయణ మహాత్మ్యముననుసరించి)

1. వాల్మీకి రామాయణమును వసంత నవరాత్రులలో చైత్ర శుక్ల ప్రతిపద మొదలుకొని నవమివరకు పారాయణముచేయవలెను. పుష్యమినాడు (శ్రీరామనవమి పునర్వసునాడు జరుగును కావున దశమినాడు) శ్రీరామచంద్రుని పట్టాభిషేకసర్గ పారాయణముతోపాటు జరుపుకొనవచ్చును.

2. ఆశ్వయుజశుద్ధ ప్రతిపద మొదలుకొని విజయదశమి అని చెప్పే దశమినాడు పట్టాభిషేకసర్గను చదువుచు పట్టాభిషేకము చేసికొనవచ్చును. విజయదశమినాడు రాజ్ఞాం పట్టాభిషేకః అని ఉన్నందువల్ల రాజాధిరాజైనశ్రీరామచంద్రునకు పట్టాభిషేకసర్గ పారాయణముతోపాటు పట్టాభిషేకము చేయవలెను.

3. పునర్వసునాడు ప్రారంభించి తిరిగి పునర్వసు నక్షత్రమునాడు సమాప్తిచేయుట ఒకపద్ధతి. దీనిని పునర్వసు పారాయణమందురు. పునర్వసు నక్షత్రమునాడు 20సర్గలతో ప్రారంభించి ప్రతిదినము 20 సర్గలను చదువుచు చివరిదినమున (రెండవపునర్వసు నక్షత్రమునాడు) మిగిలిన 17 సర్గలు చదువవలెను. మధ్యలో వచ్చు బహుళ లేక శుద్ధ ప్రతిపత్ తిథినాడు పారాయణము చేయక పూజనుమాత్రము చేయవలెను. పునర్వసుపారాయణమును మరియొక పద్ధతిలో కూడా చేయుదురు.

బాలారణ్యాని కిష్కింధాకాండస్త్రిభిస్త్రిభిరహోభిః । షడ్భిరయోధ్యాకాండః చతురష్టాభిస్సుదరస్సమరః ॥

అను శ్లోకప్రమాణముననుసరించి బాలకాండ 3 దినములు (22+28+27=77 సర్గలు) అయోధ్యకాండ

6 దినములు (15+19+19+21+23+22= 119 సర్గలు)అరణ్యకాండ 3 దినములు 24+25+26=75 సర్గలు) కిష్కింధాకాండ 3 దినములు (19+20+28= 67సర్గలు) సుందరకాండ 4 దినములు (13+21+ 18+16=68 సర్గలు) యుద్ధకాండ8 దినములు (12+17+27+11+12+17+18+17=131 సర్గలు)పారాయణము చేయవలెను. ఇట్లు చేసినచో 27 దినములలో పారాయణము పూర్తయగును. ఎక్కువదినములు వచ్చినచో ఇంతకుముందు చెప్పినట్లు పారాయణముమాత్రము చేయక పూజను మాత్రము చేయవలెను.

ఈవిధముగా 24 పునర్వసు పారాయణములు చేసి 24గురు దంపతులను పూజించి శ్రీరామ పట్టాభిషేకము చేయవలెను. ఇట్లు 108 పారాయణములు కూడా చేయవచ్చును.

ఆయా కాండములను పారాయణముచేయుటకు ముందు చేయవలసిన శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానము.

(బ్రహ్మాండపురాణము 147వ అధ్యాయముననుసరించి)

1. బాలకాండ : కాకపక్షధరం దేవం వనమాలా విభూషితమ్

శ్రీరామం బాలకం ధ్యాయేత్ బాలకాండే మునీశ్వర ॥

ధనుర్పాణములు, వనమాలను ధరించిన బాల రామ చంద్రుని ధ్యానింపవలెను.

2. అయోధ్య కాండ :- సీతాదేవీయుతం వీరం సర్వభూషణ భూషితమ్ ।

పితృభక్తం హరిం ధ్యాయేత్ అయోధ్యాకాండ ఉత్తమే ॥

మహావీరుడు, సమస్త ఆభరణములు ధరించినవాడు, పితృ భక్తిపరాయణుడు సీతాదేవీ సమేతుడైన శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని ధ్యానింపవలెను.

3. అరణ్య కాండ :- జటిలం చీరవసనం దండకారణ్య వాసినమ్ ।

మునివేషధరం ధ్యాయేత్ అరణ్యే కాండ ఉత్తమే ॥

జటా జూటము, నారచీరలతో మునివేషముతో ఉండి దండకారణ్య వాసము చేయుచున్న శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని ధ్యానింపవలెను.

4. కిష్కింధా కాండ : సుగ్రీవాదియుతం శ్రీశం భస్మాంగావృతమీశ్వరమ్ ।

మహేశ్వర సమం ధ్యాయేత్ కిష్కింధాకాండ ఉత్తమే ॥

దుమ్ము, ధూళి శరీరమందుండగా సుగ్రీవాది వానరులతో కలసి శంకరునివలె యోగముద్రలోనున్న శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని ధ్యానింపవలెను.

5. సుందర కాండ : చంద్ర బింబ సమాకారం వాంఛితార్థ ప్రదాయకం ।

హనుమత్సేవితం ధ్యాయేత్ సౌందరీ కాండ ఉత్తమే ॥

సీతా వియోగ బాధతో కృశించి చంద్రునివలె తెల్లనైనవాడు హనుమత్సేవితుడు, సమస్త కోరికలను తీర్చువాడగు శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని ధ్యానింప వలెను.

6. యుద్ధ కాండ : రావణాది నిహంతారం బ్రహ్మరుద్రాది సేవితమ్ ।
 సీతాదేవీయుతం యౌద్ధే రామం ధ్యాయేత్ హృదంబుజే ॥
 రావణాది రాక్షసులను సంహరించినప్పుడు బ్రహ్మ, రుద్రుడు, మొదలైన దేవతలు
 సేవించుచుండగా సీతా సమేతుడై యున్న శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని ధ్యానింప వలెను.

అట్లే పై కాండ ధ్యానశ్లోకము తరువాత ఈ క్రింది శ్లోకమును కూడ చదువ వలెను.

శ్రీరామచంద్రః శ్రితపారిజాతః సమస్త కల్యాణగుణాభిరామః
 సీతాముఖాంభోరుహ చంచరీకః నిరంతరం మంగళమాతనోతు ॥

జి జి జి

తమ తమ కోరికలు సిద్ధించుటకు పారాయణము చేయవలసిన రామాయణ ఘట్టములు

(సకల కార్యసిద్ధికి శ్రీమద్రామాయణ పారాయణము అను పుస్తకముననుసరించి)

కోరికలు	కాండ	సర్గాలు	పారాయణఘట్టం	నివేదించవలసినవి
1. సంతానప్రాప్తి	బాల	15, 16	పుత్రకామేష్ఠి	నేయి కలిపిన పాయసం
2. సుఖవ్రసవము	బాల	18	శ్రీరామావతారము	అందుబాటులోనున్న వస్తువు
3. వివాహమునకు	బాల నుందరకాండ	73 లేక 9 దినములలో	సీతాకల్యాణం	అప్పుడే పితికిన పాలు
4. సకలాభీష్టసిద్ధి	బాల	75,76	భార్గవ విజయము	పాయసము, అప్పాలు
5. సంతానమునకు సద్బుద్ధి కలుగుటకు	అయోధ్య	1,2, శ్రీరామగుణ వర్ణనము		ఐదు అరటిపండ్లు
6. ధర్మకార్యసిద్ధికి	అయోధ్య	21,22,23, 24,25	కౌసల్యా రామ సంవాదము	ఐదు అరటిపండ్లు
7. ధన లాభమునకు	అయోధ్య	32	యాత్రాదానము	ఐదు అరటిపండ్లు
8. అధికారుల దగ్గర కార్యసిద్ధికై	అయోధ్య	100	శ్రీరామునిచే రాజ ధర్మోపదేశము	ఐదు అరటిపండ్లు
9. మోక్షప్రాప్తికి	అరణ్య	65,66, 67,68	జటాయు మోక్షము	ఐదు అరటిపండ్లు
10. భూత పిశాచ నివృత్తికి	నుందర	3	లంకా విజయము	ప్రారంభంలో చక్కర పొంగలి, తరువాత అరటిపండ్లు
11. చిత్త చాంచల్యము తొలగుటకు	నుందర	13	మారుతి నిర్వేదము	మినుములపొడి కలిపిన అన్నము
12. దారిద్ర్యనివృత్తికి	నుందర	15	హనుమత్కృత సీతా సందర్శనము	ఐదు అరటిపండ్లు

13. దుఃస్వప్న దోష శాంతికి	నుందర	27	త్రిజటా న్యవృం	వంచదార
14. బంధువు న్యస్థానము చేరుటకు	నుందర	36	అంగుళీయకవ్రదానం	పండ్లు
15. శ్రీరామావచార దోష శాంతికి	నుందర	38	కాకానుగ్రహము	ఐదు అరటిపండ్లు
16. అభీష్ట లాభము	నుందర	41	అశోకవన భంగము	పండ్లు
17. శత్రుజయమునకు	నుందర	42-47	హనుమత్కృత రాక్షససంహారము	అరటిపండ్లు, తేనె
18. ఆవదలు తొలగుటకు	నుందరకాండ యుద్ధ	అంతయు ఒకే దినమున 18	అభయదానం	ఆద్యంతములలో టెంకాయ
19. నమస్త రోగశాంతికి	యుద్ధ	59	రావణ కిరీట భంగం	ప్రారంభమున తేనె
	యుద్ధ లేక నుందరకాండ	107	ఆదిత్యహృదయం అంతా	చివర పాలు
20. నకల దుఃఖ	యుద్ధ నివృత్తికి	116	సీతాంజనేయ నంవాదము	ఐదు అరటిపండ్లు
21. కారాగృహభయ నివృత్తికి	యుద్ధ	117	సీతానయనము	తీపి వస్తువు
22. నకల సౌఖ్య ప్రాప్తికి	యుద్ధ	131	శ్రీరామవట్టాభిషేకం	పొంగలి

సాధారణముగా కామ్య సిద్ధికై చేయు పారాయణమును మండలము (40 దినములు) అర్ధ మండలము (20 దినములు) లేక పాద మండలము (10 దినములు) అను నియమముతో చేయవలెను. లేనిచో మాసము పక్షము ఇత్యాది నియమముతోనైనను సంకల్పము చెప్పకొని పారాయణము చేయవలెను.

కొన్ని సంపుటికరణ శ్లోకములు

శరణాగతికి

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మితి చ యాచతే | అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్ద్రవ్యతం మమ ||

నమస్త వివత్తులు తొలగుటకు, నంవద కలుగుటకు

ఆపదామపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదామ్ | లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమామ్యహమ్ ||

ఆర్తానామార్తిహంతారం భీతానాం భయనాశకమ్ | ద్విషతాం కాలదండం తం రామచంద్రం నమామ్యహమ్ ||

శత్రు శమనమునకు

ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్మది | పౌరుషే చాప్రతిద్వంద్వః శరైనం జహి రావణిమ్ ||

వ్యాధులు నయమగుటకు, నంవదకు

రామభద్ర మహేష్వాస రఘువీర నృపోత్తమ | భో దశాస్యాంతకాస్మాకం రక్షాం దేహి శ్రియం చ మే ||

చంద్రబింబ సమాకారం వాంఛితార్థ ప్రదాయకం | హనూమదర్పితమణిం ధ్యాయే సర్వార్థ సాధకమ్ ||

సీతాం విదేహ తనయాం రామస్య దయితామహమ్ | హనూమతా సమాశ్వస్తాం భూమిజాం శరణం భజే ||

సర్వకార్థసిద్ధికి

జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥
దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్షిష్టకర్మణః । హనుమాన్ శత్రు సైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః ॥
న రావణ సహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ । శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః ॥
అర్దయిత్వా పురీం లంకామ్ అభివాద్య చ మైథిలీమ్ । సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరాక్షసామ్ ॥

కార్య సాధనకు (ఏదైన ఒక్క శ్లోకము)

కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే బలోదయః ॥
త్వమస్మిన్ కార్యనిర్వోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ । హనుమన్ యత్నమాస్థాయ దుఃఖక్షయకరో భవ ॥
జానకీ శోకహర్తా చ హరిర్మర్కట మర్మటః । లక్ష్మణ ప్రాణదాతా చ పాయాన్మాం రామకింకరః ॥
బుద్ధిర్బలం యశోదైర్యం నిర్భయత్వమరోగతా । అజాడ్యం వాక్పటుత్వం చ హనుమత్ స్మరణాద్భవేత్ ॥

సర్వార్థసిద్ధికి

సుప్రసన్నః శాంతమనాః సత్యసంధో జితేంద్రియః । ధర్మజ్ఞో నయసారజ్ఞో రాజా దాశరథిర్షయా ॥

మొదలు పెట్టిన పని పూర్తియగుటకు, భగవదనుగ్రహ ప్రాప్తికి

నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై
నమోఽస్తు రుద్రేంద్ర యమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్క మరుద్గణేభ్యః ॥

క్షిప్తమైన పనులు కూడ పూర్తియగుటకు

సర్వాన్ లోకాన్ సుసంహృత్య సభూతాన్ సచరాచరాన్ । పునరేవ తథా స్రష్టుం శక్తో రామో మహాయశాః ॥

నమస్త శుభములకు

తదున్నసం పాండురదంతమవ్రణం శుచిస్మితం పద్మపలాశ లోచనమ్ ।
ద్రక్ష్యే తదార్యా వదనం కదాన్వహం ప్రసన్నతారాధిప తుల్యదర్శనమ్ ॥

శ్రీవాల్మీకి రామాయణమును ప్రారంభించుటకు ముందు

శ్రీవాల్మీకి రామాయణమును భగవదర్పణ భావనతోగాని లేక ఏవేని కోరికలతో గాని పారాయణము చేయవలెనని అనుకొన్నప్పుడు తొలుత పరిశుద్ధుడై సుఖాసన మున కూర్చొని మంచి నేయి లేక నూపుల నూనెతో దీపమును వెలిగించి శుద్ధి కొరకు ఆచమనముచేసి కర్మాంగమైన ఆచమనమును కూడ తరువాత చేయవలెను.

ఇట్లు రెండు ఆచమనముల చేసిన తరువాత దేశకాలములనుచ్చరించుచు--- గోత్రస్య----- నామ ధర్మపత్నీ సమేతస్య-----నామధేయస్య మమ దురితక్షయ ద్వారా సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమాత్సమేత శ్రీరామచంద్రస్వామినః కృపా కటాక్షసిద్ధ్యర్థం/కృపాకటాక్షేణ-----సిద్ధ్యర్థం (ఇచ్చట తమ కోరికను చెప్పుకొన వలెను.) శ్రీవాల్మీకిరామాయణ/శ్రీ వాల్మీకి రామాయణే-----ఘట్ట/-----కాండ పారా యణమహం కరిష్యే అనుచు తీర్థమును పశ్యేములో వదలిపెట్టవలెను.

తరువాత పారాయణ ప్రారంభశ్లోకములను చదువవలెను.

శ్రీరామాయణ గ్రంథపూజా

అస్మిన్ శ్రీకోశే సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమాత్సమేత శ్రీ రామచంద్ర స్వామినం ఆవాహయామి.
సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమాత్సమేత శ్రీరామచంద్ర స్వామినే రత్నసింహాసనం సమర్పయామి. అర్ఘ్యం సమర్పయామి (ఒకమారు), పాద్యం సమర్పయామి (రెండుమార్లు) ఆచమనీయం సమర్పయామి (మూడుమార్లు) స్నానం సమర్పయామి, షోఠవస్త్రం సమర్పయామి, స్నానానంతరం శుద్ధ ఆచమనీయం సమర్పయామి, వస్త్రయగ్మం సమర్పయామి యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి, ఆభరణాని సమర్పయామి, గంధాన్ధారయామి, అక్షతాన్ సమర్పయామి, పుష్పైః పూజయామి

ఓం కేశవాయనమః	ఓం నారాయణాయ నమః
ఓం మాధవాయనమః	ఓం గోవిందాయ నమః
ఓం విష్ణవేనమః	ఓం మధుసూదనాయ నమః
ఓం త్రివిక్రమాయనమః	ఓం వామనాయ నమః
ఓం శ్రీ ధరాయ నమః	ఓం హృషీకేశాయ నమః
ఓం పద్మనాభాయనమః	ఓం దామోదరాయ నమః

అనుచు పుష్పములు లేక తులసిచే పూజింపవలెను.

ధూపమాప్రూపయామి, దీపం దర్శయామి అనుచు ధూపదీపములను సమర్పించి ఆచమనము కూడ మూడు మార్లు సమర్పించవలెను. తరువాత అరటిపండ్లు మొదలైన పండ్లను నైవేద్యం సమర్పయామి అనుచు నివేదించి ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి, హస్తా ప్రక్షాళయామి, ముఖప్రక్షాళనం సమర్పయామి, పాదప్రక్షాళనం సమర్పయామి, పునః ఆచమనం సమర్పయామి అనుచు ఆచమన మును మూడుమార్లు ఇచ్చి తాంబూలం సమర్పయామి కర్పూరనీరాజనం దర్శయామి అనుచు కర్పూరహారతినిచ్చి ఛత్ర చామరాది సమస్త రాజోపచారాన్ సమర్పయామి అనుచు శ్రీ సీతారామచంద్రస్వామికి సమస్తరాజోపచారములను చేసినట్లు భావింపవలెను.

తరువాత గాయత్రీ రామాయణమును ఆయా కాండ ధ్యానశ్లోకమును శ్రీరామచంద్రః శ్రితపారిజాతః ఇత్యాది శ్లోకమును, శ్రీ సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః అనుచు తరువాత ఇష్టమున్నచో సంపుటి శ్లోకములను చదువుచు పారాయణ మును ప్రారంభింపవలెను. సంపుటి శ్లోకములను సర్గ ప్రారంభమున మరియు సర్గాంతమున చదివినచో చాలును, ప్రతి శ్లోకమునకు సంపుటి చేయనక్కరలేదు.

నాటి పారాయణమందలి చివరిసర్గలోని చివరి శ్లోకమును రెండు సార్లు చదువుట సంప్రదాయము.

ఇట్లు పారాయణము పూర్తిచేసిన తరువాత పారాయణ సమాప్తియందు చదువ వలసిన శ్లోకములనన్నిటిని చదివి మయా కృతేన అద్యతన శ్రీరామాయణ----- ఘట్ట/-----కాండ పారాయణేన సీతాలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్న హనుమత్పమేత శ్రీరామచంద్రస్వామీ సుప్రీతః సుప్రసన్నో వరదో భవతు అనుచు ప్రార్థించి

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు యద్భవేత్ |తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే||
అనుచు క్షమాప్రార్థన చేసి

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్ |

కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి ||

శ్రీమన్నారాయణ చరణారవిందార్పణమస్తు అనుచు పారాయణ ఫలమును సీతారామచంద్రస్వామికి సమర్పింపవలెను.

తరువాత నైవేద్యమును పెట్టి మంగళ హారతి నీయవలెను.

శ్రీవాల్మీకి రామాయణ పారాయణ ప్రారంభంలో పఠించవలసిన శ్లోకములు

శ్రీ వైష్ణవ సంప్రదాయము

- శ్రీశైలేశదయాపాత్రం ధీభక్త్యాదిగుణార్ణవమ్ | యతీంద్రప్రవణం వందే రమ్యజామాతరం మునిమ్ ||1
లక్ష్మీనాథసమారంభాం నాథయామునమధ్యమామ్ | అస్మదాచార్యవర్యంతాం వందే గురుపరంపరామ్ ||2
యో నిత్యమచ్యుతవదాంబుజయుగ్గురుక్మ వ్యామోహతస్తదితరాణి తృణాయ మేనే |
అస్మద్గురోర్భగవతోఽస్య దయైకసింధోః రామానుజస్య చరణౌ శరణం ప్రపద్యే || 3
మాతా పితా యువతయస్తనయా విభూతిః సర్వం యదేవ నియమేన మదన్వయానామ్ |
ఆద్యస్య నః కులపతేర్వకుళాభిరామం శ్రీమత్తదంఘ్రియుగళం ప్రణమామి మూర్ధ్నా || 4
భూతం సరశ్చ మహదాహ్వాయ భట్టనాథ శ్రీభక్తిసార కులశేఖర యోగివాహాన్ |
భక్తాంఘ్రిరేణు పరకాల యతీంద్రమిశ్రాన్ శ్రీమత్పరాంకుశమునిం ప్రణతోఽస్మి నిత్యమ్ || 5

పితామహస్యాపి పితామహాయ ప్రాచేతసాదేశఫలప్రదాయ ।

శ్రీభాష్యకారోత్తమదేశికాయ శ్రీశైలపూర్ణాయ నమో నమస్తాత్ ॥

6

ఈవిధంగా తమ సంప్రదాయానుసారంగా ఆచార్య పరంపరాశ్లోకములను అనుసంధానించి.

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ । ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే ॥ 7

యస్య ద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతమ్ । విఘ్నం నిఘ్నంతి సతతం విష్వక్సేనం సమాశ్రయే ॥8

జ్ఞానానందమయం దేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిమ్ । ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవముపాస్మహే ॥ 9

అభంగురకలాదాన స్థూలలక్షత్వమీయుషే । తుంగాయ మహాసే తస్మై తురంగాయ ముఖే నమః ॥ 10

కూజంతం రామ రామేతి మధురం మధురాక్షరమ్ । ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్ ॥11

వాల్మీకేర్మునిసింహస్య కవితావనచారిణః । శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిమ్ ॥ 12

యః పిబన్ సతతం రామచరితామృతసాగరమ్ । అత్తప్తస్తం మునిం వందే ప్రాచేతసమకల్పషమ్ ॥ 13

గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసమ్ । రామాయణమహామాలారత్నం వందే లిలాత్మజమ్ ॥ 14

అంజనానందనం వీరం జానకీశోకనాశనమ్ । కపీశమక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరమ్ ॥ 15

అమిషీకృతమార్తాండం గోష్పదీకృతసాగరమ్ । తృణీకృతదశగ్రీవమ్ ఆంజనేయం నమామ్యహమ్ ॥ 16

మనోజవం మారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్ ।

వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి॥ 17

ఉల్లంఘ్య సింధోస్సలిలం సలీలం యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః।

ఆదాయ తేనైవ దదాహ లంకాం నమామి తం ప్రాంజలిరాంజనేయమ్ ॥ 18

ఆంజనేయమతిపాటలాననం కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహమ్ ।

పారిజాతతరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననందనమ్ ॥ 19

యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిమ్ ।

బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాంతకమ్ ॥ 20

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే । వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా ॥ 21

చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరమ్ । ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్ ॥ 22

శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా । స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ॥

వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ । పునాతి భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ ॥ 24

శ్లోకసారసమాకీర్ణం సర్గకల్లోలసంకులమ్ । కాండగ్రాహమహామీనం వందే రామాయణార్ణవమ్ ॥ 25

యః కర్ణాంజలి సంపుటైరహరహస్సుమ్యక్ పిబత్యాదరాత్వాల్మీకేర్వదనారవిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు

జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణైరత్యంతసోపద్రవంసంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమాన్ విష్ణోః పదం శాశ్వతమ్ ॥

తదుపగతసమాససంధియోగం సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధమ్ ।

రఘువరచరితం మునిప్రణీతం దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్యమ్ ॥ 27

శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజమప్రమేయం సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపమ్ ।

ఆజానుబాహుమరవిందదళాయతాక్షంరామం నిశాచరవినాశకరం నమామి ॥ 28

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామండపేమధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితమ్ ।

అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరంవ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే ఆఖ్యమ్॥

అనుచు ఆచార్యాది స్తుతి చేసి శ్రీరామాయణ పారాయణాంగత్వేన శ్రీరామాయణ గ్రంథపూజామహం కరిష్యే

అనుచు తీర్థమును పశ్యేరములో వదలిన తరువాత శ్రీకోశాన్ని (రామాయణ గ్రంథాన్ని) పూర్వము తెల్పినట్లు

పూజింపవలెను.

పారాయణ సమాప్తిలో పరించవలసిన శ్లోకములు

- ఏవమేతత్ పురావృత్తమ్ ఆఖ్యానం భద్రమస్తు వః । ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ణతామ్ ॥1
 లాభస్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాభవః । యేషామిందివరశ్యామో హృదయే సుప్రతిష్ఠితః ॥ 2
 కాలే వర్షతు వర్షన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ । దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణాస్సంతు నిర్భయాః ॥ 3
 కావేరీ వర్ణతాం కాలే కాలే వర్షతు వాసవః । శ్రీరంగనాథో జయతు శ్రీరంగశ్రీశ్చ వర్ణతామ్ ॥ 4
 స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః ।
 గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం లోకాస్సుమస్తాః సుఖినో భవంతు ॥ 5
 మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాబ్ధయే । చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళమ్ ॥6
 వేదవేదాంతవేద్యాయ మేఘశ్యామలమూర్తయే । పుంసాం మోహనరూపాయ పుణ్యశ్లోకాయ మంగళమ్ ॥ 8
 విశ్వామిత్రాంతరంగాయ మిథిలానగరీపతేః । భాగ్యానాం పరిపాకాయ భవ్యరూపాయ మంగళమ్ ॥ 8
 పితృభక్తాయ సతతం బ్రాతృభిః సహ సీతయా । నందితాఖిలలోకాయ రామభద్రాయ మంగళమ్ ॥ 9
 త్యక్తసాకేతవాసాయ చిత్రకూటవిహారిణే । సేవ్యాయ సర్వయమినాం ధీరోదారాయ మంగళమ్ ॥ 10
 సౌమిత్రిణా చ జానక్యా చాపబాణాసిధారిణే । సంసేవ్యాయ సదా భక్త్యా స్వామినే మమ మంగళమ్ ॥11
 దండకారణ్యవాసాయ ఖండితామరశ్రతవే । గృధ్రరాజాయ భక్తాయ ముక్తిదాయాస్తు మంగళమ్ ॥ 12
 సాదరం శబరీదత్తఫలమూలాభిలాషిణే । సౌలభ్యపరిపూర్ణాయ సత్త్వోద్రిక్తాయ మంగళమ్ ॥ 13
 హనుమత్సమవేతాయ హరీశాభీష్టదాయినే । వాలిప్రమథనాయాస్తు మహాధీరాయ మంగళమ్ ॥ 14
 శ్రీమతే రఘువీరాయ సేతుల్లంఘితసింధవే । జితరాక్షసరాజాయ రణధీరాయ మంగళమ్ ॥ 15
 ఆసాద్య నగరీం దివ్యామభిషిక్తాయ సీతయా । రాజాధిరాజరాజాయ రామభద్రాయ మంగళమ్ ॥ 16
 మంగళాశాసనపఠః మదాచార్యపురోగమైః । సర్వైశ్చ పూర్వైరాచార్యైః సత్కృతాయాస్తు మంగళమ్ ॥ 17
 తరువాత ఇంతకుముందు పెర్కొన్నట్లు పారాయణమును పూర్తి చేయవలెను

స్మార్త సంప్రదాయము

- శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ । ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే ॥ 1
 అగజానపద్మార్కం గజాననమహర్నిశమ్ । అనేకదం తం భక్తానామ్ ఏకదంతముపాస్మహే ॥ 2
 వాగీశాద్వాస్సుమనసః సర్వార్థానాముపక్రమే । యం నత్వా కృతకృత్యాః స్యుః తం నమామి గజాననమ్ ॥ 3
 శారదా శారదాంభోజవదనా వదనాంబుజే । సర్వదా సర్వదాఽస్మాకం సన్నిధిస్సన్నిధిం క్రియాత్ ॥ 4
 యా కుందేందుతుషారహారధవళా యా శుభ్రవస్త్రావృతాయా వీణావరదండమండితకరా యా శ్వేతపద్మాసనా ।
 యా బ్రహ్మచ్యుతశంకరప్రభృతిభిర్దేవైః సదా పూజితా సా మాం పాతు సరస్వతీ భగవతీ నిశ్శేషజాడ్యాపహా ॥
 దోర్భిర్యుక్తా చతుర్భిస్స్పృటికమణిమయీమక్షమాలాం దధానా
 హస్తేనైకేన పద్మం సితమపి చ శుకం పుస్తకం చాపరేణ ।
 భాసా కుందేదుశంఖస్పృటికమణినిభా భాసమానాఽసమానా
 సా మే వాగ్దేవతేయం నివసతు వదనే సర్వదా సుప్రసన్నా ॥ 6
 కూజంతం రామ రామేతి మధురం మధురాక్షరమ్ । ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్ ॥7
 వాల్మీకేర్నునిసింహస్య కవితావనచారిణః । శృణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాం గతిమ్ ॥ 8
 యః పిబన్ సతతం రామచరితామృతసాగరమ్ । అత్యుత్తం మునిం వందే ప్రాచేతసమకల్మషమ్ ॥ 9
 గోష్పదీకృతవారాశిం మశకీకృతరాక్షసమ్ । రామాయణమహామాలారత్నం వందేఽనిలాత్మజమ్ ॥ 10
 అంజనానందనం వీరం జానకీశోకనాశనమ్ । కపీశమక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరమ్ ॥ 11
 ఆమిషీకృతమార్తాండం గోష్పదీకృతసాగరమ్ । తృణీకృతదశగ్రీవమాంజనేయం నమామ్యమమ్ ॥ 12
 ఉల్లంఘ్య సింధోస్సలిలం సలీలం యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజాయాః ।
 ఆదాయ తేనైవ దదాహ లంకాం నమామి తం ప్రాంజలిరాంజనేయమ్ ॥ 13
 ఆంజనేయమతిపాటలాననం కాంచనాద్రికమనీయవిగ్రహమ్ ।

- పారిజాతతరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననందనమ్ ॥ 14
- యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిమ్ ।
బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాంతకమ్ ॥ 15
- మనోజవం మరుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్ ।
వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి ॥ 16
- వాల్మీకిస్మృతిమందరేణ మథితస్సీతారమాసంభవః
సుగ్రీవామరభూరుహోఽంగదగజః సౌమిత్రచంద్రోదయః ।
వాతోత్పన్నమణిర్విభీషణసుధః పౌలస్త్యహాలహలః
శ్రీ రామాయణదుగ్ధసింధురమలో భూయాత్స నశ్రేయసే ॥ 17
- యఃకర్ణాంజలిసంపుటైరహరహః సమ్యక్పిబత్వాదరాత్
వాల్మీకేర్వదనారవిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు ।
జన్మవ్యాధిజరావిపత్తిమరణైరత్యంతసోపద్రవం
సంసారం స విహాయ గచ్ఛతి పుమాన్విష్ణోః పదం శాశ్వతమ్ ॥ 18
- తదుపగతసమాససంధియోగం సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధమ్ ।
రఘువరచరితం మునిప్రణీతం దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్యమ్ ॥ 19
- వాల్మీకిగిరిసంభూతా రామసాగరగామినీ । పునాతి భువనం పుణ్యా రామాయణమహానదీ ॥ 20
- శ్లోకసారసమాకీర్ణం సర్గకల్లోలసంకులమ్ । కాండగ్రాహమహామీనం వందే రామాయణార్ణవమ్ ॥ 21
- వేద వేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే । వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా ॥ 22
- వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమేమహామండపే
మధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితమ్ ।
అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలమ్ ॥ 23
- వామే భూమిసుతా పురశ్చ హనుమాన్ పశ్చాత్పుమిత్రాసుతః
శత్రుఘ్నో భరతశ్చ పార్శ్వదలయోర్వాయ్వాదికోణేషు చ ।
సుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరాట్ తారాసుతో జాంబవాన్
మధ్యే నీలసరోజకోమలరుచిం రామం భజే శ్యామలమ్ ॥ 24
- మాతా రామో మత్పితా రామభద్రో భ్రాతా రామో మత్పితౄ రాఘవేశః ।
సర్వస్వం మే రామచంద్రో దయాళుః నాన్యం దైవం నైవ జానే న జానే ॥ 25
- సాకేతే శరదిందుకుందధవళే సాధే మహామండపే పర్యస్తాగరుధూపదీపలలితే కర్పూరదీపాఙ్ఘులే ।
సుగ్రీవాంగదజాంబవత్పరివృతం సౌమిత్రీణా సేవితంలీలామానుషవిగ్రహం రఘువరం రామం భజే శ్యామలమ్
నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై ।
నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥ 27

పారాయణసమాప్తిలో పఠించవలసిన శ్లోకములు

- స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః ।
గోబ్రాహ్మణభ్యశ్చుభమస్తు నిత్యం లోకాస్సమస్తాః సుఖినో భవంతు ॥ 1
- కాలే వర్షతు వర్షన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ । దేశోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణాస్సంతు నిర్భయాః ॥ 2
- అపుత్రాః పుత్రీణస్సంతు పుత్రీణస్సంతు పౌత్రీణః । అధనాస్సధనాః సంతు జీవంతు శరదాం శతమ్ ॥ 3
- చరితం రఘునాథస్య శతకోటిప్రవిస్తరమ్ । ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్ ॥ 4
- శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా । స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ॥
రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే । రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః ॥6

మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాబ్జయే । చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళమ్ ॥ 7
 యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వదేవనమ్కృతే । వృత్రనాశే సమభవత్ తత్తే భవతు మంగళమ్ । 8
 యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్ పురా । అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళమ్ ॥ 9
 అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్ । అదితిర్మంగళం ప్రాదాత్ తత్తే భవతు మంగళమ్ ॥10
 త్రీన్ విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః । యదాసీన్మంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళమ్ ॥ 11
 ఋతవస్సాగరా ద్వీపాః వేదా లోకా దిశశ్చ తే । మంగళాని మహాబాహో దిశంతు తవ సర్వదా ॥ 12
 ఆత్మా త్వం క్షితిజా మతిః పరిజనాః ప్రాణాశ్శరీరం గృహంపూజా తే విషయోపభోగరచనా నిద్రా సమాధిస్థితిః ।
 సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణవిధిః స్తోత్రాణి సర్వా గిరోయద్యత్కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం రామాస్తు తే పూజనమ్ ॥13

శ్రీ గాయత్రీరామాయణమ్

తపస్స్వాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్ । నారదం పరిపవ్రచ్ఛ వాల్మీకిర్మునిపుంగవమ్ ॥ 1
 స హత్వా రాక్షసాన్సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః । ఋషిభిః పూజితః సమ్యక్ యథేంద్రో విజయీ పురా ॥
 విశ్వామిత్రస్స ధర్మాత్మా శ్రుత్వా జనకభాషితమ్ । వత్స రామ ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవమబ్రవీత్ ॥ 3
 తుష్టావాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంపతేః । శయనీయం నరేంద్రస్య తదాసాద్య వ్యతిష్ఠత ॥ 4
 వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాంస్యాభరణాని చ । భర్తారమనుగచ్ఛంత్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ ॥ 5
 రాజా సత్యం చ ధర్మశ్చ రాజా కులవతాం కులమ్ । రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకరో నృణామ్ ॥ 6
 నిరీక్ష్య స ముహూర్తం తు దదర్శ భరతో గురుమ్ । ఉటజే రామమాసీనం జటావల్కలధారిణమ్ ॥ 7
 యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టుమ్ అగస్త్యం తం మహామునిమ్ । అద్వైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః ॥
 భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమ చ ప్రభో । మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి । 9
 గచ్ఛ శీఘ్రమితో రామ సుగ్రీవం తం మహాబలమ్ । వయస్యం తం కురు క్షిప్రమ్ ఇతో గత్వాఽద్య రాఘవ ॥
 దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ క్షమమాణః ప్రియాప్రియే । సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ ॥ 11
 వంద్యాస్తే తు తపస్విద్ధాః తపసా వీతకల్మషాః । ప్రష్టవ్యాస్తేఽపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం వినయాన్విత్తైః ॥ 12
 స విజిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీమ్ । విక్రమేణ మహాతేజాః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥
 ధన్యా దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । మమ పశ్యంతి యే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్ ॥ 14
 మంగళాభిముఖీ తస్య సా తదాఽఽసీన్మహాకపేః । ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్ ॥ 15
 హితం మహార్థం మృదుహేతుసంహితం వ్యతీతకాలాయతి సంప్రతి క్షమమ్ ।
 నిశమ్య తద్వాక్యముపస్థితజ్వరః ప్రసంగవానుత్తరమేతదబ్రవీత్ ॥ 16
 ధర్మాత్మా రక్షసాం శ్రేష్ఠః సంప్రాప్తాయం విభీషణః । లంకైశ్వర్యం ధ్రువం శ్రీమాన్ అయం ప్రాప్నోత్యకంటకమ్ ॥
 యో వజ్రపాతాశనిసన్నిపాతాత్ న చుక్షుభే వాఽపి చచాల రాజా ।
 స రామబాణాభిహతో భృశార్తః చచాల చాపం చ ముమోచ వీరః ॥ 18
 యస్య విక్రమమాసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః । తం మన్యే రాఘవం వీరం నారాయణమనామయమ్ ॥
 న తే దదృశిరే రామం దహంతమరివాహినీమ్ । మోహితాః పరమాస్త్రైః గాంధర్వైః మహాత్మనా ॥ 20
 ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ । బద్ధాంజలిపుటా చేదమ్ ఉవాచాగ్నిసమీపతః ॥ 21
 చలనాత్పర్వతేంద్రస్య గణా దేవాశ్చ కంపితాః । చచాల పార్వతీ చాపి తదాశ్లిష్టా మహేశ్వరమ్ ॥ 22
 దారాః పుత్రాః పురం రాష్ట్రం భోగాచ్ఛాదనభాజనమ్ । సర్వమేవావిభక్తం నో భవిష్యతి హరీశ్వర ॥ 23
 యామేవ రాత్రిం శత్రుఘ్నః పర్ణశాలాం సమావిశత్ । తామేవ రాత్రిం సీతాఽపి ప్రసూతా దారకధ్వయమ్ ॥
 ఇదం రామాయణం కృత్స్నం గాయత్రీబీజసంయుతమ్ ॥ త్రిసంధ్యం యః పఠేన్నిత్యం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥
 యావదావర్తతే చక్రం యావతీ చ వసుంధరా । తావద్వర్షసహస్రాణి స్వామిత్యమవధారయ ॥ 26
 మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాత్మనే । చక్రవర్తితనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళమ్ ॥ 27

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణము

బాల కాండ

ప్రతిసర్గ విషయానుక్రమణిక

సర్గ:	విషయ:	పృష్టమ్	సర్గ:	విషయ:	పృష్టమ్
1.	నారదోక్తం సంక్షిప్తరామాయణమ్	1	41.	సగరయజ్ఞపరిసమాప్తిః	111
2.	బ్రహ్మణ ఆగమనమ్	9	42.	భగీరథయత్నః 1	13
3.	సంక్షిప్తా రామకథా	13	43.	గంగావతరణమ్	116
4.	రామాయణగానమ్	15	44.	సగరపుత్రాణాం స్వర్గప్రాప్తిః	119
5.	అయోధ్యావర్ణనమ్	19	45.	విశాలాగమనమ్	121
6.	రాజానుశాసనమ్	21	46.	దితికథా	125
7.	మంత్రిగుణగౌరవమ్	24	47.	మరుదుత్పత్తిః	127
8.	అశ్వమేధసన్మాహః	26	48.	అహల్యాచరితమ్	129
9.	రాజా-సూత సంవాదః	28	49.	అహల్యాశాపవిమోచనమ్	132
10.	ఋష్యశృంగకథా	30	50.	మిథిలాగమనమ్	134
11.	ఋష్యశృంగాగమనమ్	33	51.	విశ్వామిత్రవంశవర్ణనమ్	136
12.	అశ్వమేధారంభః	35	52.	వసిష్ఠవిశ్వామిత్రయోః సంవాదః	139
13.	యజ్ఞశాలాప్రవేశః	37	53.	శబలాయాచనా	141
14.	అశ్వమేధయజనమ్	40	54.	శబలాపహరణమ్	143
15.	పుత్రకామేష్టి-రావణవధయోజనా	45	55.	విశ్రామిత్రేణాస్త్రమోక్షణమ్	145
16.	పాయసప్రదానమ్	48	56.	వసిష్ఠవిశ్వామిత్రసంఘర్షః	148
17.	ఋక్షవానరోత్పత్తిః	51	57.	త్రిశంకోర్యాజనప్రార్థనా	150
18.	రామజన్మ	54	58.	త్రిశంకుశాపః	152
19.	విశ్వామిత్రకృత రామయాచనా	59	59.	వసిష్ఠపుత్రాణాం శాపప్రాప్తిః	154
20.	దశరథవిజ్ఞాపనా	61	60.	త్రిశంకోః స్వర్గప్రాప్తిః	156
21.	వసిష్ఠవచనాత్ రామప్రేషణమ్	64	61.	శునఃశేఫకథా	159
22.	రామలక్ష్మణయోర్నిష్కమణమ్	66	62.	అంబరీషయజ్ఞః	161
23.	బలాతిబలాప్రాప్తిః	68	63.	విశ్వామిత్రతపోభంగః	163
24.	కామాశ్రమదర్శనమ్	70	64.	రంభాయాః శాపప్రాప్తిః	166
25.	తాటకావధప్రేరణా	72	65.	విశ్వామిత్రస్య బ్రహ్మర్షితప్తప్రాప్తిః	168
26.	తాటకావధః	74	66.	శివధనుర్ధర్మనమ్	171
27.	రామాయాస్త్రప్రదానమ్	78	67.	శివధనుర్భంగః	173
28.	అస్త్రసంహారోపదేశః	80	68.	దశరథాగమనమ్	176
29.	సిద్ధాశ్రమగమనమ్	82	69.	జనకదశరథసంవాదః	178
30.	యజ్ఞసంరక్షణమ్	85	70.	దశరథవంశవర్ణనమ్	179
31.	మిథిలాప్రస్థానమ్	87	71.	జనకకులవృత్తాంతః	183
32.	కౌశికవంశకథా	89	72.	కన్యాదానం గోదానం చ	185
33.	కుశనాభకన్యోద్వాహః	92	73.	సీతారామ వివాహః	188
34.	విశ్వామిత్రవంశవర్ణనమ్	94	74.	పరశురామాగమనమ్	191
35.	గంగోత్పత్తివర్ణనమ్	96	75.	పరశురామేణ శివధనుర్వృత్తాంతకథనమ్	194
36.	ఉమామాహాత్మ్యమ్	98	76.	జామదగ్న్యపరాజయః	196
37.	స్కందోత్పత్తిః	101	77.	దశరథాదీనామయోధ్యాగమనమ్	198
38.	సగరోపాఖ్యానమ్	104			
39.	సగరాశ్వమేధః	106			
40.	సగరపుత్రవినాశః	108			

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అయోధ్యా కాండః

ప్రతిసర్గ విషయసూచికా

సర్గః	విషయః	పృష్ఠమ్	సర్గః	విషయః	పృష్ఠమ్
1.	రామగుణవర్ణనమ్	1	33.	పితుర్దర్శనార్థం గమనమ్	121
2.	రామాభిషేకచర్చా	5	34.	దశరథమూర్ఖా	124
3.	అభిషేకసంభారసంగ్రహణమ్	10	35.	సుమంత్రకృతం కైకేయీగర్హణమ్	129
4.	రామాయ దశరథస్యోపదేశః	14	36.	సిద్ధార్థస్య కైకేయ్యుపదేశః	132
5.	వసిష్ఠకృతవ్రతాదేశః	18	37.	చీరపరిధానమ్	137
6.	అభిషేకార్థం జనోల్లాసః	20	38.	రామేణ దశరథప్రార్థనా	138
7.	మంథరామంత్రణమ్	23	39.	వనప్రస్థానమ్ 140	
8.	మంథరాదుర్బోధః	26	40.	జనాక్రోశః	143
9.	కైకేయ్యాః క్రోధాగారప్రవేశః	29	41.	ప్రజాశోకవర్ణనమ్	148
10.	దశరథప్రార్థనా	35	42.	దశరథవిలాపః	150
11.	కైకేయ్యాః పరయాచనా	39	43.	కౌసల్యాక్రోశః	153
12.	కైకేయ్యుపాలంభః	41	44.	కౌసల్యాసాంత్వనమ్	154
13.	దశరథస్య వైక్లబ్యమ్	51	45.	తమసాతీరగమనమ్	157
14.	రామానయనాయ సుమంత్రప్రేషణమ్	53	46.	పౌరాన్ విహాయ రామాదీనాం గమనమ్	160
15.	సుమంత్రస్య రామగృహగమనమ్	59	47.	పౌరాణాం ప్రత్యాగమనమ్	163
16.	రామప్రస్థానమ్	63	48.	శోకమగ్నా అయోధ్యా	164
17.	రామాగమనమ్	68	49.	గోమత్యాదిసదీతరణమ్	168
18.	రామేణ దశరథసాంత్వనమ్	70	50.	గంగాతీరే గుహసమాగమః	169
19.	వనవాసప్రతిజ్ఞా	73	51.	గుహలక్ష్మణసంవాదః	174
20.	కౌసల్యావిలాపః	77	52.	గంగాతరణం సుమంత్రవిసర్జనం చ	176
21.	లక్ష్మణస్య వీర్యోక్తిః	81	53.	రామలక్ష్మణసంవాదః	185
22.	దైవప్రభావః	87	54.	భరద్వాజాశ్రమగమనమ్	188
23.	లక్ష్మణసాంత్వనమ్	89	55.	యమునాతరణమ్	191
24.	రామస్య కౌసల్యోపదేశః	93	56.	చిత్రకూటదర్శనమ్	194
25.	కౌసల్యాశీర్వచనమ్	96	57.	సుమంత్రస్యాయోధ్యాగమనమ్	198
26.	సీతారామసంవాదః	100	58.	రామసందేశనివేదనమ్	201
27.	సీతాయాః వనగమననిశ్చయః	103	59.	దశరథవిలాపః	204
28.	వనవాసదుఃఖవర్ణనమ్	105	60.	సుమంత్రకృతకౌసల్యాసాంత్వనమ్	207
29.	సీతావనగమనవిజ్ఞప్తిః	108	61.	కౌసల్యాకృతా దశరథనిందా	209
30.	వనగమనానుజ్ఞా	110	62.	కౌసల్యాకృతం దశరథసాంత్వనమ్	212
31.	లక్ష్మణానుగమనప్రార్థనా	114	63.	దశరథేన పూర్వకృత బాలవధ కథనమ్	214
32.	లక్ష్మణాయానుమతిః	117	64.	దశరథమృతిః 219	

సర్గ:	విషయ: పృష్ఠం	సర్గ:విషయ: పృష్ఠం			
65.	అంతఃపురశోక:	225	99.	శ్రీరామదర్శనమ్	321
66.	రాజశరీరస్య తైలకటాహనిక్షేప:	228	100.	రామస్య కుశలప్రశ్న:	324
67.	అరాజకదేశవర్ణనమ్	230	101.	దశరథనిర్యాణకథనమ్	331
68.	భరతాయ దూతప్రేషణమ్	234	102.	నివాపాంజలిదానమ్	332
69.	భరతేన దుస్స్వప్నదర్శనమ్	236	103.	రామాదీనాం శోక:	336
70.	భరతస్య నిస్క్రమణమ్	238	104.	రామకౌసల్యాదీనాం సంభాషణమ్	339
71.	అయోధ్యాగమనమ్	240	105.	రామం ప్రతి భరతస్య ప్రార్థనా	341
72.	భరతవిలాప:	244	106.	రాజ్యస్వీకారార్థం పునర్యాచనా	345
73.	కైకేయానిర్భర్తృనమ్	249	107.	రామస్య పిత్రాజ్ఞాపాలనకథనమ్	348
74.	కైకేయాగర్హణమ్	252	108.	జాబాలేః రాజనీతి:	349
75.	భరతకౌసల్యాసంవాద:	255	109.	జాబాలిమతనిరాకరణమ్	351
76.	దశరథస్య ఔర్ధ్వదేహికమ్	261	110.	వసిష్ఠసూచనమ్	354
77.	భరతశత్రుఘ్నవిలాప:	263	111.	రామభరతసంవాద:	357
78.	మంథరాశాసనమ్	265	112.	పాదుకాప్రదానమ్	360
79.	భరతం ప్రతి మంత్రిమంత్రణా	267	113.	భరతస్య ప్రతినివర్తమ్	363
80.	మార్గనిర్మాణమ్	269	114.	అయోధ్యాప్రవేశ:	365
81.	రాజసభాగమనమ్	271	115.	నందిగ్రామనివాస:	368
82.	రామానయనాయ భరతప్రస్థానమ్	272	116.	చిత్రకూటే ఋషిరామసంవాద:	370
83.	శృంగిబేరపురే భరతావాస:	275	117.	అత్రాశ్రమగమనమ్	373
84.	గుహభరతసంవాద:	277	118.	అనసూయయా ఆభరణదానమ్	375
85.	గుహకృతం మార్గదర్శనమ్	279	119.	రామస్య దండకారణ్యప్రవేశ:	380
86.	గుహేన రామవృత్తాంతకథనమ్	281			
87.	రామచరితప్రస్తావ:	283			
88.	భరతప్రతిజ్ఞా	285			
89.	భరతాదీనాం ప్రయాగవనగమనమ్	288			
90.	భరద్వాజదర్శనమ్	290			
91.	భరద్వాజకృతమాతిథ్యమ్	292			
92.	భరతప్రస్థానమ్	299			
93.	రామాశ్రమదర్శనమ్	302			
94.	చిత్రకూటే రామసీతాసంవాద:	304			
95.	మందాకినీసౌందర్యమ్	307			
	అధిక పాఠ: 308				
96.	భరతం ప్రతి లక్ష్మణవికల్ప:	314			
97.	లక్ష్మణపరిసాంత్యనమ్	316			
98.	రామాశ్రమగమనమ్	319			

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్
అరణ్యకాండః

సర్గః విషయః	పృష్ఠమ్	సర్గః విషయః	పృష్ఠమ్
1. ఋషీణామభయప్రార్థనమ్		40. రావణకృతం మారీచనిర్భర్తృనమ్	
2. విరాధేన సీతాపహరణమ్		41. మారీచోపదేశః	
3. రామవిరాధయుద్ధమ్		42. సువర్ణమృగరూపధారణమ్	
4. విరాధవధః		43. స్వర్ణమృగగ్రహణార్థం రామగమనమ్	
5. శరభంగస్య అగ్నిప్రవేశః		44. మారీచవధః	
6. రామస్య రక్షోపధప్రతిజ్ఞా		45. సీతాదుర్వచనాత్ లక్ష్మణనిర్గమనమ్	
7. రామ-సుతీక్ష్ణసంవాదః		46. తపస్విరూపేణ రావణాగమనమ్	
8. దండకావననిష్క్రమణమ్		47. రావణేన స్వైశ్వర్యకథనమ్	
9. సీతయా ఆయుధన్యాసప్రార్థనా		48. రావణేన సీతానిర్భర్తృనమ్	
10. రామేణ క్షాత్రధర్మనిరూపణమ్		49. సీతాపహరణమ్	
11. అగస్త్య-మాహాత్మ్యమ్		50. జటాయుకృతరావణ నిరోధః	
12. అగస్త్యదర్శనమ్		51. జటాయురావణయుద్ధమ్	
13. అగస్త్యరామసంవాదః		52. సీతావిలాపః	
14. జటాయుషో వృత్తాంతః		53. రావణనిందా	
15. పంచవట్యాం పర్ణశాలానిర్మాణమ్		54. భూషణప్రక్షేపణం లంకాప్రవేశనం చ	
16. హేమంతర్తువర్ణనమ్		55. సీతాం ప్రతి రావణదర్శిక్తిః	
17. శూర్పణఖాగమనమ్		56. సీతయా రామపరాక్రమ వర్ణనమ్	
18. శూర్పణఖాశాసనమ్		57. రామేణ దుర్నిమిత్తదర్శనమ్	
19. ఖరాయ అంగవైరూప్యకథనమ్		58. రామశోకః	
20. చతుర్దశరాక్షససంహారః		59. లక్ష్మణనిందా	
21. ఖరాంతికే శూర్పణఖాశోకః		60. రామలక్ష్మణయోః పర్ణశాలాగమనమ్	
22. ఖరస్య యుద్ధసిద్ధతా		61. సీతాన్వేషణమ్	
23. ఖరేణ ఉత్పాతదర్శనమ్		62. రామవిలాపః	
24. రామస్య యుద్ధోద్యోగః		63. లక్ష్మణేన రామసాంత్వనమ్	
25. రామేణ ఖరసైన్యసంహారః		64. రామసంతాపః	
26. దూషణవధః		65. లక్ష్మణక్రోధోపశమనమ్	193
27. త్రిశిరోవధః		66. రామసమాశ్వాసనమ్	195
28. రామఖరయుద్ధమ్		67. జటాయునా సీతా వృత్తాంత కథనమ్	196
29. ఖరనిర్భర్తృనమ్		68. రామజటాయుసంవాదః	199
30. ఖరస్య వధః		69. అయోముఖ్యాః కర్ణాదిచ్ఛేదః	203
31. రావణమారీచసంవాదః.		70. కబంధేన సహ యుద్ధమ్	207
2 శూర్పణఖాకృతారావణబలస్తుతిః		71. కబంధేన స్వవృత్తాంతకథనమ్	209
33. రావణనిర్భర్తృనా		72. సీతాప్రాప్త్యపాయకథనమ్	212
34. సీతాపరణే రావణోత్తేజనమ్		73. సుగ్రీవస్థానమార్గదర్శనమ్	214
35. మారీచం ప్రతి పునః రావణాగమనమ్		74. శబరీస్వర్గతిః	218
36. సాహాయ్యార్థం రావణప్రార్థనా		75. రామలక్ష్మణయోః పంపాదర్శనమ్	221
37. మారీచకృతః రావణబోధః			
38. రామగుణవర్ణనమ్			
39. సాహాయ్యకరణ నిరాకరణమ్			

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

బాలకాండ:

అథ ప్రథమః సర్గః (1) నారదోక్తం సంక్షిప్తరామాయణమ్

- తపస్వ్యాధ్యాయనిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్ | నారదం పరిపవ్రచ్చ వాల్మీకిర్మునిపుంగవమ్ || 1
- కోఽన్వస్మిన్ సాంప్రతం లోకే గుణవాన్ కశ్చ వీర్యవాన్ | ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ సత్యవాక్యో దృఢవ్రతః || 2
- చారిత్రేణ చ కో యుక్తః సర్వభూతేషు కో హితః | విద్వాన్ కః కస్యమర్థశ్చ కశ్చైకప్రియదర్శనః || 3
- ఆత్మవాన్ కో జితక్రోధో ద్యుతిమాన్ కోఽనసూయకః | కస్య బిభ్యతి దేవాశ్చ జాతరోషస్య సంయుగే || 4
- ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పరంకౌతూహలం హి మే | మహర్షే త్వం సమర్థోఽసి జ్ఞాతుమేవంవిధం నరమ్ ||
- శ్రుత్వా చైతత్ త్రిలోకజ్ఞో వాల్మీకేర్నారదో వచః | శ్రూయతామితి చామంత్ర్య ప్రహృష్టో వాక్యమబ్రవీత్ || 6
- బహవో దుర్లభాశ్చైవ యే త్వయా కీర్తితా గుణాః | మునే వక్ష్యామ్యహం బుద్ధ్యా తైర్ముక్తః శ్రూయతాం నరః ||
- ఇక్ష్యాకువంశప్రభవో రామో నామ జనైః శ్రుతః | నియతాత్మా మహావీర్యో ద్యుతిమాన్ ధృతిమాన్ వశీ || 8
- బుద్ధిమాన్ నీతిమాన్ వాగ్మీ శ్రీమాన్ శత్రునిబర్హణః | విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవో మహాహనుః || 9
- మహోరస్కో మహేష్వాసో గూఢజత్రురరిందమః | ఆజానుబాహుస్సుశిరాః సులలాటః సువిక్రమః || 10
- సమః సమవిభక్తాంగః స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్ | పీనవక్షా విశాలాక్షో లక్ష్మీవాన్ శుభలక్షణః || 11
- ధర్మజ్ఞః సత్యసంధశ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః | యశస్వీ జ్ఞానసంపన్నః శుచిర్వశ్యః సమాధిమాన్ || 12
- ప్రజాపతినమః శ్రీమాన్ ధాతా రిపునిహూదనః | రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య పరిరక్షితా || 13
- రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా | వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞో ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితః || 14
- సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్ | సర్వలోకప్రియః సాధుః అదీనాత్మా విచక్షణః || 15
- సర్వదాభిగతస్సద్భిః సముద్ర ఇవ సింధుభిః | ఆర్యః సర్వసమశ్చైవ సదైకప్రియదర్శనః || 16
- స చ సర్వగుణోపేతః కౌసల్యానందవర్ధనః | సముద్ర ఇవ గాంభీర్యే ధైర్యేణ హిమవానివ || 17
- విష్ణునా సదృశో వీర్యే సోమవత్ ప్రియదర్శనః | కాలాగ్నిసదృశః క్రోధే క్షమయా పృథివీసమః || 18
- ధనదేన సమస్తాగే సత్యే ధర్మ ఇవాపరః | తమేవంగుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమమ్ || 19
- జ్యేష్ఠం శ్రేష్ఠగుణైర్ముక్తం ప్రియం దశరథః సుతమ్ | ప్రకృతీనాం హితైర్ముక్తం ప్రకృతిప్రియకామ్యయా || 20
- యౌవరాజ్యేన సంయోక్తుమ్ ఐచ్ఛత్ ప్రీత్యా మహీపతిః | తస్యాభిషేకసంభారాన్ దృష్ట్వా భార్యాఽథ కైకయా ||
- పూర్వం దత్తవరా దేవీ వరమేనమయాచత | వివాసనం చ రామస్య భరతస్యాభిషేచనమ్ || 22
- స సత్యవచనాద్రాజా ధర్మపాశేన సంయతః | వివాసయామాస సుతం రామం దశరథః ప్రియమ్ || 23
- స జగామ వనం వీరః ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ | పితుర్వచననిర్దేశాత్ కైకేయాః ప్రియకారణాత్ || 24
- తం వ్రజంతం ప్రియో భ్రాతా లక్ష్మణోఽనుజగామ హ | స్నేహోద్వినయసంపన్నః సుమిత్రానందవర్ధనః ||
- భ్రాతరం దయితో భ్రాతుః సౌభ్రాత్రమనుదర్శయన్ | రామస్య దయితా భార్యా నిత్యం ప్రాణసమా హితా ||
- జనకస్య కులే జాతా దేవమాయేవ నిర్మితా | సర్వలక్షణసంపన్నా నారీణాముత్తమా వధూః || 27
- సీతాఽప్యనుగతా రామం శశినం రోహిణీ యథా | పౌరైరనుగతో దూరం పిత్రా దశరథేన చ || 28
- శృంగిబేరపురే సూతం గంగాకూలే వ్యసర్జయత్ | గుహమాసాద్య ధర్మాత్మా నిషాదాధిపతిం ప్రియమ్ || 29
- గుహేన సహితో రామో లక్ష్మణేన చ సీతయా | తే వనేన వనం గత్వా నదీస్తీర్ణ్యా బహూదకాః || 30
- చిత్రకూటమనుప్రాప్య భరద్వాజస్య శాసనాత్ | రమ్యమావసథం కృత్వా రమమాణా వనే త్రయః || 31

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- దేవగంధర్వసంకాశాః తత్ర తే న్యవసన్ సుఖమ్ । చిత్రకూటం గతే రామే పుత్రశోకాతురస్తథా ॥ 32
- రాజా దశరథః స్వర్గం జగామ విలపన్ సుతమ్ । మృతే తు తస్మిన్ భరతో వసిష్ఠప్రముఖైర్విజైః ॥ 33
- నియుజ్యమానో రాజ్యాయ నైచ్చద్రాజ్యం మహాబలః । స జగామ వనం వీరో రామపాదప్రసాదకః ॥ 34
- గత్వా తు సుమహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్ । అయాచత్ భ్రాతరం రామమ్ ఆర్యభావపురస్కృతః ॥
- త్వమేవ రాజా ధర్మజ్ఞః ఇతి రామం వచోబ్రవీత్ । రామోఽపి పరమోదారః సుముఖః సుమహాయశాః ॥
- స చైచ్చత్ పితురాదేశాత్ రాజ్యం రామో మహాబలః । పాదుకే చాస్య రాజ్యాయ న్యాసం దత్త్వా పునః పునః ॥
- నివర్తయామాస తతో భరతం భరతాగ్రజః । స కామమనవాప్యైవ రామపాదాపుపస్పృశన్ ॥ 38
- నందిగ్రామేఽకరోద్రాజ్యం రామాగమనకాంక్షయా । గతే తు భరతే శ్రీమాన్ సత్యసంధో జితేంద్రియః ॥ 39
- రామస్తు పునరాలక్ష్మ నాగరస్య జనస్య చ । తత్రాగమనమేకాగ్రో దండకాన్ ప్రవివేశ హ ॥ 40
- ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం రామో రాజీవలోచనః । విరాధం రాక్షసం హత్వా శరభంగం దదర్శ హ ॥ 41
- సుతీక్ష్ణం చాప్యగస్త్యం చ అగస్త్యభ్రాతరం తథా । అగస్త్యవచనాచ్చైవ జగ్రాహైంద్రం శరాసనమ్ ॥ 42
- ఖడ్గం చ పరమప్రీతః తూణీ చాక్షయసాయకౌ । వసతస్తస్య రామస్య వనే వనచరైస్సహ ॥ 43
- ఋషయోఽభ్యాగమన్ సర్వే వధాయాసురరక్షసామ్ । స తేషాం ప్రతిశుశ్రావ రాక్షసానాం తథా వనే ॥ 44
- ప్రతిజ్ఞాతశ్చ రామేణ వధస్సంయతి రక్షసామ్ । ఋషీణామగ్నికల్పానాం దండకారణ్యవాసినామ్ ॥ 45
- తేన తత్రైవ వసతా జనస్థాననివాసినీ । విరూపితా శూర్పణఖా రాక్షసీ కామరూపిణీ ॥ 46
- తతశ్శూర్పణఖావాక్యాత్ ఉద్యుక్తాన్ సర్వరాక్షసాన్ । ఖరం త్రిశిరసం చైవ దూషణం చైవ రాక్షసమ్ ॥ 47
- నిజఘాన రణే రామః తేషాం చైవ పదాసుగాన్ । వనే తస్మిన్ నివసతా జనస్థాననివాసినామ్ ॥ 48
- రక్షసాం నిహతాన్యాసన్ సహస్రాణి చతుర్దశ । తతో జ్ఞాతివధం శ్రుత్వా రావణః క్రోధమూర్ఛితః ॥ 49
- సహాయం వరయామాస మారీచం నామ రాక్షసమ్ । వార్యమాణః సుబహుశో మారీచేన స రావణః ॥ 50
- స విరోధో బలవతా క్షమో రావణ తేన తే । అనాదృత్య తు తద్వాక్యం రావణః కాలచోదితః ॥ 51
- జగామ సహమారీచః తస్యాశ్రమపదం తదా । తేన మాయావినా దూరమ్ అపవాహ్య నృపాత్మజౌ ॥ 52
- జహార భార్యాం రామస్య గృధ్రం హత్వా జటాయుషమ్ । గృధ్రం చ నిహతం దృష్ట్వా హృతాం శ్రుత్వా చ మైథిలీమ్ ॥
- రాఘవశ్శోకసంతప్తో విలలాపాకులేంద్రియః । తతస్సేనైవ శోకేన గృధ్రం దగ్ధ్వా జటాయుషమ్ ॥ 54
- మార్గమాణో వనే సీతాం రాక్షసం సందదర్శ హ । కబంధం నామ రూపేణ వికృతం ఘోరదర్శనమ్ ॥ 55
- తం నిహత్య మహాబాహుః దదాహ స్వర్ణతశ్చ సః । స చాస్య కథాయామాస శబరీం ధర్మచారిణీమ్ ॥ 56
- శ్రమణీం ధర్మనిపుణామ్ అభిగచ్ఛేతి రాఘవ । సోఽభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాః శబరీం శత్రుసూదనః ॥ 57
- శబర్యా పూజితస్సమ్యక్ రామో దశరథాత్మజః । పంపాతీరే హనుమతా సంగతో వానరేణ హ ॥ 58
- హనుమద్వచనాచ్చైవ సుగ్రీవేణ సమాగతః । సుగ్రీవాయ చ తత్సర్వం శంసద్రామో మహాబలః ॥ 59
- ఆదితస్తద్వధా వృత్తం సీతాయాశ్చ విశేషతః । సుగ్రీవశ్చాపి తత్సర్వం శ్రుత్వా రామస్య వానరః ॥ 60
- చకార సఖ్యం రామేణ ప్రీతశ్చైవాగ్నిసాక్షికమ్ । తతో వానరరాజేన వైరానుకథనం ప్రతి ॥ 61
- రామాయావేదితం సర్వం ప్రణయాద్ధుఃఖితేన చ । ప్రతిజ్ఞాతం చ రామేణ తదా వాలివధం ప్రతి ॥ 62
- వాలినశ్చ బలం తత్ర కథయామాస వానరః । సుగ్రీవశ్చంకితశ్చాసీత్ నిత్యం వీర్యేణ రాఘవే ॥ 63
- రాఘవప్రత్యయార్థం తు దుందుభేః కాయముత్తమమ్ । దర్శయామాస సుగ్రీవో మహాపర్వతసన్నిభమ్ ॥ 64
- ఉత్సూయిత్వా మహాబాహుః ప్రేక్ష్య చాస్థి మహాబలః । పాదాంగుష్ఠేన చిక్షేప సంపూర్ణం దశయోజనమ్ ॥ 65

బాలాకాండే సర్గ:- 1

- బిభేద చ పునస్సాలాన్ సప్తైకేన మహేషుణా । గిరిం రసాతలం చైవ జనయన్ ప్రత్యయం తదా ॥ 66
- తతః ప్రీతమనాశ్చైవ విశ్వస్తస్స మహాకపిః । కిష్కింధాం రామసహితో జగామ చ గుహాం తదా॥ 67
- తతోఽగర్జద్ధరివరః సుగ్రీవో హేమపింగళః । తేన నాదేన మహతా నిర్జగామ హరీశ్వరః ॥ 68
- అనుమాన్య తదా తారాం సుగ్రీవేణ సమాగతః । నిజఘాన చ తత్రైనం శరణైకేన రాఘవః ॥ 69
- తతస్సుగ్రీవచనాత్ హత్వా వాలినమాహవే । సుగ్రీవమేవ తద్రాజ్యే రాఘవః ప్రత్యపాదయత్ ॥ 70
- స చ సర్వాన్ సమానీయ వానరాన్ వానరర్షభః । దిశః ప్రస్థాపయామాస దిదృక్షుర్జనకాత్మజామ్ ॥ 71
- తతో గృధ్రస్య వచనాత్ సంపాతేర్హనుమాన్ బలీ । శతయోజనవిస్తీర్ణం పుష్పవే లవణార్ణవమ్ ॥ 72
- తత్ర లంకాం సమాసాద్య పురీం రావణపాలితామ్ । దదర్శ సీతాం ధ్యాయంతీమ్ అశోకవనికాం గతామ్ ॥ 73
- నివేదయిత్వాఽభిజ్ఞానం ప్రవృత్తిం చ నివేద్య చ । సమాశ్వాస్య చ వైదేహీం మర్దయామాస తోరణమ్ ॥ 74
- పంచ సేనాగ్రగాన్ హత్వా సప్త మంత్రిసుతానపి । శూరమక్షం చ నిష్ఠిప్య గ్రహణం సముపాగమత్ ॥ 75
- అస్త్రైణోన్ముక్తమాత్మానం జ్ఞాత్వా పైతామహోద్వరాత్ । మర్షయన్ రాక్షసాస్వీరో యంత్రిణస్తాన్ యదృచ్ఛయా ॥ 76
- తతో దగ్ధ్యా పురీం లంకామ్ ఋతే సీతాం చ మైథిలీమ్ । రామాయ ప్రియమాఖ్యాతుం పునరాయాన్మహాకపిః ॥ 77
- సోఽభిగమ్య మహాత్మానం కృత్వా రామం ప్రదక్షిణమ్ । న్యవేదయదమేయాత్మా దృష్టా సీతేతి తత్త్వతః ॥ 78
- తతః సుగ్రీవసహితో గత్వా తీరం మహోదధేః । సముద్రం క్షోభయామాస శరైరాదిత్యసన్నిభైః ॥ 79
- దర్శయామాస చాత్మానం సముద్రః సరితాం పతిః । సముద్రవచనాచ్ఛైవ నలం సేతుమకారయత్ ॥ 80
- తేన గత్వా పురీం లంకాం హత్వా రావణమాహవే । రామః సీతామనుప్రాప్య పరాం ప్రీడాముపాగమత్ ॥ 81
- తామువాచ తతో రామః పరుషం జనసంసది । అమృష్యమాణా సా సీతా వివేశ జ్వలనం సతీ ॥ 82
- తతోఽగ్నివచనాత్ సీతాం జ్ఞాత్వా విగతకల్మషామ్ । బభౌ రామః సంప్రహృష్టః పూజితః సర్వదైవతైః ॥ 83
- కర్మణా తేన మహతా త్రైలోక్యం సచరాచరమ్ । సదేవర్షిగణం తుష్టం రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ 84
- అభిషిచ్య చ లంకాయాం రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్ । కృతకృత్యస్తదా రామో విజ్వరః ప్రముమోద హ ॥ 85
- దేవతాభ్యో వరం ప్రాప్య సముత్థాప్య చ వానరాన్ । అయోధ్యాం ప్రస్థితో రామః పుష్పకేణ సుహృద్వృతః ॥ 86
- భరద్వాజాశ్రమం గత్వా రామః సత్యపరాక్రమః । భరతస్యాంతికం రామో హనూమంతం వ్యసర్జయత్ ॥ 87
- పునరాఖ్యాయికాం జల్పన్ సుగ్రీవసహితశ్చ సః । పుష్పకం తత్సమారుహ్య నందిగ్రామం యయౌ తదా ॥ 88
- నందిగ్రామే జటాం హిత్వా భ్రాతృభిః సహితోఽనఘః । రామః సీతామనుప్రాప్య రాజ్యం పునరవాప్తవాన్ ॥ 89
- ప్రహృష్టముదితో లోకః తుష్టః పుష్టస్సుధార్మికః । నిరామయో హ్యరోగశ్చ దుర్భిక్షభయవర్జితః ॥ 90
- న పుత్రమరణం కించిత్ ద్రక్ష్యంతి పురుషాః క్వచిత్ । నార్యశ్చావిధవా నిత్యం భవిష్యంతి పతివ్రతాః ॥ 91
- న చాగ్నిజం భయం కించిత్ నాప్పు మజ్జంతి జంతవః । న వాతజం భయం కించిత్ నాపి జ్వరకృతం తథా ॥ 92
- న చాపి క్షుద్భయం తత్ర న తస్కరభయం తథా । నగరాణి చ రాష్ట్రాణి ధనధాన్యయుతాని చ ॥ 93
- నిత్యం ప్రముదితాస్సర్వే యథా కృతయుగే తథా । అశ్వమేధశత్రైరిష్ట్యా తథా బహుసువర్ణకైః ॥ 94
- గవాం కోట్యయుతం దత్త్వా బ్రహ్మలోకం ప్రయాస్యతి ।
- అసంఖ్యేయం ధనం దత్త్వా బ్రాహ్మణేభ్యో మహాయశాః ॥ 95
- రాజవంశాన్ శతగుణాన్ స్థాపయిష్యతి రాఘవః । చాతుర్వర్ణ్యం చ లోకేఽస్మిన్ స్వే స్వే ధర్మే నియోక్ష్వతి ॥ 96
- దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ । రామో రాజ్యముపాసిత్వా బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి ॥ 97
- ఇదం పవిత్రం పాపఘ్నం పుణ్యం వేదైశ్చ సమ్మితమ్ । యః పఠేద్రామచరితం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ 98
- ఏతదాఖ్యానమాయుష్యం పఠన్ రామాయణం నరః । సపుత్రపౌత్రః సగణః ప్రేత్య స్వర్గే మహీయతే ॥ 99

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

పఠన్ ద్విజో వాగ్మషభత్వమీయాత్ స్యాత్ క్షత్రియో భూమిపతిత్వమీయాత్ ॥

వణిగ్జనః పణ్యఫలత్వమీయాత్ జనశ్చ శూద్రోఽపి మహత్త్వమీయాత్ ॥

100

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే నారదోక్తం సంక్షిప్తరామాయణమ్ నామ ప్రథమస్కంధః

అథ ద్వితీయః స్కంధః (2) బ్రహ్మణ ఆగమనమ్

- నారదస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా వాక్యవిశారదః । పూజయామాస ధర్మాత్మా సహశిష్యో మహామునిః ॥ 1
- యథావత్ పూజితస్తేన దేవర్షిర్నారదస్తదా । ఆపృష్టైవాభ్యనుజ్ఞాతః స జగామ విహాయసమ్ ॥ 2
- స ముహూర్తం గతే తస్మిన్ దేవలోకం మునిస్తదా । జగామ తమసాతీరం జాహ్నవ్యాస్త్వవిదూరతః ॥ 3
- స తు తీరం సమాసాద్య తమసాయా మహామునిః । శిష్యమాహ స్థితం పార్శ్వే దృష్ట్వా తీర్థమకర్దమమ్ ॥ 4
- అకర్దమమిదం తీర్థం భరద్వాజ నిశామయ । రమణీయం ప్రసన్నాంబు సన్మనుష్యమనో యథా ॥ 5
- న్యన్యతాం కలశస్తాత దీయతాం వల్కలం మమ । ఇదమేవావగాహిష్యే తమసాతీర్థముత్తమమ్ ॥ 6
- ఏకముక్తో భరద్వాజో వాల్మీకేన మహాత్మనా । ప్రాయచ్ఛత మునేస్తస్య వల్కలం నియతో గురోః ॥ 7
- స శిష్యహస్తాదాదాయ వల్కలం నియతేంద్రియః । విచచార హ పశ్యంస్తత్ సర్వతో విపులం వనమ్ ॥ 8
- తస్యాభ్యాశే తు మిథునం చరంతమనపాయిసమ్ । దదర్శ భగవాంస్తత్ర క్రౌంచయోశ్చారునిస్వనమ్ ॥ 9
- తస్మాత్తు మిథునాదేకం పుమాంసం పాపనిశ్చయః । జఘాన వైరనిలయో నిషాదస్తస్య పశ్యతః ॥ 10
- తం శోణితపరీతాంగం వేష్టమానం మహీతలే । భార్యా తు నిహతం దృష్ట్వా రురావ కరుణాం గిరమ్ ॥ 11
- విముక్తా పతినా తేన ద్విజేన సహచారిణా । తామ్రశీర్షేణ మత్తేన పత్రిణా సహితేన వై ॥ 12
- తదా తు తం ద్విజం దృష్ట్వా నిషాదేన నిపాతితమ్ । ఋషేర్ధర్మాత్మనస్తస్య కారుణ్యం సమపద్యత ॥ 13
- తతః కరుణవేదిత్వాత్ అధర్మోఽయమితి ద్విజః । నిశామ్య రుదతీం క్రౌంచీమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 14
- మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వమ్ అగమః శాశ్వతీః సమాః ।
యత్ క్రౌంచమిథునాదేకమ్ అవధీః కామమోహితమ్ ॥ 15
- తస్యైవం బ్రువతశ్చింతా బభూవ హృది వీక్షతః । శోకార్తేనాస్య శకునేః కిమిదం వ్యాహృతం మయా ॥ 16
- చింతయన్ స మహాప్రాజ్ఞః చకార మతిమాన్మతిమ్ । శిష్యం చైవాబ్రవీద్ వాక్యమ్ ఇదం స మునిపుంగవః ॥
- పాదబద్ధోఽక్షరసమః తంత్రీలయసమన్వితః । శోకార్తస్య ప్రవృత్తో మే శ్లోకో భవతు నాన్యథా ॥ 18
- శిష్యస్తు తస్య బ్రువతో మునేర్వాక్యమనుత్తమమ్ । ప్రతిజగ్రాహ సంహృష్టః తస్య తుష్టో భవద్గురుః ॥ 19
- సోఽభిషేకం తతః కృత్వా తీర్థే తస్మిన్ యథావిధి । తమేవ చింతయన్మర్థమ్ ఉపావర్తత వై మునిః ॥ 20
- భరద్వాజస్తతశ్శిష్యో వినీతశ్రుతవాన్ మునేః । కలశం పూర్ణమాదాయ పృష్టతోఽనుజగామ హ ॥ 21
- స ప్రవిశ్యాశ్రమపదం శిష్యేణ సహ ధర్మవీత్ । ఉపవిష్టః కథాశ్చాన్యాః చకార ధ్యానమాస్థితః ॥ 22
- ఆజగామ తతో బ్రహ్మో లోకకర్తా స్వయం ప్రభుః । చతుర్ముఖో మహాతేజాః ద్రష్టుం తం మునిపుంగవమ్ ॥
- వాల్మీకిరథ తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ వాగ్యతః । ప్రాంజలిః ప్రయతో భూత్వా తస్థౌ పరమవిస్మితః ॥ 24
- పూజయామాస తం దేవం పాద్యార్ఘ్యసనవందనైః । ప్రణమ్య విధివచ్చేనం పృష్ట్వా-నామయమవ్యయమ్ ॥
- అథోపవిశ్య భగవాన్ ఆసనే పరమార్చితే । వాల్మీకీయే మహర్షయే సందిదేశాసనం తతః ।
- బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతః సోఽపృపావిశదాసనే ॥ 26
- ఉపవిష్టే తదా తస్మిన్ సాక్షాల్లోకపితామహే । తద్గతేనైవ మనసా వాల్మీకిర్భానమాస్థితః ॥ 27

బాలాకాండే సర్గ:-3

పాపాత్మనా కృతం కష్టం వైరగ్రహణబుద్ధినా । యస్తాదృశం చారురవం క్రౌంచం హన్యాదకారణాత్ ॥ 28
 శోచన్నేవ ముహుః క్రౌంచీమ్ ఉపశ్లోకమిమం పునః । జగావంతర్గతమనా భూత్వా శోకపరాయణః ॥ 29
 తమువాచ తతో బ్రహ్మ ప్రహసన్ మునిపుంగవమ్ । శ్లోక ఏవ త్వయా బద్ధో నాత్ర కార్యా విచారణా ॥ 30
 మచ్ఛందాదేవ తే బ్రహ్మన్ ప్రవృత్తేయం సరస్వతీ । రామస్య చరితం సర్వం కురు త్వమృషిసత్తమ ॥ 31
 ధర్మాత్మనో గుణవతో లోకే రామస్య ధీమతః । వృత్తం కథయ ధీరస్య యథా తే నారదాఞ్చుతమ్ ॥ 32
 రహస్యం చ ప్రకాశం చ యద్భుత్తం తస్య ధీమతః । రామస్య సహసౌమిత్రేః రాక్షసానాం చ సర్వశః ॥ 33
 వైదేహ్యశ్చాపి యద్భుత్తం ప్రకాశం యది వా రహః । తచ్చాప్యవిదితం సర్వం విదితం తే భవిష్యతి ॥ 34
 న తే వాగన్మతా కావ్యే కాచిదత్ర భవిష్యతి । కురు రామకథాం పుణ్యాం శ్లోకబద్ధాం మనోరమామ్ ॥ 35
 యావత్ స్థాస్యంతి గిరయః సరితశ్చ మహీతలే । తావద్రామాయణకథా లోకేషు ప్రచరిష్యతి ॥ 36
 యావద్రామాయణకథా త్వత్ప్రతా ప్రచరిష్యతి । తావదూర్ధ్వమధశ్చ త్వం మల్లోకేషు నివత్స్యసి ॥ 37
 ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ బ్రహ్మ తత్రైవాంతరధీయత । తతః సశిష్యో భగవాన్ మునిర్విస్మయమాయయౌ ॥ 38
 తస్య శిష్యాస్తతస్సర్వే జగుః శ్లోకమిమం పునః । ముహుర్ముహుః ప్రీయమాణాః ప్రాహుశ్చ భృశవిస్మితాః ॥
 సమాక్షరైశ్చతుర్భిర్యః పాదైర్ధీతో మహర్షిణా । సోఽనువ్యాహరణాద్భూయః శోకః శ్లోకత్వమాగతః ॥ 40
 తస్య బుద్ధిరియం జాతా మహర్షేర్భావితాత్మనః । కృత్స్నం రామాయణం కావ్యమ్ ఈదృశైః కరవాణ్యహమ్ ॥
 ఉదారవృత్తార్థపదైర్మనోరమైః తదాస్య రామస్య చకార కీర్తిమాన్ ।
 సమాక్షరైః శ్లోకశతైర్మనోరమైః యశస్కరం కావ్యముదారధీర్మునిః ॥ 42
 తదుపగతసమాససంధియోగం సమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధమ్ ।
 రఘువరచరితం మునిప్రణీతం దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్యమ్ ॥ 43
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే బ్రహ్మణ ఆగమనం నామ ద్వితీయస్సర్గః

అథ తృతీయః సర్గః (3) సంక్షిప్త రామకథా

శ్రుత్వా వస్తు సమగ్రం తత్ ధర్మాత్మా ధర్మసంహితమ్ । వ్యక్తమన్వేషతే భూయో యద్భుత్తం తస్య ధీమతః ॥
 ఉపస్మశ్యోదకం సమ్యక్ మునిః స్థిత్వా కృతాంజలిః । ప్రాచీనాగ్రేషు దర్శేషు ధర్మేణాన్వేషతే గతిమ్ ॥ 2
 రామలక్ష్మణసీతాభిః రాజ్ఞా దశరథేన చ । సభార్యేణ సరాష్ట్రేణ యత్ ప్రాప్తం తత్ర తత్త్వతః ॥ 3
 హసితం భాషితం చైవ గతిర్యా యచ్ఛ చేష్టితమ్ । తత్సర్వం ధర్మవీర్యేణ యథావత్ సంప్రపశ్యతి ॥ 4
 స్త్రీతృతీయేన చ తదా యత్ ప్రాప్తం చరతా వనే । సత్యసంధేన రామేణ తత్సర్వం చాన్వవేక్షితమ్ ॥ 5
 తతః పశ్యతి ధర్మాత్మా తత్సర్వం యోగమాస్థితః । పురా యత్తత్ర నిర్భుత్తం పాణావామలకం యథా ॥ 6
 తత్సర్వం తత్త్వతో దృష్ట్వా ధర్మేణ స మహాద్యుతిః । అభిరామస్య రామస్య చరితం కర్తుముద్యతః ॥ 7
 కామార్థగుణసంయుక్తం ధర్మార్థగుణవిస్తరమ్ । సముద్రమివ రత్నాఢ్యం సర్వశ్రుతిమనోహరమ్ ॥ 8
 స యథాకథితం పూర్వం నారదేన మహర్షిణా । రఘువంశస్య చరితం చకార భగవాన్మహిః ॥ 9
 జన్మ రామస్య సుమహత్ వీర్యం సర్వానుకూలతామ్ । లోకస్య ప్రియతాం క్షాంతిం సౌమ్యతాం సత్యశీలతామ్ ॥ 10
 నానాచిత్రకథాశ్చాన్యాః విశ్వామిత్రసమాగమే । జానక్యాశ్చ వివాహం చ ధనుషశ్చ విభేదనమ్ ॥ 11
 రామరామవివాదం చ గుణాన్ దాశరథేస్తథా । తథాభీషేకం రామస్య కైకేయ్యా దుష్టభావతామ్ ॥ 12
 విఘాతం చాభిషేకస్య రాఘవస్య వివాసనమ్ । రాజ్ఞశ్శోకవిలాపం చ పరలోకస్య చాశ్రయమ్ ॥ 13

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- ప్రకృతీనాం విషాదం చ ప్రకృతీనాం విసర్జనమ్ నిషాదాధిపసంవాదం సూతోపావర్తనం తథా ॥ 14
- గంగాయాశ్చాపి సంతారం భరద్వాజస్య దర్శనమ్ । భరద్వాజాభ్యనుజ్ఞానాత్ చిత్రకూటస్య దర్శనమ్ ॥ 15
- వాస్తుకర్మనివేశం చ భరతాగమనం తథా । ప్రసాదనం చ రామస్య పితుశ్చ సలిలక్రియామ్ ॥ 16
- పాదుకాగ్ర్యాభిషేకం చ నందిగ్రామనివాసనమ్ దండకారణ్యగమనం విరాధస్య వధం తథా ॥ 17
- దర్శనం శరభంగస్య సుతీక్ష్ణేన సమాగమమ్ । అసూయాసమాఖ్యాం చ అంగరాగస్య చార్పణమ్ ॥ 18
- అగస్త్యదర్శనం చైవ జటాయోరభిసంగమం । పంచవట్యాశ్చ గమనం శూర్పణఖ్యాశ్చ దర్శనమ్ ॥ 19
- శూర్పణఖ్యాశ్చ సంవాదం విరూపకరణం తథా । వధం ఖరత్రిశిరసోః ఉత్థానం రావణస్య చ ॥ 20
- మారీచస్య వధం చైవ వైదేహ్యో హరణం తథా । రాఘవస్య విలాపం చ గృధ్రరాజనిబర్హణమ్ ॥ 21
- కబంధదర్శనం చైవ పంపాయాశ్చాపి దర్శనమ్ । శబర్యా దర్శనం చైవ హనుమద్దర్శనం తథా ॥ 22
- (విలాపం చైవ పంపాయాం రాఘవస్య మహాత్మనః)
- ఋష్యమూకస్య గమనం సుగ్రీవేణ సమాగమమ్ । ప్రత్యయోత్పాదనం సఖ్యం వాలిసుగ్రీవవిగ్రహమ్ ॥ 23
- వాలిప్రమథనం చైవ సుగ్రీవప్రతిపాదనమ్ । తారావిలాపం సమయం వర్షరాత్రనివాసనమ్ ॥ 24
- కోపం రాఘవసింహస్య బలానాముపసంగ్రహమ్ । దిశః ప్రస్థాపనం చైవ పృథివ్యాశ్చ నివేదనమ్ ॥ 25
- అంగుళీయకదానం చ ఋక్షస్య బిలదర్శనమ్ । ప్రాయోపవేశనం చాపి సంపాతేశ్చాపి దర్శనమ్ ॥ 26
- పర్వతారోహణం చాపి సాగరస్య చ లంఘనమ్ । సముద్రవచనాచ్చైవ మైనాకస్య చ దర్శనమ్ ॥ 27
- సింహికాయాశ్చ నిధనం లంకామలయదర్శనమ్ । రాత్రౌ లంకాప్రవేశం చ ఏకస్యాథ విచింతనమ్ ॥ 28
- దర్శనం రావణస్యాపి పుష్పకస్య చ దర్శనమ్ । ఆపానభూమిగమనమ్ అవరోధస్య దర్శనమ్ ॥ 29
- అశోకవనికాయానం సీతాయాశ్చాపి దర్శనమ్ । అభిజ్ఞానప్రదానం చ రావణస్య చ దర్శనమ్ ॥ 30
- రాక్షసీతర్జనం చైవ త్రిజటాస్వప్నదర్శనమ్ । మణిప్రదానం సీతాయాః వృక్షభంగం తథైవ చ ॥ 31
- రాక్షసీవిద్రవం చైవ కింకరాణాం నిబర్హణమ్ । గ్రహణం వాయుసూనోశ్చ లంకాదాహాభిగర్జనమ్ ॥ 32
- ప్రతిష్ఠవనమేవాథ మధూనాం హరణం తథా । రాఘవాశ్వాసనం చాపి మణినిర్యాతనం తథా ॥ 33
- సంగమం చ సముద్రేణ నలసేతోశ్చ బంధనమ్ । ప్రతారం చ సముద్రస్య రాత్రౌ లంకావరోధనమ్ ॥ 34
- విభీషణేన సంసర్గం వధోపాయనివేదనమ్ । కుంభకర్ణస్య నిధనం మేఘనాదనిబర్హణమ్ ॥ 35
- రావణస్య వినాశం చ సీతావాప్తిమరేః పురే । విభీషణాభిషేకం చ పుష్పకస్య చ దర్శనమ్ ॥ 36
- అయోధ్యాయాశ్చ గమనం (భరద్వాజ సమాగమమ్ । ప్రేషణం వాయుపుత్రస్య) భరతేన సమాగమమ్ ।
- రామాభిషేకాభ్యుదయం సర్వసైన్యవిసర్జనమ్ । స్వరాష్ట్రరంజనం చైవ వైదేహ్యోశ్చ విసర్జనమ్ ॥ 37
- అనాగతం చ యత్కించిత్ రామస్య వసుధాతలే । తచ్చకారోత్తరే కావ్యే వాల్మీకిర్భగవాన్మషిః ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే సంక్షిప్త రామకథా నామ తృతీయస్కంధః

అథ చతుర్థః స్కంధః (4) రామాయణగానమ్

- ప్రాప్తరాజ్యస్య రామస్య వాల్మీకిర్భగవాన్మషిః । చకార చరితం కృత్స్నం విచిత్రపదమాత్మవాన్ ॥ 1
- చతుర్వింశత్రహస్రాణి శ్లోకానాముక్తవాన్మషిః । తథా సర్గశతాన్ పంచ షట్కాండాని తథోత్తరమ్ ॥ 2
- కృత్వా-పి తన్మహాప్రాజ్ఞః సభవిష్యం సహోత్తరమ్ । చింతయామాస కో న్వేతత్ ప్రయుంజీయాదితి ప్రభుః ॥
- తస్య చింతయమానస్య మహర్షేర్భావితాత్మనః । అగృహ్ణీతాం తతః పాదౌ మునివేషౌ కుశీలవౌ ॥ 4

బాలాకాండే సర్గ:- 4

- కుశీలవౌ తు ధర్మజ్ఞౌ రాజపుత్రౌ యశస్వినౌ । బ్రాతరౌ స్వరసంపన్నౌ దదర్శాశ్రమవాసినౌ ॥ 5
- స తు మేధావినౌ దృష్ట్వా వేదేషు పరినిష్ఠితౌ । వేదోపబృంహణార్థాయ తావగ్రాహయత ప్రభుః ॥ 6
- కావ్యం రామాయణం కృత్స్నం సీతాయాశ్చరితం మహత్ । పౌలస్త్యవధమిత్యేవ చకార చరితవ్రతః ॥ 7
- పార్శ్వే గేయే చ మధురం ప్రమాణైస్త్రిభిరన్వితమ్ । జాతిభిస్సప్తభిర్బద్ధం తంత్రీలయసమన్వితమ్ ॥ 8
- రసైః శృంగారకారుణ్యహాస్యవీరభయానకైః । రౌద్రాదిభిశ్చ సంయుక్తం కావ్యమేతదగాయతామ్ ॥ 9
- తౌ తు గాంధర్వతత్త్వజ్ఞౌ మూర్ఛనాస్థానకోవిదౌ । బ్రాతరౌ స్వరసంపన్నౌ గంధర్వావివ రూపిణౌ ॥ 10
- రూపలక్షణసంపన్నౌ మధురస్వరభాషిణౌ । బింబాదివోద్భుతౌ బింబౌ రామదేహోత్తథా పరౌ ।
- తౌ రాజపుత్రౌ కార్తస్త్వేన ధర్మమాఖ్యానముత్తమమ్ ॥ 11
- వాచోవిధేయం తత్సర్వం కృత్వా కావ్యమనిందితౌ । ఋషీనాం చ ద్విజాతీనాం సాధూనాం చ సమాగమే ॥
- యథోపదేశం తత్త్వజ్ఞౌ జగతుస్తౌ సమాహితౌ । మహాత్మానౌ మహాభాగౌ సర్వలక్షణలక్ష్మితౌ ॥ 13
- తౌ కదాచిత్ సమేతానామ్ ఋషీణాం భావితాత్మనామ్ । ఆసీనానాం సమీపస్థౌ ఇదం కావ్యమగాయతామ్ ॥
- తచ్చుత్వా మునయః సర్వే బాష్పపర్యాకులేక్షణాః । సాధు సాధ్వితి తావూచుః పరం విస్మయమాగతాః ॥ 15
- తే ప్రీతమనసస్సర్వే మునయో ధర్మవత్సలాః । ప్రశశంసుః ప్రశస్తవ్యౌ గాయమానౌ కుశీలవౌ ॥ 16
- అహౌ గీతస్య మాధుర్యం శ్లోకానాం తు విశేషతః । చిరనిర్భ్రతమప్యేతత్ ప్రత్యక్షమివ దర్శితమ్ ॥ 17
- ప్రవిశ్య తావభౌ సుష్టు భావం సమ్యగగాయతామ్ । సహితౌ మధురం రక్తం సంపన్నం స్వరసంపదా ॥ 18
- ఏవం ప్రశస్యమానౌ తౌ తపఃశ్లాఘైర్మూర్తహాత్మభిః । సంరక్తతరమత్యర్థం మధురం తావగాయతామ్ ॥ 19
- ప్రీతః కశ్చిన్మునిస్తాభ్యాం సంస్థితః కలశం దదౌ । ప్రసన్నో వల్కలం కశ్చిద్దదౌ తాభ్యాం మహాయశాః ॥ 20
- (అన్యః కృష్ణాజినం ప్రాదాత్ మౌంజీమన్యో మహామునిః । కశ్చిత్ కమండలుం ప్రాదాత్ యజ్ఞసూత్రం తథాపరః ॥
- ఔదుంబరీం బ్రుసీమన్యో జపమాలామథాపరః । ఆయుష్యమపరే చోచుః ముదా తత్ర మహర్షయః ॥)
- ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యానం మునినా సంప్రకీర్తితమ్ । పరం కవీనామాధారం సమాప్తం చ యథాక్రమమ్ ॥ 21
- అభిగీతమిదం గీతం సర్వగీతేషు కోవిదౌ । ఆయుష్యం పుష్టిజనకం సర్వశ్రుతిమనోహరమ్ ॥ 22
- ప్రశస్యమానౌ సర్వత్ర కదాచిత్తత్ర గాయకౌ । రథ్యాసు రాజమార్గేషు దదర్శ భరతాగ్రజః ॥ 23
- స్వవేశ్మ చానీయ తతో బ్రాతరౌ స కుశీలవౌ । పూజయామాస పూజార్హౌ రామశ్చత్రునిబర్హణః ॥ 24
- ఆసీనః కాంచనే దివ్యే స చ సింహాసనే ప్రభుః । ఉపోపవిష్టః సచివైః బ్రాతృభిశ్చ పరంతపః ॥ 25
- దృష్ట్వా తు రూపసంపన్నౌ తావభౌ నియతస్తదా । ఉవాచ లక్ష్మణం రామః శత్రుఘ్నం భరతం తథా ॥ 26
- శ్రూయతామిదమాఖ్యానమ్ అనయోర్దేవవర్చసోః । విచిత్రార్థపదం సమ్యక్ గాయకౌ తావచోదయత్ ॥ 27
- తౌ చాపి మధురం రక్తం స్వచిత్తాయతనిస్వనమ్ । తంత్రీలయవదత్యర్థం విశ్రుతార్థమగాయతామ్ ॥ 28
- హ్లాదయత్ సర్వగాత్రాణి మనాంసి హృదయాని చ । శ్రోత్రాశ్రయసుఖం గేయం తద్భౌ జనసంసది ॥ 29
- ఇమౌ మునీ పార్థివలక్షణాన్వితౌ కుశీలవౌ చైవ మహాతపస్వినౌ ।
- మమాపి తద్భూతికరం ప్రవక్ష్యతే మహానుభావం చరితం నిబోధత ॥ 30
- తతస్తు తౌ రామవచఃప్రచోదితౌ అగాయతాం మార్గవిధానసంపదా ।
- స చాపి రామః పరిషద్గతశ్చనైః బుభూషయా సక్తమనా బభూవ హ ॥ 31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే రామాయణగానం నామ చతుర్థస్కంధః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ పంచమః సర్గః (5) అయోధ్యావర్ణనమ్

సర్వాపూర్వమియం యేషామ్ ఆసీత్ కృత్వా వసుంధరా | ప్రజాపతిముపాదాయ నృపాణాం జయశాలినామ్ ||
 యేషాం స సగరో నామ సాగరో యేన ఖానితః | షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి యం యాంతం పర్యవారయన్ ||
 ఇక్ష్వాకూణామిదం తేషాం రాజ్ఞాం వంశే మహాత్మనామ్ | మహదుత్పన్నమాఖ్యానం రామాయణమితి శ్రుతమ్ ||
 తదిదం వర్తయిష్యావః సర్వం నిఖిలమాదితః | ధర్మకామార్థసహితం శ్రోతవ్యమనసూయయా || 4
 కోసలో నామ ముదితః స్ఫీతో జనపదో మహాన్ | నివిష్టస్సరయూతీరే ప్రభూతధనధాన్యవాన్ || 5
 అయోధ్యా నామ నగరీ తత్రాసీల్లోకవిశ్రుతా | మనునా మానవేంద్రేణ యా పురీ నిర్మితా స్వయమ్ || 6
 ఆయతా దశ చ ద్వే చ యోజనాని మహాపురీ | శ్రీమతీ త్రీణి విస్తీర్ణా సువిభక్తమహాపథా || 7
 రాజమార్గేణ మహతా సువిభక్తేన శోభితా | ముక్తపుష్పావకీర్ణేన జలసిక్తేన నిత్యశః || 8
 తాం తు రాజా దశరథో మహారాష్ట్రవివర్ధనః | పురీమావాసయామాస దివం దేవపతిర్యథా || 9
 కవాటతోరణవతీం సువిభక్తాంతరాపణామ్ | సర్వయంత్రాయుధవతీమ్ ఉపేతాం సర్వశిల్పిభిః || 10
 సూతమాగధసంబాధాం శ్రీమతీమతులప్రభామ్ | ఉచ్చాట్టాలధ్వజవతీం శతఘ్నీశతసంకులామ్ || 11
 వధూనాటకసంఘైశ్చ సంయుక్తాం సర్వతః పురీమ్ | ఉద్యానామ్రువణోపేతాం మహతీం సాలమేఖలామ్ ||
 దుర్గగంభీరపరిఘాం దుర్గామన్యైర్దురాసదామ్ | వాజివారణసంపూర్ణాం గోభిరుష్టైః ఖరైస్తథా || 13
 సామంతరాజసంఘైశ్చ బలికర్మభిరావృతామ్ | నానాదేశనివాసైశ్చ వణిగ్భిరుపశోభితామ్ || 14
 ప్రాసాదై రత్నవికృతైః పర్వతైరుపశోభితామ్ | కూటాగారైశ్చ సంపూర్ణామ్ ఇంద్రస్యేవామరావతీమ్ || 15
 చిత్రామష్టాపదాకారాం నరనారీగణైర్యుతామ్ | సర్వరత్నసమాకీర్ణాం విమానగృహశోభితామ్ || 16
 గృహగాధామవిచ్ఛిద్రాం సమభూమౌ నివేశితామ్ | శాలితండుల సంపూర్ణామ్ ఇక్షుకాండరసోదకామ్ || 17
 దుందుభీభిర్బుదంగైశ్చ వీణాభిః పణవైస్తథా | నాదితాం భృశమత్యర్థం పృథివ్యాం తామనుత్తమామ్ || 18
 విమానమివ సిద్ధానాం తపసాధిగతం దివి | (న కుబేరస్య నేంద్రస్య యమస్య వరుణస్య చ
 బ్రహ్మణోఽపి పురీ రమ్యా నేదృశీ చ స్వయంభువః) సునివేశితవేశ్మాంతాం నరోత్తమసమావృతామ్ || 19
 యే చ బాణైర్న విధ్యంతి వివిక్తమపరాపరమ్ | శబ్దవేధ్యం చ వితతం లఘుహస్తా విశారదాః || 20
 సింహవ్యాఘ్రవరాహాణాం మత్తానాం నర్దతాం వనే | హంతారో నిశితైశ్చస్త్రైః బలాత్ బాహుబలాదపి || 21
 తాదృశానాం సహస్రైస్తామ్ అభిపూర్ణాం మహారథైః | పురీమావాసయామాస రాజా దశరథస్తథా || 22
 తామగ్నిమద్భిర్గుణవద్భిరావృతాం ద్విజోత్తమైర్వేదషడంగపారగైః |
 సహస్రదైస్సత్యరత్నైర్మహాత్మభిః మహర్షికల్పైర్పృషిభిశ్చ కేవలైః || 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అయోధ్యా వర్ణనం నామ పంచమస్సర్గః

అథ షష్ఠః సర్గః (6) రాజానుశాసనమ్

తస్యాం పుర్యామయోధ్యాయాం వేదవిత్ సర్వసంగ్రహః | దీర్ఘదర్శీ మహాతేజాః పౌరజానపదప్రియః || 1
 ఇక్ష్వాకూణామతిరథో యజ్ఞా ధర్మరతో వశీ | మహర్షికల్పో రాజర్షిః త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః || 2
 బలవాన్నిహతామిత్రో మిత్రవాన్ విజితేంద్రియః | ధన్వైశ్చ సంగ్రహైశ్చాన్యైః శక్రవైశ్రవణోపమః || 3
 యథా మనుర్మహాతేజాః లోకస్య పరిరక్షితా | తథా దశరథో రాజా వసన్ జగదపాలయత్ || 4
 తేన సత్యాభిసంధేన త్రివర్ణమనుతిష్ఠతా | పాలితా సా పురీ శ్రేష్ఠా ఇంద్రేణేవామరావతీ || 5

బాలాకాండే సర్గ:-7

తస్మిన్ పురవరే హృష్టాః ధర్మాత్మానో బహుశ్రుతాః । నరాస్తుష్టా ధనైః స్వైః స్వైః అలుబ్ధాః సత్యవాదినః ॥ 6
 నాల్పసన్నిచయః కశ్చిత్ ఆసీత్తస్మిన్ పురోత్తమే । కుటుంబీ యో హ్యసిద్ధార్థో గవాశ్వధనధాన్యవాన్ ॥ 7
 కామీ వా న కదర్యో వా నృశంసః పురుషః క్వచిత్ । ద్రష్టుం శక్యమయోధ్యాయాం నా విద్వాన్న చ నాస్తికః ॥
 సర్వే నరాశ్చ నార్యశ్చ ధర్మశీలాస్సుసంయతాః । ఉడితాశ్శీలవృత్తాభ్యాం మహర్షయ ఇవామలాః ॥ 9
 నాకుండలీ నామకుటీ నాస్రగ్వీ నాల్పభోగవాన్ । నామృష్టో నానులిప్తాంగో నాసుగంధశ్చ విద్యతే ॥ 10
 నామృష్టభోజీ నాదాతా నాప్యనంగదనిష్కధృక్ । నాహస్తాభరణో వాఽపి దృశ్యతే నాప్యనాత్మనాన్ ॥ 11
 నానాహితాగ్నిర్నాయజ్వా న క్షుద్రో వా న తస్కరః । కశ్చిదాసీదయోధ్యాయాం న చ నిర్బృత్తసంకరః ॥ 12
 స్వకర్మనిరతా నిత్యం బ్రాహ్మణా విజితేంద్రియాః । దానాధ్యయనశీలాశ్చ సంయతాశ్చ ప్రతిగ్రహే ॥ 13
 న నాస్తికో నాన్యతకో న కశ్చిదబహుశ్రుతః । నాసూయకో న చాశక్తో నావిద్వాన్ విద్యతే తదా ॥ 14
 నాషడంగవిదత్రాసీత్ నావ్రతో నా సహస్రదః । న దీనః క్షిప్తచిత్తో వా వృధితో వాఽపి కశ్చన ॥ 15
 కశ్చిన్నరో వా నారీ వా నాశ్రీమాన్నాప్యరూపవాన్ । ద్రష్టుం శక్యమయోధ్యాయాం నాపి రాజన్యభక్తిమాన్ ॥
 వర్ణేష్వగ్ర్యచతుర్థేషు దేవతాతిథిపూజకాః । కృతజ్ఞాశ్చ వదాన్యాశ్చ శూరా విక్రమసంయుతాః ॥ 17
 దీర్ఘాయుషో నరాస్సర్వే ధర్మం సత్యం చ సంశ్రితాః । సహితాః పుత్రపౌత్రైశ్చ నిత్యం స్త్రీభిః పురోత్తమే ॥ 18
 క్షత్రం బ్రహ్మముఖం చాసీత్ వైశ్యాః క్షత్రమనువ్రతాః । శూద్రాః స్వధర్మనిరతాః త్రీన్ వర్ణానుపచారిణః ॥ 19
 సా తేనేక్ష్యాకునాథేన పురీ సుపరిరక్షితా । యథా పురస్తాన్మనునా మానవేంద్రేణ ధీమతా ॥ 20
 యోధానామగ్నికల్పానాం పేశలానామమర్షిణామ్ । సంపూర్ణా కృతవిద్యానాం గుహా కేశరిణామివ ॥ 21
 కాంభోజవిషయే జాతైః బాహ్మీకైశ్చ హయోత్తమైః । వనాయుజైర్నదీజైశ్చ పూర్ణా హరిహయోత్తమైః ॥ 22
 వింధ్యపర్వతజైర్మృత్తైః పూర్ణా హైమవతైరపి । మదాన్వితైరతిబలైః మాతంగైః పర్వతోపమైః ॥ 23
 ఐరావతకులీనైశ్చ మహాపద్మకులైస్తథా । అంజనాదపి నిష్పన్నైః వామనాదపి చ ద్విపైః ॥ 24
 భద్రైర్మంద్రైర్మృగైశ్చైవ భద్రమంద్రమృగైస్తథా । భద్రమంద్రైర్మృగైః మృగమంద్రైశ్చ సా పురీ ।
 నిత్యమతైః సదా పూర్ణా నాగైరచలసన్నిభైః ॥ 25
 సా యోజనే చ ద్వే భూయః సత్యనామా ప్రకాశతే । యస్యాం దశరథో రాజా వసన్ జగదపాలయత్ ॥
 తాం పురీం స మహాతేజాః రాజా దశరథో మహాన్ । శశాస శమితామిత్రో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ॥ 27
 తాం సత్యనామాం దృఢతోరణార్గళాం గృహైర్విచిత్రైరుపశోభితాం శివామ్ ।
 పురీమయోధ్యాం నృసహస్రసంకులాం శశాస వై శక్రసమో మహీపతిః ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే రాజానుశాసనం నామ షష్టస్కంధః

అథ సప్తమః సర్గః (7) మంత్రిగుణగౌరవమ్

తస్యామాత్యా గుణైరాసన్ ఇక్షాకోస్తు మహాత్మనః । మంత్రజ్ఞాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ నిత్యం ప్రియహితే రతాః ॥ 1
 అష్టా బభూవుర్వీరస్య తస్యామాత్యా యశస్వినః । శుచయశ్చానురక్తాశ్చ రాజకృత్యేషు నిత్యశః ॥ 2
 ధృష్టిర్ణయంతో విజయః సిద్ధార్థో హ్యర్థసాధకః । అశోకో మంత్రపాలశ్చ సుమంత్రశ్చాష్టమో-భవత్ ॥ 3
 ఋత్విజౌ ద్వావభిమతౌ తస్యాస్తామృషిసత్తమౌ । వసిష్ఠో వామదేవశ్చ మంత్రిణశ్చ తథాపరే ॥ 4
 విద్యావినీతా హ్రీమంతః కుశలా నియతేంద్రియాః । (పరస్పరానురక్తాశ్చ నీతిమంతో బహుశ్రుతాః)
 శ్రీమంతశ్చ మహాత్మానః శాస్త్రజ్ఞా దృఢవిక్రమాః ॥ 5

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- కీర్తిమంతః ప్రణిహితాః యథావచనకారిణః । తేజఃక్షమాయశఃప్రాప్తాః స్మితపూర్వాభిభాషిణః ॥ 6
- క్రోధాత్ కామార్థహేతోర్వా న బ్రూయురన్మృతం వచః । తేషామవిదితం కించిత్ స్వేషు నాస్తి పరేషు వా ।
క్రియమాణం కృతం వాఽపి చారేణాపి చికిర్షితమ్ ॥ 7
- కుశలా వ్యవహారేషు సౌహృదేషు పరీక్షితాః । ప్రాప్తకాలం తు తే దండం ధారయేయుస్సుతేష్యపి ॥ 8
- కోశసంగ్రహణే యుక్తాః బలస్య చ పరిగ్రహే । అహితం చాపి పురుషం న విహింస్యురదూషకమ్ ॥ 9
- వీరాశ్చ నియతోత్సాహాః రాజశాస్త్రమనుష్ఠితాః । శుచీనాం రక్షితారశ్చ నిత్యం విషయవాసినామ్ ॥ 10
- బ్రహ్మక్షత్రమహింసంతః తే కోశం సమపూరయన్ । సుతీక్ష్ణదండాః సంప్రేక్ష్య పురుషస్య బలాబలమ్ ॥11
- శుచీనామేకబుద్ధీనాం సర్వేషాం సంప్రజానతామ్ । నాసీత్ పురే వా రాష్ట్రే వా మృషావాదీ నరః క్వచిత్ ॥12
- కశ్చిన్న దుష్టస్తత్రాసీత్ పరదారరతో నరః । ప్రశాంతం సర్వమేవాసీత్ రాష్ట్రం పురవరం చ తత్ ॥ 13
- సువాససస్సువేషాశ్చ తే చ సర్వే సుశీలినః । హితార్థం చ నరేంద్రస్య జాగ్రతో నయచక్షుషా ॥ 14
- గురౌ గుణగృహీతాశ్చ ప్రఖ్యాతాశ్చ పరాక్రమే ।విదేశేష్యపి విజ్ఞాతాః సర్వతో బుద్ధినిశ్చయాత్ ॥ 15
- సంధివిగ్రహతత్త్వజ్ఞాః ప్రకృత్యా సంపదన్వితాః ।మంత్రసంవరణే శక్తాః శ్లక్షణాః సూక్ష్మాసు బుద్ధిషు ॥ 16
- నీతిశాస్త్రవిశేషజ్ఞాః సతతం ప్రియవాదినః । ఈదృ శైస్తైరమాత్యైస్తు రాజా దశరథో-నఘః ॥ 17
- ఉపపన్నో గుణోపేతైః అన్యశాసద్వసుంధరామ్ । అవేక్షమాణశ్చారేణ ప్రజా ధర్మేణ రంజయన్ ॥ 18
- ప్రజానాం పాలనం కుర్వన్ అధర్మం పరివర్ణయన్ । విశ్రుతస్త్రిషు లోకేషు వదాన్యస్సత్యసంగరః ॥ 19
- స తత్ర పురుషవ్యాఘ్రుః శశాస పృథివీమిమామ్ ।నాధ్యగచ్ఛద్విశిష్టం వా తుల్యం వా శత్రుమాత్మనః ॥ 20
- మిత్రవాన్ నతసామంతః ప్రతాపహతకంటకః । స శశాస జగద్రాజా దివం దేవపతిర్యథా ॥ 21
- తైర్మంత్రిభిర్మంత్రహితే నియుక్తైః వృతోఽనురక్తైః కుశలైస్సమర్థైః ।
స పార్థివో దీప్తిమవాప యుక్తః తేజోమయైర్గోభిరివోదితో-ర్ఘః ॥ 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే మంత్రిగుణగౌరవం నామ సప్తమస్కంధః

అథ అష్టమః స్కంధః (8) అశ్వమేధసన్నాహః

- తస్య త్వేవంప్రభావస్య ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః । సుతార్థం తప్యమానస్య నాసీద్వంశకరస్సుతః ॥ 1
- చింతయానస్య తస్మైవం బద్ధిరాసీన్మహాత్మనః । సుతార్థం హయమేధేన కిమర్థం న యజామ్యహమ్ ॥ 2
- స నిశ్చితాం మతిం కృత్వా యష్టవ్యమితి బుద్ధిమాన్ ।మంత్రిభిస్సహ ధర్మాత్మా సర్వైరేవ కృతాత్మభిః ॥ 3
- తతోఽబ్రవీదిదం రాజా సుమంత్రం మంత్రిసత్తమమ్ ।శీఘ్రమానయ మే సర్వాన్ గురూంస్తాన్ సపురోహితాన్ ॥ 4
- తతః సుమంత్రస్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః । సమానయత్ స తాన్ సర్వాన్ సమస్తాన్ వేదపారగాన్ ॥ 5
- సుయజ్ఞం వామదేవం చ జాబాలిమథ కాశ్యపమ్ । పురోహితం వసిష్ఠం చ యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ॥ 6
- తాన్ పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా । ఇదం ధర్మార్థసహితం శ్లక్షణం వచనమబ్రవీత్ ॥ 7
- మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి వై సుఖమ్ । తదర్థం హయమేధేన యక్ష్యామితి మతిర్మమ ॥ 8
- తదహం యష్టమిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా । కథం ప్రాప్స్వామ్యహం కామం బుద్ధిరత్ర విచార్యతామ్ ॥ 9
- తతః సాధ్యతి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్ । వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్ఛ్చుతమ్ ॥ 10
- ఊచుశ్చ పరమప్రీతాః సర్వే దశరథం వచః । సంభారాః సంభ్రీయంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్ ॥ 11

బాలాకాండే సర్గ:- 9

(సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్)

- సర్వధా ప్రాప్యసే పుత్రాన్ అభిప్రేతాంశ్చ పార్థివ । యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధిః ఇయం పుత్రార్థమాగతా ॥ 12
- తతః ప్రీతోఽభవద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితమ్ । అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజా హర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ 13
- సంభారాః సంభ్రీయంతాం మే గురూణాం వచనాదిహ । సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వః సోపాధ్యాయో విముచ్యతామ్ ॥
- సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్ । శాంతయశ్చాభివర్ధంతాం యథాకల్పం యథావిధి ॥ 15
- శక్యః ప్రాప్తుమయం యజ్ఞః సర్వేణాపి మహీక్షితా । నాపరాధో భవేత్కష్టో యద్యస్మిన్ క్రతుసత్తమే ॥ 16
- భిద్రం హి మృగయంతేఽత్ర విద్వాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః । నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥ 17
- తద్యథా విధిపూర్వం మే క్రతురేష సమాప్యతే । తథా విధానం క్రియతాం సమర్థాః కరణేష్విహ ॥ 18
- తథేతి చాబ్రువన్ సర్వే మంత్రిణః ప్రత్యపూజయన్ । పార్థివేంద్రస్య తద్వాక్యం యథా-జ్ఞప్తం నిశమ్య తే ॥
- తథా ద్విజాస్తే ధర్మజ్ఞాః వర్ధయంతో నృపోత్తమమ్ । అనుజ్ఞాతాస్తతః సర్వే పునర్జగ్మర్యథాగతమ్ ॥ 20
- విసర్జయిత్వా తాన్ విప్రాన్ సచివానిదమబ్రవీత్ । ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోఽయం యథావత్ క్రతురాప్యతామ్ ॥
- (తావద్యాయం చ భవథ సమర్థాః కరణేష్విహ) 21
- ఇత్యుక్త్వా నృపశార్దులః సచివాన్ సముపస్థితాన్ । విసర్జయిత్వా స్వం వేశ్మ ప్రవివేశ మహాద్యుతిః ॥ 22
- తతస్య గత్వా తాః పత్నీః నరేంద్రో హృదయప్రియాః । ఉవాచ దీక్షాం విశత యక్ష్యేఽహం సుతకారణాత్ ॥
- తాసాం తేనాతికాంతేన వచనేన సువర్చసామ్ । ముఖపద్మాన్యశోభంత పద్మానీవ హిమాత్యయే ॥ 24

ఇత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అశ్వమేధసన్నామో నామ అష్టమస్కంధః

అథ నవమః సర్గః (9) రాజుః సూతస్య చ సంవాదః

- ఏతచ్చుత్వా రహస్సుతో రాజానమిదమబ్రవీత్ । (శ్రూయతాం యః పురావృత్తః పురాణే చ మయా శ్రుతః) ఋత్విగ్భిరుపదిష్టోఽయం పురావృత్తో మయా శ్రుతః ॥ 1
- సనత్కుమారో భగవాన్ పూర్వం కథితవాన్ కథామ్ । ఋషీణాం సన్నిధౌ రాజన్ తవ పుత్రాగమం ప్రతి ॥
- కాశ్యపస్య తు పుత్రో-స్తి విభండక ఇతి శ్రుతః । ఋష్యశృంగ ఇతి ఖ్యాతః తస్య పుత్రో భవిష్యతి ॥ 3
- స వనే నిత్యసంవృద్ధో మునిర్వనచరస్సదా । నాన్యం జానాతి విప్రేంద్రో నిత్యం పిత్రనువర్తనాత్ ॥ 4
- ద్వైవిధ్యం బ్రహ్మచర్యస్య భవిష్యతి మహాత్మనః । లోకేషు ప్రథితం రాజన్ విప్రైశ్చ కథితం సదా ॥ 5
- తస్యైవం వర్తమానస్య కాలస్సమభివర్తత । అగ్నిం శుశ్రూషమాణస్య పితరం చ యశస్వినమ్ ॥ 6
- ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు రోమపాదః ప్రతాపవాన్ । అంగేషు ప్రథితో రాజా భవిష్యతి మహాబలః ॥ 7
- తస్య వ్యతిక్రమాద్రాజ్ఞో భవిష్యతి సుదారుణా । అనావృష్టిస్సుఘోరా వై సర్వభూతభయావహా ॥ 8
- అనావృష్ట్యాం తు వృత్తాయాం రాజా దుఃఖసమన్వితః । బ్రాహ్మణాన్ శ్రుతవృద్ధాంశ్చ సమానీయ ప్రవక్ష్యతి ॥
- భవంతః శ్రుతధర్మాణో లోకచారిత్రవేదినః । సమాదిశంతు నియమం ప్రాయశ్చిత్తం యథా భవేత్ ॥ 10
- వక్ష్యంతి తే మహీపాలం బ్రాహ్మణా వేదపారగాః । విభండకసుతం రాజన్ సర్వోపాయైరిహాసయ ॥ 11
- ఆనాయ్య చ మహీపాల ఋష్యశృంగం సుసత్కృతమ్ । ప్రయచ్ఛ కన్యాం శాంతాం వై విధినా సుసమాహితః ॥
- తేషాం తు వచనం శ్రుత్వా రాజా చింతాం ప్రపత్యతే । కేనోపాయేన వై శక్యః ఇహానేతుం స వీర్యవాన్ ॥
- తతో రాజా వినిశ్చిత్వ సహ మంత్రిభిరాత్మవాన్ । పురోహితమమాత్యాంశ్చ తతః ప్రేష్యతి సత్కృతాన్ ॥ 14
- తే తు రాజ్ఞో వచశ్రుత్వా వ్యధితా వినతాననాః । న గచ్ఛేమ ఋషేర్భీతాః అనునేష్యంతి తం నృపమ్ ॥ 15

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

వక్ష్యంతి చింతయిత్వా తే తస్యోపాయాంశ్చ తత్క్షమాన్ | ఆనేష్యోమో వయం విప్రం న చ దోషో భవిష్యతి ||
 ఏవమంగాధిపేనైవ గణికాభిః ఋషేస్సుతః | ఆనీతోఽవర్షయద్దేవః శాంతా చాస్మై ప్రదీయతే || 17
 ఋశ్యశృంగస్తు జామాతా పుత్రాంస్తవ విధాస్యతి | సనత్కుమారకథితమ్ ఏతావత్ వ్యాహృతం మయా || 18
 అథ హృష్టో దశరథః సుమంత్రం ప్రత్యభాషత | యథర్భ్యశృంగస్త్వానీతో విస్తరేణ త్వయోచ్యతామ్ || 19
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే రాజ్ఞః సూతస్య చ సంవాదో నామ నవమస్కంధః

అథ దశమః సర్గః (10) ఋష్యశృంగకథా

సుమంత్రశ్చోదితో రాజ్ఞా ప్రోవాచేదం వచస్తదా | (తన్నే నిగదితస్సర్వం విస్తరేణ శ్రుణుష్య హ |)
 యథర్భ్యశృంగస్త్వానీతః శృణు మే మంత్రిభిస్సహ || 1
 రోమపాదమువాచేదం సహమాత్యః పురోహితః | ఉపాయో నిరపాయోఽయమ్ అస్మాభిరభిచింతితః || 2
 ఋష్యశృంగో వనచరః తపస్త్వాధ్యాయనే రతః | అనభిజ్ఞస్స నారీణాం విషయాణాం సుఖస్య చ || 3
 ఇంద్రియారైరభిమతైః నరచిత్తప్రమాధిభిః | పురమానాయయిష్యామః క్షిప్రం చాధ్యవసీయతామ్ || 4
 గణికాస్తత్ర గచ్ఛంతు రూపవత్యః స్వలంకృతాః | ప్రలోభ్య వివిధోపాయైః ఆనేష్యంతీహ సత్పుతాః || 5
 శ్రుత్వా తథేతి రాజా చ ప్రత్యువాచ పురోహితమ్ | పురోహితో మంత్రిణశ్చ తథా చక్రుశ్చ తే తదా || 6
 వారముఖ్యాశ్చ తచ్ఛ్రుత్వా వనం ప్రవివిశుర్మహత్ | ఆశ్రమస్యావిదూరేఽస్మిన్ యత్నం కుర్వంతు దర్శనే || 7
 ఋషిపుత్రస్య ధీరస్య నిత్యమాశ్రమవాసినః | పితుస్స నిత్యసంతుష్టో నాతిచక్రామ చాశ్రమాత్ || 8
 న తేన జన్మప్రభృతి దృష్టపూర్వం తపస్వినా | స్త్రీ వా పుమాన్వా యచ్ఛాన్యత్ సర్వం నగరరాష్ట్రజమ్ || 9
 తతః కదాచిత్తం దేశమ్ ఆజగామ యదృచ్ఛయా | విభండకసుతస్తత్ర తాశ్చాపశ్యద్వరాంగనాః || 10
 తాశ్చిత్రవేషాః ప్రమదా గాయంత్యో మధురస్వరాః | ఋషిపుత్రముపాగమ్య సర్వా వచనమబ్రువన్ || 11
 కన్యం కిం వర్తసే బ్రహ్మన్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామహే వయమ్ | ఏకన్యం విజనే ఘోరే వనే చరసి శంస నః || 12
 అదృష్టరూపాస్తాస్తేన కామ్యరూపా వనే స్త్రియః | హోర్దాత్తస్య మతిర్జాతా హ్యోఖ్యాతుం పితరం స్వకమ్ || 13
 పితా విభండకోఽస్మాకం తస్యాహం సుత ఔరసః | ఋష్యశృంగ ఇతి ఖ్యాతం నామ కర్మ చ మే భువి || 14
 ఇహోశ్రమపదోఽస్మాకం సమీపే శుభదర్శనాః | కరిష్యే వోఽత్ర పూజాం వై సర్వేషాం విధిపూర్వకమ్ || 15
 ఋషిపుత్రవచశ్రుత్వా సర్వాసాం మతిరాస వై | తదాశ్రమపదం ద్రష్టుం జగ్ముస్సర్వాశ్చ తేన తాః || 16
 ఆగతానాం తతః పూజామ్ ఋషిపుత్రశ్చకార హ | ఇదమర్హమిదం పాద్యమ్ ఇదం మూలం ఫలం చనః ||
 ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం సర్వా ఏవ సముత్సుకాః | ఋషేర్భీతాశ్చ శీఘ్రం తాః గమనాయ మతిం దధుః ||
 అస్మాకమపి ముఖ్యాని ఫలానీమాని వై ద్విజ | గృహోణ ప్రతి భద్రం తే భక్షయస్వ చ మా చిరమ్ || 19
 తతస్తాస్తం సమాలింగ్య సర్వా హర్షసమన్వితాః | మోదకాన్ ప్రదదుస్తస్మై భక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ ||
 తాని చాస్వాద్య తేజస్వీ ఫలానీతి స్మ మన్యతే | అనాస్వాదితపూర్వాణి వనే నిత్యనివాసిణామ్ || 21
 ఆపృచ్ఛ్య చ తదా విప్రం ప్రతచర్యాం నివేద్య చ | గచ్ఛంతి స్థాపదేశాత్తాః భీతాస్తస్య పితుః స్త్రియః || 22
 గతాసు తాసు సర్వాసు కాశ్యపస్యాత్మజో ద్విజః | (స్నాత్వా జగామ తేజస్వీ తస్య పుత్రోఽభవద్ద్విధా)
 అస్వస్థహృదయశ్చాసీత్ దుఃఖం స్మ పరివర్తతే || 23
 తతోఽపరేద్యుస్తం దేశమ్ ఆజగామ స వీర్యవాన్ | (విభండకసుతః శ్రీమాన్ మనసా చింతయన్ బహూన్)
 మనోజ్ఞా యత్ర తా దృష్టాః వారముఖ్యాః స్వలంకృతాః || 24

బాలాకాండే సర్గ:- 11

దృష్టైవ తాస్తదా విప్రమ్ ఆయాంతం హృష్టమానసాః । ఉపసృత్య తతస్సర్వాః తాస్తమూచురిదం వచః ॥
 ఏహ్యోశ్రమపదం సౌమ్య హ్యస్మాకమితి చాబ్రువన్ । (చిత్రాణ్యత్ర ఫలాని స్యుః మూలాని చ ఫలాని చ)
 తత్రాప్యేష విధిః శ్రీమాన్ విశేషేణ భవిష్యతి ॥ 26

శ్రుత్వా తు వచనం తాసాం సర్వాసాం హృదయంగమమ్ । గమనాయ మతిం చక్రే తం చ నిన్యుస్తదా స్త్రియః ॥
 తత్ర చానీయమానే తు విప్రే తస్మిన్ మహాత్మని । వవర్ష సహసా దేవో జగత్ప్రహ్లాదయంస్తదా ॥ 28

వర్షేణైవాగతం విప్రం విషయం స్వం నరాధిపః । ప్రత్యుద్గమ్య మునిం ప్రహ్వః శిరసా చ మహీం గతః ॥
 అర్జుం చ ప్రదదౌ తస్మై న్యాయతస్సుసమాహితః । వప్రే ప్రసాదం విప్రేంద్రాన్మా విప్రం మన్యురావిశత్ ॥
 అంతఃపురం ప్రవిశ్యాస్మై కన్యాం దత్త్వా యథావిధి । శాంతాం శాంతేన మనసా రాజా హర్షమవాప సః ।
 ఏవం స న్యవసత్తత్ర సర్వకామైస్సుపూజితః ॥ 32

(ఋష్యశృంగో మహాతేజాః శాంతయా సహ భార్యయా)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయ ఆదికావ్యే బాలకాండే ఋష్యశృంగకథా నామ దశమస్కర్గః

అథ ఏకాదశః సర్గః (11) ఋష్యశృంగాగమనమ్

భూయ ఏవ హి రాజేంద్ర శృణు మే వచనం హితమ్ । యథా స దేవప్రవరః కథాయామేవమబ్రవీత్ ॥ 1

ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతో భవిష్యతి సుధార్మికః । నామ్నా దశరథో నామ శ్రీమాన్ సత్యవ్రతిశ్రవః ॥ 2

అంగరాజేన సఖ్యం చ తస్య రాజ్ఞో భవిష్యతి । కన్యా చాస్య మహాభాగా శాంతా నామ భవిష్యతి ॥ 3

పుత్రస్తు సోఽంగరాజస్య రోమపాద ఇతి శ్రుతః । తం స రాజా దశరథో గమిష్యతి మహాయశాః ॥ 4

అనపత్యోఽస్మి ధర్మాత్మన్ శాంతాభర్తా మమ క్రతుమ్ । ఆహరేత త్వయాఽజ్ఞప్తః సంతానార్థం కులస్య చ ॥ 5

శ్రుత్వా రాజ్ఞోఽథ తద్వాక్యం మనసా స విచింత్య చ । ప్రదాస్యతే పుత్రవంతం శాంతాభర్తారమాత్మవాన్ ॥ 6

ప్రతిగృహ్య చ తం విప్రం స రాజా విగతజ్వరః । ఆహరిష్యతి తం యజ్ఞం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ 7

తం చ రాజా దశరథో యష్టుకామః కృతాంజలిః । ఋష్యశృంగం ద్విజశ్రేష్ఠం వరయిష్యతి ధర్మవిత్ ॥ 8

యజ్ఞార్థం ప్రసవార్థం చ స్వర్గార్థం చ నరేశ్వరః । లభతే చ స తం కామం ద్విజముఖ్యాద్విశాం పతిః ॥ 9

పుత్రాశ్చాస్య భవిష్యంతి చత్వారోఽమితవిక్రమాః । వంశప్రతిష్ఠానకరాః సర్వా లోకేషు విశ్రుతాః ॥ 10

ఏవం స దేవప్రవరః పూర్వం కథితవాన్ కథామ్ । సనత్కుమారో భగవాన్ పురా దేవయుగే ప్రభుః ॥ 11

స త్వం పురుషశార్దూల తమానయ సుసత్పుతమ్ । స్వయమేవ మహారాజ గత్వా సబలవాహనః ॥ 12

(సుమంత్రస్య వచః శ్రుత్వా హృష్టో దశరథోఽభవత్)

అనుమాన్య వసిష్ఠం చ సూతవాక్యం నిశమ్య చ । (వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతో రాజా సంపూర్ణమానసః)

సాంతఃపురస్సహమాత్యః ప్రయయౌ యత్ర స ద్విజః ॥ 13

వనాని సరితశ్చైవ వృతిక్రమ్య శనైశ్చనైః । అభిచక్రామ తం దేశం యత్ర వై మునిపుంగవః ॥ 14

ఆసాద్య తం ద్విజశ్రేష్ఠం రోమపాదసమీపగమ్ । ఋషిపుత్రం దదర్శాదౌ దీప్యమానమివానలమ్ ॥ 15

తతో రాజా యథాన్యాయం పూజాం చక్రే విశేషతః । సఖిత్యాత్స్య వై రాజ్ఞః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ 16

రోమపాదేన చాఖ్యాతమ్ ఋషిపుత్రాయ ధీమతే । సఖ్యం సంబంధకం చైవ తదా తం ప్రత్యపూజయత్ ॥

ఏవం సుసత్పుతస్తేన సహోషిత్యా నరర్షభః । సప్తాష్ట దివసాన్ రాజా రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ 18

శాంతా తవ సుతా రాజన్ సహ భర్తా విశాంపతే । మదీయనగరం యాతు కార్యం హి మహదుద్యతమ్ ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తథేతి రాజా సంశ్రుత్య గమనం తస్య ధీమతః । ఉవాచ వచనం విప్రం గచ్ఛ త్వం సహ భార్యయా ॥ 20
 ఋషిపుత్రః ప్రతిశ్రుత్య తథేత్యాహ నృపం తదా । స నృపేణాభ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయౌ సహ భార్యయా ॥ 21
 తావన్యోన్యాంజలిం కృత్వా స్నేహాత్ సంశ్లిష్య చోరసా । ననందతుర్దశరథో రోమపాదశ్చ వీర్యవాన్ ॥ 22
 తతస్సుహృదమాపుచ్ఛ్య ప్రస్థితో రఘునందనః । పౌరేభ్యః ప్రేషయామాస దూతాన్వై శీఘ్రగామినః ॥ 23
 క్రియతాం నగరం సర్వం క్షిప్రమేవ స్వలంకృతమ్ । ధూపితం సిక్తసమ్మృష్టం పతాకాభిరలంకృతమ్ ॥ 24
 తతః ప్రహృష్టాః పౌరాస్తే శ్రుత్వా రాజానమాగతమ్ । యథా ప్రచక్రుస్తత్సర్వం రాజ్ఞా యత్రేషితం తదా ॥
 యత్రేషితం వసిష్ఠేన రాజ్ఞా దశరథేన చ । కృత్వా దూతాన్ ద్విజో రాజ్ఞః ప్రేషయామాస సత్వరమ్ ॥ 26
 తతో నివేదయామాసుః దూతాస్తస్మై మహాత్మనే । శ్రుత్వా తు తేషాం వచనం పురస్కృత్య ద్విజేరితమ్ ॥ 27
 తతస్సులంకృతం రాజా నగరం ప్రవివేశ హ । శంఖదుందుభినిర్హోషైః పురస్కృత్య ద్విజర్షభమ్ ॥ 28
 తతః ప్రముదితాస్సర్వే దృష్ట్వా తం నాగరా ద్విజమ్ । ప్రవేశ్యమానం సత్కృత్య నరేంద్రేణేంద్రకర్మణా ॥ 29
 అంతఃపురం ప్రవేశ్యైసం పూజాం కృత్వా చ శాస్త్రతః । కృతకృత్యం తదాత్మానం మేనే తస్యోపవాహనాత్ ॥
 అంతఃపురస్త్రియస్సర్వాః శాంతాం దృష్ట్వా తథాఽఽగతామ్ ।
 సహ భర్తా విశాలాక్షీం ప్రీత్యాఽఽనందముపాగమన్ ॥ 31
 పూజ్యమానా చ తాభిన్నా రాజ్ఞా చైవ విశేషతః । ఉవాస తత్ర సుఖితా కంచిత్యాలం సహర్షిజా ॥ 32
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే ఋష్యశృంగాగమనం నామ ఏకాదశస్కంధః

అథ ద్వాదశః సర్గః (12) అశ్వమేధారంభః

తతః కాలే బహుతిథే కస్మింశ్చిత్సుమనోహరే । వసంతే సమనుప్రాప్తే రాజ్ఞో యష్టుం మనో-భవత్ ॥ 1
 తతః ప్రసాద్య శిరసా తం విప్రం దేవవర్ణినమ్ । యజ్ఞాయ వరయామాస సంతానార్థం కులస్య వై ॥ 2
 తథేతి చ స రాజానమ్ ఉవాచ చ సుసత్కృతః । సంభారాః సంభ్రీయంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్ ॥3
 (రమణీయ ప్రదేశే చ యజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్) తతో రాజాఽబ్రవీద్వాక్యం సుమంత్రం మంత్రిసత్తమమ్ ।
 సుమంత్రావాహయ క్షిప్రం ఋత్విజో బ్రహ్మవాదినః ॥ 4
 సుయజ్ఞం వామదేవం చ జాబాలిమథ కాశ్యపమ్ । పురోహితం వసిష్ఠం చ యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః ॥ 5
 తత సుమంత్రస్త్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః । సమానయత్స తాన్ సర్వాన్ సమస్తాన్ వేదపారగాన్ ॥ 6
 తాన్ పూజయిత్వా ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా । ధర్మార్థసహితం యుక్తం శ్లక్షణం వచనమబ్రవీత్ ॥ 7
 మమ లాలప్యమానస్య పుత్రార్థం నాస్తి వై సుఖమ్ । తదర్థం హయమేధేన యక్ష్యామితి మతిర్మమ ॥ 8
 తదహం యష్టుమిచ్ఛామి శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా । ఋషిపుత్రప్రభావేణ కామాన్ ప్రాప్స్వామి చాప్యహమ్ ॥ 9
 తతస్సాధ్వితి తద్వాక్యం బ్రాహ్మణాః ప్రత్యపూజయన్ । వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే పార్థివస్య ముఖాచ్ఛృతమ్ ॥10
 ఋష్యశృంగాపురోగాశ్చ ప్రత్యూచుర్మపతిం తదా । సంభారాస్సంభ్రీయంతాం తే తురగశ్చ విముచ్యతామ్ ॥
 సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్ ।
 సర్వథా ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ చత్వారోఽమితవిక్రమాన్ । యస్య తే ధార్మికీ బుద్ధిః ఇయం పుత్రార్థమాగతా ॥
 తతః ప్రీతోఽభవద్రాజా శ్రుత్వా తద్ద్విజభాషితమ్ । అమాత్యాంశ్చాబ్రవీద్రాజా హర్షేణేదం శుభాక్షరమ్ ॥ 13
 గురూణాం వచనాచ్ఛీఘ్రం సంభారాస్సంభ్రీయంతు మే । సమర్థాధిష్ఠితశ్చాశ్వః సోపాధ్యాయో విముచ్యతామ్ ॥
 సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతామ్ । శాంతయశ్చాభివర్ధంతాం యథాకల్పం యథావిధి ॥ 15

బాలాకాండే సర్గ;

శక్యః ప్రాప్తమయం యజ్ఞః సర్వేణాపి మహీక్షితా । నాపరాధో భవేత్కష్టో యద్యస్మిన్ క్రతుసత్తమే ॥ 16
 చిద్రం హి మృగయంతే త్ర విద్వాంసో బ్రహ్మరాక్షసాః । నిహతస్య చ యజ్ఞస్య సద్యః కర్తా వినశ్యతి ॥ 17
 తద్యథా విధిపూర్వం మే క్రతురేష సమాప్యతే । తథా విధానం క్రియతాం సమర్థాః కరణేష్విహ ॥ 18
 తథేతి చ తతస్సర్వే మంత్రిణః ప్రత్యపూజయన్ । పార్థివేంద్రస్య తద్వాక్యం యథాఽజ్ఞప్తమకుర్వత ॥ 19
 తతో ద్విజాస్తే ధర్మజ్ఞమ్ అస్తువన్ పార్థివర్షభమ్ । అనుజ్ఞాతాస్తతస్సర్వే పునర్జగ్మర్మధాగతమ్ ॥ 20
 గతేష్వథ ద్విజాగ్ర్యేషు మంత్రిణస్తాన్నరాధిపః । వినర్జయిత్వా స్వం వేశ్మ ప్రవివేశ మహాద్యుతిః ॥ 21
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అశ్వమేధారంభో నామ ద్వాదశస్సర్గః

అథ త్రయోదశః సర్గః (13) యజ్ఞశాలాప్రవేశః

పునః ప్రాప్తే వసంతే తు పూర్ణస్సంవత్సరోఽభవత్ । ప్రసవార్థం గతో యష్టుం హయమేధేన వీర్యవాన్ ॥ 1
 అభివాద్య వసిష్ఠం చ న్యాయతః ప్రతిపూజ్య చ । అబ్రవీత్ప్రశ్రితం వాక్యం ప్రసవార్థం ద్విజోత్తమమ్ ॥ 2
 యజ్ఞో మే క్రియతాం బ్రహ్మన్ యథోక్తం మునిపుంగవ । యథా న విఘ్నః క్రియతే యజ్ఞాంగేషు విధీయతామ్ ॥ 3
 భవాన్ స్నిగ్ధస్సహృన్మహ్యం గురుశ్చ పరమో మహాన్ । వోధవ్యో భవతా చైవ భారో యజ్ఞస్య చోద్యతః ॥ 4
 తథేతి చ స రాజానమ్ అబ్రవీద్ద్విజసత్తమః । కరిష్యే సర్వమేవైతత్ భవతా యత్ సమర్థితమ్ ॥ 5
 తతోఽబ్రవీద్ద్విజాన్ వృద్ధాన్ యజ్ఞకర్మసు నిష్ఠితాన్ । స్థాపత్యే నిష్ఠితాంశ్చైవ వృద్ధాన్ పరమధార్మికాన్ ॥ 6
 కర్మాంతికాన్ శిల్పకరాన్ వర్ధకీన్ ఖనకానపి । గణకాన్ శిల్పినశ్చైవ తథైవ నటనర్తకాన్ ॥ 7
 తథా శుచీన్ శాస్త్రవిదః పురుషాన్ సుబహుశ్రుతాన్ । యజ్ఞకర్మ సమీహంతాం భవంతో రాజశాసనాత్ ॥ 8
 ఇష్టకా బహుసాహస్రాః శీఘ్రమానీయతామితి । ఔపకార్యాః క్రియంతాం చ రాజ్ఞాం బహుగుణాన్వితాః ॥ 9
 బ్రాహ్మణావసథాశ్చైవ కర్తవ్యాశ్చతశశ్చుభాః । భక్ష్వాన్నపానైర్బహుభిః సముపేతాస్సునిష్ఠితాః ॥ 10
 తథా పౌరజనస్యాపి కర్తవ్యా బహువిస్తరాః । ఆవాసా బహుభక్ష్వా వై సర్వకామైరుపస్థితాః ॥ 11
 తథా జానపదస్యాపి జనస్య బహుశోభనమ్ । దాతవ్యమన్నం విధివత్ సత్కృత్య న తు లీలయా ॥ 12
 సర్వవర్ణా యథా పూజాం ప్రాప్నువంతి సుసత్కృతాః । న చావజ్ఞా ప్రయోక్తవ్యా కామక్రోధవశాదపి ॥ 13
 యజ్ఞకర్మసు యే వ్యగ్రాః పురుషాశ్శిల్పినస్తథా । తేషామపి విశేషణ పూజా కార్యా యథాక్రమమ్ ॥ 14
 తే చ స్యుస్సంభృతాస్సర్వే వసుభిర్భోజనేన చ । యథా సర్వం సువిహితం న కించిత్పరిహీయతే ॥ 15
 తథా భవంతః కుర్వంతు ప్రీతిస్నిగ్ధేన చేతసా । తతస్సర్వే సమాగమ్య వసిష్ఠమిదమబ్రువన్ ॥ 16
 యథోక్తం తత్సువిహితం న కించిత్ పరిహీయతే । యథోక్తం తత్కరిష్యామో న కించిత్పరిహాస్యతే ॥ 17
 తత స్సుమంత్రమానీయ వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ । నిమంత్రయస్వ నృపతీన్ పృథివ్యాం యే చ ధార్మికాః ॥
 బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చైవ సహస్రశః । సమానయస్వ నృపతీన్ పృథివ్యాం యే చ ధార్మికాః ॥
 మిథిలాధిపతిం శూరం జనకం సత్యవిక్రమమ్ । నిష్ఠితం సర్వశాస్త్రేషు తథా వేదేషు నిష్ఠితమ్ ॥ 20
 తమానయ మహాభాగం స్వయమేవ సుసత్కృతమ్ । పూర్వసంబంధినం జ్ఞాత్వా తతః పూర్వం బ్రవీమి తే ॥
 తథా కాశీపతిం స్నిగ్ధం సతతం ప్రియవాదినమ్ । వయస్యం రాజసింహస్య స్వయమేవానయస్వ హ ॥ 22
 తథా కేకయరాజానం వృద్ధం పరమధార్మికమ్ । శ్వశురం రాజసింహస్య సపుత్రం త్వమిహానయ ॥ 23
 అంగేశ్వరం మహాభాగం రోమపాదం సుసత్కృతమ్ । వయస్యం రాజసింహస్య సమానయ యశస్వినమ్ ॥
 ప్రాచీనాన్ సింధుసౌవీరాన్ సౌరాష్ట్రేయాంశ్చ పార్థివాన్ । దాక్షిణాత్యాన్ నరేంద్రాంశ్చ సమస్తానానయస్వ హ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

సంతి స్నిగ్ధాశ్చ యే చాన్యే రాజానః పృథివీతలే । తానానయ యథాక్షిప్రం సాసుగాన్ సహబాంధవాన్ ॥26
 వసిష్ఠవాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా సుమంత్రస్త్వరితస్తదా । వ్యాధిశత్ పురుషాంస్తత్ర రాజ్ఞామానయనే శుభాన్ ॥ 27
 స్వయమేవ హి ధర్మాత్మా ప్రయయౌ మునిశాసనాత్ । సుమంత్రస్త్వరితో భూత్వా సమానేతుం మహీక్షితః ॥
 తే చ కర్మాతికాస్సర్వే వసిష్ఠాయ చ ధీమతే । సర్వం నివేదయంతి స్మ యజ్ఞే యదుపకల్పితమ్ ॥ 29
 తతః ప్రీతో ద్విజశ్రేష్ఠః తాన్ సర్వానిదమబ్రవీత్ । అవజ్ఞయా న దాతవ్యం కస్యచిల్లీలయాఽపి వా ॥ 30
 అవజ్ఞయా కృతం హన్యాత్ దాతారం నాత్ర సంశయః । తతః కైశ్చిదహోరాత్రైః ఉపయాతా మహీక్షితః ॥
 బహూని రత్నాన్యాదాయ రాజ్ఞో దశరథస్య వై । తతో వసిష్ఠస్సుప్రీతో రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ 32
 ఉపయాతా నరవ్యాఘ్రు రాజానస్తవ శాసనాత్ । మయాఽపి సత్కృతాస్సర్వే యథార్థం రాజసత్తమాః ॥ 33
 యజ్ఞియం చ కృతం రాజన్ పురుషైస్సుసమాహితైః । నిర్యాతు చ భవాన్ యష్టుం యజ్ఞాయతనమంతికాత్ ॥
 సర్వకామైరుపహృతైః ఉపేతం వై సమంతతః । ద్రష్టుమర్హసి రాజేంద్ర మనసేవ వినిర్మితమ్ ॥ 35
 తథా వసిష్ఠవచనాత్ ఋష్యశృంగస్య చోభయోః । శుభే దివసనక్షత్రే నిర్యాతో జగతీపతిః ॥ 36
 తతో వసిష్ఠప్రముఖాః సర్వ ఏవ ద్విజోత్తమాః । ఋష్యశృంగం పురస్కృత్య యజ్ఞకర్మారభంస్తదా ।
 యజ్ఞవాటగతాః సర్వే యథాశాస్త్రం యథావిధి ॥ 37

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే యజ్ఞశాలాప్రవేశో నామ త్రయోదశస్కంధః

అథ చతుర్దశః సర్గః (14) అశ్వమేధయజనమ్

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్ ప్రాప్తే తురంగమే । సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞో-భ్రృవర్తత ॥ 1
 ఋష్యశృంగం పురస్కృత్య కర్మ చక్రుర్ద్విజర్షభాః । అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే రాజ్ఞో-స్య సుమహాత్మనః ॥ 2
 కర్మ కుర్వంతి విధివత్ యాజకా వేదపారగాః । యథావిధి యథాన్యాయం పరిక్రామంతి శాస్త్రతః ॥ 3
 ప్రవర్ణం శాస్త్రతః కృత్వా తథైవోపసదం ద్విజాః । చక్రుశ్చ విధివత్ సర్వమ్ అధికం కర్మ శాస్త్రతః ॥ 4
 అభిపూజ్య తతో హృష్టాః సర్వే చక్రుర్యథావిధి । ప్రాతస్సవనపూర్వాణి కర్మాణి మునిపుంగవాః ॥ 5
 ఐంద్రశ్చ విధివద్దత్తో రాజా చాభిష్టుతోఽనఘః । మాధ్యందినం చ సవనం ప్రావర్తత యథాక్రమమ్ ॥ 6
 తృతీయసవనం చైవ రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః । చక్రుస్తే శాస్త్రతో దృష్ట్వా తథా బ్రాహ్మణపుంగవాః ॥ 7
 న చాహుతమభూత్తత్ర స్థలితం వాఽపి కించన । దృశ్యతే బ్రహ్మవత్ సర్వం క్షేమయుక్తం హి చక్రీరే ॥ 8
 న తేష్వహస్సు శ్రాంతో వా క్షుధితో వాఽపి దృశ్యతే । నావిద్వాన్ బ్రాహ్మణస్తత్ర నాశతానుచరస్తథా ॥ 9
 బ్రాహ్మణా భుంజతే నిత్యం నాథవంతశ్చ భుంజతే । తాపసా భుంజతే చాపి శ్రమణా భుంజతే తథా ॥ 10
 వృద్ధాశ్చ వ్యాధితాశ్చైవ స్త్రియో బాలాస్తధైవ చ । అనిశం భుంజమానానాం న తృప్తిరుపలభ్యతే ॥ 11
 దీయతాం దీయతామన్నం వాసాంసి వివిధాని చ । ఇతి సంచోదితాస్తత్ర తథా చక్రురనేకశః ॥ 12
 అన్నకూటాశ్చ బహవో దృశ్యంతే పర్వతోపమాః । దివసే దివసే తత్ర సిద్ధస్య విధివత్తదా ॥ 13
 నానాదేశాదనుప్రాప్తాః పురుషాః స్త్రీగణాస్తథా । అన్నపానైః సువిహితాః తస్మిన్ యజ్ఞే మహాత్మనః ॥ 14
 అన్నం హి విధివత్ స్వాదు ప్రశంసంతి ద్విజర్షభాః । అహో తృప్తాః స్మ భద్రం తే ఇతి శుశ్రావ రాఘవః ॥
 స్వలంకృతాశ్చ పురుషాః బ్రాహ్మణాన్ పర్యవేషయన్ । ఉపాసతే చ తానన్యే సుమృష్టమణికుండలాః ॥ 16
 కర్మాంతరే తదా విప్రాః హేతువాదాన్ బహూనపి । ప్రాహుస్సు వాగ్మినో ధీరాః పరస్పరజిగీషయా ॥ 17
 దివసే దివసే తత్ర సంస్తరే కుశలా ద్విజాః । సర్వకర్మాణి చక్రుస్తే యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః ॥ 18

బాలాకాండే సర్గ:- 14

- నాషడంగవిదత్రాసీత్ నావ్రతో నాబహుశ్రుతః । సదస్యాస్తస్య వై రాజ్ఞో నావాదకుశలా ద్విజాః ॥ 19
- ప్రాప్తే యూపోచ్చయే తస్మిన్ షడ్వైల్వాః ఖాదిరాస్తథా । తావంతో బిల్వసహితాః పర్ణినశ్చ తథా-ప్రరే ॥ 20
- శ్లేష్మాతకమయస్త్వేకో దేవదారుమయస్తథా । ద్వావేవ విహితౌ తత్ర బాహువ్యస్తపరిగ్రహౌ ॥ 21
- కారితాస్సర్వ ఏవైతే శాస్త్రజ్ఞైర్జుకోవిదైః । శోభార్థం తస్య యజ్ఞస్య కాంచనాలంకృతా భవన్ ॥ 22
- ఏకవింశతియూపాస్తే ఏకవింశత్యరత్నయః । వాసోభిరేకవింశద్భిః ఏకైకం సమలంకృతాః ॥ 23
- విన్యస్తా విధివత్ సర్వే శిల్పిభిః సుకృతా దృధాః । అష్టాశ్రయః సర్వ ఏవ శ్లక్షణరూపసమన్వితాః ॥ 24
- ఆచ్ఛాదితాస్తే వాసోభిః పుష్పైర్గంధైశ్చ భూషితాః । సప్తర్షయో దీప్తిమంతో విరాజంతే యథా దివి ॥ 25
- ఇష్టకాశ్చ యథాన్యాయం కారితాశ్చ ప్రమాణతః । చిత్ ౨ గ్నిర్బ్రాహ్మణైస్తత్ర కుశలైః శుల్బకర్మణి ॥ 26
- స చిత్సో రాజసింహస్య సంచితః కుశలైర్ద్విజైః । గరుడో రుక్మపక్షో వై త్రిగుణో ౨ ష్టాదశాత్మకః ॥ 27
- నియుక్తాస్తత్ర పశవః తత్తదుద్దిశ్య దైవతమ్ । ఉరగాః పక్షిణశ్చైవ యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః ॥ 28
- శామిత్రే తు హయస్తత్ర తథా జలచరాశ్చ యే । ఋత్విగ్భిః సర్వమేవైతత్ నియుక్తం శాస్త్రతస్తదా ॥ 29
- పశూనాం త్రిశతం తత్ర యూపేషు నియతం తదా । అశ్వరత్నోత్తమం తస్య రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥ 30
- కౌసల్యా తం హయం తత్ర పరిచర్య సమంతతః । కృపాజైర్విశశాసైనం త్రిభిః పరమయా ముదా ॥ 31
- పతత్త్రిణా తదా సార్థం సుస్థితేన చ చేతసా । అవసద్రజనీమేకాం కౌసల్యా ధర్మకామ్యయా ॥ 32
- హోతా-ధ్రువ్యస్తథోద్ధాతా హస్తేన సమయోజయన్ । మహిష్యా పరివృత్త్యా చ వావతాం చ తథాపరామ్ ॥
- పతత్త్రిణస్తస్య వపామ్ ఉద్భుత్య నియతేంద్రియః । ఋత్విక్ పరమసంపన్నః శ్రపయామాస శాస్త్రతః ॥ 34
- ధూమగంధం వపాయాస్తు జిప్రుతి స్మ నరాధిపః । యథాకాలం యథాన్యాయం నిర్బుదన్ పాపమాతృనః ॥
- హయస్య యాని చాంగాని తాని సర్వాణి బ్రాహ్మణాః । అగ్నౌ ప్రాప్యంతి విధివత్ సమంత్రాః షోడశర్విజః ॥
- ష్టక్షశాఖాసు యజ్ఞానామ్ అన్యేషాం క్రియతే హవిః । అశ్వమేధస్య యజ్ఞస్య వైతసో భాగ ఇప్యతే ॥ 37
- త్ర్యహో ౨ శ్వమేధస్సంఖ్యాతః కల్పసూత్రేణ బ్రాహ్మణైః । చతుష్టోమమహస్తస్య ప్రథమం పరికల్పితమ్ ॥ 38
- ఉక్త్యం ద్వితీయం సంఖ్యాతమ్ అతిరాత్రం తథోత్తరమ్ । కారితాస్తత్ర బహవో విహితాః శాస్త్రదర్శనాత్ ॥ 39
- జ్యోతిష్టోమాయుషీ చైవమతిరాత్రౌ వినిర్మితౌ । అభిజిద్విశ్వజిచ్ఛైవమ్ అప్తోర్యామో మహాక్రతుః ॥ 40
- ప్రాచీం హోత్రే దదౌ రాజా దిశం స్వకులవర్ధనః । అధ్వర్యవే ప్రతీచీం తు బ్రహ్మణే దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 41
- ఉద్గాత్రే చ తథోదీచీం దక్షిణైషా వినిర్మితా । అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే స్వయంభువిహితే పురా ॥ 42
- క్రతుం సమాప్య తు తదా న్యాయతః పురుషర్షభః । ఋత్విగ్భో హి దదౌ రాజా ధరాం తాం క్రతువర్ధనః ॥
- ఋత్విజస్త్రబ్రువన్ సర్వే రాజానం గతకల్మషమ్ । భవానేవ మహీం కృత్నామ్ ఏకో రక్షితుమర్హతి ॥ 44
- న భూమ్యా కార్యమస్మాకం న హిశక్తాః స్మ పాలనే । రతాః స్వాధ్యాయకరణే వయం నిత్యం హి భూమిప ॥
- నిష్క్రియం కించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతు భవానితి । మణిరత్నం సువర్ణం వా గావో యద్వా సముద్యతమ్ ॥ 46
- తత్రప్రయచ్ఛ నరశ్రేష్ఠ ధరణ్యా న ప్రయోజనమ్ । ఏకముక్తో నరపతిః బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః ॥ 47
- గవాం శతసహస్రాణి దశ తేభ్యో దదౌ నృపః । దశకోటీస్సువర్ణస్య రజతస్య చతుర్గుణమ్ ॥ 48
- ఋత్విజశ్చ తతః సర్వే ప్రదదుస్సహితా వసు । ఋప్యశృంగాయ మునయే వసిష్ఠాయ చ ధీమతే ॥ 49
- తతస్తే న్యాయతః కృత్వా ప్రవిభాగం ద్విజోత్తమాః । సుప్రీతమనసః సర్వే ప్రత్యూచుర్ముదితా భృశమ్ ॥ 50
- తతః ప్రసర్పకేభ్యస్తు హిరణ్యం సుసమాహితః । జాంబూనదం కోటిసంఖ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ తదా ॥ 51
- దరిద్రాయ ద్విజాయాథ హస్తాభరణముత్తమమ్ । కస్మైచిద్భావమానాయ దదౌ రాఘవనందనః ॥ 52

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తతః ప్రీతేషు నృపతిః ద్విజేషు ద్విజవత్సలః । ప్రణామమకరోత్ తేషాం హర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ 53

తస్యాశిషోఽథ విధివత్ బ్రాహ్మణైః సముదీరితాః । ఉదారస్య నృవీరస్య ధరణ్యాం ప్రణతస్య చ ॥ 54

తతః ప్రీతమనా రాజా ప్రాప్య యజ్ఞమనుత్తమమ్ ।పాపాపహం స్వర్ణయనం దుష్కరం పార్థివర్షభైః ॥ 55

తతోఽబ్రవీదృష్యశృంగం రాజా దశరథస్తదా । కులస్య వర్ధనం త్వం తు కుర్తుమర్హసి సువ్రత ॥ 56

తథేతి చ స రాజానమ్ ఉవాచ ద్విజసత్తమః । భవిష్యంతి సుతా రాజన్ చత్వారస్తే కులోద్వహాః ॥ 57

(స తస్య వాక్యం మధురం నిశమ్య ప్రణమ్య తస్మై ప్రయతో నరేంద్రః
జగామ హర్షం పరమం మహాత్మా తమృష్యశృంగః పునరప్యవాచ)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అశ్వమేధయజనం నామ చతుర్దశస్కంధః

అథ పంచదశః సర్గః (15) పుత్రకామేష్టి - రావణవధయోజనా

మేధావీ తు తతో ధ్యాత్వా స కించిదిదముత్తరమ్ । లబ్ధసంజ్ఞస్తతస్తం తు వేదజ్ఞో నృపమబ్రవీత్ ॥ 1

ఇష్టిం తేఽహం కరిష్యామి పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్ । అధర్వశిరసి ప్రోక్తైః మంత్రైః సిద్ధాం విధానతః ॥ 2

తతః ప్రాక్రమదిష్టిం తాం పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్ । జుహోవ చాగ్నా తేజస్వీ మంత్రదృష్టేన కర్మణా ॥ 3

తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । భాగప్రతిగ్రహార్థం వై సమవేతా యథావిధి ॥ 4

తాస్సమేత్య యథాన్యాయం తస్మిన్ సదసి దేవతాః । అబ్రువన్ లోకకర్తారం బ్రహ్మణం వచనం మహత్ ॥

భగవంస్త్వత్ప్రసాదేన రావణో నామ రాక్షసః । సర్వాన్నీ బాధతే వీర్యాత్ శాసితుం తం న శక్నుమః ॥ 6

త్వయా తస్మై వరో దత్తః ప్రీతేన భగవన్ పురా । మానయంతశ్చ తం నిత్యం సర్వం తస్య క్షమామహే ॥ 7

ఉద్యేజయతి లోకాంస్త్రీన్ ఉచ్చితాన్ ద్వేష్టి దుర్మతిః । శక్రం త్రిదశరాజానం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి ॥ 8

ఋషీన్ యక్షాన్ సగంధర్వాన్ అసురాన్ బ్రాహ్మణాంస్తథా । అతిక్రామతి దుర్ధర్షో వరదానేన మోహితః ॥ 9

నైనం సూర్యః ప్రతపతి పార్శ్వే వాతి న మారుతః । చలోర్మిమాలీ తం దృష్ట్వా సముద్రోఽపి న కంపతే ॥10

తన్మహన్నో భయం తస్మాత్ రాక్షసాద్ధ్వీరదర్శనాత్ ।వధార్థం తస్య భగవన్ ఉపాయం కర్తుమర్హసి ॥ 11

ఏవముక్తః సురైస్సర్వైః చింతయిత్వా తతోఽబ్రవీత్ ।హంతాఽయం విదితస్తస్య వధోపాయో దురాత్మనః ॥

తేన గంధర్వయక్షాణాం దేవదానవరక్షసామ్ । అవధ్యోఽస్మీతి వాగుక్తా తథేత్యుక్తం చ తన్మయా ॥ 13

నాకీర్తయదవజ్ఞానాత్ తద్రక్షో మానుషాన్ ప్రతి । తస్మాత్ స మానుషాద్వధ్యో మృత్యుర్నాన్యోఽస్య విద్యతే ॥

ఏతచ్ఛ్రుత్వా ప్రియంవాక్యం బ్రహ్మణా సముదాహృతమ్ ।సర్వే మహర్షయో దేవాః ప్రహృష్టాస్తేఽభవంస్తదా ।

ఏతస్మిన్నంతరే విష్ణుః ఉపయాతో మహాద్యుతిః । శంఖచక్రగదాపాణిః పీతవాసా జగత్పతిః ॥ 16

బ్రహ్మణా చ సమాగమ్య తత్ర తస్థౌ సమాహితః ।తమబ్రువన్ సురాః సర్వే సమభిష్టాయ సన్నతాః ॥ 17

త్వాం నియోక్త్యామహే విష్ణో లోకానాం హితకామ్యయా ।రాజ్ఞో దశరథస్య త్వమ్ అయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః ॥

ధర్మజ్ఞస్య వదాన్యస్య మహర్షిసమతేజసః । తస్య భార్యాసు తిస్మషు త్రీశ్రీకీర్త్యుపమాసు చ ॥ 19

విష్ణో పుత్రత్వమాగచ్ఛ కృత్వాఽఽత్మానం చతుర్విధమ్ ।తత్ర త్వం మానుషో భూత్వా ప్రవృద్ధం లోకకంటకమ్ ॥

అవధ్యం దైవతైర్విష్ణో సమరే జహి రావణమ్ । స హి దేవాంశ్చ గంధర్వాన్ సిద్ధాంశ్చ మునిసత్తమాన్ ॥ 21

రాక్షసో రావణో మూర్ఖో వీర్యోత్సేకేన బాధతే । ఋషయశ్చ తతస్తేన గంధర్వాపురసస్తథా ॥ 22

క్రీడంతో నందనవనే క్రూరేణ కిల హింసితాః ।వధార్థం వయమాయాతాః తస్య వై మునిభిః సహ ॥ 23

బాలాకాండే సర్గ;

సిద్ధగంధర్వయక్షాశ్చ తతస్త్వాం శరణం గతాః । త్వం గతిః పరమా దేవ సర్వేషాం నః పరంతప ॥ 24
 వధాయ దేవశత్రూణాం నృణాం లోకే మనః కురు । ఏవముక్తస్తు దేవేశో విష్ణుస్త్రిదశపుంగవః ॥ 25
 పితామహపురోగాంస్తాన్ సర్వలోకనమస్కృతః । అబ్రవీత్ త్రిదశాన్ సర్వాన్ సమేతాన్ ధర్మసంహితాన్ ॥ 26
 భయం త్యజత భద్రం వో హితార్థం యుధి రావణమ్ । సపుత్రపౌత్రం సామాత్యం సమిత్రజ్ఞాతిబాంధవమ్ ॥
 హత్వా క్రూరం దురాత్మానం దేవర్షీణాం భయావహమ్ । దశ వర్షసహస్రాణి దశ వర్షశతాని చ ।
 వత్స్యామి మానుషే లోకే పాలయన్ పృథివీమిమామ్ ॥ 28
 ఏవం దత్త్వా వరం దేవో దేవానాం విష్ణురాత్మవాన్ । మానుషే చింతయామాస జన్మభూమిమథాత్మనః ॥ 29
 తతః పద్మపలాశాక్షః కృత్వాఽఽత్మానం చతుర్విధమ్ । పితరం రోచయామాస తథా దశరథం నృపమ్ ॥
 తతో దేవాస్సగంధర్వాః సరుద్రాః సాప్సరోగణాః । స్తుతిభిర్దివ్యరూపాభిః తుష్టుపుర్మధుసూదనమ్ ॥ 31
 తముద్ధతం రావణముగ్రతేజసం ప్రవృద్ధదర్పం త్రిదశేశ్వరద్విషమ్ ।
 విరావణం సాధు తపస్వికంటకం తపస్వినాముద్ధర తం భయావహమ్ ॥ 32
 తమేవ హత్వా సబలం సబాంధవం విరావణం రావణమగ్ర్యపౌరుషమ్ ।
 స్వలోకమాగచ్ఛ గతజ్వరశ్చిరం సురేంద్రగుప్తం గతదోషకల్మషమ్ ॥ 33
 ఇత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే పుత్రకామేష్టి-రావణవధయోజనా నామ పంచదశస్కంధః

అథ షోడశః సర్గః (16) పాయసప్రదానమ్

తతో నారాయణో దేవో నియుక్తః సురసత్తమైః । జానన్మపి సురానేవం శ్లక్ష్మిణం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
 ఉపాయః కో వధే తస్య రావణస్య దురాత్మనః । యమహం తం సమాస్థాయ నిహన్యామృషికంటకమ్ ॥ 2
 ఏవముక్తాః సురాః సర్వే ప్రత్యూచుర్విష్ణుమవ్యయమ్ । మానుషీం తనుమాస్థాయ రావణం జహి సంయుగే ॥
 స హి తేపే తపస్తీవ్రం దీర్ఘకాలమరిందమ । యేన తుష్టోఽభవద్బ్రహ్మో లోకకృల్లోకపూర్వజః ॥ 4
 సంతుష్టః ప్రదదౌ తస్మై రాక్షసాయ వరం ప్రభుః । నానావిధేభ్యో భూతేభ్యో భయం నాన్యత్ర మానుషాత్ ॥
 అవజ్ఞాతాః పురా తేన వరదానే హి మానవాః । ఏవం పితామహోత్తస్మాత్ వరం ప్రాప్య స దర్పితః ॥ 6
 ఉత్సాదయతి లోకాంస్త్రీన్ స్త్రియశ్చాప్యపకర్షతి । తస్మాత్తస్య వధో దృష్టో మానుషేభ్యః పరంతప ॥ 7
 ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా సురాణాం విష్ణురాత్మవాన్ । పితరం రోచయామాస తదా దశరథం నృపమ్ ॥ 8
 స చాప్యపుత్రో నృపతిః తస్మిన్ కాలే మహాద్యుతిః । అయజత్ పుత్రియామిష్టిం పుత్రేప్పురరిసూదనః ॥ 9
 స కృత్వా నిశ్చయం విష్ణుః ఆమంత్ర్య చ పితామహమ్ । అంతర్దానం గతో దేవైః పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥
 తతో వై యజమానస్య పావకాదతులప్రభమ్ । ప్రాదుర్భూతం మహాద్యూతం మహావీర్యం మహాబలమ్ ॥ 11
 కృష్ణం రక్తాంబరధరం రక్తాస్యం దుందుభిస్వనమ్ । స్నిగ్ధహార్యక్షతనుజశ్మశ్రుప్రవరమూర్ధజమ్ ॥ 12
 శుభలక్షణసంపన్నం దివ్యాభరణభూషితమ్ । శైలశృంగసముత్సేధం దృష్టశార్దూలవిక్రమమ్ ॥ 13
 దివాకరసమాకారం దీప్తానలశిఖోపమమ్ । (మహాదంష్ట్రం గదాపాణిం గోపతి శ్లిష్టకంధరమ్ ।
 మహోరస్కం మహాబాహుమ్ అంగదద్వయ శోభితమ్ ॥
 తారావికృతకల్పేన హరేణోరసి రాజతా । తారాధిపతికల్పైశ్చ దంతైః పరమశోభితమ్ ॥
 జ్వలన్నివ చ తేజోభిః దీపయన్నివ చ శ్రియా । తప్తజాంబూనదమయైః భూషణైర్భూషితం చ యత్ ॥)
 తప్తజాంబూనదమయీం రాజతాంతపరిచ్ఛదామ్ ॥ 14

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- దివ్యపాయససంపూర్ణాం పాత్రీం పత్నీమివ ప్రియామ్ ।
 ప్రగృహ్య విపులాం దోర్భ్యాం స్వయం మాయామయీమివ ॥ 15
- సమవేక్ష్యాబ్రవీద్వాక్యమ్ ఇదం దశరథం నృపమ్ ।ప్రాజాపత్యం నరం విద్ధి మామిహాభ్యాగతం నృప ॥ 16
- తతః పరం తదా రాజా ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః । భగవన్ స్వాగతం తేఽస్తు కిమహం కరవాణి తే ॥ 17
- అథో పునరిదం వాక్యం ప్రాజాపత్యో నరోఽబ్రవీత్ । రాజన్నర్చయతా దేవాన్ అద్య ప్రాప్తమిదం త్వయా ॥
 ఇదం తు నృపశార్దుల పాయసం దేవనిర్మితమ్ । ప్రజాకరం గృహాణ త్వం ధన్యమారోగ్యవర్ధనమ్ ॥ 19
- భార్యాణామనురూపాణామ్ అశీతేతి ప్రయచ్ఛ వై ।తాసు త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ యదర్థం యజసే నృప ॥
 తథేతి నృపతిః ప్రీతః శిరసా ప్రతిగృహ్య తామ్ । పాత్రీం దేవాన్నసంపూర్ణాం దేవదత్తాం హిరణ్మయీమ్ ॥
 అభివాద్య చ తద్భూతమ్ అద్భుతం ప్రియదర్శనమ్ । ముదా పరమయా యుక్తః చకారాభిప్రదక్షిణమ్ ॥ 22
- తతో దశరథః ప్రాప్య పాయసం దేవనిర్మితమ్ । బభూవ పరమప్రీతః ప్రాప్య విత్తమివాధనః ॥ 23
- తతస్తదద్భుతప్రఖ్యం భూతం పరమభాస్వరమ్ । సంవర్తయిత్వా తత్కర్మ తత్రైవాంతరధీయత ॥ 24
- హర్షరశ్మిభిరుద్ధోతం తస్యాంతః పురమాబభౌ । శారదస్యాభిరామస్య చంద్రస్యేవ నభో-శుభిః ॥ 25
- సో-త్రతఃపురం ప్రవిశ్యైవ కౌసల్యామిదమబ్రవీత్ ।పాయసం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రీయం త్విదమాత్మనః ॥ 26
- కౌసల్యాయై నరపతిః పాయసార్థం దదౌ తదా । అర్థార్థం దదౌ చాపి సుమిత్రాయై నరాధిపః ॥ 27
- కైకేయ్యై చావశిష్టార్థం దదౌ పుత్రార్థకారణాత్ । ప్రదదౌ చావశిష్టార్థం పాయసస్యామృతోపమమ్ ॥ 28
- అనుచింత్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీపతిః । ఏవం తాసాం దదౌ రాజా భార్యాణాం పాయసం పృథక్ ॥
 తాస్వేతత్ పాయసం ప్రాప్య నరేంద్రస్యోత్తమాః స్త్రియః । సమ్మానం మేనిరే సర్వాః ప్రహర్షోద్దితచేతసః ॥30
- తతస్తు తాః ప్రాశ్య తదుత్తమస్త్రియో మహీపతేరుత్తమపాయసం పృథక్ ।
 హుతాశనాదిత్యసమానతేజసః చిరేణ గర్భాన్ ప్రతిపేదిరే తదా ॥ 31
- తతస్తు రాజా ప్రసమీక్ష్మ తాః స్త్రియః ప్రరూఢగర్భాః ప్రతిలబ్ధమానసః ।
 బభూవ హృష్టస్త్రిదివే యథా హరిః సురేంద్రసిద్ధర్షిగణాభిపూజితః ॥ 32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే పాయసప్రదానం నామ షోడశస్కర్గః

అథ సప్తదశః సర్గః (17) ఋక్షవానరోత్పత్తిః

- పుత్రత్వం తు గతే విష్ణౌ రాజ్ఞస్తస్య మహాత్మనః । ఉవాచ దేవతాః సర్వాః స్వయంభూర్భగవానిదమ్ ॥ 1
- సత్యసంధస్య వీరస్య సర్వేషాం నో హితైషిణః । విష్ణోః సహాయాన్ బలినః సృజధ్వం కామరూపిణః ॥ 2
- మాయావిదశ్చ శూరాంశ్చ వాయువేగసమాన్ జవే ।నయజ్ఞాన్ బుద్ధిసంపన్నాన్ విష్ణోస్తుల్యపరాక్రమాన్ ॥ 3
- అసంహార్యానుపాయజ్ఞాన్ దివ్యసంహననాన్వితాన్ । సర్వాస్తగుణసంపన్నాన్ అమృతప్రాశనానివ ॥ 4
- అఘరస్సు చ ముఖ్యాసు గంధర్వీణాం తనూషు చ । (యక్షపన్నగ కన్యాసు ఋక్షీ విద్యాధరీషు చ ।
 కిన్నరీణాం చ గాత్రేషు వానరీణాం తనూషు చ॥) సృజధ్వం హరిరూపేణ పుత్రాంస్తుల్యపరాక్రమాన్ ॥ 5
- పూర్వమేవ మయా సృష్టో జాంబవాన్మక్షపుంగవః । జృంభమాణస్య సహసా మమ వక్త్రాదజాయత ॥ 6
- తే తథోక్తా భగవతా తత్రప్రతిశ్రుత్య శాసనమ్ । జనయామాసురేవం తే పుత్రాన్ వానరరూపిణః ॥ 7
- ఋషయశ్చ మహాత్మానః సిద్ధవిద్యాధరోరగాః । చారణాశ్చ సుతాన్ వీరాన్ సస్సజుర్వనచారిణః ॥ 8
- వానరేంద్రం మహేంద్రాభమ్ ఇంద్రో వాలినమూర్జితమ్ ।సుగ్రీవం జనయామాస తపనస్తపతాం వరః ॥ 9

బాలాకాండే సర్గ:- 18

బృహస్పతిస్త్వజనయత్ తారం నామ మహాహరిమ్ |సర్వవానరముఖ్యానాం బుద్ధిమంతమనుత్తమమ్ || 10
 ధనదస్య సుతః శ్రీమాన్ వానరో గంధమాదనః | విశ్వకర్మా త్వజనయత్ నలం నామ మహాహరిమ్ || 11
 పావకస్య సుతః శ్రీమాన్ నీలోఽగ్నిసదృశప్రభః | తేజసా యశసా వీర్యాత్ అత్యరిచ్యత వానరాన్ || 12
 రూపద్రవిణసంపన్నావశ్వినౌ రూపసమ్మతౌ | మైందం చ ద్వివిదం చైవ జనయామాసతుః స్వయమ్ || 13
 వరుణో జనయామాస సుషేణం వానరర్షభమ్ | శరభం జనయామాస పర్జన్యస్తు మహాబలమ్ || 14
 మారుతస్యాత్మజః శ్రీమాన్ హనుమాన్నామ వానరః | వజ్రసంహననోపేతో వైనతేయసమో జవే || 15
 (సర్వవానరముఖ్యేషు బుద్ధిమాన్ బలవానపి)

తే సృష్టా బహుసాహస్రాః దశగ్రీవవధే రతాః | అప్రమేయబలా వీరాః విక్రాంతాః కామరూపిణః || 16
 మేరుమందరసంకాశాః వపుష్మంతో మహాబలాః | ఋక్షవానరగోపుచ్ఛాః క్షిప్రమేవాభిజజ్జిరే || 17
 యస్య దేవస్య యద్రూపం వేషో యశ్చ పరాక్రమః | అజాయత సమస్తేన తస్య తస్య సుతః పృథక్ || 18
 గోలాంగూలీషు చోత్పన్నాః కేచిత్ సమ్మతవిక్రమాః | ఋక్షీషు చ తథా జాతాః వానరాః కిన్నరీషు చ || 19
 దేవా మహర్షిగంధర్వాః తార్క్ష్యాయక్షా యక్షా యశస్వినః | నాగాః కింపురుషాశ్చైవ సిద్ధవిద్యాధరోరగాః || 20
 బహవో జనయామాసుః హృష్టాస్తత్ర సహస్రశః | వానరాన్ సుమహాకాయాన్ సర్వాన్ వై వనచారిణః || 21
 అప్పరస్సు చ ముఖ్యాసు తథా విద్యాధరీషు చ | నాగకన్యాసు చ తథా గంధర్వీణాం తనూషు చ || 22
 కామరూపబలోపేతాః యథాకామం విచారిణః | సింహశార్దూలసదృశాః దర్పేణ చ బలేన చ || 23
 శిలాప్రహరణాః సర్వే సర్వే పాదపయోధినః | నఖదంష్ట్రాయుధాః సర్వే సర్వే సర్వాస్త్రకోవిదాః || 24
 విచాలయేయుశ్చైలేంద్రాన్ భేదయేయుస్థిరాన్ ద్రుమాన్ | క్షోభయేయుశ్చ వేగేన సముద్రం సరితాం పతిమ్ ||
 దారయేయుః క్షితిం పద్భామ్ ఆప్లవేయుర్మహార్ణవమ్ | నభస్థలం విశేయుశ్చ గృహ్ణీయురపి తోయదాన్ ||
 గృహ్ణీయురపి మాతంగాన్ మత్తాన్ ప్రవ్రజతో వనే |నర్దమానాశ్చ నాదేన పాతయేయుర్విహంగమాన్ || 27
 ఈదృశానాం ప్రసూతాని హరీణాం కామరూపిణామ్ | శతం శతసహస్రాణి యూథపానాం మహాత్మనామ్ ||
 తే ప్రధానేషు యూథేషు హరీణాం హరియూథపాః | బభూవుర్యూథపశ్రేష్ఠాః వీరాంశ్చాజనయన్ హరీన్ ||
 అన్యే ఋక్షవతః ప్రస్థాన్ అవతస్థుః సహస్రశః | అన్యే నానావిధాన్ శైలాన్ భేజిరే కాననాని చ || 30
 సూర్యపుత్రం చ సుగ్రీవం శక్రపుత్రం చ వాలినమ్ | భ్రాతరావుపతస్థస్తే సర్వ ఏవ హరీశ్వరాః || 31
 నలం నీలం హనుమంతమ్ అన్యాంశ్చ హరియూథపాన్ |తే తార్క్ష్యబలసంపన్నాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః ||
 విచరంతో ఽర్షయన్ దర్పాత్ సింహవ్యాఘ్రమహోరగాన్ |తాంశ్చ సర్వాన్ మహాబాహుః వాలీ విపులవిక్రమః ||
 జుగోప భుజవీర్యేణ ఋక్షగోపుచ్ఛవానరాన్ | తైరియం పృథివీ శూరైః సపర్వతవనార్ణవా |

కీర్ణా వివిధసంస్థానైః నానావ్యంజనలక్షణైః || 34
 తైర్మేఘబృందాచలకూటకల్పైః మహాబలైర్వానరయూథపాలైః |
 బభూవ భూర్భీమశరీరరూపైః సమావృతా రామసహాయహేతోః || 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే ఋక్షవానరోత్పత్తిర్నామ సప్తదశస్కంధః

అథ అష్టాదశః సర్గః (18) శ్రీరామ జననమ్

నిర్వృత్తే తు క్రతౌ తస్మిన్ హయమేధే మహాత్మనః |ప్రతిగృహ్య సురా భాగాన్ ప్రతిజగ్మూర్యథాగతమ్ || 1
 సమాప్తదీక్షానియమః పత్నీగణసమన్వితః | ప్రవివేశ పురీం రాజా సభృత్యబలవాహనః || 2

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- యధార్థం పూజితాస్తేన రాజ్ఞా వై పృథివీశ్వరాః । ముదితాః ప్రయయుర్దేశాన్ ప్రణమ్య మునిపుంగవమ్ ॥ 3
- శ్రీమతాం గచ్ఛతాం తేషాం స్వపురాణి పురాతతః । బలాని రాజ్ఞాం శుభ్రాణి ప్రహృష్టాని చకాశిరే ॥ 4
- గతేషు పృథివీశేషు రాజా దశరథస్తదా । ప్రవివేశ పురీం శ్రీమాన్ పురస్కృత్య ద్విజోత్తమాన్ ॥ 5
- శాంతయా ప్రయయౌ సార్థమ్ ఋష్యశృంగస్సుపూజితః । అన్వీయమానో రాజ్ఞాఽథ సానుయాత్రేణ ధీమతాః ॥
- ఏవం విసృజ్య తాన్ సర్వాన్ రాజా సంపూర్ణమానసః । ఉవాస సుఖితస్తత్ర పుత్రోత్పత్తిం విచింతయన్ ॥ 7
- తతో యజ్ఞే సమాప్తే తు ఋతూనాం షట్ సమత్యయుః । తతశ్చ ద్వాదశే మాసే చైత్రే నావమికే తిథౌ ॥ 8
- నక్షత్రేఽదితిదైవత్యే స్యోచ్చసంస్థేషు పంచసు ॥ గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్పతావిందునా సహ ॥ 9
- ప్రోద్యమానే జగన్నాథం సర్వలోకనమస్కృతమ్ । కౌసల్యాఽజనయద్రామం సర్వలక్షణసంయుతమ్ ॥ 10
- విష్ణోరర్థం మహాభాగం పుత్రమైక్ష్వాకువర్ధనమ్ । కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా ॥ 11
- యథా వరేణ దేవానామదితిర్వజ్రపాణినా । భరతో నామ కైకేయ్యాః జజ్ఞే సత్యపరాక్రమః ॥ 12
- సాక్షాద్విష్ణోశ్చతుర్థాంశః సర్వైః సముదితో గుణైః । అథ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ సుమిత్రాఽజనయత్ సుతౌ ॥ 13
- వీరౌ సర్వాస్త్రకుశలౌ విష్ణోరర్థసమన్వితౌ । పుష్యే జాతస్తు భరతో మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః ॥ 14
- సార్వే జాతౌ తు సౌమిత్రీ కుశీరేఽభ్యుదితే రవౌ । రాజ్ఞః పుత్రా మహాత్మానః చత్వారో జజ్ఞిరే పృథక్ ॥ 15
- గుణవంతోఽనురూపాశ్చ రుచ్యా ప్రోష్ఠపదోపమాః । జగుః కలం చ గంధర్వాః నన్మతుశ్చాప్సరోగణాః ॥ 16
- దేవదుందుభయౌ నేదుః పుష్పవృష్టిశ్చ ఖాచ్ఛుతా । ఉత్సవశ్చ మహానాసీత్ అయోధ్యాయాం జనాకులః ॥ 17
- రథ్యాశ్చ జనసంబాధాః నటనర్తకసంకులాః । గాయనైశ్చ విరావిణ్యో వాదనైశ్చ తథా-ప్రరైః ॥ 18
- ప్రదేయాంశ్చ దదౌ రాజా సూతమాగధవందినామ్ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం గోధనాని సహస్రశః ॥ 19
- అతీత్యైకాదశాహం తు నామకర్మ తథాఽకరోత్ । జ్యేష్ఠం రామం మహాత్మానం భరతం కైకయాసుతమ్ ॥
- సౌమిత్రం లక్ష్మణమితి శత్రుఘ్నమపరం తథా । వసిష్ఠః పరమప్రీతో నామాని కృతవాంస్తదా ॥ 21
- బ్రాహ్మణాన్ భోజయామాస పౌరాన్ జానపదానపి । అదదాత్ బ్రాహ్మణానాం చ రత్నైః ఘమమితం బహు ॥
- తేషాం జన్మక్రియాదీని సర్వకర్మాణ్యకారయత్ । తేషాం కేతురివ జ్యేష్ఠో రామో రతికరః పితుః ॥ 23
- బభూవ భూయో భూతానాం స్వయంభూరివ సమ్మతః । సర్వే వేదవిదః శూరాః సర్వే లోకహితే రతాః ॥ 24
- సర్వే జ్ఞానోపసంపన్నాః సర్వే సముదితా గుణైః । తేషామపి మహాతేజాః రామస్సత్యపరాక్రమః ॥ 25
- ఇష్టః సర్వస్య లోకస్య శశాంక ఇవ నిర్మలః । గజస్కంధేఽశ్వపుష్టే చ రథచర్యాసు సమ్మతః ॥ 26
- ధనుర్వేదే చ నిరతః పితృశుశ్రూషణే రతః । బాల్యాత్ ప్రభృతి సుస్నిగ్ధో లక్ష్మణో లక్ష్మీవర్ధనః ॥ 27
- రామస్య లోకరామస్య బ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య నిత్యశః । సర్వప్రియకరస్తస్య రామస్యాపి శరీరతః ॥ 28
- లక్ష్మణో లక్ష్మీసంపన్నో బహిఃప్రాణ ఇవాపరః । న చ తేన వినా నిద్రాం లభతే పురుషోత్తమః ॥ 29
- మృష్టమన్నముపాసీతమ్ అశ్నాతి న చ తం వినా । యదా హి హాయమారూఢో మృగయాం యాతి రాఘవః ॥
- తదైనం పృష్టతోఽన్వేతి సధనుః పరిపాలయన్ । భరతస్యాపి శత్రుఘ్నో లక్ష్మణావరణో హి సః ॥ 31
- ప్రాణైః ప్రియతరో నిత్యం తస్య చాసీత్తథా ప్రియః । స చతుర్భిర్మహాభాగైః పుత్రైర్దశరథః ప్రియైః ॥ 32
- బభూవ పరమప్రీతో దేవైరివ పితామహః । తే యదా జ్ఞానసంపన్నాః సర్వైః సముదితా గుణైః । 33
- హ్రీమంతాః కీర్తిమంతశ్చ సర్వజ్ఞా దీర్ఘదర్శినః । తేషామేవంప్రభావానాం సర్వేషాం దీప్తతేజసామ్ ॥ 34
- పితా దశరథో హృష్టో బ్రహ్మీ లోకాధిపో యథా । తే చాపి మనుజ్వ్యాప్రూః వైదికాధ్యయనే రతాః ॥ 35

బాలాకాండే సర్గ:- 19

పితృశుశ్రూషణరతాః ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితాః । అథ రాజా దశరథః తేషాం దారక్రియాం ప్రతి ॥ 36
 చింతయామాస ధర్మాత్మా సోపాధ్యాయః సబాంధవః । తస్య చింతయమానస్య మంత్రిమధ్యే మహాత్మనః ॥
 అభ్యుగచ్ఛన్మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః । స రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షీ ద్వారాధ్యక్షానువాచ హ ॥ 38
 శీఘ్రమాఖ్యాత మాం ప్రాప్తం కౌశికం గాధినస్సుతమ్ । తచ్ఛ్రుత్వా వచనం త్రాసాత్ రాజ్ఞో వేశ్మ ప్రదుద్రువుః॥
 సంభ్రాంతమనసః సర్వే తేన వాక్యేన చోదితాః । తే గత్వా రాజభవనం విశ్వామిత్రమృషిం తదా ॥ 40
 ప్రాప్తమావేదయామాసుః సృషాయైక్షావకవే తదా । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సపురోధాః సమాహితః ॥ 41
 ప్రత్యుజ్జగామ తం హృష్టో బ్రహ్మీణమివ వాసవః । తం దృష్ట్వా జ్వలితం దీప్త్యా తాపనం సంశితవ్రతమ్ ॥
 ప్రహృష్టవదనో రాజా తతోఽర్హ్యముపహారయత్ । స రాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యోర్హ్యం శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా ॥ 43
 కుశలం చావ్యయం చైవ పర్యపుచ్ఛన్నరాధిపమ్ । పురే కోశే జనపదే బాంధవేషు సుహృత్సు చ ॥ 44
 కుశలం కౌశికో రాజ్ఞః పర్యపుచ్ఛత్ సుధార్మికః । అపి తే సన్నతాః సర్వే సామంతా రిపవో జితాః ॥ 45
 దైవం చ మానుషం చాపి కర్మ తే సాధ్యనుష్ఠితమ్ । వసిష్ఠం చ సమాగమ్య కుశలం మునిపుంగవః ॥ 46
 ఋషీంశ్చాన్యాన్ యథాన్యాయం మహాభాగానువాచ హ । తే సర్వే హృష్టమనసః తస్య రాజ్ఞో నివేశనమ్ ॥
 వివిశుః పూజితాస్తత్ర నిషేదుశ్చ యథార్హతః । అథ హృష్టమనా రాజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ ॥ 48
 ఉవాచ పరమోదారో హృష్టస్తమభిపూజయన్ । యథాఽమృతస్య సంప్రాప్తిర్యథా వర్షమనూదకే ॥ 49
 యథా సదృశదారేషు పుత్రజన్మాఽప్రజస్య చ । ప్రణష్టస్య యథా లాభో యథా హర్షో మహోదయే ॥ 50
 తద్దైవాగమనం మన్యే స్వాగతం తే మహామునే । కం చ తే పరమం కామం కరోమి కిము హర్షితః ॥ 51
 పాత్రభూతో-సి మే బ్రహ్మన్ దిష్ట్వా ప్రాప్తోఽసి కౌశిక । అద్య మే సఫలం జన్మ జీవితం చ సుజీవితమ్ ॥
 పూర్వం రాజర్షిశబ్దేన తపసా ద్యోతితప్రభః । బ్రహ్మర్షిత్వమనుప్రాప్తః పూజ్యోఽసి బహుధా మయా ॥ 53
 తదద్భుతమిదం బ్రహ్మన్ పవిత్రం పరమం మమ । శుభక్షేత్రగతశ్చాహం తవ సందర్శనాత్ ప్రభో ॥ 54
 బ్రూహి యత్ ప్రార్థితం తుభ్యం కార్యమాగమనం ప్రతి । ఇచ్ఛామ్యనుగృహీతోఽహం త్వదర్థపరివృద్ధయే ॥
 కార్యస్య న విమర్శం చ గంతుమర్హసి కౌశిక । కర్తా చాహమశేషేణ దైవతం హి భవాన్ మమ ॥ 56
 మమ చాయమనుప్రాప్తో మహానభ్యుదయో ద్విజ । తవాగమనజః కృతోన్న ధర్మశ్చానుత్తమో మమ ॥ 57
 ఇతి హృదయసుఖం నిశమ్య వాక్యం శ్రుతిసుఖమాత్మవతా వినీతముక్తమ్ ।
 ప్రథితగుణయశా గుణైర్విశిష్టః పరమఋషిః పరమం జగామ హర్షమ్ ॥ 58

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే శ్రీరామజననం నామ అష్టాదశస్కర్గః

అథ ఏకోనవింశః సర్గః (19) విశ్వామిత్రకృత రామయాచనా

తచ్ఛ్రుత్వా రాజసింహస్య వాక్యమద్భుతవిస్తరమ్ । హృష్టరోమా మహాతేజా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ 1
 సదృశం రాజశార్దూల తవైతద్భువి నాన్యథా । మహావంశప్రసూతస్య వసిష్ఠవ్యపదేశినః ॥ 2
 యత్తు మే హృద్గతం వాక్యం తస్య కార్యస్య నిశ్చయమ్ । కురుష్వ రాజశార్దూల భవ సత్యప్రతిశ్రవాః ॥ 3
 అహం నియమమాతిష్ఠే సిద్ధ్యర్థం పురుషర్షభ । తస్య విఘ్నకరో ద్వౌ తు రాక్షసౌ కామరూపిణౌ ॥ 4
 వ్రతే మే బహుశశ్చీర్ణే సమాప్త్యాం రాక్షసావిమౌ । మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ ।
 సమాంసరుధిరౌఘేణ వేదిం తామభ్యవర్షతామ్ ॥ 5
 అవధూతే తథాభూతే తస్మిన్ నియమనిశ్చయే । కృతశ్రమో నిరుత్సాహః తస్మాద్దేశాదపాక్రమే ॥ 6

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- న చ మే క్రోధముత్సప్టుం బుద్ధిర్భవతి పార్ధివ | తథాభూతా హి సా చర్యా న శాపస్త్రత ముచ్యతే || 7
- స్వపుత్రం రాజశార్దూల రామం సత్యపరాక్రమమ్ | కాకపక్షధరం శూరం జ్యేష్ఠం మే దాతుమర్హసి || 8
- శక్తో హ్యేష మయా గుప్తో దివ్యేన స్వేన తేజసా | రాక్షసా యే వికర్తారః తేషామపి వినాశనే || 9
- శ్రేయశ్చాస్మై ప్రదాస్యామి బహురూపం న సంశయః | త్రయాణామపి లోకానాం యేన ఖ్యాతిం గమిష్యతి ||
- న చ తౌ రామమాసాద్య శక్తౌ స్థాతుం కథంచన | న చ తౌ రాఘవాదన్యో హంతుముత్సహతే పుమాన్ ||
- వీర్యోత్పిక్తౌ హి తౌ పాపౌ కాలపాశవశంగతౌ | రామస్య రాజశార్దూల న పర్యాప్తౌ మహాత్మనః || 12
- న చ పుత్రకృతస్నేహం కర్తుమర్హసి పార్ధివ | అహం తే ప్రతిజానామి హతౌ తౌ విద్ధి రాక్షసౌ || 13
- అహం వేద్మి మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్ | వసిష్ఠోఽపి మహాతేజాః యే చేమే తపసి స్థితాః ||
- యది తే ధర్మలాభం చ యశశ్చ పరమం భువి | స్థితమిచ్ఛసి రాజేంద్ర రామం మే దాతుమర్హసి || 15
- యది హ్యనుజ్ఞాం కాకుత్స్థ దదతే తవ మంత్రిణః | వసిష్ఠప్రముఖాః సర్వే తతో రామం విసర్జయ || 16
- అభిప్రేతమసంసక్తమ్ ఆత్మజం దాతుమర్హసి | దశరాత్రం హి యజ్ఞస్య రామం రాజీవలోచనమ్ || 17
- నాత్యేతి కాలో యజ్ఞస్య యథాఽయం మమ రాఘవ | తథా కురుష్వ భద్రం తే మా చ శోకే మనః కృథాః||
- ఇత్యేవముక్త్వా ధర్మాత్మా ధర్మార్థసహితం వచః | విరరామ మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః || 19
- స తన్నిశమ్య రాజేంద్రో విశ్వామిత్రవచః శుభమ్ | శోకమభ్యగమత్ తీవ్రం వ్యషీదత భయాన్వితః || 20
- ఇతి హృదయమనోవిదారణం మునివచనం తదతీవ శుశ్రువాన్ |
- నరపతిరభవన్మహాంస్తదా వ్యధితమానాః ప్రచచాల చాసనాత్ || 21

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే విశ్వామిత్రకృత రామయాచనా నామ ఏకోనవింశస్కర్గః

అథ వింశః సర్గః (20) దశరథవిజ్ఞాపనా

- తచ్ఛ్రుత్వా రాజశార్దూలో విశ్వామిత్రస్య భాషితమ్ | ముహూర్తమివ నిస్సంజ్ఞః సంజ్ఞావానిదమబ్రవీత్ || 1
- ఊసషోడశవర్షో మే రామో రాజీవలోచనః | న యుద్ధయోగ్యతామస్య పశ్యామి సహ రాక్షసైః || 2
- ఇయమక్షౌహిణీ పూర్ణా యస్యాహం పతిరీశ్వరః | అనయా సంవృతో గత్వా యోద్ధాఽహం తైర్నిశాచరైః ||
- ఇమే శూరాశ్చ విక్రాంతాః భృత్యా మేఽస్త్రవిశారదాః | యోగ్యా రక్షోగణైర్యోద్ధం న రామం నేతుమర్హసి || 4
- అహమేవ ధనుష్పాణిః గోప్తా సమరమూర్ధని | యావత్ ప్రాణాన్ ధరిష్యామి తావద్యోత్యే నిశాచరైః || 5
- నిర్విఘ్నా వ్రతచర్యా సా భవిష్యతి సురక్షితా | అహం తత్రాగమిష్యామి న రామం నేతుమర్హసి || 6
- బాలో హ్యకృతవిద్యశ్చ న చ వేత్తి బలాబలమ్ | న చాస్త్రబలసంయుక్తో న చ యుద్ధవిశారదః || 7
- న చాసౌ రక్షసాం యోగ్యః కూటయుద్ధా హి తే ధ్రువమ్ | విప్రయుక్తో హి రామేణ ముహూర్తమపి నోత్సహే||
- జీవితం మునిశార్దూల న రామం నేతుమర్హసి | యది వా రాఘవం బ్రహ్మాన్ నేతుమిచ్ఛసి సువ్రత || 9
- చతురంగసమాయుక్తం మయా చ సహితం నయ | షష్టిర్వర్షసహస్రాణి మమ జాతస్య కౌశిక || 10
- దుఃఖేనోత్పాదితశ్చాయం న రామం నేతుమర్హసి | చతుర్ణామాత్మజానాం హి ప్రీతిః పరమికా మమ || 11
- జ్యేష్ఠం ధర్మప్రధానం చ న రామం నేతుమర్హసి | కింవీర్యా రాక్షసాస్తే చ కస్య పుత్రాశ్చ కే చ తే || 12
- కథంప్రమాణాః కే చైతాన్ రక్షంతి మునిపుంగవ | కథం చ ప్రతికర్తవ్యం తేషాం రామేణ రక్షసామ్ || 13
- మామకైర్వా బలైర్భ్రహ్మాన్ మయా వా కూటయోధినామ్ | సర్వం మే శంస భగవన్ కథం తేషాం మయా రణే ||
- స్థాతవ్యం దుష్టభావానాం వీర్యోత్పిక్తౌ హి రాక్షసాః | తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత || 15

బాలాకాండే సర్గ:- 21

పౌలస్త్యవంశప్రభవో రావణో నామ రాక్షసః । స బ్రహ్మణా దత్తవరః త్రైలోక్యం బాధతే భృశమ్ ॥ 16
 మహాబలో మహావీర్యో రాక్షసైర్బహుభిర్బృతః । శ్రూయతే హి మహావీర్యో రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 17
 సాక్షాద్వైశ్రవణభ్రాతా పుత్రో విశ్రవసో మునేః । యదా స్వయం న యజ్ఞస్య విఘ్నకర్తా మహాబలః ॥ 18
 తేన సంచోదితౌ ద్వౌ తు రాక్షసౌ సుమహాబలౌ । మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ యజ్ఞవిఘ్నం కరిష్యతః ॥ 19
 ఇత్యుక్తో మునినా తేన రాజోవాచ మునిం తదా । న హి శక్తోఽస్మి సంగ్రామే స్థాతుం తస్య దురాత్మనః ॥
 స త్వం ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ కురుష్య మమ పుత్రకే । మమ చైవాల్పభాగ్యస్య దైవతం హి భవాన్ గురుః ॥ 21
 దేవదానవగంధర్వాః యక్షాః పతగపన్నగాః । న శక్తా రావణం సోఢుం కిం పునర్మానవా యుధి ॥ 22
 (యేన విక్రమ వీర్యేణ దాక్షిణో లోకపాలకః । నిర్జితో ధనురాయమ్య సాక్షాద్వైశ్రవణశ్చ సః ॥
 తస్మై రామం కథం బ్రహ్మన్ నేతుమర్హసి నార్హసి ।) స హి వీర్యవతాం వీర్యమ్ ఆదత్తే యుధి రాక్షసః ।
 తేన చాహం న శక్తోఽస్మి సంయోద్ధుం తస్య వా బలైః । సబలో వా మునిశ్రేష్ఠ సహితో వా మమాత్మజైః ॥
 కథమప్యమరప్రభృం సంగ్రామాణామకోవిదమ్ । బాలం మే తనయం బ్రహ్మన్ నైవ దాస్యామి పుత్రకమ్ ॥
 అథ కాలోపమౌ యుద్ధే సుతౌ సుందోపసుందయోః । యజ్ఞవిఘ్నకరో తౌ తే నైవ దాస్యామి పుత్రకమ్ ॥
 మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ వీర్యవంతౌ సుశిక్షితౌ । తయోరన్యతరేణాహం యోద్ధా స్యాం ససుహృద్గణః ॥ 26
 ఇతి నరపతిజల్పనాద్విజేంద్రం కుశికసుతం సుమహాన్ వివేశ మన్యుః ।
 సుహుత ఇవ మఖేఽగ్నిరాజ్యసిక్తః సమభవదుజ్ఞులితో మహర్షివహ్నిః ॥ 27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే దశరథవిజ్ఞాపనా నామ వింశస్సర్గః

అథ ఏకవింశః సర్గః (21) వసిష్ఠవచనాత్ రామప్రేషణమ్

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య స్నేహపర్యాకులాక్షరమ్ । సమన్యుః కౌశికో వాక్యం ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్ ॥ 1
 పూర్వమర్థం ప్రతిశ్రుత్య ప్రతిజ్ఞాం హాతుమిచ్ఛసి । రాఘవాణామయుక్తోఽయం కులస్యాస్య విపర్యయః ॥ 2
 యదీదం తే క్షమం రాజన్ గమిష్యామి యథాగతమ్ । మిథ్యాప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖీ భవ సబాంధవః ॥ 3
 తస్య రోషపరీతస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః । చచాల వసుధా కృత్వా వివేశ చ భయం సురాన్ ॥ 4
 త్రస్తరూపం తు విజ్ఞాయ జగత్సర్వం మహానృపిః । నృపతిం సువ్రతో ధీరో వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 5
 ఇక్ష్యాకూణాం కులే జాతః సాక్షాద్ధర్మ ఇవాపరః । ధృతిమాన్ సువ్రతః శ్రీమాన్ న ధర్మం హాతుమర్హసి ॥ 6
 త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతో ధర్మాత్మా ఇతి రాఘవ । స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ నాధర్మం వోఢుమర్హసి ॥ 7
 సంశ్రుత్యైవం కరిష్యామి త్యక్త్యానస్య రాఘవ । ఇష్టాపూర్తవధో భూయాత్ తస్మాద్రామం విసర్జయ ॥ 8
 కృతాస్తమకృతాస్తం వా నైనం శక్యంతి రాక్షసాః । గుప్తం కుశికపుత్రేణ జ్వలనేనామృతం యథా ॥ 9
 ఏష విగ్రహవాన్ ధర్మః ఏష వీర్యవతాం వరః । ఏష బుద్ధ్యాఽధికో లోకే తపసశ్చ పరాయణమ్ ॥ 10
 ఏషోఽస్త్రాన్ వివిధాన్ వేత్తి త్రైలోక్యే సచరాచరే । నైవమన్యుః పుమాన్ వేత్తి న చ వేత్స్యంతి కేచన ॥ 11
 న దేవా నర్షయః కేచిత్ నాసురా న చ రాక్షసాః । గంధర్వయక్షప్రవరాః సకిన్నరమహోరగాః ॥ 12
 సర్వాస్త్రాణి భృశాశ్వస్య పుత్రాః పరమధార్మికాః । కౌశికాయ పురా దత్తాః యదా రాజ్యం ప్రశాసతి ॥ 13
 తేఽపి పుత్రా భృశాశ్వస్య ప్రజాపతిసుతాసుతాః । నైకరూపా మహావీర్యాః దీప్తిమంతో జయావహాః ॥ 14
 జయా చ సుప్రభా చైవ దక్షకన్యే సుమధ్యమే । తే సువాతే ఽస్త్రశస్త్రాణి శతం పరమభాస్వరమ్ ॥ 15
 పంచాశతం సుతాన్ లేభే జయా నామ వరాన్ పురా । వధాయాసురసైన్యానామ్ అమేయాన్ కామరూపిణః ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

సుప్రభాఽజనయచ్చాపి పుత్రాన్ పంచశతం పునః । సంహారాన్నామ దుర్ధర్షాన్ దురాక్రామాన్ బలీయసః ॥
 తాని చాస్త్రాణి వేత్త్యేషః యథావత్ కుశికాత్మజః । అపూర్వాణాం చ జననే శక్తో భూయస్స ధర్మవిత్ ॥ 18
 ఏవంవీర్యో మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహాయశాః । న రామగమనే రాజన్ సంశయం కర్తుమర్హసి ॥ 19
 తేషాం నిగ్రహణే శక్తః స్వయం చ కుశికాత్మజః । తవ పుత్రహితార్థాయ త్వాముపేత్యాభియాచతే ॥ 20
 ఇతి మునివచనాత్ ప్రసన్నచిత్తో రఘువృషభస్తు ముమోద భాస్వరాంగః ।
 గమనమభిరురోచ రాఘవస్య ప్రథితయశాః కుశికాత్మజాయ బుద్ధ్యా ॥ 21
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే వసిష్ఠవచనాత్ రామప్రేషణం నామ ఏకవింశస్కం

అథ ద్వావింశః సర్గః (22) రామలక్ష్మణయోర్నిష్క్రమణమ్

తథా వసిష్ఠే బ్రువతి రాజా దశరథస్సుతమ్ । ప్రహృష్టవదనో రామమ్ ఆజుహోవ సలక్ష్మణమ్ ॥ 1
 కృతస్వస్త్వయనం మాత్రా పిత్రా దశరథేన చ । పురోధసా వసిష్ఠేన మంగళైరభిమంత్రితమ్ ॥ 2
 స పుత్రం మూర్ధ్నుపాప్రూయ రాజా దశరథః ప్రియమ్ । దదౌ కుశికపుత్రాయ సుప్రీతేనాంతరాత్మనా ॥
 (తతో భూయో వసిష్ఠేన మంగళైరభిమంత్రితమ్ । ఆదాయ విప్రో హృష్టోఽభూత్ త్రిదశా విజ్వరాభవన్ ॥)
 తతో వాయుః సుఖస్పర్శో నీరజస్కౌ వవౌ తదా । విశ్వామిత్రగతం దృష్ట్వా రామం రాజీవలోచనమ్ ॥ 4
 పుష్పవృష్టిర్మహాత్యాసీత్ దేవదుందుభినిస్సవైః । శంఖదుందుభినిర్హోషః ప్రయాతే తు మహాత్మని ॥ 5
 విశ్వామిత్రో యయావగ్రే తతో రామో ధనుర్ధరః । కాకపక్షధరో ధన్వీ తం చ సౌమిత్రిరన్వగాత్ ॥ 6
 కలాపినౌ ధనుష్పాణీ శోభయానౌ దిశో దశ । విశ్వామిత్రం మహాత్మానం త్రిశీర్షావిప పన్నగౌ ॥ 7
 అనుజగ్రతురక్షుద్రౌ పితామహమివాశ్వినౌ । తదా కుశికపుత్రం తు ధనుష్పాణీ స్వలంకృతౌ ॥ 8
 బద్ధగోధాంగుళిత్రాణౌ ఖడ్గవంతౌ మహాద్యుతీ । కుమారౌ చారువపుషౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 9
 అనుయాతౌ శ్రియా దీప్త్యా శోభయేతామనిందితౌ । స్థాణుం దేవమివాఽచింత్యం కుమారావిప పావకీ ॥10
 అధ్యర్థయోజనం గత్వా సరయ్యా దక్షిణే తటే । రామేతి మధురాం వాణీం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ 11
 గృహాణ వత్స సలిలం మాభూత్ కాలస్య పర్యయః । మంత్రగ్రామం గృహాణ త్వం బలామతిబలాం తథా ॥
 న శ్రమో న జ్వరో వా తే న రూపస్య విపర్యయః । న చ సుప్తం ప్రమత్తం వా ధర్షయిష్యంతి నైర్మతాః ॥
 న బాహ్వాస్పద్యుశో వీర్యే పృథివ్యామస్తి కశ్చన । త్రిషు లోకేషు వై రామ న భవేత్ సదృశస్తవ ॥ 14
 న సౌభాగ్యే న దాక్షిణ్యే న జ్ఞానే బుద్ధినిశ్చయే । నోత్తరే ప్రతివక్తవ్యే సమో లోకే తవానఘ ॥ 15
 ఏతద్విద్యాద్వయే లభ్యే భవితా నాస్తి తే సమః । బలా త్వతిబలా చైవ సర్వజ్ఞానస్య మాతరౌ ॥ 16
 క్షుత్తిపాసే న తే రామ భవిష్యేతే నరోత్తమ । బలామతిబలాం చైవ పఠతః పథి రాఘవ ।
 విద్యాద్వయమధీయానే యశశ్చాప్యతులం త్వయి ॥ 17
 పితామహసుతే హ్యేతే విద్యే తేజస్సమన్వితే । ప్రదాతుం తవ కాకుత్స్థ సదృశస్తవం హి ధార్మిక ॥ 18
 కామం బహుగుణాః సర్వే త్వయ్యేతే నాత్ర సంశయః । తపసా సంభృతే చైతే బహురూపే భవిష్యతః ॥ 19
 తతో రామో జలం స్పృష్ట్వా ప్రహృష్టవదనశ్చుచిః । ప్రతిజగ్రాహ తే విద్యే మహార్షేర్భావితాత్మనః ॥ 20
 విద్యాసముదితో రామః శుశుభే భూరివిక్రమః । సహస్రరశ్మిర్భగవాన్ శరదీవ దివాకరః ॥ 21
 గురుకార్యాణి సర్వాణి నియుజ్య కుశికాత్మజే । ఊషుస్తాం రజనీం తత్ర సరయ్యాం సుసుఖం త్రయః ॥ 22

బాలాకాండే సర్గ:- 24

దశరథస్యపసూనుసత్తమాభ్యాం తృణశయనేఽనుచితే సహోషితాభ్యామ్ ।

కుశికసుతవచోఽనులాలితాభ్యాం సుఖమివ సా విబభౌ విభావరీ చ ॥

23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే

రామలక్ష్మణయోర్నిష్ఠమణం నామ ద్వావింశస్సర్గః

అథ త్రయోవింశః సర్గః (23) బలాతిబలాప్రాప్తిః

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం విశ్వామిత్రో మహామునిః । అభ్యభాషత కాకుత్స్థా శయానౌ పర్ణసంస్తరే ॥ 1
 కౌసల్యాసుప్రజా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే । ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల కర్తవ్యం దైవమాహ్నికమ్ ॥ 2
 తస్యర్షేః పరమోదారం వచః శ్రుత్వా నృపాత్మజౌ । స్నాత్వా కృతోదకౌ వీరౌ జేపతుః పరమం జపమ్ ॥ 3
 కృతాహ్నికౌ మహావీర్యౌ విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ । అభివాద్యాభిసంహృష్టౌ గమనాయాభితస్థతుః ॥ 4
 తౌ ప్రయాతౌ మహావీరౌ దివ్యాం త్రిపథగాం నదీమ్ । దదృశాతే తతస్తత్ర సరయ్యాః సంగమే శుభే ॥ 5
 తత్రాశ్రమపదం పుణ్యం ఋషీణామగ్ర్యతేజసామ్ । బహువర్షసహస్రాణి తప్యతాం పరమం తపః ॥ 6
 తం దృష్ట్వా పరమప్రీతౌ రాఘవౌ పుణ్యమాశ్రమమ్ । ఊచతుస్తం మహాత్మానం విశ్వామిత్రమిదం వచః ॥ 7
 కస్యాయమాశ్రమః పుణ్యః కోఽన్వస్మిన్ వసతే పుమాన్ । భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛావః పరం కౌతూహలం హి నౌ ॥
 తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రహస్య మునిపుంగవః । అబ్రవీచ్ఛ్రూయతాం రామ యస్యాయం పూర్వ ఆశ్రమః ॥
 కందర్పో మూర్తిమానాసీత్ కామ ఇత్యుచ్యతే బుధైః । తపస్యంతమిహ స్థాణుం నియమేన సమాహితమ్ ॥
 కృతోద్వాహం తు దేవేశం గచ్ఛంతం సమరుద్ధణమ్ । ధర్షయామాస దుర్మేధాః హుంకృతశ్చ మహాత్మనా ॥
 అవదగ్ధస్య రౌద్రేణ చక్షుషౌ రఘునందన । వ్యశీర్యంత శరీరాత్ స్వాత్ సర్పగాత్రాణి దుర్మతేః ॥ 12
 తస్య గాత్రం హతం తత్ర నిర్దగ్ధస్య మహాత్మనా । అశరీరః కృతః కామః క్రోధాద్దేవేశ్వరేణ హి ॥ 13
 అనంగ ఇతి విఖ్యాతః తదాప్రభృతి రాఘవ । స చాంగవిషయః శ్రీమాన్ యత్రాంగం ప్రముమోచ హ ॥
 తస్యాయమాశ్రమః పుణ్యః తస్యేమే మునయః పురా । శిష్యా ధర్మపరా నిత్యం తేషాం పాపం న విద్యతే ॥
 ఇహోద్య రజనీం రామ వసేమ శుభదర్శన । పుణ్యయోస్సరితోర్మధ్యే శ్వస్తరిష్యామహే వయమ్ ॥ 16
 అభిగచ్ఛామహే సర్వే శుచయః పుణ్యమాశ్రమమ్ । స్నాతాశ్చ కృతజప్యాశ్చ హుతహవ్యా నరోత్తమ ॥ 17
 తేషాం సంవదతాం తత్ర తపోదీర్ఘేణ చక్షుషౌ । విజ్ఞాయ పరమప్రీతాః మునయో హర్షమాగమన్ ॥ 18
 అర్ఘ్యం పాద్యం తథాతిథ్యం నివేద్య కుశికాత్మజే । రామలక్ష్మణయోః పశ్చాత్ అకుర్వన్నతిథిక్రియామ్ ॥ 19
 సత్కారం సమనుప్రాప్య కథాభిరభిరంజయన్ । యథార్హమజపన్ సంధ్యామ్ ఋషయస్తే సమాహితాః ॥ 20
 తత్ర వాసిభిరానీతా మునిభిస్సువ్రతైః సహ । న్యవసన్ సుసుఖం తత్ర కామాశ్రమపదే తదా ॥ 21
 కథాభిరభిరామాభిః అభిరామౌ నృపాత్మజౌ । రమయామాస ధర్మాత్మా కౌశికో మునిపుంగవః ॥ 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే బలాతిబలాప్రాప్తిర్నామ త్రయోవింశస్సర్గః

అథ చతుర్వింశః సర్గః (24) కామాశ్రమదర్శనమ్

తతః ప్రభాతే విమలే కృతాహ్నికమరిందమౌ । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య నద్యాస్తీరముపాగతౌ ॥ 1
 తే చ సర్వే మహాత్మానో మునయస్సంశితవ్రతాః । ఉపస్థాప్య శుభాం నావం విశ్వామిత్రమథాబ్రువన్ ॥ 2
 ఆరోహతు భవాన్నావం రాజపుత్రపురస్కృతాః । అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం మాభూత్ కాలవిపర్యయః ॥ 3
 విశ్వామిత్రస్తథేత్యుక్త్వా తాన్మృషీనభిపూజ్య చ । తతార సహితస్తాభ్యాం సరితం సాగరంగమామ్ ॥ 4

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- తతః శుశ్రావ వై శబ్దమ్ అతిసంరంభవర్ధితమ్ । మధ్యమాగమ్య తోయస్య సహ రామః కనీయసా ॥ 5
- అథ రామస్సరిన్మధ్యే పప్రచ్ఛ మునిపుంగవమ్ । వారిణో భిద్యమానస్య కిమయం తుములో ధ్వనిః ॥ 6
- రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా కౌతూహలసమన్వితమ్ । కథయామాస ధర్మాత్మా తస్య శబ్దస్య నిశ్చయమ్ ॥ 7
- కైలాసపర్వతే రామ మనసా నిర్మితం సరః । బహ్మణా నరశార్దూల తేనేదం మానసం సరః ॥ 8
- తస్మాత్ సుస్రావ సరసః సాయోధ్యాముపగూహతే । సరః ప్రవృత్తా సరయూః పుణ్యా బ్రహ్మసరశ్శ్చుతా ॥ 9
- తస్యాయమతులః శబ్దో జాహ్నవీమభివర్తతే । వారిసంక్షోభజో రామ ప్రణామం నియతః కురు ॥ 10
- తాభ్యాం తు తావుభౌ కృత్వా ప్రణామమతిధార్మికౌ । తీరం దక్షిణమాసాద్య జగ్గుతుర్లఘువిక్రమౌ ॥ 11
- స వనం ఘోరసంకాశం దృష్ట్వా నృపవరాత్మజః । అవిప్రహతమైక్ష్వాకః పప్రచ్ఛ మునిపుంగవమ్ ॥ 12
- అహో వనమిదం దుర్గం ఝిల్లికాగణనాదితమ్ । భైరవైః శ్వాపదైః పూర్ణం శకుంతైర్దారుణారుతైః ॥ 13
- నానాప్రకారైశ్చకునైః వాశ్యద్భిర్భైరవస్వనైః । సింహవ్యాఘ్రవరాహైశ్చ వారణైశ్చోపశోభితమ్ ॥ 14
- ధవాశ్యకర్ణకకుభైః బిల్వతిందుకపాటలైః । సంకీర్ణం బదరీభిశ్చ కిం న్వేతద్దారుణం వనమ్ ॥ 15
- తమువాచ మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః । శ్రూయతాం వత్స కాకుత్స్థ యస్యైతద్దారుణం వనమ్ ॥ 16
- ఏతౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ పూర్వమాస్తాం నరోత్తమ । మలదాశ్చ కరూశాశ్చ దేవనిర్మాణనిర్మితౌ ॥ 17
- పురా వృత్రవధే రామ మలేన సమభిప్లుతమ్ । క్షుధా చైవ సహస్రాక్షం బ్రహ్మహత్యా సమావిశత్ ॥ 18
- తమింద్రం స్నాపయన్ దేవాః ఋషయశ్చ తపోధనాఃకలశైః । స్నాపయామాసుః మలం చాస్య ప్రమోచయన్ ॥ 19
- ఇహ భూమ్యాం మలం దత్త్వా దత్త్వా కారూశమేవ చ । శరీరజం మహేంద్రస్య తతో హర్షం ప్రపేదిరే ॥ 20
- నిర్మలో నిష్కరూశశ్చ శుచిరింద్రో యదాభవత్ । దదౌ దేశస్య సుప్రీతో వరం ప్రభురనుత్తమమ్ ॥ 21
- ఇమౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ ఖ్యాతిం లోకే గమిష్యతః । మలదాశ్చ కరూశాశ్చ మమాంగమలధారిణౌ ॥ 22
- సాధు సాధ్వితి తం దేవాః పాకశాసనమబ్రువన్ । దేవస్య పూజాం తాం దృష్ట్వా కృతాం శక్రేణ ధీమతా ॥ 23
- ఏతౌ జనపదౌ స్ఫీతౌ దీర్ఘకాలమరిందమ । మలదాశ్చ కరూశాశ్చ ముదితౌ ధనధాన్యతః ॥ 24
- కస్యచిత్త్వథ కాలస్య యక్షీ వై కామరూపిణీ । బలం నాగసహస్రస్య ధారయంతీ తదా హ్యభూత్ ॥ 25
- తాటకా నామ భద్రం తే భార్యా సుందస్య ధీమతః । మారీచో రాక్షసః పుత్రో యస్యాః శక్రపరాక్రమః ॥ 26
- వృత్రబాహుర్మహావీర్యో విపులాస్యతనుర్మహాన్ । రాక్షసో భైరవాకారో నిత్యం త్రాసయతే ప్రజాః ॥ 27
- ఇమౌ జనపదౌ నిత్యం వినాశయతి రాఘవ । మలదాంశ్చ కరూశాంశ్చ తాటకా దుష్టచారిణీ ॥ 28
- సేయం పంథానమావార్య వసత్యధ్యర్థయోజనే । అత ఏవ చ గంతవ్యం తాటకాయా వనం యతః ॥ 29
- స్వబాహుబలమాశ్రిత్య జహీమాం దుష్టచారిణీమ్ । మన్నియోగాదిమం దేశం కురు నిష్కంటకం పునః ॥ 30
- న హి కశ్చిదిమం దేశం శక్నోత్యాగంతుమిద్ధృశమ్ । యక్షిణ్యా ఘోరయా రామ ఉత్సాదితమసహ్యయా ॥ 31
- ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథైతద్దారుణం వనమ్ । యక్ష్యా చోత్సాదితం సర్వమ్ అద్యాపి న నివర్తతే ॥ 32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే కామాశ్రమదర్శనం నామ చతుర్వింశస్సర్గః

అథ పంచవింశః సర్గః (25) తాటకావధప్రేరణా

- అథ తస్యాప్రమేయస్య మునేర్వచనముత్తమమ్ । శ్రుత్వా పురుషశార్దూలః ప్రత్యువాచ శుభాం గిరమ్ ॥ 1
- అల్పవీర్యా యదా యక్షాః శ్రూయంతే మునిపుంగవ । కథం నాగసహస్రస్య ధారయత్యబలా బలమ్ ॥ 2
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామస్య విదితాత్మనః ।

బాలాకాండే సర్గ:- 26

విశ్వామిత్రో ౨ బ్రహ్మీద్వాక్యం శృణు యేన బలోత్తరా । వరదానకృతం వీర్యం ధారయత్యబలా బలమ్ ॥ 3
 పూర్వమాసీన్మహాయక్షః సుకేతుర్నామ వీర్యవాన్ । అనపత్యః శుభాచారః స చ తేపే మహత్తపః ॥ 4
 పితామహస్తు సుప్రీతః తస్య యక్షపతేస్తదా । కన్యారత్నం దదౌ రామ తాటకాం నామ నామతః ॥ 5
 దదౌ నాగసహస్రస్య బలం చాస్యాః పితామహః । న త్వేవ పుత్రం యక్షాయ దదౌ బ్రహ్మో మహాయశాః ॥ 6
 తాం తు జాతాం వివర్ధంతీం రూపయౌవనశాలినీమ్ । జంభపుత్రాయ సుందాయ దదౌ భార్యాయ శస్వినీమ్ ॥ 7
 కస్యచిత్త్వథ కాలస్య యక్షీ పుత్రమజాయత । మారీచం నామ దుర్ధర్షం యశ్శాపాద్రాక్షసో ౨ భవత్ ॥ 8
 సుందే తు నిహతే రామ సాగస్త్యమృషిసత్తమమ్ । తాటకా సహ పుత్రేణ ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి ॥ 9
 భక్షార్థం జాతసంరంభా గర్జంతీ సాభ్యధావత । ఆపతంతీం తు తాం దృష్ట్వా అగస్త్యో భగవాన్మృషిః ॥ 10
 రాక్షసత్వం భజస్వేతి మారీచం వ్యాజహార సః । అగస్త్యః పరమక్రుద్ధస్తాటకామపి శప్తవాన్ ॥ 11
 పురుషోదీ మహాయక్షీ విరూపా వికృతాననా । ఇదం రూపం విహాయాథ దారుణం రూపమస్తు తే ॥ 12
 సైషా శాపకృతామర్షా తాటకా క్రోధమూర్ఛితా । దేశముత్పాదయత్యేవమ్ అగస్త్యచరితం శుభమ్ ॥ 13
 ఏనాం రాఘవ దుర్బత్తాం యక్షీం పరమదారుణామ్ । గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ జహి దుష్టపరాక్రమామ్ ॥ 14
 న హ్యేనాం శాపసంస్పృష్టాం కశ్చిదుత్సహతే పుమాన్ । నిహస్తుం త్రిషు లోకేషు త్వామృతే రఘునందన ॥
 న హి తే స్త్రీవధకృతే ఘృణా కార్యా నరోత్తమ । చాతుర్వర్ణ్యహితార్థాయ కర్తవ్యం రాజసూనునా ॥ 16
 నృశంసమనృశంసం వా ప్రజారక్షణకారణాత్ । పాతకం వా సదోషం వా కర్తవ్యం రక్షతా సతా ॥ 17
 రాజ్యభారనియుక్తానామ్ ఏష ధర్మః సనాతనః । అధరాష్ట్రం జహి కాకుత్స్థ ధర్మో హ్యస్యా న విద్యతే ॥ 18
 శ్రూయతే హి పురా శక్రో విరోచనసుతాం నృప । పృథివీం హంతుమిచ్ఛంతీం మంథరామభ్యసూదయత్ ॥
 విష్ణునా ౨ పి పురా రామ భృగుపత్నీ దృఢవ్రతా । అనింద్రం లోకమిచ్ఛంతీ కావ్యమాతా నిషూదితా ॥ 20
 ఏతైశ్చాన్యైశ్చ బహుభీ రాజపుత్ర మహాత్మభిః । అధర్మసహితా నార్యో హతాః పురుషసత్తమైః ॥ 21

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండేతాటకావధప్రేరణా నామ పంచవింశస్సర్గః

అథ షడ్వింశః సర్గః (26) తాటకావధః

మునేర్వచనమక్లిబం శ్రుత్వా నరవరాత్మజః । రాఘవః ప్రాంజలిర్బుత్వా ప్రత్యువాచ దృఢవ్రతః ॥ 1
 పితుర్వచననిర్దేశాత్ పితుర్వచనగౌరవాత్ । వచనం కౌశికస్యేతి కర్తవ్యమవిశంకయా ॥ 2
 అనుశిష్టో ౨ స్త్వయోధ్యాయాం గురుమధ్యే మహాత్మనా । పిత్రా దశరథేనాహం నావజ్ఞేయం హి తద్వచః ॥ 3
 సో-హం పితుర్వచః శ్రుత్వా శాసనాత్ బ్రహ్మవాదినః । కరిష్యామి న సందేహః తాటకావధముత్తమమ్ ॥ 4
 గోబ్రాహ్మణహితార్థాయ దేశస్యాస్య సుఖాయ చ । తవ చైవాప్రమేయస్య వచనం కర్తుముద్యతః ॥ 5
 ఏవముక్త్వా ధనుర్మధ్యే బద్ధ్వా ముష్టిమరిందమః । జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రం దిశశ్చబ్దేన నాదయన్ ॥ 6
 తేన శబ్దేన విత్రస్తాః తాటకావనవాసినః । తాటకా చ సుసంకృద్ధా తేన శబ్దేన మోహితా ॥ 7
 తం శబ్దమభినిధ్యాయ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా । శ్రుత్వా చాభ్యద్రవద్వేగాత్ యతశ్చబ్దో వినిస్సృతః ॥ 8
 తాం దృష్ట్వా రాఘవః కృద్ధాం వికృతాం వికృతాననామ్ । ప్రమాణేనాతివృద్ధాం చ లక్ష్మణం సో ౨ భ్యభాషత ॥
 పశ్య లక్ష్మణ యక్షిణ్యాః ఖైరవం దారుణం వపుః । భిద్యేరన్ దర్శనాదస్యాః భీరూణాం హృదయాని చ ॥ 10
 ఏనాం పశ్య దురాధర్షాం మాయాబలసమన్వితామ్ । వినివృత్తాం కరోమ్యద్య హృతకర్ణాగ్రనాసికామ్ ॥ 11
 న హ్యేనాముత్సహే హంతుం స్త్రీస్వభావేన రక్షితామ్ । వీర్యం చాస్యా గతిం చాపి హనిష్యామితి మే మతిః ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- ఏవం బ్రువాణే రామే తు తాటకా క్రోధమూర్ఛితా । ఉద్యమ్య బాహూ గర్జంతీ రామమేవాభ్యధావత ॥ 13
- విశ్వామిత్రస్తు బ్రహ్మర్షిః హుంకారేణాభిభర్ష్య తామ్ ।స్వస్తి రాఘవయోరస్తు జయం చైవాభ్యభాషత ॥ 14
- ఉద్ధూన్వానా రణో ఘోరం తాటకా రాఘవావుభౌ ।రణోమోహేన మహతా ముహూర్తం సా వ్యమోహయత్ ॥ 15
- తతో మాయాం సమాస్థాయ శిలావర్షేణ రాఘవౌ । అవాకిరత్ సుమహతా తతశ్చుక్రోధ రాఘవః ॥ 16
- శిలావర్షం మహత్ తస్యాః శరవర్షేణ రాఘవః । ప్రతిహత్యోపధావంత్యాః కరో చిచ్ఛేద పత్రిభిః ॥ 17
- తతశ్చిన్నభుజాం శ్రాంతామ్ అభ్యాశే పరిగర్జతీమ్ ।సౌమిత్రిరకరోత్ క్రోధాత్ హృతకర్ణాగ్రనాసికామ్ ॥ 18
- కామరూపధరా సద్యః కృత్వా రూపాణ్యనేకశః । అంతర్దానం గతా యక్షీ మోహాయంతీవ మాయయా ।
- అశ్రువర్షం విముంచంతీ భైరవం విచచార హ ॥ 19
- (జ్యాస్వనం చక్రతుర్వీరౌ వజ్రాశనిసమం తదా । మోహితా తేన శబ్దేన లబ్ధసంజ్ఞాచిరాత్తతః ॥
- తతస్తావశ్రువర్షేణ వవర్ష క్రోధమూర్ఛితా । వరాన్నముచితనయా యథా విష్ణుపురందరౌ ॥)
- తతస్తావశ్రువర్షేణ కీర్తమాణౌ సమంతతః । దృష్ట్వా గాధిసుతః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 20
- అలం తే ఘృణయా రామ పాపైషా దుష్టచారిణీ । యజ్ఞవిఘ్నకరీ యక్షీ పురా వర్ధతి మాయయా ॥ 21
- వధ్యతాం తావదేవైషా పురా సంధ్యా ప్రవర్తతే । రక్షాంసి సంధ్యాకాలేషు దుర్ధరాణి భవంతి వై ॥ 22
- ఇత్సుక్తస్తు తదా యక్షీమ్ అశ్రువృష్ట్యాభివర్షతీమ్ ।దర్శయన్ శబ్దవేధిత్వం తాం రురోధ స సాయకైః ॥ 23
- సా రుద్ధా శరజాలేన మాయాబలసమన్వితా । అభిదుద్రావ కాకుత్స్థం లక్ష్మణం చ వినేదుషీ ॥ 24
- తామాపతంతీం వేగేన విక్రాంతామశనీమివ । శరేణోరసి వివ్యాధ సా పపాత మమార చ ॥ 25
- తాం హతాం భీమసంకాశాం దృష్ట్వా సురపతిస్తదా । సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం సురాశ్చ సమపూజయన్ ॥
- ఉవాచ పరమప్రీతః సహస్రాక్షః పురందరః । సురాశ్చ సర్వే సంహృష్టాః విశ్వామిత్రమథాబ్రువన్ ॥ 27
- మునే కౌశిక భద్రం తే సేంద్రాస్సర్వే మరుద్గణాః । తోషితాః కర్మణానేన స్నేహం దర్శయ రాఘవే ॥ 28
- ప్రజాపతేర్ఘ్నశాశ్వస్య పుత్రాన్ సత్యపరాక్రమాన్ । తపోబలభృతాన్ బ్రహ్మాన్ రాఘవాయ నివేదయ ॥ 29
- పాత్రభూతశ్చ తే బ్రహ్మాన్ తవానుగమనే దృతః । కర్తవ్యం చ మహత్ కర్మ సురాణాం రాజసూనునా ॥ 30
- ఏవముక్త్వా సురాః సర్వే హృష్టా జగ్గుర్మథాగతమ్ । విశ్వామిత్రం పురస్మృత్య తతస్సంధ్యా ప్రవర్తతే ॥ 31
- తతో మునివరః ప్రీతః తాటకావధతోషితః । మూర్ఛి రామముపాప్రూయ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 32
- ఇహోద్య రజనీం రామ వసేమ శుభదర్శన । శ్వః ప్రభాతే గమిష్యామః తదాశ్రమపదం మమ ॥ 33
- విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా హృష్టో దశరథాత్మజః । ఉవాస రజనీం తత్ర తాటకాయా వనే సుఖమ్ ॥ 34
- ముక్తశాపం వనం తచ్చ తస్మిన్నేవ తదాహని । రమణీయం విబ్రాజాజ యథా చైత్రరథం వనమ్ ॥ 35
- నిహత్య తాం యక్షసుతాం స రామః ప్రశస్యమానః సురసిద్ధసంఘైః ।
- ఉవాస తస్మిన్ మునినా సహైవ ప్రభాతవేలాం ప్రతిబోధ్యమానః ॥ 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే తాటకావధో నామ షడ్వింశస్సర్గః

అథ సప్తవింశః సర్గః (27) రామాయాస్త్రప్రదానమ్

- అథ తాం రజనీముష్య విశ్వామిత్రో మహాయశాః । ప్రహస్య రాఘవం వాక్యమ్ ఉవాచ మధురాక్షరమ్ ॥ 1
- పరితుష్టోఽస్మి భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః । ప్రీత్యా పరమయా యుక్తో దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః ॥ 2
- దేవాసురగణాన్ వాఽపి సగంధర్వోరగానపి । యైరమిత్రాన్ ప్రసహ్యజౌ వశీకృత్య జయిష్యసి ॥ 3

బాలాకాండే సర్గ:- 28

తాని దివ్యాని భద్రం తే దదామ్యస్త్రాణి సర్వశః । దండచక్రం మహద్ధివ్యం తవ దాస్యామి రాఘవ ॥ 4
 ధర్మచక్రం తతో వీర కాలచక్రం తథైవ చ । విష్ణుచక్రం తథాత్మ్యగ్రమ్ ఐంద్రమస్త్రం తథైవ చ ॥ 5
 వజ్రమస్త్రం నరశ్రేష్ఠ శైవం శూలవరం తథా । అస్త్రం బ్రహ్మశిరశ్చైవ ఐషీకమపి రాఘవ ॥ 6
 దదామి తే మహాబాహో బ్రాహ్మమస్త్రమనుత్తమమ్ । గదే ద్వే చైవ కాకుత్స్థ మోదకీ శిఖరీ ఉభే ॥ 7
 ప్రదీప్తే నరశార్దూల ప్రయచ్ఛామి నృపాత్మజ । ధర్మపాశమహం రామ కాలపాశం తథైవ చ ॥ 8
 పాశం వారుణమస్త్రం చ దదామ్యహమనుత్తమమ్ । అశనీ ద్వే ప్రయచ్ఛామి శుష్కార్ద్రే రఘునందన ।
 దదామి చాస్త్రం పైనాకమ్ అస్త్రం నారాయణం తథా ॥ 9
 ఆగ్నేయమస్త్రం దయితం శిఖరం నామ నామతః । వాయవ్యం ప్రథనం నామ దదామి చ తవానఘ ॥ 10
 అస్త్రం హయశిరో నామ క్రౌంచమస్త్రం తథైవ చ । శక్తిద్వయం చ కాకుత్స్థ దదామి తవ రాఘవ ॥ 11
 కంకాళం ముసలం ఘోరం కాపాలమథ కంకణమ్ । ధారయంత్యసురా యాని దదామ్యేతాని సర్వశః ॥ 12
 వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ నందనం నామ నామతః । అసిరత్నం మహాబాహో దదామి చ నృపాత్మజ ॥ 13
 గాంధర్వమస్త్రం దయితం మానవం నామ నామతః । ప్రస్వాపనప్రశమనే దద్మి సౌరం చ రాఘవ ॥ 14
 దర్పణం శోషణం చైవ సంతాపనవిలాపనే । మదనం చైవ దుర్ధర్షం కందర్పదయితం తథా ॥ 15
 పైశాచమస్త్రం దయితం మోహనం నామ నామతః । ప్రతీచ్ఛ నరశార్దూల రాజపుత్ర మహాయశః ॥ 16
 తామసం నరశార్దూల సౌమనం చ మహాబల । సంవర్తం చైవ దుర్ధర్షం మౌసలం చ నృపాత్మజ ॥ 17
 సత్యమస్త్రం మహాబాహో తథా మాయాధరం పరమ్ । ఘోరం తేజఃప్రభం నామ పరతేజో-పకర్షణమ్ ॥
 సౌమ్యాస్త్రం శిశిరం నామ త్వష్టరస్త్రం సుదామనమ్ । దారుణం చ భగస్యాపి శీతేషుమథ మానవమ్ ॥ 19
 ఏతాన్ రామ మహాబాహో కామరూపాన్ మహాబలాన్ । గృహాణ పరమోదారాన్ క్షిప్రమేవ నృపాత్మజ ॥ 20
 స్థితస్తు ప్రాజ్యుభో భూత్వా శుచిర్మునివరస్తదా । దదౌ రామాయ సుప్రీతో మంత్రగ్రామమనుత్తమమ్ ॥ 21
 సర్వసంగ్రహణం యేషాం దైవతైరపి దుర్లభమ్ । తాన్యస్త్రాణి తదా విప్రో రాఘవాయ న్యవేదయత్ ॥ 22
 జపతస్తు మునేస్తస్య విశ్వామిత్రస్య ధీమతః । ఉపతస్థుర్మహార్థాణి సర్వాణ్యస్త్రాణి రాఘవమ్ ॥ 23
 ఊచుశ్చ ముదితాః సర్వే రామం ప్రాంజలయస్తదా । ఇమే స్య పరమోదారాః కింకరాస్తవ రాఘవ ॥ 24
 ప్రతిగృహ్య చ కాకుత్స్థ సమాలభ్య చ పాణినా । మానసా మే భవిష్యధ్వమ్ ఇతి తానభ్యచోదయత్ ॥ 25
 తతః ప్రీతమనా రామో విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । అభివాద్య మహాతేజాః గమనాయోపచక్రమే ॥ 26

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే రామాయాస్త్రప్రదానం నామ సప్తవింశస్సర్గః

అథ అష్టావింశః సర్గః (28) అస్త్రసంహారోపదేశః

ప్రతిగృహ్య తతోఽస్త్రాణి ప్రహృష్టవదనశ్చుచిః । గచ్ఛన్నేవ చ కాకుత్స్థో విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ 1
 గృహీతాస్త్రోఽస్మి భగవన్ దురాధర్షస్సురైరపి । అస్త్రాణాం త్వహమిచ్ఛామి సంహారం మునిపుంగవ ॥ 2
 ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్రో మహామునిః । సంహారం వ్యాజహారాథ ధృతిమాన్ సువ్రతశ్చుచిః ॥ 3
 సత్యవంతం సత్యకీర్తిం ధృష్టం రభసమేవ చ । ప్రతిహారతరం నామ పరాజ్యుఖమవాజ్యుఖమ్ ॥ 4
 లక్షాక్షవిషమౌ చైవ ధృఢనాభసునాభకౌ । దశాక్షశతపక్రౌ చ దశశీర్షశతోదరౌ ॥ 5
 పద్మనాభమహానాభౌ దుందునాభసునాభకౌ । జ్యోతిషం కృశనం చైవ నైరాశ్యవిమలావుభౌ ॥ 6
 యోగంధరహరిద్రౌ చ దైత్యప్రశమనౌ తథా । (శుచిర్బాహుర్మహాబాహూః నిమ్కలిర్విరుచిస్తథా ।)

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

సార్చిర్మాళీ ధృతిర్మాళీ వృత్తిమాన్ రుచిరస్తథా ॥ 7

పితృసౌమనసం చైవ విధూతమకరావుభౌ । కరవీరకరం చైవ ధనధాన్యౌ చ రాఘవ ॥ 8

కామరూపం కామరుచిం మోహమావరణం తథా । జృంభకం సర్వనాభం చ సంతానవరణౌ తథా ॥ 9

భృశాశ్వతనయాన్ రామ భాస్కరాన్ కామరూపిణః । ప్రతీచ్ఛ మమ భద్రం తే పాత్రభూతోఽసి రాఘవ ॥ 10

బాధమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా । (జగ్రాహ మంత్రగ్రామం తేఽప్యవతస్థశ్చ రాఘవమ్ ।)

దివ్యభాస్వరదేహాశ్చ మూర్తిమంతః సుఖప్రదాః ॥ 11

కేచిదంగారసదృశాః కేచిద్దామోపమాస్తథా । చంద్రార్కసదృశాః కేచిత్ ప్రహ్వంజలిపుటాస్తథా ॥ 12

రామం ప్రాంజలయో భూత్వాఽబ్రువన్ మధురభాషిణః । ఇమే స్మ నరశార్దూల శాధి కిం కరవామ తే ॥

మానసాః కార్యకాలేషు సాహాయ్యం మే కరిష్యథ । గమ్యతామితి తానాహ యథేష్టం రఘునందనః ॥ 14

అథ తే రామమామంత్ర్య కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ । ఏవమస్త్వితి కాకుత్స్థమ్ ఉక్త్వా జగ్ముర్యథాగతమ్ ॥ 15

(ప్రణమ్య శిరసా రామం సర్వే సమ్మతవిక్రమాః । తతస్తు రామః కాకుత్స్థః శాసనాత్ బ్రహ్మవాదినః ॥

లక్ష్మణాయ చ తాన్సర్వాన్ వరాంస్తాన్రఘునందనః । సంహారాన్ స చ సంహృష్టః శ్రీమాంస్తస్మై న్యవేదయత్ ॥)

స చ తాన్ రాఘవో జ్ఞాత్వా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । గచ్ఛన్నేవాథ మధురం శ్లక్షణం వచనమబ్రవీత్ ॥

కిం న్వేతన్మేఘసంకాశం పర్వతస్యావిదూరతః । వృక్షషండమితో భాతి పరం కౌతూహలం హి మే ॥ 17

దర్శనీయం మృగాకీర్ణం మనోరమమతీవ చ । నానాప్రకారైః శకునైః వల్గునాదైరలంకృతమ్ ॥ 18

నిస్సృతాః స్మ మునిశ్రేష్ఠ కాంతారాద్రోమహర్షణాత్ । అనయా త్వవగచ్ఛామి దేశస్య సుఖవత్తయా ॥ 19

సర్వం మే శంస భగవన్ కస్యాశ్రమపదం త్విదమ్ । సంప్రాప్తా యత్ర తే పాపాః బ్రహ్మఘ్నా దుష్టచారిణః ॥

తవ యజ్ఞస్య ఏఘ్నాయ దురాత్మానో మహామునే । భగవన్ తస్య కో దేశః సా యత్ర తవ యాజ్ఞకీ ॥ 21

రక్షితవ్యా క్రియా బ్రహ్మాన్ మయా వధ్యాశ్చ రాక్షసాః । ఏతత్సర్వం మునిశ్రేష్ఠ శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అస్తసంహారోపదేశో నామ అష్టావింశస్సర్గః

అథ ఏకోనత్రింశః సర్గః (29) సిద్ధాశ్రమగమనమ్

అథ తస్యాప్రమేయస్య తద్వనం పరివృచ్ఛతః । విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వ్యాఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ 1

ఇహ రామ మహాబాహౌ విష్ణుర్దేవవరః ప్రభుః । వర్షాణి సుబహూన్యేవ తథా యుగశతాని చ ॥ 2

తపశ్చరణయోగార్థమ్ ఉవాస సుమహాతపాః । ఏష పూర్వాశ్రమో రామ వామనస్య మహాత్మనః ॥ 3

సిద్ధాశ్రమ ఇతి ఖ్యాతః సిద్ధో హ్యత్ర మహాతపాః । ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు రాజా వైరోచనిర్బలిః ॥ 4

నిర్జిత్య దైవతగణాన్ సేంద్రాంశ్చ సమరుద్ధణాన్ । (స్వబాహుబలమాశ్రిత్య ధర్మాత్మా సత్యసంగరః ।)

కారయామాస తద్రాజ్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ॥ 5

బలేస్తు యజమానస్య దేవాః సాగ్నిపురోగమాః । సమాగమ్య స్వయం చైవ విష్ణుమూచురిహోశ్రమే ॥ 6

(శంఖచక్రధరం దేవం తప్యంతం పరమం తపః।)

బలిర్వైరోచనిర్విష్ణో యజతే యజ్ఞముత్తమమ్ । అసమాప్తే క్రతౌ తస్మిన్ స్వకార్యమభిపద్యతామ్ ॥ 7

యే చైనమభివర్తంతే యాచితార ఇతస్తతః । యచ్ఛ యత్ర యథావచ్ఛ సర్వం తేభ్యః ప్రయచ్ఛతి ॥ 8

స త్వం సురహితార్థాయ మాయాయోగముపాశ్రితః । వామనత్వం గతో విష్ణో కురు కల్యాణముత్తమమ్ ॥ 9

ఏతస్మిన్నంతరే రామ కాశ్యపో-గ్నిసమప్రభః । అదిత్యా సహితో రామ దీప్యమాన ఇవౌజసా ॥ 10

బాలాకాండే సర్గ:- 30

దేవీసహాయో భగవాన్ దివ్యం వర్షసహస్రకమ్ | వ్రతం సమాప్య వరదం తుష్టావ మధుసూదనమ్ || 11
 తపోమయం తపోరాశిం తపోమూర్తిం తపాత్మకమ్ | తపసా త్వాం సుతప్తేన పశ్యామి పురుషోత్తమమ్ ||
 శరీరే తవ పశ్యామి జగత్ సర్వమిదం ప్రభో | త్వమనాదిరనిర్దేశ్యః త్వామహం శరణం గతః || 13
 తమువాచ హరిః ప్రీతః కాశ్యపం ధూతకల్మషమ్ | వరం వరయ భద్రం తే వరాఠ్ఠోఽసి మతో మమ || 14
 తచ్చుత్వా వచనం తస్య మారీచః కాశ్యపోఽబ్రవీత్ | అదిత్యా దేవతానాం చ మమ చైవానుయాచతః || 15
 వరం వరద సుప్రీతో దాతుమర్హసి సువ్రత | పుత్రత్వం గచ్ఛ భగవన్ అదిత్యా మమ చానఘ || 16
 భ్రాతా భవ యవీయాంస్త్వం శక్రస్యాసురసూదన | శోకార్తానాం తు దేవానాం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ||
 అయం సిద్ధాశ్రమో నామ ప్రసాదాత్తే భవిష్యతి | సిద్ధే కర్మణి దేవేశ ఉత్తిష్ఠ భగవన్నితః || 18
 అథ విష్ణుర్మహాతేజాః అదిత్యాం సమజాయత | వామనం రూపమాస్థాయ వైరోచనిముపాగమత్ || 19
 త్రీన్ క్రమానథ భిక్షిత్వా ప్రతిగృహ్య చ మానదః | ఆక్రమ్య లోకాన్ లోకాత్మా సర్వభూతహితే రతః || 20
 మహేంద్రాయ పునః ప్రాదాత్ నియమ్య బలిమోజసా | త్రైలోక్యం స మహాతేజాః చక్రే శక్రవశం పునః ||
 తేనైష పూర్వమాక్రాంతః ఆశ్రమః శ్రమనాశనః | మయాఽపి భక్త్వా తస్యైషః వామనస్యోపభుజ్యతే || 22
 ఏతమాశ్రమమాయాంతి రాక్షసా విఘ్నకారిణః | అత్రైవ పురుషవ్యాఘ్రు హంతవ్యా దుష్టచారిణః || 23
 అద్య గచ్ఛామహే రామ సిద్ధాశ్రమమనుత్తమమ్ | తదాశ్రమపదం తాత తవాప్యేతద్యథా మమ || 24
 (ఇత్యుక్త్వా పరమప్రీతో గృహ్య రామం సలక్ష్మణమ్ |)
 ప్రవిశన్నాశ్రమపదం వ్యరోచత మహామునిః | శశీవ గతనీహారః పునర్వసుసమన్వితః || 25
 తం దృష్ట్వా మునయః సర్వే సిద్ధాశ్రమనివాసినః | ఉత్పత్యోత్పత్య సహసా విశ్వామిత్రమపూజయన్ || 26
 యథార్థం చక్రీరే పూజాం విశ్వామిత్రాయ ధీమతే | తథైవ రాజపుత్రాభ్యామ్ అకుర్వన్నతిథిక్రియామ్ || 27
 ముహూర్తమథ విశ్రాంతౌ రాజపుత్రావరిందమౌ | ప్రాంజలీ మునిశార్దూలమ్ ఊచతూ రఘునందనౌ || 28
 అద్వైవ దీక్షాం ప్రవిశ భద్రం తే మునిపుంగవ | సిద్ధాశ్రమోఽయం సిద్ధః స్యాత్ సత్యమస్తు వచస్తవ || 29
 ఏవముక్తో మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహాన్యషిః | ప్రవివేశ తదా దీక్షాం నియతో నియతేంద్రియః || 30
 కుమారావపి తాం రాత్రిమ్ ఉషిత్వా సుసమాహితౌ | ప్రభాతకాలే చోత్థాయ పూర్వాం సంధ్యాముపాస్య చ ||
 స్మృష్టోదకౌ శుచీ జప్యం సమాప్య నియమేన చ | హుతాగ్నిహోత్రమాసీనం విశ్వామిత్రమవందతామ్ || 32

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే సిద్ధాశ్రమగమనం నామ ఏకోనత్రింశస్సర్గః

అథ త్రింశః సర్గః (30) యజ్ఞసంరక్షణమ్

అథ తౌ దేశకాలజ్ఞౌ రాజపుత్రావరిందమౌ | దేశే కాలే చ వాక్యజ్ఞౌ అబ్రూతాం కౌశికం వచః || 1
 భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛావో యస్మిన్ కాలే నిశాచరౌ | సంరక్షణీయౌ తౌ బ్రహ్మాన్ నాతివర్తేత తత్ క్షణమ్ || 2
 ఏవం బ్రువాణౌ కాకుత్స్థా త్వరమాణౌ యుయుత్సయా | సర్వే తే మునయః ప్రీతాః ప్రశశంసుర్నుపాత్మజౌ ||
 అద్యప్రభృతి షడ్రాత్రం రక్షతం రాఘవౌ యువామ్ | దీక్షాం గతో హ్యేష మునిః మౌనిత్వం చ గమిష్యతి ||
 తౌ తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రౌ యశస్వినౌ | అనిద్రౌ షడహోరాత్రం తపోవసమరక్షతామ్ || 5
 ఉపాసాంచక్రతుర్వీరౌ యత్తౌ పరమధన్వినౌ | రరక్షతుర్మునివరం విశ్వామిత్రమరిందమౌ || 6
 అథ కాలే గతే తస్మిన్ షష్ఠేఽహని సమాగతే | సౌమిత్రిమబ్రవీద్రామౌ యత్తో భవ సమాహితః || 7
 రామస్యైవం బ్రువాణస్య త్వరితస్య యుయుత్సయా | ప్రజజ్ఞ్వా తతో వేదిః సోపాధ్యాయపురోహితా || 8

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

సదర్భచమసస్రూక్మా ససమిత్కుసుమోచ్చయా । విశ్వామిత్రేణ సహితా వేదిర్ణజ్వుల సర్విజా ॥ 9
 మంత్రవచ్చ యథాన్యాయం యజ్ఞోఽసౌ సంప్రవర్తతే । ఆకాశే చ మహాన్ శబ్దః ప్రాదురాసీద్భయానకః॥10
 ఆవార్య గగనం మేఘో యథా ప్రావృషి నిర్గతః । తథా మాయాం వికుర్వాణౌ రాక్షసావభ్యధావతామ్ ॥ 11
 మారీచశ్చ సుబాహుశ్చ తయోరనుచరాశ్చ యే । ఆగమ్య భీమసంకాశాః రుధిరౌఘమవాస్మజన్ ॥ 12
 సా తేన రుధిరౌఘేణ వేదిర్ణజ్వుల మండితా । (దృష్ట్వా వేదిం తథాభూతాం సానుజః క్రోధసంయుతః)
 సహసాభిద్రుతో రామః తానపశ్యత్తతో దివి ॥ 13
 తావాపతంతౌ సహసా దృష్ట్వా రాజీవలోచనః । లక్ష్మణం త్వభీసంప్రేక్ష్య రామౌ వచనమబ్రవీత్ ॥ 14
 పశ్య లక్ష్మణ దుర్బుత్తాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్ । (యజ్ఞఘ్నానశితప్రఖ్యాన్ దేవారీన్ పిశితాశనాన్ ।)
 మానవాస్త్రసమాధూతాన్ అనిలేన యథా ఘనాన్ ॥ 15
 (కరిష్యామి న సందేహేనా నోత్సహేహంతుమిదృశాన్ । ఇత్యుక్త్వా వచనం రామః చాపే సంధాయ వేగవాన్ ।)
 మానవం పరమోదారమ్ అస్త్రం పరమభాస్వరమ్ । చిక్షేప పరమక్రుద్ధో మారీచోరసి రాఘవః ॥ 16
 స తేన పరమాస్త్రేణ మానవేన సమాహతః । సంపూర్ణం యోజనశతం క్షిప్తస్నాగరసంప్లవే ॥ 17
 విచేతనం విఘ్నార్ణవం శీతేషుబలతాడితమ్ । నిరస్తం దృశ్య మారీచం రామౌ లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 18
 (పశ్య లక్ష్మణ శీతేషుం మానవం ధర్మసంహితమ్ । మోహయిత్వా నయత్యేనం న చ ప్రాణైర్వ్యయుజ్యత ॥)
 ఇమానపి వధిష్యామి నిర్ఘ్నాణాన్ దుష్టచారిణః । రాక్షసాన్ పాపకర్మస్థాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రుధిరాశనాన్ ॥ 19
 సంగృహ్యస్త్రం తతో రామౌ దివ్యమాగ్నేయమద్భుతమ్ । సుబాహూరసి చిక్షేప స విద్ధః ప్రాపతద్భువి ॥ 20
 శేషాన్ వాయవ్యమాదాయ నిజఘ్నాన మహాయశాః । రాఘవః పరమోదారో మునీనాం ముదమావహాన్ ॥
 స హత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః । ఋషిభిః పూజితస్తత్ర యథేంద్రో విజయే పురా ॥
 అథ యజ్ఞే సమాప్తే తు విశ్వామిత్రో మహామునిః । నిరీతికా దిశో దృష్ట్వా కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥ 23
 కృతార్థోఽస్మి మహాబాహౌ కృతం గురువచస్త్వయా । సిద్ధాశ్రమమిదం సత్యం కృతం రామ మహాయశః ॥
 (స హి రామం ప్రశస్యేవం తాభ్యాం సంధ్యాముపాగతమ్)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే యజ్ఞసంరక్షణం నామ త్రింశస్సర్గః

అథ ఏకత్రింశః సర్గః (31) మిథిలాప్రస్థానమ్

అథ తాం రజనీం తత్ర కృతార్థౌ రామలక్ష్మణౌ । ఊషతుర్ముదితౌ వీరౌ ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥ 1
 ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం కృతపౌర్వాప్లికక్రియౌ । విశ్వామిత్రమృషీంశ్చాన్యాన్ సహితావభిజగ్మతుః ॥ 2
 అభివాద్య మునిశ్రేష్ఠం జ్వలంతమివ పావకమ్ । ఊచతుర్ముధురోదారం వాక్యం మధురభాషిణౌ ॥ 3
 ఇమౌ స్మ మునిశార్దూల కింకరౌ సముపస్థితౌ । ఆజ్ఞాపయ యథేష్టం వై శాసనం కరవావ కిమ్ ॥ 4
 ఏవముక్తాస్తతస్తాభ్యాం సర్వ ఏవ మహర్షయః । విశ్వామిత్రం పురస్మృత్య రామం వచనమబ్రువన్ ॥ 5
 మైథిలస్య నరశ్రేష్ఠ జనకస్య భవిష్యతి । యజ్ఞః పరమధర్మిష్ఠః తత్ర యాస్యామహే వయమ్ ॥ 6
 త్వం చైవ నరశార్దూల సహస్మాభిర్గమిష్యసి । అద్భుతం ధనురత్నం చ తత్ర తద్ద్రష్టుమర్హసి ॥ 7
 తద్ధి పూర్వం నరశ్రేష్ఠ దత్తం సదసి దైవతైః । అప్రమేయబలం ఘోరం మఖే పరమభాస్వరమ్ ॥ 8
 నాస్య దేవా న గంధర్వా నాసురా న చ రాక్షసాః । కర్తుమారోపణం శక్తాః న కథంచన మానుషాః ॥ 9
 ధనుషస్తస్య వీర్యం తు జిజ్ఞాసంతో మహీక్షితః । న శేకురారోపయితుం రాజపుత్రా మహాబలాః ॥ 10

బాలాకాండే సర్గ;- 32

తద్ధనుర్నరశార్దూల మైథిలస్య మహాత్మనః । తత్ర ద్రక్ష్యసి కాకుత్స్థ యజ్ఞం చాద్భుతదర్శనమ్ ॥ 11

తద్ధి యజ్ఞఫలం తేన మైథిలేనోత్తమం ధనుః । యాచితం నరశార్దూల సునాభం సర్వదైవతైః ॥ 12

ఆయాగభూతం నృపతేః తస్య వేశ్మని రాఘవ । అర్చితం వివిధైర్గంధైః ధూపైశ్చాగరుగంధిభిః ॥ 13

ఏవముక్త్వా మునివరః ప్రస్థానమకరోత్తదా । సర్విసంఘః సకాకుత్స్థః ఆమంత్రిత్య వనదేవతాః ॥ 14

స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి సిద్ధస్సిద్ధాశ్రమాదహమ్ । ఉత్తరే జాహ్నవీతీరే హిమవంతం శిలోచ్ఛయమ్ ॥ 15

ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా సిద్ధాశ్రమమనుత్తమమ్ । ఉత్తరాం దిశముద్దిశ్య ప్రస్థాతుముపచక్రమే ॥ 16

తం ప్రయాంతం మునివరమ్ అన్వయాదనుసారిణమ్ । శకటీశతమాత్రం తు ప్రాయేణ బ్రహ్మవాదినామ్ ॥

మృగపక్షిగణాశ్చైవ సిద్ధాశ్రమనివాసినః । అనుజగ్ముర్మహాత్మానం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ ।

నివర్తయామాస తతః పక్షిసంఘాన్ మృగానపి ॥ 18

తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివాకరే । వాసం చక్రుర్మునిగణాః శోణాకూలే సమాహితాః ॥ 19

తే-స్తం గతే దినకరే స్నాత్వా హుతహుతాశనాః । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య నిషేదురమితౌజసః ॥ 20

రామో-పి సహ సౌమిత్రిః మునీంస్తానభిపూజ్య చ । అగ్రతో నిషసాదాథ విశ్వామిత్రస్య ధీమతః ॥ 21

అథ రామో మహాతేజాః విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । పప్రచ్ఛ నరశార్దూల కౌతూహలసమన్వితః ॥ 22

భగవన్ కో న్వయం దేశః సమృద్ధవనశోభితః । శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే వక్తుమర్హసి తత్త్వతః ॥ 23

చోదితో రామవాక్యేన కథయామాస సువ్రతః । తస్య దేశస్య నిఖిలమ్ ఋషిమధ్యే మహాతపాః ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే మిథిలాప్రస్థానం నామ ఏకత్రింశస్సర్గః

అథ ద్వాత్రింశః సర్గః (32) కౌశికవంశకథా

బ్రహ్మయోనిర్మహానాసీత్ కుశో నామ మహాతపాః । అక్లిష్టవ్రతధర్మజ్ఞః సజ్జనప్రతిపూజకః ॥ 1

స మహాత్మా కులీనాయాం యుక్తాయాం సుగుణోల్బణాన్ । వైదర్భ్యాం జనయామాస చతురస్పదృశాన్ సుతాన్ ॥

కుశాంబం కుశనాభం చ ఆధూర్తరజసం వసుమ్ । దీప్తియుక్తాన్ మహోత్సాహాన్ క్షత్రధర్మచిక్రీర్షయా ॥ 3

తానువాచ కుశః పుత్రాన్ ధర్మిష్ఠాన్ సత్యవాదినః । క్రియతాం పాలనం పుత్రాః ధర్మం ప్రాప్స్యథ పుష్కలమ్ ॥

ఋషేస్తు వచనం శ్రుత్వా చత్వారో లోకసంమతాః । నివేశం చక్రీరే సర్వే పురాణాం నృవరాస్తదా ॥ 5

కుశాంబస్తు మహాతేజాః కౌశాంబీమకరోత్ పురీమ్ । కుశనాభస్తు ధర్మాత్మా పురం చక్రే మహోదయమ్ ॥

ఆధూర్తరజసో రామ ధర్మారణ్యం మహీపతిః । చక్రే పురవరం రాజా వసుశ్చక్రే గిరివ్రజమ్ ॥ 7

ఏషా వసుమతీ రామ వసోస్తస్య మహాత్మనః । ఏతే శైలవరాః పంచ ప్రకాశంతే సమంతతః ॥ 8

సుమాగధీ నదీ రమ్యా మగధాన్ విశ్రుతా యయౌ । పంచానాం శైలముఖ్యానాం మధ్యే మాలేవ శోభతే ॥

సైషా హి మాగధీ రామ వసోస్తస్య మహాత్మనః । పూర్వాభిచరితా రామ సుక్షేత్రా సస్యమాలినీ ॥ 10

కుశనాభస్తు రాజర్షిః కన్యాశతమనుత్తమమ్ । జనయామాస ధర్మాత్మా ఘృతాచ్యాం రఘునందన ॥ 11

తాస్తు యౌవనశాలిన్యో రూపవత్యః స్వలంకృతాః । ఉద్యానభూమిమాగమ్య ప్రావృషీవ శతవ్రాదాః ॥ 12

గాయంత్యో నృత్యమానాశ్చ వాదయంత్యశ్చ సర్వశః । ఆమోదం పరమం జగ్ముః వరాభరణభూషితాః ॥ 13

అథ తాశ్చారుసర్వాంగ్యో రూపేణాప్రతిమా భువి । ఉద్యానభూమిమాగమ్య తారా ఇవ ఘనాంతరే ॥ 14

తాః సర్వగుణసంపన్నాః రూపయౌవనసంయుతాః । దృష్ట్వా సర్వాత్మకో వాయుః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥

అహం వః కామయే సర్వాః భార్యా మమ భవిష్యథ । మానుషస్త్వజ్యతాం భావో దీర్ఘమాయురవాప్స్యథ ॥16

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

చలం హి యౌవనం నిత్యం మానుషేషు విశేషతః | అక్షయ్యం యౌవనం ప్రాప్తాః అమర్యశ్చ భవిష్యథ || 17
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాయోరక్లిష్టకర్మణః | అపహాస్య తతో వాక్యం కన్యాశతమథాబ్రవీత్ || 18
 అంతశ్చరసి భూతానాం సర్వేషాం త్వం సురోత్తమ | ప్రభావజ్ఞాః స్మ తే సర్వాః కిమస్మానవమన్యసే || 19
 కుశనాభసుతాః సర్వాః సమర్థాస్త్యాం సురోత్తమ | స్థానాత్ చ్యావయితుం దేవం రక్షామస్తు తపో వయమ్ || 21
 మా భూత్ స కాలో దుర్మేధః పితరం సత్యవాదినమ్ | నావమస్యస్వ ధర్మేణ స్వయం వరముపాస్మహే || 21
 పితా హి ప్రభురస్మాకం దైవతం పరమం హి సః | యస్య నో దాస్యతి పితా స నో భర్తా భవిష్యతి || 22
 తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా వాయుః పరమకోపనః | ప్రవిశ్య సర్వగాత్రాణి బభంజ భగవాన్ ప్రభుః || 23
 (అరత్నిమాత్రాకృతయో భగ్నదర్పా భయార్దితాః |)
 తాః కన్యా వాయునా భగ్నాః వివిశుర్చుపతేర్చహమ్ | ప్రాపతన్ భువి సంభ్రాంతాః సలజ్ఞాః సాస్రలోచనాః ||
 స చ తా దయితా దీనాః కన్యాః పరమశోభనాః |
 దృష్ట్వా భగ్నాస్తదా రాజా సంభ్రాంత ఇదమబ్రవీత్ || 25
 కిమిదం కథ్యతాం పుత్ర్యః కో ధర్మమవమన్యతే | కుబ్జాః కేన కృతాః సర్వాః వేష్టంత్యో నాభిభాషథ |
 ఏవం రాజా వినిశ్వస్య సమాధిం సందధే తతః || 26
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే కౌశికవంశకథా నామ ద్వాత్రింశస్సర్గః

అథ త్రయస్తింశః సర్గః (33) కుశనాభకన్యోద్వాహః

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కుశనాభస్య ధీమతః | శిరోభిశ్చరణౌ స్పృష్ట్వా కన్యాశతమభాషత || 1
 వాయుస్సర్వాత్మకో రాజన్ ప్రధర్షయితుమిచ్ఛతి | అశుభం మార్గమాస్థాయ న ధర్మం ప్రత్యవేక్షతే || 2
 పితృమత్యః స్మ భద్రం తే స్వచ్ఛందే న వయం స్థితాః | పితరం నో వృణీష్వ త్వం యది నో దాస్యతే తవ ||
 తేన పాపానుబంధేన వచనం న ప్రతీచ్ఛతా | ఏవం బ్రువంత్యస్సర్వాః స్మ వాయునా నిహతా భృశమ్ || 4
 తాసాం తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా పరమధార్మికః | ప్రత్యువాచ మహాతేజాః కన్యాశతమనుత్తమమ్ || 5
 క్షాంతం క్షమావతాం పుత్ర్యః కర్తవ్యం సుమహాత్మతమ్ | ఐకమత్యముపాగమ్య కులం చావేక్షితం మమ || 6
 అలంకారో హి నారీణాం క్షమా తు పురుషస్య వా | దుష్కరం తచ్చ యత్ క్షాంతం త్రిదశేషు విశేషతః || 7
 యాదృశీ వః క్షమా పుత్ర్యః సర్వాసామవిశేషతః | క్షమా దానం క్షమా యజ్ఞః క్షమా సత్యం హి పుత్రికాః ||
 క్షమా యశః క్షమా ధర్మః క్షమయా నిష్ఠితం జగత్ | విసృజ్య కన్యాః కాకుత్స్థ రాజా త్రిదశవిక్రమః || 9
 మంత్రజ్ఞో మంత్రయామాస ప్రదానం సహ మంత్రిభిః | దేశకాలౌ ప్రదానస్య సదృశే ప్రతిపాదనమ్ || 10
 ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు చూళీ నామ మహామునిః | ఊర్ధ్వరేతాః శుభాచారో బ్రాహ్మం తప ఉపాగమత్ || 11
 తప్యంతం తమృషిం తత్ర గంధర్వీ పర్యుపాసతే | సోమదా నామ భద్రం తే ఊర్మిళాతనయా తదా || 12
 సా చ తం ప్రణతా భూత్వా శుశ్రూషణపరాయణా | ఉవాస కాలే ధర్మిష్ఠా తస్యాస్తుష్టో-భవద్గురుః || 13
 స చ తాం కాలయోగేన ప్రోవాచ రఘునందన | పరితుష్టోఽస్మి భద్రం తే కిం కరోమి తవ ప్రియమ్ || 14
 పరితుష్టం మునిం జ్ఞాత్వా గంధర్వీ మధురస్వరా | ఉవాచ పరమప్రీతా వాక్యజ్ఞా వాక్యకోవిదమ్ || 15
 లక్ష్మ్యా సముదితో బ్రాహ్మ్య బ్రహ్మభూతో మహాతపాః | బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తం పుత్రమిచ్ఛామి ధార్మిక ||
 అపతిశ్చాస్మి భద్రం తే భార్యా చాస్మి న కస్యచిత్ | బ్రాహ్మేణోపగతాయాశ్చ దాతుమర్హసి మే సుతమ్ || 17
 తస్యాః ప్రసన్నో బ్రహ్మర్షిః దదౌ పుత్రమనుత్తమమ్ | బ్రహ్మదత్త ఇతి ఖ్యాతం మానసం చూళినస్సుతమ్ ||

బాలాకాండే సర్గ:-64

స రాజా సౌమదేయస్తు పురీమధ్యావసత్తదా । కాంపిల్యాం పరయా లక్ష్మ్యా దేవరాజో యథా దివమ్ ॥ 19
 స బుద్ధిం కృతవాన్ రాజా కుశనాభస్సుధార్మికః । బ్రహ్మదత్తాయ కాకుత్స్థ దాతుం కన్యాశతం తదా ॥ 20
 తమాహూయ మహాతేజాః బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః । దదౌ కన్యాశతం రాజా సుప్రీతేనాంతరాత్మనా ॥ 21
 యథాక్రమం తతః పాణీన్ జగ్రాహ రఘునందన । బ్రహ్మదత్తో మహీపాలః తాసాం దేవపతిర్యథా ॥ 22
 స్పృష్టమాత్రే తతః పాణౌ వికుబ్జా విగతజ్వరాః । యుక్తాః పరమయా లక్ష్మ్యా బభుః కన్యాశతం తదా ॥ 23
 స దృష్ట్వా వాయునా ముక్తాః కుశనాభో మహీపతిః । బభూవ పరమప్రీతో హర్షం లేభే పునః పునః ॥ 24
 కృతోద్వాహం తు రాజానం బ్రహ్మదత్తం మహీపతిః । సదారం ప్రేషయామాస సోపాధ్యాయగణం తదా ॥ 25
 సోమదాఽపి సుసంహృష్టా పుత్రస్య సదృశీం క్రియామ్ । యథాన్యాయం చ గంధర్వీ స్సుషాస్తాః ప్రత్యనందత
 । స్పృష్ట్వా స్పృష్ట్వా చ తాః కన్యాః కుశనాభం ప్రశస్య చ ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండేకుశనాభకన్యోద్వాహో నామ త్రయస్త్రింశస్సర్గః

అథ చతుస్త్రింశః సర్గః (34) విశ్వామిత్రవంశవర్ణనమ్

కృతోద్వాహే గతే తస్మిన్ బ్రహ్మదత్తే చ రాఘవ । అపుత్రః పుత్రలాభాయ పౌత్రీమిష్టిమకల్పయత్ ॥ 1
 ఇష్ట్యాం తు వర్తమానాయాం కుశనాభమహీపతిమ్ । ఉవాచ పరమోదారః కుశో బ్రహ్మసుతస్తదా ॥ 2
 పుత్రస్తే సదృశః పుత్ర భవిష్యతి సుధార్మికః । గాధిం ప్రాప్స్యసి తేన త్వం కీర్తిం లోకే చ శాశ్వతీమ్ ॥ 3
 ఏవముక్త్వా కుశో రామ కుశనాభం మహీపతిమ్ । జగామాకాశమావిశ్య బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్ ॥ 4
 కస్యచిత్త్వథ కాలస్య కుశనాభస్య ధీమతః । జజ్ఞే పరమధర్మిష్టో గాధిరిత్యేవ నామతః ॥ 5
 స పితా మమ కాకుత్స్థ గాధిః పరమధార్మికః । కుశవంశప్రసూతోఽస్మి కౌశికో రఘునందన ॥ 6
 పూర్వజా భగినీ చాపి మమ రాఘవ సువ్రతా । నామ్నా సత్యవతీ నామ ఋచీకే ప్రతిపాదితా ॥ 7
 సశరీరా గతా స్వర్గం భర్తారమనువర్తినీ । కౌశికీ పరమోదారా ప్రవృత్తా చ మహానదీ ॥ 8
 దివ్యా పుణ్యోదకా రమ్యా హిమవంతముపాశ్రితా । లోకస్య హితకారూర్థం ప్రవృత్తా భగినీ మమ ॥ 9
 తతో-హం హిమవత్పార్శ్వే వసామి నిరతః సుఖమ్ । భగిన్యాం స్నేహసంయుక్తః కౌశిక్యాం రఘునందన ॥
 సా తు సత్యవతీ పుణ్యా సత్యే ధర్మే ప్రతిష్ఠితా । పతివ్రతా మహాభాగా కౌశికీ సరితాం వరా ॥ 11
 అహం హి నియమాద్రామ హిత్వా తాం సముపాగతః । సిద్ధాశ్రమమనుప్రాప్య సిద్ధోఽస్మి తవ తేజసా ॥
 ఏషా రామ మమోత్పత్తిః స్వస్య వంశస్య కీర్తితా । దేశస్య చ మహాబాహో యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ॥
 గతోఽర్ధరాత్రః కాకుత్స్థ కథాః కథయతో మమ । నిద్రామభ్యేహి భద్రం తే మా భూద్విఘ్నో-ధ్వనీహ నః ॥
 నిష్పండాస్తరవస్సర్వే నిలీనా మృగపక్షిణః । నైశేన తమసా వ్యాప్తాః దిశశ్చ రఘునందన ॥ 15
 శనైర్వియుజ్యతే సంధ్యా నభో నేత్రైరివావృతమ్ । నక్షత్రతారాగహనం జ్యోతిర్భిరవభాసతే ॥ 16
 ఉత్తిష్ఠతి చ శీతాంశుః శశీ లోకతమోనుదః । ఘోదయన్ ప్రాణినాం లోకే మనాంసి ప్రభయా విభో ॥ 17
 నైశాని సర్వభూతాని ప్రచరంతి తతస్తతః । యక్షరాక్షససంఘాశ్చ రౌద్రాశ్చ పిశితాశనాః ॥ 18
 ఏవముక్త్వా మహాతేజాః విరరామ మహామునిః । సాధు సాధ్వితి తం సర్వే మునయో హ్యభ్యపూజయన్ ॥
 కుశికానామయం వంశో మహాన్ ధర్మపరస్సదా । బ్రహ్మోపమా మహాత్మానః కుశవంశ్యా నరోత్తమాః ॥ 20

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

విశేషేణ భవానేవ విశ్వామిత్రో మహాయశాః । కౌశికీ చ సరిచ్ఛేష్టా కులోద్యోతకరీ తవ ॥ 21
 ఇతి తైర్మునిశార్దూలైః ప్రశస్తః కుశికాత్మజః । నిద్రాముపాగమచ్ఛ్రీమాన్ అస్తం గత ఇవాంశుమాన్ ॥ 22
 రామోఽపి సహసౌమిత్రిః కించిదాగతవిస్మయః । ప్రశస్య మునిశార్దూలం నిద్రాం సముపసేవతే ॥ 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే విశ్వామిత్రవంశవర్ణనం నామ చతుస్త్రింశస్సర్గః

అథ పంచత్రింశః సర్గః (35) గంగోత్పత్తివర్ణనమ్

ఉపాస్య రాత్రిశేషం తు శోణాకూలే మహర్నిభిః । నిశాయాం సుప్రభాతాయాం విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ 1
 సుప్రభాతా నిశా రామ పూర్వా సంధ్యా ప్రవర్తతే । ఉత్తిష్టోత్తిష్ట భద్రం తే గమనాయాభిరోచయ ॥ 2
 తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా పౌర్వాష్టికీం క్రియామ్ । గమనం రోచయామాస వాక్యం చేదమువాచ హ ॥
 అయం శోణః శుభజలో గాఢః పులినమండితః । కతరేణ పథా బ్రహ్మాన్ సంతరిష్యామహే వయమ్ ॥ 4
 ఏవముక్తస్తు రామేణ విశ్వామిత్రోఽబ్రవీదిదమ్ । ఏష పంథా మయోద్దిష్టో యేన యాంతి మహర్షయః ॥ 5
 ఏవముక్తా మహర్షయో విశ్వామిత్రేణ ధీమతా । పశ్యంతస్తే ప్రయాతా వై వనాని వివిధాని చ ॥ 6
 తే గత్వా దూరమధ్వానం గతేఽర్థదివసే తదా । జాహ్నవీం సరితాం శ్రేష్ఠాం దదృశుర్మునిసేవితామ్ ॥ 7
 తాం దృష్ట్వా పుణ్యసలిలాం హంససారససేవితామ్ । బభూవుర్ముదితాస్సర్వే మునయః సహ రాఘవాః ॥ 8
 తస్యాస్తీరే తతశ్చక్రుః త ఆవాసపరిగ్రహమ్ । తతః స్నాత్వా యథాన్యాయం సంతర్ప్య పితృదేవతాః ॥ 9
 హుత్వా చైవాగ్నిహోత్రాణి ప్రాశ్య చామృతవద్ధవిః । వివిశుర్జాహ్నవీతీరే శుచౌ ముదితమానసాః ॥ 10
 విశ్వామిత్రం మహాత్మానం పరివార్య సమంతతః । (విష్టితాశ్చ యథాన్యాయం రాఘవౌ చ యథార్హతః ।
 అథ తత్ర తదా రామో విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ 11
 భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి గంగాం త్రిపథగాం నదీమ్ । త్రైలోక్యం కథమాక్రమ్య గతా నదనదీపతిమ్ ॥ 12
 చోదితో రామవాక్యేన విశ్వామిత్రో మహామునిః । వృద్ధిం జన్మ చ గంగాయాః వక్తు మేవోపచక్రమే ॥ 13
 శైలేంద్రో హిమవాన్నామ ధాతునామాకరో మహాన్ । తస్య కన్యాధ్వయం రామ రూపేణాప్రతిమం భువి ॥
 యా మేరుదుహితా రామ తయోర్మాతా సుమధ్యమా । నామ్నా మనోరమా నామ పత్నీ హిమవతః ప్రియా ॥
 తస్యాం గంగేయమభవత్ జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా । ఉమా నామ ద్వితీయాఽభూత్ నామ్నా తస్యైవ రాఘవః ॥
 అథ జ్యేష్ఠాం సురాస్సర్వే దేవతార్థచిక్రీర్షయా । శైలేంద్రం వరయామాసుః గంగాం త్రిపథగాం నదీమ్ ॥ 17
 దదౌ ధర్మేణ హిమవాన్ తనయాం లోకపావనీమ్ । స్వచ్ఛందపథగాం గంగాం త్రైలోక్యహితకామ్యయా ॥
 ప్రతిగృహ్య తతో దేవాః త్రిలోకహితకారిణః । గంగామాదాయ తేఽగచ్ఛన్ కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ 19
 (యథాగతం యయుర్దేవాః తతః పూర్ణమనోరథాః ।)
 యా చాన్యా శైలదుహితా కన్యాఽఽసీద్రఘునందనః । ఉగ్రం సా వ్రతమాస్థాయ తపస్తేపే తపోధనా ॥ 20
 ఉగ్రేణ తపసా యుక్తాం దదౌ శైలవరస్సుతామ్ । రుద్రాయాప్రతిరూపాయ ఉమాం లోకనమస్మతామ్ ॥ 21
 ఏతే తే శైలరాజస్య సుతే లోకనమస్మతే । గంగా చ సరితాం శ్రేష్ఠా ఉమాదేవీ చ రాఘవ ॥ 22
 ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథా త్రిపథగా నదీ । ఖం గతా ప్రథమం తాత గతిం గతిమతాం వర ॥ 23
 సైషా సురనదీ రమ్యా శైలేంద్రస్య సుతా తదా । సురలోకం సమారూఢా విపాపా జలవాహినీ ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే గంగోత్పత్తివర్ణనం నామ పంచత్రింశస్సర్గః

అథ షట్త్రింశః సర్గః (36) ఉమామాహాత్మమ్

- ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ ఉభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ । ప్రతినంద్య కథాం వీరౌ ఊచతుర్మునిపుంగవమ్ ॥ 1
- ధర్మయుక్తమిదం బ్రహ్మాన్ కథితం పరమం త్వయా । దుహితుః శైలరాజస్య జ్యేష్ఠాయా వక్తుమర్హసి ॥ 2
- విస్తరం విస్తరజ్ఞోఽసి దివ్యమానుషసంభవమ్ । త్రిన్ పథో హేతునా కేన ప్లావయేల్లోకపావనీ ॥ 3
- కథం గంగా త్రిపథగా విశ్రుతా సరిదుత్తమా । త్రిషు లోకేషు ధర్మజ్ఞ కర్మభిః కైస్సమన్వితా ॥ 4
- తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే విశ్వామిత్రస్తపోధనః । నిఖిలేన కథాం సర్వామ్ ఋషిమధ్యే న్యవేదయత్ ॥ 5
- పురా రామ కృతోద్వాహౌ నీలకంఠో మహాతపాః । దృష్ట్వా చ స్పృహయా దేవీం మైథునాయోపచక్రమ్ ॥ 6
- (తస్య సంక్రీడమానస్య మహాదేవస్య ధీమతః) శిశికంఠస్య దేవస్య దివ్యం వర్షశతం గతమ్ ।
- (ఏవం మన్మథయుద్ధే తు తయోర్నాసీత్పరాజయః)న చాపి తనయౌ నామ తస్యామాసీత్ పరంతప ॥ 7
- తతో దేవాః సముద్విగ్నాః పితామహపురోగమాః । యదిహౌత్పద్యతే భూతం కస్తత్ ప్రతినహిష్యతే ॥ 8
- అభిగమ్య సురాః సర్వే ప్రణిపత్యేదమబ్రువన్ । దేవదేవ మహాదేవ లోకస్యాస్య హితే రత ॥ 9
- సురాణాం ప్రణిపాతేన ప్రసాదం కర్తుమర్హసి । న లోకా ధారయిష్యంతి తవ తేజః సురోత్తమ ॥ 10
- బ్రాహ్మేణ తపసా యుక్తో దేవ్యా సహ తపశ్చర । త్రైలోక్యహితకార్యార్థం తేజస్తేజసి ధారయ ॥ 11
- (రక్ష సర్వానిమాన్ లోకాన్ నాలోకం కర్తుమర్హసి ।)
- దేవతానాం వచః శ్రుత్వా సర్వలోకమహేశ్వరః । బాధమిత్యబ్రవీత్ సర్వాన్ పునశ్చేదమువాచ హ ॥ 12
- ధారయిష్యామ్యహం తేజః తేజస్యేవ సహౌమయా । త్రిదశాః పృథివీ చైవ నిర్వాణమధిగచ్ఛతు ॥ 13
- యదిదం క్షుభితం స్థానాత్ మమ తేజో హ్యానుత్తమమ్ । ధారయిష్యతి కస్తన్మే బ్రువంతు సురసత్తమాః ॥ 14
- ఏవముక్తాః సురాః సర్వే ప్రత్యూచర్వృషభధ్వజమ్ । యత్తేజః క్షుభితం హ్యేతత్ తద్ధరా ధారయిష్యతి ॥ 15
- ఏవముక్తః సురపతిః ప్రముమోచ మహీతలే । తేజసా పృథివీ యేన వ్యాప్తా సగిరికాననా ॥ 16
- తతో దేవాః పునరిదమ్ ఊచుశ్చాథ హుతాశనమ్ । ప్రవిశ త్వం మహాతేజో రౌద్రం వాయుసమన్వితః ॥ 17
- తదగ్నినా పునర్వాప్తం సంజాతః శ్వేతపర్వతః । దివ్యం శరవణం చైవ పావకాదిత్యసన్నిభమ్ ॥ 18
- యత్ర జాతో మహాతేజాః కార్తికేయోఽగ్నిసంభవః । అథోమాం చ శివం చైవ దేవాస్సర్షిగణాస్తదా । 19
- పూజయామాసురత్యర్థం సుప్రీతమనసస్తతః । అథ శైలసుతా రామ త్రిదశానిదమబ్రవీత్ ॥ 20
- (అప్రియస్య కృతస్యాద్య ఫలం ప్రాప్యథ మే సురాః । ఇత్యుక్త్వా సలిలం గృహ్య పార్వతీ భాస్కరప్రభా ॥)
- సమన్యరశపత్ సర్వాన్ క్రోధసంరక్తలోచనా ॥ 21
- యస్మాన్నివారితా చైవ సంగతిః పుత్రకామ్యయా । అపత్యం స్వేషు దారేషు తస్మాన్నోత్పాదయిష్యథ ॥ 22
- అద్యప్రభృతి యుష్మాకమ్ అప్రజాః సంతు పత్నయః । ఏవముక్త్వా సురాన్ సర్వాన్ శశాప పృథివీమపి ॥ 23
- అవనే నైకరూపా త్వం బహుభార్యా భవిష్యసి । న చ పుత్రకృతాం ప్రీతిం మత్కోధకలుషీకృతా ।
- ప్రాప్స్యసి త్వం సుదుర్మేధే మమ పుత్రమనిచ్ఛతీ ॥ 24
- తాన్ సర్వాన్ ప్రీడితాన్ దృష్ట్వా సురాన్ సురపతిస్తదా । గమనాయోపచక్రామ దిశం వరుణపాలితామ్ ॥ 25
- స గత్వా తప ఆతిష్ఠత్ పార్శ్వే తస్యోత్తరే గిరేః । హిమవత్ప్రభవే శృంగే సహ దేవ్యా మహేశ్వరః ॥ 26
- ఏష తే విస్తరో రామ శైలపుత్ర్యా నివేదితః । గంగాయాః ప్రభవం చైవ శృణు మే సహలక్ష్మణః ॥ 27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే ఉమామాహాత్మ్యం నామ షట్త్రింశస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్
అథ సప్తత్రింశః సర్గః (37) స్కందోత్పత్తిః

తప్యమానే తపో దేవే దేవాస్సర్షిగణాః పురా । సేనాపతిమభీష్పంతః పితామహముపాగమన్ ॥ 1

తతోఽబ్రువన్ సురాస్సర్వే భగవంతం పితామహమ్ । ప్రణిపత్య సురాస్సర్వే సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః ॥ 2

యో నస్సేనాపతిర్దేవ దత్తో భగవతా పురా । తపః పరమమాస్థాయ తప్యతే స్మ సహోమయా ॥ 3

యదత్రానంతరం కార్యం లోకానాం హితకామ్యయా । సంవిధత్స్వ విధానజ్ఞ త్వం హి నః పరమా గతిః ॥

దేవతానాం వచః శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహః । సాంత్యయన్ మధురైర్వాక్యైః త్రిదశానిదమబ్రవీత్ ॥ 5

శైలపుత్ర్యా యదుక్తం తత్ న ప్రజాస్సంతు పత్నిషు । తస్యా వచనమక్లిష్టం సత్యమేతన్న సంశయః ॥ 6

ఇయమాకాశగా గంగా యస్యాం పుత్రం హుతాశనః । జనయిష్యతి దేవానాం సేనాపతిమరిందమమ్ ॥ 7

జ్యేష్ఠా శైలేంద్రదుహితా మానయిష్యతి తత్సుతమ్ । ఉమాయాస్తద్భహుమతం భవిష్యతి న సంశయః ॥ 8

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య కృతార్థా రఘునందన । ప్రణిపత్య సురాస్సర్వే పితామహమపూజయన్ ॥ 9

తే గత్వా పర్వతం రామ కైలాసం ధాతుమండితమ్ । అగ్నిం నియోజయామాసుః పుత్రార్థం సర్వదేవతాః ॥

దేవకార్యమిదం దేవ సంవిధత్స్వ హుతాశన । శైలపుత్ర్యాం మహాతేజో గంగాయాం తేజ ఉత్పజ ॥ 11

దేవతానాం ప్రతిజ్ఞాయ గంగామభ్యేత్య పావకః । గర్భం ధారయ వై దేవి దేవతానామిదం ప్రియమ్ ॥ 12

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దివ్యం రూపమధారయత్ । దృష్ట్వా తన్మహిమానం స సమంతాదవకీర్యత ॥ 13

సమంతతస్తదా దేవీమ్ అభ్యషించత పావకః । సర్వస్రోతాంసి పూర్ణాని గంగాయా రఘునందన ॥ 14

తమువాచ తతో గంగా సర్వదేవపురోహితమ్ । అశక్తా ధారణే దేవ తవ తేజస్సముద్ధతమ్ ।

దహ్యామానా-గ్నినా తేన సంప్రవ్యథితచేతనా ॥ 15

అథాబ్రవీదిదం గంగాం సర్వదేవహుతాశనః । ఇహ హైమవతీపాదే గర్భోఽయం సన్నివేశ్యతామ్ ॥ 16

శ్రుత్వా త్వగ్నివచో గంగా తం గర్భమతిభాస్వరమ్ । ఉత్సర్జ మహాతేజః స్రోతోభ్యో హి తదా-నఘ ॥ 17

యదస్యా నిర్గతం తస్మాత్ తప్తజాంబూనదప్రభమ్ । కాంచనం ధరణీం ప్రాప్తం హిరణ్యమమలం శుభమ్ ॥

తామ్రం కార్ష్ణాయసం చైవ తైక్షిణ్యాదేవాభ్యజాయత । మలం తస్యాభవత్తత్ర త్రపు సీసకమేవ చ ॥ 19

తదేతద్ధరణీం ప్రాప్య నానాధాతురవర్షత । నిక్షిప్తమాత్రే గర్భే తు తేజోభిరభిరంజితమ్ ॥ 20

సర్వం పర్వతసన్నద్ధం సౌవర్ణమభవద్వనమ్ । (తం దేశం తు తతో బ్రహ్మీ సంప్రాప్యేదమభాషత ।

జాతస్య రూపం యత్తస్మాత్ జాతరూపం భవిష్యతి ॥) జాతరూపమితి ఖ్యాతం తదాప్రభృతి రాఘవ ॥ 21

సువర్ణం పురుషవ్యాఘ్ర హుతాశనసమప్రభమ్ । తృణవృక్షలతాగుల్మం సర్వం భవతి కాంచనమ్ ॥ 22

తం కుమారం తతో జాతం సేంద్రాస్సహ మరుద్గణాః । క్షీరసంభావనార్థాయ కృత్తికాస్సమయోజయన్ ॥ 23

తాః క్షీరం జాతమాత్రస్య కృత్వా సమయముత్తమమ్ । దదుః పుత్రోఽయమస్మాకం సర్వాసామితి నిశ్చితాః ॥

తతస్తు దేవతాస్సర్వాః కార్తికేయ ఇతి బ్రువన్ । పుత్రస్సైలోక్యవిఖ్యాతో భవిష్యతి న సంశయః ॥ 25

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా స్కన్నం గర్భపరిస్రవే । స్నాపయన్ పరయా లక్ష్మ్యా దీప్యమానం యాథాఽనలమ్ ॥

స్కంద ఇత్యబ్రువన్ దేవాః స్కన్నం గర్భపరిస్రవాత్ । కార్తికేయం మహాభాగం కాకుత్స్థ జ్వలనోపమమ్ ॥

ప్రాదుర్భూతం తతః క్షీరం కృత్తికానామనుత్తమమ్ । షణ్ణాం షడాసనో భూత్వా జగ్రాహ స్తనజం పయః ॥

గృహీత్వా క్షీరమేకాహ్నో సుకుమారవపుస్తదా । అజయత్ స్వేన వీర్యేణ దైత్యసైన్యగణాన్ విభుః ॥ 29

సురసేనాగణపతిం తతస్తమతులద్యుతిమ్ । అభ్యషించన్ సురగణాః సమేత్యాగ్నిపురోగమాః ॥ 30

బాలాకాండే సర్గ:- 38

ఏష తే రామ గంగాయాః విస్తరోఽభిహితో మయా । కుమారసంభవశ్చైవ ధన్యః పుణ్యస్థలైవ చ ॥ 31
 భక్తశ్చ యః కార్తికేయే కాకుత్స్థ భువి మానవః । ఆయుష్మాన్ పుత్రపౌత్రైశ్చ స్కందసాలోకృతాం వ్రజేత్ ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే స్కందోత్పత్తిర్నామ సప్తత్రింశస్సర్గః

అథ అష్టత్రింశః సర్గః (38) సగరోపాఖ్యానమ్

తాం కథాం కౌశికో రామే నివేద్య కుశికాత్మజః । పునరేవాపరం వాక్యం కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
 అయోధ్యాధిపతిః శూరః పూర్వమాసీన్నరాధిపః । సగరో నామ ధర్మాత్మా ప్రజాకామస్స చాప్రజః ॥ 2
 వైదర్భదుహితా రామ కేశినీ నామ నామతః । జ్యేష్ఠా సగరపత్నీ సా ధర్మిష్ఠా సత్యవాదినీ ॥ 3
 అరిష్టనేమిదుహితా రూపేణాప్రతిమా భువి । ద్వితీయా సగరస్యాసీత్ పత్నీ సుమతిసంజ్ఞితా ॥ 4
 తాభ్యాం సహ తతో రాజా పత్నీభ్యాం తప్తవాంస్తపః । హిమవంతం సమాసాద్య భృగుప్రస్రవణే గిరౌ ॥ 5
 అథ వర్షశతే పూర్ణే తపసాఽఽ రాధితో మునిః । సగరాయ వరం ప్రాదాత్ భృగుస్సత్యవతాం వరః ॥ 6
 అపత్యలాభస్సుమహాన్ భవిష్యతి తవానఘ । కీర్తిం చాప్రతిమాం లోకే ప్రాప్స్యసే పురుషర్షభ ॥ 7
 ఏకా జనయితా తాత పుత్రం వంశకరం తవ । షష్ఠిం పుత్రసహస్రాణి అపరా జనయిష్యతి ॥ 8
 భాషమాణం మహాత్మానం రాజపుత్ర్యా ప్రసాద్య తమ్ । ఊచతుః పరమప్రీతే కృతాంజలిపుటే తదా ॥ 9
 ఏకః కస్యాస్సుతో బ్రహ్మాన్ కా బహూన్ జనయిష్యతి । శ్రోతుమిచ్ఛావహే బ్రహ్మాన్ సత్యమస్తు వచస్తవ ॥ 10
 తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా భృగుః పరమధార్మికః । ఉవాచ పరమాం వాణీం స్వచ్ఛందోఽత్ర విధీయతామ్ ॥
 ఏకో వంశకరో వాఽస్తు బహవో వా మహాబలాః । కీర్తిమంతో మహోత్సాహాః కా వా కం వరమిచ్ఛతి ॥
 మునేస్తు వచనం శ్రుత్వా కేశినీ రఘునందన । పుత్రం వంశకరం రామ జగ్రాహ నృపసన్నిధౌ ॥ 13
 షష్ఠిం పుత్రసహస్రాణి సుపర్ణభగినీ తదా । మహోత్సాహాన్ కీర్తిమతో జగ్రాహ సుమతిః సుతాన్ ॥ 14
 ప్రదక్షిణమృషిం కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్య చ । జగామ స్వపురం రాజా సభార్యో రఘునందన ॥ 15
 అథ కాలే గతే తస్మిన్ జ్యేష్ఠా పుత్రం వ్యజాయత । అసమంజ ఇతి ఖ్యాతం కేశినీ సగరాత్మజమ్ ॥ 16
 సుమతిస్తు నరవ్యాఘ్ర గర్భతుంబం వ్యజాయత । షష్ఠిః పుత్రాస్సహస్రాణి తుంబభేదాద్వినిస్సృతాః ॥ 17
 ఘృతపూర్ణేషు కుంభేషు ధాత్ర్యస్తాన్ సమవర్ధయన్ । కాలేన మహతా సర్వే యౌవనం ప్రతిపేదిరే ॥ 18
 అథ దీర్ఘేణ కాలేన రూపయౌవనశాలినః । షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి సగరస్యాభవంస్తదా ॥ 19
 స చ జ్యేష్ఠో నరశ్రేష్ఠ సగరస్యాత్మసంభవః । బాలాన్ గృహీత్వా తు జలే సరయా రఘునందన ।
 ప్రక్షిప్య ప్రహసన్నిత్యం మజ్జతస్తాన్ సమీక్ష్య వై ॥ 20
 ఏవం పాపసమాచారః సజ్జనప్రతిబాధకః । పౌరాణామహితే యుక్తః పుత్రో నిర్వాసితః పురాత్ ॥ 21
 తస్య పుత్రోఽంశుమాన్నామ అసమంజస్య వీర్యవాన్ । సమ్మతః సర్వలోకస్య సర్వస్యాపి ప్రియంవదః ॥ 22
 తతః కాలేన మహతా మతిస్సమభిజాయత । సగరస్య నరశ్రేష్ఠ యజేయమితి నిశ్చితా ॥ 23
 స కృత్వా నిశ్చయం రామ సోపాధ్యాయగణస్తదా । యజ్ఞకర్మణి వేదజ్ఞో యష్టుం సముపచక్రమే ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే సగరోపాఖ్యానం నామ అష్టత్రింశస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ ఏకోనచత్వారింశః సర్గః (39) సగరాశ్వమేధః

- విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా కథాంతే రఘునందనః । ఉవాచ పరమప్రీతో మునిం దీప్తమివానలమ్ ॥ 1
- శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే విస్తరేణ కథామిమామ్ । పూర్వకో మే కథం బ్రహ్మాన్ యజ్ఞం వై సముపాహరత్ ॥
(తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కౌతూహల సమన్వితమ్ ।)
- విశ్వామిత్రస్తు కాకుత్స్థమ్ ఉవాచ ప్రహసన్నివ । శ్రూయతాం విస్తరో రామ సగరస్య మహాత్మనః ॥ 3
- శంకరశ్వశురో నామ హిమవానచలోత్తమః । (ఇంద్రదత్తవరః శ్రీమాన్ అద్రిరాజ్యేఽభిషేచితః।)
- వింధ్యపర్వతమాసాద్య నిరీక్షేతే పరస్పరమ్ ॥ 4
- తయోర్మధ్యే ప్రవృత్తోఽభూత్ యజ్ఞస్య పురుషోత్తమ । స హి దేశో నరవ్యాఘ్రు ప్రశస్తో యజ్ఞకర్మణి ॥ 5
- తస్యాశ్వచర్యాం కాకుత్స్థ దృఢధన్వా మహారథః । అంశుమానకరోత్తాత సగరస్య మతే స్థితః ॥ 6
- తస్య పర్వణి తం యజ్ఞం యజమానస్య వాసవః । రాక్షసీం తనుమాస్థాయ యజ్ఞీయాశ్వమపాహరత్ ॥ 7
- హ్రీయమాణే తు కాకుత్స్థ తస్మిన్నశ్వే మహాత్మనః । ఉపాధ్యాయగణాః సర్వే యజమానమథాబ్రువన్ ॥ 8
- అయం పర్వణి వేగేన యజ్ఞీయాశ్వోఽపనీయతే । హర్తారం జహి కాకుత్స్థ హయశ్చైవోపనీయతామ్ ॥ 9
- యజ్ఞచ్ఛిద్రం భవత్యేతత్ సర్వేషామశివాయ నః । తత్తథా క్రియతాం రాజన్ యథాఽచ్ఛిద్రః క్రతుర్భవేత్ ॥
- ఉపాధ్యాయవచః శ్రుత్వా తస్మిన్ సదసి పార్థివః । షష్ఠిం పుత్రసహస్రాణి వాక్యమేతదువాచ హ ॥ 11
- గతిం పుత్రా న పశ్యామి రక్షసాం పురుషర్షభాః । మంత్రపూతైర్మహాభాగైః ఆస్థితో హి మహాక్రతుః ॥ 12
- తద్గచ్ఛత విచిన్వద్వం పుత్రకా భద్రమస్తు వః । సముద్రమాలినీం సర్వాం పృథివీమనుగచ్ఛత ॥ 13
- ఏకైకయోజనం పుత్రా విస్తారమధిగచ్ఛత । యావత్తురగసందర్శః తావత్ ఖనత మేదినీమ్ ।
- (నాగలోకం సమాసాద్య విచిన్వద్వం విశేషతః । ఉదయాచలమారుహ్య విహృత్వాస్తమయం గిరిమ్ ॥
- నివర్తద్వం న తురగమ్ ఆలోక్య బ్రహ్మణో గృహమ్) తం చైవ హయహర్తారం మార్గమాణా మమాజ్ఞయా ॥
- దీక్షితః పౌత్రసహితః సోపాధ్యాయగణో హ్యహమ్ । ఇహ స్థాస్థ్యామి భద్రం వో యావత్తురగదర్శనమ్ ॥ 15
- ఇత్యుక్తా హృష్టమనసో రాజపుత్రా మహాబలాః । (ప్రణమ్య శిరసా తస్మై కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ ।)
- జగ్ముర్మహీతలం రామ పితుర్వచనయంత్రితాః ॥ 16
- యోజనాయామవిస్తారమ్ ఏకైకో ధరణీతలమ్ । బిభిదుః పురుషవ్యాఘ్రు వజ్రస్పర్శసమైర్మఖైః ॥ 17
- శూలైరశనికల్పైశ్చ హలైశ్చాపి సుదారుణైః । (ముష్టిభిశ్చరణైర్దంతైః దంభోళినదృశైర్మఖైః ।)
- భిద్యమానా వసుమతీ ననాద రఘునందన ॥ 18
- నాగానాం వధ్యమానానామసురాణాం చ రాఘవ । రాక్షసానాం చ దుర్ధర్షః సత్త్వానాం నినదో-భవత్ ॥ 19
- యోజనానాం సహస్రాణి షష్ఠిం తు రఘునందన । బిభిదుర్ధరణీం వీరాః రసాతలమనుత్తమమ్ ॥ 20
- ఏవం పర్వతసంబాధం జంబూద్వీపం నృపాత్మజాః । ఖనంతో నరశార్దూల సర్వతః పరిచక్రముః ॥ 21
- తతో దేవాస్సగంధర్వాః సాసురాస్సహపన్నగాః । సంభ్రాంతమనసః సర్వే పితామహముపాగమన్ ॥ 22
- తే ప్రసాద్య మహాత్మానం విషణ్ణవదనాస్తదా । ఊచుః పరమసంత్రస్తాః పితామహమిదం వచః ॥ 23
- భగవన్ పృథివీ సర్వా ఖన్యతే సగరాత్మజైః । బహుశ్చ మహాత్మానో హన్యంతే తలవాసినః ॥ 24
- (వరుణస్య సుతా వీరాః బహువో దానవైస్సహ । చూర్ణీకృతా మహాశైలాః మిన్నాశ్చైవానుభక్షితాః ॥)
- అయం యజ్ఞహరోఽస్మాకమ్ అనేనాశ్వోఽపనీయతే । ఇతి తే సర్వభూతాని నిఘ్నంతి సగరాత్మజాః ॥ 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే సగరాశ్వమేధో నామ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః

అథ చత్వారింశః సర్గః (40) సగరపుత్రవినాశః

దేవతానాం వచః శ్రుత్వా భగవాన్ వై పితామహః । ప్రత్యువాచ సుసంత్రస్తాన్ కృతాంతబలమోహితాన్ ॥ 1
 యస్యేయం వసుధా కృత్వా వాసుదేవస్య ధీమతః । కాపిలం రూపమాస్థాయ ధారయత్యనిశం ధరామ్ । 2
 (ఆస్తే రసాతలే ధీమాన్ సర్వాన్నో ధారయన్ ప్రభుః ।)
 తస్య కోపాగ్నినా దగ్ధః భవిష్యంతి నృపాత్మజాః । పుథివ్యాశ్చాపి నిర్భేదో దృష్ట ఏవ సనాతనః ॥ 3
 సగరస్య చ పుత్రాణాం వినాశోఽదీర్ఘజీవినామ్ । పితామహవచః శ్రుత్వా త్రయస్త్రింశదరిందమ ॥ 4
 దేవాః పరమసంహృష్టాః పునర్జగ్మ్యుర్భాగతమ్ । సగరస్య చ పుత్రాణాం ప్రాదురాసీన్మహాత్మనామ్ ॥ 5
 పుథివ్యాం భిద్యమానాయాం నిర్ఘాతసమనిస్వనః । తతో భిత్త్వా మహీం సర్వే కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ ॥ 6
 సహితాస్సాగరాస్సర్వే పితరం వాక్యమబ్రువన్ । పరిక్రాంతా మహీ సర్వా సత్త్వవంతశ్చ సూదితాః ॥ 7
 దేవదానవరక్షాంసి పిశాచోరగకిన్నరాః । న చ పశ్యామహేఽశ్వం తమ్ అశ్వహర్తారమేవ చ ॥ 8
 కిం కరిష్యామ భద్రం తే బుద్ధిరత్ర విచార్యతామ్ । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం రాజసత్తమ ॥ 9
 సమన్యురబ్రవీద్వాక్యం సగరో రఘునందన । భూయః ఖనత భద్రం వో నిర్భిద్య వసుధాతలమ్ ॥ 10
 అశ్వహర్తారమాసాద్య కృతార్థాశ్చ నివర్తథ । పితుర్వచనమాసాద్య సగరస్య మహాత్మనః ॥ 11
 షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి రసాతలమభిద్రవన్ । ఖన్యమానే తతస్తస్మిన్ దదృశుః పర్వతోపమమ్ ॥ 12
 దిశాగజం విరూపాక్షం ధారయంతం మహీతలమ్ । సపర్వతవనాం కృత్వాం పుథివీం రఘునందన ॥ 13
 శిరసా ధారయామాస విరూపాక్షో మహాగజః । యదా పర్వణి కాకుత్స్థ విశ్రమార్థం మహాగజః ॥ 14
 ఖేదాచ్ఛాలయతే శీర్షం భూమికంపస్తదా భవేత్ । తం తే ప్రదక్షిణం కృత్వా దిశాపాలం మహాగజమ్ ॥ 15
 మానయంతో హి తే రామ జగ్మ్యుర్భిత్త్వా రసాతలమ్ । తతః పూర్వాం దిశం భిత్త్వా దక్షిణాం బిభిదుః పునః ॥
 దక్షిణస్యామపి దిశి దదృశు స్తే మహాగజమ్ । మహాపద్మం మహాత్మానం సుమహాత్పర్వతోపమమ్ ॥ 17
 శిరసా ధారయంతం తే విస్మయం జగ్మ్యుర్ముత్తమమ్ । తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా సగరస్య మహాత్మనః ॥ 18
 షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి పశ్చిమాం బిభిదుర్దిశమ్ । పశ్చిమాయామపి దిశి మహాంతమచలోపమమ్ ॥ 19
 దిశాగజం సౌమనసం దదృశుస్తే మహాబలాః । తం తే ప్రదక్షిణం కృత్వా పృష్ఠా చాపి నిరామయమ్ ॥ 20
 ఖనంతస్సముపక్రాంతా దిశం హైమవతీం తతః । ఉత్తరస్యాం రఘుశ్రేష్ఠ దదృశుర్హిమపాండురమ్ ॥ 21
 భద్రం భద్రేణ వపుషా ధారయంతం మహీమిమామ్ । సమాలభ్య తతః సర్వే కృత్వా చైనం ప్రదక్షిణమ్ ॥ 22
 షష్ఠిః పుత్రసహస్రాణి బిభిదుర్వసుధాతలమ్ । తతః ప్రాగుత్తరాం గత్వా సాగరాః ప్రథితాం దిశమ్ ॥ 23
 రోషాదభ్యఖనన్ సర్వే పుథివీం సగరాత్మజాః । తే తు సర్వే మహాత్మానో భీమవేగా మహాబలాః ॥ 24
 దదృశుః కపిలం తత్ర వాసుదేవం సనాతనమ్ । హయం చ తస్య దేవస్య చరంతమవిదూరతః ॥ 25
 ప్రహర్షమతులం ప్రాప్తాః సర్వే తే రఘునందన । తే తం హయహరం జ్ఞాత్వా క్రోధపర్యాకులేక్షణాః ॥ 26
 ఖనిత్రలాంగలధరాః నానావృక్షశిలాధరాః । అభ్యధావంత సంక్రుద్ధాః తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రువన్ ॥ 27
 అస్మాకం త్వం హి తురగం యజ్ఞీయం హృతవాససి । దుర్భేధస్త్వం హి సంప్రాప్తాన్ విద్ధి నస్సగరాత్మజాన్ ॥
 శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం కపిలో రఘునందన । రోషేణ మహతా-౨౨ విష్ఠో హుంకారమకరోత్తదా ॥ 29
 తతస్తేనాప్రమేయేన కపిలేన మహాత్మనా । భస్మరాశీకృతాస్సర్వే కాకుత్స్థ సగరాత్మజాః ॥ 30

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలాకాండే సగరపుత్రవినాశో నామ చత్వారింశస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ ఏకచత్వారింశః సర్గః (41) సగరయజ్ఞపరిసమాప్తిః

పుత్రాంశ్చిరగతాన్ జ్ఞాత్వా సగరో రఘునందన । నప్తారమబ్రవీద్రాజు దీప్యమానం స్వతేజసా ॥ 1
 శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ పూర్వైస్తుల్యోఽసి తేజసా । పితౄణాం గతిమన్విచ్ఛ యేన చాశ్చో-పవాహితః ॥ 2
 అంతర్భామాని సత్త్వాని వీర్యవంతి మహాన్తి చ । తేషాం త్వం ప్రతిఘాతార్థం సాసిం గృహ్నిష్ఠ్వా కార్ముకమ్ ॥ 3
 అభివాద్యాభివాద్యాంస్త్వం హత్వా విఘ్నకరానపి । సిద్ధార్థస్సన్ నివర్తస్వ మమ యజ్ఞస్య పారగః ॥ 4
 ఏవముక్తోఽంశుమాన్ సమ్యక్ సగరేణ మహాత్మనా । ధనురాదాయ ఖడ్గం చ జగామ లఘువిక్రమః ॥ 5
 స ఖాతం పితృభిర్భారమ్ అంతర్భామం మహాత్మభిః । ప్రాపద్యత నరశ్రేష్ఠ తేన రాజ్ఞాభిచోదితః ॥ 6
 దైత్యదానవరక్షోభిః పిశాచపతగోరగైః । పూజ్యమానం మహాతేజాః దిశాగజమపశ్యత ॥ 7
 స తం ప్రదక్షిణం కృత్వా పుష్ట్యా చాపి నిరామయమ్ । పితౄన్ స పరిపప్రచ్ఛ వాజిహార్తారమేవ చ ॥ 8
 దిశాగజస్తు తచ్చుత్వా ప్రత్యాహంశుమతో వచః । ఆసమంజ కృతార్థస్త్వం సహాశ్వశ్రీఘ్రమేష్యసి ॥ 9
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వానేవ దిశాగజాన్ । యథాక్రమం యథాన్యాయం ప్రష్టం సముపచక్రమే ॥ 10
 తైశ్చ సర్వైశ్చాపాలైః వాక్యజ్ఞైర్వాక్యకోవిదైః । పూజితస్సహయశ్చైవ గంతాఽసీత్యభిచోదితః ॥ 11
 తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా జగామ లఘువిక్రమః । భస్మరాశీకృతా యత్ర పితరస్తస్య సాగరాః ॥ 12
 స దుఃఖవశమాపన్నః త్వసమంజసుతస్తదా । చుక్రోశ పరమార్తస్తు వధాత్తేషాం సుదుఃఖితః ॥ 13
 యజ్ఞీయం చ హయం తత్ర చరంతమవిదూరతః । దదర్శ పురుషవ్యాఘ్రో దుఃఖశోకసమన్వితః ॥ 14
 స తేషాం రాజపుత్రాణాం కర్తుకామో జలక్రియామ్ । సలిలార్థీ మహాతేజాః న చాపశ్యజ్జలాశయమ్ ॥ 15
 విసార్య నిపుణాం దృష్టిం తతోఽపశ్యత్ ఖగాధిపమ్ । పితౄణాం మాతులం రామ సుపర్ణమనిలోపమమ్ ॥ 16
 స చైవమబ్రవీద్వాక్యం వైసతేయో మహాబలః । మా శుచః పురుషవ్యాఘ్ర వధోఽయం లోకసమ్మతః ॥ 17
 కపిలేనాప్రమేయేన దగ్ధా హీమే మహాబలాః । సలిలం నార్హసి ప్రాజ్ఞ దాతుమేషాం హి లౌకికమ్ ॥ 18
 గంగా హిమవతో జ్యేష్ఠా దుహితా పురుషర్షభ । తస్యాం కురు మహాబాహోః పితౄణాం తు జలక్రియామ్ ॥ 19
 భస్మరాశీకృతానేతాన్ ఘ్నావయేల్లోకపావనీ । తయా క్లిన్నమిదం భస్మ గంగయా లోకకాంతయా ॥ 20
 షష్టిం పుత్రసహస్రాణి స్వర్గలోకం నయిష్యతి । గచ్ఛ చాశ్వం మహాభాగ తం గృహ్యా పురుషర్షభ ॥ 21
 యజ్ఞం పైతామహం వీర సంవర్తయితుమర్హసి । సుపర్ణవచనం శ్రుత్వా సోఽంశుమానతివీర్యవాన్ ॥ 22
 త్వరితం హయమాదాయ పునరాయాన్మహాయశాః । తతో రాజానమాసాద్య దీక్షితం రఘునందన ॥ 23
 న్యవేదయద్యథావృత్తం సుపర్ణవచనం తథా । తచ్చుత్వా ఘోరసంకాశం వాక్యమంశుమతో నృపః ॥ 24
 యజ్ఞం నివర్తయామాస యథాకల్పం యథావిధి । స్వపురం చాగమచ్ఛ్రీమాన్ ఇష్టయజ్ఞో మహీపతిః ।
 గంగాయాశ్చాగమే రాజా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత ॥ 25
 అకృత్వా నిశ్చయం రాజా కాలేన మహతా మహాన్ । త్రింశద్వర్షసహస్రాణి రాజ్యం కృత్వా దివం గతః ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే సగరయజ్ఞపరిసమాప్తిర్నామ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్విచత్వారింశః సర్గః (42) భగీరథయత్నః

కాలధర్మం గతే రామ సగరే ప్రకృతీజనాః । రాజానం రోచయామాసుః అంశుమంతం సుధార్మికమ్ ॥ 1
 స రాజా సుమహానాసీత్ అంశుమాన్ రఘునందన । తస్య పుత్రో మహానాసీత్ దిలీప ఇతి విశ్రుతః ॥ 2
 తస్మిన్ రాజ్యం సమావేశ్య దిలీపే రఘునందన । హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే సుదారుణమ్ ॥ 3

బాలాకాండే సర్గ:- 43

ద్వాత్రింశచ్చ సహస్రాణి వర్షాణి సుమహాయశాః । తపోవనం గతో రామ స్వర్గం లేభే తపోధనః ॥ 4
 దిలీపస్తు మహాతేజాః శ్రుత్వా పైతామహం వధమ్ । దుఃఖోపహతయా బుద్ధ్యా నిశ్చయం నాధ్యగచ్ఛత ॥ 5
 కథం గంగావతరణం కథం తేషాం జలక్రియా । తారయేయం కథం చైనాన్ ఇతి చింతాపరో-భవత్ ॥ 6
 తస్య చింతయతో నిత్యం ధర్మేణ విదితాత్మనః । పుత్రో భగీరథో నామ జజ్ఞే పరమధార్మికః ॥ 7
 దిలీపస్తు మహాతేజాః యజ్ఞైర్బహుభిరిష్టవాన్ । త్రింశద్వర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్ ॥ 8
 అగత్వా నిశ్చయం రాజా తేషాముద్ధరణం ప్రతి । వ్యాధినా నరశార్దూల కాలధర్మముపేయివాన్ ॥ 9
 ఇంద్రలోకం గతో రాజా స్వార్జితేనైవ కర్మణా । రాజ్యే భగీరథం పుత్రమ్ అభిషిచ్య నరర్షభః ॥ 10
 భగీరథస్తు రాజర్షిః ధార్మికో రఘునందన । అనపత్యో మహాతేజాః ప్రజాకామః స చాప్రజః ॥ 11
 మంత్రిష్వాధాయ తద్రాజ్యం గంగావతరణే రతః । స తపో దీర్ఘమాతిష్ఠత్ గోకర్ణే రఘునందన ॥ 12
 ఊర్ధ్వబాహుః పంచతపాః మాసాహారో జితేంద్రియః । తస్య వర్షసహస్రాణి ఘోరే తపసి తిష్ఠతః ॥ 13
 అతీతాని మహాబాహెనా తస్య రాజ్ఞో మహాత్మనః । సుప్రీతో భగవాన్ బ్రహ్మీ ప్రజానాం పతిరీశ్వరః ॥ 14
 తతస్సురగణైస్సార్ధమ్ ఉపాగమ్య పితామహాః । భగీరథం మహాత్మానం తప్యమానమథాబ్రవీత్ ॥ 15
 భగీరథ మహాభాగ ప్రీతస్తే ౨హం జనేశ్వర । తపసా చ సుతప్తేన వరం వరయ సువ్రత ॥ 16
 తమువాచ మహాతేజాః సర్వలోకపితామహమ్ । భగీరథో మహాభాగః కృతాంజలిరుపస్థితః ॥ 17
 యది మే భగవన్ ప్రీతో యద్యస్తి తపసః ఫలమ్ । సగరస్యాత్మజాస్సర్వే మత్తస్సలీలమాప్పుయుః ॥ 18
 గంగాయాః సలీలక్లిన్నే భస్మన్యేషాం మహాత్మనామ్ । స్వర్గం గచ్ఛేయురత్యంతం సర్వే మే ప్రపితామహాః ॥
 దేయా చ సంతర్ధివ నావసీదేత్ కులం చ నః । ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవ ఏష మే-స్తు వరః పరః ॥ 20
 ఉక్తవాక్యం తు రాజానం సర్వలోకపితామహాః । ప్రత్యువాచ శుభాం వాణీం మధురాం మధురాక్షరామ్ ॥21
 మనోరథో మహానేషః భగీరథ మహారథ । ఏవం భవతు భద్రం తే ఇక్ష్వాకుకులవర్ధన ॥ 22
 ఇయం హైమవతీ గంగా జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా । తాం వై ధారయితుం శక్తో హరస్తత్ర నియుజ్యతామ్ ॥
 గంగాయాః పతనం రాజన్ పృథివీ న సహిష్యతి । తాం వై ధారయితుం వీర నాన్యం పశ్యామి శూలినః ॥
 తమేవముక్త్వా రాజానం గంగాం చాభాష్య లోకకృత్ । జగామ త్రిదివం దేవః సహ దేవైర్మరుద్గణైః ॥ 25
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండేభగీరథయత్నో నామ ద్విచత్వారింశస్సర్గః

అథ త్రిచత్వారింశః సర్గః (43) గంగావతరణమ్

దేవదేవే గతే తస్మిన్ సోం౨గుప్యాగ్రనిపీడితామ్ । కృత్వా వసుమతీం రామ సంవత్సరముపాసత ॥ 1
 (ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబో వాయుభక్తో నిరాశ్రయః । అచలః స్థాణువత్తేపే రాత్రిందివమరిందమ ॥)
 అథ సంవత్సరే పూర్ణే సర్వలోకనమస్కృతః । ఉమాపతిః పశుపతీ రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ 2
 ప్రీతస్తే౨హం నరశ్రేష్ఠ కరిష్యామి తవ ప్రియమ్ । శిరసా ధారయిష్యామి శైలరాజసుతామహమ్ ॥ 3
 (ఉమాపతేర్వచః శ్రుత్వా గంగా క్రోధసమన్వితా)
 తతో హైమవతీ జ్యేష్ఠా సర్వలోకనమస్కృతా । తదా సా౨తిమహద్రూపం కృత్వా వేగం చ దుస్సహమ్ ॥ 4
 ఆకాశాదపతద్రామ శివే శివశిరస్యత । అచింతయచ్చ సా దేవీ గంగా పరమదుర్ధరా ॥ 5
 విశామ్యహం హి పాతాళం స్రోతసా గృహ్యా శంకరమ్ । తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధస్తు భగవాన్ హరః ॥
 తిరోభావయితుం బుద్ధిం చక్రే త్రిణయనస్తదా । సా తస్మిన్ పతితా పుణ్యా పుణ్యే రుద్రస్య మూర్ధని ॥ 7

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

హిమవత్రుతివే రామ జటామండలగహ్వరే । సా కథంచిన్మహీం గంతుం నాశకోద్బృత్యమాస్థితా ॥	8
నైవ నిర్గమనం లేభే జటామండలమోహితా । తత్రైవాబభ్రమద్దేవీ సంవత్సరగణాన్ బహూన్ ॥	9
తామపశ్యన్ పునస్తత్ర తపః పరమమాస్థితః । అనేన తోషితశ్చాభూత్ అత్యర్థం రఘునందన ॥	10
విససర్జ తతో గంగాం హరో బిందుసరః ప్రతి । తస్యాం విస్మజ్యమానాయాం సప్త స్రోతాంసి జజ్జిరే ॥	11
హ్లాదినీ పావనీ చైవ నలినీ చ తథాఽపరా । తిస్రః ప్రాచీం దిశం జగ్ముర్థంగాశ్శివజలాశ్శుభాః ॥	12
సుచక్షుశ్చైవ సీతా చ సింధు శ్చైవ మహానదీ । తిస్రస్త్వేతా దిశం జగ్ముః ప్రతీచీం తు శుభోదకాః ॥	13
సప్తమీ చాన్యగాత్తాసాం భగీరథమథో నృపమ్ । భగీరథోఽపి రాజర్షిర్దివ్యం స్యందనమాస్థితః ॥	14
ప్రాయాదగ్రే మహాతేజాః గంగా తం చాప్యనువ్రజత్ । గగనాచ్ఛంకరశిరః తతో ధరణిమాశ్రితా ॥	15
వ్యసర్పత జలం తత్ర తీవ్రశబ్దపురస్ఫుతమ్ । మత్స్యకచ్ఛపసంఘైశ్చ శింశుమారగణైస్తదా ॥	16
పతద్భిః పతితైశ్చాన్యైః వ్యరోచత వసుంధరా । తతో దేవర్షిగంధర్వాః యక్షాస్సిద్ధగణాస్తదా ॥	17
వ్యలోకయంత తే తత్ర గగనాద్గాం గతాం తథా । విమానైర్నగరాకారైః హయైర్గజవరైస్తథా ॥	18
పారిష్లవగతైశ్చాపి దేవతాస్తత్ర విష్ణితాః । తదద్భుతతమం లోకే గంగాపతనముత్తమమ్ ॥	19
దిదృక్షవో దేవగణాః సమీయురమితౌజసః । సంపతద్భిస్సురగణైః తేషాం చాభరణౌజసా ॥	20
శతాదిత్యమివాభాతి గగనం గతతోయదమ్ । శింశుమారోరగగణైః మినైరపి చ చంచలైః ॥	21
విద్యుద్భిరివ విక్షిప్తమ్ ఆకాశమభవత్తదా । పాండురైస్సలిలోత్పీడైః కీర్యమాణైః సహస్రధా ॥	22
శారదాఛైరివాకీర్ణం గగనం హంససంఘవైః । క్వచిద్ద్రుతతరం యాతి కుటీలం క్వచిదాయతమ్ ॥	23
వినతం క్వచిదుద్భూతం క్వచిద్యాతి శనైః శనైః । సలిలేనైవ సలిలం క్వచిదభ్యాహతం పునః ॥	24
ముహూర్హుర్ముఖం గత్వా పపాత వసుధాతలమ్ । (విష్ణుపాదపరిభ్రష్టా ప్లావయిత్వేందుమండలమ్ ।)	
తచ్ఛంకరశిరోభ్రష్టం భ్రష్టం భూమితలే పునః ॥	25
వ్యరోచత తదా తోయం నిర్మలం గతకల్మషమ్ । తత్ర దేవర్షిగంధర్వాః వసుధాతలవాసినః ॥	26
భవాంగపతితం తోయం పవిత్రమితి పస్పృశుః । శాపాత్ ప్రపతితా యే చ గగనాద్వసుధాతలమ్ ॥	27
కృత్వా తత్రాభిషేకం తే బభూవుర్గతకల్మషాః । ధూతపాపాః పునస్తేన తోయేనాథ సుభాస్వతా ॥	28
పునరాకాశమావిశ్య స్వాన్ లోకాన్ ప్రతిపేదిరే । ముముదే ముదితో లోకః తేన తోయేన భాస్వతా ॥	29
కృతాభిషేకో గంగాయాం బభూవ విగతక్లమః । భగీరథోఽపి రాజర్షిః దివ్యం స్యందనమాస్థితః ॥	30
ప్రాయాదగ్రే మహాతేజాః తం గంగా పృష్ఠతోఽన్వగాత్ । దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వే దైత్యదానవరాక్షసాః ॥	31
గంధర్వయక్షప్రవరాః సకిన్నరమహోరగాః । సర్వాశ్చాప్సరసో రామ భగీరథరథానుగామ్ ॥	32
గంగామన్యగమన్ ప్రీతాః సర్వే జలచరాశ్చ యే । యతో భగీరథో రాజా తతో గంగా యశస్వినీ ।	33
జగామ సరితాం శ్రేష్ఠా సర్వపాపవినాశినీ । తతో హి యజమానస్య జహ్నూరద్భుతకర్మణః ॥	34
గంగా సంప్లావయామాస యజ్ఞవాటం మహాత్మనః । తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధో యజ్ఞా తు రాఘవ ॥	
అపిబచ్చ జలం సర్వం గంగాయాః పరమాద్భుతమ్ । తతో దేవాః సగంధర్వాః ఋషయశ్చ సువిస్మితాః ॥	
పూజయంతి మహాత్మానం జహ్నూం పురుషసత్తమమ్ । గంగాం చాపి నయంతి స్మ దుహితృత్వే మహాత్మనః ॥	
తతస్తుష్టో మహాతేజాః శ్రోత్రాభ్యామస్పృజత్ పునః । తస్మాజ్జహ్నూసుతా గంగా ప్రోచ్యతే జాహ్నవీతి చ ॥	38
జగామ చ పునర్గంగా భగీరథరథానుగా । సాగరం చాపి సంప్రాప్తా సా సరిత్రవరా తదా ॥	39
రసాతలముపాగచ్ఛత్ సిద్ధ్యర్థం తస్య కర్మణః । భగీరథోఽపి రాజర్షిః గంగామాదాయ యత్నతః ॥	40

బాలకాండే సర్గ:- 45

పితామహాన్ భస్మకృతాన్ అపశ్యద్దీనచేతనః | అథ తద్భస్మనాం రాశిం గంగాసలిలముత్తమమ్ |
 ప్లావయద్ధాతపాప్మానః స్వర్గం ప్రాప్తా రఘూత్తమమ్ ||

41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే గంగావతరణం నామ త్రిచత్వారింశస్సర్గః

అథ చతుశ్చత్వారింశః సర్గః (44) సగరపుత్రాణాం స్వర్గప్రాప్తిః

స గత్వా సాగరం రాజా గంగయాఽనుగతస్తదా | ప్రవివేశ తలం భూమేః యత్ర తే భస్మసాత్ కృతాః || 1
 భస్మస్వధాఘ్నే రామ గంగాయాస్సలిలేన వై | సర్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మో రాజానమిదమబ్రవీత్ || 2
 తారితా నరశార్దూల దివం యాతాశ్చ దేవవత్ | షష్టిః పుత్రసహస్రాణి సగరస్య మహాత్మనః || 3
 సాగరస్య జలం లోకే యావత్ స్థాస్యతి పార్ధివ | సగరస్యాత్మజాస్తావత్ స్వర్గే స్థాస్యంతి దేవవత్ || 4
 ఇయం చ దుహితా జ్యేష్ఠా తవ గంగా భవిష్యతి | త్వత్పుత్రేన చ నామ్నాఽథ లోకే స్థాస్యతి విశ్రుతా || 5
 గంగా త్రిపథగా రాజన్ దివ్యా భాగీరథీతి చ | త్రీన్ పథో భావయంతీతి తతస్త్రిపథగా స్మృతా || 6
 పితామహానాం సర్వేషాం త్వమత్ర మనుజాధిప | కురుష్వ సలిలం రాజన్ ప్రతిజ్ఞామపవర్ణయమ్ || 7
 పూర్వకేణ హి తే రాజన్ తేనాతియశసా తదా | ధర్మిణాం ప్రవరేణాపి నైష ప్రాప్తో మనోరథః || 8
 తద్దైవాంశుమతా తాత లోకేఽప్రతిమతేజసా | గంగాం ప్రార్థయతా నేతుం ప్రతిజ్ఞా నాపవర్ణితా || 9
 రాజర్షిణా గుణవతా మహర్షిసమతేజసా | మత్తుల్యతపసా చైవ క్షత్రధర్మస్థితేన చ || 10
 దిలీపేన మహాభాగ తవ పిత్రాఽతితేజసా | పునర్న శంకితా నేతుం గంగాం ప్రార్థయతాఽనఘమ్ || 11
 సా త్వయా సమతిక్రాంతా ప్రతిజ్ఞా పురుషర్షభ | ప్రాప్తోఽసి పరమం లోకే యశః పరమసంమతమ్ || 12
 యచ్చ గంగావతరణం త్వయా కృతమరిందమ | అనేన చ భవాన్ ప్రాప్తో ధర్మస్యాయతనం మహత్ || 13
 ప్లావయస్వ త్వమాత్మానం నరోత్తమ సదోచితే | సలిలే పురుషవ్యాఘ్రు శుచిః పుణ్యఫలో భవమ్ || 14
 పితామహానాం సర్వేషాం కురుష్వ సలిలక్రియామ్ | స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామి స్వం లోకం గమ్యతాం నృపమ్ || 15
 ఇత్యేవముక్త్వా దేవేశః సర్వలోకపితామహాః | యథాఽఽగతం తథాఽగచ్ఛత్ దేవలోకం మహాయశాః || 16
 భగీరథోఽపి రాజర్షిః కృత్వా సలిలముత్తమమ్ | యథాక్రమం యథాన్యాయం సాగరాణాం మహాయశాః || 17
 కృతోదకశ్శుచీ రాజా స్వపురం ప్రవివేశ హ | సమృద్ధార్థో రఘుశ్రేష్ఠ స్వరాజ్యం ప్రశశాస హమ్ || 18
 ప్రముమోద హ లోకస్తం నృపమాసాద్య రాఘవ | నష్టశోకః సమృద్ధార్థో బభూవ విగతజ్వరః || 19
 ఏష తే రామ గంగాయాః విస్తరోఽభిహితో మయా | స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే సంధ్యాకాలోఽతివర్తతే || 20
 ధన్యం యశస్యమాయుష్యం పుత్ర్యం స్వర్ణమతీవ చ | యశ్శావయతి విప్రేషు క్షత్రియేష్పితరేషు చమ్ || 21
 ప్రీయంతే పితరస్తస్య ప్రీయంతే దైవతాని చ | ఇదమాఖ్యానమవ్యగ్రో గంగావతరణం శుభమ్ || 22
 యశ్చణోతి చ కాకుత్స్థ సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ | సర్వే పాపాః ప్రణశ్యంతి ఆయుః కీర్తిశ్చ వర్ధతే ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే సగరపుత్రాణాం స్వర్గప్రాప్తిర్నామ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశః సర్గః (45) విశాలాగమనమ్

విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా రాఘవః సహ లక్ష్మణః | విస్మయం పరమం గత్వా విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ || 1
 అత్యద్భుతమిదం బ్రహ్మాన్ కథితం పరమం త్వయా | గంగావతరణం పుణ్యం సాగరస్యాపి పూరణమ్ || 2
 (క్షణభూతేన నౌ రాత్రిః సంవృత్తేయం మహాతపః | ఇమాం చింతయతస్సర్వాం నిఖిలేన కథాం తవమ్ ||)

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తస్య సా శర్వరీ సర్వా సహ సౌమిత్రిణా తదా । జగామ చింతయాసస్య విశ్వామిత్రకథాం శుభామ్ ॥ 3
 తతః ప్రభాతే విమలే విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । ఉవాచ రాఘవో వాక్యం కృతాహ్నికమరిందమః ॥ 4
 గతా భగవతీ రాత్రిః శ్రోతవ్యం పరమం శ్రుతమ్ । తరామ సరితాం శ్రేష్ఠాం పుణ్యాం త్రిపథగాం నదీమ్ ।
 నౌ రేషా హి సుఖాస్తీర్ణా ఋషీణాం పుణ్యకర్మణామ్ । భగవంతమిహ ప్రాప్తం జ్ఞాత్వా త్వరితమాగతా ॥ 6
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః । సంతారం కారయామాస సర్షిసంఘస్సరాఘవః ॥ 7
 ఉత్తరం తీరమాసాద్య సంపూజ్యర్షిగణం తదా । గంగాకూలే నివిష్టాస్తే విశాలాం దదృశుః పురీమ్ ॥ 8
 తతో మునివరస్తార్థం జగామ సహ రాఘవః । విశాలాం నగరీం రమ్యాం దివ్యాం స్వర్గోపమాం తదా ॥ 9
 అథ రామో మహాప్రాజ్ఞో విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ । పప్రచ్ఛ ప్రాంజలిర్భూత్వా విశాలాముత్తమాం పురీమ్ ॥
 కతరో రాజవంశోఽయం విశాలాయాం మహామునే । శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే పరంకౌతూహలం హి మే ॥
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామస్య మునిపుంగవః । ఆఖ్యాతుం తత్సమారేభే విశాలస్య పురాతనమ్ ॥ 12
 శ్రూయతాం రామ శక్రస్య కథాం కథయతశ్శుభామ్ । అస్మిన్ దేశే తు యద్వృత్తం తదపి శృణు రాఘవ ॥
 పూర్వం కృతయుగే రామ దితేః పుత్రా మహాబలాః । అదితేశ్చ మహాభాగ వీర్యవంతః సుధార్మికాః ॥ 14
 తతస్తేషాం నరశ్రేష్ఠ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనామ్ । అమరా అజరాశ్చైవ కథం స్యామ నిరామయాః ॥ 15
 తేషాం చింతయతాం రామ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనామ్ । క్షీరోదమథనం కృత్వా రసం ప్రాప్స్వామ తత్ర వై ॥ 16
 తతో నిశ్చిత్త్య మథనం యోక్తం కృత్వా చ వాసుకిమ్ । మంథానం మందరం కృత్వా మమంధురమితౌజసః ॥
 (అథ వర్షసహస్రేణ యోక్తనర్పశిరాంసి చ । వమంత్యతివిషం తత్ర దదంశుర్దశనైశ్చిలాః ॥
 ఉత్పపాతాగ్నిసంకాశం హాలాహలమహావిషమ్ । తేన దగ్ధం జగత్సర్వం సదేవాసురమానుషమ్ ॥
 అథ దేవా మహాదేవం శంకరం శరణార్థినః । జగ్ముః పశుపతిం రుద్రం త్రాహి త్రాహీతీ తుష్టువుః ॥
 ఏవముక్షస్తతో దేవైః దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః । ప్రాదురాసీత్తతోఽత్రైవ శంఖచక్రధరో హరిః ।
 ఉవాచైనం స్మితం కృత్వా రుద్రం శూలభృతం హరిః ॥
 దైవతైర్మథ్యమానే తు యత్పూర్వం సముపస్థితమ్ । త్వదీయం హి సురశ్రేష్ఠ సురాణామగ్రజో-సి యత్ ॥
 అగ్రపూజామిమాం మత్వా గృహాణేదం విషం ప్రభో । ఇత్యుక్త్వా చ సురశ్రేష్ఠః తత్రైవాంతరధీయత ॥
 దేవతానాం భయం దృష్ట్వా శ్రుత్వా వాక్యం తు శార్ఙ్గిణః । హాలాహలం విషం ఘోరం స జగ్రాహామృతోపమమ్ ॥
 దేవాన్ విస్మయ్య దేవేశో జగామ భగవాన్ హరః । తతో దేవాసురాస్సర్వే మమంథూ రఘునందన ॥
 ప్రవివేశాథ పాతాళం మంథానః పర్వతోఽనఘ । తతో దేవాస్సగంధర్వాః తుష్టువుర్మధుసూదనమ్ ॥
 త్వం గతిస్సర్వభూతానాం విశేషేణ దివౌకసామ్ । పాలయాస్మాన్ మహాబాహో గిరిముద్గర్తుమర్హసి ॥
 ఇతి శ్రుత్వా హృషీకేశః కామరం రూపమాస్థితః । పర్వతం పృష్ఠతః కృత్వా శిశ్యే తత్రోదధౌ హరిః ॥
 పర్వతాగ్రం తు లోకాత్మా హస్తేనాక్రమ్య కేశవః । దేవానాం మధ్యతస్థిత్వా మమంథ పురుషోత్తమః ॥
 అథ వర్ష సహస్రేణ జ్యేష్ఠా నామ వరాంగనా । ఉత్పపాత వరారోహో సాగరైరవకల్పితా ।
 అభవత్ పారిజాతాఖ్యో వృక్ష ఇంద్రాయ కల్పితః ॥)
 అథ వర్షసహస్రేణ సదండః సకమండలుః । పూర్వం ధన్వంతరిర్నామ అప్పరాశ్చ సువర్చసః ॥ 18
 అప్పు నిర్మథనాదేవ రసస్తస్మాద్వర్షియః । ఉత్పేతుర్మనుజశ్రేష్ఠ తస్మాద్వర్షసోఽభవన్ ॥ 19
 షష్టిః కోట్యోఽభవంస్తాసామ్ అప్పరాణాంసువర్చసామ్ । అసంఖ్యేయాస్తు కాకుత్స్థ యాస్తాసాం పరిచారికాః ॥
 న తాః స్మ పరిగృహ్ణంతి సర్వే తే దేవదానవాః । అప్రతిగ్రహణాత్తాశ్చ సర్వాః సాధారణాః స్మృతాః ॥ 21

బాలాకాండే సర్గ:- 46

వరుణస్య తతః కన్యా వారుణీ రఘునందన । ఉత్పపాత మహాభాగా మార్గమాణా పరిగ్రహమ్ ॥ 22
 దితేః పుత్రా న తాం రామ జగృహుర్వరుణాత్మజామ్ । అదితేస్తు సుతా వీర జగృహుస్తామనిందితామ్ ॥ 23
 అసురాస్తేన దైతేయాః సురాస్తేన దితేస్సుతాః । హృష్టాః ప్రముదితాశ్చాసన్ వారుణీగ్రహణాత్ సురాః ॥ 24
 ఉచ్చైశ్రవా హయశ్రేష్ఠో మణిరత్నం చ కౌస్తుభమ్ । ఉదతిష్ఠన్నరశ్రేష్ఠ తథైవామృతముత్తమమ్ ॥ 25
 అథ తస్య కృతే రామ మహానాసీత్ కులక్షయః । అదితేస్తు తతః పుత్రాః దితేః పుత్రానసూదయన్ ॥ 26
 ఏకతో-భ్యాగమన్ సర్వే హ్యసురా రాక్షసైస్సహ । యుద్ధమాసీన్మహాఘోరం వీర త్రైలోక్యమోహనమ్ ॥ 27
 యదా క్షయం గతం సర్వం తదా విష్ణుర్మహాబలః । అమృతం సోఽహరత్తూర్ణం మాయామాస్థాయ మోహినీమ్ ॥
 యే గతాభిముఖం విష్ణుమ్ అక్షయం పురుషోత్తమమ్ । సంవిష్టాస్తే తదా యుద్ధే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ॥ 29
 అదితేరాత్మజా వీరాః దితేః పుత్రాన్నిజఘ్నిరే । తస్మిన్ ఘోరే మహాయుద్ధే దైతేయాదిత్యయోర్భృశమ్ ॥ 30
 నిహత్య దితిపుత్రాంశ్చ రాజ్యం ప్రాప్య పురందరః । శశాస ముదితో లోకాన్ సర్వినంఘాన్ సచారణాన్ ॥ 31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే విశాలాగమనం నామ పంచచత్వారింశస్సర్గః

అథ షట్ చత్వారింశః సర్గః (46) దితికథా

హతేషు తేషు పుత్రేషు దితిః పరమదుఃఖితా । మారీచం కశ్యపం రామ భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
 హతపుత్రా-స్మి భగవన్ తవ పుత్రైర్మహాబలైః । శక్రహంతారమిచ్ఛామి పుత్రం దీర్ఘతపోర్జితమ్ ॥ 2
 సాహం తపశ్చరిష్యామి గర్భం మే దాతుమర్హసి । (బలవంతం మహేష్వాసం స్థితిజ్ఞం సమదర్శినమ్ ।)
 ఈశ్వరం శక్రహంతారం త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥ 3
 తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా మారీచః కశ్యపస్తదా । ప్రత్యువాచ మహాతేజాః దితిం పరమదుఃఖితామ్ ॥ 4
 ఏవం భవతు భద్రం తే శుచిర్భవ తపోధనే । జనయిష్యసి పుత్రం త్వం శక్రహంతారమాహవే ॥ 5
 పూర్ణే వర్షసహస్రే తు శుచిర్భవి భవిష్యసి । పుత్రం త్రైలోక్యభర్తారం మత్తస్త్వం జనయిష్యసి ॥ 6
 ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పాణినా సమమార్జ తామ్ । సమాలభ్య తతః స్వస్తీత్యుక్త్వా స తపసే యయౌ ॥ 7
 గతే తస్మిన్నరశ్రేష్ఠ దితిః పరమహర్షితా । కుశలవనమాసాద్య తపస్తేపే సుదారుణమ్ ॥ 8
 తపస్తస్యాం హి కుర్వంత్యాం పరిచర్యాం చకార హ । సహస్రాక్షో నరశ్రేష్ఠ పరయా గుణసంపదా ॥ 9
 అగ్నిం కుశాన్ కాష్ఠమపః ఫలం మూలం తథైవ చ । న్యవేదయత్ సహస్రాక్షో యచ్ఛాన్యదపి కాంక్షితమ్ ॥
 గాత్రసంవహనైశ్చైవ శ్రమాపనయనైస్తథా । శక్రస్సర్వేషు కాలేషు దితిం పరిచచార హ ॥ 11
 అథ వర్షసహస్రే తు దశోనే రఘునందన । దితిః పరమసంప్రీతా సహస్రాక్షమథాబ్రవీత్ ॥ 12
 యాచితేన సురశ్రేష్ఠ తవ పిత్రా మహాత్మనా । వరో వర్షసహస్రాంతే దత్తో మమ సుతం ప్రతి ॥ 13
 తపశ్చరంత్యా వర్షాణి దశ వీర్యవతాం వర । అవశిష్టాని భద్రం తే భ్రాతరం ద్రక్ష్యసే తతః ॥ 14
 తమహం త్వత్కృతే పుత్ర సమాధాస్యే జయోత్సుకమ్ । త్రైలోక్యవిజయం పుత్రం సహ భోక్ష్మసి విజ్వరః ॥ 15
 ఏవముక్త్వా దితిశృక్రం ప్రాప్తే మధ్యం దివాకరే । నిద్రయాఽపహృతా దేవీ పాదౌ కృత్యాఽథ శీర్షతః ॥ 16
 దృష్ట్వా తామశుచిం శుక్రః పాదతః కృతమూర్ధజామ్ । శిరఃస్థానే కృతౌ పాదౌ జహాస చ ముమోద చ ॥ 17
 తస్యాశ్చరీరవివరం వివేచ చ పురందరః । గర్భం చ సప్తధా రామ బిభేద పరమాత్మవాన్ ॥ 18
 భిద్యమానస్తతో గర్భో వజ్రేణ శతపర్వణా । రురోద సుస్వరం రామ తతో దితిరబుధ్యత ॥ 19
 మా రుదో మా రుదశ్చేతి గర్భం శక్రోఽభ్యభాషత । బిభేద చ మహాతేజాః రుదంతమపి వాసవః ॥ 20

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

న హంతవ్యో న హంతవ్య ఇత్యేవం దితిరబ్రవీత్ | నిష్పపాత తతశ్చక్రో మాతుర్వచనగౌరవాత్ || 21
 ప్రాంజలిర్వజ్రసహితో దితిం శక్రోఽభ్యభాషత | అశుచిర్దేవి సుప్తాఽసి పాదయోః కృతమూర్ధజా || 22
 తదంతరమహం లబ్ధ్వా శక్రహంతారమాహవే | అభిదం సప్తధా దేవి తస్మై త్వం క్షంతుమర్హసి || 23
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే దితికథా నామ షట్ చత్వారింశస్సర్గః

అథ సప్తచత్వారింశః సర్గః (47) మరుదుత్పత్తిః

సప్తధా తు కృతే గర్భే దితిః పరమదుఃఖితా | సహస్రాక్షం దురాధర్షం వాక్యం సానునయాఽబ్రవీత్ || 1
 మమాపరాధాద్గర్భోఽయం సప్తధా విఫలీకృతః | నాపరాధోఽస్తి దేవేశ తవాత్ర బలసూదన || 2
 ప్రియం తు కర్తుమిచ్ఛామి మమ గర్భవిపర్యయే | మరుతాం సప్త సప్తానాం స్థానపాలా భవంత్విమే || 3
 వాతస్కంధా ఇమే సప్త చరంతు దివి పుత్రక | మారుతా ఇతి విఖ్యాతా దివ్యరూపా మమాత్మజాః || 4
 బ్రహ్మలోకం చరత్వేక ఇంద్రలోకం తథాపరః | దివి వాయురితి ఖ్యాతః తృతీయోఽపి మహాయశాః || 5
 చత్వారస్తు సురశ్రేష్ఠ దిశో వై తవ శాసనాత్ | సంచరిష్యంతు భద్రం తే దేవభూతా మమాత్మజాః || 6
 త్వత్ప్రతేనైవ నామ్నా చ మారుతా ఇతి విశ్రుతాః | తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా సహస్రాక్షః పురందరః || 7
 ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం దితిం బలనిషూదనః | సర్వమేతద్భ్రోక్తుం తే భవిష్యతి న సంశయః || 8
 విచరిష్యంతి భద్రం తే దేవభూతాస్తవాత్మజాః | ఏవం తౌ నిశ్చయం కృత్వా మాతాపుత్రౌ తపోవనే || 9
 జగ్ముతుస్త్రిదివం రామ కృతార్థావతి నశ్రుతమ్ | ఏష దేశః స కాకుత్స్థ మహేంద్రాధ్యుషితః పురా || 10
 దితిం యత్ర తపస్సిద్ధామ్ ఏవం పరిచచార సః | ఇక్ష్వాకోస్తు నరవ్యాఘ్రు పుత్రః పరమధార్మికః || 11
 అలంబుసాయాముత్పన్నో విశాల ఇతి విశ్రుతః | తేన చాసీదిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా || 12
 విశాలస్య సుతో రామ హేమచంద్రో మహాబలః | సుచంద్ర ఇతి విఖ్యాతో హేమచంద్రాదనంతరః || 13
 సుచంద్రతనయో నామ ధూమ్రాశ్వ ఇతి విశ్రుతః | ధూమ్రాశ్వతనయశ్చాపి సృంజయస్సమపద్యత || 14
 సృంజయస్య సుతశ్రీమాన్ సహదేవః ప్రతాపవాన్ | కుశాశ్వః సహదేవస్య పుత్రః పరమధార్మికః || 15
 కుశాశ్వస్య మహాతేజాః సోమదత్తః ప్రతాపవాన్ | సోమదత్తస్య పుత్రస్తు కాకుత్స్థ ఇతి విశ్రుతః || 16
 తస్య పుత్రో మహాతేజాః సంప్రత్యేష పురీమిమామ్ | అవసత్యమరప్రఖ్యః సుమతిర్నామ దుర్జయః || 17
 ఇక్ష్వాకోస్తు ప్రసాదేన సర్వే వైశాలికా నృపాః | దీర్ఘాయుషో మహాత్మానో వీర్యవంతుస్సధార్మికాః || 18
 ఇహోద్య రజనీం రామ సుఖం వత్స్యామహే వయమ్ | శ్వః ప్రభాతే నరశ్రేష్ఠ జనకం ద్రష్టుమర్హసి || 19
 సుమతిస్తు మహాతేజాః విశ్వామిత్రముపాగతమ్ | శ్రుత్వా నరవరశ్రేష్ఠః ప్రత్యుద్గచ్ఛన్మహాయశాః || 20
 పూజాం చ పరమాం కృత్వా సోపాధ్యాయస్సబాంధవః | ప్రాంజలిః కుశలం పృష్ట్వా విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ||
 ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే విషయం మునిః | సంప్రాప్తో దర్శనం చైవ నాస్తి ధన్యతరో మయా ||
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే మరుదుత్పత్తిర్నామ సప్త చత్వారింశస్సర్గః

అథ అష్టాచత్వారింశః సర్గః (48) అహల్యాచరితమ్

పృష్ట్వా తు కుశలం తత్ర పరస్పరసమాగమే | కథాంతే సుమతిర్వాక్యం వ్యాజహార మహామునిః || 1
 ఇమౌ కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ | గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూలవృషభోపమౌ || 2
 పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖద్గతూణీధనుర్ధరౌ | ఆశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయౌవనౌ || 3

- యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ । కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే ॥ 4
- భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరమ్ । పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచేష్టితైః ॥ 5
- కిమర్థం చ నరశ్రేష్ఠౌ సంప్రాప్తౌ దుర్గమే పథి । వరాయుధధరౌ వీరౌ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ 6
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా యథావృత్తం న్యవేదయత్ । సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా ॥ 7
- విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా రాజా పరమహర్షితః । అతిథీ పరమౌ ప్రాప్తౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ ॥ 8
- పూజయామాస విధివత్ సత్కారార్హౌ మహాబలౌ । తతః పరమసత్కారం సుమతేః ప్రాప్య రాఘవౌ ॥ 9
- ఉప్య తత్ర నిశామేకాం జగ్ముతుర్మిథిలాం తతః । తాం దృష్ట్వా మునయః సర్వే జనకస్య పురీం శుభామ్ ॥10
- సాధు సాధ్వితి శంసంతో మిథిలాం సమపూజయన్ । మిథిలోపవనే తత్ర ఆశ్రమం దృశ్య రాఘవః ॥ 11
- పురాణం నిర్జనం రమ్యం పప్రచ్ఛ మునిపుంగవమ్ । శ్రీమదాశ్రమసంకాశం కిన్ద్విదం మునివర్జితమ్ ॥ 12
- శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవన్ కస్యాయం పూర్వ ఆశ్రమః । తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవేణోక్తం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥13
- ప్రత్యువాచ మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః । హంత తే కథయిష్యామి శృణు తత్త్వేన రాఘవ ॥ 14
- యస్యైతదాశ్రమపదం శబ్దం కోపాన్మహాత్మనా । గౌతమస్య నరశ్రేష్ఠ పూర్వమాసీన్మహాత్మనః ॥ 15
- ఆశ్రమో దివ్యసంకాశః సురైరపి సుపూజితః । స చేహ తప ఆతిష్ఠత్ అహల్యాసహితః పురా ॥ 16
- వర్షపూగాననేకాంశ్చ రాజపుత్ర మహాయశః । (కస్మింశ్చిద్దివసే రామ తతో దూరం గతే మునౌ)
- తస్యాంతరం విదిత్వా తు సహస్రాక్షశ్శచీపతిః ॥ 17
- మునివేషధరోఽహల్యామ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । ఋతుకాలం ప్రతీక్షంతే నార్ధినస్సుసమాహితే ॥ 18
- సంగమం త్వహమిచ్ఛామి త్వయా సహ సుమధ్యమే । మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ రఘునందన ॥ 19
- మతిం చకార దుర్మేధా దేవరాజకుతూహలాత్ । అథాబ్రవీత్ సురశ్రేష్ఠం కృతార్ధేనాంతరాత్మనా ॥ 20
- కృతార్థాఽస్మి సురశ్రేష్ఠ గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో । ఆత్మానం మాం చ దేవేశ సర్వథా రక్ష మానద ॥ 21
- ఇంద్రస్తు ప్రహసన్ వాక్యమ్ అహల్యామిదమబ్రవీత్ । సుశ్రోణి పరితుష్టోఽస్మి గమిష్యామి యథాగతమ్ ॥
- ఏవం సంగమ్య తు తదా నిశ్చక్రామోటజాత్తతః । స సంభ్రమాత్ త్వరన్ రామ శంకితో గౌతమం ప్రతి ॥
- గౌతమం సందదర్శాథ ప్రవిశంతం మహామునిమ్ । దేవదానవదుర్ధర్షం తపోబలసమన్వితమ్ ॥ 24
- తీర్థోదకపరిక్లిన్నం దీప్యమానమివానలమ్ । గృహీతసమిధం తత్ర సకుశం మునిపుంగవమ్ ॥ 25
- దృష్ట్వా సురపతిస్త్రస్తో వివర్ణవదనోఽభవత్ । అథ దృష్ట్వా సహస్రాక్షం మునివేషధరం మునిః ॥ 26
- దుర్భృత్తం వృత్తసంపన్నో రోషాద్వచనమబ్రవీత్ । మమ రూపం సమాస్థాయ కృతవాససి దుర్మతే ॥ 27
- అకర్తవ్యమిదం తస్మాత్ విఫలస్త్వం భవిష్యసి । గౌతమేనైవముక్తస్య సరోషేణ మహాత్మనా ॥ 28
- పేతతుర్వృషణౌ భూమౌ సహస్రాక్షస్య తత్క్షణాత్ । తథా శప్తా స వై శక్రమ్ అహల్యామపి శప్తవాన్ ॥ 29
- ఇహ వర్షసహస్రాణి బహూని త్వం నివత్స్యసి । వాయుభక్షా నిరాహారా తప్యంతీ భస్మశాయినీ ॥ 30
- అదృశ్యా సర్వభూతానామాశ్రమేఽస్మిన్నివత్స్యసి । యదా చైతద్వనం ఘోరం రామో దశరథాత్మజః ॥ 31
- ఆగమిష్యతి దుర్ధర్షః తదా పూతా భవిష్యసి । తస్యాతిథ్యేన దుర్వృత్తే లోభమోహవివర్జితా ॥ 32
- మత్సకాశే ముదా యుక్తా స్వం వపుర్ధారయిష్యసి । ఏవముక్త్యా మహాతేజాః గౌతమో దుష్టచారిణీమ్ ॥ 33
- ఇమమాశ్రమముత్పృజ్య సిద్ధచారణసేవితే । హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే మహాతపాః ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అహల్యాచరితం నామ అష్టాచత్వారింశస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ ఏకోనపంచాశః సర్గః (49) అహల్యాశాపవిమోచనమ్

అఫలస్తు తతశ్చక్రో దేవానగ్నిపురోధనః । అబ్రవీత్త్రస్తవదనః సర్షిసంఘాన్ సచారణాన్ ॥ 1

కుర్వతా తపసో విఘ్నం గౌతమస్య మహాత్మనః । క్రోధముత్పాద్య హి మయా సురకార్యమిదం కృతమ్ ॥ 2

అఫలోఽస్మి కృతస్తేన క్రోధాత్ సా చ నిరాకృతా । శాపమోక్షేణ మహతా తపోఽస్యాపహృతం మయా ॥ 3

తస్మాత్ సురవరాస్సర్వే సర్షిసంఘాస్సచారణాః । సురసాహ్యకరం సర్వే సఫలం కర్తుమర్హథ ॥ 4

శతక్రతోర్వచశ్రుత్వా దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః । పితృదేవానుపేత్యాహుః సహ సర్వైర్మరుద్ధణైః ॥ 5

అయం మేషః సవృషణః శక్రో హ్యవృషణః కృతః । (పురా విచార్య మోహేన ఋషిపత్నీం శతక్రతుః ।
ధర్షయిత్వా మునేశ్శాపాత్ తత్రైవ విఫలీకృతః ॥

ఇదానీం కుప్యతే దేవాన్ దేవరాజః పురందరః ।) మేషస్య వృషణౌ గృహ్య శక్రాయాశు ప్రయచ్ఛత ॥ 6

అఫలస్తు కృతో మేషః పరాం తుష్టిం ప్రదాస్యతి । భవతాం హర్షణార్థాయ యే చ దాస్యంతి మానవాః ॥ 7

(అక్షయం హి ఫలం తేషాం యూయం దాస్యథ హర్షితాః ।)

అగ్నేస్తు వచనం శ్రుత్వా పితృదేవాస్సమాగతాః । ఉత్పాట్య మేషవృషణౌ సహస్రాక్షే న్యవేశయన్ ॥ 8

తదాప్రభృతి కాకుత్స్థ పితృదేవాః సమాగతాః । అఫలాన్ భుజంతే మేషాన్ ఫలైస్తేషామయోజయన్ ॥ 9

ఇంద్రస్తు మేషవృషణః తదాప్రభృతి రాఘవ । గౌతమస్య ప్రభావేన తపసశ్చ మహాత్మనః ॥ 10

తదాగచ్ఛ మహాతేజ ఆశ్రమం పుణ్యకర్మణః । తారయైనాం మహాభాగామ్ అహల్యాం దేవరూపిణీమ్ ॥ 11

విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తమాశ్రమమథావిశత్ ॥ 12

దదర్శ చ మహాభాగాం తపసా ద్యోతితప్రభామ్ । లోకైరపి సమాగమ్య దుర్నిరీక్ష్యాం సురాసురైః ॥ 13

ప్రయత్నాన్నిర్మితాం ధాత్రా దివ్యాం మాయామయీమివ । (ధూమేనాపి పరీతాంగీం దీప్తామగ్నిశిఖామివ ।)
సతుషోరావృతాం సాభ్రాం పూర్ణచంద్రప్రభామివ ॥ 14

మధ్యేఽంభసో దురాధర్షాం దీప్తాం సూర్యప్రభామివ । సా హి గౌతమవాక్యేన దుర్నిరీక్ష్యా బభూవ హ ॥ 15

త్రయాణామపి లోకానాం యావద్రామస్య దర్శనమ్ । శాపస్యాంతముపాగమ్య తేషాం దర్శనమాగతా ॥ 16

రాఘవౌ తు తతస్తస్యాః పాదౌ జగృహతుస్తదా । స్మరంతీ గౌతమవచః ప్రతిజగ్రాహ సా చ తౌ ॥ 17

పాద్యమర్ఘ్యం తథాతిథ్యం చకార సుసమాహితా । ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థౌ విధిదృష్టేన కర్మణా ॥ 18

పుష్పవృష్టిర్మహాత్మాసీత్ దేవదుందుభినిస్సన్వైః । గంధర్వాప్సరసాం చాపి మహానాసీత్ సమాగమః ॥ 19

సాధు సాధ్వితి దేవాస్తామ్ అహల్యాం సమపూజయన్ । తపోబలవిశుద్ధాంగీం గౌతమస్య వశానుగామ్ ॥ 20

గౌతమోఽపి మహాతేజాః అహల్యాసహితస్సుఖీ । రామం సంపూజ్య విధివత్ తపస్తేపే మహాతపాః ॥ 21

రామోఽపి పరమాం పూజాం గౌతమస్య మహామునేః । సకాశాద్విధివత్ ప్రాప్య జగామ మిథిలాం తతః ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అహల్యాశాపవిమోచనం నామ ఏకోనపంచాశస్సర్గః

అథ పంచాశః సర్గః (50) మిథిలాగమనమ్

తతః ప్రాగుత్తరం గత్వా రామస్సౌమిత్రిణా సహ । విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య యజ్ఞవాటముపాగమత్ ॥ 1

రామస్తు మునిశార్దూలమ్ ఉవాచ సహ లక్ష్మణః । సాధ్వీ యజ్ఞసమృద్ధిర్హి జనకస్య మహాత్మనః ॥ 2

బహూనీహ సహస్రాణి నానాదేశనివాసినామ్ । బ్రాహ్మణానాం మహాభాగ వేదాధ్యయనశాలినామ్ ॥ 3

ఋషివాటాశ్చ దృశ్యన్తే శకటీశతసంకులాః । దేశో విధీయతాం బ్రహ్మన్ యత్ర వత్స్యామహే వయమ్ ॥ 4

బాలాకాండే సర్గ:-51

రామస్య వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః । నివేశమకరోద్దేశే వివిక్తే సలిలాన్వితే ॥ 5

విశ్వామిత్రమనుప్రాప్తం శ్రుత్వా స నృపతిస్తదా । శతానందం పురస్కృత్య పురోహితమనిందితమ్ ॥ 6

ప్రత్యుజ్జగామ సహసా వినయేన సమన్వితః । ఋత్విజోఽపి మహాత్మానః త్వర్ణమాదాయ సత్వరమ్ ॥ 7

విశ్వామిత్రాయ ధర్మేణ దదుర్మంత్రపురస్కృతమ్ । ప్రతిగృహ్య చ తాం పూజాం జనకస్య మహాత్మనః ॥ 8

పప్రచ్ఛ కుశలం రాజా యజ్ఞస్య చ నిరామయమ్ । స తాంశ్చాపి మునీన్ పృష్ట్యా సోపాధ్యాయపురోధసః ॥

యథాన్యాయం తతః సర్వైః సమాగచ్ఛత్ ప్రహృష్టవత్ । అథ రాజా మునిశ్రేష్ఠం కృతాంజలిరభాషత ॥ 10

ఆసనే భగవానాస్తాం సహైభిర్మునిపుంగవైః । జనకస్య వచః శ్రుత్వా నిషసాద మహామునిః ॥ 11

పురోధ ఋత్విజశ్చైవ రాజా చ సహమంత్రిభిః । ఆసనేషు యథాన్యాయమ్ ఉపవిష్టాన్ సమంతతః ॥ 12

దృష్ట్వా స నృపతిస్తత్ర విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ । అద్య యజ్ఞసమృద్ధిర్మే సఫలా దైవతైః కృతా ॥ 13

అద్య యజ్ఞఫలం ప్రాప్తం భగవద్దర్శనాన్మయా । ధన్వోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవ ॥ 14

యజ్ఞోపసదనం బ్రహ్మాన్ ప్రాప్తోఽసి మునిభిస్సహ । ద్వాదశాహం తు బ్రహ్మార్షే శేషమాహుర్మనీషిణః ॥ 15

తతో భాగార్థినో దేవాన్ ద్రష్టుమర్హసి కౌశిక । ఇత్యుక్త్వా మునిశార్దూలం ప్రహృష్టవదనస్తదా ॥ 16

పునస్తం పరిపప్రచ్ఛ ప్రాంజలిః ప్రణతో నృపః । ఇమౌ కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ ॥ 17

గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూలవృషభోపమౌ । పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ ॥ 18

అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయౌవనౌ । యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ ॥ 19

కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే । వరాయుధధరౌ వీరౌ కస్య పుత్రౌ మహామునే ॥ 20

భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరమ్ । పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచేష్టితైః ।

కాకపక్షధరౌ వీరౌ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ 21

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జనకస్య మహాత్మనః । న్యవేదయన్మహాత్మానౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ ॥ 22

సిద్ధాశ్రమనివాసం చ రాక్షసానాం వధం తథా । తచ్ఛాగమనమవ్యగ్రం విశాలాయాశ్చ దర్శనమ్ ॥ 23

అహల్యాదర్శనం చైవ గౌతమేన సమాగమమ్ । మహాధనుషి జిజ్ఞాసాం కర్తుమాగమనం తథా ॥ 24

ఏతత్సర్వం మహాతేజాః జనకాయ మహాత్మనే । నివేద్య విరరామాథ విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే మిథిలాగమనం నామ పంచాశస్సర్గః

అథ ఏక పంచాశః సర్గః (51) విశ్వామిత్రవంశవర్ణనమ్

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రస్య ధీమతః । హృష్టరోమా మహాతేజాః శతానందో మహాతపాః ॥ 1

గౌతమస్య సుతో జ్యేష్ఠః తపసా ద్యోతితప్రభః । రామసందర్శనాదేవ పదం విస్మయమాగతః ॥ 2

స తౌ నిషణ్ణౌ సంప్రేక్ష్య సుఖాసీనౌ నృపాత్మజౌ । శతానందో మునిశ్రేష్ఠం విశ్వామిత్రమథాబ్రవీత్ ॥ 3

అపి తే మునిశార్దూల మమ మాతా యశస్వినీ । దర్శితా రాజపుత్రాయ తపో దీర్ఘముపాగతా ॥ 4

అపి రామే మహాతేజా మమ మాతా యశస్వినీ । వన్వైరుపాహరత్ పూజాం పూజార్షే సర్వదేహినామ్ ॥ 5

అపి రామాయ కథితం యథావృత్తం పురాతనమ్ । మమ మాతుర్మహాతేజో దైవేన దురనుష్ఠితమ్ ॥ 6

అపి కౌశిక భద్రం తే గురుణా మమ సంగతా । మమ మాతా మునిశ్రేష్ఠ రామసందర్శనాదితః ॥ 7

అపి మే గురుణా రామః పూజితః కుశికాత్మజ । ఇహోగతో మహాతేజాః పూజాం ప్రాప్తో మహాత్మనః ॥ 8

అపి శాంతేన మనసా గురుర్మే కుశికాత్మజ । ఇహోగతేన రామేణ ప్రయతేనాభివాదితః ॥ 9

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- తచ్చుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రో మహామునిః | ప్రత్యువాచ శతానందం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ || 10
- నాతిక్రాంతం మునిశ్రేష్ఠ యత్పర్తవ్యం కృతం మయా | సంగతా మునినా పత్నీ భార్గవేణేవ రేణుకా || 11
- తచ్చుత్వా వచనం తస్య విశ్వామిత్రస్య భాషితమ్ | శతానందో మహాతేజాః రామం వచనమబ్రవీత్ || 12
- స్వాగతం తే నరశ్రేష్ఠ దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ | విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య మహర్షిమపరాజితమ్ || 13
- అచింత్యకర్మా తపసా బ్రహ్మర్షిర్షతులప్రభః | విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వేత్స్వేనం పరమాం గతిమ్ || 14
- నాస్తి ధన్యతరో రామ త్వతోఽన్యో భువి కశ్చన | గోప్తా కుశికపుత్రస్తే యేన తప్తం మహత్తపః || 15
- శ్రూయతాం చాభిధాస్యామి కౌశికస్య మహాత్మనః | యథాబలం యథావృత్తం తన్నే నిగదతః శృణు || 16
- రాజాఽ భూదేష ధర్మాత్మా దీర్ఘకాలమరిందమః | ధర్మజ్ఞః కృతవిద్యశ్చ ప్రజానాం చ హితే రతః || 17
- ప్రజాపతిసుతశ్చాసీత్ కుశో నామ మహీపతిః | కుశస్య పుత్రో బలవాన్ కుశనాభస్సుధార్మికః || 18
- కుశనాభసుతస్త్వాసీత్ గాధిరిత్యేవ విశ్రుతః | గాధేః పుత్రో మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః || 19
- విశ్వామిత్రో మహాతేజాః పాలయామాస మేదినీమ్ | బహువర్షసహస్రాణి రాజా రాజ్యమకారయత్ || 20
- కదాచిత్తు మహాతేజాః యోజయిత్వా వరూధినీమ్ | అక్షౌహిణీపరివృతః పరిచక్రామ మేదినీమ్ || 21
- నగరాణి సరాస్థాణి సరితశ్చ తథా గిరీన్ | ఆశ్రమాన్ క్రమశో రామ విచరన్నాజగామ హ || 22
- వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం నానావృక్షసమాకులమ్ | నానామృగగణాకీర్ణం సిద్ధచారణ సేవితమ్ || 23
- దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితమ్ | ప్రశాంతహరిణాకీర్ణం ద్విజసంఘనిషేవితమ్ || 24
- బ్రహ్మర్షిణసంకీర్ణం దేవర్షిణ సేవితమ్ | తపశ్చరణసంసిద్ధైః అగ్నికల్పైర్మహాత్మభిః || 25
- అబ్జక్షైర్వాయుభక్షైశ్చ శీర్ణపర్ణాశనైస్తథా | ఫలమూలాశనైర్దాంతైః జితరోషైర్జితేంద్రియైః || 26
- ఋషిభిర్వాలఖిల్యైశ్చ జపహోమపరాయణైః | అన్వైర్వైఖానసైశ్చైవ సమంతాదుపశోభితమ్ || 27
- వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం బ్రహ్మలోకమివాపరమ్ | దదర్శ జపతాం శ్రేష్ఠో విశ్వామిత్రో మహాబలః || 28
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే విశ్వామిత్రవంశవర్ణనం నామ ఏక పంచాశస్సర్గః

అథ ద్వి పంచాశః సర్గః (52) వసిష్ఠవిశ్వామిత్రయోః సంవాదః

- స దృష్ట్వా పరమప్రీతో విశ్వామిత్రో మహాబలః | ప్రణతో వినయాద్వీరో వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ || 1
- స్వాగతం తవ చేత్యుక్తో వసిష్ఠేన మహాత్మనా | ఆసనం చాస్య భగవాన్ వసిష్ఠో వ్యాదిదేశ హ || 2
- ఉపవిష్టాయ చ తదా విశ్వామిత్రాయ ధీమతే | యథాన్యాయం మునివరః ఫలమూలముపాహరత్ || 3
- ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజాం వసిష్ఠాద్రాజసత్తమః | తపోగ్నిహోత్రశిష్యేషు కుశలం పర్యప్రచ్ఛత || 4
- విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వనస్పతిగణే తథా | సర్వత్ర కుశలం చాహ వసిష్ఠో రాజసత్తమమ్ || 5
- సుఖోపవిష్టం రాజానం విశ్వామిత్రం మహాతపాః | పప్రచ్ఛ జపతాం శ్రేష్ఠో వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సుతః || 6
- కచ్చిత్తే కుశలం రాజన్ కచ్చిద్ధర్మేణ రంజయన్ | ప్రజాః పాలయసే వీర రాజవృత్తేన ధార్మిక || 7
- కచ్చిత్తే సంభృతా భృత్యాః కచ్చిత్తిష్టంతి శాసనే | కచ్చిత్తే విజితాస్సర్వే రిపవో రిపుసూదన || 8
- కచ్చిద్బలేషు కోశేషు మిత్రేషు చ పరంతప | కుశలం తే నరవ్యాఘ్రు పుత్రపౌత్రే తవానఘ || 9
- సర్వత్ర కుశలం రాజా వసిష్ఠం ప్రత్యుదాహరత్ | విశ్వామిత్రో మహాతేజాః వసిష్ఠం వినయాన్వితః || 10
- కృత్వోభౌ సుచిరం కాలం ధర్మిష్ఠౌ తాః కథాశృభాః | ముదా పరమయా యుక్తౌ ప్రీయేతాం తౌ పరస్పరమ్ || 11
- తతో వసిష్ఠో భగవాన్ కథాంతే రఘునందన | విశ్వామిత్రమిదం వాక్యమ్ ఉవాచ ప్రహసన్నివ || 12
- ఆతిధ్యం కర్తుమిచ్ఛామి బలస్యాస్య మహాబల | తవ చైవాప్రమేయస్య యథార్థం సంప్రతీచ్ఛ మే || 13

బాలాకాండే సర్గ:-54

సత్త్రియాం తు భవానేతాం ప్రతీచ్ఛతు మయోద్యతామ్ | రాజా త్వమతిథిత్రేష్ఠః పూజనీయః ప్రయత్నతః ||
 ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహామతిః | కృతమిత్యబ్రవీద్రాజా ప్రియవాక్యేన మే త్వయా || 15
 ఫలమూలేన భగవన్ విద్యతే యత్తవాశ్రమే | పాద్యేనాచమనీయేన భగవద్దర్శనేన చ || 16
 సర్వథా చ మహాప్రాజ్ఞ పూజార్హేణ సుపూజితః | గమిష్యామి నమస్తేఽస్తు మైత్రేణేక్షస్య చక్షుషా || 17
 ఏవం బ్రువంతం రాజానం వసిష్ఠః పునరేవ హి | న్యమంత్రయత ధర్మాత్మా పునః పునరుదారధీః || 18
 బాధమిత్యేవ గాధేయో వసిష్ఠం ప్రత్యువాచ హ | యథా ప్రియం భగవతః తథాఽస్తు మునిపుంగవ || 19
 ఏవముక్తో మహాతేజాః వసిష్ఠో జపతాం వరః | ఆజుహోవ తతః ప్రీతః కల్యాణీం ధూతకల్పః || 20
 ఏహ్యేహి శబలే క్షిప్రం శృణు చాపి వచో మమ | సబలస్యాస్య రాజర్షేః కర్తుం వ్యవసితో-స్మహమ్ |
 భోజనేన మహార్హేణ సత్కారం సంవిధత్స్వ మే || 21
 యస్య యస్య యథాకామం షడ్రసేష్వభిపూజితమ్ | తత్సర్వం కామధుక్ క్షిప్రమ్ అభివర్ష కృతే మమ || 22
 రసేనాన్నేన పానేన లేహ్యచోష్యేణ సంయుతమ్ | అన్నానాం నిచయం సర్వం సృజస్య శబలే త్వర || 23
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే వసిష్ఠవిశ్వామిత్రయోః సంవాదో నామ ద్వి పంచాశస్సర్గః

అథ త్రి పంచాశః సర్గః (53) శబలాయాచనా

ఏవముక్తా వసిష్ఠేన శబలా శత్రుసూదన | విదధే కామధుక్కామాన్ యస్య యస్య యథేష్ఠితమ్ || 1
 ఇక్షూన్ మధూంస్తథా లాజాన్ మైరేయాంశ్చ వరాసవాన్ | పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాంశ్చోచ్చావచాంస్తథా ||
 ఉష్ణాఢ్యస్యోదనస్యాత్ర రాశయః పర్వతోపమాః | మృష్ణాన్నాని చ సూపాశ్చ దధికుల్యాస్తధైవ చ || 3
 నానాస్యాదురసానాం చ షాడబానాం తధైవ చ | భాజనాని సుపూర్ణాని గౌడాని చ సహస్రశః || 4
 సర్వమాసీత్ సుసంతుష్టం హృష్టపుష్టజనాయుతమ్ | విశ్వామిత్రబలం రామ వసిష్ఠేనాభితర్పితమ్ || 5
 విశ్వామిత్రో-పి రాజర్షిః హృష్టః పుష్టస్తదాఽభవత్ | సాంతఃపురవరో రాజా సబ్రాహ్మణపురోహితః || 6
 సామాత్యో మంత్రీసహితః సభృత్యః పూజితస్తదా | యుక్తః పరమహర్షేణ వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ || 7
 పూజితోఽహం త్వయా బ్రహ్మాన్ పూజార్హేణ సుసత్పతః | శ్రూయతామభిధాస్యామి వాక్యం వాక్యవిశారద ||
 గవాం శతసహస్రేణ దీయతాం శబలా మమ | రత్నం హి భగవన్నేతత్ రత్నహారీ చ పార్థివః |
 తస్మాన్నే శబలాం దేహి మమైషా ధర్మతో ద్విజ || 9
 ఏవముక్తస్తు భగవాన్ వసిష్ఠో మునిసత్తమః | విశ్వామిత్రేణ ధర్మాత్మా ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్ || 10
 నాహం శతసహస్రేణ నాపి కోటిశతైర్గవామ్ | రాజన్ దాస్యామి శబలాం రాశిభీ రజతస్య వా|| 11
 న పరిత్యాగమర్హేయం మత్సకాశాదరిందమ | శాశ్వతీ శబలా మహ్యం కీర్తిరాత్మవతో యథా || 12
 అస్యాం హవ్యం చ కవ్యం చ ప్రాణయాత్రా తధైవ చ | ఆయత్తమగ్నిహోత్రం చ బలిర్హోమస్తధైవ చ || 13
 స్వాహాకారవషట్కారౌ విద్యాశ్చ వివిధాస్తథా | ఆయత్తమత్ర రాజర్షే సర్వమేతన్న సంశయః || 14
 సర్వస్వమేతత్ సత్యేన మమ తుష్టికరీ సదా | కారణైర్బహుభీ రాజన్ న దాస్యే శబలాం తవ || 15
 వసిష్ఠేనైవముక్తస్తు విశ్వామిత్రోఽబ్రవీత్తతః | సంరబ్ధతరమత్యర్థం వాక్యం వాక్యవిశారదః || 16
 హైరణ్యకక్ష్యాగ్రైవేయాన్ సువర్ణాంకుశభూషితాన్ | దదామి కుంజరాంస్తేఽహం సహస్రాణి చతుర్దశ || 17
 హైరణ్యానాం రథానాం తే శ్వేతాస్వానాం చతుర్బుజామ్ | దదామి తే శతాన్యష్టౌ కింకిణీకవిభూషితాన్ ||
 హయానాం దేశజాతానాం కులజానాం మహౌజనామ్ | సహస్రమేకం దశ చ దదామి తవ సువ్రత || 19
 నానావర్ణవిభక్తానాం వయఃస్థానాం తధైవ చ | దదామ్యేకాం గవాం కోటిం శబలా దీయతాం మమ || 20

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- యావదిచ్చసి రత్నం వా హిరణ్యం వా ద్విజోత్తమ | తావద్దదామి తత్సర్వం శబలా దీయతాం మమ || 21
- ఏవముక్తస్తు భగవాన్ విశ్వామిత్రేణ ధీమతా | న దాస్యామితి శబలాం ప్రాహ రాజన్ కథంచన || 22
- ఏతదేవ హి మే రత్నమ్ ఏతదేవ హి మే ధనమ్ | ఏతదేవ హి సర్వస్వమ్ ఏతదేవ హి జీవితమ్ || 23
- దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ యజ్ఞాశ్చైవాప్తదక్షిణాః | ఏతదేవ హి మే రాజన్ వివిధాశ్చ క్రియాస్తథా || 24
- అతోమూలాః క్రియాస్పర్వాః మమ రాజన్ న సంశయః | బహునా కిం ప్రలాపేన న దాస్యే కామదోహినీమ్ || 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే శబలాయాచనా నామ త్రి పంచాశస్సర్గః

అథ చతుః పంచాశః సర్గః (54) శబలాపహరణమ్

- కామధేనుం వసిష్ఠోఽపి యదా న త్యజతే మునిః | తదాస్య శబలాం రామ విశ్వామిత్రోఽన్వకర్షత || 1
- నీయమానా తు శబలా రామ రాజ్ఞా మహాత్మనా | దుఃఖితా చింతయామాస రుదంతీ శోకకర్మితా || 2
- పరిత్యక్తా వసిష్ఠేన కిమహం సుమహాత్మనా | యా-హం రాజభటైర్దీనా హ్రియేయం భృశదుఃఖితా || 3
- కిం మయాఽపకృతం తస్య మహార్షేర్భావితాత్మనః | యన్మామనాగసం భక్తామ్ ఇష్టాం త్యజతి ధార్మికః || 4
- (ఇతి సా చింతయిత్వా తు వినిశ్చస్య పునః పునః | జగామ వేగేన తదా వసిష్ఠం పరమోజసమ్ ||)
- నిర్దూయ తాంస్తదా భృత్యాన్ శతశశ్చత్రుసూదన | జగామానిలవేగేన పాదమూలం మహాత్మనః || 5
- శబలా సా రుదంతీ చ క్రోశంతీ చేదమబ్రవీత్ | వసిష్ఠస్యాగ్రతః స్థిత్యా మేఘదుందుభిరావిణీ || 6
- భగవన్ కిం పరిత్యక్తా త్వయాఽహం బ్రహ్మణస్సుత | యస్మాద్రాజభృతా మాం హి నయంతే త్వత్సకాశతః||
- ఏవముక్తస్తు బ్రహ్మర్షిః ఇదం వచనమబ్రవీత్ | శోకసంతప్తవృద్ధయాం స్వసారమివ దుఃఖితామ్ || 8
- న త్వాం త్యజామి శబలే నాఽపి మేఽపకృతం త్వయా | ఏష త్వాం నయతే రాజా బలాన్మత్తో మహాబలః||
- న హి తుల్యం బలం మహ్యం రాజా త్వద్వ్య విశేషతః | బలీ రాజా క్షత్రియశ్చ పృథివ్యాః పతిరేవ చ || 10
- ఇయమక్షౌహిణీ పూర్ణా సవాజిరథసంకులా | హస్తిధ్వజసమాకీర్ణా తేనాసౌ బలవత్తరః || 11
- ఏవముక్తా వసిష్ఠేన ప్రత్యువాచ వినీతవత్ | వచనం వచనజ్ఞా సా బ్రహ్మర్షిమమితప్రభమ్ || 12
- న బలం క్షత్రియస్యాహుః బ్రాహ్మణో బలవత్తరః | బ్రహ్మాన్ బ్రహ్మబలం దివ్యం క్షత్రాత్తు బలవత్తరమ్ || 13
- అప్రమేయబలం తుభ్యం న త్వయా బలవత్తరః | విశ్వామిత్రో మహావీర్యః తేజస్తవ దురాసదమ్ || 14
- నియుంక్స్య మాం మహాభాగ త్వద్బ్రహ్మబలసంభృతామ్ | తస్య దర్పబలం యత్తత్ నాశయామి దురాత్మనః ||
- ఇత్యుక్తస్తు తయా రామ వసిష్ఠస్సుమహాయశాః | సృజస్యేతి తదోవాచ బలం పరబలారుజమ్ || 16
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సురభిస్సాఽస్సృజత్తదా | తస్యా హుంభారవోత్సృష్టాః పహ్లావాశ్చతశో నృప || 17
- నాశయంతి బలం సర్వం విశ్వామిత్రస్య పశ్యతః | బలం భగ్నం తతో దృష్ట్వా రథేనాక్రమ్య కౌశికః || 18
- స రాజా పరమక్రుద్ధో రోషవిస్ఫారితేక్షణః | పహ్లావాన్నాశయామాస శస్త్రైరుచ్చావచైరపి || 19
- విశ్వామిత్రార్ధితాన్ దృష్ట్వా పహ్లావాంచృతశస్తదా | భూయ ఏవాస్సృజత్ కోపాత్ శకాన్ యవనమిశ్రితాన్ || 20
- తైరాసీత్ సంవృతా భూమిః శకైర్యవనమిశ్రితైః | ప్రభావద్భిర్మహోవీర్యైః హోమకింజల్క సన్నిభైః || 21
- దీర్ఘాసిపట్టిశధరైః హోమవర్ణాంబరావృతైః | నిర్దగ్ధం తద్బలం సర్వం ప్రదీప్తైరివ పావకైః || 22
- తతోఽస్త్రాణి మహాతేజాః విశ్వామిత్రో ముమోచ హ | తైస్తైర్యవనకాంభోజాః పహ్లావాశ్చాకులీకృతాః || 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే శబలాపహరణం నామ చతుః పంచాశస్సర్గః

అథ పంచ పంచాశః సర్గః (55) విశ్వామిత్రేణాస్త్రమోక్షణమ్

తతస్తానాకులాన్ దృష్ట్వా విశ్వామిత్రాస్త్రమోహితాన్ । వసిష్ఠశ్చేదయామాస కామధుక్ సృజ యోగతః ॥ 1
 తస్యా హుంభారవాజ్ఞాతాః కాంభోజా రవిసన్నిభాః । ఊధసస్త్వధ సంజాతాః పహ్లావాశ్శస్త్రపాణయః ॥ 2
 యోనిదేశాచ్చ యవనాః శకృద్దేశాచ్చకాస్తథా । రోమకూపేషు చ మ్లేచ్ఛాః హారీతాస్సకిరాతకాః ॥ 3
 త్రైస్తైర్నిషూదితం సర్వం విశ్వామిత్రస్య తత్క్షణాత్ । సపదాతిగజం సాశ్వం సరథం రఘునందన ॥ 4
 దృష్ట్వా నిషూదితం సైన్యం వసిష్ఠేన మహాత్మనా । విశ్వామిత్రసుతానాం చ శతం నానావిధాయుధమ్ ॥ 5
 అభ్యధావత్ సుసంక్రుద్ధం వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ । హుంకారేణైవ తాన్ సర్వాన్ దదాహ భగవాన్ ఋషిః ॥
 తే సాశ్వరథపాదాతా వసిష్ఠేన మహాత్మనా । భస్మీకృతా ముహూర్తేన విశ్వామిత్రసుతాస్తదా ॥ 7
 దృష్ట్వా వినాశితాన్ పుత్రాన్ బలం చ సుమహాయశాః । సప్రీదశ్చింతయావిష్ఠో విశ్వామిత్రోఽభవత్తదా ॥ 8
 సముద్ర ఇవ నిర్వేగో భగ్నదంష్ట్ర ఇవోరగః । ఉపరక్త ఇవాదిత్యః సద్యో నిప్రుభతాం గతః ॥ 9
 హతపుత్రబలో దీనో లూనపక్ష ఇవ ద్విజః । హతదర్శో హతోత్సాహో నిర్వేదం సమపద్యత ॥ 10
 స పుత్రమేకం రాజ్యాయ పాలయేతి నియుజ్య చ । పృథివీం క్షత్రధర్మేణ వనమేవాన్వపద్యత ॥ 11
 స గత్వా హిమవత్పార్శ్వం కిన్నరోరగసేవితమ్ । మహాదేవప్రసాదార్థం తపస్తేపే మహాతపాః ॥ 12
 కేనచిత్త్వధ కాలేన దేవేశో వృషభధ్వజః । దర్శయామాస వరదో విశ్వామిత్రం మహాబలమ్ ॥ 13
 కిమర్థం తప్యసే రాజన్ బ్రూహి యత్రే వివక్షితమ్ । వరదోఽస్మి వరో యస్తే కాంక్షితస్సోఽభిధీయతామ్ ॥
 ఏవముక్తస్తు దేవేన విశ్వామిత్రో మహాతపాః । ప్రణిపత్య మహాదేవమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 15
 యది తుష్ఠో మహాదేవ ధనుర్వేదో మమానఘ । సాంగోపాంగోపనిషదః సరహస్యః ప్రదీయతామ్ ॥ 16
 యాని దేవేషు చాస్త్రాణి దానవేషు మహర్షిషు । గంధర్వయక్షరక్షస్సు ప్రతిభాంతు మమానఘ ॥ 17
 తవ ప్రసాదాద్భవతు దేవదేవ మమేప్పితమ్ । ఏవమస్మితి దేవేశో వాక్యముక్త్వా గతస్తదా ॥ 18
 ప్రాప్య చాస్త్రాణి రాజర్షిః విశ్వామిత్రో మహాబలః । దర్పేణ మహతా యుక్తో దర్పపూర్ణోఽభవత్తదా ॥ 19
 వివర్ధమానో వీర్యేణ సముద్ర ఇవ పర్వణి । హతమేవ తదా మేనే వసిష్ఠమృషిసత్తమమ్ ॥ 20
 తతో గత్వాఽఽశ్రమపదం ముమోచాస్త్రాణి పార్థివః । యైస్తత్తపోవనం సర్వం నిర్దగ్ధం చాస్త్రతేజసా ॥ 21
 ఉదీర్యమాణమస్తం తత్ విశ్వామిత్రస్య ధీమతః । దృష్ట్వా విప్రద్రుతాస్సర్వే మునయశ్శతశో దిశః ॥ 22
 వసిష్ఠస్య చ యే శిష్యాః తథైవ మృగపక్షిణః । విద్రవంతి భయాద్భీతాః నానాదిగ్భ్యః సహస్రశః ॥ 23
 వసిష్ఠస్యాశ్రమపదం శూన్యమాసీన్మహాత్మనః । ముహూర్తమివ నిశ్చబ్దమ్ ఆసీదిరిణసన్నిభమ్ ॥ 24
 వదతో వై వసిష్ఠస్య మా బైరితి ముహూర్ముహూః । నాశయామ్యద్య గాధేయం నీహారమివ భాస్కరః ॥ 25
 ఏవముక్త్వా మహాతేజాః వసిష్ఠో జపతాం వరః । విశ్వామిత్రం తదా వాక్యం సరోషమిదమబ్రవీత్ ॥ 26
 ఆశ్రమం చిరసంవృద్ధం యద్విినాశితవానసి । దురాచారోఽసి తస్మాద్భ తస్మాత్త్వం న భవిష్యసి ॥ 27
 ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధో దండముద్యమ్య సత్పరః । విధూమమివ కాలాగ్నిం యమదండమివాపరమ్ ॥ 28
 ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలాకాండే విశ్వామిత్రేణాస్త్రమోక్షణం నామ పంచ పంచాశస్సర్గః

అథ షట్పంచాశః సర్గః (56) వసిష్ఠవిశ్వామిత్రసంఘర్షః

ఏవముక్తో వసిష్ఠేన విశ్వామిత్రో మహాబలః । ఆగ్నేయమస్త్రముత్క్షిప్య తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ॥ 1
 బ్రహ్మాదండం సముత్క్షిప్య కాలదండమివాపరమ్ । వసిష్ఠో భగవాన్ క్రోధాత్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 2

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- క్షత్రబంధో స్థితోఽస్మేషః యద్బలం తద్విదర్శయ | నాశయామ్యద్య తే దర్పం శస్త్రస్య తవ గాధిజ || 3
- క్వ చ తే క్షత్రియబలం క్వచ బ్రహ్మబలం మహత్ | పశ్య బ్రహ్మబలం దివ్యం మమ క్షత్రియపాంసన || 4
- తస్యాస్త్రం గాధిపుత్రస్య ఘోరమాగ్నీయముద్యతమ్ | బ్రహ్మాదండేన తచ్ఛాంతమ్ అగ్నేర్వేగ ఇవాంభసా || 5
- వారుణం చైవ రౌద్రం చ ఐంద్రం పాశుపతం తథా | ఐషీకం చాపి చిక్షేప కుపితో గాధినందనః || 6
- మానవం మోహనం చైవ గాంధర్వం స్వాపనం తథా | జ్యంభణం మాదనం చైవ సంతాపనవిలాపనే || 7
- శోషణం దారణం చైవ వజ్రమస్త్రం సుదుర్భయమ్ | బ్రహ్మపాశం కాలపాశం వారుణం పాశమేవ చ || 8
- పైనాకాస్త్రం చ దయితం శుష్యార్ద్రే అశనీ ఉభే | దండాస్త్రమథ పైశాచం క్రౌంచమస్త్రం తథైవ చ || 9
- ధర్మచక్రం కాలచక్రం విష్ణుచక్రం తథైవ చ | వాయవ్యం మథనం చైవ అస్త్రం హయశిరస్తథా || 10
- శక్తిద్వయం చ చిక్షేప కంకాళం ముసలం తథా | వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ కాలాస్త్రమథ దారుణమ్ || 11
- త్రిశూలమస్త్రం ఘోరం చ కాపాలమథ కంకణమ్ | ఏతాన్యస్త్రాణి చిక్షేప సర్వాణి రఘునందన || 12
- వసిష్ఠే జపతాం శ్రేష్ఠే తదద్భుతమివాభవత్ | తాని సర్వాణి దండేన గ్రసతే బ్రహ్మణస్సుతః || 13
- తేషు శాంతేషు బ్రహ్మాస్త్రం క్షిప్తవాన్ గాధినందనః | తదస్త్రముద్యతం దృష్ట్వా దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః || 14
- దేవర్షయశ్చ సంభ్రాంతాః గంధర్వాస్సమహోరగాః | త్రైలోక్యమాసీత్ సంత్రస్తం బ్రహ్మాస్తే సముదీరితే || 15
- తదప్యస్త్రం మహాఘోరం బ్రాహ్మం బ్రాహ్మేణ తేజసా | వసిష్ఠో గ్రసతే సర్వం బ్రహ్మాదండేన రాఘవ || 16
- బ్రహ్మాస్త్రం గ్రసమానస్య వసిష్ఠస్య మహాత్మనః | త్రైలోక్యమోహనం రౌద్రం రూపమాసీత్ సుదారుణమ్ || 17
- రోమకూపేషు సర్వేషు వసిష్ఠస్య మహాత్మనః | మరీచ్య ఇవ నిష్పేతుః అగ్నేర్దూమాకులార్చిషః || 18
- ప్రాజ్వలద్బ్రహ్మాదండశ్చ వసిష్ఠస్య కరోద్యతః | విధూమ ఇవ కాలాగ్నిః యమదండ ఇవాపరః || 19
- తతోఽస్తువన్ మునిగణాః వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ | అమోఘం తే బలం బ్రహ్మాన్ తేజో ధారయ తేజసా ||
- నిగృహీతస్త్వయా బ్రహ్మాన్ విశ్వామిత్రో మహాతపాః | ప్రసీద జపతాం శ్రేష్ఠ లోకాస్సంతు గతవ్యథాః || 21
- ఏవముక్తో మహాతేజాః శమం చక్రే మహాతపాః | విశ్వామిత్రోఽపి నికృతో వినిశ్వస్యేదమబ్రవీత్ || 22
- ధిగ్బలం క్షత్రియబలం బ్రహ్మతేజోబలం బలమ్ | ఏకేన బ్రహ్మాదండేన సర్వాస్త్రాణి హతాని మే || 23
- తదేతత్ సమవేక్ష్యాహం ప్రసన్నేంద్రియమానసః | తపో మహత్ సమాస్థాస్యే యద్వై బ్రహ్మత్వకారణమ్ || 24

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండేవసిష్ఠవిశ్వామిత్రసంఘర్షో నామ షట్పంచాశస్సర్గః

అథ సప్తపంచాశః సర్గః (57) త్రిశంకోర్యాజనప్రార్థనా

- తతస్సంతప్తహృదయః స్మరన్నిగ్రహమాత్మనః | వినిశ్వస్య వినిశ్వస్య కృతవైరో మహాత్మనా || 1
- స దక్షిణాం దిశం గత్వా మహిష్యా సహ రాఘవ | తతాప పరమం ఘోరం విశ్వామిత్రో మహాత్తపః || 2
- (ఫలమూలాశనో దాంతః చకార సుమహాత్తపః |)
- అథాస్య జజ్జిరే పుత్రాః సత్యధర్మపరాయణాః | హవిష్యందో మధుష్యందో దృఢనేత్రో మహారథః || 3
- పూర్ణే వర్షసహస్రే తు బ్రహ్మీ లోకపితామహాః | అబ్రవీన్మధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ || 4
- జితా రాజర్షిలోకాస్తే తపసా కుశికాత్మజ | అనేన తపసా త్వాం తు రాజర్షిరితి విద్మహే || 5
- ఏవముక్త్వా మహాతేజాః జగామ సహ దైవతైః | త్రివిష్టపం బ్రహ్మలోకం లోకానాం పరమేశ్వరః || 6
- విశ్వామిత్రోఽపి తచ్ఛ్రుత్వా హ్రీయా కించిదవాఙ్ముఖః | దుఃఖేన మహతాఽఽవిష్టః సమన్యరిదమబ్రవీత్ ||
- తపశ్చ సుమహాత్తప్తం రాజర్షిరితి మాం విదుః | దేవాస్సర్షిగణాస్సర్వే నాస్తి మన్యే తపఃఫలమ్ || 8

బాలాకాండే సర్గ:- 58

ఇతి నిశ్చిత్వ మనసా భూయ ఏవ మహాతపాః । (క్రోధేన మహతావిష్టః త్రైలోక్యం వ్యధయన్నివ ।)

- తపశ్చకార కాకుత్స్థ పరమం పరమాత్మవాన్ ॥ 9
- ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు సత్యవాదీ జితేంద్రియః । త్రిశంకురితి విఖ్యాతః ఇక్ష్వాకుకులవర్ధనః ॥ 10
- తస్య బుద్ధిస్సముత్పన్నా యజేయమితి రాఘవ । గచ్ఛేయం సశరీరేణ దేవానాం పరమాం గతిమ్ ॥ 11
- స వసిష్ఠం సమాహూయ కథయామాస చింతితమ్ । అశక్యమితి చాప్యక్తో వసిష్ఠేన మహాత్మనా ॥ 12
- ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన స యయౌ దక్షిణాం దిశమ్ । తతస్తత్కర్మసిద్ధ్యర్థం పుత్రాంస్తస్య గతో నృపః ॥ 13
- వాసిష్ఠా దీర్ఘతపసః తపో యత్ర హి తేపిరే । త్రిశంకుస్సుమహాతేజాః శతం పరమభాస్వరమ్ ॥ 14
- వసిష్ఠపుత్రాన్ దదృశే తప్యమానాన్ యశస్వినః । సోఽభిగమ్య మహాత్మానః సర్వానేవ గురోః సుతాన్ ॥ 15
- అభివాద్యానుపూర్వ్యాణ హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః । అబ్రవీత్ సుమహాభాగాన్ సర్వానేవ కృతాంజలిః ॥ 16
- శరణం వః ప్రపద్యేఽహం శరణ్యాన్ శరణాగతః । ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి భద్రం వో వసిష్ఠేన మహాత్మనా ॥ 17
- యష్టుకామో మహాయజ్ఞం తదనుజ్ఞాతుమర్హథ । గురుపుత్రానహం సర్వాన్ నమస్కృత్య ప్రసాదయే ॥ 18
- శిరసా ప్రణతో యాచే బ్రాహ్మణాంస్తపసి స్థితాన్ । తే మాం భవంతస్సిద్ధ్యర్థం యాజయంతు సమాహితాః ॥
- సశరీరో యథా-హం హి దేవలోకమవాప్నుయామ్ । ప్రత్యాఖ్యాతో వసిష్ఠేన గతిమన్యాం తపోధనాః ॥ 20
- గురుపుత్రాన్తే సర్వాన్ నాహం పశ్యామి కంచన । ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమా గతిః ॥
- పురోధసస్తు విద్వాంసః తారయంతి సదా నృపాన్ । తస్మాదనంతరం సర్వే భవంతో దైవతం మమ ॥ 22

ఇత్యాద్యే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే త్రిశంకోర్యాజనప్రార్థనా నామ సప్తపంచాశః సర్గః

అథ అష్టపంచాశః సర్గః (58) త్రిశంకుశాపః

- తతస్త్రిశంకోర్వచనం శ్రుత్వా క్రోధసమన్వితమ్ । ఋషిపుత్రశతం రామ రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
- ప్రత్యాఖ్యాతో హి దుర్బుద్ధే గురుణా సత్యవాదినా । తం కథం సమతిక్రమ్య శాఖాంతరముపేయివాన్ ॥ 2
- ఇక్ష్వాకూణాం హి సర్వేషాం పురోధాః పరమో గురుః । న చాతిక్రమితుం శక్యం వచనం సత్యవాదినః ॥ 3
- అశక్యమితి చోవాచ వసిష్ఠో భగవాన్సుషిః । తం వయం వై సమాహర్తుం క్రతుం శక్తాః కథం తవ ॥ 4
- బాలిశస్త్వం నరశ్రేష్ఠ గమ్యతాం స్వపురం పునః । యాజనే భగవాంచ్చక్తః త్రైలోక్యస్యాపి పార్థివ ॥ 5
- అవమానం చ తత్కర్తుం తస్య శక్త్యామహే కథమ్ । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా క్రోధపర్యాకులాక్షరమ్ । 6
- స రాజా పునరేవైతాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రైస్తథైవ చ ॥ 7
- అన్యాం గతిం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు తపోధనాః । ఋషిపుత్రాస్తు తచ్ఛ్రుత్వా వాక్యం ఘోరాభిసంహితమ్ ॥
- శేషుః పరమసంక్రుద్ధాః చండాలత్వం గమిష్యసి । ఏవముక్త్యా మహాత్మానో వివిశుస్తే స్వమాశ్రమమ్ ॥ 9
- (తచ్ఛ్రుత్వా ఘోరసంకాశమ్ ఋషిపుత్రస్య భాషితం । ప్రవిశత్ స్వపురం రాజా చింతయామాస దుఃఖితః ॥)
- అథ రాత్ర్యాం వృతీతాయాం రాజా చండాలతాం గతః । నీలవస్త్రధరో నీలః పరుషో ధ్వస్తమూర్ధజః ।
- చిత్త్యమాల్యానులేపశ్చ ఆయసాభరణోఽభవత్ ॥ 10
- తం దృష్ట్వా మంత్రిణస్సర్వే త్యజ్య చండాలరూపిణమ్ । ప్రాద్రవన్ సహితా రామ పౌరా యేఽస్యానుగామినః ॥ 11
- ఏకో హి రాజా కాకుత్స్థ జగామ పరమాత్మవాన్ । దహ్యామానో దివారాత్రం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ ॥ 12
- విశ్వామిత్రస్తు తం దృష్ట్వా రాజానం విభలీకృతమ్ । చండాలరూపిణం రామ మునిః కారుణ్యమాగతః ॥ 13
- కారుణ్యాత్ స మహాతేజాః వాక్యం పరమధార్మికః । ఇదం జగాద భద్రం తే రాజానం ఘోరరూపిణమ్ ॥ 14
- కిమాగమనకార్యం తే రాజపుత్ర మహాబల । అయోధ్యాధిపతే వీర శాపాచ్ఛండాలతాం గతః ॥ 15

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ తద్వాక్యమాజ్ఞాయ రాజా చండాలతాం గతః | అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ || 16
 ప్రత్యాఖ్యాతోఽస్మి గురుణా గురుపుత్రైస్తదైవ చ | అనవాప్యైవ తం కామం మయా ప్రాప్తో విపర్యయః || 17
 సశరీరో దివం యాయామ్ ఇతి మే సౌమ్య దర్శనమ్ | మయా చేష్టం క్రతుశతం తచ్చ నావాప్యతే ఫలమ్ ||
 అన్యతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన | కృచ్ఛేష్యపి గతస్సౌమ్య క్షత్రధర్మేణ తే శపే || 19
 యజ్ఞైర్బహువిధైరిష్టం ప్రజా ధర్మేణ పాలితాః | గురవశ్చ మహాత్మానః శీలవృత్తేన తోషితాః || 20
 ధర్మే ప్రయతమానస్య యజ్ఞం చాహర్తుమిచ్ఛతః | పరితోషం న గచ్ఛంతి గురవో మునిపుంగవ || 21
 దైవమేవ పరం మన్యే పౌరుషం తు నిరర్థకమ్ | దైవేనాక్రమ్యతే సర్వం దైవం హి పరమా గతిః || 22
 తస్య మే పరమార్తస్య ప్రసాదమభికాంక్షతః | కర్తుమర్హసి భద్రం తే దైవోపహతకర్మణః || 23
 నాన్యాం గతిం గమిష్యామి నాన్యశ్శరణమస్తి మే | దైవం పురుషకారేణ నివర్తయితుమర్హసి || 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే త్రిశంకుశాపో నామ అష్టపంచాశస్సర్గః

అథ ఏకోనషష్ఠితమః సర్గః (59) వసిష్ఠపుత్రాణాం శాపప్రాప్తిః

ఉక్తవాక్యం తు రాజానం కృపయా కుశికాత్మజః | అబ్రవీన్మధురం వాక్యం సాక్షాచ్ఛండాలరూపిణమ్ || 1
 ఐక్షాక స్వాగతం వత్స జానామి త్వాం సుధార్మికమ్ | శరణం తే భవిష్యామి మా భైషీన్మృపపుంగవ || 2
 అహమామంత్రయే సర్వాన్ మహర్షీన్ పుణ్యకర్మణః | యజ్ఞసాహ్యకరాన్ రాజన్ తతో యక్ష్యసి నిర్భుతః || 3
 గురుశాపకృతం రూపం యదిదం త్వయి వర్తతే | అనేన సహ రూపేణ సశరీరో గమిష్యసి || 4
 హస్తప్రాప్తమహం మన్యే స్వర్గం తవ నరాధిప | యస్త్యం కౌశికమాగమ్య శరణ్యం శరణాగతః || 5
 ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పుత్రాన్ పరమధార్మికాన్ | వ్యాదిదేశ మహాప్రాజ్ఞాన్ యజ్ఞసంభారకారణాత్ |
 సర్వాన్ శిష్యాన్ సమాహూయ వాక్యమేతదువాచ హ || 6
 సర్వాన్ ఋషిగణాన్ వత్సాః ఆనయధ్వం మమాజ్ఞయా | సశిష్యసుహృదశ్చైవ సర్విజస్సబహుశ్రుతాన్ || 7
 యదన్యో వచనం బ్రూయాన్మద్వాక్యబలచోదితః | తత్సర్వమఖిలేనోక్తం మమాఖ్యేయమనాదృతమ్ || 8
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దిశో జగ్ముస్తదాజ్ఞయా | ఆజగ్మురథ దేశేభ్యః సర్వేభ్యో బ్రహ్మవాదినః || 9
 తే చ శిష్యాస్సమాగమ్య మునిం జ్వలితతేజసమ్ | ఊచుశ్చ వచనం సర్వే సర్వేషాం బ్రహ్మవాదినామ్ || 10
 శ్రుత్వా తే వచనం సర్వే సమాయాంతి ద్విజాతయః | సర్వదేశేషు చాగచ్ఛన్ వర్షయిత్వా మహోదయమ్ ||
 వాసిష్ఠం తచ్చతం సర్వం క్రోధపర్యాకులాక్షరమ్ | యదాహ వచనం సర్వం శృణు త్వం మునిపుంగవ || 12
 క్షత్రియో యాజకో యస్య చండాలస్య విశేషతః | కథం సదసి భోక్తారో హవిస్తస్య సురర్షయః || 13
 బ్రాహ్మణా వా మహాత్మానో భుక్త్వా చండాలభోజనమ్ | కథం స్వర్గం గమిష్యంతి విశ్వామిత్రేణ పాలితాః || 14
 ఏతద్వచననైఘృర్యమ్ ఊచుః సంరక్తలోచనాః | వాసిష్ఠా మునిశార్దూల సర్వే తే సమహోదయాః || 15
 తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వేషాం మునిపుంగవః | క్రోధసంరక్తనయనః సరోషమిదమబ్రవీత్ || 16
 యే దూషయంత్యదుష్టం మాం తప ఉగ్రం సమాస్థితమ్ | భస్మీభూతా దురాత్మానో భవిష్యంతి న సంశయః ||
 అద్య తే కాలపాశేన నీతా వైవస్వతక్షయమ్ | సప్తజాతిశతాన్యేవ మృతపాస్సంతు సర్వశః || 18
 శ్వమాంసనియతాహారాః ముష్టికా నామ నిర్ఘ్నాః | వికృతాశ్చ విరూపాశ్చ లోకాననుచరంత్యిమాన్ || 19
 మహోదయస్తు దుర్బుద్ధిః మామదూప్యం హ్యదూషయత్ | దూషితస్సర్వలోకేషు నిషాదత్వం గమిష్యతి ||
 ప్రాణాతిపాతనిరతో నిరనుక్రోశతాం గతః | దీర్ఘకాలం మమ క్రోధాత్ దుర్గతిం వర్తయిష్యతి || 21

ఏతావదుక్త్వా వచనం విశ్వామిత్రో మహాతపాః । విరరామ మహాతేజాః ఋషిమధ్యే మహామునిః ॥ 22
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే వసిష్ఠపుత్రాణాం శాపప్రాప్తిర్నామ ఏకోనషష్ఠితమస్సర్గః

అథ షష్ఠితమః సర్గః (60) త్రిశంకోః స్వర్గప్రాప్తిః

తపోబలహతాన్ కృత్వా వాసిష్ఠాన్ సమహోదయాన్ । ఋషిమధ్యే మహాతేజాః విశ్వామిత్రోఽభ్యభాషత ॥ 1
 అయమిక్ష్వాకుదాయాదః త్రిశంకురితి విశ్రుతః । ధర్మిష్ఠశ్చ వదాన్యశ్చ మాం చైవ శరణం గతః ॥ 2
 తేనానేన శరీరేణ దేవలోకజిగీషయా । యథాఽయం స్వశరీరేణ స్వర్గలోకం గమిష్యతి ॥ 3
 తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞో భవద్భిశ్చ మయా సహ । విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా సర్వ ఏవ మహర్షయః ॥ 4
 ఊచుస్సమేత్య సహితాః ధర్మజ్ఞా ధర్మసంహితమ్ । అయం కుశికదాయాదో మునిః పరమకోపనః । 5
 యదాహ వచనం సమ్యక్ ఏతత్కార్యం న సంశయః । అగ్నికల్పో హి భగవాన్ శాపం దాస్యతి రోషితః ॥ 6
 తస్మాత్ ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞః సశరీరో యథా దివమ్ । గచ్ఛేదిక్ష్వాకుదాయాదో విశ్వామిత్రస్య తేజసా ॥ 7
 తథా ప్రవర్త్యతాం యజ్ఞః సర్వే సమధితిష్ఠత । ఏవముక్త్వా మహర్షయః చక్రుస్తాస్తాః క్రియాస్తదా ॥ 8
 యాజకశ్చ మహాతేజాః విశ్వామిత్రోఽభవత్ క్రతౌ । ఋత్విజస్త్వానుపూర్వ్యేణ మంత్రవన్మంత్రకోవిదాః ॥ 9
 చక్రుః కర్మాణి సర్వాణి యథాకల్పం యథావిధి । తతః కాలేన మహతా విశ్వామిత్రో మహాతపాః ॥ 10
 చకారావాహనం తత్ర భాగార్థం సర్వదేవతాః । నాభ్యాగమంస్తదాహూతాః భాగార్థం సర్వదేవతాః ॥ 11
 తతః క్రోధసమావిష్ఠో విశ్వామిత్రో మహామునిః । స్రువముద్యమ్య సక్రోధః త్రిశంకుమిదమబ్రవీత్ ॥ 12
 పశ్య మే తపసో వీర్యం స్వార్జితస్య నరేశ్వర । ఏష త్వాం సశరీరేణ నయామి స్వర్గమోజసా ॥ 13
 దుష్ప్రాపం సశరీరేణ దివం గచ్ఛ నరాధిప । స్వార్జితం కించిదప్యస్తి మయా హి తపసః ఫలమ్ ।
 రాజన్ స్వతేజసా తస్య సశరీరో దివం వ్రజ ॥ 14
 ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ సశరీరో నరేశ్వరః । దివం జగామ కాకుత్స్థ మునీనాం పశ్యతాం తదా ॥ 15
 దేవలోకగతం దృష్ట్వా త్రిశంకుం పాకశాసనః । సహ సర్వైస్సురగణైః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 16
 త్రిశంకో గచ్ఛ భూయస్త్వం నాసి స్వర్గకృతాలయః । గురుశాపహతో మూఢ పత భూమిమవాక్చిరాః ॥ 17
 ఏవముక్తో మహేంద్రేణ త్రిశంకురపతత్ పునః । విక్రోశమానస్త్రాహీతి విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ ॥ 18
 తచ్చుత్వా వచనం తస్య క్రోశమానస్య కౌశికః । రోషమాహారయత్రీవ్రం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ॥ 19
 ఋషిమధ్యే స తేజస్వీ ప్రజాపతిరివాపరః । సృజన్ దక్షిణమార్గస్థాన్ సప్తర్షినపరాన్ పునః ॥ 20
 నక్షత్రమాలామపరామ్ అస్మజత్ క్రోధమూర్ఛితః । దక్షిణాం దిశమాస్థాయ మునిమధ్యే మహాయశాః ॥ 21
 సృష్ట్వా నక్షత్రవంశం చ క్రోధేన కలుషీకృతః । అన్యమింద్రం కరిష్యామి లోకో వా స్యాదనింద్రకః ॥ 22
 దైవతాన్యపి స క్రోధాత్ స్రష్టుం సముపచక్రమే । తతః పరమసంభ్రాంతాః సర్షిసంఘాస్సురాసురాః ॥ 23
 (సకిన్నరమహాయక్షాః సహసిద్ధాస్సురాసురాః ।)
 విశ్వామిత్రం మహాత్మానమ్ ఊచుః సానునయం వచః । అయం రాజా మహాభాగ గురుశాపపరిక్షతః ॥ 24
 సశరీరో దివం యాతుం నార్హత్యేవ తపోధన । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా దేవానాం మునిపుంగవః ॥ 25
 అబ్రవీత్ సుమహద్వాక్యం కౌశికస్సర్వదేవతాః । సశరీరస్య భద్రం వః త్రిశంకోరస్య భూపతేః ॥ 26
 ఆరోహణం ప్రతిజ్ఞాయ నాన్మతం కర్తుముత్సహే । స్వర్గోఽస్తు సశరీరస్య త్రిశంకోరస్య శాశ్వతః ॥ 27
 నక్షత్రాణి చ సర్వాణి మామకాని ద్రువాణ్యథ । యావల్లోకా ధరిష్యంతి తిష్ఠంత్యేతాని సర్వశః ॥ 28

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

మత్మతాని సురాస్పర్వే తదనుజ్ఞాతుమర్హథ ఏవముక్తాసురాస్పర్వే ప్రత్యూచుర్మునిపుంగవమ్	29
ఏవం భవతు భద్రం తే తిష్ఠంత్యేతాని సర్వశః గగనే తాన్యనేకాని వైశ్వానరపథాద్భుహిః	30
నక్షత్రాణి మునిశ్రేష్ఠ తేషు జ్యోతిష్సు జాజ్వలన్ అవాక్చిరాస్త్రిశంకుశ్చ తిష్ఠత్వమరసన్నిభః	31
అనుయాస్యంతి చైతాని జ్యోతీంషి నృపసత్తమమ్ కృతార్థం కీర్తిమంతం చ స్వర్గలోకగతం యథా	32
విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా సర్వదేవైరభిష్టుతః ఋషిభిశ్చ మహాతేజాః బాధమిత్యాహ దేవతాః	33
తతో దేవా మహాత్మానో మునయశ్చ తపోధనాః జగ్గుర్యథాగతం సర్వే యజ్ఞస్యాంతే నరోత్తమ	34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే త్రిశంకోః స్వర్గప్రాప్తిర్నామ షష్ఠితమస్కర్గః

అథ ఏకషష్ఠితమః సర్గః (61) శునఃశేఫ కథా

విశ్వామిత్రో మహాత్మా_ధ ప్రస్థితాన్ ప్రేక్ష్య తాన్పుషీన్ అబ్రవీన్నరశార్దూలః సర్వాంస్తాన్ వనవాసినః	1
మహాన్ విఘ్నః ప్రవృత్తో_యం దక్షిణామాస్థితో దిశమ్ దిశమన్యాం ప్రపత్యామః తత్ర తప్స్యామహే తపః	
పశ్చిమాయాం విశాలాయాం పుష్కరేషు మహాత్మనః సుఖం తపశ్చరిష్యామః పరం తద్ధి తపోవనమ్	3
ఏవముక్త్యా మహాతేజాః పుష్కరేషు మహామునిః తప ఉగ్రం దురాధర్షం తేపే మూలఫలాశనః	4
ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు అయోధ్యాధిపతిర్నృపః అంబరీష ఇతి ఖ్యాతో యష్టం సముపచక్రమే	5
తస్య వై యజమానస్య పశుమింద్రో జహార హ ప్రణష్టే తు పశౌ విప్రో రాజానమిదమబ్రవీత్	6
పశురద్య హృతో రాజన్ ప్రణష్టస్తవ దుర్నయాత్ అరక్షితారం రాజానం ఘ్నంతి దోషా నరేశ్వర	7
ప్రాయశ్చిత్తం మహద్ద్యేతత్ నరం వా పురుషర్షభ ఆనయస్వ పశుం శీఘ్రం యావత్కర్మ ప్రవర్తతే	8
ఉపాధ్యాయవచః శ్రుత్వా స రాజా పురుషర్షభః అన్వియేష మహాబుద్ధిః పశుం గోభిః సహస్రశః	9
దేశాన్ జనపదాం స్తాంస్తాన్ నగరాణి వనాని చ ఆశ్రమాణి చ పుణ్యాని మార్గమాణో మహీపతిః	10
స పుత్రసహితం తాత సభార్యం రఘునందన భృగుతుందే సహసీనమ్ ఋచీకం సందదర్శ హ	11
త మువాచ మహాతేజాః ప్రణమ్యాభిప్రసాద్య చ బ్రహ్మర్షిం తపసా దీప్తం రాజర్షిరమితప్రభః	12
పృష్ట్యా సర్వత్ర కుశలమ్ ఋచీకం తమిదం వచః గవాం శతసహస్రేణ విక్రీణీషే సుతం యది	13
పశోరర్థే మహాభాగ కృతకృత్యో_స్మి భార్గవ సర్వే పరిసృతా దేశాః యాజ్ఞియం న లభే పశుమ్	14
దాతుమర్హసి మూల్యేన సుతమేకమితో మమ ఏవముక్తో మహాతేజాః ఋచీకస్త్వబ్రవీద్వచః	15
నాహం జ్యేష్ఠం నరశ్రేష్ఠ విక్రీణీయాం కథంచన ఋచీకస్య వచః శ్రుత్వా తేషాం మాతా మహాత్మనామ్	
ఉవాచ నరశార్దూలమ్ అంబరీషం తపస్వినీ అవిక్రేయం సుతం జ్యేష్ఠం భగవానాహ భార్గవః	17
మమాపి దయితం విద్ధి కనిష్ఠం శునకం నృప తస్మాత్ కనీయసం పుత్రం న దాస్యే తవ పార్థివ	18
ప్రాయేణ హి నరశ్రేష్ఠ జ్యేష్ఠాః పితృషు వల్లభాః మాతృణాం తు కనీయాంసః తస్మాద్రక్షే కనీయసమ్	19
ఉక్తవాక్యే మునౌ తస్మిన్ మునిపత్న్యాం తద్దైవ చ శునశ్శేఫః స్వయం రామ మధ్యమో వాక్యమబ్రవీత్	20
పితా జ్యేష్ఠమవిక్రేయం మాతా చాహ కనీయసమ్ విక్రీతం మధ్యమం మన్యే రాజన్ పుత్రం నయస్వ మామ్	
గవాం శతసహస్రేణ శునశ్శేఫం నరేశ్వరః గృహీత్వా పరమప్రీతో జగామ రఘునందన	22
అంబరీషస్తు రాజర్షి రథమారోప్య సత్వరః శునశ్శేఫం మహాతేజాః జగామాశు మహాయశాః	23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే శునఃశేఫకథా నామ ఏకషష్ఠితమస్కర్గః

అథ ద్విషష్టితమః సర్గః (62) అంబరీషయజ్ఞః

శునశ్శేఫం నరశ్రేష్ఠ గృహీత్వా తు మహాయశాః । వ్యశ్రామ్యత్ పుష్కరే రాజా మధ్యాహ్నా రఘునందన ॥ 1
 తస్య విశ్రమమాణస్య శునశ్శేఫో మహాయశాః । పుష్కరక్షేత్రమాగమ్య విశ్వామిత్రం దదర్శ హ ॥ 2
 తప్యంతమృషిభిస్సార్థం మాతులం పరమాతురః । వివర్ణవదనో దీనః తృప్ణయా చ శ్రమేణ చ ॥ 3
 పపాతాంకే మునేరాశు వాక్యం చేదమువాచ హ ।న మేఽస్తి మాతా న పితా జ్ఞాతయో బాంధవాః కుతః ॥
 త్రాతుమర్హసి మాం సౌమ్య ధర్మేణ మునిపుంగవ । త్రాతా త్వం హి మునిశ్రేష్ఠ సర్వేషాం త్వం హి భావనః ॥
 రాజా చ కృతకార్యః స్యాత్ అహం దీర్ఘాయురవ్యయః ।స్వర్గలోకముపాశ్చీయాం తపస్తప్త్వా హ్యనుత్తమమ్ ॥
 త్వం మే నాథో హ్యనాథస్య భవ భవ్యేన చేతసా । పితేవ పుత్రం ధర్మాత్మన్ త్రాతుమర్హసి కిల్బిషాత్ ॥ 7
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహాతపాః । సాంత్యయిత్వా బహువిధం పుత్రానిదమువాచ హ ॥ 8
 యత్మతే పితరః పుత్రాన్ జనయంతి శుభార్థినః । పరలోకపితారథాయ తస్య కాలోఽయమాగతః ॥ 9
 అయం మునిసుతో బాలో మత్తః శరణమిచ్ఛతి । అస్య జీవితమాత్రేణ ప్రియం కురుత పుత్రకాః ॥ 10
 సర్వే సుకృతకర్మాణః సర్వే ధర్మపరాయణాః । పశుభూతా నరేంద్రస్య తృప్తిమగ్నేః ప్రయచ్ఛత ॥ 11
 నాథవాంశ్చ శునశ్శేఫో యజ్ఞశ్చావిఘ్నో భవేత్ ।దేవతాస్తర్పితాశ్చ స్యుః మమ చాపి కృతం వచః ॥ 12
 మునేస్తు వచనం శ్రుత్వా మధుష్యందాదయస్సుతాః । సాభిమానం నరశ్రేష్ఠ సలీలమిదమబ్రువన్ ॥ 13
 కథమాత్మసుతాన్ హిత్వా త్రాయసేఽన్యసుతం విభో । అకార్యమివ పశ్యామః శ్వమాంసమివ భోజనే ॥ 14
 తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా పుత్రాణాం మునిపుంగవః । క్రోధసంరక్తనయనో వ్యాహర్తుముపచక్రమే ॥ 15
 నిస్సాధ్యసమిదం ప్రోక్తం ధర్మాదపి విగర్హితమ్ । అతిక్రమ్య తు మద్వాక్యం దారుణం రోమహర్షణమ్ ॥ 16
 శ్వమాంసభోజినస్సర్వే వాసిష్ఠా ఇవ జాతిషు । పూర్ణం వర్షసహస్రం తు పృథివ్యామనువత్స్రుథ ॥ 17
 కృత్వా శాపసమాయుక్తాన్ పుత్రాన్ మునివరస్తథా । శునశ్శేఫమువాచార్తం కృత్వా రక్షాం నిరామయమ్ ॥
 (ఇదమాహ నరశ్రేష్ఠ విశ్వామిత్రో మహాతపాః ।)

పవిత్రపాశైరాసక్తో రక్తమాల్యానులేపనః । వైష్ణవం యూపమాసాద్య వాగ్భిరగ్నిముదాహర । 19
 ఇమే తు గాథే ద్వే దివ్యే గాయేథా మునిపుత్రక । అంబరీషస్య యజ్ఞేఽస్మిన్ తతస్సిద్ధిమవాప్స్యసి ॥ 20
 శునశ్శేఫో గృహీత్వా తే ద్వే గాథే సుసమాహితః ।త్వరయా రాజసింహం తమ్ అంబరీషమువాచ హ ॥ 21
 రాజసింహ మహాసత్త్వ శీఘ్రం గచ్ఛావహే సదః ।నిర్వర్తయస్య రాజేంద్ర దీక్షాం చ సముపావిశ ॥ 22
 తద్వాక్యమృషిపుత్రస్య శ్రుత్వా హర్షసముత్సుకః । జగామ నృపతిశీఘ్రం యజ్ఞవాటమతంద్రితః ॥ 23
 సదస్యానుమతే రాజా పవిత్రకృతలక్షణమ్ । పశుం రక్తాంబరం కృత్వా యూపే తం సమబంధయత్ ॥ 24
 స బద్ధో వాగ్భిరగ్రాభిః అభితుష్టావ వై సురౌ । ఇంద్రమింద్రానుజం చైవ యథావన్మునిపుత్రకః ॥ 25
 తతః ప్రీతస్సహస్రాక్షో రహస్యస్తుతితర్పితః । దీర్ఘమాయుస్తదా ప్రాదాత్ శునశ్శేఫాయ రాఘవ ॥ 26
 స చ రాజా నరశ్రేష్ఠ యజ్ఞస్య చ సమాప్తవాన్ । ఫలం బహుగుణం రామ సహస్రాక్షప్రసాదజమ్ ॥ 27
 విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా భూయస్తేపే మహాతపాః । పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ దశవర్షశతాని చ ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే అంబరీషయజ్ఞో నామ ద్విషష్టితమస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ త్రిషష్టితమః సర్గః (63) విశ్వామిత్రతపోభంగః

పూర్ణే వర్షసహస్రే తు వ్రతస్నాతం మహామునిమ్ । అభ్యాగచ్ఛన్ సురాస్సర్వే తపఃఫలచిక్రీర్షవః ॥ 1

అబ్రవీత్ సుమహాతేజాః బ్రహ్మ సురుచిరం వచః । ఋషిస్త్వమసి భద్రం తే స్వార్థితైః కర్మభిః శుభైః ॥ 2

తమేవముక్త్వా దేవేశః త్రిదివం పునరభ్యుగాత్ । విశ్వామిత్రో మహాతేజాః భూయస్తేపే మహత్తపః ॥ 3

తతః కాలేన మహతా మేనకా పరమాపురాః । పుష్కరేషు సరశ్రేష్ఠ స్నాతుం సముపచక్రమే ॥ 4

తాం దదర్శ మహాతేజాః మేనకాం కుశికాత్మజః । రూపేణాప్రతిమాం తత్ర విద్యుతం జలదే యథా ॥ 5

దృష్ట్వా కందర్పవశగో మునిస్తామిదమబ్రవీత్ । అపురః స్వాగతం తే-స్తు వస చేహ మమాశ్రమే ॥ 6

అనుగృహ్ణీష్వ భద్రం తే మదనేన సుమోహితమ్ । ఇత్యుక్తా సా వరారోహా తత్ర వాసమథాకరోత్ ॥ 7

(తపసో హి మహాన్విఘ్నో విశ్వామిత్రముపాగతః ।)

తస్యాం వసంత్యాం వర్షాణి పంచ పంచ చ రాఘవ । విశ్వామిత్రాశ్రమే రామ సుఖేన వ్యతిచక్రముః ॥ 8

అథ కాలే గతే తస్మిన్ విశ్వామిత్రో మహామునిః । సవ్రీడ ఇవ సంవృత్తః చింతాకోకపరాయణః ॥ 9

బుద్ధిర్మునేస్సముత్పన్నా సామర్షా రఘునందన । సర్వం సురాణాం కర్మైతత్ తపోపహరణం మహత్ ॥ 10

అహూరాత్రాపదేశేన గతాస్సంవత్సరా దశ । కామమోహాభిభూతస్య విఘ్నోఽయం ప్రత్యుపస్థితః ॥ 11

వినిశ్చసన్మునివరః పశ్చాత్తాపేన దుఃఖితః । భీతామప్సరసం దృష్ట్వా వేపంతీం ప్రాంజలిం స్థితామ్ ॥ 12

మేనకాం మధురైర్వాక్యైః విసృజ్య కుశికాత్మజః । ఉత్తరం పర్వతం రామ విశ్వామిత్రో జగామ హ ॥ 13

స కృత్వా నైస్థికీం బుద్ధిం జేతుకామో మహాయశాః । కౌశికీతీరమాసాద్య తపస్తేపే సుదారుణమ్ ॥ 14

తస్య వర్షసహస్రం తు ఘోరం తప ఉపాసతః । ఉత్తరే పర్వతే రామ దేవతానామభూద్భయమ్ ॥ 15

ఆమంత్రయన్ సమాగమ్య సర్వే సర్విగణాస్సురాః । మహర్షిశబ్దం లభతాం సాధ్వయం కుశికాత్మజః ॥ 16

దేవతానాం వచః శ్రుత్వా సర్వలోకపితామహాః । అబ్రవీన్మధురం వాక్యం విశ్వామిత్రం తపోధనమ్ ॥ 17

మహర్షే స్వాగతం వత్స తపసోగ్రేణ తోషితః । మహత్త్వమృషిముఖ్యత్వం దదామి తవ కౌశిక ॥ 18

బ్రహ్మణస్స వచః శ్రుత్వా సర్వలోకేశ్వరస్య హ । న విషణ్ణో న సంతుష్టో విశ్వామిత్రస్తపోధనః ॥ 19

ప్రాంజలిః ప్రణతో భూత్వా సర్వలోకపితామహమ్ । ప్రత్యువాచ తతో వాచం విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ 20

మహర్షిశబ్దమతులం స్వార్థితైః కర్మభిశ్శుభైః । యది మే భగవానాహ తతోఽహం విజితేంద్రియః ॥ 21

తమువాచ తతో బ్రహ్మ న తావత్త్వం జితేంద్రియః । యతస్య మునిశార్దూల ఇత్యుక్త్వా త్రిదివం గతః ॥ 22

విప్రస్థితేషు దేవేషు విశ్వామిత్రో మహామునిః । ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబో వాయుభక్తస్తపశ్చరన్ ॥ 23

ఘర్మే పంచతపా భూత్వా వర్షాస్వాకాశసంశ్రయః । శిశిరే సలిలస్థాయీ రాత్ర్యహాని తపోధనః ।

ఏవం వర్షసహస్రం హి తపో ఘోరముపాగమత్ ॥ 24

తస్మిన్ సంతప్యమానే తు విశ్వామిత్రే మహామునౌ । సంభ్రమస్సుమహానాసీత్ సురాణాం వాసవస్య చ ॥ 25

రంభామప్సరసం శక్రః సహ సర్వైర్మరుద్గణైః । ఉపాచాత్మహితం వాక్యమ్ అహితం కౌశికస్య చ ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే విశ్వామిత్రతపోభంగో నామ త్రిషష్టితమస్సర్గః

అథ చతుష్షష్టితమః సర్గః (64) రంభాయాః శాపప్రాప్తిః

సురకార్యమిదం రంభే కర్తవ్యం సుమహత్త్వయా । లోభనం కౌశికస్యేహ కామమోహసమన్వితమ్ ॥ 1

తథోక్తా సాప్సరా రామ సహస్రాక్షేణ ధీమతా । వ్రీడితా ప్రాంజలిర్వాక్యం ప్రత్యువాచ సురేశ్వరమ్ ॥ 2

బాలాకాండే సర్గ:- 65

అయం సురపతే ఘోరో విశ్వామిత్రో మహామునిః । ఘోరముత్సృజతే క్రోధం మయి దేవ న సంశయః ॥ 3
 తతో హి మే భయం దేవ ప్రసాదం కర్తుమర్హసి । ఏవ ముక్తస్తయా రామ రంభయా భీతయా తదా ॥ 4
 తామువాచ సహస్రాక్షో వేపమానాం కృతాంజలిమ్ । మా భైషీ రంభే భద్రం తే కురుష్వ మమ శాసనమ్ ॥
 కోకిలో హృదయగ్రాహీ మాధవే రుచిరద్రుమే । అహం కందర్పసహితః స్థాస్యామి తవ పార్శ్వతః ॥ 6
 త్వం హి రూపం బహుగుణం కృత్వా పరమభాస్వరమ్ । తమృషిం కౌశికం రంభే భేదయస్వ తపస్వినమ్ ॥
 సా శ్రుత్వా వచనం తస్య కృత్వా రూపమనుత్తమమ్ । లోభయామాస లలితా విశ్వామిత్రం శుచిస్మితా ॥ 8
 కోకిలస్య తు శుశ్రావ వల్గ వ్యాహరతః స్వనమ్ । సంప్రహృష్టేన మనసా తత ఏనాముదైక్షత ॥ 9
 అథ తస్య చ శబ్దేన గీతేనాప్రతిమేన చ । దర్శనేన చ రంభాయాః మునిః సందేహమాగతః ॥ 10
 సహస్రాక్షస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ మునిపుంగవః । రంభాం క్రోధసమావిష్టః శశాప కుశికాత్మజః ॥ 11
 యన్మాం లోభయసే రంభే కామక్రోధజయైషిణమ్ । దశవర్షసహస్రాణి శైలీ స్థాస్యసి దుర్భగే ॥ 12
 బ్రాహ్మణస్సుమహాతేజాః తపోబలసమన్వితః । ఉద్ధరిష్యతి రంభే త్వాం మత్కోధకలుషీకృతామ్ ॥ 13
 ఏవముక్త్యా మహాతేజాః విశ్వామిత్రో మహామునిః । అశక్నువన్ ధారయితుం క్రోధం సంతాపమాగతః ॥ 14
 తస్య శాపేన మహతా రంభా శైలీ తదా భవత్ । వచః శ్రుత్వా తు కందర్పో మహర్షేస్సు చ నిర్గతః ॥ 15
 కోపేన స మహాతేజాః తపోపహరణే కృతే । ఇంద్రియైరజితై రామ న లేభే శాంతిమాత్మనః ॥ 16
 బభూవాస్య మనశ్చింతా తపోపహరణే కృతే । నైవ క్రోధం గమిష్యామి న చ వక్ష్యే కథంచన ॥ 17
 అథవా నోచ్ఛ్వాసిష్యామి సంవత్సరశతాన్యపి । అహం విశోషయిష్యామి హ్యేత్యానం విజితేంద్రియః ॥ 18
 తావద్యావద్ధి మే ప్రాప్తం బ్రాహ్మణ్యం తపసార్జితమ్ । అనుచ్ఛ్వాసన్నభుంజానః తిష్ఠేయం శాశ్వతీః సమాః ॥
 స హి మే తప్యమానస్య క్షయం యాస్యంతి మూర్తయః । ఏవం వర్షసహస్రస్య దీక్షాం స మునిపుంగవః ।
 చకారాప్రతిమాం లోకే ప్రతిజ్ఞాం రఘునందన ॥ 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే రంభాయాః శాపప్రాప్తిర్నామ చతుష్షష్టితమస్సర్గః

అథ పంచషష్టితమః సర్గః (65) విశ్వామిత్రస్య బ్రహ్మర్షిత్వప్రాప్తిః

అథ హైమవతీం రామ దిశం త్యక్త్వా మహామునిః । పూర్వాం దిశమనుప్రాప్య తపస్తేపే సుదారుణమ్ ॥ 1
 మౌనం వర్షసహస్రస్య కృత్వా వ్రతమనుత్తమమ్ । చకారాప్రతిమం రామ తపః పరమదుష్కరమ్ ॥ 2
 పూర్ణే వర్షసహస్రే తు కాష్టభూతం మహామునిమ్ । విఘ్నేర్బహుభిరాధూతం క్రోధో నాంతరమావిశత్ ॥ 3
 స కృత్వా నిశ్చయం రామ తప ఆతిష్ఠదవ్యయమ్ । తస్య వర్షసహస్రస్య వ్రతే పూర్ణే మహావ్రతః ॥ 4
 భోక్తుమారబ్ధవానన్నం తస్మిన్ కాలే రఘూత్తమ । ఇంద్రో ద్విజాతిర్భూత్వా తం సిద్ధమన్నమయాచత ॥ 5
 తస్మై దత్త్వా తదా సిద్ధం సర్వం విప్రాయ నిశ్చితః । నిశ్శేషితేన్నే భగవాన్ అభుక్త్వైవ మహాతపాః ॥ 6
 న కించిదవదద్విప్రం మౌనవ్రతముపస్థితః । (తథైవాసీత్పునర్మౌనమ్ అనుచ్ఛ్వాసం చకార హ)
 అథ వర్షసహస్రం వై నోచ్ఛ్వాసన్మునిపుంగవః ॥ 7
 తస్యానుచ్ఛ్వాసమానస్య మూర్ధ్ని ధూమో వ్యజాయత । త్రైలోక్యం యేన సంభ్రాంతమ్ ఆదిపితమివాభవత్ ॥
 తతో దేవాస్సగంధర్వాః పన్నగాసురరాక్షసాః । మోహితాస్తేజసా తస్య తపసా మందరశృయః ॥ 9
 కశ్యలోపహతాస్సర్వే పితామహమథాబ్రువన్ । బహుభిః కారణైర్దేవ విశ్వామిత్రో మహామునిః ॥ 10
 లోభితః క్రోధితశ్చైవ తపసా చాభివర్ధతే । న హ్యస్య వృజినం కించిత్ దృశ్యతే సూక్ష్మమప్యథ ॥ 11

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

న దీయతే యది త్వస్య మనసా యదభీష్ణితమ్ । వినాశయతి త్రైలోక్యం తపసా సచరాచరమ్ ॥ 12

వ్యాకులాశ్చ దిశస్పర్వాః న చ కించిత్ ప్రకాశతే । సాగరాః క్షుభితాస్సర్వే విశీర్ఘంతే చ పర్వతాః ॥ 13

ప్రకంపతే చ పృథివీ వాయుర్వాతి భృశాకులః । బ్రహ్మాన్ న ప్రతిజానీమో నాస్తికో జాయతే జనః ॥ 14

సమ్మూఢమివ త్రైలోక్యం సంప్రక్షుభితమానసమ్ । భాస్కరో నిప్రుభశ్చైవ మహార్షేష్టస్య తేజసా ॥ 15

బుద్ధిం న కురుతే యావత్ నాశే దేవ మహామునిః । తావత్ ప్రసాద్యో భగవాన్ అగ్నిరూపో మహాద్యుతిః ॥

కాలాగ్నినా యథా పూర్వం త్రైలోక్యం దహ్యతేఽఖిలమ్ । దేవరాజ్యం చికిర్షేత దీయతామస్య యన్మతమ్ ॥

తతస్సురగణాః సర్వే పితామహపురోగమాః । విశ్వామిత్రం మహాత్మానం మధురం వాక్యమబ్రువన్ ॥ 18

బ్రహ్మార్షే! స్వాగతం తేఽస్తు తపసా స్మ సుతోషితాః । బ్రాహ్మణ్యం తపసోగ్రేణ ప్రాప్తవానసి కౌశిక ॥ 19

దీర్ఘమాయుశ్చ తే బ్రహ్మాన్ దదామి సమరుద్ధణః । స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్ ॥

పితామహవచః శ్రుత్వా సర్వేషాం చ దివౌకసామ్ । కృత్వా ప్రణామం ముదితో వ్యాజహార మహామునిః ॥

బ్రాహ్మణ్యం యది మే ప్రాప్తం దీర్ఘమాయుస్తథైవ చ । ఓంకారశ్చ వషట్కారో వేదాశ్చ వరయంతు మామ్ ॥

క్షత్రవేదవిదాం శ్రేష్ఠో బ్రహ్మవేదవిదామపి । బ్రహ్మపుత్రో వసిష్ఠో మామ్ ఏవం వదతు దేవతాః ।

యద్యయం పరమః కామః కృతో యాంతు సురర్షభాః ॥ 23

తతః ప్రసాదితో దేవైః వసిష్ఠో జపతాం వరః । సఖ్యం చకార బ్రహ్మర్షిః ఏవమస్త్వితి చాబ్రవీత్ ॥ 24

బ్రహ్మర్షిష్ట్యం న సందేహాః సర్వం సంపత్స్యతే తవ । ఇత్యుక్త్వా దేవతాశ్చాపి సర్వా జగ్మూర్మథాగతమ్ ॥ 25

(విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా లబ్ధ్వా బ్రాహ్మణ్యముత్తమమ్ । పూజయామాస బ్రహ్మర్షిః వసిష్ఠం జపతాం వరమ్ ॥

కృతకామో మహీం సర్వాం చచార తపసి స్థితః ।) ఏవం త్వనేన బ్రాహ్మణ్యం ప్రాప్తం రామ మహాత్మనా ॥

ఏష రామ మునిశ్రేష్ఠః ఏష విగ్రహవాంస్తపః । ఏష ధర్మపరో నిత్యం వీర్యస్యైష పరాయణమ్ ।

ఏవముక్త్వా మహాతేజాః విరరామ ద్విజోత్తమః ॥ 28

శతానందవచః శ్రుత్వా రామలక్ష్మణసన్నిధౌ । జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యమ్ ఉవాచ కుశికాత్మజమ్ ॥ 29

ధన్యోఽస్మనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవ । యజ్ఞం కాకుత్స్థస్సహితః ప్రాప్తవానసి ధార్మిక ॥

పావితోఽహం త్వయా బ్రహ్మాన్ దర్శనేన మహామునే । (విశ్వామిత్ర మహాభాగ బ్రహ్మర్షీణాం వరోత్తమ ।)

గుణా బహువిధా ప్రాప్తాః తవ సందర్శనాన్మయా ॥ 31

విస్తరేణ చ తే బ్రహ్మాన్ కీర్త్యమానం మహాత్తపః । శ్రుతం మయా మహాతేజో రామేణ చ మహాత్మనా ॥ 32

సదస్యైః ప్రాప్య చ సదః శ్రుతాస్తే బహవో గుణాః । అప్రమేయం తపస్తుభ్యమ్ అప్రమేయం చ తే బలమ్ ॥

అప్రమేయా గుణాశ్చైవ నిత్యం తే కుశికాత్మజ । (పితామహస్య హి యథా యథా చైవ హ్యుమాపతేః ।)

తృప్తిరాశ్చర్యభూతానాం కథానాం నాస్తి మే విభో ॥ 34

కర్మకాలో మునిశ్రేష్ఠ లంబతే రవిమండలమ్ । శ్వః ప్రభాతే మహాతేజో ద్రష్టుమర్హసి మాం పునః ॥ 35

స్వాగతం తపసాం శ్రేష్ఠ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి । ఏవముక్తో మునివరః ప్రశస్య పురుషర్షభమ్ ॥ 36

విససర్జాశు జనకం ప్రీతం ప్రీతమనాస్తదా । ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం వైదేహో మిథిలాధిపః ॥ 37

ప్రదక్షిణం చకారాశు సోపాధ్యాయస్సబాంధవః ।

విశ్వామిత్రోఽపి ధర్మాత్మా సహరామస్సలక్ష్మణః । స్వవాసమభిచక్రామ పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ 38

ఇత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే విశ్వామిత్రస్య బ్రహ్మర్షిత్వప్రాప్తిర్నామ పంచషష్ఠితమస్సర్గః

అథ షట్షష్టితమః సర్గః (66) శివధనుర్దర్శనమ్

తతః ప్రభాతే విమలే కృతకర్మా నరాధిపః । విశ్వామిత్రం మహాత్మానమ్ ఆజుహోవ సరాఘవమ్ ॥ 1
 తమర్చయిత్వా ధర్మాత్మా శాస్త్రదృష్టేన కర్మణా । రాఘవౌ చ మహాత్మానౌ తదా వాక్యమువాచ హ ॥ 2
 భగవన్ స్వాగతం తేఽస్తు కిం కరోమి తవానఘ । భవానాజ్ఞాపయతు మామ్ ఆజ్ఞాప్యో భవతా హ్యహమ్ ॥
 ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా జనకేన మహాత్మనా । ప్రత్యువాచ మునిర్వీరం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ 4
 పుత్రౌ దశరథస్యేమా క్షత్రియౌ లోకవిశ్రుతౌ । ద్రష్టుకామౌ ధనుశ్రేష్ఠం యదేతత్ త్వయి తిష్ఠతి ॥ 5
 ఏతద్దర్శయ భద్రం తే కృతకామౌ నృపాత్మజౌ । దర్శనాదస్య ధనుషో యథేష్ఠం ప్రతియాస్యతః ॥ 6
 ఏవముక్తస్సు జనకః ప్రత్యువాచ మహామునిమ్ । శ్రూయతామస్య ధనుషో యదర్థమిహ తిష్ఠతి ॥ 7
 దేవరాత ఇతి ఖ్యాతో నిమేషష్ఠో మహీపతిః । న్యాసోఽయం తస్య భగవన్ హస్తే దత్తో మహాత్మనా ॥ 8
 దక్షయజ్ఞవధే పూర్వం ధనురాయమ్య వీర్యవాన్ । రుద్రస్తు త్రిదశాన్ రోషాత్ సలీలమిదమబ్రవీత్ ॥ 9
 యస్మాద్భాగార్థినో భాగాన్ నాకల్పయత మే సురాః । వరాంగాణి మహార్హాణి ధనుషా శాతయామి వః ॥ 10
 తతో విమనసస్సర్వే దేవా వై మునిపుంగవ । ప్రసాదయంతి దేవేశం తేషాం ప్రీతోఽభవద్భవః ॥ 11
 ప్రీతియుక్తస్స సర్వేషాం దదౌ తేషాం మహాత్మనామ్ । తదేతద్దేవదేవస్య ధనూరత్నం మహాత్మనః ।
 న్యాసభూతం తదా న్యస్తమ్ అస్మాకం పూర్వకే విభో ॥ 12
 అథ మే కృషతః క్షేత్రం లాంగలాదుత్థితా మయా । క్షేత్రం శోధయతా లబ్ధా నామ్నా సీతేతి విశ్రుతా ॥ 13
 భూతలాదుత్థితా సా తు వ్యవర్థత మమాత్మజా । వీర్యశుల్కేతి మే కన్యా స్థాపితేయమయోనిజా ॥ 14
 భూతలాదుత్థితాం తాం తు వర్థమానాం మమాత్మజామ్ । వరయామాసురాగమ్య రాజానో మునిపుంగవ ॥
 తేషాం వరయతాం కన్యాం సర్వేషాం పృథివీక్షితామ్ । వీర్యశుల్కేతి భగవన్ న దదామి సుతామహమ్ ॥ 16
 తతస్సర్వే నృపతయః సమేత్య మునిపుంగవ । మిథిలామభ్యుపాగమ్య వీర్యజిజ్ఞాసవస్తదా ॥ 17
 తేషాం జిజ్ఞాసమానానాం వీర్యం ధనురుపాహృతమ్ । న శేకుర్ద్రహణే తస్య ధనుషస్తోలనేఽపి వా ॥ 18
 తేషాం వీర్యవతాం వీర్యమ్ అల్పం జ్ఞాత్వా మహామునే । ప్రత్యాఖ్యాతా నృపతయః తన్నిబోధ తపోధన ॥ 19
 తతః పరమకోపేన రాజానో మునిపుంగవ । న్యరుంధన్మిథిలాం సర్వే వీర్యసందేహమాగతాః ॥ 20
 ఆత్మానమవధూతం తే విజ్ఞాయ నృపపుంగవాః । రోషేణ మహతాఽఽవిష్టాః పీడయన్మిథిలాం పురీమ్ ॥ 21
 తతః సంవత్సరే పూర్ణే క్షయం యాతాని సర్వశః । సాధనాని మునిశ్రేష్ఠ తతోఽహం భృశదుఃఖితః ॥ 22
 తతో దేవగణాన్ సర్వాన్ తపసాఽహం ప్రసాదయమ్ । దదుశ్చ పరమప్రీతాః చతురంగబలం సురాః ॥ 23
 తతో భగ్నా నృపతయౌ హన్యమానా దిశో యయుః । అవీర్యా వీర్యసందిగ్ధాః సామాత్యాః పాపకర్మణః ॥ 24
 తదేతన్మునిశార్దూల ధనుః పరమభాస్వరమ్ । రామలక్షణయోశ్చాపి దర్శయిష్యామి సువ్రత ॥ 25
 యద్యస్య ధనుషో రామః కుర్యాదారోపణం మునే । సుతామయోనిజాం సీతాం దద్యాం దాశరథేరహమ్ ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే శివధనుర్దర్శనం నామ షట్షష్టితమస్సర్గః

అథ సప్తషష్టితమః సర్గః (67) శివధనుర్భంగః

జనకస్య వచశ్రుత్వా విశ్వామిత్రో మహామునిః । ధనుర్దర్శయ రామాయ ఇతి హేూవాచ పార్థివమ్ ॥ 1
 తతస్స రాజా జనకః సామంతాన్ వ్యాదిదేశ హ । ధనురానీయతాం దివ్యం గంధమాల్యవిభూషితమ్ ॥ 2
 జనకేన సమాదిష్టాః సచివాః ప్రావిశన్ పురీమ్ । తద్ధనుః పురతః కృత్వా నిర్జగ్ముః పార్థివాజ్జయా ॥ 3
 నృణాం శతాని పంచాశత్ వ్యాయతానాం మహాత్మనామ్ । మంజూషామష్టచక్రాం తాం సమూహుస్తే కథంచన ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తామాదాయ తు మంజూషామ్ ఆయసీం యత్ర తద్ధనుః | సురోపమం తే జనకమ్ ఊచుర్బుపతిమంత్రిణః ||
 ఇదం ధనుర్వరం రాజన్ పూజితం సర్వరాజభిః | మిథిలాధిప రాజేంద్ర దర్శనీయం యదిచ్ఛసి || 6
 తేషాం నృపో వచః శ్రుత్వా కృతాంజలిరభాషత | విశ్వామిత్రం మహాత్మానం తౌ చోభౌ రామలక్ష్మణౌ || 7
 ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మన్ జనకైరభిపూజితమ్ | రాజభిశ్చ మహావీర్యైః అశక్తైః పూరితుం పురా || 8
 నైతత్ సురగణాస్సర్వే నాసురా న చ రాక్షసాః | గంధర్వయక్షప్రవరాః సకిన్నరమహోరగాః || 9
 క్వ గతిర్మానుషాణాం తు ధనుషోఽస్య ప్రపూరణే | ఆరోపణే సమాయోగే వేపనే తోలనేఽపి వా || 10
 తదేతద్ధనుషాం శ్రేష్ఠమ్ ఆనీతం మునిపుంగవ | దర్శయైతన్మహాభాగ అనయో రాజపుత్రయోః || 11
 విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా శ్రుత్వా జనకభాషితమ్ | వత్స రామ ధనుః పశ్య ఇతి రాఘవమబ్రవీత్ || 12
 బ్రహ్మర్షేర్వచనాద్రామో యత్ర తిష్ఠతి తద్ధనుః | మంజూషాం తామపావృత్య దృష్ట్వా ధనురథాబ్రవీత్ || 13
 ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మన్ సంస్పృశామీహ పాణినా | యత్నవాంశ్చ భవిష్యామి తోలనే పూరణేఽపి వా || 14
 బాధమిత్యేవ తం రాజా మునిశ్చ సమభాషత | లీలయా స ధనుర్మధ్యే జగ్రాహ వచనాన్మునేః || 15
 పశ్యతాం నృసహస్రాణాం బహూనాం రఘునందనః | (ఆరోపయత్స ధర్మాత్మా సలీలమివతద్ధనుః)
 ఆరోపయిత్వా ధర్మాత్మా పూరయామాస తద్ధనుః || 16
 తద్భుభంజ ధనుర్మధ్యే నరశ్రేష్ఠో మహాయశాః | తస్య శబ్దో మహానాసీత్ నిర్ఘాతసమనిస్వనః || 17
 భూమికంపశ్చ సుమహాన్ పర్వతస్యేవ దీర్ఘతః | నిపేతుశ్చ నరాస్సర్వే తేన శబ్దేన మోహితాః || 18
 వర్జయిత్వా మునివరం రాజానం తౌ చ రాఘవౌ | ప్రత్యాశ్చస్తే జనే తస్మిన్ రాజా విగతసాధ్వసః || 19
 ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం వాక్యజ్ఞో మునిపుంగవమ్ | భగవన్ దృష్టవీర్యో మే రామో దశరథాత్మజః || 20
 అత్యద్భుతమచింత్యం చ న తర్కితమిదం మయా | జనకానాం కులే కీర్తిమ్ ఆహరిష్యతి మే సుతా || 21
 సీతా భర్తారమాసాద్య రామం దశరథాత్మజమ్ | మమ సత్యా ప్రతిజ్ఞా చ వీర్యశుల్కేతి కౌశిక || 22
 సీతా ప్రాణైర్బహుమతా దేయా రామాయ మే సుతా | భవతోఽనుమతే బ్రహ్మన్ శీఘ్రం గచ్ఛంతు మంత్రిణః ||
 మమ కౌశిక భద్రం తే అయోధ్యాం త్వరితా రథైః | రాజానం ప్రశ్రితైర్వాక్యైః ఆనయంతు పురం మమ || 24
 ప్రదానం వీర్యశుల్కాయాః కథయంతు చ సర్వశః | మునిగుప్తాి చ కాకుత్స్థాి కథయంతు నృపాయ వై || 25
 ప్రీయమాణం తు రాజానమ్ ఆనయంతు సుశీఘ్రగాః | కౌశికశ్చ తథేత్యాహ రాజా చాభాష్య మంత్రిణః ||
 అయోధ్యాం ప్రేషయామాస ధర్మాత్మా కృతశాసనాన్ | యథావృత్తం సమాఖ్యాతుమ్ ఆనేతుం చ నృపం తదా ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే శివధనుర్భంగో నామ సప్తషష్ఠితమస్కంధః

అథ అష్టషష్ఠితమః సర్గః (68) దశరథాగమనమ్

జనకేన సమాదిష్టా దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః | త్రిరాత్రముపి తా మార్గే తేఽయోధ్యాం ప్రావిశన్ పురీమ్ || 1
 (రాజ్ఞో భవనమాసాద్య ద్వారస్థానిదమబ్రువన్ | శీఘ్రం నివేద్యతాం రాజ్ఞే దూతాన్నో జనకస్య చ ||
 ఇత్యుక్త్వా ద్వారపాలాస్తే రాఘవాయ న్యవేదయన్ |)
 తే రాజవచనాద్దూతాః రాజవేశ్మ ప్రవేశితాః | దదృశుర్దేవసంకాశం వృద్ధం దశరథం నృపమ్ || 2
 బద్ధాంజలిపుటాస్సర్వే దూతా విగతసాధ్వసాః | రాజానం ప్రయతా వాక్యమ్ అబ్రువన్ మధురాక్షరమ్ || 3
 మైథిలో జనకో రాజా సాగ్నిహోత్రపురస్థితమ్ | కుశలం చావ్యయం చైవ సోపాధ్యాయపురోహితమ్ || 4
 ముహుర్ముహుర్మధురయా స్నేహసంయుక్తయా గిరా | జనకస్త్వాం మహారాజ పృచ్ఛతే సపురస్సరమ్ || 5

బాలాకాండే సర్గ; 69

పృష్ట్యా కుశలమవ్యగ్రం వైదేహో మిథిలాధిపః | కౌశికానుమతే వాక్యం భవంతమిదమబ్రవీత్ || 6
 పూర్వం ప్రతిజ్ఞా విదితా వీర్యశుల్కా మమాత్మజా | రాజానశ్చ కృతామర్షాః నిర్వీర్యా విముఖీకృతాః || 7
 సేయం మమ సుతా రాజన్ విశ్వామిత్రపురస్సరైః | యదృచ్ఛయాగతైర్వీరైః నిర్జితా తవ పుత్రకైః || 8
 తచ్చ రాజన్ ధనుర్ధివ్యం మధ్యే భగ్నం మహాత్మనా | రామేణ హి మహారాజ! మహత్యాం జనసంసది || 9
 అస్మై దేయా మయా సీతా వీర్యశుల్కా మహాత్మనే | ప్రతిజ్ఞాం కర్తుమిచ్ఛామి తదనుజ్ఞాతుమర్హసి || 10
 సోపాధ్యాయో మహారాజ పురోహితపురస్సరః | శీఘ్రమాగచ్చ భద్రం తే ద్రష్టుమర్హసి రాఘవౌ || 11
 ప్రీతం చ మమ రాజేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి | పుత్రయోరుభయోరేవ ప్రీతిం త్వమపి లప్స్యసే || 12
 ఏవం విదేహాధిపతిః మధురం వాక్యమబ్రవీత్ | విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతః శతానందమతే స్థితః || 13
 (ఇత్యుక్త్వా విరతా దూతాః రాజగౌరవశంకితాః |)
 దూతవాక్యం తు తచ్చుత్వా రాజా పరమహర్షితః | వసిష్ఠం వామదేవం చ మంత్రిణోఽన్యాంశ్చ సోఽబ్రవీత్ ||
 గుప్తః కుశికపుత్రేణ కౌసల్యానందవర్ధనః | లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విదేహేషు వసత్యసౌ || 15
 దృష్టవీర్యస్తు కాకుత్స్థో జనకేన మహాత్మనా | సంప్రదానం సుతాయాస్తు రాఘవే కర్తుమిచ్ఛతి || 16
 యది వో రోచతే వృత్తం జనకస్య మహాత్మనః | పురీం గచ్ఛామహే శీఘ్రం మాఽభూత్ కాలస్య పర్యయః ||
 మంత్రిణో బాధమిత్యాహుః సహ సర్వైర్మహర్షిభిః | సుప్రీతశ్చాబ్రవీద్రాజా శ్వో యాత్రేతి స మంత్రిణః || 18
 మంత్రిణస్తాం నరేంద్రస్య రాత్రిం పరమసత్పతాః | ఊషుస్తే ముదితాస్సర్వే గుణైస్సర్వైస్సమన్వితాః || 19
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలాకాండే దశరథాగమనం నామ అష్టషష్ఠితమస్కర్గః

అథ ఏకోనసప్తతితమః సర్గః (69) జనకదశరథసంవాదః

తతో రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం సోపాధ్యాయస్సబాంధవః | రాజా దశరథో హృష్టః సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ || 1
 అద్య సర్వే ధనాధ్యక్షాః ధనమాదాయ పుష్కలమ్ | వ్రజంత్యగ్రే సువిహితాః నానారత్నసమన్వితాః || 2
 చతురంగబలం చాపి శీఘ్రం నిర్యాతు సర్వశః | మమాజ్ఞాసమకాలం చ యానయుగ్యమనుత్తమమ్ || 3
 వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిరథ కాశ్యపః | మార్కండేయస్సుదీర్ఘాయుః ఋషిః కాత్యాయనస్తథా || 4
 ఏతే ద్విజాః ప్రయాంత్యగ్రే స్యందనం యోజయస్వ మే |
 యథా కాలాత్యయో న స్యాత్ దూతా హి త్వరయంతి మామ్ || 5
 వచనాత్తు నరేంద్రస్య సా సేనా చతురంగిణీ | రాజానమృషిభిస్సార్ధం వ్రజంతం పృష్టతో-న్యగాత్ || 6
 గత్వా చతురహం మార్గం విదేహానభ్యుపేయివాన్ | రాజా తు జనకశ్రీమాన్ శ్రుత్వా పూజామకల్పయత్ ||
 తతో రాజానమాసాద్య వృద్ధం దశరథం నృపమ్ | జనకో ముదితో రాజా హర్షం చ పరమం యయౌ |
 ఉవాచ చ నరశ్రేష్ఠో నరశ్రేష్ఠం ముదాన్వితః || 8
 స్వాగతం తే మహారాజ దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ | పుత్రయోరుభయోః ప్రీతిం లప్స్యసే వీర్యనిర్జితామ్ ||
 దిష్ట్యా ప్రాప్తో మహాతేజాః వసిష్ఠో భగవాన్మృషిః | సహ సర్వైర్ద్విజశ్రేష్ఠైః దేవైరివ శతక్రతుః || 10
 దిష్ట్యా మే నిర్జితా విఘ్నాః దిష్ట్యా మే పూజితం కులమ్ | రాఘవైస్సహ సంబంధాత్ వీర్యశ్రేష్ఠైర్మహాత్మభిః ||
 శ్వః ప్రభాతే నరేంద్రేంద్ర నిర్వర్తయితుమర్హసి | యజ్ఞస్యాంతే నరశ్రేష్ఠ వివాహమృషిసమ్మతమ్ || 12
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఋషిమధ్యే నరాధిపః | వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్ || 13
 ప్రతిగ్రహో దాతృవశః శ్రుతమేతస్మయా పురా | యథా వక్ష్యసి ధర్మజ్ఞ తత్కరిష్యామహే వయమ్ || 14

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ధర్మిష్టం చ యశస్యం చ వచనం సత్యవాదినః । శ్రుత్వా విదేహాధిపతిః పరం విస్మయమాగతః ॥ 15
 తతస్సర్వే మునిగణాః పరస్పరసమాగమే । హర్షేణ మహతా యుక్తాః తాం నిశామవసన్ సుఖమ్ ॥ 16
 (అథ రామో మహాతేజాః లక్ష్మణేన సమాయయౌ ।కౌశికం చ పురస్కృత్య పితుః పాదావుపస్పృశత్ ॥)
 రాజా చ రాఘవౌ పుత్రౌ నిశామ్య పరిహర్షితః । ఉవాస పరమప్రీతో జనకేన సుపూజితః ॥ 17
 జనకో-పి మహాతేజాః క్రియాం ధర్మేణ తత్త్వవిత్ । యజ్ఞస్య చ సుతాభ్యాం చ కృత్వా రాత్రిమువాస హ ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే జనకదశరథసంవాదో నామ ఏకోనసప్తతితమస్కర్గః

అథ సప్తతితమః సర్గః (70) దశరథవంశవర్ణనమ్

తతః ప్రభాతే జనకః కృతకర్మా మహర్షిభిః । ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞః శతానందం పురోహితమ్ ॥ 1
 భ్రాతా మమ మహాతేజాః యవీయానతిధార్మికః । కుశధ్వజ ఇతి ఖ్యాతః పురీమధ్యవసచ్ఛుభామ్ ॥ 2
 వార్యాఫలకపర్యంతాం పిబన్నిక్షుమతీం నదీమ్ । సాంకాశ్యాం పుణ్యసంకాశాం విమానమిన పుష్పకమ్ ॥ 3
 తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి యజ్ఞగోష్ఠా స మే మతః।ప్రీతిం సోఽపి మహాతేజాః ఇమాం భోక్తా మయా సహ॥
 (ఏవముక్తే తు వచనే శతానందస్య సన్నిధౌ । ఆగతాః కేచిదవ్యగ్రాః జనకస్తాన్ సమాదిశత్ ॥)
 శాసనాత్తు నరేంద్రస్య ప్రయయుశ్శీఘ్రవాజిభిః । సమానేతుం నరవ్యాఘ్రం విష్ణుమింద్రాజ్ఞయా యథా ॥ 5
 (సాంకాశ్యాం తే సమాగత్య దదృశుశ్చ కుశధ్వజమ్ । నృవేదయన్య ధావృత్తం జనకస్య చ చింతితమ్ ॥
 తద్వృత్తం నృపతిః శ్రుత్వా దూతశ్రేష్ఠైర్మహాబలైః ।)
 ఆజ్ఞయాఽథ నరేంద్రస్య ఆజగామ కుశధ్వజః । స దదర్శ మహాత్మానం జనకం ధర్మవత్సలమ్ ॥ 6
 సోఽభివాద్య శతానందం రాజానం చాపి ధార్మికమ్ । రాజార్థం పరమం దివ్యమ్ ఆసనం చాధ్యరోహత ॥
 ఉపవిష్టావుభౌ తౌ తు భ్రాతరావతితేజసౌ । ప్రేషయామాసతు ర్వీరౌ మంత్రిశ్రేష్ఠం సుదామనమ్ ॥ 8
 గచ్ఛ మంత్రిపతే శీఘ్రమ్ ఐక్ష్వాకుమమితప్రభమ్ । ఆత్మజైస్సహ దుర్ధర్షమ్ ఆనయస్వ సమంత్రిణమ్ ॥ 9
 ఔపకార్యం స గత్వా తు రఘూణాం కులవర్ధనమ్ । దదర్శ శిరసా చైనమ్ అభివాద్యేదమబ్రవీత్ ॥ 10
 అయోధ్యాధిపతే వీర వైదేహీ మిథిలాధిపః । స త్వాం ద్రష్టుం వ్యవసితః సోపాధ్యాయపురోహితమ్ ॥ 11
 మంత్రిశ్రేష్ఠవచః శ్రుత్వా రాజా సర్విగణస్తదా । సబంధురగమత్తత్ర జనకో యత్ర వర్తతే ॥ 12
 స రాజా మంత్రిసహితః సోపాధ్యాయస్సబాంధవః । వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠో వైదేహామిదమబ్రవీత్ ॥ 13
 విదితం తే మహారాజ ఇక్ష్వాకుకులదైవతమ్ । వక్తా సర్వేషు కృత్యేషు వసిష్ఠో భగవాన్పుషిః ॥ 14
 విశ్వామిత్రాభ్యనుజ్ఞాతః సహ సర్వైర్మహర్షిభిః । ఏష వక్ష్యతి ధర్మాత్మా వసిష్ఠో మే యథాక్రమమ్ ।
 ఏవముక్త్యా నరశ్రేష్ఠే రాజ్ఞాం మధ్యే మహాత్మనామ్ ॥ 15
 తూష్ఠీంభూతే దశరథే వసిష్ఠో భగవాన్పుషిః । ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞో వైదేహం సపురోధసమ్ ॥ 16
 అవ్యక్తప్రభవో బ్రహ్మ శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః । తస్మాన్మరీచిః సంజజ్ఞే మరీచేః కశ్యపస్సుతః ॥ 17
 వివస్వాన్ కశ్యపాజ్జజ్ఞే మనుర్వైవస్వతః స్మృతః । మనుః ప్రజాపతిః పూర్వమ్ ఇక్ష్వాకుస్తు మనోః సుతః ॥18
 తమిక్ష్వాకుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి పూర్వకమ్ । ఇక్ష్వాకోస్తు సుతశ్రీమాన్ కుక్షిరిత్యేవ విశ్రుతః ॥19
 కుక్షేరధాత్మజశ్రీమాన్ వికుక్షిరుదపద్యత । వికుక్షేస్తు మహాతేజాః బాణః పుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥ 20
 బాణస్య తు మహాతేజాః అనరణ్యః ప్రతాపవాన్ । అనరణ్యత్ పృథుర్జజ్ఞే త్రిశంకుస్తు పృథోస్సుతః ॥ 21
 త్రిశంకోరభవత్పుత్రో ధుంధుమారో మహాయశాః । (ధుంధుమారాన్మహా తేజాః యువనాశ్వో మహారథః ।)

యువనాశ్వసుతస్త్వాసీత్ మాంధాతా పృథివీపతిః ॥	22
మాంధాతుస్తు సుతశ్రీమాన్ సుసంధిరుదపద్యత । సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్ ॥	23
యశస్వీ ధ్రువసంధేస్తు భరతో నామ నామతః । భరతాత్తు మహాతేజాః అసితో నామ జాతవాన్ ॥	24
యస్యైతే ప్రతిరాజానః ఉదపద్యంత శత్రవః । హైహయాస్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః ॥	25
తాంస్తు స ప్రతియుద్ధ్యన్ వై యుద్ధే రాజా ప్రవాసితః । హిమవంతముపాగమ్య భృగుప్రవణేఽవసత్ ॥	
అసితోఽల్పబలో రాజా మంత్రిభిః సహితస్తదా । ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతమ్ ॥	27
ఏకా గర్భవినాశాయ సపత్న్యై సగరం దదౌ । తతశ్చైలవరం రమ్యం బభూవాభిరతో మునిః ॥	28
భార్గవశ్చవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః । తత్రైకా తు మహాభాగా భార్గవం దేవవర్చసమ్ ॥	29
వవందే పద్యుత్రాక్షీ కాంక్షంతీ సుతమాతృనః । తమృషిం సాభ్యుపాగమ్య కాళిందీ చాభ్యవాదయత్ ॥	30
స తామభ్యవదద్విప్రః పుత్రేఽపుం పుత్రజన్మని । తవ కుక్షౌ మహాభాగే సుపుత్ర స్సుమహాబలః ॥	31
మహావీర్యో మహాతేజాః అచిరాత్ సంజనిష్యతి । గరేణ సహితశ్రీమాన్ మా శుచః కమలేక్షణే ॥	32
(ఏవముక్తా మహాతేజాః అసితే స్వర్గతే సతి । విధాయ చేతో నృపతౌ విద్యుల్లేఖేవ సుప్రభా ॥)	
చ్యవనం తు నమస్కృత్య రాజపుత్రీ పతివ్రతా । పతిశోకాతురా తస్మాత్ పుత్రం దేవీ వ్యజాయత ॥	33
సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గర్భజిఘాంసయా । సహ తేన గరేణైవ జాతస్స సగరో-భవత్ ।	
సగరస్యాసమంజస్తు అసమంజాత్తథాంశుమాన్ ॥	34
దిలీపోఽంశుమతః పుత్రో దిలీపస్య భగీరథః । భగీరథాత్ కకుత్స్థశ్చ కకుత్స్థస్య రఘుస్సుతః ॥	35
రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః । కల్మాషపాదో హ్యభవత్ తస్మాజ్జాతస్తు శంఖణః ॥	36
సుదర్శనశృంఖణస్య అగ్నివర్ణస్సుదర్శనాత్ । శీఘ్రగస్త్వగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగస్య మరుస్సుతః ॥	37
మరోః ప్రశుశ్రుకస్త్వాసీత్ అంబరీషః ప్రశుశ్రుకాత్ । అంబరీషస్య పుత్రోఽభూత్ నహుషః పృథివీపతిః ।	
నహుషస్య యయాతిస్తు నాభాగస్తు యయాతిజః ॥	38
నాభాగస్య బభూవాణో అజాద్ధశరథోఽభవత్ । అస్మాద్ధశరథాజ్ఞాతౌ భ్రాతౌ రామలక్ష్మణౌ ॥	39
ఆదివంశవిశుద్ధానాం రాజ్ఞాం పరమధర్మిణామ్ । ఇక్ష్వాకుకులజాతానాం వీరాణాం సత్యవాదినామ్ ॥	40
రామలక్ష్మణయోరర్థే త్వత్సుతే వరయే నృప । సదృశాభ్యాం నరశ్రేష్ఠ సదృశే దాతుమర్హసి ॥	41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే దశరథవంశవర్ణనం నామ సప్తతితమస్సర్గః

అథ ఏకసప్తతితమః సర్గః (71) జనకకులవృత్తాంతః

ఏవం బ్రువాణం జనకః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః । శ్రోతుమర్హసి భద్రం తే కులం నః పరికీర్తితమ్ ॥	1
ప్రధానే హి మునిశ్రేష్ఠ కులం నిరవశేషతః । వక్తవ్యం కులజాతేన తన్నిబోధ మహామునే ॥	2
రాజాఽభూత్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః స్వేన కర్మణా । నిమిః పరమధర్మాత్మా సర్వసత్త్వవతాం వరః ॥	3
తస్య పుత్రో మిథిర్నామ మిథిలా యేన నిర్మితా । ప్రథమో జనకో నామ జనకాదవ్యుదావసుః ॥	4
ఉదావసోస్తు ధర్మాత్మా జాతో వై నందివర్ధనః । నందివర్ధనపుత్రస్తు సుకేతుర్నామ నామతః ॥	5
సుకేతోరపి ధర్మాత్మా దేవరాతో మహాబలః । దేవరాతస్య రాజర్షేః బృహద్రథ ఇతి స్మృతః ॥	6
బృహద్రథస్య శూరోఽభూత్ మహావీరః ప్రతాపవాన్ । మహావీరస్య ధృతిమాన్ సుధృతిస్సత్యవిక్రమః ॥	7
సుధృతేరపి ధర్మాత్మా దృష్టకేతుస్సుధార్మికః । దృష్టకేతోస్తు రాజర్షేః హర్యశ్వ ఇతి విశ్రుతః ॥	8

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

హర్యశ్వస్య మరుః పుత్రో మరోః పుత్రః ప్రతింధకః । ప్రతింధకస్య ధర్మాత్మా రాజా కీర్తిరథస్సుతః ॥ 9

పుత్రః కీర్తిరథస్యాపి దేవమీధ ఇతి స్మృతః । దేవమీధస్య విబుధో విబుధస్య మహీధ్రకః ॥ 10

మహీధ్రకసుతో రాజా కీర్తిరాతో మహాబలః । కీర్తిరాతస్య రాజర్షేః మహారోమా వ్యజాయత ॥ 11

మహారోష్ణస్తు ధర్మాత్మా స్వర్ణరోమా వ్యజాయత । స్వర్ణరోష్ణస్తు రాజర్షేః హ్రాస్వరోమా వ్యజాయత ॥ 12

తస్య పుత్రద్వయం జజ్ఞే ధర్మజ్ఞస్య మహాత్మనః । జ్యేష్ఠోఽహమనుజో బ్రాతా మమ వీరః కుశధ్వజః ॥ 13

మాం తు జ్యేష్ఠం పితా రాజ్యే సోఽభిషిచ్య నరాధిపః । కుశధ్వజం సమావేశ్య భారం మయి వనం గతః ॥

వృద్ధే పితరి స్వర్యాతే ధర్మేణ ధురమావహమ్ । బ్రాతరం దేవసంకాశం స్నేహాత్ పశ్యన్ కుశధ్వజమ్ ॥ 15

కన్యచిత్త్వధ కాలస్య సాంకాశ్యాదగమత్ పురాత్ । సుధన్వా వీర్యవాన్ రాజా మిథిలామవరోధకః ॥ 16

స చ మే ప్రేషయామాస శైవం ధనురనుత్తమమ్ । సీతా కన్యా చ పద్మాక్షీ మహ్యం వై దీయతా మితి ॥ 17

తస్యాప్రదానాద్బ్రహ్మార్షే యుద్ధమాసీన్మయా సహ । స హతోఽభిముఖో రాజా సుధన్వా తు మయా రణే ॥

నిహత్య తం మునిశ్రేష్ఠ సుధన్వానం నరాధిపమ్ । సాంకాశ్యే బ్రాతరం వీరమ్ అభ్యషించం కుశధ్వజమ్ ॥

కనీయానేష మే బ్రాతా అహం జ్యేష్ఠో మహామునే । దదామి పరమప్రీతో వధ్వా తే మునిపుంగవ ।

సీతాం రామాయ భద్రం తే ఊర్మిళాం లక్ష్మణాయ చ ॥ 20

వీర్యశుల్కాం మమ సుతాం సీతాం సురసుతోపమామ్ । ద్వితీయామూర్మిళాం చైవ త్రిర్దదామి న సంశయః ॥

(దదామి పరమప్రీతో వధ్వా తే రఘునందన)

రామలక్ష్మణయో రాజన్ గోదానం కారయస్వ హ । పితృకార్యం చ భద్రం తే తతో వైవాహికం కురు ॥ 22

మఖా హ్యద్య మహాబాహో తృతీయే దివసే ప్రభో । ఫల్గున్యాముత్తరే రాజన్ తస్మిన్ వైవాహికం కురు ।

రామలక్ష్మణయో రాజన్ దానం కార్యం సుఖోదయమ్ ॥ 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే జనకకులవృత్తాంతో నామ ఏకసప్తతితమస్కర్గః

అథ ద్విసప్తతితమః సర్గః (72) కన్యాదానం గోదానం చ

తముక్తవంతం వైదేహం విశ్వామిత్రో మహామునిః । ఉవాచ వచనం వీరం వసిష్ఠసహితో నృపమ్ ॥ 1

అచింత్యాన్యప్రమేయాని కులాని నరపుంగవ । ఇక్ష్వాకూణాం విదేహానాం నైషాం తులోఽస్తి కశ్చన ॥ 2

సదృశో ధర్మసంబంధః సదృశో రూపసంపదా । రామలక్ష్మణయో రాజన్ సీతా చోర్మిళయా సహ ॥ 3

వక్తవ్యం చ నరశ్రేష్ఠ శ్రూయతాం వచనం మమ । బ్రాతా యవీయాన్ ధర్మజ్ఞః ఏష రాజా కుశధ్వజః ॥ 4

అస్య ధర్మాత్మనో రాజన్ రూపేణాప్రతిమం భవి । సుతాద్వయం నరశ్రేష్ఠ పత్న్యర్థం వరయామహే ॥ 5

భరతస్య కుమారస్య శత్రుఘ్నస్య చ ధీమతః । వరయామస్సుతే రాజన్ తయోరర్థే మహాత్మనోః ॥ 6

పుత్రా దశరథస్యేమే రూపయౌవనశాలినః । లోకపాలోపమాస్సర్వే దేవతుల్యపరాక్రమాః ॥ 7

ఉభయోరపి రాజేంద్ర సంబంధేనానుబధ్యతామ్ । ఇక్ష్వాకోః కులమవ్యగ్రం భవతః పుణ్యకర్మణః ॥ 8

విశ్వామిత్రవచః శ్రుత్వా వసిష్ఠస్య మతే తథా । జనకః ప్రాంజలిర్వాక్యమ్ ఉవాచ మునిపుంగవౌ ॥ 9

కులం ధన్యమిదం మన్యే యేషాం నో మునిపుంగవౌ । సదృశం కులసంబంధం యదాజ్ఞాపయథః స్వయమ్ ॥

ఏవం భవతు భద్రం వః కుశధ్వజసుతే ఇమే । పత్న్యా భజేతాం సహితౌ శత్రుఘ్నభరతావుభౌ ॥ 11

ఏకాహ్ని రాజపుత్రీణాం చతస్యాణాం మహామునే । పాణీన్ గృహ్ణాంతు చత్వారో రాజపుత్రా మహాబలాః ॥

ఉత్తరే దివసే బ్రహ్మన్ ఫల్గున్భ్యాం మనీషిణః । వైవాహికం ప్రశంసంతి భగో యత్ర ప్రజాపతిః ॥ 13

బాలాకాండే సర్గ:- 73

ఏవముక్త్యా వచస్సౌమ్యం ప్రత్యుత్థాయ కృతాంజలిః । ఉభౌ మునివరౌ రాజా జనకో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 14
 పరో ధర్మః కృతో మహ్యం శిష్యోఽస్మి భవతోః సదా । ఇమాన్యాసనముఖ్యాని ఆసాతాం మునిపుంగవౌ ॥
 యథా దశరథస్యేయం తథాయోధ్యాపురీ మమ । ప్రభుత్వే నాస్తి సందేహో యథార్థం కర్తుమర్హథ ॥ 16
 తథా బ్రువతి వైదేహీ జనకే రఘునందనః । రాజా దశరథో హృష్టః ప్రత్యువాచ మహీపతిమ్ ॥ 17
 యువామసంఖ్యేయగుణౌ భ్రాతరౌ మిథిలేశ్వరౌ । ఋషయో రాజసంఘాశ్చ భవద్భ్రామభిపూజితాః ॥ 18
 స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే గమిష్యామి స్వమాలయమ్ । శ్రాద్ధకర్మాణి సర్వాణి విధాన్యామితి చాబ్రవీత్ ॥ 19
 తమాపుష్ట్యా నరపతిం రాజా దశరథస్తదా । మునీంద్రౌ తౌ పురస్కృత్య జగామాశు మహాయశాః ॥ 20
 స గత్వా నిలయం రాజా శ్రాద్ధం కృత్వా విధానతః । ప్రభాతే కాల్యముత్థాయ చక్రే గోదానముత్తమమ్ ॥ 21
 గవాం శతసహస్రాణి బ్రాహ్మణేభ్యో నరాధిపః । ఏకైకశో దదౌ రాజా పుత్రానుద్దిశ్య ధర్మతః ॥ 22
 సువర్ణశృంగాస్సంపన్నాః సవత్సాః కాంస్యదోహనాః । గవాం శతసహస్రాణి చత్వారి పురుషర్షభః ॥ 23
 విత్తమన్యచ్చ సుబహు ద్విజేభ్యో రఘునందనః । దదౌ గోదానముద్దిశ్య పుత్రాణాం పుత్రవత్సలః ॥ 24
 స సుతైః కృతగోదానైః వృతస్తు నృపతిస్తదా । లోకపాలైరివాభాతి వృతః సౌమ్యః ప్రజాపతిః ॥ 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే కన్యాదానం గోదానం చ నామ ద్విసప్తతితమస్సర్గః

అథ త్రిసప్తతితమః సర్గః (73) సీతారామ వివాహః

యస్మింస్తు దివసే రాజా చక్రే గోదానముత్తమమ్ । తస్మింస్తు దివసే శూరో యుధాజిత్ సముపేయివాన్ ॥ 1
 పుత్రః కేకయరాజస్య సాక్షాద్భరతమాతులః । దృష్ట్వా పృష్ట్వా చ కుశలం రాజానమిదమబ్రవీత్ ॥ 2
 కేకయాధిపతీ రాజా స్నేహాత్ కుశలమబ్రవీత్ । యేషాం కుశలకామోఽసి తేషాం సంప్రత్యనామయమ్ ॥ 3
 స్వసీయం మమ రాజేంద్ర ద్రష్టుకామో మహీపతిః । తదర్థముపయాతోఽహమ్ అయోధ్యాం రఘునందన ॥
 శ్రుత్వా త్వహమయోధ్యాయాం వివాహార్థం తవాత్మజాన్ । మిథిలాముపయాతాంస్తు త్వయా సహ మహీపతే ॥
 త్వరయాఽభ్యుపయాతోఽహం ద్రష్టుకామః స్వసుస్సుతమ్ । అథ రాజా దశరథః ప్రియాతిథిముపస్థితమ్ ॥
 దృష్ట్వా పరమసత్వారైః పూజార్థం సమపూజయత్ । తతస్తాముషితో రాత్రిం సహ పుత్రైర్మహాత్మభిః ॥ 7
 ప్రభాతే పునరుత్థాయ కృత్వా కర్మాణి కర్మవిత్ । ఋషీంస్తదా పురస్కృత్య యజ్జువాటముపాగమత్ ॥ 8
 యుక్తే ముహూర్తే విజయే సర్వాభరణభూషితైః । భ్రాతృభిః సహితో రామః కృతకౌతుకమంగళః ॥ 9
 వసిష్ఠం పురతః కృత్వా మహర్షీనపరానపి । (పితుస్సమిపమాశ్రిత్య తస్థౌ భ్రాతృభిరావృతః ।)
 వసిష్ఠో భగవానేత్య వైదేహమిదమబ్రవీత్ ॥ 10
 రాజా దశరథో రాజన్ కృతకౌతుకమంగళైః । పుత్రైర్నరవరశ్రేష్ఠ దాతారమభికాంక్షతే ॥ 11
 దాతృప్రతిగ్రహీతృభ్యాం సర్వార్థాః ప్రభవంతి హి । స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ కృత్వా వైవాహ్యముత్తమమ్ ॥ 12
 ఇత్యుక్తః పరమోదారో వసిష్ఠేన మహాత్మనా । ప్రత్యువాచ మహాతేజాః వాక్యం పరమధర్మవిత్ ॥ 13
 కః స్థితః ప్రతిహారో మే కస్యాజ్ఞా సంప్రతీక్ష్వతే । స్వగృహే కో విచారోఽస్తి యథా రాజ్యమిదం తవ ॥ 14
 కృతకౌతుకసర్వస్వాః వేదిమూలముపాగతాః । మమ కన్యా మునిశ్రేష్ఠ దీప్తా వహ్నిరివార్చిషః ॥ 15
 సజ్జోఽహం త్వత్ప్రతీక్షోఽస్మి వేద్యామస్యాం ప్రతిష్ఠితః । అవిఘ్నం కురుతాం రాజన్ కిమర్థమవలంబతే ॥
 తద్వాక్యం జనకేనోక్తం శ్రుత్వా దశరథస్తదా । ప్రవేశయామాస సుతాన్ సర్వాన్పుషిగణానపి ॥ 17
 తతో రాజా విదేహానాం వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ । కారయస్వ ఋషే సర్వమ్ ఋషిభిః సహ ధార్మిక ॥ 18

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

రామస్య లోకరామస్య క్రియాం వైవాహికీం విభో । తథేత్యుక్త్వా తు జనకం వసిష్ఠో భగవాన్పుషిః ॥ 19
 విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య శతానందం చ ధార్మికమ్ । ప్రపామధ్యే తు విధివత్ వేదిం కృత్వా మహాతపాః ॥
 అలంచకార తాం వేదిం గంధపుష్పైస్సమంతతః । సువర్ణపాలికాభిశ్చ చిద్రకుంబైశ్చ సాంకురైః ॥ 21
 అంకురాఙ్ఘ్రైశ్చరావైశ్చ ధూపపాత్రైస్సధూపకైః । శంఖపాత్రైః స్రువైః స్రుగ్భిః పాత్రైరర్ఘాభిపూరితైః ॥ 22
 లాజపూర్ణైశ్చ పాత్రీభిః అక్షతైరభిసంస్కృతైః । దర్భైస్సమైస్సమాస్తీర్య విధివన్మంత్రపూర్వకమ్ ॥ 23
 అగ్నిమాదాయ వేద్యాం తు విధిమంత్రపురస్కృతమ్ । జుహోవాగ్నౌ మహాతేజాః వసిష్ఠో భగవాన్పుషిః ॥ 24
 తతస్సీతాం సమానీయ సర్వాభరణభూషితామ్ । సమక్షమగ్నేస్సంస్థాప్య రాఘవాభిముఖే తదా ॥ 25
 అబ్రవీజ్జనకో రాజా కౌసల్యానందవర్ధనమ్ ।

“ఇయం సీతా” అను శ్లోకము చదువుటకు పూర్వము విశేషమైనభగవదారాధన చేయవలెను. వీలుకానిచో గంధాదులనైనా సమర్పింపవలెను.

ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మచరీ తవ । ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా
 పతివ్రతా మహాభాగా ఛాయేవానుగతా సదా ॥ 27
 ఇత్యుక్త్వా ప్రాక్షిపద్రాజా మంత్రపూతం జలం తదా । సాధు సాధ్యితి దేవానామ్ ఋషీణాం వదతాం తదా ॥
 దేవదుందుభినిర్ఘోషః పుష్పవర్షో మహానభూత్ । ఏవం దత్త్వా తదా సీతాం మంత్రోదకపురస్కృతామ్ ॥ 29
 అబ్రవీజ్జనకో రాజా హర్షేణాభిపరిప్లుతః । లక్ష్మణాగచ్ఛ భద్రం తే ఊర్మిళాముద్యతాం మయా ॥ 30
 ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్వ మా భూత్ కాలస్య పర్యయః । తమేవముక్త్వా జనకో భరతం చాభ్యభాషత ॥ 31
 గృహాణ పాణిం మాండవ్యాః పాణినా రఘునందన । శత్రుఘ్నం చాపి ధర్మాత్మా అబ్రవీజ్జనకేశ్వరః ॥ 32
 శ్రుతకీర్త్యా మహాబాహౌ పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా । సర్వే భవంతః సౌమ్యాశ్చ సర్వే సుచరితవ్రతాః ॥ 33
 పత్నీభిస్సంతు కాకుత్స్థాః మాభూత్ కాలస్య పర్యయః । జనకస్య వచః శ్రుత్వా పాణీన్ పాణిభిరస్పృశన్ ॥
 చత్వారస్తే చతస్రూణాం వసిష్ఠస్య మతే స్థితాః । అగ్నిం ప్రదక్షిణీకృత్య వేదిం రాజానమేవ చ ॥ 35
 ఋషీంశ్చైవ మహాత్మానః సభార్యా రఘుసత్తమాః । యథోక్తేన తదా చక్రః వివాహం విధిపూర్వకమ్ ॥ 36
 (కాకుత్స్థస్త్తు గృహ్ణీతేషు లలితేషు చ పాణిషు ।)
 పుష్పవృష్టిర్మహాత్మాసీత్ అంతరిక్షాత్ సుభాస్వరా । దివ్యదుందుభినిర్ఘోషైః గీతవాదిత్రనిస్వనైః ॥ 37
 నన్మతుశ్చాప్సరస్సంఘాః గంధర్వాశ్చ జగుః కలమ్ । వివాహే రఘుముఖ్యానాం తదద్భుతమదృశ్యత ॥ 38
 ఈదృశే వర్తమానే తు తూర్యోద్ఘోషనినాదితే । త్రిరగ్నిం తే పరిక్రమ్య ఊహుర్భార్యా మహాజనః ॥ 39
 అథోపకార్యాం జగ్ముస్తే సభార్యా రఘునందనాః । రాజా-ప్యనుయయౌ పశ్యన్ సర్వసంఘస్సబాంధవః ॥ 40

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే సీతారామ వివాహౌ నామ త్రిసప్తతితమస్సర్గః

అథ చతుస్సప్తతితమః సర్గః (74) పరశురామాగమనమ్

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విశ్వామిత్రో మహామునిః । ఆపృష్ట్యా తౌ చ రాజానౌ జగామోత్తరపర్వతమ్ ॥ 1
 (ఆశీర్షిః పూరయిత్వా చ కుమారాంశ్చ సరాఘవాన్ ।) విశ్వామిత్రే గతే రాజా వైదేహం మిథిలాధిపమ్ ।
 ఆపృష్ట్యా-థ జగమాశు రాజా దశరథః పురీమ్ ॥ 2
 గచ్ఛంతం తం తు రాజానమ్ అన్వగచ్ఛన్నరాధిపః । అథ రాజా విదేహానాం దదౌ కన్యాధనం బహు ॥ 3
 గవాం శతసహస్రాణి బహూని మిథిలేశ్వరః । కంబళానాం చ ముఖ్యానాం క్షౌమకోట్యంబరాణి చ ॥ 4

బాలాకాండే సర్గ:- 75

హస్త్యశ్వరధపాదాతం దివ్యరూపం స్వలంకృతమ్ । దదౌ కన్యాపితా తాసాం దాసీదాసమనుత్తమమ్ ॥ 5
 హిరణ్యస్య సువర్ణస్య ముక్తానాం విద్రుమస్య చ । దదౌ పరమసంహృష్టః కన్యాధనమనుత్తమమ్ ॥ 6
 దత్త్వా బహుధనం రాజా సమనుజ్ఞాప్య పార్థివమ్ । ప్రవివేశ స్వనిలయం మిథిలాం మిథిలేశ్వరః ॥ 7
 రాజా-ప్యయోధ్యాధిపతిః సహ పుత్రైర్మహాత్మభిః । ఋషీన్ సర్వాన్ పురస్కృత్య జగామ సబలానుగః ॥ 8
 గచ్ఛంతం తం నరవ్యాఘ్రం సర్షిసంఘం సరాఘవమ్ । ఘోరాః స్మ పక్షిణో వాచో వ్యాహరంతి తతస్తతః ॥
 భౌమాశ్చైవ మృగాస్సర్వే గచ్ఛంతి స్మ ప్రదక్షిణమ్ । తాన్ దృష్ట్వా రాజశార్దూలో వసిష్ఠం పర్యపృచ్ఛత ॥ 10
 అసౌమ్యాః పక్షిణో ఘోరాః మృగాశ్చాపి ప్రదక్షిణాః । కిమిదం హృదయోత్కంపి మనో మమ విషీదతి ॥ 11
 రాజ్ఞో దశరథస్యైతత్ శ్రుత్వా వాక్యం మహానృషిః । ఉవాచ మధురాం వాణీం శ్రూయతామస్య యత్ఫలమ్ ॥
 ఉపస్థితం భయం ఘోరం దివ్యం పక్షిముఖాచ్ఛ్చుతమ్ । మృగాః ప్రశమయంత్యేతే సంతాపస్త్యజ్యతామయమ్ ॥
 తేషాం సంవదతాం తత్ర వాయుఃప్రాదుర్బభూవ హ । కంపయన్ పృథివీంసర్వాం పాతయంశ్చ ద్రుమాన్ శుభాన్ ॥
 తమసా సంవృతస్సూర్యః సర్వా న ప్రబభుర్దిశః । భస్మనా చావృతం సర్వం సంమూఢమివ తద్భలమ్ ॥ 15
 వసిష్ఠశ్చర్షయశ్చాన్యే రాజా చ ససుతస్తదా । సంసంజ్ఞా ఇవ తత్రాసన్ సర్వమన్యద్విచేతనమ్ ॥ 16
 తస్మింస్తమసి ఘోరే తు భగ్నచ్ఛన్నేవ సా చమూః । దదర్శ భీమసంకాశం జటామండలధారిణమ్ ॥ 17
 భార్గవం జామదగ్న్యం తం రాజరాజవిమర్దినమ్ । కైలాసమివ దుర్ధర్షం కాలాగ్నిమివ దుస్సహమ్ ॥ 18
 జ్వలంతమివ తేజోభిః దుర్నిరీక్ష్వం పృథగ్జనైః । స్కంధే చాసజ్య పరశుం ధనుర్విద్యుద్గణోపమమ్ ॥ 19
 ప్రగృహ్య శరముఖ్యం చ త్రిపురఘ్నం యథా శివమ్ । తం దృష్ట్వా భీమసంకాశం జ్వలంతమివ పావకమ్ ॥
 వసిష్ఠప్రముఖా విప్రాః జపహోమపరాయణాః । సంగతా మునయస్సర్వే సంజజల్పరథో మిథః ।
 కచ్చిత్పితృవధామర్షీ క్షత్రం నోత్సాదయిష్యతి ॥ 21
 పూర్వం క్షత్రవధం కృత్వా గతమన్యర్గతజ్వరః । క్షత్రస్యోత్సాదనం భూయో న ఖల్వస్య చికిర్షితమ్ ॥ 22
 ఏవముక్త్వా-ర్ష్యమాదాయ భార్గవం భీమదర్శనమ్ । ఋషయో రామ రామేతి వచో మధురమబ్రువన్ ॥ 23
 ప్రతిగృహ్య తు తాం పూజామ్ ఋషిదత్తాం ప్రతాపవాన్ । రామం దాశరథింరామో జామదగ్న్వో-భ్యభాషత ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే పరశురామాగమనం నామ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః

అథ పంచసప్తతితమః సర్గః (75) పరశురామేణ శివధనుర్వృత్తాంతకథనమ్

రామ దాశరథే రామ వీర్యం తే శ్రూయతే-ద్భుతమ్ । ధనుషో భేదనం చైవ నిఖిలేన మయా శ్రుతమ్ ॥ 1
 తదద్భుతమచింత్యం చ భేదనం ధనుషస్త్వయా । తచ్ఛ్రుత్వా-హమనుప్రాప్తో ధనుర్ఘోషోపరం శుభమ్ ॥ 2
 తదిదం ఘోరసంకాశం జామదగ్న్యం మహద్ధనుః । పూరయస్వ శరేణైవ స్వబలం దర్శయస్వ చ ॥ 3
 తదహం తే బలం దృష్ట్వా ధనుషో-స్య ప్రపూరణే । ద్వంద్వయుద్ధం ప్రదాస్యామి వీర్యశ్లాఘ్యస్య రాఘవ ॥ 4
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథస్తదా । విషణ్ణవదనో దీనః ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 5
 క్షత్రరోషాత్ ప్రశాంతస్త్వం బ్రాహ్మణశ్చ మహాయశాః । బాలానాం మమ పుత్రాణామ్ అభయం దాతు మర్హసి ॥
 భార్గవాణాం కులే జాతః స్వాధ్యాయవ్రతశాలినామ్ । సహస్రాక్షే ప్రతిజ్ఞాయ శస్త్రం నిక్షిప్తవాససి ॥ 7
 స త్వం ధర్మపరో భూత్వా కాశ్యపాయ వసుంధరామ్ । దత్త్వా వనముపాగమ్య మహేంద్రకృతకేతనః ॥ 8
 మమ సర్వవినాశాయ సంప్రాప్తస్త్వం మహామునే । న చైకస్మిన్ హతే రామే సర్వే జీవామహే వయమ్ ॥ 9
 బ్రువత్యేవం దశరథే జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్ । అనాదృత్యైవ తద్వాక్యం రామమేవాభ్యభాషత ॥ 10

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- ఇమే ద్వే ధనుషీ శ్రేష్ఠే దివ్యే లోకాభివిశ్రుతే । దృఢే బలవతీ ముఖ్యే సుకృతే విశ్వకర్మణా ॥ 11
- అతిస్పృష్టం సురైరేకం త్ర్యంబకాయ యుయుత్సవే । త్రిపురఘ్నం నరశ్రేష్ఠ భగ్నం కాకుత్స్థ యత్త్వయా ॥ 12
- (ఇదం ద్వితీయం దుర్ధర్షం విష్ణోర్ధతం సురోత్తమైః ।)
- తదిదం వైష్ణవం రామ ధనుః పరమభాస్వరమ్ । సమానసారం కాకుత్స్థ రౌద్రేణ ధనుషా త్విదమ్ ॥ 13
- తదా తు దేవతాస్సర్వాః పృచ్ఛంతి స్మ పితామహమ్ । శితికంఠస్య విష్ణోశ్చ బలాబలనిరీక్షయా ॥ 14
- అభిప్రాయం తు విజ్ఞాయ దేవతానాం పితామహః । విరోధం జనయామాస తయోస్సత్యవతాం వరః ॥ 15
- విరోధే చ మహద్భయమ్ అభవద్రోమహర్షణమ్ । శితికంఠస్య విష్ణోశ్చ పరస్పరజిగీషుణోః ॥ 16
- తదా తు జృంభితం శైవం ధనుర్భీమపరాక్రమమ్ । హుంకారేణ మహాదేవః స్తంభితో-ధ త్రిలోచనః ॥ 17
- దేవైస్తదా సమాగమ్య సర్షిసంఘైస్సచారణైః । యాచితౌ ప్రశమం తత్ర జగ్ముతుస్తౌ సురోత్తమౌ ॥ 18
- జృంభితం తద్ధనుర్బుష్ట్యా శైవం విష్ణుపరాక్రమైః । అధికం మేనిరే విష్ణుం దేవాస్సర్షిగణాస్తదా ॥ 19
- ధనూ రుద్రస్తు సంక్రుద్ధో విదేహేషు మహాయశాః । దేవరాతస్య రాజర్షేః దదౌ హస్తే ససాయకమ్ ॥ 20
- ఇదం చ వైష్ణవం రామ ధనుః పరపురంజయమ్ । ఋచీకే భార్గవే ప్రాదాత్ విష్ణుః సన్న్యాసముత్తమమ్ ॥
- ఋచీకస్తు మహాతేజాః పుత్రస్యాప్రతికర్మణః । పితుర్మమ దదౌ దివ్యం జమదగ్నీర్మహాత్మనః ॥ 22
- స్యస్తశస్త్రే పితరి మే తపోబలసమన్వితే । అర్జునో విదధే మృత్యుం ప్రాకృతాం బుద్ధిమాస్థితః ॥ 23
- వధమప్రతిరూపం తు పితుశ్శ్రుత్వా సుదారుణమ్ । క్షత్రముత్సాదయన్ రోషాత్ జాతం జాతమనేకశః ॥ 24
- పుథివీం చాఖిలాం ప్రాప్య కాశ్యపాయ మహాత్మనే । యజ్ఞస్యాంతే తదా రామ దక్షిణాం పుణ్యకర్మణే ॥ 25
- దత్త్వా మహేంద్రనిలయః తపోబలసమన్వితః । (స్థితోఽస్మి తస్మింస్తప్యన్వై సుసుఖం సురసేవితే ।
- అద్య తూత్తమవీర్యేణ త్వయా రామ మహాబల ॥) శ్రుతవాన్ ధనుషో భేదం విస్మితానాం నభః స్థలే ।
- భాషతాం దేవసంఘానాం తతోఽహం ద్రుతమాగతః ॥ 26
- తదిదం వైష్ణవం రామ పితృపైతామహం మహత్ । క్షత్రధర్మం పురస్కృత్య గృహీష్ట్య ధనురుత్తమమ్ ॥ 27
- యోజయస్య ధనుశ్రేష్ఠే శరం పరపురంజయమ్ । యది శక్నోషి కాకుత్స్థ ద్వంద్వం దాన్యామి తే తతః ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే పరశురామేణ శివధనుర్భుతాంతకథనం నామ
పంచసప్తతితమః సర్గః

అథ షట్సప్తతితమః సర్గః (76) జామదగ్న్యపరాజయః

- శ్రుత్వా చ జామదగ్న్యస్య వాక్యం దాశరథిస్తదా । గౌరవాద్యంత్రితకథః పితూ రామమథాబ్రవీత్ ॥ 1
- శ్రుతవానస్మి యత్కర్మ కృతవానసి భార్గవ । అనురుంధ్యామహే బ్రహ్మాన్ పితురాన్మణ్యమాస్థితః ॥ 2
- వీర్యహీనమివాశక్తం క్షత్రధర్మేణ భార్గవ । అవజానాసి మే తేజః పశ్య మేఽద్య పరాక్రమమ్ ॥ 3
- ఇత్యుక్త్వా రాఘవః క్రుద్ధో భార్గవస్య శరాసనమ్ । శరం చ ప్రతిజగ్రాహ హస్తాల్లఘుపరాక్రమః ॥ 4
- ఆరోప్య సధనూ రామః శరం సజ్యం చకార హ । జామదగ్న్యం తతో రామం రామః క్రుద్ధో-బ్రవీద్వచః ॥
- బ్రాహ్మణోఽసీతి పూజ్యో మే విశ్వామిత్రకృతేన చ । తస్మాచ్ఛక్తో న తేరామ మోక్షం ప్రాణహరం శరమ్ ॥ 6
- ఇమాం పాదగతిం రామ తపోబలసమార్జితామ్ । లోకానపత్రిమాన్ వా తే హనిష్యామి యదిచ్ఛసి ॥ 7
- న హ్యాయం వైష్ణవో దివ్యః శరః పరపురంజయః । మోఘః పతతి వీర్యేణ బలదర్పవినాశనః ॥ 8
- వరాయుధధరం రామం ద్రష్టుం సర్షిగణాస్సూరాః । పితామహం పురస్కృత్య సమేతాస్తత్ర సంఘశః ॥ 9

బాలాకాండే సర్గ:- 77

గంధర్వాపురసశ్చైవ సిద్ధచారణకిన్నరాః । యక్షరాక్షసనాగాశ్చ తద్ద్రష్టుం మహదద్భుతమ్ ॥ 10
 జడీకృతే తదా లోకే రామే వరధనుర్ధరే । నిర్వీర్యో జామదగ్న్యోఽసౌ రామో రామముదైక్షత ॥ 11
 తేజోఽభిహతవీర్యత్వాత్ జామదగ్న్యో జడీకృతః । రామం కమలపత్రాక్షం మందం మందమువాచ హ ॥12
 కాశ్యపాయ మయా దత్తా యదా పూర్వం వసుంధరావిషయే మే న వస్తవ్యమ్ ఇతి మాం కాశ్యపోఽబ్రవీత్॥
 సో-హం గురువచః కుర్వన్ పృథివ్యాం న వసే నిశామ్కృతాప్రతిజ్ఞా కాకుత్స్థ కృతా భూః కాశ్యపస్య హి॥
 తదిమాం త్వం గతిం వీర హంతుం నార్హసి రాఘవ ।మనోజవం గమిష్యామి మహేంద్రం పర్వతోత్తమమ్ ॥
 లోకాస్త్వప్రతిమా రామ నిర్జితాస్తపసా మయా । జహి తాన్ శరముఖ్యేన మాభూత్ కాలస్య పర్యయః ॥ 16
 అక్షయం మధుహంతారం జానామి త్వాం సురేశ్వరమ్ ।ధనుషోఽస్య పరామర్శాత్ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప॥
 ఏతే సురగణాస్సర్వే నిరీక్షంతే సమాగతాః । త్వామప్రతిమకర్మాణమ్ అప్రతిద్వంద్వమాహవే ॥ 18
 న చేయం మమ కాకుత్స్థ ప్రీడా భవతుమర్హతి । త్వయా త్రైలోక్యనాథేన యదహం విముఖీకృతః ॥ 19
 శరమప్రతిమం రామ మోక్తుమర్హసి సువ్రత । శరమోక్షే గమిష్యామి మహేంద్రం పర్వతోత్తమమ్ ॥ 20
 తథా బ్రువతి రామే తు జామదగ్న్యే ప్రతాపవాన్ । రామో దాశరథిశ్రీమాన్ చిక్షేప శరముత్తమమ్ ॥ 21
 స హతాన్ దృశ్య రామేణ స్వాన్ లోకాంస్తపసార్జితాన్ ।జామదగ్న్యో జగామాశు మహేంద్రం పర్వతోత్తమమ్॥
 తతో వితిమిరాస్సర్వా దిశశ్చోపదిశస్తథా । సురాస్సర్షిగణా రామం ప్రశశంసురుదాయుధమ్ ॥ 23
 రామం దాశరథిం రామో జామదగ్న్యః ప్రశస్య చ । తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా జగామాత్మగతిం ప్రభుః ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే జామదగ్న్యపరాజయో నామ షట్పత్తితమస్సర్గః

అథ సప్తసప్తతితమః సర్గః (77) దశరథాదీనామయోధ్యాగమనమ్

గతే రామే ప్రశాంతాత్మా రామో దాశరథిర్ధనుః । వరుణాయాప్రమేయాయ దదౌ హస్తే ససాయకమ్ ॥ 1
 అభివాద్య తతో రామో వసిష్ఠప్రముఖాన్మషీన్ । పితరం విహ్వలం దృష్ట్వా ప్రోవాచ రఘునందనః ॥ 2
 జామదగ్న్యో గతో రామః ప్రయాతు చతురంగిణీ ।అయోధ్యాభిముఖీ సేనా త్వయా నాథేన పాలితా ॥ 3
 (సందిశస్వ మహారాజ సేనాం త్వచ్ఛాసనే స్థితామ్ । శాసనం కాంక్షతే సేనా చాతకాళిర్జలం యథా ॥)
 రామస్య వచనం శ్రుత్వా రాజా దశరథస్సుతమ్ ।బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య మూర్ధ్ని చామ్రూయ రాఘవమ్॥
 గతో రామ ఇతి శ్రుత్వా హృష్టః ప్రముదితో నృపః । పునర్జాతం తదా మేనే పుత్రమాత్మానమేవ చ ॥ 5
 చోదయామాస తాం సేనాం జగామాశు తతః పురీమ్ ।పతాకాధ్వజినీం రమ్యాం తూర్యోద్ఘుష్టనినాదితామ్ ॥
 సిక్తరాజపథాం రమ్యాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరామ్ । రాజప్రవేశసుముఖైః పౌరైర్మంగళవాదిభిః ॥ 7
 సంపూర్ణాం ప్రావిశద్రాజా జనౌఘైస్సమలంకృతామ్ । పౌరైః ప్రత్యుద్గతో దూరం ద్విజైశ్చ పురవాసిభిః ॥ 8
 పుత్రైరనుగతః శ్రీమాన్ శ్రీమద్భిశ్చ మహాయశాః । ప్రవివేశ గృహం రాజా హిమవత్సదృశం పునః ॥ 9
 ననంద సజనో రాజా గృహే కామైస్సుపూజితః । కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయీ చ సుమధ్యమా ॥ 10
 వధూప్రతిగ్రహే యుక్తాః యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ।తతస్సీతాం మహాభాగామ్ ఊర్మిళాం చ యశస్వినీమ్ ॥
 కుశధ్వజసుతే చోభే జగృహుర్నృపపత్నయః । మంగళాలాపనైశ్చైవ శోభితాః క్షౌమవాససః ॥ 12
 దేవతాయతనాన్యాశు సర్వాస్తాః ప్రత్యపూజయన్ । అభివాద్యాభివాద్యాంశ్చ సర్వా రాజసుతాస్తదా ॥ 13
 (స్వం స్వం గృహమథాసాద్య కుబేరభవనోపమమ్ । గోభిర్ధనైశ్చ ధాన్యైశ్చ తర్పయిత్వా ద్విజోత్తమాన్ ॥)
 రేమిరే ముదితాస్సర్వాః భర్తృభిస్సహితా రహః । కుమారాశ్చ మహాత్మానో వీర్యేణాప్రతిమా భువి ॥ 14

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- కృతదారాః కృతాస్త్రాశ్చ సధనాస్ససుహృజ్జనాః । శుశ్రూషమాణాః పితరం వర్తయంతి నరర్షభాః ॥ 15
- (కాలే కాలే తు నీతిజ్ఞాః తోషయంతో గురుం గుణైః ।) కన్యచిత్త్వథ కాలస్య రాజా దశరథస్సుతమ్ ।
భరతం కైకయాపుత్రమ్ అబ్రవీద్రఘనందనః ॥ 16
- అయం కేకయరాజస్య పుత్రో వసతి పుత్రక । త్వాం నేతుమాగతో వీర యుధాజిన్మాతులస్తవ ॥ 17
- ప్రార్థితస్తేన ధర్మజ్ఞ మిథిలాయామహం తథా । ఋషిమధ్యే తు తస్య త్వం ప్రీతం కర్తుమిహోర్హసి ॥ 18
- శ్రుత్వా దశరథస్యైతద్భరతః కైకయాసుతః । (అభివాద్య గురుం రామం పరిష్వజ్య చ లక్ష్మణమ్ ।)
గమనాయాభిచక్రామ శత్రుఘ్నసహితస్తదా ॥ 19
- ఆపృచ్ఛ్య పితరం శూరో రామం చాక్లిష్టకారిణమ్ । మాతృశ్చాపి నరశ్రేష్ఠః శత్రుఘ్నసహితో యయౌ ॥ 20
- గతే తు భరతే రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । పితరం దేవసంకాశం పూజయామాసతుస్తదా ॥ 21
- పితురాజ్ఞాం పురస్కృత్య పౌరకార్యాణి సర్వశః । చకార రామో ధర్మాత్మా ప్రియాణి చ హితాని చ ॥ 22
- మాతృభ్యో మాతృకార్యాణి కృత్వా పరమయంత్రితః । గురూణాం గురుకార్యాణి కాలే కాలే-న్వవైక్షత ॥ 23
- ఏవం దశరథః ప్రీతో బ్రాహ్మణా నైగమాస్తదా । రామస్య శీలవృత్తేన సర్వే విషయవాసినః ॥ 23
- తేషామతియశా లోకే రామస్సత్యపరాక్రమః । స్వయంభూరివ భూతానాం బభూవ గుణవత్తరః ॥ 24
- రామస్తు సీతయా సార్థం విజహార బహూన్పతూన్ । మనస్వీ తద్గతస్తస్య నిత్యం హృది సమర్పితః ॥ 25
- ప్రియా తు సీతా రామస్య దారాః పితృకృతా ఇతి । గుణాద్రూపగుణాచ్ఛాపి ప్రీతిర్భూయోఽభ్యవర్ధత ॥ 26
- తస్యాశ్చ భర్తా ద్విగుణం హృదయే పరివర్తతే । అంతర్జాతమపి వ్యక్తమ్ ఆఖ్యాతి హృదయం హృదా ॥ 27
- తస్య భూయో విశేషేణ మైథిలీ జనకాత్మజా । దేవతాభిస్సమా రూపే సీతా శ్రీరివ రూపిణీ ॥ 28
- తయా స రాజర్షిసుతోఽభిరామయా సమేయివానుత్తమరాజకన్యయా ।
అతీవ రామశ్చుశుభేఽతికామయా విభుః శ్రియా విష్ణురివామరేశ్వరః ॥ 29
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే దశరథాదీనామయోధ్యాగమనం నామ సప్తసప్తతితమస్కర్ణః

బాలకాండః సమాప్తః

బాలాకాండే సర్గ;

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అస్మద్గురుభ్యో నమః

శ్రీ యాదగిరి లక్ష్మీ నృసింహ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ సీతాహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర స్వామినే నమః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అయోధ్యాకాండః

అథ ప్రథమః సర్గః (1) రామగుణవర్ణనమ్

- గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన తదానఘః । శత్రుఘ్నో నిత్యశత్రుఘ్నో నీతః ప్రీతిపురస్కృతః ॥ 1
- స తత్ర న్యవసద్భ్రాత్రా సహ సత్కారసత్కృతః । మాతులేనాశ్వుపతినా పుత్రస్నేహేన లాలితః ॥ 2
- తత్రాపి నివసంతౌ తౌ తర్హమాణౌ చ కామతః । భ్రాతరౌ స్మరతాం వీరౌ వృద్ధం దశరథం నృపమ్ ॥ 3
- రాజాఽపి తౌ మహాతేజాః సస్మార ప్రోషితౌ సుతౌ । ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ మహేంద్రవరుణోపమౌ ॥ 4
- సర్వ ఏవ తు తస్యేష్టాః చత్వారః పురుషర్షభాః । స్వశరీరాద్వినిర్భ్రుతాః చత్వార ఇవ బాహవః ॥ 5
- తేషామపి మహాతేజాః రామో రతికరః పితుః । స్వయంభూరివ భూతానాం బభూవ గుణవత్తరః ॥ 6
- స హి దేవైరుదీర్ఘస్య రావణస్య వధార్థిభిః । అర్థితో మానుషే లోకే జజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః ॥ 7
- కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా । యథా వరేణ దేవానామ్ అదితిర్వజ్రపాణినా ॥ 8
- స హి రూపోపపన్నశ్చ వీర్యవాననసూయకః । భూమావనుపమః సూనుః గుణైర్దశరథోపమః ॥ 9
- స చ నిత్యం ప్రశాంతాత్మా మృదుపూర్వం తు భాషతేఽఉచ్యమానో ఽపి పరుషం నోత్తరంప్రతిపద్యతే ॥
- కథంచిదుపకారేణ కృతేనైకేన తుష్యతి । న స్మరత్యపకారాణాం శతమప్యోత్మవత్తయా ॥ 11
- శీలవృద్ధైర్జ్ఞానవృద్ధైః వయోవృద్ధైశ్చ సజ్జనైః । కథయన్తాస్త వై నిత్యమ్ అస్త్రయోగ్యాంతరేష్యపి ॥ 12
- బుద్ధిమాన్ మధురాభాషీ పూర్వభాషీ ప్రియంవదః । వీర్యవాన్ చ వీర్యేణ మహతా స్వేన విస్మితః ॥ 13
- న చాన్యతకథో విద్వాన్ వృద్ధానాం ప్రతిపూజకః । అనురక్తః ప్రజాభిశ్చ ప్రజాశ్చాప్యనురంజతే ॥ 14
- సానుక్రోశో జితక్రోధో బ్రాహ్మణప్రతిపూజకః । దీనానుకంపీ ధర్మజ్ఞో నిత్యం ప్రగ్రహవాన్ శుచిః ॥ 15
- కులోచితమతిః క్షాత్రం ధర్మం స్వం బహుమన్యతే । మన్యతే పరయా కీర్త్యా మహత్ స్వర్గఫలం తతః॥
- నాఽశ్రేయసి రతో విద్వాన్ న విరుద్ధకథారుచిః । ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా ॥ 17
- అరోగస్తరుణో వాగ్మీ వపుష్మాన్ దేశకాలవిత్ । లోకే పురుషసారజ్ఞః సాధురేకో వినిర్మితః ॥ 18
- స తు శ్రేష్ఠైర్గుణైర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః । బహిశ్చర ఇవ ప్రాణో బభూవ గుణతః ప్రియః ॥ 19
- సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతో యథావత్ సాంగవేదవిత్ । ఇష్వస్తే చ పితుశ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః ॥ 20
- కల్యాణాభిజనస్సాధుః అదీనః సత్యవాగ్మజః । వృద్ధైరభివినీతశ్చ ద్విజైర్ధర్మార్థదర్శిభిః ॥ 21
- ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్ । లౌకికే సమయాచారే కృతకల్పో విశారదః ॥ 22
- నిభృతస్సంవృతాకారో గుప్తమంత్రస్సహాయవాన్ । అమోఘుక్రోధహర్షశ్చ త్యాగసంయమకాలవిత్ ॥ 23
- దృఢభక్తిః స్థిరప్రజ్ఞో నాసద్గ్రాహీ న దుర్వచాః । నిస్తంద్రిరప్రమత్తశ్చ స్వదోషపరదోషవిత్ ॥ 24
- శాస్త్రజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ పురుషాంతరకోవిదః । యః ప్రగ్రహోనుగ్రహయోః యథాన్యాయం విచక్షణః ॥ 25
- సత్సంగ్రహప్రగ్రహణే స్థానవిన్నిగ్రహస్య చ । ఆయకర్మణ్యుపాయజ్ఞః సందృష్టవ్యయకర్మవిత్ ॥ 26
- శ్రైష్ఠ్యం శాస్త్రసమూహేషు ప్రాప్తో వ్యామిశ్రకేషు చ । అర్థధర్మౌ చ సంగృహ్య సుఖతంత్రో న చాలసః ॥ 27
- వైహారికాణాం శిల్పానాం విజ్ఞాతాఽర్థవిభాగవిత్ । ఆరోహే వినయే చైవ యుక్తో వారణవాజినామ్ ॥ 28

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ధనుర్వేదవిదాం శ్రేష్ఠో లోకేఽ తిరథసంమతః । అభియాతా ప్రహర్తా చ సేనానయవిశారదః ॥	29
అప్రధృష్యశ్చ సంగ్రామే క్రుద్ధైరపి సురాసురైః । అనసూయో జితక్రోధో న దృష్టో న చ మత్సరీ ॥	30
న చావమంతా భూతానాం న చ కాలవశానుగః । ఏవం శ్రేష్ఠగుణైర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః ॥	31
సమృతస్త్రిషు లోకేషు వసుధాయాః క్షమాగుణైః । బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యో వీర్యేణాపి శచీపతేః ॥	32
తథా సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతినంజననైః పితుః । గుణైర్విరురుచే రామో దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః ॥	33
తమేవం వ్రతసంపన్నమ్ అప్రధృష్యపరాక్రమమ్ । లోకపాలోపమం నాథమ్ అకామయత మేదినీ ॥	34
ఏతైస్తు బహుభిర్యుక్తం గుణైరనుపమైః సుతమ్ । దృష్ట్వా దశరథో రాజా చక్రే చింతాం పరంతపః ॥	35
అథ రాజ్ఞో బభూవైవం వృద్ధస్య చిరజీవినః । ప్రీతిరేషా కథం రామో రాజా స్యాన్మయి జీవతి ॥	36
ఏషా హ్యస్య పరా ప్రీతిః హృది సంపరివర్తతే । కదా నామ సుతం ద్రక్ష్యామ్యభిషిక్తమహం ప్రియమ్ ॥	
వృద్ధికామో హి లోకస్య సర్వభూతానుకంపనః । మత్తః ప్రియతరో లోకే పర్షస్య ఇవ వృష్టిమాన్ ॥	38
యమశక్రసమో వీర్యే బృహస్పతిసమో మతౌ । మహీధరసమో ధృత్యాం మత్తశ్చ గుణవత్తరః ॥	39
మహీమహమిమాం కృత్నామ్ అధితిష్ఠంతమాత్మజమ్ ।	
అనేన వయసా దృష్ట్వా యథా స్వర్గమవాప్నుయామ్ ॥	40
ఇత్యేతైర్వివిధైస్తైస్తైః అన్యపార్థివదుర్లభైః । శిష్టైరపరిమేయైశ్చ లోకే లోకోత్తరైర్గుణైః ॥	41
తం సమీక్ష్య మహారాజో యుక్తం సముదితైశ్శుభైః । నిశ్చిత్వ సచివైస్సార్థం యువరాజమమన్యత ॥	42
దివ్యంతరిక్షే భూమౌ చ ఘోరముత్పాతజం భయమ్ । సంచచక్షే చ మేధావీ శరీరే చాత్మనో జరామ్ ॥	
పూర్ణచంద్రానసస్యాథ శోకాపనుదమాత్మనః । లోకే రామస్య బుబుధే సంప్రియత్వం మహాత్మనః ॥	44
ఆత్మనశ్చ ప్రజానాం చ శ్రేయసే చ ప్రియేణ చ । ప్రాప్తకాలేన ధర్మాత్మా భక్త్యా త్వరితవాన్ నృపః ॥	45
నానాసగరవాస్తవ్యాన్ పృథగ్జ్ఞానపదానపి । సమానినాయ మేదిన్యాః ప్రధానాన్ పృథివీపతీన్ ॥	46
న తు కేకయరాజానం జనకం వా నరాధిపః । త్వరయా చానయామాస పశ్చాత్తై శ్రోష్యతః ప్రియమ్ ॥	
తాన్ వేశ్మనానాభరణైః యథార్హం ప్రతిపూజిత్వాన్ । దదర్శాలంకృతో రాజా ప్రజాపతిరివ ప్రజాః ॥	48
అథోపవిష్టే నృపతౌ తస్మిన్ పరబలార్ధనే । తతః ప్రవివిశుశ్యేషాః రాజానో లోకసంమతాః ॥	49
అథ రాజవితీర్ణేషు వివిధేష్వాసనేషు చ । రాజానమేవాభిముఖాః నిషేదుర్నియతా నృపాః ॥	50
స లబ్ధమానైర్వినయాన్వితైర్బృహైః పురాలయైర్జానపదైశ్చ మానవైః ।	
ఉపోపవిష్టైర్బృహతిర్బృహతో బభౌ సహస్రచక్షుర్భగవానివామరైః ॥	51

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామగుణవర్ణనం నామ ప్రథమస్కంధః

అథ ద్వితీయః స్కంధః (2) రామాభిషేకచర్చా

తతః పరిషదం సర్వామ్ ఆమంత్రిత్య వసుధాధిపః । హితముద్ధర్షణం చైవమ్ ఉవాచ ప్రథితం వచః ॥	1
దుందుభిస్వనకల్పేన గంభీరేణానునాదినా । స్వరేణ మహతా రాజా జీమూత ఇవ నాదయన్ ॥	2
రాజలక్షణయుక్తేన కాంతేనానుపమేన చ । ఉవాచ రసయుక్తేన స్వరేణ నృపతిర్బృహాన్ ॥	3
విదితం భవతామేతత్ యథా మే రాజ్యముత్తమమ్ । పూర్వకైర్మమ రాజేంద్రైః సుతవత్ పరిపాలితమ్ ॥	
సోఽ హమిక్ష్యాకుభిస్సర్వైః నరేంద్రైః పరిపాలితమ్ । శ్రేయసా యోక్తుకామోఽస్మి సుఖార్హమఖిలం జగత్ ॥	
మయాఽప్యౌచరితం పూర్వైః పంథానమనుగచ్ఛతా । ప్రజా నిత్యమనిద్రేణ యథాశక్యభిరక్షితాః ॥	6

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-2

ఇదం శరీరం కృత్స్నస్య లోకస్య చరతా హితమ్|పాండురస్యాతపత్రస్య ఛాయాయాం జరితం మయా ||
 ప్రాప్య వర్షసహస్రాణి బహూన్యామ్యాంషి జీవతః | జీర్ణస్యాస్య శరీరస్య విశ్రాంతిమభిరోచయే || 8
 రాజప్రభావజుష్టాం హి దుర్వహామజితేంద్రియైః|పరిశ్రాంతోఽస్మి లోకస్య గుర్వీం ధర్మధురం వహన్ ||
 సోఽహం విశ్రమమిచ్ఛామి పుత్రం కృత్వా ప్రజాహితే |సన్నికృష్టానిమాన్ సర్వాన్ అనుమాన్య ద్విజర్షభాన్ ||
 అనుజాతో హి మాం సర్వైః గుణైర్జ్యేష్ఠో మమాత్మజః | పురందరసమో వీర్యే రామః పరపురంజయః || 11
 తం చంద్రమివ పుష్పేణ యుక్తం ధర్మభృతాం వరమ్|యౌవరాజ్యే నియోక్తాఽస్మి ప్రీతః పురుషపుంగవమ్ ||
 అనురూపస్య వై నాథో లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణాగ్రజః | త్రైలోక్యమపి నాథేన యేన స్యాన్నాథవత్తరమ్ || 13
 అనేన శ్రేయసా సద్యః సంయోజ్యైవమిమాం మహీమ్ | గతక్లేశో భవిష్యామి సుతే తస్మిన్నివేశ్య వై || 14
 యదీదం మేఽనురూపార్థం మయా సాధు సుమంత్రితమ్ |
 భవంతో మేఽనుమన్యంతాం కథం వా కరవాణ్యహమ్ || 15
 యద్యప్యేషా మమ ప్రీతిః హితమన్యద్విచింత్యతామ్ |అన్యా మధ్యస్థచింతా హి విమర్దాభ్యధికోదయా ||
 ఇతి బ్రువంతం ముదితాః ప్రత్యనందన్నుపా నృపమ్ |వృష్టిమంతం మహామేఘం నర్దంత ఇవ బర్హిణః ||
 స్నిగ్ధోఽనునాదీ సంజజ్ఞే తత్ర హర్షసమీరితః | జనౌఘోద్ధుష్టసన్నాదో విమానం కంపయన్నివ || 18
 తస్య ధర్మార్థవిదుషో భావమాజ్ఞాయ సర్వశః | బ్రాహ్మణా జనముఖ్యాశ్చ పౌరజానపదైస్సహ || 19
 సమేత్య మంత్రయిత్వా తు సమతాగతబుద్ధయః | ఊచుశ్చ మనసా జ్ఞాత్వా వృద్ధం దశరథం నృపమ్ ||
 అనేకవర్షసాహస్రో వృద్ధస్త్వమసి పార్థివ | స రామం యువరాజానమ్ అభిషించస్వ పార్థివమ్ || 21
 ఇచ్ఛామో హి మహాబాహుం రఘువీరం మహాబలమ్ |
 గజేన మహతాఽఽయాంతం రామం ఛత్రావృతాననమ్ || 22
 ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా తేషాం మనఃప్రియమ్ | అజానన్నివ జిజ్ఞాసుః ఇదం వచనమబ్రవీత్ || 23
 శ్రుత్వైవ వచనం యన్మే రాఘవం పతిమిచ్ఛథ |రాజానస్సంశయోఽయం మే కిమిదం బ్రూత తత్త్వతః ||
 కథం ను మయి ధర్మేణ పృథివీమనుశాసతి | భవంతో ద్రష్టుమిచ్ఛంతి యువరాజం మమాత్మజమ్ ||
 తే తమూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదైస్సహ | బహవో నృప కళ్యాణగుణాః పుత్రస్య సంతి తే || 26
 గుణాన్ గుణవతో దేవ దేవకల్పస్య ధీమతః|ప్రియానానందదాన్ కృత్సాన్ ప్రవక్ష్యామో-ద్య తాన్ శృణు ||
 దివ్యైర్గుణైశ్చక్రసమో రామస్సత్యపరాక్రమః | ఇక్ష్వాకుభ్యోఽపి సర్వేభ్యో హ్యతిరిక్తో విశాంపతే || 28
 రామస్సత్పురుషో లోకే సత్యధర్మపరాయణః | సాక్షాద్రామాద్వినిర్భ్రతో ధర్మశ్చాపి శ్రియా సహ || 29
 ప్రజాసుఖత్వే చంద్రస్య వసుధాయాః క్షమాగుణైః | బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యో వీర్యే సాక్షాత్ శచీపతేః ||
 ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ శీలవాననసూయకః | క్షాంతస్సాంత్యయితా శ్లక్షణః కృతజ్ఞో విజితేంద్రియః || 31
 మృదుశ్చ స్థిరచిత్తశ్చ సదా భవ్యోఽనసూయకః | ప్రియవాదీ చ భూతానాం సత్యవాదీ చ రాఘవః ||
 బహుశ్రుతానాం వృద్ధానాం బ్రాహ్మణానాముపాసితా | తేనాస్యేహాతులా కీర్తిః యశస్తేజశ్చ వర్ధతే || 33
 దేవాసురమనుష్యాణాం సర్వాస్రైషు విశారదః | సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతో యథావత్ సాంగవేదవితే || 34
 గాంధర్వే చ భువి శ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః | కల్యాణాభిజనస్సాధుః అదీనాత్మా మహామతిః || 35
 ద్విజైరభివినీతశ్చ శ్రేష్ఠైర్ధర్మార్థనైపుణైః | యదా వ్రజతి సంగ్రామం గ్రామార్థే నగరస్య వా || 36
 గత్వా సౌమిత్రిసహితో నావిజిత్య నివర్తతే | సంగ్రామాత్ పునరాగమ్య కుంజరేణ రథేన వా || 37
 పౌరాన్ స్వజనవన్నిత్యం కుశలం పరిపుచ్ఛతి | పుత్రేష్వగ్నిషు దారేషు ప్రేప్య శిష్యగణేషు చ || 38

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

నిఖిలేనానుపూర్వ్యాచ్చ పితా పుత్రానివౌరసాన్ । శుశ్రూషంతే చ వశ్శిష్యాః కచ్చిత్కర్మసు దంశితాః ॥	39
ఇతి నః పురుషవ్యాఘ్రుః సదా రామోఽభిభాషతే । వ్యసనేషు మనుష్యాణాం భృశం భవతి దుఃఖితః ॥	40
ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి । సత్యవాదీ మహేష్వాసో వృద్ధసేవీ జితేంద్రియః ॥	41
స్మితపూర్వాభిభాషీ చ ధర్మం సర్వాత్మనా శ్రితః । సమ్యగ్కోక్తా శ్రేయసాం చ న విగృహ్యకథారుచిః ॥	42
ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా । సుభూరాయతతావ్రాక్షః సాక్షాద్విష్ణురివ స్వయమ్ ॥	43
రామో లోకాభిరామోఽయం శౌర్యవీర్యపరాక్రమైః । ప్రజాపాలనతత్త్వజ్ఞో న రాగోపహతేంద్రియః ॥	44
శక్తస్రైలోక్యమప్యేకో భోక్తుం కిన్ను మహీమిమామ్ । నాస్య క్రోధః ప్రసాదశ్చ నిరర్థోఽస్తి కదాచన ॥	45
హంత్యేవ నియమాద్వధ్యాన్ అవధ్యే న చ కుప్యతి । యునక్త్యర్థైః ప్రహృష్టశ్చ తమసౌ యత్ర తుష్యతి ॥	46
శాంతైః సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతినంజననైర్బ్రుణామ్ । గుణైర్విరురుచే రామో దీప్తస్సూర్య ఇవాంశుభిః ॥	47
తమేవంగుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమమ్ । లోకపాలోపమం నాథమ్ అకామయత మేదినీ ॥	48
వత్సః శ్రేయసి జాతస్తే దిష్ట్యాఽస్మి సౌ తవ రాఘవ । దిష్ట్యా పుత్రగుణైర్మృక్తో మారీచ ఇవ కాశ్యపః ॥	49
బలమారోగ్యమాయుశ్చ రామస్య విదితాత్మనః । దేవాసురమనుష్యేషు సగంధర్వోరగేషు చ ॥	50
ఆశంసతే జనస్సర్వో రాష్ట్రే పురవరే తథా । ఆభ్యంతరశ్చ బాహ్యశ్చ పౌరజానపదో జనః ॥	51
స్త్రీయో వృద్ధాస్తరుణ్యశ్చ సాయం ప్రాతస్సమాహితాః । సర్వాన్ దేవాన్నమస్యంతి రామస్మార్థే యశస్వినః ॥	52
తేషామాయాచితం దేవ త్వత్ప్రసాదాత్సమృద్ధ్యతామ్ । రామమిందీవరశ్యామం సర్వశత్రునిబర్హణమ్ ।	53
పశ్యామో యౌవరాజ్యస్థం తవ రాజోత్తమాత్మజమ్ ॥	53
తం దేవదేవోపమమాత్మజం తే సర్వస్య లోకస్య హితే నివిష్టమ్ ।	54
హితాయ నః క్షిప్రముదారజుష్టం ముదాఽభిషేక్తుం వరద త్వమర్హసి ॥	54

ఇత్యర్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామాభిషేకచర్చా నామ ద్వితీయస్సర్గః

అథ తృతీయః సర్గః (3) అభిషేకసంభారసంగ్రహణమ్

తేషామంజలిపద్మాని ప్రగృహీతాని సర్వశః । ప్రతిగృహ్యబ్రవీద్రాజా తేభ్యః ప్రియహితం వచః ॥	1
అహోఽస్మి పరమప్రీతః ప్రభావశ్చాతులో మమ।యన్నే జ్యేష్ఠం ప్రియం పుత్రం యౌవరాజ్యస్థమిచ్ఛథ॥	2
ఇతి ప్రత్యర్చ్య తాన్ రాజా బ్రాహ్మణానిదమబ్రవీత్ । వసిష్ఠం వామదేవం చ తేషామేవోపశృణ్వతామ్ ॥	3
చైత్రః శ్రీమానయం మాసః పుణ్యః పుష్పితకాననః । యౌవరాజ్యాయ రామస్య సర్వమేవోపకల్ప్వతామ్ ॥	4
రాజ్ఞస్తూపరతే వాక్యే జనఘోషో మహానభూత్ । శనైస్సస్మిన్ ప్రశాంతే చ జనఘోషే జనాధిపః ॥	5
వసిష్ఠం మునిశార్దూలం రాజా వచనమబ్రవీత్ । అభిషేకాయ రామస్య యత్కర్మ సపరిచ్ఛదమ్ ॥	6
తదద్య భగవన్ సర్పమ్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి । తచ్చుత్వా భూమిపాలస్య వసిష్ఠో ద్విజసత్తమః ॥	7
ఆదిదేశాగ్రతో రాజ్ఞః స్థితాన్యక్తాన్ కృతాంజలీన్ । సువర్ణాదీని రత్నాని బలీన్ సర్వౌషధీరపి ॥	8
శుక్లమాల్యాంశ్చ లాజాంశ్చ పృథక్చ మధుసర్పిషీ । అహతాని చ వాసాంసి రథం సర్వాయుధాన్యపి ॥	9
చతురంగబలం చైవ గజం చ శుభలక్షణమ్ । చామరవ్యజనే శ్వేతే ధ్వజం ఛత్రం చ పాండురమ్ ॥	10
శతం చ శాతకుంభానాం కుంభానామగ్నివర్చసామ్ ।	11
హిరణ్యశృంగమృషభం సమగ్రం వ్యాఘ్రుచర్మ చ ॥	11
ఉపస్థాపయత ప్రాతః అగ్న్యూగారం మహీపతేః । యచ్ఛాన్యత్కించదేష్టవ్యం తత్సర్వముపకల్ప్వతామ్ ॥	11

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-3

- అన్తఃపురస్య ద్వారాణి సర్వస్య నగరస్య చ | చందనస్రగ్భిరర్చ్యంతాం ధూపైశ్చ ప్రూణహారిభిః || 13
- ప్రశస్తమన్నం గుణవత్ దధిక్షీరోపసేచనమ్ | ద్విజానాం శతసాహస్రే యత్రకామమలం భవేత్ || 14
- సత్కృత్య ద్విజముఖ్యానాం శ్వః ప్రభాతే ప్రదీయతామ్|పుతం దధి చ లాజాశ్చ దక్షిణాశ్చాపి పుష్కలాః|| 15
- సూర్యేఽభ్యుదితమాత్రే శ్వో భవితా స్వస్తివాచనమ్|బ్రాహ్మణాశ్చ నిమంత్ర్యంతాం కల్ప్యంతామాసనానిచ ||
- ఆబద్ధ్యంతాం పతాకాశ్చ రాజమార్గశ్చ సిచ్ఛతామ్ | సర్వే చ తాళావచరాః గణికాశ్చ స్వలంకృతాః || 17
- కక్ష్యాం ద్వితీయామాసాద్య తిష్ఠంతు నృపవేశ్మనః | దేవాయతనచైత్యేషు సాన్నభక్షాః సదక్షిణాః || 18
- ఉపస్థాపయితవ్యాః స్యుః మాల్యయోగ్యాః పృథక్ పృథక్|దీర్ఘాసిబద్ధా యోధాశ్చ సన్నద్ధా మృష్టవాససః || 19
- మహారాజాంగణం సర్వే ప్రవిశంతు మహోదయమ్ | ఏవం వ్యాదిశ్య విప్రౌ తౌ క్రియాస్తత్ర సునిష్ఠితౌ || 20
- చక్రతుశ్చైవ యచ్ఛేషం పార్థివాయ నివేద్య చ | కృతమిత్యేవ చాబ్రూతామ్ అభిగమ్య జగత్పతిమ్ || 21
- యథోక్తవచనం ప్రీతౌ హర్షయుక్తౌ ద్విజర్షభౌ | తతస్సుమంత్రం ద్యుతిమాన్ రాజా వచనమబ్రవీత్ || 22
- రామౌ కృతాత్మా భవతా శీఘ్రమాసీయతామితి | స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ సుమంత్రో రాజశాసనాత్ || 23
- రామం తత్రానయాంచక్రే రథేన రథినాం వరమ్ | అథ తత్ర సమాసీనాః తదా దశరథం నృపమ్ || 24
- ప్రాచ్యోదీచ్యాః ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ భూమిపాః | మ్లేచ్ఛాచార్యాశ్చ యే చాన్యే వనశైలాంతవాసినః || 25
- ఉపాసాంచక్రిరే సర్వే తం దేవా ఇవ వాసవమ్ | తేషాం మధ్యే స రాజర్షిః మరుతామివ వాసవః || 26
- ప్రాసాదస్థో రథగతం దదర్శాఽయాంతమాత్మజమ్ | గంధర్వరాజప్రతిమం లోకే విఖ్యాతపౌరుషమ్ || 27
- దీర్ఘబాహుం మహాసత్త్వం మత్తమాతంగగామినమ్ | చంద్రకాంతాననం రామమ్ అతీవ ప్రియదర్శనమ్ ||
- రూపౌదార్యగుణైః పుంసాం దృష్టిచిత్తాపహారిణమ్ | ఘర్మాభితప్తాః పర్జన్యం హ్లాదయంతమివ ప్రజాః || 29
- న తతర్ప సమాయాంతం పశ్యమానో నరాధిపః | అవతార్య సుమంత్రస్తం రాఘవం స్యందనోత్తమాత్ || 30
- పితుస్సమీపం గచ్ఛంతం ప్రాంజలిః పృష్ఠతోఽన్యగాత్ | స తం కైలాసశృంగాభం ప్రాసాదం నరపుంగవః ||
- ఆరురోహ నృపం ద్రష్టుం సహ సూతేన రాఘవః | స ప్రాంజలిరభిప్రేత్య ప్రణతః పితురంతికే || 32
- నామ స్వం శ్రావయన్ రామో వవందే చరణౌ పితుః|తం దృష్ట్వా ప్రణతం పార్శ్వే కృతాంజలిపుటం నృపః ||
- గృహ్యోంజలౌ సమాకృప్య సస్వజే ప్రియమాత్మజమ్|తస్మై చాభ్యుదితం దివ్యం మణికాంచనభూషితమ్|| 34
- దిదేశ రాజా రుచిరం రామాయ పరమాసనమ్ | తదాసనవరం ప్రాప్య న్యదీపయత రాఘవః || 35
- స్వయైవ ప్రభయా మేరుమ్ ఉదయే విమలో రవిః | తేన విభ్రాజితా తత్ర సా సభాఽభివ్యరోచత || 36
- విమలగ్రహసక్షతా శారదీ ద్యౌరివేందునా | తం పశ్యమానో నృపతిః తుతోష ప్రియమాత్మజమ్ || 37
- అలంకృతమివాత్మానమ్ ఆదర్శతలసంస్థితమ్ | స తం సస్మితమాభాప్య పుత్రం పుత్రవతాం వరః || 38
- ఉవాచేదం వచో రాజా దేవేంద్రమివ కాశ్యపః | జ్యేష్ఠాయామసి మే పత్న్యాం సదృశ్యాం సదృశస్సుతః || 39
- ఉత్పన్నస్త్వం గుణశ్రేష్ఠో మమ రామాత్మజః ప్రియః | యతస్స్వయా ప్రజాశ్చేమాః స్వగుణైరనురంజితాః |
- తస్మాత్త్వం పుష్పయోగేన యౌవరాజ్యమవాప్నుహి || 40
- కామతస్త్వం ప్రకృత్యైవ వినీతో గుణవానసి | గుణవత్యపి తు స్నేహాత్ పుత్ర వక్ష్యామి తే హితమ్ || 41
- భూయో వినయమాస్థాయ భవ నిత్యం జితేంద్రియః | కామక్రోధసముత్థాని త్యజేథా వ్యసనాని చ || 42
- పరోక్షయా వర్తమానో వృత్త్యా ప్రత్యక్షయా తథా | అమాత్యప్రభృతీస్సర్వాః ప్రకృతీశ్చానురంజయ || 43
- కోష్ఠాగారాయుధాగారైః కృత్వా సన్నిచయాన్ బహూన్ | తుష్టానురక్తప్రకృతిః యః పాలయతి మేదినీమ్ || 44
- తస్య నందంతి మిత్రాణి లబ్ధ్వా ఽమృతమివామరాః|తస్మాత్త్వమపి చాత్మానం నియమ్యైవం సమాచర || 45

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తచ్ఛ్చుత్వా సుహృదస్తస్య రామస్య ప్రియకారిణః । త్వరితాః శీఘ్రమభ్యేత్య కౌసల్యాయై న్యవేదయన్ ॥
 సా హిరణ్యం చ గాశ్చైవ రత్నాని వివిధాని చ । వ్యాదిదేశ ప్రియాభ్యేభ్యః కౌసల్య ప్రమదోత్తమా ॥ 47
 అథాభివాద్య రాజానం రథమారుహ్య రాఘవః । యయౌ స్వం ద్యుతిమద్వేశ్య జనౌఘైః ప్రతిపూజితః ॥
 తే చాపి పౌరా నృపతేర్వచస్తత్ శ్రుత్వా తదా లాభమివేష్టమాశు ।
 నరేంద్రమామంత్ర్య గృహాణి గత్వా దేవాన్ సమానర్చురతిప్రహృష్టాః ॥ 49

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అభిషేకసంభారసంగ్రహణం నామ తృతీయస్కంధః

అథ చతుర్థః సర్గః (4) రామాయ దశరథస్యోపదేశః

గతేష్వథ నృపో భూయః పౌరేషు సహ మంత్రిభిః । మంత్రయిత్వా తతశ్చక్రే నిశ్చయజ్ఞస్స నిశ్చయమ్ ॥ 1
 శ్వ ఏవ పుష్యో భవితా శ్వోఽభిషేచ్యస్తు మే సుతః । రామో రాజీవతామ్రాక్షో యౌవరాజ్య ఇతి ప్రభుః ॥ 2
 అథాంతర్బహుమావిశ్య రాజా దశరథస్తదా । సూతమామంత్రయామాస రామం పునరిహానయ ॥ 3
 ప్రతిగృహ్య స తద్వాక్యం సూతః పునరుపాయయౌరామస్య భవనం శీఘ్రం రామమానయితుం పునః ॥
 ద్వార్స్థైరావేదితం తస్య రామాయాగమనం పునః । శ్రుత్వైవ చాపి రామస్తం ప్రాప్తం శంకాన్వితోఽభవత్ ॥
 ప్రవేశ్య చైనం త్వరితం రామో వచనమబ్రవీత్ । యదాగమనకృత్యం తే భూయస్తద్రూపాహ్యశేషతః ॥ 6
 తమువాచ తతస్సూతో రాజా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి । శ్రుత్వా ప్రమాణమత్ర త్వం గమనాయేతరాయ వా ॥ 7
 ఇతి సూతవచశ్రుత్వా రామోఽథ త్వరయాన్వితః । ప్రయయౌ రాజభవనం పునర్ద్రష్టుం నరేశ్వరమ్ ॥ 8
 తం శ్రుత్వా సమనుప్రాప్తం రామం దశరథో నృపః । ప్రవేశయామాస గృహం వివక్షుః ప్రియముత్తమమ్ ॥ 9
 ప్రవిశన్నేవ చ శ్రీమాన్ రాఘవో భవనం పితుః । దదర్శ పితరం దూరాత్ ప్రణిపత్య కృతాంజలిః ॥ 10
 ప్రణమంతం సముత్థాప్య తం పరిష్వజ్య భూమిపః । ప్రదిశ్య చాస్మై రుచిరమ్ ఆసనం పునరబ్రవీత్ ॥ 11
 రామ వృద్ధోఽస్మి దీర్ఘాయుః భుక్తా భోగా మయేషిితాః । అన్నవద్భిః క్రతుశతైః తథేష్టం భూరిదక్షిణైః ॥ 12
 జాతమిష్టమపత్యం మే త్వమద్యానుపమం భువి । దత్తమిష్టమధీతం చ మయా పురుషసత్తమ ॥ 13
 అనుభూతాని చేష్టాని మయా వీర సుఖాన్యపి । దేవర్షిపితృవిప్రాణామ్ అన్యణోఽస్మి తథాఽఽత్మనః ॥ 14
 న కించిన్మమ కర్తవ్యం తవాన్యత్రాభిషేచనాత్ । అతో యత్నామహం బ్రూయాం తన్మే త్వం కర్తుమర్హసి ॥ 15
 అద్య ప్రకృతయస్సర్వాః త్వామిచ్ఛంతి నరాధిపమ్ । అతస్త్వాం యువరాజానమ్ అభిషేక్ష్వామి పుత్రక ॥ 16
 అపి చాద్యాశుభాన్ రామ స్వప్నే పశ్యామి దారుణాన్ । సనిర్ఘాతా దివోల్కా చ పతతీహ మహాస్వనా ॥ 17
 అవష్టభం చ మే రామ నక్షత్రం దారుణైర్ద్రహైః । ఆవేదయంతి దైవజ్ఞాః సూర్యాంగారకరాహుభిః ॥ 18
 ప్రాయేణ హి నిమిత్తానామ్ ఈదృశానాం సముద్భవే ।
 రాజా హి మృత్యుమాప్నోతి ఘోరాం వాఽఽపదమృచ్ఛతి ॥ 19
 తద్యావదేవ మే చేతో న విముంచతి రాఘవ । తావదేవాభిషేచస్య చలా హి ప్రాణినాం మతిః ॥ 20
 అద్య చంద్రోఽభ్యుపగతః పుష్యాత్పూర్వం పునర్వసూ ।
 శ్వః పుష్యయోగం నియతం వక్ష్యంతే దైవచింతకాః ॥ 21
 తతః పుష్యేఽభిషేచస్య మనస్త్వరయతీవ మామ్ । శ్వస్త్వాఽహమభిషేక్ష్వామి యౌవరాజ్యే పరంతప ॥ 22
 తస్మాత్త్వయాఽద్యప్రభృతి నిశేయం నియతాత్మనా । సహ వధోపవస్తవ్యా దర్శప్రస్తరశాయినా ॥ 23
 సుహృదశ్చాప్రమత్తాస్త్యాం రక్షంత్యద్య సమంతతః । భవంతి బహువిఘ్నాని కార్యాణ్యేవంవిధాని హి ॥ 24
 విప్రోషితశ్చ భరతో యావదేవ పురాదితః । తావదేవాభిషేకస్తే ప్రాప్తకాలో మతో మమ ॥ 25

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-5

కామం ఖలు సతాం వృత్తే భ్రాతా తే భరతస్థితః । జ్యేష్ఠానువర్తీ ధర్మాత్మా సానుక్రోశో జితేంద్రియః ॥ 26

కిం తు చిత్తం మనుష్యాణామ్ అనిత్యమితి మే మతిఃసతాం తు ధర్మనిత్యానాం కృతశోభి చ రాఘవ ॥ 27

ఇత్యుక్తస్సోఽభ్యనుజ్ఞాతః శ్వోభావిన్యభిషేచనే । వ్రజేతి రామః పితరమ్ అభివాద్యాభ్యయాద్ఘహమ్ ॥ 28

ప్రవిశ్య చాత్మనో వేశ్య రాజ్ఞోద్ధిష్టేఽభిషేచనే । తత్క్షణేన చ నిర్గమ్య మాతురంతఃపురం యయౌ ॥ 29

తత్ర తాం ప్రవణామేవ మాతరం క్షౌమవాసినీమ్ । వాగ్యతాం దేవతాగారే దదర్శాఽయాచతీం శ్రియమ్ ॥

ప్రాగేవ చాగతా తత్ర సుమిత్రా లక్ష్మణస్తదా । సీతా చానయితా శ్రుత్వా ప్రియం రామాభిషేచనమ్ ॥ 31

తస్మిన్ కాలే హి కౌసల్యా తస్థావామిలితేక్షణా । సుమిత్రయాఽన్వాస్యమానా సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ 32

శ్రుత్వా పుష్యేణ పుత్రస్య యౌవరాజ్యాభిషేచనమ్ । ప్రాణాయామేన పురుషం ధ్యాయమానా జనార్దనమ్ ॥

తథా సనియమామేవ సోఽభిగమ్యాభివాద్య చ । ఉవాచ వచనం రామో హర్షయంతామిదం తదా ॥ 34

అంబ పిత్రా నియుక్తోఽస్మి ప్రజాపాలనకర్మణి । భవితా శ్వోఽభిషేకో మే యథా మే శాసనం పితుః ॥ 35

సీతయాప్యపవస్తవ్యా రజనీయం మయా సహ । ఏవమృత్విగుపాధ్యాయైః సహ మాముక్తవాన్ పితా ॥ 36

యాని యాన్యత్ర యోగ్యాని శ్వో భావిన్యభిషేచనే । తాని మే మంగళాన్యద్య వైదేహ్యశ్చైవ కారయ ॥ 37

ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కౌసల్యా చిరకాలాభికాంక్షితమ్ । హర్షభాష్పకలం వాక్యమ్ ఇదం రామమభాషత ॥ 38

వత్స రామ చిరం జీవ హతాస్తే పరిపంథినః । జ్ఞాతీన్ మే త్వం శ్రియా యుక్తః సుమిత్రాయాశ్చ నందయ ॥

కల్యాణే బత నక్షత్రే మయి జాతోఽసి పుత్రక । యేన త్వయా దశరథో గుణైరారాధితః పితా ॥ 40

అమోఘం బత మే క్షాంతం పురుషే పుష్కరేక్షణే । యేయమిక్ష్వాకురాజ్యశ్రీః పుత్ర త్వాం సంశ్రయిష్యతి ॥ 41

ఇత్యేవముక్తో మాత్రేదం రామో భ్రాతరమబ్రవీత్ । ప్రాంజలిం ప్రహ్వామాసీనమ్ అభివీక్ష్వ స్మయన్నివ ॥ 42

లక్ష్మణేమాం మయా సార్థం ప్రశాధి త్వం వసుంధరామ్ ।

ద్వితీయం మేఽంతరాత్మానం త్వామియం శ్రీరుపస్థితా ॥ 43

సౌమిత్రే భుంక్ష్వ భోగాంస్త్వమ్ ఇష్టాన్ రాజ్యఫలాని చ । జీవితం చ హి రాజ్యం చ త్వదర్థమభికామయే ॥

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామో మాతరావభివాద్య చ । అభ్యనుజ్ఞాప్య సీతాం చ జగామ స్వం నివేశనమ్ ॥ 45

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామాయ దశరథస్తోత్రపదేశో నామ చతుర్థస్సర్గః

అథ పంచమః సర్గః (5) వసిష్ఠకృతవ్రతాదేశః

సందిశ్య రామం నృపతిః శ్వోభావిన్యభిషేచనే । పురోహితం సమాహూయ వసిష్ఠమిదమబ్రవీత్ ॥ 1

గచ్ఛోపవాసం కాకుత్స్థం కారయాద్య తపోధన । శ్రీయశోరాజ్యలాభాయ వధ్వా సహ యతవ్రతమ్ ॥ 2

తథేతి చ స రాజానమ్ ఉక్త్వా వేదవిదాం వరః । స్వయం వసిష్ఠో భగవాన్ యయౌ రామనివేశనమ్ ॥ 3

ఉపవాసయితుం రామం మంత్రవన్మంత్రకోవిదః । బ్రాహ్మం రథవరం యుక్తమ్ ఆస్థాయ సుదృఢవ్రతః ॥ 4

స రామభవనం ప్రాప్య పాండురాభ్రఘనప్రభమ్ । తిస్రః కక్ష్యా రథేనైవ వివేశ మునిసత్తమః ॥ 5

తమాగతమృషిం రామః త్వరన్నివ ససంభ్రమః । మానయిష్యన్ స మానార్థం నిశ్చక్రామ నివేశనాత్ ॥ 6

అభ్యేత్య త్వరమాణశ్చ రథాభ్యాశం మనీషిణః । తతోఽవతారయామాస పరిగృహ్య రథాత్ స్వయమ్ ॥ 7

స చైవం ప్రశ్రితం దృష్ట్వా సంభాష్యాభిప్రసాద్య చ । ప్రియార్థం హర్షయన్ రామమ్ ఇత్యువాచ పురోహితః ॥

ప్రసన్నస్తే పితా రామ యౌవరాజ్యమవాప్స్యసి । ఉపవాసం భవానద్య కరోతు సహ సీతయా ॥ 9

ప్రాతస్త్వామభిషేక్తా హి యౌవరాజ్యే నరాధిపః । పితా దశరథః ప్రీత్యా యయాతిం నహుషో యథా ॥ 10

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఇత్యుక్త్వా స తథా రామమ్ ఉపవాసం యతవ్రతమ్ । మంత్రవత్ కారయామాస వైదేహ్యో సహితం మునిః ॥
 తతో యథావద్రామేణ స రాజ్ఞో గురురర్చితః । అభ్యనుజ్ఞాప్య కాకుత్స్థం యయౌ రామనివేశనాత్ ॥ 12
 సుహృద్భిస్తత్ర రామోఽపి సహోఽసీనః ప్రియంవదైః । సభాజితో వివేశాథ తాననుజ్ఞాప్య సర్వశః ॥ 13
 హృష్టనారీనరయుతం రామవేశ్మ తదా బభౌ । యథా మత్తద్విజగణం ప్రపుల్లనశినం సరః ॥ 14
 స రాజభవనప్రఖ్యాత్ తస్మాద్రామనివేశనాత్ । నిర్గత్య దదృశే మార్గం వసిష్ఠో జనసంవృతమ్ ॥ 15
 బృందబృందైరయోధ్యాయాం రాజమార్గాస్సమంతతః । బభూవురభిసంబాధాః కుతూహలజనైర్వృతాః ॥ 16
 జనబృందోర్మీసంఘర్షహర్షస్వనవతస్తదా । బభూవ రాజమార్గస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః ॥ 17
 సిక్తసంమృష్టరథ్యా హి తదహర్షనమాలినీ । ఆసీదయోధ్యా నగరీ సముచ్చితగృహధ్వజా ॥ 18
 తదా హ్యయోధ్యానిలయః సస్త్రీబాలాబలో జనః । రామాభిషేకమాకాంక్షన్ ఆకాంక్షదుదయం రవేః ॥ 19
 ప్రజాలంకారభూతం చ జనస్యానందవర్ధనమ్ । ఉత్సుకోఽభూజ్జనో ద్రష్టుం తమయోధ్యామహోత్సవమ్ ॥
 ఏవం తం జనసంబాధం రాజమార్గం పురోహితః । వ్యూహన్నివ జనౌఘం తం శనై రాజకులం యయౌ ॥
 సితాభ్రశిఖరప్రఖ్యం ప్రాసాదమధిరుహ్య సః । సమీయాయ నరేంద్రేణ శక్రేణేవ బృహస్పతిః ॥ 22
 తమాగతమభిప్రేక్ష్వ హిత్వా రాజాసనం నృపః । పప్రచ్ఛ స చ తస్మై తత్ కృతమిత్యభ్యవేదయత్ ॥ 23
 తేన చైవ తదా తుల్యం సహోసీనాస్సభాసదః । ఆసనేభ్యస్సముత్తస్థః పూజయంతః పురోహితమ్ ॥ 24
 గురుణా త్వభ్యనుజ్ఞాతో మనుజౌఘం విస్సృజ్య తమ్ । వివేశాంతఃపురం రాజా సింహౌ గిరిగుహామివ ॥ 25
 తదగ్ర్యవేషప్రమదాజనాకులం మహేంద్రవేశ్మప్రతిమం నివేశనమ్ ।
 విదీపయంశ్చారు వివేశ పార్థివః శశీవ తారాగణసంకులం నభః ॥ 26
 ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే వసిష్ఠకృతవ్రతాదేశో నామ పంచమస్కర్ధః

అథ షష్ఠః సర్గః (6) అభిషేకార్థం జనోల్లాసః

గతే పురోహితే రామః స్నాతో నియతమానసః । సహ పత్న్యా విశాలాక్ష్యా నారాయణముపాగమత్ ॥ 1
 ప్రగృహ్య శిరసా పాత్రీం హవిషో విధివత్తదా । మహతే దైవతాయాజ్యం జుహోవ జ్వలితే-నలే ॥ 2
 శేషం చ హవిషస్తస్య ప్రాశ్యాశాస్యాత్మనః ప్రియమ్ । ధ్యాయన్నారాయణం దేవం స్వాస్తీర్ణే కుశసంస్తరే ॥ 3
 వాగ్యతస్సహ వైదేహ్యో భూత్వా నియతమానసః । శ్రీమత్యాయతనే విష్ణోః శిశ్యే నరవరాత్మజః ॥ 4
 ఏకయామావశిష్టాయాం రాత్ర్యాం ప్రతివిబుధ్య సః । అలంకారవిధిం కృత్స్నం కారయామాస వేశ్మనః ॥ 5
 తత్ర శృణ్వన్ సుఖా వాచః సూతమాగధవందినామ్ । పూర్వాం సంధ్యాముపాసీనో జజాప యతమానసః ॥
 తుష్టావ ప్రణతశ్చైవ శిరసా మధుసూదనమ్ । విమలక్షౌమసంవీతో వాచయామాస చ ద్విజాన్ ॥ 7
 తేషాం పుణ్యాహఘోషోఽధ గంభీరమధురస్తదా । అయోధ్యాం పూరయామాస తూర్యఘోషానునాదితః ॥ 8
 కృతోపవాసం తు తదా వైదేహ్యో సహ రాఘవమ్ । అయోధ్యానిలయశ్రుత్వా సర్వః ప్రముదితో జనః ॥ 9
 తతః పౌరజనస్సర్వః శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్ । ప్రభాతాం రజనీం దృష్ట్వా చక్రే శోభయితుం పురీమ్ ॥ 10
 సితాభ్రశిఖరాభేషు దేవతాయతనేషు చ । చతుష్పథేషు రథ్యాసు చైత్యేష్వట్టాలకేషు చ ॥ 11
 నానాపణ్యసమృద్ధేషు వణిజామాపణేషు చ । కుటుంబినాం సమృద్ధేషు శ్రీమత్సు భవనేషు చ ॥ 12
 సభాసు చైవ సర్వాసు వృక్షేష్వాలక్ష్మితేషు చ । ధ్వజాస్సముచ్చితాశ్చిత్రాః పతాకాశ్చాభవంస్తదా ॥ 13
 నటనర్తకసంఘానాం గాయకానాం చ గాయతామ్ । మనఃకర్ణసుఖా వాచః శుశ్రువుశ్చ తతస్తతః ॥ 14

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-7

- రామాభిషేకయుక్తాశ్చ కథాశ్చక్రుర్మిథో జనాః । రామాభిషేకే సంప్రాప్తే చత్వరేషు గృహేషు చ ॥ 15
- బాలా అపి క్రీడమానాః గృహద్వారేషు సంఘశః । రామాభిషవసంయుక్తాః చక్రురేవం మిథః కథాః ॥16 16
- కృతపుష్పోపహారశ్చ ధూపగంధాధివాసితః । రాజమార్గః కృతశ్రీమాన్ పౌరై రామాభిషేచనే ॥ 17
- ప్రకాశకరణార్థం చ నిశాగమనశంకయా । దీపవృక్షాంస్తథా చక్రుః అనురధ్యాసు సర్వశః ॥ 18
- అలంకారం పురస్రైవం కృత్వా తత్పురవాసినః । ఆకాంక్షమాణా రామస్య యౌవరాజ్యాభిషేచనమ్ ॥ 19
- సమేత్య సంఘశస్సర్వే చత్వరేషు సభాసు చ । కథయంతో మిథస్తత్ర ప్రశశంసుర్జ్ఞానాధిపమ్ ॥ 20
- అహో మహాత్మా రాజాఽయమ్ ఇక్ష్వాకుకులనందనః ।
- జ్ఞాత్వా యో వృద్ధమాత్మానం రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్వతి ॥ 21
- సర్వేఽప్యనుగృహీతాః స్మృ యన్నో రామో మహీపతిః । చిరాయ భవితా గోష్ఠా దృష్టలోకపరావరః ॥ 22
- అనుద్ధతమనా విద్వాన్ ధర్మాత్మా భ్రాతృవత్సలః । యథా చ భ్రాతృషు స్మిగ్ధః తథాఽస్మాన్స్వపి రాఘవః ॥ 23
- చిరం జీవతు ధర్మాత్మా రాజా దశరథోఽనఘః । యత్రసాదేనాభిషిక్తం రామం ద్రక్ష్యామహే వయమ్ ॥ 24
- ఏవంవిధం కథయతాం పౌరాణాం శుశ్రువుస్తదా । దిగ్భ్యోఽపి శ్రుతవృత్తాంతాః ప్రాప్తా జానపదా జనాః ॥
- తే తు దిగ్భ్యః పురీం ప్రాప్తాః ద్రష్టుం రామాభిషేచనమ్ । రామస్య పూరయామాసుః పురీం జానపదా జనాః ॥
- జనౌఽఘైస్సైర్విసర్పద్భిః శుశ్రువే తత్ర నిస్వనః । పర్వసూదీర్ఘవేగస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః ॥ 27
- తతస్తదింద్రక్షయసన్నిభం పురం దిదృక్షుభిర్జ్ఞానపదైరుపాగతైః ।
- సమంతతః సస్వనమాకులం బభౌ సముద్రయాదోభిరివార్ణవోదకమ్ ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అభిషేకార్థం జనోల్లాసో నామ షష్ఠస్కంధః

అథ సప్తమః సర్గః (7) మంథరామంత్రణమ్

- జ్ఞాతిదాసీ యతో జాతా కైకేయ్యాస్తు సహోషితా । ప్రాసాదం చంద్రసంకాశమ్ ఆరురోహ యదృచ్ఛయా ॥
- సిక్తరాజపథాం కృత్వాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరామ్ । అయోధ్యాం మంథరా తస్మాత్ ప్రాసాదాదన్వవైక్షత ॥ 2
- పతాకాభిర్వరాత్నాభిః ధ్వజైశ్చ సమలంకృతామ్ । వృతాం ఛందపథైశ్చాపి శిరస్నాతజనైర్బ్రతామ్ ॥ 3
- మాల్యమోదకహస్తైశ్చ ద్విజేంద్రైరభినాదితామ్ । శుక్లదేవగృహద్వారాం సర్వవాదిత్రనిస్వనామ్ ॥ 4
- సంప్రహృష్టజనాకీర్ణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితామ్ । ప్రహృష్టవరహస్త్వశ్వాం సంప్రణర్దితగోవుషామ్ ॥ 5
- ప్రహృష్టముదితైః పౌరైః ఉచ్చితధ్వజమాలినీమ్ । అయోధ్యాం మంథరా దృష్ట్వా పరం విన్మయమాగతా ॥ 6
- ప్రహర్షోత్ఫుల్లనయనాం పాండురక్షౌమవాసినీమ్ । అవిదురే స్థితాం దృష్ట్వా ధాత్రీం పప్రచ్ఛ మంథరా ॥ 7
- ఉత్తమేనాభిసంయుక్తా హర్షేణార్థపరా సతీ । రామమాతా ధనం కిన్ను జనేభ్యస్సంప్రయచ్ఛతి ॥ 8
- అతిమాత్రప్రహర్షోఽయం కిం జనస్య చ శంస మే । కారయిష్యతి కిం వాఽపి సంప్రహృష్టో మహీపతిః ॥
- విదీర్యమాణా హర్షేణ ధాత్రీ తు పరయా ముదా । ఆచచక్షేఽథ కుబ్జాయై భూయసీం రాఘవశ్రియమ్ ॥ 10
- శ్వః పుష్పేణ జితక్రోధం యౌవరాజ్యేన రాఘవమ్ । రాజా దశరథో రామమ్ అభిషేచయితాఽనఘమ్ ॥11
- ధాత్ర్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా కుబ్జా క్షిప్రమమర్షితా । కైలాసశిఖరాకారాత్ ప్రాసాదాదవరోహత ॥ 12
- సా దహ్యమానా కోపేన మంథరా పాపదర్శినీ । శయానామేత్య కైకేయామ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 13
- ఉత్తిష్ఠ మూఢే కిం శేషే భయం త్వామభివర్తతే । ఉపప్లుతమఘోఘేన కిమాత్మానం న బుధ్యసే ॥ 14
- అనిష్టే సుభగాకారే సౌభాగ్యేన వికత్థసే । చలం హి తవ సౌభాగ్యం నద్యాస్సోత్ ఇవోష్ణగే ॥ 15

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఏవముక్తా తు కైకేయీ రుష్టయా పరుషం వచః | కుబ్జయా పాపదర్శిన్యా విషాదమగమత్ పరమ్ || 16
 కైకేయీ త్వబ్రవీత్కుబ్జాం కచ్చిత్ క్షేమం న మంధరే | విషణ్ణవదనాం హి త్వాం లక్షయే భృశదుఃఖితామ్ || 17
 మంధరా తు వచః శ్రుత్వా కైకేయ్యా మధురాక్షరమ్ | ఉవాచ క్రోధసంయుక్తా వాక్యం వాక్యవిశారదా || 18
 సా విషణ్ణతరా భూత్వా కుబ్జా తస్యా హితైషిణీ | విషాదయంతీ ప్రోవాచ భేదయంతీ చ రాఘవమ్ || 19
 అక్షయ్యం సుమహద్దేవి ప్రవృత్తం త్వద్విదాశనమ్ | రామం దశరథో రాజా యౌవరాజ్యే-భిషేక్ష్వతి || 20
 సా-స్మృగాధే భయే మగ్నా దుఃఖశోకసమన్వితా | దహ్యమానాఽనలేనేవ త్వద్ధితార్థమిహోగతా || 21
 తవ దుఃఖేన కైకేయి మమ దుఃఖం మహద్భవేత్ | త్వద్ద్వద్ధౌ మమ వృద్ధిశ్చ భవేదత్ర న సంశయః || 22
 నరాధిపకులే జాతా మహిషీ త్వం మహిపతేః | ఉగ్రత్వం రాజధర్మాణాం కథం దేవి న బుద్ధ్యసే || 23
 ధర్మవాదీ శరో భర్తా శ్లక్షణవాదీ చ దారుణః | శుద్ధభావేన జానీషే తేనైవ మతిసంధితా || 24
 ఉపస్థితం ప్రయుంజానః త్వయి సాంత్వమనర్థకమ్ | అర్ధేనైవాద్య తే భర్తా కౌసల్యాం యోజయిష్యతి || 25
 అపవాహ్యా స దుష్టాత్మా భరతం తవ బంధుషు | కాల్యే స్థాపయితా రామం రాజ్యే నిహతకంటకే || 26
 శత్రుః పతిప్రవాదేన మాత్రేవ హితకామ్యయా | ఆశీవిష ఇవాంకేన బాలే పరిహృతస్త్వయా || 27
 యథా హి కుర్యాత్ సర్వో వా శత్రుర్వా ప్రత్యుపేక్షితః | రాజ్ఞా దశరథేనాద్య సపుత్రా త్వం తథా కృతా || 28
 పాపేనాన్యతసాంత్యేన బాలే నిత్యసుఖోచితే | రామం స్థాపయతా రాజ్యే సానుబంధా హతా హ్యసి || 29
 సా ప్రాప్తకాలం కైకేయి క్షిప్రం కురు హితం తవ | త్రాయస్వ పుత్రమాత్మానం మాం చ విస్మయదర్శనే || 30
 మంధరాయా వచః శ్రుత్వా శయానా సా శుభాననా | ఉత్తస్థా హర్షసంపూర్ణా చంద్రలేఖేవ శారదీ || 31
 అతీవ సా తు సంహృష్టా కైకేయీ విస్మయాన్వితా | ఏకమాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రదదౌ శుభమ్ || 32
 దత్త్వా త్యాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రమదోత్తమా | కైకేయీ మంధరాం దృష్ట్వా పునరేవాబ్రవీదిదమ్ || 33
 ఇదం తు మంధరే మహ్యమ్ ఆఖ్యాసి పరమం ప్రియమ్ | ఏతస్మై ప్రియమాఖ్యాతుః కిం వా భూయః కరోమి తే ||
 రామే వా భరతే వాఽహం విశేషం నోపలక్షయే | తస్మాత్తుష్టాఽస్మి యద్రాజా రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్వతి ||
 న మే పరం కించిదితస్త్వయా పునః ప్రియం ప్రియార్థే సువచం వచః పరమ్ |
 తథా హ్యవోచస్త్వమతః ప్రియోత్తరం పరం వరం తే ప్రదదామి తం వృణు || 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే మంధరామంత్రణం నామ సప్తమస్కంధః

అథ అష్టమః సర్గః (8) మంధరాదుర్బోధః

మంధరా త్వభ్యసూయైనామ్ ఉత్పృజ్యాభరణం చ తత్ | ఉవాచేదం తతో వాక్యం కోపదుఃఖసమన్వితా || 1
 హర్షం కిమిదమస్థానే కృతవత్యసి బాలిశే | శోకసాగరమధ్యస్థమ్ ఆత్మానం నావబుద్ధ్యసే || 2
 మనసా ప్రహసామి త్వాం దేవి దుఃఖార్దితా సతీ | యచ్ఛోచితవ్యే హృష్టాఽసి ప్రాప్యేదం వ్యసనం మహత్ ||
 శోచామి దుర్మతిత్వం తే కా హి ప్రాజ్ఞా ప్రహర్షయేత్ | అరేస్సపత్నీ పుత్రస్య వృద్ధిం మృత్యోరివాగతామ్ || 4
 భరతాదేవ రామస్య రాజ్యసాధారణాద్భయమ్ | తద్విచింత్య విషణ్ణాఽస్మి భయం భీతాద్ధి జాయతే || 5
 లక్ష్మణో హి మహేష్వాసో రామం సర్వాత్మనా గతః | శత్రుఘ్నశ్చాపి భరతం కాకుత్స్థం లక్ష్మణో యథా || 6
 ప్రత్యాసన్నక్రమేణాపి భరతస్యైవ భామిని | రాజ్యక్రమో విప్రకృష్టః తయోస్తావత్ కనీయసోః || 7
 విదుషః క్షత్రచారిత్రే ప్రాజ్ఞస్య ప్రాప్తకారిణః | భయాత్ ప్రవేపే రామస్య చింతయంతీ తవాత్మజమ్ || 8
 సుభగా ఖలు కౌసల్యా యస్యాః పుత్రోఽభిషేక్ష్వతే | యౌవరాజ్యేన మహతా శ్వః పుష్పేణ ద్విజోత్తమైః || 9

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-8

ప్రాప్తాం సుమహతీం ప్రీతిం ప్రతీతాం తాం హతద్విషమ్|ఉపస్థాస్యసి కౌసల్యాం దాసీవత్ త్వం కృతాంజలిః||
 ఏవం చేత్ త్వం సహస్యాభిః తస్యాః ప్రేష్యా భవిష్యసి | పుత్రశ్చ తవ రామస్య ప్రేష్యభావం గమిష్యతి || 11
 హృష్టాః ఖలు భవిష్యంతి రామస్య పరమాః స్త్రియః | అప్రహృష్టా భవిష్యంతి స్నుషాస్తే భరతక్షయే || 12
 తాం దృష్ట్వా పరమప్రీతాం బ్రువంతీం మంథరాం తతః | రామస్యైవ గుణాన్ దేవీ కైకేయీ ప్రశశంస హ ||
 ధర్మజ్ఞో గురుభిర్దాంతః కృతజ్ఞస్సత్యవాక్ శుచిః | రామో రాజ్ఞః సుతో జ్యేష్ఠో యౌవరాజ్యమతో-ర్హతి || 14
 బ్రాత్రాన్ భృత్యాంశ్చ దీర్ఘాయుః పితృవత్పాలయిష్యతి | సంతప్స్యసే కథం కుభ్జే శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్ ||
 భరతశ్చాపి రామస్య ధ్రువం వర్షశతాత్పరమ్ | పితృపైతామహం రాజ్యమవాప్తా పురుషర్షభః || 16
 సా త్వమభ్యుదయే ప్రాప్తే వర్తమానే చ మంథరే | భవిష్యతి చ కల్యాణే కిమర్థం పరితప్యసే || 17
 యథా మే భరతో మాన్యః తథా భూయోఽపి రాఘవః|కౌసల్యాతోఽతిరిక్తం చ సోఽనుశుశ్రూషతే హి మామ్||
 రాజ్యం యది హి రామస్య భరతస్యాపి తత్తథా | మన్యతే హి యథాఽత్మానం తథా బ్రాత్రాంస్తు రాఘవః ||
 కైకేయ్యా వచనం శ్రుత్వా మంథరా భృశదుఃఖితా | దీర్ఘముష్ణం వినిశ్చస్య కైకేయీమిదమబ్రవీత్ || 20
 అసర్థదర్శినీ మౌర్ఖ్యాత్ నాత్మానమవబుధ్యసే | శోకవ్యసనవిస్తీర్ణే మజ్జంతీ దుఃఖసాగరే || 21
 భవితా రాఘవో రాజా రాఘవస్యాను యస్సుతః | రాజవంశాత్తు కైకేయి భరతః పరిహాస్యతే || 22
 స హి రాజ్ఞస్సుతాస్సర్వే రాజ్యే తిష్ఠంతి భామిని | స్థాప్యమానేషు సర్వేషు సుమహాననయో భవేత్ || 23
 తస్మాజ్జ్యేష్ఠే హి కైకేయి రాజ్యతంత్రాణి పార్థివాః | స్థాపయంత్యనవద్యాంగి గుణవత్స్వితరేష్యపి || 24
 అనావత్యంతనిర్భగ్నః తవ పుత్రో భవిష్యతి | అనాథవత్ సుఖేభ్యశ్చ రాజవంశాచ్చ వత్సలే || 25
 సాహం త్వదర్థే సంప్రాప్తా త్వం తు మాం నావబుధ్యసే |సపత్నివృద్ధా యా మే త్వం ప్రదేయం దాతుమిచ్ఛసి ||26
 ధ్రువం తు భరతం రామః ప్రాప్య రాజ్యమకంటకమ్ | దేశాంతరం వా నయితా లోకాంతరమథాపి వా ||
 బాల ఏవ హి మాతుల్యం భరతో నాయితస్త్వయా | సన్నికర్షాచ్చ సౌహార్దం జాయతే స్థావరేష్యపి || 28
 భరతస్యాప్యనువశః శత్రుఘ్నో-పి సమం గతః | లక్ష్మణో హి యథా రామం తథా-సౌ భరతం గతః || 29
 శ్రూయతే హి ద్రుమః కశ్చిత్ ఛేత్తవ్యో వనజీవిభిః | సన్నికర్షాదిషీకాభిర్మోచితః పరమాద్భుయాత్ || 30
 గోష్ఠా హి రామం సౌమిత్రిః లక్ష్మణం చాపి రాఘవః | అశ్వినోరివ సౌభ్రాత్రం తయోర్లోకేషు విశ్రుతమ్ ||31
 తస్మాన్న లక్ష్మణే రామః పాపం కించిత్కరిష్యతి | రామస్తు భరతే పాపం కుర్యాదితి న సంశయః || 32
 తస్మాద్రాజగృహోదేవ వనం గచ్ఛతు తే సుతః | ఏతద్ధి రోచతే మహ్యాం భృశం చాపి హితం తవ || 33
 ఏవం తే జ్ఞాతిపక్షస్య శ్రేయశ్చైవ భవిష్యతి | యది చేద్భరతో ధర్మాత్ పిత్ర్యం రాజ్యమవాప్స్యతి || 34
 స తే సుఖోచితో బాలో రామస్య సహజో రిపుః | సమృద్ధార్థస్య నష్టార్థో జీవిష్యతి కథం వశే || 35
 అభిద్రుతమివారణ్యే సింహేన గజయూథపమ్ | ప్రచ్ఛాద్యమానం రామేణ భరతం త్రాతుమర్హసి || 36
 దర్పాన్నిరాకృతా పూర్వం త్వయా సౌభాగ్యవత్తయా | రామమాతా సపత్నీ తే కథం వైరం న యాతయేత్ ||
 యదా హి రామః పృథివీమవాప్స్యతి ప్రభూతరత్నాకరశైలపత్రనామ్ |
 తదా గమిష్యస్యశుభం పరాభవం సహైవ దీనా భరతేన భామిని || 38
 యదా హి రామః పృథివీమవాప్స్యతి ధ్రువం ప్రణష్టో భరతో భవిష్యతి |
 అతో హి సంచింతయ రాజ్యమాత్మజే పరస్య చైవాద్య వివాసకారణమ్ || 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే మంథరాదుర్భేధో నామ అష్టమస్కంధః

శ్రీమద్వ్యాల్మీకి రామాయణమ్

అథ నవమః సర్గః (9) కైకేయ్యాః క్రోధాగారప్రవేశః

- ఏవ ముక్తా తు కైకేయీ కోపేన జ్వలితాననా । దీర్ఘముష్ణం వినిశ్చస్య మంథరామిదమబ్రవీత్ ॥ 1
- అద్య రామమితః క్షిప్రం వనం ప్రస్థాపయామ్యహమ్ । యౌవరాజ్యే చ భరతం క్షిప్రమేవాభిషేచయే ॥ 2
- ఇదం త్వీదానీం సంపశ్య కేనోపాయేన మంథరే । భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన ॥ 3
- ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ । రామార్థముపహింసంతీ కైకేయీమిదమబ్రవీత్ ॥ 4
- హంతేదానీం ప్రవక్ష్యామి కైకేయి శ్రూయతాం చ మే । యథా తే భరతో రాజ్యం పుత్రః ప్రాప్సుతి కేవలమ్ ॥ 5
- కిం న స్మరసి కైకేయి స్మరంతీ వా నిగూహసే । యదుచ్యమానమాత్మార్థం మత్తస్త్వం శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥ 6
- మయోచ్యమానం యది తే శ్రోతుం ఛందో విలాసిని । శ్రూయతామభిధాస్యామి శ్రుత్వా చాపి విమృశ్యతామ్ ॥ 7
- శ్రుత్వైవం వచనం తస్యాః మంథరాయాస్తు కైకయీ । కించిదుత్థాయ శయనాత్ స్వాస్తీర్ణాదిదమబ్రవీత్ ॥ 8
- కథయ త్వం మమోపాయం కేనోపాయేన మంథరే । భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన ॥ 9
- ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ । రామార్థముపహింసంతీ కుబ్జా వచనమబ్రవీత్ ॥ 10
- తవ దైవాసురే యుద్ధే సహ రాజర్షిభిః పతిః । అగచ్ఛత్ త్వాముపాదాయ దేవరాజస్య సాహ్యకృత్ ॥ 11
- దిశమాస్థాయ వై దేవి దక్షిణాం దండకాన్ ప్రతి । వైజయంతమితి ఖ్యాతం పురం యత్ర తిమిధ్వజః ॥ 12
- స శంబర ఇతి ఖ్యాతః శతమాయో మహాసురః । దదౌ శక్రస్య సంగ్రామం దేవసంఘైరనిర్జితః ॥ 13
- తస్మిన్ మహతి సంగ్రామే పురుషాన్ క్షతవిక్షతాన్ । రాత్రౌ ప్రసుప్తాన్ ఘ్నుతి స్మ తరసా ॥ 14
- తత్రాకరోన్మహద్భయం రాజా దశరథస్తదా । అసురైశ్చ మహాబాహుః శస్త్రైశ్చ శకలీకృతః ॥ 15
- అపవాహ్య త్వయా దేవి సంగ్రామాన్మష్టచేతనః । తత్రాపి విక్షతశ్చస్త్రైః పతిస్తే రక్షితస్త్వయా ॥ 16
- తుష్టేన తేన దత్తా తే ద్వా వరౌ శుభదర్శనే । స త్వయోక్తః పతిర్దేవి యదేచ్ఛేయం తదా వరౌ ॥ 17
- గృహ్ణీయామితి తత్తేన తథేతుక్తం మహాత్మనా । అనభిజ్ఞా హ్యహం దేవి త్వయైవ కథితా పురా ॥ 18
- కథైషా తవ తు స్నేహాత్ మనసా ధార్యతే మయా । రామాభిషేకసంభారాన్ నిగృహ్య వినివర్తయ ॥ 19
- తౌ వరౌ యాచ భర్తారం భరతస్యాభిషేచనమ్ । ప్రవ్రాజనం తు రామస్య త్వం వర్షాణి చతుర్దశ ॥ 20
- చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్ । ప్రజాభావగతస్నేహః స్థిరః పుత్రో భవిష్యతి ॥ 21
- క్రోధాగారం ప్రవిశ్యాద్య క్రుద్ధేవాశ్వపతేస్సుతే । శేష్యానంతర్హితాయాం త్వం భూమౌ మలినవాసినీ ॥ 22
- మా స్మైనం ప్రత్యుదీక్షేథాః మా చైనమభిభాషథాః । రుదంతీ చాపి తం దృష్ట్వా జగత్యాం శోకలాలసా ॥ 23
- దయితా త్వం సదా భర్తుః అత్ర మే నాస్తి సంశయః । త్వత్కృతే స మహారాజో విశేదపి హుతాశనమ్ ॥ 24
- స త్వాం క్రోధయితుం శక్తో న క్రుద్ధాం ప్రత్యుదీక్షితుమ్ । తవ ప్రియార్థం రాజా హి ప్రాణానపి పరిత్యజేత్ ॥ 25
- స హ్యతిక్రమితుం శక్తః తవ వాక్యం మహీపతిః । మందస్వభావే బుధ్యస్య సౌభాగ్యబలమాత్మనః ॥ 26
- మణిముక్తా సువర్ణాని రత్నాని వివిధాని చ । దద్యాద్దశరథో రాజా మా స్మ తేషు మనః కృథాః ॥ 27
- యౌ తౌ దైవాసురే యుద్ధే వరౌ దశరథో ॥ 28
- యదా తు తే వరం దద్యాత్ స్వయముత్థాప్య రాఘవః ।
- వ్యవస్థాప్య మహారాజం త్వమిమం వృణుయా వరమ్ ॥ 29
- రామం ప్రవ్రాజయారణ్యే నవ వర్షాణి పంచ చ । భరతః క్రియతాం రాజా పృథివ్యాః పార్థివర్షభః ॥ 30
- చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్ । రూఢశ్చ కృతమూలశ్చ శేషం స్థాస్యతి తే సుతః ॥ 31
- రామప్రవ్రాజనం చైవ దేవి యాచస్వ తం వరమ్ । ఏవం సిద్ధ్యంతి పుత్రస్య సర్వార్థాస్తవ భామిని ॥ 32

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-9

- ఏవం ప్రవ్రాజితశ్చైవ రామోఽరామో భవిష్యతి । భరతశ్చ హతామిత్రః తవ రాజా భవిష్యతి ॥ 33
- యేన కాలేన రామశ్చ వనాత్ ప్రత్యాగమిష్యతి । తేన కాలేన పుత్రస్తే కృతమూలో భవిష్యతి ॥ 34
- సంగృహీతమనుష్యశ్చ సుహృద్భిస్సార్థమాత్మవాన్ । ప్రాప్తకాలం తు తే మన్యే రాజానం వీతసాధ్యసా ॥ 35
- రామాభిషేకసంభారాన్ నిగృహ్య వినివర్తయ । అనర్థమర్థరూపేణ గ్రాహితా సా తతస్తయా ॥ 36
- హృష్టా ప్రతీతా కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్ । సా హి వాక్యేన కుబ్జాయాః కిశోరీవోత్పథం గతా ॥ 37
- కైకేయీ విస్మయం ప్రాప్తా పరం పరమదర్శనా । కుబ్జే త్వాం నాభిజానామి శ్రేష్ఠాం శ్రేష్ఠాభిధాయినీమ్ ॥ 38
- పుథివ్యామసి కుబ్జానామ్ ఉత్తమా బుద్ధినిశ్చయే । త్వమేవ తు మమార్థేషు నిత్యయుక్తా హితైషిణీ ॥ 39
- నాహం సమవబుధ్యేయం కుబ్జే రాజుశ్చిక్రీర్షితమ్ । సంతి దుస్సంస్థితాః కుబ్జాః వక్రాః పరమదారుణాః ॥ 40
- త్వం పద్మమివ వాతేన సన్నతా ప్రియదర్శనా । ఉరస్తేఽభినివిష్టం వై యావత్సంధాత్ సమున్నతమ్ ॥ 41
- అధస్తాచ్ఛోదరం శాతం సునాభమివ లజ్జితమ్ । పరిపూర్ణం తు జఘనం సుపీనో చ పయోదరౌ ॥ 42
- విమలేందుసమం వక్త్రమ్ అహౌ రాజసి మంథరే । జఘనం తవ నిర్ముష్టం రశనాదామశోభితమ్ ॥ 43
- జంఘే భృశముపన్యస్తే పాదౌ చాప్యాయతాపుభౌ । త్వమాయతాభ్యాం సక్తిభ్యాం మంథరే క్షౌమవాసినీ ॥ 44
- అగ్రతో మమ గచ్ఛంతీ రాజహంసీవ రాజసే । ఆసన్ యాశ్శంబరే మాయాః సహస్రమసురాధిపే ॥ 45
- సర్వాస్త్వయి నివిష్టాస్తాః భూయశ్చాన్యాస్సహస్రశః । తవేదం స్థగు యద్దీర్ఘం రథఘోణమివాయతమ్ ॥ 46
- మతయః క్షత్రవిద్యాశ్చ మాయాశ్చాత్ర వసంతి తే । అత్ర తే ప్రతిమోక్ష్యామి మాలాం కుబ్జే హిరణ్మయీమ్ ॥
- అభిషిక్తే చ భరతే రాఘవే చ వనం గతే । జాత్యేన చ సువర్ణేన సునిష్ఠప్తేన మంథరే ॥ 48
- లబ్ధార్థా చ ప్రతీతా చ లేపయిష్యామి తే స్థగు । ముఖే చ తిలకం చిత్రం జాతరూపమయం శుభమ్ ॥ 49
- కారయిష్యామి తే కుబ్జే శుభాన్యాభరణాని చ । పరిధాయ శుభే వస్త్రే దేవతేవ చరిష్యసి ॥ 50
- చంద్రమాహ్వాయమానేన ముఖేనాప్రతిమాననా । గమిష్యసి గతిం ముఖ్యాం గర్వయంతీ ద్విషజ్జనమ్ ॥ 51
- తవాపి కుబ్జాః కుబ్జాయాః సర్వాభరణభూషితాః । పాదౌ పరిచరిష్యంతి యథైవ త్వం సదా మమ ॥ 52
- ఇతి ప్రశస్యమానా సా కైకేయీమిదమబ్రవీత్ । శయానాం శయనే శుభ్రే వేద్యామగ్నిశిఖామివ ॥ 53
- గతోదకే సేతుబంధో న కల్యాణి విధీయతే । ఉత్తిష్ట కురు కల్యాణి రాజానమనుదర్శయ ॥ 54
- తథా ప్రోత్సాహితా దేవీ గత్వా మంథరయా సహ । క్రోధాగారం విశాలాక్షీ సౌభాగ్యమదగర్వితా ॥ 55
- అనేకశతసాహస్రం ముక్తాహారం వరాంగనా । అవముచ్య వరాష్టాణి శుభాన్యాభరణాని చ ॥ 56
- తతో హేమోపమా తత్ర కుబ్జావాక్యవశం గతా । సంవిశ్య భూమౌ కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్ ॥ 57
- ఇహ వా మాం మృతాం కుబ్జే నృపాయావేదయిష్యసి । వనం తు రాఘవే ప్రాప్తే భరతః ప్రాప్యతి క్షితిమ్ ॥
- న సువర్ణేన మే హ్యార్థో న రత్నైర్న చ భూషణైః । ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥ 59
- అథో పునస్తాం మహిషీం మహీక్షితో వచోభిరత్యర్థమహాపరాక్రమైః ।
- ఉవాచ కుబ్జా భరతస్య మాతరం హితం వచో రామముపేత్య చాహితమ్ ॥ 60
- ప్రపత్యతే రాజ్యమిదం హి రాఘవో యది ధ్రువం త్వం ససుతా చ తస్యసే ।
- అతో హి కల్యాణి యతస్య తత్తథా యథా సుతస్తే భరతోఽభిషేక్యతే ॥ 61
- తథాతివిద్ధా మహిషీ తు కుబ్జయా సమాహతా వాగిషుభిర్ముహూర్ముహూః ।
- నిధాయ హస్తౌ హృదయేఽతివిస్మితా శశంస కుబ్జాం కుపితా పునః పునః ॥ 62
- యమస్య వా మాం విషయం గతామితో నిశామ్య కుజ్జే ప్రతివేదయిష్యసి ।
- వనం గతే వా సుచిరాయ రాఘవే సమృద్ధకామో భరతో భవిష్యతి ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అహం హి నైవాస్తరణాని న స్రజో న చందనం నాంజనపానభోజనమ్ ।
 న కించిదిచ్ఛామి న చేహ జీవితం న చేదితో గచ్ఛతి రాఘవో వనమ్ ॥ 64

అథైతదుక్త్వా వచనం సుదారుణం నిధాయ సర్వాభరణాని భామినీ ।
 అసంవృతామాస్తరణేన మేదినీం తదాఽధిశిశ్యే పతితేవ కిన్నరీ ॥ 65

ఉదీర్ఘసంరంభతమోవృతాననా తథావముక్తోత్తమమాల్యభూషణా ।
 నరేంద్రపత్నీ విమనా బభూవ సా తమోవృతా ద్యౌరివ మగ్నతారకా ॥ 66

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే క్రోధాగారప్రవేశో నామ నవమస్కంధః

అథ దశమః స్కంధః (10) దశరథప్రార్థనా

విదర్శితా యదా దేవీ కుబ్జయా పాపయా భృశమ్ । తదా శేతే స్మ సా భూమౌ దిగ్ధవిద్ధేవ కిన్నరీ ॥ 1

నిశ్చిత్వ మనసా కృత్యం సా సమ్యగితి భామినీ । మంథరాయై శనైస్సర్వమ్ ఆచచక్షే విచక్షణా ॥ 2

సా దీనా నిశ్చయం కృత్వా మంథరావక్యమోహితా । నాగకన్యేవ నిశ్వస్య దీర్ఘముష్ణం చ భామినీ ॥ 3

ముహూర్తం చింతయామాస మార్గమాత్మసుఖావహమ్ । సా సుహృచ్చార్థకామా చ తం నిశమ్య సునిశ్చయమ్ ॥ 4

బభూవ పరమప్రీతా సిద్ధిం ప్రాప్యేవ మంథరా । అథ సా రుషితా దేవీ సమ్యక్ప్రత్యా వినిశ్చయమ్ ॥ 5

సంవివేశాబలా భూమౌ నివేశ్య భ్రుకుటీం ముఖే । తతశ్చిత్రాణి మాల్యాని దివ్యాన్యాభరణాని చ ॥ 6

అపవిద్ధాని కైకేయ్యా తాని భూమిం ప్రపేదిరే । తయా తాన్యపవిద్ధాని మాల్యాన్యాభరణాని చ ॥ 7

అశోభయంత వసుధాం సక్షత్రాణి యథా నభః । క్రోధాగారే నిపతితా సా బభౌ మలినాంబరా ॥ 8

ఏకవేణీం దృఢం బద్ధ్వా గతసత్త్వేవ కిన్నరీ । ఆజ్ఞాప్య తు మహారాజో రాఘవస్యాభిషేచనమ్ ॥ 9

ఉపస్థానమనుజ్ఞాప్య ప్రవివేశ నివేశనమ్ । అద్య రామాభిషేకో వై ప్రసిద్ధ ఇతి జజ్ఞివాన్ ॥ 10

ప్రియార్థాం ప్రియమాఖ్యాతుం వివేశాంతఃపురం వశీ । స కైకేయ్యా గృహం శ్రేష్ఠం ప్రవివేశ మహాయశాః ॥ 11

పాండురాభ్రమివాకాశం రాహుయుక్తం నిశాకరః । శుకబర్హిణసంఘుష్టం క్రౌంచహంసరుతాయుతమ్ ॥ 12

వాదిత్రరవసంఘుష్టం కుబ్జావామనికాయుతమ్ । లతాగృహైశ్చిత్రగృహైః చంపకాశోకశోభితైః ॥ 13

దాంతరాజతసౌవర్ణవేదికాభిస్సమాయుతమ్ । నిత్యపుష్పఫలైర్బుక్షైః వాపీభిశ్చోపశోభితమ్ ॥ 14

దాంతరాజతసౌవర్ణైః సంవృతం పరమాసనైః । వివిధైరన్నపానైశ్చ భక్ష్యైశ్చ వివిధైరపి ॥ 15

ఉపపన్నం మహార్షైశ్చ భూషితైస్త్రిదివోపమమ్ । తత్రప్రవిశ్య మహారాజః స్వమంతఃపురమృద్ధిమత్ ॥ 16

న దదర్శ ప్రియాం రాజా కైకేయాం శయనోత్తమే । స కామబలసంయుక్తో రత్యర్థం మనుజాధిపః ॥ 17

అపశ్యన్ దయితాం భార్యాం పప్రచ్ఛ విషసాద చ । న హి తస్య పురా దేవీ తాం వేలామత్యవర్తత ॥ 18

న చ రాజా గృహం శూన్యం ప్రవివేశ కదాచన । తతో గృహగతో రాజా కైకేయాం పర్యపుచ్ఛత ॥ 19

యథాపూర్వమవిజ్ఞాయ స్వార్థలిప్సుమపండితామ్ । ప్రతీహారీ త్వథోవాచ సంత్రస్తా సుకృతాంజలిః ॥ 20

దేవ దేవీ భృశం క్రుద్ధా క్రోధాగారమభిద్రుతా । ప్రతీహార్యా వచశ్చుత్వా రాజా పరమదుర్మనాః ॥ 21

విషసాద పునర్భూయో లుళితవ్యాకులేంద్రియః । తత్ర తాం పతితాం భూమౌ శయానామతథోచితామ్ ॥ 22

ప్రతప్త ఇవ దుఃఖేన సోఽపశ్యజ్జగతీవతిః । స వృద్ధస్తరుణీం భార్యాం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ ॥ 23

అపాపః పాపసంకల్పాం దదర్శ ధరణీతలే । లతామివ వినిష్ఠత్వాం పతితాం దేవతామివ ॥ 24

కిన్నరీమివ నిర్దూతాం చ్యుతామప్పరసం యథా । మాయామివ పరిభ్రష్టాం హరిణీమివ సంయతామ్ ॥ 25

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-11

కరేణుమివ దిగ్ధేన విద్ధాం మృగయునా వనే । మహాగజ ఇవారణ్యే స్నేహోత్పరిమమర్చ తామ్ ॥ 26

పరిమృశ్య చ పాణిభ్యామ్ అభిసంత్రస్తచేతనః । కామీ కమలపత్రాక్షీమ్ ఉవాచ వనితామిదమ్ ॥ 27

న తేహమభిజానామి క్రోధమాత్మని సంశ్రితమ్ । దేవి కేనాభిశప్తాఽసి కేన వాఽసి విమానితా ॥ 28

యదిదం మమ దుఃఖాయ శేషే కల్యాణి పాంసుషు । భూమౌ శేషే కిమర్థం త్వం మయి కల్యాణి జీవతి ॥ 29

భూతోపహతచిత్తేవ మమ చిత్తప్రమాధినీ । సంతి మే కుశలా వైద్యాః త్వభితుష్టాశ్చ సర్వశః ॥ 30

సుఖితాం త్వాం కరిష్యంతి వ్యాధిమాచక్షు భామిని । కస్య వా తే ప్రియం కార్యం కేన వా విప్రియం కృతమ్ ॥

కః ప్రియం లభతామద్య కో వా సుమహదప్రియమ్ । మా రోదీర్మా చ కార్షీస్త్వం దేవి సంపరిశోషణమ్ ॥

అవధ్యో వధ్యతాం కో వా కో వా వధ్యో విముచ్యతామ్ । దరిద్రః కో భవత్వాఢ్యో ద్రవ్యవాన్ వాఽప్యకించనః ॥

అహం చైవ మదీయాశ్చ సర్వే తవ వశానుగాః । న తే కించిదభిప్రాయం వ్యాహంతుమహముత్సహే ॥ 34

ఆత్మనో జీవితేనాపి బ్రూహి యన్మనసేచ్ఛసి । బలమాత్మని జానంతీ న మాం శంకితుమర్హసి ॥ 35

కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే । యావదావర్తతే చక్రం తావతీ మే వసుంధరా ॥ 36

ప్రాచీనాస్సింధుసౌవీరాః సౌరాష్ట్రా దక్షిణాపథాః । వంగాంగమగధా మత్స్యాః సమృద్ధాః కాశికోసలాః ॥ 37

తత్ర జాతం బహుద్రవ్యం ధనధాన్యమజాదికమ్ । తతో వృణీష్వ కైకేయి యద్యత్త్వం మనసేచ్ఛసి ॥ 38

కిమాయాసేన తే భీరు ఉత్తిష్టోత్తిష్ట శోభనే । తత్త్వం మే బ్రూహి కైకేయి యతస్తే భయమాగతమ్ ॥ 39

తత్తే వ్యపనయిష్యామి నీహారమివ రశ్మిమాన్ । తథోక్తా సా సమాశ్వాస్తా వక్తుకామా తదప్రియమ్ ।

పరిపీడయితుం భూయో భర్తారముపచక్రమే ॥ 40

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథప్రార్థనా నామ దశమస్కంధః

అథ ఏకాదశః సర్గః (11) కైకేయ్యాః వరయాచనా

తం మన్మథశరైర్విద్ధం కామవేగవశానుగమ్ । ఉవాచ పృథివీపాలం కైకేయీ దారుణం వచః ॥ 1

నాస్మి విప్రకృతా దేవ కేనచిన్నావమానితా । అభిప్రాయస్తు మే కశ్చిత్ తమిచ్ఛామి త్వయా కృతమ్ ॥ 2

ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజానీష్వ యది త్వం కర్తుమిచ్ఛసి । అథ తద్వ్యాహరిష్యామి యదభిప్రార్థితం మయా ॥ 3

తామువాచ మహాతేజాః కైకేయీమిషదుత్సృతః । కామీ హస్తేన సంగృహ్య మూర్ధజేషు శుచిస్మితామ్ ॥ 4

అవలిప్తే న జానాసి త్వత్తః ప్రియతమా మమ । మనుజో మనుజవ్యాఘ్రూత్ రామాదన్యో న విద్యతే ॥ 5

తేనాజయ్యేన ముఖ్యేన రాఘవేణ మహాత్మనా । శపే తే జీవనార్హేణ బ్రూహి యన్మనసేచ్ఛసి ॥ 6

యం ముహూర్తమపశ్యంస్తు న జీవేయమహం ధ్రువమ్ । తేన రామేణ కైకేయి శపే తే వచనక్రియామ్ ॥ 7

ఆత్మనా వాఽత్మజైశ్చాన్వైః వృణే యం మనుజర్షభమ్ । తేన రామేణ కైకేయి శపే తే వచనక్రియామ్ ॥ 8

భద్రే హృదయమప్యేతత్ అనుమృశ్యోద్ధరస్య మే । ఏతత్సమీక్ష్య కైకేయి బ్రూహి యత్సాధు మన్యసే ॥ 9

బలమాత్మని జానంతీ న మాం శంకితుమర్హసి । కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే ॥ 10

సా తదర్థమనా దేవీ తమభిప్రాయమాగతమ్ । నిర్మాధ్యస్థ్యాశ్చ హర్షాశ్చ బభాషే దుర్వచం వచః ॥ 11

తేన వాక్యేన సంహృష్టా తమభిప్రాయమాగతమ్ । వ్యాజహార మహాఘోరమ్ అభ్యాగతమివాంతకమ్ ॥ 12

యథా క్రమేణ శపసి వరం మమ దదాసి చ । తచ్ఛృణ్వంతు త్రయస్త్రింశత్ దేవాః సాగ్నిపురోగమాః ॥ 13

చంద్రాదిత్యౌ నభశ్చైవ గ్రహో రాత్ర్యహనీ దిశః । జగచ్ఛ పృథివీ చేయం సగంధర్వా సరాక్షసా ॥ 14

నిశాచరాణి భూతాని గృహేషు గృహదేవతాః । యాని చాన్యాని భూతాని జానీయుర్భాషితం తవ ॥ 15

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- సత్యసంధో మహాతేజాః ధర్మజ్ఞస్సుసమాహితః । వరం మమ దదాత్యేషః తన్నే శృణ్వంతు దేవతాః ॥ 16
- ఇతి దేవీ మహేష్వాసం పరిగృహ్యభిశస్య చ । తతః పరమువాచేదం వరదం కామమోహితమ్ ॥ 17
- స్మర రాజన్ పురావృత్తం తస్మిన్ దైవాసురే రణే । తత్ర చాచ్యవయచ్ఛత్రుః తవ జీవితమంతరా ॥ 18
- తత్ర చాపి మయా దేవ యత్త్వం సమభిరక్షితః । జాగ్రత్యా యతమానాయాః తతో మే ప్రాదదా వరో ॥ 19
- తౌ తు దత్తౌ వరో దేవ నిక్షేపౌ మృగయామ్యహమ్ । తవైవ పృథివీపాల సకాశే సత్యసంగర ॥ 20
- తత్రప్రతిశ్రుత్య ధర్మేణ న చేద్దాస్యసి మే వరమ్ । అద్వైవ హి ప్రహాస్యామి జీవితం త్వద్విమానితా ॥ 21
- వాఙ్మాత్రేణ తదా రాజా కైకేయ్యా స్వవశే కృతః । ప్రచస్కంద వినాశాయ పాశం మృగ ఇవాత్మనః ॥ 22
- తతః పరమువాచేదం వరదం కామమోహితమ్ । వరో యో మే త్వయా దేవ తదా దత్తౌ మహీపతే ॥ 23
- తౌ తావదహమద్వైవ వక్ష్యామి శృణు మే వచః । అభిషేకసమారంభో రాఘవస్యోపకల్పితః ॥ 24
- అనేనైవాభిషేకేణ భరతో మేఽభిషిచ్యతామ్ । యో ద్వితీయో వరో దేవ దత్తః ప్రీతేన మే త్వయా ॥ 25
- తదా దైవాసురే యుద్ధే తస్య కాలోఽయమాగతః । నవ పంచ చ వర్షాణి దండకారణ్యమాశ్రితః ॥ 26
- చీరాజినజటాధారీ రామో భవతు తాపనః । భరతో భజతామద్య యౌవరాజ్యమకంటకమ్ ॥ 27
- ఏష మే పరమః కామో దత్తమేవ వరం వృణే । అద్య చైవ హి పశ్యేయం ప్రయాంతం రాఘవం వనమ్ ॥
- స రాజరాజో భవ సత్యసంగరః కులం చ శీలం చ హి రక్ష జన్మ చ ।
- పరత్రవాసే హి వదంత్యనుత్తమం తపోధనాస్సత్యవచో హితం నృణామ్ ॥ 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కైకేయ్యాః వరయాచనా నామ ఏకాదశస్కంధః

అథ ద్వాదశః స్కంధః (12) కైకేయ్యుపాలంభః

- తతశ్రుత్వా మహారాజః కైకేయ్యా దారుణం వచః । చింతామభిసమాపేదే ముహూర్తం ప్రతతాప చ ॥ 1
- కిన్ను మే యది వా స్వప్నః చిత్తమోహోఽపి వా మమ । అనుభూతోపసర్గో వా మనసో వాఽప్యపద్రవః ॥
- ఇతి సంచింత్య తద్రాజా నాధ్యగచ్ఛత్తదా సుఖమ్ । ప్రతిలభ్య చిరాత్సంజ్ఞాం కైకేయీవాక్యతాడితః ॥ 3
- వృథితో విక్లబశ్చైవ వ్యాఘ్రిం దృష్ట్వా యథా మృగః । అసంవృతాయామాసీనో జగత్యాం దీర్ఘముచ్ఛ్వసన్ ॥ 4
- మండలే పన్నగో రుద్ధో మంత్రైరివ మహావిషః । అహో ధిగితి సామర్షో వాచముక్త్యా నరాధిపః ॥ 5
- మోహమాపేదివాన్ భూయః శోకోపహతచేతనః । చిరేణ తు నృపస్సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య సుదుఃఖితః ॥ 6
- కైకేయీమబ్రవీత్ క్రుద్ధః ప్రదహన్నివ చక్షుషా । నృశంసే దుష్టచారిత్రే కులస్యాస్య వినాశిని ॥ 7
- కిం కృతం తవ రామేణ పాపం పాపే మయాఽపి వా । యదా తే జననీతుల్యాం వృత్తిం వహతి రాఘవః ॥
- తస్యైవ త్వమనర్థాయ కింనిమిత్తమిహోద్యతా । త్వం మయాఽత్మవినాశార్థం భవనం స్వం ప్రవేశితా ॥ 9
- అవిజ్ఞానాన్పుపసుతా వ్యాఘ్రీ తీక్ష్ణణవిషా యథా । జీవలోకో యదా సర్వో రామస్యాహ గుణస్తవమ్ ॥ 10
- అపరాధం కముద్దిశ్య త్యక్త్యామిష్టమహం సుతమ్ । కౌసల్యాం వా సుమిత్రాం వా త్యజేయమపి వా శ్రియమ్ ॥ 11
- జీవితం వాఽత్మనో రామం న త్వేవ పితృవత్సలమ్ । పరా భవతి మే ప్రీతిః దృష్ట్వా తనయమగ్రజమ్ ॥ 12
- అపశ్యతస్తు మే రామం నష్టా భవతి చేతనా । తిష్ఠేల్లోకో వినా సూర్యం సస్యం వా సలిలం వినా ॥ 13
- న తు రామం వినా దేహే తిష్ఠేత్తు మమ జీవితమ్ । తదలం త్యజ్యతామేషః నిశ్చయః పాపనిశ్చయే ॥ 14
- అపి తే చరణౌ మూర్ఘా స్పృశామ్యేష ప్రసీద మే । కిమిదం చింతితం పాపే త్వయా పరమదారుణమ్ ॥ 15
- అథ జిజ్ఞాససే మాం త్వం భరతస్య ప్రియాప్రియే । అస్తు యత్తత్త్వయా పూర్వం వ్యావృతం రాఘవం ప్రతి ॥

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-12

స మే జ్యేష్ఠః సుతశ్రీమాన్ ధర్మజ్యేష్ఠ ఇతీవ మే । తత్త్వయా ప్రియవాదిన్యా సేవార్థం కథితం భవేత్ ॥ 17

తచ్చుత్వా శోకసంతప్తా సంతాపయసి మాం భృశమ్ । ఆవిష్టాసి గృహం శూన్యం సా త్వం పరవశం గతా ॥

ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవి సంప్రాప్తస్సుమహానయమ్ । అనయో నయసంపన్నే యత్ర తే వికృతా మతిః ॥ 19

న హి కించిదయుక్తం వా విప్రియం వా పురా మమ । అకరోస్త్వం విశాలాక్షి తేన న శ్రద్ధధామ్యహమ్ ॥ 20

నను తే రాఘవస్తులోభ్య భరతేన మహాత్మనా । బహుశో హి సుబాలే త్వం కథాః కథయసే మమ ॥ 21

తస్య ధర్మాత్మనో దేవి వనే వాసం యశస్వినః । కథం రోచయసే భీరు నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ 22

అత్యంతసుకుమారస్య తస్య ధర్మే ధృతాత్మనః । కథం రోచయసే వాసమ్ అరణ్యే భృశదారుణే ॥ 23

రోచయస్యభిరామస్య రామస్య శుభలోచనే । తవ శుశ్రూషమాణస్య కిమర్థం విప్రవాసనమ్ ॥ 24

రామో హి భరతాద్భూయః తవ శుశ్రూషతే సదా । విశేషం త్వయి తస్మాత్తు భరతస్య న లక్షయే ॥ 25

శుశ్రూషాం గౌరవం చైవ ప్రమాణం వచనక్రియామ్ । కస్తే భూయస్తరం కుర్యాత్ అన్యత్ర మనుజర్షభాత్ ॥

బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం బహూనాం చోపజీవినామ్ । పరివాదో-పవాదో వా రాఘవే నోపపద్యతే ॥ 27

సాంత్యయన్ సర్వభూతాని రామశ్చుద్ధేన చేతసా । గృహ్లాతి మనుజవ్యాఘ్రః ప్రియైర్విషయవాసినః ॥ 28

సత్యేన లోకాన్ జయతి దీనాన్ దానేన రాఘవః । గురూన్ శుశ్రూషయా వీరో ధనుషా యుధి శాత్రవాన్ ॥

సత్యం దానం తపస్త్యాగో మిత్రతా శౌచమార్జవమ్ । విద్యా చ గురుశుశ్రూషా ధ్రువాణ్యేతాని రాఘవే ॥ 30

తస్మిన్పార్జవసంపన్నే దేవి దేవోపమే కథమ్ । పాపమాశంససే రామే మహర్షిసమతేజసి ॥ 31

న స్మరామ్యప్రియం వాక్యం లోకస్య ప్రియవాదినః । న కథం త్వత్కృతే రామం వక్ష్యామి ప్రియమప్రియమ్ ॥

క్షమా యస్మిన్ దమస్త్యాగః సత్యం ధర్మః కృతజ్ఞతా । అప్యహింసా చ భూతానాం తమృతే కా గతిర్మమ ॥ 33

మమ వృద్ధస్య కైకేయి గతాంతస్య తపస్వినః । దీనం లాలప్యమానస్యకారుణ్యం కర్తుమర్హసి ॥ 34

పృథివ్యాం సాగరాంతాయాం యత్కించిదధిగమ్యతే । తత్సర్వం తవ దాస్యామి మా చ త్వాం మన్యురావిశేత్ ॥

అంజలిం కుర్మి కైకేయి పాదౌ చాపి స్పృశామి తే । శరణం భవ రామస్య మాఽధర్మో మామిహ స్ఫుశేత్ ॥

ఇతి దుఃఖాభిసంతప్తం విలపంతమచేతనమ్ । ఘూర్ణమానం మహారాజం శోకేన సమభిఘ్నతమ్ ॥ 37

పారం శోకార్ణవస్యాశు ప్రార్థయంతం పునః పునః । ప్రత్యువాచాథ కైకేయీ రౌద్రా రౌద్రతరం వచః ॥ 38

యది దత్త్వా వరౌ రాజన్ పునః ప్రత్యనుతప్యసే । ధార్మికత్వం కథం వీర పృథివ్యాం కథయిష్యసి ॥ 39

యదా సమేతా బహవః త్వయా రాజర్షయస్సహ । కథయిష్యంతి ధర్మజ్ఞ తత్ర కిం ప్రతివక్ష్యసి । 40

యస్యాః ప్రసాదే జీవామి యా చ మామభ్యపాలయత్ । తస్యాః కృతం మయా మిథ్యా కైకేయ్యా ఇతి వక్ష్యసి ॥

కిల్బిషత్వం నరేంద్రాణాం కరిష్యసి నరాధిప । యో దత్త్వా వరమద్వైవ పునరన్యాని భాషసే ॥ 42

శైబ్యః శ్యేనకపోతీయే స్వమాంసం పక్షిణే దదౌ । అలర్కశ్చక్షుషీ దత్త్వా జగామ గతిముత్తమామ్ ॥ 43

సాగరస్సమయం కృత్వా న వేలామతివర్తతే । సమయం మాఽన్యతం కార్షిః పూర్వం వృత్తమనుస్మరన్ ॥ 44

సత్యం ధర్మం పరిత్యజ్య రామం రాజ్యేఽభిషిచ్య చ । సహ కౌసల్యయా నిత్యం రంతుమిచ్ఛసి దుర్మతే ॥ 45

భవ త్వధర్మో ధర్మో వా సత్యం వా యది వాఽన్యతమ్ । యత్త్వయా సంశ్రుతం మహ్యం తస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః ॥

అహం హి విషమద్వైవ పీత్వా బహు తవాగ్రతః । పశ్యతస్తే మరిష్యామి రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥ 47

ఏకాహమపి పశ్యేయం యద్యహం రామమాతరమ్ । అంజలిం ప్రతిగృహ్లాంతీం శ్రేయో నను మృతిర్మమ ॥

భరతేనాత్మనా చాహం శపే తే మనుజాధిప । యథా నాన్యేన తుష్యేయమ్ ఋతే రామవివాసనాత్ ॥ 49

ఏతావదుక్త్వా వచనం కైకేయీ విరరామ హ । విలపంతం చ రాజానం న ప్రతివ్యాజహార సా ॥ 50

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

శ్రుత్వా తు రాజా కైకేయ్యా వృతం పరమశోభనమ్ | రామస్య చ వనే వాసమ్ ఐశ్వర్యం భరతస్య చ || 51
 నాభ్యభాషత కైకేయీం ముహూర్తం వ్యాకులేంద్రియః | ప్రైక్షతానిమిషో దేవీం ప్రియామప్రియవాదినీమ్ || 52
 తాం హి వజ్రసమాం వాచమ్ ఆకర్ణ్య హృదయాప్రియామ్ | దుఃఖశోకమయీం ఘోరాం రాజా న సుఖితో-భవత్ ||
 స దేవ్యా వ్యవసాయం చ ఘోరం చ శపథం కృతమ్ | ధ్యాత్వా రామేతి నిశ్వస్య చిన్మస్తరురివాపతత్ || 54
 నష్టచిత్తో యథోన్మత్తో విపరీతో యథా ౨ ౨ తురః | హృతతేజా యథా సర్వో బభూవ జగతీపతిః || 55
 దీనయా తు గిరా రాజా ఇతి హేలూవాచ కైకయీమ్ | అనర్థమిమమర్థాభం కేన త్వముపదర్శితా || 56
 భూతోపహతచిత్తేవ బ్రువంతీ మాం న లజ్జసే | శీలవ్యసనమేతత్తే నాభిజానామ్యహం పురా || 57
 బాలాయాస్తత్త్విదానీం తే లక్షయే విపరీతవత్ | కుతో వా తే భయం జాతం యా త్వమేవంవిధం వరమ్ ||
 రాష్ట్రే భరతమాసీనం వృణీషే రాఘవం వనే | విరమైతేన భావేన త్వమేతేనాన్మతేన వా || 59
 యది భర్తుః ప్రియం కార్యం లోకస్య భరతస్య చ | నృశంసే పాపసంకల్పే క్షుద్రే దుష్కృతకారిణి || 60
 కిన్ను దుఃఖమలీకం వా మయి రామే చ పశ్యసి | న కథంచిద్భృతే రామాత్ భరతో రాజ్యమావసేత్ || 61
 రామాదపి హితం మన్యే ధర్మతో బలవత్తరమ్ | కథం ద్రక్ష్యామి రామస్య వనం గచ్ఛేతి భాషితే || 62
 ముఖవర్ణం వివర్ణం తం యథైవేందుముపప్లుతమ్ | తాం హి మే సుకృతాం బుద్ధిం సుహృద్భిస్సహ నిశ్చితామ్ || 63
 కథం ద్రక్ష్యామ్యపావృత్తాం పరైరివ హతాం చమూమ్ | కిం మాం వక్ష్యంతి రాజానో నానాదిగ్భ్యస్సమాగతాః || 64
 బాలో బతాయమైక్ష్యాకః చిరం రాజ్యమకారయత్ | యదా తు బహవో వృద్ధాః గుణవంతో బహుశ్రుతాః || 65
 పరిప్రక్ష్యంతి కాకుత్స్థం వక్ష్యామి కిమహం తదా | కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా || 66
 యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్ తదసత్యం భవిష్యతి | కిం మాం వక్ష్యతి కౌసల్యా రాఘవే వనమాస్థితే || 67
 కిం చైనాం ప్రతివక్ష్యామి కృత్వా విప్రియమిదృశమ్ | యదా యదా హి కౌసల్యా దాసీవచ్చ సఖీవ చ || 68
 భార్యావద్భగినీవచ్చ మాతృవచ్ఛోపతిష్ఠతి | సతతం ప్రియకామా మే ప్రియపుత్రా ప్రియంవదా || 69
 న మయా సత్కృతా దేవీ సత్కారార్థా కృతే తవ | ఇదానీం తత్తపతి మాం యన్మయా సుకృతం త్వయి || 70
 అపథ్యవ్యంజనోపేతం భుక్తమన్నమివాతురమ్ | విప్రకారం చ రామస్య సంప్రయాణం వనస్య చ || 71
 సుమిత్రా ప్రేక్ష్య వై భీతా కథం మే విశ్వసిష్యతి | కృపణం బత వైదేహీ శ్రోష్యతి ద్వయమప్రియమ్ || 72
 మాం చ పంచత్వమాపన్నం రామం చ వనమాశ్రితమ్ | వైదేహీ బత మే ప్రాణాన్ శోచంతీ క్షపయిష్యతి ||
 హీనా హిమవతః పార్శ్వే కిన్నరేణేవ కిన్నరీ | న హి రామమహం దృష్ట్వా ప్రవసంతం మహావనే || 74
 చిరం జీవితుమాశంసే రుదంతీం చాపి మైథిలీమ్ | సా నూనం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి || 75
 న హి ప్రవ్రాజితే రామే దేవి జీవితుముత్సహే | సతీం త్వామహమత్యంతం వ్యవస్యామ్యసతీం సతీమ్ || 76
 రూపిణీం విషసంయుక్తాం పీత్వేవ మదిరాం నరః | అన్మతైర్బహు మాం సాంత్యైః సాంత్యయంతీ స్మ భాషసే || 77
 గీతశబ్దేన సంరుద్య లుబ్ధో మృగమివావధీః | అనార్య ఇతి మామార్యాః పుత్రవిక్రాయికం ధ్రువమ్ || 78
 ధిక్కరిష్యంతి రథ్యాసు సురాపం బ్రాహ్మణం యథా | అహేలూ దుఃఖమహేలూ కృచ్ఛ్రం యత్ర వాచః క్షమే తవ ||
 దుఃఖమేవంవిధం ప్రాప్తం పురాకృతమివాశుభమ్ | (త్వద్రక్షణం ప్రమాదేన స్వనాశాయ కృతం కృతం ||)
 చిరం ఖలు మయా పాపే త్వం పాపేనాభిరక్షితా || 80
 అజ్ఞానాదుపసంపన్నా రజ్జురుద్భంధినీ యథా | రమమాణస్త్వయా సార్థం మృత్యుం త్వాం నాభిలక్షయే || 81
 బాలో రహసి హస్తేన కృష్ణసర్పమివాస్పృశమ్ | మయా హ్యపితృకః పుత్రః స మహాత్మా దురాత్మనా || 82
 తం తు మాం జీవలోకో ౨ యం నూనమాక్రోష్టమర్హతి | బాలిశో బత కామాత్మా రాజా దశరథో భృశమ్ ||

అయోధ్యాకాండే సర్గ:-12

యః స్త్రీకృతే ప్రియం పుత్రం వనం ప్రస్థాపయిష్యతి । వ్రతైశ్చ బ్రహ్మచర్యైశ్చ గురుభిశ్చోపకర్మితః ॥ 84
 భోగకాలే మహత్ కృచ్ఛం పునరేవ ప్రపత్స్యతే । నాలం ద్వితీయం వచనం పుత్రో మాం ప్రతిభాషితుమ్ ॥
 స వనం ప్రవ్రజేత్సుక్తో బాధమిత్యేవ వక్ష్యతి । యది తే రాఘవః కుర్యాత్ వనం గచ్ఛేతి చోదితః ॥ 86
 ప్రతికూలం ప్రియం మే స్యాత్ న తు వత్సః కరిష్యతి । శుద్ధభావో హి భావం మే న తు జ్ఞాస్యతి రాఘవః ॥
 స వనం ప్రవ్రజేత్సుక్తో బాధమిత్యేవ వక్ష్యతి । రాఘవే హి వనం ప్రాప్తే సర్వలోకస్య ధిక్మృతమ్ ॥ 88
 మృత్యురక్షమణీయం మాం నయిష్యతి యమక్షయమ్ । మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే ॥
 ఇష్టే మమ జనే శేషే కిం పాపం ప్రతిపత్స్యసే । కౌసల్యాం మాం చ రామం చ పుత్రౌ చ యది హాస్యతి ॥
 దుఃఖాన్యసహతీ దేవీ మామేవానుమరిష్యతి । కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ మాం చ పుత్రైస్త్రిభిస్సహ ॥ 91
 ప్రక్షిప్య నరకే సా త్వం కైకేయి సుఖితా భవ । మయా రామేణ చ త్యక్తం శాశ్వతం సత్మతం గుణైః ॥ 92
 ఇక్ష్వాకుకులమక్షోభ్యమ్ ఆకులం పాలయిష్యసి । ప్రియం చేద్భురతస్యైతత్ రామప్రవాజనం భవేత్ ॥ 93
 మా స్మ మే భరతః కార్షిత్ ప్రేతకృత్యం గతాయుషః । హంతానార్యే మమామిత్రే సకామా భవ కైకయి ॥ 94
 మృతే మయి గతే రామే వనం పురుషపుంగవే । సేదానీం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి ॥ 95
 త్వం రాజపుత్రీవాదేన న్యవసో మమ వేశ్యసి । అకీర్తిశ్చాతులా లోకే ద్రువః పరిభవశ్చ మే ॥ 96
 సర్వభూతేషు చావజ్ఞా యథా పాపకృతస్తథా । కథం రథైర్విభుర్యాత్వా గజాజ్యైశ్చ ముహుర్ముహుః ॥ 97
 పద్భ్యాం రామో మహారణ్యే వత్సో మే విచరిష్యతి । యస్య త్వాహారసమయే సూదాః కుండలధారిణః ॥ 98
 అహంపూర్వాః పచంతి స్మ ప్రశస్తం పానభోజనమ్ । స కథన్ను కషాయాణి తిక్తాని కటుకాని చ ॥ 99
 భక్షయన్ వన్యమాహారం సుతో మే వర్తయిష్యతి । మహార్హవస్త్రసంవీతో భూత్వా చిరసుభోషితః ॥ 100
 కాషాయపరిధానస్తు కథం భూమౌ నివత్స్యతి । కస్యైతద్దారుణం వాక్యమ్ ఏవంవిధమచింతితమ్ ॥ 101
 రామస్యారణ్యగమనం భరతస్యాభిషేచనమ్ । ధిగస్తు యోషితో నామ శతాః స్వార్థపరాః సదా ।
 న బ్రవీమి స్త్రియః సర్వాః భరతస్యైవ మాతరమ్ ॥ 102
 అనర్థభావేఽర్థపరే నృశంసే మమానుతాపాయ నివిష్టభావే ।
 కిమప్రియం పశ్యసి మన్నిమిత్తం హితానుకారిణ్యధవా పి రామే ॥ 103
 పరిత్యజేయుః పితరో హి పుత్రాన్ భార్యాః పతీంశ్చాపి కృతానురాగాః ।
 కృత్స్నం హి సర్వం కుపితం జగత్ స్యాత్ దృష్ట్వైవ రామం వ్యసనే నిమగ్నమ్ ॥ 104
 అహం పునర్దేవకుమారరూపమ్ అలంకృతం తం సుతమావ్రజంతమ్ ।
 నందామి పశ్యన్నపి దర్శనేన భవామి దృష్ట్వా చ పునర్యువేవ ॥ 105
 వినాఽపి సూర్యేణ భవేత్ ప్రవృత్తిః అవర్షతా వజ్రధరేణ వాఽపి ।
 రామం తు గచ్ఛంతమితః సమీక్ష్య జీవేన్న కశ్చిత్త్వితీ చేతనా మే ॥ 106
 వినాశకామామహితామమిత్రామ్ ఆవాసయం మృత్యుమివాత్మనస్త్వామ్ ।
 చిరం బతాంకేన ధృతాఽసి సర్వీ మహావిషా తేన హతో-స్మి మోహాత్ ॥ 107
 మయా చ రామేణ చ లక్ష్మణేన ప్రశాస్తు హీనో భరతస్త్వయా సహ ।
 పురం చ రాష్ట్రం చ నిహత్య బాంధవాన్ మమాహితానాం చ భవాభిహార్షిణీ ॥ 108
 నృశంసవృత్తే వ్యసనప్రహారిణి ప్రసహ్య వాక్యం యదిహోద్య భాషసే ।
 న నామ తే కేన ముఖాత్ పతంత్యధో విశీర్షమాణా దశనాః సహస్రథా ॥ 109

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

న కించిదాహోఽహితమప్రియం వచో న వేత్తి రామః పరుషాణి భాషితుమ్ ।
 కథన్ను రామే హ్యభిరామవాదిని బ్రవీషి దోషాన్ గుణనిత్యసమ్మతే ॥ 110

ప్రతామ్య వా ప్రజ్వల వా ప్రణశ్య వా సహస్రశో వా స్ఫుటితా మహీం వ్రజ ।
 న తే కరిష్యామి వచస్సుదారుణమ్ మమాహితం కేకయరాజపాంసని ॥ 111

క్షురోపమాం నిత్యమసత్ప్రియంవదామ్ ప్రదుష్టభావాం స్వకులోపఘాతినీమ్ ।
 న జీవితం త్వాం విషహేఽమనోరమామ్ దిధక్షమాణాం హృదయం సబంధనమ్ ॥ 112

న జీవితం మేఽస్తి పునః కుతస్సుఖమ్ వినాత్మజేనాత్మవతః కుతో రతిః ।
 మమాహితం దేవి న కర్తుమర్హసి స్పృశామి పాదావపి తే ప్రసీద మే ॥ 113

న భూమిపాలో విలపన్ననాధవత్ స్త్రియా గృహీతో హృదయేఽతిమాత్రయా ।
 పపాత దేవ్యాశ్చరణౌ ప్రసారితౌ ఉభావసంస్పృశ్య యథాతురస్తథా ॥ 114

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కైకేయుపాలంభో నామ ద్వాదశస్కంధః

అథ త్రయోదశః స్కంధః (13) దశరథస్య వైక్లబ్యమ్

అతదర్థం మహారాజం శయానమతథోచితమ్ । యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్ పరిచ్యుతమ్ ॥ 1

అనర్థరూపా సిద్ధార్థా హ్యభీతా భయదర్శినీ । పునరాకారయామాస తమేవ వరమంగనా ॥ 2

త్వం కత్థసే మహారాజ సత్యవాదీ దృఢవ్రతః । మమ చేదం వరం కస్మాత్ విధారయితుమిచ్ఛసి ॥ 3

ఏవముక్తస్తు కైకేయ్యా రాజా దశరథస్తదా । ప్రత్యువాచ తతః క్రుద్ధో ముహూర్తం విహ్వలన్నివ ॥ 4

మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే । హంతానార్యే మమామిత్రే సకామా సుఖినీ భవ ॥ 5

స్వర్గేఽపి ఖలు రామస్య కుశలం దైవతైరహమ్ । ప్రత్యాదేశాదభిహితం ధారయిష్యే కథం బత ॥ 6

కైకేయ్యాః ప్రియకామేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా । యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్ తదసత్యం భవిష్యతి ॥ 7

అపుత్రేణ మయా పుత్రః శ్రమేణ మహతా మహాన్ । రామో లబ్ధో మహాబాహుః స కథం త్యజ్యతే మయా ॥ 8

శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ జితక్రోధో క్షమాపరః । కథం కమలపత్రాక్షో మయా రామో వివాస్యతే ॥ 9

కథమిందీవరశ్యామం దీర్ఘబాహుం మహాబలమ్ । అభిరామమహం రామం ప్రేషయిష్యామి దండకాన్ ॥ 10

సుఖానాముచితస్యైవ దుఃఖైరనుచితస్య చ । దుఃఖం నామానుపశ్యేయం కథం రామస్య ధీమతః ॥ 11

యది దుఃఖమకృత్వా-ద్య మమ సంక్రమణం భవేత్ । అదుఃఖార్హస్య రామస్య తతస్సుఖమవాప్నుయామ్ ॥ 12

నృశంసే పాపసంకల్పే రామం సత్యపరాక్రమమ్ । కిం విప్రియేణ కైకేయి ప్రియం యోజయసే మమ ॥ 13

అకీర్తిరతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే । తథా విలపతస్తస్య పరిభ్రమితచేతసః ॥ 14

అస్తమభ్యగమత్ సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత । సా త్రియామా తథార్తస్య చంద్రమండలమండితా ॥ 15

రాజ్ఞో విలపమానస్య న వ్యభాసత శర్వరీ । తథైవోష్ణం వినిశ్వస్య వృద్ధో దశరథో నృపః ॥ 16

విలలాపార్తవద్దుఃఖం గగనాసక్తలోచనః । న ప్రభాతం త్వయేచ్ఛామి నిశే నక్షత్రభూషణే ॥ 17

క్రియతాం మే దయా భద్రే మయాఽయం రచితోఽంజలిః । అథవా గమ్యతాం శీఘ్రం నాహమిచ్ఛామి నిర్ఘ్నామ్ ॥ 18

నృశంసాం కైకయాం ద్రష్టుం యత్మతే వ్యసనం మహత్ । ఏవ ముక్త్యా తతో రాజా కైకేయాం సంయతాంజలిః ॥ 19

ప్రసాదయామాస పునః కైకేయాం చేదమబ్రవీత్ । సాధువృత్తస్య దీనస్య త్వద్గతస్య గతాయుషః ॥ 20

ప్రసాదః క్రియతాం దేవి భద్రే రాజ్ఞో విశేషతః । శూన్యేన ఖలు సుశ్రోణి మయేదం సముదాహృతమ్ ॥ 21

అయోధ్యాకాండే సర్గ:- 14

కురు సాధు ప్రసాదం మే బాలే సహృదయా హ్యసి | ప్రసీద దేవి రామో మే త్వద్దత్తం రాజ్యమవ్యయమ్ ||
 లభతామసితాపాంగే యశః పరమవాప్పుహి | మమ రామస్య లోకస్య గురూణాం భరతస్య చ |

ప్రియమేతద్గురుశ్రోణి కురు చారుముఖేక్షణే || 23

విశుద్ధభావస్య సుదుష్టభావా తామ్రేక్షణస్యాశ్రుకలస్య రాజ్ఞః |

శ్రుత్వా విచిత్రం కరుణం విలాపం భర్తుర్మృశంసా న చకార వాక్యమ్ || 24

తత స్స రాజా పునరేవ మూర్ఛితః ప్రియామదుష్టాం ప్రతికూలభాషిణీమ్ |

సమీక్ష్య పుత్రస్య వివాసనం ప్రతి క్షితౌ విసంజ్ఞో నిపపాత దుఃఖితః || 25

ఇతీవ రాజ్ఞో వ్యథితస్య సా నిశా జగామ ఘోరం శ్వసతో మనస్వినః |

విబోధ్యమానః ప్రతిబోధనం తదా నివారయామాస స రాజసత్తమః || 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథస్య వైకల్యం నామ త్రయోదశస్సర్గః

అథ చతుర్దశః సర్గః (14) రామానయనాయ సుమంత్రప్రేషణమ్

పుత్రశోకార్దితం పాపా విసంజ్ఞం పతితం భువి | వివేష్టమానముద్వీక్ష్య సైక్వాకమిదమబ్రవీత్ || 1

పాపం కృత్యైవ కిమిదం మమ సంశ్రుత్య సంశ్రవమ్ | శేషే క్షితితలే సన్నః స్థిత్యాం స్థాతుం త్వమర్హసి || 2

అహుస్సత్యం హి పరమం ధర్మం ధర్మవిదో జనాః | సత్యమాశ్రిత్య హి మయా త్వం చ ధర్మం ప్రచోదితః ||

సంశ్రుత్య కైభ్యః శ్యేనాయ స్వాం తనుం జగతీపతిః | ప్రదాయ పక్షిణే రాజన్ జగామ గతిముత్తమామ్ || 4

తథా హ్యలర్కస్తేజస్వీ బ్రాహ్మణే వేదపారగే | యాచమానే స్వకే నేత్రే ఉద్భ్రత్యావిమనా దదౌ || 5

సరితాం తు పతిః స్వల్పాం మర్యాదాం సత్యమన్వితః | సత్యానురోధాత్ సమయే స్వాం వేలాం నాతివర్తతే ||

సత్యమేకపదం బ్రహ్మ సత్యే ధర్మః ప్రతిష్ఠితః | సత్యమేవాక్షయా వేదాః సత్యేనైవాప్యతే పరమ్ || 7

సత్యం సమనువర్తస్వ యది ధర్మే ధృతా మతిః | సఫలస్స వరో మేఽస్తు వరదో హ్యసి సత్తమ || 8

ధర్మస్యేహాభికామార్థం మమ చైవాభిచోదనాత్ | ప్రవ్రాజయ సుతం రామం త్రిః ఖలు త్వాం బ్రవీమ్యహమ్ ||

సమయం చ మమాద్యేమం యది త్వం న కరిష్యసి | అగ్రతస్తే పరిత్యక్తా పరిత్యక్త్యామి జీవితమ్ || 10

ఏవం ప్రచోదితో రాజా కైకేయ్యా నిర్విశంకయా | నాశకత్ పాశమున్మోక్షుం బలిరింద్రకృతం యథా || 11

ఉద్రాంతహృదయశ్చాపి వివర్ణవదనోఽభవత్ | స ధుర్యో వై పరిస్పందన్ యుగచక్రాంతరం యథా || 12

విహ్వలాభ్యాం చ నేత్రాభ్యామ్ అపశ్యన్నీవ భూపతిః | కృచ్ఛాద్దైర్యేణ సంస్తభ్య కేకైయీమిదమబ్రవీత్ || 13

యస్తే మంత్రకృతః పాణిః అగ్నౌ పాపే మయా ధృతః | తం త్యజామి స్వజం చైవ తవ పుత్రం త్వయా సహ ||

ప్రయాతా రజనీ దేవి సూర్యస్యోదయనం ప్రతి | అభీషేకం గురుజనః త్వరయిష్యతి మాం ధ్రువమ్ || 15

రామాభిషేకసంభారైః తదర్థముపకల్పితైః | రామః కారయితవ్యో మే మృతస్య సలిలక్రియామ్ || 16

త్వయా సపుత్రయా నైవ కర్తవ్యా సలిలక్రియా | వ్యాహంతాఽస్యశుభాచారే యది రామాభిషేచనమ్ || 17

న చ శక్నోమ్యహం ద్రష్టుం దృష్ట్వా పూర్వం తథా సుఖమ్ | హతహర్షం నిరానందం పునర్జనమవాఙ్ముఖమ్ ||

తాం తథా బ్రువతస్తస్య భూమిపస్య మహాత్మనః | ప్రభాతా శర్వరీ పుణ్యా చంద్రనక్షత్రశాలినీ || 19

తతః పాపసమాచారా కైకేయీ పార్థివం పునః | ఉవాచ పరుషం వాక్యం వాక్యజ్ఞా రోషమూర్ఛితా || 20

కిమిదం భాషసే రాజన్ వాక్యం గరరుణోపమమ్ | ఆనాయయితుమక్లిష్టం పుత్రం రామమిహార్హసి || 21

స్థాప్య రాజ్యే మమ సుతం కృత్వా రామం వనేచరమ్ | నిస్సపత్నాం చ మాం కృత్వా కృతకృత్యో భవిష్యసి ||

స నున్న ఇవ తీక్షణేన ప్రతోదేన హయోత్తమః | రాజా ప్రచోదితోఽభీక్షణం కైకేయీమిదమబ్రవీత్ || 23

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- ధర్మబంధేన బద్ధోఽస్మి నష్టా చ మమ చేతనా । జ్యేష్ఠం పుత్రం ప్రియం రామం ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికమ్ ॥
 తతః ప్రభాతాం రజనీమ్ ఉదితే చ దివాకరే । పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ ముహూర్తే చ సమాహితే ॥ 25
- వసిష్ఠో గుణసంపన్నః శిష్యైః పరివృతస్తదా । ఉపగృహ్యోశు సంభరాన్ ప్రవివేశ పురోత్తమమ్ ॥ 26
- సిక్తసంమార్జితపథాం పతాకోత్తమభూషితామ్ । విచిత్రకుసుమాకీర్ణాం నానాస్రగ్గుర్విరాజితామ్ ॥ 27
- సంహృష్టమనుజోపేతాం సమృద్ధవిపణాపణామ్ । మహోత్సవసమాకీర్ణాం రాఘవార్థే సముత్సుకామ్ ॥ 28
- చందనాగరుధూపైశ్చ సర్వతః ప్రతిధూషితామ్ । తాం పురీం సమతిక్రమ్య పురందరపురోపమామ్ ॥ 29
- దదర్శాంతఃపురం శ్రేష్ఠం నానాద్విజగణాయుతమ్ । పౌరజానపదాకీర్ణం బ్రాహ్మణైరుపశోభితమ్ ॥ 30
- యజ్జవిద్భిః సుసంపూర్ణం సదస్యైః పరమద్విజైః । తదంతఃపురమాసాద్య వ్యతిచక్రామ తం జనమ్ ॥ 31
- వసిష్ఠః పరమప్రీతః పరమర్షిర్షివేశ చ । స త్వపశ్యద్వినిష్క్రాంతం సుమంత్రం నామ సారథిమ్ ॥ 32
- ద్వారే మనుజసింహస్య సచివం ప్రియదర్శనమ్ । తమువాచ మహాతేజాః సూతపుత్రం విశారదమ్ ॥ 33
- వసిష్ఠః క్షిప్రమాచక్ష్య నృపతేర్మామిహాగతమ్ । ఇమే గంగోదకఘటాః సాగరేభ్యశ్చ కాంచనాః ॥ 34
- ఔదుంబరం భద్రపీఠమ్ అభిషేకార్థమాహృతమ్ । సర్వభీజాని గంధాశ్చ రత్నాని వివిధాని చ ॥ 35
- క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజాః దర్భాః సుమనసః పయః । అష్టై చ కన్యా రుచిరాః మత్తశ్చ వరవారణః ॥ 36
- చతురశ్యో రథః శ్రీమాన్ నిస్త్రింశో ధనురుత్తమమ్ । వాహనం నరసంయుక్తం ఛత్రం చ శశినన్నిభమ్ ॥ 37
- శ్వేతే చ వాలవ్యజనే భృంగారుశ్చ హిరణ్మయః । హేమదామపినద్ధశ్చ కకుద్మాన్ పాండురో వృషః ॥ 38
- కేసరీ చ చతుర్దంష్ట్రో హరిశ్రేష్ఠో మహాబలః । సింహాసనం వ్యాఘ్రుతనుః సమిద్ధశ్చ హుతాశనః ॥ 39
- సర్పవాదిత్రసంఘాశ్చ వేశ్యాశ్చాలంకృతాః స్త్రియః । ఆచార్యా బ్రాహ్మణా గావః పుణ్యాశ్చ మృగపక్షిణః ॥ 40
- పౌరజానపదశ్రేష్ఠాః నైగమాశ్చ గణైస్సహ । ఏతే చాన్యే చ బహవః ప్రీయమాణాః ప్రియంవదాః ॥ 41
- అభిషేకాయ రామస్య సహ తిష్ఠంతి పార్థివైః । (న చ పశ్యామి రాజానమ్ ఉదితశ్చ దివాకరః ॥)
- త్వరయస్వ మహారాజం యథా సముదితేఽహని ॥ 42
- పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ రామో రాజ్యమవాప్నుయాత్ । ఇతి తస్య వచశ్రుత్వా సూతపుత్రో మహాత్మనః ॥ 43
- స్తువన్ నృపతిశార్దూలం ప్రవివేశ నివేశనమ్ । తం తు పూర్వోదితం వృద్ధం ద్వారస్థా రాజసమ్మతమ్ ॥ 44
- న శేకురభిసంరోద్ధం రాజ్ఞః ప్రియచికిర్షవః । స సమీపస్థితో రాజ్ఞః తామవస్థామజజ్ఞివాన్ ॥ 45
- వాగ్భిః పరమతుష్టాభిః అభిష్టోతుం ప్రచక్రమే । తతస్నూతో యథాకాలం పార్థివస్య నివేశనే ॥ 46
- సుమంత్రః ప్రాంజలిర్భూత్వా తుష్టావ జగతీపతిమ్ । యథా నందతి తేజస్వీ సాగరో భాస్కరోదయే ॥ 47
- ప్రీతః ప్రీతేన మనసా తథాఽఽనందఘనః స్వతః । ఇంద్రమస్యాం తు వేలాయామ్ అభితుష్టావ మాతలిః॥
- సోఽజయద్దానవాన్ సర్వాన్ తథా త్వాం బోధయామ్యహమ్ । వేదాస్సహంగవిద్యాశ్చ యథాహ్యోత్సృజ్యవం విభుమ్॥
- బ్రహ్మీణం బోధయంత్యద్య తథా త్వాం బోధయామ్యహమ్ । ఆదిత్యస్సహ చంద్రేణ యథా భూతధరాం శుభామ్ ॥
- బోధయత్యద్య పృథివీం తథా త్వాం బోధయామ్యహమ్ । ఉత్తిష్ఠాశు మహారాజ కృతకౌతుకమంగళః ॥ 51
- విరాజమానో వపుషా మేరోరివ దివాకరః । సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి ॥ 52
- వరుణశ్చాగ్నిరింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు తే । గతా భగవతీ రాత్రిః కృతం కృత్యమిదం తవ ॥ 53
- బుధ్యస్వ నృపశార్దూల కురు కార్యమనంతరమ్ । ఉదతిష్ఠత రామస్య సమగ్రమభిషేచనమ్ ॥ 54
- పౌరజానపదైశ్చాపి నైగమైశ్చ కృతాంజలిః । స్వయం వసిష్ఠో భగవాన్ బ్రాహ్మణైస్సహ తిష్ఠతి ॥ 55
- క్షిప్రమాజ్ఞాప్యతాం రాజన్ రాఘవస్యాభిషేచనమ్ । యథా హ్యపాలాః పశవో యథా సేనా హ్యనాయకా ॥

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 15

యథా చంద్రం వినా రాత్రిః యథా గావో వినా వృషమ్|ఏవం హి భవితా రాష్ట్రం యత్ర రాజా న దృశ్యతే||
 ఇతి తస్య వచశ్రుత్వా సాంత్యపూర్వమివార్థవత్ | అభ్యకీర్యత శోకేన భూయ ఏవ మహీపతిః || 58
 తతస్స రాజా తం సూతం సన్నహర్షస్సుతం ప్రతి | శోకరక్షేక్షణః శ్రీమాన్ ఉద్వీక్యోవాచ ధార్మికః || 59
 వాక్యైస్తు ఖలు మర్మాణి మమ భూయో నికృంతసి |సుమంత్రః కరుణం శ్రుత్వా దృష్ట్వా దీనం చ పార్థివమ్||
 ప్రగృహీతాంజలిః కించిత్ తస్మాద్దేశాదపాక్రమత్ | యదా వక్తుం స్వయం దైన్యాత్ న శశాక మహీపతిః ||
 తదా సుమంత్రం మంత్రజ్ఞా కైకేయా ప్రత్యువాచ హ |సుమంత్ర రాజా రజనీం రామహర్షనముత్సుకః || 62
 ప్రజాగరపరిశ్రాంతో నిద్రాయా వశమేయివాన్ | తద్గచ్ఛ త్వరితం సూత రాజపుత్రం యశస్వినమ్ || 63
 రామమానయ భద్రం తే నాత్ర కార్యా విచారణా | స మన్యమానః కల్యాణం హృదయేన ననంద చ || 64
 నిర్జగము చ సంప్రీత్యా త్వరితో రాజశాసనాత్ | సుమంత్రశ్చింతయామాస త్వరితం చోదితస్తయా || 65
 వ్యక్తం రామోఽభిషేకార్థమ్ ఇహోయాస్యతి ధర్మవిత్ |ఇతి సూతో మతిం కృత్వా హర్షేణ మహతాఽవృతః ||
 నిర్జగము మహాబాహో రాఘవస్య దిదృక్షయా | సాగరవ్రాదసంకాశాత్ సుమంత్రో-ంతఃపురాచ్ఛుభాత్ |
 నిష్క్రమ్య జనసంబాధం దదర్శ ద్వారమగ్రతః || 67
 తతః పురస్తాత్ సహసా వినిర్గతో మహీపతీన్ ద్వారగతో విలోకయన్ |
 దదర్శ పౌరాన్ వివిధాన్ మహాధనాన్ ఉపస్థితాన్ ద్వారముపేత్య విష్ణితాన్ || 68
 ఇత్యార్షేశ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండేరామానయనాయ సుమంత్రప్రేషణం నామ చతుర్దశస్కర్గః

అథ పంచదశః సర్గః (15) సుమంత్రస్య రామగృహగమనమ్

తే తు తాం రజనీముష్య బ్రాహ్మణా వేదపారగాః | ఉపతస్థురుపస్థానం సహ రాజపురోహితాః || 1
 అమాత్యా బలముఖ్యాశ్చ ముఖ్యా యే నిగమస్య చ | రాఘవస్యాభిషేకార్థే ప్రీయమాణాస్తు సంగతాః || 2
 ఉదితే విమలే సూర్యే పుష్యే చాభ్యాగతేఽహని | లగ్నే కర్కటకే ప్రాప్తే జన్మ రామస్య చ స్థితే || 3
 అభిషేకాయ రామస్య ద్విజేంద్రైరుపకల్పితమ్ | కాంచనా జలకుంభాశ్చ భద్రపీఠం స్వలంకృతమ్ || 4
 రథశ్చ సమ్యగ్నాస్తీర్ణో భాస్వతా వ్యాఘ్రుచర్మణా | గంగాయమునయోః పుణ్యాత్ సంగమాదాహృతం జలమ్ ||
 యాశ్చాన్యాస్సరితః పుణ్యాః ప్రాదాః కూపాస్సరాంసి చ |ప్రాగ్వాహాశ్చోర్ధ్వవాహాశ్చ తిర్యగ్వాహాః సమాహితాః ||
 తాభ్యశ్చైవాహృతం తోయం సముద్రేభ్యశ్చ సర్వశః | సలాజాః క్షీరిభిశ్చన్నాః ఘటాః కాంచనరాజతాః || 7
 పద్మోత్పలయుతా భాంతి పూర్ణాః పరమవారిణా | క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజాః దర్భాః సుమనసః పయః || 8
 వేశ్యాశ్చైవ శుభాచారాః సర్వాభరణభూషితాః | చంద్రాంశువికచప్రఖ్యం కాంచనం రత్నభూషితమ్ || 9
 సజ్జం తిష్ఠతి రామస్య వాలవ్యజనముత్తమమ్ | చంద్రమండలసంకాశమ్ ఆతపత్రం చ పాండురమ్ || 10
 సజ్జం ద్యుతికరం శ్రీమత్ అభిషేకపురస్కృతమ్ | పాండురశ్చ వృషస్సజ్జః పాండురోఽశ్వశ్చ సుస్థితః || 11
 ప్రసృతశ్చ గజః శ్రీమాన్ ఔపవాహ్యః ప్రతీక్షతే | అష్టై చ కన్యా మాంగళ్యాః సర్వాభరణభూషితాః || 12
 వాదిత్రాణి చ సర్వాణి వందినశ్చ తథాపరే | ఇక్ష్వాకూణాం యథా రాజ్యే సంభ్రియేతాభిషేచనమ్ || 13
 తథా జాతీయమాదాయ రాజపుత్రాభిషేచనమ్ | తే రాజవచనాత్ తత్ర సమవేతా మహీపతిమ్ || 14
 అపశ్యంతోఽబ్రువన్ కో ను రాజ్ఞో నః ప్రతివేదయత్ | న పశ్యామశ్చ రాజానమ్ ఉదితశ్చ దివాకరః || 15
 యౌవరాజ్యాభిషేకశ్చ సజ్జో రామస్య ధీమతః | ఇతి తేషు బ్రువాణేషు సార్వభౌమాన్ మహీపతీన్ || 16
 అబ్రవీత్ తానిదం సర్వాన్ సుమంత్రో రాజసత్పతః | రామం రాజ్ఞో నియోగేన త్వరయా ప్రస్థితోఽస్మహమ్ ||

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- పూజ్య రాజ్ఞో భవంతస్తు రామస్య చ విశేషతః । అయం పుచ్చామి వచనాత్ సుఖమాయుష్మతామహమ్ ॥
 రాజ్ఞః సంప్రతిబుద్ధస్య యచ్చాగమనకారణమ్ । ఇత్యుక్త్వాంతఃపురద్వారమ్ ఆజగామ పురాణవిత్ ॥ 19
- సదాఽఽ సక్తం చ తద్వేశ్మ సుమంత్రః ప్రవివేశ హ । తుష్టావాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంపతేః ॥20
- శయనీయం నరేంద్రస్య తదాఽఽ సాద్య వ్యతిష్ఠత । సోఽఽ త్యాసాద్య తు తద్వేశ్మ తిరస్కరణిమంతరా ॥ 21
- ఆశీర్భిర్గుణయుక్తాభిః అభితుష్టావ రాఘవమ్ । సోమసూర్యౌ చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి ॥ 22
- వరుణశ్చాగ్నిరింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు తే । (యథా సాంగాశ్చ వేదాశ్చ బ్రహ్మణం బోధయంతి తే ।
 తథా త్వాం బోధయిష్యామి హ్యుత్తిష్ఠ పురుషర్షభ ॥) గతా భగవతీ రాత్రిః కృతం కృత్యమిదం తవ ॥ 23
- బుధ్యస్వ నృపశార్దూల కురు కార్యమనంతరమ్ । బ్రాహ్మణా బలముఖ్యాశ్చ నైగమాశ్చాగతా నృప ॥ 24
- దర్శనం ప్రతి కాంక్షంతే ప్రతిబుధ్యస్వ రాఘవ । స్తువంతం తం తదా సూతం సుమంత్రం మంత్రకోవిదమ్ ॥
 ప్రతిబుధ్య తతో రాజా ఇదం వచనమబ్రవీత్ । రామమానయ సూతేతి యదస్యభిహితో-నయా ॥ 26
- కిమిదం కారణం యేన మమాజ్ఞా ప్రతిహన్యతే । న చైవ సంప్రసుప్తో-హమ్ ఆనయేహోశు రాఘవమ్ ॥ 27
- ఇతి రాజా దశరథః సూతం తత్రాన్వశాత్ పునః । స రాజవచనం శ్రుత్వా శిరసా ప్రతిపూజ్య తమ్ ॥ 28
- నిర్జగామ నృపావాసాత్ మన్యమానః ప్రియం మహత్ । ప్రపన్నో రాజమార్గం చ పతాకాధ్వజశోభితమ్ ॥29
- హృష్టః ప్రముదితస్నూతో జగామాశు విలోకయన్ । స సూతస్తత్ర శుశ్రావ రామాధికరణాః కథాః ॥ 30
- అభిషేచనసంయుక్తాః సర్వలోకస్య హృష్టవత్ । తతో దదర్శ రుచిరం కైలాసశిఖరప్రభమ్ ॥ 31
- రామవేశ్మ సుమంత్రస్తు శక్రవేశ్మసమప్రభమ్ । మహాకవాట పిహితం వితర్దిశతశోభితమ్ ॥ 32
- కాంచనప్రతిమైకాగ్రం మణివిద్రుమతోరణమ్ । శారదాభ్రఘనప్రఖ్యం దీప్తం మేరుగుహోపమమ్ ॥ 33
- మణిభిర్వరమాల్యానాం సుమహద్భిరలంకృతమ్ । ముక్తామణిభిరాకీర్ణం చందనాగరుధూపితమ్ ॥ 34
- గంధాన్ మనోజ్ఞాన్ విసృజత్ దార్దరం శిఖరం యథా । సారసైశ్చ మయూరైశ్చ నినదద్భిర్విరాజితమ్ ॥ 35
- సుకృతేహామ్నూకీర్ణం సుకీర్ణం భక్తిభిస్తథా । మనశ్చక్షుశ్చ భూతానామ్ ఆదదత్తిగృతేజసా ॥ 36
- చంద్రభాస్కరసంకాశం కుబేరభవనోపమమ్ । మహేంద్రధామప్రతిమం నానాపక్షిసమాకులమ్ ॥ 37
- మేరుశృంగసమం సూతో రామవేశ్మ దదర్శ హ । ఉపస్థితైస్సమాకీర్ణం జనైరంజలికారిభిః ॥ 38
- ఉపాదాయ సమాక్రాంతైః తథా జానపదైర్జనైః । రామాభిషేకసుముఖైః ఉన్ముఖైః సమలంకృతమ్ ॥ 39
- మహామేఘసమప్రఖ్యమ్ ఉదగ్రం సువిభూషితమ్ । నానారత్నసమాకీర్ణం కుబ్జకైరాతకావృతమ్ ॥ 40
- స వాజియుక్తేన రథేన సారథిః నరాకులం రాజకులం విలోకయన్ ।
 వరూఢినా రామగృహోభిపాతినా పురస్య సర్వస్య మనాంసి రంజయత్ ॥ 41
- తతస్సమాసాద్య మహాధనం మహత్ ప్రహృష్టరోమా స బభూవ సారథిః ।
 మృగైర్మయూరైశ్చ సమాకులోల్బణం గృహం వరార్హస్య శచీపతేరివ ॥ 42
- స తత్ర కైలాసనిభాః స్వలంకృతాః ప్రవిశ్య కక్ష్యాస్త్రిదశాలయోపమాః ।
 ప్రియాన్నరాన్ రామమతే స్థితాన్ బహూన్ అపోహ్య శుద్ధాంతముపస్థితో రథీ ॥ 43
- స తత్ర శుశ్రావ చ హర్షయుక్తాః రామాభిషేకార్థకృతా జనానామ్ ।
 నరేంద్రసూనోరభిమంగళార్థాః సర్వస్య లోకస్య గిరః ప్రహృష్టాః ॥ 44
- మహేంద్రసదృప్రతిమం తు వేశ్మ రామస్య రమ్యం మృగపక్షిజుష్టమ్ ।
 దదర్శ మేరోరివ శృంగముచ్చం విభ్రాజమానం ప్రభయా సుమంత్రః ॥ 45

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 16

- ఉపస్థితైరంజలికారకైశ్చ సోపాయనైర్జానపదైశ్చ మర్త్యైః ।
 కోట్యా పరార్థైశ్చ విముక్తయానైః సమాకులం ద్వారపథం దదర్శ ॥ 46
- తతో మహామేఘమహీధరాభం ప్రభిన్నమత్యంకుశమప్రసహ్యమ్ ।
 రామౌపవాహ్యం రుచిరం దదర్శ శత్రుంజయం నాగముదగ్రకాయమ్ ॥ 47
- స్వలంకృతాన్ సాశ్వరథాన్ సకుంజరాన్ అమాత్యముఖ్యాన్ శతశశ్చ వల్లభాన్ ।
 వ్యపోహ్య సూతస్సహితాన్ సమంతతః సమృద్ధమంతఃపురమావివేశ ॥ 48
- తదద్రికూటాచలమేఘసన్నిభమ్ మహావిమానోత్తమవేశ్య సంఘవత్ ।
 అవార్యమాణః ప్రవివేశ సారథిః ప్రభూతరత్నం మకరో యథాఽర్ణవమ్ ॥ 49
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సుమంత్రస్య రామగృహగమనం నామ పంచదశస్కర్గః

అథ షోడశః సర్గః (16) రామ ప్రస్థానమ్

- స తదంతఃపురద్వారం సమతీత్య జనాకులమ్ । ప్రవివిక్తాం తతః కక్ష్యామ్ ఆససాద పురాణవిత్ ॥ 1
- ప్రాసకార్ముకబిభ్రద్భిః యువభిర్మృష్టకుండలైః । అప్రమాదిభిరేకాగ్రైః స్వసురకైరధిష్ఠితామ్ ॥ 2
- తత్ర కాషాయిణో వృద్ధాన్ వేత్రపాణీన్ స్వలంకృతాన్ । దదర్శ విష్ఠితాన్ ద్వారి స్త్రృఢ్యక్షాన్ సుసమాహితాన్ ॥ 3
- తే సమీక్ష్య సమాయాంతం రామప్రియచికిర్షవః । సహసోత్పత్తితాః సర్వే స్వాసనేభ్యః ససంభ్రమాః ॥ 4
- తానువాచ వినీతాత్మా సూతపుత్రః ప్రదక్షిణః । క్షిప్రమాఖ్యాత రామాయ సుమంత్రో ద్వారి తిష్ఠతి ॥ 5
- తే రామముపసంగమ్య భర్తుః ప్రియచికిర్షవః । సహభార్యాయ రామాయ క్షిప్రమేవాభిచక్షిరే ॥ 6
- ప్రతివేదితమాజ్ఞాయ సూతమభ్యంతరం పితుః । తత్రైవానాయయామాస రాఘవప్రియకామ్యయా ॥ 7
- తం వైశ్రవణసంకాశమ్ ఉపవిష్టం స్వలంకృతమ్ । దదర్శ సూతః పర్యంకే సౌవర్ణే సోత్తరచ్ఛదే ॥ 8
- వరాహారుధిరాభేణ శుచినా చ సుగంధినా । అనులిప్తం పరార్థేన చందనేన పరంతపమ్ ॥ 9
- స్థితయా పార్శ్వతశ్చాపి వాలవ్యజనహస్తయా । ఉపేతం సీతయా భూయః చిత్రయా శశినం యథా ॥ 10
- తం తపంతమివాదిత్యమ్ ఉపపన్నం స్వతేజసా । వవందే వరదం వందీ వినయజ్ఞో వినీతవత్ ॥ 11
- ప్రాంజలిస్తు సుఖం పృష్ట్వా విహారశయనాసనే । రాజపుత్రమువాచేదం సుమంత్రో రాజసత్పతః ॥ 12
- కౌసల్యా సుప్రజా రామ! పితా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి । మహిష్యా సహ కైకేయ్యా గమ్యతాం తత్ర మా చిరమ్ ॥ 13
- ఏవముక్తస్తు సంహృష్టో నరసింహో మహాద్యుతిః । తతస్సంమానయామాస సీతామిదమువాచ హా ॥ 14
- దేవి! దేవశ్చ దేవీ చ సమాగమ్య మదంతరే । మంత్రయేతే ధ్రువం కించిత్ అభిషేచనసంహితమ్ ॥ 15
- లక్షయిత్వా హ్యాభిప్రాయం ప్రియకామా సుదక్షిణా । సంచోదయతి రాజానం మదర్థం మదిరేక్షణే ॥ 16
- సా ప్రహృష్టా మహారాజం హితకామానువర్తినీ । జననీ చార్థకామా మే కేకయాధిపతేస్సుతా ॥ 17
- దిష్ట్వా ఖలు మహారాజో మహిష్యా ప్రియయా సహ । సుమంత్రం ప్రాహిణోద్దూతమ్ అర్థకామకరం మమ ॥ 18
- యాదృశీ పరిషత్తత్ర తాదృశో దూత ఆగతః । ధ్రువమద్వైప మాం రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్యతి ॥ 19
- హంత! శీఘ్రమితో గత్వా ద్రక్ష్యామి చ మహీపతిమ్ । సహ త్వం పరివారేణ సుఖమాస్వ రమస్వ చ ॥ 20
- పతిసంమానితా సీతా భర్తారమసితేక్షణా । ఆద్వారమనువవ్రాజ మంగళాన్యభిదధ్నుషీ ॥ 21
- రాజ్యం ద్విజాతిభిర్బుష్టం రాజసూయాభిషేచనమ్ । కర్తుమర్హతి తే రాజా వాసవస్యేవ లోకకృత్ ॥ 22
- దీక్షితం వ్రతసంపన్నం వరాజినధరం శుచిమ్ । కురంగశృంగపాణిం చ పశ్యంతీ త్వాం భజామ్యహమ్ ॥ 23

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

పూర్వాం దిశం వజ్రధరో దక్షిణం పాతు తే యమః । వరుణః పశ్చిమామాశాం ధనేశస్తూత్తరాం దిశమ్ ॥
 అథ సీతామనుజ్ఞాప్య కృతకౌతుకమంగళః । నిశ్చక్రామ సుమంత్రేణ సహ రామో నివేశనాత్ ॥ 25

పర్వతాదివ నిష్క్రమ్య సింహౌ గిరిగుహాశయః । లక్ష్మణం ద్వారి సోఽపశ్యత్ ప్రహ్వంజలిపుటం స్థితమ్ ॥
 అథ మధ్యమకక్ష్యాయం సమాగమ్య సుహృజ్జనైః । స సర్వానర్థినో దృష్ట్వా సమేత్య ప్రతినంద్య చ ॥ 27

తతః పావకసంకాశమ్ ఆరురోహ రథోత్తమమ్ । వైయాఘ్రం పురుషవ్యాఘ్రో రాజతం రాజనందనః ॥ 28

మేఘనాదమసంబాధం మణిహేమవిభూషితమ్ । ముష్ణంతమిప చక్షూంషి ప్రభయా సూర్యవర్చసమ్ ॥ 29

కరేణుశిశుకల్పైశ్చ యుక్తం పరమవాజిభిః । హరియుక్తం సహస్రాక్షో రథమింద్ర ఇవాశుగమ్ ॥ 30

ప్రయయౌ తూర్ణమాస్థాయ రాఘవో జ్వలితః శ్రియా । స పర్జన్య ఇవాకాశే స్వనవానభినాదయన్ ॥ 31

నికేతాన్నిర్యయౌ శ్రీమాన్ మహేంద్రాదివ చంద్రమాః । ఛత్రచామరపాణిస్తు లక్ష్మణో రాఘవానుజః ॥ 32

జుగోప భ్రాతరం భ్రాతా రథమాస్థాయ పృష్ఠతః । తతో హలపాలాశబ్దః తుములః సమజాయత ॥ 33

తస్య నిష్క్రమమాణస్య జనౌఘస్య సమంతతః । తతో హయవరా ముఖ్యాః నాగాశ్చ గిరిసన్నిభాః ॥ 34

అనుజగ్నుస్తదా రామం శతశోఽథ సహస్రశః । అగ్రతశ్చాస్య సన్నద్ధాః చందనాగరురూషితాః ॥ 35

ఖడ్గచాపధరాశ్చూరాః జగ్మురాశంసవో జనాః । తతో వాదిత్రశబ్దాశ్చ స్తుతిశబ్దాశ్చ వందినామ్ ॥ 36

సింహనాదాశ్చ శూరాణాం తదా శుశ్రువిరే పథి । హర్షవాతాయనస్థాభిః భూషితాభిః సమంతతః ॥ 37

కీర్యమాణస్స పుష్పౌఘైః యయౌ స్త్రీభిరరిందమః । రామం సర్వానవద్యాంగ్యో రామపిప్రీషయా తతః ॥ 38

వచోభిరగ్ర్యైర్ధర్మస్థాః క్షితిస్థాశ్చ వవందిరే । నూనం నందతి తే మాతా కౌసల్యా మాతృనందన ॥ 39

పశ్యంతీ సిద్ధయాత్రం త్వాం పిత్ర్యం రాజ్యమవస్థితమ్ । సర్వసీమంతినీభ్యశ్చ సీతాం సీమంతినీవరామ్ ॥ 40

అమన్యంత హి తా నార్యో రామస్య హృదయప్రియామ్ । తయా సుచరితం దేవ్యా పురా నూనం మహత్తపః ॥
 రోహిణీవ శశాంకేన రామసంయోగమాప యా । ఇతి ప్రాసాదశృంగేషు ప్రమదాభిర్నరోత్తమః ।

శుశ్రావ రాజమార్గస్థః ప్రియా వాచ ఉదాహృతాః ॥ 42

స రాఘవస్తత్ర కథాప్రపంచాన్ శుశ్రావ లోకస్య సమాగతస్య ।
 ఆత్మాధికారా వివిధాశ్చ వాచః ప్రహృష్టరూపస్య పురోజనస్య ॥ 43

ఏష శ్రియం గచ్ఛతి రాఘవోఽద్య రాజప్రసాదాద్విపులాం గమిష్యన్ ।
 ఏతే వయం సర్వసమృద్ధకామాః యేషామయం నో భవితా ప్రశాంతా ॥ 44

లాభో జనస్యాస్య యదేష సర్వం ప్రపత్యతే రాష్ట్రమిదం చిరాయ ।
 సహ్యాప్రియం కించన జాతు కశ్చిత్ పశ్యేన్న దుఃఖం మనుజాధిపే-స్మిన్ ॥ 45

స ఘోషవద్భిశ్చ హయైర్మతంగజైః పురస్సరైః స్వస్తికసూతమాగధైః ।
 మహీయమానః ప్రవరైశ్చ వాదకైః అభిష్టుతో వైశ్రవణో యథా యయౌ ॥ 46

కరేణుమాతంగరథాశ్వసంకులం మహాజనౌఘప్రతిపూర్ణచత్వరమ్ ।
 ప్రభూతరత్నం బహుపుణ్యసంచయం దదర్శ రామో రుచిరం మహాపథమ్ ॥ 47

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామప్రస్థానం నామ షోడశస్కంధః

అథ సప్తదశః సర్గః (17) రామాగమనమ్

స రామో రథమాస్థాయ సంప్రహృష్టసుహృజ్జనః । పతాకాధ్వజసంపన్నం మహార్థాగరుధూషితమ్ ॥ 1

అపశ్యన్నగరం శ్రీమాన్ నానాజనసమాకులమ్ । స గృహైరభ్రసంకాశైః పాండురైరుపశోభితమ్ ॥ 2

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 18

రాజమార్గం యయౌ రామో మధ్యేనాగరుధూపితమ్ | చందనానాం చ ముఖ్యానామ్ అగరూణాం చ సంచయైః ||
 ఉత్తమానాం చ గంధానాం క్షౌమకోశాంబరస్య చ | అవిద్ధాభిశ్చ ముక్తాభిః ఉత్తమైః స్ఫాటికైరపి || 4
 శోభమానమసంబాధైః తం రాజపథముత్తమమ్ | సంవృతం వివిధైః పణ్యైః భక్త్యైరుచ్చావచైరపి || 5
 దదర్శ తం రాజపథం దివి దేవపథం యథా | దధ్యక్షతహవిర్లాజైః ధూపైరగరుచందనైః || 6
 నానామాలోపగంధైశ్చ సదాఽభ్యర్చితచత్వరమ్ | ఆశీర్వాదాన్బహూన్ శృణ్వన్ సుహృద్భిస్సముదీరితాన్ || 7
 యథార్థం చాపి సంపూజ్య సర్వానేవ నరాన్ యయౌ | పితామహైరాచరితం తద్దైవ ప్రపితామహైః || 8
 అద్యోపాదాయ తం మార్గమ్ అభిషిక్తోఽనుపాలయ | యథా స్య లాలితాః పిత్రా యథా పూర్వైః పితామహైః || 9
 తతస్సుఖతరం రామే వత్స్యామః సతి రాజని | అలమద్య హి భక్తేన పరమార్థైరలం చ నః || 10
 యథా పశ్యామ నిర్యాంతం రామం రాజ్యే ప్రతిష్ఠితమ్ | తతో హి నః ప్రియతరం నాన్యత్ కించిద్భవిష్యతి ||
 యథాఽభిషేకో రామస్య రాజ్యేనామితతేజసః | ఏతాశ్చాన్యాశ్చ సుహృదామ్ ఉదాసీనః కథాశ్చుభాః || 12
 ఆత్మసంపూజనీః శృణ్వన్ యయౌ రామో మహాపథమ్ | న హి తస్మాన్మనః కశ్చిత్ చక్షుషీ వా నరోత్తమాత్ ||
 నరః శక్నోత్యపాక్రమ్మమ్ అతిక్రాంతేఽపి రాఘవే | యశ్చ రామం న పశ్యేత్తు యం చ రామో న పశ్యతి ||
 నిందితస్స వసేల్లోకే స్వాత్మాఽప్యేనం విగర్హతే | సర్వేషాం హి స ధర్మాత్మా వర్ణానాం కురుతే దయామ్ || 15
 చతుర్థాం హి వయస్థానాం తేన తే తమనువ్రతాః | చతుష్పథాన్ దేవపథాన్ చైత్యాన్యాయతనాని చ || 16
 ప్రదక్షిణం పరిహరన్ జగామ నృపతేస్సుతః | స రాజకులమాసాద్య మేఘసంఘోపమైః శుభైః || 17
 ప్రాసాదశృంగైర్వివిధైః కైలాసశిఖరోపమైః | ఆవారయద్భిర్గగనం విమానైరివ పాండురైః || 18
 వర్ధమానగృహైశ్చాపి రత్నజూలపరిష్కృతైః | తత్ప్రృథివ్యాం గృహవరం మహేంద్రభవనోపమమ్ || 19
 రాజపుత్రః పితుర్వేశ్చ ప్రవివేశ శ్రియా జ్వలన్ | స కక్ష్యా ధన్విభిర్గుప్తాః తిస్రో-తిక్రమ్య వాజిభిః || 20
 పదాతిరపరే కక్షే ద్వే జగామ నరోత్తమః | స సర్వాః సమతిక్రమ్య కక్ష్యా దశరథాత్మజః |
 సన్నివర్త్య జనం సర్వం శుద్ధాంతం పునరభ్యగాత్ || 21
 తతః ప్రవిష్టే పితురంతికం తదా జనః స సర్వో ముదితో నృపాత్మజే |
 ప్రతీక్షతే తస్య పునశ్చ నిర్గమం యథోదయం చంద్రమసః సరితృతిః || 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామాగమనం నామ సప్తదశస్కంధః

అథ అష్టాదశః సర్గః (18) రామేణ దశరథసాంత్యనమ్

స దదర్శాననే రామో నిషణ్ణం పితరం శుభే | కైకేయాసహితం దీనం ముఖేన పరిశుష్యతా || 1
 స పితుశ్చరణౌ పూర్వమ్ అభివాద్య విసీతవత్ | తతో వవందే చరణౌ కైకేయాః సుసమాహితః || 2
 రామేత్యుక్త్వా చ వచనం బాష్పపర్యాకులేక్షణః | శశాక నృపతిర్దీనో నేక్షితుం నాభిభాషితుమ్ || 3
 తదపూర్వం నరపతేః దృష్ట్వా రూపం భయావహమ్ | రామోఽపి భయమాపన్నః పదా స్పృష్ట్యేవ పన్నగమ్ ||
 ఇంద్రియైరప్రహృష్టైస్తం శోకసంతాపకర్శితమ్ | నిశ్శ్వసంతం మహారాజం వ్యథితాకులచేతనమ్ || 5
 ఊర్మిమాలినమక్షోభ్యం క్షుభ్యంతమివ సాగరమ్ | ఉపప్లుతమివాదిత్యమ్ ఉక్తాన్మృతమృషిం యథా || 6
 అచింత్యకల్పం హి పితుః తం శోకముపధారయన్ | బభూవ సంరబ్ధతరః సముద్ర ఇవ పర్వణి || 7
 చింతయామాస చ తదా రామః పితృహితే రతః | కింస్విదద్వైవ నృపతిః న మాం ప్రత్యభినందతి || 8
 అన్యదా మాం పితా దృష్ట్వా కుపితోఽపి ప్రసీదతి | తస్య మామద్య సంప్రేక్ష్య కిమాయాసః ప్రవర్తతే || 9

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- స దీన ఇవ శోకార్తో విషణ్ణవదనద్యుతిః । కైకేయీమభివాద్యైవ రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ 10
- కచ్చిన్మయా నాపరాధమ్ అజ్ఞానాద్యేన మే పితా । కుపితస్తన్మమాచక్ష్య త్వం చైవైనం ప్రసాదయ ॥ 11
- అప్రసన్నమనాః కిన్ను సదా మాం ప్రతి వత్సలః । వివర్ణవదనో దీనో న హి మామభిభాషతే ॥ 12
- శారీరో మానసో వాఽపి కచ్చిదేనం న బాధతే । సంతాపో వాఽభితాపో వా దుర్లభం హి సదా సుఖమ్ ॥ 13
- కచ్చిన్న కించిద్భరతే కుమారే ప్రియదర్శనే । శత్రుఘ్నే వా మహాసత్వే మాత్యూణాం వా మమాశుభమ్ ॥ 14
- అతోషయన్మహారాజమ్ అకుర్వన్వా పితుర్వచః । ముహూర్తమపి నేచ్ఛేయం జీవితం కుపితే నృపే ॥ 15
- యతో మూలం నరః పశ్యేత్ ప్రాదుర్భావమిహాత్మనః । కథం తస్మిన్న వర్తేత ప్రత్యక్షే సతి దైవతే ॥ 16
- కచ్చితే పరుషం కించిత్ అభిమానాత్ పితా మమ । ఉక్తో భవత్యా కోపేన యత్రాస్య లులితం మనః ॥ 17
- ఏతదాచక్ష్య మే దేవి! తత్వేన పరిపుచ్చతః । కినిమిత్తమపూర్వోఽయం వికారో మనుజాధిపే ॥ 18
- ఏవముక్తా తు కైకేయీ రాఘవేణ మహాత్మనా । ఉవాచేదం సునిర్లజ్ఞా ధృష్టమాత్మహితం వచః ॥ 19
- న రాజా కుపితో రామ! వ్యసనం నాస్య కించన । కించిన్మనోగతం త్వస్య త్వద్భయాన్నాభిభాషతే ॥ 20
- ప్రియం త్వామప్రియం వక్తుం వాణీ నాస్యోపవర్తతే । తదవశ్యం త్వయా కార్యం యదనేనాశ్రుతం మమ ॥ 21
- ఏష మహ్యం వరం దత్వా పురా మామభిపూజ్య చ । స పశ్చాత్తప్యతే రాజా యథాఽస్యః ప్రాకృతస్తథా ॥ 22
- అతిసృజ్య దదానీతి వరం మమ విశాంపతిః । స నిరర్థం గతజలే సేతుం బంధితుమిచ్ఛతి ॥ 23
- ధర్మమూలమిదం రామ! విదితం చ సతామపి । తత్సత్యం న త్యజేద్రాజా కుపితస్త్వత్మతే యథా ॥ 24
- యది తద్వక్తృతే రాజా శుభం వా యది వాఽశుభమ్ । కరిష్యతి తతస్సర్వమ్ ఆఖ్యాన్యామి పునస్త్వహమ్ ॥ 25
- యది త్వభిహితం రాజ్ఞా త్వయి తన్న విపత్సృతే । తతోఽహమభిధాన్యామి న హ్యేష త్వయి వక్తృతి ॥ 26
- ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యా సముదాహృతమ్ । ఉవాచ వ్యధితో రామః తాం దేవీం నృపసన్నిధౌ ॥ 27
- అహూ! ధిజ్నార్హసే దేవి వక్తుం మామీదృశం వచః । అహం హి వచనాద్రాజ్ఞః పతేయమపి పావకే ॥ 28
- భక్షయేయం విషం తీక్ష్ణణం మజ్జేయమపి చార్ణవే । నియుక్తో గురుణా పిత్రా నృపేణ చ హితేన చ ॥ 29
- తద్బ్రూహి వచనం దేవి రాజ్ఞో యదభికాంక్షితమ్ । కరిష్యే ప్రతిజానే చ రామో ద్విర్నాభిభాషతే ॥ 30
- తమార్జవసమాయుక్తమ్ అనార్యా సత్యవాదినమ్ । ఉవాచ రామం కైకేయీ వచనం భృశదారుణమ్ ॥ 31
- పురా దైవాసురే యుద్ధే పిత్రా తే మమ రాఘవ । రక్షితేన వరౌ దత్తా సశల్యేన మహారణే ॥ 32
- తత్ర మే యాచితో రాజా భరతస్యాభిషేచనమ్ । గమనం దండకారణ్యే తవ చాద్యైవ రాఘవ ॥ 33
- యది సత్యప్రతిజ్ఞం త్వం పితరం కుర్తుమిచ్ఛసి । ఆత్మానం చ నరశ్రేష్ఠ! మమ వాక్యమిదం శృణు ॥ 34
- సన్నిదేశే పితుస్త్విష్ట యథా తేన ప్రతిశ్రుతమ్ । త్వయాఽరణ్యం ప్రవేష్టవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ 35
- భరతస్త్వభిషిచ్ఛ్యేత యదేతదభిషేచనమ్ । త్వదర్ధే విహితం రాజ్ఞా తేన సర్వేణ రాఘవ ॥ 36
- సప్త సప్త చ వర్షాణి దండకారణ్యమాశ్రితః । అభిషేకమిమం త్వక్ష్వా జటాజినధరో వస ॥ 37
- భరతః కోసలపురే ప్రశాస్తు పసుధామిమామ్ । నానారత్నసమాకీర్ణాం సవాజిరథకుంజరామ్ ॥ 38
- ఏతేన త్వాం నరేంద్రోఽయం కారుణ్యేన సమాప్లుతః । శోకసంక్లిష్టవదనో న శక్నోతి నిరీక్షితుమ్ ॥ 39
- ఏతత్కురు నరేంద్రస్య వచనం రఘునందన । సత్యేన మహతా రామ! తారయస్వ నరేశ్వరమ్ ॥ 40
- ఇతీవ తస్యాం పరుషం వదంత్యాం న చైవ రామః ప్రవివేశ శోకమ్ ।
ప్రవివృథే చాపి మహానుభావో రాజా తు పుత్రవ్యసనాభితప్తః ॥ 41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామేణ దశరథసాంత్వనం నామ అష్టాదశస్కంధః

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 19

అథ ఏకోనవింశః సర్గః (19) వనవాసప్రతిజ్ఞా

- తదప్రియమమిత్రఘ్నో వచనం మరణోపమమ్ | శ్రుత్వా న వివృథే రామః కైకేయాం చేదమబ్రవీత్ || 1
- ఏవమస్తు గమిష్యామి వనం వస్తుమహం త్పితః | జటాజినధరో రాజ్ఞః ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ || 2
- ఇదం తు జ్ఞాతుమిచ్ఛామి కిమర్థం మాం మహీపతిః | నాభినందతి దుర్ధర్షో యథాపురమరిందమః || 3
- మన్యుర్న చ త్వయా కార్యో దేవి! బ్రూమి తవాగ్రతః | యాస్యామి భవ సుప్రీతా వనం చీరజటాధరః || 4
- హితేన గురుణా పిత్రా కృతజ్ఞేన నృపేణ చ | నియుజ్యమానో విస్రబ్ధః కిం న కుర్యామహం ప్రియమ్ || 5
- అలీకం మానసం త్వేకం హృదయం దహతీవ మే | స్వయం యన్నాహ మాం రాజా భరతస్యాభిషేచనమ్ ||
- అహం హి సీతాం రాజ్యం చ ప్రాణానిష్ఠాన్ ధనాని చ హృష్టో భ్రాత్రే స్వయం దద్యాం భరతాయాప్రచోదితః||
- కిం పునర్మనుజేంద్రేణ స్వయం పిత్రా ప్రచోదితః | తవ చ ప్రియకామార్థం ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ || 8
- తదాశ్వాసయ హీమం త్వం కిన్విదం యన్మహీపతిః | వసుధాసక్తనయనో మందమశ్రూణి ముంచతి || 9
- గచ్ఛంతు చైవానయితుం దూతాః శీఘ్రజవైర్వయైః | భరతం మాతులకులాత్ అద్వైవ నృపశాసనాత్ || 10
- దండకారణ్యమేషో-హమ్ ఇతో గచ్ఛామి సత్పరః | అవిచార్య పితుర్వాక్యం సమా వస్తుం చతుర్దశ || 11
- సా హృష్టా తస్య తద్వాక్యం శ్రుత్వా రామస్య కైకయా | ప్రస్థానం శ్రద్ధధానా హి త్వరయామాస రాఘవమ్ ||
- ఏవం భవతు యాస్యంతి దూతాః శ్రీఘ్రజవైర్వయైః | భరతం మాతులకులాత్ ఉపావర్తయితుం నరాః || 13
- తవ త్వహం క్షమం మన్యే నోతుకస్య విలంబనమ్ | రామ! తస్మాదితః శీఘ్రం వనం త్వం గంతుమర్హసి ||
- ప్రీడాన్వితః స్వయం యచ్ఛ నృపస్త్వాం నాభిభాషతే | నైతత్ కించిన్నరశ్రేష్ఠ! మన్యురేషోఽపనీయతామ్ ||
- యావత్త్వం న వనం యాతః పురాదస్మాదభిత్వరన్ | పితా తావన్న తే రామ! స్నాస్యతే భోక్ష్మతేఽపి వా ||
- ధిక్ష్మమితి నిశ్శస్య రాజా శోకపరిఘ్నతః | మూర్ఛితో న్యపతత్తస్మిన్ పర్యంకే హేమభూషితే || 17
- రామో-ప్యత్యాప్య రాజానం కైకేయాఽభిప్రచోదితః | కశయేవాహతో వాజీ వనం గంతుం కృతత్పరః || 18
- తదప్రియమనార్యాయాః వచనం దారుణోదయమ్ | శ్రుత్వా గతవృథో రామః కైకేయాం వాక్యమబ్రవీత్ ||
- నాహమర్థపరో దేవి! లోకమావస్తుముత్సహే | విద్ధి మామృషిభిస్తుల్యం కేవలం ధర్మమాస్థితమ్ || 20
- యదత్రభవతః కించిత్ శక్యం కర్తుం ప్రియం మయా | ప్రాణానపి పరిత్యజ్య సర్వథా కృతమేవ తత్ || 21
- న హ్యతో ధర్మచరణం కించిదస్తి మహత్తరమ్ | యథా పితరి శుశ్రూషా తస్య వా వచనక్రియా || 22
- అనుక్తోఽప్యత్రభవతా భవత్యా వచనాదహమ్ | వనే వత్స్యామి విజనే వర్షాణీహ చతుర్దశ || 23
- న నూనం మయి కైకేయి కించిదాశంససే గుణమ్ | యద్రాజానమవోచస్త్వం మమేశ్వరతరా సతీ || 24
- యావన్మాతరమాపుచ్ఛే సీతాం చానునయామ్యహమ్ | తతోఽద్వైవ గమిష్యామి దండకానాం మహద్వనమ్||
- భరతః పాలయేద్రాజ్యం శుశ్రూషేచ్ఛ పితుర్యథా | తథా భవత్యా కర్తవ్యం స హి ధర్మః సనాతనః || 26
- స రామస్య వచః శ్రుత్వా భృశం దుఃఖహతః పితా | శోకాదశక్నువన్ బాష్పం ప్రరురోద మహోస్వనమ్ || 27
- వందిత్యా చరణౌ రామో విసంజ్ఞస్య పితుస్తథా | కైకేయాశ్చాప్యనార్యాయాః నిష్పపాత మహోద్మతిః || 28
- స రామః పితరం కృత్వా కైకేయాం చ ప్రదక్షిణమ్ | నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్ సందదర్శ సుహృజ్ఞనమ్ ||
- తం బాష్పపరిపూర్ణాక్షః పృష్ఠతోఽనుజగామ హ | లక్ష్మణః పరమక్రుద్ధః సుమిత్రానందవర్ధనః || 30
- ఆభిషేచనికం భండం కృత్వా రామః ప్రదక్షిణమ్ | శనైర్లగామ సాపేక్షో దృష్టిం తత్రావిచారయన్ || 31
- న చాస్య మహతీం లక్ష్మీం రాజ్యనాశోఽపకర్షతి | లోకకాంతస్య కాంతత్వాత్ శీతరశ్మేరివ క్షపా || 32
- న వనం గంతుకామస్య త్యజతశ్చ వసుంధరామ్ | సర్వలోకాతిగస్యేవ లక్ష్మణే చిత్తవిక్రియా || 33

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ప్రతిషిధ్య శుభం ఛత్రం వ్యజనే చ స్వలంకృతే । విసర్జయిత్వా స్వజనం రథం పౌరాంస్తథా జనాన్ ॥ 34
 ధారయన్ మనసా దుఃఖమ్ ఇంద్రియాణి నిగృహ్య చ । ప్రవివేశాత్మవాన్ వేశ్మ మాతురప్రియశంసివాన్ ॥
 సర్వో హ్యభిజనః శ్రీమాన్ శ్రీమతః సత్యవాదినః । నాలక్షయత రామస్య కించిదాకారమాననే ॥ 36
 ఉచితం చ మహాబాహుః న జహౌ హర్షమాత్మనః । శారదః సముదీర్ఘాంశుః చంద్రస్తేజ ఇవాత్మజమ్ ॥ 37
 వాచా మధురయా రామః సర్వం సమ్మానయజ్జనమ్ । మాతుస్సమీపం ధీరాత్మా ప్రవివేశ మహాయశాః ॥
 తం గుణైస్సమతాం ప్రాప్తో భ్రాతా విపులవిక్రమః । సౌమిత్రిరనువవ్రాజ ధారయన్ దుఃఖమాత్మజమ్ ॥ 39
 ప్రవిశ్య వేశ్మాతిభృశం ముదాఽన్వితం సమీక్ష్య తాం చార్ధవిపత్తిమాగతామ్ ।
 న చైవ రామోఽత్ర జగామ విక్రియాం సుహృజ్జనస్యాత్మవిపత్తిశంకయా ॥ 40
 ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే వనవాసప్రతిజ్ఞా నామ ఏకోనవింశస్సర్గః

అథ వింశః సర్గః (20) కౌసల్యావీలాపః

తస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రే నిష్క్రామతి కృతాంజలౌ । ఆర్తశబ్దో మహాన్ జజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే తదా ॥ 1
 కృత్యేష్యచోదితః పిత్రా సర్వస్యాన్తఃపురస్య చ । గతిర్యః శరణం చాపి స రామోఽద్య ప్రవత్స్యతి ॥ 2
 కౌసల్యాయాం యథా యుక్తో జనన్యాం వర్తతే సదా । తదైవ వర్తతేఽస్మాసు జన్మప్రభృతి రాఘవః ॥ 3
 న క్రుధ్యత్యభిశపోఽపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ । క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ స ఇతోఽద్య ప్రవత్స్యతి ॥
 అబుద్ధిర్భృత నో రాజా జీవలోకం చరత్యయమ్ । యో గతిం సర్వభూతానాం పరిత్యజతి రాఘవమ్ ॥ 5
 ఇతి సర్వా మహిష్యస్తాః వివత్నా ఇవ ధేనవః । పతిమాచుక్రుశుశ్చైవ సస్వరం చాపి చుక్రుశుః ॥ 6
 స హి చాంతఃపురే ఘోరమ్ ఆర్తశబ్దం మహీపతిః । పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా వ్యాలీయతాఽసనే ॥ 7
 రామస్తు భృశమాయస్తో నిశ్చ్వసన్నివ కుంజరః । జగామ సహితో భ్రాత్రా మాతురంతఃపురం వశీ ॥ 8
 సోఽపశ్యత్ పురుషం తత్ర వృద్ధం పరమపూజితమ్ । ఉపవిష్టం గృహద్వారి తిష్ఠతశ్చాపరాన్ బహూన్ ॥ 9
 దృష్ట్వావ తు తదా రామం తే సర్వే సహసోత్థితాః । జయేన జయతాం శ్రేష్ఠం వర్ధయంతి స్మ రాఘవమ్ ॥
 ప్రవిశ్య ప్రథమాం కక్ష్యాం ద్వితీయాయాం దదర్శ సః । బ్రాహ్మణాన్ వేదసంపన్నాన్ వృద్ధాన్ రాజ్ఞాఽభినత్మతాన్ ॥
 ప్రణమ్య రామస్తాన్ విప్రాన్ తృతీయాయాం దదర్శ సః । స్త్రియో వృద్ధాస్తథా బాలాః ద్వారరక్షణతత్పరాః ॥
 వర్ధయిత్వా ప్రహృష్టాస్తాః ప్రవిశ్య చ గృహం స్త్రియః । న్యవేదయంత త్వరితాః రామమాతుః ప్రియం తదా ॥
 కౌసల్యాఽపి తదా దేవీ రాత్రిం స్థిత్యా సమాహితా । ప్రభాతే త్వకరోత్ పూజాం విష్ఠోః పుత్రహితైషిణీ ॥ 14
 సా క్షౌమవసనా హృష్టా నిత్యవ్రతపరాయణా । అగ్నిం జుహోతి స్మ తదా మంత్రవత్ కృతమంగళా ॥ 15
 ప్రవిశ్య చ తదా రామో మాతురంతఃపురం శుభమ్ । దదర్శ మాతరం తత్ర హోవయంతీం హుతాశనమ్ ॥
 దేవకార్యనిమిత్తం చ తత్రాపశ్యత్ సముద్యతమ్ । దధ్యక్షతం ఘృతం చైవ మోదకాన్ హవిషస్తథా ॥ 17
 లాజాన్ మాల్యాని శుక్లాని పాయసం కృసరం తథా । సమిధః పూర్ణకుంభాంశ్చ దదర్శ రఘునందనః ॥ 18
 తాం శుక్లక్షౌమసంవీతాం వ్రతయోగేన కర్మితామ్ । తర్పయంతీం దదర్శాద్భిః దేవతాం దేవవర్ణినీమ్ ॥ 19
 సా చిరస్యాత్మజం దృష్ట్వా మాత్మనందనమాగతమ్ । అభిచక్రామ సంహృష్టా కిశోరం బడబా యథా ॥ 20
 స మాతరమభిక్రాంతామ్ ఉపసంగృహ్య రాఘవః । (పరిష్వజత ధర్మాత్మా మాత్రా చైవ పరంతపః)
 పరిష్వక్తశ్చ బాహుభ్యామ్ ఉపాప్రూతశ్చ మూర్ధని ॥ 21
 తమువాచ దురాధర్షం రాఘవం సుతమాత్మనః । కౌసల్యా పుత్రవాత్సల్యాత్ ఇదం ప్రియహితం వచః ॥ 22

యుద్ధ కాండే సర్గ:-20

వృద్ధానాం ధర్మశీలానాం రాజర్షీణాం మహాత్మనామ్ । ప్రాప్నుహ్యాయుశ్చ కీర్తిం చ ధర్మం చోపహితం కులే ॥
 సత్యప్రతిజ్ఞం పితరం రాజానం పశ్య రాఘవ । అద్వైవ హి త్వాం ధర్మాత్మా యోవరాజ్యేఽభిషేక్ష్వతి ॥ 24
 దత్తమాసనమాలభ్య భోజనేన నిమంత్రితః । మాతరం రాఘవః కించిత్ ప్రీడాత్ ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ 25
 స స్వభావవినీతశ్చ గౌరవాచ్చ తదా సతః । ప్రస్థితో దండకారణ్యమ్ ఆప్రప్ణముపచక్రమే ॥ 26
 దేవి! నూనం న జానీషే మహద్భయముపస్థితమ్ । ఇదం తవ చ దుఃఖాయ వైదేహ్యో లక్ష్మణస్య చ ॥ 27
 గమిష్యే దండకారణ్యం కిమనేనాసనేన మే । విష్టరాసనయోగ్యో హి కాలోఽయం మాముపస్థితః ॥ 28
 చతుర్దశ హి వర్షాణి వత్స్వామి విజనే వనే । మధుమూలఫలైర్ద్రివన్ హిత్వా మునివదామిషమ్ ॥ 29
 భరతాయ మహారాజో యోవరాజ్యం ప్రయచ్ఛతి । మాం పునర్దండకారణ్యే వివాసయతి తాపసమ్ ॥ 30
 స షట్చాష్టా చ వర్షాణి వత్స్వామి విజనే వనే । ఆసేవమానో వన్యాని ఫలమూలైశ్చ వర్తయన్ ॥ 31
 సా నికృతైవ సాలస్య యష్టిః పరశునా వనే । పపాత సహసా దేవీ దేవతేవ దివశ్చుతా ॥ 32
 తామదుఃఖోచితాం దృష్ట్వా పతితాం కదలీమివ । రామస్తూత్థాపయామాస మాతరం గతచేతసమ్ ॥ 33
 ఉపావృత్తోఽస్థితాం దీనాం బడబామివ వాహితామ్ । పాంసుకుంఠితసర్వాంగీం విమమర్శ చ పాణినా ॥ 34
 సా రాఘవముపాసీనమ్ అసుఖార్తా సుఖోచితా । ఉవాచ పురుషవ్యాఘ్రమ్ ఉపశృణ్వతి లక్ష్మణే ॥ 35
 యది పుత్ర! న జాయేథాః మమ శోకాయ రాఘవ । న స్మ దుఃఖమతో భూయః పశ్యేయమహమప్రజాః ॥
 ఏక ఏవ హి వంధ్యాయాః శోకో భవతి మానసః । అప్రజాఽస్మీతి సంతాపో న హ్యాన్యః పుత్ర! విద్యతే ॥ 37
 న దృష్టపూర్వం కల్యాణం సుఖం వా పతిపౌరుషే! అపి పుత్రేఽపి పశ్యేయమ్ ఇతి రామాస్థితం మయా ॥
 సా బహూన్యమనోజ్ఞాని వాక్యాని హృదయచ్ఛిదామ్ । ఆహం శ్రోష్యే సపత్నీనామ్ అవరాణాం వరా సతీ ॥
 అతో దుఃఖతరం కిం ను ప్రమదానాం భవిష్యతి । మమ శోకో విలాపశ్చ యాదృశోఽయమనంతకః ॥ 40
 త్వయి సన్నిహితేష్యేవమ్ అహమాసం నిరాకృతా । కిం పునః ప్రోషితే తాత! ధ్రువం మరణమేవ మే ॥ 41
 అత్యంతం నిగ్రహీతాఽస్మి భర్తుర్నిత్యమతంద్రితా । పరివారేణ కైకేయ్యాః సమా వాఽప్యథవాఽవరా ॥ 42
 యో హి మాం సేవతే కశ్చిత్ అథవాప్యనువర్తతే । కైకేయ్యాః పుత్రమన్వీక్ష్వ స్వజనో నాభిభాషతే ॥ 46
 నిత్యక్రోధతయా తస్యాః కథం ను ఖరవాది తత్ । కైకేయ్యా వదనం ద్రష్టుం పుత్ర! శక్త్వామి దుర్గతా ॥ 44
 దశ సప్త చ వర్షాణి తవ జాతస్య రాఘవ । అతీతాని ప్రకాంక్షంత్యా మయా దుఃఖపరిక్షయమ్ ॥ 45
 తదక్షయం మహద్దుఃఖం నోత్సహే సహితుంచిరమ్ । విప్రకారం సపత్నీనామ్ ఏవం జీర్ణాఽపి రాఘవ ॥
 అపశ్యంతీ తవ ముఖం పరిపూర్ణశశిప్రభమ్ । కృపణా వర్తయిష్యామి కథం కృపణజీవికామ్ ॥ 47
 ఉపవాసైశ్చ యోగైశ్చ బహుభిశ్చ పరిశ్రమైః । దుఃఖం సంవర్ధితో మోఘం త్వం హి దుర్గతయా మయా ॥
 స్థిరం తు హృదయం మన్యే మమేదం యన్న దీర్యతే । ప్రావృషీవ మహానద్యాః స్ఫుష్టం కూలం నవాంభసా ॥ 49
 మమైవ నూనం మరణం న విద్యతే న చావకాశోఽస్తి యమక్షయేఽపి వా ।
 యదంతకోఽద్వైవ న మాం జిహీర్షతి ప్రసహ్య సింహో రుదతీం మృగీమివ ॥ 50
 స్థిరం హి నూనం హృదయం మమాయసం న భిద్యతే యద్భువి నావదీర్యతే ।
 అనేన దుఃఖేన చ దేహమర్పితం ధ్రువం హ్యకాలే మరణం న విద్యతే ॥ 51
 ఇదం తు దుఃఖం యదనర్థకాని మే వ్రతాని దానాని చ సంయమాశ్చ హి ।
 తపశ్చ తప్తం యదపత్యకారణాత్ సునిష్ఫలం బీజమివోష్టమూషరే ॥ 52
 యది హ్యకాలే మరణం స్వయేచ్ఛయా లభేత కశ్చిద్గురుదుఃఖకర్మితః ।
 గతాహమద్వైవ పరేతసంసదం వినా త్వయా ధేనురివాత్మజేన వై ॥ 53

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథాపి కిం జీవితమద్య మే వృథా త్వయా వినా చంద్రనిభాననప్రభ ।
 అనువ్రజిష్యామి వనం త్వయైవ గౌః సుదుర్బలా వత్సమివానుకాంక్షయా ॥
 భృశమసుఖమమర్షితా తదా బహు విలలాప సమీక్ష్య రాఘవమ్ ।
 వ్యసనముపనిశామ్య సామహత్ సుతమివ బద్ధమవేక్ష్య కిన్నరీ॥

54

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండకౌసల్యావిలాపో నామ వింశస్కంధః

అథ ఏకవింశః స్కంధః (21) లక్ష్మణస్య వీర్యోక్తిః

తథా తు విలపంతీం తాం కౌసల్యాం రామమాతరమ్ । ఉవాచ లక్ష్మణో దీనః తత్కాలసదృశం వచః ॥ 1
 న రోచతే మమాప్యేతత్ ఆర్యే! యద్రాఘవో వనమ్ । త్యక్త్వా రాజ్యశ్రియం గచ్ఛేత్ స్త్రియా వాక్యవశంగతః ॥
 విపరీతశ్చ వృద్ధశ్చ విషయైశ్చ ప్రధర్షితః । నృపః కిమివ న బ్రూయాత్ చోద్యమానః సమన్మథః ॥ 3
 నాస్యాపరాధం పశ్యామి నాపి దోషం తథావిధమ్ । యేన నిర్వాస్యతే రాష్ట్రాత్ వనవాసాయ రాఘవః ॥ 4
 న తం పశ్యామ్యహం లోకే పరోక్షమపి యో నరః! స్వమిత్రోఽపి నిరస్తోఽపి యోఽస్య దోషముదాహరేత్ ॥
 దేవకల్పమృజుం దాంతం రిపూణామపి వత్సలమ్ । అవేక్షమాణః కో ధర్మం త్యజేత్ పుత్రమకారణాత్ ॥ 6
 తదిదం వచనం రాజ్ఞః పునర్బాల్యముపేయుషః । పుత్రః కో హృదయే కుర్యాత్ రాజవృత్తమనుస్మరన్ ॥ 7
 యావదేవ న జానాతి కశ్చిదర్థమిమం నరః । తావదేవ మయా సార్థమ్ ఆత్మస్థం కురు శాసనమ్ ॥ 8
 మయా పార్శ్వే సధనుషా తవ గుప్తస్య రాఘవ । కస్యమర్థోఽధికం కర్తుం కృతాంతస్యేవ తిష్ఠతః ॥ 9
 నిర్మనుష్యామిమాం కృత్వామ్ అయోధ్యాం మనుజర్షభ । కరిష్యామి శరైస్తేక్షణైః యది స్థాస్యతి విప్రియే ॥10
 భరతస్యాథ పక్ష్యో వా యో వాఽస్య హితమిచ్ఛతి । సర్వానేతాన్ వధిష్యామి మృదుర్హి పరిభూయతే ॥ 11
 ప్రోత్సాహితోఽయం కైకేయ్యా స దుష్టో యది నః పితా । అమిత్రభూతో నిస్సంగం వధ్యతాం బధ్యతామపి॥
 గురోరప్యవలిప్తస్య కార్యాకార్యమజానతః । ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య కార్యం భవతి శాసనమ్ ॥ 13
 బలమేష కిమాశ్రిత్య హేతుం వా పురుషర్షభ । దాతుమిచ్ఛతి కైకేయ్యై రాజ్యం స్థితమిదం తవ ॥ 14
 త్వయా చైవ మయా చైవ కృత్వా వైరమనుత్తమమ్ । కాఽస్య శక్తిః శ్రియం దాతుం భరతాయారిశాసన॥15
 అనురక్తోఽస్మి భావేన భ్రాతరం దేవి! తత్త్వతః । సత్యేన ధనుషా చైవ దత్తేనేష్టేన తే శపే ॥ 16
 దీప్తమగ్నిమరణ్యం వా యది రామః ప్రవేక్ష్యతి । ప్రవిష్టం తత్ర మాం దేవి! త్వం పూర్వమవధారయ ॥ 17
 హరామి వీర్యాద్దుఃఖం తే తమస్సూర్య ఇవోదితః । దేవీ పశ్యతు మే వీర్యం రాఘవశ్చైవ పశ్యతు ॥ 18
 ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । ఉవాచ రామం కౌసల్యా రుదంతీ శోకలాలసా ॥ 19
 భ్రాతుస్తే వదతః పుత్ర! లక్ష్మణస్య శ్రుతం త్వయా । యదత్రానంతరం కార్యం కురుష్వ యది రోచతే ॥ 20
 న చాధర్మ్యం వచః శ్రుత్వా సపత్న్యా మమ భాషితమ్ । విహాయ శోకసంతప్తాం గంతుమర్హసి మామితః ॥
 ధర్మజ్ఞ! యది ధర్మిణ్యో ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి । శుశ్రూష మామిహస్థస్త్వం చర ధర్మమనుత్తమమ్ ॥ 22
 శుశ్రూషుర్జననీం పుత్ర! స్వగృహే నియతో వసన్ । పరేణ తపసా యుక్తః కాశ్యపస్త్రిదివం గతః ॥ 23
 యథైవ రాజా పూజ్యస్తే గౌరవేణ తథాఽస్మహమ్ । త్వాం నాహమనుజనామి న గంతవ్యమితో వనమ్॥24
 త్వద్వియోగాన్న మే కార్యం జీవితేన సుఖేన వా । త్వయా సహ మమ శ్రేయః తృణానామపి భక్షణమ్ ॥ 25
 యది త్వం యాస్యసి వనం త్యక్త్వా మాం శోకలాలసామ్ । అహం ప్రాయమిహాసిష్యే న హి శక్యామి జీవితమ్ ॥
 తతస్త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్ర! నిరయం లోకవిశ్రుతమ్ । బ్రహ్మహత్యామివాధర్మాత్ సముద్రస్సరితాం పతిః ॥27

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 21

విలపంతీం తథా దీనాం కౌసల్యాం జననీం తతః । ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా వచనం ధర్మసంహితమ్ ॥ 28
 నాస్తి శక్తిః పితుర్వాక్యం సమతిక్రమితుం మమ । ప్రసాదయే త్వాం శిరసా గంతుమిచ్ఛామ్యహం వనమ్ ॥
 ఋషిణా చ పితుర్వాక్యం కుర్వతా వ్రతచారిణా । గౌర్వతా జానతా ధర్మం కంఠునాఽపి విపశ్చితా ॥ 30
 అస్మాకం చ కులే పూర్వం సగరస్యాజ్జయా పితుః । ఖనద్భిస్సాగరైర్భూమిమ్ అవాప్తః సుమహాన్ వధః ॥ 31
 జామదగ్న్వీన రామేణ రేణుకా జననీ స్వయమ్ । కృత్వా పరశునాఽరణ్యే పితుర్వచనకారిణా ॥ 32
 ఏతైరన్యైశ్చ బహుభిః దేవి! దేవసమైః కృతమ్ । పితుర్వచనమక్లిబం కరిష్యామి పితుర్హితమ్ ॥ 33
 న ఖల్వేతన్మయైకేన క్రియతే పితృశాసనమ్ । ఏతైరపి కృతం దేవి ! యే మయా తవ కీర్తితాః ॥ 34
 నాహం ధర్మమపూర్వం తే ప్రతికూలం ప్రవర్తయే । పూర్వైరయమభిప్రేతో గతో మార్గో-నుగమ్యతే ॥ 35
 తదేతత్తు మయా కార్యం క్రియతే భువి నాన్యథా । పితుర్హి వచనం కుర్వన్ న కశ్చిన్నామ హీయతే ॥ 36
 తామేవముక్త్వా జననీం లక్ష్మణం పునరబ్రవీత్ । వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్ఠతామ్ ॥ 37
 తవ లక్ష్మణ! జానామి మమ స్నేహమనుత్తమమ్ । విక్రమం చైవ సత్త్వం చ తేజశ్చ సుదురాసదమ్ ॥ 38
 మమ మాతుర్మహద్దుఃఖమ్ అతులం శుభలక్షణ । అభిప్రాయమవిజ్ఞాయ సత్యస్య చ శమస్య చ ॥ 39
 ధర్మో హి పరమో లోకే ధర్మే సత్యం ప్రతిష్ఠితమ్ । ధర్మసంశ్రితమేతచ్చ పితుర్వచనముత్తమమ్ ॥ 40
 సంశ్రుత్య చ పితుర్వాక్యం మాతుర్వా బ్రాహ్మణస్య వా । న కర్తవ్యం వృథా వీర! ధర్మమాశ్రిత్య తిష్ఠతా ॥ 41
 సోఽహం న శక్త్యామి పితుః నియోగమతివర్తితుమ్ । పితుర్హి వచనాద్వీర! కైకేయాఽహం ప్రచోదితః ॥ 42
 తదేనాం విస్మజానార్యాం క్షత్రధర్మాశ్రితాం మతిమ్ । ధర్మమాశ్రయ మా తైక్షిణ్యం మద్బుద్ధిరనుగమ్యతామ్ ॥
 తమేవముక్త్వా సౌహార్దాత్ భ్రాతరం లక్ష్మణాగ్రజః । ఉవాచ భూయః కౌసల్యాం ప్రాంజలిశ్శిరసా సతః ॥ 44
 అనుమస్యస్వ మాం దేవి! గమిష్యంతమితో వనమ్ । శాపితాఽసి మమ ప్రాణైః కురు స్వస్త్వయనాని మే ॥
 తీర్ణప్రతిజ్ఞశ్చ వనాత్ పునరేష్యామ్యహం పురీమ్ । యయాతిరివ రాజర్షిః పురా హిత్వా పునర్దివమ్ ॥ 46
 శోకః సంధార్యతాం మాతః హృదయే సాధు మా శుచః । వనవాసాదిహైష్యామి పునః కృత్వా పితుర్వచః ॥
 త్వయా మయా చ వైదేహ్యో లక్ష్మణేన సుమిత్రయా । పితుర్నియోగే స్థాతవ్యమ్ ఏష ధర్మః సనాతనః ॥ 48
 అంబ! సంహృత్య సంభారాన్ దుఃఖం హృది నిగృహ్య చ!వనవాసకృతా బుద్ధిః మమ ధర్మాఽనువర్తతామ్ ॥ 49
 ఏతద్వచస్తస్య నిశమ్య మాతా సుధర్మమవ్యగ్రమవిక్లబం చ ।
 మృతేవ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య దేవీ సమీక్ష్య రామం పునరిత్యువాచ ॥ 50
 యథైవ తే పుత్ర! పితా తథాఽహం గురుః స్వధర్మేణ సుహృత్తయా చ ।
 న త్వాఽనుజానామి న మాం విహాయ సుదుఃఖితామర్హసి గంతుమేవమ్ ॥ 51
 కిం జీవితేనేహ వినా త్వయా మే లోకేన వా కిం స్వధయాఽమృతేన ।
 శ్రేయో ముహూర్తం తవ సన్నిధానం మమేహ కృత్వాదపి జీవలోకాత్ ॥ 52
 నరైరివోల్లాభిరపోహ్యామానో మహాగజోఽధ్వానమనుప్రవిష్టః ।
 భూయః ప్రజజ్వాల విలాపమేనం నిశమ్య రామః కరుణం జనన్యాః ॥ 53
 స మాతరం చైవ విసంజ్ఞకల్పామ్ ఆర్తం చ సౌమిత్రమభిప్రతప్తమ్ ।
 ధర్మే స్థితో ధర్మమువాచ వాక్యం యథా స ఏవార్హతి తత్ర వక్తుమ్ ॥ 54
 అహం హి తే లక్ష్మణ ! నిత్యమేవ జానామి భక్తిం చ పరాక్రమం చ ।
 మమ త్వభిప్రాయమసన్నిరీక్ష్వ మాత్రా సహాభ్యర్హసి మాం సుదుఃఖమ్ ॥ 55

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ధర్మార్థకామాః ఖలు తాత! లోకే సమీక్షితా ధర్మఫలోదయేషు ।	
తే తత్ర సర్వే స్యురసంశయం మే భార్యేవ వశ్యాః భీమతా సుపుత్రా ॥	56
యస్మింస్తు సర్వే స్యురసన్నివిష్టా ధర్మో యతః స్యాత్ తదుపక్రమేత ।	
ద్వేష్యో భవత్యర్థపరో హి లోకే కామాత్మతా ఖల్వపి న ప్రశస్తా ॥	57
గురుశ్చ రాజా చ పితా చ వృద్ధః క్రోధాత్ ప్రహర్షాద్యది వాఽపి కామాత్ ।	
యద్వాద్విశేత్ కార్యమవేక్ష్య ధర్మం కస్తన్న కుర్యాదన్యశంసవృత్తిః ॥	58
స వై న శక్నోమి పితుః ప్రతిజ్ఞామ్ ఇమామకర్తుం సకలాం యథావత్ ।	
స హ్యేవయోస్తాత గురుర్నియోగే దేవ్యాశ్చ భర్తా స గతిస్స ధర్మః ॥	59
తస్మిన్ పునర్దీవతి ధర్మరాజే విశేషతః స్వే పథి వర్తమానే ।	
దేవీ మయా సార్థమితోఽపగచ్ఛేత్ కథంస్విదన్యా విధవేవ నారీ ॥	60
సా మా-నుమన్యస్వ వనం వ్రజంతం కురుష్వ నః స్వస్త్వయనాని దేవి ।	
యథా సమాప్తే పునరావ్రజేయం యథా హి సత్యేన పునర్యయాతిః ॥	61
యశో హ్యహం కేవలరాజ్యకారణాత్ న పృష్ఠతః కర్తుమలం మహోదయమ్ ।	
అదీర్ఘకాలేన తు దేవి! జీవితే వృణేఽవరామద్య మహీమధర్మతః ॥	62
ప్రసాదయన్ నరవృషభః స మాతరం పరాక్రమాజ్జిగమిషురేవ దండకాన్ ।	
అథానుజం భృశమనుశాస్య దర్శనం చకార తాం హృది జననీం ప్రదక్షిణమ్ ॥	63

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే లక్ష్మణస్య వీర్యోక్తిర్నామ ఏకవింశస్కంధః

అథ ద్వావింశః సర్గః (22) దైవప్రభావః

అథ తం వ్యథయా దీనం సవిశేషమమర్షితమ్ । శ్వసంతమివ నాగేంద్రం రోషవిస్ఫారితేక్షణమ్ ॥	1
ఆసాద్య రామస్సామిత్రిం సుహృదం భ్రాతరం ప్రియమ్ । ఉవాచేదం సధైర్యేణ ధారయన్ సత్త్వమాత్మవాన్ ॥	
నిగృహ్య రోషం శోకం చ ధైర్యమాశ్రిత్య కేవలమ్ । అవమానం నిరస్యేమం గృహీత్వా హర్షముత్తమమ్ ॥	
ఉపక్లుప్తం హి యత్కించిత్ అభిషేకార్థమద్య మే । సర్వం విసర్జయ క్షిప్రం కురు కార్యం నిరత్యయమ్ ॥	4
సౌమిత్రే! యోఽభిషేకార్థే మమ సంభారసంభ్రమః । అభిషేకనివృత్త్యర్థే సోఽస్తు సంభారసంభ్రమః ॥	5
యస్యా మదభిషేకార్థే మానసం పరితప్యతే । మాతా మే సా యథా న స్యాత్ సవిశంకా తథా కురు ॥	6
తస్యాశృంకామయం దుఃఖం ముహూర్తమపి నోత్సహే । మనసి ప్రతిసంజాతం సౌమిత్రేఽహముపేక్షితుమ్ ॥	
న బుద్ధిపూర్వం నాబుద్ధం స్మరామిహ కదాచన ।మాతృణాం వా పితుర్వాఽహం కృతమల్పం చ విప్రియమ్ ॥8	
సత్యః సత్యాభిసంధశ్చ నిత్యం సత్యపరాక్రమః । పరలోకభయాద్భీతో నిర్భయోఽస్తు పితా మమ ॥	9
తస్యాపి హి భవేదస్మిన్ కర్మణ్యప్రతిసంహృతే । సత్యం నేతి మనస్తాపః తస్య తాపస్తపేచ్ఛ మామ్ ॥	10
అభిషేకవిధానం తు తస్మాత్ సంహృత్య లక్ష్మణ । అన్వగేవాహమిచ్ఛామి వనం గంతుమితః పునః ॥	11
మమ ప్రవ్రాజనాదద్య కృతకృత్యా నృపాత్మజా । సుతం భరతమవ్యగ్రమ్ అభిషేచయితా తతః ॥	12
మయి చీరాజినధరే జటామండలధారిణి । గతేఽరణ్యం చ కైకేయాః భవిష్యతి మనస్సుఖమ్ ॥	13
బుద్ధిః ప్రణీతా యేనేయం మనశ్చ సుసమాహితమ్ । తం తు నార్థామి సంక్షేప్టుం ప్రవ్రజిష్యామి మా చిరమ్ ॥	
కృతాంతస్సేవ సౌమిత్రే! ద్రష్టవ్యో మత్ప్రవాసనే । రాజ్యస్య చ వితీర్ణస్య పునరేవ నివర్తనే ॥	15

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 23

కైకేయాః ప్రతిపత్తిర్చి కథం స్యాన్మమ పీడనే । యది భావో న దైవోఽయం కృతాంతవిహితో భవేత్ ॥ 16
 జానాసి హి యథా సౌమ్య న మాతృషు మమాంతరమ్ । భూతపూర్వం విశేషోవా తస్యా మయి సుతేఽపి వా ॥ 17
 సో-భిషేకనిపుత్యర్థైః ప్రవాసార్థైశ్చ దుర్వచైః । ఉగ్రైర్వాక్యైరహం తస్యాః నాన్యద్దైవాత్ సమర్థయే ॥ 18
 కథం ప్రకృతినంపన్నా రాజపుత్రీ తథాగుణా । బ్రూయాత్సా ప్రాకృతేవ స్త్రీ మత్ప్రీడాం భర్తృసన్నిధౌ ॥ 19
 యదచింత్యం తు తద్దైవం భూతేష్వపి న హన్యతే । వ్యక్తం మయి చ తస్యాం చ పతితో హి విపర్యయః ॥
 కశ్చిద్దైవేన సౌమిత్రే ! యోద్ధుముత్సహతే పుమాన్ । యస్య న గ్రహణం కించిత్ కర్మణోఽన్యత్ర దృశ్యతే ॥
 సుఖదుఃఖే భయక్రోధౌ లాభాలాభౌ భవాభవౌ । యచ్ఛ కించిత్తథాభూతం నను దైవస్య కర్మ తత్ ॥ 22
 ఋషయోఽప్యుగ్రతపసో దైవేనాభిప్రపీడితాః । ఉత్సృజ్య నియమాన్స్త్రీవ్రాన్ భ్రశ్యంతే కామమన్యుభిః ॥ 23
 అసంకల్పితమేవేహ యదకస్మాత్ ప్రవర్తతే । నివర్తారంభమారబ్ధం నను దైవస్య కర్మ తత్ ॥ 24
 ఏతయా తత్త్వయా బుద్ధ్యా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా । వ్యాహతేఽప్యభిషేకే మే పరితాపో న విద్యతే ॥ 25
 తస్మాదపరితాపస్సన్ త్వమప్యనువిధాయ మామ్ । ప్రతిసంహారయ క్షిప్రమ్ ఆభిషేచనికీం క్రియామ్ ॥ 26
 ఏభిరేవ ఘటైః సర్పైః అభిషేచనసంభృతైః । మమ లక్ష్మణ! తాపస్యే వ్రతస్నానం భవిష్యతి ॥ 27
 అథవా కిం మమైతేన రాజద్రవ్యమయేన తు । ఉద్ధృతం మే స్వయం తోయం వ్రతాదేశం కరిష్యతి ॥ 28
 మా చ లక్ష్మణ! సంతాపం కార్షీర్షక్ష్మా విపర్యయే । రాజ్యం వా వనవాసో వా వనవాసో మహేందయః ॥
 న లక్ష్మణాస్మిన్ ఖలు కర్మవిఘ్నో మాతా యవీయస్యతిశంకనీయా ।
 దైవాభిపన్నా హి వదత్యనిష్ఠం జానాసి దైవం చ తథాప్రభావమ్ ॥ 30

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దైవప్రభావో నామ ద్వావింశస్సర్గః

అథ త్రయోవింశః సర్గః (23) లక్ష్మణసాంత్వనమ్

ఇతి బ్రువతి రామే తు లక్ష్మణోఽధశ్చిరా ముహూః । శ్రుత్వా మధ్యం జగామేవ మనసా దుఃఖహర్షయోః ॥ 1
 తదా తు బద్ధ్వా భృకుటీం భ్రువోర్మధ్యే నరర్షభః । నిశశ్వాస మహాసర్వో బిలస్థ ఇవ రోషితః ॥ 2
 తస్య దుష్ప్రతివీక్షం తద్రుక్తుకుటీసహితం తదా । బభౌ క్రుద్ధస్య సింహస్య ముఖస్య సదృశం ముఖమ్ ॥ 3
 అగ్ర హస్తం విధూన్వంస్తు హస్తీ హస్తమివాత్మనః । తిర్యగూర్ధ్వం శరీరే చ పాతయిత్వా శిరోధరామ్ ॥ 4
 అగ్రాక్షణా వీక్షమాణస్తు తిర్యగ్రాతరమబ్రవీత్ । అస్థానే సంభ్రమో యస్య జాతో వై సుమహానయమ్ ॥ 5
 ధర్మదోషప్రసంగేన లోకస్యానతిశంకయా । కథం హ్యేతదసంభ్రాంతః త్వద్విధో వక్తుమర్హతి ॥ 6
 యథా దైవమశౌండీరం శౌండీర! క్షత్రియర్షభ । కిం నామ కృపణం దైవమ్ అశక్తమభిశంససి ॥ 7
 పాపయోస్తే కథం నామ తయోశ్శంకా న విద్యతే । సంతి ధర్మోపధాః శ్లక్షణాః ధర్మాత్మన్ ! కిం న బుద్ధ్యసే ॥
 తయోస్సుచరితం స్వార్థం శాత్యాత్ పరిజిహీర్షతోః । యది నైవం వ్యవసితం స్యాద్ధి ప్రాగేవ రాఘవ ॥ 9
 తయోః ప్రాగేవ దత్తశ్చ స్యాద్వరః ప్రకృతశ్చ సః । లోకవిద్విష్టమారబ్ధం త్వదన్యస్యాభిషేచనమ్ ॥ 10
 నోత్సహే సహితుం వీర! తత్ర మే క్షంతుమర్హసి । యేనేయమాగతా ద్వైధం తవ బుద్ధిర్మహామతే ॥ 11
 స హి ధర్మో మమ ద్వేష్యః ప్రసంగాద్యస్య ముహ్యసి । కథం త్వం కర్మణా శక్తః కైకేయావశవర్తినః ॥ 12
 కరిష్యసి పితుర్వాక్యమ్ అధర్మిష్టం విగర్హితమ్ । యద్యయం కిల్బిషాద్భేదః కృతోఽప్యేవం గృహ్యతే ॥ 13
 జాయతే తత్ర మే దుఃఖం ధర్మసంగశ్చ గర్హితః । మనసా ఽపి కథం కామం కుర్యాన్వం కామవృత్తయోః ॥
 తయోస్సుహితయోర్నిత్యం శత్రోః పిత్రభిధానయోః । యద్యపి ప్రతిపత్తిస్తే దైవీ చాపి తయోర్మతమ్ ॥ 15

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- తథా ప్యుపేక్షణీయం తే న మే తదపి రోచతే । విక్లబో వీర్యహీనో యః స దైవమనువర్తతే ॥ 16
- వీరాః సంభావితాత్మానో న దైవం పర్యుపాసతే । దైవం పురుషకారేణ యస్సమర్థః ప్రబాధితుమ్ ॥ 17
- న దైవేన విపన్నార్థః పురుషస్సోఽవసీదతి । ద్రక్ష్యంతి త్వద్య దైవస్య పౌరుషం పురుషస్య చ ॥ 18
- దైవమానుషయోరద్య వ్యక్తా వ్యక్తిర్భవిష్యతి । అద్య మత్పౌరుషహతం దైవం ద్రక్ష్యంతి వై జనాః ॥ 19
- యద్దైవాదాహతం తేఽద్య దృష్టం రాజ్యాభిషేచనమ్ । అత్యంకుశమివోద్ధామం గజం మదబలోద్ధతమ్ ॥ 20
- ప్రధావితమహం దైవం పౌరుషేణ నివర్తయే । లోకపాలాః సమస్తాస్తే నాద్య రామాభిషేచనమ్ ॥ 21
- న చ కృత్స్నాస్తయో లోకాః విహన్యుః కిం పునః పితా । యైర్నివాసస్తవారణ్యే మిథో రాజన్! సమర్థితః ॥ 22
- అరణ్యే తే నివత్స్యంతి చతుర్దశ సమాస్తథా । అహం తదాశాం ఛేత్స్వామి పితుస్తస్యాశ్చ యా తవ ॥ 23
- అభిషేకవిఘాతేన పుత్రరాజ్యాయ వర్తతే । మద్భలేన విరుద్ధాయ న స్యాద్దైవబలం తథా ॥ 24
- ప్రభవిష్యతి దుఃఖాయ యథోగ్రం పౌరుషం మమ । ఊర్ధ్వం వర్షనహస్రాంతే ప్రజాపాల్యమనంతరమ్ ॥ 25
- ఆర్యపుత్రాః కరిష్యంతి వనవాసం గతే త్వయి । పూర్వం రాజర్షివృత్త్యా హి వనవాసో విధీయతే ॥ 26
- ప్రజా నిక్షిప్య పుత్రేషు పుత్రవత్ పరిపాలనే । స చేద్రాజన్యనేకాగ్రే రాజ్యవిభ్రమశంకయా ॥ 27
- నైవమిచ్ఛసి ధర్మాత్మన్! రాజ్యం రామ! త్వమాత్మని । ప్రతిజానే చ తే వీర! మా భూవం వీరలోకభాక్ ॥ 28
- రాజ్యం చ తవ రక్షేయమ్ అహం వేలేవ సాగరమ్ । మంగళైరభిషించస్వ తత్ర త్వం వ్యాప్యతో భవ ॥ 29
- అహమేకో మహీపాలాన్ అలం వారయితుం బలాత్ । న శోభార్థావిమౌ బాహూ న ధనుర్భూషణాయ మే ॥
- నాసిరాబంధనార్థాయ న శరాః స్తంభహేతవః । అమిత్రదమనార్థం మే సర్వమేతచ్ఛతుష్టయమ్ ॥ 31
- న చాహం కామయేఽత్యర్థం యస్యాచ్ఛత్రుర్మతో మమ । అసిని తీక్ష్ణణధారేణ విద్యుచ్ఛలితవర్చసా ॥ 32
- ప్రగృహీతేన వై శత్రుం వజ్రినం వా న కల్పయే । ఖడ్గనిష్ఠేషనిష్ఠిష్టైః గహనా దుశ్చరా చ మే ॥ 33
- హస్త్యశ్వనరహస్తోరుశిరోభిర్భవితా మహీ । ఖడ్గధారాహతా మేఽద్య దీప్యమానా ఇవాద్రయః ॥ 34
- పతిష్యంతి ద్విపా భూమౌ మేఘా ఇవ సవిద్యుతః । బద్ధగోధాంగుళిత్రాణే ప్రగృహీతశరాసనే ॥ 35
- కథం పురుషమానీ స్యాత్ పురుషాణాం మయి స్థితే । బహుభిశ్చైకమత్యస్యన్ ఏకేన చ బహూన్ జనాన్ ॥ 36
- వినియోక్త్యామ్యహం బాణాన్ నృవాజిగజమర్మసు । అద్య మేఽస్త్రప్రభావస్య ప్రభావః ప్రభవిష్యతి ॥ 37
- రాజ్జశ్చాప్రభుతాం కర్తుం ప్రభుత్వం తవ చ ప్రభో । అద్య చందనసారస్య కేయూరామోక్షణస్య చ ॥ 38
- వసూనాం చ విమోక్షస్య సుహృదాం పాలనస్య చ । అనురూపావిమౌ బాహూ రామ ! కర్మ కరిష్యతః ।
- అభిషేచనవిఘ్నస్య కర్త్రాణాం తే నివారణే ॥ 39
- బ్రవీహి కో-ద్వైవ మయా వియుజ్యతాం తవాసుహృత్ ప్రాణయశస్సుహృజ్జనైః ।
- యథా తవేయం వసుధా వశే భవేత్ తద్దైవ మాం శాధి తవాస్మి కింకరః ॥ 40
- విమృజ్య బాష్పం పరిసాంత్య చాసకృత్ స లక్ష్మణం రాఘవవంశవర్ధనః ।
- ఉవాచ పిత్ర్యే వచనే వ్యవస్థితం నిబోధ మామేష హి సౌమ్య! సత్పథః ॥ 41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే లక్ష్మణసాంత్యనం నామ త్రయోవింశస్సర్గః

అథ చతుర్వింశః సర్గః (24) రామస్య కౌసల్యోపదేశః

- తం సమీక్ష్య త్వవహితం పితుర్నిర్దేశపాలనే । కౌసల్యా బాష్పసంరుద్ధా వచో ధర్మిష్ఠమబ్రవీత్ ॥ 1
- అదృష్టదుఃఖో ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః । మయి జాతో దశరథాత్ కథముంచేన వర్తయేత్ ॥ 2

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 24

యస్య భృత్యాశ్చ దాసాశ్చ మృష్టాన్యన్నాని భుంజతే । కథం స భోక్ష్వతే² నాథో వనే మూలఫలాన్యయమ్ ॥
 క ఏతచ్ఛ్రద్ధధేచ్ఛ్రుత్వా కస్య వా న భవేద్భయమ్ । గుణవాన్ దయితో రాజ్ఞా రాఘవో యద్వివాస్యతే ॥ 4
 నూనం తు బలవాన్ లోకే కృతాంతస్సర్వమాదిశన్ । లోకే రామాభిరామస్త్వం వనం యత్ర గమిష్యసి ॥ 5
 అయం తు మామాత్మభవః తవాదర్శనమారుతః । విలాపదుఃఖసమిధో రుదితాశ్రుహుతాహుతిః ॥ 6
 చింతాబాష్పమహాధూమః తవాదర్శనచిత్తజః । కర్మయిత్వా భృశం పుత్ర! నిశ్వాసాయాససంభవః ॥ 7
 త్వయా విహీనామిహ మాం శోకాగ్నిరతులో మహాన్ । ప్రధక్ష్యతి యథా కక్షం చిత్రభానుర్ద్విమాత్యయే ॥ 8
 కథం హి ధేనుస్త్వం వత్సం గచ్ఛంతం నానుగచ్ఛతి । అహం త్వా² నుగమిష్యామి యత్ర పుత్ర! గమిష్యసి॥
 తథా నిగదితం మాత్రా తద్వాక్యం పురుషర్షభః । శ్రుత్వా రామో² బ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితామ్ ॥
 కైకేయ్యా వంచితో రాజా మయి చారణ్యమాశ్రితే । భవత్యా చ పరిత్యక్తో న నూనం వర్తయిష్యతి ॥ 11
 భర్తుః కిల పరిత్యాగో నృశంసః కేవలం స్త్రియాః । స భవత్యా న కర్తవ్యో మనసా² పి విగర్హితః ॥ 12
 యావజ్జీవతి కాకుత్స్థః పితా మే జగతీపతిః । శుశ్రూషా క్రియతాం తావత్ స హి ధర్మస్సనాతనః ॥ 13
 ఏవ ముక్తా తు రామేణ కౌసల్యా శుభదర్శనా । తథేత్యువాచ సుప్రీతా రామమక్లిష్టకారిణమ్ ॥ 14
 ఏవముక్తస్తు వచనం రామో ధర్మభృతాం వరః । భూయస్తామబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితామ్ ॥ 15
 మయా చైవ భవత్యా చ కర్తవ్యం వచనం పితుః । రాజా భర్తా గురుశ్రేష్ఠః సర్వేషామీశ్వరః ప్రభుః ॥ 16
 ఇమాని తు మహారణ్యే విహృత్య నవ పంచ చ । వర్షాణి పరమప్రీతః స్థాస్యామి వచనే తవ ॥ 17
 ఏవ ముక్తా ప్రియం పుత్రం బాష్పపూర్ణాననా తదా । ఉవాచ పరమార్తా తు కౌసల్యా పుత్రవత్సలా ॥ 18
 (విషాదసక్రాధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని । కిం మాం స త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే)
 ఆసాం రామ! సపత్నీనాం వస్తుం మధ్యే న మే క్షమమ్ ।
 నయ మామపి కాకుత్స్థ! వనం వన్యాం మృగీం యథా ॥ 19
 యది తే గమనే బుద్ధిః కృతా పితురపేక్షయా । తాం తథా రుదతీం రామో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ ॥ 20
 జీవంత్యా హి స్త్రియా భర్తా దైవతం ప్రభురేవ చ । భవత్యా మమ చైవాద్య రాజా ప్రభవతి ప్రభుః ॥ 21
 న హ్యనాథా వయం రాజ్ఞా లోకనాథేన ధీమతా । భరతశ్చాపి ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః ॥ 22
 భవతీమనువర్తేత స హి ధర్మరతస్సదా । యథా మయి తు నిష్క్రాంతే పుత్రశోకేన పార్థివః ॥ 23
 శ్రమం నావాప్నుయాత్ కించిత్ అప్రమత్తా తథా కురు । దారుణశ్చాప్యయం శోకో యధైనం న వినాశయేత్॥
 రాజ్ఞో వృద్ధస్య సతతం హితం చర సమాహితా । వ్రతోపవాసనిరతా యా నారీ పరమోత్తమా ॥ 25
 భర్తారం నానువర్తేత సా తు పాపగతిర్భవేత్ । భర్తుః శుశ్రూషయా నారీ లభతే స్వర్గముత్తమమ్ ॥ 26
 అపి యా నిర్నమస్కారా నివృత్తా దేవపూజనాత్ । శుశ్రూషామేవ కుర్వీత భర్తుః ప్రియహితే రతా ॥ 27
 ఏష ధర్మః పురా దృష్టో లోకే వేదే శ్రుతః స్మృతః । అగ్నికార్యేషు చ సదా సుమనోభిశ్చ దేవతాః ॥ 28
 పూజ్యస్తే మత్మతే దేవి ! బ్రాహ్మణాశ్చైవ సువ్రతాః । ఏవం కాలం ప్రతీక్షస్వ మమాగమనకాంక్షిణీ ॥ 29
 నియతా నియతాహారా భర్తృశుశ్రూషణే రతా । ప్రాప్స్యసే పరమం కామం మయి వ్రత్యాగతే సతి ॥ 30
 యది ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో ధారయిష్యతి జీవితమ్ । ఏవముక్తా తు రామేణ బాష్పపర్యాకులేక్షణా ॥ 31
 కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా రామం వచనమబ్రవీత్ । గమనే సుకృతాం బుద్ధిం న తే శక్నోమి పుత్రక ॥ 32
 వినివర్తయితుం వీర నూనం కాలో దురత్యయః । గచ్ఛ పుత్ర! త్వమేకాగ్రో భద్రం తే² స్తు సదా విభో ॥ 33
 పునస్త్వయి నివృత్తే తు భవిష్యామి గతక్లమా । వ్రత్యాగతే మహాభాగే కృతార్థే చరితవ్రతే ॥ 34

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

పితురాన్యణ్యతాం ప్రాప్తే త్వయి లక్ష్మ్యే పరం సుఖమ్ । కృతాంతస్య గతిః పుత్ర! దుర్విభావ్యా సదా భువి ॥
 యస్త్వాం సంఛోదయతి మే వచ ఆచ్ఛిద్య రాఘవ । గచ్ఛేదానీం మహాబాహో! క్షేమేణ పునరాగతః ॥ 36
 నందయిష్యసి మాం పుత్ర! సామ్నా వాక్యేన చారుణాఽపీదానీం స కాలః స్యాత్ వనాత్ ప్రత్యాగతం పునః ।
 యత్త్వాం పుత్రక! పశ్యేయం జటావల్కలధారిణమ్ ॥ 37

తథా హి రామం వనవాసనిశ్చితం సమీక్ష్య దేవీ పరమేణ చేతసా ।
 ఉవాచ రామం శుభలక్షణం వచో బభూవ చ స్వస్త్వయనాభికాంక్షిణీ ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామస్య కౌసల్యోపదేశో నామ చతుర్వింశస్సర్గః

అథ పంచవింశః సర్గః (25) కౌసల్యాశీర్వచనమ్

సా-పనీయ తమాయాసమ్ ఉపస్పృశ్య జలం శుచిః । చకార మాతా రామస్య మంగళాని మనస్వినీ ॥ 1
 న శక్యసే వారయితుం గచ్ఛేదానీం రఘూత్తమ । శీఘ్రం చ వినివర్తస్య వర్తస్య చ సతాం క్రమే ॥ 2
 యం పాలయసి ధర్మం త్వం ధృత్యా చ నియమేన చ । స వై రాఘవశార్దూల! ధర్మస్త్వామభిరక్షతు ॥ 3
 యేభ్యః ప్రణమసే పుత్ర! చైత్యేష్వాయతనేషు చ । తే చ త్వామభిరక్షంతు వనే సహ మహర్షిభిః ॥ 4
 యాని దత్తాని తే-స్త్రాణి విశ్వామిత్రేణ ధీమతా । తాని త్వామభిరక్షంతు గుణైస్సముదితం సదా ॥ 5
 పితృశుశ్రూషయా పుత్ర మాతృశుశ్రూషయా తథా । సత్యేన చ మహాబాహో! చిరంజీవాభిరక్షితః ॥ 6
 సమిత్కుశపవిత్రాణి వేద్యశ్చాయతనాని చ । స్థండిలాని చ చిత్రాణి శైలా వృక్షాః క్షుపా హ్రదాః ।
 పతంగాః పన్నగాః సింహాః త్వాం రక్షంతు నరోత్తమ ॥ 7

స్వస్తి సాధ్యాశ్చ విశ్వే చ మరుతశ్చ మహర్షయః । స్వస్తి ధాతా విధాతా చ స్వస్తి పూషా భగో-ర్యమా ॥ 8
 లోకపాలాశ్చ తే సర్వే వాసవప్రముఖాస్తథా । ఋతవశ్చైవ పక్షాశ్చ మాసాః సంవత్సరాః క్షపాః ॥ 9
 దినాని చ ముహూర్తాశ్చ స్వస్తి కుర్వంతు తే సదా । స్మృతిర్ఘృతిశ్చ ధర్మశ్చ పాంతు త్వాం పుత్ర! సర్వతః ॥
 స్కందశ్చ భగవాన్ దేవః సోమశ్చ సబృహస్పతిః । సప్తర్షయో నారదశ్చ తే త్వాం రక్షంతు సర్వతః ॥ 11
 యశ్చాపి సర్వతస్సిద్ధాః దిశశ్చ సదిగీశ్వరాః । స్తుతా మయా వనే తస్మిన్ పాంతు త్వాం పుత్ర! నిత్యతః ॥ 12
 శైలాస్సర్వే సముద్రాశ్చ రాజా వరుణ ఏవ చ । ద్యౌరంతరిక్షం పృథివీ నద్యః సర్వాస్తదైవ చ ॥ 13

నక్షత్రాణి చ సర్వాణి గ్రహాశ్చ సహ దేవతాః । అహోరాత్రే తథా సంధ్యే పాంతు త్వాం వనమాశ్రితమ్ ॥
 ఋతవశ్చైవ షట్సుఖ్యాః మాసాః సంవత్సరాస్తథా । కలాశ్చ కాష్ఠాశ్చ తథా తవ శర్మ దిశంతు తే ॥ 15
 మహావనే విచరతో మునివేషస్య ధీమతః । తవాదిత్యాశ్చ దైత్యాశ్చ భవంతు సుఖదాస్సదా ॥ 16

రక్షసానాం పిశాచానాం రౌద్రాణాం క్రూరకర్మణామ్|క్రవ్యాదానాం చ సర్వేషాం మాభూత్పుత్రక తే భయమ్॥
 ళ్లవగా వృశ్చికా దంశాః మశకాశ్చైవ కాననే । సరీసృపాశ్చ కీటాశ్చ మా భూవన్ గహనే తవ ॥ 18
 మహోద్విపాశ్చ సింహాశ్చ వ్యాఘ్రాఽముక్షాశ్చ దంష్ట్రిణః|మహిషాః శృంగిణో రౌద్రాః న తే ద్రుహ్యంతు పుత్రక ॥
 నృమాంసభోజనా రౌద్రాః యే చాన్యే సత్త్వజాతయః । మా చ త్వాం హింసిషుః పుత్ర మయా
 సంపూజితాస్త్విహ ॥

ఆగమాస్తే శివాః సంతు సిద్ధ్యంతు చ పరాక్రమాః । సర్వసంపత్తయే రామ! స్వస్తిమాన్ గచ్ఛ పుత్రక ॥
 స్వస్తి తేఽస్త్వంతరిక్షేభ్యః పార్థివేభ్యః పునః పునః । సర్వేభ్యశ్చైవ దేవేభ్యో యే చ వై పరిపంథినః ॥ 22
 గురుస్సోమశ్చ సూర్యశ్చ ధనదోఽథ యమస్తథా । పాంతు త్వామర్చితా రామ! దండకారణ్యమాశ్రితమ్ ॥

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 26

అగ్నిర్వాయుస్తథా ధూమో మంత్రాశ్చర్షిముఖాచ్ఛ్చుతాః । ఉపస్పర్శనకాలే తు పాంతు త్వాం రఘునందన ॥
 సర్వలోకప్రభుర్బ్రహ్మో భూతభర్తా తథర్షయః । యే చ శేషాస్సురాస్తే త్వాం రక్షంతు వనవాసినమ్ ॥ 25
 ఇతి మాత్యైస్సురగణాన్ గంధైశ్చాపి యశస్వినీ । స్తుతిభిశ్చానురూపాభిః ఆనర్పాఽయతలోచనా ॥ 26
 జ్వలనం సముపాదాయ బ్రాహ్మణేన మహాత్మనా । హావయామాస విధినా రామమంగళకారణాత్ ॥ 27
 ఘృతం శ్వేతాని మాల్యాని సమిధః శ్వేతసర్షపాన్ । ఉపసంపాదయామాస కౌసల్యా పరమాంగనా ॥ 28
 ఉపాధ్యాయస్స విధినా హుత్వా శాంతిమనామయమ్ । హుతహవ్యావశేషేణ బాహ్యం బలిమకల్పయత్ ॥
 మధుదధ్యక్షతఘృతైః స్వస్తి వాచ్య ద్విజాంస్తతః । వాచయామాస రామస్య వనే స్వస్త్వయనక్రియాః ॥ 30
 తతస్తస్మై ద్విజేంద్రాయ రామమాతా యశస్వినీ । దక్షిణాం ప్రదదౌ కామ్యాం రాఘవం చేదమబ్రవీత్ ॥ 31
 యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వదేవనమస్మతే । వృత్రనాశే సమభవత్ తత్రే భవతు మంగళమ్ ॥ 32
 యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్ పురా । అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్రే భవతు మంగళమ్ ॥ 33
 అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘృతో వజ్రధరస్య యత్ । అదితిర్మంగళం ప్రాదాత్ తత్రే భవతు మంగళమ్ ॥ 34
 త్రీన్ విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః । యదాసీన్మంగళం రామ! తత్రే భవతు మంగళమ్ ॥ 35
 ఋతవస్సాగరా ద్వీపాః వేదా లోకా దిశశ్చ తే । మంగళాని మహాబాహో! దిశంతు శుభమంగళాః ॥ 36
 ఇతి పుత్రస్య శేషాంశ్చ కృత్వా శిరసి భామినీ । గంధైశ్చాపి సమాలభ్య రామమాయతలోచనా ॥ 37
 ఓషధీం చాపి సిద్ధార్థాం విశల్యకరణీం శుభామ్ । చకార రక్షాం కౌసల్యా మంత్రైరభిజజాప చ ॥ 38
 ఉవాచాతిప్రహృష్టేన సా దుఃఖవశవర్తినీ । వాఙ్మాత్రేణ న భావేన వాచా సంసజ్జమానయా ॥ 39
 ఆనమ్య మూర్ధ్ని చామ్రూయ పరిష్కంభ్య యశస్వినీ । అవదత్ పుత్ర! సిద్ధార్థో గచ్ఛ రామ! యథాసుఖమ్ ॥ 40
 అరోగం సర్వసిద్ధార్థమ్ అయోధ్యాం పునరాగతమ్ । పశ్యామి త్వాం సుఖం వత్స! సుస్థితం రాజవర్తని ॥
 ప్రణష్టదుఃఖసంకల్పా హర్షవిద్యోతితాననా । ద్రక్ష్యామి త్వాం వనాత్ ప్రాప్తం పూర్ణచంద్రమివోదితమ్ ॥ 42
 భద్రాసనగతం రామ! వనవాసాదిహాగతమ్ । ద్రక్ష్యామి చ పునస్త్వాం తు తీర్ణవంతం పితుర్వచః ॥ 43
 మంగళైరుపసంపన్నో వనవాసాదిహాగతః । వధ్వా మమ చ నిత్యం త్వం కామాన్ సంవర్ణ యాహి భో ॥ 44
 మయార్చితా దేవగణాశ్శివాదయో మహర్షయో భూతమహాసురోరగాః ।
 అభిప్రయాతస్య వనం చిరాయ తే హితాని కాంక్షంతు దిశశ్చ రాఘవ ॥ 45
 ఇతీవ చాఽశ్రుప్రతిపూర్ణలోచనా సమాప్య చ స్వస్త్వయనం యథావిధి ।
 ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం పునః పునశ్చాపి నిపీడ్య సస్వజే ॥ 46
 తథాతు దేవ్యా చ కృతప్రదక్షిణో నిపీడ్య మాతుశ్చరణౌ పునః పునః ।
 జగామ సీతానిలయం మహాయశాః స రాఘవః ప్రజ్వలితః స్వయా శ్రియా ॥ 47

ఇత్యాదై శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కౌసల్యాశీర్వచనం నామ పంచవినశస్సర్గః

అథ షడ్వింశః సర్గః (26) సీతారామసంవాదః

అభివాద్య తు కౌసల్యాం రామః సంప్రస్థితో వనమ్ । కృతస్వస్త్వయనో మాత్రా ధర్మిష్ఠే వర్తని స్థితః ॥ 1
 విరాజయన్ రాజసుతో రాజమార్గం నరైర్బ్రతమ్ । హృదయాన్యామమంధేవ జనస్య గుణవత్తయా ॥ 2
 వైదేహీ చాపి తత్సర్వం న శుశ్రావ తపస్వినీ । తదేవ హృది తస్యాశ్చ యౌవరాజ్యాభిషేచనమ్ ॥ 3
 దేవకార్యం స్వయం కృత్వా కృతజ్ఞా హృష్టచేతనా । అభిజ్ఞా రాజధర్మాణాం రాజపుత్రం ప్రతీక్షతే ॥ 4

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- ప్రవివేశాథ రామస్తు స్వం వేశ్మ సువిభూషితమ్ । ప్రహృష్టజనసంపూర్ణం హ్రీయా కించిదవాఙ్ముఖః ॥ 5
- అథ సీతా సముత్పత్య వేపమానా చ తం పతిమ్ । అపశ్యచ్ఛోకసంతప్తం చింతావ్యాకులితేంద్రియమ్ ॥ 6
- తాం దృష్ట్వా స హి ధర్మాత్మా న శశాక మనోగతమ్ । తం శోకం రాఘవస్సోఘం తతో వివృతతాం గతః ॥
- వివర్ణవదనం దృష్ట్వా తం ప్రస్విన్నమమర్షిణమ్ । ఆహ దుఃఖాభిసంతప్తా కిమిదానీమిదం ప్రభో ॥ 8
- అద్య బార్హస్పతః శ్రీమాన్ ఉక్తః పుష్యోఽను రాఘవ । ప్రోచ్యతే బ్రాహ్మణైః ప్రాజ్ఞైః కేన త్వమసి దుర్మనాః ॥ 9
- న తే శతశలాకేన జలఫేననిభేన చ । ఆవృతం వదనం వల్గు ఛత్రేణాపి విరాజతే ॥ 10
- వ్యజనాభ్యాం చ ముఖ్యాభ్యాం శతపత్రనిభేక్షణమ్ । చంద్రహంసప్రకాశాభ్యాం వీజ్యతే న తవాననమ్ ॥ 11
- వాగ్మినో వందినశ్చాపి ప్రహృష్టాస్త్యాం నరర్షభ । స్తువంతో నాత్ర దృశ్యంతే మంగళైః సూతమాగధాః ॥ 12
- న తే క్షౌద్రం చ దధి చ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః । మూర్ధ్ని మూర్ధాభిషిక్తస్య దదతి స్మ విధానతః ॥ 13
- న త్వాం ప్రకృతయః సర్వాః శ్రేణిముఖ్యాశ్చ భూషితాః । అనువ్రజితుమిచ్ఛంతి పౌరజానపదాస్తథా ॥ 14
- చతుర్భిర్వేగసంపన్నైః హయైః కాంచనభూషితైః । ముఖ్యః పుష్పరథో యుక్తః కిం న గచ్ఛతి తే-గ్రతః ॥ 15
- న హస్తీ చాగ్రతః శ్రీమాన్ తవ లక్షణపూజితః । ప్రయాణే లక్ష్మణే వీర! కృష్ణమేఘగిరిప్రభః ॥ 16
- న చ కాంచనచిత్రం తే పశ్యామి ప్రియదర్శన । భద్రాసనం పురస్కృత్య యాంతం వీరపురస్కృతమ్ ॥ 17
- అభిషేకో యథా సజ్జః కిమిదానీమిదం తవ । అపూర్వో ముఖవర్ణశ్చ న ప్రహర్షశ్చ లక్ష్మణే ॥ 18
- ఇతీవ విలపంతీం తాం ప్రోవాచ రఘునందనః । సీతే! తత్రభవాంస్తాతః ప్రవ్రాజయతి మాం వనమ్ ॥ 19
- కులే మహతి సంభూతే ! ధర్మక్షే ! ధర్మచారిణి । శృణు జానకి ! యేనేదం క్రమేణాభ్యాగతం మమ ॥ 20
- రాజ్ఞా సత్యప్రతిజ్ఞేన పిత్రా దశరథేన చ । కైకేయ్యా మమ మాత్రే తు పురా దత్తా మహావరౌ ॥ 21
- తయాఽద్య మమ సజ్జేఽస్మిన్ అభిషేకే నృపోద్యతే । ప్రచోదితస్స సమయౌ ధర్మేణ ప్రతినిర్జితః ॥ 22
- చతుర్దశ హి వర్షాణి వస్తవ్యం దండకే మయా । పిత్రా మే భరతశ్చాపి యౌవరాజ్యే నియోజితః ॥ 23
- సోఽహం త్వామాగతో ద్రష్టుం ప్రస్థితో విజనం వనమ్ । భరతస్య సమీపే తు నాహం కథ్యః కదాచన ॥ 24
- బుద్ధియుక్తా హి పురుషాః న సహంతే పరస్తవమ్ । తస్మాన్న తే గుణాః కథ్యాః భరతస్యాగ్రతో మమ ॥ 25
- నాపి త్వం తేన భర్తవ్యా విశేషేణ కదాచన । అనుకూలతయా శక్యం సమీపే త్వస్య వర్తితుమ్ ॥ 26
- తస్మై దత్తం నృపతినా యౌవరాజ్యం సనాతనమ్ । స ప్రసాద్యస్త్వయా సీతే! నృపతిశ్చ విశేషతః ॥ 27
- అహం చాపి ప్రతిజ్ఞాం తాం గురోస్సమనుపాలయన్ । వనమద్వైవ యాస్యామి స్థిరా భవ మనస్వినీ ॥ 28
- యాతే చ మయి కల్యాణి ! వనం మునినిషేవితమ్ । వ్రతోపవాసరతయా భవితవ్యం త్వయా-నఘే ॥ 29
- కాల్యముత్థాయ దేవానాం కృత్వా పూజాం యథావిధి । వందితవ్యో దశరథః పితా మమ నరేశ్వరః ॥ 30
- మాతా చ మమ కౌసల్యా వృద్ధా సంతాపకర్మితా । ధర్మమేవాగ్రతః కృత్వా త్వత్తస్మానమర్హతి ॥ 31
- వందితవ్యాశ్చ తే నిత్యం యాశ్శేషా మమ మాతరః । స్నేహప్రణయసంభోగైః సమా హి మమ మాతరః ॥
- బ్రాతృపుత్రసమౌ చాపి ద్రష్టవ్యౌ చ విశేషతః । త్వయా భరతశత్రుఘ్నౌ ప్రాణైః ప్రియతరౌ మమ ॥ 33
- విప్రియం న చ కర్తవ్యం భరతస్య కదాచన । స హి రాజా ప్రభుశ్చైవ దేశస్య చ కులస్య చ ॥ 34
- ఆరాధితా హి శీలేన ప్రయత్నైశ్చోపసేవితాః । రాజానస్సంప్రసీదంతి కుప్యంతి చ విపర్యయే ॥ 35
- (స్మృశన్నివ గజో హంతి జిఘ్నువ భుజంగమః । స్మయన్నివ నృపో హంతి మానయన్నివ దుర్జనః ॥)
- ఔరసానపి పుత్రాన్ హి త్యజంత్యహితకారిణః । సమర్థాన్ సంప్రగృహ్ణంతి జనానపి జనాధిపాః ॥ 36
- సా త్వం వసేహ కల్యాణి! రాజ్ఞస్సమనువర్తినీ । భరతస్య రతా ధర్మే సత్యవ్రతపరాయణా ॥ 37

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

అహం గమిష్యామి మహావనం ప్రియే! త్వయా హి వస్తవ్యమిహైవ భామిని! ।

యథా వ్యతీకం కురుషే న కస్యచిత్ తథా త్వయా కార్యమిదం వచో మమ ॥

38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సీతారామసంవాదో నామ షడ్వింశస్సర్గః

అథ సప్తవింశః సర్గః (27) సీతాయాః వనగమననిశ్చయః

ఏవముక్తా తు వైదేహీ ప్రియార్థా ప్రియవాదినీ । ప్రణయాదేవ సంక్రుద్ధా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ 1

కిమిదం భాషసే రామ! వాక్యం లఘుతయా ధ్రువమ్ । త్వయా యదపహాస్యం మే శ్రుత్వా నరవరాత్మజ ॥
(వీరాణాం రాజపుత్రాణాం శస్త్రాస్త్రవిదుషాం నృప । అనర్హమయశస్యం చ న శ్రోతవ్యం త్వయోదితమ్ ॥)

ఆర్యపుత్ర ! పితా మాతా భ్రాతా పుత్రస్తథా స్నుషా । స్వాని పుణ్యాని భుంజానాః స్వం స్వం భాగ్యముపాసతే ॥
భర్తుర్భాగ్యం తు భార్యైకా ప్రాప్నోతి పురుషర్షభ । అతశ్చైవాహమాదిష్టా వనే వస్తవ్యమిత్వపి ॥ 4

న పితా నాత్మజో నాత్మా న మాతా న సఖీజనః । ఇహ ప్రేత్య చ నారీణాం పతిరేకో గతిస్సదా ॥ 5

యది త్వం ప్రస్థితో దుర్గం వనమధ్యైవ రాఘవ । అగ్రతస్తే గమిష్యామి మృద్నంతీ కుశకంటకాన్ ॥ 6

ఈర్వారోషౌ బహిష్కృత్య భుక్తశేషమివోదకమ్ । నయ మాం వీర! విస్రబ్ధః పాపం మయి న విద్యతే ॥ 7

ప్రాసాదాగ్గైర్విమానైర్వా వైహాయసగతేన వా । సర్వావస్థాగతా భర్తుః పాదచ్ఛాయా విశిష్యతే ॥ 8

అనుశిష్టా-స్మి మాత్రా చ పిత్రా చ వివిధాశ్రయమ్ । నాస్మి సంప్రతి వక్తవ్యా వర్తితవ్యం యథా మయా ॥

అహం దుర్గం గమిష్యామి వనం పురుషపర్జితమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం శార్దూలవృకసేవితమ్ ॥ 10

సుఖం వనే నివత్స్యామి యదైవ భవనే పితుః । అచింతయంతీ త్రీన్ లోకాన్ చింతయంతీ పతివ్రతమ్ ॥ 11

శుశ్రూషమాణా తే నిత్యం నియతా బ్రహ్మచారిణీ । సహ రంస్యే త్వయా వీర ! వనేషు మధుగంధిషు ॥ 12

త్వం హి శక్తో వనే కర్తుం రామ! సంపరిపాలనమ్ । అన్యస్యాపి జనస్యేహ కిం పునర్మమ మానద ॥ 13

సహ త్వయా గమిష్యామి వనమద్య న సంశయః । నాహం శక్యా మహాభాగ ! నివర్తయితుముద్యతా ॥ 14

ఫలమూలాశనా నిత్యం భవిష్యామి న సంశయః । న తే దుఃఖం కరిష్యామి నివసంతీ సహ త్వయా ॥ 15

ఇచ్ఛామి సరితశ్చైలాన్ పల్వలాని వనాని చ । ద్రష్టుం సర్వత్ర నిర్భీతా త్వయా నాథేన ధీమతా ॥ 16

హంసకారండవాకీర్ణాః పద్మినీస్సాధు పుష్పితాః । ఇచ్ఛేయం సుఖినీ ద్రష్టుం త్వయా వీరేణ సంగతా ॥ 17

అభిషేకం కరిష్యామి తాసు నిత్యం యతవ్రతా । సహ త్వయా విశాలాక్ష ! రంస్యే పరమనందినీ ॥ 18

ఏవం వర్షసహస్రాణాం శతం వాఽహం త్వయా సహ । వ్యతిక్రమం న వేత్స్యామి స్వర్గోఽపి న హి మే మతః ॥

స్వర్గేఽపి చ వినా వాసో భవితా యది రాఘవ । త్వయా మమ నరవ్యాఘ్రు ! నాహం తమపి రోచయే ॥

అహం గమిష్యామి వనం సుదుర్గమం మృగాయుతం వానరవారణైర్మృతమ్ ।

వనే నివత్స్యామి యథా పితుర్లహే తవైవ పాదావుపగృహ్య సంయతా ॥ 21

అనన్యభావామనురక్తచేతసం త్వయా వియుక్తాం మరణాయ నిశ్చితామ్ ।

నయస్వ మాం సాధు కురుష్వ యాచనాం న తే మయాఽతో గురుతా భవిష్యతి ॥ 22

తథా బ్రువాణామపి ధర్మవత్సలో న చ స్మ సీతాం నృవరో నినీషతి ।

ఉవాచ చైనాం బహుసన్నివర్తనే వనే నివాసస్య చ దుఃఖితాం ప్రతి ॥ 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సీతాయాః వనగమననిశ్చయో నామ సప్తవింశస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ అష్టావింశః సర్గః (28) వనవాసదుఃఖవర్ణనమ్

- స ఏవం బ్రువతీం సీతాం ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః । న నేతుం కురుతే బుద్ధిం వనే దుఃఖాని చింతయన్ ॥ 1
- సాంత్యయిత్వా పునస్తాం తు బాష్పదూషితలోచనామ్ । నివర్తనార్థే ధర్మాత్మా వాక్యమేతదువాచ హ ॥ 2
- సీతే ! మహాకులీనాఽసి ధర్మే చ నిరతా సదా । ఇహోఽచర స్వధర్మం త్వం మా యథా మనసస్సుఖమ్ ॥
- సీతే ! యథా త్వాం వక్ష్యామి తథా కార్యం త్వయాబలే । వనే దోషా హి బహవో వదతస్తాన్నిబోధ మే ॥
- సీతే! విముచ్యతామేషా వనవాసకృతా మతిః । బహుదోషం హి కాంతారం వనమిత్యభిధీయతే ॥ 5
- హితబుద్ధ్యా ఖలు వచో మయైతదభిధీయతే । సదా సుఖం న జానామి దుఃఖమేవ సదా వనమ్ ॥ 6
- గిరినిర్ఝరసంభూతా గిరికందరవాసినామ్ । సింహానాం నినదా దుఃఖాః శ్రోతుం దుఃఖమతో వనమ్ ॥ 7
- క్రీడమానాశ్చ విస్రబ్ధాః మత్తాశ్శూన్యే మహామృగాః । దృష్ట్వా సమభివర్తంతే సీతే దుఃఖమతో వనమ్ ॥ 8
- సగ్రాహోస్సరితశ్చైవ పంకవత్యస్సుదుస్తరాః । మత్తైరపి గజైర్నిత్యమ్ అతో దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 9
- లతాకంటకసంకీర్ణాః కృకవాకూపనాదితాః । నిరపాశ్చ సుదుర్గాశ్చ మార్గా దుఃఖమతో వనమ్ ॥ 10
- సుప్యతే పర్ణశయ్యాసు స్వయం భగ్నాసు భూతలే । రాత్రిషు శ్రమఖిన్నేన తస్మాద్దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 11
- అహోరాత్రం చ సంతోషః కర్తవ్యో నియతాత్మనా । ఫలైర్బుక్షావపతితైః సీతే! దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 12
- ఉపవాసశ్చ కర్తవ్యో యథా ప్రాణేన మైథిలి । జటాభారశ్చ కర్తవ్యో వల్కలాంబరధారిణా ॥ 13
- దేవతానాం పితౄణాం చ కర్తవ్యం విధిపూర్వకమ్ । ప్రాప్తానామతిథీనాం చ నిత్యశః ప్రతిపూజనమ్ ॥ 14
- కార్యస్థిరభిషేకశ్చ కాలే కాలే చ నిత్యశః । చరతా నియమేనైవ తస్మాద్దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 15
- ఉపహారశ్చ కర్తవ్యః కుసుమైః స్వయమాహృతైః । ఆర్షేణ విధినా వేద్యాం బాలే! దుఃఖమతో వనమ్ ॥ 16
- యథాలభ్యేన కర్తవ్యః సంతోషస్తేన మైథిలి । యతాహారైర్వనచరైః నిత్యం దుఃఖమతో వనమ్ ॥ 17
- అతీవ వాతాస్తిమిరం బుభుక్షా చాత్ర నిత్యశః । భయాని చ మహాంత్యత్ర తతో దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 18
- సరీస్పపాశ్చ బహవో బహురూపాశ్చ భామిని । చరంతి పృథివీం దర్పాత్ తతో దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 19
- నదీనిలయనాస్సర్పాః నదీకుటిలగామినః । తిష్ఠంత్యావృత్య పంథానం తతో దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 20
- పతంగా వృశ్చికాః కీటాః దంశాశ్చ మశకైస్సహ । బాధంతే నిత్యమబలే సర్వం దుఃఖమతో వనమ్ ॥ 21
- ద్రుమాః కంటికినశ్చైవ కుశకాశాశ్చ భామిని । వనే వ్యాకులశాఖాగ్రాః తేన దుఃఖతరం వనమ్ ॥ 22
- కాయక్లేశాశ్చ బహవో భయాని వివిధాని చ । అరణ్యవాసే వసతో దుఃఖమేవ తతో వనమ్ ॥ 23
- క్రోధలోభా విమోక్షవ్యా కర్తవ్యా తపసే మతిః । న భేతవ్యం చ భేతవ్యే నిత్యం దుఃఖమతో వనమ్ ॥ 24
- తదలం తే వనం గత్వా క్షమం న హి వనం తవ । విమృశన్నిహ పశ్యామి బహుదోషకరం వనమ్ ॥ 25
- వనం తు నేతుం న కృతా మతిస్తదా బభూవ రామేణ యథా మహాత్మనా ।
- న తస్య సీతా వచనం చకార తత్ తతోఽబ్రవీద్రామమిదం సుదుఃఖితా ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే వనవాసదుఃఖవర్ణనం నామ అష్టావింశస్సర్గః

అథ ఏకోనత్రింశః సర్గః (29) సీతావనగమనవిజ్ఞప్తిః

- ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సీతా రామస్య దుఃఖితా । ప్రసక్తాశ్రుముఖీ మందమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
- యే త్వయా కీర్తితా దోషాః వనే వస్తవ్యతాం ప్రతి । గుణానిత్యేవ తాన్ విద్ధి తవ స్నేహపురస్కృతాన్ ॥ 2
- మృగాస్సింహో గజాశ్చైవ శార్దులాశ్చరభాస్తథా । పక్షిణః సృమరాశ్చైవ యే చాన్యే వనచారిణః ॥ 3

అదృష్టపూర్వరూపత్వాత్ సర్వే తే తవ రాఘవ । రూపం దృష్ట్వాఽపసర్వేయుః భయే సర్వే హి బిభ్యతి ॥ 4
 త్వయా చ సహ గంతవ్యం మయా గురుజనాజ్ఞయా । త్వద్వియోగేన మే రామ! త్యక్తవ్యమిహ జీవితమ్ ॥ 5
 న హి మాం త్వత్సమీపస్థామ్ అపి శక్నోతి రాఘవ । సురాణామిశ్వరః శక్రః ప్రధర్షయితుమోజసా ॥ 6
 పతిహీనా తు యా నారీ స సా శక్యతి జీవితమ్ । కామమేవంవిధం రామ! త్వయా మమ విదర్శితమ్ ॥ 7
 అథ చాపి మహాప్రాజ్ఞ! బ్రాహ్మణానాం మయా శ్రుతమ్ । పురా పితృగృహే సత్యం వస్తవ్యం కిల మే వనే ॥
 లక్షణిభ్యో ద్విజాతిభ్యః శ్రుత్వాఽహం వచనం పురా । వనవాసకృతోత్సాహో నిత్యమేవ మహాబల ॥ 9
 ఆదేశో వనవాసస్య ప్రాప్తవ్యస్స మయా కిల । సా త్వయా సహ తత్రాహం యాస్యామి ప్రియ! నాన్యథా ॥
 కృతాదేశా భవిష్యామి గమిష్యామి సహ త్వయా । కాలశ్చాయం సముత్పన్నః సత్యవాగ్భవతు ద్విజః ॥ 11
 వనవాసేఽభిజానామి దుఃఖాని బహుధా కిల । ప్రాప్యంతే నియతం వీర! పురుషైరకృతాత్మభిః ॥ 12
 కన్యయా చ పితుర్గృహే వనవాసః శ్రుతో మయా । భిక్షిణ్యాస్సాధువృత్తాయాః మమ మాతురిహోగ్రతః ॥ 13
 ప్రసాదితశ్చ వై పూర్వం త్వం వై బహువిధం ప్రభో । గమనం వనవాసస్య కాంక్షితం హి సహ త్వయా ॥
 కృతక్షణాఽహం భద్రం తే గమనం ప్రతి రాఘవ । వనవాసస్య శూరస్య చర్యా హి మమ రోచతే ॥ 15
 శుద్ధాత్మప్రేమభావాద్ధి భవిష్యామి వికల్పషా । భర్తారమనుగచ్ఛంతీ భర్తా హి మమ దైవతమ్ ॥ 16
 ప్రేత్యభావేఽపి కళ్యాణః సంగమో మే సహ త్వయా । శ్రుతిర్నిశ్రూయతే పుణ్యా బ్రాహ్మణానాం యశస్వినామ్ ॥
 ఇహ లోకే చ పితృభిః యా స్త్రీ యస్య మహామతే । అద్భిర్దత్తా స్వధర్మేణ ప్రేత్యభావేఽపి తస్య సా ॥ 18
 ఏవమస్మాత్ స్వకాం నారీం సువృత్తాం హి పతివ్రతా । నాభిరోచయసే నేతుం త్వం మాం కేనేహ హేతునా॥
 భక్తాం పతివ్రతాం దీనాం మాం సమాం సుఖదుఃఖయోః । నేతుమర్హసి కాకుత్స్థ! సమానసుఖదుఃఖినీమ్ ॥
 యది మాం దుఃఖితామేవం వనం నేతుం న చేచ్ఛసి । విషమగ్నిం జలం వాఽహమ్ ఆస్థాస్యే మృత్యుకారణాత్ ॥
 ఏవం బహువిధం తం సా యాచతే గమనం ప్రతి । నానుమేనే మహాబాహుః తాం నేతుం విజనం వనమ్ ॥
 ఏవముక్తా తు సా చింతాం మైథిలీ సముపాగతా । స్నాపయంతీ కుచావృష్టైః అశ్రుభిర్నయనచ్యుతైః ॥ 23
 చింతయంతీం తథా తాం తు నివర్తయితుమాత్మవాన్ । తామ్రాష్ట్రీం స తదా సీతాం కాకుత్స్థో బహ్వాసాంత్యయత్ ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సీతావనగమనవిజ్ఞప్తిర్నామ ఏకోనత్రింశస్సర్గః

అథ త్రింశః సర్గః (30) వనగమనానుజ్ఞా

సాంత్యమానా తు రామేణ మైథిలీ జనకాత్మజా । వనవాసనిమిత్తాయ భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
 సా తముత్తమసంవిగ్నా సీతా విపులవక్షసమ్ । ప్రణయాచ్ఛాభిమానాచ్ఛ పరిచిక్షేప రాఘవమ్ ॥ 2
 కిం త్వాఽమన్యత వైదేహః పితా మే మిథిలాధిపః । రామ! జామాతరం ప్రాప్య స్త్రియం పురుషవిగ్రహమ్ ॥
 అన్యతం బత లోకోఽయమ్ అజ్ఞానాద్యద్ధి వక్ష్యతి । తేజో నాస్తి పరం రామే తపతీవ దివాకరే ॥ 4
 కిం హి కృత్యా విషణ్ణస్త్వం కుతో వా భయమస్తి తే । యత్పరిత్యక్తుకామస్త్వం మామనన్యపరాయణామ్ ॥ 5
 ద్యుమత్యేనసుతం వీర! సత్యవంతమనువ్రతామ్ । సావిత్రీమివ మాం విద్ధి త్వమాత్మవశవర్తినీమ్ ॥ 6
 న త్వహం మనసాఽప్యన్యం ద్రష్టాఽస్మి త్వద్వృతేఽనఘ ।
 త్వయా రాఘవ! గచ్ఛేయం యథాఽన్యా కులపాంసినీ॥
 స్వయం తు భార్యాం కౌమారీం చిరమధ్యుషితాం సతీమ్ । శైలూష ఇవ మాం రామ! పరేభ్యో దాతుమిచ్ఛసి॥
 యస్య పథ్యం చ రామాత్థ యస్య చార్ధేఽవరుధ్యసే । త్వం తస్య భవ వశ్యశ్చ విధేయశ్చ సదాఽనఘ ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

స మామనాదాయ వనం న త్వం ప్రస్థాతుమర్హసి | తపో వా యది వాఽరణ్యం స్వర్గో వా స్యాత్ సహ త్వయా ||
 న చ మే భవితా తత్ర కల్పిత్పథి పరిశ్రమః | పృష్టతస్తవ గచ్ఛంత్యాః విహారశయనేష్వివ || 11
 కుశకాశశరేషీకా యే చ కంటకినో ద్రుమాః | తూలాజినసమస్పర్శాః మార్గే మమ సహ త్వయా || 12
 మహావాతసముద్ధాతం యన్మామపకరిష్యతి | రజో రమణ ! తన్మన్యే పరార్థమివ చందనమ్ || 13
 శాద్వలేషు యథా శిశ్యే వనాంతే వనగోచర | కుఠాస్తరణతల్పేషు కిం స్యాత్సుఖతరం తతః || 14
 పత్రం మూలం ఫలం యత్త్వమ్ అల్పం వా యది వా బహు | దాస్యసి స్వయమాహృత్య తన్మేఽ మృతరసోపమమ్ ||
 న మాతుర్నపితుస్తత్ర స్మరిష్యామి న వేశ్మనః | ఆర్తవాన్యపభుంజానా పుష్పాణి చ ఫలాని చ || 16
 న చ తత్ర గతః కించిత్ ద్రష్టుమర్హసి విప్రియమ్ | మత్ప్రతే న చ తే శోకో న భవిష్యామి దుర్భరా || 17
 యస్త్వయా సహ స స్వర్గో నిరయో యస్త్వయా వినా | ఇతి జానన్ పరాం ప్రీతిం గచ్ఛ రామ! మయా సహ ||
 అథ మామేవమవ్యగ్రాం వనం నైవ నయిష్యసి | విషమద్యైవ పాస్యామి మా గమం ద్విషతాం వశమ్ || 19
 పశ్చాదపి హి దుఃఖేన మమ నైవాస్తి జీవితమ్ | ఉజ్జ్వలితాయాస్త్వయా నాథ! తదైవ మరణం వరమ్ || 20
 ఇమం హి సహితుం శోకం ముహూర్తమపి నోత్సహే | కిం పునర్దశ వర్షాణి త్రీణి చైకం చ దుఃఖితా || 21
 ఇతి సా శోకసంతప్తా విలప్య కరుణం బహు | చుక్రోశ పతిమాయస్తా భృశమాలింగ్య సస్వరమ్ || 22
 సా విద్ధా బహుభిర్వాక్యైః దిగ్గైరివ గజాంగనా | చిరసన్నియతం బాష్పం ముమోచాగ్నిమివారణిః || 23
 తస్యాః స్ఫటికసంకాశం వారి సంతాపసంభవమ్ | నేత్రాభ్యాం పరిసుస్రావ పంకజాభ్యామివోదకమ్ || 24
 తచ్చైవామలచంద్రాభం ముఖమాయతలోచనమ్ | పర్యశుప్యత బాష్పేణ జలోద్ధృతమివాంబుజమ్ || 25
 తాం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం విసంజ్ఞామివ దుఃఖితామ్ | ఉవాచ వచనం రామః పరివిశ్వాసయంస్తదా || 26
 న దేవి! తవ దుఃఖేన స్వర్గమప్యభిరోచయే | న హి మేఽస్తి భయం కించిత్ స్వయంభోరివ సర్వతః || 27
 తవ సర్వమభిప్రాయమ్ అవిజ్ఞాయ శుభాననే | వాసం న రోచయేఽరణ్యే శక్తిమానపి రక్షణే || 28
 యత్స్పృష్టాఽసి మయా సార్థం వనవాసాయ మైథిలి | న విహాతుం మయా శక్యా కీర్తిరాత్మవతా యథా ||
 ధర్మస్తు గజనాసోరు! సద్భిరాచరితః పురా | తం చాహమనువర్తేఽద్య యథా సూర్యం సువర్చలా || 30
 న ఖల్వహం న గచ్ఛేయం వనం జనకనందిని | వచనం తన్నయతి మాం పితుస్సత్యోపబృంహితమ్ || 31
 ఏష ధర్మస్తు సుశ్రోణి! పితుర్మాతుశ్చ వశ్యతా | అతశ్చ తం వ్యతిక్రమ్య నాహం జీవితముత్సహే || 32
 అస్వాధీనం కథం దైవం ప్రకారైరభిరాధ్యతే | స్వాధీనం సమతిక్రమ్య మాతరం పితరం గురుమ్ || 33
 యత్రయం తత్రయో లోకాః పవిత్రం తత్సమం భువి | నాన్యదస్తి శుభాపాంగే తేనేదమభిరాధ్యతే || 34
 న సత్యం దానమానౌ వా న యజ్ఞాశ్చాప్తదక్షిణాః | తథా బలకరాస్సీతే ! యథా సేవా పితుర్హితా || 35
 స్వర్గో ధనం వా ధాన్యం వా విద్యాః పుత్రాస్సుఖాని చ | గురువృత్త్యనురోధేన న కించిదపి దుర్లభమ్ || 36
 దేవగంధర్వగోలోకాన్ బ్రహ్మలోకాంస్తథాఽపరాన్ | ప్రాప్నువంతి మహాత్మానో మాతాపితృపరాయణాః || 37
 స మాం పితా యథా శాస్తి సత్యధర్మపథే స్థితః | తథా వర్తితుమిచ్ఛామి స హి ధర్మస్సనాతనః || 38
 మమ సన్నా మతిస్సీతే! త్వాం నేతుం దండకావనమ్ | వసిష్యామితి సా త్వం మామ్ అనుయాతుం సునిశ్చితా ||
 సా హి సృష్టాఽనవద్యాంగి! వనాయ మదిరేక్షణే | అనుగచ్ఛస్వ మాం భీరు! సహధర్మచరీ భవ || 40
 సర్వథా సదృశం సీతే ! మమ స్వస్య కులస్య చ | వ్యవసాయమతిక్రాంతా కాంతే ! త్వమతిశోభనమ్ || 41
 ఆరభస్వ శుభశ్రోణి! వనవాసక్షమాః క్రియాః | నేదానీం త్వదృతే సీతే! స్వర్గోఽపి మమ రోచతే || 42
 బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ రత్నాని భిక్షుకేభ్యశ్చ భోజనమ్ | దేహి చాశంసమానేభ్యః సంత్యరస్వ చ మా చిరమ్ || 43

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 31

- భూషణాని మహారాణి వరవస్త్రాణి యాని చ । రమణీయాశ్చ యే కేచిత్ క్రీడార్థాశ్చాప్యపస్కరాః ॥ 44
- శయనీయాని యానాని మమ చాన్యాని యాని చ । దేహి స్వభృత్యవర్గస్య బ్రాహ్మణానామనంతరమ్ ॥ 45
- అనుకూలం తు సా భర్తుః జ్ఞాత్వా గమనమాత్మనః । క్షిప్రం ప్రముదితా దేవీ దాతుమేవోపచక్రమే ॥ 46
- తతః ప్రహృష్టా పరిపూర్ణమానసా యశస్వినీ భర్తురవేక్ష్య భాషితమ్ ।
- ధనాని రత్నాని చ దాతుమంగనా ప్రచక్రమే ధర్మభృతాం మనస్వినీ ॥ 47

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే వనగమనానుజ్ఞా నామ త్రింశస్సర్గః

అథ ఏకత్రింశః సర్గః (31) లక్ష్మణానుగమనప్రార్థనా

- ఏవం శ్రుత్వా తు సంవాదం లక్ష్మణః పూర్వమాగతః । బాష్పపర్యాకులముఖః శోకం సోధుమశక్నువన్ ॥ 1
- స బ్రాతుశ్చరణౌ గాఢం నిపీడ్య రఘునందనః । సీతామువాచాతియశాః రాఘవం చ మహోవ్రతమ్ ॥ 2
- యది గంతుం కృతా బుద్ధిః వనం మృగగజాయుతమ్ । అహం త్వానుగమిష్యామి వనమగ్రే ధనుర్ధరః ॥
- మయా సమేతోఽరణ్యాని బహూని విచరిష్యసి । పక్షిభిర్మృగయాథైశ్చ సంఘుష్టాని సమంతతః ॥ 4
- న దేవలోకాక్రమణం నామరత్వమహం వృణే । ఐశ్వర్యం వాఽపి లోకానాం కామయే న త్వయా వినా ॥ 5
- ఏవం బ్రువాణస్సౌమిత్రిః వనవాసాయ నిశ్చితః । రామేణ బహుభిస్సాంత్యైః నిషిద్ధః పునరబ్రవీత్ ॥ 6
- అనుజ్ఞాతశ్చ భవతా పూర్వమేవ యదస్మహమ్ । కిమిదానీం పునరిదం క్రియతే మే నివారణమ్ ॥ 7
- యదర్థం ప్రతిషేధో మే క్రియతే గంతుమిచ్ఛతః । ఏతదిచ్ఛామి విజ్ఞాతుం సంశయో హి మమానఘః ॥ 8
- తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః రామో లక్ష్మణమగ్రతః । స్థితం ప్రాగ్గామినం వీరం యాచమానం కృతాంజలిమ్ ॥ 9
- స్నిగ్ధో ధర్మరతో వీరః సతతం సత్పథే స్థితః । ప్రియః ప్రాణసమో వశ్యో బ్రాతా చాసి సఖా చ మే ॥ 10
- మయాఽద్య సహ సౌమిత్రే! త్వయి గచ్ఛతి తద్వనమ్ । కో భవిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం వా యశస్వినీమ్ ॥ 11
- అభివర్షతి కామైర్యః పర్జన్యః పృథివీమివ । సకామపాశపర్యస్తో మహాతేజా మహీపతిః ॥ 12
- సా హి రాజ్యమిదం ప్రాప్య నృపస్యాశ్వపతేస్సుతా । దుఃఖితానాం సపత్నీనాం న కరిష్యతి శోభనమ్ ॥ 13
- న స్మరిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం చ సుదుఃఖితామ్ । భరతో రాజ్యమాసాద్య కైకేయ్యాం పర్యవస్థితః ॥ 14
- తామార్యాం స్వయమేవేహ రాజానుగ్రహణేన వా । సౌమిత్రే ! భర కౌసల్యామ్ ఉక్తమర్థమిమం చర ॥ 15
- ఏవం మమ చ తే భక్తిః భవిష్యతి సుదర్శితా । ధర్మజ్ఞ గురుపూజాయాం ధర్మశ్చాప్యతులో మహాన్ ॥ 16
- ఏవం కురుష్య సౌమిత్రే ! మత్పతే రఘునందన । అస్మాభిర్విప్రహీణాయాః మాతుర్నో న భవేత్సుఖమ్ ॥ 17
- ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః శ్లక్షణయా గిరా । ప్రత్యువాచ తదా రామం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ ॥ 18
- తవైవ తేజసా వీర! భరతః పూజయిష్యతి । కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ ప్రయతో నాత్ర సంశయః ॥ 19
- (యది తుష్టో న రక్షేత భరతో రాజ్యముత్తమమ్ । ప్రాప్య దుర్మనసా వీర గర్వేణ చ విశేషతః ॥
- తమహం దుర్మతిం క్రూరం వధిష్యామి న సంశయః । తత్పక్ష్యానపి తాన్సర్వాన్ త్రైలోక్యమపి కిం ను తమ్ ॥)
- కౌసల్యా బిభృయాదార్యా సహస్రమపి మద్విధాన్ ।
- యస్యాస్సహస్రం గ్రామాణాం సంప్రాప్తముపజీవినామ్ ॥ 20
- తథాఽత్మభరణే చైవ మమ మాతుస్తథైవ చ । పర్యాప్తా మద్విధానాం చ భరణాయ యశస్వినీ ॥ 21
- కురుష్య మామనుచరం వైధర్మ్యం నేహ విద్యతే । కృతార్థోఽహం భవిష్యామి తవ చార్థః ప్రకల్పతే ॥ 22
- ధనురాదాయ సశరం ఖనిత్రపిటకాధరః । అగ్రతస్తే గమిష్యామి పంథానమనుదర్శయన్ ॥ 23

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- అహరిష్యామి తే నిత్యం మూలాని చ ఫలాని చ | వన్యాని యాని చాన్యాని స్వాహారాణి తపస్వినామ్ || 24
- భవాంస్తు సహ వైదేహ్యే గిరిసానుషు రంస్యతే | అహం సర్వం కరిష్యామి జాగ్రతః స్వపతశ్చ తే || 25
- రామస్త్వనేన వాక్యేన సుప్రీతః ప్రత్యువాచ తమ్ | వ్రజాఽపృచ్ఛస్వ సౌమిత్రే! సర్వమేవ సుహృజ్జనమ్ || 26
- యే చ రాజ్ఞో దదౌ దివ్యే మహాత్మా వరుణః స్వయమ్ | జనకస్య మహాయజ్ఞే ధనుషీ రాద్రదర్శనే || 27
- అభేద్యకవచే దివ్యే తూణీ చాక్షయసాయకౌ | ఆదిత్యవిమలౌ చోభౌ ఖడ్గౌ హేమపరిష్మతౌ || 28
- సత్పుత్ర్య నిహితం సర్వమ్ ఏతదాచార్యసద్మని | స త్వమాయుధమాదాయ క్షిప్రమావ్రజ లక్ష్మణ || 29
- స సుహృజ్జనమామంత్ర్య వనవాసాయ నిశ్చితః | ఇక్ష్వాకుగురుమామంత్ర్య జగ్రాహాయుధముత్తమమ్ || 30
- తద్దివ్యం రాజశార్దూల సత్పుత్రం మాల్యభూషితమ్ | రామాయ దర్శయామాస సౌమిత్రిః సర్వమాయుధమ్ ||
- తమువాచాత్మవాన్ రామః ప్రీత్యా లక్ష్మణమాగతమ్ | కాలే త్వమాగతస్సౌమ్య! కాంక్షితే మమ లక్ష్మణ || 32
- అహం ప్రదాతుమిచ్ఛామి యదిదం మామకం ధనమ్ | బ్రాహ్మణేభ్యస్తపస్విభ్యః త్వయా సహ పరంతప || 33
- వసంతీహ దృఢం భక్త్యా గురుషు ద్విజసత్తమాః | తేషామపి చ మే భూయః సర్వేషాం చోపజీవినామ్ || 34
- వసిష్ఠపుత్రం తు సుయజ్జమార్యం త్వమానయాశు ప్రవరం ద్విజానామ్ |
- అభిప్రయాస్యామి వనం సమస్తాన్ అభ్యర్చ్య శిష్టానపరాన్ ద్విజాతీన్ || 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే లక్ష్మణానుగమనప్రార్థనా నామ ఏకత్రింశస్కర్గః

అథ ద్వాత్రింశః సర్గః (32) లక్ష్మణాయానుమతిః

- తతశ్శాసనమాజ్ఞాయ బ్రాతుశ్చుభతరం ప్రియమ్ | గత్వా స ప్రవివేశాశు సుయజ్జస్య నివేశనమ్ || 1
- తం విప్రమగ్న్యూగారస్థం వందిత్వా లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ | సఖేఽభ్యాగచ్ఛ పశ్య త్వం వేశ్మ దుష్కరకారిణః || 2
- తతస్సంధ్యాముపాస్యాశు గత్వా సౌమిత్రిణా సహ | జుష్టం తత్ ప్రావిశల్లక్ష్మ్యా రమ్యం రామనివేశనమ్ || 3
- తమాగతం వేదవిదం ప్రాంజలిస్సీతయా సహ | సుయజ్జమభిచక్రామ రాఘవోఽగ్నిమివార్చితమ్ || 4
- జాతరూపమయైర్ముఖ్యైః అంగదైః కుండలైశ్చుభైః | సహేమసూత్రైర్మణిభిః కేయూరైర్వలయైరపి || 5
- అన్యైశ్చ రత్నైర్బహుభిః కాకుత్స్థః ప్రత్యపూజయత్ | సుయజ్జం స తదోవాచ రామః సీతాప్రచోదితః || 6
- హారం చ హేమసూత్రం చ భార్యాయై సౌమ్య! హారయ | రశనాం చాధునా సీతా దాతుమిచ్ఛతి తే సఖే ||
- అంగదాని విచిత్రాణి కేయూరాణి శుభాని చ | ప్రయచ్ఛతి సఖే! తుభ్యం భార్యాయై గచ్ఛతీ వనమ్ || 8
- పర్యంకమగ్ర్యాస్తరణం నానారత్నవిభూషితమ్ | తమపీచ్ఛతి వైదేహీ ప్రతిష్ఠాపయితుం త్వయి || 9
- నాగశ్చత్రుంజయౌ నామ మాతులోఽయం దదౌ మమ | తం తే గజసహస్రేణ దదామి ద్విజపుంగవ || 10
- ఇత్యుక్తస్స హి రామేణ సుయజ్జః ప్రతిగృహ్య తత్ | రామలక్ష్మణసీతానాం ప్రయుయోజాశిష్యుభాః || 11
- అథ బ్రాతరమవ్యగ్రం ప్రియం రామః ప్రియంవదః | సౌమిత్రిం తమువాచేదం బ్రహ్మేవ త్రిదశేశ్వరమ్ || 12
- అగస్త్యం కౌశికం చైవ తావుభౌ బ్రాహ్మణోత్తమౌ | అర్చయాఽహూయ సౌమిత్రే! రత్నైః సస్యమివాంబుభిః ||
- తర్పయస్వ మహాబాహూ! గోసహస్రైశ్చ మానద | సువర్ణై రజతైశ్చైవ మణిభిశ్చ మహాధనైః || 14
- కౌసల్యాం చ య ఆశీర్భిః భక్తః పర్యుపతిష్ఠతి | ఆచార్యస్సైత్తిరీయాణామ్ అభిరూపశ్చ వేదవిత్ || 15
- తస్య యానం చ దాసీశ్చ సౌమిత్రే! సంప్రదాపయ | కౌశేయాని చ వస్త్రాణి యావత్పుష్పతి స ద్విజః || 16
- సూతశ్చిత్రరథశ్చార్యః సచివస్సుచిరోషితః | తోషయేనం మహారైశ్చ రత్నైర్వస్తైర్గనైస్తథా || 17
- పశుకాభిశ్చ సర్వాభిః గవాం దశశతేన చ | యే చేమే కఠకాలాపాః బహవో దండమాణవాః | 18

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

- నిత్యస్వాధ్యాయశీలత్వాత్ నాన్యత్కర్వంతి కించన | అలసా స్వాదుకామాశ్చ మహతాం చాపి సమ్మతాః | 19
- తేషామశీతియానాని రత్నపూర్ణాని దాపయ | శాలివాహసహస్రం చ ద్వే శతే భద్రకాంస్తథా | 20
- వ్యంజనార్థం చ సౌమిత్రే! గోసహస్రముపాకురు | మేఖలీనాం మహాసంఘః కౌసల్యాం సముపస్థితః | 21
- తేషాం సహస్రం సౌమిత్రే! ప్రత్యేకం సంప్రదాపయ | అంబా యథా చ సా నందేత్ కౌసల్యా మమ దక్షిణామ్ | 22
- తథా ద్విజాతీన్ సర్వాంస్తాన్ లక్ష్మణార్చయ సర్వశః | తతస్స పురుషవ్యాఘ్రః తద్ధనం లక్ష్మణః స్వయమ్ | 23
- యథోక్తం బ్రాహ్మణేంద్రాణామ్ అదదాద్ధనదో యథా | అథాఽబ్రవీద్బాష్పకలాన్ తిష్ఠతశ్చోపజీవినః | 24
- సంప్రదాయ బహుద్రవ్యమ్ ఏకైకస్యోపజీవనమ్ | లక్ష్మణస్య చ యద్వేశ్మ గృహం చ యదిదం మమ | 25
- అశూన్యం కార్యమేకైకం యావదాగమనం మమ | ఇత్యుక్త్వా దుఃఖితం సర్వం జనం తముపజీవినమ్ | 26
- ఉవాచేదం ధనాధ్యక్షం ధనమానీయతామితి | తతోఽస్య ధనమాజహ్రుః సర్వమేవోపజీవినః | 27
- స రాశిస్సుమహాంస్తత్ర దర్శనీయో హ్యదృశ్యత | తతః స పురుషవ్యాఘ్రః తద్ధనం సహ లక్ష్మణః | 28
- ద్విజేభ్యో బాలవృద్ధేభ్యః కృపణేభ్యో హ్యదాపయత్ | తత్రాసీత్ పింగళో గార్భ్యః త్రిజటో నామ వై ద్విజః | 29
- ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ఫాలకుద్దాలలాంగలీ | తం వృద్ధం తరుణీ భార్యా బాలానాదాయ దారకాన్ | 30
- అబ్రవీత్ బ్రాహ్మణం వాక్యం దారిద్ర్యేణాభిపీడితా | అపాస్య ఫాలం కుద్దాలం కురుష్వ వచనం మమ | 31
- రామం దర్శయ ధర్మజ్ఞం యది కించిదవాప్స్యసి | స భార్యావచనం శ్రుత్వా శాటీమాచ్ఛాద్య దుశ్శదామ్ | 32
- స ప్రాతిష్ఠత పంథానం యత్ర రామనివేశనమ్ | భృగ్వంగిరసమం దీప్త్యా త్రిజటం జనసంసది | 33
- ఆపంచమాయాః కక్ష్వాయాః నైనం కశ్చిదవారయత్ | స రాజపుత్రమాసాద్య త్రిజటో వాక్యమబ్రవీత్ | 34
- నిర్ధనో బహుపుత్రోఽస్మి రాజపుత్ర! మహాయశః | ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ప్రత్యవేక్షస్వ మామితి || 35
- తమువాచ తతో రామః పరిహాససమన్వితమ్ | గవాం సహస్రమప్యేకం న తు విశ్రాణితం మయా || 36
- పరిక్షిపసి దండేన యావత్తావదవాప్స్యసి | స శాటీం త్వరితః కట్యాం సంభ్రాంతః పరివేష్ట్య తామ్ || 37
- ఆవిధ్య దండం చిక్షేప సర్వప్రాణేన వేగితః | స తీర్త్వా సరయాపారం దండస్తస్య కరాచ్ఛ్చుతః || 38
- గోవ్రజే బహుసాహస్రే పపాతోక్షణసన్నిధౌ | తం పరివ్యజ్య ధర్మాత్మా ఆ తస్మాత్ సరయూతటాత్ || 39
- ఆనయామాస తా గోపైః త్రిజటాయాశ్రమం ప్రతి | ఉవాచ స తతో రామః తం గార్భ్యమభిసాంత్యయన్ | 40
- మన్యుర్న ఖలు కర్తవ్యః పరిహాసో హ్యాయం మమ || 40
- ఇదం హి తేజస్తవ యద్దురత్యయం తదేవ జిజ్ఞాసితుమిచ్ఛతా మయా | 41
- ఇమం భవానర్థమభిప్రచోదితో వృణీష్వ కిం చేదపరం వ్యవస్యతి || 41
- బ్రవీమి సత్యేన స తేఽస్తి యంత్రణా ధనం హి యద్యన్మమ విప్రకారణాత్ | 42
- భవత్సు సమ్యక్ప్రతిపాదనేన తత్ మయాఽర్జితం ప్రీతియశస్కరం భవేత్ || 42
- తతస్సభార్యస్త్రిజటో మహామునిః గవామనీకం ప్రతిగృహ్య మోదితః | 43
- యశోబలప్రీతిసుఖోపబృంహిణీః తదాఽశిషః ప్రత్యవదన్మహాత్మనః || 43
- స చాపి రామః ప్రతిపూర్ణమానసో మహద్ధనం ధర్మబలైరుపార్జితమ్ | 44
- నియోజయామాస సుహృజ్జనే చిరాత్ యథార్హస్మానవచఃప్రచోదితః || 44
- ద్విజః సుహృద్భృత్యజనోఽథవా తదా దరిద్రభిక్షాచరణశ్చ యోఽభవత్ | 45
- స తత్ర కశ్చిన్న బభూవ తర్పితో యథార్హస్మాననదాససంభ్రమైః || 45

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే లక్ష్మణాయానుమతిర్నామ ద్వాత్రింశస్సర్గః

శ్రీమద్వ్యాఘ్రీకి రామాయణమ్

అథ త్రయస్త్రింశః సర్గః (33) పితుర్దర్శనార్థం గమనమ్

దత్త్వా తు సహ వైదేహ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహు । జగ్ముతుః పితరం ద్రష్టుం సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ 1
 తతో గృహీతే దుష్ప్రేక్షే త్వశోభేతాం తదాయుధే । మాలాదామభిరాబధ్ధే సీతయా సమలంకృతే ॥ 2
 తతః ప్రాసాదహర్ష్యాణి విమానశిఖరాణి చ । అధిరుహ్య జనః శ్రీమాన్ ఉదాసీనో వ్యలోకయత్ ॥ 3
 న హి రథ్యాః స్మ శక్యంతే గంతుం బహుజనాకులాః । ఆరుహ్య తస్మాత్ ప్రాసాదాన్ దీనాః పశ్యంతి
 రాఘవమ్ ॥
 పదాతిం వర్జితచ్ఛత్రం రామం దృష్ట్వా జనాస్తదా । ఊచుర్బహువిధా వాచః శోకోపహతచేతసః ॥ 5
 యం యాంతమనుయాతి స్మ చతురంగబలం మహత్ । తమేకం సీతయా సార్ధమ్ అనుయాతి స్మ లక్ష్మణః॥
 ఐశ్వర్యస్య రసజ్ఞః సన్ కామినాం చైవ కామదః । నేచ్ఛత్యేవానుతం కర్తుం పితరం ధర్మగౌరవాత్ ॥ 7
 యా న శక్యా పురా ద్రష్టుం భూతైరాకాశగైరపి । తామద్య సీతాం పశ్యంతి రాజమార్గతా జనాః ॥ 8
 అంగరాగోచితాం సీతాం రక్తచందనసేవినీమ్ । వర్షముష్ణం చ శీతం చ నేష్యంత్యాశు వివర్ణతామ్ ॥ 9
 అద్య నూనం దశరథః సత్త్వమావిశ్య భాషతే । న హి రాజా ప్రియం పుత్రం వివాసయితుమిచ్ఛతి ॥ 10
 నిర్గుణస్యాసి పుత్రస్య కథం స్యాద్విప్రవాసనమ్ । కిం పునర్యస్య లోకో-యం జితో వృత్తేన కేవలమ్ ॥ 11
 ఆన్యశంస్యమనుక్రోశః శ్రుతం శీలం దమశ్శమః । రాఘవం శోభయంత్యేతే షడ్గుణాః పురుషోత్తమమ్ ॥ 12
 తస్మాత్తస్యోపఘాతేన ప్రజాః పరమపీడితాః । ఔదకానీవ సత్త్వాని గ్రీష్మే సలిలసంక్షయాత్ ॥ 13
 పీడయా పీడితం సర్వం జగదస్య జగత్పతేః । మూలస్యేవోపఘాతేన వృక్షః పుష్పఫలోపగః ॥ 14
 మూలం హ్యేష మనుష్యాణాం ధర్మసారో మహాద్యుతిః । పుష్పం ఫలం చ పత్రం చ శాఖాశ్చాస్యేతరే జనాః ॥
 తే లక్ష్మణ ఇవ క్షిప్రం సపత్న్యః సహబాంధవాః । గచ్ఛంతమనుగచ్ఛామో యేన గచ్ఛతి రాఘవః ॥ 16
 ఉద్యానాని పరిత్యజ్య క్షేత్రాణి చ గృహాణి చ । ఏకదుఃఖసుఖా రామమ్ అనుగచ్ఛామ ధార్మికమ్ ॥ 17
 సముద్ధృతనిధానాని పరిధ్యస్తాజిరాణి చ । ఉపాత్తధనధాన్యాని హృతసారాణి సర్వశః ॥ 18
 రజసా-భ్యవకీర్ణాని పరిత్యక్తాని దైవతైః । మూషకైః పరిధావద్భిః ఉద్భిలైరావృతాని చ ॥ 19
 అపేతోదకధూమాని హీనసమ్మార్జనాని చ । ప్రణష్టబలికర్మేజ్యామంత్రహోమజపాని చ ॥ 20
 దుష్కాలేనేవ భగ్నాని భిన్నభాజనవంతి చ । అస్మత్త్వక్తాని వేశ్మాని కైకేయీ ప్రతిపద్యతామ్ ॥ 21
 వనం నగరమేవాస్తు యేన గచ్ఛతి రాఘవః । అస్మాభిశ్చ పరిత్యక్తం పురం సంపద్యతాం వనమ్ ॥ 22
 బిలాని దంష్ట్రణస్సర్వే సానూని మృగపక్షిణః । త్యజంత్యస్మద్భయాద్భీతాః గజాస్సింహో వనాన్యపి ॥ 23
 అస్మత్త్వక్తం ప్రపద్యంతాం సేవ్యమానం త్యజంతు చ । తృణమాంసఫలాదానాం దేశం వ్యాకమృగద్విజమ్ ॥
 ప్రపద్యతాం హి కైకేయీ సపుత్రా సహ బాంధవైః । రాఘవేణ వనే సర్వే వయం వత్స్యామ నిర్భ్రతాః ॥ 25
 ఇత్యేవం వివిధా వాచో నానాజనసమీరితాః । శుశ్రావ రామః శ్రుత్వా చ న విచక్రే-స్య మానసమ్ ॥ 26
 స తు వేశ్మ పితుర్దూరాత్ కైలాసశిఖరప్రభమ్ । అభిచక్రామ ధర్మాత్మా మత్తమాతంగవిక్రమః ॥ 27
 వినీతవీరపురుషం ప్రవిశ్య తు నృపాలయమ్ । దదర్శావస్థితం దీనం సుమంత్రమవిదూరతః ॥ 28
 ప్రతీక్షమాణో-పి జనం తదార్తమ్ అనార్తరూపః ప్రహసన్నివాధ ।
 జగామ రామః పితరం దిదృక్షుః పితుర్నిదేశం విధివచ్ఛీర్షుః ॥ 29
 తత్పూర్వమైక్ష్వాకసుతో మహాత్మా రామో గమిష్యన్ వనమార్తరూపమ్ ।
 వ్యతిష్ఠత ప్రేక్ష్య తదా సుమంత్రం పితుర్మహాత్మా ప్రతిహారణార్థమ్ ॥

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

పితుర్నిదేశేన తు ధర్మవత్సలో వనప్రవేశే కృతబుద్ధినిశ్చయః ।

స రాఘవః ప్రేక్ష్య సుమంత్రమబ్రవీత్ నివేదయస్వాగమనం నృపాయ మే ॥

31

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పితుర్ధర్మనార్థం గమనం నామ

త్రయస్త్రింశస్సర్గః

అథ చతుస్త్రింశః సర్గః (34) దశరథమూర్ఛా

- తతః కమలపత్రాక్షః శ్యామో నిరుదరో మహాన్ । ఉవాచ రామస్తం సూతం పితురాఖ్యాహి మామితి ॥ 1
- స రామప్రేషితః క్షిప్రం సంతాపకలుషేంద్రియః । ప్రవిశ్య నృపతిం సూతో నిశ్చనంతం దదర్శ హ ॥ 2
- ఉపరక్తమివాదిత్యం భస్మచ్ఛన్నమివానలమ్ । తటాకమివ నిస్తోయమ్ అపశ్యజ్జగతీపతిమ్ ॥ 3
- ఆలోక్య తు మహాప్రాజ్ఞః పరమాకులచేతనమ్ । రామమేవానుశోచంతం సూతః ప్రాంజలిరాసదత్ ॥ 4
- తం వర్ధయిత్వా రాజానం పూర్వం సూతో జయాశిషా । భయవిక్లబయా వాచా మందయా శ్లక్షణమబ్రవీత్ ॥ 5
- అయం స పురుషవ్యాఘ్రో ద్వారి తిష్ఠతి తే సుతః । బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్త్వా సర్వం చైవోపజీవినామ్ ॥ 6
- స త్వా పశ్యతు భద్రం తే రామస్సత్యపరాక్రమః । సర్వాన్ సుహృద ఆపృచ్ఛ్య త్వామిదానీం దిదృక్షతే ॥ 7
- గమిష్యతి మహారణ్యం తం పశ్య జగతీపతే । వృతం రాజగుణైస్సర్వైః ఆదిత్యమివ రశ్మిభిః ॥ 8
- స సత్యవాదీ ధర్మాత్మా గాంభీర్యాత్ సాగరోపమః । ఆకాశ ఇవ నిష్పంకో నరేంద్రః ప్రత్యువాచ తమ్ ॥ 9
- సుమంత్రానయ మే దారాన్ యే కేచిదిహ మామకాః । దారైః పరివృతః సర్వైః ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికమ్ ॥ 10
- సో-ంతఃపురమతీత్యైవ స్త్రియస్తా వాక్యమబ్రవీత్ । ఆర్యా! హ్వయతి వో రాజా గమ్యతాం తత్ర మా చిరమ్ ॥ 11
- ఏవముక్తాః స్త్రియః సర్వాః సుమంత్రేణ నృపాజ్ఞయా । ప్రచక్రముస్తద్భవనం భర్తురాజ్ఞాయ శాసనమ్ ॥ 12
- అర్ధసప్తశతాస్తాస్తు ప్రమదాస్తామ్రులోచనాః । కౌసల్యాం పరివార్యాథ శనైర్జగ్ముర్భ్రుతవ్రతాః ॥ 13
- ఆగతేషు చ దారేషు సమవేక్ష్య మహీపతిః । ఉవాచ రాజా తం సూతం సుమంత్రా-నయ మే సుతమ్ ॥ 14
- స సూతో రామమాదాయ లక్ష్మణం మైథిలీం తదా । జగామాభిముఖస్తూర్ణం సకాశం జగతీపతేః ॥ 15
- స రాజా పుత్రమాయాంతం దృష్ట్వా దూరాత్ కృతాంజలిమ్ । ఉత్పాతాసనాత్పూర్ణమ్ ఆర్తస్త్రిజనసంవృతః ॥ 16
- సో-భిదుద్రావ వేగేన రామం దృష్ట్వా విశాంపతిః । తమసంప్రాప్య దుఃఖార్తః పపాత భువి మూర్ఛితః ॥ 17
- తం రామో-భ్యపతత్ క్షిప్రం లక్ష్మణశ్చ మహారథః । విసంజ్ఞమివ దుఃఖేన సశోకం నృపతిం తదా ॥ 18
- స్త్రీసహస్రనినాదశ్చ సంజ్ఞే రాజవేశ్మని । హో హో రామేతి సహసా భూషణధ్వనిమూర్ఛితః ॥ 19
- తం పరిష్యజ్య బాహుభ్యాం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ । పర్యంకే సీతయా సార్థం రుదంతః సమవేశయన్ ॥ 20
- అథ రామో ముహూర్తేన లబ్ధసంజ్ఞం మహీపతిమ్ । ఉవాచ ప్రాంజలిర్భూత్వా శోకార్ణవపరిప్లుతమ్ ॥ 21
- ఆపృచ్ఛే త్వాం మహారాజ! సర్వేషామిశ్వరో-సి నః । ప్రస్థితం దండకారణ్యం పశ్య త్వం కుశలేన మామ్ ॥ 22
- లక్ష్మణం చానుజానీహి సీతా చాన్వేతు మాం వనమ్ । కారణైర్బహుభిస్తద్వైః వార్యమాణౌ న చేచ్ఛతః ॥ 23
- అనుజానీహి సర్వాన్ః శోకముత్సృజ్య మానద । లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ప్రజాపతిరివ ప్రజాః ॥ 24
- ప్రతీక్షమాణమవ్యగ్రమ్ అనుజ్ఞాం జగతీపతేః । ఉవాచ రాజా సంప్రేక్ష్య వనవాసాయ రాఘవమ్ ॥ 25
- అహం రాఘవ! కైకేయ్యాః వరదానేన మోహితః । అయోధ్యాయాస్త్యమేవాద్య భవ రాజా నిగృహ్య మామ్ ॥ 26
- ఏవముక్తో నృపతినా రామో ధర్మభృతాం వరః । ప్రత్యువాచాంజలిం కృత్వా పితరం వాక్యకోవిదః ॥ 27
- భవాన్ వర్షసహస్రాయ పృథివ్యా నృపతే! పతిః! అహం త్వరణ్యే వత్స్యామి న మే కార్యం త్వయా-నృతమ్ ॥ 28
- నవ పంచ చ వర్షాణి వనవాసే విహృత్య తే । పునః పాదౌ గ్రహీష్యామి ప్రతిజ్ఞాంతే నరాధిప ॥ 29

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

రుదన్నార్తః ప్రియం పుత్రం సత్యపాశేన సంయతః । కైకేయ్యా చోద్యమానస్తు మిథో రాజా తమబ్రవీత్ ॥ 30
 శ్రేయసే వృద్ధయే తాత! పునరాగమనాయ చ । గచ్ఛస్వారిష్టమవ్యగ్రః పంథానమకుతోభయమ్ ॥ 31
 న హి సత్యాత్మనస్తాత! ధర్మాభిమనసస్తవ । వినివర్తయితుం బుద్ధిః శక్యతే రఘునందన ॥ 32
 అద్య త్విదాసీం రజనీం పుత్ర! మా గచ్ఛ సర్వథా । ఏకాహదర్శనేనాపి సాధు తావచ్ఛరామ్యహమ్ ॥ 33
 మాతరం మాం చ సంపశ్యన్ వసేమామద్య శర్వరీమ్ । తర్పితః సర్వకామైస్త్వం శ్వః కాలే సాధయిష్యసి ॥
 దుష్కరం క్రియతే పుత్ర! సర్వథా రాఘవ! త్వయామత్ప్రియార్థం ప్రియాంస్తుక్త్వా యద్యాసి విజనం వనమ్॥
 న చైతన్మే ప్రియం పుత్ర! శపే సత్యేన రాఘవ । ఛన్నయా చలితస్త్వస్మి స్త్రియా ఛన్నాగ్నికల్పయా ॥ 36
 వంచనా యా తు లబ్ధా మే తాం త్వం నిస్తర్తుమిచ్ఛసి । అనయా వృత్తసాదిన్యా కైకేయ్యా-భిప్రచోదితః ॥ 37
 న చైతదాశ్చర్యతమం యస్త్వం జ్యేష్ఠస్సుతో మమ । అపానృతకథం పుత్ర! పితరం కర్తుమిచ్ఛసి ॥ 38
 అథ రామస్తథా శ్రుత్వా పితురార్తస్య భాషితమ్ । లక్ష్మణేన సహ ధ్రాత్రా దీనో వచనమబ్రవీత్ ॥ 39
 ప్రాప్స్వామి యానద్య గుణాన్ కో మే శ్వస్తాన్ ప్రదాస్యతి । అపక్రమణమేవాతః సర్వకామైరహం వృణే ॥ 40
 ఇయం సరాష్ట్రా సజనా ధనధాన్యసమాకులా । మయా విసృష్టా వసుధా భరతాయ ప్రదీయతామ్ ॥ 41
 వనవాసకృతా బుద్ధిః న చ మేఽద్య చలిష్యతి । యస్తుష్టేన వరో దత్తః కైకేయ్యై వరద! త్వయా ॥ 42
 దీయతాం నిఖిలేనైవ సత్యస్త్వం భవ పార్థివ । అహం నిదేశం భవతో యథోక్తమనుపాలయన్ ॥ 43
 చతుర్దశసమా వత్స్యే వనే వనచరైస్సహ । మా విమర్శో వసుమతీ భరతాయ ప్రదీయతామ్ ॥ 44
 న హి మే కాంక్షితం రాజ్యం సుఖమాత్మని వా ప్రియమ్ । యథానిదేశం కర్తుం వై తవైవ రఘునందన ॥
 అపగచ్ఛతు తే దుఃఖం మాఽభూర్భాష్యపరిప్లుతః । న హి క్షుభ్యతి దుర్ధర్షః సముద్రః సరితాం పతిః ॥ 46
 నైవాహం రాజ్యమిచ్ఛామి న సుఖం న చ మైథిలీమ్ । నైవ సర్వానిమాన్ కామాన్ న స్వర్గం నైవ జీవితమ్ ॥
 త్వామహం సత్యమిచ్ఛామి నానృతం పురుషర్షభ । ప్రత్యక్షం తవ సత్యేన సుకృతేన చ తే శపే ॥ 48
 న చ శక్యం మయా తాత! స్థాతుం క్షణమపి ప్రభో । న శోకం ధారయస్వేమం న హి మేఽస్తి విపర్యయః॥
 అర్థితో హ్యస్మి కైకేయ్యా వనం గచ్ఛేతి రాఘవ । మయా చోక్తం వ్రజామితి తత్సత్యమనుపాలయే ॥ 50
 మా చోక్తం తాం కృథా దేవ! వనే రంస్యామహే వయమ్ । వ్రశాంతహరిణాకీర్ణే నానాశకునినాదితే ॥ 51
 పితా హి దైవతం తాత ! దేవతానామపి స్మృతమ్ । తస్మాద్దైవతమిత్యేవ కరిష్యామి పితుర్వచః ॥ 52
 చతుర్దశసు వర్షేషు గతేషు నరసత్తమ । పునర్ద్రక్ష్యసి మాం ప్రాప్తం సంతాపోఽయం విముచ్యతామ్ ॥ 53
 యేన సంస్తంభనీయోఽయం సర్వో బాష్పగళో జనః । స త్వం పురుషశార్దూల ! కిమర్థం విక్రియాం గతః ॥
 పురం చ రాష్ట్రం చ మహీ చ కేవలా మయా నిసృష్టా భరతాయ దీయతామ్ ।
 అహం నిదేశం భవతోఽనుపాలయన్ వనం గమిష్యామి చిరాయ సేవితుమ్ ॥ 55
 మయా నిసృష్టాం భరతో మహీమిమాం సశైలషండాం సపురాం సకాననామ్ ।
 శివాం సుసీమామనుశాస్తు కేవలం త్వయా యదుక్తం నృపతే ! తథాఽస్తు తత్ ॥ 56
 న మే తథా పార్థివ! ధీయతే మనో మహాత్సు కామేషు న చాత్మనః ప్రియే ।
 యథా నిదేశే తవ శిష్టసమ్మతే వ్యపైతు దుఃఖం తవ మత్పతేఽనఘ ॥ 57
 తదద్య నైవానఘ! రాజ్యమవ్యయం న సర్వకామాన్న సుఖం న మైథిలీమ్ ।
 న జీవితం త్వామనృతేన యోజయన్ వృణీయ సత్యం వ్రతమస్తు తే తథా ॥ 58
 ఘలాని మూలాని చ భక్షయన్ వనే గిరీంశ్చ పశ్యన్ సరితః సరాంసి చ ।
 వనం వ్రవిశ్యైవ విచిత్రపాదపం సుఖీ భవిష్యామి తవాస్తు నిర్ఘ్రితిః ॥ 59

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 35

ఏవం స రాజా వ్యసనాభిపన్నః శోకేన దుఃఖేన చ తామ్యమానః ।
 ఆలింగ్య పుత్రం సువినష్టసంజ్ఞో మోహం గతో నైవ చిచేష్ట కించిత్ ॥ 60
 దేవ్యస్తతః సంరురుదుస్సమేతాః తాం వర్జయిత్వా నరదేవపత్నీమ్ ।
 రుదన్ సుమంత్రోఽపి జగామ మూర్ఛాం హోహాకృతం తత్ర బభూవ సర్వమ్ ॥ 61
 ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథమూర్ఛా నామ చతుస్త్రింశస్సర్గః

అథ పంచత్రింశః సర్గః (35) సుమంత్రకృతం కైకేయాగర్హణమ్

తతో నిర్ఘాయ సహసా శిరో నిశ్వస్య చాసకృత్ । పాణో పాణిం వినిష్ఠిప్య దంతాన్ కటకటాప్య చ ॥ 1
 లోచనే కోపసంరక్తే వర్ణం పూర్వోచితం జహత్ । కోపాభిభూతః సహసా సంతాపమశుభం గతః ॥ 2
 మనః సమీక్షమాణశ్చ సూతో దశరథస్య సః । కంపయన్నివ కైకేయ్యాః హృదయం వాక్చరైశ్శితైః ॥ 3
 వాక్యవజ్రైరనుపమైః నిర్భిందన్నివ చాశుభైః । కైకేయ్యాః సర్వమర్మాణి సుమంత్రః ప్రత్యభాషత ॥ 4
 యస్యాస్తవ పతిస్త్యక్తో రాజా దశరథః స్వయమ్ । భర్తా సర్వస్య జగతః స్థావరస్య చరస్య చ ॥ 5
 న హ్యకార్యతమం కించిత్ తవ దేవీహ విద్యతే । పతిఘ్నీం త్వామహం మన్యే కులఘ్నీమపి చాంతతః ॥ 6
 యన్మహేంద్రమివాజయ్యం దుష్ప్రకంప్యమివాచలమ్ । మహోదధిమివాక్షోభ్యం సంతాపయసి కర్మభిః ॥ 7
 మావమంస్థా దశరథం భర్తారం వరదం పతిమ్ । భర్తురిచ్చా హి నారీణాం పుత్రకోట్యా విశిష్యతే ॥ 18
 యథావయో హి రాజ్యాని ప్రాప్నువంతి నృపక్షయే । ఇక్ష్యాకుకులనాథేఽస్మిన్ తల్లోపయితుమిచ్ఛసి ॥ 9
 రాజా భవతి తే పుత్రో భరతశ్శాస్తు మేదినీమ్ । వయం తత్ర గమిష్యామో యత్ర రామో గమిష్యతి ॥ 10
 న హి తే విషయే కశ్చిత్ బ్రాహ్మణో వస్తుమర్హతి । తాదృశం త్వమమర్యాదమ్ అద్య కర్మ చికిర్షసి ॥ 11
 ఆశ్చర్యమివ పశ్యామి యస్యాస్తే వృత్తమిదృశమ్ । ఆచరంత్యా న వివృతా సద్యో భవతి మేదినీ ॥ 12
 మహాబ్రహ్మర్షిజుష్టా వా జ్వలంతో భీమదర్శనాః । ధిగ్వాగ్దండా న హింసంతి రామప్రవాజనే స్థితామ్ ॥ 13
 ఆమ్రం చిత్వా కుఠారేణ నిబం పరిచరేత్తు యః । యశ్చైనం పయసా సించేత్ నైవాస్య మధురో భవేత్ ॥
 అభిజాతం హి తే మన్యే యథా మాతుస్తథైవ చ । న హి నింబాత్ స్రవేత్ క్షౌద్రం లోకే నిగదితం వచః ॥ 15
 తవ మాతురసద్గ్రాహం విద్యః పూర్వం యథాశ్రుతమ్ । పితుస్తే వరదః కశ్చిత్ దదౌ వరమనుత్తమమ్ ॥ 16
 సర్వభూతరుతం తస్మాత్ సంజజ్ఞే వసుధాధిపః । తేన తిర్యగ్గతానాం చ భూతానాం విదితం వచః ॥ 17
 తతో జృంభస్య శయనే విరుతాద్భారివర్చసః । పితుస్తే విదితో భావః స తత్ర బహుధాఽహసత్ ॥ 18
 తత్ర తే జననీ క్రుద్ధా మృత్యుపాశమభీష్పతీ । హాసం తే నృపతే! సౌమ్య! జిజ్ఞాసామీతి చాబ్రవీత్ ॥ 19
 నృపశ్చోవాచ తాం దేవీం దేవి! శంసామి తే యది । తతో మే మరణం సద్యో భవిష్యతి న సంశయః ॥ 20
 మాతా తే పితరం దేవి! తతః కేకయమబ్రవీత్ । శంస మే జీవ వా? మా వా? న మామపహసిష్యసి ॥ 21
 ప్రియయా చ తథోక్తస్సన్ కేకయః పృథివీపతిః । తస్మై తం వరదాయార్థం కథయామాస తత్త్వతః ॥ 22
 తతస్య వరదస్సాధూ రాజానం ప్రత్యభాషత । మ్రియతాం ధ్వంసతాం వేయం మా కృథాస్త్యం మహీపతే ॥
 స తచ్ఛ్వాత్వా వచస్తస్య ప్రసన్నమనసో నృపః । మాతరం తే నిరస్యాశు విజహార కుబేరవత్ ॥ 24
 తథా త్వమపి రాజానం దుర్జనాచరితే పథి । అసద్గ్రాహమిమం మోహాత్ కురుషే పాపదర్శిని ॥ 25
 సత్యశ్చాద్య ప్రవాదోయం లౌకికః ప్రతిభాతి మా । పితౄన్ సమనుజాయంతే నరా మాతరమంగనాః ॥ 26
 నైవం భవ గృహోణేదం యదాహ వసుధాధిపః । భర్తురిచ్చాముపాస్వేహ జనస్యాస్య గతిర్భవ ॥ 27

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

మా త్వం ప్రోత్సాహితా పాపైః దేవరాజసమప్రభమ్ | భర్తారం లోకభర్తారమ్ అసద్ధర్మముపాదధాః || 28
 న హి మిథ్యా ప్రతిజ్ఞాతం కరిష్యతి తవానఘః | శ్రీమాన్ దశరథో రాజా దేవి! రాజీవలోచనః || 29
 జ్యేష్ఠో వదాన్యః కర్మణ్యః స్వధర్మపరిరక్షితా | రక్షితా జీవలోకస్య బలీ రామోఽభిషిచ్యతామ్ || 30
 పరివాదో హి తే దేవి! మహాన్ లోకే చరిష్యతి | యది రామో వనం యాతి విహాయ పితరం నృపమ్ || 31
 స రాజ్యం రాఘవః పాతు భవ త్వం విగతజ్వరా | న హి తే రాఘవాదన్యః క్షమః పురవరో వసేత్ || 32
 రామే హి యోవరాజ్యస్థే రాజా దశరథో వనమ్ | ప్రవేక్యతి మహేష్వాసః పూర్వవృత్తమనుస్మరన్ || 33
 ఇతి సాంత్యైశ్చ తీక్ష్ణైశ్చ కైకేయాం రాజసంసది | సుమంత్రః క్షోభయామాస భూయ ఏవ కృతాంజలిః || 34
 నైవ సా క్షుభ్యతే దేవీ న చ స్మ పరిదూయతే | న చాస్యా ముఖవర్ణస్య విక్రియా లక్ష్మతే తదా || 35
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండేసుమంత్రకృతం కైకేయాగర్హణం నామ పంచత్రింశస్సర్గః

అథ షట్త్రింశః సర్గః (36) సిద్ధార్థస్య కైకేయుపదేశః

తతః సుమంత్రమైక్ష్వాకః పీడితోఽత్ర ప్రతిజ్ఞయా | స బాష్పమతినిశ్చ్యస్య జగాదేదం పునః పునః || 1
 సూత! రత్నసుసంపూర్ణా చతుర్విధబలా చమూః | రాఘవస్యానుయాత్రార్థం క్షిప్రం ప్రతివిధీయతామ్ || 2
 రూపాజీవాశ్చ వాదినో వణిజశ్చ మహాధనాః | శోభయంతు కుమారస్య వాహినీం సుప్రసారితాః || 3
 యే చైనముపజీవంతి రమతే యైశ్చ వీర్యతః | తేషాం బహువిధం దత్త్వా తానప్యత్ర నియోజయ || 4
 ఆయుధాని చ ముఖ్యాని నాగరాః శకటాని చ | అనుగచ్ఛంతు కాకుత్స్థం వ్యాధాశ్చారణ్యగోచరాః || 5
 నిఘ్నన్ మృగాన్ కుంజరాంశ్చ పిబంశ్చారణ్యకం మధు | నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ న రాజ్యస్య స్మరిష్యతి || 6
 ధాన్యకోశశ్చ యః కశ్చిత్ ధనకోశశ్చ మామకః | తౌ రామమనుగచ్ఛేతాం వసంతం నిర్జనే వనే || 7
 యజన్ పుణ్యేషు దేశేషు విసృజంశ్చాస్తదక్షిణాః | ఋషిభిశ్చ సమాగమ్య ప్రవత్స్యతి సుఖం వనే || 8
 భరతశ్చ మహాబాహుః అయోధ్యాం పాలయిష్యతి | సర్వకామైః సహ శ్రీమాన్ రామః సంసాధ్యతామితి || 9
 ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే! కైకేయ్యా భయమాగతమ్ | ముఖం చాప్యగమచ్ఛోషం స్వరశ్చాపి న్యరుద్యత || 10
 సా విషణ్ణా చ సంత్రస్తా ముఖేన పరిశుష్యతా | రాజానమేవాభిముఖీ కైకేయా వాక్యమబ్రవీత్ || 11
 రాజ్యం గతజనం సాధో! పీతమండాం సురామివ | నిరాస్వాద్యతమం శూన్యం భరతో నాభిపత్స్యతే || 12
 కైకేయ్యాం ముక్తలజ్ఞాయాం వదంత్యామతిదారుణమ్ | రాజా దశరథో వాక్యమ్ ఉవాచాయతలోచనామ్ ||
 వహంతం కిం తుదసి మాం నియుజ్య ధురి మాహితే! అనార్యే! కృత్యమారబ్ధం కిం న పూర్వముపారుధః ||
 తస్యైతత్ క్రోధసంయుక్తమ్ ఉక్తం శ్రుత్వా వరాంగనా | కైకేయా ద్విగుణం క్రుద్ధా రాజానమిదమబ్రవీత్ ||
 తవైవ వంశే సగరో జ్యేష్ఠపుత్రముపారుధత్ | అసమంజ ఇతి ఖ్యాతం తథాఽయం గంతుమర్హతి || 16
 ఏవముక్తో ధిగిత్యేవ రాజా దశరథోఽబ్రవీత్ | ప్రీళితశ్చ జనస్సర్వః సా చ తం నావబుధ్యత || 17
 తత్ర వృద్ధో మహామాత్రః సిద్ధార్థో నామ నామతః | శుచిర్బహుమతో రాజ్ఞః కైకేయామిదమబ్రవీత్ || 18
 అసమంజో గృహీత్వా తు క్రీడతః పథి దారకాన్ | సరయ్యాః ప్రక్షిపన్నపు రమతే తేన దుర్మతిః || 19
 తం దృష్ట్వా నాగరాస్సర్వే క్రుద్ధా రాజానమబ్రువన్ | అసమంజం వృణీష్వైకమ్ అస్మాన్వా రాష్ట్రవర్ధన || 20
 తానువాచ తతో రాజా కిన్నిమిత్తమిదం భయమ్ | తాశ్చాపి రాజ్ఞా సంపృష్టాః వాక్యం ప్రకృతయోఽబ్రువన్ ||
 క్రీడతస్త్వేష నః పుత్రాన్ బాలానుద్భాంతచేతనః | సరయాం ప్రక్షిపన్ మౌర్ఖాత్ అతులాం ప్రీతిమశ్నుతే ||
 స తాసాం వచనం శ్రుత్వా ప్రకృతీనాం నరాధిపః | తం తత్యాజాహితం పుత్రం తేషాం ప్రియచికిర్షయా ||

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 37

తం యానం శీఘ్రమారోహ్య సభార్యం సపరిచ్ఛదమ్|యావజ్జీవం వివాస్యోఽయమ్ ఇతి స్వాసన్వశాత్ పితా||
 స ఫాలపిటకం గృహ్య గిరిదుర్గాణ్యలోకయత్ | దిశస్సర్వాస్త్వనుచరన్ స యథా పాపకర్మకృత్ || 25
 ఇత్యేవమత్యజద్రాజా సగరో వై సుధార్మికః | రామః కిమకరోత్ పాపం యేనైవముపరుధ్యతే || 26
 న హి కంచన పశ్యామో రాఘవస్యాగుణం వయమ్ | దుర్లభో హ్యస్య నిరయః శశాంకస్యేవ కల్మషమ్ ||
 అథవా దేవి! దోషం త్వం కించిత్ పశ్యసి రాఘవే | తమద్య బ్రూహి తత్త్వేన తతో రామో వివాస్యతామ్ ||
 అదుష్టస్య హి సంత్యాగః సత్పథే నిరతస్య చ | నిర్దహేదపి శక్రస్య ద్యుతిం ధర్మనిరోధనాత్ || 29
 తదలం దేవి! రామస్య శ్రియా విహతయా త్వయా | లోకతోఽపి హి తే రక్ష్యః పరివాదః శుభాననే || 30
 శ్రుత్వా తు సిద్ధార్థవచో రాజా శ్రాంతతరస్వనః | శోకోపహతయా వాచా కైకేయీమిదమబ్రవీత్ || 31
 ఏతద్వచో నేచ్ఛసి పాపవృత్తే! హితం న జానాసి మమాత్మనో వా |
 ఆస్థాయ మార్గం కృపణం కుచేష్టా చేష్టా హి తే సాధుపథాదపేతా || 32
 అనువ్రజిష్యామ్యహమద్య రామం రాజ్యం పరిత్యజ్య సుఖం ధనం చ |
 సహైవ రాజ్ఞా భరతేన చ త్వం యథాసుఖం భుంక్ష్వ చిరాయ రాజ్యమ్ || 33
 ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సిద్ధార్థస్య కైకేయ్యుపదేశో నామ షట్త్రింశస్సర్గః

అథ సప్తత్రింశః సర్గః (37) చీరపరిధానమ్

మహామాత్రవచః శ్రుత్వా రామో దశరథం తదా | అభ్యభాషత వాక్యం తు వినయజ్ఞో వినీతవత్ || 1
 త్యక్తభోగస్య మే రాజన్! వనే వన్యేన జీవతః | కిం కార్యమనుయాత్రేణ త్యక్తసంగస్య సర్వతః || 2
 యో హి దత్త్వా ద్విపశ్రేష్ఠం కక్ష్యాయాం కురుతే మనః | రజ్జున్నేహేన కిం తస్య త్యజతః కుంజరోత్తమమ్ ||
 తథా మమ సతాం శ్రేష్ఠ! కిం ధ్వజిన్యా జగత్పతే | సర్వాణ్యేవానుజానామి చీరాణ్యేవానయంతు మే || 4
 ఖనిత్రపిటకే చోభే సమానయత గచ్ఛతః | చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వసతో మమ || 5
 అథ చీరాణి కైకేయీ స్వయమాహృత్య రాఘవమ్ | ఉవాచ పరిధత్స్వేతి జనౌఘే నిరపత్రపా || 6
 స చీరే పురుషవ్యాఘ్రుః కైకేయ్యాః ప్రతిగృహ్య తే | సూక్ష్మవస్త్రమవక్షిప్య మునివస్త్రాణ్యవస్త హా || 7
 లక్ష్మణశ్చాపి తత్రైవ విహాయ వసనే శుభే | తాపసాచ్ఛాదనే చైవ జగ్రాహ పితురగ్రతః || 8
 అథాత్మపరిధానార్థం సీతా కౌశేయవాసినీ | సమీక్ష్య చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురామివ || 9
 సా వ్యపత్రపమాణేవ ప్రతిగృహ్య చ దుర్మనాః | కైకేయీ కుశచీరే తే జానకీ శుభలక్షణా || 10
 అశ్రుసంపూర్ణనేత్రా చ ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ | గంధర్వరాజప్రతిమం భర్తారమిదమబ్రవీత్ || 11
 కథం ను చీరం బద్నంతి మునయో వనవాసినః | ఇతి హ్యకుశలా సీతా సా ముమోహ ముహూర్ముహూః ||
 కృత్వా కంఠే చ సా చీరమ్ ఏకమాదాయ పాణినా | తస్థౌ హ్యకుశలా తత్ర ప్రీళితా జనకాత్మజా || 13
 తస్యాస్తత్ క్షిప్రమాగమ్య రామో ధర్మభృతాం వరః | చీరం బబంధ సీతాయాః కౌశేయస్యోపరి స్వయమ్ ||
 రామం ప్రేక్ష్య తు సీతాయాః బద్నంతం చీరముత్తమమ్ | అంతఃపురగతా నార్యో ముముచుర్వారి నేత్రజమ్||
 ఊచుశ్చ పరమాయస్తాః రామం జ్వలితతేజసమ్ | వత్స! నైవం నియుక్తేయం వనవాసే మనస్వినీ || 16
 పితుర్వాక్యానురోధేన గతస్య విజనం వనమ్ | తావద్ధర్మనమస్యా నః సఫలం భవతు ప్రభో! || 17
 లక్ష్మణేన సహాయేన వసం గచ్ఛస్వ పుత్రక | నేయమర్హతి కల్యాణీ వస్తుం తాపసవద్వనే || 18
 కురు నో యాచనాం పుత్ర! సీతా తిష్ఠతు భామినీ | ధర్మనిత్యః స్వయం స్థాతుం న హీదానీం త్వమిచ్ఛసి ||

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తాసామేవంవిధా వాచః శృణ్వన్ దశరథాత్మజః । బబంధైవ తదా చీరం సీతయా తుల్యశీలయా ॥	20
చీరే గృహీతే తు తయా సమీక్ష్య నృపతేర్గురుః । నివార్య సీతాం కైకేయీం వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ ॥	21
అతిప్రవృత్తే! దుర్మధే! కైకేయి! కులపాంసని! । వంచయిత్వా చ రాజానం న ప్రమాణేఽవతిష్ఠసే ॥	22
న గంతవ్యం వనం దేవ్యా సీతయా శీలవర్జితే । అనుష్ఠాస్యతి రామస్య సీతా ప్రకృతమాసనమ్ ॥	23
ఆత్మా హి దారాః సర్వేషాం దారసంగ్రహవర్తినామ్ । ఆత్మేయమితి రామస్య పాలయిష్యతి మేదినీమ్ ॥	24
అథ యాస్యతి వైదేహీ వనం రామేణ సంగతా । వయమప్యనుయాస్యామః పురం చేదం గమిష్యతి ॥	25
అంతపాలాశ్చ యాస్యతి సదారో యత్ర రాఘవః । సహోపజీవ్యం రాష్ట్రం చ పురం చ సపరిచ్ఛదమ్ ॥	26
భరతశ్చ సశత్రుఘ్నః చీరవాసా వనేచరః । వనే వసంతం కాకుత్స్థమ్ అనువత్సృతి పూర్వజమ్ ॥	27
తతశ్చూన్యాం గతజనాం వసుధాం పాదపైః సహ । త్వమేకా శాధి దుర్బుత్తా ప్రజానామహితే స్థితా ॥	28
న హి తద్భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో న భూపతిః । తద్వనం భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో నివత్సృతి ॥	29
న హ్యదత్తాం మహీం పిత్రా భరతః శాస్తుమర్హతి । త్వయి వా పుత్రవద్వస్తుం యది జాతో మహీపతేః ॥	30
యద్యపి త్వం క్షితితలాత్ గగనం చోత్పతిష్యసి । పితృవంశచరిత్రజ్ఞః సోఽన్యథా న కరిష్యతి ॥	31
తత్త్వయా పుత్రగర్ధిన్యా పుత్రస్య కృతమప్రియమ్ । లోకే హి స న విద్యేత యో న రామమనువ్రతః ॥	32
ద్రక్ష్యస్యద్వైవ కైకేయి! పశువ్యాళమృగద్విజాన్ । గచ్ఛతస్సహ రామేణ పాదపాంశ్చ తదున్ముఖాన్ ॥	33
అథోత్తమాన్యాభరణాని దేవి దేహి స్నుషాయై వ్యపసీయ చీరమ్ ।	
న చీరమస్యాః ప్రవిధీయతేతి న్యవారయత్ తద్వసనం వసిష్ఠః ॥	34
ఏకస్య రామస్య వనే నివాసః త్వయా వృతః కేకయరాజపుత్రి ।	
విభూషితేయం ప్రతికర్మనిత్యా వసత్వరణ్యే సహ రాఘవేణ ॥	35
యానైశ్చ ముఖ్యైః పరిచారకైశ్చ సుసంవృతా గచ్ఛతు రాజపుత్రీ ।	
వస్త్రైశ్చ సర్వైస్సహితైర్విధానైః నేయం వృతా తే వరసంప్రదానే ॥	36
తస్మింస్తథా జల్పతి విప్రముఖ్యే గురౌ నృపస్యాప్రతిమప్రభావే ।	
నైవ స్మ సీతా వినివృత్తభావా ప్రియస్య భర్తుః ప్రతికారకామా ॥	37

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే చీరపరిధానం నామ సప్తత్రింశస్సర్గః

అథ అష్టత్రింశః సర్గః (38) రామేణ దశరథప్రార్థనా

తస్యాం చీరం వసానాయాం నాథవత్యామనాథవత్ । ప్రచుక్రోశ జనస్సర్వో ధిక్ త్వాం దశరథం త్వితి ॥	1
తేన తత్ర ప్రణాదేన దుఃఖితస్స మహీపతిః । చిచ్ఛేద జీవితే శ్రద్ధాం ధర్మే యశసి చాత్మనః ॥	2
స నిశ్వస్యోష్ణమైక్ష్వాకః తాం భార్యామిదమబ్రవీత్ । కైకేయి! కుశచీరేణ న సీతా గంతుమర్హతి ॥	3
సుకుమారీ చ బాలా చ సతతం చ సుఖోచితా । నేయం వనస్య యోగ్యేతి సత్యమాహ గురుర్మమ ॥	4
ఇయంహి కస్యాపకరోతి కించిత్తపస్వినీ రాజవరస్య కన్యా ।	
యా చీరమాసాద్య జనస్య మధ్యే స్థితా విసంజ్ఞా శ్రమణీవ కాచిత్ ॥	
చీరాణ్యపాస్యాజ్జనకస్య కన్యా నేయం ప్రతిజ్ఞా మమ దత్తపూర్వా ।	
యథాసుఖం గచ్ఛతు రాజపుత్రీ వనం సమగ్రా సహ సర్వరత్నైః ॥	6
అజీవనార్హేణ మయా నృశంసా కృతా ప్రతిజ్ఞా నియమేన తావత్ ।	
త్వయా హి బాల్యాత్ ప్రతిపన్నమేతత్ తన్మాం దహేద్వేణుమివాఽత్మపుష్పమ్ ॥	7

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 39

- రామేణ యది తే పాపే! కించిత్ కృతమశోభనమ్ | అపకారః క ఇహ తే వైదేహ్యో దర్శితోఽధమే || 8
- మృగీవోత్పల్లనయనా మృదుశీలా తపస్వినీ | అపకారం కమివ తే కరోతి జనకాత్మజా || 9
- నను పర్యాప్తమేతత్తే పాపే! రామవివాసనమ్ | కిమేభిః కృపణైర్భూయః పాతకైరపి తే కృతైః || 10
- ప్రతిజ్ఞాతం మయా తావత్ త్వయోక్తం దేవి! శృణ్వతా | రామం యదభిషేకాయ తమిహాగతమబ్రవీః || 11
- తత్త్వేతత్ సమతిక్రమ్య నిరయం గంతుమిచ్ఛసి | మైథిలీమపి యా హి త్వమ్ ఈక్షసే చీరవాసినీమ్ || 12
- ఇతీవ రాజా విలపన్ మహాత్మా శోకస్య నాంతం స దదర్శ కించిత్ ||
- భృశాతురత్వాచ్చ పపాత భూమౌ తేనైవ పుత్రవ్యసనేన మగ్నః || 13
- ఏవం బ్రువంతం పితరం రామస్సంప్రస్థితో వనమ్ | అవాక్చిరసమాసీనమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ || 14
- ఇయం ధార్మిక! కౌసల్యా మమ మాతా యశస్వినీ | వృద్ధా చాక్షుద్రశీలా చ న చ త్వాం దేవ! గర్హతే || 15
- మయా విహీనాం వరద! ప్రపన్నాం శోకసాగరమ్ | అదృష్టపూర్వవ్యసనాం భూయస్సంమంతుమర్హసి || 16
- పుత్రశోకం యథా నర్చేత్ త్వయా పూజ్యేన పూజితా | మాం హి సంచింతయంతీ సా త్వయి జీవేత్తపస్వినీ ||
- ఇమాం మహేంద్రోపమ జాతగర్ధినీం తథా విధాతుం జననీం మమార్హసి |
- యథా వనస్థే మయి శోకకర్మితా న జీవితం న్యస్య యమక్షయం వ్రజేత్ || 18

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామేణ దశరథప్రార్థనా నామ అష్టత్రింశస్సర్గః

అథ ఏకోనచత్వారింశః సర్గః (39) వనప్రస్థానమ్

- రామస్య తు వచః శ్రుత్వా మునివేషధరం చ తమ్ | సమీక్ష్వ సహ భార్యాభీ రాజా విగతచేతనః || 1
- నైనం దుఃఖేన సంతప్తః ప్రత్యవైక్షత రాఘవమ్ | న చైనమభిసంప్రేక్ష్య ప్రత్యభాషత దుర్మనాః || 2
- స ముహూర్తమివాసంజ్ఞో దుఃఖితశ్చ మహీపతిః | విలలాప మహాభాహూ రామమేవానుచింతయన్ || 3
- మన్యే ఖలు మయా పూర్వం వివత్నా బహవః కృతాః | ప్రాణినో హింసితా వాఽపి తస్మాద్దిదముపస్థితమ్ ||
- న త్వేవానాగతే కాలే దేహాచ్ఛవతి జీవితమ్ | కైకేయ్యా క్లిశ్యమానస్య మృత్యుర్మమ న విద్యతే || 5
- యో-హం పావకసంకాశం పశ్యామి పురతః స్థితమ్ | విహాయ వసనే సూక్ష్మే తాపసాచ్ఛాదమాత్మజమ్ || 6
- ఏకస్యాః ఖలు కైకేయ్యాః కృతేఽయం క్లిశ్యతే జనః | స్వాధే ప్రయతమానాయాః సంక్రిత్య నికృతిం త్విమామ్ ||
- ఏవముక్త్వా తు వచనం బాష్పేణ పిహితేక్షణః | రామేతి సకృదేవోక్త్వా వ్యాహర్తుం న శశాక హ || 8
- సంజ్ఞాం తు ప్రతిలభ్యైవ ముహూర్తాత్ స మహీపతిః | నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ||
- ఔపవాహ్యం రథం యుక్త్వా త్వమాయాహి హయోత్తమైః | ప్రాపయైసం మహాభాగమ్ ఇతో జనపదాత్ పరమ్ || 10
- ఏవం మన్యే గుణవతాం గుణానాం ఫలముచ్యతే | పిత్రా మాత్రా చ యత్నాధుః వీరో నిర్వాస్యతే వనమ్ ||
- రాజ్ఞో వచనమాజ్ఞాయ సుమంత్రః శీఘ్రవిక్రమః | యోజయిత్వాఽయయౌ తత్ర రథమశ్వైరలంకృతమ్ ||
- తం రథం రాజపుత్రాయ సూతః కనకభూషితమ్ | ఆచచక్షేఽంజలిం కృత్వా యుక్తం పరమవాజిభిః || 13
- రాజా సత్వరమాహూయ వ్యాపుతం విత్తసంచయే | ఉవాచ దేశకాలజ్ఞం నిశ్చితం సర్వశశ్చుచిమ్ || 14
- వాసాంసి చ మహార్హణి భూషణాని వరాణి చ | వర్షాణ్యేతాని సంఖ్యాయ వైదేహ్యః క్షిప్రమానయ || 15
- నరేంద్రేణైవముక్తస్తు గత్వా కోశగృహం తతః | ప్రాయచ్చత్ సర్వమాహృత్య సీతాయై సమమేవ తత్ || 16
- సా సుజాతా సుజాతాని వైదేహీ ప్రస్థితా వనమ్ | భూషయామాస గాత్రాణి తైర్విచిత్రైర్విభూషణైః || 17
- వ్యరాజయత వైదేహీ వేశ్మ తత్ సువిభూషితా | ఉద్యతోఽంశుమతః కాలే ఖం ప్రభేవ వివస్వతః || 18

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తాం భుజాభ్యాం పరిష్వజ్య శ్వశూర్వచనమబ్రవీత్|అనాచరంతీం కృపణం మూర్ఘ్యుపాఘ్రూయ మైథిలీమ్||
 అసత్యః సర్వలోకే-స్మిన్ సతతం సతృతాః ప్రియైః | భర్తారం నానుమన్యంతే వినిపాతగతం స్త్రీయః || 20
 ఏష స్వభావో నారీణామ్ అనుభూయ పురా సుఖమ్ | అల్పామప్యాపదం ప్రాప్య దుష్కృంతి ప్రజహత్యపి ||
 అసత్యశీలా వికృతాః దుర్గ్రాహ్యహృదయాః సదా | యువత్యః పాపసంకల్పాః క్షణమాత్రాద్విరాగిణః || 22
 న కులం న కృతం విద్యాం న దత్తం నాపి సంగ్రహమ్ |స్త్రీణాం గృహ్లాతి హృదయమ్ అనిత్యహృదయా ఊః ||
 సాధ్వీనాం హి స్థితానాం తు శీలే సత్యే శ్రుతే శమే | స్త్రీణాం పవిత్రం పరమం పతిరేకో విశిష్యతే || 24
 స త్వయా నావమంతవ్యః పుత్రః ప్రవ్రాజితో మమ | తవ దైవతమస్త్యేషః నిర్ధనః సధనో-పి వా || 25
 విజ్ఞాయ వచనం సీతా తస్యా ధర్మార్థసంహితమ్ | కృతాంజలిరువాచేదం శ్వశూమభిముఖే స్థితామ్ || 26
 కరిష్యే సర్వమేవాహమ్ ఆర్యా యదనుశాస్తి మామ్ | అభిజ్ఞాత్వ స్మి యథా భర్తుః వర్తితవ్యం శ్రుతం చ మే ||
 న మామసంజ్ఞనేనార్యా సమానయితుమర్హతి | ధర్మాద్విచలితుం నాహమ్ అలం చంద్రాదివ ప్రభా || 28
 నాతంత్రీ వాద్యతే వీణా నాచక్రో వర్తతే రథః | నాపతిస్సుఖమేధేత యా స్యాదపి శతాత్మజా || 29
 మితం దదాతి హి పితా మితం మాతా మితం సుతః |అమితస్య హి దాతారం భర్తారం కా న పూజయేత్ ||
 సా-హమేవంగతా శ్రేష్ఠా శ్రుతధర్మపరావరా | ఆర్యే! కిమవమన్యేత్ హం స్త్రీణాం భర్తా హి దైవతమ్ || 31
 సీతాయా వచనం శ్రుత్వా కౌసల్యా హృదయంగమమ్ | శుద్ధసత్త్వా ముమోచాశ్రు సహసా దుఃఖహర్షజమ్ ||
 తాం ప్రాంజలిరభిక్రమ్య మాతృమధ్యేత్ తిసత్పతామ్ | రామః పరమధర్మజ్ఞో మాతరం వాక్యమబ్రవీత్ ||
 అంబ! మా దుఃఖితా భూస్త్వం పశ్య త్వం పితరం మమ | క్షయో హి వనవాసస్య క్షిప్రమేవ భవిష్యతి || 34
 సుస్తాయాస్తే గమిష్యంతి నవవర్షాణి పంచ చ | సా సమగ్రమిహ ప్రాప్తం మాం ద్రక్ష్యసి సుహృద్భృతమ్ ||
 ఏతావదభినీతార్థమ్ ఉక్త్వా స జననీం వచః | త్రయశ్శతశతార్థాశ్చ దదర్శావేక్ష్య మాతరః || 36
 తాశ్చాపి స తథైవార్తాః మాతృార్థశరథాత్మజః | ధర్మయుక్తమిదం వాక్యం నిజగాద కృతాంజలిః || 37
 సంవాసాత్ పరుషం కించిత్ అజ్ఞానాద్వాత్పి యత్పతమ్ |తస్మై సమనుజానీత సర్వాశ్చామంత్రయామి వః |38
 వచనం రాఘవస్యైతత్ ధర్మయుక్తం సమాహితమ్ | శుశ్రువుస్తాః స్త్రీయస్సర్వాః శోకోపహతచేతసః || 39
 జజ్ఞేత్ ధ తాసాం సన్నాదః క్రౌంచీనామివ నిస్వనః | మానవేంద్రస్య భార్యాణామ్ ఏవం వదతి రాఘవే ||40
 మురజపణవమేఘఘోషవత్ దశరథవేశ్య బభూవ యత్పురా |
 విలపితపరిదేవనాకులం వ్యసనగతం తదభూత్ సుదుఃఖితమ్ || 41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే వనప్రస్థానం నామ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః

అథ చత్వారింశః సర్గః (40) జనాక్రోశః

అథ రామశ్చ సీతా చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః | ఉపసంగృహ్య రాజానం చక్రుర్దీనాః ప్రదక్షిణమ్ || 1
 (తతస్సుమిత్రాం కైకేయీమ్ అభివాద్య మహాయశాః | ప్రయాణే కృతసంకల్పః పితురాజ్ఞామనుస్మరన్ ||
 అథ రామో మహాతేజాః లక్ష్మణేన సమం యయౌ | వైదేహీం చ పురస్మత్య పితుః పాదాపుపస్పృశన్ ||)
 తం చాపి సమనుజ్ఞాప్య ధర్మజ్ఞసీతయా సహ | రాఘవశ్శోకసమ్మూఢో జననీమభ్యవాదయత్ || 2
 అన్వక్తం లక్ష్మణో భ్రాతుః కౌసల్యామభ్యవాదయత్ | అథ మాతుస్సుమిత్రాయాః జగ్రాహ చరణౌ పునః || 3
 తం వందమానం రుదతీ మాతా సౌమిత్రమబ్రవీత్ |హితకామా మహాబాహుం మూర్ఘ్యుపాఘ్రూయ లక్ష్మణమ్ ||
 సృష్టస్త్వం వనవాసాయ స్వసురక్తస్సుహృజ్ఞనే | రామే ప్రమాదం మా కార్షిః పుత్ర! భ్రాతరి గచ్ఛతి || 5

- వ్యసనీ వా సమృద్ధో వా గతిరేష తవానఘ । ఏష లోకే సతాం ధర్మో యజ్ఞేష్టవశగో భవేత్ ॥ 6
- ఇదం హి వృత్తముచితం కులస్యాస్య సనాతనమ్ । దానం దీక్షా చ యజ్ఞేషు తనుత్యాగో మృధేషు చ ॥ 7
- లక్ష్మణం త్వేవముక్త్వా సా సంసిద్ధం ప్రియరాఘవమ్ । సుమిత్రా గచ్ఛ గచ్ఛేతి పునః పునరువాచ తమ్ ॥ 8
- రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజామ్ । అయోధ్యామటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత! యథాసుఖమ్ ॥ 9
- తతస్సుమంత్రః కాకుత్స్థం ప్రాంజలిర్యక్యమబ్రవీత్ । వినీతో వినయజ్ఞశ్చ మాతలిర్వాసవం యథా ॥ 10
- రథమారోహ భద్రం తే రాజపుత్ర! మహాయశః । క్షిప్రం త్వాం ప్రాపయిష్యామి యత్ర మాం రామ! వక్ష్యసి ॥ 11
- చతుర్దశ హి వర్షాణి వస్తవ్యాని వనే త్వయా । తాన్యుపక్రమితవ్యాని యాని దేవ్యాః సి చోదితః ॥ 12
- తం రథం సూర్యసంకాశం సీతా హృష్టేన చేతసా । ఆరురోహ వరారోహో కృత్వా లంకారమాత్మనః ॥ 13
- అథో జ్వలనసంకాశం చామికరవిభూషితమ్ । తమారురుహతుస్తూర్ణం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 14
- వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాంస్యాభరణాని చ । భర్తారమనుగచ్ఛన్త్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ ॥ 15
- తదైవాయుధజాలాని భ్రాతృభ్యాం కవచాని చ । రథోపస్థే ప్రతిన్యస్య సచర్మ కఠినం చ తత్ ॥ 16
- సీతాతృతీయానారూఢాన్ దృష్ట్వా ధృష్టమచోదయత్ । సుమంత్రస్సమృతానశ్వాన్ వాయువేగసమాన్ జవే ॥ 17
- ప్రతియాతే మహారణ్యం చిరరాత్రాయ రాఘవే । బభూవ నగరే మూర్ఛా బలమూర్ఛా జనస్య చ ॥ 18
- తత్సమాకులసంభ్రాంతం మత్తసంకుపితద్విపమ్ । హయశింజితనిర్హోషం పురమాసీన్మహాస్వనమ్ ॥ 19
- తతస్సబాలవృద్ధా సా పురీ పరమపీడితా । రామమేవాభిదుద్రావ ఘర్మారా సలిలం యథా ॥ 20
- పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చాపి లంబమానాస్తదున్ముఖాః । బాష్పపూర్ణముఖాస్సర్వే తమూచుర్భుశనిస్వనాః ॥ 21
- సంయచ్ఛ వాజినాం రశ్మీన్ సూత! యాహి శనైశ్శనైః । ముఖం ద్రక్ష్యామ రామస్య దుర్దర్శం నో భవిష్యతి ॥ 22
- ఆయసం హృదయం నూనం రామమాతురసంశయమ్ । యద్దేవగర్భప్రతిమే వనం యాతి న భిద్యతే ॥ 23
- కృతకృత్యా హి వైదేహీ ఛాయేవానుగతా పతిమ్ । న జహాతి రతా ధర్మే మేరుమర్కప్రభా యథా ॥ 24
- అహో! లక్ష్మణ! సిద్ధార్థః సతతం ప్రియవాదినమ్ । భ్రాతరం దేవసంకాశం యస్త్వం పఠిచరిష్యసి ॥ 25
- మహాత్యేషా హి తే సిద్ధిః ఏష చాభ్యుదయో మహాన్ । ఏష స్వర్గస్య మార్గశ్చ యదేనమనుగచ్ఛసి ॥ 26
- ఏవం వదంతస్తే సోఘం న శేకుర్భాష్టమాగతమ్ । నరాస్తమనుగచ్ఛంతః ప్రియమిక్ష్వాకునందనమ్ ॥ 27
- అథ రాజా వృతః స్త్రీభిః దీనాభిర్దీనచేతనః । నిర్జగామ ప్రియం పుత్రం ద్రక్ష్యామితి బ్రువన్ గృహాత్ ॥ 28
- శుశ్రువే చాగ్రతః స్త్రీణాం రుదంతీనాం మహాస్వనః । యథా నాదః కరేణానాం బద్ధే మహతి కుంజరే ॥ 29
- పితా హి రాజా కాకుత్స్థః శ్రీమాన్ సన్నస్తదాభవత్ । పరిపూర్ణః శశీ కాలే గ్రహేణోపప్లుతో యథా ॥ 30
- స చ శ్రీమానచింత్యాత్మా రామో దశరథాత్మజః । సూతం సంచోదయామాస త్వరితం వాహ్యతామితి ॥ 31
- రామో యాహీతి తం సూతం తిష్ఠేతి స జనస్తదా । ఉభయం నాశకత్ సూతః కర్తుమధ్వని చోదితః ॥ 32
- నిర్గచ్ఛతి మహాబాహౌ రామే పౌరజనాశ్రుభిః । పతితైరభ్యవహితం ప్రశశామ మహీరజః ॥ 33
- రుదితాశ్రుపరిద్యూనం హాహాకృతమచేతనమ్ । ప్రయాణే రాఘవస్యాసీత్ పురం పరమపీడితమ్ ॥ 34
- సుస్రావ నయనైః స్త్రీణామ్ అస్రమాయాససంభవమ్ । మీనసంక్షోభచలితైః సలిలం పంకజైరివ ॥ 35
- దృష్ట్వా తు నృపతిశ్రీమాన్ ఏకచిత్తగతం పురమ్ । నిపపాతైవ దుఃఖేన హతమూల ఇవ ద్రుమః ॥ 36
- తతో హలహలాశబ్దో జజ్జే రామస్య పృష్ఠతః । నరాణాం ప్రేప్య రాజానం సీదంతం భృశదుఃఖితమ్ ॥ 37
- హా రామేతి జనాః కేచిత్ రామమాతేతి చాపరే । అంతఃపురం సమృద్ధం చ క్రోశంతః పర్యదేవయన్ ॥ 38
- అన్వీక్షమాణో రామస్తు విషణ్ణం భ్రాంతచేతనమ్ । రాజానం మాతరం చైవ దదర్శానుగతౌ పథి ॥ 39

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

స బద్ధ ఇవ పాశేన కిశోరో మాతరం యథా । ధర్మపాశేన సంక్షిప్తః ప్రకాశం నాభ్యుదైక్షత ॥ 40
 పదాతినౌ చ యానారౌ అదుఃఖారౌ సుఖోచితౌ । దృష్ట్వా సంచోదయామాస శీఘ్రం యాహీతి సారథిమ్ ॥
 న హి తత్పురుషవ్యాఘ్రో దుఃఖదం దర్శనం పితుః । మాతుశ్చ సహితుం శక్తః తోత్రార్దిత ఇవ ద్విపః ॥ 42
 ప్రత్యగారమివాయాంతీ వత్సలా వత్సకారణాత్ । బద్ధవత్సా యథా ధేనూ రామమాతా-భ్యధావత ॥ 43
 తథా రుదంతీం కౌసల్యాం రథం తమనుధావతీమ్ । క్రోశంతీం రామ రామేతి హో సీతే! లక్ష్మణేతి చ ॥ 44
 రామలక్ష్మణసీతార్థం ప్రవంతీం వారి నేత్రజమ్ । అసకృత్ ప్రైక్షత తదా నృత్యంతీమివ మాతరమ్ ॥ 45
 తిష్ఠేతి రాజా చుక్రోశ యాహి యాహీతి రాఘవః । సుమంత్రస్య బభూవాత్మా చక్రయోరివ చాంతరా ॥ 46
 నాశ్రౌషమితి రాజానమ్ ఉపాలభ్యో-పి వక్ష్యసి । చిరం దుఃఖస్య పాపిష్ఠమ్ ఇతి రామస్తమబ్రవీత్ ॥ 47
 రామస్య స వచః కుర్వన్ అనుజ్ఞాప్య చ తం జనమ్! ప్రజతోఽపి హయాన్ శీఘ్రం చోదయామాస సారథిః॥
 నృవర్తత జనో రాజ్ఞో రామం కృత్వా ప్రదక్షిణమ్ । మనసాఽప్యశ్రువేగైశ్చ న నృవర్తత మానుషమ్ ॥ 49
 యమిచ్ఛేత్ పునరాయాంతం నైవం దూరమనువ్రజేత్ । ఇత్యమాత్మ్యా మహారాజమ్ ఊచుర్దశరథం వచః ॥
 తేషాం వచః సర్వగుణోపపన్నం ప్రస్విన్నగాత్రః ప్రవిషణ్ణరూపః ।
 నిశమ్య రాజా కృపణస్సభార్యో వ్యవస్థితస్తం సుతమీక్షమాణః ॥ 51

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే జనాక్రోశో నామ చత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకచత్వారింశః సర్గః (41) ప్రజాశోకవర్ణనమ్

తస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రే వినిర్యాతి కృతాంజలౌ । ఆర్తశబ్దో హి సంజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే మహాన్ ॥ 1
 అనాథస్య జనస్యాస్య దుర్బలస్య తపస్వినః । యో గతిః శరణం చాసీత్ స నాథః క్వ ను గచ్ఛతి ॥ 2
 న క్రుధ్యత్యభిశపోఽపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ । క్రుద్ధాన్ ప్రసాదయన్ సర్వాన్ సమదుఃఖః క్వ గచ్ఛతి ॥ 3
 కౌసల్యాయాం మహాతేజాః యథా మాతరి వర్తతే । తథా యో వర్తతేఽస్మాసు మహాత్మా క్వ ను గచ్ఛతి ॥ 4
 కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రాజ్ఞా సంచోదితో వనమ్ । పరిత్రాతా జనస్యాస్య జగతః క్వ ను గచ్ఛతి ॥ 5
 అహో! నిశ్చేతనో రాజా జీవలోకస్య సంప్రియమ్ । ధర్మం సత్యవ్రతం రామం వనవాసే ప్రవత్స్యతి ॥ 6
 ఇతి సర్వా మహిష్యస్తాః వివత్సా ఇవ ధేనవః । రురుదుశ్చైవ దుఃఖార్తాః సస్వరం చ విచుక్రుశుః ॥ 7
 స తమంతఃపురే ఘోరమ్ ఆర్తశబ్దం మహీపతిః । పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా చాసీత్ సుదుఃఖితః ॥ 8
 నాగ్నిహోత్రాణ్యహూయంత నాపచన్ గృహమేధినః । అకుర్వన్న ప్రజాః కార్యం సూర్యశ్చాంతరధీయత ॥ 9
 వ్యసృజన్ కబలాన్నాగాః గావో వత్సాన్న పాయయన్ । పుత్రం ప్రథమజం లబ్ధ్వా జననీ నాభ్యనందత ॥ 10
 త్రిశంకుర్లోహితాంగశ్చ బృహస్పతిబుధావపి । దారుణాస్సోమమభ్యేత్య గ్రహాస్సర్వే వ్యవస్థితాః ॥ 11
 నక్షత్రాణి గతార్చింపి గ్రహాశ్చ గతతేజసః । విశాఖాస్తు సధూమాశ్చ నభసి ప్రచకాశిరే ॥ 12
 కాలికానిలవేగేన మహోదధిరివోత్థితః । రామే వనం ప్రవ్రజితే నగరం ప్రచచాల తత్ ॥ 13
 దిశః పర్యాకులాః సర్వాః తిమిరేణేవ సంవృతాః । న గ్రహో నాపి నక్షత్రం ప్రచకాశే న కించన ॥ 14
 అకస్మాన్నాగరస్సర్వో జనో దైన్యముపాగమత్ । ఆహారే వా విహారే వా న కశ్చిదకరోన్మనః ॥ 15
 శోకపర్యాయసంతప్తః సతతం దీర్ఘముచ్ఛ్వాసన్ । అయోధ్యాయాం జనస్సర్వః శుశోచ జగతీపతిమ్ ॥ 16
 బాష్పపర్యాయముఖో రాజమార్గతో జనః । న హృష్టో లక్ష్మణే కశ్చిత్ సర్వః శోకపరాయణః ॥ 17
 న వాతి పవనశ్శీతో న శశీ సౌమ్యదర్శనః । న సూర్యస్తపతే లోకం సర్వం పర్యాకులం జగత్ ॥ 18

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 42

అనర్ధినస్సుతాః స్త్రీణాం భర్తారో భ్రాతరస్తథా । సర్వే సర్వం పరిత్యజ్య రామమేవాన్వచింతయన్ ॥ 19
 యే తు రామస్య సుహృదః సర్వే తే మూఢచేతసః । శోకభారేణ చాక్రాంతాః శయనం న జహుస్తదా ॥ 20
 తతస్త్వయోధ్యా రహితా మహాత్మనా పురందరేణేవ మహీ సపర్వతా ।
 చచాల ఘోరం భయశోకపీడితా సనాగయోధాశ్వగణా ననాద చ ॥ 21
 ఇత్యాద్యే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ప్రజాశోకవర్ణనం నామ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్విచత్వారింశః సర్గః (42) దశరథవిలాపః

యావత్తు నిర్యతస్తస్య రజోరూపమదృశ్యత । నైవేక్ష్యాకువరస్తావత్ సంజహారాత్మచక్షుషీ ॥ 1
 యావద్రాజా ప్రియం పుత్రం పశ్యత్యత్యంతధార్మికమ్ । తావద్వ్యవర్ణతేవాస్య ధరణ్యాం పుత్రదర్శనే ॥ 2
 న పశ్యతి రజోఽప్యస్య యదా రామస్య భూమిపః । తదాఽర్తశ్చ విషణ్ణశ్చ పపాత ధరణీతలే ॥ 3
 తస్య దక్షిణమన్వాగాత్ కౌసల్యా బాహుమంగనా । వామం చాస్యాస్వగాత్ పార్శ్వం కైకేయీ భరతప్రియా ॥
 తాం నయేన చ సంపన్నో ధర్మేణ వినయేన చ । ఉవాచ రాజా కైకేయీం సమీక్ష్య వ్యథితేంద్రియః ॥ 5
 కైకేయి! మా మమాంగాని స్ప్రాక్షీస్త్వం దుష్టచారిణి । న హి త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛామి న భార్యా న చ బాంధవీ ॥
 యే చ త్వామనుజీవంతి నాహం తేషాం న తే మమ । కేవలార్థపరాం హి త్వాం త్యక్తధర్మాం త్యజామ్యహమ్ ॥
 అగృహ్ణోం యచ్ఛ తే పాణిమ్ అగ్నిం పర్యణయం చ యత్ । అనుజానామి తత్సర్వమ్ అస్మిన్ లోకే పరత్ర చ ॥
 భరతశ్చేత్ ప్రతీతః స్యాత్ రాజ్యం ప్రాప్యేదమవ్యయమ్ । యన్మే స దద్యాత్ పిత్రర్థం మాం మా తద్దత్తమాగమత్ ॥
 అథ రేణుసముధ్వస్తం తముత్థాప్య నరాధిపమ్ । న్యవర్తత తదా దేవీ కౌసల్యా శోకకర్కశా ॥ 10
 హత్వేవ బ్రాహ్మణం కామాత్ స్ఫుష్ట్యాగ్నిమివ పాణినా । అన్వతప్యత ధర్మాత్మా పుత్రం సంచింత్య తాపసమ్ ॥
 నివృత్తైవ నివృత్తైవ సీదతో రథవర్తసు । రాజ్ఞో నాతిబభౌ రూపం గ్రస్తస్యాంశుమతో యథా ॥ 12
 విలలాప చ దుఃఖార్తః ప్రియం పుత్రమనుస్మరన్ । నగరాంతమనుప్రాప్తం బుద్ధ్యా పుత్రమథాబ్రవీత్ ॥ 13
 వాహనానాం చ ముఖ్యానాం వహతాం తం మమాత్మజమ్ । పదాని పథి దృశ్యంతే స మహాత్మా న దృశ్యతే ॥
 యః సుఖేషూపధానేసు శేతే చందనరూషితః । వీజ్యమానో మహార్హభిః స్త్రీభిర్మమ సుతోత్తమః ॥ 15
 స నూనం క్వచిదేవాద్య వృక్షమూలముపాశ్రితః । కాష్ఠం వా యది వాఽశ్మానమ్ ఉపధాయ శయిష్యతే ॥ 16
 ఉత్థాస్యతి చ మేదిన్యాః కృపణః పాంసుకుంఠితః । వినిశ్చ్వసన్ ప్రస్రవణాత్ కరేణానామివర్షభః ॥ 17
 ద్రక్ష్యంతి నూనం పురుషాః దీర్ఘబాహుం వనేచరాః । రామముత్థాయ గచ్ఛంతం లోకనాథమనాథవత్ ॥ 18
 సా నూనం జనకస్యేష్టా సుతా సుఖసదోచితా । కంటకాక్రమణాక్రాంతా (క్షుత్తిపాసావమోహితా ।
 సీతా చ నియతాహారా) వనమద్య గమిష్యతి ॥ 19
 అనభిజ్ఞా వనానాం సా నూనం భయముపైష్యతి । శ్వాపదానర్దితం శ్రుత్వా గంభీరం రోమహర్షణమ్ ॥ 20
 సకామా భవ కైకేయి! విధవా రాజ్యమావస । న హి తం పురుషవ్యాఘ్రం (సింహోరస్కం మహాభుజమ్ ।
 పుండరీకవిశాలాక్షం) వినా జీవితుముత్సహే ॥ 21
 ఇత్యేవం విలపన్ రాజా జనౌఘేనాభిసంవృతః । అపస్నాతమివారిష్టం ప్రవివేశ పురోత్తమమ్ ॥ 22
 శూన్యచత్వరవేశ్మాంతాం సంవృతాపణదేవతామ్ । క్లాంతదుర్బలదుఃఖార్తాం నాత్యాకీర్ణమహాపథామ్ ॥ 23
 తామవేక్ష్య పురీం సర్వాం రామమేవానుచింతయన్ । విలపన్ ప్రావిశద్రాజా గృహం సూర్య ఇవాంబుదమ్ ॥
 మహాహ్రాదమివాక్షోభ్యం సుపర్ణేన హృతోరగమ్ । రామేణ రహితం వేశ్య వైదేహ్యే లక్ష్మణేన చ ॥ 25
 అథ గద్గదశబ్దస్తు విలపన్ మనుజాధిపః । ఉవాచ మృదు మందార్థం వచనం దీనమస్వరమ్ ॥ 26

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

కౌసల్యాయా గృహం శీఘ్రం రామమాతుర్నయంతు మామ్|న హ్యన్యత్ర మమాశ్వాసో హృదయస్య భవిష్యతి||
 ఇతి బ్రువంతం రాజానమ్ అనయన్ ద్వారదర్శినః | కౌసల్యాయా గృహం తత్ర న్యవేశ్యత వినీతవత్ || 28
 తతస్తస్య ప్రవిష్టస్య కౌసల్యాయా నివేశనమ్ | అధిరుహ్యపి శయనం బభూవ లులితం మనః || 29
 పుత్రద్వయవిహీనం చ స్నుషయాఽపి వివర్జితమ్ | అపశ్యద్భవనం రాజా నష్టచంద్రమివాంబరమ్ || 30
 తచ్చ దృష్ట్వా మహారాజో భుజముద్యమ్య వీర్యవాన్ | ఉచ్చైస్స్వరేణ చుక్రోశ హా! రాఘవ! జహాసి మామ్ ||
 సుఖితా బత తం కాలం జీవిష్యంతి నరోత్తమాః | పరిష్యజంతో యే రామం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతమ్ || 32
 అథ రాత్ర్యాం ప్రపన్నాయాం కాళరాత్ర్యామివాత్మనః | అర్ధరాత్రే దశరథః కౌసల్యమిదమబ్రవీత్ || 33
 రామం మేఽనుగతా దృష్టిః అద్యాపి న నివర్తతే | న త్వా పశ్యామి కౌసల్యే! సాధు మాం పాణినా స్ఫుశ ||
 తం రామమేవానువిచింతయంతం సమీక్ష్య దేవీ శయనే నరేంద్రమ్ |
 ఉపోపవిశ్యాధికమార్తరూపా వినిశ్ఘ్నసంతీ విలలాప కృచ్ఛమ్ || 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథవిలాపో నామ ద్విచత్వారింశస్సర్గః

అథ త్రిచత్వారింశః సర్గః (43) కౌసల్యాక్రోశః

తతస్సమీక్ష్య శయనే సన్నం శోకేన పార్థివమ్ | కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా తమువాచ మహీపతిమ్ || 1
 రాఘవే నరశార్దూలే విషముష్ట్యా విజిహ్మాతామ్ | విచరిష్యతి కైకేయా నిర్ముక్తేవ హి పన్నగీ || 2
 వివాస్య రామం సుభగా లబ్ధకామా సమాహితా |త్రాసయిష్యతి మాం భూయో దుష్టాహిరివ వేశ్మని || 3
 అథ స్మ నగరే రామః చరన్ బైక్షం గృహే వసేత్ | కామకారో వరం దాతుమ్ అపి దాసం మమాత్మజమ్ ||
 పాతయిత్వా తు కైకేయ్యా రామం స్థానాద్యధేష్టతః | ప్రదిష్టో రక్షసాం భాగః పర్వణీవాఽహితాగ్నినా || 5
 గజరాజగతిర్వీరో మహాబాహుర్ధనుర్ధరః | వనమావిశతే నూనం సభార్యస్సహలక్ష్మణః || 6
 వనే త్యదృష్టదుఃఖానాం కైకేయ్యాఽనుమతే త్వయా | త్యక్తానాం వనవాసాయ కా న్వవస్థా భవిష్యతి || 7
 తే రత్నహీనాస్తరుణాః ఫలకాలే వివాసితాః | కథం వత్స్యంతి కృపణాః ఫలమూలైః కృతాశనాః || 8
 అపీదానీం స కాలః స్యాత్ మమ శోకక్షయః శివః | సభార్యం యత్సహ భ్రాత్రా పశ్యేయమిహ రాఘవమ్ ||
 సుష్టేవోపస్థితో వీరో కదాఽయోధ్యాం గమిష్యతః | యశస్వినీ హృష్టజనా సూచ్ఛితధ్వజమాలినీ || 10
 కదా ప్రేక్ష్య నరవ్యాఘ్రో అరణ్యాత్ పునరాగతౌ | నందిష్యతి పురీ హృష్టా సముద్ర ఇవ పర్వణి || 11
 కదాఽయోధ్యాం మహాబాహుః పురీం వీరః ప్రవేశ్యతి | పురస్పృత్య రథే సీతాం వృషభో గోవధూమివ ||
 కదా ప్రాణిసహస్రాణి రాజమార్గే మమాఽత్మజౌ | లాజైరవకిరిష్యంతి ప్రవిశంతావరిందమౌ || 13
 ప్రవిశంతౌ కదాఽయోధ్యాం ద్రక్ష్యామి శుభకుండలౌ | ఉదగ్రాయుధనిస్త్రింశౌ సశృంగావివ పర్వతౌ || 14
 కదా సుమనసః కన్యాః ద్విజాతీనాం ఫలాని చ | ప్రదిశంత్యః పురీం హృష్టాః కరిష్యంతి ప్రదక్షిణమ్ || 15
 కదా పరిణతో బుద్ధ్యా వయసా చామరప్రభః | అభ్యుపైష్యతి ధర్మజ్ఞః త్రివర్ష ఇవ లాలయన్ || 16
 నిస్సంశయం మయా మన్యే పురా వీర! కదర్యయా | పాతుకామేషు వత్సేషు మాతృణాం శాతితాః స్తనాః ||
 సాఽహం గౌరివ సింహేన వివత్సా వత్సలా కృతా | కైకేయ్యా పురుషవ్యాఘ్రు! బాలవత్సేవ గౌర్బలాత్ || 18
 న హి తావద్గుణైర్బుష్టం సర్వశాస్త్రవిశారదమ్ | ఏకపుత్రా వినా పుత్రమ్ అహం జీవితుముత్సహే || 19
 న హి మే జీవితే కించిత్ సామర్థ్యమిహ కల్పితే | అపశ్యంత్యాః ప్రియం పుత్రం మహాబాహుం మహాబలమ్||
 అయం హి మాం దీపయతే సముత్థితః తనూజశోకప్రభవో హుతాశనః |

మహీమిమాం రశ్మిభిరుద్ధతప్రభో యథా నిదాఘే భగవాన్ దివాకరః ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కౌసల్యాక్రోశో నామ త్రిచత్వారింశస్సర్గః

అథ చతుశ్చత్వారింశః సర్గః (44) కౌసల్యాసాంతవనమ్

విలపంతీం తథా తాం తు కౌసల్యాం ప్రమదోత్తమామ్ | ఇదం ధర్మే స్థితా ధర్మం సుమిత్రా వాక్యమబ్రవీత్ ||
 తవార్యే సద్గుణైర్ముక్తః పుత్రస్స పురుషోత్తమః | కిం తే విలపితేనైవం కృపణం రుదితేన వా || 2
 యస్తవార్యే గతః పుత్రః త్యక్త్వా రాజ్యం మహాబలః | సాధు కుర్వన్ మహాత్మానం పితరం సత్యవాదినమ్ || 3
 శిష్టైరాచరితే సమ్యక్ శశ్వత్ ప్రేత్య ఫలోదయే | రామో ధర్మే స్థితశ్చైషో న స శోచ్యః కదాచన || 4
 వర్తతే చోత్తమాం వృత్తిం లక్ష్మణోఽస్మిన్ సదాఽనఘః | దయావాన్ సర్వభూతేషు లాభస్తస్య మహాత్మనః ||
 అరణ్యవాసే యద్దుఃఖం జానతీ వై సుఖోచితా | అనుగచ్ఛతి వైదేహీ ధర్మాత్మానం తవాత్మజమ్ || 6
 కీర్తిభూతాం పతాకాం యో లోకే భ్రమయతి ప్రభుః | ధర్మసత్యవ్రతధనః కిం న ప్రాప్స్తవత్మజః || 7
 వ్యక్తం రామస్య విజ్ఞాయ శౌచం మాహాత్మ్యముత్తమమ్ | న గాత్రమంశుభిస్సూర్యః సంతాపయితుమర్హతి || 8
 శివస్సర్వేషు కాలేషు కాననేభ్యో వినిస్సృతః | రాఘవం యుక్తశీతోష్ఠః సేవిష్యతి సుఖోఽనిలః || 9
 శయానమనఘం రాత్రౌ పితేవాభిపరిష్యజన్ | రశ్మిభిస్సంస్పృశన్ శీతైః చంద్రమా హ్లాదయిష్యతి || 10
 దదౌ చాస్రాణి దివ్యాని యస్మై బ్రహ్మో మహాజసే | దానవేంద్రం హతం దృష్ట్వా తిమిధ్వజసుతం రణే || 11
 స శూరః పురుషవ్యాఘ్రః స్వబాహుబలమాశ్రితః | అసంత్రస్తోఽప్యరణ్యస్థో వేశ్మనీవ నివత్స్యతి || 12
 యస్యేషుపథమాసాద్య వినాశం యాంతి శత్రవః | కథం న పృథివీ తస్య శాసనే స్థాతుమర్హతి || 13
 యా శ్రీశౌర్యం చ రామస్య యా చ కల్యాణసత్త్వతా | నివృత్తారణ్యవాసస్యః క్షిప్రం రాజ్యమవాప్స్యతి || 14
 సూర్యస్యాపి భవేత్సూర్యో హ్యగ్నేరగ్నిః ప్రభోః ప్రభుః | శ్రియః శ్రీశ్చ భవేదగ్ర్యా కీర్తిః కీర్త్యాః క్షమా క్షమా || 15
 దైవతం దైవతానాం చ భూతానాం భూతసత్తమః | తస్య కే హ్యగుణా దేవి! రాష్ట్రే వాఽప్యథవా పురే || 16
 పృథివ్యా సహ వైదేహ్యో శ్రియా చ పురుషర్షభః | క్షిప్రం త్రిసృభిరేతాభిః సహ రామోఽభిషేక్ష్మతి || 17
 దుఃఖజం విసృజన్త్యాసం నిష్క్రామంతముదీక్ష్వ యమ్ | అయోధ్యాయాం జనాస్సర్వే శోకవేగసమాహతాః ||
 కుశచీరధరం దేవం గచ్ఛంతమపరాజితమ్ | సీతేవానుగతా లక్ష్మీః తస్య కిం నామ దుర్లభమ్ || 19
 ధనుర్ద్రహవరో యస్య బాణఖడ్గాస్త్రభృత్ స్వయమ్ | లక్ష్మణో వ్రజతి హ్యగ్రే తస్య కిం నామ దుర్లభమ్ || 20
 నివృత్తవనవాసం తం ద్రష్ట్వాఽసి పునరాగతమ్ | జహి శోకం చ మోహం చ దేవి! సత్యం బ్రవీమి తే || 21
 శిరసా చరణావేతౌ వందమానమనిందితే | పునర్ద్రక్షసి కల్యాణి! పుత్రం చంద్రమివోదితమ్ || 22
 పునః ప్రవిష్టం దృష్ట్వా తమ్ అభిషిక్తం మహాశ్రియమ్ | సముత్సృక్ష్వసి నేత్రాభ్యాం క్షిప్రమానందజం పయః ||
 మా శోకో దేవి! దుఃఖం వా న రామే దృశ్యతేఽశివమ్ |
 క్షిప్రం ద్రక్షసి పుత్రం త్వం ససీతం సహలక్ష్మణమ్ ||
 త్వయా శేషో జనశ్చైవ సమాశ్వాస్యో యదాఽనఘే | కిమిదానీమిదం దేవి కరోషి హృది విక్లబమ్ || 25
 నార్ఘా త్వం శోచితుం దేవి! యస్యాస్తే రాఘవస్సృతః | న హి రామాత్పరో లోకే విద్యతే సత్పథే స్థితః || 26
 అభివాదయమానం తం దృష్ట్వా ససుహృదం సుతమ్ | ముదాఽశ్రు మోక్ష్యసే క్షిప్రం మేఘలేఖేవ వార్షికీ ||
 పుత్రస్తే వరదః క్షిప్రమ్ అయోధ్యాం పునరాగతః | పాణిభ్యాం మృదుపీనాభ్యాం చరణౌ పీడయిష్యతి || 28
 అభివాద్య నమస్యంతం శూరం ససుహృదం సుతమ్ | ముదాఽస్రైః ప్రోక్ష్యసి పునః మేఘరాజిరివాచలమ్ ||

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఆశ్వాసయంతీ వివిధైశ్చ వాక్యైః వాక్యోపచారే కుశలాఽనవద్యా ।
 రామస్య తాం మాతరమేవమక్వా దేవీ సుమిత్రా విరరామ రామా ॥ 30

నిశమ్య తల్లక్ష్మణమాతృవాక్యం రామస్య మాతుర్నరదేవపత్న్యాః ।
 సద్యశ్శరీరే విననాశ శోకః శరద్ధతో మేఘ ఇవాల్పతోయః ॥ 31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కౌసల్యాసాంతవనం నామ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశః సర్గః (45) తమసాతీరగమనమ్

అనురక్తా మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్ । అనుజగ్ముః ప్రయాంతం తం వనవాసాయ మానవాః ॥
 నివర్తితేఽపి చ బలాత్ సుహృద్వర్గే చ రాజని । నైవ తే సంన్యవర్తంత రామస్యానుగతా రథమ్ ॥ 2

అయోధ్యానిలయానాం హి పురుషాణాం మహాయశాః । బభూవ గుణసంపన్నః పూర్ణచంద్ర ఇవ ప్రియః ॥ 3

స యాచ్యమానః కాకుత్స్థః స్వాభిః ప్రకృతిభిస్తదా । కుర్వాణః పితరం సత్యం వనమేవాన్వపద్యత ॥ 4

అవేక్షమాణః సన్నేహం చక్షుషా ప్రపిబన్నివ । ఉవాచ రామః స్నేహేన తాః ప్రజాః స్వాః ప్రజా ఇవ ॥ 5

యా ప్రీతిర్బహుమానశ్చ మయ్యయోధ్యానివాసినామ్ । మత్ప్రియార్థం విశేషేణ భరతే సా నివేశ్యతామ్ ॥ 6

స హి కల్యాణచారిత్రః కైకేయ్యానందవర్ధనః । కరిష్యతి యథావద్వ్యః ప్రియాణి చ హితాని చ ॥ 7

జ్ఞానవృద్ధో వయోబాలో మృదుర్వీర్యగుణాన్వితః । అనురూపస్స వో భర్తా భవిష్యతి భయాపహః ॥ 8

స హి రాజగుణైర్యుక్తో యువరాజః సమీక్షితః । అపి చాపి మయా శిష్టైః కార్యం వో భర్తృశాసనమ్ ॥ 9

స చ తప్యేద్యథా చాసౌ వనవాసం గతే మయి । మహారాజస్తథా కార్యో మమ ప్రియచికిర్షయా ॥ 10

యథా యథా దాశరథిః ధర్మ ఏవాస్థితోఽభవత్ । తథా తథా ప్రకృతయో రామం పతిమకామయన్ ॥ 11

బాష్పేణ పిహితం దీనం రామః సౌమిత్రిణా సహ । చకర్షేవ గుణైర్బద్ధ్యా జనం పురనివాసినమ్ ॥ 12

తే ద్విజాస్త్రివిధం వృద్ధాః జ్ఞానేన వయసౌజసా । వయఃప్రకంపశిరసో దూరాదూచురిదం వచః ॥ 13

వహంతో జవనా రామం భో భో జాత్యాస్తురంగమాః । నివర్తధ్వం న గంతవ్యం హితా భవత భర్తరి ॥ 14

కర్ణవంతి హి భూతాని విశేషేణ తురంగమాః । యూయం తస్మాన్నివర్తధ్వం యాచనాం ప్రతివేదితాః ॥ 15

ధర్మతః స విశుద్ధాత్మా వీరః శుభదృఢవ్రతః । ఉపవాహ్యస్తు వో భర్తా నాపవాహ్యః పురాద్వనమ్ ॥ 16

ఏవమార్తప్రలాపాంస్తాన్ వృద్ధాన్ ప్రలపతో ద్విజాన్ । అవేక్ష్య సహసా రామో రథాదవతతార హ ॥ 17

పద్భ్యామేవ జగామాథ ససీతస్సహ లక్ష్మణః । సన్నికృష్టపదన్యాసో రామో వనపరాయణః ॥ 18

ద్విజాతీంస్తు పదాతీంస్తాన్ రామశ్చారిత్రవత్సలః । న శశాక ఘృణాచక్షుః పరిమోక్షుం రథేన సః ॥ 19

గచ్ఛంతమేవ తం దృష్ట్వా రామం సంభ్రాంతచేతసః । ఊచుః పరమసంతప్తాః రామం వాక్యమిదం ద్విజాః ॥
 బ్రాహ్మణ్యం సర్వమేతత్త్వాం బ్రహ్మణ్యమనుగచ్ఛతి । ద్విజస్కంధాధిరూథాస్తామ్ అగ్నయోఽప్యనుయాంత్యమీ ॥
 వాజపేయసముత్థాని ఛత్రాణ్యేతాని పశ్య నః । పృష్ఠతోఽనుప్రయాతాని మేఘానివ జలాత్యయే ॥ 22

అనవాప్తాతపత్రస్య రశ్మిసంతాపితస్య తే । ఏభిశ్చాయాం కరిష్యామః స్వైశ్చత్రైర్వాజపేయికైః ॥ 23

యా హి నస్సతతం బుద్ధిః వేదమంత్రానుసారిణీ । త్వత్ప్రతే సా కృతా వత్స! వనవాసానుసారిణీ ॥ 24

హృదయేష్వేవ తిష్ఠంతి వేదా యే నః పరం ధనమ్ । వత్స్యంత్యపి గృహేష్వేవ దారాశ్చారిత్రరక్షితాః ॥ 25

స పునర్నిశ్చయః కార్యః త్వద్గతౌ సుకృతా మతిః । త్వయి ధర్మవ్యపేక్షే తు కిం స్యాద్ధర్మమపేక్షితుమ్ ॥ 26

యాచితో నో నివర్తస్య హంసశుక్లశిరోరుహైః । శిరోభిర్నిభృతాచార మహీపతనపాంసులైః ॥ 27

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 46

బహూనాం వితతా యజ్ఞాః ద్విజానాం య ఇహోగతాః । తేషాం సమాప్తిరాయత్తా తవ వత్స! నివర్తనే ॥ 28
 భక్తిమంతి హి భూతాని జంగమాజంగమాని చ । యాచమానేషు రామ! త్వం భక్తిం భక్తేషు దర్శయ ॥ 29
 అనుగంతుమశక్తాస్త్యాం మూలైరుద్ధతవేగినః । ఉన్నతా వాయువేగేన విక్రోశంతీవ పాదపాః ॥ 30
 నిశ్చేష్టాహారసంచారాః వృక్షైకస్థానవిష్టితాః । పక్షిణోఽపి ప్రయాచంతే సర్వభూతానుకంపినమ్ ॥ 31
 ఏవం విక్రోశతాం తేషాం ద్విజాతీనాం నివర్తనే । దదృశే తమసా తత్ర వారయంతీవ రాఘవమ్ ॥ 32
 తతః సుమంత్రోఽపి రథాద్విముచ్య శ్రాంతాన్ హయాన్ సంపరివర్త్య శీఘ్రమ్ ।
 పీతోదకాంస్తోయపరిష్టుతాంగాన్ అచారయద్వై తమసావిదూరే ॥ 33

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే తమసాతీరగమనం నామ పంచచత్వారింశస్సర్గః

అథ షట్చత్వారింశః సర్గః (46) పౌరాన్ విహాయ రామాదీనాం గమనమ్

తతస్తు తమసాతీరం రమ్యమాశ్రిత్య రాఘవః । సీతాముద్వీక్ష్వ సౌమిత్రిమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
 ఇయమద్య నిశాపూర్వా సౌమిత్రే! ప్రహితా వనమ్ । వనవాసస్య భద్రం తే స నోత్కంఠితమర్హసి ॥ 2
 పశ్య శూన్యాన్యరణ్యాని రుదంతీవ సమంతతః । యథానిలయమాయద్భిః నిలీనాని మృగద్విజైః ॥ 3
 అద్యాయోధ్యా తు నగరీ రాజధానీ పితుర్మమ । సస్త్రీపుంసా గతానస్మాన్ శోచిష్యతి న సంశయః ॥ 4
 అనురక్తా హి మనుజాః రాజానం బహుభిర్గుణైః । త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్రు! శత్రుఘ్నభరతౌ తథా ॥ 5
 పితరం చానుశోచామి మాతరం చ యశస్వినీమ్ । అపి వాఽంధౌ భవేతాం తు రుదంతౌ తావభీక్షణశః ॥
 భరతః ఖలు ధర్మాత్మా పితరం మాతరం చ మే । ధర్మార్థకామసహితైః వాక్యైరాశ్వాసయిష్యతి ॥ 7
 భరతస్యాన్యశంసత్వం విచింత్యాహం పునః పునః । నానుశోచామి పితరం మాతరం చాపి లక్ష్మణ ॥ 8
 త్వయా కార్యం నరవ్యాఘ్రు! మామనువ్రజతా కృతమ్ । అన్వేష్టవ్యా హి వైదేహ్యోః రక్షణార్థే సహాయతా ॥ 9
 అద్భిరేవ తు సౌమిత్రే! వత్స్యామ్యద్య నిశామిమామ్ । ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం వన్యేఽపి వివిధే సతి ॥ 10
 ఏవముక్త్వా తు సౌమిత్రిం సుమంత్రమపి రాఘవః । అప్రమత్తస్త్వమశ్వేషు భవ సౌమ్యేత్సువాచ హా ॥ 11
 సోఽశ్వాన్ సుమంత్రస్సంయమ్య సూర్యేఽస్తం సముపాగతే । ప్రభూతయవసాన్ కృత్వా బభూవ ప్రత్యనంతరః ॥
 ఉపాస్య తు శివాం సంధ్యాం దృష్ట్వా రాత్రిముపస్థితామ్ । రామస్య శయనం చక్రే సూతస్సౌమిత్రిణా సహ ॥
 తాం శయ్యాం తమసాతీరే వీక్ష్వ వృక్షదళైః కృతామ్ । రామస్సౌమిత్రిణా సార్థం సభార్యస్సంవివేశ హా ॥ 14
 సభార్యం సంప్రసుప్తం తం భ్రాతరం వీక్ష్వ లక్ష్మణః । కథయామాస సూతాయ రామస్య వివిధాన్ గుణాన్ ॥
 జాగ్రతో హ్యేవ తాం రాత్రిం సౌమిత్రేరుదితో రవిః । సూతస్య తమసాతీరే రామస్య బ్రువతో గుణాన్ ॥ 16
 గోకులాకులతీరాయాః తమసాయా విదూరతః । అవసత్తత్ర తాం రాత్రిం రామః ప్రకృతిభిన్నహా ॥ 17
 ఉత్థాయ చ మహాతేజాః ప్రకృతీస్తా నిశామ్య చ । అబ్రవీద్భ్రాతరం రామో లక్ష్మణం పుణ్యలక్ష్మణమ్ ॥ 18
 అన్మద్వ్యపేక్షాన్ సౌమిత్రే! నిరపేక్షాన్ గృహేష్యపి । వృక్షమూలేషు సంసుప్తాన్ పశ్య లక్ష్మణ సాంప్రతమ్ ॥
 యథైతే నియమం పౌరాః కుర్వంత్యస్మన్నివర్తనే । అపి ప్రాణాన్వృసిష్యంతి న తు త్యక్త్యంతి నిశ్చయమ్ ॥ 20
 యావదేవ తు సంసుప్తాః తావదేవ వయం లఘు । రథమారుహ్య గచ్ఛామః పంథానమకుతోభయమ్ ॥ 21
 అతో భూయోఽపి నేదానీమ్ ఇక్ష్వాకుపురవాసినః । స్వపేయురనురక్తా మాం వృక్షమూలాని సంశ్రితాః ॥ 22
 పౌరా హ్యోత్కృతాద్దుఃఖాత్ విప్రమోచ్యా నృపాత్మజైః । న తు ఖల్వాత్మనా యోజ్యా దుఃఖేన పురవాసినః ॥ 23
 అబ్రవీల్లక్ష్మణో రామం సాక్షాద్ధర్మమివ స్థితమ్ । రోచతే మే తథా ప్రాజ్ఞ! క్షిప్రమారుహ్యతామితి ॥ 24

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ రామోఽబ్రవీచ్ఛీమాన్ సుమంత్రం యుజ్యతాం రథః । గమిష్యామి తతోఽరణ్యం గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో ॥
 సూతస్తతస్సంతస్వరితః స్యందనం తైర్హయోత్తమైః । యోజయిత్వాఽథ రామాయ ప్రాంజలిః ప్రత్యవేదయత్ ॥
 అయం యుక్తో మహాబాహో! రథస్తే రథినాం వర! । త్వమారోహస్వ భద్రం తే ససీతః సహలక్ష్మణః ॥ 27
 తం స్యందనమధిష్ఠాయ రాఘవస్సపరిచ్ఛదః । శ్రీఘ్రగామాకులావర్తాం తమసామతరన్నదీమ్ ॥ 28
 స సంతీర్య మహాబాహుః శ్రీమాన్ శివమకంటకమ్ । ప్రాపద్యత మహామార్గమ్ అభయం భయదర్శినామ్ ॥
 మోహనార్థం తు పౌరాణాం సూతం రామోఽబ్రవీద్వచః । ఉదజ్జుఖః ప్రయాపి త్వం రథమాస్థాయ సారథే॥
 ముహూర్తం త్వరితం గత్వా నివర్తయ రథం పునః । యథా న విద్యుః పౌరా మాం తథా కురు సమాహితః ॥
 రామస్య వచనం శ్రుత్వా తథా చక్రే స సారథిః । ప్రత్యాగమ్య చ రామస్య స్యందనం ప్రత్యవేదయత్ ॥ 32
 తౌ సంప్రయుక్తం తు రథం సమాస్థితౌ తదా ససీతౌ రఘువంశవర్ధనౌ ।
 ప్రచోదయామాస తతస్తురంగమాన్ స సారథిర్యేన పథా తపోవనమ్ ॥ 33
 తతస్సమాస్థాయ రథం మహారథః ససారథిర్దాశరథిర్వనం యయౌ ।
 ఉదజ్జుఖం తం తు రథం చకార సః ప్రయాణమాంగల్యనిమిత్తదర్శనాత్ ॥ 34
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పౌరాన్ విహాయ రామాదీనాం గమనం నామ
 షట్పత్వారింశస్సర్గః

అథ సప్తచత్వారింశః సర్గః (47) పౌరాణాం ప్రత్యాగమనమ్

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పౌరాస్తే రాఘవం వినా । శోకోపహతనిశ్చేష్టాః బభూవుర్హతచేతసః ॥ 1
 శోకజాశ్రుపరిద్యూనాః వీక్షమాణాస్తతస్తతః । ఆలోకమపి రామస్య న పశ్యంతి స్మ దుఃఖితాః ॥ 2
 తే విషాదార్తవదనాః రహితాస్తేన ధీమతా । కృపణాః కరుణా వాచో వదంతి స్మ మనస్వినః ॥ 3
 ధిగస్తు ఖలు నిద్రాం తాం యయాఽపహృతచేతసః । నాద్య పశ్యామహే రామం పృథూరస్మం మహాభుజమ్॥
 కథం నామ మహాబాహుః తథాఽవితథక్రియః । భక్తం జనం పరిత్యజ్య ప్రవాసం రాఘవో గతః ॥ 5
 యో నస్సదా పాలయతి పితా పుత్రానివౌరసాన్ । కథం రఘూణాం స శ్రేష్ఠః త్యక్త్వా నో విపినం గతః ॥ 6
 ఇహైవ నిధనం యామో మహాప్రస్థానమేవ వా । రామేణ రహితానాం హి కిమర్థం జీవితం హి నః ॥ 7
 సంతి శుష్కాణి కాష్ఠాని ప్రభూతాని మహాంతి చ । తైః ప్రజ్వాల్య చితాం సర్వే ప్రవిశామోఽథ పావకమ్ ॥ 8
 కిం వక్ష్యామో మహాబాహుః అనసూయః ప్రియంవదః । నీతస్య రాఘవోఽస్మాభిః ఇతి వక్తుం కథం క్షమమ్॥
 సా నూనం నగరీ దీనా దృష్ట్వాఽస్మాన్ రాఘవం వినా । భవిష్యతి నిరానందా సస్త్రీబాలవయోధికా ॥ 10
 నిర్యాతాస్తేన వీరేణ సహ నిత్యం జితాత్మనా । విహీనాస్తేన చ పునః కథం పశ్యామ తాం పురీమ్ ॥ 11
 ఇతీవ బహుధా వాచో బాహుముద్యమ్య తే జనాః । విలపంతి స్మ దుఃఖార్తాః వివత్సా ఇవ ధేనవః ॥ 12
 తతో మార్గానుసారేణ గత్వా కించిత్ క్షణం పునః । మార్గనాశాద్విషాదేన మహతా సమభిఘ్నతాః ॥ 13
 రథస్య మార్గనాశేన న్యవర్తంత మనస్వినః । కిమిదం కిం కరిష్యామో దైవేనోపహతా ఇతి ॥ 14
 తతో యథాగతేనైవ మార్గేణ క్లాంతచేతసః । అయోధ్యామగమన్ సర్వే పురీం వ్యథితసజ్జనామ్ ॥ 15
 ఆలోక్య నగరీం తాం చ క్షయవ్యాకులమానసాః । అవర్తయంత తేఽశ్రూణి నయనైశ్శోకపీడితైః ॥ 16
 ఏషా రామేణ నగరీ రహితా నాతిశోభతే । ఆపగా గరుడేనేవ హ్రదాదుద్భుతపన్నగా ॥ 17
 చంద్రహీనమివాకాశం తోయహీనమివార్ణవమ్ । అపశ్యన్నహతానందం నగరం తే విచేతసః ॥ 18

తే తాని వేశ్యాని మహాధనాని దుఃఖేన దుఃఖోపహతా విశంతః ।

నైవ ప్రజజ్ఞుః స్వజనం జనం వా నిరీక్షమాణాః ప్రవిసప్తహర్షాః ॥

19

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పౌరాణం ప్రత్యాగమనం నామ సప్తచత్వారింశస్సర్గః

అథ అష్టచత్వారింశః సర్గః (48) శోకమగ్నా అయోధ్యా

- తేషామేవం విషణ్ణానాం పీడితానామతీవ చ । బాష్పవిప్లుతనేత్రాణాం సశోకానాం ముమూర్షయా ॥ 1
- అనుగమ్య నివృత్తానాం రామం నగరవాసినామ్ । ఉద్గతానీవ సత్త్వాని బభూవురమనస్వినామ్ ॥ 2
- స్వం స్వం నిలయమాగమ్య పుత్రదారైః సమావృతాః । అశ్రూణి ముముచుస్సర్వే బాష్పేణ పిపితాననాః ॥ 3
- న చాహృష్వన్ న చామోదన్ వణిజో న ప్రసారయన్ । న చాశోభంత పుణ్యాని నావచన్ గృహమేధినః ॥ 4
- నష్టం దృష్ట్వా నాభ్యనందన్ విపులం వా ధనాగమమ్ । పుత్రం ప్రథమజం లబ్ధ్వా జననీ నాభ్యనందత ॥ 5
- గృహే గృహే రుదంత్యశ్చ భర్తారం గృహమాగతమ్ । వ్యగర్హయంత దుఃఖార్తాః వాగ్భిః స్తోత్రైరివ ద్విపాన్ ॥ 6
- కిం ను తేషాం గృహైః కార్యం కిం దారైః కిం ధనేన వా । పుత్రైర్వా కిం సుఖైర్వాపి యే న పశ్యంతి రాఘవమ్ ॥
- ఏకస్సత్పురుషో లోకే లక్ష్మణస్సహ సీతయా । యోఽనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం రామం పరిచరన్ వనే ॥ 8
- ఆపగాః కృతపుణ్యాస్తాః పద్మిన్యశ్చ సరాంసి చ । యేషు స్నాన్యతి కాకుత్స్థో విగాహ్య సలిలం శుచి ॥ 9
- శోభయిష్యంతి కాకుత్స్థమ్ అటవ్యో రమ్యకాననాః । ఆపగాశ్చ మహానూపాః సానుమంతశ్చ పర్వతాః ॥ 10
- కాననం వాఽపి శైలం వా యం రామోఽధిగమిష్యతి । ప్రియాతిథిమివ ప్రాప్తం నైనం శక్త్యంత్యనర్చితుమ్ ॥
- విచిత్రకుసుమాపీడాః బహుమంజరిధారిణః । రాఘవం దర్శయిష్యంతి నగా భ్రమరశాలినః ॥ 12
- అకాలే చాపి ముఖ్యాని పుష్పాణి చ ఫలాని చ । దర్శయిష్యంత్యనుక్రోశాత్ గిరయో రామమాగతమ్ ॥ 13
- ప్రస్రవిష్యంతి తోయాని విమలాని మహీధరాః । విదర్భయంతో వివిధాన్ భూయశ్చిత్రాంశ్చ నిర్ఝరాన్ ॥
- పాదపాః పర్వతాగ్రేషు రమయిష్యంతి రాఘవమ్ । యత్ర రామో భయం నాత్ర నాస్తి తత్ర పరాభవః ॥ 15
- స హి శూరో మహాబాహుః పుత్రో దశరథస్య చ । పురా భవతి నో దూరాత్ అనుగచ్ఛామ రాఘవమ్ ॥ 16
- పాదచ్ఛాయా సుఖా భర్తుః తాదృశస్య మహాత్మనః । స హి నాథో జనస్యాస్య స గతిస్స పరాయణమ్ ॥ 17
- వయం పరిచరిష్యామః సీతాం యూయం తు రాఘవమ్ । ఇతి పౌరస్త్రియో భర్తాన్ దుఃఖార్తాస్తత్తదబ్రువన్ ॥
- యుష్మాకం రాఘవోఽరణ్యే యోగక్షేమం విధాన్యతి । సీతా నారీజనస్యాస్య యోగక్షేమం కరిష్యతి ॥ 19
- కో న్వనేనాప్రతీతేన సోత్కంఠితజనేన చ । సంప్రీయేతామనోజ్ఞేన వాసేన హృతచేతసా ॥ 20
- కైకేయ్యా యది చేద్రాజ్యం స్యాదధర్మమనాథవత్ । న హి నో జీవితేనార్థః కుతః పుత్రైః కుతో ధనైః ॥ 21
- యయా పుత్రశ్చ భర్తా చ త్యక్తా వైశ్వర్యకారణాత్ । కం సా పరిహరేదన్యం కైకేయా కులపాంసనీ ॥ 22
- కైకేయ్యా న వయం రాజ్యే భృతకా నివసేమ హి । జీవంత్యా జాతు జీవంత్యః పుత్రైరపి శపామహే ॥ 23
- యా పుత్రం పార్థివేంద్రస్య ప్రవాసయతి నిర్భణా । కస్తాం ప్రాప్య సుఖం జీవేత్ అధర్మాం దుష్టచారిణీమ్ ॥
- ఉపద్రుతమిదం సర్వమ్ అనాలంబమనాయకమ్ । కైకేయ్యా హి కృతే సర్వం వినాశముపయాస్యతి ॥ 25
- న హి ప్రవ్రజితే రామే జీవిష్యతి మహీపతిః । మృతే దశరథే వ్యక్తం విలాపస్తదనంతరమ్ ॥ 26
- తే విషం పిబతాఽలోద్య క్షీణపుణ్యాస్సుదుర్గతాః । రాఘవం వాఽనుగచ్ఛద్ధమ్ అశ్రుతిం వాఽపి గచ్ఛత ॥
- మిథ్యాప్రవ్రాజితో రామః ససీతస్సహలక్ష్మణః । భరతే సన్నిసృష్టాః స్మః సౌనికే పశవో యథా ॥ 28
- పూర్ణచంద్రాననః శ్యామో గూఢజత్రురరిందమః । ఆజానుబాహుః పద్మాక్షో రామో లక్ష్మణపూర్వజః ॥ 29

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

పూర్వాభిభాషీ మధురః సత్యవాదీ మహాబలః । సౌమ్యస్వర్వస్య లోకస్య చంద్రవత్ ప్రియదర్శనః ॥ 30
 నూనం పురుషశార్దులో మత్తమాతంగవిక్రమః । శోభయిష్యత్యరణ్యాని విచరన్ స మహారథః ॥ 31
 తాస్తథా విలపంత్యస్తు నగరే నాగరస్త్రియః । చుక్రుశుర్దుఃఖసంతప్తాః మృత్యోరివ భయాగమే ॥ 32
 ఇత్యేవం విలపంతీనాం స్త్రీణాం వేశ్యసు రాఘవమ్ । జగామాంతం దినకరో రజనీ చాభ్యవర్తత ॥ 33
 నష్టజ్వలనసంపాతా ప్రశాంతాధ్యాయసత్కథా । తిమిరేణాభిలిప్తేవ సా తదా నగరీ బభౌ ॥ 34
 ఉపశాంతవణిక్పణ్యా నష్టహర్షా నిరాశ్రయా । అయోధ్యా నగరీ చాసీత్ నష్టతారమివాంబరమ్ ॥ 35
 తథా స్త్రియో రామనిమిత్తమాతురాః యథా సుతే భ్రాతరి వా వివాసితే ।
 విలప్య దీనా రురుదుర్విచేతసః సుతైర్హి తాసామధికో హి సోఽభవత్ ॥ 36
 ప్రశాంతగీతోత్సవనృత్తవాదనా వ్యపాస్తహర్షా పిహితాపణోదయా ।
 తదా హ్యయోధ్యా నగరీ బభూవ సా మహార్ణవః సంక్షపితోదకో యథా ॥ 37

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే శోకమగ్నా అయోధ్యా నామ అష్టచత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకోనపంచాశః సర్గః (49) గోమత్యాదినదీతరణమ్

రామోఽపి రాత్రిశేషేణ తేనైవ మహదంతరమ్ । జగామ పురుషవ్యాఘ్రుః పితురాజ్ఞామనుస్మరన్ ॥ 1
 తథైవ గచ్ఛతస్తస్య వ్యపాయాద్రజనీ శివా । ఉపాస్య స శివాం సంధ్యాం విషయాంతం వ్యగాహత ॥ 2
 గ్రామాన్ వికృష్టసీమాంతాన్ పుష్పితాని వనాని చ । పశ్యన్నతియయౌ శీఘ్రం శనైరివ హయోత్తమైః ॥ 3
 శృణ్వన్ వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినామ్ । (విగర్హతాం చ కైకేయాం క్రూరాం క్రూరేణ కర్మణా) 4
 రాజానం ధిగ్దశరథం కామస్య వశమాస్థితమ్ ॥
 హా నృశంసాఽద్య కైకేయా పాపా పాపానుబంధినీ । తీక్ష్ణేణ సంభిన్నమర్యాదా తీక్ష్ణకర్మణి వర్తతే ॥ 5
 యా పుత్రమీదృశం రాజ్ఞః ప్రవాసయతి ధార్మికమ్ । వనవాసే మహాప్రాజ్ఞం సానుక్రోశం జితేంద్రియమ్ ॥
 కథం నామ మహాభాగా సీతా జనకనందినీ । సదా సుఖేష్యభిరతా దుఃఖాన్యనుభవిష్యతి ॥ 7
 అహో! దశరథో రాజా నిస్సేహః స్వసుతం ప్రియమ్ । ప్రజానామనఘం రామం పరిత్యక్తుమిహేచ్ఛతి ॥ 8
 ఏతా వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినామ్ । శృణ్వన్నతియయౌ వీరః కోసలాన్ కోసలేశ్వరః ॥ 9
 తతో వేదశ్రుతిం నామ శివవారివహాం నదీమ్ । ఉత్తీర్యాభిముఖః ప్రాయాత్ అగస్త్యాధ్యుషితాం దిశమ్ ॥ 10
 గత్వా తు సుచిరం కాలం తతశ్శీతజలాం నదీమ్ । గోమతీం గోయుతానూపామ్ అతరత్ సాగరంగమామ్ ॥
 గోమతీం చాప్యతిక్రమ్య రాఘవః శీఘ్రగైర్హయైః । మయూరహంసాభిరుతాం తతార స్యందికాం నదీమ్ ॥ 12
 స మహీం మనునా రాజ్ఞా దత్తామిక్ష్వాకవే పురా । స్పీతాం రాష్ట్రావృతాం రామో వైదేహీమన్వదర్శయత్ ॥ 13
 సూత ఇత్యేవ చాభాష్య సారథిం తమభీక్షణశః । హంసమత్తస్వరః శ్రీమాన్ ఉవాచ పురుషర్షభః ॥ 14
 కదాఽహం పునరాగమ్య సరయ్యాః పుష్పితే వనే । మృగయాం పర్యటిష్యామి మాత్రా పిత్రా చ సంగతః ॥
 రాజర్షీణాం హి లోకేఽస్మిన్ రత్యర్థం మృగయా వనే । కాలే వృతాం తాం మనుజైః ధన్వినామభికాంక్షితామ్ ॥
 నాత్యర్థమభికాంక్షామి మృగయాం సరయూవనే । రతిర్వైషాఽతులా లోకే రాజర్షిగణసమ్మతా ॥ 17
 స తమధ్వానమైక్ష్వాకః సూతం మధురయా గిరా । తం తమర్థమభిప్రేత్య యయౌ వాక్యముదీరయన్ ॥ 18

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే గోమత్యాదినదీతరణం నామ ఏకోనపంచాశస్సర్గః

అథ పంచాశః సర్గః (50) గంగాతీరే గుహసమాగమః

విశాలాన్ కోసలాన్ రమ్యాన్ యాత్వా లక్ష్మణపూర్వజః|అయోధ్యాభిముఖో ధీమాన్ ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్||
 ఆపృచ్ఛే త్వాం పురిశ్రేష్ఠే కాకుత్స్థపరిపాలితే | దైవతాని చ యాని త్వాం పాలయంత్యావసంతి చ || 2
 నివృత్తవనవాసస్త్వామ్ అన్యణో జగతీపతేః | పునర్ద్రక్ష్యామి మాత్రా చ పిత్రా చ సహ సంగతః || 3
 తతో రుధిరతామ్రాక్షో భుజముద్యమ్య దక్షిణమ్ | అశ్రుపూర్ణముఖో దీనో అబ్రవీజ్ఞానపదం జనమ్ || 4
 అనుక్రోశో దయా చైవ యథార్థం మయి వః కృతః | చిరం దుఃఖస్య పాపీయో గమ్యతామర్థసిద్ధయే || 5
 తేఽభివాద్య మహాత్మానం కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ | విలపంతో నరా ఘోరం వ్యతిష్ఠంత క్వచిత్ క్వచిత్ || 6
 తథా విలపతాం తేషామ్ అత్యప్తానాం చ రాఘవః | అచక్షుర్విషయం ప్రాయాత్ యథాఽర్కః క్షణదాముఖే||
 తతో ధాన్యధనోపేతాన్ దానశీలజనాన్ శివాన్ | అకుతశ్చిద్భయాన్ రమ్యాన్ చైత్యయూపసమావృతాన్ || 8
 ఉద్యానామ్రవణోపేతాన్ సంపన్నసలిలాశయాన్ | తుష్టపుష్టజనాకీర్ణాన్ గోకులాకులసేవితాన్ || 9
 లక్షణీయాన్నరేంద్రాణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితాన్ | రథేన పురుషవ్యాఘ్రుః కోసలానత్యవర్తత || 10
 మధ్యేన ముదితం స్ఫీతం రమ్యోద్యానసమాకులమ్ | రాజ్యం భోగ్యం నరేంద్రాణాం యయౌ ధృతిమతాం వరః ||
 తతస్త్రిపథగాం దివ్యాం శివతోయామశైవలామ్ | దదర్శ రాఘవో గంగాం పుణ్యామృషినిషేవితామ్ || 12
 ఆశ్రమైరవిదూరస్థైః శ్రీమద్భిః సమలంకృతామ్ | కాలేఽప్సరోభిర్హృష్టాభిః సేవితాంభోహ్రదాం శివామ్ || 13
 దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితామ్ | నానాగంధర్వపత్నీభిః సేవితాం సతతం శివామ్ || 14
 దేవాక్రీడశతాకీర్ణాం దేవోద్యానశతాయుతామ్ | దేవార్థమాకాశగమాం విఖ్యాతాం దేవపద్మినీమ్ || 15
 జలాఘాతాట్టహాసోగ్రాం ఫేననిర్మలహాసినీమ్ | క్వచిద్వేణీకృతజలాం క్వచిదావర్తశోభితామ్ || 16
 క్వచిత్ స్తిమితగమ్భీరాం క్వచిద్వేగజలాకులామ్ | క్వచిత్ గంభీరనిర్హోషాం క్వచిద్భైరవనిస్వనామ్ || 17
 దేవసంఘాఘ్రతజలాం నిర్మలోత్పలశోభితామ్ | క్వచిదాభోగపులినాం క్వచిన్నిర్మలవాలుకామ్ || 18
 హంససారససంఘుష్ఠాం చక్రవాకోపకూజితామ్ | సదామదైశ్చ విహగైః అభిసన్నాదితాంతరామ్ || 19
 క్వచిత్తీరరుహైర్హృష్టైః మాలాభిరివ శోభితామ్ | క్వచిత్పుల్లోత్పలచ్చన్నాం క్వచిత్పద్మవనాకులామ్ || 20
 క్వచిత్కుముదషండైశ్చ కుట్మలైరుపశోభితామ్ | నానాపుష్పరజోధ్వస్తాం సమదామివ చ క్వచిత్ || 21
 వ్యపేతమలసంఘాతాం మణినిర్మలదర్శనామ్ | దిశాగజైర్వనగజైః మత్తైశ్చ వరవారణైః || 22
 దేవోపవాహైశ్చ ముహుః సన్నాదితవనాంతరామ్ | ప్రమదామివ యత్నేన భూషితాం భూషణోత్తమైః || 23
 ఫలైః పుష్పైః కిసలయైః వృతాం గుల్మైర్విజైస్తథా | శింశుమారైశ్చ నక్రైశ్చ భుజంగైశ్చ నిషేవితామ్ || 24
 విష్ణుపాదచ్యుతాం దివ్యామ్ అపాపాం పాపనాశినీమ్ | తాం శంకరజటాజూటాత్ భ్రష్టాం సాగరతేజసా ||
 సముద్రమహిషీం గంగాం సారసక్రౌంచనాదితామ్ | ఆససాద మహాబాహుః శృంగిబేరపురం ప్రతి || 26
 తామూర్మికలిలావర్తామ్ అన్వవేక్ష్వ మహారథః | సుమంత్రమబ్రవీత్సుతమ్ ఇహైవాద్య వసామహే || 27
 అవిదూరాదయం నద్యాః బహుపుష్పప్రవాళవాన్ | సుమహానింగుదీవృక్షో వసామోఽత్రైవ సారథే || 28
 ద్రక్ష్యామస్సరితాం శ్రేష్ఠాం సమ్మాన్యసలిలాం శివామ్ | దేవదానవగంధర్వమృగమానుషపక్షిణామ్ || 29
 లక్ష్మణశ్చ సుమంత్రశ్చ బాధమిత్యేవ రాఘవమ్ | ఉక్త్వా తమింగుదీవృక్షం తదోపయయతుర్వయైః || 30
 రామోఽభియాయ తం రమ్యం వృక్షమిక్ష్వాకునందనః | రథాదవాతరత్ తస్మాత్ సభార్యస్సహలక్ష్మణః || 31
 సుమంత్రోఽప్యవతీర్యాస్మాత్ మోచయిత్వా హయోత్తమాన్|వృక్షమూలగతం రామమ్ ఉపతస్థే కృతాంజలిః||
 తత్ర రాజా గుహో నామ రామస్యాఽత్మసమస్సఖా | నిషాదజాత్యో బలవాన్ స్థపతిశ్చేతి విశ్రుతః || 33
 స శ్రుత్వా పురుషవ్యాఘ్రుం రామం విషయమాగతమ్ | వృద్ధైః పరివృతోఽమాత్యైః జ్ఞాతిభిశ్చాభ్యుపాగతః ||

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తతో నిషాదాధిపతిం దృష్ట్వా దూరాదుపస్థితమ్ । సహ సౌమిత్రిణా రామః సమాగచ్ఛద్గుహేన సః ॥ 35

తమార్తస్సంపరిష్వజ్య గుహౌ రాఘవమబ్రవీత్ । యథాఽ యోధ్యా తథేయం తే రామ కిం కరవాణి తే ॥

ఈదృశం హి మహాబాహౌ! కః ప్రాప్స్యత్యతిథిం ప్రియమ్! తతో గుణవదన్నాద్యమ్ ఉపాదాయ పృథగ్విధమ్ ॥

అర్హ్యం చోపాసయత్ క్షిప్రం వాక్యం చేదమువాచ హ । స్వాగతం తే మహాబాహౌ! తవేయమఖిలా మహీ ॥

వయం ప్రేష్యా భవాన్ భర్తా సాధు రాజ్యం ప్రశాధి సః । భక్త్యం భోజ్యం చ పేయం చ లేహ్యం చేద ముపస్థితమ్ ॥

శయనాని చ ముఖ్యాని వాజినాం ఖాదనం చ తే । గుహమేవం బ్రువాణం తు రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥

అర్చితాశ్చైవ హృష్టాశ్చ భవతా సర్వథా వయమ్ । పద్భ్యామభిగమాచ్ఛైవ స్నేహసందర్శనేన చ ।

భుజాభ్యాం సాధుపీనాభ్యాం పీడయన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 41

దిష్ట్వా త్వాం గుహ! పశ్యామి అరోగం సహ బాంధవైః । అపి తే కుశలం రాష్ట్రే మిత్రేషు చ ధనేషు చ ॥ 42

యత్క్షిదం భవతా కించిత్ ప్రీత్యా సముపకల్పితమ్ । సర్వం తదనుజానామి న హి వర్తే ప్రతిగ్రహే ॥ 43

కుశచీరాజినధరం ఫలమూలాశినం చ మామ్ । విద్ధి ప్రణిహితం ధర్మే తాపసం వనగోచరమ్ ॥ 44

అశ్వానాం ఖాదనేనాహమ్ అర్థీ నాన్యేన కేనచిత్ । ఏతావతాఽత్ర భవతా భవిష్యామి సుపూజితః ॥ 45

ఏతే హి దయితా రాజ్ఞః పితృర్దశరథస్య మే । ఏతైస్సువిహితైరశ్వైః భవిష్యామ్యహమర్చితః ॥ 46

అశ్వానాం ప్రతిపానం చ ఖాదనం చైవ సోఽన్వశాత్ । గుహస్తత్రైవ పురుషాన్ త్వరితం దీయతామితి ॥ 47

తతశ్చీరోత్తరాసంగః సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమామ్ । జలమేవాదదే భోజ్యం లక్ష్మణేనాఽహృతం స్వయమ్ ॥

తస్య భూమౌ శయానస్య పాదౌ ప్రక్షాళ్య లక్ష్మణః । సభార్యస్య తతోఽభ్యేత్య తస్థౌ వృక్షముపాశ్రితః ॥ 49

గుహౌఽపి సహ సూతేన సౌమిత్రిమనుభాషయన్ । అన్వజాగ్రతతో రామమ్ అప్రమత్తో ధనుర్ధరః ॥ 50

తథా శయానస్య తతోఽస్య ధీమతో యశస్వినో దాశరథేర్మహాత్మనః ।

అదృష్టదుఃఖస్య సుఖోచితస్య సా తదా వ్యతీయాయ చిరేణ శర్వరీ ॥ 51

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే గంగాతీరే గుహసమాగమౌ నామ పంచాశస్సర్గః

అథ ఏకపంచాశః సర్గః (51) గుహలక్ష్మణసంవాదః

తం జాగ్రతమదంభేన భ్రాతురర్థాయ లక్ష్మణమ్ । గుహస్సంతాపసంతప్తో రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 1

ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా । ప్రత్యాశ్వుసిహి సాధ్వస్యాం రాజపుత్ర! యథాసుఖమ్ ॥ 2

ఉచితోఽయం జనస్సర్వః క్లేశానాం త్వం సుఖోచితః । గుప్తుర్థం జాగరిష్యామః కాకుత్స్థస్య వయం నిశామ్ ॥

న హి రామాత్ ప్రియతమో మమాస్తి భువి కశ్చన । బ్రవీమ్యేతదహం సత్యం సత్యేనైవ చ తే శపే ॥ 4

అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్ సుమహద్యశః । ధర్మావాప్తిం చ విపులామ్ అర్థావాప్తిం చ కేవలామ్ ॥ 5

సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా । రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిః సర్వతో జ్ఞాతిభిస్సహ ॥ 6

న హి మేఽవిదితం కించిత్ వనేఽస్మింశ్చరతః సదా । చతురంగం హ్యాపి బలం సుమహత్ ప్రసహేమహి ॥

లక్ష్మణస్తం తదోవాచ రక్షమాణాస్త్వయాఽనఘ । నాత్ర భీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ 8

కథం దాశరథో భూమౌ శయానే సహ సీతయా । శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధం జీవితం వా సుఖాని వా ॥ 9

యో న దేవాసురైస్సర్వైః శక్యః ప్రసహితుం యుధి । తం పశ్య సుఖసంవిష్టం తృణేషు సహ సీతయా ॥ 10

యో మంత్రతపసా లబ్ధో వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః । ఏకో దశరథస్యేష్టః పుత్రస్సదృశలక్షణః ॥ 11

అస్మిన్ ప్రవ్రాజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి । విధవా మేదిసీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥ 12

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 52

- వినద్య సుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః | నిర్హోషోపరతం చాతో మన్యే రాజనివేశనమ్ || 13
- కౌసల్యా చైవ రాజా చ తద్దైవ జననీ మమ | నాశంసే యది జీవంతి సర్వే తే శర్వరీమిమామ్ || 14
- జీవేదపి హి మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాస్వవేక్షయా | తద్దుఃఖం యత్తు కౌసల్యా వీరసూర్వినశిష్యతి || 15
- అనురక్తజనాకీర్ణా సుఖా లోకప్రియావహా | రాజవ్యసనసంస్మృష్టా సా పురీ వినశిష్యతి || 16
- కథం పుత్రం మహాత్మానం జ్యేష్ఠం ప్రియమపశ్యతః | శరీరం ధారయిష్యంతి ప్రాణా రాజ్ఞో మహాత్మనః || 17
- వినష్టే నృపతౌ పశ్చాత్ కౌసల్యా వినశిష్యతి | అనంతరం చ మాతాఽపి మమ నాశముపైష్యతి || 18
- అతిక్రాంతమతిక్రాంతమ్ అనవాప్య మనోరథమ్ | రాజ్యే రామమనిక్షిప్య పితా మే వినశిష్యతి || 19
- సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్నాలేఽప్యుపస్థితే | ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరిష్యంతి భూమిపమ్ || 20
- రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్తమహాపథామ్ | హర్షప్రాసాదసంపన్నాం గణికావరశోభితామ్ || 21
- రథాశ్వగజసంబాధాం తూర్యనాదవినాదితామ్ | సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులామ్ || 22
- ఆరామోద్యానసంపన్నాం సమాజోత్సవశాలినీమ్ | సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధానీం పితుర్మమ || 23
- అపి జీవేద్ధశరథో వనవాసాత్ పునర్వయమ్ | ప్రత్యాగమ్య మహాత్మానమ్ అపి పశ్యేమ సువ్రతమ్ || 24
- అపి సత్యప్రతిజ్ఞేన సార్థం కుశలినా వయమ్ | నివృత్తే వనవాసేఽస్మిన్ అయోధ్యాం ప్రవిశేమహి || 25
- పరిదేవయమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః | తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వరీ సాఽత్యవర్తత || 26
- తథాహి సత్యం బ్రువతి ప్రజాహితే నరేంద్రపుత్రే గురుసౌహృదాద్గుహః |
- ముమోచ బాష్పం వ్యసనాభిపీడితో జ్వరాతురో నాగ ఇవ వ్యధాతురః || 27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే గుహలక్ష్మణసంవాదో నామ ఏకపంచాశస్సర్గః

అథ ద్విపంచాశః సర్గః (52) గంగాతరణం సుమంత్రవిసర్జనంచ

- ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పృథువక్షా మహాయశాః | ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్ || 1
- భాస్కరోదయాకాలోఽయం గతా భగవతీ నిశా | అసౌ సుకృష్టో విహగః కోకిలస్తాత! కూజతి || 2
- బర్హిణానాం చ నిర్హోషః శ్రూయతాం నదతాం వనే | తరామ జాహ్నవీం సౌమ్య! శీఘ్రగాం సాగరంగమామ్ || 3
- విజ్ఞాయ రామస్య వచః సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః | గుహమామంత్ర్య సూతం చ సోఽతిష్ఠత్ భ్రాతురగ్రతః || 4
- స తు రామస్య వచనం నిశమ్య ప్రతిగృహ్య చ | స్థపతిస్తూర్ణమాహూయ సచివానిదమబ్రవీత్ || 5
- అస్య వాహనసంయుక్తాం కర్ణగ్రాహవతీం శుభామ్ | సుప్రతారాం దృఢాం తీర్థే శీఘ్రం నావముపాహర || 6
- తం నిశమ్య సమాదేశం గుహమాత్యగణో మహాన్ | ఉపోహ్య రుచిరాం నావం గుహాయ ప్రత్యవేదయత్ || 7
- తతస్స ప్రాంజలిర్భూత్వా గుహౌ రాఘవమబ్రవీత్ | ఉపస్థితేఽయం నౌర్దేవ! భూయః కిం కరవాణి తే || 8
- తవామరసుతప్రఖ్య! తర్తుం సాగరగాం నదీమ్ | నౌరియం పురుషవ్యాఘ్రు! తాం త్వమారోహ సువ్రత || 9
- అథోవాచ మహాతేజాః రామో గుహమిదం వచః | కృతకామోఽస్మి భవతా శీఘ్రమారోప్యతామితి || 10
- తతః కలాపాన్ సన్నహ్య ఖడ్గౌ బద్ధ్వా చ ధన్వినౌ | జగ్ముతుర్యేన తౌ గంగాం సీతయా సహ రాఘవౌ || 11
- రామమేవ తు ధర్మజ్ఞమ్ ఉపగమ్య వినీతవత్ | కిమహం కరవాణీతి సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ || 12
- తతోఽబ్రవీద్దాశరథిస్సుమంత్రం స్ఫుశన్ కరేణోత్తమదక్షిణేన |
- సుమంత్ర! శీఘ్రం పునరేవ యాహి రాజ్ఞస్సకాశే భవ చాప్రమత్తః || 13
- నివర్తస్వేత్యువాచైనమ్ ఏతావద్ధి కృతం మమ | రథం విహాయ పద్భ్యాం తు గమిష్యామి మహావనమ్ || 14

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఆత్మానం త్వభ్యనుజ్ఞాతమ్ అవేక్ష్యాత్సర్తస్స సారథిః । సుమంత్రః పురుషవ్యాఘ్రమ్ ఐక్ష్యాకమిదమబ్రవీత్ ॥

15

నాతిక్రాంతమిదం లోకే పురుషేణేహ కేనచిత్ । తవ సభ్రాతృభార్యస్య వాసః ప్రాకృతవద్వనే ॥ 16

స మన్యే బ్రహ్మచర్యేఽస్తి స్వధీతే వా ఫలోదయః । మార్దవార్జవయోర్వా-పి త్వాం చేద్భ్రుసనమాగతమ్ ॥ 17

సహ రాఘవ! వైదేహ్యో భ్రాత్రా చైవ వనే వసన్ । త్వం గతిం ప్రాస్యసే వీర! త్రీన్ లోకాంస్తు జయన్నివ ॥

వయం ఖలు హతా రామ! యే త్వయా ప్పుపవంచితాః కైకేయ్యా వశమేష్యామః పాపాయా దుఃఖభాగినః ॥

ఇతి బ్రువన్నాత్మసమం సుమంత్రస్సారథిస్తదా । దృష్ట్వా దూరగతం రామం దుఃఖార్తో రురుదే చిరమ్ ॥ 20

తతస్తు విగతే బాష్పే సూతం స్ఫుష్టోదకం శుచిమ్ । రామస్తు మధురం వాక్యం పునఃపునరువాచ తమ్ ॥

21

ఇక్ష్యాకూణాం త్వయా తుల్యం సుహృదం నోపలక్షయే । యథా దశరథో రాజా మాం న శోచేత్తథా కురు ॥

శోకోపహతచేతాశ్చ వృద్ధశ్చ జగతీపతిః । కామభారావసన్నశ్చ తస్మాదేతద్భ్రవీమి తే ॥ 23

యద్యదాజ్ఞాపయేత్ కించిత్ స మహాత్మా మహీపతిః । కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం కార్యం తదవికాంక్షయా ॥

ఏతదర్థం హి రాజ్యాని ప్రశాసతి నరేశ్వరాః । యదేషాం సర్వకృత్యేషు మనో న ప్రతిహన్యతే ॥ 25

యద్యథా స మహారాజో నాళీకమధిగచ్ఛతి । న చ తామృతి దుఃఖేన సుమంత్ర కురు తత్తథా ॥ 26

అదృష్టదుఃఖం రాజానం వృద్ధమార్యం జితేంద్రియమ్ । బ్రూయాస్త్వమభివాద్వైవ మమ హేతోరిదం వచః ॥

నైవాహమనుశోచామి లక్ష్మణో న చ మైథిలీ । అయోధ్యాయాశ్చుతాశ్చేతి వనే వత్స్యామహేతి చ ॥ 28

చతుర్దశసు వర్షేషు నివృత్తేషు పునః పునః । లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ద్రక్ష్యసి క్షిప్రమాగతాన్ ॥ 29

ఏవముక్త్వా తు రాజానం మాతరం చ సుమంత్ర! మే । అన్యాశ్చ దేవీసహితాః కైకేయాం చ పునః పునః ॥

ఆరోగ్యం బ్రూహి కౌసల్యామ్ అథ పాదాభివందనమ్ । సీతాయా మమ చాఽర్చ్యస్య వచనాలక్ష్మణస్య చ ॥

31

బ్రూయాశ్చ హి మహారాజం భరతం క్షిప్రమానయ । ఆగతశ్చాపి భరతః స్థాప్యో నృపమతే పదే ॥ 32

భరతం చ పరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభిషిచ్య చ । అస్మత్సంతాపజం దుఃఖం న త్వామభిభవిష్యతి ॥ 33

భరతశ్చాపి వక్తవ్యో యథా రాజని వర్తసే । తథా మాతృషు వర్తేథాః సర్వాస్వేవావిశేషతః ॥ 34

యథా చ తవ కైకేయా సుమిత్రా చ విశేషతః । తదైవ దేవీ కౌసల్యా మమ మాతా విశేషతః ॥ 35

తాతస్య ప్రియకామేన యౌవరాజ్యమవేక్షతా । లోకయోరుభయోశ్చక్యం నిత్యదా సుఖమేధితుమ్ ॥ 36

నివర్తమానో రామేణ సుమంత్రశ్శోకకర్పితః । తత్సర్వం వచనం శ్రుత్వా స్నేహాత్ కాకుత్స్థమబ్రవీత్ ॥ 37

యదహం నోపచారేణ బ్రూయాం స్నేహోదవిక్లబః । భక్తిమానితి తత్తావత్ వాక్యం త్వం క్షంతుమర్హసి ॥ 38

కథం హి త్వద్విహీనోఽహం ప్రతియాస్యామి తాం పురీమ్ । తవ తావద్వియోగేన పుత్రశోకాకులామివ ॥ 39

సరామమపి తావన్మే రథం దృష్ట్వా తదా జనః । వినా రామం రథం దృష్ట్వా విదీర్యేతాపి సా పురీ ॥ 40

దైన్యం హి నగరీ గచ్ఛేత్ దృష్ట్వా శూన్యమిమం రథమ్ । సుతావశేషం స్వం సైన్యం హతవీరమివాఽహవే ॥

దూరేఽపి నివసంతం త్వాం మానసేనాగ్రతః స్థితమ్ । చింతయంతోఽద్య నూనం త్వాం నిరాహారాః కృతాః

ప్రజాః॥

దృష్టం తద్ధి త్వయా రామ! యాదృశం త్వత్ప్రవాసనే । ప్రజానాం సంకులం వృత్తం త్వచ్ఛోకక్లాంతచేతసామ్

॥

ఆర్తనాదో హి యః పౌరైః ముక్తస్త్వద్విప్రవాసనే । సరథం మాం నిశామ్యైవ కుర్యుశ్చతగుణం తతః ॥ 44

అహం కిం చాపి వక్ష్యామి దేవీం తవ సుతో మయా ।నీతోఽసౌ మాతులకులం సంతాపం మా కృథా ఇతి॥
 అసత్యమపి నైవాహం బ్రూయాం వచనమీదృశమ్ । కథమప్రియమేవాహం బ్రూయాం సత్యమిదం వచః ॥
 మమ తావన్నియోగస్థాః త్వద్భంధుజనవాహినః । కథం రథం త్వయా హీనం ప్రవక్ష్యంతి హయోత్తమాః ॥
 తం న శక్యోమ్యహం గంతుమ్అయోధ్యాం త్వద్భతేఽనఘ ।వనవాసానుయానాయ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥
 యది మే యాచమానస్య త్యాగమేవ కరిష్యసి । సరథోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యామి త్వక్తమాత్ర ఇహ త్వయా ॥ 49
 భవిష్యంతి వనే యాని తపోవిఘ్నకరాణి తే । రథేన ప్రతిబాధిష్యే తాని సత్త్వాని రాఘవ! ॥ 50
 త్వత్ప్రతే న మయాఽవాప్తం రథచర్యాకృతం సుఖమ్ ।ఆశంసే త్వత్ప్రతేనాహం వనవాసకృతం సుఖమ్ ॥
 ప్రసీదేచ్ఛామి తేఽరణ్యే భవితుం ప్రత్యనంతరః । ప్రీత్యాఽభిహితమిచ్ఛామి భవ మే ప్రత్యనంతరః ॥ 52
 ఇమే చాపి హయా వీర! యది తే వనవాసినః ।పరిచర్యాం కరిష్యంతి ప్రాప్యంతి పరమాం గతిమ్ ॥ 53
 తవ శుశ్రూషణం మూర్ఖా కరిష్యామి వనే వనన్ । అయోధ్యాం దేవలోకం వా సర్వథా ప్రజహామ్యహమ్ ॥
 న హి శక్యా ప్రవేష్టుం సా మయాఽయోధ్యా త్వయా వినారాజధానీ మహేంద్రస్య యథా దుష్ప్రతకర్మణా॥
 వనవాసే క్షయం ప్రాప్తే మమైష హి మనోరథః । యదనేన రథేనైవ త్వాం వహేయం పురీం పునః ॥ 56
 చతుర్దశ హి వర్షాణి సహితస్య త్వయా వనే । క్షణభూతాని యాస్యంతి శతసంఖ్యాన్యతోఽన్యథా ॥ 57
 భృత్యవత్సల! తిష్ఠంతం భర్తృపుత్రగతే పథి । భక్తం భృత్యం స్థితం స్థిత్యాం త్వం న మాం హాతుమర్హసి ॥58
 ఏవం బహువిధం దీనం యాచమానం పునః పునః । రామో భృత్యానుకంపీ తు సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ ॥
 జానామి పరమాం భక్తిం మయి తే భర్తృవత్సల । శృణు చాపి యదర్థం త్వాం ప్రేషయామి పురీమితః ॥60
 నగరీం త్వాం గతం దృష్ట్వా జననీ మే యవీయసీ । కైకేయా ప్రత్యయం గచ్ఛేత్ ఇతి రామో వనం గతః ॥
 పరితుష్టా హి సా దేవీ వనవాసం గతే మయి । రాజానం నాతిశంకేత 'మిథ్యావాదీ' తి ధార్మికమ్ ॥ 62
 ఏష మే ప్రథమః కల్పో యదంబా మే యవీయసీ ।భరతారక్షితం స్థీతం పుత్రరాజ్యమవాప్నుయాత్ ॥ 63
 మమ ప్రియార్థం రాజుశ్చ సరథస్త్వం పురీం ప్రజ ।సందిష్టశ్చాసి యానర్థాన్ తాంస్తాన్ బ్రూయాస్తథా తథా ॥
 ఇత్యుక్త్వా వచనం సూతం సాంత్యయిత్వా పునః పునః । గుహం వచనమక్షీభో రామో హేతుమదబ్రవీత్ ॥
 నేదానీం గుహ! యోగ్యోఽయం వాసో మే సజనే వనే । అవశ్యం హ్యశ్రమే వాసః కర్తవ్యస్తద్గతో విధిః ॥ 66
 సోఽహం గృహీత్వా నియమం తపస్విజనభూషణమ్ । హితకామః పితుర్భూయః సీతాయా లక్ష్మణస్య చ ॥
 జటాః కృత్వా గమిష్యామి న్యగ్రోధక్షీరమానయ ।తత్ క్షీరం రాజపుత్రాయ గుహః క్షిప్రముపాహరత్ ॥ 68
 లక్ష్మణస్యాత్మనశ్చైవ రామస్తేనాకరోజ్జటాః । దీర్ఘబాహుర్నరవ్యాఘ్రో జటిలత్వమధారయత్ ॥ 69
 తౌ తదా చీరవసనౌ జటామండలధారిణౌ । అశోభేతామృషిసమౌ బ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 70
 తతో వైఖానసం మార్గమ్ ఆస్థితస్సహలక్ష్మణః । ప్రతమాదిష్టవాన్ రామః సఖాయం గుహమబ్రవీత్ ॥ 71
 అప్రమత్తే బలే కోశే దుర్గే జనపదే తథా । భవేథా గుహ! రాజ్యం హి దురారక్ష్మతమం మతమ్ ॥ 72
 తతస్తం సమనుజ్ఞాయ గుహమిక్ష్వాకునందనః । జగామ తూర్ణమవ్యగ్రః సభార్యః సహలక్ష్మణః ॥ 73
 స తు దృష్ట్వా నదీతీరే నావమిక్ష్వాకునందనః । తిఠీర్షుశ్రీఘ్రుగాం గంగామ్ ఇదం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 74
 ఆరోహ త్వం సరవ్యాఘ్ర! స్థితాం నావమిమాం శనైః ।సీతాం చారోపయాఽన్వక్షం పరిగృహ్య మనస్వినీమ్॥
 స బ్రాతుశ్శాసనం శ్రుత్వా సర్వమప్రతికూలయన్ ।ఆరోప్య మైథిలీం పూర్వమ్ ఆరురోహఽత్మవాంస్తతః ॥
 అథాఽరురోహ తేజస్వీ స్వయం లక్ష్మణపూర్వజః । తతో నిషాదాధిపతిః గుహౌ జ్ఞాతీనచోదయత్ ॥ 77
 రాఘవోఽపి మహాతేజాః నావమారుహ్య తాం తతః । బ్రహ్మవత్ క్షత్రవశ్చైవ జజాప హితమాత్మనః ॥ 78

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఆచమ్య చ యథాశాస్త్రం నదీం తాం సహ సీతయా । ప్రాణమత్ ప్రీతిసంహృష్టో లక్ష్మణశ్చామితప్రభః ॥ 79
 అనుజ్ఞాయ సుమంత్రం చ సబలం చైవ తం గుహమ్ । ఆస్థాయ నావం రామస్తు చోదయామాస నావికాన్ ॥
 తతస్తైశ్చోదితా సా నౌః కర్ణధారసమాహితా । శుభస్ఫువేగాభిహతా శీఘ్రం సలిలమత్యగాత్ ॥ 81
 మధ్యం తు సమనుప్రాప్య భాగీరథ్యాస్త్వనిందితా । వైదేహీ ప్రాంజలిర్భుత్వా తాం నదీమిదమబ్రవీత్ ॥ 82
 పుత్రో దశరథస్యాయం మహారాజస్య ధీమతః । నిదేశం పారయిత్వేమం గంగే! త్వదభిరక్షితః ॥ 83
 చతుర్దశ హి వర్షాణి సమగ్రాణ్యుష్య కాననే । భ్రాత్రా సహ మయా చైవ పునః ప్రత్యాగమిష్యతి ॥ 84
 తతస్త్వాం దేవి! సుభగే! క్షేమేణ పునరాగతా । యక్ష్వే ప్రముదితా గంగే! సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ 85
 త్వం హి త్రిపథగా దేవి! బ్రహ్మలోకం సమీక్షసే । భార్యా చోదధిరాజస్య లోకేఽస్మిన్ సంప్రదృశ్యసే ॥ 86
 సా త్వాం దేవి! నమస్యామి ప్రశంసామి చ శోభనే । ప్రాప్తరాజ్యే నరవ్యాఘ్రే శివేన పునరాగతే ॥ 87
 గవాం శతసహస్రాణి వస్త్రాణ్యన్నం చ పేశలమ్ । బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాస్యామి తవ ప్రియచికిర్షయా ॥ 88
 సురాఘటసహస్రేణ మాంసభూతౌదనేన చ । యక్ష్వే త్వాం ప్రయతా దేవి! పురీం పునరుపాగతా ॥ 89
 యాని త్వత్తీరవాసీని దైవతాని వసంతి చ । తాని సర్వాణి యక్ష్వామి తీర్థాన్యాయతనాని చ ॥ 90
 పునరేవ మహాబాహుః మయా భ్రాత్రా చ సంగతః । అయోధ్యాం వనవాసాత్తు ప్రవిశత్వనఘోఽనఘే ॥ 91
 తథా సంభాషమాణా సా సీతా గంగామనిందితా । దక్షిణా దక్షిణం తీరం క్షిప్రమేవాభ్యుపాగమత్ ॥ 92
 తీరం తు సమనుప్రాప్య నావం హిత్వా నరర్షభః । ప్రాతిష్ఠత సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యో చ పరంతపః ॥ 93
 అథాబ్రవీన్మహాబాహుః సుమిత్రానందవర్ధనమ్ । భవ సంరక్షణార్థాయ సజనే విజనేఽపి వా ॥ 94
 అవశ్యం రక్షణం కార్యమ్ అదృష్టే విజనే వనే । అగ్రతో గచ్ఛ సౌమిత్రే! సీతా త్వామనుగచ్ఛతు ॥ 95
 పృష్ఠతోఽహం గమిష్యామి త్వాం చ సీతాం చ పాలయన్ । అన్యోన్యస్యేహ నో రక్షా కర్తవ్యా పురుషర్షభ ॥
 స హి తావదతిక్రాంతా సుకరా కాచన క్రియా । అద్య దుఃఖం తు వైదేహీ వనవాసస్య వేత్స్యతి ॥ 97
 ప్రణష్టజనసంబాధం క్షేత్రారామవివర్జితమ్ । విషమం చ ప్రపాతం చ వనమద్య ప్రవేక్ష్యతి ॥ 98
 శ్రుత్వా రామస్య వచనం ప్రతస్థే లక్ష్మణోఽగ్రతః । అనంతరం చ సీతాయాః రాఘవో రఘునందనః ॥ 99
 గతం తు గంగాఽపరపారమాశు రామం సుమంత్రః ప్రతతం నీరీక్ష్య ।
 అధ్యప్రకర్షాద్వినివృత్తదృష్టిః ముమోచ బాష్పం వ్యథితస్తపస్వీ ॥ 100
 స లోకపాలప్రతిమప్రభావవాన్ తీర్త్వా మహాత్మా వరదో మహానదీమ్ ।
 తతస్సమృద్ధాన్ శుభసస్యమాలినః క్రమేణ వత్సాన్ ముదితానుపాగమత్ ॥ 101
 తౌ తత్ర హత్వా చతురో మహామృగాన్ వరాహమృశ్యం పృషతం మహారురుమ్ ।
 ఆదాయ మేధ్యం త్వరితం బుభుక్షితౌ వాసాయ కాలే యయతుర్వనస్పతిమ్ ॥ 102

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 గంగాతరణం సుమంత్రవిసర్జనం చ నామ ద్విపంచాశస్సర్గః

అథ త్రిపంచాశః సర్గః (53) రామలక్ష్మణసంవాదః

స తం వృక్షం సమాసాద్య సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమామ్ । రామో రమయతాం శ్రేష్ఠః ఇతి హోవాచ లక్ష్మణమ్ ॥
 అద్యేయం ప్రథమా రాత్రిః యాతా జనపదాద్భుహిః । యా సుమంత్రేణ రహితా తాం నోఽత్కంఠితుమర్హసి ॥
 జాగర్తవ్యమతంద్రిభ్యామ్ అద్యప్రభృతి రాత్రిషు । యోగక్షేమౌ హి సీతాయాః వరేతే లక్ష్మణాఽవయోః ॥ 3
 రాత్రిం కథంచిదేవేమాం సౌమిత్రే! వర్తయామహే । ఉపావర్తామహే భూమౌ ఆస్తీర్య స్వయమార్జితైః ॥ 4

స తు సంవిశ్వ మేదిన్యాం మహార్హ శయనోచితః । ఇమాస్సోమిత్రయే రామో వ్యాజహార కథాశ్శుభాః ॥ 5

ద్రువమద్య మహారాజో దుఃఖం స్వపితి లక్ష్మణ । కృతకామా తు కైకేయా తుష్టా భవతుమర్హతి ॥ 6

సా హి దేవీ మహారాజం కైకేయా రాజ్యకారణాత్ । అపి న చ్యావయేత్ ప్రాణాన్ దృష్ట్వా భరతమాగతమ్ ॥

అనాథశ్చ హి వృద్ధశ్చ మయా చైవ వినాకృతః । కిం కరిష్యతి కామాత్మా కైకేయావశమాగతః ॥ 8

ఇదం వ్యసనమాలోక్య రాజ్ఞశ్చ మతివిభ్రమమ్ । కామ ఏవార్థధర్మాభ్యాం గరీయానితి మే మతిః ॥ 9

కో హ్యవిద్వాసపి పుమాన్ ప్రమదాయాః కృతే త్యజేత్ । ఛందానువర్తినం పుత్రం తాతో మామివ లక్ష్మణ ॥

సుఖీ బత! సభార్యశ్చ భరతః కైకేయాసుతః । ముదితాన్ కోసలానేకో యో భోక్ష్వత్యధిరాజవత్ ॥ 11

స హి సర్వస్య రాజ్యస్య ముఖమేకం భవిష్యతి । తాతే చ వయసాఽతీతే మయి చారణ్యమాస్థితే ॥ 12

అర్థధర్మా పరిత్యజ్య యః కామమనువర్తతే । ఏవమాపద్యతే క్షిప్రం రాజా దశరథో యథా ॥ 13

మన్యే దశరథాంతాయ మమ ప్రవ్రాజనాయ చ । కైకేయా సౌమ్య! సంప్రాప్తా రాజ్యాయ భరతస్య చ ॥ 14

అపీదానీం న కైకేయా సౌభాగ్యమదమోహితా । కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ సంప్రబాధేత మత్మతే ॥ 15

మా స్మ మత్కారణాద్దేవీ సుమిత్రా దుఃఖమావసేత్ । అయోధ్యామిత ఏవ త్వం కాల్యే ప్రవిశ లక్ష్మణ ॥ 16

అహమేకో గమిష్యామి సీతయా సహ దండకాన్ । అనాథాయా హి నాథస్త్వం కౌసల్యాయా భవిష్యసి ॥ 17

క్షుద్రకర్మా హి కైకేయా ద్వేష్యమన్యాయమాచరేత్ । పరిదద్యా హి ధర్మజ్ఞే భరతే మమ మాతరమ్ ॥ 18

నూనం జాత్యంతరే కస్మిన్ స్త్రియః పుత్రైర్వియోజితాః । జనన్యా మమ సౌమిత్రే! తస్మాదేతదుపస్థితమ్ ॥ 19

మయా హి చిరపుష్టేన దుఃఖసంవర్ధితేన చ । విప్రాయుజ్యత కౌసల్యా ఫలకాలే ధిగస్తు మామ్ ॥ 20

మా స్మ సీమంతినీ కాచిత్ జనయేత్ పుత్రమిదృశమ్! సౌమిత్రే! యోఽహమంబాయాః దద్మి శోకమనంతకమ్ ॥

మన్యే ప్రీతివిశిష్టా సా మత్తో లక్ష్మణ శారికా । యస్యాస్త్రచూర్చయతే వాక్యం శుకపాదమరేర్లశ ॥ 22

శోచంత్యాశ్చాల్పభాగ్యాయాః న కించిదుపకుర్వతా । పుత్రేణ కిమపుత్రాయాః మయా కార్యమరిందమ ॥ 23

అల్పభాగ్యా హి మే మాతా కౌసల్యా రహితా మయా । శేతే పరమదుఃఖార్తా పతితా శోకసాగరే ॥ 24

ఏకో హ్యహమయోధ్యాం చ పృథివీం చాపి లక్ష్మణ । తరేయమిషుభిః క్రుద్ధో నను వీర్యమకారణమ్ ॥ 25

అధర్మభయభీతశ్చ పరలోకస్య చానఘ । తేన లక్ష్మణ! నాద్యాహమ్ ఆత్మానమభిషేచయే ॥ 26

ఏతదన్యచ్చ కరుణం విలప్య విజనే బహు । అశ్రుపూర్ణముఖో రామో నిశి తూష్ణీముపావిశత్ ॥ 27

విలప్యోపరతం రామం గతార్చిషమివానలమ్ । సముద్రమివ నిర్వేగమ్ ఆశ్వాసయత లక్ష్మణః ॥ 28

ద్రువమద్య పురీ రాజన్ అయోధ్యాఽఽ యుధినాం వర । నిష్ప్రభా త్వయి నిష్కాంతే గతచంద్రేవ శర్వరీ ॥

నైతదౌపయికం రామ! యదిదం పరితప్యసే । విషాదయసి సీతాం చ మాం చైవ పురుషర్షభ ॥ 30

న చ సీతా త్వయా హీనా న చాహమపి రాఘవ । ముహూర్తమపి జీవావో జలాన్మత్స్యావివోద్ధుతౌ ॥ 31

న హి తాతం న శత్రుఘ్నం న సుమిత్రాం పరంతప । ద్రష్టుమిచ్ఛేయమద్యాహం స్వర్గం వాఽపి త్వయా వినా ॥

తతస్తత్ర సుఖాసీనౌ నాతిదూరే నిరీక్ష్వ తామ్ । న్యగ్రోధే సుకృతాం శయ్యాం భేజాతే ధర్మవత్సలౌ ॥ 33

సలక్ష్మణస్యోత్తమపుష్కలం వచో నిశమ్య చైవం వనవాసమాదరాత్ ।

సమాస్సమాస్తా విదధే పరంతపః ప్రపద్య ధర్మం సుచిరాయ రాఘవః ॥ 34

తతస్తు తస్మిన్విజనే వనే తదా మహాబలౌ రాఘవవంశవర్ధనౌ ।

న తౌ భయం సంభ్రమమభ్యుపేయతుః యధైవ సింహౌ గిరిసానుగోచరా ॥ 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామలక్ష్మణసంవాదో నామ త్రిపంచాశస్సర్గః

అథ చతుః పంచాశః సర్గః (54) భరద్వాజాశ్రమగమనమ్

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- తే తు తస్మిన్ మహావృక్షే ఉషిత్వా రజనీం శివామ్ । విమలేఽభ్యుదితే సూర్యే తస్మాద్దేశాత్ ప్రతస్థిరే ॥ 1
- యత్ర భాగీరథీం గంగాం యమునాఽభిప్రవర్తతే । జగ్ముస్తం దేశముద్దిశ్య విగాహ్య సుమహద్వనమ్ ॥ 2
- తే భూమిభాగాన్ వివిధాన్ దేశాంశ్చాపి మనోరమాన్ । అదృష్టపూర్వాన్ పశ్యంతః తత్ర తత్ర యశస్వినః ॥ 3
- యథాక్షేమేణ గచ్ఛన్ సః పశ్యంశ్చ వివిధాన్ ద్రుమాన్ । నివృత్తమాత్రే దివసే రామః సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ 4
- ప్రయాగమభితః పశ్య సౌమిత్రే ధూమమున్నతమ్ । అగ్నేర్భగవతః కేతుం మన్యే సన్నిహితో మునిః ॥ 5
- నూనం ప్రాప్తాః స్మ సంభేదం గంగాయమునయోర్వయమ్ । తథా హి శ్రూయతే శబ్దో వారిణో వారిఘట్టితః ॥ 6
- దారూణి పరిభిన్నాని వనజైరుపజీవిభిః । భరద్వాజాశ్రమే చైతే దృశ్యంతే వివిధా ద్రుమాః ॥ 7
- ధన్వినౌ తౌ సుఖం గత్వా లంబమానే దివాకరే । గంగాయమునయోస్సంధౌ ప్రాపతుర్నిలయం మునేః ॥ 8
- రామస్త్వాశ్రమమాసాద్య త్రాసయన్మృగపక్షిణః । గత్వా ముహూర్తమధ్వానం భరద్వాజముపాగమత్ ॥ 9
- తతస్త్వాశ్రమమాసాద్య మునేర్దర్శనకాంక్షిణౌ । సీతయాఽనుగతౌ వీరౌ దూరాదేవావతస్థతుః ॥ 10
- స ప్రవిశ్య మహాత్మానమ్ ఋషిం శిష్యగణైర్వృతమ్ । సంశ్రితవ్రతమేకాగ్రం తపసా లబ్ధచక్షుషమ్ ॥ 11
- హుతాగ్నిహోత్రం దృష్ట్వైవ మహాభాగం కృతాంజలిః । రామస్సౌమిత్రిణా సార్థం సీతయా చాభ్యువాదయత్ ॥ 12
- న్యవేదయత చాత్మానం తస్మై లక్ష్మణపూర్వజః । పుత్రౌ దశరథస్యావాం భగవాన్ రామలక్ష్మణౌ ॥ 13
- భార్యా మమేయం వైదేహీ కల్యాణీ జనకాత్మజా । మాం చానుయాతా విజనం తపోవనమనిందితా ॥ 14
- పిత్రా ప్రవ్రాజ్యమానం మాం సౌమిత్రిరనుజః ప్రియః । అయమన్వగమద్రాఢాతా వనమేవ దృఢవ్రతః ॥ 15
- పిత్రా నియుక్తా భగవన్ ప్రవేక్ష్యామస్తపోవనమ్ । ధర్మమేవ చరిష్యామః తత్ర మూలఫలాశనాః ॥ 16
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః । ఉపానయత ధర్మాత్మా గామర్హముదకం తతః ॥ 17
- నానావిధానన్నరసాన్ వన్యమూలఫలాశ్రయాన్ । తేభ్యో దదౌ తప్తతపాః వాసం చైవాభ్యకల్పయత్ ॥ 18
- మృగపక్షిభిరాసీనో మునిభిశ్చ సమంతతః । రామమాగతమభ్యర్చ్య స్వాగతేనాహ తం మునిః ॥ 19
- ప్రతిగృహ్య చ తామర్చామ్ ఉపవిష్టం స రాఘవమ్ । భరద్వాజోఽబ్రవీద్వాక్యం ధర్మయుక్తమిదం తదా ॥ 20
- చిరస్య ఖలు కాకుత్స్థ! పశ్యామి త్వామిహాగతమ్ । శ్రుతం తవ మయా చేదం వివాసనమకారణమ్ ॥ 21
- అవకాశో వివిక్తోఽయం మహానద్యోస్సమాగమే । పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ వసత్విహా భవాన్ సుఖమ్ ॥ 22
- ఏవముక్తస్తు వచనం భరద్వాజేన రాఘవః । ప్రత్యువాచ శుభం వాక్యం రామస్సర్వహితే రతః ॥ 23
- భగవన్నిత ఆసన్నః పౌరజానపదో జనః । సుదర్శమిహ మాం ప్రేక్ష్య మన్యేఽహమిమమాశ్రమమ్ ॥ 24
- ఆగమిష్యతి వైదేహీం మాం చాపి ప్రేక్షకో జనః । అనేన కారణేనాహమ్ ఇహ వాసం న రోచయే ॥ 25
- ఏకాంతే పశ్య భగవన్ ఆశ్రమస్థానముత్తమమ్ । రమేత యత్ర వైదేహీ సుఖార్థా జనకాత్మజా ॥ 26
- ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరద్వాజో మహామునిః । రాఘవస్య తతో వాక్యమ్ అర్థగ్రాహకమబ్రవీత్ ॥ 27
- దశక్రోశ ఇతస్తాత! గిరిర్వృత నివత్స్యసి । మహర్షిసేవితః పుణ్యః సర్వతస్సుఖదర్శనః ॥ 28
- గోలంగూలానుచరితో వానరర్షిక్ష నిషేవితః । చిత్రకూట ఇతి ఖ్యాతో గంధమాదనసన్నిభః ॥ 29
- యావతా చిత్రకూటస్య నరః శృంగాణ్యవేక్షతే । కల్యాణాని సమాధత్తే న పాపే కురుతే మనః ॥ 30
- ఋషయస్తత్ర బహవో విహృత్య శరదాం శతమ్ । తపసా దివమారూఢాః కపాలశిరసా సహ ॥ 31
- ప్రవివిక్తమహం మన్యే తం వాసం భవతస్సుఖమ్ । ఇహ వా వనవాసాయ వస రామ! మయా సహ ॥ 32
- స రామం సర్వకామైస్తం భరద్వాజః ప్రియాతిథిమ్ । సభార్యం సహ చ భ్రాత్రా ప్రతిజగ్రాహ ధర్మవీత్ ॥ 33
- తస్య ప్రయాగే రామస్య తం మహర్షిముపేయుషః । ప్రసన్నా రజనీ పుణ్యా చిత్రాః కథయతః కథాః ॥ 34

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 55

- సీతాత్యతీయః కాకుత్స్థః పరిశ్రాంతః సుఖోచితః । భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే తాం రాత్రిమవసత్ సుఖమ్ ॥ 35
- ప్రభాతాయాం రజన్యాం తు భరద్వాజముపాగమత్ । ఉవాచ నరశార్దూలో మునిం జ్వలితతేజసమ్ ॥ 36
- శర్వరీం భగవన్నద్య సత్యశీల! తవాశ్రమే । ఉషితాః స్మేహ వసతిమ్ అనుజానాతు నో భవాన్ ॥ 37
- రాత్ర్యాం తు తస్యాం వ్యుష్టాయాం భరద్వాజోఽబ్రవీదిదమ్ । మధుమూలఫలోపేతం చిత్రకూటం ప్రజేతి హ ॥
- వాసమౌపయికం మన్యే తవ రామ! మహాబల! । నానానగగణోపేతః కిన్నరోరగసేవితః ॥ 39
- మయూరనాదాభిరుతో గజరాజనిషేవితః । గమ్యతాం భవతా శైలః చిత్రకూటస్స విశ్రుతః ॥ 40
- పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ బహుమూలఫలాయుతః । తత్ర కుంజరయూథాని మృగయూథాని చాభితః ॥ 41
- విచరంతి వనాంతేఽస్మిన్ తాని ద్రక్ష్యసి రాఘవ । సరిత్రప్రవణప్రస్థాన్ దరీకందరనిర్ఝరాన్ ।
- చరతస్సీతయా సార్థం నందిష్యతి మనస్తవ ॥ 42
- ప్రహృష్టకోయష్టికకోకిలస్వనైః వినాదితం తం వసుధాధరం శివమ్ ।
- మృగైశ్చ మత్తైర్బహుభిశ్చ కుంజరైః సురమ్యమాసాద్య సమావసాఽశ్రమమ్ ॥ 43
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరద్వాజాశ్రమగమనం నామ చతుః పంచాశస్సర్గః

అథ పంచ పంచాశః సర్గః (55) యమునాతరణమ్

- ఉషిత్యా రజనీం తత్ర రాజపుత్రావరిందమౌ । మహర్షిమభివాద్యాథ జగ్ముతుస్తం గిరిం ప్రతి ॥ 1
- తేషాం చైవ స్వస్త్వయనం మహర్షిస్స చకార హ । ప్రస్థితాంశ్చైవ తాన్ ప్రేక్ష్య పితా పుత్రానివాన్వగాత్ ॥ 2
- తతః ప్రచక్రమే వక్తుం వచనం స మహామునిః । భరద్వాజో మహాతేజాః రామం సత్యపరాక్రమమ్ ॥ 3
- గంగాయమునయోస్సంధిమ్ ఆసాద్య మనుజర్షభౌ । కాళిందీమనుగచ్ఛేతాం నదీం పశ్చాన్ముఖాశ్రితామ్ ॥ 4
- అథాఽసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతసమాపగామ్ । తస్యాస్తీర్థం ప్రచరితం పురాణం ప్రేక్ష్య రాఘవౌ ॥ 5
- తత్ర యూయం ప్లవం కృత్వా తరతాంశుమతీం నదీమ్ । తతో న్యగ్రోధమాసాద్య మహాంతం హరితచ్ఛదమ్ ॥
- వివృద్ధం బహుభిర్బుక్షైః శ్యామం సిద్ధోపసేవితమ్ । తస్మై సీతాఽంజలిం కృత్వా ప్రయుంజీతాశిష్యివాః ॥ 7
- సమాసాద్య తు తం వృక్షం వసేద్వాఽతిక్రమేత వా । క్రోశమాత్రం తతో గత్వా నీలం ద్రక్ష్యథ కాననమ్ ॥ 8
- పలాశబదరీమిశ్రం రమ్యం వంశైశ్చ యామునైః । స పంథాశ్చిత్రకూటస్య గతస్సుబహుశో మయా ॥ 9
- రమ్యో మార్దవయుక్తశ్చ వనదావైర్వివర్ణితః । ఇతి పంథానమావేద్య మహర్షిస్స న్యవర్తత ॥ 10
- అభివాద్య తథేత్సుక్వా రామేణ వినివర్తితః । ఉపావృత్తే మునౌ తస్మిన్ రామౌ లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 11
- కృతపుణ్యాః స్మ సౌమిత్రే! మునిర్యనోఽస్మీన్ సుకంపతే । ఇతి తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ మంత్రయిత్వా మనస్వినౌ ॥
- సీతామేవాగ్రతః కృత్వా కాళిందీం జగ్ముతుర్నదీమ్ । అథాఽసాద్య తు కాళిందీం శీఘ్రస్రోతోవహాం నదీమ్ ॥
- చింతామాపేదిరే సర్వే నదీజల తిత్తీర్షవః । తౌ కాష్ఠసంఘాతమథో చక్రతుస్సుమహాప్లవమ్ ॥ 14
- శుష్కైర్వంశైః సమాస్తీర్ణమ్ ఉశీరైశ్చ సమావృతమ్ । తతో వేతసశాఖాశ్చ జంబూశాఖాశ్చ వీర్యవాన్ ॥ 15
- చకార లక్ష్మణశ్చిత్వా సీతాయాః సుఖమాసనమ్ । తత్ర శ్రియమివాచింత్యాం రామౌ దాశరథిః ప్రియామ్ ॥
- ఈషత్సంలజ్జమానాం తామ్ అధ్యారోపయత ప్లవమ్ । పార్ష్యే చ తత్ర వైదేహ్యః వసనే భూషణాని చ ॥ 17
- ప్లవే కఠినకాజం చ రామశ్చక్రే సహాయుధైః । సీతాం ప్రథమమారోప్య సంఘాటం పరిగృహ్య తౌ ॥ 18
- తతః ప్రతేరతుర్యత్తౌ వీరౌ దశరథాత్మజౌ । కాళిందీమధ్యమాయాతా సీతా త్వేనామవందత ॥ 19
- స్వస్తి దేవి! తరామి త్వాం పారయేన్మే పతిర్వ్రతమ్ । యక్ష్మే త్వాం గోసహస్రేణ సురాఘటశతేన చ ॥ 20

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

స్వస్తి ప్రత్యాగతే రామే పురీమిక్షాకుపాలితామ్ । కాళిందీమథ సీతా తు యాచమానా కృతాంజలిః ॥ 21

తీరమేవాభిసంప్రాప్తా దక్షిణం వరవర్ణినీ । తతః ప్లవేనాంశుమతీం శీఘ్రగామూర్మిమాలినీమ్ ॥ 22

తీరజైర్బహుభిర్బుక్షైః సంతేరుర్యమునాం నదీమ్ । తే తీర్ణాః ప్లవముత్పృజ్య ప్రస్థాయ యమునావనాత్ ॥ 23

శ్యామం న్యగ్రోధమాసేదుః శీతలం హరితచ్ఛదమ్ । న్యగ్రోధం తముపాగమ్య వైదేహీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 24

నమస్తేఽస్తు మహావృక్ష! పారయేన్మే పతిర్వ్రతమ్ । కౌసల్యాం చైవ పశ్యేయం సుమిత్రాం చ యశస్వినీమ్ ॥

ఇతి సీతాఽంజలిం కృత్వా పర్యగచ్ఛద్వనస్పతిమ్ । అవలోక్య తతః సీతామ్ ఆయాచంతీమనిందితామ్ ॥26

దయితాం చ విధేయాం చ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । సీతామాదాయ గచ్ఛ త్వమ్ అగ్రతో భరతాగ్రజ ॥ 27

పుష్పతోఽహం గమిష్యామి సాయుధో ద్విపదాం వర । యద్యత్ ఫలం ప్రార్థయతే పుష్పం వా జనకాత్మజా॥

తత్తత్ ప్రదద్యా వైదేహ్యః యత్రాస్యా రమతే మనః । గచ్ఛతోస్తు తయోర్మధ్యే బభూవ జనకాత్మజా ॥ 29

మతంగయోర్మధ్యగతా శుభా నాగవధూరివ । ఏకైకం పాదపం గుల్మం లతాం వా పుష్పశాలినీమ్ ॥ 30

అదృష్టపూర్వాం పశ్యంతీ రామం పప్రచ్ఛ సాఽ బలారమణీయాన్ బహువిధాన్ పాదపాన్ కుసుమోత్కటాన్॥ 31

సీతావచనసంరబ్ధః ఆనయామాస లక్ష్మణః । విచిత్రవాలుకజలాం హంససారసనాదితామ్ ॥ 32

రేమే జనకరాజస్య తదా ప్రేక్ష్య సుతా నదీమ్ । క్రోశమాత్రం తతో గత్వా భ్రాతరో రామలక్ష్మణౌ ।

బహూన్మేధ్యాన్ మృగాన్ హత్వా చేరతుర్యమునావనే ॥ 33

విహృత్య తే బర్హిణపూగనాదితే శుభే వనే వానరవారణాయుతే ।

సమం నదీవప్రముపేత్య సమ్మతం నివాసమాజగ్మూరదీనదర్శనాః ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే యమునాతరణం నామ పంచ పంచాశస్సర్గః

అథ షట్పంచాశః సర్గః (56) చిత్రకూటదర్శనమ్

అథ రాత్ర్యాం వృతీతాయామ్ అవసుప్తమనంతరమ్ । ప్రబోధయామాస శనైః లక్ష్మణం రఘునందనః ॥ 1

సౌమిత్రే! శృణు వన్యానాం వల్ల వ్యాహరతాం స్వనమ్ । సంప్రతిష్ఠామహే కాలః ప్రస్థానస్య పరంతప ॥ 2

స సుప్తః సమయే భ్రాత్రా లక్ష్మణః ప్రతిబోధితః । జహౌ నిద్రాం చ తంద్రీం చ ప్రసక్తం చ పథి శ్రమమ్ ॥

తత ఉత్థాయ తే సర్వే స్పృష్ట్వా నద్యాశ్శివం జలమ్।పంథానమృషిణాఽఽ దిష్టం చిత్రకూటస్య తం యయుః॥ 4

తతస్సంప్రస్థితః కాలే రామస్సౌమిత్రీణా సహ । సీతాం కమలపత్రాక్షీమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 5

ఆదీప్తానివ వైదేహి! సర్వతః పుష్పితాన్నగాన్ । స్వైః పుష్పైః కింశుకాన్ పశ్య మాలినశ్శిశిరాత్యయే ॥ 6

పశ్య భల్లాతకాన్ పుల్లాన్ నరైరనుపసేవితాన్ । ఫలపత్రైరవనతాన్ నూనం శక్యామి జీవితమ్ ॥ 7

పశ్య ద్రోణప్రమాణాని లంబమానాని లక్ష్మణ । మధూని మధుకారీభిః సంభృతాని నగే నగే ॥ 8

ఏష క్రోశతి నత్యూహః తం శిఖీ ప్రతికూజతి । రమణీయే వనోద్దేశే పుష్పసంస్తరసంకటే ॥ 9

మాతంగయూథానుసృతం పక్షిసంఘానునాదితమ్ । చిత్రకూటమిమం పశ్య ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిమ్ ॥ 10

సమభూమితలే రమ్యే ద్రుమైర్బహుభిరావృతే । పుణ్యే రంస్యామహే తాత! చిత్రకూటస్య కాసనే ॥ 11

తతస్తౌ పాదచారేణ గచ్ఛంతౌ సహ సీతయా । రమ్యమాసేదతుః శైలం చిత్రకూటం మనోరమమ్ ॥ 12

తం తు పర్వతమాసాద్య నానాపక్షిగణాయుతమ్ । బహుమూలఫలం రమ్యం సంపన్నసరసోదకమ్ ।

చిత్రకూటం హి సంపశ్యన్ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 13

మనోజ్ఞోఽయం గిరిః సౌమ్య! నానాద్రుమలతాయుతః । బహుమూలఫలో రమ్యః స్వాజీవః ప్రతిభాతి మే ॥

మునయశ్చ మహాత్మానో వసంత్యస్మిన్ శిలోచ్చయే । అయం వాసో భవేత్తావత్ అత్ర సౌమ్య! రమేమహి ॥
 ఇతి సీతా చ రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః । అభిగమ్యాశ్రమం సర్వే వాల్మీకిమభివాదయన్ ॥ 16
 తాన్ మహర్షిః ప్రముదితః పూజయామాస ధర్మవిత్ । ఆస్యతామితి చోవాచ స్వాగతం తు నివేద్య చ ॥ 17
 తతోఽబ్రవీన్మహాబాహుః లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః । సన్నివేద్య యథాన్యాయమ్ ఆత్మానమృషయే ప్రభుః ॥
 లక్ష్మణాఽనయ దారూణి దృఢాని చ వరాణి చ । కురుష్వాఽవసథం సౌమ్య! వాసే మేఽభిరతం మనః ॥
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్విర్విధాన్ ద్రుమాన్ । ఆజహార తతశ్చక్రే పర్ణశాలామరిందమః ॥ 20
 తాం నిష్ఠితాం బద్ధకటాం దృష్ట్వా రామః సుదర్శనామ్ । శుశ్రూషమాణమేకాగ్రమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥
 ఐణేయం మాంసమాహృత్య శాలాం యక్ష్యామహే వయమ్ । కర్తవ్యం వాస్తుశమనం సౌమిత్రే! చిరజీవిభిః ॥
 మృగం హత్వాఽఽనయ క్షిప్రం లక్ష్మణేహ శుభేక్షణ । కర్తవ్యః శాస్త్రదృష్టో హి విధిర్ధర్మమనుస్మర ॥ 23
 బ్రాతుర్వచనమాజ్ఞాయ లక్ష్మణః పరవీరహా । చకార స యథోక్తం చ తం రామః పునరబ్రవీత్ ॥ 24
 ఐణేయం శ్రవయస్వైతత్ శాలాం యక్ష్యామహే వయమ్ ।
 త్వర సౌమ్య ముహూర్తోఽయం ధ్రువశ్చ దివసోఽప్యయమ్ ॥
 స లక్ష్మణః కృష్ణమృగం హత్వా మేధ్యం ప్రతాపవాన్ । అథ చిక్షేప సౌమిత్రిః సమిద్ధే జాతవేదసి ॥ 26
 తం తు పక్వం సమాజ్ఞాయ నిష్ఠప్తం చిన్నశోణితమ్ । లక్ష్మణః పురుషవ్యాఘ్రమ్ అథ రాఘవమబ్రవీత్ ॥ 27
 అయం కృష్ణస్సమాప్తాంగః శ్రుతః కృష్ణమృగో యథా । దేవతాం దేవసంకాశ ! యజస్వ కుశలో హ్యసి ॥ 28
 రామః స్నాత్వా తు నియతో గుణవాన్ జప్యకోవిదః । సంగ్రహేణాకరోత్సర్వాన్ మంత్రాన్ సత్రావసానికాన్ ॥
 ఇష్ట్వా దేవగణాన్ సర్వాన్ వివేశావసథం శుచిః । బభూవ చ మనోఘోదో రామస్యామితతేజసః ॥ 30
 వైశ్వదేవబలిం కృత్వా రౌద్రం వైష్ణవమేవ చ । వాస్తుసంశమనీయాని మంగళాని ప్రవర్తయన్ ॥ 31
 జపం చ న్యాయతః కృత్వా స్నాత్వా నద్యాం యథావిధి । పాపసంశమనం రామః చకార బలిముత్తమమ్ ॥
 వేదిస్థలవిధానాని చైత్యాన్యాయతనాని చ । ఆశ్రమస్యానురూపాణి స్థాపయామాస రాఘవః ॥ 33
 వన్యైర్జాలైః ఫలైర్జాలైః పక్ష్యైర్జాలైః సైర్యథావిధి । అద్భిర్జాలైశ్చ వేదోక్తైః దర్శైశ్చ ససమిత్కుశైః ॥ 34
 తౌ తర్పయిత్వా భూతాని రాఘవౌ సహ సీతయా । తదా వివిశతుశ్శాలాం సుశుభాం శుభలక్షణామ్ ॥ 35
 తాం వృక్షపర్ణచ్ఛదనాం మనోజ్ఞాం యథాప్రదేశం సుకృతాం నివాతామ్ ।
 వాసాయ సర్వే వివిశుః సమేతాః సభాం యథా దేవగణాస్సుధర్మామ్ ॥ 36
 అనేకనానామృగపక్షిసంకులే విచిత్రపుష్పస్తబకైర్ద్రుమైర్యుతే ।
 వనోత్తమే వ్యాళమృగానునాదితే తదా విజహ్రుస్సుసుఖం జితేంద్రియాః ॥ 37
 సురమ్యమాసాద్య తు చిత్రకూటం నదీం చ తాం మాల్యవతీం సుతీర్థామ్ ।
 ననంద హృష్టో మృగపక్షిజుష్టాం జహౌ చ దుఃఖం పురవిప్రవాసాత్ ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే చిత్రకూటదర్శనం నామ షట్పంచాశస్సర్గః

అథ సప్త పంచాశః సర్గః (57) సుమంత్రస్యాయోధ్యాగమనమ్

కథయిత్వా సుదుఃఖార్తః సుమంత్రేణ చిరం సహ । రామే దక్షిణకూలస్థే జగామ స్వగృహం గుహః ॥ 1
 భరద్వాజాభిగమనం ప్రయాగే చ సహాసనమ్ । ఆగిరేర్గమనం తేషాం తత్రస్థైరుపలక్షితమ్ ॥ 2
 అనుజ్ఞాతః సుమంత్రోఽథ యోజయిత్వా హయోత్తమాన్ అయోధ్యామేవ నగరీం ప్రయయౌ గాఢదుర్మనాః॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

స వనాని సుగంధీని సరితశ్చ సరాంసి చ | పశ్యన్నతియయౌ శీఘ్రం గ్రామాణి నగరాణి చ || 4
 తతః సాయాహ్నాసమయే తృతీయేఽహని సారథిః | అయోధ్యాం సమనువ్రాప్య నిరానందాం దదర్శ హ ||
 స శూన్యామివ నిశ్శబ్దాం దృష్ట్వా పరమదుర్మనాః | సుమంత్రశ్చింతయామాస శోకవేగసమాహతః || 6
 కచ్చిన్న సగజా సాశ్వా సజనా సజనాధిపా | రామసంతాపదుఃఖేన దగ్ధా శోకాగ్నినా పురీ || 7
 ఇతి చింతాపరస్సూతో వాజిభిః శీఘ్రపాతిభిః | నగరద్వారమాసాద్య త్వరితః ప్రవివేశ హ || 8
 సుమంత్రమభియాంతం తం శతశోఽథ సహస్రశః | క్వ రామ ఇతి పృచ్ఛంతః సూతమభ్యద్రవన్నరాః || 9
 తేషాం శశంస గంగాయామ్ అహమాపుచ్ఛ్య రాఘవమ్ | అనుజ్ఞాతో నివృత్తోఽస్మి ధార్మికేణ మహాత్మనా ||
 తే తీర్ణా ఇతి విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖా జనాః | అహో ధిగితి నిశ్వస్య హా! రామేతి చ చుక్రుశుః || 11
 శుశ్రావ చ వచస్తేషాం బృందం బృందం చ తిష్ఠతామ్ | హతాః స్మ ఖలు యే నేహ పశ్యామ ఇతి రాఘవమ్ ||
 దానయజ్ఞవివాహేషు సమాజేషు మహత్సు చ | న ద్రక్ష్యామః పునర్జాతు ధార్మికం రామమంతరా || 13
 కిం సమర్థం జనస్యాస్య కిం ప్రియం కిం సుఖావహమ్ | ఇతి రామేణ నగరం పితృవత్ పరిపాలితమ్ || 14
 వాతాయనగతానాం చ స్త్రీణామన్వంతరాపణమ్ | రామశోకాభితప్తానాం శుశ్రావ పరిదేవనమ్ || 15
 స రాజమార్గమధ్యేన సుమంత్రః పిహితాననః | యత్ర రాజా దశరథః తదేవోపయయౌ గృహమ్ || 16
 సోఽవతీర్య రథాచ్ఛీఘ్రం రాజవేశ్మ ప్రవిశ్య చ | కక్ష్యాస్సప్తాభిచక్రామ మహాజనసమాకులాః || 17
 హర్షైర్విమానైః ప్రాసాదైః అవేక్ష్యాథ సమాగతమ్ | హాహాకారకృతా నార్యో రామాదర్శనకర్మితాః || 18
 ఆయతైర్విమలైర్వేత్తైః అశ్రువేగపరిపుత్రైః | అన్యోఽన్యమభివీక్షంతే అవ్యక్తమార్తతరాః స్త్రియః || 19
 తతో దశరథస్త్రీణాం ప్రాసాదేభ్యస్తతస్తతః | రామశోకాభితప్తానాం మందం శుశ్రావ జల్పితమ్ || 20
 సహ రామేణ నిర్యాతో వినా రామమిహాగతః | సూతః కిన్నామ కౌసల్యాం శోచంతీం ప్రతివక్ష్యతి || 21
 యథా చ మన్యే దుర్జీవమ్ ఏవం న సుకరం ధ్రువమ్ | ఆచ్ఛిద్య పుత్రే నిర్యాతే కౌసల్యా యత్ర జీవతి || 22
 సత్యరూపం తు తద్వాక్యం రాజ్ఞః స్త్రీణాం నిశామయన్ | ప్రదీప్తమివ శోకేన వివేశ సహసా గృహమ్ || 23
 స ప్రవిశ్యాష్టమిం కక్ష్యాం రాజానం దీనమాతురమ్ | పుత్రశోకపరిద్యూనమ్ అపశ్యత్ పాండురే గృహే ||
 అభిగమ్య తమాసీనం నరేంద్రమభివాద్య చ | సుమంత్రో రామవచనం యథోక్తం ప్రత్యవేదయత్ || 25
 స తూష్ణీమేవ తచ్ఛ్రుత్వా రాజా విభ్రాంతచేతనః | మూర్ఛితో న్యపతద్భూమౌ రామశోకాభిపీడితః || 26
 తతోఽంతఃపురమావిధ్ధం మూర్ఛితే పృథివీపతౌ | ఉద్ధృత్య బాహూ చుక్రోశ నృపతౌ పతితే క్షితౌ || 27
 సుమిత్రయా తు సహితా కౌసల్యా పతితం పతిమ్ | ఉత్థాపయామాస తదా వచనం చేదమబ్రవీత్ || 28
 ఇమం తస్య మహాభాగ! దూతం దుష్కరకారిణః | వనవాసాదనువ్రాప్తం కస్మాన్న ప్రతిభాషసే || 29
 అద్యేమమనయం కృత్వా వ్యపత్రపసి రాఘవ | ఉత్తిష్ఠ సుకృతం తేఽస్తు శోకే న స్యాత్సహాయతా || 30
 దేవ! యస్యా భయాద్రామం నానుపృచ్ఛసి సారథిమ్ | నేహ తిష్ఠతి కైకేయా విస్రబ్ధం ప్రతిభాష్యతామ్ || 31
 సా తథోక్త్యా మహారాజం కౌసల్యా శోకలాలసా | ధరణ్యాం నిపపాతాశు బాష్పవిప్లతభాషిణీ || 32
 ఏవం విలపతీం దృష్ట్వా కౌసల్యాం పతితాం భువి | పతిం చావేక్ష్య తాస్సర్వాః సుస్వరం రురుదుః స్త్రియః ||
 తతస్తమంతఃపురనాదముత్థితం సమీక్ష్య వృద్ధాస్తరుణాశ్చ మానవాః |
 స్త్రియశ్చ సర్వా రురుదుః సమంతతః పురం తదాసీత్పునరేవ సంకులమ్ || 34
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సుమంత్రస్యాయోధ్యాగమనం నామ సప్త పంచాశస్సర్గః

అథ అష్ట పంచాశః సర్గః (58) రామసందేశనివేదనమ్

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 58

ప్రత్యాశ్వస్తో యదా రాజా మోహాత్ ప్రత్యాగతం పునః|అథాఽజుహోవ తం సూతం రామవృత్తాంతకారణాత్||
 అథ సూతో మహారాజం కృతాంజలిరుపస్థితః | రామమేవానుశోచంతం దుఃఖశోకసమన్వితమ్ || 2
 వృద్ధం పరమసంతప్తం నవగ్రహమివ ద్విపమ్ | వినిశ్చ్వసంతం ధ్యాయంతమ్ అస్వస్థమివ కుంజరమ్ || 3
 రాజా తు రజసా సూతం ధ్వస్తాంగం సముపస్థితమ్ | అశ్రుపూర్ణముఖం దీనమ్ ఉవాచ పరమార్తవత్ || 4
 క్వ ను వత్స్యతి ధర్మాత్మా వృక్షమూలముపాశ్రితః | సోఽత్యంతసుఖితః సూత! కిమశిష్యతి రాఘవః || 5
 దుఃఖస్యానుచితో దుఃఖం సుమంత్ర! శయనోచితః | భూమిపాలాత్మజో భూమౌ శేతే కథమనాథవత్ || 6
 యం యాంతమనుయాంతి స్మ పదాతిరథకుంజరాః | స వత్స్యతి కథం రామో విజనం వనమాశ్రితః || 7
 వ్యాకైర్మృగైరాచరితం కృష్ణసర్పనిషేవితమ్ | కథం కుమారౌ వైదేహ్యో సార్థం వనముపస్థితౌ || 8
 సుకుమార్యా తపస్విన్యా సుమంత్ర! సహ సీతయా | రాజపుత్రౌ కథం పాదైః అవరుహ్య రథాద్గతౌ || 9
 సిద్ధార్థః ఖలు సూత! త్వం యేన దృష్టౌ మమాత్మజౌ | వనాంతం ప్రవిశంతౌ తౌ అశ్వినావివ మందరమ్ ||
 కిమువాచ వచో రామః కిమువాచ చ లక్ష్మణః | సుమంత్ర! వనమాసాద్య కిమువాచ చ మైథిలీ || 11
 ఆసీతం శయితం భుక్తం సూత! రామస్య కీర్తయ | జీవిష్యామ్యహమేతేన యయాతిరివ సాధుషు || 12
 ఇతి సూతో నరేంద్రేణ చోదితస్సజ్జమానయా | ఉవాచ వాచా రాజానం సభాష్పపరిరబ్ధయా || 13
 అబ్రవీన్మాం మహారాజ! ధర్మమేవానుపాలయన్| అంజలిం రాఘవః కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్య చ || 14
 సూత! మద్వచనాత్తస్య తాతస్య విదితాత్మనః | శిరసా వందనీయస్య వంద్యౌ పాదౌ పునః పునః || 15
 సర్వమంతఃపురం వాచ్యం సూత! మద్వచనాత్త్వయా | ఆరోగ్యమవిశేషేణ యథార్థం చాభివాదనమ్ || 16
 మాతా చ మమ కౌసల్యా కుశలం చాభివాదనమ్ | అప్రమాదం చ వక్తవ్యా బ్రూయాశ్చైనామిదం వచః || 17
 ధర్మనిత్యా యథాకాలమ్ అగ్న్యూగారపరా భవ | దేవి! దేవస్య పాదౌ చ దేవవత్పరిపాలయ || 18
 అభిమానం చ మానం చ త్యక్త్వా వర్తస్వ మాతృషు | అనురాజానమార్యాం చ కైకేయామంబ! కారయ || 19
 కుమారే భరతే వృత్తిః వర్తితవ్యా చ రాజవత్ | అర్థజేష్ఠా హి రాజానో రాజధర్మమనుస్మర || 20
 భరతః కుశలం వాచ్యో వాచ్యో మద్వచనేన చ | సర్వాస్వేవ యథాన్యాయం వృత్తిం వర్తస్వ మాతృషు || 21
 వక్తవ్యశ్చ మహాబాహుః ఇక్ష్వాకుకులనందనః | పితరం యౌవరాజ్యస్థో రాజ్యస్థమనుపాలయ || 22
 అతిక్రాంతవయా రాజా మాస్మైనం వ్యవరోరుధః | కుమారరాజ్యే జీవ త్వం తస్మైవాజ్ఞాప్రవర్తనాత్ || 23
 అబ్రవీచ్ఛాపి మాం భూయో భృశమశ్రూణి వర్తయన్ | మాతేవ మమ మాతా తే ద్రష్టవ్యా పుత్రగర్ధినీ || 24
 ఇత్యేవం మాం మహారాజ! బ్రువన్నేవ మహాయశాః | రామో రాజీవతామ్రాక్షో భృశమశ్రూణ్యవర్తయత్ || 25
 లక్ష్మణస్తు సుసంక్రుద్ధో నిశ్చ్వసన్ వాక్యమబ్రవీత్ | కేనాయమపరాధేన రాజపుత్రో వివాసితః || 26
 రాజ్ఞా తు ఖలు కైకేయ్యాః లఘు త్వాశ్రిత్య శాసనమ్ | కృతం కార్యమకార్యం వా వయం యేనాభిపీడితాః ||
 యది ప్రవ్రాజితో రామో లోభకారణకారితమ్ | వరదాననిమిత్తం వా సర్వథా దుష్కృతం కృతమ్ || 28
 ఇదం తావద్యథాకామమ్ ఈశ్వరస్య కృతే కృతమ్ | రామస్య తు పరిత్యాగే న హేతుముపలక్షయే || 29
 అసమీక్ష్య సమారబ్ధం విరుద్ధం బుద్ధిలాఘవాత్ | జనయిష్యతి సంక్రోశం రాఘవస్య వివాసనమ్ || 30
 అహం తావన్మహారాజే పితృత్వం నోపలక్షయే | బ్రాతా భర్తా చ బంధుశ్చ పితా చ మమ రాఘవః || 31
 సర్వలోకప్రియం త్యక్త్వా సర్వలోకహితే రతమ్ | సర్వలోకోఽనురజ్యేత కథం త్వాఽనేన కర్మణా || 32
 సర్వప్రజాభిరామం హి రామం ప్రవ్రాజ్య ధార్మికమ్ | సర్వలోకం విరుద్ధ్యేమం కథం రాజా భవిష్యసి || 33
 జానకీ తు మహారాజ! నిశ్చ్వసంతీ తపస్వినీ | భూతోపహతచిత్రేవ విష్ణితా విస్మితా స్థితా || 34

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అదృష్టపూర్వవ్యసనా రాజపుత్రీ యశస్వినీ । తేన దుఃఖేన రుదతీ నైవ మాం కించిదబ్రవీత్ ॥ 35
 ఉద్వీక్షమాణా భర్తారం ముఖేన పరిశుష్యతా ।ముమోచ సహసా బాష్పం మాం ప్రయాంతముదీక్ష్వ సా ॥ 36
 తథైవ రామోఽశ్రుముఖః కృతాంజలిః స్థితోఽభవల్లక్ష్మణబాహుపాలితః ।
 తథైవ సీతా రుదతీ తపస్వినీ నిరీక్షతే రాజ రథం తథైవ మామ్ ॥ 37
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామసందేశనివేదనమ్ నామ అష్ట పంచాశస్సర్గః

అథ ఏకోనషష్ఠితమః సర్గః (59) దశరథవిలాపః

(ఇతి బ్రువంతం తం సూతం సుమంత్రం మంత్రినత్తమమ్ |బ్రూహి శేషం పునరితి రాజా వచనమబ్రవీత్ ॥
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుమంత్రో బాష్పవిక్లబః । కథయామాస భూయోఽపి రామసందేశవిస్తరమ్ ॥
 జటాః కృత్వా మహారాజ! చీరవల్కలధారిణౌ । గంగాముతీర్య తౌ వీరౌ ప్రయాగాభిముఖౌ గతౌ ॥
 అగ్రతో లక్ష్మణో యాతః పాలయన్ రఘునందనమ్ । అనంతరం చ సీతాఽథ రాఘవో రఘునందనః ।
 తాంస్తథా గచ్ఛతో దృష్ట్వా నివృత్తోఽస్త్మవశస్తదా ॥)
 మమ త్వస్యా నివృత్తస్య న ప్రావర్తంత వర్తన్తి । ఉష్ణమశ్రు ప్రముంచంతో రామే సంప్రస్థితే వనమ్ ॥ 1
 ఉభాభ్యాం రాజపుత్రాభ్యామ్ అథ కృత్వాఽహమంజలిమ్ । ప్రస్థితో రథమాస్థాయ తద్దుఃఖమపి ధారయన్ ॥
 గుహేన సార్థం తత్రైవ స్థితోఽస్మి దివసాన్ బహూన్ । ఆశయా యది మాం రామః పునశ్చబ్ధాపయేదితి ॥ 3
 విషయే తే మహారాజ! రామవ్యసనకర్మిణాః । అపి వృక్షాః పరిమ్లనాః సపుష్పాంకురకోరకాః ॥ 4
 ఉపతపోదకా నద్యః పల్వలాని సరాంసి చ । పరిశుష్కపలాశాని వనాన్యుపవనాని చ ॥ 5
 న చ సర్పంతి సత్త్వాని వ్యాళా న ప్రచరంతి చ । రామశోకాభిభూతం తత్ నిఘ్నాజమభవద్వనమ్ ॥ 6
 లీనపుష్కరపత్రాశ్చ నరేంద్ర! కలుషోదకాః । సంతప్తవద్యాః పద్మిన్యో లీనమీనవిహంగమాః ॥ 7
 జలజాని చ పుష్పాణి మాల్యాని స్థలజాని చ । నాద్య భాంత్యల్పగంధీని ఫలాని చ యథాపురమ్ ॥ 8
 అత్రోద్యానాని శూన్యాని ప్రలీనవిహగాని చ । న చాభిరామానారామాన్ పశ్యామి మనుజర్షభ ॥ 9
 ప్రవిశంతమయోధ్యాం మాం న కశ్చిదభినందతి । నరా రామమపశ్యంతో నిశ్చ్వసంతి ముహూర్ముహూః ॥ 10
 దేవ! రాజరథం దృష్ట్వా వినా రామమిహోగతమ్ । దుఃఖాదశ్రుముఖస్సర్వో రాజమార్గగతో జనః ॥ 11
 హర్యైర్విమానైః ప్రాసాదైః అవేక్ష్య రథమాగతమ్ । హోహోకారకృతా నార్యో రామాదర్శనకర్మిణాః ॥ 12
 ఆయాతైర్విమలైర్వైత్రైః అశ్రువేగపరిఘ్నైః । అన్యోన్యమభివీక్షంతే అవ్యక్తమార్తతరాః స్త్రియః ॥ 13
 నామిత్రాణాం న మిత్రాణాముదాసీనజనస్య చ । అహమార్తతయా కించిత్ విశేషముపలక్షయే ॥ 14
 అప్రహృష్టమనుష్యా చ దీననాగతురంగమా । ఆర్తస్వరపరిమ్లనా వినిశ్చ్వసితనిస్వనా ॥ 15
 నిరానందా మహారాజ! రామప్రవ్రాజనాతురా । కౌసల్యా పుత్రహీనేవ అయోధ్యా ప్రతిభాతి మా ॥ 16
 సూతస్య వచనం శ్రుత్వా వాచా పరమదీనయా । బాష్పోపహతయా రాజా తం సూతమిదమబ్రవీత్ ॥ 17
 కైకేయ్యా వినియుక్తేన పాపాభిజనభావయా । మయా న మంత్రకుశలైః వృద్ధైస్సహ సమర్థితమ్ ॥ 18
 న సుహృద్భిర్న చామాత్యైః మంత్రయిత్వా న నైగమైః । మయాఽయమర్థస్సమ్మోహాత్ స్త్రీహేతోస్సహసా కృతః॥
 భవితవ్యతయా నూనమ్ ఇదం వా వ్యసనం మహత్ । కులస్యాస్య వినాశాయ ప్రాప్తం సూత! యదృచ్ఛయా॥
 సూత! యద్యస్తి తే కించిత్ మయా తు సుకృతం కృతమ్ ।
 త్వం ప్రాపయాఽశు మాం రామం ప్రాణాస్సంత్యరయంతి మామ్ ॥ 21
 యద్యద్యాపి మమైవాజ్ఞా నివర్తయతు రాఘవమ్ । న శక్త్యామి వినా రామం ముహూర్తమపి జీవితమ్ ॥ 22

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 60

అథవాఽపి మహాబాహుః గతో దూరం భవిష్యతి । మామేవ రథమారోప్య శీఘ్రం రామాయ దర్శయ ॥ 23
 వృత్తదంఘ్రిం మహేష్వాసః క్వాసౌ లక్ష్మణపూర్వజః । యది జీవామి సాధ్యేనం పశ్యేయం సీతయా సహ ॥ 24
 లోహితాక్షం మహాబాహుమ్ ఆముక్తమణికుండలమ్ । రామం యది న పశ్యేయం గమిష్యామి యమక్షయమ్ ॥
 అతో ను కిం దుఃఖతరం యోఽహమిక్ష్యాకునందనమ్ । ఇమామవస్థామాపన్నో నేహ పశ్యామి రాఘవమ్ ॥
 హా రామ! రామానుజ! హా! హా వైదేహి! తపస్విని । న మాం జానీత దుఃఖేన మ్రియమాణమనాథవత్ ॥ 27
 స తేన రాజా దుఃఖేన భృశమర్చితచేతనః । అవగాఢస్సుదుష్పారం శోకసాగరమబ్రవీత్ ॥ 28
 రామశోకమహాభోగః సీతావిరహపారగః । శ్వసితోర్మిమహావర్తో బాష్పఘేనజలావిలః ॥ 29
 బాహువిక్షేపమానాఘో విక్రందితమహాస్వనః । ప్రకీర్ణకేశశైవాలః కైకేయీబడబాముఖః ॥ 30
 మమాశ్రువేగప్రభవః కుబ్జవాక్యమహాగ్రహః । వరవేలో నృశంసాయాః రామప్రవ్రాజనాయతః ॥ 31
 యస్మిన్నత నిమగ్నోఽహం కౌసల్యే! రాఘవం వినా । దుస్తరో జీవతా దేవి! మయాఽయం శోకసాగరః ॥
 అశోభనం యోఽహమిహాద్య రాఘవం దిదృక్షమాణో న లభే సలక్ష్మణమ్ ।
 ఇతీవ రాజా విలపన్మహాయశాః పపాత తూర్ణం శయనే స మూర్ఛితః ॥ 33
 ఇతి విలపతి పార్థివే ప్రణష్టే కరుణతరం ద్విగుణం చ రామహేతోః ।
 వచనమనునిశమ్య తస్య దేవీ భయమగమత్ పునరేవ రామమాతా ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథవిలాపో నామ ఏకోనషష్ఠితమస్కర్గః

అథ షష్ఠితమః సర్గః (60) సుమంత్రకృతకౌసల్యాసాంతస్వనమ్

తతో భూతోపస్పృష్టేవ వేపమానా పునః పునః । ధరణ్యాం గతసత్త్వేవ కౌసల్యా సూతమబ్రవీత్ ॥ 1
 నయ మాం యత్ర కాకుత్స్థః సీతా యత్ర చ లక్ష్మణః । తాన్వినా క్షణమప్యత్ర జీవితం నోత్సహే హ్యహమ్ ॥
 నివర్తయ రథం శీఘ్రం దండకాన్నయ మామపి । అథ తాన్ నానుగచ్ఛామి గమిష్యామి యమక్షయమ్ ॥ 3
 బాష్పవేగోపహతయా స వాచా సజ్జమానయా । ఇదమాశ్వాసయన్ దేవీం సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥ 4
 త్యజ శోకం చ మోహం చ సంభ్రమం దుఃఖజం తథా । వ్యవధూయ చ సంతాపం వనే వత్స్యతి రాఘవః ॥
 లక్ష్మణశ్చాపి రామస్య పాదౌ పరిచరన్ వనే । ఆరాధయతి ధర్మజ్ఞః పరలోకం జితేంద్రియః ॥ 6
 విజనేఽపి వనే సీతా వాసం ప్రాప్య గృహేష్వివ । విస్రంభం లభతేఽభీతా రామే సంన్యస్తమానసా ॥ 7
 నాస్యా దైన్యం కృతం కించిత్ సుసూక్ష్మమపి లక్ష్మణే । ఉచితేవ ప్రవాసానాం వైదేహీ ప్రతిభాతి మా ॥ 8
 నగరోపవనం గత్వా యథా స్మ రమతే పురా । తథైవ రమతే సీతా నిర్జనేషు వనేష్వపి ॥ 9
 బాలేవ రమతే సీతా బాలచంద్రనిభాననా । రామా రామే హ్యధీనాత్మా విజనేఽపి వనే సతీ ॥ 10
 తద్గతం హృదయం హ్యస్యాః తదధీనం చ జీవితమ్ । అయోధ్యాఽపి భవేత్తస్యాః రామహీనా తథా వసమ్ ॥
 పథి పృచ్ఛతి వైదేహీ గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ । గతిం దృష్ట్వా నదీనాం చ పాదపాన్ వివిధానపి ॥ 12
 రామం వా లక్ష్మణం వాఽపి పృష్ట్వా జానాతి జానకీ । అయోధ్యాక్రోశమాత్రే తు విహారమివ సంశ్రితా ॥ 13
 ఇదమేవ స్మరామ్యస్యాః సహసైవోపజల్పితమ్ । కైకేయీసంశ్రితం వాక్యం నేదానీం ప్రతిభాతి మా ॥ 14
 ధ్వంసయిత్వా తు తద్వాక్యం ప్రమాదాత్ పర్యుపస్థితమ్ । హ్లోదనం వచనం సూతో దేవ్యా మధురమబ్రవీత్ ॥
 అధ్వనా వాతవేగేన సంభ్రమేణాఽతపేన చ । న విగచ్ఛతి వైదేహ్యః చంద్రాంశుసదృశీ ప్రభా ॥ 16
 సదృశం శతపత్రస్య పూర్ణచంద్రోపమప్రభమ్ । వదనం తద్వదాన్యాయాః వైదేహ్యో న వికంపతే ॥ 17

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అలక్తరసరక్తాభౌ అలక్తరసవర్జితౌ । అద్యాపి చరణౌ తస్యాః పద్మకోశసమప్రభౌ ॥ 18

నూపురోద్ముష్టహేలేవ ఖేలం గచ్ఛతి భామినీ । ఇదానీమపి వైదేహీ తద్రాగాన్వస్తభూషణా ॥ 19

గజం వా వీక్ష్వ సింహం వా వ్యాఘ్రం వా వనమాశ్రితానాహారయతి సంత్రాసం బాహూ రామస్య సంశ్రితా॥

న శోచ్యాస్తేన చాత్మానః శోచ్యో నాపి జనాధిపః । ఇదం హి చరితం లోకే ప్రతిష్ఠాస్యతి శాశ్వతమ్ ॥ 21

విధూయ శోకం పరిహృష్టమానసాః మహర్షియాతే పథి సువ్యవస్థితాః ।

వనే రతా వన్యఫలాశనాః పితుః శుభాం ప్రతిజ్ఞాం పరిపాలయంతి తే ॥ 22

తథాపి సూతేన సుయుక్తవాదినా నివార్యమాణా సుతశోకకర్పితా ।

న చైవ దేవీ విరరామ కూజితాత్ ప్రియేతి పుత్రేతి చ రాఘవేతి చ ॥ 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సుమంత్రకృతకౌసల్యాసాంత్వనం నామ షష్ఠితమస్తర్గః

అథ ఏక షష్ఠితమః స్తర్గః (61) కౌసల్యాకృతా దశరథనిందా

వనం గతే ధర్మపరే రామే రమయతాం వరే । కౌసల్యా రుదతీ స్వార్తా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ 1

యద్యపి త్రిషు లోకేషు ప్రథితం తే మహద్యశః । సానుక్రోశో వధాన్యశ్చ ప్రియవాదీ చ రాఘవః ॥ 2

కథం నరవరశ్రేష్ఠ! పుత్రౌ తౌ సహ సీతయా । దుఃఖితౌ సుఖసంవృద్ధౌ వనే దుఃఖం సహిష్యతః ॥ 3

సా నూనం తరుణీ శ్యామా సుకుమారీ సుఖోచితా । కథముష్ణం చ శీతం చ మైథిలీ ప్రసహిష్యతే ॥ 4

భుక్త్వాఽశనం విశాలాక్షీ సూపదంశాన్వితం శుభమ్ ।వన్యం నైవారమాహారం కథం సీతోపభోక్ష్వతే ॥ 5

గీతవాదిత్రనిర్ఘోషం శ్రుత్వా శుభమనిందితా । కథం క్రవ్యాదసింహానాం శబ్దం శ్రోష్యత్యశోభనమ్ ॥ 6

మహేంద్రధ్వజసంకాశః క్వ ను శేతే మహాభుజః । భుజం పరిఘసంకాశమ్ ఉపధాయ మహాబలః ॥ 7

పద్మవర్ణం సుకేశాంతం పద్మనిశ్వాసముత్తమమ్ । కదా ద్రక్ష్యామి రామస్య వదనం పుష్కరేక్షణమ్ ॥ 8

వజ్రసారమయం నూనం హృదయం మే న సంశయః । అపశ్యంత్యా న తం యద్వై ఫలతీదం సహస్రధా ।

యత్త్వయాఽకరుణం కర్మ వ్యపోహ్య మమ బాంధవాః । నిరస్తాః పరిధావంతి సుఖార్ఘాః కృపణా వనే ॥ 10

యది పంచదశే వర్షే రాఘవః పునరేష్యతి । జహ్యోద్రాజ్యం చ కోశం చ భరతే నోపభుజ్యతే ॥ 11

భోజయంతి కిల శ్రాద్ధే కేచిత్స్వినేవ బాంధవాన్ । తతః పశ్చాత్సమీక్షంతే కృతకార్యా ద్విజర్షభాన్ ॥ 12

తత్ర యే గుణవంతశ్చ విద్వాంసశ్చ ద్విజాతయః । న పశ్చాత్తేఽభిమన్యంతే సుధామపి సురోపమాః ॥ 13

బ్రాహ్మణేష్యపి తృప్తేషు పశ్చాద్భోక్తుం ద్విజర్షభాః ।నాభ్యుపైతుమలం ప్రాజ్ఞాః శృంగచ్ఛేదమివర్షభాః ॥ 14

ఏవం కనీయసా బ్రాత్రా భుక్తం రాజ్యం విశాంపతే ।బ్రాతా జ్యేష్ఠో పరిష్ఠశ్చ కిమర్థం నావమంస్యతే ॥ 15

న పరేణాఽహృతం భక్ష్టం వ్యాఘ్రః ఖాదితుమిచ్ఛతి । ఏవమేవ నరవ్యాఘ్రః పరలీఢం న మన్యతే ॥ 16

హవిరాజ్యం పురోడాశః కుశా యూపాశ్చ ఖాదిరాః । నైతాని యాతయామాని కుర్వంతి పునరధ్వరే ॥ 17

తథా హ్యేతమిదం రాజ్యం హృతసారాం సురామివ । నాభిమంతుమలం రామో నష్టసోమమివాధ్వరమ్ ॥

(న చేమాం ధర్షణాం రామః సంగచ్ఛేదత్యమర్షణః । దారయేన్మందరమపి స హి క్రుద్ధశ్శితేశ్వరైః ॥

త్వాం తు నోత్సహతే హంతుం మహాత్మా పితృగౌరవాత్ । న సోమార్కగ్రహగణం నభస్తారావిచిత్రితమ్ ॥

పాతయేద్యో దివం క్రుద్ధః స త్వాం న వ్యతివర్తతే । ప్రక్షోభయేద్వారయేద్వా మహీం శైలశతాచితామ్ ॥)

నైవంవిధమసత్కారం రాఘవో మర్షయిష్యతి । బలవానివ శార్దూలో వాలధేరవమర్శనమ్ ॥ 19

నైతస్య సహితా లోకాః భయం కుర్వ్యర్మహామృధే । అధర్మం త్విహ ధర్మాత్మా లోకం ధర్మేణ యోజయేత్ ॥

నన్వసౌ కాంచనైర్బాణైః మహావీర్యో మహాభుజః । యుగాంత ఇవ భూతాని సాగరానపి నిర్దహేత్ ॥ 21

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 62

సతాద్యశస్సింహబలో వృషభాక్షో నరర్షభః । స్వయమేవ హతః పిత్రా జలజేనాఽత్మజో యథా ॥ 22
 ద్విజాతిచరితో ధర్మః శాస్త్రదృష్టః సనాతనః । యది తే ధర్మనిరతే త్వయా పుత్రే వివాసితే ॥ 23
 గతిరేకా పతిర్నార్యాః ద్వితీయా గతిరాత్మజః । తృతీయా జ్ఞాతయో రాజన్ చతుర్థీ నేహ విద్యతే ॥ 24
 తత్ర త్వం చైవ మే నాస్తి రామశ్చ వనమాశ్రితః । న వనం గంతుమిచ్ఛామి సర్వథా నిహతా త్వయా ॥ 25
 హతం త్వయా రాజ్యమిదం సరాష్ట్రం హతస్తథాఽత్మా సహ మంత్రిభిశ్చ ।
 హతా సపుత్రాఽస్మి హతాశ్చ పౌరాః సుతశ్చ భార్యా చ తవ ప్రహృష్టా ॥ 26
 ఇమాం గిరం దారుణశబ్దసంశ్రితాం నిశమ్య రాజాఽపి ముమోహ దుఃఖితః ।
 తతస్సశోకం ప్రవివేశ పార్థివః స్వదుష్ప్రతం చాపి పునస్తదా స్మరన్ ॥ 27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కౌసల్యాకృతా దశరథనిందా నామ ఏక షష్ఠితమస్కర్గః

అథ ద్వి షష్ఠితమః సర్గః (62) కౌసల్యాకృతం దశరథసాంత్యనమ్

ఏవం తు క్రుద్ధయా రాజా రామమాత్రా సశోకయా । శ్రావితః పరుషం వాక్యం చింతయామాస దుఃఖితః ॥
 చింతయిత్వా స చ నృపో ముమోహ వ్యాకులేంద్రియః । అథ దీర్ఘేణ కాలేన సంజ్ఞామాప పరంతపః ॥ 2
 స సంజ్ఞాముపలభ్యైవ దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్చ్వసన్ । కౌసల్యాం పార్శ్వతో దృష్ట్వా పునశ్చింతాముపాగమత్ ॥ 3
 తస్య చింతయమానస్య ప్రత్యభాత్కర్మ దుష్ప్రతమ్ । యదనేన కృతం పూర్వమ్ అజ్ఞానాచ్ఛబ్దవేధినా ॥ 4
 అమనాస్తేన శోకేన రామశోకేన చ ప్రభుః । ద్వాభ్యామపి మహారాజః శోకాభ్యామన్వతప్యత ॥ 5
 దహ్యమానస్స శోకాభ్యాం కౌసల్యామాహ భూపతిః । వేపమానోఽంజలిం కృత్వా ప్రసాదార్థమవాఙ్ముఖః ॥ 6
 ప్రసాదయే త్వాం కౌసల్యే రచితోఽయం మయాఽంజలిః । వత్సలా చాన్యశంసా చ త్వం హి నిత్యం పరేష్యసి॥
 భర్తా తు ఖలు నారీణాం గుణవాన్నిర్గుణోఽపి వా । ధర్మం విమృశమానానాం ప్రత్యక్షం దేవి! దైవతమ్ ॥ 8
 సా త్వం ధర్మపరా నిత్యం దృష్టలోకపరావరా । నార్హసే విప్రియం వక్తుం దుఃఖితాఽపి సుదుఃఖితమ్ ॥ 9
 తద్వాక్యం కరుణం రాజ్ఞః శ్రుత్వా దీనస్య భాషితమ్ । కౌసల్యా వ్యసృజద్బాష్పం ప్రణాశీవ నవోదకమ్ ॥ 10
 సా మూర్ఛి బద్ధ్వా రుదతీ రాజ్ఞః పద్మమివాంజలిమ్ । సంభ్రమాదబ్రవీత్ త్రస్తా త్వరమాణాక్షరం వచః ॥ 11
 ప్రసీద శిరసా యాచే భూమౌ నిపతితాఽస్మి తేయాచితాఽస్మి హతా దేవ! హంతవ్యా-హం న హి త్వయా॥
 నైషా హి సా స్త్రీ భవతి శ్లాఘనీయేన ధీమతా । ఉభయోర్లోకయోర్వీర! పత్యా యా సంప్రసాద్యతే ॥ 13
 జానామి ధర్మం ధర్మజ్ఞ! త్వాం జానే సత్యవాదినమ్ । పుత్రశోకార్తయా తత్తు మయా కిమపి భాషితమ్ ॥ 14
 శోకో నాశయతే ధైర్యం శోకో నాశయతే శ్రుతమ్ । శోకో నాశయతే సర్వం నాస్తి శోకసమో రిపుః ॥ 15
 శక్య ఆపతితస్సోధుం ప్రహారో రిపుహస్తతః । సోధుమాపతితః శోకః సుసూక్ష్మోఽపి న శక్యతే ॥ 16
 (ధర్మజ్ఞాశ్చుతిమంతోఽపి చిన్నధర్మార్థసంశయాః । యతయో వీర ముహ్యంతి శోకసమ్మూఢ చేతనః ॥)
 వనవాసాయ రామస్య పంచరాత్రోఽద్య గణ్యతే ।యః శోకహతహర్షాయాః పంచవర్షోపమో మమ ॥ 17
 తం హి చింతయమానాయాః శోకోఽయం హృది వర్ధతే । నదీనామివ వేగేన సముద్రసలిలం మహత్ ॥18
 ఏవం హి కథయంత్యాస్తు కౌసల్యాయాశ్శుభం వచః । మందరశ్మిరభూత్సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత ॥ 19
 తథా ప్రసాదితో వాక్యైః దేవ్యా కౌసల్యయా నృపః । శోకేన చ సమాక్రాంతో నిద్రాయా వశమేయివాన్ ॥ 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కౌసల్యాకృతం దశరథసాంత్యనం నామ ద్వి షష్ఠితమస్కర్గః

అథ త్రి షష్ఠితమః సర్గః (63) దశరథేన పూర్వకృత బాలవధ కథనమ్

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- ప్రతిబుద్ధో ముహూర్తేన శోకోపహతచేతనః । అథ రాజా దశరథః స చింతామభ్యపద్యత ॥ 1
- రామలక్ష్మణయోశ్చైవ వివాసాద్వాసవోపమమ్ । ఆవివేశోపసర్గస్తం తమః సూర్యమివాఽసురమ్ ॥ 2
- సభార్యే నిర్గతే రామే కౌసల్యాం కోసలేశ్వరః । వివక్షురసితాపాంగాం స్మృత్వా దుష్ప్రతమాత్మనః ॥ 3
- స రాజా రజనీం షష్ఠీం రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్ । అర్ధరాత్రే దశరథః సంస్మరన్ దుష్ప్రతం కృతమ్ ॥ 4
- స రాజా పుత్రశోకార్తః స్మృత్వా దుష్ప్రతమాత్మనః । కౌసల్యాం పుత్రశోకార్తామ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 5
- యదాచరతి కళ్యాణి! శుభం వా యది వాఽశుభమ్ । తదేవ లభతే భద్రే! కర్తా కర్మజమాత్మనః ॥ 6
- గురులాఘవమర్థానామ్ ఆరంభే కర్మణాం ఫలమ్ । దోషం వా యో న జానాతి స బాల ఇతి హోచ్యతే ॥ 7
- కశ్చిదామ్రవణం చిత్వా పలాశాంశ్చ నిషించతి । పుష్పం దృష్ట్వా ఫలే గృధ్నుః స శోచతి ఫలాగమే ॥ 8
- అవిజ్ఞాయ ఫలం యో హి కర్మత్వేవానుధావతి । స శోచేత్ ఫలవేశాయాం యథా కింశుకసేచకః ॥ 9
- సోఽహమామ్రవణం చిత్వా పలాశాంశ్చ న్యషేచయమ్ । రామం ఫలాగమే త్యక్త్వా పశ్చాచ్ఛోచామి దుర్మతిః ॥ 10
- లబ్ధశబ్దేన కౌసల్యే! కుమారేణ ధనుష్కృతా । కుమారః శబ్దవేధీతి మయా పాపమిదం కృతమ్ ॥ 11
- తదిదం మేఽనుసంప్రాప్తం దేవి! దుఃఖం స్వయంకృతమ్ । సమ్మోహోదిహ బాలేన యథా స్యాద్భుక్షితం విషమ్ ॥ 12
- యథాఽన్యః పురుషః కశ్చిత్ పలాశైర్మోహితో భవేత్ । ఏవం మమాప్యవిజ్ఞాతం శబ్దవేద్యమయం ఫలమ్ ॥ 13
- దేవ్యనూథా త్వమభవో యువరాజో భవామ్యహమ్ । తతః ప్రావృడనుప్రాప్తా మదకామవివర్ధనీ ॥ 14
- ఉపాస్య హి రసాన్ భౌమాన్ తప్త్వా చ జగదంశుభిః । పరేతాచరితాం భీమాం రవిరావిశతే దిశమ్ ॥ 15
- ఉష్ణమంతర్దధే సద్యః స్నిగ్ధా దదృశిరే ఘనాః । తతో జహృషిరే సర్వే భేకసారంగబర్హిణః ॥ 16
- క్లిన్నపక్షోత్తరాః స్నితాః కృచ్ఛాద్దివ పతత్రిణః । వృష్టివాతావధూతాగ్రాన్ పాదపానభీపేదిరే ॥ 17
- పతితేనాంభసా చ్చన్నః పతమానేన చాసకృత్ । అబభౌ మత్తసారంగః తోయరాశిరివాచలః ॥ 18
- పాండురారుణవర్ణాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి । సుస్రువుర్గిరిధాతుభ్యః సభస్మాని భుజంగవత్ ॥ 19
- (ఆకులారుణ తోయాని స్రోతాంసి విమలాన్యపి । ఉన్మార్గ జలవాహీని బభూవుర్జలదాగమే ॥)
- తస్మిన్నతిసుఖే కాలే ధనుష్మానిషుమాన్ రథీ । వ్యాయామకృతసంకల్పః సరయూమన్యగాం నదీమ్ ॥ 20
- నిపానే మహిషం రాత్రౌ గజం వాఽభ్యాగతం నదీమ్ । అన్యం వా శ్వాపదం కంచిత జిఘాంసురజితేంద్రియః ॥ 21
- (తస్మింస్తత్రాహమేకాంతే రాత్రౌ వివృతకార్ముకః । తత్రాహం సంవృతం వన్యం హతవాంస్తీరమాగతమ్ । అన్యం చాపి మృగం హింస్రం శబ్దం శ్రుత్వాఽభ్యుపాగతమ్ ॥)
- అథాంధకారే త్వశౌషం జలే కుంభస్య పూర్యతః । అచక్షుర్విషయే ఘోషం వారణస్యేవ నర్దతః ॥ 22
- తతోఽహం శరముద్భృత్య దీప్తమాశీవిషోపమమ్ । శబ్దం ప్రతి గజప్రేప్పుః అభిలక్ష్మ త్వపాతయమ్ ॥ 23
- అముంచం నిశితం బాణమ్ అహమాశీవిషోపమమ్ । తత్ర వాగుషసి వ్యక్తా ప్రాదురాసీద్వనౌకసః ॥ 24
- హో హేతి పతతస్తోయే బాణాభిహతమర్మణః । తస్మిన్నిపతితే బాణే వాగభూత్తత్ర మానుషీ ॥ 25
- కథమస్మద్విధే శస్త్రం నిపతేత్తు తపస్విని । ప్రవివిక్తాం నదీం రాత్రౌ ఉదాహారోఽహమాగతః ॥ 26
- ఇషుణాఽభిహతః కేన కస్య వా కిం కృతం మయా ? ఋషేర్హి న్యస్తదండస్య వనే వన్యేన జీవతః ॥ 27
- కథం ను శస్త్రేణ వధో మద్విధస్య విధేయతే । జటాభారధరస్యైవ వల్కలాజినవాససః ॥ 28
- కో వధేన మమార్థీ స్యాత్ కిం వాఽస్యాపకృతం మయా ? ఏవం నిష్ఫలమారబ్ధం కేవలానర్థసంహితమ్ ॥ 29
- స కశ్చిత్సాధు మన్యేత యథైవ గురుతల్పగమే । నాహం తథాఽనుశోచామి జీవితక్షయమాత్మనః ॥ 30
- మాతరం పితరం చోభౌ అనుశోచామి మద్వధే । తదేతన్మిథునం వృద్ధం చిరకాలభృతం మయా ॥ 31

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 64

మయి పంచత్వమాపన్నే కాం వృత్తిం వర్తయిష్యతి । వృద్ధౌ చ మాతాపితరౌ అహం చైకేషుణా హతః ॥ 32

కేన స్మ నిహతాస్సర్వే సుబాలేనాకృతాత్మనా । తాం గిరం కరుణాం శ్రుత్వా మమ ధర్మానుకాంక్షిణః ॥ 33

కరాభ్యాం సశరం చాపం వ్యథితస్యాపతద్భువి । తస్యాహం కరుణం శ్రుత్వా నిశి లాలపతో బహు ॥ 34

సంభ్రాంతః శోకవేగేన భృశమాసం విచేతనః । తం దేశమహమాగమ్య దీనసత్త్వస్సుదుర్మనాః ॥ 35

అపశ్యమిషుణా తీరే సరయ్యాస్తాపసం హతమ్ । అవకీర్ణజటాభారం ప్రవిద్ధకలశోదకమ్ ॥ 36

పాంసుశోణితదిగ్దాగం శయానం శల్యపీడితమ్ । స మాముద్వీక్ష్వ నేత్రాభ్యాం త్రస్తమస్వస్థచేతనమ్ ॥ 37

ఇత్యువాచ తతః క్రూరం దిధక్షన్నివ తేజసా । కిం తవాపకృతం రాజన్ వనే నివసతా మయా ॥ 38

జిహీర్షురంభో గుర్వర్థం యదహం తాడితస్త్వయా । ఏకేన ఖలు బాణేన మర్మణ్యభిహతే మయి ॥ 39

ద్వావంధౌ నిహతౌ వృద్ధౌ మాతా జనయితా చ మే । తౌ కథం దుర్బలావంధౌ మత్రుతీక్షౌ పిపాసితౌ ॥ 40

చిరమాశాకృతాం తృష్ణాం కష్టాం సంధారయిష్యతః । న నూనం తపసో వాఽస్తి ఫలయోగః శ్రుతస్య వా ॥

పితా యన్మాం న జానాతి శయానం పతితం భువి । జానన్నపి చ కిం కుర్వాత్ అశక్తిరపరిక్రమః ॥ 42

భిద్యమానమివాశక్తః త్రాతుమన్యో నగో నగమ్ । పితుస్త్వమేవ మే గత్వా శీఘ్రమాచక్ష్య రాఘవ ॥ 43

న త్వామనుదహేత్ క్రుద్ధో వనం వహ్నిరివైధితః । ఇయమేకపదీ రాజన్ యతో మే పితురాశ్రమః ॥ 44

తం ప్రసాదయ గత్వా త్వం న త్వాం స కుపితశృపేత్ । విశల్యం కురు మాం రాజన్ మర్మ మే నిశితశృరః ॥

రుణద్ధి మృదు సోత్సేధం తీరమంబురయో యథా । సశల్యః క్లిశ్యతే ప్రాణైః విశల్యో వినశిష్యతి ॥ 46

ఇతి మామవిశచ్చింతా తస్య శల్యాపకర్షణే । దుఃఖితస్య చ దీనస్య మమ శోకాతురస్య చ ॥ 47

లక్షయామాస హృదయే చింతాం మునిసుతస్తదా । తామ్యమానస్స మాం కృచ్ఛాత్ ఉవాచ పరమార్తవత్ ॥

సీదమానో వివృత్తాంగో వేష్టమానో గతః క్షయమ్ । సంస్తభ్య శోకం ధైర్యేణ స్థిరచిత్తో భవామ్యహమ్ ॥ 49

బ్రహ్మహత్యాకృతం పాపం హృదయాదపనీయతామ్ । న ద్విజాతిరహం రాజన్ మా భూత్తే మనసో వ్యథా ॥

శూద్రాయామస్మి వైశ్యేన జాతో జనపదాధిప । ఇతీవ వదతః కృచ్ఛాత్ బాణాభిహతమర్మణః ॥ 54

విఘ్నూర్ణతో విచేష్టస్య వేపమానస్య భూతలే । తస్య త్వానమ్యమానస్య తం బాణమహముద్ధరమ్ ।

స మాముద్వీక్ష్వ సంత్రస్తో జహౌ ప్రాణాంస్తపోధనః ॥ 52

జలార్ద్రగాత్రం తు విలప్య కృచ్ఛాత్ మర్మవ్రణం సంతతముచ్ఛ్యసంతమ్ ।

తతస్సరయ్యాం తమహం శయానం సమీక్ష్వ భద్రే-స్మి భృశం విషణ్ణః ॥ 53

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
దశరథేన పూర్వకృత బాలవధ కథనం నామ త్రి షష్ఠితమస్సర్గః

అథ చతుః షష్ఠితమః సర్గః (64) దశరథమృతిః

వధమప్రతిరూపం తు మహర్షేస్తస్య రాఘవః । విలపన్నేవ ధర్మాత్మా కౌసల్యాం పునరబ్రవీత్ ॥ 1

తదజ్ఞానాన్మహత్పాపం కృత్వాహం సంకులేంద్రియః । ఏకస్త్వచింతయం బుద్ధ్యా కథం ను సుకృతం భవేత్ ॥

తతస్తం ఘటమాదాయ పూర్ణం పరమవారిణా । ఆశ్రమం తమహం ప్రాప్య యథాఖ్యాతపథం గతః ॥ 3

తత్రాహం దుర్బలావంధౌ వృద్ధావపరిణాయకౌ । అపశ్యం తస్య పితరౌ లూనపక్షావివ ద్విజౌ ॥ 4

తన్నిమిత్తాభిరాసీనౌ కథాభిరపరిక్రమౌ । తామాశాం మత్మతే హీనౌ ఉదాసీనావనాధవత్ ॥ 5

శోకోపహతచిత్తశ్చ భయసంత్రస్తచేతనః । తచ్ఛాశ్రమపదం గత్వా భూయశ్శోకమహం గతః ॥ 6

పదశబ్దం తు మే శ్రుత్వా మునిర్వాక్యమభాషత । కిం చిరాయసి మే పుత్ర! పానీయం క్షిప్రమానయ ॥ 7

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

యన్నిమిత్తమిదం తాత! సలిలే క్రీడితం త్వయా । ఉత్కంఠితా తే మాతేయం ప్రవిశ క్షిప్రమాశ్రమమ్ ॥ 8
 యద్వ్యభీకం కృతం పుత్ర! మాత్రా తే యది వా మయా । న తన్మనసి కర్తవ్యం త్వయా తాత! తపస్వినా ॥
 త్వం గతిస్త్వగతీనాం చ చక్షుస్త్వం హీనచక్షుషామ్ । సమాసక్తాస్వయి ప్రాణాః కిం త్వం నో నాభిభాషసే ॥
 మునిమవ్యక్తయా వాచా తమహం సజ్జమానయా । హీనవ్యంజనయా ప్రేక్ష్య భీతోఽభీత ఇవాబ్రువమ్ ॥ 11
 మనసః కర్మచేష్టాభిః అభిసంస్తభ్య వాగ్బలమ్ । ఆచచక్షే త్వహం తస్మై పుత్రవ్యసనజం భయమ్ ॥ 12
 క్షత్రియోఽహం దశరథో నాహం పుత్రో మహాత్మనః । సజ్జనావమతం దుఃఖమ్ ఇదం ప్రాప్తం స్వకర్మజమ్ ॥
 భగవంశ్చాపహస్తోఽహం సరయూతీరమాగతః । జిఘాంసుః శ్వాపదం కంచిత నిపానే చాగతం గజమ్ ॥
 తతశ్చుతో మయా శబ్దో జలే కుంభస్య పూర్వతఃఽద్విపోఽయమితి మత్స్యాఽయం బాణేనాభిహతో మయా ॥
 గత్వా నద్యాస్తతస్తీరమ్ అపశ్యమిషుణా హృది । వినిర్భిన్నం గతప్రాణం శయానం భువి తాపసమ్ ॥ 16
 భగవన్ శబ్దమాలక్ష్మ్య మయా గజజిఘాంసునా । విసృష్టోఽంభసి నారాచః తతస్తే నిహతస్సుతః ॥ 17
 తతస్తస్యైవ వచనాత్ ఉపేత్య పరితప్యతః । స మయా సహసా బాణః ఉద్ధతో మర్మతస్తదా ॥ 18
 స చోద్ధతేన బాణేన తత్రైవ స్వర్గమాస్థితః । భవంతః పితరౌ శోచన్ అంధావితి విలప్య చ ॥ 19
 అజ్ఞానాద్భవతః పుత్రః సహసాఽభిహతో మయా । శేషమేవం గతే యత్ స్యాత్ తత్ ప్రసీదతు మే మునిః ॥
 స తచ్ఛ్రుత్వా వచః క్రూరం మయోక్తమఘశంసినా । నాశకత్తీవ్రమాయాసమ్ అకర్తుం భగవాన్మృషిః ॥ 21
 స బాష్పపూర్ణవదనో నిశ్వసన్ శోకకర్మితః । మామువాచ మహాతేజాః కృతాంజలిముపస్థితమ్ ॥ 22
 యద్యేతదశుభం కర్మ న త్వం మే కథయేస్స్వయమ్ । ఫలేన్మూర్ధా స్మ తే రాజన్ ! సద్యశ్చతసహస్రధా ॥ 23
 క్షత్రియేణ వధో రాజన్ వానప్రస్థే విశేషతః । జ్ఞానపూర్వం కృతః స్థానాత్ చ్యావయేదపి వజ్రిణమ్ ॥ 24
 సప్తధా తు ఫలేన్మూర్ధా మునౌ తపసి తిష్ఠతి । జ్ఞానాద్విసృజతశ్చస్త్రం తాదృశే బ్రహ్మవాదిని ॥ 25
 అజ్ఞానాద్ధి కృతం యస్మాత్ ఇదం తేనైవ జీవసి । అపి హ్యద్య కులం న స్యాత్ ఇక్ష్వాకూణాం కుతో భవాన్ ॥
 నయ నౌ నృప! తం దేశమ్ ఇతి మాం చాభ్యభాషత । అద్య తం ద్రష్టుమిచ్ఛావః పుత్రం పశ్చిమదర్శనమ్ ॥
 రుధిరేణావసిక్తాంగం ప్రకీర్ణాజినవాససమ్ । శయానం భువి నిస్సంజ్ఞం ధర్మరాజవశం గతమ్ ॥ 28
 అథాహమేకస్తం దేశం నీత్వా తౌ భృశదుఃఖితౌ । అస్పర్శయమహం పుత్రం తం మునిం సహ భార్యయా ॥
 తౌ పుత్రమాత్మనః స్పృష్ట్వా తమాసాద్య తపస్వినౌ । నిపేతతుశ్చరీరేఽస్య పితా చాస్యేదమబ్రవీత్ ॥ 30
 నాభివాదయసే మాఽద్య న చ మామభిభాషసే । కిం ను శేషే తు భూమౌ త్వం వత్స! కిం కుపితో హ్యసి ॥
 న త్వహం తే ప్రియః పుత్ర! మాతరం పశ్య ధార్మిక । కిం ను నాలింగసే పుత్ర! సుకుమార! వచో వద ॥
 కస్య వాఽపరరాత్రేఽహం శ్రోష్యామిహృదయంగమమ్ । అధీయానస్య మధురం శాస్త్రం వాఽన్యద్విశేషతః ॥
 కో మాం సంధ్యాముపాస్యైవ స్నాత్వా హుతహుతాశనః । శ్లాఘయిష్యత్యుపాసీనః పుత్రశోకభయార్దితమ్ ॥
 కందమూలఫలం హృత్వా కో మాం ప్రియమివాతిథిమ్ । భోజయిష్యత్యకర్మణ్యమ్ అప్రగ్రహమనాయకమ్ ॥
 ఇమామంధాం చ వృద్ధాం చ మాతరం తే తపస్వినీమ్ । కథం వత్స! భరిష్యామి కృపణాం పుత్రగర్ధినీమ్ ॥
 తిష్ఠ మాం మా గమః పుత్ర! యమస్య సదనం ప్రతి । శ్వో మయా సహ గంతాఽసి జనన్యా చ సమేధితః ॥
 ఉభావపి చ శోకార్తే అనాథౌ కృపణౌ వనే । క్షిప్రమేవ గమిష్యావః త్వయా హీనౌ యమక్షయమ్ ॥ 38
 తతో వైవస్వతం దృష్ట్వా తం ప్రవక్ష్యామి భారతీమ్ । క్షమతాం ధర్మరాజో మే భిభృయాత్పితరావయమ్ ॥ 39
 దాతుమర్హతి ధర్మాత్మా లోకపాలో మహాయశాః । ఈదృశస్య మమాక్షయ్యామ్ ఏకామభయదక్షిణామ్ ॥ 40
 అపాపోఽసి యదా పుత్ర! నిహతః పాపకర్మణా । తేన సత్యేన గచ్ఛాఽశు యే లోకాశ్చస్త్రయోధినామ్ ॥ 41

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 64

యాంతి శూరా గతిం యాం చ సంగ్రామేష్వనివర్తినః । హతాస్త్వభిముఖాః పుత్ర! గతిం తాం పరమాం ప్రజః ॥ 42

యాం గతిం సగరశ్చైబ్యో దిలీపో జనమేజయః । నహుషో దుంధుమారశ్చ ప్రాప్తాస్తాం గచ్ఛ పుత్రక ॥ 43

యా గతి స్సర్వసాధూనాం స్వాధ్యాయాత్తపసా చ యా । యా భూమిదస్యాహితాగ్నేః ఏకపత్నీవ్రతస్య చ ॥

గోసహస్రప్రదాత్యాణాం యా యా గురుభృతామపి । దేహన్యాసకృతాం యా చ తాం గతిం గచ్ఛ పుత్రక ॥

న హి త్వస్మిన్ కులే జాతో గచ్ఛత్యకుశలాం గతిమ్ । స తు యాస్యతి యేన త్వం నిహతో మమ బాంధవః ॥

ఏవం స కృపణం తత్ర పర్యదేవయతాసకృత్ । తతోఽస్మై కర్తుముదకం ప్రవృత్తస్సహ భార్యయా ॥ 47

స తు దివ్యేన రూపేణ మునిపుత్రః స్వకర్మభిః । స్వర్గమధ్యారుహాత్ క్షిప్రం శక్రేణ సహ ధర్మవిత్ ॥ 48

ఆబభాషే చ తౌ వృద్ధౌ సహ శక్రేణ తాపసః । ఆశ్వాస్య చ ముహూర్తం తు పితరౌ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 49

స్థానమస్మి మహాత్ ప్రాప్తో భవతోః పరిచారణాత్ । భవంతావపి చ క్షిప్రం మమ మూలముపైష్యతః ॥ 50

ఏవముక్త్వా తు దివ్యేన విమానేన వపుష్పతా । ఆరురోహ దివం క్షిప్రం మునిపుత్రో జితేంద్రియః ॥ 51

స కృత్వా తూదకం తూర్ణం తాపసస్సహ భార్యయా । మామువాచ మహాతేజాః కృతాంజలిముపస్థితమ్ ॥ 52

అద్వైవ జహి మాం రాజన్ మరణే నాస్తి మే వ్యథా । యచ్ఛరేణైకపుత్రం మాం త్వమకార్షీరపుత్రకమ్ ॥ 53

త్వయా తు యదవిజ్ఞానాత్ నిహతో మే సుతశ్శుచిః । తేన త్వామభిశస్వామి సుదుఃఖమతిదారుణమ్ ॥ 54

పుత్రవ్యసనజం దుఃఖం యదేతన్మమ సాంప్రతమ్ । ఏవం త్వం పుత్రశోకేన రాజన్ కాలం కరిష్యసి ॥ 55

అజ్ఞానాత్తు హతో యస్మాత్ క్షత్రియేణ త్వయా మునిః । తస్మాత్త్వాం నావిశత్వాశు బ్రహ్మహత్యా నరాధిప ॥

త్వామప్యేతాదృశో భావః క్షిప్రమేవ గమిష్యతి । జీవితాంతకరో ఘోరో దాతారమివ దక్షిణా ॥ 57

ఏవం శాపం మయి న్యస్య విలప్య కరుణం బహు । చితామారోప్య దేహం తన్మిథునం స్వర్గమభ్యయాత్ ॥

తదేతచ్ఛితయానేన స్మృతం పాపం మయా స్వయమ్ । తదా బాల్యాత్ కృతం దేవి! శబ్దవేద్యనుకర్షిణా ॥

తస్యాయం కర్మణో దేవి! విపాకః సముపస్థితః । అపద్వైస్సహ సంభుక్తే వ్యాధిరన్నరసే యథా ॥ 60

తస్మాన్మామాగతం భద్రే! తస్యోదారస్య తద్వచః । యదహం పుత్రశోకేన సంత్యక్త్వామ్యద్య జీవితమ్ ॥ 61

చక్షుర్భ్రాం త్వాం న పశ్యామి కౌసల్యే! సాధు మాం స్పృశ । ఇత్సుక్త్వా స రుదంస్త్రస్తో భార్యామాహ చ భూమిపః ॥

ఏతన్మే సదృశం దేవి ! యన్మయా రాఘవే కృతమ్ । సదృశం తత్తు తస్యైవ యదనేన కృతం మయి ॥ 63

దుర్బుత్తమపి కః పుత్రం త్యజేద్భువి విచక్షణః । కశ్చ ప్రవ్రాజ్యమానో వా నాసూయేత్ పితరం సుతః ॥ 64

యది మాం సంస్పృశేద్రామః సకృదద్య లభేత వా । (ధనం వా యౌపరాజ్యం వా జీవేయమితి మే మతిః ।)

యమక్షయమనుప్రాప్తాః ద్రక్ష్యంతే న హి మానవాః ॥ 65

చక్షుషా త్వాం న పశ్యామి స్మృతిర్మమ విలుప్యతే । దూతా వైవస్వతస్యైతే కౌసల్యే! త్వరయంతి మామ్ ॥ 66

అతస్తు కిం దుఃఖతరం యదహం జీవితక్షయే । న హి పశ్యామి ధర్మజ్ఞం రామం సత్యపరాక్రమమ్ ॥ 67

తస్యాదర్శనజశ్కోకః సుతస్యాప్రతికర్మణః । ఉచ్ఛోషయతి మే ప్రాణాన్ వారిస్తోకమివాతపః ॥ 68

న తే మనుష్యా దేవాస్తే యే చారుశుభకుండలమ్ । ముఖం ద్రక్ష్యంతి రామస్య వర్షే పంచదశే పునః ॥ 69

పద్మపత్రేక్షణం సుక్ర! సుదంష్ట్రం చారునాసికమ్ । ధన్యా ద్రక్ష్యంతి రామస్య తారాధిపనిభం ముఖమ్ ॥ 70

సదృశం శారదస్యేందోః పుల్లస్య కమలస్య చ । సుగంధి మమ నాథస్య ధన్యా ద్రక్ష్యంతి తన్ముఖమ్ ॥ 71

నివృత్తవనవాసం తమ్ అయోధ్యాం పునరాగతమ్ । ద్రక్ష్యంతి సుఖినో రామం శుక్రం మార్గగతం యథా ॥

కౌసల్యే చిత్తమోహేన హృదయం సీదతీవ మే । వేదయే న చ సంయుక్త్వాన్ శబ్దస్పర్శరసానహమ్ ॥ 73

చిత్తనాశాద్విపద్యంతే సర్వాణ్యేవేంద్రియాణి మే । క్షిణస్నేహస్య దీపస్య సంసక్తా రశ్మయౌ యథా ॥ 74

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అయమాత్మభవశ్శోకో మామనాథమచేతనమ్ । సంసాదయతి వేగేన యథా కూలం నదీరయః ॥ 75
 హో రాఘవ! మహాబాహో! హో మమాయాసనాశన । హో పితృప్రియ! మే నాథ! హోఽద్య క్వాసి గతస్సుత ॥
 హో కౌసల్యే! నశిష్యామి హో సుమిత్రే! తపస్విని । హో నృశంసే! మమామిత్రే! కైకేయి! కులపాంసని ॥ 77
 ఇతి రామస్య మాతుశ్చ సుమిత్రాయాశ్చ సన్నిధౌ । రాజా దశరథశ్శోచన్ జీవితాంతముపాగమత్ ॥ 78
 యదా తు దీనం కథయన్నరాధిపః ప్రియస్య పుత్రస్య వివాసనాతురః ।
 గతేఽర్ధరాత్రే భృశదుఃఖపీడితః తదా జహౌ ప్రాణముదారదర్శనః ॥ 79
 ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథమృతిర్నామ చతుష్షష్ఠితమస్సర్గః

అథ పంచ షష్ఠితమః సర్గః (65) అంతఃపురశోకః

అథ రాత్ర్యాం వృతీతాయాం ప్రాతరేవాపరేఽహని । వందినః పర్యుపాతిష్ఠన్ తత్పార్థివనివేశనమ్ ॥ 1
 సూతాః పరమసంస్కారాః మంగళాశ్చోత్తమశ్రుతాః । గాయకాః స్తుతిశీలాశ్చ నిగదంతః పృథక్ పృథక్ ॥ 2
 రాజానం స్తువతాం తేషామ్ ఉదాత్తాభిహితాశిష్యామ్ । ప్రాసాదాభోగవిస్తీర్ణః స్తుతిశబ్దో హ్యవర్తత ॥ 3
 తతస్తు స్తువతాం తేషాం సూతానాం పాణివాదకాః । అపదానాన్యదాహృత్య పాణివాదానవాదయన్ ॥ 4
 తేన శబ్దేన విహగాః ప్రతిబుద్ధా విసస్వనుః । శాఖాస్థాః పంజరస్థాశ్చ యే రాజకులగోచరాః ॥ 5
 వ్యాహృతాః పుణ్యశబ్దాశ్చ వీణానాం చాపి నిస్వనాః । ఆశీర్గేయం చ గాథానాం పూరయామాస వేశ్మ తత్ ॥
 తతశ్శుచిసమాచారాః పర్యుపస్థానకోవిదాః । స్త్రీవర్షధరభూయిష్టాః ఉపతస్థుర్యథాపురమ్ ॥ 7
 హరిచందనసంపృక్తమ్ ఉదకం కాంచనైర్ఘృతైః । ఆనిన్యస్నానశిక్షాజ్ఞాః యథాకాలం యథావిధి ॥ 8
 మంగలాలంభనీయాని ప్రాశనీయాన్యపస్కరాన్ । ఉపనిన్యస్తథాఽప్యన్యాః కుమారీబహుళాః స్త్రియః ॥ 9
 సర్వలక్షణసంపన్నం సర్వం విధివదర్చితమ్ । సర్వం సుగుణలక్ష్మీవత్ తద్భూవాభిహారికమ్ ॥ 10
 తత్తు సూర్యోదయం యావత్ సర్వం పరిసముత్సుకమ్ । తస్థావనుపసంప్రాప్తం కింస్విదిత్యుపశంకితమ్ ॥
 అథ యాః కోసలేంద్రస్య శయనం ప్రత్యనంతరాః । తాః స్త్రియస్తు సమాగమ్య భర్తారం ప్రత్యబోధయన్ ॥
 తథాఽప్యచితవృత్తాస్తాః వినయేన నయేన చ । న హ్యస్య శయనం స్పృష్ట్వా కించిదప్యపలేభిరే ॥ 13
 తాః స్త్రియః స్వప్నశీలజ్ఞాః చేష్టాసంచలనాదిషు । తా వేపథుపరీతాశ్చ రాజ్ఞః ప్రాణేషు శంకితాః ॥ 14
 ప్రతిస్రోతస్తృణాగ్రాణాం సదృశం సంచకాశిరే । అథ సంవేపమానానాం స్త్రీణాం దృష్ట్వా చ పార్థివమ్ ॥ 15
 యత్తదాశంకితం పాపం తస్య జజ్ఞే వినిశ్చయః । కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకపరాజితే ॥ 16
 ప్రసుప్తే న ప్రబుద్ధ్యేతే యథాకాలసమన్వితే । నిష్ప్రభా చ వివర్ణా చ సన్నా శోకేన సన్నతా ॥ 17
 న వ్యరాజత కౌసల్యా తారేవ తిమిరావృతా । కౌసల్యాఽనంతరం రాజ్ఞః సుమిత్రా తదనంతరమ్ ॥ 18
 న స్మ విభ్రాజతే దేవీ శోకాశ్రులుళితాననా । తే చ దృష్ట్వా తథా సుప్తే ఉభే దేవ్యా చ తం నృపమ్ ॥ 19
 సుప్తమేవోద్గతప్రాణమ్ అంతఃపురమదృశ్యత । తతః ప్రచుక్రుశుర్దీనాః సస్వరం తా వరాంగనాః ॥ 20
 కరేణవ ఇవారణ్యే స్థానప్రచ్యుతయూథపాః । తాసామాక్రందశబ్దేన సహసోద్గతచేతనే ॥ 21
 కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ త్యక్తనిద్రే బభూవతుః । కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ దృష్ట్వా స్పృష్ట్వా చ పార్థివమ్ ॥ 22
 హో నాథేతి పరిక్రుశ్య పేతతుర్ధరణీతలే । సా కోసలేంద్రదుహితా వేష్టమానా మహీతలే ॥ 23
 న బభ్రాజ రజోద్ధస్తా తారేవ గగనాచ్ఛృతా । నృపే శాంతగుణే జాతే కౌసల్యాం పతితాం భువి ॥ 24
 అపశ్యంస్తాః స్త్రియస్సర్వాః హతాం నాగవధూమివ । తతస్సర్వా నరేంద్రస్య కైకేయీప్రముఖాః స్త్రియః ॥ 25

రుదంత్యశ్శోకసంతప్తాః నిపేతుర్గతచేతనాః | తాభిస్స బలవాన్నాదః క్రోశంతీభిరనుద్రుతః || 26
 యేన స్థిరీకృతం భూయః తద్భూహం సమనాదయత్ | తచ్చ సంత్రస్తసంభ్రాంతం పర్యుత్సుకజనాకులమ్ ||
 సర్వతస్తుములాక్రందం పరితాపార్తబాంధవమ్ | సద్యో నిపతితానందం దీనవిక్లబదర్శనమ్ |
 బభూవ నరదేవస్య సద్మ దిష్టాంతమీయుషః || 28
 అతీతమాజ్ఞాయ తు పార్థివర్షభం యశస్వినం సంపరివార్య పత్నయః |
 భృశం రుదంత్యః కరుణం సుదుఃఖితాః ప్రగృహ్య బాహూ వ్యలపన్ననాథవత్ || 29
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అంతఃపురశోకో నామ పంచ షష్ఠితమస్కంధః

అథ షట్ షష్ఠితమః సర్గః (66) రాజశరీరస్య తైలకటాహనిక్షేపః

తమగ్నిమివ సంశాంతమ్ అంబుహీనమివార్ణవమ్ | హతప్రభమివాఽదిత్యం స్వర్గస్థం ప్రేక్ష్య పార్థివమ్ || 1
 కౌసల్యా బాష్పపూర్ణాక్షీ వివిధం శోకకర్పితా | ఉపగృహ్య శిరో రాజ్ఞః కైకేయాం ప్రత్యభాషత || 2
 సకామా భవ కైకేయ! భుంక్స్వ రాజ్యమకంటకమ్ | త్యక్త్వా రాజానమేకాగ్రా నృశంసే! దుష్టచారిణి || 3
 విహాయ మాం గతో రామో భర్తా చ స్వర్గతో మమ | విపథే సార్థహీనేవ నాహం జీవితముత్సహే || 4
 భర్తారం తం పరిత్యజ్య కా స్త్రీ దైవతమాత్మనః | ఇచ్ఛేజ్జీవితమున్యత్ర కైకేయాస్త్వక్తధర్మణః || 5
 న లుబ్ధో బుద్ధ్యతే దోషాన్ కింపాకమివ భక్షయన్ | కుబ్జానిమితం కైకేయా రాఘవాణాం కులం హతమ్ ||
 అనియోగే నియుక్తేన రాజ్ఞా రామం వివాసితమ్ | సభార్యం జనకశ్చుత్వా పరితప్ప్యత్యహం యథా || 7
 స మామనాథాం విధవాం నాద్య జానాతి ధార్మికః | రామః కమలపత్రాక్షో జీవన్నాశమితో గతః || 8
 విదేహరాజస్య సుతా తథా సీతా తపస్వినీ | దుఃఖస్యానుచితా దుఃఖం వనే పర్యుద్విజిష్యతి || 9
 నదతాం భీమఘోషాణాం నిశాసు మృగపక్షిణామ్ | నిశమ్య నూనం సంత్రస్తా రాఘవం సంశ్రయిష్యతి || 10
 వృద్ధశ్చైవాల్పపుత్రశ్చ వైదేహీమనుచింతయన్ | సోఽపి శోకసమావిష్టో నను త్యక్ష్వతి జీవితమ్ || 11
 సాఽహమద్యైవ దిష్టాంతం గమిష్యామి పతివ్రతా | ఇదం శరీరమాలింగ్య ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ || 12
 తాం తతస్సంపరిష్వజ్య విలపంతీం తపస్వినీమ్ | వ్యపనీయ సుదుఃఖార్తాం కౌసల్యాం వ్యావహారికాః || 13
 తైలద్రోణ్యామథామాత్యాః సంవేశ్య జగతీపతిమ్ | రాజ్ఞస్సర్వాణ్యథాఽదిష్టాః చక్రుః కర్మాణ్యనంతరమ్ || 14
 న తు సంకలనం రాజ్ఞో వినా పుత్రేణ మంత్రిణః | సర్వజ్ఞాః కర్తుమీషుస్తే తతో రక్షంతి భూమిపమ్ || 15
 తైలద్రోణ్యాం తు సచివైః శాయితం తం నరాధిపమ్ | హా మృతోఽయమితి జ్ఞాత్వా స్త్రియస్తాః పర్యదేవయన్ || 16
 బాహూనుద్యమ్య కృపణాః నేత్రప్రసవణైర్ముఖైః | రుదంత్యశ్శోకసంతప్తాః కృపణం పర్యదేవయన్ || 17
 హా మహారాజ! రామేణ సతతం ప్రియవాదినా | విహీనాస్సత్యసంధేన కిమర్థం విజహాసి నః || 18
 కై కేయా దుష్టభావాయా రాఘవేణ వియోజితాః | కథం పతిఘ్నా వత్స్వామః సమీపే విధవా వయమ్ ||
 స హి నాథస్సదాఽస్మాకం తవ చ ప్రభురాత్మవాన్ | వనం రామో గతశ్రీమాన్ విహాయ నృపతిశ్రియమ్ ||
 త్వయా తేన చ వీరేణ వినా వ్యసనమోహితాః | కథం వయం నివత్స్వామః కైకేయా చ విదూషితాః || 21
 యయా తు రాజా రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః | సీతాయా సహ సంత్యక్తాః సాకమన్యం న హాస్యతి || 22
 తా బాష్పేణ చ సంవీతాః శోకేన విపులేన చ | వ్యవేష్టంత నిరానందాః రాఘవస్య వరస్త్రియః || 23
 నిశా చంద్రవిహీనేవ స్త్రీవ భర్తృవివర్జితా | పురీ నారాజతాయోధ్యా హీనా రాజ్ఞా మహాత్మనా || 24
 బాష్పపర్యాకులజనా హాహాభూతకులాంగనా | శూన్యచత్వరవేశ్మాంతా న బ్రాజా యథాపురమ్ || 25

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

గతే తు శోకాత్రిదివం నరాధిపే మహీతలస్థాసు నృపాంగనాసు చ ।
 నివృత్తచారస్సహసా గతో రవిః ప్రవృత్తచారా రజనీ హ్యుపస్థితా ॥ 26

ఋతే తు పుత్రార్థహనం మహీపతేః న రోచయంతే సుహృదస్సమాగతాః ।
 ఇతీవ తస్మిన్ శయనే న్యవేశయన్ విచింత్య రాజానమచింత్యదర్శనమ్ ॥ 27

గతప్రభా ద్యౌరివ భాస్కరం వినా వ్యపేతనక్షత్రగణేవ శర్వరీ ।
 పురీ బభాసే రహితా మహాత్మనా న చాస్రకంఠాఽకులమార్గచత్వరా ॥ 28

నరాశ్చ నార్యశ్చ సమేత్య సంఘశో విగర్హమాణా భరతస్య మాతరమ్ ।
 తదా నగర్యాం నరదేవసంక్షయే బభూవురార్తా న చ శర్మ లేభిరే ॥ 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 రాజశరీరస్య తైలకటాహనిక్షేపో నామ షట్ షష్ఠితమస్కర్గః

అథ సప్తషష్ఠితమః సర్గః (67) అరాజకదేశవర్ణనమ్

ఆక్రందితనిరానందా సాస్రకంఠజనాకులా । అయోధ్యాయామవతతా సా వ్యతీయాయ శర్వరీ ॥ 1

వ్యతీతాయాం తు శర్వర్యామ్ ఆదిత్యస్యోదయే తతః । సమేత్య రాజకర్తారః సభామీయుద్విజాతయః ॥ 2

మార్కండేయోఽథ మౌద్గల్యో వామదేవశ్చ కాశ్యపః । కాత్యాయనో గౌతమశ్చ జాబాలిశ్చ మహాయశాః ॥ 3

ఏతే ద్విజాస్సహమాత్యైః పృథగ్వాచముదీరయన్ । వసిష్ఠమేవాభిముఖాః శ్రేష్ఠం రాజపురోహితమ్ ॥ 4

అతీతా శర్వరీ దుఃఖం యా నో వర్షశతోపమా । అస్మిన్ పంచత్యమాపన్నే పుత్రశోకేన పార్థివే ॥ 5

స్వర్గతశ్చ మహారాజో రామశ్చారణ్యమాశ్రితః । లక్ష్మణశ్చాపి తేజస్వీ రామేణైవ గతస్సహ ॥ 6

ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ కేకయేషు పరంతపౌ । పురే రాజగృహే రమ్యే మాతామహనివేశనే ॥ 7

ఇక్ష్వాకూణామిహోద్వైవ కశ్చిద్రాజా విధీయతామ్ । అరాజకం హి నో రాష్ట్రం న వినాశమవాప్నుయాత్ ॥ 8

నారాజకే జనపదే విద్యున్మాలీ మహాస్వనః । అభివర్షతి పర్జన్యో మహీం దివ్యేన వారిణా ॥ 9

నారాజకే జనపదే బీజముష్టిః ప్రకీర్యతే । నారాజకే పితుః పుత్రో భార్యా వా వర్తతే వశే ॥ 10

నారాజకే ధనం చాస్తి నాస్తి భార్యాప్యరాజకే । ఇదమత్యాహితం చాన్యత్ కుతస్సత్యమరాజకే ॥ 11

నారాజకే జనపదే కారయంతి సభాం నరాః । ఉద్యానాని చ రమ్యాణి హృష్టాః పుణ్యగృహాణి చ ॥ 12

నారాజకే జనపదే యజ్ఞశీలా ద్విజాతయః । సత్రాణ్యన్వాసతే దాంతాః బ్రాహ్మణాస్సంశ్రితవ్రతాః ॥ 13

నారాజకే జనపదే మహాయజ్ఞేషు యజ్వునః । బ్రాహ్మణా వసుసంపూర్ణాః విసృజంత్యాప్తదక్షిణాః ॥ 14

నారాజకే జనపదే ప్రభూతనటనర్తకాః । ఉత్సవాశ్చ సమాజాశ్చ వర్ధంతే రాష్ట్రవర్ధనాః ॥ 15

నారాజకే జనపదే సిద్ధార్థా వ్యవహారిణః । కథాభిరనురజ్యంతే కథాశీలాః కథాప్రియైః ॥ 16

నారాజకే జనపదే ఉద్యానాని సమాగతాః । సాయాప్నే క్రీడితుం యాన్తి కుమార్యో హేమభూషితాః ॥ 17

నారాజకే జనపదే వాహనైశ్శీఘ్రగామిభిః । నరా నిర్యాంత్యరణ్యాని నారీభిస్సహ కామినః ॥ 18

నారాజకే జనపదే ధనవంతస్సర్వక్షితాః । శేరతే వివృతద్వారాః కృషిగోరక్షజీవినః ॥ 19

నారాజకే జనపదే బద్ధఘంటా విషాణినః । అటంతి రాజమార్గేషు కుంజరాష్ట్రాష్ట్రహాయనాః ॥ 20

నారాజకే జనపదే శరాన్ సతతమస్యతామ్ । శ్రూయతే తలనిర్హోషః ఇష్వస్రాణాముపాసనే ॥ 21

నారాజకే జనపదే వణిజో దూరగామినః । గచ్ఛంతి క్షేమమధ్వానం బహుపణ్యసమాచితాః ॥ 22

నారాజకే జనపదే చరత్యేకచరో వశీ । భావయన్నాత్మనా-త్మానం యత్ర సాయంగృహౌ మునిః ॥ 23

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 68

- నారాజకే జనపదే యోగక్షేమం ప్రవర్తతే । న చాప్యరాజకే సేనా శుత్రూన్విషహతే యుధి ॥ 24
- నారాజకే జనపదే హృష్టైః పరమవాజిభిః । నరాస్సంయాంతి సహసా రథైశ్చ పరిమండితాః ॥ 25
- నారాజకే జనపదే నరాశ్చాస్త్రవిశారదాః । సంవదంతోఽవతిష్ఠంతే వనేషూపవనేషు చ ॥ 26
- నారాజకే జనపదే మాల్యమోదకదక్షిణాః । దేవతాభ్యర్చనార్థాయ కల్పంతే నియతైర్జనైః ॥ 27
- నారాజకే జనపదే చందనాగరురూషితాః । రాజపుత్రా విరాజంతే వసంత ఇవ శాఖినః ॥ 28
- యథా హ్యనుదకా నద్యో యథా వాఽప్యతృణం వనమ్ । అగోపాలా యథా గావః తథా రాష్ట్రమరాజకమ్ ॥
 ధ్వజో రథస్య ప్రజ్ఞానం ధూమో జ్ఞానం విభావసోః । తేషాం యో నో ధ్వజో రాజా స దేవత్వమితో గతః ॥
- నారాజకే జనపదే స్వకం భవతి కస్యచిత్ । మత్స్యా ఇవ నరా నిత్యం భక్షయంతి పరస్పరమ్ ॥ 31
- యే హి సంభిన్నమర్యాదాః నాస్తికాశ్చిన్నసంశయాః । తేఽపి భావాయ కల్పంతే రాజదండనిపీడితాః ॥ 32
- యథా దృష్టిశ్చరీరస్య నిత్యమేవ ప్రవర్తతే । తథా నరేంద్రో రాష్ట్రస్య ప్రభవస్సత్యధర్మయోః ॥ 33
- రాజా సత్యం చ ధర్మశ్చ రాజా కులవతాం కులమ్ । రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకరో నృణామ్ ॥
- యమో వైశ్రవణశ్చక్రో వరుణశ్చ మహాబలః । విశేష్యంతే నరేంద్రేణ వృత్తేన మహతా తతః ॥ 35
- అహో తమ ఇవేదం స్యాత్ న ప్రజ్ఞాయేత కించన । రాజా చేన్న భవేల్లోకే విభజన్ సాధ్వసాధునీ ॥ 36
- జీవత్యపి మహారాజే తవైవ వచనం వయమ్ । నాతిక్రమామహే సర్వే వేలాం ప్రాప్యేవ సాగరః ॥ 37
- స నస్సమీక్ష్య ద్విజవర్యవృత్తం నృపం వినా రాజ్యమరణ్యభూతమ్ ।
 కుమారమిక్ష్వాకుసుతం వదాన్యం త్వమేవ రాజానమిహాభిషిచ ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అరాజకదేశవర్ణనం నామ సప్తషష్ఠితమస్కర్గః

అథ అష్టషష్ఠితమః సర్గః (68) భరతాయ దూతప్రేషణమ్

- తేషాం హి వచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ । మిత్రామాత్యగణాన్ సర్వాన్ బ్రాహ్మణాంస్తానిదం వచః ॥
 యదసౌ మాతులకులే పురే రాజగృహే సుఖీ । భరతో వసతి బ్రాత్రా శత్రుఘ్నేన సమన్వితః ॥ 2
- తచ్ఛీఘ్రం జవనా దూతాః గచ్ఛంతు త్వరితైర్జయైః । ఆనేతుం బ్రాతరౌ వీరౌ కిం సమీక్షామహే వయమ్ ॥
- గచ్ఛంతితి తతస్సర్వే వసిష్ఠం వాక్యమబ్రువన్ । తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ 4
- ఏహి సిద్ధార్థ! విజయ! జయంతాశోక! నందన! । శ్రూయతామితి కర్తవ్యం సర్వానేవ బ్రవీమి వః ॥ 5
- పురం రాజగృహం గత్వా శీఘ్రం శీఘ్రజవైర్జయైః । త్యక్తకోకైరిదం వాచ్యః శాసనాద్భరతో మమ ॥ 6
- పురోహితస్త్వాం కుశలం ప్రాహ సర్వే చ మంత్రిణః । త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్యయికం త్వయా ॥
- మా చాస్మై ప్రోషితం రామం మా చాస్మై పితరం మృతమ్ । భవంతశ్శంసిషుర్గత్వా రాఘవాణామిమం క్షయమ్ ॥
- కౌశేయాని చ వస్త్రాణి భూషణాని వరాణి చ । క్షిప్రమాదాయ రాజ్ఞశ్చ భరతస్య చ గచ్ఛత ॥ 9
- దత్తపథ్యశనా దూతాః జగ్ముస్త్వం స్వం నివేశనమ్ । కేకయాంస్తే గమిష్యంతో హయానారుహ్య సమ్మతాన్ ॥
- తతః ప్రాస్థానికం కృత్వా కార్యశేషమనంతరమ్ । వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతాః దూతాస్సంత్యరితా యయుః ॥ 11
- న్యంతేనాపరతాలస్య ప్రలంబస్యోత్తరం ప్రతి । నిషేవమాణాస్తే జగ్ముః నదీం మధ్యేన మాలినీమ్ ॥ 12
- తే హస్తిసపురే గంగాం తీర్త్వా ప్రత్యజ్ముఖా యయుః । పాంచాలదేశమాసాద్య మధ్యేన కురుజాంగలమ్ ॥ 13
- సరాంసి చ సుపూర్ణాని నదీశ్చ విమలోదకాః । నిరీక్షమాణాస్తే జగ్ముః దూతాః కార్యవశాద్దుతమ్ ॥ 14
- తే ప్రసన్నోదకాం దివ్యాం నానావిహగసేవితామ్ । ఉపాతిజగ్ముర్వేగేన శరదండాం జనాకులామ్ ॥ 15
- నికూలవృక్షమాసాద్య దివ్యం సత్యోపయాచనమ్ । అభిగమ్యాభివాద్యం తం కులింగాం ప్రావిశన్ పురీమ్ ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అభికాలం తతః ప్రాప్య తే బోధిభవనాచ్ఛ్చుతామ్ । పితృపైతామహీం పుణ్యాం తేరురిక్షుమతీం నదీమ్ ॥ 17
 అవేక్ష్యాంజలిపానాంశ్చ బ్రాహ్మణాన్ వేదపారగాన్ । యయుర్మధ్యేన బాహ్లికాన్ సుదామానం చ పర్వతమ్ ॥
 విష్ణోః పదం ప్రేక్షమాణాః విపాశాం చాపి శాల్మలీమ్ । నదీర్వాపీస్తటాకాని పల్వలాని సరాంసి చ ॥ 19
 పశ్యంతో వివిధాంశ్చాపి సింహవ్యాఘ్రముగద్విపాన్ । యయుః పథా-తిమహతా శాసనం భర్తురీప్సవః ॥
 తే శ్రాంతవాహనా దూతాః వికృష్టేన పథా తతః । గిరివ్రజం పురవరం శీఘ్రమాసేదురంజసా ॥ 21
 భర్తుః ప్రియార్థం కులరక్షణార్థం భర్తుశ్చ వంశస్య పరిగ్రహార్థమ్ ।
 అహేడమానాస్త్వరయా స్మ దూతాః రాత్ర్యాం తు తే తత్పురమేవ యాతాః ॥ 22
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతాయ దూతప్రేషణం నామ అష్టషష్ఠితమస్కర్గః

అథ ఏకోనసప్తతితమః సర్గః (69) భరతేన దుస్సుప్నదర్శనమ్

యామేవ రాత్రిం తే దూతాః ప్రవిశంతి స్మ తాం పురీమ్ । భరతేనాపి తాం రాత్రిం స్వప్నో దృష్టోఽయమప్రియః ॥
 వ్యుష్టామేవ తు తాం రాత్రిం దృష్ట్వా తం స్వప్నమప్రియమ్ । పుత్రో రాజాధిరాజస్య సుభృశం పర్యతప్యత ॥
 తప్యమానం సమాజ్ఞాయ వయస్యాః ప్రియవాదినః । ఆయాసం హి వినేష్యంతః సభాయాం చక్రిరే కథాః ॥
 వాదయంతి తథా శాంతిం లాసయంత్యపి చాపరే । నాటకాన్యపరే ప్రాహుః హాస్యాని వివిధాని చ ॥ 4
 స తైర్మహాత్మా భరతః సఖిభిః ప్రియవాదిభిః । గోష్ఠీహాస్యాని కుర్వద్భిః న ప్రాహృప్యత రాఘవః ॥ 5
 తమబ్రవీత్ ప్రియసఖో భరతం సఖిభిర్వృతమ్ । సుహృద్భిః పర్యుపాసీనః కిం సఖే! నానుమోదసే ॥ 6
 ఏవం బ్రువాణం సుహృదం భరతః ప్రత్యువాచ హ । శృణు త్వం యన్నిమిత్తం మే దైన్యమేతదుపాగతమ్ ॥
 స్వప్నే పితరమద్రాక్షం మలినం ముక్తమూర్ధజమ్ । పతంతమద్రిశిఖరాత్ కలుషే గోమయహ్రాదే ॥ 8
 ప్లవమానశ్చ మే దృష్టః స తస్మిన్ గోమయహ్రాదే । పిబన్నంజలినా తైలం హసన్నపి ముహుర్ముహుః ॥ 9
 తతస్తిలోదనం భుక్త్వా పునః పునరధశ్శిరాః । తైలేనాభ్యక్తసర్వాంగః తైలమేవావగాహత ॥ 10
 స్వప్నే చ సాగరం శుష్కం చంద్రం చ పతితం భువి । ఉపరుద్ధాం చ జగతీం తమసేవ సమావృతామ్ ॥ 11
 ఔపవాహ్యస్య నాగస్య విషాణం శకలీకృతమ్ । సహసా చాపి సంశాంతం జ్వలితం జాతవేదసమ్ ॥ 12
 అవతీర్ణాం చ పృథివీం శుష్కాంశ్చ వివిధాన్ ద్రుమాన్ । అహం పశ్యామి విధ్వస్తాన్ సధూమాంశ్చాపి పర్వతాన్ ॥
 పీఠే కార్ష్ణాయసే చైనం నిషణ్ణం కృష్ణవాససమ్ । ప్రహసంతి స్మ రాజానం ప్రమదాః కృష్ణపింగళాః ॥ 14
 త్వరమాణశ్చ ధర్మాత్మా రక్తమాల్యానులేపనః । రథేన ఖరయుక్తేన ప్రయాతో దక్షిణాముఖః ॥ 15
 ప్రహసంతీవ రాజానం ప్రమదా రక్తవాసినీ । ప్రకర్షంతీ మయా దృష్టా రాక్షసీ వికృతాననా ॥ 16
 ఏవమేతన్మయా దృష్టమ్ ఇమాం రాత్రిం భయావహామ్ । అహం రామోఽథవా రాజా లక్ష్మణో వా మరిష్యతి ॥
 నరో యానేన యస్స్వప్నే ఖరయుక్తేన యాతి హి । అచిరాత్తస్య ధూమాగ్రం చితాయాం సంప్రదృశ్యతే ॥ 18
 ఏతన్నిమిత్తం దీనోఽహం తన్న వః ప్రతిపూజయే । శుష్యతీవ చ మే కంఠో న స్వస్థమివ మే మనః ॥ 19
 న పశ్యామి భయస్థానం భయం చైవోపధారయే । భ్రష్టశ్చ స్వరయోగో మే ఛాయా చోపహతా మమ ।
 జుగుప్సన్నివ చాఽత్మానం న చ పశ్యామి కారణమ్ ॥ 20
 ఇమాం హి దుస్సుప్నగతిం నిశామ్య తామ్ అనేకరూపామవితర్కితాం పురా ।
 భయం మహత్తద్భుదయాన్న యాతి మే విచింత్య రాజానమచింత్యదర్శనమ్ ॥ 21
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతేన దుస్సుప్నదర్శనం నామ ఏకోనసప్తతితమస్కర్గః

అథ సప్తతితమః సర్గః (70) భరతస్య నిష్క్రమణమ్

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 70

భరతే బ్రువతి స్వప్నం దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః । ప్రవిశ్యాసహ్యపరిఖం రమ్యం రాజగృహం పురమ్ ॥ 1
 సమాగమ్య తు రాజ్ఞా చ రాజపుత్రేణ చార్పితాః । రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు తమూచుర్భరతం వచః ॥ 2
 పురోహితస్త్వాం కుశలం ప్రాహ సర్వే చ మంత్రిణః । త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్యయికం త్వయా ॥ 3
 ఇమాని చ మహార్హాణి వస్త్రాణ్యాభరణాని చ । పరిగృహ్య విశాలాక్ష! మాతులస్య చ దాపయ ॥ 4
 అత్ర వింశతికోట్యస్తు నృపతేర్మాతులస్య తే । దశకోట్యస్తు సంపూర్ణాః తథైవ చ నృపాత్మజ ॥ 5
 ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం స్వనురక్తస్సువృజ్జనే । దూతానువాచ భరతః కామైస్సంప్రతిపూజ్య తాన్ ॥ 6
 కచ్చిత్సుకుశలీ రాజా పితా దశరథో మమ । కచ్చిచ్ఛారోగతా రామే లక్ష్మణే చ మహాత్మని ॥ 7
 ఆర్యా చ ధర్మనిరతా ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ । అరోగా చాపి కౌసల్యా మాతా రామస్య ధీమతః ॥ 8
 కచ్చిత్సుమిత్రా ధర్మజ్ఞా జననీ లక్ష్మణస్య యా । శత్రుఘ్నస్య చ వీరస్య సాఖ్య రోగా చాపి మధ్యమా ॥ 9
 ఆత్మకామా సదా చండీ క్రోధనా ప్రాజ్ఞమానినీ । అరోగా చాపి మే మాతా కైకేయీ కిమువాచ హా ॥ 10
 ఏవముక్తాస్తు తే దూతాః భరతేన మహాత్మానా । ఊచుః సప్రశ్రయం వాక్యమ్ ఇదం తం భరతం తదా ॥ 11
 కుశలాస్తే నరవ్యాఘ్ర! యేషాం కుశలమిచ్ఛసి । శ్రీశ్చ త్వాం వృణుతే పద్మా యుజ్యతాం చాపి తే రథః ॥ 12
 భరతశ్చాపి తాన్ దూతాన్ ఏవముక్తేఽభ్యభాషత । ఆపుచ్ఛేఽహం మహారాజం దూతాస్సంత్వరయంతి మామ్ ॥
 ఏవముక్తా తు తాన్ దూతాన్ భరతః పార్థివాత్మజః । దూతైస్సంచోదితో వాక్యం మాతామహమువాచ హా ॥
 రాజన్ ! పితుర్గమిష్యామి సకాశం దూతచోదితః । పునరప్యహమేష్యామి యదా మే త్వం స్మరిష్యసి ॥ 15
 భరతేనైవముక్తస్తు నృపో మాతామహస్తదా । తమువాచ శుభం వాక్యం శిరస్యాఘ్రాయ రాఘవమ్ ॥ 16
 గచ్ఛ తాతానుజానే త్వాం కైకేయీ సుప్రజాస్త్యయా । మాతరం కుశలం బ్రూయాః పితరం చ పరంతప ॥
 పురోహితం చ కుశలం యే చాన్యే ద్విజసత్తమాః । తౌ చ తాత! మహేష్వాసౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 18
 తస్మై హస్తుత్తమాంశ్చిత్రాన్ కంబళానజినాని చ । అభిసత్పృత్య కైకేయో భరతాయ ధనం దదౌ ॥ 19
 రుక్మనిష్కసహస్రే ద్వే షోడశాశ్వశతాని చ । సత్పృత్య కైకయీపుత్రం కేకయో ధనమాదిశత్ ॥ 20
 తథాఽమాత్యానభిప్రేతాన్ విశ్వాస్యాంశ్చ గుణాన్వితాన్ । దదావశ్వపతిః క్షిప్రం భరతాయానుయాయినః ॥
 ఐరావతానైంద్రశిరాన్ నాగాన్వై ప్రియదర్శనాన్ । ఖరాన్ శీఘ్రాన్ సుసంయుక్తాన్ మాతులోఽస్మై ధనం దదౌ ॥ 22
 అస్తఃపురేఽతిసంవృద్ధాన్ వ్యాఘ్రవీర్యబలాన్వితాన్ । దంష్ట్రాయుధాన్ మహాకాయాన్ శునశ్చేపాయనం దదౌ ॥ 23
 స దత్తం కేకయేంద్రేణ ధనం తన్నాభ్యనందత । భరతః కైకయీపుత్రో గమనత్వరయా తదా ॥ 24
 బభూవ హ్యస్య హృదయే చింతా సుమహతీ తదా । త్వరయా చాపి దూతానాం స్వప్నస్యాపి చ దర్శనాత్ ॥
 స స్వవేశ్మాభ్యతిక్రమ్య నరనాగాశ్వసంవృతమ్ । ప్రపేదే సుమహచ్ఛ్రీమాన్ రాజమార్గమనుత్తమమ్ ॥ 26
 అభ్యతీత్య తతోఽపశ్యత్ అంతఃపురముదారధీః । తతస్తద్భరతః శ్రీమాన్ ఆవివేశానివారితః ॥ 27
 స మాతామహమాపుచ్ఛ మాతులం చ యుధాజితమ్ । రథమారుహ్య భరతః శత్రుఘ్నసహితో యయౌ ॥
 రథాన్ మండలచక్రాంశ్చ యోజయిత్వా పరశ్శతమ్ । ఉష్ఠగోఽశ్వబలైర్భ్రుత్యాః భరతం యాంతమన్వయుః ॥
 బలేన గుప్తో భరతో మహాత్మా సహార్యకస్యాఽత్మసమైరమాత్మ్యైః ।
 ఆదాయ శత్రుఘ్నమపేతశత్రుః గృహోద్భయౌ సిద్ధ ఇవేంద్రలోకాత్ ॥ 30

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతస్య నిష్క్రమణం నామ సప్తతితమస్సర్గః

అథ ఏకసప్తతితమః సర్గః (71) అయోధ్యాగమనమ్

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

స ప్రాజుభో రాజగృహాత్ అభినిర్యాయ రాఘవః | తతస్సుదామాం ద్యుతిమాన్ సంతీర్యావేక్ష్య తాం నదీమ్ ||
 ప్లోదినీం దూరపారాం చ ప్రత్యక్ప్రోతస్తరంగిణీమ్ | శరద్రూమతరత్ శ్రీమాన్ నదీమిక్ష్వాకునందనః || 2
 ఏలాధానే నదీం తీర్త్వా ప్రాప్య చాపరపర్పటాన్ | శిలామాకుర్వతీం తీర్త్వా ఆగ్నేయం శల్యకర్తనమ్ || 3
 సత్యసంధశ్శుచిశ్రీమాన్ ప్రేక్షమాణశ్శిలావహామ్ | అత్యయాత్స మహాశైలాన్ వనం చైత్రరథం ప్రతి || 4
 సరస్వతీం చ గంగాం చ యుగ్మేన ప్రతిపద్య చ | ఉత్తరాన్ వీరమత్స్యానాం భారుండం ప్రావిశద్వనమ్ || 5
 వేగినీం చ కులింగాఖ్యాం ప్లోదినీం పర్వతాఽవృతామ్ | యమునాం ప్రాప్య సంతీర్ణో బలమాశ్వాసయత్తదా ||
 శీతీకృత్య తు గాత్రాణి క్లాంతానాశ్వాస్య వాజినః | తత్ర స్నాత్వా చ పీత్వా చ ప్రాయాదాదాయ చోదకమ్ || 7
 రాజపుత్రో మహారణ్యమ్ అనభీక్షణోపసేవితమ్ | భద్రో భద్రేణ యానేన మారుతః ఖమివాత్యయాత్ || 8
 భాగీరథీం దుప్రృతరామ్ అంశుధానే మహానదీమ్ | ఉపాయాద్రాఘవస్తూర్ణం ప్రాగ్వటే విశ్రుతే పురే || 9
 స గంగాం ప్రాగ్వటే తీర్త్వా సమాయాత్కుటికోష్ఠికామ్ | సబలస్తాం స తీర్త్వాఽథ సమయాద్ధర్మవర్ధనమ్ ||
 తోరణం దక్షిణార్ధేన జంబూప్రస్థముపాగమత్ | వరూధం చ యయౌ రమ్యం గ్రామం దశరథాత్మజః || 11
 తత్ర రమ్యే వనే వాసం కృత్వాఽసౌ ప్రాజుభో యయౌ | ఉద్యానముజ్జిహానాయాః ప్రియకా యత్ర పాదపాః ||
 సాలాంస్తు ప్రియకాన్ ప్రాప్య శీఘ్రానాస్థాయ వాజినః | అనుజ్ఞాప్యాథ భరతో వాహినీం త్వరితో యయౌ ||
 వాసం కృత్వా సర్వతీర్థే తీర్త్వా చోత్తానికాం నదీమ్ | అన్యా నదీశ్చ వివిధాః పార్వతీయైస్తురంగవైః || 14
 హస్తీపుష్పకమాసాద్య కుటికామత్యవర్తత | తతార చ నరవ్యాఘ్రో లౌహిత్యే స కపీవతీమ్ || 15
 ఏకసాలే స్థాణుమతీం వినతే గోమతీం నదీమ్ | కళింగనగరే చాపి ప్రాప్య సాలవనం తదా || 16
 భరతః క్షిప్రమాగచ్ఛత్ సుపరిశ్రాంతవాహనః | వనం చ సమతీత్యాఽశు శర్వర్యామరుణోదయే || 17
 అయోధ్యాం మనునా రాజ్ఞా నిర్మితాం సందదర్శ హ | తాం పురీం పురుషవ్యాఘ్రుః సప్తరాత్రోషితః పథి ||
 అయోధ్యామగ్రతో దృష్ట్వా సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ | ఏషా నాతిప్రతీతా మే పుణ్యోద్యానా యశస్వినీ || 19
 అయోధ్యా దృశ్యతే దూరాత్ సారథే పాండుమృత్తికా | యజ్జ్వభిర్గుణసంపన్నైః బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః || 20
 భూయిష్ఠమృద్ధైరాకీర్ణా రాజర్షిపరిపాలితా | అయోధ్యాయాం పురా శబ్దః శ్రూయతే తుములో మహాన్ || 21
 సమంతాన్నరనారీణాం తమద్య న శృణోమ్యహమ్ | ఉద్యానాని చ సాయాహ్నే క్రీడితోపరతైర్నరైః || 22
 సమంతాత్ పరిధావద్భిః ప్రకాశంతే మమాన్యథా | తాన్యద్యానురుదంతీవ పరిత్యక్తాని కామిభిః || 23
 అరణ్యభూతేన పురీ సారథే! ప్రతిభాతి మే | న హ్యత్ర యానైర్భృశ్యంతే న గజైర్న చ వాజిభిః || 24
 నిర్యాంతో వాఽభియాంతో వా నరముఖ్యా యథాపురమ్ | ఉద్యానాని పురాఽభాంతి మత్తప్రముదితాని చ ||
 జనానాం రతిసంయోగేష్వత్యంతగుణవంతి చ | తాన్యేతాన్యద్య పశ్యామి నిరానందాని సర్వశః || 26
 ప్రస్తపరైరనుపథం విక్రోశద్భిరివ ద్రువైః | నాద్యాపి శ్రూయతే శబ్దో మత్తానాం మృగపక్షిణామ్ || 27
 సంరక్తాం మధురాం వాణీం కలం వ్యాహరతాం బహు | చందనాగరుసంపుక్తో ధూపసమ్మూర్ఛితోఽతులః ||
 ప్రవాతి పవనశ్రీమాన్ కిన్ను నాద్య యథాపురమ్ | భేరీమృదంగవీణానాం కోణసంఘట్టితః పునః || 29
 కిమద్య శబ్దో విరతః సదాదీనగతిః పురా | అనిష్టాని చ పాపాని పశ్యామి వివిధాని చ || 30
 నిమిత్తాన్యమనోజ్ఞాని తేన సీదతి మే మనః | సర్వథా కుశలం సూత! దుర్లభం మమ బంధుషు || 31
 తథా హ్యసతి సమ్మోహే హృదయం సీదతీవ మే | విషణ్ణశ్రాంతహృదయః త్రస్తస్య లుళితేంద్రియః || 32
 భరతః ప్రవివేశాఽశు పురీమిక్ష్వాకుపాలితామ్ | ద్వారేణ వైజయన్తేన ప్రావిశచ్ఛాంతవాహనః || 33
 ద్వార్స్థైరుత్థాయ విజయం పృష్టస్తైః సహితో యయౌ | స త్వనేకాగ్రహృదయో ద్వార్స్థం ప్రత్యర్చ్య తం జనమ్ ||

యుద్ధ కాండే సర్గ:- 72

- సూతమశ్వపతేః కాంతమ్ అబ్రవీత్తత్ర రాఘవః | కిమహం త్వరయాఽనీతః కారణేన వినాఽనఘ || 35
- అశుభాశంకి హృదయం శీలం చ పతతీవ మే | శ్రుతా నో యాదృశాః పూర్వం నృపతీనాం వినాశనే || 36
- ఆకారాంస్తానహం సర్వాన్ ఇహ పశ్యామి సారథే | సమ్మూర్జనవిహీనాని పరుషాణ్యుపలక్షయే || 37
- అసంయతకవాటాని శ్రీవిహీనాని సర్వశః | బలికర్మవిహీనాని ధూపసమ్మోదనేన చ || 38
- అనాశితకుటుంబాని ప్రభాహీనజనాని చ | అలక్ష్మీకాని పశ్యామి కుటుంబిభవనాన్యహమ్ || 39
- అపేతమాల్యశోభాని హ్యసమ్మృష్టాజిరాణి చ | దేవగారాణి శూన్యాని న చాభాంతి యథాపురమ్ || 40
- దేవతార్చాః ప్రవిద్ధాశ్చ యజ్ఞగోష్ఠ్యస్తథావిధాః | మాల్యాపణేషు రాజంతే నాద్య పణ్యాని వా తథా || 41
- దృశ్యంతే వణిణోఽప్యద్య న యథాపూర్వమత్ర వై | ధ్యానసంవిగ్నహృదయాః నష్టవ్యాపారయంత్రితాః || 42
- దేవాయతనచైత్యేషు దీనాః పక్షిగణాస్తథా | మలినం చాశ్రుపూర్ణాక్షం దీనం ధ్యానపరం కృశమ్ || 43
- సస్త్రీపుంసం చ పశ్యామి జనముత్కంఠితం పురే | ఇత్యేవముక్త్యా భరతః సూతం తం దీనమానసః |
- తాన్యనిష్ఠాన్యయోధ్యాయాం ప్రేక్ష్య రాజగృహం యయౌ || 44
- తాం శూన్యశృంగాటకవేశ్వరధ్యాం రజోఽరుణద్వారకవాటయంత్రామ్ |
- దృష్ట్వా పురీమింద్రపురప్రకాశాం దుఃఖేన సంపూర్ణతరో బభూవ || 45
- బహూని పశ్యన్ మనసోఽప్రియాణి యాన్యన్యదా నాన్య పురే బభూవుః |
- అవాక్చిరా దీనమనా న హృష్టః పితుర్మహాత్మా ప్రవివేశ వేశ్మ || 46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అయోధ్యాగమనం నామ ఏకసప్తతితమస్సర్గః

అథ ద్విసప్తతితమః సర్గః (72) భరతవిలాపః

- అపశ్యంస్తు తతస్తత్ర పితరం పితురాలయే | జగామ భరతో ద్రష్టుం మాతరం మాతురాలయే || 1
- అనుప్రాప్తం తు తం దృష్ట్వా కైకేయా ప్రోషితం సుతమ్ | ఉత్పాత తదా హృష్టా త్యక్త్వా సౌవర్ణమాసనమ్ ||
- స ప్రవిశ్యైవ ధర్మాత్మా స్వగృహం శ్రీవివర్ణితమ్ | భరతః ప్రతిజగ్రాహ జనన్యాశ్చరణౌ శుభౌ || 3
- సా తం మూర్ధన్యపాఘ్రాయ పరిష్వజ్య యశస్వినమ్ | అంకే భరతమారోప్య ప్రష్టుం సముపచక్రమే || 4
- అద్య తే కతిచిద్రాత్ర్యః చ్యుతస్యాఽర్చకవేశ్మనః | అపి నాధ్వశ్రమశ్శీఘ్రం రథేనాఽపతతస్తవ || 5
- ఆర్యకస్తే సుకుశలీ యుధాజిన్మాతులస్తవ | ప్రవాసాచ్చ సుఖం పుత్ర! సర్వం మే వక్తుమర్హసి || 6
- ఏవం పృష్టస్తు కైకేయ్యా ప్రియం పార్థివనందనః | ఆచష్ట భరతస్సర్వం మాత్రే రాజీవలోచనః || 7
- అద్య మే సప్తమీ రాత్రిః చ్యుతస్యాఽర్చకవేశ్మనః | అంబాయాః కుశలీ తాతో యుధాజిన్మాతులశ్చ మే || 8
- యన్మే ధనం చ రత్నం చ దదౌ రాజా పరంతపః | పరిశ్రాంతం పథ్యభవత్ తతోఽహం పూర్వమాగతః ||
- రాజవాక్యహరైర్దూతైః త్వర్యమాణోఽహమాగతః | యదహం ప్రష్టుమిచ్ఛామి తదంబా వక్తుమర్హతి || 10
- శూన్యోఽయం శయనీయస్తే పర్యంకో హేమభూషితః | న చాయమిక్ష్వాకుజనః ప్రహృష్టః ప్రతిభాతి మా ||
- రాజా భవతి భూయిష్ఠమ్ ఇహోంబాయా నివేశనే | తమహం నాద్య పశ్యామి ద్రష్టుమిచ్ఛన్నిహోఽగతః || 12
- పితుర్ద్రహీప్యే చరణౌ తం మమాఽఖ్యాహి పృచ్ఛతః | ఆహోస్విదంబ! జ్యేష్ఠాయాః కౌసల్యాయా నివేశనే ||
- (అంబ రాజో స యత్రాఽస్తే తమహం ద్రష్టుముత్సహే | న హి శర్మాధిగచ్ఛామి తమదృష్ట్వా మహీపతిమ్ ||
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భరతస్య మహాత్మనః |)
- తం ప్రత్యువాచ కైకేయా ప్రియవద్ధోరమప్రియమ్ | అజానంతం ప్రజానంతీ రాజ్యలోభేన మోహితా || 14

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

యా గతిస్సర్వభూతానాం తాం గతిం తే పితా గతః । రాజా మహాత్మా తేజస్వీ యాయజూకస్సతాం గతిః ॥
 తచ్చుత్వా భరతో వాక్యం ధర్మాభిజనవాన్ శుచిః । పపాత సహసా భూమౌ పితృశోకబలార్దితః ॥ 16
 హా హతోఽస్మీతి కృపణాం దీనాం వాచముదీరయన్ । నిపపాత మహాబాహుః బాహూ విక్షిప్య వీర్యవాన్ ॥
 తతశ్శోకేన సంవీతః పితుర్మరణదుఃఖితః । విలలాప మహాతేజాః భ్రాంతాకులితచేతనః ॥ 18
 ఏతత్సురుచిరం భాతి పితుర్మే శయనం పురా । శశినేవామలం రాత్రౌ గగనం తోయదాత్యయే ॥ 19
 తదిదం న విభాత్యద్య విహీనం తేన ధీమతా । వ్యోమేవ శశినా హీనమ్ అప్పుష్క ఇవ సాగరః ॥ 20
 బాష్పముత్పజ్య కంఠేన స్వార్తః పరమపీడితః । ప్రచ్ఛాద్య వదనం శ్రీమద్వస్త్రైణ జయతాం వరః ॥ 21
 తమార్తం దేవసంకాశం సమీక్ష్య పతితం భువి । నికృత్తమివ సాలస్య స్కంధం పరశునా వనే ॥ 22
 మత్తమాతంగసంకాశం చంద్రార్కసదృశం భువః । ఉత్థాపయిత్వా శోకార్తం వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 23
 ఉత్తిష్టోత్తిష్ట కిం శేషే రాజపుత్ర! మహాయశః ! । త్వద్విధా న హి శోచంతి సంతస్సదసి సమ్మతాః ॥ 24
 దానయజ్ఞాధికారా హి శీలశ్రుతివచోనుగా । బుద్ధిస్తే బుద్ధిసంపన్న! ప్రభేవార్కస్య మందిరే ॥ 25
 స రుదిత్వా చిరం కాలం భూమౌ విపరివృత్య చ । జననీం ప్రత్యువాచేదం శోకైర్బహుభిరావృతః ॥ 26
 అభిషేక్ష్వతి రామం ను రాజా యజ్ఞం ను యక్ష్వతే । ఇత్యహం కృతసంకల్పో హృష్టో యాత్రామయాసిషమ్ ॥
 తదిదం హ్యన్యథాభూతం వ్యవదీర్ఘం మనో మమ । పితరం యో న పశ్యామి నిత్యం ప్రియహితే రతమ్ ॥
 అంబ! కేనాత్యగాద్రాజా వ్యాధినా మయ్యనాగతే । ధన్యా రామాదయస్సర్వే యైః పితా సంస్మృతస్స్వయమ్ ॥
 న నూనం మాం మహారాజః ప్రాప్తం జానాతి కీర్తిమాన్ । ఉపాజిఘ్రేద్ధి మాం మూర్ఘి తాతస్సన్నమ్య సత్వరమ్ ॥
 క్వ స పాణిస్సుఖస్సర్భః తాతస్యాక్లిష్టకర్మణః । యేన మాం రజసా ధ్వస్తమ్ అభీక్షణం పరిమార్జతి ॥ 31
 యో మే భ్రాతా పితా బంధుః యస్య దాసోఽస్మి ధీమతః । తస్య మాం శీఘ్రమాఖ్యాహి రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ॥
 పితా హి భవతి జ్యేష్ఠో ధర్మమార్యస్య జానతః । తస్య పాదౌ గ్రహీష్యామి స హీదానీం గతిర్మమ ॥ 33
 ధర్మవిద్ధర్మనిత్యశ్చ సత్యసంధో దృఢవ్రతః । ఆర్యః కిమబ్రవీద్రాజా పితా మే సత్యవిక్రమః ॥ 34
 పశ్చిమం సాధు సందేశమ్ ఇచ్ఛామి శ్రోతుమాత్మనః । ఇతి పృష్టా యథాతత్త్వం కైకేయీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥
 రామేతి రాజా విలపన్ హా సీతే! లక్ష్మణేతి చ । స మహాత్మా పరం లోకం గతో గతిమతాం వరః ॥ 36
 ఇమాం తు పశ్చిమాం వాచం వ్యాజహార పితా తవ । కాలధర్మపరిక్షిప్తః పాశైరివ మహాగజః ॥ 37
 సిద్ధార్థాస్తే నరా రామమ్ ఆగతం సీతయా సహ । లక్ష్మణం చ మహాబాహుం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతమ్ ॥ 38
 తచ్చుత్వా విషసాదైవ ద్వితీయాప్రియశంసనాత్ । విషణ్ణవదనో భూత్వా భూయః పప్రచ్ఛ మాతరమ్ ॥ 39
 క్వ చేదానీం స ధర్మాత్మా కౌసల్యానందవర్ధనః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ సమం గతః ॥ 40
 తథా పృష్టా యథాతత్త్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే । మాతా-స్య సుమహద్వాక్యం విప్రియం ప్రియశంకయా ॥
 స హి రాజసుతః పుత్ర! చీరవాసా మహావనమ్ । దండకాన్ సహ వైదేహ్యో లక్ష్మణానుచరో గతః ॥ 42
 తచ్చుత్వా భరతస్త్రస్త్రో భ్రాతుశ్చారిత్రశంకయా । స్వస్య వంశస్య మాహాత్మాత్ ప్రప్టుం సముపచక్రమే ॥ 43
 కచ్చిన్న బ్రాహ్మణధనం హృతం రామేణ కస్యచిత్ । కచ్చిన్నాఢ్యో దరిద్రో వా తేనాపాపో విహింసితః ॥ 44
 కచ్చిన్న పరదారాన్వా రాజపుత్రో-భిమన్యతే । కస్మాత్స దండకారణ్యే భ్రూణహేవ వివాసితః ॥ 45
 అథాస్య చపలా మాతా తత్స్వకర్మ యథాతథమ్ । తేనైవ స్త్రీస్వభావేన వ్యాహర్తుముపచక్రమే ॥ 46
 ఏవముక్తా తు కైకేయీ భరతేన మహాత్మనా । ఉవాచ వచనం హృష్టా మూఢా పండితమానినీ ॥ 47
 న బ్రాహ్మణధనం కించిత్ హృతం రామేణ కస్యచిత్ । కచ్చిన్నాఢ్యో దరిద్రో వా తేనాపాపో విహింసితః ॥ 48

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

- న రామః పరదారాంశ్చ చక్షుర్భ్యామపి పశ్యతి । మయా తు పుత్రత్ర శ్రుత్వైవ రామస్యైవాభిషేచనమ్ ॥ 49
- యాచితస్తే పితా రాజ్యం రామస్య చ వివాసనమ్ । స స్వవృత్తిం సమాస్థాయ పితా తే తత్తథా-కరోత్ ॥ 50
- రామశ్చ సహసౌమిత్రిః ప్రేషితస్సీతయా సహ । తమపశ్యన్ ప్రియం పుత్రం మహీపాలో మహాయశాః ॥ 51
- పుత్రశోకపరిద్యూనః పంచత్వముపపేదివాన్ । త్వయా త్వదానీం ధర్మజ్ఞ రాజత్వమవలంబ్యతామ్ ॥ 52
- త్వత్మతే హి మయా సర్వమ్ ఇదమేవంవిధం కృతమ్ । మా శోకం మా చ సంతాపం ధైర్యమాశ్రయ పుత్రక ।
- త్వదధీనా హి నగరీ రాజ్యం చైతదనామయమ్ ॥ 53
- తత్పుత్ర శీఘ్రం విధినా విధిజ్ఞైః వసిష్ఠముఖ్యైస్సహితో ద్విజేంద్రైః ।
- సంకాల్య రాజానమదీనసత్త్వమ్ ఆత్మానముర్వామభిషేచయస్వ ॥ 54

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
భరతవిలాపో నామ ద్విసప్తతితమస్సర్గః

అథ త్రిసప్తతితమః సర్గః (73) కైకేయానిర్భర్తనమ్

- (కైకేయ్యా త్వేవముక్తస్తు భరతో రాఘవానుజః । కర్ణౌ కరాభ్యాం ప్రచ్ఛాద్య పపాత ధరణీతలే ॥
హో తాత రామ నాథేతి విలప్య కరుణం బహు । ముహూర్తమివ నిస్సంజ్ఞః సంజ్ఞావానిదమబ్రవీత్ ॥
హతోఽస్మి రాజా నిహతో హతో లోకశ్చ దుర్మతే । కమిదం సంజ్ఞితం కేన కస్య కార్యం త్వయా కృతమ్ ॥
రాజానం ప్రేతభావస్థం కృత్వా రామం చ తాపసమ్ । త్వం తు రాజ్యఫలం భోక్తుమ్ అద్య తిష్ఠసి దుర్మతే ॥
రామప్రస్థాపికాయాశ్చ పతిష్ఠ్వాశ్చ తవోదరే । దశమాసా మయా నీతాః హో లోకే నిందితో హ్యహమ్ ॥
కంఠేఽవసజ్య పాశం వా విషం పీత్వా-ధవా శరే । త్యజ ప్రాణాంశ్చ దుర్మేధే జలమగ్నిం ప్రవిశ్య వా ॥
త్వామద్య నిహనిష్ఠామి నో చేద్రామస్య దుర్యశః । రాఘవస్యానుజో భ్రాతా భరతో మాతృహో ఇతి ॥
ఏవం పరుషముక్త్యా తు నిర్దగ్ధమివ చక్షుషా । నిరీక్షమాణే భరతే కైకేయా వాక్యమబ్రవీత్ ॥
కిం మయాఽపకృతం తేఽద్య గర్హసే మాం ముహుర్ముహూః ।
ప్రసూయ వర్ధయిత్వా త్వాం కామం చాకరవం న కిమ్॥
తే పితా స్వర్గతో రాజా భ్రాతరౌ చ వివాసితౌ । బహునా కిం ప్రలాపేన కురు రాజ్యం యథా సుఖమ్ ॥)
శ్రుత్వా తు పితరం వృత్తం భ్రాతరౌ చ వివాసితౌ । భరతో దుఃఖసంతప్తః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
కిం ను కార్యం హతస్యేహ మమ రాజ్యేన శోచతః । విహీనస్యాథ పిత్రా చ భ్రాత్రా పితృనమేన చ ॥ 2
దుఃఖే మే దుఃఖమకరోః ప్రణే క్షారమివాదధాః । రాజానం ప్రేతభావస్థం కృత్వా రామం చ తాపసమ్ ॥ 3
కులస్య త్వమభావాయ కాళరాత్రిరివాఽగతా । అంగారముపగూహ్య స్మ పితా మే నావబుద్ధవాన్ ॥ 4
మృత్యుమాపాదితో రాజా త్వయా మే పాపదర్శిని । సుఖం పరిహృతం మోహాత్ కులైఽస్మిన్ కులపాంసని ॥
త్వాం ప్రాప్య హి పితా మేఽద్య సత్యసంధో మహాయశాః । తీవ్రదుఃఖాభిసంతప్తో వృత్తో దశరథో నృపః ॥
వినాశితో మహారాజః పితా మే ధర్మవత్సలః । కస్మాత్ ప్రవ్రజితో రామః కస్మాదేవ వనం గతః ॥ 7
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకాభిషేడితే । దుష్కరం యది జీవేతాం ప్రాప్య త్వాం జననీం మమ ॥ 8
నను త్వార్యోఽపి ధర్మాత్మా త్వయి వృత్తిమనుత్తమామ్ । వర్తతే గురువృత్తిజ్ఞో యథా మాతరి వర్తతే ॥ 9
తథా జ్యేష్ఠా హి మే మాతా కౌసల్యా దీర్ఘదర్శినీ । త్వయి ధర్మం సమాస్థాయ భగిన్యామివ వర్తతే ॥ 10
తస్యాః పుత్రం కృతాత్మానం చీరవల్కలవాససమ్ । ప్రస్థాప్య వనవాసాయ కథం పాపే ! న శోచసి ॥ 11

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అపాపదర్శనం శూరం కృతాత్మానం యశస్వినమ్ | ప్రవ్రాజ్య చీరవసనం కిం ను పశ్యసి కారణమ్ || 12
 లుబ్ధాయా విదితో మన్యే న తేఽహం రాఘవం ప్రతి | తథా హ్యనర్థో రాజ్యార్థం త్వయా నీతో
 మహానయమ్ ||

అహం హి పురుషవ్యాఘ్రౌ అపశ్యన్ రామలక్ష్మణౌ | కేన శక్తిప్రభావేన రాజ్యం రక్షితుముత్సహే || 14
 తం హి నిత్యం మహారాజో బలవంతం మహాబలః | అప్రాశ్రితోఽభూద్ధర్మాత్మా మేరుర్మేరువనం యథా ||
 సోఽహం కథమిమం భారం మహాధుర్యసముద్భుతమ్ | దమ్యో ధురమివాఽసాద్య వహేయం కేన చౌజసా
 ||

అథ వా మే భవేచ్ఛక్తిః యోగైర్బుద్ధిబలేన వా | సకామాం న కరిష్యామి త్వామహం పుత్రగర్ధినీమ్ || 17
 న మే వికాంక్షా జాయేత త్యక్తుం త్వాం పాపనిశ్చయామ్ | యది రామస్య నాపేక్షా త్వయి స్యాన్మాతృవత్
 సదా ||

ఉత్పన్నా తు కథం బుద్ధిః తవేయం పాపదర్శిని | సాధుచారిత్రవిభ్రష్టే! పూర్వేషాం నో విగర్హితా || 19

అస్మిన్ కులే హి పూర్వేషాం జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే | అపరే భ్రాతరస్తస్మిన్ ప్రవర్తంతే సమాహితాః || 20

న హి మన్యే నృశంసే! త్వం రాజధర్మమవేక్షసే | గతిం వా న విజానాసి రాజవృత్తస్య శాశ్వతీమ్ || 21

సతతం రాజవృత్తే హి జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే | రాజ్ఞామేతత్సమం తత్స్యాత్ ఇక్ష్వాకూణాం విశేషతః || 22

తేషాం ధర్మైకరక్షాణాం కులచారిత్రశోభినామ్ | అత్ర చారిత్రశౌండీర్యం త్వాం ప్రాప్య వినివర్తితమ్ || 23

తవాపి సుమహాభాగాః జనేంద్రాః కులపూర్వగాః | బుద్ధేర్మోహాః కథమయం సంభూతస్త్వయి గర్హితః || 24

న తు కామం కరిష్యామి తవాహం పాపనిశ్చయే | త్వయా వ్యసనమారబ్ధం జీవితాంతకరం మమ || 25

ఏష త్విదానీమేవాహమ్ అప్రియార్థం తవాసఘమ్ | నివర్తయిష్యామి వనాత్ భ్రాతరం స్వజనప్రియమ్ || 26

నివర్తయిత్వా రామం చ తస్యాహం దీప్తతేజసః | దాసభూతో భవిష్యామి సుస్థితేనాంతరాత్మనా || 27

ఇత్యేవముక్త్వా భరతో మహాత్మా ప్రియేతరైర్వాక్యగణైస్తుదంస్తామ్ |
 శోకాతురశ్చాపి ననాద భూయః సింహేనా యథా పర్వతగహ్వరస్థః ||

28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కైకేయానిర్భర్తనం నామ
 త్రిసప్తతితమస్కంధః

అథ చతుస్సప్తతితమః సర్గః (74) కైకేయాగర్హణమ్

తాం తథా గర్హయిత్వా తు మాతరం భరతస్తదా | రోషేణ మహతాఽవిష్టః పునరేవాబ్రవీద్వచః || 1

రాజ్యాద్రుంశస్య కైకేయి ! నృశంసే! దుష్టచారిణి | పరిత్యక్తా చ ధర్మేణ మా మృతం రుదతీ భవ || 2

కిం ను తేఽదూషయద్రాజా రామో వా భృశధార్మికః | యయోర్మృత్యుర్వివాసశ్చ త్వత్ప్రతే తుల్యమాగతౌ || 3

భ్రూణహత్యామసి ప్రాప్తా కులస్యాస్య వినాశనాత్ | కైకేయి! నరకం గచ్ఛ మా చ భర్తుస్సలోకతామ్ || 4

యత్త్వయా హీదృశం పాపం కృతం ఘోరేణ కర్మణా | సర్వలోకప్రియం హిత్వా మమాప్యాపాదితం భయమ్
 ||

త్వత్ప్రతే మే పితా వృత్తే రామశ్చారణ్యమాశ్రితః | అయశో జీవలోకే చ త్వయాఽహం ప్రతిపాదితః || 6

మాతృరూపే! మమామిత్రే! నృశంసే! రాజ్యకాముకే | న తేఽహమభిభాష్యోఽస్మి దుర్వృత్తే! పతిఘాతినీ || 7

కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా మమ మాతరః | దుఃఖేన మహతాఽవిష్టాః త్వాం ప్రాప్య
 కులదూషిణీమ్ ||

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

న త్వమశ్వపతేః కన్యా ధర్మరాజస్య ధీమతః । రాక్షసీ తత్ర జాతాఽసి కులప్రధ్వంసినీ పితుః ॥ 9
 యత్త్వయా ధార్మికో రామో నిత్యం సత్యపరాయణః । వనం ప్రస్థాపితో దుఃఖాత్ పితా చ త్రిదివం గతః ॥
 10
 యత్రధానాఽసి తత్పాపం మయి పిత్రా వినాకృతే । భ్రాతృభ్యాం చ పరిత్యక్తే సర్వలోకస్య చాప్రియే ॥ 11
 కౌసల్యాం ధర్మసంయుక్తాం వియుక్తాం పాపనిశ్చయే । కృత్వా కం ప్రాప్సుసే త్వద్య లోకం నిరయగామిని ॥
 కిం నావబుద్ధ్యసే క్రూరే! నియతం బంధుసంశ్రయమ్ । జ్యేష్ఠం పితృసమం రామం
 కౌసల్యాయాత్మసంభవమ్ ॥
 అంగప్రత్యంగజః పుత్రో హృదయాచ్ఛాపి జాయతే । తస్మాత్ ప్రియతమో మాతుః ప్రియత్వాన్న తు బాంధవః
 ॥
 అన్యదా కిల ధర్మజ్ఞా సురభిస్సురసమ్మతా । వహమానౌ దదర్శోర్వాం పుత్రౌ విగతచేతసౌ ॥ 15
 తావర్ధదివసే శ్రాంతౌ దృష్ట్వా పుత్రౌ మహీతలే । రురోద పుత్రశోకేన బాష్పపర్యాకులేక్షణా ॥ 16
 అధస్తాద్ర్వజతస్తస్య సురరాజ్ఞో మహాత్మనః । బిందవః పతితా గాత్రే సూక్ష్మాః సురభిగంధినః ॥ 17
 ఇంద్రోఽప్యశ్రునిపాతం తం స్వగాత్రే పుణ్యగంధినమ్ । సురభిం మన్యతే దృష్ట్వా భూయసీం తాం సురేశ్వరః
 ॥
 నిరీక్షమాణశ్శక్రస్థాం దదర్శ సురభిం స్థితామ్ । ఆకాశే విష్ణితాం దీనాం రుదంతీం భృశదుఃఖితామ్ ॥ 19
 తాం దృష్ట్వా శోకసంతప్తాం వజ్రపాణిర్యశస్వినీమ్ । ఇంద్రః ప్రాంజలిరుద్విగ్నః సురరాజోఽబ్రవీద్వచః ॥ 20
 భయం కచ్చిన్న చాస్మాసు కుతశ్చిద్విద్యతే మహత్ । కుతో నిమిత్తశ్శోకస్తే బ్రూహి సర్వహితైషిణి ॥ 21
 ఏవముక్తా తు సురభిః సురరాజేన ధీమతా । ప్రత్యువాచ తతో ధీరా వాక్యం వాక్యవిశారదమ్ ॥ 22
 శాంతం పాపం న వః కించిత్ కుతశ్చిదమరాధిప । అహం తు మగ్నా శోచామి స్వపుత్రౌ విషమే స్థితౌ ॥ 23
 ఏతౌ దృష్ట్వా కృశౌ దీనౌ సూర్యరశ్మిప్రతాపితౌ । బాధ్యమానౌ బలీవర్షౌ కర్షకేణ సురాధిప ॥ 24
 మమ కాయాత్ ప్రసూతౌ హి దుఃఖితౌ భారపీడితౌ । యౌ దృష్ట్వా పరితప్యేఽహం నాస్తి పుత్రసమః ప్రియః
 ॥
 యస్యాః పుత్రసహస్రైస్తు కృత్స్నం వ్యాప్తమిదం జగత్ । తాం దృష్ట్వా రుదతీం శక్రో న సుతాన్మన్యతే పరమ్ ॥
 సదాఽప్రతిమవృత్తాయాః లోకధారణకామ్యయా । శ్రీమత్యా గుణనిత్యాయాః స్వభావపరివేషయా ॥ 26
 యస్యాః పుత్రసహస్రాణి సాఽపి శోచతి కామధుక్ । కిం పునర్యా వినా రామం కౌసల్యా వర్తయిష్యతి ॥ 27
 ఏకపుత్రా చ సాధ్వీ చ వివత్సేయం త్వయా కృతా । తస్మాత్త్వం సతతం దుఃఖం ప్రేత్య చేహ చ లప్సుసే ॥ 28
 అహం హ్యపచితిం భ్రాతుః పితుశ్చ సకలామిమామ్ । వర్ధనం యశసశ్చాపి కరిష్యామి న సంశయః ॥ 29
 ఆనాయయిత్వా తనయం కౌసల్యాయా మహాబలమ్ । స్వయమేవ ప్రవేక్ష్యామి వనం మునినిషేవితమ్ ॥ 30
 న హ్యహం పాపసంకల్పే! పాపే! పాపం త్వయా కృతమ్ । శక్తో ధారయితుం పౌరైః అశ్రుకంఠైర్నిరీక్షితః ॥
 సా త్వమగ్నిం ప్రవిశ వా స్వయం వా దండకాన్విశ । రజ్జుం బధాన వా కంఠే న హి తేఽన్యత్పరాయణమ్ ॥
 అహమప్యవసీం ప్రాప్తే రామే సత్యపరాక్రమే । కృతకృత్యో భవిష్యామి విప్రవాసితకల్మషః ॥ 33
 ఇతి నాగ ఇవారణ్యే తోమరాంకుశచోదితః । పపాత భువి సంక్రుద్ధో నిశ్వుసన్నివ పన్నగః ॥ 34
 సంరక్తనేత్రశ్శిథిలాంబరస్తదా విధూతసర్వాభరణః పరంతపః ।
 బభూవ భూమౌ పతితో నృపాత్మజః శచీపతేః కేతురివోత్సవక్షయే ॥ 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే కైకేయాగర్హణం నామ

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

చతుస్సప్తతితమస్సర్గః

అథ పంచసప్తతితమః సర్గః (75) భరత కౌసల్యాసంవాదః

దీర్ఘకాలాత్ సముత్థాయ సంజ్ఞాం లబ్ధ్వా చ వీర్యవాన్ ।నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం దీనాముద్వీక్ష్వ మాతరమ్

॥

సోఽమాత్యమధ్యే భరతో జననీమభ్యకుత్సయత్ । రాజ్యం న కామయే జాతు మంత్రయే నాపి మాతరమ్ ॥

అభిషేకం న జానామి యోఽభూద్రాజ్ఞా సమీక్షితః । విప్రకృష్టే హ్యహం దేశే శత్రుఘ్నసహితోఽవసమ్ ॥ 3

వనవాసం న జానామి రామస్యాహం మహాత్మనః । వివాసనం వా సౌమిత్రేః సీతాయాశ్చ యథాఽభవత్ ॥

తథైవ క్రోశతస్తస్య భరతస్య మహాత్మనః । కౌసల్యా శబ్దమాజ్ఞాయ సుమిత్రామిదమబ్రవీత్ ॥ 5

ఆగతః క్రూరకార్యాయాః కైకేయ్యా భరతస్సుతః । తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి భరతం దీర్ఘదర్శినమ్ ॥ 6

ఏవముక్త్వా సుమిత్రాం సా వివర్ణా మలినా కృశా । ప్రతస్థే భరతో యత్ర వేపమానా విచేతనా ॥ 7

స తు రామానుజశ్చాపి శత్రుఘ్నసహితస్తదా । ప్రతస్థే భరతో యత్ర కౌసల్యాయా నివేశనమ్ ॥ 8

తతశ్శత్రుఘ్నభరతౌ కౌసల్యాం ప్రేక్ష్య దుఃఖితౌ । పర్యవ్వజేతాం దుఃఖారాం పతితాం నష్టచేతనామ్ ॥ 9

రుదంతౌ రుదతీం దుఃఖాత్ సమేత్యార్యాం మనస్వినీమ్ । భరతం ప్రత్యువాచేదం కౌసల్యా భృశదుఃఖితా ॥

ఇదం తే రాజ్యకామస్య రాజ్యం ప్రాప్తమకంటకమ్ । సంప్రాప్తం బత కైకేయ్యాః శీఘ్రం క్రూరేణ కర్మణా ॥

ప్రస్థాప్య చీరవసనం పుత్రం మే వనవాసినమ్ । కైకేయీ కం గుణం తత్ర పశ్యతి క్రూరదర్శినీ ॥ 12

క్షీఘ్రం మామపి కైకేయీ ప్రస్థాపయితుమర్హతి । హిరణ్యనాభో యత్రాస్తే సుతో మే సుమహాయశాః ॥ 13

అథవా స్వయమేవాహం సుమిత్రానుచరా సుఖమ్ । అగ్నిహోత్రం పురస్కృత్య ప్రస్థాస్యే యత్ర రాఘవః ॥

కామం వా స్వయమేవాద్య తత్ర మాం నేతుమర్హసి । యత్రాసౌ పురుషవ్యాఘ్రుః పుత్రో మే తప్యతే తపః ॥

ఇదం హి తవ విస్తీర్ణం ధనధాన్యసమాచితమ్ । హస్త్యశ్వరథసంపూర్ణం రాజ్యం నిర్యాతితం తయా ॥ 16

ఇత్యాదిబహుభిర్వాక్యైః క్రూరైస్సంభర్తౌ నతోఽనఘః । వివృథే భరతస్తీవ్రం వ్రణే తుద్యేవ సూచినా ॥ 17

పపాత చరణే తస్యాః తదా సంభ్రాంతచేతనః । విలప్య బహుధాఽసంజ్ఞో లబ్ధసంజ్ఞస్తతః స్థితః ॥ 18

ఏవం విలపమానాం తాం భరతః ప్రాంజలిస్తదా । కౌసల్యాం ప్రత్యువాచేదం శోకైర్బహుభిరావృతామ్ ॥ 19

ఆర్యే! కస్మాదజానంతం గర్హసే మామకిల్బిషమ్ । విపులాం చ మమ ప్రీతిం స్థిరాం జానాసి రాఘవే ॥ 20

కృతా శాస్త్రానుగా బుద్ధిః మా భూతస్య కదాచన । సత్యసంధస్సతాం శ్రేష్ఠో యస్యాఽర్యోఽనుమతే గతః ॥

ప్రేష్యం పాపీయసాం యాతు సూర్యం చ ప్రతి మేహతు । హంతు పాదేన గాం సుప్తాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥

సుమతే గతః ॥

కారయిత్వా మహాత్కర్మ భర్తా భృత్యమనర్థకమ్ । అధర్మో యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః

॥

పరిపాలయమానస్య రాజ్ఞో భూతాని పుత్రవత్ । తతస్తం ద్రుహ్యతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥

బలిషడ్భాగముద్భృత్య నృపస్యారక్షతః ప్రజాః । అధర్మో యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥

25

సంశ్రుత్య చ తపస్విభ్యః సత్రే వై యజ్ఞదక్షిణామ్ । తాం విప్రలపతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥

హస్త్యశ్వరథసంబాధే యుద్ధే శస్త్రసమాకులే । మా స్మ కార్షీత్సతాం ధర్మం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥ 27

ఉపదిష్టం సుసూక్ష్మార్థం శాస్త్రం యత్నేన ధీమతా । స నాశయతు దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ॥

మా చ తం వ్యూధబాహ్వాంసం చంద్రార్కసమతేజసమ్ | ద్రాక్షీద్రాజ్యస్థమాసీనం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||
పాయసం కృసరం ఛాగం వృథా సో-శ్నాతు నిర్ఘ్ణః | గురూంశ్చాప్యవజానాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః

||

గాశ్చ స్పృశతు పాదేన గురూన్ పరివదేత్ స్వయమ్ | మిత్రే ద్రుహ్యేత సోఽత్యంతం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

విశ్వాసాత్ కథితం కించిత్ పరివాదం మిధః క్వచిత్ | వివృణోతు స దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

అకర్తా హ్యకృతజ్ఞశ్చ త్యక్తాత్మా నిరపత్రపః | లోకే భవతు విద్వేష్యో యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 33

పుత్రదారైశ్చ భృత్యైశ్చ స్వగృహే పరివారితః | స ఏకో మృష్టమశ్నాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 34

అప్రాప్య సదృశాన్ దారాన్ అనపత్యః ప్రమీయతామ్ | అనవాప్య క్రియాం ధరాత్మం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

మాఽత్యనస్సంతతిం ద్రాక్షీత్ స్వేషు దారేషు దుఃఖితః | ఆయుస్సమగ్రమప్రాప్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః

||

రాజస్త్రీబాలవృద్ధానాం వధే యత్పాపముచ్యతే | భృత్యత్యాగే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతామ్ || 37

లాక్షయా మధుమాంసేన లోహేన చ విషేణ చ | సదైవ బిభృయాద్భృత్యాన్ యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

సంగ్రామే సముపోధే స్మ శత్రుపక్షభయంకరే | పలాయమానో వధ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 39

కపాలపాణిః పృథివీమ్ అటతాం చీరసంవృతః | భిక్షమాణో యథోన్మత్తో యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 40

పానే ప్రసక్తో భవతు స్త్రీష్వక్షేషు చ నిత్యశః | కామక్రోధాభిభూతస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 41

మా స్మ ధర్మే మనో భూయాత్ అధర్మం స నిషేవతామ్ | అపాత్రవర్షీ భవతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

సంచితాన్యస్య విత్తాని వివిధాని సహస్రశః | దస్యుభిర్విప్రలుప్యంతాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 43

ఉభే సంధ్యే శయాసస్య యత్పాపం పరికల్పతే | తచ్చ పాపం భవేత్తస్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 44

యదగ్నిదాయకే పాపం యత్పాపం గురుతల్పగే | మిత్రద్రోహే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతామ్ ||

దేవతానాం పితృణాం చ మాతాపిత్రోస్తథైవ చ | మా స్మ కార్షీత్స శుశ్రూషాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

స తాం లోకాత్పతాం కీర్త్యాత్ సంజుష్టాత్ కర్మణస్తథా | భ్రశ్యతు క్షిప్రమద్వైవ యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

అపాస్య మాతృశుశ్రూషామ్ అనర్థే సోఽవతిష్ఠతామ్ | దీర్ఘబాహుర్మహావక్షాః యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

బహుపుత్రో దరిద్రశ్చ జ్వరరోగసమన్వితః | స భూయాత్ సతతక్లేశీ యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 49

ఆశామాశంసమానానాం దీనానామూర్ధ్వచక్షుషామ్ | అర్ధినాం వితథాం కుర్యాద్యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

మాయయా రమతాం నిత్యం పరుషః పిశునో-శుచిః | రాజ్ఞో భీతస్త్వధర్మాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

ఋతుస్నాతాం సతీం భార్యామ్ ఋతుకాలానురోధినీమ్ | అతివర్తేత దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః ||

ధర్మదారాన్ పరిత్యజ్య పరదారాన్నిషేవతామ్ | త్యక్తధర్మరతిర్మాథో యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 53

విప్రలుప్తప్రజాతస్య దుష్టుతం బ్రాహ్మణస్య యత్ | తదేవ ప్రతిపద్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 54

పానీయదూషకే పాపం తథైవ విషదాయకే | యత్తదేకస్స లభతాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 55

బ్రాహ్మణాయోద్యతాం పూజాం విహంతు కలుషేంద్రియః |

బాలవత్సాం చ గాం దోగ్ధం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 56

తృష్ణార్తం సతి పానీయే విప్రలంభేన యోజయేత్ | లభేత తస్య యత్పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః |

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

భక్త్యా వివదమానేషు మార్గమాశ్రిత్య పశ్యతః | తస్య పాపేన యుజ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 58
 విహీనాం పతిపుత్రాభ్యాం కౌసల్యాం పార్థివాత్మజః | ఏవమాశ్వాసయన్నేవ దుఃఖార్తో నిపపాత హ || 59
 తథా తు శపథైః కష్టైః శపమానమచేతనమ్ | భరతం శోకసంతప్తం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ || 60
 మమ దుఃఖమిదం పుత్ర! భూయస్సముపజాయతే | శపథైశ్శపమానో హి ప్రాణానుపరుణత్సి మే || 61
 దిష్ట్యా న చలితో ధర్మాత్ ఆత్మా తే సహలక్ష్మణః | వత్స! సత్యప్రతిజ్ఞో మే సతాం లోకానవాప్స్యసి || 62
 ఇత్యుక్త్వా చాంకమానీయ భరతం భ్రాతృవత్సలమ్ | పరిష్వజ్య మహాబాహుం రురోద భృశదుఃఖితా || 63
 ఏవం విలపమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః | మోహోచ్చ శోకసంరోధాత్ బభూవ లుళితం మనః || 64
 లాలప్యమానస్య విచేతనస్య ప్రణష్టబుద్ధేః పతితస్య భూమౌ |
 ముహుర్ముహుర్నిశ్చలశ్చ ఘర్మం సా తస్య శోకేన జగామ రాత్రిః ||

65

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరత కౌసల్యాసంవాదో నామ
 పంచసప్తతితమస్సర్గః

అథ షట్సప్తతితమః సర్గః (76) దశరథస్య ఔర్ధ్వదేహికమ్

తమేవం శోకసంతప్తం భరతం కైకేయీసుతమ్ | ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠో వసిష్ఠః శ్రేష్ఠవాగ్మషిః || 1
 అలం శోకేన భద్రం తే రాజపుత్ర! మహాయశః | ప్రాప్తకాలం నరపతేః కురు సంయానముత్తమమ్ || 2
 వసిష్ఠస్య వచశ్రుత్వా భరతో ధారణాం గతః | ప్రేతకార్యాణి సర్వాణి కారయామాస ధర్మవిత్ || 3
 ఉద్భృతం తైలసంరోధాత్ స తు భూమౌ నివేశితమ్ | ఆపీతవర్ణవదనం ప్రసుప్తమివ భూపతిమ్ || 4
 సంవేశ్య శయనే చాగ్ర్యే నానారత్నపరిష్కృతే | తతో దశరథం పుత్రో విలలాప సుదుఃఖితః || 5
 కిం తే వ్యవసితం రాజన్ ప్రోషితే మయ్యనాగతే | వివాస్య రామం ధర్మజ్ఞు లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ || 6
 క్వ యాస్యసి మహారాజ! హిత్యేమం దుఃఖితం జనమ్ | హీనం పురుషసింహేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా || 7
 యోగక్షేమం తు తే రాజన్! కోఽస్మిన్ కల్పయితా పురే | త్వయి ప్రయాతే స్వస్తాత! రామే చ వనమాశ్రితే ||
 విధవా పృథివీ రాజన్! త్వయా హీనా న రాజతే | హీనచంద్రేవ రజనీ నగరీ ప్రతిభాతి మా || 9
 ఏవం విలపమానం తం భరతం దీనమానసమ్ | అబ్రవీద్వచనం భూయో వసిష్ఠస్తు మహామునిః || 10
 ప్రేతకార్యాణి యాన్యస్య కర్తవ్యాని విశాంపతేః | తాన్యవ్యగ్రం మహాబాహో! క్రియంతామవిచారితమ్ || 11
 తథేతి భరతో వాక్యం వసిష్ఠస్యాభిపూజ్య తత్ | ఋత్విక్పురోహితాచార్యాన్ త్వరయామాస సర్వశః || 12
 యే త్వగ్నయో నరేంద్రస్య చాగ్న్యగారాద్భహిష్మతాః | ఋత్విగ్నిర్యాజకైశ్చైవ ఆహ్రియంత యథావిధి || 13
 శిబికాయామథాఽరోప్య రాజానం గతచేతనమ్ | బాష్పకంఠా విమనసః తమూహుః పరిచారకాః || 14
 హిరణ్యం చ సువర్ణం చ వాసాంసి వివిధాని చ | ప్రకిరంతో జనా మార్గం నృపతేరగ్రతో యయుః || 15
 చందనాగరునిర్యాసాన్ సరళం పద్మకం తథా | దేవదారూణి చాఽహృత్య క్షేపయంతి తథాఽపరే || 16
 గంధానుచ్ఛావచాంశ్చాన్యాన్ తత్ర గత్వాఽథ భూమిపమ్ | తతస్సంవేశయామాసుః చితామధ్యే తమృత్విజః ||
 తథా హుతాశనం దత్త్వా జేపుస్తస్య తమృత్విజః | జగుశ్చ తే యథాశాస్త్రం తత్ర సామాని సామగాః || 18
 శిబికాభిశ్చ యానైశ్చ యథార్థం తస్య యోషితః | నగరాన్నిర్యయుస్తత్ర వృద్ధైః పరివృతాస్తదా || 19
 ప్రసవ్యం చాపి తం చక్రుః ఋత్విజోఽగ్నిచితం నృపమ్ | స్త్రియశ్చ శోకసంతప్తాః కౌసల్యాప్రముఖాస్తదా ||
 క్రౌంచీనామివ నారీణాం నినాదస్తత్ర శుశ్రువే | ఆర్తానాం కరుణం కాలే క్రోశంతీనాం సహస్రశః || 21

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

తతో రుదంత్యో వివశాః విలప్య చ పునః పునః । యానేభ్యస్సరయూతీరమ్ అవతేరుర్వరాంగనాః ॥ 22
 కృత్వోదకం తే భరతేన సార్థం నృపాంగనా మంత్రిపురోహితాశ్చ ।
 పురీం ప్రవిశ్యాశ్రుపరీతనేత్రాః భూమౌ దశాహం వ్యనయంత దుఃఖమ్ ॥ 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథస్య ఔర్వుదేహికం నామ
 షట్సప్తతితమస్సర్గః

అథ సప్తసప్తతితమః సర్గః (77) భరతశత్రుఘ్నవిలాపః

తతో దశహేఽతిగతే కృతశౌచో నృపాత్మజః । ద్వాదశేఽహని సంప్రాప్తే శ్రాద్ధకర్మాణ్యకారయత్ ॥ 1
 బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ రత్నం ధనమన్నం చ పుష్కలమ్ । వాసాంసి చ మహార్హణి రత్నాని వివిధాని చ ॥ 2
 బాస్తికం బహుశుక్లం చ గాశ్చాపి శతశస్త్రదా । దాసీదాసం చ యానం చ వేశ్మాని సుమహాంతి చ ॥ 3
 బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పుత్రో రాజ్ఞస్తస్యైర్ద్వైహికమ్ । తతః ప్రభాతసమయే దివసేఽథ త్రయోదశే ॥ 4
 విలలాప మహాబాహుః భరతః శోకమూర్చితః । శబ్దాపిహితకంఠస్తు శోధనార్థముపాగతః ॥ 5
 చితామూలే పితుర్వాక్యమ్ ఇదమాహ సుదుఃఖితః । తాత! యస్మిన్ విసృష్టోఽహం త్వయా భ్రాతరి రాఘవే ॥
 తస్మిన్వనం ప్రవ్రజితే శూన్యే త్యక్తోఽస్త్మహం త్వయా । యస్యా గతిరనాథాయాః పుత్రః ప్రవ్రాజితో వనమ్
 ॥

తామంబాం తాత! కౌసల్యాం త్యక్త్వా త్వం క్వ గతో నృప । దృష్ట్వా భస్మారుణం తచ్చ దగ్ధాస్థి స్థానమండలమ్
 ॥

పితుశ్శరీరనిర్వాణం నిష్టనన్ విషసాద సః । సతు దృష్ట్వా రుదన్ దీనః పపాత ధరణీతలే ॥ 9
 ఉత్థాప్యమానశృక్రస్య యంత్రధ్వజ ఇవ చ్యుతః । అభిపేతుస్తతస్సర్వే తస్యామాత్యాశ్చుచివ్రతమ్ ॥ 10
 అంతకాలే నిపతితం యయాతిమృషయో యథా । శత్రుఘ్నశ్చాపి భరతం దృష్ట్వా శోకపరిఘ్నతమ్ ॥ 11
 విసంక్షో న్యపతద్భూమౌ భూమిపాలమనుస్మరన్ । ఉన్మత్త ఇవ నిశ్చేతాః విలలాప సుదుఃఖితః ॥ 12
 స్మృత్వా పితుర్గుణాంగాని తాని తాని తదా తదా । మన్థరాప్రభవస్తీవ్రః కైకేయీగ్రాహసంకులః ॥ 13
 వరదానమయోఽక్షోభ్యోఽమజ్జయచ్ఛోకసాగరః । సుకుమారం చ బాలం చ సతతం లాలితం త్వయా ॥

14

క్వ తాత! భరతం హిత్వా విలపంతం గతో భవాన్ । నను భోజ్యేషు పానేషు వస్త్రేష్వాభరణేషు చ ॥ 15
 ప్రవారయసి నస్సర్వాన్ తన్నః కోఽన్యః కరిష్యతి । అవదారణకాలే తు పృథివీ నావదీర్యతే ॥ 16
 యా విహీనా త్వయా రాజ్ఞా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా । పితరి స్వర్గమాపన్నే రామే చారణ్యమాశ్రితే ॥ 17
 కిం మే జీవితసామర్థ్యం ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ । హీనో భ్రాత్రా చ పిత్రా చ శూన్యామిక్ష్యాకుపాలితామ్ ॥
 అయోధ్యాం న ప్రవేక్ష్యామి ప్రవేక్ష్యామి తపోవనమ్ । తయోర్విలపితం శ్రుత్వా వ్యసనం చాన్వవేక్ష్య తత్ ॥
 భృశమార్తరా భూయః సర్వ ఏవానుగామినః । తతో విషణ్ణౌ విశ్రాంతౌ శత్రుఘ్నభరతావుభౌ ॥ 20
 ధరణ్యాం సంవ్యవేష్టేతాం భగ్నుశ్చంగావివర్షభౌ । తతః ప్రకృతిమాన్ వైద్యః పితురేషాం పురోహితః ॥ 21
 వసిష్ఠో భరతం వాక్యమ్ ఉత్థాప్య తమువాచ హ । త్రయోదశోఽయం దివసః పితుర్వృత్తస్య తే విభో ॥ 22
 సావశేషాస్థినిచయే కిమిహ త్వం విలంబసే । త్రీణి ద్వంద్వాని భూతేషు ప్రవృత్తాన్యవిశేషతః ॥ 23
 తేషు చాపరిహార్యేషు నైవం భవితుమర్హసి । సుమంత్రశ్చాపి శత్రుఘ్నమ్ ఉత్థాప్యాభిప్రసాద్య చ ॥ 24
 శ్రావయామాస తత్త్వజ్ఞః సర్వభూతభవాభవమ్ । ఉత్థితౌ చ నరవ్యాధృౌ ప్రకాశేతే యశస్వినౌ ॥ 25

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

వర్షాతపపరిక్లిన్నై పృథగింద్రధ్వజావివ । సాశ్రూణి పరిమృద్నంతౌ రక్తాక్షౌ దీనభాషిణౌ ।

అమాత్యాస్త్వరయంతి స్మ తనయౌ చాపరాః క్రియాః ॥

26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతశత్రుఘ్నవిలాపో నామ
సప్తసప్తతితమస్కర్గః

అథ అష్టసప్తతితమః సర్గః (78) మంథరాశాసనమ్

అథ యాత్రాం సమీహంతం శత్రుఘ్నో లక్ష్మణానుజః । భరతం శోకసంతప్తమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
గతిర్యః సర్వభూతానాం దుఃఖే కిం పునరాత్మనః । స రామః సత్త్వసంపన్నః స్త్రియా ప్రవ్రాజితో వనమ్ ॥ 2
బలవాన్ వీర్యసంపన్నో లక్ష్మణో నామ యోఽప్యసౌ । కిం న మోచయతే రామం కృత్వా స్మ పితృనిగ్రహమ్ ॥

పూర్వమేవ తు నిగ్రాహ్యః సమవేక్ష్య నయానయౌ । ఉత్పథం యస్సమారూఢో రాజా నార్యా వశం గతః ॥ 4

ఇతి సంభాషమాణే తు శత్రుఘ్నో లక్ష్మణానుజే । ప్రాగ్ద్వారేఽభూత్తదా కుబ్జా సర్వాభరణభూషితా ॥ 5

లిప్తా చందనసారేణ రాజవస్త్రాణి బిభ్రతీ । వివిధం వివిధైస్తైస్తైః భూషణైశ్చ విభూషితా ॥ 6

మేఖలదామభిశ్చిత్రైః అన్వైశ్చ శుభభూషణైః । బభాసే బహుభిర్బద్ధా రజ్జుబద్ధేవ వానరీ ॥ 7

తాం సమీక్ష్య తదా ద్వాస్థాః సుభృశం పాపకారిణీమ్ । గృహీత్వాఽకరుణాం కుబ్జాం శత్రుఘ్నాయ
న్యవేదయన్ ॥

యస్యాః కృతే వనే రామో న్యస్తదేహశ్చ వః పితా । సేయం పాపా నృశంసా చ తస్యాః కురు యథామతి ॥

శత్రుఘ్నశ్చ తదాజ్ఞాయ వచనం భృశదుఃఖితః । అంతఃపురచరాన్ సర్వాన్ ఇత్యువాచ ధృతవ్రతః ॥ 10

తీవ్రముత్పాదితం దుఃఖం భ్రాతృణాం మే తథా పితుః । యయా సేయం నృశంసస్య కర్మణః
ఫలమశ్నుతామ్ ॥

ఏవముక్త్వా తు తేనాఽశు సఖీజనసమావృతా । గృహీతా బలవత్కుబ్జా సా తద్భ్రహమనాదయత్ ॥ 12

తతస్సుభృశసంతప్తః తస్యాః సర్వః సఖీజనః । క్రుద్ధమాజ్ఞాయ శత్రుఘ్నం విపలాయత సర్వశః ॥ 13

అమంత్రయత కృత్స్నశ్చ తస్యాః సర్వసఖీజనః । యథాఽయం సముపక్రాంతో నిశ్శేషాన్తః కరిష్యతి ॥ 14

సానుక్రోశాం వదాన్యాం చ ధర్మజ్ఞాం చ యశస్వినీమ్ । కౌసల్యాం శరణం యామః సా హి నోఽస్తు ధ్రువా
గతిః ॥

స చ రోషేణ తామ్రాక్షః శత్రుఘ్నః శత్రుతాపనః । విచకర్ష తదా కుబ్జాం క్రోశంతీం ధరణీతలే ॥ 16

తస్యా హ్యేకృష్యమాణాయాః మంథరాయాస్తతస్తతః । చిత్రం బహువిధం భాండం పృథివ్యాం తద్వ్యశీర్యత ॥

తేన భాండేన సంస్తీర్ణం శ్రీమద్రాజనివేశనమ్ । అశోభత తదా భూయః శారదం గగనం యథా ॥ 18

స బలీ బలవత్ క్రోధాత్ గృహీత్వా పురుషర్షభః । కైకేయామభినిర్భర్ష్య బభాషే పరుషం వచః ॥ 19

తైర్వాక్యైః పరుషైర్దుఃఖైః కైకేయా భృశదుఃఖితా । శత్రుఘ్నభయసంత్రస్తా పుత్రం శరణమాగతా ॥ 20

తాం ప్రేక్ష్య భరతః క్రుద్ధం శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ । అవధ్యాః సర్వభూతానాం ప్రమదాః క్షమ్యతామితి ॥ 21

హన్యామహమిమాం పాపాం కైకేయాం దుష్టచారిణీమ్ । యది మాం ధార్మికో రామో
నాసూయేన్మాతృఘాతుకమ్ ॥

ఇమామపి హతాం కుబ్జాం యది జానాతి రాఘవః । త్వాం చ మాం చ హి ధర్మాత్మా నాభిభాషిష్యతే ధ్రువమ్
॥

భరతస్య వచశ్రుత్వా శత్రుఘ్నో లక్ష్మణానుజః । న్యవర్తత తతో రోషాత్ తాం ముమోచ చ మంథరామ్ ॥

సా పాదమూలే కైకేయ్యాః మంథరా నిపపాత హ | నిశ్శ్వసంతీ సుదుఃఖార్తా కృపణం విలలాప చ || 25

శత్రుఘ్ననిక్షేపవిమూఢసంజ్ఞాం సమీక్ష్య కుబ్జాం భరతస్య మాతా |

శనైః సమాశ్వాసయదార్తరూపాం క్రౌంచీం విలగ్నామివ వీక్షమాణామ్ || 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే మంథరాశాసనం నామ
అష్టసప్తతితమస్సర్గః

అథ ఏకోనాశీతితమః సర్గః (79) భరతం ప్రతి మంత్రిమంత్రణా

తతః ప్రభాతసమయే దివసే చ చతుర్దశే | సమేత్య రాజకర్తారో భరతం వాక్యమబ్రువన్ || 1

గతో దశరథః స్వర్గం యో నో గురుతరో గురుః | రామం ప్రవ్రాజ్య వై జ్యేష్ఠం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ || 2

త్వమద్య భవ నో రాజా రాజపుత్ర! మహాయశః | సంగత్యా నాపరాధ్నీతి రాజ్యమేతదనాయకమ్ || 3

అభిషేచనికం సర్వమ్ ఇదమాదాయ రాఘవ | ప్రతీక్షతే త్వాం స్వజనః శ్రేణయశ్చ నృపాత్మజ || 4

రాజ్యం గృహాణ భరత పితృపైతామహం ద్రువమ్ | అభిషేచయ చాత్మానం పాహి చాస్మాన్ నరర్షభ || 5

అభిషేచనికం భాండం కృత్వా సర్వం ప్రదక్షిణమ్ | భరతస్తం జనం సర్వమ్ ఇత్యువాచ ధృతవ్రతః || 6

జ్యేష్ఠస్య రాజతా నిత్యమ్ ఉచితా హి కులస్య నః | నైవం భవంతో మాం వక్తుమ్ అర్హంతి కుశలా జనాః || 7

రామః పూర్వో హి నో భ్రాతా భవిష్యతి మహీపతిః | అహం త్వరణ్యే వత్స్యామి వర్షాణి నవ పంచ చ || 8

యుజ్యతాం మహతీ సేనా చతురంగమహాబలా | ఆనయిష్యామ్యహం జ్యేష్ఠం భ్రాతరం రాఘవం వనాత్ ||

అభిషేచనికం చైవ సర్వమేతదుపస్మృతమ్ | పురస్మృత్య గమిష్యామి రామహేతోర్వనం ప్రతి || 10

తత్రైవ తం నరవ్యాఘ్రమ్ అభిషిచ్య పురస్మృతమ్ | ఆనేష్యామి తు వై రామం హవ్యవాహమివాధ్యరాత్ || 11

న సకామాం కరిష్యామి స్వామిమాం మాతృగంధినీమ్ | వనే వత్స్యామ్యహం దుర్గే రామో రాజా భవిష్యతి ||

క్రియతాం శిల్పిభిః పంథాః సమాని విషమాణి చ | రక్షిణశ్చానుసంయాంతు పథి దుర్గవిచారకాః || 13

ఏవం సంభాషమాణం తం రామహేతోర్హృపాత్మజమ్ | ప్రత్యువాచ జనస్సర్వః శ్రీమద్వాక్యమనుత్తమమ్ ||

ఏవం తే భాషమాణస్య పద్మా శ్రీరుపతిష్ఠతాత్ | యస్త్వం జ్యేష్ఠే నృపసుతే పృథివీం దాతుమిచ్ఛసి || 15

అనుత్తమం తద్వచనం నృపాత్మజ ప్రభాషితం సంశ్రవణే నిశమ్య చ |

ప్రహర్షజాస్తం ప్రతి బాష్పబిందవో నిపేతురార్యానననేత్రసంభవాః || 16

ఊచుస్తే వచనమిదం నిశమ్య హృష్టాః సామాత్యాః సపరిషదో వియాతశోకాః |

పంథానం నరవర! భక్తిమాన్ జనశ్చ వ్యాదిష్టస్తవ వచనాచ్చ శిల్పివర్గః || 17

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండేభరతం ప్రతి మంత్రిమంత్రణా
నామఏకోనాశీతితమస్సర్గః

అథ అశీతితమః సర్గః (80) మార్గనిర్మాణమ్

అథ భూమిప్రదేశజ్ఞాః సూత్రకర్మవిశారదాః | స్వకర్మాభిరతాశ్చారాః ఖనకా యంత్రకాస్తథా || 1

కర్మాంతికాః స్థపతయః పురుషా యంత్రకోవిదాః | తథా వర్ధకయశ్చైవ మార్గిణో వృక్షతక్షకాః || 2

కూపకారాస్సుధాకారా వంశకర్మకృతస్తథా | సమర్థా యే చ ద్రష్టారః పురతస్తే ప్రతస్థిరే || 3

స తు హర్షాత్ తముద్దేశం జనౌఘో విపులః ప్రయాన్ | అశోభత మహావేగః సముద్ర ఇవ పర్వణి || 4

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- తే స్వవారం సమాస్థాయ వర్తుకర్మణి కోవిదాః । కరణైర్వివిధోపేతైః పురస్తాత్ సంప్రతస్థిరే ॥ 5
- లతావల్లీశ్చ గుల్మశ్చ స్థాణూనశ్చన ఏవ చ । జనాస్తే చక్రిరే మార్గం ఛిందంతో వివిధాన్ ద్రుమాన్ ॥ 6
- అవృక్షేషు చ దేశేషు కేచిద్బుక్షానరోపయన్ । కేచిత్ కురారైష్టంకైశ్చ దాత్రైశ్చిందన్ క్వచిత్ క్వచిత్ ॥ 7
- అపరే వీరణస్తంభాన్ బలినో బలవత్తరాః । విధమంతి స్మ దుర్గాణి స్థలాని చ తతస్తతః ॥ 8
- అపరేఽపూరయన్ కూపాన్ పాంసుభిః శ్వభ్రమాయతమ్ । నిమ్నభాగాంస్తతః కేచిత్ సమాంశ్చక్రుః
సమంతతః ॥
- బబంధుర్బంధనీయాంశ్చ క్షోద్యాన్ సంచుక్షుదుస్తదా । బిభిదుర్భేదనీయాంశ్చ తాంస్తాన్ దేశాన్నరాస్తదా ॥ 10
- అచిరేణైవ కాలేన పరివాహాన్ బహూదకాన్ । చక్రుర్బహువిధాకారాన్ సాగరప్రతిమాన్ బహూన్ ॥ 11
- నిర్జలేషు చ దేశేషు ఖానయామాసురుత్తమాన్ । ఉదపానాన్ బహువిధాన్ వేదికాపరిమండితాన్ ॥ 12
- ససుధాకుట్టిమతలః ప్రపుష్పితమహీరుహః । మత్తోద్బుష్టద్విజగణః పతాకాభిరలంకృతః ॥ 13
- చందనోదకసంసిక్తో నానాకుసుమభూషితః । బహ్వశోభత సేనాయాః పంథాస్సురపథోపమః ॥ 14
- ఆజ్ఞాప్యాథ యథాఽజ్ఞప్తియుక్తాస్తేఽధి కృతా నరాః । రమణీయేషు దేశేషు బహుస్వాదుఫలేషు చ ॥ 15
- యో నివేశస్సుభిప్రేతో భరతస్య మహాత్మనః । భూయస్తం శోభయామాసుః భూషాభిర్భూషణోపమమ్ ॥ 16
- నక్షత్రేషు ప్రశస్తేషు ముహూర్తేషు చ తద్విదః । నివేశాన్ స్థాపయామాసుః భరతస్య మహాత్మనః ॥ 17
- బహుపాంసుచయాశ్చాపి పరిఖాపరివారితాః । తత్రేంద్రకీలప్రతిమాః ప్రతోశీవరశోభితాః ॥ 18
- ప్రాసాదమాలావితతాః సౌధప్రాకారసంవృతాః । పతాకాశోభితాస్సర్వే సునిర్మితమహాపథాః ॥ 19
- విసర్పద్భిరివాఽకాశే విటంకాగ్రవిమానకైః । సముచ్ఛిత్రైర్నివేశాస్తే బభుశ్చక్రపురోపమాః ॥ 20
- జాహ్నవీం తు సమాసాద్య వివిధద్రుమకాననామ్ । శీతలామలపానీయాం మహామీనసమాకులామ్ ॥ 21
- సచంద్రతారాగణమండితం యథా నభః క్షపాయామమలం విరాజతే ।
నరేంద్రమార్గస్స తథా వ్యరాజత క్రమేణ రమ్యశ్శుభశిల్పినిర్మితః ॥ 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే మార్గనిర్మాణం నామ అశీతితమస్సర్గః

అథ ఏకాశీతితమః సర్గః (81) రాజసభాగమనమ్

- తతో నాందీముఖీం రాత్రిం భరతం సూతమాగధాః । తుష్టువుర్వాగ్విశేషజ్ఞాః స్తవైర్మంగళసంహితైః ॥ 1
- సువర్ణకోణాభిహతః ప్రాణదద్యామదుందుభిః । దుధ్ముశ్యంఖాంశ్చ శతశో నాదాంశ్చోచ్చావచస్వరాన్ ॥ 2
- స తూర్యఘోషస్సుమహాన్ దివమాపూరయన్నివ । భరతం శోకసంతప్తం భూయశ్శోకైరరంద్రయత్ ॥ 3
- తతః ప్రబుద్ధో భరతః తం ఘోషం సన్నివర్త్య చ । నాహం రాజేతి చాప్యక్వా శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ 4
- పశ్య శత్రుఘ్న! కైకేయ్యాః లోకస్యాపకృతం మహత్ । విస్మజ్య మయి దుఃఖాని రాజా దశరథో గతః ॥ 5
- తస్యైషా ధర్మరాజస్య ధర్మమూలా మహాత్మనః । పరిభ్రమతి రాజ్యశ్రీః నౌరివాకర్ణికా జలే ॥ 6
- యో హి నస్సుమహాన్నాథః సోఽపి ప్రవ్రాజితో వనమ్ । అనయా ధర్మముత్సృజ్య మాత్రా మే రాఘవః
స్వయమ్ ॥
- ఇత్యేవం భరతం ప్రేక్ష్య విలపంతం విచేతనమ్ । కృపణం రురుదుస్సర్వాః సస్వరం యోషితస్తదా ॥ 8
- తథా తస్మిన్విలపతి వసిష్ఠో రాజధర్మవిత్ । సభామిక్ష్వాకునాథస్య ప్రవివేశ మహాయశాః ॥ 9
- శాతకుంభమయీం రమ్యాం మణిరత్నసమాకులామ్ । సుధర్మామివ ధర్మాత్మా సగణః ప్రత్యపద్యత ॥ 10
- స కాంచనమయం పీఠం సుఖాస్తరణసంవృతమ్ । అధ్యాస్త సర్వవేదజ్ఞో దూతాననుశశాస చ ॥ 11

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ అమాత్యాన్ గణవల్లభాన్ క్షిప్రమానయతావ్యగ్రాః కృత్యమాత్యయికం హి
నః ॥

స రాజపుత్రం శత్రుఘ్నం భరతం చ యశస్వినమ్ |యుధాజితం సుమంత్రం చ యే చ తత్ర హితా జనాః
॥

తతో హలహలాశబ్దః సుమహాన్ సమపద్యత | రథైరశ్వైర్గజైశ్చాపి జనానాముపగచ్ఛతామ్ ॥ 14

తతో భరతమాయాంతం శతక్రతుమివామరాః | ప్రత్యనందన్ ప్రకృతయో యథా దశరథం తథా ॥ 15

వ్రాద ఇవ తిమినాగసంవృతః స్తిమితజలో మణిశంఖశర్కరః |

దశరథసుతశోభితా సభా సదశరథేవ బభౌ యథాపురా ॥ 16

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రాజసభాగమనం నామ
ఏకాశీతితమస్సర్గః

అథ ద్వ్యశీతితమః సర్గః (82) రామానయనాయ భరతప్రస్థానమ్

తామార్యగణసంపూర్ణాం భరతః ప్రగ్రహం సభామ్ | దదర్శ బుద్ధిసంపన్నః పూర్ణచంద్రో నిశామివ ॥ 1

ఆసనాని యథాన్యాయమ్ ఆర్యాణాం విశతాం తదా | వస్త్రాంగరాగప్రభయా ద్యోతితా సా సభోత్తమా ॥ 2

సా విద్వజ్జనసంపూర్ణా సభా సురుచిరా తదా | అదృశ్యత ఘనాపాయే పూర్ణచంద్రేవ శర్వరీ ॥ 3

రాజ్ఞస్త్వ ప్రకృతీస్సర్వాః సమగ్రాః ప్రేక్ష్య ధర్మవితే | ఇదం పురోహితో వాక్యం భరతం మృదు చాబ్రవీత్ ॥ 4

తాత! రాజా దశరథః స్వర్గతో ధర్మమాచరన్ | ధనధాన్యవతీం స్థీతాం ప్రదాయ పృథివీం తవ ॥ 5

రామస్తథా సత్యధృతిః సతాం ధర్మమనుస్మరన్ | నాజహాత్ పితురాదేశం శశీ జ్యోత్స్నామివోదితః ॥ 6

పిత్రా భ్రాత్రా చ తే దత్తం రాజ్యం నిహతకంటకమ్ | తద్భుంక్ష్య ముదితామాత్యః క్షిప్రమేవాభిషేచయ ॥ 7

ఉదీచ్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణ్యాశ్చ కేవలాః | కోట్యాపరాంతాస్సాముద్రాః రత్నాన్యభిహరంతు తే ॥ 8

తచ్చుత్వా భరతో వాక్యం శోకేనాభిపరిపుతః | జగామ మనసా రామం ధర్మజ్ఞో ధర్మకాంక్షయా ॥ 9

స బాష్పకలయా వాచా కలహంసస్వరో యువా | విలలాప సభామధ్యే జగర్షే చ పురోహితమ్ ॥ 10

చరితబ్రహ్మచర్యస్య విద్యాస్నాతస్య ధీమతః | ధర్మే ప్రయతమానస్య కో రాజ్యం మద్విధో హరేత్ ॥ 11

కథం దశరథాజ్ఞాతో భవేద్రాజ్యాపహారకః | రాజ్యం చాహం చ రామస్య ధర్మం వక్తుమిహార్హసి ॥ 12

జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మాత్మా దిలీపనహుషోపమః | లబ్ధుమర్హతి కాకుత్స్థో రాజ్యం దశరథో యథా ॥ 13

అనార్యజుష్టమస్వర్ణం కుర్యాం పాపమహం యది | ఇక్ష్వాకూణామహం లోకే భవేయం కులపాంసనః ॥ 14

యద్ధి మాత్రా కృతం పాపం నాహం తదపి రోచయే | ఇహస్థో వనదుర్గస్థం నమస్యామి కృతాంజలిః ॥ 15

రామమేవానుగచ్ఛామి రాజా స ద్విపదాం వరః | త్రయాణామపి లోకానాం రాజ్యమర్హతి రాఘవః ॥ 16

తద్వాక్యం ధర్మసంయుక్తం శ్రుత్వా సర్వే సభాసదః | హర్షాన్ముముచురశ్రూణి రామే నిహితచేతసః ॥ 17

యది త్వార్యం న శక్యామి వినివర్తయితుం వనాత్ | వనే తత్రైవ వత్స్యామి యథాఽర్చ్యో లక్ష్మణస్తథా ॥ 18

సర్వోపాయం తు వర్తిష్యే వినివర్తయితుం బలాత్ | సమక్షమార్యమిశ్రాణాం సాధూనాం గుణవర్తినామ్ ॥ 19

విష్టికర్మాంతికాస్సర్వే మార్గశోధకరక్షకాః | ప్రస్థాపితా మయా పూర్వం యత్రాపి మమ రోచతే ॥ 20

ఏవముక్త్వా తు ధర్మాత్మా భరతో భ్రాతృవత్సలః | సమీపస్థమువాచేదం సుమంత్రం మంత్రకోవిదమ్ ॥ 21

తూర్ణముత్థాయ గచ్ఛ త్వం సుమంత్ర! మమ శాసనాత్ | యాత్రామాజ్ఞాపయ క్షిప్రం బలం చైవ సమానయ

॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఏవముక్తః సుమంత్రస్తు భరతేన మహాత్మనా । హృష్టస్తదాఽదిశత్ సర్వం యథాసందిష్టమిష్టవత్ ॥ 23
 తాః ప్రహృష్టాః ప్రకృతయో బలాధ్యక్షా బలస్య చ । శ్రుత్వా యాత్రాం సమాజ్ఞప్తాం రాఘవస్య నివర్తనే ॥ 24
 తతో యోధాంగనాస్సర్వాః భర్తాన్ సర్వాన్ గృహే గృహే । యాత్రాగమనమాజ్ఞాయ త్వరయంతి స్మ
 హర్షితాః ॥

తే హయైర్గోరథైః శీఘ్రైః స్యందనైశ్చ మహాజవైః । సహ యోధైర్బలాధ్యక్షాః బలం సర్వమచోదయన్ ॥ 26
 సజ్జం తు తద్బలం దృష్ట్వా భరతో గురుసన్నిధౌ । రథం మే త్వరయస్వేతి సుమంత్రం పార్శ్వతో-బ్రవీత్ ॥

భరతస్య తు తస్యాజ్ఞాం ప్రతిగృహ్య చ హర్షితః । రథం గృహీత్వా ప్రయయౌ యుక్తం పరమవాజిభిః ॥ 28

స రాఘవః సత్యధృతిః ప్రతాపవాన్ బ్రువన్ సుయుక్తం దృఢసత్యవిక్రమః ।

గురుం మహారణ్యగతం యశస్వినం ప్రసాదయిష్యన్ భరతోఽబ్రవీత్తదా ॥ 29

తూర్ణం సముత్థాయ సుమంత్ర! గచ్ఛ బలస్య యోగాయ బలప్రధానాన్ ।

ఆనేతుమిచ్ఛామి హి తం వనస్థం ప్రసాద్య రామం జగతో హితాయ ॥

30

స సూతపుత్రో భరతేన సమ్యక్ ఆజ్ఞాపితః సంపరిపూర్ణకామః ।

శశాస సర్వాన్ ప్రకృతిప్రధానాన్ బలస్య ముఖ్యాంశ్చ సుహృజ్జనం చ ॥ 31

తతస్సముత్థాయ కులే కులే తే రాజన్యవైశ్యా వృషలాశ్చ విప్రాః ।

అయూయుజస్సుష్ట్రఖరాన్ రథాంశ్చ నాగాన్ హయాంశ్చైవ కులప్రసూతాన్ ॥ 32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామానయనాయ

భరతప్రస్థానం నామ ద్భ్యశీతితమస్సర్గః

అథ త్ర్యశీతితమః సర్గః (83) శృంగిబేరపురే భరతావాసః

తతస్సముత్థితః కాల్యమ్ ఆస్థాయ స్యందనోత్తమమ్ । ప్రయయౌ భరతః శీఘ్రం రామదర్శనకాంక్షయా ॥ 1

అగ్రతః ప్రయయుస్తస్య సర్వే మంత్రిపురోధసః । అధిరుహ్య హయైర్మృక్తాన్ రథాన్ సూర్యరథోపమాన్ ॥ 2

నవనాగసహస్రాణి కల్పితాని యథావిధి । అన్వయుర్భరతం యాంతమ్ ఇక్ష్వాకుకులనందనమ్ ॥ 3

షష్ఠీ రథసహస్రాణి ధన్వినో వివిధాయుధాః । అన్వయుర్భరతం యాంతం రాజపుత్రం యశస్వినమ్ ॥ 4

శతం సహస్రాణ్యశ్వానాం సమారూఢాని రాఘవమ్ । అన్వయుర్భరతం యాంతం సత్యసంధం
 జితేంద్రియమ్ ॥

కైకేయా చ సుమిత్రా చ కౌసల్యా చ యశస్వినీ । రామానయనసంహృష్టాః యయుర్యానేన భాస్వతా ॥ 6

ప్రయాతాశ్చార్జ్యసంఘాతాః రామం ద్రష్టుం సలక్ష్మణమ్ । తస్యైవ చ కథాశ్చిత్రాః కుర్వాణా హృష్టమానసాః

॥

మేఘశ్యామం మహాబాహుం స్థిరసత్త్వం ధృఢవ్రతమ్ । కదా ద్రక్ష్యామహే రామం జగతశ్శోకనాశనమ్ ॥ 8

దృష్ట ఏవ హి నశ్శోకమ్ అపనేష్యతి రాఘవః । తమస్సర్వస్య లోకస్య సముద్యన్నివ భాస్కరః ॥ 9

ఇత్యేవం కథయంతస్తే సంప్రహృష్టాః కథాశ్శుభాః । పరిష్వజానాశ్చాన్యోన్యం యయుర్నాగరికా జనాః ॥ 10

యే చ తత్రాపరే సర్వే సమృతా యే చ నైగమాః । రామం ప్రతి యయుర్హృష్టాః సర్వాః ప్రకృతయస్తథా ॥ 11

మణికారాశ్చ యే కేచిత్ కుంభకారాశ్చ శోభనాః । సూత్రకర్మకృతశ్చైవ యే చ శస్త్రోపజీవినః ॥ 12

మాయూరకాః క్రాకచికాః రోచకా వేధకాస్తథా । దంతకారాః సుధాకారాః తథా గంధోపజీవినః ॥ 13

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

సువర్ణకారాః ప్రఖ్యాతాః తథా కంబళధావకాః । స్నిహకోచ్ఛాదకా వైద్యాః ధూపకాః శౌండికాస్తథా ॥ 14
 రజకాస్తున్నవాయాశ్చ గ్రామఘోషమహత్తరాః । శైలూషాశ్చ సహ స్త్రీభిః యయుః కైవర్తకాస్తథా ॥ 15
 సమాహితా వేదవిదో బ్రాహ్మణా వృత్తసమ్మతాః । గోరథైర్భరతం యాంతమ్ అనుజగ్ముస్సహస్రశః ॥ 16
 సువేషాః శుద్ధవసనాః తామ్రమృష్టానులేపనాః । సర్వే తే వివిధైర్వైనైః శనైర్భరతమన్వయుః ॥ 17
 ప్రహృష్టముదితా సేనా సాఽన్వయాత్ కైకయాసుతమ్|బ్రాతురానయనే యాంతం భరతం బ్రాతృవత్సలమ్

॥

తే గత్వా దూరమధ్వానం రథయానాశ్వుకుంజరైః । సమాసేదుస్తతో గంగాం శృంగిబేరపురం ప్రతి ॥ 19
 యత్ర రామసఖో వీరో గుహూ జ్ఞాతిగణైర్వృతః । నివసత్యప్రమాదేన దేశం తం పరిపాలయన్ ॥ 20
 ఉపేత్య తీరం గంగాయాః చక్రవాకైరలంకృతమ్ । వ్యవతిష్ఠత సా సేనా భరతస్యానుయాయినీ ॥ 21
 నిరీక్ష్యానుగతాం సేనాం తాం చ గంగాం శివోదకామ్ । భరతస్సచివాన్ సర్వాన్ అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ 22
 నివేశయత మే సైన్యమ్ అభిప్రాయేణ సర్వతః । విశ్రాంతాః ప్రతరిష్యామః శ్వ ఇదానీమిమాం నదీమ్ ॥ 23
 దాతుం చ తావదిచ్ఛామి స్వర్గతస్య మహీపతేః । ఔర్ధ్వదేహనిమిత్తార్థమ్ అవతీర్యోదకం నదీమ్ ॥ 24
 తస్యైవం బ్రువతోఽమాత్యాః తథేత్యుక్త్వా సమాహితాః । న్యవేశయంతాం ఛందేన స్వేన స్వేన పృథక్పృథక్

॥

నివేశ్య గంగామను తాం మహానదీం చమూం విధానైః పరిబర్హశోభినీమ్ ।
 ఉపాస్య రామస్య తదా మహాత్మనో విచింతయానో భరతో నివర్తనమ్ ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే శృంగిబేరపురే భరతావాసో నామ
 త్ర్యశీతితమస్సర్గః

అథ చతురశీతితమః సర్గః (84) గుహా భరతసంవాదః

తతో నివిష్టాం ధ్వజినీం గంగామన్వాశ్రితాం నదీమ్ । నిషాదరాజో దృష్ట్వైవ జ్ఞాతీన్ సంత్వరితోఽబ్రవీత్ ॥ 1
 మహతీయమితస్సేనా సాగరాభా ప్రదృశ్యతే । నాస్యాంతమధిగచ్ఛామి మనసాఽపి విచింతయన్ ॥ 2
 యథా తు ఖలు దుర్బుద్ధిః భరతః స్వయమాగతః । స ఏష హి మహాకాయః కోవిదారధ్యజో రథే ॥ 3
 బంధయిష్యతి వా దాశాన్ అథవాఽస్మాన్ వధిష్యతి । అథ దాశరథిం రామం పిత్రా రాజ్యాద్వివాసితమ్ ॥ 4
 సంపన్నాం శ్రియమన్విచ్ఛన్ తస్య రాజ్ఞస్సుదుర్లభామ్ । భరతః కైకయాపుత్రో హంతుం సమధిగచ్ఛతి ॥ 5
 భర్తా చైవ సఖా చైవ రామో దాశరథిర్మమ । తస్యార్థకామాస్సన్నద్ధాః గంగానూపే ప్రతిష్ఠతి ॥ 6
 తిష్ఠంతు సర్వే దాశాశ్చ గంగామన్వాశ్రితా నదీమ్ । బలయుక్తా నదీరక్షాః మాంసమూలఫలాశనాః ॥ 7
 నావాం శతానాం పంచానాం కైవర్తానాం శతం శతమ్ । సన్నద్ధానాం తథా యూనాం
 తిష్ఠంత్యిత్వభ్యుచోదయత్ ॥

యదాఽదుష్టస్తు భరతో రామస్యేహ భవిష్యతి । సేయం స్వస్తిమతీ సేనా గంగామద్య తరిష్యతి ॥ 9
 ఇత్యుక్తోపాయనం గృహ్య మత్స్యమాంసమధూని చ । అభిచక్రామ భరతం నిషాదాధిపతిర్గుహాః ॥ 10
 తమాయాంతం తు సంప్రేక్ష్య సూతపుత్రః ప్రతాపవాన్ । భరతాయాచచక్షేఽథ వినయజ్ఞో వినీతవత్ ॥ 11
 ఏష జ్ఞాతిసహస్రేణ స్థపతిః పరివారితః । కుశలో దండకారణ్యే వృద్ధో బ్రాతుశ్చ తే సఖా ॥ 12
 తస్మాత్ పశ్యతు కాకుత్స్థ! త్వాం నిషాదాధిపో గుహాః । అసంశయం విజానీతే యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥

13

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుమంత్రార్థురతశ్శుభమ్ । ఉవాచ వచనం శీఘ్రం గుహాః పశ్యతు మామితి ॥ 14

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

లబ్ధ్వాఽభ్యనుజ్ఞాం సంహృష్టో జ్ఞాతిభిః పరివారితః । ఆగమ్య భరతం ప్రహృష్టా గుహా వచనమబ్రవీత్ ॥
15

నిష్కుటశ్చైవ దేశోఽయం వంచితాశ్చాపి తే వయమ్ । నివేదయామస్తే సర్వే స్వకే దాసకులే వస ॥ 16
అస్తి మూలం ఫలం చైవ నిషాదైస్సముపాహృతమ్ । ఆర్ద్రం చ మాంసం శుష్కం చ వన్యం చోచ్ఛావచం
మహత్ ॥

ఆశంసే స్వాశితా సేనా వత్స్యతీమాం విభావరీమ్ । అర్చితో వివిధైః కామైః శ్వః ససైన్యో గమిష్యసి ॥ 18
ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే గుహ భరతసంవాదో నామ
చతురశీతితమస్సర్గః

అథ పంచాశీతితమః సర్గః (85) గుహకృతం మార్గదర్శనమ్

ఏవముక్తస్తు భరతో నిషాదాధిపతిం గుహమ్ । ప్రత్యువాచ మహాప్రాణ్ణో వాక్యం హేత్వర్థసంహితమ్ ॥ 1
ఊర్జితః ఖలు తే కామః కృతో మమ గురోస్సఖే । యో మే త్వమిద్భృశీం సేనామ్ ఏకోఽభ్యర్చితుమిచ్ఛసి ॥
2

ఇత్యుక్త్వా తు మహాతేజాః గుహం వచనముత్తమమ్ । అబ్రవీద్భరతః శ్రీమాన్ నిషాదాధిపతిం పునః ॥ 3
కతరేణ గమిష్యామి భరద్వాజాశ్రమం గుహ । గహనోఽయం భృశం దేశో గంగానూపో దురత్యయః ॥ 4
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః । అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం గుహా గహనగోచరః ॥ 5
దాశాస్త్వాఽనుగమిష్యంతి ధన్వినస్సుసమాహితాః । అహం చానుగమిష్యామి రాజపుత్ర! మహాయశః ॥ 6
కచ్చిన్న దుష్టో వ్రజసి రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । ఇయం తే మహతీ సేనా శంకాం జనయతీవ మే ॥ 7
తమేవమభిభాషంతమ్ ఆకాశ ఇవ నిర్మలః । భరతశ్చక్షణయా వాచా గుహం వచనమబ్రవీత్ ॥ 8
మా భూత్స కాలో యత్ప్రస్థం న మాం శంకితుమర్హసి । రాఘవస్స హి మే భ్రాతా జ్యేష్ఠః పితృసమో మతః ॥
తం నివర్తయితుం యామి కాకుత్స్థం వనవాసినమ్ । బుద్ధిరన్యా న తే కార్యా గుహ! సత్యం బ్రవీమి తే ॥
స తు సంహృష్టవదనః శ్రుత్వా భరతభాషితమ్ । పునరేవాబ్రవీద్వాక్యం భరతం ప్రతి హర్షితః ॥ 11
ధన్యస్త్వం న త్వయా తుల్యం పశ్యామి జగతీతలే । అయత్నాదాగతం రాజ్యం యస్త్వం త్యక్తుమిహేచ్ఛసి ॥

12
శాశ్వతీ ఖలు తే కీర్తిః లోకాననుచరిష్యతి । యస్త్వం కృచ్ఛ్రగతం రామం ప్రత్యానయితుమిచ్ఛసి ॥ 13
ఏవం సంభాషమాణస్య గుహస్య భరతం తదా । బభౌ నష్టప్రభస్సూర్యో రజనీ చాభ్యవర్తత ॥ 14
సన్నివేశ్య స తాం సేనాం గుహేన పరితోషితః । శత్రుఘ్నేన సహ శ్రీమాన్ శయనం సముపాగమత్ ॥ 15
రామచింతామయశ్కోకో భరతస్య మహాత్మనః । ఉపస్థితో హ్యనర్హస్య ధర్మప్రేక్షస్య తాదృశః ॥ 16
అంతర్దాహేన దహనః సంతాపయతి రాఘవమ్ । వనదాహాభిసంతప్తం గూఢోఽగ్నిరివ పాదపమ్ ॥ 17
ప్రసృతస్సర్వగాత్రేభ్యః స్వేదం శోకాగ్నిసంభవమ్ । యథా సూర్యాంశుసంతప్తో హిమవాన్ ప్రసృతో హిమమ్
॥

ధ్యాననిర్దరశైలేన వినిశ్చుసితధాతునా । దైన్యపాదపసంఘేన శోకాయాసాధిశృంగిణా ॥ 19
ప్రమోహానంతసత్వేన సంతాపౌషధివేణునా । ఆక్రాంతో దుఃఖశైలేన మహతా కైకయాసుతః ॥ 20
వినిశ్చుసన్వై భృశదుర్మనాస్తతః ప్రమూఢసంజ్ఞః పరమాపదం గతః ।
శమం న లేభే హృదయజ్వరార్దితో నరర్షభో యూథహతో యధర్షభః ॥ 21

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

గుహేన సార్థం భరతస్సమాగతో మహానుభావస్సజనస్సమాహితః ।

సుదుర్మనాస్తం భరతం తదా పునః గుహస్సమాశ్వాసయదగ్రజం ప్రతి ॥

22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే గుహకృతం మార్గదర్శనం నామ
పంచాశీతితమస్సర్గః

అథ షడశీతితమః సర్గః (86) గుహేన రామవృత్తాంతకథనమ్

ఆచచక్షేఽథ సద్భావం లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । భరతాయాప్రమేయాయ గుహౌ గహనగోచరః ॥ 1

తం జాగ్రతం గుణైర్ముక్తం శరచాపాసిధారిణమ్ । భ్రాతృగుప్తుర్థమత్యంతమ్ అహం లక్షణమబ్రువమ్ ॥ 2

ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా । ప్రత్యాశ్వసిహి శేష్వాస్యాం సుఖం రాఘవనందన ॥ 3

ఉచితో-యం జనస్సర్వో దుఃఖానాం త్వం సుఖోచితః । ధర్మాత్మంస్తస్య గుప్తుర్థం జాగరిష్యామహే వయమ్ ॥

న హి రామాత్ ప్రియతరో మమాస్తి భువి కశ్చన । మోతుకోఽభూర్బ్రవీమ్యేతత్ అప్యసత్యం తవాగ్రతః ॥ 5

అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్ సుమహద్యశః । ధర్మావాప్తిం చ విపులామ్ అర్థావాప్తిం చ కేవలామ్ ॥ 6

సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా । రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిః సర్వైః స్వైర్జ్ఞాతిభిస్సహ

॥

న హి మేఽవిదితం కించిత్ వనేఽస్మింశ్చరతః సదా । చతురంగం హ్యాపి బలం ప్రసహేమ వయం యుధి

॥

ఏవమస్మాభిరుక్తేన లక్ష్మణేన మహాత్మనా । అనునీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా ॥ 9

కథం దాశరథౌ భూమౌ శయానే సహ సీతయా । శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధం జీవితం వా సుఖాని వా ॥ 10

యో న దేవాసురైస్సర్వైః శక్యః ప్రసహితుం యుధి । తం పశ్య గుహ! సంవిష్టం తృణేషు సహ సీతయా ॥

11

మహతా తపసా లబ్ధో వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః । ఏకో దశరథస్యైషః పుత్రః సదృశలక్షణః ॥ 12

అస్మిన్ ప్రవ్రాజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి । విధవా మేదిసీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి ॥ 13

వినద్య సుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః । నిర్హోషోపరతం తాత! మన్యే రాజనివేశనమ్ ॥ 14

కౌసల్యా చైవ రాజా చ తథైవ జనసీ మమ । నాశంసే యది జీవేయుః సర్వే తే శర్వరీమిమామ్ ॥ 15

జీవేదపి హి మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా । దుఃఖితా యా తు కౌసల్యా వీరసూర్యినశిష్యతి ॥ 16

అతిక్రాంతమతిక్రాంతమ్ అనవాప్య మనోరథమ్ । రాజ్యే రామమనిక్షిప్య పితా మే వినశిష్యతి ॥ 17

సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్ కాలే హ్యుపస్థితే । ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరిష్యంతి భూమిపమ్ ॥ 18

రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్తమహాపథామ్ । హర్మ్యప్రాసాదసంపన్నాం సర్వరత్నవిభూషితామ్ ॥ 19

గజాశ్వరథసంబాధాం తూర్యనాదవినాదితామ్ । సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులామ్ ॥ 20

ఆరామోద్యానసంపూర్ణాం సమాజోత్సవశాలినీమ్ । సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధానీం పితుర్మమ ॥ 21

అపి సత్యప్రతిజ్ఞేన సార్థం కుశలినా వయమ్ । నివృత్తే సమయే హ్యస్మిన్ సుఖితాః ప్రవిశేమ హి ॥ 22

పరిదేవయమానస్య తస్యైవం సుమహాత్మనః । తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వరీ సాఽత్యవర్తత ॥ 23

ప్రభాతే విమలే సూర్యే కారయిత్వా జటా ఉభౌ । అస్మిన్ భాగీరథీతీరే సుఖం సంతారితౌ మయా ॥ 24

జటాధరౌ తౌ ద్రుమచీరవాససౌ మహాబలౌ కుంజరయూధపోపమౌ ।

వరేషుచాపాసిధరౌ పరంతపౌ వ్యపేక్షమాణౌ సహ సీతయా గతౌ ॥ 25

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే గుహేన రామవృత్తాంతకథనం నామ
షడశీతితమస్సర్గః

అథ సప్తాశీతితమః సర్గః (87) రామచరితప్రస్తావః

గుహస్య వచనం శ్రుత్వా భరతో భృశమప్రియమ్ । ధ్యానం జగామ తత్రైవ యత్ర తచ్ఛ్రుతమప్రియమ్ ॥ 1
(స విహ్వలితసర్వాంగో విమృశ్య విమలేక్షణః । పపాత సహసా భూమౌ కూలాద్భ్రష్ట ఇవ ద్రుమః ॥)
సుకుమారో మహాసత్త్వః సింహస్కంధో మహాభుజః । పుండరీకవిశాలాక్షః తరుణః ప్రియదర్శనః ॥ 2
ప్రత్యాశ్వస్య ముహూర్తం తు కాలం పరమదుర్మనాః । పపాత సహసా తోత్రైః హ్యతివిద్ధ ఇవ ద్విపః ॥ 3
తదవస్థం తు భరతం శత్రుఘ్నోఽనంతరస్థితః । పరిష్వజ్య రురోదోఽఘ్నైః వినంజ్ఞః శోకకర్మితః ॥ 4
తతస్సర్వాః సమాపేతుః మాతరో భరతస్య తాః । ఉపవాసకృశా దీనాః భర్తృవ్యసకర్మితాః ॥ 5
తాశ్చ తం పతితం భూమౌ రుదంత్యః పర్యవారయన్ । కౌసల్యా త్వనుస్మత్యైనం దుర్మనాః పరిషస్వజే ॥ 6
వత్సలా స్వం యథా వత్సమ్ ఉపగూహ్య తపస్వినీ । పరిపప్రచ్ఛ భరతం రుదంతీ శోకలాలసా ॥ 7
పుత్ర! వ్యాధిర్న తే కచ్చిత్ శరీరం పరిబాధతే । అద్య రాజకులస్యాస్య త్వదధీనం హి జీవితమ్ ॥ 8
త్వాం దృష్ట్వా పుత్ర! జీవామి రామే సభ్రాతృకే గతే । వృత్తే దశరథే రాజ్ఞి నాథ ఏకస్తమద్య నః ॥ 9
కచ్చిన్ను లక్ష్మణే పుత్ర! శ్రుతం తే కించిదప్రియమ్ । పుత్రే వాఽప్యేకపుత్రాయాః సహ భార్యే వనం గతే ॥
10
స ముహూర్తం సమాశ్వస్య రుదన్నేవ మహాయశాః । కౌసల్యాం పరిసాంత్యైదం గుహం వచనమబ్రవీత్ ॥
భ్రాతా మే క్వావసద్రాత్రో క్వ సీతా క్వ చ లక్ష్మణః । అస్వపచ్ఛయనే కస్మిన్ కిం భుక్త్వా గుహ! శంస మే ॥
సోఽబ్రవీద్భరతం హృష్టో నిషాదాధిపతిర్గుహః । యద్విధం ప్రతిపేదే చ రామే ప్రియహితేఽతిథౌ ॥ 13
అన్నముచ్చావచం భక్షాః ఫలాని వివిధాని చ । రామాయాభ్యవహారార్థం బహు చోపహృతం మయా ॥ 14
తత్సర్వం ప్రత్యనుజ్ఞాసీత్ రామః సత్యపరాక్రమః । న తు తత్ప్రత్యగృహ్లాత్సః క్షత్త్రధర్మమనుస్మరన్ ॥ 15
న హ్యస్మాభిః ప్రతిగ్రాహ్యం సఖే! దేయం తు సర్వదా । ఇతి తేన వయం రాజన్! అనుసీతా మహాత్మనా ॥
లక్ష్మణేన సమాసీతం పీత్వా వారి మహాయశాః । ఔపవాస్యం తదాఽకార్షీత్ రాఘవస్సహ సీతాయా ॥ 17
తతస్తు జలశేషేణ లక్ష్మణోఽప్యకరోత్తదా । వాగ్యతాస్తే త్రయస్సంధ్యాం సముపాసత సంహితాః ॥ 18
సౌమిత్రిస్తు తతః పశ్చాత్ అకరోత్ స్వాస్తరం శుభమ్ । స్వయమానీయ బర్హింషి క్షిప్రం రాఘవకారణాత్ ॥
తస్మిన్ సమావిశద్రామః స్వాస్తరే సహ సీతయా । ప్రక్షాళ్య చ తయోః పాదౌ అపచక్రామ లక్ష్మణః ॥ 20
ఏతత్తదింగుదీమూలమ్ ఇదమేవ చ తత్త్రణమ్ । యస్మిన్ రామశ్చ సీతా చ రాత్రిం తాం శయితావుభౌ ॥
21
నియమ్య పృష్ఠే తు తలాంగుళిత్రవాన్ శరైస్సుపూర్ణావిషుధీ పరంతపః ।
మహాద్ధనుస్సజ్యముపోహ్య లక్ష్మణో నిశామతిష్ఠత్ పరితోఽస్య కేవలమ్ ॥ 22
తతస్వహం చోత్తమచాపబాణధృత్ స్థితోఽభవం తత్ర స యత్ర లక్ష్మణః ।
అతందిభిర్జ్ఞాతిభిరాత్తకార్ముకైః మహేంద్రకల్పం పరిపాలయంస్తదా ॥
23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
రామచరితప్రస్తావో నామ సప్తాశీతితమస్సర్గః

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

అథ అష్టాశీతితమః సర్గః (88) భరతప్రతిజ్ఞా

తచ్చుత్వా నిపుణం సర్వం భరతస్సహ మంత్రిభిః । ఇంగుదీమూలమాగమ్య రామశయ్యామవేక్ష్య తామ్ ॥ 1
 అబ్రవీజ్జననీస్సర్వాః ఇహ తేన మహాత్మనా । శర్వరీ శయితా భూమౌ ఇదమస్య విమర్దితమ్ ॥ 2
 మహాభాగకులీనేన మహాభాగేన ధీమతా । జాతో దశరథేనోర్వాం న రామః స్వప్తుమర్హతి ॥ 3
 అజినోత్తరసంస్తీర్ణే వరాస్తరణసంచయే । శయిత్వా పురుషవ్యాఘ్రుః కథం శేతే మహీతలే ॥ 4
 ప్రాసాదాగ్రవిమానేషు వలభీషు చ సర్వదా । హైమరాజతభౌమేషు వరాస్తరణశాలిషు ॥ 5
 పుష్పసంచయచిత్రేషు చందనాగరుగంధిషు । పాండురాభ్రప్రకాశేషు శుకసంఘురుతేషు చ ॥ 6
 ప్రాసాదవరవర్షేషు శీతవత్సు సుగంధిషు । ఉషిత్వా మేరుకల్పేషు కృతకాంచనభిత్తిషు ॥ 7
 గీతవాదిత్రనిర్ఘోషైః వరాభరణనిస్వనైః । మృదంగవరశబ్దైశ్చ సతతం ప్రతిబోధితః ॥ 8
 వందిభిర్వందితః కాలే బహుభిస్సూతమాగధైః । గాధాభిరనురూపాభిః స్తుతిభిశ్చ పరంతపః ॥ 9
 అశ్రద్ధేయమిదం లోకే న సత్యం ప్రతిభాతి మా । ముహ్యతే ఖలు మే భావః స్వప్నోఽయమితి మే మతిః ॥
 న నూనం దైవతం కించిత్ కాలేన బలవత్తరమ్ । యత్ర దాశరథీ రామో భూమావేవ శయిత సః ॥ 11
 విదేహరాజస్య సుతా సీతా చ ప్రియదర్శనా । దయితా శయితా భూమౌ స్నుషా దశరథస్య చ ॥ 12
 ఇయం శయ్యా మమ భ్రాతుః ఇదం హి పరివర్తితమ్ । స్థండిలే కఠినే సర్వం గాత్రైర్విమృదితం తృణమ్ ॥
 మన్యే సాభరణా సుప్తా సీతాఽస్మిన్ శయనోత్తమే । తత్ర తత్ర హి దృశ్యంతే సక్తాః కనకబిందవః ॥ 14
 ఉత్తరీయమిహోఽసక్తం సువ్యక్తం సీతయా తదా । తథా హ్యేతే ప్రకాశంతే సక్తాః కౌశేయతంతవః ॥ 15
 మన్యే భర్తుస్సుఖా శయ్యా యేన బాలా తపస్వినీ । సుకుమారీ సతీ దుఃఖం న విజానాతి మైథిలీ ॥ 16
 హా హంతాఽస్మి నృశంసోఽహం యత్సభార్యః కృతే మమ । ఈదృశీం రాఘవశ్శయ్యామ్ అధిశేతే
 హ్యనాథవత్ ॥
 సార్వభౌమకులే జాతః సర్వలోకస్య సమ్మతః । సర్వలోకప్రియస్త్వక్వా రాజ్యం సుఖమనుత్తమమ్ ॥ 18
 కథమిందీవరశ్యామో రక్షాక్షః ప్రియదర్శనః । సుఖభాగీ న దుఃఖార్హః శయితో భువి రాఘవః ॥ 19
 ధన్యః ఖలు మహాభాగో లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః । భ్రాతరం విషమే కాలే యో రామమనువర్తతే ॥ 20
 సిద్ధార్థా ఖలు వైదేహీ పతిం యాఽనుగతా వనమ్ । వయం సంశయితాస్సర్వే హీనాస్తేన మహాత్మనా ॥ 21
 అకర్ణధారా వృథివీ శూన్యేవ ప్రతిభాతి మా । గతే దశరథే స్వర్గం రామే చారణ్యమాశ్రితే ॥ 22
 న చ ప్రార్థయతే కశ్చిత్ మనసా-పి వసుంధరామ్ । వనే-పి వసతస్తస్య బాహువీర్యాభిరక్షితామ్ ॥ 23
 శూన్యసంవరణారక్షామ్ అయంత్రితహయద్విపామ్ । అపావృతపురద్వారాం రాజధానీమరక్షితామ్ ॥ 24
 అప్రహృష్టబలాం న్యూనాం విషమస్థామనావృతామ్ । శత్రవో నాభిమన్యంతే భక్షాన్ విషకృతానివ ॥ 25
 అద్యప్రభృతి భూమౌ తు శయిష్యే-హం తృణేషు వా । ఫలమూలాశనో నిత్యం జటాచీరాణి ధారయన్ ॥ 26
 తస్యార్థముత్తరం కాలం నివత్స్యామి సుఖం వనే । తం ప్రతిశ్రవమాముచ్య నాస్య మిథ్యా భవిష్యతి ॥ 27
 వసంతం భ్రాతురర్థాయ శత్రుఘ్నో మా-నువత్స్యతి । లక్ష్మణేన సహ త్వార్యో హ్యయోధ్యాం పాలయిష్యతి ॥
 అభిషేక్ష్మంతి కాకుత్స్థమ్ అయోధ్యాయాం ద్విజాతయః । అపి మే దేవతాః కుర్మ్యః ఇమం సత్యం
 మనోరథమ్ ॥

ప్రసాద్యమానశ్శిరసా మయా స్వయం బహుప్రకారం యది నాభిపత్స్యతే ।
 తతో-నువత్స్యామి చిరాయ రాఘవం వనే వసన్నార్హతి మాముపేక్షితుమ్ ॥ 30

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతప్రతిజ్ఞా నామ అష్టాశీతితమస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అథ ఏకోననవతితమః సర్గః (89) భరతాదీనాం ప్రయాగవనగమనమ్

వ్యుప్య రాత్రిం తు తత్రైవ గంగాకూలే స రాఘవః । భరతః కాల్యముత్థాయ శత్రుఘ్నుమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
 శత్రుఘ్నోత్తిష్ఠ కిం శేషే నిషాదాధిపతిం గుహమ్ । శీఘ్రమానయ భద్రం తే తారయిష్యతి వాహినీమ్ ॥ 2
 జాగర్మి నాహం స్వపిమి తమేవాఽర్చ్యం విచింతయన్ । ఇత్యేవమబ్రవీద్రాజా శత్రుఘ్నోఽపి ప్రచోదితః ॥ 3
 ఇతి సంవదతోరేవమ్ అన్యోన్యం నరసింహయోః । ఆగమ్య ప్రాంజలిః కాలే గుహేనా భరతమబ్రవీత్ ॥ 4
 కచ్చిత్సుఖం నదీతీరే అవాత్యీః కాకుత్స్థః! శర్వరీమ్ । కచ్చిత్రే సహసైన్యస్య తావత్సర్వమనామయమ్ ॥ 5
 గుహస్య తత్తు వచనం శ్రుత్వా స్నేహోదుదీరితమ్ । రామస్యానువశో వాక్యం భరతోఽపీదమబ్రవీత్ ॥ 6
 సుఖా నశ్శర్వరీ రాజన్! పూజితాశ్చాపి తే వయమ్ । గంగాం తు నౌభిర్భవీష్యాభిః దాశాః సంతారయంతు నః
 ॥

తతో గుహస్సంత్వరితం శ్రుత్వా భరతశాసనమ్ । ప్రతిప్రవిశ్య నగరం తం జ్ఞాతిజనమబ్రవీత్ ॥ 8
 ఉత్తిష్ఠత ప్రబుధ్యధ్యం భద్రమస్తు చ వస్సదా । నావస్సమనుకర్షధ్యం తారయిష్యామ వాహినీమ్ ॥ 9
 తే తథోక్తాస్సముత్థాయ త్వరితా రాజశాసనాత్ । పంచ నావాం శతాన్యాశు సమానిన్యస్సమం తతః ॥ 10
 అన్యాస్స్వస్తికవిజ్ఞేయాః మహాఘంటాధరా వరాః । శోభమానాః పతాకాభిః యుక్తవాహాః సుసంహతాః ॥ 11
 తతః స్వస్తికవిజ్ఞేయాం పాండుకంబళసంవృతామ్ । సనందిఘోషాం కల్యాణీం గుహేనా నావముపాహరత్ ॥
 తామారురోహ భరతః శత్రుఘ్నుశ్చ మహాబలః । కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ॥ 13
 పురోహితశ్చ తత్పూర్వం గురవో బ్రాహ్మణాశ్చ యే । అనంతరం రాజదారాః తథైవ శకటాపణాః ॥ 14
 ఆవాసమాదీపయతాం తీర్థం చాప్యవగాహతామ్ । భాండాని చాదదానానాం ఘోషస్త్రిదివమస్పృశత్ ॥ 15
 పతాకిన్యస్తు తా నావః స్వయం దాశైరధిష్ఠితాః । వహంత్యో జనమారూఢం తదా సంపేతురాశుగాః ॥ 16
 నారీణామభిపూర్ణాస్తు కాశ్చిత్కాశ్చిచ్ఛ వాజినామ్ । కాశ్చిదత్ర వహంతి స్మ యానయుగ్యం మహాధనమ్ ॥ 17
 తాస్ము గత్వా పరం తీరమ్ అవరోప్య చ తం జనమ్ । నివృత్తాః కాండచిత్రాణి క్రియంతే దాశబంధుభిః ॥ 18
 సవైజయంతాస్తు గజాః గజారోహప్రచోదితాః । తరంతస్సు ప్రకాశంతే సద్వజా ఇవ పర్వతాః ॥ 19
 నావస్సార్పారుహుశ్చాన్యే ష్వవైస్తేరుస్తథా పరే । అన్యే కుంభఘటైస్తేరుః అన్యే తేరుశ్చ బాహుభిః ॥ 20
 సా పుణ్యా ధ్వజినీ గంగా దాశైస్సంతారితా స్వయమ్ । ఘైత్రే ముహూర్తే ప్రయయౌ ప్రయాగవనముత్తమమ్
 ॥

ఆశ్వాసయిత్వా చ చమూం మహాత్మా నివేశయిత్వా చ యథాపజోషమ్ ।
 ద్రష్టుం భరద్వాజమృషిప్రవర్యమ్ ఋత్విగ్వృతస్సన్ భరతః ప్రతస్థే ॥
 22

స బ్రాహ్మణస్యాఽశ్రమమభ్యుపేత్య మహాత్మనో దేవపురోహితస్య ।
 దదర్శ రమ్యోటజవృక్షషండం మహద్వనం విప్రవరస్య రమ్యమ్ ॥ 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 భరతాదీనాం ప్రయాగవనగమనం నామ ఏకోననవతితమస్సర్గః

అథ నవతితమః సర్గః (90) భరద్వాజదర్శనమ్

భరద్వాజాశ్రమం దృష్ట్వా క్రోశాదేవ నరర్షభః । బలం సర్వమవస్థాప్య జగామ సహ మంత్రిభిః ॥ 1
 పద్భ్యామేవ హి ధర్మజ్ఞో న్యస్తశస్త్రపరిచ్ఛదః । వసానో వాససీ క్షౌమే పురోధాయ పురోధసమ్ ॥ 2

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

తతస్సందర్శనే తస్య భరద్వాజస్య రాఘవః । మంత్రిణస్తానవస్థాప్య జగామానుపురోహితమ్ ॥ 3
 వసిష్ఠమథ దృష్ట్వైవ భరద్వాజో మహాతపాః । సంచాలాఽసనాత్పూర్ణం శిష్యానర్హమితి బ్రువన్ ॥ 4
 సమాగమ్య వసిష్ఠేన భరతేనాభివాదితః । అబుద్ధ్యత మహాతేజాః సుతం దశరథస్య తమ్ ॥ 5
 తాభ్యామర్హ్యం చ పాద్యం చ దత్త్వా పశ్చాత్ఫలాని చ । ఆనుపూర్వాచ్చ ధర్మజ్ఞః పప్రచ్చ కుశలం కులే ॥ 6
 అయోధ్యాయాం బలే కోశే మిత్రేష్వపి చ మంత్రిషు । జానన్ దశరథం వృత్తం న రాజాసముదాహరత్ ॥ 7
 వసిష్ఠో భరతశ్చైనం పప్రచ్చతురనామయమ్ । శరీరేఽగ్నిషు వృక్షేషు శిష్యేషు మృగపక్షిషు ॥ 8
 తథేతి తత్రప్రతిజ్ఞాయ భరద్వాజో మహాతపాః । భరతం ప్రత్యువాచేదం రాఘవస్నేహబంధనాత్ ॥ 9
 కిమిహాగమనే కార్యం తవ రాజ్యం ప్రశాసతః । ఏతదాచక్షు మే సర్వం న హి మే శుద్ధ్యతే మనః ॥ 10
 సుషువే యమమిత్రఘ్నం కౌసల్యాఽనందవర్ధనమ్ । బ్రాత్రా సహ సభార్యో యః చిరం ప్రవ్రాజితో వనమ్ ॥

నియుక్తః స్త్రీనియుక్తేన పిత్రా యోఽసౌ మహాయశాః । వనవాసీ భవేతీహ సమాః కిల చతుర్దశ ॥ 12
 కచ్చిన్న తస్యాపాపస్య పాపం కర్తుమిహేచ్ఛసి । అకంటకం భోక్తుమనాః రాజ్యం తస్యానుజస్య చ ॥ 13
 ఏవముక్తో భరద్వాజం భరతః ప్రత్యువాచ హ । పర్యశ్రునయనో దుఃఖాత్ వాచా సంసజ్జమానయా ॥ 14
 హతోఽస్మి యది మామేవం భగవానపి మన్యతే । మత్తో న దోషమాశంకే నైవం మామనుశాధి హి ॥ 15
 న చైతదిష్టం మాతా మే యదవోచన్మదంతరే । నాహమేతేన తుష్టశ్చ న తద్వచనమాదదే ॥ 16
 అహం తు తం నరవ్యాఘ్రమ్ ఉపయాతః ప్రసాదకః । ప్రతినేతుమయోధ్యాం చ పాదౌ తస్యాభివందితుమ్ ॥
 త్వం మామేవం గతం మత్స్యా ప్రసాదం కర్తుమర్హసి । శంస మే భగవన్రామః క్వ సంప్రతి మహీపతిః ॥ 18
 వసిష్ఠాదిభిర్మత్స్యిగ్భిః యాచితో భగవాంస్తతః । ఉవాచ తం భరద్వాజః ప్రసాదాద్భరతం వచః ॥ 19
 త్వయ్యేతత్ పురుషవ్యాఘ్ర! యుక్తం రాఘవవంశజే । గురువృత్తిర్దమశ్చైవ సాధూనాం చానుయాయితా ॥ 20
 జానే చైతన్మనస్థం తే దృఢీకరణమస్తితి । అపృచ్ఛం త్వాం తథాఽత్యర్థం కీర్తిం సమభివర్ధయన్ ॥ 21
 జానే చ రామం ధర్మజ్ఞం ససీతం సహ లక్ష్మణమ్ । అసౌ వసతి తే బ్రాత్రా చిత్రకూటే మహాగిరౌ ॥ 22
 శ్వస్తు గంతాఽసి తం దేశం వసాద్య సహ మంత్రిభిః । ఏతస్మై కురు సుప్రాజ్ఞ! కామం కామార్థకోవిద ॥ 23
 తతస్తథేత్యేవముదారదర్శనః ప్రతీతరూపో భరతో-బ్రవీద్వచః ।
 చకార బుద్ధిం చ తదా తదాశ్రమే నిశానివాసాయ నరాధిపాత్మజః ॥

24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరద్వాజదర్శనం నామ నవతితమస్సర్గః

అథ ఏకనవతితమః సర్గః (91) భరద్వాజకృతమాతిథ్యమ్

కృతబుద్ధిం నివాసాయ తత్రైవ స మునిస్తదా । భరతం కైకయాపుత్రమ్ ఆతిథ్యేన న్యమంత్రయత్ ॥ 1
 అబ్రవీద్భరతస్త్వేనం 'సన్విదం భవతా కృతమ్ । పాద్యమర్హ్యం తథాఽతిథ్యం వనే యదుపపద్యతే' ॥ 2
 అథోవాచ భరద్వాజో భరతం ప్రహసన్నివ । జానే త్వాం ప్రీతిసంయుక్తం తుష్యేస్త్వం యేన కేనచిత్ ॥ 3
 సేనాయాస్తు తవైతస్యాః కర్తుమిచ్ఛామి భోజనమ్ । మమ ప్రీతిర్యథారూపా త్వమర్హో మనుజర్షభ ॥ 4
 కిమర్థం చాపి నిక్షిప్య దూరే బలమిహాగతః । కస్మాన్నేహోపయాతోఽసి సబలః పురుషర్షభ ॥ 5
 భరతః ప్రత్యువాచేదం ప్రాంజలిస్తం తపోధనమ్ । ససైన్యో నోపయాతోఽస్మి భగవన్! భగవద్భయాత్ ॥ 6
 రాజ్ఞా చ భగవన్నిత్యం రాజపుత్రేణ వా సదా । యత్నతః పరిహర్తవ్యా విషయేషు తపస్వినః ॥ 7

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

వాజిముఖ్యా మనుష్యాశ్చ మత్తాశ్చ వరవారణాః | ప్రచ్ఛాద్య భగవన్! భూమిం మహతీమనుయాంతి మామ్ ||
 తే వృక్షానుదకం భూమిమ్ ఆశ్రమేషూటజాంస్తథా | స హింస్యరితి తేనాహమ్ ఏక ఏవ సమాగతః || 9
 ఆనీయతామితస్సేనా ఇత్యాజ్జప్తః పరమర్షిణా | తతస్సు చక్రే భరతః సేనాయాస్సముపాగమమ్ || 10
 అగ్నిశాలాం ప్రవిశ్యాథ పీత్యాఽపః పరిమృజ్య చ | ఆతిథ్యస్య క్రియాహేతోః విశ్వకర్మాణమాహ్వాయత్ || 11
 ఆహ్వాయే విశ్వకర్మాణమ్ అహం త్వష్టారమేవ చ | ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతామ్ || 12
 ఆహ్వాయే లోకపాలాంస్త్రీన్ దేవాన్ శక్రముఖాంస్తథా | ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతామ్ ||
 ప్రాక్రోతసశ్చ యా నద్యః ప్రత్యక్రోతస ఏవ చ | పృథివ్యామంతరిక్షే చ సమాయాంత్వద్య సర్వశః || 14
 అన్యాస్సవంతు మైరేయం సురామన్యాస్సునిష్ఠితామ్ | అపరాశ్చోదకం శీతమిక్షుకాండరసోపమమ్ || 15
 ఆహ్వాయే దేవగంధర్వాన్ విశ్వావసుహహాహుహూన్ | తథైవాపురసో దేవీః గంధర్వీశ్చాపి సర్వశః || 16
 ఘృతాచీమథ విశ్వాచీం మిత్రకేశీమలంబుసామ్ | నాగదంతాం చ హేమాం చ హిమామద్రికృతస్థలామ్ ||
 శక్రం యాశ్చోపతిష్ఠంతి బ్రహ్మాణం యాశ్చ యోషితః | సర్వాస్తుంబురుణా సార్థమ్ ఆహ్వాయే సపరిచ్ఛదాః ||
 వనం కురుషు యద్దివ్యం వాసో భూషణపత్రవత్ | దివ్యనారీఫలం శశ్వత్ తత్కౌబేరమిహైతు చ || 19
 ఇహ మే భగవాన్ సోమో విధత్తామన్నముత్తమమ్ | భక్ష్యం భోజ్యం చ చోష్యం చ లేహ్యం చ వివిధం బహు
 ||
 విచిత్రాణి చ మాల్యాని పాదపప్రచ్యుతాని చ | సురాదీని చ పేయాని మాంసాని వివిధాని చ || 21
 ఏవం సమాధినా యుక్తః తేజసాఽప్రతిమేన చ | శీక్షాస్వరసమాయుక్తం తపసా చాబ్రవీన్మునిః || 22
 మనసా ధ్యాయతస్తస్య ప్రాజ్ఞుఖస్య కృతాంజలేః | ఆజగుస్తాని సర్వాణి దైవతాని పృథక్పృథక్ || 23
 మలయం దర్దురం చైవ తతస్స్వేదనుదోఽనిలః | ఉపస్పృశ్య వవౌ యుక్త్యా సుప్రియాత్మా సుఖశ్శివః || 24
 తతోఽభ్యవర్తంత ఘనాః దివ్యాః కుసుమవృష్టయః | దివ్యదుందుభిఘోషశ్చ దిక్షు సర్వాసు శుశ్రువే || 25
 ప్రవవుశ్చోత్తమా వాతాః నన్యతుశ్చాపురోగణాః | జగుశ్చ దేవగంధర్వాః వీణాః ప్రముముచుః స్వరాన్ || 26
 స శబ్దో ద్యాం చ భూమిం చ ప్రాణినాం శ్రవణాని చ | వివేకోచ్ఛారితశ్శక్ష్ణిణః సమో లయగుణాన్వితః || 27
 తస్మిన్నుపరతే శబ్దే దివ్యే శ్రోత్రసుఖే నృణామ్ | దదర్శ భారతం సైన్యం విధానం విశ్వకర్మణః || 28
 బభూవ హి సమా భూమిః సమంతాత్ పంచయోజనా | శాద్వలైర్బహుభిశ్చన్నా నీలవైడూర్యసన్నిభైః || 29
 తస్మిన్ బిల్వాః కపిత్థాశ్చ పనసా బీజపూరకాః | ఆమలకో బభూవుశ్చ చూతాశ్చ ఫలభూషణాః || 30
 ఉత్తరేభ్యః కురుభ్యశ్చ వనం దివ్యోపభోగవత్ | ఆజగామ నదీ దివ్యా తీరజైర్బహుభిర్బ్రతా || 31
 చతుశ్శాలాని శుభ్రాణి శాలాశ్చ గజవాజినామ్ | హర్మ్యప్రాసాదసంబాధాః తోరణాని శుభాని చ || 32
 సితమేఘనిభం చాపి రాజవేశ్మ సుతోరణమ్ | దివ్యమాల్యకృతాకారం దివ్యగంధసముక్షితమ్ || 33
 చతురశ్రమసంబాధం శయనాసనయాసవత్ | దివ్యైస్సర్వరసైర్యుక్తం దివ్యభోజనవస్త్రవత్ || 34
 ఉపకల్పితస్వాన్నం ధౌతనిర్మలభాజనమ్ | క్లుప్తస్వాన్నం శ్రీమత్ స్వాస్తీర్ణశయనోత్తమమ్ || 35
 ప్రవివేశ మహాబాహుః అనుజ్ఞాతో మహర్షిణా | వేశ్మ తద్రత్నసంపూర్ణం భరతః కైకయాసుతః || 36
 అనుజగుశ్చ తం సర్వే మంత్రిణస్సపురోహితాః | బభూవుశ్చ ముదా యుక్తాః దృష్ట్వా తం వేశ్మసంవిధిమ్ ||
 తత్ర రాజాసనం దివ్యం వ్యజనం ఛత్రమేవ చ | భరతో మంత్రిభిస్సార్థమ్ అభ్యవర్తత రాజవత్ || 38
 ఆసనం పూజయామాస రామాయాభిప్రణమ్య చ | వాలవ్యజనమాదాయ న్యషీదత్సచివాసనే || 39
 ఆనుపూర్వాన్నిషేదుశ్చ సర్వే మంత్రిపురోహితాః | తతస్సేనాపతిః పశ్చాత్ ప్రశాస్తా చ నిషేదతుః || 40

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

- తతస్తత్ర ముహూర్తేన నద్యః పాయసకర్దమాః । ఉపాతిష్ఠంత భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ ॥ 41
- తాసాముభయతః కూలం పాండుమృత్తికలేపనాః । రమ్యాశ్చావసథా దివ్యాః బ్రహ్మణస్తు ప్రసాదజాః ॥ 42
- తేనైవ చ ముహూర్తేన దివ్యాభరణభూషితాః । ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః బ్రహ్మణా ప్రహితాః స్త్రియః ॥ 43
- సువర్ణమణిముక్తేన ప్రవాళేన చ శోభితాః । ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః కుబేరప్రహితాః స్త్రియః ॥ 44
- యాభిర్ఘ్రహీతః పురుషః సోన్మాద ఇవ లక్ష్మతే । ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః నందనాదస్సరోగణాః ॥ 45
- నారదస్తుంబురుర్గోపః ప్రవరాస్సూర్యవర్చసః । ఏతే గంధర్వరాజానో భరతస్యాగ్రతో జగుః ॥ 46
- అలంబుసా మిశ్రకేశీ పుండరీకాఽథ వామనా । ఉపాన్యత్యంస్తు భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ ॥ 47
- యాని మాల్యాని దేవేషు యాని చైత్రరథే వనే । ప్రయాగే తాన్యదృశ్యంత భరద్వాజస్య తేజసా ॥ 48
- బిల్వా మార్దంగికా ఆసన్ శమ్యా గ్రాహో విభీతకాః । అశ్వత్థా నర్తకాశ్చాసన్ భరద్వాజస్య శాసనాత్ ॥ 49
- తతస్సరకతాలాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః । ప్రహృష్టాస్తత్ర సంపేతుః కుబ్జా భూత్వాఽథ వామనాః ॥ 50
- శింశుపామలకీజంబోవో యాశ్చాన్యాః కాననేషు తాః । మాలతీ మల్లికా జాతిః యాశ్చాన్యాః కాననే లతాః ॥
- ప్రమదా విగ్రహం కృత్వా భరద్వాజాశ్రమేఽవదన్ । సురాస్సురాపాః పిబత పాయసం చ బుభుక్షితాః ॥ 52
- మాంసాని చ సుమేధ్యాని భక్ష్మంతాం యావదిచ్ఛథ । ఉచ్ఛాద్య స్నాపయంతి స్మ నదీతీరేషు వల్గుషు ॥ 53
- అప్యేకమేకం పురుషం ప్రమదాస్సప్త చాప్త చ । సంవాహంత్యస్సమాపేతుః నార్యో రుచిరలోచనాః ॥ 54
- పరిమృజ్య తథాఽన్యోన్యం పాయయంతి వరాంగనాః । హయాన్ గజాన్ ఖరానుష్ట్రాన్ తథైవ సురభేస్సుతాన్ ॥
- ॥
- అభోజయన్వాహనపాః తేషాం భోజ్యం యథావిధి । ఇక్షూన్మధు చ లాజాంశ్చ భోజయంతి స్మ వాహనాన్ ॥
- ఇక్ష్యాకువరయోధానాం చోదయంతో మహాబలాః । నాశ్వబంధోఽశ్వమాజానాన్ న గజం కుంజరగ్రహాః ॥
- మత్తప్రమత్తముదితా చమూస్నా తత్ర సంబభౌ । తర్పితాస్సర్వకామైస్తే రక్తచందనరూషితాః ॥ 58
- అస్సరోగణసంయుక్తాః సైన్యా వాచముదైరయన్ । నైవాయోధ్యాం గమిష్యామో న గమిష్యామ దండకాన్ ॥
- కుశలం భరతస్యాస్తు రామస్యాస్తు తథా సుఖమ్ । ఇతి పాదాతయోధాశ్చ హస్త్యశ్చారోహబంధకాః ॥ 60
- అనాథాస్తం విధిం లభ్యా వాచమేతాముదైరయన్ । సంప్రహృష్టా వినేదుస్తే నరాస్తత్ర సహస్రశః ॥ 61
- భరతస్యానుయాతారః స్వర్గోఽయమితి చాబ్రువన్ । నృత్యంతి స్మ హసంతి స్మ గాయంతి స్మ చ సైనికాః ॥
- సమంతాత్పరిధావంతి మాలోపేతాస్సహస్రశః । తతో భుక్తవతాం తేషాం తదన్నమమృతోపమమ్ ॥ 63
- దివ్యానుద్వీక్ష్వ భక్ష్వాంస్తాన్ అభవద్భుక్షణే మతిః । ప్రేష్వాశ్చేట్వశ్చ వధ్వశ్చ బలస్థాశ్చ సహస్రశః ॥ 64
- బభూవుస్తే భృశం దృష్టాః సర్వే చాహతవాససః । కుంజరాశ్చ ఖరోష్ట్రాశ్చ గోఽశ్చాశ్చ మృగపక్షిణః ॥ 65
- బభూవుస్సుభృతాస్తత్ర నాన్యో హ్యన్యమకల్పయత్ । నాశుక్లవాసాస్తత్రాఽసీత్ క్షుధితో మలినోఽపి వా ॥
- రజసా ధ్వస్తకేశో వా నరః కశ్చిదదృశ్యత । ఆజైశ్చాపి చ వారాహైః నిష్ఠానవరసంచయైః ॥ 67
- ఫలనిరూహసంసిద్ధైః సూపైర్గర్జరసాన్వితైః । పుష్పధ్వజవతీః పూర్ణాః శుక్లస్యాన్నస్య చాభితః ॥ 68
- దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర నరా లౌహీస్సహస్రశః । బభూవుర్వసపార్శ్వేషు కూపాః పాయసకర్దమాః ॥ 69
- తాశ్చ కామదుఘా గావః ద్రుమాశ్చాసన్ మధుస్రవతః । వాపో మైరేయపూర్ణాశ్చ మృష్టమాంసచయైర్బృతాః ॥
- ప్రతప్తపిఠరైశ్చాపి మార్గమాయూరకౌక్మటైః । పాత్రీణాం చ సహస్రాణి స్థాలీనాం నియుతాని చ ॥ 71
- న్యర్బుదాని చ పాత్రాణి శాతకుంభమయాని చ । స్థాల్యః కుంభ్యః కరంభ్యశ్చ దధిపూర్ణాస్సుసంస్మృతాః ॥ 72
- యౌవనస్థస్య గౌరస్య కపిత్థస్య సుగంధినః । హ్రదాః పూర్ణా రసాలస్య దద్మః శ్వేతస్య చాపరే ॥ 73

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

బభూవుః పాయసస్యాన్యే శర్మరాయావసంచయాః । కల్కాంశ్చుర్ణకషాయాంశ్చ స్నానాని వివిధాని చ । 74
 దదృశుర్భాజనస్థాని తీర్థేషు సరితాం నరాః । శుక్లానంశుమతశ్చాపి దంతధావనసంచయాన్ ॥ 75
 శుక్లాంశ్చందనకల్కాంశ్చ సముద్గేష్యవతిష్ఠతః । దర్పణాన్ పరిమృష్టాంశ్చ వాససాం చాపి సంచయాన్ ॥ 76
 పాదుకోపాసహం చైవ యుగ్మాని చ సహస్రశః । అంజనీః కంకతాన్ కూర్చాన్ శస్త్రాణి చ ధనూంషి చ ॥
 మర్మత్రాణాని చిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ । ప్రతిపానప్రదాన్ పూర్ణాన్ ఖరోష్ట్రగజవాజినామ్ ॥ 78
 అవగాహ్య సుతీర్థాంశ్చ ప్రదాన్ సోత్పలపుష్కరాన్ । ఆకాశవర్ణప్రతిమాన్ స్వచ్ఛతోయాన్ సుఖప్లవాన్ ॥ 79
 నీలవైడూర్యవర్ణాంశ్చ మృదూన్ యవససంచయాన్ । నిర్వాపార్థాన్ పశూనాం తే దదృశుస్తత్ర సర్వశః ॥ 80
 వ్యస్మయంత మనుష్యాస్తే స్వప్నకల్పం తదదృశుః । దృష్ట్వాఽతిధ్యం కృతం తాదృక్ భరతస్య మహర్షిణా ॥
 ఇత్యేవం రమమాణానాం దేవానామివ నందనే । భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే సా రాత్రిర్వృత్యవర్తత ॥ 82
 ప్రతిజగ్ముశ్చ తా నద్యో గంధర్వాశ్చ యథాగతమ్ । భరద్వాజమనుజ్ఞాప్య తాశ్చ సర్వా వరాంగనాః ॥ 83
 తథైవ మత్తా మదిరోత్కటా నరాః తథైవ దివ్యాగరుచందనోక్షితాః ।
 తథైవ దివ్యా వివిధాః స్రగుత్తమాః పృథక్ ప్రకీర్ణా మనుజైః ప్రమర్దితాః ॥ 84

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరద్వాజకృతమాతిధ్యం నామ
 ఏకనవతితమస్కంధః

అథ ద్విసవతితమః సర్గః (92) భరతప్రస్థానమ్

తతస్తాం రజనీముష్య భరతః సపరిచ్ఛదః । కృతాతిథ్యో భరద్వాజం కామాదభిజగామ హ ॥ 1
 తమృషిః పురుషవ్యాఘ్రం ప్రాంజలిం ప్రేక్ష్యచాగతమ్ । హుతాగ్నిహోత్రో భరతం భరద్వాజోఽభ్యభాషత ॥
 కచ్చిదత్ర సుఖా రాత్రిః తవాస్మద్విషయే గతా । సమగ్రస్తే జనః కచ్చిత్ ఆతిథ్యే శంస మే-నఘ ॥ 3
 తమువాచాంజలిం కృత్వా భరతోఽభిప్రణమ్య చ । ఆశ్రమాదభినిష్క్రాంతమ్ ఋషిముత్తమతేజసమ్ ॥ 4
 సుఖోషితోఽస్మి భగవన్ సమగ్రబలవాహనః । తర్పితస్సర్వకామైశ్చ సామాత్యో బలవత్త్వయా ॥ 5
 అపేతక్లమసంతాపాః సుభిక్షాస్సుప్రతిశ్రయాః । అపి ప్రేష్యానుపాదాయ సర్వే స్మ సుసుఖోషితాః ॥ 6
 ఆమంత్రయేఽహం భగవన్! కామం త్వామృషిసత్తమ । సమీపం ప్రస్థితం భ్రాతుః మైత్రేణేక్షస్య చక్షుషా ॥ 7
 ఆశ్రమం తస్య ధర్మజ్ఞ! ధార్మికస్య మహాత్మనః । ఆచక్ష్య కతమో మార్గః కియానితి చ శంస మే ॥ 8
 ఇతి పృష్టస్తు భరతం భ్రాతృదర్శనలాలసమ్ । ప్రత్యువాచ మహాతేజాః భరద్వాజో మహాతపాః ॥ 9
 భరతార్థతృతీయేషు యోజనేష్యజనే వనే । చిత్రకూటో గిరిస్తత్ర రమ్యనిర్దరకాననః ॥ 10
 ఉత్తరం పార్శ్వమాసాద్య తస్య మందాకినీ నదీ । పుష్పితద్రుమసంఛన్నా రమ్యపుష్పితకాననా ॥ 11
 అనంతరం తత్సరితః చిత్రకూటశ్చ పర్వతః । తయోః పర్ణకుటీ తాత! తత్ర తౌ వసతౌ ధ్రువమ్ ॥ 12
 దక్షిణేనైవ మార్గేణ సవ్యదక్షిణమేవ వా । గజవాజి రథాకీర్ణాం వాహినీం వాహినీపతే ।
 వాహాయస్వ మహాభాగ తతో ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ ॥ 13
 ప్రయాణమితి తచ్చుత్వా రాజరాజస్య యోషితః । హిత్వా యానాని యానార్ఘాః బ్రాహ్మణం పర్యవారయన్ ॥
 వేపమానా కృశా దీనా సహ దేవ్యా సుమిత్రయా । కౌసల్యా తత్ర జగ్రాహ కరాభ్యాం చరణౌ మునేః ॥ 15
 అసమృద్ధేన కామేన సర్వలోకస్య గర్హితా । కైకేయా తస్య జగ్రాహ చరణౌ సవ్యపత్రపా ॥ 16
 తం ప్రదక్షిణమాగమ్య భగవంతం మహామునిమ్ । అదూరాద్భరతస్యైవ తస్థౌ దీనమనాస్తదా ॥ 17
 తతః పప్రచ్ఛ భరతం భరద్వాజో దృఢవ్రతః । విశేషం జ్ఞాతుమిచ్ఛామి మాతృణాం తవ రాఘవ ॥ 18

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

ఏవముక్తస్తు భరతో భరద్వాజేన ధార్మికః । ఉవాచ ప్రాంజలిర్భూత్వా వాక్యం వచనకోవిదః ॥ 19

యామిమాం భగవన్! దీనాం శోకానశనకర్మితామ్ । పితుర్ద్వి మహిషీం దేవీం దేవతామివ పశ్యసి ॥ 20

ఏషా తం పురుషవ్యాఘ్రుం సింహవిక్రాంతగామినమ్ । కౌసల్యా సుషువే రామం ధాతారమదితిర్మథా ॥ 21

అస్యా వామభుజం శ్లిష్టా యైషా తిష్ఠతి దుర్మనాః । కర్ణికారస్య శాభేవ శీర్ణపుష్పా వనాంతరే ॥ 22

ఏతస్యాస్తు సుతౌ దేవ్యాః కుమారౌ దేవవర్ణినౌ । ఉభౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ వీరౌ సత్యపరాక్రమౌ ॥ 23

యస్యాః కృతే నరవ్యాఘ్రౌ జీవనాశమితో గతౌ । రాజు పుత్రవిహీనశ్చ స్వర్గం దశరథో గతః ॥ 24

క్రోధనామకృతప్రజ్ఞాం దృష్టాం సుభగమానీనీమ్ । ఐశ్వర్యకామాం కైకేయామ్ అనార్యామార్యరూపిణీమ్ ॥ 25

మమైతాం మాతరం విద్ధి నృశంసాం పాపనిశ్చయామ్ । యతో మూలం హి పశ్యామి వ్యసనం మహదాత్మనః ॥

ఇత్యుక్త్వా నరశార్దూలో బాష్పగద్గదయా గిరా । నిశస్వాస స తామ్రాక్షః నాగః క్రుద్ధ ఇవ శ్వసన్ ॥ 27

భరద్వాజో మహర్షిస్తం బ్రువంతం భరతం తథా । ప్రత్యువాచ మహాబుద్ధిః ఇదం వచనమర్థవత్ ॥ 29

న దోషేణావగంతవ్యా కైకేయా భరత! త్వయా । రామప్రవ్రాజనం హ్యేతత్ సుఖోదర్శం భవిష్యతి ॥ 29

దేవానాం దానవానాం చ ఋషీణాం భావితాత్మనామ్ । హితమేవ భవిష్యద్ధి రామప్రవ్రాజనాదిహ ॥ 30

అభివాద్య తు సంసిద్ధః కృత్వా చైనం ప్రదక్షిణమ్ । ఆమంత్రిత్య భరతస్సైన్యం యుజ్యతామిత్యచోదయత్ ॥ 31

తతో వాజిరథాన్ యుక్తాన్ దివ్యాన్ హేమపరిష్కృతాన్ । అధ్యారోహత్ ప్రయాణార్థీ బహూన్ బహువిధో జనః ॥

గజకన్యా గజాశ్చైవ హేమకక్ష్యాః పతాకినః । జీమూతా ఇవ ఘర్మాంతే సఘోషాః సంప్రతస్థిరే ॥ 33

వివిధాన్యపి యానాని మహాంతి చ లఘూని చ । ప్రయయుస్సుమహార్క్షాణి పాదైరేవ పదాతయః ॥ 34

అథ యానప్రవేకైస్తు కౌసల్యాప్రముఖాః స్త్రియః । రామదర్శనకాంక్షిణ్యః ప్రయయుర్ముదితాస్తదా ॥ 35

చంద్రార్కతరుణాభాసాం నియుక్తాం శిబికాం శుభామ్ । ఆస్థాయ ప్రయయౌ శ్రీమాన్ భరతస్సపరిచ్ఛదః ॥

సా ప్రయాతా మహాసేనా గజవాజిరథాకులా । దక్షిణాం దిశమావృత్య మహామేఘ ఇవోత్థితః ॥ 37

వనాని తు వ్యతిక్రమ్య జుష్టాని మృగపక్షిభిః । గంగాయాః పరవేలాయాం గిరిష్వపి నదీషు చ ॥ 38

సా సంప్రహృష్టద్విపవాజియోధా విత్రాసయంతీ మృగపక్షిసంఘాన్ ।

మహద్వనం తత్రప్రతిగాహమానా రరాజ సేనా భరతస్య తత్ర ॥ 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతప్రస్థానం నామ ద్వివవతితమస్సర్గః

అథ త్రిణవతితమః సర్గః (93) రామాశ్రమదర్శనమ్

తయా మహత్యా యాయిన్యా ధ్వజిన్యా వనవాసినః । అర్థితా యూథపా మత్తాః సయూథాస్సంప్రదుద్రువుః ॥

ఋక్షాః పృషతనంఘాశ్చ రురవశ్చ సమంతతః । దృశ్యంతే వనరాజీషు గిరిష్వపి నదీషు చ ॥ 2

స సంప్రతస్థే ధర్మాత్మా ప్రీతో దశరథాత్మజః । వృతో మహత్యా నాదిన్యా సేనయా చతురంగయా ॥ 3

సాగరౌఘనిభా సేనా భరతస్య మహాత్మనః । మహీం సంఛాదయామాస ప్రావృషి ద్యామివాంబుదః ॥ 4

తురంగౌఘైరవతతా వారణైశ్చ మహాజవైః । అనాలక్ష్మ్యా చిరం కాలం తస్మిన్కాలే బభూవ భూః ॥ 5

స యాత్వ్యా దూరమధ్వానం సుపరిశ్రాంతవాహనః । ఉవాచ భరతశ్రీమాన్ వసిష్ఠం మంత్రిణాం వరమ్ ॥ 6

యాదృశం లక్ష్మణే రూపం యథా చైవ శ్రుతం మయావ్యక్తం ప్రాప్తాః స్మ తం దేశం భరద్వాజో యమబ్రవీత్ ॥

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- అయం గిరిశ్చిత్రకూటః ఇయం మందాకినీ నదీ । ఏతత్ప్రకాశతే దూరాత్ నీలమేఘనిభం వనమ్ ॥ 8
- గిరేస్సానూని రమ్యాణి చిత్రకూటస్య సంప్రతి । వారణైరవమృద్యంతే మామకైః పర్వతోపమైః ॥ 9
- ముంచంతి కుసుమాన్యేతే నగాః పర్వతసానుషు । నీలా ఇవాతపాపాయే తోయం తోయధరా ఘనాః ॥ 10
- కిన్నరాచరితం దేశం పశ్య శత్రుఘ్న! పర్వతమ్ । మృగైస్సమంతాదాకీర్ణం మకరైరివ సాగరమ్ ॥ 11
- ఏతే మృగగణా భాంతి శీఘ్రవేగాః ప్రచోదితాః । వాయుప్రవిద్ధాశ్శరది మేఘరాజిరివాంబరే ॥ 12
- కుర్వంతి కుసుమాపీడాం శిరస్సు సురభీనమీ । మేఘప్రకాశైః ఫలకైః దాక్షిణాత్యా యథా నరాః ॥ 13
- నిఘ్నాజమివ భూత్వేదం వనం ఘోరప్రదర్శనమ్ । అయోధ్యేవ జనాకీర్ణా సంప్రతి ప్రతిభాతి మా ॥ 14
- ఋరైరుదీరితో రేణుః దివం ప్రచ్ఛాద్య తిష్ఠతి । తం వహత్యనిలశీఘ్రం కుర్వన్నివ మమ ప్రియమ్ ॥ 15
- స్యందనాంస్తురగోపేతాన్ సూతముఖ్యైరధిష్ఠితాన్ । ఏతాన్ సంపతతశీఘ్రం పశ్య శత్రుఘ్న! కాననే ॥ 16
- ఏతాన్ విత్రాసితాన్ పశ్య బర్హిణః ప్రియదర్శనాన్ । ఏతమావిశతశీఘ్రమ్ అధివాసం పతత్రిణః ॥ 17
- అతిమాత్రమయం దేశో మనోజ్ఞః ప్రతిభాతి మా । తాపసానాం నివాసోఽయం వ్యక్తం స్వర్గపథో యథా ॥ 18
- మృగా మృగీభిస్సహితాః బహవః పృషతా వనే । మనోజ్ఞరూపా లక్ష్మంతే కుసుమైరివ చిత్రితాః ॥ 19
- సాధు సైన్యాః ప్రతిష్ఠంతాం విచిన్వంతు చ కాననే । యథా తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ దృశ్యేతే రామలక్ష్మణౌ ॥ 20
- భరతస్య వచశ్రుత్వా పురుషాశ్శస్త్రపాణయః । వివిశుస్తద్వనం శూరాః ధూమం చ దదృశుస్తతః ॥ 21
- తే సమాలోక్య ధూమాగ్రమ్ ఊచుర్భరతమాగతాః । నామనుష్యే భవత్యగ్నిః వ్యక్తమత్రైవ రాఘవౌ ॥ 22
- అథవా-త్ర నరవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ పరంతపౌ । మన్యే రామోపమాస్సంతి వ్యక్తమత్ర తపస్వినః ॥ 23
- తచ్ఛ్రుత్వా భరతస్తేషాం వచనం సాధుసమ్మతమ్ । సైన్యానువాచ సర్వాంస్తాన్ అమిత్రబలమర్దనః ॥ 24
- యత్తా భవంతస్తిష్ఠంతు నేతో గంతవ్యమగ్రతః । అహమేవ గమిష్యామి సుమంత్రో గురురేవ చ ॥ 25
- ఏవముక్తాస్తతస్సర్వే తత్ర తస్థుస్సమంతతః । భరతో యత్ర ధూమాగ్రం తత్ర దృష్టిం సమాదధాత్ ॥ 26
- వ్యవస్థితా యా భరతేన సా చమూః నిరీక్షమాణా-పి చ ధూమమగ్రతః ।
- బభూవ హృష్టా న చిరేణ జానతీ ప్రియస్య రామస్య సమాగమం తదా ॥ 27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామాశ్రమదర్శనం నామ
త్రిణవతితమస్కర్గః

అథ చతుర్ణవతితమః సర్గః (94) చిత్రకూటే సీతా రామ సంవాదః

- దీర్ఘకాలోషితస్తస్మిన్ గిరౌ గిరివనప్రియః । వైదేహ్యోః ప్రియమాకాంక్షన్ స్వం చ చిత్తం విలోభయన్ ॥ 1
- అథ దాశరథిశ్చిత్రం చిత్రకూటమదర్శయత్ । భార్యామమరసంకాశః శచీమివ పురందరః ॥ 2
- న రాజ్యాద్భ్రంశనం భద్రే! న సుహృద్భిర్విना భవః । మనో మే బాధతే దృష్ట్వా రమణీయమిమం గిరిమ్ ॥ 3
- పశ్యేమమచలం భద్రే! నానాద్విజగణాయుతమ్ । శిఖరైః ఖమివోద్విద్ధైః ధాతుమద్భిర్విభూషితమ్ ॥ 4
- కేచిద్రజతసంకాశాః కేచిత్ క్షతజసన్నిభాః । పీతమాంజిష్ఠవర్ణాశ్చ కేచిన్మణివరప్రభాః ॥ 5
- పుష్కారకేతకాభాశ్చ కేచిజ్ఞోతీరసప్రభాః । విరాజంతేఽచలేంద్రస్య దేశా ధాతువిభూషితాః ॥ 6
- నానామృగగణద్వీపి తరక్షుక్షగణైర్వృతః । అదుష్టైర్భాత్యయం శైలో బహుపక్షిసమాయుతః ॥ 7
- ఆవ్రుజంబ్వసనైర్లోధ్రైః ప్రియాలైః పనసైర్దవైః । అంకోలైర్భవ్యతినిశైః బిల్వతిందుకవేణుభిః ॥ 8
- కాశ్మర్యరిష్టవరుణైః మధూకైస్తిలకైస్తథా । బదర్యామలకైర్నీపైః వేత్రధన్వనబీజకైః ॥ 9
- పుష్పవద్భిః ఫలోపేతైః ఛాయావద్భిర్మనోరమైః । ఏవమాదిభిరాకీర్ణః శ్రియం పుష్పత్యయం గిరిః ॥ 10

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

శైలప్రస్థేషు రమ్యేషు పశ్యేమాన్ రోమహర్షణాన్ | కిన్నరాన్ ద్వంద్వశో భద్రే రమమాణాన్ మనస్వినః || 11
 శాఖావసక్తాన్ ఖడ్గాంశ్చ ప్రవరాణ్యంబరాణి చ | పశ్య విద్యాధరస్త్రీణాం క్రీడోద్దేశాన్ మనోరమాన్ || 12
 జలప్రపాతైరుద్భేదైః నివ్యందైశ్చ క్వచిత్ క్వచిత్ | స్రవద్భిర్భాత్యయం శైలః స్రవన్మద ఇవ ద్విపః || 13
 గుహాసమీరణో గంధాన్ నానాపుష్పభవాన్ వహాన్ | పూణతర్పణమభ్యేత్య కం నరం న ప్రహర్షయేత్ || 14
 యదీహ శరదోఽనేకాః త్వయా సార్థమనిందితే | లక్ష్మణేన చ వత్స్యామి న మాం శోకః ప్రధక్ష్యతి || 15
 బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాద్విజగణాయుతే | విచిత్రశిఖరే హ్యస్మిన్ రతవానస్మి భామిని || 16
 అనేన వనవాసేన మయా ప్రాప్తం ఫలద్వయమ్ | పితుశ్చాన్యణతా ధర్మే భరతస్య ప్రియం తథా || 17
 వైదేహి! రమసే కచ్చిత్ చిత్రకూటే మయా సహ | పశ్యంతీ వివిధాన్భావాన్ మనోవాక్కాయసంయతాన్ || 18
 ఇదమేవామృతం ప్రాహూ రాజ్ఞి! రాజర్షయః పరే | వనవాసం భవార్థాయ ప్రేత్య మే ప్రపితామహాః || 19
 శిలాశ్చైలస్య శోభంతే విశాలాశ్చతశోఽభిః | బహుళా బహుశైర్వర్ణైః నీలపీతశితారుణైః || 20
 (త్వదర్థమివ విన్యస్తః శిలాపట్టోఽయమగ్రతః | యస్యాయమభిః పుష్పైః ప్రవృద్ధ ఇవ కేసరః ||)
 నిశి భాంత్యచలేంద్రస్య హుతాశనశిఖా ఇవ | ఓషధ్యః స్వప్రభాలక్ష్యా భ్రాజమానాస్సహస్రశః || 21
 కేచిత్ క్షయనిభా దేశాః కేచిదుద్యానసన్నిభాః | కేచిదేకశిలా భాంతి పర్వతస్యాస్య భామిని || 22
 భిత్త్వేవ వసుధాం భాతి చిత్రకూటస్సముత్థితః | చిత్రకూటస్య కూటోఽసౌ దృశ్యతే సర్వతశ్శుభః || 23
 కుష్టపున్నాగస్థగరభూర్జపత్రోత్తరచ్చదాన్ | కామినాం స్వాస్తరాన్ పశ్య కుశేశయదళాయుతాన్ || 24
 మృదితాశ్చాపవిద్యాశ్చ దృశ్యంతే కమలస్రజః | కామిభిర్వనితే! పశ్య ఫలాని వివిధాని చ || 25
 వస్వాకసారాం నళినీమ్ అత్యేతీవోత్తరాన్ కురూన్ | పర్వతశ్చిత్రకూటోఽసౌ బహుమూలఫలోదకః || 26
 ఇమం తు కాలం వనితే! విజహ్నివాన్ త్వయా చ సీతే! సహ లక్ష్మణేన చ |
 రతిం ప్రపత్యే కులధర్మవర్ధినీం సతాం పథి స్వైర్నియమైః పరైః స్థితః ||

27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 చిత్రకూటే సీతా రామ సంవాదో నామ చతుర్థవతితమస్సర్గః

అథ పఞ్చనవతితమః సర్గః (95) మందాకినీసౌందర్యమ్

అథ శైలాద్వినిష్క్రమ్య మైథిలీం కోసలేశ్వరః | అదర్శయచ్ఛుభజలాం రమ్యాం మందాకినీం నదీమ్ || 1
 అబ్రవీచ్చ వరారోహం చారుచంద్రనిభాననామ్ | విదేహరాజస్య సుతాం రామో రాజీవలోచనః || 2
 విచిత్రపుళినాం రమ్యాం హంససారససేవితామ్ | కమలైరుపసంపన్నాం పశ్య మందాకినీం నదీమ్ || 3
 నానావిధైస్తీరరుహైః వృతాం పుష్పఫలద్రుమైః | రాజంతీం రాజరాజస్య నళినీమివ సర్వతః || 4
 మృగయాధనిపీతాని కలుషాంభాంసి సాంప్రతమ్ | తీర్థాని రమణీయాని రతిం సంజనయంతి మే || 5
 జటాజినధరాః కాలే వల్కలోత్తరవాససః | ఋషయస్త్వవగాహంతే నదీం మందాకినీం ప్రియే || 6
 ఆదిత్యముపతిష్ఠంతే నియమాదూర్షబాహవః | ఏతే పరే విశాలాక్షి! మునయస్సంశితవ్రతాః || 7
 మారుతోద్ధాతశిఖరైః ప్రస్ఫుత్త ఇవ పర్వతః | పాదపైః పత్రపుష్పాణి సృజద్భిరభితో నదీమ్ || 8
 క్వచిన్మణినికాశోదాం క్వచిత్పులినశాలినీమ్ | క్వచిత్పిద్ధజనాకీర్ణాం పశ్య మందాకినీం నదీమ్ || 9
 నిర్దుతాన్ వాయునా పశ్య వితతాన్ పుష్పసంచయాన్ | షోఘ్నాయమానానపరాన్ పశ్య త్వం జలమధ్యగాన్ ||

||

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తాంశ్చాతివల్గువచసో రథాంగాహ్వయనా ద్విజాః । అధిరోహంతి కల్యాణి! వికూజంతశ్శుభా గిరః ॥ 11
 దర్శనం చిత్రకూటస్య మందాకిన్యాశ్చ శోభనే । అధికం పురవాసాచ్చ మన్యే చ తవ దర్శనాత్ ॥ 12
 విధూతకలుషైస్సిద్ధైః తపోదమశమాన్వితైః । నిత్యవిక్షోభితజలాం విగాహస్వ మయా సహ ॥ 13
 సఖీవచ్చ విగాహస్వ సీతే! మందాకినీం నదీమ్ । కమలాన్యవమజ్జంతీ పుష్కరాణి చ భామిని ॥ 14
 త్వం పౌరజనవద్భ్యాణాన్ అయోధ్యామివ పర్వతమ్ । మన్యస్వ వనితే! నిత్యం సరయూవదిమాం నదీమ్ ॥
 లక్ష్మణశ్చాపి ధర్మాత్మా మన్నిదేశే వ్యవస్థితః । త్వం చానుకూలా వైదేహి! ప్రీతిం జనయథో మమ ॥ 16
 ఉపస్సృశంస్త్రిషవణం మధుమూలఫలాశనః । నాయోధ్యాయై న రాజ్యాయ స్పృహయేఽద్య త్వయా సహ
 ॥

ఇమాం హి రమ్యాం గజయూధశాలినీం నిపీతతోయాం గజసింహవానరైః ।
 సుపుష్పితైః పుష్పధరైరలంకృతాం న సోఽస్తి యః స్వాదగతక్లమస్సుఖీ ॥ 18
 ఇతీవ రామో బహుసంగతం వచః ప్రియాసహాయస్సరితం ప్రతి బ్రువన్ ।
 చచార రమ్యం నయనాంజనప్రభం స చిత్రకూటం రఘువంశవర్ధనః ॥ 19

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే మందాకినీసౌందర్యం నామ
 పంచనవతితమస్సర్గః

అథ అధికపాఠ సర్గః

రామస్తు నళినీం రమ్యాం చిత్రకూటం చ పర్వతమ్ । ఉత్తరే తు గిరేఃపాదే చిత్రకూటస్య రాఘవః ॥ 1
 దదర్శ కందరం రమ్యం శిలాధాతు సమన్వితమ్ । సుఖప్రసేకైస్తరుభిః పుష్పభారావలంబిభిః ॥ 2
 సంవృతం చ రహస్యం చ మత్తద్విజగణాయుతమ్ । తద్దృష్ట్వా సర్వభూతానాం మనోదృష్టిహారం వనమ్ ॥
 ఉవాచ సీతాం కాకుత్స్థో వనదర్శన విస్మితః । వైదేహీ రమతే చక్షుః తవాస్మిన్ గిరికందరే ॥ 4
 పథి శ్రమవిఘ్నాత్సార్థం సాధు తావదిహోఽస్యతామ్ । త్వదర్థమిహా విన్యస్తా త్వియం శ్లక్షణతమా శిలా ॥ 5
 యస్యాః పార్శ్వే తరుఃపుష్పైః ప్రవిష్ట ఇవ కేసరైః । రాఘవేణైవ ముక్తా సా సీతా ప్రకృతిదక్షిణా ॥ 6
 ఉవాచ ప్రణయస్సిగ్ధమ్ ఇదం శ్లక్షణతరం వచః । అవశ్యకార్యం వచనం తవ మే రఘునందన ॥ 7
 బహుశో భ్రమితశ్చాద్య తవ చైవం మనోరథః । ఏవముక్త్యా వరారోహో శిలాం తాం ప్రససర్ప హ ॥ 8
 సహభ్రాతృఽనవద్యాంగీ రంతుకామా మనస్వినీ । తామేవం బ్రువతీం సీతాం రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ 9
 రమ్యం పశ్యసి భూతార్థం వనం పుష్పితపాదపమ్ । పశ్య దేవి గిరౌ రమ్యే రమ్యపుణ్యాంకితానిమాన్ ॥ 10
 గజదంతక్షతాన్ వృక్షాన్ పశ్య నిర్యాసవర్షిణః । ఝిల్లికావిరుత్తైర్దీర్ఘైః రుదంతీవ సమంతతః ॥ 11
 పుత్ర ప్రియోఽసౌ శకునిః పుత్రపుత్రేతి భాషతే । మధురాం కరుణాం వాచం పురే చ జననీ మమ ॥ 12
 విహగో భృంగరాజోఽయం సాలస్కంధం సమాస్థితః । సంగీతమివ కుర్వాణః కోకిలేనావకూజతి ॥ 13
 అయం వా బాలకశృంకే కోకిలానాం విహంగమః । ససంబంధమసంబంధం తథా హ్యేష ప్రభాషతే ॥ 14
 ఏషా కుసుమితా నూనం పుష్పభారానతా లతా । దృశ్యతే మామివాత్యర్థం శ్రమాద్దేవి త్వమాశ్రితా ॥ 15
 ఏవముక్త్యా ప్రియస్యాంకే మైథిలీ ప్రియభాషిణీ । భూయస్తరామనింద్యాంగీ సమారోహత భామినీ ॥ 16
 అంకే తు పరివర్తంతీ సీతా సురసుతోపమా । హర్షయామాస రామస్య మనో మనసిజార్పితమ్ ॥ 17
 స నిర్ఘృష్ట్యాంగులీం రామో ధాతే మనశ్శిలోచ్చయే । చకార తిలకం తస్యాః లలాటే రుచిరం తదా ॥ 18
 బాలార్క సమవర్ణేన తేజసా గిరిధాతునా । కేసరస్య చ పుష్పాణి కరేణామృద్య రాఘవః ॥ 19

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

- తిలకం పూరయామాస మైథిల్యాః ప్రీతమానసః | అభిరమ్య తదా తస్యాం శిలాయాం రఘునందనః || 20
- అన్వీయమానో వైదేహ్యో దేశమన్యం జగామ హ | విచరంతీ తదా సీతా దదర్శ హరియాధపమ్ || 21
- వనే బహుమృగాకీర్ణే విత్రస్తా రామమాశ్లిషత్ | రామస్తాం పరిరభాంగీం పరిరభ్య మహాభుజః || 22
- సాంత్వయామాస వామోరూమ్ అవభర్త్యాథ వానరమ్ | మనశ్శిలాయాస్తిలకః సీతాయాస్సోఽథ వక్షసి || 23
- సమదృశ్యత సంక్రాంతో రామస్య విపులౌజసః | ప్రజహాస తదా సీతా గతే వానరపుంగవే || 24
- దృష్ట్వా భర్తరి సంక్రాంతమ్ అపాంగైః సమనశ్శిలమ్ | నాతిదూరే త్వశోకానాం ప్రదీప్తమివ కాననమ్ || 25
- దదర్శ పుష్పస్తబకైః సృజద్భిరివ వానరైః | వైదేహీ త్వబ్రవీద్రామం అశోకకుసుమార్ధినీ || 26
- వయం తదభిగచ్ఛామో వనమిక్ష్వాకునందన | తస్యాః ప్రియే స్థితో రామో దేవ్యా దివ్యార్ధరూపయా || 27
- సహితస్తదశోకానాం విశోకః ప్రయయౌ వనమ్ | తదాఽశోకవనం రామః సభార్యో వ్యచరత్తదా || 28
- గిరిపుత్ర్యా పినాకీవ సహ హైమవతం వనమ్ | తావన్యోన్యమశోకస్య పుష్పైః పల్లవధారిభిః || 29
- సమలంచక్రతురుభౌ కామినౌ నీలలోహితైః | ఆబద్ధవనమాలౌ తౌ కృతాపీడావతంసకౌ || 30
- భార్యాపతీ తావచలం శోభయాంచక్రతుర్భృశమ్ | ఏవం సవివిధాన్దేశాన్ దర్శయిత్వా ప్రియాన్ ప్రియః || 31
- ఆజగామాశ్రమపదం సుసంశ్లిష్టమలంకృతమ్ | ప్రత్యుజ్జగామ తం భ్రాతా లక్ష్మణో గురువత్సలః || 32
- దర్శయన్వివిధం రమ్యం సౌమిత్రిస్స్వకృతం తదా | శుద్ధబాణహతాంస్తత్ర మేధ్యాన్ కృష్ణమృగాన్ దశ || 33
- రాశీకృతాంఘృష్యమాణాన్ అన్యాన్ కాంశ్చన కాంశ్చన | తద్దృష్ట్వా కర్మ సౌమిత్రేః భ్రాతా ప్రీతోఽథ భవత్తదా || 34
- క్రియంతాం బలయశ్చేతి రామస్సీతామథాన్వశాత్ | అగ్రం ప్రదాయ భూతేభ్యః సీతాఽథ వరవర్ణినీ || 35
- తయోరుపాదదాత్ బ్రాత్రోః మధు మాంసం చ తద్ భృశమ్ | తయోస్తుష్టిమథోత్పద్య వీరయోఃకృతశౌచయోః || 36
- ||
- విధివజ్జనకీ పశ్చాత్ చక్రే సా ప్రాణధారణమ్ | శిష్టం మాంసం నికృంతం యత్ శోషణాయావకల్పితమ్ || 37
- తద్రామవచనాత్సీతా కాకేభ్యః పర్యరక్షత | శ్రమాత్తతో నిదద్రౌ సా ప్రియాంకాహితమస్తకా || 38
- ప్రబుద్ధాయాం తతస్తస్యాం సోఽపి శిశ్యే రఘూత్తమః | ఉపధాయ తు వైదేహ్యోః తథాంకమరిసూదనః || 39
- తత్రాజగ్ముస్తదా కాకాః మృగమాంసబుభక్షయా | తేష్వేకోఽపీడయత్సీతాం తత్స్తనామిషలోలుపః || 40
- నివార్యమాణోఽపి ముహుః న వ్యావర్తత సోఽథమః | నాబోధయత్ ప్రియం సీతా సుఖసుప్తం తథాఽపి సా || 41
- ఖండితాత్తత్ స్తనభరాత్ స్రవద్భీ రుధిరైస్తతః | ప్రతిబుద్ధస్వయం రామః కిమేతదితి దృష్టవాన్ || 42
- ఉపాంతే కాకమాసీనం ఆపతద్రుధిరం చ తత్ | తాం దదర్శ తథా భర్తా కాకేనాయాసితాం దృఢమ్ || 43
- యస్యాత్ ధరాంతరచరః కామచారీ విహంగమః | కాకేనాఽర్యా తుద్యమానా సా ముమోహ తదాఽతురా || 44
- ||
- సా చుకోపానవద్యాంగీ భర్తృప్రణయదర్పితా | ఇతశ్చేతశ్చ తాం కాకో వారయంతీం పునః పునః || 45
- పక్షతుండనఖాగ్రైశ్చ కోపయామాస కోపనామ్ | తస్యాః ప్రస్ఫురమాణోష్ఠం భ్రుకుటీపుటసూచితమ్ || 46
- ముఖమాలోక్య కాకుత్స్థః తం కాకం ప్రత్యబోధయత్ | స ధృష్టమానో విహగో రామవాక్యమచింతయన్ || 47
- సీతామభిపపాతైవ తతశ్చుక్రోధ రాఘవః | సోఽభిమంత్ర్య శరైషీకమ్ ఐషీకాస్త్రేణ వీర్యవాన్ || 48
- కాకం తదభిసంధాయ విససర్జ నరర్షభః | స తేనాభిద్రుతః కాకః త్రీన్లోకాన్ పర్యగాత్తతః || 49
- దేవైర్దత్తవరః పక్షీ ధరాంతరచరో లఘుః | యత్ర యత్రాగమత్కాకః తత్ర తత్ర దదర్శ హ || 50
- || 51

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఇషీకభూతమాకాశం స రామం పునరాగమత్ । స మూర్ధ్నా న్యపతత్కాకో రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ 52
 సీతాయాస్తత్ర పశ్యంత్యాః మానుషీమైరయద్గిరమ్ । ప్రసాదం కురు మే రామ ప్రాణైస్సామగ్ర్యమస్తు మే ॥ 53
 అస్త్రస్యాస్య ప్రభావేన శరణం న లభే క్వచిత్ । తం కాకమగ్రతో రామః పాదయోశ్చిరసాగతమ్ ॥ 54
 సానుక్రోశతయా ధీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । మయా రోషపరీతేన సీతాప్రియహితార్థినా ॥ 55
 అస్త్రమేతత్సమాదాయ త్వద్వధాయాభిమంత్రితమ్ । యత్తు మే చరణౌ మూర్ధ్నా గతస్త్వం జీవితేప్పయా ॥
 అతోఽస్త్రపేక్షా త్వయి మే రక్ష్యో హి శరణాగతః । అమోఘం క్రియతామస్త్రమ్ ఏకమంగం పరిత్యజ ॥ 57
 కిమంగం శాతయతు తే శరైషీకం బ్రవీహి మే । ఏతావద్ధి మయా శక్యం తవ కర్తుం ప్రియం ఖగ ॥ 58
 ఏకాంగహీనం హ్యస్త్రేణ జీవితం మరణాద్వరమ్ । ఏవముక్తస్తు రామేణ సంప్రధార్య స వాయసః ॥ 59
 అభ్యగచ్ఛత్ ద్వయోరక్షణోః త్యాగమేకస్య పండితః । సోఽబ్రవీద్రాఘవం కాకో నేత్రమేకం త్యజామ్యహమ్ ॥
 ఏకనేత్రోఽపి జీవేఽహం త్వత్ ప్రసాదాన్నరాధిప । రామానుజ్ఞాతమస్తం తత్ కాకస్య నయనేఽపతత్ ॥

61

వైదేహీ విస్మితా తత్ర కాకస్య నయనే హతే । నిపత్య శిరసా కాకో జగామాశు యథేప్పితమ్ ॥ 62
 లక్ష్మణానుచరో రామః చకారానంతరం ప్రియామ్ । సంతుష్టహృదయః శ్రీమాన్ మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ।
 స్వయంసంతుష్టచిత్తస్సన్ విజహార వనే ప్రభుః ॥ 63

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అధికపాఠః

అథ షణ్ణవతితమః సర్గః (96) భరతం ప్రతి లక్ష్మణవికల్పః

తాం తథా దర్శయిత్వా తు మైథిలీం గిరినిమ్నగామ్ । నిషసాద గిరిప్రస్థే సీతాం మాంసేన ఛందయన్ ॥ 1
 ఇదం మేధ్యమిదం స్వాదు నిష్టప్తమిదమగ్నినా । ఏవమాస్తే స ధర్మాత్మా సీతయా సహ రాఘవః ॥ 2
 తథా తత్రాసతస్తస్య భరతస్యోపయాయినః । సైన్యరేణుశ్చ శబ్దశ్చ ప్రాదురాస్తాం నభస్స్పృశౌ ॥ 3
 ఏతస్మిన్నంతరే త్రస్తాః శబ్దేన మహతా తతః । అర్థితా యూథపా మత్తాః సయూథా దుద్రువుర్దిశః ॥ 4
 స తం సైన్యసముద్ధాతం శబ్దం శుశ్రావ రాఘవః । తాంశ్చ విప్రద్రుతాన్ సర్వాన్ యూథపానన్యవైక్షత ॥ 5
 తాంశ్చ విద్రవతో దృష్ట్వా తం చ శ్రుత్వా చ నిస్వనమ్ । ఉవాచ రామస్సౌమిత్రిం లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ ॥ 6
 హంత లక్ష్మణ! పశ్యేహ సుమిత్రాసుప్రజాస్త్వయా । భీమస్తనితగంభీరః తుములః శ్రూయతే స్వనః ॥ 7
 గజయూథాని వాఽరణ్యే మహిషా వా మహావనే । విత్రాసితా మృగాస్సింహైః సహసా ప్రద్రుతా దిశః ॥ 8
 రాజా వా రాజమాత్రో వా మృగయామటతే వనే । అన్యద్వా శ్వాపదం కించిత్ సౌమిత్రే! జ్ఞాతుమర్హసి ॥ 9
 సుదుశ్చరో గిరిశ్చాయం పక్షిణామపి లక్ష్మణ । సర్వమేతద్యథాతత్త్వమ్ అచిరాత్ జ్ఞాతుమర్హసి ॥ 10
 స లక్ష్మణస్సంతస్వరితః సాలమారుహ్య పుష్పితమ్ । ప్రేక్షమాణో దిశస్సర్వాః పూర్వా దిశముదైక్షత ॥ 11
 ఉదఙ్ముఖః ప్రేక్షమాణో దదర్శ మహతీం చమూమ్ । రథాశ్వగజసంబాధాం యత్తైర్యుక్తాం పదాతిభిః ॥ 12
 తామశ్వగజసంపూర్ణాం రథద్వజవిభూషితామ్ । శశంస సేనాం రామాయ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 13
 అగ్నిం సంశమయత్వార్యః సీతా చ భజతాం గుహామ్ । సజ్యం కురుష్య చాపం చ శరాంశ్చ కవచం తథా ॥
 తం రామః పురుషవ్యాఘ్రో లక్ష్మణం ప్రత్యువాచ హ । అంగావేక్షస్య సౌమిత్రే! కస్యేమాం మన్యసే చమూమ్
 ॥

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ । దిధక్షన్నివ తాం సేనాం రుషితః పావకో యథా ॥ 16
 సంపన్నం రాజ్యమిచ్ఛంస్తు వ్యక్తం ప్రాప్యాభిషేచనమ్ । ఆవాం హంతుం సమభ్యేతి కైకేయ్యా భరతస్సుతః ॥

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

ఏష వై సుమహాన్ శ్రీమాన్ విటపీ సంప్రకాశతే | విరాజత్సుద్ధతస్కంధః కోవిదారధ్వజో రథే || 18
 (అసౌ హి సుమహాస్కంధో విటపీ చ మహాద్రుమః | విరాజతే మహాసైన్యే కోవిదారధ్వజో రథే ||)
 భజంత్యేతే యథాకామమ్ అశ్వానారుహ్య శీఘ్రగాన్ | ఏతే బ్రాజంతి సంహృష్టాః గజానారుహ్య సాదినః ||
 గృహీతధనుషా చావాం గిరిం వీర! శ్రయావహై | అథ వేహైవ తిష్ఠావః సన్నద్ధావుద్యతాయుధా || 20
 అపి నౌ వశమాగచ్ఛేత్ కోవిదారధ్వజో రథే | అపి ద్రక్ష్యామి భరతం యత్మతే వ్యసనం మహాత్ || 21
 త్వయా రాఘవ! సంప్రాప్తం సీతయా చ మయా తథా | యన్నిమిత్తం భవాన్రాజ్యాత్ చ్యుతో రాఘవ!
 శాశ్వతాత్ ||
 సంప్రాప్తోఽయమరిర్విర! భరతో వధ్య ఏవ మే | భరతస్య వధే దోషం నాహం పశ్యామి రాఘవ || 23
 పూర్వాపకారిణాం త్యాగే న హ్యధర్మో విధీయతే | పూర్వాపకారీ భరతః త్యక్తధర్మశ్చ రాఘవ |
 ఏతస్మిన్నిహతే కృత్నామ్ అనుశాధి వసుంధరామ్ || 24
 అద్య పుత్రం హతం సంఖ్యే కైకేయా రాజ్యకాముకా | మయా పశ్యేత్ సుదుఃఖార్తా హస్తిభగ్నుమివ ద్రుమమ్ ||
 కైకేయాం చ వధిష్యామి సానుబంధాం సబాంధవామ్ | కలుషేణాద్య మహతా మేదినీ పరిముచ్యతామ్ || 26
 అద్యేమం సంయతం క్రోధమ్ అసత్కారం చ మానద | మోక్ష్యామి శత్రుసైన్యేషు కక్షేష్వివ హుతాశనమ్ ||
 27
 అద్వైతచ్ఛివ్రకూటస్య కాననం నిశితైశ్శరైః | భిందన్ శత్రుశరీరాణి కరిష్యే శోణితోక్షితమ్ || 28
 శరైర్నిర్భిన్నహృదయాన్ కుంజరాంస్తురగాంస్తథా | శ్వాపదాః పరికర్షంతు నరాంశ్చ నిహతాన్మయా || 29
 శరాణాం ధనుషశ్చాహమ్ అన్యణోఽస్మి మహామృధే | ససైన్యం భరతం హత్వా భవిష్యామి న సంశయః ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతం ప్రతి లక్షణవికల్పో నామ
 షణ్ణవతితమస్సర్గః

అథ సప్తనవతితమః సర్గః (97) లక్షణపరిసాంత్వనమ్

సుసంరబ్ధం తు సౌమిత్రిం లక్షణం క్రోధమూర్ఛితమ్ | రామస్తు పరిసాంత్యాధ వచనం చేదమబ్రవీత్ || 1
 కిమత్ర ధనుషా కార్యమ్ అసినా వా సచర్మణా | మహేష్వాసే మహాప్రాజ్ఞే భరతే స్వయమాగతే || 2
 పితుస్సత్యం ప్రతిశ్రుత్య హత్వా భరతమాగతమ్ | కిం కరిష్యామి రాజ్యేన సాపవాదేన లక్షణ || 3
 యద్ద్రవ్యం బాంధవానాం వా మిత్రాణాం వా క్షయే భవేత్ | నాహం తత్రతిగృహ్ణీయాం భక్షాన్విషకృతానివ ||
 ధర్మమర్థం చ కామం చ పృథివీం చాపి లక్షణ | ఇచ్ఛామి భవతామర్థే హ్యేతత్రతిశృణోమి తే || 5
 బ్రాతృణాం సంగ్రహార్థం చ సుఖార్థం చాపి లక్షణ | రాజ్యమప్యహమిచ్ఛామి సత్యేనాయుధమాలభే || 6
 నేయం మమ మహీ సౌమ్య! దుర్లభా సాగరాంబరా | న హీచ్ఛేయమధర్మేణ శక్రత్వమపి లక్షణ || 7
 యద్విినా భరతం త్వాం చ శత్రుఘ్నం చాపి మానద | భవేన్మమ సుఖం కించిత్ భస్మ తత్పురుతాం శిఖీ || 8
 మన్యేఽహమాగతోఽయోధ్యాం భరతో బ్రాతృవత్సలః | మమ ప్రాణాత్ప్రియతరః కులధర్మమనుస్మరన్ || 9
 శ్రుత్వా ప్రవ్రాజితం మాం హి జటావల్కలధారిణమ్ | జానక్యా సహితం వీర! త్వయా చ పురుషర్షభ || 10
 స్నేహేనాఽక్రాంతహృదయః శోకేనాకులితేంద్రియః | ద్రష్టుమభ్యాగతో హ్యేషః భరతో నాన్యథాఽగతః || 11
 అంబాం చ కైకయాం రుప్య పరుషం చాప్రియం వదన్ | ప్రసాద్య పితరం శ్రీమాన్ రాజ్యం మే
 దాతుమాగతః ||

ప్రాప్తకాలం యదేషోఽస్మాన్ భరతో ద్రష్టుమిచ్ఛతి | అస్మాసు మనసా-౨ప్యషః నాప్రియం కించిదాచరేత్
 ||

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

విప్రియం కృతపూర్వం తే భరతేన కదా ను కిమ్ । ఈదృశం వా భయం తేఽద్య భరతం యోఽత్ర శంకసే॥

న హి తే నిష్ఠురం వాచ్యో భరతో నాప్రియం వచః । అహం హ్యప్రియముక్తస్యాం భరతస్యాప్రియే కృతే ॥

15

కథం ను పుత్రాః పితరం హన్యుః కస్యాంచిదాపది । బ్రాతా వా బ్రాతరం హన్యాత్ సౌమిత్రే! ప్రాణమాత్మనః ॥

యది రాజ్యస్య హేతోస్త్యమ్ ఇమాం వాచం ప్రభాషసే । వక్ష్యామి భరతం దృష్ట్వా రాజ్యమస్మై ప్రదీయతామ్ ॥

ఉచ్యమానోఽపి భరతో మయా లక్ష్మణ! తత్త్వతః । రాజ్యమస్మై ప్రయచ్ఛేతి బాధమిత్యేవ వక్ష్యతి ॥ 18

తథోక్తో ధర్మశీలేన బ్రాత్రా తస్య హితే రతః । లక్ష్మణః ప్రవివేశేవ స్వాని గాత్రాణి లజ్జయా ॥ 19

తద్వాక్యం లక్ష్మణః శ్రుత్వా ప్రీళితః ప్రత్యువాచ హ । త్వాం మన్యే ద్రష్టుమాయాతః పితా దశరథః స్వయమ్

॥

ప్రీళితం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రాఘవః ప్రత్యువాచ హ । ఏష మన్యే మహాబాహుః ఇహాస్మాన్ ద్రష్టుమాగతః ॥

21

అథవా నౌ ద్రువం మన్యే మన్యమానః సుఖోచితౌ । వనవాసమనుధ్యాయ గృహాయ ప్రతినేష్యతి ॥ 22

ఇమాం వాఽప్యేష వైదేహీమ్ అత్యంతసుఖసేవినీమ్ । పితా మే రాఘవశ్రీమాన్ వనాదాదాయ యాస్యతి ॥

ఏతౌ తౌ సంప్రకాశేతే గోత్రవంతౌ మనోరమా । వాయువేగసమా వీర! జవనౌ తురగోత్తమా ॥ 24

స ఏష సుమహాకాయః కంపతే వాహినీముఖే । నాగశృత్రుంజయౌ నామ వృద్ధస్తాతస్య ధీమతః ॥ 25

న తు పశ్యామి తచ్ఛత్రం పాండురం లోకసత్మతమ్ । పితుర్దివ్యం మహాబాహో! సంశయౌ భవతీహ మే

॥

వృక్షాగ్రాదవరోహ త్వం కురు లక్ష్మణ! మద్వచః । ఇతీవ రామో ధర్మాత్మా సౌమిత్రీం తమువాచ హ ॥ 27

అవతీర్య తు సాలాగ్రాత్ తస్మాత్స సమితింజయః । లక్ష్మణః ప్రాంజలిర్భూత్వా తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః ॥ 28

భరతేనాపి సందిష్టా సమ్మర్దో న భవేదితి । సమన్తాత్తస్య శైలస్య సేనా వాసమకల్పయత్ ॥ 29

అధ్యర్థమిక్షాకుచమూః యోజనం పర్వతస్య సా । పార్శ్వే న్యవిశదావృత్య గజవాజిరథాకులా ॥ 30

సా చిత్రకూటే భరతేన సేనా ధర్మం పురస్కృత్య విధూయ దర్పమ్ ।

ప్రసాదనార్థం రఘునందనస్య విరాజతే నీతిమతా ప్రణీతా ॥ 31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే లక్ష్మణపరిసాంత్యనం నామ
సప్తనవతితమస్కర్ణః

అథ అష్టనవతితమః సర్గః (98) రామాశ్రమగమనమ్

నివేశ్య సేనాం తు విభుః పద్భ్యాం పాదవతాం వరః । అభిగంతుం స కాకుత్స్థమ్ ఇయేష గురువర్తకమ్ ॥

1

నివిష్టమాత్రే సైన్యే తు యథోద్దేశం వినీతవత్ । భరతో బ్రాతరం వాక్యం శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ ॥ 2

క్షిప్రం వనమిదం సౌమ్య! నరసంఘైస్సమంతతః । లుభైశ్చ సహితైరేభిః త్వమన్వేషితుమర్హసి ॥ 3

గుహౌ జ్ఞాతిసహస్రేణ శరచాపాసిధారిణా । సమన్వేషతు కాకుత్స్థౌ అస్మిన్ పరివృతస్వయమ్ ॥ 4

అమాత్యైస్సహ పౌరైశ్చ గురుభిశ్చ ద్విజాతిభిః । వనం సర్వం చరిష్యామి పద్భ్యాం పరివృతః స్వయమ్ ॥ 5

యావన్న రామం ద్రక్ష్యామి లక్ష్మణం వా మహాబలమ్ । వైదేహీం చ మహాభాగాం న మే శాంతిర్భవిష్యతి ॥

యావన్న చంద్రసంకాశం ద్రక్ష్యామి శుభమాననమ్ । భ్రాతుః పద్మపలాశాక్షం న మే శాంతిర్భవిష్యతి ॥ 7

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

యావన్న చరణౌ బ్రాతుః పార్థివ వ్యంజనాన్వితౌ | శిరసా ధారయిష్యామి న మే శాంతిర్భవిష్యతి || 8
 యావన్న రాజ్యే రాజ్యార్థే పితృపైతామహే స్థితః | అభిషేకజలక్లిన్నో న మే శాంతిర్భవిష్యతి || 9
 సిద్ధార్థః ఖలు సౌమిత్రిః యశ్చంద్రవిమలోపమమ్ | ముఖం పశ్యతి రామస్య రాజీవాక్షం మహద్భుతి || 10
 కృతకృత్యా మహాభాగా వైదేహీ జనకాత్మజా | భర్తారం సాగరాంతాయాః పృథివ్యా యా-నుగచ్ఛతి || 11
 సుభగశ్చిత్రకూటోఽసౌ గిరిరాజోపమో గిరిః | యస్మిన్వసతి కాకుత్స్థః కుబేర ఇవ నందనే || 12
 కృతకార్యమిదం దుర్గం వనం వ్యాకనిషేవితమ్ | యదధ్యాస్తే మహాతేజాః రామశ్శస్త్రభృతాం వరః || 13
 ఏవముక్త్వా మహాతేజాః భరతః పురుషర్షభః | పద్భ్యామేవ మహాబాహుః ప్రవివేశ మహద్వనమ్ || 14
 స తాని ద్రుమజాలాని జాతాని గిరిసానుషు | పుష్పితాగ్రాణి మధ్యేన జగామ వదతాం వరః || 15
 స గిరేశ్చిత్రకూటస్య సాలమాసాద్య పుష్పితమ్ | రామాశ్రమగతస్యాగ్నేః దదర్శ ధ్వజముచ్చితమ్ || 16
 తం దృష్ట్వా భరతశ్రీమాన్ ముమోహ సహ బాంధవః | అత్ర రామ ఇతి జ్ఞాత్వా గతః పారమివాంభసః ||
 స చిత్రకూటే తు గిరౌ నిశామ్య రామాశ్రమం పుణ్యజనోపపన్నమ్ |
 గుహేన సార్థం త్వరితో జగామ పునర్నివేశ్యైవ చమూం మహాత్మా ||

18

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామాశ్రమగమనం నామ
 అష్టనవతితమస్సర్గః

అథ ఏకోనశతతమః సర్గః (99) శ్రీరామదర్శనమ్

నివిష్టాయాం తు సేనాయామ్ ఉత్సుకో భరతస్తదా | జగామ భ్రాతరం ద్రష్టుం శత్రుఘ్నమనుదర్శయన్ || 1
 ఋషిం వసిష్ఠం సందిశ్య మాత్యర్మే శీఘ్రమానయ | ఇతి త్వరితమగ్రే సః జగామ గురువత్సలః || 2
 సుమంత్రస్త్వపి శత్రుఘ్నమ్ అదూరాదన్వపద్యత | రామదర్శనజస్తరోఽభరతస్యేవ తస్య చ || 3
 గచ్ఛన్నేవాథ భరతః తాపసాలయసంస్థితామ్ | బ్రాతుః పర్ణకుటీం శ్రీమాన్ ఉటజం చ దదర్శ హ || 4
 శాలాయాస్త్వగ్రతస్తస్యాః దదర్శ భరతస్తదా | కాష్ఠాని చాపభగ్నాని పుష్పాణ్యుపచితాని చ || 5
 స లక్ష్మణస్య రామస్య దదర్శాశ్రమమీయుషః | కృతం వృక్షేష్యభిజ్ఞానం కుశచీరైః క్వచిత్ క్వచిత్ || 6
 దదర్శ చ వనే తస్మిన్ మహాతస్సంచయాన్ కృతాన్ | మృగాణాం మహిషాణాం చ కరీషైశ్చీతకారణాత్ || 7
 గచ్ఛన్నేవ మహాబాహుః ద్యుతిమాన్ భరతస్తదా | శత్రుఘ్నం చాబ్రవీద్భుష్టః తానమాత్యాంశ్చ సర్వశః || 8
 మన్యే ప్రాప్తాః స్మ తం దేశం భరద్వాజో యమబ్రవీత్ | నాతిదూరే హి మన్యేఽహం నదీం మందాకినీమితః
 ||
 ఉచ్చైర్బద్ధాని చీరాణి లక్ష్మణేన భవేదయమ్ | అభిజ్ఞానకృతః పంథాః అకాలే గంతుమిచ్ఛతా || 10
 ఇదం చోదాత్తదంతానాం కుంజరాణాం తరస్వినామ్ | శైలపార్శ్వే పరిక్రాంతమ్ అన్యోన్యమభిగర్జతామ్ ||
 యమేవాధాతుమిచ్ఛంతి తాపసాస్సతతం వనే | తస్యాసౌ దృశ్యతే ధూమః సంకులః కృష్ణవర్తునః || 12
 అత్రాహం పురుషవ్యాఘ్రం గురుసంస్కారకారిణమ్ | ఆర్యం ద్రక్ష్యామి సంహృష్టో మహర్షిమివ రాఘవమ్ ||
 అథ గత్వా ముహూర్తం తు చిత్రకూటం స రాఘవః | మందాకినీమనుప్రాప్తః తం జనం చేదమబ్రవీత్ ||
 జగత్యాం పురుషవ్యాఘ్రః ఆస్తే వీరాసనే రతః | జనేంద్రో నిర్జనం ప్రాప్య ధిజ్యే జన్మ సజీవితమ్ || 15
 మత్కృతే వ్యసనం ప్రాప్తో లోకనాథో మహాద్యుతిః | సర్వాన్ కామాన్ పరిత్యజ్య వనే వసతి రాఘవః || 16
 ఇతి శోకసమాక్రుష్టః పాదేష్యద్య ప్రసాదయన్ | రామస్య నిపతిష్యామి సీతాయా లక్ష్మణస్య చ || 17

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

ఏవం సంవిలపంస్తస్మిన్ వనే దశరథాత్మజః । దదర్శ మహతీం పుణ్యాం పర్ణశాలాం మనోరమామ్ ॥ 18
 సాలతాలాశ్వకర్ణానాం పర్ణైర్బహుభిరావృతామ్ । విశాలాం మృదుభిస్తీర్ణాం కుశైర్వేదిమివాధ్వరే ॥ 19
 శక్రాయుధనికాశైశ్చ కార్ముకైర్భారసాధనైః । రుక్మపృష్టైర్మహాసారైః శోభితాం శత్రుబాధకైః ॥ 20
 అర్కశ్శిప్రతీకాశైః ఘోరైస్తూణీగతైః శరైః । శోభితాం దీప్తవదనైః సర్పైర్భోగవతీమివ ॥ 21
 మహారజతవాసోభ్యామ్ అసిభ్యాం చ విరాజితామ్ । రుక్మబిందువిచిత్రాభ్యాం చర్మభ్యాం చాపి శోభితామ్ ॥
 గోధాంగుళితైరాసక్తైః చిత్రైః కాంచనభూషితైః । అరిసంఘైరనాధృష్యాం మృగైస్సింహగుహామివ ॥ 23
 ప్రాగుదక్రవణాం వేదిం విశాలాం దీప్తపావకామ్ । దదర్శ భరతస్తత్ర పుణ్యాం రామనివేశనే ॥ 24
 నిరీక్ష్వ స ముహూర్తం తు దదర్శ భరతో గురుమ్ । ఉటజే రామమాసీనం జటామండలధారిణమ్ ॥ 25
 తం తు కృష్ణాజినధరం చీరవల్మలవాసనమ్ । దదర్శ రామమాసీనమ్ అభితః పావకోపమమ్ ॥ 26
 సింహస్కంధం మహాబాహుం పుండరీకనిభేక్షణమ్ । పృథివ్యాస్సాగరాంతాయాః భర్తారం ధర్మచారిణమ్ ॥

27

ఉపవిష్టం మహాబాహుం బ్రహ్మాణమివ శాశ్వతమ్ । స్థండిలే దర్శసంస్తీర్ణే సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ 28
 తం దృష్ట్వా భరతశ్రీమాన్ దుఃఖశోకపరిఘ్నతః । అభ్యధావత ధర్మాత్మా భరతః కైకయీసుతః ॥ 29
 దృష్ట్వైవ విలలాపాఽర్థో బాష్పసందిగ్ధయా గిరా । అశక్నువన్ ధారయితుం ధైర్యాద్వచనమబ్రవీత్ ॥ 30
 యస్సంసది ప్రకృతిభిః భవేద్యుక్త ఉపాసితమ్ । వన్వైర్మృగైరుపాసీనః సోఽయమాస్తే మమాగ్రజః ॥ 31
 వాసోభిర్బహుసాహస్రైః యో మహాత్మా పురోచితః । మృగాజినే సోఽయమిహ ప్రవస్తే ధర్మమాచరన్ ॥ 32
 అధారయద్యో వివిధాః చిత్రాస్సుమనసస్సదా । సోఽయం జటాభారమిమం వహతే రాఘవః కథమ్ ॥ 33
 యస్య యజ్ఞైర్మృధోద్ధిష్టైః యుక్తో ధర్మస్య సంచయః । శరీరక్షేశసంభూతం స ధర్మం పరిమార్గతే ॥ 34
 చందనేన మహార్షేణ యస్యాంగముపసేవితమ్ । మలేన తస్యాంగమిదం కథమార్యస్య సేవ్యతే ॥ 35
 మన్నిమిత్తమిదం దుఃఖం ప్రాప్తో రామస్సుఖోచితః । ధిగ్భీవితం నృశంసస్య మమ లోకవిగర్హితమ్ ॥ 36
 ఇత్యేవం విలపన్ దీనః ప్రస్విన్నముఖపంకజః । పాదావప్రాప్య రామస్య పపాత భరతో రుదన్ ॥ 37
 దుఃఖాభితప్తో భరతో రాజపుత్రో మహాబలః । ఉక్త్వాఽర్చ్యేతి సకృద్దీనం పునర్నోవాచ కించన ॥ 38
 బాష్పాపిహితకంఠశ్చ ప్రేక్ష్య రామం యశస్వినమ్ । ఆర్యేత్యేవాథ సంక్రూశ్య వ్యాహర్తుం నాశకత్తదా ॥ 39
 శత్రుఘ్నశ్చాపి రామస్య వవందే చరణౌ రుదన్ । తావుభౌ స సమాలింగ్య రామోఽప్యశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥

తతస్సుమంత్రేణ గుహేన చైవ సమీయతూ రాజసుతావరణ్యే ।
 దివాకరశ్చైవ నిశాకరశ్చ యథాఽంబరే శుక్రబృహస్పతిభ్యామ్ ॥ 41
 తాన్ పార్థివాన్ వారణయూథపాభాన్ సమాగతాంస్తత్ర మహాత్యరణ్యే ।
 వనౌకసస్తేఽపి సమీక్ష్వ సర్వేఽప్యశ్రూణ్యముంచన్ ప్రవిహాయ హర్షమ్ ॥ 42

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే శ్రీరామదర్శనం నామ
 ఏకోనశతతమస్కర్గః

అథ శతతమః సర్గః (100) రామస్య కుశలప్రశ్నః

జటిలం చీరవసనం ప్రాంజలిం పతితం భువి । దదర్శ రామో దుర్దర్శం యుగాంతే భాస్కరం యథా ॥ 1
 కథంచిదభివిజ్ఞాయ విపర్ణవదనం కృశమ్ । భ్రాతరం భరతం రామః పరిజగ్రాహ బాహునా ॥ 2
 ఆఘ్రూయ రామస్తం మూర్ధ్ని పరిష్వజ్య చ రాఘవః । అంకే భరతమారోప్య పర్యృచ్ఛత్ సమాహితః ॥ 3

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

- కృ ను తేఽభూత్ పితా తాత! యదరణ్యం త్వమాగతః । న హి త్వం జీవతస్తస్య వనమాగంతుమర్హసి ॥ 4
- చిరస్య బత పశ్యామి దూరాద్భరతమాగతమ్ । దుప్ప్రతీకమరణ్యేఽస్మిన్ కిం తాత! వనమాగతః ॥ 5
- కచ్చిద్ధారయతే తాత! రాజా యత్త్వమిహోఽగతః । కచ్చిన్న దీనస్సహసా రాజా లోకాంతరం గతః ॥ 6
- కచ్చిత్యోమ్య! న తే రాజ్యం భ్రష్టం బాలస్య శాశ్వతమ్ । కచ్చిచ్చుశ్రూషసే తాత! పితరం సత్యవిక్రమమ్ ॥ 7
- కచ్చిద్దశరథో రాజా కుశలీ సత్యసంగరః । రాజసూయాశ్వమేధానామ్ ఆహర్తా ధర్మనిశ్చయః ॥ 8
- స కచ్చిద్బ్రాహ్మణో విద్వాన్ ధర్మనిత్యో మహాద్యుతిః । ఇక్ష్వాకూణాముపాధ్యాయో యథావత్తాత! పూజ్యతే । 9
- సా తాత కచ్చిత్యోసల్యా సుమిత్రా చ ప్రజావతీ । సుఖినీ కచ్చిదార్యా సా దేవీ నందతి కైకయా ॥ 10
- కచ్చిద్వినయనంపన్నః కులపుత్రో బహుశ్రుతః । అనసూయురనుద్రష్టా సతృతస్తే పురోహితః ॥ 11
- కచ్చిదగ్నిషు తే యుక్తో విధిజ్ఞో మతిమాన్యజుః । హుతం చ హోష్యమాణం చ కాలే వేదయతే సదా ॥ 12
- కచ్చిద్దేవాన్ పితౄన్ మాతృః గురూన్ పితృసమానపి । వృద్ధాంశ్చ తాత! వైద్యాంశ్చ
బ్రాహ్మణాంశ్చాభిమన్యసే॥
- ఇష్వప్రవరసమ్పన్నమ్ అర్థశాస్త్రవిశారదమ్ । సుధన్వానముపాధ్యాయం కచ్చిత్త్వం తాత! మన్యసే ॥ 14
- కచ్చిదాత్మసమాశ్చారాః శ్రుతవంతో జితేంద్రియాః । కులీనాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ కృతాస్తే తాత! మంత్రిణః ॥ 15
- మంత్రో విజయమూలం హి రాజ్ఞాం భవతి రాఘవ । సుసంవృతో మంత్రధరైః అమాత్యైశ్చాస్త్రకోవిదైః ॥ 16
- కచ్చిన్నిద్రావశం నైషిః కచ్చిత్యాలే ప్రబుద్ధసే । కచ్చిచ్చాపరరాత్రేషు చింతయస్యర్థనైపుణమ్ ॥ 17
- కచ్చిన్మంత్రయసే నైకః కచ్చిన్న బహుభిస్సహ । కచ్చిత్రే మంత్రితో మంత్రో రాష్ట్రం న పరిధావతి ॥ 18
- కచ్చిదర్థం వినిశ్చిత్య లఘుమూలం మహోదయమ్ । క్షిప్రమారభసే కర్తుం న దీర్ఘయసి రాఘవ ॥ 19
- కచ్చిత్తు సుకృతాన్యేవ కృతరూపాణి వా పునః । విదుస్తే సర్వకార్యాణి న కర్తవ్యాని పార్థివాః ॥ 20
- కచ్చిన్న తర్కైర్మృత్యా వా యే చాప్యపరికీర్తితాః । త్వయా వా తవ వాఽమాత్యైః బుద్ధ్యతే తాత! మంత్రితమ్ ॥
- కచ్చిత్సహస్రాన్మూర్ఖాణామ్ ఏకమిచ్చసి పండితమ్ । పండితో హ్యర్థకృచ్ఛేషు కుర్యాన్నిశ్రేయసం మహత్ ॥
- 22
- సహస్రాణ్యపి మూర్ఖాణాం యద్యుపాస్తే మహీపతిః । అథవాఽప్యయుతాన్యేవ నాస్తి తేషు సహాయతా ॥ 23
- ఏకోఽప్యమాత్యో మేధావీ శూరో దక్షో విచక్షణః । రాజానం రాజమాత్రం వా ప్రాపయేన్మహతీం శ్రీయమ్ ॥
- కచ్చిన్మృఖ్యా మహత్స్వేవ మధ్యమేషు చ మధ్యమాః । జఘన్యాశ్చ జఘన్యేషు భృత్యాః కర్మసు యోజితాః ॥ 25
- అమాత్యానుపధాతీతాన్ పితృపైతామహాన్ శుచీన్ । శ్రేష్ఠాన్ శ్రేష్ఠేషు కచ్చిత్త్వం నియోజయసి కర్మసు ॥ 26
- కచ్చిన్నోగ్రేణ దండేన భృశముద్వేజితప్రజమ్ । రాష్ట్రం తవానుజానంతి మంత్రిణః కైకయాసుత ॥ 27
- కచ్చిత్త్వాం నావజానంతి యాజకాః పతితం యథా । ఉగ్రప్రతిగ్రహీతారం కామయానమివ స్త్రియః ॥ 28
- ఉపాయకుశలం వైద్యం భృత్యసందూషణే రతమ్ । శూరమైశ్వర్యకామం చ యో న హంతి స వధ్యతే ॥ 29
- కచ్చిద్బుష్టశ్చ శూరశ్చ మతిమాన్ ధృతిమాన్ శుచిః । కులీనశ్చానురక్తశ్చ దక్షస్సేనాపతిః కృతః ॥ 30
- బలవంతశ్చ కచ్చిత్రే ముఖ్యా యుద్ధవిశారదాః । దృష్టాపదానావిక్రాంతాః త్వయా సతృత్య మానితాః ॥ 31
- కచ్చిద్బులస్య భక్తం చ వేతనం చ యథోచితమ్ । సంప్రాప్తకాలం దాతవ్యం దదాసి న విలంబసే । 32
- కాలాతిక్రమణాఞ్చైవ భక్తవేతనయోర్భూతాః । భర్తుః కుప్యంతి దుప్యంతి సోఽనర్థస్సుమహాన్ స్మృతః ॥ 33
- కచ్చిత్సర్వేఽనురక్తాస్త్యాం కులపుత్రాః ప్రధానతః । కచ్చిత్ ప్రాణాంస్తవార్థేషు సంత్యజంతి సమాహితాః ॥ 34
- కచ్చిజ్ఞానపదో విద్వాన్ దక్షిణః ప్రతిభానవాన్ । యథోక్తవాదీ దూతస్తే కృతో భరత! పండితః ॥ 35
- కచ్చిదష్టాదశాన్యేషు స్వపక్షే దశ పంచ చ । త్రిభిస్త్రిభిరవిజ్ఞాతైర్వేత్సి తీర్థాని చారకైః ॥ 36

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- కచ్చిద్వ్యుపాస్తానహితాన్ ప్రతియాతాంశ్చ సర్వదా । దుర్బలాననవజ్ఞాయ వర్తసే రిపుసూదన ॥ 37
- కచ్చిన్న లోకాయతికాన్ బ్రాహ్మణాంస్తాత! సేవసే । అనర్థకుశలాహ్యేతే బాలాః పండితమానినః ॥ 38
- ధర్మశాస్త్రేషు ముఖ్యేషు విద్యమానేషు దుర్బుధాః । బుద్ధిమాన్వీక్షికిం ప్రాప్య నిరర్థం ప్రవదంతి తే ॥ 39
- వీరైరధ్యుషితాం పూర్వమ్ అస్మాకం తాత! పూర్వకైః । సత్యనామాం దృఢద్వారాం హస్త్యశ్చరథసంకులామ్ ॥
- బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైః స్వకర్మనిరతైస్సదా । జితేంద్రియైర్మహోత్సాహైః వృతామార్త్యైః సహస్రశః ॥ 41
- ప్రాసాదైర్వివిధాకారైః వృతాం వైద్యజనాకులామ్ । కచ్చిత్ సుముదితాం స్థీతామ్ అయోధ్యాం పరిరక్షసి ॥ 42
- కచ్చిచ్చిత్త్యశతైర్బుష్టః సునివిష్టజనాకులః । దేవస్థానైః ప్రపాభిశ్చ తటాకైశ్చోపశోభితః ॥ 43
- ప్రహృష్టనరనారీకః సమాజోత్సవశోభితః । సుకృష్టసీమా పశుమాన్ హింసాభిః పరివర్జితః ॥ 44
- అదేవమాతృకో రమ్యః శ్వాపదైః పరివర్జితః । పరిత్యక్తో భయైస్సర్వైః ఖనిభిశ్చోపశోభితః ॥ 45
- వివర్జితో నరైః పాపైః మమ పూర్వైస్సురక్షితః । కచ్చిజ్జనపదః స్థీతః సుఖం వసతి రాఘవ ॥ 46
- కచ్చితే దయితాస్సర్వే కృషిగోరక్షజీవినః । వారాయాం సంక్రితస్తాత! లోకో హి సుఖమేధతే ॥ 47
- తేషాం గుప్తిపరీహారైః కచ్చితే భరణం కృతమ్ । రక్ష్యా హి రాజ్ఞా ధర్మేణ సర్వే విషయవాసినః ॥ 48
- కచ్చిత్ స్త్రియస్సాంత్యయసి కచ్చితాశ్చ సురక్షితాః । కచ్చిన్న శ్రద్ధధాస్యాసాం కచ్చిద్గుహ్యం న భాషసే ॥ 49
- కచ్చిన్నాగవనం గుప్తం కచ్చితే సంతి ధేనుకాః । కచ్చిన్న గణికాశ్వానాం కుంజరాణాం చ తృప్యసి ॥ 50
- కచ్చిద్ధర్మయసే నిత్యం మనుష్యాణాం విభూషితమ్ । ఉత్థాయోత్థాయ పూర్వాష్టే రాజపుత్ర! మహాపథే ॥ 51
- కచ్చిన్న సర్వే కర్మాంతాః ప్రత్యక్షాస్తేఽవిశంకయా । సర్వే వా పునరుత్పృష్టాః మధ్యమేవాత్ర కారణమ్ ॥ 52
- కచ్చిత్సర్వాణి దుర్గాణి ధనధాన్యాయుధోదకైః । యంత్రైశ్చ పరిపూర్ణాని తథా శిల్పిధనుర్ధరైః ॥ 53
- ఆయస్తే విపులః కచ్చిత్ కచ్చిదల్పతరో వ్యయః । అపాత్రేషు న తే కచ్చిత్ కోశో గచ్ఛతి రాఘవ ॥ 54
- దేవతార్థే చ పిత్రర్థే బ్రాహ్మణాభ్యాగతేషు చ । యోధేషు మిత్రవర్గేషు కచ్చిద్గచ్ఛతి తే వ్యయః ॥ 55
- కచ్చిదార్యో విశుద్ధాత్మా క్షారితశ్చోరకర్మణా । అపుష్టః శాస్త్రకుశలైః న లోభాద్వధ్యతే శుచిః ॥ 56
- గృహీతశ్చైవ పుష్టశ్చ కాలే దృష్టస్సకారణః । కచ్చిన్న ముచ్యతే చోరో ధనలోభాన్నరర్షభ ॥ 57
- వ్యసనే కచ్చిదాధ్యస్య దుర్గతస్య చ రాఘవ । అర్థం విరాగాః పశ్యంతి తవామాత్యా బహుశ్రుతాః ॥ 58
- యాని మిథ్యాభిశస్తానాం పతంత్యస్రాణి రాఘవ । తాని పుత్రాన్పశూన్ఘ్నంతి ప్రీత్యర్థమనుశాసతః ॥ 59
- కచ్చిత్ వృద్ధాంశ్చ బాలాంశ్చ వైద్యముఖ్యాంశ్చ రాఘవ । దానేన మనసా వాచా త్రిభిరేతైర్బుభూషసే ॥ 60
- కచ్చిద్గురూంశ్చ వృద్ధాంశ్చ తాపసాన్ దేవతాతిథీన్ । చైత్యాంశ్చ సర్వాన్ సిద్ధార్థాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యసి ॥
- కచ్చిదర్థేన వా ధర్మమ్ అర్థం ధర్మేణ వా పునః । ఉభౌ వా ప్రీతిలోభేన కామేన చ న బాధసే ॥ 62
- కచ్చిదర్థం చ కామం చ ధర్మం చ జయతాం వర । విభజ్య కాలే కాలజ్ఞ! సర్వాన్ వరద! సేవసే ॥ 63
- కచ్చితే బ్రాహ్మణాః శర్మ సర్వశాస్త్రార్థకోవిదాః । ఆశంసంతే మహాప్రాజ్ఞ! పౌరజానపదైస్సహ ॥ 64
- నాస్తిక్యమన్యతం క్రోధం ప్రమాదం దీర్ఘసూత్రతామ్ । అదర్శనం జ్ఞానవతామ్ ఆలస్యం పంచవృత్తితామ్ ॥
- ఏకచింతనమర్థానామ్ అనర్థజ్ఞైశ్చ మంత్రణమ్ । నిశ్చితానామనారంభం మంత్రస్యాపరిరక్షణమ్ ॥ 66
- మంగళాద్యప్రయోగం చ ప్రత్యుత్థానం చ సర్వతః । కచ్చిత్త్వం వర్షయస్యేతాన్ రాజదోషాంశ్చతుర్దశ ॥ 67
- దశపంచచతుర్వర్గాన్ సప్తవర్గం చ తత్త్వతః । అష్టవర్గం త్రివర్గం చ విద్యాస్తిస్రశ్చ రాఘవ ॥ 68
- ఇంద్రియాణాం జయం బుద్ధ్వా షాడ్గుణ్యం దైవమానుషమ్ । కృత్యం వింశతివర్గం చ తథా ప్రకృతిమండలమ్ ॥

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

యాత్రాదండవిధానం చ ద్వియోనీ సంధివిగ్రహౌ | కచ్చిదేతాన్ మహాప్రాజ్ఞ! యథావదనుమన్యసే || 70
 మంత్రిభిస్త్వం యథోద్దిష్టైః చతుర్భిస్త్రిభిరేవ వా | కచ్చిత్సమస్తైర్వ్యస్తైశ్చ మంత్రం మంత్రయసే మిథః || 71
 కచ్చిత్తే సఫలా వేదాః కచ్చిత్తే సఫలాః క్రియాః | కచ్చిత్తే సఫలా దారాః కచ్చిత్తే సఫలం శ్రుతమ్ || 72
 కచ్చిదేషైవ తే బుద్ధిః యథోక్తా మమ రాఘవ | ఆయుష్యా చ యశస్యా చ ధర్మకామార్థసంహితా || 73
 యాం వృత్తిం వర్తతే తాతో యాం చ నః ప్రపితామహాః | తాం వృత్తిం వర్తసే కచ్చిత్ యా చ సత్పథగా శుభా
 ||

కచ్చిత్ స్వాదు కృతం భోజ్యమ్ ఏకో నాశ్నాసి రాఘవ | కచ్చిదాశంసమానేభ్యో మిత్రేభ్యస్సంప్రయచ్ఛసి || 75
 రాజా తు ధర్మేణ హి పాలయిత్వా మహామతిర్దండధరః ప్రజానామ్ |

అవాప్య కృత్వాం వసుధాం యథావత్ ఇతశ్చుతః స్వర్గముపైతి విద్వాన్ || 76
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామస్య కుశలప్రశ్నో నామ
 శతతమస్కర్గః

అథ ఏకోత్తరశతతమః సర్గః (101) దశరథనిర్యాణకథనమ్

రామస్య వచనం శ్రుత్వా భరతః ప్రత్యువాచ హ | కిం మే ధర్మాద్విహీనస్య రాజధర్మః కరిష్యతి || 1
 శాశ్వతోఽయం సదా ధర్మః స్థితోఽస్మాసు నరర్షభ | జ్యేష్ఠపుత్రే స్థితే రాజన్ న కనీయాన్ నృపో భవేత్ || 2
 స సమృద్ధాం మయా సార్ధమ్ అయోధ్యాం గచ్ఛ రాఘవ | అభిషేచయ చాత్మానం కులస్యాస్య భవాయ నః ||

రాజానం మానుషం ప్రాహుః దేవత్వే సమృతో మమ | యస్య ధర్మార్థసహితం వృత్తమాహురమానుషమ్ ||
 కేకయస్థే చ మయి తు త్వయి చారణ్యమాశ్రితే | దివమార్యో గతో రాజా యాయజూకస్సతాం మతః || 5
 నిష్క్రాంతమాత్రే భవతి ససీతే సహలక్ష్మణే | దుఃఖశోకాభిభూతస్తు రాజా త్రిదివమభ్యుగాత్ || 6
 ఉత్తిష్ఠ పురుషవ్యాధ్రు క్రియతాముదకం పితుః | అహం చాయం చ శత్రుఘ్నః పూర్వమేవ కృతోదకౌ || 7
 ప్రియేణ కిల దత్తం హి పితృలోకేషు రాఘవ | అక్షయ్యం భవతీత్యాహుః భవాంశ్చైవ పితుః ప్రియః || 8
 త్వామేవ శోచంస్తవ దర్శనేషుః త్వయ్యేవ సక్తామనివర్త్య బుద్ధిమ్ |
 త్వయా విహీనస్తవ శోకరుగ్గః త్వాం సంస్మరన్తుస్తమితః పితా తే || 9

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశరథనిర్యాణకథనం నామ
 ఏకోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ ద్వి్యుత్తరశతతమః సర్గః (102) నివాపాంజలిదానమ్

తాం శ్రుత్వా కరుణాం వాచం పితుర్మరణసంహితామ్ | రాఘవో భరతేనోక్తాం బభూవ గతచేతనః || 1
 తం తు వజ్రమివోత్పృష్టమ్ ఆహవే దానవారిణా | వాగ్వజ్రం భరతేనోక్తమ్ అమనోజ్ఞం పరంతపః || 2
 ప్రగృహ్య బాహూ రామో వై పుష్పితాగ్రో యథాద్రుమః | వనే పరశునా కృత్తః తథా భువి పపాత హ || 3
 తథా నివతీతం రామం జగత్యాం జగతీపతిమ్ | కూలఘాతపరిశ్రాంతం ప్రసుప్తమివ కుంజరమ్ || 4
 బ్రాతరస్తే మహేష్వాసం సర్వతశ్శోకకర్శితమ్ | రుదంతస్సహ వైదేహ్యో సిపిచుస్సలిలేన వై || 5
 స తు సంజ్ఞాం పునర్లబ్ధ్వా నేత్రాభ్యామస్రముత్పృజన్ | ఉపాక్రామత కాకుత్స్థః కృపణం బహు భాషితుమ్ ||
 స రామః స్వర్గతం శ్రుత్వా పితరం పృథివీపతిమ్ | ఉపాచ భరతం వాక్యం ధర్మాత్మా ధర్మసంహితమ్ || 7
 కిం కరిష్యామ్యయోధ్యాయాం తాతే దిష్టాం గతిం గతే | కస్తాం రాజవరాద్దీనామ్ అయోధ్యాం పాలయిష్యతి

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

॥

కిం ను తస్య మయా కార్యం దుర్జాతేన మహాత్మనః । యో మృతో మమ శోకేన మయా చాపి న సంస్మృతః

॥

అపౌహా భరత! సిద్ధార్థో యేన రాజా త్వయాఽనఘ । శత్రుఘ్నేన చ సర్వేషు ప్రేతకృత్యేషు సత్మతః ॥ 10

నిష్ప్రధానామనేకాగ్రాం నరేంద్రేణ వినాకృతామ్ । నివృత్తవనవాసోఽపి నాయోధ్యాం గంతుముత్సహే ॥ 11

సమాప్తవనవాసం మామ్ అయోధ్యాయాం పరంతప । కో ను శాసిష్యతి పునః తాతే లోకాంతరం గతే ॥ 12

పురా ప్రేక్ష్య సువృత్తం మాం పితా యాన్యాహ సాంత్యయన్ । వాక్యాని తాని శ్రోష్యామి కుతః

శ్రోత్రసుఖాన్యహమ్ ॥

ఏవముక్త్వా స భరతం భార్యామభ్యేత్య రాఘవః । ఉవాచ శోకసంతప్తః పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ ॥ 14

సీతే! మృతస్తే శ్వశురః పిత్రా హీనోఽసి లక్ష్మణ । భరతో దుఃఖమాచష్టే స్వర్గతం పృథివీపతిమ్ ॥ 15

తతో బహుగుణం తేషాం బాషో నేత్రేష్వజాయత । తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే కుమారాణాం యశస్వినామ్ ॥

తతస్తే భ్రాతరస్సర్వే భృశమాశ్వాస్య రాఘవమ్ । అబ్రువన్ జగతీభర్తుః క్రియతాముదకం పితుః ॥ 17

సా సీతా శ్వశురం శ్రుత్వా స్వర్గలోకగతం నృపమ్ । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామ్ అశకన్నేక్షితుం పతిమ్ ॥

18

సాంత్యయిత్వా తు తాం రామో రుదంతీం జనకాత్మజామ్ । ఉవాచ లక్ష్మణం తత్ర దుఃఖితో దుఃఖితం వచః

॥

ఆనయేంగుదిపిణ్యాకం చీరమాహర చోత్తరమ్ । జలక్రియార్థం తాతస్య గమిష్యామి మహాత్మనః ॥ 20

సీతా పురస్తాద్రుజతు త్వమేనామభితో వ్రజ । అహం పశ్చాద్గమిష్యామి గతిర్హేషా సుదారుణా ॥ 21

తతో నిత్యానుగస్తేషాం విదితాత్మా మహామతిః । మృదుర్దాంతశ్చ శాంతశ్చ రామే చ దృఢభక్తిమాన్ ॥ 22

సుమంత్రస్తైర్నుపసుతైః సార్థమాశ్వాస్య రాఘవమ్ । అవాతారయదాలంబ్య నదీం మందాకినీం శివామ్ ॥

23

తే సుతీర్థాం తతః కృచ్ఛాత్ ఉపాగమ్య యశస్వినః । నదీం మందాకినీం రమ్యాం సదా పుష్పితకాననామ్ ॥

శీఘ్రస్రోతం సమాసాద్య తీర్థం శివమకర్షమమ్ । సిషిచుస్తూదకం రాజ్ఞే తత్రైతత్తే భవత్ప్రితి ॥ 25

ప్రగృహ్య చ మహీపాలో జలపూరితమంజలిమ్ । దిశం యామ్యామభిముఖో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ ॥ 26

ఏతత్తే రాజశార్దూల విమలం తోయమక్షయమ్ । పితృలోకగతస్యాద్య మద్దత్తముపతిష్ఠతు ॥ 27

తతో మందాకినీతీరాత్ ప్రత్యుత్తీర్య స రాఘవః । పితుశ్చకార తేజస్వీ నివాపం భ్రాతృభిస్సహ ॥ 28

ఐంగుదం బదరీమిశ్రం పిణ్యాకం దర్శసంస్తరే । న్యస్య రామస్సుదుఃఖారో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ ॥ 29

ఇదం భుంక్ష్వ మహారాజ! ప్రీతో యదశనా వయమ్ । యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ॥ 30

తతస్తేనైవ మార్గేణ ప్రత్యుత్తీర్య నదీతటాత్ । ఆరురోహ నరవ్యాఘ్రో రమ్యసానుం మహీధరమ్ ॥ 31

తతః పర్ణకుటీద్వారమ్ ఆసాద్య జగతీపతిః । పరిజగ్రాహ బహుభ్యామ్ ఉభౌ భరతలక్ష్మణౌ ॥ 32

తేషాం తు రుదతాం శబ్దాత్ ప్రతిశ్రుత్కోఽభవద్గిరౌ । భ్రాతృణాం సహ వైదేహ్యో సింహానామివ నర్దతామ్ ॥

మహాబలానాం రుదతాం కుర్వతాముదకం పితుః । విజ్ఞాయ తుములం శబ్దం త్రస్తా భరతసైనికాః ॥ 34

అబ్రువంశ్చాపి రామేణ భరతస్సంగతో ధ్రువమ్ । తేషామేవం మహాన్ శబ్దః శోచతాం పితరం మృతమ్ ॥

అథ వాసాన్ పరిత్యజ్య తం సర్వేఽభిముఖాః స్వనమ్ । అప్యేకమనసో జగ్ముః యథాస్థానం ప్రధావితాః ॥

హయైరన్యే గజైరన్యే రఘైరన్యే స్వలంకృతైః । సుకుమారాస్తథైవాన్యే పద్భిరేవ నరా యయుః ॥ 37

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

అచిరప్రోషితం రామం చిరవిప్రోషితం యథా । ద్రష్టుకామో జనస్సర్వో జగామ సహసాశ్రమమ్ ॥ 38

బ్రాత్యణాం త్వరితాస్తత్ర ద్రష్టుకామాస్సమాగమమ్ । యయుర్బహువిధైర్యుక్తైః ఖురనేమిస్వనాకులైః ॥ 39

సా భూమిర్బహుభిర్యావైః ఖురనేమిసమాహతా । ముమోచ తుములం శబ్దం ద్యౌరివాభ్రసమాగమే ॥ 40

తేన విత్రాసితా నాగాః కరేణుపరివారితాః । ఆవాసయంతో గంధేన జగ్మురన్యద్వనం తతః ॥ 41

వరాహవృకసంఘాశ్చ మహిషాస్సర్పవానరాః । వ్యాఘ్రుగోకర్ణగవయాః విత్రేసుః పృషతైస్సహ ॥ 42

రథాంగసాహ్యో నత్యూహాః హంసాః కారండవాః ప్లవాః । తథా పుంస్కోకిలాః క్రౌంచాః వినంజ్ఞా భేజిరే దిశః ॥

తేన శబ్దేన విత్రస్తైః ఆకాశం పక్షిభిర్భ్రతమ్ । మనుష్యైరావృతా భూమిః ఉభయం ప్రబభౌ తదా ॥ 44

తతస్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్వినమరిందమమ్ । ఆసీనం స్థండిలే రామం దదర్శ సహసా జనః ॥ 45

విగర్హమాణః కైకేయాం సహితో మంథరామపి । అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణముఖో-భవత్ ॥ 46

తాన్నరాన్ బాష్పపూర్ణాక్షాన్ సమీక్ష్యాథ సుదుఃఖితాన్ । పర్యష్పజత ధర్మజ్ఞః పితృవన్మాతృవచ్ఛ సః ॥ 47

స తత్ర కాంశ్చిత్పరిషస్వజే నరాన్ నరాస్తు కేచిత్తు తమభ్యవదయన్ ।

చకార సర్వాన్ సవయస్యబాంధవాన్ యథార్హమాసాద్య తదా నృపాత్మజః ॥ 48

స తత్ర తేషాం రుదతాం మహాత్మనాం భువం చ ఖం చానునినాదయన్ స్వనః ।

గుహా గిరీణాం చ దిశశ్చ సంతతం మృదంగఘోషప్రతిమః ప్రశుశ్రువే ॥ 49

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే నివాపాంజలిదానం నామ
ద్వ్యుత్తరశతతమస్కర్గః

అథ త్ర్యుత్తరశతతమః సర్గః (103) రామాదీనాం శోకః

వసిష్ఠః పురతః కృత్వా దారాన్ దశరథస్య చ । అభిచక్రామ తం దేశం రామదర్శనతర్షితః ॥ 1

రాజపత్యుశ్చ గచ్ఛంత్యో మందం మందాకినీం ప్రతి । దదృశుస్తత్ర తత్తీర్థం రామలక్ష్మణసేవితమ్ ॥ 2

కౌసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరిశుష్యతా । సుమిత్రామబ్రవీద్దీనా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః ॥ 3

ఇదం తేషామనాథానాం క్లిష్టమక్లిష్టకర్మణామ్ । వనే ప్రాక్యేవలం తీర్థం యే తే నిర్విషయాకృతాః ॥ 4

ఇతస్సుమిత్రే! పుత్రస్తే సదా జలమతంద్రితః । స్వయం హరతి సౌమిత్రిః మమ పుత్రస్య కారణాత్ ॥ 5

జఘన్యమపి తే పుత్రః కృతవాన్న తు గర్హితః । బ్రాతుర్యదర్థసహితం సర్వం తద్విహితం గుణైః ॥ 6

అద్యాయమపి తే పుత్రః క్లేశానామతథోచితః । నీచానర్థసమాచారం సజ్జం కర్మ ప్రముంచతు ॥ 7

దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే । పితురింగుదిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా ॥ 8

తం భూమౌ పితురార్తేన న్యస్తం రామేణ వీక్ష్య సా । ఉవాచ దేవీ కౌసల్యా సర్వా దశరథస్త్రియః ॥ 9

ఇదమిక్ష్యాకునాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । రాఘవేణ పితుర్దత్తం పశ్యతైతద్యథావిధి ॥ 10

తస్య దేవసమానస్య పార్థివస్య మహాత్మనః । నైతదౌపయికం మన్యే భుక్తభోగస్య భోజనమ్ ॥ 11

చతురంతాం మహీం భుక్త్వా మహేంద్రసదృశో విభుః । కథమింగుదిపిణ్యాకం స భుంక్తే వసుధాధిపః ॥ 12

అతో దుఃఖతరం లోకే న కించిత్ ప్రతిభాతి మా । యత్ర రామః పితుర్దద్యాత్ ఇంగుదిక్షోదమృద్ధిమాన్ ॥ 13

రామేణేంగుదిపిణ్యాకం పితుర్దత్తం సమీక్ష్య మే । కథం దుఃఖేన హృదయం న స్ఫోటతి సహస్రధా ॥ 14

శ్రుతిస్తు ఖల్వియం సత్యా లౌకికీ ప్రతిభాతి మా । యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః ॥ 15

ఏవమార్తాం సపత్న్యస్తాః జగ్మురాశ్వాస్య తాం తదా । దదృశుశ్చాశ్రమే రామం స్వర్గచ్యుతమివామరమ్ ॥ 16

సర్వభోగైః పరిత్యక్తం రామం సంప్రేక్ష్య మాతరః । ఆర్తా ముముచురశ్రూణి సస్వరం శోకకర్మితాః ॥ 17

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

తాసాం రామస్సముత్థాయ జగ్రాహ చరణాన్ శుభాన్ |మాతృణాం మనుజవ్యాఘ్రుః సర్వాసాం సత్యసంగరః
 ||
 తాః పాణిభిస్సుఖస్పర్శైః మృద్వంగుళితలైః శుభైః | ప్రమమార్జ్జా రజః పృష్ఠాత్ రామస్యాయతలోచనాః || 19
 సౌమిత్రిరపి తాస్సర్వాః మాతృః సంప్రేక్ష్య దుఃఖితః | అభ్యవాదయతాసక్తం శనై రామాదనంతరమ్ || 20
 యథా రామే తథా తస్మిన్ సర్వా వవృతిరే స్త్రియః | వృత్తిం దశరథాజ్ఞాతే లక్ష్మణే శుభలక్షణే || 21
 సీతాఽపి చరణాంస్తాసామ్ ఉపసంగృహ్య దుఃఖితా | శ్వశ్రూణామశ్రుపూర్ణాక్షీ సా బభూవాగ్రతః స్థితా || 22
 తాం పరిష్వజ్య దుఃఖార్తాం మాతా దుహితరం యథా | వనవాసకృశాం దీనాం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ ||
 23
 విదేహరాజస్య సుతా స్నుషా దశరథస్య చ | రామపత్నీ కథం దుఃఖం సంప్రాప్తా విజనే వనే || 24
 పద్మమాతపసంతప్తం పరిక్షిప్తమివోత్పలమ్ | కాంచనం రజసా ధ్వస్తం క్షిప్తం చంద్రమివాంబుదైః || 25
 ముఖం తే ప్రేక్ష్య మాం శోకో దహత్యగ్నిరివాఽశ్రయమ్ | భృశం మనసి వైదేహి! వ్యసనారణిసంభవః ||
 26
 బ్రువంత్యామేవమార్తాయాం జనన్యాం భరతాగ్రజః | పాదావాసాద్య జగ్రాహ వసిష్ఠస్య చ రాఘవః || 27
 పురోహితస్యాగ్నిసమస్య వై తదా బృహస్పతేరింద్ర ఇవామరాధిపః |
 ప్రగృహ్య పాదౌ సుసమ్మద్ధతేజసః సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః || 28
 తతో జఘన్యం సహితైస్సమంత్రిభిః పురప్రధానైశ్చ తథైవ సైనికైః |
 జనేన ధర్మజ్ఞతమేన ధర్మవాన్ ఉపోపవిష్ఠో భరతస్తదా-గ్రజమ్ || 29
 ఉపోపవిష్టస్తు తదా స వీర్యవాన్ తపస్వివేషేణ సమీక్ష్య రాఘవమ్ |
 శ్రీయా జ్వలంతం భరతః కృతాంజలిః యథా మహేంద్రః ప్రయతః ప్రజాపతిమ్ || 30
 కిమేష వాక్యం భరతో-ద్య రాఘవం ప్రణమ్య సత్ప్రత్య చ సాధు వక్ష్యతి |
 ఇతీవ తస్యార్యజనస్య తత్త్వతో బభూవ కౌతూహలముత్తమం తదా || 31
 స రాఘవస్సత్యధృతిశ్చ లక్ష్మణో మహానుభావో భరతశ్చ ధార్మికః |
 వృతాః సుహృద్భిశ్చ విరేజురధ్వరే యథా సదస్వైస్సహితాస్తయో-గ్నయః || 32
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామాదీనాం శోకో నామ
 త్ర్యక్షరశతతమస్సర్గః

అథ చతురుత్తరశతతమః సర్గః (104) రామకౌసల్యాదీనాం సంభాషణమ్

తం తు రామస్సమాజ్ఞాయ భ్రాతరం గురువత్సలమ్ | లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రష్టుం సముపచక్రమే || 1
 కిమేతదిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం ప్రవ్యాహృతం త్వయా | యస్మాత్త్వమాగతో దేశమ్ ఇమం చీరజటాజినీ || 2
 కిన్నిమిత్తమిమం దేశం కృష్ణాజినజటాధరః | హిత్వా రాజ్యం ప్రవిష్టస్త్వం తత్సర్వం వక్తుమర్హసి || 3
 ఇత్యుక్తః కైకయాపుత్రః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా | ప్రగృహ్య బలవద్భూయః ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ || 4
 ఆర్యం తాతః పరిత్యజ్య కృత్వా కర్మ సుదుష్కరమ్ | గతః స్వర్గం మహాబాహుః పుత్రశోకాభిపీడితః || 5
 స్త్రియా నియుక్తః కై కేయ్యా మమ మాత్రా పరంతప | చకార సుమహత్పాపమ్ ఇదమాత్మయశోహరమ్ || 6
 సా రాజ్యఫలమప్రాప్య విధవా శోకకర్కితా | పతివ్యతి మహాఘోరే నిరయే జననీ మమ || 7
 తస్య మే దాసభూతస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి | అభిషించస్వ చాద్వైవ రాజ్యేన మఘవానివ || 8

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

ఇమాః ప్రకృతయస్సర్వాః విధవా మాతరశ్చ యాః | త్వత్సకాశనుప్రాప్తాః ప్రసాదం కర్తుమర్హసి || 9
 తదానుపూర్వాయ యుక్తం చ యుక్తం చాత్మని మానద | రాజ్యం ప్రాప్నుహి ధర్మేణ సకామాన్ సుహృదః కురు
 ||
 భవత్స్వవిధవా భూమిః సమగ్రా పతినా త్వయా | శశినా విమలేనేవ శారదీ రజనీ యథా || 11
 ఏభిశ్చ సచివైస్సార్థం శిరసా యాచితో మయా | భ్రాతుశ్శిష్యస్య దాసస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి || 12
 తదిదం శాశ్వతం పిత్ర్యం సర్వం ప్రకృతిమండలమ్ | పూజితం పురుషవ్యాఘ్రం! నాతిక్రమితుమర్హసి || 13
 ఏవముక్త్యా మహాబాహుః సబాఘ్నః కైకయాసుతః | రామస్య శిరసా పాదౌ జగ్రాహ విధివత్పునః || 14
 తం మత్తమివ మాతంగం నిశ్వసంతం పునః పునః | భ్రాతరం భరతం రామః పరిష్వజ్యేదమబ్రవీత్ || 15
 కులీనస్సత్త్వసంపన్నః తేజస్వీ చరితవ్రతః | రాజ్యహేతోః కథం పాపమ్ ఆచరేత్ త్వద్విధో జనః || 16
 న దోషం త్వయి పశ్యామి సూక్ష్మమప్యరిసూదన | న చాపి జననీం బాల్యాత్ త్వం విగర్హితుమర్హసి || 17
 కామకారో మహాప్రాజ్ఞ! గురూణాం సర్వదాఽనఘ | ఉపపన్నేషు దారేషు పుత్రేషు చ విధీయతే || 18
 వయమస్య యథా లోకే సంఖ్యాతాస్సౌమ్య! సాధుభిః | భార్యాః పుత్రాశ్చ శిష్యాశ్చ త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి || 19
 వనే వా చీరవసనం సౌమ్య! కృష్ణాజినాంబరమ్ | రాజ్యే వా-పి మహారాజో మాం వాసయితుమిశ్వరః || 20
 యావత్పితరి ధర్మజ్ఞే గౌరవం లోకసత్పతమ్ | తావద్ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ! జనన్యామపి గౌరవమ్ || 21
 ఏతాభ్యాం ధర్మశీలాభ్యాం వనం గచ్ఛేతి రాఘవ | మాతాపితృభ్యాముక్తోఽహం కథమన్యత్ సమాచరే || 22
 త్వయా రాజ్యమయోధ్యాయాం ప్రాప్తవ్యం లోకసత్పతమ్ | వస్తవ్యం దండకారణ్యే మయా వల్మలవాససా ||
 ఏవం కృత్వా మహారాజో విభాగం లోకసన్నిధౌ | వ్యాదిశ్య చ మహాతేజాః దివం దశరథో గతః || 24
 స చ ప్రమాణం ధర్మాత్మా రాజా లోకగురుస్తవ | పిత్రా దత్తం యథాభాగమ్ ఉపభోక్తుం త్వమర్హసి || 25
 చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య! దండకారణ్యమాశ్రితః | ఉపభోక్త్యే త్వహం దత్తం భాగం పిత్రా మహాత్మనా || 26
 యదబ్రవీన్మాం నరలోకసత్పతః పితా మహాత్మా విబుధాధిపోపమః |
 తదేవ మన్యే పరమాత్మనో హితం న సర్వలోకేశ్వరభావమప్యహమ్ ||

27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 రామకౌసల్యాదీనాం సంభాషణం నామ చతురుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ పంచోత్తరశతతమః సర్గః (105) రామం ప్రతి భరతస్య ప్రార్థనా

తతః పురుషసింహానాం వృతానాం తైస్సుహృద్గణైః | శోచతామేవ రజనీ దుఃఖేన వ్యత్యవర్తత || 1
 రజన్యాం సుప్రభాతాయాం భ్రాతరస్తే సుహృద్ఘృతాః | మందాకిన్యాం హుతం జప్యం కృత్వా
 రామముపాగమన్ ||
 తూష్ణీం తే సముపాసీనాః న కశ్చిత్కంచదబ్రవీత్ | భరతస్తు సుహృన్మధ్యే రామం వచనమబ్రవీత్ || 3
 సాంత్వితా మామికా మాతా దత్తం రాజ్యమిదం మమ | తద్దదామి తవైవాహం భుంక్ష్వ రాజ్యమకంటకమ్ ||
 మహాతేవాంబువేగేన భిన్నస్సేతుర్జలాగమే | దురావారం త్వదన్యేన రాజ్యఖండమిదం మహత్ || 5
 గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య తార్క్ష్యస్యేవ పతత్రిణః | అనుగంతుం న శక్తిర్మే గతిం తవ మహీపతే || 6
 సుజీవం నిత్యశస్తస్య యః పరైరుపజీవ్యతే | రామ! తేన తు దుర్జీవం యః పరాసుపజీవతి || 7
 యథా తు రోపితో వృక్షః పురుషేణ వివర్ధితః | హ్రాస్వకేణ దురారోహణా రూఢస్కంధో మహాద్రుమః || 8

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

స యదా పుష్పితో భూత్వా ఫలాని న విదర్శయేత్ | సతాం నానుభవేత్ప్రీతిం యస్య హేతోః ప్రరోపితః || 9
 ఏషోపమా మహాబాహో! తమర్థం వేత్తుమర్హసి | యది త్వమస్మాన్మృషభో భర్తా భృత్యాన్న శాధి హి || 10
 శ్రేణయస్త్యాం మహారాజ! పశ్యంత్యగ్ర్యాశ్చ సర్వశః | ప్రతపంతమివాదిత్యం రాజ్యే స్థితమరిందమమ్ || 11
 తవానుయానే కాకుత్స్థ! మత్తా నర్దంతు కుంజరాః | అంతఃపురగతా నార్యో నందంతు సుసమాహితాః ||
 12
 తస్య సాధ్యత్యమన్యంత నాగరా వివిధా జనాః | భరతస్య వచశ్రుత్వా రామం ప్రత్యనుయాచతః || 13
 తమేవం దుఃఖితం ప్రేక్ష్య విలపంతం యశస్విసమ్ | రామః కృతాత్మా భరతం సమాశ్వాసయదాత్మవాన్ ||
 నాత్మనః కామకారోఽస్తి పురుషోఽయమనీశ్వరః | ఇతశ్చేతరతశ్చైనం కృతాంతః పరికర్షతి || 15
 సర్వే క్షయాంతా నిచయాః పతనాంతాస్సుచ్చయాః|సంయోగా విప్రయోగాంతా మరణాంతం చ
 జీవితమ్||
 యథా ఫలానాం పక్వానాం నాన్యత్ర పతనాద్భయమ్ | ఏవం నరస్య జాతస్య నాన్యత్ర మరణాద్భయమ్ ||
 యథాఽగారం దృఢస్థాణం జీర్ణం భూత్వాఽవసీదతి | తద్దైవ సీదంతి నరాః జరామృత్యువశంగతాః || 18
 అత్యేతి రజనీ యా తు సా న ప్రతినివర్తతే | యాత్యేవ యమునా పూర్ణా సముద్రముదకాకులమ్ || 19
 అహూరాత్రాని గచ్ఛంతి సర్వేషాం ప్రాణినామిహ | ఆయాంషి క్షపయంత్యాశు గ్రీష్మే జలమివాంశవః || 20
 ఆత్మానమనుశోచ త్వం కిమన్యమనుశోచసి | ఆయుస్తే హీయతే యస్య స్థితస్య చ గతస్య చ || 21
 సహైవ మృత్యుర్వ్రజతి సహ మృత్యుర్నిషీదతి | గత్వా సుదీర్ఘమధ్వానం సహమృత్యుర్నివర్తతే || 22
 గాత్రేషు వళయః ప్రాప్తాః శ్వేతాశ్చైవ శిరోరుహాః | జరయా పురుషో జీర్ణః కిం హి కృత్వా ప్రభావయేత్ ||
 నందంతుద్దిత ఆదిత్యే నందంత్వస్తమితే రవౌ | ఆత్మనో నావబుద్ధ్యంతే మనుష్యా జీవితక్షయమ్ || 24
 హృష్యంత్యతుముఖం దృష్ట్వా నవం నవమిహాగతమ్ | ఋతూనాం పరివర్తేన ప్రాణినాం ప్రాణసంక్షయః ||
 యథా కాష్ఠం చ కాష్ఠం చ సమేయాతాం మహార్ణవే | సమేత్య చ వ్యపేయాతాం కాలమాసాద్య కంచన ||
 ఏవం భార్యాశ్చ పుత్రాశ్చ జ్ఞాతయశ్చ వసూని చ | సమేత్య వ్యవధావంతి ధ్రువో హ్యేషాం వినా భవః || 27
 నాత్ర కశ్చిద్భయభావం ప్రాణీ సమభివర్తతే | తేన తస్మిన్న సామర్థ్యం ప్రేతస్యాస్త్వసుశోచతః || 28
 యథా హి సార్థం గచ్ఛంతం బ్రూయాత్ కశ్చిత్ పథి స్థితః | అహమప్యాగమిష్యామి పృష్ఠతో భవతామితి || 29
 ఏవం పూర్వైర్గతో మార్గః పితృపైతామహూ ధ్రువః | తమాపన్నః కథం శోచేత్ యస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః || 30
 వయసః పతమానస్య ప్రోతసో వానివర్తినః | ఆత్మా సుఖే నియోక్తవ్యః సుఖభాజః ప్రజాః స్మృతాః || 31
 ధర్మాత్మా స శుభైః కృత్యైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః | ధూతపాపో గతః స్వర్గం పితా నః పృథివీపతిః || 32
 భృత్యానాం భరణాత్సమ్యక్ ప్రజానాం పరిపాలనాత్ | అర్థాదానాచ్చ ధర్మేణ పితా నస్త్రిదివం గతః || 33
 కర్మభిస్తు శుభైరిష్టైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః | స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః పితా నః పృథివీపతిః || 34
 ఇష్ట్యా బహువిధైర్వ్రజైః భోగాంశ్చావాప్య పుష్కలాన్ | ఉత్తమం చాయురాసాద్య స్వర్గతః పృథివీపతిః || 35
 ఆయురుత్తమమాసాద్య భోగానపి చ రాఘవః | స న శోచ్యః పితా తాత! స్వర్గతః సత్పతః సతామ్ || 36
 స జీర్ణం మానుషం దేహం పరిత్యజ్య పితా హి నః | దైవీమృద్ధిమనుప్రాప్తో బ్రహ్మలోకవిహారిణీమ్ || 37
 తం తు నైవంవిధః కశ్చిత్ ప్రాజ్ఞః శోచితుమర్హతి | తద్విధో యద్విధశ్చాపి శ్రుతవాన్ బుద్ధిమత్తరః || 38
 ఏతే బహువిధాశ్కోకాః విలాపరుదితే తథా | వర్జనీయా హి ధీరేణ సర్వావస్థాసు ధీమతా || 39
 స స్వస్థో భవ మా శోచీః యాత్వా చావసతాం పురీమ్ | తథా పిత్రా నియుక్తోఽసి వశినా వదతాం వర ||
 యత్రాహమపి తేనైవ నియుక్తః పుణ్యకర్మణా | తత్రైవాహం కరిష్యామి పితురార్యస్య శాసనమ్ || 41

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

న మయా శాసనం తస్య త్యక్తుం న్యాయ్యమరిందమ | తత్త్వయాఽపి సదా మాన్యం స వై బంధుస్స నః
పితా||

తద్వచః పితురేవాహం సమ్మతం ధర్మచారిణః | కర్మణా పాలయిష్యామి వనవాసేన రాఘవ || 43

ధార్మికేనాన్యశంసేన నరేణ గురువర్తినా | భవితవ్యం నరవ్యాఘ్రు! పరలోకం జిగీషతా || 44

ఆత్మానమనుతిష్ఠ త్వం స్వభావేన నరర్షభ | నిశామ్య తు శుభం వృత్తం పితుర్దశరథస్య నః || 45

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా పితుర్నిదేశప్రతిపాలనార్థమ్ |

యవీయసం భ్రాతరమర్థవచ్చ ప్రభుర్ముహూర్తాద్విరరామ రామః || 46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

రామం ప్రతి భరతస్య ప్రార్థనా నామ పంచోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ షడుత్తరశతతమః సర్గః (106) రాజ్యస్వీకారార్థం పునర్యాచనా

ఏవముక్త్వా తు విరతే రామే వచనమర్థవత్ | తతో మందాకినీతీరే రామం ప్రకృతివత్సలమ్ || 1

ఉవాచ భరతశ్చిత్రం ధార్మికో ధార్మికం వచః | కో హి స్యాదీదృశో లోకే యాదృశస్త్వమరిందమ || 2

న త్వాం ప్రవ్యథయేద్దుఃఖం ప్రీతిర్వా న ప్రహర్షయేత్ | సమ్మతశ్చాసి వృద్ధానాం తాంశ్చ పృచ్ఛసి
సంశయాన్||

యథా మృతస్తథా జీవన్ యథా సతి తథాసతి | యస్యైష బుద్ధిలాభః స్యాత్ పరితప్యేత కేన సః || 4

పరావరణ్ణో యశ్చ స్యాత్ తథా త్వం మనుజాధిప | స ఏవం వ్యసనం ప్రాప్య న విషీదితుమర్హతి || 5

అమరోపమసత్త్వస్త్వం మహాత్మా సత్యసంగరః | సర్వజ్ఞస్సర్వదర్శీ చ బుద్ధిమాంశ్చాసి రాఘవ || 6

న త్వామేవంగుణైర్ముక్తం ప్రభవాభవకోవిదమ్ | అవిషహ్యతమం దుఃఖమ్ ఆసాదయితుమర్హతి || 7

(ఏవముక్త్వా తు భరతో రామం వచనమబ్రవీత్ |)

ప్రోషితే మయి యత్పాపం మాత్రా మత్కారణాత్మతమ్ | క్షుద్రయా తదనిష్ఠం మే ప్రసీదతు భవాన్మమ || 8

ధర్మబంధేన బద్ధోఽస్మి తేనేమాం నేహ మాతరమ్ | హన్మి తీవ్రేణ దండేన దండార్థాం పాపకారిణీమ్ || 9

కథం దశరథాజ్ఞాతః శుద్ధాభిజనకర్మణః | జానన్ ధర్మమధర్మిష్ఠం కుర్యాం కర్మ జుగుప్సితమ్ || 10

గురుః క్రియావాన్ వృద్ధశ్చ రాజా ప్రేతః పితేతి చ | తాతం న పరిగర్హేయం దైవతం చేతి సంసది || 11

కో హి ధర్మార్థయోర్హీనమ్ ఈదృశం కర్మ కిల్బిషమ్ | స్త్రియాః ప్రియం చికిర్షుస్సన్ కుర్యాద్ధర్మజ్ఞ! ధర్మవిత్ ||

అంతకాలే హి భూతాని ముహ్యంతీతి పురా శ్రుతిః | రాజైవం కుర్వతా లోకే ప్రత్యక్షం సా శ్రుతిః కృతా || 13

సాధ్వర్థమభిసంధాయ క్రోధాన్మోహాచ్చ సాహసాత్ | తాతస్య యదతిక్రాంతం ప్రత్యాహరతు తద్భవాన్ || 14

పితుర్హి సమతిక్రాంతం పుత్రో యః సాధు మన్యతే | తదపత్యం మతం లోకే విపరీతమతోఽన్యథా || 15

తదపత్యం భవానస్తు మా భవాన్ దుష్టుతం పితుః | అభిపత్తా కృతం కర్మ లోకే ధీరవిగర్హితమ్ || 16

కేకేయాం మాం చ తాతం చ సుహృదో బాంధవాంశ్చ నః | పౌరజానపదాన్ సర్వాన్ త్రాతు సర్వమిదం
భవాన్ ||

క్వ చారణ్యం క్వ చ క్షాత్రం క్వ జటాః క్వ చ పాలనమ్ | ఈదృశం వ్యాహతం కర్మ న భవాన్ కర్తుమర్హతి ||

ఏష హి ప్రథమో ధర్మః క్షత్రియస్యాభిషేచనమ్ | యేన శక్యం మహాప్రాజ్ఞ! ప్రజానాం పరిపాలనమ్ || 19

కశ్చ ప్రత్యక్షముత్సృజ్య సంశయస్థమలక్షణమ్ | ఆయతిస్థం చరేద్ధర్మం క్షత్త్రబంధురనిశ్చితమ్ || 20

అథ క్లేశజమేవ త్వం ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి | ధర్మేణ చతురో వర్ణాన్ పాలయన్ క్లేశమాప్నుహి || 21

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

చతుర్థామాశ్రమాణాం హి గార్వస్థ్యం శ్రేష్ఠమాశ్రమమ్ | ప్రాహుర్ధర్మజ్ఞ! ధర్మజ్ఞాః తం కథం త్యక్తుమర్హసి || 22
 శ్రుతేన బాలః స్థానేన జన్మనా భవతో హ్యహమ్ | స కథం పాలయిష్యామి భూమిం భవతి తిష్ఠతి || 23
 హీనబుద్ధిగుణో బాలో హీనః స్థానేన చాప్యహమ్ | భవతా చ వినాభూతో న వర్తయితుముత్సహే || 24
 ఇదం నిఖిలమవ్యగ్రం రాజ్యం పితృమకంటకమ్ | అనుశాధి స్వధర్మేణ ధర్మజ్ఞ! సహ బాంధవైః || 25
 ఇహైవ త్వాఽభిషించంతు సర్వాః ప్రకృతయస్సహ | ఋత్విజః సవసిష్ఠాశ్చ మంత్రవిన్మంత్రకోవిదాః || 26
 అభిషిక్తస్త్వమస్మాభిః అయోధ్యాం పాలనే వ్రజ | విజిత్య తరసా లోకాన్ మరుద్భిరివ వాసవః || 27
 ఋణాని త్రీణ్యపాకుర్వన్ దుర్ఘ్నదస్సాధు నిర్దహన్ | సుహృదస్తర్పయన్ కామైః త్వమేవాత్రానుశాధి మామ్ || 28

అద్యాఽర్మ! ముదితాస్సంతు సుహృదస్తేఽభిషేచనే | అద్య భీతాః పలాయంతాం దుర్ఘ్నదస్తే దిశో దశ || 29
 ఆక్రోశం మమ మాతుశ్చ ప్రమృజ్య పురుషర్షభ | అద్య తత్రభవంతం చ పితరం రక్ష కిల్బిషాత్ || 30
 శిరసా త్వాఽభియాచేఽహం కురుష్య కరుణాం మయి | బాంధవేషు చ సర్వేషు భూతేష్వివ మహేశ్వరః || 31
 అధైతత్పుష్టతః కృత్వా వనమేవ భవానితః | గమిష్యతి గమిష్యామి భవతా సార్థమప్యహమ్ || 32
 తథా హి రామో భరతేన తామృతా ప్రసాద్యమానశ్శిరసా మహీపతిః |
 న చైవ చక్రే గమనాయ సత్త్వవాన్ మతిం పితుస్తద్వచనే ప్రతిష్ఠితః || 33

తదద్భుతం స్థైర్యమవేక్ష్య రాఘవే సమం జనో హర్షమవాప దుఃఖితః |
 న యాత్యయోధ్యామితి దుఃఖితోఽభవత్ స్థిరప్రతిజ్ఞత్వమవేక్ష్య హర్షితః || 34
 తమృత్విజో నైగమయూథవల్లభాః తదా విసంజ్ఞాశ్రుకలాశ్చ మాతరః |
 తథా బ్రువాణం భరతం ప్రతుష్టువుః ప్రణమ్య రామం చ యయాచిరే సహ || 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 రాజ్యస్వీకారార్థం పునర్యాచనా నామ షడుత్తరశతతమస్కర్గః

అథ సప్తోత్తరశతతమః సర్గః (107) రామస్య పిత్రాజ్ఞాపాలనకథనమ్

పునరేవం బ్రువాణం తం భరతం లక్ష్మణాగ్రజః | ప్రత్యువాచ తతశ్రీమాన్ జ్ఞాతిమధ్యేఽభిసత్మతః || 1
 ఉపపన్నమిదం వాక్యం యత్త్వమేవమభాషథాః | జాతః పుత్రో దశరథాత్ కైకేయాం రాజసత్తమాత్ || 2
 పురా భ్రాతః పితా నస్యః మాతరం తే సముద్వహన్ | మాతామహే సమాశ్రాషీత్ రాజ్యశుల్కమనుత్తమమ్ || 3
 దైవాసురే చ సంగ్రామే జనన్యై తవ పార్థివః | సంప్రహృష్టో దదౌ రాజా వరమారాధితః ప్రభుః || 4
 తతస్సా సంప్రతిశ్రావ్య తవ మాతా యశస్వినీ | అయాచత నరశ్రేష్ఠం ద్వా వరౌ వరవర్ణినీ || 5
 తవ రాజ్యం నరవ్యాఘ్రు! మమ ప్రవ్రాజనం తథా | తౌ చ రాజా తదా తస్యై నియుక్తః ప్రదదౌ వరౌ || 6
 తేన పిత్రాఽహమప్యత్ర నియుక్తః పురుషర్షభ | చతుర్దశ వనే వాసం వర్షాణి వరదానికమ్ || 7
 సోఽహం వనమిదం ప్రాప్తో నిర్జనం లక్ష్మణాన్వితః | సీతయా చాప్రతిద్వంద్వః సత్యవాదే స్థితః పితుః || 8
 భవానపి తథేత్యేవ పితరం సత్యవాదినమ్ | కర్తుమర్హసి రాజేంద్ర క్షిప్రమేవాభిషేచనాత్ || 9
 ఋణాన్మోచయ రాజానం మత్ప్రతే భరత! ప్రభుమ్ | పితరం చాపి ధర్మజ్ఞం మాతరం చాభినందయ || 10
 శ్రూయతే హి పురా తాత శ్రుతిర్గీతా యశస్వినా | గయేన యజమానేన గయేష్వేవ పితౄన్ ప్రతి || 11
 పున్నామ్నో నరకాద్యస్మాత్ పితరం త్రాయతే సుతః | తస్మాత్ పుత్ర ఇతి ప్రోక్తః పితౄన్యత్పాతి వా సుతః ||

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

విష్ణవ్యా బహవః పుత్రాః గుణవంతో బహుశ్రుతాః । తేషాం వై సమవేతానామ్ అపి కశ్చిద్ధయాం ప్రజేత్ ॥
 ఏవం రాజర్షయస్సర్వే ప్రతీతా రాజనందన । తస్మాత్తాహి సరశ్రేష్ఠ! పితరం సరకాత్ ప్రభో ॥ 14
 అయోధ్యాం గచ్ఛ భరత! ప్రకృతీరనురంజయ । శత్రుఘ్నసహితో వీర! సహ సర్వైర్ద్విజాతిభిః ॥ 15
 ప్రవేక్ష్యే దండకారణ్యమ్ అహమప్యవిలంబయన్ । ఆభ్యాం తు సహితో రాజన్! వైదేహ్యో లక్ష్మణేన చ ॥ 16
 త్వం రాజా భరత! భవ స్వయం నరాణాం వన్యానామహమపి రాజరాణ్ముగాణామ్ ।
 గచ్ఛ త్వం పురవరమద్య సంప్రహృష్టః సంహృష్టస్త్వహమపి దండకాన్ ప్రవేక్ష్యే ॥ 17
 ఛాయాం తే దినకరభాః ప్రబాధమానాం వర్షతం భరత! కరోతు మూర్ఘ్ని శీతామ్ ।
 ఏతేషామహమపి కాననద్రుమాణాం ఛాయాం తామతిశయినీం సుఖీ శ్రయిష్యే ॥ 18
 శత్రుఘ్నః కుశలమతిస్తు తే సహాయః సౌమిత్రిర్మమ విదితః ప్రధానమిత్రమ్ ।
 చత్వారస్తనయవరా వయం నరేంద్రం సత్యస్థం భరత చరామ మా విషాదమ్ ॥ 19

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 రామస్య విత్రాజ్ఞాపాలనకథనం నామ సప్తోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ అష్టోత్తరశతతమః సర్గః (108) జాబాలేః రాజనీతిః

ఆశ్వాసయంతం భరతం జాబాలిర్భ్రాహ్మణోత్తమః । ఉవాచ రామం ధర్మజ్ఞం ధర్మాపేతమిదం వచః ॥ 1
 సాధు రాఘవ! మా భూతే బుద్ధిరేవం నిరర్థికా । ప్రాకృతస్య నరస్యేవ హ్యార్యబుద్ధేర్మనస్వినః ॥ 2
 కః కస్య పురుషో బంధుః కిమాప్యం కస్య కేనచిత్ । యదేకో జాయతే జంతుః ఏక ఏవ వినశ్యతి ॥ 3
 తస్మాన్మాతా పితా చేతి రామ! సజ్జేత యో నరః । ఉన్మత్త ఇవ స జ్ఞేయో నాస్తి కశ్చిద్ధి కస్యచిత్ ॥ 4
 యథా గ్రామాంతరం గచ్ఛన్ నరః కశ్చిత్ క్వచిద్వసేత్ । ఉత్సృజ్య చ తమావాసం ప్రతిష్ఠేతాపరేఽహని ॥ 5
 ఏవమేవ మనుష్యాణాం పితా మాతా గృహం వసు । ఆవాసమాత్రం కాకుత్స్థ! సజ్జంతే నాత్ర సజ్జనాః ॥ 6
 పిత్ర్యం రాజ్యం పరిత్యజ్య స నార్హసి నరోత్తమ । ఆస్థాతుం కాపథం దుఃఖం విషమం బహుకంటకమ్ ॥ 7
 సమృద్ధాయామయోధ్యాయామ్ ఆత్మానమభిషేచయ । ఏకవేణీధరా హి త్వాం నగరీ సంప్రతీక్షతే ॥ 8
 రాజభోగాననుభవన్ మహార్హాన్ పార్థివాత్మజ । విహర త్వమయోధ్యాయాం యథా శక్రస్త్రివిష్టపే ॥ 9
 న తే కశ్చిద్ధశరధః త్వం చ తస్య న కశ్చన । అన్యో రాజా త్వమప్యన్యః తస్మాత్ కురు యదుచ్యతే ॥ 10
 బీజమాత్రం పితా జన్తోః శుక్లం రుధిరమేవ చ । సంయుక్తమృతుమన్మాత్రా పురుషస్యేహ జన్మ తత్ ॥ 11
 గతస్స నృపతిస్తత్ర గన్తవ్యం యత్ర తేన వై । ప్రవృత్తిరేషా మర్తానాం త్వం తు మిథ్యా విహన్యసే ॥ 12
 అర్థధర్మపరా యే యే తాంస్తాన్ శోచామి నేతరాన్ । తే హి దుఃఖమిహ ప్రాప్య వినాశం ప్రేత్య భేజిరే ॥ 13
 అష్టకా పితృదైవత్యమ్ ఇత్యయం ప్రసృతో జనః । అన్నస్యోపద్రవం పశ్య మృతో హి కిమశిష్యతి ॥ 14
 యది భుక్తమిహాన్యేన దేహమన్యస్య గచ్ఛతి । దద్యాత్ ప్రవసతశ్చార్థం న తత్పుథ్యశనం భవేత్ ॥ 15
 దానసంవననా హ్యేతే గ్రంథా మేధావిభిః కృతాః । యజస్య దేహి దీక్షస్య తపస్తప్యస్య సంత్యజ ॥ 16
 స నాస్తి పరమిత్యేవ కురు బుద్ధిం మహామతే । ప్రత్యక్షం యత్తదాతిష్ఠ పరోక్షం పృష్ఠతః కురు ॥ 17
 స తాం బుద్ధిం పురస్మృత్య సర్వలోకనిదర్శినీమ్ । రాజ్యం త్వం ప్రతిగృహ్ణీష్య భరతేన ప్రసాదితః ॥ 18

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే జాబాలేః రాజనీతిర్నామ
 అష్టోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ నవోత్తరశతతమః సర్గః (109) జాబాలిమతనిరాకరణమ్

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

- జాబాలేస్తు వచశ్రుత్వా రామస్సత్యాత్మనాం వరః । ఉవాచ పరయా భక్త్యా స్వబుద్ధ్యా చావిపన్నయా ॥ 1
- భవాన్మే ప్రియకామార్థం వచనం యదిహోక్తవాన్ । అకార్యం కార్యసంకాశమ్ అపథ్యం పథ్యసమ్మితమ్ ॥ 2
- నిర్మర్యాదస్తు పురుషః పాపాచారసమన్వితః । మానం న లభతే సత్సు భిన్నచారిత్రదర్శనః ॥ 3
- కులీనమకులీనం వా వీరం పురుషమానినమ్ । చారిత్రమేవ వ్యాఖ్యాతి శుచిం వా యది వాఽశుచిమ్ ॥ 4
- అనార్యస్త్వార్యసంకాశః శౌచాద్ధీనస్తథా శుచిః । లక్షణ్యవదలక్షణ్యో దుశ్శీలః శీలవానివ ॥ 5
- అధర్మం ధర్మవేషేణ యదీయం లోకసంకరమ్ । అభిపత్యే శుభం హిత్వా క్రియావిధివివర్జితమ్ ॥ 6
- కశ్చేతయానః పురుషః కార్యాకార్యవిచక్షణః । బహుమంస్యతి మాం లోకే దుర్బుత్తం లోకదూషణమ్ ॥ 7
- కస్య ధాన్యామ్యహం వృత్తం కేన వా స్వర్గమాప్నుయామ్ । అనయా వర్తమానో హి వృత్త్యా హీనప్రతిజ్ఞయా ॥ 8
- కామవృత్తస్త్వయం లోకః కృత్నుః సముపవర్తతే । యద్బుత్తాస్సంతి రాజానః తద్బుత్తాః సంతి హి ప్రజాః ॥ 9
- సత్యమేవాన్మృశంసం చ రాజవృత్తం సనాతనమ్ । తస్మాత్ సత్యాత్మకం రాజ్యం సత్యే లోకః ప్రతిష్ఠితః ॥ 10
- ఋషయశ్చైవ దేవాశ్చ సత్యమేవ హి మేనిరే । సత్యవాదీ హి లోకేఽస్మిన్ పరమం గచ్ఛతి క్షయమ్ ॥ 11
- ఉద్విజంతే యథా సర్పాత్ నరాదన్మృతవాదినః । ధర్మస్సత్యం పరో లోకే మూలం స్వర్గస్య చోచ్యతే ॥ 12
- సత్యమేవేశ్వరో లోకే సత్యం పద్మాశ్రితా సదా । సత్యమూలాని సర్వాణి సత్యాన్నాస్తి పరం పదమ్ ॥ 13
- దత్తమిష్టం హుతం చైవ తప్తాని చ తపాంసి చ । వేదాః సత్యప్రతిష్ఠానాః తస్మాత్ సత్యపరో భవేత్ ॥ 14
- ఏకః పాలయతే లోకమ్ ఏకః పాలయతే కులమ్ । మజ్జత్యేకో హి నిరయే ఏకస్సుర్గే మహీయతే ॥ 15
- సోఽహం పితృర్నియోగం తు కిమర్థం నానుపాలయే । సత్యప్రతిశ్రవస్సత్యం సత్యేన సమయీకృతః ॥ 16
- నైవ లోభాన్న మోహోద్వా న హ్యజ్ఞానాత్తమోన్వితః । సేతుం సత్యస్య భేత్వామి గురోస్సత్యప్రతిశ్రవః ॥ 17
- అసత్యసంధస్య సతః చలస్యాస్థిరచేతసః । నైవ దేవా న పితరః ప్రతీచ్ఛంతీతి నశ్చుతమ్ ॥ 18
- ప్రత్యగాత్మమిమం ధర్మం సత్యం పశ్యామ్యహం స్వయమ్ । భారః సత్పురుషాచీర్ణః తదర్థమభిమన్యతే ॥ 19
- క్షాత్రం ధర్మమహం త్యక్ష్వే హ్యధర్మం ధర్మసంహితమ్ । క్షుద్రైర్బుశంసైర్లుబ్ధైశ్చ సేవితం పాపకర్మభిః ॥ 20
- కాయేన కురుతే పాపం మనసా సంప్రధార్య చ । అన్మృతం జిహ్వయా చాహ త్రివిధం కర్మ పాతకమ్ ॥ 21
- భూమిః కీర్తిర్యశో లక్ష్మీః పురుషం ప్రార్థయంతి హి । స్వర్గస్థం చానుపశ్యంతి సత్యమేవ భజేత తత్ ॥ 22
- శ్రేష్ఠం హ్యనార్యమేవ స్యాత్ యద్భవానవధార్య మామ్ । ఆహ యుక్తికరైర్వాక్యైః ఇదం భద్రం కురుష్వ హ ॥ 23
- కథం హ్యహం ప్రతిజ్ఞాయ వనవాసమియం గురౌ । భరతస్య కరిష్యామి వచో హిత్వా గురోర్వచః ॥ 24
- స్థిరా మయా ప్రతిజ్ఞాతా ప్రతిజ్ఞా గురుసన్నిధౌ । ప్రహృష్యమాణా సా దేవీ కైకేయా చాభవత్తదా ॥ 25
- వనవాసం వసన్నేవం శుచిర్నియతభోజనః । మూలైః పుష్పైః ఫలైః పుణ్యైః పితౄణాం దేవాంశ్చ తర్పయన్ ॥ 26
- సంతుష్టపంచవర్గోఽహం లోకయాత్రాం ప్రవర్తయే । అకుహశ్రద్ధధానస్సన్ కార్యాకార్యవిచక్షణః ॥ 27
- కర్మభూమిమిమాం ప్రాప్య కర్తవ్యం కర్మ యచ్ఛుభమ్ । అగ్నిర్వాయుశ్చ సోమశ్చ కర్మణాం ఫలభాగినః ॥ 28
- శతం క్రతూనామాహృత్య దేవరాట్రిదివం గతః । తపాంస్యగ్రాని చాస్థాయ దివం యాతా మహర్షయః ॥ 29
- అమృష్యమాణః పునరుగ్రతేజాః నిశమ్య తం నాస్తికవాక్యహేతుమ్ ।
- అథాబ్రవీత్తం నృపతేస్తనూజో విగర్హమాణో వచనాని తస్య ॥ 30
- సత్యం చ ధర్మంచ పరాక్రమం చ భూతానుకంపాం ప్రియవాదితాం చ ।
- ద్విజాతిదేవాతిథిపూజనం చ పంథానమాహుస్త్రిదివస్య సంతః ॥ 31

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

తేనైవమాజ్ఞాయ యథావదర్థమ్ ఏకోదయం సంప్రతిపద్య విప్రాః ।
ధర్మం చరంతస్సకలం యథావత్ కాంక్షంతి లోకాగమమప్రమత్తాః ॥

32

నిందామ్యహం కర్మ పితుః కృతం తత్ యస్త్వామగృహ్ణోద్విషమస్థబుద్ధిమ్ ।
బుద్ధ్యాఽనయైవంవిధయా చరంతం సునాస్తికం ధర్మపథాదపేతమ్ ॥

33

యథా హి చోరస్య తథా హి బుద్ధః తథాగతం నాస్తికమత్ర విద్ధి ।
తస్మాద్ధి యశ్చంక్యతమః ప్రజానాం న నాస్తికేనాభిముఖో బుద్ధః స్యాత్ ॥

34

త్వత్తో జనాః పూర్వతరే వరాశ్చ శుభాని కర్మాణి బహూని చక్రూః ।
జిత్వా సదేమం చ పరం చ లోకం తస్మాద్ద్విజాః స్వస్తి హుతం కృతం చ ॥

35

ధర్మే రతాస్సత్పురుషైస్సమేతాః తేజస్వినో దానగుణప్రధానాః ।
అహింసకా వీతమలాశ్చ లోకే భవంతి పూజ్యా మునయః ప్రధానాః ॥

36

ఇతి బ్రువంతం వచనం సరోషం రామం మహాత్మానమదీనసత్త్వమ్ ।
ఉవాచ తథ్యం పునరాస్తికం చ సత్యం వచస్సానునయం చ విప్రః ॥

37

న నాస్తికానాం వచనం బ్రవీమ్యహం న నాస్తికోఽహం న చ నాస్తి కించన ।
సమీక్ష్య కాలం పునరాస్తికోఽభవం భవేయ కాలే పునరేవ నాస్తికః ॥

38

స చాపి కాలోఽయముపాగతశ్శనైః యథా మయా నాస్తికవాగుదీరితా ।
నివర్తనార్థం తవ రామ కారణాత్ ప్రసాదనార్థం చ మయైతదీరితమ్ ॥

39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే జాబాలిమతనిరాకరణం నామ
నవోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ దశోత్తరశతతమః సర్గః (110) వసిష్ఠసూచనమ్

క్రుద్ధమాజ్ఞాయ రామం తు వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ । జాబాలిరపి జానీతే లోకస్యాస్య గతాగతిమ్ ॥ 1

నివర్తయితుకామస్తు త్వామేతద్వాక్యముక్తవాన్ । ఇమాం లోకసముత్పత్తిం లోకనాథ! నిబోధ మే ॥ 2

సర్వం సలిలమేవాసీత్ పృథివీ యత్ర నిర్మితా । తతస్సమభవద్బ్రహ్మ స్వయమ్భూరైవతైస్సహ ॥ 3

స వరాహస్తతో భూత్వా ప్రోజ్జహార వసుంధరామ్ । అస్మజచ్చ జగత్సర్వం సహపుత్రైః కృతాత్మభిః ॥ 4

ఆకాశప్రభవో బ్రహ్మ శాశ్వతో నిత్య అవ్యయః । తస్మాన్మరీచిస్సంజజ్ఞే మరీచేః కాశ్యపస్సుతః ॥ 5

వివస్వాన్ కాశ్యపాజ్జజ్ఞే మనుర్వైవస్వతః సుతః । స తు ప్రజాపతిః పూర్వమ్ ఇక్షావుక్తు మనోస్సుతః ॥ 6

యస్యేయం ప్రథమం దత్తా సమృద్ధా మనునా మహీ । తమిక్షావుక్తుమయోధ్యాయాం రాజానం విద్ధి
పూర్వకమ్ ॥

7

ఇక్షావోక్తు సుతశ్రీమాన్ కుక్షిరేవేతి విశ్రుతః । కుక్షేరథాత్మజో వీరో వికుక్షిరుదపద్యత ॥ 8

వికుక్షేస్తు మహాతేజాః బాణః పుత్రః ప్రతాపవాన్ । బాణస్య తు మహాబాహుః అనరణ్యో మహాయశాః ॥ 9

శ్రీమద్వ్యాఘ్రీకి రామాయణమ్

- నానావృష్టిర్బభూవాస్మిన్ న దుర్భిక్షం సతాం వరే । అనరణ్యే మహారాజే తస్మరో నాపి కశ్చన ॥ 10
- అనరణ్యాన్మహాబాహుః పృథూ రాజా బభూవ హా । తస్మాత్ పృథోర్మహారాజః త్రిశంకురుదపద్యత ॥ 11
- స సత్యవచనాద్వీరః సశరీరో దివం గతః । త్రిశంకోరభవత్సానుః దుందుమారో మహాయశాః ॥ 12
- దుందుమారాన్మహాతేజాః యువనాశో వ్యజాయత । యువనాశ్వసుతః శ్రీమాన్ మాంధాతా సమపద్యత ॥ 13
- మాంధాతుస్తు మహాతేజాః సుసంధిరుదపద్యత । సుసంధేరపి పుత్రౌ ద్వౌ ధ్రువసంధిః ప్రసేనజిత్ ॥ 14
- యశస్వీ ధ్రువసందేస్తు భరతో రిపుసూదనః । భరతాత్తు మహాబాహుః అసితో నామ జాయత ॥ 15
- యస్యైతే ప్రతిరాజానః ఉదపద్యంత శత్రవః । హైహయాస్తాలజంఘాశ్చ శూరాశ్చ శశిబిందవః ॥ 16
- తాంస్తు సర్వాన్ ప్రతివ్యూహ్య యుద్ధే రాజా ప్రవాసితః । స చ శైలవరే రమ్యే బభూవాభిరతో మునిః ॥ 17
- ద్వే చాస్య భార్యే గర్భిణ్యౌ బభూవతురితి శ్రుతిః । ఏకా గర్భవినాశాయ సపత్యై గరళం దదౌ ॥ 18
- (తత్ర చైకా మహాభాగా భార్గవం దేవవర్చసమ్ । వవందే పద్మపత్రాక్షీ కాంక్షంతీ సుతముత్తమమ్ ॥)
- భార్గవశ్చవనో నామ హిమవంతముపాశ్రితః । తమృషిం సముపాగమ్య కాళిందీ త్వభ్యవాదయత్ ॥ 19
- స తామభ్యవదద్విప్రో వరేప్సుం పుత్రజన్మని । పుత్రస్తే భవితా దేవి! మహాత్మా లోకవిశ్రుతః ॥ 20
- ధార్మికశ్చ సుశీలశ్చ వంశకర్తాఽఽ రిసూదనః । కృత్వా ప్రదక్షిణం హృష్టా మునిం తమనుమాన్య చ ॥ 21
- పద్మపత్రసమానాక్షం పద్మగర్భసమప్రభమ్ । తతస్యా గృహమాగమ్య దేవీ పుత్రం వ్యజాయత ॥ 22
- సపత్న్యా తు గరస్తస్యై దత్తో గర్భజిఘాంసయా । గరేణ సహ తేనైవ జాతస్య సగరోఽభవత్ ॥ 23
- స రాజా సగరో నామ యస్సముద్రమఖానయత్ । ఇష్ట్యా పర్వణి వేగేన త్రాసయంతమిమాః ప్రజాః ॥ 24
- అసమంజస్తు పుత్రోఽభూత్ సగరస్యేతి నశ్రుతః । జీవన్నేవ స పిత్రా తు నిరస్తః పాపకర్మకృత్ ॥ 25
- అంశుమానితి పుత్రోఽభూత్ అసమంజస్య వీర్యవాన్ । దిలీపోఽంశుమతః పుత్రో దిలీపస్య భగీరథః ॥ 26
- భగీరథాత్ కకుత్స్థస్తు కాకుత్స్థా యేన విశ్రుతాః । కకుత్స్థస్య తు పుత్రోఽభూత్ రఘుర్యేన తు రాఘవాః ॥ 27
- రఘోస్తు పుత్రస్తేజస్వీ ప్రవృద్ధః పురుషాదకః । కల్మాషపాదస్సాదాస ఇత్యేవం ప్రథితో భువి ॥ 28
- కల్మాషపాదపుత్రో-భూత్ శంఖణస్త్వీతి విశ్రుతః । యస్తు తద్వీర్యమాసాద్య సహసైన్యో వ్యసీనశత్ ॥ 29
- శంఖణస్య తు పుత్రో-భూత్ శూరః శ్రీమాన్ సుదర్శనః । సుదర్శనస్యాగ్నివర్ణో హ్యగ్నివర్ణస్య శీఘ్రగః ॥ 30
- శీఘ్రగస్య మరుః పుత్రో మరోః పుత్రః ప్రశుశ్రుకః । ప్రశుశ్రుకస్య పుత్రో-భూత్ అంబరీషో మహాద్యుతిః ॥ 31
- అంబరీషస్య పుత్రో-భూత్ నహుషస్సత్యవిక్రమః । నహుషస్య చ నాభాగః పుత్రః పరమధార్మికః ॥ 32
- అజశ్చ సుప్రతశ్చైవ నాభాగస్య సుతావుభౌ । అజస్త్వైవ చ ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్సుతః ॥ 33
- తస్య జ్యేష్ఠో-సి దాయాదో రామ ఇత్యభివిశ్రుతః । తద్భూతాణ స్వకం రాజ్యమ్ అవేక్షస్వ జనం నృప ॥ 34
- ఇక్షావకూణాం హి సర్వేషాం రాజా భవతి పూర్వజః । పూర్వజే నావరః పుత్రో జ్యేష్ఠో రాజ్యే-భిషిచ్యతే ॥ 35
- స రాఘవాణాం కులధర్మమాత్మనః సనాతనం నాద్య విహంతుమర్హసి ।
ప్రభూతరత్నామనుశాధి మేదినీం ప్రభూతరాష్ట్రాం పితృవన్మహాయశః ॥

36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే వసిష్ఠసూచనం నామ
దశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ ఏకాదశోత్తరశతతమః సర్గః (111) రామ భరతసంవాదః

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

- వసిష్ఠుడు తదా రామమ్ ఉక్వా రాజపురోహితః । అబ్రవీద్ధర్మసంయుక్తం పునరేవాపరం వచః ॥ 1
- పురుషస్యేహ జాతస్య భవంతి గురవస్తయః । ఆచార్యశ్చైవ కాకుత్స్థ! పితా మాతా చ రాఘవ ॥ 2
- పితా హ్యేనం జనయతి పురుషం పురుషర్షభ । ప్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్యః తస్మాత్స గురురుచ్యతే ॥ 3
- సో-హం తే పితురాచార్యః తవ చైవ పరంతప । మమ త్వం వచనం కుర్వన్ నాతివర్తేస్సతాం గతిమ్ ॥ 4
- ఇమా హి తే పరిషదః శ్రేణయశ్చ ద్విజాస్తథా । ఏషు తాత! చరన్ ధర్మం నాతివర్తేస్సతాం గతిమ్ ॥ 5
- వృద్ధాయా ధర్మశీలాయాః మాతుర్నార్హస్యవర్తితుమ్ । అస్యాస్తు వచనం కుర్వన్ నాతివర్తేస్సతాం గతిమ్ ॥ 6
- భరతస్య వచః కుర్వన్ యాచమానస్య రాఘవ । ఆత్మానం నాతివర్తేస్వం సత్యధర్మపరాక్రమ ॥ 7
- ఏవం మధురముక్తస్సన్ గురుణా రాఘవః స్వయమ్ । ప్రత్యువాచ సమాసీనం వసిష్ఠం పురుషర్షభః ॥ 8
- యన్మాతాపితరౌ వృత్తం తనయే కురుతస్సదా । న సుప్రతికరం తత్తు మాత్రా పిత్రా చ యత్మతమ్ ॥ 9
- యథాశక్తిప్రదానేన స్నాపనోచ్ఛాదనేన చ । నిత్యం చ ప్రియవాదేన తథా సంవర్ధనేన చ ॥ 10
- స హి రాజా జనయితా పితా దశరథో మమ । అజ్ఞాతం యన్మయా తస్య న తన్మిథ్యా భవిష్యతి ॥ 11
- ఏవముక్తస్తు రామేణ భరతః ప్రత్యనంతరమ్ । ఉవాచ పరమోదారః సూతం పరమదుర్మనాః ॥ 12
- ఇహ మే స్తండిలే శీఘ్రం కుశానాస్తర సారథే । ఆర్యం ప్రత్యుపవేక్ష్యామి యావన్మే న ప్రసీదతి ॥ 13
- అనాహారో నిరాలోకో ధనహీనో యథా ద్విజః । శేష్యే పురస్తాచ్ఛాలాయాః యావన్న ప్రతియాస్యతి ॥ 14
- స తు రామమవేక్షంతం సుమంత్రం ప్రేక్ష్య దుర్మనాః । కుశోత్తరముపస్థాప్య భూమావేవా-స్తరత్ స్వయమ్ ॥
- తమువాచ మహాతేజాః రామో రాజర్షిసత్తమః । కిం మాం భరత కుర్వాణం తాత! ప్రత్యుపవేక్షసి ॥ 16
- బ్రాహ్మణో హ్యేకపార్శ్వేన నరాన్ రోద్ధుమిహార్హతి । న తు మూర్ధాభిషిక్తానాం విధిః ప్రత్యుపవేశనే ॥ 17
- ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల! హిత్యైతద్దారుణం వ్రతమ్ । పురవర్యామితః క్షిప్రమ్ అయోధ్యాం యాహి రాఘవ ॥ 18
- ఆసీనస్తేవ భరతః పౌరజానపదం జనమ్ । ఉవాచ సర్వతః ప్రేక్ష్య కిమార్యం నానుశాసథ ॥ 19
- తే తమూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదా జనాః । కాకుత్స్థమభిజ్ఞానీమః సమ్యగ్వదతి రాఘవః ॥ 20
- ఏషోఽపి హి మహాభాగః పితుర్వచసి తిష్ఠతి । అత ఏవ న శక్తాః స్మృత్యావర్తయితుమంజసా ॥ 21
- తేషామాజ్ఞాయ వచనం రామో వచనమబ్రవీత్ । ఏవం నిబోధ వచనం సుహృదాం ధర్మచక్షుషామ్ ॥ 22
- ఏతచ్చైవోభయం శ్రుత్వా సమ్యక్సంపశ్య రాఘవ । ఉత్తిష్ఠ త్వం మహాబాహూ! మాం చ స్పృశ తథోదకమ్ ॥
- అథోత్థాయ జలం స్పృష్ట్వా భరతో వాక్యమబ్రవీత్ । శృణ్వంతు మే పరిషదో మంత్రిణశ్రేణయస్తథా ॥ 24
- న యాచే పితరం రాజ్యం నానుశాసామి మాతరమ్ । ఆర్యం పరమధర్మజ్ఞం నానుజానామి రాఘవమ్ ॥ 25
- యది త్వవశ్యం వస్తవ్యం కర్తవ్యం చ పితుర్వచః । అహమేవ నివత్స్యామి చతుర్దశ సమా వనే ॥ 26
- ధర్మాత్మా తస్య తథ్యేన బ్రాతుర్వాక్యేన విస్మితః । ఉవాచ రామస్సంప్రేక్ష్య పౌరజానపదం జనమ్ ॥ 27
- విక్రీతమాహితం క్రీతం యత్ప్రీత్రా జీవతా మమ । న తల్లోపయితుం శక్యం మయా వా భరతేన వా ॥ 28
- ఉపధిర్న మయా కార్యో వనవాసే జుగుప్సితః । యుక్తముక్తం చ కైకేయ్యా పిత్రా మే సుకృతం కృతమ్ ॥ 29
- జానామి భరతం క్షాంతం గురుసత్కారకారిణమ్ । సర్వమేవాత్ర కల్యాణం సత్యసంధే మహాత్మని ॥ 30
- అనేన ధర్మశీలేన వనాత్ ప్రత్యాగతః పునః । బ్రాత్రా సహ భవిష్యామి పృథివ్యాః పతిరుత్తమః ॥ 31
- వృతో రాజా హి కైకేయ్యా మయా తద్వచనం కృతమ్ । అన్యతాన్మోచయానేన పితరం తం మహీపతిమ్ ॥

32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే రామభరతసంవాదో నామ ఏకాదశోత్తరశతతమస్సర్గః

శ్రీమద్వ్యాఘ్రీకి రామాయణమ్

అథ ద్వాదశోత్తరశతతమః సర్గః (112) పాదుకాప్రదానమ్

తమప్రతిమతేజోభ్యాం భ్రాతృభ్యాం రోమహర్షణమ్ । విస్మితాస్సంగమం ప్రేక్ష్య సమవేతా మహర్షయః ॥ 1
 అంతర్హితాస్త్వపిగణాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । తౌ భ్రాతౌ మహాత్మానౌ కాకుత్స్థౌ ప్రశశంసిరే ॥ 2
 స ధన్యో యస్య పుత్రౌ ద్వా ధర్మజ్ఞౌ ధర్మవిక్రమౌ । శ్రుత్వా వయం హి సంభాషామ్ ఉభయోః
 స్పృహయామహే ॥
 తతస్త్వపిగణాః క్షిప్రం దశగ్రీవవధైషిణః । భరతం రాజశార్దూలమ్ ఇత్యుచుస్సంగతా వచః ॥ 4
 కులే జాత! మహాప్రాజ్ఞ! మహావృత్త! మహాయశః । గ్రాహ్యం రామస్య వాక్యం తే పితరం యద్యవేక్షసే ॥ 5
 సదా-న్యణమిమం రామం వయమిచ్ఛామహే పితుః । అన్యణత్వాచ్చ కైకేయ్యాః స్వర్గం దశరథో గతః ॥ 6
 ఏతావదుక్త్వా వచనం గంధర్వాస్సమహర్షయః । రాజర్షయశ్చైవ తదా సర్వే స్వాం స్వాం గతిం గతాః ॥ 7
 హ్లాదితస్తేన వాక్యేన శుభేన శుభదర్శనః । రామస్సంపృష్టవదనః తాన్మషీనభ్యపూజయత్ ॥ 8
 త్రస్తగాత్రస్తు భరతః స వాచా సజ్జమానయా । కృతాంజలిరిదం వాక్యం రాఘవం పునరబ్రవీత్ ॥ 9
 రాజధర్మమనుప్రేక్ష్య కులధర్మానుసంతతిమ్ । కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ! మమ మాతుశ్చ యాచనామ్ ॥ 10
 రక్షితుం సుమహాద్రాజ్యమ్ అహమేకస్తు నోత్సహే । పౌరజానపదాంశ్చాపి రక్తాన్ రంజయితుం తథా ॥ 11
 జ్ఞాతయశ్చ హి యోధాశ్చ మిత్రాణి సుహృదశ్చ నః । త్వామేవ ప్రతికాంక్షంతే పర్షన్యమివ కర్షకాః ॥ 12
 ఇదం రాజ్యం మహాప్రాజ్ఞ! స్థాపయ ప్రతిపద్య హి । శక్తిమానసి కాకుత్స్థ! లోకస్య పరిపాలనే ॥ 13
 ఇత్యుక్త్వా న్యపతద్రాభితుః పాదయోర్భరతస్తదా । భృశం సంప్రార్థయామాస రామమేవ ప్రియంవదః ॥ 14
 తమంకే భ్రాతరం కృత్వా రామో వచనమబ్రవీత్ । శ్యామం నళినపత్రాక్షం మత్తహంసస్వరం స్వయమ్ ॥
 ఆగతా త్వామియం బుద్ధిః స్వజా వైనయికి చ యా । భృశముత్సహసే తాత! రక్షితుం పృథివీమపి ॥ 16
 అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ బుద్ధిమద్భిశ్చ మంత్రిభిః । సర్వకార్యాణి సమ్మంత్ర్య సుమహాంత్యపి కారయ ॥ 17
 లక్ష్మీశ్చంద్రాదపేయాద్వా హిమవాన్వా హిమం త్యజేత్ । అతీయాత్నాగరో వేలాం న ప్రతిజ్ఞామహం పితుః ॥
 కామాద్వా తాత లోభాద్వా మాత్రా తుభ్యమిదం కృతమ్ । న తన్మనసి కర్తవ్యం వర్తితవ్యం చ మాతృవత్ ॥
 ఏవం బ్రువాణం భరతః కౌసల్యాసుతమబ్రవీత్ । తేజసాఽ దిత్యసంకాశం ప్రతిపచ్చంద్రదర్శనమ్ ॥ 20
 అధిరోహోఽ ర్య! పాదాభ్యాం పాదుకే హేమభూషితే । ఏతే హి సర్వలోకస్య యోగక్షేమం విధాస్యతః ॥ 21
 సోఽ ధిరుహ్య నరవ్యాఘ్రః పాదుకే హ్యవరుహ్య చ । ప్రాయచ్చత్ సుమహాతేజాః భరతాయ మహాత్మనే । 22
 స పాదుకే సంప్రణమ్య రామం వచనమబ్రవీత్ । చతుర్దశ హి వర్షాణి జటాచీరధరో హ్యహమ్ । 23
 ఫలమూలాశనో వీర! భవేయం రఘునందన । తవాఽ గమనమాకాంక్షన్ వసన్వై నగరాద్భూషిః । 24
 తవ పాదుకయోర్వస్తరాజ్యతంత్రః పరంతప । చతుర్దశే హి సంపూర్ణే వర్షేఽ హని రఘూత్తమ । 25
 న ద్రక్ష్యామి యది త్వాం తు ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ । తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ తం పరిష్వజ్య సాదరమ్ । 26
 శత్రుఘ్నం చ పరిష్వజ్య భరతం చేదమబ్రవీత్ । మాతరం రక్ష కైకేయాం మా రోషం కురు తాం ప్రతి । 27
 మయా చ సీతయా చైవ శప్తోఽ సి రఘునందన । ఇత్యుక్తాఽశ్రుపరీతాక్షో భ్రాతరం విససర్జ హ ॥ 28
 స పాదుకే తే భరతః ప్రతాపవాన్ స్వలంకృతే సంపరిపూజ్య ధర్మవితే ।
 ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం చకార తే చోత్తమనాగమూర్ధని ॥ 29
 అథాఽ నుపూర్వాత్ ప్రతినంద్య తం జనం గురూంశ్చ మంత్రిప్రకృతీస్తథాఽ నుజౌ ।
 వ్యసర్జయద్రాఘవవంశవర్ధనః స్థిరః స్వధర్మే హిమవానివాచలః ॥ 30

యుద్ధ కాండే సర్గ:-

తం మాతరో బాష్పగృహీతకంఠ్యో దుఃఖేన నామంత్రయితుం హి శేకుః ।

స త్వేవ మాత్రూరభివాద్య సర్వాః రుదన్ కుటీం స్వాం ప్రవివేశ రామః ॥

31

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పాదుకాప్రదానం నామ
ద్వాదశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ త్రయోదశోత్తరశతతమః సర్గః (113) భరతస్య ప్రతినివర్తమ్

తతశ్చిరసి కృత్వా తు పాదుకే భరతస్తదా । ఆరురోహ రథం హృష్టః శత్రుఘ్నేన సమన్వితః ॥ 1

వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిశ్చ దృఢవ్రతః । అగ్రతః ప్రయయుస్సర్వే మంత్రిణో మంత్రపూజితాః ॥ 2

మందాకినీం నదీం రమ్యాం ప్రాజ్యుఖాస్తే యయుస్తదా । ప్రదక్షిణం చ కుర్వాణాః చిత్రకూటం మహాగిరిమ్ ॥

పశ్యన్ ధాతుసహస్రాణి రమ్యాణి వివిధాని చ । ప్రయయౌ తస్య పార్శ్వేన ససైన్యో భరతస్తదా ॥ 4

అదూరాచ్ఛిత్రకూటస్య దదర్శ భరతస్తదా । ఆశ్రమం యత్ర స మునిః భరద్వాజః కృతాలయః ॥ 5

స తమాశ్రమమాగమ్య భరద్వాజస్య బుద్ధిమాన్ । అవతీర్య రథాత్పాదౌ వవందే భరతస్తదా ॥ 6

తతో హృష్టో భరద్వాజో భరతం వాక్యమబ్రవీత్ । అపి కృత్యం కృతం తాత! రామేణ చ సమాగతమ్ ॥ 7

ఏవముక్తస్స తు తతో భరద్వాజేన ధీమతా । ప్రత్యువాచ భరద్వాజం భరతో భ్రాతృవత్సలః ॥ 8

స యాచ్యమానో గురుణా మయా చ దృఢవిక్రమః! రాఘవః పరమప్రీతో వసిష్ఠం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 9

పితుః ప్రతిజ్ఞాం తామేవ పాలయిష్యామి తత్త్వతః । చతుర్దశ హి వర్షాణి యా ప్రతిజ్ఞా పితుర్మమ ॥ 10

ఏవముక్తో మహాప్రాజ్ఞో వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ । వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం రాఘవం వచనం మహత్ ॥ 11

ఏతే ప్రయచ్ఛ సంహృష్టః పాదుకే హేమభూషితే । అయోధ్యాయాం మహాప్రాజ్ఞ! యోగక్షేమకరే తవ ॥ 12

ఏవముక్తో వసిష్ఠేన రాఘవః ప్రాజ్యుఖః స్థితః । పాదుకే హృధిరుహ్యైతే మమ రాజ్యాయ వై దదౌ ॥ 13

నివృత్తోఽహమనుజ్ఞాతో రామేణ సుమహాత్మనా । అయోధ్యామేవ గచ్ఛామి గృహీత్వా పాదుకే శుభే ॥ 14

ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః । భరద్వాజశ్శుభతరం మునిర్వాక్యమువాచ తమ్ ॥ 15

నైతచ్ఛిత్రం నరవ్యాఘ్ర! శీలవృత్తవతాం వర । యదార్యం త్యయి తిష్ఠేత్తు నిమ్నే సృష్టమివోదకమ్ ॥ 16

అమృతస్స మహాబాహుః పితా దశరథస్తవ । యస్య త్వమీదృశః పుత్రో ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః ॥ 17

తమృషిం తు మహాత్మానమ్ ఉక్తవాక్యం కృతాంజలిః । ఆమంత్రయితుమారేభే చరణాపువగృహ్య చ ॥ 18

తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా భరద్వాజం పునః పునః । భరతస్తు యయౌ శ్రీమాన్ అయోధ్యాం సహ మంత్రిభిః ॥

యానైశ్చ శకటైశ్చైవ హయైర్నాగైశ్చ సా చమూః । పునర్నివృత్తా విస్తీర్ణా భరతస్యానుయాయినీ ॥ 20

తతస్తే యమునాం దివ్యాం నదీం తీర్థోర్మిమాలినీమ్ । దదృశుస్తాం పునస్సర్వే గంగాం శుభజలాం నదీమ్

॥

తాం రమ్యజలసంపూర్ణాం సంతీర్య సహ బాంధవః । శృంగిబేరపురం రమ్యం ప్రవివేశ ససైనికః ॥ 22

శృంగిబేరపురాద్భూయః త్వయోధ్యాం సందదర్శ హ । అయోధ్యాం చ తతో దృష్ట్వా పిత్రా భ్రాత్రా

వివర్జితామ్ ॥

భరతో దుఃఖసంతప్తః సారథిం చేదమబ్రవీత్ । సారథే! పశ్య విధ్వస్తా సాఽయోధ్యా న ప్రకాశతే ।

నిరాకారా నిరానందా దీనా ప్రతిహతస్వరా ॥ 24

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే భరతస్య ప్రతినివర్తం నామ
త్రయోదశోత్తరశతతమస్సర్గః

శ్రీమద్వ్యాఖ్యకి రామాయణమ్

అథ చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః (114) అయోధ్యాప్రవేశః

- స్నిగ్ధగంభీరఘోషేణ స్వందనేనోపయాత్ ప్రభుః | అయోధ్యాం భరతః క్షిప్రం ప్రవివేశ మహాయశాః || 1
- బిడాలోలూకచరితామ్ ఆలీననరవారణామ్ | తిమిరాభ్యాహతాం కాశీమ్ అప్రకాశాం నిశామిప || 2
- రాహుశత్రోః ప్రియాం పత్నీం శ్రియా ప్రజ్వలితప్రభామ్ | గ్రహేణాభ్యుత్థితేనైకాం రోహిణీమివ పీడితామ్ || 3
- అల్పోష్ణక్షుబ్ధసలిలాం ఘరోత్తప్తవిహంగమామ్ | లీనమీనరుషగ్రాహం కృశాం గిరినదీమివ || 4
- విధూమామివ హేమాభామ్ అధ్వరాగ్నేః సముత్థితామ్ | హవిరభ్యుక్షితాం పశ్చాత్ శిఖాం విప్రలయం గతామ్ || 5
- విధ్వస్తకవచాం రుగ్ధగజవాజిరథధ్వజామ్ | హతప్రవీరామాపన్నాం చమూమివ మహాహవే || 6
- సఫేనా సస్వనా భూత్వా సాగరస్య సముత్థితామ్ | ప్రశాంతమారుతోద్ధూతాం జలోర్మిమివ నిస్వనామ్ || 7
- త్యక్తాం యజ్ఞాయుధైస్సర్వైః అభిరూపైశ్చ యాజకైః | సుత్యాకాలే వినిర్వృతై వేదిం గతరవామివ || 8
- గోష్ఠమధ్యే స్థితామార్తామ్ అచరంతీం తృణం నవమ్ | గోవుషేణ పరిత్యక్తాం గవాం పంక్తిమివోత్సుకామ్ || 9
- ప్రభాకరాద్వైస్సుస్థిగ్ఘ్నేః ప్రజ్వలద్ధ్రివోత్తమైః | వియుక్తాం మణిభిర్జాత్యైః నవాం ముక్తావళీమివ || 10
- సహసా చలితాం స్థానాత్ మహీం పుణ్యక్షయార్ధతామ్ | సంహృతద్యుతివిస్తారాం తారామివ దివశ్చ్యుతామ్ ||
- పుష్పనద్ధాం వసంతాంతే మత్తభ్రమరనాదితామ్ | ద్రుతదావాగ్నివిప్లుష్టాం క్లాంతాం వనలతామివ || 12
- సమ్మాధనిగమాం స్తబ్ధాం సంక్షిప్తవిపణాపణామ్ | ప్రచ్ఛన్నశశిసంక్షత్రాం ద్యామివాంబుధరైర్వృతామ్ || 13
- క్షీణపానోత్తమైర్భిన్నైః శరావైరభిసంవృతామ్ | హతశౌండామివాఽకాశే పానభూమిమసంస్మృతామ్ || 14
- వృక్షభూమితలాం నిమ్నాం వృక్షపాత్రైస్సమావృతామ్ | ఉపయుక్తోదకాం భగ్నాం ప్రపాం నిపతితామివ || 15
- విపులం వితతాం చైవ యుక్తపాశాం తరస్వినామ్ | భూమౌ బాణైర్వినిష్ఠ్మత్తాం పతితాం జ్యూమివాయుధాత్ ||
- సహసా యుద్ధశౌండేన హయారోహేణ వాహితామ్ | విక్షిప్తభాండాముత్సృష్టాం కిశోరీమివ దుర్బలామ్ || 17
- శుష్కతోయాం మహామత్స్యైః కూర్మైశ్చ బహుభిర్వృతామ్ | ప్రభిన్నతటవిస్తీర్ణాం వాపీమివ హృతోత్పలామ్ ||
- పురుషస్యాప్రహృష్టస్య ప్రతిషిద్ధానులేపనామ్ | సంతప్తామివ శోకేన గాత్రయష్టిమభూషణామ్ || 19
- ప్రావృషి ప్రవిగాధాయాం ప్రవిష్టస్యాభ్రమండలమ్ | ప్రచ్ఛన్నాం నీలజీమూతైః భాస్కరస్య ప్రభామివ || 20
- భరతస్తు రథస్థస్సన్ శ్రీమాన్ దశరథాఽత్యజః | వాహయంతం రథశ్రేష్ఠం సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ || 21
- కిం ను ఖల్వద్య గంభీరో మూర్ఛితో న నిశమ్యతే | యథాపురమయోధ్యాయాం గీతవాదిత్రనిస్వనః || 22
- వారుణీమదగంధశ్చ మాల్యగంధశ్చ మూర్ఛితః | ధూపితాగరుగంధశ్చ న ప్రవాతి సమంతతః || 23
- యానప్రవరఘోషశ్చ స్నిగ్ధశ్చ హయనిస్వనః | ప్రమత్తగజనాదశ్చ మహోంశ్చ రథనిస్వనః || 24
- నేదానీం శ్రూయతే పుర్యామ్ అస్యాం రామే వివాసితే | చందనాగరుగంధాశ్చ మహోర్వాశ్చ నవస్రజః || 25
- గతే హి రామే తరుణాః సంతప్తా నోపభుంజతే | బహిర్యాత్రాం న గచ్ఛంతి చిత్రమాల్యధరా నరాః || 26
- నోత్సవాస్సంప్రవర్తంతే రామశోకార్దితే పురే | సహ నూనం మమ భాత్రా పురస్యాస్య ద్యుతిర్గతా || 27
- స హి రాజత్యయోధ్యేయం సాసారేవార్జునీ క్షపా | కదా ను ఖలు మే భ్రాతా మహోత్సవ ఇవాఽగతః || 28
- జనయిష్యత్యయోధ్యాయాం హర్షం గ్రీష్మ ఇవాంబుదః | తరుణైశ్చారువేషైశ్చ సరైరున్నతగామిభిః || 29
- సంపతద్ధ్రిరయోధ్యాయాం నాభిభాంతి మహాపథాః | ఏవం బహువిధం జల్పన్ వివేశ వసతిం పితుః |

తేన హీనాం నరేంద్రేణ సింహహీనాం గుహామివ ॥ 30
 తదా తదంతఃపురముజ్జ్వియితప్రభం సురైరివోత్సృష్టమభాస్కరం దినమ్ ।
 నిరీక్ష్వ సర్వం తు వివిక్తమాత్మవాన్ ముమోచ బాష్పం భరతస్సుదుఃఖితః ॥ 31
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అయోధ్యాప్రవేశో నామ
 చతుర్దశోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ పంచ దశోత్తరశతతమః సర్గః (115) నందిగ్రామనివాసః

తతో నిక్షిప్య మాతృగాస్స అయోధ్యాయాం దృఢవ్రతః । భరతశ్శోకనంతప్తో గురూనిదమథాబ్రవీత్ ॥ 1
 నందిగ్రామం గమిష్యామి సర్వానామంత్రయేఽద్య వః । తత్ర దుఃఖమిదం సర్వం సహిష్యే రాఘవం వినా
 ॥
 గతశ్చ హి దివం రాజా వనస్థశ్చ గురుర్మమ । రామం ప్రతీక్షే రాజ్యాయ స హి రాజా మహాయశాః ॥ 3
 ఏతచ్చుత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః । అబ్రువన్మంత్రిణస్సర్వే వసిష్ఠశ్చ పురోహితః ॥ 4
 సుభృశం శ్లాఘనీయం చ యదుక్తం భరత! త్వయా । వచనం భ్రాతృవాత్సల్యాత్ అనురూపం తవైవ తత్ ॥
 నిత్యం తే బంధులుబ్ధస్య తిష్ఠతో భ్రాతృసౌహృదే । ఆర్యమార్గం ప్రవన్నస్య నానుమన్యేత కః పుమాన్ ॥ 6
 మంత్రిణాం వచనం శ్రుత్వా యథాభిలషితం ప్రియమ్ । అబ్రవీత్సారథిం వాక్యం రథో మే యుజ్యతామితి ॥
 ప్రహృష్టవదనస్సర్వాః మాతృగాస్సమభివాద్య సః । ఆరురోహ రథం శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నేన సమన్వితః ॥ 8
 ఆరుహ్య చ రథం శీఘ్రం శత్రుఘ్నభరతావృభౌ । యయతుః పరమప్రీతౌ వృతౌ మంత్రిపురోహితైః ॥ 9
 అగ్రతో గురవస్తత్ర వసిష్ఠప్రముఖా ద్విజాః । ప్రయయుః ప్రాజ్యుఖాస్సర్వే నందిగ్రామో యతోఽభవత్ ॥ 10
 బలం చ తదనాహూతం గజాశ్వరథసంకులమ్ । ప్రయయౌ భరతే యాతే సర్వే చ పురవాసినః ॥ 11
 రథస్థస్స హి ధర్మాత్మా భరతో భ్రాతృవత్సలః । నందిగ్రామం యయౌ తూర్ణం శిరస్యాధాయ పాదుకే ॥ 12
 తతస్తు భరతః క్షిప్రం నందిగ్రామం ప్రవిశ్య సః । అవతీర్య రథాత్తూర్ణం గురూనిదమువాచ హ ॥ 13
 ఏతద్రాజ్యం మమ భ్రాత్రా దత్తం సంన్యాసవత్స్వయమ్ । యోగక్షేమవహే చేమే పాదుకే హేమభూషితే ॥ 14
 భరతశ్శిరసా కృత్వా సన్న్యాసం పాదుకే తతః । అబ్రవీద్దుఃఖసంతప్తః సర్వం ప్రకృతిమండలమ్ ॥ 15
 ఛత్రం ధారయత క్షిప్రమ్ ఆర్యపాదావిమౌ మతౌ । ఆభ్యాం రాజ్యే స్థితో ధర్మః పాదుకాభ్యాం గురోర్మమ ॥
 భ్రాత్రా హి మయి సన్న్యాసో నిక్షిప్తస్సౌహృదాదయమ్ । తమిమం పాలయిష్యామి రాఘవాగమనం ప్రతి ॥
 క్షిప్రం సంయోజయిత్వా తు రాఘవస్య పునస్స్వయమ్ । చరణౌ తౌ తు రామస్య ద్రక్ష్యామి సహపాదుకౌ ॥
 తతో నిక్షిప్తభారోఽహం రాఘవేణ సమాగతః । నివేద్య గురవే రాజ్యం భజిష్యే గురువృత్తితామ్ ॥ 19
 రాఘవాయ చ సన్న్యాసం దత్త్వేమే వరపాదుకే । రాజ్యం చేదమయోధ్యాం చ ధూతపాపో భవామి చ ॥ 20
 అభిషిక్తే తు కాకుత్స్థే ప్రహృష్టముదితే జనే । ప్రీతిర్మయి యశ్చైవ భవేద్రాజ్యాచ్ఛతుర్గుణమ్ ॥ 21
 ఏవం తు విలపన్ దీనో భరతస్స మహాయశాః । నందిగ్రామేఽకరోద్రాజ్యం దుఃఖితో మంత్రిభిస్సహ ॥ 22
 స వల్కలజటాధారీ మునివేషధరః ప్రభుః । నందిగ్రామేఽవసద్వీరః ససైన్యో భరతస్తదా ॥ 23
 రామాగమనమాకాంక్షన్ భరతో భ్రాతృవత్సలః । భ్రాతుర్వచనకారీ చ ప్రతిజ్ఞాపారగస్తథా ॥ 24
 పాదుకే త్వభిషిచ్యాథ నందిగ్రామేఽవసత్తదా । భరతశ్శాసనం సర్వం పాదుకాభ్యాం న్యవేదయత్ ॥ 25
 తతస్తు భరతశ్రీమాన్ అభిషిచ్యాఽర్చపాదుకే । తదధీనస్తదా రాజ్యం కారయామాస సర్వదా ॥ 26
 తదా హి యత్కార్యముపైతి కించిత్ ఉపాయనం చోపహృతం మహార్హమ్ ।

స పాదుకాభ్యాం ప్రథమం నివేద్య చకార పశ్చాద్భరతో యథావత్ ॥

27

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే నందిగ్రామనివాసో నామ
పంచదశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ షోడశోత్తరశతతమః సర్గః (116) చిత్రకూటే ఋషిరామసంవాదః

ప్రతిప్రయాతే భరతే వసన్ రామస్తపోవనే । లక్షయామాస సోద్వేగమ్ అథౌత్సుక్యం తపస్వినామ్ ॥ 1

యే తత్ర చిత్రకూటస్య పురస్తాత్తాపసాశ్రమే । రామమాశ్రిత్య నిరతాః తానలక్షయదుత్సుకాన్ ॥ 2

నయనైర్బుకుటీభిశ్చ రామం నిర్దిశ్య శంకితాః । అన్యోన్యముపజల్పంతః శనైశ్చక్రుర్మిథః కథాః ॥ 3

తేషామౌత్సుక్యమాలక్ష్మ రామస్తాత్మని శంకితః । కృతాంజలిరువాచేదమ్ ఋషిం కులపతిం తతః ॥ 4

న కచ్చిద్భగవన్ కించిత్ పూర్వవృత్తమిదం మయి । దృశ్యతే వికృతం యేన విక్రియంతే తపస్వినః ॥ 5

ప్రమాదాచ్ఛ్చరితం కచ్చిత్ కించిన్నావరజస్య మే । లక్ష్మణస్యర్షిభిర్బ్రష్టం నానురూపమివాత్మనః ॥ 6

కచ్చిచ్ఛ్రూషమాణా వః శుశ్రూషణపరా మయి । ప్రమాదాభ్యుచితాం వృత్తిం సీతా యుక్తం న వర్తతే ॥ 7

అథర్షిర్జరయా వృద్ధః తపసా చ జరాం గతః । వేపమాన ఇవోవాచ రామం భూతదయాపరమ్ ॥ 8

కుతః కల్యాణసత్త్వాయాః కల్యాణాభిరతేస్తథా । చలనం తాత! వైదేహ్యః తపస్విషు విశేషతః ॥ 9

త్వన్నిమిత్తమిదం తావత్ తాపసాన్ ప్రతివర్తతే । రక్షోభ్యస్తేన సంవిగ్నాః కథయంతి మిథః కథాః ॥ 10

రావణావరజః కశ్చిత్ ఖరో నామేహ రాక్షసః । ఉత్పాట్య తాపసాన్ సర్వాన్ జనస్థాననికేతనాన్ ॥ 11

ధృష్టశ్చ జితకాశీ చ నృశంసః పురుషాదకః । అవలిప్తశ్చ పాపశ్చ త్వాం చ తాత! న మృష్యతే ॥ 12

త్వం యదాప్రభృతి హ్యస్మిన్ ఆశ్రమే తాత! వర్తసే । తదాప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ ॥ 13

దర్శయంతి హి బీభత్సైః క్రూరైర్భీషణకైరపి । నానారూపైర్విరూపైశ్చ రూపైర్వికృతదర్శనైః ॥ 14

అప్రశస్తైరశుచిభిః సంప్రయోజ్య చ తాపసాన్ । ప్రతిఘ్నంత్యపరాన్ క్షిప్రమ్ అనార్యాః పురతః స్థితాః ॥ 15

తేషు తేష్వాశ్రమస్థానేషు అబుద్ధమవలీయ చ । రమంతే తాపసాంస్తత్ర నాశయంతోఽల్పచేతసః ॥ 16

అపక్షిపంతి స్రుగ్భాండాన్ అగ్నీన్ సించంతి వారిణా । కలశాంశ్చ ప్రమృద్నంతి హవనే సముపస్థితే ॥ 17

తైర్దురాత్మభిరామృష్టాన్ ఆశ్రమాన్ ప్రజిహోసవః । గమనాయాన్యదేశస్య చోదయంత్యుషయోఽద్య మామ్ ॥

తత్పురా రామ! శారీరామ్ ఉపహింసాం తపస్విషు । దర్శయంతి హి దుష్టాస్తే త్యక్త్యామ ఇమమాశ్రమమ్ ॥

బహుమూలఫలం చిత్రమ్ అతిదూరాదితో వనమ్ । పురాణాశ్రమమేవాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః ॥ 20

ఖరస్త్వయ్యపి చాయుక్తం పురా తాత! ప్రవర్తతే । సహస్మాభిరితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే ॥ 21

సకళత్రస్య సందేహో నిత్యం యత్తస్య రాఘవ! । సమర్థస్యాపి హి సతో వాసో దుఃఖమిహోద్య తే ॥ 22

ఇత్యుక్తవంతం రామస్తం రాజపుత్రస్తపస్వినమ్ । న శశాకోత్తురైర్వాక్యైః అవరోద్ధం సముత్సుకమ్ ॥ 23

అభినంద్య సమాపృచ్ఛ్య సమాధాయ చ రాఘవమ్ । స జగామాఽశ్రమం త్యక్త్యా కులైః కులపతిస్సహ ॥

24

రామస్సంసాధ్య త్ప్రసిగణమనుగమనాత్ దేశాత్తస్మాత్కులపతిమభివాద్య ఋషిమ్ ।

సమ్యక్ప్రీతైస్తైరనుమత ఉపదిష్టార్థః పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయముపసంపేదే ॥ 25

ఆశ్రమం త్ప్రసిగణమపి విజహౌ స రాఘవః ।

రాఘవం హి సతతమనుగతాః తాపసాశ్చార్షచరితధృతగుణాః ॥ 26

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
చిత్రకూటే ఋషి రామసంవాదో నామ షోడశోత్తరశతతమస్కంధః

అథ సప్త దశోత్తరశతతమః సర్గః (117) అత్రాశ్రమ గమనమ్

రాఘవస్వధ యాతేషు తపస్విషు విచింతయన్ | న తత్రారోచయద్వాసం కారణైర్బహుభిస్తదా || 1
 ఇహ మే భరతో దృష్టో మాతరశ్చ సనాగరాః | సా చ మే స్మృతిరన్వేతి తాన్నిత్యమనుశోచతః || 2
 స్కంధావారనివేశేన తేన తస్య మహాత్మనః | హయహస్తికరీపైశ్చ ఉపమర్దః కృతో భృశమ్ || 3
 తస్మాదన్యత్ర గచ్ఛామః ఇతి సంచింత్య రాఘవః | ప్రాతిష్ఠత స వైదేహ్యో లక్ష్మణేన చ సంగతః || 4
 సోఽత్రేరాశ్రమమాసాద్య తం వవందే మహాయశాః | తం చాపి భగవానత్రిః పుత్రవత్ ప్రత్యపద్యత || 5
 స్వయమాతిధ్యమాదిశ్య సర్వమస్య సుసత్మతమ్ | సౌమిత్రిం చ మహాభాగాం సీతాం చ సమసాంత్యయత్ ||
 పత్నీం చ సమనుప్రాప్తాం వృద్ధామామంత్ర్య సత్మతామ్ | సాంత్యయామాస ధర్మజ్ఞః సర్వభూతహితే రతః ||
 అనసూయాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ | ప్రతిగృహ్నిష్టాప్స వైదేహీమ్ అబ్రవీదృషిసత్తమః | 8
 రామాయ చాఽచచక్షే తాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ | దశవర్షాణ్యనావృష్ట్యా దగ్ధే లోకే నిరంతరమ్ | 9
 యయా మూలఫలే సృష్టే జాహ్నవీ చ ప్రవర్తితా | ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా నియమైశ్చాప్యలంకృతా | 10
 దశవర్షసహస్రాణి తయా తప్తం మహత్తపః | అనసూయా వ్రతైస్సాత్వా ప్రత్యూహాశ్చ నివర్తితాః | 11
 దేవకార్యనిమిత్తం చ యయా సంత్యరమాణయా | దశరాత్రం కృతా రాత్రిః సేయం మాతేవ తేఽనఘ || 12
 తామిమాం సర్వభూతానాం నమస్కార్యాం యశస్విణీమ్ | అభిగచ్ఛతు వైదేహీ వృద్ధామక్రోధనాం సదా | 13
 అనసూయేతి యా లోకే కర్మిభిః ఖ్యాతిమాగతా | ఏవం బ్రువాణం తమృషిం తథేత్యుక్త్వా స రాఘవః | 14
 సీతామువాచ ధర్మజ్ఞామ్ ఇదం వచనముత్తమమ్ | రాజపుత్రి! శ్రుతమిదం మునేరస్య సమీరితమ్ | 15
 శ్రేయోఽర్థమాత్మనశ్శీఘ్రమ్ అభిగచ్ఛ తపస్విణీమ్ | సీతా త్వేతద్వచశ్రుత్వా రాఘవస్య హితైషిణః | 16
 తామత్రిపత్నీం ధర్మజ్ఞామ్ అభిచక్రామ మైథిలీ | శిథిలాం వలితాం వృద్ధాం జరాపాండురమూర్ధజామ్ | 17
 సతతం వేపమానాంగీం ప్రవాతే కదలీ యథా | తాం తు సీతా మహాభాగామ్ అనసూయాం పతివ్రతామ్ |
 అభ్యవాదయదవ్యగ్రా స్వం నామ సముదాహరత్ | అభివాద్య చ వైదేహీ తాపసీం తామనిందితామ్ | 19
 బద్ధాంజలిపుటా హృష్టా పర్యపుచ్ఛదనామయమ్ | తతస్సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా తాం ధర్మచారిణీమ్ |
 సాంత్యయంత్యబ్రవీత్ హృష్టా దిష్ట్వా ధర్మమవేక్షసే | త్యక్త్వా జ్ఞాతిజనం సీతే మానమృద్ధిం చ భామిని | 21
 అవరుద్ధం వనే రామం దిష్ట్వా త్వమనుగచ్ఛసి | నగరస్థో వనస్థో వా పాపో వా యది వా శుభః | 22
 యాసాం స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తాసాం లోకా మహోదయాః | దుశ్శీలః కామవృత్తో వా ధనైర్వా పరివర్జితః |
 స్త్రీణామార్యస్వభావానాం పరమం దైవతం పతిః | నాతో విశిష్టం పశ్యామి బాంధవం విమృశంత్యహమ్ |
 సర్వత్ర యోగ్యం వైదేహీ! తపః కృత మివావ్యయమ్ | న త్వేనమవగచ్ఛంతి గుణదోషమసత్ప్రియః | 25
 కామవక్తవ్యహృదయాః భర్తృనాథాశ్చరంతి యాః | ప్రాప్నువంత్యయశశ్చైవ ధర్మభ్రంశం చ మైథిలి | 26
 అకార్యవశమాపన్నాః స్త్రియో యాః ఖలు తద్విధాః | త్వద్విధాస్తు గుణైర్యుక్తాః దృష్టలోకపరావరాః || 27
 తదేవమేనం త్వమనువ్రతా సతీ పతివ్రతానాం సమయానువర్తినీ |
 భవ స్వభర్తుస్సహధర్మచారిణీ యశశ్చ ధర్మం చ తతస్సమాప్సుసి || 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

అత్రాశ్రమ గమనమ్ నామ సప్త దశోత్తరశతతమః సర్గః

అథ అష్టా దశోత్తరశతతమః సర్గః (118) అనసూయయా ఆభరణదానమ్

సా త్వేవముక్తా వైదేహీ అనసూయా౨ నసూయయా । ప్రతిపూజ్య వచో మందం ప్రవక్తుముపచక్రమే ॥ 1
నైతదాశ్చర్యమార్యాయాః యన్మాం త్వమభిభాషసే । విదితం తు మమాప్యేతత్ యథా నార్యాః పతిర్గురుః ॥
యద్యప్యేష భవేద్భర్తా మమా౨ ర్యే! వృత్తవర్జితః । అద్వైధముపచర్తవ్యం తథాప్యేష మయా భవేత్ ॥ 3
కిం పునర్యో గుణశ్లాఘ్యుః సానుక్రోశో జితేంద్రియః । స్థిరానురాగో ధర్మాత్మా మాతృవత్ప్రితృవత్ ప్రియః ॥ 4
యాం వృత్తిం వర్తతే రామః కౌసల్యాయాం మహాబలః । తామేవ నృపనారీణామ్ అన్యాసామపి వర్తతే ॥ 5
సకృద్ధృష్టాస్వసి స్త్రీషు నృపేణ నృపవత్సలః । మాతృవద్వర్తతే వీరో మానముత్సృజ్య ధర్మవిత్ ॥ 6
ఆగచ్ఛంత్యాశ్చ విజనం వనమేవం భయావహమ్ । సమాహితం మే శ్వశ్రావ్యం చ హృదయే తద్భ్రుతం మహాత్ ॥
పాణిప్రదానకాలే చ యత్పురా త్వగ్నిసన్నిధౌ । అనుశిష్టా జనన్యా౨స్మి వాక్యం తదపి మే ధృతమ్ ॥ 8
నవీకృతం తు తత్సర్వం వాక్యైస్తే ధర్మచారిణి । పతిశుశ్రూషణాన్నార్యాః తపో నాన్యద్విధీయతే ॥ 9
సావిత్రీ పతిశుశ్రూషాం కృత్వా స్వర్గే మహీయతే । తథావృత్తిశ్చ యాతా త్వం పతిశుశ్రూషయా దివమ్ ॥ 10
వరిష్టా సర్వనారీణామ్ ఏషా చ దివి దేవతా । రోహిణీ న వినా చంద్రం ముహూర్తమపి దృశ్యతే ॥ 11
ఏవంవిధాశ్చ ప్రవరాః స్త్రియో భర్తృదృఢవ్రతాః । తేన లోకే మహీయంతే పుణ్యేన స్వేన కర్మణా ॥ 12
తతో౨ నసూయా సంహృష్టా శ్రుతోఽక్షం సీతయా వచః । శిరస్యాఘ్రూయ చోవాచ మైథిలీం హర్షయంత్యుతమ్ ॥
నియమైర్వివిధైరాప్తం తపో హి మహదస్తి మే । తత్సంశ్రిత్య బలం సీతే! ఛందయే త్వాం శుచిస్మితే ॥ 14
ఉపపన్నం మనోజ్ఞం చ వచనం తవ మైథిలి । ప్రీతా చాస్త్రుచితం కిం తే కరవాణి బ్రవీహి మే ॥ 15
తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా విస్మితా మందవిస్మయా । కృతమిత్యబ్రవీత్ సీతా తపోబలసమన్వితామ్ ॥ 16
సా త్వేవముక్తా ధర్మజ్ఞా తయా ప్రీతతరా౨ భవత్ । సఫలం చ ప్రహర్షం తే హంత సీతే! కరోమ్యహమ్ ॥ 17
ఇదం దివ్యం వరం మాల్యం వస్త్రమాభరణాని చ । అంగరాగం చ వైదేహి! మహార్థం చానులేపనమ్ ॥ 18
మయా దత్తమిదం సీతే! తవ గాత్రాణి శోభయేత్ । అనురూపమసంక్లిష్టం నిత్యమేవ భవిష్యతి ॥ 19
అంగరాగేణ దివ్యేన లిప్తాంగీ జనకాత్మజే । శోభయిష్యసి భర్తారం యథా శ్రీర్విష్ణుమవ్యయమ్ ॥ 20
సా వస్త్రమంగరాగం చ భూషణాని స్రజస్తథా । మైథిలీ ప్రతిజగ్రాహ ప్రీతిదానమనుత్తమమ్ ॥ 21
ప్రతిగృహ్య చ తత్ప్రీతా ప్రీతిదానం యశస్వినీ । శ్లిష్టాంజలిపుటా తత్ర సముపాస్త తపోధనామ్ ॥ 22
తథా సీతాముపాసీనామ్ అనసూయా దృఢవ్రతా । వచనం ప్రష్టమారేభే కాంచిత్ర్రియకథామను ॥ 23
స్వయంవరే కిల ప్రాప్తా త్వమనేన యశస్వినా । రాఘవేణేతి మే సీతే! కథా శ్రుతిముపాగతా ॥ 24
తాం కథాం శ్రోతుమిచ్ఛామి విస్తరేణ చ మైథిలి । యథా౨ నుభూతం కార్తస్మైన తన్నే త్వం వక్తుమర్హసి ॥
ఏవముక్తా తు సా సీతా తాం తతో ధర్మచారిణీమ్ । శ్రూయతామితి చోక్త్వా వై కథయామాస తాం కథామ్ ॥
మిథిలాధిపతిర్విరో జనకో నామ ధర్మవిత్ । క్షత్రధర్మే హ్యభిరతో న్యాయతశ్శాస్త్రి మేదినీమ్ ॥ 27
తస్య లాంగలహస్తస్య కర్షతః క్షేత్రమండలమ్ । అహం కిలోత్థితా భిత్వా జగతీం నృపతేస్సుతా ॥ 28
స మాం దృష్ట్వా నరపతిః ముష్టివిక్షేపతత్పరః । పాంసుకుంఠితసర్వాంగీం జనకో విస్మితో౨ భవత్ ॥ 29
అనపత్యేన చ స్నేహోత్ అంకమారోప్య చ స్వయమ్ । మమేయం తనయేత్యుక్త్వా స్నేహో మయి నిపాతితః ॥
అంతరిక్షే చ వాగుక్తా అప్రతిమా౨ మానుషీ కిల । ఏవమేతన్నరపతే ! ధర్మేణ తనయా తవ ॥ 31

తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్మా పితా మే మిథిలాధిపః । అవాప్తో విపులామృద్ధిం మామవాప్య నరాధిపః ॥ 32
 దత్తా చాస్మీష్టవద్దేవ్యై జ్యేష్ఠాయై పుణ్యకర్మణా । తయా సంభావితా చాస్మి స్నిగ్ధయా మాతృసౌహృదాత్ ॥ 33
 పతిసంయోగసులభం వయో దృష్ట్వా తు మే పితా । చింతామభ్యగమద్దీనో విత్తనాశాదివాధనః ॥ 34
 సదృశాచ్ఛాపకృష్టాచ్చ లోకే కన్యాపితా జనాత్ । ప్రధర్షణామవాప్నోతి శక్రేణాపి సమో భువి ॥ 35
 తాం ధర్షణామదూరస్థాం దృష్ట్వా చాత్మని పార్థివః । చింతార్ణవగతః పారం నాససాదాష్టవో యథా ॥ 36
 అయోనిజాం హి మాం జ్ఞాత్వా నాధ్యగచ్ఛద్విచింతయన్ । సదృశం చానురూపం చ మహీపాలః పతిం
 మమ॥

తస్య బుద్ధిరియం జాతా చింతయానస్య సంతతమ్ । స్వయంవరం తనూజాయాః కరిష్యామితి ధీమతః ॥
 38

మహాయజ్ఞే తదా తస్య వరుణేన మహాత్మనా । దత్తం ధనుర్వరం ప్రీత్యా తూణీ చాక్షయసాయకౌ ॥ 39
 అసంచాల్యం మనుష్యైశ్చ యత్నేనాపి చ గౌరవాత్ । తన్న శక్తా నమయితుం స్వప్నేష్వపి నరాధిపాః ॥ 40
 తద్దనుః ప్రాప్య మే పిత్రా వ్యాహృతం సత్యవాదినా । సమవాయే నరేంద్రాణాం పూర్వమామంత్రిత్య పార్థివాన్
 ॥

ఇదం చ ధనురుద్యమ్య సజ్యం యః కురుతే నరః । తస్య మే దుహితా భార్యా భవిష్యతి న సంశయః ॥ 42
 తచ్చ దృష్ట్వా ధనుశ్రేష్ఠం గౌరవాద్గిరిసన్నిభమ్ । అభివాద్య నృపా జగ్ముః అశక్తాస్తస్య తోలనే ॥ 43
 సుదీర్ఘస్య తు కాలస్య రాఘవోఽయం మహాద్యుతిః । విశ్వామిత్రేణ సహితో యజ్ఞం ద్రష్టుం సమాగతః ।
 44

లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా రామస్సత్యపరాక్రమః । విశ్రామిత్రస్తు ధర్మాత్మా మమ పిత్రా సుపూజితః ॥ 45
 ప్రోవాచ పితరం తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । సుతౌ దశరథస్యేమౌ ధనుర్దర్శనకాంక్షిణౌ ॥ 46
 ధనుర్దర్శయ రామాయ రాజపుత్రాయ దైవికమ్ । ఇత్యుక్తస్తేన విప్రేణ తద్ధనుస్సముపానయత్ ॥ 47
 (తద్ధనుర్దర్శయామాస రాజపుత్రాయ దైవికమ్ ।)

నిమేషాంతరమాత్రేణ తదాఽనమ్య స వీర్యవాన్ । జ్యాం సమారోప్య ఝుడితి పూరయామాన వీర్యవత్ ॥
 48

తేన పూరయతా వేగాత్ మధ్యే భగ్నం ద్విధా ధనుః । తస్య శబ్దోఽభవద్భీమః పతితస్యాశనేరివ ॥ 49
 తతోఽహం తత్ర రామాయ పిత్రా సత్యాభిసంధినా । నిశ్చితా దాతుముద్యమ్య జలభాజనముత్తమమ్ ॥ 50
 దీయమానాం న తు తదా ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః । అవిజ్ఞాయ పితుశ్చస్తమ్ అయోధ్యాధిపతేః ప్రభోః ॥ 51
 తతః శ్వశురమామంత్రిత్య వృద్ధం దశరథం నృపమ్ । మమ పిత్రా త్వహం దత్తా రామాయ విదితాత్మనే ॥ 52
 మమ చైవానుజా సాధ్వీ ఊర్మిళా ప్రియదర్శనా । భార్యార్థే లక్ష్మణస్యాపి దత్తా పిత్రా మమ స్వయమ్ ॥ 53
 ఏవం దత్తా-స్మి రామాయ తదా తస్మిన్ స్వయంవరే । అనురక్తా-స్మి ధర్మేణ పతిం వీర్యవతాం వరమ్ ॥ 54

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 అనసూయయా ఆభరణదానం నామ అష్టాదశోత్తరశతతమస్కర్ణః

అథ ఏకోనవింశోత్తరశతతమః స్కర్ణః (119) రామస్య దండకారణ్యప్రవేశః

అనసూయా తు ధర్మజ్ఞా శ్రుత్వా తాం మహతీం కథామ్ । పర్యష్వజత బాహుభ్యాం శిరస్యాఘ్రూయ మైథిలీమ్ ॥
 వ్యక్తాక్షరపదం చిత్రం భాషితం మధురం త్వయా । యథా స్వయంవరం వృత్తం తత్సర్వం హి శ్రుతం
 మయా ।

రమే-హం కథయా తే తు దృఢం మధురభాషిణి । రవిరస్తంగతః శ్రీమాన్ ఉపోహ్య రజనీం శివామ్ । 3
 దివసం ప్రతికీర్ణానామ్ ఆహారార్థం పతత్త్రిణామ్ । సంధ్యాకాలే నిలీనానాం నిద్రార్థం శ్రూయతే ధ్వనిః ॥ 4
 ఏతే చాప్యభిషేకార్ద్రాః మునయః కలశోద్యతాః । సహితా ఉపవర్తంతే సలిలాఘ్నతవల్కలాః ॥ 5
 ఋషీణామగ్నిహోత్రేషు హుతేషు విధిపూర్వకమ్ । కపోతాంగారుణో ధూమో దృశ్యతే పవనోద్ధతః ॥ 6
 అల్పపర్ణా హి తరవో ఘనీభూతాస్సమంతతః । విప్రకృష్టే-పి దేశే-స్మిన్ న ప్రకాశంతి వై దిశః ॥ 7
 రజనీచరసత్త్వాని ప్రచరంతి సమంతతః । తపోవనమృగా హ్యేతే వేదితీర్ధేషు శేరతే ॥ 8
 సంప్రవృత్తా నిశా సీతే! నక్షత్రసమలంకృతా । జ్యోత్స్నాప్రావరణశ్చంద్రో దృశ్యతే-భ్యుదితో-ంబరే ॥ 9
 గమ్యతామనుజానామి రామస్యానుచరీ భవ । కథయంత్యా హి మధురం త్వయా-హం పరితోషితా ॥ 10
 అలంకురు చ తావత్త్వం ప్రత్యక్షం మమ మైథిలి । ప్రీతిం జనయ మే వత్సే! దివ్యాలంకారశోభితా ॥ 11
 సా తదా సమలంకృత్య సీతా సురసుతోపమా । ప్రణమ్య శిరసా తస్యై రామం త్వభిముఖీ యయౌ ॥ 12
 తథా తు భూషితాం సీతాం దదర్శ వదతాం వరః । రాఘవః ప్రీతిదానేన తపస్విన్యా జహర్ష చ ॥ 13
 న్యవేదయత్తతస్సర్వం సీతా రామాయ మైథిలీ । ప్రతిదానం తపస్విన్యా వసనాభరణస్రజమ్ ॥ 14
 ప్రహృష్టస్త్వభవద్రామో లక్ష్మణశ్చ మహారథః । మైథిల్యాః సత్క్రియాం దృష్ట్వా మానుషేషు సుదుర్లభామ్ ॥ 15
 తతస్తాం శర్వరీం ప్రీతః పుణ్యాం శశినిభాననః । అర్చితస్తాపసైస్సిద్ధైః ఉవాస రఘునందనః ॥ 16
 తస్యాం రాత్ర్యాం వృతీతాయమ్ అభిషిచ్య హుతాగ్నికాన్ । ఆప్యచ్ఛేతాం నరవ్యాఘ్రౌ తాపసాన్ వనగోచరాన్ ॥
 ॥

తావూచుస్తే వనచరాః తాపసా ధర్మచారిణః । వనస్య తస్య సంచారం రాక్షసైస్సమభిఘ్నతమ్ ॥ 18
 రక్షాంసి పురుషాదాని నానారూపాణి రాఘవ । వసంత్యస్మిన్ మహారణ్యే వ్యాళాశ్చ రుధిరాశనాః ॥ 19
 ఉచ్ఛిష్టం వా ప్రమత్తం వా తాపసం ధర్మచారిణమ్ । అదంత్యస్మిన్ మహారణ్యే తాన్నివారయ రాఘవ ॥ 20
 ఏష పంథా మహార్షీణాం ఫలాన్యాహరతాం వనే । అనేన తు వనం దుర్గం గంతుం రాఘవ ! తే క్షమమ్ ॥
 ఇతీవ తైః ప్రాంజలిభిస్తపస్విభిః ద్వైజైః కృతస్వస్త్వయనః పరంతపః ।
 వనం సభార్యః ప్రవివేశ రాఘవః సలక్ష్మణః సూర్య ఇవాభ్రమండలమ్ ॥ 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే
 రామస్య దండకారణ్యప్రవేశో నామ ఏకోనవింశోత్తరశతతమస్కర్గః

అయోధ్యాకాండః సమాప్తః

అస్మద్గురుభ్యో నమః

శ్రీ యాదగిరి లక్ష్మీ నృసింహ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ సీతాహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర స్వామినే నమః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

అరణ్యకాండః

అథ ప్రథమః సర్గః (1) ఋషీణామభయప్రార్థనమ్

ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం దండకారణ్యమాత్మవాన్ | దదర్శ రామో దుర్ధర్షః తాపసాశ్రమమండలమ్ || 1

కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యో లక్ష్మ్యా సమావృతమ్ | యథా ప్రదీప్తం దుర్ధర్షం గగనే సూర్యమండలమ్ || 2

శరణ్యం సర్వభూతానాం సుసమ్మృష్టాజిరం తథా | మృగైర్బహుభిరాకీర్ణం పక్షిసంఘైస్సమాకులమ్ || 3

పూజితం చ ప్రనృతం చ నిత్యమపురసాం గణైః | విశాలైరగ్నిశరణైః స్రుగ్భాండైరజినైః కుశైః || 4

సమిద్భిస్తోయకలశైః ఫలమూలైశ్చ శోభితమ్ | అరణ్యైశ్చ మహావృక్షైః పుణ్యైః స్వాదుఫలైర్బృతమ్ || 5

బలిహోమార్చితం పుణ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితమ్ | పృష్టైర్వనైః పరిక్షిప్తం పద్మిన్యా చ సపద్మయా || 6

ఫలమూలాశనైర్దాంతైః చీరకృష్ణాజినాంబరైః | సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చ పురాణైర్మునిభిర్బృతమ్ || 7

పుణ్యైశ్చ నియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః | తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితమ్ || 8

బ్రహ్మవిద్భిర్మహాభాగైః బ్రాహ్మణైరుపశోభితమ్ | స దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ తాపసాశ్రమమండలమ్ || 9

అభ్యగచ్ఛన్మహాతేజాః విజ్యం కృత్వా మహద్ధనుః | దివ్యజ్ఞానోపపన్నాస్తే రామం దృష్ట్వా మహర్షయః || 10

అభ్యగచ్ఛంస్తదా ప్రీతాః వైదేహీం చ యశస్వినీమ్ | తే తం సోమమివోద్యంతం దృష్ట్వా వై ధర్మచారిణః || 11

లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా తు వైదేహీం చ యశస్వినీమ్ | మంగళాని ప్రయుంజానాః ప్రత్యగృహ్ణాన్ దృఢవ్రతాః || 12

రూపసంహననం లక్ష్మీం సౌకుమార్యం సువేషతామ్ | దదృశుర్విస్మితాకారాః రామస్య వనవాసినః || 13

వైదేహీం లక్ష్మణం రామం నేత్రైరనిమిషైరివ | ఆశ్చర్యభూతాన్ దదృశుః సర్వే తే వనచారిణః || 14

అత్రైనం హి మహాభాగాః సర్వభూతహితే రతమ్ | అతిథిం పర్ణశాలాయాం రాఘవం సంన్యవేశయన్ || 15

తతో రామస్య సత్పత్య విధినా పావకోపమాః | ఆజహ్రుస్తే మహాభాగాః సలిలం ధర్మచారిణః || 16

పుష్పం మూలం ఫలం వన్యమ్ ఆశ్రమం చమహాత్మనః | నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞాః తతః ప్రాంజలయో-బ్రువన్ || 17

ధర్మపాలో జనస్యాస్య శరణ్యస్త్వం మహాయశః | పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ రాజా దండధరో గురుః || 18

ఇంద్రస్యేహ చతుర్భాగః ప్రజా రక్షతి రాఘవ | రాజా తస్మాద్ద్వరాన్ భోగాన్ భుంక్తే లోకనమస్కృతః || 19

తే వయం భవతా రక్ష్యాః భవద్విషయవాసినః | నగరస్థో వనస్థో వా త్వం నో రాజా జనేశ్వరః || 20

న్యస్తదండా వయం రాజన్ జితక్రోధా జితేంద్రియాః | రక్షితవ్యాస్త్వయా శశ్వత్ గర్భభూతాస్తపోధనాః || 21

ఏవముక్త్వా ఫలైర్మూలైః పృష్టైర్వనైశ్చ రాఘవమ్ | అన్వైశ్చ వివిధాహారైః స లక్ష్మణమపూజయన్ || 22

తథాన్యే తాపసాస్సిద్ధాః రామం వైశ్వానరోపమాః | న్యాయవృత్తా యథాన్యాయం తర్పయామాసురీశ్వరమ్ ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే ఋషీణామభయ ప్రధానం నామ ప్రథమస్సర్గః

అథ ద్వితీయస్సర్గః (2) విరాధేన సీతాపహరణమ్

కృతాతిథ్యోఽథ రామస్తు సూర్యస్యోదయనం ప్రతి | ఆమంత్ర్య స మునీంత్రర్వాన్ వనమేవాన్వగాహత || 1

నానామృగగణాకీర్ణం శార్దూలవృకసేవితమ్ | ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం దదర్శ సలిలాశయమ్ || 2

నిఘ్నాజనానాశకునిర్నిల్లికాగణనాదితమ్ | లక్ష్మణానుగతో రామో వనమధ్యం దదర్శ హ || 3

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

సీతయా సహ కాకుత్స్థః తస్మిన్ ఘోరమృగాయుతే | దదర్శ గిరిశృంగాభం పురుషాదం మహాస్వనమ్ || 4
 గంభీరాక్షం మహావక్త్రం వికటం విషమోదరమ్ | బీభత్సం విషమం దీర్ఘం వికృతం ఘోరదర్శనమ్ || 5
 వసానం చర్మ వైయాఘ్రం వసార్ద్రం రుధిరోక్షితమ్ | త్రాసనంసర్వభూతానాం వ్యాదితాస్యమివాంతకమ్ || 6
 త్రీన్ సింహాంశ్చతురో వ్యాఘ్రాన్ ద్వౌ వృకౌ పృషతాన్ దశ | సవిషాణం వసాదిగ్ధం గజస్య చ శిరో మహత్ || 7
 అవసజ్యా-యసే శూలే వినదంతం మహాస్వనమ్ | స రామం లక్ష్మణం చైవ సీతాం దృష్ట్వా చ మైథిలీమ్ || 8
 అభ్యధావత సంక్రుద్ధః ప్రజాః కాల ఇవాంతకః | స కృత్వా ఖైరవం నాదం చాలయన్నివ మేదిసీమ్ || 9
 అంకేనాదాయ వైదేహీమ్ అపక్రమ్య తతో-బ్రవీత్ | యువాం జటాచీరధరో సభార్యౌ క్షీణజీవితౌ || 10
 ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం శరచాపాసిధారిణౌ | కథం తాపసయోర్వాం చ వాసః ప్రమదయా సహ || 11
 అధర్మచారిణౌ పాపౌ కౌ యువాం మునిదూషకౌ | అహం వనమిదం దుర్గం విరాధో నామ రాక్షసః || 12
 చరామి సాయుధో నిత్యమ్ ఋషిమాంసాని భక్షయన్ | ఇయం నారీ వరారోహో మమ భార్యా భవిష్యతి || 13
 యువయోః పాపయోశ్చాహం పాస్యామి రుధిరం మృధే | తస్యైవం బ్రువతో దుష్టం విరాధస్య దురాత్మనః || 14
 శ్రుత్వా సగర్వితం వాక్యం సంభ్రాంతా జనకాత్మజా | సీతా ప్రావేపతోద్వేగాత్ ప్రవతే కదలీ యథా || 15
 తాం దృష్ట్వా రాఘవస్సీతాం విరాధాంకగతాం శుభామ్ | అబ్రవీల్లక్ష్మణం వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా || 16
 పశ్య సౌమ్య నరేంద్రస్య జనకస్యా-త్మసంభవామ్ | మమ భార్యాం శుభాచారాం విరాధాంకే ప్రవేశితామ్ || 17
 అత్యంతసుఖసంవృద్ధాం రాజపుత్రీం మనస్విసీమ్ | యదభిప్రేతమస్మాసుప్రియం వరవృతం చ యత్ || 18
 కైకేయాస్తు సుసంపన్నం క్షిప్రమద్వైవ లక్ష్మణ | యా న తుష్యతి రాజ్యేన పుత్రార్థే దీర్ఘదర్శినీ || 19
 యయా-హం సర్వభూతానాం హితః ప్రస్థాపితో వనమ్ | అద్యేదాసీం సకామా సా యా మాతా మమ మధ్యమా || 20
 పరస్పర్శాత్తు వైదేహ్యోః న దుఃఖతరమస్తి మే | పితుర్వియోగాత్ సౌమిత్రే! స్వరాజ్యహరణాత్తథా || 21
 ఇతి బ్రువతి కాకుత్స్థే బాష్పశోకపరిప్లుతే | అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధో రుద్ధో నాగ ఇవ శ్వసన్ || 22
 అనాథ ఇవ భూతానాం నాథస్తస్వం వాసవోపమః | మయా ప్రేష్యేణ కాకుత్స్థ! కిమర్థం పరితప్యసే || 23
 శరేణ నిహతస్యాద్య మయా క్రుద్ధేన రక్షసః | విరాధస్య గతాసోర్హి మహీ పాస్యతి శోణితమ్ || 24
 రాజ్యకామే మమ క్రోధో భరతే యో బభూవ హ | తం విరాధే ప్రమోక్ష్యామి వజ్రీ వజ్రమివాచలే || 25
 మమ భుజబలవేగవేగితః పతతు శరో-స్య మహాన్ మహోరసి |
 వ్యవసయతు తనోశ్చ జీవితం పతతు తతస్స మహీం విఘూర్ణితః || 26
 ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే విరాధేన సీతాపహరణం నామ ద్వితీయస్సర్గః

అథ తృతీయస్సర్గః (3) రామ విరాధ యుద్ధమ్

ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణః శ్రీమాన్ రాక్షసం ప్రహసన్నివ | కో భవాన్ వనమభ్యేత్య చరిష్యతి యథాసుఖమ్ || 1
 అథోవాచ పునర్వాక్యం విరాధః పూరయన్ వనమ్ | ఆత్మానం పృచ్ఛతే బ్రూతం కౌ యువాం క్వ గమిష్యథః || 2
 తమువాచ తతో రామో రాక్షసం జ్వలితాననమ్ | పృచ్ఛంతం సుమహాతేజాః ఇక్ష్యాకుకులమాత్మనః || 3
 క్షత్రియౌ వృత్తసంపన్నౌ విద్ధి నౌ వనగోచరౌ | త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛావః కస్త్యం చరసి దండకాన్ || 4
 తమువాచ విరాధస్తు రామం సత్యపరాక్రమమ్ | హంత వక్ష్యామి తే రాజన్ నిబోధ మమ రాఘవ || 5
 పుత్రః కిల జయస్యాహం మమ మాతా శతహ్రదా | విరాధ ఇతి మామాహుః పృథివ్యాం సర్వరాక్షసాః || 6
 తపసా చాపి మే ప్రాప్తా బ్రహ్మణో హి ప్రసాదజా | శస్త్రేణావధ్యతా లోకే అచ్ఛేద్యాభేద్యత్వమేవ చ || 7
 ఉత్పూజ్య ప్రమదామేనామ్ అనపేక్షౌ యథాగతమ్ | త్వరమాణౌ పలాయేథాం న వాం జీవితమాదదే || 8

అరణ్యకాండే సర్గ:-4

తం రామః ప్రత్యువాచేదం కోపసంరక్తలోచనః । రాక్షసం వికృతాకారం విరాధం పాపచేతనమ్ ॥ 9
 క్షుద్ర! ధిక్త్వాం తు హీనార్థం మృత్యుమన్వేషసే ద్రువమ్ । రణే సంప్రాప్స్యసే తిష్ట న మే జీవన్ గమిష్యసి ॥
 తతస్సజ్యం ధనుః కృత్వా రామస్సునిశితాన్ శరాన్ । సుశీఘ్రమభిసంధాయ రాక్షసం నిజఘాన హా ॥ 11
 ధనుషా జ్యోగుణవతా సప్త బాణాన్ముమోచ హా । రుక్మపుంఖాన్మహావేగాన్ సుపర్ణానిలతుల్యగాన్ ॥ 12
 తే శరీరం విరాధస్య భిత్త్వా బర్హిణవాససః । నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం పావకోపమాః ॥ 13
 స విద్ధో న్యస్య వైదేహీం శూలముద్యమ్య రాక్షసః । అభ్యద్రవత్ సుసంక్రుద్ధః తదా రామం సలక్ష్మణమ్ ॥14
 స వినద్య మహానాదం శూలం శక్రధ్వజోపమమ్ । ప్రగృహ్యోశోభత తదా వ్యాత్తానన ఇవాంతకః ॥ 15
 అథ తౌ భ్రాతరౌ దీప్తం శరవర్షం వవర్షతుః । విరాధే రాక్షసే తస్మిన్ కాలాంతకయమోపమే ॥ 16
 స ప్రహస్య మహారౌద్రః స్థిత్వాఽజృంభత రాక్షసః । జృంభమాణస్య తే బాణాః కాయాన్నిష్పేతురాశుగాః ॥17
 స్పృశ్యాత్తు వరదానేన ప్రాణాన్ సంరోధ్య రాక్షసః । విరాధశ్శూలముద్యమ్య రాఘవావభ్యధావత ॥ 18
 తచ్చూలం వజ్రసంకాశం గగనే జ్వలనోపమమ్ । ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద రామశ్శస్త్రభృతాం వరః ॥19
 తద్రామవిశిఖచ్ఛిన్నం శూలం తస్య కరాద్భువి । పపాతాశనినా ఛిన్నం మేరోరివ శిలాతలమ్ ॥ 20
 తౌ ఖడ్గౌ క్షిప్రముద్యమ్య కృష్ణసర్పౌపమౌ శుభౌ । తూర్ణమాపతతస్సస్య తదా ప్రహరతాం బలాత్ ॥ 21
 స వద్యమానస్సుభృశం బాహుభ్యాం పరిరభ్య తౌ । అత్రకంప్యౌ నరవ్యాఘ్రౌ రౌద్రః ప్రస్థాతుమైచ్ఛత ॥ 22
 తస్యాభిప్రాయమాజ్ఞాయ రామౌ లక్ష్మణమబ్రవీత్ । వహత్స్వయమలం తావత్ పథాఽనేన తు రాక్షసః ॥ 23
 యథా చేచ్ఛతి సౌమిత్రే! తథా వహతు రాక్షసః । అయమేవ హి నః పంథాః యేన యాతి నిశాచరః ॥ 24
 స తు స్వబలవీర్యేణ సముత్క్షిప్య నిశాచరః । బాలావివ స్కంధగతౌ చకారాతిబలౌ తతః ॥ 25
 తావారోప్య తతః స్కంధం రాఘవౌ రజనీచరః । విరాధో నినదన్ ఘోరం జగామాభిముఖో వనమ్ ॥ 26
 వనం మహామేఘనిభం ప్రవిష్టో ద్రుమైర్మహద్భిర్వివిధైరుపేతమ్।

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామ విరాధ యుద్ధం నామ తృతీయస్కంధః

అథ చతుర్థస్కంధః (4) విరాధ వధః

హ్రియమాణౌ తు తౌ దృష్ట్వా వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ । ఉచ్చైస్స్వరేణ చుక్రోశ ప్రగృహ్య సుభుజా భుజౌ ॥ 1
 ఏష దాశరథీ రామః సత్యవాన్ శీలవాన్ శుచిః । రక్షసా రౌద్రరూపేణ హ్రియతే సహలక్ష్మణః ॥ 2
 మాం వృకా భక్షయిష్యంతి శార్దూలా ద్వీపినస్తథా । మాం హరోత్సృజ్య కాకుత్స్థా నమస్తే రాక్షసోత్తమ ॥ 3
 తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా వైదేహ్యో రామలక్ష్మణౌ । వేగం ప్రచక్రతుర్వీరౌ వధే తస్య దురాత్మనః ॥ 4
 తస్య రౌద్రస్య సౌమిత్రీః సవ్యభాహుం బభంజ హా । రామస్తు దక్షిణం బాహుం తరసా తస్య రక్షసః ॥ 5
 స భగ్నబాహుస్సంవిగ్నో నిపపాతాఽశు రాక్షసః । ధరణ్యాం మేఘసంకాశో వజ్రభిన్న ఇవాచలః ॥ 6
 ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః సూదయంతౌ తు రాక్షసమ్ । ఉద్యమ్యోద్యమ్య చాప్యేనం స్థండిలే నిష్పిపేషతుః ॥ 7
 స విద్ధో బహుభిర్బాణైః ఖడ్గాభ్యాం చ పరిక్షతః । నిష్పిష్టో బహుధా భూమౌ న మమార స రాక్షసః ॥ 8
 తం ప్రేక్ష్య రామస్సుభృశమ్ అవద్యమచలోపమమ్ । భయేష్యభయదః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 9
 తపసా పురుషవ్యాఘ్ర! రాక్షసోఽయం న శక్యతే । శస్త్రేణ యుధి నిర్జేతుం రాక్షసం నిఖనావహే ॥ 10
 తచ్చుత్వా రాఘవేణోక్తం రాక్షసః ప్రశ్రితం వచః । ఇదం ప్రోవాచ కాకుత్స్థం విరాధః పురుషర్షభమ్ ॥ 11
 హతోఽస్మి పురుషవ్యాఘ్ర! శక్రతుల్యబలేన వై । మయా తు పూర్వం త్వం మోహాత్ న జ్ఞాతః పురుషర్షభః ॥
 కౌసల్యాసుప్రజా రామ! తాత! త్వం విదితో మయా । వైదేహీ చ మహాభాగా లక్ష్మణశ్చ మహాయశాః ॥ 13
 అభిశాపాదహం ఘోరాం ప్రవిష్టో రాక్షసీం తనుమ్ । తుంబురుర్నామ గంధర్వః శప్తో వైశ్రవణేన హా ॥ 14
 ప్రసాద్యమానశ్చ మయా సోఽబ్రవీన్మాం మహాయశాః । యదా దాశరథీ రామః త్వాం వధిష్యతి సంయుగే ॥

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- తదా ప్రకృతిమాపన్నో భవాన్ స్వర్గం గమిష్యతి । ఇతి వైశ్రవణో రాజా రంభాసక్తం పురాఽనఘ ॥ 16
- అనుపస్థీయమానో మాం సంక్రుద్ధో వ్యాజహార హా । తవ ప్రసాదాన్ముక్తోఽహమ్ అభిశాపాత్ సుదారుణాత్ ॥
- భువనం స్వం గమిష్యామి స్వస్తి వోఽస్తు పరంతప! । ఇతో వసతి ధర్మాత్మా శరభంగః ప్రతాపవాన్ ॥ 18
- అధ్యర్థయోజనే తాత! మహర్షిస్సూర్యసన్నిభః । తం క్షిప్రమభిగచ్ఛ త్వం స తే శ్రేయో విధాస్యతి ॥ 19
- అవటే చాపి మాం రామ ప్రక్షిప్య కుశలీ వ్రజ । రక్షసాం గతసత్త్వానామ్ ఏష ధర్మస్సనాతనః ॥ 20
- అవటే యే నిధీయంతే తేషాం లోకాస్సనాతనాః । ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థం విరాధశ్శరపీడితః ॥ 21
- బభూవ స్వర్గసంప్రాప్తో న్యస్తదేహో మహాబలః । తచ్చుత్వా రాఘవో వాక్యం లక్ష్మణం వ్యాదిదేశ హా ॥ 22
- కుంజరస్యేవ రౌద్రస్య రాక్షసస్యాస్య లక్ష్మణ । వనేఽస్మిన్ సుమహాత్ శ్వభ్రం ఖన్యతాం రౌద్రకర్మణః ॥ 23
- ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామః ప్రదరః ఖన్యతామితి । తస్థౌ విరాధమాక్రమ్య కంఠే పాదేన వీర్యవాన్ ॥ 24
- తతః ఖనిత్రమాదాయ లక్ష్మణః శ్వభ్రముత్తమమ్ । అఖనత్ పార్శ్వతస్తస్య విరాధస్య మహాత్మనః ॥ 25
- తం ముక్తకంఠం నిష్పిప్య శంకుకర్ణం మహాస్వనమ్ । విరాధం ప్రాక్షిపత్ శ్వభ్రే నదంతం ఛైరవస్వనమ్ ॥ 26
- తమాహవే నిర్జితమాశువిక్రమౌ స్థిరావుభౌ సంయతి రామలక్ష్మణౌ ।
- ముదాన్వితౌ చిక్షిపతుర్భయావహం నదంతముత్క్షిప్య బిలే తు రాక్షసమ్ ॥ 27
- అవధ్యతాం ప్రేక్ష్వ మహాసురస్య తౌ శితేన శస్త్రేణ తదా నరర్షభౌ ।
- సమర్థ్య చాత్యర్థవిశారదావుభౌ బిలే విరాధస్య వధం ప్రచక్రతుః ॥ 28
- స్వయం విరాధేన హి మృత్యురాత్మనః ప్రసహ్య రామేణ వధార్థమీప్సితః ।
- నివేదితః కాననచారిణా స్వయం న మే వధశ్శస్త్రకృతో భవేదితి ॥ 29
- తదేవ రామేణ నిశమ్య భాషితం కృతా మతిస్తస్య బిలప్రవేశనే ।
- బిలం చ రామేణ బలేన రక్షసా ప్రవేశ్యమానేన వనం వినాదితమ్ ॥ 30
- ప్రహృష్టరూపావీవ రామలక్ష్మణౌ విరాధముర్వాః ప్రదరే నిహత్య తౌ ।
- ననందతుర్వీతభయౌ మహావనే శిలాభిరంతర్దధతుశ్చ రాక్షసమ్ ॥ 31
- తతస్తు తౌ కాంచనచిత్రకార్ముకౌ నిహత్య రక్షః పరిగృహ్య మైథిలీమ్ ।
- విజహ్రాతుస్తౌ ముదితౌ మహావనే దివి స్థితౌ చంద్రదివాకరావీవ ॥ 32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే విరాధ వధో నామ చతుర్థస్కంధః

అథ పంచమస్కంధః (5) శరభంగస్య అగ్ని ప్రవేశః

- హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనే । తతస్సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్ ॥ 1
- అబ్రవీల్లక్ష్మణం రామో భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ । కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః ॥ 2
- అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం తపోధనమ్ । ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హా ॥ 3
- తస్య దేవప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః । సమీపే శరభంగస్య దదర్శ మహదద్భుతమ్ ॥ 4
- విభ్రాజమానం వపుషా సూర్యవైశ్వానరోపమమ్ । అవరుహ్య రథోత్సంగాత్ ఆకాశే విబుధాసుగమ్ ॥ 5
- అసంస్పృశంతం వసుధాం దదర్శ విబుధేశ్వరమ్ । సుప్రభాభరణం దేవం విరజోఽంబరధారిణమ్ ॥ 6
- తద్విధైరేవ బహుభిః పూజ్యమానం మహాత్మభిః । హరిభిర్వాజిభిర్ముక్తమ్ అంతరిక్షగతం రథమ్ ॥ 7
- దదర్శాదురతస్తస్య తరుణాదిత్యసన్నిభమ్ । పాండురాభ్రఘనప్రఖ్యం చంద్రమండలసన్నిభమ్ ॥ 8
- అపశ్యద్విమలం ఛత్రం చిత్రమాలోపశోభితమ్ । చామరవ్యజనే చాగ్ర్యే రుక్మదండే మహాధనే ॥ 9
- గృహీతే వరనారీభ్యాం ధూయమానే చ మూర్ధని । గంధర్వామరసిద్ధాశ్చ బహవః పరమర్షయః ॥ 10
- అంతరిక్షగతం దేవం వాగ్భిరగ్ర్యాభిరీడిరే । సహ సంభాషమాణే తు శరభంగేణ వాసవే ॥ 11
- దృష్ట్వా శతక్రతుం తత్ర రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । రామోఽథ రథముద్దిశ్య లక్ష్మణాయ ప్రదర్శయన్ ॥ 12

అరణ్యకాండే సర్గః-5

అర్చిష్మంతం శ్రియా జుష్టమ్ అద్భుతం పశ్య లక్ష్మణ । ప్రతపంతమివాదిత్యమ్ అంతరిక్షగతం రథమ్ ॥
 యే హయాః పురుషూతస్య పురా శక్రస్య నశ్రుతాః । అంతరిక్షగతా దివ్యాః త ఇమే హరయో ధ్రువమ్ ॥
 ఇమే చ పురుషవ్యాఘ్రూః యే తిష్ఠంత్యభితో రథమ్ । శతం శతం కుండలినో యువానః ఖడ్గపాణయః ॥15
 విస్తీర్ణవిపులోరస్యాః పరిఘాయతబాహవః । శోణాంశువసనాస్సర్వే వ్యాఘ్రూ ఇవ దురాసదాః ॥ 16
 ఉరోదేశేషు సర్వేషాం హారా జ్వలనసన్నిభాః । రూపం బిభ్రతి సౌమిత్రే! పంచవింశతివార్షికమ్ ॥ 17
 ఏతద్ధి కిల దేవానాం వయో భవతి నిత్యదా । యథేమే పురుషవాఘ్రు! దృశ్యంతే ప్రియదర్శనాః ॥ 18
 ఇహైవ సహ వైదేహ్యో ముహూర్తం తిష్ఠ లక్ష్మణ! । యావజ్జానామ్యహం వ్యక్తం క ఏష ద్యుతిమాన్ రథే ॥19
 తమేవముక్త్యా సౌమిత్రమ్ ఇహైవ స్థీయతామితి । అభిచక్రామ కాకుత్స్థః శరభంగాశ్రమం ప్రతి ॥ 20
 తతస్సమభిగచ్ఛంతం ప్రేక్ష్య రామం శచీపతిః । శరభంగమనుప్రాప్య వివిక్త ఇదమబ్రవీత్ ॥ 21
 ఇహోపయాత్యసౌ రామో యావన్మాం నాభిభాషతే । నిష్ఠాం నయతు తావత్తు తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి ॥22
 జితవంతం కృతార్థం చ ద్రష్ట్వాఽహమచిరాదిమమ్ । కర్మ హ్యనేన కర్తవ్యం మహదన్వైస్సుదుష్కరమ్ ॥ 23
 నిష్పాదయిత్వా తత్కర్మ తతో మాం ద్రష్టుమర్హతి । ఇతి వజ్రీ తమామంత్ర్య మానయిత్వా చ తాపసమ్ ॥ 24
 రథేన హరియుక్తేన యయౌ దివమరిందమః । ప్రయాతే తు సహస్రాక్షే రాఘవస్సపరిచ్ఛదమ్ ॥ 25
 అగ్నిహోత్రముపాసీనం శరభంగముపాగమత్ । తస్య పాదౌ చ సంగృహ్య రామస్సీతా చ లక్ష్మణః ॥ 26
 నిషేదుస్సమనుజ్ఞాతాః లబ్ధవాసా నిమంత్రితాః । తతశ్శక్రోపయానం తు పర్యపుచ్ఛత్స రాఘవః ॥ 27
 శరభంగశ్చ తత్సర్వం రాఘవాయ న్యవేదయత్ । మామేష వరదో రామ! బ్రహ్మలోకం నినీషతి ॥ 28
 జితముగ్రేణ తపసా దుష్ప్రాపమకృతాత్మభిః । అహం జ్ఞాత్వా నరవ్యాఘ్రు! వర్తమానమదూరతః ॥ 29
 బ్రహ్మలోకం న గచ్ఛామి త్వామదృష్ట్వా ప్రియాతిథిమ్ । త్వయాఽహం పురుషవ్యాఘ్రు! ధార్మికేణ మహాత్మనా ॥
 సమాగమ్య గమిష్యామి త్రిదివం దేవసేవితమ్ । అక్షయా నరశార్దూల! మయా లోకా జితాశ్శుభాః ॥ 31
 బ్రాహ్మ్యశ్చ నాకపుష్ట్యాశ్చ ప్రతిగృహ్ణీష్వ మామకాన్ । ఏవముక్తో నరవ్యాఘ్రుః సర్వశాస్త్రవిశారదః ॥ 32
 ఋషిణా శరభంగేణ రాఘవో వాక్యమబ్రవీత్ । అహమేవాహరిష్యామి సర్వలోకాన్మహామునే ! ॥ 33
 ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే । రాఘవేణైవముక్తస్తు శక్రతుల్యబలేన వై ॥ 34
 శరభంగో మహాప్రాజ్ఞః పునరేవాబ్రవీద్వచః । ఇహ రామ! మహాతేజాః సుతీక్ష్ణో నామ ధార్మికః ॥ 35
 వసత్యరణ్యే ధర్మాత్మా స తే శ్రేయో విధాస్యతి । సుతీక్ష్ణణమభిగచ్ఛ త్వం శుచౌ దేశే తపస్వినమ్ ॥ 36
 రమణీయే వనోద్దేశే స తే వాసం విధాస్యతి । ఇమాం మందాకినీం రామ! ప్రతిస్రోతామనువ్రజ ॥ 37
 నదీం పుష్పోదుపవహం తత్ర తత్ర గమిష్యసి । ఏష పంథా నరవ్యాఘ్రు ముహూర్తం పశ్య తాత మామ్ ॥38
 యావజ్జహామి గాత్రాణి జీర్ణాం త్వచమివోరగః । తతోఽగ్నిం సుసమాధాయ హుత్వా చాజ్యేన మంత్రవిత్ ॥
 శరభంగో మహాతేజాః ప్రవివేశ హుతాశనమ్ । తస్య రోమాణి కేశాంశ్చ దదాహాగ్నిర్మహాత్మనః ॥ 40
 జీర్ణాం త్వచం తథాఽస్థీని యచ్ఛ మాంసం సశోణితమ్ । రామస్తు విస్మితో బ్రాత్రా భార్యయా చ సహాత్మవాన్ ॥
 స చ పాపకసంకాశః కుమారస్సమపద్యత । ఉత్థాయాగ్నిచయాత్తస్మాత్ శరభంగో వ్యరోచత ॥ 42
 స లోకానాహితాగ్నినామ్ ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్ । దేవానాం చ వ్యతిక్రమ్య బ్రహ్మలోకం వ్యరోహత ॥
 స పుణ్యకర్మా భవనే ద్విజర్షభః పితామహం సానుచరం దదర్శ హ ।
 పితామహశ్చాపి సమీక్ష్య తం ద్విజం ననంద సుస్వాగతమిత్యవాచ హ ॥ 44

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే

శరభంగస్య అగ్నిప్రవేశో నామ పంచమస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

అథ షష్ఠస్కంధః (6) రామస్య రక్షోవధ ప్రతిజ్ఞా

శరభంగే దివం యాతే మునిసంఘాస్సమాగతాః । అభ్యగచ్ఛంత కాకుత్స్థం రామం జ్వలితతేజసమ్ ॥ 1
 వైఖానసా వాలఖిల్యాః సంప్రక్షాళా మరీచిపాః । అశ్రుకుట్టాశ్చ బహవః పత్రాహారాశ్చ ధార్మికాః ॥ 2
 దంతోలూఖలినశ్చైవ తథైవోన్మజ్జకాః పరే । గాత్రశయ్యా అశయ్యాశ్చ తథైవబ్రాహ్మకాశకాః ॥ 3
 మునయస్సలిలాహారాః వాయుభక్షాస్తథా పరే । ఆకాశనిలయాశ్చైవ తథా స్థంఢిలశాయినః ॥ 4
 వ్రతోపవాసినో దాంతాః తథాఽద్రుపటవాససః । సజపాశ్చ తపోనిత్యాః తథా పంచతపోఽన్వితాః ॥ 5
 సర్వే బ్రాహ్మ్య శ్రియా జుష్టాః దృఢయోగాస్సమాహితాః । శరభంగాశ్రమే రామమ్ అభిజగ్ముశ్చ తాపసాః ॥6
 అభిగమ్య చ ధర్మజ్ఞాః రామం ధర్మభృతాం వరమ్ । ఊచుః పరమధర్మజ్ఞమ్ ఋషిసంఘాః సమాహితాః ॥7
 త్వమిక్ష్వాకుకులస్యాస్య పృథివ్యాశ్చ మహారథ । ప్రధానశ్చాసి నాథశ్చ దేవానాం మఘవానివ ॥ 8
 విశ్రుతస్త్రీషు లోకేషు యశసా విక్రమేణ చ । పితృభక్తిశ్చ సత్యం చ త్వయి ధర్మశ్చ పుష్కలః ॥ 9
 త్వామాసాద్య మహాత్మానం ధర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలమ్ । అర్థిత్యాన్నాథ వక్ష్యామః తచ్చ నః క్షంతుమర్హసి ॥ 10
 అధర్మస్తు మహంస్తాత! భవేత్తస్య మహీపతేః । యో హరేద్భలిషడ్భాగం న చ రక్షతి పుత్రవత్ ॥ 11
 యుంజానః స్వానివ ప్రాణాన్ ప్రాణైరిష్టాన్ సుతానివ । నిత్యయుక్తస్సదా రక్షన్ సర్వాన్ విషయవాసినః ॥12
 ప్రాప్నోతి శాశ్వతీం రామ! కీర్తిం స బహువార్షికీమ్ । బ్రహ్మణః స్థానమాసాద్య తత్ర చాపి మహీయతే ॥ 13
 యత్కరోతి పరం ధర్మం మునిర్మూలఫలాశనః । తత్ర రాజ్ఞశ్చతుర్భాగః ప్రజా ధర్మేణ రక్షతః ॥ 14
 (యస్యాన్నపాసపుష్టాంగః కురుతే ధర్మసంగ్రహమ్ । అన్నప్రదాతుస్తస్యార్థం కర్తుశ్చార్థం న సంశయః ॥)
 సోఽయం బ్రాహ్మణభూయిష్ఠో వానప్రస్థగణో మహాన్ । త్వన్నాథో-నాథవద్రామ రాక్షసైర్వధ్యతే భృశమ్ ॥
 ఏహి పశ్య శరీరాణి మునీనాం భావితాత్మనామ్ । హతానాం రాక్షసైర్హోరైః బహూనాం బహుధా వనే ॥ 16
 పంపానదీనివాసానామ్ అనుమందాకీనీమపి । చిత్రకూటాలయానాం చ క్రియతే కదనం మహత్ ॥ 17
 ఏవం వయం న మృష్యామో విప్రకారం తపస్వినామ్ । క్రియమాణం వనే ఘోరం రక్షోభిర్భీమకర్మభిః ॥18
 తతస్త్వాం శరణార్థం చ శరణ్యం సముపస్థితాః । పరిపాలయ నో రామ! వధ్యమానాన్నిశాచరైః ॥ 19
 పరా త్వత్తో గతిర్విర! పృథివ్యాం నోపపద్యతే । పరిపాలయ నస్సర్వాన్ రాక్షసేభ్యో నృపాత్మజ ॥ 20
 ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కాకుత్స్థః తాపసానాం తపస్వినామ్ । ఇదం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా సర్వానేవ తపస్వినః ॥ 21
 నైవమర్హథ మాం వక్తుమ్ ఆజ్ఞప్తోఽహం తపస్వినామ్ । కేవలేనాత్మకార్యేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా వనమ్ ॥22
 విప్రకారమపాక్రష్టం రాక్షసైర్భవతామిమమ్ । పితుస్తు నిర్దేశకరః ప్రవిష్టోఽహమిదం వనమ్ । 23
 భవతామర్థసిద్ధ్యర్థమ్ ఆగతోఽహం యద్భుచ్చయా । తస్య మేఽయం వనే వాసో భవిష్యతి మహాఫలః ॥24
 తపస్వినాం రణే శత్రూన్ హంతుమిచ్ఛామి రాక్షసాన్ । పశ్యంతు వీర్యమృషయః సభ్రాతుర్మే తపోధనాః ॥25
 దత్త్వాభయం చాపి తపోధనానాం ధర్మే ధృతాత్మా సహ లక్ష్మణేన ।
 తపోధనైశ్చాపి సభాజ్యవృత్తః సుతీక్ష్ణమేవాభిజగామ వీరః ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామస్య రక్షోవధ ప్రతిజ్ఞా నామ షష్ఠస్కంధః

అథ సప్తమస్కంధః (7) రామ-సుతీక్ష్ణ సంవాదః

రామస్తు సహితో బ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః । సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమపదం జగామ సహ తైర్ద్విజైః ॥ 1
 స గత్వా దూరమధ్వానం నదీస్తీర్త్వా బహూదకాః । దదర్శ విపులం శైలం మహామేఘమివోన్నతమ్ ॥ 2
 తతస్తదిక్ష్వాకువరౌ సంతతం వివిధైర్ద్రుమైః । కాననం తౌ వివిశతుః సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ 3
 ప్రవిష్టస్తు వనం ఘోరం బహుపుష్పఫలద్రుమమ్ । దదర్శాశ్రమమేకాంతే చీరమాలాపరిష్కృతమ్ ॥ 4
 తత్ర తాపసమాసీనం మలపంకజటాధరమ్ । రామస్సుతీక్ష్ణం విధివత్ తపోవృద్ధమభాషత ॥ 5

అరణ్యకాండే సర్గః-8

రామోఽహమస్మి భగవన్ భవంతం ద్రష్టుమాగతః । త్వం మాఽభివద ధర్మజ్ఞ మహార్షే సత్యవిక్రమ ॥ 6
 స నిరీక్ష్వ తతో వీరం రామం ధర్మభృతాం వరమ్ । సమాశ్లిష్య చ బాహుభ్యామ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 7
 స్వాగతం ఖలు తే వీర! రామ! ధర్మభృతాం వర ఆశ్రమో-యం త్వయాఽక్రాంతః సనాథ ఇవ సాంప్రతమ్ ॥
 ప్రతీక్షమాణస్తామేవ నారోహేఽహం మహాయశః । దేవలోకమితో వీర! దేహం త్యక్త్వా మహీతలే ॥ 9
 చిత్రకూటముపాదాయ రాజ్యభ్రష్టోఽసి మే శ్రుతః । ఇహోపయాతః కాకుత్స్థ! దేవరాజశృతక్రతుః ॥ 10
 ఉపాగమ్య చ మాం దేవో మహాదేవస్సురేశ్వరః । సర్వాన్లోకాన్ జితానాహ మమ పుణ్యేన కర్మణా ॥ 11
 తేషు దేవర్షిజుష్టేషు జితేషు తపసా మయా । మత్ప్రసాదాత్సభార్యస్త్వం విహరస్వ సలక్ష్మణః ॥ 12
 తముగ్రతపసా యుక్తం మహర్షిం సత్యవాదినమ్ । ప్రత్యువాచాత్మవాన్ రామో బ్రహ్మణమివ కాశ్యపః ॥ 13
 అహమేవాహరిష్యామి స్వయం లోకాన్మహామునే! ఆవాసం త్వహమిచ్ఛామి ప్రదిష్టమిహ కాననే ॥ 14
 భవాంత్సర్వత్ర కుశలః సర్వభూతహితే రతః । ఆఖ్యాతశ్శరభంగేణ గౌతమేన మహాత్మనా ॥ 15
 ఏవముక్తస్తు రామేణ మహర్షిర్లోకవిశ్రుతః । అబ్రవీన్మధురం వాక్యం హర్షేణ మహతాఽఘ్రతః ॥ 16
 అయమేవాశ్రమో రామ! గుణవాన్ రమ్యతామిహ । ఋషిసంఘానుచరితః సదా మూలఫలాన్వితః ॥ 17
 ఇమమాశ్రమమాగమ్య మృగసంఘా మహాయశః! । అఠిత్వా ప్రతిగచ్ఛంతి లోభయిత్వాఽకుతోభయాః ।
 నాన్యో దోషో భవేదత్ర మృగేభ్యోఽన్యత్ర విద్ధి వై ॥ 18
 తచ్చుత్వా వచనం తస్య మహర్షేర్లక్ష్మణాగ్రజః । ఉవాచ వచనం ధీరో వికృప్య సశరం ధనుః ॥ 19
 తానహం సుమహాభాగ! మృగసంఘాన్ సమాగతాన్ । హన్యాం నిశితధారేణ శరేణాశనివర్చసా ॥ 20
 భవాంస్తత్రాభిషజ్యేత కిం స్యాత్ కృచ్ఛతరం తతః । ఏతస్మిన్నాశ్రమే వాసం చిరం తు న సమర్థయే ॥ 21
 తమేవముక్త్వా వరదం రామస్సంధ్యాముపాగమత్ । అన్వాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం తత్ర వాసమకల్పయత్ ।
 సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమే రమ్యే సీతయా లక్ష్మణేన చ ॥ 22
 తతశ్శుభం తాపసభోజ్యమన్నం స్వయం సుతీక్ష్ణః పురుషర్షభాభ్యామ్ ।
 తాభ్యాం సుసత్పత్య దదౌ మహాత్మా సంధ్యానివృత్తౌ రజనీమవేక్ష్య ॥ 23
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామ-సుతీక్ష్ణణసంవాదో నామ సప్తమస్సర్గః

అథ అష్టమస్సర్గః (8) దండకావన నిష్క్రమణమ్

రామస్తు సహసౌమిత్రిః సుతీక్ష్ణేనాభిపూజితః । పరిణామ్య నిశాం తత్ర ప్రభాతే ప్రత్యబుధ్యత ॥ 1
 ఉత్థాయ తు యథాకాలం రాఘవస్సహ సీతయా । ఉపాస్పృశత్ సుశీతేన జలేనోత్పలగంధినా ॥ 2
 అథ తేఽగ్నిం సురాంశ్చైవ వైదేహీ రామలక్ష్మణౌ । కాల్యం విధివదభ్యర్చ్య తపస్విశరణే వనే ॥ 3
 ఉదయంతం దినకరం దృష్ట్వా విగతకల్మషాః । సుతీక్ష్ణణమభిగమ్యేదం శ్లక్షణం వచనమబ్రువన్ ॥ 4
 సుఖోషితాస్సు భగవన్ త్వయా పూజ్యేన పూజితాః । ఆపృచ్ఛామః ప్రయాస్యామో మునయస్త్యరయంతి నః ॥
 త్వరామహే వయం ద్రష్టుం కృత్స్నమాశ్రమమండలమ్ । ఋషీణాం పుణ్యశీలానాం దండకారణ్యవాసినామ్ ॥
 అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామః సహైభిర్మునిపుంగవైః । ధర్మనిత్యైస్తపోదాంతైః విశిఖైరివ పావకైః ॥ 7
 అవిషహ్యోతపో యావత్ సూర్యో నాతివిరాజతే । అమార్గేణాగతాం లక్ష్మీం ప్రాప్యేవాన్వయవర్జితః ॥ 8
 తావదిచ్ఛామహే గంతుమ్ ఇత్యుక్త్వా చరణౌ మునేః । వవందే సహసౌమిత్రిః సీతయా సహ రాఘవః ॥ 9
 తౌ సంస్పృశంతౌ చరణౌ ఉత్థాప్య మునిపుంగవః । గాఢమాలింగ్య సన్నేహమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 10
 అరిష్టం గచ్ఛ పంథానం రామ! సౌమిత్రిణా సహ । సీతయా చానయా సార్థం ఛాయయేవానువృత్తయా ॥ 11
 పశ్యాశ్రమపదం రమ్యం దండకారణ్యవాసినామ్ । ఏషాం తపస్వినాం వీర! తపసా భావితాత్మనామ్ ॥ 12
 సప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనాని చ । ప్రశస్తమృగయూథాని శాంతపక్షిగణాని చ ॥ 13

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

పుల్లపంకజపందాని ప్రసన్నసలిలాని చ । కారండవవికీర్ణాని తటాకాని సరాంసి చ ॥ 14
 ద్రక్ష్యసే దృష్టిరమ్యాణి గిరిప్రస్రవణాని చ । రమణీయాన్యరణ్యాని మయూరాభిరుతాని చ ॥ 15
 గమ్యతాం వత్స! సౌమిత్రే! భవానపి చ గచ్ఛతు । ఆగంతవ్యం త్వయా తాత! పునరేవాశ్రమం మమ ॥ 16
 ఏవముక్షస్తథేత్యుక్త్వా కాకుత్స్థః సహలక్ష్మణః । ప్రదక్షిణం మునిం కృత్వా ప్రస్థాతుముపచక్రమే ॥ 17
 తతశ్శుభకరే తూణీ ధనుషీ చాయతేక్షణా । దదౌ సీతా తయోర్భ్రాత్రోః ఖడ్గౌ చ విమలౌ తతః ॥ 18
 ఆబధ్య చ శుభే తూణీ చాపౌ చాదాయ సుస్వనౌ । నిష్క్రాంతావాశ్రమాద్గంతుమ్ ఉభౌ తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥19
 శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా । ప్రస్థితౌ ధృతచాపౌ తౌ సీతయా సహ రాఘవౌ ॥ 20
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే దండకావన నిష్క్రమణం నామ అష్టమస్కంధః

అథ నవమస్కంధః (9) సీతయా ఆయుధన్యాస ప్రార్థనా

సుతీక్ష్ణేనాభ్యనుజ్ఞాతం ప్రస్థితం రఘునందనమ్ । హృద్యయా స్నిగ్ధయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
 అయం ధర్మస్సుసూక్ష్మేణ విధినా ప్రాప్యతే మహాన్ । నివృత్తేన తు శక్యో-యం వ్యసనాత్ కామజాదిహ ॥ 2
 త్రీణ్యేవ వ్యసనాన్యత్ర కామజాని భవంతుత । మిథ్యావాక్యం పరమకం తస్మాద్గురుతరావుభౌ ।
 పరదారాభిగమనం వినా వైరం చ రౌద్రతా ॥ 3
 మిథ్యావాక్యం న తే భూతం న భవిష్యతి రాఘవ! । కుతోఽభిలాషణం స్త్రీణాం పరేషాం ధర్మనాశనమ్ ॥ 4
 తవ నాస్తి మనుష్యేంద్ర! న చాభూతే కదాచన । మనస్యపి తథా రామ! న చైతద్విద్యతే క్వచిత్ ॥ 5
 స్వదారనిరతస్తస్య చ నిత్యమేవ నృపాత్మజ! । ధర్మిష్ఠస్సత్యసంధశ్చ పితృర్నిరేశకారకః ॥ 6
 సత్యసంధ! మహాభాగ! శ్రీమన్ లక్ష్మణపూర్వజ! । త్వయి సత్యం చ ధర్మశ్చ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ 7
 తచ్చ సర్వం మహాబాహో! శక్యం ధర్తుం జితేంద్రియైః । తవ వశ్యేంద్రియత్వం చ జానామి శుభదర్శన! ॥ 8
 తృతీయం యదిదం రౌద్రం పరప్రాణాభిహింసనమ్ । నిర్వైరం క్రియతే మోహాత్ తచ్చ తే సముపస్థితమ్ ॥
 ప్రతిజ్ఞాతస్త్వయా వీర! దండకారణ్యవాసినామ్ । ఋషీణాం రక్షణార్థాయ వధస్సంయతి రక్షసామ్ ॥ 10
 ఏతన్నిమిత్తం చ వనం దండకా ఇతి విశ్రుతమ్ । ప్రస్థితస్తస్యం సహ భ్రాత్రా ధృతబాణశరాసనః ॥ 11
 తతస్తాస్వం ప్రస్థితం దృష్ట్వా మమ చింతాకులం మనః । త్వద్స్పృహంతం చింతయంత్యా వై భవేన్నిశ్రేయసం హితమ్ ॥
 న హి మే రోచతే వీర! గమనం దండకాన్ ప్రతి । కారణం తత్ర వక్ష్యామి వదంత్యాశ్రూయతాం మమ ॥13
 త్వం హి బాణధనుష్పాణిః భ్రాత్రా సమ వనం గతః । దృష్ట్వా వనచరాన్ సర్వాన్ కచ్చిత్కూర్యాః శరవ్యయమ్ ॥14
 క్షత్రియాణామపి ధనుః హుతాశస్యేంధనాని చ । సమీపతః స్థితం తేజో బలముచ్చయతే భృశమ్ ॥ 15
 పురా కిల మహాబాహో! తపస్వీ సత్యవాక్చుచిః । కస్మింశ్చిదభవత్ పుణ్యే వనే రతమృగద్విజే ॥ 16
 తస్యైవ తపసో విఘ్నం కర్తుమింద్రః శచీపతిః । ఖడ్గపాణిరథాగచ్ఛత్ ఆశ్రమం భటరూపధృత్ ॥ 17
 తస్మింస్తదాశ్రమపదే నిశితః ఖడ్గ ఉత్తమః । సన్న్వాసవిధినా దత్తః పుణ్యే తపసి తిష్ఠతః ॥ 18
 స తచ్చస్తమనుప్రాప్య న్యాసరక్షణతత్పరః । వనే తం విచరత్యేవ రక్షన్ ప్రత్యయమాత్మనః ॥ 19
 యత్ర గచ్ఛత్యుపాదాతుం మూలాని చ ఫలాని చ । న వినా యాతి తం ఖడ్గం న్యాసరక్షణతత్పరః ॥ 20
 నిత్యం శస్త్రం పరివహన్ క్రమేణ స తపోధనః । చకార రౌద్రీం స్వాం బుద్ధిం త్యక్త్వా తపసి నిశ్చయమ్ ॥ 21
 తతస్స రౌద్రేఽభిరతః ప్రమత్తో ధర్మకర్మితః । తస్య శస్త్రస్య సంవాసాత్ జగామ నరకం మునిః ॥ 22
 ఏవమేతత్పురావృత్తం శస్త్రసంయోగకారణమ్ । అగ్నిసంయోగవద్దేతుః శస్త్రసంయోగ ఉచ్యతే ॥ 23
 స్నేహోచ్చ బహుమానాచ్చ స్మారయే త్వాం న శిక్షయే । న కథంచన సా కార్యా గృహీతధనుషా త్వయా ॥24
 బుద్ధిర్వైరం వినా హంతుం రాక్షసాన్ దండకాశ్రితాన్ । అపరాధం వినా హంతుం లోకాన్వీర! న కామయే ॥25
 క్షత్రియాణాం తు వీరాణాం వనేషు నిరతాత్మనామ్ । ధనుషా కార్యమేతావత్ ఆర్తానామభిరక్షణమ్ ॥ 26

అరణ్యకాండే సర్గ:-10

క్వ చ శస్త్రం క్వ చ వనం క్వ చ క్షాత్రం తపః క్వ చ | వ్యావిద్ధమిదమస్మాభిః దేశధర్మస్తు పూజ్యతామ్ || 27
 తదార్య కలుషా బుద్ధిః జాయతే శస్త్రసేవనాత్ | పునర్గత్వా త్వయోధ్యాయాం క్షత్రధర్మం చరిష్యసి || 28
 అక్షయా తు భవేత్ ప్రీతిః శ్వశూశ్వశురయోర్మమ | యది రాజ్యం పరిత్యజ్య భవేత్స్వం నిరతో మునిః || 29
 ధర్మాదర్థః ప్రభవతి ధర్మాత్ప్రభవతే సుఖమ్ | ధర్మేణ లభతే సర్వం ధర్మసారమిదం జగత్ || 30
 ఆత్మానం నియమైస్తైస్తైః కర్మయిత్వా ప్రయత్నతః | ప్రాప్యతే నిపుణైర్ధర్మో న సుఖాల్లభ్యతే సుఖమ్ || 31
 నిత్యం శుచిమతిస్సౌమ్య! చర ధర్మం తపోవనే | సర్వం హి విదితం తుభ్యం త్రైలోక్యమపి తత్త్వతః || 32
 స్త్రీచాపలాదేతదుదాహృతం మే ధర్మం చ వక్తుం తవ కస్యమర్థః |
 విచార్య బుద్ధ్యా తు సహానుజేన యద్రోచతే తత్కురు మా చిరేణ || 33

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతయా ఆయుధన్యాసప్రార్థనం నామ నవమస్కంధః

అథ దశమస్కంధః (10) రామేణ క్షాత్రధర్మ నిరూపణమ్

వాక్యమేతత్తు వైదేహ్యో వ్యాహృతం భర్తృభక్తయా | శ్రుత్వా ధర్మే స్థితో రామః ప్రత్యువాచాథ మైథిలీమ్ || 1
 హితముక్తం త్వయా దేవి! స్నిగ్ధయా సదృశం వచః | కులం వ్యపదిశంత్యా చ ధర్మజ్ఞే! జనకాత్మజే! || 2
 కిం తు వక్ష్యామ్యహం దేవి! త్వయైవోక్తమిదం వచః | క్షత్రియైర్ధార్యతే చాపో నార్తశబ్దో భవేదితి || 3
 మాం సీతే! స్వయమాగమ్య శరణ్యాశ్రరణం గతాః | తే చార్తా దండకారణ్యే మునయస్సంశితవ్రతాః || 4
 వసంతో ధర్మనిరతాః వనే మూలఫలాశనాః | న లభంతే సుఖం భీతాః రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః || 5
 కాలే కాలే చ నిరతాః నియమైర్వివిధైర్వనే | భక్త్యంతేరాక్షసైర్భీమైః నరమాంసోపజీవిభిః || 6
 తే భక్త్యమాణా మునయో దండకారణ్యవాసినః | అస్మానభ్యవపద్యేతి మామూచుర్ద్విజసత్తమాః || 7
 మయా తు వచనం శ్రుత్వా తేషామేవం ముఖాచ్ఛృతమ్ | కృత్వా చరణశుశ్రూషాం వాక్యమేతదుదాహృతమ్ || 8
 ప్రసీదంతు భవంతో మే హీరేషా హి మమాతులా | యదీదృశైరహం విప్రైః ఉపస్థయైరుపస్థితః || 9
 కిం కరోమీతి చ మయా వ్యాహృతం ద్విజసన్నిధౌ | సర్వైరేతైస్సమాగమ్య వాగియం సముదాహృతా || 10
 రాక్షసైర్దండకారణ్యే బహుభిః కామరూపిభిః | అర్దితాస్మ దృఢం రామ! భవాన్నస్తత్ర రక్షతు || 11
 హోమకాలేషు సంప్రాప్తాః పర్వకాలేషు చానఘ! | ధర్మయంతి సుదుర్ధర్షాః రాక్షసాః పితౄశనాః || 12
 రాక్షసైర్ధర్షితానాం చ తాపసానాం తపస్వినామ్ | గతిం మృగయమాణానాం భవాన్ముః పరమా గతిః || 13
 కామం తపఃప్రభావేన శక్తా హంతుం నిశాచరాన్ | చిరార్జితం తు నేచ్ఛామః తపః ఖండయితుం వయమ్ || 14
 బహువిఘ్నం తపో నిత్యం దుశ్చరం చైవ రాఘవ! | తేన శాపం న ముంచామో భక్త్యమాణాశ్చ రాక్షసైః || 15
 తదర్హమానాత్ రక్షోభిః దండకారణ్యవాసిభిః | రక్ష నస్త్వం సహ బ్రాత్రా త్వనాథా హి వయం వనే || 16
 మయా చైతద్వచః శ్రుత్వా కార్ష్యేన పరిపాలనమ్ | ఋషీణాం దండకారణ్యే సంశ్రుతం జనకాత్మజే! || 17
 సంశ్రుత్య చ న శక్యామి జీవమానః ప్రతిశ్రవమ్ | మునీనామన్యథా కర్తుం సత్యమిష్టం హి మే సదా || 18
 అప్యహం జీవితం జహ్యాం త్వాం వా సీతే! సలక్ష్మణామ్ | న తు ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః || 19
 తదవశ్యం మయా కార్యమ్ ఋషీణాం పరిపాలనమ్ | అనుక్తేనాపి వైదేహి! ప్రతిజ్ఞాయ తు కిం పునః || 20
 మమ స్నేహోచ్చ సౌహార్దాత్ ఇదముక్తం త్వయాఽనఘ! | పరితుష్టోఽస్మహం సీతే! న హ్యానిష్టో-నుశిష్యతే || 21
 సదృశం చానురూపం చ కులస్య తవ చాత్మనః | సధర్మచారిణీ మే త్వం ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ || 22
 ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా సీతాం ప్రియాం మైథిలరాజపుత్రీమ్ |
 రామో ధనుష్మాన్ సహ లక్ష్మణేన జగామ రమ్యాణి తపోవనాని || 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామేణ క్షాత్రధర్మనిరూపణం నామ దశమస్కంధః

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

అథ ఏకాదశస్కంధః (11) అగస్త్య మాహాత్మ్యమ్

అగ్రతః ప్రయయౌ రామః సీతా మధ్యే సుమధ్యమా । పృష్టతస్తు ధనుష్పాణిః లక్ష్మణో-నుజగామ హ॥ 1
 తౌ పశ్యమానౌ వివిధాన్ శైలప్రస్థాన్ వనాని చ । నదీశ్చ వివిధా రమ్యాః జగ్ముతుస్సీతయా సహ ॥ 2
 సారసాంశ్చక్రవాకాంశ్చ నదీపుళినచారిణః । సరాంసి చ సపద్మాని యుక్తాని జలజైః ఖగైః ॥ 3
 యూధబద్ధాంశ్చ పృషతాన్ మదోన్మత్తాన్ విషాణినః । మహిషాంశ్చ వరాహాంశ్చ నాగాంశ్చ ద్రుమవైరిణః ॥4
 తే గత్వా దూరమధ్వానం లంబమానే దివాకరే । దదృశుస్సహితా రమ్యం తటాకం యోజనాయతమ్ ॥ 5
 పద్మపుష్కరసంబాధం గజయూధైరలంకృతమ్ । సారసైర్లంసకాదంబైః సంకులం జలచారిభిః ॥ 6
 ప్రసన్నసలిలే రమ్యే తస్మింత్సరసి శుశ్రువే । గీతవాదిత్రనిర్హోషో న తు కశ్చన దృశ్యతే ॥ 7
 తతః కౌతూహలాద్రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । మునిం ధర్మభృతం నామ ప్రష్టం సముపచక్రమే ॥ 8
 ఇదమత్యద్భుతం శ్రుత్వా సర్వేషాం నో మహామునే । కౌతూహలం మహజ్ఞాతం కిమిదం సాధు కథ్యతామ్ ।
 వక్తవ్యం యది చేద్విప్ర! నాతిగుహ్యమపి ప్రభో! ॥ 9
 తేనైవముక్తో ధర్మాత్మా రాఘవేణ మునిస్తదా । ప్రభవం సరసః కృత్స్నమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ 10
 ఇదం పంచాప్పరో నామ తటాకం సార్వకాలికమ్ । నిర్మితం తపసా రామ! మునినా మాండకర్ణినా ॥ 11
 స హి తేపే తపస్త్రివం మాండకర్ణిర్మహామునిః । దశవర్షసహస్రాణి వాయుభక్తో జలాశ్రయః ॥ 12
 తతః ప్రవృథితాస్సర్వే దేవాస్సాగ్నిపురోగమాః । అబ్రువన్ వచనం సర్వే పరస్పరసమాగతాః ॥ 13
 అస్మాకం కస్యచిత్ స్థానమ్ ఏష ప్రార్థయతే మునిః । ఇతి సంవిగ్నమనసః సర్వే తే త్రిదివౌకసః ॥ 14
 తత్ర కర్తుం తపోవిష్ణుం దేవైస్సర్వైర్నియోజితాః । ప్రధానాప్పరసః పంచ విద్యుచ్ఛలితవర్చసః ॥ 15
 అప్పరోభిస్తతస్తాభిః మునిర్భుష్టపరావరః । నీతో మదనవశ్యత్వం సురాణాం కార్యసిద్ధయే ॥ 16
 త్వాశ్చైవాప్పరసః పంచ మునేః పత్నీత్వమాగతాః । తటాకే నిర్మితం తాసామ్ అస్మిన్నస్తర్లితం గృహమ్ ॥ 17
 తథైవాప్పరసః పంచ నివసంతో యథాసుఖమ్ । రమయంతి తపోయోగాత్ మునిం యౌవనమాస్థితమ్ ॥ 18
 తాసాం సంక్రీడమానానామ్ ఏష వాదిత్రనిస్వనః । శ్రూయతే భూషణోన్మిత్రో గీతశబ్దో మనోహరః ॥ 19
 ఆశ్చర్యమితి తస్యైతత్ వచనం భావితాత్మనః । రాఘవః ప్రతిజగ్రాహ సహస్ర్రాత్రా మహాయశాః ॥ 20
 ఏవం కథయమానస్య దదర్శాశ్రమమండలమ్ । కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్య లక్ష్మ్యా సమావృతమ్ ॥ 21
 ప్రవిశ్య సహ వైదేహ్యో లక్ష్మణేన చ రాఘవః । ఉవాస మునిభిస్సర్వైః పూజ్యమానో మహాయశాః ॥ 22
 తథా తస్మింత్స కాకుత్స్థః శ్రీమత్యాశ్రమమండలే । ఉషిత్వా తు సుఖం తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః ॥ 23
 జగామ చాశ్రమాంస్తేషాం పర్యాయేణ తపస్వినామ్ । యేషాముషితవాన్ పూర్వం సకాశే స మహాస్త్రవిత్ ॥24
 క్వచిత్పురిదశాన్మాసాన్ ఏకం సంవత్సరం క్వచిత్ । క్వచిచ్ఛ చతురో మాసాన్ పంచ షట్పాపరాన్ క్వచిత్ ॥ 25
 అపరత్రాధికం మాసాత్ అప్యర్థమధికం క్వచిత్ । త్రీన్మాసానష్ట మాసాంశ్చ రాఘవో న్యవసత్సుఖమ్ ॥ 26
 తథా సంవసతస్సస్య మునీనామాశ్రమేషు వై । రమతశ్చానుకూల్యేన యయుస్సంవత్సరా దశ ॥ 27
 పరివృత్య చ ధర్మజ్ఞో రాఘవస్సహ సీతయా । సుతీక్ష్ణిణస్యాశ్రమం శ్రీమాన్ పునరేవాజగామ హ ॥ 28
 స తమాశ్రమమాసాద్య మునిభిః ప్రతిపూజితః । తత్రాపి న్యవసద్రామః కంచితకాలమరిందమః ॥ 29
 అథాశ్రమస్థో వినయాత్ కదాచిత్తం మహామునిమ్ । ఉపాసీనస్య కాకుత్స్థః సుతీక్ష్ణిణమిదమబ్రవీత్ ॥ 30
 అస్మిన్నరణ్యే భగవాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః । వసతీతి మయా నిత్యం కథాః కథయతాం శ్రుతమ్ ॥ 31
 న తు జానామి తం దేశం వనస్యాస్య మహత్తయా । కుత్రాశ్రమపదం పుణ్యం మహర్షేస్తస్య ధీమతః ॥ 32
 ప్రసాదాత్తత్రభవతః సానుజస్సహ సీతయా । అగస్త్యమభిగచ్ఛేయమ్ అభివాదయితుం మునిమ్ ॥ 33
 మనోరథో మహానేషః హృది మే పరివర్తతే । యదహం తం మునివరం శుశ్రూషేయమపి స్వయమ్ ॥ 34
 ఇతి రామస్య స మునిః శ్రుత్వా ధర్మాత్మనో వచః । సుతీక్ష్ణిణః ప్రత్యువాచేదం ప్రీతో దశరథాత్మజమ్ ॥ 35

అరణ్యకాండే సర్గః-11

అహమప్యేతదేవ త్వాం వక్తుకామస్సలక్ష్మణమ్ । అగస్త్యమభిగచ్ఛేతి సీతయా సహ రాఘవ ॥ 36

దిష్ట్వా త్విదానీమర్థేఽస్మిన్ స్వయమేవ బ్రవీషి మామ్ । అహమాఖ్యామి తే వత్స! యత్రాగస్త్యో మహామునిః ॥

యోజనాన్యాశ్రమాదస్మాత్ తథా చత్వారి వై తతః । దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమాన్ అగస్త్యభ్రాతురాశ్రమః ॥ 38

స్థలప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవనశోభితే । బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకునినాదితే ॥ 39

పద్మిన్యో వివిధాస్తత్ర ప్రసన్నసలిలాశ్శివాః । హంసకారండవాకీర్ణాః చక్రవాకోపశోభితాః ॥ 40

తత్రైకాం రజనీం వ్యుప్య ప్రభాతే రామ! గమ్యతామ్ । దక్షిణాం దిశమాస్థాయ వనషండస్య పార్శ్వతః ॥ 41

తత్రాగస్త్యాశ్రమపదం గత్వా యోజనమంతరమ్ । రమణీయే వనోద్దేశే బహుపాదపసంవృతే ॥ 42

రంస్యతే తత్ర వైదేహీ లక్ష్మణశ్చ సహ త్వయా । స హి రమ్యో వనోద్దేశో బాహుపాదపసంకులః ॥ 43

యది బుద్ధిః కృతా ద్రష్టుమ్ అగస్త్యం తం మహామునిమ్ । అద్వైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః ॥

ఇతి రామో మునేశ్శ్రుత్వా సహ భ్రాత్రాఽభివాద్య చ । ప్రతస్థేఽగస్త్యముద్దిశ్య సానుజస్సహ సీతయా ॥ 45

పశ్యన్వనాని రమ్యాణి పర్వతాంశ్చాభ్రసన్నిభాన్ । సరాంసి సరితశ్చైవ పథి మార్గవశానుగాః ॥ 46

సుతీక్ష్ణేనోపదిష్టేన గత్వా తేన పథా సుఖమ్ । ఇదం పరమసంహృష్టో వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 47

ఏతదేవాశ్రమపదం నూనం తస్య మహాత్మనః । అగస్త్యస్య మునేర్భ్రాతుః దృశ్యతే పుణ్యకర్మణః ॥ 48

యథా హి మే వనస్యాస్య జ్ఞాతాః పథి సహస్రశః । సన్నతాః ఫలభారేణ పుష్పభారేణ చ ద్రుమాః ॥ 49

పిప్పలీనాం చ పక్వానాం వనాదస్మాదుపాగతః । గంధోఽయం పవనోత్క్షిప్తః సహసా కటుకోదయః ॥ 50

తత్ర తత్ర చ దృశ్యంతే సంక్షిప్తాః కాష్ఠసంచయాః । లూనాశ్చ పథి దృశ్యంతే దర్భా వైడూర్యవర్చసః ॥ 51

ఏతచ్చ వనమధ్యస్థం కృష్ణాభ్రశిఖరోపమమ్ । పావకస్యాశ్రమస్థస్య ధూమాగ్రం సంప్రదృశ్యతే ॥ 52

వివిక్తేషు చ తీర్థేషు కృతస్నానా ద్విజాతయః । పుష్పోపహారం కుర్వంతి కుసుమైః స్వయమార్జితైః ॥ 53

తత్సుతీక్ష్ణస్య వచనం యథా సౌమ్య! మయా శ్రుతమ్ । అగస్త్యస్యాశ్రమో భ్రాతుః నూనమేష భవిష్యతి ॥

నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా । యస్య భ్రాత్రా కృతేయం దిక్ శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ॥

ఇహైకదా కిల క్రూరో వాతాపిరపి చేల్వలః । భ్రాతరౌ సహితావాస్తాం బ్రాహ్మణఘ్నౌ మహాసురౌ ॥ 56

ధారయన్ బ్రాహ్మణం రూపమ్ ఇల్వలః సంస్మృతం వదన్। ఆమంత్రయతి విప్రాన్స్మ శ్రాద్ధముద్దిశ్య నిర్భ్రుణః॥

భ్రాతరం సంస్మృతం కృత్వా తతస్తం మేషరూపిణమ్ । తాన్ ద్విజాన్ భోజయామాస శ్రాద్ధదృష్టేన కర్మణా ॥

తతో భుక్తవతాం తేషాం విప్రాణామిల్వలోఽబ్రవీత్ । వాతాపే! నిష్ప్రమస్వేతి స్వరేణ మహతా వదన్ ॥ 59

తతో భ్రాతుర్వచః శ్రుత్వా వాతాపిర్యేషవన్నటన్ । భిత్త్వా భిత్త్వా శరీరాణి బ్రాహ్మణానాం వినిష్కృతత్ ॥ 60

బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి తైరేవం కామరూపిభిః । వినాశితాని సంహత్య నిత్యశః పిశితాశ్చనైః ॥ 61

అగస్త్యేన తదా దేవైః ప్రార్థితేన మహర్షిణా । అనుభూయ కిల శ్రాద్ధే భక్షితస్య మహాసురః ॥ 62

తతస్సంపన్నమిత్యుక్త్వా దత్త్వా హస్తోదకం తతః । భ్రాతరం నిష్ప్రమస్వేతి చేల్వలస్సో-భ్యభాషత ॥ 63

స తం తథా భాషమాణం భ్రాతరం విప్రఘాతినమ్ । అబ్రవీత్ ప్రహసన్ ధీమాన్ అగస్త్యో మునిసత్తమః ॥

కుతో నిష్ప్రమితుం శక్తిః మయా జీర్ణస్య రక్షసః । భ్రాతుస్తే మేషరూపస్య గతస్య యమసాదనమ్ ॥ 65

అథ తస్య వచశ్శ్రుత్వా భ్రాతుర్నిధనసంశ్రయమ్ । ప్రధర్షయితుమారేభే మునిం క్రోధాన్నిశాచరః ॥ 66

సోఽభిద్రవన్మునిశ్రేష్ఠం మునినా దీప్తతేజసా । చక్షుషాఽనలకల్పేన నిర్దగ్ధో నిధనం గతః ॥ 67

తస్యాయమాశ్రమో భ్రాతుః తటాకవనశోభితః । విప్రానుకంపయా యేన కర్మేదం దుష్కరం కృతమ్ ॥ 68

ఏవం కథయమాసస్య తస్య సౌమిత్రిణా సహ । రామస్యాస్తం గతస్సూర్యః సంధ్యాకాలో-భ్యవర్తత ॥ 69

ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం సహ భ్రాత్రా యథావిధి । ప్రవివేశాఽశ్రమపదం తమ్ముషిం సో-భ్యవాదయత్ ॥

సమ్యక్ప్రతిగృహీతశ్చ మునినా తేన రాఘవః । న్యవసత్తాం నిశామేకాం ప్రాశ్య మూలఫలాని చ ॥ 71

తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం విమలే సూర్యమండలే । భ్రాతరం తమగస్త్యస్య హ్యమంత్రయత రాఘవః ॥

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

అభివాదయే త్వాం భగవన్! సుఖమధ్యుషితో నిశామ్ | ఆమంత్రయే త్వాంగచ్ఛామి గురుం తే ద్రష్టుమగ్రజమ్
 గమ్యతామితి తేనోక్తో జగామ రఘునందనః | యథోద్దిష్టేన మార్గేణ వనం తచ్ఛావలోకయన్ || 74
 నీవారాన్ పనసాంస్తాలాన్ తినిశాన్ వంజుళాన్ ధవాన్ | చిరిబిల్వాన్ మధూకాంశ్చ బిల్వానపి చ తిందుకాన్ ||
 పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిరనువేష్పితాన్ | దదర్శ రామశృతశః తత్ర కాంతారపాదపాన్ || 76
 హస్తీహస్తైర్విమృదితాన్ వానరైరుపశోభితాన్ | మత్తైశ్చకునిసంఘైశ్చ శతశశ్చ ప్రణాదితాన్ || 77
 తతో -బ్రవీత్ సమీపస్థం రామో రాజీవలోచనః | పృష్ఠతోఽనుగతం వీరం లక్ష్మణం లక్ష్మీవర్ధనమ్ || 78
 స్నిగ్ధపత్రా యథా వృక్షాః యథాశాంతమృగద్విజాః | ఆశ్రమో నాతిదూరస్థో మహార్షేర్భావితాత్మనః || 79
 అగస్త్య ఇతి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ కర్మణా | ఆశ్రమో దృశ్యతే తస్య పరిశ్రాంతశ్రమాపహః || 80
 ప్రాజ్యధూమాకులవనః చీరమాలాపరిష్కృతః | ప్రశాంతమృగయూథశ్చ నానాశకునినాదితః || 81
 (నిగృహ్య తరసా మృత్యుం లోకానాం హితకామ్యయా | దక్షిణా దిక్ కృతా యేన శరణ్యా పుణ్యకర్మణా ||)
 తస్యేదమాశ్రమపదం ప్రభావాద్యస్య రాక్షసైః | దిగియం దక్షిణా త్రాసాత్ దృశ్యతే నోపభుజ్యతే || 82
 యదాప్రభృతి చాక్రాంతా దిగియం పుణ్యకర్మణా | తదాప్రభృతి నిర్వైరాః ప్రశాంతా రజనీచరాః || 83
 నామ్నా చేయం భగవతో దక్షిణాదిక్ష్పదక్షిణా | ప్రథితా త్రిషు లోకేషు దుర్ధర్షా క్రూరకర్మభిః || 84
 మార్గం నిరోద్ధం నిరతో భాస్కరస్యాచలోత్తమః | నిదేశం పాలయన్యస్య వింధ్యశైలో న వర్ధతే || 85
 అయం దీర్ఘాయుషస్తస్య లోకే విశ్రుతకర్మణః | అగస్త్యస్యాఽశ్రమః శ్రీమాన్ వినీతజనసేవితః || 86
 ఏష లోకార్చితస్యాధుః హితే నిత్యరతస్సతామ్ | అస్మానభిగతానేషః శ్రేయసా యోజయిష్యతి || 87
 ఆరాధయిష్యామ్యత్రాహమ్ అగస్త్యం తం మహామునిమ్ | శేషం చ వనవాసస్య సౌమ్య! వత్స్యామ్యహం ప్రభో! ||
 అత్ర దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః | అగస్త్యం నియతాహారం సతతం పర్యుపాసతే || 89
 నాత్ర జీవేన్మృషావాదీ క్రూరో వా యది వా శరః | నృశంసః కామవృత్తీ వా మునిరేష తథావిధః || 90
 అత్ర దేవాశ్చ యక్షాశ్చ నాగాశ్చ పతగైస్సహ | వసంతి నియతాహారాః ధర్మమారాధయిష్టవః || 91
 అత్ర సిద్ధా మహాత్మానో విమానైస్సూర్యసన్నిభైః | త్యక్తదేహో నవైర్దేహైః స్వర్యాతాః పరమర్షయః || 92
 యక్షత్వమమరత్వం చ రాజ్యాని వివిధాని చ | అత్ర దేవాః ప్రయచ్ఛంతి భూతైరారాధితాశ్చుభైః || 93
 ఆగతాః స్మా-శ్రమపదం సౌమిత్రే ప్రవిశాగ్రతః | నివేదయేహ మాం ప్రాప్తమ్ ఋషయే సీతయా సహ || 94
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే అగస్త్య మాహాత్మ్యం నామ ఏకాదశస్కంధః

అథ ద్వాదశస్కంధః (12) అగస్త్య దర్శనమ్

స ప్రవిశ్యాఽశ్రమపదం లక్ష్మణో రాఘవానుజః | అగస్త్యశిష్యమాసాద్య వాక్యమేతదువాచ హ || 1
 రాజా దశరథో నామ జ్యేష్ఠస్తస్య సుతో బలీ | రామః ప్రాప్తో మునిం ద్రష్టుం భార్యయా సహ సీతయా || 2
 లక్ష్మణో నామ తస్యాహం భ్రాతా త్వవరజో హితః | అనుకూలశ్చ భక్తశ్చ యది తే శ్రోత్రమాగతః || 3
 తే వయం వనమత్యుగ్రం ప్రవిష్టాః పితృశాసనాత్ | ద్రష్టుమిచ్ఛామహే సర్వే భగవంతం నివేద్యతామ్ || 4
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య తపోధనః | తథేత్యుక్త్వాఽగ్నిశరణం ప్రవివేశ నివేదితుమ్ || 5
 స ప్రవిశ్య మునిశ్రేష్ఠం తపసా దుప్ప్రుధర్షణమ్ | కృతాంజలిరువాచేదం రామాగమనమంజసా || 6
 యథోక్తం లక్ష్మణేనైవ శిష్యోఽగస్త్యస్య సమ్మతః | పుత్రై దశరథస్యేమౌ రామో లక్ష్మణ ఏవ చ || 7
 ప్రవిష్టావాశ్రమపదం సీతయా సహ భార్యయా | ద్రష్టుం భవంతమాయాతౌ శుశ్రూషార్థమరిందమౌ || 8
 యదత్రానంతరం తత్త్వమ్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి | తతశ్శిష్యాదుపశుత్య ప్రాప్తం రామం సలక్ష్మణమ్ || 9
 వైదేహీం చ మహాభాగామ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ | దిష్ట్యా రామశ్చిరస్యాద్య ద్రష్టుం మాం సముపాగతః ||
 మనసా కాంక్షితం హ్యస్య మయాప్యాగమనం ప్రతి | గమ్యతాం సత్కృతో రామః సభార్యస్సహలక్ష్మణః || 11

అరణ్యకాండే సర్గ:-13

ప్రవేశ్యతాం సమీపం మే కిం చాసౌ న ప్రవేశితః । ఏవముక్తస్తు మునినా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా ॥ 12

అభివాద్యాబ్రవీచ్ఛిష్యః తథేతి నియతాంజలిః । తతో నిష్క్రమ్య సంభ్రాంతః శిష్యో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 13

క్వాసౌ రామో మునిం ద్రష్టుమ్ ఏతు ప్రవిశతుస్వయమ్ । తతో గత్వాఽశ్రమద్వారం శిష్యేణ సహ లక్ష్మణః॥

దర్శయామాస కాకుత్స్థం సీతాం చ జనకాత్మజామ్ । తం శిష్యః ప్రశ్రితో వాక్యమ్ అగస్త్యవచనం బ్రువన్ ॥

ప్రావేశయద్యథాన్యాయ్యం సత్కారార్థం సుసత్ప్రతమ్ । ప్రవివేశ తతో రామః సీతయా సహలక్ష్మణః ॥ 16

ప్రశాంతహరిణాకీర్ణమ్ ఆశ్రమం హ్యవలోకయన్ । స తత్ర బ్రహ్మణః స్థానమ్ అగ్నేః స్థానం తదైవ చ ॥ 17

విష్ణోః స్థానం మహేంద్రస్య స్థానం చైవ వివస్వతః । సోమస్థానం భగస్థానం స్థానం కౌబేరమేవ చ ॥ 18

ధాతుర్విధాతుః స్థానే చ వాయోః స్థానం తదైవ చ । నాగరాజస్య చ స్థానమ్ అనంతస్య మహాత్మనః ॥ 19

స్థానం తదైవ గాయత్ర్యాః వసూనాం స్థానమేవ చ । స్థానం చ పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ 20

కార్తికేయస్య చ స్థానం ధర్మస్థానం చ పశ్యతి । తతశ్చిప్యైః పరివృతో మునిరప్యభినిష్పతత్ ॥ 21

తం దదర్శాగ్రతో రామో మునీనాం దీప్తతేజసామ్ । అబ్రవీద్వచనం వీరో లక్ష్మణం లక్ష్మీవర్ధనమ్ ॥ 22

ఏష లక్ష్మణ! నిష్క్రామతి అగస్త్యో భగవాన్పుషిః । ఔదార్యేణావగచ్ఛామి నిధానం తపసామిమమ్ ॥ 23

ఏవముక్త్వా మహాబాహుః అగస్త్యం సూర్యవర్చసమ్ । జగ్రాహ పరమప్రీతః తస్య పాదౌ పరంతపః ॥ 24

అభివాద్య తు ధర్మాత్మా తస్థౌ రామః కృతాంజలిః । సీతయా సహ వైదేహ్య తదా రామస్సలక్ష్మణః ॥ 25

ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థమ్ అర్చయిత్వా-సనోదకైః । కుశలప్రశ్నముక్త్వా చ హ్యోస్యతామితి చాబ్రవీత్ ॥ 26

అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యమ్ అతిథీన్ ప్రతిపూజ్య చ । వానప్రస్థేన ధర్మేణ స తేషాం భోజనం దదౌ ॥ 27

ప్రథమం చోపవిశ్యాథ ధర్మజ్ఞో మునిపుంగవః । ఉవాచ రామమాసీనం ప్రాంజలిం ధర్మకోవిదమ్ ॥ 28

అగ్నిం హుత్వా ప్రదాయార్ఘ్యమ్ అతిథిం ప్రతిపూజయేత్ । అన్యథా ఖలు కాకుత్స్థ! తపస్వీ సముదాచరన్ ।

దుస్సాక్షీవ పరే లోకే స్వాని మాంసాని భక్షయేత్ ॥ 29

రాజా సర్వస్య లోకస్య ధర్మచారీ మహారథః । పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ భవాన్ ప్రాప్తః ప్రియాతిథిః ॥ 30

ఏవముక్త్వా ఫలైర్ములైః పుష్పైరన్యైశ్చ రాఘవమ్ । పూజయిత్వా యథాకామం పునరేవ తతోఽబ్రవీత్ ॥ 31

ఇదం దివ్యం మహాచ్ఛాపం హేమరత్నవిభూషితమ్ । వైష్ణవం పురుషవ్యాఘ్రం! నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ 32

అమోఘస్సూర్యసంకాశో బ్రహ్మదత్తశ్చరోత్తమః । దత్తో మమ మహేంద్రేణ తూణీ చాక్షయసాయకౌ ॥ 33

సంపూర్ణా నిశితైర్బాణైః జ్వలద్భిరివ పావకైః । మహారజతకోశో-యమ్ అసిర్హేమవిభూషితః ॥ 34

అనేన ధనుషా రామ! హత్వా సంఖ్యే మహాసురాన్ । ఆజహార శ్రియం దీప్తాం పురా విష్ణుర్దివౌకసామ్ ॥ 35

తద్ధనుస్తౌ చ తూణీరౌ శరం ఖడ్గం చ మానద ! । జయాయ ప్రతిగృహ్ణీష్వ వజ్రం వజ్రధరో యథా ॥ 36

ఏవముక్త్వా మహాతేజాః సమస్తం తద్వరాయుధమ్ । దత్త్వా రామాయ భగవాన్ అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ ॥ 37

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే అగస్త్య దర్శనం నామ ద్వాదశస్కంధః

అథ త్రయోదశస్కంధః (13) అగస్త్య-రామ సంవాదః

రామ! ప్రీతోఽస్మి భద్రం తే పరితుష్టోఽస్మి లక్ష్మణ! । అభివాదయితుం యన్మాం ప్రాప్తౌ స్థస్సహ సీతయా ॥

అధ్వశ్రమేణ వాం ఖేదో బాధతే ప్రచురశ్రమః । వ్యక్తముత్కంఠతే చాపి మైథిలీ జనకాత్మజా ॥ 2

ఏషా హిఽసుకుమారీ చ దుఃఖైశ్చ న విమానితా । ప్రాజ్యదోషం వనం ప్రాప్తౌ భర్తృస్నేహప్రచోదితా ॥ 3

యథైషా రమతే రామ ఇహ సీతా తథా కురు । దుష్కరం కృతవత్సేషా వనే త్వామనుగచ్ఛతీ ॥ 4

ఏషా హి ప్రకృతిః స్త్రీణామ్ ఆస్యష్టే రఘునందన । సమస్థమనురజ్యంతి విషమస్థం త్యజంతి చ ॥ 5

శతప్రదానాం లోలత్వం శస్త్రాణాం తీక్ష్ణతాం తథా । గరుడానిలయోశ్చైఘ్ర్యమ్ అనుగచ్ఛంతి యోషితః ॥ 6

ఇయం తు భవతో భార్యా దోషైరేతైర్వివర్జితా । శ్లాఘ్యా చ వ్యపదేశ్యా చ యథా దేవీ హ్యరుంధతీ ॥ 7

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

అలంకృతోఽయం దేశశ్చ యత్ర సౌమిత్రిణా సహ । వైదేహ్యో చానయా రామ! వత్స్యసి త్వమరిందమ! ॥ 8
 (ఏవముక్త్వా మహాబాహుమ్ అగస్త్యః పునరబ్రవీత్ । సుఖం స్వప మహాబాహో సీతయా సహ లక్ష్మణః ॥
 రవిరస్తంగతః సౌమ్య సంధ్యాకాలోఽభ్యుపాగతః । ఏతే నిశాచరా రామ నిలీనా మృగపక్షిణః ॥
 నగాగ్రేషు భృశం లీనాః దృశ్యంతే సుసమాహితాః । నైశేన తమసా వ్యాప్తమ్ అప్రకాశం నభః స్థలమ్ ॥
 ఏవముక్తో మహాబాహుః అగస్త్యేన మహాత్మనా । ఉపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం రామస్సౌమిత్రిణా సహ ॥
 అభివాద్య మహాత్మానమ్ అగస్త్యమృషిసత్తమమ్ । సుష్వాప రజనీం తాం తు పూజితః పరమర్షిణా ॥
 సుఖోషితస్తదా రామః సంధ్యామన్వాస్య సానుజః । కృత్వా పౌర్వాష్టికం తస్థౌ స్నాతో హుతహుతాశనః ॥
 లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః । ఉపాగమదమేయాత్మా హ్యగస్త్యం సూర్యవర్చసమ్ ॥
 స దృష్ట్వా రాఘవం శ్రీమాన్ అగస్త్యస్సంయతాంజలిమ్ । ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥
 కచ్చిత్సుఖం నిశా రామ వ్యతీతా రఘునందన । తవ సభ్రాతృభార్యస్య మమాశ్రమపదే విభో ॥
 ఏవముక్తస్తతో రామః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః । మానితాః స్మ యథాన్యాయం త్వయా పూజ్యేన పూజితాః ॥
 శయానాసనయానేన భోజనాచ్ఛాదనైః శుభైః । రాజ్ఞో దశరథస్త్వైవ పురే చాంతఃపురే యథా ॥
 సుఖోషితాః స్మ భగవన్ సర్వకామైరుపస్మృతాః । ఉపవిశ్యాప్యగస్త్యస్తు నిషీదధ్యమువాచ హ ॥
 సర్వానేవాభ్యనుజ్ఞాప్య యే తత్రాసంతృప్తాః గతాః । సుఖోపవిష్టే రామే తు సహసీతే సలక్ష్మణే ॥
 స తేన ఋషిసంఘేన అగస్త్యో వాక్యమబ్రవీత్ । కాలోఽయం గతభూయిష్యో యః కాలస్తవ రాఘవ ॥
 సమయో యో నరేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే । తీర్థప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి ॥
 ధన్యస్తే జనకో రామ స రాజా రఘునందన । యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతిరివ తారితః ॥
 ఏవముక్తస్స మునినా రాఘవస్సంయతాంజలిః । ఉవాచ ప్రశ్రితం వాక్యమ్ ఋషిం దీప్తమివానలమ్ ॥ 9
 ధన్యోఽస్మనుగృహీతోఽస్మి యస్య మే మునిపుంగవః । గుణైస్సభ్రాతృభార్యస్య వరదః పరితుష్యతి ॥ 10
 (స మయా తారితో రాజా స్వగుణైరేవ తారితః । స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః స్వకృతైః పూర్వకర్మభిః ॥
 అయం దేశో హి నిఖిలః సర్వ ఏవ మహాతపః । అశరణ్యః శరణ్యో-భూత్ యథైవ వినివేశితః ॥
 తదాఖ్యా హ్యర్థతత్త్వేన పరం కౌతూహలం మమ । శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామస్య మధురాక్షరమ్ ॥
 ప్రత్యువాచ తతో రామమ్ అగస్త్యో భగవాన్మృషిః । శ్రుణు రాఘవ తత్త్వేన దేశస్యాస్య యథాతథమ్ ॥
 దండకేన పరిత్యక్తో హ్యాయం దేశో మహాత్మనా । భార్గవస్య చ శాపేన నిర్మనుష్యమృగోఽభవత్ ॥
 వృక్ష గుల్మలతాహీనం తాపసైరపి వర్జితమ్ । కాంతారమభవత్తాత ఘోరం పరమదారుణమ్ ॥
 యోజనానాం సహస్రం తు వింధ్యపాదస్య దక్షిణే । నాత్ర వర్షతి పర్జన్యో నాపి వాతి సుఖోఽనిలః ॥
 రూక్షం ప్రతిభయం ఘోరమ్ ఆసీద్ధూమాకులం వనమ్ । బహూన్యబ్జ సహస్రాణి ఇదమాసీదనాకులమ్ ॥
 గంధర్వై రృషిసంఘైశ్చ దేవైశ్చ పరివర్జితమ్ । కస్యచిత్త్వధ కాలస్య దైవయోగాదహం నృప ॥
 హిమవచ్ఛిఖరాచ్ఛ్వేతాత్ ఇహ ప్రాప్తోఽస్మి మానద । తతో మయా సమానీతః పర్జన్యో జలదైస్సహ ॥
 స్వచ్ఛందవర్షస్స కృతః కంచిత్యాలమరిందమ । యమస్య చైవ చారాస్తు బహూన్యబ్జశతాని వై ॥
 తేజసా మృత్యుదూతాశ్చ వ్యాధయశ్చ నిరాకృతాః । హిమవత్పాదజా వృక్షాః చింతితా మనసాఽగతాః ॥
 ప్రవృత్తాశ్చ పునర్నద్యః పుల్ల పంకజ మండితాః । తటాకాని సురమ్యాణి సరితశ్చ సరాంసి చ ॥
 నీరజస్కం సుగంధం చ సుఖశీతజలానిలమ్ । ప్రవృత్త వనషండాఢ్యం స్పీతసస్య సమాకులమ్ ॥
 అచిరేణాభవద్రమ్యమ్ ఋషిసంఘానుసేవితమ్ । కేవలం త్వభిశాపేన తస్మైవ రఘునందన ॥
 సోపద్రవమివాప్యేతత్ రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః । యదాప్రభృతి చాసి త్వం చిత్రకూటముపాగతః ॥
 తదా ప్రభృతి రక్షాంసి విప్రకుర్వంతి తాపసాన్ । ఋషీణామభయం వీర దాతుమర్హసి మానద ॥
 అస్మాద్ధి కారణాద్రామ దండకారణ్య వాసినామ్ । త్రాణార్థమిహ సంప్రాప్తః త్రాతుమర్హసి నో భవాన్ ॥

అరణ్యకాండే సర్గ:-14

సమర్థో హ్యసి కాకుత్స్థ త్రైలోక్యస్యాపి రక్షణే । కిం పునర్వీర రక్షాంసి ద్విజమన్యూహతాని వై ॥
 ఇదమిక్ష్యాకు పుత్రేణ దండకేన మహాబల । దేశో నిరాకృతో రామ శాపదోషేణ రాఘవ ॥
 దండకారణ్యమఖిలం దర్శనాదేవ పాలితమ్ । శాపస్యాంతాయ కాకుత్స్థ ప్రాప్తస్త్వమరిసూదన ॥
 స త్వమద్య పురావృతైః పితృభిశ్చ నిరాకృతమ్ । తారయస్వ మహాభాగ దండకారణ్యమద్య వై ॥
 యస్య దోషాదిదం రామ దండకారణ్యముచ్యతే । ఏవముక్తస్తదా రామః ప్రత్యువాచ మహామునిమ్ ॥
 ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యాతం దేశస్యాస్య యథాతథమ్ ।)
 కింతు వ్యాదిశ మే దేశం సోదకం బహుకాననమ్ । యత్రాశ్రమపదం కృత్వా వసేయం నిరతస్సుఖమ్ ॥
 తతోఽబ్రవీన్మునిశ్రేష్ఠః శ్రుత్వా రామస్య తద్వచః । ధ్యాత్వా ముహూర్తం ధర్మాత్మా ధీరో ధీరతరం వచః ॥12
 ఇతో ద్వియోజనే తాత! బహుమూలఫలోదకః । దేశో బహుమృగశ్రీమాన్ పంచవట్టభివిశ్రుతః ॥ 13
 తత్ర గత్వాఽశ్రమపదం కృత్వా సౌమిత్రిణా సహ । రంస్యసే త్వం పితుర్వాక్యం యథోక్తమనుపాలయన్ ॥
 కాలో-యం గతభూయిష్యో యః కాలస్తవ రాఘవ । సమయో యో నరేంద్రేణ కృతో దశరథేన తే ॥ 15
 తీర్థప్రతిజ్ఞః కాకుత్స్థ ! సుఖం రాజ్యే నివత్స్యసి ।ధన్యస్తే జనకో రామ! స రాజా రఘునందన ।
 యస్త్వయా జ్యేష్ఠపుత్రేణ యయాతిరివ తారితః ॥ 16
 విదితో హ్యేష వృత్తాంతో మమ సర్వస్తవానఘ! । తపసశ్చ ప్రభావేన స్నేహోద్దశరథస్య చ ॥ 17
 హృదయస్థశ్చ తే ఛందో విజ్ఞాతస్తపసా మయా । ఇహ వాసం ప్రతిజ్ఞాయ మయా సహ తపోవనే ॥ 18
 (వసంతం త్వాం జనాస్సర్వే జ్ఞాస్యంతి రఘునందన ।)
 అతశ్చ త్వామహం బ్రూమి గచ్ఛ పంచవటీమితి । స హి రమ్యో వనోద్దేశో మైథిలీ తత్ర రంస్యతే ॥ 19
 స దేశః శ్లాఘనీయశ్చ నాతిదూరే చ రాఘవ! । గోదావర్యాస్సమీపే చ మైథిలీ తత్ర రంస్యతే ॥ 20
 ప్రాజ్యమూలఫలైశ్చైవ నానాద్విజగణాయుతః । వివిక్తశ్చ మహాబాహో! పుణ్యో రమ్యస్తథైవ చ ॥ 21
 భవానపి సదారశ్చ శక్తశ్చ పరిరక్షణే । అపి చాత్ర వసన్ రామ! తాపసాన్ పాలయిష్యసి ॥ 22
 ఏతదాలక్ష్మతే వీర! మధూకానాం మహద్వనమ్ । ఉత్తరేణాస్య గంతవ్యం న్యగ్రోధమభిగచ్ఛతా ॥ 23
 తతః స్థలముపారుహ్య పర్వతస్యావిదూరతః । ఖ్యాతః పంచవటీత్యేవ నిత్యపుష్పితకాననః ॥ 24
 అగస్త్యేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిణా సహ ।సతృప్త్యాఽమంత్రయామాస తమృషిం సత్యవాదినమ్ ॥ 25
 తౌ తు తేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ కృతపాదాభివందనౌ । తదాశ్రమాత్ పంచవటీం జగ్ముతుస్సహ సీతయా ॥ 26
 గృహీతచాపౌ తు నరాధిపాత్మజౌ విషక్తతూణౌ సమరేష్యకాతరౌ ।
 యథోపదిష్టేన పథా మహర్షిణా ప్రజగ్ముతుః పంచవటీం సమాహితౌ ॥ 27
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్య కాండే అగస్త్య- రామసంవాదో నామ త్రయోదశస్సర్గః

అథ చతుర్దశస్సర్గః (14) జటాయుషో వృత్తాంతః

అథ పంచవటీం గచ్ఛన్ అంతరా రఘునందనః । ఆససాద మహాకాయం గృధ్రం భీమపరాక్రమమ్ ॥ 1
 తం దృష్ట్వా తౌ మహాభాగౌ వటస్థం రామలక్ష్మణౌ । మేనాతే రాక్షసం పక్షిం బ్రువాణౌ కో భవానితి ॥ 2
 స తౌ మధురయా వాచా సౌమ్యయా ప్రీణయన్నివ । ఉవాచ వత్స! మాం విద్ధి వయస్యం పితురాత్మనః ॥ 3
 స తం పితృసఖం బుద్ధ్వా పూజయామాస రాఘవః । స తస్య కులమవ్యగ్రమ్ అథ పప్రచ్ఛ నామ చ ॥ 4
 రామస్య వచనం శ్రుత్వా సర్వభూతసముద్భవమ్ । ఆచచక్షే ద్విజస్తస్మై కులమాత్మానమేవ చ ॥ 5
 పూర్వకాలే మహాబాహో! యే ప్రజాపతయో-భవన్ । తాన్మే నిగదతస్సర్వాన్ ఆదితః శృణు రాఘవ! ॥ 6
 కర్దమః ప్రథమస్తేషాం విక్రీతస్తదనంతరః । శేషశ్చ సంశ్రయశ్చైవ బహుపుత్రశ్చ వీర్యవాన్ ॥ 7
 స్థాణుర్మరీచిరత్రిశ్చ క్రతుశ్చైవ మహాబలః । పులస్త్యశ్చాంగిరాశ్చైవ ప్రచేతాః పులహస్తథా ॥ 8

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

దక్షో వివస్వానపరో అరిష్టనేమిశ్చ రాఘవ ! కాశ్యపశ్చ మహాతేజాః తేషామాసీచ్ఛ పశ్చిమః ॥ 9
 ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య బభూవురితి విశ్రుతమ్ । షష్టిర్దుహితరో రామ! యశస్విన్యో మహాయశః! ॥ 10
 కాశ్యపః ప్రతిజగ్రాహ తాసామష్టౌ సుమధ్యమాః । (అంగిరాస్త్యపరా రామ కన్యాః ప్రత్యగ్రహీతదా ।)
 అదితిం చ దితిం చైవ దనుమప్యథ కాళికామ్ । తామ్రూం క్రోధవశాం చైవ మనుం చాప్యనలామపి ॥ 11
 తాస్తు కన్యాస్తతః ప్రీతః కాశ్యపః పునరబ్రవీత్ । పుత్రాంస్తైలోక్యభర్తృనై జనయిష్యథ మత్సమాన్ ॥ 12
 అదితిస్తన్మనా రామ! దితిశ్చ మనుజర్షభ! । కాళికా చ మహాబాహో! శేషాస్త్యమనసోఽభవన్ ॥ 13
 అదిత్యాం జజ్ఞిరే దేవాః త్రయస్త్రింశదరిందమ! । ఆదిత్యా వసవో రుద్రాః హ్యశ్వినౌ చ పరంతప! ॥ 14
 దితిస్త్యజనయత్ పుత్రాన్ దైత్యాంస్తాత! యశస్వినః । తేషామియం వసుమతీ పురాఽసీత్ సవనార్ణవా ॥ 15
 దనుస్త్యజనయత్ పుత్రమ్ అశ్వగ్రీవమరిందమ! । నరకం కాలకం చైవ కాళికా-పి వ్యజాయత ॥ 16
 క్రౌంచీం భాసీం తథా శ్యేనీం ధృతరాష్ట్రీం తథా శుకీమ్ । తామ్రూఽపి సుషువే కన్యాః పంచైతా లోకవిశ్రుతాః॥
 ఉలూకాన్ జనయత్ క్రౌంచీ భాసీ భాసాన్ వ్యజాయత । శ్యేనీ శ్యేనాంశ్చ గృధ్రాంశ్చ వ్యజాయత సుతేజసః ॥
 ధృతరాష్ట్రీ తు హంసాంశ్చ కలహంసాంశ్చ సర్వశః । చక్రవాకాంశ్చ భద్రం తే విజజ్ఞే సాఽపి భామినీ ॥ 19
 శుకీ నతాం విజజ్ఞే తు నతాయా వినతా సుతా । దశ క్రోధవశా రామ! విజజ్ఞే హ్యోత్సంభవాః ॥ 20
 మృగీం చ మృగమందాం చ హరీం భద్రమదామపి । మాతంగీమపి శార్దూలీం శ్వేతాం చ సురభిం తథా ॥
 సర్వలక్షణసంపన్నాం సురసాం కద్రుకామపి । అపత్యం తు మృగాస్సర్వే మృగ్యా నరవరోత్తమ! ॥ 22
 ఋక్షాశ్చ మృగమందాయాః సృమరాశ్చమరాస్తథా । హర్యాశ్చ హరయోఽపత్యం వానరాశ్చ తరస్వినః ॥ 23
 తతస్త్విరావతీం నామ జజ్ఞే భద్రమదా సుతామ్ । తస్యాస్త్యైరావతః పుత్రో లోకనాథో మహాగజః ॥ 24
 మాతంగాస్త్యథ మాతంగా అపత్యం మనుజర్షభ! । గోలాంగూలాంశ్చ శార్దూలీ వ్యాఘ్రాంశ్చాజనయత్సుతాన్
 దిశాగజాంశ్చ కాకుత్స్థ ! శ్వేతాప్యజనయత్ సుతాన్ । తతో దుహితరౌ రామ! సురభిర్ద్వై వ్యజాయత ॥ 26
 రోహిణీం నామ భద్రం తే గంధర్వీం చ యశస్వినీమ్ । రోహిణ్యజనయద్గావో గంధర్వీ వాజినస్సుతాన్ ॥ 27
 సురసాఽజనయన్నాగాన్ రామ! కద్రూస్తు పన్నగాన్ । మనుర్మనుష్యాన్ జనయత్ రామ! పుత్రాన్ యశస్వినః ॥
 బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ శూద్రాంశ్చ మనుజర్షభ । సర్వాన్ పుణ్యఫలాన్ వృక్షాన్ అనలాఽపి వ్యజాయత॥
 వినతా చ శుకీపౌత్రీ కద్రూశ్చ సురసాస్వసా । కద్రూర్నాగం సహస్రాస్యం విజజ్ఞే ధరణీధరమ్ ॥ 30
 ద్వా పుత్రౌ వినతాయాస్తు గరుడోఽరుణ ఏవ చ । తస్మాజ్జాతోఽహమరుణాత్ సంపాతిస్తు మమాగ్రజః ॥ 31
 జటాయురితి మాం విద్ధి శ్యేనీపుత్రమరిందమ! । సోఽహం వాససహాయస్తే భవిష్యామి యదీచ్ఛసి ॥ 32
 ఇదం హి దుర్గం కాంతారం మృగరాక్షససేవితమ్ । సీతాం చ తాత! రక్షిష్యే త్వయి యాతే సలక్ష్మణే ॥ 33
 జటాయుషం తం ప్రతిపూజ్య రాఘవో ముదా పరిష్యజ్య చ సన్నతోఽభవత్ ।
 పితుర్ద్వి శుశ్రావ సఖిత్యమాత్మవాన్ జటాయుషా సంకథితం పునః పునః ॥ 34
 స తత్ర సీతాం పరిధాయ మైథిలీం సహైవ తేనాతిబలేన పక్షిణా ।
 జగామ తాం పంచవటీం సలక్ష్మణో రిపూన్ దిధక్షన్ శలభానివానలః ॥ 35

ఇతార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే జటాయుషో వృత్తాంతో నామ చతుర్దశస్కంధః

అథ పంచదశస్కంధః (15) పంచవట్యాం పర్ణశాలా నిర్మాణమ్

తతః పంచవటీం గత్వా నానావ్యాకమృగాయుతామ్ । ఉవాచ భ్రాతరం రామః సౌమిత్రిం దీప్తతేజసమ్ ॥ 1
 ఆగతాః స్మ యథోద్దిష్టమ్ అముం దేశం మహర్షిణా । అయం పంచవటీదేశః సౌమ్య! పుష్పితపాదపః ॥ 2
 సర్వతశ్చార్యతాం దృష్టిః కాననే నిపుణో హ్యసి । ఆశ్రమః కతరస్మిన్నో దేశే భవతి సమృతః ॥ 3
 రమతే యత్ర వైదేహీ త్వమహం చైవ లక్ష్మణ । తాదృశో దృశ్యతాం దేశః సన్నికృష్టజలాశయః ॥ 4

అరణ్యకాండే సర్గ:-16

వనరామణ్యకం యత్ర స్థలరామణ్యకం తథా । సన్నికృష్టం చ యత్ర స్యాత్ సమిత్పుష్పకుశోదకమ్ ॥ 5

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః సంయతాంజలిః । సీతాసమక్షం కాకుత్స్థమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 6

పరవానస్మి కాకుత్స్థ! త్వయి వర్షశతం స్థితే । స్వయం తు రుచిరే దేశే క్రియతామితి మాం వద ॥ 7

సుప్రీతస్తేన వాక్యేన లక్ష్మణస్య మహాత్మనః । విమృశన్ రోచయామాస దేశం సర్వగుణాన్వితమ్ ॥ 8

స తం రుచిరమాక్రమ్య దేశమాశ్రమకర్మణి । హస్తౌ గృహీత్వా హస్తేన రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ 9

అయం దేశస్సమశ్రీమాన్ పుష్పితైస్తరుభిర్భృతః । ఇహోఽశ్రమపదం సౌమ్య! యథావత్ కర్తుమర్హసి ॥ 10

ఇయమాదిత్యసంకాశైః పద్మైస్సరభిగంధిభిః । అదూరే దృశ్యతే రమ్యా పద్మినీ పద్మకోభితా ॥ 11

యథాఽఖ్యాతమగస్త్యేన మునినా భావితాత్మనా । ఇయం గోదావరీ రమ్యా పుష్పితైస్తరుభిర్భృతా ॥ 12

హంసకారండవాకీర్ణా చక్రవాకోపశోభితా । నాతిదూరే న చాసన్నే మృగయూథనిపీడితా ॥ 13

మయూరనాదితా రమ్యాః ప్రాంశవో బహుకందరాః । దృశ్యంతే గిరయస్సౌమ్య పుల్లైస్తరుభిరావృతాః ॥ 14

సౌవర్ణై రాజతైస్తామైః దేశే దేశే చ ధాతుభిః । గవాక్షితా ఇవాఽభాంతి గజాః పరమభక్తిభిః ॥ 15

సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ ఖర్జూరైః పనసామ్రుకైః । నీవారైస్సినైశ్చైవ పున్నాగైశ్చోపశోభితాః ॥ 16

చూతైరశోకైస్సిలకైః చంపకైః కేతకైరపి । పుష్పగుల్మలతోపేతైః తైస్తైస్తరుభిరావృతాః ॥ 17

చందనైః స్పందనైర్నీపైః పర్ణాసైర్నికుచైరపి । ధవాశ్వకర్ణఖదిరైః శమీకింశుకపాటలైః ॥ 18

ఇదం పుణ్యమిదం మేధ్యమ్ ఇదం బహుమృగద్విజమ్ । ఇహ వత్స్యామి సౌమిత్రే! సార్థమేతేన పక్షిణా ॥ 19

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా । అచిరేణాఽశ్రమం భ్రాతుః చకార సుమహాబలః ॥ 20

పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఖాతమృత్తికామ్ । సుస్తంభాం మస్తరైర్దీర్ఘైః కృతవంశాం సుశోభనామ్ ॥

శమీశాఖాభిరాస్తీర్య ధృఢపాశావపాశితామ్ । కుశకాశశరైః పర్ణైః సుపరిచ్ఛాదితాం తథా ॥ 22

సమీకృతతలాం రమ్యాం చకార లఘువిక్రమః । నివాసం రాఘవస్యార్థే ప్రేక్షణీయమనుత్తమమ్ ॥ 23

స గత్వా లక్ష్మణశ్రీమాన్ నదీం గోదావరీం తదా । స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ సఫలః పునరాగతః ॥ 24

తతః పుష్పబలిం కృత్వా శాంతిం చ స యథావిధి । దర్శయామాస రామాయ తదాశ్రమపదం కృతమ్ ॥ 25

స తం దృష్ట్వా కృతం సౌమ్యమ్ ఆశ్రమం సీతయాసహ । రాఘవః పర్ణశాలాయాం హర్షమాహారయద్భుశమ్ ॥

సుసంహృష్టః పరిష్వజ్య భాహుభ్యాం లక్ష్మణం తదా । అతిస్నిగ్ధం చ గాఢం చ వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 27

ప్రీతోఽస్మి తే మహాత్కర్మ త్వయా కృతమిదం ప్రభో! । ప్రదేయో యన్నిమిత్తం తే పరిష్వంగో మయా కృతః ॥

భావజ్ఞేన కృతజ్ఞేన ధర్మజ్ఞేన చ లక్ష్మణ! । త్వయా పుత్రేణ ధర్మాత్మా న సంవృత్తః పితా మమ ॥ 29

ఏవం లక్ష్మణముక్త్యా తు రాఘవో లక్ష్మీవర్ధనః । తస్మిన్ దేశే బహుఫలే న్యవసత్ సుసుఖం వశీ ॥ 30

కంచితకాలం స ధర్మాత్మా సీతయా లక్ష్మణేన చ । అన్వాస్యమానో న్యవసత్ స్వర్గలోకే యథా-మరః ॥ 31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే పంచవట్యాం పర్ణశాలా నిర్మాణం నామ పంచదశస్సర్గః

అథ షోడశస్సర్గః (16) హేమంతర్తు వర్ణనమ్

వసతస్తస్య తు సుఖం రాఘవస్య మహాత్మనః । శరద్వ్యపాయే హేమంతః ఋతురిష్టః ప్రవర్తతే ॥ 1

స కదాచిత్రభాతాయాం శర్వర్యాం రఘునందనః । ప్రయయావభిషేకార్థం రమ్యాం గోదావరీం నదీమ్ ॥ 2

ప్రహ్వః కలశహస్తస్తం సీతయా సహ వీర్యవాన్ । పృష్ఠతో-నువ్రజన్ భ్రాతా సౌమిత్రిరిదమబ్రవీత్ ॥ 3

అయం స కాలస్సంప్రాప్తః ప్రియో యస్తే ప్రియంవద! । అలంకృత ఇవాఽభాతి యేన సంవత్సరశ్శుభః ॥

నీహారపరుషో లోకః పృథివీ సస్యశాలినీ । జలాన్యనుపభోగ్యాని సుభగో హవ్యవాహనః ॥ 5

నవాగ్రయణపూజాభిః అభ్యర్చ్య పితృదేవతాః । కృతాగ్రయణకాః కాలే సంతో విగతకల్మషాః ॥ 6

ప్రాజ్యకామా జనపదాః సంపన్నతరగోరసాః । విచరంతి మహీపాలాః యాత్రాస్థా విజిగీషవః ॥ 7

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

సేవమానే దృఢం సూర్యే దిశమంతకసేవితామ్ | విహీనతిలకేవ స్త్రీ నోత్తరా దిక్ ప్రకాశతే || 8
 ప్రకృత్యా హిమకోశాఢ్యో దూరసూర్యశ్చ సాంప్రతమ్ | యథార్థనామా సువ్యక్తం హిమవాన్ హిమవాన్ గిరిః ||
 అత్యంతసుఖసంచారాః మధ్యాహ్నే స్ఫుర్భతస్సుఖాః | దివసాః సుభగాదిత్యాః ఛాయాసలిలదుర్భగాః || 10
 మృదుసూర్యాః సనీహారాః పటుశీతాః సమారుతాః | శూన్యారణ్యా హిమధ్వస్తాః దివసా భాంతి సాంప్రతమ్ ||
 నివృత్తాకాశశయనాః పుష్పనీతా హిమారుణాః | శీతా వృద్ధతరాయామాః త్రియామా యాంతి సాంప్రతమ్ ||
 రవిసంక్రాంతసౌభాగ్యః తుషారారుణమండలః | నిశ్వాసాంధ ఇవాదర్భః చంద్రమా న ప్రకాశతే || 13
 జ్యోత్స్నీ తుషారమలినా పౌర్ణమాస్యాం న రాజతే | సీతేవ చాతపశ్యామా లక్ష్మణే న తు శోభతే || 14
 ప్రకృత్యా శీతలస్పర్శో హిమవిద్ధశ్చ సాంప్రతమ్ | ప్రవాతి పశ్చిమో వాయుః కాలే ద్విగుణశీతలః || 15
 బాష్పచ్ఛన్నాన్యరణ్యాని యవగోధూమవంతి చ | శోభన్తేఽభ్యుదితే సూర్యే నదద్భిః క్రౌంచసారసైః || 16
 ఖర్జురపుష్పాకృతిభిః శిరోభిః పూర్ణతండులైః | శోభన్తే కించిదానప్రూః శాలయః కనకప్రభాః || 17
 మయూఖైరుపసర్పద్భిః హిమనీహారసంవృతైః | దూరమభ్యుదితః సూర్యః శశాంక ఇవ లక్ష్మణే || 18
 అగ్రాహ్యవీర్యః పూర్వాహ్నే మధ్యాహ్నే స్ఫుర్భతస్సుఖః | సంరక్తః కించిదాపాండుః ఆతపః శోభతే క్షితౌ || 19
 అవశ్యానినిపాతేన కించిత్రక్షిన్నశాద్వలా | వనానాం శోభతే భూమిః నివిష్టతరుణాతపా || 20
 స్పృశంస్తు విమలం శీతమ్ ఉదకం ద్విరదస్సుఖమ్ | అత్యంతతృప్తితో వన్యః ప్రతిసంహరతే కరమ్ || 21
 ఏతే హి సముపాసీనాః విహగా జలచారిణాః | న విగాహాంతి సలిలమ్ అప్రగల్భా ఇవాహవమ్ || 22
 అవశ్యాయతమోనద్ధాః నీహారతమసాఽవృతాః | ప్రసుప్తా ఇవ లక్ష్మణతే విపుష్పా వనరాజయః || 23
 బాష్పసంచన్నసలిలాః రుతవిజ్ఞేయసారసాః | హిమార్ద్రవాలుకైస్తీరైః సరితో భాంతి సాంప్రతమ్ || 24
 తుషారపతనాచ్చైవ మృదుత్వాద్భాస్కరస్య చ | శైత్యాదగాగ్రస్థమపి ప్రాయేణ రసవజ్జలమ్ || 25
 జరాజర్జరీతైః పద్మైః శీర్ణకేసరకర్ణికైః | నాళశేషైర్విమధ్వస్తైః న భాంతి కమలాకరాః || 26
 అస్మింస్తు పురుషవ్యాఘ్రుః కాలే దుఃఖసమన్వితః | తపశ్చరతి ధర్మాత్మా త్వద్భక్త్యా భరతః పురే || 27
 త్యక్త్వా రాజ్యం చ మానం చ భోగాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ | తపస్వీ నియతాహారః శేతే శీతే మహీతలే ||
 సో-పి వేలామిమాం నూనమ్ అభిషేకార్థముద్యతః | వృతః ప్రకృతిభిర్నిత్యం ప్రయాతి సరయాం నదీమ్ ||
 అత్యంతసుఖసంవృద్ధః సుకుమారస్సుఖోచితః | కథం స్వపరరాత్రేషు సరయామవగాహతే || 30
 పద్మపత్రేక్షణో వీరః శ్యామో నిరుదరో మహాన్ | ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ చ హ్రీనిషేధో జితేంద్రియః || 31
 ప్రియాభిభాషీ మధురో దీర్ఘబాహురరిందమః | సంత్యజ్య వివిధాన్ భోగాన్ ఆర్యం సర్వాత్మనా శ్రీతః || 32
 జితః స్వర్గస్తవ భ్రాత్రా భరతేన మహాత్మనా | వనస్థమపి తాపస్యే యస్త్వామనువిధీయతే || 33
 న పితృమనువర్తంతే మాతృకం ద్విపదా ఇతి | ఖ్యాతో లోకప్రవాదోఽయం భరతేనాన్యథా కృతః || 34
 భర్తా దశరథో యస్యాః సాధుశ్చ భరతస్సుతః | కథం ను సాంబా కైకేయీ తాదృశీ క్రూరశీలినీ || 35
 ఇత్యేవం లక్ష్మణే వాక్యం స్నేహోద్భవతి ధార్మికే | పరివాదం జనన్యాస్తమ్ అసహన్ రాఘవో-బ్రవీత్ || 36
 న తే-ంబా మధ్యమా తాత! గర్హితవ్యా కథంచన | తామేవేక్ష్యాకునాథస్య భరతస్య కథాం కురు || 37
 నిశ్చితా-పి హి మే బుద్ధిః వనవాసే దృఢవ్రతా | భరతస్నేహసంతప్తా బాలిశీక్రియతే పునః || 38
 సంస్మరామ్యస్య వాక్యాని ప్రియాణి మధురాణి చ | హృద్యాన్యమృతకల్పాని మనఃప్రహ్లాదనాని చ || 39
 కదా న్వహం సమేష్యామి భరతేన మహాత్మనా | శత్రుఘ్నైః చ వీరేణ త్వయా చ రఘునందన! || 40
 ఇత్యేవం విలపంస్తుత్ర ప్రాప్య గోదావరీం నదీమ్ | చక్రేఽభిషేకం కాకుత్స్థః సానుజస్సహ సీతయా || 41
 తర్పయిత్వాఽథ సలిలైః తే పితౄన్ దైవతాని చ | స్తువంతి స్మోదితం సూర్యం దేవతాశ్చ సమాహితాః || 42
 కృతాభిషేకస్స రరాజ రామః సీతాద్వితీయః సహ లక్ష్మణేన |
 కృతాభిషేకో గిరిరాజపుత్ర్యా రుద్రస్సనందీ భగవానివేశః || 43

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే హేమంతర్తువర్ణనం నామ షోడశస్కంధః

అరణ్యకాండే సర్గః-18

అథ సప్తదశస్సర్గః (17) శూర్పణఖాగమనమ్

కృతాభిషేకో రామస్తు సీతా సౌమిత్రరేవ చ । తస్మాద్గోదావరీతీరాత్ తతో జగ్ముః స్వమాశ్రమమ్ ॥ 1
 ఆశ్రమం తముపాగమ్య రాఘవస్సహలక్ష్మణః । కృత్వా పౌర్వాహ్నికం కర్మ పర్ణశాలాముపాగమత్ ॥ 2
 ఉవాస సుఖితస్తత్ర పూజ్యమానో మహర్షిభిః । లక్ష్మణోన సహ భ్రాత్రా చకార వివిధాః కథాః ॥ 3
 స రామః పర్ణశాలాయామ్ ఆసీనస్సహ సీతయా । విరరాజ మహాబాహుః చిత్రయా చంద్రమా ఇవ ॥ 4
 తథాసీనస్య రామస్య కథాసంసక్తచేతసః । తం దేశం రాక్షసీ కాచిత్ ఆజగామ యదృచ్ఛయా ॥ 5
 సా తు శూర్పణఖా నామ దశగ్రీవస్య రక్షసః । భగినీ రామమాసాద్య దదర్శ త్రిదశోపమమ్ ॥ 6
 సింహోరస్కం మహాబాహుం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్ । ఆజానుబాహుం దీప్తాస్యమ్ అతీవ ప్రియదర్శనమ్ ॥ 7
 గజవిక్రాంతగమనం జటామండలధారిణమ్ । సుకుమారం మహాసత్త్వం పార్థివవ్యంజనాన్వితమ్ ॥ 8
 రామమిందీవరశ్యామం కందర్పసదృశప్రభమ్ । బభూవేంద్రోపమం దృష్ట్వా రాక్షసీ కామమోహితా ॥ 9
 సుముఖం దుర్మఖీ రామం వృత్తమధ్యం మహోదరీ । విశాలాక్షం విరూపాక్షీ సుకేశం తామ్రమూర్ధజా ॥ 10
 ప్రీతిరూపం విరూపా సా సుస్వరం ఖైరవస్వరా । తరుణం దారుణా వృద్ధా దక్షిణం వామభాషిణీ ॥ 11
 న్యాయవృత్తం సుదుర్వత్తా ప్రియమప్రియదర్శనా । శరీరజసమావిష్టా రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 12
 జటీ తాపసరూపేణ సభార్యశ్చరచాపధృత్ । ఆగతస్త్వమిమం దేశం కథం రాక్షససేవితమ్ ॥ 13
 కిమాగమనకృత్యం తే తత్త్వమాఖ్యాతుమర్హసి । ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా శూర్పణఖ్యా పరంతపః ॥ 14
 ఋజుబుద్ధితయా సర్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే । అన్యతం న హి రామస్య కదాచిదపి సమ్మతమ్ ॥ 15
 విశేషేణాశ్రమస్థస్య సమీపే స్త్రీజనస్య చ । ఆసీద్దశరథో నామ రాజా త్రిదశవిక్రమః ॥ 16
 తస్యాహమగ్రజః పుత్రో రామో నామ జనైశ్శుతః ॥ భ్రాతాఽయం లక్ష్మణో నామ యవీయాన్ మామనువ్రతః ॥
 ఇయం భార్యా చ వైదేహీ మమ సీతేతి విశ్రుతా । నియోగాత్తు నరేంద్రస్య పితుర్మాతుశ్చ యంత్రితః ॥ 18
 ధర్మార్థం ధర్మకాంక్షీ చ వనం వస్తుమిహోఽగతః । త్వాం తు వేదితుమిచ్ఛామి కథ్యతాం కాఽసి కస్య వా ॥ 19
 న హి తావన్మనోజ్ఞాంగీ రాక్షసీ ప్రతిభాసి మే । ఇహ వా కిన్నిమిత్తం త్వమ్ ఆగతా బ్రూహి తత్త్వతః ॥ 20
 సాఽబ్రవీద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసీ మదనార్దితా । శ్రూయతాం రామ! వక్ష్యామి తత్త్వార్థం వచనం మమ ॥
 అహం శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ కామరూపిణీ । అరణ్యం విచరామీదమ్ ఏకా సర్వభయంకరా ॥ 22
 రావణో నామ మే భ్రాతా బలీయాన్ రాక్షసేశ్వరః । వీరో విశ్రవసః పుత్రో యది తే శ్రోత్రమాగతః ॥ 23
 ప్రవృద్ధనిద్రశ్చ సదా కుంభకర్ణో మహాబలః । విభీషణస్తు ధర్మాత్మా న తు రాక్షసచేష్టితః ॥ 24
 ప్రఖ్యాతవీర్యో చ రణే భ్రాతరో ఖరదూషణౌ । తానహం సమతిక్రాంతా రామ! త్వాపూర్వదర్శనాత్ ॥ 25
 సముపేతాఽస్మి భావేన భర్తారం పురుషోత్తమమ్ । అహం ప్రభావసంపన్నా స్వచ్ఛందబలగామినీ ॥ 26
 చిరాయ భవ మే భర్తా సీతయా కిం కరిష్యసి । వికృతా చ విరూపా చ న చేయం సదృశీ తవ ।
 అహమేవానురూపా తే భార్యా రూపేణ పశ్య మామ్ ॥ 27
 ఇమాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్ । అనేన తే సహ భ్రాత్రా భక్షయిష్యామి మానుషీమ్ ॥ 28
 తతః పర్వతశృంగాణి వనాని వివిధాని చ । పశ్యంత్సహ మయా కాంత! దండకాన్ విచరిష్యసి ॥ 29
 ఇత్యేవముక్తః కాకుత్స్థః ప్రహస్య మదిరేక్షణామ్ । ఇదం వచనమారేభే వక్తుం వాక్యవిశారదః ॥ 30
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే శూర్పణఖాగమనం నామ సప్తదశస్సర్గః

అథ అష్టాదశస్సర్గః (18) శూర్పణఖానుశాసనమ్

తతశ్శూర్పణఖాం రామః కామపాశావపాశితామ్ । స్వచ్ఛయా శ్లక్షణయా వాచా స్మితపూర్వమథాబ్రవీత్ ॥ 1
 కృతదారోఽస్మి భవతి! భార్యేయం దయితా మమ । త్వద్విధానాం తు నారీణాం సుదుఃఖా ససపత్నతా ॥ 2

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- అనుజస్త్యేష మే భ్రాతా శీలవాన్ ప్రియదర్శనః । శ్రీమానకృతదారశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ 3
- అపూర్వీ భార్యయా చార్ధీ తరుణః ప్రియదర్శనః । అనురూపశ్చ తే భర్తా రూపస్యాస్య భవిష్యతి ॥ 4
- ఏనం భజ విశాలాక్షి! భర్తారం భ్రాతరం మమ । అసపత్నా వరారోహే! మేరుమర్షప్రభా యథా ॥ 5
- ఇతి రామేణ సా ప్రోక్తా రాక్షసీ కామమోహితా । విస్మయ్య రామం సహసా తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 6
- అస్య రూపస్య తే యుక్తా భార్యాఽహం వరవర్ణినీ । మయా సహ సుఖం సర్వాన్ దండకాన్ విచరిష్యసి ॥7
- ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాక్షస్యా వాక్యకోవిదః । తతశ్చూర్పణఖీం స్మిత్వా లక్ష్మణో యుక్తమబ్రవీత్ ॥ 8
- కథం దాసస్య మే దాసీ భార్యా భవతుమిచ్ఛసి । సోఽహమార్యేణ పరవాన్ భ్రాత్రా కమలవర్ణిని ॥ 9
- సమృద్ధార్థస్య సిద్ధార్థా ముదితామలవర్ణినీ । ఆర్యస్య త్వం విశాలాక్షి! భార్యా భవ యవీయసీ ॥ 10
- ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్ । భార్యాం వృద్ధాం పరిత్యజ్య త్వామేవైష భజిష్యతి ॥ 11
- కో హి రూపమిదం శ్రేష్ఠం సంత్యజ్య వరవర్ణిని! । మానుషీషు వరారోహే! కుర్యాద్భావం విచక్షణః ॥ 12
- ఇతి సా లక్ష్మణేనోక్తా కరాళా నిర్ణతోదరీ । మన్యతే తద్వచస్తథ్యం పరిహాసావిచక్షణా ॥ 13
- సా రామం పర్ణశాలాయామ్ ఉపవిష్టం పరంతపమ్ । సీతయా సహ దుర్ధర్షమ్ అబ్రవీత్ కామమోహితా ॥14
- ఏనాం విరూపామసతీం కరాళాం నిర్ణతోదరీమ్ । వృద్ధాం భార్యామవష్టభ్య మాం న త్వం బహుమన్యసే ॥15
- అద్యేమాం భక్షయిష్యామి పశ్యతస్తవ మానుషీమ్ । త్వయా సహ చరిష్యామి నిస్సపత్నా యథాసుఖమ్ ॥ 16
- ఇత్యుక్త్వా మృగశాబాక్షీమ్ అలాతసదృశేక్షణా । అభ్యధావత్ సుసంక్రుద్ధా మహోల్కా రోహిణీమివ ॥ 17
- తాం మృత్యుపాశప్రతిమామ్ ఆపతంతీం మహాబలః । నిగృహ్య రామః కుపితః తతో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥18
- క్రూరైరనార్దైః సౌమిత్రే! పరిహాసః కథంచన । న కార్యః పశ్య వైదేహీం కథంచిత్ సౌమ్య జీవతీమ్ ॥ 19
- ఇమాం విరూపామసతీమ్ అతిమత్తాం మహోదరీమ్ । రాక్షసీం పురుషవ్యాఘ్రు! విరూపయితుమర్హసి ॥ 20
- ఇత్యుక్తో లక్ష్మణస్తస్యాః క్రుద్ధో రామస్య పార్శ్వతః । ఉద్భుత్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణనాసం మహాబలః ॥ 21
- నికృత్తకర్ణనాసా తు విస్వరం సా వినద్య చ । యథాగతం ప్రదుద్రావ ఘోరా శూర్పణఖా వనమ్ ॥ 22
- సా విరూపా మహాఘోరా రాక్షసీ శోణితోక్షితా । ననాద వివిధాన్నాదాన్ యథా ప్రావృషి తోయదః ॥ 23
- సా విక్షరంతీ రుధిరం బహుధా ఘోరదర్శనా । ప్రగృహ్య బాహూ గర్జంతీ ప్రవివేశ మహావనమ్ ॥ 24
- తతస్తు సా రాక్షససంఘసంవృతం ఖరం జనస్థానగతం విరూపితా ।
ఉపేత్య తం భ్రాతరముగ్రదర్శనం పపాత భూమౌ గగనాద్యథాఽశనిః ॥ 25
- తతస్సభార్యం భయమోహమూర్ఛితా సలక్ష్మణం రాఘవమాగతం వనమ్ ।
విరూపణం చాత్మని శోణితోక్షితా శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే శూర్పణఖాశాసనం నామ అష్టాదశస్కంధః

అథ ఏకోనవింశస్కంధః (19) ఖరాయ అంగవైరూప్య కథనమ్

- తాం తథా పతితాం దృష్ట్వా విరూపాం శోణితోక్షితామ్ । భగినీం క్రోధసంతప్తః ఖరః పప్రచ్ఛ రాక్షసః ॥ 1
- ఉత్తిష్ఠ తావదాఖ్యాహి ప్రమోహం జహి సంభ్రమమ్ । వ్యక్తమాఖ్యాహి కేన త్వమ్ ఏవంరూపా విరూపితా ॥2
- కః కృష్ణసర్పమాసీనమ్ ఆశీవిషమనాగసమ్ । తుదత్యభినమాపన్నమ్ అంగుళ్యగ్రేణ లీలయా ॥ 3
- కః కాలాశమాసజ్య కంఠే మోహాన్న బుధ్యతే । యస్త్వామద్య సమాసాద్య పీతవాన్విషముత్తమమ్ ॥ 4
- బలవిక్రమసంపన్నా కామగా కామరూపిణీ । ఇమామవస్థాం నీతా త్వం కేనాంతకసమాగతా ॥ 5
- దేవగంధర్వభూతానామ్ ఋషీణాంచ మహాత్మనామ్ ।కోఽయమేవం విరూపాం త్వాం మహావీర్యశ్చకార హ ॥
- న హి పశ్యామ్యహం లోకే యః కుర్యాన్మమ విప్రియమ్ । అంతరేణ సహస్రాక్షం మహేంద్రం పాకశాసనమ్ ॥
- అద్యాహం మార్గణైః ప్రాణాన్ ఆదాస్యే జీవితాంతక్వైః । సలిలే క్షీరమాసక్తం నిష్పిబన్నివ సారసః ॥ 8

అరణ్యకాండే సర్గ:-20

నిహతస్య మయా సంఖ్యే శరసంకృతమర్మణః । సఫేనం రుధిరం రక్తం మేదినీ కస్య పాస్యతి ॥ 9
 కస్య పత్రరథాః కాయాత్ మాంసముత్పత్య సంగతాః । ప్రహృష్టా భక్షయిష్యంతి నిహతస్య మయా రణే ॥ 10
 తం న దేవా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః । మయాఽపకృష్టం కృపణం శక్తాస్తామిహా-హవే ॥ 11
 ఉపలభ్య శనైస్సంజ్ఞాం తం మే శంసితమర్హసి । యేన త్వం దుర్విసీతేన వనే విక్రమ్య నిర్జితా ॥ 12
 ఇతి భ్రాతుర్వచశ్రుత్వా క్రుద్ధస్య చ విశేషతః । తతశ్శూర్పణఖా వాక్యం సబాష్పమిదమబ్రవీత్ ॥ 13
 తరుణౌ రూపసంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ । పుండరీకవిశాలాక్షౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ ॥ 14
 ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ । పుత్రౌ దశరథస్యాస్తాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 15
 గంధర్వరాజప్రతిమౌ పార్థివవ్యంజనాన్వితౌ । దేవౌ వా మానుషౌ వా తౌ న తర్కయితుముత్సహే ॥ 16
 తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా । దృష్ట్వా తత్ర మయా నారీ తయోర్మధ్యే సుమధ్యమా ॥ 17
 తాభ్యాముభాభ్యాం సంభూయ ప్రమదామధికృత్య తామ్ । ఇమామవస్థాం నీతా-హం యథానాథాసతీ తథా ॥
 తస్యాశ్చాన్యజువృత్తాయాః తయోశ్చ హతయోరహమ్ । సఫేనం పాతుమిచ్ఛామి రుధిరం రణమూర్ధని ॥ 19
 ఏష మే ప్రథమః కామః కృతస్తాత! త్వయా భవేత్ । తస్యాస్తయోశ్చ రుధిరం పిబేయమహమాహవే ॥ 20
 ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం చతుర్దశ మహాబలాన్ । వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధో రాక్షసానంతకోపమాన్ ॥ 21
 మానుషౌ శస్త్రసంపన్నౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ । ప్రవిష్టౌ దండకారణ్యం ఘోరం ప్రమదయా సహ ॥ 22
 తౌ హత్వా తాం చ దుర్బుత్తామ్ అపావర్తితుమర్హథ । ఇయం చ రుధిరం తేషాం భగినీ మమ పాస్యతి ॥ 23
 మనోరథోఽయమిష్టో-స్యాః భగిన్యా మమ రాక్షసాః । శీఘ్రం సంపాద్యతాం తౌ చ ప్రమధ్య స్వేన తేజసా ॥
 ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ । తత్ర జగ్ముస్తయా సార్థం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ 25
 తతస్తు తే తం సముదగ్రతేజసం తథాఽపి తీక్ష్ణప్రదరా నిశాచరాః ।
 న శేకురేనం సహసా ప్రమర్దితుం వనే ద్విపా దీప్తమివాగ్నిముత్థితమ్ ॥ 26

ఇత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే ఖరాయ అంగవైరూప్యకథనం నామ ఏకోనవింశస్సర్గః

అథవింశస్సర్గః (20) చతుర్దశ రాక్షస సంహారః

తతశ్శూర్పణఖా ఘోరా రాఘవాశ్రమమాగతా । రక్షసామాచచక్షే తౌ భ్రాతరౌ సహ సీతయా ॥ 1
 తే రామం పర్ణశాలాయామ్ ఉపవిష్టం మహాబలమ్ । దదృశుస్సీతయా సార్థం వైదేహ్యో లక్ష్మణేన చ ॥ 2
 తాన్ దృష్ట్వా రాఘవః శ్రీమాన్ ఆగతాంస్తాం చ రాక్షసీమ్ । అబ్రవీద్భ్రాతరం రామౌ లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ ॥
 ముహూర్తం భవ సౌమిత్రే! సీతాయాః ప్రత్యనంతరః । ఇమానస్యా వధిష్యామి పదవీమాగతానిహ ॥ 4
 వాక్యమేతత్తతః శ్రుత్వా రామస్య విదితాత్మనః । తథేతి లక్ష్మణో వాక్యం రామస్య ప్రత్యపూజయత్ ॥ 5
 రాఘవోఽపి మహాచ్ఛాపం చామీకరవిభూషితమ్ । చకార సజ్యం ధర్మాత్మా తాని రక్షాంసి చాబ్రవీత్ ॥ 6
 పుత్రౌ దశరథస్యావాం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ప్రవిష్టౌ సీతయా సార్థం దుశ్చరం దండకావనమ్ ॥ 7
 ఫలమూలాశనౌ దాంతౌ తాపసౌ ధర్మచారిణౌ । వసంతౌ దండకారణ్యే కిమర్థముపహింసథ ॥ 8
 యుష్మాన్ పాపాత్మకాన్ హంతుం విప్రకారాన్ మహాహవే । ఋషీణాం తు నియోగేన ప్రాప్తోఽహం సశరాయుధః ॥
 తిష్ఠతైవాత్ర సంతుష్టాః నోపావర్తితుమర్హథ । యది ప్రాణైరిహార్థో వా నివర్తద్వం నిశాచరాః ॥ 10
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే చతుర్దశ । ఊచుర్వాచం సుసంక్రుద్ధాః బ్రహ్మఘ్నాః శూలపాణయః ॥ 11
 (సంరక్త నయనా ఘోరాః రామం సంరక్తలోచనమ్ । పరుషం మధురాభాషం హృష్టా దృష్టపరాక్రమమ్ ॥)
 క్రోధముత్పాద్య నో భర్తుః ఖరస్య సుమహాత్మనః । త్వమేవ హాస్యసే ప్రాణాన్ అద్యాస్మాభిర్హతో యుధి ॥ 12
 కా హి తే శక్తిరేకస్య బహూనాం రణమూర్ధని । అస్మాకమగ్రతః స్థాతుం కిం పునర్యోద్ధుమాహవే ॥ 13
 ఏహి బాహుప్రయుక్తైర్మః పరిఘైశ్శూలపట్టిసైః । ప్రాణాంస్తృక్ష్వసి వీర్యం చ ధనుశ్చ కరపీడితమ్ ॥ 14

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

ఇత్యేవముక్త్యా సంక్రుద్ధాః రాక్షసాస్తే చతుర్దశ | (ఉద్యతాయుధ నిస్త్రింశాః తావుభావభిదుద్రువుః |
 అభిపత్య తతోవేగాత్ పుష్పతస్తే నిశాచరాః | పరిఘాన్పట్టసాన్ శూలాన్ నిస్త్రింశాన్ హేమభూషితాన్ ||
 చిక్షిపుస్తాని శూలాని రాఘవం ప్రతి దుర్జయమ్ || 15
 తాని శూలాని కాకుత్స్థః సమస్తాని చతుర్దశ | తావద్భిరేవ చిచ్ఛేద శరైః కాంచనభూషణైః || 16
 తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ సూర్యసన్నిభాన్ | జగ్రాహ పరమక్రుద్ధః చతుర్దశ శిలాశితాన్ || 17
 గృహీత్వా ధనురాయమ్య లక్ష్మ్యానుద్దిశ్య రాక్షసాన్ | ముమోచ రాఘవో బాణాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః || 18
 రుక్మపుంఖాశ్చ విశిఖాః దీప్తా హేమవిభూషితాః | తే భిత్త్వా రక్షసాం వేగాత్ వక్షాంసి రుధిరాష్లుతాః || 19
 వినిష్ఠేతుస్తదా భూమౌ న్యమజ్జంతాశనిస్వనాః | తే భిన్నహృదయా భూమౌ చిన్నమూలా ఇవ ద్రుమాః || 20
 నిపేతుశ్శోణితార్ద్రాంగాః వికృతా విగతాసవః | తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా || 21
 పరిత్రస్తా పునస్తత్ర వ్యసృజద్దైరవస్వనాన్ | సా నదంతీ మహానాదం జవాచ్ఛూర్పణఖా పునః || 22
 ఉపగమ్య ఖరం సా తు కించిత్సంశుష్కశోణితా | పపాత పునరేవార్తా సనిర్యాసేవ సల్లకీ || 23
 భ్రాతుస్సమీపే శోకార్తా ససర్జ నినదం ముహుః | సస్వరం ముముచే బాష్పం విషణ్ణవదనా తదా || 24
 నిపాతితాన్ దృశ్య రణే తు రాక్షసాన్ ప్రధావితా శూర్పణఖా పునస్తతః |
 వధం చ తేషాం నిఖిలేన రక్షసాం శశంస సర్వం భగినీ ఖరస్య సా || 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే చతుర్దశ రాక్షససంహారో నామ వింశస్సర్గః

అథ ఏకవింశస్సర్గః (21) ఖరాంతికే శూర్పణఖా శోకః

స పునః పతితాం దృష్ట్వా క్రోధాచ్ఛూర్పణఖాం ఖరః | ఉవాచ వ్యక్తయా వాచా తామనర్థార్థమాగతామ్ || 1
 మయా త్విదానీం శూరాస్తే రాక్షసా రుధిరాశనాః | త్వత్ప్రియార్థం వినిర్దిష్టాః కిమర్థం రుద్యతే పునః || 2
 భక్తాశ్చైవానురక్తాశ్చ హితాశ్చ మమ నిత్యశః | ఘ్నంతోఽపి న నిహంతవ్యాః న న కుర్యుర్వచో మమ || 3
 కి మేతచ్ఛోతుమిచ్ఛామి కారణం యత్మతే పునః | హా నాథేతి వినర్దంతీ సర్పవల్లరసి క్షితౌ || 4
 అనాధావద్విలపసి నాథే తు మయి సంస్థితే | ఉత్తిష్టోత్తిష్ట మా భైషీః వైక్లబ్యం త్యజ్యతామిహ || 5
 ఇత్యేవముక్తా దుర్ధర్షా ఖరేణ పరిసాంత్యితా | విమృజ్య నయనే సాస్రే ఖరం భ్రాతరమబ్రవీత్ || 6
 అస్మీదానీమహం ప్రాప్తా హృతశ్రవణనాసికా | శోణితౌఘపరిక్లిన్నా త్వయా చ పరిసాంత్యితా || 7
 ప్రేషితాశ్చ త్వయా వీర! రాక్షసాస్తే చతుర్దశ | నిహంతుం రాఘవం క్రోధాత్ మత్ప్రియార్థం సలక్ష్మణమ్ || 8
 తే తు రామేణ సామర్షాః శూలపట్టసపాణయః | సమరే నిహతాస్సర్వే సాయకైర్మృభేదిభిః || 9
 తాన్ దృష్ట్వా పతితాన్ భూమౌ క్షణేనైవ మహాబలాన్ | రామస్య చ మహాత్కర్మ మహాన్స్త్రాసో-భవన్మమ || 10
 అహమస్మి సముద్విగ్నా విషణ్ణా చ నిశాచర! | శరణం త్వాం పునః ప్రాప్తా సర్వతో భయదర్శినీ || 11
 విషాదనక్రాధ్యుషితే పరిత్రాసోర్మిమాలిని | కిం మాం న త్రాయసే మగ్నాం విపులే శోకసాగరే || 12
 ఏతే చ నిహతా భూమౌ రామేణ నిశితైశ్శరైః | యేఽపి మే పదవీం ప్రాప్తాః రాక్షసాః పిశితాశనాః || 13
 మయి తే యద్యనుక్రోశో యది రక్షస్సు తేషు చ | రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర! || 14
 దండకారణ్యనిలయం జహి రాక్షసకంటకమ్ | యది రామం మమామిత్రం న త్వమద్య వధిష్యసి || 15
 తవ చైవాగ్రతః ప్రాణాన్ త్యక్త్యామి నిరపత్రపా | బుద్ధ్యాఽహమనుపశ్యామి న త్వం రామస్య సంయుగే || 16
 స్థాతుం ప్రతిముఖే శక్తః సబలశ్చ మహాత్మనః | శూరమానీ న శూరస్త్వం మిథ్యారోపితవిక్రమః || 17
 మానుషౌ యో న శక్నోషి హంతుం తౌ రామలక్ష్మణౌ | రామేణ యది తే శక్తిః తేజో వాఽస్తి నిశాచర || 18
 దండకారణ్యనిలయం జహి తం కులపాంసన | నిస్సత్స్వస్యాల్పవీర్యస్య వాసస్తే కీదృశస్త్విహ || 19
 అపయాహి జనస్థానాత్ త్వరితస్సహబాంధవః | రామతేజోఽభిభూతో హి త్వం క్షిప్రం వినశిష్యసి || 20

అరణ్యకాండే సర్గ:-23

స హి తేజస్సమాయుక్తో రామో దశరథాత్మజః । బ్రాతా చాస్య మహావీర్యో యేన చాస్మి విరూపితా ॥ 21
 ఏవం విలప్య బహుశో రాక్షసీ వితతోదరీ । కరాభ్యాముదరం హత్వా రురోద భృశదుఃఖితా ॥ 22
 (బ్రాతుస్సమీపే దుఃఖార్తా నష్టసంజ్ఞా బభూవ హ ।)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే ఖరాంతికే శూర్పణఖా శోకో నామ ఏకవింశస్సర్గః

అథ ద్వావింశస్సర్గః (22) ఖరస్య యుద్ధసన్నాహః

ఏవమాధర్షితశ్చూరః శూర్పణఖ్యా ఖరస్తదా । ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే ఖరః ఖరతరం వచః ॥ 1
 తవావమానప్రభవః క్రోధోఽయమతులో మమ । న శక్యతే ధారయితుం లవణాంభ ఇవోత్థితమ్ ॥ 2
 న రామం గణయే వీర్యాత్ మానుషం క్షీణజీవితమ్ । ఆత్మదుశ్చరితైః ప్రాణాన్ హతో యో-ద్య విమోక్ష్యతి ॥
 బాష్పస్సంహ్రాయతామేషః సంభ్రమశ్చవిముచ్యతామ్ । అహం రామం సహ బ్రాత్రా నయామి యమసాదనమ్ ॥
 పరశ్చభహతస్యాద్య మందప్రాణస్య సంయుగే । రామస్య రుధిరం రక్షమ్ ఉష్ణం పాస్యసి రాక్షసి ॥ 5
 సా ప్రహృష్టా వచశ్చృత్వా ఖరస్య వదనాచ్ఛృతమ్ । ప్రశశంస పునర్మోర్ఖాత్ బ్రాతరం రక్షసాం వరమ్ ॥ 6
 తయా పరుషితః పూర్వం పునరేవ ప్రశంసితః । అబ్రవీద్దూషణం నామ ఖరస్సేనాపతిం తదా ॥ 7
 చతుర్దశ సహస్రాణి మమ చిత్తానువర్తినామ్ । రక్షసాం భీమవేగానాం సమరేష్వనివర్తినామ్ ॥ 8
 నీలజీమూతవర్ణానాం ఘోరాణాం క్రూరకర్మణామ్ । లోకహింసావిహారాణాం బలినాముగ్రతేజసామ్ ॥ 9
 తేషాం శార్దులదర్పాణాం మహాస్యానాం మహాజసామ్ । సర్వోద్వోగముదీర్ణానాం రక్షసాం సౌమ్య! కారయ ॥
 ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం రథం సౌమ్య! ధనూంషి చ । శరాంశ్చిత్రాంశ్చ ఖడ్గాంశ్చ శక్తీశ్చ వివిధాశ్చితాః ॥ 11
 అగ్రే నిర్యాతుమిచ్ఛామి పౌలస్త్యానాం మహాత్మనామ్ । వధార్థం దుర్విసీతస్య రామస్య రణకోవిదః ॥ 12
 ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సూర్యవర్ణం మహారథమ్ । సదశ్వశ్చబలైర్బుక్తమ్ ఆచచక్షేఽథ దూషణః ॥ 13
 తం మేరుశిఖరాకారం తప్తకాంచనభూషణమ్ । హేమచక్రమసంబాధం వైడూర్యమయకూబరమ్ ॥ 14
 మత్స్యైః పుష్పైర్ద్రుమైశ్చైలైః చంద్రసూర్యైశ్చ కాంచనైః । మంగళైః పక్షిసంఘైశ్చ తారాభిరభిసంవృతమ్ ॥ 15
 ధ్వజనిస్త్రింశసంపన్నం కింకిణీక విరాజితమ్ । సదశ్వయుక్తం సోఽమర్షాత్ ఆరురోహ ఖరో రథమ్ ॥ 16
 నిశామ్య తు రథస్థం తం రాక్షసా భీమవిక్రమాః । తస్థస్సంపరివార్యైసం దూషణం చ మహాబలమ్ ॥ 17
 ఖరస్తు తాన్మహేష్వాసాన్ ఘోరవర్మాయుధధ్వజాన్ । నిర్యాతేత్యబ్రవీద్ధృష్టో రథస్థస్సర్వరాక్షసాన్ ॥ 18
 తతస్తద్రాక్షసం సైన్యం ఘోరవర్మాయుధధ్వజమ్ । నిర్ణగామ జనస్థానాత్ మహానాదం మహాజవమ్ ॥ 19
 ముద్గరైః పట్టసైశ్చాలైః సుతీక్ష్ణైశ్చ పరశ్వధైః । ఖడ్గైశ్చక్రైశ్చ హస్తస్థైః బ్రాజమానైశ్చ తోమరైః ॥ 20
 శక్తిభిః పరిఘైర్హారైః అతిమాత్రైశ్చ కార్ముకైః । గదాసిముసలైర్వజ్రైః గృహీతైర్భీమదర్శనైః ॥ 21
 రాక్షసానాం సుఘోరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ । నిర్యాతాని జనస్థానాత్ ఖరచిత్తానువర్తినామ్ ॥ 22
 తాంస్త్యభిద్రవతో దృష్ట్వా రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ । ఖరస్యాపి రథః కించిత్ జగామ తదనంతరమ్ ॥ 23
 తతస్తాన్ శబలానశ్వాన్ తప్తకాంచనభూషితాన్ । ఖరస్య మతిమాజ్ఞాయ సారథిస్సమచోదయత్ ॥ 24
 స చోదితో రథశ్రీధ్రుం ఖరస్య రిపుఘాతినః । శబ్దేనాపూరయామాస దిశశ్చ ప్రదిశస్తదా ॥ 25
 ప్రవృద్ధమన్యుస్తు ఖరః ఖరస్వనో రిపోర్వధార్థం త్వరితో యథాఽంతకః ।
 అచూచుదత్సారథిమున్నదన్ ఘనం మహాబలో మేఘ ఇవాశ్మవర్షవాన్ ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే ఖరస్య యుద్ధసన్నాహో నామ ద్వావింశస్సర్గః

అథ త్రయోవింశస్సర్గః (23) ఖరస్య ఉత్పాతదర్శనమ్

తస్మిన్ యాతే బలే ఘోరమ్ అశివం శోణితోదకమ్ । అభ్యవర్షన్మహామేఘః తుములో గర్గభారుణః ॥ 1
 నిపేతుస్తురగాస్తస్య రథయుక్తా మహాజవాః । సమే పుష్పచితే దేశే రాజమార్గే యదృచ్ఛయా ॥ 2

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- శ్యామం రుధిరపర్యంతం బభూవ పరివేషణమ్ | అలాతచక్రప్రతిమం పరిగృహ్య దివాకరమ్ || 3
- తతో ధ్వజముపాగమ్య హేమదండం సముచ్చితమ్ | సమాక్రమ్య మహాకాయః తస్థౌ గృధ్రస్సుదారుణః || 4
- జనస్థానసమీపే తు సమాగమ్య ఖరస్వనాః | విస్వరాన్ వివిధాంశ్చక్రుః మాంసాదా మృగపక్షిణః || 5
- వ్యాజహ్రుశ్చ ప్రదీప్తాయాం దిశి వై ఖైరవస్వనమ్ | అశివం యాతుధానానాం శివా ఘోరా మహాస్వనాః || 6
- ప్రభిన్నగిరిసంకాశాః తోయశోణితధారిణః | ఆకాశం తదనాకాశం చక్రుర్భీమా వలాహకాః || 7
- బభూవ తిమిరం ఘోరమ్ ఉద్ధతం రోమహర్షణమ్ | దిశో వా విదిశో వాఽపి న చ వ్యక్తం చకాశిరే || 8
- క్షతజార్ద్ర సవర్ణాభా సంధ్యా కాలం వినా బభౌ | ఖరస్యాభిముఖా నేదుః తదా ఘోరమృగాః ఖగాః || 9
- కంక గోమాయు గృధ్రాశ్చ చుక్రుశుర్భయశంసినః | నిత్యాశుభకరా యుద్ధే శివా ఘోరనిదర్శనాః || 10
- నేదుర్బలస్యాభిముఖం జ్వాలోద్గారిభిరాననైః | కబంధః పరిఘాభాసో దృశ్యతే భాస్కరాంతికే || 11
- జగ్రాహ సూర్యం స్వర్ణానుః అపర్వణి మహాగ్రహః | ప్రవాతి మారుతశ్రీప్రం నిప్రుభో-భూద్ధివాకరః || 12
- ఉత్పేతుశ్చ వినా రాత్రిం తారాః ఖద్యోతసప్రభాః | సంలీనమీనవిహగాః నశిన్యశ్చుష్కపంకజాః || 13
- తస్మిన్ క్షణే బభూవుశ్చ వినా పుష్పఫలైర్దుమః | ఉద్ఘాతశ్చ వినా వాతం రేణుర్జలధరారుణః || 14
- వీచీకూచీతి వాశ్యంతో బభూవుస్తత్ర శారికాః | ఉల్కాశ్చాపి సనిర్ఘాతాః నిపేతుర్ఘోరదర్శనాః || 15
- ప్రచచాల మహీ సర్వా సశైలవనకాననా | ఖరస్య చ రథస్థస్య నర్దమానస్య ధీమతః || 16
- ప్రాకంపత భుజస్సవ్యః సరశ్చాస్యావసజ్జత | సాస్రా సంపద్యతే దృష్టిః పశ్యమానస్య సర్వతః || 17
- లలాటే చ రుజా జాతా న చ మోహోన్మువర్తత | తాంత్యమీక్ష్మ మహోత్పాతాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ || 18
- అబ్రవీద్రాక్షసాన్ సర్వాన్ ప్రహసన్ స ఖరస్తదా | మహోత్పాతానిమాన్ సర్వాన్ ఉత్థితాన్ ఘోరదర్శనాన్ || 19
- న చింతయామ్యహం వీర్యాత్ బలవాన్ దుర్బలానివ | తారా అపి శరైస్తీక్ష్ణైః పాతయామి నభఃస్థలాత్ || 20
- మృత్యుంమరణధర్మేణ సంక్రుద్ధో యోజయామ్యహమ్ | రాఘవం తంబలోత్సిక్తం భ్రాతరం చాస్య లక్ష్మణమ్ ||
- అహత్వా సాయకైస్తీక్ష్ణైః నోపావర్తితుముత్సహే | సకామా భగినీ మేఽస్తు పీత్వా తు రుధిరం తయోః || 22
- యన్నిమిత్తస్తు రామస్య లక్ష్మణస్య విపర్యయః | న క్వచిత్ ప్రాప్తపూర్వో మే సంయుగేషు పరాజయః || 23
- యుష్మాకమేతత్ ప్రత్యక్షం నాన్మృతం కథయామ్యహమ్ | దేవరాజమపి క్రుద్ధో మత్తైరావతయాయినమ్ || 24
- వజ్రహస్తం రణే హన్యాం కిం పునస్తౌ కుమానుషౌ | సా తస్య గర్జితం శ్రుత్వా రాక్షసస్య మహాచమూః || 25
- ప్రహర్షమతులం లేభే మృత్యుపాశావపాశితా | సమీయుశ్చ మహోత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః || 26
- ఋషయో దేవగన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః | సమేత్య చోచుస్సహితాః తేఽన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః || 27
- స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః | జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ||
- చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ | ఏతచ్ఛాన్యచ్ఛ బహుశో బ్రువాణాః పరమర్షయః || 29
- జాతకౌతూహలాస్తత్ర విమానస్థాశ్చ దేవతాః | దదృశుర్వాహినీం తేషాం రాక్షసానాం గతాయుషామ్ || 30
- రథేన తు ఖరో వేగాత్ ఉగ్రసైన్యో వినిస్ఫుతః | తం దృష్ట్వా రాక్షసం భూయో రాక్షసాశ్చ వినిస్ఫుతాః || 31
- శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్జశత్సర్విహంగమః | దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః || 32
- మేఘమాలీ మహామాలీ సర్వాస్యో రుధిరాశనః | ద్వాదశైతే మహావీర్యాః ప్రతస్థురభితః ఖరమ్ || 33
- మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాధీ త్రిశిరాస్తథా | చత్వార ఏతే సేనాన్యో దూషణం పృష్ఠతో యయుః || 34
- సా భీమవేగా సమరాభికామా మహాబలా రాక్షసవీరసేనా |
- తౌ రాజపుత్రౌ సహసాభ్యుపేతా మాలా గ్రహణామివ చంద్రసూర్యౌ || 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే

ఖరస్య ఉత్పాతదర్శనం నామ త్రయోవింశస్సర్గః

అథ చతుర్వింశస్సర్గః (24) రామస్య యుద్ధోద్వోగః

అశ్రమం ప్రతి యాతే తు ఖరే ఖరపరాక్రమే । తానేవోత్పాతికాన్ రామః సహ భ్రాత్రా దదర్శ హ ॥ 1
 తానుత్పాతాన్ మహాఘోరాన్ ఉత్థితాన్ రోమహర్షణాన్ । ప్రజానామహితాన్ దృష్ట్వా వాక్యం లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥
 ఇమాన్ పశ్య మహాబాహో సర్వభూతాపహారిణః । సముత్థితాన్ మహోత్పాతాన్ సంహర్తుం సర్వరాక్షసాన్ ॥
 అమీ రుధిరధారాస్తు విస్ఫుజంతః ఖరస్వనాః । వ్యోమ్ని మేఘా వివర్తంతే పరుషా గర్భభారుణాః ॥ 4
 సదూమాశ్చ శరాస్పర్శే మమ యుద్ధాభినందినః । రుక్మపుష్పాని చాపాని వివేష్టంతే చ లక్ష్మణ ॥ 5
 యాదృశా ఇహ కూజంతి పక్షిణో వనచారిణః । అగ్రతో నో భయం ప్రాప్తం సంశయో జీవితస్య చ ॥ 6
 సంప్రహారస్తు సుమహాన్ భవిష్యతి న సంశయః । అయమాఖ్యాతి మే బాహుః స్ఫురమాణో ముహుర్ముహుః ॥
 సన్నికర్షే తు నశ్శూర! జయం శత్రోః పరాజయమ్ । సప్రభం చ ప్రసన్నం చ తవ వక్త్రం హి లక్ష్మణే ॥ 8
 ఉద్యతానాం హి యుద్ధార్థం యేషాం భవతి లక్ష్మణ! । నిప్రభం వదనం తేషాం భవత్యాయుఃపరిక్షయః ॥ 9
 రక్షసాం నర్దతాం ఘోరః శ్రూయతే చ మహాద్భునిః । ఆహతానాం చ భేరీణాం రాక్షసైః క్రూరకర్మభిః ॥ 10
 అనాగతవిధానం తు కర్తవ్యం శుభమిచ్ఛతా । ఆపదం శంకమానేన పురుషేణ విపశ్చితా ॥ 11
 తస్మాద్ధృహీత్వా వైదేహీం శరపాణిర్ధనుర్ధరః । గుహామాశ్రయ శైలస్య దుర్గాం పాదపసంకులామ్ ॥ 12
 ప్రతికూలితుమిచ్ఛామి న హి వాక్యమిదం త్వయా । శాపితో మమ పాదాభ్యాం గమ్యతాం వత్స! మా చిరమ్ ॥
 త్వం హి శూరశ్చ బలవాన్ హన్యాం హ్యేతాన్నసంశయః । స్వయంతు హంతుమిచ్ఛామి సర్వానేవ నిశాచరాన్ ॥
 ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణస్సహ సీతయా । శరానాదాయ చాపం చ గుహాం దుర్గాం సమాశ్రయత్ ॥ 15
 తస్మిన్ ప్రవిష్టే తు గుహాం లక్ష్మణే సహ సీతయా । హంత! నిరుక్తమిత్తుక్త్వా రామః కవచమావిశత్ ॥ 16
 స తేనాగ్నికాశేన కవచేన విభూషితః । బభూవ రామస్తిమిరే విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః ॥ 17
 స చాపముద్యమ్య మహత్ శరానాదాయ వీర్యవాన్ । బభూవావస్థితస్తత్ర జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ 18
 తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ సహ చారణైః । సమేయుశ్చ మహోత్మానో యుద్ధదర్శనకాంక్షిణః ॥ 19
 ఋషయశ్చ మహోత్మానో లోకే బ్రహ్మర్షిసత్తమాః । సమేత్య చోచుస్సహితాః అన్యోన్యం పుణ్యకర్మణః ॥ 20
 స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకానాం యేఽభిసంగతాః । జయతాం రాఘవో యుద్ధే పౌలస్త్యాన్ రజనీచరాన్ ॥
 చక్రహస్తో యథా యుద్ధే సర్వానసురపుంగవాన్ । ఏవముక్త్వా పునః ప్రోచుః ఆలోక్య చ పరస్పరమ్ ॥ 22
 చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । ఏకశ్చ రామో ధర్మాత్మా కథం యుద్ధం భవిష్యతి ॥ 23
 ఇతి రాజర్షయస్సిద్ధాః సగణాశ్చ ద్విజర్షభాః । జాతకౌతుహలాస్తస్థుః విమానస్థాశ్చ దేవతాః ॥ 24
 ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితమ్ । దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయాద్వివ్యధిరే తదా ॥ 25
 రూపమప్రతిమం తస్య రామస్యాక్ష్లిష్టకర్మణః । బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ పినాకినః ॥ 26
 ఇతి సంభాష్యమాణే తు దేవగంధర్వచారణైః । తతో గంభీరనిర్ద్రాధం ఘోరవర్మాయుధధ్వజమ్ ॥ 27
 అనీకం యాతుధానానాం సమంతాత్ ప్రత్యదృశ్యత । సింహనాదం విస్ఫుజతామ్ అన్యోన్యమభిగర్జతామ్ ॥
 చాపాని విష్పారయతాం జృంభతాం చాప్యభీక్షిణశః । విప్రఘుష్టస్వనానాం చ దుందుభీంశ్చాపి నిఘ్నతామ్ ॥
 తేషాం సుతుములశ్శబ్దః పూరయామాస తద్వనమ్ । తేన శబ్దేన విత్రస్తాః శ్వాపదా వనచారిణః ॥ 30
 దుద్రువుర్యత్ర నిశ్శబ్దం పృష్టతో న వ్యలోకయన్ । తత్త్వనీకం మహాఘోరం రామం సముపసర్పత ॥ 31
 ధృతనానాప్రహరణం గంభీరం సాగరోపమమ్ । రామోఽపి చారయన్ చక్షుః సర్వతో రణపండితః ॥ 32
 దదర్శ ఖరసైన్యం తత్ యుద్ధాభిముఖముత్థితమ్ । వితత్య చ ధనుర్భీమం తూణ్యాశ్చోద్ధృత్య సాయకాన్ ॥ 33
 క్రోధమాహారయత్ప్రీత్రం వధార్థం సర్వరక్షసామ్ । దుష్ప్రేక్ష్యస్సోఽభవత్ క్రుద్ధో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥
 తం దృష్ట్వా తేజసావిష్టం ప్రాద్రవన్ వనదేవతాః । తస్య క్రుద్ధస్య రూపం తు రామస్య దదృశే తదా ॥ 35
 దక్షస్యేవ క్రతుం హంతుమ్ ఉద్యతస్య పినాకినః । ఆవిష్టం తేజసా రామం సంగ్రామశిరసి స్థితమ్ ।
 దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని భయార్తాని ప్రదుద్రువుః ॥ 36

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

తత్కార్యుకైరాభరణైర్ధ్వజైశ్చ తైర్వర్మభిశ్చాగ్నిసమానవర్జైః ।

బభూవ సైన్యం పిశితాశనానాం సూర్యోదయే నీలమివాభ్రబృందమ్ ॥

37

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామస్య యుద్ధోద్ద్యోగో నామ చతుర్వింశస్సర్గః

అథ పంచవింశస్సర్గః (25) రామేణ ఖరసైన్య సంహారః

- అవష్టబ్ధధనుం రామం క్రుద్ధం చ రిపుఘాతినమ్ । దదర్శాశ్రమమాగమ్య ఖరస్సహ పురస్సరైః ॥ 1
- తం దృష్ట్వా సశరం చాపమ్ ఉద్యమ్య ఖరనిస్వనమ్ । రామస్యాభిముఖం సూతం చోద్యతామిత్యచోదయత్ ॥
- స ఖరస్యాజ్ఞయా సూతః తురంగాన్ సమచోదయత్ । యత్ర రామో మహాబాహుః ఏకో ధూన్వన్ స్థితో ధనుః ॥
- తం తు నిష్పతితం దృష్ట్వా సర్వే తే రజనీచరాః । నర్దమానా మహానాదం సచివాః పర్యవారయన్ ॥ 4
- స తేషాం యాతుధానానాం మధ్యే రథగతః ఖరః । బభూవ మధ్యే తారాణాం లోహితాంగ ఇవోదితః ॥ 5
- తతః శరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసమ్ । అర్దయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః ॥ 6
- తతస్తం భీమధన్వానం క్రుద్ధాస్సర్వే నిశాచరాః । రామం నానావిధైశ్చస్త్రైః అభ్యవర్షంత దుర్జయమ్ ॥ 7
- ముద్గరైః పట్టిసైశ్చులైః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్వధైః । రాక్షసాస్సమరే రామం నిజఘ్నూ రోషతత్పరాః ॥ 8
- తే వలాహకసంకాశాః మహానాదా మహౌజసః । అభ్యధావంత కాకుత్స్థం రథైర్వాజిభిరేవ చ ॥ 9
- గజైః పర్వతకూటాభైః రామం యుద్ధే జిఘాంసవః । తే రామే శరవర్షాణి వ్యసృజన్ రక్షసాం గణాః ॥ 10
- శైలేంద్రమివ ధారాభిః వర్షమాణా వలాహకాః । స తైః పరివృతో ఘోరైః రాఘవో రక్షసాం గణైః ॥ 11
- తాని ముక్తాని శస్త్రాణి యాతుధానైస్స రాఘవః । ప్రతిజగ్రాహ విశిఖైః నద్యోఘానివ సాగరః ॥ 12
- స తైః ప్రహరణైర్ఘోరైః భిన్నగాత్రో న వివృథే । రామః ప్రదీప్తైర్బహుభిః వజ్రైరివ మహాచలః ॥ 13
- స విద్ధః క్షతజాదిగ్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః । బభూవ రామః సంధ్యాభైః దివాకర ఇవావృతః ॥ 14
- విషేదుర్దేవగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । ఏకం సహస్రైర్బహుభిః తదా దృష్ట్వా సమావృతమ్ ॥ 15
- తతో రామః సుసంక్రుద్ధో మండలీకృతకార్ముకః । ససర్జ విశిఖాన్ బాణాన్ శతశో-థ సహస్రశః ॥ 16
- దురావారాన్ దుర్విషమాన్ కాలదండోపమాన్ రణే । ముమోచ లీలయా రామః కంకపత్రానజిహ్మాగాన్ ॥ 17
- తే శరాశ్చత్రుసైన్యేషు ముక్తా రామేణ లీలయా । ఆదదూ రక్షసాం ప్రాణాన్ పాశాః కాలకృతా ఇవ ॥ 18
- భిత్త్వా రాక్షసదేహంస్తాన్ తే శరా రుధిరాఘ్నతాః । అంతరిక్షగతా రేజుః దీప్తాగ్నిసమతేజసః ॥ 19
- అసంఖ్యేయాస్తు రామస్య సాయకాశ్చాపమండలాత్ । వినిష్ఠేతురతీవోగ్రాః రక్షఃప్రాణాపహారిణః ॥ 20
- (తే రణే సాంగదాన్బాహూన్ సహస్తాభరణాన్ భుజాన్ । చిచ్ఛిదుర్బిభిదుశ్చాపి రామచాపగుణాచ్ఛ్చుతాః ॥)
- తైర్ధనూంషి ధ్వజాగ్రాణి వర్మాణి చ శిరాంసి చ । బాహూన్ సహస్తాభరణాన్ ఊరూన్ కరికరోపమాన్ ॥ 21
- చిచ్ఛేద రామస్సమరే శతశో-థ సహస్రశః । హయాన్ కాంచనసన్నాహాన్ రథయుక్తాన్ ససారథీన్ ॥ 22
- గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సహాయాన్ సాదిసస్తథా । పదాతీన్ సమరే హత్వా హ్యనయద్యమసాదనమ్ ॥ 23
- తతో నాశీకనారాచైః తీక్ష్ణణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః । భీమమార్తస్వరం చక్రూః భిద్యమానా నిశాచరాః ॥ 24
- తత్యైన్యం నిశితైర్బాణైః అర్ధితం మర్మభేదిభిః । రామేణ న సుఖం లేభే శుష్కం వనమివాగ్నినా ॥ 25
- కేచిద్భీమబలాశ్చూరాః శూలాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్ । రామస్యాభిముఖం గత్వా చిక్షిపుః పరమాయుధాన్ ॥
- తాని బాణైర్మహాబాహుః శస్త్రాణ్యవార్య రాఘవః । జహార సమరే ప్రాణాన్ చిచ్ఛేద చ శిరోధరాన్ ॥ 27
- తే భిన్నశిరసః పేతుః భిన్నవర్మశరాసనాః । సుపర్ణవాతవిక్షిప్తాః జగత్యాం పాదపా యథా ॥ 28
- అవశిష్టాశ్చ యే తత్ర విషణ్ణాశ్చ నిశాచరాః । ఖరమేవాభ్యధావంత శరణార్థం శరార్ధితాః ॥ 29
- తాన్ సర్వాన్ పునరాదాయ సమాశ్వస్య చ దూషణః । అభ్యధావంత కాకుత్స్థం క్రుద్ధో రుద్రమివాంతకః ॥ 30
- నివృత్తాస్తు పునస్సర్వే దూషణా-శ్రయనిర్భయాః । రామమేవాభ్యధావంత సాలతాలశిలాయుధాః ॥ 31

అరణ్యకాండే సర్గ:-26

శూలముద్గరహస్తాశ్చ చాపహస్తా మహాబలాః । సృజంతశ్శరవర్షాణి శస్త్రవర్షాణి సంయుగే ॥ 32
 ద్రుమవర్షాణి ముంచంతః శిలావర్షాణి రాక్షసాః । తద్భుభూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ ॥
 రామస్య చ మహాఘోరం పునస్తేషాం చ రక్షసామ్ । తే సమంతాదతిక్రుద్ధాః రాఘవం పునరభ్యయః ॥ 34
 తైశ్చ సర్వా దిశో దృష్ట్వా ప్రదిశశ్చ సమావృతాః । రాక్షసైరుద్యతప్రాసైః శరవర్షాభివర్షిభిః ॥ 35
 స కృత్వా ఖైరవం నాదమ్ అస్త్రం పరమభాస్వరమ్ । సంయోజయత గాంధర్వం రాక్షసేషు మహాబలః ॥ 36
 తతశ్శరసహస్రాణి నిర్యయుశ్చాపమండలాత్ । సర్వా దశ దిశో బాణైః ఆవార్యంత సమాగతైః ॥ 37
 నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ । వికర్షమాణం పశ్యంతి రాక్షసాస్తే శరార్ధితాః ॥
 శరాంధకారమాకాశమ్ ఆవృణోత్ సదివాకరమ్ । బభూవావస్థితో రామః ప్రవమన్నివ తాన్ శరాన్ ॥ 39
 యుగపత్పతమానైశ్చ యుగపచ్ఛ హతైర్భ్రుశమ్ । యుగపత్పతితైశ్చైవ వికీర్ణా వసుధాఽభవత్ ॥ 40
 నిహతాః పతితాః క్షీణాః భిన్నా భిన్నా విదారితాః । తత్ర తత్ర సృ దృశ్యంతే రాక్షసాస్తే సహస్రశః ॥ 41
 సోష్ఠీమైరుత్తమాంగైశ్చ సాంగదైర్బాహుభిస్తథా । ఊరుభిర్జానుభిశ్చిన్నైః నానారూపైర్విభూషణైః ॥ 42
 హయైశ్చ ద్విపముఖ్యైశ్చ రథైర్భిన్నైరనేకశః । చామరైర్వజనైశ్చత్రైః ధ్వజైర్నానావిధైరపి ॥ 43
 రామస్య బాణాభిహతైః విచిత్రైః శూలపట్టసైః । ఖడ్గైః ఖండీకృతైః ప్రాసైః వికీర్ణైశ్చ పరశ్శుభ్రైః ॥ 44
 చూర్ణితాభిశ్చిలాభిశ్చ శరైశ్చిత్రరనేకశః । విచ్ఛిన్నైస్సమరే భూమిః వికీర్ణాఽభూద్భయంకరా ॥ 45
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామేణ ఖరసైన్యసంహారో నామ పంచవింశస్సర్గః

అథ షడ్వింశస్సర్గః (26) దూషణవధః

దూషణస్తు స్వకం సైన్యం హన్యమానం నిరీక్ష్వ సః । సందిదేశ మహాబాహుః భీమవేగాన్ దురాసదాన్ ॥ 1
 రాక్షసాన్ పంచసాహస్రాన్ సమరేష్వనివర్తినః । తే శూలైః పట్టసైః ఖడ్గైః శిలావర్షైర్ద్రుమైరపి ॥ 2
 శరవర్షైరవిచ్ఛిన్నం వవృషుస్తం సమంతతః । స ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ ॥ 3
 ప్రతిజగ్రాహ ధర్మాత్మా రాఘవస్తీక్ష్ణసాయకైః । ప్రతిగృహ్య చ తద్వర్షం నిమిలీత ఇవర్షభః ॥ 4
 రామః క్రోధం పరం భేజే వధార్థం సర్వరక్షసామ్ । తతః క్రోధసమావిష్టః ప్రదీప్త ఇవ తేజసా ॥ 5
 శరైరవాకిరత్ సైన్యం సర్వతస్సహదూషణమ్ । తతస్సేనాపతిః క్రుద్ధో దూషణశ్చత్రుదూషణః ॥ 6
 శరైరశనికల్పైస్తం రాఘవం సమవాకిరత్ । తతో రామస్సుసంక్రుద్ధః క్షురేణాస్య మహద్ధనుః ॥ 7
 చిచ్ఛేద సమరే వీరః చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ । హత్వా చాశ్వాన్ శరైస్తీక్ష్ణైః అర్ధచంద్రేణ సారథేః ॥ 8
 శిరో జహార తద్రక్షః త్రిభిర్వివ్యాధ వక్షసి । స చ్ఛిన్నధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః ॥ 9
 జగ్రాహ గిరిశృంగాభం పరిఘం రోమహర్షణమ్ । వేష్టితం కాంచనైః పట్టైః దేవసైన్యప్రమర్దనమ్ ॥ 10
 ఆయసైశ్శంకుభిస్తీక్ష్ణైః కీర్ణం పరవసోక్షితమ్ । వజ్రాశనిసమస్పర్శం పరగోపురదారణమ్ ॥ 11
 తం మహోరగసంకాశం ప్రగృహ్య పరిఘం రణే । దూషణోఽభ్యద్రవద్రామం క్రూరకర్మా నిశాచరః ॥ 12
 తస్యాభిపతమానస్య దూషణస్య స రాఘవః । ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చిచ్ఛేద సహస్రాభరణౌ భుజౌ ॥ 13
 భ్రష్టస్తస్య మహాకాయః పపాత రణమూర్ధని । పరిఘశ్చిన్నహస్తస్య శక్రధ్వజ ఇవాగ్రతః ॥ 14
 స కరాభ్యాం వికీర్ణాభ్యాం పపాత భువి దూషణః । విషాణాభ్యాం విశీర్ణాభ్యాం మనస్వీవ మహాగజః ॥ 15
 తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ దూషణం నిహతం రణే । సాధు సాధ్యితి కాకుత్స్థం సర్వభూతాన్యపూజయన్ ॥
 ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధాః త్రయః సేనాగ్రయాయినః । సంహత్యాభ్యద్రవన్ రామం మృత్యుపాశావపాశితాః ॥
 మహాకపాలః స్థూలాక్షః ప్రమాథీ చ మహాబలః । మహాకపాలో విపులం శూలముద్యమ్య రాక్షసః ॥ 18
 స్థూలాక్షః పట్టసం గృహ్య ప్రమాథీ చ పరశ్వుధమ్ । దృష్ట్వైవాపతతస్తూర్ణం రాఘవస్సాయకైశ్చితైః ॥ 19
 తీక్ష్ణాగ్రైః ప్రతిజగ్రాహ సంప్రాప్తానతిథీనివ । మహాకపాలస్య శిరః చిచ్ఛేద పరమేషుభిః ॥ 20

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

అసంఖ్యేయైస్తు బాణౌఘైః ప్రమమాధ ప్రమాధినమ్ | స పపాత హతో భూమౌ విటపీవ మహోద్రుమః || 21
 స్థూలాక్షస్యాక్షిణీ తీక్ష్ణైః పూరయామాస సాయకైః | దూషణస్యానుగాన్ పంచసాహస్రాన్ కుపితః క్షణాత్ || 22
 బాణౌఘైః పంచసాహస్రైః అనయద్యమసాదనమ్ | దూషణం నిహతం దృష్ట్వా తస్య చైవ పదానుగాన్ || 23
 వ్యాదిదేశ ఖరః క్రుద్ధః సేనాధ్యక్షాన్ మహాబలాన్ | అయం వినిహతస్సంఖ్యే దూషణస్సపదానుగః || 24
 మహత్యా సేనయా సార్థం యుద్ధ్వా రామం కుమానుషమ్ | శస్త్రైర్నానావిధాకారైః హనధ్వం సర్వరాక్షసాః ||
 ఏవముక్త్వా ఖరః క్రుద్ధో రామమేవాభిదుద్రువే | శ్యేనగామీ పృథుగ్రీవో యజ్జశత్రుర్విహంగమః || 26
 దుర్జయః కరవీరాక్షః పరుషః కాలకార్ముకః | మేఘమాలీ మహామాలీ సర్పాస్యో రుధిరాశనః || 27
 ద్వాదశైతే మహావీర్యాః బలాధ్యక్షాస్ససైనికాః | రామమేవాభ్యవర్తంత విస్సజంత శరోత్తమాన్ || 28
 తతః పావకసంకాశైః హేమవజ్రవిభూషితైః | జఘాన శేషం తేజస్వీ తస్య సైన్యస్య సాయకైః || 29
 తే రుక్మపుంఖా విశిఖాః సధూమా ఇవ పావకాః | నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి వజ్రా ఇవ మహోద్రుమాన్ || 30
 రక్షసాం తు శతం రామః శతేనైకేన కర్ణినా | సహస్రం చ సహస్రేణ జఘాన రణమూర్ధని || 31
 తైర్భిన్నవర్మాభరణాః భిన్నభిన్నశరాసనాః | నిపేతుశ్శోణితాదిగ్ధాః ధరణ్యాం రజనీచరాః || 32
 తైర్ముక్తకేశైస్సమరే పతితైశ్శోణితోక్షితైః | ఆస్తీర్ణా వసుధా కృత్స్నా మహావేదిః కుశైరివ || 33
 క్షణేన తు మహాఘోరం వనం నిహతరాక్షసమ్ | బభూవ నిరయప్రఖ్యం మాంసశోణితకర్దమమ్ || 34
 చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ | హతాన్యేకేన రామేణ మానుషేణ పదాతినా || 35
 తస్య సైన్యస్య సర్వస్య ఖరశ్శేషో మహారథః | రాక్షసస్త్రిశిరాశ్చైవ రామశ్చ రిపుసూదనః || 36
 శేషా హతా మహాసత్వాః రాక్షసా రణమూర్ధని | ఘోరా దుర్విషహాస్సర్వే లక్ష్మణస్యాగ్రజేన తే || 37
 తతస్తు తద్భీమబలం మహాహవే సమీక్ష్వ రామేణ హతం బలీయసా |
 రథేన రామం మహతా ఖరస్తదా సమాససాదేంద్ర ఇవోద్యతాశనిః || 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే దూషణవధో నామ షడ్వింశస్సర్గః

అథ సప్తవింశస్సర్గః (27) త్రిశిరోవధః

ఖరం తు రామాభిముఖం ప్రయాంతం వాహినీపతిః | రాక్షసస్త్రిశిరా నామ సన్నిపత్యేదమబ్రవీత్ || 1
 మాం నియోజయ విక్రాంత! సన్నివర్తస్వ సాహసాత్ | పశ్య రామం మహాబాహుం సంయుగే వినిపాతితమ్ ||
 ప్రతిజానామి తే సత్యమ్ ఆయుధం చాహమాలభే | యథా రామం వధిష్యామి వధార్హం సర్వరక్షసామ్ || 3
 అహం వాఽస్య రణే మృత్యుః ఏష వా సమరే మమ | వినివృత్త్య రణోత్సాహాత్ ముహూర్తం ప్రాశ్చికో భవ ||
 ప్రహృష్టో వా హతే రామే జనస్థానం ప్రయాస్యసి | మయి వా నిహతే రామం సంయుగాయోపయాస్యసి ||
 ఖరస్త్రిశిరసా తేన మృత్యులోభాత్ ప్రసాదితః | (యుద్ధశ్రద్ధాం పరిత్యజ్య యుద్ధాయ సమచోదయత్ |)
 గచ్ఛ యుధ్యేత్యనుజ్ఞాతో రాఘవాభిముఖో యయౌ || 6
 త్రిశిరాశ్చ రథేనైవ వాజియుక్తేన భాస్వతా | అభ్యద్రవద్రణే రామం త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః || 7
 శరధారాసమూహాన్ స మహామేఘ ఇవోత్పజన్ | వ్యస్సృజత్సదృశం నాదం జలాద్గ్రస్య తు దుందుభేః || 8
 ఆగచ్ఛంతం త్రిశిరసం రాక్షసం ప్రేక్ష్య రాఘవః | ధనుషా ప్రతిజగ్రాహ విధూన్వన్ సాయకాన్ శితాన్ || 9
 స సంప్రహారస్తుములో రామత్రిశిరసోర్మహాన్ | బభూవాతీవ బలినోః సింహకుంజరయోరివ || 10
 తతస్త్రిశిరసా బాణైః లలాటే తాడితస్త్రిభిః | అమర్షీ కుపితో రామః సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ || 11
 అహో విక్రమశూరస్య రాక్షసస్యేదృశం బలమ్ | పుష్పైరివ శరైర్యస్య లలాటేఽస్మి పరిక్షతః || 12
 మమాపి ప్రతిగృహ్ణీష్వ శరాంశ్చాపగుణచ్యుతాన్ | ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధః శరానాశీవిషోపమాన్ |
 త్రిశిరోవక్షసి క్రుద్ధో నిజఘాన చతుర్దశ || 13

అరణ్యకాండే సర్గ:-28

చతుర్భిస్తురగానస్య శరైస్సన్నతపర్వభిః | న్యపాతయత తేజస్వీ చతురస్తస్య వాజినః || 14
 అష్టభిస్సాయకైస్సూతం రథోపస్థాన్వృపాతయత్ | రామశ్చిచ్ఛేద బాణేన ధ్వజం చాస్య సముచ్చితమ్ || 15
 తతో హతరథాత్తస్మాత్ ఉత్పతంతం నిశాచరమ్ | బిభేద రామస్తం బాణైః హృదయే సో-భవజ్జడః || 16
 సాయకైశ్చాప్రమేయాత్మా సామర్షస్తస్య రక్షసః | శిరాంస్యపాతయద్రామో వేగవద్భిస్త్రిభిశ్చితైః || 17
 స భూమౌ రుధిరోద్గారీ రామబాణాభిపీడితః | న్యపతత్పతితైః పూర్వం స్వశిరోభిర్నిశాచరః || 18
 హతశేషేస్తతో భగ్నాః రాక్షసాః ఖరసంశ్రయాః | ద్రవంతి స్మ న తిష్ఠంతి వ్యాఘ్రుత్రస్తా మృగా ఇవ || 19
 తాన్ ఖరో ద్రవతో దృష్ట్వా నివర్త్య రుషితస్వయమ్ | రామమేవాభిదుద్రావ రాహుశ్చంద్రమసం యథా ||
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే త్రివిరోవధో నామ సప్తవింశస్సర్గః

అథ అష్టావింశస్సర్గః (28) రామ-ఖరయుద్ధమ్

నిహతం దూషణం దృష్ట్వా రణే త్రిశిరసా సహ | ఖరస్యాప్యభవత్ త్రాసో దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్ || 1
 స దృష్ట్వా రాక్షసం సైన్యమ్ అవిషహ్యం మహాబలః | హతమేకేన రామేణ త్రిశిరోదూషణావపి || 2
 తద్బలం హతభూయిష్ఠం విమానాః ప్రేక్ష్య రాక్షసః | ఆససాద ఖరో రామం నముచిర్వాసవం యథా || 3
 వికృప్య బలవచ్ఛాపం నారాచాన్ రక్తభోజనాన్ | ఖరశ్చిక్షేప రామాయ క్రుద్ధానాశీవిషానివ || 4
 జ్యాయ విధూన్వన్ సుబహుశః శిక్షయాస్త్రాణి దర్శయన్ | చకార సమరే మార్గాన్ శరై రథగతః ఖరః || 5
 స సర్వాశ్చ దిశో బాణైః ప్రదిశశ్చ మహారథః | పూరయామాస తం దృష్ట్వా రామోఽపి సుమహద్ధనుః || 6
 ససాయకైర్దుర్గుషహైః సస్ఫులింగైరివాగ్నిభిః | నభశ్చకారావివరం పర్జన్య ఇవ వృష్టిభిః || 7
 తద్భూమివ శితైర్బాణైః ఖరరామవిసర్జితైః | పర్యాకాశమనాకాశం సర్వతశ్చరసంకులమ్ || 8
 శరజాలావృతస్సూర్యో న తదా స్మ ప్రకాశతే | అన్యోన్యవధసంరంభాత్ ఉభయోః సంప్రయుధ్యతోః || 9
 తతో నాశీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః | ఆజఘాన ఖరో రామం తోత్రైరివ మహాద్విపమ్ || 10
 తం రథస్థం ధనుష్పాణిం రాక్షసం పర్యవస్థితమ్ | దదృశుస్సర్వభూతాని పాశహస్తమివాంతకమ్ || 11
 హంతారం సర్వసైన్యస్య పౌరుషే పర్యవస్థితమ్ | పరిశ్రాంతం మహాసత్త్వం మేనే రామం ఖరస్తదా || 12
 తం సింహమివ విక్రాంతం సింహవిక్రాంతగామినమ్ | దృష్ట్వా నోద్విజతే రామః సింహః క్షుద్రమృగం యథా ||
 తతస్సూర్యనికాశేన రథేన మహతా ఖరః | ఆససాద రణే రామం పతంగ ఇవ పావకమ్ || 14
 తతోఽస్య సశరం చాపం ముష్టిదేశే మహాత్మనః | ఖరశ్చిచ్ఛేద రామస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ || 15
 స పునస్తప్తపరాన్ సప్త శరానాదాయ వర్మణి | నిజఘాన ఖరః క్రుద్ధః శక్రాశనిసమప్రభాన్ || 16
 తతస్తత్ ప్రహతం బాణైః ఖరముక్తైస్సుపర్వభిః | పపాత కవచం భూమౌ రామస్యాదిత్యవర్చసః || 17
 తతశ్చరసహస్రేణ రామమప్రతిమౌజసమ్ | అర్థయిత్వా మహానాదం ననాద సమరే ఖరః || 18
 స శరైరర్ధితః క్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రాఘవః | రరాజ సమరే రామో విధూమోఽగ్నిరివ జ్వలన్ || 19
 తతో గంభీరనిర్లాదం రామశ్చత్రునిబర్హణః | చకారాంతాయ స రిపోః సజ్యమన్యన్మహద్ధనుః || 20
 సుమహద్వైష్ణవం యత్తత్ అతిసృష్టం మహర్షిణా | వరం తద్ధనురుద్యమ్య ఖరం సమభిధావత || 21
 తతః కనకపుంఖైస్తు శరైస్సన్నతపర్వభిః | బిభేద రామస్సంక్రుద్ధః ఖరస్య సమరే ధ్వజమ్ || 22
 స దర్శనీయో బహుధా వికీర్ణః కాంచనధ్వజః | జగామ ధరణీం సూర్యో దేవతానామివాజ్జయాయా || 23
 తం చతుర్భిః ఖరః క్రుద్ధో రామం గాత్రేషు మార్గణైః | వివ్యాధ యుధి మర్మజ్ఞో మాతంగమివ తోమరైః || 24
 స రామో బహుభిర్బాణైః ఖరకార్ముకనిస్ఫుతైః | విద్ధో రుధిరసిక్తాంగో బభూవ రుషితో భృశమ్ || 25
 స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య పరమాహవే | ముమోచ పరమేష్వాసః షట్పరానభిలక్షితాన్ || 26
 శిరస్యేకేన బాణేన ద్వాభ్యాం బాహోర్వరథార్దయత్ | త్రిభిశ్చంద్రార్ధవక్త్రైశ్చ వక్షస్యభిజఘాన హ || 27

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

తతః పశ్చాన్మహాతేజాః నారాచాన్ భాస్కరోపమాన్ | జిఘాంసూ రాక్షసం క్రుద్ధః త్రయోదశ సమాదదే || 28
 తతో-స్య యుగమేకేన చతుర్భిశ్చతురో హయాన్ | షష్ఠేన తు శిరస్సంఖ్యే ఖరస్య రథసారథేః || 29
 త్రిభిస్త్రివేణుం బలవాన్ ద్వాభ్యామక్షం మహాబలః | ద్వాదశేన తు బాణేన ఖరస్య సశరం ధనుః || 30
 చిత్వా వజ్రనికాశేన రాఘవః ప్రహసన్నివ | త్రయోదశేంద్రసమో బిభేద సమరే ఖరమ్ || 31
 ప్రభగ్నుధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః | గదాపాణిరవప్లుత్య తస్థౌ భూమౌ ఖరస్తదా || 32
 తత్కర్మ రామస్య మహారథస్య సమేత్య దేవాశ్చ మహర్షయశ్చ |
 అపూజయన్ ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాః తదా విమానాగ్రగతాస్సమేతాః|| 33
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామ-ఖరయుద్ధం నామ అష్టావింశస్సర్గః

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః (29) ఖరనిర్భర్తృనమ్

ఖరం తు విరథం రామో గదాపాణిమవస్థితమ్ | మృదుపూర్వం మహాతేజాః పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ || 1
 గజాశ్వరథసంబాధే బలే మహతి తిష్ఠతా | కృతం సుదారుణం కర్మ సర్వలోకజుగుప్సితమ్ || 2
 ఉద్వేజనీయో భూతానాం నృశంసః పాపకర్మకృత్ | త్రయాణామపి లోకానామ్ ఈశ్వరో-పి న తిష్ఠతి || 3
 కర్మ లోకవిరుద్ధం తు కుర్వాణం క్షణదాచరః | తీక్షణం సర్వజనో హంతి సర్పం దుష్టమివాగతమ్ || 4
 లోభాత్పాపాని కుర్వాణః కామాద్వా యో న బుద్ధ్యతే | భ్రష్టః పశ్యతి తస్యాంతం బ్రాహ్మణీ కరకాదివ || 5
 వసతో దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః | కిన్ను హత్వా మహాభాగాన్ ఫలం ప్రాప్స్యసి రాక్షస || 6
 న చిరం పాపకర్మాణః క్రూరా లోకజుగుప్సితాః | ఐశ్వర్యం ప్రాప్య తిష్ఠంతి శీర్ణమూలా ఇవ ద్రుమాః || 7
 అవశ్యం లభతే జంతుః ఫలం పాపస్య కర్మణః | ఘోరం పర్యాగతే కాలే ద్రుమాః పుష్పమివార్తవమ్ || 8
 న చిరాత్ ప్రాప్యతే లోకే పాపానాం కర్మణాం ఫలమ్ | సవిషాణామివాన్నానాం భుక్తానాం క్షణదాచర || 9
 పాపమాచరతాం ఘోరం లోకస్యాప్రియమిచ్ఛతామ్ | అహమాసాదితో రాజ్ఞా ప్రాణాన్ హంతుం నిశాచర ||
 అద్య హి త్వాం మయా ముక్తాః శరాః కాంచనభూషణాః | విదార్య నిపతిష్యంతి వల్మీకమివ పన్నాగాః || 11
 యే త్వయా దండకారణ్యే భక్షితా ధర్మచారిణః | తానద్య నిహతస్సంఖ్యే ససైన్యోఽనుగమిష్యసి || 12
 అద్య త్వాం పతితం బాణైః పశ్యంతు పరమర్షయః | నిరయస్థం విమానస్థాః యే త్వయా హింసితాః పురా ||
 ప్రహర త్వం యథాకామం కురు యత్నం కులాధమ! | అద్య తే పాతయిష్యామి శిరస్తాలఫలం యథా || 14
 ఏవముక్తస్తు రామేణ క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః | ప్రత్యువాచ ఖరో రామం ప్రహసన్ క్రోధమూర్ఛితః || 15
 ప్రాకృతాన్ రాక్షసాన్ హత్వా యుద్ధే దశరథాత్మజ ! | ఆత్మనా కథమాత్మానమ్ అప్రశస్యం ప్రశంససి || 16
 విక్రాంతా బలవంతో వా యే భవంతి నరర్షభాః | కథయంతి న తే కించిత్ తేజసా స్వేన గర్వితాః || 17
 ప్రాకృతాస్త్యకృతాత్మానో లోకే క్షత్రియపాంసనాః | నిరర్థకం వికత్థంతే యథా రామ! వికత్థసే || 18
 కులం వ్యపదిశన్ వీరః సమరే కోఽభిధాస్యతి | మృత్యుకాలే హి సంప్రాప్తే స్వయమప్రస్తవే స్తవమ్ || 19
 సర్వధైవ లఘుత్వం తే కత్థనేన విదర్శితమ్ | సువర్ణప్రతిరూపేణ తప్తేనేవ కుశాగ్నినా || 20
 న తు మామిహ తిష్ఠంతం పశ్యసి త్వం గదాధరమ్ | ధరాధరమివాకంప్యం పర్వతం ధాతుభిశ్చితమ్ || 21
 పర్యాప్తో-హం గదాపాణిః హంతుం ప్రాణాన్ రణే తవ | త్రయాణామపి లోకానాం పాశహస్త ఇవాంతకః ||
 కామం బహుపి వక్తవ్యం త్వయి వక్ష్యామి న త్వహమ్ | అస్తం గచ్ఛేద్ధి సవితా యుద్ధవిఘ్నస్తతో భవేత్ || 23
 చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం హతాని తే | త్వద్వివాశాత్ కరోమ్యేషాం తేషామశ్రుప్రమార్షనమ్ || 24
 ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధః తాం గదాం పరమాంగదః | ఖరశ్చిక్షేప రామాయ ప్రదీప్తామశనిం యథా || 25
 ఖరబాహుప్రముక్తా సా ప్రదీప్తా మహతీ గదా | భస్మ వృక్షాంశ్చ గుల్మాంశ్చ కృత్వా-గాత్ తత్సమీపతః || 26
 తామాపతంతీం జ్వలితాం మృత్యుపాశోపమాం గదామ్ | అంతరిక్షగతాం రామః చిచ్ఛేద బహుధా శరైః || 27

సా వికీర్ణా శరైర్భగ్నా పపాత ధరణీతలే । గదా మంత్రోషధబలైః వ్యాఘ్రీవ వినిపాతితా ॥

28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే ఖరనిర్భరత్సనం నామ ఏకోనత్రింశస్సర్గః

అథ త్రింశస్సర్గః (30) ఖరస్య వధః

- భిత్త్వా తు తాం గదాం బాణైః రాఘవో ధర్మవత్సలః । స్మయమానః ఖరం వాక్యం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
- ఏతత్తే బలసర్వస్వం దర్శితం రాక్షసాధమ! । శక్తిహీనతరో మత్తో వృథా త్వమవగర్హసి ॥ 2
- ఏషా బాణవినిర్భిన్నా గదా భూమితలం గతా । అభిధానప్రగల్భస్య తవ ప్రత్యర్థిఘాతినీ ॥ 3
- యత్త్వయోక్తం వినష్టానామ్ అహమశ్రుప్రమార్జనమ్ । రాక్షసానాం కరోమీతి మిథ్యా తదపి తే వచః ॥ 4
- నీచస్య క్షుద్రశీలస్య మిథ్యావృత్తస్య రక్షసః । ప్రాణానపహరిష్యామి గరుత్మానమృతం యథా ॥ 5
- అద్య తే చిన్నకంఠస్య ఫేనబుద్బుదభూషితమ్ । విదారితస్య మద్బాణైః మహీ పాస్యతి శోణితమ్ ॥ 6
- పాంసురూషితసర్వాంగః స్రస్తస్యస్తభుజద్వయః । స్వప్స్యసే గాం సమాలింగ్య దుర్లభాం ప్రమదామివ ॥ 7
- ప్రవృద్ధనిద్రే శయితే త్వయి రాక్షసపాంసనే । భవిష్యంత్యశరణ్యానాం శరణ్యా దండకా ఇమే ॥ 8
- జనస్థానే హతస్థానే తవ రాక్షస! మచ్ఛరైః । నిర్భయా విచరిష్యంతి సర్వతో మునయో వనే ॥ 9
- అద్య విప్రసరిష్యంతి రాక్షసో హతబాంధవాః । బాష్పార్ద్రవదనా దీనాః భయాదన్యభయావహాః ॥ 10
- అద్య శోకరసజ్ఞాస్తాః భవిష్యంతి నిరర్థకాః । అనురూపకులాః పత్నో యాసాం త్వం పతిరీదృశః ॥ 11
- నృశంస! నీచ! క్షుద్రాత్మన్! నిత్యం బ్రాహ్మణకంటక! । యత్ప్రతే శంకితైరగ్నా మునిభిః పాత్యతే హవిః ॥ 12
- తమేవమభినంరబ్ధం బ్రువాణం రాఘవం రణే । ఖరో నిర్భర్త్యయామాస రోషాత్ ఖరతరస్వనః ॥ 13
- దృఢం ఖల్వవలిష్టోఽసి భయేష్వపి చ నిర్భయః । వాచ్యావాచ్యం తతో హి త్వం మృత్యువశ్యో న బుద్ధ్యసే ॥ 14
- కాలపాశపరిక్షిప్తాః భవంతి పురుషా హి యే । కార్యాకార్యం న జానంతి తే నిరస్తషడింద్రియాః ॥ 15
- ఏవముక్త్వా తతో రామం సంరుద్య భ్రుకుటీం తతః । స దదర్శ మహాసాలమ్ అవిదూరే నిశాచరః ॥ 16
- రణే ప్రహరణస్యార్థే సర్వతో హ్యవలోకయన్ । స తముత్పాటయామాస సందశ్య దశనచ్ఛదమ్ ॥ 17
- తం సముత్క్షిప్య బాహుభ్యాం వినద్య చ మహాబలః । రామముద్దిశ్య చిక్షేప హతస్త్వమితి చాబ్రవీత్ ॥ 18
- తమాపతంతం బాణౌఘైః భిత్త్వా రామః ప్రతాపవాన్ । రోషమాహారయత్తీవ్రం నిహంతుం సమరే ఖరమ్ ॥
- జాతస్వేదస్తతో రామో రోషాద్రక్తాంతలోచనః । నిర్భిభేద సహస్రేణ బాణానాం సమరే ఖరమ్ ॥ 20
- తస్య బాణాంతరాద్రక్తం బహు సుస్రావ ఫేనిలమ్ । గిరేః ప్రసవణస్యేవ తోయధారాపరిస్రవః ॥ 21
- విహ్వలస్స కృతో బాణైః ఖరో రామేణ సంయుగే । మత్తో రుధిరగంధేన తమేవాభ్యద్రవద్ ద్రుతమ్ ॥ 22
- తమాపతంతం సంరబ్ధం కృతాస్త్రో రుధిరాఘ్నతమ్ । అపాసర్పత్ ప్రతిపదం కించిత్ త్వరితవిక్రమః ॥ 23
- తతః పావకసంకాశం వధాయ సమరే శరమ్ । ఖరస్య రామో జగ్రాహ బ్రహ్మదండమివాపరమ్ ॥ 24
- స తం దత్తం మఘవతా సురరాజేన ధీమతా । సందధే చాపి ధర్మాత్మా ముమోచ చ ఖరం ప్రతి ॥ 25
- స విముక్తో మహాబాణో నిర్ఘాతసమనిస్వనః । రామేణ ధనురాయమ్య ఖరస్యోరసి చాపతత్ ॥ 26
- స పపాత ఖరో భూమౌ దహ్యామానశ్శరాగ్నినా । రుద్రేణేవ వినిర్దగ్ధః శ్వేతారణ్యే యథాఽంధకః ॥ 27
- స వృత్ర ఇవ వజ్రేణ ఫేనేన నముచిర్యథా । బలో వేంద్రాశనిహతో నిపపాత హతః ఖరః ॥ 28
- తతో రాజర్షయస్సర్వే సంగతాః పరమర్షయః । సభాజ్య ముదితా రామమ్ ఇదం వచనమబ్రువన్ ॥ 29
- ఏతదర్థం మహాతేజాః మహేంద్రః పాకశాసనః । శరభంగాశ్రమం పుణ్యమ్ ఆజగామ పురందరః ॥ 30
- ఆనీతస్త్వమిమం దేశమ్ ఉపాయేన మహర్షిభిః । ఏషాం వధార్థం క్రూరాణాం రక్షసాం పాపకర్మణామ్ ॥ 31
- తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా దశరథాత్మజ! । సుఖం ధర్మం చరిష్యంతి దండకేషు మహర్షయః ॥ 32
- ఏతస్మిన్నంతరే దేవాః చారణైస్సహ సంగతాః । దుందుభీంశ్చాభినిఘ్నంతః పుష్పవర్షం సమంతతః ॥ 33

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- రామస్యోపరి సంహృష్టాః వపుషుర్విస్మితాస్తదా । అర్థాధికమూహూరైన రామేణ నిశితైశ్శరైః ॥ 34
- చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । ఖరదూషణముఖ్యానాం నిహతాని మహాహవే ॥ 35
- అహో! బత! మహాత్కర్మ రామస్య విదితాత్మనః । అహో! వీర్యమహో! దాక్ష్యం విష్ణోరివ హి దృశ్యతే ।
ఇత్యేవముక్త్వా తే సర్వే యయుర్దేవా యథాగతమ్ ॥ 36
- ఏతస్మిన్నంతరే వీరో లక్ష్మణస్సహ సీతయా । గిరిదుర్గాద్వినిష్క్రమ్య సంవివేశాశ్రమం సుఖీ ॥ 37
- తతో రామస్తు విజయీ పూజ్యమానో మహర్షిభిః । ప్రవివేశాశ్రమం వీరో లక్ష్మణేనాభిపూజితః ॥ 38
- తం దృష్ట్వా శత్రుహంతారం మహర్షీణాం సుఖావహమ్ । బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారం పరిషస్వజే ॥ 39
- ముదా పరమయా యుక్తా దృష్ట్వా రక్షోగణాన్ హతాన్ । రామం చైవావ్యథం దృష్ట్వా తుతోష జనకాత్మజా ॥
- తతస్తు తం రాక్షససంఘమర్దనం సభాజ్యమానం ముదితైర్మహర్షిభిః ।
- పునః పరిష్వజ్య శశిప్రభాననా బభూవ హృష్టా జనకాత్మజా తదా ॥ 41
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే ఖరస్యవధో నామ త్రింశస్సర్గః

అథ ఏక త్రింశస్సర్గః (31) రావణ-మారీచ సంవాదః

- త్వరమాణస్తతో గత్వా జనస్థానాదకంపనః । ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 1
- జనస్థానస్థితా రాజన్ రాక్షసా బహవో హతాః । ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే కథంచిదహమాగతః ॥ 2
- ఏవముక్తో దశగ్రీవః క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః । అకంపనమువాచేదం నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ 3
- కేన రమ్యం జనస్థానం హతం మమ పరాసునా । కో హి సర్వేషు లోకేషు గతిం చాధిగమిష్యతి ॥ 4
- స హి మే విప్రియం కృత్వా శక్యం మఘవతా సుఖమ్ । ప్రాప్తం వైశ్రవణేనాపి న యమేన న విష్ణునా ॥ 5
- కాలస్య చాప్యహం కాలో దహేయమపి పావకమ్ । మృత్యుం మరణధర్మేణ సంయోజయితుముత్సహే ॥ 6
- దహేయమపి సంక్రుద్ధః తేజసాఽఽ దిత్యపావకౌ । వాతస్య తరసా వేగం నిహంతుమహముత్సహే ॥ 7
- తథా క్రుద్ధం దశగ్రీవం కృతాంజలిరకంపనః । భయాత్సందిగ్ధయా వాచా రావణం యాచతేఽభయమ్ ॥ 8
- దశగ్రీవోఽభయం తస్మై ప్రదదౌ రక్షసాం వరః । స విస్రబ్ధోఽబ్రవీద్వాక్యమ్ అసందిగ్ధమకంపనః ॥ 9
- పుత్రో దశరథస్యాస్తి సింహసంహననో యువా । రామో నామ వృషస్కంధో వృత్తాయతమహాభుజః ॥ 10
- వీరః పృథుయశాః శ్రీమాన్ అతుల్యబలవిక్రమః । హతం తేన జనస్థానం ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ 11
- అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః । నాగేంద్ర ఇవ నిశ్చ్యస్య వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 12
- స సురేంద్రేణ సంయుక్తో రామః సర్వామరైస్సహ । ఉపయాతో జనస్థానం బ్రూహి కచ్చిదకంపన! ॥ 13
- రావణస్య పునర్వాక్యం నిశమ్య తదకంపనః । ఆచచక్షే బలం తస్య విక్రమం చ మహాత్మనః ॥ 14
- రామో నామ మహాతేజాః శ్రేష్ఠస్సర్పధనుష్ఠతామ్ । దివ్యాస్త్రగుణసంపన్నః పురందరసమో యుధి ॥ 15
- తస్యానురూపో బలవాన్ రక్తాక్షో దుందుభిస్వనః । కనీయాన్ లక్ష్మణో నామ బ్రాతా శశినిభాననః ॥ 16
- స తేన సహ సంయుక్తః పావకేనానిలో యథా । శ్రీమాన్ రాజవరస్తేన జనస్థానం నిపాతితమ్ ॥ 17
- నైవ దేవా మహాత్మానో నాత్ర కార్యా విచారణా । శరా రామేణ తూత్స్మష్టాః రుక్మపుంఖాః పతత్త్రిణః ॥ 18
- సర్వాః పంచాననా భూత్వా భక్తయంతి స్మ రాక్షసాన్ । యేన యేన చ గచ్ఛంతి రాక్షసా భయకర్మితాః ॥ 19
- తేన తేన స్మ పశ్యంతి రామమేవాగ్రతః స్థితమ్ । ఇత్థం వినాశితం తేన జనస్థానం తవానఘ! ॥ 20
- అకంపనవచః శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ జనస్థానం గమిష్యామి హంతుం రామం సలక్ష్మణమ్ ॥ 21
- అధైవముక్తే వచనే ప్రోవాచేదమకంపనః । శృణు రాజన్ యథావృత్తం రామస్య బలపౌరుషమ్ ॥ 22
- అసాధ్యః కుపితో రామో విక్రమేణ మహాయశాః । ఆపగాయాస్సుపూర్ణాయాః వేగం పరిహరేచ్ఛరైః ॥ 23
- సతారగ్రహనక్షత్రం నభశ్చాప్యవసాదయేత్ । అసౌ రామస్తు మజ్జంతీం శ్రీమానభ్యుద్ధరేన్మహీమ్ ॥ 24

అరణ్యకాండే సర్గ:-32

భిత్వా వేలాం సముద్రస్య లోకానాష్లావయేద్విభుః |వేగం వాఽపి సముద్రస్య వాయుం వా విధమేచ్ఛరైః ||
 సంహృత్య వా పునర్లోకాన్ విక్రమేణ మహాయశాః | శక్తస్స పురుషవ్యాఘ్రుః స్రష్టుం పునరపి ప్రజాః || 26
 న హి రామో దశగ్రీవ! శక్యో జేతుం త్వయా యుధి | రక్షసాం వాఽపి లోకేన స్వర్గః పాపజనైరివ || 27
 న తం వధ్యమహం మన్యే సర్వైర్దేవాసురైరపి | అయం తస్య వధోపాయః తం మమైకమనాః శృణు || 28
 భార్యా తస్యోత్తమా లోకే సీతా నామ సుమధ్యమా | శ్యామా సమవిభక్తాంగీ స్త్రీరత్నం రత్నభూషితా || 29
 నైవ దేవీ న గంధర్వీ నాపురా నాపి దానవీ | తుల్యా సీమంతినీ తస్యాః మానుషీషు కుతో భవేత్ || 30
 తస్యాపహర భార్యాం త్వం ప్రమధ్య తు మహావనే | సీతయా రహితః కామీ రామో హాస్యతి జీవితమ్ || 31
 ఆరోచయత తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః | చింతయిత్వా మహాబాహుః అకంపనమువాచ హ || 32
 బాధం కాల్యం గమిష్యామి హ్యేకస్సారథినా సహ | ఆనయిష్యామి వైదేహీమ్ ఇమాం హృష్టో మహాపురీమ్ ||
 అధైవముక్త్వా ప్రయయౌ ఖరయుక్తేన రావణః | రథేనాదిత్యవర్ణేన దిశస్సర్వాః ప్రకాశయన్ || 34
 స రథో రాక్షసేంద్రస్య సక్షత్రపథగో మహాన్ | సంచార్యమాణశ్చుశుభే జలదే చంద్రమా ఇవ || 35
 స మారీచాశ్రమం ప్రాప్య తాటకేయముపాగమత్ | మారీచేనార్చితో రాజా భక్ష్యభోజ్యైరమానుషైః || 36
 తం స్వయం పూజయిత్వా తు ఆసనేనోదకేన చ | అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ || 37
 కచ్చిత్సుకుశలం రాజన్ లోకానాం రాక్షసేశ్వర ! | ఆశంకే నాథ! జానే త్వం యతస్తూర్ణమిహాగతః || 38
 ఏవముక్తో మహాతేజాః మారీచేన స రావణః | తతః పశ్చాదిదం వాక్యమ్ అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః || 39
 ఆరక్షో మే హతస్తాత! రామేణాక్లిష్టకర్మణా | జనస్థానమవధ్యం తత్ సర్వం యుధి నిపాతితమ్ || 40
 తస్య మే కురు సాచివ్యం తస్య భార్యాపహారణే | రాక్షసేంద్రవచస్త్రుత్వా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ || 41
 ఆఖ్యాతా కేన సీతా సా మిత్రరూపేణ శత్రుణా | త్వయా రాక్షసశార్దూల! కో న నందతి నిందితః || 42
 సీతామిహాసయస్వేతి కో బ్రవీతి బ్రవీహి మే | రక్షోలోకస్య సర్వస్య కః శృంగం ఛేత్తుమిచ్ఛతి || 43
 ప్రోత్సాహయతి కశ్చ త్వాం స చ శత్రురసంశయః | ఆశీవిషముఖాద్దంష్ట్రామ్ ఉద్ధర్తుం చేచ్ఛతి త్వయా || 44
 కర్మణా తేన కేనాపి కాపథం ప్రతిపాదితః | సుఖసుప్తస్య తే రాజన్ ప్రహృతం కేన మూర్ధని || 45
 విశుద్ధవంశాభిజనాగ్రహస్తః తేజోమదస్సంహితదోర్విషాణః |
 ఉదీక్షితుం రావణ! నేహ యుక్తః స సంయుగే రాఘవగంధహస్తీ ||
 అసౌ రణాంతస్థితిసంధివాలో విదగ్ధరక్షోమృగహా నృసింహః |
 సుప్తస్త్వయా బోధయితుం న యుక్తః శరాంగపూర్ణో నిశితాసిదంష్ట్రః || 47
 చాపావహారే భుజవేగపంకే శరోర్మిమాలే సుమహాహవౌఘే |
 న రామపాతాళముఖేఽతిఘోరే ప్రస్కందితుం రాక్షసరాజ! యుక్తమ్||
 ప్రసీద లంకేశ్వర! రాక్షసేంద్ర! లంకాం ప్రసన్నో భవ సాధు గచ్ఛ |
 త్వం స్వేషు దారేషు రమస్వ నిత్యం రామస్సభార్యో రమతాం వనేషు || 49
 ఏవముక్తో దశగ్రీవో మారీచేన స రావణః | న్యవర్తత పురీం లంకాం వివేశ చ గృహోత్తమమ్ || 50

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రావణ-మారీచసంవాదో నామ ఏకత్రింశస్సర్గః

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః (32) రావణబల వర్ణనమ్

తతశ్చూర్పణఖా దృష్ట్వా సహస్రాణి చతుర్దశ | హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం భీమకర్మణామ్ || 1
 దూషణం చ ఖరం చైవ హతం త్రిశిరసా సహ | దృష్ట్వా పునర్మహానాదం ననాద జలదో యథా || 2
 సా దృష్ట్వా కర్మ రామస్య కృతమన్యైస్సుదుష్కరమ్ | జగామ పరమోద్విగ్నా లంకాం రావణపాలితామ్ || 3
 సా దదర్శ విమానాగ్రే రావణం దీప్తతేజసమ్ | ఉపోపవిష్టం సచివైః మరుద్భిరివ వాసవమ్ || 4

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- ఆసీనం సూర్యసంకాశే కాంచనే పరమాసనే । రుక్మవేదిగతం ప్రాజ్యం జ్వలంతమివ పావకమ్ ॥ 5
- దేవగంధర్వభూతానామ్ ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్ । అజేయం సమరే శూరం వ్యాత్తాననమివాంతకమ్ ॥
- దేవాసురవిమర్దేషు వజ్రాశనికృతవ్రణమ్ । ఐరావతవిషాణాగ్రైః ఉద్బుష్టకిణవక్షసమ్ ॥ 7
- వింశద్భుజం దశగ్రీవం దర్శనీయపరిచ్ఛదమ్ । విశాలవక్షసం వీరం రాజలక్షణశోభితమ్ ॥ 8
- స్నిగ్ధవైదూర్యసంకాశం తప్తకాంచనకుండలమ్ । సుభుజం శుక్లదశనం మహాస్యం పర్వతోపమమ్ ॥ 9
- విష్ణుచక్రనిపాతైశ్చ శతశో దేవసంయుగే । అన్యైశ్చస్త్రప్రహారైశ్చ మహాయుద్ధేషు తాడితమ్ ॥ 10
- అహతాంగం సమస్తైశ్చ దేవప్రహరణైస్తథా । అక్షోభ్యాణాం సముద్రాణాం క్షోభణం క్షిప్రకారిణమ్ ॥ 11
- క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం సురాణాం చ ప్రమర్దనమ్ । ఉచ్ఛేత్తారం చ ధర్మాణాం పరదారాభిమర్శనమ్ ॥12
- సర్వదివ్యాస్త్రయోక్తారం యజ్ఞవిష్ణుకరం సదా । పురీం భోగవతీం ప్రాప్య పరాజిత్య చ వాసుకిమ్ ॥ 13
- తక్షకస్య ప్రియాం భార్యాం పరాజిత్య జహార యః । కైలాసపర్వతం గత్వా విజిత్య నరవాహనమ్ ॥ 14
- విమానం పుష్పకం తస్య కామగం వై జహార యః । వనం చైత్రరథం దివ్యం నళినీం నందనం వనమ్ ॥
- వినాశయతి యః క్రోధాత్ దేవోద్వానాని వీర్యవాన్ । చంద్రసూర్యౌ మహాభాగౌ ఉత్తిష్టంతౌ పరంతపౌ ॥ 16
- నివారయతి బాహుభ్యాం యశ్చైలశిఖరోపమః । దశవర్షసహస్రాణి తపస్తప్త్యా మహావనే ॥ 17
- పురా స్వయంభువే ధీరః శిరాంస్యపజహార యః । దేవదానవగంధర్వపిశాచపతగోరగైః ॥ 18
- అభయం యస్య సంగ్రామే మృత్యుతో మానుషాదృతే । మంత్రైరభిష్టుతం పుణ్యమ్ అధ్వరేషు ద్విజాతిభిః ॥
- హవిర్దానేషు యస్సోమమ్ ఉపహంతి మహాబలః । ఆప్తయజ్ఞహరం క్రూరం బ్రహ్మఘ్నం దుష్టచారిణమ్ ॥
- కర్మశం నిరనుక్రోశం ప్రజానామహితే రతమ్ । రావణం సర్వభూతానాం సర్వలోకభయావహమ్ ॥ 21
- రాక్షసీ భ్రాతరం శూరం సా దదర్శ మహాబలమ్ । తం దివ్యవస్త్రాభరణం దివ్యమాల్యోపశోభితమ్ ॥ 22
- ఆసనే సూపవిష్టం చ కాలకాలమివోద్యతమ్ । రాక్షసేంద్రం మహాభాగం పౌలస్త్యకులనందనమ్ ॥ 23
- రావణం శత్రుహంతారం మంత్రిభిః పరివారితమ్ । అభిగమ్యాబ్రవీద్వాక్యం రాక్షసీ భయవిహ్వలా ॥ 24
- తమబ్రవీద్దీప్తవిశాలలోచనం ప్రదర్శయిత్వా భయమోహమూర్ఛితా ।
- సుదారుణం వాక్యమభీతచారిణీ మహాత్మనా శూర్పణఖా విరూపితా ॥ 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రావణబలవర్ధనం నామ ద్వాత్రింశస్సర్గః

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః (33) రావణ నిర్భర్తనా

- తత శూర్పణఖా దీనా రావణం లోకరావణమ్ । అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 1
- ప్రమత్తః కామభోగేషు స్వైరవృత్తే నిరంకుశః । సముత్పన్నం భయం ఘోరం బోధవ్యం నావబుధ్యసే ॥ 2
- సక్తం గ్రామ్యేషు భోగేషు కామవృత్తం మహీపతిమ్ । లుబ్ధం న బహుమన్యంతే శృశానాగ్నిమివ ప్రజాః ॥ 3
- స్వయం కార్యాణి యః కాలే నానుతిష్ఠతి పార్థివః । స తు వై సహ రాజ్యేన తైశ్చ కార్యైర్విచిన్యతి ॥ 4
- అయుక్తచారం దుర్దర్శమ్ అస్వాధీనం నరాధిపమ్ । వర్జయంతి నరా దూరాత్ నదీపంకమివ ద్విపాః ॥ 5
- యే న రక్షంతి విషయమ్ అస్వాధీనా నరాధిపాః । తే న వృద్ధ్యా ప్రకాశంతే గిరయస్సాగరే యథా ॥ 6
- ఆత్మవద్భిర్విగ్రహ్య త్వం దేవగంధర్వదానవైః । అయుక్తచారశ్చపలః కథం రాజా భవిష్యసి ॥ 7
- త్వం తు బాలస్వభావశ్చ బుద్ధిహీనశ్చ రాక్షస! । జ్ఞాతవ్యం తు న జానీషే కథం రాజా భవిష్యసి? ॥ 8
- యేషాం చారశ్చ కోశశ్చ నయశ్చ జయతాం వర! । అస్వాధీనా నరేంద్రాణాం ప్రాకృతైస్తే జనైస్సమాః ॥ 9
- యస్మాత్పశ్యంతి దూరస్థాన్ సర్వానర్థాన్నరాధిపాః । చారేణ తస్మాదుచ్యంతే రాజానో దీర్ఘచక్షుషః ॥ 10
- అయుక్తచారం మన్యే త్వాం ప్రాకృతైస్సచివైర్బ్రతమ్ । స్వజనం తు జనస్థానం హతం యో నావబుధ్యసే ॥11
- చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం క్రూరకర్మణామ్ । హతాన్యేకేన రామేణ ఖరశ్చ సహదూషణః ॥ 12

అరణ్యకాండే సర్గ-34

ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః । ధర్మితం చ జనస్థానం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ 13
 త్వం తు లుబ్ధః ప్రమత్తశ్చ పరాధీనశ్చ రావణ! । విషయే స్వే సముత్పన్నం భయం యో నావబుధ్యసే ॥14
 తీక్షణమల్పప్రదాతారం ప్రమత్తం గర్వితం శరమ్ । వ్యసనే సర్వభూతాని నాభిధావంతి పార్థివమ్ ॥ 15
 అతిమానినమగ్రాహ్యమ్ ఆత్మసంభావితం నరమ్ । క్రోధినం వ్యసనే హంతి స్వజనోఽపి మహీపతిమ్ ॥16
 నానుతిష్ఠతి కార్యాణి భయేషు న బిభేతి చ । క్షిప్రం రాజ్యాచ్ఛ్చుతో దీనః తృణైస్తుల్యో భవిష్యతి ॥ 17
 శుష్టైః కాష్టైర్భవేత్కార్యం లోష్టైరపి చ పాంసుభిః । న తు స్థానాత్పరిభ్రష్టైః కార్యం స్యాద్వసుధాధిపైః ॥ 18
 ఉపభుక్తం యథా వాసః స్రజో వా మృదితా యథా । ఏవం రాజ్యాత్పరిభ్రష్టః సమర్థోఽపి నిరర్థకః ॥ 19
 అప్రమత్తశ్చ యో రాజా సర్వజ్ఞో విజితేంద్రియః । కృతజ్ఞో ధర్మశీలశ్చ స రాజా తిష్ఠతే చిరమ్ ॥ 20
 నయనాభ్యాం ప్రసుప్తోఽపి జాగర్తి నయచక్షుషా । వ్యక్తక్రోధప్రసాదశ్చ స రాజా పూజ్యతే జనైః ॥ 21
 త్వం తు రావణ! దుర్బుద్ధిః గుణైరేతైర్వివర్జితః । యస్య తే విదితశ్చారైః రక్షసాం సుమహాన్ వధః ॥ 22
 పరావమంతా విషయేషు సంగతో న దేశకాలప్రవిభాగతత్త్వవిత్ ।
 అయుక్తబుద్ధిర్గుణదోషనిశ్చయే విపన్నరాజ్యో నచిరాద్విపత్స్యసే ॥ 23
 ఇతి స్వదోషాన్ పరికీర్తితాంస్తయా సమీక్ష్వ బుద్ధ్యా క్షణదాచరేశ్వరః ।
 ధనేన దర్పేణ బలేన చాన్వితో విచింతయామాస చిరం స రావణః ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రావణనిర్భర్తనా నామ త్రయస్త్రింశస్సర్గః

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః (34) సీతాహరణే రావణోత్తేజనమ్

తతశ్శూర్పణఖాం క్రుద్ధాం బ్రువంతీం పరుషం వచః । అమాత్యమధ్యే సంక్రుద్ధః పరిపప్రచ్ఛ రావణః ॥ 1
 కశ్చ రామః కథంవీర్యః కింరూపః కింపరాక్రమః । కిమర్థం దండకారణ్యం ప్రవిష్టస్సుదురాసదమ్ ॥ 2
 ఆయుధం కిం చ రామస్య నిహతా యేన రాక్షసాః । ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా ॥ 3
 ఇత్యుక్తా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా । తతో రామం యథాతత్త్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ 4
 దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షః చీరకృష్ణాజినాంబరః । కందర్పసమరూపశ్చ రామో దశరథాత్మజః ॥ 5
 శక్రచాపనిభం చాపం వికృప్య కనకాంగదమ్ । దీప్తాన్ క్షిపతి నారాచాన్ సర్పానివ మహావిషాన్ ॥ 6
 నాదదానం శరాన్ ఘోరాన్ న ముంచంతం శిలీముఖాన్ । న కార్ముకంవికర్షంతం రామం పశ్యామిసంయుగే ॥
 హన్యమానం తు తత్సైన్యం పశ్యామి శరవృష్టిభిః । ఇంద్రేణోవోత్తమం సస్యమ్ ఆహతం త్వశ్మవృష్టిభిః ॥ 8
 రక్షసాం భీమరూపాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ । నిహతాని శరైస్తీక్షణైః తేనైకేన పదాతినా ॥ 9
 అర్ధాధికముహూర్తేన ఖరశ్చ సహదూషణః । ఋషీణామభయం దత్తం కృతక్షేమాశ్చ దండకాః ॥ 10
 ఏకా కథంచిన్ముక్తాఽహం పరిభూయ మహాత్మనా । స్త్రీవధం శంకమానేన రామేణ విదితాత్మనా ॥ 11
 బ్రాతా చాస్య మహాతేజాః గుణతస్తుల్యవిక్రమః । అనురక్తశ్చ భక్తశ్చ లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥ 12
 అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్ బలీ । రామస్య దక్షిణో బాహుః నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః ॥13
 రామస్య తు విశాలాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా । ధర్మపత్నీ ప్రియా భర్తుః నిత్యం ప్రియహితే రతా ॥ 14
 సా సుకేశీ సునాసోరుః సురూపా చ యశస్వినీ । దేవతేవ వనస్యాస్య రాజతే శ్రీరివాపరా ॥ 15
 తప్తకాంచనవర్ణాభా రక్తతుంగనఖీ శుభా । సీతా నామ వరారోహ వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ 16
 నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ । నైవంరూపా మయా నారీ దృష్టపూర్యా మహీతలే ॥ 17
 యస్య సీతా భవేద్భార్యా యం చ హృష్టా పరిష్యజేత్ । అతిజీవేత్ స సర్వేషు లోకేష్యపి పురందరాత్ ॥ 18
 సా సుశీలా వపుఃశ్లాఘ్యా రూపేణాప్రతిమా భువి । తవానురూపా భార్యా స్యాత్ త్వం చ తస్యాస్తథా పతిః ॥
 తాం తు విస్తీర్ణజఘనాం పీనశ్రోణీపయోధరామ్ । భార్యార్థే చ తవానేతుమ్ ఉద్యతాఽహం వరాననామ్ ।
 విరూపితాఽస్మి క్రూరేణ లక్ష్మణేన మహాభుజ! ॥ 20

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

తాం తు దృష్ట్వాఽద్య వైదేహీం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ | మన్మథస్య శరాణాం వై త్వం విధేయో భవిష్యసి ||
 యది తస్యామభిప్రాయో భార్యార్థే తవ జాయతే | శీఘ్రముద్రియతాం పాదో జయార్థమిహ దక్షిణః || 22
 కురు ప్రియం తథా తేషాం రక్షసాం రాక్షసేశ్వర! | వధాత్తస్య సృశంసస్య రామస్యాశ్రమవాసినః || 23
 తం శరైర్నిశితైర్లత్వా లక్ష్మణం చ మహారథమ్ | హతనాథాం సుఖం సీతాం యథావదుపభోక్ష్వసి || 24
 రోచతే యది తే వాక్యం మమైతద్రాక్షసేశ్వర! | క్రియతాం నిర్విశంకేన వచనం మమ రావణ! || 25
 విజ్ఞాయేహాత్మశక్తిం చ హ్రీయతామబలా బలాత్ | సీతా సర్వాసవద్యాంగీ భార్యార్థే రాక్షసేశ్వర! || 26
 నిశమ్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః హతాన్ జనస్థానగతాన్నిశాచరాన్ |
 ఖరం చ బుద్ధ్వా నిహతం చ దూషణం త్వమత్ర కృత్యం ప్రతిపత్తుమర్హసి || 27
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతాహరణే రావణోత్తేజనం నామ చతుస్త్రింశస్సర్గః

అథ పంచత్రింశస్సర్గః (35) మారీచం ప్రతి పునః రావణగమనమ్

తతః శూర్పణఖావాక్యం తచ్ఛ్రుత్వా రోమహర్షణమ్ | సచివానభ్యనుజ్ఞాయ కార్యం బుద్ధ్వా జగామ సః || 1
 తత్కార్యమనుగమ్యాథ యథావదుపలభ్య చ | దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలమ్ || 2
 ఇతికర్తవ్యమిత్యేవ కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః | స్థిరబుద్ధిస్తతో రమ్యాం యానశాలాం జగామ హ || 3
 యానశాలాం తతో గత్వా ప్రచ్ఛన్నో రాక్షసాధిపః | సూతం సంచోదయామాస రథస్సంయోజ్యతామితి || 4
 ఏవముక్తః క్షణేనైవ సారథిర్లఘువిక్రమః | రథం సంయోజయామాస తస్యాభిమతముత్తమమ్ || 5
 కాంచనం రథమాస్థాయ కామగం రత్నభూషితమ్ | పిశాచవదనైర్బుక్తం ఖరైః కాంచనభూషణైః || 6
 మేఘప్రతిమనాదేన స తేన ధనదానుజః | రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ యయౌ నదనదీపతిమ్ || 7
 స శ్వేతవాలవ్యజనః శ్వేతచ్ఛతో దశాననః | స్నిగ్ధవైడూర్యసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః || 8
 వింశద్భుజో దశగ్రీవో దర్శనీయపరిచ్ఛదః | త్రిదశారిర్మునీంద్రఘ్నో దశశీర్ష ఇవాద్రిరాట్ || 9
 కామగం రథమాస్థాయ శుశుభే రాక్షసేశ్వరః | విద్యున్మండలవాన్ మేఘః సబలాక ఇవాంబరే || 10
 సశైలం సాగరానూపం వీర్యవానవలోకయన్ | నానాపుష్పఫలైర్బుక్తైః అనుకీర్ణం సహస్రశః || 11
 శీతమంగళతోయాభిః పద్మినీభిస్సమంతతః | విశాలైరాశ్రమపదైః వేదిమద్భిస్సమావృతమ్ || 12
 కదళ్యాఢకిసంబాధం నాళికేరోపశోభితమ్ | సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ పుష్పితైస్తరుభిర్బృతమ్ || 13
 నాగైస్సుపర్ణైర్గంధర్వైః కిన్నరైశ్చ సహస్రశః | అజైర్వైఖానసైర్మాఘైః వాలఖిల్యైర్మరీచిపైః || 14
 అత్యంతనియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః | జితకామైశ్చ సిద్ధైశ్చ చారణైరుపశోభితమ్ || 15
 దివ్యాభరణమాల్యాభిః దివ్యరూపాభిరావృతమ్ | క్రీడారతివిధిజ్ఞాభిః అప్పరోభిస్సహస్రశః || 16
 సేవితం దేవపత్నీభిః శ్రీమతీభిః శ్రియాఽఽవృతమ్ | దేవదానవసంఘైశ్చ చరితం త్వమృతాశిభిః || 17
 హాంసక్రౌంచప్లవాకీర్ణం సారసైః సంప్రణాదితమ్ | వైడూర్యప్రస్తరం రమ్యం స్నిగ్ధం సాగరతేజసా || 18
 పాండురాణి విశాలాని దివ్యమాల్యయుతాని చ | తూర్యగీతాభిజుష్టాని విమానాని సమంతతః || 19
 తపసా జితలోకానాం కామగాన్మృభిసంపతన్ | గంధర్వాపురసశ్చైవ దదర్శ ధనదానుజః || 20
 నిర్వాసరసమూలనాం చందనానాం సహస్రశః | వనాని పశ్యన్ సౌమ్యాని ఘ్రాణత్పిష్టికరాణి చ || 21
 అగరూణాం చ ముఖ్యానాం వనాన్యుపవనాని చ | తక్కోలానాం చ జాత్యానాం ఫలానాం చ సుగంధినామ్ || 22
 పుష్పాణి చ తమాలస్య గుల్మాని మరిచస్య చ | ముక్తానాం చ సమూహాని శుష్యమాణాని తీరతః || 23
 శంఖానాం ప్రస్తరం చైవ ప్రవాళనిచయం తథా | కాంచనాని చ శైలాని రాజతాని చ సర్వశః || 24
 ప్రస్రవాణి మనోజ్ఞాని ప్రసన్నాని హ్రదాని చ | ధనధాన్యోపపన్నాని స్త్రీరత్నైశ్శోభితాని చ || 25
 హస్త్యశ్వరథగాఢాని నగరాణ్యవలోకయన్ | తం సమం సర్వతస్స్నిగ్ధం మృదుసంస్పర్శమారుతమ్ || 26
 అనూపం సింధురాజస్య దదర్శ త్రిదివోపమమ్ | తత్రాపశ్యత్స మేఘాభం న్యగ్రోధమృషిభిర్బృతమ్ || 27

అరణ్యకాండే సర్గ:-36

సమంతాద్యస్య తాశ్శాఖాః శతయోజనమాయతాః । యస్య హస్తిసమాదాయ మహాకాయం చ కచ్చపమ్ ॥
 భక్షార్థం గరుడశ్యాఖామ్ ఆజగామ మహాబలః । తస్య తాం సహసా శాఖాం భారేణ పతగోత్తమః ॥ 29
 సుపర్ణః పర్ణబహుళాం బభంజ చ మహాబలః । తత్ర వైఖానసా మాషాః వాలఖిల్యా మరీచిపాః ॥ 30
 అజా బభూవుర్భూమ్రాశ్చ సంగతాఃపరమర్షయః । తేషాం దయార్థం గరుడః తాం శాఖాం శతయోజనామ్ ॥
 జగామాదాయ వేగేన తౌ చోభౌ గజకచ్చపౌ । ఏకపాదేన ధర్మాత్మా భక్షయిత్వా తదామిషమ్ ॥ 32
 నిషాదవిషయం హత్వా శాఖయా పతగోత్తమః । ప్రహర్షమతులం లేభే మోక్షయిత్వా మహామునీన్ ॥ 33
 స తేనైవ ప్రహర్షేణ ద్విగుణీకృతవిక్రమః । అమృతానయనార్థం వై చకార మతిమాన్ మతిమ్ ॥ 34
 అయోజాలాని నిర్మథ్య భిత్త్వా రత్నమయం గృహమ్ । మహేంద్రభవనాద్గుప్తమ్ ఆజహారామృతం తతః ॥ 35
 తం మహర్షిగణైర్బుష్టం సుపర్ణకృతలక్షణమ్ । నామ్నా సుభద్రం న్యగ్రోధం దదర్శ ధనదానుజః ॥ 36
 తం తు గత్వా పరం పారం సముద్రస్య నదీపతేః । దదర్శాశ్రమమేకాంతే రమ్యే పుణ్యే వనాంతరే ॥ 37
 తత్ర కృష్ణాజినధరం జటావల్కలధారిణమ్ । దదర్శ నియతాహారం మారీచం నామ రాక్షసమ్ ॥ 38
 స రావణస్సమాగమ్య విధివత్తేన రక్షసా । మారీచేనార్చితో రాజా సర్వకామైరమానుషైః ॥ 39
 తం స్వయం పూజయిత్వా తు భోజనేనోదకేన చ । అర్థోపహితయా వాచా మారీచో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 40
 కచ్చిత్ సుకుశలం రాజన్! లంకాయాం రాక్షసేశ్వర! । కేనార్థేన పునస్త్యం వై తూర్ణమేవమిహోఽగతః ॥ 41
 ఏవముక్తో మహాతేజాః మారీచేన స రావణః । తం తు పశ్చాదిదం వాక్యమ్ అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః ॥ 42
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే మారీచం ప్రతి రావణాగమనం నామ పంచత్రింశస్సర్గః

అథ షట్త్రింశస్సర్గః (36) సాహాయ్యార్థం రావణప్రార్థనా

మారీచ! శ్రూయతాం తాత! వచనం మమ భాషతః । ఆర్తోఽస్మి మమ చార్తస్య భవాన్ హి పరమా గతిః ॥
 జానీషే త్వం జనస్థానే యథా భ్రాతా ఖరో మమ । దూషణశ్చ మహాబాహుః స్వసా శూర్పణఖా చ మే ॥ 2
 త్రిశిరాశ్చ మహాతేజాః రాక్షసః పిశితాశనః । అన్యే చ బహవశ్శూరాః లబ్ధలక్షా నిశాచరాః ॥ 3
 వసంతి మన్నియోగేన నిత్యవాసం చ రాక్షసాః । బాధమానా మహారణ్యే మునీన్స్వే ధర్మచారిణః ॥ 4
 చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । శూరాణాం లబ్ధలక్షాణాం ఖరచిత్తానువర్తినామ్ ॥ 5
 తే త్విదాసీం జనస్థానే వసమానా మహాబలాః । సంగతాః పరమాయతాః రామేణ సహ సంయుగే ॥ 6
 నానాప్రహరణోపేతాః ఖరప్రముఖరాక్షసాః । తేన సంజాతరోషేణ రామేణ రణమూర్ధని ॥ 7
 అనుక్త్వా పరుషం కించిత్ శరైర్వాపారితం ధనుః । చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాముగ్రతేజసామ్ ॥ 8
 నిహతాని శరైస్తీక్ష్ణైః మానుషేణ పదాతినా । ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణశ్చ నిపాతితః ॥ 9
 హతశ్చ త్రిశిరాశ్చాపి నిర్భయా దండకాః కృతాః । పిత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సభార్యః క్షీణజీవితః ॥ 10
 స హంతా తస్య సైన్యస్య రామః క్షత్రియపాంసనః । దుశ్శీలః కర్మశస్తీక్షణో మూర్ఖో లుబ్ధోఽజితేంద్రియః ॥
 త్యక్తధర్మో హ్యధర్మాత్మా భూతానామహితే రతః । యేన వైరం వినారణ్యే సత్త్వమాశ్రిత్య కేవలమ్ ॥ 12
 కర్ణనాసాపహరణాత్ భగినీ మే విరూపితా । తస్య భార్యాం జనస్థానాత్ సీతాం సురసుతోపమామ్ ॥ 13
 ఆనయిష్యామి విక్రమ్య సహాయస్తత్ర మే భవ । త్వయా హ్యహం సహాయేన పార్శ్వస్థేన మహాబల! ॥ 14
 భ్రాతృభిశ్చ సురాన్ యుద్ధే సమగ్రాన్నాభిచింతయే । తత్సహాయో భవ త్వం మే సమర్థో హ్యసి రాక్షస! ॥ 15
 వీర్యే యుద్ధే చ దర్పే చ న హ్యస్తి సదృశస్తవ । ఉపాయజ్ఞో మహాన్ శూరః సర్వమాయావిశారదః ॥ 16
 ఏతదర్థమహం ప్రాప్తః త్వత్సమీపం నిశాచర! । శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ ॥ 17
 సౌవర్ణస్త్యం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః । ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర ॥ 18
 త్వాం తు నిస్సంశయం సీతా దృష్ట్వా తు మృగరూపిణమ్ । గృహ్యతామితి భర్తారం లక్ష్మణం చాభిధాస్యతి ॥

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

తతస్తయోరపాయే తు శూన్యే సీతాం యథాసుఖమ్ । నిరాబాధో హరిష్యామి రాహుశ్చంద్రప్రభామివ ॥ 20
 తతః పశ్చాత్సుఖం రామే భార్యాహరణకర్మితే । విస్రబ్ధః ప్రహరిష్యామి కృతార్థేనాంతరాత్మనా ॥ 21
 తస్య రామకథాం శ్రుత్వా మారీచస్య మహాత్మనః । శుష్కం సమభవద్వక్త్రం పరిత్రస్తో బభూవ హ ॥ 22
 ఓషో పరిలిహన్ శుష్కో నేత్రైరనిమిషైరివ । మృతభూత ఇవార్తస్తు రావణం సముదైక్షత ॥ 23
 స రావణం త్రస్తవిష్ణుచేతాః మహావనే రామపరాక్రమజ్ఞః ।
 కృతాంజలిస్తత్త్వమువాచ వాక్యం హితం చ తస్మై హితమాత్మనశ్చ॥ 24
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సాహాయ్యార్థం రావణప్రార్థనా నామ షట్త్రింశస్సర్గః

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః (37) రావణకృత రావణబోధః

తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః । ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞో మారీచో రాక్షసేశ్వరమ్ ॥ 1
 సులభాః పురుషా రాజన్! సతతం ప్రియవాదినః । అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః ॥ 2
 న నూనం బుధ్యసే రామం మహావీర్యం గుణోన్నతమ్ । అయుక్తచారశ్చపలో మహేంద్రవరుణోపమమ్ ॥3
 అపి స్వస్తి భవేత్తాత! సర్వేషాం భువి రక్షసామ్ । అపి రామో న సంక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసమ్ ॥ 4
 అపి తే జీవితాంతాయ నోత్పన్నా జనకాత్మజా । అపి సీతానిమిత్తం చ న భవేద్వ్యసనం మమ ॥ 5
 అపి త్వామీశ్వరం ప్రాప్య కామవృత్తం నిరంకుశమ్ । న వినశ్యేత్ పురీ లంకా త్వయా సహ సరాక్షసా ॥ 6
 త్వద్విధః కామవృత్తే హి దుశ్శీలః పాపమంత్రితః । ఆత్మానం స్వజనం రాష్ట్రం స రాజా హంతి దుర్మతిః ॥7
 న చ పిత్రా పరిత్యక్తో నామర్యాదః కథంచన । న లుబ్ధో న చ దుశ్శీలో న చ క్షత్రియపాంసనః ॥ 8
 న చ ధర్మగుణైర్హీనః కౌసల్యానందవర్ధనః । న తీక్ష్ణో న చ భూతానాం సర్వేషామహితే రతః ॥ 9
 వంచితం పితరం దృష్ట్వా కైకేయ్యా సత్యవాదినమ్ । కరిష్యామీతి ధర్మాత్మా తాత! ప్రవ్రజితో వనమ్ ॥ 10
 కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం పితుర్దశరథస్య చ । హిత్వా రాజ్యం చ భోగాంశ్చ ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥ 11
 న రామః కర్మశస్తాత! నావిద్వాన్ నాజితేంద్రియః । అన్యతం దుశ్రుతం చైవ నైవం త్వం వక్తుమర్హసి ॥ 12
 రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః సాధుస్సత్య పరాక్రమః । రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానాం మఘవానివ ॥ 13
 కథం త్వం తస్య వైదేహీం రక్షితాం స్వేన తేజసా । ఇచ్ఛసి ప్రసభం హర్తుం ప్రభామివ వివస్వతః ॥ 14
 శరాచ్ఛిషమనాధృప్యం చాపఖడ్గేంద్రనం రణే । రామాగ్నిం సహసా దీప్తం న ప్రవేష్టుం త్వమర్హసి ॥ 15
 ధనుర్వాదితదీప్తాస్యం శరాచ్ఛిషమమర్షణమ్ । చాపపాశధరం వీరం శత్రుసైన్య ప్రహారిణమ్ ॥ 16
 రాజ్యంసుఖం చ సంత్యజ్య జీవితం చేష్టమాత్మనః ।నాత్యాసాదయితుం తాత! రామాంతకమిహార్హసి॥ 17
 అప్రమేయం హి తత్రేణో యస్య సా జనకాత్మజా । న త్వం సమర్థస్తాం హర్తుం రామచాపాశ్రయం వనే ॥
 తస్య సా నరసింహస్య సింహోరస్కస్య భామినీ । ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియతరా భార్యా నిత్యమనువ్రతా ॥ 19
 న సా ధర్షయితుం శక్యా మైథిలోజస్వినః ప్రియా । దీప్తస్యేవ హుతాశస్య శిఖా సీతా సుమధ్యమా ॥ 20
 కిముద్యమమిమం వ్యర్థం కృత్వా తే రాక్షసాధిప! । దృష్టశ్చేత్త్వం రణే తేన తదంతం తవ జీవితమ్ ॥ 21
 జీవితం చ సుఖం చైవ రాజ్యం చైవ సుదుర్లభమ్ । యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియమ్ ॥
 స సర్వైస్సచివైస్సార్థం విభీషణపురోగమైః । మంత్రయిత్వా తు ధర్మిష్టైః కృత్వా నిశ్చయమాత్మనః ॥ 23
 దోషాణాం చ గుణానాం చ సంప్రధార్య బలాబలమ్ । ఆత్మనశ్చ బలం జ్ఞాత్వా రాఘవస్య చ తత్త్వతః ।
 హితాహితం వినిశ్చిత్య క్షమం త్వం కర్తుమర్హసి ॥ 24
 అహం తు మన్యే తవ న క్షమం రణే సమాగమం కోసలరాజసూనునా ।
 ఇదం హి భూయశ్శృణు వాక్యముత్తమం క్షమం చ యుక్తం చ నిశాచరేశ్వర!॥ 25
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే మారీచకృత రావణబోధో నామ సప్తత్రింశస్సర్గః

అరణ్యకాండే సర్గః-38

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః (38) రామగుణ వర్ణనమ్

- కదాచిదప్యహం వీర్యాత్ పర్యటన్ పృథివీమిమామ్ | బలం నాగసహస్రస్య ధారయన్ పర్వతోపమః || 1
- నీలజీమూతసంకాశః తప్తకాంచనకుండలః | భయం లోకస్య జనయన్ కిరీటీ పరిఘాయుధః || 2
- వ్యచరం దండకారణ్యే ఋషిమాంసాని భక్షయన్ | విశ్వామిత్రోఽథ ధర్మాత్మా మద్విత్రస్తో మహామునిః || 3
- స్వయం గత్వా దశరథం నరేంద్రమిదమబ్రవీత్ | అద్య రక్షతు మాం రామః పర్వకాలే సమాహితః || 4
- మారీచాన్యే భయం ఘోరం సముత్పన్నం నరేశ్వర! | ఇత్యేవముక్తో ధర్మాత్మా రాజా దశరథస్తదా || 5
- ప్రత్యువాచ మహాభాగం విశ్వామిత్రం మహామునిమ్ | బాలో ద్వాదశవర్షోఽయమ్ అకృతాస్త్రశ్చ రాఘవః ||
- కామం తు మమ యత్తైన్యం మయా సహ గమిష్యతి | బలేన చతురంగేణ స్వయమేత్య నిశాచరాన్ || 7
- వధిష్యామి మునిశ్రేష్ఠ! శత్రూంస్తే మనసేప్సితాన్ | ఇత్యేవముక్తస్య మునీ రాజానమిదమబ్రవీత్ || 8
- రామాన్నాన్యదృబలం లోకే పర్యాప్తం తస్య రక్షసః | దేవతానామపి భవాన్ సమరేష్వభిపాలకః || 9
- ఆసీత్తవ కృతం కర్మ త్రిలోకే విదితం నృప! | కామమస్తు మహత్తైన్యం తిష్ఠత్విహ పరంతప! || 10
- బాలోప్యేష మహాతేజాః సమర్థస్తస్య నిగ్రహే | గమిష్యే రామమాదాయ స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప! || 11
- ఏవముక్త్వా తు స మునిః తమాదాయ నృపాత్మజమ్ | జగామ పరమవ్రీతో విశ్వామిత్రః స్వమాశ్రమమ్ ||
- తం తదా దండకారణ్యే యజ్ఞముద్దిశ్య దీక్షితమ్ | బభూవోపస్థితో రామః చిత్రం విష్ణారయన్ ధనుః || 13
- అజాతవ్యంజనః శ్రీమాన్ పద్మపత్రనిభేక్షణః | ఏకవస్త్రధరో ధన్వీ శిఖీ కనకమాలయా || 14
- శోభయన్ దండకారణ్యం దీప్తేన స్వేన తేజసా | అదృశ్యత తతో రామో బాలచంద్ర ఇవోదితః || 15
- తతోఽహం మేఘసంకాంశః తప్తకాంచనకుండలః | బలీ దత్తవరో దర్పాత్ ఆజగామ తదాశ్రమమ్ || 16
- తేన దృష్టః ప్రవిష్టోఽహం సహసైవోద్యతాయుధః | మాం తు దృష్ట్వా ధనుస్సజ్యమ్ అసంభ్రాంతశ్చకార సః ||
- అవజానన్నహం మోహాత్ బాలోఽయమితి రాఘవమ్ | విశ్వామిత్రస్య తాం వేదిమ్ అభ్యధావం కృతత్వరః ||
- తేన ముక్తస్తతో బాణః శితశ్శత్రునిబర్హణః | తేనాహం త్వాహతః క్షిప్తః సముద్రే శతయోజనే || 19
- నేచ్ఛతా తాత! మాం హంతుం తదా వీరేణ రక్షితః | రామస్య శరవేగేన నిరస్తోఽహమచేతనః || 20
- పాతితోఽహం తదా తేన గంభీరే సాగరాంభసి | ప్రాప్య సంజ్ఞాం చిరాత్తాత లంకాం ప్రతిగతః పురీమ్ || 21
- ఏవమస్మి తదా ముక్తః సహాయాస్తు నిపాతితాః | అకృతాస్త్రేణ బాలేన రామేణాక్లిష్టకర్మణా || 22
- తన్మయా వార్యమాణస్తస్వం యది రామేణ విగ్రహమ్ | కరిష్యస్యాపదం ఘోరాం క్షిప్రం ప్రాప్యసి రావణ! ||
- క్రీడారతివిధిజ్ఞానాం సమాఙ్గోత్సవశాలినామ్ | రక్షసాం చైవ సంతాపమ్ అనర్థం చాహరిష్యసి || 24
- హర్షప్రాసాదసంబాధాం నానారత్నవిభూషితామ్ | ద్రక్ష్యసి త్వం పురీం లంకాం వినష్టాం మైథిలీకృతే || 25
- అకుర్వంతోఽపి పాపాని శుచయః పాపసంశ్రయాత్ | పరపాపైర్విసశ్యంతి మత్స్యా నాగహ్రాదే యథా || 26
- దివ్యచందనదిగ్ధాంగాన్ దివ్యాభరణభూషితాన్ | ద్రక్ష్యస్యభిహతాన్ భూమౌ తవ దోషాత్తు రాక్షసాన్ || 27
- హృతదారాంతృదారాంశ్చ దశ విద్రవతో దిశః | హతశేషానశరణాన్ ద్రక్ష్యసి త్వం నిశాచరాన్ || 28
- శరజాలపరిక్షిప్తామ్ అగ్నిజ్వాలాసమావృతామ్ | ప్రదగ్ధభవనాం లంకాం ద్రక్ష్యసి త్వం న సంశయః || 29
- పరదారాభిమర్శాత్తు నాన్యత్పాపతరం మహాత్ | ప్రమదానాం సహస్రాణి తవ రాజన్ పరిగ్రహః || 30
- భవ స్వదారనిరతః స్వకులం రక్ష రాక్షస! | మానమృద్ధిం చ రాజ్యం చ జీవితం చేష్టమాత్మనః || 31
- కళత్రాణి చ సౌమ్యాని మిత్రవర్గం తథైవ చ | యదీచ్ఛసి చిరం భోక్తుం మా కృథా రామవిప్రియమ్ || 32
- నివార్యమాణస్సుహృదా మయా భృశం ప్రసహ్య సీతాం యది ధర్షయిష్యసి |
- గమిష్యసి క్షీణబలస్సబాంధవో యమక్షయం రామశరాత్తజీవితః || 33

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండేమారీచకృత రావణబోధో నామ అష్ట త్రింశస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః (39) మారీచసాహాయ్యకరణ నిరాకరణమ్

ఏవమస్మి తదా ముక్తః కథంచితేన సంయుగే । ఇదానీమపి యద్భుతం తచ్ఛ్రుణుష్య నిరుత్తరమ్ ॥ 1
 రాక్షసాభ్యామహం ద్వాభ్యామ్ అనిర్విణ్ణస్తథాకృతః । సహితో మృగరూపాభ్యాం ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥ 2
 దీప్తజిహ్వో మహాకాయః తీక్ష్ణదండ్రో మహాబలః । వ్యచరం దండకారణ్యం మాంసభక్షో మహామృగః ॥ 3
 అగ్నిహోత్రేషు తీర్థేషు చైత్యవృక్షేషు రావణ! । అత్యంతఘోరో వ్యచరం తాపసాన్ సంప్రధర్షయన్ ॥ 4
 నిహత్య దండకారణ్యే తాపసాన్ ధర్మచారిణః । రుధిరాణి పిబంస్తేషాం తథా మాంసాని భక్షయన్ ॥ 5
 ఋషిమాంసాశనః క్రూరః త్రాసయన్ వనగోచరాన్ । తథా రుధిరమత్తోఽహం విచరన్ ధర్మదూషకః ॥ 6
 ఆసాదయం తదా రామం తాపసం ధర్మచారిణమ్ । వైదేహీం చ మహాభాగాం లక్ష్మణం చ మహారథమ్ ॥7
 తాపసం నియతాహారం సర్వభూతహితే రతమ్ । సోఽహం వనగతం రామం పరిభూయ మహాబలమ్ ॥8
 తాపసోఽయమితి జ్ఞాత్వా పూర్వవైరమనుస్మరన్ । అభ్యధావం హి సంక్రుద్ధః తీక్ష్ణశృంగో మృగాకృతిః ॥9
 జిఘాంసురకృతప్రజ్ఞః తం ప్రహారమనుస్మరన్ । తేన ముక్తాస్తయో బాణాః శితాశృత్రునిబర్హణాః ॥ 10
 వికృప్య బలవచ్చాపం సుపర్ణానిలనిస్వనాః । తే బాణా వజ్రసంకాశాః సుముక్తా రక్తభోజనాః ॥ 11
 ఆజగ్ముస్సహితాస్సర్వే త్రయస్సన్నతపర్వణః । పరాక్రమజ్ఞో రామస్య శరో దృష్టభయః పురా ॥ 12
 సముద్భ్రాంతస్తతో ముక్తః తావుభౌ రాక్షసౌ హతౌ । శరేణ ముక్తో రామస్య కథంచిత్రాప్య జీవితమ్ ॥ 13
 ఇహ ప్రవ్రాజితో యుక్తః తాపసోఽహం సమాహితః । వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీరకృష్ణాజినాంబరమ్ ॥ 14
 గృహీతధనుషం రామం పాశహస్తమివాంతకమ్ । అపి రామసహస్రాణి భీతః పశ్యామి రావణ! ॥ 15
 రామభూతమిదం సర్వమ్ అరణ్యం ప్రతిభాతి మే । రామమేవ హి పశ్యామి రహితే రాక్షసాధిప! ॥ 16
 దృష్ట్వా స్వప్నగతం రామమ్ ఉద్రుఘమామి విచేతనః । రకారాదీని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ! ॥ 17
 రత్నాని చ రథాశ్చైవ త్రాసం సంజనయంతి మే । అహం తస్య ప్రభావజ్ఞో న యుద్ధం తేన తే క్షమమ్ ॥ 18
 బలిం వా నముచిం వాఽపి హన్యాద్ధి రఘునందనః । రణే రామేణ యుధ్యస్య క్షమాం వా కురు రాక్షస! ॥ 19
 న తే రామకథా కార్యా యది మాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి । బహవస్సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః ॥ 20
 పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః । సోఽహం తవాపరాధేన వినశ్యేయం నిశాచర ॥ 21
 కురు యత్తే క్షమం తత్త్వమ్ అహం త్వా నానుయామి హ । రామశ్చ హి మహాతేజాః మహాసత్త్వో మహాబలః ॥ 22
 అపి రాక్షసలోకస్య న భవేదంతకోఽపి సః । యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః ॥ 23
 అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా । అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః ॥ 24
 ఇదం వచో బంధుహితార్థినా మయా యథోచ్యమానం యది నాభిపత్స్యసే ।
 సబాంధవస్త్వక్ష్మసి జీవితం రణే హతో-ద్య రామేణ శరైరజిహ్మగైః ॥ 25
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే మారీచసాహాయ్య నిరాకరణం నామ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః

అథ చత్వారింశస్సర్గః (40) రావణకృతమారీచనిర్భర్తనమ్

మారీచేన తు తద్వాక్యం క్షమం యుక్తం నిశాచరః । ఉక్తో న ప్రతిజగ్రాహ మర్తుకామ ఇవౌషధమ్ ॥ 1
 తం పథ్యహితవక్తారం మారీచం రాక్షసాధిపః । అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యమ్ అయుక్తం కాలచోదితః ॥ 2
 యత్పిలైతదయుక్తార్థం మారీచ! మయి కథ్యతే । వాక్యం నిష్ఫలమత్యర్థమ్ ఉప్తం బీజమివోషరే ॥ 3
 త్వద్వాక్యైర్న తు మాం శక్యం భేత్తుం రామస్య సంయుగే । పాపశీలస్య మూర్ఖస్య మానుషస్య విశేషతః ॥ 4
 యస్త్వక్వా సుహృదో రాజ్యం మాతరం పితరం తథా । స్త్రీవాక్యం ప్రాకృతం శ్రుత్వా వనమేకపదే గతః ॥ 5
 అవశ్యం తు మయా తస్య సంయుగే ఖరఘాతినః । ప్రాణైః ప్రియతరా సీతా హర్తవ్యా తవ సన్నిధౌ ॥ 6
 ఏవం మే నిశ్చితా బుద్ధిః హృది మారీచ! వర్తతే । న వ్యావర్తయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ 7

అరణ్యకాండే సర్గ:-41

దోషంగుణం వా సంపృష్టః త్వమేవం వక్తుమర్హసి | అపాయం వాఽప్యపాయం వా కార్యస్యాస్య వినిశ్చయే ||
 సంపృష్టేన తు వక్తవ్యం సచివేన విపశ్చితా | ఉద్యతాంజలినా రాజ్ఞే య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః || 9
 వాక్యమప్రతికూలం తు మృదుపూర్వం శుభం హితమ్ | ఉపచారేణ యుక్తం చ వక్తవ్యో వసుధాధిపః || 10
 సావమర్థం తు యద్వాక్యం మారీచ! హితముచ్యతే | నాభినందతి తద్రాజా మానార్హో మానవర్జితమ్ || 11
 పంచ రూపాణి రాజానో ధారయంత్యమితౌజసః | అగ్నేరింద్రస్య సోమస్య వరుణస్య యమస్య చ || 12
 ఔష్ణం తథా విక్రమం చ సౌమ్యం దండం ప్రసన్నతామ్ | ధారయంతి మహాత్మానో రాజానః క్షణదాచర! ||
 తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు మాన్యాః పూజ్యాశ్చ పార్థివాః | త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం మోహమాస్థితః ||
 అభ్యాగతం మాం దౌరాత్మాత్ పరుషం వక్తుమిచ్ఛసి | గుణదోషౌ న పృచ్ఛామి క్షమం చాత్మని రాక్షస! || 15
 మయోక్తం తవ చైతావత్ సంప్రత్యమితవిక్రమ! | అస్మింస్తు త్వం మహాకృత్యే సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి || 16
 శృణు తత్కర్మ సాహాయ్యే యత్కార్యం వచనాన్మమ | సౌవర్ణస్త్వం మృగో భూత్వా చిత్రో రజతబిందుభిః || 17
 ఆశ్రమే తస్య రామస్య సీతాయాః ప్రముఖే చర | ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి || 18
 త్వాం తు మాయామృగం దృష్ట్వా కాంచనం జాతవిస్మయా | ఆనయైసమితి క్షిప్రం రామం వక్ష్యతి మైథిలీ ||
 అపక్రాంతే తు కాకుత్స్థే దూరం యాత్వాఽప్యదాహర | హా సీతే! లక్ష్మణేత్యేవం రామవాక్యానురూపకమ్ ||
 తచ్చుత్వా రామపదవీం సీతయా చ ప్రచోదితః | అనుగచ్ఛతి సంభ్రాంతః సౌమిత్రిరపి సౌహృదాత్ || 21
 అపక్రాంతే చ కాకుత్స్థే లక్ష్మణే చ యథాసుఖమ్ | ఆనయిష్యామి వైదేహీం సహస్రాక్షశ్శచీమివ || 22
 ఏవం కృత్వా త్విదం కార్యం యథేష్టం గచ్ఛ రాక్షస! | రాజ్యస్యార్థం ప్రయచ్ఛామి మారీచ! తవ సువ్రత! ||
 గచ్ఛ సౌమ్య! శివం మార్గం కార్యస్యాస్య వివృద్ధయే | అహం త్వాఽనుగమిష్యామి సరథో దండకావనమ్ ||
 ప్రాప్య సీతామయుద్ధేన వంచయిత్వా తు రాఘవమ్ | లంకాం ప్రతిగమిష్యామి కృతకార్యస్సహ త్వయా ||
 న చేత్ కరోషి మారీచ! హన్మి త్వామహమద్య వై | ఏతత్కార్యమవశ్యం మే బలాదపి కరిష్యసి |
 రాజ్ఞో హి ప్రతికూలస్థో న జాతు సుఖమేధతే || 26
 ఆసాద్య తం జీవితసంశయస్తే మృత్యుర్ద్ధవో హ్యద్య మయా విరుద్య |
 ఏతద్యథావత్ ప్రతిగృహ్య బుద్ధ్యా యదత్ర పథ్యం కురు తత్తథా త్వమ్ || 27
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రావణకృత మారీచనిర్భర్తృనం నామ చత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః (41) మారీచోపదేశః

ఆజ్ఞప్తో రాజవద్వాక్యం ప్రతికూలం నిశాచరః | అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం మారీచో రాక్షసాధిపమ్ || 1
 కేనాయముపదిష్టస్తే వినాశః పాపకర్మణా | సపుత్రస్య సరాష్ట్రస్య సామాత్యస్య నిశాచర! || 2
 కస్త్యయా సుఖినా రాజన్ నాభినందతి పాపకృత్ | కేనేదముపదిష్టం తే మృత్యుద్వారముపాయతః || 3
 శత్రవస్తవ సువ్యక్తం హీనవీర్యా నిశాచరాః | ఇచ్ఛంతి త్వాం వినశ్యంతమ్ ఉపరుద్ధం బలీయసా || 4
 కేనేదముపదిష్టం తే క్షుద్రేణాహితవాదినా | యస్తాస్మిచ్చతి నశ్యంతం స్వకృతేన నిశాచర! || 5
 వధ్యాః ఖలు న హన్యంతే సచివాస్తవ రావణ! | యే త్వాముత్పథమారూఢం నిగృహ్ణంతి చ సర్వశః || 6
 అమాత్యైః కామవృత్తో హి రాజా కాపథమాశ్రితః | నిగ్రాహ్యస్సర్వథా సద్భిః న నిగ్రాహ్యో నిగృహ్యసే || 7
 ధర్మమర్థం చ కామం చ యశశ్చ జయతాం వర | స్వామిప్రసాదాత్ సచివాః ప్రాప్నువంతి నిశాచర! || 8
 విపర్యయే తు తత్సర్వం వ్యర్థం భవతి రావణ! | వ్యసనం స్వామివైగుణ్యాత్ ప్రాప్నువంతీతరే జనాః || 9
 రాజమూలో హి ధర్మశ్చ జయశ్చ జయతాం వర! | తస్మాత్ సర్వాస్వవస్థాసు రక్షితవ్యా నరాధిపాః || 10
 రాజ్యం పాలయితుం శక్యం న తీక్ష్ణేన నిశాచర! | న చాపి ప్రతికూలేన నావినీతేన రాక్షస! || 11
 యే తీక్ష్ణమంత్రాః సచివాః భజ్యంతే సహ తేన వై | విషమే తురగాశ్రీప్రూః మందసారథయో యథా || 12

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

బహవస్సాధవో లోకే యుక్తా ధర్మమనుష్ఠితాః । పరేషామపరాధేన వినష్టాస్సపరిచ్ఛదాః ॥ 13
 స్వామినా ప్రతికూలేన ప్రజాస్తీక్షణేన రావణ! । రక్ష్యమాణా న వర్ధంతే మేషా గోమాయునా యథా ॥ 14
 అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ! రాక్షసాః । యేషాం త్వం కర్మశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః ॥ 15
 తదిదం కాకతాళీయం ఘోరమాసాదితం మయా । అత్రైవ శోచనీయస్త్వం ససైన్యో వినశిష్యసి ॥ 16
 మాం నిహత్య తు రామశ్చ న చిరాత్త్వాం వధిష్యతి । అనేన కృతకృత్యోఽస్మి మ్రియే యదరిణా హతః ॥ 17
 దర్శనాదేవ రామస్య హతం మామవధారయ । ఆత్మానం చ హతం విద్ధి హృత్వా సీతాం సబాంధవమ్ ॥ 18
 ఆనయిష్యసి చేత్రీతామ్ ఆశ్రమాత్ సహితో మయా । నైవ త్వమసి నాహం చ నైవ లంకా న రాక్షసాః ॥ 19
 నివార్యమాణస్తు మయా హితైషిణా న మృష్యసే వాక్యమిదం నిశాచర! ।
 పరేతకల్పా హి గతాయుషో నరాః హితం న గృహ్లాంతి సుహృద్భిరీరితమ్ ॥ 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే మారీచోపదేశో నామ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్వి చత్వారింశస్సర్గః (42) సువర్ణ మృగరూపధారణమ్

ఏవముక్త్వా తు వచనం మారీచో రావణం తతః । గచ్ఛావేత్యబ్రవీద్దీనో భయాత్ రాత్రించరప్రభోః ॥ 1
 దృష్టశ్చాహం పునస్తేన శరచాపాసిధారిణా । మద్వధోద్యతశస్త్రేణ వినష్టం జీవితం చ మే ॥ 2
 న హి రామం పరాక్రమ్య జీవన్ ప్రతినివర్తతే । వర్తతే ప్రతిరూపోఽసౌ యమదండహతస్య తే ॥ 3
 కిం ను శక్యం మయా కర్తుమ్ ఏవం త్వయి దురాత్మని । ఏష గచ్ఛామ్యహం తాత! స్వస్తి తేఽస్తు నిశాచర! ॥
 ప్రహృష్టస్త్వభవత్తేన వచనేన స రావణః । పరిష్వజ్య సుసంశ్లిష్టమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 5
 ఏతత్ శౌండీర్యయుక్తం తే మచ్ఛందాదివ భాషితమ్ । ఇదానీమసి మారీచః పూర్వమన్యో నిశాచరః ॥ 6
 ఆరుహ్యతామయం శీఘ్రం రథో రత్నవిభూషితః । మయా సహ తథా యుక్తః పిశాచవదనైః ఖరైః ॥ 7
 ప్రలోభయిత్వా వైదేహీం యథేష్టం గంతుమర్హసి । తాం శూన్యే ప్రసభం సీతామ్ ఆనయిష్యామి మైథిలీమ్ ॥
 తతో రావణమారీచో విమానమివ తం రథమ్ । ఆరుహ్య యయతుశ్శీఘ్రం తస్మాదాశ్రమమండలాత్ ॥ 9
 తథైవ తత్ర పశ్యంతౌ పత్తనాని వనాని చ । గిరీంశ్చ సరితస్సర్వాః రాష్ట్రాణి నగరాణి చ ॥ 10
 సమేత్య దండకారణ్యం రాఘవస్యాశ్రమం తతః । దదర్శ సహమారీచో రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 11
 అవతీర్య రథాత్తస్మాత్ తతః కాంచనభూషణాత్ । హస్తే గృహీత్వా మారీచం రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 12
 ఏతద్రామాశ్రమపదం దృశ్యతే కదళీవృతమ్ । క్రియతాం తత్సఖే! శీఘ్రం యదర్థం వయమాగతాః ॥ 13
 స రావణవచశ్రుత్వా మారీచో రాక్షసస్తదా । మృగో భూత్వాఽశ్రమద్వారి రామస్య విచచార హ ॥ 14
 స తు రూపం సమాస్థాయ మహదద్భుతదర్శనమ్ । మణిప్రవరశృంగాగ్రః సీతాసితముఖాకృతిః ॥ 15
 ర క్షపదోత్పలముఖః ఇంద్రనీలోత్పలశ్రవాః । కించిదభ్యున్నతగ్రీవః ఇంద్రనీలదళాధరః ॥ 16
 కుందేందువజ్రసంకాశమ్ ఉదరం చాస్య భాస్వరమ్ । మధూకనిభపార్వశ్చ పద్మకింజల్కసన్నిభః ॥ 17
 వైడూర్యసంకాశఖురః తనుజంఘః సుసంహతః । ఇంద్రాయుధసవర్ణేన పుచ్ఛేనోర్ధ్వం విరాజతా ॥ 18
 మనోహరః స్నిగ్ధవర్ణో రత్నైర్నానావిధైర్భృతః । క్షణేన రాక్షసో జాతో మృగః పరమశోభనః ॥ 19
 వనం ప్రజ్వలయన్ రమ్యం రామాశ్రమపదం చ తత్ । మనోహరం దర్శనీయం రూపం కృత్వా స రాక్షసః ॥
 ప్రలోభనార్థం వైదేహ్యైః నానాధాతు విచిత్రితమ్ । విచరన్ గచ్ఛతే తస్మాత్ శాద్వలాని సమంతతః ॥ 21
 రూఘ్నేర్బిందుశతైశ్చిత్రో భూత్వా స ప్రియదర్శనః । విటపీనాం కిసలయాన్ భంక్త్వాఽదన్ విచచార హ ॥
 కదళీగృహకం గత్వా కర్ణికారానితస్తతః । సమాశ్రయన్ మందగతిః సీతాసందర్శనం తథా ॥ 23
 రాజీవచిత్రపుష్పస్యః విరరాజ మహామృగః । రామాశ్రమపదాభ్యాశే విచచార యథాసుఖమ్ ॥ 24
 పునర్గత్వా నివృత్తశ్చ విచచార మృగోత్తమః । గత్వా ముహూర్తం త్వరయా పునః ప్రతినివర్తతే ॥ 25

విక్రీడంశ్చ క్వచిద్భూమౌ పునరేవ నిషీదతి । ఆశ్రమద్వారమాగమ్య మృగయాథాని గచ్ఛతి ॥ 26
 మృగయాధైరనుగతః పునరేవ నివర్తతే । సీతాదర్శనమాకాంక్షన్ రాక్షసో మృగతాం గతః ।
 పరిభ్రమతి చిత్రాణి మండలాని వినిష్ఠతన్ ॥ 27
 సముద్వీక్ష్వ చ తం సర్వే మృగా హ్యాన్యే వనేచరాః । ఉపాగమ్య సమాఘ్రాయ విద్రవంతి దిశో దశ ॥ 28
 రాక్షసః సోఽపి తాన్ వన్యాన్ మృగాన్ మృగవధే రతః । ప్రచ్ఛాదనార్థం భావస్య న భక్షయతి సంస్పృశన్ ॥
 తస్మిన్నేవ తతః కాలే వైదేహీ శుభలోచనా । కుసుమాపచయవ్యగ్రా పాదపానభ్యవర్తత ॥ 30
 కర్ణికారానశోకాంశ్చ చూతాంశ్చ మదిరేక్షణా । కుసుమాన్యపచిన్వంతీ చచార రుచిరాననా ॥ 31
 అనర్థాఽరణ్యవాసస్య సా తం రత్నమయం మృగమ్ । ముక్తామణివిచిత్రాంగం దదర్శ పరమాంగవా ॥ 32
 సా తం రుచిరదంతోష్ఠీ రూప్యధాతుతనూరుహమ్ । విస్మయోత్ఫుల్లనయనా సస్నేహం సముదైక్షత ॥ 33
 స చ తాం రామదయితాం పశ్యన్మాయామయో మృగః । విచచార పునశ్చిత్రం దీపయన్నివ తద్వనమ్ ॥ 34
 అదృష్టపూర్వం తం దృష్ట్వా నానారత్నమయం మృగమ్ । విస్మయం పరమం సీతా జగామ జనకాత్మజా ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సువర్ణమృగరూపధారణం నామ ద్విచత్వారింశస్సర్గః

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః (43) స్వర్ణమృగ గ్రహణార్థం రామగమనమ్

సా తం సంప్రేక్ష్య సుశోణీ కుసుమాన్యపచిన్వతీ । హైమరాజతవర్ణాభ్యాం పార్వాభ్యాముపశోభితమ్ ॥ 1
 ప్రహృష్టా చానవద్యాంగీ మృష్టహోటకవర్ణినీ । భర్తారమభిచక్రంద లక్ష్మణం చాపి సాయుధమ్ ॥ 2
 తయాఽఽహూతౌ నరవ్యాఘ్రౌ వైదేహ్యో రామలక్ష్మణౌ । ఏక్షమాణౌ తు తం దేశం తదా దదృశతుర్ముగమ్ ॥
 శంకమానస్తు తం దృష్ట్వా లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ । తమేవైనమహం మన్యే మారీచం రాక్షసం మృగమ్ ॥ 4
 చరంతో మృగయాం హృష్టాః పాపేనోపాధినా వనే । అనేన నిహతా రాజన్ రాజానః కామరూపిణా ॥ 5
 అస్య మాయావిదో మాయామృగరూపమిదం కృతమ్ । భానుమత్ పురుషవ్యాఘ్ర! గంధర్వపురసన్నిభమ్ ॥
 మృగో హ్యేవంవిధో రత్నవిచిత్రో నాస్తి రాఘవ । జగత్యాం జగతీనాథ! మాయైషా హి న సంశయః ॥ 7
 ఏవం బ్రువాణం కాకుత్స్థం ప్రతివార్య శుచిస్మితా । ఉవాచ సీతా సంహృష్టా చర్మణా హృతచేతనా ॥ 8
 ఆర్యపుత్రాభిరామోఽసౌ మృగో హరతి మే మనః । ఆనయైనం మహాబాహో! క్రీడార్థం నో భవిష్యతి ॥ 9
 ఇహోశ్రమపదే-స్మాకం బహవః పుణ్యదర్శనాః । మృగాశ్చరంతి సహితాః చమరాః సృమరాస్తథా ॥ 10
 ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ వానరాః కిన్నరాస్తథా । విచరంతి మహాబాహో! రూపశ్రేష్ఠా మనోహరాః ॥ 11
 న చాస్య సదృశో రాజన్ దృష్టపూర్వో మృగః పురా । తేజసా క్షమయా దీప్త్యా యథాఽయం మృగసత్తమః ॥
 నానావర్ణవిచిత్రాంగో రత్నబిందుసమాచితః । ద్యోతయన్ వనమవ్యగ్రం శోభతే శశిసన్నిభః ॥ 13
 అహో రూపమహో లక్ష్మీః స్వరసంపచ్చ శోభనా । మృగోఽద్భుతో విచిత్రాంగో హృదయం హరతీవ మే ॥
 యది గ్రహణమభ్యేతి జీవన్నేవ మృగస్తవ । ఆశ్చర్యభూతం భవతి విస్మయం జనయిష్యతి ॥ 15
 సమాప్తవనవాసానాం రాజ్యస్థానాం చ నః పునః । అంతఃపురవిభూషార్థో మృగ ఏష భవిష్యతి ॥ 16
 భరతస్యార్యపుత్రస్య శ్వశూణాం మమ చ ప్రభో! । మృగరూపమిదం వ్యక్తం విస్మయం జనయిష్యతి ॥ 17
 జీవన్న యది తేఽభ్యేతి గ్రహణం మృగసత్తమః । అజినం నరశార్దూల! రుచిరం మే భవిష్యతి ॥ 18
 నిహతస్యాస్య సత్త్వస్య జాంబూనదమయత్స్వచి । శష్పబృస్యాం వినీతాయామ్ ఇచ్ఛామ్యహముపాసితమ్ ॥
 కామవృత్తమిదం రౌద్రం స్త్రీణామసదృశం మతమ్ । వపుషా త్వస్య సత్త్వస్య విస్మయో జనితో మమ ॥ 20
 తేన కాంచనరూపేణ మణిప్రవరశృంగిణా । తరుణాదిత్యవర్ణేన నక్షత్రపథవర్చసా ॥ 21
 బభూవ రాఘవస్యాపి మనో విస్మయమాగతమ్ । ఏవం సీతావచః శ్రుత్వా తం దృష్ట్వా మృగమద్భుతమ్ ॥
 లోభితస్తేన రూపేణ సీతయా చ ప్రచోదితః । ఉవాచ రాఘవో హృష్టో భ్రాతరం లక్ష్మణం వచః ॥ 23

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

పశ్య లక్ష్మణ! వై దేహ్యః స్పృహం మృగగతామిమామ్ । రూపశ్రేష్ఠతయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి ॥
 న వనే నందనోద్దేశే న చైత్రరథసంశ్రయే । కుతః పృథివ్యాం సౌమిత్రే! యోఽస్య కశ్చిత్సమో మృగః ॥25
 ప్రతిలోమానులోమాశ్చ రుచిరా రోమరాజయః । శోభంతే మృగమాశ్రిత్య చిత్రాః కనకబిందవః ॥ 26
 పశ్యాస్య జృంభమాణస్య దీప్తామగ్నిశిఖోపమామ్ । జిహ్వం ముఖాన్నిస్సరంతీం మేఘాదివ శతవ్రాదామ్ ॥
 మసారగల్గర్మముఖః శంఖముక్తానిభోదరః । కస్య నామాభిరూపో-సౌ న మనో లోభయేన్మృగః ॥ 28
 కస్య రూపమిదం దృష్ట్వా జాంబూనదమయం ప్రభో! । నానారత్నమయం దివ్యం న మనో విస్మయం వ్రజేత్ ॥
 (కిం పునర్మైథిలీ సీతా బాలా నారీ న విస్మయేత్ ।)
 మాంసహేతోరపి మృగాన్ వినోదార్థం చ ధన్వినః । ఘ్నంతి లక్ష్మణ! రాజానో మృగయాయాం మహావనే ॥
 ధనాని వ్యవసాయేన విచీయంతే మహావనే । ధాతవో వివిధాశ్చాపి మణిరత్నసువర్ణినః ॥ 31
 తత్సారమఖిలం నృణాం ధనం నిచయవర్ధనమ్ । మనసా చింతితం సర్వం యథా శుక్రస్య లక్ష్మణ! ॥32
 అర్థి యేనార్థకృత్యేన సంవ్రజత్యవిచారయన్ । తమర్థమర్థశాస్త్రజ్ఞాః ప్రాహురర్థాశ్చ లక్ష్మణ! ॥ 33
 ఏతస్య మృగరత్నస్య పరార్థ్యే కాంచనత్వచి । ఉపవేక్ష్యతి వైదేహీ మయా సహ సుమధ్యమా ॥ 34
 న కాదశీ న ప్రియకీ న ప్రవేణీ న చావికీ । భవేదేతస్య సదృశీ స్ఫుర్ణనేనేతి మే మతిః ॥ 35
 ఏష చైవ మృగశ్రీమాన్ యశ్చ దివ్యో నభశ్చరః । ఉభావేతౌ మృగౌ దివ్యౌ తారామృగమహీమృగౌ ॥ 36
 యది వాఽయం తథా యన్మాం భవేద్వదసి లక్ష్మణ! మామైషా రాక్షసస్యేతి కర్తవ్యోఽస్య వధో మయా ॥
 ఏతేన హి నృశంసేన మారీచేనాకృతాత్మనా । వనే విచరతా పూర్వం హింసితా మునిపుంగవాః ॥ 38
 ఉత్థాయ బహవో యేన మృగయాయాం జనాధిపాః । నిహతాః పరమేష్వాసాః తస్మాద్వద్వస్త్యయం మృగః ॥
 పురస్తాదిహ వాతాపిః పరిభూయ తపస్వినః । ఉదరస్థో ద్విజాన్ హంతి స్వగర్భోఽశ్వతరీమివ ॥ 40
 స కదాచిచ్ఛిరాల్లోభాత్ ఆససాద మహామునిమ్ । అగస్త్యం తేజసా యుక్తం భక్షస్తస్య బభూవ హ ॥ 41
 సముత్థానే చ తద్రూపం కర్తుకామం సమీక్ష్య తమ్ । ఉత్సమయిత్వా తు భగవాన్ వాతాపిమిదమబ్రవీత్ ॥
 త్వయాఽవిగణ్య వాతాపే! పరిభూతాః స్వతేజసా । జీవలోకే ద్విజశ్రేష్ఠాః తస్మాదసి జరాం గతః ॥ 43
 తదేవం న భవేద్రక్షో వాతాపిరివ లక్ష్మణ! । మద్విధం యోఽతిమన్యేత ధర్మనిత్యం జితేంద్రియమ్ ॥ 44
 భవేద్ధతోఽయం వాతాపిః అగస్త్యేనేవ మాం గతః । ఇహ త్వం భవ సన్నద్ధో యంత్రితో రక్ష మైథిలీమ్ ॥45
 అస్యామాయత్తమస్మాకం యత్మత్యం రఘునందన! । అహమేనం వధిష్యామి గ్రహీష్యామ్యపి వా మృగమ్ ॥
 యావద్గచ్ఛామ సౌమిత్రే! మృగమానయితుం ద్రుతమ్ । పశ్య లక్ష్మణ! వైదేహీం మృగత్వచి గతస్పృహామ్ ॥
 త్వచా ప్రధానయా హ్యేషః మృగోఽద్య న భవిష్యతి । అప్రమత్తేన తే భావ్యమ్ ఆశ్రమస్థేన సీతయా ॥48
 యావత్ప్రృషతమేకేన సాయకేన నిహన్తుహమ్ । హత్వైతచ్చర్మ చాదాయ శీఘ్రమేష్వామి లక్ష్మణ! ॥ 49
 ప్రదక్షిణేనాతిబలేన పక్షిణా జటాయుషా బుద్ధిమతా చ లక్ష్మణ! ।
 భవాప్రమత్తః పరిగృహ్య మైథిలీం ప్రతిక్షణం సర్వత ఏవ శంకితః ॥ 50

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే స్వర్ణమృగగ్రహణార్థం రామగమనం నామ
 త్రిచత్వారింశస్సర్గః

అథ చతుశ్చత్వారింశః సర్గః (44) మారీచవధః

తథా తు తం సమాదిశ్య భ్రాతరం రఘునందనః । బబంధాసిం మహాతేజాః జాంబూనదమయత్సరుమ్ ॥1
 తతస్త్వవనతం చాపమ్ ఆదాయాత్మవిభూషణమ్ । ఆబధ్య చ కలాపౌ ద్వౌ జగామోదగ్రవిక్రమః ॥ 2
 తం వంచయానో రాజేంద్రమ్ ఆపతంతం నిరీక్ష్య వై । బభూవాంతర్హితస్త్రాసాత్ పునః సందర్శనేఽభవత్ ॥
 బద్ధాసిర్ధనురాదాయ ప్రదుద్రావ యతో మృగః । తం స్మ పశ్యతి రూపేణ ద్యోతమానమివాగ్రతః ॥ 4

అరణ్యకాండే సర్గ:-45

అవేక్ష్యవేక్ష్మ ధావంతం ధనుష్పాణిం మహావనే | అతివృత్తమిషోః పాతాత్ లోభయానం కదాచన || 5
 శంకితం తు సముద్రాంతమ్ ఉత్పతంతమివాంబరే | దృశ్యమానమదృశ్యం చ వనోద్దేశేషు కేషుచిత్ || 6
 చిన్నాభైరివ సంవీతం శారదం చంద్రమండలమ్ | ముహూర్తాదేవ దదృశే ముహూర్దారాత్ ప్రకాశతే || 7
 దర్శనాదర్శనాదేవం సోఽపాకర్షత రాఘవమ్ | సుదూరమాశ్రమస్యాస్య మారీచో మృగతాం గతః || 8
 ఆసీత్ క్రుద్ధస్తు కాకుత్స్థో వివశ్యస్తేన మోహితః | అథావతస్థే సంభ్రాంతః ఛాయామాశ్రిత్య శాద్వలే || 9
 స తమున్మాదయామాస మృగరూపో నిశాచరః | మృగైః పరివృతో వన్యైః అదూరాత్ ప్రత్యదృశ్యత || 10
 గృహీతుకామం దృష్ట్వైవం పునరేవాభ్యధావత | తత్క్షణాదేవ సంత్రాసాత్ పునరంతర్హితో భవత్ || 11
 పునరేవ తతో దూరాత్ వృక్షషండాద్వినిస్సృతమ్ | దృష్ట్వా రామో మహాతేజాః తం హంతుం కృతనిశ్చయః ||
 భూయస్తు శరముద్ధృత్య కుపితస్తత్ర రాఘవః | సూర్యరశ్మిప్రతీకాశం జ్వలంతమరిమర్దనః || 13
 సంధాయ సుదృఢే చాపే వికృప్య బలవద్బలీ | తమేవ మృగముద్దిశ్య శ్వసంతమివ పన్నగమ్ || 14
 ముమోచ జ్వలితం దీప్తమ్ అస్త్రం బ్రహ్మవినిర్మితమ్ | శరీరం మృగరూపస్య వినిర్భిద్య శరోత్తమః || 15
 మారీచస్యైవ హృదయం బిభేదాశనిసన్నిభః | తాళమాత్రమథోత్సుత్య న్యపతత్స శరాతురః || 16
 వినదన్ భైరవం నాదం ధరణ్యామల్పజీవితః | మ్రియమాణస్తు మారీచో జహౌ తాం కృత్తిమాం తనుమ్ ||
 స్మృత్వా తద్వచనం రక్షో దధ్యో కేన తు లక్ష్మణమ్ | ఇహ ప్రస్థాపయేత్సీతా శూన్యే తాం రావణో హరేత్ ||
 స ప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయ చకార చ తతః స్వరమ్ | సదృశం రాఘవస్యైవ హా సీతే! లక్ష్మణేతి చ || 19
 తేన మర్మణి నిర్విద్ధః శరేణానుపమేన చ | మృగరూపం తు తత్త్వక్త్వా రాక్షసం రూపమాత్మనః || 20
 చక్రే స సుమహాకాయో మారీచో జీవితం త్యజన్ | తతో విచిత్రకేయూరః సర్వాభరణభూషితః || 21
 హేమమాలీ మహాదంఘ్రో రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః | తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ రాక్షసం ఘోరదర్శనమ్ ||
 రామో రుధిరసిక్తాంగం వేష్టమానం మహీతలే | జగామ మనసా సీతాం లక్ష్మణస్య వచః స్మరన్ || 23
 మారీచస్యేతి మాయైషా పూర్వోక్తం లక్ష్మణేన తు | తత్తథా హ్యభవచ్ఛాద్య మారీచోఽయం మయా హతః ||
 హా సీతే! లక్ష్మణేత్యేవమ్ ఆక్రూశ్య తు మహాస్వనమ్ | మమార రాక్షసస్సోఽయం శ్రుత్వా సీతా కథం భవేత్ ||
 లక్ష్మణశ్చ మహాబాహుః కామవస్థాం గమిష్యతి | ఇతి సంచింత్య ధర్మాత్మా రామో హృష్టతనూరుహః || 26
 తత్ర రామం భయం తీవ్రమ్ ఆవివేశ విషాదజమ్ | రాక్షసంమృగరూపం తం హత్వా శ్రుత్వా చ తత్స్వరమ్ ||
 నిహత్య పృషతం చాన్యం మాంసమాదాయ రాఘవః | త్వరమాణో జనస్థానం ససారాభిముఖస్తదా || 28
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే మారీచవధో నామ చతుశ్శత్యారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః (45) సీతాదుర్వచనాత్ లక్ష్మణనిర్గమనమ్

ఆర్తస్వరం తు తం భర్తుః విజ్ఞాయ సదృశం వనే | ఉవాచ లక్ష్మణం సీతా గచ్ఛ జానీహి రాఘవమ్ || 1
 న హి మే హృదయం స్థానే జీవితం వావతిష్ఠతి | క్రోశతః పరమార్తస్య శ్రుతశ్శబ్దో మయా భృశమ్ || 2
 ఆక్రందమానం తు వనే బ్రాతరం త్రాతుమర్హసి | తం క్షిప్రమభిధావ త్వం బ్రాతరం శరణైషిణమ్ || 3
 రక్షసాం వశమాపన్నం సింహానామివ గోవృషమ్ | న జగామ తథోక్తస్తు బ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనమ్ || 4
 తమువాచ తతస్తత్ర కుపితా జనకాత్మజా | సౌమిత్రే! మిత్రరూపేణ బ్రాతుస్త్వమసి శత్రువత్ || 5
 యస్త్వమస్యామవస్థాయాం బ్రాతరం నాభిపత్స్యసే | ఇచ్ఛసి త్వం వినశ్యంతం రామం లక్ష్మణ! మత్ప్రతే ||
 లోభాన్మమ కృతే నూనం నానుగచ్ఛసి రాఘవమ్ | వ్యసనం తే ప్రియం మన్యే స్నేహో బ్రాతరి నాస్తి తే || 7
 తేన తిష్ఠసి విస్త్రబ్ధః తమపశ్యన్ మహాద్యుతిమ్ | కిం హి సంశయమాపన్నే తస్మిన్నిహ మయా భవేత్ || 8
 కర్తవ్యమిహ తిష్ఠంత్యా యత్రధానస్త్వమాగతః | ఇతి బ్రువాణాం వైదేహీం బాష్పకోశపరిప్లుతామ్ || 9
 అబ్రవీల్లక్ష్మణస్త్రస్తాం సీతాం మృగవధూమివ | పన్నగాసురగంధర్వదేవమానుషరాక్షసైః || 10

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- అశక్యస్తవ వైదేహి! భర్తా జేతుం న సంశయః । దేవి! దేవమనుష్యేషు గంధర్వేషు పతత్త్రిషు ॥ 11
- రాక్షసేషు పిశాచేషు కిన్నరేషు మృగేషు చ । దానవేషు చ ఘోరేషు న స విద్యేత శోభనే! ॥ 12
- యో రామం ప్రతియుధ్యేత సమరే వాసవోపమమ్ । అవధ్యస్మమరే రామో నైవం త్వం వక్తుమర్హసి ॥ 13
- న త్వామస్మిన్వనే హోతుమ్ ఉత్సహే రాఘవం వినా । అనివార్యం బలం తస్య బలైర్బలవతామపి ॥ 14
- త్రిభిర్లోకైస్సముద్యుక్తైః సేశ్వరైరపి సామరైః । హృదయం నిర్భ్రతం తేఽస్తు సంతాపస్త్వజ్యతామయమ్ ॥ 15
- ఆగమిష్యతి తే భర్తా శీఘ్రం హత్వా మృగోత్తమమ్ । న చ తస్య స్వరో వ్యక్తం మాయయా కేనచిత్మతః ॥
- గంధర్వనగరప్రఖ్యా మాయా సా తస్య రక్షసః । న్యాసభూతాఽసి వైదేహి! న్యస్తా మయి మహాత్మానా ॥ 17
- రామేణ త్వం వరారోహే న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే కృతవైరాశ్చ వైదేహి! వయమేతైర్నిశాచరైః ।
- ఖరస్య నిధనాదేవ జనస్థానవధం ప్రతి ॥ 18
- రాక్షసా వివిధా వాచో విస్ఫుజంతి మహావనే । హింసావిహారా వైదేహి! న చింతయితుమర్హసి ॥ 19
- లక్ష్మణేనైవముక్తా సా క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా । అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవాదినమ్ ॥ 20
- అనార్యాకరుణారంభి! నృశంస! కులపాంసన! । అహం తవ ప్రియం మన్యే రామస్య వ్యసనం మహత్ ॥
- రామస్య వ్యసనం దృష్ట్వా తేనైతాని ప్రభాషసే । నైతచ్చిత్రం సపత్నేషు పాపం లక్ష్మణ! యద్భవేత్ ॥ 22
- త్వద్విధేషు నృశంసేషు నిత్యం ప్రచ్ఛన్నచారిషు । సుదుష్టస్త్వం వనే రామమ్ ఏకమేకోఽనుగచ్ఛసి ॥ 23
- మమ హేతోః ప్రతిచ్ఛన్నః ప్రయుక్తో భరతేన వా । తన్న సిద్ధ్యతి సౌమిత్రే! తవ వా భరతస్య వా ॥ 24
- కథమిందీవరశ్యామం పద్మపత్తనిభేక్షణమ్ । ఉపసంశ్రిత్య భర్తారం కామయేయం పృథగ్జనమ్ ॥ 25
- సమక్షం తవ సౌమిత్రే! ప్రాణాంస్త్యక్త్యే న సంశయః । రామం వినా క్షణమపి న హి జీవామి భూతలే ॥ 26
- ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం సీతయా రోమహర్షణమ్ । అబ్రవీల్లక్ష్మణస్సీతాం ప్రాంజలిర్విజితేంద్రియః ॥ 27
- ఉత్తరం నోత్సహే వక్తుం దైవతం భవతీ మమ । వాక్యమప్రతిరూపం తు న చిత్రం స్త్రీషు మైథిలి! ॥ 28
- స్వభావస్త్వేష నారీణామ్ ఏవం లోకేషు దృశ్యతే । విముక్తధర్మాశ్చపలాః తీక్ష్ణా భేదకరాః స్త్రియః ॥ 29
- న సహే హీదృశం వాక్యం వైదేహి! జనకాత్మజే! । శ్రోత్రయోరుభయోర్మేఽద్య తప్తనారాచసన్నిభమ్ ॥ 30
- ఉపశృణ్వంతు మే సర్వే సాక్షిభూతా వనేచరాః । న్యాయవాదీ యథాన్యాయమ్ ఉక్తోఽహంపరుషం త్వయా ॥
- ధిక్త్వామద్య ప్రణశ్య త్వం యన్మామేవం విశంకసే । స్త్రీత్వం దుష్టం స్వభావేన గురువాక్యే వ్యవస్థితమ్ ॥32
- గమిష్యే యత్ర కాకుత్స్థః స్వస్తి తే -స్తు వరాననే! । రక్షంతు త్వాం విశాలాక్షి! సమగ్రా వనదేవతాః ॥ 33
- నిమిత్తాని హి ఘోరాణి యాని ప్రాదుర్భవంతి మే । అపి త్వాం సహ రామేణ పశ్యేయం పునరాగతః ॥ 34
- (న వేత్యేతన్న జానామి వైదేహి జనకాత్మజే ।) లక్ష్మణేనైవముక్తా సా రుదంతీ జనకాత్మజా ।
- ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం తీవ్రం బాష్పపరిఘ్నతా ॥ 35
- గోదావరీం ప్రవేక్ష్యామి వినా రామేణ లక్ష్మణ! । ఆబంధిష్యేఽథవా త్యక్త్యే విషమే దేహమాత్మనః ॥ 36
- పిబామ్యహం విషం తీక్ష్ణం ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ । న త్వహం రాఘవాదన్యం పదాపి పురుషం స్ఫుశే ॥
- ఇతి లక్ష్మణమాక్రూశ్య సీతా దుఃఖసమన్వితా । పాణిభ్యాం రుదతీ దుఃఖాత్ ఉదరం ప్రజఘాన చ ॥ 38
- తామార్తరూపాం విమనాం రుదంతీం సౌమిత్రిరాలోక్య విశాలనేత్రామ్ ।
- ఆశ్వాసయామాస న చైవ భర్తుః తం భ్రాతరం కించిదువాచ సీతా । 39
- తతస్తు సీతామభివాద్య లక్ష్మణః కృతాంజలిః కించిదభిప్రణమ్య చ ।
- అన్వీక్షమాణో బహుశశ్చ మైథిలీం జగామ రామస్య సమీపమాత్మవాన్ ॥ 40

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే
సీతాదుర్వచనాత్ లక్ష్మణనిర్గమనం నామ పంచచత్వారింశస్సర్గః

అరణ్యకాండే సర్గ:-46

అథ షట్పత్వారింశస్సర్గః (46) తపస్విరూపేణ రావణాగమనమ్

- తయా పరుషముక్తస్తు కుపితో రాఘవానుజః । స వికాంక్షన్ భృశం రామం ప్రతస్థే నచిరాదివ ॥ 1
- తదాసాద్య దశగ్రీవః క్షిప్రమంతరమాస్థితః । అభిచక్రామ వైదేహీం పరివ్రాజకరూపధృత్ ॥ 2
- శ్లక్షణకాషాయసంవీతః శిఖీ చ్చత్రీ ఉపానహీ । వామే చాంసేఽవసజ్యాథ శుభే యష్టికమండలూ ॥ 3
- పరివ్రాజకరూపేణ వైదేహీం సముపాగమత్ । తామాససాదాతిబలో భ్రాతృభ్యాం రహితాం వనే ॥ 4
- రహితాం చంద్రసూర్యాభ్యాం సంధ్యామివ మహత్తమః । తామపశ్యత్ తతో బాలాం రామపత్నీం యశస్వినీమ్ ॥ 5
- రోహిణీం శశినా హీనాం గ్రహవద్భ్రుశదారుణః । తముగ్రతేజఃకర్మాణం జనస్థానరుహా ద్రుమాః ॥ 6
- సమీక్ష్వ సంప్రకంపంతే న ప్రవాతి చ మారుతః । శీఘ్రుస్రోతాశ్చ తం దృష్ట్వా వీక్షంతం రక్తలోచనమ్ ॥ 7
- స్తిమితం గంతుమారేభే భయాద్గోదావరీ నదీ । రామస్య త్వంతరం ప్రేప్సుః దశగ్రీవస్తదంతరే ॥ 8
- ఉపతస్థే చ వైదేహీం భిక్షురూపేణ రావణః । అభవ్యో భవ్యరూపేణ భర్తారమనుశోచతీమ్ ॥ 9
- అభ్యవర్తత వైదేహీం చిత్రామివ శనైశ్చరః । స పాపో భవ్యరూపేణ తృణైః కూప ఇవావృతః ॥ 10
- అతిష్టత్రేక్ష్వ వైదేహీం రామపత్నీం యశిస్వినీమ్ । శుభాం రుచిరదంతోష్ఠీం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ ॥ 11
- ఆసీనాం పర్ణశాలాయాం బాష్పశోకాభిపీడితామ్ । స తాం పద్మపలాశాక్షీం పీతకౌశేయవాసినీమ్ ॥ 12
- అభ్యగచ్ఛత వైదేహీం దుష్టచేతా నిశాచరః । స మన్మథశరావిష్టో బ్రహ్మఘోషముదీరయన్ ॥ 13
- అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపః । తాముత్తమాం స్త్రియం లోకే పద్మహీనామివ శ్రియమ్ ॥ 14
- విభ్రాజమానాం వపుషా రావణః ప్రశశంస హ । కా త్వం కాంచనవర్ణాభే! పీతకౌశేయవాసిని! ॥ 15
- కమలానాం శుభాంమాలాం పద్మినీవ హి బిభ్రతీ । ప్రీః శ్రీః కీర్తిశ్శుభా లక్ష్మీః అపురా వా శుభాననే ! ॥ 16
- భూతిర్వా త్వం వరారోహే రతిర్వా స్వైరచారిణీ । సమాశ్శిఖరిణః స్నిగ్ధాః పాండురా దశానాస్తవ ॥ 17
- విశాలే విమలే నేత్రే రక్తాంతే కృష్ణతారకే । విశాలం జఘనం పీనమ్ ఊరూ కరికరోపమౌ ॥ 18
- ఏతావుపచితౌ వృత్తౌ సంహతౌ సంప్రవల్గితౌ । పీనోన్నతముఖౌ కాంతౌ స్నిగ్ధౌ తాళఫలోపమౌ ॥ 19
- మణిప్రవేకాభరణౌ రుచిరౌ తే పయోధరౌ । చారుస్మితే! చారుదతి! చారునేత్రే! విలాసిని! ॥ 20
- మనో హరసి మే కాంతే నదీకూలమివాంభసా । కరాంతమితమధ్యాఽసి సుకేశీ సంహతస్తనీ ॥ 21
- నైవ దేవీ న గంధర్వీ న యక్షీ న చ కిన్నరీ । నైవం రూపా మయా నారీ దృష్టపూర్వా మహీతలే ॥ 22
- రూపమగ్ర్యం చ లోకేషు సౌకుమార్యం వయశ్చ తే । ఇహ వాసశ్చ కాంతరే చిత్తమున్మాదయంతి మే ॥ 23
- సా ప్రతిక్రామ భద్రం తే న త్వం వస్తుమిహార్హసి । రాక్షసానామయం వాసో ఘోరాణాం కామరూపిణామ్ ॥ 24
- ప్రాసాదాగ్రాణి రమ్యాణి నగరోపవనాని చ । సంపన్నాని సుగంధీని యుక్తాన్యాచరితుం త్వయా ॥ 25
- వరం మాల్యం వరం భోజ్యం వరం వస్త్రం చ శోభనే! । భర్తారం చ వరం మన్యే త్వద్భుక్తమసితేక్షణే! ॥ 26
- కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే! । వసూనాం వా వరారోహే! దేవతా ప్రతిభాసి మే ॥ 27
- నేహ గచ్ఛంతి గంధర్వాః న దేవా న చ కిన్నరాః । రాక్షసానామయం వాసః కథం ను త్వమిహోగతా ॥ 28
- ఇహ శాఖామృగాస్సింహాః ద్వీపివ్యాఘ్రమృగాస్తథా । ఋక్షాస్తరక్షవః కంకాః కథం తేభ్యో న బిభ్యసి ॥ 29
- మదాన్వితానాం ఘోరాణాం కుంజరాణాం తరస్వినామ్ । కథమేకా మహారణ్యే న బిభేషి వరాననే! ॥ 30
- కాఽసి కస్య కుతశ్చిత్త్వం కిన్నిమిత్తం చ దండకాన్ । ఏకా చరసి కల్యాణి! ఘోరాన్ రాక్షససేవితాన్ ॥ 31
- ఇతి ప్రశస్తా వైదేహీ రావణేన దురాత్మనా । ద్వీజాతివేషేణ హి తం దృష్ట్వా రావణమాగతమ్ ॥ 32
- సర్వైరతిథిసత్కారైః పూజయామాస మైథిలీ । ఉపనీయాసనం పూర్వం పాద్యేనాభినిమంత్ర్య చ ।
- అబ్రవీత్సిద్ధమిత్యేవ తదా తం సౌమ్యదర్శనమ్ ॥ 33
- ద్వీజాతివేషేణ సమీక్ష్వ మైథిలీ సమాగతం పాత్రకుసుంభధారిణమ్ ।
- అశక్యముద్వేష్టమపాయదర్శనం న్యమంత్రయద్బ్రాహ్మణవత్తదాంగనా ॥ 34

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

ఇయం బృసీ బ్రాహ్మణ! కామమాస్యతామ్ ఇదం చ పాద్యం ప్రతిగృహ్యతామితి ।
 ఇదం చ సిద్ధంవనజాతముత్తమం త్వదర్థమవ్యగ్రమిహోపభుజ్యతామ్ ॥ 35
 నిమంత్ర్యమాణః ప్రతిపూర్ణభాషిణీం నరేంద్రపత్నీం ప్రసమీక్ష్య మైథిలీమ్ ।
 ప్రసహ్య తస్యా హరణే ధృతం మనః సమార్పయత్ స్వాత్మవధాయ రావణః ॥ 36
 తతస్సువేషం మృగయాగతం పతిం ప్రతీక్షమాణా సహ లక్ష్మణం తదా ।
 వివీక్షమాణా హరితం దదర్శ తత్ మహద్వనం నైవ తు రామలక్ష్మణౌ ॥ 37
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే తపస్విరూపేణ రావణాగమనం నామ షట్పత్వారింశస్సర్గః

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః (47) రావణేన స్వైశ్వర్యకథనమ్

రావణేన తు వైదేహీ తథా పృష్టా జిహీర్షతా । పరివ్రాజకలింగేన శశంసాత్మానమంగనా ॥ 1
 బ్రాహ్మణశ్చాతిథిశ్చాయమ్ అనుక్తో హి శవేత మామ్ । ఇతి ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు సీతా వచనమబ్రవీత్ ॥ 3
 దుహితా జనకస్యాహం మైథిలస్య మహాత్మనః । సీతా నామ్నా-స్మి భద్రం తే రామభార్యా ద్విజోత్తమ! ॥ 3
 ఉషిత్యా ద్వాదశ సమాః ఇక్ష్వాకూణాం నివేశనే । భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ 4
 తతస్త్రయోదశే వర్షే రాజాఽఽమంత్రయత ప్రభుః । అభిషేచయితుం రామం సమేతో రాజమంత్రిభిః ॥ 5
 తస్మిన్ సంభ్రయమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే । కైకేయీ నామ భర్తారమ్ ఆర్యా సా యాచతే వరమ్ ॥ 6
 ప్రతిగృహ్య తు కైకేయీ శ్వశురం సుకృతేన మే । మమ ప్రవ్రాజనం భర్తుః భరతస్యాభిషేచనమ్ ॥ 7
 ద్వావయాచత భర్తారం సత్యసంధం నృపోత్తమమ్ । నాద్య భోక్త్యే న చ స్వప్యే న పాస్యే చ కథంచన ॥ 8
 ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే । ఇతి బ్రువాణాం కై కేయీం శ్వశురో మే స మానదః ॥ 9
 అయాచతార్హరన్వరైః న చ యాచ్ఛాం చకార సా । మమ భర్తా మహాతేజాః వయసా పంచవింశకః ॥ 10
 అష్టాదశ హి వర్షాణి మమ జన్మని గణ్యతే । రామేతి ప్రథితో లోకే గుణవాన్ సత్యవాన్ శుచిః ॥ 11
 విశాలాక్షో మహాబాహుః సర్వభూతహితే రతః । కామార్తస్తుమహాతేజాః పితా దశరథస్స్వయమ్ ॥ 12
 కైకేయ్యాః ప్రియకామార్థం తం రామం నాభ్యషేచయత్ । అభిషేకాయ తు పితుః సమీపం రామమాగతమ్ ॥
 కైకేయీ మమ భర్తారమ్ ఇత్యువాచ ధృతం వచః । తవ పిత్రా సమాజ్జప్తం మమేదం శృణు రాఘవ! ॥ 14
 భరతాయ ప్రదాతవ్యమ్ ఇదం రాజ్యమకంటకమ్ । త్వయా హి ఖలు వస్తవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ ॥ 15
 వనే ప్రవ్రజ కాకుత్స్థ! పితరం మోచయాన్యతాత్ । తథేత్యుక్త్వా చ తాం రామః కైకేయీమకుతోభయః ॥ 16
 చకార తద్వచస్తస్యాః మమ భర్తా దృఢవ్రతః । దద్యాన్న ప్రతిగృహ్ణీయాత్ సత్యం బ్రూయాన్న చాన్యతమ్ ॥
 ఏతద్బ్రాహ్మణ! రామస్య ధ్రువం వ్రతమనుత్తమమ్ । తస్య బ్రాతా తు దైవమాత్రో లక్ష్మణో నామ వీర్యవాన్ ॥
 రామస్య పురుషవ్యాఘ్రః సహాయస్సమరే-రిహో । స బ్రాతా లక్ష్మణో నామ ధర్మచారీ దృఢవ్రతః ॥ 19
 అన్వగచ్ఛద్ధనుష్పాణిః ప్రవ్రజంతం మయా సహ । జటీ తాపసరూపేణ మయా సహ సహానుజః ॥ 20
 ప్రవిష్టో దండకారణ్యం ధర్మనిత్యో జితేంద్రియః । తే వయం ప్రచ్యుతా రాజ్యాత్ కైకేయ్యాస్తు కృతే త్రయః ॥
 విచరామ ద్విజశ్రేష్ఠ! వనం గంభీరమోజసా । సమాశ్వస ముహూర్తం తు శక్యం వస్తుమిహ త్వయా ॥ 22
 ఆగమిష్యతి మే భర్తా వన్యమాదాయ పుష్కలమ్ । రురూన్గోధాన్వరాహోశ్చ హత్వాఽదాయామిషాన్భహూన్ ॥
 స త్వం నామ చ గోత్రం చ కులం చాచక్ష్య తత్వ్రతః । ఏకశ్చ దండకారణ్యే కిమర్థం చరసి ద్విజ! ॥ 24
 ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం రామపత్న్యాం మహాబలః । ప్రచ్యువాచోత్తరం తీవ్రం రావణో రాక్షసాధిపః ॥
 యేన విత్రాసితా లోకాః సదేవాసురపన్నగాః । అహం తు రావణో నామ సీతే! రక్షోగణేశ్వరః ॥ 26
 త్వాం తు కాంచనవర్ణాభాం దృష్ట్వా కౌశేయవాసినీమ్ । రతిం స్వకేషు దారేషు నాధిగచ్ఛామ్యనిందితే! ॥ 27
 బహీనాముత్తమస్త్రీణామ్ ఆవృతానామితస్తతః । సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ ॥ 28

అరణ్యకాండే సర్గ:-48

- లంకా నామ సముద్రస్య మమ మధ్యే మహాపురీ । సాగరేణ పరిక్షిప్తా నివిష్టా నగమూర్ధని ॥ 29
- తత్ర సీతే! మయా సార్ధం వనేషు విహరిష్యసి । న చాస్యారణ్యవాసస్య స్పృహయిష్యసి భామిని! ॥ 30
- పంచ దాస్యస్సహస్రాణి సర్వాభరణభూషితాః । సీతే! పరిచరిష్యంతి భార్యా భవసి మే యది ॥ 31
- రావణేనైవముక్తా తు కుపితా జనకాత్మజా । ప్రత్యువాచానవద్యాంగీ తమనాదృత్య రాక్షసమ్ ॥ 32
- మహాగిరిమివాకంప్యం మహేంద్రసదృశం పతిమ్ । మహోదధిమివాక్షోభ్యమ్ అహం రామమనువ్రతా ॥ 33
- సర్వలక్షణసంపన్నం న్యగ్రోధపరిమండలమ్ । సత్యసంధం మహాభాగమ్ అహం రామమనువ్రతా ॥ 34
- మహాబాహుంమహోరస్కం సింహవిక్రాంతగామినమ్ । నృసింహంసింహాసంకాశమ్ అహం రామమనువ్రతా ॥
- పూర్ణచంద్రాననం రామం రాజవత్సం జితేంద్రియమ్ । పృథుకీర్తిం మహాత్మానమ్ అహం రామమనువ్రతా ॥
- త్వం పునర్జంబుకస్సింహీం మామిచ్ఛసిసుదుర్లభామ్ । నాహంశక్యా త్వయా స్ప్రష్టమ్ ఆదిత్యస్య ప్రభా యథా ॥
- పాదపాన్కాంచనాన్నానం బహూన్పశ్యసి మందభాక్ । రాఘవస్య ప్రియాంభార్యాం యస్త్యమిచ్ఛసి రావణ! ॥
- క్షుధితస్య హి సింహస్య మృగశత్రోస్తరస్విసః । ఆశీవిషస్య చ ముఖాత్ దంష్ట్రామాదాతుమిచ్ఛసి ॥ 39
- మందరం పర్వతశ్రేష్ఠం పాణినా హర్తుమిచ్ఛసి । కాలకూటం విషం పీత్వా స్వస్తిమాన్ గంతుమిచ్ఛసి ॥ 40
- అక్షిసూచ్యా ప్రమృజసి జిహ్వయా లేక్షి చ క్షురమ్ । రాఘవస్య ప్రియాం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి ॥
- అవసజ్య శిలాం కంఠే సముద్రం తర్తుమిచ్ఛసి । సూర్యాచంద్రమసౌ చోభౌ పాణిభ్యాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥ 42
- యో రామస్య ప్రియాం భార్యాం ప్రధర్షయతుమిచ్ఛసి । అగ్నిం ప్రజ్వలితం దృష్ట్వా వస్త్రేణాహర్తుమిచ్ఛసి ॥
- కల్యాణవృత్తాం రామస్య యో భార్యాం హర్తుమిచ్ఛసి । అయోముఖానాం శూలానామ్ అగ్రే చరితుమిచ్ఛసి ।
- రామస్య సదృశీం భార్యాం యోఽధిగంతుం త్వమిచ్ఛసి ॥ 44
- యదంతరం సింహస్యగాలయోర్వనే యదంతరం స్యందనికాసముద్రయోః ।
- సురాగ్ర్యసౌవీరకయోర్వదంతరం తదంతరం వై తవ రాఘవస్య చ ॥ 45
- యదంతరం కాంచనసీసలోహయోః యదంతరం చందనవారిపంకయోః ।
- యదంతరం హస్తిబిడాలయోర్వనే తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ 46
- యదంతరం వాయుసవైవతేయయోః యదంతరం మద్గుమయూరయోరపి ।
- యదంతరం సారసగృధ్రయోర్వనే తదంతరం దాశరథేస్తవైవ చ ॥ 47
- తస్మింత్సహస్రాక్షసమప్రభావే రామే స్థితే కార్ముకబాణపాణౌ ।
- హృతాఽపి తేఽహం న జరాం గమిష్యే వజ్రం యథా మక్షికయాఽవగీర్ణమ్ ॥ 48
- ఇతీవ తద్వాక్యమదుష్టభావా సుధృష్టముక్త్యా రజనీచరం తమ్ ।
- గాత్రప్రకంపవృధితా బభూవ వాతోద్ధతా సా కదలీవ తస్వీ ॥ 49
- తాం వేపమానాముపలభ్య సీతాం స రావణో మృత్యుసమప్రభావః ।
- కులం బలం నామ చ కర్మ చ స్వం సమాచచక్షే భయకారణార్థమ్ ॥ 50

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రావణేన స్వైశ్వర్యకథనం నామ సప్తచత్వారింశస్సర్గః

అథ అష్ట చత్వారింశస్సర్గః (48) రావణేన సీతా నిర్భర్తనమ్

- ఏవం బ్రువంత్యాం సీతాయాం సంరబ్ధః పరుషం వచః । లలాటే భ్రుకుటీం కృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ ॥
- బ్రాతా వైశ్రవణస్యాహం సాపత్న్యో వరవర్ణిని! । రావణో నామ భద్రం తే దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ ॥ 2
- యస్య దేవాస్సగంధర్వాః పిశాచపతంగోరగాః । విద్రవంతి భయాద్భీతాః మృత్యోరివ సదా ప్రజాః ॥ 3
- యేన వైశ్రవణో రాజా ద్వైమాత్రః కారణాంతరే । ద్వంద్వమాసాదితః క్రోధాత్ రణే విక్రమ్య నిర్జితః ॥ 4
- యద్భయార్తః పరిత్యజ్య స్వమధిష్ఠానమృద్ధిమత్ । కైలాసం పర్వతశ్రేష్ఠమ్ అధ్యాస్తే నరవాహనః ॥ 5

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

యస్య తత్పుష్పకం నామ విమానం కామగం శుభమ్ |వీర్యాదేవార్జితం భద్రే! యేన యామి విహాయసమ్ ||
 మమ సంజాతరోషస్య ముఖం దృష్ట్వైవ మైథిలి! | విద్రవంతి పరిత్రస్తాః సురాశ్చక్రపురోగమాః || 7
 యత్ర తిష్ఠామ్యహం తత్ర మారుతో వాతి శంకితః |తీవ్రాంశుః శిశిరాంశుశ్చ భయాత్ సంపద్యతే రవిః || 8
 నిష్కంపపత్రాస్తరవో నద్యశ్చ స్తిమితోదకాః | భవంతి యత్ర యత్రాహం తిష్ఠామి విచరామి చ || 9
 మమ పారే సముద్రస్య లంకా నామ పురీ శుభా | సంపూర్ణా రాక్షసైర్హోరైః యథేంద్రస్యామరావతీ || 10
 ప్రాకారేణ పరిక్షిప్తా పాండురేణ విరాజతా | హేమకక్ష్యా పురీ రమ్యా వైడూర్యమయతోరణా || 11
 హస్త్యశ్వరథసంబాధా తూర్యనాదవినాదితా | సర్వకాలఫలైర్బుక్షైః సంకులోద్భాసశోభితా || 12
 తత్ర త్వం వసతీ సీతే! రాజపుత్త్రి మయా సహ | న స్మరిష్యసి నారీణాం మానుషీణాం మనస్వినీ || 13
 భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ దివ్యాంశ్చ వరవర్ణిని! |న స్మరిష్యసి రామస్య మానుషస్య గతాయుషః || 14
 స్థాపయిత్వా ప్రియం పుత్రం రాజ్యే దశరథేన యః | మందవీర్యస్సుతో జ్యేష్ఠః తతః ప్రస్థాపితో హ్యాయమ్ ||
 తేన కిం భ్రష్టరాజ్యేన రామేణ గతచేతసా | కరిష్యసి విశాలాక్షి! తాపసేన తపస్వినా || 16
 సర్వరాక్షసభర్తారం కామాత్ స్వయమిహాగతమ్ | న మన్మథశరావిష్టం ప్రత్యాఖ్యాతుం త్వమర్హసి || 17
 ప్రత్యాఖ్యాయ హి మాం భీరు! పరితాపం గమిష్యసి | చరణేనాభిహత్యేవ పురూరవసమూర్వశీ || 18
 అంగుళ్యా న సమో రామో మమ యుద్ధే స మానుషః | తవ భాగ్యేన సంప్రాప్తం భజస్య వరవర్ణిని! || 19
 ఏవముక్తా తు వైదేహీ క్రుద్ధా సంరక్తలోచనా | అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం రహితే రాక్షసాధిపమ్ || 20
 కథం వైశ్రవణం దేవం సర్వభూతనమస్మృతమ్ | బ్రాతరం వ్యపదిశ్య త్వమ్ అశుభం కర్తుమిచ్ఛసి? || 21
 అవశ్యం వినశిష్యంతి సర్వే రావణ! రాక్షసాః | యేషాం త్వం కర్మశో రాజా దుర్బుద్ధిరజితేంద్రియః || 22
 అపహృత్య శచీం భార్యాం శక్యమింద్రస్య జీవితమ్ |న చ రామస్య భార్యాం మామ్ అపనీయాస్తి జీవితమ్ ||
 జీవేచ్ఛిరం వజ్రధరస్య హస్తాత్ శచీం ప్రధృష్యాప్రతిరూపరూపామ్ |
 న మాదృశీం రాక్షస! దూషయిత్వా పీతామృతస్యాపి తవాస్తి మోక్షః || 24
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రావణేన సీతానిర్భరత్సనం నామ అష్టచత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః (49) సీతాపహరణమ్

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ | హస్తే హస్తం సమాహత్య చకార సుమహద్వపుః || 1
 స మైథిలీం పునర్వాక్యం బభాషే చ తతో భృశమ్ | నోన్మత్తయా శ్రుతౌ మన్యే మమ వీర్యపరాక్రమౌ || 2
 ఉద్వహేయం భుజాభ్యాం తు మేదినీమంబరే స్థితః | ఆపిబేయం సముద్రం చ హన్యాం మృత్యుం రణే స్థితః ||
 అర్కం రుంధ్యాం శరైస్తీక్ష్ణైః విభింద్యాంహి మహీతలమ్ | కామరూపిణమున్మతే! పశ్యమాం కామదం పతిమ్ ||
 ఏవముక్తవత్స్తస్య సూర్యకల్పే శిఖిప్రభే | క్రుద్ధస్య హరిపర్యంతే రక్తే నేత్రే బభూవతుః || 5
 సద్యస్సౌమ్యం పరిత్యజ్య భిక్షురూపం స రావణః | స్వం రూపం కాలరూపాభం భేజే వైశ్రవణానుజః || 6
 సంరక్తనయనశ్రీమాన్ తప్తకాంచనకుండలః | క్రోధేన మహతాఽఽవిష్ఠో నీలజీమూతసన్నిభః || 7
 దశాస్యః కార్ముకీ బాణీ బభూవ క్షణదాచరః | స పరివ్రాజకచ్చద్రుః మహాకాయో విహాయ తత్ || 8
 ప్రతిపద్య స్వకం రూపం రావణో రాక్షసాధిపః | సంరక్తనయనః క్రోధాత్ జీమూతనిచయప్రభః || 9
 రక్తాంబరధరస్తస్థా స్తీరత్నం ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్ | స తామసితకేశాంతాం భాస్కరస్య ప్రభామివ || 10
 వసనాభరణోపేతాం మైథిలీం రావణోఽబ్రవీత్ | త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం యది భర్తారమిచ్ఛసి || 11
 మామాశ్రయ వరారోహే! తవాహం సదృశః పతిః | మాం భజస్య చిరాయ త్వమ్ అహం శ్లాఘ్యః ప్రియస్తవ ||
 నైవ చాహం క్వచిద్భద్రే! కరిష్యే తవ విప్రియమ్ | త్యజ్యతాం మానుషో భావో మయి భావః ప్రణీయతామ్ ||
 రాజ్యాచ్ఛ్చుతమసిద్ధార్థం రామం పరిమితాయుషమ్ | కైర్గుణైరనురక్తాఽసి మూఢే! పండితమానిని! || 14

అరణ్యకాండే సర్గ:-50

యః స్త్రియా వచనాద్రాజ్యం విహాయ ససుహృజ్జనమ్ | అస్మిన్ వ్యాజానుచరితే వనే వసతి దుర్మతిః || 15
 ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం వాక్యం ప్రియార్థాం ప్రియవాదినీమ్ | అభిగమ్య సుదుష్టాత్మా రాక్షసః కామమోహితః ||
 జగ్రాహ రావణస్సీతాం బుధః ఖే రోహిణీమివ | వామేన సీతాం పద్మాక్షీం మూర్ధజేషు కరేణ సః || 17
 ఊర్వోస్తు దక్షిణేనైవ పరిజగ్రాహ పాణినా | తం దృష్ట్వా మృత్యుసంకాశం తీక్ష్ణదంష్ట్రం మహాభుజమ్ || 18
 ప్రాద్రవన్ గిరిసంకాశం భయార్తా వనదేవతాః | స చ మాయామయో దివ్యః ఖరయుక్తః ఖరస్వనః || 19
 ప్రత్యదృశ్యత హేమాంగో రావణస్య మహారథః | తతస్త్వాం పరుషైర్వాక్యైః భర్త్యయన్ స మహాస్వనః || 20
 అంకేనాదాయ వైదేహీం రథమారోపయత్తదా | సా గృహీతా విచుక్రోశ రావణేన యశస్వినీ || 21
 రామేతి సీతా దుఃఖార్తా రామం దూరగతం వనే | తామకామాం స కామార్తః పన్నగేంద్రవధూమివ || 22
 వివేష్టమానామదాయ ఉత్పపాతాథ రావణః | తత స్సా రాక్షసేంద్రేణ హ్రియమాణా విహాయసా || 23
 భృశం చుక్రోశ మత్తేవ భ్రాంతచిత్తా యథాఽఽతురా | హో లక్ష్మణ! మహాబాహో! గురుచిత్తప్రసాదక || 24
 హ్రియమాణాం న జానీషే రక్షసా మామమర్షిణా | జీవితం సుఖమర్థాంశ్చ ధర్మహేతోః పరిత్యజన్ || 25
 హ్రియమాణామధర్మేణ మాం రాఘవ! న పశ్యసి | నను నామావినీతానాం వినేతాఽసి పరంతప! || 26
 కథ మేవంవిధం పాపం న త్వం శాసి హి రావణమ్ | నను సద్యో-వినీతస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్ || 27
 కాలోఽప్యంగీభవత్యత్ర సస్యానామివ పక్షయే | స కర్మ కృతవానేతత్ కాలోపహతచేతనః || 28
 జీవితాంతకరం ఘోరం రామాద్వ్యసనమాప్నుహి | హంతేదానీం సకామాఽస్తు కైకేయా సహ బాంధవైః ||
 హ్రియే యద్ధర్మకామస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినః | ఆమంత్రయే జనస్థానే కర్ణికారాన్ సుపుష్పితాన్ || 30
 క్షిప్రం రామాయ శంసద్వం సీతాం హరతి రావణః | మాల్యవంతం శిఖరిణం వందే ప్రవ్రసవణం గిరిమ్ ||
 క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః | హంసకారండవాకీర్ణాం వందే గోదావరీం నదీమ్ ||
 క్షిప్రం రామాయ శంస త్వం సీతాం హరతి రావణః | దైవతాని చ యాన్యస్మిన్ వనే వివిధపాదపే || 33
 నమస్కరోమ్యహం తేభ్యో భర్తుశ్శంసత మాం హృతామ్ | యాని కానిచిదప్యత్ర సత్త్వాని నివసంత్తుత || 34
 సర్వాణి శరణం యామి మృగపక్షిగణాసపి | హ్రియమాణాం ప్రియాం భర్తుః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ ||
 వివశా-పహృతా సీతా రావణేనేతి శంసత | విదిత్వా మాం మహాబాహుః అముత్రాపి మహాబలః || 36
 ఆనేష్యతి పరాక్రమ్య వైవస్వతహృతామపి | సా తదా కరుణా వాచో విలపంతీ సుదుఃఖితా || 37
 వనస్పతిగతం గృధ్రం దదర్శాఽయతలోచనా | సా తముద్వీక్ష్వ సుశ్రోణీ రావణస్య వశం గతా || 38
 సమాక్రందద్భయపరా దుఃఖోపహతయా గిరా | జటాయో! పశ్య మామార్భ! హ్రియమాణామనాథవత్ || 39
 అనేన రాక్షసేంద్రేణ కరుణం పాపకర్మణా | నైష వారయితుం శక్యః తవ క్రూరో నిశాచరః || 40
 సత్త్వవాన్ జితకాశీ చ సాయుధశ్చైవ దుర్మతిః | రామాయ తు యథాతత్త్వం జటాయో! హరణం మమ |
 లక్ష్మణాయ చ తత్సర్వమ్ ఆఖ్యాతవ్యమశేషతః || 41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతాపహరణం నామ ఏకోనపంచాశస్సర్గః

అథ పంచాశస్సర్గః (50) జటాయుకృత రావణనిరోధః

తం శబ్దమవసుప్తస్తు జటాయురథ శుశ్రువే | నిరీక్ష్వ రావణం క్షిప్రం వైదేహీం చ దదర్శ సః || 1
 తతః పర్వతకూటాభః తీక్ష్ణతుండః ఖగోత్తమః | వనస్పతిగతః శ్రీమాన్ వ్యాజహార శుభాం గిరమ్ || 2
 దశగ్రీవ! స్థితో ధర్మే పురాణే సత్యసంశ్రయః | జటాయుర్నామ నామ్నాఽహం గృధ్రరాజో మహాబలః || 3
 రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః | లోకానాం చ హితే యుక్తో రామో దశరథాత్మజః || 4
 తస్యైషా లోకనాథస్య ధర్మపత్నీ యశస్వినీ | సీతా నామ వరారోహో యాం త్వం హర్తుమిహేచ్ఛసి || 5
 కథం రాజా స్థితో ధర్మే పరదారాన్ పరామృశేత్ | రక్షణీయా విశేషేణ రాజదారా మహాబల! || 6

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

నివర్తయ మతిం నీచాం పరదారాభిమర్శనాత్ | న తత్సమాచరేద్ధీరో యత్పరోఽస్య విగర్హయేత్ || 7
 యథాఽత్మనస్తథాఽన్యేషాం దారా రక్ష్యా విపశ్చితా | అర్థం వా యది వా కామం శిష్టాశ్చాస్త్రేష్వనాగతమ్ || 8
 వ్యవస్యంతి న రాజానో ధర్మం పౌలస్త్యనందన! | రాజా ధర్మస్య కామస్య ద్రవ్యాణాం చోత్తమో నిధిః || 9
 ధర్మశ్శుభం వా పాపం వా రాజమూలం ప్రవర్తతే | పాపస్వభావశ్చపలః కథం త్వం రాక్షసాం వరః || 10
 ఐశ్వర్యమభిసంప్రాప్తో విమానమివ దుష్కృతిః | కామం స్వభావో యో యస్య న శక్యః పరిమార్జితుమ్ || 11
 న హి దుష్టాత్మనామార్యమ్ ఆవసత్పాలయే చిరమ్ | విషయే వా పురే వా తే యదా రామో మహాబలః || 12
 నాపరాధ్యతి ధర్మాత్మా కథం తస్యాపరాధ్యసి | యది శూర్పణఖాహేతోః జనస్థానగతః ఖరః || 13
 అతివృత్తో హతః పూర్వం రామేణాక్లిష్టకర్మణా | అత్ర బ్రూహి యథాతత్త్వం కో రామస్య వ్యతిక్రమః || 14
 యస్య త్వం లోకనాథస్య భార్యాం హృత్వా గమిష్యసి | క్షిప్రం విస్మజ వైదేహీం మా త్వా ఘోరేణ చక్షుషా || 15
 దహేద్దహనభూతేన వృత్రమింద్రాశనిర్యథా | సర్పమాశీవిషం బద్ధ్వా వస్త్రాంతే నావబుధ్యసే || 16
 గ్రీవాయాం ప్రతిముక్తం చ కాలపాశం న పశ్యసి | స భారస్సౌమ్య! భర్తవ్యో యో నరం నావసాదయేత్ || 17
 తదన్నమపి భోక్తవ్యం జీర్యతే యదనామయమ్ | యత్పత్నా న భవేద్ధర్మో న కీర్తిర్న యశో భువి || 18
 శరీరస్య భవేత్ ఖేదః కస్తత్కర్మ సమాచరేత్ | షష్టిర్వర్షసహస్రాణి మమ జాతస్య రావణ! || 19
 పితృపైతామహం రాజ్యం యథావదనుతిష్ఠతః | వృద్ధోఽహం త్వం యువా ధన్వీ సశరః కవచీ రథీ || 20
 తథాఽప్యాదాయ వైదేహీం కుశలీ న గమిష్యసి | న శక్స్త్వం బలాద్ధర్తుం వైదేహీం మమ పశ్యతః || 21
 హేతుభిర్వాయుసంయుక్తైః ధ్రువాం వేదశ్రుతీమివ | యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ! || 22
 శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా పూర్వం ఖరస్తథా | అసకృత్సంయుగే యేన నిహతా దైత్యదానవాః || 23
 న చిరాత్ చీరవాసాస్త్యాం రామో యుధి వధిష్యతి | కిన్ను శక్యం మయా కర్తుం గతౌ దూరం నృపాత్మజౌ || 24
 క్షిప్రం త్వం నశ్యసే నీచ! తయోర్భీతో న సంశయః | న హి మే జీవమానస్య నయిష్యసి శుభామిమామ్ || 25
 సీతాం కమలపత్రాక్షీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్ | అవశ్యంతు మయా కార్యం ప్రియం తస్య మహాత్మనః || 26
 జీవితేనాపి రామస్య తథా దశరథస్య చ | తిష్ఠ తిష్ఠ దశగ్రీవ! ముహూర్తం పశ్య రావణ! || 27
 యుద్ధాతిథ్యం ప్రదాస్యామి యావత్పాణం నిశాచర! | వృంతాదివ ఫలంత్యాం తు పాతయేయం రథోత్తమాత్ || 28
 (శరణమస్మి జటాయురహం సఖా దశరథస్య రథస్తవ తిష్ఠతు |
 అవిదుషామపరాధమహం సహే విస్మజ రావణ వీరపతివ్రతామ్ ||)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే జటాయుకృత రావణనిరోధో నామ పంచాశస్సర్గః

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః (51) జటాయు రావణయుద్ధమ్

ఇత్యుక్తస్య యథాన్యాయం రావణస్య జటాయుషా | క్రుద్ధస్యాగ్నినిభాః సర్వాః రేజుర్వింశతిదృష్టయః || 1
 సంరక్తనయనః కోపాత్ తప్తకాంచనకుండలః | రాక్షసేంద్రోఽభిదుద్రావ పతగేంద్రమమర్షణః || 2
 స సంప్రహారస్తుములః తయోస్తస్మిన్ మహావనే | బభూవ వాతోద్ధతయోః మేఘయోర్గగనే యథా || 3
 తద్భుభూవాద్భుతం యుద్ధం గృధ్రరాక్షసయోస్తదా | సపక్షయోర్మాల్యవతోః మహాపర్వతయోరివ || 4
 తతో నాశీకనారాచైః తీక్ష్ణాగ్రైశ్చ వికర్ణిభిః | అభ్యవర్షన్మహాఘోరైః గృధ్రరాజం మహాబలః || 5
 స తాని శరజాలాని గృధ్రః పత్రరథేశ్వరః | జటాయుః ప్రతిజగ్రాహ రావణాస్త్రాణి సంయుగే || 6
 తస్య తీక్ష్ణణఖాభ్యాం తు చరణాభ్యాం మహాబలః | చకార బహుధా గాత్రే వ్రణాన్ పతగసత్తమః || 7
 అథ క్రోధాద్దశగ్రీవో జగ్రాహ దశ మార్గణాన్ | మృత్యుదండనిభాన్ ఘోరాన్ శత్రుమర్దనకాంక్షయా || 8
 స తైర్వాణైర్మహావీర్యః పూర్ణముక్తైరజిహ్మాగైః | బిభేద నిశితైస్తీక్ష్ణైః గృధ్రం ఘోరైశ్శిలీముఖైః || 9
 స రాక్షసరథేఽపశ్యత్ జానకీం బాష్పలోచనామ్ | అచింతయిత్వా తాన్ బాణాన్ రాక్షసం సమభ్రీద్రవత్ || 10

అరణ్యకాండే సర్గ:-51

- తతో-2 స్య సశరం చాపం ముక్తామణివిభూషితమ్ । చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజ పతగేశ్వరః ॥ 11
- తతో-2 స్యద్ధనురాదాయ రావణః క్రోధమూర్ఛితః । వవర్ష శరవర్షాణి శతశో-2 ధ సహస్రశః ॥ 12
- శరైరావారితస్తస్య సంయుగే పతగేశ్వరః । కులాయముపసంప్రాప్తః పక్షీవ ప్రబభౌ తదా ॥ 13
- స తాని శరవర్షాణి పక్షాభ్యాం చ విధూయ చ । చరణాభ్యాం మహాతేజాః బభంజాస్య మహద్ధనుః ॥ 14
- తచ్చాగ్నిసదృశం దీప్తం రావణస్య శరావరమ్ । పక్షాభ్యాం స మహావీర్యో వ్యాధునోత్ పతగేశ్వరః ॥ 15
- కాంచనోరశ్చదాన్ దివ్యాన్ పిశాచవదనాన్ ఖరాన్ । తాంశ్చాస్య జవసంపన్నాన్ జఘాన సమరే బలీ ॥ 16
- వరం త్రివేణు సంపన్నం కామగం పావకార్చిషమ్ । మణిహేమవిచిత్రాంగం బభంజ చ మహారథమ్ ॥ 17
- పూర్ణచంద్రప్రతీకాశం ఛత్రం చ వ్యజనైస్సహ । పాతయామాస వేగేన గ్రాహిభీ రాక్షసైస్సహ ॥ 18
- సారథేశ్చాస్య వేగేన తుండేనైవ మహచ్ఛిరః । పునర్వ్యాపాహరచ్ఛ్రీమాన్ పక్షిరాజో మహాబలః ॥ 19
- స భగ్గుద్ధన్వా విరథో హతాశ్వో హతసారథిః । అంకేనాదాయ వైదేహీం పపాత భువి రావణః ॥ 20
- దృష్ట్వా నిపతితం భూమౌ రావణం భగ్గువాహనమ్ । సాధు సాధ్వీతి భూతాని గృధ్రరాజమపూజయన్ ॥ 21
- పరిశ్రాంతం తు తం దృష్ట్వా జరయా పక్షియూథపమ్ । ఉత్పాత పునర్నృష్టో మైథిలీం గృహ్య రావణః ॥
- తం ప్రహృష్టం నిధాయాంకే గచ్ఛంతం జనకాత్మజామ్ । గృధ్రరాజస్సముత్పత్య సమభిద్రుత్య రావణమ్ ॥
- సమావార్య మహాతేజాః జటాయురిదమబ్రవీత్ । వజ్రజంస్పర్శబాణస్య భార్యాం రామస్య రావణ! ॥ 24
- అల్పబుద్ధే! హరస్యేనాం వధాయ ఖలు రక్షసామ్ । సమిత్రబంధుస్సామాత్యః సబలస్సపరిచ్ఛదః ॥ 25
- విషపానం పిబస్యేతత్ పిపాసిత ఇవోదకమ్ । అనుబంధమజానంతః కర్మణామవిచక్షణాః ॥ 26
- శీఘ్రమేవ వినశ్యంతి యథా త్వం వినశిష్యసి । బద్ధస్త్వం కాలపాశేన క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే ॥ 27
- వధాయ బడిశం గృహ్య సామిషం జలజో యథా । న హి జాతు దురాధర్షో కాకుత్స్థా తవ రావణ! ॥ 28
- ధర్షణం చాశ్రమస్యాస్య క్షమిష్యేతే తు రాఘవౌ । యథా త్వయా కృతం కర్మ భీరుణా లోకగర్హితమ్ ॥ 29
- తస్మైరాచరితో మార్గో నైష వీరనిషేవితః । యుధ్యస్య యది శూరో-2 సి ముహూర్తం తిష్ఠ రావణ! ॥ 30
- శయిష్యసే హతో భూమౌ యథా భ్రాతా ఖరస్తథా । పరేతకాలే పురుషో యత్కర్మ ప్రతిపద్యతే ॥ 31
- విनाశాయాత్మనో-2 ధర్మం ప్రతిపన్నో-2 సి కర్మ తత్ । పాపానుబంధో వై యస్య కర్మణః కర్మ కో ను తత్ ॥
- కుర్వీత లోకాధిపతిః స్వయంభూర్భగవానపి । ఏవముక్త్యా శుభం వాక్యం జటాయుస్తస్య రక్షసః ॥ 33
- నిపపాత భృశం పృష్ఠే దశగ్రీవస్య వీర్యవాన్ । తం గృహీత్వా నఖైస్తీక్ష్ణైః విరరాద సమంతతః ॥ 34
- అధిరూఢో గజారోహో యథా స్యాద్దుష్టవారణమ్ । విరరాద నఖైరస్య తుండం పృష్ఠే సమర్పయన్ ॥ 35
- కేశాంశ్చోత్పాటయామాస నఖపక్షముఖాయుధః । స తథా గృధ్రరాజేన క్లిశ్యమానో ముహుర్ముహుః ॥ 36
- అమర్షస్ఫురితోష్ఠస్సన్ ప్రాకంపత స రావణః । స పరిష్వజ్య వైదేహీం వామేనాంకేన రావణః ॥ 37
- తలేనాభిజఘానాశు జటాయుం క్రోధమూర్ఛితః । జటాయుస్తమభిక్రమ్య తుండేనాస్య ఖగాధిపః ॥ 38
- వామబాహూన్ దశ తదా వ్యపాహరదరిందమః । సంభిన్నబాహోస్సద్వైవ బాహవస్సహసా-2 భవన్ ॥ 39
- విషజ్వాలావళీయుక్తాః వల్మీకాదివ పన్నగాః । తతః క్రోధార్ధశగ్రీవః సీతాముత్సృజ్య రావణః ॥ 40
- ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ గృధ్రరాజమపోధయత్ । తతో ముహూర్తం సంగ్రామో బభూవాతుల్యవీర్యయోః ॥
- రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య పక్షిణాం ప్రవరస్య చ । తస్య వ్యాయుచ్ఛమానస్య రామస్యార్థే స రావణః ॥ 42
- పక్షౌ పార్ష్యా చ పాదౌ చ ఖడ్గముద్భుత్య సో-2 చ్చినత్ । స చ్చిన్నపక్షస్సహసా రక్షసా రౌద్రకర్మణా ॥ 43
- నిపపాత హతో గృధ్రో ధరణ్యామల్పజీవితః । తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్ ।
- అభ్యధావత వైదేహీ స్వబంధుమివ దుఃఖితా ॥ 44
- తం నీలజీమూత నికాశకల్పం సుపాండురోరస్మముదారవీర్యమ్ ।
- దదర్శ లంకాధిపతిః పృథివ్యాం జటాయుషం శాంతమివాగ్నిదావమ్ ॥

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

తతస్తు తం పత్రరథం మహీతలే నిపాతితం రావణవేగమర్దితమ్ ।

పునః పరిష్కంభ్య శశిప్రభాననా రురోద సీతా జనకాత్మజా తదా ॥46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే జటాయురావణయుద్ధం నామ ఏకపంచాశస్సర్గః

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః (52) సీతావిలాపః

- తమల్పజీవితం గృధ్రం స్ఫురంతం రాక్షసాధిపః । దదర్శ భూమౌ పతితం సమీపే రాఘవాశ్రమాత్ ॥ 1
- సా తు తారాధిపముఖీ రావణేన సమీక్ష్వ తమ్ । గృధ్రరాజం వినిహతం విలలాప సుదుఃఖితా ॥ 2
- ఆలింగ్య గృధ్రం నిహతం రావణేన బలీయసా । విలలాప సుదుఃఖార్తా సీతా శశినిభాననా ॥ 3
- నిమిత్తం లక్ష్మణజ్ఞానం శకునిస్వరదర్శనమ్ । అపశ్యం సుఖదుఃఖేషు నరాణాం ప్రతిదృశ్యతే ॥ 4
- నూనం రామ! న జానాసి మహద్భ్రువసనమాత్మనః । ధావంతి నూనం కాకుత్స్థం మదర్థం మృగపక్షిణః ॥ 5
- అయం హి పాపచారేణ మాం త్రాతుమభిసంగతః । శేతే వినిహతో భూమౌ మమాభాగ్యాద్విహంగమః ॥ 6
- త్రాహి మామద్య కాకుత్స్థ! లక్ష్మణేతి వరాంగనా । సుసంత్రస్తా సమాక్రందన్ శృణ్వతాం తు యథాంతికే ॥
- (సకృద్రామం పునః శ్వశ్రూః తథా లక్ష్మణమంగనా । అసకృత్తత్ర వైదేహీ విలలాప ద్విజాంతికే ॥)
- తాం క్లిష్టమాల్యాభరణాం విలపంతీమనాథవత్ । అభ్యధావత వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 8
- తాం లతామివ వేష్టంతీమ్ ఆలింగంతీం మహాద్రుమాన్ । ముంచ ముంచేతి బహుశః ప్రవదన్ రాక్షసాధిపః ॥
- క్రోశంతీం రామ రామేతి రామేణ రహితాం వనే । జీవితాంతాయ కేశేషు జగ్రాహాంతకసన్నిభః ॥ 10
- ప్రధర్షితాయాం సీతాయాం బభూవ సచరాచరమ్ । జగత్సర్వమమర్యాదం తమసాఽంధేన సంవృతమ్ ॥
- న వాతి మారుతస్తత్ర నిష్ప్రభోఽభూద్దివాకరః । దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దీనాం దివ్యేన చక్షుషా ॥ 12
- కృతం కార్యమితి శ్రీమాన్ వ్యాజహార పితామహః । ప్రహృష్టా వ్యధితాశ్చాసన్ సర్వే తే పరమర్షయః ॥ 13
- దృష్ట్వా సీతాం పరామృష్టాం దండకారణ్యవాసినః । రావణస్య వినాశం చ ప్రాప్తం బుద్ధ్వా యదృచ్ఛయా ॥
- స తు తాం రామ రామేతి రుదతీం లక్ష్మణేతి చ । జగామాదాయ చాకాశం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 15
- తప్తాభరణసర్వాంగీ పీతకౌశేయవాసినీ । రరాజ రాజపుత్రీ తు విద్యుత్ సౌదామినీ యథా ॥ 16
- ఉద్ధాతేన చ వస్త్రేణ తస్యాః పీతేన రావణః । అధికం ప్రతిబ్రభాజ గిరిర్దీప్త ఇవాగ్నినా ॥ 17
- తస్యాః పరమకల్యాణ్యాః తామ్రాణి సురభీణి చ । పద్మపత్రాణి వైదేహ్యోః అభ్యకీర్యంత రావణమ్ ॥ 18
- తస్యాః కౌశేయముద్ధాతమ్ ఆకాశే కనకప్రభమ్ । బభౌ చాదిత్యరాగేణ తామ్రమభ్రమివాతపే ॥ 19
- తస్యాస్తత్సునసం వక్త్రమ్ ఆకాశే రావణాంకగమ్ । న రరాజ వినా రామం వినాళమివ పంకజమ్ ॥ 20
- బభూవ జలదం నీలం భిత్త్వా చంద్ర ఇవోదితః । సులలాటం సుకేశాంతం పద్మగర్భాభమవ్రణమ్ ॥ 21
- శుక్లేస్సువిమలైర్దంతైః ప్రభావద్భిరలంకృతమ్ । తస్యాస్తద్విమలం వక్త్రమ్ ఆకాశే రావణాంకగమ్ ॥ 22
- రుదితం వ్యపమృష్టాస్రం చంద్రవత్ ప్రియదర్శనమ్ । సునాసం చారుతామ్రోష్ఠమ్ ఆకాశే హాటకప్రభమ్ ॥
- రాక్షసేన సమాధూతం తస్యాస్తద్వదనం శుభమ్ । శుశుభే న వినా రామం దివా చంద్ర ఇవోదితః ॥ 24
- సా హేమవర్ణా నీలాంగం మైథిలీ రాక్షసాధిపమ్ । శుశుభేకాంచనీ కాంచీ నీలం మణిమివాశ్రితా ॥ 25
- సా పద్మగౌరీ హేమభా రావణం జనకాత్మజా । విద్యుద్ధనమివావిశ్య శుశుభే తప్తభూషణా ॥ 26
- తస్యా భూషణఘోషేణ వైదేహ్యో రాక్షసాధిపః । బభౌ సచపలో నీలః సఘోష ఇవ తోయదః ॥ 27
- ఉత్తమాంగాచ్ఛ్చుతా తస్యాః పుష్పవృష్టిస్సమంతతః । సీతాయా హ్రియమాణాయాః పపాత ధరణీతలే ॥ 28
- సా తు రావణవేగేన పుష్పవృష్టిస్సమంతతః । సమాధూతా దశగ్రీవం పునరేవాభ్యవర్తత ॥ 29
- అభ్యవర్తత పుష్పాణాం ధారా వైశ్రవణానుజమ్ । నక్షత్రమాలా విమలా మేరుం నగమివోన్నతమ్ ॥ 30
- చరణాన్నూపురం భ్రష్టం వైదేహ్యో రత్నభూషితమ్ । విద్యున్మండలసంకాశం పపాత మధురస్వనమ్ ॥ 31

అరణ్యకాండే సర్గః-53

తరుప్రవాళరక్తా సా నీలాంగం రాక్షసేశ్వరమ్ । ప్రాశోభయత వైదేహీ గజం కక్ష్యేవ కాంచనీ ॥ 32

తాం మహోల్కామివాకాశే దీప్యమానాం స్వతేజసా । జహారాఽకాశమావిశ్య సీతాం వైశ్రవణానుజః ॥ 33

తస్యాస్తాన్యగ్నివర్ణాని భూషణాని మహీతలే । సఘోషాన్యవకీర్యంత క్షీణాస్తారా ఇవాంబరాత్ ॥ 34

తస్యాః స్తనాంతరాద్భ్రష్టో హారస్తారాధిపద్యుతిః । వైదేహ్యో నిపతన్ భాతి గంగేవ గగనాచ్ఛుతా ॥ 35

ఉత్పన్నవాతాభిహతా నానాద్విజగణాయుతాః । మా భైరితి విధూతాగ్రాః వ్యాజప్రూరివ పాదపాః ॥ 36

నఖిన్యో ధ్వస్తకమలాః త్రస్తమీనజలేచరాః । సఖీమివ గతోచ్ఛ్వాసామ్ అన్యశోచంత మైథిలీమ్ ॥ 37

సమంతాదభిసంపత్య సింహవ్యాఘ్రమృగద్విజాః । అన్వధావంస్తదా రోషాః సీతాం ఛాయానుగామినః ॥ 38

జలప్రపాతాస్రముఖాః శృంగైరుచ్ఛితబాహుభిః । సీతాయాం హ్రీయమాణాయాం విక్రోశంతీవ పర్వతాః ॥ 39

హ్రీయమాణాం తు వైదేహీం దృష్ట్వా దీనో దివాకరః । ప్రతిధ్వస్తప్రభః శ్రీమాన్ ఆసీత్ పాండురమండలః ॥

నాస్తి ధర్మః కుతస్సత్యం నార్జవం నాన్యశంసతా । యత్ర రామస్య వైదేహీం భార్యాం హరతి రావణః ॥ 41

ఇతి సర్వాణి భూతాని గణశః పర్యదేవయన్ । విత్రస్తకా దీనముఖాః రురుదుర్బుగపోతకాః ॥ 42

ఉద్వీక్యోద్వీక్య నయనైః అస్రపాతావిలేక్షణాః । సుప్రవేపితగాత్రాశ్చ బభూవుర్వనదేవతాః ॥ 43

విక్రోశంతీం దృఢం సీతాం దృష్ట్వా దుఃఖంతథాగతామ్ । తాం తు లక్ష్మణరామేతి క్రోశంతీం మధురస్వరమ్ ॥

అవేక్షమాణాం బహుశో వైదేహీం ధరణీతలమ్ । స తామాకులకేశాంతాం విప్రమృష్టవిశేషకామ్ ।

జహారాత్మవినాశాయ దశగ్రీవో మనస్వినీమ్ ॥ 45

తతస్తు సా చారుదతీ శుచిస్మితా వినాకృతా బంధుజనేన మైథిలీ ।

అపశ్యతీ రాఘవలక్ష్మణావుభౌ వివర్ణవక్త్రా భయభారపీడితా ॥ 46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతావిలాపో నామ ద్విపంచాశస్సర్గః

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః (53) రావణనిందా

ఖముత్పతంతం తం దృష్ట్వా మైథిలీ జనకాత్మజా । దుఃఖితా పరమోద్విగ్నా భయే మహతి వర్తినీ ॥ 1

రోషరోదనతామ్రాక్షీ భీమాక్షం రాక్షసాధిపమ్ । రుదతీ కరుణం సీతా హ్రీయమాణేదమబ్రవీత్ ॥ 2

న వ్యపత్రపసే నీచ! కర్మణాఽనేన రావణ! । జ్ఞాత్వా విరహితం యన్మాం చోరయిత్వా పలాయసే ॥ 3

త్వయైవ నూనం దుష్టాత్మన్ భీరుణా హర్తుమిచ్ఛతా । మమాపవాహితో భర్తా మృగరూపేణ మాయయా ॥ 4

యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽప్యయం వినిపాతితః । గృధ్రరాజః పురాణోఽసౌ శ్వశురస్య సఖా మమ ॥

పరమం ఖలు తే వీర్యం దృశ్యతే రాక్షసాధమ! । విశ్రావ్య నామధేయం హి యుద్ధే నాస్మి జితా త్వయా ॥ 6

ఈదృశం గర్హితం కర్మ కథం కృత్వా న లజ్జసే । స్త్రియాశ్చ హరణం నీచ! రహితే తు పరస్య చ ॥ 7

కథయిష్యంతి లోకేషు పురుషాః కర్మ కుత్సితమ్ । సున్యశంసమధర్మిష్టం తవ శౌండీర్యమానినః ॥ 8

ధిక్తే శౌర్యం చ సత్త్వం చ యత్త్వం కథితవాంస్తదా । కులాక్రోశకరం లోకే ధిక్తే చారిత్రమీదృశమ్ ॥ 9

కిం కర్తుం శక్యమేవం హి యజ్జవేనైవ ధావసి । ముహూర్తమపి తిష్ఠస్వ న జీవన్ ప్రతియాస్యసి ॥ 10

న హి చక్షుష్పథం ప్రాప్య తయోః పార్థివపుత్రయోః । ససైన్యోఽపి సమర్థస్త్వం ముహూర్తమపి జీవీతుమ్ ॥

న త్వం తయోశ్శరస్సర్థం సోఽఘం శక్తః కథంచన । వనేప్రజ్వలితస్యేవ స్పృర్మమగ్నేర్విహంగమః ॥ 12

సాధు కృత్వాఽత్మనః పథ్యం సాధు మాం ముంచ రావణ! । మత్ప్రధర్షణరుష్టో హి భ్రాత్రా సహ పతిర్మమ ॥

విధాస్యతి వినాశాయ త్వం మాం యది న ముంచసి । యేన త్వం వ్యవసాయేన బలాన్మాం హర్తుమిచ్ఛసి ॥

వ్యవసాయస్య తే నీచ! భవిష్యతి నిరర్థకః । న హ్యహం తమపశ్యంతీ భర్తారం విబుధోపమమ్ ॥ 15

ఉత్సహే శత్రువశగా ప్రాణాన్ ధారయితుం చిరమ్ । న నూనం చాత్మనశ్శ్రేయః పథ్యం వా సమవేక్షసే ॥ 16

మృత్యుకాలే యథా మర్త్యో విపరీతాని సేవతే । ముమూర్షాణాం హి సర్వేషాం యత్పథ్యం తన్న రోచతే ॥

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

పశ్యామ్యుద్య హి కంఠే త్వాం కాలపాశావపాశితమ్ । యథా చాస్మిన్ భయస్థానే న బిభేషి దశానన! ॥ 18
 వ్యక్తం హిరణ్మయాన్తి త్వం సంపశ్యసి మహీరుహాన్ ।నదీం వైతరణీం ఘోరాం రుధిరౌఘనివాహినీమ్ ॥ 19
 అసిపత్రవనం చైవ భీమం పశ్యసి రావణ! । తప్తకాంచనపుష్పాం చ వైడూర్యప్రవరచ్ఛదామ్ ॥ 20
 ద్రక్ష్యసే శాల్మలీం తీక్ష్ణణామ్ ఆయసైః కంటకైశ్చితామ్ ।న హి త్వమీదృశం కృత్వా తస్యాశ్రీకం మహాత్మనః ॥
 ధరితుం శక్యసి చిరం విషం పీత్వేవ నిర్ఘ్నః । బద్ధస్త్వం కాలపాశేన దుర్నివారేణ రావణ! ॥ 22
 క్వ గతో లప్యతే శర్మ భర్తుర్మమ మహాత్మనః । నిమేషాంతరమాత్రేణ వినా భ్రాత్రా మహావనే ॥ 23
 రాక్షసా నిహతా యేన సహస్రాణి చతుర్దశ । స కథం రాఘవో వీరః సర్వాస్త్రకుశలో బలీ ॥ 24
 న త్వాం హన్యాత్ శరైస్తీక్ష్ణైః ఇష్టభార్యాపహారిణమ్ । ఏతచ్ఛాన్యచ్ఛ పరుషం వైదేహీ రావణాంకగా ।
 భయశోకసమావిష్టా కరుణం విలలాప హ ॥ 25
 తథా భృశార్తాం బహు చైవ భాషిణీం విలాపపూర్వం కరుణం చ భామినీమ్ ।
 జహార పాపః కరుణం వివేష్టతీం నృపాత్మజామాగతగాత్రవేపథుమ్ ॥ 26
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రావణనిందా నామ త్రిపంచాశస్సర్గః

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః (54) భూషణప్రక్షేపణం లంకాప్రవేశనం చ

హ్రియమాణా తు వైదేహీ కంచినాథమపశ్యతీ । దదర్శ గిరిశృంగస్థాన్ పంచ వానరపుంగవాన్ ॥ 1
 తేషాం మధ్యే విశాలాక్షీ కౌశేయం కనకప్రభమ్ । ఉత్తరీయం వరారోహో శుభాన్యాభరణాని చ ॥ 2
 ముమోచ యది రామాయ శంసేయురితి వైధిలీ । వస్త్రముత్సృజ్య తన్మధ్యే విక్షిప్తం సహభూషణమ్ ॥ 3
 సంభ్రమాత్తు దశగ్రీవః తత్కర్మ న స బుద్ధవాన్ । పింగాక్షాస్తాం విశాలాక్షీం నేత్రైరనిమిషైరివ ॥ 4
 విక్రోశంతీం తథా సీతాం దదృశుర్వానరర్షభాః । స చ పంపామతిక్రమ్య లంకామభిముఖః పురీమ్ ॥ 5
 జగామ రుదతీం గృహ్య వైదేహీం రాక్షసేశ్వరః । తాం జహార సుసంహృష్టో రావణో మృత్యుమాత్మనః ॥ 6
 ఉత్సంగేనేవ భుజగం తీక్ష్ణణదంష్ట్రాం మహావిషామ్ । వనాని సరితశ్చైలాన్ సరాంసి చ విహాయసా ॥ 7
 స క్షిప్రం సమతీయాయ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః । తిమినక్రనికేతం తు వరుణాలయమక్షయమ్ ॥ 8
 సరితాం శరణం గత్వా సమతీయాయ సాగరమ్ । సంభ్రమాత్ పరివృత్తోర్మీ రుద్ధమీనమహారగః ॥ 9
 వైదేహ్యం హ్రియమాణాయాం బభూవ వరుణాలయః । అంతరిక్షగతా వాచః సస్మజుశ్చారణాస్తదా ॥ 10
 ఏతదంతో దశగ్రీవ ఇతి సిద్ధాస్తదాబ్రువన్ । స తు సీతాం వివేష్టంతీమ్ అంకేనాదాయ రావణః ॥ 11
 ప్రవివేశ పురీం లంకాం రూపిణీం మృత్యుమాత్మనః । సోఽభిగమ్య పురీం లంకాం సువిభక్తమహాపథామ్ ॥
 సంరూఢకక్ష్యాబహుళం స్వమంతఃపురమావిశత్ । తత్ర తామసితాపాంగాం శోకమోహపరాయణామ్ ॥ 13
 నిదధే రావణస్సీతాం మయో మాయామివ స్త్రియమ్ । అబ్రవీచ్ఛ దశగ్రీవః పిశాచీర్హోరదర్శనాః ॥ 14
 యథా నేమాం పుమాన్ స్త్రీ వా సీతాం పశ్యత్యసమ్మతః । ముక్తామణిసువర్ణాని వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ॥ 15
 యద్యదిచ్ఛేత్ తదేవాస్యాః దేయం మచ్ఛందతో యథా ।యా చ వక్ష్యతి వైదేహీ వచనం కించిదప్రియమ్ ॥
 అజ్ఞానాద్యది వా జ్ఞానాత్ న తస్యా జీవితం ప్రియమ్ । తథోక్తా రాక్షసీస్తాస్తు రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ 17
 నిస్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్ కిం కృత్యమితి చింతయన్ ।దదర్శాష్టా మహావీర్యాన్ రాక్షసాన్ పిశితాశనాన్ ॥
 స తాన్ దృష్ట్వా మహావీర్యో వరదానేన మోహితః । ఉవాచైతానిదం వాక్యం ప్రశస్య బలవీర్యతః ॥ 19
 నానాప్రహరణాః క్షిప్రమ్ ఇతో గచ్ఛత సత్వరాః । జనస్థానం హతస్థానం భూతపూర్వం ఖరాలయమ్ ॥ 20
 తత్రోష్యతాం జనస్థానే శూన్యే నిహతరాక్షసే । పౌరుషం బలమాశ్రిత్య త్రాసముత్సృజ్య దూరతః ॥ 21
 బలం హి సుమహద్యన్మే జనస్థానే నివేశితమ్ । సదూషణఖరం యుద్ధే హతం రామేణ సాయకైః ॥ 22
 తత్ర క్రోధో మమామర్షాత్ ధైర్యస్యోపరి వర్తతే । వైరం చ సుమహజ్ఞాతం రామం ప్రతి సుదారుణమ్ ॥ 23

అరణ్యకాండే సర్గ:-55

నిర్యాతయితుమిచ్చామి తచ్చ వైరమహంరిపోః |న హి లప్స్వామ్యహం నిద్రామ్ అహత్వా సంయుగే రిపుమ్ ||
 తం త్విదానీమహం హత్వా ఖరదూషణఘాతినమ్ | రామం శర్మోపలప్స్వామి ధనం లభ్యేవ నిర్ధనః || 25
 జనస్థానే వసద్భిస్తు భవద్భి రామమాశ్రితా | ప్రవృత్తిరుపనేతవ్యా కిం కరోతీతి తత్త్వతః || 26
 అప్రమాదాచ్చ గంతవ్యం సర్వైరపి నిశాచరైః | కర్తవ్యశ్చ సదా యత్నో రాఘవస్య వధం ప్రతి || 27
 యుష్మాకం చ బలజ్ఞోఽహం బహుశో రణమూర్ధని |అతశ్చాస్మిన్ జనస్థానే మయా యూయం నియోజితాః ||
 తతః ప్రియం వాక్యముపేత్య రాక్షసాః మహోర్ధమష్టావభివాద్య రావణమ్ |
 విహాయ లంకాం సహితాః ప్రతస్థిరే యతో జనస్థానమలక్ష్మదర్శనాః || 29
 తతస్తు సీతాముపలభ్య రావణః సుసంప్రహృష్టః పరిగృహ్య మైథిలీమ్ |
 ప్రసజ్య రామేణ చ వైరముత్తమం బభూవ మోహోన్ముదితస్స రాక్షసః || 30
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే భూషణప్రక్షేపణం లంకాప్రవేశో నామ చతుఃపంచాశస్సర్గః

అథ పంచపంచాశస్సర్గః (55) సీతాం ప్రతి రావణదర్శోక్తిః

సందిశ్య రాక్షసాన్ ఘోరాన్ రావణోఽష్టౌ మహాబలాన్ | ఆత్మానం బుద్ధివైక్లబ్యాత్ కృతకృత్యమమన్యత || 1
 స చింతయానో వైదేహీం కామబాణసమర్పితః | ప్రవిశేశ గృహం రమ్యం సీతాం ద్రష్టుమభిత్సరన్ || 2
 స ప్రవిశ్య తు తద్వేశ్య రావణో రాక్షసాధిపః | అపశ్యద్రాక్షసీమధ్యే సీతాం శోకపరాయణామ్ || 3
 అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం శోకభారాభిపీడితామ్ | వాయువేగైరివాఽక్రాంతాం మజ్జతీం నావమర్ణవే || 4
 మృగయాధపరిభ్రష్టాం మృగీం శ్వభిరివావృతామ్ | అధోముఖముఖీం సీతామ్ అభ్యేత్య చ నిశాచరః || 5
 తాం తు శోకపరాం దీనామ్ అవశాం రాక్షసాధిపః | స బలాద్దర్శయామాస గృహం దేవగృహోపమమ్ || 6
 హర్షప్రాసాదసంబాధం స్త్రీసహస్రనిషేవితమ్ | నానాపక్షిగణైర్బుష్టం నానారత్నసమన్వితమ్ || 7
 దాంతకైస్తాపనీయైశ్చ స్పాటికై రాజతైరపి | వజ్రవైడూర్యచిత్రైశ్చ స్తంభైర్బుష్టిమనోహరైః || 8
 దివ్యదుందుభినిర్వాదం తప్తకాంచనతోరణమ్ | సోపాసం కాంచనం చిత్రమ్ ఆరురోహ తయా సహ || 9
 దాంతకా రాజతాశ్చైవ గవాక్షాః ప్రియదర్శనాః | హేమజాలావృతాశ్చాసన్ తత్ర ప్రాసాదపంక్తయః || 10
 సుధామణివిచిత్రాణి భూమిభాగాని సర్వశః | దశగ్రీవః స్వభవనే ప్రాదర్శయత మైథిలీమ్ || 11
 దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యశ్చ నానావృక్షసమన్వితాః | రావణో దర్శయామాస సీతాం శోకపరాయణామ్ || 12
 దర్శయిత్వా తు వైదేహ్యోః కృత్స్నం తద్భవనోత్తమమ్ | ఉవాచ వాక్యం పాపాత్మా సీతాం లోభితుమిచ్ఛయా ||
 దశ రాక్షసకోట్యశ్చ ద్వావింశతిరథాపరాః | తేషాం ప్రభురహం సీతే! సర్వేషాం భీమకర్మణామ్ || 14
 వర్జయిత్వా జరావృద్ధాన్ బాలాంశ్చ రజనీచరాన్ | సహస్రమేకమేకస్య మమ కార్యపురస్సరమ్ || 15
 యదిదం రాజతంత్రం మే త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ | జీవితం చ విశాలాక్షి! త్వం మే ప్రాణైర్గరీయసీ || 16
 బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం మమ యోఽసౌ పరిగ్రహః | తాసాం త్వమీశ్వరా సీతే! మమభార్యా భవ ప్రియే! ||
 సాధు కిం తేఽన్యయా బుద్ధ్యా రోచయస్య వచో మమ | భజస్య మాఽభిత్ప్రస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి || 18
 పరిక్షిప్తా సహస్రేణ లంకేయం శతయోజనా | నేయం ధర్షయితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః || 19
 న దేవేషు న యక్షేషు న గంధర్వేషు పక్షిషు | అహం పశ్యామి లోకేషు యో మే వీర్యసమో భవేత్ || 20
 రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తాపసేన గతాయుషా | కిం కరిష్యసి రామేణ మానుషేణాల్పతేజసా || 21
 భజస్య సీతే! మామేవ భర్తాఽహం సదృశస్తవ | యౌవనం హ్యుద్రువం భీరు! రమస్వేహ మయా సహ || 22
 దర్శనే మా కృథా బుద్ధిం రాఘవస్య వరాననే! | కాఽస్య శక్తిరిహోఽగంతుమ్ అపి సీతే! మనోరథైః || 23
 న శక్యో వాయురాకాశే పాశైర్బుద్ధం మహాజవః | దీప్యమానస్య వాఽప్యగ్నేః గృహీతుం విమలాం శిఖామ్ ||
 త్రయాణామపి లోకానాం న తం పశ్యామి శోభనే! | విక్రమేణ నయేద్యస్త్యాం మద్భాహుపరిపాలితామ్ ||

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

లంకాయాం సుమహాద్రాజ్యమ్ ఇదం త్వమనుపాలయ । త్వత్ప్రేష్యా మద్విధాశ్చైవ దేవాశ్చాపి చరాచరాః ॥
 అభిషేకోదకక్లిన్నా తుష్టా చ రమయస్వ మామ్ । దుష్ప్రుతం యత్పురా కర్మ వనవాసేన తద్గతమ్ ॥ 27
 యశ్చ తే సుకృతో ధర్మః తస్యేహ ఫలమాప్పుహి । ఇహ మాల్యాని సర్వాణి దివ్యగంధాని మైథిలి ।
 భూషణాని చ ముఖ్యాని సేవస్వ చ మయా సహ ॥ 28
 పుష్పకం నామ సుశ్రోణీ! భ్రాతుర్వైశ్రవణస్య మే । విమానం సూర్యసంకాశం తరసా నిర్జితం మయా ॥ 29
 విశాలం రమణీయం చ తద్విమానమనుత్తమమ్ । తత్ర సీతే! మయా సార్థం విహరస్వ యథాసుఖమ్ ॥ 30
 వదనం పద్మసంకాశం విమలం చారుదర్శనమ్ । శోకార్తం తు వరారోహే! న భ్రాజతి వరాననే! ॥ 31
 ఏవం వదతి తస్మింత్సా వస్త్రాంతేన వరాంగనా । పిథాయేందునిభం సీతా ముఖమశ్రూణ్యవర్తయత్ ॥ 32
 ధ్యాయంతీ తామివాస్వస్థాం దీనాం చింతాహతప్రభామ్ । ఉవాచ వచనం పాపో రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ 33
 అలం వ్రీడేన వైదేహి! ధర్మలోపకృతేన చ । ఆర్షోఽయం దైవనివృందో యస్తావమభిగమిష్యతి ॥ 34
 ఏతా పాదౌ మయా స్నిగ్ధౌ శిరోభిః పరిపీడితౌ । ప్రసాదం కురు మే క్షిప్రం వశ్యో దాసో-హమస్మి తే ॥ 35
 ఇమాశ్శూన్యా మయా వాచః శుష్యమాణేన భాషితాః । న చాపి రావణః కాంచిత్ మూర్ఖాన్ స్త్రీం ప్రణమేత హ ॥
 ఏవముక్త్వా దశగ్రీవో మైథిలీం జనకాత్మజామ్ । కృతాంతవశమాపన్నో మమేయమితి మన్యతే ॥ 37
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతాం ప్రతి రావణదర్శోక్తిర్నామ పంచపంచాశస్సర్గః

అథ షట్పంచాశస్సర్గః (56) సీతయా రామపరాక్రమవర్ణనమ్

సా తథోక్తా తు వైదేహీ నిర్భయా శోకకర్చితా । తృణమంతరతః కృత్వా రావణం ప్రత్యభాషత ॥ 1
 రాజా దశరథో నామ ధర్మసేతురివాచలః । సత్యసంధః పరిజ్ఞాతో యస్య పుత్రస్స రాఘవః ॥ 2
 రామో నామ స ధర్మాత్మా త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః । దీర్ఘబాహుర్విశాలాక్షో దైవతం హి పతిర్మమ ॥ 3
 ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతః సింహస్కంధో మహాద్యుతిః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి ॥
 ప్రత్యక్షం యద్యహం తస్య త్వయా స్యాం ధర్షితా బలాత్ । శయితా త్వం హతస్సంఖ్యే జనస్థానే యథా ఖరః ॥
 య ఏతే రాక్షసాః ప్రోక్తాః ఘోరరూపా మహాబలాః । రాఘవే నిర్విషాస్సర్వే సుపర్ణే పన్నగా యథా ॥ 6
 తస్య జ్యౌవిప్రముక్తాస్తే శరాః కాంచనభూషణాః । శరీరం విధమిష్యంతి గంగాకూలమివోర్మయః ॥ 7
 అసురైర్వా సురైర్వా త్వం యద్యవధ్యోఽసి రావణ! । ఉత్సాద్య సుమహద్వైరం జీవంస్తస్య న మోక్ష్యసే ॥ 8
 స తే జీవితశేషస్య రాఘవోఽంతకరో బలీ । పశోర్యాపగతస్యేవ జీవితం తవ దుర్లభమ్ ॥ 9
 యది పశ్యేత్ స రామస్త్యాం రోషదీప్తేన చక్షుషా । రక్షస్త్యమద్య నిర్లగ్ధో గచ్ఛేన్నద్యః పరాభవమ్ ॥ 10
 యశ్చంద్రం నభసో భూమౌ పాతయేన్నాశయేత వా । సాగరం శోషయేద్వాపి న సీతాం మోచయేదిహ ॥ 11
 గతాయుస్త్వం గతశ్రీకో గతసత్వో గతేంద్రియః । లంకా వైధవ్యసంయుక్తా త్వత్ప్రతేన భవిష్యతి ॥ 12
 న తే పాపమిదం కర్మ సుఖోదర్కం భవిష్యతి । యాఽహం నీతా వినాభావం పతిపార్వాత్త్వయా వనే ॥ 13
 స హి దైవతసంయుక్తో మమ భర్తా మహాద్యుతిః । నిర్భయో వీర్యమాశ్రిత్య శూన్యే వసతి దండకే ॥ 14
 స తే దర్పం బలం వీర్యమ్ ఉత్సేకం చ తథావిధమ్ । అపనేష్యతి గాత్రేభ్యః శరవర్షేణ సంయుగే ॥ 15
 యదా వినాశో భూతానాం దృశ్యతేకాలచోదితః । తదా కార్యే ప్రమాద్యంతి నరాః కాలవశం గతాః ॥ 16
 మాం ప్రధృప్య స తే కాలః ప్రాప్తోఽయం రాక్షసాధమ! । ఆత్మనో రాక్షసానాం చ వధాయాంతఃపురస్య చ ॥
 న శక్యా యజ్జమధ్యస్థా వేదిః స్రుగ్భాండమండితా । ద్విజాతి మంత్రపూతా చ చండాలేనావమర్దితుమ్ ॥ 18
 తథాఽహం ధర్మనిత్యస్య ధర్మపత్నీ పతివ్రతా । త్వయా స్రుష్టుం న శక్యాఽస్మి రాక్షసాధమ! పాపినా ॥ 19
 క్రీడంతీ రాజహంసేన పద్మషండేషు నిత్యదా । హంసీ సా తృణషండస్థం కథం పశ్యేత మద్గుకమ్ ॥ 20
 ఇదం శరీరం నిస్సంజ్ఞం బంధ వా ఖాదయస్వ వా । నేదం శరీరం రక్ష్యం మే జీవితం వాఽపి రాక్షస! ॥

అరణ్యకాండే సర్గః-57

న తు శక్త్యామ్యుపక్రోశం పృథివ్యాం దాతుమాత్మనః | ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ క్రోధాత్సుపరుషం వచః || 22
 రావణం మైథిలీ తత్ర పునర్నోవాచ కించన | సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రోమహర్షణమ్ || 23
 ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం భయసందర్శనం వచః | శృణు మైథిలీ! మద్వాక్యం మాసాన్ ద్వాదశ భామిని! || 24
 కాలేనానేన నాభ్యేషి యది మాం చారుహాసిని! | తతస్త్యాం ప్రాతరాశార్ధం సూదాశ్చేత్స్యంతి లేశశః || 25
 ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణశృత్రురావణః | రాక్షసీశ్చ తతః క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ || 26
 శీఘ్రమేవ హి రాక్షసో! వికృతా ఘోరదర్శనాః | దర్పమస్యా వినేష్యధ్వం మాంసశోణితభోజనాః || 27
 వచనాదేవ తాస్తస్య సుఘోరా రాక్షసీగణాః | కృతప్రాంజలయో భూత్వా మైథిలీం పర్యవారయన్ || 28
 స తాః ప్రోవాచ రాజా తు రావణో ఘోరదర్శనః | ప్రచాల్య చరణోత్కర్షైః దారయన్నివ మేదిసీమ్ || 29
 అశోకవనికామధ్యే మైథిలీ నీయతామియమ్ | తత్రేయం రక్షతాం గూఢం యుష్మాభిః పరివారితా || 30
 తత్రైనాం తర్జనైర్హస్తైః పునః సాంత్యైశ్చ మైథిలీమ్ | ఆనయధ్వం వశం సర్వాః వన్యాం గజవధూమివ || 31
 ఇతి ప్రతిసమాదిష్టాః రాక్షసో రావణేన తాః | అశోకవనికాం జగ్ముః మైథిలీం ప్రతిగృహ్య తు || 32
 సర్వకాలఫలైర్బుక్షైః నానా పుష్పఫలైర్బుతామ్ | సర్వకాలమదైశ్చాపి ద్విజైస్సుముపసేవితామ్ || 33
 సా తు శోకపరితాంగీ మైథిలీ జనకాత్మజా | రాక్షసీ వశమాపన్నా వ్యాఘ్రీణాం హరిణీ యథా || 34
 శోకేన మహతా గ్రస్తా మైథిలీ జనకాత్మజా | న శర్మ లభతే భీరుః పాశబద్ధా మృగీ యథా || 35
 న విందతే తత్ర తు శర్మ మైథిలీ విరూపనేత్రాభిరతీవ తర్జితా |

పతిం స్మరంతీ దయితం చ దైవతం విచేతనాఽ భూద్భయశోకపీడితా||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతయా రామపరాక్రమవర్ణనం నామ షట్పంచాశస్సర్గః

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః (57) రామేణ దుర్నిమిత్తదర్శనమ్

రాక్షసం మృగరూపేణ చరంతం కామరూపిణమ్ | నిహత్య రామో మారీచం తూర్ణం పథి నివర్తతే || 1
 తస్య సంత్వరమాణస్య ద్రష్టుకామస్య మైథిలీమ్ | క్రూరస్వనోఽథ గోమాయుః విననాదాస్య పృష్ఠతః || 2
 స తస్య స్వరమాజ్ఞాయ దారుణం రోమహర్షణమ్ | చింతయామాస గోమాయోః స్వరేణ పరిశంకితః || 3
 అశుభం బత మన్యేఽహం గోమాయుర్వాశ్యతే యథా | స్వస్తి స్యాదపి వైదేహ్యోః రాక్షసైర్భుక్షణం వినా || 4
 మారీచేన తు విజ్ఞాయ స్వరమాలంబ్య మామకమ్ | విక్రుష్టం మృగరూపేణ లక్ష్మణః శృణుయాద్వది || 5
 స సౌమిత్రిః స్వరం శ్రుత్వా తాం చ హిత్వా చ మైథిలీమ్ | తయైవ ప్రహితః క్షిప్రం మత్సకాశమిహైవ్యతి ||
 రాక్షసైస్సుహితైర్నానం సీతాయా ఈప్సితో వధః | కాంచనశ్చ మృగో భూత్వా వ్యపనీయాశ్రమాత్తు మామ్ ||
 దూరం నీత్వాతు మారీచో రాక్షసోఽభూచ్ఛరాహతః | హో లక్ష్మణ! హతోఽస్మీతి యద్వాక్యం వ్యాజహార చ ||
 అపి స్వస్తి భవేత్తాభ్యాం రహితాభ్యాం మహావనే | జనస్థాననిమిత్తం హి కృతవైరోఽస్మి రాక్షసైః || 9
 నిమిత్తాని చ ఘోరాణి దృశ్యంతేఽద్య బహూని చ | ఇత్యేవం చింతయన్ రామః శ్రుత్వా గోమాయునిస్వనమ్ ||
 ఆత్మనశ్చాపనయనాత్ మృగరూపేణ రక్షసా | (నివర్తమానస్త్వరయా జవేనాశ్రమమాత్మనః|)
 ఆజగామ జనస్థానం రాఘవః పరిశంకితః || 11
 తం దీనమనసో దీనమ్ ఆనేదుర్భృగపక్షిణః | సవ్యం కృత్వా మహాత్మానం ఘోరాంశ్చ సస్రుజుః స్వరాన్ ||
 తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని మహాఘోరాణి రాఘవః | వ్యవర్తతాథ త్వరితో జవేనాశ్రమమాత్మనః || 13
 స తు సీతాం వరారోహం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ | ఆజగామ జనస్థానం చింతయన్నేవ రాఘవః || 14
 తతో లక్ష్మణమాయాంతం దదర్శ విగతప్రభమ్ | తతోఽవిదూరే రామేణ సమీయాయ స లక్ష్మణః || 15
 విషణ్ణస్సువిషణ్ణేన దుఃఖితో దుఃఖభాగినా | సంజగర్హేఽథ తం బ్రాతా జ్యేష్ఠో లక్ష్మణమాగతమ్ || 16

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

విహాయ సీతాం విజనే వనే రాక్షససేవితే । గృహీత్వా చ కరం సవ్యం లక్ష్మణం రఘునందనః ॥ 17
 ఉవాచ మధురోదర్శమ్ ఇదం పరుషమార్తిమత్ । అహోలక్ష్మణ! గర్హం తే కృతం యస్త్వం విహాయ తామ్ ॥
 సీతామిహోఽగతస్సౌమ్య! కచ్చిత్స్వస్తి భవేదిహ ॥ 18
 న మేఽస్తి సంశయో వీర! సర్వథా జనకాత్మజా । వినష్టా భక్తితా వాఽపి రాక్షసైర్వనచారిభిః ॥ 19
 అశుభాన్యేవ భూయిష్ఠం యథా ప్రాదుర్భవంతి మే । అపి లక్ష్మణ! సీతాయాః సామగ్ర్యం ప్రాప్నుయావహే ॥
 జీవంత్యాః పురుషవ్యాఘ్రు! సుతాయా జనకస్య వై । యథా వై మృగసంఘాశ్చ గోమాయుశ్చైవ ఛైరవమ్ ॥
 వాశ్యంతే శకునాశ్చాపి ప్రదీప్తామభితో దిశమ్ । అపి స్వస్తి భవేత్తస్యాః రాజపుత్ర్యా మహాబల! ॥ 22
 ఇదం హి రక్షో మృగసన్నికాశం ప్రలోభ్య మాం దూరమనుప్రయాంతమ్ ।
 హతం కథంచిన్మహతా శ్రమేణ స రాక్షసోఽభూన్మియమాణ ఏవ ॥ 23
 మనశ్చ మే దీనమిహాప్రహృష్టం చక్షుశ్చ సవ్యం కురుతే వికారమ్ ।
 అసంశయం లక్ష్మణ! నాస్తి సీతా హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ 24
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామేణ దుర్నిమిత్తదర్శనం నామ సప్తపంచాశస్సర్గః

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః (58) రామశోకః

స దృష్ట్వా లక్ష్మణం దీనం శూన్యే దశరథాత్మజః । పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా వైదేహీమాగతాం వినా ॥ 1
 ప్రస్థితం దండకారణ్యం యా మామనుజగామ హా క్వ సా లక్ష్మణ వైదేహీ యాం హిత్వా త్వమిహోఽగతః ॥
 రాజ్యభ్రష్టస్య దీనస్య దండకాన్ పరిధావతః । క్వ సా దుఃఖసహాయా మే వైదేహీ తనుమధ్యమా ॥ 3
 యాం వినా నోత్సహే వీర ! ముహూర్తమపి జీవితమ్ । క్వ సా ప్రాణసహాయా మే సీతా సురసుతోపమా ॥
 పతిత్వమమరాణాం వా పృథివ్యాశ్చాపి లక్ష్మణ ! తాం వినా తపనీయాభాం నేచ్ఛేయం జనకాత్మజామ్ ॥ 5
 కచ్చిజ్జీవతి వైదేహీ ప్రాణైః ప్రియతరా మమ । కచ్చిత్ప్రవాజనం సౌమ్య! న మే మిథ్యా భవిష్యతి ॥ 6
 సీతానిమిత్తం సౌమిత్రే! మృతే మయి గతే త్వయి । కచ్చిత్సకామా సుఖితా కైకేయా సా భవిష్యతి ॥ 7
 సపుత్రరాజ్యం సిద్ధార్థాం మృతపుత్రా తపస్వినీ । ఉపస్థాస్యతి కౌసల్యా కచ్చిత్సౌమ్య! న కైకయామ్ ॥ 8
 యది జీవతి వైదేహీ గమిష్యామ్యాశ్రమం పునః । సువృత్తా యది వృత్తా సా ప్రాణాంస్త్వక్యామి లక్ష్మణ! ॥ 9
 యది మామాశ్రమగతం వైదేహీ నాభిభాషతే । పునః ప్రహసితా సీతా వినశిష్యామి లక్ష్మణ! ॥ 10
 బ్రూహి లక్ష్మణ ! వైదేహీ యది జీవతి వా న వా త్వయి ప్రమత్తే రక్షోభిః భక్తితా వా తపస్వినీ ॥ 11
 సుకుమారీ చ బాలా చ నిత్యం చాదుఃఖదర్శినీ । మద్వియోగేన వైదేహీ వ్యక్తం శోచతి దుర్మనాః ॥ 12
 సర్వథా రక్షసా తేన జిహ్మాన సుదురాత్మనా । వదతా లక్ష్మణేత్సుచ్యైః తవాపి జనితం భయమ్ ॥ 13
 శ్రుతస్తు శంకే వైదేహ్యో స స్వరస్సదృశో మమ । త్రస్తయా ప్రేషితస్త్వం చ ద్రష్టుం మాం శీఘ్రమాగతః ॥ 14
 సర్వథా తు కృతం కష్టం సీతాముత్పజతా వనే । ప్రతికర్తుం నృశంసానాం రక్షసాం దత్తమంతరమ్ ॥ 15
 దుఃఖితాః ఖరఘాతేన రాక్షసాః పిశితాశనాః । త్రైస్వీతా నిహతా ఘోరైః భవిష్యతి న సంశయః ॥ 16
 అహోఽస్మిన్ వ్యసనే మగ్నః సర్వథా శత్రుసూదన ! । కిం న్విదాసీం కరిష్యామి శంకే ప్రాప్తవ్యమీదృశమ్ ॥
 ఇతి సీతాం వరారోహం చింతయన్నేవ రాఘవః । ఆజగామ జనస్థానం త్వరయా సహలక్ష్మణః ॥ 18
 విగర్హమాణోఽనుజమార్తరూపం క్షుధా శ్రమాఛ్చైవ పిపాసయా చ ।
 వినిశ్చ్వసన్ శుష్కముఖో వివర్ణః ప్రతిశ్రయం ప్రాప్య సమీక్ష్వ శూన్యమ్ ॥ 19
 స్వమాశ్రమం సంప్రవిగాహ్య వీరో విహారదేశాననుసృత్య కాంశ్చిత్ ।
 ఏతత్తదిత్యేవ నివాసభూమౌ ప్రహృష్టరోమా వ్యధితో బభూవ ॥ 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామశోకో నామ అష్టపంచాశస్సర్గః

అరణ్యకాండే సర్గ:-60

అథ ఏకోనషష్ఠితమస్సర్గః (59) లక్ష్మణనిందా

అథాశ్రమాదుపావృత్తమ్ అంతరా రఘునందనః । పరిపప్రచ్ఛ సౌమిత్రిం రామో దుఃఖార్దితం పునః ॥ 1
 తమువాచ కిమర్థం త్వమ్ ఆగతోఽపాస్య మైథిలీమ్ । యదా సా తవ విశ్వాసాత్ వనే విరహితా మయా ॥
 దృష్టేవాభ్యాగతం త్వాం మే మైథిలీంత్యజ్య లక్ష్మణ । శంకమానంమహత్పాపం యత్సత్యం వ్యథితం మనః ॥
 స్ఫురతే నయనం సవ్యం బాహుశ్చ హృదయం చ మే । దృష్ట్వా లక్ష్మణ । దూరే త్వాం సీతావిరహితం పథి ॥
 ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః లక్ష్మణః శుభలక్షణః । భూయో దుఃఖనమావిష్టో దుఃఖితం రామమబ్రవీత్ ॥ 5
 న స్వయం కామకారేణ తాం త్వక్త్వాఽహమిహాగతః । ప్రచోదితస్తయైవోగ్రైః త్వత్సకాశమిహాగతః ॥ 6
 ఆర్యేణేవ పరాక్రుష్టం హా సీతే! లక్ష్మణేతి చ । పరిత్రాహీతి యద్వాక్యం మైథిల్యాస్తచ్చుతిం గతమ్ ॥ 7
 సా తమార్తస్వరం శ్రుత్వా తవ స్నేహేన మైథిలీ । గచ్ఛ గచ్ఛేతి మామాహ రుదతీ భయవిహ్వలా ॥ 8
 ప్రచోద్యమానేన మయా గచ్ఛేతి బహుశస్తయా । ప్రత్యుక్తా మైథిలీ వాక్యమ్ ఇదం త్వత్సత్యయాన్వితమ్ ॥ 9
 న తత్పశ్యామ్యహం రక్షో యదస్య భయమావహేత్ । నిర్భుతా భవ నాస్త్వేతత్ కేనాప్యేవముదాహృతమ్ ॥ 10
 విగర్హితం చ నీచం చ కథమార్యోఽభిధాస్యతి । త్రాహీతి వచనం సీతే! యస్త్రాయేత్ త్రిదశానపి ॥ 11
 కిం నిమిత్తం తు కేనాపి భ్రాతురాలంబ్య మే స్వరమ్ । రాక్షసేనేరితం వాక్యం త్రాహి త్రాహీతి శోభనే! ॥ 12
 విస్వరం వ్యాహృతం వాక్యం లక్ష్మణ! త్రాహి మామితి । న భవత్యా వ్యథా కార్యా కునారీజనసేవితా ॥ 13
 అలం వైక్లబ్యమాలంబ్య స్వస్థా భవ నిరుత్సుకా । న సోఽస్తి త్రిషు లోకేషు పుమాన్వై రాఘవం రణే ॥ 14
 జాతో వా జాయమానో వా సంయుగే యః పరాజయేత్ । న జయ్యో రాఘవో యుద్ధే దేవైశ్చక్రపురోగమైః ॥
 ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిమోహితచేతనా । ఉపాచాశ్రూణి ముంచంతీ దారుణం మామిదం వచః ॥ 16
 భావో మయి తవాత్యర్థం పాప ఏవ నివేశితః । వినష్టే భ్రాతరి ప్రాప్తం న చ త్వం మామవాప్స్యసి ॥ 17
 సంకేతాద్భరతేన త్వం రామం సమనుగచ్ఛసి । క్రోశంతం హి యథాఽత్యర్థం నైనమభ్యవపద్యసే ॥ 18
 రిపుః ప్రచ్ఛన్నచారీ త్వం మదర్థమనుగచ్ఛసి । రాఘవస్యాంతరప్రేప్పుః తథైనం నాభివద్యసే ॥ 19
 ఏవముక్తో హి వైదేహ్యో సంరబ్ధో రక్షలోచనః । క్రోధాత్ ప్రస్ఫురమాణోఽఘః ఆశ్రమాదభినిర్గతః ॥ 20
 ఏవంబ్రువాణం సౌమిత్రిం రామస్సంతాపమోహితః । అబ్రవీద్దుష్కృతం సౌమ్య! తాం వినా యత్త్వమాగతః ॥
 జానన్నపి సమర్థం మాం రక్షసాం వినీవారణే । అనేన క్రోధవాక్యేన మైథిల్యా నిస్సృతో భవాన్ ॥ 22
 న హి తే పరితుష్యామి త్వక్త్వా యద్యాసి మైథిలీమ్ । క్రుద్ధాయాః పరుషం శ్రుత్వా స్త్రియాశ్చ త్వమిహాగతః ॥
 సర్వథా త్వపనీతం తే సీతయా యత్ప్రచోదితః । క్రోధస్య వశమాపన్నో నాకరోశ్శాసనం మమ ॥ 24
 అసౌ హి రాక్షసశ్శేతే శరేణాభిహతో మయా । మృగరూపేణ యేనాహమ్ ఆశ్రమాదపవాహితః ॥ 25
 వికృప్య చాపం పరిధాయ సాయకం సలీలబాణేన చ తాడితో మయా ।
 మార్గీం తనుం త్యజ్య స విక్లబస్వరో బభూవ కేయూరధరస్స రాక్షసః ॥ 26
 శరాహతేనైవ తదార్తయా గిరా స్వరం మమాలంబ్య సుదూరసంశ్రవమ్ ।
 ఉదాహృతం తద్వచనం సుదారుణం త్వమాగతో యేన విహాయ మైథిలీమ్ ॥ 27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే లక్ష్మణనిందా నామ ఏకోనషష్ఠితమస్సర్గః

అథ షష్ఠితమస్సర్గః (60) రామ లక్ష్మణయోః పర్ణశాలాగమనమ్

భృశమావ్రజమానస్య తస్యాథో వామలోచనమ్ । ప్రాస్ఫురచ్ఛాస్థలద్రామో వేపథుశ్చాప్యజాయత ॥ 1
 ఉపాలక్ష్మ నిమిత్తాని సోఽశుభాని ముహుర్ముహుః । అపి క్షేమం ను సీతాయాః ఇతి వై వ్యాజహార చ ॥ 2
 త్వరమాణో జగామాథ సీతాదర్శనలాలసః । శూన్యమావసథం దృష్ట్వా బభూవోద్విగ్నమానసః ॥ 3
 ఉద్రుమన్నివ వేగేన విక్షిపన్ రఘునందనః । తత్ర తత్రోటజస్థానమ్ అభివీక్ష్య సమంతతః ॥ 4

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- దదర్శ పర్ణశాలాం చ రహితాం సీతయా తదా । శ్రియా విరహితాం ధ్వస్తాం హేమంతే పద్మినీమివ ॥ 5
- రుదంతమివ వృక్షైశ్చ మ్లానపుష్పమృగద్విజమ్ । శ్రియా విహీనం విధ్వస్తం సంత్యక్తవనదేవతమ్ ॥ 6
- విప్రకీర్ణాజినకుశం విప్రవిద్ధభృసీకటమ్ । దృష్ట్వా శూన్యం నిజస్థానం విలలాప పునః పునః ॥ 7
- హృతా మృతా వా నష్టా వా భక్షితా వా భవిష్యతి । నిలీనాఽప్యథవా భీరుః అథ వా వనమాశ్రితా ॥ 8
- గతా విచేతుం పుష్పాణి ఫలాన్యపి చ వా పునః । అథవా పద్మినీం యాతా జలార్థం వా నదీం గతా ॥ 9
- యత్నాన్మృగయమాణస్తు నాససాద వనే ప్రియామ్ । శోకరక్షేక్షణః శోకాత్ ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్మణే ॥ 10
- వృక్షాద్భుక్షం ప్రధావంతుః గిరేశ్చాద్రిం నదాన్నదీమ్ । బభూవ విలపన్ రామః శోకార్ణవపరిప్లుతః ॥ 11
- అపి కాచిత్త్వయా దృష్టా సా కదంబప్రియా ప్రియా । కదంబ! యది జానీషే శంస సీతాం శుభాననామ్ ॥
- స్మిగ్ధపల్లవసంకాశా పీతకౌశేయవాసినీ । శంసస్వ యది వా దృష్టా బిల్వ! బిల్వోపమస్తనీ ॥ 13
- అథవాఽర్జున! శంస త్వం ప్రియాం తామర్జునప్రియామ్ । జనకస్య సుతా భీరుః యది జీవతి వా న వా ॥
- కకుభః కకుభోరూం తాం వ్యక్తం జానాతి మైథిలీమ్ । యథా పల్లవపుష్పాఢ్యో భాతి హ్యేష వనస్పతిః ॥ 15
- భ్రమరైరుపగీతశ్చ యథా ద్రుమవరో హ్యాయమ్ । ఏష వ్యక్తం విజానాతి తిలకస్త్రీలకప్రియామ్ ॥ 16
- అశోక! శోకాపనుద ! శోకోపహతచేతసమ్ । త్వన్నామానం కురు క్షిప్రం ప్రియాసందర్శనేన మామ్ ॥ 17
- యది తాల! త్వయా దృష్టా పక్వతాలఫలస్తనీ । కథయస్వ వరారోహం కారుణ్యం యది తే మయి ॥ 18
- యది దృష్టా త్వయా సీతా జంబు! జంబూఫలోపమా । ప్రియాం యది విజానీషే నిశృంకం కథయస్వ మే ॥
- అహో! త్వం కర్ణికారాద్య సుపుష్పైశ్శోభనే భృశమ్ । కర్ణికారప్రియా సాధ్యే శంస దృష్టా ప్రియా యది ॥ 20
- చూతనీపమహాసాలాన్ పనసాన్ కురవాన్ ధవాన్ । దాడిమానపి తాన్ గత్వా దృష్ట్వా రామో మహాయశాః ॥
- మల్లికామాధవీశ్చైవ చంపకాన్ కేతకీస్తథా । పృచ్ఛన్ రామో వనే భ్రాంతః ఉన్మత్త ఇవ లక్ష్మణే ॥ 22
- అథవా మృగశాబాక్షీం మృగ! జానాసి మైథిలీమ్ । మృగవిప్రేక్షణీ కాంతా మృగీభిస్సహితా భవేత్ ॥ 23
- గజ! సా గజనాసోరూః యది దృష్టా త్వయా భవేత్ । తాం మన్యే విదితాం తుభ్యమ్ ఆఖ్యాహి వరవారణ ! ॥
- శార్దూల! యది సా దృష్టా ప్రియా చంద్రనిభాననా । మైథిలీ మమ విస్రబ్ధం కథయస్వ న తే భయమ్ ॥ 25
- కిం ధావసి ప్రియో! దూరం దృష్టాఽసి కమలేక్షణే! । వృక్షైరాచ్ఛాద్య చాత్మానం కిం మాం న ప్రతిభాషసే ॥
- తిష్ఠ తిష్ఠ వరారోహే! న తేఽస్తి కరుణా మయి । నాత్యర్థం హాస్యశీలా-సి కిమర్థం మాముపేక్షసే ॥ 27
- పీతకౌశేయకేనాసి సూచితా వరవర్ణిని! ధావంత్యపి మయా దృష్టా తిష్ఠ యద్యస్తి సౌహృదమ్ ॥ 28
- నైవ సా నూనమథవా హింసితా చారుహాసినీ । కృచ్ఛం ప్రాప్తం న మాం నూనం యథోపేక్షితుమర్హతి ॥ 29
- వ్యక్తం సా భక్షితా బాలా రాక్షసైః పిశితాశనైః । విభజ్యాంగాని సర్వాణి మయా విరహితా ప్రియా ॥ 30
- నూనం తచ్చుభదంతోష్ఠం సునాసం చారుకుండలమ్ । పూర్ణచంద్రమివ గ్రస్తం ముఖం నిష్ప్రభతాం గతమ్ ॥
- సా హి చంపకవర్ణాభా గ్రీవా గ్రైవేయశోభితా । కోమలా విలపంత్యాస్తు కాంతాయా భక్షితా శుభా ॥ 32
- నూనం విక్షిప్యమాణౌ తౌ బాహూ పల్లవకోమలౌ । భక్షితౌ వేపమానాగ్రౌ సహస్తాభరణాంగదౌ ॥ 33
- మయా విరహితా బాలా రక్షసాం భక్షణాయ వై । సార్థేనేవ పరిత్యక్తా భక్షితా బహుబాంధవా ॥ 34
- హా లక్ష్మణ! మహాబాహో! పశ్యసి త్వం ప్రియాం క్వచిత్ । హా ప్రియే క్వ గతా భద్రే! హా సీతేతి పునః పునః ॥
- ఇత్యేవం విలపన్ రామః పరిధావన్ వనాద్వనమ్ । క్వచిదుద్భ్రమతే వేగాత్ క్వచిద్విభ్రమతే బలాత్ ।
- క్వచిన్మత్త ఇవాభాతి కాంతాన్వేషణతత్పరః ॥ 36
- స వనాని నదీశ్శైలాన్ గిరిప్రప్రసవణాని చ । కాననాని చ వేగేన భ్రమత్యపరిసంస్థితః ॥ 37
- తథా స గత్వా విపులం మహాద్వనం పరీత్య సర్వం త్వథ మైథిలీం ప్రతి ।
- అనిష్ఠితాశస్స చకార మార్గణే పునః ప్రియాయాః పరమం పరిశ్రమమ్ ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామలక్ష్మణయోః పర్ణశాలాగమనంనామ షష్ఠితమస్సర్గః

అరణ్యకాండే సర్గ:-62

అథ ఏక షష్ఠితమస్సర్గః (61) సీతాన్వేషణమ్

దృష్ట్వాఽఽశ్రమపదం శూన్యం రామో దశరథాత్మజః । రహితాం పర్ణశాలాం చ విధ్వస్తాన్యాసనాని చ ॥ 1
 అదృష్ట్వా తత్ర వైదేహీం సన్నిరీక్ష్య చ సర్వశః । ఉవాచ రామః ప్రాక్రుశ్య ప్రగృహ్య రుచిరౌ భుజౌ ॥ 2
 క్వ ను లక్ష్మణ! వైదేహీ కం వా దేశమితో గతా కేనాహృతా వా సౌమిత్రే! భక్షితా కేన వా ప్రియా ॥ 3
 వృక్షేణాచ్ఛాద్య యది మాం సీతే! హసితమిచ్ఛసి । అలం తే హసితేనాద్య మాం భజస్వ సుదుఃఖితమ్ ॥ 4
 యైస్సహ క్రీడసే సీతే! విశ్వస్తైర్మృగపోతకైః । ఏతే హీనాస్త్వయా సౌమ్యే! ధ్యాయంత్యాస్రావిలేక్షణాః ॥ 5
 సీతయా రహితోఽహం వై న హి జీవామి లక్ష్మణ! । మృతం శోకేన మహతా సీతాహరణజేన మామ్ ॥ 6
 పరలోకే మహారాజో నూనం ద్రక్ష్యతి మే పితా । కథం ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య మయా త్వమభియోజితః ॥ 7
 అపూరయిత్వా తం కాలం మత్సకాశమిహాగతః । కామవృత్తమనార్యం మాం మృషావాదినమేవ చ ॥ 8
 ధిక్త్వామితి పరే లోకే వ్యక్తం వక్ష్యతి మే పితా । వివశం శోకసంతప్తం దీనం భగ్నుమనోరథమ్ ॥ 9
 మామిహోత్సృజ్య కరుణం కీర్తిర్నరమివాన్మజుమ్ । క్వ గచ్ఛసి వరారోహే! మాం నోత్సృజ సుమధ్యమే! ॥ 10
 త్వయా విరహితశ్చాహం మోక్ష్యే జీవితమాత్మనః । ఇతీవ విలపన్ రామః సీతాదర్శనలాలసః ॥ 11
 న దదర్శ సుదుఃఖార్తో రాఘవో జనకాత్మజామ్ । అనాసాదయమానం తం సీతాం దశరథాత్మజమ్ ॥ 12
 పంకమాసాద్య విపులం సీదంతమివ కుంజరమ్ । లక్ష్మణో రామమత్యర్థమ్ ఉవాచ హితకామ్యయా ॥ 13
 మా విషాదం మహాబాహో! కురు యత్నం మయా సహ । ఇదం చ హి వనం శూర! బహుకందరశోభితమ్ ॥
 ప్రియకానసంచారా వనోన్మత్తా చ మైథిలీ । సా వనం వా ప్రవిష్టా స్యాత్ నళినీం వా సువుష్పితామ్ ॥ 15
 సరితం వా ఽపి సంప్రాప్తా మీనవంజుళసేవితామ్ । స్నాతుకామా నిలీనా స్యాత్ హాసకామా వనే క్వచిత్ ॥
 విత్రాసయితుకామా వా లీనా స్యాత్ కాననే క్వచిత్ । జిజ్ఞాసమానా వైదేహీ త్వాం మాం చ పురుషర్షభ! ॥ 17
 తస్యా హ్యన్వేషణే శ్రీమన్! క్షిప్రమేవ యతావహే । వనం సర్వం విచినువో యత్ర సా జనకాత్మజా ॥ 18
 మన్యసే యది కాకుత్స్థ మా స్మ శోకే మనః కృధాః । ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన సమాహితః ॥ 19
 సహ సౌమిత్రిణా రామో విచేతుముపచక్రమే । తౌ వనాని గిరీంశ్చైవ సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ 20
 నిఖిలేన! విచిన్వానౌ సీతాం దశరథాత్మజౌ । తస్య శైలస్య సానూని గుహాశ్చ శిఖరాణి చ ॥ 21
 నిఖిలేన విచిన్వానౌ నైవ తామభిజగ్ముతుః । విచిత్య సర్వతశ్చైలం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 22
 నేహ పశ్యామి సౌమిత్రే! వైదేహీం పర్వతే శుభామ్ । తతో దుఃఖాభిసంతప్తో లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 23
 విచరన్ దండకారణ్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ । ప్రాప్స్యసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ! మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ॥ 24
 యథా విష్ణుర్మహాబాహుః బలిం బద్ధ్వామహీమిమామ్ । ఏవముక్తస్తు సౌహార్దాత్ లక్ష్మణేన స రాఘవః ॥ 25
 ఉవాచ దీనయా వాచా దుఃఖాభిహతచేతనః । వనం సర్వం సువిచితం పద్మిన్యః పుల్లపంకజాః ॥ 26
 గిరిశ్చాయం మహాప్రాజ్ఞ! బహుకందరనిర్ఝరః । న హిపశ్యామి వైదేహీం ప్రాణేభ్యో-పి గరీయసీమ్ ॥ 27
 ఏవం స విలపన్ రామః సీతాహరణకర్పితః । దీనః శోకసమావిష్టో ముహూర్తం విహ్వలో-భవత్ ॥ 28
 సంతప్తో హ్యవసన్నాంగో గతబుద్ధిర్విచేతనః । నిషసాదాతురో దీనో నిశ్చస్యాశీతమాయతమ్ ॥ 29
 బహుళం స తు నిశ్చస్య రామో రాజీవలోచనః । హా ప్రియేతి విచుక్రోశ బహుశో బాష్పగద్గదః ॥ 30
 తం తతస్సాంత్యయామాస లక్ష్మణః ప్రియబాంధవః । బహుప్రకారం ధర్మజ్ఞః ప్రశ్రితం ప్రశ్రింతాంజలిః ॥
 అనాదృత్య తుతద్వాక్యం లక్ష్మణోఽప్యపుటాచ్ఛ్చుతమ్ । అపశ్యంస్తాం ప్రియాం సీతాం ప్రాక్రోశత్ స పునఃపునః॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతాన్వేషణం నామ ఏక షష్ఠితమస్సర్గః

అథ ద్వి షష్ఠితమస్సర్గః (62) రామవిలాపః

సీతామపశ్యన్ ధర్మాత్మా కామోపహతచేతనః । విలలాప మహాబాహూ రామః కమలలోచనః ॥ 1
 పశ్యన్నివ చ తాం సీతామ్ అపశ్యన్ మదనార్దితః । ఉవాచ రాఘవో వాక్యం విలాపాశ్రయదుర్వచమ్ ॥ 2

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

త్వమశోకస్య శాఖాభిః పుష్పప్రియతమా ప్రియే । ఆవృణోషి శరీరం తే మమ శోకవివర్ధనీ ॥ 3
 కదలీకాండనదృశౌ కదళ్యా సంవృతావృభౌ । ఊరూ పశ్యామి తే దేవి! నాసి శక్తా నిగూహితుమ్ ॥ 4
 కర్ణికారవనం భద్రే! హసంతీ దేవి! సేవసే । అలం తే పరిహాసేన మమ బాధావహేన వై ॥ 5
 పరిహాసేన కిం సీతే! పరిశ్రాంతస్య మే ప్రియే! । అయం స పరిహాసోఽపి సాధు దేవి! న రోచతే ॥ 6
 విశేషేణాశ్రమస్థానే హాసోఽయం న ప్రశస్యతే । అవగచ్ఛామి తే శీలం పరిహాసప్రియం ప్రియే! ॥ 7
 ఆగచ్ఛ త్వం విశాలాక్షి! శూన్యోఽయముటజస్తవ । సువ్యక్తం రాక్షసైస్సీతా భక్షితా వా హృతా-పి వా ॥ 8
 న హి సా విలపంతం మామ్ ఉపసంప్రైతి లక్ష్మణ! । ఏతాని మృగయూథాని సాశ్రునేత్రాణి లక్ష్మణ! ॥ 9
 శంసంతీవ హి వైదేహీం భక్షితాం రజనీచరైః । హా మమార్యే! క్వ యాతాఽసి హా సాధ్వీ! వరవర్ణిని! ॥ 10
 హాసకామా త్వయా దేవీ కైకేయీ సా భవిష్యతి । సీతయా సహ నిర్యాతో వినా సీతాముపాగతః ॥ 11
 కథం నామ ప్రవేక్ష్యామి శూన్యమంతఃపురం పునః । నిర్వీర్య ఇతి లోకో మాం నిర్దయశ్చేతి వక్ష్వతి ॥ 12
 కాతరత్వం ప్రకాశం హి సీతాపనయనేన మే । నివృత్తవనవాసశ్చ జనకం మిథిలాధిపమ్ ॥ 13
 కుశలం పరిపృచ్ఛంతం కథం శక్యే నిరీక్షితుమ్ । విదేహరాజో నూనం మాం దృష్ట్వా విరహితం తయా ॥
 సుతాన్నేహేన సంతప్తో మోహస్య వశమేష్యతి । అథవా న గమిష్యామి పురీం భరతపాలితామ్ ॥ 15
 స్వర్గోఽపి సీతయా హీనః శూన్యవివ మతోమమ మామిహోత్సృజ్య హివనే గచ్ఛాయోథ్యాం పురీం శుభామ్ ॥
 న త్వహం తాం వినా సీతాం జీవేయం హి కథంచన । గాఢమాశ్లిష్య భరతో వాచ్యో మద్వచనాత్ త్వయా ॥
 అనుజ్ఞాతోఽసి రామేణ పాలయేతి వసుంధరామ్ । అంబా చ మమ కై కేయీ సుమిత్రా చ త్వయా విభో! ॥
 కౌసల్యా చ యథాన్యాయమ్ అభివాద్యా మమాఽజ్జయా । రక్షణీయా ప్రయత్నేన భవతా సూక్తకారిణా ॥19
 సీతాయాశ్చ వినాశోఽయం మమ చామిత్రకర్తన! । విస్తరేణ జనన్యా మే వినివేద్యస్త్వయా భవేత్ ॥ 20
 ఇతి విలపతి రాఘవే సుదీనే వనముపగమ్య తయా వినా సుకేశ్యా ।
 భయవికలముఖస్తు లక్ష్మణో-పి వృథితమనా భృశమాతురో బభూవ ॥ 21

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామవిలాపో నామ ద్విషష్టితమస్సర్గః

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః (63) లక్ష్మణేన రామసాంత్యనమ్

స రాజపుత్రః ప్రియయా విహీనః కామేన శోకేన చ పీడ్యమానః ।
 విషాదయన్ భ్రాతరమార్తరూపో భూయో విషాదం ప్రవివేశ తీవ్రమ్ ॥ 1
 స లక్ష్మణం శోకవశాభిపన్నం శోకే నిమగ్నో విపులే తు రామః ।
 ఉవాచ వాక్యం వ్యసనానురూపమ్ ఉష్ణం వినిశ్చ్యస్య రుదన్ సశోకమ్ ॥ 2
 న మద్విధో దుష్ప్రతకర్మకారీ మన్యే ద్వితీయో-స్తి వసుంధరాయామ్ ।
 శోకేన శోకో హి పరంపరాయాః మామేతి భిందన్ హృదయం మనశ్చ ॥ 3
 పూర్వం మయా నూనమభీప్సితాని పాపాని కర్మాణ్యసకృత్ కృతాని ।
 తత్రాయమద్యాపతితో విపాకో దుఃఖేన దుఃఖం యదహం విశామి ॥ 4
 రాజ్యప్రణాశః స్వజనైర్వియోగః పితుర్వినాశో జననీవియోగః ।
 సర్వాణి మే లక్ష్మణ! శోకవేగమ్ ఆపూరయంతి ప్రవిచింతితాని ॥ 5
 సర్వం తు దుఃఖం మమ లక్ష్మణేదం శాంతం శరీరే వనమేత్య శూన్యమ్ ।
 సీతావియోగాత్ పునరప్యదీర్ఘం కాష్ఠైరివాగ్నిః సహసా ప్రదీప్తః ॥ 6
 సా నూనమార్యా మమ రాక్షసేన బలాద్భుతా ఖం సముపేత్య భీరుః ।
 అపస్వరం సస్వరవిప్రలాపా భయేన విక్రందితవత్యభీక్షణమ్ ॥ 7

అరణ్యకాండే సర్గ:-64

- తౌ లోహితస్య ప్రియదర్శనస్య సదోచితావుత్తమచందనస్య ।
 వృత్తాస్తనౌ శోణితపంకదిగ్ధౌ నూనం ప్రియాయా మమ నాభిభాతః ॥ 8
- తత్ శ్లక్షణసువృక్షమ్పదుప్రలాపం తస్యా ముఖం కుంచితకేశభారమ్ ।
 రక్షోవశం నూనముపాగతాయాః న బ్రాజతే రాహుముఖే యథేందుః ॥ 9
- తాం హారపాశస్య సదోచితాయాః గ్రీవాం ప్రియాయా మమ సువ్రతాయాః ।
 రక్షాంసి నూనం పరిపీతవంతి విభిద్య శూన్యే రుధిరాశనాని ॥ 10
- మయా విహీనా విజనే వనే యా రక్షోభిరాహృత్య వికృప్యమాణా ।
 నూనం వినాదం కురరీవ దీనా సా ముక్తవత్ప్రాయతకాంతనేత్రా ॥ 11
- అస్మిన్ మయా సార్థముదారశీలా శిలాతలే పూర్వముపోపవిష్టా ।
 కాంతస్మితా లక్ష్మణ! జాతహాసా త్వామాహ సీతా బహువాక్యజాతమ్ ॥ 12
- గోదావరీయం సరితాం వరిష్టా ప్రియా ప్రియాయా మమ నిత్యకాలమ్ ।
 అప్యత్ర గచ్ఛేదితి చింతయామి నైకాకినీ యాతి హి సా కదాచిత్ ॥ 13
- పద్మాసనా పద్మవిశాలనేత్రా పద్మాని వాఽఽనేతుమభిప్రయాతా ।
 తదప్యయుక్తం న హి సా కదాచిత్ మయా వినా గచ్ఛతి పంకజాని ॥ 14
- కామం త్విదం పుష్పితవృక్షషండం నానావిధైః పక్షిగణైరుపేతమ్ ।
 వనం ప్రయాతా ను తదప్యయుక్తమ్ ఏకాకినీ సాతిభిభేతి భీరుః ॥ 15
- ఆదిత్య! భో లోకకృతాకృతజ్ఞ! లోకస్యసత్యాన్తకర్మసాక్షిన్! ।
 మమ ప్రియా సా క్వ గతా హృతా వా శంసస్వ మే శోకవశస్య సత్యమ్ ॥ 16
- లోకేషు సర్వేషు చ నాస్తి కించిత్ యత్తే న నిత్యం విదితం భవేత్తత్ ।
 శంసస్వ వాయో! కులశాలినీం తాం హృతా మృతా వా పథి వర్తతే వా ॥ 17
- ఇతీవ తం శోకవిధేయదేహం రామం వినంజ్ఞం విలపంతమేవమ్ ।
 ఉవాచ సౌమిత్రిరదీనసత్త్వో న్యాయే స్థితః కాలయుతం చ వాక్యమ్ ॥ 18
- శోకం విముంచార్య! ధృతిం భజస్య సోత్సాహతా చాస్తు విమార్గణేఽస్యాః ।
 ఉత్సాహవంతో హి నరా న లోకే సీదంతి కర్మస్వతిదుష్కరేషు ॥ 19
- ఇతీవ సౌమిత్రిముదగ్రసౌరుషం బ్రువంతమార్తో రఘువంశవర్ధనః ।
 న చింతయామాస ధృతిం విముక్తవాన్ పునశ్చ దుఃఖం మహదభ్యుపాగమత్ ॥ 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండేలక్ష్మణేన రామసాంతవనమం నామ త్రి షష్టితమస్సర్గః

అథ చతుఃషష్టితమస్సర్గః (64) రామ సంతాపః

- స దీనో దీనయా వాచా లక్ష్మణం వాక్యమబ్రవీత్ । శీఘ్రం లక్ష్మణ! జానీహి గత్వా గోదావరీం నదీమ్ ॥ 1
- అపి గోదావరీం సీతా పద్మాన్యానయితుం గతా । ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరివీరహా ॥ 2
- నదీం గోదావరీం రమ్యాం జగామ లఘువిక్రమః । తాం లక్ష్మణస్తీర్థవతీం విచిత్వా రామమబ్రవీత్ ॥ 3
- నైనాం పశ్యామి తీర్థేషు క్రోశతో న శృణోతి మే । కం ను సా దేశమాపన్నా వైదేహీ క్లేశనాశినీ ॥ 4
- న హ్యహం వేద తం దేశం యత్ర సా జనకాత్మజా । లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా దీనస్సంతాపమోహితః ॥ 5
- రామస్సమభిచక్రామ స్వయం గోదావరీం నదీమ్ । స తాముపస్థితో రామః క్వ సీతేత్యేవమబ్రవీత్ ॥ 6
- భూతాని రాక్షసేంద్రేణ వధార్హేణ హృతామితి । న తాం శశంసూ రామాయ తథా గోదావరీ నదీ ॥ 7
- తతః ప్రచోదితా భూతైః శంసాస్మత్తాం ప్రియామితి । న తు సా-భ్యవదతీతాం పృష్టా రామేణ శోచతా ॥ 8

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

రావణస్య న తద్రూపం కర్మాణి చ దురాత్మనః । ధ్యాత్వా భయాత్తు వైదేహీం సా నదీ న శశంస తామ్ ॥ 9
 నిరాశస్తు తయా నద్యా సీతాయా దర్శనే కృతః । ఉవాచ రామః సౌమిత్రిం సీతాఽదర్శనకర్పితః ॥ 10
 ఏషా గోదావరీ సౌమ్య! కించిన్న ప్రతిభాషతే । కిన్ను లక్ష్మణ! వక్ష్యామి సమేత్య జనకం వచః ॥ 11
 మాతరంచైవ వైదేహ్యః వినా తామహమప్రియమ్ । యా మే రాజ్యవిహీనస్య వనే వన్యేన జీవతః ॥ 12
 సర్వం వ్యపనయేచ్ఛోకం వైదేహీ క్వ ను సా గతా । జ్ఞాతిపక్షవిహీనస్య రాజపుత్రీమపశ్యతః ॥ 13
 మన్యే దీర్ఘా భవిష్యంతి రాత్రయో మమజాగ్రతః । మందాకినీం జనస్థానమ్ ఇమం ప్రస్రవణం గిరిమ్ ॥ 14
 సర్వాణ్యనుచరిష్యామి యది సీతా హి దృశ్యతే । ఏతే మృగా మహావీర్యాః మామీక్షంతే ముహుర్ముహుః ॥ 15
 వక్తుకామా ఇవ హి మే ఇంగితాన్యపలక్షయే । తాంస్తు దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రో రాఘవః ప్రత్యువాచ హ ॥ 16
 క్వ సీతేతి నిరీక్షన్ వై బాష్పసంరుద్ధయా దృశా । ఏవముక్తా నరేంద్రేణ తే మృగాస్సహసోత్థితాః ॥ 17
 దక్షిణాభిముఖాస్సర్వే దర్శయంతో నభస్థులమ్ । మైథిలీ హ్రియమాణా సా దిశం యామన్వపద్యత ॥ 18
 తేన మార్గేణ ధావంతో నిరీక్షంతే సరాధిపమ్ । యేన మార్గం చ భూమిం చ నిరీక్షంతే స్మ తే మృగాః ॥ 19
 పునశ్చ మార్గమిచ్ఛంతి లక్ష్మణోనోపలక్షితాః । తేషాం వచనసర్వస్వం లక్షయామాస చేంగితమ్ ॥ 20
 ఉవాచ లక్ష్మణో జ్యేష్ఠం ధీమాన్ భ్రాతరమార్తవత్ । క్వ సీతేతి త్వయా పుష్టా యథేమే సహసోత్థితాః ॥ 21
 దర్శయంతి క్షితిం చైవ దక్షిణాం చ దిశం మృగాః । సాధు గచ్ఛావహే దేవ! దిశమేతాం హి నైర్వృతీమ్ ॥ 22
 యది స్యాదాగమః కశ్చిత్ ఆర్యా వా సా-థ లక్ష్యతే । బాధమిత్యేవ కాకుత్స్థః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశమ్ ॥
 లక్ష్మణానుగతః శ్రీమాన్ వీక్షమాణో వసుంధరామ్ । ఏవం సంభాషమాణౌ తౌ అన్యోన్యం భ్రాతరాపుభౌ ॥
 వసుంధరాయాం పతితం పుష్పమార్గమపశ్యతామ్ । తాం పుష్పవృష్టిం పతితాం దృష్ట్వా రామో మహీతలే ॥
 ఉవాచ లక్ష్మణం వీరో దుఃఖితో దుఃఖితం వచః । అభిజానామి పుష్పాణి తానీమానీహ లక్ష్మణ! ॥ 26
 పినద్దాని హి వైదేహ్య మయా దత్తాని కాననే । మన్యే సూర్యశ్చ వాయుశ్చ మేదినీ చ యశస్వినీ ॥ 27
 అభిరక్షంతి పుష్పాణి ప్రకుర్వంతో మమ ప్రియమ్ । ఏవముక్తా మహాబాహుం లక్ష్మణం పురుషర్షభః ॥ 28
 ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా గిరిం ప్రస్రవణాకులమ్ । కచ్చిత్ క్షితిభృతాం నాథ! దృష్టా సర్వాంగసుందరీ! ॥ 29
 రామా రమ్యే వనోద్దేశే మయా విరహితా త్వయా । క్రుద్ధోఽబ్రవీద్గిరిం తత్ర సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥
 తాం హేమవర్ణాం హేమాభాం సీతాం దర్శయ పర్వత । యావత్సానూని సర్వాణి న తే విధ్వంసయామ్యహమ్ ॥
 ఏవముక్తస్తు రామేణ పర్వతో మైథిలీం ప్రతి । శంసన్నివ తతస్సీతాం నాదర్శయత రాఘవే ॥ 32
 తతో దాశరథీ రామః ఉవాచ చ శిలోచ్ఛయమ్ । మమ బాణాగ్నినిర్దగ్ధో భస్మీభూతో భవిష్యసి ॥ 33
 అసేవ్యస్సంతతం చైవ విస్తృణద్రుమపల్లవః । ఇమాం వా సరితం చాద్య శోషయిష్యామి లక్ష్మణ ॥ 34
 యది నాఖ్యాతి మే సీతామ్ ఆర్యాం చంద్రనిభాననామ్ । ఏవం స రుషితో రామో దిధక్షన్నివ చక్షుషా ॥ 35
 దదర్శ భూమౌ నిష్క్రాంతం రాక్షసస్య పదం మహత్ । త్రస్తాయా రామకాంక్షిణ్యాః ప్రధావంత్యా ఇతస్తతః ॥
 రాక్షసేనానువృత్తాయాః మైథిల్యాశ్చ పదాన్యథ । స సమీక్ష్య పరిక్రాంతం సీతాయా రాక్షసస్య చ ॥ 37
 భగ్నం ధనుశ్చ తూణీ చ వికీర్ణం బహుధా రథమ్ । సంభ్రాంతహృదయో రామః శశంస భ్రాతరం ప్రియమ్ ॥
 పశ్య లక్ష్మణ! వైదేహ్యః శీర్ణాః కనకబిందవః । భూషణానాం హి సౌమిత్రే! మాల్యాని విధాని చ ॥ 39
 తప్తబిందునికాశైశ్చ చిత్రైః క్షతజబిందుభిః । ఆవృతం పశ్య సౌమిత్రే! సర్వతో ధరణీతలమ్ ॥ 40
 మన్యే లక్ష్మణ వైదేహీ రాక్షసైః కామరూపిభిః । భిత్త్వా భిత్త్వా విభక్తా వా భక్షితా వా భవిష్యతి ॥ 41
 తస్యానిమిత్తం వైదేహ్య ద్వయోర్వివదమానయోః । బభూవ యుద్ధం సౌమిత్రే! ఘోరం రాక్షసయోరిహ ॥ 42
 ముక్తామణిమయం చేదం తపనీయవిభూషితమ్ । ధరణ్యాం పతితం సౌమ్య! కస్య భగ్నం మహద్దనుః ॥ 43

అరణ్యకాండే సర్గ:-64

(రాక్షసానామిదం వత్స సురాణామథ వాఽపి వా) తరుణాదిత్యసంకాశం వైదూర్యగుళికాచితమ్ ।
 విశీర్ణం పతితం భూమౌ కవచం తస్య కాంచనమ్ ॥ 44

ఛత్రం శతశలాకం చ దివ్యమాలోపశోభితమ్ । భగ్నదండమిదం కస్య భూమౌ సమ్యజ్నిపాతితమ్ ॥ 45

కాంచనోరశ్చదాశ్చేమే పిశాచవదనాః ఖరాః । భీమరూపా మహాకాయాః కస్య వా నిహతా రణే ॥ 46

దీప్తపావకసంకాశో ద్యుతిమాన్ సమరధ్వజః । అపవిద్ధశ్చ భగ్నశ్చ కస్య సాంగ్రామికో రథః ॥ 47

రథాక్షమాత్రా విశిఖాః తపనీయవిభూషణాః । కస్యేమేఽభిహతా బాణాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్పణాః ॥ 48

(రాక్షసానామిమౌ వత్స సురాణామథవాఽద్భుతౌ) శరావరౌ శరైః పూర్ణౌ విధ్వస్తౌ పశ్య లక్ష్మణ! ।
 ప్రతోదాభీశుహస్తౌ వై కస్యాయం సారథిర్హతః ॥ 49

(సారథిం హతవాన్ కో వా మహాబల పరాక్రమః) కస్యేమౌ పురుషవ్యాఘ్రు! శయాతే నిహతౌ యుధి ।
 చామరగ్రాహిణౌ సౌమ్య! సోష్ఠీషమణికుండలౌ ॥ 50

పదవీ పురుషస్యైషా వ్యక్తం కస్యాపి రక్షసః । వైరం శతగుణం పశ్య మమేదం జీవితాంతకమ్ ॥ 51

సుఘోరహృదయైస్సౌమ్య! రాక్షసైః కామరూపిభిః । హృతా మృతా వా సీతా సా భక్షితా వా తపస్వినీ ॥ 52

న ధర్మస్థాయతే సీతాం హ్రియమాణాం మహావనే । భక్షితాయాం హి వైదేహ్యం హృతాయామపి లక్ష్మణ! ॥ 53

కే హి లోకే ప్రియం కర్తుం శక్తాస్సౌమ్య! మమేశ్వరాః । కర్తారమపి లోకానాం శూరం కరుణవేదినమ్ ॥ 54

అజ్ఞానాదవమన్యేరన్ సర్వభూతాని లక్ష్మణ! । మృదుం లోకహితే యుక్తం దాంతం కరుణవేదినమ్ ॥ 55

నిర్వీర్య ఇతి మన్యంతే నూనం మాం త్రిదశేశ్వరాః । మాం ప్రాప్య హి గుణో దోషః సంవృత్తః పశ్య లక్ష్మణ ॥ 56

అద్వైవ సర్వభూతానాం రక్షసామభవాయ చ । సంహృత్యైవ శశిజ్యోత్స్నాం మహాన్ సూర్య ఇవోదితః ॥ 57

సంహృత్యైవ గుణాన్ సర్వాన్ మమ తేజః ప్రకాశతే । నైవ యక్షా న గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః ॥ 58

కిన్నరా వా మనుష్యా వా సుఖంప్రాప్స్యంతి లక్ష్మణ । మమాస్త్రబాణసంపూర్ణమ్ ఆకాశం పశ్య లక్ష్మణ! ॥ 59

నిస్సంపాతం కరిష్యామి హ్యద్య త్రైలోక్యచారిణామ్ । సన్నిరుద్ధగ్రహగణమ్ ఆవరితనిశాకరమ్ ॥ 60

విప్రణష్టానలమరుత్ భాస్కరద్యుతిసంవృతమ్ । వినిర్మథితశైలాగ్రం శుష్యమాణజలాశయమ్ ॥ 61

ధ్వస్తద్రుమలతాగుల్మం విప్రణాశితనాగరమ్ । త్రైలోక్యం తు కరిష్యామి సంయుక్తం కాలకర్మణా ॥ 62

న తాం కుశలినీం సీతాం ప్రదాస్యంతి మమేశ్వరాః । అస్మిన్ముహూర్తే సౌమిత్రే! మమ ద్రక్ష్యంతి విక్రమమ్ ॥ 63

నాకాశముత్పతిష్యంతి సర్వభూతాని లక్ష్మణ! । మమ చాపగుణోన్ముక్తైః బాణజాలైర్నిరంతరమ్ ॥ 64

అర్దితం మమ నారాచైః ధ్వస్తభ్రాంతమృగద్విజమ్ । సమాకులమమర్యాదం జగత్పశ్యాద్య లక్ష్మణ! ॥ 65

ఆకర్ణపూర్ణైరిషుభిః జీవలోకం దురావరైః । కరిష్యే మైథిలీహేతోః అపిశాచమరాక్షసమ్ ॥ 66

మమ రోషప్రయుక్తానాం సాయకానాం బలం సురాః । ద్రక్ష్యంత్యద్య విముక్తానామ్ అతిదూరాతిగామినామ్ ॥ 67

నైవ దేవా న దైతేయాః న పిశాచా న రాక్షసాః । భవిష్యంతి మమ క్రోధాత్ త్రైలోక్యే విప్రణాశితే ॥ 68

దేవదానయక్షాణాం లోకా యే రక్షసామపి । బహుధా న భవిష్యంతి బాణౌఘైశ్చకలీకృతాః ॥ 69

నిర్మర్యాదానిమాన్ లోకాన్ కరిష్యామ్యద్య సాయకైః । హృతాం మృతాంవా సౌమిత్రే! న దాస్యంతి మమేశ్వరాః ॥ 70

తథారూపాం హి వైదేహీం న దాస్యంతి యది ప్రియామ్ । నాశయామి జగత్సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరమ్ ॥ 71

ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షః (స్ఫురమాణోష్ఠ సంపుటః) (1) వల్కలాజినమాబద్ధ్య జటాభారమబంధయత్ ॥
 త్రిపురం జఘ్నుషః పూర్వం రుద్రస్యేవ బభౌ తనుః । లక్ష్మణాదపి చాదాయ) రామౌ నిష్పీద్య కార్ముకమ్ ।
 శరమాదాయ సందీప్తం ఘోరమాశీవిషోపమమ్ ॥ 72

సంధాయ ధనుషి శ్రీమాన్ రామః పురపురంజయః । యుగాంతాగ్నిరివ క్రుద్ధః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 73

యథా జరా యథా మృత్యుః యథా కాలో యథా విధిః । నిత్యం న ప్రతిహన్యంతే సర్వభూతేషు లక్ష్మణ! ।
 తథాఽహం క్రోధసంయుక్తో న నివార్యోఽస్మి సర్వథా ॥ 74

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

పురేవ మే చారుదతీమనిందితాం దిశంతి సీతాం యది నాద్య మైథిలీమ్ ।

సదేవగంధర్వమనుష్యపన్నగం జగత్ సశైలం పరివర్తయామ్యహమ్ ॥

75

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండేరామ సంతాపో నామ చతుః షష్ఠితమస్కర్గః

అథ పంచషష్ఠితమస్కర్గః (65) లక్ష్మణేన శ్రీరామక్రోధోపశమనమ్

- తప్యమానం తథా రామం సీతాహరణకర్మితమ్ । లోకానామభవే యుక్తం సాంవర్తకమివానలమ్ ॥ 1
- వీక్షమాణం ధనుస్సజ్యం నిశ్వసంతం పునః పునః । దగ్ధకామం జగత్సర్వం యుగాంతే తు యథా హరమ్ ॥ 2
- అదృష్టపూర్వం సంక్రుద్ధం దృష్ట్వా రామంతు లక్ష్మణః । అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ 3
- పురా భూత్వా మృదుర్దాంతః సర్వభూతహితే రతః । న క్రోధవశమాపన్నః ప్రకృతిం హాతుమర్హసి ॥ 4
- చంద్రే లక్ష్మీః ప్రభా సూర్యే గతిర్వాయౌ భువి క్షమా । ఏతచ్చ నియతం సర్వం త్వయి చానుత్తమం యశః ॥ 5
- ఏకస్య నాపరాధేన లోకాన్ హంతుం త్వమర్హసి । న తు జానామి కస్యాయం భగ్నుః సాంగ్రామికో రథః ॥ 6
- కేన వా కస్య వా హేతోః సాయుధస్సపరిచ్ఛదః । ఖురనేమిక్షతశ్చాయం సిక్తో రుధిరబిందుభిః ॥ 7
- దేశో నిర్భ్రత్యసంగ్రామః సుఘోరః పార్థివాత్మజ! । ఏకస్య తు విమర్దోఽయం న ద్వయోర్వదతాం వర! ॥ 8
- న హి వృత్తం హి పశ్యామి బలస్య మహతః పదమ్ । నైకస్య తు కృతే లోకాన్ వినాశయితుమర్హసి ॥ 9
- యుక్తదండా హి మృదవః ప్రశాంతా వసుధాధిపాః । సదా త్వం సర్వభూతానాం శరణ్యః పరమా గతిః ॥ 10
- కో ను దారప్రణాశం తే సాధు మన్యేత రాఘవ! । సరితస్సాగరాశ్చైలాః దేవగంధర్వదానవాః ॥ 11
- నాలం తే విప్రియం కర్తుం దీక్షితస్యేవ సాధవః । యేన రాజన్! హృతా సీతా తమన్యేషితుమర్హసి ॥ 12
- మద్ద్వితీయో ధనుష్పాణిః సహాయైః పరమర్షిభిః । సముద్రం చ విచేష్యామః పర్వతాంశ్చ వనాని చ ॥ 13
- గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నదీః పద్మవనాని చ । దేవగంధర్వలోకాంశ్చ విచేష్యామస్సమాహితాః ॥ 14
- యావన్నాధిగమిష్యామః తవ భార్యాపహారిణమ్ । న చేత్సామ్నా ప్రదాస్యంతి పత్నీం తే త్రిదశేశ్వరాః ।
- కోసలేంద్ర! తతః పశ్చాత్ ప్రాప్తకాలం కరిష్యసి ॥ 15
- శీలేన సామ్నా వినయేన సీతాం నయేన న ప్రాప్స్యసి చేన్నరేంద్ర! ।
- తతస్సముత్సాదయ హేమపుంఖైః మహేంద్రవజ్రప్రతిమైశ్శరౌఘైః ॥ 16

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే లక్ష్మణేన శ్రీరామక్రోధోపశమనం నామ పంచ షష్ఠితమస్కర్గః

అథ షట్ షష్ఠితమస్కర్గః (66) రామ సమాశ్వాసనమ్

- తం తథా శోకసంతప్తం విలపంతమనాథవత్ । మోహేన మహతాఽఽవిష్టం పరిద్యూనమచేతనమ్ ॥ 1
- తతస్సౌమిత్రిరాశ్వాస్య ముహూర్తాదివ లక్ష్మణః । రామం సంబోధయామాస చరణౌ చాభిషీడయన్ ॥ 2
- మహతా తపసా రామ! మహతా చాపి కర్మణా । రాజ్ఞా దశరథేనాసి లబ్ధోఽమృతమివామరైః ॥ 3
- తవ చైవ గుణైర్బద్ధః త్వద్వియోగాన్మహీపతిః । రాజా దేవత్వమాపన్నో భరతస్య యథాశ్రుతమ్ ॥ 4
- యది దుఃఖమిదం ప్రాప్తం కాకుత్స్థ! న సహిష్యసే । ప్రాకృతశ్చాల్పసత్త్వశ్చ ఇతరః కస్యహిష్యతి ॥ 5
- దుఃఖితో హి భవాన్లోకాన్ తేజసా యది ధక్ష్వతే! అర్తాః ప్రజా నరవ్యాఘ్రు క్వ ను యాస్యంతి నిర్భ్రతిమ్ ॥ 6
- లోకస్వభావ ఏవైషః యయాతిర్నహుషాత్మజః । గతశ్చక్రేణ సాలోక్యమ్ అనయస్తం సమస్పృశత్ ॥ 7
- మూర్ఛిర్యో వసిష్ఠస్తు యః పితుర్నః పురోహితః । అహ్నో పుత్రశతం జజ్ఞే తద్దైవాస్య పునర్వ్రతమ్ ॥ 8
- యా చేయం జగతాం మాతా దేవీ లోకనమస్మతా । అస్యాశ్చ చలనం భూమేః దృశ్యతే సత్యసంశ్రవ ॥ 9
- యో ధర్మో జగతాం నేత్రో యత్ర సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ । ఆదిత్యచంద్రౌ గ్రహణమ్ అభ్యుపేతౌ మహాబలౌ ॥
- సుమహాంత్యపి భూతాని దేవాశ్చ పురుషర్షభ । న దైవస్య ప్రముంచంతి సర్వభూతాదిదేహినః ॥ 11

అరణ్యకాండే సర్గ:-67

శక్రాదిష్వపి దేవేషు వర్తమానౌ నయానయౌ | శ్రూయేతే నరశార్దూల! న త్వం శోచితుమర్హసి || 12
 నష్టాయామపి వైదేహ్యం హృతాయామపి చానఘ! | శోచితుం నార్హసే వీర యథాఽన్యః ప్రాకృతస్తథా || 13
 త్వద్విధా న హి శోచంతి సతతం సత్యదర్శిణః | సుమహాత్వస్వి కృచ్ఛేషు రామానిర్విణ్ణదర్శనాః || 14
 తత్త్వతో హి నరశ్రేష్ఠ! బుద్ధ్యా సమనుచింతయ | బుద్ధ్యా యుక్తా మహాప్రాజ్ఞాః విజానంతి శుభాశుభే || 15
 అదృష్టగుణదోషాణామ్ అదృతానాం తు కర్మణామ్ | నాంతరేణ క్రియాం తేషాం ఫలమిష్టం ప్రవర్తతే || 16
 త్వమేవ హి పురా రామ! మామేవ బహుశోఽన్వశాః | అనుశిష్యాద్ధి కో ను త్వామ్ అపి సాక్షాద్భూహస్పతిః ||
 బుద్ధిశ్చ తే మహాప్రాజ్ఞ! దేవైరపి దురన్వయా | శోకేనాభిప్రసృప్తం తే జ్ఞానం సంబోధయామ్యహమ్ || 18
 దివ్యం చ మానుషం చ త్వమ్ ఆత్మనశ్చ పరాక్రమమ్ | ఇక్ష్వాకువృషభావేక్ష్య యతస్వ ద్విషతాం వధే || 19
 కిం తేన సర్వనాశేన కృతేన పురుషర్షభ! | తమేవ త్వం రిపుం పాపం విజ్ఞాయోద్ధర్తుమర్హసి || 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామ సమాశ్వాసనం నామ షట్ షష్ఠితమస్సర్గః

అథ సప్త షష్ఠితమస్సర్గః (67) జటాయునా సీతావృత్తాంత కథనమ్

పూర్వజోఽప్యుక్తమాత్రస్తు లక్ష్మణేన సుభాషితమ్ | సారగ్రాహీ మహాసారం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః || 1
 సన్నిగృహ్య మహాబాహుః ప్రవృత్తం కోపమాత్మనః | అపష్టభ్య ధనుశ్చిత్రం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ || 2
 కిం కరిష్యావహే వత్స! క్వ వా గచ్ఛావ లక్ష్మణ! | కేనోపాయేన పశ్యేయం సీతామితి విచింతయ || 3
 తం తథా పరితాపార్తం లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ | ఇదమేవ జనస్థానం త్వమన్వేషితుమర్హసి || 4
 రాక్షసైర్బహుభిః కీర్ణం నానాద్రుమలతాయుతమ్ | సంతీహ గిరిదుర్గాణి నిర్దరాః కందరాణి చ || 5
 గుహాశ్చ వివిధా ఘోరాః నానామృగగణాకులాః | ఆవాసాః కిన్నరాణాం చ గంధర్వభవనాని చ || 6
 తాని యుక్తో మయా సార్థం త్వమన్వేషితుమర్హసి | త్వద్విధా బుద్ధిసంపన్నాః మహాత్మానో నరర్షభ! || 7
 ఆపత్సు న ప్రకంపంతే వాయువేగైరివాచలాః | ఇత్యుక్తస్తద్వనం సర్వం విచచార సలక్ష్మణః || 8
 క్రుద్ధో రామశ్చరం ఘోరం సంధాయ ధనుషి క్షురమ్ | తతః పర్వతకూటాభం మహాభాగం ద్విజోత్తమమ్ ||
 దదర్శపతితం భూమౌ క్షతజార్ద్రం జటాయుషమ్ | తం దృష్ట్వా గిరిశృంగాభం రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ || 10
 అనేన సీతా వైదేహీ భక్తితా నాత్ర సంశయః | గృధ్రరూపమిదం రక్షో వ్యక్తం భవతి కాననే || 11
 భక్షయిత్వా విశాలాక్షీమ్ ఆస్తే సీతాం యథాసుఖమ్ | ఏనం వధిష్యే దీప్తాస్త్యైః ఘోరైర్బాణైరజిహ్మగైః || 12
 ఇత్యుక్త్యాఽభ్యపతద్బుధ్రం సంధాయ ధనుషి క్షురమ్ | క్రుద్ధో రామస్సముద్రాంతాం కంపయన్నివ మేదినీమ్ ||
 తం దీనం దీనయా వాచా సఫేనం రుధిరం వమన్ | అభ్యభాషత పక్షీ తు రామం దశరథాత్మజమ్ || 14
 (మాం న మారయ భద్రం తే మ్రియమాణం స్వకర్మణా) యామోషధిమివాఽయుష్మన్ అన్వేషసి మహావనే |
 సా దేవీ మమ చ ప్రాణాః రావణేనోభయం హృతమ్ || 15
 త్వయా విరహితా దేవీ లక్ష్మణేన చ రాఘవ! | హ్రియామాణా మయా దృష్టా రావణేన బలీయసా || 16
 సీతామభ్యవపన్నో-హం రావణశ్చ రణే మయా | విధ్వంసితరథశ్చాత్ర పాతితో ధరణీతలే || 17
 ఏతదస్య ధనుర్భగ్నుమ్ ఏతదస్య శరావరమ్ | అయమస్య రథో రామ భగ్నుస్సాంగ్రామికో మయా || 18
 అయం తు సారథిస్తస్య మత్పక్షనిహతో యుధి | పరిశ్రాంతస్య మే పక్షౌ చ్చిత్త్వా ఖడ్గేన రావణః || 19
 సీతామాదాయ వైదేహీమ్ ఉత్పపాత విహాయసమ్ | రక్షసా నిహతం పూర్వం న మాం హంతుం త్వమర్హసి ||
 రామస్తస్య తు విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖస్తదా | ద్విగుణీకృతతాపార్తః సీతాసక్తాం ప్రియాం కథామ్ || 21
 (శ్రుత్వా జటాయుషో వాక్యం రామః సౌమిత్రిణా సహ) గృధ్రరాజం పరిష్వజ్య పరిత్యజ్య మహద్దనుః |
 నిపపాతావశో భూమౌ రురోద సహలక్ష్మణః || 22
 ఏకమేకాయనే దుర్గే నిశ్వసంతం కథంచన | సమీక్ష్య దుఃఖితతరో రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ || 23

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

రాజ్యాద్భంగంకో వనే వాసః సీతా నష్టా హతో ద్విజః । ఈద్యశీయం మమాలక్ష్మీః నిర్దహేదపి పావకమ్ ॥ 24
 సంపూర్ణమపి చేదద్య ప్రవిశేయం మహోదధిమ్ । సోఽపి నూనం మమాలక్ష్మ్యా విశుష్యేత్ సరితాం పతిః ॥
 నాస్త్వభాగ్యతరో లోకే మత్తోఽస్మిన్ సచరాచరే । యేనేయం మహతీ ప్రాప్తా మయా వ్యసనవాగురా ॥ 26
 అయం పితృవయస్యో మే గృధ్రరాజో జరాన్వితః । శేతే వినిహతో భూమౌ మమ భాగ్యవిపర్యయాత్ ॥ 27
 ఇత్యేవముక్త్వా బహుశో రాఘవస్సహలక్ష్మణః । జటాయుషం చ పస్పర్శ పితృస్నేహం విదర్శయన్ ॥ 28
 నికృతపక్షం రుధిరావసిక్తం స గృధ్రరాజం పరిరభ్య రామః ।
 క్వ మైథిలీ ప్రాణసమా మమేతి విముచ్య వాచం నిపపాత భూమౌ॥ 29
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే జటాయునా సీతావృత్తాంతకథనం నామ సప్తషష్ఠితమస్సర్గః

అథ అష్టషష్ఠితమస్సర్గః (68) రామ జటాయుసంవాదః

రామస్సంప్రేక్ష్య తం గృధ్రం భువి రౌద్రేణ పాతితమ్ । సౌమిత్రిం మిత్రసంపన్నమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥
 మమాయం నూనమర్థేషు యతమానో విహంగమః । రాక్షసేన హతస్సంఖ్యే ప్రాణాంస్త్యక్షతి దుస్వజాన్ ॥ 2
 అయమస్య శరీరే-స్మిన్ ప్రాణో లక్ష్మణ! విద్యతే । తథాహి స్వరహీనోఽయం విక్లబస్సముదీక్ష్యతే ॥ 3
 జటాయో! యది శక్నోషి వాక్యం వ్యాహరితుం పునః । సీతామాఖ్యాహి భద్రం తే వధమాఖ్యాహి చాత్మనః ॥
 కింనిమిత్తోఽహరత్సీతాం రావణస్తస్య కిం మయా ।అపరాధం తు యం దృష్ట్వా రావణేన హృతా ప్రియా ॥
 కథం తచ్చంద్రసంకాశం ముఖమాసీన్మనోహరమ్ । సీతయా కాని చోక్తాని తస్మిన్కాలే ద్విజోత్తమ! ॥ 6
 కథంవీర్యః కథంరూపః కింకర్మా స చ రాక్షసః । క్వ చాస్య భవనం తాత! బ్రూహి మే పరిపృచ్ఛతః ॥ 7
 తముదీక్ష్యాథ దీనాత్మా విలపంతమనంతరమ్ । వాచాఽతిసన్నయా రామం జటాయురిదమబ్రవీత్ ॥ 8
 హృతా సా రాక్షసేంద్రేణ రావణేన విహాయసా । మాయామాస్థాయ విపులాం వాతదుర్దినసంకులామ్ ॥ 9
 పరిశ్రాంతస్య మే తాత! పక్షౌ చిత్వా స రాక్షసః । సీతామాదాయ వైదేహీం ప్రయాతో దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 10
 ఉపరుద్ధ్యంతి మే ప్రాణాః దృష్టిర్భ్రమతి రాఘవ! । పశ్యామి వృక్షాన్ సౌవర్ణాన్ ఉశీరకృతమూర్ధజాన్ ॥ 11
 యేన యాతి ముహూర్తోఽయం స చ కాకుత్స్థ! నాబుధత్ ।త్వత్ప్రియాంజానకీం హృత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ 12
 రుషవద్బుడిశం గృహ్య క్షిప్రమేవ వినశ్యతి । న చ త్వయా వ్యథా కార్యా జనకస్య సుతాం ప్రతి ॥ 14
 వైదేహ్య రంస్యసే క్షిప్రం హత్వా తం రాక్షసం రణే । అసమ్మాధస్య గృధ్రస్య రామం ప్రత్యనుభాషతః ॥ 15
 ఆస్యాత్ సుస్రావ రుధిరం మ్రియమాణస్య సామిషమ్ ।పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ ॥ 16
 ఇత్యుక్త్వా దుర్లభాన్ ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః ।బ్రూహి బ్రూహీతి రామస్య బ్రువాణస్య కృతాంజలీః ॥
 త్వక్త్వా శరీరం గృధ్రస్య జగ్ముః ప్రాణా విహాయసమ్ । స నిక్షిప్య శిరో భూమౌ ప్రసార్య చరణౌ తదా ॥ 18
 విక్షిప్య చ శరీరం స్వం పపాత ధరణీతలే । తం గృధ్రం ప్రేక్ష్య తామ్రాక్షం గతాసుమచలోపమమ్ ॥ 19
 రామస్సుబహుభిర్దుఃఖైః దీనః సౌమిత్రిమబ్రవీత్ । బహూని రక్షసాం వాసే వర్షాణి వసతా సుఖమ్ ॥ 20
 (పక్షిరాజేన వృద్ధేన తాతమిత్రేణ నస్సుఖమ్) అనేన దండకారణ్యే విశీర్ణమిహ పక్షిణా ।
 అనేకవార్షికో యస్తు చిరకాలసముత్థితః ॥ 21
 సోఽయమద్య హతశ్చేతే కాలో హి దురతిక్రమః । పశ్య లక్ష్మణ! గృధ్రో-యమ్ ఉపకారీ హతశ్చ మే ॥ 22
 సీతామభ్యవపన్నో వై రావణేన బలీయసా । గృధ్రరాజ్యం పరిత్యజ్య పితృపైతామహం మహత్ ॥ 23
 మమ హేతోరయం ప్రాణాన్ ముమోచ పతగేశ్వరః । సర్వత్ర ఖలు దృశ్యంతే సాధవో ధర్మచారిణః ॥ 24
 శూరాశ్చరణ్యాస్సౌమిత్రే! తిర్యగ్యోనిగతేష్యపి । సీతాహరణజం దుఃఖం న మే సౌమ్య! తథాగతమ్ ॥ 25
 యథా వినాశో గృధ్రస్య మత్పతే చ పరంతప! । (అయం పతగరాజస్తు సానుక్రోశః సుహృత్ ప్రియః ।

అరణ్యకాండే సర్గ:-69

మమ హేతోః పరిక్రాంతో గతః స్వర్గం న సంశయః । పుత్రైరమాత్యైర్దారైశ్చ పరిక్షీణో మహావనే ।
 అనాథ ఇవ ధర్మాత్మా గతో వైవస్వతక్షయమ్ ।) రాజా దశరథః శ్రీమాన్ యథా మమ మహాయశాః ॥ 26
 పూజనీయశ్చ మాన్యశ్చ తథాఽయం పతగేశ్వరః । సౌమిత్రే! హర కాప్యాని నిర్మథిష్యామి పావకమ్ ॥ 27
 గృధ్రరాజం దిధక్షామి మత్పృతే నిధనం గతమ్ । నాథం పతగలోకస్య చితామారోప్య రాఘవ! ॥ 28
 ఇమం ధక్ష్యామి సౌమిత్రే! హతం రౌద్రేణ రక్షసా । యా గతిర్యజ్ఞశీలానామ్ ఆహితాగ్నేశ్చ యా గతిః ॥ 29
 అపరావర్తినాం యా చ యా చ భూమిప్రదాయినామ్ ।మయా త్వం సమనుజ్ఞాతో గచ్ఛ లోకాననుత్తమాన్ ॥
 గృధ్రరాజ! మహాసత్త్వ! సంస్కృతశ్చ మయా వ్రజ । ఏవముక్త్వా చితాం దీప్తామ్ ఆరోప్య పతగేశ్వరమ్ ॥
 దదాహ రామో ధర్మాత్మా స్వబంధుమివ దుఃఖితః । రామోఽథ సహసౌమిత్రిః వనం గత్వా స వీర్యవాన్ ॥
 స్థూలాన్తత్వా మహారోహీన్ అనుతస్తార తం ద్విజమ్ । రోహిమాంసాని చోత్పృత్య పేశీకృత్య మహాయశాః ॥
 శకునాయ దదౌ రామో రమ్యే హరితశాద్వలే । యత్తత్ప్రేతస్య మర్త్యస్య కథయంతి ద్విజాతయః ॥ 34
 తత్ స్వర్గగమనం తస్య ప్రిత్యం రామో జజాప హ । తతో గోదావరీం గత్వా నదీం నరవరాత్మజౌ ॥ 35
 ఉదకం చక్రతుస్తస్మై గృధ్రరాజాయ తావుభౌ । శాస్త్రదృష్టేన విధినా జలే గృధ్రాయ రాఘవౌ ।
 స్నాత్వా తౌ గృధ్రరాజాయ ఉదకం చక్రతుస్తదా ॥ 36
 స గృధ్రరాజః కృతవాన్ యశస్కరం సుదుష్కరం కర్మ రణే నిపాతితః ।
 మహర్షికల్పేన చ సంస్కృతస్తదా జగామ పుణ్యాం గతిమాత్మనశ్శుభామ్ ॥ 37
 కృతోదకౌ తావపి పక్షిసత్త్వే స్థిరాం చ బుద్ధిం ప్రణిధాయ జగ్ముః ।
 ప్రవేశ్య సీతాధిగమే తతో మనో వనం సురేంద్రావివ విష్ణువాసవౌ ॥ 38

ఇత్యాక్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే రామ జటాయు సంవాదో నామ అష్ట షష్ఠితమస్సర్గః

అథ ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః (69) అయోముఖ్యాః కర్ణాదిచ్ఛేదః

కృత్వైవముదకం తస్మై ప్రస్థితౌ రామలక్ష్మణౌ । అవేక్షంతౌ వనే సీతాం పశ్చిమాం జగ్మురుర్దిశమ్ ॥ 1
 తౌ దిశం దక్షిణాం గత్వా శరచాపాసిధారిణౌ । అవిప్రహతమైక్ష్యాకౌ పంథానం ప్రతిపేదతుః ॥ 2
 గుల్మైర్వృక్షైశ్చ బహుభిః లతాభిశ్చ ప్రవేష్టితమ్ । ఆవృతం సర్వతో దుర్గం గహనం ఘోరదర్శనమ్ ॥ 3
 వ్యతిక్రమ్య తు వేగేన వ్యాళసింహనిషేవితమ్ । సుభీమం తన్మహారణ్యం వ్యతియాతౌ మహాబలౌ ॥ 4
 తతః పరం జనస్థానాత్ త్రిక్రోశం గమ్య రాఘవౌ । క్రౌంచారణ్యం వివిశతుః గహనం తౌ మహౌజసౌ ॥ 5
 నానామేఘుఘనప్రఖ్యం ప్రహృష్టమివ సర్వతః । నానాపక్షిగణైర్బుష్టం నానావ్యాళమృగైర్మృతమ్ ॥ 6
 దిదృక్షమాణౌ వైదేహీం తద్వనం తౌ విచిక్యతుః । తత్ర తత్రావతిష్ఠంతౌ సీతాహరణకర్మిణౌ ॥ 7
 తతః పూర్వేణ తౌ గత్వా త్రిక్రోశం భ్రాతరౌ తదా । క్రౌంచారణ్యమతిక్రమ్య మతంగాశ్రమమంతరా ॥ 8
 దృష్ట్వా తు తద్వనం ఘోరం బహుభీమమృగద్విజమ్ । నానాసత్త్వసమాకీర్ణం సర్వం గహనపాదపమ్ ॥ 9
 దదృశాతే తు తౌ తత్ర దరీం దశరథాత్మజౌ । పాతాళసమగంభీరాం తమసా నిత్యసంవృతామ్ ॥ 10
 ఆసాద్య తౌ నరవ్యాఘ్రౌ దర్భాస్తస్యావిదూరతః । దదృశాతే మహారూపాం రాక్షసీం వికృతాననామ్ ॥ 11
 భయదామల్పసత్త్వానాం బీభత్సాం రౌద్రదర్శనామ్ । లంబోదరీం తీక్షణదంష్ట్రాం కరాళాం పరుషత్వచమ్ ॥
 భక్షయంతీం మృగాన్ భీమాన్ వికలాం ముక్తమూర్ధజామ్ । ప్రైక్షేతాం తౌ తతస్తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥
 సా సమాసాద్య తౌ వీరౌ వ్రజంతం భ్రాతురగ్రతః । ఏహి రంస్యావహేత్యుక్త్వా సమాలంబత లక్ష్మణమ్ ॥
 ఉవాచ చైనం వచనం సౌమిత్రిముపగుహ్య సా । అహం త్వయోముఖీ నామ లాభస్తే త్వమసి ప్రియః ॥ 15
 నాథ! పర్వతకూటేషు నదీనాం పుళినేషు చ । ఆయుశ్యేషమిదం వీర! త్వం మయా సహ రంస్యసే ॥ 16
 ఏవముక్తస్తు కుపితః ఖడ్గముద్ధృత్య లక్ష్మణః । కర్ణనాసే స్తనౌ చాస్యాః నిచకర్తారిసూదనః ॥ 17

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- కర్ణనాసే నికృతే తు విస్వరం సా వినద్య చ । యథాగతం ప్రదుద్రావ రాక్షసీ భీమదర్శనా ॥ 18
- తస్యాం గతాయాం గహనం విశంతౌ వనమోజసా । ఆసేదతురమిత్రఘ్నా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 19
- లక్ష్మణస్తు మహాతేజాః సత్త్వవాన్ శీలవాన్ శుచిః । అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్ ॥ 20
- స్పందతే మే దృఢం బాహుః ఉద్విగ్మమివ మే మనః । ప్రాయశశ్చాప్యనిష్ఠాని నిమిత్తాన్యపలక్షయే ॥ 21
- తస్మాత్సజ్జీభవార్య! త్వం కురుప్య వచనం హితమ్ । మమైవ హి నిమిత్తాని సద్యశ్శంసంతి సంభ్రమమ్ ॥ 22
- ఏష వంజుకకో నామ పక్షీ పరమదారుణః । ఆవయోర్విజయం యుద్ధే శంసన్నివ వినర్లతి ॥ 23
- తయోరన్వేషతోరేవం సర్వం తద్వనమోజసా । సంజజ్ఞే విపులశృబ్ధః ప్రభంజన్నివ తద్వనమ్ ॥ 24
- సంవేష్టితమివాత్యర్థం గగనం మాతరిశ్వనా । వనస్య తస్య శబ్దోఽభూత్ దివమాపూరయన్నివ ॥ 25
- తం శబ్దం కాంక్షమాణస్తు రామః కక్షే సహానుజః । దదర్శ సుమహాకాయం రాక్షసం విపులోరసమ్ ॥ 26
- ఆసేదతుస్తతస్తత్ర తావుభౌ ప్రముఖే స్థితమ్ । వివృద్ధమశిరోగ్రీవం కబంధముదరే ముఖమ్ ॥ 27
- రోమభిర్నిచితైస్తీక్ష్ణైః మహాగిరిమివోచ్ఛ్రితమ్ । నీలమేఘనిభం రౌద్రం మేఘస్తనితనిస్వనమ్ ॥ 28
- అగ్నిజ్వాలానికాశేన లలాటస్థేన దీప్యతా । మహాపక్షేణ పింగేన విపులేనాయతేన చ ॥ 29
- ఏకేనోరసి ఘోరేణ నయనేనాశుదర్శినా । మహాదంష్ట్రోపపన్నం తత్ లేలిహానం మహాముఖమ్ ॥ 30
- భక్షయంతం మహాఘోరాన్ ఋక్షసింహమృగద్విపాన్ । ఘోరౌ భుజౌ వికుర్వాణమ్ ఉభౌ యోజనమాయతౌ ॥
- కరాభ్యాం వివిధాన్ గృహ్య ఋక్షాన్ పక్షిగణాన్ మృగాన్ । ఆకర్షంతం వికర్షంతమ్ అనేకాన్ మృగయూథపాన్ ॥
- స్థితమావృత్య పంథానం తయోర్భ్రాత్రోః ప్రపన్నయోః । అథ తౌ సమభిక్రమ్య క్రోశమాత్రే దదర్శతుః ॥ 33
- మహాంతం దారుణం భీమం కబంధం భుజసంవృతమ్ । కబంధమివ సంస్థానాత్ అతిఘోరప్రదర్శనమ్ ॥
- స మహాబాహురత్యర్థం ప్రసార్య విపులౌ భుజౌ । జగ్రాహ సహితావేవ రాఘవౌ పీడయన్ బలాత్ ॥ 35
- ఖడ్గినౌ దృఢధన్వనౌ తిగ్మతేజోవపర్ధరౌ । భ్రాతరౌ వివశం ప్రాప్తౌ కృష్యమాణౌ మహాబలౌ ॥ 36
- తత్ర ధైర్యేణ శూరస్తు రాఘవో వైవ వివ్యధే । బాల్యాదనాశ్రయత్వాచ్చ లక్ష్మణస్త్యతివివ్యధే ॥ 37
- ఉవాచ చ విషణ్ణస్సన్ రాఘవం రాఘవానుజః । పశ్య మాం వీర! వివశం రాక్షసస్య వశం గతమ్ ॥ 38
- మయైకేన వినిర్ముక్తః పరిముంచస్వ రాఘవ! । మాం హి భూతబలిం దత్త్వా పలాయస్వ యథాసుఖమ్ ॥
- అధిగంతాసి వైదేహీమ్ అచిరేణేతి మే మతిః । ప్రతిలభ్య చ కాకుత్స్థ! పితృపైతామహీం మహీమ్ ॥ 40
- తత్ర మాం రామ! రాజ్యస్థః సృర్తుమర్హసి సర్వదా । లక్ష్మణేనైవముక్తస్తు రామస్సౌమిత్రిమబ్రవీత్ ॥ 41
- మా స్మ త్రాసం కృథా వీర! న హి త్వాద్భుగ్విషీదతి । ఏతస్మిన్నంతరే క్రూరో భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 42
- పప్రచ్చ ఘననిర్హోషః కబంధో దానవోత్తమః । కౌ యువాం వృషభస్కంధౌ మహాఖడ్గధనుర్ధరౌ ॥ 43
- ఘోరం దేశమిమం ప్రాప్తౌ మమ భక్షావుపస్థితౌ । వదతం కార్యమిహ వాం కిమర్థం చాగతౌ యువామ్ ॥
- ఇమం దేశమనుప్రాప్తౌ క్షుధార్తస్యేహ తిష్ఠతః । సబాణచాపఖడ్గౌ చ తీక్ష్ణణశృంగావివర్షభౌ ॥ 45
- మమాఽస్యమనుసంప్రాప్తౌ దుర్లభం జీవితం పునః । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కబంధస్య దురాత్మనః ॥ 46
- ఉవాచ లక్ష్మణం రామౌ ముఖేన పరిశుప్యతా । కృచ్ఛాత్ కృచ్ఛతరం ప్రాప్య దారుణం సత్యవిక్రమః ॥ 47
- వ్యసనం జీవితాంతాయ ప్రాప్తమప్రాప్య తాం ప్రియామ్ । కాలస్య సుమహద్వీర్యం సర్వభూతేషు లక్ష్మణ! ॥
- త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్ర! వ్యసనైః పశ్య మోహితౌ । నాతిభారోఽస్తి దైవస్య సర్వభూతేషు లక్ష్మణ! ॥ 49
- శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రాశ్చ రణాజిరే । కాలాభిపన్నాస్సీదంతి యథా వాలుకసేతవః ॥ 50
- ఇతి బ్రువాణో దృఢసత్యవిక్రమౌ మహాయశా దాశరథిః ప్రతాపవాన్ ।
- అవేక్ష్య సౌమిత్రిముదగ్రపౌరుషం స్థిరాం తదా స్వాం మతిమాత్మనాఽకరోత్ ॥ 51

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే అయోముఖ్యాః కర్ణాదిచ్ఛేదో నామ ఏకోనసప్తతితమస్సర్గః

అరణ్యకాండే సర్గ:-71

అథ సప్తతితమస్సర్గః (70) కబంధేన సహ యుద్ధమ్

తౌ తు తత్ర స్థితౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ | బాహుపాశపరిక్షిప్తౌ కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ || 1
 తిష్ఠతః కిన్ను మాం దృష్ట్వా క్షుదార్తం క్షత్రియర్షభౌ | ఆహారార్థం తు సందిష్టౌ దైవేన గతచేతసౌ || 2
 తచ్చుత్వా లక్ష్మణో వాక్యం ప్రాప్తకాలం హితం తదా | ఉవాచాఽర్చిం సమాపన్నో విక్రమే కృతలక్షణః || 3
 త్వాం చ మాం చ పురా తూర్ణమ్ ఆదత్తే రాక్షసాధమః | తస్మాదసిభ్యామస్యాశు బాహూ చ్చిందావహై గురూ || 4
 భీషణోఽయం మహాకాయౌ రాక్షసో భుజవిక్రమః | లోకం హ్యతిజితం కృత్వా హ్యేవాం హంతుమిహేచ్ఛతి || 5
 నిశ్చేష్టానాం వధో రాజన్ కుత్సితో జగతీపతేః | క్రతుమధ్యోపనీతానాం పశూనామివ రాఘవ! || 6
 ఏతత్సంజల్పితం శ్రుత్వా తయోః క్రుద్ధస్తు రాక్షసః | విదార్యాఽస్యం తదా రౌద్రః తౌ భక్షయితుమారభత్ || 7
 తతస్తౌ దేశకాలజ్ఞౌ ఖడ్గాభ్యామేవ రాఘవౌ | అచ్ఛిందతాం సుసంహృష్టౌ బాహూ తస్యాంసదేశతః || 8
 దక్షిణో దక్షిణం బాహుమ్ అసక్తమసినా తతః | చిచ్ఛేద రామో వేగేన సవ్యం వీరస్తు లక్ష్మణః || 9
 స పపాత మహాబాహుః ఛిన్నబాహుర్మహాస్వనః | ఖం చ గాం చ దిశశ్చైవ నాదయన్ జలదో యథా || 10
 స నికృత్తౌ భుజౌ దృష్ట్వా శోణితౌఘపరిఘ్నతః | దీనః పప్రచ్ఛ తౌ వీరౌ కౌ యువామితి దానవః || 11
 ఇతి తస్య బ్రువాణస్య లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః | శశంస రాఘవం తస్య కబంధస్య మహాత్మనః || 12
 అయమిక్ష్వాకుదాయాదో రామోనామ జనైశ్శ్రుతః | అస్యైవావరజం విద్ధి భ్రాతరం మాం చ లక్ష్మణమ్ || 13
 (మాత్రా ప్రతిహృతే రాజ్యే రామః ప్రవ్రాజితో వనమ్ | మయా సహ చరత్యేషః భార్యయా చ మహద్వనమ్ ||)
 అస్య దేవప్రభావస్య వసతో విజనే వనే | రక్షసాఽపహృతా పత్నీ యామిచ్ఛంతావిహాగతౌ || 14
 త్వం తు కో వా కిమర్థం వా కబంధసదృశో వనే | ఆస్యేనోరసి దీప్తేన భగ్గుజంఘో వివేష్టసే || 15
 ఏవముక్తః కబంధస్తు లక్ష్మణేనోత్తరం వచః | ఉవాచ పరమవ్రీతః తదింద్రవచనం స్మరన్ || 16
 స్వాగతం వాం నరవ్యాఘ్రౌ దిష్ట్వా పశ్యామి చాప్యహమ్ | దిష్ట్వా చేమౌ నికృత్తౌ మే యువాభ్యాం బాహుబంధనౌ || 17
 విరూపం యచ్ఛ మే రూపం ప్రాప్తం హ్యవినయాద్యథా | తస్మై శృణు నరవ్యాఘ్రు తత్త్వత్శృంసతస్తవ || 18
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే కబంధేన సహ యుద్ధం నామ సప్తతితమస్సర్గః

అథ ఏక సప్తతితమస్సర్గః (71) కబంధేన స్వవృత్తాంతకథనమ్

పురా రామ! మహాబాహో! మహాబలపరాక్రమ! | రూపమాసీన్మమాచింత్యం త్రిషు లోకేషు విశ్రుతమ్ || 1
 యథా సోమస్య శక్రస్య సూర్యస్య చ యథా వపుః | సోఽహం రూపమిదం కృత్వా లోకవిత్రాసనం మహాత్ || 2
 ఋషీన్ వనగతాన్ రామ! త్రాసయామి తతస్తతః | తత్ర స్థూలశిరా నామ మహర్షిః కోపితో మయా || 3
 సంచిన్యన్ వివిధం వన్యం రూపేణానేన ధర్షితః | తేనాహముక్తః ప్రేక్ష్యైవం ఘోరశాపాభిధాయినా || 4
 ఏతదేవ నృశంసం తే రూపమస్తు విగర్హితమ్ | స మయా యాచితః క్రుద్ధః శాపస్యాంతో భవేదితి || 5
 అభిశాపకృతస్యేతి తేనేదం భాషితం వచః | యథా చ్చిత్వా భుజౌ రామః తాం దహేద్విజనే వనే || 6
 తదా త్వం ప్రాప్స్యసే రూపం స్వమేవ విపులం శుభమ్ | శ్రియా విరాజితం పుత్రం దనోస్త్యం విద్ధి లక్ష్మణ! || 7
 ఇంద్రకోపాదిదం రూపం ప్రాప్తమేవం రణాజిరే | అహం హి తపసోగ్రేణ పితామహమతోషయమ్ || 8
 దీర్ఘమాయుస్స మే ప్రాదాత్ తతోమాం విభ్రమోఽస్పృశత్ | దీర్ఘమాయుర్మయా ప్రాప్తం కిం మేశక్రః కరిష్యతి || 9
 ఇత్యేవం బుద్ధిమాస్థాయ రణే శక్రమధర్షయమ్ | తస్య బాహుప్రముక్షేన వజ్రేణ శతపర్వణా || 10
 సక్థినీ చైవ మూర్ధా చ శరీరే సంప్రవేశితమ్ | స మయా యాచ్యమానస్సన్ నానయద్యమసాదనమ్ || 11
 పితామహవచస్సత్యం తదస్త్వితి మమాబ్రవీత్ | అనాహారః కథం శక్తో భగ్నుసక్థిశిరోముఖః || 12
 వజ్రేణాభిహతః కాలం సుదీర్ఘమపి జీవితుమ్ | ఏవముక్తస్తు మే శక్రో బాహూ యోజనమాయతౌ || 13

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

ప్రాదాదాస్యం చ మే కుక్షౌ తీక్ష్ణణదంష్ట్రమకల్పయత్ | సోఽహం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం సంకృష్యాస్మిన్ వనేచరాన్ ||
 సింహద్విపమ్బుగవ్యాఘ్రాన్ భక్షయామి సమంతతః | స తు మామబ్రవీదింద్రో యదా రామస్సలక్ష్మణః || 15
 ఛేత్యతే సమరే బాహూ తదా స్వర్గం గమిష్యసి | అనేన వపుషా రామ! వనే-స్మిన్ రాజసత్తమ! || 16
 యద్యత్పశ్యామి సర్వస్య గ్రహణం సాధు రోచయే | అవశ్యం గ్రహణం రామో మన్యేఽహం సముపైవ్యతి ||
 ఇమాం బుద్ధిం పురస్మత్త్య దేహన్యాసకృతశ్రమః | స త్వం రామోఽసి భద్రం తే నాహమన్యేన రాఘవ! ||
 శక్యో హంతుం యథాతత్త్వమ్ ఏవముక్తం మహర్షిణా అహం హి మతిసాచివ్యం కరిష్యామి నరర్షభ! || 19
 మిత్రం చైవోపదేక్ష్యామి యువాభ్యాం సంస్మృతోఽగ్నినా | ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా దనునా తేన రాఘవః ||
 ఇదం జగాద వచనం లక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః | రావణేన హృతా భార్యా మమ సీతా యశస్వినీ || 21
 నిష్క్రాంతస్య జనస్థానాత్ సహ భ్రాత్రా యథాసుఖమ్ | నామమాత్రం తు జానామి న రూపం తస్య రక్షసః ||
 నివాసం వా ప్రభావం వా వయం తస్య న విద్యుహే | శోకార్తానామనాథానామ్ ఏవం విపరిధావతామ్ || 23
 కారుణ్యం సదృశం కర్తుమ్ ఉపకారే చ వర్తతామ్ | కాష్ఠాన్యాదాయ శుష్మాణి కాలే భగ్నాని కుంజరైః || 24
 ధక్ష్యామస్తాస్వం వయం వీర! శ్వభ్రే మహతి కల్పితే | స త్వం సీతాం సమాచక్ష్య యేన వా యత్ర వా హతా ||
 కురు కల్యాణమత్యర్థం యది జానాసి తత్త్వతః | ఏవముక్తస్తు రామేణ వాక్యం దనురనుత్తమమ్ || 26
 ప్రోవాచ కుశలో వక్తుం వక్తారమపి రాఘవమ్ | దివ్యమస్తి న మే జ్ఞానం నాభిజానామి మైథిలీమ్ || 27
 యస్తాం జ్ఞాస్యతి తం వక్ష్యే దగ్ధః స్వం రూపమాస్థితః | అదగ్ధస్య తు విజ్ఞాతుం శక్తిరస్తి న మే ప్రభో! || 28
 రాక్షసం తం మహావీర్యం సీతా యేన హృతా తవ | విజ్ఞానం హి మమ భ్రష్టం శాపదోషేణ రాఘవ! || 29
 స్వకృతేన మయా ప్రాప్తం రూపం లోకవిగర్హితమ్ | కింతు యావన్న యాత్యస్తం సవితా శ్రాంతవాహనః ||
 తావన్మామవటే క్షిప్త్వా దహ రామ! యథావిధి | దగ్ధస్త్వయాఽహమవటే న్యాయేన రఘునందన! || 31
 వక్ష్యామి తమహం వీర! యస్తం జ్ఞాస్యతి రాక్షసమ్ | తేన సఖ్యం చ కర్తవ్యం న్యాయవృత్తేన రాఘవ! || 32
 కల్పయిష్యతి తే ప్రీతః సాహాయ్యం లఘువిక్రమః | న హి తస్యాస్త్వవిజ్ఞాతం త్రిషు లోకేషు రాఘవ! |
 సర్వాన్ పరిస్మృతో లోకాన్ పురాఽసౌ కారణాంతరే || 33

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండేకబంధేన స్వవృత్తాంత కథనం నామ ఏక సప్తతితమస్కర్గః

అథ ద్వి సప్తతితస్కర్గః (72) సీతాప్రాప్త్యపాయ కథనమ్

ఏవముక్తౌ తు తౌ వీరౌ కబంధేన నరేశ్వరౌ | గిరిప్రదరమాసాద్య పావకం వినసర్జతః || 1
 లక్ష్మణస్తు మహోల్కాభిః జ్వలితాభిస్సమంతతః | చితామాదీపయామాస సా ప్రజజ్వాల సర్వతః || 2
 తచ్ఛరీరం కబంధస్య ఘృతపిండోపమం మహత్ | మేదసా పచ్యమానస్య మందం దహతి పావకః || 3
 స విధూయ చితామాశు విధూమోఽగ్నిరివోత్థితః | అరజే వాససీ బిభ్రన్ మాలాం దివ్యాం మహాబలః || 4
 తతశ్చితాయా వేగేన భాస్వరో విమలాంబరః | ఉత్పపాతాఽశు సంహృష్టః సర్వప్రత్యంగభూషణః || 5
 విమానే భాస్వరే తిష్ఠన్ హంసయుక్తే యశస్కరే | ప్రభయా చ మహాతేజాః దిశో దశ విరాజయన్ || 6
 సోఽంతరిక్షగతో రామం కబంధో వాక్యమబ్రవీత్ | శృణు రాఘవ! తత్త్వేన యథా సీతామవాప్స్యసి || 7
 రామ! షడ్భుక్తయో లోకే యాభిస్సర్వం విమృశ్యతే | పరిమృష్టో దశాంతేన దశాభాగేన సేవ్యతే || 8
 దశాభాగగతో హీనః త్వం హి రామ! సలక్ష్మణః | యత్ప్రతే వ్యసనం ప్రాప్తం త్వయా దారప్రధర్షణమ్ || 9
 తదవశ్యం త్వయా కార్యః ససుహృత్సుహృదాం వర! | అకృత్వా హి న తే సిద్ధిమ్ అహం పశ్యామి చింతయన్ ||
 శూయతాం రామ! వక్ష్యామి సుగ్రీవో నామ వానరః | భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన వాలినా శక్రసూనునా || 11
 ఋశ్యమూకే గిరివరే పంపాపర్యంతశోభితే | నివసత్యాత్మవాన్ వీరః చతుర్భిః సహ వానరైః || 12
 వానరేంద్రో మహావీర్యః తేజోవానమితప్రభః | సత్యసంధో వినీతశ్చ ధృతిమాన్ మతిమాన్ మహాన్ || 13

అరణ్యకాండే సర్గ:-73

దక్షః ప్రగల్భో ద్యుతిమాన్ మహాబలపరాక్రమః | భ్రాత్రా వివాసితో రామ! రాజ్యహేతోర్మహాబలః || 14
 స తే సహాయో మిత్రం చ సీతాయాః పరిమార్గణే | భవిష్యతి హి తే రామ! మా చ శోకే మనః కృధాః || 15
 భవితవ్యం హి యచ్ఛాపి న తచ్చక్యమిహాన్యథా | కర్తుమిక్ష్వాకుశార్దూల! కాలో హి దురతిక్రమః || 16
 గచ్ఛ శీఘ్రమితో రామ! సుగ్రీవం తం మహాబలమ్ |వయస్యం తం కురు క్షిప్రమ్ ఇతో గత్వాఽద్య రాఘవ! ||
 అద్రోహాయ సమాగమ్య దీప్యమానే విభావసౌ | స చ తే నావమంతవ్యః సుగ్రీవో వానరాధిపః || 18
 కృతజ్ఞః కామరూపీ చ సహాయార్థీ చ వీర్యవాన్ | శక్తౌ హ్యద్య యువాం కర్తుం కార్యం తస్య చికిర్షితమ్ ||
 కృతార్థో వాఽకృతార్థో వా కృత్యం తవ కరిష్యతి | స ఋక్షరజసః పుత్రః పంపామటతి శంకితః || 20
 భాస్కరస్యౌరసః పుత్రో వాలినా కృతకిల్బిషః | సన్నిధాయాఽయుధం క్షిప్రమ్ ఋశ్యమూకాలయం కపిమ్ ||
 కురు రాఘవ! సత్యేన వయస్యం వనచారిణమ్ | స హి స్థానాని సర్వాణి కార్షేన్విన కపికుంజరః || 22
 నరమాంసాశినాం లోకే నైపుణ్యాదధిగచ్ఛతి | న తస్యావిదితం లోకే కించిదస్తి హి రాఘవ! || 23
 యావత్సూర్యః ప్రతపతి సహస్రాంశురరిందమ! | స నదీర్విపులాన్ శైలాన్ గిరిదుర్గాణి కందరాన్ || 24
 అన్వీక్ష్వ వానరైస్సార్థం పత్నీం తేఽధిగమిష్యతి | వానరాంశ్చ మహాకాయాన్ ప్రేషయిష్యతి రాఘవ! || 25
 దిశో విచేతుం తాం సీతాం త్వద్వియోగేన శోచతీమ్ |స జ్ఞాస్యతి వరారోహం నిర్మలాం రావణాలయే || 26
 (మహీం విజానాతి హరిప్రవీరః స్థానాని దివ్యాని చ రాక్షసానామ్ |
 భ్రాత్రా నిరస్తః పృథివీం విచిన్వన్ నిస్సంశయం జ్ఞాస్యతి యత్ర సీతా ||)
 స మేరుశృంగాగ్రగతామనిందితాం ప్రవిశ్య పాతాళతలేఽపి సంశ్రితామ్ |
 ప్లవంగమానాం ప్రవరస్తవ ప్రియాం నిహత్య రక్షాంసి పునః ప్రదాస్యతి || 27
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సీతా ప్రాప్త్యపాయకథనం నామ ద్వి సప్తతితమస్సర్గః

అథ త్రిసప్తతితమస్సర్గః (73) సుగ్రీవస్థానమార్గ దర్శనమ్

నిదర్శయిత్వా రామాయ సీతాయాః ప్రతిపాదనే | వాక్యమన్వర్థమర్థజ్ఞః కబంధః పునరబ్రవీత్ || 1
 ఏష రామ! శివః పన్థాః యత్రైతే పుష్పితా ద్రుమాః | ప్రతీచీం దిశమాశ్రిత్య ప్రకాశంతే మనోరమాః || 2
 జంబూప్రియాళపసనప్లక్షన్యగ్రోధతిందుకాః | అశ్వత్థాః కర్ణికారాశ్చ చూతాశ్చాన్యే చ పాదపాః || 3
 ధన్వనా నాగవృక్షాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః | నీలాశోకాః కదంబాశ్చ కరవీరాశ్చ పుష్పితాః || 4
 అగ్నిముఖ్యా అశోకాశ్చ సురక్తాః పారిభద్రకాః | తానారుహ్యోధవా భూమౌ పాతయిత్వా చ తాన్మలాత్ || 5
 ఫలాన్యమృతకల్పాని భక్షయంతౌ గమిష్యథః | తదతిక్రమ్య కాకుత్స్థ! వనం పుష్పితపాదపమ్ || 6
 నందనప్రతిమం చాన్యత్ కురవో హ్యుత్తరా ఇవ | సర్వకామఫలా వృక్షాః పాదపాస్తు మధుస్రవాః || 7
 సర్వే చ ఋతవస్తత్ర వనే చైత్రరథే యథా | ఫలభారానతాస్తత్ర మహావిటపధారిణః || 8
 శోభంతే సర్వతస్తత్ర మేఘపర్వతసన్నిభాః | తానారుహ్యోధవా భూమౌ పాతయిత్వా యథాసుఖమ్ || 9
 ఫలాన్యమృతకల్పాని లక్ష్మణస్తే ప్రదాస్యతి | చంక్రమంతౌ వరాన్ దేశాన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనమ్ || 10
 తతః పుష్కరిణీం వీరౌ పంపాం నామ గమిష్యథః | అశర్కరామవిభ్రంశాం సమతీర్థామశైవలామ్ || 11
 రామ! సంజాతవాలూకాం కమలోత్పలశాలినీమ్ |తత్ర హంసాః ప్లవాః క్రౌంచాః కురరాశ్చైవ రాఘవ! || 12
 వల్గుస్వనాని కూజంతి పంపాసలిలగోచరాః | నోద్విజంతే నరాన్ దృష్ట్వా వధస్యాకోవిదాశ్శుభాః || 13
 ఘృతపిండోపమాన్ స్థూలాన్ తాన్ద్విజాన్ భక్షయిష్యథః |రోహితాన్ వక్రతుండాంశ్చ నడమీనాంశ్చ రాఘవ! ||
 పంపాయామిషుభిర్మత్స్యాన్ తత్ర రామ! వరాన్ హతాన్ |నిస్త్యక్ష్వానయస్తప్తాన్ అకృశానేకకంటకాన్ || 15
 తవ భక్త్యా సమాయుక్తో లక్ష్మణః సంప్రదాస్యతి |భృశం తే ఖాదతో మత్స్యాన్ పంపాయాః పుష్పసంచయే ||

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

- పద్మగంధి శివం వారి సుఖశీతమనామయమ్ । ఉద్భుత్య సతతాక్లిష్టం రౌప్యస్ఫాటికసన్నిభమ్ ॥ 17
- అసౌ పుష్కరపర్ణేన లక్ష్మణః పాయయిష్యతి । స్థూలాన్ గిరిగుహాశయ్యాన్ వరాహాన్ వనచారిణః ॥ 18
- అపాం లోభాదుపావృత్తాన్ వృషభానివ నర్దతః । రూపాన్వితాంశ్చ పంపాయాం ద్రక్ష్యసి త్వం నరోత్తమ! ॥
- సాయాహ్నే విచరన్ రామ! విటపీన్మాల్యధారిణః । శీతోదకం చ పంపాయాః దృష్ట్వా శోకం విహాస్యసి ॥ 20
- సుమనోభిశ్చితాంస్తత్ర తిలకాన్నక్తమాలకాన్ । ఉత్పలాని చ ఫుల్లాని పంకజాని చ రాఘవ ॥ 21
- న తాని కచ్చిన్మాల్యాని తత్రారోపయితా నరః । న చ వై మ్లానతాం యాంతి న చ శీర్యంతి రాఘవ! ॥ 22
- మతంగశిష్యాస్తత్రాఽసన్ ఋషయస్సుసమాహితాఃతేషాం భారాభితప్తానాం వన్యమాహారతాం గురోః ॥ 23
- యే ప్రపేతుర్మహీం తూర్ణం శరీరాత్ స్వేదబిందవః । తాని జాతాని మాల్యాని మునీనాం తపసా తదా ॥ 24
- స్వేదబిందుసముత్థాని న వినశ్యంతి రాఘవ! । తేషామద్యాపి తత్రైవ దృశ్యతే పరిచారిణీ ॥ 25
- శ్రమణీ శబరీ నామ కాకుత్స్థ! చిరజీవినీ । త్వాం తు ధర్మే స్థితా నిత్యం సర్వభూతనమస్మృతమ్ ॥ 26
- దృష్ట్వా దేవోపమం రామ! స్వర్గలోకం గమిష్యతి । తతస్తద్రామ! పంపాయాః తీరమాశ్రిత్య పశ్చిమమ్ ॥ 27
- ఆశ్రమస్థానమతులం గుహ్యం కాకుత్స్థ! పశ్యసి । న తత్రాక్రమితుం నాగాః శక్తువంతి తమాశ్రమమ్ ॥ 28
- వివిధాస్తత్ర వై నాగాః వనే తస్మింశ్చ పర్వతే । ఋషేస్తత్ర మతంగస్య విధానాత్తచ్చ కాననమ్ ॥ 29
- (మతంగవనమిత్యేవ విశ్రుతం రఘునందన)తస్మిన్నందనసంకాశే దేవారణ్యోపమే వనే ।
- నానావిహగసంకీర్ణే రంస్యసే రామ! నిర్భుతః ॥ 30
- ఋశ్యమూకశ్చ పంపాయాః పురస్తాత్పుష్పితద్రుమః । సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః ॥ 31
- ఉదారో బ్రహ్మణా చైవ పూర్వకాలే వినిర్మితః । శయానః పురుషో రామ తస్య శైలస్య మూర్ధని ॥ 32
- యత్స్వప్నే లభతే విత్తం తత్ప్రబుద్ధో-ధిగచ్ఛతి । న త్యేనం విషమాచారః పాపకర్మా-ధిరోహతి ॥ 33
- యస్తు తం విషమాచారః పాపకర్మాధిరోహతి । తత్రైవ ప్రహరంత్యేనం సుప్తమాదాయరాక్షసాః ॥ 34
- తత్రాపి శిశునాగానామ్ ఆక్రందఃశ్రూయతే మహాన్ । క్రీడతాం రామ! పంపాయాం మతంగారణ్యవాసినామ్ ॥
- సిక్తా రుధిరధారాభిః సంహృత్య పరమద్విపాః । ప్రచరంతి పృథక్కిర్ణాః మేఘవర్ణాస్తరస్వినః ॥ 36
- తే తత్ర పీత్వా పానీయం విమలం శీతమవ్యయమ్ । నిర్భుతాస్సంవిగాహంతే వనాని వనగోచరాః ॥ 37
- ఋక్షాంశ్చ ద్వీపినశ్చైవ నీలకోమలకప్రభాన్ । రురూనపేతాపజయాన్ దృష్ట్వా శోకం జహిష్యసి ॥ 38
- రామ! తస్య తు శైలస్య మహతీ శోభతే గుహా । శిలాపిధానా కాకుత్స్థ! దుఃఖం చాస్యాః ప్రవేశనమ్ ॥ 39
- తస్యా గుహాయాః ప్రాగ్ద్వారే మహాన్ శీతోదకో వ్రాదః । ఫలమూలాన్వితో రమ్యో నానామృగసమావృతః ॥ 40
- తస్యాం వసతి సుగ్రీవః చతుర్భిస్సహ వానరైః । కదాచిచ్ఛిఖరే తస్య పర్వతస్యావతిష్ఠతే ॥ 41
- కబంధస్త్యనుశాస్త్రైవం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ । స్రగ్వీ భాస్కరవర్ణాభః ఖే వ్యరోచత వీర్యవాన్ ॥ 42
- తం తు ఖన్ధం మహాభాగం కబంధం రామలక్ష్మణౌ । ప్రస్థితౌ త్వం వ్రజస్వేతి వాక్యమూచతురంతికే ॥ 43
- గమ్యతాం కార్యసిద్ధ్యర్థమ్ ఇతి తావబ్రవీత్స చ । సుప్రీతౌ తావనుజ్ఞాప్య కబంధః ప్రస్థితస్తదా ॥ 44
- స తత్కబంధః ప్రతిపద్య రూపం వృతశ్రియా భాస్కరతుల్యదేహః ।
- నిదర్శయన్ రామమవేక్ష్య ఖన్ధః సఖ్యం కురుష్యేతి తదాఽభ్యువాచ ॥ 45

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే సుగ్రీవజ్ఞానమార్గ దర్శనం నామ త్రి సప్తతితమస్కర్ణః

అథ చతుస్సప్తతితమస్కర్ణః (74) శబరీ స్వర్గతిః

- తౌ కబంధేన తం మార్గం పంపాయా దర్శితం వనే । ప్రతస్థతుర్దిశం గృహ్య ప్రతీచీం నృవరాత్మజౌ ॥ 1
- తౌ శైలేష్వాచితానేకాన్ క్షౌద్రకల్పఫలాన్ ద్రుమాన్ । వీక్షంతౌ జగ్ముతుర్ద్రష్టుం సుగ్రీవం రామలక్ష్మణౌ ॥ 2
- కృత్వా చ శైలపుష్పే తు తౌ వాసం రఘునందనౌ । పంపాయాః పశ్చిమం తీరం రాఘవాపుపతస్థతుః ॥ 3

అరణ్యకాండే సర్గ:-75

తౌ పుష్కరిణ్యాః పంపాయాః తీరమాసాద్య పశ్చిమమ్ |అపశ్యతాం తతస్తత్ర శబర్యా రమ్యమాశ్రమమ్ || 4
 తౌ తమాశ్రమమాసాద్య ద్రుమైర్బహుభిరావృతమ్ |సురమ్యమభివీక్షంతౌ శబరీమభ్యుపేయతుః || 5
 తౌ చ దృష్ట్వా తదా సిద్ధా సముత్థాయ కృతాంజలిః | రామస్య పాదౌ జగ్రాహ లక్ష్మణస్య చ ధీమతః || 6
 పాద్యమాచమనీయం చ సర్వం ప్రాదాద్యథావిధి | తామువాచ తతో రామః శ్రమణీం సంశితవ్రతామ్ || 7
 కచ్చితే నిర్జితా విఘ్నాః కచ్చితే వర్ణతే తపః | కచ్చితే నియతః క్రోధః ఆహారశ్చ తపోధనే! || 8
 కచ్చితే నియమాః ప్రాప్తాః కచ్చితే మనసస్సుఖమ్! |కచ్చితే గురుశుశ్రూషా సఫలా చారుభాషిణి! || 9
 రామేణ తాపసీ పృష్టా సా సిద్ధా సిద్ధసమ్మతా |శశంస శబరీ వృద్ధా రామాయ ప్రత్యుపస్థితా || 10
 అద్య ప్రాప్తా తపస్నిద్ధిః తవ సందర్శనాన్మయా | అద్య మే సఫలం తప్తం గురవశ్చ సుపూజితాః || 11
 అద్య మే సఫలం జన్మ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి | త్వయి దేవవరే రామ! పూజితే పురుషర్షభ || 12
 చక్షుషా తవ సౌమ్యేన పూతాఽస్మి రఘునందన!|గమిష్యామ్యక్షయాన్ లోకాన్ త్వత్ప్రసాదాదరిందమ! || 13
 చిత్రకూటం త్వయి ప్రాప్తే విమానైరతులప్రభైః | ఇతస్తే దివమారూఢా యానహం పర్యచారిషమ్ || 14
 తైశ్చాహముక్తా ధర్మజ్ఞైః మహాభాగైర్మహర్షిభిః | ఆగమిష్యతి తే రామః సుపుణ్యమిమమాశ్రమమ్ || 15
 స తే ప్రతిగృహీతవ్యః సౌమిత్రినహితోఽతిధిః |తం చ దృష్ట్వా వరాన్ లోకాన్ అక్షయాంస్త్యం గమిష్యసి || 16
 మయా తు వివిధం వన్యం సంచితం పురుషర్షభ! |తవార్థే పురుషవ్యాఘ్రు! పంపాయాస్తీరసంభవమ్ || 17
 ఏవముక్తస్య ధర్మాత్మా శబర్యా శబరీమిదమ్ | రాఘవః ప్రాహ విజ్ఞానే తాం నిత్యమబహిష్టుతామ్ || 18
 దనోస్సకాశాత్తేన ప్రభావం తే మహాత్మనః | శ్రుతం ప్రత్యక్షమిచ్చామి సంద్రష్టుం యది మన్యసే || 19
 ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా రామవక్త్రాద్వినిస్ఫుతమ్ | శబరీ దర్శయామాస తావభౌ తద్వనం మహత్ || 20
 పశ్య మేఘఘనప్రఖ్యం మృగపక్షినమాకులమ్ | మతంగవనమిత్యేవ విశ్రుతం రఘునందన! || 21
 ఇహ తే భావితాత్మనో గురవో మే మహావనే | జుహవాంచక్రిరే తీర్థం మంత్రవన్మంత్రపూజితమ్ || 22
 ఇయం ప్రత్యక్స్థలీ వేదిః యత్ర తే మే సుసత్పతాః | పుష్పోపహారం కుర్వంతి శ్రమాదుద్వేషిభిః కరైః || 23
 తేషాం తపఃప్రభావేన పశ్యాద్యాపి రఘూద్వహా! |ద్యోతయంతి దిశస్సర్వాః శ్రియా వేద్యోఽతులప్రభాః || 24
 అశక్నువద్భిస్తైర్గంతుమ్ ఉపవాసశ్రమాలసైః | చింతితేఽభ్యాగతాన్ పశ్య సహితాన్ సప్తసాగరాన్ || 25
 కృతాభిషేకై స్తైర్వస్తాః వల్కలాః పాదపేష్విహ | అద్యాపి నావశుష్యంతి ప్రదేశే రఘునందన! || 26
 దేవకార్యాణి కుర్వద్భిః యానీమాని కృతాని వై | పుష్పైః కువలయైస్సార్ధం మ్లానత్వం నోపయాంతి వై || 27
 కృత్స్నం వనమిదం దృష్టం శ్రోతవ్యం చ శ్రుతం త్వయా |తదిచ్చామ్యభ్యనుజ్ఞాతా త్యక్తుమేతత్కళేబరమ్ || 28
 తేషామిచ్చామ్యహం గంతుం సమీపం భావితాత్మనామ్ |మునీనామాశ్రమో యేషామ్ అహం చ పరిచారిణీ || 29
 ధర్మిష్టం తు వచశ్రుత్వా రాఘవస్సహలక్ష్మణః |ప్రహర్షమతులం లేభే ఆశ్చర్యమితి తత్త్వతః || 30
 తామువాచ తతో రామః శ్రమణీంసంశితవ్రతామ్ |అర్చితోఽహం త్వయా భక్త్యా గచ్ఛ కామం యథాసుఖమ్|| 31
 ఇత్యుక్తా జటిలా వృద్ధా చీరకృష్ణాజినాంబరా | తస్మిన్మూహూర్తే శబరీ దేహం జీర్ణం జిహాసతీ || 32
 అనుజ్ఞాతా తు రామేణ హుత్వాఽఽత్మానం హుతాశనే | జ్వలత్పావకసంకాశా స్వర్గమేవ జగామ సా || 33
 దివ్యాభరణసంయుక్తా దివ్యమాల్యానులేపనా | దివ్యాంబరధరా తత్ర బభూవ ప్రియదర్శనా | 34
 విరాజయంతీ తం దేశం విద్యుత్సైదామినీ యథా || 35
 యత్ర తే సుకృతాత్మానో విహరంతి మహర్షయః | తత్పుణ్యం శబరీ స్థానం జగామాత్మసమాధినా || 36
 (ప్రణమ్య శిరసా రామం స్వర్గతా సుప్రభాననా | యత్ర తే సుకృతాత్మానో విహరంతి మహర్షయః ||)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అరణ్యకాండే శబరీ స్వర్గతిర్నామ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః

శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్

అథ పంచసప్తతితమస్సర్గః (75) రామ లక్ష్మణయోః పంపాదర్శనమ్

దివం తు తస్యాం యాతాయాం శబర్యాం స్వేన తేజసా | లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా చింతయామాస రాఘవః ||
 స చింతయిత్వా ధర్మాత్మా ప్రభావం తం మహాత్మనామ్ | హితకారిణమేకాగ్రం లక్ష్మణం రాఘవోబ్రవీత్ || 2
 దృష్ట్వోఽయమాశ్రమస్సౌమ్య బహోశ్చర్యో మహాత్మనామ్ | విశ్వస్తమృగశార్దూలో నానావిహగసేవితః || 3
 సప్తానాం చ సముద్రాణామ్ ఏషు తీర్థేషు లక్ష్మణ! | ఉపస్పృష్టం చ విధివత్ పితరశ్చాపి తర్పితాః || 4
 ప్రణష్టమశుభం తత్తత్ కల్యాణం సముపస్థితమ్ | తేన తత్త్వేన హృష్టం మే మనో లక్ష్మణ! సంప్రతి || 5
 హృదయే హి నరవ్యాఘ్రు! శుభమావిర్భవిష్యతి | తదాగచ్ఛ గమిష్యావః పంపాం తాం ప్రియదర్శనామ్ || 6
 ఋశ్యమూకో గిరిర్యత్ర నాతిదూరే ప్రకాశతే | యస్మిన్వసతి ధర్మాత్మా సుగ్రీవోఽంశుమతస్సుతః || 7
 నిత్యం వాలిభయాత్ త్రస్తః చతుర్భిస్సహ వానరైః | అభిత్వరే చ తం ద్రష్టుం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్ || 8
 తదధీనం హి మే సౌమ్య! సీతాయాః పరిమార్గణమ్ | ఏవం బ్రువాణం తం ధీరం రామం సౌమిత్రిరబ్రవీత్ || 9
 గచ్ఛావస్త్యరితం తత్ర మమాపి త్వరతే మనః | ఆశ్రమాత్తు తతస్తస్మాత్ నిష్క్రమ్య స విశాంపతిః || 10
 ఆజగామ తతః పంపాం లక్ష్మణేన సహాభిభూః | స దదర్శ తతః పుణ్యామ్ ఉదారజనసేవితామ్ || 11
 నానాద్రుమలతాకీర్ణాం పంపాం పానీయవాహినీమ్ | పద్మైస్సౌగంధికైస్తాప్రమాం శుక్లాం కుముదమండలైః || 12
 నీలాం కువలయోద్భాతైః బహువర్ణాం కుఠామివ | స తామాసాద్య వై రామో దూరాదుదకవాహినీమ్ || 13
 మతంగసరసం నామ హ్రాదం సమవగాహత | అరవిందోత్పలవతీం పద్మసౌగంధికాయుతామ్ || 14
 పుష్పితామ్రవణోపేతాం బర్హిణోద్గుప్తనాదితామ్ | తిలకైర్భిజపూరైశ్చ ధవైశ్చుక్లద్రుమైస్తథా || 15
 పుష్పితైః కరవీరైశ్చ పున్నాగైశ్చ సుపుష్పితైః | మాలతీకుందగుల్మైశ్చ భాండీరైర్నిచుళైస్తథా || 16
 అశోకైస్సప్తపర్ణైశ్చ కేతకైరతిమక్షకైః | అన్యైశ్చ వివిధైర్వృక్షైః ప్రమదామివ భూషితామ్ || 17
 సమీక్షమాణో పుష్పాఢ్యం సర్వతో విపులద్రుమమ్ | కోయష్టికైశ్చార్జునకైః శతపత్రైశ్చ కీరకైః || 18
 ఏతైశ్చాన్యైశ్చ విహగైః నాదితం తు వనం మహత్ | తతో జగ్ముతురవ్యగ్రౌ రాఘవౌ సుసమాహితౌ || 19
 తద్వనం చైవ సరసః పశ్యంతౌ శకునైర్యుతమ్ | స దదర్శ తతః పంపాం శీతవారినిధిం శుభామ్ || 20
 ప్రహృష్టనానాశకునాం పాదపైరుపశోభితామ్ | (తిలకాశోక పున్నాగ వకుళోద్దాలకాశినీమ్) ||
 స రామో వివిధాన్ వృక్షాన్ సరాంసి వివిధాని చ || 21
 పశ్యన్ కామాభిసంతప్తో జగామ పరమం హ్రాదమ్ | పుష్పితోపవనోపేతాం సాలచంపకశోభితామ్ || 22
 షట్పదౌఘసమావిష్టాం శ్రీమతీమతులప్రభామ్ | స్ఫటికోపమతోయాధ్యాం శ్లక్షణవాలుకసంతతామ్ || 23
 స తాం దృష్ట్వా పునః పంపాం పద్మసౌగంధికైర్యుతామ్ | ఇత్యువాచ తదా వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమః || 24
 అస్మాస్తీరే తు పూర్వోక్తః సర్వతో ధాతుమండితః | ఋశ్యమూక ఇతి ఖ్యాతః పుణ్యః పుష్పితపాదపః || 25
 హారేర్పక్షరణోనామ్నః పుత్రస్తస్య మహాత్మనః | అధ్యాస్తే తం మహావీర్యః సుగ్రీవ ఇతి విశ్రుతః || 26
 సుగ్రీవమభిగచ్ఛ త్వం వానరేంద్రం నరర్షభ! | ఇత్యువాచ పునర్వాక్యం లక్ష్మణం సత్యవిక్రమమ్ || 27
 రాజ్యభ్రష్టేన దీనేన తస్యామాసక్తచేతసా | కథం మయా వినా శక్యం సీతాం లక్ష్మణ! జీవీతుమ్ || 28
 ఇత్యేవముక్త్వా మదనాభిపీడితః స లక్ష్మణం వాక్యమనన్యచేతసమ్ |
 వివేశ పంపాం నళినీం మనోరమాం రఘూత్తమశ్శోకవిషాదయంత్రితః || 29
 తతో మహద్వర్త్య సుదూరసంక్రమం క్రమేణ గత్వా ప్రతికూలధన్వనమ్ |
 దదర్శ పంపాం శుభదర్శకాననామ్ అనేకనానావిధపక్షిజాలకామ్ || 30

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయేఆదికావ్యే అరణ్యకాండేరామలక్ష్మణయోః పంపాదర్శనం నామపంచసప్తతితమస్సర్గః

అరణ్యకాండస్సమాప్తః

సమస్త పురుషార్థ ప్రద
శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణము

పారాయణ విధిసముపేతము

మూలము (ఉత్తర భాగము)

కిష్కింధ, సుందర, యుద్ధకాండలు

సంపాదకులు :

డా॥ నల్లంతిగళ్ లక్ష్మీనరసింహాచార్య

విశ్రాంత ఆంధ్రోపన్యాసకులు

గాయత్రీ ప్రచురణలు

హైదరాబాద్ - 500 010.

శ్రీ మద్వ్యాల్మీకి రామాయణము

మూలము ఉత్తర భాగము

కిష్కింధ, సుందర, యుద్ధ కాండలు

సంపాదకులు : డా॥ నల్లంతిగళ్ లక్ష్మీనరసింహాచార్య

ప్రథమ ముద్రణ : సర్వజిత్ సంవత్సరము (2007)

ద్వితీయ ముద్రణ : విరోధి కార్తీకము

ప్రతులు : 500

ప్రతులకు :

శ్రీమతి యన్. రంగనాయకమ్మ గారు

7-1-110, రెడ్డి ఎన్క్లేవ్, దేవుని అల్వాల్,

హైదరాబాద్ - 500 010. సెల్ : 9247355355

ముద్రణ :

దీప్తి టెక్నికల్స్ ప్రింటర్స్, దీప్తి, సి-15,

బాలాజీనగర్, గాంధీనగర్, హైదరాబాద్-500080

సెల్: 9949703224

కూర్పు :

నేరెళ్ళ వేణు గోపాలాచార్య

అల్వాల్, సికిందరాబాద్ 500010

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్
కిష్కింధాకాండః
సర్గ విషయసూచికా

సర్గః	విషయః	పుష్కమ్	సర్గః	విషయః	పుష్కమ్
1.	రామవిలాపః	5	35.	తారయా లక్ష్మణసాంత్యనమ్	52
2.	భిక్షురూపేణ హనుమద్గమనమ్	9	36.	సుగ్రీవకృతం లక్ష్మణసమాశ్వాసనమ్	53
3.	హనుమతా సుగ్రీవవృత్తాంతకథనమ్	9	37.	వానరసేనా౨ గమనమ్	54
4.	రామలక్ష్మణయోః సుగ్రీవసమీపనయనమ్	11	38.	రామసుగ్రీవసంవాదః	55
5.	రామసుగ్రీవసఖ్యమ్	12	39.	వానరసేనాసంఖ్యానివేదనమ్	56
6.	సీతా౨౨ భరణదర్శనమ్	13	40.	ప్రాచీం ప్రతి వానరప్రేషణమ్	57
7.	రామసుగ్రీవయోః సాహాయ్యప్రతిజ్ఞా	14	41.	దక్షిణదిశం ప్రతి హనుమదాదిప్రేషణమ్	59
8.	రామస్య వాలివధనిశ్చయః	14	42.	ప్రతీచీం ప్రతి సుషేణప్రేషణమ్	61
9.	సుగ్రీవేణ వైరకారణకథనమ్	16	43.	ఉదీచీం ప్రతి శతవలిప్రేషణమ్	63
10.	వాలినా సుగ్రీవనిర్వాసనమ్	16	44.	హనుమతే రామేణ ముద్రికాప్రదానమ్	64
11.	వాలిపరాక్రమవర్ణనమ్	17	45.	వానరసేనాప్రస్థానమ్	65
12.	రామకృతం సప్తతాలచేదనమ్	20	46.	దుందుభివృత్తాంతః	66
13.	సప్తజనాశ్రమవర్ణనమ్	21	47.	త్రిదిగ్భ్యః వానరప్రత్యాగమనమ్	66
14.	వాలినం ప్రతి యుద్ధాహ్వానమ్	22	48.	వింధ్యే సీతాన్వేషణమ్	67
15.	తారోపదేశః	23	49.	లోద్రసప్తపర్ణవనాన్వేషణమ్	68
16.	వాలివధః	24	50.	ఋక్షబిలప్రవేశః	68
17.	వాలికృతా రామనిందా	25	51.	స్వయంప్రభావృత్తాంతకథనమ్	70
18.	రామేణ వాలివధసమర్థనమ్	27	52.	వానరైః స్వాగమనహేతుకథనమ్	70
19.	తారాయా ఆగమనమ్	29	53.	ప్రాయోపవేశనిశ్చయః	71
20.	తారావిలాపః	30	54.	హనుమతా అంగదసాంత్యనమ్	72
21.	హనుమతా తారాసాంత్యనమ్	30	55.	వానరాణాం ప్రాయోపవేశః	73
22.	వాలిమరణమ్	31	56.	సంపాతేరాగమనమ్	74
23.	తారాయాః శోకః	32	57.	అంగదేన రామచరితకథనమ్	74
24.	సుగ్రీవవిలాపః, తారాసాంత్యనం చ	33	58.	సంపాతినా సీతాస్థానకథనమ్	75
25.	రామసాంత్యనమ్	35	59.	సుపార్శ్వవచనకథనమ్	76
26.	అంగదయౌవరాజ్యాభిషేకః	37	60.	నిశాకరవృత్తాంతః	77
27.	రామస్య ప్రస్రవణగిరినివాసః	38	61.	సంపాతిపక్షదాహవృత్తాంతః	78
28.	ప్రావృద్వర్ణనమ్	40	62.	అపక్షప్రరోహం ఋషేరాదేశః	78
29.	హనుమత్సుగ్రీవసంవాదః	43	63.	సంపాతిపక్షప్రాప్తిః	79
30.	శరద్వర్ణనం రామవిలాపశ్చ	44	64.	సాగరలంఘనాయ వానరసమాలోచనమ్	79
31.	రామేణ లక్ష్మణప్రేషణమ్	47	65.	కపిముఖ్యైః స్వస్వసామర్థ్యావిష్కరణమ్	80
32.	హనుమతా సుగ్రీవబోధనమ్	49	66.	జాంబవతా హనుమచ్ఛోదనమ్	81
33.	తారయా లక్ష్మణ ప్రసాదనమ్	50	67.	హనుమతో సముద్రలంఘనసన్నాహః	82
34.	లక్ష్మణకృతం సుగ్రీవతర్జనమ్	52			

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్
సుందరకాండః
సర్గ విషయసూచికా

సర్గః	విషయః	పృష్ఠమ్	సర్గః	విషయః	పృష్ఠమ్
1.	హనుమతః సముద్రతరణమ్	89	35.	రామలక్ష్మణవర్ణనమ్	135
2.	లంకాప్రవేశః	95	36.	అంగుళీయకప్రదానమ్	137
3.	లంకారాక్షసీ ప్రహరణమ్	96	37.	హనుమంతం ప్రతి సీతావచనమ్	139
4.	లంకాయామ్ పరిభ్రమణమ్	98	38.	చూడామణిప్రదానమ్	141
5.	చంద్రోదయవర్ణనమ్	99	39.	సీతాసాంత్యనమ్	143
6.	లంకా పర్యటనమ్	100	40.	సీతాసందేశః	144
7.	రావణగృహప్రవేశః	102	41.	అశోకవనవిధ్వంసః	145
8.	పుష్పకవిమానదర్శనమ్	103	42.	రాక్షసీనివేదనమ్	146
9.	రావణస్త్రీణాం సౌందర్యవర్ణనమ్	103	43.	హనుమతా స్తంభోత్పాటనమ్	147
10.	మందోదరీ వర్ణనమ్	106	44.	జంబుమాలివధః	148
11.	పానభూమౌ సీతామార్గణమ్	107	45.	మంత్రిసుతసంహారః	149
12.	సీతా ² ప్రాప్త్యా హనుమద్విషాదః	109	46.	పంచసేనాపతివధః	149
13.	హనుమన్నిర్వేదః	110	47.	అక్షకుమార పతనమ్	151
14.	అశోకవనప్రవేశః	112	48.	హనుమతః బంధనమ్	153
15.	సీతాదర్శనమ్	113	49.	రావణాంతికనయనమ్	155
16.	సీతా ² నుశోచనమ్	115	50.	రావణప్రశ్నః	156
17.	సీతావర్ణనమ్	116	51.	రామసుగ్రీవపరాక్రమవర్ణనమ్	157
18.	అశోకవనం ప్రతి రావణగమనమ్	117	52.	విభీషణహితోక్తిః	158
19.	సీతాభయవర్ణనమ్	118	53.	హనుమత్పుచ్చదహనమ్	160
20.	సీతాప్రలోభనం	119	54.	లంకాదహనమ్	161
21.	సీతయా రావణతిరస్కరణమ్	120	55.	హనుమత్పూతాత్మనిందా	163
22.	రావణస్యావధినివేదనమ్	121	56.	పునః సీతాదర్శనమ్	164
23.	రాక్షసీప్రేరణమ్	122	57.	వానరసమీపగమనమ్	165
24.	రాక్షసీతర్జనం	123	58.	లంకావృత్తాంతకథనమ్	167
25.	సీతావిలాపః	124	59.	వానరదర్శోక్తయః	171
26.	ఆత్మహత్యానిశ్చయః	125	60.	అంగదజాంబవత్సంవాదః	172
27.	త్రిజటాస్వప్నః	126	61.	మధువనవిధ్వంసః	173
28.	వేణ్యుద్బంధనమ్	128	62.	దధిముఖనివేదనమ్	174
29.	శుభశకునదర్శనమ్	129	63.	సుగ్రీవేణ హనుమత్ ప్రశంసా	175
30.	హనుమతః ఆలోచనమ్	130	64.	హనుమదాదీనామాగమనమ్	176
31.	శ్రీరామచరిత్రకథనమ్	131	65.	రామాయ చూడామణి ప్రదానమ్	177
32.	సీతావిస్మయః	132	66.	సీతావృత్తాంతశ్రవణాద్రామశోకః	178
33.	సీతయా హనుమద్దర్శనమ్	132	67.	సీతావచనానువాదః	178
34.	హనుమత్సీతాసంవాదః	133	68.	సీతాసమాశ్వాసకథనమ్	179

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

యుద్ధకాండః

సర్గ విషయసూచికా

సర్గః	విషయః	పృష్ఠమ్	సర్గః	విషయః	పృష్ఠమ్
1.	హనుమత్ప్రశంసా	181	34.	సరమయా రావణవృత్తాంతకథనమ్	219
2.	సుగ్రీవేణ రామచోదనా	181	35.	సంధికార్యార్థం మాల్యవదుపదేశః	220
3.	హనుమతా లంకావార్తానివేదనమ్	182	36.	సంరక్షణార్థే రాక్షసయోజనా	221
4.	రామసేనాప్రస్థానమ్	183	37.	రామసేనావ్యూహారచనా	222
5.	రామశోకః శౌర్యోక్తిశ్చ	187	38.	లంకాదర్శనాయ సువేలారోహణమ్	223
6.	రావణమంత్రిమంత్రణా	187	39.	లంకాదర్శనమ్	223
7.	రాక్షసానాం బలవర్ణనమ్	188	40.	సుగ్రీవరావణయోద్ధాన్త యుద్ధమ్	224
8.	సేనాపతీనాం స్వవీర్యకథనమ్	189	41.	అంగదదౌత్యమ్	226
9.	సీతా దానార్థే విభీషణవిజ్ఞప్తిః	189	42.	వానరరాక్షససంగ్రామః	228
10.	అశుభనిమిత్తసూచనమ్	190	43.	యుద్ధవర్ణనమ్	230
11.	రావణసభా	191	44.	కపిరాక్షసనిశాయుద్ధమ్	231
12.	కుంభకర్ణేన హితబోధః	192	45.	నాగపాశబంధనమ్	232
13.	మహాపార్శ్వకృతం రావణసాంత్వనమ్	193	46.	ఇంద్రజితః గర్వోక్తిః	233
14.	విభీషణేన సీతాప్రత్యర్పణకథనమ్	194	47.	సీతయా నిశ్చేష్టరామలక్ష్మణదర్శనమ్	235
15.	ఇంద్రజిత్ విభీషణ సంవాదః	195	48.	సీతాశోకః త్రిజటయా సాంత్వనం చ	235
16.	విభీషణ నిందా	196	49.	రామప్రబోధః లక్ష్మణార్థే శోకశ్చ	237
17.	రామ సమీపే విభీషణశరణాగతిః	197	50.	నాగపాశవిమోచనమ్	238
18.	రామేణ అభయదానమ్	199	51.	ధూమాక్షాయ యుద్ధాజ్ఞా	239
19.	సాగరప్రార్థనా	200	52.	హనుమతా ధూమాక్షవధః	241
20.	సుగ్రీవం ప్రతి రావణసందేశః	201	53.	వజ్రదంష్ట్రయుద్ధమ్	242
21.	సాగరస్యానాగమనే రామక్రోధః	202	54.	అంగదేన వజ్రదంష్ట్రవధః	243
22.	సేతుబంధనం సముద్రతరణం చ	204	55.	అకంపనప్రేషణమ్	244
23.	రామాయ శుభశకునాని	206	56.	అకంపనపతనమ్	245
24.	శుకమోక్షణమ్	207	57.	ప్రహస్తాగమనమ్	246
25.	రావణాయ శుకసారణనివేదనమ్	208	58.	నీలేన ప్రహస్తవధః	247
26.	వానరసేనాదర్శనమ్	209	59.	రామరావణప్రథమయుద్ధమ్	249
27.	సారణేన వానరబలకథనమ్	210	60.	కుంభకర్ణజాగరణమ్	255
28.	శుకేన వానరసంఖ్యానివేదనమ్	212	61.	విభీషణేన కుంభకర్ణవృత్తకథనమ్	258
29.	చారప్రేషణం రామబలవార్తానయనం చ	213	62.	రావణపరిదేవనమ్	259
30.	లంకాద్వారే వానరసైన్యమ్	214	63.	కుంభకర్ణస్య రామవధప్రతిజ్ఞా	260
31.	మాయారామశిరోదర్శనేనసీతాసమ్మోహనమ్	215	64.	కుంభకర్ణమహోదరసంవాదః	262
32.	సీతావిలాపః	216	65.	కుంభకర్ణస్య యుద్ధగమనమ్	263
33.	సరమయా సీతాసాంత్వనమ్	218			

సర్గ:	విషయ:	పృష్ఠమ్	సర్గ:	విషయ:	పృష్ఠమ్
66.	కుంభకర్ణయుద్ధ:	264	99.	మహాపార్శ్వ వధ:	320
67.	కుంభకర్ణవధ:	265	100.	రామరావణయుద్ధారంభ:	320
68.	రావణవిలాప:	272	101.	లక్ష్మణమూర్ఛా	322
69.	నరాంతకపతనమ్	273	102.	హనుమతా ఓషధిపర్వతానయనమ్	324
70.	బహురాక్షససంహార:	276	103.	రామరావణయుద్ధమ్	325
71.	అతికాయవధ:	278	104.	రామరావణయుద్ధమ్	326
72.	రావణోద్వేగ:	282	105.	సారథినా రావణరథాపనయనమ్	327
73.	రామలక్ష్మణయో: బ్రహ్మాస్త్రబంధ:	282	106.	రావణేన సూతనిందా	328
74.	సర్వోషధిభి: బ్రహ్మాస్త్రమోచనమ్	285	107.	ఆదిత్యహృదయమ్	329
75.	లంకాదహనం కపిరాక్షసయుద్ధం చ	288	108.	రావణేన దుర్నిమిత్తదర్శనమ్	330
76.	కుంభహననం	290	109.	రావణస్య ధ్వజభంగ:	331
77.	హనుమతా నికుంభవధ:	293	110.	రావణశిరసాం ఖండనమ్	332
78.	మకరాక్షణాశుభనిమిత్తదర్శనమ్	293	111.	రావణవధ:	333
79.	రామేణ మకరాక్షవధ:	294	112.	విభీషణసాంత్యనమ్	334
80.	ఇంద్రజిత: రామాదివధనిశ్చయ:	295	113.	రావణపత్నీవిలాప:	335
81.	మాయాసీతావధ:	297	114.	మందోదరీవిలాప:	336
82.	నికుంభిలాయాం హోమారంభ:	298	115.	విభీషణపట్టాభిషేక:	339
83.	మాయాసీతావధమూర్ఛితరామస్వాంతనమ్	299	116.	సీతాహనుమత్సంవాద:	340
84.	విభీషణేన ఇంద్రజిద్వ్యధోపాయసూచనమ్	300	117.	రామసమీపే సీతానయనమ్	342
85.	లక్ష్మణస్య నికుంభిలా గమనమ్	301	118.	లోకాపవాదభయాత్ రామపరుషోక్తి:	343
86.	లక్ష్మణ ఇంద్రజితో: యుద్ధారంభ:	302	119.	సీతాయా: అగ్నిపరీక్షా	344
87.	ఇంద్రజిత్ విభీషణసంవాద:	303	120.	బ్రహ్మాదికృతా రామస్తుతి:	345
88.	ఇంద్రజిత్ లక్ష్మణసంగ్రామ:	304	121.	రామేణ సీతాస్వీకార:	346
89.	సారథ్యాదిహననమ్	305	122.	రామాదిభి: దశరథదర్శనమ్	346
90.	ఇంద్రజిత: రథాశ్వాదినాశ:	306	123.	మృతవానరజీవనమ్	348
91.	ఇంద్రజిద్వ్యధ:	308	124.	పుష్పకానయనమ్	348
92.	లక్ష్మణస్య విశల్యకరణమ్	311	125.	విభీషణేన వానరసంమాననమ్	349
93.	సీతావధసంకల్పనివారణమ్	312	126.	భరద్వాజాశ్రమగమనమ్	350
94.	రాక్షసమూలబలనిర్మూలనమ్	313	127.	భరద్వాజకృత: కుశలప్రశ్న:	352
95.	రాక్షసస్త్రీణాం విలాప:	315	128.	భరతాయ రామాగమనకథనమ్	353
96.	ఉత్తరద్వారే రావణస్య యుద్ధమ్	316	129.	భరతస్య ఆనందాతిరేక:	354
97.	విరూపాక్షవధ:	317	130.	రామ భరతసమాగమ:	356
98.	మహోదరసంహార:	318	131.	శ్రీరామ పట్టాభిషేక:	358

అస్మద్గురుభ్యో నమః

శ్రీ యాదగిరి లక్ష్మీ నృసింహ పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ సీతాహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర స్వామినే నమః

శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్

కిష్కింధాకాండః

అథ ప్రథమః సర్గః (1) రామవిలాపః

- స తాం పుష్కరిణీం గత్వా పద్మోత్పలఋషాకులామ్ । రామః సౌమిత్రిసహితో విలలాపాకులేంద్రియః ॥ 1
- తస్య దృష్ట్వైవ తాం హర్షాత్ ఇంద్రియాణి చకంపిరే । స కామవశమాపన్నః సౌమిత్రిమిదమబ్రవీత్ ॥ 2
- సౌమిత్రే శోభతే పంపా వైడూర్యవిమలోదకా । పుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధైర్ద్రుమైః ॥ 3
- సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః కాననం శుభదర్శనమ్ । యత్ర రాజంతి శైలాభాః ద్రుమాః సశిఖరా ఇవ ॥ 4
- మాం తు శోకాభిసంతప్తం మాధవః పీడయన్నివ । భరతస్య చ దుఃఖేన వైదేహ్యో హరణేన చ ॥ 5
- శోకార్తస్యాపి మే పంపా శోభతే చిత్రకాననా । వ్యవకీర్ణా బహువిధైః పుష్పైః శీతోదకా శివా ॥ 6
- నళినైరపి సంఘన్నా హ్యత్యర్థం శుభదర్శనా । సర్పవ్యాలానుచరితా మృగద్విజసమాకులా ॥ 7
- అధికం ప్రతిభాత్యేతత్ నీలపీతం తు శాద్వలమ్ । ద్రుమాణాం వివిధైః పుష్పైః పరిస్తోమైరివార్పితమ్ ॥ 8
- (నానా ప్రఖ్యాతకుసుమైః ఛన్నా భూర్భాతి లక్ష్మణ ।) పుష్పభారసమృద్ధాని శిఖరాణి సమంతతః ।
- లతాభిః పుష్పితాగ్రాభిః ఉపగూఢాని సర్వతః ॥ 9
- సుఖానిలోఽయం సౌమిత్రే కాలః ప్రచురమన్మథః । గంధవాన్ సురభిర్మాసో జాతపుష్పఫలద్రుమః ॥ 10
- పశ్య రూపాణి సౌమిత్రే వనానాం పుష్పశాలినామ్ । సృజతాంపుష్పవర్షాణి తోయం తోయముచామివ ॥ 11
- ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కాననద్రుమాః । వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి గామ్ ॥ 12
- పతితైః పతమానైశ్చ పాదపస్థైశ్చ మారుతః । కుసుమైః పశ్య సౌమిత్రే క్రీడన్నివ సమంతతః ॥ 13
- విక్షిప్తాన్ వివిధాః శాఖాః నగానాం కుసుమోత్కచాః । మారుతశ్చలితస్థానైః షట్పదైరనుగీయతే ॥ 14
- మత్కోకిలసన్నాదైః నర్తయన్నివ పాదపాన్ । శైలకందరనిష్క్రాంతః ప్రగీత ఇవ చానిలః ॥ 15
- తేన విక్షిప్తతాత్పర్థం పవనేన సమంతతః । అమీ సంసక్తశాఖాగ్రాః గ్రథితా ఇవ పాదపాః ॥ 16
- స ఏష సుఖసంస్పర్శో వాతి చందనశీతలః । గంధమభ్యావహన్ పుణ్యం శ్రమాపనయనోఽనిలః ॥ 17
- అమీ పవననిక్షిప్తాః వినదంతీవ పాదపాః । షట్పదైరనుకూజంతో వనేషు మధుగంధిషు ॥ 18
- గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు పుష్పవద్భిర్మనోరమైః । సంసక్తశిఖరాః శైలాః విరాజంతే మహాద్రుమైః ॥ 19
- పుష్పసంఘన్నశిఖరాః మారుతోత్క్షేపచంచ లాః । అమీ మధుకరోత్తంసాః ప్రగీతా ఇవ పాదపాః ॥ 20
- పుష్పితాగ్రాంస్తు పశ్యేమాన్ కర్ణికారాన్ సమంతతః । హాటకప్రతిసంఘన్నాన్ నరాన్ పీతాంబరానివ ॥ 21
- అయం వసంతస్సౌమిత్రే నానావిహగనాదితః । సీతయా విప్రహీణస్య శోకసందీపనో మమ ॥ 22
- మాం హి శోకసమాక్రాంతం సంతాపయతిమన్మథః । హృష్టః ప్రవదమానశ్చ మామాహ్వయతి కోకిలః ॥ 23
- ఏష దాత్యూహకో హృష్టో రమ్యే మాం వననిర్ధరే । ప్రణదన్ మన్మథావిష్టం శోచయిష్యతి లక్ష్మణ ॥ 24
- శ్రుత్వైతస్య పురా శబ్దమ్ ఆశ్రమస్థా మమప్రియా । మామాహూయ ప్రముదితా పరమం ప్రత్యనందత ॥ 25
- ఏవం విచిత్రాః పతగాః నానారావవిరావిణః । వృక్షగుల్మలతాః పశ్య సంపతంతి తత్సత్తః ॥ 26
- విమిశ్రా విహగాః పుంభిః ఆత్మవ్యూహాభినందితాః । భృంగరాజప్రముదితాః సౌమిత్రే మధురస్వరాః ॥ 27
- (తస్యాః కూలే ప్రముదితాః శకునాస్సంఘశస్విహ ।) దాత్యూహారుతవిక్రందైః పుంస్కోకిలరుతైరపి ।
- స్వనంతి పాదపాశ్చేమే మమానంగప్రదీపనాః ॥ 28

- అశోకస్తబకాంగారః షట్పదస్వననిస్వనః । మాం హి పల్లవతామ్రార్చిః వసంతాగ్నిః ప్రధక్ష్యతి ॥ 29
- న హి తాం సూక్ష్మపక్ష్యాక్షీం సుకేశీం మృదుభాషిణీమ్ । అపశ్యతో మే సౌమిత్రే జీవితేఽస్తి ప్రయోజనమ్ ॥
- అయం హి దయితస్తస్యాః కాలో రుచిరకాననః । కోకిలాకులసీమాంతో దయితాయా మమానఘ ॥ 31
- మన్మథాయాససంభూతో వసంతగుణవర్ధితః । అయం మాం ధక్ష్యతి క్షిప్రం శోకాగ్నిర్నచిరాదివ ॥ 32
- అపశ్యతస్తాం దయితాం పశ్యతో రుచిరద్రుమాన్ । మమాయమాత్మప్రభవో భూయస్త్వముపయాస్యతి ॥ 33
- అదృశ్యమానా వైదేహీ శోకం వర్ధయతే మమ । దృశ్యమానో వసంతశ్చ స్వేదసంసర్గదూషకః ॥ 34
- మాం హ్యద్య మృగశాబాక్షీచింతాశోకబలాత్మతమ్ । సంతాపయతి సౌమిత్రే క్రూరశ్చైత్రో వనానిలః ॥ 35
- అమీ మయూరాశ్శోభంతే ప్రనృత్యంతస్తతస్తతః । స్వైః పక్షైః పవనోద్ధూతైః గవాక్షైః స్ఫాటికైరివ ॥ 36
- శిఖినీభిః పరివృతాః త ఏతే మదమూర్చితాః । మన్మథాభిపరీతస్య మమ మన్మథవర్ధనాః ॥ 37
- పశ్య లక్ష్మణ నృత్యంతం మయూరముపనృత్యతి । శిఖినీ మన్మథారైషా భర్తారం గిరిసానుషు ॥ 38
- తామేవ మనసా రామాం మయూరోఽప్యపథావతి । వితత్య రుచిరౌ పక్షౌ రుతైరపహసన్నివ ॥ 39
- మయూరస్య వనే నూనం రక్షసా న హృతా ప్రియా । తస్మాన్మృత్యుతి రమ్యేషు వనేషు సహ కాంతయా ।
మమ త్వయం వినా వాసః పుష్పమాసే సుదుస్సహః ॥ 40
- పశ్య లక్ష్మణ సంరాగం తిర్యగ్యోనిగతేష్వపి । యదేషా శిఖినీ కామాత్ భర్తారం రమతేఽంతికే ॥ 41
- మామప్యేవం విశాలాక్షీ జానకీ జాతసంభ్రమా । మదనేనాభివర్తేత యది నాపహృతా భవేత్ ॥ 42
- పశ్య లక్ష్మణ పుష్పాణి నిష్ఫలాని భవంతి మే । పుష్పభారసమృద్ధానాం వనానాం శిశిరాత్యయే ॥ 43
- రుచిరాణ్యపి పుష్పాణి పాదపానామతిశ్రియా । నిష్ఫలాని మహీం యాంతి సమం మధుకరోత్పరైః ॥ 44
- వదంతి రావం ముదితాః శకునాః సంఘశః కలమ్ । ఆహ్వాయంత ఇవాన్యోన్యం కామోన్మాదకరా మమ ॥
- వసంతో యది తత్రాపి యత్ర మే వసతి ప్రియా । నూనం పరవశా సీతా సాఽపి శోచత్యహం యథా ॥ 46
- నూనం న తు వసంతోయం దేశం స్ఫుశతి యత్ర సా । కథం హ్యసితపద్మాక్షీ వర్తయేత్సా మయా వినా ॥
- అథవా వర్తతే తత్ర వసంతో యత్ర మే ప్రియా । కిం కరిష్యతి సుశ్రోణి సా తు నిర్భర్నితా పరైః ॥ 48
- శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ మృదుపూర్వాభిభాషిణీ । నూనం వసంతమాసాద్య పరిత్యక్ష్మతి జీవితమ్ ॥ 49
- దృఢం హి హృదయే బుద్ధిః మమ సంప్రతి వర్తతే । నాలం వర్తయితుం సీతా సాధ్యే మద్విరహం గతా ॥ 50
- మయి భావస్తు వైదేహ్యః తత్త్వతో వినివేశితః । మమాపి భావః సీతాయాం సర్వథా వినివేశితః ॥ 51
- ఏషపుష్పవహో వాయుః సుఖస్ఫుర్భో హిమావహః । తాంవిచింతయతః కాంతాం పావకప్రతిమో మమ ॥ 52
- సదా సుఖమహం మన్యే యం పురా సహ సీతయామారుతస్స వినా సీతాం శోకం వర్ధయతే మమ ॥ 53
- తాం వినా స విహంగో యః పక్షీ ప్రణదితస్తదా । వాయసః పాదపగతః ప్రహృష్టమభినర్ధతి ॥ 54
- ఏష వై తత్ర వైదేహ్యః విహగః ప్రతిహారకః । పక్షీ మాం తు విశాలాక్ష్యాః సమీపముపనేష్యతి ॥ 55
- శృణు లక్ష్మణ సన్నాదం వనే మదవివర్ధనమ్ । పుష్పితాగ్రేషు వృక్షేషు ద్విజానాముపకూజతామ్ ॥ 56
- విక్షిప్తాం పవనేనైతామ్ అసౌ తిలకమంజరీమ్ । షట్పదః సహసాఽభ్యేతి మదోద్ధూతామివ ప్రియామ్ ॥ 57
- కామినామయమత్యంతమ్ అశోకః శోకవర్ధనః । స్తబ్దకైః పవనోత్క్షిప్తైః తర్జయన్నివ మాం స్థితః ॥ 58
- అమీ లక్ష్మణ దృశ్యంతే చూతాః కుసుమశాలినః । విభ్రమోత్సిక్తమనసః సాంగరాగా నరా ఇవ ॥ 59
- సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః చిత్రాసు వనరాజిషు । కిన్నరా నరశార్దూల చిచరంతి తతస్తతః ॥ 60
- ఇమాని శుభగంధీని పశ్య లక్ష్మణ సర్వశః । నలినాని ప్రకాశంతే జలే తరుణసూర్యవత్ ॥ 61
- ఏషా ప్రసన్నసలిలా పద్మనీలోత్పలాయుతా । హంసకారండవాకీర్ణా పంపా సౌగంధికాయుతా ॥ 62
- జలే తరుణసూర్యాభైః షట్పదాహతకేసరైః । పంకజైశ్శోభతే పంపా సమంతాదభిసంవృతా ॥ 63
- (క్రౌంచసారససంఘుష్టా విచిత్రకుసుమోత్కరా ।) చక్రవాకయుతా నిత్యం చిత్రప్రస్థవనాంతరా ।

- మాతంగమ్మగయూధైశ్చ శోభతే సలిలార్ధిభిః ॥ 64
- పవనాహితవేగాభిః ఊర్మిభిర్విమలేంభసి । పంకజాని విరాజంతే తాద్యమానాని లక్ష్మణ ॥ 65
- పద్మపత్రవిశాలాక్షీం సతతం పంకజప్రియామ్ । అపశ్యతో మే వైదేహీం జీవితం నాభిరోచతే ॥ 66
- అహో కామస్య వామత్వం యో గతామపి దుర్లభామ్ । స్మారయిష్యతి కల్యాణీం కల్యాణతరవాదినీమ్ ॥ 67
- శక్యో ధారయితుం కామో భవేదద్యాగతో మయా । యది భూయో వసంతో మాం న హన్యాత్ పుష్పితద్రుమః ॥ 68
- యాని స్మ రమణీయాని తయా సహ భవంతి మే । తాన్యేవారమణీయాని జాయంతే మే తయా వినా ॥ 69
- పద్మకోశపలాశాని దృష్ట్వా దృష్టిర్ని మన్యతే । సీతాయా నేత్రకోశాభ్యాం సదృశానీతి లక్ష్మణ ॥ 70
- పద్మకేసరసంస్పృష్టో వృక్షాంతరవినిస్సృతః । నిశ్వాస ఇవ సీతాయాః వాతి వాయుర్మనోహరః ॥ 71
- సౌమిత్రే పశ్య పంపాయాః దక్షిణే గిరిసానుని । పుష్పితాం కర్ణికారస్య యష్టిం పరమశోభనామ్ ॥ 72
- అధికం శైలరాజోఽయం ధాతుభిస్సువిభూషితః । విచిత్రం సృజతే రేణుం వాయువేగవిఘట్టితమ్ ॥ 73
- గిరిప్రస్థాస్తు సౌమిత్రే సర్వతస్సంప్రపుష్పితైః । నిష్పత్రైస్సర్వతో రమ్యైః ప్రదీప్తా ఇవ కింశుకైః ॥ 74
- పంపాతీరరుహశ్చేమే సంసక్తా మధుగంధినః । మాలతీమల్లికాషండాః కరవీరాశ్చ పుష్పితాః ॥ 75
- కేతక్యస్సింధువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ సుపుష్పితాః । మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ సర్వశః ॥ 76
- చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వంజులా వకులాస్తథా । చంపకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాస్సుపుష్పితాః ॥ 77
- నీపాశ్చ వరణాశ్చైవ ఖర్జురాశ్చ సుపుష్పితాః । పద్మకాశ్చోపశోభంతే నీలాశోకాశ్చ పుష్పితాః ॥ 78
- లోధ్రాశ్చ గిరిపృష్ఠేషు సింహకేసరపింజరాః । అంకోలాశ్చ కురంటాశ్చ పూర్ణకాః పారిభద్రకాః ॥ 79
- చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః । ముచులిందార్జునాశ్చైవ దృశ్యంతే గిరిసానుషు ॥ 80
- కేతకోద్దాలకాశ్చైవ శిరీషాశ్శింశుపా ధవాః । శాల్యల్యః కింశుకాశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా ॥ 81
- తినిశా నక్తమాలాశ్చ చందనాః స్యందనాస్తథా । పుష్పితాన్ పుష్పితాగ్రాభిః లతాభిః పరివేష్టితాన్ ॥ 82
- ద్రుమాన్ పశ్యేహ సౌమిత్రే పంపాయా రుచిరాన్ బహూన్ । వాతవిక్షిప్తవిటపాన్ యథాఽసన్నాన్ ద్రుమానిమాన్ ॥ 83
- లతాస్సమనువర్తంతే మత్తా ఇవ వరస్త్రియః । పాదపాత్ పాదపం గచ్ఛన్ శైలాచ్ఛైలం వనాద్వనమ్ ॥ 84
- వాతి నైకరసాస్సాదః సంమోదిత ఇవానిలః । కేచిత్ పర్యాప్తకుసుమాః పాదపా మధుగంధినః ॥ 85
- కేచిన్ముకులసంవీతాః శ్యామవర్ణా ఇవాబభుః । ఇదం మృష్టమిదం స్వాదు ప్రపుల్లమిదమిత్యపి ॥ 86
- రాగమత్తో మధుకరః కుసుమేష్వవలీయతే । నిలీయ పునరుత్పత్య సహసాఽన్యత్ర గచ్ఛతి ॥ 87
- మధులుబ్ధో మధుకరః పంపాతీరద్రుమేష్వసౌ । ఇయం కుసుమసంఘాతైః ఉపస్థీర్ణా సుఖా కృతా ॥ 88
- స్వయం నిపతితైర్బూమిః శయనప్రస్తరైరివ । వివిధా వివిధైః పుష్పైః తైరేవ నగసానుషు ॥ 89
- వికీర్ణైః పీతరక్తా హి సౌమిత్రే ప్రస్తరాః కృతాః । హిమాంతే పశ్య సౌమిత్రే వృక్షాణాం పుష్పసంభవమ్ ॥ 90
- పుష్పమాసే హి తరవః సంఘుర్నాదివ పుష్పితాః । ఆహ్వాయంత ఇవాన్యోన్యం నగాష్ట్రుదనాదితాః ॥ 91
- కుసుమోత్తంసవిటపాః శోభంతే బహు లక్ష్మణ । ఏష కారండవః పక్షీ విగాహ్య సలిలం శుభమ్ ॥ 92
- రమతే కాంతయా సార్థం కామముద్ధీపయన్మమ । మందాకిన్యాస్తు యదిదం రూపమేవ మనోహరమ్ ॥ 93
- స్థానే జగతి విఖ్యాతా గుణాస్తస్యా మనోరమాః । యది దృశ్యేత సా సాధ్వీ యది చేహ వసేమహి ॥ 94
- స్పృహయేయం న శక్రాయ నాయోధ్యాయై రఘూత్తమ । న హ్యేవం రమణీయేషు శాద్వలేషు తయా సహ ॥ 95
- రమతో మే భవేచ్ఛింతా న స్పృహోఽన్యేషు వా భవేత్ । అమీ హి వివిధైః పుష్పైః తరవో రుచిరచ్ఛదాః ॥ 96
- కాననేఽస్మిన్ వినా కాంతాం చిత్తమున్మాదయంతి మే । పశ్య శీతజలాం చేమాం సౌమిత్రే పుష్కరాయుతామ్ ॥ 97
- చక్రవాకానుచరితాం కారండవనిషేవితామ్ । ఘ్రైః క్రౌంచైశ్చ సంపూర్ణాం వరాహమ్మగసేవితామ్ ॥ 98
- అధికం శోభతే పంపా వికూజద్భిర్విహంగమైః । దీపయంతీవ మే కామం వివిధా ముదితా ద్విజాః ॥ 99
- శ్యామాంచంద్రముఖీం స్మృత్వా ప్రియాంపద్మనిభేక్షణామ్ । పశ్య సానుషు చిత్రేషు మృగీభిస్సహితాన్ మృగాన్ ॥

మాం పునర్మృగశాబాక్ష్యా వైదేహ్యో విరహీకృతమ్ । వ్యధయంతీవ మే చిత్తం సంచరంతస్తతస్తతః ॥ 101
 అస్మిన్ సానుని రమ్యే హి మత్తద్విజగణాయుతే । పశ్యేయం యది తాం కాంతాం తతః స్వస్తి భవేన్నమ ॥
 జీవేయం ఖలు సౌమిత్రే మయా సహ సుమధ్యమా । సేవతే యది వైదేహీ పంపాయాః పవనం సుఖమ్ ॥
 పద్మసౌగంధికవహం శివం శోకవినాశనమ్ । ధన్యా లక్ష్మణ సేవంతే పంపోపవనమారుతమ్ ॥ 104
 శ్యామా పద్మపలాశాక్షీ ప్రియా విరహితా మయా । కథం ధారయతి ప్రాణాన్ వివశా జనకాత్మజా ॥ 105
 కిన్ను వక్ష్యామి రాజానం ధర్మజ్ఞం సత్యవాదినమ్ । సీతాయా జనకం పృష్టః కుశలం జనసంసది ॥ 106
 యా మామనుగతా మందం పిత్రా ప్రవ్రాజితం వనమ్ । సీతా సత్పథమాస్థాయ క్వ ను సా వర్తతే ప్రియా ॥
 తయా విహీనః కృపణః కథం లక్ష్మణ ధారయే । యా మామనుగతా రాజ్యాత్ భ్రష్టం విగతచేతనమ్ ॥ 108
 తచ్చార్వంచితపక్షాక్షం సుగంధి శుభమవ్రణమ్ । అపశ్యతో ముఖం తస్యాః సీదతీవ మనో మమ ॥ 109
 స్మితహాస్యాంతరయుతం గుణవన్మధురం హితమ్ । వైదేహ్యో వాక్యమతులం కదా శ్రోష్యామి లక్ష్మణ ॥ 110
 ప్రాప్య దుఃఖం వనే శ్యామా సా మాం మన్మథకర్మితమ్ । నష్టదుఃఖేవ హృష్టేవ సాధ్వీ సాధ్వభ్యభాషత ॥ 111
 కిన్ను వక్ష్యామి కౌసల్యామ్ అయోధ్యాయాం నృపాత్మజ । క్వ సా స్నుషేతి పృచ్ఛంతీం కథం చాతిమనస్వినీమ్ ॥
 గచ్ఛ లక్ష్మణ పశ్య త్వం భరతంభాతృవత్సలమ్ । న హ్యహం జీవితం శక్తః తామృతే జనకాత్మజామ్ ॥ 113
 ఇతి రామం మహాత్మానం విలపంతమనాధవత్ । ఉవాచ లక్ష్మణో భ్రాతా వచనం యుక్తమవ్యయమ్ ॥ 114
 సంస్తంభ రామ భద్రం తే మా శుచః పురుషోత్తమ । నేదృశానాం మతిర్మందా భవత్యకలుషాత్మనామ్ ॥ 115
 స్మృత్వా వియోగజం దుఃఖం త్యజన్నేహం ప్రియేజనే । అతిన్నేహపరిష్వంగాత్ వర్తిరాద్రాఽపిదహ్యతే ॥ 116
 యది గచ్ఛతి పాతాలం తతో హ్యధికమేవ వా । సర్వధా రావణస్తావత్ న భవిష్యతి రాఘవ ॥ 117
 ప్రవృత్తిర్లభ్యతాం తావత్ తస్య పాపస్య రక్షసః । తతో హాస్యతి వా సీతాం నిధనం వా గమిష్యతి ॥ 118
 యది యాత్యదితేర్గర్భం రావణస్సహ సీతయా । తత్రాప్యేనం హనిష్యామి న చేద్దాస్యతి మైథిలీమ్ ॥ 119
 స్వాస్థ్యం భద్రం భజస్వార్య త్యజ్యతాం కృపణా మతిః । అర్థో హి నష్టకార్యార్థైః నాయత్నేనాధిగమ్యతే ॥ 120
 ఉత్సాహో బలవానార్య నాస్తుత్సాహాత్ పరం బలమ్ । సోత్సాహస్యాస్తి లోకేస్మిన్ న కించిదపి దుర్లభమ్ ॥
 ఉత్సాహవంతః పురుషాః నావసీదంతి కర్మసు । ఉత్సాహమాత్రమాశ్రిత్య సీతాం ప్రతి లభేమహి ॥ 122
 తజ్యతాం కామవృత్తత్వం శోకం సన్న్వస్య పృష్టతః । మహాత్మానం కృతాత్మానమ్ ఆత్మానం నావబుధ్యసే ॥
 ఏవం సంబోధితస్తత్ర శోకోపహతచేతనః । న్యస్య శోకం చ మోహం చ తతో ధైర్యముపాగమత్ ॥ 124
 సోభ్యతిక్రామదవ్యగ్రః తామచింత్యపరాక్రమః । రామః పంపాం సురుచిరాం రమ్యపారిష్లవద్రుమామ్ ॥ 125
 నిరీక్షమాణః సహసా మహాత్మా సర్వం వనం నిర్దరకందరాంశ్చ ।
 ఉద్విగ్నచేతాః సహ లక్ష్మణేన విచార్య దుఃఖోపహతః ప్రతస్థే ॥ 126
 తం మత్తమాతంగవిలాసగామీ గచ్ఛంతమవ్యగ్రమనా మహాత్మా ।
 స లక్ష్మణో రాఘవమప్రమత్తో రరక్ష ధర్మేణ బలేన చైవ ॥ 127
 తావృశ్యమూకస్య సమీపచారీ చరన్ దదర్శాద్భుతదర్శనీయౌ ।
 శాఖామృగాణామధిపస్తరస్వీ వితత్రసే నైవ చిచేష్ట కించిత్ ॥ 128
 స తౌ మహాత్మా గజమందగామీ శాఖామృగస్తత్ర చిరం చరంతౌ ।
 దృష్ట్వా విషాదం పరమం జగామ చింతాపరీతో భయభారమగ్నః ॥ 129
 తమాశ్రమం పుణ్యసుఖం శరణ్యం సదైవ శాఖామృగసేవితాంతమ్ ।
 త్రస్తాశ్చ దృష్ట్వా హరయోఽభిజగ్ముః మహౌజసౌ రాఘవలక్ష్మణౌ తౌ ॥ 130

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామవిలాపో నామ ప్రథమస్కంధః

అథ ద్వితీయస్సర్గః (2) భిక్షురూపేణ హనూమద్గమనమ్

తౌ తు దృష్ట్వా మహాత్మానౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । వరాయుధధరౌ వీరౌ సుగ్రీవశృంకితోఽభవత్ ॥ 1
 ఉద్విగ్నహృదయస్సర్వాః దిశస్సమవలోకయన్ । న వ్యతిష్ఠత కస్మింశ్చిత్ దేశే వానరపుంగవః॥ 2
 నైవ చక్రే మనస్థానే వీక్షమాణో మహాబలౌ । కపేః పరమభీతస్య చిత్తం వ్యవససాద హ॥ 3
 చింతయిత్వా స ధర్మాత్మా విమృశ్య గురులాఘవమ్ । సుగ్రీవః పరమోద్విగ్నః సర్వైరనుచరైస్సహ ॥ 4
 తతస్స సచివేభ్యస్తు సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః । శశంస పరమోద్విగ్నః పశ్యంస్తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 5
 ఏతౌ వనమిదం దుర్గం వాలిప్రణిహితౌ ధ్రువమ్ । ఛద్మనా చీరవసనౌ ప్రచరంతావిహాగతౌ ॥ 6
 తతః సుగ్రీవసచివాః దృష్ట్వా పరమధన్వినౌ । జగ్గుర్గిరితటాత్తస్మాత్ అన్యత్ శిఖరముత్తమమ్ ॥ 7
 తే క్షిప్రమధిగమ్యాధ యూధపా యూధపర్షభమ్ । హరయౌ వానరశ్రేష్ఠం పరివార్యోపతస్థిరే ॥ 8
 ఏకమేకాయనగతాః ప్లవమానా గిరేర్గిరిమ్ । ప్రకంపయంతో వేగేన గిరీణాం శిఖరాణ్యపి ॥ 9
 తతశ్శాఖామృగాస్సర్వే ప్లవమానా మహాబలాః । బభంజుశ్చ నగాంస్తత్ర పుష్పితాన్ దుర్గసంశ్రితాన్ ॥ 10
 ఆప్లవంతో హరివరాః సర్వతస్తం మహాగిరిమ్ । మృగమార్ఘారశార్దూలాన్ త్రాసయంతో యయుస్తదా॥ 11
 తతస్సుగ్రీవసచివాః పర్వతేంద్రం సమాశ్రితాః । సంగమ్య కపిముఖ్యేన సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ 12
 తతస్తం భయసంవిగ్నం వాలికిల్బిషశంకితమ్ । ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం సుగ్రీవం వాక్యకోవిదః ॥ 13
 సంభ్రమస్త్వజ్యతామేషః సర్వైర్వాలికృతే మహాన్ । మలయోయం గిరివరో భయం నేహాస్తి వాలినః ॥ 14
 యస్మాదుద్విగ్నచేతాస్తం ప్రద్రుతో హరిపుంగవ ।తం క్రూరదర్శనం క్రూరం నేహ పశ్యామి వాలినమ్ ॥ 15
 యస్మాత్తవ భయం సౌమ్య పూర్వజాత్ పాపకర్మణః ।స నేహ వాలీ దుష్టాత్మా న తే పశ్యామ్యహం భయమ్ ॥
 అహో శాఖామృగత్వం తే వ్యక్తమేవప్లవంగమ ।లఘుచిత్తతయాఽఽత్మానం న స్థాపయసి యౌ మతౌ ॥ 17
 బుద్ధి విజ్ఞానసంపన్నః ఇంగితైః సర్వమాచర । న హ్యబుద్ధిం గతో రాజా సర్వభూతాని శాస్తి హి ॥ 18
 సుగ్రీవస్తు శుభం వాక్యం శ్రుత్వా సర్వం హనూమతః । తతశ్శుభతరం వాక్యం హనూమంతమువాచ హ ॥
 దీర్ఘబాహూ విశాలాక్షౌ శరచాపాసిధారిణౌ । కస్య న స్యాద్భయం దృష్ట్వా హ్యేతౌ సురసుతోపమౌ ॥ 20
 వాలిప్రణిహితావేతౌ శంకేఽహం పురుషోత్తమౌ । రాజానో బహుమిత్రాశ్చ విశ్వాసో నాత్ర హి క్షమః ॥ 21
 అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్చన్నచారిణః । విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాః రంధ్రేషు ప్రహరంతి హి ॥ 22
 కృత్యేషు వాలీ మేధావీ రాజానో బహుదర్శనాః । భవంతి పరహంతారః తే జ్ఞేయాః ప్రాకృతైర్నరైః ॥ 23
 తౌ త్వయా ప్రాకృతేనైవ గత్వా జ్ఞేయౌ ప్లవంగమ । ఇంగితానాం ప్రకారైశ్చ రూపవ్యాభాషణేన చ ॥ 24
 లక్షయస్వ తయోర్భావం ప్రహృష్టమనసౌ యది । విశ్వాసయన్ ప్రశంసాభిః ఇంగితైశ్చ పునః పునః ॥ 25
 మమైవాభిముఖం స్థిత్యా పృచ్ఛ త్వం హరిపుంగవ । ప్రయోజనం ప్రవేశస్య వనస్యాస్య ధనుర్ధరౌ ॥ 26
 శుద్ధాత్మానౌ యది త్వేతౌ జానీహి త్వం ప్లవంగమ ।వ్యాభాషితైర్వా విజ్ఞేయా స్యాద్దుష్టాదుష్టతా తయోః ॥ 27
 ఇత్యేవం కపిరాజేన సందిష్ఠో మారుతాత్మజః । చకార గమనే బుద్ధిం యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 28
 తథేతి సంపూజ్య వచస్తు తస్య తత్ కపేస్సుభీమస్య దురాసదస్య చ ।
 మహానుభావో హనుమాన్ యయౌ తదా స యత్ర రామౌఽతిబలశ్చ లక్ష్మణః॥ 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే భిక్షురూపేణ హనూమద్గమనం నామ ద్వితీయస్సర్గః

అథ తృతీయస్సర్గః (3) హనూమతా సుగ్రీవవృత్తాంత నివేదనమ్

వచో విజ్ఞాయ హనుమాన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । పర్వతాదృశ్యమూకాత్తు పుష్పవే యత్ర రాఘవౌ ॥ 1
 కపిరూపం పరిత్యజ్య హనుమాన్ మారుతాత్మజః । భిక్షురూపం తతో భేజే శరబుద్ధితయా కపిః ॥ 2

- తతస్సు హనుమాన్ వాచా శ్లక్షణయా సుమనోజ్జయా । వినీతవదుపాగమ్య రాఘవౌ ప్రణిపత్య చ ॥ 3
- ఆబభాషే తదా వీరౌ యథావత్ ప్రశశంస చ । సంపూజ్య విధివద్వీరో హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ 4
- ఉవాచ కామతో వాక్యం మృదు సత్యపరాక్రమౌ । రాజర్షిదేవప్రతిమౌ తాపసౌ సంశితవ్రతౌ ॥ 5
- దేశం కథమిమం ప్రాప్తౌ భవంతౌ వరవర్ణినౌ । త్రాసయంతౌ మృగగణాన్ అన్యాంశ్చ వనచారిణః ॥ 6
- పంపాతీరరుహాన్ వృక్షాన్ వీక్షమాణౌ సమంతతః । ఇమాం నదీం శుభజలాం శోభయంతౌ తపస్వినౌ ॥ 7
- ధైర్యవంతౌ సువర్ణాభౌ కౌ యువాం చీరవాససౌ । నిశ్చ్వసంతౌ వరభుజౌ పీడయంతావిమాః ప్రజాః ॥ 8
- సింహవిప్రేక్షితౌ వీరౌ సింహాతిబలవిక్రమౌ । శక్రచాపనిభే చాపే గృహీత్వా శత్రుసూదనౌ ॥ 9
- శ్రీమంతౌ రూపసంపన్నౌ వృషభశ్రేష్ఠవిక్రమౌ । హస్తహస్తోపమభుజౌ ద్యుతిమంతౌ నరర్షభౌ ॥ 10
- ప్రభయా పర్వతేంద్రోఽయం యువయోరవభాసితః । రాజ్యార్హావమరప్రఖ్యౌ కథం దేశమిహాగతౌ ॥ 11
- పద్మపత్రేక్షణౌ వీరౌ జటామండలధారిణౌ । అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ దేవలోకాదివాగతౌ ॥ 12
- యదృచ్ఛయేవ సంప్రాప్తౌ చంద్రసూర్యౌ వసుంధరామ్ । విశాలవక్షసౌ వీరౌ మానుషౌ దేవరూపిణౌ ॥ 13
- సింహస్కంధౌ మహోత్సాహౌ సమదావివ గోవుషౌ । ఆయతాశ్చ సువృత్తాశ్చ బాహవః పరిఘోపమాః ॥ 14
- సర్వభూషణభూషార్హాః కిమర్థం న విభూషితాః । ఉభౌ యోగ్యావహం మన్యే రక్షితుం పృథివీమిమామ్ ॥ 15
- ససాగరవనాం కృత్వాం వింధ్యమేరువిభూషితామ్ । ఇమే చ ధనుషీ చిత్రే శ్లక్షణే చిత్రానులేపనే ॥ 16
- ప్రకాశేతే యథేంద్రస్య వజ్రే హేమవిభూషితే । సంపూర్ణా నిశితైర్బాణైః తూణాశ్చ శుభదర్శనాః ॥ 17
- జీవితాంతకరైర్హైః శ్వసద్భిరివ పన్నగైః । మహాప్రమాణౌ విస్తీర్ణౌ తప్తహాటకభూషితౌ ॥ 18
- ఖడ్గవేతౌ విరాజేతే నిర్ముక్తావివ పన్నగౌ । ఏవం మాం పరిభాషంతం కస్మాద్వై నాభిభాషథః ॥ 19
- సుగ్రీవో నామ ధర్మాత్మా కశ్చిద్వానరయూథపః । వీరో వినికృతో భ్రాత్రా జగద్్రుమతి దుఃఖితః ॥ 20
- ప్రాప్తోఽహం ప్రేషితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా । రాజ్ఞా వానరముఖ్యానాం హనుమాన్నామ వానరః ॥ 21
- యువాభ్యాం సహ ధర్మాత్మా సుగ్రీవస్సఖ్యమిచ్ఛతి । తస్య మాం సచివం విత్తం వానరం పవనాత్మజమ్ ॥ 22
- భిక్షురూపప్రతిచ్ఛన్నం సుగ్రీవప్రియకామ్యయా । ఋశ్యమూకాదిహ ప్రాప్తం కామగం కామరూపిణమ్ ॥ 23
- ఏవముక్త్వా తు హనుమాన్ తౌ వీరౌ రామలక్ష్మణౌ । వాక్యజ్ఞౌ వాక్యకుశలః పునర్నోవాచ కించన ॥ 24
- ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య రామౌ లక్ష్మణమబ్రవీత్ । ప్రహృష్టవదనః శ్రీమాన్ భ్రాతరం పార్శ్వతః స్థితమ్ ॥ 25
- సచివోఽయం కపీంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । తమేవ కాంక్షమాణస్య మమాంతికముపాగతః ॥ 26
- తమభ్యభాష సౌమిత్రే సుగ్రీవసచివం కపిమ్ । వాక్యజ్ఞం మధురైర్వాక్యైః స్నేహాయుక్తమరిందమ ॥ 27
- నాన్యగ్యేదవినీతస్య నాయజుర్వేదధారిణః । నాసామవేదవిదుషః శక్యమేవం ప్రభాషితుమ్ ॥ 28
- నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నమ్ అనేన బహుధా శ్రుతమ్ । బహు వ్యాహరతాఽనేన న కించిదపశద్భితమ్ ॥
- న ముఖే నేత్రయోర్వాఽపి లలాటే చ భ్రువోస్తథా । అన్యేష్యపి చ గాత్రేషు దోషః సంవిదితః క్వచిత్ ॥ 30
- అవిస్తరమసందిగ్ధమ్ అవిలంబితమద్రుతమ్ । ఉరస్థం కంఠగం వాక్యం వర్తతే మధ్యమే స్వరే ॥ 31
- సంస్కారక్రమసంపన్నామ్ అద్రుతామవిలంబితామ్ । ఉచ్చారయతి కల్యాణీం వాచం హృదయహారిణీమ్ ॥
- అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా । కస్య నారాధ్యతే చిత్తమ్ ఉద్యతాసేరరేరపి ॥ 33
- ఏవంవిధో యస్య దూతో న భవేత్ పార్థివస్య తు । సిద్ధ్యంతి హి కథం తస్య కార్యాణాం గతయోనఘ ॥ 34
- ఏవం గుణగణైర్మృక్తాః యస్య స్యుః కార్యసాధకాః । తస్య సిద్ధ్యంతి సర్వార్థాః దూతవాక్యప్రచోదితాః ॥ 35
- ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీః సుగ్రీవసచివం కపిమ్ । అభ్యభాషత వాక్యజ్ఞో వాక్యజ్ఞం పవనాత్మజమ్ ॥ 36
- విదితా నౌ గుణా విద్వన్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । తమేవ చావాం మార్గావః సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్ ॥ 37
- యథా బ్రవీషి హనుమన్ సుగ్రీవవచనాదిహ । తత్తథా హి కరిష్యావో వచనాత్తవ సత్తమ ॥ 38

తత్తస్య వాక్యం నిపుణం నిశమ్య ప్రహృష్టరూపః పవనాత్మజః కపిః ।

మనస్సమాధాయ జయోపపత్తౌ సఖ్యం తదా కర్తుమియేష తాభ్యామ్ ॥

39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేహనుమతా సుగ్రీవవృత్తాంతకథనం నామ తృతీయస్సర్గః

అథ చతుర్థస్సర్గః (4) రామ లక్ష్మణయోః సుగ్రీవసమీపనయనమ్

- తతః ప్రహృష్టో హనుమాన్ కృత్యవానితి తద్వచః । శ్రుత్వా మధురసంభాషం సుగ్రీవం మనసా గతః ॥ 1
- భవ్యో రాజ్యగమస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । యదయం కృత్యవాన్ ప్రాప్తః కృత్యం చైతదుపాగతమ్ ॥ 2
- తతః పరమసంహృష్టో హనుమాన్ ఘనగర్జభః । ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం రామం వాక్యవిశారదః ॥ 3
- కిమర్థం త్వం వనం ఘోరం పంపాకాననమండితమ్ । ఆగతస్సానుజో దుర్గం నానావ్యాళమృగాయుతమ్ ॥ 4
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణో రామచోదితః । ఆచచక్షే మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజమ్ ॥ 5
- రాజా దశరథో నామ ద్యుతిమాన్ ధర్మవత్సలః । చాతుర్వర్ణ్యం స్వధర్మేణ నిత్యమేవాభ్యపాలయత్ ॥ 6
- న ద్వేష్టా విద్యతే తస్య న చ స ద్వేష్టి కంచన । స చ సర్వేషు భూతేషు పితామహ ఇవాపరః ॥ 7
- అగ్నిష్టోమాదిభిర్భుజ్జైః ఇష్టవానాప్తదక్షిణైః । తస్యాయం పూర్వజః పుత్రో రామో నామ జనైశ్చృతః ॥ 8
- శరణ్యస్సర్వభూతానాం పితుర్నిర్దేశవారగః । వీరో దశరథస్యాయం పుత్రాణాం గుణవత్తమః ॥ 9
- రాజలక్ష్మణసంపన్నః సంయుక్తో రాజసంపదా । రాజ్యాద్ర్భుష్టో వనే వస్తుం మయా సార్థమిహాగతః ॥ 10
- భార్యయా చ మహాతేజాః సీతయాఽనుగతో వశీ । దినక్షయే మహాతేజాః ప్రభయేవ దివాకరః ॥ 11
- అహమస్యావరో భ్రాతా గుణైర్దాస్యముపాగతః । కృతజ్ఞస్య బహుజ్ఞస్య లక్ష్మణో నామ నామతః ॥ 12
- సుఖార్హస్య మహార్హస్య సర్వభూతహితాత్మనః । ఐశ్వర్యేణ చ హీనస్య వనవాసాశ్రితస్య చ ॥ 13
- రక్షసాఽపహృతా భార్యా రహితే కామరూపిణా । తచ్చ న జ్ఞాయతే రక్షః పత్నీ యేనాస్య సా హృతా ॥ 14
- దనుర్నామ దితేః పుత్రః శాపాద్రాక్షసతాం గతః । ఆఖ్యాతస్తేన సుగ్రీవః సమర్థో వానరర్షభః ॥ 15
- స జ్ఞాస్యతి మహావీర్యః తవ భార్యాపహారిణమ్ । ఏవముక్త్వా దనుస్స్వర్గం భ్రాజమానో గతస్సుఖమ్ ॥ 16
- ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యాథాతథ్యేన పృచ్ఛతః । అహం చైవ హి రామశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతౌ ॥ 17
- ఏష దత్త్వా చ విత్తాని ప్రాప్య చానుత్తమం యశః । లోకనాథః పురా భూత్వా సుగ్రీవం నాథమిచ్ఛతి ॥ 18
- పితా యస్య పురా హ్యోసీత్ శరణ్యో ధర్మవత్సలః । తస్య పుత్రశ్చరణ్యశ్చ సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ 19
- సర్వలోకస్య ధర్మాత్మా శరణ్యశ్చరణం పురా । గురుర్మే రాఘవస్సోఽయం సుగ్రీవం శరణం గతః ॥ 20
- యస్య ప్రసాదే సతతం ప్రసీదేయురిమాః ప్రజాః । స రామో వానరేంద్రస్య ప్రసాదమభికాంక్షతే ॥ 21
- యేన సర్వగుణోపేతాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివాః । మానితాస్సతతం రాజ్ఞా సదా దశరథేన వై ॥ 22
- తస్యాయం పూర్వజః పుత్రః త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః । సుగ్రీవం వానరేంద్రం తు రామశ్చరణమాగతః ॥ 23
- శోకాభిభూతే రామే తు శోకార్తే శరణం గతే । కర్తుమర్హతి సుగ్రీవః ప్రసాదం హరియూథపః ॥ 24
- ఏవం బ్రువాణం సౌమిత్రిం కరుణం సాశ్రులోచనమ్ । హనుమాన్ ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ 25
- ఈదృశా బుద్ధిసంపన్నాః జితక్రోధా జితేంద్రియాః । ద్రష్టవ్యా వానరేంద్రేణ దిష్ట్యా దర్శనమాగతాః ॥ 26
- స హి రాజ్యాత్ పరిభ్రష్టః కృతవైరశ్చ వాలినా । హృతదారో వనే త్యక్తో భ్రాత్రా వినికృతో భృశమ్ ॥ 27
- కరిష్యతి స సాహాయ్యం యువయోర్భాస్కరాత్మజః । సుగ్రీవస్సహ చాస్మాభిః సీతాయాః పరిమార్గణే ॥ 28
- ఇత్యేవముక్త్వా హనుమాన్ శ్లక్షణం మధురయా గిరా । బభాషే సోఽభిగచ్ఛేమ సుగ్రీవమితి రాఘవమ్ ॥ 29
- ఏవం బ్రువాణం ధర్మాత్మా హనుమంతం స లక్ష్మణః । ప్రతిపూజ్యయథాన్యాయమ్ ఇదం ప్రోవాచ రాఘవమ్ ॥ 30
- కపిఃకథయతే హృష్టో యథాఽయం మారుతాత్మజః । కృత్యవాన్ సోఽపి సంప్రాప్తః కృతకృత్యోఽసి రాఘవ ॥ 31
- ప్రసన్నముఖవర్ణశ్చ వ్యక్తం హృష్టశ్చ భాషతే । నాన్యతం వక్ష్యతే వీరో హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 32

తతస్సు తు మహాప్రాణ్ణో హనుమాన్ మారుతాత్మజః । జగామాదాయ తౌ వీరౌ హరిరాజాయ రాఘవౌ ॥ 33
 భిక్షురూపం పరిత్యజ్య వానరం రూపమాస్థితః । పృష్టమారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః ॥ 34
 స తు విపులయశాః కపిప్రవీరః పవనసుతః కృతకృత్యవత్ ప్రహృష్టః ।
 గిరివరమురువిక్రమః ప్రయాతః సుశుభమతిస్సహ రామలక్ష్మణాభ్యామ్ ॥ 35
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామలక్ష్మణయోః సుగ్రీవసమీపనయనం నామ చతుర్థస్సర్గః

అథ పంచమస్సర్గః (5) రామ సుగ్రీవసఖ్యమ్

ఋశ్యమూకాత్తు హనుమాన్ గత్వా తు మలయం గిరిమ్ । ఆచచక్షే తదా వీరౌ కపిరాజాయ రాఘవౌ ॥ 1
 అయం రామో మహాప్రాణ్ణః సంప్రాప్తో దృఢవిక్రమః । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామోఽయం సత్యవిక్రమః ॥
 ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతో రామో దశరథాత్మజః । ధర్మే నిగదితశ్చైవ పితుర్నిర్దేశపారగః ॥ 3
 తస్యాస్య వసతోఽరణ్యే నియతస్య మహాత్మనః । రావణేన హృతా భార్యా స త్వాం శరణమాగతః ॥ 4
 రాజసూయాశ్వమేదైశ్చ వహ్నిర్యేనాభితర్పితః । దక్షిణాశ్చ తథోత్సృష్టాః గావశ్శతసహస్రశః ॥ 5
 తపసా సత్యవాక్యేన వసుధా యేన పాలితా । స్త్రీహేతోస్తస్య పుత్రోఽయం రామస్త్యాం శరణం గతః ॥ 6
 భవతా సఖ్యకామౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । ప్రతిగృహ్యోర్చయస్వైతౌ పూజనీయతమావుభౌ ॥ 7
 శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం సుగ్రీవో హృష్టమానసః । భయం చ రాఘవాద్ధోరం ప్రజహౌ విగతజ్వరః ॥ 8
 స కృత్వా మానుషం రూపం సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః । దర్శనీయతమో భూత్వా ప్రీత్యా ప్రోవాచ రాఘవమ్ ॥ 9
 భవాన్ ధర్మవినీతశ్చ విక్రాంతస్సర్వవత్సలః । ఆఖ్యాతా వాయుపుత్రేణ తత్త్వతో మే భవద్గుణాః ॥ 10
 తన్మమైవైష సత్కారో లాభశ్చైవోత్తమః ప్రభో । యత్త్వమిచ్ఛసి సౌహార్దం వానరేణ మయా సహ ॥ 11
 రోచతేయది వా సఖ్యం బాహురేష ప్రసారితః । గృహ్యతాం పాణినా పాణిః మర్యాదా బధ్యతాం ద్రువా ॥ 12
 ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితమ్ । స ప్రహృష్టమనా హస్తం పీడయామాస పాణినా ॥ 13
 హృద్యం సౌహృదమాలంబ్య పర్యవ్యజత పీడితమ్ । తతో హనుమాన్ సంత్యజ్య భిక్షురూపమరిందమః ।
 కాష్ఠయోః స్వేన రూపేణ జనయామాస పావకమ్ ॥ 14
 దీప్యమానం తతో వహ్నిం పుష్పైరభ్యర్చ్య సత్పుతమ్ । తయోర్మధ్యేఽథ సుప్రీతో నిదధే సుసమాహితః ॥ 15
 తతోఽగ్నిం దీప్యమానం తౌ చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణమ్ । సుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ వయస్యత్వముపాగతౌ ॥ 16
 తతస్సుప్రీతమనసౌ తావుభౌ హరిరాఘవౌ । అన్యోన్యమభివీక్షంతౌ న తృప్తిముపజగ్ముతుః ॥ 17
 త్వం వయస్యోఽసి మే హృద్యో హ్యేకం దుఃఖం సుఖం చ నౌ । సుగ్రీవో రాఘవం వాక్యమ్ ఇత్యువాచ ప్రహృష్టవత్ ॥
 తతస్సు పర్ణబహులాం భిత్త్వా శాఖాం సుపుష్పితామ్ । సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవో నిషసాద సరాఘవః ॥ 19
 లక్ష్మణాయాథ సంప్రాప్తో హనుమాన్ ప్లవగర్షభః । శాఖాం చందనవృక్షస్య దదౌ పరమపుష్పితామ్ ॥ 20
 తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవః శ్లక్షణం మధురయా గిరా । ప్రత్యువాచ తదా రామం హర్షవ్యాకులలోచనః ॥ 21
 అహం వినికృతో రామ చరామీహ భయార్దితః । హృతభార్యో వనే త్రస్తో దుర్గమేతదుపాశ్రితః ॥ 22
 సో-హం త్రస్తో వనే భీతో వసామ్ముద్భాంతచేతనః । వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ॥ 23
 వాలినో మే మహాభాగ భయార్తస్యాభయం కురు । కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ భయం మే న భవేద్యథా ॥ 24
 ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః । ప్రత్యభాషత కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ 25
 ఉపకారఫలం మిత్రం విదితం మే మహాకపే । వాలినం తం వధిష్యామి తవ భార్యాపహారిణమ్ ॥ 26
 అమోఘాస్సూర్యసంకాశాః మమైతే నిశితాశ్వరాః । తస్మిన్ వాలిని దుర్బుత్రే నిపతిష్యంతి వేగితాః ॥ 27
 కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసన్నిభాః । తీక్షణాగ్రా ఋజుపర్వాణః సరోషా భుజగా ఇవ ॥ 28
 తమద్య వాలినం పశ్య క్రూరైరాశీవిషోపమైః । శరైర్వినిహతం భూమౌ వికీర్ణమివ పర్వతమ్ ॥ 29
 స తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితమ్ । సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 30

తవ ప్రసాదేన నృసింహ రాఘవ ప్రియాం చ రాజ్యం చ సమాప్నుయామహమ్ |
 తథా కురు త్వం నరదేవ వైరిణం యథా న హింస్యాత్స రిపుం మమాగ్రజమ్ ||
 సీతాకపీంద్రక్షణదాచరాణాం రాజీవహేమజ్వలనోపమాని |
 సుగ్రీవరామప్రణయప్రసంగే వామాని నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి ||

31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామసుగ్రీవసఖ్యం నామ పంచమస్కర్గః

అథ షష్ఠస్కర్గః (6) సీతా ౨౨ భరణ దర్శనమ్

నరేవాబ్రవీత్ ప్రీతో రాఘవం రఘునందనమ్ | అయమాఖ్యాతి మే రామ సచివో మంత్రీసత్తమః |
 హనుమాన్ యన్నిమిత్తం త్వం నిర్జనం వనమాగతః || 1
 లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వసతశ్చ వనే తవ | రక్షసా౨పహృతా భార్యా మైథిలీ జనకాత్మజా || 2
 త్వయా వియుక్తా రుదతీ లక్ష్మణేన చ ధీమతా | అంతరప్రేప్సూనా తేన హత్వా గృధ్రం జటాయుషమ్ || 3
 భార్యావియోగజం దుఃఖమ్ అచిరాత్త్వం విమోక్ష్యసే | అహం తామానయిష్యామి నష్టాం వేదశ్రుతీమివ || 4
 రసాతలే వా వర్తంతీం వర్తంతీం వా నభస్తలే | అహమానీయ దాస్యామి తన భార్యామరిందమ || 5
 ఇదం తథ్యం మమ వచః త్వమవేహి చ రాఘవ | న శక్యా సా జరయితుమ్ అపి సేంద్రైస్సురాసురైః || 6
 తవ భార్యా మహాబాహో భక్త్యం విషకృతం యథాత్మజ శోకం మహాబాహో తాం కాంతామానయామి తే ||
 అనుమానాత్తు జానామి మైథిలీ సా న సంశయః | హ్రియమాణా మయా దృష్టా రక్షసా క్రూరకర్మణా || 8
 క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ విస్వరమ్ | స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే పన్నగేంద్రవధూర్యథా || 9
 ఆత్మనా పంచమం మాంహి దృష్ట్వా శైలతటే స్థితమ్ | ఉత్తరీయం తయా త్యక్తం శుభాన్యాభరణాని చ || 10
 తాన్యస్మాభిర్నహీతాని నిహితాని చ రాఘవ | ఆనయిష్యామ్యహం తాని ప్రత్యభిజ్ఞాతుమర్హసి || 11
 తమబ్రవీత్తో రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినమ్ | ఆనయస్వ సఖే శీఘ్రం కిమర్థం ప్రవిలంబసే || 12
 ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః శైలస్య గహనాం గుహామ్ | ప్రవివేశ తతశ్శీఘ్రం రాఘవప్రియకామ్యయా || 13
 ఉత్తరీయం గృహీత్వా తు శుభాన్యాభరణాని చ | ఇదం పశ్యేతి రామాయ దర్శయామాస వానరః || 14
 తతో గృహీత్వా తద్వాసః శుభాన్యాభరణాని చ | అభవద్బాష్పసంరుద్ధో నీహారేణేవ చంద్రమాః || 15
 సీతాస్నేహప్రవృత్తేన స తు బాష్పేణ దూషితః | హా ప్రియేతి రుదన్ ధైర్యమ్ ఉత్సృజ్య న్యవతత్ క్షితౌ || 16
 హృది కృత్వా తు బహుశః తమలంకారముత్తమమ్ | నిశశ్వాస భృశం సర్వో బిలస్థ ఇవ రోషితః || 17
 అవిచ్ఛిన్నాశ్రువేగస్తు సౌమిత్రిం వీక్ష్య పార్శ్వతః | పరిదేవయితుం దీనం రామస్సముపచక్రమే || 18
 పశ్య లక్ష్మణ వైదేహ్యో సంత్యక్తం హ్రియమాణయా | ఉత్తరీయమిదం భూమౌ శరీరాదృభాషణాని చ || 19
 శాద్వలీన్యాం ధ్రువంభూమ్యాం సీతయా హ్రియమాణయా | ఉత్సృష్టం భూషణమిదం తథారూపం హి దృశ్యతే ||
 ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ | నాహం జానామి కేయూరే నాహం జానామి కుండలే || 21
 నూపురే త్వభిజానామి నిత్యం పాదాభివందనాత్ | తతస్స రాఘవో దీనః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ || 22
 బ్రూహి సుగ్రీవ కం దేశం హ్రియంతీ లక్ష్మితా త్వయా | రక్షసా రౌద్రరూపేణ మమ ప్రాణైః ప్రియా ప్రియా ||
 క్వ వా వసతి తద్రక్షో మహద్ వ్యసనదం మమ | యన్నిమిత్తమహం సర్వాన్ నాశయిష్యామి రాక్షసాన్ || 24
 హరతా మైథిలీం యేన మాం చ రోషయతా భృశమ్ | ఆత్మనో జీవితాంతాయ మృత్యుద్వారమపావృతమ్ ||
 మమ దయితతరా హృతా వనాంతాత్ రజనిచరేణ విమధ్య యేన సా |
 కథయ మమ రిపుం త్వమద్య వై ఘనగపతే యమసాదనం నయామి || 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సీతా ౨౨ భరణదర్శనం నామ షష్ఠస్కర్గః

అథ సప్తమస్సర్గః (7) రామ సుగ్రీవయోః సాహాయ్య ప్రతిజ్ఞా

- ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామేణార్చేన వాసరః । అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం సబాష్పం బాష్పగర్గదః ॥ 1
- న జానే నిలయం తస్య సర్వథా పాపరక్షసః । సామర్థ్యం విక్రమం వాపి దౌష్కల్యేయస్య వా కులమ్ ॥ 2
- సత్యం తే ప్రతిజానామి త్యజ శోకమరిందమ । కరిష్యామి తథా యత్నం యథా ప్రాప్సుసి మైథిలీమ్ ॥ 3
- రావణం సగణం హత్వా పరితోష్యాత్మపౌరుషమ్ । తథాఽస్మి కర్తా నచిరాత్ యథా ప్రీతో భవిష్యసి ॥ 4
- అలం వైక్షబ్యమాలంబ్య ధైర్యమాత్మగతం సృర । త్వద్విధానామనదృశమ్ ఈదృశం విద్ధి లాఘవమ్ ॥ 5
- మయాఽపి వ్యసనం ప్రాప్తం భార్యాహరణజం మహత్ । న చాహమేవం శోచామి న చ ధైర్యం పరిత్యజే ॥
- నాహం తామనుశోచామి ప్రాకృతో వానరోఽపి సన్ । మహాత్మా చ వినీతశ్చ కిం పునర్ధృతిమాన్ భవాన్ ॥ 7
- బాష్పమాపతితం ధైర్యాత్ నిగ్రహీతుం త్వమర్హసి । మర్యాదాం సత్త్వయుక్తానాం ధృతిం నోత్త్రష్టుమర్హసి ॥ 8
- వ్యసనే వార్థకృచ్చే వా భయే వా జీవితాంతకే । విమృశన్ వై స్వయా బుద్ధ్యా ధృతిమాన్నావసీదతి ॥ 9
- బాలిశస్తు నరో నిత్యం వైక్షబ్యం యోఽనువర్తతే । స మజ్జత్యవశశ్శోకే భారాక్రాంతేవ నౌర్జలే ॥ 10
- ఏషోఽంజలిర్మయా బద్ధః ప్రణయాత్వాం ప్రసాదయే । పౌరుషం శ్రయ శోకస్య నాంతరం దాతుమర్హసి ॥
- యే శోకమనువర్తంతే న తేషాం విద్యతే సుఖమ్ । తేజశ్చ క్షీయతే తేషాం న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ 12
- శోకేనాభిప్రపన్నస్య జీవితే చాపి సంశయః । స శోకం త్యజ రాజేంద్ర ధైర్యమాశ్రయ కేవలమ్ ॥ 13
- హితం వయస్యభావేన బ్రామి నోపదిశామి తే । వయస్యతాం పూజయన్మే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥ 14
- మధురం సాంత్వితస్తేన సుగ్రీవేణ స రాఘవః । ముఖమశ్రుపరిక్షిన్నం వస్త్రాంతేన ప్రమార్షయత్ ॥ 15
- ప్రకృతిస్థస్తు కాకుత్స్థః సుగ్రీవవచనాత్ ప్రభుః । సంపరిష్వజ్య సుగ్రీవమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 16
- కర్తవ్యం యద్వయస్యేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ । అనురూపం చ యుక్తం చ కృతం సుగ్రీవ తత్త్వయా ॥ 17
- ఏష చ ప్రకృతిస్థోఽహమ్ అనునీతస్త్వయా సఖే । దుర్లభో హీదృశో బంధుః అస్మిన్ కాలే విశేషతః ॥ 18
- కింతు యత్నస్త్వయా కార్యో మైథిల్యాః పరిమార్గణే । రాక్షసస్య చ రౌద్రస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ 19
- మయా చ యదనుష్ఠేయం విస్రభ్యేన తదుచ్యతామ్ । వర్షాస్వివ చ సుక్షేత్రే సర్వం సంపద్యతే మయి ॥ 20
- మయా చ యదిదం వాక్యమ్ అభిమానాత్ సమీరితమ్ । తత్త్వయా హరిశార్దూల తత్త్వమిత్యుపధార్యతామ్ ॥
- అన్యతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన । ఏతత్తే ప్రతిజానామి సత్యేనైవ చ తే శపే ॥ 22
- తతః ప్రహృష్టస్సుగ్రీవో వానరైస్సచివైస్సహ । రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా ప్రతిజ్ఞాతం విశేషతః ॥ 23
- ఏవ మేకాంతసంప్రకృతౌ తతస్తౌ నరవానరౌ । ఉభావన్యోన్యసదృశం సుఖం దుఃఖం ప్రభాషతామ్ ॥ 24
- మహానుభావస్య వచో నిశమ్య హరిర్నరాణామృషభస్య తస్య ।
- కృతం స మేనే హరివీరముఖ్యః తదా స్వకార్యం హృదయేన విద్వాన్ ॥ 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామసుగ్రీవయోః సాహాయ్య ప్రతిజ్ఞా నామ సప్తమస్సర్గః

అథ అష్టమస్సర్గః (8) రామస్య వాలివధనిశ్చయః

- పరితుష్టస్తు సుగ్రీవః తేన వాక్యేన వాసరః । లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
- సర్వథాఽహమనుగ్రాహ్యో దేవతానామసంశయః । ఉపపన్నగుణోపేతః సఖా యస్య భవాన్ మమ ॥ 2
- శక్యం ఖలు భవేద్రామ సహాయేన త్వయాఽనఘ । సురరాజ్యమపి ప్రాప్తుం స్వరాజ్యం కిం పునః ప్రభో ॥ 3
- సోఽహంసభాజ్యో బంధూనాం సుహృదాంచైవ రాఘవ । యస్యాగ్నిసాక్షికం మిత్రం లబ్ధం రాఘవవంశజమ్ ॥
- అహమప్యనురూపస్తే వయస్యో జ్ఞాస్యసే శనైః । న తు వక్తుం సమర్థోఽహం స్వయమాత్మగతాన్ గుణాన్ ॥
- మహాత్మనాం తు భూయిష్టం త్వద్విధానాం కృతాత్మనామ్ । నిశ్చలా భవతి ప్రీతిః ధైర్యమాత్మవతామివ ॥ 6
- రజతం వా సువర్ణం వా వస్త్రాణ్యభరణాని చ । అవిభక్తాని సాధూనామ్ అవగచ్ఛంతి సాధవః ॥ 7

- ఆఢ్యో వాపి దరిద్రో వా దుఃఖితస్సుఖితోఽపి వా । నిర్దోషో వా సదోషో వా వయస్యః పరమా గతిః ॥ 8
- ధనత్యాగః సుఖత్యాగో దేహత్యాగోఽపి వా పునః । వయస్యాధే ప్రవర్తంతే స్నేహం దృష్ట్వా తథావిధమ్ ॥ 9
- తత్తథేత్యబ్రవీద్రామః సుగ్రీవం ప్రియవాదినమ్ । లక్ష్మణస్యాగ్రతో లక్ష్మణ వాసవస్యేవ ధీమతః ॥ 10
- తతో రామం స్థితం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ । సుగ్రీవః సర్వతశ్చక్షుః వనే లోలమపాతయత్ ॥ 11
- స దదర్శ తతస్సాలమ్ అవిదూరే హరీశ్వరః । సుపుష్పమీషత్రాధ్యం భ్రమరైరుపశోభితమ్ ॥ 12
- తస్యైకాం పర్ణబహులాం భంక్త్వా శాఖాం సుపుష్పితామ్ । సాలస్యాస్తీర్య సుగ్రీవో నిషసాద సరాఘవః ॥ 13
- తావాసీనౌ తతో దృష్ట్వా హనూమానపి లక్ష్మణమ్ । సాలశాఖాం సముత్పాట్య వినీతముపవేశయత్ ॥ 14
- సుఖోపవిష్టం రామం తు ప్రసన్నముదధిం యథా । ఫలపుష్పసమాకీర్ణే తస్మిన్ గిరివరోత్తమే ॥ 15
- తతః ప్రహృష్టసుగ్రీవః శ్లక్షణం మధురయా గిరా । ఉవాచ ప్రణయాద్రామం హర్షవ్యాకులితాక్షరమ్ ॥ 16
- అహం వినికృతో భ్రాత్రా చరామ్యేష భయార్దితః । ఋశ్యమూకం గిరివరం హృతభార్యస్సుదుఃఖితః ॥ 17
- సోఽహం త్రస్తో భయే మగ్నో వసామ్ముద్రాంతచేతనః । వాలినా నికృతో భ్రాత్రా కృతవైరశ్చ రాఘవ ॥ 18
- వాలినో మే భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర । మమాపి త్వమనాథస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి ॥ 19
- ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః । ప్రత్యువాచ స కాకుత్స్థః సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ 20
- ఉపకారఫలం మిత్రమ్ అపకారోఽరిలక్షణమ్ । అద్యేవ తం హనిష్యామి తవ భార్యాపహారిణమ్ ॥ 21
- ఇమే హి మే మహావేగాః పత్రిణస్తిగ్మతేజసః । కార్తికేయవనోద్భూతాః శరా హేమవిభూషితాః ॥ 22
- కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్నాః మహేంద్రాశనిసన్నిభాః । సుపర్వాణః సుతీక్ష్ణాగ్రాః సరోషా భుజగా ఇవ ॥ 23
- భ్రాతృసంజ్ఞమమిత్రం తే వాలినం కృతకిల్బిషమ్ । శరైర్వినిహతం పశ్య వికీర్ణమివ పర్వతమ్ ॥ 24
- రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో వాహినీపతిః । ప్రహర్షమతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్ ॥ 25
- రామ శోకాభిభూతోఽహం శోకార్తానాం భవాన్ గతిః । వయస్య ఇతి కృత్వా హి త్వయ్యహం పరిదేవయే ॥
- త్వం హి పాణిప్రదానేన వయస్యో మేఽగ్నిసాక్షికమ్ । కృతః ప్రాణైర్బహుమతః సత్యేనాపి శపామి తే ॥ 27
- వయస్య ఇతి కృత్వా చ విస్రబ్ధం ప్రవదామ్యహమ్ । దుఃఖమంతర్గతం యన్మే మనో హరతి నిత్యశః ॥ 28
- ఏతావదుక్త్వా వచనం బాష్పదూషితలోచనః । బాష్పోపహతయా వాచా నోచ్చైశ్చక్నోతి భాషితుమ్ ॥ 29
- బాష్పవేగం తు సహసా నదీవేగమివాగతమ్ । ధారయామాస ధైర్యేణ సుగ్రీవో రామసన్నిధౌ ॥ 30
- సన్నిగృహ్య తు తం బాష్పం ప్రమృజ్య నయనే శుభే । వినిశ్యస్య చ తేజస్వీ రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 31
- పురాఽహం వాలినా రామ రాజ్యాత్ స్వాదవరోపితః । పరుషాణిచ సంశ్రావ్య నిర్దుతోఽస్మి బలీయసా ॥ 32
- హృతా భార్యా చ మే తేన ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ । సుహృదశ్చ మదీయా యే సంయతా బంధనేషు తే ॥
- యత్నవాంశ్చ సుదుష్టాత్మా మద్వినాశాయ రాఘవ । బహుశస్త్రత్రయ్యుక్తాశ్చ వానరా నిహతా మయా ॥ 34
- శంకయా త్వేతయా చేహ దృష్ట్వా త్వామపి రాఘవ । నోపసర్పామ్యహం భీతో భయే సర్వే హి బిభృతి ॥ 35
- కేవలం హి సహాయా మే హనుమత్రముఖాస్త్విమే । అతోఽహం ధారయామ్యద్య ప్రాణాన్ కృచ్ఛగతోఽపి సన్ ॥
- ఏతే హి కపయః స్నిగ్ధాః మాం రక్షంతి సమంతతః । సహ గచ్ఛంతి గంతవ్యే నిత్యం తిష్ఠంతి చ స్థితే ॥ 37
- సంక్షేపస్నేష తే రామ కిముక్త్యా విస్తరం హి తే । స మే జ్యేష్ఠో రిపుర్భ్రాతా వాలీ విశ్రుతపౌరుషః ॥ 38
- తద్వినాశాద్ధి మే దుఃఖం ప్రణష్టం స్వాదనంతరమ్ । సుఖం మే జీవితం చైవ తద్వినాశనిబంధనమ్ ॥ 39
- ఏష మే రామ శోకాంతః శోకార్తేన నివేదితః । దుఃఖితస్సుఖితో వాఽపి సఖ్యుర్నిత్యం సఖా గతిః ॥ 40
- శ్రుత్యైతద్వచనం రామః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ । కింనిమిత్తమభూద్వైరం శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ 41
- సుఖం హి కారణం శ్రుత్వా వైరస్య తవ వానర । ఆనంతర్యం విధాస్యామి సంప్రధార్య బలాబలమ్ ॥ 42
- బలవాన్ హి మమామర్షః శ్రుత్వా త్వామవమానితమ్ । వర్తతే హృదయోత్కంపీ ప్రావృద్వేగ ఇవాంభసః ॥ 43
- హృష్టః కథయ విస్రబ్ధో యావదారోప్యతే ధనుః । సృష్టశ్చ హి మయా బాణో నిరస్తశ్చ రిపుస్తవ ॥ 44

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా । ప్రహర్షమతులం లేభే చతుర్భిస్సహ వానరైః ॥ 45

తతః ప్రహృష్టవదనః సుగ్రీవో లక్ష్మణాగ్రజే । వైరస్య కారణం తత్త్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ 46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామస్య వాలివధ నిశ్చయో నామ అష్టమస్కంధః

అథ నవమస్కంధః (9) సుగ్రీవేణ వైరకారణ కథనమ్

(శ్రూయతాం రామ యద్భ్రతమ్ ఆదితఃప్రభృతి త్వయా యథావైరంసముద్భూతం యథా చాహం నిరాకృతః ॥)

వాలీ నామ మమ భ్రాతా జ్యేష్ఠశ్శత్రునిఘాదనః । పితుర్బహుమతో నిత్యం మమాపి చ తథా పురా ॥ 1

పితర్యుపరతేఽస్మాకం జ్యేష్ఠోఽయమితి మంత్రిభిః । కపీనామీశ్వరో రాజ్యే కృతః పరమసంమతః ॥ 2

రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య పితృపైతామహం మహత్ । అహం సర్వేషు కాలేషు ప్రణతః ప్రేవ్యవత్ స్థితః ॥ 3

మాయావీ నామ తేజస్వీ పూర్వజో దుందుభేః సుతః । తేన తస్య మహద్వైరం స్త్రీకృతం విశ్రుతం పురా ॥ 4

స తు సుప్తజనే రాత్రౌ కిష్కింధాద్వారమాగతః । నర్దతి స్మ సుసంరభో వాలినం చాహ్వాయద్రణే ॥ 5

ప్రసుప్తస్తు మమ భ్రాతా నర్దితం భైరవస్వనమ్ । శ్రుత్వా న మమృషే వాలీ నిష్పపాత జవాత్తదా ॥ 6

సతు వై నిస్సృతః క్రోధాత్ తం హంతుమసురోత్తమమ్ । వార్యమాణస్తతస్త్రీభిః మయాచ ప్రణతాత్మనా ॥ 7

స తు నిర్ధాయ సర్వాన్నో నిర్జగామ మహాబలః । తతోఽహమపి సౌహార్దాత్ నిస్సృతో వాలినా సహ ॥ 8

స తు మే భ్రాతరం దృష్ట్వా మాం చ దూరాదవస్థితమ్ । అసురో జాతసంత్రాసః ప్రదుద్రావ తతో భృశమ్ ॥

తస్మిన్ ద్రవతి సంత్రస్తే హ్యేవాం ద్రుతతరం గతౌ । ప్రకాశశ్చ కృతో మార్గః చంద్రేణోద్గచ్ఛతా తదా ॥ 10

స తృణైరావృతం దుర్గం ధరణ్యా వివరం మహత్ । ప్రవివేశాసురో వేగాత్ ఆవామాసాద్య విష్టితౌ ॥ 11

తం ప్రవిష్టం రిపుం దృష్ట్వా బిలం రోషవశం గతః । మామువాచ తదా వాలీ వచనం క్షుభితేంద్రియః ॥ 12

ఇహ త్వం తిష్ఠ సుగ్రీవ బిలద్వారి సమాహితః । యావత్తత్ర ప్రవిశ్యాహం నిహన్తి సహసా రిపుమ్ ॥ 13

మయా త్యేతద్వచశ్రుత్వా యాచితస్య పరంతపః । శాపయిత్వా తు మాం పద్భ్యాం ప్రవివేశ బిలం మహత్ ॥

తస్య ప్రవిష్టస్య బిలం సాగ్రస్సంవత్సరో గతః । స్థితస్య చ మమ ద్వారి స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ 15

అహం తు నష్టం జ్ఞాత్వా తం స్నేహోదాగతసంభ్రమః । భ్రాతరం న చ పశ్యామి పాపాశంకి చ మే మనః ॥

అథ దీర్ఘస్య కాలస్య బిలాత్తస్మాద్వినిస్సృతమ్ । సఫేనం రుధిరం రక్తమ్ అహం దృష్ట్వా సుదుఃఖితః ॥ 17

నర్దతామసురాణాం చ ధ్వనిర్మే శ్రోత్రమాగతః । నిరస్తస్య చ సంగ్రామే క్రోశతో నిస్వనో గురోః ॥ 18

అహం త్వవగతో బుద్ధ్యా చిహ్నైస్తైర్భ్రాతరం హతమ్ । పిథాయ చ బిలద్వారం శిలయా గిరిమాత్రయా ॥ 19

శోకార్తశ్చోదకం కృత్వా కిష్కింధామాగతస్సభే । గూహమానస్య మే తత్త్వం యత్నతో మంత్రిభిశ్శ్రుతమ్ ॥ 20

తతో-హం తైస్సమాగమ్య సమృతైరభిషేచితః । రాజ్యం ప్రశాసతస్తస్య న్యాయతో మమ రాఘవ ॥ 21

ఆజగామ రిపుం హత్వా వాలీ తమసురోత్తమమ్ । అభిషిక్తం తు మాం దృష్ట్వా వాలీ సంరక్తలోచనః ॥ 22

మదీయాన్ మంత్రిణో బద్ధ్వా పరుషం వాక్యమబ్రవీత్ । నిగ్రహేఽపి సమర్థస్య తం పాపం ప్రతి రాఘవ ॥

స ప్రావర్తత మే బుద్ధిః భ్రాతుర్గౌరవయంత్రితా । హత్వా శత్రుం స మే భ్రాతా ప్రవివేశ పురం తదా ॥ 24

మానయంస్తం మహాత్మానం యథావచ్ఛాభ్యవదయమ్ । ఉక్తాశ్చ నాశిషస్తేన సంతుష్టేనాంతరాత్మనా ॥ 25

సత్వా పాదావహం తస్య ముకుటేనాస్పృశం ప్రభో । అపి వాలీ మమ క్రోధాత్ న ప్రసాదం చకార సః ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వైరకారణ కథనం నామ నవమస్కంధః

అథ దశమస్కంధః (10) వాలినా సుగ్రీవ నిర్వాసనమ్

తతః క్రోధసమావిష్టం సంరబ్ధం తముపాగతమ్ । అహం ప్రసాదయాంచక్రే భ్రాతరం ప్రియకామ్యయా ॥ 1

దిష్ట్వాఽసి కుశలీ ప్రాప్తో నిహతశ్చ త్వయా రిపుః । అనాధస్య హి మే నాథః త్వమేకోఽనాధనందనః ॥ 2

ఇదం బహుశలాకం తే పూర్ణచంద్రమివోదితమ్ । చత్రం సవాలవ్యజనం ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతమ్ ॥ 3

ఆర్తశ్చాథ బిలద్వారి స్థితస్సంవత్సరం నృప । దృష్ట్వాఽహం శోణితం ద్వారి బిలాచ్ఛాపి సముత్థితమ్ ॥ 4

శోకసంవిగ్నహృదయో భృశం వ్యాకులితేంద్రియః । అపిధాయ బిలద్వారం శైలశృంగేణ తత్తథా ॥ 5
 తస్మాద్దేశాదపాక్రమ్య కిష్కింధాం ప్రావిశం పునః । విషాదాత్త్విహ మాం దృష్ట్వా పౌరైర్మంత్రిభిరేవ చ ॥ 6
 అభిషిక్తో న కామేన తస్మై త్వం క్షంతుమర్హసి । త్వమేవ రాజా మానార్హః సదా చాహం యథాపురమ్ ॥ 7
 రాజభావనియోగోఽయం మయా త్వద్విరహాత్ కృతః । సామాత్యపౌరనగరం స్థితం నిహతకంటకమ్ ॥ 8
 న్యాసభూతమిదం రాజ్యం తవ నిర్యాతయామ్యహమ్ । మా చ రోషం కృథాస్సౌమ్య మయి శత్రునిబర్హణ ॥ 9
 యాచే త్వాం శిరసా రాజన్ మయా బద్ధోఽయమంజలిః । బలాదస్మి సమాగమ్య మంత్రిభిః పురవాసిభిః ॥
 రాజభావే నియుక్తోఽహం శూన్యదేశజిగీషయా । స్నిగ్ధమేవం బ్రువాణం మాం స తు నిర్భర్త్య వానరః ॥
 ధిక్ త్వామితి చ మాముక్త్వా బహు తత్తదువాచ హ । ప్రకృతీశ్చ సమానీయ మంత్రిణశ్చైవ సంమతాన్ ॥ 12
 మామాహ సుహృదాం మధ్యే వాక్యం పరమగర్హితమ్ । విదితం వో యథా రాత్రౌ మాయావీ స మహాసురః ॥
 మాం సమాహ్వయత క్రూరో యుద్ధకాంక్షీసుదుర్మతిః । తస్యతద్వచనం శ్రుత్వా నిస్సృతో-హం నృపాలయాత్ ॥
 అనుయాతశ్చ మాం తూర్ణమ్ అయం బ్రాతాసుదారుణః । సతు దృష్ట్వావ మాంరాత్రౌ సద్వితీయం మహాబలః ॥
 ప్రాద్రవద్భయసంత్రస్తో వీక్ష్యావాం తమనుద్రుతౌ । అనుద్రుతశ్చ వేగేన ప్రవివేశ మహాబిలమ్ ॥ 16
 తం ప్రవిష్టం విదిత్వా తు సుఘోరం సుమహద్బిలమ్ । ఆయముక్తోఽథ మే బ్రాతా మయా తు క్రూరదర్శనః ॥
 హత్వా నాస్తి మే శక్తిః ప్రతిగంతుమితః పురీమ్ । బిలద్వారి ప్రతీక్ష త్వం యావదేనం నిహన్యుహమ్ ॥ 18
 స్థితోఽయమితి మత్వా తు ప్రవిష్టోఽహం దురాసదమ్ । తం చ మే మార్గమాణస్య గతస్సంవత్సరస్తదా ॥
 స తు దృష్టో మయా శత్రుః అనిర్వేదాద్భయావహః । నిహతశ్చ మయా తత్ర సోఽసురో బంధుభిస్సహ ॥
 తస్యాస్యాత్తు ప్రవృత్తేన రుధిరోఘేణ తద్బిలమ్ । పూర్ణమాసీద్దురాక్రామం స్తనతస్తస్య భూతలే ॥ 21
 సూదయిత్వా తు తం శత్రుం విక్రాంతం దుందుభేస్సుతమ్ । నిష్క్రామన్నైవ పశ్యామి బిలస్యపిహితం ముఖమ్ ॥
 విక్రోశమానస్య తు మే సుగ్రీవేతి పునః పునః । యదా ప్రతివచో నాస్తి తతోఽహం భృశదుఃఖితః ॥ 23
 పాదప్రహారైస్తు మయా బహుభిస్తద్విదారితమ్ । తతోఽహం తేన నిష్క్రమ్య పథా పురముపాగతః ॥ 24
 అత్రానేనాస్మి సంరుద్ధో రాజ్యం ప్రార్థయాతాఽఽత్మనః । సుగ్రీవేణ నృశంసేన విస్మృత్య భ్రాతృసౌహృదమ్ ॥
 ఏవముక్త్వా తు మాం తత్ర వస్త్రేణైకేన వానరః । నిర్వాసయామాస తదా వాలీ విగతసాధ్వసః ॥ 26
 తేనాహమపవిద్ధశ్చ హృతదారశ్చ రాఘవ । తద్భయాచ్చ మహీ కృత్వాన్ క్రాంతేయం సవనార్ణవా ॥ 27
 ఋశ్యమూకం గిరివరం భార్యాహరణదుఃఖితః । ప్రవిష్టోఽస్మి దురాధర్షం వాలినః కారణాంతరే ॥ 28
 ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం వైరానుకథనం మహత్ । అనాగసా మయా ప్రాప్తం వ్యసనం పశ్య రాఘవ ॥ 29
 వాలినస్తు భయార్తస్య సర్వలోకాభయంకర । కర్తుమర్హసి మే వీర ప్రసాదం తస్య నిగ్రహాత్ ॥ 30
 ఏవముక్తస్తు తేజస్వీ ధర్మజ్ఞో ధర్మసంహితమ్ । వచనం వక్తుమారేభే సుగ్రీవం ప్రహసన్నివ ॥ 31
 అమోఘాః సూర్యసంకాశాః మమైతే నిశితాశ్వరాః । తస్మిన్ వాలిని దుర్బుక్షే నిపతిప్యంతి వేగితాః ॥ 32
 యావత్తం నాభిపశ్యామి తవ భార్యాపహారిణమ్ । తావత్స జీవేత్ పాపాత్మా వాలీ చారిత్రదూషకః ॥ 33
 ఆత్మానుమానాత్ పశ్యామి మగ్నంత్యాం శోకసాగరే । త్వామహం తారయిష్యామి కామం ప్రాప్సుసి పుష్కలమ్ ॥
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్యాత్మనో హితమ్ । సుగ్రీవః పరమప్రీతః సుమహద్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేవాలినా సుగ్రీవసర్వాసనం నామ దశమస్కంధః

అథ ఏకాదశస్కంధః (11) వాలిపరాక్రమ వర్ణనమ్

రామస్య వచనం శ్రుత్వా హర్షపౌరుషవర్ణనమ్ । సుగ్రీవః పూజయాంచక్రే రాఘవం ప్రశశంస చ ॥ 1
 అసంశయం ప్రజ్వలితైః తీక్ష్ణైర్మూర్మాతిగైశ్శరైః । త్వం దహేః కుపితో లోకాన్ యుగాంత ఇవ భాస్కరః ॥ 2
 వాలినః పౌరుషం యత్తత్ యచ్ఛవీర్యం ధృతిశ్చ యా । తస్మైకమనాః శ్రుత్వా విధత్స్య యదనంతరమ్ ॥ 3
 సముద్రాత్ పశ్చిమాత్ పూర్వం దక్షిణాదపి చోత్తరమ్ । క్రామత్యనుదితే సూర్యే వాలీ వ్యపగతక్లమః ॥ 4

- అగ్రాణ్యారుహ్య శైలానాం శిఖరాణి మహాంత్యపి । ఊర్ధ్వముత్క్షిప్య తరసా ప్రతిగృహ్ణతి వీర్యవాన్ ॥ 5
- బహవస్సారవంతశ్చ వనేషు వివిధా ద్రుమాః । వాలినా తరసా భగ్నాః బలం ప్రథయతాః ॥ 6
- మహిషో దుందుభిర్నామ కైలాసశిఖరప్రభః । బలం నాగసహస్రస్య ధారయామాస వీర్యవాన్ ॥ 7
- వీర్యోత్సేకేన దుష్టాత్మా వరదానాచ్చ మోహితః । జగామ సుమహాకాయః సముద్రం సరితాం పతిమ్ ॥ 8
- ఊర్మిమంతమతిక్రమ్య సాగరంరత్నసంచయమ్ । మహ్యం యుద్ధం ప్రయచ్ఛేతి తమువాచ మహార్ణవమ్ ॥ 9
- తతస్సముద్రో ధర్మాత్మా సముత్థాయ మహాబలః । అబ్రవీద్వచనం రాజన్ అసురం కాలచోదితమ్ ॥ 10
- సమర్థో నాస్మి తే దాతుం యుద్ధం యుద్ధవిశారద । శ్రూయతాం చాభిధాన్యామి యస్తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి ॥
- శైలరాజో మహారణ్యే తపస్విశరణం పరమ్ । శంకరశ్వశురో నామ్నా హిమవానితి విశ్రుతః ॥ 12
- గుహాప్రస్రవణోపేతో బహుకందరనిర్దరః । స సమర్థస్తవ ప్రీతిమ్ అతులాం కర్తుమాహవే ॥ 13
- తం భీత ఇతి విజ్ఞాయ సముద్రమసురోత్తమః । హిమవద్వనమాగచ్ఛత్ శరశ్చాపాదివ చ్యుతః ॥ 14
- తతస్సస్య గిరేః శ్వేతాః గజేంద్రవిపులాశ్శిలాః । చిక్షేప బహుధా భూమౌ దుందుభిర్వినాద చ ॥ 15
- తతశ్వేతాంబుదాకారః సౌమ్యః ప్రీతికరాకృతిః । హిమవానబ్రవీద్వాక్యం స్వ ఏవ శిఖరే స్థితః ॥ 16
- క్లేష్టుమర్హసి మాం న త్వం దుందుభే ధర్మవత్సల । రణకర్మస్వకుశలః తపస్విశరణం హ్యహమ్ ॥ 17
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా గిరిరాజస్య ధీమతః । ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ 18
- యది యుద్ధేఽసమర్థస్త్వం మద్భయాద్వానిరుద్యమః । తమాచక్షు ప్రదద్యాన్మే యోఽద్య యుద్ధం యుయుత్సతః ॥
- హిమవానబ్రవీద్వాక్యం శ్రుత్వా వాక్యవిశారదః । అనుక్తపూర్వం ధర్మాత్మా క్రోధాత్తమసురోత్తమమ్ ॥ 20
- వాలీ నామ మహాప్రాజ్ఞః శక్రతుల్యపరాక్రమః । అధ్యాస్తే వానరః శ్రీమాన్ కిష్కింధామతులప్రభామ్ ॥ 21
- స సమర్థో మహాప్రాజ్ఞః తవ యుద్ధవిశారదః । ద్వంద్వయుద్ధం మహద్దాతుం నముచేరివ వాసవః ॥ 22
- తం శీఘ్రమభిగచ్ఛ త్వం యది యుద్ధమిహేచ్ఛసి । స హి దుర్ధర్షణో నిత్యం శూరస్సమరకర్మణి ॥ 23
- శ్రుత్వా హిమవతో వాక్యం క్రోధావిప్లస్స దుందుభిః । జగామ తాంపురీం తస్య కిష్కింధాం వాలినస్తదా ॥ 24
- ధారయన్ మాహిషం రూపం తీక్ష్ణణశృంగో భయావహః । ప్రావృషీవమహామేఘః తోయపూర్ణో నభస్సలే ॥ 25
- తతస్తద్ద్వారమాగమ్య కిష్కింధాయా మహాబలః । ననర్థ కంపయన్ భూమిం దుందుభిర్దుందుభిర్యథా ॥ 26
- సమీపస్థాన్ ద్రుమాన్భంజన్ వసుధాం దారయన్ ఖురైః । విషాణేనోల్లిఖన్ దర్పాత్ తద్ద్వారం ద్విరదో యథా ॥
- అంతఃపురగతో వాలీ శ్రుత్వా శబ్దమమర్షణః । నిష్పపాత సహ స్త్రీభిః తారాభిరివ చంద్రమాః ॥ 28
- మితం వ్యక్తాక్షరపదం తమువాచాథ దుందుభిమ్ । హరీణామీశ్వరో వాలీ సర్వేషాం వనచారిణామ్ ॥ 29
- కిమర్థం నగరద్వారమ్ ఇదం రుద్ధ్వా వినర్హసి । దుందుభే విదితో మేఽసి రక్త ప్రాణాన్ మహాబల ॥ 30
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రస్య ధీమతః । ఉవాచ దుందుభిర్వాక్యం రోషాత్ సంరక్తలోచనః ॥ 31
- స త్వం స్త్రీసన్నిధౌ వీర వచనం వక్తుమర్హసి । మమ యుద్ధం ప్రయచ్ఛాద్య తతో జ్ఞాన్యామి తే బలమ్ ॥ 32
- అథవా ధారయిష్యామి క్రోధమద్య నిశామిమామ్ । గృహ్యతాముదయః స్వైరం కామభోగేషు వానర ॥ 33
- దీయతాం సంప్రదానం చ పరిష్వజ్య చ వానరాన్ । సర్వశాఖామృగేంద్రస్త్వం సంసాదయ సుహృజ్జనాన్ ॥
- సుదృష్టాం కురు కిష్కింధాం కురుష్వాత్మసమం పురే । క్రీడస్య చ సహ స్త్రీభిః అహం తే దర్పనాశనః ॥ 35
- యో హి మత్తం ప్రమత్తంవా సుప్తంవా రహితం భృశమ్ । హన్యాత్ స భ్రూణహా లోకే త్వద్విధంమదమోఽహితమ్ ॥
- స ప్రహస్యాబ్రవీన్ముందం క్రోధాత్తమసురోత్తమమ్ । విస్ఫుజ్య తాః స్త్రియః సర్వాః తారాప్రభృతికాస్తదా ॥ 37
- మత్తోఽయమితి మామంస్థాః యద్యభీతోఽసి సంయుగేమదోఽయం సంప్రహారేఽస్మిన్ వీరపాణంసమర్హతామ్ ॥
- తమేవముక్త్వా సంక్రుద్ధో మాలాముత్క్షిప్య కాంచనీమ్ । పిత్రా దత్తాం మహేపంద్రేణ యుద్ధాయ వ్యవతిష్ఠత ॥
- విషాణయోర్భూషీత్వా తం దుందుభిం గిరిసన్నిభమ్ । ఆవిధ్యత తదా వాలీ వినదన్ కపికుంజరః ॥ 40
- వాలీ వ్యాపాతయాంచక్రే ననర్థ చ మహాస్వనమ్ । శ్రోత్రాభ్యామథ రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః ॥ 41

- తయోస్తు క్రోధసంరంభాత్ పరస్పరజయైషిణోః । యుద్ధం సమభవద్ధోరం దుందుభేర్వానరస్య చ ॥ 42
- అయుధ్యత తదా వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః । ముష్టిభిర్జానుభిశ్చైవ శిలాభిః పాదపైస్తథా ॥ 43
- పరస్పరం ఘ్నతోస్తత్ర వానరాసురయోస్తదా । ఆసీదదసురో యుద్ధే శక్రసూనుర్భ్రువర్దత ॥ 44
- వ్యాపారవీర్యధైర్యైశ్చ పరిక్షీణం పరాక్రమైః । తం తు దుందుభిముత్పాట్య ధరణ్యామభ్యుపాతయత్ ॥ 45
- యుద్ధే ప్రాణహరే తస్మిన్ నిప్పిష్టో దుందుభిస్తదా । (స్రోతోభ్యో బహు రక్తం తు తస్య సుస్రావ పాత్యతః) 46
- పపాత చ మహాకాయః క్షితౌ పంచత్వమాగతః ॥ 46
- తం తోలయిత్వా బాహుభ్యాం గతసత్త్వమచేతనమ్ । చిక్షేప బలవాన్వాలీ వేగేనైకేన యోజనమ్ ॥ 47
- తస్య వేగప్రవిధస్య వక్రాత్ క్షతజబిందవః । ప్రపేతుర్మాతుతోత్క్షిప్తాః మతంగస్యాశ్రమం ప్రతి ॥ 48
- తాన్ దృష్ట్వా పతితాంస్తస్య మునిశ్శోణితవిప్రుషః । క్రుద్ధస్తత్ర మహాభాగః చింతయామాస కో న్వయమ్ ॥ 49
- యేనాహం సహసా స్పృష్టః శోణితేన దురాత్మనా । కోఽయం దురాత్మా దుర్బుద్ధిః అకృతాత్మా చ బాలిశః ॥ 50
- ఇత్యుక్త్వాఽథ వినిప్రుమ్య దదర్శ మునిపుంగవః । మహిషం పర్వతాకారం గతాసుం పతితం భువి ॥ 51
- స తు విజ్ఞాయ తపసా వానరేణ కృతం హి తత్ । ఉత్సర్జ మహాశాపం క్షేప్తారం వాలినం ప్రతి ॥ 52
- ఇహ తేనాప్రవేష్టవ్యం ప్రవిష్టస్య వధో భవేత్ । వనం మత్సంశ్రయం యేన దూషితం రుధిరస్రవైః ॥ 53
- సంభగ్నాః పాదపాశ్చేమే క్షిపతేహాసురీం తనుమ్ । సమంతాద్యోజనం పూర్ణమ్ ఆశ్రమం మామకం యది ॥ 54
- ఆగమిష్యతి దుర్బుద్ధిః వ్యక్తం స న భవిష్యతి । యే చాపి సచివాస్తస్య సంశ్రితా మామకం వనమ్ ॥ 55
- న చ తైరిహ వస్తవ్యం శ్రుత్వా యాంతు యథాసుఖమ్ । యది తేఽపీహ తిష్ఠంతి శపిష్యే తానపి ధ్రువమ్ ॥ 56
- వనేఽస్మిన్ మామకే నిత్యం పుత్రవత్ పరిరక్షితే । పత్రాంకురవినాశాయ ఫలమూలాభవాయ చ ॥ 57
- దివసశ్చాస్య మర్యాదా యం ద్రష్ట్వా శ్వోఽస్మి వానరమ్ । బహువర్షసహస్రాణి స వై శైలో భవిష్యతి ॥ 58
- తతస్తే వానరాః శ్రుత్వా గిరం మునిసమీరితామ్ । నిశ్చక్రముర్వనాత్తస్మాత్ తాన్ దృష్ట్వా వాలిరబ్రవీత్ ॥ 59
- కిం భవంతస్సమస్తాశ్చ మతంగవనవాసినః । మత్సమీపమనుప్రాప్తాః అపి స్వస్తి వనౌకసామ్ ॥ 60
- తతస్తే కారణం సర్వం తదా శాపం చ వాలినః । శశంసుర్వానరాస్సర్వే వాలినే హేమమాలినే ॥ 61
- ఏతచ్ఛ్రుత్వా తదావాలీ వచనం వానరేరితమ్ । స మహర్షిం తదాఽసాద్య యాచతే స్మ కృతాంజలిః ॥ 62
- మహర్షిస్తుమనాదృత్య ప్రవివేశాశ్రమం తదా । శాపధారణభీతస్తు వాలీ విహ్వలతాం గతః ॥ 63
- తతశ్చాపభయాద్భీతః ఋశ్యమూకం మహాగిరిమ్ । ప్రవేష్టం నేచ్ఛతి హరిః ద్రష్టం వాఽపి నరేశ్వర ॥ 64
- తస్యాప్రవేశం జ్ఞాత్వాఽహమ్ ఇదం రామ మహావనమ్ । విచరామి సహమాత్యో విషాదేన వివర్జితః ॥ 65
- ఏషోఽస్థినిచయస్తస్య దుందుభేస్సంప్రకాశతే । వీర్యోత్సేకాన్నిరస్తస్య గిరికూటోపమో మహాన్ ॥ 66
- ఇమే చ విపులాస్సాలాః సప్త శాఖావలంబినః । యత్రైకం ఘటతే వాలీ నిష్పత్రయితుమోజసా ॥ 67
- ఏతదస్యాసమం వీర్యం మయా రామ ప్రకీర్తితమ్ । కథం తం వాలినం హంతుం సమరే శక్త్వసే నృప ॥ 68
- తథా బ్రువాణం సుగ్రీవం ప్రహసన్ లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ । కస్మిన్ కర్మణి నిర్వుత్రే శ్రద్ధధ్యా వాలినో వధమ్ ॥ 69
- తమువాచాథ సుగ్రీవః సప్త సాలానిమాన్ పురా । ఏవమేకైకశో వాలీ వివ్యాధాథ స చాసకృత్ ॥ 70
- రామోఽపి దారయేదేషాం బాణేనైకేన చేద్్రుమమ్ । వాలినం నిహతం మన్యే దృష్ట్వా రామస్య విక్రమమ్ ॥ 71
- హతస్య మహిషస్యాస్థి పాదేనైకేన లక్ష్మణ । ఉద్యమ్యాథ ప్రక్షిపేచ్ఛేత్ తరసా ద్వే ధనుశ్శతే ॥ 72
- ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవో రామం రక్తాంతలోచనమ్ । ధ్యాత్వా ముహూర్తం కాకుత్స్థం పునరేవ వచోఽబ్రవీత్ ॥ 73
- శూరశ్చ శూరఘాతీ చ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః । బలవాన్ వానరో వాలీ సంయుగేష్వపరాజితః ॥ 74
- దృశ్యంతే చాస్య కర్మాణి దుష్కరాణి సురైరపి । యాని సంచింత్య భీతోఽహమ్ ఋశ్యమూకం సమాశ్రితః ॥ 75
- తమజయ్యమధ్యప్యం చ వానరేంద్రమమర్షణమ్ । విచింతయన్న ముంచామి ఋశ్యమూకమహం త్విమమ్ ॥ 76
- ఉద్విగ్నశృంకితశ్చాపి విచరామి మహావనే । అనురక్తైస్సహమాత్మైః హనుమత్ప్రముఖైర్వరైః ॥ 77

- ఉపలబ్ధం చ మే శ్లాఘ్యం సన్నితం మిత్రవత్సల । త్వామహం పురుషవ్యాఘ్రు హిమవంతమివాశ్రితః ॥ 78
- కిం తు తస్య బలజ్ఞోఽహం దుర్భాతుర్బలశాలినః । అప్రత్యక్షం తు మే వీర్యం సమరే తవ రాఘవ ॥ 79
- న ఖల్వహం త్వాం తులయే నావమన్యే న భీషయే । కర్మభిస్తస్య భీమైస్తు కాతర్యం జనితం మమ ॥ 80
- కామం రాఘవ తే వాణీ ప్రమాణం ధైర్యమాకృతిః । సూచయంతి పరం తేజో భస్మచ్ఛన్నమివానలమ్ ॥ 81
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । స్మితపూర్వమథో రామః ప్రత్యువాచ హరిం ప్రభుః ॥ 82
- యది న ప్రత్యయోఽస్మాసు విక్రమే తవ వానర । ప్రత్యయం సమరే శ్లాఘ్యమ్ అహముత్పాదయామి తే ॥
- ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవం సాంత్యం లక్ష్మణపూర్వజః । రాఘవో దుందుభేః కాయం పాదాంగుష్ఠేన లీలయా ॥
- తోలయిత్వా మహాబాహుః చిక్షేప దశయోజనమ్ । అసురస్య తనుం శుష్కం పాదాంగుష్ఠేన వీర్యవాన్ ॥ 85
- క్షిప్తం దృష్ట్వా తతః కాయం సుగ్రీవః పునరబ్రవీత్ । లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 86
- ఆర్ద్రస్సమాంసః ప్రత్యగ్రః క్షిప్తః కాయః పురా సఖే । లఘుస్సంప్రతి నిర్మాంసః తృణభూతశ్చ రాఘవ ॥ 87
- పరిశ్రాంతేన మత్తేన భ్రాత్రా మే వాలినా తదా । క్షిప్తమేవం ప్రహర్షేణ భవతా రఘునందన ॥ 88
- నాత్ర శక్యం బలం జ్ఞాతుం తవ వా తస్య వాఽధికమ్ । ఆర్ద్రం శుష్కమితి హ్యేతత్ సుమహాద్రాఘవాంతరమ్ ॥
- స ఏవ సంశయస్తాత తవ తస్య చ యద్భలే । సాలమేకం తు నిర్భింద్యాః భవేద్వ్యక్తిర్బలాబలే ॥ 90
- కృత్యేదం కార్ముకం సజ్యం హస్తిహస్తమివాతతమ్ । ఆకర్ణపూర్ణమాయమ్య విస్మజస్వ మహాశరమ్ ॥ 91
- ఇమం హి సాలం సహితస్త్వయా శరో న సంశయోఽత్రాస్తి విదారయిష్యతి ।
- అలం విమర్శేన మమ ప్రియం ద్రువం కురుష్వ రాజాత్మజ శాపితో మయా ॥ 92
- యథా హి తేజస్సు వరస్సదా రవిః యథా హి శైలో హిమవాన్ మహాద్రిషు ।
- యథా చతుష్పాత్సు చ కేసరీ వరః తథా నరాణామసి విక్రమే వరః ॥ 93
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వాలిపరాక్రమవర్ణనం నామ ఏకాదశస్కంధః

అథ ద్వాదశస్కంధః (12) రామకృతం సప్తతాలచేదనమ్

- ఏతచ్చ వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవేణ సుభాషితమ్ । ప్రత్యయార్ద్రం మహాతేజాః రామో జగ్రాహ కార్ముకమ్ ॥ 1
- స గృహీత్వా ధనుర్ఘోరం శరమేకం చ మానదః । సాలముద్ధిశ్య చిక్షేప జ్యాస్వనైః పూరయన్ దిశః ॥ 2
- స విస్మణ్ణో బలవతా బాణః స్వర్ణపరిష్కృతః । భిత్త్వా సాలాన్ గిరిప్రస్థే సప్త భూమిం వివేశ హ ॥ 3
- ప్రవిష్టశ్చ ముహూర్తేన ధరాం భిత్త్వా మహాజవః । నిష్పత్య చ పునస్తూర్ణం స్వతూణీం ప్రవివేశ హ ॥ 4
- తాన్ దృష్ట్వా సప్త నిర్భిన్నాన్ సాలాన్ వానరపుంగవః । రామస్య శరవేగేన విస్మయం పరమం గతః ॥ 5
- స మూర్ధ్నా న్యపతద్భూమౌ ప్రలంబీకృతభూషణః । సుగ్రీవః పరమప్రీతో రాఘవాయ కృతాంజలిః ॥ 6
- ఇదం చోవాచ ధర్మజ్ఞం కర్మణా తేన హర్షితః । రామం సర్వాస్తవిదుషాం శ్రేష్ఠం శూరమవస్థితమ్ ॥ 7
- సేంద్రాసపి సురాంత్యర్వాన్ త్వం బాణైః పురుషర్షభ । సమర్థస్సమరే హంతుం కిం పునర్వాళినం ప్రభో ॥ 8
- యేన సప్త మహాసాలాః గిరిర్భూమిశ్చ దారితాః । బాణేనైకేన కాకుత్స్థ స్థాతా తే కో రణాగ్రతః ॥ 9
- అద్య మే విగతశ్శోకః ప్రీతిరద్య పరా మమ । సుహృదం త్వాం సమాసాద్య మహేంద్రవరుణోపమమ్ ॥ 10
- తమద్వైవ ప్రియార్ద్రం మే వైరిణం భ్రాతృరూపిణమ్ । వాలినం జహి కాకుత్స్థ మయా బద్ధోఽయమంజలిః ॥
- తతో రామః పరిష్వజ్య సుగ్రీవం ప్రియదర్శనమ్ । ప్రత్యువాచ మహాప్రాణ్ణో లక్ష్మణానుమతం వచః ॥ 12
- అస్మాద్గచ్ఛేమ కిష్కింధాం క్షిప్రంగచ్చ త్వమగ్రతః । గత్వా చాహ్వయ సుగ్రీవ వాలినం భ్రాతృగంధినమ్ ॥ 13
- సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలినః పురీమ్ । వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥ 14
- సుగ్రీవో వ్యనదద్ఘోరం వాలినో హ్యోనికారణాత్ । గాఢం పరిహితో వేగాత్ నాదైర్భిందన్నివాంబరమ్ ॥ 15
- తం శ్రుత్వా నినదం భ్రాతుః క్రుద్ధో వాలీ మహాబలః । నిశ్చక్రామ సుసంరబ్ధో భాస్కరోఽస్తతలాదివ ॥ 16

- తతస్సుతుములం యుద్ధం వాలిసుగ్రీవయోరభూత్ | గగనే గ్రహయోర్హోరం బుధాంగారకయోరివ || 17
 (అగ్న్యర్కయోర్యథాఽఽ కాశే మేరుమందరయోరివ | హిమవద్వింధ్యయోశ్చైవ యథా మైనాక క్రౌంచయోః ||
 వజ్రగోకర్ణయోశ్చైవ మహేంద్రారిష్టయోరివ) తలైరశనికలైశ్చ వజ్రకలైశ్చ ముష్టిభిః |
 జఘ్నుతుస్సమరేఽన్యోన్యం భ్రాతరా క్రోధమూర్ఛితౌ || 18
 తతో రామో ధనుష్పాణిః తావుభౌ సముదీక్ష్వ తు | అన్యోన్యసదృశౌ వీరౌ ఉభౌ దేవావివాశ్వినౌ || 19
 యన్నావగచ్ఛత్ సుగ్రీవం వాలినం వాఽపి రాఘవః | తతో న కృతవాన్ బుద్ధిం మోక్తుమంతకరం శరమ్ ||
 ఏతస్మిన్నంతరే భగ్నః సుగ్రీవస్తేన వాలినా | అపశ్యన్ రాఘవం నాథమ్ ఋశ్యమూకం ప్రదుద్రువే || 21
 క్లాంతో రుధిరసిక్తాంగః ప్రహరైర్జర్జరీకృతః | వాలినాఽభిద్రుతః క్రోధాత్ ప్రవివేశ మహావనమ్ || 22
 తం ప్రవిష్టం వనం దృష్ట్వా వాలీ శాపభయార్దితః | ముక్తో హ్యసి త్వమితుక్త్వా సన్నివృత్తో మహాద్యుతిః || 23
 (నివృత్తః స్వపురీం ప్రాయాత్ క్రోధావిష్టో మహాబలః |) రాఘవోఽపి సహ భ్రాత్రా సహ చైవ హనూమతా |
 తదేవ వనమాగచ్ఛత్ సుగ్రీవో యత్ర వానరః || 24
 తం సమీక్ష్యాగతం రామం సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణమ్ | హ్రీమాన్ దీనమువాచేదం వసుధామవలోకయన్ || 25
 ఆహ్వాయస్వేతి మాముక్త్వా దర్శయిత్వా చ విక్రమమ్ | వైరిణా ఘాతయిత్వా చ కిమిదానీం త్వయా కృతమ్ ||
 తామేవ వేలాం వక్తవ్యం త్వయా రాఘవ తత్త్వతః | వాలినం న నిహస్మీతి తతో నాహమితో ప్రజే || 27
 తస్య చైవం బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః | కరుణం దీనయా వాచా రాఘవః పునరబ్రవీత్ || 28
 సుగ్రీవ శ్రూయతాం తాత క్రోధశ్చ వ్యపసీయతామ్ | కారణం యేన బాణోఽయం న మయా స విసర్జితః ||
 అలంకారేణ వేషేణ ప్రమాణేన గతేన చ | త్వం చ సుగ్రీవ వాలీ చ సదృశౌ స్థః పరస్పరమ్ || 30
 స్వరేణ వర్చసా చైవ ప్రేక్షితేన చ వానర | విక్రమేణ చ వాక్యైశ్చ వ్యక్తిం వాం నోపలక్షయే || 31
 తతోఽహం రూపసాదృశ్యాత్ మోహితో వానరోత్తమ | నోత్పజామి మహావేగం శరం శత్రునిబర్హణమ్ || 32
 జీవితాంతకరం ఘోరం సాదృశ్యాత్తువిశంకితః | మూలఘాతో న నౌ స్యాద్ధి ద్వయోరపి కృతో మయా || 33
 త్వయి వీరే విపన్నే హి అజ్ఞానాల్లాఘవాన్మయా | మౌఢ్యం చ మమ బాల్యం చ ఖ్యాపితం స్యాద్ధరీశ్వర || 34
 దత్తాభయవధో నామ పాతకం మహదుచ్ఛతే | అహం చ లక్ష్మణశ్చైవ సీతా చ వరవర్ధినీ || 35
 త్వదధీనా వయం సర్వే వనేఽస్మిన్ శరణం భవాన్ | తస్మాద్యుధ్యస్వ భూయస్త్వం మా మా శంకీశ్చ వానర ||
 ఏతన్ముహూర్తే సుగ్రీవ పశ్య వాలినమాహవే | నిరస్తమిషుణైకేన వేష్టమానం మహీతలే || 37
 అభిజ్ఞానం కురుష్వ త్వమ్ ఆత్మనో వానరేశ్వర | యేన త్వామభిజానీయాం ద్వంద్వయుద్ధముపాగతమ్ || 38
 గజపుష్పీమిమాం పుల్లమ్ ఉత్పాట్య శుభలక్ష్మణామ్ | కురు లక్ష్మణ కంఠేఽస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః || 39
 తతో గిరితటే జాతామ్ ఉత్పాట్యకుసుమాకులామ్ | లక్ష్మణో గజపుష్పీం తాం తస్య కంఠే వ్యసర్జయత్ || 40
 స తయా శుశుభే శ్రీమాన్ లతయా కంఠసక్తయా | విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా || 41
 మాలయేవ బలాకానాం ససంధ్య ఇవ తోయదః | విభ్రాజమానో వపుషా రామవాక్యసమాహితః |
 జగామ సహ రామేణ కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ || 42

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామకృతం సప్తతాలచ్ఛేదనం నామ ద్వాదశస్కంధః

అథ శ్రయోదశస్కంధః (13) సప్తజనాశ్రమవర్ణనమ్

- ఋశ్యమూకాత్స ధర్మాత్మా కిష్కింధాం లక్ష్మణాగ్రజః | జగామ సహసుగ్రీవో వాలివిక్రమపాలితామ్ || 1
 సముద్యమ్య మహచ్ఛాపం రామః కాంచనభూషితమ్ | శరాంశ్చాదిత్యసంకాశాన్ గృహీత్వా రణసాధకాన్ ||
 అగ్రతస్తు యయౌ తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః | సుగ్రీవస్సంహతగ్రీవో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః || 3
 పృష్ఠతో హనుమాన్ వీరో నలో నీలశ్చ వానరః | తారశ్చైవ మహాతేజాః హరియూధపయూధపః || 4

- తే వీక్షమాణా వృక్షాంశ్చ పుష్పభారావలంబినః । ప్రసన్నాంబువహాశ్చైవ సరితస్సాగరంగమాః ॥ 5
- కందరాణి చ శైలాంశ్చ నిర్దరాణి గుహాస్తథా । శిఖరాణి చ ముఖ్యాని దరీశ్చ ప్రియదర్శనాః ॥ 6
- వైడూర్యవిమలైః పర్ణైః పద్మైశ్చాకోశకుట్టలైః । శోభితాన్ సజలాన్ మార్గే తటాకాంశ్చ వ్యలోకయన్ ॥ 7
- కారండైస్సారసైర్లంసైః వంజులైర్జలకుక్కుటైః । చక్రవాకైస్తథా చాన్యైః శకునైరుపనాదితాన్ ॥ 8
- మృదుశష్పాంకురాహారాన్ నిర్భయాన్ వనగోచరాన్ । చరతస్సర్పతోఽపశ్యన్ స్థలీషు హరిణాన్ స్థితాన్ ॥ 9
- తటాకవైరిణశ్చాపి శుక్లదంతవిభూషితాన్ । ఘోరానేకచరాన్ వన్యాన్ ద్విరదాన్ కూలఘాతినః ॥ 10
- మత్తాన్ గిరితటోత్పృష్టాన్ పర్వతానివజంగమాన్ । వారణాన్ వారిదప్రఖ్యాన్ మహీరేణుసముత్క్షితాన్ ॥ 11
- వనే వనచరాంశ్చాన్యాన్ ఖేచరాంశ్చ విహంగమాన్ । పశ్యంతస్త్వరితా జగ్ముః సుగ్రీవవశవర్తినః ॥ 12
- తేషాం తు గచ్ఛతాం తత్ర త్వరితం రఘునందనః । ద్రుమషండం వనం దృష్ట్వా రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ ॥
- ఏష మేఘ ఇవాకాశే వృక్షషండః ప్రకాశతే । మేఘసంఘాతవిపులః పర్యంతకదళీవృతః ॥ 14
- కిమేతత్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సఖే కౌతూహలం హి మే । కౌతూహలాపనయనం కుర్తుమిచ్ఛామ్యహం త్వయా ॥
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః । గచ్ఛన్నేవాచచక్షేఽథ సుగ్రీవస్తన్మహద్వనమ్ ॥ 16
- ఏతద్రాఘవ విస్తీర్ణమ్ ఆశ్రమం శ్రమనాశనమ్ । ఉద్యానవనసంపన్నం స్వాదుమూలఫలోదకమ్ ॥ 17
- అత్ర సప్తజనా నామ మునయస్సంశితవ్రతాః । సప్తైవాసన్నధశ్రీర్షాః నియతం జలశాయినః ॥ 18
- సప్తరాత్రకృతాహారాః వాయునా వనవాసినః । దివం వర్షశతైర్యతాః సప్తభిస్సకలేబరాః ॥ 19
- తేషామేవంప్రభావానాం ద్రుమప్రాకారసంవృతమ్ । ఆశ్రమం సుదురాధర్షమ్ అపి సేంద్రైస్సురాసురైః ॥ 20
- పక్షిణో వర్షయంత్యేత్ తథాన్యే వనచారిణః । విశంతి మోహాద్యే తత్ర నివర్తంతే న తే పునః ॥ 21
- విభూషణరవాస్తత్ర శ్రూయంతే సకలాక్షరాః । తూర్యగీతస్వనాశ్చాత్ర గంధో దివ్యశ్చ రాఘవ ॥ 22
- త్రేతాగ్నయోఽపి దీప్యంతే ధూమో హ్యత్ర ప్రకాశతే । వేష్టయన్నివ వృక్షాగ్రాన్ కపోతాంగారుణో ఘనః ॥ 23
- ఏతే వృక్షాః ప్రకాశంతే ధూమసంసక్తమస్తకాః । మేఘజాలప్రతిచ్ఛన్నాః వైడూర్యగిరయో యథా ॥ 24
- కురు ప్రణామం ధర్మాత్మన్ తాన్సముద్దిశ్య రాఘవ । లక్ష్మణేన సహాబ్రాత్రా ప్రయతస్సంయతాంజలిః ॥ 25
- ప్రణమంతిహి యే తేషాం మునీనాం భావితాత్మనామ్ । నతేషామశుభం కించిత్ శరీరే రామ దృశ్యతే ॥ 26
- తతో రామః సహా బ్రాత్రా లక్ష్మణేన కృతాంజలిః । సముద్దిశ్య మహాత్మానః తాన్మహీనభ్యవాదయత్ ॥ 27
- అభివాద్య తు ధర్మాత్మా రామో బ్రాత్రా చ లక్ష్మణః । సుగ్రీవో వానరాశ్చైవ జగ్ముస్సంహృష్టమానసాః ॥ 28
- తేగత్వా దూరమధ్వానం తస్మాత్సప్తజనాశ్రమాత్దదృశుస్తాం దురాధర్షాం కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ ॥ 29
- తతస్తు రామానుజ రామ వానరాః ప్రగృహ్య శస్త్రాణ్యుదితాగ్ర్యతేజసః ।
- పురీం సురేశాత్మజవీర్వృపాలితాం వధాయ శత్రోః పునరాగతాః సహ ॥ 30

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సప్తజనాశ్రమవర్ణనం నామ త్రయోదశస్సర్గః

అథ చతుర్దశస్సర్గః (14) వాలినం ప్రతి యుద్ధాహ్వానమ్

- సర్వే తే త్వరితం గత్వా కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ । వృక్షైరాత్మానమావృత్య వ్యతిష్ఠన్ గహనే వనే ॥ 1
- విచార్య సర్వతో దృష్టిం కాననే కానసప్రియః । సుగ్రీవో విపులగ్రీవః క్రోధమాహారయద్ భృశమ్ ॥ 2
- తతస్సు నినదం ఘోరం కృత్వా యుద్ధాయ చాహ్వాయత్ । పరివారైః పరివృతో నాదైర్భిందన్నివాంబరమ్ ।
- గర్జన్నివ మహామేఘో వాయువేగపురస్కరః ॥ 3
- అథ బాలార్కసదృశో దృష్టసింహగతిస్తదా । దృష్ట్వా రామం క్రియాదక్షం సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 4
- హరివాగురయా వ్యాప్తాం తప్తకాంచనతోరణామ్ । ప్రాప్తాః స్మ ధ్వజయంత్రాధ్యం కిష్కింధాం వాలినః పురీమ్ ॥
- ప్రతిజ్ఞా యా త్వయా వీర కృతా వాలివధే పురా । సఫలాం తాం కురు క్షిప్రం లతాం కాల ఇవాగతః ॥ 6

- ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ స రాఘవః । తమథోవాచ సుగ్రీవం వచనం శత్రుసూదనః ॥ 7
- కృతాభిజ్ఞాన చిహ్నుస్త్యమ్ అనయా గజసాహ్వయా । లక్ష్మణేన సముత్పాట్య యైషా కంఠే కృతా తవ ॥ 8
- శోభసే హ్యాధికం వీర లతయా కంఠసక్తయా । విపరీత ఇవాకాశే సూర్యో నక్షత్రమాలయా ॥ 9
- అద్య వాలినముత్తం తే భయం వైరం చ వానర । ఏకేనాహం ప్రమోక్ష్యామి బాణమోక్షేణ సంయుగే ॥ 10
- మమ దర్శయ సుగ్రీవ వైరిణం భ్రాతృరూపిణమ్ । వాలీ వినిహతో యావత్ వనే పాంసుషు వేష్టతే ॥ 11
- యదిదృష్టిపథం ప్రాప్తో జీవన్ స వినివర్తతే । తతో దోషేణ మాఽఽగచ్ఛేత్ సద్యో గర్హేచ్చ మా భవాన్ ॥ 12
- ప్రత్యక్షం సప్త తే సాలాః మయా బాణేన దారితాః । తేనావేహి బలేనాద్య వాలినం నిహతం మయా ॥ 13
- అన్యతం నోక్తపూర్వం మే వీర కృచ్ఛేఽపి తిష్ఠతా । ధర్మలోభపరీతేన న చ వక్ష్యే కథంచన ॥ 14
- సఫలాం చ కరిష్యామి ప్రతిజ్ఞాం జహి సంభ్రమమ్ । ప్రసూతం కలమం క్షేత్రే వర్షేణవ శతక్రతుః ॥ 15
- తదాహ్వననిమిత్తం త్వం వాలినో హేమమాలినః । సుగ్రీవ కురు తం శబ్దం నిష్పతేద్యేన వానరః ॥ 16
- జితకాశీ బలశ్లాఘీ త్వయా చాధర్షితః పురా । నిష్పతిష్యత్యసంగేన వాలీ స ప్రియసంయుగః ॥ 17
- రిపూణాం ధర్షణం శూరాః మర్షయంతి న సంయుగే । జానంతస్తు స్వకంవీర్యం స్త్రీసమక్షం విశేషతః ॥ 18
- స తు రామవచశ్రుత్వా సుగ్రీవో హేమపింగళః । ననర్ధ క్రూరనాదేన వినిర్భిందన్నివాంబరమ్ ॥ 19
- తస్య శబ్దేన విత్రస్తాః గావో యాంతి హతప్రభాః । రాజదోషపరామృష్టాః కులస్త్రియ ఇవాకులాః ॥ 20
- ద్రవంతి చ మృగాశ్శీఘ్రం భగ్నా ఇవ రణే హయాః । పతంతి చ ఖగా భూమౌ క్షీణపుణ్యా ఇవ గ్రహాః ॥ 21
- తత స్స జీమూతగణప్రణాదో నాదం హ్యముంచత్ త్వరయా ప్రతీతః ।
- సూర్యాత్మజశ్శౌర్యవివృద్ధతేజాః సరితృతిర్వాఽనిలచంచలోర్మిః ॥ 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వాలినం ప్రతి యుద్ధాహ్వనం నామ చతుర్దశస్సర్గః

అథ పంచదశస్సర్గః (15) తారోపదేశః

- అథ తస్య నినాదం తు సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । శుశ్రావాంతఃపురగతో వాలీ భ్రాతురమర్షణః ॥ 1
- శ్రుత్వా తు తస్య నినదం సర్వభూతప్రకంపనమ్ । మదశ్చైకపదే నష్టః క్రోధశ్చాపతితో మహాన్ ॥ 2
- స తు రోషపరీతాంగో వాలీ సంధ్యాతపప్రభః । ఉపరక్త ఇవాదిత్యః సద్యో నిష్ప్రభతాం గతః ॥ 3
- వాలీ దంష్ట్రాకరాళస్తు క్రోధాద్దీప్తాగ్నిసన్నిభః । భాత్యుత్పతితపద్మాభః సమృణాళ ఇవ హ్రాదః ॥ 4
- శబ్దం దుర్మర్షణం శ్రుత్వా నిష్పపాత తతో హరిః । వేగేన చరణన్యాసైః దారయన్నివ మేదిసీమ్ ॥ 5
- తం తు తారా పరిష్వజ్య స్నేహోద్ధర్మితసౌహృదా । ఉవాచ త్రస్తసంభ్రాంతా హితోదర్కమిదం వచః ॥ 6
- సాధు క్రోధమిమం వీర నదీవేగమివాగతమ్ । శయనాదుత్థితః కాల్యం త్యజ భుక్తామివ స్రజమ్ ॥ 7
- కాల్యమేతేన సంగ్రామం కరిష్యసి చ వానర । వీర తే శత్రుబాహుళ్యం ఫల్గుతా వా న విద్యతే ॥ 8
- సహసా తవ నిష్క్రామౌ మమ తావన్న రోచతే । శ్రూయతాం చాభిధాన్యామి యన్నిమిత్తం నివార్యసే ॥ 9
- పూర్వమాపతితః క్రోధాత్ స త్వామాహ్వయతే యుధి । నిష్పత్య చ నిరస్తస్తే హన్యమానో దిశో గతః ॥ 10
- త్వయా తస్య నిరస్తస్య పీడితస్య విశేషతః । ఇహైత్య పునరాహ్వనం శంకాం జనయతీవ మే ॥ 11
- దర్పశ్చ వ్యవసాయశ్చ యాదృశస్తస్య నర్దతః । నినాదశ్చాపి సంరంభో నైతదల్పం హి కారణమ్ ॥ 12
- నాసహాయమహం మన్యే సుగ్రీవం తమిహాగతమ్ । అవష్టభ్నసహాయశ్చ యమాశ్రిత్యైష గర్జతి ॥ 13
- ప్రకృత్యా నిపుణశ్చైవ బుద్ధిమాంశ్చైవ వానరః । అపరీక్షితవీర్యేణ సుగ్రీవస్సహ నేష్యతి ॥ 14
- పూర్వమేవ మయా వీర శ్రుతం కథయతో వచః । అంగదస్య కుమారస్య వక్ష్యామి త్వా హితం వచః ॥ 15
- అంగదస్తు కుమారోఽయం వనాంతముపనిర్గతః । ప్రవృత్తిస్తేన కథితా చారైరాపైర్నివేదితా ॥ 16
- అయోధ్యాధిపతేః పుత్రౌ శూరౌ సమరదుర్ణయౌ । ఇక్ష్వాకూణాం కులే జాతౌ ప్రథితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 17

- సుగ్రీవప్రియకామార్థం ప్రాప్తౌ తత్ర దురాసదౌ । తవ భ్రాతుర్హి విఖ్యాతః సహాయో రణకర్మశః ॥ 18
- రామః పరబలామర్దీ యుగాంతాగ్నిరివోత్థితః । నివాసవృక్షస్సాధూనామ్ ఆపన్నానాం పరా గతిః ॥ 19
- ఆర్తానాం సంశ్రయశ్చైవ యశసశ్చైకభాజనమ్ । జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో నిదేశే నిరతః పితుః ॥ 20
- ధాతునామివ శైలేంద్రో గుణానామాకరో మహాన్ । తత్ క్షమం న విరోధస్తే సహ తేన మహాత్మనా ॥ 21
- దుర్జయేనాప్రమేయేన రామేణ రణకర్మసు । శూర వక్ష్యామి తే కించిత్ న చేచ్ఛామ్యభ్యసూయితుమ్ ॥ 22
- శ్రూయతాం క్రియతాం చైవ తవ వక్ష్యామి యద్ధితమ్ । యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవం తూర్ణం సాధ్వభిషేచయ ॥
- విగ్రహం మా కృథా వీర భ్రాత్రా రాజన్ బలీయసా । అహం హి తే క్షమం మన్యే తేన రామేణ సౌహృదమ్ ॥
- సుగ్రీవేణ చ సంప్రీతిం వైరముత్సృజ్య దూరతః । లాలసీయో హి తే భ్రాతా యవీయానేష వానరః ॥ 25
- తత్ర వా సన్నిహస్థో వా సర్వథా బంధురేవ తే । న హి తేన సమం బంధుం భువి పశ్యామి కంచన ॥ 26
- దానమానాదిసత్కారైః కురుష్వ ప్రత్యనంతరమ్ । వైరమేతత్ సముత్సృజ్య తవ పార్శ్వే స తిష్ఠతు ॥ 27
- సుగ్రీవో విపులగ్రీవో తవ బంధుస్సదా మతః । భ్రాతుస్సౌహృదమాలంబ నాన్యా గతిరిహస్తి తే ॥ 28
- యదితే మత్ప్రియం కార్యం యది చావైషి మాం హితామ్ । యాచ్యమానః ప్రయత్నేన సాధు వాక్యం కురుష్వ మే ॥
- ప్రసీద పథ్యం శృణు జల్పితం హి మే న రోషమేవానువిధాతుమర్హసి ।
- క్షమో హి తే కోసలరాజసూనునా న విగ్రహశృక్రసమానతేజసా ॥ 30
- తదా హి తారా హితమేవ వాక్యం తం వాలినం పథ్యమిదం బభాషే ।
- న రోచతే తద్వచనం హి తస్య కాలాభిపన్నస్య వినాశకాలే ॥ 31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే తారోపదేశో నామ పంచదశస్కంధః

అథ షోడశస్కంధః (16) వాలివధః

- తామేవం బ్రువతీం తారాం తారాధిపనిభాననామ్ । వాలీ నిర్భర్తనయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 1
- గర్జతోఽస్య చ సంరంభం భ్రాతుశ్చత్రోర్విశేషతః । మర్షయిష్యామ్యహం కేన కారణేన వరాననే ॥ 2
- అధర్షితానాం శూరాణాం సమరేష్వనివర్తినామ్ । ధర్షణామర్షణం భీరు మరణాదతిరిచ్యతే ॥ 3
- సోఘం న చ సమర్థోఽహం యుద్ధకామస్య సంయుగే । సుగ్రీవస్య చ సంరంభం హీనగ్రీవస్య గర్జతః ॥ 4
- న చ కార్యో విషాదస్తే రాఘవం ప్రతి మత్కృతే । ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ కథం పాపం కరిష్యతి ॥ 5
- నివర్తస్వ సహ స్త్రీభిః కథం భూయోఽనుగచ్ఛసి । సౌహృదం దర్శితం తారే మయి భక్తిః కృతా త్వయా ॥ 6
- ప్రతియోత్సామ్యహం గత్వా సుగ్రీవం జహి సంభ్రమమ్ । దర్పమాత్రం వినేష్యామి న చ ప్రాణైర్విమోక్ష్యతే ॥
- అహం హ్యోజస్థితస్యాస్య కరిష్యామి యథేప్పితమ్ । వృక్షైర్ముష్టిప్రహారైశ్చ పీడితః ప్రతియాస్యతి ॥ 8
- న మే గర్వితమాయస్తం సహిష్యతి దురాత్మవాన్ । కృతం తారే సహాయత్వం సౌహృదం దర్శితం మయి ॥ 9
- శాపితాఽసి మమ ప్రాణైః నివర్తస్వ జయేన చ । అహం జిత్వా నివర్తిష్యే తమహం భ్రాతరం రణే ॥ 10
- తం తు తారా పరిష్వజ్య వాలినం ప్రియవాదినీ । చకార రుదతీ మందం దక్షిణా సా ప్రదక్షిణమ్ ॥ 11
- తతః స్వస్త్వయనం కృత్వా మంత్రవద్విజయైషిణీ । అంతఃపురం సహ స్త్రీభిః ప్రవిష్టా శోకమోహితా ॥ 12
- ప్రవిష్టాయాం తు తారాయాం సహ స్త్రీభిః స్వమాలయమ్ । నగరాన్నిర్వయౌ క్రుద్ధో మహాసర్ప ఇవ శ్వసన్ ॥
- స నిశ్చుస్య మహాతేజాః వాలీ పరమరోషణః । సర్వతశ్చారయన్ దృష్టిం శత్రుదర్శనకాంక్షయా ॥ 14
- స దదర్శ తతః శ్రీమాన్ సుగ్రీవం హేమపింగళమ్ । సుసంవీతమవష్టభం దీప్యమానమివానలమ్ ॥ 15
- స తం దృష్ట్వా మహావీర్యం సుగ్రీవం పర్యవస్థితమ్ । గాఢం పరిదధే వాసో వాలీ పరమరోషణః ॥ 16
- స వాలీ గాఢసంవీతో ముష్టిముద్యమ్య వీర్యవాన్ । సుగ్రీవమేవాభిముఖో యయౌ యోద్ధుం కృతక్షణః ॥ 17
- శ్లిష్టముష్టిం సముద్యమ్య సంరబ్ధతరమాగతః । సుగ్రీవోఽపి తముద్దిశ్య వాలినం హేమమాలినమ్ ॥ 18

- తం వాలీ క్రోధతామ్రాక్షః సుగ్రీవం రణపండితమ్ । ఆపతంతం మహావేగమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 19
- ఏష ముష్టిర్మయా బద్ధో గాఢస్సన్నిహితాంగుళిః । మయా వేగవిముక్తస్తే ప్రాణానాదాయ యాస్యతి ॥ 20
- ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవః క్రుద్ధో వాలినమబ్రవీత్ । తవైవ చాహరన్ ప్రాణాన్ ముష్టిః పతతు మూర్ధని ॥ 21
- తాడితస్తేన సంక్రుద్ధః సమభిక్రమ్య వేగితః । అభవచ్ఛోణితోద్ధారీ సోత్రీడ ఇవ పర్వతః ॥ 22
- సుగ్రీవేణ తు నిస్సంగం సాలముత్పాట్య తేజసా । గాత్రేష్వభిహతో వాలీ వజ్రేణేవ మహాగిరిః ॥ 23
- స తు వాలీ ప్రచలితః సాలతాడనవిహ్వలః । గురుభారసమాక్రాంతో నౌసార్థ ఇవ సాగరే ॥ 24
- తౌ భీమబలవిక్రాంతౌ సుపర్ణసమవేగినౌ । ప్రవృద్ధౌ ఘోరవపుషౌ చంద్రసూర్యావివాంబరే ॥ 25
- పరస్పరమమిత్రఘ్నౌ ఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ । తతోఽవర్థత వాలీ తు బలవీర్యసమన్వితః ॥ 26
- సూర్యపుత్రో మహావీర్యః సుగ్రీవః పరిహీయతే । వాలినా భగ్గుదర్పస్తు సుగ్రీవో మందవిక్రమః ॥ 27
- వాలినం ప్రతి సామర్షో దర్శయామాస లాఘవమ్ । వృక్షైస్సశాఖైః సశిఖైః వజ్రకోటినిఛైర్ముఖైః ॥ 28
- ముష్టిభిర్జానుభిః పద్భిః బాహుభిశ్చ పునః పునః । తయోర్యుద్ధమభూద్ధోరం వృత్రవాసవయోరివ ॥ 29
- తౌ శోణితాక్తౌ యుధ్యేతాం వానరౌ వనచారిణౌ । మేఘావివ మహాశబ్దైః తర్జయానౌ పరస్పరమ్ ॥ 30
- హీయమానమథోఽపశ్యత్ సుగ్రీవం వానరేశ్వరమ్ । వీక్షమాణం దిశఛైవ రాఘవస్స ముహుర్ముహుః ॥ 31
- తతో రామౌ మహాతేజాః ఆర్తం దృష్ట్వా హరీశ్వరమ్ । శరం చ వీక్షతే వీరో వాలినో వధకారణాత్ ॥ 32
- తతో ధనుషి సంధాయ శరమాశీవిషోపమమ్ । పూరయామాస తచ్ఛాపం కాలచక్రమివాంతకః ॥ 33
- తస్య జ్యోతలఘోషేణ త్రస్తాః పత్రరథేశ్వరాః । ప్రదుద్రువుర్మృగాశ్చైవ యుగాంత ఇవ మోహితాః ॥ 34
- ముక్తస్తు వజ్రనిర్ఘోషః ప్రదీప్తాశనిసన్నిభః । రాఘవేణ మహాబాణో వాలివక్షసి పాతితః ॥ 35
- తతస్తేన మహాతేజాః వీర్యోత్పిక్తః కపీశ్వరః । వేగేనాభిహతో వాలీ నిపపాత మహీతలే ॥ 36
- ఇంద్రధ్వజ ఇవోద్ధూతః పౌర్ణమాస్యాం మహీతలే । ఆశ్వయుక్సమయే మాసి గతశ్రీకో విచేతనః ॥ 37
- నరోత్తమః కాలయుగాంతకోపమం శరోత్తమం కాంచనరూప్యభూషితమ్ ।
- ససర్జ దీప్తం తమమిత్రమర్ధనం సధూమమగ్నిం ముఖతో యథా హరః ॥ 38
- అథోక్షితశ్శోణితతోయవిస్రవైః సుపుష్పితాశోక ఇవానలోద్ధతః ।
- విచేతనో వాసవసూనురాహవే విభ్రంశితేంద్రధ్వజవత్ క్షితిం గతః ॥ 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వాలివధో నామ షోడశస్సర్గః

అథ సప్తదశస్సర్గః (17) వాలికృతా రామనిందా

- తతశ్శరేణాభిహతో రామేణ రణకర్కశః । పపాత సహసా వాలీ నికృత్త ఇవ పాదపః ॥ 1
- స భూమౌ న్యస్తసర్వాంగః తప్తకాంచనభూషణః । అపతద్దేవరాజస్య ముక్తరశ్మిరివ ధ్వజః ॥ 2
- తస్మిన్నిపతితే భూమౌ వానరాణాం గణేశ్వరే । నష్టచంద్రమివ వ్యోమ న వ్యరాజత భూతలమ్ ॥ 3
- భూమౌ నిపతితస్యాపి తస్య దేహం మహాత్మనః । న శ్రీర్షహతి న ప్రాణాః న తేజో న పరాక్రమః ॥ 4
- శక్రదత్తా వరా మాలా కాంచనీ వజ్రభూషితా । దధార హరిముఖ్యస్య ప్రాణాన్స్తేజః శ్రియం చ సా ॥ 5
- స తయా మాలయా వీరో హైమయా హరియూధపః । సంధ్యానుగతపర్యంతః పయోధర ఇవాభవత్ ॥ 6
- తస్య మాలా చ దేహశ్చ మర్మఘాతీ చ యశ్వరః । త్రిధేవ రచితా లక్ష్మీః పతితస్యాపి శోభతే ॥ 7
- తదస్తం తస్య వీరస్య స్వర్ణమార్గప్రభావనమ్ । రామబాణాసనక్షిప్తమ్ ఆవహాత్ పరమాం గతిమ్ ॥ 8
- తం తదా పతితం సంఖ్యే గతార్చిషమివానలమ్ । బహుమాన్య చ తం వీరం వీక్షమాణం శనైరివ ॥ 9
- యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్ పరిచ్యుతమ్ । ఆదిత్యమివ కాలేన యుగాంతే భువి పాతితమ్ ॥ 10
- మహేంద్రమివ దుర్ధర్షం మహేంద్రమివ దుస్సహమ్ । మహేంద్రపుత్రం పతితం వాలినం హేమమాలినమ్ ॥

సింహోరస్మం మహాబాహుం దీప్తాస్యం హరిలోచనం । లక్ష్మణానుగతో రామో దదర్శోపససర్ప చ ॥ 12
 తం దృష్ట్వా రాఘవం వాలీ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ । అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం పరుషం ధర్మసంహితమ్ ॥
 త్వం సరాధిపతేః పుత్రః ప్రథితః ప్రియదర్శనః । కులీనః సత్త్వసంపన్నః తేజస్వీ చరితవ్రతః ॥ 14
 పరాఙ్ముఖవధం కృత్వా కో ను ప్రాప్తస్త్వయా గుణః । యదహం యుద్ధసంరబ్ధః శరోణోరసి తాడితః ॥ 15
 రామః కరుణవేదీ చ ప్రజానాం చ హితే రతః । సానుక్రోశో జితోత్సాహః సమయజ్ఞో దృఢవ్రతః ॥ 16
 ఇతి తే సర్వభూతాని కథయంతి యశో భువి । దమశ్చమః క్షమా ధర్మో ధృతిస్సత్యం పరాక్రమః ॥ 17
 పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు । తాన్ గుణాన్ సంప్రధార్యాహమ్ అగ్ర్యం చాభిజనం తవ ॥
 తారయా ప్రతిషిద్ధోఽపి సుగ్రీవేణ సమాగతః । న మామన్యేన సంరబ్ధం ప్రమత్తం యోద్ధుమర్హతి ॥ 19
 ఇతి మే బుద్ధిరుత్పన్నా బభూవాదర్శనే తవ । న త్వాం వినిహతాత్మానం ధర్మధ్వజమధార్మికమ్ ॥ 20
 జానే పాపసమాచారం త్మణైః కూపమివావృతమ్ । సతాం వేషధరం పాపం ప్రచ్ఛన్నమివ పావకమ్ ॥ 21
 నాహం త్వామభిజానామి ధర్మచద్యాభిసంవృతమ్ । విషయే వా పురే వా తే యదా నాపకరోమ్యహమ్ ॥ 22
 న చ త్వామవజానే చ కస్మాత్త్వం హంస్యకిల్బిషమ్ । ఫలమూలాశనం నిత్యం వానరం వనగోచరమ్ ॥ 23
 మామిహాప్రతియుధ్యంతమ్ అన్యేన చ సమాగతమ్ । లింగమప్యస్తి తే రాజన్ దృశ్యతే ధర్మసంహితమ్ ॥
 కః క్షత్రియకులే జాతః శ్రుతవాన్మష్టసంశయః । ధర్మలింగప్రతిచ్ఛన్నః క్రూరం కర్మ సమాచరేత్ ॥ 25
 రామ! రాజకులే జాతో ధర్మవానితి విశ్రుతః ॥ అభవ్యో భవ్యరూపేణ కిమర్థం పరిధావసి ॥ 26
 సామ దానం క్షమా ధర్మః సత్యం ధృతిపరాక్రమౌ । పార్థివానాం గుణా రాజన్ దండశ్చాప్యపరాధిషు ॥ 27
 వయం వనచరా రామ మృగా మూలఫలాశనాః । ఏషా ప్రకృతిరస్మాకం పురుషస్త్వం నరేశ్వరః ॥ 28
 భూమిర్హిరణ్యం రూప్యం చ విగ్రహే కారణాని చ । అత్ర కస్తే వనే లోభో మదీయేషు ఫలేషు వా ॥ 29
 నయశ్చ వినయశ్చోభౌ నిగ్రహోనుగ్రహోవపి । రాజవృత్తిరసంకీర్ణా న నృపాః కామవృత్తయః ॥ 30
 త్వం తు కామప్రధానశ్చ కోపనశ్చానవస్థితః । రాజవృత్తైశ్చ సంకీర్ణః శరాసనపరాయణః ॥ 31
 న తేఽస్త్వపచిత్తిర్ధర్మే నార్థే బుద్ధిరవస్థితా । ఇంద్రియైః కామవృత్తః సన్ కృష్యసే మనుజేశ్వర ॥ 32
 హత్వా బాణేన కాకుత్స్థ మామిహాసపరాధిసమ్ । కిం వక్ష్యసి సతాం మధ్యే కర్మ కృత్వా జుగుప్సితమ్ ॥ 33
 రాజహా బ్రహ్మహా గోఘ్నుః చోరః ప్రాణివధే రతః । నాస్తికః పరివేత్తా చ సర్వే నిరయగామినః ॥ 34
 సూచకశ్చ కదర్యశ్చ మిత్రఘ్నో గురుతల్పగః । లోకం పాపాత్మనామేతే గచ్ఛంతే నాత్ర సంశయః ॥ 35
 అధార్యం చర్మ మే సద్భీ రోమాణ్యస్థి చ వర్జితమ్ । అభక్ష్యాణి చ మాంసాని త్వద్విద్ధైర్ధర్మచారిభిః ॥ 36
 పంచ పంచనఖా భక్ష్యాః బ్రహ్మక్షత్రేణ రాఘవ । శల్యకః శ్వావిధో గోధా శశః కూర్మశ్చ పంచమః ॥ 37
 చర్మ చాస్థి చ మే రాజన్ న స్పృశంతి మనీషిణః । అభక్ష్యాణి చ మాంసాని సోఽహం పంచనఖో హతః ॥ 38
 తారయా వాక్యముక్తోఽహం సత్యం సర్వజ్ఞయా హితమ్ । తదతిక్రమ్య మోహేన కాలస్య వశమాగతః ॥ 39
 త్వయా నాథేన కాకుత్స్థ న సనాథా వసుంధరా । ప్రమదా శీలసంపన్నా ధూరేన పతినా యథా ॥ 40
 శతో నైకృతికః క్షుద్రో మిథ్యాప్రశ్రితమానసః । కథం దశరథేన త్వం జాతః పాపో మహాత్మనా ॥ 41
 భిన్నచారిత్రకక్ష్యేణ సతాం ధర్మాతివర్తినా । త్యక్తధర్మాంకుశేనాహం నిహతో రామహస్తినా ॥ 42
 అశుభం చాప్యయుక్తం చ సతాం చైవ విగర్హితమ్ । వక్ష్యసే చేదృశం కృత్వా సద్భిస్సహ సమాగతః ॥ 43
 ఉదాసీనేషు యోఽస్మాసు విక్రమస్తే ప్రకాశితః । అపకారిషు తం రాజన్ నహి పశ్యామి విక్రమమ్ ॥ 44
 దృశ్యమానస్తు యుధ్యేథాః మయా యది నృపాత్మజ । అద్య వైవస్వతం దేవం పశ్యేస్త్వం నిహతో మయా ॥
 త్వయాఽదృశ్యేన తు రణే నిహతోఽహం దురాసదః । ప్రసుప్తః పన్నగేనేవ నరః పానవశం గతః ॥ 46
 మామేవ యది పూర్వం త్వమ్ ఏతదర్థమచోదయః । మైథిలీమహమేకాహ్నీ తవ చానీతవాన్ భవేత్ ॥ 47
 సుగ్రీవప్రియకామేన యత్ప్రతేఽస్మి హతస్త్వయా । కంఠే బద్ధ్వా ప్రదద్యాం తే నిహతం రావణం రణే ॥ 48
 న్యస్తాం సాగరతోయే వా పాతాళే వాఽపి మైథిలీమ్ । ఆనయేయం తవాదేశాత్ శ్వేతామశ్వతరీమివ ॥ 49

యుక్తం యత్రాప్సుయాద్రాజ్యం సుగ్రీవః స్వర్గతే మయి | అయుక్తం యదధర్మేణ త్వయాఽహం నిహతో రణే ||
కామమేవంవిధో లోకః కాలేన వినియుజ్యతే | క్షమం చేద్భవతా ప్రాప్తమ్ ఉత్తరం సాధు చింత్యతామ్ || 51

ఇత్యేవముక్త్వా పరిశుష్కవక్త్రః శరాభిఘాతాత్ వ్యధితో మహాత్మా |
సమీక్ష్య రామం రవిసన్నికాశం తూష్ణీం బభూవామరరాజసూనుః || 52

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వాలికృతా రామనిందా నామ సప్తదశస్కర్గః

అథ అష్టాదశస్కర్గః (18) రామేణ వాలివధ సమర్థనమ్

- 1 ఇత్యుక్తః ప్రశ్రితం వాక్యం ధర్మార్థసహితం హితమ్ | పరుషం వాలినా రామో నిహతేన విచేతసా ||
- 2 తం నిప్రుభమివాదిత్యం ముక్తతోయమివాంబుదమ్ | ఉక్తవాక్యం హరిశ్రేష్ఠమ్ ఉపశాంతమివానలమ్ ||
- 3 ధర్మార్థగుణసంపన్నం హరీశ్వరమనుత్తమమ్ | అధిక్షిప్తస్తదా రామః పశ్చాద్వాళినమబ్రవీత్ ||
- 4 ధర్మమర్థం చ కామం చ సమయం చాపి లౌకికమ్ | అవిజ్ఞాయ కథం బాల్యాత్ మామిహాద్య విగర్హసే ||
- 5 అపృష్ట్యా బుద్ధిసంపన్నాన్ వృద్ధానాచార్యసమ్మతాన్ | సౌమ్య వానరచాపల్యాత్ కింమాం వక్తుమిహేచ్ఛసి ||
- 6 ఇక్ష్యాకూణామియం భూమిః సశైలవనకాననా | మృగపక్షిమనుష్యాణాం నిగ్రహప్రగ్రహావపి ||
- 7 తాం పాలయతి ధర్మాత్మా భరతస్సత్యవాగ్మజుః | ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞో నిగ్రహానుగ్రహే రతః ||
- 8 నయశ్చ వినయశ్చోభౌ యస్మిన్ సత్యం చ సుస్థితమ్ | విక్రమశ్చ యథాదృష్టః స రాజా దేశకాలవిత్ ||
- 9 తస్య ధర్మకృతాదేశాః వయమన్యే చ పార్థివాః | చరామో వసుధాం కృత్వాం ధర్మసంతానమిచ్ఛవః ||
- 10 తస్మిన్ నృపతిశార్దూలే భరతే ధర్మవత్సలే | పాలయత్యఖిలాం భూమిం కశ్చరేద్ధర్మనిగ్రహమ్ ||
- 11 తే వయం ధర్మవిభ్రష్టం స్వధర్మే పరమే స్థితాః | భరతాజ్ఞాం పురస్కృత్య నిగృహీమో యథావిధి ||
- 12 త్వం తు సంక్లిష్టధర్మా చ కర్మణా చ విగర్హితః | కామతంత్రప్రధానశ్చ న స్థితో రాజవర్తని ||
- 13 జ్యేష్ఠో భ్రాతా సితా చైవ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి | త్రయస్తే పితరో జ్ఞేయాః ధర్మేః పథి హి వర్తినః ||
- 14 యవీయానాత్మనః పుత్రః శిష్యశ్చాపి గుణోదితః | పుత్రవత్తే త్రయశ్చింత్యాః ధర్మశ్చేదత్ర కారణమ్ ||
- 15 సూక్ష్మః పరమదుర్జ్ఞేయః సతాం ధర్మః ప్లవంగమ | హృదిస్థః సర్వభూతానామ్ ఆత్మా వేద శుభాశుభమ్ ||
- 16 చపలశ్చపలైస్సార్థం వానరైరకృతాత్మభిః | జాత్యంధ ఇవ జాత్యంధైః మంత్రయన్ ద్రక్ష్యసే ను కిమ్ ||
- 17 అహం తు వ్యక్తతామస్య వచనస్య బ్రవీమి తే | న హి మాం కేవలం రోషాత్ త్వం విగర్హితుమర్హసి ||
- 18 తదేతత్ కారణం పశ్య యదర్థం త్వం మయా హతః | భ్రాతుర్వర్హసి భార్యాయాం త్యక్త్వా ధర్మం సనాతనమ్ ||
- 19 అస్య త్వం ధరమాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః | రుమాయాం వర్తసే కామాత్ స్నుషాయాం పాపకర్మకృత్ ||
- 20 తద్ వ్యతీతస్య తే ధర్మాత్ కామవృత్తస్య వానర | భ్రాతృభార్యావమర్శేఽస్మిన్ దండోఽయం ప్రతిపాదితః ||
- 21 న హి ధర్మవిరుద్ధస్య లోకవృత్తాదపేయుషః | దండాదన్యత్ర పశ్యామి నిగ్రహం హరియూథప ||
- 22 న హి తే మర్షయే పాపం క్షత్రియోఽహం కులోద్భవః | ఔరసీం భగినీం వాఽపి భార్యాం వాఽప్యనుజస్య యః ||
- 23 ప్రచరేత నరః కామాత్ తస్య దండో వధః స్మృతః | భరతస్తు మహీపాలో వయం త్వాదేశవర్తినః ||
- 24 త్వం తు ధర్మాదతిక్రాంతః కథం శక్య ఉపేక్షితుమ్ | గురుర్ధర్మవృత్తిక్రాంతం ప్రాజ్ఞో ధర్మేణ పాలయన్ ||
- 25 భరతః కామవృత్తానాం నిగ్రహే పర్యవస్థితః | వయం తు భరతాదేశం విధిం కృత్వా హరీశ్వర ||
- 26 త్వద్విధాన్ భిన్నమర్యాదాన్ నియంతుం పర్యవస్థితాః | సుగ్రీవేణ చ మే సఖ్యం లక్ష్మణేన యథా తథా ||
- 27 దారరాజ్యనిమిత్తం చ నిశ్రేయసి రతః స మే | ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా తదా వానరసన్నిధౌ ||
- 28 ప్రతిజ్ఞా చ కథం శక్యా మద్విధేనానవేక్షితుమ్ | తదేభిః కారణైః సర్వైః మహద్భిర్ధర్మసంహితైః ||
- 29 శాసనం తవ యద్యుక్తం తద్భవాననుమన్యతామ్ | సర్వథా ధర్మ ఇత్యేవ ద్రష్టవ్యస్తవ నిగ్రహాః ||
- 30 వయస్యస్యాపి కర్తవ్యం ధర్మమేవానుపశ్యతః | శక్యం త్వయాఽపి తత్కార్యం ధర్మమేవానుపశ్యతా ||

- శ్రూయతే మనునా గీతౌ శ్లోకౌ చారిత్రవత్సలౌ । గృహీతౌ ధర్మకుశలైః తత్తథా చరితం హరే ॥ 31
- రాజభిర్భ్రుతదండాస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః । నిర్మలాః స్వర్గమాయాంతి సంతస్సుకృతినో యథా ॥ 32
- శాసనాద్వా విమోక్షాద్వా స్తేనః స్తేయాద్విముచ్యతే । రాజా త్వశాసనాత్ పాపం తదవాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥ 33
- ఆర్యేణ మమ మాంధాత్రా వ్యసనం ఘోరమీష్ఠితమ్ । శ్రమణేన కృతే పాపే యథా పాపం కృతం త్వయా ॥
- అన్యైరపి కృతం పాపం ప్రమత్తైర్వసుధాధిపైః । ప్రాయశ్చిత్తం చ కుర్వంతి తేన తచ్ఛామ్యతే రజః ॥ 35
- తదలం పరితాపేన ధర్మతః పరికల్పితః । వధో వానరశార్దూల న వయం స్వవశే స్థితాః ॥ 36
- శృణు చాప్యపరం భూయః కారణం హరిపుంగవ । యచ్ఛ్రుత్వా హేతుమద్వీర న మన్యుం కర్తుమర్హసి ॥ 37
- న మే తత్ర మనస్తాపో న మన్యుర్ధరియూథప । వాగురాభిశ్చ పాశైశ్చ కూటైశ్చ వివిధైర్నరాః ॥ 38
- ప్రతిచ్ఛన్నాశ్చ దృశ్యాశ్చ గృహ్లాంతి సుబహూన్ మృగాన్ । ప్రధావితాన్ వా విత్రస్తాన్ విస్రబ్ధాంశ్చాపి నిష్ఠితాన్ ॥
- ప్రమత్తానప్రమత్తాన్ వా నరా మాంసార్థినో భృశమ్ । విద్యంతి విముఖాంశ్చాపి న చ దోషోఽత్ర విద్యతే ॥ 40
- యాంతి రాజర్షయశ్చాత్ర మృగయాం ధర్మకోవిదాః । తస్మాత్త్వం నిహతో యుద్ధే మయా బాణేన వానర ॥ 41
- అయుధ్యన్ ప్రతియుధ్యన్ వా యస్మాచ్ఛాఖామృగో హ్యసి । దుర్లభస్య చ ధర్మస్య జీవితస్య శుభస్య చ ॥ 42
- రాజానో వానరశ్రేష్ఠ ప్రదాతారో న సంశయః । తాన్న హింస్యాన్న చాక్రోశేత్ నాక్షిపేన్నాప్రియం వదేత్ ॥ 43
- దేవా మనుష్యరూపేణ చరంత్యేతే మహీతలే । త్వం తు ధర్మమవిజ్ఞాయ కేవలం రోషమాస్థితః ॥ 44
- ప్రదూషయసి మాం ధర్మే పితృపైతామహే స్థితమ్ । ఏవముక్తస్తు రామేణ వాలీ ప్రవ్యధితో భృశమ్ ॥ 45
- న దోషం రాఘవే దధ్యా ధర్మేఽధిగతనిశ్చయః । ప్రత్యువాచ తతో రామం ప్రాంజలిర్వానరేశ్వరః ॥ 46
- యత్త్వమాత్థ నరశ్రేష్ఠ తదేవం నాత్ర సంశయః । ప్రతివక్తుం ప్రకృష్టే హి నాప్రకృష్టస్తు శక్నుయాత్ ॥ 47
- తదయుక్తం మయా పూర్వం ప్రమాదాదుక్తమప్రియమ్ । తత్రాపి ఖలు మే దోషం కర్తుం నార్హసి రాఘవ ॥
- త్వం హి దృష్ట్వార్థతత్త్వజ్ఞః ప్రజానాం చ హితే రతః । కార్యకారణసిద్ధౌ తే ప్రసన్నా బుద్ధిరవ్యయా ॥ 49
- మామప్యగతధర్మాణం వ్యతిక్రాంతపురస్కృతమ్ । ధర్మసంహితయా వాచా ధర్మజ్ఞ పరిపాలయ ॥ 50
- బాష్పసంరుద్ధకంఠస్తు వాలీ సార్ధరవశ్శనైః । ఉవాచ రామం సంప్రేక్ష్య పంరలగ్న ఇవ ద్విపః ॥ 51
- న త్వాత్మానమహం శోచే న తారాం న చ బాంధవాన్ । యథా పుత్రం గుణశ్రేష్ఠమ్ అంగదం కనకాంగదమ్ ॥
- స మమాదర్శనాద్దీనో బాల్యాత్రభృతి లాలితః । తటాక ఇవ పీతాంబుః ఉపశోషం గమిష్యతి ॥ 53
- బాలశ్చాకృతబుద్ధిశ్చ ఏకపుత్రశ్చ మే ప్రియః । తారేయో రామ భవతా రక్షణీయో మహాబలః ॥ 54
- సుగ్రీవే చాంగదే చైవ విధత్స్వ మతిముత్తమామ్ । త్వం హి శాస్తా చ గోప్తా చ కార్యాకార్యవిధౌ స్థితః ॥ 55
- యా తే నరపతే వృత్తిః భరతే లక్ష్మణే చ యా । సుగ్రీవే చాంగదే రాజన్ తాం త్వమాధాతుమర్హసి ॥ 56
- మద్దోషకృతదోషాం తాం యథా తారాం తపస్వినీమ్ । సుగ్రీవో నావమన్యేత తథాఽవస్థాతుమర్హసి ॥ 57
- త్వయా హ్యనుగృహీతేన రాజ్యం శక్యముపాసితమ్ । త్వద్వశే వర్తమానేన తవ చిత్తానువర్తినా ॥ 58
- శక్యం దివంచార్జయితుం వసుధాం చాపి శాసితమ్ । త్వత్తోఽహం వధమాకాంక్షన్ వార్యమాణోఽపి తారయా ॥
- సుగ్రీవేణ సహ త్రాత్రా ద్వంద్వయుద్ధముపాగతః । ఇత్యుక్త్వా సన్నతో రామం విరరామ హరీశ్వరః ॥ 60
- స తమాశ్వాసయద్రామో వాలినం వ్యక్తదర్శనమ్ । సామసంపన్నయా వాచా ధర్మతత్సార్థయుక్తయా ॥ 61
- న సంతాపస్త్వయా కార్యః ఏతదర్థం ప్లవంగమ । న వయం భవతా చింత్యాః నాప్యాత్మా హరిసత్తమ ॥ 62
- వయం భవద్విశేషేణ ధర్మతః కృతనిశ్చయాః । దండ్యే యః పాతయేద్దండం దండ్యో యశ్చాపి దండ్యతే ॥ 63
- కార్యకారణసిద్ధార్థౌ ఉభౌ తౌ నావసీదతః । తద్భవాన్ దండసంయోగాత్ అస్మాత్ విగతకల్మషః ॥ 64
- గతః స్వాం ప్రకృతిం ధర్మాం ధర్మదృష్టేన వర్తనా । త్యజ శోకం చ మోహం చ భయం చ హృదయే స్థితమ్ ॥
- త్వయా విధానం హర్యగ్ర్య న శక్యమతివర్తితుమ్ । యథా త్వయ్యంగదో నిత్యం వర్తతే వానరేశ్వర ।

తథా వర్తేత సుగ్రీవే మయి చాపి న సంశయః ॥

66

స తస్య వాక్యం మధురం మహాత్మనః సమాహితం ధర్మపథానువర్తినః ।

నిశమ్య రామస్య రణావమర్దినో వచస్సుయుక్తం నిజగాద వానరః ॥

67

శరాభితప్తేన విచేతసా మయా ప్రదూషితస్త్యం యదజానతా ప్రభో ।

ఇదం మహేంద్రోపమ భీమవిక్రమ ప్రసాదితస్త్యం క్షమ మే నరేశ్వర ॥

68

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామేణ వాలివధ సమర్థనం నామ అష్టాదశస్కంధః

అథ ఏకోనవింశస్కంధః (19) తారాయా ఆగమనమ్

స వానరమహారాజః శయానశ్చరవిక్షతః । ప్రత్యుక్తో హేతుమద్వాక్యైః నోత్తరం ప్రత్యపద్యత ॥ 1

అశ్రుభిః ప్రవిభిన్నాంగః పాదపైరాహతో భృశమ్ । రామబాణేన చ క్రాంతో జీవితాంతే ముమోహ సః ॥ 2

తం భార్య బాణమోక్షేణ రామదత్తేన సంయుగే । హతం ప్లవగశార్దూలం తారా శుశ్రావ వాలినమ్ ॥ 3

సా సపుత్రాఽప్రియం శ్రుత్వా వధం భర్తుస్సుదారుణమ్ । నిష్పపాత భృశం త్రస్తా వివిధాత్ గిరిగహ్వరాత్ ॥ 4

యే త్వంగదపరీవారాః వానరా భీమవిక్రమాః । తే సకార్యుకమాలోక్య రామం త్రస్తాః ప్రదుద్రువుః ॥ 5

సా దదర్శ తతస్త్రస్తాన్ హరీనాపతతో భృశం । యూథాదివ పరిభ్రష్టాన్ మృగాన్నిహతయూథవాన్ ॥ 6

తానువాచ సమాసాద్య దుఃఖితాన్ దుఃఖితా సతీ । రామవిత్రాసితాన్ సర్వాన్ అనుబద్ధానివేషుభిః ॥ 7

వానరా రాజసింహస్య యస్య యూయం పురస్సరాః । తం విహాయ సుసంత్రస్తాః కస్మాద్ధవధ దుర్గతాః ॥ 8

రాజ్యహేతోః స చేద్రాతా భ్రాతౌ రౌద్రేణ పాతితః । రామేణ ప్రహితై రౌద్రైః మార్గణైర్దూరపాతిభిః ॥ 9

కపిపత్న్యా వచః శ్రుత్వా కపయః కామరూపిణః । ప్రాప్తకాలమవిక్లిష్టమ్ ఊచుర్వచనమంగనామ్ ॥ 10

జీవపుత్రే నివర్తస్వ పుత్రం రక్షస్వ చాంగదమ్ । అంతకో రామరూపేణ హత్వా నయతి వాలినమ్ ॥ 11

క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య విపులాశ్చ శిలాస్తథా । వాలీ వజ్రసమైర్బాణైః రామేణ వినిపాతితః ॥ 12

అభిద్రుతమిదం సర్వం విద్రుతం ప్రస్ఫుతం బలమ్ । అస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే హతే శక్రసమప్రభే ॥ 13

రక్షతాం నగరద్వారమ్ అంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్ । పదస్థం వాలినః పుత్రం భజిష్యంతి ప్లవంగమాః ॥ 14

అథవాఽరుచితం స్థానమ్ ఇహ తే రుచిరాననే । ఆవిశంతి హి దుర్గాణి క్షిప్రమన్యాని వానరాః ॥ 15

అభార్యాశ్చ సభార్యాశ్చ సంత్యత్ర వనచారిణః । లుభ్దేభ్యో విప్రయుక్తేభ్యః తేభ్యో నస్తుములం భయమ్ ॥ 16

అల్పాంతరగతానాం తు శ్రుత్వా వచనమంగనా । ఆత్మనః ప్రతిరూపం సా బభాషే చారుహాసినీ ॥ 17

పుత్రేణ మమ కిం కార్యం కిం రాజ్యేన కిమాత్మనా । కపిసింహే మహాభాగే తస్మిన్ భర్తరి నశ్యతి ॥ 18

పాదమూలం గమిష్యామి తస్యైవాహం మహాత్మనః । యోఽసౌ రామప్రయుక్తేన శరేణ వినిపాతితః ॥ 19

ఏవముక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదంతీ శోకకర్పితా । శిరశ్చీరశ్చ బాహుభ్యాం దుఃఖేన సమభిఘ్నుతీ ॥ 20

ఆవ్రజంతీ దదర్శాథ పతిం నిపతితం భువి । హంతారం దానవేంద్రాణాం సమరేష్వనివర్తినామ్ ॥ 21

క్షేప్తారం పర్వతేంద్రాణాం వజ్రాణామివ వాసవమ్ । మహావాతసమావిష్టం మహామేఘౌఘనిస్వనమ్ ॥ 22

శక్రతుల్యపరాక్రాంతం వృష్టేవోపరతం ఘనమ్ । నర్దంతం నర్దతాం భీమం శూరం శూరేణ పాతితమ్ ॥ 23

శార్దూలేనామిషస్యార్థే మృగరాజం యథా హతమ్ । అర్చితం సర్వలోకస్య సపతాకం సవేదికమ్ ॥ 24

నాగహేతోస్సుపర్ణేన చైత్యమున్మథితం యథా । అవష్టభ్య చ తిష్ఠంతం దదర్శ ధనురుత్తమమ్ ।

రామం రామానుజం చైవ భర్తుశ్చైవానుజం శుభా ॥ 25

తానతీత్య సమాసాద్య భర్తారం నిహతం రణే । సమీక్ష్వ వృథితా భూమౌ సంభ్రాంతా నిపపాత హ ॥ 26

సుప్తేష్వ పునరుత్థాయ ఆర్యపుత్రేతి క్రోశతీ । రురోద సా పతిం దృష్ట్వా సందితం మృత్యుదామభిః ॥ 27

తామవేక్ష్య తు సుగ్రీవః క్రోశంతీం కురరీమివ । విషాదమగమత్ కష్టం దృష్ట్వా చాంగదమాగతమ్ ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే తారాయా ఆగమనం నామ ఏకోనవింశస్కంధః

అథ వింశస్సర్గః (20) తారావిలాపః

రామచాపవిసృష్టేన శరేణాంతకరేణ తమ్ । దృష్ట్వా వినిహతం భూమౌ తారా తారాధిపాననా ॥ 1
 సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ । ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమమ్ ॥ 2
 వానరేంద్రం మహేంద్రాభం శోకసంతప్తమానసా । తారా తరుమివోన్మూలం పర్యదేవయదాతురా ॥ 3
 రణే దారుణవిక్రాంత! ప్రవీర ఘవతాం వర । కిం దీనామపురోభాగామ్ అద్య త్వం నాభిభాషసే ॥ 4
 ఉత్తిష్ట హరిశార్దూల భజస్వ శయనోత్తమమ్ । నైవంవిధాః శేరతే హి భూమౌ నృపతినత్తమాః ॥ 5
 అతీవ ఖలు తే కాంతా వసుధా వసుధాధిప । గతాసురపి యాం గాత్రైః మాం విహాయ నిషేవసే ॥ 6
 వ్యక్తమన్యా త్వయా వీర ధర్మతస్సంప్రవర్తితా । కిష్కింధేవ పురీ రమ్యా స్సర్గమార్గే వినిర్మితా ॥ 7
 యాన్యస్మాభిస్త్యయా సార్థం వనేషు మధుగంధిషు । విపృతాని త్వయా కాలే తేషాముపరమః కృతః ॥ 8
 నిరానందా నిరాశాఽహం నిమగ్నా శోకసాగరే । త్వయి పంచత్వమాపన్నే మహాయూధపయూధపే ॥ 9
 హృదయం సుస్థిరం మహ్యం దృష్ట్వా వినిహతం పతిమ్ । యన్న శోకాభిసంతప్తం స్ఫుటశేఽద్య సహస్రధా ॥
 సుగ్రీవస్య త్వయా భార్యా హృతా స చ వివాసితః । యత్తు తస్య త్వయా వ్యష్టిః ప్రాప్తేయం ఘవగాధిప ॥ 11
 నిశ్రేయసపరా మోహోత్ త్వయా చాహం విగర్హితా । యైషాఽబ్రవం హితం వాక్యం వానరేంద్ర హితైషిణీ ॥
 రూపయోవనదృష్టానాం దక్షిణానాం చ మానద । నూనమప్పరసామార్య చిత్తాని ప్రమథిష్యసి ॥ 13
 కాలో నిస్సంశయో నూనం జీవితాంతకరస్తవ । బలాద్యేనావపన్నోఽసి సుగ్రీవస్యావశో వశమ్ ॥ 14
 వైధవ్యం శోకసంతాపం కృపణం కృపణా సతీ । అదుఃఖోపచితా పూర్వం వర్తయిష్యామ్యనాథవత్ ॥ 15
 లాలితశ్చాంగదో వీరః సుకుమారస్సుఖోచితః । వత్స్యతే కామవస్థాం మే పితృవ్యే క్రోధమూర్ఛితే ॥ 16
 కురుష్య పితరం పుత్ర సుదృష్టం ధర్మవత్సలమ్ । దుర్లభం దర్శనం వత్స తవ తస్య భవిష్యతి ॥ 17
 (సా సమాసాద్య భర్తారం పర్యష్వజత భామినీ । ఇషుణాఽభిహతం దృష్ట్వా వాలినం కుంజరోపమమ్ ॥)
 సమాశ్వాసయ పుత్రం త్వం సందేశం సందిశస్వచ । మూర్ధ్ని చైనం సమాఘ్రాయ ప్రవాసం ప్రస్థితో హ్యసి ॥
 రామేణ హి మహాత్ కర్మ కృతం త్వామభినిఘ్నతా । ఆన్మణ్యం చ గతం తస్య సుగ్రీవస్య ప్రతిశ్రవే ॥ 19
 సకామో భవ సుగ్రీవ రుమాం త్వం ప్రతిపత్స్యసే । భుంక్ష్వ రాజ్యమనుద్విగ్నుః శస్తో బ్రాతా రిపుస్తవ ॥ 20
 కిం మామేవం విలపతీం ప్రేమ్ణా త్వం నాభిభాషసే । ఇమాః పశ్య వరా బహ్వీః భార్యాస్తే వానరేశ్వర । 21
 తస్యా విలపితం శ్రుత్వా వానర్యస్సర్వతశ్చ తాః । పరిగృహ్యోంగదం దీనం దుఃఖారాః పరిచుక్రుశుః ॥ 22
 కిమంగదం సాంగదవీరబాహో విహాయ యాస్యద్య చిరప్రవాసమ్ ।
 న యుక్తమేవం గుణసన్నికృష్టం విహాయ పుత్రం ప్రియపుత్ర గంతుమ్ ॥ 23
 కిమప్రియం తే ప్రియచారువేష మయా కృతం నాథ సుతేన వా తే ।
 సహంగదాం మాం ప్రవిహాయ వీర యత్ ప్రస్థితో దీర్ఘమితః ప్రవాసమ్ ॥ 24
 యద్యప్రియం కించిదసంప్రధార్య కృతం మయా స్యాత్తవ దీర్ఘబాహో ।
 క్షమస్వ మే తద్ధరివంశనాథ ప్రజామి మూర్ధ్నా తవ వీర పాదౌ ॥ 25
 తథా తు తారా కరుణం రుదంతీ భర్తుస్సమీపే సహ వానరీభిః ।
 వ్యవస్యత ప్రాయముపోపవేష్టుమ్ అనింద్యవర్ణా భువి యత్ర వాలీ ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే తారావిలాపో నామ వింశస్సర్గః

అథ ఏకవింశస్సర్గః (21) హనుమతా తారాసాంత్యనమ్

తతో నిపతితాం తారాం చ్యుతాం తారామివాంబరాత్ । శనైరాశ్వాసయామాస హనుమాన్ హరియూధపః ॥
 గుణదోషకృతం జంతుః స్వకర్మఫలహేతుకమ్ । అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభమ్ ॥ 2

శోచ్యా శోచసి కంశోచ్యం దీనం దీనానుకంపసే | కస్య కో వాఽనుశోచ్యోఽస్తి దేహేఽస్మిన్ బుద్బుదోపమే ||
 అంగదస్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్రయా | ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థాన్యస్య చింతయ || 4
 జానాస్యనియతామేవం భూతానామాగతిం గతిమ్ తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పండితేనైహలాకికమ్ || 5
 యస్మిన్ హరిసహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ | వర్తయంతి కృతాంశాని సోఽయం దిష్టాంతమాగతః || 6
 యదయం న్యాయదృష్టార్థః సామదానక్షమాపరః | గతో ధర్మజితాం భూమిం నైనం శోచితుమర్హసి || 7
 సర్వే హి హరిశార్దులః పుత్రశ్చాయం తవాంగదః | ఇదం హర్షక్షరాజ్యం చ త్వత్సనాథమనిందితే || 8
 తావిమౌ శోకసంతాపౌ శనైః ప్రేరయ భామిని | త్వయా పరిగృహీతోఽయమ్ అంగదశ్చాస్తు మేదినీమ్ || 9
 సంతతిశ్చ యథా దృష్టా కృత్యం యచ్ఛాపి సాంప్రతమ్ | రాజ్ఞస్తత్ క్రియతాం తావత్ ఏష కాలస్య నిశ్చయః ||
 సంస్కార్యో హరిరాజశ్చ అంగదశ్చాభిషిచ్యతామ్ | సింహాసనగతం పుత్రం పశ్యంతీ శాంతిమేష్యసి || 11
 సా తస్య వచనం శ్రుత్వా భర్తృవ్యసనపీడితా | అబ్రవీదుత్తరం తారా హనుమంతమవస్థితమ్ || 12
 అంగదప్రతిరూపాణాం పుత్రాణామేకతశ్చతమ్ | హతస్యాప్యస్య వీరస్య గాత్రసంక్షేషణం వరమ్ || 13
 న చాహం హరిరాజస్య ప్రభవామ్యంగదస్య వా | పితృవ్యస్తస్య సుగ్రీవః సర్వకార్యేష్వనంతరః || 14
 న హ్యేషా బుద్ధిరాస్థేయా హనుమన్నంగదం ప్రతి | పితా హి బంధుః పుత్రస్య న మాతా హరిసత్తమ || 15
 న హి మమ హరిరాజసంశ్రయాత్ క్షమతరమస్తి పరత్ర చేహ వా |
 అభిముఖహతవీరసేవితం శయనమిదం మమ సేవితుం క్షమమ్ || 16

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే హనుమతా తారాసాంత్వనం నామ ఏకవింశస్సర్గః

అథ ద్వావింశస్సర్గః (22) వాలిమరణమ్

వీక్షమాణస్తు మందాసుః సర్వతో మందముచ్ఛ్వసన్ | ఆదావేవ తు సుగ్రీవం దదర్శ త్వాత్మజాగ్రతః || 1
 తం ప్రాప్తవిజయం వాలీ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరః | ఆభాప్య వ్యక్తయా వాచా సన్నేహామిదమబ్రవీత్ || 2
 సుగ్రీవ దోషేణ న మాం గంతుమర్హసి కిల్బిషాత్ | కృష్యమాణం భవిష్యేణ బుద్ధిమోహేన మాం బలాత్ || 3
 యుగపద్విహితం తాత న మన్యే సుఖమావయోః | సౌహార్దం భ్రాతృయుక్తం హి తదిదం తాత నాన్యథా || 4
 ప్రతిపద్య త్వమద్వైవ రాజ్యమేషాం వనౌకసామ్ | మామప్యద్వైవ గచ్ఛంతం విద్ధి వైవస్వతక్షయమ్ || 5
 జీవితం చ హి రాజ్యం చ శ్రియం చ విపులామిమామ్ | ప్రజహామ్యేష వై తూర్ణం మహచ్ఛాగర్హితం యశః ||
 అస్యాం త్వహమవస్థాయాం వీర వక్ష్యామి యద్వచః | యద్యప్యసుకరం రాజన్ కర్తుమేవ తదర్హసి || 7
 సుఖార్ణం సుఖసంవృద్ధం బాలమేనమబాలిశమ్ | బాప్సుపూర్ణముఖం పశ్య భూమౌ పతితమంగదమ్ || 8
 మమ ప్రాణైః ప్రియతరం పుత్రం పుత్రమివౌరసమ్ | మయా హీనమహీనార్థం సర్వతః పరిపాలయ || 9
 త్వమేవాస్య హి దాతా చ పరిత్రాతా చ సర్వతః | భయేష్యభయదశ్చైవ యథాఽహం ప్లవగేశ్వర || 10
 ఏష తారాఽత్మజః శ్రీమాన్ త్వయా తుల్యపరాక్రమః | రక్షసాం తు వధే తేషామ్ అగ్రతస్తే భవిష్యతి || 11
 అనురూపాణి కర్మాణి విక్రమ్య బలవాన్ రణే | కరిష్యత్యేష తారేయః తరస్వీ తరుణోఽంగదః || 12
 సుషేణదుహితా చేయమ్ అర్థసూక్ష్మవినిశ్చయే | ఔత్పాతికే చ వివిధే సర్వతః పరినిష్ఠితా || 13
 యదేషా సాధ్వితి బ్రూయాత్ కార్యం తస్ముక్తసంశయమ్ | న హి తారామతం కించిత్ అన్యథా పరివర్తతే ||
 రాఘవస్య చ తే కార్యం కర్తవ్యమవిశంకయా | న్యూదధర్మో హ్యకరణే త్వాం చ హింస్యాద్విమానితః || 15
 ఇమాంచమాలామాధత్స్వ దివ్యాం సుగ్రీవ కాంచనీం | ఉదారా శ్రీస్థితా హ్యస్యాం సంప్రజహ్యోన్మృతే మయి ||
 ఇత్యేవముక్తః సుగ్రీవో వాలినా భ్రాతృసౌహృదాత్ | హర్షం త్యక్త్వా పునర్దీనో గ్రహగ్రస్త ఇవోడురాట్ || 17
 తద్వాళివచనాచ్ఛాంతః కుర్వన్ యుక్తమతంద్రితః | జగ్రాహ సోఽభ్యనుజ్ఞాతో మాలాం తాం చైవ కాంచనీమ్ ||
 తాం మాలాం కాంచనీం దత్వా వాలీ దృష్ట్వాఽత్మజం స్థితమ్ | సంసిద్ధః ప్రేత్యభావాయ స్నేహాదంగదమబ్రవీత్ ||

దేశకాలౌ భజన్వ్యాద్య క్షమమాణః ప్రియాప్రియే । సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవవశగో భవ ॥ 20
 యథా హి త్వం మహాబాహో లాలితస్సతతం మయా ।న తథా వర్తమానం త్వాం సుగ్రీవో బహు మంస్యతే ॥
 మాఽస్యామిత్రైర్గతం గచ్ఛేః మా శత్రుభిరరిందమ । భర్తురర్థపరో దాంతః సుగ్రీవవశగో భవ ॥ 22
 న చాతివ్రణయః కార్యః కర్తవ్యోఽవ్రణయశ్చ తే । ఉభయం హి మహాన్ దోషః తస్మాదంతరద్యుగ్ భవ ॥ 23
 ఇత్యుక్త్వాఽథ వివృత్తాక్షః శరసంపీడితో భృశమ్ । వివృత్తైర్దశనైర్భ్రమైః బభూవోత్కాంతజీవితః ॥ 24
 తతో విచుక్రుశుస్తత్ర వానరా హరియూధపాః । పరిదేవయమానాస్తే సర్వే ప్లవగపుంగవాః ॥ 25
 కిష్కింధా హ్యద్య శూన్యాఽఽసీత్ స్వర్గతే వానరాధిపే । ఉద్యానాని చ శూన్యాని పర్వతాః కాననాని చ ॥ 26
 హతే ప్లవగశార్దులే నిద్రుభా వానరాః కృతాః । యస్య వేగేన మహతా కాననాని వనాని చ ॥ 27
 పుష్పోఘేణానుబధ్యంతే కరిష్యతి తదద్య కః । యేన దత్తం మహద్బుద్ధం గంధర్వస్య మహాత్మనః ॥ 28
 గోలభస్య మహాబాహోః దశ వర్షాణి పంచ చ । నైవ రాత్రౌ న దివసే తద్బుద్ధముపశామ్యతి ॥ 29
 తతస్తు షోడశే వర్షే గోలభో వినిపాతితః । హత్వా తం దుర్విసీతం తు వాలీ దంష్ట్రాకరాళవాన్ ।
 సర్వాభయకరోఽస్మాకం కథమేష నిపాతితః ॥ 30
 హతే తు వీరే ప్లవగాధిపే తదా ప్లవంగమాస్తత్ర న శర్మ లేభిరే ।
 వనేచరాః సింహయుతే మహావనే యథా హి గావో నిహతే గవాం పతౌ ॥ 31
 తతస్తు తారా వ్యసనార్ణవాప్లుతా మృతస్య భర్తుర్వదనం సమీక్ష్య సా ।
 జగామ భూమిం పరిరభ్య వాలినం మహోద్రుమం చిన్నమివాశ్రితా లతా ॥ 32

ఇత్యాద్యే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వాలిమరణం నామ ద్వావింశస్సర్గః

అథ త్రయోవింశస్సర్గః (23) తారాయాః శోకః

తతస్సముపజిప్రుంతీ కపిరాజస్య తన్ముఖమ్ । పతిం లోకాచ్ఛ్చుతం తారా మృతం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
 శేషే త్వం విషమే దుఃఖమ్ అకృత్వా వచనం మమ । ఉపలోపచితే వీర సుదుఃఖే వసుధాతలే ॥ 2
 మత్తః ప్రియతరా నూనం వానరేంద్ర మహీ తవ । శేషే హి తాం పరిష్వజ్య మాం చ న ప్రతిభాషసే ॥ 3
 సుగ్రీవస్య వశం ప్రాప్తో విధిరేష భవత్యహో । సుగ్రీవ ఏవ విక్రాంతో వీర సాహసికప్రియ ॥ 4
 ఋక్షవానరముఖ్యాస్తాం బలినః పర్యుపాసతే । ఏషాం విలపితం కృచ్ఛమ్ అంగదస్య చ శోచతః ।
 మమ చేమాం గిరం శ్రుత్వా కిం త్వం న ప్రతిబుధ్యసే ॥ 5
 ఇదం తద్వీరశయనం యత్ర శేషే హతో యుధి । శాయితా నిహతా యత్ర త్వయైవ రిపవః పురా ॥ 6
 విశుద్ధసత్త్వాభిజన ప్రియయుద్ధ మమ ప్రియ । మామనాథాం విహాయైకాం గతస్త్వమసి మానద ॥ 7
 శూరాయ న ప్రదాతవ్యా కన్యా ఖలు విపశ్చితా । శూరభార్యాం హతాం పశ్య సద్యో మాం విధవాం కృతామ్ ॥
 అవభగ్నశ్చ మే మానో భగ్నా మే శాశ్వతీ గతీః । అగాధే చ నిమగ్నాఽస్మి విపులే శోకసాగరే ॥ 9
 అశ్మసారమయం నూనమ్ ఇదంమే హృదయందృఢమ్ । భర్తారం నిహతందృష్ట్వా యన్నాద్య శతథా గతమ్ ॥
 సుహృచ్చైవ హి భర్తా చ ప్రకృత్యా మమ చ ప్రియః । ఆహవే చ పరాక్రాంతః శూరః పంచత్వమాగతః ॥ 11
 పతిహీనా తు యా నారీ కామం భవతు పుత్రిణీ । ధనధాన్వైస్సుపూర్ణాఽపి విధవేత్యుచ్యతే జనైః ॥ 12
 స్వగాత్రప్రభవే వీర శేషే రుధిరమండలే । కృమిరాగపరిస్తోమే త్వమాత్మశయనే యథా ॥ 13
 రేణుశోణితసంవీతం గాత్రం తవ సమంతతః । పరిరబ్ధం న శక్నోమి భుజాభ్యాం ప్లవగర్షభ ॥ 14
 కృతకృతోఽద్య సుగ్రీవో వైరేఽస్మిన్నతిదారుణే । యస్య రామవిముక్తేన హృతమేకేషుణా భయమ్ ॥ 15
 శరేణ హృది లగ్నైన గాత్రసంస్పర్శనే తవ । వార్యామి త్వాం నిరీక్షంతీ త్వయి పంచత్వమాగతే ॥ 16
 ఉద్భుబర్ష శరం నీలః తస్య గాత్రగతం తదా । గిరిగహ్వరసంలీనం దీప్తమాశీవిషం యథా ॥ 17

తస్య నిష్కృప్యమాణస్య బాణస్య చ బభౌ ద్యుతిః । అస్తమస్తకసంరుద్ధో రశ్మిర్దినకరాదివ ॥	18
పేతుః క్షతజఘరాస్తు వ్రణేభ్యస్తస్య సర్వశః । తామ్రగైరికసంపుక్తా ధారా ఇవ ధరాధరాత్ ॥	19
అవకీర్ణం విమార్జంతీ భర్తారం రణరేణునా । అస్మైర్నయనజైశ్చూరం సిషేచాస్త్రసమాహతమ్ ॥	20
రుధిరోక్షితసర్వాంగం దృష్ట్వా వినిహతం పతిమ్ । ఉవాచ తారా పింగాక్షం పుత్రమంగదమంగనా ॥	21
అవస్థాం పశ్చిమాం పశ్య పితుః పుత్ర సుదారుణామ్ । సంప్రసక్తస్య వైరస్య గతోఽంతః పాపకర్మణా ॥	22
బాలసూర్యోదయతనుం ప్రయాంతం యమసాదనమ్ । అభివాదయ రాజానం పితరం పుత్ర! మానదమ్ ॥	
ఏవముక్తః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణౌ పితుః । భుజాభ్యాం పీనవృత్తాభ్యామ్ అంగదోఽహ మితి బ్రువన్ ॥	
అభివాదయమానం త్వామ్ అంగదం త్వం యథా పురా । దీర్ఘాయుర్భవ పుత్రేతి కిమర్థం నాభిభాషసే ॥	25
అహం పుత్రసహాయా త్వామ్ ఉపాసే గతచేతనమ్ । సింహేన నిహతం సద్యో గౌస్సువత్సేవ గోవుషమ్ ॥	26
ఇష్టా సంగ్రామయజ్ఞేన రామప్రహరణాంభసి । అస్మిన్నవభృథే స్నాతః కథం పత్న్యా మయా వినా ॥	27
యా దత్తా దేవరాజేన తవ తుష్టేన సంయుగే । శాతకుంభమయీం మాలాం తాం తే పశ్యామి నేహ కిమ్ ॥	28
రాజశ్రీ ర్న జహోతి త్వాం గతాసుమపి మానదా । సూర్యస్యావర్తమానస్య శైలరాజమివ ప్రభా ॥	29
న మే వచః పథ్యమిదం త్వయా కృతం న చాస్మి శక్తా వినివారణే తవ ।	
హతా సపుత్రా-స్మి హతేన సంయుగే సహ త్వయా శ్రీర్విజహోతి మామిహ ॥	30

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే తారాయాః శోకో నామ త్రయోవింశస్సర్గః

అథ చతుర్వింశస్సర్గః (24) సుగ్రీవ విలాపః తారా సాంత్యనం చ

తాం చాశ్రువేగేన దురాసదేన త్వభిఘ్నతాం శోకమహోర్ణవేన ।	
పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ భ్రాతుర్వధేనాప్రతిమేన తేపే ॥	1
స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన వీక్ష్వ క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ ।	
జగామ రామస్య శనైస్సమీపం భృత్యైర్వృతః సంపరిదూయమానః ॥	2
స తం సమాసాద్య గృహీతచాపమ్ ఉదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణమ్ ।	
యశస్వినం లక్షణలక్ష్మితాంగమ్ అవస్థితం రాఘవమిత్యవాచ ॥	3
యథా ప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ ।	
మమాద్య భోగేషు నరేంద్రపుత్ర మనో నివృత్తం సహ జీవితేన ॥	4
అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదంత్యాం పురే చ విక్రోశతి దుఃఖతప్తే ।	
హతే-గ్రజే సంశయితే-ంగదే చ న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే ॥	5
క్రోధాదమర్షాదతివిప్రధర్షాత్ భ్రాతుర్వధో మేఽనుమతః పురస్తాత్ ।	
హతే త్విదానీం హరియూథపేఽస్మిన్ సుతీవ్రమిక్ష్వాకుకుమార తప్స్యే ॥	6
శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శైలముఖ్యే తస్మిన్నివాసశ్చిరమృశ్యమూకే ।	
యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః ॥	7
న త్వాం జిఘాంసామి చరేతి యన్మామ్ అయం మహాత్మా మతిమానువాచ ।	
తస్యైవ తద్రామ వచో-నురూపమ్ ఇదం పునః కర్మ చ మేఽనురూపమ్ ॥	8
భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య భ్రాతుర్వధం రాఘవ రోచయేత ।	
రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం న చింతయన్ కామపురస్కృతః సన్ ॥	9
వధో హి మే మతో నాసత్ స్వమాహాత్మావ్యతిక్రమాత్ । మమాసీత్ బుద్ధిదౌరాత్మాత్ ప్రాణహారీ వ్యతిక్రమః ॥	
ద్రుమశాఖావభగ్నోఽహం ముహూర్తం పరినిష్ఠనన్ । సాంత్యయిత్వా త్వనేనోక్తో న పునః కర్తుమర్హసి ॥	11

- భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః । మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితమ్ ॥ 12
- అచింతనీయం పరివర్జనీయమ్ అనీప్సనీయం స్వనవేక్షణీయమ్ ।
ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మానమిమం నరేంద్ర భ్రాతుర్వధాత్ త్వాష్ట్రవధాదివేంద్రః ॥ 13
- పాప్మానమింద్రస్య మహీ జలం చ వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రియశ్చ ।
కో నామ పాప్మానమిమం క్షమేత శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛన్ ॥ 14
- నార్హామి సంమానమిమం ప్రజానాం న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రాజ్యమ్ ।
అధర్మయుక్తం కులనాశయుక్తమ్ ఏవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా ॥ 15
- పాపస్య కర్తాఽస్మి విగర్హితస్య క్షుద్రస్య లోకాపకృతస్య చైవ ।
శోకో మహాన్ మా మభివర్తతేఽయం వృష్టేర్యథా నిమ్మమివాంబువేగః ॥ 16
- సోదర్యఘాతాపరగాత్రవాలః సంతాపహస్తాక్షిశిరోవిషాణః ।
ఏనోమయో మామభిహంతి హస్తీ ధృష్టో నదీకూలమివ ప్రవృద్ధః॥ 17
- అంహో బతేదం నృపరావిషహ్యం నివర్తతే మే హృది సాధువృత్తమ్ ।
వివర్ణమగ్నౌ పరితప్యమానం కిట్టం యథా రాఘవ జాతరూపమ్ ॥ 18
- మహాబలానాం హరియూథపానామ్ ఇదం కులం రాఘవ మన్నిమిత్తమ్ ।
అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపాత్ అర్థస్థితప్రాణమితీవ మన్యే ॥ 19
- సుతస్సులభ్యః సుజనస్సువశ్యః కుతస్సుపుత్రః సదృశోఽంగదేన ।
న చాపి విద్యేత స వీర దేశో యస్మిన్ భవేత్ సోదరసన్నికర్షః ॥ 20
- యద్యంగదో వీర వరార్హ జీవేత్ జీవేచ్ఛ మాతా పరిపాలనార్థమ్ ।
వినా తు పుత్రం పరితాపదీనా తారా న జీవేదితి నిశ్చితం మే ॥ 21
- సోఽహం ప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నిం భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్ ।
ఇమే విచేష్యంతి హరిప్రవీరాః సీతాం నిదేశే తవ వర్తమానాః ॥ 22
- కృత్స్నం తు తే సేత్స్యతి కార్యమేతత్ మయ్యప్రతీతే మనుజేంద్రపుత్ర ।
కులస్య హంతారమజీవనార్హం రామానుజానీహి కృతాగసం మామ్ ॥ 23
- ఇత్యేవమార్తస్య రఘుప్రవీరః శ్రుత్వా వచో వాల్యనుజస్య తస్య ।
సంజాతబాష్పః పరవీరహంతా రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ ॥ 24
- తస్మిన్ క్షణేఽభీక్షణమవేక్ష్యమాణః క్షితిక్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా ।
రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం సముత్సుకసోఽఽథ దదర్శ తారామ్ ॥ 25
- తాం చారునేత్రాం కపిసింహనాథం పతిం సమాశ్లిష్య తదా శయానామ్ ।
ఉత్థాపయామాసురదీనసత్త్వా మంత్రప్రధానాః కపివీరపత్నీమ్ ॥ 26
- సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా భర్తుస్సకాశాదపనీయమానా ।
దదర్శ రామం శరచాపపాణిం స్వతేజసా సూర్యమివ జ్వలంతమ్॥ 27
- సుసంవృతం పార్థివలక్షణైశ్చ తం చారునేత్రం మృగశాబనేత్రా ।
అదృష్టపూర్వం పురుషప్రధానమ్ అయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే ॥ 28
- తస్యేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య మహానుభావస్య సమీపమార్యా ।
ఆర్తాఽతితూర్ణం వ్యసనాభిపన్నా జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ ॥ 29
- సా తం సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వా శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా ।
మనస్వినీ వాక్యమువాచ తారా రామం రణోత్కర్షణలబ్ధలక్షమ్ ॥ 30

- త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ జితేంద్రియశ్చోత్తమధార్మికశ్చ ।
 అక్షయ్యకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః ॥ 31
- త్వమాత్తబాణాసనబాణపాణిః మహాబలః సంహననోపపన్నః ।
 మనుష్యదేహాభ్యుదయం విహాయ దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః॥ 32
- యేనైకబాణేన హతః ప్రియో మే తేనైవ మాం త్వం జహి సాయకేన ।
 హతా గమిష్యామి సమీపమస్య న మామృతే రామ రమేత వాలీ ॥ 33
- స్వర్గేఽపి పద్మామలపత్రనేత్రః సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మామపశ్యన్ ।
 న హ్యేష ఉచ్చావచతామ్రచూడవిచిత్రవేషోఽస్సరసోఽభజిష్యత్ ॥ 34
- స్వర్గేఽపి శోకం చ వివర్ణతాం చ మయా వినా ప్రాప్యతి వీర వాలీ ।
 రమ్యే నగేంద్రస్య తటావకాశే విదేహకన్యారహితో యథా త్వమ్ ॥ 35
- త్వం వేత్థ యావద్వనితావిహీనః ప్రాప్నోతి దుఃఖం పురుషః కుమారః ।
 తత్త్వం ప్రజానన్ జహి మాం న వాలీ దుఃఖం మమాదర్శనజం భజేత ॥ 36
- యచ్చాపి మన్యేత భవాన్ మహాత్మా స్త్రీఘాతదోషో న భవేత్తు మహ్యామ్ ।
 ఆత్మేయమస్యేతి చ మాం జహి త్వం న స్త్రీవధః స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర ॥ 37
- శాస్త్రప్రయోగాద్వివిధాచ్చ వేదాత్ ఆత్మా హ్యనన్యః పురుషస్య దారాః ।
 దారప్రదానాన్న హి దానమన్యత్ ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే ॥ 38
- త్వం చాపి మాం తస్య మమ ప్రియిస్య ప్రదాస్యసే ధర్మమవేక్ష్య వీర ।
 అనేన దానేన న తస్యసే త్వమ్ అధర్మయోగం మమ వీరఘాతాత్ ॥ 39
- ఆర్తామనాథామపనీయమానామ్ ఏవంవిధామర్హసి మాం నిహంతుమ్ ।
 అహం హి మాతంగవిలాసగామినా ప్లవంగమానామృషభేణ ధీమతా ॥ 40
- వినా వరార్హోత్తమ హేమమాలినా చిరం న శక్యామి నరేంద్ర జీవితుమ్ ।
 ఇత్యేవముక్తస్తు విభుర్మహాత్మా తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషే ॥ 41
- మా వీరభార్యే విమతిం కురుష్వ లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా ।
 తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖయోగం లోకోఽబ్రవీత్తేన కృతం విధాత్రా ॥ 42
- త్రయో హి లోకా విహితం విధానం నాతిక్రమంతే వశగా హి తస్య ।
 ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తదైవ పుత్రస్తు తే ప్రాప్యతి యౌవరాజ్యమ్ ॥ 43
- ధాత్రా విధానం విహితం తదైవ న శూరపత్న్యః పరిదేవయన్తి ।
 ఆశ్వాసితా తేన తు రాఘవేణ । ప్రభావయుక్తేన పరంతపేన ।
 సా వీరపత్నీ ధ్వనతా ముఖేన । సువేషరూపా విరరామ తారా ॥ 44
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేసుగ్రీవవిలాపః తారాసాంత్వనం నామ చతుర్వింశస్సర్గః

అథ పంచవింశస్సర్గః (25) రామ సాంత్వనమ్

- సుగ్రీవం చైవ తారాం చ సాంగదం సహలక్ష్మణః । సమానశోకః కాకుత్స్థః సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్ ॥ 1
- న శోకపరితాపేన శ్రేయసా యుజ్యతే మృతః । యదత్రానంతరం కార్యం తత్సమాధాతుమర్హథ ॥ 2
- లోకవృత్తమనుష్టేయం కృతం వో బాష్పమోక్షణమ్ । న కాలాదుత్తరం కించిత్ కర్మ శక్యముపాసితమ్ ॥ 3
- నియతిః కారణం లోకే నియతిః కర్మసాధనమ్ । నియతిః సర్వభూతానాం నియోగేష్విహ కారణమ్ ॥ 4
- న కర్తా కస్యచిత్ కశ్చిత్ నియోగే చాపి నేశ్వరః । స్వభావే వర్తతే లోకః తస్య కాలః పరాయణమ్ ॥ 5
- న కాలః కాలమత్యేతి న కాలః పరిహీయతే । స్వభావం చ సమాసాద్య న కశ్చిదతివర్తతే ॥ 6

- న కాలస్యాస్తి బంధుత్వం న హేతుర్న పరాక్రమః । న మిత్రజ్ఞాతిసంబంధః కారణం నాత్మనో వశః ॥ 7
- కిం తు కాలపరీణామో ద్రష్టవ్యస్సాధు పశ్యతా । ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ కాలక్రమసమాహితాః ॥ 8
- ఇతస్త్వాం ప్రకృతిం వాలీ గతః ప్రాప్తః క్రియాఫలమ్ । ధర్మాధికామసంయోగైః పవిత్రం ప్లవగేశ్వరః ॥ 9
- స్వధర్మస్య చ సంయోగాత్ జితస్తేన మహాత్మనా । స్వర్గః పరిగృహీతశ్చ ప్రాణానపరిరక్షతా ॥ 10
- ఏషా వై నియతిః శ్రేష్ఠా యాం గతో హరియూథపః । తదలం పరితాపేన ప్రాప్తకాలముపాస్యతామ్ ॥ 11
- వచనాంతే తు రామస్య లక్ష్మణః పరవీరహా । అవదత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం గతచేతసమ్ ॥ 12
- కురు త్వమస్య సుగ్రీవ ప్రేతకార్యమనంతరమ్ । తారాంగదాభ్యాం సహితో వాలినో దహనం ప్రతి ॥ 13
- సమాజ్ఞాపయ కాష్ఠాని శుష్కాణి చ బహూని చ । చందనాదీని దివ్యాని వాలిసంస్కారకారణాత్ ॥ 14
- సమాశ్వాసయ చైనం త్వమ్ అంగదం దీనచేతసంమా భూర్బాలిశబుద్ధిస్త్యం త్వదధీనమిదం పురమ్ ॥ 15
- అంగదస్త్వానయేన్మాత్యం వస్త్రాణి వివిధానిచ । ఘృతం తైలమథో గంధాన్ యచ్చాత్ర సమనంతరమ్ ॥ 16
- త్వం తారశిబికాం శీఘ్రమ్ ఆదాయాగచ్ఛ సంభ్రమాత్ । త్వరా గుణవతీ యుక్తా హ్యస్మిన్కాలే విశేషతః ॥ 17
- సజ్జీభవంతు ప్లవగాః శిబికావహనోచితాః । సమర్థా బలినశ్చైవ నిర్హరిష్యంతి వాలినమ్ ॥ 18
- ఏవ ముక్త్యా తు సుగ్రీవం సుమిత్రానందవర్ధనః । తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థో లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ 19
- లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా తారః సంభ్రాంతమానసః । ప్రవివేశ గుహం శీఘ్రం శిబికాసక్తమానసః ॥ 20
- ఆదాయ శిబికాం తారస్స తు పర్యాపతత్ పునః । వానరైరుహ్యమానాం తాం శూరైరుద్వహనోచితైః ॥ 21
- దివ్యాం భద్రాసనయుతాం శిబికాం స్యందనోపమామ్ । పక్షికర్మభిరాచిత్రాం ద్రుమకర్మవిభూషితామ్ ॥ 22
- ఆచితాం చిత్రపత్తీభిః సునివిష్టాం సమంతతః । విమానమివ సిద్ధానాం జాలవాతాయనావృతామ్ ॥ 23
- సునియుక్తాం విశాలాం చ సుకృతాం విశ్వకర్మణా । దారుపర్వతకోపేతాం చారుకర్మపరిష్కృతామ్ ॥ 24
- వరాభరణహారైశ్చ చిత్రమాల్యోపశోభితామ్ । గుహాగహనసంఘన్నాం రక్తచందనరూషితామ్ ॥ 25
- పుష్పౌషైస్సమభిచ్ఛన్నాం పద్మమాలాభిరేవ చ । తరుణాదిత్యవర్ణాభిః భ్రాజమానాభిరావృతామ్ ॥ 26
- ఈదృశీం శిబికాం దృష్ట్వా రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ । క్షిప్రం వినీయతాం వాలీ ప్రేతకార్యం విధీయతామ్ ॥ 27
- తతో వాలినముద్యమ్య సుగ్రీవశ్శిబికాం తదా । ఆరోపయత విక్రోశన్ అంగదేన సహైవ తు ॥ 28
- ఆరోప్య శిబికాం చైవ వాలినం గతజీవితమ్ । అలంకారైశ్చ వివిధైః మాల్యైర్వస్తైశ్చ భూషితమ్ ॥ 29
- ఆజ్ఞాపయత్తదా రాజా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః । ఔర్ధ్వదైహికమార్యస్య క్రియతామనురూపతః ॥ 30
- విశ్రాణయంతో రత్నాని వివిధాని బహూన్యపి । అగ్రతః ప్లవగా యాంతు శిబికా సమనంతరమ్ ॥ 31
- రాజ్ఞామృద్ధివిశేషా హి దృశ్యంతే భువి యాదృశాః । తాదృశం వాలినః క్షిప్రం ప్రాకుర్వన్నౌర్ధ్వదైహికమ్ ॥ 32
- అంగదం పరిగృహ్యశు తారప్రభృతయస్తదా । క్రోశంతః ప్రయయుస్సర్వే వానరా హతబాంధవాః ॥ 33
- తతః ప్రణిహితాస్సర్వాః వానర్యోఽస్య వశానుగాః । చుక్రుశుర్వీరవీరేతి భూయః క్రోశంతి తాః స్త్రియః ॥ 34
- తారాప్రభృతయః సర్వాః వానర్యో హతయూథపాః । అనుజగ్మర్థి భర్తారం క్రోశ్యంత్యః కరుణస్వనాః ॥ 35
- తాసాం రుదితశబ్దేన వానరీణాం వనాంతరే । వనాని గిరయస్సర్వే విక్రోశంతీవ సర్వతః ॥ 36
- పులినే గిరినద్యాస్తు వివిక్తే జలసంవృతే । చితాం చక్రుస్సుబహవో వానరాశ్శోకకర్మితాః ॥ 37
- అవరోప్య తతః స్కంధాత్ శిబికాం వహనోచితాః । తస్థురేకాంతమాశ్రిత్య సర్వే శోకసమన్వితాః ॥ 38
- తతస్తారా పతిం దృష్ట్వా శిబికాతలశాయినమ్ । ఆరోప్యాంకే శిరస్తస్య విలలాప సుదుఃఖితా ॥ 39
- హా వానరమహారాజ హా నాథ మమ వత్సల । హా మహార్థ మహాబాహో హా మమ ప్రియ పశ్య మామ్ ।
- జనం న పశ్యసీమం త్వం కస్మాచ్ఛోకాభిపీడితమ్ ॥ 40
- ప్రహృష్టమివ తే వక్త్రం గతాసోరపి మానద । అస్తార్కసమవర్ణం చ లక్ష్మణే జీవతో యథా ॥ 41
- ఏష త్వాం రామరూపేణ కాలః కర్షతి వానర । యేన స్మ విధవాః సర్వాః కృతా ఏకేషుణా వనే ॥ 42

- ఇమాస్తాస్తవ రాజేంద్ర వానర్యో వల్లభాస్సదా । పాదైర్వికృష్టమధ్యానమ్ ఆగతాః కిం న బుధ్యసే ॥ 43
- తవేష్టా నను నామైతాః భార్యాశ్చంద్రనిభాననాః । ఇదానీం నేక్షసే కస్మాత్ సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్ ॥ 44
- ఏతే హి సచివా రాజన్ తారప్రభృతయస్తవ । పురవాసీ జనశ్చాయం పరివార్య విషీదతి ॥ 45
- విసర్జయైతాన్ ప్లవగాన్ యథోచితమరిందమ । తతః క్రీడామహే సర్వాః వనేషు మదనోత్కటాః ॥ 46
- ఏవం విలపతీం తారాం పతిశోకపరిప్లుతామ్ । ఉత్థాపయంతి స్మ తదా వానర్యశ్శోకకర్మితాః ॥ 47
- సుగ్రీవేణ తతస్సార్థమ్ అంగదః పితరం రుదన్ । చితామారోపయామాస శోకేనాభిహతేంద్రియః ॥ 48
- తతోఽగ్నిం విధివద్దత్వా సోఽపసవ్యం చకార హ । పితరం దీర్ఘమధ్వానం ప్రస్థితం వ్యాకులేంద్రియః ॥ 49
- సంస్మృత్య వాలినం తే తు విధిపూర్వం ప్లవంగమాః । ఆజగ్మురుదకం కర్తుం నదీం శీతజలాం శివామ్ ॥
- తతస్తే సహితాస్తత్ర హ్యాంగదం స్థాప్య చాగ్రతః । సుగ్రీవతారాసహితాః సిషిచుర్వాలినే జలమ్ ॥ 51
- సుగ్రీవేణైవ దీనేన దీనో భూత్వా మహాబలః । సమానశోకః కాకుత్స్థః ప్రేతకార్యాణ్యకారయత్ ॥ 52
- తతస్తు తం వాలినమగ్ర్యపౌరుషం ప్రకాశమిక్ష్వాకువరేషుణా హతమ్ ।
- ప్రదీప్య దీప్తాగ్నిసమాజసం తదా సలక్ష్మణం రామముపేయివాన్ హరిః ॥ 53

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామ సాంత్వనం నామ పంచవింశస్సర్గః

అథ షడ్వింశస్సర్గః (26) అంగద యౌవరాజ్యాభిషేకః

- తతశ్శోకాభిసంతప్తం సుగ్రీవం క్లిన్నవాససమ్ । శాఖామృగమహామాత్రాః పరివార్యోపతస్థిరే ॥ 1
- అభిగమ్య మహాబాహుం రామమక్లిష్టకారిణమ్ । స్థితాః ప్రాంజలయః సర్వే పితామహమివర్షయః ॥ 2
- తతః కాంచనశైలాభః తరుణార్కనిభాననః । అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం హనుమాన్ మారుత్మాజః ॥ 3
- భవత్రస్సాదాత్ సుగ్రీవః పితృపైతామహం మహత్ । వానరాణాం సుదుష్ప్రాపం ప్రాప్తో రాజ్యమిదం ప్రభో ॥
- భవతా సమనుజ్ఞాతః ప్రవిశ్య నగరం శుభమ్ । సంవిధాస్యతి కార్యాణి సర్వాణి ససుహృజ్జనః ॥ 5
- స్నాతోఽయం వివిధైర్గంధైః ఔషధైశ్చ యథావిధి । అర్చయిష్యతి రత్నైశ్చ మాల్యైశ్చ త్వాం విశేషతః ॥ 6
- ఇమాం గిరిగుహాం రమ్యామ్ అభిగంతుమితోఽర్హస్తి । కురుష్వ స్వామిసంబంధం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥
- ఏవముక్తో హనుమతా రాఘవః పరవీరహా । ప్రత్యువాచ హనుమాంతం బుద్ధిమాన్ వాక్యకోవిదః ॥ 8
- చతుర్దశసమాస్సౌమ్య గ్రామం వా యది వా పురమ్ । న ప్రవేక్ష్యామి హనుమన్ పితుర్నిర్దేశపాలకః ॥ 9
- సుసమృద్ధాం గుహాం రమ్యాం సుగ్రీవో వానరర్షభః । ప్రవిష్టో విధివద్వీరః క్షిప్రం రాజ్యే-భిషిచ్యతామ్ ॥ 10
- ఏవముక్త్వా హనుమాంతం రామస్సుగ్రీవమబ్రవీత్ । వృత్తజ్ఞో వృత్తసంపన్నమ్ ఉదారబలవిక్రమమ్ ॥ 11
- ఇమమప్యంగదం వీర యౌవరాజ్యేఽభిషేచయ । జ్యేష్ఠస్య స సుతో జ్యేష్ఠః సదృశో విక్రమేణ తే ॥ 12
- అంగదోఽయమదీనాత్మా యౌవరాజ్యస్య భాజనమ్ । పూర్వోఽయం వార్షికో మాసః శ్రావణః సలిలాగమః ॥
- ప్రవృత్తాః సౌమ్య చత్వారో మాసా వార్షికసంజ్ఞకాః । నాయముద్యోగసమయః ప్రవిశ త్వం పురీం శుభామ్ ॥
- అస్మిన్వత్స్వామ్యహం సౌమ్య పర్వతే సహ లక్ష్మణః । ఇయంగిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా ॥ 15
- ప్రభూతసలిలా సౌమ్య ప్రభూతకమలోత్పలా । కార్తికే సమనుప్రాప్తే త్వం రావణవధే యత ॥ 16
- ఏష నస్సమయస్సౌమ్య ప్రవిశ త్వం స్వమాలయమ్ । అభిషిక్తః స్వరాజ్యే చ సుహృదః సంప్రహర్షయ ॥ 17
- ఇతి రామాభ్యనుజ్ఞాతః సుగ్రీవో వానరాధిపః । ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ ॥ 18
- తం వానరసహస్రాణి ప్రవిష్టం వానరేశ్వరమ్ । అభివాద్య ప్రవిష్టాని సర్వతః పర్యవారయన్ ॥ 19
- తతః ప్రకృతయః సర్వాః దృష్ట్వా హరిగణేశ్వరమ్ । ప్రణమ్య మూర్ధ్నా పతితాః వసుధాయాం సమాహితాః ॥
- సుగ్రీవః ప్రకృతీః సర్వాః సంభాష్యోత్థాప్య వీర్యవాన్ । భ్రాతురంతఃపురం సౌమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః ॥ 21
- ప్రవిశ్య త్వభినిష్క్రాంతం సుగ్రీవం ప్లవగేశ్వరమ్ । అభ్యషించంత సుహృదః సహస్రాక్షమివామరాః ॥ 22

- తస్య పాండురమాజప్రూః ఛత్రం హేమపరిష్కృతమ్ | శుక్లే చ వాలవ్యజనే హేమదండే యశస్కరే || 23
- తథా సర్వాణి రత్నాని సర్వబీజౌషధైరపి | సక్షీరాణాం చ వృక్షాణాం ప్రరోహాన్ కుసుమాని చ || 24
- శుక్లాని చైవ వస్త్రాణి శ్వేతం చైవానులేపనమ్ | సుగంధీని చ మాల్యాని స్థలజాన్యంబుజాని చ || 25
- చందనాని చ దివ్యాని గంధాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ | అక్షతం జాతరూపం చ ప్రియంగు మధుసర్పిషీ |
దధి చర్మ చ వైయాఘ్రం వారాహీ చాప్యపానహా || 26
- సమాలంభనమాదాయ రోచనాం సమనశ్శిలాం | ఆజగ్ముస్తత్ర ముదితాః వరాః కన్యాస్తు షోడశ || 27
- తతస్తే వానరశ్రేష్ఠం యథాకాలం యథావిధి | రత్నైర్వస్త్రైశ్చ భక్త్యైశ్చ తోషయిత్వా ద్విజర్షభాన్ || 28
- తతః కుశపరిస్తీర్ణం సమిద్ధం జాతవేదసమ్ | మంత్రపూతేన హవిషా హుత్వా మంత్రవిదో జనాః || 29
- తతో హేమప్రతిష్ఠానే వరాస్తరణసంవృతే | ప్రాసాదశిఖరే రమ్యే చిత్రమాలోపశోభితే || 30
- ప్రాజ్ముఖం వివిధైర్మంత్రైః స్థాపయిత్వా వరాసనే | నదీనదేభ్యః సంహృత్య తీర్థేభ్యశ్చ సమంతతః || 31
- ఆహృత్య చ సముద్రేభ్యః సర్వేభ్యో వానరర్షభాః | అపః కనకకుంభేషు నిధాయ విమలాః శుభాః || 32
- శుభైర్బ్రహ్మపభశ్చంగైశ్చ కలశైశ్చాపి కాంచనైః | శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ || 33
- గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః | మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హనుమాన్ జాంబవాన్నలః || 34
- అభ్యషించంత సుగ్రీవం ప్రసన్నేన సుగంధినా | సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా || 35
- అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే సర్వే వానరపుంగవాః | ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానో హృష్టాస్తత్ర సహస్రశః || 36
- రామస్య తు వచః కుర్వన్ సుగ్రీవో హరిపుంగవః | అంగదం సంపరిష్వజ్య యౌవరాజ్యేఽభ్యషేచయత్ || 37
- అంగదే చాభిషిక్తే తు సానుక్రోశాః ప్లవంగమాః | సాధు సాధ్వితి సుగ్రీవం మహాత్మానోఽభ్యపూజయన్ || 38
- రామం చైవ మహాత్మానం లక్ష్మణం చ పునః పునః | ప్రీతాశ్చ తుష్టువుస్సర్వే తాదృశే తత్ర వర్తతి || 39
- హృష్టపుష్టజనాకీర్ణా పతాకాధ్వజశోభితా | బభూవ నగరీ రమ్యా కిష్కింధా గిరిగహ్వరే || 40
- నివేద్య రామాయ తదా మహాత్మనే మహాభిషేకం కపివాహినీపతిః |
- రుమాం చ భార్యాం ప్రతిలభ్య వీర్యవోన అవాప రాజ్యం త్రిదశాధిపో యథా|| 41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే అంగద యౌవరాజ్యాభిషేకో నామ షడ్వింశస్సర్గః

అథ సప్తవింశస్సర్గః (27) రామస్య ప్రస్రవణగిరి నివాసః

- అభిషిక్తే తు సుగ్రీవే ప్రవిష్టే వానరే గుహామ్ | ఆజగామ సహ భ్రాత్రా రామః ప్రస్రవణం గిరిమ్ || 1
- శార్దూలమృగసంఘుష్టం సింహైర్భీమరవైర్బృతమ్ | నానాగుల్మలతాగూఢం బహుపాదపసంకులమ్ || 2
- ఋక్షవానరగోపుచ్ఛైః మార్జారైశ్చ నిషేవితమ్ | మేఘరాశినిభం శైలం నిత్యం శుబిజలాశ్రయమ్ || 3
- తస్య శైలస్య శిఖరే మహతీమ్ ఆయతాం గుహామ్ | ప్రత్యగృహ్లాత వాసార్థం రామస్సౌమిత్రిణా సహ || 4
- కృత్వా చ సమయం సౌమ్యః సుగ్రీవేణ సహానఘః | కాలయుక్తం మహద్వాక్యమ్ ఉవాచ రఘునందనః || 5
- వినీతం భ్రాతరం భ్రాతా లక్ష్మణం లక్ష్మీవర్ధనమ్ | ఇయం గిరిగుహా రమ్యా విశాలా యుక్తమారుతా || 6
- అస్యాం వసావ సౌమిత్రే వర్షరాత్రమరిందమ | గిరిశృంగమిదం రమ్యమ్ ఉన్నతం పార్ధివాత్మజ || 7
- శ్వేతాభిః కృష్ణతామ్రాభిః శిలాభిరుపశోభితమ్ | నానాధాతుసమాకీర్ణం దరీనిర్జరశోభితమ్ || 8
- వివిధైర్బృక్షషండైశ్చ చారుచిత్రలతావృతమ్ | నానావిహగసంఘుష్టం మయూరరవనాదితమ్ || 9
- మాలతీకుందగుత్తైశ్చ సింధువారకురంటకైః | కదంబార్జునసర్జైశ్చ పుష్పితైరుపశోభితమ్ || 10
- ఇయం చ నళినీ రమ్యా పుల్లపంకజమండితా | నాతిదూరే గుహాయాః నౌ భవిష్యతి నృపాత్మజ || 11
- ప్రాగుదక్రవణే దేశే గుహా సాధు భవిష్యతి | పశ్చాచ్ఛైవోన్నతా సౌమ్య నివాతేయం భవిష్యతి || 12
- గుహాద్వారే చ సౌమిత్రే శిలా సమతలా శుభా | శ్లక్షణా చైవాయతా చైవ భిన్నాంజనచయోపమా || 13

- గిరిశృంగమిదం తాత పశ్య చోత్తరతశ్శుభమ్ । భిన్నాంజనచయాకారమ్ అంభోధరమివోష్ఠితమ్ ॥ 14
- దక్షిణస్యామపి దిశి స్థితం శ్వేతమివాపరమ్ । కైలాసశిఖరప్రఖ్యం నానాధాతువిభూషితమ్ ॥ 15
- ప్రాచీనవాహినీం చైవ నదీం భృశమకర్దమామ్ । గుహాయాః పూర్వతః పశ్య త్రికూటే జాహ్నవీమివ ॥ 16
- చంపకైస్తిలకైస్తాలైః తమాలైరతిముక్తకైః । పద్మకైస్సరకైశ్చైవ అశోకైశ్చైవ శోభితామ్ ॥ 17
- వానీరైస్తిమిశైశ్చైవ వకుళైః కేతకైర్దవైః । హింతాలైస్తిరిటైర్నీపైః వేత్రకైః కృతమాలకైః ॥ 18
- తీరజైశ్శోభితా భాతి నానారూపైస్తతస్తతః । వసనాభరణోపేతా ప్రమదేవాభ్యులంకృతా ॥ 19
- శతశః పక్షిసంఘైశ్చ నానానాదైర్వినాదితా । ఏకైకమనురకైశ్చ చక్రవాకైరలంకృతా ॥ 20
- పులినైరతిరమ్యైశ్చ హంససారససేవితైః । ప్రహసంతీవ భాత్యేషా నారీ సర్వవిభూషితా ॥ 21
- కృచిన్నీలోత్పలచ్చన్నా భాతి రక్తోత్పలైః కృచిత్ । కృచిదాభాతి శుక్లైశ్చ దివ్యైః కుముదకుడ్మలైః ॥ 22
- పారిష్లవశతైర్బుష్టా బర్హిణాక్రౌంచనాదితా । రమణీయా నదీ సౌమ్య మునిసంఘైర్నిషేవితా ॥ 23
- పశ్య చందనవృక్షాణాం పంక్తీస్సురచితా ఇవ । కకుభానాం చ దృశ్యంతే మనసేవోదితాః సమమ్ ॥ 24
- అహో సురమణీయోఽయం దేశశ్శత్రునిఘాదన । దృఢం రంస్యావ సౌమిత్రే సాధ్యత్ర నివసావహై ॥ 25
- ఇతశ్చ నాతిదూరే సా కిష్కింధా చిత్రకాననా । సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా భవిష్యతి నృపాత్మజ ॥ 26
- గీతవాదిత్రనిర్ఘోషః శ్రూయతే జయతాం వర । నర్దతాం వానరాణాం చ మృదంగాడంబరైస్సహ ॥ 27
- లబ్ధ్వా భార్యాం కపివరః ప్రాప్యరాజ్యం సుహృద్భృతః । ద్రువం నందతి సుగ్రీవః సంప్రాప్య మహతీం శ్రీయమ్ ॥ 28
- ఇత్యుక్త్వా న్యవసత్తత్ర రాఘవస్సహ లక్ష్మణః । బహుదృశ్యదరీకుంజే తస్మిన్ ప్రస్రవణే గిరౌ ॥ 29
- సుసుఖేఽపి బహుద్రవ్యే తస్మిన్ హి ధరణీధరే । వసతస్తస్య రామస్య రతిరల్పాఽపి నాభవత్ ॥ 30
- హృతాం హి భార్యాం స్మరతః ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీమ్ । ఉదయాభ్యుదితం దృష్ట్వా శశాంకం చ విశేషతః ॥ 31
- ఆవివేశ న తం నిద్రా నిశాసు శయనం గతమ్ । తత్సముత్థేన శోకేన బాష్పోపహతచేతసమ్ ॥ 32
- తం శోచమానం కాకుత్స్థం నిత్యం శోకపరాయణమ్ । తుల్యదుఃఖోఽబ్రవీద్రాతా లక్ష్మణోఽనునయన్ వచః ॥ 33
- అలం వీర వ్యథాం గత్వా న త్వం శోచితుమర్హసి । శోచతో వ్యవసీదంతి సర్వార్థా విదితం హి తే ॥ 34
- భవాన్ క్రియాపరో లోకే భవాన్ దైవపరాయణః । ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చ వ్యవసాయీ చ రాఘవ ॥ 35
- న హ్యవ్యవసితశ్శత్రుం రాక్షసం తం విశేషతః । సమర్థస్త్వం రణే హంతుం విక్రమైర్జిహ్మాకారిణమ్ ॥ 36
- సమున్మూలయ శోకం త్వం వ్యవసాయం స్థిరం కురు । తతస్సపరివారం తం నిర్మూలం కురు రాక్షసమ్ ॥ 37
- పుథివీమపి కాకుత్స్థ ససాగరవనాచలామ్ । పరివర్తయితుం శక్తః కింపునస్తం హి రావణమ్ ॥ 38
- శరత్కాలం ప్రతీక్షస్వ ప్రావృట్కాలోఽయమాగతః । తతస్సరాష్ట్రం సగణం రావణం త్వం వధిష్యసి ॥ 39
- అహం తు ఖలు తే వీర్యం ప్రసుప్తం ప్రతిబోధయే । దీప్తైరాహుతిభిః కాలే భస్మచ్ఛన్నమివాసలమ్ ॥ 40
- లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం ప్రతిపూజ్య హితం శుభమ్ । రాఘవః సుహృదం స్నిగ్ధమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 41
- వాచ్యం యదనురక్తేన స్నిగ్ధేన చ హితేన చ । సత్యవిక్రమయుక్తేన తదుక్తం లక్ష్మణ త్వయా ॥ 42
- ఏష శోకః పరిత్యక్తః సర్వకార్యావసాదకః । విక్రమేష్వప్రతిహతం తేజః ప్రోత్సాహయామ్యహమ్ ॥ 43
- శరత్కాలం ప్రతీక్షిష్యే స్థితోఽస్మి వచనే తవ । సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ 44
- ఉపకారేణ వీరస్తు ప్రతికారేణ యుజ్యతే । అకృతజ్ఞో ప్రతికృతో హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ 45
- అదైవముక్తః ప్రణిదాయ లక్ష్మణః కృతాంజలిస్తత్ ప్రతిపూజ్య భాషితమ్ ।
- ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభమ్ ॥ 46
- యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీప్సితం నరేంద్ర కర్తా న చిరాద్ధరీశ్వరః ।
- శరత్రప్తీక్షః క్షమతామిమం భవాన్ జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ 47

నియమ్య కోపం ప్రతిపాల్యతాం శరత్ క్షమస్వ మాసాంశ్చతురో మయా సహ ।

వసాచలేఽస్మిన్ మృగరాజసేవితే సంవర్ధయన్ శత్రువధే సముద్యమమ్ ॥

48

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే రామస్య ప్రసవణగిరి నివాసో నామ సప్తవింశస్కర్గః

అథ అష్టావింశస్కర్గః (28) ప్రావృద్వర్ణనమ్

- స తథా వాలినం హత్వా సుగ్రీవమభిషిచ్య చ । వసన్ మాల్యవతః పృష్ఠే రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ ॥ 1
- అయం స కాలస్సంప్రాప్తః సమయోఽద్య జలాగమః । సంపశ్య త్వం నభో మేఘైః సంవృతం గిరిసన్నిభైః ॥
- నవమాసద్వృతం గర్భం భాస్కరస్య గభస్తిభిః । పీత్వా రసం సముద్రాణాం ద్యౌః ప్రసూతే రసాయనమ్ ॥ 3
- శక్యమంబరమారుహ్య మేఘసోపానపంక్తిభిః । కుటజార్జునమాలాభిః అలంకర్తుం దివాకరమ్ ॥ 4
- సంధ్యా రాగోత్థితైస్తామైః అంతేష్వధికపాండురైః । స్నిగ్ధైరభ్రపటచ్ఛేదైః బద్ధవ్రణమివాంబరమ్ ॥ 5
- మందమారుతనిశ్వాసం సంధ్యాచందనరంజితమ్ । ఆపాండుజలదం భాతి కామాతురమివాంబరమ్ ॥ 6
- ఏషా ఘర్మపరిక్లిష్టా నవవారిపరిష్లుతా । సీతేవ శోకసంతప్తా మహీ బాష్పం విముంచతి ॥ 7
- మేఘోదరవినిర్ముక్తాః కల్వారసుఖశీతలాః । శక్యమంజలిభిః పాతుం వాతాః కేతకిగంధినః ॥ 8
- ఏష పుల్లార్జునశ్శైలః కేతకైరధివాసితః । సుగ్రీవ ఇవ శాంతారిః ధారాభిరభిషిచ్యతే ॥ 9
- మేఘకృష్టాజినధరాః ధారాయజ్ఞోపవీతినః । మారుతాపూరితగుహాః ప్రాధీతా ఇవ పర్వతాః ॥ 10
- కశాభిరివ హైమీభిః విద్యుద్భిరివ తాడితమ్ । అంతస్సనితనిర్ఘోషం సవేదనమివాంబరమ్ ॥ 11
- నీలమేఘాశ్రితా విద్యుత్ స్ఫురంతీ ప్రతిభాతి మే । స్ఫురంతీ రావణస్యాంకే వైదేహీవ తపస్వినీ ॥ 12
- ఇమాస్తా మన్మథవతాం హితాః ప్రతిహతా దిశః । అనులిప్తా ఇవ ఘనైః నష్టగ్రహనిశాకరాః ॥ 13
- క్వచిద్బాష్పాభిసంరుద్ధాన్ వర్షాగమసముత్సుకాన్ । కుటజాన్ పశ్య సౌమిత్రే పుష్పితాన్ గిరిసానుషు ।
- మమ శోకాభిభూతస్య కామసందీపనాన్ స్థితాన్ ॥ 14
- రజః ప్రశాంతం సహిమోఽద్య వాయుః నిదాఘదోషప్రసరాః ప్రశాంతాః ।
- స్థితా హి యాత్రా వసుధాధిపానాం ప్రవాసినో యాతి నరాః స్వదేశాన్ ॥ 15
- సంప్రస్థితా మానసవాసలుభాః ప్రియాన్వితాస్సంప్రతి చక్రవాకాః ।
- అభీక్షణవర్షోద్దకవిక్షతేషు యానాని మార్గేషు న సంపతంతి ॥ 16
- క్వచిత్రకాశం క్వచిదప్రకాశం నభః ప్రకీర్ణాంబుధరం విభాతి ।
- క్వచిత్ క్వచిత్ పర్వతసన్నిరుద్ధం రూపం యథా శాంతమహార్ణవస్య ॥
- వ్యామిశ్రితం సర్జకదంబపుష్పైః నవం జలం పర్వతధాతుతామ్రమ్ ।
- మయూరకేకాభిరనుప్రయాతం శైలాపగాశ్శీఘ్రుతరం వహంతి ॥ 18
- రసాకులం షట్పదసన్నికాశం ప్రభుజ్యతే జంబుఫలం ప్రకామమ్ ।
- అనేకవర్ణం పవనావధూతం భూమౌ పతత్యామ్రఫలం విపక్వమ్ ॥ 19
- విద్యుత్పతాకాః సబలాకమాలాః శైలేంద్రకూటాకృతినన్నికాశాః ।
- గర్జంతి మేఘాః సముదీర్ణనాదాః మత్తా గజేంద్రా ఇవ సంయుగస్థాః ॥ 20
- వర్షోద్దకప్యాయితశాద్వలాని ప్రవృత్తన్మత్తోత్సవబర్హిణాని ।
- వనాని నిర్ఘ్రష్టవలాహకాని పశ్యాపరాహ్ణేష్వధికం విభాంతి ॥ 21
- సముద్యహంతస్సలిలాతిభారం బలాకినో వారిధరా నదంతః ।
- మహత్సు శృంగేషు మహీధరాణాం విశ్రమ్య విశ్రమ్య పునః ప్రయాంతి ॥ 22
- మేఘాభికామా పరిసంపతంతీ సంమోదితా భాతి బలాకపంక్తిః ।

- వాతావధూతా వరపౌండరీకీ లంబేవ మాలా రచితాంబరస్య ॥ 23
- బాలేంద్రగోపాంతరచిత్రితేన విభాతి భూమిర్నవశాద్వలేన ।
గాత్రానువృత్తేన శుకప్రభేణ నారీవ లాక్షోక్షితకంబలేన ॥ 24
- నిద్రా శనైః కేశవమభ్యుపైతి ద్రుతం నదీ సాగరమభ్యుపైతి ।
హృష్టా బలాకా ఘనమభ్యుపైతి కాంతా సకామా ప్రియమభ్యుపైతి ॥ 25
- జాతా వనాంతాశ్శిఖిసంప్రసృత్తాః జాతాః కదంబాస్సకదంబశాఖాః ।
జాతా వృషా గోఘ సమానకామాః జాతా మహీ సస్యవనాభిరామా ॥ 26
- వహంతి వర్షంతి నదంతి భాంతి ధ్యాయంతి నృత్యంతి సమాశ్వుసంతి ।
నద్యో ఘనా మత్తగజా వనాంతాః ప్రియావిహీనాశ్శిఖినః ప్లవంగాః ॥ 27
- ప్రహర్షితాః కేశకపుష్పగంధమ్ ఆఘ్రూయ హృష్టా వననిర్జరేషు ।
ప్రపాతశబ్దాకులితా గజేంద్రాః సార్ధం మయూరైస్సమదా నదంతి ॥ 28
- ధారానిపాతైరభిహన్యమానాః కదంబశాఖాసు విలంబమానాః ।
క్షణార్జితం పుష్పరసావగాఢం శనైర్మదం షట్పరణాస్తృజంతి ॥ 29
- అంగారచూర్ణోత్కరసన్నికాశైః ఫలైస్సుపర్యాప్తరసైస్సమృద్ధైః ।
జంబూద్రుమాణాం ప్రవిభాంతి శాఖాః నిలీయమానా ఇవ షట్పదౌఘైః ॥ 30
- తటిత్పతాకాభిరలంకృతానామ్ ఉదీర్ణగంభీరమహారవాణామ్ ।
విభాంతి రూపాణి బలాహకానాం రణోద్యతానామివ వారణానామ్ ॥ 31
- మార్గానుగశ్చైలవనానుసారీ సంప్రస్థితో మేఘురవం నిశమ్య ।
యుద్ధాభికామః ప్రతినాగశంకీ మత్తో గజేంద్రః ప్రతిసన్నివృత్తః ॥ 32
- క్వచిత్ ప్రగీతా ఇవ షట్పదౌఘైః క్వచిత్ ప్రసృత్తా ఇవ నీలకంద్రైః ।
క్వచిత్ ప్రమత్తా ఇవ వారణేంద్రైః విభాంత్యనేకాశ్రయిణో వనాంతాః ॥ 33
- కదంబసర్వార్జునకందలాధ్యా వనాంతభూమిర్నవవారిపూర్ణా ।
మయూరమత్తాభిరుతప్రసృత్తైః ఆపానభూమిప్రతిమా విభాతి ॥ 34
- ముక్తాసకాశం సలిలం పతద్వై సునిర్మలం పత్రపుటేషు లగ్నమ్ ।
హృష్టా వివర్ణచ్ఛదనా విహంగాః సురేంద్రదత్తం తృషితాః పిబంతి ॥ 35
- షట్పాదతంత్రీమధురాభిధానం ప్లవంగమోదీరితకంఠతాళమ్ ।
ఆవిష్కృతం మేఘమృదంగనాదైః వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తమ్ ॥ 36
- క్వచిత్ ప్రసృత్తైః క్వచిదున్నదద్భిః క్వచిచ్ఛ వృక్షాగ్రనిషణ్ణకాయైః ।
వ్యాలంబబర్హాభరణైర్మయూరైః వనేషు సంగీతమివ ప్రవృత్తమ్ ॥ 37
- స్వనైర్ఘనానాం ప్లవంగాః ప్రబుద్ధాః విహాయ నిద్రాం చిరసన్నిరుద్ధామ్ ।
అనేకరూపాకృతివర్ణనాదాః నవాంబుధారాభిహతా నదంతి ॥ 38
- నద్యస్సముద్వాహితచక్రవాకాః తటాని శీర్ణాన్యపవాహయిత్వా ।
దృష్టా నవప్రాభృతపూర్ణభోగాః ద్రుతం స్వభర్తారముపోపయాంతి ॥ 39
- నీలేషు నీలాః ప్రవిభాంతి సక్తాః మేఘేషు మేఘా నవవారిపూర్ణాః ।
దవాగ్నిదగ్ధేషు దవాగ్నిదగ్ధాః శైలేషు శైలా ఇవ బద్ధమూలాః ॥ 40
- ప్రహృష్టసన్నాదితబద్ధిణాని సశక్రకోపాకులశాద్వలాని ।
చరంతి నీపార్జునవాసితాని గజాస్సురమ్యాణి వనాంతరాణి ॥ 41

- నవాంబుధారాహతకేసరాణి ద్రుతం పరిత్యజ్య సరోరుహాణి ।
 కదంబపుష్పాణి సకేసరాణి నవాని హృష్టా భ్రమరాః పతంతి ॥ 42
- మత్తా గజేంద్రా ముదితా గవేంద్రాః వనేషు విశ్రాంతతరా మృగేంద్రాః
 రమ్యా నగేంద్రా నిభృతా నరేంద్రాః ప్రక్రీడితో వారిధరైః సురేంద్రాః॥ 43
- మేఘాస్సముద్భూతసముద్రనాదాః మహాజలౌఘైర్గనావలంబాః ।
 నదీస్సటాకాని సరాంసి వాపీః మహీం చ కృత్స్నామపవాహయంతి ॥ 44
- వర్షప్రవేగా విపులాః పతంతి ప్రవాంతి వాతాస్సముదీర్ణఘోషాః ।
 ప్రణఘ్ణకూలాః ప్రవహంతి శీఘ్రం నద్యో జలైర్విప్రతిపన్నమార్గాః ॥ 45
- నరైర్నరేంద్రా ఇవ పర్వతేంద్రాః సురేంద్రదత్తైః పవనోపనీతైః ।
 ఘనాంబుకుంభైరభిషిచ్యమానాః రూపం శ్రీయం స్వామివ దర్శయంతి ॥ 46
- ఘనోపగూఢం గగనం సతారం న భాస్కరో దర్శనమభ్యుపైతి ।
 నవైర్జలౌఘైర్ధరణీ విస్ఫుప్తా తమోవిలిప్తా న దిశః ప్రకాశాః ॥ 47
- మహాంతి కూటాని మహీధరాణాం ధారాభిధౌతాన్యధికం విభాన్తి ।
 మహాప్రమాణైర్విపులైః ప్రపాతైః ముక్తాకలాపైరివ లంబమానైః ॥ 48
- శైలోపలప్రస్థలమానవేగాః శైలోత్తమానాం విపులాః ప్రపాతాః ।
 గుహాసు సన్నాదితబర్హిణాసు హారా వికీర్యంత ఇవాభిభాంతి ॥ 49
- శీఘ్రప్రవేగా విపులాః ప్రపాతాః నిర్ధౌతశృంగోపతలా గిరీణామ్ ।
 ముక్తాకలాపప్రతిమాః పతంతో మహాగుహోత్సంగతలైర్ద్రియంతే ॥
- సురతామర్దవిచ్ఛిన్నాః స్వర్గస్త్రీహారమాక్తికాః । పతంతీవాకులా దిక్షు తోయధారాః సమంతతః ॥ 51
- నిలీయమానైర్విహగైః నిమీలద్భిశ్చ పంకజైః । వికసంత్యా చ మాలత్యా గతో-స్తం జ్ఞాయతే రవిః ॥ 52
- వృత్తా యాత్రా నరేంద్రాణాం సేనా ప్రతినివర్తతే । వైరాణి చైవ మార్గాశ్చ సలిలేన సమీకృతాః ॥ 53
- మాసి ప్రోష్ఠపదే బ్రహ్మ బ్రాహ్మణానాం వివక్షతాం । అయమధ్యాయసమయః సామగానాముపస్థితః ॥ 54
- నివృత్తకర్మాయతనో నూనం సంఛింతసంచయః । ఆషాఢీమభ్యుపగతో భరతః కోసలాధిపః ॥ 55
- నూనమాపూర్యమాణాయాః సరయ్యా వర్ధతేరయః । మాంసమీక్ష్యసమాయాంతమ్ అయోధ్యాయా ఇవస్వనః॥
 ఇమాః స్ఫీతగుణా వర్షాః సుగ్రీవస్సుఖమశ్నుతే । విజితారిస్సదారశ్చ రాజ్యే మహతి చ స్థితః ॥ 57
- అహం తు హృతదారశ్చ రాజ్యాచ్చ మహతశ్చ్యుతః । నదీకూలమివ క్షిన్నమ్ అవసీదామి లక్ష్మణ ॥ 58
- శోకశ్చ మమ విస్తీర్ణో వర్షాశ్చ భృశదుర్గమాః । రావణశ్చ మహాన్ శత్రుః అపారం ప్రతిభాతి మే ॥ 59
- అయాత్రాం చైవ దృష్టేమాం మార్గాంశ్చ భృశదుర్గమాన్ । ప్రణతే చైవ సుగ్రీవే న మయా కించిదీరితమ్ ॥
- అపి చాతిపరిక్లిష్టం చిరాద్దారైస్సమాగతమ్ । ఆత్మకార్యగరీయస్త్వాత్ వక్తుం నేచ్ఛామి వాసరమ్ ॥ 61
- స్వయమేవ హి విశ్రమ్య జ్ఞాత్వా కాలముపాగతమ్ । ఉపకారం చ సుగ్రీవో వేత్స్యతే నాత్ర సంశయః ॥ 62
- తస్మాత్ కాలప్రతీక్షో-హం స్థితో-స్మి శుభలక్షణ । సుగ్రీవస్య నదీనాం చ ప్రసాదమనుపాలయన్ ॥ 63
- ఉపకారేణ వీరో హి ప్రతికారేణ యుజ్యతే । అకృతజ్ఞో-ప్రతికృతో హంతి సత్త్వవతాం మనః ॥ 64
- తమేవముక్తః ప్రణిధాయ లక్ష్మణః కృతాంజలిస్తత్రప్రతిపూజ్య భాషితమ్ ।
 ఉవాచ రామం స్వభిరామదర్శనం ప్రదర్శయన్ దర్శనమాత్మనశ్శుభమ్ ॥ 65
- యథోక్తమేతత్తవ సర్వమీష్పితం నరేంద్ర కర్తా నచిరాద్ధరీశ్వరః ।
 శరత్రప్రతీక్షః క్షమతామిమం భవాన్ జలప్రపాతం రిపునిగ్రహే ధృతః ॥ 66

ఇత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే ప్రావృద్వర్ణనం నామ అష్టావింశస్సర్గః

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః (29) హనుమత్సుగ్రీవ సంవాదః

- సమీక్ష్య విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్వలాహకమ్ | సారసారవసంఘుష్టం రమ్యజ్యోత్స్నానులేపనమ్ || 1
- సమృద్ధార్థం చ సుగ్రీవం మందధర్మార్థసంగ్రహమ్ | అత్యర్థమసతాం మార్గమ్ ఏకాంతగతమాసనమ్ || 2
- నిర్భ్రతకార్యం సిద్ధార్థం ప్రమదాభిరతం సదా | ప్రాప్తవంతమభిప్రేతాన్ సర్వానేవ మనోరథాన్ || 3
- స్వాం చ పత్నీమభిప్రేతాం తారాంచాపి సమీప్సితామ్ | విహరంతమహోరాత్రం కృతార్థం విగతజ్వరమ్ || 4
- క్రీడంతమివ దేవేశం నందనేఽపృరసాం గణైః | మంత్రిషు న్యస్తకార్యం చ మంత్రిణామనవేక్షకమ్ || 5
- ఉత్సన్నరాజ్యసందేశం కామవృత్తమవస్థితమ్ | నిశ్చితార్థోఽర్థతత్త్వజ్ఞః కాలధర్మవిశేషవిత్ || 6
- ప్రసాద్య వాక్యైర్మధురైః హేతుమద్భిర్మనోరమైః | వాక్యవిద్వాక్యతత్త్వజ్ఞం హరీశం మారుతాత్మజః || 7
- హితం తత్త్వం చ పథ్యం చ సామధర్మార్థనీతిమత్ | ప్రణయప్రీతినంయుక్తం విశ్వాసకృతనిశ్చయమ్ || 8
- హరీశ్వరముపాగమ్య హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ | రాజ్యం ప్రాప్తం యశశ్చైవ కౌలీ శ్రీరభివర్ధితా || 9
- మిత్రాణాం సంగ్రహశ్శేషః తం భవాన్ కర్తుమర్హతి | యో హి మిత్రేషు కాలజ్ఞః సతతం సాధు వర్తతే || 10
- తస్య రాజ్యం చ కీర్తిశ్చ ప్రతాపశ్చాభివర్ధతే | యస్య కోశశ్చ దండశ్చ మిత్రాణ్యాత్మా చ భూమిప || 11
- సమవేతాని సర్వాణి స రాజ్యం మహదశ్చుతే | తద్భవాన్ వృత్తసంపన్నః స్థితః పథి నిరత్యయే || 12
- మిత్రార్థమభినీతార్థం యథావత్ కర్తుమర్హతి | సంత్యజ్య సర్వకర్మాణి మిత్రార్థే యో-ను వర్తతే || 13
- సంభ్రమాద్ధి కృతోత్సాహః సోఽనరైర్నావరుద్యతే | యస్తు కాలవ్యతీతేషు మిత్రకార్యేషు వర్తతే || 14
- స కృత్వా మహతోఽప్యర్థాన్ స మిత్రార్థేన యుజ్యతే | యదిదం వీర కార్యం నో మిత్రకార్యమరిందమ || 15
- క్రియతాం రాఘవస్యైతత్ వైదేహ్యః పరిమార్గణమ్ | తదిదం మిత్రకార్యం తే కాలాతీతమరిందమ || 16
- న చ కాలమతీతం తే నివేదయతి కాలవిత్ | త్వరమాణోఽపి సన్ ప్రాజ్ఞః తవ రాజన్ వశానుగః || 17
- కులస్య హేతుః స్థీతస్య దీర్ఘబంధుశ్చ రాఘవః | అప్రమేయప్రభావశ్చ స్వయం చాప్రతిమో గుణైః || 18
- తస్య త్వం కురు వై కార్యం పూర్వం తేన కృతం తవ | హరీశ్వర హరిశ్రేష్ఠాన్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి || 19
- న హి తావద్భవేత్కాలో వ్యతీతశ్చోదనాదృతే | చోదితస్య హి కార్యస్య భవేత్ కాలవ్యతిక్రమః || 20
- అకర్తురపి కార్యస్య భవాన్ కర్తా హరీశ్వర | కిం పునః ప్రతికర్తుస్తే రాజ్యేన చ ధనేన చ || 21
- శక్తిమానపి విక్రాంతో వాసరర్క్షగణేశ్వర | కర్తుం దాశరథేః ప్రీతిమ్ ఆజ్ఞాయాం కిన్న సజ్జనే || 22
- కామం ఖలు శరైశ్చక్తః సురాసురమహోరగాన్ | వశే దాశరథిః కర్తుం త్వత్ప్రతిజ్ఞాం తు కాంక్షతే || 23
- ప్రాణత్యాగావిశంకేన కృతం తేన తవ ప్రియమ్ | తస్య మార్గామ వైదేహీం పృథివ్యామపి చాంబరే || 24
- న దేవా న చ గంధర్వాః నాసురా న మరుద్గణాః | న చయక్షా భయం తస్య కుర్యుః కిముత రాక్షసాః || 25
- తదేవం శక్తియుక్తస్య పూర్వం ప్రియకృతస్తవ | రామస్యార్హసి పింగేశ కర్తుం సర్వాత్మనా ప్రియమ్ || 26
- నాధస్తాదవనౌ నాప్పు గతిరోపరి చాంబరే | కస్యచిత్ సజ్జతేఽస్మాకం కపీశ్వర తవాజ్ఞయా || 27
- తదాజ్ఞాపయ కః కిం తే కృతే కుత్ర వ్యవస్యతు | హరయో హ్యప్రధృష్ట్యాస్తే సంతి కోట్యగ్రతోఽనఘాః || 28
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కాలే సాధు నివేదితమ్ | సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నః చకార మతిముత్తమామ్ || 29
- స సందిదేశాభిమతం నీలం నిత్యకృతోద్యమమ్ | దిక్షు సర్వాసు సర్వేషాం సైన్యానాముపసంగ్రహే || 30
- యథా సేనా సమగ్రా మే యూథపాలాశ్చ సర్వశః | సమాగచ్ఛంత్యసంగేన సేనాగ్రాణి తథా కురు || 31
- యే త్వంతపాలాః ఘనగాః శీఘ్రగా వ్యవసాయినః | సమానయంతు తే సైన్యం త్వరితాశ్శాసనాన్మమ | 32
- స్వయం చానంతరం సైన్యం భవానేవానుపశ్యతు || 32
- త్రిపంచ రాత్రాదూర్ష్యం యః ప్రాప్నుయాన్నేహ వాసరః | తస్య ప్రాణాంతికో దండో నాత్రకార్యా విచారణా || 33
- హరీంశ్చ వృద్ధానుపయాతు సాంగదో భవాన్ మమాజ్ఞామధిక్రత్య నిశ్చితామ్ | 33
- ఇతి వ్యవస్థాం హరిపుంగవేశ్వరో విధాయ వేశ్య ప్రవివేశ వీర్యవాన్ || 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే హనుమత్సుగ్రీవ సంవాదో నామ ఏకోనత్రింశస్సర్గః

అథ త్రింశస్సర్గః (30) శరద్వర్ణనం రామవిలాపశ్చ

- గుహాం ప్రవిష్టే సుగ్రీవే విముక్తే గగనే ఘనైః । వర్షరాత్రోషితో రామః కామశోకాభిపీడితః ॥ 1
- పాండురం గగనం దృష్ట్వా విమలం చంద్రమండలం । శారదీం రజనీం చైవ దృష్ట్వా జ్యోత్స్నానులేపనామ్ ॥ 2
- కామవృత్తం చ సుగ్రీవం నష్టాం చ జనకాత్మజామ్ । బుద్ధ్వా కాలమతీతం చ ముమోహ పరమాతురః ॥ 3
- స తుసంజ్ఞాముపాగమ్య ముహూర్తాన్మృతిమాన్ పునః । మనఃస్థామపి వైదేహీం చింతయామాస రాఘవః ॥ 4
- ఆసీనః పర్వతస్యాగ్రే హేమధాతువిభూషితే । శారదం గగనం దృష్ట్వా జగామ మనసా ప్రియామ్ ॥ 5
- దృష్ట్వా చ విమలం వ్యోమ గతవిద్యుద్వలాహకమ్ । సారసారవసంఘుష్టం విలలాపార్తయా గిరా ॥ 6
- సారసారవసన్నాదైః సారసారవనాదినీ । యాఽఽశ్రమే రమతే బాలా సాఽద్య మే రమతే కథమ్ ॥ 7
- పుష్పితాంశ్చాసనాన్ దృష్ట్వా కాంచనానివ నిర్మలాన్ । కథం సా రమతే బాలా పశ్యంతీ మామపశ్యతీ ॥ 8
- యా పురా కలహంసానాం స్వరేణ కలభాషిణీ । బుద్ధ్యతే చారు సర్వాంగీ సాఽద్య మే బుద్ధ్యతే కథమ్ ॥ 9
- నిస్వనం చక్రవాకానాం నిశమ్య సహచారిణామ్ । పుండరీకవిశాలాక్షీ కథమేషా భవిష్యతి ॥ 10
- సరాంసి సరితో వాపీః కాననాని వనాని చ । తాం వినా మృగశాబాక్షీం చరన్నాద్య సుఖం లభే ॥ 11
- అపి తాం మద్వియోగాచ్చ సౌకుమార్యాచ్చ భామినీమ్ । న దూరంపీడయేత్ కామః శరద్గుణనిరంతరః ॥ 12
- ఏవమాది నరశ్రేష్ఠో విలలాప నృపాత్మజః । విహంగ ఇవ సారంగః సలిలం త్రిదశేశ్వరాత్ ॥ 13
- తతశ్చంచూర్య రమ్యేషు ఫలార్ధీ గిరిసానుషు । దదర్శ పర్యుపావృత్తో లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణోఽగ్రజమ్ ॥ 14
- తం చింతయా దుస్సహయా పరీతం విసంజ్ఞమేకం విజనే మనస్వీ ।
 భ్రాతుర్విషాదాత్ పరితాపదీనః సమీక్ష్య సౌమిత్రిరువాచ రామమ్ ॥ 15
- కిమార్య కామస్య వశంగతేన కిమాత్మపౌరుష్యపరాభవేన ।
 అయం సదా సంహ్రాయతే సమాధిః కిమత్ర యోగేన నివర్తితేన ॥ 16
- క్రియాభియోగం మనసః ప్రసాదం సమాధియోగానుగతం చ కాలమ్ ।
 సహాయసామర్థ్యమదీనసత్త్వ స్వకర్మహేతుం చ కురుష్య హేతుమ్ ॥ 17
- న జానకీ మానవవంశనాథ త్వయా సనాథా సులభా పరేణ ।
 న చాగ్నిచూడాం జ్వలితాముపేత్య న దహ్యతే వీరవర్హా కచ్చిత్ ॥ 18
- సలక్షణం లక్ష్మణమప్రధృప్యం స్వభావజం వాక్యమువాచ రామః ।
 హితం చ పథ్యం చ నయప్రసక్తం ససామ ధర్మార్థసమాహితం చ ॥ 19
- నిస్సంశయం కార్యమవేక్షితవ్యం క్రియావిశేషో హ్యనువర్తితవ్యః ।
 నను ప్రవృత్తస్య దురాసదస్య కుమార కార్యస్య ఫలం న చింత్యమ్ ॥ 20
- అథ పద్మపలాశాక్షీం మైథిలీమనుచింతయన్ । ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ముఖేన పరిశుష్యతా ॥ 21
- తర్పయిత్వా సహస్రాక్షః సలిలేన వసుంధరామ్ । నిర్వర్తయిత్వా సస్యాని కృతకర్మా వ్యవస్థితః ॥ 22
- స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషాః శైలద్రుమపురోగమాః । విస్ఫుజ్య సలిలం మేఘాః పరిశ్రాంతా నృపాత్మజ ॥ 23
- నీలోత్పలదళశ్యామాః శ్యామీకృత్వా దిశో దశ । విమదా ఇవ మాతంగాః శాంతవేగాః పయోధరాః ॥ 24
- జలగర్భా మహావేగాః కుటజార్జునగంధినః । చరిత్వా విరతాః సౌమ్య వృష్టివాతాః సముద్యతాః ॥ 25
- ఘనానాం వారణానాం చ మయూరాణాం చ లక్ష్మణ । నాదః ప్రస్రవణానాం చ ప్రశాంతః సహసాఽనఘ ॥ 26
- అభివృష్టా మహామేఘైః నిర్మలాశ్చిత్రసానవః । అనులిప్తా ఇవాభాంతి గిరయశ్చిత్రదీప్తిభిః ॥ 27
- దర్శయంతి శరన్నద్వ్యః పులినాని శనైః శనైః । నవసంగమసంఘ్రీడాః జఘనానీవ యోషితః ॥ 28
- శాఖాసు సప్తచ్ఛదపాదపానాం ప్రభాసు తారాకానిశాకరాణామ్ ।
 లీలాసు చైవోత్తమవారణానాం శ్రియం విభజ్యాద్య శరత్ ప్రవృత్తా ॥ 29

- సంప్రత్యనేకాశ్రయచిత్రశోభా లక్ష్మీః శరత్కాలగుణోపనీతా ।
 సూర్యాగ్రహస్తప్రతిబోధితేషు పద్మాకరేష్వభ్యధికం విభాతి ॥ 30
- సప్తచ్ఛదానాం కుసుమోపగంధీ షట్పాదబృందైరనుగీయమానః ।
 మత్తద్విషానాం పవనోఽనుసారీ దర్పం వనేష్వభ్యధికం కరోతి ॥ 31
- అభ్యాగతైశ్చారువిశాలపక్షైః సరఃప్రియైః పద్మరణో-వకీర్ణైః ।
 మహానదీనాం పులినోపయాతైః క్రీడంతి హంసాస్సహ చక్రవాకైః ॥ 32
- మదప్రగల్భేషు చ వారణేషు గవాం సమూహేషు చ దర్పితేషు ।
 ప్రసన్నతోయాసు చ నిమ్నగాసు విభాతి లక్ష్మీర్బహుధా విభక్తా ॥ 33
- నభః సమీక్ష్యాంబుధరైర్విముక్తం విముక్తబర్హాభరణా వనేషు ।
 ప్రియాస్వసక్తా వినివృత్తభోగాః గతోత్సవా ధ్యానపరా మయూరాః ॥ 34
- మనోజ్జగంధైః ప్రియకైరనల్పైః పుష్పాతిభారావనతాగ్రశాఖైః ।
 సువర్ణగౌరైర్నయనాభిరామైః ఉద్యోతితానీవ వనాంతరాణి ॥ 35
- ప్రియాన్వితానాం నళినీప్రియాణాం వనే రతానాం కుసుమోద్ధతానామ్ ।
 మదోత్కటానాం మదలాలసానాం గజోత్తమానాం గతయోఽద్య మందాః ॥ 36
- వ్యభ్రం నభశ్శస్త్ర విధౌతవర్ణం కృశప్రవాహాని నదీజలాని ।
 కల్వారశీతాః పవనాః ప్రవాంతి తమోవిముక్తాశ్చ దిశః ప్రకాశాః ॥ 37
- సూర్యాతపక్రామణనష్టపంకా భూమిశ్చిరోద్ధాటితసాంద్రరేణుః ।
 అన్యోన్యవైరేణ సమాయుతానామ్ ఉద్యోగకాలోఽద్య నరాధిపానామ్ ॥ 38
- శరద్గుణాప్యాయితరూపశోభాః ప్రహర్షితాః పాంసుసముత్క్షితాంగాః ।
 మదోత్కటాః సంప్రతి యుద్ధలుబ్ధాః వృషా గవాం మధ్యగతా నదంతి ॥ 39
- సమన్మథం తీవ్రగతానురాగాః కులాన్వితా మందగతిం కరిణ్యః ।
 మదాన్వితం సంపరివార్య యాంతం వనేషు భర్తారమనుప్రయాంతి ॥ 40
- త్యక్త్వా వరాణ్యాత్మవిభూషణాని బర్హాణి తీరోపగతా నదీనాం ।
 నిర్భర్తస్త్వమానా ఇవ సారసౌఖైః ప్రయాంతి దీనా విమదా మయూరాః ॥ 41
- విత్రాస్య కారండవచక్రవాకాన్ మహారవైర్భిన్నకటా గజేంద్రాః ।
 సరస్సు బద్ధాంబుజభూషణేషు విక్షోభ్య విక్షోభ్య జలం పిబంతి ॥ 42
- వ్యపేతపంకాసు సవాలకాసు ప్రసన్నతోయాసు సగోకులాసు ।
 ససారసారావవినాదితాసు నదీషు హృష్టా నిపతంతి హంసాః ॥ 43
- నదీఘనప్రస్రవణోదకానామ్ అతిప్రవృద్ధానిలబర్హిణానామ్ ।
 ఘనంగమానాం చ గతోత్సవానాం ద్రుతం రవాః సంప్రతి సంప్రణష్టాః ॥ 44
- అనేకవర్ణాస్సువినష్టకాయాః నవోదితేష్వంబుధరేషు నష్టాః ।
 క్షుధార్థితా ఘోరవిషా బిలేభ్యః చిరోషితా విప్రసరంతి సర్పాః ॥ 45
- చంచచ్చంద్రకరస్పర్శ హర్షోన్మీలిత తారకా । అహో రాగవతీ సంధ్యా జహాతి స్వయమంబరమ్ ॥ 46
- రాత్రిశ్శశాంకోదితసౌమ్యవక్త్రా తారాగణోన్మీలితచారునేత్రా ।
 జ్యోత్స్నాంశుకప్రావరణా విభాతి నారీవ శుక్లాంశుకసంవృతాంగీ ॥ 47
- విపక్వశాలిప్రసవాని భుక్త్వా ప్రహర్షితా సారసచారుపంక్తిః ।
 నభః సమాక్రామతి శీఘ్రవేగా వాతావధూతా గ్రధితేవ మాలా ॥ 48

- సుపైకహంసం కుముదైరుపేతం మహాహ్రాదస్థం సలిలం విభాతి ।
 ఘనైర్విముక్తం నిశి పూర్ణచంద్రం తారాగణాకీర్ణమివాంతరిక్షమ్ ॥ 49
- ప్రకీర్ణహంసాకులమేఖలానాం ప్రబుద్ధపద్మోత్పలమాలినీనామ్ ।
 వాప్యత్తమానామధికాద్య లక్ష్మీః వరాంగనానామివ భూషితానామ్ ॥ 50
- వేణుస్వనవ్యంజితతూర్యమిశ్రః ప్రత్యూషకాలానిలసంప్రవృద్ధః ।
 సమూర్చితో గర్గరగోవుషాణామ్ అన్యోన్యమాపూరయతీవ శబ్దః ॥ 51
- నవైర్నదీనాం కుసుమప్రభాసైః వ్యాధూయమానైర్మృదు మారుతేన ।
 ధౌతామలక్షౌమపటప్రకాశైః కూలాని కాశైరుపశోభితాని ॥ 52
- వనప్రచండా మధుపానశౌండాః ప్రియాన్వితాష్టచ్ఛరణాః ప్రహృష్టాః ।
 వనేషు మత్తాః పవనానుయాత్రాం కుర్వంతి పద్మాసనరేణుగౌరాః ॥ 53
- జలం ప్రసన్నం కుముదం ప్రభాసం క్రౌంచస్వనః శాలివనం విపక్వమ్ ।
 మృదుశ్చ వాయుర్విమలశ్చ చంద్రః శంసంతి వర్షవ్యపనీతకాలమ్ ॥ 54
- మీనోపసందర్శితమేఖలానాం నదీవధూనాం గతయో-ద్య మందాః ।
 కాంతోపభుక్తాలసగామినీనాం ప్రభాతకాలేష్వివ కామినీనామ్ ॥ 55
- సచక్రవాకాని సశైవలాని కాశైర్దుకూలైరివ సంవృతాని ।సపత్రలేఖాని సరోచనాని వధూముఖానీవ నదీముఖాని ॥
 ప్రపుల్లబాణాసనచిత్రితేషు ప్రహృష్టపట్వాదనికూజితేషు ।
- గృహీతచాపోద్యతచండదండః ప్రచండచారో-ద్య వనేషు కామః ॥ 57
- లోకం సువృష్ట్యా పరితోషయిత్వా నదీస్తటాకాని చ పూరయిత్వా ।
 నిష్పన్నసస్యాం వసుధాం చ కృత్వా త్యక్త్వా నభస్తోయధరాః ప్రణష్టాః ॥ 58
- ప్రసన్నసలిలాస్సౌమ్య కురరీభిర్వినిదితాః । చక్రవాకగణాకీర్ణాః విభాంతి సలిలాశయాః ॥ 59
- అసనాస్పృష్టపర్ణాశ్చ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః । దృశ్యంతే బంధుజీవాశ్చ శ్యామాశ్చ గిరిసానుషు ॥ 60
- హంససారసచక్రాహైః కురరైశ్చ సమంతతః । పులినాన్యవకీర్ణాని నదీనాం పశ్య లక్ష్మణ ॥ 61
- అన్యోన్యబద్ధవైరాణాం జిగీషాణాం నృపాత్మజ । ఉద్యోగసమయః సౌమ్య పార్థివానాముపస్థితః ॥ 62
- ఇయం సా ప్రథమా యాత్రా పార్థివానాం నృపాత్మజ ।న చ పశ్యామి సుగ్రీవమ్ ఉద్యోగం వా తథావిధమ్ ॥
- చత్వారో వార్షికా మాసాః గతా వర్షశతోపమాః । మమ శోకాభిభూతస్య సౌమ్య సీతామపశ్యతః ॥ 64
- చక్రవాకీవ భర్తారం పృష్టతోఽనుగతా వనమ్ ।విషమం దండకారణ్యమ్ ఉద్యానమివ యాఽఽగతా ॥ 65
- ప్రియావిహీనే దుఃఖార్తే హృతరాజ్యే వివాసితే । కృపాం న కురుతే రాజా సుగ్రీవో మయి లక్ష్మణ ॥ 66
- అనాథో హృతరాజ్యోఽయం రావణేన చ ధర్షితః । దీనో దూరగృహాః కామీ మాం చైవ శరణం గతః ॥ 67
- ఇత్యేతైః కారణైస్సౌమ్య సుగ్రీవస్య దురాత్మనః । అహం వానరరాజస్య పరిభూతః పరంతప ॥ 68
- స కాలం పరిసంఖ్యాయ సీతాయాః పరిమార్గణే । కృతార్థస్సమయం కృత్వా దుర్మతిర్నావబుద్ధ్యతే ॥ 69
- త్వం ప్రవిశ్య చ కిష్కింధాం బ్రూహి వానరపుంగవమ్ । మూర్ఖం గ్రామ్యసుఖే సక్తం సుగ్రీవం వచనాన్మమ ॥
- అర్థినాముపపన్నానాం పూర్వం చాప్యపకారిణామ్ । ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః ॥
- శుభం వా యది వా పాపం యో హి వాక్యముదీరితమ్ । సత్యేన పరిగృహ్లాతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ 72
- కృతార్థా హ్యకృతార్థానాం మిత్రాణాం న భవంతి యే । తాన్ మృతానపి క్రవ్యాదాః కృతఘ్నాన్నోపభుంజతే ॥
- నూనం కాంచనపుష్పస్య వికృష్టస్య మయా రణే । ద్రష్టుమిచ్ఛతి చాపస్య రూపం విద్యుద్గణోపమమ్ ॥ 74
- ఘోరం జ్యాతలనిర్ఘోషం క్రుద్ధస్య మమ సంయుగే । నిర్ఘోషమివ వజ్రస్య పునస్సంక్రోతుమిచ్ఛతి ॥ 75

- కామమేవం గతేఽప్యస్య పరిజ్ఞాతే పరాక్రమే । త్వత్సహాయస్య మే వీర న చింతా స్యాన్నుపాత్మజ ॥ 76
- యదర్థమయమారంభః కృతః పరపురంజయ । సమయం నాభిజానాతి కృతార్థః ఘనగేశ్వరః ॥ 77
- వర్షాసమయకాలం తు ప్రతిజ్ఞాయ హరీశ్వరః । వ్యతీతాంశ్చతురో మాసాన్ విహరన్నావబుధ్యతే ॥ 78
- సామాత్యపరిషత్ క్రీడన్ పానమేవోపసేవతే । శోకదీనేషు నాస్మాసు సుగ్రీవః కురుతే దయామ్ ॥ 79
- ఉచ్యతాంగచ్చ సుగ్రీవః త్వయా వత్స మహాబల । మమరోషస్య యద్రూపం బ్రూయాశ్చైనమిదం వచః ॥ 80
- న చ సంకుచితః పంథాః యేన వాలీ హతో గతః । సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ 81
- ఏక ఏవ రణే వాలీ శరణ నిహతో మయా । త్వాం తు సత్యాదతిక్రాంతం హనిష్యామి సబాంధవమ్ ॥ 82
- తదేవం విహితే కార్యే యద్ధితం పురుషర్షభ । తత్తద్రూపిహి నరశ్శేష్ఠ త్వర కాలవ్యతిక్రమః ॥ 83
- కురుష్వ సత్యం మయి వానరేశ్వర ప్రతిశ్రుతం ధర్మమవేక్ష్య శాశ్వతమ్ ।
మా వాలినం ప్రేత్య గతో యమక్షయం త్వమద్య పశ్యేర్మమ చోదితైశ్శరైః ॥ 84
- స పూర్వజం తీవ్రవివృద్ధకోపం లాలప్యమానం ప్రసమీక్ష్య దీనమ్ ।
చకార తీవ్రాం మతిముగ్రతేజాః హరీశ్వరే మానవవంశనాథః ॥ 85

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే శరద్వర్ణనం రామవిలాపశ్చ నామ త్రింశస్సర్గః

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః (31) రామేణ లక్ష్మణప్రేషణమ్

- స కామినం దీనమదీనసత్త్వం శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపమ్ ।
నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం రామానుజః పూర్వజమిత్యువాచ ॥ 1
- న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే న మంస్యతే కర్మఫలానుషంగాన్ ।
న భోక్ష్యతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం తథా హి నాభిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః ॥ 2
- మతిక్షయాద్గ్రామ్యసుఖేషు సక్తః తవ ప్రసాదాప్రతికారబుద్ధిః ।
హతోఽగ్రజం పశ్యతు వీర తస్య న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయమ్ ॥ 3
- న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య ।
హరిప్రవీరైస్సహ వాలిపుత్రో నరేంద్రపత్న్యా విచయం కరోతు ॥ 4
- తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం నివేదితార్థం రణచండకోపమ్ ।
ఉవాచ రామః పరవీరహంతా స్వవేక్షితం సానునయం చ వాక్యమ్ ॥ 5
- న హి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్ । పాపమార్యేణ యో హన్తి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ 6
- నేదమద్య త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ । తాం ప్రీతిమనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతమ్ ॥ 7
- సామోపహితయా వాచా రూక్షాణి పరివర్ణయన్ । వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం కాలపర్యయే ॥ 8
- సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థో యథావత్ పురుషర్షభః । ప్రవివేశ పురీం వీరో లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ 9
- తతః శుభమతిః ప్రాజ్ఞో భ్రాతుః ప్రియహితే రతః । లక్ష్మణః ప్రతిసంరబ్ధో జగామ భవనం కపేః ॥ 10
- శక్రబాణాసనప్రఖ్యం ధనుః కాలాంతకోపమః । ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరస్నానుమానివ ॥ 11
- యథోక్తకారీ వచనమ్ ఉత్తరం చైవ సోత్తరమ్ । బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్స్వా రామానుజస్తథా ॥ 12
- కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః కోపాగ్నినా వృతః । ప్రభంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తదా ॥ 13
- సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్ బహూన్ । పర్యస్యన్ గిరికూటాని ద్రుమానన్యాంశ్చ వేగతః ॥ 14
- శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్ పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః । దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కార్యవశాద్దుతమ్ ॥ 15
- తామపశ్యద్బలాకీర్ణాం హరిరాజమహాపురీమ్ । దుర్గామిక్ష్వాకుశార్దూలః కిష్కింధాం గిరిసంకటే ॥ 16
- రోషాత్ ప్రస్ఫురమానోఽఘః సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః । దదర్శ వానరాన్ భీమాన్ కిష్కింధాయా బహిశ్చరాన్ ॥

తం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభం । శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ ।
 జగృహుః కుంజరప్రఖ్యాః వానరాః పర్వతాంతరే ॥ 18

తాన్ గృహీతప్రహరణాన్ హరీన్ దృష్ట్వాతు లక్ష్మణః । బభూవద్విగుణం క్రుద్ధో బహ్వింధన ఇవానలః ॥ 19

తం తే భయపరీతాంగాః క్రుద్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః । కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రుతా దిశః ॥
 తత సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః । క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్ ॥ 21

తారయా సహితః కామీ సక్తః కపివృషో రహః । న తేషాం కపి వీరాణాం శుశ్రావ వచనం తదా ॥ 22

తతస్సచివసందిష్టాః హరయో రోమహర్షణాః । గిరికుంజరమేఘాభాః నగర్యా నిర్యయుస్తదా ॥ 23

నఖదంష్ట్రాయుధా ఘోరాః సర్వే వికృతదర్శనాః । సర్వే శార్దూలదర్పాశ్చ సర్వే చ వికృతాననాః ॥ 24

దశనాగబలాః కేచిత్కేచిద్దశగుణోత్తరాః । కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః ॥ 25

(సంతి చౌఘబలాః కేచిత్ కేచిద్వాయుబలోత్తరాః । అప్రమేయబలాః కేచిత్ తత్రాసన్హరిపుంగవాః ॥
 ప్రతిపూర్ణమివాకాశం సంఘన్నమివ తద్వనమ్ । తేన వానరసైన్యేన సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥
 తతో ద్వారాణి సర్వాణి అంగదో రాజశాసనాత్ । పర్యధావత దుర్ధర్షో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః ॥)

కృత్నాం హి కపిభిర్వ్యాప్తాం ద్రుమహస్తైర్మహాబలైః । అపశ్యల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః కిష్కింధాం తాం దురాసదమ్ ॥
 తతస్త్వే హరయస్సర్వే ప్రాకారపరిఘాంతరాత్ । నిష్క్రమ్యోదగ్రసత్త్వాస్తు తస్థురావిప్లుతం తదా ॥ 27

సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజం చార్తమాత్మవాన్ । బుద్ధ్వా కోపవశం వీరః పునరేవ జగామ సః ॥ 28

స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః । బభూవ నరశార్దూలః సధూమ ఇవ పావకః ॥ 29

బాణశల్యస్ఫురజ్జిహ్వాః సాయకాననభోగవాన్ । స్వతేజోవిషసంఘాతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః ॥ 30

తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం నాగేంద్రమివ కోపితమ్ । సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాత్ విషాదమగమద్ భృశమ్ ॥ 31

సోఽంగదం రోషతామ్రాక్షః సందిదేశ మహాయశాః । సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమిత్యుత ॥ 32

ఏష రామానుజః ప్రాప్తః త్వత్సకాశమరిందమః । భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తో ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః ॥ 33

తస్య వాక్యే యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర । ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగచ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ ॥ 34

లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా శోకావిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్ । పితుస్సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయమాగతః ॥ 35

అథాంగదస్తస్య వచో నిశమ్య సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః ।
 నివత్య తూర్ణం నృపతేస్తరసీస్వీ తతః కుమారశ్చరణౌ వవన్దే ॥ 36

సంగృహ్య పాదౌ పితురగ్ర్యతేజాః జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ ।
 పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయిత్వా నివేదయామాస తతస్తమర్థమ్ ॥ 37

స నిద్రామదసంవీతో వానరో న విబుద్ధవాన్ । బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః ॥ 38

తతః కిలకిలాం చక్రుః లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః । ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః ॥ 39

తే మహౌఘనిభం దృష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనమ్ । సింహనాదం సమం చక్రుః లక్ష్మణస్య సమీపతః ॥ 40

తేన శబ్దేన మహతా ప్రత్యబుధ్యత వానరః । మదవిహ్వలతామ్రాక్షో వ్యాకులస్రగ్విభూషణః ॥ 41

అథాంగదవచశ్రుత్వా తేనైవ చ సమాగతౌ । మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సమ్మతౌ దూరదర్శినౌ ॥ 42

ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్ధధర్మయోః । వక్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః ॥ 43

ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచన్తస్మామనిశ్చితైః । ఆసీనం పర్యుపాసీనౌ యథా శక్రం మరుత్పతిమ్ ॥ 44

(సుగ్రీవసచివాస్సర్వే మంత్రార్థే సముపావిశన్ । వినీతశ్చ సుషేణశ్చ నీలోఽథ నల ఏవ చ ॥
 అంగదో వాలిసూనుశ్చ హనూమాంశ్చైవ బుద్ధిమాన్ । ఏతే సర్వే మహాత్మానః సుగ్రీవం వానరోత్తమాః ॥
 ఆసీనం పర్యుపాసంత శక్రం సురగణా ఇవ । బలవిక్రమ సంయుక్తాః మంత్రే చ పరినిష్ఠితాః ॥

సుగ్రీవసచివాస్సర్వే మంత్రాణామర్థసిద్ధయే । వక్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తే శశంసిరే ॥
 ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైస్సామనిశ్చితైః । ఉవాచ హనుమాన్స్వీరో యథా శక్రం బృహస్పతిః ॥)
 సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ।వయస్యభావం సంప్రాప్తౌ రాజ్యార్హౌ రాజ్యదాయినౌ ॥ 45
 తయోరేకో ధనుష్పాణిః ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః । యస్య భీతాః ప్రవేపంతో నాదాన్ముంచంతి వానరాః ॥ 46
 స ఏష రాఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః । వ్యవసాయరథః ప్రాప్తః తస్య రామస్య శాసనాత్ ॥ 47
 ఆయం చ దయితో రాజన్ తారాయాస్తనయోఽంగదః ।లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయాఽనఘ ॥48
 సోఽయం రోషపరీతాక్షో ద్వారి తిష్ఠతి వీర్యవాన్ । వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ ॥ 49
 తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సహ బంధుభిః । గచ్ఛ శీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యస్య నివర్తతామ్ ॥
 యదాహ రామో ధర్మాత్మా తత్కురుష్వ సమాహితః । రాజంస్తిష్ఠ స్వసమయే భవ సత్యప్రతిశ్రవాః ॥ 51
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేరామేణ లక్ష్మణప్రేషణం నామ ఏకత్రింశస్సర్గః

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః (32) హనుమతా సుగ్రీవబోధనమ్

అంగదస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సచివైస్సహ । లక్ష్మణం కుపితం శ్రుత్వా ముమోచాసనమాత్మవాన్ ॥ 1
 సచివానబ్రవీద్వాక్యం నిశ్చిత్య గురులాఘవమ్ । మంత్రజ్ఞాన్ మంత్రకుశలో మంత్రేషు పరినిష్ఠితాన్ ॥ 2
 న మే దుర్వాహృతం కించిత్ నాఽపి మే దురనుష్ఠితమ్ ।లక్ష్మణో రాఘవభ్రాతా క్రుద్ధః కిమితి చింతయే ॥ 3
 అసుహృద్భిర్మూమామిత్రైః నిత్యమంతరదర్శిభిః । మమ దోషానసంభూతాన్ శ్రావితో రాఘవానుజః ॥ 4
 అత్ర తావద్యథాబుద్ధి సర్వైరేవ యథావిధి । భావస్య నిశ్చయస్తావత్ విజ్ఞేయా నిపుణం శనైః ॥ 5
 న ఖల్వస్తి మమ త్రాసో లక్ష్మణాన్నాపి రాఘవాత్ ।మిత్రం త్వస్థానకుపితం జనయత్యేవ సంభ్రమమ్ ॥ 6
 సర్వథా సుకరం మిత్రం దుష్కరం పరిపాలనమ్ । అనిత్యత్వాచ్చ చిత్తానాం ప్రీతిరల్పేఽపి భిద్యతే ॥ 7
 అతో-నిమిత్తం త్రస్తో-హం రామేణ తు మహాత్మనా ।యన్మమోపకృతం శక్యం ప్రతికర్తుం న తన్మయా ॥ 8
 సుగ్రీవేణైవ ముక్తస్తు హనుమాన్ హరిపుంగవః । ఉవాచ స్వేన తర్కేణ మధ్యే వానరమంత్రిణామ్ ॥ 9
 సర్వథా నైతదాశ్చర్యం యస్త్వం హరిగణేశ్వర । న విస్మరసి సుస్థిగ్ధమ్ ఉపకారకృతం శుభమ్ ॥ 10
 రాఘవేణ తు వీరేణ భయముత్సృజ్య దూరతః । త్వత్ప్రియార్థం హతో వాలీ శక్రతుల్యపరాక్రమః ॥ 11
 సర్వథా ప్రణయాత్ క్రుద్ధో రాఘవో నాత్ర సంశయః । భ్రాతరం సంప్రహితవాన్ లక్ష్మణం లక్ష్మీవర్ధనమ్ ॥
 త్వం ప్రమత్తో న జానీషే కాలం కాలవిదాం వర । పుల్లసప్తచ్ఛదశ్యామా ప్రవృత్తా తు శరచ్ఛివా ॥ 13
 నిర్మలగ్రహనక్షత్రా ద్యౌః ప్రణష్టవలాహకా । ప్రసన్నాశ్చ దిశస్సర్వాః సరితశ్చ సరాంసి చ ॥ 14
 ప్రాప్తముద్యోగకాలం తు నావైషి హరిపుంగవ । త్వం ప్రమత్త ఇతి వ్యక్తం లక్ష్మణోఽయమిహాగతః ॥ 15
 ఆర్తస్య హృతదారస్య పరుషం పురుషాంతరాత్ । వచనం మర్షణీయం తే రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ 16
 కృతాపరాధస్య హి తే నాన్యత్పశ్యామ్యహం క్షమమ్ ।అంతరేణాంజలిం బద్ధ్వా లక్ష్మణస్యప్రసాదనాత్ ॥ 17
 నియుక్తైర్మంత్రిభిర్వాచ్యో హ్యవశ్యం పార్థివోహితం ।అత ఏవ భయం త్యక్త్వా బ్రవీమ్యవధృతం వచః ॥ 18
 అభిక్రుద్ధస్సమర్థో హి చాపముద్యమ్య రాఘవః । సదేవాసురగంధర్వం వశే స్థాపయితుం జగత్ ॥ 19
 న స క్షమః కోపయితుం యః ప్రసాద్యః పునర్భవేత్ । పూర్వోపకారం స్మరతా కృతజ్ఞేన విశేషతః ॥ 20
 తస్య మూర్ధ్నా ప్రణమ్య త్వం సపుత్రస్సహజ్జనః । రాజంస్తిష్ఠ స్వసమయే భర్తృర్భార్యేవ తద్వశే ॥ 21
 న రామరామానుజశాసనం త్వయా కపీంద్ర యుక్తం మనసాఽప్యపోహితుమ్ ।
 మనో హి తే జ్ఞాస్యతి మానుషం బలం సరాఘవస్యాస్య సురేంద్రవర్చసః ॥ 22

త్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే హనుమతా సుగ్రీవబోధనం నామ ద్వాత్రింశస్సర్గః

అథ త్రయస్త్రింశస్సర్గః (33) తారయా లక్ష్మణప్రసాదనమ్

- అథ ప్రతిసమాదిష్టో లక్ష్మణః పరవీరహా । ప్రవివేశ గుహాం ఘోరాం కిష్కింధాం రామశాసనాత్ ॥ 1
- ద్వారస్థా హరయస్తత్ర మహాకాయా మహాబలాః । బభూవుర్లక్ష్మణం దృష్ట్వా సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః ॥ 2
- నిఃశ్వసంతం తు తం దృష్ట్వా క్రుద్ధం దశరథాత్మజమ్ । బభూవుర్ద్రవయస్తస్తాః స చైనం పర్యవారయన్ ॥ 3
- స తాం రత్నమయీంశ్రీమాన్ దివ్యాం పుష్పితకాసనామ్ । రమ్యాంరత్నసమాకీర్ణాం దదర్శ మహతీం గుహామ్ ॥ 4
- హర్షప్రాసాదసంబాధాం నానాపణ్యోపశోభితామ్ । సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితామ్ ॥ 5
- దేవగంధర్వపుత్రైశ్చ వానరైః కామరూపిభిః । దివ్యమాలాంబరధరైః శోభితాం ప్రియదర్శనైః ॥ 6
- చందనాగరుపద్మానాం గంధైస్సురభిగంధినామ్ । మైరేయాణాం మధూనాం చ సంమోదితమహాపథామ్ ।
(వింధ్యమేరుగిరిప్రఖ్యైః ప్రాసాదైః పరిభూషితామ్ ।) దదర్శ గిరినద్యశ్చ విమలాస్తత్ర రాఘవః ॥ 7
- అంగదస్య గృహం రమ్యం మైందస్య ద్వివిదస్య చ । గవయస్య గవాక్షస్య గజస్య శరభస్య చ ॥ 8
- విద్యున్మాలేశ్చ సంపాతేః సూర్యాక్షస్య హనూమతః । వీరబాహోస్సుబాహోశ్చ నలస్య చ మహాత్మనః ॥ 9
- కుముదస్య సుషేణస్య తారజాంబవతోస్తథా । దధివక్త్రస్య నీలస్య సుపాటలసునేత్రయోః ॥ 10
- ఏతేషాం కపిముఖ్యానాం రాజమార్గే మహాత్మనామ్ । దదర్శ గృహముఖ్యాని మహాసారాణి లక్ష్మణః ॥ 11
- పాండురాభ్రప్రకాశాని దివ్యమాల్యయుతాని చ । ప్రభూతధనధాన్యాని స్తీరతైః శోభితాని చ ॥ 12
- పాండురేణ తు సాలేన పరిక్షిప్తం దురాసదమ్ । వానరేంద్రగృహం రమ్యం మహేంద్రసదనోపమమ్ ॥ 13
- శుక్లైః ప్రాసాదశిఖరైః కైలాసశిఖరోపమైః । సర్వకామఫలైర్వృక్షైః పుష్పితైరుపశోభితం ॥ 14
- మహేంద్రదత్తైః శ్రీమద్భిః నీలజీమూతసన్నిభైః । దివ్యపుష్పఫలైర్వృక్షైః శీతచ్ఛాయైర్మనోరమైః ॥ 15
- హరిభిః సంవృతద్వారం బలిభిః శస్త్రపాణిభిః । దివ్యమాల్యావృతం శుభ్రం తప్తకాంచనతోరణమ్ ॥ 16
- సుగ్రీవస్య గృహం రమ్యం ప్రవివేశ మహాబలః । అవార్యమాణః సౌమిత్రిః మహాభ్రమివ భాస్కరః ॥ 17
- స సప్తకక్ష్యా ధర్మాత్మా నానాజనసమాకులాః । ప్రవిశ్య సుమహద్గుప్తం దదర్శాంతఃపురం మహాత్ ॥ 18
- హైమరాజతపర్యంకైః బహుభిశ్చ వరాసనైః । మహార్హస్థరణోపేతైః తత్ర తత్రోపశోభితమ్ ॥ 19
- ప్రవిశన్నేవ సతతం శుశ్రావ మధురస్వరమ్ । తంత్రీగీతసమాకీర్ణం సమగీతపదాక్షరమ్ ॥ 20
- బహ్వీశ్చ వివిధాకారాః రూపయౌవనగర్వితాః । స్త్రియస్సుగ్రీవభవనే దదర్శ స మహాబలః ॥ 21
- దృష్ట్వాఽభిజనసంపన్నాః చిత్రమాల్యకృతస్రజః । ఫలమాల్యకృతవ్యగ్రాః భూషణోత్తమభూషితాః ॥ 22
- నాతృప్తాన్నాపి చావ్యగ్రాన్ నానుదాత్తపరిచ్ఛదాన్ । సుగ్రీవానుచరాంశ్చాపి లక్షయామాస లక్ష్మణః ॥ 23
- కూజితం నూపురాణాం చ కాంచీనాం నినదం తథాసన్నిశమ్య తతశ్రీమాన్ సౌమిత్రిర్లజ్జితోఽభవత్ ॥ 24
- రోషవేగప్రకుపితః శ్రుత్వా చాభరణస్వనమ్ । చకార జ్యోస్వనం వీరో దిశః శబ్దేన పూరయన్ ॥ 25
- చారిత్రేణ మహాబాహుః అపకృష్టస్స లక్ష్మణః । తస్థావేకాంతమాశ్రిత్య రామకోపసమన్వితః ॥ 26
- తేన చాపస్వనేనాథ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః । విజ్ఞాయాగమనం త్రస్తః సంచచాల వరాసనాత్ ॥ 27
- అంగదేన యథా మహ్యం పురస్తాత్ ప్రతివేదితమ్ । సువ్యక్తమేష సంప్రాప్తః సౌమిత్రిర్భ్రాతృవత్సలః ॥ 28
- అంగదేన సమాఖ్యాతం జ్యోస్వనేన చ వానరః । బుబుధే లక్ష్మణం ప్రాప్తం ముఖం చాస్య వ్యశుప్యత ॥ 29
- తతస్తారాం హరిశ్రేష్ఠః సుగ్రీవః ప్రియదర్శనామ్ । ఉవాచ హితమవ్యగ్రః త్రాససంభ్రాంతమానసః ॥ 30
- కిన్ను తత్కారణం సుభ్రు ప్రకృత్యా మృదుమానసః । సరోష ఇవ సంప్రాప్తో యేనాయం రాఘవానుజః ॥ 31
- కిం పశ్యసి కుమారస్య రోషస్థానమనిందితే । న ఖల్వకారణే కోపమ్ ఆహరేన్నరసత్తమః ॥ 32
- యదస్య కృతమస్మాభిః బుద్ధ్యసే కించిదప్రియమ్ । తద్బుద్ధ్యా సంప్రధార్యాశు క్షిప్రమర్షసి భాషితుమ్ ॥ 33
- అథవా స్వయమేవైనం ద్రష్టుమర్హసి భాషితుమ్ । వచనైః సాంత్యయుక్తైశ్చ ప్రసాదయితుమర్హసి ॥ 34
- త్వద్దర్శనవిశుద్ధాత్మా న స కోపం కరిష్యతి । న హి స్త్రీషు మహాత్మానః క్వచిత్ కుర్వంతి దారుణమ్ ॥ 35

- త్వయా సాంత్యైరుపక్రాంతం ప్రసన్నేంద్రియమానసమ్ । తతః కమలపత్రాక్షం ద్రక్ష్యామ్యహమరిందమమ్ ॥
సా ప్రస్థలంతీ మదవిహ్వలాక్షీ ప్రలంబకాంచీగుణహేమసూత్రా ।
సలక్షణా లక్ష్మణసన్నిధానం జగామ తారా సమితాంగయష్టిః ॥ 37
- స తాం సమీక్ష్యైవ హరీశపత్నీం తస్థావుదాసీనతయా మహాత్మా ।
అవాఙ్ముఖోఽభూన్మనుజేంద్రపుత్రః స్త్రీసన్నికర్షాద్వినివృత్తకోపః ॥ 38
- సా పానయోగాద్వినివృత్తలజ్జా దృష్టిప్రసాదాచ్చ నరేంద్రసూనోః ।
ఉవాచ తారా ప్రణయప్రగల్భం వాక్యం మహార్థం పరిసాంత్యపూర్వమ్ ॥ 39
- కిం కోపమూలం మనుజేంద్రపుత్ర కస్తే న సంతిష్ఠతి వాఙ్మిదేశే ।
కః శుష్కవృక్షం వనమాపతంతం దవాగ్నిమాసీదతి నిర్విశంకః ॥ 40
- స తస్యా వచనం శ్రుత్వా సాంత్యపూర్వమసంశయమ్ । భూయః ప్రణయదృష్టార్థం లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥
కిమయం కామవృత్తస్తే లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః । భర్తా భర్తృహితే యుక్తే న చైనమవబుధ్యసే ॥ 42
- న చింతయతి రాజ్యార్థం నాస్మాన్ శోకపరాయణాన్ । సామాత్యపరిషత్తారే పానమేవోపసేవతే ॥ 43
- స మాసాంశ్చతురః కృత్వా ప్రమాణం ఘనగేశ్వరః । వ్యతీతాంస్తాన్ మదవ్యగ్రో విహరన్నావబుధ్యతే ॥ 44
- న హి ధర్మార్థసిద్ధ్యర్థం పానమేవం ప్రశస్యతే । పానాదర్థశ్చ ధర్మశ్చ కామశ్చ పరిహీయతే ॥ 45
- ధర్మలోపో మహాంస్తావత్ కృతే హ్యప్రతికుర్వతః । అర్థలోపశ్చ మిత్రస్య నాశే గుణవతో మహాన్ ॥ 46
- మిత్రం హ్యర్థగుణశ్రేష్ఠం సత్యధర్మపరాయణమ్ । తద్వయం తు పరిత్యక్తం న తు ధర్మే వ్యవస్థితమ్ ॥ 47
- తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే కార్యమస్మాభిరుత్తరమ్ । యత్కార్యం కార్యత్యజ్జే తదుదాహర్తుమర్హసి ॥ 48
- సా తస్య ధర్మార్థసమాధియుక్తం నిశమ్య వాక్యం మధురస్వభావమ్ ।
తారా గతార్థే మనుజేంద్రకార్యే విశ్వాసయుక్తం తమువాచ భూయః ॥ 49
- న కోపకాలః క్షితిపాలపుత్ర న చాతికోపః స్వజనే విధేయః ।
త్వదర్థకామస్య జనస్య తస్య ప్రమాదమప్యర్హసి వీర సోధుమ్ ॥ 50
- కోపం కథం నామ గుణప్రకృష్టః కుమార కుర్యాదపకృష్టసత్వే ।
క స్త్వద్విధః కోపవశం హి గచ్ఛేత్ సత్త్వావరుద్ధస్తపసః ప్రసూతిః ॥ 51
- జానామి రోషం హరివీరబంధోః జానామి కార్యస్య చ కాలసంగమ్ ।
జానామి కార్యం త్వయి యత్కృతం నః తచ్చాపి జానామి యదత్ర కార్యమ్ ॥ 52
- తచ్చాపి జానామి యథాఽవిషహ్యం బలం నరశ్రేష్ఠ శరీరజస్య ।
జానామి యస్మింశ్చ జనే-వబద్ధం కామేన సుగ్రీవమసక్తమద్య ॥ 53
- న కామతంత్రే తవ బుద్ధిరస్తి త్వం వై యథా మన్యువంశం ప్రపన్నః ।
న దేశకాలౌ హి న చార్థధర్మౌ అపేక్షతే కామరతిర్మనుష్యః ॥ 54
- తం కామవృత్తం మమ సన్నికృష్టం కామాభియోగాచ్చ నివృత్తలజ్జమ్ ।
క్షమస్య తావత్ పరవీరహంతః త్వద్భ్రాతరం వానరవంశనాథమ్ ॥ 55
- మహర్షయో ధర్మతపోభికామాః కామానుకామాః ప్రతిబద్ధమోహాః ।
అయం ప్రకృత్యా చపలః కపిస్తు కథం న సజ్జేత సుఖేషు రాజా ॥ 56
- ఇత్యేవ ముక్త్యా వచనం మహార్థం సా వానరీ లక్ష్మణమప్రమేయమ్ ।
పునస్సఖేలం మదవిహ్వలం చ భర్తుర్హితం వాక్యమిదం బభాషే ॥ 57
- ఉద్యోగస్తు చిరాజ్ఞప్తః సుగ్రీవేణ నరోత్తమ । కామస్యాపి విధేయేన తవార్థప్రతిసాధనే ॥ 58
- ఆగతా హి మహావీర్యాః హరయః కామరూపిణః । కోటీశతసహస్రాణి నానానగనివాసినః ॥ 59

తదాగచ్ఛ మహాబాహో చారిత్రం రక్షితం త్వయా । అచ్చలం మిత్రభావేన సతాం దారావలోకనమ్ ॥ 60
 తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతః త్వరయా చాపి చోదితః । ప్రవివేశ మహాబాహుః అభ్యంతరమరిందమః ॥ 61
 తతస్సుగ్రీవమాసీనం కాంచనే పరమాసనే । మహార్వాస్తరణోపేతే దదర్శాదిత్యసన్నిభమ్ ॥ 62
 దివ్యాభరణచిత్రాంగం దివ్యరూపం యశస్వినమ్ । దివ్యమాల్యాంబరధరం మహేంద్రమివ దుర్జయమ్ ॥ 63
 దివ్యాభరణమాల్యాభిః ప్రమదాభిస్సమావృతమ్ । (లక్ష్మణః పరవీరఘ్నో రామకోపాభిపీడితః ।)
 సంరబ్ధతరరక్తాక్షో బభూవాంతకసన్నిభః ॥ 64
 రుమాం తు వీరః పరిరభ్య గాఢం వరాసనస్థో వరహేమవర్ణః
 దదర్శ సౌమిత్రమదీనసత్త్వం విశాలనేత్రస్సువిశాలనేత్రమ్ ॥ 65
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే తారయా లక్ష్మణప్రసాదనం నామ త్రయస్తింశస్సర్గః

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః (34) లక్ష్మణకృతం సుగ్రీవతర్జనమ్

తమప్రతిహతం క్రుద్ధం ప్రవిష్టం పురుషర్షభమ్ । సుగ్రీవో లక్ష్మణం దృష్ట్వా బభూవ వ్యథితేంద్రియః ॥ 1
 క్రుద్ధం నిశ్వసమానం తం ప్రదీప్తమివ తేజసా । భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తం దృష్ట్వా దశరథాత్మజమ్ ॥ 2
 ఉత్పాత హరిశ్రేష్ఠో హిత్వా సౌవర్ణమాసనమ్ । మహాన్ మహేంద్రస్య యథా స్వలంకృత ఇవ ధ్వజః ॥ 3
 ఉత్పతంతమనూత్పేతూ రుమాప్రభృతయః స్త్రియః । సుగ్రీవం గగనే పూర్ణచంద్రం తారాగణా ఇవ ॥ 4
 సంరక్తనయనః శ్రీమాన్ విచచాల కృతాంజలిః । బభూవావస్థితస్తత్ర కల్పవృక్షో మహానివ ॥ 5
 రుమాద్వితీయం సుగ్రీవం నారీమధ్యగతం స్థితమ్ । అబ్రవీల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః సతారం శశినం యథా ॥ 6
 సత్త్వాభిజనసంపన్నః సానుక్రోశో జితేంద్రియః । కృతజ్ఞస్సత్యవాదీ చ రాజా లోకే మహీయతే ॥ 7
 యస్తు రాజా స్థితోఽధర్మే మిత్రాణాముపకారిణామ్ । మిథ్యాప్రతిజ్ఞాం కురుతే కో నృశంసతరస్తతః ॥ 8
 శతమశ్వానృతే హంతి సహస్రం తు గవానృతే । ఆత్మానం స్వజనం హంతి పురుషః పురుషానృతే ॥ 9
 పూర్వం కృతార్థో మిత్రాణాం న తత్రృతికరోతి యః । కృతఘ్నః సర్వభూతానాం స వధ్యః ఘ్నగేశ్వర ॥ 10
 గీతోఽయం బ్రహ్మణా శ్లోకః సర్వలోకనమస్మృతః । దృష్ట్వా కృతఘ్నం క్రుద్ధేన తం నిబోధ ఘ్నవంగమ ॥ 11
 బ్రహ్మఘ్నే చ సురాపే చ చోరే భగ్నువ్రతే తథా । నిష్ఠుతిర్విహితా సద్భిః కృతఘ్నే నాస్తి నిష్ఠుతిః ॥ 12
 అనార్యస్త్యం కృతఘ్నుశ్చ మిథ్యావాదీ చ వానర । పూర్వం కృతార్థో రామస్య న తత్ ప్రతికరోషి యత్ ॥ 13
 నను నామ కృతార్థేన త్వయా రామస్య వానర । సీతాయా మార్గణే యత్నః కర్తవ్యః కృతమిచ్ఛతా ॥ 14
 న త్వం గ్రామ్యేషు భోగేషు సక్తో మిథ్యాప్రతిశ్రవః । న త్వాం రామో విజానీతే సర్పం మండూకరావిణమ్ ॥
 మహాభాగేన రామేణ పాపః కారుణ్యవేదినా । హరీణాం ప్రాపితో రాజ్యం త్వం దురాత్మా మహాత్మనా ॥ 16
 కృతం చేన్నాభిజానీషే రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । సద్యస్త్యం నిశితైర్బాణైః హతో ద్రక్ష్యసి వాలినమ్ ॥ 17
 న చ సంకుచితః పంథాః యేన వాలీ హతో గతః । సమయే తిష్ఠ సుగ్రీవ మా వాలిపథమన్వగాః ॥ 18
 న నూనమిక్ష్యాకువరస్య కార్ముకచ్యుతాన్ శరాన్ పశ్యసి వజ్రసన్నిభాన్ ।
 తతస్సుఖం నామ నిషేవసే సుఖీ న రామకార్యం మనసాఽప్యవేక్షసే ॥ 19
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేలక్ష్మణకృతం సుగ్రీవతర్జనం నామ చతుస్త్రింశస్సర్గః

అథ పంచత్రింశస్సర్గః (35) తారయా లక్ష్మణసాంత్యనమ్

తథా బ్రువాణం సౌమిత్రం ప్రదీప్తమివ తేజసా । అబ్రవీల్లక్ష్మణం తారా తారాధిపనిభాననా ॥ 1
 నైవం లక్ష్మణ వక్తవ్యో నాయం పరుషమర్హతి । హరీణామీశ్వరః శ్రోతుం తవ వక్త్రాద్విశేషతః ॥ 2
 నైవాకృతజ్ఞః సుగ్రీవో న శరో నాపి దారుణః । నైవానృతకథో వీర న జిహ్మాశ్చ కపీశ్వరః ॥ 3

ఉపకారం కృతం వీరో నాప్యయం విస్మృతః కపిః | రామేణ వీర సుగ్రీవో యదన్వైర్దుష్కరం రణే || 4
 రామప్రసాదాత్ కీర్తిం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ | ప్రాప్తవానిహ సుగ్రీవో రుమాం మాం చ పరంతప || 5
 సుదుఃఖం శయితః పూర్వం ప్రాప్యేదం సుఖముత్తమమ్ | ప్రాప్తకాలం న జానీతే విశ్వామిత్రో యథా మునిః || 6
 ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తో దశవర్షాణి లక్ష్మణ | అహోఽమన్యత ధర్మాత్మా విశ్వామిత్రో మహామునిః || 7
 స హి ప్రాప్తం న జానీతే కాలం కాలవిదాం వరః | విశ్వామిత్రో మహాతేజాః కిం పునర్యః పృథగ్జనః || 8
 దేహధర్మం గతస్యాస్య పరిశ్రాంతస్య లక్ష్మణ | అవిత్పుస్తస్య కామేషు కామం క్షంతుమిహోర్హసి || 9
 న చ రోషవశం తాత గంతుమర్హసి లక్ష్మణ | నిశ్చయార్థమవిజ్ఞాయ సహసా ప్రాకృతో యథా || 10
 సత్త్వయుక్తా హి పురుషాః త్వద్విధాః పురుషర్షభ | అవిమృశ్య న రోషస్య సహసా యాంతి వశ్యతామ్ || 11
 ప్రసాదయేత్వాం ధర్మజ్ఞ సుగ్రీవార్థే సమాహితా | మహాన్ రోషసముత్పన్నః సంరంభస్త్వజ్యతామయమ్ || 12
 రుమాం మాం కపిరాజ్యం చ ధనధాన్యవసూని చ | రామప్రియార్థం సుగ్రీవః త్యజేదితి మతిర్మమ || 13
 సమానేష్యతి సుగ్రీవః సీతయా సహ రాఘవమ్ | శశాంకమివ రోహిణ్యా నిహత్వా రావణం రణే || 14
 శతకోటిసహస్రాణి లంకాయాం కిల రాక్షసాః | అయుతాని చ షట్త్రింశత్ సహస్రాణి శతాని చ || 15
 అహత్వా తాంశ్చ దుర్ధర్షాన్ రాక్షసాన్ కామరూపిణః | న శక్యో రావణో హంతుం యేన సా మైథిలీ హృతా || 16
 తే న శక్యా రణే హంతుమ్ అసహాయేన లక్ష్మణ | రావణః క్రూరకర్మా చ సుగ్రీవేణ విశేషతః || 17
 ఏవమాఖ్యాతవాన్ వాలీ స హ్యభిజ్ఞో హరీశ్వరః | ఆగమస్తు న మే వ్యక్తః శ్రవాత్తస్మాత్ బ్రవీమ్యహమ్ || 18
 త్వత్సహాయనిమిత్తం వై ప్రేషితా హరిపుంగవాః | ఆనేతుం వానరాన్ యుద్ధే సుబహూన్ హరియూధపాన్ || 19
 తాంశ్చ ప్రతీక్షమాణోఽయం విక్రాంతాన్ సుమహాబలాన్ | రాఘవస్యార్థసిద్ధ్యర్థం న నిర్యాతిహరీశ్వరః || 20
 కృతా తు సంస్థా సౌమిత్రే సుగ్రీవేణ యథా పురా | అద్య తైర్వానరైస్సర్వైః ఆగంతవ్యం మహాబలైః || 21
 ఋక్షకోటిసహస్రాణి గోలాంగూలశతాని చ | అద్య త్వాముపయాస్యంతి జహి కోపమరిందమ |
 కోట్యోఽనేకాస్తు కాకుత్స్థ కపీనాం దీప్తతేజసామ్ || 22
 తవ హి ముఖమిదం నిరీక్ష్య కోపాత్ క్షతజనిభే నయనే నిరీక్షమాణాః |
 హరివరవనితా న యాంతి శాంతిం ప్రథమభయస్య హి శంకితాః స్మ సర్వాః || 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే తారయా లక్ష్మణసాంత్యసం నామ పంచత్రింశస్సర్గః

అథ షట్త్రింశస్సర్గః (36) సుగ్రీవకృతం లక్ష్మణసమాశ్వాసనమ్

ఇత్యుక్తస్థారయా వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితమ్ | మృదుస్వభావః సౌమిత్రిః ప్రతిజగ్రాహ తద్వచః || 1
 తస్మిన్ ప్రతిగృహీతే తు వాక్యే హరిగణేశ్వరః | లక్ష్మణాత్ సుమహత్తాసం వస్తం క్షిన్నమివాత్యజత్ || 2
 తతః కంఠగతం మాల్యం చిత్రం బహుగుణం మహత్ | చిచ్ఛేద విమదశ్చాసీత్ సుగ్రీవో వానరేశ్వరః || 3
 స లక్ష్మణం భీమబలం సర్వవానరసత్తమః | అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవః సంప్రహర్షయన్ || 4
 ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ | రామప్రసాదాత్ సౌమిత్రే పునః ప్రాప్తమిదం మయా || 5
 కశ్యక్స్తస్య దేవస్య ఖ్యాతస్య స్వేన కర్మణా | తాదృశం విక్రమం వీర ప్రతికర్తుమరిందమ || 6
 సీతాం ప్రాప్స్యతి ధర్మాత్మా వధిష్యతి చ రావణమ్ | సహాయమాత్రేణ మయా రాఘవః స్వేన తేజసా || 7
 సహాయకృత్యం కిం తస్య యేన సప్త మహాద్రుమాః | శైలశ్చ వసుధా చైవ బాణేనైకేన దారితాః || 8
 ధనుస్విస్ఫారయాణస్య యస్య శబ్దేన లక్ష్మణ | సశైలా కంపితా భూమిః సహాయైస్తస్య కిన్ను వై || 9
 అనుయాత్రాం నరేంద్రస్య కరిష్యేఽహం నరర్షభ | గచ్ఛతో రావణం హంతుం వైరిణం సపురస్సరమ్ || 10
 యది కించిదతిక్రాంతం విశ్వాసాత్ ప్రణయేన వా | ప్రేష్యస్య క్షమితవ్యం మే న కశ్చిన్నాపరాధ్యతి || 11
 ఇతి తస్య బ్రువాణస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః | అభవల్లక్ష్మణః ప్రీతః ప్రేమ్ణా చైవమువాచ హ || 12

సర్వథా హి మమ బ్రాతా సనాథో వానరేశ్వర । త్వయా నాథేన సుగ్రీవ ప్రశ్రితేన విశేషతః ॥ 13
 యస్తే ప్రభావస్సుగ్రీవ యచ్చ తే శౌచమార్జవమ్ । అర్హస్త్వం కపిరాజ్యస్య శ్రియం భోక్తుమనుత్తమామ్ ॥ 14
 సహాయేన చ సుగ్రీవ త్వయా రామః ప్రతాపవాన్ । వధివృత్తి రణే శత్రూన్ అచిరాన్నాత్ర సంశయః ॥ 15
 ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః । ఉపపన్నం చ యుక్తం చ సుగ్రీవ తవ భాషితమ్ ॥ 16
 దోషజ్ఞః సతి సామర్థ్యే కో-న్యో భాషితుమర్హతి । వర్ణయిత్వా మమ జ్యేష్ఠం త్వాం చ వానరసత్తమ ॥ 17
 సదృశశ్చాసి రామేణ విక్రమేణ బలేన చ । సహాయో దైవతైర్దత్తః చిరాయ హరిపుంగవ ॥ 18
 కింతు శీఘ్రమితో వీర నిఘ్రమ త్వం మయా సహ । సాంత్యయ స్వవయస్యం త్వం భార్యాహరణకర్మితమ్ ॥
 యచ్చ శోకాభిభూతస్య శ్రుత్వా రామస్య భాషితమ్ । మయా త్వం పరుషాణ్యుక్తః తచ్చ త్వం క్షంతుమర్హసి ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సుగ్రీవకృతం లక్ష్మణసమాశ్వాసనం నామ షట్త్రింశస్సర్గః

అథ సప్తత్రింశస్సర్గః (37) వానరసేనాగమనమ్

ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా । హనుమంతం స్థితం పార్శ్వే సచివం త్విదమబ్రవీత్ ॥ 1
 మహేంద్ర హిమవద్వింధ్యకైలాసశిఖరేషు చ । మందరే పాండుశిఖరే పంచశైలేషు యే స్థితాః ॥ 2
 తరుణాదిత్యవర్ణేషు భ్రాజమానేషు సర్వతః । పర్వతేషు సముద్రాంతే పశ్చిమాయాం తు యే దిశి ॥ 3
 ఆదిత్యభవనే చైవ గిరౌ సంధ్యాభ్రసన్నిభే । పద్మతాళవనం భీమం సంశ్రితా హరిపుంగవాః ॥ 4
 అంజనాంబుదసంకాశాః కుంజరప్రతిమౌజసః । అంజనే పర్వతే చైవ యే వసంతి ప్లవంగమాః ॥ 5
 మనశ్శిలాగుహావాసాః వానరాః కనకప్రభాః । మేరుపార్శ్వగతాశ్చైవ యే ధూమ్రగిరిసంశ్రితాః ॥ 6
 తరుణాదిత్యవర్ణాశ్చ పర్వతే చ మహారుణే । పిబంతో మధు మైరేయం భీమవేగాః ప్లవంగమాః ॥ 7
 వనేషు చ సురమ్యేషు సుగంధిషు మహత్సు చ । తాపసానాం చ రమ్యేషు వనాంతేషు సమంతతః ॥ 8
 తాంస్తాన్ సమానయ క్షిప్రం పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ । సామదానాదిభిః కల్తైః ఆశు ప్రేషయ వానరాన్ ॥ 9
 ప్రేషితాఃప్రథమం యే చ మయాదూతా మహాజవాః । త్వరణార్థంతు భూయస్త్వం హరీన్ సంప్రేషయాపరాన్ ॥
 యే ప్రసక్తాశ్చ కామేషు దీర్ఘసూత్రాశ్చ వానరాః । ఇహానయస్వ తాన్ సర్వాన్ శీఘ్రం తు మమ శాసనాత్ ॥
 అహోభిర్దశభిర్యే హి నాగచ్ఛంతి మమాజ్ఞయా । హంతవ్యాస్తే దురాత్మానో రాజశాసనదూషకాః ॥ 12
 శతాన్యథ సహస్రాణాం కోట్యశ్చ మమ శాసనాత్ । ప్రయాంతు కపిసింహానాం దిశో మమ మతే స్థితాః ॥
 మేఘపర్వతసంకాశాః ఛాదయంత ఇవాంబరమ్ । ఘోరరూపాః కపిశ్రేష్ఠాః యాంతు మచ్ఛాసనాదితః ॥ 14
 తే గతిజ్ఞా గతిం గత్వా పృథివ్యాం సర్వవానరాః । ఆనయంతు హరీన్ సర్వాన్ త్వరితాః శాసనాన్మమ ॥ 15
 తస్య వానరరాజస్య శ్రుత్వా వాయుసుతో వచః । దిక్షు సర్వాసు విక్రాంతాన్ ప్రేషయామాస వానరాన్ ॥ 16
 తే పదం విష్ణువిక్రాంతం పతత్రిజ్యోతిరధ్వగాః । ప్రయాతాః ప్రహితా రాజ్ఞా హరయస్తత్క్షణేన వై ॥ 17
 తే సముద్రేషు గిరిషు వనేషు చ సరస్సు చ । వానరా వానరాన్ సర్వాన్ రామహేతోరచోదయన్ ॥ 18
 మృత్యుకాలోపమస్యాజ్ఞాం రాజరాజస్య వానరాః । సుగ్రీవస్యాయయుః శ్రుత్వా సుగ్రీవభయదర్శినః ॥ 19
 తతస్తేఽంజనసంకాశాః గిరేస్తస్మాన్మహాజవాః । తిస్రః కోట్యః ప్లవంగానాం నిర్యయుర్యత్ర రాఘవః ॥ 20
 అస్తం గచ్ఛతి యత్రార్కః తస్మిన్ గిరివరే స్థితాః । తప్తహేమమహాభాసః తస్మాత్ కోట్యో దశ చ్యుతాః ॥ 21
 కైలాసశిఖరేభ్యశ్చ సింహకేసరవర్చసామ్ । తతః కోటిసహస్రాణి వానరాణాముపాగమన్ ॥ 22
 ఫలమూలేన జీవంతో హిమవంతముపాశ్రితాః । తేషాం కోటిసహస్రాణాం సహస్రం సమవర్తత ॥ 23
 అంగారకసమానానాం భీమానాం భీమకర్మణామ్ । వింధ్యాద్వానరకోటీనాం సహస్రాణ్యపతన్ ద్రుతమ్ ॥
 క్షీరోదవేలానిలయాః తమాలవనవాసినః । నారికేళాశనాశ్చైవ తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥ 25
 వనేభ్యో గహ్వరేభ్యశ్చ సరిద్భ్యశ్చ మహాజవా । అగచ్ఛద్వానరీ సేనా పిబంతీవ దివాకరమ్ ॥ 26

యే తు త్వరయితుం యాతాః వానరాః సర్వవానరాన్ | తే వీరా హిమవచ్చైలం దదృశుస్తం మహాద్రుమమ్ ||
 తస్మిన్ గిరివరే రమ్యే యజ్ఞో మాహేశ్వరః పురా | సర్వదేవమనస్తోషో బభౌ దివ్యో మనోహరః || 28
 అన్ననిష్కందజాతాని మూలాని చ ఫలాని చ | అమృతాస్వాదకల్పాని దదృశుస్తత్ర వానరాః || 29
 తదన్నసంభవం దివ్యం ఫలం మూలం మనోహరమ్ | యః కశ్చిత్ సకృదశ్నాతి మాసం భవతి తర్పితః ||
 తాని మూలాని దివ్యాని ఫలాని చ ఫలాశనాః | ఔషధాని చ దివ్యాని జగృహుర్హరియూథపాః || 31
 తస్మాచ్చ యజ్ఞాయతనాత్ పుష్పాణి సురభీణి చ | ఆనిన్యర్వాసరా గత్వా సుగ్రీవప్రియకారణాత్ || 32
 తే తు సర్వే హరివరాః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ | సంచోదయిత్వా త్వరితా యూథానాం జగ్మురగ్రతః || 33
 తే తు తేన ముహూర్తేన యూథపాః శీఘ్రగామినః | కిష్కింధాం త్వరయా ప్రాప్తాః సుగ్రీవో యత్ర వానరః ||
 తే గృహీత్వాషధీః సర్వాః ఫలం మూలం చ వానరాః | తం ప్రతిగ్రాహయామాసుః వచనం చేదమబ్రువన్ ||
 సర్వే పరిగతాః శైలాః సముద్రాశ్చ వనాని చ | పృథివ్యాం వానరాస్సర్వే శాసనాదుపయాంతి తే || 36
 ఏవం శ్రుత్వా తతో హృష్టః సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః | ప్రతిజగ్రాహ తత్రీతః తేషాం సర్వముపాయనమ్ || 37
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వానరసేనాగమనం నామ సప్తతింశస్సర్గః

అథ అష్టతింశస్సర్గః (38) రామ సుగ్రీవసంవాదః

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వమ్ ఉపాయనముపాహృతమ్ | వానరాన్ సాంత్యయిత్వా చ సర్వానేవ వ్యసర్జయత్ || 1
 విసర్జయిత్వా స హరీన్ శూరాంస్తాన్ కృతకర్మణః | మేనే కృతార్థమాత్మానం రాఘవం చ మహాబలమ్ || 2
 స లక్ష్మణో భీమబలం సర్వవానరసత్తమమ్ | అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సుగ్రీవం సంప్రహర్షయన్ || 3
 కిష్కింధాయా వినిష్క్రామ యది తే సౌమ్య రోచతే | తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య సుభాషితమ్ || 4
 సుగ్రీవః పరమప్రీతో వాక్యమేతదువాచ హ | ఏవం భవతు గచ్ఛావః స్థేయం త్వచ్ఛాసనే మయా || 5
 తమేవముక్త్వా సుగ్రీవో లక్ష్మణం శుభలక్ష్మణమ్ | విసర్జయామాస తదా తారామన్యాశ్చ యోషితః || 6
 ఏతేత్యుచ్చైర్హరివరాన్ సుగ్రీవస్సముదాహరత్ | తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా హరయ శీఘ్రమాయయుః || 7
 బద్ధాంజలిపుటాః సర్వే యే స్యుః స్త్రీదర్శనక్షమాః | తానువాచ తతః ప్రాప్తాన్ రాజాఽర్క సదృశప్రభః || 8
 ఉపస్థాపయత క్షిప్రం శిబికాం మమ వానరాః | శ్రుత్వా తు వచనం తస్య హరయః శీఘ్రవిక్రమాః || 9
 సముపస్థాపయామాసుః శిబికాం ప్రియదర్శనామ్ | తాముపస్థాపితాం దృష్ట్వా శిబికాం వానరాధిపః || 10
 లక్ష్మణారుహ్యతాం శీఘ్రమ్ ఇతి సౌమిత్రిమబ్రవీత్ | ఇత్యుక్త్వా కాంచనం యానం సుగ్రీవః సూర్యసన్నిభమ్ ||
 బృహద్భిర్భిర్భుక్తమ్ ఆరురోహ సలక్ష్మణః | పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని || 12
 శుక్లేశ్చ వాలవ్యజ్జనైః ధూయమానైః సమంతతః | శంఖభేరీనినాదైశ్చ హరిభిశ్చాభినందితః || 13
 నిర్యయౌ ప్రాప్య సుగ్రీవో రాజ్యశ్రియమనుత్తమామ్ | స వానరశత్రేస్త్రీక్షణైః బహుభిః శస్త్రపాణిభిః || 14
 పరికీర్ణో యయౌ తత్ర యత్ర రామౌ వ్యవస్థితః | స తం దేశమనుప్రాప్య శ్రేష్ఠం రామనిషేవితమ్ || 15
 అవాతరన్మహాతేజాః శిబికాయాస్సలక్ష్మణః | ఆసాద్య చ తతో రామం కృతాంజలిపుటోఽభవత్ || 16
 కృతాంజలౌ స్థితే తస్మిన్ వానరాశ్చాభవంస్తథా | (ఉద్భృతాంజలిపద్మాస్తే సుగ్రీవస్య సమంతతః |)
 తటాకమివ తద్భృష్టా రామః కుట్రులపంకజమ్ || 17
 వానరాణాం మహత్సైన్యం సుగ్రీవే ప్రీతిమానభూత్ | పాదయోః పతితం మూర్ధ్న తముత్థాప్య హరీశ్వరమ్ ||
 ప్రేమ్ణా చ బహుమానాచ్చ రాఘవః పరిషస్వజే | పరిష్వజ్య చ ధర్మాత్మా నిషీదేతి తతోఽబ్రవీత్ || 19
 తం నిషణ్ణం తతో దృష్ట్వా క్షితౌ రామౌఽబ్రవీద్వచః | ధర్మమర్థం చ కామం చ యస్తు కాలే నిషేవతే || 20
 విభజ్య సతతం వీర స రాజా హరిసత్తమ | హిత్వా ధర్మం తథార్థం చ కామం యస్తు నిషేవతే || 21
 స వృక్షాగ్రే యథా సుప్తః పతితః ప్రతిబుద్ధ్యతే | అమిత్రాణాం వధే యుక్తో మిత్రాణాం సంగ్రహే రతః || 22

- త్రివర్గఫలభోక్తా తు రాజా ధర్మణ యుజ్యతే । ఉద్యోగసమయస్వేష ప్రాప్తశ్శత్రువినాశన ॥ 23
- సంచింత్యతాం హి పింగేశ హరిభిస్సహ మంత్రిభిః । ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామం వచనమబ్రవీత్ ॥ 24
- ప్రణష్టా శ్రీశ్చ కీర్తిశ్చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ । త్వత్ప్రసాదాన్మహాబాహో పునః ప్రాప్తమిదం మయా ॥ 25
- తవ దేవ ప్రసాదాచ్చ భ్రాతుశ్చ జయతాం వర । కృతం న ప్రతికూర్యాద్యః పురుషాణాం స దూషకః ॥ 26
- ఏతే వానరముఖ్యాశ్చ శతశశ్శత్రుసూదన । ప్రాప్తాశ్చాదాయ బలినః పృథివ్యాం సర్వవానరాన్ ॥ 27
- ఋక్షాశ్చావహితాశ్చురాః గోలాంగూలాశ్చ రాఘవ । కాంతారవనదుర్గాణామ్ అభిజ్ఞా ఘోరదర్శనాః ॥ 28
- దేవగంధర్వపుత్రాశ్చ వానరాః కామరూపిణః । స్వైః స్వైః పరివృతాః సైన్యైః వర్తంతే పథి రాఘవ ॥ 29
- శతైః శతసహస్రైశ్చ కోటిభిశ్చ ప్లవంగమాః । అయుతైశ్చావృతా వీరాః శంకుభిశ్చ పరంతప ॥ 30
- అర్జుదైరర్జుదశతైః మధ్యైశ్చాంతైశ్చ వానరాః । సముద్రైశ్చ పరార్దైశ్చ హరయో హరియూధపాః ॥ 31
- ఆగమిష్యంతి తే రాజన్ మహేంద్రసమవిక్రమాః । మేరుమందరసంకాశాః వింధ్యమేరుకృతాలయాః ॥ 32
- తే త్యామభిగమిష్యంతి రాక్షసం యే సబాంధవమ్ । నిహత్య రావణం సంఖ్యే హ్యోనయిష్యంతి మైథిలీమ్ ॥
- తతస్తముద్యోగమవేక్ష్య బుద్ధిమాన్ హరిప్రవీరస్య నిదేశవర్తినః ।
- బభూవ హర్షాద్వసుధాధిపాతృజః ప్రబుద్ధనీలోత్పలతుల్యదర్శనః ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే అష్టత్రింశస్సర్గః

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః (39) వానరసేనా సంఖ్యానివేదనమ్

- ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో ధర్మభృతాం వరః । బాహుభ్యాం సంపరిష్యజ్య ప్రత్యువాచ కృతాంజలిమ్ ॥
- యదింద్రో వర్షతే వర్షం న తచ్చిత్రం భవేత్ క్వచిత్ । ఆదిత్యో వా సహస్రాంశుః కుర్యాద్వితిమిరం నభః ॥ 2
- చంద్రమా రశ్మిభిః కుర్యాత్ పృథివీం సౌమ్య నిర్మలామ్ । త్వద్విధో వాఽపి మిత్రాణాం ప్రతికూర్యాత్ పరంతప ॥ 3
- ఏవం త్వయి న తచ్చిత్రం భవేద్యత్ సౌమ్య శోభనమ్ । జానామ్యహం త్వాం సుగ్రీవ సతతం ప్రియవాదినమ్ ॥
- త్వత్సనాథః సఖే సంఖ్యే జేతాఽస్మి సకలానరీన్ । త్వమేవ మే సుహృన్మిత్రం సాహాయ్యం కర్తుమర్హసి ॥ 5
- జహారాత్మవినాశాయ వైదేహీం రాక్షసాధమః । వంచయిత్వా తు పౌలోమీమ్ అనుష్ఠాదో యథా శచీమ్ ॥ 6
- నచిరాత్తం హనిష్యామి రావణం నిశితైః శరైః । పౌలోమ్యాః పితరం దృష్టం శతక్రతురివాహవే ॥ 7
- ఏతస్మిన్నంతరో చైవ రజః సమభివర్తత । ఉష్ణాం తీవ్రాం సహస్రాంశోః ఛాదయన్ గగనే ప్రభామ్ ॥ 8
- దిశః పర్యాకులాశ్చాసన్ రజసా తేన మూర్ఛతా । చచాల చ మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ॥ 9
- తతో నగేంద్రసంకాశైః తీక్ష్ణదండస్థైర్మహాబలైః । కృత్వా సంఛాదితా భూమిః అసంఖ్యేయైః ప్లవంగమైః ॥ 10
- నిమేషాంతరమాత్రేణ తతస్తైర్హరియూధపైః । కోటిశతపరీవారైః కామరూపిభిరావృతా ॥ 11
- నాదేయైః పార్వతీయైశ్చ సాముద్రైశ్చ మహాబలైః । హరిభిర్మేఘనిర్వాదైః అన్యైశ్చ వనచారిభిః ॥ 12
- తరుణాదిత్యవర్ణైశ్చ శశిగౌరైశ్చ వానరైః । పద్మకేసరవర్ణైశ్చ శ్వేతైర్మేరుకృతాలయైః ॥ 13
- కోటిసహస్రైర్దశభిః శ్రీమాన్ పరివృతస్తదా । వీరశ్చతవలిర్నామ వానరః ప్రత్యదృశ్యత ॥ 14
- తతః కాంచనశైలాభః తారాయా వీర్యవాన్ పితా । అనేకైర్దశసాహస్రైః కోటిభిః ప్రత్యదృశ్యత ॥ 15
- తథా-పరేణ కోటినాం సహస్రేణ సమన్వితః । పితా రుమాయాస్సంప్రాప్తః సుగ్రీవశ్వశురో విభుః ॥ 16
- పద్మకేసరసంకాశః తరుణార్కనిభాననః । బుద్ధిమాన్ వానరశ్రేష్ఠః సర్వవానరసత్తమః ॥ 17
- అనీకైర్బహుసాహస్రైః వానరాణాం సమన్వితః । పితా హనుమతః శ్రీమాన్ కేసరీ ప్రత్యదృశ్యత ॥ 18
- గోలాంగూలమహారాజో గవాక్షో భీమవిక్రమః । వృతః కోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యత ॥ 19
- ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రుశ్శత్రునిబర్హణః । వృతః కోటిసహస్రాభ్యాం ద్వాభ్యాం సమభివర్తత ॥ 20

మహాచలనిభైర్హారైః పనసో నామ యూధపః । ఆజగామ మహావీర్యః తిస్సభిః కోటిభిర్భ్రుతః ॥	21
నీలాంజనచయాకారో నీలో నామాఽ ధ యూధపః । అదృశ్యత మహాకాయః కోటిభిర్దశభిర్భ్రుతః ॥	22
తతః కాంచనశైలాభో గవయో నామ యూధపః । ఆజగామ మహావీర్యః కోటిభిః పంచభిర్భ్రుతః ॥	23
దరీముఖశ్చ బలవాన్ యూధపోఽభ్యాయయౌ తదా । వృతః కోటిసహస్రేణ సుగ్రీవం సముపస్థితః ॥	24
మైందశ్చ ద్వివిదశ్శోభో అశ్వీపుత్రౌ మహాబలౌ । కోటికోటిసహస్రేణ వానరాణామదృశ్యతామ్ ॥	25
గజశ్చ బలవాన్ వీరః కోటిభిస్తిస్సభిర్భ్రుతః । ఆజగామ మహాతేజాః సుగ్రీవస్య సమీపతః ॥	26
ఋక్షరాజో మహాతేజాః జాంబవాన్నామ నామతః । కోటిభిర్దశభిః ప్రాప్తః సుగ్రీవస్య వశే స్థితః ॥	27
రుమణ్వాన్నామ విక్రాంతో వానరో వానరేశ్వరమ్ । ఆయయౌ బలవాంస్తూర్ణం కోటీశతసమావృతః ॥	28
తతః కోటిసహస్రాణాం సహస్రేణ శతేన చ । పృష్ఠతోఽనుగతః ప్రాప్తో హరిభిర్గంధమాదనః ॥	29
తతః పద్మసహస్రేణ వృతశృంకుశతేన చ । యువరాజోఽంగదః ప్రాప్తః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥	30
తతస్తారాద్యుతిస్తారో హరిర్భీమపరాక్రమః । పంచభిర్ధరికోటీభిః దూరతః ప్రత్యదృశ్యత ॥	31
ఇంద్రజానుః కపిర్వీరో యూధపః ప్రత్యదృశ్యత । ఏకాదశానాం కోటీనామ్ ఈశ్వరస్సైశ్చ సంవృతః ॥	32
తతో రంభస్త్వనుప్రాప్తః తరుణాదిత్యసన్నిభః । అయుతేనావృతశ్చైవ సహస్రేణ శతేన చ ॥	33
తతో యూధపతిర్వీరో దుర్ముఖో నామ వానరః । ప్రత్యదృశ్యత కోటిభ్యాం ద్వాభ్యాం పరివృతో బలీ ॥	34
కైలాసశిఖరాకారైః వానరైర్భీమవిక్రమైః । వృతః కోటిసహస్రేణ హనుమాన్ ప్రత్యదృశ్యత ॥	35
నలశ్చాపి మహావీర్యః సంవృతో ద్రుమవాసిభిః । కోటీశతేన సంప్రాప్తః సహస్రేణ శతేన చ ॥	36
తతో దధిముఖః శ్రీమాన్ కోటిభిర్దశభిర్భ్రుతః । సంప్రాప్తోఽభిమతస్తస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥	37
శరభః కుముదో వహ్నిః వానరో రంహ ఏవ చ । ఏతే చాన్యే చ బహవో వానరాః కామరూపిణః ॥	38
ఆవృత్య పృథివీం సర్వాం పర్వతాంశ్చ వనాని చ । యూధపాః సమనుప్రాప్తాః తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే ॥	
ఆగతాశ్చ విశిష్టాశ్చ పృథివ్యాం సర్వవానరాః ॥	40
ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః । అభ్యవర్తంత సుగ్రీవం సూర్యమభ్రగణా ఇవ ॥	41
కుర్వాణా బహుశబ్దాంశ్చ ప్రహృష్టా బాహుశాలినః । శిరోభిర్వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయన్ ॥	42
అపరో వానరశ్రేష్ఠాః సంయమ్య చ యథోచితమ్ । సుగ్రీవేణ సమాగమ్య స్థితాః ప్రాంజలయస్తదా ॥	43
సుగ్రీవస్త్వరితో రామే సర్వాంస్తాన్ వానరర్షభాన్ । నివేదయిత్వా ధర్మజ్ఞః స్థితః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ॥	44
యథాసుఖం పర్వతనిర్ఝరేషు వనేషు సర్వేషు చ వానరేంద్రాః ।	
నివేశయిత్వా విధివద్బలాని బలం బలజ్ఞః ప్రతిపత్తుమీష్టే ॥	45

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వానరసంఖ్యానివేదనం నామ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః

అథ చత్వారింశస్సర్గః (40) ప్రాచీం ప్రతి వానరప్రేషణమ్

అథ రాజా సమృద్ధార్థః సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః । ఉవాచ నరశార్దూలం రామం పరబలార్దనమ్ ॥	1
ఆగతా వినివిష్టాశ్చ బలినః కామరూపిణిః । వానరా వారణేంద్రాభాః యే మద్విషయవాసినః ॥	2
త ఇమే బహువిక్రాంతైః హరిభిర్భీమవిక్రమైః । ఆగతా వానరా ఘోరాః దైత్యదానవసన్నిభాః ॥	3
ఖ్యాతకర్మాపదానాశ్చ బలవంతో జితక్లమాః । పరాక్రమేషు విఖ్యాతాః వ్యవసాయేషు చోత్తమాః ॥	4
పృథివ్యంబుచరా రామ నానానగనివాసినః । కోట్యగ్రశ ఇమే ప్రాప్తాః వానరాస్తవ కింకరాః ॥	5
నిదేశవర్తినస్సర్వే సర్వే గురుహితే రతాః । అభిప్రేతమనుష్టాతుం తవ శక్ష్మంత్యరిందమ ॥	6
త ఇమే బహుసాహస్రైః అనీకైర్భీమవిక్రమైః । యన్మన్యసే నరవ్యాధ్రు ప్రాప్తకాలం తదుచ్యతామ్ ॥	7

- త్వత్సైన్యం త్వద్వశే యుక్తమ్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి ।కామమేషామిదం కార్యం విదితం మమ తత్త్వతః ॥ 8
- తథాపి తు యథాతత్త్వమ్ ఆజ్ఞాపయితుమర్హసి । ఇతి బ్రువాణం సుగ్రీవం రామో దశరథాత్మజః ॥ 9
- బాహుభ్యాం సంపరివ్యజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ । జ్ఞాయతాం మమ వైదేహీ యది జీవతి వా న వా ॥ 10
- స చ దేశో మహాప్రాజ్ఞ యస్మిన్ వసతి రావణః । అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ ॥ 11
- ప్రాప్తకాలం విధాస్యామి తస్మిన్ కాలే సహ త్వయా । నాహమస్మిన్ ప్రభుః కార్యే వానరేశ న లక్ష్మణః ॥ 12
- త్వమస్య హేతుః కార్యస్య ప్రభుశ్చ ప్లవగేశ్వర । త్వమేవాజ్ఞాపయ విభో మమ కార్యవినిశ్చయమ్ ॥ 13
- త్వం హి జానాసి యత్కార్యం మమ వీర న సంశయః । సుహృద్ద్వితీయో విక్రాంతః ప్రాజ్ఞః కాలవిశేషవిత్ ॥
- భవానస్మద్ధితే యుక్తః సుకృతార్థోఽర్థవిత్తమః । ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో వినతం నామ యూథపమ్ ॥ 15
- అబ్రవీద్రామసాన్నిధ్యే లక్ష్మణస్య చ ధీమతః । శైలాభం మేఘనిర్ఘోషమ్ ఊర్జితం ప్లవగేశ్వరః ॥ 16
- సోమసూర్యాత్మజైస్సార్థం వానరైర్వానరోత్తమ । దేశకాలనయైర్ముక్తః కార్యకార్యవినిశ్చయే ॥ 17
- వృతశ్శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినామ్ । అధిగచ్ఛ దిశం పూర్వాం సశైలవనకాననామ్ ॥ 18
- తత్ర సీతాం చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ । మార్గధ్వం గిరిశృంగేషు వనేషు చ నదీషు చ ॥ 19
- నదీం భాగీరథీంరమ్యాం సరయాం కౌశికీంతథా ।కాళిందీం యమునాంరమ్యాం యామునం చ మహాగిరిమ్ ॥
- సరస్వతీం చ సింధుం చ శోణం మణినిభోదకమ్ । మహీం కాలమహీం చైవ శైలకాననశోభితామ్ ॥ 21
- బ్రహ్మమాలాన్ విదేహాంశ్చ మాళవాన్కాశికోసలాన్ ।మాగధాంశ్చ మహాగ్రామాన్ పుండ్రాన్ వంగాంస్తథైవ చ ॥
- పత్తనం కోశకారాణాం భూమిం చ రజతాకరామ్ । సర్వమేతద్విచేతవ్యం మార్గయద్భిస్తతస్తతః ॥ 23
- రామస్య దయితాం భార్యాం సీతాం దశరథస్నుషామ్ ।సముద్రమవగాధాంశ్చ పర్వతాన్ పత్తనాని చ ॥ 24
- మందరస్య చ యే కోటిం సంశ్రితాః కేచిదాయతామ్ । కర్ణప్రావరణాశ్చైవ తథా చాప్యోష్ఠకర్ణకాః ॥ 25
- ఘోరలోహముఖాశ్చైవ జవనాశ్చైకపాదకాః । అక్షయా బలవంతశ్చ పురుషాః పురుషాదకాః ॥ 26
- కిరాతాః కర్ణచూడాశ్చ హేమాంగాః ప్రియదర్శనాః । ఆమమీనాశనాస్తత్ర కిరాతా ద్వీపవాసినః ॥ 27
- అంతర్జలచరా ఘోరాః నరవ్యాఘ్రా ఇతి శ్రుతాః । ఏతేషామాలయాస్సర్వే విచేయాః కాననౌకసః ॥ 28
- గిరిభిర్యే చ గమ్యంతే ప్లవనేన ప్లవేన చ । రత్నవంతం యవద్వీపం సప్తరాజ్యోపశోభితమ్ ॥ 29
- సువర్ణరూప్యకం చైవ సువర్ణాకరమండితమ్ । యవద్వీపమతిక్రమ్య శిశిరో నామ పర్వతః ॥ 30
- దివం స్పృశతి శృంగేణ దేవదానవసేవితః । ఏతేషాం గిరిదుర్గేషు ప్రపాతేషు వనేషు చ ॥ 31
- మార్గధ్వం సహితాస్సర్వే రామపత్నీం యశస్వినీమ్ ।తతో రక్తజలం శోణమ్ అగాధం శీఘ్రగామినమ్ ॥ 32
- గత్వా పారం సముద్రస్య సిద్ధచారణసేవితమ్ । తస్య తీర్థేషు రమ్యేషు విచిత్రేషు వనేషు చ ॥ 33
- రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః । పర్వతప్రభవా నద్యః సురమ్యా బహునిష్కూటాః ॥ 34
- మార్గితవ్యా దరీమంతః పర్వతాశ్చ వనాని చ । తతస్సముద్రద్వీపాంశ్చ సుభీమాన్ ద్రష్టుమర్హథ ॥ 35
- ఊర్మిమంతం సముద్రం చ క్రోశంతమనిలోద్ధతమ్ । తత్రాసురా మహాకాయాః ఛాయాం గృహ్లాంతి నిత్యశః ॥
- బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతాః దీర్ఘకాలం బుభుక్షితాః । తం కాలమేఘప్రతిమం మహోరగనిషేవితమ్ ॥ 37
- అభిగమ్య మహానాదం తీర్థేనైవ మహోదధిమ్ । తతో రక్తజలం భీమం లోహితం నామ సాగరమ్ ॥ 38
- గతా ద్రక్ష్యథ తాం చైవ బృహతీం కూటశాల్మలీమ్ । గృహం చ వైనతేయస్య నానారత్నవిభూషితమ్ ॥ 39
- తత్ర కైలాససంకాశం విహితం విశ్వకర్మణా । తత్ర శైలనిభా భీమాః మందేహో నామ రాక్షసాః ॥ 40
- శైలశృంగేషు లంబంతే నానారూపా భయావహాః । తే పతంతి జలే నిత్యం సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ॥ 41
- నిహతా బ్రహ్మతేజోభిః అహన్యహని రాక్షసాః । అభితప్తాశ్చ సూర్యేణ లంబంతే స్మ పునః పునః ॥ 42
- తతః పాండురమేఘాభం క్షీరోదం నామ సాగరమ్ । గతా ద్రక్ష్యథ దుర్ధర్షాః ముక్తాహారమివోర్మిభిః ॥ 43
- తస్య మధ్యే మహాన్ శ్వేతః ఋషభో నామ పర్వతః । దివ్యగంధైః కుసుమితైః రాజతైశ్చ నగైర్వృతః ॥ 44

సరశ్చ రాజతైః పద్మైః జ్వలితైర్హేమకేసరైః । నామ్నా సుదర్శనం నామ రాజహంసైస్సమాకులమ్ ॥ 45

విబుధాశ్చారణా యక్షాః కిన్నరాస్సాప్సరోగణాః । హృష్టాస్సమభిగచ్ఛంతి నలినీం తాం రిరంసవః ॥ 46

క్షీరోదం సమత్రక్రమ్య తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః । జలోదం సాగరశ్రేష్ఠం సర్వభూతభయావహమ్ ॥ 47

తత్ర తతోపజం తేజః కృతం హయముఖం మహత్ । అస్యాహుస్తన్మహావేగమ్ ఓదనం సచరాచరమ్ ॥ 48

తత్ర విక్రోశతాం నాదో భూతానాం సాగరౌకసామ్ । శ్రూయతే చ సమర్థానాం దృష్ట్వా తద్బుడబాముఖమ్ ॥

స్వాదూదస్యోత్తరో దేశే యోజనాని త్రయోదశ । జాతరూపశిలో నామ మహాన్ కనకపర్వతః ॥ 50

తత్ర చంద్రప్రతీకాశం పన్నగం ధరణీధరమ్ । పద్మపత్రవిశాలాక్షం తతో ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ 51

ఆసీనం పర్వతస్యాగ్రే సర్వభూతనమస్కృతమ్ । సహస్రశిరసం దేవమ్ అనంతం నీలవాసనమ్ ॥ 52

త్రిశిరాః కాంచనః కేతుః తాలస్యాస్య మహాత్మనః । స్థాపితః పర్వతస్యాగ్రే విరాజతి సవేదికః ॥ 53

పూర్వస్యాం దిశి నిర్మాణం కృతం తత్ త్రిదశేశ్వరైః । తతః పరం హేమమయః శ్రీమానుదయపర్వతః ॥ 54

తస్య కోటిర్దివం స్పృష్ట్వా శతయోజనమాయతా । జాతరూపమయీ దివ్యా విరాజతి సవేదికా ॥ 55

సాలైస్తాలైస్తమాలైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః । జాతరూపమయైర్దివ్యైః శోభతే సూర్యసన్నిభైః ॥ 56

తత్ర యోజనవిస్తారమ్ ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనమ్ । శృంగం సౌమనసం నామ జాతరూపమయం ధ్రువమ్ ॥

తత్ర పూర్వం పదం కృత్వా పురా విష్ణుస్త్రివిక్రమే । ద్వితీయం శిఖరే మేరోః చకార పురుషోత్తమః ॥ 58

ఉత్తరేణ పరిక్రమ్య జంబూద్వీపం దివాకరః । దృశ్యో భవతి భూయిష్ఠం శిఖరం తన్మహోచ్ఛ్రయమ్ ॥ 59

తత్ర వైఖానసా నామ వాలఖిల్యా మహర్షయః । ప్రకాశమానా దృశ్యంతే సూర్యవర్ణాస్తపస్వినః ॥ 60

అయం సుదర్శనో ద్వీపః పురో యస్య ప్రకాశతే । యస్మిన్ తేజశ్చ చక్షుశ్చ సర్వప్రాణభృతామపి ॥ 61

శైలస్య తస్య శృంగేషు కందరేషు వనేషు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ 62

కాంచనస్య చ శైలస్య సూర్యస్య చ మహాత్మనః । ఆవిష్టా తేజసా సంధ్యా పూర్వా రక్తా ప్రకాశతే ॥ 63

పూర్వమేతత్ కృతం ద్వారం పృథివ్యా భువనస్య చ । సూర్యస్యోదయనం చైవ పూర్వా హ్యేషా దిగుచ్ఛతే ॥

తస్య శైలస్య పృష్ఠేషు నిర్జరేషు గుహాసు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ 65

తతః పరమగమ్యా స్యాత్ దిక్పూర్వా త్రిదశావృతా । రహితా చంద్రసూర్యాభ్యామ్ అదృశ్యా తిమిరావృతా ॥

శైలేషు తేషు సర్వేషు కందరేషు వనేషు చ । యే చ నోక్తా మయా దేశాః విచేయా తేషు జానకీ ॥ 67

ఏతావద్వానరైశ్చక్యం గంతుం వానరపుంగవాః । అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరమ్ ॥ 68

అధిగమ్య తు వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ । మాసే పూర్ణే నివర్తధ్వమ్ ఉదయం ప్రాప్య పర్వతమ్ ॥ 69

ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్ వధ్యో భవేన్మమ । సిద్ధార్థాః సన్నివర్తధ్వమ్ అధిగమ్య చ మైథిలీమ్ ॥ 70

మహేంద్రకాంతాం వనషండమండితాం దిశం చరిత్వా నిపుణేన వానరాః ।

అవాప్య సీతాం రఘువంశజప్రియాం తతో నివృత్తాః సుఖినో భవిషథ ॥ 71

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే ప్రాచీం ప్రతి వానరప్రేషణం నామ చత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః (41) దక్షిణదిశం ప్రతి హనుమదాదిప్రేషణమ్

తతః ప్రస్థాప్య సుగ్రీవః తన్మహద్వానరం బలమ్ । దక్షిణాం ప్రేషయామాస వానరానభిలక్షితాన్ ॥ 1

నీలమగ్నిసుతం చైవ హనుమంతం చ వానరమ్ । పితామహసుతం చైవ జాంబవంతం మహాబలమ్ ॥ 2

సుహోత్రం చ శరారిం చ శరగుల్మం తథైవ చ । గజం గవాక్షం గవయం సుషేణమృషభం తథా ॥ 3

మైందం చ ద్వివిదం చైవ విజయం గంధమాదనమ్ । ఉల్మాముఖమసంగం చ హుతాశనసుతావృభౌ ॥ 4

అంగదప్రముఖాన్ వీరాన్ వీరః కపిగణేశ్వరః । వేగవిక్రమసంపన్నాన్ సందిదేశ విశేషవిత్ ॥ 5

తేషామగ్రేసరం చైవ మహద్బలమసంగగమ్ । విధాయ హరివీరాణామ్ ఆదిశద్దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 6

- యే కేచన సముద్దేశాః తస్యాం దిశి సుదుర్గమాః । కపీశః కపిముఖ్యానాం స తేషాం తానుదాహరత్ ॥ 7
- సహస్రశిరసం వింధ్యం నానాద్రుమలతాయుతమ్ । నర్మదాం చ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితామ్ ॥ 8
- తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీమ్ । వరదాం చ మహాభాగాం మహోరగనిషేవితామ్ ॥ 9
- మేఖలాముత్తలాం చైవ దశార్ణనగరాణ్యపి । అశ్వవంతీమవంతీం చ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ 10
- విదర్భానృషికాంశ్చైవ రమ్యాన్ మాహిషకానపి । తథా వంగాన్ కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమంతతః ॥ 11
- అస్వీక్ష్వ దండకారణ్యం సపర్వతనదీగుహమ్ । నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత ॥ 12
- తథైవాండ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్పాండ్యాన్ సకేరళాన్ । అయోముఖశ్చగంతవ్యః పర్వతో ధాతుమండితః ॥ 14
- విత్రశిఖరః శ్రీమాన్ చిత్రపుష్పితకాననః । సచందనవనోద్దేశో మార్గితవ్యో మహాగిరిః ॥ 14
- తతస్తామాపగాం దివ్యాం ప్రసన్నసలిలాం శివామ్ । తత్ర ద్రక్ష్యథ కావేరీం విహితామస్పరోగణైః ॥ 15
- తస్యాసీనం నగస్యాగ్రే మలయస్య మహాజనమ్ । ద్రక్ష్యథాదిత్య సంకాశమ్ అగస్త్యమృషిసత్తమమ్ ॥ 16
- తతస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాః ప్రసన్నేన మహాత్మానా । తామ్రపర్ణిం గ్రాహజుష్టాం తరిప్యథ మహానదీమ్ ॥ 17
- సా చందనవనైర్దివ్యైః ప్రచ్ఛన్నా ద్వీపశాలినీ । కాంతేవ యువతిః కాంతం సముద్రమవగాహతే ॥ 18
- తతో హేమమయం దివ్యం ముక్తామణివిభూషితమ్ । యుక్తం కవాటం పాండ్యానాం గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ 20
- తతస్సముద్రమాసాద్య సంప్రధార్యార్ణనిశ్చయమ్ । అగస్త్యేనాంతరే తత్ర సాగరే వినివేశితః ॥ 20
- చిత్రనానానగః శ్రీమాన్ మహేంద్రః పర్వతోత్తమః । జాతరూపమయః శ్రీమాన్ అవగాఢో మహార్ణవమ్ ॥ 21
- నానావిధైర్నగైస్సర్వైః లతాభిశ్చోపశోభితమ్ । దేవర్షియక్షప్రవరైః అప్పరోభిశ్చ సేవితమ్ ॥ 22
- సిద్ధచారణసంఘైశ్చ ప్రకీర్ణం సుమనోహరమ్ । తముపైతి సహస్రాక్షః సదా పర్వసు పర్వసు ॥ 23
- ద్వీపస్తస్యాపరే పారే శతయోజనమాయతః । అగమ్యో మానుషైర్దిప్తుః తం మార్గధ్వం సమంతతః । 24
- తత్ర సర్వాత్మనా సీతా మార్గితవ్యా విశేషతః ॥ 24
- స హి దేశస్తు వధ్యస్య రావణస్య దురాత్మనః । రాక్షసాధిపతేర్వాసః సహస్రాక్షసమద్యుతేః ॥ 25
- దక్షిణస్య సముద్రస్య మధ్యే తస్య తు రాక్షసీ । అంగారకేతి విఖ్యాతా ఛాయామాకృప్య భోజినీ ॥ 26
- ఏవం నిస్సంశయాన్ కృత్వా సంశయాన్మష్టసంశయాః । మృగయధ్వం నరేంద్రస్య పత్నీమమితతేజసః ॥ 27
- తమతిక్రమ్య లక్ష్మీవాన్ సముద్రే శతయోజనే । గిరిః పుష్పితకో నామ సిద్ధచారణసేవితః ॥ 28
- చంద్రసూర్యాంశుసంకాశః సాగరాంబుసమావృతః । భ్రాజతే విపులైః శృంగైః అంబరం విలిఖన్నివ ॥ 29
- తస్యైకం కాంచనం శృంగం సేవతే యం దివాకరః । శ్వేతం రాజతమేకం చ సేవతే యం నిశాకరః ॥ 30
- న తం కృతఘ్నాః పశ్యంతి న నృశంసా న నాస్తికాః । ప్రణమ్య శిరసా శైలం తం విమార్గత వానరాః ॥ 31
- తమతిక్రమ్య దుర్ధర్షాః సూర్యవాన్నామ పర్వతః । అధ్వనా దుర్విగాహేన యోజనాని చతుర్దశ ॥ 32
- తతస్తమప్యతిక్రమ్య వైద్యుతో నామ పర్వతః । సర్వకామఫలైర్బుక్షైః సర్వకాలమనోహరైః ॥ 33
- తత్ర భుక్త్వా వరాహాణి మూలాని చ ఫలాని చ । మధూని పీత్వా ముఖ్యాని పరం గచ్ఛత వానరాః ॥ 34
- తత్ర నేత్రమనఃకాంతః కుంజరో నామ పర్వతః । అగస్త్యభవనం యత్ర నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ 35
- తత్ర యోజనవిస్తారమ్ ఉచ్ఛ్రితం దశయోజనమ్ । శరణం కాంచనం దివ్యం నానారత్నవిభూషితమ్ ॥ 36
- తత్ర భోగవతీ నామ సర్పాణామాలయః పురీ । విశాలకక్ష్యా దుర్ధర్షా సర్వతః పరిరక్షితా ॥ 37
- రక్షితా పన్నగైర్హరైః తీక్ష్ణదండైర్మృహావిషైః । సర్పరాజో మహాప్రాజ్ఞో యస్యాం వసతి వాసుకిః ॥ 38
- నిర్యాయ మార్గితవ్యా చ సా చ భోగవతీ పురీ । తత్ర చానంతరా దేశాః యే కేచన సుసంవృతాః ॥ 39
- తం చ దేశమతిక్రమ్య మహాన్ ఋషభసంస్థితః । సర్వరత్నమయశ్రీమాన్ ఋషభో నామ పర్వతః ॥ 40
- గోశీర్షకం పద్మకం చ హరిశ్యామం చ చందనమ్ । దివ్యముత్పద్యతే యత్ర తచ్చైవాగ్నిసమప్రభమ్ ॥ 41
- న తు తచ్చందనం దృష్ట్వా ప్రృష్టవ్యం చ కదాచన । రోహితా నామ గంధర్వాః ఘోరా రక్షంతి తద్వనమ్ ॥

- తత్ర గంధర్వపతయః పంచ సూర్యసమప్రభాః | కైలాషో గ్రామణీః శిగ్రుః శుభ్రో బభ్రుస్తథైవ చ || 43
- రవిసోమాగ్నివపుషాం నివాసః పుణ్యకర్మణామ్ | అంతే పృథివ్యా దుర్ధర్షాః తత్ర స్వర్గజితః స్థితాః || 44
- తతః పరం న వస్సేవ్యః పితృలోకస్సుదారుణః | రాజధానీ యమస్యైషా కష్టేన తమసా వృతా || 45
- ఏతావదేవ యుష్మాభిః వీరా వానరపుంగవాః | శక్యం విచేతుం గంతుం వా నాతో గతిమతాం గతిః || 46
- సర్వమేతత్ సమాలోక్య యచ్చాన్యదపి దృశ్యతే | గతిం విదిత్వా వైదేహ్యః సన్నివర్తితుమర్హథ || 47
- యస్తు మాసాన్నివృత్తోఽగ్రే దృష్టా సీతేతి వక్ష్యతి | మత్తుల్యవిభవో భోగైః సుఖం స విహరిష్యతి || 48
- తతః ప్రియతరో నాస్తి మమ ప్రాణాద్విశేషతః | కృతాపరాధో బహుశో మమ బంధుర్భవిష్యతి || 49
- అమితబలపరాక్రమా భవంతో విపులగుణేషు కులేషు చ ప్రసూతాః |
- మనుజపతిసుతాం యథా లభధ్వం తదధిగుణం పురుషార్థమారభధ్వమ్ || 50

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే దక్షిణదిశం ప్రతి హనుమదాది ప్రేషణం నామ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్వాచత్వారింశస్సర్గః (42) ప్రతీచీం ప్రతి సుషేణప్రేషణమ్

- అథ ప్రస్థాప్య సుగ్రీవస్తాన్ హరీన్ దక్షిణాం దిశమ్ | అబ్రవీన్మేఘసంకాశం సుషేణం నామ యూథపమ్ || 1
- తారాయాః పితరం రాజా శ్వశురం భీమవిక్రమమ్ | అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యమ్ అభిగమ్య ప్రణమ్య చ || 2
- మరీచిపుత్రం మారీచమ్ అర్చిష్మంతం మహాకపిమ్ | వృతం కపివరైశ్చారైః మహేంద్రసదృశద్యుతిమ్ || 3
- బుద్ధివిక్రమసంపన్నం వైనతేయసమద్యుతిమ్ | మరీచిపుత్రాన్ మారీచాన్ అర్చిర్మాలాన్ మహాబలాన్ || 4
- ఋషిపుత్రాంశ్చ తాన్ సర్వాన్ ప్రతీచీమాదిశద్దిశమ్ | ద్వాభ్యాం శతసహస్రాభ్యాం కపీనాం కపిసత్తమాః || 5
- సుషేణప్రముఖా యూయం వైదేహీంపరిమార్గత | సురాష్ట్రాన్ సహబాష్ఠీకాన్ శూరాన్ భీమాంస్తథైవ చ || 6
- స్థీతాన్ జనపదాన్ రమ్యాన్ విపులాని పురాణి చ | పున్నాగగహనం కుక్షిం వకుళోద్దాలకాకులమ్ || 7
- తథా కేతకషండాంశ్చ మార్గధ్వం హరియూథపాః | ప్రత్యక్స్రోతోగమాశ్చైవ నద్యశ్శీతజలాశ్శివాః || 8
- తాపసానామరణ్యాని కాంతారా గిరయశ్చ యే | తతః స్థలీం మరుప్రాయామ్ అత్యుచ్చశిరసశ్శిలాః || 9
- గిరిజాలావృతాం దుర్గాం మార్గిత్వా పశ్చిమాం దిశమ్ | తతః పశ్చిమమాసాద్య సముద్రం ద్రష్టుమర్హథ || 10
- తిమిసక్రాయుతజలమ్ అక్షోభ్యమథ వానరాః | తతః కేతకషండేషు తమాలగహనేషు చ || 11
- కపయో విహరిష్యంతి నారికేళవనేషు చ | తత్ర సీతాం చ మార్గధ్వం నిలయం రావణస్య చ || 12
- వేలాతటనివిష్టేషు పర్వతేషు వనేషు చ | మురచీపత్తనం చైవ రమ్యం చైవ జటీపురమ్ || 13
- అవంతీమంగలోపాం చ తథా చాలక్షితం వనమ్ | రాష్ట్రాణి చ విశాలాని పత్తనాని తతస్తతః || 14
- సింధుసాగరయోశ్చైవ సంగమే తత్ర పర్వతః | మహాన్ హేమగిరిర్నామ శతశృంగో మహాద్రుమః || 15
- తస్య ప్రస్థేషు రమ్యేషు సింహాః పక్షగమాః స్థితాః | తిమిమత్స్యగజాంశ్చైవ నీడాన్యారోపయంతి తే || 16
- తాని నీడాని సింహానాం గిరిశృంగగతాశ్చ యే | దృష్టాస్తృష్టాశ్చ మాతంగాః తోయదస్వననిస్స్వనాః || 17
- విచరంతి విశాలే-స్మిన్ తోయపూర్ణే సమంతతః | తస్య శృంగం దివస్పర్శం కాంచనం చిత్రపాదపమ్ || 18
- సర్వమాశు విచేతవ్యం కపిభిః కామరూపిభిః | కోటిం తత్ర సముద్రే తు కాంచనీం శతయోజనామ్ || 19
- దుర్ధర్షాం పారియాత్రస్య గతా ద్రక్ష్యథ వానరాః | కోట్యస్తత్ర చతుర్వింశత్ గంధర్వాణాం తరస్వినామ్ || 20
- వసంత్యగ్నినికాశానాం ఘోరాణాం కామరూపిణామ్ | పావకార్చిఃప్రతీకాశాః సమవేతాస్సహస్రశః || 21
- నాత్యాసాదయితవ్యాస్తే వానరైర్భీమవిక్రమైః | నాదేయం చ ఫలం తస్మాత్ దేశాత్ కించిత్ ప్లవంగమైః || 22
- దురాసదా హి తే వీరాః సత్త్వవంతో మహాబలాః | ఫలమూలాని తే తత్ర రక్షంతే భీమవిక్రమాః || 23
- తత్ర యత్నశ్చ కర్తవ్యో మార్గితవ్యా చ జానకీ | న హి తేభ్యో భయం కించిత్ కపిత్వమనువర్తతామ్ || 24

- తత్ర వైడూర్యవర్ణాభో వజ్రసంస్థానసంస్థితః । నానాద్రుమలతాకీర్ణో వజ్రో నామ మహాగిరిః ॥ 25
- శ్రీమాన్ సముదితస్తత్ర యోజనానాం శతం సమమ్ । గుహాస్తత్ర విచేతవ్యాః ప్రయత్నేన ప్లవంగమాః ॥ 26
- చతుర్భాగే సముద్రస్య చక్రవాన్నామ పర్వతః । తత్ర చక్రం సహస్రారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ 27
- తత్ర పంచజనం హత్వా హయగ్రీవం చ దానవమ్ । ఆజహార తతశ్చక్రం శంఖం చ పురుషోత్తమః ॥ 28
- తస్య సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ 29
- యోజనానాం తతష్షష్టిః వరాహో నామ పర్వతః । సువర్ణశృంగసుశ్రీమాన్ అగాధే వరుణాలయే ॥ 30
- తత్ర ప్రాగ్జ్యోతిషం నామ జాతరూపమయం పురమ్ । యస్మిన్ వసతి దుష్టాత్మా నరకో నామ దానవః ॥ 31
- తత్ర సానుషు చిత్రేషు విశాలాసు గుహాసు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ 32
- తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం కాంచనాంతరనిర్దరః । పర్వతస్సర్వసౌవర్ణో ధారాప్రసవణాయుతః ॥ 33
- తం గజాశ్చ వరాహాశ్చ సింహో వ్యాధ్రూశ్చ సర్వతః । అభిగర్జంతి సతతం తేన శబ్దేన దర్పితాః ॥ 34
- యస్మిన్ హరిహయః శ్రీమాన్ మహేంద్రః పాకశాసనః । అభిషిక్తస్సురై రాజా మేఘవాన్నామ పర్వతః ॥ 35
- తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం మహేంద్రపరిపాలితమ్ । షష్టిరిసహస్రాణి కాంచనాని గమిష్యథ ॥ 36
- తరుణాదిత్యవర్ణాని భ్రాజమానాని సర్వతః । జాతరూపమయైర్వృక్షైః శోభితాని సుపుష్పితైః ॥ 37
- తేషాం మధ్యే స్థితో రాజా మేరురుత్తరపర్వతః । ఆదిత్యేన ప్రసన్నేన శైలో దత్తవరః పురా ॥ 38
- తేనైవముక్తః శైలేంద్ర సర్వ ఏవ త్వదాశ్రయాః । మత్ప్రసాదాద్భవిష్యంతి దివా రాత్రౌ చ కాంచనాః ॥ 39
- త్వయి యే చాపి వత్స్యంతి దేవగంధర్వదానవాః । తే భవిష్యంతి రక్తాశ్చ ప్రభయా కాంచనప్రభాః ॥ 40
- విశ్వేదేవాశ్చ మరుతో వసవశ్చ దివౌకసః । ఆగమ్య పశ్చిమాం సంధ్యాం మేరుముత్తరపర్వతమ్ ॥ 41
- ఆదిత్యముపతిష్ఠంతి తైశ్చ సూర్యోఽభిపూజితః । అదృశ్యస్సర్వభూతానామ్ అస్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్ ॥ 42
- యోజనానాం సహస్రాణి దశ తాని దివాకరః । ముహూర్తార్ధేన తం శీఘ్రమ్ అభియాతి శిలోచ్ఛయమ్ ॥ 43
- శృంగే తస్య మహద్భివ్యం భవనం సూర్యసన్నిభమ్ । ప్రాసాదగణసంబాధం విహితం విశ్వకర్మణా ॥ 44
- శోభితం తరుభిశ్చిత్రైః నానాపక్షిసమాకులైః । నికేతం పాశహస్తస్య వరుణస్య మహాత్మనః ॥ 45
- అంతరా మేరుమస్తం చ తాలో దశశిరా మహాన్ । జాతరూపమయః శ్రీమాన్ భ్రాజతే చిత్రవేదికః ॥ 46
- తేషు సర్వేషు దుర్గేషు సరస్సు చ సరిత్సు చ । రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః ॥ 47
- యత్ర తిష్ఠతి ధర్మజ్ఞః తపసా స్వేన భావితః । మేరుసావర్ణిరిత్యేవ ఖ్యాతో వై బ్రహ్మణా సమః ॥ 48
- ప్రప్లవ్యో మేరుసావర్ణిః మహర్షిస్సూర్యసన్నిభః । ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ ప్రవృత్తిం మైథిలీం ప్రతి ॥ 49
- ఏతావజ్జీవలోకస్య భాస్కరో రజనీక్షయే । కృత్వా వితిమిరం సర్వమ్ అస్తం గచ్ఛతి పర్వతమ్ ॥ 50
- ఏతావద్వానరైశ్చక్రం గంతుం వానరపుంగవాః । అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరమ్ ॥ 51
- అధిగమ్య చ వైదేహీం నిలయం రావణస్య చ । అస్తపర్వతమాసాద్య పూర్ణే మాసే నివర్తత ॥ 52
- ఊర్ధ్వం మాసాన్న వస్తవ్యం వసన్ వధ్యో భవేన్మమ । సహైవ శూరో యుష్మాభిః శ్వశురోమే గమిష్యతి ॥ 53
- శ్రోతవ్యం సర్వమేతస్య భవద్భిర్దిష్టకారిభిః । గురురేష మహాబాహూః శ్వశురో మే మహాబలః ॥ 54
- భవంతశ్చాపి విక్రాంతాః ప్రమాణం సర్వకర్మసు । ప్రమాణమేనం సంస్థాప్య పశ్యధ్వం పశ్చిమాం దిశమ్ ॥
- (భవంతః పరిపశ్యంతు యథా దృశ్యేత జానకీ ।) దృష్ట్వా యాం తు నరేంద్రస్య పత్న్యామమితతేజసః ।
- కృతకృత్వా భవిష్యామః కృతస్య ప్రతికర్మణా ॥ 56
- అతో-న్యదపి యత్కార్యం కార్యస్యాస్య హితం భవేత్ । సంప్రధార్య భవద్భిశ్చ దేశకాలార్థసంహితమ్ ॥ 57
- తతస్సు షేణప్రముఖాః ప్లవంగాః సుగ్రీవవాక్యం నిపుణం నిశమ్య ।
- ఆమంత్రి్య సర్వే ప్లవగాధిపం తే జగ్ముర్దిశం తాం వరుణాభిగుప్తామ్ ॥ 58

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే ప్రతీచీం ప్రతి సుషేణప్రేషణం నామ ద్విచత్వారింశస్సర్గః

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః (43) ఉదీచీం ప్రతి శతవల్గిప్రేషణమ్

- తతస్సందిశ్య సుగ్రీవః శ్వశురం పశ్చిమాం దిశమ్ | వీరం శతవలిం నామ వానరం వానరర్షభః || 1
- ఉవాచ రాజా ధర్మజ్ఞః సర్వవానరసత్తమమ్ | వాక్యమాత్మహితం చైవ రామస్య చ హితం తథా || 2
- వృతశ్శతసహస్రేణ త్వద్విధానాం వనోకసామ్ | వైవస్వతసుతైస్సార్ధం ప్రతిష్ఠస్వ స్వమంత్రిభిః || 3
- దిశం హ్యుదీచీం విక్రాంతాం హిమశైలావతంసకామ్ | సర్వతః పరిమార్గధ్వం రామపత్నీమనిందితామ్ || 4
- అస్మిన్ కార్యే వినిర్భుతే కృతే దాశరథేః ప్రియే | ఋణాన్ముక్తా భవిష్యామః కృతార్థార్థవిదాం వరాః || 5
- కృతం హి ప్రియమస్మాకం రాఘవేణ మహాత్మనా | తస్య చేత్ ప్రతికారోఽస్తి సఫలం జీవితం భవేత్ || 6
- అర్ధినః కార్యనిర్భుత్తిమ్ అకర్తురపి యశ్చరేత్ | సత్యః స్యాత్ సఫలం జన్మ కిం పునః పూర్వకారిణః || 7
- ఏతాం బుద్ధిమవస్థాయ దృశ్యతే జానకీ యథా | తథా భవద్భిః కర్తవ్యమ్ అస్మత్ప్రియహితైశ్చిభిః || 8
- అయం హి సర్వభూతానాం మాన్యస్తు నరసత్తమః | అస్మాసు చాగతప్రీతీ రామః పరపురంజయః || 9
- ఇమాని వనదుర్గాణి నద్యశ్చైలాంతరాణి చ | భవంతః పరిమార్గంతు బుద్ధివిక్రమసంపదా || 10
- తత్ర మ్లేచ్ఛాన్ పుళిందాంశ్చ శూరసేనాంస్తథైవ చ | ప్రస్థలాన్ భరతాంశ్చైవ కురూంశ్చ సహ మద్రకైః || 11
- కాంభోజాన్ యవనాంశ్చైవ శకానారట్టకాసపి | బాహ్లికాన్సృషికాంశ్చైవ పౌరవానథ టంకణాన్ || 12
- చీనాన్ పరమచీనాంశ్చ నీహారాంశ్చ పునః పునః | అనీక్ష్వ దరదాంశ్చైవ హిమవంతం తథైవ చ || 13
- లోద్రపద్మకషండేషు దేవదారువనేషు చ | రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః || 14
- తతస్సోమాశ్రమం గత్వా దేవగంధర్వసేవితమ్ | కాళం నామ మహాసానుం పర్వతం తు గమిష్యథ || 15
- మహాత్ను తస్య శైలస్య నిర్దరేషు గుహాసు చ | విచినుధ్వం మహాభాగాం రామపత్నీం తతస్తతః || 16
- తమతిక్రమ్య శైలేంద్రం హేమగర్భం మహాగిరిమ్ | తతస్సుదర్శనం నామ గంతుమర్హథ పర్వతమ్ || 17
- తతో దేవసఖో నామ పర్వతః పతగాలయః | నానాపక్షిగణాకీర్ణో వివిధద్రుమభూషితః || 18
- తస్యకాననషండేషు నిర్దరేషు గుహాసు చ | రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః || 19
- తమతిక్రమ్య చాకాశం సర్వతశ్చతయోజనమ్ | అపర్వతనదీవృక్షం సర్వసత్వవివర్జితమ్ || 20
- తం తు శీఘ్రమతిక్రమ్య కాంతారం రోమహర్షణమ్ | కైలాసం పాండురం శైలం ప్రాప్య హృష్టా భవిష్యథ || 21
- తత్ర పాండురమేఘాభం జాంబూనదపరిచ్ఛతమ్ | కుబేరభవనం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా || 22
- విశాలా నళినీ యత్ర ప్రభూతకమలోత్పలా | హంసకారండవాకీర్ణా హ్యుప్పరోగణసేవితా || 23
- తత్ర వైశ్రవణో రాజా సర్వభూతనమస్మృతః | ధనదో రమతే శ్రీమాన్ గుహ్యకైస్సహ యక్షరాట్ || 24
- తస్య చంద్రనికాశేషు పర్వతేషు గుహాసు చ | రావణస్సహ వైదేహ్యో మార్గితవ్యస్తతస్తతః || 25
- క్రౌంచం తు గిరిమాసాద్య బిలం తస్య సుదుర్గమమ్ | అప్రమత్తైః ప్రవేష్టవ్యం దుష్ప్రవేశం హి తత్ స్మృతమ్ || 26
- వసంతి హి మహాత్మానః తత్ర సూర్యసమప్రభాః | దేవైరప్యర్చితాః సమ్యక్ దేవరూపా మహర్షయః || 27
- క్రౌంచస్య తు గుహాశ్చాన్యాః సానూని శిఖరాణి చ | నిర్దరాశ్చ నితంబాశ్చ విచేతవ్యాస్తతస్తతః || 28
- క్రౌంచస్య శిఖరం చాపి నిరీక్ష్వ చ తతస్తతః | అపృక్షం కామశైలం చ మానసం విహగాలయమ్ || 29
- న గతిస్తత్ర భూతానాం దేవదానవరక్షసామ్ | స చ సర్వైర్విచేతవ్యః ససానుప్రస్థభూధరః || 30
- క్రౌంచం గిరిమతిక్రమ్య మైనాకో నామ పర్వతః | మయస్య భవనం యత్ర దానవస్య స్వయంకృతమ్ || 31
- మైనాకస్తు విచేతవ్యః ససానుప్రస్థకందరః | స్త్రీణామశ్వముఖీనాం చ నికేతాస్తత్ర తత్ర తు || 32
- తం దేశం సమతిక్రమ్య ఆశ్రమం సిద్ధసేవితమ్ | సిద్ధా వైఖానసాస్తత్ర వాలఖిల్యాశ్చ తాపసాః || 33
- వంద్యాస్తే తు తపస్విద్ధాః తపసా వీతకల్మషాః | ప్రష్టవ్యా చాపి సీతాయాః ప్రవృత్తిర్వినయాన్వితైః || 34
- హేమపుష్కరసంఘన్నం తస్మిన్ వైఖానసం సరః | తరుణాదిత్యసంకాశైః హంసైర్విచరితం శుభైః || 35

ఔపవాహ్యః కుబేరస్య సార్వభౌమ ఇతి స్మృతః । గజః పర్యేతి తం దేశం సదా సహ కరేణుభిః ॥	36
తత్సరః సమతిక్రమ్య నష్టచంద్రదివాకరమ్ । అనక్షత్రగణం వ్యోమ నిష్పయోదమనాదితమ్ ॥	37
గభస్తిభిరివార్కస్య స తు దేశః ప్రకాశతే । విశ్రామ్యద్భిస్తపస్సిద్ధైః దేవకల్పైః స్వయంప్రభైః ॥	38
తం తు దేశమతిక్రమ్య శైలోదా నామ నిమ్నగా । ఉభయోస్తీరయోస్తస్యాః కీచకా నామ వేణవః ॥	39
తే నయంతి పరం తీరం సిద్ధాన్ ప్రత్యానయంతి చ । ఉత్తరాః కురవస్తత్ర కృతపుణ్యప్రతిశ్రయాః ॥	40
తతః కాంచనపద్మాభిః పద్మినీభిః కృతోదకాః । నీలవైడూర్యపత్రాభిః నద్యస్తత్ర సహస్రశః ॥	41
రక్తోత్పలవనైశ్చాత్ర మండితాశ్చ హిరణ్మయైః । తరుణాదిత్యసదృశైః భాంతి తత్ర జలాశయాః ॥	42
మహార్హమణిపత్రైశ్చ కాంచనప్రభకేసరైః । నీలోత్పలవనైశ్చిత్రైః స దేశస్సర్వతో వృతః ॥	43
నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిః మణిభిశ్చ మహాధనైః । ఉద్భూతపులినాస్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః ॥	44
సర్వరత్నమయైశ్చిత్రైః అవగాధా నగోత్తమైః । జాతరూపమయైశ్చాపి హుతాశనసమప్రభైః ॥	45
నిత్యపుష్పఫలాస్తత్ర నగాః పత్రరథాకులాః । దివ్యగంధరసస్పర్శాః సర్వకామాన్ స్రవంతి చ ॥	46
నానాకారాణి వాసాంసి ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః । ముక్తావైడూర్యచిత్రాణి భూషణాని తథైవ చ ॥	47
స్త్రీణాం చాప్యనురూపాణి పురుషాణాం తథైవ చ । సర్వర్తుసుఖసేవ్యాని ఫలంత్యన్యే నగోత్తమాః ॥	48
మహార్హాణి విచిత్రాణి హైమాన్యన్యే నగోత్తమాః । శయనాని ప్రసూయంతే చిత్రాస్తరణవంతి చ ॥	49
మనఃకాంతాని మాల్యాని ఫలంత్యత్రాపరే ద్రుమాః । పానాని చ మహార్హాణి భక్ష్యాణి వివిధాని చ ॥	50
స్త్రీయశ్చ గుణసంపన్నాః రూపయౌవనలక్ష్మితాః । గంధర్వాః కిన్నరాస్సిద్ధాః నాగా విద్యాధరాస్తథా ॥	51
రమంతే సహితాస్తత్ర నారీభిర్భాస్కరప్రభాః । సర్వే సుకృతకర్మాణః సర్వే రతిపరాయణాః ॥	52
సర్వే కామార్థసహితాః వసంతి సహయోషితః । గీతవాదిత్రనిర్హృషః సోత్మష్టహాసితస్వనః ॥	53
శ్రూయతే సతతం తత్ర సర్వభూతమనోహరః । తత్ర నాముదితః కశ్చిత్ నాస్తి కశ్చిదసత్ప్రియః ॥	54
అహన్యహని వర్ధంతే గుణాస్తత్ర మనోరమాః । సమతిక్రమ్య తం దేశమ్ ఉత్తరః పయసాం నిధిః ॥	55
తత్ర సోమగిరిర్నామ మధ్యే హేమమయో మహాన్ । ఇంద్రలోకగతా యే చ బ్రహ్మలోకగతాశ్చ యే ॥	56
దేవాస్తం సమవేక్షంతే గిరిరాజం దివం గతాః । స తు దేశో విసూర్యోఽపి తస్య భాసా ప్రకాశతే ॥	57
సూర్యలక్ష్మణౌ భివిజ్ఞేయః తపతేవ వివస్వతా । భగవానపి విశ్వాత్మా శంభురేకాదశాత్మకః ॥	58
బ్రహ్మో వసతి దేవేశో బ్రహ్మర్షిపరివారితః । న కథంచన గంతవ్యం కురూణాముత్తరేణ వః ॥	59
అన్యేషామపి భూతానాం నాతిక్రామతి వై గతిః । స హి సోమగిరిర్నామ దేవానామపి దుర్గమః ॥	60
తమాలోక్య తతః క్షిప్రమ్ ఉపావర్తితుమర్హథ । ఏతావద్వానరైశ్చకృం గంతుం వానరపుంగవాః ॥	61
అభాస్కరమమర్యాదం న జానీమస్తతః పరమ్ । సర్వమేతద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితమ్ ।	
యదన్యదపి నోక్తం చ తత్రాపి క్రియతాం మతిః ॥	62
తతః కృతం దాశరథేర్మహాత్ప్రియం మహత్తరం చాపి తతో మమ ప్రియమ్ ।	
కృతం భవిష్యత్యనిలానలోపమా విదేహజాదర్శనజేన కర్మణా ॥	63
తతః కృతార్థాస్సహితాస్సబాంధవాః మయార్చితాస్సర్వగుణైర్మనోరమైః ।	
చరిష్యథోర్వీం ప్రతిశాంతశత్రవః సహస్రియా భూతధరాః ప్లవంగమాః ॥	64

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే ఉదీచీం ప్రతి శతవలిప్రేషణం నామ త్రిచత్వారింశస్సర్గః

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః (44) హనుమతే రామేణ ముద్రికాప్రదానమ్
 విశేషేణ తు సుగ్రీవో హనుమత్యర్థముక్తవాన్ । స హి తస్మిన్ హరిశ్రేష్ఠే నిశ్చితార్థోఽర్థసాధనే ॥ 1
 అబ్రవీచ్ఛ హనుమంతం విక్రాంతమనిలాత్మజమ్ । సుగ్రీవః పరమప్రీతః ప్రభుస్సర్వవనౌకసామ్ ॥ 2

న భూమౌ నాంతరిక్షే వా నాంబరే నామరాలయే । నాప్పు వా గతిసంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ ॥ 3
 సాసురాస్సహగంధర్వాః సనాగనరదేవతాః । విదితాస్సర్వలోకాస్తే ససాగరధరాధరాః ॥ 4
 గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే । పితుస్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహౌజసః ॥ 5
 తేజసా వాఽపి తే భూతం సమం భువి న విద్యతే । తద్యథా లభ్యతే సీతా తత్ త్వమేవోపపాదయ ॥ 6
 త్వయ్యేవ హనుమన్ స్వస్తి బలం బుద్ధిః పరాక్రమః । దేశకాలానువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయపండిత ॥ 7
 తతః కార్యసమాసంగమ్ అవగమ్య హనుమాతి । విదిత్వా హనుమంతం చ చింతయామాస రాఘవః ॥ 8
 సర్వథా నిశ్చితార్థోఽయం హనుమాతి హరీశ్వరః । నిశ్చితార్థకరశ్చాపి హనుమాన్ కార్యసాధనే ॥ 9
 తదేవం ప్రస్థితస్యాస్య పరిజ్ఞాతస్య కర్మభిః । భర్తా పరిగృహీతస్య ధ్రువః కార్యఫలోదయః ॥ 10
 తం సమీక్ష్య మహాతేజాః వ్యవసాయోత్తరం హరిమ్ । కృతార్థ ఇవ సంవృత్తః ప్రహృష్టేంద్రియమానసః ॥ 11
 దదౌ తస్య తతః ప్రీతః స్వనామాంకోపశోభితమ్ । అంగుళీయమభిజ్ఞానం రాజపుత్ర్యాః పరంతపః ॥ 12
 అనేన త్వాం హరిశ్రేష్ఠ చిహ్నేన జనకాత్మజా । మత్సకాశాదనుప్రాప్తమ్ అనుద్విగ్నాఽనుపశ్యతి ॥ 13
 వ్యవసాయశ్చ తే వీర సత్త్వయుక్తశ్చ విక్రమః । సుగ్రీవస్య చ సందేశః సిద్ధిం కథయతీవ మే ॥ 14
 స తం గృహ్య హరిశ్రేష్ఠః స్థాప్య మూర్ధ్ని కృతాంజలిః । వందిత్వా చరణౌ చైవ ప్రస్థితః ప్లవగోత్తమః ॥ 15
 స తత్రృకర్షన్ హరిణాం బలం మహత్ బభూవ వీరః పవనాత్మజః కపిః ।
 గతాంబుదే వ్యోమ్ని విశుద్ధమండలః శశీవ నక్షత్రగణోపశోభితః ॥ 16
 అతిబల బలమాశ్రితస్తవాహం హరివరవిక్రమ విక్రమైరనల్తైః ।
 పవనసుత యథాఽభిగమ్యతే సా జనకసుతా హనుమంస్తథా కురుష్వ ॥ 17

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే హనుమతే రామేణముద్రికాప్రదానం నామ
 చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః (45) వానరసేనాప్రస్థానమ్

సర్వాంశ్చాహూయ సుగ్రీవః ప్లవగాన్ ప్లవగర్షభః । సమస్తానబ్రవీద్భూయో రామకార్యార్థసిద్ధయే ॥ 1
 ఏవమేతద్విచేతవ్యం యన్మయా పరికీర్తితమ్ । తదుగ్రశాసనం భర్తుః విజ్ఞాయ హరిపుంగవాః ॥ 2
 శలభా ఇవ సంఛాద్య మేదినీం సంప్రతస్థిరే । రామః ప్రస్రవణే తస్మిన్ న్యవసత్ సహలక్ష్మణః ॥ 3
 ప్రతీక్షమాణస్తం మాసం యస్సీతాధిగమే కృతః । ఉత్తరాం తు దిశం రమ్యాం గిరిరాజసమావృతామ్ ॥ 4
 ప్రతస్థే సహసా వీరో హరిశ్చతవలిస్తదా । పూర్వాం దిశం ప్రతి యయౌ వినతో హరియూధపః ॥ 5
 తారాంగదాదినహితః ప్లవగో మారుతాత్మజః । అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం హరియూధపః ॥ 6
 పశ్చిమాం తు భృశం ఘోరాం సుషేణః ప్లవగేశ్వరః । ప్రతస్థే హరిశార్దూలో దిశం వరుణపాలితామ్ ॥ 7
 తతస్సర్వా దిశో రాజా చోదయిత్వా యథాతథమ్ । కపిసేనాపతీన్ ముఖ్యాన్ ముమోద సుఖితస్సుఖమ్ ॥ 8
 ఏవం సంబోధితాస్సర్వే రాజ్ఞా వానరయూధపాః । స్వాం స్వాం దిశమభిప్రేత్య త్వరితాస్సంప్రతస్థిరే ॥ 9
 ఆనయిష్యామహే సీతాం హనిష్యామశ్చ రావణమ్ । నదంతశ్చోన్నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ 10
 క్షేకంతో ధావమానాశ్చ వినదంతో మహాబలాః । అహమేకో హనిష్యామి ప్రాప్తం రావణమాహవే ॥ 11
 తతశ్చోన్నత్య సహసా హరిప్యే జనకాత్మజామ్ । వేపమానాం శ్రమేణాద్య భవద్భిః స్థీయతామిహ ॥ 12
 ఏక ఏవాహరిష్యామి పాతాళాదపి జానకీమ్ । విధమిష్యామ్యహం వృక్షాన్ పాతయిష్యామ్యహం గిరీన్ ॥ 13
 ధరణీం దారయిష్యామి క్షోభయిష్యామి సాగరాన్ । అహం యోజనసంఖ్యాయాః ప్లవితా నాత్ర సంశయః ॥
 శతం యోజనసంఖ్యాయాః శతం సమధికం హ్యహమ్ । భూతలే సాగరే వాపి శైలేషు చ వనేషు చ ॥ 15

పాతాళస్యాపి వా మధ్యే న మమాచ్ఛిద్యతే గతిః | ఇత్యేకైకం తదా తత్ర వానరా బలదర్పితాః |
 ఊచుశ్చ వచనం తత్ర హరిరాజస్య సన్నిధౌ ||

16

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేవానరసేనా ప్రస్థానం నామ పంచచత్వారింశస్సర్గః

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః (46) దుందుభివృత్తాంతః

గతేషు వానరేంద్రేషు రామః సుగ్రీవమబ్రవీత్ | కథం భవాన్ విజానీతే సర్వం వై మండలం భువః || 1
 సుగ్రీవస్తు తతో రామమ్ ఉవాచ ప్రణతాత్మవాన్ | శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే విస్తరేణ నరర్షభ || 2
 యదా తు దుందుభిం నామ దానవం మహిషాకృతిమ్ | పరికాలయతే వాలీ మలయం ప్రతి పర్వతమ్ || 3
 తదా వివేశ మహిషో మలయస్య గుహాం ప్రతి | వివేశ వాలీ తత్రాపి మలయం తజ్జిఘాంసయా || 4
 తతోఽహం తత్ర నిక్షిప్తో గుహాద్వారి వినీతవత్ | న చ నిష్క్రమతే వాలీ తదా సంవత్సరే గతే || 5
 తతః క్షతజవేగేన ఆపుపూరే తదా బిలమ్ | తదహం విస్మితో దృష్ట్వా భ్రాతృకోకవిషార్దితః || 6
 అథాహం కృతబుద్ధిస్తు సువ్యక్తం నిహతో గురుః | ఇతి విభ్రాంతచిత్తేన కార్యాకార్యమజానతా |
 శిలా పర్వతసంకాశా బిలద్వారి మయాఽఽవృతా || 7
 అశక్నువన్నిష్క్రమితుం మహిషో వినశేదితి | తతోఽహమాగాం కిష్కింధాం నిరాశస్తస్య జీవితే || 8
 రాజ్యం చ సుమహాత్ ప్రాప్తం తారయా రుమయా సహ | మిత్రైశ్చ సహితస్తత్ర వసామి విగతజ్వరః || 9
 ఆజగామ తతో వాలీ హత్వాతం దానవర్షభమ్ | తతోఽహమదదాం రాజ్యం గౌరవాద్భయయంత్రితః || 10
 స మాం జిఘాంసుర్దుష్టాత్మా వాలీ ప్రవృథితేంద్రియః | పరికాలయతే క్రోధాత్ ధావంతం సచివైస్సహ || 11
 తతోఽహం వాలినా తేన సానుబంధః ప్రధావితః | నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్ వనాని నగరాణి చ || 12
 ఆదర్శతలసంకాశా తతో వై పృథివీ మయా | అలాతచక్రప్రతిమా దృష్ట్వా గోష్పదవత్తదా || 13
 పూర్వాం దిశం తతో గత్వా పశ్యామి వివిధాన్ ద్రుమాన్ | పర్వతాంశ్చ నదీ రమ్యాః సరాంసి వివిధాని చ ||
 ఉదయం తత్ర పశ్యామి పర్వతం ధాతుమండితమ్ | క్షీరోదం సాగరం చైవ నిత్యమప్పరసాలయమ్ || 15
 పరికాలయమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతస్తదా | పునరావృత్య సహసా ప్రస్థితోఽహం తదా విభో || 16
 పునరావర్తమానస్తు వాలినాఽభిద్రుతో ద్రుతమ్ | దిశస్తస్యాస్తతో భూయః ప్రస్థితో దక్షిణాం దిశమ్ || 17
 వింధ్యపాదపసంకీర్ణాం చందనద్రుమభూషితామ్ | ద్రుమశైలాంస్తతః పశ్యన్ భూయోదక్షిణతోఽపరాన్ || 18
 పశ్చిమాం తు దిశం ప్రాప్తో వాలినాసమభిద్రుతః | సంపశ్యన్ వివిధాన్ దేశాన్ అస్తంచ గిరిసత్తమమ్ || 19
 ప్రాప్య చాస్తం గిరిశ్రేష్ఠమ్ ఉత్తరాం సంప్రధావితః | హిమవంతం చ మేరుం చ సముద్రం చ తథోత్తరమ్ ||
 యదా న విందం శరణం వాలినా సమభిద్రుతః | తదా మాం బుద్ధిసంపన్నో హనుమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ||
 ఇదానీం మే స్మృతం రాజన్ యథా వాలీహరీశ్వరః | మతంగేన తదా శస్త్రో హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే || 22
 ప్రవిశేద్యది వై వాలీ మూర్ధాఽస్య శతధా భవేత్ | తత్ర వాసః సుఖోస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి || 23
 తతః పర్వతమాసాద్య ఋశ్యమూకం నృపాత్మజ | న వివేశ తదా వాలీ మతంగస్య భయాత్తదా || 24
 ఏవం మయా తదా రాజన్ ప్రత్యక్షముపలక్షితమ్ | పృథివీమండలం కృత్స్నం గుహామస్యాగతస్తతః || 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే దుందుభివృత్తాంతో నామ షట్చత్వారింశస్సర్గః

అథ సప్తచత్వారింశస్సర్గః (47) త్రిదిగ్భ్యః వానరప్రత్యాగమనమ్

దర్శనార్థం తు వైదేహ్యః సర్వతః కపియూథపాః | వ్యాదిష్ఠా కపిరాజేన యథోక్తం జగ్మురంజసా || 1
 సరాంసి సరితః కక్షాన్ ఆకాశం నగరాణి చ | నదీదుర్గాంస్తథా శైలాన్ విచిన్వంతి సమంతతః || 2

- సుగ్రీవేణ సమాఖ్యాతాః సర్వే వానరయాథపాః । ప్రదేశాన్ ప్రవిచిన్వంతి సశైలవనకాననాన్ ॥ 3
- విచిత్ర దివసం సర్వే సీతాధిగమనే దృతాః । సమయాంతి స్మ మేదిన్యాం నిశాకాలేషు వానరాః ॥ 4
- సర్వర్తుకామాన్ దేశేషు వానరాస్సఫలాన్ ద్రుమాన్ । ఆసాద్య రజనీం శయాం చక్రుస్సర్వేష్వహస్సు తే ॥ 5
- తదహః ప్రథమం కృత్వా మాసే ప్రస్రవణం గతాః । కపిరాజేన సంగమ్య నిరాశాః కపియాథపాః ॥ 6
- విచిత్ర తు దిశం పూర్వాం యథోక్తాం సచివైస్సహ । అదృష్ట్వా వినతసీతామ్ ఆజగామ మహాబలః ॥ 7
- ఉత్తరాం చ దిశం సర్వాం విచిత్ర స మహాకపిః । ఆగతస్సహ సైన్యేన వీరశృతవలిస్తదా ॥ 8
- సుషేణః పశ్చిమామాశాం విచిత్ర సహ వానరైః । సమేత్య మాసే సంపూర్ణే సుగ్రీవముపచక్రమే ॥ 9
- తం ప్రస్రవణపుష్కం సమాసాద్యాభివాద్య చ । ఆసీనం సహ రామేణ సుగ్రీవమిదమబ్రువన్ ॥ 10
- విచితాః పర్వతాస్సర్వే వనాని గహనాని చ । నిమ్నగాస్సాగరాంతాశ్చ సర్వే జనపదాశ్చ యే ॥ 11
- గుహాశ్చ విచితాస్సర్వాః త్వయా యాః పరికీర్తితాః । విచితాశ్చ మహాగుల్మాః లతావితతసంతతాః ॥ 12
- గహనేషు చ దేశేషు దుర్గేషు విషమేషు చ । సత్త్వాన్యతిప్రమాణాని విచితాని హతాని చ ॥
- (యే చైవ గహనా దేశాః విచితాస్తే పునః పునః ।) 13
- ఉదారసత్త్వాభిజనో మహాత్మా స మైథిలీం ద్రక్ష్యతి వానరేంద్రః ।
- దిశం తు యామేవ గతా తు సీతా తామాస్థితో వాయుసుతో హనుమాన్ ॥ 14

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేత్రిదిగ్భ్యః వానరప్రత్యాగమనం నామ
సప్తచత్వారింశస్సర్గః

అథ అష్టచత్వారింశస్సర్గః (48) వింధ్యే సీతాన్వేషణమ్

- సహ తారాంగదాభ్యాం తు గత్వా స హనుమాన్ కపిః । సుగ్రీవేణ యథోద్దిష్టం తం దేశముపచక్రమే ॥ 1
- స తు దూరముపాగమ్య సర్వైస్తైః కపిసత్తమైః । విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ 2
- పర్వతాగ్రాన్నదీదుర్గాన్ సరాంసి విపులాన్ ద్రుమాన్ । వృక్షషండాంశ్చ వివిధాన్ పర్వతాన్ ఘనపాదపాన్ ॥ 3
- అన్వేషమాణాస్తే సర్వే వానరాస్సర్వతో దిశమ్ । న సీతాం దదృశుర్వీరాః మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ॥ 4
- తే భక్షయంతో మూలాని ఫలాని వివిధాని చ । అన్వేషమాణా దుర్ధర్షాః న్యవసంస్తత్ర తత్ర హ ॥ 5
- స తు దేశో దురన్వేషో గుహాగహనవాన్ మహాన్ । నిర్జలం నిర్జనం శూన్యం గహనం రోమహర్షణమ్ ॥ 6
- త్యక్త్వా తు తం తదా దేశం సర్వే వై హరియాథపాః । తాదృశాన్యప్యరణ్యాని విచిత్ర భృశపీడితాః ॥ 7
- దేశమన్యం దురాధర్షం వివిశుశ్చాకుతోభయాః । యత్ర వంధ్యఫలా వృక్షాః విపుష్పాః పర్ణవర్జితాః ॥ 8
- నిస్తోయాస్సరితో యత్ర మూలం యత్రసుదుర్లభమ్ । న సంతి మహిషాయత్ర న మృగా న చ హస్తినః ॥ 9
- శార్దూలాః పక్షిణో వాఽపి యే చాన్యే వనగోచరాః । న యత్ర వృక్షా నౌషధ్యో న లతా నాపి వీరుధః ॥ 10
- స్నిగ్ధపత్రాః స్థలే యత్ర పద్మిన్యః పుల్లపంకజాః । ప్రేక్షణీయాస్సుగంధాశ్చ భ్రమరైశ్చాపి వర్జితాః ॥ 11
- కండుర్నామ మహాభాగః సత్యవాదీ తపోధనః । మహర్షిః పరమామర్షీ నియమైర్బ్రుష్పధర్షణః ॥ 12
- తస్య తస్మిన్ వనే పుత్రో బాలష్షోడశవార్షికః । ప్రణష్టో జీవితాంతాయ క్రుద్ధస్తత్ర మహామునిః ॥ 13
- తేన ధర్మాత్మనా శప్తం కృత్నం తత్ర మహద్వనమ్ । అశరణ్యం దురాధర్షం మృగపక్షివివర్జితమ్ ॥ 14
- తస్య తే కాననాంతాంశ్చ గిరీణాం కందరాణి చ । ప్రభవాని నదీనాం చ విచిన్వంతి సమాహితాః ॥ 15
- తత్ర చాపి మహాత్మానో నాపశ్యన్ జనకాత్మజామ్ । హర్తారం రావణం వాఽపి సుగ్రీవప్రియకారిణః ॥ 16
- తే ప్రవిశ్యాశు తం భీమం లతాగుల్మసమావృతమ్ । దదృశుః క్రూరకర్మాణమ్ అసురం సురనిర్భయమ్ ॥
- తం దృష్ట్వా వానరా ఘోరం స్థితం శైలమివాపరమ్ । గాఢం పరిహితాస్సర్వే దృష్ట్వా తాన్ పర్వతోపమాన్ ॥
- సోఽపి తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ నష్టాః స్థేత్యబ్రవీద్భులీ । అభ్యధావత సంక్రుద్ధో ముష్టిముద్యమ్య సంహితమ్ ॥

- తమాపతంతం సహసా వాలిపుత్రోఽంగదస్తదా । రావణోఽయమితి జ్ఞాత్వా తలేనాభిజఘాన హ ॥ 20
- స వాలిపుత్రాభిహతో వక్త్రాచ్ఛోణితముద్వమన్ । అసురోఽభ్యపతద్భూమౌ పర్వస్త ఇవ పర్వతః ॥ 21
- తేఽపి తస్మిన్నిరుచ్ఛ్వాసే వానరా జితకాశినః । వ్యచిన్వన్ ప్రాయశస్తత్ర సర్వం తద్గిరిగహ్వరమ్ ॥ 22
- విచితం తు తతః కృత్వా సర్వే తే కాననం పునః । అన్యదేవాపరం ఘోరం వివిశుర్గిరిగహ్వరమ్ ॥ 23
- తే విచిత్య పునః ఖిన్నాః వినిష్ఠత్య సమాగతాః । ఏకాంతే వృక్షమూలే తు నిషేదుర్దీనమానసాః ॥ 24
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేవింధ్యే సీతాన్వేషణం నామ అష్టచత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకోనపంచాశస్సర్గః (49) లోధ్రసప్తపర్ణ వనాన్వేషణమ్

- అథాంగదస్తదా సర్వాన్ వానరానిదమబ్రవీత్ । పరిశ్రాంతో మహాప్రాజ్ఞః సమాశ్వస్య శవైర్వచః ॥ 1
- వనాని గిరయో నద్యో దుర్గాణి గహనాని చ । దర్యో గిరిగుహాశ్చైవ విచితాని సమంతతః ॥ 2
- తత్ర తత్ర సహస్మాభిః జానకీ న చ దృశ్యతే । తద్వా రక్షో హృతా యేన సీతా సురసుతోపమా ॥ 3
- కాలశ్చ నో మహాన్ యాతః సుగ్రీవశ్చోగ్రశాసనః । తస్మాద్భవంతస్సహితాః విచిన్వంతు సమంతతః ॥ 4
- విహాయ తంద్రీం శోకం చ నిద్రాం చైవ సముత్థితామ్ । విచినుద్ధ్వం యథా సీతాం పశ్యామో జనకాత్మజామ్ ॥ 5
- అనిర్వేదం చ దాక్ష్యం చ మనసశ్చాపరాజయః । కార్యసిద్ధికరాణ్యాహుః తస్మాదేతత్ బ్రవీమ్యహమ్ ॥ 6
- అద్యాపి తద్వనం దుర్గం విచిన్వంతు వనోకసః । భేదం త్యక్త్వా పునస్సర్వైః వనమేతద్విచీయతామ్ ॥ 7
- అవశ్యం క్రియమాణస్య దృశ్యతే కర్మణః ఫలమ్ । అలం నిర్వేదమాగమ్య న హి నో మీలనం క్షమమ్ ॥ 8
- సుగ్రీవః కోపనో రాజా తీక్ష్ణదండశ్చ వానరః । భేతవ్యం తస్య సతతం రామస్య చ మహాత్మనః ॥ 9
- హితార్థమేతదుక్తం వః క్రియతాం యది రోచతే । ఉచ్యతాం వా క్షమం యన్నః సర్వేషామేవ వానరాః ॥ 10
- అంగదస్య వచః శ్రుత్వా వచనం గంధమాదనః । ఉవాచావ్యక్తయా వాచా పిపాసాశ్రమఖిన్నయా ॥ 11
- సద్భ్రశం ఖలు వో వాక్యమ్ అంగదో యదువాచ హ । హితం చైవానుకూలం చ క్రియతామస్య భాషితమ్ ॥ 12
- పునర్మార్గామహే శైలాన్ కందరాంశ్చ దరీస్తథా । కాననాని చ శూన్యాని గిరిప్రస్రవణాని చ ॥ 13
- యథోద్దిష్టాని సర్వాణి సుగ్రీవేణ మహాత్మనా । విచిన్వంతు వనం సర్వే గిరిదుర్గాణి సర్వశః ॥ 14
- తతస్సముత్థాయ పునః వానరాస్తే మహాబలాః । వింధ్యకాననసంకీర్ణాం విచేరుర్దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 15
- తే శారదాభ్రప్రతిమం శ్రీమద్రజతపర్వతమ్ । శృంగవంతం దరీమంతమ్ అధిరుహ్య చ వానరాః ॥ 16
- తత్ర కోద్రవనం రమ్యం సప్తపర్ణవనాని చ । వ్యచిన్వంస్తే హరివరాః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ 17
- తస్యాగ్రమధిరూథాస్తే శ్రాంతా విపులవిక్రమాః । న పశ్యంతి స్మ వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్ ॥ 18
- తే తు దృష్టిగతం కృత్వా తం శైలం బహుకందరమ్ । అవరోహంత హరయో వీక్షమాణాస్సమంతతః ॥ 19
- అవరుహ్య తతో భూమిం శ్రాంతా విగతచేతసః । స్థిత్యా ముహూర్తం తత్రాథ వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ 20
- తే ముహూర్తం సమాశ్వస్తాః కించిద్భుగ్నపరిశ్రమాః । పునరేవోద్యతాః కృత్స్నాం మార్గితుం దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 21
- హనుమత్ప్రముఖాస్తే తు ప్రస్థితాః ప్లవగర్షభాః । వింధ్యమేవాదితస్తావత్ విచేరుస్తే తతస్తతః ॥ 22
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే లోధ్రసప్తపర్ణ వనాన్వేషణం నామ ఏకోనపంచాశస్సర్గః

అథ పంచాశస్సర్గః (50) ఋక్షబిల ప్రవేశః

- సహ తారాంగదాభ్యాం తు సంగమ్య హనుమాన్ కపిః । విచినోతి స్మ వింధ్యస్య గుహాశ్చ గహనాని చ ॥ 1
- సింహశార్దులజుష్టేషు శిలాశ్చ సరితస్తథా । విషమేషు నగేంద్రస్య మహాప్రస్రవణేషు చ ॥ 2
- ఆసేదుస్తస్య శైలస్య కోటిం దక్షిణపశ్చిమామ్ । తేషాం తత్రైవ వసతాం స కాలో వ్యత్యవర్తత ॥ 3
- స హి దేశో దురన్వేషో గుహాగహనవాన్ మహాన్ । తత్ర వాయుసుతస్సర్వం విచినోతి స్మ పర్వతమ్ ॥ 4

- పరస్పరేణ హనుమాన్ అన్యోన్యస్యావిదూరతః । గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ 5
- మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాన్నలః । అంగదో యువరాజశ్చ తారశ్చ వనగోచరః ॥ 6
- గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్ । విచిన్వంతస్తతస్తత్ర దదృశుర్వివృతం బిలమ్ ॥ 7
- దుర్గమృక్షబిలం నామ దానవేనాభిరక్షితమ్ । క్షుత్తిపాసాపరీతాశ్చ శ్రాంతాశ్చ సలిలార్ధినః ॥ 8
- అవకీర్ణం లతావృక్షైః దదృశుస్తే మహాబిలమ్ । తతః క్రౌంచాశ్చ హంసాశ్చ సారసాశ్చాపి నిప్రమన్ ॥ 9
- జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ రక్తాంగాః పద్మరేణుభిః । తతస్తద్బిలమాసాద్య సుగంధి దురతిక్రమమ్ ॥ 10
- విస్మయవ్యగ్రమనసో బభూవుర్వానరర్షభాః । సంజాతపరిశంకాస్తే తద్బిలం ప్లవగోత్తమాః ॥ 11
- అభ్యుపద్యన్నసంహృష్టాః తేజోవంతో మహాబలాః । నానాసత్త్వసమాకీర్ణం దైత్యేంద్రనిలయోపమమ్ ॥ 12
- దుర్దర్శమతిఘోరం చ దుర్విగాహం చ సర్వశః । తతః పర్వతకూటాభో హనుమాన్ పవనాత్మజః ॥ 13
- అబ్రవీద్వానరాన్ సర్వాన్ కాంతారవనకోవిదః । గిరిజాలావృతాన్ దేశాన్ మార్గిత్వా దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 14
- వయం సర్వే పరిశ్రాంతాః న చ పశ్యామ మైథిలీమ్ । అస్మాచ్ఛాపి బిలాద్ధంసాః క్రౌంచాశ్చ సహ సారసైః ॥ 16
- జలార్ద్రాశ్చక్రవాకాశ్చ నిష్పతంతి స్మ సర్వతః । నూనం సలిలవానత్ర కూపో వా యది వా హ్రాదః ॥ 16
- తథా చేమే బిలద్వారే స్నిగ్ధాస్తిష్ఠంతి పాదపాః । ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం సర్వే వివిశుస్తిమిరావృతమ్ ॥ 17
- అచంద్రసూర్యం హరయో దదృశూ రోమహర్షణమ్ । నిశామ్య తస్మాత్ప్రింహంశ్చ తాంస్తాంశ్చ మృగపక్షిణః ॥ 19
- ప్రవిష్టా హరిశార్దూలాః బిలం తిమిరసంవృతమ్ । న తేషాం సజ్జతే చక్షుః న తేజో న పరాక్రమః ॥ 19
- వాయోరివ గతిస్తేషాం దృష్టిస్తమసి వర్తతే । తే ప్రవిష్టాస్తు వేగేన తద్బిలం కపికుంజరాః ॥ 20
- ప్రకాశమభిరామం చ దదృశుర్దేశముత్తమమ్ । తతస్మిన్ బిలే దుర్గే నానాపాదపసంకులే ॥ 21
- అన్యోన్యం సంపరిష్పజ్య జగ్మురోజనమంతరమ్ । తే నష్టసంజ్ఞాస్తృషితాః సంభ్రాంతాః సలిలార్ధినః ॥ 22
- పరిపేతుర్బిలే తస్మిన్ కంచితకాలమతంద్రితాః । తే కృశా దీనవదనాః పరిశ్రాంతాః ప్లవంగమాః ॥ 23
- ఆలోకం దదృశుర్వీరాః నిరాశా జీవితే తదా । తతస్తం దేశమాగమ్య సౌమ్యం వితిమిరం వనమ్ ॥ 24
- దదృశుః కాంచనాన్వృక్షాన్ దీప్తవైశ్వానరప్రభాన్ । సాలాంస్తాలాంశ్చ పున్నాగాన్ కకుభాన్ వంజులాన్ ధవాన్ ॥ 26
- స్తబ్దకైః కాంచనైశ్చిత్రైః రక్తైః కిసలయైస్తథా । ఆపీడైశ్చ లతాభిశ్చ హేమాభరణభూషితాన్ ॥ 26
- తరుణాదిత్యసంకాశాన్ వైడూర్యకృతవేదికాన్ । విభ్రాజమానాన్ వపుషా పాదపాంశ్చ హిరణ్మయాన్ ॥ 27
- నీలవైడూర్యవర్ణాశ్చ పద్మినీః పతగావృతాః । మహద్భిః కాంచనైః పద్మైః వృతా బాలార్కసన్నిభైః ॥ 28
- జాతరూపమయైర్మత్స్యైః మహద్భిశ్చ సకచ్ఛపైః । నళినీస్తత్ర దదృశుః ప్రసన్నసలిలావృతాః ॥ 29
- కాంచనాని విమానాని రాజతాని తదైవ చ । తపనీయగవాక్షాణి ముక్తాజాలావృతాని చ ॥ 30
- హైమరాజతభౌమాని వైడూర్యమణిమంతి చ । దదృశుస్తత్ర హరయో గృహముఖ్యాని సర్వశః ॥ 31
- పుష్పితాన్ ఫలినో వృక్షాన్ ప్రవాళమణిసన్నిభాన్ । కాంచనభ్రమరాంశ్చైవ మధూని చ సమంతతః ॥ 32
- మణికాంచనచిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ । మహార్క్షాణి చ యానాని దదృశుస్తే సమంతతః ॥ 33
- హైమరాజతకాంస్యానాం భాజనానాంచ సంచయాన్ । అగరూణాంచ దివ్యానాం చందనానాంచ సంచయాన్ ॥ 35
- శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ । మహార్క్షాణి చ పానాని మధూని రసవంతి చ ॥ 35
- దివ్యానామంబరాణాంచ మహార్క్షాణాంచ సంచయాన్ । కంబలానాంచ చిత్రాణామ్ అజినానాంచ సంచయాన్ ॥ 37
- తత్ర తత్ర చ విన్యస్తాన్ దీప్తాన్ వైశ్వానరప్రభాన్ । దదృశుర్వానరాః శుభ్రాన్ జాతరూపస్యసంచయాన్ ॥ 37
- తత్ర తత్ర విచిన్వంతో బిలే తస్మిన్ మహాబలాః । దదృశుర్వానరాశ్చారాః స్త్రియం కాంచిదదూరతః ॥ 38
- తాం దృష్ట్వా భృశసంత్రస్తాః చీరకృష్ణాజినాంబరామ్ । తాపసీం నియతాహారాం జ్వలంతీమివ తేజసా ॥ 39
- విస్మితా హరయస్తత్ర వ్యవతిష్ఠంత సర్వశః । పప్రచ్ఛ హనుమాంస్తత్ర కాశ్చి త్వం కస్య వా బిలమ్ ॥ 40

తతో హనుమాన్ గిరిసన్నికాశః కృతాంజలిస్తామభివాద్య వృద్ధామ్ ।

పప్రచ్ఛ కా త్వం భవనం బిలం చ రత్నాని హేమాని వదస్వ కస్య ॥

41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే ఋక్షబిల ప్రవేశో నామ పంచాశస్సర్గః

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః (51) స్వయంప్రభా వృత్తాంతకథనమ్

ఇత్యుక్త్వా హనుమాంస్తత్ర పునః కృష్ణాజినాంబరామ్ ।అబ్రవీత్తాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ ॥ 1
 ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతమ్ । క్షుత్ప్రిపాసాపరిశ్రాంతాః పరిఖిన్నాశ్చ సర్వశః ।
 మహద్ధరణ్యా వివరం ప్రవిష్టాః స్మ పిపాసితాః ॥ 2
 ఇమాంస్త్యేవంవిధాన్ భావాన్ వివిధానద్భృతోపమాన్ ।దృష్ట్వా వయం ప్రవ్యథితాః సంభ్రాంతా నష్టచేతనః ॥
 కస్యైతే కాంచనా వృక్షాః తరుణాదిత్యసన్నిభాః । శుచీన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ ॥ 4
 కాంచనాని విమానాని రాజతాని గృహాణి చ । తపనీయగవాక్షాణి మణిజాలావృతాని చ ॥ 5
 పుష్పితాః ఫలవంతశ్చ పుణ్యాః సురభిగంధినః । ఇమే జాంబూనదమయాః పాదపాః కస్య తేజసా ॥ 6
 కాంచనాని చ పద్మాని జాతాని విమలే జలే । కథం మత్స్యాశ్చ సౌవర్ణాః చరంతి సహ కచ్ఛపైః ॥ 7
 ఆత్మానమనుభావం చ కస్య చైతత్తపోబలమ్ । అజానతాం నస్సర్వేషాం సర్వమాఖ్యాతుమర్హసి ॥ 8
 ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ ధర్మచారిణీ । ప్రత్యువాచ హనుమాంతం సర్వభూతహితే రతా ॥ 9
 మయో నామ మహాతేజాః మాయావీ దానవర్షభః ।తేనేదం నిర్మితం సర్వం మాయయా కాంచనం వనమ్ ॥
 పురా దానవముఖ్యానాం విశ్వకర్మా బభూవ హ ।యేనేదం కాంచనం దివ్యం నిర్మితం భవనోత్తమమ్ ॥ 11
 స తు వర్షసహస్రాణి తపస్సప్తా మహావనే । పితామహోద్వరం లేభే సర్వమౌశనసం ధనమ్ ॥ 12
 వనం విధాయ బలవాన్ సర్వకామేశ్వరస్తదా । ఉవాస సుఖితః కాలం కంచదస్మిన్ మహావనే ॥ 13
 తమస్పరసి హేమాయాం సక్తం దానవపుంగవమ్ । విక్రమ్యైవాశనిం గృహ్య జఘానేశః పురందరః ॥ 14
 ఇదం చ బ్రహ్మణా దత్తం హేమాయై వనముత్తమమ్ । శాశ్వతాః కామభోగాశ్చ గృహం చేదం హిరణ్మయమ్ ॥
 దుహితా మేరుసావర్ణేః అహం తస్యాః స్వయంప్రభా ఇదం రక్షామి భవనం హేమాయా వానరోత్తమ ॥ 16
 మమ ప్రియసఖీ హేమా నృత్తగీతవిశారదా । తయా దత్తవరా చాస్మి రక్షామి భవనోత్తమమ్ ॥ 17
 కిం కార్యం కస్య వా హేతోః కాంతారాణి ప్రపశ్యథ ।కథం చేదం వనందుర్గం యుష్మాభిరుపలక్షితమ్ ॥ 18
 ఇమాన్యభ్యవహార్యాణి మూలాని చ ఫలాని చ । భుక్త్వా పీత్వా చ పానీయం సర్వం మే వక్తుమర్హథ ॥ 19
 (ఏవముక్తే శుభే వాక్యే తాపస్యా ధర్మ సంహితే । హనుమాన్ హరిశార్దూలః ప్రత్యువాచ స్వయం ప్రభామ్ ॥
 అధీనాః స్మః త్వదర్థే చ స్మర ధర్మమనుత్తమమ్ । మ్రియమాణాన్నిరాహారాన్ సంజీవయ తపోధనే ॥
 తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య తాపసీ ధర్మచారిణీ । ఆదాయ ఫలమూలాని విధినోపజహార సా ॥
 ప్రతిగృహ్య తు తత్తస్యాః తదా వింధ్యవనేచరాః । క్షుధార్తా భక్షయామాసుః ప్రశశం సుస్తపోధనామ్ ॥)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే స్వయంప్రభావృత్తాంతకథనం నామ ఏకపంచాశస్సర్గః

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః (52) వానరైః స్వాగమనహేతుకథనమ్

అథ తానబ్రవీత్ సర్వాన్ విక్రాంతాన్ హరిపుంగవాన్ । ఇదం వచనమేకాగ్రా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ 1
 వానరా యది వః ఖేదః ప్రణష్టః ఫలభక్షణాత్ । యది చైతస్మయా శ్రావం శ్రోతుమిచ్ఛామి కథ్యతామ్ ॥ 2
 తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః । ఆర్ణవేన యథాతత్త్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ 3
 రాజా సర్వస్య లోకస్య మహేంద్రవరుణోపమః । రామో దాశరథిశ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥ 4
 లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యో చాపి భార్యయా । తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ 5

వీరస్తస్య సఖా రాజ్ఞః సుగ్రీవో నామ వానరః । రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయమ్ ॥ 6
 అగస్త్యచరితామాశాం దక్షిణాం యమరక్షితామ్ । సహైభిర్వానరైర్హరైః అంగదప్రముఖైర్వయమ్ ॥ 7
 రావణం సహితాస్సర్వే రాక్షసం కామరూపిణమ్ । సీతయా సహ వైదేహ్య మార్గధ్వమితి చోదితాః ॥ 8
 విచిత్ర్య తు వయం సర్వే సమగ్రాం దక్షిణాం దిశమ్ । బుభుక్షితాః పరిశ్రాంతాః వృక్షమూలముపాశ్రితాః ॥ 9
 వివర్ణవదనాస్సర్వే సర్వే ధ్యానపరాయణాః । నాధిగచ్ఛామహే పారం మగ్నాశ్చింతామహార్ణవే ॥ 10
 చారయంతస్తతశ్చక్షుః దృష్టవంతో వయం బిలమ్ । లతాపాదపసంఛన్నం తిమిరేణ సమావృతమ్ ॥ 11
 అస్మాద్దంసా జలాక్లిన్నాః పక్షైస్సలిలవిప్రవైః । కురరాస్సారసాశ్చైవ నిష్పతంతి పతత్రిణః ।
 సాధ్యత్ర ప్రవిశామేతి మయా తూక్తాః ప్లవంగమాః ॥ 12
 తేషామపి హి సర్వేషామ్ అనుమానముపాగతమ్ । గచ్ఛామ ప్రవిశామేతి భర్తృకార్యత్వరాన్వితాః ॥ 13
 తతో గాఢం నిపతితాః గృహ్య హస్తౌ పరస్పరమ్ । ఇదం ప్రవిష్టాస్సహసా బిలం తిమిరసంవృతమ్ ॥ 14
 ఏతన్నః కార్యమేతేన కృత్యేన వయమాగతాః । త్వాం చైవోపగతాస్సర్వే పరిద్యూనా బుభుక్షితాః ॥ 15
 ఆతిధ్యధర్మదత్తాని మూలాని చ ఫలాని చ । అస్మాభిరుపభుక్తాని బుభుక్షాపరిపీడితైః ॥ 16
 యత్త్వయా రక్షితాస్సర్వే మ్రియమాణా బుభుక్షయా । బ్రూహి ప్రత్యుపకారార్థం కిం తే కుర్వంతు వానరాః ॥
 ఏవ ముక్తా తు సర్వజ్ఞాః వానరైస్తైః స్వయంప్రభా । ప్రత్యువాచ తతస్సర్వాన్ ఇదం వానరయూథపాన్ ॥ 18
 సర్వేషాం పరితుష్టాః స్మి వానరాణాం తరస్వినామ్ । చరంత్యా మమ ధర్మేణ న కార్యమిహ కేనచిత్ ॥ 19
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వానరైః స్వాగమనహేతుకథనం నామ ద్విపంచాశస్సర్గః

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః (53) ప్రాయోపవేశ నిశ్చయః

ఏవముక్తః శుభం వాక్యం తాపస్యా ధర్మసంహితమ్ । ఉవాచ హనుమాన్ వాక్యం తామనిందితచేష్టితామ్ ॥ 1
 శరణం త్వాం ప్రపన్నాః స్వః సర్వే వై ధర్మచారిణి । యః కృతస్సమయోఽస్మాకం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ 2
 స చ కాలో హ్యతిక్రాంతో బిలే చ పరివర్తతామ్ । సా త్వమస్మాద్బిలాద్ధోరాత్ ఉత్తారయితుమర్హసి ॥ 3
 తస్మాత్ సుగ్రీవవచనాత్ అతిక్రాంతాన్ గతాయుషః । త్రాతుమర్హసి నస్సర్వాన్ సుగ్రీవభయకర్మితాన్ ॥ 4
 మహచ్ఛ కార్యమస్మాభిః కర్తవ్యం ధర్మచారిణి । తచ్ఛాపి న కృతం కార్యమ్ అస్మాభిరిహ వాసిభిః ॥ 5
 ఏవముక్తా హనుమతా తాపసీ వాక్యమబ్రవీత్ । జీవితా దుష్కరం మన్యే ప్రవిష్టేన నివర్తితుమ్ ॥ 6
 తపసస్తు ప్రభావేన నియమోపార్జితేన చ । సర్వానేవ బిలాదస్మాత్ ఉద్ధరిష్యామి వానరాన్ ॥ 7
 నిమీలయత చక్షూంషి సర్వే వానరపుంగవాః । న హి నిష్క్రమితుం శక్యమ్ అనిమీలితలోచనైః ॥ 8
 తతస్సంమీలితాస్సర్వే సుకుమారాంగుళైః కరైః । సహసా పిదధుర్బుష్టిం హృష్టా గమనకాంక్షయా ॥ 9
 వానరాస్తు మహాత్మానో హస్తరుద్ధముఖాస్తదా । నిమేషాంతరమాత్రేణ బిలాదుత్తారితాస్తయా ॥ 10
 తతస్తాన్ వానరాన్ సర్వాన్ తాపసీ ధర్మచారిణీ । నిస్సృతాన్ విషమాత్తస్మాత్ సమాశ్వాస్యేదమబ్రవీత్ ॥ 11
 ఏష వింధ్యో గిరిశ్రీమాన్ నానాద్రుమలతాకులః । ఏష ప్రస్రవణశ్చైలః సాగరోఽయం మహోదధిః ॥ 12
 స్వస్తి వోఽస్తు గమిష్యామి భవనం వానరర్షభాః । ఇత్యుక్త్వా తద్బిలం శ్రీమత్ ప్రవివేశ స్వయంప్రభా ॥ 13
 తతస్తే దదృశుర్ధోరం సాగరం వరుణాలయమ్ । అపారమభిగర్జంతం ఘోరైరూర్మిభిరావృతమ్ ॥ 14
 మయస్య మాయావిహితం గిరిదుర్గం విచిన్వతామ్ । తేషాం మాసో వ్యతిక్రాంతో యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥
 వింధ్యస్య తు గిరేః పాదే సంప్రపుష్పితపాదపే । ఉపవిశ్య మహాత్మానః చింతామాపేదిరే తదా ॥ 16
 తతః పుష్పాతిభారాగ్రాన్ లతాశతసమావృతాన్ । ద్రుమాన్ వాసంతికాన్ దృష్ట్వా బభూవుర్భయశంకితాః ॥
 తే వసంతమనుప్రాప్తం ప్రతిబుద్ధ్వా పరస్పరమ్ । నష్ట సందేశకాలార్థాః నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ 18
 తతస్తాన్ కపివృద్ధాంస్తు శిష్టాంశ్చైవ వనౌకసః । వాచా మధురయాఽఽభాష్య యథావదనుమాన్య చ ॥ 19

- స తు సింహవృషస్కంధః పీనాయతభుజః కపిః । యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 20
- శాసనాత్ కపిరాజస్య వయం సర్వే వినిర్గతాః । మాసః పూర్ణో బిలస్థానాం హరయః కిన్న బుధ్యతే ॥ 21
- వయమాశ్వయుజే మాసి కాలసంఖ్యావ్యవస్థితాః । ప్రస్థితాస్సోఽపి చాతీతః కిమతః కార్యముత్తరమ్ ॥ 22
- భవంతః ప్రత్యయం ప్రాప్తాః సీతిమార్గవిశారదాః । హితేష్వభిరతా భర్తుః నిస్పృహాః సర్వకర్మసు ॥ 23
- కర్మస్వప్రతిమాః సర్వే దిక్షు విశ్రుతపౌరుషాః । మాం పురస్పృత్య నిర్యాతాః పింగాక్షప్రతిచోదితాః ॥ 24
- ఇదానీమకృతార్థానాం మర్తవ్యం నాత్ర సంశయః । హరిరాజస్య సందేశమ్ అకృత్వా కస్సుఖీ భవేత్ ॥ 25
- తస్మిన్నతీతే కాలే తు సుగ్రీవేణ కృతే స్వయమ్ । ప్రాయోపవేశనం యుక్తం సర్వేషాం చ వనాకసామ్ ॥ 26
- తీక్షణ ప్రకృత్యా సుగ్రీవః స్వామిభావే వ్యవస్థితః । న క్షమిష్యతి నస్సర్వాన్ అపరాధకృతో గతాన్ ॥ 27
- అప్రవృత్తౌ చ సీతాయాః పాపమేవ కరిష్యతి । తస్మాత్ క్షమమిహోద్వైవ ప్రాయోపవిశనం హి నః ।
- త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ ధనాని చ గృహాణి చ ॥ 28
- ధ్రువం నో హింసితా రాజా సర్వాన్ ప్రతిగతానితః । వధేనాప్రతిరూపేణ శ్రేయాన్ మృత్యురిహైవ నః ॥ 29
- న చాహం యౌవరాజ్యేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః । నరేంద్రేణాభిషిక్తోఽస్మి రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥ 30
- స పూర్వం బద్ధవైరో మాం రాజా దృష్ట్వా వ్యతిక్రమమ్ । ఘాతయిష్యతి దందేన తీక్షణేన కృతనిశ్చయః ॥ 31
- కిం మే సుహృద్భిర్వ్యసనం పశ్యద్భిర్ద్రివితాంతరో । ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే పుణ్యే సాగరరోధసి ॥ 32
- ఏతచ్ఛ్రుత్వా కుమారేణ యువరాజేన భాషితమ్ । సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః కరుణం వాక్యమబ్రువన్ ॥ 33
- తీక్షణః ప్రకృత్యా సుగ్రీవః ప్రియాసక్తశ్చ రాఘవః । (సమీక్ష్యాకృతకార్యాంస్తు తస్మింస్తు సమయే గతే ।)
- అదృష్టాయాం తు వైదేహ్యం దృష్ట్వా చైవ సమాగతాన్ ॥ 34
- రాఘవప్రియకామార్థం ఘాతయిష్యత్యసంశయమ్ । న క్షమం చాపరాధానాం గమనం స్వామిపార్శ్వతః ॥ 35
- ఇహైవ సీతామన్విష్య ప్రవృత్తిముపలభ్య వా । నో చేద్గచ్ఛామ తం వీరం గమిష్యామో యమక్షయమ్ ॥ 36
- ప్లవంగమానాం తు భయార్దితానాం శ్రుత్వా వచస్తార ఇదం బభాషే ।
- అలం విషాదేన బిలం ప్రవిశ్య వసామ సర్వే యది రోచతే వః ॥ 37
- ఇదం హి మాయావిహితం సుదుర్గమం ప్రభూతవృక్షోదకభోజ్యపేయకం ।
- ఇహాస్తి నో నైవ భయం పురందరాత్ న రాఘవాద్వానరరాజతోఽపి వా ॥ 38
- శ్రుత్వాంగదస్యాపి వచోఽనుకూలమ్ ఊచుశ్చ సర్వే హరయః ప్రతీతాః ।
- యథా న హింస్యేమ తథా విధానమ్ అసక్తమద్వైవ విధీయతాం నః ॥ 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే ప్రాయోపవేశనిశ్చయో నామ త్రిపంచాశస్సర్గః

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః (54) హనుమతా అంగదసాంత్యనమ్

- తథా బ్రువతి తారే తు తారాధిపతివర్చసి । అథ మేనే హృతం రాజ్యం హనుమానంగదేన తత్ ॥ 1
- బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం చతుర్బలసమన్వితమ్ । చతుర్థశగుణంమేనే హనుమాన్ వాలినస్సుతమ్ ॥ 2
- ఆపూర్యమాణం శశ్వచ్ఛ తేజోబలపరాక్రమైః । శశినం శుక్లపక్షాదౌ వర్ధమానమివ శ్రియా ॥ 3
- బృహస్పతిసమం బుద్ధ్యా విక్రమే సద్భృశం పితుః । శుశ్రూషమాణం తారస్య శుక్రస్యేవ పురందరమ్ ॥ 4
- భర్తుర్ధే పరిశ్రాంతం సర్వశాస్త్రవిదాం వరమ్ । అభిసంధాతుమారేభే హనుమానంగదం తతః ॥ 5
- స చతుర్థాముపాయానాం తృతీయముపవర్ణయన్ । భేదయామాస తాన్ సర్వాన్ వానరాన్ వాక్యసంపదా ॥
- తేషు సర్వేషు భిన్నేషు తతో-భీషయదంగదమ్ । భీషణైర్బహుభిర్వాక్యైః కోపోపాయసమన్వితైః ॥ 7
- త్వం సమర్థతరః పిత్రా యుద్ధే తారేయ వై ధురమ్ । దృఢం ధారయితుం శక్తః కపిరాజ్యం యథా పితా ॥ 8
- నిత్యమస్థిరచిత్తౌ హి కపయో హరిపుంగవ । నాజ్ఞాప్యం విషహిష్యంతి పుత్రదారాన్ వినా త్వయా ॥ 9

త్వాంనైతే హ్యనుయుంజేయుః ప్రత్యక్షం ప్రవదామి తే ।యథాఽయం జాంబవాన్మీలః సుహోత్రశ్చ మహాకపిః ॥
 న హ్యహం త ఇమే సర్వే సామదానాదిభిర్గుణైః । దండేన వా త్వయా శక్యాః సుగ్రీవాదపకర్షితుమ్ ॥ 11
 విగ్రహ్యోసనమప్యాహుః దుర్బలేన బలీయసః । ఆత్మరక్షాకరస్తస్మాత్ న విగ్రహీత దుర్బలః ॥ 12
 యాం చేమాం మన్యసే ధాత్రీమ్ ఏతద్బిలమితి శ్రుతమ్ । ఏతల్లక్ష్మణబాణానామ్ ఈషత్కార్యం విదారణే ॥
 స్వల్పం హి కృతమింద్రేణ క్షిపతా హ్యశనిం పురా ।లక్ష్మణో నిశితైర్బాణైః భింద్యాత్ పత్రపుటం యథా ॥ 14
 లక్ష్మణస్య తు నారాచాః బహవస్సంతి తద్విధాః । వజ్రాశనిసమస్పర్శాః గిరీణామపి దారణాః ॥ 15
 అవస్థానే యదైవ త్వమ్ ఆసిష్యసి పరంతప । తదైవ హరయస్సర్వే త్యక్ష్వంతి కృతనిశ్చయాః ॥ 16
 స్మరంతః పుత్రదారాణాం నిత్యోద్విగ్నా బుభుక్షితాః । ఖేదితా దుఃఖశయాభిః త్వాం కరిష్యంతి పృష్ఠతః ॥ 17
 స త్వం హీనస్సుహృద్భిశ్చ హితకామైశ్చ బంధుభిః । తృణాదపి భృశోద్విగ్నః స్పందమానాద్భవిష్యసి ॥ 18
 న చ జాతు న హింస్యస్తాస్త్వాం ఘోరా లక్ష్మణసాయకాః ।అపవృత్తం జింఘాంసంతో మహావేగా దురాసదాః ॥
 అస్మాభిస్తు గతం సార్థం వినీతవదుపస్థితమ్ । అనుపూర్వాత్తు సుగ్రీవో రాజ్యే త్వాం స్థాపయిష్యతి ॥ 20
 ధర్మకామః పితృవ్యస్తే ప్రీతికామో దృఢవ్రతః । శుచిస్సత్యప్రతిజ్ఞశ్చ న త్వాం జాతు జిఘాంసతి ॥ 21
 ప్రియకామశ్చ తే మాతుః తదర్థం చాస్య జీవితమ్ । తస్యాపత్యం చ నాస్త్వన్యత్ తస్మాదంగద గమ్యతామ్ ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే హనుమతా అంగదసాంత్వనం నామ చతుఃపంచాశస్సర్గః

అథ పంచపంచాశస్సర్గః (55) వానరాణం ప్రాయోపవేశః

శుత్వా హనుమతో వాక్యం ప్రశ్రితం ధర్మసంహితమ్ ।స్వామిసత్కారసంయుక్తమ్ అంగదో వాక్యమబ్రవీత్ ॥
 స్థైర్యమాత్మమనశ్శౌచమ్ ఆనృశంస్యమధార్ణవమ్ । విక్రమశ్చైవ ధైర్యం చ సుగ్రీవే నోపపద్యతే ॥ 2
 బ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య యో భార్యాం జీవతోమహిషీం ప్రియామ్ ।ధర్మేణ మాతరంయస్తు స్వీకరోతి జుగుప్సితః ॥ 3
 కథం స ధర్మం జానీతే యేన బ్రాత్రా మహాత్మనా । యుద్ధాయాభినియుక్తేన బిలస్య పిహితం ముఖమ్ ॥ 4
 సత్యాత్ పాణిగృహీతశ్చ కృతకర్మా మహాయశాః ।విస్మృతో రాఘవో యేన స కస్య తు కృతం స్మరేత్ ॥ 5
 లక్ష్మణస్య భయాద్యేన నాధర్మభయభీరుణా । ఆదిష్టా మార్గితుం సీతాం ధర్మమస్మిన్ కథం భవేత్ ॥ 6
 తస్మిన్ పాపే కృతఘ్నై తు స్మృతిహీనే చలాత్మని । ఆర్యః కో విశ్వసేజ్ఞాతు తత్కులీనో జిజీవిషుః ॥ 7
 రాజ్యే పుత్రః ప్రతిష్ఠాప్యః సగుణో నిర్గుణోఽపి వా । కథం శత్రుకులీనం మాం సుగ్రీవో జీవయిష్యతి ॥ 8
 భిన్నమంత్రోఽపరాధశ్చ హీనశక్తిః కథం హ్యహమ్ ।కిష్కింధాం ప్రాప్య జీవేయమ్ అనాథ ఇవ దుర్బలః ॥ 9
 ఉపాంశుదండేన హి మాం బంధనే నోపపాదయేత్ ।శరః క్రూరో నృశంసశ్చ సుగ్రీవో రాజ్యకారణాత్ ॥ 10
 బంధనాద్వాఽవసాదాన్మే శ్రేయః ప్రాయోపవేశనమ్ । అనుజానీత మాం సర్వే గృహం గచ్ఛంతు వానరాః ॥
 అహం వః ప్రతిజానామి నాగమిష్యామ్యహం పురీమ్ ।ఇహైవ ప్రాయమాసిష్యే శ్రేయో మరణమేవ మే ॥ 12
 అభివాదనపూర్వం తు రాఘవో బలశాలినౌ । (వాచ్యో మద్వచనా ద్వీరాః కుశలం రఘుపుంగవౌ ।)
 అభివాదనపూర్వం తు రాజా కుశలమేవ చ । వాచ్యస్తాతో యవీయాన్మే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ 13
 ఆరోగ్యపూర్వం కుశలం వాచ్యా మాతా రుమా చ మే । మాతరం చైవ మే తారామ్ ఆశ్వాసయితుమర్హథ ॥
 ప్రకృత్యా ప్రియపుత్రా సా సానుక్రోశా తపస్వినీ । వినష్టమిహ మాం శ్రుత్వా వ్యక్తం హాస్యతి జీవితమ్ ॥ 15
 ఏతావదుక్త్వా వచనం వృద్ధాంస్తానభివాద్య చ । వివేశ చాంగదో భూమౌ రుదన్ దర్భేషు దుర్మనాః ॥ 16
 తస్య సంవిశతస్తత్ర రుదంతో వానరర్షభాః । నయనేభ్యః ప్రముముచుః ఉష్ణం వై వారి దుఃఖితాః ॥ 17
 సుగ్రీవం చైవ నిందంతః ప్రశంసంతశ్చ వాలినమ్ । పరివార్యాంగదం సర్వే వ్యవసన్ ప్రాయమాసితుమ్ ॥
 మతం తద్వాల్మీపుత్రస్య విజ్ఞాయ ధ్లవగర్షభాః । ఉపస్ఫుశ్యోదకం తత్ర ప్రాజ్యుఖాస్సముపావిశన్ ॥ 19
 దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు ఉదక్తిరం సమాశ్రితాః । ముమూర్షవో హరిశ్రేష్ఠాః ఏతత్ క్షమమితి స్మ హ ॥ 20
 రామస్య వనవాసం చ క్షయం దశరథస్య చ । జనస్థానవధం చైవ వధం చైవ జటాయుషః ॥ 21

హరణం చైవ వైదేహ్యః వాలినశ్చ వధం రణే । రామకోపం చ వదతాం హరీణాం భయమాగతమ్ ॥ 22
 స సంవిశద్భిర్బహుభిర్మహీధరో మహాద్రికూటప్రతిమైః ప్లవంగమైః ।
 బభూవ సన్నాదితనిర్దరాంతరో భృశం నదద్భిర్జలదైరివోల్బణైః ॥ 23
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే వానరాణాం ప్రాయోపవేశో నామ పంచపంచాశస్సర్గః

అథ షట్పంచాశస్సర్గః (56) సంపాతేరాగమనమ్

ఉపవిష్టాస్తు తే సర్వే యస్మిన్ ప్రాయం గిరిస్థలే । హరయో గృధ్రరాజశ్చ తం దేశముపచక్రమే ॥ 1
 సంపాతిర్నామ నామ్నా తు చిరంజీవీ విహంగమః । భ్రాతా జటాయుషః శ్రీమాన్ ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ॥ 2
 కందరాదభినిష్క్రమ్య స వింధ్యస్య మహాగిరేః । ఉపవిష్టాన్ హరీన్ దృష్ట్వా హృష్టాత్మా గిరమబ్రవీత్ ॥ 3
 విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే । యథాఽయం విహితో భక్త్యః చిరాన్మహ్యముపాగతః ॥ 4
 పరం పరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతమ్ । ఉవాచేదం వచః పక్షీ తాన్నిరీక్ష్వ ప్లవంగమాన్ ॥ 5
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భక్త్యులుబ్ధస్య పక్షిణః । అంగదః పరమాయస్తో హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ 6
 పశ్య సీతాపదేశేన సాక్షాద్వైవస్వతో యమః । ఇమం దేశమనుప్రాప్తో వానరాణాం విపత్తయే ॥ 7
 రామస్య న కృతం కార్యం రాజ్ఞో న చ వచః కృతమ్ । హరీణామియమజ్ఞాతా విపత్తిస్సహసాఽఽగతా ॥ 8
 వైదేహ్యః ప్రియకామేన కృతం కర్మ జటాయుషా । గృధ్రరాజేన యత్తత్ర శ్రుతం వస్తదశేషతః ॥ 9
 తథా సర్వాణి భూతాని తిర్యగ్యోనిగతాన్యపి । ప్రియం కుర్వంతి రామస్య త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథా వయమ్ ॥ 10
 అన్యోన్యముపకుర్వంతి స్నేహకారుణ్యయంత్రితాః । తేన తస్యోపకారార్థం త్యజతాఽఽత్మానమాత్మనా ॥ 11
 ప్రియం కృతం హి రామస్య ధర్మజ్ఞేన జటాయుషా । రాఘవార్థే పరిశ్రాంతాః వయం సంత్యక్తజీవితాః ॥ 12
 కాంతారాణి ప్రపన్నాః స్మ న చ పశ్యామ మైథిలీమ్ । స సుఖీ గృధ్రరాజస్తు రావణేన హతో రణే ॥ 13
 ముక్తశ్చ సుగ్రీవభయాత్ గతశ్చ పరమాం గతిమ్ । జటాయుషో వినాశేన రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥ 14
 హరణేన చ వైదేహ్యః సంశయం హరయో గతాః । రామలక్ష్మణయోర్వాసః అరణ్యే సహ సీతయా ॥ 15
 రాఘవస్య చ బాణేన వాలినశ్చ తథా వధః । రామకోపాదశేషాణాం రాక్షసానాం తథా వధః ॥ 16
 కైకేయ్యావరదానేన ఇదం హి వికృతం కృతమ్ । తదనుఖమనుకీర్తితం వచో భువిపతితాంశ్చ సమీక్ష్మవానరాన్ ॥
 భృశచలితమతిర్మహామతిః కృపణముదాహృతవాన్ స గృధ్రరాట్ ।
 తత్తు శ్రుత్వా తదా వాక్యమ్ అంగదస్య ముఖోద్ధతమ్ ॥ 18
 అబ్రవీద్వచనం గృధ్రః తీక్ష్ణణతుండో మహాస్వనః । కోఽయం గిరా ఘోషయతి ప్రాణైః ప్రియతమస్య మే ॥
 జటాయుషో వధం భ్రాతుః కంపయన్నివ మే మనః । కథమాసీజ్జనస్థానే యుద్ధం రాక్షసగృధ్రయోః ॥ 20
 నామధేయమిదం భ్రాతుః చిరస్యాద్య మయా శ్రుతమ్ । ఇచ్ఛేయం గిరిదుర్గాచ్చ భవద్భిరవతారితుమ్ ॥ 21
 యవీయసో గుణజ్ఞస్య శ్లాఘనీయస్య విక్రమైః । అతిదీర్ఘస్య కాలస్య తుష్టోఽస్మి పరికీర్తనాత్ ॥ 22
 తదిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం వినాశం వానరర్షభాః । భ్రాతుర్జటాయుషస్తస్య జనస్థాననివాసినః ॥ 23
 తస్యైవ చ మమ భ్రాతుః సఖా దశరథః కథమ్ । యస్య రామః ప్రియః పుత్రో జ్యేష్ఠో గురుజనప్రియః ॥ 24
 సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వాత్ న శక్నోమ్యుపసర్పితుమ్ । ఇచ్ఛేయం పర్వతాదస్మాత్ అవతర్తుమరిందమాః ॥ 25
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సంపాతేరాగమనం నామ షట్పంచాశస్సర్గః

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః (57) అంగదేన రామచరితకథనమ్

శోకాద్భ్రష్టస్వరమపి శ్రుత్వా తే హరియూథపాః । శ్రద్ధధుర్నైవ తద్వాక్యం కర్మణా తస్య శంకితాః ॥ 1
 తే ప్రాయముపవిష్టాస్తు దృష్ట్వా గృధ్రం ప్లవంగమాః । చక్రుర్బుద్ధిం తదా రౌద్రాం సర్వాన్నో భక్తయిష్యతి ॥ 2

- సర్వథా ప్రాయమాసీనాన్ యది నో భక్షయిష్యతి । కృతకృత్యా భవిష్యామః క్షిప్రం సిద్ధిమితో గతాః ॥ 3
- ఏతాం బుద్ధిం తతశ్చక్రుః సర్వే తే వానరర్షభాః । అవతార్య గిరేః శృంగాత్ గృధ్రమాహాంగదస్తదా ॥ 4
- బభూవర్క్షరజా నామ వానరేంద్రః ప్రతాపవాన్ । మమార్యః పార్ధివః పక్షిన్ ధార్మికస్తస్య చాత్మజౌ ॥ 5
- సుగ్రీవశ్చైవ వాలీ చ పుత్రావోఘబలావృభౌ । లోకే విశ్రుతకర్మా భూత్ రాజా వాలీ పితా మమ ॥ 6
- రాజా కృత్స్నస్య జగతః ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః । రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥ 7
- లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్య చాపి భార్యయా । పితుర్నిదేశనిరతో ధర్మం పంథానమాశ్రితః ।
తస్య భార్యా జనస్థానాత్ రావణేన హృతా బలాత్ ॥ 8
- రామస్య తు పితుర్మిత్రం జటాయుర్నామ గృధ్రరాట్ । దదర్శ సీతాం వైదేహీం హ్రియమాణాం విహాయసా ॥
రావణం విరథం కృత్వా స్థాపయిత్వా చ మైథిలీమ్ । పరిత్రాంతశ్చ వృద్ధశ్చ రావణేన హతో రణే ॥ 10
- ఏవం గృధ్రో హతస్తేన రావణేన బలీయసా । సంస్మృతశ్చాపి రామేణ గతశ్చ గతిముత్తమామ్ ॥ 11
- తతో మమ పితృవ్యేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా । చకార రాఘవస్సఖ్యం సోఽవధీత్ పితరం మమ ॥ 12
- మమ పిత్రా విరుద్ధో హి సుగ్రీవస్సచివై స్సహ । నిహత్య వాలినం రామః తతస్తమభిషేచయత్ ॥ 13
- స రాజ్యే స్థాపితస్తేన సుగ్రీవో వానరాధిపః । రాజా వానరముఖ్యానాం యేన ప్రస్థాపితా వయమ్ ॥ 14
- ఏవం రామప్రయుక్తాస్తు మార్గమాణాస్తతస్తతః । వైదేహీం నాధిగచ్ఛామో రాత్రౌ సూర్యప్రభామివ ॥ 15
- తే వయం దండకారణ్యం విచిత్వ సుసమాహితాః । అజ్ఞానాత్తు ప్రవిష్టాః స్మ ధర్మిణ్యా వివృతం బిలమ్ ॥ 16
- మయస్య మాయావిహితం తద్బిలం చ విచిన్వతామ్ । వృతీతస్తత్ర నో మాసో యో రాజ్ఞా సమయః కృతః ॥
తే వయం కపిరాజస్య సర్వే వచనకారిణః । కృతాం సంస్థామతిక్రాంతాః భయాత్ ప్రాయముపాస్మహే ॥ 18
- క్రుద్ధే తస్మింస్తు కాకుత్స్థే సుగ్రీవే చ సలక్ష్మణే । గతానామపి సర్వేషాం తత్ర నో నాస్తి జీవితమ్ ॥ 19
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే అంగదేన రామచరితకథనం నామ సప్తపంచాశస్సర్గః

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః (58) సంపాతినా సీతాస్థానకథనమ్

- ఇత్యుక్తః కరుణం వాక్యం వానరైస్సృజీవితైః । సభాషో వానరాన్ గృధ్రః ప్రత్యువాచ మహాస్వనః ॥ 1
- యవీయాన్మమ స భ్రాతా జటాయుర్నామ వానరాః । యమాఖ్యాత హతం యుద్ధే రావణేన బలీయసా ॥ 2
- వృద్ధభావాదపక్షత్వాత్ శృణ్వన్ తదపి మర్షయే । న హి మే శక్తిరస్త్యద్య భ్రాతురైవరవిమోక్షణే ॥ 3
- పురా వృత్రవధే వృత్తే పరస్పరజయైషిణౌ । ఆదిత్యముపయాతౌ సోఽజ్వలంతం రశ్మిమాలినమ్ ॥ 4
- ఆవృత్యాకాశమార్గే తు జవేన స్మ గతౌ భృశమ్ । మధ్యం ప్రాప్తే దినకరే జటాయురవసీదతి ॥ 5
- తమహం భ్రాతరం దృష్ట్వా సూర్యరశ్మిభిరర్దితమ్ । పక్షాభ్యాం ఛాదయామాస స్నేహాత్ పరమవిహ్వలః ॥ 6
- నిర్దగ్ధపక్షః పతితో వింధ్యేఽహం వానరర్షభాః । అహమస్మిన్ వసన్ భ్రాతుః ప్రవృత్తిం నోపలక్షయే ॥ 7
- జటాయుషస్త్యేవముక్తో భ్రాత్రా సంపాతినా తదా । యువరాజో మహాప్రాజ్ఞః ప్రత్యువాచాంగదస్తదా ॥ 8
- జటాయుషో యది భ్రాతా శ్రుతం తే గదితం మయా । ఆఖ్యాహి యది జానాసి నిలయం తస్య రక్షసః ॥ 9
- అదీర్ఘదర్శినం తం వై రావణం రాక్షసాధిపమ్ । అంతికే యది వా దూరే యది జానాసి శంస నః ॥ 10
- తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః జ్యేష్ఠో భ్రాతా జటాయుషః । ఆత్మానురూపం వచనం వానరాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥
నిర్దగ్ధపక్షో గృధ్రోఽహం హీనవీర్యః ప్లవంగమాః । వాఙ్మత్రేణ తు రామస్య కరిష్యే సాహ్యముత్తమమ్ ॥ 12
- జానామి వారుణాన్ లోకాన్ విష్ణోస్తైవిక్రమాసపి । మహాసురవిమర్దాన్వ్యాఽప్యమృతస్య చ మంథనమ్ ॥ 13
- రామస్య యదిదం కార్యం కర్తవ్యం ప్రథమం మయా । జరయా చ హృతం తేజః ప్రాణాశ్చ శిథిలా మమ ॥
తరుణీ రూపసంపన్నా సర్వాభరణభూషితా । హ్రియమాణా మయా దృష్ట్వా రావణేన దురాత్మనా ॥ 15

- క్రోశంతీ రామ రామేతి లక్ష్మణేతి చ భామినీ । భూషణాన్యపవిధ్యంతీ గాత్రాణి చ విధూన్వతీ ॥ 16
- సూర్యప్రభేవ శైలాగ్రే తస్యాః కౌశేయముత్తమమ్ । అసితే రాక్షసే భాతి యథా వా తటిదంబుదే ॥ 17
- తాం తు సీతామహం మన్యే రామస్య పరికీర్తనాత్ । శ్రూయతాంమే కథయతో నిలయం తస్య రక్షసః ॥ 18
- పుత్రో విశ్రవసస్సాక్షాత్ భ్రాతా వైశ్రవణస్య చ । అధ్యాస్తే నగరీం లంకాం రావణో నామ రాక్షసః ॥ 19
- ఇతో ద్వీపస్సముద్రస్య సంపూర్ణే శతయోజనే । తస్మిన్ లంకాపురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా ॥ 20
- జాంబూనదమయైర్ధారైః చిత్రైః కనకవేదికైః । ప్రాకారేణార్కవర్ణేన మహతా సుసమావృతా ॥ 21
- తస్యాం వసతి వైదేహీ దీనా కౌశేయవాసినీ । రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా ॥ 22
- జనకస్యాత్మజాం రాజ్ఞః తత్ర ద్రక్ష్యథ మైథిలీమ్ । లంకాయామథ గుప్తాయాం సాగరేణ సమంతతః ॥ 23
- సంప్రాప్య సాగరస్యాంతం సంపూర్ణంశతయోజనమ్ । ఆసాద్యదక్షిణం తీరం తతో ద్రక్ష్యథ రావణమ్ ॥ 24
- తత్రైవ త్వరితాః క్షిప్రం విక్రమధ్వం ప్లవంగమాః । జ్ఞానేన ఖలు పశ్యామి దృష్ట్వా ప్రత్యాగమిష్యథ ॥ 25
- ఆద్యః పంథాః కులింగానాం యే చాన్యే ధాన్యజీవినః । ద్వితీయో బలిభోజానాం యే చ వృక్షఫలాశినః ॥ 26
- భాసాస్తృతీయం గచ్ఛంతి క్రౌంచాశ్చ కురరైస్సహ । శ్యేనాశ్చతుర్థం గచ్ఛంతి గృధ్రా గచ్ఛంతి పంచమమ్ ॥
- బలవీర్యోపపన్నానాం రూపయావనశాలినామ్ । షష్ఠస్తు పంథా హంసానాం వైనతేయగతిః పరా ।
- వైనతేయాచ్ఛ నో జన్మ సర్వేషాం వానరర్షభాః ॥ 28
- ఇహస్థోఽహం ప్రపశ్యామి రావణం జానకీం తథా । అస్మాకమపి సౌపర్ణం దివ్యం చక్షుర్బలం తథా ॥ 29
- తస్మాదాహారవీర్యేణ నిసర్గేణ చ వానరాః । ఆయోజనశతాత్ సాగ్రాత్ వయం పశ్యామ నిత్యశః ॥ 30
- అస్మాకం విహితా వృత్తిః నిసర్గేణ చ దూరతః । విహితా పాదమూలే తు వృత్తిశ్చరణయోధినామ్ ॥ 31
- గర్జితం తు కృతం కర్మ యేన స్మ పిశితాశినా । ప్రతీకార్యం చ మే తస్య వైరం భ్రాతుః కృతం భవేత్ ॥ 32
- ఉపాయో దృశ్యతాం కశ్చిత్ లంఘనే లవణాంభసః । (ద్వీపే ద్వీపే సముద్రస్య వివిధాని హి సంతి వై ।
- యావన్న గచ్ఛేత్స తయా సాధ్వా సార్థం ప్లవంగమాః ॥) అభిగమ్య తు వైదేహీం సమృద్ధార్థా గమిష్యథ ॥
- సముద్రం నేతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వరుణాలయమ్ । ప్రదాస్యామ్యుదకం భ్రాతుః స్వర్గతస్య మహాత్మనః ॥ 34
- తతో నీత్వా తు తం దేశం తీరం నదనదీపతేః । నిర్దగ్ధపక్షం సంపాతిం వానరాస్సుమహౌజసః ॥ 35
- పునః ప్రత్యానయిత్వా చ తం దేశం పతగేశ్వరమ్ । బభూవుర్వానరా హృష్టాః ప్రవృత్తిముపలభ్య తే ॥ 36
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సంపాతినా సీతాస్థానకథనం నామఅష్టపంచాశస్సర్గః

అథ ఏకోనషష్ఠితమస్సర్గః (59) సుపార్ష్వ వచనకథనమ్

- తతస్తదమృతాస్వాదం గృధ్రరాజేన భాషితమ్ । నిశమ్య ముదితా హృష్టాః తే వచః ప్లవగర్షభాః ॥ 1
- జాంబవాన్ వానరశ్రేష్ఠః సహ సర్వైః ప్లవంగమైః । భూతలాత్ సహసోత్థాయ గృధ్రరాజమథాబ్రవీత్ ॥ 2
- క్వ సీతా కేన వా దృష్టా కో వా హరతి మైథిలీమ్ । తదాఖ్యాతు భవాన్ సర్వం గతిర్భవ వనౌకసామ్ ॥ 3
- కో దాశరథిభాణానాం వజ్రవేగనిపాతినామ్ । స్వయం లక్ష్మణముక్తానాం న చింతయతి విక్రమమ్ ॥ 4
- స హరీన్ ప్రీతిసంయుక్తాన్ సీతాశ్రుతిసమాహితాన్ । పునరాశ్వాసయన్ ప్రీతః ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 5
- శ్రూయతామిహవైదేహ్యః యథా మే హరణం శ్రుతమ్ । యేనచాపి మమాఖ్యాతం యత్ర వాఽయతలోచనా ॥
- అహమస్మిన్ గిరౌ దుర్గే బహుయోజనమాయతే । చిరాన్నిపతితో వృద్ధః క్షీణప్రాణపరాక్రమః ॥ 7
- తం మామేవంగతం పుత్రః సుపార్ష్వో నామ నామతః । ఆహారేణ యథాకాలం బిభర్తి పతతాం వరః ॥ 8
- తీక్ష్ణకామాస్తు గంధర్వాః తీక్ష్ణకోపా భుజంగమాః । మృగాణాంతు భయం తీక్ష్ణేణ తతస్తీక్ష్ణైక్షుధా వయమ్ ॥
- స కదాచిత్ క్షుధార్తస్య మమాహారాభికాంక్షిణః । గతసూర్యేఽహని ప్రాప్తో మమ పుత్రో హ్యనామిషః ॥ 10

- స మయా వృద్ధభావాచ్చ కోపాచ్చ పరిభర్తృతః । క్షుత్పిపాసాపరీతేన కుమారః పతతాం వరః ॥ 11
- స మామాహారసంరోధాత్ పీడితం ప్రీతివర్ధనః । అనుమాన్య యథాతత్త్వమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 12
- అహం తాత యథాకాలమ్ ఆమిషార్థీ ఖమాఘ్నతః । మహేంద్రస్య గిరేర్హ్వారమ్ ఆవృత్య చ సమాస్థితః ॥ 13
- తతస్సత్వ సహస్రాణాం సాగరాంతరచారిణామ్ । పంథానమేకోఽధ్యవసం సన్నిరోద్ధుమవాఙ్ముఖః ॥ 14
- తత్ర కశ్చిన్మయా దృష్టః సూర్యోదయసమప్రభామ్ । స్త్రియమాదాయ గచ్ఛన్వై భిన్నాంజనచయప్రభః ॥ 15
- సోఽహమభ్యవహారార్థీ తౌ దృష్ట్వా కృతనిశ్చయః । తేన సామ్నా వినీతేన పంథానమభియాచితః ॥ 16
- న హి సామోపపన్నానాం ప్రహర్తా విద్యతే క్వచిత్ । నీచేష్వపి జనః కశ్చిత్ కిమంగ బత మద్విధః ॥ 17
- స యాతస్తేజసా వ్యోమ సంక్షిపన్నివ వేగతః । అథాహం ఖచరైర్భూతైః అభిగమ్య సభాజితః ॥ 18
- దిష్ట్వా జీవసి తాతేతి హ్యబ్రువన్ మాం మహర్షయః । కథంచిత్ సకళత్రోఽసౌ గతస్తే స్వస్త్వసంశయమ్ ।
ఏవముక్తస్తతోఽహం తైః సిద్ధైః పరమశోభనైః ॥ 19
- స చ మే రావణో రాజా రక్షసాం ప్రతివేదితః । హరన్ దాశరథేర్భార్యాయాం రామస్య జనకాత్మజామ్ ॥ 20
- భ్రష్టాభరణకౌశేయాం శోకవేగపరాజితామ్ । రామలక్ష్మణయోర్నామ క్రోశంతీం ముక్తమూర్ధజామ్ ॥ 21
- ఏష కాలాత్యయస్తావత్ ఇతి కాలవిదాం వరః । ఏతమర్థం సమగ్రం మే సుపార్శ్వః ప్రత్యవేదయత్ ॥ 22
- తచ్ఛ్రుత్వాఽపి హి మే బుద్ధిః నాసీత్ కాచిత్ పరాక్రమే । అపక్షో హి కథం పక్షీ కర్మ కించిదుపక్రమే ॥ 23
- యత్తు శక్యం మయా కర్తుం వాగ్బుద్ధిగుణవర్తినా । శూయతాం తత్ ప్రవక్ష్యామి భవతాం పౌరుషాశ్రయమ్ ॥
- వాఙ్ముఖిభ్యాం తు సర్వేషాం కరిష్యామి ప్రియం హి వః । యద్ధి దాశరథేః కార్యం మమ తన్నాత్ర సంశయః ॥
- తే భవంతో మతిశ్రేష్ఠాః బలవంతో మనస్వినః । ప్రేషితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః ॥ 26
- రామలక్ష్మణబాణాశ్చ నిశితాః కంకపత్రిణః । త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే ॥ 27
- కామం ఖలు దశగ్రీవః తేజోబలసమన్వితః । భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరమ్ ॥ 28
- తదలం కాలసంగేన క్రియతాం బుద్ధినిశ్చయః । న హి కర్మసు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః ॥ 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సుపార్శ్వ వచనకథనం నామ ఏకోనషష్ఠితమస్సర్గః

అథ షష్ఠితమస్సర్గః (60) నిశాకర వృత్తాంతః

- తతః కృతోదకం స్నాతం తం గృధ్రం హరియూథపాః । ఉపవిష్టా గిరౌ దుర్గే పరివార్య సమంతతః ॥ 1
- తమంగదముపాసీనం తైస్సర్వైర్హరిభిర్బృతమ్ । జనితప్రత్యయౌ హర్షాత్ సంపాతిః పునరబ్రవీత్ ॥ 2
- కృత్వా నిశ్చబ్దమేకాగ్రాః శృణ్వంతు హరయౌ మమ । తత్త్వం సంకీర్తయిష్యామి యథా జానామి మైథిలీమ్ ॥
- అస్య వింధ్యస్య శిఖరే పతితోఽస్మి పురా వనే । సూర్యాతపపరీతాంగో నిర్దగ్ధస్సూర్యరశ్మిభిః ॥ 4
- లబ్ధసంజ్ఞస్తు షడ్రాత్రాత్ ఏవశో విహ్వలన్నివ । వీక్షమాణో దిశస్సర్వాః నాభిజానామి కించన ॥ 5
- తతస్తు సాగరాన్ శైలాన్ నదీస్సర్వాస్సరాంసి చ । వనాన్యుదధివేలాం చ సమీక్ష్య మతిరాగమత్ ॥ 6
- హృష్టపక్షిగణాకీర్ణః కందరాంతరకూటవాన్ । దక్షిణస్యోదధేస్తీరే వింధ్యోఽయమితి నిశ్చయః ॥ 7
- ఆసీచ్ఛాత్రాశ్రమం పుణ్యం సురైరపి సుపూజితమ్ । ఋషిర్నిశాకరో నామ యస్మిన్నుగ్రతపా భవత్ ॥ 8
- అష్టౌ వర్షసహస్రాణి తేనాస్మిన్నుషిణా వినా । వసతో మమ ధర్మజ్ఞాః స్వర్గతే తు నిశాకరే ॥ 9
- అవతీర్య తు వింధ్యాగ్రాత్ కృచ్ఛ్రేణ విషమాచ్చనైః । తీక్షణదర్శాం వసుమతీం దుఃఖేన పునరాగతః ॥ 10
- తమృషిం ద్రష్టుకామోఽస్మి దుఃఖేనాభాగ్యతో భృశమ్ । జటాయుషా మయా చైవ బహుశోఽభిగతో హి సః ॥
- తస్యాశ్రమపదాభ్యాశే వపుర్వాతాస్సుగంధినః । వృక్షో వాఽపుష్పితః కశ్చిత్ అఫలో వా న విద్యతే ॥ 12
- ఉపేత్య చాశ్రమం పుణ్యం వృక్షమూలముపాశ్రితః । ద్రష్టుకామః ప్రతీక్షేఽహం భగవంతం నిశాకరమ్ ॥ 13
- అథాపశ్యమదూరస్థమ్ ఋషిం జ్వలితచేతసమ్ । కృతాభిషేకం దుర్ధర్షమ్ ఉపావృత్తముదఙ్ముఖమ్ ॥ 14

తమృక్షాస్పృమరా వ్యాఘ్రూః సింహో నాగాస్సరీస్పృపాః । పరివార్యోపగచ్ఛంతి ధాతారం ప్రాణినో యథా ॥ 15
 తతః ప్రాప్తమృషిం జ్ఞాత్వా తాని సత్త్వాని వై యయుః । ప్రవిష్టే రాజని యథా సర్వం సామాత్యకం బలమ్ ॥
 ఋషిస్తు దృష్ట్వా మాం ప్రీతః ప్రవిష్టశ్చాశ్రమం పునః । ముహూర్తమాత్రాన్నిష్ఠమ్య తతః కార్యమపుచ్ఛత ॥
 సౌమ్య వైకల్యతాం దృష్ట్వా రోమ్ణాం తేనావగమ్యతే । అగ్నిదగ్ధావిమో పక్షౌ త్వక్చైవ వ్రణితా తవ ॥ 18
 గృధ్రో ద్వౌ దృష్టపూర్వౌ మే మాతరిశ్వసమౌ జవే । గృధ్రాణాం చైవ రాజానౌ బ్రాతరో కామరూపిణౌ ॥ 19
 జ్యేష్ఠో హి త్వం తు సంపాతే జటాయురనుజస్తవ । మానుషంరూపమాస్థాయ గృహీతాం చరణౌ మమ ॥ 20
 కిం తే వ్యాధినముత్థానం పక్షయోః పతనం కథమ్ । దండో వాఽయం కృతః కేన సర్వమాఖ్యాహి పుచ్ఛతః ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే నిశాకర వృత్తాంతో నామ షష్ఠితమస్సర్గః

అథ ఏకషష్ఠితమస్సర్గః (61) సంపాతి పక్షదాహవృత్తాంతః

తతస్తద్దారుణం కర్మ దుష్కరం సాహసాత్ కృతమ్ । ఆచచక్షే మునేస్సర్వం సూర్యానుగమనం తదా ॥ 1
 భగవన్ ప్రణయుక్తత్వాత్ లజ్జయా వ్యాకులేంద్రియః । పరిశ్రాంతో న శక్నోమి వచనం ప్రతిభాషితుమ్ ॥ 2
 అహం చైవ జటాయుశ్చ సంఘర్షాద్ధర్షమోహితౌ । ఆకాశం పతితౌ వీరో జిజ్ఞాసంతౌ పరాక్రమమ్ ॥ 3
 కైలాసశిఖరే బద్ధ్వా మునీనామగ్రతః పణమ్ । రవిః స్యాదనుయాతవ్యో యావదస్తం మహాగిరిమ్ ॥ 4
 అథావాం యుగపత్ ప్రాప్తౌ అపశ్యామ మహీతలే । రథచక్రప్రమాణాని నగరాణి పృథక్ పృథక్ ॥ 5
 క్వచిద్వాదిత్రఘోషాంశ్చ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ శుశ్రువః । గాయంతీశ్చాంగనా బహ్వీః పశ్యావో రక్తవాససః ॥ 6
 తూర్ణముత్పత్య చాకాశమ్ ఆదిత్య పథమాశ్రితౌ । ఆవామాలోకయావస్తత్ వనం శాద్వలసన్నిభమ్ ॥ 7
 ఉపలైరివ సంఘన్నా దృశ్యతే భూః శిలోచ్ఛయైః । ఆపగాభిశ్చ సంవీతా సూత్రైరివ వసుంధరా ॥ 8
 హిమవాంశ్చైవ వింధ్యశ్చ మేరుశ్చ సుమహాన్నగః । భూతలే సంప్రకాశంతే నాగా ఇవ జలాశయే ॥ 9
 తీవ్రః స్వేదశ్చ ఖేదశ్చ భయం చాసీత్తదాఽఽవయోః । సమావిశతి మోహశ్చ తమో మూర్ఛా చ దారుణా ॥
 న దిగ్విజ్ఞాయతే యామ్యా నాగ్నీయా న చ వారుణీ । యుగాంతే నియతో లోకో హతో దగ్ధ ఇవాగ్నినా ॥ 11
 మనశ్చ మే హతం భూయః సన్నివర్త్య తు సంశ్రయమ్ । యత్నేన మహతా హ్యస్మిన్ పునస్సంధాయ చక్షుషి ॥
 యత్నేన మహతా భూయో రవిస్సమవలోకితః । తుల్యః పృథ్వీప్రమాణేన భాస్కరః ప్రతిభాతి నౌ ॥ 13
 జటాయుర్మామనాపుచ్ఛ నిపపాత మహీం తతః । తం దృష్ట్వా తూర్ణమాకాశాత్ ఆత్మానం ముక్తవాసహమ్ ॥
 పక్షాభ్యాం చ మయా గుప్తో జటాయుర్న ప్రదహ్యతే । ప్రమాదాత్తత్ర నిర్దగ్ధః పతన్ వాయుపథాదహమ్ ॥ 15
 ఆశంకే తం నిపతితం జనస్థానే జటాయుషమ్ । అహం తు పతితో వింధ్యే దగ్ధపక్షో జడీకృతః ॥ 16
 రాజ్యేన హీనో బ్రాత్రా చ పక్షాభ్యాం విక్రమేణ చ । సర్వథా మర్తుమేవేచ్ఛన్ పతిప్యే శిఖరాద్ధిరేః ॥ 17

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సంపాతి పక్షదాహవృత్తాంతో నామ ఏకషష్ఠితమస్సర్గః

అథ ద్విషష్ఠితమస్సర్గః (62) ఆపక్షప్రరోహం ఋషేరాదేశః

ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠమ్ అరుదం దుఃఖితోభృశమ్ । అథ ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు భగవానిదమబ్రవీత్ ॥ 1
 పక్షౌ చ తే ప్రపక్షౌ చ పునరన్యౌ భవిష్యతః । ప్రాణాశ్చ చక్షుషీ చైవ విక్రమశ్చ బలం చ తే ॥ 2
 పురాణే సుమహాత్కార్యం భవిష్యతి మయా శ్రుతమ్ । దృష్టం మే తపసా చైవ శ్రుత్వా చ విదితం మమ ॥ 3
 రాజా దశరథో నామ కశ్చిదిక్ష్వాకునందనః । తస్య పుత్రో మహాతేజాః రామో నామ భవిష్యతి ॥ 4
 అరణ్యం చ సహ బ్రాత్రా లక్ష్మణేన గమిష్యతి । అస్మిన్నర్థే నియుక్తస్సన్ పిత్రా సత్యపరాక్రమః ॥ 5
 నైర్మతో రావణో నామ తస్య భార్యాం హరిష్యతి । రాక్షసేంద్రో జనస్థానాత్ అవధ్యస్సురదానవైః ॥ 6
 సా చ కామైః ప్రలోభ్యంతీ భక్షైర్భోజ్యైశ్చ మైథిలీ । న భోక్తృతి మహాభాగా దుఃఖే మగ్నా యశస్వినీ ॥ 7

పరమాన్నం తు వైదేహ్యః జ్ఞాత్వా దాస్యతి వాసవః । యదన్నమమృతప్రఖ్యం సురాణామపి దుర్లభమ్ ॥ 8
 తదన్నం మైథిలీ ప్రాప్య విజ్ఞాయేంద్రాదిదం త్వితి । అగ్రముద్భుత్య రామాయ భూతలే నిర్వపిష్యతి ॥ 9
 యది జీవతి మే భర్తా లక్ష్మణేన సహ ప్రభుః । దేవత్వం గచ్ఛతోర్వాపి తయోరన్నమిదం త్వితి ॥ 10
 ఏష్యంత్యన్వేషకాస్తస్యాః రామదూతాః ప్లవంగమాః । ఆఖ్యేయా రామమహిషీ త్వయా తేభ్యో విహంగమః ॥ 11
 సర్వథా హి న గంతవ్యమ్ ఈదృశః క్వ గమిష్యసి । దేశకాలౌ ప్రతీక్షస్వ పక్షౌ త్వం ప్రతిపత్స్యసే ॥ 12
 నోత్సహేయమహం కర్తుమ్ అద్యైవ త్వాం సపక్షకమ్ । ఇహస్థస్త్వం తు లోకానాం హితం కార్యం కరిష్యసి ॥
 త్వయా-పి ఖలు తత్కార్యం తయోశ్చ నృపపుత్రయోః । బ్రాహ్మణానాం సురాణాం చ మునీనాం వాసవస్య చ ॥
 ఇచ్ఛామ్యహమపి ద్రష్టుం బ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । నేచ్ఛే చిరం ధారయితుం ప్రాణాంస్త్యక్ష్మే కళేబరమ్ ।
 మహర్షిస్త్యబ్రవీదేవం దృష్టతత్త్వార్థదర్శనః ॥ 15

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే ఆపక్షప్రరోహం ఋషేరాదేశో నామ ద్విషష్టితమస్సర్గః

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః (63) సంపాతి పక్షప్రాప్తిః

ఏతైరన్వైశ్చ బహుభిః వాక్యైర్వాక్యవిదాం వరః । మాం ప్రశస్యాభ్యనుజ్ఞాప్య ప్రవిష్టస్స స్వమాశ్రమమ్ ॥ 1
 కందరాత్తు వినర్పిత్వా పర్వతస్య శనైశ్చనైః । అహం వింధ్యం సమారుహ్య భవతః ప్రతిపాలయే ॥ 2
 అద్య త్వేతస్య కాలస్య సాగ్రం వర్షశతం గతమ్ । దేశకాలప్రతీక్షోఽస్మి హృది కృత్వా మునేర్వచః ॥ 3
 మహాప్రస్థానమాసాద్య స్వర్గతే తు నిశాకరే । మాం నిర్దహతి సంతాపో వితర్కైర్భూమాభిర్వృతమ్ ॥ 4
 ఉత్థితాం మరణే బుద్ధిం మునివాక్యైర్నివర్తయే । బుద్ధిర్యా తేన మే దత్తా ప్రాణానాం రక్షణాయ తు ।
 సా మేఽపనయతే దుఃఖం దీప్తేవాగ్నిశిఖా తమః ॥ 5
 బుధ్యతా చ మయా వీర్యం రావణస్య దురాత్మనః । పుత్రస్సంతర్జితో వాగ్భిః న త్రాతా మైథిలీ కథమ్ ॥ 6
 తస్యా విలపితం శ్రుత్వా తౌ చ సీతావినాకృతౌ । న మే దశరథస్నేహాత్ పుత్రేణోత్పాదితం ప్రియమ్ ॥ 7
 తస్య త్వేవం బ్రువాణస్య సంపాతేర్వానరైస్సహ । ఉత్పేతతుస్తదా పక్షౌ సమక్షం వనచారిణామ్ ॥ 8
 స దృష్ట్వా స్వాం తనుం పక్షైః ఉద్గతైరరుణచ్ఛదైః । ప్రహర్షమతులం లేభే వానరాంశ్చేదమబ్రవీత్ ॥ 9
 ఋషేర్నిశాకరస్యైవ ప్రభావాదమితాత్మనః । ఆదిత్యరశ్మినిర్దగ్ధౌ పక్షౌ మే పునరుత్థితౌ ॥ 10
 యౌవనే వర్తమానస్య మమాసీద్యః పరాక్రమః । తమేవాద్యానుగచ్ఛామి బలం పౌరుషమేవ చ ॥ 11
 సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీతామధిగమిష్యథ । పక్షలాభో మమాయం వః సిద్ధిప్రత్యయకారకః ॥ 12
 ఇత్యుక్త్వా స హరీన్ సర్వాన్ సంపాతిః పతగోత్తమః । ఉత్పాత గిరేశ్శృంగాత్ జిజ్ఞాసుః ఖగమాం గతిమ్ ॥
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రీతిసంహృష్టమానసాః । బభూవుర్వరిశార్దూలాః విక్రమాభ్యుదయోన్ముఖాః ॥ 14
 అథ పవనసమానవిక్రమాః ప్లవగవరాః ప్రతిలబ్ధపౌరుషాః ।
 అభిజిదభిముఖా దిశం యయుః జనకసుతాపరిమార్గణోన్ముఖాః ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే సంపాతి పక్షప్రాప్తిర్నామ త్రిషష్టితమస్సర్గః

అథ చతుఃషష్టితస్సర్గః (64) సాగరలంఘనాయ వానరసమాలోచనమ్

ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన సముత్పత్య ప్లవంగమాః । సంగమ్య ప్రీతిసంయుక్తాః వినేదుస్సింహవిక్రమాః ॥ 1
 సంపాతేర్వచనం శ్రుత్వా హరయౌ రావణక్షయమ్ । హృష్టాస్సాగరమాజగ్ముః సీతాదర్శనకాంక్షిణః ॥ 2
 అభిక్రమ్య తు తం దేశం దదృశుర్భీమవిక్రమాః । కృత్స్నం లోకస్య మహతః ప్రతిబింబమివ స్థితమ్ ॥ 3
 దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసాద్యోత్తరాం దిశమ్ । సన్నివేశం తతశ్చక్రుః హరివీరా మహాబలాః ॥ 4
 సత్త్వైర్మహద్భిర్వికృతైః క్రీడద్భిర్వివిధైర్జలైః । వ్యాత్తాస్యైః సుమహాకాయైః ఊర్మిభిశ్చ సమాకులమ్ ॥ 5
 ప్రసుప్తమివ చాన్యత్ర క్రీడంతమివ చాన్యతః । క్వచిత్ పర్వతమాత్రైశ్చ జలరాశిభిరావృతమ్ ॥ 6

- సంకులం దానవేంద్రైశ్చ పాతాళతలవాసిభిః । రోమహర్షకరం దృష్ట్వా విషేదుః కపికుంజరాః ॥ 7
- ఆకాశమివ దుష్పారం సాగరం ప్రేక్ష్య వానరాః । విషేదుస్సహసా సర్వే కథం కార్యమితి బ్రువన్ ॥ 8
- విషణ్ణాం వాహినీం దృష్ట్వా సాగరస్య నిరీక్షణాత్ । ఆశ్వాసయామాస హరీన్ భయార్తాన్ హరిసత్తమః ॥ 9
- తాన్ విషాదేన మహతా విషణ్ణాన్ వానరర్షభాన్ । ఉవాచ మతిమాన్ కాలే వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ 10
- న విషాదే మనః కార్యం విషాదో దోషవత్తమః । విషాదో హంతి పురుషం బాలం క్రుద్ధ ఇవోరగః ॥ 11
- విషాదో యం ప్రసహతే విక్రమే పర్యుపస్థితే । తేజసా తస్య హీనస్య పురుషార్థో న సిద్ధ్యతి ॥ 12
- తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామ్ అంగదో వానరైస్సహ । హరివృద్ధైస్సమాగమ్య పునర్మంత్రమమంత్రయత్ ॥
- సా వానరాణాం ధ్వజినీ పరివార్యాంగదం బభౌ । వాసవం పరివార్యేవ మరుతాం వాహినీ స్థితా ॥ 14
- కోఽన్యస్తాం వానరీం సేనాం శక్తః స్తంభయితుం భవేత్ । అన్యత్ర వాలితనయాత్ అన్యత్ర చ హనూమతః ॥
- తతస్తాన్ హరివృద్ధాంశ్చ తచ్చ సైన్యమరిందమః । అనుమాన్యాంగదః శ్రీమాన్ వాక్యమర్థవదబ్రవీత్ ॥ 16
- క ఇదానీం మహాతేజాః లంఘయిష్యతి సాగరమ్ । కః కరిష్యతి సుగ్రీవం సత్యసంధమరిందమమ్ ॥ 17
- కో వీరో యోజనశతం లంఘయేచ్చ ప్లవంగమాః । ఇమాంశ్చ యూథపాన్ సర్వాన్ మోక్షయేత్కే మహాభయాత్ ॥
- కస్య ప్రభావాద్దారాంశ్చ పుత్రాంశ్చైవ గృహాణి చ । ఇతో నివృత్తాః పశ్యేమ సిద్ధార్థాస్సుఖినో వయమ్ ॥ 19
- కస్య ప్రసాదాద్రామం చ లక్ష్మణంచ మహాబలమ్ । అభిగచ్ఛేమ సంహృష్టాః సుగ్రీవం చ మహాబలమ్ ॥ 20
- యది కశ్చిత్ సమర్థో వః సాగరప్లవనే హరిః । స దదాత్స్విహ నశ్శీఘ్రం పుణ్యామభయదక్షిణామ్ ॥ 21
- అంగదస్య వచః శ్రుత్వా న కశ్చిత్ కించిదబ్రవీత్ । స్తిమితేవాభవత్ సర్వా తత్ర సా హరివాహినీ ॥ 22
- పునరేవాంగదః ప్రాహ తాన్ హరీన్ హరిసత్తమః । సర్వే బలవతాం శ్రేష్ఠాః భవంతో దృఢవిక్రమాః ॥ 23
- వ్యపదేశ్యకులే జాతాః పూజితాశ్చావ్యభీక్షణశః । న హి వో గమనే సంగః కదాచిత్ కస్యచిత్ క్వచిత్ ।
- బ్రువధ్యం యస్య యా శక్తిః ప్లవనే ప్లవగర్షభాః ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేసాగరలంఘనాయ వానరసమాలోచనం నామ
చతుషష్ఠితమస్సర్గః

అథ పంచషష్ఠితమస్సర్గః (65) కపిముఖ్యైః స్వ స్వ సామర్థ్యావిష్కరణమ్

- తతోఽంగదవచశ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః । స్వం స్వం గతౌ సముత్సాహమ్ ఆహుస్తత్ర యథాక్రమమ్ ॥
- గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః । మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ సుషేణో జాంబవాంస్తథా ॥ 2
- ఆబభాషే గజస్తత్ర ప్లవేయం దశయోజనమ్ । గవాక్షో యోజనాన్యాహ గమిష్యామీతి వింశతిమ్ ॥ 3
- గవయో వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ । త్రింశతం తు గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ 4
- శరభస్తానువాచాథ వానరాన్ వానరర్షభః । చత్వారింశద్గమిష్యామి యోజనానాం ప్లవంగమాః ॥ 5
- వానరస్తు మహాతేజాః అబ్రవీద్గంధమాదనః । యోజనానాం గమిష్యామి పంచాశత్తు న సంశయః ॥ 6
- మైందస్తు వానరస్తత్ర వానరాంస్తానువాచ హ । యోజనానాం పరం షష్ఠిమ్ అహం ప్లవితుముత్సహే ॥ 7
- తతస్తత్ర మహాతేజాః ద్వివిదః ప్రత్యభాషత । గమిష్యామి న సందేహః సప్తతిం యోజనాన్యహమ్ ॥ 8
- సుషేణస్తు హరిశ్రేష్ఠః ప్రోక్తవాన్ కపిసత్తమాన్ । అశీతిం యోజనానాం తు ప్లవేయం ప్లవగేశ్వరాః ॥ 9
- తేషాం కథయతాం తత్ర సర్వాంస్తాననుమాన్య చ । తతో వృద్ధతమస్తేషాం జాంబవాన్ ప్రత్యభాషత ॥ 10
- పూర్వమస్మాకమప్యాసీత్ కశ్చిద్గతిపరాక్రమః । తే వయం వయసః పారమ్ అనుప్రాప్తాఃస్మ సాంప్రతమ్ ॥ 11
- కింతు నైవం గతే శక్యమ్ ఇదం కార్యముపేక్షితుమ్ । యదర్థం కపిరాజశ్చ రామశ్చ కృతనిశ్చయౌ ॥ 12
- సాంప్రతం కాలభేదేన యాగతిస్తాం నిబోధత । నవతిం యోజనానాం తు గమిష్యామి న సంశయః ॥ 13
- తాంస్తు సర్వాన్ హరిశ్రేష్ఠాన్ జాంబవాన్ పునరబ్రవీత్ । న ఖల్వేతావదేవాసీద్గమనే మే పరాక్రమః ॥ 14
- మయా మహాబలేశ్చైవ యజ్ఞే విష్ణుస్సనాతనః । ప్రదక్షిణీకృతః పూర్వం క్రమమాణస్త్రివిక్రమమ్ ॥ 15

- స ఇదానీమహం వృద్ధః ప్లవనే మందవిక్రమః । యోవనే చ తదాసీన్మే బలమప్రతిమం పరైః ॥ 16
- సంప్రత్యేతావతీం శక్తిం గమనే తర్మయామ్యహమ్ । నైతావతా చ సంసిద్ధిః కార్యస్యాస్య భవిష్యతి ॥ 17
- అథోత్తరముదారార్థమ్ అబ్రవీదంగదస్తదా । అనుమాన్య మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః ॥ 18
- అహమేతద్గమిష్యామి యోజనానాం శతం మహాత్ । నివర్తనే తు మే శక్తిః స్యాన్న వేతి న నిశ్చితా ॥ 19
- తమువాచ హరిశ్రేష్ఠం జాంబవాన్ వాక్యకోవిదః । జ్ఞాయతే గమనే శక్తిః తవ హర్ష్యక్షసత్తమ ॥ 20
- కామం శతం సహస్రం వా న హ్యేష ఏదిరుచ్యతే । యోజనానాం భవాన్ శక్తో గంతుం ప్రతినివర్తితుమ్ ॥
- న హి ప్రేషయితా తాత స్వామీ ప్రేష్యః కథంచన । భవతాఽయం జనస్సర్వః ప్రేష్యః ప్లవగసత్తమ ॥ 22
- భవాన్ కళత్రమస్మాకం స్వామిభావే వ్యవస్థితః । స్వామీ కళత్రం సైన్యస్య గతిరేషా పరంతప ॥ 23
- తస్మాత్ కళత్రవత్తాత ప్రతిపాల్యస్సదా భవాన్ । అపి చైతస్య కార్యస్య భవాన్ మూలమరిందమ ॥ 24
- మూలమర్థస్య సంరక్ష్యమ్ ఏష కార్యవిదాం నయః । మూలే హి సతి సిద్ధ్యంతి గుణాః పుష్పఫలోదయాః ॥
- తద్భవానస్య కార్యస్య సాధనే సత్యవిక్రమ । బుద్ధివిక్రమసంపన్నో హేతురత్ర పరంతప ॥ 26
- గురుశ్చ గురుపుత్రశ్చ త్వం హి నః కపిసత్తమ । భవంతమాశ్రిత్య వయం సమర్థా హ్యర్థసాధనే ॥ 27
- ఉక్తవాక్యం మహాప్రాజ్ఞం జాంబవంతం మహాకపిః । ప్రత్యువాచోత్తరం వాక్యం వాలిసూనురథాంగదః ॥ 28
- యది నాహం గమిష్యామి నాన్యే వానరపుంగవాః । పునః ఖల్విదమస్మాభిః కార్యం ప్రాయోపవేశనమ్ ॥ 29
- న హ్యకృత్వా హరిపతేః సందేశం తస్య ధీమతః । తత్రాపి గత్వా ప్రాణానాం పశ్యామి పరిరక్షణమ్ ॥ 30
- స హి ప్రసాదే చాత్మర్థం కోపే చ హరిరీశ్వరః । అతీత్య తస్య సందేశం వినాశో గమనే భవేత్ ॥ 31
- తద్యథా హ్యస్య కార్యస్య న భవత్యన్యథా గతిః । తద్భవానేవ దృష్టార్థః సంచింతయితుమర్హతి ॥ 32
- సో-ంగదేన తదా వీరః ప్రత్యుక్తః ప్లవగర్షభః । జాంబవానుత్తరం వాక్యం ప్రోవాచేదం తతోఽంగదమ్ ॥ 33
- అస్య తే వీర కార్యస్య న కించిత్ పరిహీయతే । ఏష సంచోదయామ్యేనం యః కార్యం సాధయిష్యతి ॥ 34
- తతః ప్రతీతం ప్లవతాం వరిష్ఠమ్ ఏకాంతమాశ్రిత్య సుఖోపవిష్టమ్ ।
- సంచోదయామాస హరిప్రవీరో హరిప్రవీరం హనుమంతమేవ ॥ 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేకపిముఖ్యైః స్వస్వసామర్థ్యావిష్కరణం నామ పంచష్టితమస్సర్గః

అథ షట్ షష్టితమస్సర్గః (66) జాంబవతా హనుమచ్ఛోదనమ్

- అనేకశతసాహస్రీం విషణ్ణాం హరివాహినీమ్ । జాంబవాన్ సముదీక్తైవం హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ 1
- వీర వానరలోకస్య సర్వశాస్త్రవిశారద । తూష్ణీమేకాంతమాశ్రిత్య హనుమన్ కిం న జల్సిసి ॥ 2
- హనుమన్ హరిరాజస్య సుగ్రీవస్య సమో హ్యసి । రామలక్ష్మణయోశ్చాపి తేజసా చ బలేన చ ॥ 3
- అరిష్టనేమినః పుత్రో వైనతేయో మహాబలః । గరుత్మానితి విఖ్యాతః ఉత్తమస్సర్వపక్షిణామ్ ॥ 4
- బహుశో హి మయా దృష్టః సాగరే స మహాబలః । భుజగానుద్ధరన్ పక్షీ మహావేగో మహాయశాః ॥ 5
- పక్షయోర్యద్బలం తస్య తావద్భుజబలం తవ । విక్రమశ్చాపి వేగశ్చ న తే తేనావహీయతే ॥ 6
- బలం బుద్ధిశ్చ తేజశ్చ సత్త్వం చ హరిపుంగవ । విశిష్టం సర్వభూతేషు కిమాత్మానం న బుద్ధ్యసే ॥ 7
- అప్సరా-స్సరసాం శ్రేష్ఠా విఖ్యాతా పుంజికన్థలా । అంజనేతి పరిఖ్యాతా పతీ కేసరిణో హరేః ॥ 8
- విఖ్యాతా త్రిషు లోకేషు రూపేణాప్రతిమా భువి । అభిశాపాదభూత్తాత వానరీ కామరూపిణీ ॥ 9
- దుహితా వానరేంద్రస్య కుంజరస్య మహాత్మనః । కపిత్వే చారుసర్వాంగీ కదాచిత్ కామరూపిణీ ॥ 10
- మానుషం విగ్రహం కృత్వా రూపయావనశాలినీ । విచిత్రమాల్యాభరణా మహార్షక్షౌమవాసినీ ॥ 11
- అచరత్ పర్వతస్యాగ్రే ప్రావృడంబుదసన్నిభే । తస్యా వస్త్రం విశాలాక్ష్యాః పీతం రక్తదశం శుభమ్ ॥ 12
- స్థితాయాః పర్వతస్యాగ్రే మారుతోఽపహరచ్ఛవైః । స దదర్శ తతస్తస్యాః వృత్తావూరూ సుసంహతౌ ॥ 13
- స్తనౌ చ పీనౌ సహితౌ సుజాతం చారు చాననమ్ । తాం విశాలాయతశ్రోణీం తనుమధ్యాం యశస్వినీమ్ ॥

దృష్ట్యైవ శుభసర్వాంగిం పవనఃకామమోహితః | స తాం భుజాభ్యాం దీర్ఘాభ్యాం పర్యష్పజత మారుతః || 15
 మన్మథావిష్టసర్వాంగో గతాత్మా తామనిందితామ్ | సా తుతత్రైవ సంభ్రాంతా సువృత్తా వాక్యమబ్రవీత్ || 16
 ఏకపత్నీవ్రతమిదం కో నాశయితుమిచ్ఛతి | అంజనాయా వచః శ్రుత్వా మారుతః ప్రత్యభాషత || 17
 న త్వాంహింసామి సుశ్రోణి మా భూత్తే సుభగే భయమ్ | మనసాఽస్మి గతో యత్త్వాం పరిష్పజ్యయశస్వినీమ్ ||
 వీర్యవాన్ బుద్ధిసంపన్నః తవ పుత్రో భవిష్యతి | మహాసత్త్వో మహాతేజాః మహాబలపరాక్రమః || 19
 లంఘనే ప్లవనే చైవ భవిష్యతి మయా సమః | ఏవముక్తా తతస్తుష్టా జననీ తే మహాకపే || 20
 గుహాయాం త్వాం మహాబాహో ప్రజజ్ఞే ప్లవగర్షభమ్ | అభ్యుత్థితం తతః సూర్యం బాలో దృష్ట్వా మహావనే ||
 ఫలం చేతి జిఘ్నుస్త్వమ్ ఉత్ఫుత్యాభ్యుద్గతో దివమ్ | శతాని త్రీణి గత్వాఽథ యోజనానాం మహాకపే ||
 తేజసా తస్య నిర్దుతో న విషాదం గతస్తతః | తావదాపతతస్తూర్ణమ్ అంతరిక్షం మహాకపే || 23
 క్షిప్తమింద్రేణ తే వజ్రం క్రోధావిష్టేన ధీమతా | తతశ్చైలాగ్రశిఖరే వామో హనురభజ్యత || 24
 తతో హి నామధేయం తే హనుమానితి కీర్త్యతే | తతస్త్వాం నిహతం దృష్ట్వా వాయుర్గంధవహస్త్వయమ్ ||
 త్రైలోక్యే భృశసంక్రుద్ధో న వవౌ వై ప్రభంజనః | సంభ్రాంతాశ్చ సురాస్సర్వే త్రైలోక్యే క్షోభితే సతి || 26
 ప్రసాదయంతి సంక్రుద్ధం మారుతం భువనేశ్వరాః | ప్రసాదితే చ పవనే బ్రహ్మో తుభ్యం వరం దదౌ || 27
 అశస్త్రవద్యతాం తాత సమరే సత్యవిక్రమ | వజ్రస్య చ నిపాతేన విరుజం త్వాం సమీక్ష్య చ || 28
 సహస్రనేత్రః ప్రీతాత్మా దదౌ తే వరముత్తమమ్ | స్వచ్ఛందతశ్చ మరణం తే భూయాదితి వై ప్రభో || 29
 (ఆయుః శ్రీః కీర్తిరైశ్వర్యమ్ ఆశిషః పురుషస్య యాః | భవంత్యేవ హి తత్కాలే యథానిచ్ఛావిపర్యయః ||)
 స త్వం కేసరిణః పుత్రః క్షేత్రజ్ఞో భీమవిక్రమః | మారుతస్యోరసః పుత్రః తేజసా చాపి తత్సమః || 30
 త్వం హి వాయుసుతో వత్స ప్లవనే చాపి తత్సమః | వయమద్య గతప్రాణాః భవాన్మస్త్రాతు సాంప్రతమ్ || 31
 దాక్ష్యవిక్రమసంపన్నః పక్షిరాజ ఇవాపరః | త్రివిక్రమే మయా తాత సశైలవనకాననా || 32
 త్రిస్సప్తకృత్వః పృథివీ పరిక్రాంతా ప్రదక్షిణమ్ | తథా చౌషధయోఽస్మాభిః సంచితా దేవశాసనాత్ || 33
 నిష్పన్నమమృతం యాభిః తదాసీన్నో మహద్బలమ్ | స ఇదానీమహం వృద్ధః పరిహీనపరాక్రమః || 34
 సాంప్రతం కాలమస్మాకం భవాన్ సర్వగుణాన్వితః | తద్విజృంభస్య విక్రాంతః ప్లవతాముత్తమో హ్యసి || 35
 త్వద్వీర్యం ద్రష్టుకామేయం సర్వవానరవాహినీ | ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల లంఘయస్య మహార్ణవమ్ || 36
 త్వద్వీర్యం ద్రష్టుకామేయం సర్వవానరవాహినీ | ఉత్తిష్ఠ హరిశార్దూల లంఘయస్య మహార్ణవమ్ || 36
 పరా హి సర్వభూతానాం హనుమన్ యా గతిస్తవ | విషణ్ణా హరయస్సర్వే హనుమాన్ కిముపేక్షసే |
 విక్రమస్య మహావేగో విష్ణుస్త్రీన్ విక్రమానివ || 37
 తతస్తు వై జాంబవతా ప్రచోదితః ప్రతీతవేగః పవనాత్మజః కపిః |
 ప్రహర్షయంతాం హరివీరవాహినీం చకార రూపం మహదాత్మనస్తదా || 38
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేజాంబవతా హనుమచ్ఛోదనం నామ షట్షష్ఠితమస్కంఠః

అథ సప్తషష్ఠితమస్సర్గః (67) హనుమతో సముద్రోల్లంఘన సన్నాహః

తం దృష్ట్వా జృంభమాణం తే క్రమితుం శతయోజనమ్ | వీర్యేణాపూర్యమాణం చ సహసా వానరోత్తమమ్ ||
 సహసా శోకముత్సృజ్య ప్రహర్షేణ సమన్వితాః | వినేదుస్తుష్టువుశ్చాపి హనుమంతం మహాబలమ్ || 2
 ప్రహృష్టా విస్మితాశ్చైవ వీక్షంతే స్మ సమంతతః | త్రివిక్రమకృతోత్సాహం నారాయణమివ ప్రజాః || 3
 సంస్తూయమానో హనుమాన్ వ్యవర్ణత మహాబలః | సమావిధ్య చ లాంగూలం హర్షాచ్ఛ బలమేయివాన్ || 4
 తస్య సంస్తూయమానస్య వృద్ధైర్వానరపుంగవైః | తేజసాఽఽపూర్యమాణస్య రూపమాసీదనుత్తమమ్ || 5

- యథా విజృంభతే సింహో వివృద్ధో గిరిగహ్వరే । మారుతస్యోరసః పుత్రః తథా సంప్రతి జృంభతే ॥ 6
- అశోభత ముఖం తస్య జృంభమాణస్య ధీమతః । అంబరీషమివాదీప్తం విధూమ ఇవ పావకః ॥ 7
- హరీణాముత్థితో మధ్యాత్ సంప్రహృష్టతనూరుహః । అభివాద్య హరీన్ వృద్ధాన్ హనుమానిదమబ్రవీత్ ॥ 8
- అరుజత్ పర్వతాగ్రాణి హుతాశనసఖోఽనిలః । బలవానప్రమేయశ్చ వాయురాకాశగోచరః ॥ 9
- తస్యాహం శీఘ్రవేగస్య శీఘ్రగస్య మహాత్మనః । మారుతస్యోరసః పుత్రః ప్లవనే నాస్తి మత్సమః ॥ 10
- ఉత్సహేయం హి విస్తీర్ణమ్ ఆలిఖంతమివాంబరమ్ । మేరుం గిరిమసంగేన పరిగంతుం సహస్రశః ॥ 11
- బాహువేగప్రణున్నేన సాగరేణాహముత్సహే । సమాప్లావయితుం లోకం సపర్వతనదీహ్రాదమ్ ॥ 12
- మమోరుజంఘవేగేన భవిష్యతి సముత్థితః । సముచ్చితమహోగ్రాహః సముద్రో వరుణాలయః ॥ 13
- పన్నగాశనమాకాశే పతంతం పక్షిసేవితే । వైనతేయమహం శక్తః పరిగంతుం సహస్రశః ॥ 14
- ఉదయాత్ ప్రస్థితం వాఽపి జ్వలంతం రశ్మిమాలినమ్ । అనస్తమితమాదిత్యమ్ అభిగంతుం సముత్సహే ॥
(పుథివ్యా దక్షిణం తావత్ ఉత్తరం గంతుముత్సహే ।) తతో భూమిమసంస్పృశ్య పునరాగంతుముత్సహే ।
ప్రవేగేనైవ మహతా భీమేన ప్లవగర్షభాః ॥ 16
- ఉత్సహేయమతిక్రాంతుం సర్వానాకాశగోచరాన్ । సాగరం శోషయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీమ్ ॥ 17
- పర్వతాంశ్చార్ణయిష్యామి ప్లవమానః ప్లవంగమాః । హరిష్యామ్యూరువేగేన ప్లవమానో మహార్ణవమ్ ॥ 18
- లతానాం వివిధం పుష్పం పాదపానాంచ సర్వశః । అనుయాస్యంతి మామద్య ప్లవమానం విహాయసా ॥ 19
- భవిష్యతి హి మే పంథాః స్వాతేః పంథా ఇవాంబరే । చరంతం ఘోరమాకాశమ్ ఉత్పతిష్యంతమేవ వా ॥ 20
- ద్రక్ష్యంతి నిపతంతం చ సర్వభూతాని వానరాః । మహామేఘప్రతీకాశం మాం చ ద్రక్ష్యథ వానరాః ॥ 21
- దివమావృత్య గచ్ఛంతం గ్రసమానమివాంబరమ్ । విధమిష్యామి జీమూతాన్ కంపయిష్యామి పర్వతాన్ ॥ 22
- సాగరం క్షోభయిష్యామి ప్లవమానస్సమాహితః । వైనతేయస్య సా శక్తిః మమ యా మారుతస్య వా ॥ 23
- ఋతే సుపర్ణరాజానం మారుతం వా మహాజవమ్ । న తద్భూతం ప్రపశ్యామి యన్మాం ప్లుతమనువ్రజేత్ ॥
నిమేషాంతరమాత్రేణ నిరాలంబనమంబరమ్ । సహసా నిపతిష్యామి ఘనాద్విద్యుద్వివోత్థితా ॥ 25
- భవిష్యతి హి మే రూపం ప్లవమానస్య సాగరే । విష్ణోర్విక్రమమాణస్య పురా త్రీన్ విక్రమానివ ॥ 26
- బుద్ధ్యా చాహం ప్రపశ్యామి మనశ్చేష్టా చ మే తథా । అహం ద్రక్ష్యామి వైదేహీం ప్రమోదధ్వం ప్లవంగమాః ॥
మారుతస్య సమో వేగే గరుడస్య సమో జవే । అయుతం యోజనానాం తు గమిష్యామీతి మే మతిః ॥ 28
- వాసవస్య సవజ్రస్య బ్రహ్మణో వా స్వయంభువః । విక్రమ్య సహసా హస్తాత్ అమృతం తదిహానయే ॥ 29
- లంకాం వాఽపి సముత్క్షిప్య గచ్ఛేయమితి మే మతిః । (మహాసంహననావేతౌ మహాస్తౌ పురుషర్షభౌ ।
ఋష్యమూకాత్తతశ్చైలాత్ వహేయం రామలక్ష్మణౌ ॥
నూనమేష్యామి వైదేహీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్ ।) తమేవం వానరశ్రేష్ఠం గర్జంతమమితౌజసమ్ ॥
- ప్రహృష్టా హరయస్తత్ర సముదైక్షంత విస్మితాః । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాతీనాం శోకనాశనమ్ ॥ 31
- ఉవాచ పరిసంహృష్టో జాంబవాన్ హరిసత్తమమ్ । వీర! కేసరిణః పుత్ర! హనుమాన్ మారుతాత్మజ ॥ 32
- జ్ఞాతీనాం విపులః శోకః త్వయా తాత వినాశితః । తవ కల్యాణరుచయః కపిముఖ్యాః సమాగతాః ॥ 33
- మంగళం కార్యసిద్ధ్యర్థం కరిష్యంతి సమాహితాః । ఋషీణాం చ ప్రసాదేన కపివృద్ధమతేన చ ॥ 34
- గురూణాం చ ప్రసాదేన ప్లవస్య త్వం మహార్ణవమ్ । స్థాస్థామశ్చైకపాదేన యావదాగమనం తవ ॥ 35
- త్వద్గతాని చ సర్వేషాం జీవితాని వనౌకసామ్ । తతస్తు హరిశార్దూలః తానువాచ వనౌకసః ॥ 36
- నేయం మమ మహీ వేగం లంఘనే ధారయిష్యతి । ఏతానీహ నగస్యాస్య శిలాసంకటశాలినః ॥ 37
- శిఖరాణి మహేంద్రస్య స్థిరాణి చ మహాంతి చ । ఏషు వేగం కరిష్యామి మహేంద్రశిఖరేష్యహమ్ ॥ 38
- నానాద్రుమవికీర్ణేషు ధాతునిష్యందశోభిషు । ఏతాని మమ నిష్పేషం పాదయోః ప్లవతాం వరాః ॥ 39

- ప్లవతో ధారయిష్యంతి యోజనానామితశ్శతమ్ । తతస్తం మారుతప్రఖ్యః స హరిర్మారుతాత్మజః ॥ 40
- ఆరురోహ నగశ్రేష్ఠం మహేంద్రమరిమర్దనః । వృతం నానావిధైర్బుక్షైః మృగసేవితశాద్వలమ్ ॥ 41
- లతాకుసుమసంబాధం నిత్యపుష్పఫలద్రుమమ్ । సింహశార్దులచరితం మత్తమాతంగసేవితమ్ ॥ 42
- మత్తద్విజగణోద్బుష్టం సలిలోత్పీడసంకులమ్ । మహద్భిరుచ్చితం శృంగైః మహేంద్రం స మహాబలః ॥ 43
- విచచార హరిశ్రేష్ఠో మహేంద్రసమవిక్రమః । పాదాభ్యాం పీడితస్తేన మహాశైలో మహాత్మనః ॥ 44
- రరాజ సింహాభిహతో మహాన్ మత్త ఇవ ద్విపః । ముమోచ సలిలోత్పీడాన్ విప్రకీర్ణశిలోచ్చయః ॥ 45
- విత్రస్తమృగమాతంగః ప్రకంపితమహోద్రుమః । నాగగంధర్వమిథునైః పానసంసర్గకర్మకైః ॥ 46
- ఉత్పతద్భిశ్చ విహగైః విద్యాధరగణైరపి । త్యజ్యమానమహాసానుః సంనిలీనమహోరగః ॥ 47
- చలశృంగశిలోద్ఘాతః తదాఽభూత్స మహోగిరిః । నిశ్చ్వసద్భిస్తదాఽఽరైస్తు భుజంగైరర్థనిస్సృతైః ॥ 48
- సపతాక ఇవాభాతి స తదా ధరణీధరః । ఋషిభిస్త్రాససంభ్రాంతైః త్యజ్యమానః శిలోచ్చయః ।
- సీదన్మహతి కాంతారే సార్థహీన ఇవాధ్వగః ॥ 49
- స వేగవాన్ వేగసమాహితాత్మా హరిప్రవీరః పరవీరహంతా ।
- మనస్సమాధాయ మహానుభావో జగామ లంకాం మనసా మనస్వీ ॥ 50
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండేహనుమతో సముద్రలంఘనసన్నాహో నామ

సప్తషష్ఠితమస్కంధః

కిష్కింధాకాండస్సమాప్తః

సుందరకాండ పారాయణ పద్ధతులు

(ఉమా సంహితలోని సుందరకాండ మహాత్మ్యముననుసరించి)

64 దినములు 32 ఆవృత్తులు

మొదటి దినమున చూడామణి ప్రదాన సర్గ (38వ సర్గ) వరకు, రెండవ దినమున చివరి 30 సర్గలు పారాయణము చేయుచు 32 మార్లు పఠించుట.

72 దినములు 24 ఆవృత్తులు

మొదటి దినము సీతా సందర్శన సర్గ (15వ సర్గ) వరకు, రెండవ దినమున అశోకవన భంగ సర్గ (41వ సర్గ) వరకు, మూడవనాడు మిగిలిన సర్గలు ఇట్లు 24 ఆవృత్తులు 72 దినములలో పూర్తియగును.

48 దినములు 12 ఆవృత్తులు

మొదటి దినము సీతా సందర్శన సర్గ (15వ సర్గ) వరకు, రెండవ దినమున 32వ సర్గ వరకు, మూడవ దినమున రామసుగ్రీవ పరాక్రమ వర్ణన సర్గ (51వ సర్గ) వరకు, నాలుగవ దినమున మిగిలిన సర్గలు ఇట్లు 12 ఆవృత్తులు 48 దినములలో పూర్తియగును.

68 దినములు 7 ఆవృత్తులు (సప్త సర్గ పారాయణము)

ప్రతి దినము 7 సర్గల చొప్పున పారాయణము చేసినచో 7 ఆవృత్తులు 68 దినములలో పూర్తియగును.

476 దినములు 7 సప్త సర్గ పారాయణా వృత్తులు (మహాసప్త సర్గ పారాయణము)

68 దినములలో జరుగు సప్త సర్గ పారాయణమును 7 మార్లు పూర్తి చేయవలెనన్నచో 476 దినములు పట్టును. దీనిని మహా సప్తసర్గ పారాయణ మందురు. ఇది సమస్తమైన కోరికలు తీర్చును. అన్ని విధముల దుఃఖములను పోగొట్టును.

ప్రతి దినము ఒకటి, రెండు, మూడు లేక ఐదు సర్గల చొప్పున 68 దినములు పారాయణము చేసినచో ఏకావృత్తి, రెండావృత్తులు, మూడు ఆవృత్తులు లేక ఐదు ఆవృత్తులు పూర్తియగును.

17 దినములు 2 ఆవృత్తులు (అష్ట సర్గ పారాయణము)

ప్రతి దినము 8 సర్గల చొప్పున రెండు ఆవృత్తులు పారాయణము చేయుటకు 17 దినములు పట్టును.

2 దినముల పారాయణము

మొదటి దినమున అంగుళీయక ప్రదాన సర్గ (36వ సర్గ) వరకు, రెండవ దినమున మిగిలిన సర్గలు పూర్తి చేయుట.

ఇంకొక పద్ధతి

మొదటి దినమున 48వ సర్గ వరకు పారాయణము చేసి, రెండవ నాడు మిగిలిన సర్గలు పూర్తి చేయవలెను.

3 దినముల పారాయణము

మొదటి దినమున త్రిజటా స్వప్నసర్గ (27వ సర్గ) వరకు, రెండవ దినమున అశోక వన భంగ (41వ) సర్గ మొదటి దినమున త్రిజటా స్వప్నసర్గ (27వ సర్గ) వరకు, రెండవ దినమున అశోక వన భంగ (41వ) సర్గ వరకు, మూడవ దినము మిగిలిన సర్గలు పూర్తి చేయుట.

5 దినముల పారాయణము

మొదటి దినము సీతాదర్శన (15వ) సర్గవరకు, రెండవనాడు త్రిజటా స్వప్న (27వ) సర్గ వరకు, మూడవనాడు చూడామణి ప్రదాన (38వ) సర్గ వరకు, నాలుగవ నాడు లంకాదహన (54వ) సర్గ వరకు, ఐదవ దినము మిగిలిన సర్గలు పారాయణము చేయవలెను.

8 దినముల పారాయణము

ఈ అష్టదిన పారాయణమును శుక్రవారమున ప్రారంభించి ప్రతిదినము 9 సర్గల చొప్పున పారాయణము చేసి 8వ దినమునాడు మిగిలిన 5 సర్గలతో పాటు పట్టాభిషేక సర్గను కూడ చదువవలెను. ఇది ధనసంపదను కలిగించును.

9 దినముల పారాయణము

మొదటి దినమున (1-5) ఐదు సర్గలు, రెండవనాడు (6-15) పది సర్గలు, మూడవనాడు (16-20) ఐదు సర్గలు, నాల్గవనాడు (21-26) ఆరు సర్గలు, ఐదవనాడు (27-33) ఏడు సర్గలు, ఆరవనాడు (34-40) ఏడు సర్గలు, ఏడవనాడు (41-52) 12 సర్గలు, ఎనిమిదవనాడు (53-60) 8 సర్గలు, 8 సర్గలు, తొమ్మిదవనాడు మిగిలిన 8 సర్గలు పారాయణము చేయవలెను.

ఈ విధానమున తొలి దినమున నేయి కలిపిన చక్కర పొంగలి, 2వ నాడు పాయసము, అపూపములు 3వ నాడు నూపులు కలిపిన అన్నము, 4వ నాడు రెండు చక్కెలములు, 5వ నాడు దధ్యోదనము, 6వ నాడు లడ్లు, 7వ నాడు పండ్లు 8వ నాడు పొంగలి చివరి దినమున చక్కర కలిపిన పాలు నైవేద్యము పెట్టవలెను.

10 దినముల పారాయణము

ప్రతిదినము 7 సర్గలు పారాయణము చేయుచు 10వ దినమున మిగిలిన ఐదు సర్గలతో పాటు సీతారామ కల్యాణ సర్గ (బాల-73వ సర్గ) మరియు పట్టాభిషేక సర్గ (యుద్ధకాండ-131వ సర్గ) పారాయణము చేయవలెనని అందురు.

12 దినముల పారాయణము

ప్రతిదినము 6 సర్గల చొప్పున 11 దినములు పారాయణము చేసి 12వ దినమున సుందరకాండలో మిగిలిన 2 సర్గలతోపాటు విభీషణ అభయప్రదానము (యుద్ధ-18,19 సర్గలు), ఇంద్రజిత్తు వధ (యుద్ధ-67వ సర్గ), రావణవధ (యుద్ధ 111వ సర్గ) పఠించి, చివరకు శ్రీరామ పట్టాభిషేక సర్గ (యుద్ధ-131వ సర్గ) పారాయణము చేయవలెను. ఈ 12 దినములు శ్రీ సీతారామచంద్రస్వామిని అష్టాక్షర సహస్రనామములచే పూజించుట శ్రేష్ఠము.

14 దినముల పారాయణము

ప్రతి దినము ఐదు సర్గల చొప్పున 13 దినములు పారాయణము చేసి 14వ దినమున మిగిలిన మూడు సర్గలతో పాటు సీతా కల్యాణ సర్గ బాలకాండ 73 పట్టాభిషేక సర్గ (యుద్ధకాండ 131 సర్గ) పారాయణము చేయవలెను.

28 దినముల పారాయణము

ప్రతిదినము 2 సర్గల చొప్పున 22 దినములు పారాయణము చేసి 23వ నాడు 5 సర్గలు, 24వ నాడు 3 సర్గలు, 25వ నాడు 6 సర్గలు, 26వ నాడు 3 సర్గలు, 27వ నాడు 4 సర్గలు, చివరినాడు మిగిలిన 3 సర్గలతోపాటు రావణవధ (యుద్ధ-111వ సర్గ) తరువాత పట్టాభిషేక సర్గ (యుద్ధ-131వ సర్గ) చదువుచు తన శక్తి ననుసరించి పట్టాభిషేకము జరుపవలెను.

పారాయణముయొక్క చివరి దినమున శ్రీరామ పట్టాభిషేక సర్గ (యుద్ధకాండ- 131వ సర్గ) తప్పక పారాయణము చేయవలెను.

పారాయణము చేయుటకు ముందు తరువాత, (ప్రతిదినము) కొద్ది వేడిగానున్న ఆవుపాలలో చక్కర కలిపి శ్రీ సీతారామాంజనేయులకు నైవేద్యము పెట్టవలెను. దానిమ్మ పండ్లు చాలా శ్రేష్ఠము. లేనిచో అరటిపండ్లు తేనె కలిపి నైవేద్యము పెట్టవచ్చును. సుందరకాండపారాయణ మంతయు పూర్తియైన తరువాత మధుర భక్ష్యములు, పాయసముతో మహానైవేద్యము పెట్టి బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను.

ఇంకను ఆయాకోరికలు తీర్చుకొనుటకు సుందరకాండ పారాయణమును వివిధ పద్ధతులలో చేసెదరు.

16 దినముల - ఏకావృత్తి

కార్యసిద్ధికి

రాఘవో విజయం దద్యాన్మమ సీతాపతిః ప్రభుః = 16 దినములు

2, 4, 4, 4, 8, 1, 5, 5, 7, 6, 3, 6, 2, 6, 2, 3= 68 సర్గలు

సంపదలు అధికారము లభించుటకు

రాఘవస్య పదద్వద్వం దద్వ్యాదమితవైభవమ్ = 16 దినములు
2, 4, 4, 1, 1, 8, 4, 4, 8, 1, 8, 5, 6, 4, 4, 4 = 68 సర్గలు

భగవదనుగ్రహము కొరకు

హరే రామ హరే రామ రామ రామ హరే హరే = 16 దినములు
8, 2, 2, 5, 8, 2, 2, 5, 2, 5, 2, 5, 8, 2, 8, 2 = 68 సర్గలు

21 దినములు - 21 ఆవృత్తులు

ప్రతిదినము సూర్యోదయకాలమున ప్రారంభించి మధ్యాహ్నము వరకు సుందరకాండనంతయు పూర్తి చేయుచు 21 దినములలో 21 ఆవృత్తులు చేసి పట్టాభిషేక సర్గ చదివి పట్టాభిషేకము చేసినచో పుత్ర సంతానము కలుగును.

68 దినములు 34 ఆవృత్తులు

ప్రతిదినము 34 సర్గల చొప్పున 68 దినములు పారాయణము చేసినచో 34 ఆవృత్తులగును. చివరిదినమున పట్టాభిషేక సర్గ చదివి వీలుననుసరించి పట్టాభిషేకము కూడా చేసినచో రాజబంధ విముక్తుడగును.

9 దినములు - ఏకావృత్తి

ప్రతి దినము 7 సర్గల చొప్పున 8 దినములు, 9వ దినమున మిగిలిన 12 సర్గలు పఠింపవలెను.

14 దినములు - ఏకావృత్తి

ప్రతిదినము 5 సర్గల చొప్పున 13 దినములు, 14వ దినమున మిగిలిన సర్గలతో బాటు మరల మొదటి 2 సర్గలు పఠింపవలెను.

20 దినములు - 3 ఆవృత్తులు

మొదటి దినము ఒక సర్గ, రెండవ దినము రెండు సర్గలు మూడవ దినము మూడు సర్గలు ఇట్లు 11 దినములలో 66 సర్గలగును. 12వ దినమున మిగిలిన రెండు సర్గలతో పాటు రెండవ ఆవృత్తిలో మొదటి 10 సర్గలు, 13 దినమున 13 సర్గలు ఇట్లు చేయుచు పోయిన 16వ దినమున రెండవ ఆవృత్తి పూర్తియగును. తరువాత ఇట్లే పదునేడవ దినమున పదునేడు సర్గలు, పదునెనిమిదవ దినమున పదునెనిమిది, పందొమ్మిదవనాడు పందొమ్మిది సర్గలు, 20వ దినమున మిగిలిన సర్గలు, పారాయణము చేసినచో 3వ ఆవృత్తి కూడ పూర్తియగును. ఈ విధముగా పారాయణము చేసినచో సమస్తమైన కోరికలు తీరునని అందురు.

సమస్త రోగ నివారణకు “త్వమస్మిన్ కార్యనిర్వోగే, బుద్ధిర్బలం యశో” అను శ్లోకముల సంపుటికరణతో

తతో రావణ సీతాయాః సీతాయాః శత్రుకర్షణః ।

ఇయేష పదమన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి ॥

అను సుందరకాండములోని ఒక్క శ్లోకమునే 108 మార్లు జపించవలెను. తరువాత పండ్లు తేనె నైవేద్యమును పెట్టవలెను. ఇట్లు మండలము (40 దినములు) ఉదయమున దీక్షతో చదువవలెనని అందురు.

✠ ✠ ✠

శ్రీరామపట్టాభిషేకము చేయవలెనని సంకల్పించినప్పుడు

(బ్రహ్మాండపురాణము 151వ సర్గననుసరించి)

తొలుత శ్రీసీతాలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులతో హనుమంతునితో సింహాసనా సీనుడైయున్న శ్రీరామచంద్రమూర్తి ప్రతిమను తమ తమ శక్తినినుసరించి 24 లేక 12 లేక 6 తులముల బంగారము వెండి లేక పంచ లోహములతో చేయింపవలెను. లేనిచో శ్రీరామచంద్రస్వామి పటమునైనా పెట్టుకొనవచ్చును.

శ్రీరామపట్టాభిషేకము చేయునాడు ఉదయముననే లేచి ఇల్లు శుభ్రము చేసికొని మామిడి ఆకులచే అలంకరించి స్నానము చేసి శుచియైన స్థలమున పీఠము నుంచి అరటి స్తంభములచే అలంకరించి తోరణముకట్టి దానిపై ఆసనమును ఉంచి, దానియందు నూతనవస్త్రమును పరచి, శుభముహూర్తమున శ్రీ సీతాది విగ్రహము లతో పాటు శ్రీరామచంద్రమూర్తిని ఆ ఆసనముపై స్థాపింపవలెను.

తొలుత ఆచార్యునిచే (పురోహితునిచే) స్వస్తి పుణ్యాహ వాచనమును చేయించి బ్రాహ్మణులు స్వస్తిరస్తు పుష్టిరస్తు ఇత్యాదిగా ఆశీర్వదించిన తరువాత పట్టాభిషేక విధానము తెలిసినవారు, వేదపండితులు ఐన బ్రాహ్మణులు విధి విధానము తెలుపుచు మంత్రములు చదువుచుండగా యజమాని స్వయముగా, లేనిచో ఆచార్యుడు (పురోహితుడు) పశ్చరములో శ్రీ సీతారామ చంద్రులనుంచి అభిషేకము చేయవలెను.

తరువాత పట్టాభిషిక్తుడై నూతన వస్త్రాలంకృతుడైయున్న శ్రీరామచంద్రమూర్తికి అర్ఘ్యాది షోడశోపచారములను సంపూర్ణముగా చేసి ఆచార్యునిచేత పట్టాభిషేక సర్గను (యుద్ధకాండ 131వ సర్గ) సంపూర్ణముగా చదివించి గాయత్రీ మంత్రముచే హోమమును (హోమమున గోఘృతము శ్రేష్ఠము). చేసిన తరువాత రామగాయత్రీచేత తరువాత పట్టాభిషేక సర్గయందున్న శ్లోకములచేత హోమము చేయవలెను. విధి విధానము తెలిసిన ఆచార్యునిచేత హోమము చేయించుట అన్ని విధములుగా శ్రేష్ఠమైనది. ఈ విధముగా శాస్త్రోక్తవిధిననుసరించి హోమము చేసి పూర్ణాహుతి చేయవలెను. తరువాత ఆచార్యునకు తాను అభిషేకించిన సీతాది సమేతుడైన శ్రీరామచంద్ర మూర్తి విగ్రహములను దానము చేసి ఆచార్య దక్షిణను కూడా సమర్పింపవలెను.

అట్లే వేద పండితులకు కూడ (పుణ్యాహవాచనాదులందు పాల్గొన్న సంస్కార్యు లకు) దక్షిణ సమర్పించుకొని 24 గురు బ్రాహ్మణులను ప్రత్యేకముగా పిలిచి మృష్టాన్న భోజనము పెట్టి వారికి కూడ యథాశక్తి దక్షిణలు సమర్పించు కొనవలెను. తరువాత తాను తన బంధు మిత్రాదులతో కలసి భుజింపవలెను.

ఈ విధముగా శ్రీరామచంద్ర స్వామి పట్టాభిషేకమును వ్రతముగా భావించి శ్రద్ధతో చేసినవాడు మరణించిన తరువాత శ్రీరామచంద్రుని దివ్యమైన శ్రీ సన్నిధానమును చేరుకొనును.

(ఇంకను వావిళ్ళ వారి ప్రతి, చలమచర్ల వారి ప్రతులలో “శ్రీరామచంద్ర పట్టాభిషేక ప్రయోగః” అని సంస్కృతమున ఈ విధియంతా విపులముగా నివ్వబడినది కాని ఆ క్రియా కలాపమంతయు విధివిధానము చక్కగా తెలిసిన ఆచార్య ముఖముననే జరుగవలసి యున్నందున ఇచ్చట ఇవ్వలేదు.)

అస్మద్గురుభ్యో నమః
 శ్రీ యాదగిరి లక్ష్మీనృసింహ పరబ్రహ్మణే నమః
 శ్రీ సీతా హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రస్వామినే నమః
 శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్
 సుందర కాండః

అథ ప్రథమః సర్గః (1) హనుమతః సముద్రతరణమ్

- తతో రావణసీతాయాః సీతాయాః శత్రుకర్షణః । ఇయేష పదమన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి ॥ 1
- దుష్కరం నిష్ప్రతిద్వంద్వం చికిర్షన్ కర్మ వానరః । సముదగ్రశిరోగ్రీవో గవాం పతిరివాబభౌ ॥ 2
- అథ వైడూర్యవర్ణేషు శాద్వలేషు మహాబలః । ధీరస్సలిలకల్పేషు విచచార యథాసుఖమ్ ॥ 3
- ద్విజాన్ విత్రాసయన్ ధీమాన్ ఉరసా పాదపాన్ హరన్ మృగాంశ్చ సుబహూన్ నిఘ్నన్ ప్రవృద్ధ ఇవ కేసరీ ॥ 4
- నీలలోహితమాంజిష్ఠపత్రవర్ణైః సితాసితైః । స్వభావవిహితైశ్చిత్రైః ధాతుభిః సమలంకృతమ్ ॥ 5
- కామరూపిభిరావిష్టమ్ అభీక్ష్యం సపరిచ్ఛదైః । యక్షకిన్నర గంధర్వైః దేవకల్పైశ్చ పన్నగైః ॥ 6
- స తస్య గిరివర్యస్య తలే నాగవరాయుతే । తిష్ఠన్ కపివరస్తత్ర హ్రదే నాగ ఇవాబభౌ ॥ 7
- స సూర్యాయ మహేంద్రాయ పవనాయ స్వయంభువే । భూతేభ్యశ్చాంజలిం కృత్వా చకార గమనే మతిమ్ ॥ 8
- అంజలిం ప్రాజ్ముఖః కృత్వా పవనాయాత్మయోసయే । మనసావంద్య రామాయ లక్ష్మణాయ కృతాంజలిః ॥ 9
- సరితస్నాగరాంశ్చాపి ప్రణమ్య శిరసా హరిః । జ్ఞాతీంస్తాన్ సంపరిష్వజ్య కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ ॥ 10
- తతోఽభివవృధే గంతుం దక్షిణో దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 11
- ప్లవంగప్రవరైర్బ్రష్టః ప్లవనే కృతనిశ్చయః । వవృధే రామవృద్ధ్యర్థం సముద్ర ఇవ పర్వసు ॥ 12
- నిష్ప్రమాణశరీరస్సన్ లిలంఘయిషురర్ణవమ్ । (ప్రగృహ్య బలవాన్ బాహూ లంకామభిముఖః స్థితః) 13
- బాహుభ్యాం పీడయామాస చరణాభ్యాం చ పర్వతమ్ ॥ 14
- స చచాలాచలశ్చాపి ముహూర్తం కపిపీడితః । తరూణాంపుష్పితాగ్రాణాం సర్వం పుష్పమశాతయత ॥ 15
- తేన పాదపముక్తేన పుష్పోఘ్నేణ సుగంధినా । సర్వతః సంవృతశ్చైలో బభౌ పుష్పమయో యథా ॥ 16
- తేన చోత్తమవీర్యేణ పీడ్యమానస్స పర్వతః । సలిలం సంప్రసుస్రావ మదం మత్త ఇవ ద్విపః ॥ 17
- పీడ్యమానస్తు బలినా మహేంద్రస్తేన పర్వతః । రీతీర్నిర్వర్తయామాస కాంచనాంజనరాజతీః ॥ 18
- ముమోచ చ శిలాశ్చైలో విశాలాస్సమనశ్శిలాః । మధ్యమేనార్చిషో జుష్టో ధూమరాజీరివానలః ॥ 19
- గిరిణా పీడ్యమానేన పీడ్యమానాని సర్వతః । గుహావిష్టాని భూతాని వినేదుర్వికృతైః స్వరైః ॥ 20
- స మహాసత్త్వసన్నాదః శైలపీడానిమిత్తజః । పృథివీం పూరయామాస దిశశ్చోపవనాని చ ॥ 21
- శిరోభిః పృథుభిస్సర్పాః వ్యక్తస్వస్తికలక్షణైః । వమంతః పావకం ఘోరం దదంశుర్దశనైః శిలాః ॥ 22
- తాస్తదా సవిపైర్దష్టాః కుపితైస్తైర్మహాశిలాః । జజ్వలుః పావకోద్ధీప్తాః బిభిదుశ్చ సహస్రధా ॥ 23
- యాని చౌషధజాలాని తస్మిన్ జాతాని పర్వతే । విషఘ్నాన్యపి నాగానాం న శేకుశ్యమితుం విషమ్ ॥ 24
- (అపరే తు మహాకాయాః వమంతోఽగ్నిం స్వతేజసా । కందరేభ్యో వినిష్ఠేతుః కపిపాదేన పీడితాః ॥ 25
- గిరేరాక్రమ్యమాణస్య తరవస్తరుణాంకురాః । ముముచుః పుష్పవర్షాణి వ్యక్తముత్పలగంధినః ॥ 26
- గైరికాంజన సంజుష్టాః హరితాళసమావృతాః । వ్యశీర్యంత గిరేస్తస్య శిలాస్తాః సమనఃశిలాః ॥ 27
- స చందనరసస్తామ్రం చిత్రకాంచన ధాతుభిః । క్షిప్తాః శిఖరనిర్భేదైః దీప్తైర్గైరికధాతుభిః ॥ 28
- భిద్యతేఽయం గిరిర్భూతైః ఇతి మత్స్వా తపస్వినః । త్రస్తా విద్యాధరాస్తస్మాత్ ఉత్పేతుః స్త్రీగణైస్సహ ॥ 29

- పానభూమిగతం హిత్వా హైమమాసవభాజనమ్ | పాత్రాణి చ మహార్ణాణి కరకాంశ్చ హిరణ్మయాన్ || 23
- లేహ్యనుచ్ఛావచాన్ భక్ష్యాన్ మాంసాని వివిధాని చ | అర్షభాణి చ చర్మాణి ఖడ్గాంశ్చ కనకత్పరూన్ || 24
- కృతకంఠగుణాః క్షీబాః రక్తమాల్యానులేపనాః | రక్తాక్షాః పుష్కరాక్షాశ్చ గగనం ప్రతిపేదిరే || 25
- హారనూపురకేయూరపారిహార్యధరాః స్త్రియః | విస్మితాస్సస్మితాస్తస్థుః ఆకాశే రమణైః సహ || 26
- దర్శయంతో మహావిద్యాం విద్యాధరమహర్షయః | సహితాస్తస్థరాకాశే వీక్షాంచక్రుశ్చ పర్వతమ్ || 27
- శుశ్రువుశ్చ తదా శబ్దమ్ ఋషీణాం భావితాత్మనామ్ | చారణానాం చ సిద్ధానాం స్థితానాం విమలేఽంబరే || 28
- ఏష పర్వతసంకాశో హనుమాన్ మారుతాత్మజః | తీర్తిర్షతి మహావేగః సముద్రం మకరాలయమ్ || 29
- రామార్థం వానరార్థం చ చికిర్షన్ కర్మ దుష్కరమ్ | సముద్రస్య పరం పారం దుష్ప్రాపం ప్రాప్తుమిచ్ఛతి || 30
- ఇతి విద్యాధరాః శ్రుత్వా వచస్తేషాం మహాత్మనామ్ | తమప్రమేయం దదృశుః పర్వతే వానరర్షభమ్ || 31
- దుధువే చ స రోమాణి చకంపే చాచలోపమః | ననాద సుమహానాదం సుమహానివ తోయదః || 32
- ఆనుపూర్వ్యేణ వృత్తం చ లాంగూలం లోమభిశ్చితమ్ | ఉత్పతిష్యన్ విచిక్షేప పక్షిరాజ ఇవోరగమ్ || 33
- తస్య లాంగూలమావిద్ధమ్ ఆత్తవేగస్య పృష్ఠతః | దదృశే గరుడేనేవ హ్రీయమాణో మహోరగః || 34
- బాహూ సంస్తంభయామాస మహాపరిఘసన్నిభౌ | ససాద చ కపిః కట్యాం చరణౌ సంచుకోచ చ || 35
- సంహృత్య చ భుజౌ శ్రీమాన్ తద్దైవ చ శిరోధరామ్ | తేజస్సత్త్వం తథా వీర్యమ్ ఆవివేశ స వీర్యవాన్ || 36
- మార్గమాలోకయన్ దూరాత్ ఊర్ధ్వం ప్రణిహితేక్షణః | రురోధ హృదయే ప్రాణాన్ ఆకాశమవలోకయన్ || 37
- పద్భ్యాం దృఢమవస్థానం కృత్వా స కపికుంజరః | నికుంచ్య కర్ణౌ హనుమాన్ ఉత్పతిష్యన్ మహాబలః || 38
- వానరాన్ వానరశ్రేష్ఠః ఇదం వచనమబ్రవీత్ | యథా రాఘవనిర్ముక్తః శరః శ్వసనవిక్రమః || 39
- గచ్ఛేత్తద్వద్గమిష్యామి లంకాం రావణపాలితామ్ | న హి ద్రక్ష్యామి యది తాం లంకాయాం జనకాత్మజామ్ || 40
- అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి సురాలయమ్ | యది వా త్రిదివే సీతాం న ద్రక్ష్యామ్యకృతశ్రమః || 41
- బద్ధా వ రాక్షసరాజానమ్ ఆనయిష్యామి రావణమ్ | సర్వథా కృతకార్యోఽహమ్ ఏష్యామి సహ సీతయా || 42
- ఆనయిష్యామి వా లంకాం సముత్పాట్య సరావణామ్ | ఏవముక్త్యా తు హనుమాన్ వానరాన్ వానరోత్తమః || 43
- ఉత్పాతాథ వేగేన వేగవానవిచారయన్ | సుపర్ణమివ చాత్మానం మేనే స కపికుంజరః || 44
- సముత్పతతి తస్మింస్తు వేగాత్తే నగరోహిణః | సంహృత్య విటపాన్ సర్వాన్ సముత్పేతుస్సమంతతః || 45
- స మత్తకోయభిక్షకాన్ పాదపాన్ పుష్పశాలినః | ఉద్వహన్నూరువేగేన జగామ విమలేఽంబరే || 46
- ఊరువేగోత్థితా వృక్షాః ముహూర్తం కపిమన్వయుః | ప్రస్థితం దీర్ఘమధ్వానం స్వబంధుమివ బాంధవాః || 47
- తమూరువేగోన్మథితాః సాలాశ్చాన్యే నగోత్తమాః | అనుజగ్మర్షనూమంతం సైన్యా ఇవ మహీపతిమ్ || 48
- సుపుష్పితాగ్రైర్బహుభిః పాదపైరన్వితః కపిః | హనుమాన్ పర్వతాకారో బభూవాద్భుతదర్శనః || 49
- సారవంతోఽఽథ యే వృక్షాః న్యమజ్జన్ లవణాంభసి | భయాదివ మహేంద్రస్య పర్వతా వరుణాలయే || 50
- స నానాకుసుమైః కీర్ణః కపిః సాంకురకోరకైః | శుశుభే మేఘసంకాశః ఖద్యోతైరివ పర్వతః || 51
- విముక్తాస్తస్య వేగేన ముక్త్యా పుష్పాణి తే ద్రుమాః | అవశీర్యంత సలిలే నివృత్తాః సుహృదో యథా || 52
- లఘుత్వేనోపపన్నం తద్ విచిత్రం సాగరేఽపతత్ | ద్రుమాణాం వివిధం పుష్పం కపివాయుసమీరితమ్ || 53
- తారాశతమివాకాశం ప్రబభౌ స మహార్ణవః | పుష్పౌఘేణానుబద్ధేన నానావర్ణేన వాసరః || 54
- బభౌ మేఘ ఇవాకాశే విద్యుద్గణ విభూషితః | తస్య వేగసమాధూతైః పుష్పైస్తోయమదృశ్యత || 55
- తారాభిరభిరామాభిః ఉదితాభిరివాంబరమ్ | తస్యాంబరగతౌ బాహూ దదృశాతే ప్రసారితౌ || 56
- పర్వతాగ్రాద్వినిష్క్రాంతౌ పంచాస్యావివ పన్నగౌపిబన్నివ బభౌ చాపి సోర్మిమాలం మహార్ణవమ్ || 57
- పిపాసురివ చాకాశం దదృశే స మహాకపిః | తస్య విద్యుత్ప్రభాకారే వాయుమార్గానుసారిణః || 58
- నయనే విప్రకాశేతే పర్వతస్థావివాసలౌ | పింగే పింగాక్షముఖ్యస్య బృహతీ పరిమండలే || 59

- చక్షుషీ సంప్రకాశేతే చంద్రసూర్యావివోదితౌ । ముఖం నాసికయా తస్య తామ్రయా తామ్రమాబభౌ ॥ 60
- సంధ్యయా సమభిస్పృష్టం యథా తత్సూర్యమండలమ్ । లాంగూలం చ సమావిద్ధం ప్లవమానస్య శోభతే ॥
- అంబరే వాయుపుత్రస్య శక్రధ్వజ ఇవోచ్చితః । లాంగూలచక్రేణ మహాన్ శుక్లదండ్రోఽనిలాత్మజః ॥ 62
- వ్యరోచత మహాప్రాణ్ణః పరివేషీవ భాస్కరః । స్పిగ్దేశేనాతితామ్రేణ రరాజ స మహాకపిః ॥ 63
- మహతా దారితేనేవ గిరిరైరికథాతునా । తస్య వానరసింహస్య ప్లవమానస్య సాగరమ్ ॥ 64
- కక్షాంతరగతో వాయుః జీమూత ఇవ గర్జతి । ఖే యథా నిపతత్యుల్కా హ్యుత్తరాంతాద్వినిస్సృతా ॥ 65
- దృశ్యతే సానుబంధా చ తథా స కపికుంజరః । పతత్యుతంగసంకాశో వ్యాయతశ్చుశుభే కపిః ॥ 66
- ప్రవృద్ధ ఇవ మాతంగః కక్షయా బధ్యమానయా । ఉపరిష్టాచ్ఛరీరేణ చ్చాయయా చావగాధయా ॥ 67
- సాగరే మారుతావిష్టా నౌరిషాసీత్తదా కపిః । యం యం దేశం సముద్రస్య జగామ స మహాకపిః ॥ 68
- స స తస్యోరువేగేన సోన్మాద ఇవ లక్ష్మతే । సాగరస్యోర్మిజాలానామ్ ఉరసా శైలవర్షణామ్ ॥ 69
- అభిఘ్నంస్తు మహావేగః పుష్పవే స మహాకపిః । కపివాతశ్చ బలవాన్ మేఘవాతశ్చ నిస్సృతః ॥ 70
- సాగరం భీమనిర్ఘోషం కంపయామాసతుర్భుశమ్ । వికర్షన్నుర్మిజాలాని బృహంతి లవణాంభసి ॥ 71
- పుష్పవే కపిశార్దూలో వికిరన్నివ రోదసీ । మేరుమందరసంకాశాన్ ఉద్ధతాన్ స మహార్ణవే ॥ 72
- అతిక్రామన్ మహావేగః తరంగాన్ గణయన్నివ । తస్య వేగసముద్ధూతం జలం సజలదం తదా ॥ 73
- అంబరస్థం విబభ్రాజ శారదాభ్రమివాతతమ్ । తిమినక్రఋషాః కూర్మాః దృశ్యంతే వివృతాస్తదా ॥ 74
- వస్త్రాపకర్షణేనేవ శరీరాణి శరీరిణామ్ । ప్లవమానం సమీక్ష్యాథ భుజంగాస్సాగరాలయాః ॥ 75
- వ్యోమ్ని తం కపిశార్దూలం సుపర్ణ ఇతి మేనిరే । దశయోజనవిస్తీర్ణా త్రింశద్యోజనమాయతా ॥ 76
- ఛాయా వానరసింహస్య జలే చారుతరాఽభవత్ । శ్వేతాభ్రఘనరాజీవ వాయుపుత్రానుగామినీ ॥ 77
- తస్య సా శుశుభే ఛాయా వితతా లవణాంభసి । శుశుభే స మహాతేజాః మహాకాయో మహాకపిః ॥ 78
- వాయుమార్గే నిరాలంబే పక్షవానివ పర్వతః । యేనాసౌ యాతి బలవాన్ వేగేన కపికుంజరః ॥ 79
- తేన మార్గేణ సహసా ద్రోణీకృత ఇవార్ణవః । ఆపాతే పక్షిసంఘానాం పక్షిరాజ ఇవ వ్రజన్ ॥ 80
- హనుమాన్ మేఘజాలాని ప్రకర్షన్ మారుతో యథా । పాండురారుణవర్ణాని నీలమాంజిష్ఠకాని చ ॥ 81
- కపినా ఽకృప్యమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే । ప్రవిశన్నుభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః ॥ 82
- ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్మతే । ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా ప్లవంగం త్వరితం తదా ॥ 83
- వవర్షుః పుష్పవర్షాణి దేవగంధర్వదానవాః । తతాప న హి తం సూర్యః ప్లవంతం వానరోత్తమమ్ ॥ 84
- సిషేవే చ తదా వాయూ రామకార్యార్థసిద్ధయే । ఋషయస్తుష్టువుశ్చైనం ప్లవమానం విహాయసా ॥ 85
- జగుశ్చ దేవగంధర్వాః ప్రశంసంతో మహాజనమ్ । నాగాశ్చ తుష్టువుశ్చైవ రక్షాంసి విబుధాః ఖగాః ॥ 86
- ప్రేక్ష్య సర్వే కపివరం సహసా విగతక్లమమ్ । తస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే ప్లవమానే హనూమతి ॥ 87
- ఇక్ష్వాకుకులమానార్థీ చింతయామాస సాగరః । సాహాయ్యం వానరేంద్రస్య యది నాహం హనూమతః ॥ 88
- కరిష్యామి భవిష్యామి సర్వవాచ్యో వివక్షతామ్ । అహమిక్ష్వాకునాథేన సగరేణ వివర్ధితః ॥ 89
- ఇక్ష్వాకుసచివశ్చాయం నావసీదితుమర్హతి । తథా మయా విధాతవ్యం విశ్రమేత యథా కపిః ॥ 90
- శేషం చ మయి విశ్రాంతః సుఖేనాతిపతిష్యతి । ఇతి కృత్వా మతిం సాధ్వీం సముద్రశ్చన్నమంభసి ॥ 91
- హిరణ్యనాభం మైనాకమ్ ఉవాచ గిరిసత్తమమ్ । త్వమిహాసురసంఘానాం పాతాళతలవాసినామ్ ॥ 92
- దేవరాజ్ఞా గిరిశ్రేష్ఠ పరిఘస్సన్నివేశితః । త్వమేషాం జ్ఞాతవీర్యాణాం పునరేవోత్పతిష్యతామ్ ॥ 93
- పాతాళస్యాప్రమేయస్య ద్వారమావృత్య తిష్ఠసి । తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవ శక్తిస్తే శైల వర్ధితుమ్ ॥ 94
- తస్మాత్ సంచోదయామి త్వామ్ ఉత్తిష్ఠ గిరిసత్తమ । స ఏష కపిశార్దూలః త్వాముపర్యేతి వీర్యవాన్ ॥ 95
- హనుమాన్ రామకార్యార్థం భీమకర్మా ఖమాఘతః । అస్య సాహ్యం మయా కార్యమ్ ఇక్ష్వాకుకులవర్తినః ॥ 96

- మమ హీక్షాకవః పూజ్యః పరం పూజ్యతమాస్తవ । కురు సాచివ్యమస్మాకం స నః కార్యమతిక్రమేత్ ॥ 97
- కర్తవ్యమకృతం కార్యం సతాం మన్యుముదీరయేత్ । సలిలాదూర్ధ్వముత్తిష్ఠ తిష్ఠత్వేష కపిస్త్వయి ॥ 98
- అస్మాకమతిథిశ్చైవ పూజ్యశ్చ ప్లవతాం వరః । చామీకరమహానాభ దేవగంధర్వసేవిత ॥ 99
- (స ఏష కపిశార్దూలః త్వాముపర్యేతి వీర్యవాన్ ।) హనుమాంస్త్వయి విశ్రాంతః తతః శేషం గమిష్యతి ।
కాకుత్స్థస్యాస్మశంస్యం చ మైథిల్యాశ్చ వివాసనమ్ ॥ 100
- శ్రమం చ ప్లవగేంద్రస్య సమీక్ష్యోత్థాతుమర్హసి । హిరణ్యనాభో మైనాకో నిశమ్య లవణాంభసః ॥ 101
- ఉత్పాత జలాత్పార్థం మహాద్రుమలతాయుతః । స సాగరజలం భిత్వా బభూవాభ్యుత్థితస్తదా ॥ 102
- యథా జలధరం భిత్వా దీప్తరశ్మిర్దివాకరః । స మహాత్మా ముహూర్తేన సర్వతస్సలిలావృతః ॥ 103
- దర్శయామాస శృంగాణి సాగరేణ నియోజితః । శాతకుంభమయైః శృంగైః సకిన్నరమహోరగైః ॥ 104
- ఆదిత్యోదయసంకాశైః ఆలిఖద్భిరివాంబరమ్ । తప్తజాంబూనదైః శృంగైః పర్వతస్య సముత్థితైః ॥ 105
- ఆకాశం శస్త్రసంకాశమ్ అభవత్ కాంచనప్రభమ్ । జాతరూపమయైః శృంగైః భ్రాజమానైః స్వయంప్రభైః ॥
- ఆదిత్యశతసంకాశః సోఽభవద్ గిరిసత్తమః । తముత్థితమసంగేన హనుమానగ్రతః స్థితమ్ ॥ 107
- మధ్యే లవణతోయస్య విఘ్నోఽయమితి నిశ్చితః । స తముచ్చితమత్యర్థం మహావేగో మహాకపిః ॥ 108
- ఉరసా పాతయామాస జీమూతమివ మారుతః । స తథా పాతితస్తేన కపినా పర్వతోత్తమః ॥ 109
- బుద్ధ్వా తస్య కపేర్వేగం జహర్ష చ ననంద చ । తమాకాశగతం వీరమ్ ఆకాశే సముపస్థితః ॥ 110
- ప్రీతో హృష్టమనా వాక్యమ్ అబ్రవీత్ పర్వతః కపిమ్ । మానుషం ధారయన్ రూపమ్ ఆత్మనశ్శిఖరే స్థితః ॥
- దుష్కరం కృతవాన్ కర్మ త్వమిదం వానరోత్తమ । నిపత్య మమ శృంగేషు విశ్రమస్వ యథాసుఖమ్ ॥ 112
- రాఘవస్య కులే జాతైః ఉదధిః పరివర్ధితః । స త్వాం రామహితే యుక్తం ప్రత్యర్చయతి సాగరః ॥ 113
- కృతే చ ప్రతికర్తవ్యమ్ ఏష ధర్మః సనాతనః । సోఽయం త్వత్ప్రతికారార్థీ త్వత్తస్సమ్మానమర్హతి ॥ 114
- త్వన్నిమిత్తమనేనాహం బహుమానాత్ ప్రచోదితః । తిష్ఠ త్వం కపిశార్దూల మయి విశ్రమ్య గమ్యతామ్ ॥
- యోజనానాం శతం చాపి కపిరేష సమాప్లుతః । తవ సానుషు విశ్రాంతః శేషం ప్రక్రమతామితి ॥ 116
- తదిదం గంధవత్ స్వాదు కందమూలఫలం బహు । తదాస్వాద్య హరిశ్రేష్ఠ విశ్రాంతోఽనుగమిష్యసి ॥ 117
- అస్మాకమపి సంబంధః కపిముఖ్య త్వయాఽస్తి వై । ప్రఖ్యాతస్త్రిషు లోకేషు మహాగుణపరిగ్రహః ॥ 118
- వేగవంతః ప్లవంతో యే ప్లవంగా మారుతాత్మజ । తేషాం ముఖ్యతమం మన్యే త్వామహం కపికుంజర ॥
- అతిథిః కిల పూజార్హః ప్రాకృతోఽపి విజానతా । ధర్మం జిజ్ఞాసమానేన కిం పునస్తాద్వృశో మహాన్ ॥ 120
- త్వం హి దేవవరిష్ఠస్య మారుతస్య మహాత్మనః । పుత్రస్తస్యైవ వేగేన సదృశః కపికుంజర ॥ 121
- పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞ పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః । తస్మాత్ త్వం పూజనీయో మే శృణు చాప్యత్ర కారణమ్ ॥
- పూర్వం కృతయుగే తాత పర్వతాః పక్షిణోఽభవన్ । తే హి జగ్ముర్దిశస్సర్వాః గరుడానిలవేగినః ॥ 123
- తతస్తేషు ప్రయాతేషు దేవసంఘాస్సహర్షిభిః । భూతాని చ భయం జగ్ముః తేషాం పతనశంకయా ॥ 124
- తతః క్రుద్ధస్సహస్రాక్షః పర్వతానాం శతక్రతుః । పక్షాంశ్చిచ్ఛేద వజ్రేణ తత్ర తత్ర సహస్రశః ॥ 125
- స మాముపగతః క్రుద్ధో వజ్రముద్యమ్య దేవరాట్ । తతోఽహం సహసా క్షిప్తః శ్వసనేన మహాత్మనా ॥ 126
- అస్మిన్ లవణతోయే చ ప్రక్షిప్తః ప్లవగోత్తమ । గుప్తపక్షసమగ్రశ్చ తవ పిత్రాభిరక్షితః ॥ 127
- తతోఽహం మానయామి త్వాం మాన్యో హి మమ మారుతః ।
- త్వయా మే హ్యేష సంబంధః కపిముఖ్య మహాగుణః ॥ 128
- అస్మిన్నేవంగతే కార్యే సాగరస్య మమైవ చ । ప్రీతిం ప్రీతమనాః కర్తుం త్వమర్హసి మహాకపే ॥ 129
- శ్రమం మోక్షయ పూజాం చ గృహాణ కపిసత్తమ । ప్రీతిం చ బహుమన్యస్య ప్రీతోఽస్మి తవ దర్శనాత్ ॥
- ఏవముక్తః కపిశ్రేష్ఠః తం నగోత్తమమబ్రవీత్ । ప్రీతోఽస్మి కృతమాతిధ్యం మన్యరేషోఽపనీయతామ్ ॥ 131

- త్వరతే కార్యకాలో మే అహశ్చాప్యతివర్తతే । ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా న స్థాతవ్యమిహోంతరే ॥ 132
- ఇత్యుక్త్వా పాణినా శైలమ్ ఆలభ్య హరిపుంగవః । జగామాకాశమావిశ్య వీర్యవాన్ ప్రహసన్నివ ॥ 133
- స పర్వతసముద్రాభ్యాం బహుమానాదవేక్షితః । పూజితశ్చోపపన్నాభిః ఆశీర్భిరనిలాత్మజః ॥ 134
- అథోర్ధ్వం దూరముత్ఫుత్య హిత్వా శైలమహోర్ధ్వం । పితుః పంథానమాస్థాయ జగామ విమలేఽంబరే ॥ 135
- భూయశ్చోర్ధ్వం గతిం ప్రాప్య గిరిం తమవలోకయన్ । వాయుసూనుర్నిరాలంబే జగామ విమలేఽంబరే ॥
- తద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్ । ప్రశశంసుస్సురాస్సర్వే సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥
- దేవతాశ్చాభవన్ హృష్టాః తత్రస్థాస్తస్య కర్మణా । కాంచనస్య సునాభస్య సహస్రాక్షశ్చ వాసవః ॥ 138
- ఉవాచ వచనం ధీమాన్ పరితోషాత్ సగద్గదమ్ । సునాభం పర్వతశ్రేష్ఠం స్వయమేవ శచీపతిః ॥ 139
- హిరణ్యనాభ శైలేంద్ర పరితుష్టోఽస్మి తే భృశమ్ । అభయం తే ప్రయచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య యథాసుఖమ్ ॥
- సాహ్యం కృతం తే సుమహద్విక్రాంతస్య హనుమతః । క్రమతో యోజనశతం నిర్భయస్య భయే సతి ॥ 141
- రామస్యైష హి దూత్యేన యాతి దాశరథేర్హరిః । సత్క్రియాం కుర్వతా తస్య తోషితోఽస్మి దృఢం త్వయా ॥ 142
- తతః ప్రహర్షమగమత్ విపులం పర్వతోత్తమః । దేవతానాం పతిం దృష్ట్వా పరితుష్టం శతక్రతుమ్ ॥ 143
- స వై దత్తవరశ్చైలో భభూవావస్థితస్తదా । హనుమాంశ్చ ముహూర్తేన వ్యతిచక్రామ సాగరమ్ ॥ 144
- (తం ప్రయాంతం సముద్వీక్ష్య ఆకాశే మారుతాత్మజమ్ ।)
- తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । అబ్రువన్ సూర్యసంకాశాం సురసాం నాగమాతరమ్ ॥ 145
- అయం వాతాత్మజః శ్రీమాన్ ప్లవతే సాగరోపరి । హనుమాన్నామ తస్య త్వం ముహూర్తం విఘ్నమాచర ॥ 146
- రాక్షసం రూపమాస్థాయ సుఘోరం పర్వతోపమమ్ । దంష్ట్రాకరాళం పింగాక్షం వక్త్రం కృత్వా నభస్సుమమ్ ॥
- బలమిచ్ఛామహే జ్ఞాతుం భూయశ్చాస్య పరాక్రమమ్ । త్వాం విజేప్యత్యుపాయేన విషాదం వా గమిష్యతి ॥
- ఏవముక్తా తు సా దేవీ దైవతైరభినతృతా । సముద్రమధ్యే సురసా బిభ్రతీ రాక్షసం వపుః ॥ 149
- వికృతం చ విరూపం చ సర్వస్య చ భయావహమ్ । ప్లవమానం హనుమాంతమ్ ఆవృత్యేదమువాచ హా ॥
- మమ భక్తః ప్రదిష్టస్త్వమ్ ఈశ్వరైర్వానరర్షభ । అహం త్వాం భక్తయిష్యామి ప్రవిశేదం మమాననమ్ ॥ 151
- ఏవముక్తస్సురసయా ప్రాంజలిర్వానరర్షభః । ప్రహృష్టవదనః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 152
- రామో దాశరథిర్నామ ప్రవిష్టో దండకావనమ్ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యో చాపి భార్యయా ॥ 153
- అన్యకార్యవిషక్తస్య బద్ధవైరస్య రాక్షసైః । తస్య సీతా హృతా భార్యా రావణేన యశస్వినీ ॥ 154
- రీతస్యాస్యకాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్ । కర్తుమర్హసి రామస్య సాహ్యం విషయవాసినీ ॥
- అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్ । ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే ॥ 156
- ఏవముక్తా హనుమతా సురసా కామరూపిణీ । అబ్రవీన్నాతివర్తేన్మాం కశ్చిదేష వరో మమ ॥ 157
- తద్దృష్ట్వా వ్యాదితం త్వాస్యం వాయుపుత్రస్సుబుద్ధిమాన్ । సుసంక్షిప్త్యాత్మనః కాయం బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః ॥
- సోఽభిపత్యాశు తద్వక్త్రం నిష్పత్య చ మహాజవః । అంతరిక్షే స్థితః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 159
- ప్రవిష్టోఽస్మి హి తే వక్త్రం దాక్షాయణి నమోఽస్తు తే । గమిష్యే యత్ర వైదేహీ సత్యం చాసీద్వరస్తవ ॥ 160
- తం దృష్ట్వా వదనాన్ముక్తం చంద్రం రాహుముఖాదివ । అబ్రవీత్ సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ వానరమ్ ॥ 161
- అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్ । సమానయస్వ వైదేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా ॥ 162
- తత్ తృతీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్ । సాధు సాద్వితి భూతాని ప్రశశంసుస్తదా హరిమ్ ॥
- స సాగరమనాదృప్యమ్ అభ్యేత్య వరుణాలయమ్ । జగామాకాశమావిశ్య వేగేన గరుడోపమః ॥ 164
- సేవితే వారిధారాభిః పతగైశ్చ నిషేవితే । చరితే కైశికాచార్ద్రైః ఐరావతనిషేవితే ॥ 165
- సింహకుంజరశార్దూలపతగోరగవాహనైః । విమానైస్సంపతద్భిశ్చ విమలైస్సమలంకృతే ॥ 166
- వజ్రాశనిసమాఘ్రైః పావకైరుపశోభితే । కృతపుణ్యైర్మహాభాగైః స్వర్గజిద్భిరలంకృతే ॥ 167
- వహతా హవ్యమత్యర్థం సేవితే చిత్రభానునా । గ్రహసంక్షత్రచంద్రార్కతారాగణ విభూషితే ॥ 168

- మహర్షిగణగంధర్వనాగయక్షసమాకులే । వివిక్తే విమలే విశ్వే విశ్వావసునిషేవితే ॥ 169
- దేవరాజగజాక్రాంతే చంద్రసూర్యపథే శివే । వితానే జీవలోకస్య వితతే బ్రహ్మనిర్మితే ॥ 170
- బహుశస్సేవితే వీరైః విద్యాధరగణైర్వరైః । జగామ వాయుమార్గే తు గరుత్మానివ మారుతిః ॥ 171
- (హనుమాన్మేఘజాలాని ప్రకర్షన్నారుతో యథా । కాలాగురుసవర్ణాని నీలరక్తసితాని చ ॥
కపిన్ద్రాః ౨ కృష్ణమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే । ప్రవిశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః ॥
ప్రావృషీందురిషాభాతి నిష్పతన్ ప్రవిశంస్తదా ।)
- ప్రదృశ్యమానస్సర్వత్ర హనుమాన్ మారుతాత్మజః । భేషేఽబరం నిరాలంబం లంబపక్ష ఇవాద్దిరాట్ ॥ 172
- ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా సింహికా నామ రాక్షసీ । మనసా చింతయామాస ప్రవృద్ధా కామరూపిణీ ॥
- అద్య దీర్ఘస్య కాలస్య భవిష్యామ్యహమాశితా । ఇదం హి మే మహాత్ సత్త్వం చిరస్య వశమాగతమ్ ॥ 174
- ఇతి సంచింత్య మనసా ఛాయామస్య సమాక్షిపత్ । ఛాయాయాం గృహ్యమాణాయాం చింతయామాస వానరః ॥
- సమాక్షిష్టోఽస్మి సహసా పంగూకృతపరాక్రమః । ప్రతిలోమేన వాతేన మహానౌరివ సాగరే ॥ 176
- తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవ వీక్షమాణస్తతః కపిః । దదర్శ స మహాత్సత్త్వమ్ ఉత్థితం లవణాంభసి ॥ 177
- తద్బుష్ట్వా చింతయామాస మారుతిర్వికృతాననమ్ । కపిరాజేన కథితం సత్త్వమద్భుతదర్శనమ్ ॥ 178
- ఛాయాగ్రాహి మహావీర్యం తదిదం నాత్ర సంశయః । స తాం బుద్ధాఽర్థతత్త్వేన సింహికాం మతిమాన్ కపిః ॥ 179
- వ్యవర్థత మహాకాయః ప్రావృషీవ వలాహకః । తస్య సా కాయముద్వీక్ష్వ వర్థమానం మహాకపేః ॥ 180
- వక్త్రం ప్రసారయామాస పాతాళాంతరసన్నిభమ్ । ఘనరాజీవ గర్జంతీ వానరం సమభిద్రవత్ ॥ 181
- స దదర్శ తతస్తస్యాః వివృతం సుమహన్ముఖమ్ । కాయమాత్రం చ మేధావీ మర్మాణి చ మహాకపిః ॥ 182
- స తస్యా వివృతే వక్త్రే వజ్రసంహననః కపిః । సంక్షిప్య ముహూరాత్మానం నిష్పపాత మహాబలః ॥ 183
- ఆస్యే తస్యా నిమజ్జంతం దదృశుస్సిద్ధచారణాః । గ్రస్యమానం యథా చంద్రం పూర్ణం పర్వణి రాహుణా ॥ 184
- తతస్తస్యా నఖైస్తీక్షణైః మర్మాణ్యుత్పత్య వానరః । ఉత్పపాతాథ వేగేన మనస్సంపాతవిక్రమః ॥ 185
- తాం తు దృష్ట్వా చ ధృత్యా చ దాక్షిణ్యేన నిపాత్య చ । స కపిప్రవరో వేగాత్ వవృధే పునరాత్మవాన్ ।
హృతహృత్ సా హనుమతా పపాత విధురాఽంభసి ॥ 186
- (స్వయంభువైవ హనుమాన్ సృష్టస్తస్యా నిపాతకః ।)
- తాం హతాం వానరేణాశు పతితాం వీక్ష్వ సింహికామ్ । భూతాన్యాకాశచారీణి తమూచుః ప్లవగోత్తమమ్ ॥ 187
- భీమమద్య కృతం కర్మ మహాత్ సత్త్వం త్వయా హతమ్ । సాధయార్థమభిప్రేతమ్ అరిష్టం ప్లవతాం వర ॥
- యస్య త్వేతాని చత్వారి వానరేంద్ర యథా తవ । ధృతిర్ఘృష్టిర్మతిర్దాక్ష్యం స్వకర్మసు న సీదతి ॥ 189
- స తైస్సంభావితః పూజ్యః ప్రతిపన్నప్రయోజనః । జగామాకాశమావిశ్య పన్నగాశనవత్ కపిః ॥ 190
- ప్రాప్తభూయిష్ఠపారస్తు సర్వతః ప్రతిలోకయన్ । యోజనానాం శతస్యాంతే వనరాజిం దదర్శ సః ॥ 191
- దదర్శ చ పతన్నేవ వివిధద్రుమభూషితమ్ । ద్వీపం శాఖామృగశ్రేష్ఠో మలయోపవనాని చ ॥ 192
- సాగరం సాగరానూపం సాగరానూపజాన్ ద్రుమాన్ । సాగరస్య చ పత్నీనాం ముఖాన్యపి విలోకయన్ ॥
- స మహామేఘసంకాశం సమీక్ష్యాత్మానమాత్మవాన్ । నిరుంధంతమివాకాశం చకార మతిమాన్ మతిమ్ ॥
- కాయవృద్ధిం ప్రవేగం చ మమ దృష్ట్వైవ రాక్షసాః । మయి కౌతూహలం కుర్యుః ఇతి మేనే మహాకపిః ॥
- తతశ్చరీరం సంక్షిప్య తన్మహీధరసన్నిభమ్ । పునః ప్రకృతిమాపేదే వీతమోహ ఇవాత్మవాన్ ॥ 196
- తద్రూపమతిసంక్షిప్య హనుమాన్ ప్రకృతౌ స్థితః । త్రీన్ క్రమానివ విక్రమ్య బలివీర్యహరో హరిః ॥ 197
- స చారునానావిధరూపధారీ పరం సమాసాద్య సముద్రతీరమ్ ।
- పరైరశక్యః ప్రతిపన్నరూపః సమీక్షితాత్మా సమవేక్షితార్థః ॥ 198
- తతస్స లంబస్య గిరేస్సమ్పృద్ధే విచిత్రకూటే నిపపాత కూటే

సకేతకోద్దాలకనాలికేరే మహోద్రికూటప్రతిమో మహాత్మా|| 199

తతస్తు సంప్రాప్య సముద్రతీరం సమీక్ష్య లంకాం గిరివర్యమూర్ధ్ని|
కపిస్తు తస్మిన్ నిపపాత పర్వతే విధూయ రూపం వృథయన్ మృగద్విజాన్|| 201

సాగరం దానవపన్నగాయుతం బలేన విక్రమ్య మహోర్మిమాలినమ్|
నిపత్య తీరే చ మహోదధేస్తదా దదర్శ లంకామమరావతీమివ|| 202

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనూమతః సముద్రతరణం నామ ప్రథమస్కర్గః

అథ ద్వితీయస్కర్గః (2) లంకా ప్రవేశః

స సాగరమనాధృష్యమ్ అతిక్రమ్య మహాబలః | త్రికూటశిఖరే లంకాం స్థితాం స్వస్థో దదర్శ హ || 1

తతః పాదపముక్తేన పుష్పవర్షేణ వీర్యవాన్ | అభివృష్టః స్థితస్తత్ర బభౌ పుష్పమయో యథా || 2

యోజనానాం శతం శ్రీమాన్ తీర్థ్వాఽప్యత్తమవిక్రమః | అనిశ్చసన్ కపిస్తత్ర న గ్లానిమధిగచ్ఛతి || 3

శతాన్యహం యోజనానాం క్రమేయం సుబహూన్యపి | కిం పునస్సాగరస్యాంతం సంఖ్యాతం శతయోజనమ్ || 5

స తు వీర్యవతా శ్రేష్ఠః ప్లవతామపి చోత్తమః | జగామ వేగవాన్ లంకాం లంఘయిత్వా మహోదధిమ్ || 5

శాద్వలాని చ నీలాని గంధవంతి వనాని చ | గండవంతి చ మధ్యేన జగామ నగవంతి చ || 6

శైలాంశ్చ తరుసంఛన్నాన్ వనరాజీశ్చ పుష్పితాః | అభిచక్రామ తేజస్వీ హనుమాన్ ప్లవగర్షభః || 7

స తస్మిన్నచలే తిష్ఠన్ వనాన్యుపవనాని చ | స నగాగ్రే చ తాం లంకాం దదర్శ పవనాత్మజః || 8

సరళాన్ కర్ణికారాంశ్చ ఖర్జురాంశ్చ సుపుష్పితాన్ | ప్రియాళాన్ముచుళిందాంశ్చ కుటజాన్ కేతకానపి || 9

ప్రియంగూన్ గంధపూర్ణాంశ్చ నీపాన్ సప్తచ్ఛదాంస్తథా | అసనాన్ కోవిదారాంశ్చ కరవీరాంశ్చ పుష్పితాన్ ||

పుష్పభారనిబద్ధాంశ్చ తథా ముకుళితానపి | పాదపాన్ విపాగాకీర్ణాన్ పవనాధూతమస్తకాన్ || 11

హంసకారండవాకీర్ణాః వాపీః పద్మోత్పలాయుతాః | ఆక్రీడాన్ వివిధాన్ రమ్యాన్ వివిధాంశ్చ జలాశయాన్ ||

సంతతాన్ వివిధైర్బు క్షైః సర్వర్తుఫలపుష్పితైః | ఉద్యానాని చ రమ్యాణి దదర్శ కపికుంజరః || 13

సమాసాద్య చ లక్ష్మీవాన్ లంకాం రావణపాలితామ్ | పరిఖాభిస్సపద్యాభిః సోత్పలాభిరలంకృతామ్ || 14

సీతాపహరణార్ధేన రావణేన సురక్షితామ్ | సమంతాద్విచరద్భిశ్చ రాక్షసైరుగ్రధన్విభిః || 15

కాంచనేనావృతాం రమ్యాం ప్రాకారేణ మహాపురీమ్ | గృహైశ్చ గ్రహసంకాశైః శారదాంబుదసన్నిభైః || 16

పాండురాభిః ప్రతోళీభిః ఉచ్చాభిరభిసంవృతామ్ | అట్టాలకశతాకీర్ణాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్ || 17

తోరణైః కాంచనైర్దివ్యైః లతాపంక్తివిచిత్రితైః | దదర్శ హనుమాన్ లంకాం దివి దేవపురీమివ || 18

గిరిమూర్ధ్ని స్థితాం లంకాం పాండురైర్భవనైశ్శుభైః | దదర్శ స కపిశ్రేష్ఠః పురీమాకాశగాం యథా || 19

పాలితాం రాక్షసేంద్రేణ నిర్మితాం విశ్వకర్మణా | ప్లవమానామివాకాశే దదర్శ హనుమాన్ పురీమ్ || 20

వప్రప్రాకారజఘనాం విపులాంబునవాంబరామ్ | శతఘ్నీశూలకేశాంతామ్ అట్టాలకవతంసకామ్ || 21

మనసేవ కృతాం లంకాం నిర్మితాం విశ్వకర్మణా | ద్వారముత్తరమాసాద్య చింతయామాస వానరః || 22

కైలాసశిఖరప్రఖ్యామ్ ఆలిఖంతీమివాంబరమ్ | డీయమానామివాకాశమ్ ఉచ్ఛితైర్భవనోత్తమైః || 23

సంపూర్ణాం రాక్షసైర్హోరైః నాగైర్భోగవతీమివ | అచింత్యాం సుకృతాం స్పష్టాం కుబేరాధ్యుషితాం పురా || 24

దంష్ట్రిభిర్బహుభిశ్శూరైః శూలపట్టసపాణిభిః | రక్షితాం రాక్షసైర్హోరైః గుహామాశీవిషైరివ || 25

తస్యాశ్చ మహతీం గుప్తిం సాగరం చ నిరీక్ష్య సః | రావణం చ రిపుం ఘోరం చింతయామాస వానరః ||

ఆగత్యాపీహ హరయో భవిష్యంతి నిరర్థకాః | న హి యుద్ధేన వై లంకా శక్యా జేతుం సురైరపి || 27

ఇమాం తు విషమాం దుర్గాం లంకాం రావణపాలితామ్ | ప్రాప్యాపి స మహాబాహుః కిం కరిష్యతి రాఘవః ||

అవకాశో న సాంత్యస్య రాక్షసేష్వభిగమ్యతే | న దానస్య న భేదస్య వైవ యుద్ధస్య దృశ్యతే || 29

చతుర్థామేవ హి గతిః వానరాణాం మహాత్మనామ్ | వాలిపుత్రస్య నీలస్య మమ రాజ్ఞశ్చ ధీమతః || 30

యావజ్ఞానామి వైదేహీం యది జీవతి వా న వా | తత్రైవ చింతయిష్యామి దృష్ట్వా తాం జనకాత్మజామ్ || 31

తతస్య చింతయామాస ముహూర్తం కపికుంజరః | గిరిశృంగే స్థితస్తస్మిన్ రామస్యాభ్యుదయే రతః || 32

అనేన రూపేణ మయా న శక్యా రక్షసాం పురీ | ప్రవేష్టుం రాక్షసైర్గుప్తా క్రూరైర్బలసమన్వితైః || 33

ఉగ్రౌజసో మహావీర్యాః బలవంతశ్చ రాక్షసాః | వంచనీయా మయా సర్వే జానకీం పరిమార్గతా || 34

లక్ష్మాలక్ష్మేణ రూపేణ రాత్రౌ లంకాపురీ మయా | ప్రవేష్టుం ప్రాప్తకాలం మే కృత్యం సాధయితుం మహాత్ || 35

తాం పురీం తాదృశీం దృష్ట్వా దురాధర్షాం సురాసురైః | హనుమాన్ చింతయామాస వినిశ్చిత్వ ముహూర్ముహూః || 36

కేనోపాయేన పశ్యేయం మైథిలీం జనకాత్మజామ్ | అదృష్టో రాక్షసేంద్రేణ రావణేన దురాత్మనా || 37

న వినశ్యేత్ కథం కార్యం రామస్య విదితాత్మనః | ఏకామేకశ్చ పశ్యేయం రహితే జనకాత్మజామ్ || 38

భూతాశ్చార్థా విపద్యంతే దేశకాలవిరోధితాః | విక్లబం దూతమాసాద్య తమస్సూర్యోదయే యథా || 39

అర్థానర్థాంతరే బుద్ధిః నిశ్చితాఽపి న శోభతే | ఘాతయంతి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానినః || 40

న వినశ్యేత్ కథం కార్యం వైక్లబ్యం న కథం భవేత్ | లంఘనం చ సముద్రస్య కథం ను న వృథా భవేత్ || 41

మయి దృష్టే తు రక్షోభీ రామస్య విదితాత్మనః | భవేద్వ్యర్థమిదం కార్యం రావణానర్థమిచ్ఛతః || 42

న హి శక్యం క్వచిత్ స్థాతుమ్ అవిజ్ఞాతేన రాక్షసైః | అపి రాక్షసరూపేణ కిముతాన్యేన కేనచిత్ || 43

వాయురప్యత్ర న జ్ఞాతః చరేదితి మతిర్మమ | న హ్యస్త్వవిదితం కించిత్ రాక్షసానాం బలీయసామ్ || 44

ఇహోహం యది తిష్ఠామి స్వేన రూపేణ సంవృతః | వినాశముపయాస్యామి భర్తురర్థశ్చ హీయతే || 45

తదహం స్వేన రూపేణ రజన్యాం హ్రాస్వతాం గతః | లంకామభిపతిష్యామి రాఘవస్యార్థసిద్ధయే || 46

రావణస్య పురీం రాత్రౌ ప్రవిశ్య సుదురాసదామ్ | విచిన్వన్ భవనం సర్వం ద్రక్ష్యామి జనకాత్మజామ్ || 47

ఇతి సంచింత్య హనుమాన్ సూర్యస్యాస్తమయం కపిః | ఆచకాంక్షే తదా వీరో వైదేహ్యో దర్శనోత్సుకః || 48

సూర్యే చాస్తం గతే రాత్రౌ దేహం సంక్షిప్య మారుతిః | పృషదంశకమాత్రస్సన్ బభూవాద్భుతదర్శనః || 49

ప్రదోషకాలే హనుమాన్ తూర్ణముత్ఫుత్య వీర్యవాన్ | ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం సువిభక్తమహోపథామ్ || 50

ప్రాసాదమాలావితతాం స్తంభైః కాంచనరాజతైః | శాతకుంభమయైర్జాలైః గంధర్వనగరోపమామ్ || 51

సప్తభౌమాష్టభౌమైశ్చ న దదర్శ మహీపురీమ్ | తలైః స్ఫటికసంకీర్ణైః కార్తస్వరవిభూషితైః || 52

వైడూర్యమణిచిత్రైశ్చ ముక్తాజాలవిభూషితైః | తలైశ్చుశుభిరే తాని భవనాన్యత్ర రక్షసామ్ || 53

కాంచనాని విచిత్రాణి తోరణాని చ రక్షసామ్ | లంకాముద్యోతయామాసుః సర్వతస్సమలంకృతామ్ || 54

అచింత్యామద్భుతాకారాం దృష్ట్వా లంకాం మహాకపిః | ఆసీద్విషణ్ణో హృష్టశ్చ వైదేహ్యో దర్శనోత్సుకః || 55

సపాండురోద్విద్ధవిమానమాలినీం మహార్హ జాంబూనదజాలతోరణామ్ |
యశస్వినీంరావణబాహుపాలితాం క్షపాచరైర్భీమబలైస్సమావృతామ్ || 56

చంద్రోఽపి సాచివ్యమివాస్య కుర్వన్ తారాగణైర్మృగతో విరాజన్ |
జ్యోత్స్నాన్వితానేన వితత్య లోకమ్ ఉత్తిష్ఠతే నైకసహస్రరశ్మిః || 57

శంఖప్రభం క్షీరమృణాళవర్ణమ్ ఉద్గచ్ఛమానం వ్యవభాసమానమ్ |
దదర్శ చంద్రం స హరిప్రవీరః షోఘ్నాయమానం సరసీవ హంసమ్ || 58

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే లంకాప్రవేశో నామ ద్వితీయస్కంధః

అథ తృతీయస్కంధః (3) లంకారాక్షసీ ప్రహరణమ్

స లంబశిఖరే లంబే లంబతోయదసన్నిభే | సత్త్వమాస్థాయ మేధావీ హనుమాన్ మారుతాత్మజః || 1

నిశి లంకాం మహాసత్త్వో వివేశ కపికుంజరః | రమ్యకాననతోయాధ్యాం పురీం రావణపాలితామ్ || 2

- శారదాంబుధరప్రఖ్యైః భవనైరుపశోభితామ్ । సాగరోపమనిర్హ్వాం సాగరానిలసేవితామ్ ॥ 3
- (వస్వోకసారాప్రతిమాం యథైవ విటపావతీమ్ ।)
- సుపుష్టబలసంఘుష్టాం యథైవ విటపావతీమ్ । చారుతోరణనిర్యూహాం పాండురద్వారతోరణామ్ ॥ 4
- భుజగాచరితాం గుప్తాం శుభాం భోగవతీమివ । తాం స విద్యుద్భునాకీర్ణాం జ్యోతిర్వార్గనిషేవితామ్ ॥ 5
- మందమారుతసంచారాం యథేంద్రస్యామరావతీమ్ । శాతకుంభేన మహతా ప్రాకారేణాభిసంవృతామ్ ॥ 6
- (కల్పద్రుమసమాకీర్ణాం యథా వాఽప్యమరావతీమ్ ।)
- కింకిణీజాలఘోషాభిః పతాకాభిరలంకృతామ్ । ఆసాద్య సహసా హృష్టః ప్రకారమభిషేదివాన్ ॥ 7
- విస్మయావిష్టహృదయః పురీమాలోక్య సర్వతః । జాంబూనదమయైర్దా వైరైః వైడూర్యకృతవేదికైః ॥ 8
- వజ్రస్ఫటికముక్తాభిః మణికుట్టిమభూషితైః । తప్తహాటకనిర్యూహైః రాజతామలపాండురైః ॥ 9
- వైడూర్యకృతసోపానైః స్ఫాటికాంతరపాంసుభిః । చారుసంజవనోపేతైః ఖమివోత్పతితైశ్చుభైః ॥ 10
- క్రౌంచబర్హిణసంఘుష్టైః రాజహంసనిషేవితైః । తూర్యాభరణనిర్హ్వాః సర్వతః ప్రతినాదితామ్ ॥ 11
- వస్వోకసారాప్రతిమాం తాం వీక్ష్వ నగరీం తతః । ఖమివోత్పతితాం లంకాం జహర్ష హనుమాన్ కపిః ॥
- తాం సమీక్ష్వ పురీం రమ్యాం రాక్షసాధిపతేశ్చుభామ్ । అనుత్తమామృద్ధియుతాం చింతయామాస వీర్యవాన్ ॥
- నేయమన్యేన నగరీ శక్యా ధర్షయితుం బలాత్ । రక్షితా రావణబలైః ఉద్యతాయుధధారిభిః ॥ 14
- కుముదాంగదయోర్వాఽపి సుషేణస్య మహాకపేః । ప్రసిద్ధేయం భవేద్భూమిః మైందద్వివిదయోరపి ॥ 15
- వివస్వతస్తనూజస్య హరేశ్చ కుశపర్వణః । ఋక్షస్య కేతుమాలస్య మమ చైవ గతిర్భవేత్ ॥ 16
- సమీక్ష్వ తు మహాబాహూ రాఘవస్య పరాక్రమమ్ । లక్ష్మణస్య చ విక్రాంతమ్ అభవత్ ప్రీతిమాన్ కపిః ॥
- తాం రత్నవసనోపేతాం కోష్ఠాగారావతంసకామ్ । యంత్రాగారస్తనీమృద్ధాం ప్రమదామివ భూషితామ్ ॥ 18
- తాం నష్టతిమిరాం దీప్తైః భాస్వరైశ్చ మహాగృహైః । అథ సా హరిశార్దూలం ప్రవిశంతం మహాబలమ్ ॥ 19
- నగరీ స్వేన రూపేణ దదర్శ పవనాత్మజమ్ । సా తం హరివరం దృష్ట్వా లంకా రావణపాలితా ॥ 20
- స్వయమేవోత్థితా తత్ర వికృతాననదర్శనా । పురస్తాత్ కపివర్యస్య వాయుసూనోరతిష్ఠత ॥ 21
- ముంచమానా మహానాదమ్ అబ్రవీత్ పవనాత్మజమ్ । కస్త్యం కేన చ కార్యేణ ఇహ ప్రాప్తో వనాలయ ॥
- కథయస్వేహ యత్తత్త్వం యావత్ ప్రాణా ధరంతి తే । న శక్యం ఖల్వీయం లంకా ప్రవేష్టుం వానర త్వయా ॥
- రక్షితా రావణబలైః అభిగుప్తా సమంతతః । అథ తామబ్రవీద్వీరో హనుమానగ్రతః స్థితామ్ ॥ 24
- కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్మాం త్వం పరిపుచ్చసి । కా త్వం విరూపనయనా పురద్వారేఽవతిష్ఠసి ॥ 25
- కిమర్థం చాపి మాం రుద్ధ్వా నిర్భర్షయసి దారుణా । హనుమద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ ॥
- ఉవాచ వచనం క్రుద్ధా పరుషం పవనాత్మజమ్ । అహం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మనః ॥ 27
- ఆజ్ఞాప్రతీక్షా దుర్ధర్షా రక్షామి నగరీమిమామ్ । న శక్యా మామవజ్ఞాయ ప్రవేష్టుం నగరీ త్వయా ॥ 28
- అద్య ప్రాణైః పరిత్యక్తః స్వప్స్యసే నిహతో మయా । అహం హి నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ ॥ 29
- సర్వతః పరిరక్షామి హ్యేతత్తే కథితం మయా । లంకాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 30
- యత్నవాన్ స హరిశ్రేష్ఠః స్థితశ్చైల ఇవాపరః । స తాం స్త్రీరూపవికృతాం దృష్ట్వా వానరపుంగవః ॥ 31
- ఆబభాషేఽథ మేధావీ సత్త్వవాన్ ప్లవగర్షభః । ద్రక్ష్యామి నగరీం లంకాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్ ॥ 32
- ఇత్యర్థమిహ సంప్రాప్తః పరం కౌతూహలం హి మే । వనాన్యపవనానీహ లంకాయాః కాననాని చ ॥ 33
- సర్వతో గృహముఖ్యాని ద్రష్టుమాగమనం హి మే । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ ॥ 34
- భూయ ఏవ పునర్వాక్యం బభాషే పరుషాక్షరమ్ । మామనిర్జిత్య దుర్బుధ్దే రాక్షసేశ్వరపాలితామ్ ॥ 35
- న శక్యమద్య తే ద్రష్టుం పురీయం వానరాధమ । తతస్య కపిశార్దూలః తామువాచ నిశాచరీమ్ ॥ 36
- దృష్ట్వా పురీమిమాం భద్రే పునర్యాస్యే యథాగతమ్ । తతః కృత్వా మహానాదం సా వై లంకా భయావహామ్ ॥

- తలేన వానరశ్రేష్ఠం తాడయామాస వేగితా |తతస్స కపిశార్దూలో లంకయా తాడితో భృశమ్ || 38
- ననాద సుమహానాదం వీర్యవాన్ పవనాత్మజః |తతస్సంవర్తయామాస వామహస్తస్య సోఽంగుళీః || 39
- ముష్టినాభిజఘనైనాం హనుమాన్ క్రోధమూర్ఛితః |స్త్రీచేతి మన్యమానేన నాతిక్రోధః స్వయంకృతః || 40
- సా తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలాంగీ నిశాచరీ |పపాత సహసా భూమౌ వికృతాననదర్శనా || 41
- తతస్తు హనుమాన్ ప్రాజ్ఞః తాం దృష్ట్వా వినిపాతితామ్ |కృపాం చకార తేజస్వీ మన్యమానః స్త్రియం తు తామ్ || 42
- తతో వై భృశసంవిగ్నా లంకా సా గద్గదాక్షరమ్ | ఉవాచాగర్వితం వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమమ్ || 43
- ప్రసీద సుమహాబాహో త్రాయస్వ హరిసత్తమ | సమయే సౌమ్య తిష్ఠంతి సత్త్వవంతో మహాబలాః || 44
- అహం తు నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ | నిర్జితాహం త్వయా వీర విక్రమేణ మహాబల || 45
- ఇదం తు తథ్యం శృణు వై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వర |స్వయంభువా పురా దత్తం వరదానం యథా మమ || 46
- యదా త్వాం వానరః కశ్చిత్ విక్రమాద్యశమానయేత్ |తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షసాం భయమాగతమ్ || 47
- స హి మే సమయస్సౌమ్య ప్రాప్తోఽద్య తవ దర్శనాత్ |స్వయంభూవిహితస్సత్యో న తస్యాస్తి వ్యతిక్రమః|| 48
- సీతానిమిత్తం రాజ్ఞస్తు రావణస్య దురాత్మనః | రక్షసాం చైవ సర్వేషాం వినాశస్సముపాగతః || 49
- తత్ ప్రవిశ్య హరిశ్రేష్ఠ పురీం రావణపాలితామ్ | విధత్స్వ సర్వకార్యాణి యాని యానీహ వాంఛసి || 50
- ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వర శుభాం పురీం రాక్షసముఖ్యపాలితామ్ |
- యదృచ్ఛయా త్వం జనకాత్మజాం సతీం విమార్గ సర్వత్రగతో యథాసుఖమ్ || 51
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే లంకారాక్షసీ ప్రహరణం నామ తృతీయస్కంధః

అథ చతుర్థస్కంధః (4) లంకాయాం పరిభ్రమణమ్

- స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీమ్ |విక్రమేణ మహాతేజాః హనుమాన్ కపిసత్తమః || 1
- అద్వారేణ మహాబాహుః ప్రాకారమభిపుష్టవే | ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం కపిరాజహితంకరః || 2
- చక్రేఽథ పాదం సవ్యం చ శత్రూణాం స తు మూర్ధని |ప్రవిష్టస్సత్త్వసంపన్నో నిశాయాం మారుతాత్మజః || 3
- స మహాపథమాస్థాయ ముక్తాపుష్పవిరాజితమ్ | తతస్తు తాం పురీం లంకాం రమ్యామభియయౌ కపిః || 4
- హసితోత్పష్టనినదైః తూర్యఘోషపురస్సరైః | వజ్రాంకుశనికాశైశ్చ వజ్రజాలవిభూషితైః || 5
- గృహమేఘైః పురీ రమ్యా బభాసే ద్యౌరివాంబుదైః | ప్రజజ్వాల తదా లంకా రక్షోగణగృహైశ్శుభైః || 6
- సితాభ్రసదృశైశ్చిత్రైః పద్మస్వస్తికసంస్థితైః | వర్ణమానగృహైశ్చాపి సర్వతస్సువిభూషితా || 7
- తాం చిత్రమాల్యాభరణాం కపిరాజహితంకరః | రాఘవార్థం చరన్ శ్రీమాన్ దదర్శ చ ననంద చ || 8
- భవనాద్భవనం గచ్ఛన్ దదర్శ పవనాత్మజః | వివిధాకృతిరూపాణి భవనాని తతస్తతః || 9
- శుశ్రావ మధురం గీతం త్రిస్థానస్వరభూషితమ్ | స్త్రీణాం మదసమృద్ధానాం దివి చాపురసామివ || 10
- శుశ్రావ కాంచీనినదం నూపురాణాం చ నిస్వనమ్ | సోపాననినదాంశ్చైవ భవనేషు మహాత్మనామ్ || 11
- ఆస్ఫోటితనినాదాంశ్చ క్షేళితాంశ్చ తతస్తతః | శుశ్రావ జపతాం తత్ర మంత్రాన్ రక్షోగృహేషు వై || 12
- స్వాధ్యాయనిరతాంశ్చైవ యాతుధానాన్ దదర్శ సః | రావణస్తవసంయుక్తాన్ గర్జతో రాక్షసానపి || 13
- రాజమార్గం సమావృత్య స్థితం రక్షోబలం మహత్ | దదర్శ మధ్యమే గుల్మే రావణస్య చరాన్ బహూన్ || 14
- దీక్షితాన్ జటిలాన్ ముండాన్ గోఽజినాంబరవాససః | దర్భముష్టిప్రహరణాన్ అగ్నికుండాయుధాంస్తథా || 15
- కూటముద్గరపాణీంశ్చ దండాయుధధరానపి | ఏకాక్షానేకకర్ణాంశ్చ లంబోదరపయోధరాన్ || 16
- కరాళాన్ భుగ్నవక్త్రాంశ్చ వికటాన్ వామనాంస్తథా | ధన్వినః ఖడ్గినశ్చైవ శతఘ్నీముసలాయుధాన్ || 17
- పరిఘోత్తమహస్తాంశ్చ విచిత్రకవచోజ్జ్వలాన్ | నాతిస్థూలాన్ నాతికృశాన్ నాతిదీర్ఘాతిప్రాస్వకాన్ || 18
- నాతిగౌరాన్ నాతికృష్ణాన్ నాతికుబ్జాన్ న వామనాన్ | విరూపాన్ బహురూపాంశ్చ సురూపాంశ్చ సువర్చసః ||

ధ్వజీన్ పతాకినశ్చైవ దదర్శ వివిధాయుధాన్ । శక్తివృక్షాయుధాంశ్చైవ పట్టిసాశనిధారిణః ॥	20
క్షేపణీపాశహస్తాంశ్చ వరాభరణభూషితాన్ । నానావేషసమాయుక్తాన్ యథా స్వైరగతాన్ బహూన్ ॥	21
తీక్షణశూలధరాంశ్చైవ వజ్రణశ్చ మహాబలాన్ । శతసాహస్రమవ్యగ్రమ్ ఆరక్షం మధ్యమం కపిః ॥	22
రక్షోధిపతినిర్దిష్టం దదర్శాంతఃపురాగ్రతః । స తదా తద్గుహం దృష్ట్వా మహాహాటకతోరణమ్ ॥	23
రాక్షసేంద్రస్య విఖ్యాతమ్ అద్రిమూర్ధ్ని ప్రతిష్ఠితమ్ । పుండరీకావతంసాభిః పరిఖాభిరలంకృతమ్ ॥	24
ప్రాకారావృతమత్యంతం దదర్శ స మహాకపిః । త్రివిష్టపనిభం దివ్యం దివ్యనాదవినాదితమ్ ॥	25
వాజిహేషితసంఘుష్టం నాదితం భూషణైస్తథా । రథైర్వానైర్విమానైశ్చ తథా హయగజైశ్చుభైః ॥	26
వారణైశ్చ చతుర్దంతైః శ్వేతాభ్రనిచయోపమైః । భూషితం రుచిరద్వారం మత్తైశ్చ మృగపక్షిభిః ॥	27
రక్షితం సుమహావీర్యైః యాతుధానైస్సహస్రశః । రాక్షసాధిపతేర్గుప్తమ్ ఆవివేశ మహాకపిః ॥	28
స హేమజాంబూనదచక్రవాళం మహార్హముక్తామణిభూషితాంతమ్ । పరార్థకాలాగురుచందనాక్తం స రావణాంతఃపురమావివేశ ॥	29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే లంకాయాం పరిభ్రమణం నామ చతుర్థస్కంధః

అథ పంచమస్కంధః (5) చంద్రోదయ వర్ణనమ్

తతస్స మధ్యంగతమంశుమంతం జ్యోత్స్నావితానం మహదుద్వమంతమ్ । దదర్శ ధీమాన్ దివి భానుమంతం గోష్ఠే వృషం మత్తమివ భ్రమంతమ్ ॥	1
లోకస్య పాపాని వినాశయంతం మహోదధిం చాపి సమేధయంతమ్ । భూతాని సర్వాణి విరాజయంతం దదర్శ శీతాంశుమథాభియాంతమ్ ॥	2
యా భాతి లక్ష్మీర్భువి మందరస్థా తథా ప్రదోషేషు చ సాగరస్థా । తథైవ తోయేషు చ పుష్కరస్థా రరాజ సా చారునిశాకరస్థా ॥	3
హంసో యథా రాజతపంజరస్థః సింహో యథా మందరకందరస్థః । వీరో యథా గర్వితకుంజరస్థః చంద్రోఽపి బభ్రాజ తథాంబరస్థః ॥	4
స్థితః కకుద్మానివ తీక్షణశృంగో మహాచలః శ్వేత ఇవోచ్చశృంగః । హస్తీవ జాంబూనదబద్ధశృంగో రరాజ చంద్రః పరిపూర్ణశృంగః ॥	5
వినష్టశీతాంబుతుషారపంకో మహాగ్రహగ్రాహవినష్టపంకః । ప్రకాశలక్ష్మ్యాశ్రయ నిర్మలాంకో రరాజ చంద్రో భగవాన్ శశాంకః ॥	6
శిలాతలం ప్రాప్య యథా మృగేంద్రో మహారణం ప్రాప్య యథా గజేంద్రః । రాజ్యం సమాసాద్య యథా నరేంద్రః తథా ప్రకాశో విరరాజ చంద్రః ॥	7
ప్రకాశచంద్రోదయనష్టదోషః ప్రవృత్తరక్షఃపిశితాశదోషః । రామాభిరామేరితచిత్తదోషః స్వర్గప్రకాశో భగవాన్ ప్రదోషః ॥	8
తంత్రీస్వనాః కర్ణసుఖాః ప్రవృత్తాః స్వపంతి నార్యః పతిభిస్సువృత్తాః । నక్తంచరాశ్చాపి తథా ప్రవృత్తాః విహర్తుమత్యద్భుతరౌద్రవృత్తాః ॥	9
మత్తప్రమత్తాని సమాకులాని రథాశ్వభద్రాసనసంకులాని । వీరశ్రియా చాపి సమాకులానిదదర్శ ధీమాన్ స కపిః కులాని ॥	10
పరస్పరం చాధికమాక్షిపంతి భుజాంశ్చ పీనానధివిక్షిపంతి । మత్తప్రలాపానధికం క్షిపంతి మత్తాని చాన్యోన్యమధిక్షిపంతి ॥	11

- రక్షాంసి వక్షాంసి చ విక్షిపంతి గాత్రాణి కాంతాసు చ విక్షిపంతి |
 రూపాణి చిత్రాణి చ విక్షిపంతి దృఢాని చాపాని చ విక్షిపంతి || 12
- దదర్శ కాంతాశ్చ సమాలభంత్యః తథా పరాస్తత్ర పునః స్వపంత్యః |
 సురూపవక్త్రాశ్చ తథా హసంత్యః క్రుద్ధాః పరాశ్చాపి వినిశ్వసంత్యః || 13
- మహాగజైశ్చాపి తథా నదద్భిః సుపూజితైశ్చాపి తథా సుసద్భిః |
 రరాజ వీరైశ్చ వినిశ్వసద్భిః వ్రాదో భుజంగైరివ నిశ్వసద్భిః || 14
- బుద్ధిప్రదానాన్ రుచిరాభిధానాన్ సంశ్రద్ధధానాన్ జగతః ప్రధానాన్ |
 నానావిధానాన్ రుచిరాభిధానాన్ దదర్శ తస్యాం పురి యాతుధానాన్ || 15
- ననంద దృష్ట్వా స చ తాన్ సురూపాన్ నానాగుణాన్ ఆత్మగుణానురూపాన్
 విద్యోతమానాన్ స తదానురూపాన్ దదర్శ కాంశ్చిచ్ఛ పునర్విరూపాన్ || 16
- తతో వరాహ్వాః సువిశుద్ధభావాః తేషాం స్త్రియస్తత్ర మహానుభావాః |
 ప్రియేషు పానేషు చ సక్తభావాః దదర్శ తారా ఇవ సుప్రభావాః || 17
- శ్రీయా జ్వలంతీస్త్రపయోపగూఢాః నిశీధకాలే రమణోపగూఢాః |
 దదర్శ కాశ్చిత్ ప్రమదోపగూఢాః యథా విహంగాః కుసుమోపగూఢాః || 18
- అన్యాః పునర్హర్షతలోపవిష్టాః తత్ర ప్రియాంకేషు సుఖోపవిష్టాః |
 భర్తుః ప్రియా ధర్మపరా నివిష్టాః దదర్శ ధీమాన్ మదనాభివిష్టాః || 19
- అప్రావృతాః కాంచనరాజివర్ణాః కాశ్చిత్ పరార్థాస్తపనీయవర్ణాః |
 పునశ్చ కాశ్చిత్ శశలక్ష్మవర్ణాః కాంతప్రహీణా రుచిరాంగవర్ణాః || 20
- తతః ప్రియాన్ ప్రాప్య మనోభిరామాః సుప్రీతియుక్తాః ప్రసమీక్ష్య రామాః |
 గృహేషు హృష్టాః పరమాభిరామాః హరిప్రవీరస్స దదర్శ రామాః || 21
- చంద్రప్రకాశాశ్చ హి వక్త్రమాలాః వక్త్రాక్షిపక్ష్మాశ్చ సునేత్రమాలాః |
 విభూషణానాం చ దదర్శ మాలాః శతహ్రదానామివ చారుమాలాః || 22
- న త్వేవ సీతాం పరమాభిజాతాం పథి స్థితే రాజకులే ప్రజాతామ్ |
 లతాం ప్రపుల్లామివ సాధుజాతాం దదర్శ తస్వీం మనసాభిజాతామ్ || 23
- సనాతనే వర్తని సన్నివిష్టామ్ రామేక్షణాం తాం మదనాభివిష్టామ్ |
 భర్తుర్మనః శ్రీమదనుప్రవిష్టామ్ స్త్రీభ్యో వరాభ్యశ్చ సదా విశిష్టామ్ || 24
- ఉష్ణార్దితాం సానుస్పృతాస్రకంఠీం పురా వరాహ్వాత్తమనిష్కకంఠీమ్ |
 సుజాతపక్ష్మామభిరక్తకంఠీం వనే ప్రనృత్తామివ నీలకంఠీమ్ || 25
- అవ్యక్తరేఖామివ చంద్రరేఖాం పాంసుప్రదిగ్ధామివ హేమరేఖామ్ |
 క్షతప్రరూఢామివ బాణరేఖారా యుప్రభిన్నామివ మేఘరేఖామ్ || 26
- సీతామపశ్యన్ మనుజేశ్వరస్య రామస్య పత్నీం వదతాం వరస్య |
 బభూవ దుఖాభిహాశ్చతరస్య ప్లవంగమో మంద ఇవాచిరస్య || 27

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే చంద్రోదయ వర్ణనం నామ పంచమస్కర్గః

అథ షష్ఠస్కర్గః (6) లంకా పర్యటనమ్

- స నికామం విమానేషు విషణ్ణః కామరూపధృత్ | విచచార పునర్లంకాం లాఘవేన సమన్వితః || 1
- ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ | వ్రాకారేణార్కవర్ణేన భాస్వరేణాభిసంవృతమ్ || 2
- రక్షితం రాక్షసైర్హారైః సింహైరివ మహద్వనమ్ | సమీక్షమాణో భవనం చకాశే కపికుంజరః || 3

- రూప్యకోపహితైశ్చిత్రైః తోరణైర్హేమభూషితైః । విచిత్రాభిశ్చ కర్ణాభిః ద్వారైశ్చ రుచిరైర్బ్రతమ్ ॥ 4
- గజాస్థితైర్మహామాత్రైః శూరైశ్చ విగతశ్రమైః । ఉపస్థితమసంహృయైః హయైః స్యందనయాయిభిః ॥ 5
- సింహవ్యాఘ్రతమత్రాణైః దాంతకాంచనరాజతైః । ఘోషవద్భిర్విచిత్రైశ్చ సదా విచరితం రథైః ॥ 6
- బహురత్నసమాకీర్ణం పరార్థాసనభాజనమ్ । మహారథసమావాసం మహారథమహాస్వనమ్ ॥ 7
- దృశ్యైశ్చ పరమోదారైః తైస్తైశ్చ మృగపక్షిభిః । వివిధైర్బహుసాహస్రైః పరిపూర్ణం సమంతతః ॥ 8
- వినీతైరంతపాలైశ్చ రక్షోభిశ్చ సురక్షితమ్ । ముఖ్యాభిశ్చ వరస్త్రీభిః పరిపూర్ణం సమంతతః ॥ 9
- ముదితప్రమదారత్నం రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ । వరాభరణసంహ్రోదైః సముద్రస్వన నిస్వనమ్ ॥ 10
- తద్రాజగుణసంపన్నం ముఖ్యైశ్చాగరుచందనైః । మహాజనైస్సమాకీర్ణం సింహైరివ మహద్వనమ్ ॥ 11
- భేరీమృదంగాభిరుతం శంఖఘోషనినాదితమ్ । నిత్యార్చితం పర్వహుతం పూజితం రాక్షసైస్సదా ॥ 12
- సముద్రమివ గంభీరం సముద్రమివ నిస్వనమ్ । మహాత్మనో మహద్వేశ్మ మహారత్నపరిచ్ఛదమ్ ॥ 13
- మహారత్నసమాకీర్ణం దదర్శ స మహాకపిః । విరాజమానం వపుషా గజాశ్వరథసంకులమ్ ॥ 14
- లంకాభరణమిత్యేవ సోఽ మన్యత మహాకపిః । చచార హనుమాంస్తత్ర రావణస్య సమీపతః ॥ 15
- (స సంక్షిప్యాత్మనః కాయం ప్రవిశ్యానుపలక్షితః । చింతయామాస మనసా ముహూర్తం ధ్యానమాస్థితః ॥
కపిప్రవీరో హనుమాన్ రాఘవప్రియకామ్యయా । కీదృశీ బంధనే బద్ధా ముక్తా వా స్మైర చారిణీ ॥
కాశ్చ రక్షంతి రాక్షస్యః కథం రూపా చ మైథిలీ । న దృష్టపూర్వా చ మయా వైదేహీ జనకాత్మజా ॥
ఇంగితైశ్చానుమానైశ్చ మయా జ్ఞేయా భవిష్యతి । ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥
అన్వియేష తదా సీతాం రాఘవప్రియకామ్యయా ।)
- గృహాద్భూహం రాక్షసానామ్ ఉద్యానాని చ వానరః । వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః ॥ 16
- అవఘ్నత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్ । తతోఽ నృత్ పుష్పవే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్ ॥ 17
- అథ మేఘప్రతీకాశం కుంభకర్ణనివేశనమ్ । విభీషణస్య చ తదా పుష్పవే స మహాకపిః ॥ 18
- మహోదరస్య చ గృహం విరూపాక్షస్య చైవ హి । విద్యుజ్జిహ్వస్య భవనం విద్యున్మాలేస్తథైవ చ ॥ 19
- వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుష్పవే స మహాకపిః । శుకస్య చ మహాతేజాః సారణస్య చ ధీమతః ॥ 20
- తథా చేంద్రజితో వేశ్మ జగామ హరియూథపః । జంబుమాలేః సుమాలేశ్చ జగామ హరిసత్తమః ॥ 21
- రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రోస్తథైవ చ । వజ్రకాయస్య చ తథా పుష్పవే స మహాకపిః ॥ 22
- ధూమాక్షస్య చ సంపాతేః భవనం మారుతాత్మజః । విద్యుద్రూపస్య భీమస్య ఘనస్య విఘనస్య చ ॥ 23
- శుకనాసస్య వక్రస్య శరస్య వికటస్య చ । బ్రహ్మకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః ॥ 24
- యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య నాదినః । విద్యుజ్జిహ్వేంద్రజిహ్వోనాం తథా హస్తిముఖస్య చ ॥ 25
- కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి । ఉగ్రవక్త్రస్య ఘోరస్య ఘోరరావస్య రక్షసః ।)
- క్రమమాణః క్రమేణైవ హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 26
- తేషు తేషు మహార్షేషు భవనేషు మహాయశాః । తేషామృద్ధిమతామృద్ధిం దదర్శ స మహాకపిః ॥ 27
- సర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవనాని సమంతతః । ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ ॥ 28
- రావణస్యోపశాయిన్యో దదర్శ హరిసత్తమః । విచరన్ హరిశార్దూలో రాక్షసీర్వికృతేక్షణాః ॥ 29
- శూలముద్గరహస్తాశ్చ శక్తితోమరధారిణీః । దదర్శ వివిధాన్ గుల్మాన్ తస్య రక్షఃపతేర్థహే ॥ 30
- రాక్షసాంశ్చ మహాకాయాన్ నానాప్రహరణోద్యతాన్ । రక్తాన్ శ్వేతాన్ సితాంశ్చైవ హరీంశ్చాపి మహాజవాన్ ॥ 31
- కులీనాన్ రూపసంపన్నాన్ గజాన్ పరగజారుజాన్ । నిష్ఠితాన్ గజశిక్షాయామ్ ఐరావతసమాన్ యుధి ॥ 32
- నిహంత్యాన్ పరసైన్యానాం గృహే తస్మిన్ దదర్శ సః । క్షరతశ్చ యథా మేఘాన్ స్రవతశ్చ యథా గిరీన్ ॥ 33
- మేఘస్తనితనిర్ఘోషాన్ దుర్ధర్షాన్ సమరే పరైః । సహస్రం వాహినీస్తత్ర జాంబూనదపరిష్కృతాః ॥ 34

హేమజాలపరిచ్ఛన్నాః తరుణాదిత్యసన్నిభాః । దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే ॥	35
శిబికా వివిధాకారాః స కపిర్మారుతాత్మజః । లతాగృహాణి చిత్రాణి చిత్రశాలాగృహాణి చ॥	36
క్రీడాగృహాణి చాన్యాని దారుపర్వతకాసపి । కామస్య గృహకం రమ్యం దివాగృహకమేవ చ ॥	37
దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే । స మందరగిరిప్రఖ్యం మయూరస్థానసంకులమ్ ॥	38
ధ్వజయష్టిభిరాకీర్ణం దదర్శ భవనోత్తమమ్ । అనేకరత్నసంకీర్ణం నిధిజాలం సమంతతః ।	
ధీరనిష్ఠితకర్మాంతం గృహం భూతపతేరివ ॥	39
అర్చిర్చిశ్చాపి రత్నానాం తేజసా రావణస్య చ । విరరాజాథ తద్వేశ్య రశ్మిమానివ రశ్మిభిః ॥	40
జాంబూనదమయాన్యేవ శయనాన్యాసనాని చ । భాజనాని చ ముఖ్యాని దదర్శ హరియూథపః ॥	41
మధ్వాసవకృతక్షేదం మణిభాజనసంకులమ్ । మనోరమమసంబాధం కుబేరభవనం యథా ॥	42
(చందనాగరు ధూపైశ్చ దివ్యధూపైస్సుధూపితమ్ । మాలదామభిరాకీర్ణం పుష్పభక్తివిరాజితమ్ ॥	
దివ్యగంధావసిక్తాభిః దీపికాభిర్విదీపితమ్ । లోకపాలాన్ పరిత్యజ్య తచ్చియేవ సమావృతమ్ ॥)	
నూపురాణాం చ ఘోషేణ కాంచీనాం నినదేన చ । మృదంగతలఘోషైశ్చ ఘోషవద్భిర్వినాదితమ్ ॥	43
ప్రాసాదసంఘాతయుతం స్తీరత్నశతసంకులమ్ । సువ్యాధకక్ష్యం హనుమాన్ ప్రవివేశ మహాగృహమ్॥	44

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే లంకాపర్యటనం నామ షష్టస్కంధః

అథ సప్తమస్కంధః (7) రావణగృహ ప్రవేశః

స వేశ్యజాలం బలవాన్ దదర్శవ్యాసక్తవైడూర్యసువర్ణజాలమ్ ।	
యథా మహత్ ప్రావృషి మేఘజాలం విద్యుత్పినద్ధంసవిహంగజాలమ్ ॥	1
నివేశనానాం వివిధాశ్చ శాలాః ప్రధానశంఖాయుధచాపశాలాః ।	
మనోహరాశ్చాపి పునర్విశాలాః దదర్శ వేశ్మాద్రిషు చంద్రశాలాః ॥	2
గృహాణి నానావసురాజితాని దేవాసురైశ్చాపి సుపూజితాని ।	
సర్వైశ్చ దోషైః పరివర్జితాని కపిర్దదర్శ స్వబలార్జితాని ॥	3
తాని ప్రయత్నాభినమాహితాని మయేన సాక్షాదివ నిర్మితాని ।	
మహీతలే సర్వగుణోత్తరాణి దదర్శ లంకాధిపతేర్ఘ్రహాణి॥	4
తతో దదర్శోచ్చితమేఘరూపం మనోహరం కాంచనచారురూపమ్ ।	
రక్షోధిపస్యాత్మబలానురూపం గృహోత్తమం హ్యప్రతిరూపరూపమ్ ॥	5
మహీతలే స్వర్గమివ ప్రకీర్ణం శ్రీయా జ్వలంతం బహురత్నకీర్ణమ్॥	
నానాతరూణాం కుసుమావకీర్ణం గిరేరివాగ్రం రజసావకీర్ణమ్ ॥	6
నారీప్రవేశేరివ దీప్యమానం తటిద్భిరంభోదవదర్శ్యమానమ్ ।	
హంసప్రవేశేరివ వాహ్యమానం శ్రీయా యుతం ఖే సుకృతాం విమానమ్ ॥	7
యథా నగాగ్రం బహుధాతుచిత్రం యథా నభశ్చ గ్రహచంద్రచిత్రమ్ ।	
దదర్శ యుక్తీకృతమేఘచిత్రం విమానరత్నం బహురత్నచిత్రమ్ ॥	8
మహీకృతా పర్వతరాజిపూర్ణా శైలాః కృతా వృక్షవితానపూర్ణాః ।	
వృక్షాః కృతాః పుష్పవితానపూర్ణాః పుష్పం కృతం కేసరపత్రపూర్ణమ్॥	9
కృతాని వేశ్మాని చ పాండురాణి తథా సుపుష్పాణ్యపి పుష్కరాణి ।	
పునశ్చ పద్మాని సకేసరాణి ధన్యాని చిత్రాణి తథా వనాని ॥	10

- పుష్పాహ్వయం నామ విరాజమానం రత్నప్రభాభిశ్చ వివర్ధమానమ్ |
 వేశోత్తమానామపి చోచ్ఛమానం మహాకపిస్తత్ర మహావిమానమ్ || 11
- కృతాశ్చ వైడూర్యమయా విహంగాః రూప్యప్రవాళైశ్చ తథా విహంగాః |
 చిత్రాశ్చ నానావసుభిర్భుజంగాః జాత్యానురూపాస్తురగాః శుభాంగాః || 12
- ప్రవాళజాంబూనదపుష్పపక్షాః సలీలమావర్జితజిహ్మాపక్షాః |
 కామస్య సాక్షాదివ భాంతి పక్షాః కృతా విహంగాః సుముఖాస్సుపక్షాః || 13
- నియుజ్యమానాస్తు గజాస్సుహస్తాః సకేసరాశ్చోత్పలపత్రహస్తాః |
 బభూవ దేవీ చ కృతా సుహస్తాః లక్ష్మీస్తథా పద్మిని పద్మహస్తాః || 14
- ఇతీవ తద్భూహమభిగమ్య శోభనం సవిస్మయో నగమివ చారు శోభనమ్ |
 పునశ్చ తత్పురమనుగంధి సుందరం హిమాత్యయే నగమివ చారుకందరమ్ || 15
- తత స్స తాం కపిరభిపత్య పూజితాం చరన్ పురీం దశముఖబాహుపాలితామ్ |
 అదృశ్య తాం జనకసుతాం సుపూజితాం సుదుఃఖితః పతిగుణవేగనిర్జితామ్ || 16
- తతస్తదా బహువిధభావితాత్మనః కృతాత్మనో జనకసుతాం సువర్తనః |
 అపశ్యతో భవదతిదుఃఖితం మనః సుచక్షుషః ప్రవిచరతో మహాత్మనః || 17

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రావణగృహ ప్రవేశో నామ సప్తమస్సర్గః

అథ అష్టమస్సర్గః (8) పుష్పకవిమాన దర్శనమ్

- స తస్య మధ్యే భవనస్య సంస్థితం మహద్విమానం మణివజ్రచిత్రితమ్ |
 ప్రతప్తజాంబూనదజాలకృత్రిమం దదర్శ వీరః పవనాత్మజః కపిః || 1
- తదప్రమేయాప్రతికారకృత్రిమం కృతం స్వయం సాధ్వితి విశ్వకర్మణా |
 దివం గతం వాయుపథప్రతిష్ఠితం వ్యరాజతాఽదిత్యపథస్య లక్ష్మవత్ || 2
- స తత్ర కించిన్న కృతం ప్రయత్నతో న తత్ర కించిన్న మహోర్ధ్వత్నవత్ |
 న తే విశేషా నియతాస్సురేష్వపి న తత్ర కించిన్న మహావిశేషవత్ || 3
- తపస్సమాధానపరాక్రమార్జితం మనస్సమాధానవిచారచారిణమ్ |
 అనేకసంస్థానవిశేషనిర్మితం తతస్తతస్తుల్యవిశేషదర్శనమ్ || 4
- మనస్సమాధాయ తు శీఘ్రగామినం దురావరం మారుతతుల్యగామినమ్ |
 మహాత్మనాం పుణ్యకృతాం మహర్ధినాం యశస్వినామగ్ర్యముదామివాలయమ్ || 5
- విశేషమాలంబ్య విశేషసంస్థితం విచిత్రకూటం బహుకూటమండితమ్ |
 మనోభిరామం శరదిందునిర్మలం విచిత్రకూటం శిఖరం గిరేర్యథా || 6
- వహంతి యం కుండలశోభితాననాః మహాశనా వ్యోమచరా నిశాచరాః |
 వివృత్తవిధ్వస్తవిశాలలోచనాః మహాజవా భూతగణాస్సహస్రశః || 7
- వసంతపుష్పోత్కర్తృచారుదర్శనం వసంతమాసాదపి కాంతదర్శనమ్ |
 స పుష్పకం తత్ర విమానముత్తమం దదర్శ తద్వానరవీరసత్తమః || 8

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే పుష్పకవిమాన దర్శనం నామ అష్టమస్సర్గః

అథ నవమస్సర్గః (9) రావణస్త్రీణాం సౌందర్యవర్ణనమ్

- తస్యాలయవరిష్ఠస్య మధ్యే విపులమాయతమ్ | దదర్శ భవనశ్రేష్ఠం హనుమాన్ మారుతాత్మజః || 1

- అర్థయోజనవిస్తీర్ణమ్ ఆయతం యోజనం హి తత్ | భవనం రాక్షసేంద్రస్య బహుప్రాసాదసంకులమ్ || 2
- మార్గమాణస్తు వైదేహీం సీతామాయతలోచనామ్ | సర్వతః పరిచక్రామ హనుమానరిసూదనః || 3
- ఉత్తమం రాక్షసావాసం హనుమానవలోకయన్ | ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ || 4
- చతుర్విషాణ్డైర్విరదైః త్రివిషాణైస్తథైవ చ | పరిక్షిప్తమసంబాధం రక్ష్యమాణముదాయుధైః || 5
- రాక్షసీభిశ్చ పత్నీభీ రావణస్య నివేశనమ్ | ఆహృతాభిశ్చ విక్రమ్య రాజకన్యాభిరావృతమ్ || 6
- తన్నక్రమకరాకీర్ణం తిమింగిలఝషాకులమ్ | వాయువేగసమాధూతం పన్నగైరివ సాగరమ్ || 7
- యా హి వైశ్రవణే లక్ష్మీః యా చేంద్రే హరివాహనే | సా రావణగృహే సర్వా నిత్యమేవానపాయినీ || 8
- యా చ రాజ్ఞః కుబేరస్య యమస్య వరుణస్య చ | తాదృశీ తద్విశిష్టా వా ఋద్ధీ రక్షోగృహేష్విహా || 9
- తస్య హర్షస్య మధ్యస్థం వేశ్య చాన్యత్ సునిర్మితమ్ | బహునిర్యూహసంకీర్ణం దదర్శ పవనాత్మజః || 10
- బ్రహ్మణోఽర్థే కృతం దివ్యం దివి యద్విశ్వకర్మణా | విమానం పుష్పకం నామ (కామగం కామదీపనమ్
త్రిలోక జనసేవ్యం తత్) సర్వరత్నవిభూషితమ్ || 11
- పరేణ తపసా లేభే యత్ కుబేరః పితామహాత్ | కుబేరమోజసా జిత్వా లేభే తద్రాక్షసేశ్వరః || 12
- ఈహోమృగసమాయుక్తైః కార్తస్వరహిరణ్మయైః | సుకృతైరాచితం స్తంభైః ప్రదీప్తమివ చ శ్రియా || 13
- మేరుమందరసంకాశైః ఉల్లిఖద్భిరివాంబరమ్ | కూటాగారైశ్శుభాకారైః సర్వతస్సమలంకృతమ్ || 14
- జ్వలనార్కప్రతీకాశం సుకృతం విశ్వకర్మణా | హేమసోపానసంయుక్తం చారుప్రవరవేదికమ్ || 15
- జాలవతాయనైర్ముక్తం కాంచనైః స్ఫాటికైరపి | ఇంద్రనీలమహానీలమణిప్రవరవేదికమ్ || 16
- విద్రుమేణ విచిత్రేణ మణిభిశ్చ మహాధనైః | నిస్తులాభిశ్చ ముక్తాభిః తలేనాభివిరాజితమ్ || 17
- చందనేన చ రక్షేన తపనీయనిభేన చ | సుపుణ్యగంధినా యుక్తమ్ ఆదిత్యతరుణోపమమ్ || 18
- కూటాగారైర్వరాకారైః వివిధైః సమలంకృతమ్ | విమానం పుష్పకం దివ్యమారురోహ మహాకపిః || 19
- తత్రస్థస్స తదా గంధం పానభక్ష్యాన్నసంభవమ్ | దివ్యం సమూర్చితం జిప్రుత్ రూపవంతమివానిలమ్ || 20
- స గంధస్తం మహాసత్త్వం బంధుర్బంధుమివోత్తమమ్ | ఇత ఏహీత్యువాచేవ తత్ర యత్ర స రావణః || 21
- తతస్తాం ప్రస్థితశ్శాలాం దదర్శ మహతీం శుభామ్ | రావణస్య మనఃకాంతాం కాంతామివ వరస్త్రియమ్ ||
- మణిసోపానవికృతాం హేమజాలవిభూషితామ్ | స్ఫాటికైరావృతతలాం దంతాంతరితరూపికామ్ || 23
- ముక్తాభిశ్చ ప్రవాళైశ్చ రూప్యచామీకరైరపి | విభూషితాం మణిస్తంభైః సుబహుస్తంభభూషితామ్ || 24
- సవైర్బుజుభిరత్యుచ్చైః సమంతాత్ సువిభూషితైః | స్తంభైః పక్షైరివాత్యుచ్చైః దివం సంప్రస్థితామివ || 25
- మహత్యా కుథయాస్తీర్ణాం పృథివీలక్షణాంకయా | పృథివీమివ విస్తీర్ణాం సరాష్ట్రగృహమాలినీమ్ || 26
- నాదితాం మత్తవిహగైః దివ్యగంధాధివాసితామ్ | పరార్థ్యాస్తరణోపేతాం రక్షోధిపనిషేవితామ్ || 27
- ధూమ్రామగరుధూపేన విమలాం హంసపాండురామ్ | చిత్రాం పుష్పిపహారేణ కల్మాషీమివ సుప్రభామ్ ||
- మనస్సంఘోదజననీం వర్ణస్యాపి ప్రసాదినీమ్ | తాం శోకనాశినీం దివ్యాం శ్రియస్సంజననీమివ || 29
- ఇంద్రియాణీంద్రియార్థైస్తు పంచ పంచభిరుత్తమైః | తర్పయామాస మాతేవ తదా రావణపాలితామ్ || 30
- స్వర్గోఽయం దేవలోకోఽయమ్ ఇంద్రస్యేయం పురీ భవేత్ | సిద్ధిర్వేయం పరా హి స్యాద్ ఇత్యమన్యత మారుతిః || 21
- ప్రధ్యాయత ఇవాపశ్యత్ ప్రదీప్తాంస్తత్ర కాంచనాన్ | ధూర్తానివ మహాధూర్తైః దేవనేన పరాజితాన్ || 32
- దీపానాం చ ప్రకాశేన తేజసా రావణస్య చ | అర్చిర్భిర్భూషణానాం చ ప్రదీప్తేత్యభ్యమన్యత || 33
- (కవాటజాలైర్వితతైః ఉద్వమంతీం ప్రభామివ |) తతోఽపశ్యత్ కుథాసీనం నానావర్ణాంబరస్రజమ్ |
- సహస్రం వరనారీణాం నానావేషవిభూషితమ్ || 34
- పరివృత్తైర్ధరాత్రే తు పాననిద్రావశం గతమ్ | క్రీడిత్వోపరతం రాత్రౌ సుష్మాప బలవత్ తదా || 35
- తత్ ప్రసుప్తం విరురుచే నిశ్చబ్దాంతరభూషణమ్ | నిశ్చబ్దహంసభ్రమరం యథా పద్మవనం మహత్ || 36

- తాసాం సంవృతదంతాని మీలితాక్షీణి మారుతిః । అపశ్యత్ పద్మగంధీని వదనాని సుయోషితామ్ ॥ 37
- ప్రబుద్ధానీవ పద్మాని తాసాం భూత్వా క్షపాక్షయే । పునస్సంవృతపత్రాణి రాత్రావివ బభుస్తదా ॥ 38
- ఇమాని ముఖపద్మాని నియతం మత్తపట్టదాః । అంబుజానీవ పుల్లాని ప్రార్థయంతి పునః పునః ॥ 39
- ఇతి చామన్యత శ్రీమాన్ ఉపపత్త్వా మహాకపిః । మేనే హి గుణతస్తాని సమాని సలిలోద్భవైః ॥ 40
- సా తస్య శుశుభే శాలా తాభిః స్త్రీభిర్విరాజితా । శారదీవ ప్రసన్నా ద్యౌః తారాభిరభిశోభితా ॥ 41
- స చ తాభిః పరివృతః శుశుభే రాక్షసాధిపః । యథా హ్యుడుపతిః శ్రీమాన్ తారాభిరభిసంవృతః ॥ 42
- యాశ్శ్యవంతేఽంబరాత్ తారాః పుణ్యశేషసమావృతాః । ఇమాస్తాస్సంగతాః కృత్వా ఇతి మేనే హరిస్తదా ॥ 44
- తారాణామివ సువృక్తం మహతీనాం శుభార్చిషామ్ । ప్రభావర్ణప్రసాదాశ్చ విరేజుస్తత్ర యోషితామ్ ॥ 44
- వ్యావృత్తగురుపీనస్రక్ ప్రకీర్ణవరభూషణాః । పానవ్యాయామకాలేషు నిద్రాపహృతచేతసః ॥ 45
- వ్యావృత్తతిలకాః కాశ్చిత్ కాశ్చిదుద్భ్రాంతనూపురాః । పార్శ్వే గళితహారాశ్చ కాశ్చిత్ పరమయోషితః ॥ 46
- ముక్తాహారావృతాశ్చాన్యాః కాశ్చిద్విస్రస్తవాససః । వ్యావిధ్ధరశనాదామాః కిశోర్య ఇవ వాహితాః ॥ 47
- సుకుండలధరాశ్చాన్యాః విచ్ఛిన్నమృదితస్రజః । గజేంద్రమృదితాః పుల్లాః లతా ఇవ మహావనే ॥ 48
- చంద్రాంశుకిరణాభాశ్చ హారాః కాసాంచిదుత్కటాః । హంసా ఇవ బభుస్సుప్తాః స్తనమధ్యేషు యోషితామ్ ॥ 50
- అపరాసాం చ వైడూర్యాః కాదంబా ఇవ పక్షిణః । హేమసూత్రాణి చాన్యాసాం చక్రవాకా ఇవాభవన్ ॥ 50
- హంసకారండవాకీర్ణాః చక్రవాకోపశోభితాః । ఆపగా ఇవ తా రేజుః జఘనైః పులినైరివ ॥ 51
- కింకిణీజాలసంకోశాః తా హైమవిపులాంబుజాః । భావగ్రాహో యశస్తీరాః సుప్తా నద్య ఇవాఽబభుః ॥ 52
- మృదుష్పంగేషు కాసాంచిత్ కుచాగ్రేషు చ సంస్థితాః । బభూవుర్భూషణానీవ శుభా భూషణరాజయః ॥ 53
- అంశుకాంతాశ్చ కాసాంచిత్ ముఖమారుతకంపితాః । ఉపర్యుపరి వక్త్రాణాం వ్యాధూయంతే పునః పునః ॥ 53
- (సమ్మోదమదనోద్దామమదఘూర్ణిత చేతసామ్ । అలకభ్రమరాస్తాసాం చుంబంతీవ ముఖాంబుజమ్ ॥)
- తాః పతాకా ఇవోద్ధూతాః పత్నీనాం రుచిరప్రభాః । నానావర్ణసువర్ణానాం వక్త్రమూలేషు రేజిరే ॥ 55
- వవల్గుశ్చాత్ర కాసాంచిత్ కుండలాని శుభార్చిషామ్ । ముఖమారుతసంసర్గాత్ మందం మందం సుయోషితామ్ ॥ 55
- శర్మరాసవగంధైశ్చ ప్రకృత్యా సురభిస్సుఖః । తాసాం వదననిశ్వాసః సిషేవే రావణం తదా ॥ 57
- రావణాననశంకాశ్చ కాశ్చిద్రావణయోషితః । ముఖాని స్మ సపత్నీనామ్ ఉపాజిఘ్రన్ పునః పునః ॥ 58
- అత్యర్థం సక్తమనసో రావణే తా వరస్త్రియః । అస్వతంత్రాః సపత్నీనాం ప్రియమేవాచరంస్తదా ॥ 59
- బాహూనుపనిధాయాన్యాః పారిహార్యవిభూషితాన్ । అంశుకాని చ రమ్యాణి ప్రమదాస్తత్ర శిశ్యిరే ॥ 60
- అన్యా వక్షసి చాన్యస్యాః తస్యాః కాశ్చిత్ పునర్భుజమ్ । అపరా త్వంకమన్యస్యాః తస్యాశ్చాప్యపరా భుజౌ ॥ 61
- ఊరుపార్శ్వకటీపుష్పమ్ అన్యోన్యస్య సమాశ్రితాః । పరస్పరనిష్ఠాంగ్యో మదస్నేహవశానుగాః ॥ 62
- (అన్యోన్యస్యాంగసంస్పర్శాత్ ప్రీయమాణాః సుమధ్యమాః । ఏకీకృతభుజాస్సర్వాః సుషుపుస్తత్ర యోషితః ॥)
- అన్యోన్యభుజసూత్రేణ స్త్రీమాలా గ్రథితా హి సా । మాలేవ గ్రథితా సూత్రే శుశుభే మత్తపట్టదా ॥ 63
- లతానాం మాధవే మాసి పుల్లనాం వాయుసేవనాత్ । అన్యోన్యమాలా గ్రథితం సంసక్తకుసుమోచ్ఛయమ్ ॥ 64
- వ్యతివేష్టితసుస్మంధమ్ అన్యోన్యభ్రమరాకులమ్ । ఆసీద్ వనమివోద్ధూతం స్త్రీవనం రావణస్య తత్ ॥ 65
- ఉచితేష్వపి సువృక్తం న తాసాం యోషితాం తదా । వివేకశృక్య ఆధాతుం భూషణాంగాంబరస్రజామ్ ॥ 66
- రావణే సుఖసంవిష్టే తాః స్త్రియో వివిధప్రభాః । జ్వలంతః కాంచనా దీపాః ప్రైక్షంతానిమిషా ఇవ ॥ 67
- రాజర్షిపితృదైత్యానాం గంధర్వాణాం చ యోషితః । రాక్షసానాం చ యాః కన్యాః తస్య కామవశం గతాః ॥ 68
- యుద్ధకామేన తాస్సర్వాః రావణేన హృతాః స్త్రియః । సమదా మదనేనైవ మోహితాః కాశ్చిదాగతాః ॥ 69
- న తత్ర కాచిత్ ప్రమదా ప్రసవ్యా వీర్యోపపన్నేన గుణేన లబ్ధా
- న చాన్యకామూపి న చాన్యపూర్వా వినా వరార్థాం జనకాత్మజాం తామ్ ॥ 70

న చాకులీనా న చ హీనరూపా నాదక్షిణా నానుపచారయుక్తా
 భార్యాఽ భవత్తస్య న హీనసత్త్వా న చాపి కాంతస్య న కామనీయా॥ 71
 బభూవ బుద్ధిస్తు హరీశ్వరస్య యదీదృశీ రాఘవధర్మపత్నీ ।
 ఇమా యథా రాక్షసరాజభార్యాః సుజాతమస్యేతి హి సాధుబుద్ధేః॥ 72
 పునశ్చ సోఽ చింతయదార్తరూపో ధ్రువం విశిష్టా గుణతో హి సీతా ।
 అథాయమస్యాం కృతవాన్ మహాత్మా లంకేశ్వరః కష్టమనార్యకర్మ॥ 73
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రావణస్త్రీణాం సౌందర్యవర్ణనం నామ నవమస్కంధః

అథ దశమస్కంధః (10) మందోదరీ వర్ణనమ్

తత్ర దివ్యోపమం ముఖ్యం స్ఫాటికం రత్నభూషితమ్ । అవేక్షమాణో హనుమాన్ దదర్శ శయనాసనమ్ ॥ 1
 దాంతకాంచనచిత్రాంగైః వైడూర్యైశ్చ వరాసనైః । మహార్వాస్తరణోపేతైః ఉపపన్నం మహాధనైః ॥ 2
 తస్య చైకతమే దేశే సో ఽగ్ర్యమాలావిభూషితమ్ । దదర్శ పాండురం ఛత్రం తారాధిపతిసన్నిభమ్ ॥ 3
 జాతరూపపరిక్షిప్తం చిత్రభానుసమప్రభమ్ । అశోకమాలావితతం దదర్శ పరమాసనమ్ ॥ 4
 వాలవ్యజనహస్తాభిః వీజ్యమానం సమంతతః । గంధైశ్చ వివిధైర్బుష్టం వరధూపేన ధూషితమ్ ॥ 5
 పరమాస్తరణాస్త్రీర్ణమ్ ఆవికాజినసంవృతమ్ । దామభిర్వరమాల్యానాం సమంతాదుపశోభితమ్ ॥ 6
 తస్మిన్ జీమూతసంకాశం ప్రదీప్తోత్తమకుండలమ్ । లోహితాక్షం మహాబాహుం మహారజతవాసనమ్ ॥ 7
 లోహితేనానులిప్తాంగం చందనేన సుగంధినా । సంధ్యారక్తమివాకాశే తోయదం సతటిర్గణమ్ ॥ 8
 వృతమాభరణైర్దివ్యైః సురూపం కామరూపిణమ్ । సవృక్షవనగుల్మాఢ్యం ప్రసుప్తమివ మందరమ్ ॥ 9
 క్రీడిత్వోపరతం రాత్రౌ వరాభరణభూషితమ్ । ప్రియం రాక్షసకన్యానాం రాక్షసానాం సుఖావహమ్ ॥ 10
 పీత్వాఽ ప్యుపరతం చాపి దదర్శ స మహాకపిః । భాస్వరే శయనే వీరం ప్రసుప్తం రాక్షసాధిపమ్ ॥ 11
 నిశ్వసంతం యథా నాగం రావణం వానరర్షభః । ఆసాద్య పరమోద్విగ్నః సోఽ పాసర్పత్ సుభీతవత్ ॥ 12
 అథాఽ రోహణమాసాద్య వేదికాంతరమాశ్రితః । సుప్తం రాక్షసశార్దూలం ప్రేక్షతే స్మ మహాకపిః ॥ 13
 శుశుభే రాక్షసేంద్రస్య స్వపతశ్చయనోత్తమమ్ । గంధహస్తినీ సంవిష్టే యథా ప్రస్రవణం మహత్ ॥ 14
 కాంచనాంగదసన్నద్ధౌ దదర్శ స మహాత్మనః । విక్షిప్తౌ రాక్షసేంద్రస్య భుజావింద్రధ్వజోపమౌ ॥ 15
 ఐరావతవిషణాగ్రైః ఆపీడనకృతవ్రణౌ । వజ్రోల్లిఖితపీనాంసౌ విష్ణుచక్రపరిక్షతౌ ॥ 16
 పీనౌ సమసుజాతాంసౌ సంగతౌ బలసంయుతౌ । సులక్షణనఖాంగుష్ఠౌ స్వంగుళీతలలక్షితౌ ॥ 17
 సంగతౌ పరిఘాకారౌ వృత్తౌ కరికరోపమౌ । విక్షిప్తౌ శయనే శుభ్రే పంచశీర్షావివోరగౌ ॥ 18
 శశక్తజకల్పేన సుశీతేన సుగంధినా । చందనేన పరార్ఘ్యేన స్వసులిప్తౌ స్వలంకృతౌ ॥ 19
 ఉత్తమస్త్రీవిమృదితౌ గంధోత్తమనిషేవితౌ । యక్షపన్నగంధర్వ దేవదానవరావిణౌ ॥ 20
 దదర్శ స కపిస్తస్య బాహూ శయనసంస్థితౌ । మందరస్యాంతరే సుప్తౌ మహాహీ రుషితావివ ॥ 21
 తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః । శుశుభే చలసంకాశః శృంగాభ్యామివ మందరః॥ 22
 చూతపున్నాగసురభిః వకుళోత్తమసంయుతః । మృష్టాన్నరససంయుక్తః పానగంధపురస్సరః ॥ 23
 తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్ । శయానస్య వినిశ్వాసః పూరయన్నివ తద్ధృహమ్ ॥ 24
 ముక్తామణివిచిత్రేణ కాంచనేన విరాజితమ్ । మకుటేనాపవృత్తేన కుండలోజ్జ్వలితాననమ్ ॥ 25
 రక్తచందన దిగ్ధేన తథా హరేణ శోభినా । పీనాయత విశాలేన వక్షనౌఽ భివిరాజితమ్ ॥ 26
 పాండురేణాపవిద్ధేన క్షౌమేణ క్షతజేక్షణమ్ । మహార్ఘ్యేణ సుసంవీతం పీతేనోత్తమవాససా ॥ 27
 మాషరాశిప్రతీకాశం నిశ్వసంతం భుజంగవత్ । గాంగే మహతి తోయాంతే ప్రసుప్తమివ కుంజరమ్ ॥ 28

చతుర్భుః కాంచనైర్దీపైః దీప్యమానచతుర్దిశమ్ । ప్రకాశీకృతసర్వాంగం మేఘం విద్యుద్ధణైరివ ॥	29
పాదమూలగతాశ్చాపి దదర్శ సుమహాత్మనః । పత్నీస్స ప్రియభార్యస్య తస్య రక్షఃపతేర్హృహే ॥	30
శశిప్రకాశవదనాః చారుకుండలభూషితాః । అమ్లానమాల్యాభరణాః దదర్శ హరియూథపః ॥	31
నృత్రవాదిత్రకుశలాః రాక్షసేంద్రభుజాంకగాః । వరాభరణధారిణ్యో నిషణ్ణా దదృశే హరిః ॥	32
వజ్రవైడూర్యగర్భాణి శ్రవణాంతేషు యోషితామ్ । దదర్శ తాపనీయాని కుండలాన్యంగదాని చ ॥	33
తాసాం చంద్రోపమైర్వక్షైః శుభైర్లలితకుండలైః । విరరాజ విమానం తత్ నభస్తాగ్రాగణైరివ ॥	34
మదవ్యాయామఖిన్నాస్తాః రాక్షసేంద్రస్య యోషితః । తేషు తేష్వవకాశేషు ప్రసుప్తాస్తనుమధ్యామాః ॥	35
అంగహారైస్తథైవాన్యా కోమలైర్నృత్రశాలినీ । విన్యస్త శుభసర్వాంగీ ప్రసుప్తా వరవర్ణినీ ॥	36
కాచిద్విణాం పరిష్వజ్య ప్రసుప్తా సంప్రకాశతే । మహానదీప్రకీర్ణేవ నళినీ షోతమాశ్రితా ॥	37
అన్యా కక్షగతేనైవ మద్భుకేనాసితేక్షణా । ప్రసుప్తా భామినీ భాతి బాలపుత్రేవ వత్సలా ॥	38
పటహం చారుసర్వాంగీ పీడ్య శేతే శుభస్తనీ । చిరస్య రమణం లబ్ధ్వా పరిష్వజ్యేవ భామినీ ॥	39
కాచిత్ వంశం పరిష్వజ్య సుప్తా కమలలోచనా । రహః ప్రియతమం గృహ్య సకామేవ చ కామినీ ॥	40
విపంచీం పరిగృహ్యన్యా నియతా నృత్రశాలినీ । నిద్రావశమనుప్రాప్తా సహ కాంతేవ భామినీ ॥	41
అన్యా కనకసంకాశైః మృదుపీనైర్మనోరమైః । మృదంగం పరిపీడ్యాంగైః ప్రసుప్తా మత్తలోచనా ॥	42
భుజపార్శ్వాన్వంతరస్థేన కక్షగేన కృశోదరీ । పణవేన సహానింద్యా సుప్తా మదకృతశ్రమా ॥	43
డిండిమం పరిగృహ్యన్యా తథైవాసక్తడిండిమా । ప్రసుప్తా తరుణం వత్సమ్ ఉపగూహ్యేవ భామినీ ॥	44
కాచిదాడంబరం నారీ భుజసంయోగపీడితమ్ । కృత్వా కమలపత్రాక్షీ ప్రసుప్తా మదమోహితా ॥	45
కలశీమపవిధ్యాన్యా ప్రసుప్తా భాతి భామినీ । వసంతే పుష్పశబలా మాలేవ పరిమార్జితా ॥	46
పాణిభ్యాం చ కుచౌ కాచిత్ సువర్ణకలశోపమౌ । ఉపగూహ్యేబలా సుప్తా నిద్రాబలపరాజితా ॥	47
అన్యా కమలపత్రాక్షీ పూర్ణేందుసదృశాననా । అన్యామాలింగ్య సుశ్రోణీం ప్రసుప్తా మదవిహ్వలా ॥	48
ఆతోద్యాని విచిత్రాణి పరిష్వజ్య వరస్త్రియః । నిపీడ్య చ కుచైస్సుప్తాః కామిన్యః కాముకానివ ॥	49
తాసామేకాంతవిన్యస్తే శయానాం శయనే శుభే । దదర్శ రూపసంపన్నామ్ అపరాం స కపిః స్త్రియమ్ ॥	
ముక్తామణిసమాయుక్తైః భూషణైః సువిభూషితామ్ । విభూషయంతీమివ తత్ స్వశ్రియా భవనోత్తమమ్ ॥	
గౌరీం కనకవర్ణాభామ్ ఇష్టామంతఃపురేశ్వరీమ్ । కపిర్మందోదరీం తత్ర శయానాం చారురూపిణీమ్ ॥	52
స తాం దృష్ట్వా మహాబాహుః భూషితాం మారుతాత్మజః ।	
తర్కయామాస సీతేతి రూపయోవనసంపదా । హర్షేణ మహతాయుక్తో ననంద హరియూథపః ॥	53
ఆస్ఫోటయామాస చుచుంబ పుచ్చం ననంద చిక్రీడ జరిగాజగామ ।	
స్తంభానరోహన్నిపపాత భూమౌ నిదర్శయన్ స్వాం ప్రకృతిం కపీనామ్ ॥	54

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే మందోదరీ వర్ణనం నామ దశమస్కర్గః

అథ ఏకాదశస్కర్గః (11) పానభూమౌ సీతామార్గణమ్

అవధూయ చ తాం బుద్ధిం బభూవావస్థితస్తదా । జగామ చాపరాం చింతాం సీతాం ప్రతి మహాకపిః ॥	1
న రామేణ వియుక్తా సా స్వప్తుమర్హతి భామినీ । న భోక్తుం నాప్యలంకర్తుం న పానముపసేవితుమ్ ॥	2
నాన్యం నరముపస్థాతుం సురాణామపి చేశ్వరమ్ । న హి రామసమః కశ్చిత్ విద్యతే త్రిదశేష్వపి ॥	3
అన్యేయమితి నిశ్చిత్త్య పానభూమౌ చచార సః । క్రీడితేనాపరాః క్లాంతాః గీతేన చ తథాపరాః ॥	4
నృత్రేన చాపరాః క్లాంతాః పానవిప్రహతాస్తథా । మురజేషు మృదంగేషు పీరికాసు చ సంస్థితాః ॥	5
తథాస్తరణముఖ్యేషు సంవిష్టాశ్చాపరాః స్త్రియః । అంగనానాం సహస్రేణ భూషితేన విభూషణైః ॥	6

- రూపసల్లాపశీలేన యుక్తగీతార్థభాషిణా । దేశకాలాభియుక్తేన యుక్తవాక్యాభిధాయినా ॥ 7
- రతాభిరతనంసుప్తం దదర్శ హరియూథపః । తాసాం మధ్యే మహాబాహుః శుశుభే రాక్షసేశ్వరః ॥ 8
- గోష్ఠే మహతి ముఖ్యానాం గవాం మధ్యే యథా వృషః । స రాక్షసేంద్రశ్చుశేభే తాభిః పరివృతః స్వయమ్ ॥ 9
- కరేణుభిర్యథాఽ రణ్యే పరికీర్ణో మహాద్విపః । సర్వకామైరుపేతాం చ పానభూమిం మహాత్మనః ॥ 10
- దదర్శ హరిశార్దూలః తస్య రక్షఃపతేర్ఘ్రహే । మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ భాగశః ॥ 11
- తత్ర నృస్తాని మాంసాని పానభూమౌ దదర్శ సః । రౌక్మేషు చ విశాలేషు భాజనేష్వర్ధభక్షితాన్ ॥ 12
- దదర్శ హరిశార్దూలో మయూరాన్ కుక్కుటాంస్తథా । వరాహవార్ధాణసకాన్ దధిసౌవర్చలాయుతాన్ ॥ 13
- శల్యాన్ మృగమయూరాంశ్చ హనుమానన్వవైక్షత । కృకరాన్ వివిధాన్ సిద్ధాన్ చకోరానర్ధభక్షితాన్ ॥ 14
- మహిషానేకశల్యాంశ్చ ఛాగాంశ్చ కృతనిష్ఠితాన్ । లేహ్యనుచ్చావచాన్ పేయాన్ భోజ్యాని వివిధాని చ ॥ 15
- తథామ్లవణోత్తంసైః వివిధై రాగషాడభైః । హారనూపురకేయూరైః అపవిద్దైర్మహాధనైః ॥ 16
- పానభాజనవిక్షిప్తైః ఫలైశ్చ వివిధైరపి । కృతపుష్పోపహారా భూః అధికాం పుష్యతి శ్రియమ్ ॥ 17
- తత్ర తత్ర చ వినృస్తైః సుశ్లిష్టైశ్చయనాసనైః । పానభూమిర్వివా వహ్నిం ప్రదీప్తేవోపలక్ష్యతే ॥ 18
- బహుప్రకారైర్వివిధైః వరసంస్కారసంస్కృతైః । మాంసైః కుశలసంపు క్తైః పానభూమిగతైః పృథక్ ॥ 19
- దివ్యాః ప్రసన్నా వివిధాః సురాః కృతసురా అపి । శర్కరాసవమాధ్యక పుష్పాసవఫలాసవాః ॥ 20
- వాసచూరైశ్చ వివిధైః దృష్టా సై సైః పృథక్ పృథక్ । సంతతా శుశుభే భూమిః మాల్యైశ్చబహుసంస్థితైః ॥ 21
- హిరణ్మయైశ్చ వివిధైః భాజనైః స్ఫాటికైరపి । జాంబూనదమయైశ్చాన్వైః కరకైరభిసంవృతా ॥ 22
- రాజతేషు చ కుంభేషు జాంబూనదమయేషు చ । పానశ్రేష్ఠం తదా భూరి కపిస్తత్ర దదర్శ హ ॥ 23
- సోఽ పశ్యత్ శాతకుంభాని శీఢోర్మణిమయాని చ । రాజతాని చ పూర్ణాని భాజనాని మహాకపిః ॥ 24
- క్వచిదర్ధావశేషాణి క్వచిత్ పీతాని సర్వశః । క్వచిన్నైవ ప్రపీతాని పానాని స దదర్శ హ ॥ 25
- క్వచిద్భుక్ష్యాంశ్చ వివిధాన్ క్వచిత్ పానాని భాగశః । క్వచిదన్నావశేషాణి పశ్యన్ వై విచచార హ ॥ 26
- క్వచిత్ ప్రభిన్నైః కరకైః క్వచిదాలోశితైర్ఘ్రభైః । క్వచిత్ సంపుక్తమాల్యాని జలాని చ ఫలాని చ ॥ 27
- శయనాన్యత్ర నారీణాం శుభ్రాణి బహుధా పునః । పరస్పరం సమాశ్లిష్య కాశ్చిత్ సుప్తా వరాంగనాః ॥ 28
- కాశ్చిచ్ఛ వస్త్రమన్యస్యాః స్వపంత్యాః పరిధాయ చ । ఆహృత్య చాబలాః సుప్తాః నిద్రాబలపరాజితాః ॥ 29
- తాసాముచ్చా వసవాతేన వస్త్రం మాల్యం చ గాత్రజమ్ । నాత్యర్థంస్పందతే చిత్రం ప్రాప్య మందమివానిలమ్ ॥ 30
- చందనస్య చ శీతస్య శీఢోర్మధురసస్య చ । వివిధస్య చ మాల్యస్య ధూపస్య వివిధస్య చ ॥ 31
- బహుధా మారుతస్తత్ర గంధం వివిధముద్వహన్ । స్నానానాం చందనానాం చ ధూపానాం చైవ మూర్ఛితః ॥ 32
- ప్రవవౌ సురభిర్గంధో విమానే పుష్పకే తదా । శ్యామావదాతాస్తత్రాన్యాః కాశ్చిత్ కృష్ణా వరాంగనాః ॥ 33
- తాసాం నిద్రావశత్వాచ్ఛ మదనేన విమూర్ఛితమ్ । పద్మినీనాం ప్రసుప్తానాం రూపమాసీద్భృదైవ హి ॥ 34
- ఏవం సర్వమశేషేణ రావణాంతఃపురం కపిః । దదర్శ సుమహాతేజాః న దదర్శ చ జానకీమ్ ॥ 35
- నిరీక్షమాణశ్చ తదా తాః స్త్రియస్స మహాకపిః । జగామ మహతీం చింతాం ధర్మసాధ్వస శంకితః ॥ 36
- పరదారావరోధస్య ప్రసుప్తస్య నిరీక్షణమ్ । ఇదం ఖలు మమాత్యర్థం ధర్మలోపం కరిష్యతి ॥ 37
- న హి మే పరదారాణాం దృష్టిర్విషయవర్తినీ । అయం చాత్ర మయా దృష్టుః పరదారపరిగ్రహః ॥ 38
- తస్య ప్రాదురభూచ్ఛింతా పునరన్యా మనస్వినః । నిశ్చితైకాంతచిత్తస్య కార్యనిశ్చయదర్శినీ ॥ 39
- కామం దృష్ట్వా మయా సర్వాః విశ్వస్తా రావణస్త్రియః । న హి మే మనసః కించిత్ వైకృత్యముపపద్యతే ॥ 40
- మనో హి హేతుః సర్వేషామ్ ఇంద్రియాణాం ప్రవర్తనే । శుభాశుభాస్వవస్థాసు తచ్చ మే సువ్యవస్థితమ్ ॥ 41
- నాన్యత్ర హి మయా శక్యా వైదేహీ పరిమార్గితుమ్ । స్త్రియో హి స్త్రీషు దృశ్యంతే నదా సంపరిమార్గణే ॥ 42
- యస్య సత్త్వస్య యా యోనిః తస్యాం తత్ పరిమార్గ్యతే । న శక్యా ప్రమదా నష్టా మృగీషు పరిమార్గితుమ్ ॥

- తదిదం మార్గితం తావత్ శుద్ధేన మనసా మయా । రావణాంతఃపురం సర్వం దృశ్యతే న చ జానకీ ॥ 44
- దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ వీర్యవాన్ । అవేక్షమాణో హనుమాన్ నైవాపశ్యత జానకీమ్ ॥ 45
- తామపశ్యన్ కపిస్తత్ర పశ్యంశ్చాన్యా వరస్త్రియః । అపక్రమ్య తదా వీరః ప్రధ్యాతుముపచక్రమే ॥ 46
- స భూయస్తు పరం శ్రీమాన్ మారుతిర్యత్నమాస్థితః । ఆపానభూమిముత్సృజ్య తద్విచేతుం ప్రచక్రమే ॥ 47
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే పానభూమౌ సీతామార్గణం నామ ఏకాదశస్కంధః

అథ ద్వాదశస్కంధః (12) సీతా ప్రాప్త్యా హనుమద్విషాదః

- స తస్య మధ్యే భవనస్య మారుతిః లతాగృహోంశ్చిత్రగృహోన్ నిశాగృహోన్ ।
జగామ సీతాం ప్రతి దర్శనోత్సుకో న చైవ తాం పశ్యతి చారుదర్శనామ్ ॥ 1
- స చింతయామాస తతో మహాకపిః ప్రియామపశ్యన్ రఘునందనస్య తామ్ ।
ధ్రువం హి సీతా మ్రియతే యథా న మే విచిన్వతో దర్శనమేతి మైథిలీ ॥ 2
- సా రాక్షసానాం ప్రవరేణ జానకీ స్వశీలసంరక్షణతత్పరా సతీ ।
అనేన నూనం ప్రతి దుష్టకర్మణా హతా భవేదార్యపథే పరే స్థితా ॥ 3
- విరూపరూపా వికృతా వివర్చసో మహాననా దీర్ఘవిరూపదర్శనాః ।
సమీక్ష్య సా రాక్షసరాజయోషితో భయాద్విసమ్భా జనకేశ్వరాత్మజా ॥ 4
- సీతామదృష్ట్వా వ్యహ్వనవాప్య పౌరుషం విహృత్య కాలం సహ వానరైశ్చిరమ్ ।
న మేఽస్తి సుగ్రీవసమీపగా గతిః సుతీక్ష్ణదండో బలవాంశ్చ వానరః ॥ 5
- దృష్టమంతఃపురం సర్వం దృష్ట్వా రావణయోషితః ।న సీతా దృశ్యతే సాధ్వీ వృథా జాతో మమ శ్రమః ॥ 6
- కిన్ను మాం వానరాస్సర్వే గతం వక్ష్యంతి సంగతాః ।గత్వా తత్ర త్వయా వీర కిం కృతం తద్వదస్వ నః ॥ 7
- అదృష్ట్వా కిం ప్రవక్ష్యామి తామహం జనకాత్మజామ్ । ధ్రువం ప్రాయముపైష్యంతి కాలస్య వ్యతివర్తనే ॥ 8
- కిం వా వక్ష్యతి వృద్ధశ్చ జాంబవానంగదశ్చ నః । గతం పారం సముద్రస్య వానరాశ్చ సమాగతాః ॥ 9
- అనిర్వేదః శ్రియో మూలమ్ అనిర్వేదః పరం సుఖమ్ । అనిర్వేదో హి సతతం సర్వార్థేషు ప్రవర్తకః ॥ 10
- కరోతి సఫలం జంతోః కర్మ యత్తత్ కరోతి నః । తస్మాదనిర్వేదకృతం యత్నం చేష్టేఽహముత్తమమ్ ॥ 11
- భూయస్తావత్ విచేష్ట్యామి దేశాన్ రావణపాలితాన్ । ఆపానశాలా విచితాః తథా పుష్పగృహాణి చ ॥ 12
- చిత్రశాలాశ్చ విచితా భూయః క్రీడాగృహాణి చ । నిష్కుటాంతరరథ్యాశ్చ విమానాని చ సర్వశః ॥ 13
- ఇతి సంచింత్య భూయోఽపి విచేతుముపచక్రమే । భూమీగృహోశ్చైత్యగృహోన్ గృహాతిగృహకానపి ॥ 14
- ఉత్పతన్ నిష్పతంశ్చాపి తిష్ఠన్ గచ్ఛన్ పునః పునః । అపావృణ్వంశ్చ ద్వారాని కవాటాన్యవఘాటయన్ ॥ 15
- ప్రవిశన్నిష్పతంశ్చాపి ప్రపతన్నుత్పతన్నపి । సర్వమప్యవకాశం స విచచార మహాకపిః ॥ 16
- చతురంగుళమాత్రోఽపి నావకాశస్స విద్యతే । రావణాంతఃపురే తస్మిన్ యం కపిర్న జగామ నః ॥ 17
- ప్రాకారాంతరరథ్యాశ్చ వేదికాశ్చైత్యసంశ్రయాః । దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యాశ్చ సర్వం తేనావలోకితమ్ ॥ 18
- రాక్షసోఽపి వివిధాకారాః విరూపా వికృతాస్తథా । దృష్ట్వా హనుమతా తత్ర న తు సా జనకాత్మజా ॥ 19
- రూపేణాప్రతిమా లోకే వరా విద్యాధరస్త్రియః । దృష్ట్వా హనుమతా తత్ర న తు రాఘవనందినీ ॥ 20
- నాగకన్యా వరారోహః పూర్ణచంద్రనిభాననాః । దృష్ట్వా హనుమతా తత్ర న తు సీతా సుమధ్యమా ॥ 21
- ప్రమథ్య రాక్షసేంద్రేణ నాగకన్యా బలాద్భుతాః । దృష్ట్వా హనుమతా తత్ర న సా జనకనందినీ ॥ 22
- సోఽపశ్యంస్తాం మహాబాహుః పశ్యంశ్చాన్యా వరస్త్రియః ।విషసాద ముహూర్ధీమాన్ హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥
- ఉద్యోగం వానరేంద్రాణాం ధ్లవనం సాగరస్య చ । వ్యర్థం వీక్ష్యానిలసుతః చింతాం పునరుపాగమత్ ॥ 24

అవతీర్య విమానాచ్చ హనుమాన్ మారుతాత్మజః । చింతాముపజగామాథ శోకోపహతచేతనః ॥ 25
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతాఽప్రాప్త్యా హనుమద్విషాదో నామ ద్వాదశస్కంధః

అథ త్రయోదశస్కంధః (13) హనుమన్నిర్వేదః

విమానాత్తు సుసంక్రమ్య ప్రాకారం హరియాథపః । హనుమాన్ వేగవానాసీత్ యథా విద్యుత్ ఘనాంతరే ॥ 1
 సంపరిక్రమ్య హనుమాన్ రావణస్య నివేశనాత్ । అదృష్ట్వా జానకీం సీతామ్ అబ్రవీద్వచనం కపిః ॥ 2
 భూయిష్ఠం లోళితా లంకా రామస్య చరతా ప్రియమ్ । న హి పశ్యామి వైదేహీం సీతాం సర్వాంగశోభనామ్ ॥
 పల్వలాని తటాకాని సరాంసి సరితస్తథా । నద్యోఽనూపవనాంతాశ్చ దుర్గాశ్చ ధరణీధరాః ।
 లోళితా వసుధా సర్వా న తు పశ్యామి జానకీమ్ ॥ 4
 ఇహ సంపాతినా సీతా రావణస్య నివేశనే । ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన న చ పశ్యామి తామహమ్ ॥ 5
 కిం ను సీతాఽథ వైదేహీ వైధిలీ జనకాత్మజా । ఉపతిష్ఠేత వివశా రావణం దుష్టచారిణమ్ ॥ 6
 క్షిప్రముత్పతతో మన్యే సీతామాదాయ రక్షసః । బిభ్యతో రామబాణానామ్ అంతరా పతితా భవేత్ ॥ 7
 అథవా హ్రీయమాణాయాః పథి సిద్ధనిషేవితే । మన్యే పతితమార్యాయాః హృదయం ప్రేక్ష్య సాగరమ్ ॥ 8
 రావణస్యోరువేగేన భుజాభ్యాం పీడితేన చ । తయా మన్యే విశాలాక్ష్యా త్యక్తం జీవితమార్యయా ॥ 9
 ఉపర్యుపరి వా నూనం సాగరం క్రమతస్తథా । వివేష్టమానా పతితా సముద్రే జనకాత్మజా ॥ 10
 అహో క్షుద్రేణ వాఽనైవ రక్షంతీ శీలమాత్మనః । అబంధుర్భక్షితా సీతా రావణేన తపస్వినీ ॥ 11
 అథవా రాక్షసేంద్రస్య పత్నీభిరసితేక్షణా । అదుష్టా దుష్టభావాభిః భక్షితా సా భవిష్యతి ॥ 12
 సంపూర్ణచంద్రప్రతిమం పద్మపత్రనిభేక్షణమ్ । రామస్య ధ్యాయతీ వక్త్రం పంచత్వం కృపణా గతా ॥ 13
 హా రామ లక్ష్మణేత్యేవం హోఽయోధ్యే చేతి వైధిలీ । విలప్య బహు వైదేహీ న్యస్తదేహో భవిష్యతి ॥ 14
 అథవా నిహితా మన్యే రావణస్య నివేశనే । నూనం లాలప్యతే సీతా పంజరస్థేవ శారికా ॥ 15
 జనకస్య సుతా సీతా రామపత్నీ సుమధ్యమా । కథముత్పలపత్రాక్షీ రావణస్య వశం వ్రజేత్ ॥ 16
 వినష్టా వా ప్రణష్టా వా మృతా వా జనకాత్మజా । రామస్య ప్రియభార్యస్య న నివేదయితుం క్షమమ్ ॥ 17
 నివేద్యమానే దోషః స్యాత్ దోషః స్యాదనివేదనే । కథం ను ఖలు కర్తవ్యం విషమం ప్రతిభాతి మే ॥ 18
 అస్మిన్నేవంగతే కార్యే ప్రాప్తకాలం క్షమం చ కిమ్ । భవేదితి మతం భూయో హనుమాన్ ప్రవిచారయత్ ॥
 యది సీతామదృష్ట్వాఽపి హం వానరేంద్రపురీమితః । గమిష్యామి తతః కో మే పురుషార్థో భవిష్యతి ॥ 20
 మమేదం లంఘనం వ్యర్థం సాగరస్య భవిష్యతి । ప్రవేశశ్చైవ లంకాయాః రాక్షసానాం చ దర్శనమ్ ॥ 21
 కిం మాం వక్ష్యతి సుగ్రీవో హరయో వా సమాగతాః । కిష్కింధాం సమనుప్రాప్తం తౌ వా దశరథాత్మజౌ ॥
 గత్వా తు యది కాకుత్స్థం వక్ష్యామి పరమప్రియమ్ । న దృష్టేతి మయా సీతా తతస్తృక్ష్యతి జీవితమ్ ॥ 23
 పరుషం దారుణం క్రూరం తీక్ష్ణమింద్రియతాపనమ్ । సీతానిమిత్తం దుర్వాక్యం శ్రుత్వా స న భవిష్యతి ॥ 24
 తం తు కృచ్ఛగతం దృష్ట్వాఽపి పంచత్వగతమానసమ్ । భృశానురక్తో మేధావీ న భవిష్యతి లక్ష్మణః ॥ 25
 వినష్టా భ్రాతరౌ శ్రుత్వా భరతోఽపి మరిష్యతి । భరతం చ మృతం దృష్ట్వాఽపి శత్రుఘ్నో న భవిష్యతి ॥ 26
 పుత్రాన్ మృతాన్ సమీక్ష్యాథ న భవిష్యంతి మాతరః । కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయా చ న సంశయః ॥
 కృతజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ సుగ్రీవః ప్లవగాధిపః । రామం తథాగతం దృష్ట్వాఽపి తతస్తృక్ష్యతి జీవితమ్ ॥ 28
 దుర్మనా వ్యధితా దీనా నిరానందా తపస్వినీ । పీడితా భర్తృశోకేన రుమా త్యక్తతి జీవితమ్ ॥ 29
 వాలిజేన తు దుఃఖేన పీడితా శోకకర్షితా । పంచత్వం చ గతే రాజ్ఞి తారాఽపి న భవిష్యతి ॥ 30
 మాతాపిత్రోర్వినాశేన సుగ్రీవవ్యసనేన చ । కుమారోఽప్యంగదః కస్మాత్ ధారయిష్యతి జీవితమ్ ॥ 31
 భర్తృజేన తు దుఃఖేన హ్యభిభూతా వనౌకసః । శిరాంస్యభిహనిష్యంతి తలైర్ముష్టిభిరేవ చ ॥ 32

- సాంత్యేనానుప్రదానేన మానేన చ యశస్వినా । లాలితాః కపిరాజేన ప్రాణాంస్త్వక్ష్మంతి వానరాః ॥ 33
- న వనేషు న శైలేషు న నిరోధేషు వా పునః । క్రీడామనుభవిష్యంతి సమేత్య కపికుంజరాః ॥ 34
- సపుత్రదారాస్సామాత్యాః భర్తృవ్యసనపీడితాః । శైలాగ్రీభ్యః పతిష్యంతి సమేత్య విషమేషు చ ॥ 35
- విషముద్భంధనం వాఽపి ప్రవేశం జ్వలనస్య వా । ఉపవాసమథో శస్త్రం ప్రచరిష్యంతి వానరాః ॥ 36
- ఘోరమారోదనం మన్యే గతే మయి భవిష్యతి । ఇక్ష్యాకుకులనాశశ్చ నాశశ్చైవ వనౌకసామ్ ॥ 37
- సోఽహం నైవ గమిష్యామి కిష్కింధాం నగరీమితః । న చ శక్త్యామ్యహం ద్రష్టుం సుగ్రీవం మైథిలీం వినా ॥ 38
- మయ్యగచ్ఛతి చేహస్థే ధర్మాత్మానౌ మహారథౌ । ఆశయా తౌ ధరిష్యేతే వానరాశ్చ మనస్వినః ॥ 39
- హస్తాదానో ముఖాదానో నియతో వృక్షమూలికః । వానప్రస్థో భవిష్యామి హ్యదృష్ట్యా జనకాత్మజామ్ ॥ 40
- సాగరానూపజే దేశే బహుమూలఫలోదకే । చితాం కృత్వా ప్రవేక్ష్యామి సమిద్ధమరణీసుతమ్ ॥ 41
- ఉపవిష్టస్య వా సమ్యక్ లింగినీం సాధయిష్యతః । శరీరం భక్షయిష్యంతి వాయసాః శ్వాపదాని చ ॥ 42
- ఇదం మహర్షిభిర్ద్భుష్టం నిర్యాణమితి మే మతిః । సమ్యగాపః ప్రవేక్ష్యామి న చేత్ పశ్యామి జానకీమ్ ॥ 43
- సుజాతమూలా సుభగా కీర్తిమాలా యశస్వినీ । ప్రభగ్నా చిరరాత్రీయం మమ సీతామపశ్యతః ॥ 44
- తాపసో వా భవిష్యామి నియతో వృక్షమూలికః । నేతః ప్రతిగమిష్యామి తామదృష్ట్యా సితేక్షణామ్ ॥ 45
- యదీతః ప్రతిగచ్ఛామి సీతామనధిగమ్య తామ్ । అంగదస్సహ తైస్సర్వైః వానరైర్న భవిష్యతి ॥ 46
- (అథవా నాహమర్హామి ప్రక్షిణోమ్యవసాదితుమ్ । అశోకవనికాం తత్ర ద్రక్ష్యామి చిరజీవనః ॥)
- వినాశే బహవో దోషాః జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి । తస్మాత్ ప్రాణాన్ ధరిష్యామి ధ్రువో జీవితసంగమః ॥ 47
- ఏవం బహువిధం దుఃఖం మనసా ధారయన్ ముహుః । నాధ్యగచ్ఛత్ తదా పారం శోకస్య కపికుంజరః ॥ 48
- రావణం వా వధిష్యామి దశగ్రీవం మహాబలమ్ । కామమస్తు హృతా సీతా ప్రత్యాచీర్ణం భవిష్యతి ॥ 49
- అథ వైనం సముత్క్షిప్య హ్యుపర్యుపరి సాగరమ్ । రామాయోపహరిష్యామి పశుం పశుపతేరివ ॥ 50
- ఇతి చింతాం సమాపన్నః సీతామనధిగమ్య తామ్ । ధ్యానశోకపరీతాత్మా చింతయామాస వానరః ॥ 51
- యావత్ సీతాం హి పశ్యామి రామపత్నీం యశస్వినీమ్ । తావదేతాం పురీం లంకాం విచినోమి పునః పునః ॥ 52
- సంపాతివచనాచ్ఛాపి రామం యద్యానయామ్యహమ్ । అపశ్యన్ రాఘవో భార్యాం నిర్దహేత్ సర్వవానరాన్ ॥ 53
- ఇహైవ నియతాహారో వత్స్యామి నియతేంద్రియః । న మత్కృతే వినశ్యేయుః సర్వే తే నరవానరాః ॥ 54
- అశోకవనికా చేయం దృశ్యతే యా మహాద్రుమా । ఇమామధిగమిష్యామి న హీయం విచితా మయా ॥ 55
- వసూన్ రుద్రాంస్తథాఽదిత్యాన్ అశ్వినౌ మరుతోఽపి చ । నమస్కృత్వా గమిష్యామి రక్షసాం శోకవర్ధనః ॥ 56
- జిత్వా తు రాక్షసాన్ సర్వాన్ ఇక్ష్యాకుకులనందినీమ్ । సంప్రదాస్యామి రామాయ యథా సిద్ధిం తపస్వినే ॥ 57
- స ముహూర్తమివ ధ్యాత్వా చింతావిగ్రధితేంద్రియః । ఉదతిష్ఠన్మహాతేజాః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 58
- నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై ।
- నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥ 59
- స తేభ్యస్తు సమస్కృత్వా సుగ్రీవాయ చ మారుతిః । దిశస్సర్వాః సమాలోక్య హ్యశోకవనికాం ప్రతి ॥ 60
- స గత్వా మనసా పూర్వమ్ అశోకవనికాం శుభామ్ । ఉత్తరం చింతయామాస వానరో మారుతాత్మజః ॥ 61
- ధ్రువం తు రక్షోబహుళా భవిష్యతి వనాకులా । అశోకవనికా చింత్యా సర్వసంస్కారసంస్కృతా ॥ 62
- రక్షిణశ్చాత్ర విహితాః నూనం రక్షంతి పాదపాన్ । భగవానపి సర్వాత్మా నాతిక్షోభం ప్రవాతి వై ॥ 63
- సంక్షిప్తోఽయం మాయాత్మా చ రామార్థే రావణస్య చ । సిద్ధిం మే సంవిధాస్యంతి దేవాస్సర్షిగణాస్త్విహ ॥ 64
- బ్రహ్మ స్వయంభూర్భగవాన్ దేవాశ్చైవ దిశంతు మే । సిద్ధిమగ్నిశ్చ వాయుశ్చ పురుహూతశ్చ వజ్రభృత్ ॥ 65
- వరుణః పాశహస్తశ్చ సోమాదిత్యా తద్దైవ చ । అశ్వినౌ చ మహాత్మానౌ మరుతశ్శర్వ ఏవ చ ॥ 66
- సిద్ధిం సర్వాణి భూతాని భూతానాం చైవ యః ప్రభుః । దాస్యంతి మమ యే చాన్యే హ్యదృష్టాః పథి గోచరాః ॥ 67

తదున్నసం పాండురదంతమవ్రణం శుచిస్మితం పద్మపలాశలోచనమ్ ।

ద్రక్ష్యే తదార్యావదనం కదా న్వహం ప్రసన్నతారాధిపతుల్యదర్శనమ్ ॥

68

క్షుద్రేణ పాపేన నృశంసకర్మణా సుదారుణాలంకృతవేషధారిణా

బలాభిభూతా హ్యబలా తపస్వినీ కథం ను మే దృష్టిపథేఽద్య సా భవేత్ ॥

69

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమన్నిర్వేదో నామ త్రయోదశస్కంధః

అథ చతుర్దశస్కంధః (14) అశోకవన ప్రవేశః

స ముహూర్తమివ ధ్యాత్వా మనసా చాధిగమ్య తామ్ । అవప్లుతో మహాతేజాః ప్రాకారం తస్య వేశ్యుః ॥

స తు సంహృష్టసర్వాంగః ప్రాకారస్థో మహాకపిః । పుష్పితాగ్రాన్ వసంతాదౌ దదర్శ వివిధాన్ ద్రుమాన్ ॥

2

సాలానశోకాన్ భవ్యాంశ్చ చంపకాంశ్చ సుపుష్పితాన్ । ఉద్దాలకాన్ నాగవృక్షాన్ చూతాన్ కపిముఖానపి ॥

అథామ్రవణసంభన్నాం లతాశతసమావృతామ్ । జ్యముక్త ఇవ నారాచః పుష్పవే వృక్షవాటికామ్ ॥

4

స ప్రవిశ్య విచిత్రాం తాం విహగైరభినాదితామ్ । రాజతైః కాంచనైశ్చైవ పాదపైస్సర్వతో వృతామ్ ॥

5

విహగైర్ముగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్ । ఉదితాదిత్యసంకాశాం దదర్శ హనుమాన్ కపిః ॥

6

వృతాం నానావిధైర్బుక్షైః పుష్పిపగఘోషగైః । కోకిలైర్బుంగరాజైశ్చ మత్తైర్నిత్యనిషేవితామ్ ॥

7

ప్రహృష్టమనుజే కాలే మృగపక్షినమాకులే । మత్తబర్హిణసంఘుష్టాం నానాద్విజగణాయుతామ్ ॥

8

మార్గమాణో వరారోహం రాజపుత్రీమనిందితామ్ । సుఖప్రసుప్తాన్ విహగాన్ బోధయామాస వానరః ॥

9

ఉత్పతద్భిర్ద్విజగణైః పక్షైస్సాలాస్సమాహతాః । అనేకవర్ణా వివిధాః ముముచుః పుష్పవృష్టయః ॥

10

పుష్పావకీర్ణశ్చుశుభే హనుమాన్ మారుతాత్మజః । అశోకవనికామధ్యే యథా పుష్పమయో గిరిః ॥

11

దిశస్సర్వాః ప్రధావంతం వృక్షషండగతం కపిమ్ । దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని వసంత ఇతి మేనిరే ॥

12

వృక్షేభ్యః పతితైః పుష్పైః అవకీర్ణా పృథగ్విధైః । రరాజ వసుధా తత్ర ప్రమదేవ విభూషితా ॥

13

తరస్వినా తే తరవః తరసాఽభిప్రకంపితాః । కుసుమాని విచిత్రాణి సస్రజుః కపినా తదా ॥

14

నిర్దుతపత్రశిఖరాః శీర్ణపుష్పఫలా ద్రుమాః । నిక్షిప్తవస్త్రాభరణాః ధూర్తా ఇవ పరాజితాః ॥

15

హనూమతా వేగవతా కంపితాస్తే నగోత్తమాః । పుష్పపర్ణఫలాన్యాశు ముముచుః పుష్పశాలినః ॥

16

విహంగసంఘైర్హినాస్తే స్కంధమాత్రాశ్రయా ద్రుమాః । బభూవురగమాస్సర్వే మారుతేనేవ నిర్దుతాః ॥

17

నిర్దుతకేశీ యువతిః యథా మృదితవర్ణకా । నిష్పీతశుభదంతోష్ఠీ నఖైర్దంతైశ్చ విక్షతా ॥

18

తథా లాంగూలహస్తైశ్చ చరణాభ్యాం చ మర్దితా । బభూవాశోకవనికా ప్రభగ్నువరపాదపా ॥

19

మహాలతానాం దామాని వ్యధమత్ తరసా కపిః । యథా ప్రావృషి వింధ్యస్య మేఘజాలాని మారుతః ॥

20

స తత్ర మణిభూమీశ్చ రాజతీశ్చ మనోరమాః । తథా కాంచనభూమీశ్చ దదర్శ విచరన్ కపిః ॥

21

వాపీశ్చ వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమవారిణా । మహార్హైర్మణిసోపానైః ఉపపన్నాస్తతస్తతః ॥

22

ముక్తాప్రవాళసికతాః స్ఫాటికాంతరకుట్టిమాః । కాంచనైస్తరుభిశ్చిత్రైః తీరజైరుపశోభితాః ॥

23

పుల్లపద్మోత్పలవనాః చక్రవాకోపకూజితాః । నత్యూహారుతసంఘుష్టాః హంససారసనాదితాః ॥

24

దీర్ఘాభిర్దుమయుక్తాభిః సరిద్భిశ్చ సమంతతః । అమృతోపమతోయాభిః శివాభిరుపసంస్మృతాః ॥

25

లతాశతైరవతతాః సంతానకుసుమావృతాః । నానాగుల్మవృతఘనాః కరవీరకృతాంతరాః ॥

26

తతోఽంబుధరసంకాశం ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిమ్ । విచిత్రకూటం కూటైశ్చ సర్వతః పరివారితమ్ ॥

27

శిలాగృహైరవతతం నానావృక్షైస్సమావృతమ్ । దదర్శ హరిశార్దూలో రమ్యం జగతి పర్వతమ్ ॥

28

దదర్శ చ నగాత్ తస్మాత్ నదీం నివతీతాం కపిః । అంకాదివ సముత్పత్య ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్ ॥

జలే నిపతితాగ్రేశ్చ పాదపైరుపశోభితామ్ । వార్యమాణామివ క్రుద్ధాం ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః ॥	30
పునరావృత్తతోయాం చ దదర్శ స మహాకపిః । ప్రసన్నామివ కాంతస్య కాంతాం పునరుపస్థితామ్ ॥	31
తస్యాదూరాత్ సపద్మిన్యో నానాద్విజగణాయుతాః । దదర్శ హరిశార్దూలో హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥	32
కృత్రిమాం దీర్ఘికాం చాపి పూర్ణాం శీతేన వారిణా । మణిప్రవరసోపానాం ముక్తాసికతశోభితామ్ ॥	33
వివిధైర్మృగసంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్ । ప్రాసాదైస్సుమహద్భిశ్చ నిర్మితైర్విశ్వకర్మణా ॥	34
కాననైః కృత్రిమైశ్చాపి సర్వతస్సమలంకృతామ్ । యే కేచిత్ పాదపాస్తత్ర పుష్పోపగఫలోపగాః ॥	35
సచ్ఛత్రాస్సవితర్దీకాః సర్వే సౌవర్ణవేదికాః । లతాప్రతానైర్బహుభిః పర్ణైశ్చ బహుభిర్భృతామ్ ॥	36
కాంచనీం శింశుపామేకాం దదర్శ హనుమాన్ కపిః । వృతాం హేమమయీభిస్తు వేదికాభిస్సమంతతః ॥	37
సోఽపశ్యద్భూమిభాగాంశ్చ గర్తప్రసవణాని చ । సువర్ణవృక్షానపరాన్ దదర్శ శిఖిసన్నిభాన్ ॥	38
తేషాం ద్రుమాణాం ప్రభయా మేరోరివ దివాకరః । అమన్యత తదా వీరః కాంచనోఽస్మీతి వానరః ॥	39
తాం కాంచనైస్తరుగణైః మారుతేన చ వీజితామ్ । కింకిణీశతనిర్హోషాం దృష్ట్వా విస్మయమాగమత్ ॥	40
స పుష్పితాగ్రాం రుచిరాం తరుణాంకురపల్లవామ్ । తామారుహ్య మహాబాహుః శింశుపాం పర్ణసంవృతామ్ ॥	42
ఇతో ద్రక్ష్యామి వైదేహీం రామదర్శనలాలసామ్ । ఇతశ్చేతశ్చ దుఃఖార్తాం సంపతంతీం యదృచ్ఛయా ॥	42
అశోకవనికా చేయం దృఢం రమ్యా దురాత్మనః । చంపకైశ్చందనైశ్చాపి వకుళైశ్చ విభూషితా ॥	43
ఇయం చ నళినీ రమ్యా ద్విజసంఘనిషేవితా । ఇమాం సా రామమహిషీ నూనమేష్యతి జానకీ ॥	44
సా రామా రాజమహిషీ రాఘవస్య ప్రియా సతీ । వనసంచారకుశలా నూనమేష్యతి జానకీ ॥	45
అథవా మృగశాబాక్షీ వనస్యాస్య విచక్షణా । వనమేష్యతి సాఽర్యేహ రామచింతానుకర్షితా ॥	46
రామశోకాభిసంతప్తా సా దేవీ వామలోచనా । వనవాసరతా నిత్యమ్ ఏష్యతే వనచారిణీ ॥	47
వనేచరాణాం సతతం నూనం స్పృహయతే పురా । రామస్య దయితా భార్యా జనకస్య సుతా సతీ ॥	48
సంధ్యాకాలమనాః శ్యామా ద్రువమేష్యతి జానకీ । నదీం చేమాం శివజలాం సంధ్యార్థే వరవర్ణినీ ॥	49
తస్యాశ్చాప్యనురూపేయమ్ అశోకవనికా శుభా । శుభా యా పార్థివేంద్రస్య పత్నీ రామస్య సమ్మతా ॥	50
యది జీవతి సా దేవీ తారాధిప నిభాననా । ఆగమిష్యతి సాఽవశ్యమ్ ఇమాం శివజలాం నదీమ్ ॥	51
ఏవం తు మత్స్వా హనుమాన్ మహాత్మా ప్రతీక్షమాణో మనుజేంద్రపత్నీమ్ ।	
అవేక్షమాణశ్చ దదర్శ సర్వం సుపుష్పితే పర్ణఘనే నిలీనః ॥	52

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే అశోకవన ప్రవేశో నామ చతుర్దశస్కర్గః

అథ పంచదశస్కర్గః (15) సీతాదర్శనమ్

స వీక్షమాణస్తత్రస్థో మార్గమాణశ్చ మైథిలీమ్ । అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తామన్వవైక్షత ॥	1
సంతానకలతాభిశ్చ పాదపైరుపశోభితామ్ । దివ్య గంధరసోపేతాం సర్వతః సమలంకృతామ్ ॥	2
తాం స నందనసంకాశాం మృగపక్షిభిరావృతామ్ । హర్షప్రాసాదసంబాధాం కోకిలాకులనిస్వనామ్ ॥	3
కాంచనోత్పలపద్మాభిః వాపీభిరుపశోభితామ్ । బహ్వోసనకుఢోపేతాం బహుభూమిగృహాయుతామ్ ॥	4
సర్వర్తుకుసుమై రమ్యాం ఫలవద్భిశ్చ పాదపైః । పుష్పితానామశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభామ్ ॥	5
ప్రదీప్తామివ తత్రస్థో మారుతిః సముదైక్షత । నిష్పత్రశాఖాం విహగైః క్రియమాణామివాసకృత్ ॥	6
వినిష్పతద్భిశ్చతశః చిత్రైః పుష్పావతంసకైః । ఆమూలపుష్పనిచిత్రైః అశోకైః శోకనాశనైః ॥	7
పుష్పభారాతిభారైశ్చ స్పృశద్భిరివ మేదినీమ్ । కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకైశ్చ సుపుష్పితైః ॥	8
స దేశః ప్రభయా తేషాం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః । పున్నాగాస్సప్తపర్ణాశ్చ చంపకోద్దాలకాస్తథా ॥	9
వివృద్ధమూలా బహవః శోభంతే స్మ సుపుష్పితాః । శాతకుంభనిభాః కేచిత్ కేచిదగ్నిశిఖోపమాః ॥	10

- నీలాంజననిభాః కేచిత్ తత్రాశోకాస్సహస్రశః |నందనం వివిధోద్ధానం చిత్రం చైత్రరథం యథా || 11
- అతివృత్తమివాచింత్యం దివ్యం రమ్యం శ్రియా వృతమ్ | ద్వివీయమివ చాకాశం పుష్పజ్యోతిర్గణాయుతమ్ || 12
- పుష్పరత్నశతైశ్చిత్రం పంచమం సాగరం యథా | సర్వర్తుపుష్పైర్నిచితం పాదపైర్మధుగంధిభిః || 13
- నానానినాదైరుద్ధానం రమ్యం మృగగణైర్ద్విజైః | అనేకగంధప్రవహం పుణ్యగంధం మనోరమమ్ || 14
- శైలేంద్రమివ గంధాఢ్యం ద్వివీయం గంధమాదనమ్ | అశోకవనికాయాం తు తస్యాం వానరపుంగవః || 15
- స దదర్శావిదూరస్థం చైత్యప్రాసాదముద్భ్రితమ్ | మధ్యే స్తంభసహస్రేణ స్థితం కైలాసపాండురమ్ || 16
- ప్రవాళకృతసోపానం తప్తకాంచనవేదికమ్ | ముష్ణంతమివ చక్షూంషి ద్యోతమానమివ శ్రియా || 17
- విమలం ప్రాంచుభావత్వాత్ ఉల్లిఖంతమివాంబరమ్ | తతో మలినసంవీతాం రాక్షసీభిస్సమావృతామ్ || 18
- ఉపవాసకృశాం దీనాం నిశ్వుసంతీం పునః పునః | దదర్శ శుక్లపక్షాదౌ చంద్రరేఖామివామలామ్ || 19
- మందం ప్రఖ్యాయమానేన రూపేణ రుచిరప్రభామ్ | పినద్ధాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః || 20
- పీతేనైకేన సంవీతాం క్లిష్టేనోత్తమవాససా | సపంకామనలంకారాం విపద్మామివ పద్మినీమ్ || 21
- ప్రీడితాం దుఃఖసంతప్తాం పరిమల్లనాం తపస్వినీమ్ | గ్రహేణాంగారకేణవ పీడితామివ రోహిణీమ్ || 22
- అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం కృశామనశనేన చ | శోకధ్యానపరాం దీనాం నిత్యం దుఃఖపరాయణామ్ || 23
- ప్రియం జనమపశ్యంతీం పశ్యంతీం రాక్షసీగణమ్ | స్వగణేన మృగీం హీనాం శ్వగణాభివృతామివ || 24
- నీలనాగాభయా వేణ్యా జఘనం గతయైకయా | నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీమివ || 25
- సుఖార్థాం దుఃఖసంతప్తాం వ్యసనానామకోవిదామ్ |తాం సమీక్ష్వ విశాలాక్షీమ్ అధికం మలినాం కృశామ్ || 26
- తర్కయామాస సీతేతి కారణైరుపపాదిభిః | హ్రియమాణా తదా తేన రక్షసా కామరూపిణా || 27
- యథారూపా హి దృష్టా వై తథారూపేయమంగనా | పూర్ణచంద్రాననాం సుభ్రూం చారువృత్తపయోధరామ్ || 28
- కుర్వంతీం ప్రభయా దేవీం సర్వా వితిమిరా దిశః | తాం నీలకేశీం బింబోష్ఠీం సుమధ్యాం సుప్రతిష్ఠితామ్ || 29
- సీతాం పద్మపలాశాక్షీం మన్మథస్య రతిం యథా | ఇష్టాం సర్వస్య జగతః పూర్ణ చంద్రప్రభామివ || 30
- భూమౌ సుతమమాసీనాం నియతామివ తాపసీమ్ | నిశ్వాసబహుళాం భీరుం భుజగేంద్రవధూమివ || 31
- శోకజాలేన మహతా వితతేన న రాజతీమ్ | సంసక్తాం ధూమజాలేన శిఖామివ విభావసోః || 32
- తాం స్మృతీమివ సందిగ్ధామ్ బుద్ధిం నిపతితామివ | విహతామివ చ శ్రద్ధామ్ ఆశాం ప్రతిహతామివ || 33
- సోపసర్గాం యథా సిద్ధిం బుద్ధిం సకలుషామివ | అభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నిపతితామివ || 34
- (కృశాం మలిన దిగ్ధాంగీం విద్యాం ప్రతిపదీమివ |)
- రామోపరోధవ్యధితాం రక్షోహరణకర్పితామ్ | అబలాం మృగశాబాక్షీం వీక్షమాణాం తతస్తతః || 35
- బాష్పాంబుపరిపూర్ణేన కృష్ణవక్రాక్షిపక్ష్మణా | వదనేనాప్రసన్నేన నిశ్వుసంతీం పునః పునః || 36
- మలపంకధరాం దీనాం మండనార్వామమండితామ్ |
- ప్రభాం నక్షత్రరాజస్య కాలమేఘైరివావృతామ్ || 37
- తస్య సందిదిహే బుద్ధిః ముహుస్సీతాం నిరీక్ష్వ తు | ఆమ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలామివ || 38
- దుఃఖేన బుబుధే సీతాం హనుమాననలంకృతామ్ | సంస్కారేణ యథా హీనాం వాచమర్థాంతరం గతామ్ || 39
- తాం సమీక్ష్వ విశాలాక్షీం రాజపుత్రీమనిందితామ్ | తర్కయామాస సీతేతి కారుణైరుపపాదిభిః || 40
- వైదేహ్యో యాని చాంగేషు తదా రామోఽన్వకీర్తయత్ | తాన్యాభరణజాలాని శాఖాశోభీన్యలక్షయత్ || 41
- సుకృతౌ కర్ణవేష్టా చ శ్వదంప్రౌఠా చ సుసంస్థితౌ | మణివిద్రుమచిత్రాణి హస్తేష్వాభరణాని చ || 42
- శ్యామాని చిరయుక్తత్వాత్ తథా సంస్థానవంతి చ |తాన్యేవైతాని మన్యేఽహం యాని రామోఽన్వకీర్తయత్ || 43
- తత్ర యాన్యవహీనాని తాన్యహం నోపలక్షయే | యాన్యస్యా నావహీనాని తానీమాని న సంశయః || 44
- పీతం కనకపట్టాభం స్రస్తం తద్వసనం శుభమ్ | ఉత్తరీయం నగాసక్తం తదా దృష్టం ప్లవంగమైః || 45

భూషణాని చ ముఖ్యాని దృష్టాని ధరణీతలే । అనయైవాపవిద్ధాని స్వనవంతి మహాంతి చ ॥ 46
 ఇదం చిరగృహీతత్వాత్ వసనం క్షిప్తవత్తరమ్ । తథాఽపి నూనం తద్వర్ణం తథా శ్రీమద్యథేతరత్ ॥ 47
 ఇయం కనకవర్ణాంగీ రామస్య మహిషీ ప్రియా । ప్రణష్టాఽపి సతీ యాఽస్య మనసో న ప్రణశ్యతి ॥ 48
 ఇయం సా యతృతే రామః చతుర్భిః పరితప్యతే । కారుణ్యేనాన్యశంస్యేన శోకేన మదనేన చ ॥ 49
 స్త్రీ ప్రణష్టేతి కారుణ్యాత్ ఆశ్రితేత్యాన్యశంస్యతః । పత్నీ నష్టేతి శోకేన ప్రియేతి మదనేన చ ॥ 50
 అస్యా దేవ్యా యథా రూపమ్ అంగప్రత్యంగసౌష్ఠవమ్ । రామస్య చ యథారూపం తస్యేయమసితేక్షణా ॥
 అస్యా దేవ్యా మనస్తస్మిన్ అస్య చాస్యాం ప్రతిష్ఠితమ్ । తేనేయం స చ ధర్మాత్మా ముహూర్తమపి జీవతి ॥ 52
 దుష్కరం కృతవాన్ రామో హీనో యదనయా ప్రభుః । ధారయత్యాత్మనో దేహం న శోకేనావసీదతి ॥
 దుష్కరం కురుతే రామో య ఇమాం మత్తకాశినీమ్ । సీతాం వినా మహాబాహుః ముహూర్తమపి జీవతి ॥
 ఏవం సీతాం తదా దృష్ట్వా హృష్టః పవనసంభవః । జగామ మనసా రామం ప్రశశంస చ తం ప్రభుమ్ ॥
 ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతాదర్శనం నామ పంచదశస్సర్గః

అథ షోడశసర్గః (16) సీతాఽనుశోచనమ్

ప్రశస్య తు ప్రశస్తవ్యాం సీతాం తాం హరిపుంగవః । ప్రశస్య తు ప్రశస్తవ్యాం సీతాం తాం హరిపుంగవః ।
 గుణాభిరామం రామం చ పునశ్చింతాపరోఽభవత్ ॥ 1
 స ముహూర్తమివ ధ్యాత్వా బాష్పపర్యాకులేక్షణః । సీతామాశ్రిత్య తేజస్వీ హనుమాన్ విలలాప హ ॥ 2
 మాన్యా గురువినీతస్య లక్ష్మణస్య గురుప్రియా । యది సీతాఽపి దుఃఖార్తా కాలో హి దురతిక్రమః ॥ 3
 రామస్య వ్యవసాయజ్ఞా లక్ష్మణస్య చ ధీమతః । నాత్యర్థం క్షుభ్యతే దేవీ గంగేవ జలదాగమే ॥ 4
 తుల్యశీలవయోవృత్తాం తుల్యాభిజనలక్షణామ్ । రాఘవోఽర్హతి వైదేహీం తం చేయమసితేక్షణా ॥ 5
 తాం దృష్ట్వా నవహేమాభాం లోకకాంతామివ శ్రియమ్ । రామ మనసా రామం వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥
 అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యాః హతో వాలీ మహాబలః । రావణప్రతిమో వీర్యే కబంధశ్చ నిపాతితః ॥ 7
 విరాధశ్చ హతస్సంఖ్యే రాక్షసో భీమవిక్రమః । వనే రామేణ విక్రమ్య మహేంద్రేణేవ శంబరః ॥ 8
 చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశోపమైః ॥ 9
 ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే త్రిశిరాశ్చ నిపాతితః । దూషణశ్చ మహాతేజాః రామేణ విదితాత్మనా ॥ 10
 ఐశ్వర్యం వానరాణాం చ దుర్లభం వాలిపాలితమ్ । అస్యా నిమిత్తే సుగ్రీవః ప్రాప్తవాన్ లోకసత్పుతమ్ ॥
 సాగరశ్చ మయా క్రాంతః శ్రీమాన్ నదనదీపతిః । అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యాః పురీ చేయం నిరీక్షితా ॥ 12
 యది రామస్సముద్రాంతాం మేదినీం పరివర్తయేత్ । అస్యాః కృతే జగచ్ఛాపి యుక్తమిత్యేవ మే మతిః ॥
 రాజ్యం వా త్రిషు లోకేషు సీతా వా జనకాత్మజా । త్రైలోక్యరాజ్యం సకలం సీతాయా నాప్పుయాత్ కలామ్ ॥
 ఇయం సా ధర్మశీలస్య మైథిలస్య మహాత్మనః । సుతా జనకరాజస్య సీతా భర్తృదృఢవ్రతా ॥ 15
 ఉత్థితా మేదినీం భిత్త్వా క్షేత్రే హలముఖక్షతే । పద్మరేణునిభైః కీర్ణా శుభైః కేదారపాంసుభిః ॥ 16
 విక్రాంతస్యార్యశీలస్య సంయుగేష్వనివర్తినః । స్నుషా దశరథస్యైషా జ్యేష్ఠా రాజ్ఞో యశస్వినీ ॥ 17
 ధర్మజ్ఞస్య కృతజ్ఞస్య రామస్య విదితాత్మనః । ఇయం సా దయితా భార్యా రాక్షసీవశమాగతా ॥ 18
 సర్వాన్ భోగాన్ పరిత్యజ్య భర్తృస్నేహబలాత్పుతా । అచింతయిత్వా దుఃఖాని ప్రవిష్టా నిర్జనం వనమ్ ॥ 19
 సంతుష్టా ఫలమూలేన భర్తృశుశ్రూషణే రతా । యా పరాం భజతే ప్రీతిం వనేఽపి భవనే యథా ॥ 20
 సేయం కనకవర్ణాంగీ నిత్యం సుస్మితభాషిణీ । సహతే యాతనామేతామ్ అనర్థానామభాగినీ ॥ 21
 ఇమాం తు శీలసంపన్నాం ద్రష్టమర్హతి రాఘవః । రావణేన ప్రమథితాం ప్రపామివ పిపాసితః ॥ 22
 అస్యా నూనం పునర్లాభాత్ రాఘవః ప్రీతిమేష్యతి । రాజా రాజ్యపరిభ్రష్టః పునః ప్రాప్యేవ మేదినీమ్ ॥ 23

- కామభోగైః పరిత్యక్తా హీనా బంధుజనేన చ | ధారయత్యాత్మనో దేహం తత్సమాగమకాంక్షిణీ || 24
- నైషా పశ్యతి రాక్షసో నేమాన్ పుష్పఫలద్రుమాన్ | ఏకస్థహృదయా నూనం రామమేవానుపశ్యతి || 25
- భర్తా నామ పరం నార్యాః భూషణం భూషణాదపి | ఏషా తు రహితా తేన భూషణార్హా న శోభతే || 26
- దుష్కరం కురుతే రామో హీనో యదనయా ప్రభుః | ధారయత్యాత్మనో దేహం న దుఃఖేనావసీదతి || 27
- ఇమామసితకేశాంతాం శతపత్రనిభేక్షణామ్ | సుఖార్హాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మమాపి వ్యథితం మనః || 28
- క్షితిక్షమా పుష్కరసన్నిభాక్షీ యా రక్షితా రాఘవలక్ష్మణాభ్యామ్ |
సా రాక్షసీభిర్వికృతేక్షణాభిః సంరక్ష్యతే సంప్రతి వృక్షమూలే || 29
- హిమహతనశినీవ నష్టశోభా వ్యసనపరంపరయా నిపీడ్యమానా |
సహచరరహితేవ చక్రవాకీ జనకసుతా కృపణాం దశాం ప్రపన్నా || 30
- అస్యా హి పుష్పావనతాగ్రశాఖాః శోకం దృఢం వై జనయంత్యశోకాః |
హిమవ్యపాయేన చ మందరశ్మిః అభ్యుత్థితో నైకసహస్రరశ్మిః || 31
- ఇత్యేవమర్థం కపిరన్వవేక్ష్య సీతేయమిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః |
సంక్రిత్య తస్మిన్ నిషసాద వృక్షే బలీ హరీణామృషభస్తరసీమ్ || 32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతా౨ నుశోచనం నామ షోడశస్కర్ణః

అథ సప్తదశస్కర్ణః (17) సీతావర్ణనమ్

- తతః కుముదషండాభో నిర్మలో నిర్మలం స్వయమ్ | ప్రజగామ నభశ్చంద్రో హంసో నీలమివోదకమ్ || 1
- సాచివ్యమివ కుర్వన్ స ప్రభయా నిర్మలప్రభః | చంద్రమా రశ్మిభిశ్శీతైః సిషేవే పవనాత్మజమ్ || 2
- స దదర్శ తతస్సీతాం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ | శోకభారైరివ న్యస్తాం భారైర్నావమివాంభసి || 3
- దిదృక్షమాణో వైదేహీం హనుమాన్ మారుతాత్మజః | స దదర్శావిదూరస్థాః రాక్షసీర్హోరదర్శనాః || 4
- ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా | అకర్ణాం శంకుకర్ణాం చ మస్తకోచ్ఛ్వాసనాసికామ్ || 5
- అతికాయోత్తమాంగిం చ తనుదీర్ఘశిరోధరామ్ | ధ్వస్తకేశీం తథాకేశీం కేశకంబళధారిణీమ్ || 6
- లంబకర్ణలలాటాం చ లంబోదరపయోధరామ్ | లంబోష్ఠీం చుబుకోష్ఠీం చ లంబాస్యాం లంబజానుకామ్ || 7
- ప్రాస్వాం దీర్ఘాం తథా కుబ్జాం వికటాం వామనాం తథా | కరాళాం భుగ్గువక్త్రాం చ పింగాక్షీం వికృతాననామ్ || 8
- వికృతాః పింగళాః కాళీః క్రోధనాః కలహప్రియాః | కాలాయసమహాశూల కూటముద్గరధారిణీః || 9
- వరాహమృగశార్దూలమహిషాజశివాముఖీః | గజోష్ఠ్రహయపాదీశ్చ నిఖాతశిరసో౨ పరాః || 10
- ఏకహస్తైకపాదాశ్చ ఖరకర్ణ్యశ్వకర్ణికాః | గోకర్ణిర్హస్తికర్ణిశ్చ హరికర్ణిస్తథాపరాః || 11
- అనాసా అతినాసాశ్చ తిర్యజ్నాసా వినాసికాః | గజసన్నిభనాసాశ్చ లలాటోచ్ఛ్వాసనాసికాః || 12
- హస్తిపాదా మహాపాదాః గోపాదాః పాదచూళికాః | అతిమాత్రశిరోగ్రీవాః అతిమాత్రకుచోదరీః || 13
- అతిమాత్రాస్యనేత్రాశ్చ దీర్ఘజిహ్వనఖాస్తథా | అజాముఖీర్హస్తిముఖీః గోముఖీః సూకరీముఖీః || 14
- హయోష్ఠ్రఖరవక్త్రాశ్చ రాక్షసీర్హోరదర్శనాః | శూలముద్గరహస్తాశ్చ క్రోధనాః కలహప్రియాః || 15
- కరాళా ధూమ్రకేశీశ్చ రాక్షసీర్వికృతాననాః | పిబంతీస్సతతం పానం సదా మాంససురాప్రియాః || 16
- మాంసశోణితదిగ్దాంగీః మాంసశోణితభోజనాః | తా దదర్శ కపిశ్రేష్ఠో రోమహర్షణదర్శనాః |
స్కంధవంతముపాసీనాః పరివార్య వనస్పతిమ్ || 17
- తస్యాధస్తాచ్చ తాం దేవీం రాజపుత్రీమనిందితామ్ | లక్ష్మయామాస లక్ష్మీవాన్ హనుమాన్ జనకాత్మజామ్ ||
నిష్ప్రభాం శోకసంతప్తాం మలసంకులమూర్ధజామ్ | క్షీణపుణ్యాం చ్యుతాం భూమౌ తారాం నిపతితామివ ||

- చారిత్రవ్యపదేశాధ్యాయం భర్తృదర్శనదుర్గతామ్ । భూషణైరుత్తమైర్హినాం భర్తృవాత్సల్యభూషణామ్ ॥ 20
- రాక్షసాధిపసంరుద్ధాం బంధుభిశ్చ వినాకృతామ్ । వియూధాం సింహసంరుద్ధాం బద్ధాం గజవధూమివ ॥21
- చంద్రరేఖాం పయోదాంతే శారదాభైరివావృతామ్ । క్లిష్టరూపామసంస్పృశ్యాత్ ఆయుక్తామివ వల్లకీమ్ ॥ 22
- సీతాం భర్తృవశే యుక్తామ్ అయుక్తాం రాక్షసీవశే । అశోకవనికామధ్యే శోకసాగరమాఘతామ్ ॥ 23
- తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహామివ రోహిణీమ్ । దదర్శ హనుమాన్ దేవీం లతామకుసుమామివ ॥ 24
- సా మలేన చ దిగ్ధాంగీ వపుషా చాప్యలంకృతా । మృణాళీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి న విభాతి చ ॥ 25
- మలినేన తు వస్త్రేణ పరిక్లిష్టేన భామినీమ్ । సంవృతాం మృగశాబాక్షీం దదర్శ హనుమాన్ కపిః ॥ 26
- తాం దేవీం దీనవదనామ్ అదీనాం భర్తృతేజసా । రక్షితాం స్వేన శీలేన సీతామసితలోచనామ్ ॥ 27
- తాం దృష్ట్వా హనుమాన్ సీతాం మృగశాబనిభేక్షణామ్ । మృగకన్యామివ త్రస్తాం వీక్షమాణాం సమంతతః ॥
- దహంతీమివ నిశ్వాసైః వృక్షాన్ పల్లవధారిణః । సంఘాతమివ శోకానాం దుఃఖస్యోర్మిమివోత్థితామ్ ॥ 29
- తాం క్షమాం సువిభక్తాంగీం వినాభరణశోభినీమ్ । ప్రహర్షమతులం లేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్ ॥ 30
- హర్షజాని చ సోఽశ్రూణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణామ్ । ముమోచ హనుమాంస్తత్ర నమశ్చక్రే చ రాఘవమ్ ॥
- నమస్మత్స్వా చ రామాయ లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్ । సీతాదర్శనసంహృష్టో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్ ॥
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతావర్ణనం నామ సప్తదశస్కంధః

అథ అష్టాదశస్కంధః (18) అశోకవనం ప్రతి రావణగమనమ్

- తథా విప్రేక్షమాణస్య వనం పుష్పితపాదపమ్ । విచిన్వతశ్చ వైదేహీం కించిచ్ఛేషా నిశాఽభవత్ ॥ 1
- షడంగవేదవిదుషాం క్రతుప్రవరయాజినామ్ । శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ విరాత్రే బ్రహ్మరక్షసామ్ ॥ 2
- అథ మంగళవాదిత్రైః శబ్దైః శ్రోత్రమనోహరైః । ప్రాబుధ్యత మహాబాహూః దశగ్రీవో మహాబలః ॥ 3
- విబుధ్య తు యథాకాలం రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ । స్రస్తమాల్యాంబరధరో వైదేహీమన్వచింతయత్ ॥ 4
- భృశం నియుక్తస్త్రాంతాం చ మదనేన మదోత్కటః । న స తం రాక్షసః కామం శశాకాత్మని గూహితుమ్ ॥ 5
- స సర్వాభరణైర్మృగైశ్చ బిభ్రత్ శ్రియమనుత్తమామ్ । తాం నగైర్బహుభిర్బుష్టాం సర్వపుష్పఫలోపగైః ॥ 6
- వృతాం పుష్కరిణీభిశ్చ నానాపుష్పోపశోభితామ్ । సదా మత్తైశ్చ విహగైః విచిత్రాం పరమాద్భుతామ్ ॥ 7
- ఈహామృగైశ్చ వివిధైః జుష్టాం దృష్టిమనోహరైః । వీధీస్సంప్రేక్షమాణశ్చ మణికాంచనతోరణాః ॥ 8
- నానామృగగణాకీర్ణాం ఫలైః ప్రపతితైర్బుతామ్ । అశోకవనికామేవ ప్రావిశత్ సంతతద్రుమామ్ ॥ 9
- అంగనాశతమాత్రం తు తం ప్రజంతమనువ్రజత్ । మహేంద్రమివ పౌలస్త్యం దేవగంధర్వయోషితః ॥ 10
- దీపికాః కాంచనీః కాశ్చిత్ జగృహుస్తత్ర యోషితః । వాలవ్యజనహస్తాశ్చ తాలవృంతాని చాపరాః ॥ 11
- కాంచనైరపి భృంగారైః జహ్రూః సలిలమగ్రతః । మండలాగ్రాన్ బృసీం చైవ గృహ్యోన్యాః పృష్ఠతో యయుః ॥
- కాచిద్రత్నమయీం స్థాలీం పూర్ణాం పానస్య భామినీ । దక్షిణా దక్షిణేనైవ తదా జగ్రాహ పాణినా ॥ 13
- రాజహంసప్రతీకాశం ఛత్రం పూర్ణశశిప్రభమ్ । సౌవర్ణదండమపరా గృహీత్వా పృష్ఠతో యయౌ ॥ 14
- నిద్రామదపరీతాక్ష్యో రావణస్యోత్తమాః స్త్రియః । అనుజగ్ముః పతిం వీరం ఘనం విద్యుల్లతా ఇవ ॥ 15
- వ్యావిధ్ధహారకేయూరాః సమామృదితవర్ణకాః । సమాగళితకేశాంతాః సస్వేదవదనాస్తథా ॥ 16
- ఘూర్ణంత్యో మదశేషేణ నిద్రయా చ శుభాననాః । స్వేదక్లిష్టాంగకుసుమాః సుమాల్యాకులమూర్ధజాః ॥ 17
- ప్రయాంతం నైర్మతపతిం నార్యో మదిరలోచనాః । బహుమానాచ్చ కామాచ్చ ప్రియా భార్యాస్తమన్వయుః ॥
- స చ కామపరాధీనః పతిస్తాసాం మహాబలః । సీతాసక్తమనా మందో మదాంచితగతిర్భౌ ॥ 19
- తతః కాంచీనినాదం చ నూపురాణాం చ నిన్వనమ్ । శుశ్రావ పరమస్త్రీణాం స కపిర్యారుతాత్మజః ॥ 20
- తం చాప్రతిమకర్మాణమ్ అచింత్యబలపౌరుషమ్ । ద్వారదేశమనుప్రాప్తం దదర్శ హనుమాన్ కపిః ॥ 21

దీపికాభిరనేకాభిః సమంతాదవభాసితమ్ । గంధతైలావసిక్తాభిః ధ్రియమాణాభిరగ్రతః ॥ 22

కామదర్పమదైర్భ్యుక్తం జిహ్మాతామ్రాయతేక్షణమ్ । సమక్షమివ కందర్పమ్ అపవిద్ధశరాసనమ్ ॥ 23

మథితామృతఫేనాభమ్ అరణోవస్త్రముత్తమమ్ । సలీలమనుకర్షంతం విముక్తం సక్తమంగదే ॥ 24

తం పత్రవిటపే లీనః పత్రపుష్పఘనావృతః । సమీపమివ సంక్రాంతం నిధ్యాతుముపచక్రమే ॥ 25

అవేక్షమాణస్తు తతో దదర్శ కపికుంజరః । రూపయౌవనసంపన్నాః రావణస్య వరస్త్రియః ॥ 26

తాభిః పరివృతో రాజా సురూపాభిర్మహాయశాః । తన్మృగద్విజసంఘుష్టం ప్రవిష్టః ప్రమదావనమ్ ॥ 27

క్షీబో విచిత్రాభరణః శంకుకర్ణో మహాబలః । తేన విశ్రవసః పుత్రః స దృష్టో రాక్షసాధిపః ॥ 28

వృతః పరమనారీభిః తారాభిరివ చంద్రమాః । తం దదర్శ మహాతేజాః తేజోవంతం మహాకపిః ॥ 29

రావణోఽయం మహాబాహుః ఇతి సంచింత్య వానరః ।

(సోఽయమద్య పురా శేతే పురమధ్యే గృహోత్తమే ।) అవష్టతో మహాతేజాః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 30

స తథాఽప్యగ్రతేజాస్సన్ నిర్ధూతస్తస్య తేజసా । పత్రగుహ్యోతరే సక్తో హనుమాన్ సంవృతోఽభవత్ ॥ 31

స తామసితకేశాంతాం సుశ్రోణీం సంహతస్తనీమ్ । దిద్దుక్షురసితాపాంగీమ్ ఉపావర్తత రావణః ॥ 32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే అశోకవనం ప్రతి రావణగమనం నామ అష్టాదశస్కంధః

అథ ఏకోనవింశస్కంధః (19) సీతాభయ వర్ణనమ్

తస్మిన్నేవ తతః కాలే రాజపుత్రీ త్వనిందితా । రూపయౌవనసంపన్నం భూషణోత్తమభూషితమ్ ॥ 1

తతో దృష్ట్వైవ వైదేహీ రావణం రాక్షసాధిపమ్ । ప్రావేపత వరారోహా ప్రవతే కదళీ యథా ॥ 2

ఆచ్ఛాద్యోదరమూరుభ్యాం బాహుభ్యాం చ పయోధరౌ । ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదంతీ వరవర్ణినీ ॥ 3

దశగ్రీవస్తు వైదేహీం రక్షితాం రాక్షసీగణైః । దదర్శ సీతాం దుఃఖార్తాం నావం సన్నామివార్ణవే ॥ 4

అసంవృతాయామాసీనాం ధరణ్యాం సంశితవ్రతామ్ । చిన్నాం ప్రపతితాం భూమౌ శాఖామివ వనస్పతేః ॥ 5

మలమండనచిత్రాంగీం మండనార్హమమండితామ్ । మృణాళీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి న విభాతి చ ॥ 6

సమీపం రాజసింహస్య రామస్య విదితాత్మనః । సంకల్పహయసంయుక్తైః యాంతీమివ మనోరథైః ॥ 7

శుష్యంతీం రుదతీమేకాం ధ్యానశోకపరాయణామ్ । దుఃఖస్యాంతమపశ్యంతీం రామాం రామమనువ్రతామ్ ॥ 8

వేష్టమానాం తథావిష్టాం పన్నగేంద్రవధూమివ । ధూప్యమానాం గ్రహేణేవ రోహిణీం ధూమకేతునా ॥ 9

వృత్తశీలకులే జాతామ్ ఆచారవతి ధార్మికే । పునస్సంస్కారమాపన్నాం జాతామివ చ దుష్కలే ॥ 10

అభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నిపతితామివ । అమ్నాయానామయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలామివ ॥ 11

సన్నామివ మహాకీర్తిం శ్రద్ధామివ విమానితామ్ । పూజామివ పరిక్షీణామ్ ఆశాం ప్రతిహతామివ ॥ 12

ఆయతీమివ విధ్వస్తామ్ ఆజ్ఞాం ప్రతిహతామివ । దీప్తామివ దిశం కాలే పూజామపహృతామివ ॥ 13

పద్మినీమివ విధ్వస్తాం హతశూరాం చమూమివ । ప్రభామివ తమోధ్వస్తామ్ ఉపక్షీణామివాపగామ్ ॥ 14

వేదీమివ పరామృష్టాం శాంతామగ్నిశిఖామివ । పౌర్ణమాసీమివ నిశాం రాహుగ్రస్తేందుమండలామ్ ॥ 15

ఉత్పృష్టపర్ణకమలాం విత్రాసితవిహంగమామ్ । హస్తీహస్తపరామృష్టామ్ ఆకులాం పద్మినీమివ ॥ 16

పతిశోకాతురాం శుష్కాం నదీం విస్రావితామివ । పరయా మృజయా హీనాం కృష్ణపక్షనిశామివ ॥ 17

సుకుమారీం సుజాతాంగీం రత్నగర్భగృహోచితామ్ । తప్యమానామివోష్ఠేన మృణాళీమచిరోద్ధృతామ్ ॥ 18

గృహీతామాశితాం స్తంభే యూథపేన వినాకృతామ్ । నిశ్వసంతీం సుదుఃఖార్తాం గజరాజవధూమివ ॥ 19

ఏకయా దీర్ఘయా వేణ్యా శోభమానామయత్నతః । నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీమివ ॥ 20

ఉపవాసేన శోకేన ధ్యానేన చ భయేన చ । పరిక్షీణాం కృశాం దీనామ్ అల్పాహారాం తపోధనామ్ ॥ 21

ఆయాచమానాం దుఃఖారాం ప్రాంజలిం దేవతామివ । భావేన రఘుముఖ్యస్య దశగ్రీవపరాభవమ్ ॥
 సమీక్షమాణాం రుదతీమనిందితాం సుపక్ష్మతామ్రాయతశుక్లలోచనామ్ ।
 అనువ్రతాం రామమతీవ మైథిలీం ప్రలోభయామాస వధాయ రావణః ॥

23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతాభయవర్ణనం నామ ఏకోనవింశస్సర్గః

అథ వింశస్సర్గః (20) సీతాప్రలోభనమ్

స తాం పతివ్రతాం దీనాం నిరానందాం తపస్వినీమ్ । సాకారైర్భురైర్వాక్యైః న్యదర్శయత రావణః ॥ 1
 మాం దృష్ట్వా నాగనాసోరు గూహమానా స్తనోదరమ్ । ఆదర్శనమివాత్మానం భయాన్నేతుం త్వమిచ్ఛసి ॥2
 కామయే త్వాం విశాలాక్షి బహుమన్యస్వ మాం ప్రియే । సర్వాంగగుణసంపన్నే సర్వలోకమనోహరే ॥ 3
 నేహ కేచిన్మనుష్యా వా రాక్షసాః కామరూపిణః । వ్యపసర్పతు తే సీతే భయం మత్తస్సముత్థితమ్ ॥ 4
 స్వధర్మో రక్షసాం భీరు సర్వధైవ న సంశయః । గమనం వా పరస్త్రీణాం హరణం సంప్రమథ్య వా ॥ 5
 ఏవం చైతదకామాం తు న త్వాం స్పృక్ష్యామి మైథిలి । కామం కామశృరీరే మే యథాకామం ప్రవర్తతామ్ ॥
 దేవి నేహ భయం కార్యం మయి విశ్వసిహి ప్రియే । ప్రణయస్వ చ తత్తే వన మైవం భూశ్శోకలాలసా ॥ 7
 ఏకవేణీ ధరాశయ్యా ధ్యానం మలినమంబరమ్ । అస్థానేఽప్యుపవాసశ్చ వైతాన్యోపయికాని తే ॥ 8
 విచిత్రాణి చ మాల్యాని చందనాన్యగరూణి చ । వివిధాని చ వాసాంసి దివ్యాన్యాభరణాని చ ॥ 9
 మహార్హాణి చ పానాని శయనాన్యాసనాని చ । గీతం నృతం చ వాద్యం చ లభ మాం ప్రాప్య మైథిలి ॥ 10
 స్త్రీరత్నమసి మైవంభూః కురు గాత్రేషు భూషణమ్ । మాం ప్రాప్య హి కథం ను స్యాః త్వమనర్థా సువిగ్రహే ॥
 ఇదం తే చారు సంజాతం యౌవనం వ్యతివర్తతే । యదతీతం పునర్నైతి స్రోతః శీఘ్రమపామివ ॥ 12
 త్వాం కృత్వోపరతో మన్యే రూపకర్తా స విశ్వస్మక్ । న హి రూపోపమా త్వన్యా తవాస్తి శుభదర్శనే ॥ 13
 త్వాం సమాసాద్య వైదేహి రూపయౌవనశాలినీమ్ । కః పుమానతివర్తేత సాక్షాదపి పితామహః ॥ 14
 (రామస్త్వత్సంగ్రహోద్ధేవి దేవలోకేషు చ శ్రుతః । సీతాభర్తేతి మాన్యోఽభూత్ నృణాం భువి విశేషతః ॥)
 యద్ యత్ పశ్యామి తే గాత్రం శీతాంశుసదృశాననే । తస్మింస్తస్మిన్ పృథుక్రోణి చక్షుర్మమ నిబధ్యతే ॥ 15
 భవ మైథిలి భార్యా మే మోహమేనం విసర్జయ । బహ్వీనాముత్తమస్త్రీణామ్ ఆహృతానామితస్తతః ॥ 16
 సర్వాసామేవ భద్రం తే మమాగ్రమహిషీ భవ । లోకేభ్యో యాని రత్నాని సంప్రమథ్యాహృతాని వై ॥ 17
 తాని మే భీరు సర్వాణి రాజ్యం చైతదహం చ తే । విజిత్య పృథివీం సర్వాం నానానగరమాలినీమ్ ॥ 18
 జనకాయ ప్రదాన్యామి తవ హేతోర్విలాసిని । నేహ పశ్యామి లోకేఽన్యం యో మే ప్రతిబలో భవేత్ ॥ 19
 పశ్య మే సుమహద్వీర్యమ్ అప్రతిద్వంద్వమాహవే । అసకృత్ సంయుగే భగ్నాః మయా విమృదితధ్వజాః ॥
 అశక్తాః ప్రత్యనీకేషు స్థాతుం మమ సురాసురాః । ఇచ్ఛయా క్రియతామద్య ప్రతికర్మ తవోత్తమమ్ ॥ 21
 సప్రభాణ్యవసజ్యంతాం తవాంగే భూషణాని చ । సాధు పశ్యామి తే రూపం సంయుక్తం ప్రతికర్మణా ॥ 22
 ప్రతికర్మాభిసంయుక్తా దాక్షిణ్యేన వరాననే । భుంక్ష్వ భోగాన్ యథాకామం పిబ భీరు రమస్వ చ ॥ 23
 యథేష్టం చ ప్రయచ్ఛ త్వం పృథివీం వా ధనాని చ । లలస్వ మయి విస్రబ్ధా ధృష్టమాజ్ఞాపయస్వ చ ॥ 24
 మత్ప్రసాదాల్లలంత్యాశ్చ లలంతాం బాంధవాస్తవ । ఋద్ధిం మమానుపశ్య త్వం క్రియం భద్రే యశశ్చ మే ॥
 కిం కరిష్యసి రామేణ సుభగే చీరవాససా । నిక్షిప్తవిజయో రామో గతశ్రీర్వనగోచరః ॥ 26
 ప్రతీ స్థండిలశాయీ చ శంకే జీవతి వా న వా । న హి వైదేహి రామస్తా వ్సం ద్రష్టుం వాఽప్యపలప్స్యతే ।
 పురో బలాకైరనితైః మేఘైర్భోత్సాన్నమివావృతామ్ ॥ 27
 న చాపి మమ హస్తాత్ త్వాం ప్రాప్తుమర్హతి రాఘవః । హిరణ్యకశిపుః కీర్తిమ్ ఇంద్రహస్తగతామివ ॥ 28
 చారుస్మితే చారుదతి చారునేత్రే విలాసిని । మనో హరసి మే భీరు సుపర్ణః పన్నగం యథా ॥ 29

క్షిప్తకౌశేయవసనాం తన్వీమప్యనలంకృతామ్ | త్వాం దృష్ట్వా స్వేషు దారేషు రతిం నోపలభామ్యహమ్ || 30
 అంతఃపురనివాసిన్యః స్త్రియస్సర్వగుణాన్వితాః | యావంత్యో మమ సర్వాసామ్ ఐశ్వర్యం కురు జానకి || 31
 మమ హ్యసితకేశాంతే త్రైలోక్యప్రవరాః స్త్రియః | తాస్త్వాం పరిచరిష్యంతి శ్రియమప్సరసో యథా || 32
 యాని వైశ్రవణే సుభ్రు రత్నాని చ ధనాని చ | తాని లోకాంశ్చ సుశ్రోణి మాం చ భుంక్ష్వ యథాసుఖమ్||
 న రామస్తపసా దేవి న బలేన న విక్రమైః | న ధనేన మయా తుల్యః తేజసా యశసాఽపి వా || 34
 పిబ విహర రమస్వ భుంక్ష్వ భోగాన్ ధననిచయం ప్రదిశామి మేదినీం చ |
 మయి లల లలనే యథాసుఖం త్వం త్వయి చ సమేత్య లలంతు బాంధవాస్తే || 35
 కుసుమితతరుజాలసంతతానిభ్రమరయుతాని సముద్రతీరజాని |
 కనకవిమలహారభూషితాంగీ విహర మయా సహ భీరు కాననాని || 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతాప్రలోభనం నామ వింశస్సర్గః

అథ ఏకవింశస్సర్గః (21) సీతయా రావణతిరస్కరణమ్

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సీతా రౌద్రస్య రక్షసః | ఆర్తా దీనస్వరా దీనం ప్రత్యువాచ శనైర్వచః || 1
 దుఃఖార్తా రుదతీ సీతా వేపమానా తపస్వినీ | చింతయంతీ వరారోహా పతిమేవ పతివ్రతా || 2
 తృణమంతరతః కృత్వా ప్రత్యువాచ శుచిస్మితా | నివర్తయ మనో మత్తః స్వజనే క్రియతాం మనః || 3
 అకార్యం న మయా కార్యమ్ ఏకపత్న్యా విగర్హితమ్ | కులం సంప్రాప్తయా పుణ్యం కులే మహతి జాతయా ||
 ఏవముక్త్వా తు వైదేహీ రావణం తం యశస్వినీ | రాక్షసం పృష్టతః కృత్వా భూయో వచనమబ్రవీత్ || 5
 నాహమౌపయికి భార్యా పరభార్యా సతీ తవ | సాధు ధర్మమవేక్షస్వ సాధు సాధువ్రతం చర || 6
 యథా తవ తథాన్యేషాం దారా రక్ష్యా నిశాచర | ఆత్మానముపమాం కృత్వా స్వేషు దారేషు రమ్యతామ్ ||
 అతుష్టం స్వేషు దారేషు చపలం చలితేంద్రియమ్ | నయంతి నికృతిప్రజ్ఞం పరదారాః పరాభవమ్ || 8
 ఇహ సంతో న వా సంతి సతో వా నానువర్తసే | తథా హి విపరీతా తే బుద్ధిరాచారవర్జితా || 9
 వచో మిథ్యాప్రణీతాత్మా పథ్యముక్తం విచక్షణైః | రాక్షసానామభావాయ త్వం వా న ప్రతిపద్యసే || 10
 అకృతాత్మానమాసాద్య రాజానమనయే రతమ్ | సమృద్ధాని వినశ్యంతి రాష్ట్రాణి నగరాణి చ || 11
 తథేయం త్వాం సమాసాద్య లంకా రత్నైషుసంకులా | అపరాధాత్ తవైకస్య నచిరాద్ వినశిష్యతి || 12
 స్వకృతైర్లన్యమానస్య రావణాదీర్ఘదర్శినః | అభినందంతి భూతాని వినాశే పాపకర్మణః || 13
 ఏవం త్వాం పాపకర్మాణం వక్ష్యంతి నికృతా జనాః | దిష్టైతద్భ్యుసనం ప్రాప్తో రౌద్ర ఇత్యేవ హర్షితాః || 14
 శక్యా లోభయితుం నాహమ్ ఐశ్వర్యేణ ధనేన వా | అనన్యా రాఘవేణాహం భాస్కరేణ ప్రభా యథా || 15
 ఉపధాయ భుజం తస్య లోకనాథస్య సత్ప్రతమ్ | కథం నామోపధాస్వామి భుజమన్యస్య కస్యచిత్ || 16
 అహమౌపయికి భార్యా తస్యైవ వసుధాపతేః | వ్రతస్నాతస్య విప్రస్య విద్యేవ విదితాత్మనః || 17
 సాధు రావణ రామేణ మాం సమానయ దుఃఖితామ్ | వనే వాశితయా సార్థం కరేణ్యేవ గజాధిపమ్ || 18
 మిత్రమౌపయికంకర్తుం రామః స్థానం పరీషృతా | వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయాఽసౌ పురుషర్షభః || 19
 విదితస్య హి ధర్మజ్ఞః శరణాగతవత్సలః | తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితమిచ్ఛసి || 20
 వ్రసాదయస్వ త్వం చైనం శరణాగతవత్సలమ్ | మాం చాస్మై వ్రయతో భూత్వా నిర్యాతయితుమర్హసి || 21
 ఏవం హి తే భవేత్ స్వస్తి సంప్రదాయ రఘూత్తమే | అన్యథా త్వం హి కుర్వాణో వధం ప్రాప్స్యసి రావణ ||
 వర్ణయేత్ వజ్రముత్సృష్టం వర్ణయేదంతకశ్చిరమ్ | త్వద్విధం తు న సంక్రుద్ధో లోకనాథస్య రాఘవః | 23
 రామస్య ధనుషశృణ్ణం శ్రోష్యసి త్వం మహాస్వనమ్ | శతక్రతువిస్ఫుష్టస్య నిర్ఘోషమశనేరివ || 24
 ఇహ శీఘ్రం సుపర్వాణో జ్వలితాస్యా ఇవోరగాః | ఇషవో నిపతిష్యంతి రామలక్ష్మణలక్ష్ణణాః || 25

- రక్షాంసి పరినిప్పుంతః పుర్యామస్యాం సమంతతః । అసంపాతం కరిష్యంతి పతంతః కంకవాససః ॥ 26
- రాక్షసేంద్రమహాసర్పాన్ స రామగరుడో మహాన్ । ఉద్ధరిష్యతి వేగేన వైనతేయ ఇవోరగాన్ ॥ 27
- అపనేష్యతి మాం భర్తా త్వత్తః శీఘ్రమరిందమః । అసురేభ్యః శ్రియం దీప్తాం విష్ణుస్త్రిభిరివ క్రమైః ॥ 28
- జనస్థానే హతస్థానే నిహతే రక్షసాం బలే । అశక్తేన త్వయా రక్షః కృతమేతదసాధు వై ॥ 29
- ఆశ్రమం తు తయోః శూన్యం ప్రవిశ్య నరసింహయోః । గోచరం గతయోర్భ్రాత్రోః అపనీతా త్వయాధమ ॥
- న హి గంధముపాఘ్రాయ రామలక్ష్మణయోస్త్వయా । శక్యం సందర్శనే స్థాతుం శునా శార్దూలయోరివ ॥
- తస్య తే విగ్రహే తాభ్యాం యుగగ్రహణమస్థిరమ్ । వృత్రస్యేవేంద్రబాహుభ్యాం బాహోరేకస్య నిగ్రహః ॥
- క్షిప్రం తవ స నాథో మే రామస్సౌమిత్రిణా సహ । తోయమల్పమివాదిత్యః ప్రాణానాదాస్యతే శరైః ॥ 33
- గిరిం కుబేరస్య గతోఽపథాయ వా సభాం గతో వా వరుణస్య రాజ్ఞః ।
- అసంశయం దాశరథేర్న మోక్ష్యసే మహాద్రుమః కాలహతోఽశనేరివ ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతయా రావణతిరస్కరణం నామ ఏకవింశస్సర్గః

అథ ద్వావింశస్సర్గః (22) రావణేన అవధి సూచనమ్

- సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రాక్షసాధిపః । ప్రత్యువాచ తతః సీతాం విప్రియం ప్రియదర్శనామ్ ॥ 1
- యథా యథా సాంత్యయితా వశ్యః స్త్రీణాం తథా తథా । యథా యథా ప్రియం వక్తా పరిభూతస్తథా తథా ॥
- సన్నియచ్ఛతి మే క్రోధం త్వయి కామః సముత్థితః । ద్రవతోఽమార్గమాసాద్య హయానివ సుసారధిః ॥ 3
- వామః కామో మనుష్యాణాం యస్మిన్ కిల నిబధ్యతే । జనే తస్మింస్త్వనుక్రోశః స్నేహశ్చ కిల జాయతే । 14
- ఏతస్మాత్ కారణాన్న త్వాం ఘాతయామి వరాననే । వధార్హావమానార్హాం మిథ్యాప్రప్రజితే రతామ్ ॥ 5
- పరుషాణీహ వాక్యాని యాని యాని బ్రవీషి మామ్ । తేషు తేషు వధో యుక్తః తవ మైథిలి దారుణః ॥ 6
- ఏవముక్త్వా తు వైదేహీం రావణో రాక్షసాధిపః । క్రోధసంరంభసంయుక్తః సీతాముత్తరమబ్రవీత్ ॥ 7
- ద్వా మాసౌ రక్షితవ్యా మే యోఽవధిస్తే మయా కృతః । తతః శయనమారోహ మమ త్వం వరవర్ణిని ॥ 8
- ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం భర్తారం మామనిచ్ఛతీమ్ ।
- మమ త్వాం ప్రాతరాశార్ధమ్ ఆరభంతే మహానసే ॥ 9
- తాం తర్హమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేంద్రేణ జానకీమ్ । దేవగంధర్వకన్యాస్తాః విషేదుర్వికృతేక్షణాః ॥ 10
- ఓష్ఠప్రకారైరపరాః వక్త్రనేత్రైస్తథాఽపరాః । సీతామాశ్వాసయామాసుః తర్హితాం తేన రక్షసా ॥ 11
- తాభిరాశ్వాసితా సీతా రావణం రాక్షసాధిపమ్ । ఉవాచాత్మహితం వాక్యం వృత్రశౌండీర్యగర్వితమ్ ॥ 12
- నూనం న తే జనః కశ్చిత్ అస్తి నిశ్చేయసే స్థితః । నివారయతి యో న త్వాం కర్మణోఽస్మాద్విగర్హితాత్ ॥
- మాం హి ధర్మాత్మనః పత్నీం శచీమివ శచీపతేః । త్వదన్యస్త్రిషు లోకేషు ప్రార్థయేన్ననసాఽపి కః ॥ 14
- రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతేజసః । ఉక్తవానసి యత్ పాపం క్వ గతస్తస్య మోక్ష్యసే ॥ 15
- యథా దృష్టశ్చ మాతంగః శశశ్చ సహితౌ వనే । తథా ద్విరదవద్రామః త్వం నీచ శశవత్ స్మృతః ॥ 16
- స త్వమిక్ష్వాకునాథం వై క్షిపన్నిహ న లజ్జసే । చక్షుషోర్విషయం తస్య న తావదుపగచ్ఛసి ॥ 17
- ఇమే తే నయనే క్రూరే విరూపే కృష్ణపింగళే । క్షితౌ న పతితే కస్మాత్ మామనార్య నిరీక్షతః ॥ 18
- తస్య ధర్మాత్మనః పత్నీం స్నుషాం దశరథస్య చ । కథం వ్యాహరతో మాం తే న జిహ్యో వ్యవశీర్యతే ॥ 19
- అసందేశాత్తు రామస్య తపసశ్చానుపాలనాత్ । న త్వాం కుర్మి దశగ్రీవ భస్మ భస్మార్హతేజసా ॥ 20
- నాపహర్తుమహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః । విధిస్తవ వధార్థాయ విహితో నాత్ర సంశయః ॥ 21
- శూరేణ ధనద్రాత్రా బలైస్సముదితేన చ । అపోహ్య రామం కస్మాద్ధి దారచౌర్యం త్వయా కృతమ్ ॥ 22
- సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః । వివృత్య నయనే క్రూరే జానకీమన్వవైక్షత ॥ 23

- నీలజీమూతసంకాశో మహాభుజశిరోధరః । సింహసత్త్వగతిః శ్రీమాన్ దీప్తజిహ్వోగ్రలోచనః॥ 24
- చలాగ్రమకుటప్రాంశుః చిత్రమాల్యానులేపనః । రక్తమాల్యాంబరధరః తప్తాంగదవిభూషణః ॥ 25
- శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన సుసంవృతః । అమృతోత్పాదనద్దేన భుజగేనేవ మందరః ॥ 26
- తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః । శుశుభేఽచలసంకాశః శృంగాభ్యామివ మందరః ॥ 27
- తరుణాదిత్యవర్ణాభ్యాం కుండలాభ్యాం విభూషితః । రక్తపల్లవపుష్పాభ్యామ్ అశోకాభ్యామివాచలః ॥ 28
- స కల్పవృక్షప్రతిమో వసంత ఇవ మూర్తిమాన్ । శృశానచైత్యప్రతిమో భూషితోఽపి భయంకరః ॥ 29
- అవేక్షమాణో వైదేహీం కోపసంరక్తలోచనః । ఉవాచ రావణస్సీతాం భుజంగ ఇవ నిశ్చస్వన్ ॥ 30
- అనయేనాభిసంపన్నమ్ అర్థహీనమనువ్రతే । నాశయామ్యహమద్య త్వాం సూర్యః సంధ్యామివౌజసా ॥ 31
- ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణః శత్రురావణః । సందిదేశ తతస్సర్వాః రాక్షసీర్హారదర్శనాః ॥ 32
- ఏకాక్షీమేకకర్ణాం చ కర్ణప్రావరణాం తథా । గోకర్ణీం హస్తికర్ణీం చ లంబకర్ణీమకర్ణికామ్ ॥ 33
- హస్తిపాద్యశ్వపాద్యౌ చ గోపాదీం పాదచూళికామ్ । ఏకాక్షీమేకపాదీం చ పృథుపాదీమపాదికామ్ ॥ 34
- అతిమాత్రశిరోగ్రీవామ్ అతిమాత్రకుచోదరీమ్ । అతిమాత్రాస్యనేత్రాం చ దీర్ఘజిహ్వోమజిహ్వీకామ్ ॥ 35
- అనాసికాం సింహముఖీం గోముఖీం సూకరీముఖీమ్ । యథా మద్వ్యశగా సీతా క్షిప్రం భవతి జానకీ । తథా కురుత రాక్షస్యః సర్వాః క్షిప్రం సమేత్య చ ॥ 36
- ప్రతిలోమానులోమైశ్చ సామదానాదిభేదనైః । ఆవర్ణయత వైదేహీం దండస్యోద్యమనేన చ ॥ 37
- ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య రాక్షసేంద్రః పునః పునః । కామమన్యుపరీతాత్మా జానకీం పర్యతర్ణయత్ ॥ 38
- ఉపగమ్య తతః క్షిప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ । పరివ్యజ్య దశగ్రీవమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 39
- మయా క్రీడ మహారాజ సీతయా కిం తవానయా । వివర్ణయా కృపణయా మానుష్యా రాక్షసేశ్వర ॥ 40
- నూనమస్యా మహారాజ న దివ్యాన్ భోగసత్తమాన్ । విదధాత్యమరశ్రేష్ఠః తవ బాహుబలార్జితాన్ ॥ 41
- అకామాం కామయానస్య శరీరముపతప్యతే । ఇచ్ఛంతీం కామయానస్య ప్రీతిర్భవతి శోభనా ॥ 42
- ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా సముత్క్షిప్తస్తతో బలీ । ప్రహసన్ మేఘసంకాశో రాక్షసః స న్యవర్తత ॥ 43
- ప్రస్థితః స దశగ్రీవః కంపయన్నివ మేదినీమ్ । జ్వలద్భాస్కరవర్ణాభం ప్రవిశేశ నివేశనమ్ ॥ 44
- దేవగంధర్వకన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ సర్వతః । పరివార్య దశగ్రీవం వివిశుస్తం గృహోత్తమమ్ ॥ 45
- స మైథిలీం ధర్మపరామవస్థితాం ప్రవేపమానాం పరిభర్తు రావణః । విహాయ సీతాం మదనేన మోహితః స్వమేవ వేశ్య ప్రవివేశ భాస్వరమ్ ॥ 46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రావణేన అవధిసూచనం నామ ద్వావింశస్సర్గః

అథ త్రయోవింశస్సర్గః (23) రాక్షసీప్రేరణమ్

- ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణశ్శత్రురావణః । సందిశ్య చ తతస్సర్వాః రాక్షసీర్నిర్ణగామ హ ॥ 1
- నిష్క్రాంతే రాక్షసేంద్రే తు పునరంతఃపురం గతే । రాక్షస్యో భీమరూపాస్తాః సీతాం సమభిదుద్రువుః ॥ 2
- తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః । పరం పరుషయా వాచా వైదేహీమిదమబ్రువన్ ॥ 3
- పౌలస్త్యస్య పరిష్ఠస్య రావణస్య మహాత్మనః । దశగ్రీవస్య భార్యాత్వం సీతే న బహుమన్యసే ॥ 4
- తతస్సేకజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । ఆమంత్రి్య క్రోధతామ్రాక్షీ సీతాం కరతలోదరీమ్ ॥ 5
- ప్రజాపతీనాం షణ్ణాం తు చతుర్థో యః ప్రజాపతిః । మానసో బ్రహ్మణః పుత్రః పులస్త్య ఇతి విశ్రుతః ॥ 6
- పులస్త్యస్య తు తేజస్వీ మహర్షిర్మానసః సుతః । నామ్నా స విశ్రవా నామ ప్రజాపతినమప్రభః ॥ 7
- తస్య పుత్రో విశాలాక్షి రావణః శత్రురావణః । తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవతుమర్హసి ॥ 8
- మయోక్తం చారు సర్వాంగి వాక్యం కిం నానుమన్యసే । తతో హరిజటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 9

- వివర్త్య నయనే కోపాత్ మార్జారసదృశేక్షణా । యేన దేవాస్త్రయస్త్రింశత్ దేవరాజశ్చ నిర్జితాః ॥ 10
- తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవతుమర్హసి । తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ॥ 11
- భర్త్యయంతీ తదా ఘోరమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । వీర్యోత్పిక్తస్య శూరస్య సంగ్రామేష్వనివర్తినః ॥ 12
- బలినో వీర్యయుక్తస్య భార్యాత్వం కిం న లప్స్యసే ।ప్రియాం బహుమతాంభార్యాం త్యక్త్వా రాజా మహాబలః॥
- సర్వాసాం చ మహాభాగాం త్వాముపైష్యతి రావణః । సమృద్ధం స్త్రీసహస్రేణ నానారత్నోపశోభితమ్ ॥ 14
- అంతఃపురం సముత్పృజ్య త్వాముపైష్యతి రావణః । అన్యాయా తు వికటా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్॥ 15
- అసకృత్ దేవతా యుద్ధే నాగగంధర్వదానవాః । నిర్జితాస్సమరే యేన స తే పార్శ్వముపాగతః ॥ 16
- తస్య సర్వసమృద్ధస్య రావణస్య మహాత్మనః । కిమద్య రాక్షసేంద్రస్య భార్యాత్వం నేచ్ఛసే౨ ధమే ॥ 17
- తతస్తు దుర్ముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । యస్య సూర్యో న తపతి భీతో యస్య చ మారుతః ॥ 18
- న వాతి స్థాయితాపాంగే కిం త్వం తస్య న తిష్ఠసి । పుష్పవృష్టిం చ తరవో ముముచుర్యస్య వై భయాత్ ।
- శైలాశ్చ సుభ్రు పానీయం జలదాశ్చ యదేచ్ఛతి ॥ 19
- తస్య నైర్వృతరాజస్య రాజరాజస్య భామిని । కిం త్వం న కురుషే బుద్ధిం భార్యార్థే రావణస్య హి ॥ 20
- సాధు తే తత్త్వతో దేవి కథితం సాధు భామిని । గృహాణ సుస్మితే వాక్యమ్ అన్యథా న భవిష్యసి ॥ 21
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రాక్షసీప్రేరణం నామ త్రయోవింశస్సర్గః

అథ చతుర్వింశస్సర్గః (24) రాక్షసీతర్జనమ్

- తతస్సీతాముపాగమ్య రాక్షసోఽవికృతాననాః । పరుషం పరుషా నార్యః ఊచుస్తాం వాక్యమప్రియమ్ ॥ 1
- కిం త్వమంతఃపురే సీతే సర్వభూతమనోహరే । మహార్హశయనోపేతే న వాసమనుమన్యసే ॥ 2
- మానుషీ మానుషస్యైవ భార్యాత్వం బహుమన్యసే । ప్రత్యాహర మనో రామాత్ న త్వం జాతు భవిష్యసి ॥
- త్రైలోక్యపసుభోక్తారం రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ । భర్తారముపసంగమ్య విహరస్వ యథాసుఖమ్ ॥ 4
- మానుషీ మానుషం తం తు రామమిచ్ఛసి శోభనే । రాజ్యాత్ భ్రష్టమసిద్ధార్థం విక్లబం త్వమనిందితే ॥ 5
- రాక్షసీనాం వచః శ్రుత్వా సీతా పద్మనిభేక్షణా । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 6
- యదిదం లోకవిద్విష్టమ్ ఉదాహరథ సంగతాః । నైతన్మనసి వాక్యం మే కిల్బిషం ప్రతిభాతి వః ॥ 7
- న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవతుమర్హతి । కామం ఖాదత మాం సర్వాః న కరిష్యామి వో వచః ॥ 8
- దీనోవా రాజ్యహీనోవా యో మే భర్తా స మే గురుః । తం నిత్యమనురక్తాఽస్మి యథా సూర్యం సువర్చలా ॥
- యథా శచీ మహాభాగా శక్రం సముపతిష్ఠతి । అరుంధతీ వసిష్ఠం చ రోహిణీ శశినం యథా ॥ 10
- లోపాముద్రా యథా౨ గస్త్యం సుకన్యా చ్యవనం యథా ।సావిత్రి సత్యవంతం చ కపిలం శ్రీమతీ యథా॥11
- సౌదాసం మదయంతీవ కేశినీ సగరం యథా । నైషధం దమయంతీవ భైమీ పతిమనువ్రతా ॥ 12
- తథా౨ హమిక్ష్యాకువరం రామం పతిమనువ్రతా । సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః ॥13
- భర్త్యయంతి స్మ పరుషైః వాక్యై రావణచోదితాః । అవలీనస్స నిర్వాక్యో హనుమాన్ శింశుపాద్రుమే ॥ 14
- సీతాం సంతర్జయంతీస్తాః రాక్షసీరశృణోత్ కపిః । తామభిక్రమ్య సంక్రుద్ధాః వేపమానాం సమంతతః ॥ 15
- భృశం సంలిలిహుర్దీప్తాన్ ప్రలంబాన్ దశనచ్ఛదాన్ । ఊచుశ్చ పరమక్రుద్ధాః ప్రగృహ్యోశు పరశ్వధాన్ ॥ 16
- నేయమర్హతి భర్తారం రావణం రాక్షసాధిపమ్ । సంభర్త్యమానా భీమాభీ రాక్షసీభిర్వరాననా ॥ 17
- సా బాష్పమపమార్జంతీ శింశుపాం తాముపాగమత్ । తతస్తాం శింశుపాం సీతా రాక్షసీభిస్సమావృతామ్ ॥
- అభిగమ్య విశాలాక్షీ తస్థా శోకపరిష్లుతా । తాం కృశాం దీనవదనాం మలినాంబరధారిణీమ్ ॥ 19
- భర్త్యయాంచక్రీరే సీతాం రాక్షస్యస్తాం సమంతతః । తతస్తాం వినతా నామ రాక్షసీ భీమదర్శనా ॥ 20
- అబ్రవీత్ కుపితాకారా కరాళా నిర్ణతోదరీ । సీతే పర్యాప్తమేతావత్ భర్తుః స్నేహో నిదర్శితః ॥ 21

- సర్వత్రాతికృతం భద్రే వ్యసనాయోపకల్పతే । పరితుష్టాస్మి భద్రం తే మానుషస్తే కృతో విధిః ॥ 22
- మమాపి తు వచః పథ్యం బ్రువంత్యాః కురు మైథిలి । రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్ ॥ 23
- విక్రాంతం రూపవంతం చ సురేశమివ వాసవమ్ । దక్షిణం త్యాగశీలం చ సర్వస్య ప్రియదర్శనమ్ ॥ 24
- మానుషం కృపణం రామం త్యక్త్వా రావణమాశ్రయ । దివ్యాంగరాగా వైదేహి దివ్యాభరణభూషితా ॥
- అద్యప్రభృతి సర్వేషాం లోకానామీశ్వరీ భవ । అగ్నేః స్వాహా యథా దేవీ శచీవేంద్రస్య శోభనే ॥ 26
- కిం తే రామేణ వైదేహి కృపణేన గతాయుషా । ఏతదుక్తం చ మే వాక్యం యది త్వం న కరిష్యసి ॥ 27
- అస్మిన్ ముహూర్తే సర్వాస్త్వాం భక్షయిష్యామహే వయమ్ । అన్యా తు వికటా నామ లంబమానపయోధరా ॥
- అబ్రవీత్ కుపితా సీతాం ముష్టిముద్యమ్య గర్జతీ । బహూన్యప్రియరూపాణి వచనాని సుదుర్మతే ॥ 29
- అనుక్రోశాన్ముదుత్వాచ్చ సోధాని తవ మైథిలి । న చ నః కురుషే వాక్యం హితం కాలపురస్కృతమ్ ॥ 30
- ఆసీతాఽసి సముద్రస్య పారమన్వైర్దురాసదమ్ । రావణాంతఃపురం ఘోరం ప్రవిష్టా చాసి మైథిలి ॥ 31
- రావణస్య గృహే రుద్ధామ్ అస్మాభిస్తు సురక్షితామ్ । న త్వాం శక్తః పరిత్రాతుమ్ అపి సాక్షాత్ పురందరః ॥
- కురుష్య హితవాదిన్యాః వచనం మమ మైథిలి । అలమశ్రుప్రపాతేన త్యజ శోకమనర్థకమ్ ॥ 33
- భజ ప్రీతిం ప్రహర్షం చ త్యజైతాం నిత్యదైన్యతామ్ । సీతే రాక్షసరాజేన సహ క్రీడ యథాసుఖమ్ ॥ 34
- జానాసి హి యథా భీరు స్త్రీణాం యౌవనమద్రువమ్ । యావన్న తే వ్యతిక్రామేత్ తావత్ సుఖమవాప్నుహి ॥
- ఉద్యానాని చ రమ్యాణి పర్వతోపవనాని చ । సహ రాక్షసరాజేన చర త్వం మదిరేక్షణే ॥ 36
- స్త్రీసహస్రాణి తే సప్త వశే స్థాస్యంతి సుందరి । రావణం భజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్ ॥ 37
- ఉత్పాట్య వా తే హృదయం భక్షయిష్యామి మైథిలి । యది మే వ్యాహృతం వాక్యం న యథావత్ కరిష్యసి ॥
- తత శ్చండోదరీ నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా । భ్రామయంతీ మహచ్ఛూలమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 39
- ఇమాం హరిణలలోలాక్షీం త్రాసోత్కంపిపయోధరామ్ । రావణేన హృతాం దృష్ట్వా దౌహృదో మే మహానభూత్ ॥
- యకృత్స్లిహమథోత్పీడం హృదయం చ సబంధనమ్ । అంత్రాణ్యపి తథా శీర్షం ఖాదేయమితి మే మతిః ॥
- తతస్తు ప్రఘసా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । కంఠమస్యా నృశంసాయాః పీడయామ కిమాస్యతే ॥ 42
- నివేద్యతాం తతో రాజ్ఞే మానుషీ సా మృతేతి హ । నాత్ర కశ్చన సందేహః ఖాదతేతి స వక్ష్యతి ॥ 43
- తతస్త్వజాముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । విశస్యేమాం తతస్సర్వాః సమాన్ కురుత పీలుకాన్ ॥ 44
- విభజామ తతస్సర్వాః వివాదో మే న రోచతే । పేయమానీయతాం క్షిప్రం లేహ్యముచ్చావచం బహు ॥ 45
- తతశ్శూర్పణఖా నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ । అజాముఖ్యా యదుక్తం హి తదేవ మమ రోచతే ॥ 46
- సురా చానీయతాం క్షిప్రం సర్వశోకవినాశినీమానుషం మాంసమాస్వాద్య నృత్యామోఽథనికుంభిలామ్ ॥ 47
- ఏవం సంభర్త్యమానా సా సీతా సురసుతోపమా । రాక్షసీభిస్సుఘోరాభిః ధైర్యముత్పృజ్య రోదితి ॥ 48

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రాక్షసీతర్జనం నామ చతుర్వింశస్కంధః

అథ పంచవింశస్కంధః (25) సీతావిలాపః

- తథా తాసాం వదంతీనాం పరుషం దారుణం బహు । రాక్షసీనామసౌమ్యానాం రురోద జనకాత్మజా ॥ 1
- ఏవముక్తా తు వైదేహీ రాక్షసీభిర్మృతస్వినీ । ఉవాచ పరమత్రస్తా బాష్పగర్గదయా గిరా ॥ 2
- న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితుమర్హతి । కామం ఖాదత మాం సర్వాః న కరిష్యామి వో వచః ॥ 3
- సా రాక్షసీమధ్యగతా సీతా సురసుతోపమా । న శర్మ లేభే దుఃఖార్తా రావణేన చ తర్జితా ॥ 4
- వేపతే స్మాధికం సీతా విశంతీవాంగమాత్మనః । వనే యూథపరిభ్రష్టా మృగీ కోకైరివార్దితా ॥ 5
- సా త్వశోకస్య విపులాం శాఖామాలంబ్య పుష్పితామ్ । చింతయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నుమానసా ॥ 6
- సా స్నాపయంతీ విపులౌ స్తనౌ నేత్రజలస్రవైః । చింతయంతీ న శోకస్య తదాంతమధిగచ్ఛతి ॥ 7

- సా వేపమానా పతితా ప్రవాతే కదళీ యథా । రాక్షసీనాం భయత్రస్తా వివర్ణవదనాఽభవత్ ॥ 8
- తస్యాస్యా దీర్ఘవిపులా వేపంత్యా సీతయా తదా । దదృశే కంపినీ వేణీ వ్యాళీవ పరిసర్పతీ ॥ 9
- సా నిశ్చసంతీ దుఃఖార్తా శోకోపహతచేతనా । ఆర్తా వ్యసృజదశ్రూణి మైథిలీ విలలాప హా ॥ 10
- హో రామేతి చ దుఃఖార్తా హో పునర్లక్ష్మణేతి చ । హో శ్వశ్రు మమ కౌసల్యే హో సుమిత్రేతి భామినీ ॥ 11
- లోకప్రవాదస్సత్యోయం పండితైస్సముదాహృతః । అకాలే దుర్లభో మృత్యుః స్త్రియా వా పురుషస్య వా ॥ 12
- యత్రాహమేవం క్రూరాభీ రాక్షసీభిరిహార్దితా । జీవామి హీనా రామేణ ముహూర్తమపి దుఃఖితా ॥ 13
- ఏషాఽల్పపుణ్యా కృపణా వినశిష్యామ్యనాథవత్ । సముద్రమధ్యే నౌః పూర్ణా వాయువేగైరివాహతా ॥ 14
- భర్తారం తమపశ్యంతీ రాక్షసీవశమాగతా । సీదామి ఖలు శోకేన కూలం తోయహతం యథా ॥ 15
- తం పద్మదళపత్రాక్షం సింహవిక్రాంతగామినమ్ । ధన్యాః పశ్యంతి మే నాథం కృతజ్ఞం ప్రియవాదినమ్ ॥
- సర్వథా తేన హీనాయాః రామేణ విదితాత్మనా । తీక్ష్ణం విషమివాస్వాద్య దుర్లభం మమ జీవితమ్ ॥ 17
- కీదృశం తు మయా పాపం పురా జన్మాంతరే కృతమ్ । యేనేదం ప్రాప్యతే దుఃఖం మయా ఘోరం సుదారుణమ్ ॥
- జీవితం త్యక్తుమిచ్ఛామి శోకేన మహతా వృతా । రాక్షసీభిశ్చ రక్షంత్యా రామో నాసాద్యతే మయా ॥ 19
- ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం దిగస్తు పరవశ్యతామ్ । న శక్యం యత్ పరిత్యక్తుమ్ ఆత్మచ్ఛందేన జీవితమ్ ॥ 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతావిలాపో నామ పంచవింశస్సర్గః

అథ షడ్వింశస్సర్గః (26) ఆత్మహత్యానిశ్చయః

- ప్రసక్తాశ్రుముఖీత్యేవం బ్రువంతీ జనకాత్మజా । ఆథోముఖముఖీ బాలా విలప్తుముపచక్రమే ॥ 1
- ఉన్మత్తేన ప్రమత్తేవ బ్రాంతచిత్తేవ శోచతీ । ఉపావృత్తా కిశోరీవ వివేష్టంతీ మహీతలే ॥ 2
- రాఘవస్య ప్రమత్తస్య రక్షసా కామరూపిణా । రావణేన ప్రమథ్యాహమ్ ఆనీతా క్రోశతీ బలాత్ ॥ 3
- రాక్షసీవశమాపన్నా భర్త్యూమానా సుదారుణమ్ । చింతయంతీ సుదుఃఖార్తా నాహం జీవితముత్సహే ॥ 4
- న హి మే జీవితేనార్థో నైవార్థైర్న చ భూషణైః । వసంత్యా రాక్షసీమధ్యే వినా రామం మహారథమ్ ॥ 5
- అశ్రూణారమిదం నూనమ్ అథవాఽప్యజరామరమ్ । హృదయం మమ యేనేదం న దుఃఖేనావశీర్యతే ॥ 6
- ధిజ్ఞామనార్యామసతీం యాఽహం తేన వినాకృతా । ముహూర్తమపి రక్షామి జీవితం పాపజీవితా ॥ 7
- కా చ మే జీవితే శ్రద్ధా సుఖే వా తం ప్రియం వినా । భర్తారం సాగరాంతాయాః వసుధాయాః ప్రియంవదమ్ ॥ 8
- భిద్యతాం భక్ష్తృతాం వాఽపి శరీరం విసృజామ్యహమ్ । న చాప్యహం చిరం దుఃఖం సహేయం ప్రియవర్జితా ॥
- చరణేనాపి సవ్యేన న స్పృశేయం నిశాచరమ్ । రావణం కిం పునరహం కామయేయం విగర్హితమ్ ॥ 10
- ప్రత్యాఖ్యాతం న జానాతి నాత్మానం నాత్మనః కులమ్ । యో నృశంసస్వభావేన మాం ప్రార్థయితుమిచ్ఛతి ॥
- భిన్నా భిన్నా విభక్తా వా దీప్తే వాఽగ్నౌ ప్రదీపితా । రావణం నోపతిష్ఠేయం కిం ప్రలాపేన వశ్చిరమ్ ॥ 12
- ఖ్యాతః ప్రాజ్ఞః కృతజ్ఞశ్చ సానుక్రోశశ్చ రాఘవః । సద్భ్రుతో నిరనుక్రోశః శంకే మద్భాగ్యసంక్షయాత్ ॥ 13
- రాక్షసానాం సహస్రాణి జనస్థానే చతుర్దశ । యేనైకేన నిరస్తాని స మాం కిం నాభిపద్యతే ॥ 14
- నిరుద్ధా రావణేనాహమ్ అప్సవీర్యేణ రక్షసా । సమర్థః ఖలు మే భర్తా రావణం హంతుమాహవే ॥ 15
- విరాథో దండకారణ్యే యేన రాక్షసపుంగవః । రణే రామేణ నిహతః స మాం కిం నాభిపద్యతే ॥ 16
- కామం మధ్యే సముద్రస్య లంకేయం దుష్ప్రథర్షణా । న తు రాఘవబాణానాం గతిరోధీహ విద్యతే ॥ 17
- కిం తు తత్కారణం యేన రామో దృఢపరాక్రమః । రక్షసాపహృతాం భార్యామ్ ఇష్ట్యాం నాభ్యవపద్యతే ॥ 18
- ఇహస్థాం మాం న జానీతే శంకే లక్ష్మణపూర్వజః । జానన్మపి హి తేజస్వీ ధర్షణం మర్షయిష్యతి ॥ 19
- హృతేతి యోఽధిగత్వా మాం రాఘవాయ నివేదయేత్ । గృధ్రరాజోఽపి స రణే రావణేన నిపాతితః ॥ 20
- కృతం కర్మ మహత్ తేన మాం తథాఽభ్యవపద్యతా । తిష్ఠతా రావణద్వంద్వే వృద్ధేనాపి జటాయుషా ॥ 21

యది మామిహ జానీయాత్ వర్తమానాం స రాఘవః । అద్య బాణైరభిక్రుద్ధః కుర్యాల్లోకమరాక్షసమ్ ॥ 22
 విధమేచ్ఛ పురీం లంకాం శోషయేచ్ఛ మహోదధిమ్ । రావణస్య చ నీచస్య కీర్తిం నామ చ నాశయేత్ ॥ 23
 తతో నిహతనాథానాం రాక్షసీనాం గృహే గృహే । యథాఽహమేవం రుదతీ తథా భూయో స సంశయః ॥
 అన్విష్య రక్షసాం లంకాం కుర్యాద్రామః సలక్ష్మణః । న హి తాభ్యాం రిపుర్బుష్టో ముహూర్తమపి జీవతి ॥
 చితాధూమాకులపథా గృధ్రమండలసంకులా । అచిరేణ తు లంకేయం శృశానసదృశీ భవేత్ ॥ 26
 అచిరేణైవకాలేన ప్రాప్స్వామ్యేవం మనోరథమ్ । దుష్ప్రస్థానోఽయమాఖ్యాతి సర్వేషాం వో విపర్యయమ్ ॥ 27
 యాదృశానీహ దృశ్యంతే లంకాయామశుభాని వై । అచిరేణ తు కాలేన భవిష్యతి హతప్రభా ॥ 28
 నూనం లంకా హతే పాపే రావణే రాక్షసాధమే । శోషం యాస్యతి దుర్ధర్షా ప్రమదా విధవా యథా ॥ 29
 పుణ్యోత్సవసముత్థా చ నష్టభర్తీ సరాక్షసీ । భవిష్యతి పురీ లంకా నష్టభర్తీ యథాంగనా ॥ 30
 నూనం రాక్షసకన్యానాం రుదంతీనాం గృహే గృహే । శ్రోష్యామి నచిరాదేవ దుఃఖార్తానామిహ ధ్వనిమ్ ॥ 31
 సాంధకారా హతద్యోతా హతరాక్షసపుంగవా । భవిష్యతి పురీ లంకా నిర్లగ్నా రామసాయకైః ॥ 32
 యది నామ స శూరో మాం రామో రక్తాంతలోచనః । జానీయాద్వర్తమానాం హి రావణస్య నివేశనే ॥ 33
 అనేన తు నృశంసేన రావణేనాధమేన మే । సమయో యస్తు నిర్దిష్టః తస్య కాలోఽయమాగతః ॥ 34
 అకార్యం యే న జానంతి నైర్వతాః పాపకారిణః । అధర్మాత్తు మహోత్పాతో భవిష్యతి హి సాంప్రతమ్ ॥ 35
 నైతే ధర్మం విజానంతి రాక్షసాః పిశితాశనాః । ధ్రువం మాం ప్రాతరాశార్థే రాక్షసః కల్పయిష్యతి ॥ 36
 సాఽహం కథం కరిష్యామి తం వినా ప్రియదర్శనమ్ । రామం రక్తాంతనయనమ్ అపశ్యంతీ సుదుఃఖితా ॥
 యది కశ్చిత్ ప్రదాతా మే విషస్యాద్య భవేదిహ । క్షిప్రం వైవస్వతం దేవం పశ్యేయం పతినా వినా ॥ 38
 నాజానాజ్ఞీవతీం రామః స మాం లక్ష్మణపూర్వజః । జానంతౌ తౌ న కుర్యాతాం నోర్వాం హి మమ మార్గణమ్ ॥
 నూనం మమైవ శోకేన స వీరో లక్ష్మణాగ్రజః । దేవలోకమితో యాతః త్యక్త్వా దేహం మహీతలే ॥ 40
 ధన్యా దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । మమ పశ్యంతి యే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్ ॥ 41
 అథవా న హి తస్యార్థో ధర్మకామస్య ధీమతః । మయా రామస్య రాజర్షేః భార్యయా పరమాత్మనః ॥ 42
 దృశ్యమానే భవేత్ ప్రీతిః సౌహృదం నాస్త్వపశ్యతః । నాశయంతి కృతఘ్నాస్తు న రామో నాశయిష్యతి ॥
 కింను మే న గుణాః కేచిత్ కింవా భాగ్యక్షయో మమ । యాహం సీదామి రామేణ హీనా ముఖ్యేన భామినీ ॥
 శ్రేయో మే జీవితాన్మర్తుం విహీనాయా మహాత్మనః । రామాదక్షిష్టచారిత్రాత్ శూరాత్ శత్రునిబర్హణాత్ ॥ 45
 అథవా న్యస్తశస్త్రై తౌ వనే మూలఫలాశినౌ । భ్రాతరౌ హి నరశ్రేష్ఠౌ సంవృత్తౌ వనగోచరౌ ॥ 46
 అథవా రాక్షసేంద్రేణ రావణేన దురాత్మనా । ఛద్యునా సాదితౌ శూరౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 47
 స్నాహమేవంగతే కాలే మర్తుమిచ్ఛామి సర్వథా । న చ మే విహితో మృత్యుః అస్మిన్ దుఃఖేఽపి వర్తతి ॥ 48
 ధన్యాః ఖలు మహాత్మానో మునయస్త్వక్తకిల్బిషాః । జితాత్మానో మహాభాగాః యేషాం న స్తః ప్రియాప్రియే ॥
 ప్రియాన్న సంభవేత్ దుఃఖమ్ అప్రియాదధికం భయమ్ ।
 తాభ్యాం హి యే వియుజ్యంతే నమస్తేషాం మహాత్మనామ్ ॥ 50
 సాఽహం త్యక్తా ప్రియార్దేణ రామేణ విదితాత్మనా । ప్రాణాంస్త్వక్యామి పాపస్య రావణస్య గతా వశమ్ ॥ 51
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే ఆత్మహత్యానిశ్చయో నామ షడ్వింశస్సర్గః

అథ సప్తవింశస్సర్గః (27) త్రిజటాస్వప్నః

ఇత్యుక్తాస్సీతయా ఘోరాః రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః । కాశ్చిజ్జగ్నుస్తదాఖ్యాతుం రావణస్య తరస్వినః ॥ 1
 తతః సీతాముపాగమ్య రాక్షసోఽఘోరదర్శనాః । పునః పరుషమేకార్థమ్ అనర్థార్థమథాబ్రువన్ ॥ 2
 అద్యేదానీం తవనార్యే సీతే పాపవినిశ్చయే । రాక్షసోఽభక్షయిష్యంతి మాంసమేతద్యథాసుఖమ్ ॥ 3

- సీతాం తాభిరనార్యాభిః దృష్ట్వా సంతర్జితాం తదా । రాక్షసీ త్రిజటా వృద్ధా శయానా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 4
- ఆత్మానం ఖాదతానార్యా న సీతాం భక్షయిష్యథ । జనకస్య సుతామిష్టాం స్నుషాం దశరథస్య చ ॥ 5
- స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః । రాక్షసానామభావాయ భర్తురస్యా భవాయ చ ॥ 6
- ఏవముక్తాస్త్రీజటయా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః । సర్వా ఏవాబ్రువన్ భీతాః త్రిజటాం తామిదం వచః ॥ 7
- కథయస్వ త్వయాదృష్టః స్వప్నోఽయం కీదృశో నిశి । తాసాం శ్రుత్వాతు వచనం రాక్షసీనాం ముఖాచ్ఛ్చుతమ్ ॥ 8
- ఉవాచ వచనం కాలే త్రిజటా స్వప్నసంశ్రితమ్ । గజదంతమయీం దివ్యాం శిబికామంతరిక్షగామ్ ॥ 9
- యుక్తాం హంససహస్రేణ స్వయమాస్థాయ రాఘవః । శుక్లమాల్యాంబరధరో లక్ష్మణేన సహాగతః ॥ 10
- స్వప్నే చాద్య మయా దృష్టా సీతా శుక్లాంబరావృతా । సాగరేణ పరిక్షిప్తం శ్వేతం పర్వతమాస్థితా ॥ 11
- రామేణ సంగతా సీతా భాస్కరేణ ప్రభా యథా । రాఘవశ్చ మయా దృష్టః చతుర్దంతం మహాగజమ్ ॥ 12
- ఆరూఢః శైలసంకాశం చచార సహలక్ష్మణః । తతస్తౌ నరశార్దూలౌ దీప్యమానౌ స్వతేజసా ॥ 13
- శుక్లమాల్యాంబరధరౌ జానకీం పర్యుపస్థితౌ । తతస్తస్య నగస్యాగ్రే హ్యకాశస్థస్య దంతినః ॥ 14
- భర్త్రా పరిగృహీతస్య జానకీ స్కంధమాశ్రితా । భర్తురంకాత్ సముత్పత్య తతః కమలలోచనా ॥ 15
- చంద్రసూర్యౌ మయా దృష్టా పాణినా పరిమార్జితీ । తతస్తాభ్యాం కుమారాభ్యామ్ ఆస్థితస్య గజోత్తమః ॥ 16
- సీతయా చ విశాలాక్ష్యా లంకాయా ఉపరి స్థితః । పాండురర్షభయుక్తేన రథేనాష్టయుజా స్వయమ్ ॥ 17
- ఇహోపయాతః కాకుత్స్థః సీతయా సహ భార్యయా । లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా సీతయా సహ వీర్యవాన్ ॥ 18
- ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం విమానం సూర్య సన్నిభమ్ । ఉత్తరాం దిశమాలోక్య జగామ పురుషోత్తమః ॥ 19
- ఏవం స్వప్నే మయా దృష్టో రామో విష్ణుపరాక్రమః । లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా సీతయా సహ భార్యయా ॥ 20
- న హి రామో మహాతేజాః శక్యో జేతుం సురాసురైః । రాక్షసైర్వాఽపి చాన్వైర్వా స్వర్గః పాపజనైరివ ॥ 21
- రావణశ్చ మయా దృష్టః క్షితౌ తైలసముక్షితః । రక్తవాసాః పిబన్మత్తః కరవీరకృతస్రజః ॥ 22
- విమానాత్ పుష్పకాదద్య రావణః పతితో భువి । కృప్యమాణః స్త్రియా దృష్టో ముండః కృష్ణాంబరః పునః ॥ 23
- రథేన ఖరయుక్తేన రక్తమాల్యానులేపనః । పిబన్ సైలం హసన్ నృత్యన్ బ్రాంతచిత్తాకులేంద్రియః । 24
- గర్దభేన యయౌ శీఘ్రం దక్షిణాం దిశ మాస్థితః ॥ 24
- పునరేవ మయా దృష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః । పతితోఽవాక్చిరా భూమౌ గర్దభాత్ భయమోహితః ॥ 25
- సహసోత్థాయ సంభ్రాంతో భయార్తో మదవిహ్వలః । ఉన్నత ఇవ దిగ్వాసాః దుర్వాక్యం ప్రలపన్ బహు ॥ 26
- దుర్గంధం దుస్సహం ఘోరం తిమిరం నరకోపమమ్ । మలపంకం ప్రవిశ్యాశు మగ్నస్తత్ర స రావణః ॥ 27
- కంఠే బద్ధ్వా దశగ్రీవం ప్రమదా రక్తవాసినీ । కాలీ కర్దమలిప్తాంగీ దిశం యామ్యాం ప్రకర్షతి ॥ 28
- ఏవం తత్ర మయా దృష్టః కుంభకర్ణో నిశాచరః । రావణస్య సుతాస్సర్వే దృష్టా స్తైలసముక్షితాః ॥ 29
- వరాహేణ దశగ్రీవః శింశుమారేణ చేంద్రజిత్ । ఉద్ఘేణ కుంభకర్ణశ్చ ప్రయాతో దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 30
- ఏకస్తత్ర మయా దృష్టః శ్వేతచ్ఛత్రో విభీషణః । శుక్లమాల్యాంబరధరః శుక్లగంధానులేపనః ॥ 31
- శంఖదుందుభినిర్హోషైః నృత్యగీతైరలంకృతః । ఆరుహ్య శైలసంకాశం మేఘస్తనితనిస్పనమ్ ॥ 32
- చతుర్దంతం గజం దివ్యమ్ ఆస్తే తత్ర విభీషణః । చతుర్భిస్సచివైస్సార్థం వైహాయసముపస్థితః ॥ 33
- సమాజశ్చ మయా దృష్టో గీతవాదిత్రనిస్వనః । పిబతాం రక్తమాల్యానాం రక్షసాం రక్తవాససామ్ ॥ 34
- లంకా చేయం పురీ రమ్యా సవాజిరథకుంజరా । సాగరే పతితా దృష్టా భగ్గుగోపురతోరణా ॥ 35
- లంకా దృష్టా మయా స్వప్నే రావణేనాభిరక్షితా । దగ్ధా రామస్య దూతేన వానరేణ తరస్వినా ॥ 36
- పీత్వా తైలం ప్రనృత్తాశ్చ ప్రహసంత్యో మహాస్వనాః । లంకాయాం భస్మరూక్షాయాం ప్రవిష్టా రాక్షసస్త్రియః ॥ 37
- కుంభకర్ణాదయశ్చేమే సర్వే రాక్షసపుంగవాః । రక్తం నివసనం గృహ్య ప్రవిష్టా గోమయహ్రాదే ॥ 38
- అపగచ్ఛత నశ్యద్ధ్వం సీతామాప స రాఘవః । ఘాతయేత్ పరమామర్షీ సర్వైస్సార్థం హి రాక్షసైః ॥ 39

ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం వనవాసమనువ్రతామ్ | భర్మితాం తర్జితాం వాఽపి నానుమంస్యతి రాఘవః ||
 తదలం క్రూరవాక్యైర్వ్యః సాంత్యమేవాభిధీయతామ్ | అభియాచామ వైదేహీమ్ ఏతద్ధి మమ రోచతే || 41
 యస్యామేవంవిధః స్వప్నో దుఃఖితాయాం ప్రదృశ్యతే| సా దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తా ప్రియం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్ ||
 భర్మితామపి యాచధ్వం రాక్షస్యః కిం వివక్షయా| రాఘవాద్ధి భయం ఘోరం రాక్షసానాముపస్థితమ్|| 43
 ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా | అలమేషా పరిత్రాతుం రాక్షస్యో మహతో భయాత్ || 44
 అపి చాస్యా విశాలాక్ష్యా న కించిదుపలక్షయే| విరూపమపి చాంగేషు సుసూక్ష్మమపి లక్షణమ్ || 45
 ఛాయావైగుణ్యమాత్రం తు శంకే దుఃఖముపస్థితమ్ | అదుఃఖార్హామిమాం దేవీం వైహాయసముపస్థితామ్ ||
 అర్థసిద్ధిం తు వైదేహ్యః పశ్యామ్యహముపస్థితామ్ | రాక్షసేంద్రవినాశం చ విజయం రాఘవస్య చ|| 47
 నిమిత్తభూతమేతత్తు శ్రోతుమస్యా మహాత్ ప్రియమ్ | దృశ్యతే చ స్ఫురచ్ఛక్తుః పద్మపత్రమివాయతమ్ || 48
 ఈషచ్ఛ హృషితో వాఽస్యాః దక్షిణాయా హ్యదక్షిణః | అకస్మాదేవ వైదేహ్యః బాహురేకః ప్రకంపతే || 49
 కరేణుహస్తప్రతిమః సవ్యశ్చోరురనుత్తమః| వేపమానస్సూచయతి రాఘవం పురతః స్థితమ్ || 50
 పక్షీ చ శాఖానిలయః ప్రహృష్టః పునః పునశ్చోత్తమసాంత్యవాదీ |
 సుస్వాగతాం వాచముదీరయానః పునః పునశ్చోదయతీవ హృష్టః || 51

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే త్రిజటాస్వప్నో నామ సప్తవింశస్సర్గః

అథ అష్టావింశస్సర్గః (28) వేణ్యుద్బంధనమ్

సా రాక్షసేంద్రస్య వచో నిశమ్య తద్రావణస్యాప్రియమప్రియార్తా|
 సీతా వితత్రాస యథా వనాంతే సింహాభిపన్నా గజరాజకన్యా|| 1
 సా రాక్షసీమధ్యగతా చ భీరుః వాగ్భిర్భృశం రావణతర్జితా చ |
 కాంతారమధ్యే విజనే విసృష్టా బాలేవ కన్యా విలలాప సీతా || 2
 సత్యం బతేదం ప్రవదంతి లోకే నాకాలమృత్యుర్భవతీతి సంతః|
 యత్రాహమేవం పరిభర్త్యుమానా జీవామి కించిత్ క్షణమప్యపుణ్యా || 3
 సుఖాద్విహీనం బహుదుఃఖపూర్ణమ్ ఇదం తు నూనం హృదయం స్థిరం మే |
 విశీర్యతే యన్న సహస్రధాఽద్య వజ్రాహతం శృంగమివాచలస్య || 4
 నైవాస్తి దోషో మమ నూనమత్ర వధ్యాహమస్యా ఽప్రియదర్శనస్య |
 భావం న చాస్యాహమనువ్రదాతుమ్ అలం ద్విజో మంత్రమివాద్విజాయ || 5
 నూనం మమాంగాన్యచిరాదనార్యః శస్త్రైః శితైశ్చేత్స్యతి రాక్షసేంద్రః |
 తస్మిన్ననాగచ్ఛతి లోకనాథే గర్భస్థజంతోరివ శల్యకృంతః || 6
 దుఃఖం బతేదం మమ దుఃఖితాయాః మాసౌ చిరాయాధిగమిష్యతో ద్వా |
 బద్ధస్య వధ్యస్య తథా నిశాంతే రాజుపరాధాదివ తస్కరస్య || 7
 హో రామ హో లక్ష్మణ హో సుమిత్రే హో రామమాతస్సహ మే జనన్యా |
 ఏషా విపద్యామ్యహమల్పభాగ్యా మహోర్ణవే నౌరివ మూఢవాతా || 8
 తరస్వినౌ ధారయతా మృగస్య సత్వేన రూపం మనుజేంద్రపుత్రౌ|
 నూనం విశస్తౌ మమ కారణాత్ తౌ సింహార్షభౌ ద్వావివ వైద్యుతేన || 9
 నూనం స కాలో మృగరూపధారీ మామల్పభాగ్యాం లులుభే తదానీమ్ |
 యత్రార్యపుత్రం వినసర్జ మూఢా రామానుజం లక్ష్మణపూర్వజం చ || 10

- హో రామ సత్యవ్రత దీర్ఘబాహో హో పూర్ణచంద్రప్రతిమానవక్త్ర ।
 హో జీవలోకస్య హితః ప్రియశ్చ వధ్యాం న మాం వేత్సి హి రాక్షసానామ్ ॥ 11
- అనన్యదైవత్వమియం క్షమా చ భూమౌ చ శయ్యా నియమశ్చ ధర్మే ।
 పతివ్రతాత్వం విఫలం మమేదం కృతం కృతఘ్నీష్వివ మానుషాణామ్ ॥ 12
- మోఘో హి ధర్మశ్చరితో మయాఽ యం తదైకపత్నీత్వమిదం నిరర్థమ్ ।
 యా త్వాం న పశ్యామి కృశా వివర్ణా హీనా త్వయా సంగమనే నిరాశా ॥ 13
- పితుర్నిదేశం నియమేన కృత్వా వనాన్నివృత్తశ్చరితవ్రతశ్చ ।
 స్త్రీభిస్తు మన్యే విపులేక్షణాభిః త్వం రంస్యసే వీతభయః కృతార్థః ॥ 14
- అహం తు రామ త్వయి జాతకామా చిరం వినాశాయ నిబద్ధభావా ।
 మోఘం చరిత్వా చ తపోవ్రతం చ త్యక్త్వామి ధిగ్ జీవితమల్పభాగ్యా ॥ 15
- సా జీవితం క్షిప్రమహం త్యజేయం విషేణ శస్త్రేణ శితేన వాఽపి
 విషస్య దాతా న హి మేఽస్తి కశ్చిత్ శస్త్రస్య వా వేశ్మని రాక్షసస్య ॥ 16
- ఇతీవ దేవీ బహుధా విలప్య సర్వాత్మనా రామమనుస్మరంతీ
 ప్రవేపమానా పరిశుష్కవక్త్రా నగోత్తమం పుష్పితమాససాద ॥ 17
- శోకాభితప్తా బహుధా విచింత్య సీతాఽ ధ వేణ్యుద్గ్రధనం గృహీత్వా ।
 ఉద్బుధ్య వేణ్యుద్గ్రధనేన శీఘ్రమ్ అహం గమిష్యామి యమస్య మూలమ్ ॥ 18
- ఉపస్థితా సా మృదుసర్వగాత్రీ శాఖాం గృహీత్వాఽ ధ నగస్య తస్య ।
 తస్యాస్తు రామం ప్రవిచింతయంత్యా రామానుజం స్వంచ కులం శుభాంగాః ॥ 19
- శోకానిమిత్తాని తథా బహూని ధైర్యార్జితాని ప్రవరాణి లోకే ।
 ప్రాదుర్నిమిత్తాని తదా బభూవుః పురాఽపి సిద్ధాన్యపలక్షితాని॥ 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే వేణ్యుద్బంధనం నామ అష్టావింశస్సర్గః

అథ ఏకోనత్రింశస్సర్గః (29) శుభశకునదర్శనమ్

- తథాగతాం తాం వ్యధితామనిందితాం వ్యపేతహర్షాం పరిదీనమానసామ్ ।
 శుభాం నిమిత్తాని శుభాని భేజిరే నరం శ్రియా జుష్టమివోపజీవినః ॥ 1
- తస్యాశ్శుభం వామమరాళపక్ష్మ రాజీవృతం కృష్ణవిశాలశుక్లమ్ ।
 ప్రాస్పందతైకం నయనం సుకేశ్యాః మీనాహతం పద్మమివాభితామ్రమ్ ॥ 2
- భుజశ్చ చార్వంచితపీనవృత్తః పరార్థకాలాగురుచందనార్థః ।
 అనుత్తమేనాధ్యుషితః ప్రియేణ చిరేణ వామస్సమవేపతాశు॥ 3
- గజేంద్రహస్తప్రతిమశ్చ పీనః తయోర్వయోస్సంహతయోస్సుజాతః ।
 ప్రస్పందమానః పునరూరురస్యాః రామం పురస్తాత్స్థితమాచచక్షే ॥ 4
- శుభం పునర్దేమసమానవర్ణమ్ ఈషద్రజోద్భవస్థమివామలాక్ష్యాః ।
 వాసః స్థితాయాశ్శిఖరాగ్రదత్యాః కించిత్ పరిస్రంసత చారుగాత్ర్యాః ॥ 5
- ఏతైర్నిమిత్తైరపరైశ్చ సుభ్రూః సంబోధితా ప్రాగపి సాధుసిద్ధైః ।
 వాతాతపక్లాంతమివ ప్రణఘ్నం వర్షేణ బీజం ప్రతిసంజహర్ష ॥ 6
- తస్యాః పునర్భింబభలాధరోష్ఠం స్వక్ష్మిభు కేశాంతమరాళపక్ష్మ ।
 వక్త్రం బభాసే సితశుక్లదంష్ట్రం రాహోర్ముఖాత్ చంద్ర ఇవ ప్రముక్తః ॥ 7

సా వీతశోకా వ్యపనీతతంద్రీ శాంతజ్వరా హర్షవివృద్ధసత్త్వా ।

అశోభతార్యా వదనేన శుక్లే శీతాంశునా రాత్రిరివోదితేన ॥

8

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే శుభశకునదర్శనం నామ ఏకోనవింశస్సర్గః

అథ త్రింశస్సర్గః (30) హనుమతః ఆలోచనమ్

- హనుమానపి విక్రాంతః సర్వం శుశ్రావ తత్త్వతః । సీతాయాస్త్రిజటాయాశ్చ రాక్షసీనాం చ తర్జనమ్ ॥ 1
- అవేక్షమాణస్తాం దేవీం దేవతామివ నందనే । తతో బహువిధాం చింతాం చింతయామాస వానరః ॥ 2
- యాం కపీనాం సహస్రాణి సుబహూన్యయుతాని చ । దిక్షు సర్వాసు మార్గంతే సేయమాసాదితా మయా ॥3
- చారేణ తు సుయుక్తేన శత్రోశ్చక్తిమవేక్షతా । గూఢేన చరతా తావత్ అవేక్షితమిదం మయా ॥ 4
- రాక్షసానాం విశేషశ్చ పురీ చేయమవేక్షితా । రాక్షసాధిపతేరస్య ప్రభావో రావణస్య చ ॥ 5
- యుక్తం తస్యాప్రమేయస్య సర్వసత్త్వదయావతః । సమాశ్వాసయితుం భార్యాం పతిదర్శనకాంక్షిణీమ్ ॥ 6
- అహమాశ్వాసయామ్యేనాం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ । అదృష్టదుఃఖాం దుఃఖార్తాం దుఃఖస్యాంతమగచ్ఛతీమ్ ॥ 8
- యద్యప్యహమిమాం దేవీం శోకోపహతచేతనామ్ । అనాశ్వాస్య గమిష్యామి దోషవద్గమనం భవేత్ ॥ 8
- గతే హి మయి తత్రేయం రాజపుత్రీ యశస్వినీ । పరిత్రాణమవిందంతీ జానకీ జీవితం త్యజేత్ ॥ 9
- మయా చ స మహాబాహుః పూర్ణచంద్రనిభాననః । సమాశ్వాసయితుం న్యాయ్యః సీతాదర్శనలాలసః ॥ 10
- నిశాచరీణాం ప్రత్యక్షమ్ అనర్హం చాపి భాషణమ్ । కథం ను ఖలు కర్తవ్యమ్ ఇదం కృచ్ఛ్రగతో హ్యహమ్ ॥
- అనేన రాత్రిశేషేణ యది నాశ్వాస్యతే మయా । సర్వథా నాస్తి సందేహః పరిత్యక్ష్మతి జీవితమ్ ॥ 12
- రామశ్చ యది పృచ్ఛేన్మాం కిం మాం సీతాబ్రవీద్వచః । కిమహం తంప్రతిబ్రూయామ్ అసంభాప్య సుమధ్యమామ్ ॥
- సీతాసందేశరహితం మామితస్త్వరయాఽఽ గతమ్ । నిర్దహేదపి కాకుత్స్థః క్రుద్ధస్తీవ్రేణ చక్షుషా ॥ 14
- యది చోద్యోజయిష్యామి భర్తారం రామకారణాత్ । వ్యర్థమాగమనం తస్య ససైన్యస్య భవిష్యతి ॥ 15
- అంతరం త్వహమాసాద్య రాక్షసీనామిహ స్థితః । శనైరాశ్వాసయిష్యామి సంతాపబహుళామిమామ్ ॥ 16
- అహం త్వతితనుశ్చైవ వానరశ్చ విశేషతః । వాచం చోదాహారిష్యామి మానుషీమిహ సంస్మృతామ్ ॥ 17
- యది వాచం ప్రదాస్యామి ద్విజాతిరివ సంస్మృతామ్ । రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి ॥
- వానరస్య విశేషేణ కథం స్యాదభిభాషణమ్ । అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం వాక్యమర్థవత్ ॥ 19
- మయా సాంత్యయితుం శక్యా నాన్యథేయమనిందితా ।
- సేయమాలోక్య మే రూపం జానకీ భాషితం తథా । రక్షోభిస్త్రాసితా పూర్వం భూయస్త్రాసం గమిష్యతి ॥ 20
- తతో జాతపరిత్రాసా శబ్దం కుర్యాన్మనస్వినీ । జానానా మాం విశాలాక్షీ రావణం కామరూపిణమ్ ॥ 21
- సీతయా చ కృతే శబ్దే సహసా రాక్షసీగణః । నానాప్రహరణో ఘోరః సమేయాదంతకోపమః ॥ 22
- తతో మాం సంపరిక్షిప్య సర్వతో వికృతాననాః । వధే చ గ్రహణే చైవ కుర్యుర్యత్నం యథాబలమ్ ॥ 23
- గృహ్య శాఖాః ప్రశాఖాశ్చ స్కంధాంశ్చోత్తమశాఖినామ్ । దృష్ట్వా విపరిధావంతం భవేయుర్భయశంకితాః ॥
- మమ రూపం చ సంప్రేక్ష్య వనే విచరతో మహత్ । రాక్షసో భయవిత్రస్తాః భవేయుర్వికృతాననాః ॥ 25
- తతః కుర్యుస్సమాహ్వీనం రాక్షసో రక్షసామపి । రాక్షసేంద్రనియుక్తానాం రాక్షసేంద్రనివేశనే ॥ 26
- తే శూలశక్తినిస్త్రింశవిధాయుధపాణయః । ఆపతేయుర్విమర్దేఽస్మిన్ వేగేనోద్విగ్నకారిణః ॥ 27
- సంరుద్ధస్తైస్తు పరితో విధమన్ రక్షసాం బలమ్ । శక్నుయాం న తు సంప్రాప్తుం పరం పారం మహోదధేః ॥
- మాం వా గృహ్ణీయురాప్లుత్య బహవశ్శీఘ్రుకారిణః । స్వాదియం చాగృహీతార్థా మమ చ గ్రహణం భవేత్ ॥
- హింసాభిరుచయో హింస్యః ఇమాం వా జనకాత్మజామ్ । విపన్నం స్యాత్ తతః కార్యం రామసుగ్రీవయోరిదమ్ ॥

- ఉద్దేశే నష్టమార్గేఽస్మిన్ రాక్షసైః పరివారితే । సాగరేణ పరిక్షిప్తే గుప్తే వసతి జానకీ ॥ 31
- విశస్తే వా గృహీతే వా రక్షోభిర్మయి సంయుగే । నాన్యం పశ్యామి రామస్య సాహాయ్యం కార్యసాధనే ॥ 32
- విమృశంశ్చ న పశ్యామి యో హతే మయి వానరః । శతయోజనవిస్తీర్ణం లంఘయేత మహోదధిమ్ ॥ 33
- కామం హంతుం సమర్థోఽస్మి సహస్రాణ్యపి రక్షసామ్ । న తు శక్త్యామి సంప్రాప్తుం పరం పారం మహోదధేః॥
అసత్యాని చ యుద్ధాని సంశయో మే న రోచతే । కశ్చ నిస్సంశయం కార్యం కుర్యాత్ ప్రాజ్ఞస్ససంశయమ్॥
ప్రాణత్యాగశ్చ వైదేహ్యః భవేదనభిభాషణే । ఏష దోషో మహాన్ హి స్యాత్ మమ సీతాభిభాషణే ॥ 36
- భూతాశ్చార్థా విసశ్యంతి దేశకాలవిరోధితాః । విక్లబం దూతమాసాద్య తమస్సూర్యోదయే యథా ॥ 37
- అర్థానర్థాంతరే బుద్ధిః నిశ్చితాఽపి న శోభతే । (యోహ్యర్థం బహుధా వేద స సమర్థోఽర్థసాధనే ।)
ఘాతయంతి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానినః ॥ 38
- న వినశ్యేత్ కథం కార్యం వైక్లబ్యం న కథం భవేత్ । లంఘనం చ సముద్రస్య కథం ను న వృథా భవేత్ ॥
కథంను ఖలు వాక్యం మే శృణుయాన్నోద్విజేత వా । ఇతి సంచింత్యహనుమాన్ చకార మతిమాన్ మతిమ్ ॥
రామమక్షిప్తకర్మాణం స్వబంధుమనుకీర్తియన్ । నైనాముద్వేజయిష్యామి తద్బంధుగతమానసామ్ ॥ 41
- ఇక్ష్వాకూణాం పరిష్టస్య రామస్య విదితాత్మనః । శుభాని ధర్మయుక్తాని వచనాని సమర్పయన్ ॥ 42
- శ్రావయిష్యామి సర్వాణి మధురాం ప్రబ్రువన్ గిరమ్ । శ్రద్ధాస్యతి యథా హీయం తథా సర్వం సమాదధే ॥
ఇతి స బహువిధం మహానుభావో జగతిపతేః ప్రమదామవేక్షమాణః ।
మధురమవితథం జగాద వాక్యం ద్రుమవిటపాంతరమాస్థితో హనుమాన్ ॥ 44

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమాతః ఆలోచనం నామ త్రింశస్సర్గః

అథ ఏకత్రింశస్సర్గః (31) శ్రీరామచరిత్రకథనమ్

- ఏవం బహువిధాం చింతాం చింతయిత్వా మహాకపిః । సంశ్రవే మధురం వాక్యం వైదేహ్యో వ్యాజహార హ ॥
రాజా దశరథో నామ రథకుంజరవాజిమాన్ । పుణ్యశీలో మహాకీర్తిః ఋజురాసీన్మహాయశాః ॥ 2
- రాజర్షీణాం గుణశ్రేష్ఠః తపసా చర్షిభిస్సమః । చక్రవర్తికులే జాతః పురందరసమో బలే ॥ 3
- అహింసారతిరక్షుద్రో ఘృణీ సత్యపరాక్రమః । ముఖ్యశ్చేక్ష్వాకువంశస్య లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మీవర్ధనః ॥ 4
- పార్థివవ్యంజనైర్ముక్తః పృథుశ్రీః పార్థివర్షభః । పృథివ్యాం చతురంతాయాం విశ్రుతస్సుఖదస్సుఖీ ॥ 5
- తస్య పుత్రః ప్రియో జ్యేష్ఠః తారాధిపనిభాననః । రామో నామ విశేషజ్ఞః శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్మతామ్ ॥ 6
- రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా । రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య చ పరంతపః ॥ 7
- తస్య సత్యాభిసంధస్య వృద్ధస్య వచనాత్ పితుః । సభార్యస్సహ చ భ్రాత్రా వీరః ప్రవ్రాజితో వనమ్ ॥ 8
- తేన తత్ర మహారణ్యే మృగయాం పరిధావతా । రాక్షసా నిహతాశ్చూరాః బహవః కామరూపిణః ॥ 9
- జనస్థానవధం శ్రుత్వా హతౌ చ ఖరదూషణౌ । తతస్త్వమర్షాపహృతా జానకీ రావణే తు ॥
వంచయిత్వా వనే రామం మృగరూపేణ మాయయా ॥ 10
- స మార్గమాణస్తాం దేవీం రామస్సీతామనిందితామ్ । ఆససాద వనే మిత్రం సుగ్రీవం నామ వానరమ్ ॥
తతస్స వాలినం హత్వా రామః పరపురంజయః । ప్రాయచ్ఛత్ కపిరాజ్యం తత్ సుగ్రీవాయ మహాబలః ॥
సుగ్రీవేణాపి సందిష్టా హరయః కామరూపిణః । దిక్షు సర్వాసు తాం దేవీం విచిన్వంతి సహస్రశః ॥ 13
- అహం సంపాతివచనాత్ శతయోజనమాయతమ్ । అస్యా హేతోర్విశాలాక్ష్యాః సాగరం వేగవాన్ ప్లుతః ॥
యథారూపాయథావర్ణం యథాలక్ష్మీంచ నిశ్చితామ్ । అశ్రౌషంరాఘవస్యాహం సేయమాసాదితా మయా ॥

విరరామైవముక్త్యాఽసౌ వాచం వానరపుంగవః । జానకీ చాపి తత్ శ్రుత్వా విస్మయం పరమం గతా ॥ 16
 తతస్సా వక్రకేశాంతా సుకేశీ కేశసంవృతమ్ । ఉన్నమ్య వదనం భీరుః శింశుపావృక్షమైక్షత ॥ 17
 నిశమ్య సీతా వచనం కపేశ్చ దిశశ్చ సర్వాః ప్రదిశశ్చ వీక్ష్య ।
 స్వయం ప్రహర్షం పరమం జగామ సర్వాత్మనా రామమనుస్మరంతీ ॥ 18
 సా తిర్యగూర్ధ్వం చ తథాప్యధస్తాత్ నిరీక్షమాణా తమచింత్యబుద్ధిమ్ ।
 దదర్శ పింగాధిపతేరమాత్యం వాతాత్మజం సూర్యమివోదయస్థమ్ ॥ 19
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే శ్రీరామచరిత్రకథనం నామ ఏకత్రింశస్సర్గః

అథ ద్వాత్రింశస్సర్గః (32) సీతావిస్మయః

తతశ్శాఖాంతరే లీనం దృష్ట్వా చలితమానసా । వేష్టితార్జునవస్త్రం తం విద్యుత్సంఘాతపింగళమ్ ॥ 1
 సా దదర్శ కపిం తత్ర ప్రశ్రితం ప్రియవాదినమ్ । పుల్లాశోకోత్కరాభాసం తప్తచామీకరేక్షణమ్ ॥ 2
 మైథిలీ చింతయామాస విస్మయం పరమం గతా । అహో భీమమిదం రూపం వానరస్య దురాసదమ్ ॥ 3
 దుర్నిరీక్ష్యమితి జ్ఞాత్వా పునరేవ ముమోహ సా । విలలాప భృశం సీతా కరుణం భయమోహితా ॥ 4
 రామ రామేతి దుఃఖార్తా లక్ష్మణేతి చ భామినీ । రురోద బహుధా సీతా మందం మందస్వరా సతీ ॥ 5
 సా తం దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవదుపస్థితమ్ । మైథిలీ చింతయామాస స్వప్నోయమితి భామినీ ॥ 6
 సా వీక్షమాణా పృథు భుగ్నవక్త్రం శాఖామృగేంద్రస్య యథోక్తకారమ్ ।
 దదర్శ పింగాధిపతేరమాత్యం వాతాత్మజం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠమ్ ॥ 7
 సా తం సమీక్ష్యైవ భృశం విసంజ్ఞా గతాసుకల్పేవ బభూవ సీతా ।
 చిరేణ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య భూయో విచింతయామాస విశాలనేత్రా ॥ 8
 స్వప్నే మయాఽయం వికృతోఽద్య దృష్టః శాఖామృగశ్శాస్త్రగణైర్నిషిద్ధః ।
 స్వస్త్వస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ తథా పితుర్యే జనకస్య రాజ్ఞః ॥ 9
 స్వప్నోఽపి నాయం న హి మేఽస్తి నిద్రా శోకేన దుఃఖేన చ పీడితాయాః ।
 సుఖం హి మే నాస్తి యతోఽస్మి హీనా తేనేందుపూర్ణప్రతిమాననేన ॥ 10
 రామేతి రామేతి సదైవ బుద్ధ్యా విచింత్య వాచా బ్రువతీ తమేవ ।
 తస్యానురూపాం చ కథాం తమర్థమ్ ఏవం ప్రపశ్యామి తథా శృణోమి ॥ 11
 అహం హి తస్యాద్య మనోభవేన సంపీడితా తద్గతసర్వభావా ।
 విచింతయంతీ సతతం తమేవ తదైవ పశ్యామి తథా శృణోమి ॥ 12
 మనోరథః స్యాదితి చింతయామి తథాపి బుద్ధ్యా చ వితర్కయామి ।
 కిం కారణం తస్య హి నాస్తి రూపం సువ్యక్తరూపశ్చ వదత్యయం మామ్ ॥ 13
 నమోఽస్తు వాచస్పతయే సవజ్రిణే స్వయంభువే చైవ హుతాశనాయ చ ।
 అనేన చోక్తం యదిదం మమాగ్రతో వనౌకసా తచ్చ తథాఽస్తు నాన్యథా ॥ 14
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతావిస్మయో నామ ద్వాత్రింశస్సర్గః

అథ త్రయస్రింశస్సర్గః (33) సీతయా హనూమతో దర్శనమ్

సోఽవతీర్య ద్రుమాత్తస్మాద్ విద్రుమప్రతిమాననః । వినీతవేషః కృపణః ప్రణిపత్యోపస్మత్య చ ॥ 1
 తామబ్రవీన్మహాతేజాః హనుమాన్ మారుతాత్మజః । శిరస్యంజలిమాధాయ సీతాం మధురయా గిరా ॥ 2

కా ను పద్మపలాశాక్షి క్షిప్తకౌశేయవాసిని । ద్రుమస్య శాఖామాలంబ్య తిష్ఠసి త్వమనిందితే ॥ 3
 కిమర్థం తవ నేత్రాభ్యాం వారి స్రవతి శోకజమ్ । పుండరీక పలాశాభ్యాం విప్రకీర్ణమివోదకమ్ ॥ 4
 సురాణామసురాణాం వా నాగగంధర్వరక్షసామ్ । యక్షాణాం కిన్నరాణాం వా కా త్వం భవసి శోభనే ॥ 5
 కా త్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే । వసూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసి మే ॥ 6
 కిన్ను చంద్రమసా హీనా పతితా విబుధాలయాత్ । రోహిణీ జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠా శ్రేష్ఠసర్వగుణాన్వితా ।
 కా త్వం భవసి కళ్యాణి త్వమనిందితలోచనే ॥ 7
 కోపాద్ వా యది వా మోహాత్ భర్తారమసితేక్షణే । వసిష్ఠం కోపయిత్వా త్వం నాసి కల్యాణ్యరుంధతీ ॥ 8
 కో ను పుత్రః పితా భ్రాతా భర్తా వా తే సుమధ్యమే । అస్మాల్లోకాదముం లోకం గతం త్వమనుశోచసి ॥ 9
 రోదనాదతినిశ్వాసాత్ భూమిసంస్పర్శనాదపి । న త్వాం దేవీమహం మన్యే రాజ్జస్సంజ్ఞావధారణాత్ ॥ 10
 వ్యంజనాని చ తే యాని లక్షణాని చ లక్షయే । మహిషీ భూమిపాలస్య రాజకన్యాఽసి మే మతా ॥ 11
 రావణేన జనస్థానాత్ బలాదపహృతా యది । సీతా త్వమసి భద్రం తే తన్మమాచక్ష్య పృచ్ఛతః ॥ 12
 యథా హి తవ వై దైన్యం రూపం చాప్యతిమానుషమ్ । తపసా చాన్వితో వేషః త్వం రామమహిషీ ద్రువమ్ ॥
 సా తస్య వచనం శ్రుత్వా రామకీర్తనహర్షితా । ఉవాచ వాక్యం వైదేహీ హనుమంతం ద్రుమాశ్రితమ్ ॥ 14
 పృథివ్యాం రాజసింహానాం ముఖ్యస్య విదితాత్మనః । స్నుషా దశరథస్యాహం శత్రుసైన్యప్రతాపినః ॥ 15
 దుహితా జనకస్యాహం వైదేహస్య మహాత్మనః । సీతేతి నామ నామ్నాఽహం భార్యా రామస్య ధీమతః ॥ 16
 సమా ద్వాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే । భుంజానా మానుషాన్ భోగాన్ సర్వకామసమృద్ధినీ ॥ 17
 తత్ర త్రయోదశే వర్షే రాజ్యేనేక్షాకునందనమ్ । అభిషేచయితుం రాజా సోపాధ్యాయః ప్రచక్రమే ॥ 18
 తస్మిన్ సంభ్రీయమాణే తు రాఘవస్యాభిషేచనే । కైకేయా నామ భర్తారం దేవీ వచనమబ్రవీత్ ॥ 19
 న పిబేయం న ఖాదేయం ప్రత్యహం మమ భోజనమ్ । ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే ॥
 యత్తదుక్తం త్వయా వాక్యం ప్రీత్యా నృపతిసత్తమ । తచ్చేన్న వితథం కార్యం వనం గచ్ఛతు రాఘవః ॥ 21
 స రాజా సత్యవాక్ దేవ్యాః వరదానమనుస్మరన్ । ముమోహా వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యాః క్రూరమప్రియమ్ ॥
 తతస్తు స్థవిరో రాజా సత్యే ధర్మే వ్యవస్థితః । జ్యేష్ఠం యశస్వినం పుత్రం రుదన్ రాజ్యమయాచత ॥ 23
 స పితుర్వచనం శ్రీమాన్ అభిషేకాత్ పరం ప్రియమ్ । మనసా పూర్వమాసాద్య వాచా ప్రతిగృహీతవాన్ ॥ 24
 దద్యాన్న ప్రతిగృహీయాత్ న బ్రూయాత్కించిదప్రియమ్ । అపి జీవితహేతోర్వా రామః సత్యపరాక్రమః ॥ 25
 స విహాయోత్తరీయాణి మహార్థాణి మహాయశాః । విసృజ్య మనసా రాజ్యం జనన్యై మాం సమాదిశత్ ॥ 26
 సాఽహం తస్యాగ్రతస్తూర్ణం ప్రస్థితా వనచారిణీ । న హి మే తేన హీనాయాః వాసః స్వర్గేఽపి రోచతే ॥ 27
 ప్రాగేవ తు మహాభాగః సౌమిత్రిర్మిత్రనందనః । పూర్వజస్యానుయాత్రార్థే ద్రుమచీరైరలంకృతః ॥ 28
 తే వయం భర్తురాదేశం బహుమాన్య దృఢవ్రతాః । ప్రవిష్టాః స్మ పురాఽదృష్టం వనం గంభీరదర్శనమ్ ॥ 29
 వసతో దండకారణ్యే తస్యాహమమితౌజసః । రక్షసాఽపహృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా ॥ 30
 ద్వా మాసౌ తేన మే కాలో జీవితానుగ్రహః కృతః । ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం తతస్త్వక్యామి జీవితమ్ ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతయా హనుమతో దర్శనం నామ త్రయస్తింశస్సర్గః

అథ చతుస్త్రింశస్సర్గః (34) హనుమత్సీతా సంవాదః

తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూథపః । దుఃఖాద్దుఃఖాభిభూతాయాః సాంత్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ 1
 అహం రామస్య సందేశాత్ దేవి దూతస్తవగతః । వైదేహి కుశలీ రామః త్వాం చ కౌశలమబ్రవీత్ ॥ 2
 యో బ్రాహ్మమస్త్రం వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః । స త్వాం దాశరథీ రామో దేవి కౌశలమబ్రవీత్ ॥ 3
 లక్ష్మణశ్చ మహాతేజాః భర్తుస్తేఽనుచరః ప్రియః । కృతవాన్ శోకసంతప్తః శిరసా తేఽభివాదనమ్ ॥ 4
 సా తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః । ప్రీతిసంపృష్టసర్వాంగీ హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ 5

కల్యాణీ బత గాధేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మా । ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్షశతాదపి ॥ 6

తయా సమాగతే తస్మిన్ ప్రీతిరుత్పాదితాఽ ద్భుతా । పరస్పరేణ చాలాపం విశ్వస్త్వై తౌ ప్రచక్రతుః ॥ 7

తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూధపః । సీతాయాశ్శోకదీనాయాః సమీపముపచక్రమే ॥ 8

యథా యథా సమీపం స హనుమానుపసర్పతి । తథా తథా రావణం సా తం సీతా పరిశంకతే ॥ 9

అహో ధిగ్ దుష్పృతమిదం కథితం హి యదస్య మే । రూపాంతరముపాగమ్య స ఏవాయం హి రావణః ॥

తామశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్యా శోకకర్మితా । తస్యామేవానవద్యాంగీ ధరణ్యాం సముపావిశత్ ॥ 11

హనుమానపి దుఃఖార్తాం తాందృష్ట్వా భయమోహితామ్ । అవందత మహాబాహుః తతస్తాం జనకాత్మజామ్ ॥

సా చైనం భయవిత్రస్తా భూయో నైవాభ్యుదైక్షత । తం దృష్ట్వా వందమానం తు సీతా శశినిభాననా ॥ 13

అబ్రవీద్దీర్ఘముచ్చ్వస్య వానరం మధురస్వరా । మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యది త్వం రావణః స్వయమ్ ॥

ఉత్పాదయసి మే భూయః సంతాపం తన్న శోభనమ్ । స్వం పరిత్యజ్య రూపం యః పరివ్రాజకరూపధృత్ ॥

జనస్థానే మయా దృష్టః త్వం స ఏవాసి రావణః । ఉపవాసకృశాం దీనాం కామరూప నిశాచర ॥ 16

సంతాపయసి మాం భూయః సంతప్తాం తన్న శోభనమ్ । అథవా నైతదేవం హి యన్మయా పరిశంకితమ్ ॥

మనసో హి మమ ప్రీతిః ఉత్పన్నా తవ దర్శనాత్ । యది రామస్య దూతస్త్వమ్ ఆగతో భద్రమస్తు తే ॥ 18

పృచ్ఛామి త్వాం హరిశ్రేష్ఠ ప్రియా రామకథా హి మే । గుణాన్ రామస్య కథయ ప్రియస్య మమ వానర ॥

చిత్తం హరసి మే సౌమ్య నదీకూలం యథా రయః । అహో స్వప్నస్య సుఖతా యాఽ హమేవం చిరాహృతా ॥

ప్రేషితం నామ పశ్యామి రాఘవేణ వనౌకసమ్ । స్వప్నేఽపి యద్యహం వీరం రాఘవం సహలక్ష్మణమ్ ॥

పశ్యేయం నావసీదేయం స్వప్నోఽపి మమ మత్సరీ । నాహం స్వప్నుమిమం మన్యే స్వప్నే దృష్ట్వా పి వానరమ్ ॥

న శక్యో భ్యుదయః ప్రాప్తం ప్రాప్తశ్చాభ్యుదయో మమ । కిన్ను స్యాచ్చిత్తమోహోఽయం భవేద్వాతగతిస్త్వియమ్ ॥

ఉన్మాదజో వికారో వా స్యాదియం మృగతృష్ణికా । అథవా నాయమున్మాదో మోహోఽప్యున్మాదలక్షణః ॥ 24

సంబుధ్యే చాహమాత్మానమ్ ఇమం చాపి వనౌకసమ్ । ఇత్యేవం బహుధా సీతా సంప్రధార్య బలాబలమ్ ॥

రక్షసాం కామరూపత్వాత్ మేనే తం రాక్షసాధిపమ్ । ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా సీతా సా తనుమధ్యమా ॥

న ప్రతివ్యాజహారాధ వానరం జనకాత్మజా । సీతాయాశ్చింతితం బుద్ధ్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 27

శ్రోత్రానుకూలైర్వచనైః తదా తాం సంప్రహర్షయత్ । ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంతశృశీ యథా ॥ 28

(యస్తు విగ్రహవాన్దర్మః సాధుస్సత్యప్రతిశ్రవః । పరిత్రాతా ప్రదాతా చ సర్వభూతహితే రతః ॥

బలవాన్ మాతరిశ్వేవ మహేంద్ర ఇవ దుర్జయః ।)

రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవో వైశ్రవణో యథా । విక్రమేణోపపన్నశ్చ యథా విష్ణుర్మహాయశాః ॥ 29

సత్యవాదీ మధురవాక్ దేవో వాచస్పతిర్యథా । రూపవాన్ సుభగః శ్రీమాన్ కందర్ప ఇవ మూర్తిమాన్ ॥ 30

స్థానక్రోధః ప్రహర్తా చ శ్రేష్ఠో లోకే మహారథః । బాహుచ్ఛాయామవష్టభ్దో యస్య లోకో మహాత్మనః ॥ 31

(దేవా ఇవ మహేంద్రస్య మోదంతే విగతజ్వరాః ।) అపకృష్టాశ్రమపదాత్ మృగరూపేణ రాఘవమ్ ।

శూన్యే యేనాపసీతాఽసి తస్య ద్రక్ష్యసి యత్ ఫలమ్ ॥ 32

న చిరాద్రావణం సంఖ్యే యో వధిష్యతి వీర్యవాన్ । రోషప్రముక్షైరిషుభిః జ్వలద్భిరివ పావకైః ॥ 33

తేనాహం ప్రేషితో దూతః త్వత్సకాశమిహాగతః । త్వద్వియోగేన దుఃఖార్తః స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥ 34

లక్ష్మణశ్చ మహాతేజాః సుమిత్రానందవర్ధనః । అభివాద్య మహాబాహుః స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥ 35

రామస్య చ సఖా దేవి సుగ్రీవో నామ వానరః । రాజా వానరముఖ్యానాం స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్ ॥ 36

నిత్యం స్మరతి రామస్త్వాం ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః । దిష్ట్యా జీవసి వైదేహి రాక్షసీవశమాగతా ॥ 37

న చిరాద్ ద్రక్ష్యసే రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ । మధ్యే వానరకోటీనాం సుగ్రీవం చామితౌజసమ్ ॥

అహం సుగ్రీవసచివో హనుమాన్ నామ వానరః । ప్రవిష్టో నగరీం లంకాం లంఘయిత్వా మహోదధిమ్ ॥

కృత్యా మూర్ధ్ని పదన్యాసం రావణస్యదురాత్మనః । త్వాం ద్రష్టుముపయాతోఽహం సమాశ్రిత్యపరాక్రమమ్ ॥
నాహమస్మి తథా దేవి యథా మామవగచ్ఛసి । విశంకా త్యజ్యతామేషా శ్రద్ధత్స్వ వదతో మమ ॥ 41

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమత్ సీతాసంవాదో నామ చతుస్త్రింశస్సర్గః

అథ పంచత్రింశస్సర్గః (35) రామ లక్ష్మణవర్ణనమ్

తాం తు రామకథాం శ్రుత్వా వైదేహీ వానరర్షభాత్ । ఉవాచ వచనం సాంత్వమ్ ఇదం మధురయా గిరా ॥ 1
 క్వ తే రామేణ సంసర్గః కథం జానాసి లక్ష్మణమ్ । వానరాణాం నరాణాం చ కథమాసీత్ సమాగమః ॥ 2
 యాని రామస్య లింగాని లక్ష్మణస్య చ వానర । తాని భూయస్సమాచక్ష్వ న మాం శోకస్సమావిశేత్ ॥ 3
 కీదృశం తస్య సంస్థానం రూపం రామస్య కీదృశమ్ । కథమూరూ కథం బాహూ లక్ష్మణస్య చ శంస మే ॥
 ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యో హనుమాన్ మారుతాత్మజః । తతో రామం యథాతత్త్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ 5
 జానంతీ బత దిష్ట్యా మాం వైదేహీ పరిపృచ్ఛసి । భర్తుః కమలపత్రాక్షి సంస్థానం లక్ష్మణస్య చ ॥ 6
 యాని రామస్య చిహ్నాని లక్ష్మణస్య చ యాని వై । లక్ష్మితాని విశాలాక్షి వదతః శృణు తాని మే ॥ 7
 రామః కమలపత్రాక్షః సర్వసత్త్వమనోహరః । రూపదాక్షిణ్యసంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే ॥ 8
 తేజసాఽదిత్యసంకాశః క్షమయా పృథివీసమః । బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా యశసా వాసవోపమః ॥ 9
 రక్షితా జీవలోకస్య స్వజనస్యాభిరక్షితా । రక్షితా స్వస్య వృత్తస్య ధర్మస్య చ పరంతపః ॥ 10
 రామో భామిని లోకస్య చాతుర్వర్ణస్య రక్షితా । మర్యాదానాం చ లోకస్య కర్తా కారయితా చ సః ॥ 11
 అర్చిష్మానర్చితోఽత్యర్థం బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః । సాధూనాముపకారజ్ఞః ప్రచారజ్ఞశ్చ కర్మణామ్ ॥ 12
 రాజవిద్యావినీతశ్చ బ్రాహ్మణానాముపాసితా । శ్రుతవాన్ శీలసంపన్నో వినీతశ్చ పరంతపః ॥ 13
 యజుర్వేదవినీతశ్చ వేదవిద్భిస్సుపూజితః । ధనుర్వేదే చ వేదేషు వేదాంగేషు చ నిష్ఠితః ॥ 14
 విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవశ్శుభాననః । గూఢజతుస్సుతామ్రాక్షో రామో దేవి జనైః శ్రుతః ॥ 15
 దుందుభిస్వననిర్ఘోషః స్పిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్ । సమస్సమవిభక్తాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః ॥ 16
 త్రిస్థిరస్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమస్త్రిషు చోన్నతః । త్రితామ్రస్త్రిషు చ స్నిగ్ధో గంభీరస్త్రిషు నిత్యశః ॥ 17
 త్రివలీవాంస్త్రివనతః చతుర్వ్యంగస్త్రిశీర్షవాన్ । చతుష్కలశ్చతుర్లఘుః చతుష్కిష్కశ్చతుస్సమః ॥ 18
 చతుర్దశసమద్వంద్వః చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్గతిః । మహోష్ఠహనునాసశ్చ పంచస్నిగ్ధోఽష్టవంశవాన్ ॥ 19
 దశోపద్యో దశబృహత్ త్రిభిర్వ్యాప్తో ద్విశుక్లవాన్ । షడున్నతో నవతనుః త్రిభిర్వ్యాప్తోతి రాఘవః ॥ 20
 సత్యధర్మపరః శ్రీమాన్ సంగ్రహానుగ్రహే రతః । దేశకాలవిభాగజ్ఞః సర్వలోకప్రియంవదః ॥ 21
 బ్రాతా చ తస్య ద్వైమాత్రః సౌమిత్రిరపరాజితః । అనురాగేణ రూపేణ గుణైశ్చైవ తథావిధః ॥ 22
 తావుభౌ నరశార్దూలౌ త్వద్దర్శనసముత్సుకౌ । విచిన్వంతౌ మహీం కృత్సామ్ అస్మాభిరభిసంగతౌ ॥ 23
 త్వామేవ మార్గమాణౌ తౌ విచరంతౌ వసుంధరామ్ । దదర్శతుర్ముగపతిం పూర్వజేనావరోపితమ్ ॥ 24
 ఋశ్యమూకస్య పృష్ఠే తు బహుపాదపసంకులే । బ్రాతుర్భయార్తమాసీనం సుగ్రీవం ప్రియదర్శనమ్ ॥ 25
 వయం తు హరిరాజం తం సుగ్రీవం సత్యసంగరమ్ । పరిచర్యాస్మహే రాజ్యాత్ పూర్వజేనావరోపితమ్ ॥ 26
 తతస్తౌ చీరవసనౌ ధనుప్రవరపాణినౌ । ఋష్యమూకస్య శైలస్య రమ్యం దేశముపాగతౌ ॥ 27
 స తౌ దృష్ట్వా నరవ్యాఘ్రౌ ధన్వినౌ వానరర్షభః । అవఘ్నతో గిరేస్తస్య శిఖరం భయమోహితః ॥ 28
 తతస్స శిఖరే తస్మిన్ వానరేంద్రో వ్యవస్థితః । తయోస్సమీపం మామేవ ప్రేషయామాస సత్వరమ్ ॥ 29
 తావహం పురుషవ్యాఘ్రౌ సుగ్రీవవచనాత్ ప్రభూ । రూపలక్షణసంపన్నౌ కృతాంజలిరుపస్థితః ॥ 30
 తౌ పరిజ్ఞాతతత్త్వార్థౌ మయా ప్రీతిసమన్వితౌ । పృష్ఠమారోప్య తం దేశం ప్రాపితౌ పురుషర్షభౌ ॥ 31
 నివేదితౌ చ తత్త్వేన సుగ్రీవాయ మహాత్మనే । తయోరన్యోన్యసల్లాపాత్ భృశం ప్రీతిరజాయత ॥ 32

- తతస్తౌ ప్రీతిసంపన్నా హరీశ్వరనరేశ్వరౌ । పరస్పరకృతాశ్వాసౌ కథయా పూర్వవృత్తయా ॥ 33
- తతస్స సాంత్యయామాస సుగ్రీవం లక్ష్మణాగ్రజః । స్త్రీహేతోర్వాలినా భ్రాత్రా నిరస్తమురుతేజసా॥ 34
- తతస్త్వన్నాశజం శోకం రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । లక్ష్మణో వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్ ॥ 35
- స శ్రుత్వా వానరేంద్రస్తు లక్ష్మణేనేరితం వచః । తదాసీత్ నిప్రుభోఽత్యర్థం గ్రహగ్రస్త ఇవాంశుమాన్ ॥ 36
- తతస్త్వద్గాత్రశోభీని రక్షసా ప్రియమాణయా । యాన్యాభరణజాలాని పాతితాని మహీతలే ॥ 37
- తాని సర్వాణి రామాయ ఆనీయ హరియూథపాః । సంహృష్టా దర్శయామాసుః గతిం తు న విదుస్తవ ॥ 38
- తాని రామాయ దత్తాని మయైవోపహృతాని చ । స్వనవంత్యవకీర్ణాని తస్మిన్ విగతచేతసి ॥ 39
- తాన్యంకే దర్శనీయాని కృత్వా బహువిధం తవ । తేన దేవప్రకాశేన దేవేన పరిదేవితమ్ ॥ 40
- పశ్యతస్తాని రుదతః తామ్యతశ్చ పునః పునః । ప్రాదీపయన్ దాశరథేః తాని శోకహుతాశనమ్ ॥ 41
- శయితం చ చిరం తేన దుఃఖార్చేన మహాత్మనా । మయాపి వివిధైర్వాక్యైః కృచ్ఛాదుత్థాపితః పునః ॥ 42
- తాని దృష్ట్వా మహాబాహుః దర్శయిత్వా మహుర్ముహుః । రాఘవస్సహసౌమిత్రిః సుగ్రీవే సంన్యవేదయత్ ॥ 43
- స తవాదర్శనాదార్యే రాఘవః పరితప్యతే । మహతా జ్వలతా నిత్యమ్ అగ్నినేవాగ్నిపర్వతః ॥ 44
- త్వత్మతే తమనిద్రా చ శోకశ్చింతా చ రాఘవమ్ । తాపయంతి మహాత్మానమ్ అగ్న్యూగారమివాగ్నయః ॥ 45
- తవాదర్శనశోకేన రాఘవః ప్రవిచాల్యతే । మహతా భూమికంపేన మహానివ శిలోచ్ఛయః ॥ 46
- కాననాని సురమ్యాణి నదీః ప్రస్రవణాని చ । చరన్ న రతిమాప్నోతి త్వామపశ్యన్ నృపాత్మజే ॥ 47
- స త్వాం మనుజశార్దూలః క్షిప్రం ప్రాప్స్యతి రాఘవః । సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం జనకాత్మజే ॥ 48
- సహితౌ రామసుగ్రీవౌ ఉభావకురుతాం తదా । సమయం వాలినం హంతుం తవ చాన్వేషణం తథా ॥ 49
- తతస్తాభ్యాం కుమారాభ్యాం వీరాభ్యాం స హరీశ్వరః । కిష్కింధాం సముపాగమ్య వాలీ యుద్ధే నిపాతితః ॥ 50
- తతో నిహత్య తరసా రామౌ వాలినమాహవే । సర్వర్క్షహరిసంఘానాం సుగ్రీవమకరోత్ పతిమ్ ॥ 51
- రామసుగ్రీవయోరైక్యం దేవ్యేవం సమజాయత । హనుమంతం చ మాం విద్ధి తయోర్భూతమిహాగతమ్ ॥ 52
- స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవః సమానీయ హరీశ్వరాన్ । త్వదర్థం ప్రేషయామాస దిశో దశ మహాబలాన్ ॥ 53
- ఆదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహౌజసా । అద్రిరాజప్రతికాశాః సర్వతః ప్రస్థితా మహీమ్ ॥ 54
- తతస్తే మార్గమాణా వై సుగ్రీవవచనాతురాః । చరంతి వసుధాం కృత్స్నాం వయమన్యే చ వానరాః ॥ 55
- అంగదో నామ లక్ష్మీవాన్ వాలిసూసుర్మహాబలః । ప్రస్థితః కపిశార్దూలః త్రిభాగబలసంవృతః ॥ 56
- తేషాం నో విప్రణష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే । భృశం శోకపరీతానామ్ అహోరాత్రగణా గతాః ॥ 57
- తే వయం కార్యనైరాశ్యాత్ కాలస్యాతిక్రమేణ చ । భయాచ్చ కపిరాజస్య ప్రాణాంస్తృక్తుం వ్యవస్థితాః ॥ 58
- విచిత్వ వనదుర్గాణి గిరిప్రస్రవణాని చ । అనాసాద్య పదం దేవ్యాః ప్రాణాంస్తృక్తుం సముద్యతాః ॥ 59
- దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాంశ్చ సర్వాన్ వానరపుంగవాన్ । భృశం శోకార్ణవే మగ్నః పర్యదేవయదంగదః ॥ 60
- తవ నాశం చ వైదేహి వాలినశ్చ వధం తథా । ప్రాయోపవేశమస్మాకం మరణం చ జటాయుషః ॥ 61
- తేషాంనః స్వామిసందేశాత్ నిరాశానాం ముమూర్షతామ్ । కార్యహేతోరివాయాతః శకునిర్విర్యవాన్ మహాన్ ॥ 62
- గృధ్రరాజస్య సోదర్యః సంపాతిర్నామ గృధ్రరాట్ । శ్రుత్వా భ్రాతృవధం కోపాత్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 63
- యవీయాన్ కేన మే భ్రాతా హతః క్వ చ నిపాతితః । ఏతదాఖ్యాతుమిచ్ఛామి భవద్భిర్వానరోత్తమాః ॥ 64
- అంగదోఽకథయత్ తస్య జనస్థానే మహద్వధమ్ । రక్షసా భీమరూపేణ త్వాముద్దిశ్య యథాతథమ్ ॥ 65
- జటాయుషో వధం శ్రుత్వా దుఃఖితస్సోఽరుణాత్మజః । త్వాం శశంస వరారోహే వసంతీం రావణాలయే ॥ 66
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సంపాతేః ప్రీతివర్ధనమ్ । అంగదప్రముఖాస్తూర్ణం తతస్సంప్రస్థితా వయమ్ ॥ 67
- వింధ్యాదుత్థాయ సంప్రాప్తాః సాగరస్యాంతముత్తరమ్ । త్వద్దర్శనకృతోత్సాహః పృష్టాస్తుష్టాః ప్లవంగమాః ॥ 68
- అంగదప్రముఖాః సర్వే వేలోపాంతముపస్థితాః । చింతాం జగ్ముః పునర్భీతాః త్వద్దర్శనసముత్సుకాః ॥ 69

అథాహం హరిసైన్యస్య సాగరం ప్రేక్ష్య సీదతః । వ్యవధూయ భయం తీవ్రం యోజనానాం శతం ప్లుతః ॥
 లంకా చాపి మయా రాత్రౌ ప్రవిష్టా రాక్షసాకులా । రావణశ్చ మయా దృష్టః త్వం చ శోకపరిప్లుతా ॥ 71
 ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యథావృత్తమనిందితే । అభిభాషస్వ మాం దేవి దూతో దాశరథేరహమ్ ॥ 72
 తం మాం రామకృతోద్యోగం త్వన్నిమిత్తమిహాగతమ్ । సుగ్రీవసచివం దేవి బుధ్యస్వ పవనాత్మజమ్ ॥ 73
 కుశలీ తవ కాకుత్స్థః సర్వశస్త్రభృతాం వరః । గురోరారాధనే యుక్తో లక్ష్మణశ్చ సులక్షణః ॥ 74
 తస్య వీర్యవతో దేవి భర్తుస్తవ హితే రతః । అహమేకస్తు సంప్రాప్తః సుగ్రీవవచనాదిహ ॥ 75
 మయేయమసహాయేన చరతా కామరూపిణా । దక్షిణా దిగనుక్రాంతా త్వన్సార్గవిచయైషిణా ॥ 76
 దిష్ట్యాఽహం హరిసైన్యానాం త్వన్నాశమనుశోచతామ్ । అపనేష్యామి సంతాపం తవాభిగమశంసనాత్ ॥ 77
 దిష్ట్యా హి మమ న వ్యర్థం దేవిసాగరలంఘనమ్ । ప్రాప్స్వామ్యహమిదం దిష్ట్యా త్వద్ధర్మనకృతం యశః ॥ 78
 రాఘవశ్చ మహావీర్యః క్షిప్రం త్వామభిపత్యతే । సమిత్రబాంధవం హత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్ ॥ 79
 మాల్యవాన్నామ వైదేహి గిరీణాముత్తమో గిరిః । తతో గచ్ఛతి గోకర్ణం పర్వతం కేసరీ హరిః ॥ 80
 స చ దేవర్షిభిర్దిష్టః పితా మమ మహాకపిః । తీర్థే నదీపతేః పుణ్యే శంబసాదనముద్ధరత్ ॥ 81
 తస్యాహం హరిణః క్షేత్రే జాతో వాతేన మైథిలి । హనుమానితి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ కర్మణా ॥ 82
 విశ్వాసార్థం తు వైదేహి భర్తురుక్తా మయా గుణాః । అచిరాద్రాఘవో దేవి త్వామితో నయితాఽనఘే ॥ 83
 ఏవం విశ్వాసితా సీతా హేతుభిశ్చోకకర్మితా । ఉపపన్నైరభిజ్ఞానైః దూతం తమవగచ్ఛతి ॥ 84
 అతులం చ గతా హర్షం ప్రహర్షేణ చ జానకీ । నేత్రాభ్యాం వక్రవక్త్రాభ్యాం ముమోచానందజం జలమ్ ॥ 85
 చారు తద్వదనం తస్యాః తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్ । అశోభత విశాలాక్ష్యాః రాహుముక్త ఇవోడురాట్ ॥ 86
 హనుమంతం కపిం వ్యక్తం మన్యతే నాన్యథేతి సా । అథోవాచ హనుమాంస్తామ్ ఉత్తరం ప్రియదర్శనామ్ ॥
 ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం సమాశ్వాసిహి మైథిలి । కిం కరోమి కథం వా తే రోచతే ప్రతియామ్యహమ్ ॥ 88
 హతేఽసురే సంయతి శంబసాదనే కపిప్రవీరేణ మహర్షిచోదనాత్ ।
 త తోఽస్మి వాయుప్రభవో హి మైథిలి ప్రభావతస్తత్ప్రతిమశ్చ వానరః ॥ 89

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రామ లక్ష్మణవర్ణనం నామ పంచత్రింశస్సర్గః

అథ షట్త్రింశస్సర్గః (36) అంగుళీయకప్రదానమ్

భూయ ఏవ మహాతేజాః హనుమాన్ మారుతాత్మజః । అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం సీతాప్రత్యయకారణాత్ ॥ 1
 వానరోఽహం మహాభాగే దూతో రామస్య ధీమతః । రామనామాంకితం చేదం పశ్య దేవ్యంగుళీయకమ్ ॥
 ప్రత్యయార్థం తవాఽనీతం తేన దత్తం మహాత్మనా । సమాశ్వాసిహి భద్రం తే క్షీణదుఃఖఫలా హ్యసి ॥ 3
 గృహీత్వా ప్రేక్షమాణా సా భర్తుః కరవిభూషణమ్ । భర్తారమివ సంప్రాప్తా జానకీ ముదితాఽభవత్ ॥ 4
 చారు తద్వదనం తస్యాః తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్ । అశోభత విశాలాక్ష్యాః రాహుముక్త ఇవోడురాట్ ॥ 5
 తతస్యాః ప్రీమతీ బాలా భర్తృసందేశహర్షితా । పరితుష్టా ప్రియం కృత్వా ప్రశశంస మహాకపిమ్ ॥ 6
 విక్రాంతస్త్వం సమర్థస్త్వం ప్రాజ్ఞస్త్వం వానరోత్తమ । యేనేదం రాక్షసపదం త్వయైకేన ప్రధర్షితమ్ ॥ 7
 శతయోజనవిస్తీర్ణః సాగరో మకరాలయః । విక్రమశ్లాఘనీయేన క్రమతా గోష్పదీకృతః ॥ 8
 న హి త్వాం ప్రాకృతం మన్యే వానరం వానరర్షభ । యస్య తే నాస్తి సంత్రాసో రావణాన్నాపి సంభ్రమః ॥
 అర్హసే చ కపిశ్రేష్ఠ మయా సమభిభాషితుమ్ । యద్యపి ప్రేషితస్తేన రామేణ విదితాత్మనా ॥ 10
 ప్రేషయిష్యతి దుర్ధర్షో రామో న హ్యపరీక్షితమ్ । పరాక్రమమవిజ్ఞాయ మత్సకాశం విశేషతః ॥ 11
 దిష్ట్యా చ కుశలీ రామో ధర్మాత్మా సత్యసంగరః । లక్ష్మణశ్చ మహాతేజాః సుమిత్రానందవర్ధనః ॥ 12
 కుశలీ యది కాకుత్స్థః కిం ను సాగరమేఖలామ్ । మహీం దహతి కోపేన యుగాంతాగ్నివోత్థితః ॥ 13

- అథవా శక్తిమంతౌ తౌ సురాణామపి నిగ్రహే । మమైవ తు న దుఃఖానామ్ అస్తి మన్యే విపర్యయః ॥ 14
- కచ్చిన్న వృథితో రామః కచ్చిన్న పరితప్యతే । ఉత్తరాణి చ కార్యాణి కురుతే పురుషోత్తమః ॥ 15
- కచ్చిన్న దీనస్సంభ్రాంతః కార్యేషు చ న ముహ్యతి । కచ్చిత్ పురుషకార్యాణి కురుతే నృపతేస్సుతః ॥ 16
- ద్వివిధం త్రివిధోపాయమ్ ఉపాయమపి సేవతే । విజిగీషుస్సుహృత్ కచ్చిత్ మిత్రేషు చ పరంతపః ॥ 17
- కచ్చిన్మిత్రాణి లభతే మిత్రైశ్చాప్యభిగమ్యతే । కచ్చిత్ కళ్యాణమిత్రశ్చ మిత్రైశ్చాపి పురస్కృతః ॥ 18
- కచ్చిదాశాస్తి దేవానాం ప్రసాదం పార్థివాత్మజః । కచ్చిత్ పురుషకారం చ దైవం చ ప్రతిపద్యతే ॥ 19
- కచ్చిన్న విగతస్నేహః ప్రవాసాన్మయి రాఘవః । కచ్చిన్మాం వ్యసనాదస్మాత్ మోక్షయిష్యతి వానర ॥ 20
- సుఖానాముచితో నిత్యమ్ అసుఖానామనూచితః । దుఃఖముత్తరమాసాద్య కచ్చిద్రామో న సీదతి ॥ 21
- కౌసల్యయాస్తథా కచ్చిత్ సుమిత్రాయాస్తథైవ చ । అభీక్షం శ్రూయతే కచ్చిత్ కుశలం భరతస్య చ ॥ 22
- మన్నిమితేన మానార్హః కచ్చిత్ శోకేన రాఘవః । కచ్చిన్నాన్యమనా రామః కచ్చిన్మాం తారయిష్యతి ॥ 23
- కచ్చిదక్షౌహిణీం భీమాం భరతో భ్రాతృవత్సలః । ధ్వజినీం మంత్రిభిర్గుప్తాం ప్రేషయిష్యతి మత్మతే ॥ 24
- వానరాధిపతిః శ్రీమాన్ సుగ్రీవః కచ్చిదేవ్యతి । మత్మతే హరిభిర్వైరైః వృతో దంతనఖాయుధైః ॥ 25
- కచ్చిచ్చ లక్ష్మణః శూరః సుమిత్రానందవర్ధనః । అస్త్రవిత్ శరజాలేన రాక్షసాన్ విధమిష్యతి ॥ 26
- రౌద్రేణ కచ్చిదస్త్రేణ జ్వలతా నిహతం రణే । ద్రక్ష్యామ్యల్పేన కాలేన రావణం ససుహృజ్జనమ్ ॥ 27
- కచ్చిన్న తద్దేమసమానవర్ణం తస్యాననం పద్మసమానగంధి ।
మయా వినా శుష్యతి శోకదీనం జలక్షయే పద్మమివాతపేన ॥ 28
- ధర్మాపదేశాత్ త్యజతశ్చ రాజ్యం మాం చాప్యరణ్యం నయతః పదాతిమ్ ।
నాసీద్వృథా యస్య న భీర్న శోకః కచ్చిత్ స ధైర్యం హృదయే కరోతి ॥ 29
- న చాస్య మాతా న పితా చ నాస్యః స్నేహాద్ విశిష్టోఽస్తి మయా సమో వా ।
తావత్ త్వహం దూత జిజీవిషేయం యావత్ ప్రవృత్తిం శృణుయాం ప్రియస్య ॥ 30
- ఇతీవ దేవీ వచనం మహార్థం తం వానరేంద్రం మధురార్థముక్త్వా ।
శ్రోతుం పునస్తస్య వచోఽభిరామం రామార్థయుక్తం విరరామ రామా ॥ 31
- సీతాయా వచనం శ్రుత్వా మారుతిర్భీమవిక్రమః । శిరస్యంజలిమాధాయ వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ 32
- న త్వామిహస్థాం జానీతే రామః కమలలోచనే । తేన త్వాం నానయత్యాశు శచీమివ పురందరః ॥ 33
- శ్రుత్యైవ తు వచో మహ్యం క్షిప్రమేష్యతి రాఘవః । చమూం ప్రకర్షన్ మహతీం హర్షక్షగణసంకులామ్ ॥
విష్టంభయిత్వా బాణౌఘైః రక్షోభ్యం వరుణాలయమ్ ।కరిష్యతి పురీం లంకాం కాకుత్స్థః శాంతరాక్షసామ్ ॥
తత్ర యద్యంతరా మృత్యుః యది దేవాస్సహాసురాః । స్థాస్యంతి పథి రామస్య స తానపి వధిష్యతి ॥ 36
- తవాదర్శనజేనార్యే శోకేన స పరిఘ్నతః । న శర్మ లభతే రామః సింహార్దిత ఇవ ద్విపః ॥ 37
- మలయేన చ వింధ్యేన మేరుణా మందరేణ చ । దర్శరేణ చ తే దేవి శపే మూలఫలేన చ ॥ 38
- యథా సునయనం వల్గ బింబోష్టం చారుకుండలమ్ । ముఖం ద్రక్ష్యసి రామస్య పూర్ణచంద్రమివోదితమ్ ॥
క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి వైదేహి రామం ప్రస్రవణే గిరౌ । శతక్రతుమివాసీనం నాకపుష్కస్య మూర్ధని ॥ 40
- న మాంసం రాఘవో భుంక్తే న చాపి మధు సేవతే । వన్యం సువిహితం నిత్యం భక్తమశ్నాతి పంచమమ్ ॥
నైవ దంశాన్ న మశకాన్ న కీటాన్ న సరీసృపాన్ ।రాఘవోఽపనయేద్గాత్రాత్ తద్దతేనాంతరాత్మనా ॥ 42
- నిత్యం ధ్యానపరో రామో నిత్యం శోకపరాయణః ।నాన్యత్ చింతయతే కించిత్ స తు కామవశం గతః ॥ 43
- అనిద్రస్సతతం రామః సుప్తోఽపి చ నరోత్తమః । సీతేతి మధురాం వాణీం వ్యాహరన్ ప్రతిబుధ్యతే ॥ 44
- దృష్ట్వా ఫలం వా పుష్పం వా యద్వాఽన్యత్సుమనోహరమ్ । బహుశో హా ప్రియేత్యేవం శ్వసంస్త్వామభిభాషతే ॥

స దేవి నిత్యం పరితప్యమానః త్వామేవ సీతేత్యభిభాషమాణః ।

ధృతవ్రతో రాజసుతో మహాత్మా తవైవ లాభాయ కృతప్రయత్నః ॥ 46

సా రామసంకీర్తనవీతశోకా రామస్య శోకేన సమానశోకా ।

శరన్ముఖే సాంబుదశేషచంద్రా నిశేవ వైదేహసుతా బభావ॥ 47

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే అంగుళీయక ప్రదానం నామ షట్పత్రింశస్సర్గః

అథసప్తత్రింశస్సర్గః (37) హనుమంతం ప్రతి సీతావచనమ్

సీతా తద్వచనం శ్రుత్వా పూర్ణచంద్రనిభాననా । హనుమంతమువాచేదం ధర్మార్థసహితం వచః ॥ 1

అమృతం విషసంస్పృష్టం త్వయా వానర భాషితమ్ । యచ్చ నాన్యమనా రామో యచ్చ శోకపరాయణః ॥ 2

ఐశ్వర్యే వా సువిస్తీర్ణే వ్యసనే వా సుదారుణే । రజ్జే వ్యవ పురుషం బద్ధా వ్వా కృతాంతః పరికర్షతి ॥ 3

విధిర్నానమసంహార్యః ప్రాణినాం ప్లవగోత్తమ । సౌమిత్రిం మాం చ రామం చ వ్యసనైః పశ్య మోహితాన్ ॥ 4

శోకస్యాస్య కదా పారం రాఘవోఽ ధిగమిష్యతి । ప్లవమానః పరిశ్రాంతో హతనాస్సాగరే యథా ॥ 5

రాక్షసానాం వధంకృత్వా సూదయిత్వా చ రావణమ్ । లంకామున్మాల్లితాంకృత్వా కదా ద్రక్ష్యతి మాం పతిః ॥ 6

స వాచ్యస్సంత్పరస్వేతి యావదేవ న పూర్వతే । అయం సంవత్సరః కాలః తావద్ధి మమ జీవితమ్ ॥ 7

వర్తతే దశమో మాసో ద్వా తు శేషౌ ప్లవంగమ । రావణేన నృశంసేన సమయో యః కృతో మమ ॥ 8

విభీషణేన చ భ్రాత్రా మమ నిర్యాతనం ప్రతి । అనుసీతః ప్రయత్నేన న చ తత్కరుతే మతిమ్ ॥ 9

మమ ప్రతిప్రదానం హి రావణస్య న రోచతే । రావణం మార్గతే సంఖ్యే మృత్యుః కాలవశం గతమ్ ॥ 10

జ్యేష్ఠా కన్యాఽ నలా నామ విభీషణసుతా కపే । తయా మమేదమాఖ్యాతం మాత్రా ప్రహితయా స్వయమ్ ॥ 11

అసంశయం హరిశ్రేష్ఠ క్షిప్రం మాం ప్రాప్యతే పతిః । అంతరాత్మా హి మే శుద్ధః తస్మింశ్చ బహవో గుణాః ॥ 12

ఉత్సాహః పౌరుషం సత్త్వమ్ ఆన్యశంస్యం కృతజ్ఞతా । విక్రమశ్చ ప్రభావశ్చ సంతి వానర రాఘవే ॥ 13

చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం జఘాన యః । జనస్థానే వినా భ్రాత్రా శత్రుః కస్తస్య నోద్విజేత్ ॥ 14

న స శక్యస్తులయతుం వ్యసనైః పురుషర్షభః । అహం తస్య ప్రభావజ్ఞా శక్రస్యేవ పులోమజా ॥ 15

శరజాలాంశుమాన్ శూరః కపే రామదివాకరః । శత్రురక్షోమయం తోయమ్ ఉపశోషం నయిష్యతి ॥ 16

ఇతి సంజల్పమానాం తాం రామార్థే శోకకర్మితామ్ । అశ్రుసంపూర్ణనయనామ్ ఉవాచ వచనం కపిః ॥ 17

శ్రుత్యైవ తు వచో మహ్యం క్షిప్రమేష్యతి రాఘవః । చమూం ప్రకర్షన్ మహతీం హర్షక్ష్మగణసంకులామ్ ॥ 18

అథవా మోచయిష్యామి త్వామద్వైవ వరాననే । అస్మాద్దుఃఖాదుపారోహ మమ పృష్టమనిందితే ॥ 19

త్వాం హి పృష్టగతాం కృత్వా సంతరిష్యామి సాగరమ్ । శక్తిరస్తి హి మే వోధుం లంకామపి సరావణామ్ ॥ 20

అహం ప్రప్రవణస్థాయ రాఘవాయాద్య మైథిలి । ప్రాపయిష్యామి శక్రాయ హవ్యం హుతమివానలః ॥ 21

ద్రక్ష్యస్యద్వైవ వైదేహి రాఘవం సహలక్ష్మణమ్ । వ్యవసాయసమాయుక్తం విష్ణుం దైత్యవధే యథా ॥ 22

త్వద్దర్శనకృతోత్సాహమ్ ఆశ్రమస్థం మహాబలమ్ । పురందరమివాసీనం నాకపుష్టస్య మూర్ధని ॥ 23

పృష్టమారోహ మే దేవి మా వికాంక్షస్వ శోభనే । యోగమన్విచ్ఛ రామేణ శశాంకేనేవ రోహిణీ ॥ 24

కథయంతీవ చంద్రేణ సూర్యేణ చ మహార్చిషా । మత్ప్రృష్టమధిరుహ్య త్వం తరాకాశమహార్ణవౌ ॥ 25

న హి మేసంప్రయాతస్య త్వామితో నయతోఽ ంగనే । అనుగంతుం గతిం శక్తాః సర్వే లంకానివాసినః ॥ 26

యథైవాహమిహ ప్రాప్తః తథైవాహమసంశయః । యాస్యామి పశ్య వైదేహి త్వాముద్యమ్య విహాయసమ్ ॥ 27

మైథిలీ తు హరిశ్రేష్ఠాత్ శ్రుత్వా వచనమద్భుతమ్ । హర్షవిస్మితసర్వాంగీ హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ 28

హనుమన్ దూరమధ్యానం కథం మాం వోధుమిచ్ఛసి । తదేవ ఖలు తే మన్యే కపిత్వం హరియూథప ॥ 29

కథం వాఽ లృశరీరస్త్వం మామితో నేతుమిచ్ఛసి । సకాశం మానవేంద్రస్య భర్తుర్మే ప్లవగర్షభ ॥ 30

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః । చింతయామాస లక్ష్మీవాన్ నవం పరిభవం కృతమ్ ॥
 న మే జానాతి సత్త్వంవా ప్రభావం వాఽ సితేక్షణా । తస్మాత్ పశ్యతు వైదేహీ యద్రూపం మమ కామతః ॥
 ఇతి సంచింత్య హనుమాన్ తదా ప్లవగసత్తమః । దర్శయామాస వైదేహ్యః స్వరూపమరిమర్దనః ॥ 33
 స తస్మాత్ పాదపాత్ ధీమాన్ ఆప్లుత్య ప్లవగర్షభః । తతో వర్ధితుమారేభే సీతాప్రత్యయకారణాత్ ॥ 34
 మేరుమందరసంకాశో బభౌ దీప్తానలప్రభః । అగ్రతో వ్యవతస్థే చ సీతాయా వానరోత్తమః ॥ 35
 హరిః పర్వతసంకాశః తామ్రవక్రో మహాబలః । వజ్రదంష్ట్రనఖో భీమో వైదేహీమిదమబ్రవీత్ ॥ 36
 సపర్వతవనోద్దేశాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్ । లంకామిమాం సనాథాం వా నయితుం శక్తిరస్తి మే ॥ 37
 తదవస్థాప్యతాం బుద్ధిః అలం దేవి వికాంక్షయా । విశోకం కురు వైదేహీ రాఘవం సహలక్ష్మణమ్ ॥ 38
 తం దృష్ట్వా భీమసంకాశమ్ ఉవాచ జనకాత్మజా । పద్మపత్రవిశాలాక్షీ మారుతస్యోరసం సుతమ్ ॥ 39
 తవ సత్త్వం బలం చైవ విజానామి మహాకపే । వాయోరివ గతిం చాపి తేజశ్చాగ్నీర్నివాద్భుతమ్ ॥ 40
 ప్రాకృతోఽన్యః కథం చేమాం భూమిమాగంతుమర్హతి । ఉదధేరప్రమేయస్య పారం వానరపుంగవ ॥ 41
 జానామి గమనే శక్తిం నయనే చాపి తే మమ । అవశ్యం సంప్రధార్యాశు కార్యసిద్ధిర్మహాత్మనః ॥ 42
 అయుక్తం తు కపిశ్రేష్ఠ మమ గంతుం త్వయాఽ నఘ । వాయువేగసవేగస్య వేగో మాం మోహయేత్ తవ ॥
 అహమాకాశమాపన్నా హ్యుపర్యుపరి సాగరమ్ । ప్రపతేయం హి తే పృష్ఠాత్ భయాద్వేగేన గచ్ఛతః ॥ 44
 పతితా సాగరే చాహం తిమినక్రఝషాకులే । భవేయమాశు వివశా యాదసామన్నముత్తమమ్ ॥ 45
 న చ శక్యే త్వయా సార్థం గంతుం శత్రువినాశన । కళత్రవతి సందేహః త్వయ్యపి స్యాదసంశయః ॥ 46
 హ్రియమాణాం తు మాం దృష్ట్వా రాక్షసా భీమవిక్రమాః । అనుగచ్ఛేయురాదిష్ఠాః రావణేన దురాత్మనా ॥ 47
 తై స్త్వం పరివృతశ్చూరైః శూలముద్గరపాణిభిః । భవేస్త్వం సంశయం ప్రాప్తో మయా వీర కళత్రవాన్ ॥ 48
 సాయుధా బహవో వ్యోమ్ని రాక్షసాస్త్యం నిరాయుధః । కథం శక్యసి సంయాతుం మాం చైవ పరిరక్షితుమ్ ॥
 యుధ్యమానస్య రక్షోభిః తవ తైః క్రూరకర్మభిః । ప్రపతేయం హి తే పృష్ఠాత్ భయార్తా కపిసత్తమ ॥ 50
 అథ రక్షాంసి భీమాని మహాంతి బలవంతి చ । కథంచిత్ సాంపరాయే త్వాం జయేయుః కపిసత్తమ ॥ 51
 అథవా యుధ్యమానస్య పతేయం విముఖస్య తే । పతితాం చ గృహీత్వా మాం నయేయుః పాపరాక్షసాః ॥ 52
 మాం వా హరేయుస్త్వద్ధస్తాత్ విశసేయురథాపి వా । అవ్యవస్థా హి దృశ్యేతే యుద్ధే జయపరాజయౌ ॥ 53
 అహం వాఽపి విపద్యేయం రక్షోభిరభిత్రితాత్స్వత్ప్రయత్నో హరిశ్రేష్ఠ భవేన్నిష్ఫల ఏవ తు ॥ 54
 కామం త్వమసి పర్యాప్తో నిహంతుం సర్వరాక్షసాన్ । రాఘవస్య యశో హీయేత్ త్వయా శస్త్రైస్తు రాక్షసైః ॥ 55
 అథవాఽ దాయరక్షాంసి స్యసేయుస్సంవృతే హి మామ్ । యత్ర తే నాభిజానీయుః హరయో నాపి రాఘవౌ ॥
 ఆరంభస్తు మదర్థోఽయం తతస్తవ నిరర్థకః । త్వయా హి సహ రామస్య మహానాగమనే గుణః ॥ 57
 మయి జీవితమాయత్తం రాఘవస్య మహాత్మనః । భ్రాతృణాం చ మహాబాహో తవ రాజకులస్య చ ॥ 58
 తౌ నిరాశౌ మదర్థం తు శోకసంతాపకర్షితౌ । సహ సర్వర్షక్షహరిభిః త్యక్తతః ప్రాణసంగ్రహమ్ ॥ 59
 భర్తృభక్తిం పురస్కృత్య రామాదన్యస్య వానర । న స్పృశామి శరీరం తు పుంసో వానరపుంగవ ॥ 60
 యదహం గాత్రసంస్పర్శం రావణస్య బలాద్గతా । అనీశా కిం కరిష్యామి వినాథా వివశా సతీ ॥ 61
 యది రామో దశగ్రీవమ్ ఇహ హత్వా సబాంధవమ్ । మామితో గృహ్య గచ్ఛేత తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥
 శ్రుతా హి దృష్ట్వాశ్చ మయా పరాక్రమాః మహాత్మనస్తస్య రణావమర్దినః ।
 న దేవగంధర్వభుజంగరాక్షసాః భవంతి రామేణ సమా హి సంయుగే ॥ 63
 సమీక్ష్య తం సంయతి చిత్రకార్మకం మహాబలం వాసవతుల్య విక్రమమ్ ।
 సలక్ష్మణం కో విషేహేత రాఘవం హుతాశనం దీప్తమివానిలేరితమ్ ॥ 64
 సలక్ష్మణం రాఘవమాజిమర్దనం దిశాగజం మత్తమివ వ్యవస్థితమ్ ।

హేత కో వానరముఖ్య సంయుగే యుగాంత సూర్యప్రతిమంశరాద్విషమ్ ॥

65

స మే హరిశ్రేష్ఠ సలక్ష్మణం పతిం సయాధపం క్షిప్రమిహోపపాదయ ।

చిరాయ రామం ప్రతి శోకకర్పితాం కురుష్య మాం వానరముఖ్య హర్షితామ్ ॥

66

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమంతం ప్రతి సీతావచనం నామ సప్తత్రింశస్సర్గః

అథ అష్టత్రింశస్సర్గః (38) చూడామణిప్రదానమ్

- 1 తతస్సు కపిశార్దులః తేన వాక్యేన హర్షితః । సీతామువాచ తత్ శ్రుత్వా వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥
- 2 యుక్తరూపం త్వయా దేవి భాషితం శుభదర్శనే । సదృశం స్త్రీస్వభావస్య సాధ్వీనాం వినయస్య చ ॥
- 3 స్త్రీత్వం న తు సమర్థం హి సాగరం వ్యతివర్తితుమ్ । మామధిష్ఠాయ విస్తీర్ణం శతయోజనమాయతమ్ ॥
- 4 ద్వితీయం కారణం యచ్చ బ్రవీషి వినయాన్వితే । రామాదన్యస్య నార్ణామి సంస్పర్శమితి జానకి ॥
- 5 ఏతత్తే దేవి సదృశం పత్న్యాస్తస్య మహాత్మనః । కా హ్యన్యా త్వామృతే దేవి బ్రూయాద్వచనమీదృశమ్ ॥
- 6 శ్రోష్యతే చైవ కాకుత్స్థః సర్వం నిరవశేషతః । చేష్ఠితం యత్ త్వయా దేవి భాషితం మమ చాగ్రతః ॥
- 7 కారణైర్భహుభిర్దేవి రామప్రియచికిర్షయా । స్నేహప్రస్కన్నమనసా మయైతత్ సముదీరితమ్ ॥
- 8 లంకాయా దుష్ప్రవేశత్వాత్ దుస్తరత్వాన్మహోదధేః । సామర్థ్యాదాత్మనశ్చైవ మయైతత్ సముదీరితమ్ ॥
- 9 ఇచ్ఛామి త్వాం సమానేతుమ్ అద్వైవ రఘుబంధునా । గురుస్నేహేన భక్త్యా చ నాన్యథైతదుదాహృతమ్ ॥
- 10 యది నోత్సహసేయాతుం మయా సార్థమనిందితే । అభిజ్ఞానం ప్రయచ్ఛత్వం జానీయాత్ రాఘవో హి తత్ ॥
- 11 ఏవముక్తా హనుమతా సీతా సురసుతోపమా । ఉవాచ వచనం మందం బాష్పప్రగ్రథితాక్షరమ్ ॥
- 12 ఇదం శ్రేష్ఠమభిజ్ఞానం బ్రూయాన్స్తవం తు మమ ప్రియమ్ । శైలస్య చిత్రకూటస్య పాదే పూర్వోత్తరే పురా ॥
- 13 తాపసాశ్రమవాసిన్యాః ప్రాజ్యమూలఫలోదకే । తస్మిన్ సిద్ధాశ్రమే దేశే మందాకిన్యా హ్యదూరతః ॥
- 14 తస్యోపవనషండేషు నానాపుష్పసుగంధిషు । విహృత్య సలిలక్లిన్నా తవాంకే సముపావిశమ్ ॥
- 15 తతోమాంససమాయుక్తో వాయసః పర్యతుండయత్ । తమహం లోష్ఠముద్యమ్య వారయామిస్మ వాయసమ్ ॥
- 16 దారయన్ స చ మాం కాకః తత్రైవ పరిలీయతే । న చాప్యపారమన్మాంసాద్ భక్షార్థీ బలిభోజనః ॥
- 17 ఉత్కర్షంత్యాం చ రశనాం క్రుద్ధాయాం మయి పక్షిణి । స్రస్యమానే చ వసనే తతో దృష్టా త్వయా హ్యహమ్ ॥
- 18 త్వయాఽపహసితా చాహం క్రుద్ధా సంలజ్జితా తదా । భక్షగృధ్నేన కాకేన దారితా త్వాముపాగతా ॥
- 19 ఆసీనస్య చ తే శ్రాంతా పునరుత్సంగమావిశమ్ । క్రుద్ధ్యంతీ చ ప్రహృష్టేన త్వయాఽహం పరిసాంత్యితా ॥
- 20 బాష్పపూర్ణముఖీ మందం చక్షుషీ పరిమార్జతీ । లక్ష్మితాఽహం త్వయా నాథ వాయసేన ప్రకోపితా ॥
- 21 పరిశ్రమాత్ ప్రసుప్తా చ రాఘవాంకేఽప్యహం చిరమ్ । పర్యాయేణ ప్రసుప్తశ్చ మమాంకే భరతాగ్రజః ॥
- 22 తతస్సుప్తప్రబుద్ధాం మాం రామస్యాంకాత్ సముత్థితామ్ । వాయసస్సహసాఽగమ్య విదదార స్తనాంతరే ॥
- 23 పునః పునరథోత్పత్య విదదార స మాం భృశమ్ । తతః సముత్క్షితో రామో ముక్తేశ్శీణితబిందుభిః ॥
- 24 వాయసేన తతస్తేన బలవత్ క్లిశ్యమానయా । స మయా బోధితః శ్రీమాన్ సుఖసుప్తః పరంతపః ॥
- 25 స మాం దృష్ట్వా మహాబాహుః వితున్నాం స్తనయోస్తదా । ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధః శ్వసన్ వాక్యమభాషత ॥
- 26 కేన తే నాగనాసోరు విక్షతం వై స్తనాంతరమ్ । కః క్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా ॥
- 27 వీక్షమాణస్తతస్తం వై వాయసం సముదైక్షత । నఖైస్సరుధిరై స్తీ క్షణైః మామేవాభిముఖం స్థితమ్ ॥
- 28 పుత్రః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః । ధరాంతరగతశ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః ॥
- 29 తతస్తస్మిన్ మహాబాహుః కోపసంవర్తితేక్షణః । వాయసే కృతవాన్ క్రూరాం మతిం మతిమతాం వరః ॥
- 30 స దర్శం సంస్తరాద్ధృహ్య బ్రాహ్మణాస్త్రైణ యోజయత్ । స దీప్త ఇవ కాలాగ్నిః జజ్వాలాభిముఖో ద్విజమ్ ॥
- 31 స తం ప్రదీప్తం చిక్షేష దర్శం తం వాయసం ప్రతి । తతస్తం వాయసం దర్శః స్ఫోంబరేఽనుజగామ హ ॥

- అనుస్మష్టస్తదా కాకో జగామ వివిధాం గతిమ్ | త్రాణకామ ఇమం లోకం సర్వం వై విచచార హ || 32
- స పిత్రా చ పరిత్యక్తః సురైశ్చ సమహర్షిభిః | త్రీన్ లోకాన్ సంపరిక్రమ్య తమేవ శరణం గతః || 33
- స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతమ్ | వధార్హమపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్ || 34
- స శర్మ లబ్ధ్వా లోకేషు తమేవ శరణం గతః | పరిద్యూనం విషణ్ణం చ స తమాయాంతమబ్రవీత్ || 35
- మోఘం కర్తుం న శక్యం తు బ్రాహ్మమస్త్రం తదుచ్యతామ్ | హిసస్తు దక్షిణాక్షి త్వచ్ఛరః ఇత్యథ సోఽబ్రవీత్ || 36
- తతస్తస్యాక్షి కాకస్య హిసస్తి స్మ స దక్షిణమ్ | దత్త్వా స దక్షిణం నేత్రం ప్రాణేభ్యః పరిరక్షితః || 37
- స రామాయ నమస్పృత్వా రాజ్ఞే దశరథాయ చ | విసృష్టస్తేన వీరేణ ప్రతిపేదే స్వమాలయమ్ || 38
- మత్మతే కాకమాత్రే తు బ్రహ్మాస్త్రం సముదీరితమ్ | కస్మాద్యో మాం హరత్ త్వత్తః క్షమసే తం మహీపతే || 39
- స కురుష్య మహోత్సాహః కృపాం మయి నరర్షభ | త్వయా నాథవతీ నాథ హ్యనాథా ఇవ దృశ్యతే || 40
- ఆనృశంస్యం పరో ధర్మః త్వత్త ఏవ మయా శ్రుతః | జానామి త్వాం మహావీర్యం మహోత్సాహం మహాబలమ్ || 41
- అపారపారమక్షోభ్యం గాంభీర్యాత్ సాగరోపమమ్ | భర్తారం ససముద్రాయాః ధరణ్యా వాసవోపమమ్ || 42
- ఏవమస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠః సత్స్వాన్ బలవానపి | కిమర్థమస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః || 43
- స నాగా నాపి గంధర్వాః నాసురా న మరుద్గణాః | రామస్య సమరే వేగం శక్తాః ప్రతిసమాధితుమ్ || 44
- తస్య వీర్యవతః కశ్చిత్ యద్యస్తి మయి సంభ్రమః | కిమర్థం న శరై స్తీ క్షణైః క్షయం నయతి రాక్షసాన్ || 45
- బ్రాతురాదేశమాదాయ లక్ష్మణో వా పరంతపః | కస్య హేతోర్న మాం వీరః పరిత్రాతి మహాబలః || 46
- యది తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వగ్నిసమతేజసౌ | సురాణామపి దుర్ధర్షౌ కిమర్థం మాముపేక్షతః || 47
- మమైవ దుష్ప్రతం కించిత్ మహదస్తి న సంశయః | సమర్థావపి తౌ యన్మాం నావేక్షితే పరంతపౌ || 48
- వైదేహ్యో వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రు భాషితమ్ | అథాబ్రవీన్మహాతేజాః హనుమాన్ మారుతాత్మజః || 49
- త్వచ్ఛోక విముఖో రామో దేవి సత్యేన మే శపే | రామే దుఃఖాభిపన్నే చ లక్ష్మణః పరితప్యతే || 50
- కథంచిద్భవతీ దృష్టా న కాలః పరిశోచితుమ్ | ఇమం ముహూర్తం దుఃఖానాం ద్రక్ష్యస్యంతమనిందితే || 51
- తావుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ మహాబలౌ | త్వద్ధర్మనకృతోత్సాహౌ లంకాం భస్మీకరిష్యతః || 52
- హత్వా చ సమరే క్రూరం రావణం సహబాంధవమ్ | రాఘవస్త్వాం విశాలాక్షి నేష్యతి స్వాం పురీం ప్రతి || 53
- బ్రూహి యద్రాఘవో వాచ్యో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః | సుగ్రీవో వాపి తేజస్వీ హరయోఽపి సమాగతాః || 54
- ఇత్యుక్తవతి తస్మింశ్చ సీతా సురసుతోపమా | ఉవాచ శోకసంతప్తా హనుమంతం ప్లవంగమమ్ || 55
- కౌసల్యా లోకభర్తారం సుషువే యం మనస్వినీ | తం మమార్థే సుఖం పృచ్ఛ శిరసా చాభివాదయ || 56
- ప్రజశ్చ సర్వరత్నాని ప్రియా యాశ్చ వరాంగనాః | ఐశ్వర్యం చ విశాలాయాం పృథివ్యామపి దుర్లభమ్ || 57
- పితరం మాతరం చైవ సమ్యాన్యాభిప్రసాద్య చ | అనుప్రప్రజితో రామం సుమిత్రా యేన సుప్రజాః || 58
- ఆనుకూల్యేన ధర్మాత్మా త్యక్త్వా సుఖమనుత్తమమ్ | అనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం భ్రాతరం పాలయన్ వనే || 59
- సింహస్కంధో మహాబాహుః మనస్వీ ప్రియదర్శనః | పితృవద్వర్తతే రామే మాతృవన్మాం సమాచరన్ || 60
- ప్రియమాణాం తదా వీరో న తు మాం వేద లక్ష్మణః | వృద్ధోపసేవీ లక్ష్మీవాన్ శక్తో న బహుభాషితా || 61
- రాజపుత్రః ప్రియః శ్రేష్ఠః సదృశః శ్వశురస్య మే | మమ ప్రియతరో నిత్యం భ్రాతా రామస్య లక్ష్మణః || 62
- నియుక్తో ధురి యస్యాం తు తాముద్వహతి వీర్యవాన్ | యం దృష్ట్వా రాఘవోనైవ వృత్తమార్యమనుస్మరేత్ || 63
- స మమార్థాయ కుశలం వక్తవ్యో వచనాన్మమ | మృదుర్నిత్యం శుచిర్లక్ష్మః ప్రియో రామస్య లక్ష్మణః || 64
- యథా హి వానరశ్రేష్ఠ దుఃఖక్షయకరో భవేత్ | త్వమస్మిన్ కార్యనిర్వోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ || 65
- రాఘవస్త్వత్సమారంభాత్ మయి యత్నపరో భవేత్ | ఇదం బ్రూయాశ్చ మే నాథం శూరం రామం పునః పునః || 66
- జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ | ఊర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం సత్యేనాహం బ్రవీమి తే || 67
- రావణేనోపరుద్ధాం మాం నికృత్యా పాపకర్మణా | త్రాతుమర్హసి వీర త్వం పాతాళాదివ కౌశికీమ్ || 68

తతో వస్త్రగతం ముక్త్యా దివ్యం చూడామణిం శుభమ్ | ప్రదేయో రాఘవాయేతి సీతా హనుమతే దదౌ || 69
 ప్రతిగృహ్య తతో వీరో మణిరత్నమనుత్తమమ్ | అంగుళ్యా యోజయామాస న హ్యస్య ప్రాభవత్ భుజః || 70
 మణిరత్నం కపివరః ప్రతిగృహ్యోభివాద్య చ | సీతాం ప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రణతః పార్శ్వతః స్థితః || 71
 హర్షేణ మహతా యుక్తః సీతాదర్శనజేన సః | హృదయేన గతో రామం శరీరేణ తు విష్ఠితః || 72
 మణివరముపగృహ్య తం మహోర్ధ్వం జనకన్యపాత్యజయా ధృతం ప్రభావాత్ |
 గిరిరివ పవనావధూతముక్తః సుఖితమనాః ప్రతిసంక్రమం ప్రపేదే || 73

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే చూడామణిప్రదానం నామ అష్టత్రింశస్సర్గః

అథ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః (39) సీతాసాంత్యనమ్

మణిం దత్త్వా తతస్సీతా హనుమంతమథాబ్రవీత్ | అభిజ్ఞానమభిజ్ఞాతమ్ ఏతద్రామస్య తత్త్వతః || 1
 మణిం తు దృష్ట్వా రామో వై త్రయాణాం సంస్మరిష్యతి | వీరో జనన్యా మమ చ రాజ్ఞో దశరథస్య చ || 2
 స భూయస్త్యం సముత్సాహే చోదితో హరిసత్తమ | అస్మిన్ కార్య సమారంభే ప్రచింతయ యదుత్తరమ్ || 3
 త్వమస్మిన్ కార్యనిర్వోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ | హనుమన్ యత్నమాస్థాయ దుఃఖక్షయకరో భవ || 4
 తస్య చింతయతో యత్నో దుఃఖక్షయకరో భవేత్ | స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ మారుతిర్భీమవిక్రమః || 5
 శిరసావంద్య వైదేహీం గమనాయోపచక్రమే | జ్ఞాత్వా సంప్రస్థితం దేవీ వానరం మారుతాత్మజమ్ || 6
 బాష్పగద్గదయా వాచా మైథిలీ వాక్యమబ్రవీత్ | కుశలం హనుమన్ బ్రూయాః సహితౌ రామలక్ష్మణౌ || 7
 సుగ్రీవంచ సహమాత్యం వృద్ధాన్సర్వాంశ్చ వానరాన్ | బ్రూయాస్త్యం వానరశ్రేష్ఠ కుశలం ధర్మసంహితమ్ || 8
 యథా స చ మహాబాహుః మాంతారయతి రాఘవః | అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్ త్వం సమాధాతుమర్హసి || 9
 జీవంతీంమాం యథా రామః సంభావయతి కీర్తిమాన్ | తత్తథా హనుమన్ వాచ్యం వాచా ధర్మమవాప్నుహి || 10
 నిత్యముత్సాహాయుక్తాశ్చ వాచః శ్రుత్వా త్వయేరితాః | వర్ధిష్యతే దాశరథేః పౌరుషం మదవాప్తయే || 11
 మత్సందేశయుతా వాచః త్వత్తః శ్రుత్వైవ రాఘవః | పరాక్రమవిధిం వీరో విధివత్ సంవిధాస్యతి || 12
 సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః | శిరస్యంజలిమాధాయ వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ || 13
 క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్షక్షప్రవరైర్బృతః | యస్తే యుది విజిత్యారీన్ శోకం వ్యపనయిష్యతి || 14
 న హి పశ్యామి మర్త్యేషు నాసురేషు సురేషు వా | యస్తస్య క్షిపతో బాణాన్ స్థాతుముత్సహతేఽగ్రతః || 15
 అప్యర్కమపి పర్జన్యమ్ అపి వైవస్వతం యమమ్ | స హి సోఢుం రణే శక్తః తవ హేతోర్విశేషతః || 16
 స హి సాగరపర్యంతాం మహీం శాసితమీహతే | త్వన్నిమిత్తో హి రామస్య జయో జనకనందిని || 17
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్యక్ సత్యం సుభాషితమ్ | జానకీ బహుమేనేఽథ వచనం చేదమబ్రవీత్ || 18
 తతస్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః | భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం సౌహార్దాదనుమానయత్ || 19
 యది వా మన్యసే వీర వసైకాహమరిందమ | కస్మింశ్చిత్ సంవృతో దేశే విశ్రాంతః శ్వో గమిష్యసి || 20
 మమ చేదల్పభాగ్యాయాః సాన్నిధ్యాత్ తవ వానర | అస్య శోకస్య మహతో ముహూర్తం మోక్షణం భవేత్ || 21
 గతే హి హరిశార్దూల పునరాగమనాయ తు | ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర సంశయః || 22
 తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్ | దుఃఖాద్దుఃఖపరామృష్టాం దీపయన్నివ వానర || 23
 అయం చ వీర సందేహః తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః | సుమహాంస్త్యత్సహాయేషు హర్షక్షేషు హరీశ్వర || 24
 కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యంతి మహోదధిమ్ | తాని హర్షక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ || 25
 త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనే | శక్తిః స్యాద్ వైసతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా || 26
 తదస్మిన్ కార్యనిర్వోగే వీరైవం దురతిక్రమే | కిం పశ్యసి సమాధానం త్వం హి కార్యవిదాం వరః || 27
 కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే | పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే ఫలోదయః || 28

బలైస్తుమగ్నైర్వది మాం రావణం జిత్య సంయుగే ।విజయీ స్వపురం యాయాత్ తత్తు మే స్యాద్యశస్మరమ్ ॥
 శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః ।మాం నయేద్యది కాకుత్స్థః తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ 30
 తద్యథా తస్య విక్రాంతమ్ అనురూపం మహాత్మనః । భవేదాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ ॥ 31
 తదర్థోపహితం వాక్యం సహితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్య హనుమాన్ శేషం వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ 32
 దేవి హర్షక్షుణ్ణైన్యానామ్ ఈశ్వరః ప్లవతాం వరః । సుగ్రీవస్సత్త్వ సంపన్నః తవార్థే కృతనిశ్చయః ॥ 33
 స వానరసహస్రాణాం కోటిభిరభిసంవృతః । క్షిప్రమేష్యతి వైదేహి రాక్షసానాం నిబర్హణః ॥ 34
 తస్య విక్రమసంపన్నాః సత్త్వవంతో మహాబలాః ।మనస్సంకల్పసంపాతాః నిదేశే హరయః స్థితాః ॥ 35
 యేషాం నోపరి నాధస్తాత్ న తిర్యక్ సజ్జతే గతిః ।న చ కర్మసు సీదంతి మహత్స్వమితతేజసః ॥ 36
 అసకృత్కైర్మహోత్సాహైః ససాగరధరాధరా । ప్రదక్షిణీకృతా భూమిః వాయుమార్గానుసారిభిః ॥ 37
 మద్విశిష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనోకసః । మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిన్నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ॥ 38
 అహం తావదిహ ప్రాప్తః కిం పునస్తే మహాబలాః ।న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే జనాః ॥ 39
 తదలం పరితాపేన దేవి శోకో వ్యపైతు తే । ఏకోత్పాతేన తే లంకామేష్యంతి హరియూధపాః ॥ 40
 మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యావివోదితౌ । త్వత్సకాశం మహాసత్త్వై నృసింహావాగమిష్యతః ॥ 41
 తౌ హి వీరౌ నరవరౌ సహితౌ రామలక్ష్మణౌ । ఆగమ్య నగరీం లంకాం సాయకైర్విధమిష్యతః ॥ 42
 సగణం రావణం హత్వా రాఘవో రఘునందనః ।త్వామాదాయ వరారోహే స్వపురం ప్రతి యాస్యతి ॥ 43
 తదాశ్వసిహి భద్రం తే భవ త్వం కాలకాంక్షిణీ । న చిరాద్ద్రక్ష్యసే రామం ప్రజ్వలంతమివానలమ్ ॥ 44
 నిహతే రాక్షసేంద్రేఽస్మిన్ సపుత్రామాత్యభాంధవే । త్వం సమేష్యసి రామేణ శశాంకేనేవ రోహిణీ ॥ 45
 క్షిప్రం త్వం దేవి శోకస్య పారం యాస్యసి మైథిలి । రావణం చైవ రామేణ నిహతం ద్రక్ష్యసేఽచిరాత్ ॥ 46
 ఏవమాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీం పునరబ్రవీత్ ॥ 47
 తమరిఘ్నం కృతాత్మానం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ ।లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వారముపస్థితమ్ ॥48
 నఖదంష్ట్రాయుధాన్వీరాన్ సింహశార్దూలవిక్రమాన్ ।వానరాన్వారణేంద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్ ॥
 శైలాంబుదనికాశానాం లంకామలయసానుషు । నర్దతాం కపిముఖ్యానామ్ ఆర్యే యూధాన్యనేకశః ॥ 50
 స తు మర్మణి ఘోరేణ తాడితో మన్మథేషుణా । న శర్మ లభతే రామః సింహార్దిత ఇవ ద్విపః ॥ 51
 మా రుదో దేవి శోకేన మా భూతే మనసోఽప్రియమ్ । శచీవ పత్యా శక్రేణ భర్తా నాధవతీ హ్యసి ॥ 52
 రామాద్విశిష్టః కోఽన్యోఽస్తి కశ్చిత్ సౌమిత్రిణా సమః । అగ్నిమారుతకల్పౌ తౌ భ్రాతరౌ తవ సంశ్రయౌ ॥ 53
 నాస్మింశ్చిరం వత్స్యసి దేవి దేశే రక్షోగణైరధ్యుషితేతిరాద్రే ।
 న తే చిరాదాగమనం ప్రియస్య క్షమస్వ మత్సంగమకాలమాత్రమ్ ॥ 54

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతాసాంతవనం నామ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః

అథ చత్వారింశస్సర్గః (40) సీతాసందేశః

శ్రుత్వా తు వచనం తస్య వాయుసూనోర్మహాత్మనః । ఉవాచాత్మహితం వాక్యం సీతా సురసుతోపమా ॥ 1
 త్వాం దృష్ట్వా ప్రియవక్తారం సంప్రహృష్యామి వానర! అర్ధసంజాతసస్యేవ వృష్టిం ప్రాప్య వసుంధరా ॥ 2
 యథాతం పురుషవ్యాఘ్రం గాత్రైశ్శోకాభికర్మితైః ।సంస్పృశేయం సకామాహం తథా కురు దయాం మయి ॥
 అభిజ్ఞానం చ రామస్య దద్యా హరిగణోత్తమ । క్షిప్తామిషీకాం కాకస్య కోపాదేకాక్షిశాతనీమ్ ॥ 4
 మనశ్చిలాయాస్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః । త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కిల సృర్ముర్హసి ॥ 5
 స వీర్యవాన్ కథం సీతాం హృతాం సమనుమన్యసే ।వసంతీం రక్షసాం మధ్యే మహేంద్రవరుణోపమః ॥ 6
 ఏష చూడామణిర్దివ్యో మయా సుపరిరక్షితః । ఏతం దృష్ట్వా ప్రహృష్యామి వ్యసనే త్వామివానఘ ॥ 7
 ఏష నిర్యాతితః శ్రీమాన్ మయా తే వారిసంభవః । అతః పరం న శక్న్యామి జీవితం శోకలాలసా ॥ 8

అసహ్యోని చ దుఃఖాని వాచశ్చ హృదయచ్ఛిదః । రాక్షసీనాం సుఘోరాణాం త్వత్ప్రతే మర్షయామ్యహమ్ ॥ 9
 ధారయిష్యామి మాసం తు జీవితం శత్రుసూదన । మాసాదూర్ధ్వం న జీవిష్యే త్వయా హీనా నృపాత్మజ ॥
 ఘోరో రాక్షసరాజోఽయం దృష్టిశ్చ నసుఖా మయి । త్వాంచ శ్రుత్వా విషజ్జంతం న జీవేయమహం క్షణమ్ ॥ 12
 వైదేహ్యో వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రు భాషితమ్ । అథాబ్రవీన్మహాతేజాః హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 12
 త్వచ్ఛోక విముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే । రామే దుఃఖాభిభూతే తు లక్ష్మణః పరితప్యతే ॥ 13
 కథంచిత్ భవతీ దృష్ట్వా న కాలః పరిశోచితుమ్ । ఇమం ముహూర్తం దుఃఖానామంతం ద్రక్ష్యసి భామిని ॥
 తావుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రావరిందమౌ । త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లంకాం భస్మీకరిష్యతః ॥ 15
 హత్వాతు సమరే క్రూరం రావణం సహబాంధవమ్ । రాఘవౌత్వాం విశాలాక్షి స్వాం పురీం ప్రాపయిష్యతః ॥
 యత్తు రామో విజానీయాత్ అభిజ్ఞానమనిందితే । ప్రీతిసంజననం తస్య భూయస్త్వం దాతుమర్హసి ॥ 17
 సాఽబ్రవీద్దత్తమేవేతి మయాభిజ్ఞానముత్తమమ్ । ఏతదేవ హి రామస్య దృష్ట్వా మత్కేశభూషణమ్ ।
 శ్రద్ధేయం హనుమాన్ వాక్యం తవ వీర భవిష్యతి ॥ 18
 స తం మణివరం గృహ్య శ్రీమాన్ ప్లవగసత్తమః । ప్రణమ్య శిరసా దేవీం గమనాయోపచక్రమే ॥ 19
 తముత్పాతకృతోత్సాహమ్ అవేక్ష్య హరిపుంగవమ్ । వర్ణమానం మహావేగమ్ ఉవాచ జనకాత్మజా ।
 అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా బాష్పగద్గదయా గిరా ॥ 20
 హనుమన్ సింహసంకాశౌ బ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । సుగ్రీవం చ సహమాత్యం సర్వాన్ బ్రూయా హ్యనామయమ్ ॥
 యథా చ స మహాబాహుః మాంతారయతి రాఘవః । అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్ త్వం సమాధాతుమర్హసి ॥
 ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం రక్షోభిరేభిః పరిభర్తనం చ ।
 బ్రూయాస్తు రామస్య గతస్సమీపం శివశ్చ తేఽధ్వాస్తు హరిప్రవీర ॥ 23
 స రాజపుత్రా ప్రతివేదితార్థః కపిః కృతార్థః పరిహృష్టచేతాః ।
 అల్పావశేషం ప్రసమీక్ష్య కార్యం దిశం హ్యుదీచీం మనసా జగామ ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతాసందేశో నామ చత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకచత్వారింశస్సర్గః (41) అశోకవన విధ్వంసః

స చ వాగ్విః ప్రశస్తాభిః గమిష్యన్ పూజితస్తయా । తస్మాద్దేశాదపక్రమ్య చింతయామాస వానరః ॥ 1
 అల్పశేషమిదం కార్యం దృష్ట్వేయమసితేక్షణా । త్రీనుపాయానతిక్రమ్య చతుర్థ ఇహ విద్యతే ॥ 2
 న సామ రక్షస్సు గుణాయ కల్పతే న దానమర్థోపచితేషు యుజ్యతే ।
 న భేదసాధ్యా బలదర్పితా జనాః పరాక్రమస్త్వేవ మమేహ రోచతే ॥ 3
 న చాస్య కార్యస్య పరాక్రమాదృతే వినిశ్చయః కశ్చిదిహోపపద్యతే ।
 హతప్రవీరా హి రణే హి రాక్షసాః కథంచిదీయుర్యదిహోద్య మార్దవమ్ ॥ 4
 కార్యే కర్మణి నిర్దిష్టే యో బహూన్యపి సాధయేత్ । పూర్వకార్యావిరోధేన స కార్యం కర్తుమర్హతి ॥ 5
 న హ్యేకస్నాధకో హేతుః స్వల్పస్యాపీహ కర్మణః । యో హ్యర్థం బహుధా వేద స సమర్థోఽర్థసాధనే ॥ 6
 ఇహైవ తావత్ కృతనిశ్చయో హ్యహం యది ప్రజేయం ప్లవగేశ్వరాలయమ్ ।
 పరాత్మసమ్మర్ద విశేషతత్త్వవిత్ తతః కృతం స్యాన్మమ భర్తృశాసనమ్ ॥ 7
 కథం ను ఖల్వద్య భవేత్ సుఖాగతం ప్రసహ్య యుద్ధం మమ రాక్షసైస్సహ ।
 తద్దైవ ఖల్వాత్మబలం చ సారవత్ స మానయేన్మాం చ రణే దశాననః ॥ 8
 తతస్సమాసాద్య రణే దశాననం సమంత్రివర్ణం సబలప్రయాయినమ్ ।

- హృది స్థితం తస్య మతం బలం చ వై సుఖేన మత్వాఽహమితః పునర్వ్రజే ॥ 9
- ఇదమస్య నృశంసస్య నందనోపమముత్తమమ్ । వనం నేత్రమనఃకాంతం నానాద్రుమలతాయుతమ్ ॥ 10
- ఇదం విధ్వంసయిష్యామి శుష్కం వనమివానలః । అస్మిన్ భగ్నే తతః కోపం కరిష్యతి దశాననః ॥ 11
- తతో మహాత్ సాశ్వమహారథద్విపం బలం సమాదేక్ష్యతి రాక్షసాధిపః।
త్రిశూలకాలాయసపట్టిసాయుధం తతో మహద్బుద్ధమిదం భవిష్యతి ॥ 12
- అహం తు తైస్సంయతి చండవిక్రమైః సమేత్య రక్షోభిరసహ్యవిక్రమః ।
నిహత్య తద్రావణచోదితం బలం సుఖం గమిష్యామి కపీశ్వరాలయమ్ ॥ 13
- తతో మారుతవత్ క్రుద్ధో మారుతిర్భీమవిక్రమః । ఊరువేగేన మహతా ద్రుమాన్ క్షేప్తుమధారభత్ ॥ 14
- తతస్తు హనుమాన్ వీరో బభంజ ప్రమదావనమ్ । మత్తద్విజసమాఘుష్టం నానాద్రుమలతాయుతమ్ ॥ 15
- తద్వనం మథితైర్వృ క్షైః భిన్నైశ్చ సలిలాశయైః । చూర్ణితైః పర్వతాగ్రైశ్చ బభూవాప్రియదర్శనమ్ ॥ 16
- నానాశకుంతవిరుతైః ప్రభిన్నైస్సలిలాశయైః । తామ్రైః కిసలయైః క్లాంతైః క్లాంతద్రుమలతాయుతమ్ ॥ 17
- న బభౌ తద్వనం తత్ర దావానలహతం యథా । వ్యాకులావరణా రేజుః విహ్వలా ఇవ తా లతాః ॥ 18
- లతాగృహైశ్చిత్రగృహైశ్చ నాశితైః మహోరగైర్వాళమృగైశ్చ నిర్ఘతైః ।
శిలాగృహైరున్మథితైస్తథా గృహైః ప్రణష్టరూపం తదభూన్మహద్వనమ్ ॥ 19
- సా విహ్వలా శోకలతాప్రతానా వనస్థలీ శోకలతా ప్రతానా ।
జాతా దశాస్యప్రమదావనస్య కపేర్బలాద్ధి ప్రమదావనస్య ॥ 20
- స తస్య కృత్వాఽర్థపతేర్మహాకపిః మహాత్వ్యభీకం మనసో మహాత్మనః ।
యుయుత్సురేకో బహుభి ర్మహాబలైః శ్రీయా జ్వలన్ తోరణమాస్థితః కపిః ॥ 21
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే అశోకవనవిధ్వంసో నామ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్విచత్వారింశస్సర్గః (42) రాక్షసీనివేదనమ్

- తతః పక్షినినాదేన వృక్షభంగస్వనేన చ । బభూవుస్త్రాససంభ్రాంతాః సర్వే లంకానివాసినః ॥ 1
- విద్రుతాశ్చ భయత్రస్తాః వినేదుర్భుగపక్షిణః । రక్షసాం చ నిమిత్తాని క్రూరాణి ప్రతిపేదిరే ॥ 2
- తతో గతాయాం నిద్రాయాం రాక్షస్యో వికృతాననాః । తద్వనం దదృశుర్భగ్నం తం చ వీరం మహాకపిమ్ ॥ 3
- స తా దృష్ట్వా మహాబాహుః మహాసత్వో మహాబలః । చకార సుమహాద్రూపం రాక్షసీనాం భయావహమ్ ॥ 4
- తతస్తం గిరిసంకాశమ్ అతికాయం మహాబలమ్ । రాక్షస్యో వానరం దృష్ట్వా పప్రచ్ఛుర్జనకాత్మజామ్ ॥ 5
- కోఽయం కస్య కుతో వాఽయం కిన్నిమిత్తమిహాగతః । కథం త్వయా సహనేన సంవాదః కృత ఇత్యుత ॥ 6
- ఆచక్ష్వ నో విశాలాక్షి మా భూతే సుభగే భయమ్ । సంవాదమసితాపాంగే త్వయా కిం కృతవానయమ్ ॥ 7
- అథాబ్రవీత్తదా సాధ్వీ సీతా సర్వాంగసుందరీ । రక్షసాం భీమరూపాణాం విజ్ఞానే మమ కా గతిః ॥ 8
- యూయమేవాభిజానీత యోఽయం యద్వా కరిష్యతి । అహిరేవ హ్యపేః పాదాన్ విజానాతి నసంశయః ॥ 9
- అహమప్యస్య భీతాస్మి నైనం జానామి కో న్వయమ్ । వేద్మి రాక్షసమేవైనం కామరూపిణమాగతమ్ ॥ 10
- వైదేహ్యో వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యో విద్రుతా దిశః । స్థితాః కాశ్చిద్గతాః కాశ్చిత్ రావణాయ నివేదితుమ్ ॥ 11
- రావణస్య సమీపే తు రాక్షస్యో వికృతాననాః । విరూపం వానరం భీమమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రముః ॥ 12
- అశోకవనికామధ్యే రాజన్ భీమవపుః కపిః । సీతయా కృతసంవాదః తిష్ఠత్యమితవిక్రమః ॥ 13
- న చ తం జానకీ సీతా హరిం హరిణలోచనా । అస్మాభిర్బహుధా పృష్టా నివేదయితుమిచ్ఛతి ॥ 14
- వాసవస్య భవేద్దూతో దూతో వైశ్రవణస్య వా । ప్రేషితో వాఽపి రామేణ సీతాన్వేషణకాంక్షయా ॥ 15

- తేన త్వద్భుతరూపేణ యత్తతవ మనోహరమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం ప్రమృష్టం ప్రమదావనమ్ ॥ 16
- న తత్ర కశ్చదుద్దేశో యస్తేన న వినాశితః । యత్ర సా జానకీ సీతా స తేన న వినాశితః ॥ 17
- జానకీరక్షణార్థం వా శ్రమాద్వా నోపలభ్యతే । అథవా కః శ్రమస్తస్య సైవ తేనాభిరక్షితా ॥ 18
- చారుపల్లవపుష్పాఢ్యం యం సీతా స్వయమాస్థితా । ప్రవృద్ధశ్శింశుపావృక్షః స చ తేనాభిరక్షితః ॥ 19
- తస్యోగ్రరూపస్యోగ్ర! త్వం దండమాజ్ఞాతుమర్హసి । సీతా సంభాషితా యేన తద్వనం చ వినాశితమ్ ॥ 20
- మనః పరిగృహీతాం తాం తవ రక్షోగణేశ్వర । కస్సీతామభిభాషేత యో న స్యాత్ త్వక్తజీవితః ॥ 21
- రాక్షసీనాం వచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః । హుతాగ్నిరివ జజ్జ్వాల కోపసంవర్తితేక్షణః ॥ 22
- తస్య క్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాపతన్నశ్రుబిందవః । దీప్తాభ్యామివ దీపాభ్యాం సార్చిషః స్నేహబిందవః ॥ 23
- ఆత్మనస్సదృశాన్ శూరాన్ కింకరాన్నామ రాక్షసాన్ । వ్యాదిదేశ మహాతేజాః నిగ్రహార్థం హనూమతః ॥ 24
- తేషామశీతిసాహస్రం కింకరాణాం తరస్వినామ్ । నిర్యయుర్భవనాత్తస్మాత్ కూటముద్గరపాణయః ॥ 25
- మహోదరా మహాదంష్ట్రాః ఘోరరూపా మహాబలాః । యుద్ధాభిమనసః సర్వే హనుమద్గ్రహణోన్ముఖాః ॥ 26
- తే కపీంద్రం సమాసాద్య తోరణస్థమవస్థితమ్ । అభిపేతుర్హవేగాః పతంగా ఇవ పావకమ్ ॥ 27
- తే గదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః । ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం శరైశ్చాదిత్యసన్నిభైః ॥ 28
- ముద్గరైః పట్టిసైశ్చూలైః ప్రాసతోమరశక్తిభిః । పరివార్య హనూమంతం సహసా తస్థురగ్రతః ॥ 29
- హనుమానపి తేజస్వీ శ్రీమాన్ పర్వతసన్నిభః । క్షితావావిధ్య లాంగూలం ననాద చ మహోస్వనమ్ ॥ 30
- స భూత్వాసుమహాకాయో హనుమాన్ మారుతాత్మజః । ధృష్టమాస్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్ ॥
- తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా సానునాదినా । పేతుర్విహంగా గగనాత్ ఉచ్చైశ్చేదమఘోషయత్ ॥ 32
- జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥ 33
- దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః ॥
- న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ । శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః ॥ 35
- అర్థయిత్వా పురీం లంకామ్ అభివాద్య చ మైథిలీమ్ । సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ ॥ 36
- తస్య సన్నాదశబ్దేన తేఽభవన్ భయశంకితాః । దదృశుశ్చ హనూమంతం సంధ్యామేఘమివోన్నతమ్ ॥ 37
- స్వామిసందేశనిశ్చంకాః తతస్థే రాక్షసాః కపిమ్ । చిత్రైః ప్రహరణైర్భీమైః అభిపేతుస్తతస్తతః ॥ 38
- స తైః పరివృతశ్చూరైః సర్వతః స మహాబలః । ఆససాదాఽయసం భీమం పరిఘం తోరణాశ్రితమ్ ॥ 39
- స తం పరిఘమాదాయ జఘాన రజనీచరాన్ । సపన్నగమివాదాయ స్ఫురంతం వినతాసుతః ॥ 40
- స హత్వా రాక్షసాన్ వీరాన్ కింకరాన్ మారుతాత్మజః । యుద్ధకాంక్షీ పునర్వీరః తోరణం సముపాశ్రితః ॥ 41
- తతస్తస్మాద్ భయాన్ముక్తాః కతిచిత్ తత్ర రాక్షసాః । నిహతాన్ కింకరాన్ సర్వాన్ రావణాయ న్యవేదయన్ ॥
- స రాక్షసానాం నిహతం మహత్ బలం నిశమ్య రాజా పరివృత్తలోచనః ।
- సమాదిదేశా ప్రతిమం పరాక్రమే ప్రహస్తపుత్రం సమరే సుదుర్జయమ్ ॥ 43

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రాక్షసీనివేదనం నామ ద్విచత్వారింశస్సర్గః

అథ త్రిచత్వారింశస్సర్గః (43) హనుమాతా స్తంభోత్పాటనమ్

- తతస్సు కింకరాన్ హత్వా హనుమాన్ ధ్యానమాస్థితః । వనం భగ్నం మయా చైత్యప్రాసాదో న వినాశితః ॥ 1
- తస్మాత్ ప్రాసాదమప్యేనం భీమం విధ్వంసయామ్యహమ్ । ఇతి సంచింత్య మనసా హనుమాన్ దర్శయన్ బలమ్ ॥
- చైత్యప్రాసాదమాప్లత్య మేరుశృంగమివోన్నతమ్ । ఆరురోహ హరిశ్రేష్ఠో హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥ 3
- ఆరుహ్య గిరిసంకాశం ప్రాసాదం హరియూథపః । బభౌ స సుమహాతేజాః ప్రతిసూర్య ఇవోదితః ॥ 4
- సంప్రదృప్య చ దుర్ధర్షం చైత్యప్రాసాదముత్తమమ్ । హనుమాన్ ప్రజ్వలన్ లక్ష్మ్యా పారియాత్రోపమోఽభవత్ ॥

స భూత్వా సుమహాకాయః ప్రభావాన్మారుతాత్మజః । దృష్టమాస్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్ ॥ 6
 తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా శ్రోత్రఘాతినా । పేతుర్విహంగమాస్తత్ర చైత్యపాలాశ్చ మోహితాః ॥ 7
 అస్త్రవిజ్ఞయతాం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥ 8
 దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః । హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః ॥ 9
 న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ । శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః ॥ 10
 అర్దయిత్వా పురీం లంకామ్ అభివాద్య చ మైథిలీమ్ । సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ ॥ 11
 ఏవముక్త్వా విమానస్థః చైత్యస్థాన్ హరియూధపః । ననాద భీమనిర్వాదో రక్షసాం జనయన్ భయమ్ ॥ 12
 తేన శబ్దేన మహతా చైత్యపాలాశ్చతం యయుః । గృహీత్వా వివిధానస్రాన్ ప్రాసాన్ ఖడ్గాన్ పరశ్వధాన్ ॥ 13
 విస్మజంతో మహాకాయాః మారుతిం పర్యవారయన్ । తే గదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః ॥ 14
 ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం బాణైశ్చాదిత్యసన్నిభైః । ఆవర్త ఇవ గంగాయాః తోయస్య విపులో మహాన్ ॥ 15
 పరిక్షిప్య హరిశ్రేష్ఠం స బభౌ రక్షసాం గణః । ప్రాసాదస్య మహాంస్తస్య స్తంభం హేమపరిష్కృతమ్ ॥ 16
 ఉత్పాటయిత్వా వేగేన హనుమాన్ పవనాత్మజః । తతస్తం భ్రామయామాస శతధారం మహాబలః ॥ 17
 తత్ర చాగ్నిస్సమభవత్ ప్రాసాదశ్చాప్యదహ్యత । దహ్యమానం తతో దృష్ట్వా ప్రాసాదం హరియూధపః ॥ 18
 స రాక్షసశతం హత్వా వజ్రేణేంద్ర ఇవాసురాన్ । అంతరిక్షే స్థితః శ్రీమాన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 19
 మాదృశానాం సహస్రాణి విస్ఫుష్టాని మహాత్మనామ్ । బలినాం వానరేంద్రాణాం సుగ్రీవవశవర్తినామ్ ॥ 20
 అటంతి వసుధాం కృత్వాం వయమన్యే చ వానరాః । దశనాగబలాః కేచిత్ కేచిత్ దశగుణోత్తరాః ॥ 21
 కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్య విక్రమాః । సంతి చౌఘబలాః కేచిత్ కేచిత్ వాయుబలోపమాః ॥ 22
 అప్రమేయబలాశ్చాన్యే తత్రాసన్ హరియూధపాః । ఈదృగ్విధైస్తు హరిభిః వృతో దంతనఖాయుధైః ॥ 23
 శతైశ్చతసహస్రైశ్చ కోటీభిరయుతైరపి । ఆగమిష్యతి సుగ్రీవః సర్వేషాం వో నిషాదనః ॥ 24
 నేయమస్తి పురీ లంకా న యూయం న చ రావణః । యస్మాదిక్ష్వాకునాథేన బద్ధం వైరం మహాత్మనా ॥ 25
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమాతా స్తంభోత్పాటనం నామ త్రిచత్వారింశస్సర్గః

అథ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః (44) జంబుమాలివధః

సందిష్టో రాక్షసేంద్రేణ ప్రహస్తస్య సుతో బలీ । జంబుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్ణగామ ధనుర్ధరః ॥ 1
 రక్షమాల్యాంబరధరః స్రగ్వీ రుచిరకుండలః । మహాన్ వివృత్తనయనః చండస్సమరదుర్లయః ॥ 2
 ధనుశ్చక్రధనుఃప్రఖ్యం మహాద్రుచిరసాయకమ్ । విష్ఫారయానో వేగేన వజ్రాశనిసమస్వనమ్ ॥ 3
 తస్య విష్ఫారఘోషేణ ధనుషో మహతా దిశః । ప్రదిశశ్చ నభశ్చైవ సహసా సమపూర్యత ॥ 4
 రథేన ఖరయుక్తేన తమాగతముదీక్ష్త్య సః । హనుమాన్ వేగసంపన్నో జహర్ష చ ననాద చ ॥ 5
 తం తోరణవిటంకస్థం హనుమంతం మహాకపిమ్ । జంబుమాలీ మహాబాహుః వివ్యాధ నిశితైశ్చరైః ॥ 6
 అర్ధచంద్రేణ వదనే శిరస్యేకేన కర్ణినా । బాహ్వోర్వివ్యాధ నారాచైః దశభిస్తు కపీశ్వరమ్ ॥ 7
 తస్య తత్ శుశుభే తామ్రం శరేణాభిహతం ముఖమ్ । శరదీవాంబుజం పుల్లం విద్ధం భాస్కరరశ్మినా ॥ 8
 తత్తస్య రక్తం రక్తేన రంజితం శుశుభే ముఖమ్ । యథాకాశే మహాపద్మం సిక్తం చందనబిందుభిః ॥ 9
 చుకోప బాణాభిహతో రాక్షసస్య మహాకపిః । తతః పార్శ్వేఽతివిపులాం దదర్శ మహతీం శిలామ్ ॥ 10
 తరసా తాం సముత్పాట్య చిక్షేప బలవద్భలీ । తాం శరైర్దశభిః క్రుద్ధః తాడయామాస రాక్షసః ॥ 11
 విపన్నం కర్మ తద్భ్రష్టా హనుమాంశ్చండవిక్రమః । సాలం విపులముత్పాట్య భ్రామయామాస వీర్యవాన్ ॥
 భ్రామయంతంకపిం దృష్ట్వా సాలవృక్షం మహాబలమ్ । చిక్షేపసుబహూన్ బాణాన్ జంబుమాలీ మహాబలః ॥
 సాలం చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద వానరం పంచభిర్బుజే । ఉరస్యేకేన బాణేన దశభిస్తు స్తనాంతరే ॥ 14

- స శరైః పూరితతనుః క్రోధేన మహతా వృతః । తమేవ పరిఘం గృహ్య బ్రామయామాస వేగతః ॥ 15
- అతివేగోఽతివేగేన బ్రామయిత్వా బలోత్కటః । పరిఘం పాతయామాస జంబుమాలేర్మహోరసి ॥ 16
- తస్య చైవ శిరో నాస్తి న బాహూ న చ జానుసీ । న ధనుర్న రథో నాశ్వాః తత్రాదృశ్యంత నేషవః ॥ 17
- స హతస్సహసా తేన జంబుమాలీ మహాబలః । పపాత నిహతో భూమౌ చూర్ణితాంగవిభూషణః ॥ 18
- జంబుమాలిం చ నిహతం కింకరాంశ్చ మహాబలాన్ । చుక్రోధ రావణః శ్రుత్వా కోపసంరక్తలోచనః ॥ 19
- స రోషసంవర్తితతామ్రలోచనః ప్రహస్తపుత్రే నిహతే మహాబలే ।
- అమాత్యపుత్రానతిపీర్య విక్రమాన్ సమాదిదేశాశు నిశాచరేశ్వరః ॥ 20
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే జంబుమాలివధో నామచతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశస్సర్గః (45) మంత్రిసుత సంహారః

- తతస్తే రాక్షసేంద్రేణ చోదితా మంత్రిణస్సుతాః । నిర్యయుర్భవనాత్తస్మాత్ సప్త సప్తార్చివర్చసః ॥ 1
- మహాబలపరీవారాః ధనుష్కంతో మహాబలాః । కృతాస్త్రాస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠాః పరస్పరజయైషిణః ॥ 2
- హేమజాలపరిక్షిప్తైః ధ్వజవద్భిః పతాకిభిః తోయదస్వననిర్ఘోషైః వాజియుక్తైర్మహోరథైః ॥ 3
- తప్తకాంచనచిత్రాణి చాపాన్యమితవిక్రమాః । విస్ఫారయంతః సంహృష్టాః తటిత్వంత ఇవాంబుదాః ॥ 4
- జనన్యస్తు తతస్తేషాం విదిత్వా కింకిరాన్ హతాన్ । బభూవుః శోకసంభ్రాంతాః సబాంధవసుహృజ్ఞనాః ॥ 5
- తే పరస్పరసంఘర్షాత్ తప్తకాంచనభూషణాః । అభిపేతుర్హనూమంతం తోరణస్థమవస్థితమ్ ॥ 6
- సృజంతో బాణవృష్టిం తే రథగర్జితనిస్సవ్నాః । వృష్టిమంత ఇవాంభోదాః విచేరుర్నైర్మతాంబుదాః ॥ 7
- అవకీర్ణస్తతస్తాభిః హనుమాన్ శరవృష్టిభిః । అభవత్ సంవృతాకారః శైలరాడివ వృష్టిభిః ॥ 8
- స శరాన్ మోఘయామాస తేషామాశుచరః కపిః । రథవేగం చ వీరాణాం విచరన్ విమలేఽంబరే ॥ 9
- స తైః క్రీడన్ ధనుష్కద్భిః వ్యోమ్ని వీరః ప్రకాశతే । ధనుష్కద్భిర్యథా మేఘైః మారుతః ప్రభురంబరే ॥ 10
- స కృత్వా నినదంఘోరం త్రాసయంస్తాం మహాచమూమ్ । చకారహనుమాన్ వేగం తేషు రక్షస్సు వీర్యవాన్ ॥
- తలేనాభ్యహనత్కాంశ్చిత్ పాదైః కాంశ్చిత్పరంతపః । ముష్టినాఽభ్యహనత్కాంశ్చిత్ నఖైః కాంశ్చిద్వ్యదారయత్ ॥
- ప్రమమాథోరసా కాంశ్చిత్ ఊరుభ్యామపరాన్ కపిః । కేచిత్తస్య నినాదేన తత్రైవ పతితా భువి ॥ 13
- తతస్తేష్వవసన్నేషు భూమౌ నిపతితేషు చ । తత్రైన్యమగమత్ సర్వం దిశో దశ భయార్ధితమ్ ॥ 14
- వినేదుర్విస్వరం నాగాః నిపేతుర్భువి వాజినః । భగ్ననీడధ్వజచ్ఛత్రైః భూశ్చ కీర్ణైః భవద్రథైః ॥ 15
- ప్రవతా రుధిరేణాథ స్రవంత్యో దర్శితాః పథి । వివిధైశ్చ స్వరైర్లంకా ననాద వికృతం తదా ॥ 16
- స తాన్ ప్రవృద్ధాన్ వినిహత్య రాక్షసాన్ మహాబలశ్చండపరాక్రమః కపిః ।
- యుయుత్సరన్వైః పునరేవ రాక్షసైః తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణమ్ ॥ 17
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే మంత్రిసుత సంహారో నామ పంచచత్వారింశస్సర్గః

అథ షట్చత్వారింశస్సర్గః (46) పంచసేనాపతి వధః

- హతాన్ మంత్రిసుతాన్ బుద్ధ్వా వానరేణ మహాత్మనా । రావణః సంవృతాకారః చకార మతిముత్తమామ్ ॥ 1
- స విరూపాక్షయూపాక్షౌ దుర్ధరం చైవ రాక్షసమ్ । ప్రఘసం భాసకర్ణం చ పంచ సేనాగ్రనాయకాన్ ॥ 2
- సందిదేశ దశగ్రీవో వీరాన్ నయవిశారదాన్ । హనుమద్్రహణవ్యగ్రాన్ వాయువేగసమాన్ యుధి ॥ 3
- యాత సేనాగ్రగాః సర్వే మహాబలపరిగ్రహాః । సవాజిరథమాతంగాః స కపిః శాస్యతామితి ॥ 4
- యత్రైశ్చ ఖలు భావ్యం స్యాత్ తమాసాద్య వనాలయమ్ । కర్మ చాపి సమాధేయం దేశకాలావిరోధినమ్ ।
- న హ్యహం తం కపిం మన్యే కర్మణా ప్రతితర్కయన్ ॥ 5

- సర్వథా తన్మహద్భూతం మహాబలపరిగ్రహమ్ । భవేదింద్రేణ వా సృష్టమ్ అస్మదర్థం తపోబలాత్ ॥ 6
- సనాగయక్షగంధర్వాః దేవాసురమహర్షయః । యుష్మాభిస్సహితైస్సర్వైః మయా సహ వినిర్జితాః ॥ 7
- తైరవశ్యం విధాతవ్యం వ్యతీకం కించిదేవ నః । తదేవ నాత్ర సందేహాః ప్రసహ్య పరిగృహ్యతామ్ ॥ 8
- నావమాన్యో భవద్భిశ్చ హరిర్ధీరపరాక్రమః । దృష్ట్వా హి హరయః పూర్వం మయా విపులవిక్రమాః ॥ 9
- వాలీ చ సహసుగ్రీవో జాంబవాంశ్చ మహాబలః । నీలస్సేనాపతిశ్చైవ యే చాన్యే ద్వివిదాదయః ॥ 10
- నైవం తేషాం గతిర్భీమా న తేజో న పరాక్రమః । న మతిర్న బలోత్సాహౌ న రూపపరికల్పనమ్ ॥ 11
- మహాత్ సత్త్వమిదం జ్ఞేయం కపిరూపం వ్యవస్థితమ్ । ప్రయత్నం మహదాస్థాయ క్రియతామస్య నిగ్రహాః ॥
- కామం లోకాస్త్రయస్సేంద్రాః ససురాసురమానవాః । భవతామగ్రతః స్థాతుం న పర్యాప్తా రణాజిరే ॥ 13
- తథాఽపి తు నయజ్ఞేన జయమాకాంక్షతా రణే । ఆత్మా రక్ష్యః ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధిర్హి చంచలా ॥ 14
- తే స్వామివచనం సర్వే ప్రతిగృహ్య మహాజసః । సముత్పేతుర్మహావేగాః హుతాశసమతేజసః ॥ 15
- రథైర్మతైశ్చ మాతంగైః వాజిభిశ్చ మహాజవైః । శస్త్రైశ్చ వివిధై స్తీ క్షణైః సర్వేశోపచితా బలైః ॥ 16
- తతస్తం దదృశుర్వీరాః దీప్యమానం మహాకపిమ్ । రశ్మిమంతమివోద్యంతం స్వతేజోరశ్మిమాలినమ్ ॥ 17
- తోరణస్థం మహోత్సాహం మహాసత్త్వం మహాబలమ్ । మహామతిం మహావేగం మహాకాయం మహాబలమ్ ॥
- తం సమీక్ష్యైవ తే సర్వే దిక్షు సర్వాస్వవస్థితాః । తైస్తైః ప్రహరణైర్భీమైః అభిపేతుస్తతస్తతః ॥ 19
- తస్య పంచాయసాస్తీ క్షణాః శితాః పీతముఖాశ్వరాః । శిరస్సుత్పలపత్రాభాః దుర్ధరేణ నిపాతితాః ॥ 20
- స తైః పంచభిరావిద్ధః శరైశ్శిరసి వానరః । ఉత్పపాత నదన్ వ్యోమ్ని దిశో దశ వినాదయన్ ॥ 21
- తతస్తు దుర్ధరో వీరః సరథస్సజ్యకారుకః । కిరన్ శరశతై స్తీ క్షణైః అభిపేదే మహాబలః ॥ 22
- స కపిర్పారయామాస తం వ్యోమ్ని శరవర్షిణమ్ । వృష్టిమంతం పయోదాంతే పయోదమివ మారుతః ॥ 23
- అర్జుమానస్తతస్తేన దుర్ధరేణానిలాత్మజః । చకార కదనం భూయో వ్యవర్ధత చ వేగవాన్ ॥ 24
- స దూరం సహసోత్పత్య దుర్ధరస్య రథే హరిః । నిపపాత మహావేగో విద్యుద్రాశిర్గిరావివ ॥ 25
- తతస్స మధితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్షకూబరమ్ । విహాయ న్యపతద్భూమౌ దుర్ధరస్త్వక్షజీవితః ॥ 26
- తం విరూపాక్షయూపాక్షౌ దృష్ట్వా నిపతితం భువి । సంజాతరోషౌ దుర్ధరౌ ఉత్పేతతురరిందమౌ ॥ 27
- స తాభ్యాం సహసోత్పత్య విష్టితో విమలేఽంబరే । ముద్గరాభ్యాం మహాబాహుః వక్షస్యభిహతః కపిః ॥ 28
- తయోర్వేగవతోర్వేగం వినిహత్య మహాబలః । నిపపాత పునర్భూమౌ సుపర్ణసమవిక్రమః ॥ 29
- స సాలవృక్షమాసాద్య తముత్పాట్య చ వానరః । తావుభౌ రాక్షసౌ వీరౌ జఘాన పవనాత్మజః ॥ 30
- తతస్తాంస్త్రీన్ హతాన్ జ్ఞాత్వా వానరేణ తరస్వినా । అభిపేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిమ్ ॥ 31
- భాసకర్ణశ్చ సంక్రుద్ధః శూలమాదాయ వీర్యవాన్ । ఏకతః కపిశార్దూలం యశస్వినమవస్థితమ్ ॥ 32
- పట్టసేన శితాగ్రేణ ప్రఘసః ప్రత్యయోధయత్ । భాసకర్ణశ్చ శూలేన రాక్షసః కపిసత్తమమ్ ॥ 33
- స తాభ్యాం విక్షతైర్గాత్రైః అస్పర్దిగ్ధతనూరుహాః । అభవద్వానరః క్రుద్ధో బాలసూర్యసమప్రభః ॥ 34
- సముత్పాట్య గిరేః శృంగం సమృగవ్యాళపాదపమ్ । జఘాన హనుమాన్ వీరో రాక్షసౌ కపికుంజరః ॥ 35
- తతస్తేష్వవసన్నేషు సేనాపతిషు పంచసు । బలం తదవశేషం చ నాశయామాస వానరః ॥ 36
- అశ్వైరశ్వాన్ గజైర్నాగాన్ యోధైర్యోధాన్ రథై రథాన్ । స కపిర్నాశయామాస సహస్రాక్ష ఇవాసురాన్ ॥ 37
- హతైర్నాగైశ్చ తురగైః భగ్నాక్షైశ్చ మహారథైః । హతైశ్చ రాక్షసైర్భూమీ రుద్ధమార్గా సమంతతః ॥ 38
- తతః కపిస్తాన్ ధ్వజినీపతీన్ రణే నిహత్య వీరాన్ సబలాన్ సవాహనాన్ ।
- సమీక్ష్య వీరః పరిగృహ్య తోరణం కృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే ॥ 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే పంచ సేనాపతివధో నామ షట్పత్వారింశస్సర్గః

అథ సప్త చత్వారింశస్సర్గః (47) అక్షకుమార పతనమ్

- సేనాపతీన్ పంచ స తు ప్రమాపితాన్ హనూమతా సానుచరాన్ సవాహనాన్ ।
- సమీక్ష్వ రాజా సమరోద్ధతోన్ముఖం కుమారమక్షం ప్రసమైక్షతాగ్రతః ॥ 1
- స తస్య దృష్ట్యర్పణసంప్రచోదితః ప్రతాపవాన్ కాంచనచిత్రకారుకః ।
- సముత్పపాతాథ సదస్యదీరితో ద్విజాతిముఖ్యైర్హవిషేవ పావకః ॥ 2
- తతో మహద్బాలదివాకరప్రభం ప్రతప్తజాంబూనదజాలసంతతమ్ ।
- రథం సమాస్థాయ యయౌ స వీర్యవాన్ మహాహరిం తం ప్రతి నైర్మతర్షభః ॥ 3
- తతస్తపస్సంగ్రహసంచయార్జితం ప్రతప్తజాంబూనదజాలశోభితమ్ ।
- పతాకినం రత్నవిభూషితధ్వజం మనోజవాష్టాశ్వవరైస్సుయోజితమ్ ॥ 4
- సురాసురాధృప్యమసంగచారిణం రవిప్రభం వ్యోమచరం సమాహితమ్ ।
- సతూణమష్టాసినిబద్ధబంధురం యథాక్రమావేశితశక్తితోమరమ్ ॥ 5
- విరాజమానం ప్రతిపూర్ణవస్తునా సహేమదామ్నా శశిసూర్యవర్చసా ।
- దివాకరాభం రథమాస్థితస్తతః స నిర్జగామామరతుల్యవిక్రమః ॥ 6
- స పూరయన్ ఖం చ మహీం చ సాచలాం తురంగమాతంగమ హారథ స్వనైః ।
- బలైస్సమేతైస్స హి తోరణస్థితం సమర్థమాసీనముపాగమత్ కపిమ్ ॥ 7
- స తం సమాసాద్య హరిం హరీక్షణో యుగాంతకాలాగ్నిమివ ప్రజాక్షయే ।
- అవస్థితం విస్మితజాతసంభ్రమః సమైక్షతాక్షో బహుమానచక్షుషా ॥ 8
- స తస్య వేగం చ కపేర్మహాత్మనః పరాక్రమం చారిషు పార్థివాత్మజః ।
- విచారయన్ స్వం చ బలం మహాబలో హిమక్షయే సూర్య ఇవాభివర్ధతే ॥ 9
- స జాతమన్యః ప్రసమీక్ష్వ విక్రమం స్థిరం స్థితస్సంయతి దుర్నివారణమ్ ।
- సమాహితాత్మా హనుమంతమాహవే ప్రచోదయామాస శరైస్త్రిభిశ్శితైః ॥ 10
- తతః కపిం తం ప్రసమీక్ష్వ గర్వితం జితశ్రమం శత్రుపరాజయోర్జితమ్ ।
- అవైక్షతాక్షస్సముదీర్ఘమానసః సబాణపాణిః ప్రగృహీతకారుకః ॥ 11
- స హేమనిష్కాంగదచారుకుండలః సమాససాదాశుపరాక్రమః కపిమ్ ।
- తయోర్భ భూవాప్రతిమస్సమాగమః సురాసురాణామపి సం భ్రమప్రదః ॥ 12
- రరాస భూమిర్న తతాప భానుమాన్ వవౌ న వాయుః ప్రచచాల చాచలః ।
- కపేః కుమారస్య చ వీక్ష్వ సంయుగం ననాద చ ద్యౌరుదధిశ్చ చుక్షుభే ॥ 13
- తతస్స వీరస్సముఖాన్ పతత్రిణః సువర్ణపుంఖాన్ సవిషానివోరగాన్ ।
- సమాధిసంయోగవి మోక్ష తత్త్వవిత్ శరానథ త్రీన్ కపిమూర్ఖ్యపాతయత్ ॥ 14
- స తైశ్శరైర్మూర్ధ్ని సమం నిపాతితైః క్షరన్నస్య గ్ధి గ్ధవివృత్తలోచనః ।
- నవోదితాదిత్యనిభశృరాంశుమాన్ వ్యరాజతాదిత్య ఇవాంశుమాలికః ॥ 15
- తతస్స పింగాధిపమంత్రిసత్తమః సమీక్ష్వ తం రాజవరాత్మజం రణే ।
- ఉదగ్రచిత్రాయుధచిత్రకారుకం జహార్ష చాపూర్యత చాహవోన్ముఖః ॥ 16
- స మందరాగ్రస్థ ఇవాంశుమాలికో వివృద్ధకోపో బలవీర్యసంయుతః ।
- కుమారమక్షం సబలం సవాహనం దదాహ నేత్రాగ్ని మరీచిభిస్తదా ॥ 17
- తతస్స బాణాసనచిత్రకారుకః శరప్రవర్షో యుధి రాక్షసాంబుదః ।

- శరాన్ ముమోచాశు హరీశ్వరాచలే వలాహకో వృష్టిమివాచలోత్తమే ॥ 18
- తతః కపిస్తం రణచండవిక్రమం వివృద్ధతేజోబలవీర్యసంయుతమ్ ।
కుమారమక్షం ప్రసమీక్ష్య సంయుగే ననాద హర్షాద్ ఘనతుల్యవిక్రమః ॥ 19
- స బాలభావాద్ యుధి వీర్యదర్శితః ప్రవృద్ధమన్యః క్షతజోపమేక్షణః ।
సమాససాదాప్రతిమం కపిం రణే గజో మహాకూపమివావృతం తృణైః ॥ 20
- స తేన బాణైః ప్రసభం నిపాతితైః చకార నాదం ఘననాదనిస్వనః ।
సముత్పాతాశు నభస్స మారుతిః భుజోరువిక్షేపణఘోరదర్శనః ॥ 21
- సముత్పతంతం సమభిద్రవద్భలీ స రాక్షసానాం ప్రవరః ప్రతాపవాన్ ।
రథీ రథిశ్రేష్ఠతమః కిరన్ శరైః పయోధరః శైలమివాశ్మవృష్టిభిః ॥ 22
- స తాన్ శరాంస్తస్య హరిర్విమోక్షయన్ చచార వీరః పథి వాయుసేవితే ।
శరాంతరే మారుతపద్వినిష్పతన్ మనోజవస్సంయుతి చండవిక్రమః ॥ 23
- తమాత్తబాణాసనమాహవోన్ముఖం ఖమాస్తృణంతం విశిఖైశ్చరోత్తమైః ।
అవై క్షతాక్షం బహుమానచక్షుషా జగామ చింతాం చ స మారుతాత్మజః ॥ 24
- తతః శరైర్భిన్నభుజాంతరః కపిః కుమారవీరేణ మహాత్మనా నదన్ ।
మహాభుజః కర్మవిశేషతత్త్వవిత్ విచింతయామాస రణే పరాక్రమమ్ ॥ 25
- అబాలవద్బాలదివాకరప్రభః కరోత్యయం కర్మ మహాన్మహాబలః ।
స చాస్య సర్వాహవకర్మశోభినః ప్రమాపణే మే మతిరత్ర జాయతే ॥ 26
- అయం మహాత్మా చ మహాంశ్చ వీర్యతః సమాహితశ్చాతిసహశ్చ సంయుగే ।
అసంశయం కర్మగుణోదయాదయం సనాగ యక్షైర్మునిభి శ్చ పూజితః ॥ 27
- పరాక్రమోత్సాహవివృద్ధమానసః సమీక్షతే మాం ప్రముఖాగ్రతః స్థితః ।
పరాక్రమో హ్యస్య మనాంసి కంపయేత్ సురాసు రాణామపి శీఘ్రగామినః ॥ 28
- స ఖల్వయం నాభిభవేదుపేక్షితః పరాక్రమో హ్యస్య రణే వివర్ధతే ।
ప్రమాపణం త్వేవ మమాస్య రోచతే న వర్ధమానోఽగ్నిరుపేక్షితుం క్షమః ॥ 29
- ఇతి ప్రవేగం తు పరస్య తర్కయన్ స్వకర్మయోగం చ విధాయ వీర్యవాన్ ।
చకార వేగం తు మహాబలస్తదా మతిం చ చక్రేఽస్య వధే మహాకపిః ॥ 30
- స తస్య తానష్టహయాన్ మహాజవాన్ సమాహితాన్ భారసహాన్ వివర్తనే ।
జఘాన వీరః పథి వాయుసేవితే తలప్రహారైః పవనాత్మజః కపిః॥ 31
- తతస్తలేనాభిహతో మహారథః స తస్య పింగాధిపమంత్రినిర్జితః ।
ప్రభగ్ననీడః పరిముక్తకూబరః పపాత భూమౌ హతవాజిరంబరాత్ ॥ 32
- స తం పరిత్యజ్య మహారథో రథం సకార్ముకః ఖడ్గధరః ఖముత్పతన్ ।
తపోఽభియోగాదృష్టిరుగ్రవీర్యవాన్ విహాయ దేహం మరుతామివాలయమ్ ॥ 33
- తతః కపిస్తం విచరంతమంబరే పతత్రిరాజానిలసిద్ధసేవితే ।
సమేత్య తం మారుతతుల్యవిక్రమః క్రమేణ జగ్రాహ స పాదయోర్భ్రధమ్ ॥ 34
- స తం సమావిధ్య సహస్రశః కపిః మహోరగం గృహ్య ఇవాండజేశ్వరః ।
ముమోచ వేగాత్ పితృతుల్యవిక్రమో మహీతలే సంయుతి వానరోత్తమః ॥ 35

- స భగ్గుబాహూరుకటీశిరోధరః క్షరన్నస్మజ్జిర్మథితాస్థిలోచనః ।
 స భగ్గునంధిః ప్రవికీర్ణబంధనో హతః క్షితౌ వాయుసుతేన రాక్షసః ॥ 36
- మహాకపిర్భూమితలే నిపీడ్య తం చకార రక్షోధిపతేర్మహద్భయమ్ ।
 మహర్షిభిశ్చక్రచరైర్మహావ్రతైః సమేత్య భూతైశ్చ సయక్షపన్నగైః । 37
- సురైశ్చ సేంద్రైర్భూశజాతవిస్మయైః హతే కుమారే స కపిర్నిరీక్షితః ॥ 38
- నిహత్య తం వజ్రసుతోపమప్రభం కుమారమక్షం క్షతజోపమేక్షణమ్ ।
 తమేవ వీరోఽభిజగామ తోరణం కృతక్షణః కాల ఇవ ప్రజాక్షయే ॥ 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే అక్షకుమార పతనం నామ సప్త చత్వారింశస్సర్గః

అథ అష్ట చత్వారింశస్సర్గః (48) హనుమతో బంధనమ్

- తతస్స రక్షోధిపతిర్మహాత్మా హనుమతాఽక్షే నిహతే కుమారే ।
 మనస్సమాధాయ తదేంద్రకల్పం సమాదిదేశేంద్రజితం సరోషమ్ ॥ 1
- త్వమస్త్రవిత్ శస్త్రవిదాం వరిష్ఠః సురాసురాణామపి శోకదాతా ।
 సురేషు సేంద్రేషు చ దృష్టకర్మా పితామహారాధనసంచితాస్త్రః ॥ 2
- తవాస్త్రబలమాసాద్య నాసురా న మరుద్గణాః । న శేకుస్సమరే స్థాతుం సురేశ్వరసమాశ్రితాః ॥ 3
- న కశ్చిత్ త్రిషు లోకేషు సంయుగేన గతశ్రమః । భుజవీర్యాభిగుప్తశ్చ తపసా చాభిరక్షితః ।
 దేశకాలవిభాగజ్ఞః త్వమేవ మతిసత్తమః ॥ 4
- నతేఽస్త్యశక్యం సమరేషు కర్మణా న తేఽస్త్యకార్యం మతిపూర్వమంత్రణే ।
 న సోఽస్తి కశ్చిత్ త్రిషు సంగ్రహేషు వై న వేద యస్తేఽస్త్ర బలం బలం చ తే ॥ 5
- మమానురూపం తపసో బలం చ తే పరాక్రమశ్చాస్త్రబలం చ సంయుగే ।
 న త్వాం సమాసాద్య రణావమర్దే మనః శ్రమం గచ్ఛతి నిశ్చితార్థమ్ ॥ 6
- నిహతాః కింకరాస్సర్వే జంబుమాలీ చ రాక్షసః । అమాత్యపుత్రా వీరాశ్చ పంచ సేనాగ్రయాయినః ॥ 7
- బలాని సుసమృద్ధాని సాశ్వనాగరథాని చ ॥ 8
- సహోదరస్తే దయితః కుమారోఽక్షశ్చ సూదితః । న హి తేష్యేవ మే సారో యస్త్యయ్యరినిషాదన ॥ 9
- ఇదం హి దృష్ట్వా మతిమన్మహద్బలం కపేః ప్రభావం చ పరాక్రమం చ ।
 త్వమాత్మనశ్చాపి సమీక్ష్య సారం కురుష్య వేగం స్వబలానురూపమ్ ॥ 10
- బలావమర్దస్త్వయి సన్నికృష్టే యథా గతే శామ్యతి శాంతశత్రో ।
 తథా సమీక్ష్యాత్మబలం పరం చ సమారభస్వాస్త్రవిదాం వరిష్ఠమ్ ॥ 11
- న వీర సేనా గణశోచ్యవంతి న వజ్రమాదాయ విశాలసారమ్ ।
 న మారుతస్యాస్య గతేః ప్రమాణం న చాగ్నికల్పః కరణేన హంతుమ్ ॥ 12
- తమేవమర్ధం ప్రసమీక్ష్య సమ్యక్ స్వకర్మసామ్యాద్ధి సమాహితాత్మా ।
 స్మరంశ్చ దివ్యం ధనుషోఽస్త్ర వీర్యం ప్రజాక్షతం కర్మ సమారభస్వ ॥ 13
- న ఖల్వియంమతిః శ్రేష్ఠా యత్త్వాం సంప్రేషయామ్యహమ్ । ఇయంచ రాజధర్మాణాం క్షత్రస్య చ మతిర్మతా ॥
 నానాశస్త్రైశ్చ సంగ్రామే వైశారద్యమరిందమ । అవశ్యమేవ యోద్ధవ్యం కామ్యశ్చ విజయో రణే ॥ 15
- తతఃపితుస్తద్వచనం నిశమ్య ప్రదక్షిణం దక్షసుతప్రభావః । చకార భర్తారమదీనసత్వో రణాయ వీరఃప్రతిపన్నబుద్ధిః ॥
 తతస్తైః స్వగజైరిష్టైః ఇంద్రజిత ప్రతిపూజితః । యుద్ధోద్ధతః కృతోత్సాహః సంగ్రామం ప్రత్యపద్యత ॥ 17

- శ్రీమాన్ పద్మపలాశాక్షో రాక్షసాధిపతేస్సుతః । నిర్జగామ మహాతేజాః సముద్ర ఇవ పర్వసు ॥ 18
- స పక్షిరాజోపమతుల్యవేగైః వ్యాకైశ్చతుర్భిః సితతీక్షణదండ్రైః ।
రథం సమాయుక్తమసంగవేగం సమారురోహేంద్రజిదింద్రకల్పః ॥ 19
- స రథీధన్వినాం శ్రేష్ఠః శస్త్రజ్ఞోఽస్త్రవిదాంవరః । రథేనాభియయౌ క్షిప్రం హనుమాన్ యత్ర సోఽభవత్ ॥ 20
- స తస్య రథనిర్ఘోషం జ్యాస్వనం కార్ముకస్య చ । నిశమ్య హరివీరోఽసౌ సంప్రహృష్టతరోఽభవత్ ॥ 21
- సుమహచ్ఛాపమాదాయ శితశల్యాంశ్చ సాయకాన్ । హనుమంతమభిప్రేత్య జగామ రణపండితః ॥ 22
- తస్మింస్తతస్సంయతి జాతహర్షే రణాయ నిర్గచ్ఛతి బాణపాణౌ ।
దిశశ్చ సర్వాః కలుషా బభూవుః మృగాశ్చ రౌద్రౌ బహుధా వినేదుః ॥ 23
- సమాగతాస్తత్ర తు నాగయక్షాః మహర్షయశ్చక్రచరాశ్చ సిద్ధాః ।
సభస్సమావృత్య చ పక్షిసంఘాః వినేదురుచ్చైః పరమప్రహృష్టాః ॥ 24
- ఆయాంతం సరథం దృష్ట్వా తూర్ణమింద్రజితం కపిః । విననాద మహానాదం వ్యవర్థత చ వేగవాన్ ॥ 25
- ఇంద్రజిత్తు రథం దివ్యమ్ ఆస్థితశ్చిత్రకార్ముకః । ధనుర్విస్ఫారయామాస తడిదూర్జితనిస్సవ్నమ్ ॥ 26
- తతస్సమేతావతీక్ష్ణవేగా మహాబలౌ తౌ రణనిర్విశంకౌ ।
కపిశ్చ రక్షోధిపతేశ్చ పుత్రః సురాసురేంద్రావివ బద్ధవైరౌ ॥ 27
- స తస్య వీరస్య మహారథస్య ధనుష్మతస్సంయతి సమ్మతస్య ।
శరప్రవేగం వ్యూహనత్ ప్రవృద్ధః చచార మార్గే పితురప్రమేయే ॥ 28
- తతశ్చరానాయతతీక్ష్ణశల్యాన్ సుపత్రిణః కాంచనచిత్రపుంఖాన్ ।
ముమోచ వీరః పరవీరహంతా సుసన్నతాన్ వజ్రనిపాతవేగాన్ ॥ 29
- తతస్తు తత్స్వందననిస్సవ్నం చ మృదంగభేరీపటహస్వనం చ ।
వికృప్యమాణస్య చ కార్ముకస్య నిశమ్య ఘోషం పునరుత్పపాత ॥ 30
- శరాణామంతరేష్వాశు వ్యవర్థత మహాకపిః । హరిస్తస్యాభిలక్ష్యస్య మోఘయన్ లక్ష్యసంగ్రహమ్ ॥ 31
- శరాణామగ్రతస్తస్య పునస్సమభివర్తత । ప్రసార్య హస్తౌ హనుమాన్ ఉత్పపాతానిలాత్మజః ॥ 32
- తావుభౌ వేగసంపన్నౌ రణకర్మవిశారదౌ । సర్వభూతమనోగ్రాహి చక్రతుర్యుద్ధముత్తమమ్ ॥ 33
- హనుమాతో వేద స రాక్షసోఽంతరం స మారుతిస్తస్య మహాత్మనోఽంతరమ్ ।
పరస్పరం నిర్విషహౌ బభూవతుః సమేత్య తౌ దేవసమాసవిక్రమౌ ॥ 34
- తతస్తు లక్ష్మ్యే స విహన్యమానే శరేష్వమోఘేషు చ సంపతత్సు ।
జగామ చింతాం మహతీం మహాత్మా సమాధిసంయౌ గసమాహితాత్మా ॥ 35
- తతో మతిం రాక్షసరాజసూనుః చకార తస్మిన్ హరివీరముఖ్యే ।
అవధ్యతాం తస్య కపేస్సమీక్ష్య కథం నిగచ్ఛేదితి నిగ్రహార్థమ్ ॥ 36
- తతః హైతామహం వీరః సోఽస్త్రమస్త్రవిదాం వరః । సందధే సుమహాతేజాః తం హరిప్రవరం ప్రతి ॥ 37
- అవధ్యోఽయమితి జ్ఞాత్వా తమస్త్రేణాస్త్రతత్త్వవిత్ । నిజగ్రాహ మహాబాహుః మారుతాత్మజమింద్రజిత్ ॥ 38
- తేన బద్ధస్తతోఽస్త్రేణ రాక్షసేన స వానరః । అభవన్నిర్విచేష్టశ్చ పపాత చ మహీతలే ॥ 39
- తతోఽథ బుద్ధ్వా స తదస్త్రబంధం ప్రభోః ప్రభావాద్విగతాత్మవేగః ।
పితామహానుగ్రహమాత్మనశ్చ విచింతయామాస హరిప్రవీరః ॥ 40

- తతః స్వాయంభువైర్మంత్రైః బ్రహ్మీస్త్రమభిమంత్రితమ్ | హనుమాంశ్చింతయామాస వరదానం పితాహాత్ ||
 న మేఽస్త్రబంధస్య చ శక్తిరస్తి విమోక్షణే లోకగురోః ప్రభావాత్ |
 ఇత్యేవ మత్వా విహితోఽస్త్రబంధో మయాఽత్మయోనేరనువర్తితవ్యః || 42
- స వీర్యమస్త్రస్య కపిర్విచార్య పితామహానుగ్రహమాత్మనశ్చ |
 విమోక్షశక్తిం పరిచింతయిత్వా పితామహాజ్ఞామనువర్తతే స్మ || 43
- అస్త్రేణాపి హి బద్ధస్య భయం మమ న జాయతే | పితామహమహేంద్రాభ్యాం రక్షితస్యానిలేన చ || 44
- గ్రహణే చాపి రక్షోభిః మహాన్ మే గుణదర్శనః | రాక్షసేంద్రేణ సంవాదః తస్మాద్భ్రష్టాంతు మాం పరే || 45
- స నిశ్చితార్థః పరవీరహంతా సమీక్ష్యకారీ వినివృత్తచేష్టః |
 పరైః ప్రసహ్యభిగతైర్నిగృహ్య ననాద తైస్తైః పరిభర్త్యమానః || 46
- తతస్తం రాక్షసా దృష్ట్వా నిర్విచేష్టమరిందమమ్ | బబంధుశ్శణవల్కైశ్చ ద్రుమచీరైశ్చ సంహతైః || 47
- స రోచయామాస పరైశ్చ బంధనం ప్రసహ్య వీరైరభినిగ్రహం చ |
 కౌతూహలాన్మాం యది రాక్షసేంద్రో ద్రష్టుం వ్యవస్యేదితి నిశ్చితార్థః|| 48
- స బద్ధస్తేన వల్కేన విముక్తోఽస్త్రేణ వీర్యవాన్ | అస్త్రబంధస్స చాన్యం హి న బంధమనువర్తతే || 49
- అథేంద్రజిత్తు ద్రుమచీరబద్ధం విచార్య వీరః కపిసత్తమం తమ్ |
 విముక్తమస్త్రేణ జగామ చింతాం నాన్యేన బద్ధో హ్యనువర్తతేఽస్త్రమ్ || 50
- అహో మహాత్ కర్మ కృతం నిరర్థకం న రాక్షసైర్మంత్రగతిర్విమృష్టా |
 పునశ్చ నాస్త్రే విహతేఽస్త్రమన్యత్ ప్రవర్తతే సంశయితాః స్మ సర్వే || 51
- అస్త్రేణ హనుమాన్ ముక్తో నాత్మానమవబుధ్యత | కృప్యమాణస్తు రక్షోభిః తైశ్చ బంధైర్నిపీడితః || 52
- హన్యమానస్తతః క్రూరైః రాక్షసైః కాష్ఠముష్టిభిః | సమీపం రాక్షసేంద్రస్య ప్రాకృప్యత స వానరః || 53
- అథేంద్రజిత్ తం ప్రసమీక్ష్య ముక్తమ్ అస్త్రేణ బద్ధం ద్రుమచీరసూత్రైః |
 వ్యదర్శయత్తత్ర మహాబలం తం హరిప్రవీరం సగణాయ రాజ్ఞే || 54
- తం మత్తమివ మాతంగం బద్ధం కపివరోత్తమమ్ | రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్ || 55
- కోయం కస్య కుతో వాఽత్ర కిం కార్యం కో వ్యపాశ్రయః | ఇతి రాక్షసవీరాణాం తత్ర సంజజ్ఞిరే కథాః || 56
- హన్యతాం దహ్యతాం వాఽపి భక్ష్తతామితి చాపరే | రాక్షసాస్త్రత్ర సంక్రుద్ధాః పరస్పరమథాబ్రువన్ || 57
- అతీత్య మార్గం సహసా మహాత్మా స తత్ర రక్షోధిపపాదమూలే |
 దదర్శ రాజ్ఞః పరిచారవృద్ధాన్ గృహం మహారత్నవిభూషితం చ || 58
- స దదర్శ మహాతేజాః రావణః కపిసత్తమమ్ | రక్షోభిర్వికృతాకారైః కృప్యమాణమితస్తతః || 59
- రాక్షసాధిపతిం చాపి దదర్శ కపిసత్తమః | తేజోబలసమాయుక్తం తపంతమివ భాస్కరమ్ || 60
- స రోషసంవర్తిత తామ్రదృష్టిః దశాననస్తం కపిమన్యవేక్ష్య |
 అథోపవిష్టాన్ కులశీలవృద్ధాన్ సమాదిశత్ తం ప్రతిమంత్రముఖ్యాన్|| 61
- యథాక్రమం తైస్స కపిర్విపుష్టః కార్యార్థమర్థస్య చ మూలమాదౌ |
 నివేదయామాస హరీశ్వరస్య దూతస్సకాశాదహమాగతోఽస్మి || 62

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమతో బంధనం నామ అష్ట చత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకోన పంచాశస్సర్గః (49) రావణాంతికనయనమ్

తతస్సు కర్మణా తస్య విస్మితో భీమవిక్రమః | హనుమాన్ రోషతామ్రాక్షో రక్షోధిపమవైక్షత || 1
 బ్రాజమానం మహార్షేణ కాంచనేన విరాజతా | ముక్తాజాలావృతేనాథ మకుటేన మహాద్యుతిమ్ || 2
 వజ్రసంయోగసంయుక్తైః మహార్హమణివిగ్రహైః | హైమైరాభరణైశ్చిత్రైః మనసేవ ప్రకల్పితైః || 3
 మహార్హక్షామసంవీతం రక్షచందనరూపితమ్ | స్వసులిప్తం విచిత్రాభిః వివిధాభిశ్చ భక్తిభిః || 4
 వివృతైర్దర్శనీయైశ్చ రక్తా క్షైర్భీమదర్శనైః | దీప్తతీక్ష్ణమహాదండ్రిః ప్రలంబదశనచ్ఛదైః || 5
 శిరోభిర్దశభిర్వీరం బ్రాజమానం మహాజనమ్ | నానావ్యాళసమాకీర్ణైః శిఖరైరివ మందరమ్ || 6
 నీలాంజనచయప్రఖ్యం హారేణోరసి రాజతా | పూర్ణచంద్రాభవక్రేణ సబలాకమివాంబుదమ్ || 7
 బాహుభిర్బుద్ధకేయూరైః చందనోత్తమరూపితైః | బ్రాజమానాంగదైః పీనైః పంచశీర్షైరివోరగైః || 8
 మహతి స్ఫాటికే చిత్రే రత్నసంయోగసంస్పృతే | ఉత్తమాస్తరణాస్తీర్ణే సూపవిష్టం వరాసనే || 9
 అలంకృతాభిరత్యర్థం ప్రమదాభిస్సమంతతః | వాలవ్యజనహస్తాభిః ఆరాత్ సముపసేవితమ్ || 10
 దుర్ధరేణ ప్రహస్తేన మహాపార్శ్వే వన రక్షసా | మంత్రిభిర్మంత్రతత్త్వజ్ఞైః నికుంభేన చ మంత్రిణా || 11
 సుఖోపవిష్టం రక్షోభిః చతుర్భిర్బలదర్పితైః | కృత్స్నః పరివృతో లోకః చతుర్భిరివ సాగరైః || 12
 మంత్రిభిర్మంత్రతత్త్వజ్ఞైః అన్యైశ్చ శుభబుద్ధిభిః | అన్వాసృమానం రక్షోభిః సురైరివ సురేశ్వరమ్ || 13
 అపశ్యద్రాక్షసపతిం హనుమానతితేజసమ్ | విస్థితం మేరుశిఖరే సతోయమివ తోయదమ్ || 14
 స తైః సంపీడ్యమానోఽపి రక్షోభిర్భీమవిక్రవైః | విస్మయం పరమం గత్వా రక్షోధిపమవైక్షత || 15
 బ్రాజమానం తతో దృష్ట్వా హనుమాన్ రాక్షసేశ్వరమ్ | మనసా చింతయామాస తేజసా తస్య మోహితః || 16
 అహో రూపమహో ధైర్యమ్ అహో సత్త్వమహో ద్యుతిః | అహో రాక్షసరాజస్య సర్వలక్షణయుక్తతా || 17
 యద్యధర్మో న బలవాన్ స్యాదయం రాక్షసేశ్వరః | స్యాదయం సురలోకస్య సశక్రస్యాపి రక్షితా || 18
 అస్య క్రూరైర్భృశం సైశ్చ కర్మభిర్లోకకుత్సితైః | సర్వే బిభృతి ఖల్వస్మాత్ లోకాః సామరదానవాః || 19
 అయం హ్యుత్సహతే క్రుద్ధః కర్తుమేకార్ణవం జగత్ | ఇతి చింతాం బహువిధామ్ అకరోన్మతిమాన్ హరిః |
 దృష్ట్వా వ రాక్షసరాజస్య ప్రభావమమితౌజసః || 20

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రావణాంతిక నయనమం నామ ఏకోనపంచాశస్సర్గః

అథ పంచాశస్సర్గః (50) రావణ ప్రశ్నః

తముద్వీక్ష్వ మహాబాహుః పింగాక్షం పురతః స్థితమ్ | కోపేన మహతాఽవిష్టో రావణో లోకరావణః || 1
 శంకాహృతాత్మా దధ్యౌ సః కపీంద్రం తేజసా వృతమ్ | కిమేష భగవాన్ నందీ భవేత్ సాక్షాదిహాగతః || 2
 యేన శష్టోఽస్మి కైలాసే మయా సంచాలితే పురా | సోఽయం వానరమూర్తిః స్యాత్ కింస్విత బాణోఽపివాః సురః ||
 స రాజా రోషతామ్రాక్షః ప్రహస్తం మంత్రిసత్తమమ్ | కాలయుక్తమువాచేదం వచో విపులమర్థవత్ || 4
 దురాత్మా పృచ్ఛ్యతామేషః కుతః కిం వాఽస్య కారణమ్ | వనభంగే చ కోఽస్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే || 5
 మత్పురీమప్రధృష్ట్యాం వాఽగమనే కిం ప్రయోజనమ్ | ఆయోధనే వా కిం కార్యం పృచ్ఛ్యతామేష దుర్మతిః ||
 రావణస్య వచః శ్రుత్వా ప్రహస్తో వాక్యమబ్రవీత్ | సమాశ్వాసిహి భద్రం తే న భీః కార్యా త్వయా కపే || 7
 యదితావత్ త్వమింద్రేణ ప్రేషితో రావణాలయమ్ | తత్త్వమాఖ్యాహి మాభూత్తే భయం వానర మోక్ష్యసే ||
 యది వైశ్రవణస్య త్వం యమస్య వరుణస్య చ | చారరూపమిదం కృత్వా ప్రవిష్టో నః పురీమిమామ్ |
 విష్ణునా ప్రేషితో వాఽపి దూతో విజయకాంక్షిణా || 9
 న హి తే వానరం తేజో రూపమాత్రం తు వానరమ్ | తత్త్వతః కథయస్వాద్య తతో వానర మోక్ష్యసే || 10
 అన్యతం వదతశ్చాపి దుర్లభం తవ జీవితమ్ | అథవా యన్నిమిత్తం తే ప్రవేశో రావణాలయే || 11

- ఏవముక్తో హరిశ్రేష్ఠః తదా రక్షోగణేశ్వరమ్ । అబ్రవీన్నాస్మి శక్రస్య యమస్య వరుణస్య వా ॥ 12
- ధనదేన న మే సఖ్యం విష్ణునా నాస్మి చోదితః । జాతిరేవ మమ త్వేషా వానరోఽహమిహోగతః ॥ 13
- దర్శనే రాక్షసేంద్రస్య దుర్లభే తదిదం మయా । వనం రాక్షసరాజస్య దర్శనార్థే వినాశితమ్ ॥ 14
- తతస్తే రాక్షసాః ప్రాప్తాః బలినో యుద్ధకాంక్షిణః । రక్షణార్థం తు దేహస్య ప్రతియుద్ధా మయా రణే ॥ 15
- అస్త్రపాశైర్న శక్యోఽహం బద్ధం దేవాసురైరపి । పితామహోదేవ వరో మమాప్యేషోఽభ్యుపాగతః ॥ 16
- రాజానం ద్రష్టుకామేన మయాస్త్రమనువర్తితమ్ । విముక్తోఽప్యహమస్త్రైణ రాక్షసై స్త్వభిపీడితః ॥ 17
- కేనచిద్ రాజకార్యేణ సంప్రాప్తోఽస్మి తవాంతికమ్ । దూతోఽహమితి విజ్ఞేయో రాఘవస్యామితౌజసః ।
శ్రూయతాం చాపి వచనం మమ పథ్యమిదం ప్రభో ॥ 18

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రావణ ప్రశ్నో నామ పంచాశస్సర్గః

అథ ఏకపంచాశస్సర్గః (51) రామసుగ్రీవ పరాక్రమవర్ణనమ్

- తం సమీక్ష్వ మహాసత్త్వం సత్త్వవాన్ హరిసత్తమః । వాక్యమర్థవదవ్యగ్రః తమువాచ దశాననమ్ ॥ 1
- అహం సుగ్రీవసందేశాత్ ఇహ ప్రాప్తస్తవాలయమ్ । రాక్షసేంద్ర హరీశస్త్వాం బ్రాతా కుశలమబ్రవీత్ ॥ 2
- బ్రాతుః శృణు సమాదేశం సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । ధర్మార్థోపహితం వాక్యమ్ ఇహ చాముత్ర చ క్షమమ్ ॥ 3
- రాజా దశరథో నామ రథకుంజరవాజిమాన్ । పితేవ బంధుర్లోకస్య సురేశ్వరసమద్యుతిః ॥ 4
- జ్యేష్ఠస్త్వస్య మహాబాహుః పుత్రః ప్రియకరః ప్రభుః । పితుర్నిదేశాన్నిష్కాంతః ప్రవిష్టో దండకావనమ్ ॥ 5
- లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా సీతయా చాపి భార్యయా । రామో నామ మహాతేజాః ధర్మం పంథానమాశ్రితః ॥ 6
- తస్య భార్యా వనే నష్టా సీతా పతిమనువ్రతా । వైదేహస్య సుతా రాజ్ఞో జనకస్య మహాత్మనః ॥ 7
- స మార్గమాణస్తాం దేవీం రాజపుత్రః సహానుజః । ఋష్యమూకమనుప్రాప్తః సుగ్రీవేణ సమాగతః ॥ 8
- తస్య తేన ప్రతిజ్ఞాతం సీతాయాః పరిమార్గణమ్ । సుగ్రీవస్యాపి రామేణ హరిరాజ్యం నివేదితుమ్ ॥ 9
- తతస్తేన మృధే హత్వా రాజపుత్రేణ వాలినమ్ । సుగ్రీవః స్థాపితో రాజ్యే హర్షక్షాణాం గణేశ్వరః ॥ 10
- త్వయా విజ్ఞాతపూర్వశ్చ వాలీ వానరపుంగవః । రామేణ నిహతస్సంఖ్యే శరణైకేన వానరః ॥ 11
- స సీతామార్గణే వ్యగ్రః సుగ్రీవస్సత్యసంగరః । హరీన్ సంప్రేషయామాస దిశస్సర్వా హరీశ్వరః ॥ 12
- తాం హరీణాం సహస్రాణి శతాని నియుతాని చ । దిక్షు సర్వాసు మార్గంతే హ్యధశ్చోపరి చాంబరే ॥ 13
- వైనతేయసమాః కేచిత్ కేచిత్ తత్రానిలోపమాః । అసంగగతయః శీఘ్రాః హరివీరా మహాబలాః ॥ 14
- అహం తు హనుమాన్ నామ మారుతస్యౌరసస్సుతః । సీతాయాస్తు కృతే తూర్ణం శతయోజనమాయతమ్ ॥ 15
- సముద్రం లంఘయిత్వైవ తాం దిదృక్షురిహోఽగతః । భ్రమతా చ మయా దృష్టా గృహే తే జనకాత్మజా ॥ 16
- తద్భవాన్ దృష్టధర్మార్థః తపః కృతపరిగ్రహః । పరదారాన్ మహాప్రాజ్ఞ నోపరోద్ధం త్వమర్హసి ॥ 17
- న హి ధర్మవిరుద్ధేషు బహ్వాపాయేషు కర్మసు । మూలఘాతిషు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః ॥ 18
- కశ్చ లక్ష్మణముక్తానాం రామకోపానువర్తినామ్ । శరాణామగ్రతః స్థాతుం శక్తో దేవాసురేష్వపి ॥ 19
- న చాపి త్రిషు లోకేషు రాజన్ విద్యేత కశ్చన । రాఘవస్య వ్యశీకం యః కృత్వా సుఖమవాప్నుయాత్ ॥ 20
- తత్ త్రికాలహితం వాక్యం ధర్మమర్థానుబంధి చ । మన్యస్య సరదేవాయ జానకీ ప్రతిదీయతామ్ ॥ 21
- దృష్టా హీయం మయా దేవీ లబ్ధం యదిహ దుర్లభమ్ । ఉత్తరం కర్మ యచ్ఛేషం నిమిత్తం తత్ర రాఘవః ॥ 22
- లక్ష్మితేయం మయా సీతా తథా శోకపరాయణా । గృహే యాం నాభిజానాసి పంచాస్యామివ పన్నగీమ్ ॥ 23
- నేయం జరయతుం శక్యా సాసురైరమరైరపి । విషసంస్పృష్టమత్యర్థం భుక్తమన్నమివౌజసా ॥ 24
- తపస్సంతాపలబ్ధస్తే యోఽయం ధర్మపరిగ్రహః । న స నాశయితుం న్యాయ్యః ఆత్మప్రాణపరిగ్రహః ॥ 25
- అవధ్యతాం తపోభిర్యాం భవాన్ సమనుపశ్యతి । ఆత్మసన్యాసురైర్దేవైః హేతుస్తత్రాప్యయం మహాన్ ॥ 26

- న దానవో న గంధర్వో న యక్షో న చ పన్నగః । తస్మాత్ ప్రాణపరిత్రాణం కథం రాజన్ కరిష్యసి ॥ 27
- న తు ధర్మోపసంహారమ్ అధర్మఫలసంహితమ్ । తదేవ ఫలమన్వేతి ధర్మశ్చాధర్మనాశనః ॥ 28
- ప్రాప్తం ధర్మఫలం తావత్ భవతా నాత్ర సంశయః । ఫలమస్యాప్యధర్మస్య క్షిప్రమేవ ప్రపత్స్యసే ॥ 29
- జనస్థానవధం బుద్ధా వ బుద్ధా వ వాలివధం తథా । రామసుగ్రీవసఖ్యం చ బుధ్యస్వ హితమాత్మనః ॥ 30
- కామం ఖల్వహమప్యేకః సవాజిరథకుంజరామ్ । లంకాం నాశయితుం శక్తః తస్యైష తు న నిశ్చయః ॥ 31
- రామేణ హి ప్రతిజ్ఞాతం హర్ష్యక్షగణసన్నిధౌ । ఉత్సాదనమమిత్రాణాం సీతా యైస్తు ప్రధర్షితా ॥ 32
- అపకుర్వన్ హి రామస్య సాక్షాదపి పురందరః । న సుఖం ప్రాప్నుయాదన్యః కిం పునస్తద్విధో జనః ॥ 33
- యాం సీతేత్యభిజానాసి యేయం తిష్ఠతి తే వశే । కాళరాత్రీతి తాం విద్ధి సర్వలంకావినాశినీమ్ ॥ 34
- తదలం కాలపాశేన సీతావిగ్రహరూపిణా । స్వయం స్కంధావసక్తేన క్షేమమాత్మని చింత్యతామ్ ॥ 35
- సీతాయాస్తేజసా దగ్ధాం రామకోపప్రపీడితామ్ । దహ్యమానామిమాం పశ్య పురీం సాట్టప్రతోళికామ్ ॥ 36
- స్వాని మిత్రాణి మంత్రీంశ్చ జ్ఞాతీన్ బ్రాతృన్ సుతాన్ హితాన్
భోగాన్ దారాంశ్చ లంకాం చ మా వినాశముపాసయ ॥ 37
- సత్యం రాక్షసరాజేంద్ర శృణుష్య వచనం మమ । రామదాసస్య దూతస్య వానరస్య విశేషతః ॥ 38
- సర్వాన్ లోకాన్ సుసంహృత్య సభూతాన్ సచరాచరాన్ । పునరేవ తథా స్రష్టుం శక్తో రామో మహాయశాః ॥
దేవాసురనరేంద్రేషు యక్షరక్షోగణేషు చ । విద్యాధరేషు సర్వేషు గంధర్వేషూరగేషు చ ॥ 40
- సిద్ధేషు కిన్నరేంద్రేషు పతత్రిషు చ సర్వతః । సర్వభూతేషు సర్వత్ర సర్వకాలేషు నాస్తి సః ।
యో రామం ప్రతియుధ్యేత విష్ణుతుల్యపరాక్రమమ్ ॥ 41
- సర్వలోకేశ్వరస్యైవం కృత్వా విప్రియముత్తమమ్ । రామస్య రాజసింహస్య దుర్లభం తవ జీవితమ్ ॥ 42
- దేవాశ్చ దైత్యాశ్చ నిశాచరేంద్ర గంధర్వ విద్యాధరనాగయక్షాః ।
రామస్య లోకత్రయనాయకస్య స్థాతుం న శక్తాస్సమరేషు సర్వే ॥ 43
- బ్రహ్మో స్వయం భూశ్చతురాననో వా రుద్రస్త్రిణేత్రస్త్రిపురాంతకో వా ।
ఇంద్రో మహేంద్రస్సురనాయకో వా త్రాతుం న శక్తా యుధి రామవధ్యమ్ ॥ 44
- స సౌప్యవోపేతమదీనవాదినః కపేర్నిశమ్యాప్రతిమోఽప్రియం వచః ।
దశాననః కోపవిప్రుత్తలోచనః సమాదిశత్ తస్య వధం మహాకపేః ॥ 45

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రామ సుగ్రీవపరాక్రమ వర్ణనం నామ ఏకపంచాశస్సర్గః

అథ ద్విపంచాశస్సర్గః (52) విభీషణ హితోక్తిః

- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరస్య మహాత్మనః । ఆజ్ఞాపయద్వధం తస్య రావణః క్రోధమూర్ఛితః ॥ 1
- వధే తస్య సమాజ్ఞప్తే రావణేన దురాత్మనా । నివేదితవతో దౌత్యం నానుమేనే విభీషణః ॥ 2
- తం రక్షోధిపతిం క్రుద్ధం తచ్చ కార్యముపస్థితమ్ । విదిత్వా చింతయామాస కార్యం కార్యవిధౌ స్థితః ॥ 3
- నిశ్చిత్తార్థస్తతస్సామ్నా పూజ్య శత్రుజిదగ్రజమ్ । ఉవాచ హితమత్యర్థం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ 4
- క్షమస్య రోషం త్యజ రాక్షసేంద్ర ప్రసీద మద్వాక్యమిదం శృణుష్య ।
వధం న కుర్వంతి పరావరజ్ఞాః దూతస్య సంతో వసుధాధిపేంద్రాః ॥ 5
- రాజధర్మవిరుద్ధం చ లోకవృత్తేశ్చ గర్హితమ్ । తవ చాసదృశం వీర కపేరస్య ప్రమాపణమ్ ॥ 6
- ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ రాజధర్మవిశారదః । పరావరజ్ఞో భూతానాం త్వమేవ పరమార్థవిత్ ॥ 7
- గృహ్యంతే యది రోషేణ త్వాదృశోఽపి విపశ్చితః । తతః శాస్త్ర విపశ్చిత్త్వం శ్రమ ఏవ హి కేవలమ్ ॥ 8

- తస్మాత్ ప్రసీద శత్రుఘ్న రాక్షసేంద్ర దురాసద । యుక్తాయుక్తం వినిశ్చిత్వ దూతదండో విధీయతామ్ ॥ 9
- విభీషణవచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః । రోషేణ మహతాఽవిష్టో వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ 10
- న పాపానాం వధే పాపం విద్యతే శత్రుసూదన । తస్మాదేనం వధిష్యామి వానరం పాపచారిణమ్ ॥ 11
- అధర్మమూలం బహుదోషయుక్తమ్ అనార్యజుష్టం వచనం నిశమ్య ।
ఉవాచ వాక్యం పరమార్థతత్త్వం విభీషణో బుద్ధిమతాం వరిష్ఠః ॥ 12
- ప్రసీద లంకేశ్వర రాక్షసేంద్ర ధర్మార్థయుక్తం వచనం శృణుష్వ ।
దూతానవధ్యాన్ సమయేషు రాజన్ సర్వేషు సర్వత్ర వదంతి సంతః ॥ 13
- అసంశయం శత్రురయం ప్రవృద్ధః కృతం హ్యానేనాప్రియమప్రమేయమ్ ।
న దూతవధ్యాం ప్రవదంతి సంతో దూతస్య దృష్ట్యా బహవో హి దండాః ॥ 14
- వైరూప్యమంగేషు కశాభిఘాతో మౌండ్యం తథా లక్షణసన్నిపాతః ।
ఏతాన్ హి దూతే ప్రవదంతి దండాన్ వధస్తు దూతస్య న నః శ్రుతోఽపి ॥ 15
- కథం చ ధర్మార్థవిసీతబుద్ధిః పరావరప్రత్యయనిశ్చితార్థః ।
భఃకోపవశేహితిష్ఠేత్ కోపం నియచ్ఛంతి హి సత్త్వవంతః ॥ 16
- న ధర్మవాదే న చ లోకవృత్తే న శాస్త్ర బుద్ధిగ్రహణేషు చాపి ।
విద్యేత కశ్చిత్ తవ వీర తుల్యః త్వం హ్యుత్తమస్సర్వసురాసురాణామ్ ॥ 17
- న చాప్యస్యకపేర్హతే కంచిత పశ్యామ్యహం గుణమ్ ।తేష్యయం పాత్యతాం దండో యైరయం ప్రేషితఃకపిః ॥
సాధుర్వా యది వాఽసాధుః పరైరేష సమర్పితః । బ్రువన్ పరార్థం పరవాన్ న దూతో వధమర్హతి ॥ 19
- అపి చాస్మిన్ హతే రాజన్ నాన్యం పశ్యామి ఖేచరమ్ । ఇహ యః పునరాగచ్ఛేత్ పరం పారం మహోదధేః ॥
తస్మాన్నాస్య వధే యత్నః కార్యః పరపురంజయ । భవాన్ సేంద్రేషు దేవేషు యత్నమాస్థాతుమర్హతి ॥ 21
- అస్మిన్ వినష్టే న హి దూతమన్యం పశ్యామి యస్తౌ నరరాజపుత్రో ।
యుద్ధాయ యుద్ధప్రియ దుర్విసీతౌ ఉద్యోజయేద్ దీర్ఘ పథాఽవరుద్ధౌ ॥ 22
- (అస్మిన్ హతే వానరవీరముఖ్యే సర్వేపవాదంప్రవదంతి సంతః ।
న హి ప్రపశ్యామి గుణాన్యశో వా లోకాపవాదో భవతి ప్రసిద్ధః ॥
మూఢైః ప్రగల్భైరపి దుర్విసీతైః యైర్వానరోఽయం పురుషైర్విస్మృష్టః ।
తేషాం వధార్థం కురు వీర యత్నం శీఘ్రం వినాశాయ నిశాచరేంద్ర ॥
కురుష్వ తావత్పురమం ప్రయత్నం ధర్మం సమాసాద్య సురేంద్రశత్రో ।
దేవేషు సేంద్రేషు సపావకేషు దైత్యేషు సర్వేషు సదానవేషు ॥
కృత్వా ప్రయత్నం సుదృఢం సుశీఘ్రం మద్వాక్యమేతన్మనస్సానుగృహ్య ।)
పరాక్రమోత్సాహమనస్వినాం చ సురాసురాణామపి దుర్జయేన ।
త్వయా మనోనందన వైరృతానాం యుద్ధాయతిర్నాశయితుం న యుక్తా ॥ 23
- హితాశ్చ శూరాశ్చ సమాహితాశ్చ కులేషు జాతాశ్చ మహాగుణేషు ।
మనస్వినశ్చస్త్రభృతాం వరిష్ఠాః కోట్యగ్రతస్తే సుభృతాశ్చ యోధాః ॥ 24
- తదేకదేశేన బలస్య తావత్ కేచిత్త వాఽదేశకృతోఽభియాంతు ।
తౌ రాజపుత్రౌ వినిగృహ్య మూఢౌ పరేషు తే భావయితుం ప్రభావమ్ ॥ 25
- నిశాచరాణామధివోఽనుజస్య విభీషణస్యోత్తమవాక్యమిష్టమ్ ।

జగామ బుద్ధ్యా సురలోకశత్రుః మహాబలో రాక్షసరాజముఖ్యః ॥

26

(కిం వా పరం బ్రహ్మ వరం త్వసహ్యం సర్వస్యబీజం జగతోఽస్య విష్ణోః ।

యద్దేవదేవస్య పరం చ తేజః తదేవతేజః కపివేషధారీ ॥

వధాయ మే వైష్ణవతేజ ఏతత్ నిస్సంశయోఽయం కపిరేకవీరః ।

ఇత్యేవమేతద్బహుధా విచింత్య రక్షోధిపః క్రోధవశం జగామ ॥

క్రోధం చ జాతం హృదయే నిరుధ్య విభీషణోక్తం వచనం సుపూజ్య ।

ఉవాచ రక్షోధిపతిర్మహాత్మా విభీషణం ధర్మభృతాం వరిష్ఠమ్ ॥)

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే విభీషణ హితోక్తిర్నామ ద్విపంచాశస్సర్గః

అథ త్రిపంచాశస్సర్గః (53) హనుమత్పుచ్చదహనమ్

- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవో మహాబలః । దేశకాలహితం వాక్యం బ్రాతురుత్తరమబ్రవీత్ ॥ 1
- సమ్యగుక్తం హి భవతా దూతవధ్యా విగర్హితా । అవశ్యం తు వధాదన్యః క్రియతామస్య నిగ్రహః॥ 2
- కపీనాం కిల లాంగూలమ్ ఇష్టం భవతి భూషణమ్ । తదస్య దీప్యతాం శీఘ్రం తేన దగ్ధేన గచ్ఛతు ॥ 3
- తతః పశ్యంత్యిమం దీనమ్ అంగవైరూప్యకర్మితమ్ । సమిత్రజ్ఞాతయస్సర్వే బాంధవాస్ససుహృజ్ఞనాః ॥ 4
- ఆజ్ఞాపయద్రాక్షసేంద్రః పురం సర్వం సచత్పరమ్ । లాంగులేన ప్రదీప్తేన రక్షోభిః పరిణీయతామ్ ॥ 5
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాః కోపకర్మితాః । వేష్టయంతి స్మ లాంగూలం జీర్ణైః కార్పాసకైః పటైః ॥ 6
- సంవేష్టమానే లాంగులే వ్యవర్థత మహాకపిః । శుష్కమింధనమాసాద్య వనేష్వివ హుతాశనః ॥ 7
- తైలేన పరిషిచ్యాథ తేఽగ్నిం తత్రాభ్యపాతయన్ । లాంగులేన ప్రదీప్తేన రాక్షసాంస్తానపాతయత్ ॥ 8
- రోషామర్షపరీతాత్మా బాలసూర్యసమాననః । లాంగూలం సంప్రదీప్తం తు ద్రష్టుం తస్య హనుమాతః ॥ 9
- సహస్రీబాలవృద్ధాశ్చ జగ్ముః ప్రీతా నిశాచరాః । స భూయస్సంగతైః క్రూరైః రాక్షసైర్లరిసత్తమః ॥ 10
- నిబద్ధః కృతవాన్ వీరః తత్కాలసదృశీం మతిమ్ । కామం ఖలు స మే శక్తాః నిబద్ధస్యాపి రాక్షసాః ॥ 11
- భిత్వా పాశాన్ సముత్పత్య హన్యామహమిమాన్ పునః । యది భర్తుర్హితార్థాయ చరంతం భర్తృశాసనాత్ ॥
- బద్ధంత్యేతే దురాత్మానో న తు మే నిష్ప్రతిః కృతా । సర్వేషామేవ పర్యాప్తో రాక్షసానామహం యుధి ॥ 13
- కిం తు రామస్య ప్రీత్యర్థం విషహిష్యేఽహమీదృశమ్ । లంకా చారయితవ్యా వై పునరేవ భవేదితి ॥ 14
- రాత్రౌ న హి సుదృష్టా మే దుర్గకర్మవిధానతః । అవశ్యమేవ ద్రష్టవ్యా మయా లంకా నిశాక్షయే ॥ 15
- కామం బద్ధస్య మే భూయః పుచ్చస్యోద్ధీపనేన చ । పీడాం కుర్వంతు రక్షాంసి న మేఽస్తి మనసః శ్రమః ॥
- తతస్తే సంవృతాకారం సత్త్వవంతం మహాకపిమ్ । పరిగృహ్య యయుర్హృష్టాః రాక్షసాః కపికుంజరమ్ ॥ 17
- శంఖభేరీనినాదైస్తం ఘోషయంతః స్వకర్మభిః । రాక్షసాః క్రూరకర్మాణః చారయంతి స్మ తాం పురీమ్ ॥ 18
- అన్వీయమానో రక్షోభిః యయౌ సుఖమరిందమః । హనుమాంశ్చారయామాస రాక్షసానాం మహాపురీమ్ ॥
- అథాపశ్యద్విమానాని విచిత్రాణి మహాకపిః । సంవృతాన్ భూమిభాగాంశ్చ సువిభక్తాంశ్చ చత్వరాన్ ॥ 20
- వీధీశ్చ గృహసంబాధాః కపిః శృంగాటకాని చ । తథా రథ్యోపరథ్యాశ్చ తథైవ గృహకాంతరాన్ ।
- గృహాంశ్చ మేఘసంకాశాన్ దదర్శ పవనాత్మజః ॥ 21
- చత్వరేషు చతుష్కేషు రాజమార్గే తథైవ చ । ఘోషయంతి కపిం సర్వే చారీక ఇతి రాక్షసాః ॥ 22
- స్త్రీబాలవృద్ధా నిర్జగ్ముః తత్ర తత్ర కుతూహలాత్ । తం ప్రదీపితలాంగూలం హనుమంతం దిదృక్షవః ॥ 23
- దీప్యమానే తతస్తస్య లాంగూలాగ్రే హనుమాతః । రాక్షస్యస్తా విరూపాక్ష్యః శంసుర్దేవ్యాస్తదప్రియమ్ ॥ 24
- యస్త్వయా కృతసంవాదః సీతే తామ్రముఖః కపిః । లాంగులేన ప్రదీప్తేన స ఏష పరిణీయతే ॥ 25
- శ్రుత్వా తద్వచనం క్రూరమ్ ఆత్మాపహరణోపమమ్ । వైదేహీ శోకసంతప్తా హుతాశనముపాగమత్ ॥ 26

- మంగళాభిముఖీ తస్య సా తదాఽ సీన్మహాకపేః । ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్ ॥ 27
- యద్యస్తి పతిశుశ్రూషా యద్యస్తి చరితం తపః । యది చాస్త్వేకపత్నీత్వం శీతో భవ హనూమతః ॥ 28
- యది కించిదనుక్రోశః తస్య మయ్యస్తి ధీమతః । యది వా భాగ్యశేషో మే శీతో భవ హనూమతః ॥ 29
- యది మాం వృత్తసంపన్నాం తత్సమాగమలాలసామ్ । స విజానాతి ధర్మాత్మా శీతో భవ హనూమతః ॥ 30
- యది మాం తారయేదార్యః సుగ్రీవస్సత్యసంగరః । అస్మాద్బుఖాంబుసంరోధాత్ శీతో భవ హనూమతః ॥ 31
- తతస్తీక్ష్ణాఞ్చిరవ్యగ్రః ప్రదక్షిణశిఖోఽ నలః । జజ్వల మృగశాబాక్ష్వాః శంసన్నివ శివం కకపేః ॥ 32
- హనుమజ్జనకశ్చాపి పుచ్చానలయుతోఽ నిలః । వవౌ స్వాస్థ్యకరో దేవ్యాః ప్రాలేయానిలశీతలః ॥ 33
- దహ్యమానే చ లాంగూలే చింతయామాస వానరః । ప్రదీప్తోఽ గ్నిరయం కస్మాత్ న మాం దహతి సర్వతః ॥ 34
- దృశ్యతే చ మహాజ్వాలః కరోతి న చ మే రుజమ్ । శిశిరస్యేవ సంపాతో లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితః ॥ 35
- అథవా తదిదం వ్యక్తం యద్బుష్టం ప్లవతా మయా । రామప్రభావాదాశ్చర్యం పర్వతస్సరితాం పతౌ ॥ 36
- యది తావత్ సముద్రస్య ఘైనాకస్య చ ధీమతః । రామార్థం సంభ్రమస్తాదృక్ కిమగ్నిర్న కరిష్యతి ॥ 37
- సీతాయాశ్చాన్యశంస్యేన తేజసా రాఘవస్య చ । పితుశ్చ మమ సఖ్యేన న మాం దహతి పావకః ॥ 38
- భూయస్స చింతయామాస ముహూర్తం కపికుంజరః । ఉత్పపాతాథ వేగేన ననాద చ మహాకపిః ॥ 39
- పురద్వారం తతశ్రీమాన్ శైలశృంగమివోన్నతమ్ । విభక్తరక్షస్సంబాధమ్ ఆససాదానిలాత్మజః ॥ 40
- స భూత్వా శైలసంకాశః క్షణేన పునరాత్మవాన్ । హ్రస్వతాం పరమాం ప్రాప్తో బంధనాన్యవశాతయత్ ॥ 41
- విముక్తశ్చాభవత్ శ్రీమాన్ పునః పర్వతసన్నిభః । వీక్షమాణశ్చ దదృశే పరిఘం తోరణాశ్రితమ్ ॥ 42
- స తం గృహ్య మహాబాహుః కాలాయసపరిష్కృతమ్ । రక్షిణస్తాన్ పునస్సర్వాన్ సూదయామాస మారుతిః ॥ 43
- స తాన్ నిహత్వా రణచండవిక్రమః సమీక్షమాణః పునరేవ లంకామ్ ।
 ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ ప్రకాశతాఽ దిత్య ఇవార్చిమాలీ ॥ 44

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమత్పుచ్చ దహనం నామ త్రిపంచాశస్సర్గః

అథ చతుఃపంచాశస్సర్గః (54) లంకా దహనమ్

- వీక్షమాణస్తతో లంకాం కపిః కృతమనోరథః । వర్ధమానసముత్సాహః కార్యశేషమచింతయత్ ॥ 1
- కిన్ను ఖల్వవశిష్టం మే కర్తవ్యమిహ సాంప్రతమ్ । యదేషాం రక్షసాం భూయః సంతాపజననం భవేత్ ॥ 2
- వనం తావత్ ప్రమథితం ప్రకృష్టా రాక్షసా హతాః । బలైకదేశః క్షపితః శేషం దుర్గవిनाశనమ్ ॥ 3
- దుర్గే వినాశితే కర్మ భవేత్ సుఖపరిశ్రమమ్ । అల్పయత్నేన కార్యేఽ స్మిన్ మమ స్యాత్ సఫలః శ్రమః ॥ 4
- యోహ్యయం మమ లాంగూలే దీప్యతే హవ్యవాహనః । అన్యసంతర్పణం న్యాయ్యం కర్తుమేభిర్భూతోత్తమైః ॥ 5
- తతః ప్రదీప్తలాంగూలః సవిద్యుదివ తోయదః । భవనాగ్రేషు లంకాయాః విచచార మహాకపిః ॥ 6
- గృహాద్గృహం రాక్షసానామ్ ఉద్యానాని చ వానరః । వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార సః ॥ 7
- అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్ । అగ్నిం తత్ర స నిక్షిప్య శ్వసనేన సమో బలీ ॥ 8
- తతోఽ పుప్లువే వేశ్య మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్ । ముమోచ సుమానగ్నిం నలశిఖోపమమ్ ॥ 9
- వజ్రదండ్రస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః । కుశస్య చ మహాతేజాః సారణస్య చ ధీమతః ॥ 10
- తథా చేంద్రజితో వేశ్య దదాహ హరియూధపః । జంబుమాలేస్సుమాలేశ్చ దదాహ భవనం తతః ॥ 11
- రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రోస్తధైవ చ । హ్రస్వకర్ణస్య దండ్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః ॥ 12
- యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య రక్షసః । విద్యుజ్జిహ్వస్య ఘోరస్య తథా హస్తిముఖస్య చ ॥ 13
- కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి । కుంభకర్ణస్య భవనం మకరాక్షస్య చైవ హి ॥ 14

- యజ్ఞశత్రోశ్చ భవనం బ్రహ్మశత్రోస్తథైవ చ । నరాంతకస్య కుంభస్య నికుంభస్య దురాత్మనః ॥ 15
- వర్ణయిత్వా మహాతేజాః విభీషణగృహం ప్రతి । క్రమమాణః క్రమేణైవ దదాహ హరిపుంగవః ॥ 16
- తేషు తేషు మహార్షేషు భవనేషు మహాయశాః । గృహేష్ఠ్యుద్ధిమతామ్బుద్ధిం దదాహ హరిపుంగవః ॥ 17
- సర్వేషాం సమతిక్రమ్య రాక్షసేంద్రస్య వీర్యవాన్ । ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనమ్ ॥ 18
- తతస్తస్మిన్ గృహే ముఖ్యే నానారత్నవిభూషితే । మేరుమందరసంకాశే సర్వమంగళశోభితే ॥ 19
- ప్రదీప్తమగ్నిముత్స్నజ్య లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితమ్ । ననాద హనుమాన్ వీరః యుగాంతజలదో యథా ॥ 20
- శ్వసనేన చ సంయోగాత్ అతివేగో మహాబలః । కాలాగ్నిరివ జజ్వుల ప్రావర్ధత హుతాశనః ॥ 21
- ప్రదీప్తమగ్నిం పవనః తేషు వేశ్యస్వచారయత్ । అభూత్ శ్వసనసంయోగాత్ అతివేగో హుతాశనః ॥ 22
- తాని కాంచనజాలాని ముక్తామణిమయాని చ । భవనాన్యవశీర్యంత రత్నవంతి మహంతి చ ॥ 23
- తాని భగ్నువిమానాని నిపేతుర్వసుధాతలే । భవనానీవ సిద్ధానామ్ అంబరాత్ పుణ్యసంక్షయే ॥ 24
- సంజ్ఞే తుములశృబ్ధో రాక్షసానాం ప్రధావతామ్ । స్వగృహస్య పరిత్రాణే భగ్నోత్సాహోర్జితశ్రియామ్ ॥ 25
- నూనమేషోఽగ్నిరాయాతః కపిరూపేణ హా ఇతి । క్రందంత్యస్సహసా పేతుః స్తనంధయధరాః స్త్రియః ॥ 26
- కాశ్చిదగ్నిపరీతేభ్యో హర్మేభ్యో ముక్తమూర్ధజాః । పతంత్యో రేజిరేఽభ్రేభ్యః సౌదామిన్య ఇవాంబరాత్ ॥ 27
- వజ్రవిద్రుమవైదూర్యముక్తారజతసంహితాన్ । విచిత్రాన్ భవనాన్ ధాతుాన్ స్యందమానాన్ దదర్శ సః ॥ 28
- నాగ్నిస్తుప్యతి కాష్ఠానాం తృణానాం హరియూథపః । నాగ్నేర్నాపి విశస్తానాం రాక్షసానాం వసుంధరా ॥ 29
- క్వచిత్ కింశుకసంకాశాః క్వచిత్ శాల్యునిసన్నిభాః । క్వచిత్ కుంకుమసంకాశాః శిఖా వహ్నేశ్చకాశిరే ॥ 30
- హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా । లంకాపురం ప్రదగ్ధం తత్ రుద్రేణ త్రిపురం యథా ॥ 31
- తతస్తు లంకాపురపర్వతాగ్రే సముత్థితో భీమపరాక్రమోఽగ్నిః ।
- ప్రసార్య చూడావలయం ప్రదీప్తో హనూమతా వేగవతా విస్ఫుష్టః ॥ 32
- యుగాంతకాలానలతుల్యవేగః స మారుతోఽగ్నిర్వవృధే దివిస్ఫుక్ ।
- విధూమరశ్మిర్భవనేషు సక్తో రక్షశ్చరీరాజ్యసమర్పితార్చిః ॥ 33
- ఆదిత్యకోటీసదృశస్సుతేజాః లంకాం సమస్తాం పరివార్య తిష్ఠన్ ।
- శబ్దైరనేకైరశనిప్రరూడైః భిందన్నివాండం ప్రబభౌ మహాగ్నిః । 34
- తత్రాంబరాదగ్నిరతిప్రవృద్ధో రూక్షప్రభః కింశుకపుష్పచూడః ।
- నిర్వాణధూమాకులరాజయశ్చ నీలోత్పలాభాః ప్రచకాశిరేఽబ్రాః ॥ 35
- వజ్రీ మహేంద్రస్త్రిదశేశ్వరో వా సాక్షాద్యమో వా వరుణోఽనిలో వా ।
- రుద్రోఽగ్నిరర్కో ధనదశ్చ సోమో న వానరోఽయం స్వయమేవ కాలః ॥ 36
- కిం బ్రహ్మణస్సర్వపితామహస్య సర్వస్య ధాతుశ్చతురాసనస్య ।
- ఇహోఽగతో వానరరూపపధారీ రక్షోపసంహారకరః ప్రకోపః ॥ 37
- కిం వైష్ణవం వా కపిరూపమేత్య రక్షోవినాశాయ పరం సుతేజః ।
- అనంతమవ్యక్తమచింత్యమేకం స్వమాయయా సాంప్రతమాగతం వా ॥ 38
- ఇత్యేవమూచుర్భూహవో విశిష్టాః రక్షోగణాస్తత్ర సమేత్య సర్వే ।
- సప్రాణిసంఘాం సగృహం సవృక్షాం దగ్ధాం పురీం తాం సహసా సమీక్ష్య ॥ 39
- తతస్తు లంకా సహసా ప్రదగ్ధాసరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా ।
- సపక్షిసంఘా సమ్మృగా సవృక్షా రురోద దీనా తుములం సశబ్దమ్ ॥ 40
- హా తాత హా పుత్రక కాంత మిత్ర హా జీవితం భోగయుతం సుపుణ్యమ్ ।
- రక్షోభిరేవం బహుధా బ్రువద్భిః శబ్దః కృతో ఘోరతరస్సుభీమః ॥ 41

- హుతాశనజ్వాలసమావృతా సా హతప్రవీరా పరివృత్తయోధా ।
 హనూమతః క్రోధబలాభిభూతా బభూవ శాపోపహతేవ లంకా ॥ 42
- స సంభ్రమత్రస్త విషణ్ణరాక్షసాం సముజ్జ్వలజ్వాలహుతాశనాంకితామ్ ।
 దదర్శ లంకాం హనుమాన్ మహామనాః స్వయంభు కోపోపహతామివావనిమ్ ॥ 43
- భంక్త్వా వనం పాదపరత్నసంకులం హత్వా తు రక్షాంసి మహాంతి సంయుగే ।
 దగ్ధా వ పురీం తాం గృహరత్నమాలినీం తస్థౌ హనూమాన్ పవనాత్మజః కపిః ॥ 44
- త్రికూటశృంగాగ్రతలే విచిత్రే ప్రతిష్ఠితో వానరరాజసింహః ।
 ప్రదీప్తలాంగూలకృతార్చిమాలీ వ్యరాజతాఽదిత్య ఇవాంశుమాలీ ॥ 45
- స రాక్షసాంస్తాన్ సుబహూంశ్చ హత్వా వనం చ భంక్త్వా బహుపాదపం తత్ ॥
 విసృజ్య రక్షోభవనేషు చాగ్నిం జగామ రామం మనసా మహాత్మా ॥ 46
- తతస్తు తం వానరవీరముఖ్యం మహాబలం మారుతతుల్యవేగమ్ ।
 మహామతిం వాయుసుతం వరిష్ఠం ప్రతుష్ఠువృద్ధేవగణాశ్చ సర్వే ॥ 47
- భంక్త్వా వనం మహాతేజాః హత్వా రక్షాంసి సంయుగే ।
 దగ్ధా లంకాపురీం రమ్యాం రరాజ స మహాకపిః ॥ 48
- తత్ర దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।దృష్ట్వా లంకాం ప్రదగ్ధాం తాం విస్మయం పరమం గతాః ॥
 తం దృష్ట్వా వానరశ్రేష్ఠం హనుమంతం మహాకపిమ్ ।కాలాగ్నిరితి సంచింత్య సర్వభూతాని తత్రసుః ॥ 50
- దేవాశ్చ సర్వే మునిపుంగవాశ్చ గంధర్వవిద్యాధరనాగయక్షాః ।
 భూతాని సర్వాణి మహాంతి తత్ర జగ్ముః పరాం ప్రీతిమతుల్యరూపామ్ ॥ 51
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే లంకాదహనం నామ చతుః పంచాశస్సర్గః

అథ పంచపంచాశస్సర్గః (55) హనుమత్కృతాత్మనిందా

- లంకాం సమస్తాం సందీప్య లాంగూలాగ్నిం మహాబలః ।నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః ॥ 1
- సందీప్యమానాం విధ్వస్తాం త్రస్తరక్షోగణాం పురీమ్ ।అవేక్ష్య హనుమాన్ లంకాం చింతయామాస వానరః ॥
 తస్యాభూత్ సుమహాన్ త్రాసః కుత్సా చాఽత్యన్యజాయతలంకాం ప్రదహతా కర్మ కింస్విత కృతమిదం మయా ॥
- ధన్యాస్తే పురుషశ్రేష్ఠాః యే బుద్ధ్యా కోపముత్థితమ్ । నిరుంధంతి మహాత్మానో దీప్తమగ్నిమివాంభసా ॥ 4
- క్రుద్ధః పాపం న కుర్యాత్ కః క్రుద్ధో హన్యాద్గురూనపి । క్రుద్ధః పరుషయా వాచా నరస్సాధూనధిక్షిపేత్ ॥ 5
- వాచ్యావాచ్యం ప్రకుపితో న విజానాతి కర్షిచిత్ । నాకార్యమస్తి క్రుద్ధస్య నావాచ్యం విద్యతే క్వచిత్ ॥ 6
- యస్సముత్పత్తితం క్రోధం క్షమయైవ నిరస్యతి । యథోరగస్వచం జీర్ణాం స వై పురుష ఉచ్యతే ॥ 7
- ధిగస్తు మాం సుదుర్బుద్ధిం నిర్లజ్జం పాపకృత్తమమ్ । అచింతయిత్వా తాం సీతామ్ అగ్నిదం స్వామిఘాతుకమ్ ॥ 8
- యది దగ్ధా త్వియం లంకా నూనమార్యాఽపి జానకీ ।దగ్ధా తేన మయా భర్తుః హతం కార్యమజానతా ॥ 9
- యదర్థమయమారంభః తత్కార్యమవసాదితమ్ । మయా హి దహతా లంకాం న సీతా పరిరక్షితా ॥ 10
- ఈషత్కార్యమిదం కార్యం కృతమాసీన్న సంశయః । తస్య క్రోధాభిభూతేన మయా మూలక్షయః కృతః ॥ 11
- వినష్టా జానకీ నూనం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే । లంకాయాం కశ్చిదుద్దేశః సర్వా భస్మీకృతా పురీ ॥ 12
- యది తద్విహతం కార్యం మమ ప్రజ్ఞావిపర్యయాత్ । ఇహైవ ప్రాణసన్న్యాసో మమాపి హ్యద్య రోచతే ॥ 13
- కిమగ్నా నిపతామ్యద్య ఆహోస్విద్ బడబాముఖే । శరీరమాహో సత్త్వానాం దద్మి సాగరవాసినామ్ ॥ 14
- కథం హి జీవతా శక్యో మయా ద్రష్టుం హరీశ్వరః । తౌ వా పురుషశార్దూలౌ కార్యసర్వస్వఘాతినా ॥ 15

మయా ఖలు తదేవేదం రోషదోషాత్ ప్రదర్శితమ్ । ప్రథితం త్రిషు లోకేషు కపిత్వమనవస్థితమ్ ॥ 16

ధిగస్తు రాజసం భావమ్ అనీశమనవస్థితమ్ । ఈశ్వరేణాపి యద్రాగాత్ మయా సీతా న రక్షితా ॥ 17

వినష్టాయాం తు సీతాయాం తావుభౌ వినశిష్యతః । తయోర్వినాశే సుగ్రీవః సబంధుర్వినశిష్యతి ॥ 18

ఏతదేవ వచః శ్రుత్వా భరతో భ్రాతృవత్సలః । ధర్మాత్మా సహశత్రుఘ్నః కథం శక్యతి జీవితమ్ ॥ 19

ఇక్ష్వాకువంశే ధర్మిష్ఠే గతే నాశమసంశయమ్ । భవిష్యంతి ప్రజాస్పర్వాః శోకసంతాపపీడితాః ॥ 20

తదహం భాగ్యరహితో లుప్తధర్మార్థసంగ్రహః । రోషదోషపరీతాత్మా వ్యక్తం లోకవినాశనః ॥ 21

ఇతి చింతయతస్తస్య నిమిత్తాన్యపపేదిరే । పూర్వమప్యపలబ్ధాని సాక్షాత్ పునరచింతయత్ ॥ 22

అథవా చారుసర్వాంగీ రక్షితా స్వేన తేజసా । న నశిష్యతి కల్యాణి నాగ్నిరగ్నా ప్రవర్తతే ॥ 23

న హి ధర్మాత్మనస్తస్య భార్యామమితతేజసః । స్వచారిత్రాభిగుప్తాం తాం స్పృష్టమర్హతి పావకః ॥ 24

నూనం రామప్రభావేన వైదేహ్యస్సుకృతేన చ । యన్మాం దహనకర్మాయం నాదహద్ధవ్యవాహనః ॥ 25

త్రయాణాం భరతాదీనాం భ్రాతృణాం దేవతా చ యా । రామస్య చ మనఃకాంతా సా కథం వినశిష్యతి ॥ 26

యద్వా దహనకర్మాఽయం సర్వత్ర ప్రభురవ్యయః । న మే దహతి లాంగూలం కథమార్యాం ప్రధక్ష్మతి ॥ 27

పునశ్చాచింతయత్ తత్ర హనుమాన్ విస్మితస్తదా । హిరణ్యనాభస్య గిరేః జలమధ్యే ప్రదర్శనమ్ ॥ 28

తపసా సత్యవాక్యేన అనన్యత్వాచ్చ భర్తరి । అపి సా నిర్దహేదగ్నిం న తామగ్నిః ప్రధక్ష్మతి ॥ 29

స తథా చింతయంస్తత్ర దేవ్యా ధర్మపరిగ్రహమ్ । శుశ్రావ హనుమాన్ వాక్యం చారణానాం మహాత్మనామ్ ॥ 30

అహో ఖలు కృతం కర్మ దుష్కరం హి హనుమాతా । అగ్నిం విసృజన్మాభీక్ష్ణం భీమం రాక్షసవేశ్మని ॥ 31

ప్రపలాయితరక్షఃస్త్రీబాలవృద్ధసమాకులా । జనకోలాహలాధ్యాతా క్రందంతీవాద్రికందరే ॥ 32

దగ్ధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకారతోరణా । జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోద్భుత ఏవ నః ॥ 33

స నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః । ఋషివాక్యైశ్చ హనుమాన్ అభవత్ ప్రీతమానసః ॥ 34

తతః కపిః ప్రాప్తమనోరథార్థః తామక్షతాం రాజసుతాం విదిత్వా ।
ప్రత్యక్షతస్తాం పునరేవ దృష్ట్వా ప్రతిప్రయాణాయ మతిం చకార ॥ 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమత్కృతాత్మనిందా నామ పంచపంచాశస్సర్గః

అథ షట్పంచాశస్సర్గః (56) పునః సీతాదర్శనమ్

తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పర్యుపస్థితామ్ । అభివాద్యాబ్రవీద్దిష్ట్యా పశ్యామి త్వామిహాక్షతామ్ ॥ 1

తతస్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునః పునః । భర్తృన్నేహోన్వితం వాక్యం హనుమంతమభాషత ॥ 2

కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే బలోదయః ॥ 3

శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్ధనః । మాం నయేద్వది కాకుత్స్థః తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ 4

తద్యథా తస్య విక్రాంతమ్ అనురూపం మహాత్మనః । భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ ॥ 5

తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్య హనుమాంస్తస్యాః వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ ॥ 6

క్షిప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్షక్షప్రవరైర్భృతః । యస్తే యుధి విజిత్యారీన్ శోకం వ్యపనయిష్యతి ॥ 7

ఏవమాశ్వాస్య వైదేహీం హనుమాన్ మారుతాత్మజః । గమనాయ మతిం కృత్వా వైదేహీమభ్యవాదయత్ ॥ 8

తతస్య కపిశార్దూలః స్వామిసందర్శనోత్సుకః । ఆరురోహ గిరిశ్రేష్ఠమ్ అరిష్టమరిమర్దనః ॥ 9

తుంగపద్మకజుష్టాభిః నీలాభిర్వనరాజిభిః । సోత్తరీయమివాంభోదైః శృంగాంతరవిలంబిభిః ॥ 10

బోధ్యమానమివ ప్రీత్యా దివాకరకరైశ్శుభైః । ఉన్మిషంతమివోద్ధూతైః లోచనైరివ ధాతుభిః ॥ 11

తోయోఘునిస్వనైర్మండ్రైః ప్రాధీతమివ పర్వతమ్ । ప్రగీతమివ విస్ఫుల్జైః నానాప్రప్రవణస్వనైః ॥ 12

దేవదారుభిరత్యుచ్చైః ఊర్ధ్వబాహుమివ స్థితమ్ । ప్రపాతజలనిర్ఘోషైః ప్రాక్రుష్టమివ సర్వతః ॥ 13

వేపమానమివ శ్యామైః కంపమానైశ్చరద్ధనైః । వేణుభిర్మారుతోద్ధూతైః కూజంతమివ కీచక్తైః ॥	14
నిశ్వసంతమివామర్షాద్ ఘోరైరాశీవిషోత్తమైః । నీహారకృతగంభీరైః ధ్యాయంతమివ గహ్వరైః ॥	15
మేఘపాదనిభైః పాదైః ప్రక్రాంతమివ సర్వతః । జృంభమాణమివాఽకాశే శిఖరైరభ్రమాలిభిః ॥	16
కూటైశ్చ బహుధా కీర్ణైః శోభితం బహుకందరైః । సాలతాలాశ్చకర్ణైశ్చ వంశైశ్చ బహుభిర్బృతమ్ ॥	17
లతావితానైర్వితతైః పుష్పవద్భిరలంకృతమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం ధాతునిష్ఠ్యందభూషితమ్ ॥	18
బహుప్రస్రవణోపేతం శిలాసంచయసంకటమ్ । మహర్షియక్షగంధర్వకిన్నరోరగసేవితమ్ ॥	19
లతాపాదపసంఘాతం సింహోద్భృషితకందరమ్ । వ్యాఘ్రసంఘసమాకీర్ణం స్వాదుమూలఫలద్రుమమ్ ॥	20
తమారురోహ హనుమాన్ పర్వతం పవనాత్మజః । రామదర్శనశీఘ్రేణ ప్రహర్షేణాభిచోదితః ॥	21
తేన పాదతలాక్రాంతాః రమ్యేషు గిరిసానుషు । సఘోషాస్సమశీర్ష్యంత శిలాశ్చూర్ణీకృతాస్తతః ॥	22
స తమారుహ్య శైలేంద్రం వ్యవర్ధత మహాకపిః । దక్షిణాదుత్తరం పారం ప్రార్థయన్ లవణాంభసః ॥	23
అధిరుహ్య తతో వీరః పర్వతం పవనాత్మజః । దదర్శ సాగరం భీమం మీనోరగనిషేవితమ్ ॥	24
స మారుత ఇవాఽకాశం మారుతస్యాత్మసంభవః । ప్రపేదే హరిశార్దూలో దక్షిణాదుత్తరాం దిశమ్ ॥	25
స తదా పీడితస్తేన కపినా పర్వతోత్తమః । రరాస సహ తైర్భూతైః ప్రవిశన్ వసుధాతలమ్ ।	
కంపమానైశ్చ శిఖరైః పతద్భిరపి చ ద్రుమైః ॥	26
తస్యోరువేగోన్ముఢితాః పాదపాః పుష్పశాలినః । నిపేతుర్భూతలే రుగ్ణాః శక్రాయుధహతా ఇవ ॥	27
కందరాంతరసంస్థానాం పీడితానాం మహాజసామ్ । సింహానాం నినదో భీమో నభో భిందన్ స శుశ్రువే ॥	
స్రస్తవ్యావిద్ధవసనాః వ్యాకులీకృతభూషణాః । విద్యాధర్వస్సముత్పేతుః సహసా ధరణీధరాత్ ॥	29
అతిప్రమాణా బలినో దీప్తజిహ్వో మహావిషాః । నిపీడితశిరోగ్రీవాః వ్యవేష్టంత మహాఽహయః ॥	30
కిన్నరోరగగంధర్వయక్షవిద్యాధరాస్తదా । పీడితం తం నగవరం త్యక్త్వా గగననమాస్థితాః ॥	31
స చ భూమిధరః శ్రీమాన్ బలినా తేన పీడితః । సవృక్షశిఖరోదగ్రః ప్రవివేశ రసాతలమ్ ॥	32
దశయోజనవిస్తారః త్రింశద్యోజనముచ్చితః । ధరణ్యాం సమతాం యాతః స బభూవ ధరాధరః ॥	33
స లిలంఘయిషుర్భీమం సలీలం లవణార్ణవమ్ । కల్లోలాస్ఫాలవేలాంతమ్ ఉత్పపాత నభో హరిః ॥	34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే పునః సీతాదర్శనం నామ షట్పంచాశస్సర్గః

అథ సప్తపంచాశస్సర్గః (57) వానర సమీపగమనమ్

స చంద్రకుముదం రమ్యం సార్కకారండవం శుభమ్ । తిష్యశ్రవణకాదంబమ్ అభ్రశైవాలశాద్వలమ్ ॥	1
పునర్వసుమహామీనం లోహితాంగమహాగ్రహమ్ । ఐరావతమహాద్వీపం స్వాతీహంసవిలోళితమ్ ॥	2
వాతసంఘాతజాతోర్మి చంద్రాంశుశిశిరాంబుమత్ । భుజంగయక్షగంధర్వ ప్రబుద్ధకమలోత్పలమ్ ॥	3
హనుమాన్ మారుతగతిః మహానౌరివ సాగరమ్ । అపారమపరిశ్రాంతః పుష్లువే గగనార్ణవమ్ ॥	4
గ్రసమాన ఇవాకాశం తారాధిపమివోల్లిఖన్ । హరన్నివ సనక్షత్రం గగనం సార్కమండలమ్ ॥	5
మారుతస్యాత్మజః శ్రీమాన్ కపిర్వౌమచరో మహాన్ । హనుమాన్ మేఘజాలాని వికర్షన్నివ గచ్ఛతి ॥	6
పాండురారుణవర్ణాని నీలమాంజిష్ఠకాని చ । హరితారుణవర్ణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే ॥	7
ప్రవిశన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః । ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్మణే ॥	8
వివిధాభ్రఘనాపన్నగోచరో ధవళాంబరః । దృశ్యాదృశ్యతనుర్వీరస్తదా చంద్రాయతేఽంబరే ॥	9
తార్క్ష్యాయమాణో గగనే బభాసే వాయునందనః । దారయన్ మేఘబృందాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః ॥	10
నదన్ నాదేన మహతా మేఘస్వనమహాస్వనః । ప్రవరాన్ రాక్షసాన్ హత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్మనః ॥	11
ఆకులాం నగరీం కృత్వా వ్యధయిత్వా చ రావణమ్ । అర్దయిత్వా బలం ఘోరం వైదేహీమభివాద్య చ ॥	12

- ఆజగామ మహాతేజాః పునర్మధ్యేన సాగరమ్ | పర్వతేంద్రం సునాభం చ సముపస్పృశ్య వీర్యవాన్ || 13
- జ్యోముక్త ఇవ నారాచో మహావేగోఽ భ్యుపాగతః | స కించిదనుసంప్రాప్తః సమాలోక్య మహాగిరిమ్ || 14
- మహేంద్రం మేఘసంకాశం ననాద హరిపుంగవః | స పూరయామాస కపిః దిశో దశ సమంతతః || 15
- నదన్నాదేన మహతా మేఘస్వనమహోస్వనః | స తం దేశమనుప్రాప్తః సుహృద్దర్శనలాలసః || 16
- ననాద హరిశార్దూలో లాంగూలం చాప్యకంపయత్ | తస్య నానద్యమానస్య సుపర్ణచరితే పథి || 17
- ఫలతీవాస్య ఘోషేణ గగనం సార్కమండలమ్ | యే తు తత్రోత్తరే తీరే సముద్రస్య మహాబలాః || 18
- పూర్వం సంవిష్ఠితాశూరాః వాయుపుత్రదిదృక్షవః | మహతో వాతనున్నస్య తోయదస్యేవ గర్జితమ్ || 19
- శుశ్రువుస్తే తదా ఘోషమ్ ఊరువేగం హనూమతః | తే దీనమనసస్సర్వే శుశ్రువుః కాననోకసః || 20
- వానరేంద్రస్య నిర్ఘోషం పర్జన్యనినదోపమమ్ | నిశమ్య నదతో నాదం వానరాస్తే సమంతతః || 21
- బభూవురుతుకాస్సర్వే సుహృద్దర్శనకాంక్షిణః | జాంబవాన్ స హరిశ్రేష్ఠః ప్రీతినంపృష్టమానసః || 22
- ఉపామంత్ర్య హరీన్ సర్వానిదం వచనమబ్రవీత్ | సర్వథా కృతాకార్యోఽసౌ హనుమాన్ నాత్ర సంశయః || 23
- స హ్యస్యాకృతకార్యస్య నాద ఏవంవిధో భవేత్ | తస్య బహూరువేగం చ నినాదం చ మహాత్మనః || 24
- నిశమ్య హరయో హృష్టాః సముత్పేతుస్తతస్తతః | తే నగాగ్రాన్మగాగ్రాణి శిఖరాచ్ఛిఖరాణి చ || 25
- ప్రహృష్టాస్సమపద్యంత హనూమంతం దిదృక్షవః | తే ప్రీతాః పాదపాగ్రేషు గృహ్య శాఖాస్సునిష్ఠితాః || 26
- వాసాంసీవ ప్రశాఖాశ్చ సమావిధ్యంత వానరాః | గిరిగర్హ్వరసంలీనో యథా గర్జతి మారుతః || 27
- ఏవం జగర్జ బలవాన్ హనుమాన్ మారుతాత్మజః | తమభ్రఘనసంకాశమ్ ఆపతంతం మహాకపిమ్ || 28
- దృష్ట్వా తే వానరాస్సర్వే తస్థుః ప్రాంజలయస్తదా | తతస్తు వేగవాంస్తస్య గిరేర్గిరినిభః కపిః || 29
- నిపపాత మహేంద్రస్య శిఖరే పాదపాకులే | హర్షణాపూర్యమాణోఽసౌ రమ్యే పర్వతనిర్ఝరే || 30
- భిన్నపక్ష ఇవాఽ కాశాత్ పపాత ధరణీధరః | తతస్తే ప్రీతమనసః సర్వే వానరపుంగవాః || 31
- హనుమంతం మహాత్మానం పరివార్యోపతస్థిరే | పరివార్య చ తే సర్వే పరాం ప్రీతిముపాగతాః || 32
- ప్రహృష్టవదనాస్సర్వే తమరోగముపాగతమ్ | ఉపాయనాని చాదాయ మూలాని చ ఫలాని చ || 33
- ప్రత్యర్చయన్ హరిశ్రేష్ఠం హరయో మారుతాత్మజమ్ | హనుమాంస్తు గురూన్ వృద్ధాన్ జాంబవత్రముఖాంస్తదా || 34
- కుమారమంగదం చైవ సోఽ వందత మహాకపిః | స తాభ్యాం పూజితః పూజ్యః కపిభిశ్చ ప్రసాదితః || 35
- దృష్ట్వా సీతేతి విక్రాంతః సంక్షేపేణ న్యవేదయత్ | నిషసాద చ హస్తేన గృహీత్వా వాలినస్సుతమ్ || 36
- రమణీయే వనోద్దేశే మహేంద్రస్య గిరేస్తదా | హనుమానబ్రవీద్ధృష్టః తదా తాన్ వానరర్షభాన్ || 37
- అశోకవనికాసంస్థా దృష్ట్వా సా జనకాత్మజా | రక్తమాణా సుఘోరాభీ రాక్షసీభిరనిందితా || 38
- ఏకవేణీధరా బాలా రామదర్శనలాలసా | ఉపవాసపరిశ్రాంతా జటిలా మలినా కృశా || 39
- తతో దృష్టేతి వచనం మహార్థమమృతోపమమ్ | నిశమ్య మారుతేస్సర్వే ముదితా వానరాఽ భవన్ || 40
- క్ష్యేళంత్యన్యే నదంత్యన్యే గర్జంత్యన్యే మహాబలాః | చక్రుః కిలికిలామన్యే ప్రతిగర్జంతి చాపరే || 41
- కేచిదుచ్చితలాంగూలాః ప్రహృష్టాః కపికుంజరాః | అంచితాయతదీర్హాణి లాంగూలాని ప్రవివృధుః || 42
- అపరే చ హనూమంతం వానరా వారణోపమమ్ | ఆఘ్రత్య గిరిశృంగేభ్యః సంస్పృశంతి స్మ హర్షితాః || 43
- ఉక్తవాక్యం హనూమంతమ్ అంగదస్తమథాబ్రవీత్ | సర్వేషాం హరివీరాణాం మధ్యే వచనముత్తమమ్ || 44
- సత్త్వే వీర్యే న తే కశ్చిత్ సమో వానర విద్యతే | యదవఘ్రత్య విస్తీర్ణం సాగరం పునరాగతః || 45
- అహో స్వామిని తే భక్తిః అహో వీర్యమహో ధృతిః | దిష్ట్వా దృష్టా త్వయా దేవీ రామపత్నీ యశస్వినీ || 46
- దిష్ట్వా త్యక్ష్వతి కాకుత్స్థః శోకంసీతావియోగజమ్ | తతోఽంగదం హనూమంతం జాంబవంతం చ వానరాః || 47
- పరివార్య ప్రముదితాః భేజిరే విపులాశ్శిలాః | శ్రోతుకామాస్సుముద్రస్య లంఘనం వానరోత్తమాః || 48
- దర్శనం చాపి లంకాయాః సీతాయా రావణస్య చ | తస్థుః ప్రాంజలయస్సర్వే హనుమద్వదనోన్ముఖాః || 49

తస్యో తత్రాంగదః శ్రీమాన్ వానరైర్బహుభిర్వృతః । ఉపాస్యమానో విబుధైః దివి దేవపతిర్వృథా ॥ 50
 హనూమతా కీర్తిమతా యశస్వినా తథాంగదేనాంగదబద్ధబాహునా ।
 ముదా తదాఽధ్యాసితమున్నతం మహాత్ మహీధరాగ్రం జ్వలితం శ్రియాఽభవత్ ॥ 51
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే వానర సమీపగమనం నామ సప్తపంచాశస్సర్గః

అథ అష్టపంచాశస్సర్గః (58) లంకావృత్తాంతకథనమ్

తతస్తస్య గిరేః శృంగే మహేంద్రస్య మహాబలాః । హనుమత్ప్రముఖాః ప్రీతిం హరయోజగ్మురుత్తమామ్ ॥ 1
 (ప్రీతిమత్సూపవిష్టేషు వానరేషు మహాత్మసు ।)
 తం తతః ప్రీతిసంహృష్టః ప్రీతిమంతం మహాకపిమ్ । జాంబవాన్ కార్యవృత్తాంతమ్ అపృచ్ఛదనిలాత్మజమ్ ॥
 కథం దృష్ట్వా త్వయా దేవీ కథం వా తత్ర వర్తతే । తస్యాం వా స కథం వృత్తః క్రూరకర్మా దశాననః ॥ 3
 తత్ప్రతస్సర్వమేతన్నః ప్రబ్రూహి త్వం మహాకపే । శ్రుతార్థాశ్చింతయిష్యామో భూయః కార్యవినిశ్చయమ్ ॥ 4
 యశ్చార్థస్తత్ర వక్ష్యో గతైరస్మాభిరాత్మవాన్ । రక్షితవ్యం చ యత్తత్ర తద్భవాన్ వ్యాకరోతు నః ॥ 5
 స నియుక్తస్తతస్తేన సంప్రహృష్టతనూరుహః । ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై ప్రత్యభాషత ॥ 6
 ప్రత్యక్షమేవ భవతాం మహేంద్రాగ్రాత్ ఖమాఘ్రతః । ఉదధేర్దక్షిణం పారం కాంక్షమాణస్సమాహితః ॥ 7
 గచ్ఛతశ్చ హి మే ఘోరం విఘ్నరూపమివాభవత్ । కాంచనం శిఖరం దివ్యం పశ్యామి సుమనోహరమ్ ॥ 8
 స్థితం పంథానమావృత్య మేనే విఘ్నం చ తం నగమ్ । ఉపసంగమ్య తం దివ్యం కాంచనం నగసత్తమమ్ ॥
 కృతా మే మనసా బుద్ధిః భేత్తవ్యోఽయం మయేతి చ । ప్రహతం చ మయా తస్య లాంగూలేన మహాగిరేః ॥
 శిఖరం సూర్యసంకాశం వ్యశీర్యత సహస్రధా । వ్యవసాయం చ తం బుద్ధ్వా స హోవాచ మహాగిరిః ॥ 11
 పుత్రేతి మధురాం వాణీం మనః ప్రహ్లాదయన్నివ । పితృవ్యం చాపి మాం విద్ధి సఖాయం మాతరిశ్వనః ॥ 12
 మైనాకమితి విఖ్యాతం నివసంతం మహోదధౌ । పక్షవంతః పురా పుత్ర బభూవుః పర్వతోత్తమాః ॥ 13
 ఛందతః పృథివీం చేరుః బాధమానాస్సమంతతః । శ్రుత్వా నగానాం చరితం మహేంద్రః పాకశాసనః ॥ 14
 చిచ్ఛేద భగవాన్ పక్షాన్ వజ్రేణైషాం సహస్రశః । అహం తు మోక్షితస్తస్మాత్ తవ పిత్రా మహాత్మనా ॥ 15
 మారుతేన తదా వత్స ప్రక్షిప్తోఽస్మి మహాత్మనా । రామస్య చ మయా సాహ్యే వర్తితవ్యమరిందమ ॥ 16
 రామో ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో మహేంద్రసమవిక్రమః । ఏతత్ శ్రుత్వా వచస్తస్య మైనాకస్య మహాత్మనః ॥ 17
 కార్యమావేద్య తు గిరేః ఉద్యతం చ మనో మమ । తేన చాహమనుజ్ఞాతో మైనాకేన మహాత్మనా ॥ 18
 స చాప్యన్తర్లితశ్చైలో మానుషేణ వపుష్మతా । శరీరేణ మహాశైలః శైలేన చ మహోదధౌ ॥ 19
 ఉత్తమం జవమాస్థాయ శేషం పంథానమాస్థితః । తతోఽహం సుచిరం కాలం వేగేనాభ్యగమం పథి ॥ 20
 తతః పశ్యామ్యహం దేవీం సురసాం నాగమాతరమ్ । సముద్రమధ్యే సా దేవీ వచనం మామభాషత ॥ 21
 మమ భక్తః ప్రదిష్టస్త్వమ్ అమరైర్హరిసత్తమ । అతస్త్వాం భక్తయిష్యామి విహితస్త్వం చిరస్య మే ॥ 22
 ఏవముక్తస్సురసయా ప్రాంజలిః ప్రణతః స్థితః । వివర్ణవదనో భూత్వా వాక్యం చేదముదీరయమ్ ॥ 23
 రామో దాశరథిః శ్రీమాన్ ప్రవిష్టో దండకావనమ్ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ పరంతపః ॥ 24
 తస్య సీతా హృతా భార్యా రావణేన దురాత్మనా । తస్యాస్సకాశం దూతోఽహం గమిష్యే రామశాసనాత్ ॥ 25
 కర్తుమర్హసి రామస్య సాహాయ్యం విషయే సతీ । అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్ ॥ 26
 ఆగమిష్యామి తే వక్తం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే । ఏవముక్తా మయా సా తు సురసా కామరూపిణీ ॥ 27
 అబ్రవీన్నాతివర్తేత కశ్చిదేష వరో మమ । ఏవముక్తః సురసయా దశయోజనమాయతః ॥ 28
 తతోఽర్థగుణవిస్తారో బభూవాహం క్షణేన తు । మత్ప్రమాణానురూపం చ వ్యాదితం చ ముఖం తయా ॥ 29
 తద్దృష్ట్వా వ్యాదితం చాస్యం హ్రాస్వం హ్యకరవం పునః । తస్మిన్ముహూర్తే చ పునః బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః ॥

- అభిపత్యాశు తద్వక్త్రం నిర్గతోహం తతః క్షణాత్ | అబ్రవీత్ సురసా దేవీ స్వేన రూపేణ మాం పునః || 31
- అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సౌమ్య యథాసుఖమ్ | సమానయ చ వైదేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా || 32
- సుఖీభవ మహాబాహో ప్రీతాఽస్మి తవ వానర | తతోఽహం సాధు సాధ్వితి సర్వభూతైః ప్రశంసితః || 33
- తతోఽంతరరిక్షం విపులం ఘోతోఽహం గరుడో యథా | ఛాయా మే నిగృహీతా చ న చ పశ్యామి కించన || 34
- సోఽహం విగతవేగస్తు దిశో దశ విలోకయన్ | న కించిత్ తత్ర పశ్యామి యేన ఘోపహృతా గతిః || 35
- తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా కిన్నామ గగనే మమ | ఈదృశో విఘ్న ఉత్పన్నో రూపం యత్ర న దృశ్యతే || 36
- అధోభాగే న మే దృష్టిః శోచతా పాతితా మయా | తతోఽద్రాక్షమహం భీమాం రాక్షసీం సలిలేశయామ్ || 37
- ప్రహస్య చ మహానాదమ్ ఉక్తోఽహం భీమయా తయా | అవస్థితమసంభ్రాంతం ఇదం వాక్యమశోభనమ్ || 38
- క్వాసి గంతా మహాకాయ క్షుధితాయా మమేప్పితః | భక్తః ప్రీణయ మే దేహం చిరమాహారవర్జితమ్ || 39
- బాధమిత్యేవ తాం వాణీం ప్రత్యగృహ్ణామహం తతః | ఆస్యప్రమాణాదధికం తస్యాః కాయమపూరయమ్ || 40
- తస్యాశ్చాస్యం మహద్భీమం వర్ధతే మమ భక్షణే | న చ మాం సాధు బుబుధే మమ వా నికృతం కృతమ్ || 41
- తతోఽహం విపులం రూపం సంక్షిప్య నిమిషాంతరాత్ | తస్యా హృదయమాదాయ ప్రపతామి నభః స్థలమ్ || 42
- సా విస్ఫుల్లభుజా భీమా పపాత లవణాంభసి | మయా పర్వతసంకాశా నికృతహృదయా సతీ || 43
- శృణోమి ఖగతానాం చ సిద్ధానాం చారణైస్సహ | రాక్షసీ సింహికా భీమా క్షిప్రం హనుమతా హతా || 44
- తాం హత్వా పునరేవాహం కృత్యమాత్యయికం స్మరన్ | గత్వా చాహం మహాధాన్సం పశ్యామి నగమండితమ్ || 45
- దక్షిణం తీరముదధేః లంకా యత్ర చ సా పురీ | అస్తం దినకరే యాతే రక్షసాం నిలయం పురమ్ || 46
- ప్రవిష్టోఽహమవిజ్ఞాతో రక్షోభిర్భీమవిక్రమైః | తత్ర ప్రవిశతశ్చాపి కల్పాంతఘనసన్నిభా || 47
- అట్టహాసం విముంచంతీ నారీ కాప్యృత్థితా పురః | జిఘాంసంతీం తతస్తాం తు జ్వలదగ్నిశిరోరుహామ్ || 48
- సవ్యముష్టిప్రహారేణ పరాజిత్య సుభైరవామ్ | ప్రదోషకాలే ప్రవిశం భీతయాహం తయోదితః || 49
- అహం లంకాపురీ వీర నిర్జితా విక్రమేణ తే | యస్మాత్ తస్మాద్విజేతాసి సర్వరక్షాంస్యశేషతః || 50
- తత్రాహం సర్వరాత్రం తు విచిన్వన్ జనకాత్మజామ్ | రావణాంతఃపురగతో న చాపశ్యం సుమధ్యమామ్ || 51
- తతస్సీతామపశ్యంస్తు రావణస్య నివేశనే | శోకసాగరమాసాద్య న పారముపలక్షయే || 52
- శోచతా చ మయా దృష్టం ప్రాకారేణ సమావృతమ్ | కాంచనేన వికృష్టేన గృహోపవనముత్తమమ్ || 53
- స ప్రాకారమవఘ్రత్య పశ్యామి బహుపాదపమ్ | అశోకవనికామధ్యే శింశుపాపాదపో మహాన్ || 54
- తమారుహ్య చ పశ్యామి కాంచనం కదలీవనమ్ | అదూరే శింశుపావృక్షాత్ పశ్యామి వరవర్ణినీమ్ || 55
- శ్యామాం కమలపత్రాక్షీం ఉపవాసకృశాననామ్ | తదేకవాసస్సంవీతాం రజోధ్వస్తశిరోరుహామ్ || 56
- శోకసంతాపదీనాంగీం సీతాం భర్తృహితే స్థితామ్ | రాక్షసీభిర్విరూపాభిః క్రూరాభిరభిసంవృతామ్ || 57
- మాంసశోణితభక్షాభిః వ్యాఘ్రీభిర్దరిణీమివ | సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్వమానా ముహుర్ముహుః || 58
- ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా | భూమిశయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే || 59
- రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా | కథంచిన్ముగశాబాక్షీ తూర్ణమాసాదితా మయా || 60
- తాం దృష్ట్వా తాదృశీం నారీం రామపత్నీం యశస్వినీమ్ | తత్రైవ శింశుపావృక్షే పశ్యన్నహమవస్థితః || 61
- తతో హలహలాశబ్దం కాంచీనూపురమిశ్రితమ్ | శృణోమ్యధికగంభీరం రావణస్య నివేశనే || 62
- తతోఽహం పరమోద్విగ్నః స్వం రూపం ప్రతిసంహరన్ | అహం తు శింశుపావృక్షే పక్షీవ గహనే స్థితః || 63
- తతో రావణదారాశ్చ రావణశ్చ మహాబలః | తం దేశం సమనుప్రాప్తాః యత్ర సీతాఽభవత్ స్థితా || 64
- తద్ధృష్ట్వా యథ వరారోహా సీతా రక్షో మహాబలమ్ | సంకుచ్యోరూ స్తనౌ పీనౌ బాహుభ్యాం పరిరభ్య చ || 65
- (ప్రావేపత వరారోహా ప్రవాతే కదలీ యథా |)
- విత్రస్తాం పరమోద్విగ్నాం వీక్షమాణాం తతస్తతః | త్రాణం కించిదపశ్యంతీం వేపమానాం తపస్వినీమ్ || 66

- తామువాచ దశగ్రీవః సీతాం పరమదుఃఖితామ్ । అవాక్చిరాః ప్రపతితో బహుమన్యస్వ మామితి ॥ 67
- యది చేత్త్వం తు దర్పాన్మాం నాభినందసి గర్వితే । ద్వౌ మాసావంతరం సీతే పాస్యామి రుధిరం తవ ॥ 68
- ఏతత్ శ్రుత్వా వచస్తస్య రావణస్య దురాత్మనః । ఉవాచ పరమక్రుద్ధా సీతా వచనముత్తమమ్ ॥ 69
- రాక్షసాధమ రామస్య భార్యామమితతేజసః । ఇక్ష్వాకుకులనాథస్య స్నుషాం దశరథస్య చ ॥ 70
- అవాచ్యం వదతో జిహ్వో కథం న పతితా తవ । కించిద్వీర్య తవానార్య యో మాం భర్తురసన్నిధౌ ॥ 71
- అపహృత్యాఽగతః పాప తేనాదృష్టో మహాత్మనా ।న త్వం రామస్య సదృశో దాస్యేఽప్యస్య న యుజ్యసే ॥
- యజ్ఞీయస్సత్యవాదీ చ రణశ్లాఘీ చ రాఘవః । జానక్యా పరుషం వాక్యమ్ ఏవముక్తో దశాననః ॥ 73
- జజ్వాల సహసా కోపాత్ చిత్తాస్థ ఇవ పావకః । వివృత్య నయనే క్రూరే ముష్టిముద్యమ్య దక్షిణమ్ ॥ 74
- మైథిలీం హంతుమారబ్ధః స్త్రీభిర్హాహృతం తదా । స్త్రీణాం మధ్యాత్ సముత్పత్య తస్య భార్యా దురాత్మనః ॥
- వరా మండోదరీ నామ తయా స ప్రతిషేధితః । ఉక్తశ్చ మధురాం వాణీం తయా స మదనార్దితః ॥ 76
- సీతయా తవ కిం కార్యం మహేంద్రసమవిక్రమ । దేవగంధర్వకన్యాభిః యక్షకన్యాభిరేవ చ ॥ 77
- సార్థం ప్రభో రమస్వేహ సీతయా కిం కరిష్యసి । తతస్తాభిస్సమేతాభిః నారీభిస్స మహాబలః ॥ 78
- ప్రసాద్య సహసా నీతో భవనం స్వం నిశాచరః । యాతే తస్మిన్ దశగ్రీవే రాక్షసోఽవికృతాననాః ॥ 79
- సీతాం నిర్భర్షయామాసుః వాక్యైః క్రూరైః సుదారుణైః । తృణవద్భాషితం తాసాం గణయామాస జానకీ ॥ 80
- గర్జితం చ తదా తాసాం సీతాం ప్రాప్య నిరర్థకమ్ । వృథాగర్జితనిశ్చేష్టాః రాక్షస్యః పిశితాశనాః ॥ 81
- రావణాయ శశంసుస్తాః సీతాధ్యవసితం మహత్ । తతస్తాస్సహితాస్సర్వాః నిహతాశా నిరుద్యమాః ॥ 82
- పరిక్షిప్య సమంతాత్తాం నిద్రావశముపాగతాః । తాసు చైవ ప్రసుప్తాసు సీతా భర్తృహితే రతా ॥ 83
- విలప్య కరుణం దీనా ప్రశుశోచ సుదుఃఖితా । తాసాం మధ్యాత్ సముత్థాయ త్రిజటా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 84
- ఆత్మానం ఖాదత క్షిప్రం న సీతా వినశిష్యతి । జనకస్యాత్మజా సాధ్వీ స్నుషా దశరథస్య చ ॥ 85
- స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః । రక్షసాం చ వినాశాయ భర్తురస్యా జయాయ చ ॥86
- అలమస్మాత్ పరిత్రాతుం రాఘవాద్రాక్షసీగణమ్ । అభియాచామ వైదేహీమ్ ఏతద్ధి మమ రోచతే ॥ 87
- యస్యా హ్యేవంవిధః స్వప్నో దుఃఖితాయాః ప్రదృశ్యతే । సా దుఃఖైర్వివిధైర్ముక్తా సుఖమాప్నోత్యనుత్తమమ్ ॥
- ప్రణిపాతప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా । తతస్నా ప్రీమతీ బాలా భర్తుర్విజయహర్షితా ॥ 89
- అవోచద్యది తత్ తథ్యం భవేయం శరణం హి వః ।తాం చాహం తాదృశీం దృష్ట్వా సీతాయా దారుణాం దశామ్ ॥
- చింతయామాస విక్రాంతో న చ మే నిర్భృతం మనః । సంభాషణార్థం చ మయా జానక్యాశ్చింతితో విధిః ॥
- ఇక్ష్వాకూణాం హి వంశస్తు తతో మమ పురస్కృతః ।శ్రుత్వా తు గదితాం వాచం రాజర్షిగణపూజితామ్ ॥92
- ప్రత్యభాషత మాం దేవీ బాప్యైః పిహితలోచనా । కస్త్వం కేన కథం చేహ ప్రాప్తో వానరపుంగవ ॥ 93
- కా చ రామేణ తే ప్రీతిః తన్మే శంసితమర్హసి । తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హ్యహమప్యబ్రువం వచః ॥ 94
- దేవి రామస్య భర్తుస్తే సహాయో భీమవిక్రమః । సుగ్రీవో నామ విక్రాంతో వానరేంద్రో మహాబలః ॥ 95
- తస్య మాం విద్ధి భృత్యం త్వం హనుమంతమిహాగతమ్ । భర్తాహం ప్రేషితస్తుభ్యం రామేణాక్లిష్టకర్మణా ॥96
- ఇదం చ పురుషవ్యాఘ్రః శ్రీమాన్ దాశరథిః స్వయమ్ ।అంగుళీయమభిజ్ఞానమ్ అదాత్ తుభ్యం యశస్విని ॥
- తదిచ్ఛామి త్వయాఽజ్ఞప్తం దేవి కిం కరవాణ్యహమ్ । రామలక్ష్మణయోః పార్శ్వం నయామి త్వాం కిముత్తరమ్ ॥
- ఏతత్ శ్రుత్వా విదిత్వా చ సీతా జనకనందినీ । ఆహ రావణముత్సాద్య రాఘవో మాం నయత్వితి ॥ 99
- ప్రణమ్య శిరసా దేవీమ్ అహమాస్మామనిందితామ్ । రాఘవస్య మనోహ్లాదమ్ అభిజ్ఞానమయాచిషమ్ ॥100
- అథ మామబ్రవీత్ సీతా గృహ్యతామయముత్తమః ।మణిర్యేన మహాబాహూ రామస్త్వాం బహుమన్యతే ॥101
- ఇత్యుక్త్వా తు వరారోహో మణిప్రవరమద్భుతమ్ । ప్రాయచ్ఛత్ పరమోద్విగ్నా వాచా మాం సందిదేశ హ ॥
- తతస్తస్యై ప్రణమ్యాహం రాజపుత్ర్యై సమాహితః । ప్రదక్షిణం పరిక్రామమ్ ఇహోభ్యుద్గతమానసః ॥ 103

ఉత్తరం పునరేవేదం నిశ్చిత్వ మనసా తయా । హనూమన్ మమ వృత్తాంతం వక్తుమర్హసి రాఘవే ॥ 104
 యథా శ్రుత్వైవ న చిరాత్ తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ । సుగ్రీవసహితౌ వీరౌ ఉపేయాతాం తథా కురు ॥ 105
 యద్యన్యథా భవేదేతత్ ద్వౌమాసౌ జీవితం మమ ।న మాం ద్రక్ష్యతి కాకుత్స్థో మ్రియే సాహమనాథవత్ ॥
 తత్ శ్రుత్వా కరుణం వాక్యం క్రోధో మామభ్యవర్తత । ఉత్తరం చ మయా దృష్టం కార్యశేషమనంతరమ్ ॥
 తతోఽవర్థత మే కాయః తదా పర్వతసన్నిభః । యుద్ధకాంక్షీ వనం తచ్చ వినాశయితుమారభే ॥ 108
 తద్ భగ్నం వనషండం తు భ్రాంతత్రస్తమృగద్విజమ్ । ప్రతిబుద్ధా నిరీక్షంతే రాక్షస్యో వికృతాననాః ॥ 109
 మాం చ దృష్ట్వా వనే తస్మిన్ సమాగమ్య తతస్తతః । తాస్సుమభ్యాగతాః క్షిప్రం రావణాయాచచక్షిరే ॥ 110
 రాజన్ వనమిదం దుర్గం తవ భగ్నం దురాత్మనా । వానరేణ హ్యవిజ్ఞాయ తవ వీర్యం మహాబల ॥ 111
 దుర్బుద్ధేస్తస్య రాజేంద్ర తవ విప్రియకారిణః । వధమాజ్ఞాపయ క్షిప్రం యథాఽసౌ విలయం ప్రజేత్ ॥ 112
 తత్ శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రేణ విసృష్టా భృశదుర్జయాః । రాక్షసాః కింకరా నామ రావణస్య మనోసుగాః ॥ 113
 తేషామశీతినాహస్రం శూలముద్గరపాణినామ్ । మయా తస్మిన్ వనోద్దేశే పరిఘేణ నిషాదితమ్ ॥ 114
 తేషాం తు హతశేషా యే తే గత్వా లఘువిక్రమాః । నిహతం చ మహత్ సైన్యం రావణాయాచచక్షిరే ॥
 తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా చైత్యప్రాసాదమాక్రమమ్ । తత్రస్థాన్ రాక్షసాన్ హత్వా శతం స్తంభేన వై పునః ॥
 లలామభూతో లంకాయాః స వై విధ్వంసితో మయా । తతః ప్రహస్తస్య సుతం జంబుమాలినమాదిశత్ ॥
 రాక్షసైర్భహుభిస్సార్థం ఘోరరూపైర్భయానకైః । తం మహాబలసంపన్నం రాక్షసం రణకోవిదమ్ ॥ 118
 పరిఘేణాతిఘోరేణ సూదయామి సహాసుగమ్ । తత్ శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్తు మంత్రిపుత్రాన్ మహాబలాన్ ॥
 పదాతిబలసంపన్నాన్ ప్రేషయామాస రావణః ।పరిఘేణైవ తాన్ సర్వాన్ నయామి యమసాదనమ్ ॥ 120
 మంత్రిపుత్రాన్ హతాన్ శ్రుత్వా సమరే లఘువిక్రమాన్ ।పంచ సేనాగ్రగాన్ శూరాన్ ప్రేషయామాస రావణః ॥
 తానహం సహసైన్యాన్ వై సర్వానేవాభ్యసూదయమ్ । తతః పునర్దశగ్రీవః పుత్రమక్షం మహాబలమ్ ॥ 122
 బహుభీ రాక్షసైస్సార్థం ప్రేషయామాస రావణః ।తం తు మండోదరీపుత్రం కుమారం రణపండితమ్ ॥123
 సహసా ఖం సముత్క్రాంతం పాదయోశ్చ గృహీతవాన్ ।చర్మాసినం శతగుణం భ్రామయిత్వా వ్యపేషయమ్ ॥
 తమక్షమాగతం భగ్నం నిశమ్య స దశాననః । తత ఇంద్రజితం నామ ద్వితీయం రావణస్సుతమ్ ॥ 125
 వ్యాదిదేశ సుసంక్రుద్ధో బలినం యుద్ధదుర్మదమ్ । తచ్చాప్యహం బలం సర్వం తం చ రాక్షసపుంగవమ్ ॥
 నష్టోజసం రణే కృత్వా పరం హర్షముపాగమమ్ । మహతాపి మహాబహుః ప్రత్యయేన మహాబలః ॥ 127
 ప్రేషితో రావణేనైవ సహ వీరైర్మదోత్పటైః । సోఽవిషహ్యం హి మాం బుద్ధ్వా స్వం బలం చావమర్ధితమ్ ॥
 బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ స తు మాం ప్రాబధ్నాచ్ఛాతివేగితః ।రజ్జుభిశ్చాభిబద్ధంతి తతో మాం తత్ర రాక్షసాః ॥ 129
 రావణస్య సమీపం చ గృహీత్వా మాముపానయన్ । దృష్ట్వా సంభాషితశ్చాహం రావణేన దురాత్మనా ॥
 పృష్టశ్చ లంకాగమనం రాక్షసానాం చ తం వధమ్ । తత్సర్వం చ మయా తత్ర సీతార్థమితి జల్పితమ్ ॥
 అస్యాహం దర్శనాకాంక్షీ ప్రాప్తస్వద్భవనం విభో । మారుతస్యారసః పుత్రో వానరో హనుమానహమ్ ॥ 132
 రామదూతం చ మాం విద్ధి సుగ్రీవసచివం కపిమ్ ।సోఽహం దూత్యేన రామస్య త్వత్సకాశమిహోగతః ॥
 సుగ్రీవశ్చ మహాతేజాః స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ । ధర్మార్థకామసహితం హితం పథ్యమువాచ చ ॥ 134
 వసతో ఋశ్యమూకే మే పర్వతే విపులద్రుమే । రాఘవో రణవిక్రాంతో మిత్రత్వం సముపాగతః ॥ 135
 తేన మే కథితం రాజ్ఞా భార్యా మే రక్షసా హృతా । తత్ర సాహాయ్యమస్మాకం కార్యం సర్వాత్మనా త్వయా ॥
 మయా చ కథితం తస్మై వాలినశ్చ వధం ప్రతి । తత్ర సాహాయ్యహేతోర్మే సమయం కర్తుమర్హసి ॥ 137
 వాలినా హృతరాజ్యేన సుగ్రీవేణ మహాప్రభుః । చక్రేఽగ్నిసాక్షికం సఖ్యం రాఘవస్సహలక్ష్మణః ॥ 138
 తేన వాలినముత్పాట్య శరేణైకేన సంయుగే । వానరాణాం మహారాజః కృతస్స ప్లవతాం ప్రభుః ॥ 139
 తస్య సాహాయ్యమస్మాభిః కార్యం సర్వాత్మనా త్విహ । తేన ప్రస్థాపితస్తుభ్యం సమీపమిహ ధర్మతః ॥ 140

క్షిప్రమానీయతాం సీతా దీయతాం రాఘవాయ చ । యావన్న హరయో వీరాః విధమంతి బలం తవ ॥141
 వానరాణాం ప్రభావో హి న కేన విదితః పురా । దేవతానాం సకాశం చ యే గచ్ఛంతి నిమంత్రితాః ॥
 ఇతి వానరరాజస్వామ్ ఆహేత్యభిహితో మయా । మామైక్షత తతః క్రుద్ధః చక్షుషా ప్రదహన్నివ ॥ 143
 తేన వధ్యోఽహమాజ్ఞప్తో రక్షసా రౌద్రకర్మణా । మత్ప్రభావమవిజ్ఞాయ రావణేన దురాత్మనా ॥ 144
 తతో విభీషణో నామ తస్య భ్రాతా మహామతిః । తేన రాక్షసరాజోఽసౌ యాచితో మమ కారణాత్ ॥ 145
 నైవం రాక్షసశార్దూల త్యజ్యతామేష నిశ్చయః । రాజశాస్త్రవ్యపేతో హి మార్గస్సంసేవ్యతే త్వయా ॥ 146
 దూతవధ్యా న దృష్టా హి రాజశాస్త్రేషు రాక్షస । దూతేన వేదితవ్యం చ యథార్థం హితవాదినా ॥ 147
 సుమహాత్యపరాధేపి దూతస్యాతులవిక్రమ । విరూపకరణం దృష్టం న వధ్యోఽస్తీతి శాస్త్రతః ॥ 148
 విభీషణేనైవముక్తో రావణస్సందిదేశ తాన్ । రాక్షసానేతదేవాస్య లాంగూలం దహ్యాతామితి ॥ 149
 తతస్తస్య వచః శ్రుత్వా మమ పుచ్చం సమంతతః । వేష్టితం శణవలైశ్చ జీర్ణైః కార్పాసజైః పటైః ॥ 150
 రాక్షసాస్సిద్ధసన్నాహాః తతస్తే చండవిక్రమాః । తదాఽదహ్యాంత మే పుచ్చం నిఘ్నంతః కాష్ఠముష్టిభిః ।
 బద్ధస్య బహుభిః పాశైః యంత్రితస్య చ రాక్షసైః ॥ 151
 తతస్తే రాక్షసాశ్శూరాః బద్ధం మామగ్నిసంవృతమ్ । అఘోషయన్ రాజమార్గే నగరద్వారమాగతాః ॥ 152
 తతోఽహం సుమహాద్రూపం సంక్షిప్య పునరాత్మనః । విమోచయిత్వా తం బంధం ప్రకృతిస్థః స్థితః పునః ॥
 ఆయసం పరిఘం గృహ్య తాని రక్షాంస్యసూదయమ్ । తతస్తన్నగరద్వారం వేగేనాఘతవానహమ్ ॥ 154
 పుచ్చేన చ ప్రదీప్తేన తాం పురీం సాట్టగోపురామ్ । దహోమ్యహమసంభ్రాంతో యుగాంతాగ్నిరివ ప్రజాః ॥
 వినష్టా జానకీ వ్యక్తం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే । లంకాయాం కల్చిదుద్దేశః సర్వా భస్మీకృతా పురీ ॥ 156
 దహతా చ మయా లంకాం దగ్ధా సీతా న సంశయః । రామస్య హి మహాత్ కార్యం మయేదం వితథీకృతమ్ ॥
 ఇతి శోకసమావిష్టః చింతామహముపాగతః । అథాహం వాచమశ్రౌషం చారణానాం శుభాక్షరామ్ ॥ 158
 జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోదంతభాషితామ్ । తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా శ్రుత్వా తామద్భుతాం గిరమ్ ॥ 159
 అదగ్ధా జానకీత్యేవం నిమిత్తైశ్చోపలక్షితా । దీప్యమానే తు లాంగూలే న మాం దహతి పాపకః ॥ 160
 హృదయం చ ప్రహృష్టం మే వాతాస్సురభిగంధినః । తైర్నిమిత్తైశ్చ దృష్టార్థైః కారణైశ్చ మహాగుణైః ॥ 161
 ఋషివాక్యైశ్చ సిద్ధార్థైః అభవం హృష్టమానసః । పునర్బుష్టా వ్చ వైదేహీం విస్మృష్టశ్చ తయా పునః ॥ 162
 తతః పర్వతమాసాద్య తత్రారిష్టమహం పునః । ప్రతిష్ఠవనమారేభే యుష్మద్దర్శనకాంక్షయా ॥ 163
 తతః పవనచండ్రార్క సిద్ధగంధర్వసేవితమ్ । పంథానమహమాక్రమ్య భవతో దృష్టవానిహ ॥ 164
 రాఘవస్య ప్రభావేన భవతాం చైవ తేజసా । సుగ్రీవస్య చ కార్యార్థం మయా సర్వమనుష్ఠితమ్ ॥ 165
 ఏతత్ సర్వం మయా తత్ర యథావదుపపాదితమ్ । అత్ర యన్న కృతం శేషం తత్సర్వం క్రియతామితి ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే లంకావృత్తాంత కథనం నామ అష్టపంచాశస్సర్గః

అథ ఏకోనవష్టితమస్సర్గః (59) వానర దర్శోక్తయః

ఏతదాఖ్యాయ తత్ సర్వం హనుమాన్ మారుతాత్మజః । భూయస్సముపచక్రామ వచనం వక్తుముత్తరమ్ ॥ 1
 సఫలో రాఘవోద్యోగః సుగ్రీవస్య చ సంభ్రమః । శీలమాసాద్య సీతాయాః మమ చ ప్రవణం మనః ॥ 2
 తపసా ధారయేల్లోకాన్ క్రుద్ధో వా నిర్దహేదపి । సర్వథాఽతిప్రవృద్ధోసౌ రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 3
 తస్య తాం స్పృశతో గాత్రం తపసా న వినాశితమ్ । న తదగ్నిశిఖా కుర్యాత్ సంస్పృష్టా పాణినా సతీ ॥ 4
 జనకస్యాత్మజా కుర్యాత్ యత్ క్రోధకలుషీకృతా । జాంబవత్ప్రముఖాన్ సర్వాన్ అనుజ్ఞాప్య మహాహరీన్ ॥ 5
 అస్మిన్నేవంగతే కార్యే భవతాం చ నివేదితే । న్యాయ్యం స్మ సహ వైదేహ్యో ద్రష్టుం తౌ పార్థివాత్మజౌ ॥ 6
 అహమేకోఽపి పర్యాప్తః సరాక్షసగణాం పురీమ్ । తాం లంకాం తరసా హంతుం రావణం చ మహాబలమ్ ॥

- కిం పునస్సహితో వీరైః బలవద్భిః కృతాత్మభిః । కృతాస్త్రైః ఘనైః శూరైః భవద్భిర్విజయైఃపిభిః ॥ 8
- అహం తు రావణం యుద్ధే ససైన్యం సపురస్సరమ్ । సహపుత్రం వధిష్యామి సహోదరయుతం యుధి ॥ 9
- బ్రాహ్మమైంద్రం చ రౌద్రంచ వాయవ్యం వారుణం తథా । యది శక్రజితోఽస్రాణి దుర్నిరీక్ష్వాణి సంయుగే ॥
- తాన్యహం విధమిష్యామి హనిష్యామి చ రాక్షసాన్ । భవతామభ్యనుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణద్ధి తమ్ ॥ 11
- మయాఽతులా విసృష్టా హి శైలవృష్టిర్నిరంతరా । దేవానపి రణే హన్యాత్ కిం పునస్తాన్ నిశాచరాన్ ॥ 12
- సాగరోఽప్యతియాద్యేలాం మందరః ప్రచలేదపి । న జాంబవంతం సమరే కంపయేదరివాహినీ ॥ 13
- సర్పరాక్షససంఘానాం రాక్షసా యే చ పూర్వకాః । అలమేకో వినాశాయ వీరో వాలిసుతః కపిః ॥ 14
- పనసస్యోరువేగేన నీలస్య చ మహాత్మనః । మందరోఽప్యవశీర్యేత కిం పునర్యుధి రాక్షసాః ॥ 15
- సదేవాసురయక్షేషు గంధర్వోరగపక్షిషు । మైందస్య ప్రతియోద్ధారం శంసత ద్వివిదస్య వా ॥ 16
- అశ్వీపుత్రౌ మహాభాగౌ ఏతౌ ఘనగసత్తమౌ । ఏతయోః ప్రతియోద్ధారం న పశ్యామి రణాజరే ॥ 17
- పితామహవరోత్సేకాత్ పరమం దర్పమాస్థితౌ । అమృతప్రాశినావేతౌ సర్వవానరసత్తమౌ ॥ 18
- అశ్వినోర్మాననార్థం హి సర్వలోకపితామహాః । సర్వావధ్యత్వమతులమ్ అనయోర్దత్తవాన్ పురా ॥ 19
- వరోత్సేకేన మత్తౌ చ ప్రమధ్య మహతీం చమూమ్ । సురాణామమృతం వీరౌ పీతవంతౌ ఘనంగమౌ ॥ 20
- ఏతావేవ హి సంక్రుద్ధౌ సవాజిరథకుంజరామ్ । లంకాం నాశయితుం శక్తౌ సర్వే తిష్ఠంతు వానరాః ॥ 21
- మయైవ నిహతా లంకా దగ్ధా భస్మీకృతా పునః । రాజమార్గేషు సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా ॥ 22
- జయత్యతిబలో రామౌ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥ 23
- అహం కోసలరాజస్య దాసః పవనసంభవః । హనుమానితి సర్వత్ర నామ విశ్రావితం మయా ॥ 24
- అశోకవనికామధ్యే రావణస్య దురాత్మనః । అధస్తాత్ శింశుపావృక్షే సాధ్యే కరుణమాస్థితా ॥ 25
- రాక్షసీభిః పరివృతా శోకసంతాపకర్పితా । మేఘలేఖాపరివృతా చంద్రలేఖేవ నిష్ప్రభా ॥ 26
- అచింతయంతీ వైదేహీ రావణం బలదర్పితమ్ । పతివ్రతా చ సుశ్రోణీ అవష్టభా చ జానకీ ॥ 27
- అనురక్తా హి వైదేహీ రామం సర్వాత్మనా శుభా । అనన్యచిత్తా రామే చ పౌలోమీవ పురందరే ॥ 28
- తదేకవాసస్సంవీతా రజోధ్వస్తా తదైవ చ । శోకసంతాపదీనాంగీ సీతా భర్తృహితే రతా ॥ 29
- సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్వమానా ముహూర్ముహూః । రాక్షసీభిర్విరూపాభిః దృష్ట్వా హి ప్రమదావనే ॥ 30
- ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతాపరాయణా । ఆధశ్యయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే ॥ 31
- రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా । కథంచిన్ముగశాబాక్షీ విశ్వాసముపపాదితా ॥ 32
- తతస్సంభాషితా చైవ సర్వమర్థం చ దర్శితా । రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిముపాగతా ॥ 33
- నియతస్సముదాచారో భక్తిర్భర్తరి చోత్తమా । యన్న హంతి దశగ్రీవం స మహాత్మా కృతాగసమ్ ॥ 34
- సా ప్రకృత్యైవ తన్వంగీ తద్వియోగాచ్చ కర్మితా । ప్రతిపత్పారశీలస్య విద్యేవ తనుతాం గతా ॥ 35
- ఏవమాస్తే మహాభాగా సీతా శోకపరాయణా । యదత్ర ప్రతికర్తవ్యం తత్సర్వముపపద్యతామ్ ॥ 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే వానర దర్శనోత్తయో నామ ఏకోనషష్ఠితమస్సర్గః

అథ షష్ఠితమస్సర్గః (60) అంగద జాంబవత్సంవాదః

- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వాలిసూనురభాషత । అయుక్తం తు వినా దేవీం దృష్టవద్భిశ్చ వానరాః ।
- సమీపం గంతుమస్మాభీ రాఘవస్య మహాత్మనః ॥ 1
- దృష్ట్వా దేవీ న చానీతా ఇతి తత్ర నివేదనమ్ । అయుక్తమివ పశ్యామి భవద్భిః ఖ్యాతవిక్రమైః ॥ 2
- న హి నః ఘననే కశ్చిత్ నాపి కశ్చిత్ పరాక్రమే । తుల్యస్సామరదైత్యేషు లోకేషు హరిసత్తమాః ॥ 3
- తేష్యేవం హతవీరేషు రాక్షసేషు హనూమతా । కిమన్యదత్ర కర్తవ్యం గృహీత్వా యామ జానకీమ్ ॥ 4

తమేవం కృతసంకల్పం జాంబవాన్ హరిసత్తమః । ఉవాచ పరమప్రీతో వాక్యమర్థవదర్థవిత్ ॥ 5
 న తావదేషా మతిరక్షమా నో యథా భవాన్ పశ్యతి రాజపుత్ర ।
 యథా తు రామస్య మతిర్నివిష్టా తథా భవాన్ పశ్యతు కార్యసిద్ధిమ్ ॥ 6
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే అంగద జాంబవత్ సంవాదో నామ షష్ఠితమస్సర్గః

అథ ఏకషష్ఠితమస్సర్గః (61) మధువన విధ్వంసః

తతో జాంబవతో వాక్యమ్ అగృహ్లాంత వనౌకసః । అంగదప్రముఖా వీరాః హనుమాంశ్చ మహాకపిః ॥ 1
 ప్రీతిమంతస్తతస్సర్వే వాయుపుత్రపురస్సరాః । మహేంద్రాద్రిం పరిత్యజ్య పుష్పవః ధ్రువగర్వభాః ॥ 2
 మేరుమందరసంకాశాః మత్తా ఇవ మహాగజాః । ఛాదయంత ఇవాకాశం మహాకాయా మహాబలాః ॥ 3
 సభాజ్యమానం భూతైస్తమ్ ఆత్మవంతం మహాబలమ్ । హనుమాంతం మహావేగం వహంత ఇవ దృష్టిభిః ॥ 4
 రాఘవే చార్ధనిర్బుత్తిం కర్తుం చ పరమం యశః । సమాధాయ సమృద్ధార్థాః కర్మసిద్ధిభిరున్నతాః ॥ 5
 ప్రియాఖ్యానోన్ముఖాస్సర్వే సర్వే యుద్ధాభిసందినః । సర్వే రామప్రతీకారే నిశ్చితార్థా మనస్వినః ॥ 6
 ధ్రువమానాః ఖమాఘ్రత్య తతస్తే కాననౌకసః । నందనోపమమాసేదుర్వనం ద్రుమలతాయుతమ్ ॥ 7
 యత్తన్మధువనం నామ సుగ్రీవస్యాభిరక్షితమ్ । అధృప్యం సర్వభూతానాం సర్వభూతమనోహరమ్ ॥ 8
 యద్రక్షతి మహావీర్యః సదా దధిముఖః కపిః । మాతులః కపిముఖ్యస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ 9
 తే తద్వనముపాగమ్య బభూవుః పరమోత్కటాః । వానరా వానరేంద్రస్య మనఃకాంతతమం మహత్ ॥ 10
 తతస్తే వానరా హృష్టాః దృష్ట్వా మధువనం మహత్ । కుమారమభ్యయాచంత మధుని మధుపింగళాః ॥
 తతః కుమారస్తాన్ వృద్ధాన్ జాంబవత్ప్రముఖాన్ కపీన్ । అనుమాన్య దదౌ తేషాం నిసర్గం మధుభక్షణే ॥ 12
 తతశ్చానుమతాస్సర్వే సంప్రహృష్టా వనౌకసః । ముదితాః ప్రేరితాశ్చాపి ప్రన్యత్యంతోఽభవంస్తతః ॥ 13
 గాయంతి కేచిత్ ప్రణమంతి కేచిత్ నృత్యంతి కేచిత్ ప్రహసంతి కేచిత్ ।
 పతంతి కేచిద్విచరంతి కేచిత్ ధ్రువంతి కేచిత్ ప్రలపంతి కేచిత్ ॥ 14
 పరస్పరం కేచిదుపాశ్రయంతే పరస్పరం కేచిదుపాక్రమంతే ।
 పరస్పరం కేచిదుపబ్రువంతే పరస్పరం కేచిదుపారమంతే ॥ 15
 ద్రుమాద్ద్రుమం కేచిదభిద్రవంతే క్షితౌ నగాగ్రాన్నిపతంతి కేచిత్ ।
 మహీతలాత్ కేచిదుదీర్ఘవేగాః మహాద్రుమాగ్రాణ్యభిసంపతంతి ॥ 16
 గాయంతమన్యః ప్రహసన్ముపైతి హసంతమన్యః ప్రరుదన్ముపైతి ।
 రుదంతమన్యః ప్రణుదన్ముపైతి నుదంతమన్యః ప్రణదన్ముపైతి ॥ 17
 సమాకులం తత్ కపిసైన్యమాసీత్ మధుప్రపానోత్కటసత్త్వచేష్టమ్ ।
 న చాత్ర కశ్చిన్న బభూవ మత్తో న చాత్ర కశ్చిన్న బభూవ తృప్తః ॥ 18
 తతో వనం తత్ పరిభక్ష్మమాణం ద్రుమాంశ్చ విధ్వంసితపత్రపుష్పాన్ ।
 సమీక్ష్య కోపాద్ధధివక్త్రనామా నివారయామాస కపిః కపీంస్తాన్ ॥ 19
 స తైః ప్రవృద్ధైః పరిభర్ష్యమానో వనస్య గోష్టా హరివీరవృద్ధః ।
 చకార భూయా మతిముగ్రతేజాః వనస్య రక్షాం ప్రతి వానరేభ్యః ॥ 20
 ఉవాచ కాంశ్చిత్ పరుషాని ధృష్టమ్ అసక్తమన్యాంశ్చ తలైర్ణఘనాన ।
 సమేత్య కైశ్చిత్ కలహం చకార తథైవ సామ్నోపజగామ కాంశ్చిత్ ॥ 21
 స తైర్మూఢాత్ సంపరివార్య వాక్యైః బలాచ్చ తేన ప్రతివార్యమాణైః ।
 ప్రధర్షితస్త్యక్తభయైస్సమేత్య ప్రకృప్యతే చాప్యనవేక్ష్య దోషమ్ ॥

నఖైస్తుదంతో దశనైర్దశంతః తలైశ్చ పాదైశ్చ సమాపయంతః ।

మదాత్ కపిం తం కపయస్సమగ్రాః మహోవనం నిర్విషయం చ చక్రూః ॥ 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే మధువన విధ్వంసో నామ ఏకషష్ఠితమస్కర్గః

అథ ద్విషష్ఠితమస్కర్గః (62) దధిముఖ నివేదనమ్

తానువాచ హరిశ్రేష్ఠో హనుమాన్ వానరర్షభః । అవ్యగ్రమనసో యూయం మధు సేవత వానరాః ॥ 1

అహమావరయిష్యామి యుష్మాకం పరిపంధినః|శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం హరీణాం ప్రవరోఽంగదః ॥ 2

ప్రత్యువాచ ప్రసన్నాత్మా పిబంతు హరయో మధు । అవశ్యం కృతకార్యస్య వాక్యం హనుమతో మయా ॥ 3

అకార్యమపి కర్తవ్యం కిమంగ పునరీదృశమ్ । అంగదస్య ముఖాత్ శ్రుత్వా వచనం వానరర్షభాః ॥ 4

సాధు సాధ్యితి సంహృష్టాః వానరాః ప్రత్యపూజయన్ |పూజయిత్వాంగదం సర్వే వానరా వానరర్షభమ్ ॥ 5

జగ్ముర్మధువనం యత్ర నదీవేగ ఇవ ద్రుతమ్ । తే ప్రవిష్టా మధువనం పాలానాక్రమ్య వీర్యతః ॥ 6

అతిసర్గాచ్చ పటవో దృష్ట్వా శ్రుత్వా చ మైథిలీమ్ । పపుస్సర్వే మధు తదా రసవత్ ఫలమాదదుః ॥ 7

ఉత్పత్య చ తతస్సర్వే వనపాలాన్ సమాగతాన్ । తాడయంతి స్మ శతశః సక్తాన్ మధువనే తదా ॥ 8

మధూని ద్రోణమాత్రాణి బాహుభిః పరిగృహ్య తే । పిబంతి సహితాస్సర్వే నిఘ్నంతి స్మ తథాఽపరే ॥ 9

కేచిత్ పీత్వాఽపవిద్యంతి మధూని మధుపింగళాః । మధూచ్ఛిష్టేన కేచిచ్చ జఘ్నురన్యోన్యముత్పటాః ॥ 10

అపరే వృక్షమూలే తు శాఖాం గృహ్య వ్యవస్థితాః । అత్యర్థం చ మదగ్లానాః పర్ణాన్యాస్తీర్య శేరతే ॥ 11

ఉన్నతభూతాః ప్లవగాః మధుమత్తాశ్చ హృష్టవత్ । క్షిపంతి చ తదాన్యోన్యం ప్థలంతి చ తథాఽపరే ॥ 12

కేచిత్ క్ష్యేణాం ప్రకుర్వంతి కేచిత్ కూజంతి హృష్టవత్ |హరయో మధునా మత్తాః కేచిత్ సుప్తా మహీతలే ॥

కృత్వా కేచిత్ హసంత్యన్యే కేచిత్ కుర్వంతి చేతరత్ |కృత్వా కేచిత్ వదంత్యన్యే కేచిత్ బుధ్యంతి చేతరత్ ॥14

యోవ్యత్ర మధుపాలాః స్యుః ప్రేష్యా దధిముఖస్య తు । శేపి తైర్వానరైర్భీమైః ప్రతిషిద్ధా దిశో గతాః ॥ 15

జానుభిస్తు ప్రకృష్టాశ్చ దేవమార్గం ప్రదర్శితాః । అబ్రువన్ పరమోద్విగ్నాః గత్వా దధిముఖం వచః ॥ 16

హనూమతా దత్తవరైః హతం మధువనం బలాత్ |వయం చ జానుభిః కృష్టాః దేవమార్గం చ దర్శితాః ॥ 17

తతో దధిముఖః క్రుద్ధో వనపస్తత్ర వానరః । హతం మధువనం శ్రుత్వా సాంత్యయామాస తాన్ హరీన్ ॥

ఇహోగచ్ఛత గచ్ఛామో వానరాన్ బలదర్పితాన్ । బలేన వారయిష్యామో మధు భక్షయతో వయమ్ ॥ 19

శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం వచనం వానరర్షభాః । పునర్వీరా మధువనం తేనైవ సహసా యయుః ॥ 20

మధ్యే చైషాం దధిముఖః ప్రగృహ్య తరసా తరుమ్ । సమభ్యధావత్ వేగేన తే చ సర్వే ప్లవంగమాః ॥ 21

తే శిలాః పాదపాంశ్చాపి పర్వతాంశ్చాపి వానరాః |గృహీత్వాఽభ్యగమన్ క్రుద్ధాః యత్ర తే కపికుంజరాః ॥ 22

తే స్వామివచనం వీరాః హృదయేష్వవసజ్య తత్ । త్వరయా హ్యభ్యధావంత సాలతాలశిలాయుధాః ॥ 23

వృక్షస్థాంశ్చ తలస్థాంశ్చ వానరాన్ బలదర్పితాన్ । అభ్యక్రామంస్తతో వీరాః పాలాస్తత్ర సహస్రశః ॥ 24

అథ దృష్ట్వా దధిముఖం క్రుద్ధం వానరపుంగవాః । అభ్యధావంత వేగేన హనుమత్ప్రముఖాస్తదా ॥ 25

తం సవృక్షం మహాబాహుమ్ ఆపతంతం మహాబలమ్ |ఆర్యకం ప్రాహరత్ తత్ర బాహుభ్యాం కుపితోఽంగదః ॥

మదాంధశ్చ న వేదైనమ్ ఆర్యకోఽయం మమేతి సః । అధైనం నిష్పిపేషాశు వేగవద్వసుధాతలే ॥ 27

స భగ్గుబాహూరుభుజో విహ్వలశ్శోణితోక్షితః । ముమోహ సహసా వీరో ముహూర్తం కపికుంజరః ॥ 28

స సమాశ్వస్య సహసా సంక్రుద్ధో రాజమాతులః| వానరాన్ వారయామాస దండేన మధుమోహితాన్ ॥ 29

స కథంచిత్ విముక్తస్తైః వానరైర్వానరర్షభః । ఉవాచైకాంతమాశ్రిత్య భృత్యాన్ స్వాన్ సముపాగతాన్ ॥ 30

ఏతే తిష్టంతు గచ్ఛామో భర్తా నో యత్ర వానరః । సుగ్రీవో విపులగ్రీవః సహ రామేణ తిష్ఠతి ॥ 31

సర్వం చైవాంగదే దోషం శ్రావయిష్యామి పార్థివే । అమర్షీ వచనం శ్రుత్వా ఘాతయిష్యతి వానరాన్ ॥ 32

- ఇష్టం మధువనం హ్యేతత్ సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । పితృపైతామహం దివ్యం దేవైరపి దురాసదమ్ ॥ 33
- స వానరానిమాన్ సర్వాన్ మధులుబ్ధాన్ గతాయుషః । ఘాతయిష్యతి దండేన సుగ్రీవః ససుహృజ్జనాన్ ॥ 34
- వధ్యా హ్యేతే దురాత్మనో నృపాజ్ఞాపరిభావినః । అమర్షప్రభవో రోషః సఫలో నో భవిష్యతి ॥ 35
- ఏవముక్త్వా దధిముఖో వనపాలాన్ మహాబలః । జగామ సహసోత్పత్య వనపాలైస్సమన్వితః ॥ 36
- నిమేషాంతరమాత్రేణ స హి ప్రాప్తో వనాలయః । సహస్రాంశుసుతో ధీమాన్ సుగ్రీవో యత్ర వానరః ॥ 37
- రామం చ లక్ష్మణం చైవ దృష్ట్వా సుగ్రీవమేవ చ । సమప్రతిష్ఠాం జగతీమ్ ఆకాశాన్నిపపాత హ ॥ 38
- సన్నిపత్య మహావీర్యః సర్వైస్తైః పరివారితః । హరిర్దధిముఖః పాలైః పాలానాం పరమేశ్వరః ॥ 39
- స దీనవదనో భూత్వా కృత్వా శిరసి చాంబలిమ్ । సుగ్రీవస్య శుభౌ మూర్ధ్నా చరణౌ ప్రత్యపీడయత్ ॥ 40
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే దధిముఖనివేదనం నామ ద్విషష్టితమస్సర్గః

అథ త్రిషష్టితమస్సర్గః (63) సుగ్రీవేణ హనుమత్ప్రశంసా

- తతో మూర్ధ్నా నిపతితం వానరం వానరర్షభః । దృష్ట్వైవోద్విగ్నహృదయో వాక్యమేతదువాచ హ ॥ 1
- ఉత్తిష్టోత్తిష్ట కస్మాత్ త్వం పాదయోః పతితో మమ । అభయం తే భవేద్దీర సర్వమేవాభిధీయతామ్ ॥ 2
- స తు విశ్వాసితస్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా । ఉత్థాయ సుమహాప్రాజ్ఞో వాక్యం దధిముఖో బ్రవీత్ ॥ 3
- నైవర్క్షరజసా రాజన్ న త్వయా నాపి వాలినా । వనం నిస్సృష్టపూర్వం హి భక్షితం తచ్చ వానరైః ॥ 4
- ఏభిః ప్రధర్షితాశ్చైవ వానరా వనరక్షిభిః । మధూన్యచింతయిత్వేమాన్ భక్షయంతి పిబంతి చ ॥ 5
- శిష్టమత్రాపవిధ్యంతి భక్షయంతి తథాపరే । నివార్యమాణాస్తే సర్వే భ్రువౌ వై దర్శయంతి హి ॥ 6
- ఇమే హి సంరబ్ధతరాః తథా తైస్సంప్రధర్షితాః । వారయంతో వనాత్ తస్మాత్ క్రుద్ధైర్వానరపుంగవైః ॥ 7
- తతస్తైర్బహుభిర్విరైః వానరైర్వానరర్షభ । సంరక్షనయనైః క్రోధాత్ హరయః ప్రవిచాలితాః ॥ 8
- పాణిభిర్నిహతాః కేచిత్ కేచిత్ జానుభిరాహతాః । ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేవమార్గం చ దర్శితాః ॥ 9
- ఏవమేతే హతాశ్చూరాః త్వయి తిష్ఠతి భర్తరి । కృత్స్నం మధువనం చైవ ప్రకామం తైః ప్రభక్ష్యతే ॥ 10
- ఏవం విజ్ఞాప్యమానం తం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్ । అపృచ్ఛతం మహాప్రాజ్ఞో లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ 11
- కిమయం వానరో రాజన్ వనపః ప్రత్యుపస్థితః । కం చార్థమభినిర్దిశ్య దుఃఖితో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 12
- ఏవముక్తస్సు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా । లక్ష్మణం ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్యవిశారదః ॥ 13
- ఆర్య లక్ష్మణ సంప్రాహ వీరో దధిముఖః కపిః । అంగదప్రముఖైర్విరైః భక్షితం మధు వానరైః ॥ 14
- ఏచిత్త్య దక్షిణామాశామ్ ఆగతైర్హరిపుంగవైః । నైషామకృతకృత్యానామ్ ఈదృశః స్యాదుపక్రమః ॥ 15
- ఆగతైశ్చ ప్రమథితం యథా మధువనం హి తైః । ధర్షితం చ వనం కృత్స్నమ్ ఉపయుక్తం చ వానరైః ॥ 16
- వనం యదా భిషన్నాస్తే సాధితం కర్మ వానరైః । దృష్ట్వా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా ॥ 17
- న హ్యన్యస్సాధనే హేతుః కర్మణోఽస్య హనూమతః । కార్యసిద్ధిర్మృతిశ్చైవ తస్మిన్ వానరపుంగవే ॥ 18
- వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ శ్రుతం చాపి ప్రతిష్ఠితమ్ । జాంబవాన్ యత్ర నేతా స్యాదంగదశ్చ మహాబలః ॥ 19
- హనూమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తస్య గతిరన్యథా । అంగదప్రముఖైర్విరైః హతం మధువనం కిల ॥ 20
- వారయంతశ్చ సహితాః తథా జానుభిరాహతాః । ఏతదర్థమయం ప్రాప్తో వక్తుం మధురవాగిహ ॥ 21
- నామ్నా దధిముఖో నామ హరిః ప్రఖ్యాతవిక్రమః । దృష్ట్వా సీతా మహాబాహో సౌమిత్రే పశ్య తత్త్వతః ॥ 22
- అభిగమ్య తథా సర్వే పిబంతి మధు వానరాః । న చాప్యదృష్ట్వా వైదేహీం విశ్రుతాః పురుషర్షభ ॥ 23
- వనం దత్తవరం దివ్యం ధర్షయేయుర్వనౌకసః । తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్మా లక్ష్మణస్సహ రాఘవః ॥ 24
- శ్రుత్వా కర్ణసుఖాం వాణీం సుగ్రీవవదనాచ్ఛ్చుతామ్ । ప్రాహృష్యత భృశం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ॥ 25
- శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం సుగ్రీవస్తు ప్రహృష్య చ । వనపాలం పునర్వాక్యం సుగ్రీవః ప్రత్యభాషత ॥ 26

ప్రీతోఽస్మి సోఽహం యద్ భుక్తం వనం తైః కృతకర్మభిః । ధర్మితం మర్షణీయం చ చేష్టితం కృతకర్మణామ్ ॥ 27
 ఇచ్ఛామి శీఘ్రం హనుమత్రప్రధానాన్ శాఖామృగాంస్తాన్ మృగరాజదర్శాన్ ।
 ద్రష్టుం కృతార్థాన్ సహ రాఘవాభ్యాం శ్రోతుం చ సీతాధిగమే ప్రయత్నమ్ ॥ 28
 ప్రీతిస్సీతాక్షౌ సంప్రహృష్టౌ కుమారౌ దృష్ట్వా సిద్ధార్థౌ వానరాణాం చ రాజా ।
 అంగైస్సంహృష్టైః కర్మసిద్ధిం విదిత్వా । బాహోర్వాసన్నాం సోఽతిమాత్రం ననంద ॥ 29
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సుగ్రీవేణ హనుమత్ర్పశంసా నామ త్రిషష్టితమస్సర్గః

అథ చతుషష్టితమస్సర్గః (64) హనుమదాదీనామాగమనమ్

సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు హృష్టో దధిముఖః కపిః । రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీవం చాభ్యవదయత్ ॥ 1
 స ప్రణమ్య చ సుగ్రీవం రాఘవౌ చ మహాబలౌ । వానరైస్సహితైశ్చూరైః దివమేవోత్పపాత హ ॥ 2
 స యథైవాఽగతః పూర్వం తథైవ త్వరితం గతః । నిపత్య గగనాద్భూమౌ తద్వనం ప్రవివేశ హ ॥ 3
 స ప్రవిష్టో మధువనం దదర్శ హరియూధపాన్ । విమదానుత్థితాన్ సర్వాన్ మేహమానాన్ మధూదకమ్ ॥ 4
 స తానుపాగమద్ వీరో బద్ధా వ కరపుటాంజలిమ్ । ఉవాచ వచనం శ్ల క్షణమ్ ఇదం హృష్టవదంగదమ్ ॥ 5
 సౌమ్య రోషో న కర్తవ్యో యదేభిరభివారితః । అజ్ఞానాద్రక్షిభిః క్రోధాత్ భవంతః ప్రతిషేధితాః ॥ 6
 యువరాజస్వమీశశ్చ వనస్యాస్య మహాబల । మౌర్ఖ్యాత్ పూర్వం కృతో దోషః తం భవాన్ క్షంతుమర్హతి ॥ 7
 ఆఖ్యాతం హి మయా గత్వా పితృవ్యస్య తవానఘ । ఇహోపయాతం సర్వేషామ్ ఏతేషాం వనచారిణామ్ ॥ 8
 స త్వదాగమనం శ్రుత్వా సహైభిర్హరియూధపైః । ప్రహృష్టో న తు రుష్టోఽసౌ వనం శ్రుత్వా ప్రధర్షితమ్ ॥ 9
 ప్రహృష్టో మాం పితృవ్యస్తే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః । శీఘ్రం ప్రేషయ సర్వాంస్తాన్ ఇతి హోవాచ పార్థివః ॥ 10
 శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం వచనం శ్ల క్షణమంగదః । అబ్రవీత్తాన్ హరిశ్రేష్ఠో వాక్యం వాక్య విశారదః ॥ 11
 శంకే శ్రుతోఽయం వృత్తాంతో రామేణ హరియూధపాః । తత్ క్షమం నేహ నః స్థాతుం కృతే కార్యే పరంతపాః ॥ 12
 పీత్వా మధు యథాకామం విశ్రాంతా వనచారిణః । కిం శేషం గమనం తత్ర సుగ్రీవో యత్ర మే గురుః ॥ 13
 సర్వే యథా మాం వక్ష్యంతి సమేత్య హరియూధపాః । తథాస్మి కర్తా కర్తవ్యే భవద్భ్యః పరవాసహమ్ ॥ 14
 నాజ్ఞాపయతుమీశోఽహం యువరాజోఽస్మియద్యపి । అయుక్తం కృతకర్మాణో యూయం ధర్షయితుం మయా ॥ 15
 బ్రువతశ్చాంగదస్యైవం శ్రుత్వా వచనమవ్యయమ్ । ప్రహృష్టమనసో వాక్యమ్ ఇదమూచుర్వనౌకసః ॥ 16
 ఏవం వక్ష్యతి కో రాజన్ ప్రభుస్సన్ వానరర్షభ । ఐశ్వర్యమదమత్తో హి సర్వోఽహమితి మన్యతే ॥ 17
 తవ చేదం సుసదృశం వాక్యం నాన్యస్య కస్యచిత్ । సన్నతిర్హి తవాఖ్యాతి భవిష్యచ్ఛుభయోగ్యతామ్ ॥ 18
 సర్వే వయమపి ప్రాప్తాః తత్ర గంతుం కృతక్షణాః । స యత్ర హరివీరాణాం సుగ్రీవః పతిరవ్యయః ॥ 19
 త్వయా హ్యనుక్తైర్హరిభిః నైవ శక్యం పదాత్ పదమ్ । క్వచిత్ గంతుం హరిశ్రేష్ఠ బ్రూమస్సత్యమిదం తు తే ॥ 20
 ఏవం తు వదతాం తేషామ్ అంగదః ప్రత్యభాషత । బాధం గచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వా ఖముత్పేతుర్మహాబలాః ॥ 21
 ఉత్పతంతమనూత్పేతుః సర్వే తే హరియూధపాః । కృత్వాకాశం నిరాకాశం యంత్రోత్క్షిప్తా ఇవాచలాః ॥ 22
 తేఽంబరం సహసోత్పత్య వేగవంతః ప్లవంగమాః । వినదంతో మహానాదం ఘనా వాతేరితా యథా ॥ 23
 అంగదే హ్యననుప్రాప్తే సుగ్రీవో వానరాధిపః । ఉవాచ శోకోపహతం రామం కమలలోచనమ్ ॥ 24
 సమాశ్వసిహి భద్రం తే దృష్టా దేవీ న సంశయః । నాగంతుమిహ శక్యం తైః అతీతే సమయే హి నః ॥ 25
 న మత్సకాశమాగచ్ఛేత్ కృత్యే హి వినిపాతితే । యువరాజో మహాబాహుః ప్లవతాం ప్రవరోఽంగదః ॥ 26
 యద్యప్యకృతకృత్యానామ్ ఈదృశః స్యాదుపక్రమః । భవేత్ స దీనవదనో భ్రాంతవిఘ్నతమానసః ॥ 27
 పితృపైతామహం చైతత్ పూర్వకైరభిరక్షితమ్ । న మే మధువనం హన్యాత్ అహృష్టః ప్లవగేశ్వరః ॥ 28

కౌసల్యా సుప్రజా రామ సమాశ్వుసిహి సువ్రత । దృష్టా దేవీ న సందేహో న చాన్యేన హనూమతా ।
 న హ్యన్యః కర్మణో హేతుః సాధనేఽన్య హనూమతః ॥ 29

హనూమతి హి సిద్ధిశ్చ మతిశ్చ మతిసత్తమ । వ్యవసాయశ్చ వీర్యం చ సూర్యే తేజ ఇవ ధ్రువమ్ ॥ 30

జాంబవాన్ యత్ర నేతా స్యాత్ అంగదశ్చ బలేశ్వరః । హనూమాంశ్చాప్యధిష్ఠాతా న తస్య గతిరన్యథా ॥ 31

మా భూశ్చింతాసమాయుక్తః సంప్రత్యమితవిక్రమ । తతః కిలకిలాశబ్దం శుశ్రావాసన్నమంబరే ॥ 32

హనుమత్కర్మదృష్టానాం సర్దతాం కాననౌకసామ్ । కిష్కింధాముపయాతానాం సిద్ధిం కథయతామివ ॥ 33

తతః శ్రుత్వా నినాదం తం కపీనాం కపిసత్తమః । ఆయతాంచితలాంగూలః సోఽభవత్ పృష్టమానసః ॥ 34

ఆజగ్ముస్తేపి హరయో రామదర్శనకాంక్షిణః । అంగదం పురతః కృత్వా హనూమంతం చ వానరమ్ ॥ 35

శేంగదప్రముఖా వీరాః ప్రహృష్టాశ్చ ముదాన్వితాః । నిపేతుర్ధిరాజస్య సమీపే రాఘవస్య చ ॥ 36

హనూమాంశ్చ మహాబాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః । నియతామక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్ ॥ 37

నిశ్చితార్థస్తతస్త్రిన్ సుగ్రీవః పవనాత్మజే । లక్ష్మణః ప్రీతిమాన్ ప్రీతం బహుమానాదవైక్షత ॥ 38

ప్రీత్యా చ రమమాణోఽథ రాఘవః పరవీరహా । బహుమానేన మహతా హనుమంతమవైక్షత ॥ 39

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే హనుమదాదీనామాగమనం నామ చతుష్షష్ఠితమస్సర్గః

అథ పంచషష్ఠితమస్సర్గః (65) రామాయ చూడామణి ప్రదానమ్

తతః ప్రస్రవణం శైలం తే గత్వా చిత్రకాననమ్ । ప్రణమ్య శిరసా రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ ॥ 1

యువరాజం పురస్కృత్య సుగ్రీవమభివాద్య చ । ప్రవృత్తిమథ సీతాయాః ప్రవక్తముపచక్రముః ॥ 2

రావణాంతఃపురే రోధం రాక్షసీభిశ్చ తర్జనమ్ । రామే సమనురాగం చ యశ్చాయం సమయః కృతః ॥ 3

ఏతదాఖ్యాంతి తే సర్వే హరయో రామసన్నిధౌ । (స్థిత్యా ప్రాంజలయస్సర్వే సంప్రహృష్టతనూరుహాః ।)
 వైదేహీమక్షతాం శ్రుత్వా రామస్తూత్తరమబ్రవీత్ ॥ 4

క్వ సీతా వర్తతే దేవీ కథం చ మయి వర్తతే । ఏతన్మే సర్వమాఖ్యాత వైదేహీం ప్రతి వానరాః ॥ 5

రామస్య గదితం శ్రుత్వా హరయో రామసన్నిధౌ । చోదయంతి హనూమంతం సీతావృత్తాంతకోవిదమ్ ॥ 6

శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం హనుమాన్ మారుతాత్మజః । ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై తాం దిశం ప్రతి ॥ 7

ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞః సీతాయా దర్శనం యథా । సముద్రం లంఘయిత్వాఽహం శతయోజనమాయతమ్ ॥ 8

అగచ్ఛం జానకీం సీతాం మార్గమాణో దిదృక్షయా । తత్ర లంకేతి నగరీ రావణస్య దురాత్మనః ॥ 9

దక్షిణస్య సముద్రస్య తీరే వసతి దక్షిణే । తత్ర దృష్టా మయా సీతా రావణాంతఃపురే సతీ ॥ 10

సస్త్వస్య త్వయి జీవంతీ రామా రామ మనోరథమ్ । దృష్టా మే రాక్షసీమధ్యే తర్జ్వమానా ముహుర్ముహుః ॥

రాక్షసీభిర్విరూపాభీ రక్షితా ప్రమదావనే । దుఃఖమాసాద్యతే దేవీ తథాఽదుఃఖోచితా సతీ ॥ 12

రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభిస్సురక్షితా । ఏకవేణీధరా దీనా త్వయి చింతాపరాయణా ॥ 13

అథశ్చయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే । రావణాద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా ॥ 14

దేవీ కథంచిత కాకుత్స్థ త్వన్మనా మార్గితా మయా । ఇక్ష్వాకువంశవిఖ్యాతిం శనైః కీర్తయతాఽనఘ ॥ 15

సా మయా నరశార్దూల విశ్వాసముపపాదితా । తతస్సంభాషితా దేవీ సర్వమర్థం చ దర్శితా ॥ 16

రామసుగ్రీవసఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతిముపాగతా । నియతస్సముదాచారో భక్తిశ్చాస్యాస్తథా త్వయి ॥ 17

ఏవం మయా మహాభాగా దృష్టా జనకనందినీ । ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా త్వద్భక్త్యా పురుషర్షభ ॥ 18

అభిజ్ఞానం చ మే దత్తం యథావృత్తం తవాంతికే । చిత్రకూటే మహావ్రాజ్ఞ వాయసం ప్రతి రాఘవ ॥ 19

విజ్ఞాప్యశ్చ నరవ్యాఘ్రో రామో వాయుసుత త్వయా । అభిలేనేహ యద్ధృష్టమ్ ఇతి మామాహ జానకీ ॥ 20

అయం చాస్మై ప్రదాతవ్యో యత్నాత్ సుపరిరక్షితః । బ్రువతా వచనాన్యేవం సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః ॥ 21

ఏష చూడామణిః శ్రీమాన్ మయా సుపరిరక్షితః । మనశ్శిలాయాస్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః ।
 త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కిల స్మర్తుమర్హసి ॥ 22
 ఏష నిర్యాతితః శ్రీమాన్ మయా తే వారిసంభవః । ఏతం దృష్ట్వా ప్రమోదిష్యే వ్యసనే త్వామివానఘ ॥ 23
 జీవితం ధారయప్యోమి మాసం దశరథాత్మజ । ఊర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం రక్షసాం వశమాగతా ॥ 24
 ఇతి మామబ్రవీత్ సీతా కృశాంగీ ధర్మచారిణీ । రావణాంతఃపురే రుద్ధా మృగీవోత్పుల్లలోచనా ॥ 25
 ఏతదేవ మయాఽఖ్యాతం సర్వం రాఘవ యద్యథా । సర్వథా సాగరజలే సంతారః ప్రవిధీయతామ్ ॥ 26
 తౌ జాతాశ్వాసౌ రాజపుత్రౌ విదిత్వా తచ్ఛాభిజ్ఞానం రాఘవాయ ప్రదాయ ।
 దేవ్యా చాఖ్యాతం సర్వమే వానుపూర్వాత్ వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్రః శశంస ॥ 27
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే రామాయ చూడామణీప్రదానం నామ పంచషష్ఠితమస్సర్గః

అథ షట్షష్ఠితమస్సర్గః (66) సీతావృత్తాంతశ్రవణాత్ రామశోకః

ఏవముక్తో హనుమతా రామో దశరథాత్మజః । తం మణిం హృదయే కృత్వా ప్రరురోద సలక్ష్మణః ॥ 1
 తం తు దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం రాఘవశ్శోకకర్మితః । నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ॥ 2
 యదైవ ధేనుః స్రవతి స్నేహోద్వత్సస్య వత్సలా । తథా మమాపి హృదయం మణిరత్నస్య దర్శనాత్ ॥ 3
 మణిరత్నమిదం దత్తం వైదేహ్యః శ్వశురేణ మే । వధూకాలే యథా బద్ధమ్ అధికం మూర్ధ్ని శోభతే ॥ 4
 అయం హి జలసంభూతో మణిస్సజ్జనపూజితః । యజ్ఞే పరమతుష్టేన దత్తశృత్రేణ ధీమతా ॥ 5
 ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం యథా తాతస్య దర్శనమ్ । అద్యాస్త్మవగతస్సౌమ్య వైదేహస్య తథా విభోః ॥ 6
 అయం హి శోభతే తస్యాః ప్రియాయా మూర్ధ్ని మే మణిః । అస్యాద్య దర్శనేనాహం ప్రాప్తాం తామివ చింతయే ॥
 కిమాహ సీతా వైదేహీ బ్రూహి సౌమ్య పునః పునః । పిపాసుమివ తోయేన సించంతీ వాక్యవారిణా ॥ 8
 ఇతస్తు కిం దుఃఖతరం యదిమం వారిసంభవమ్ । మణిం పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీమాగతాం వినా ॥ 9
 చిరం జీవతి వైదేహీ యది మాసం ధరిష్యతి । క్షణం సౌమ్య న జీవేయం వినా తామసితేక్షణామ్ ॥ 10
 నయ మామపి తం దేశం యత్ర దృష్ట్వా మమ ప్రియా । న తిష్ఠేయం క్షణమపి ప్రవృత్తిముపలభ్య చ ॥ 11
 కథం సా మమ సుశ్రోణీ భీరు భీరుస్సతీ సదా । భయావహానాం ఘోరాణాం మధ్యే తిప్తతి రక్షసామ్ ॥ 12
 శారదస్తిమిరోన్ముక్తో నూనం చంద్ర ఇవాంబుదైః । ఆవృతం వదనం తస్యాః న విరాజతి రాక్షసైః ॥ 13
 కిమాహ సీతా హనుమన్ తత్త్వతః కథయాద్య మే । ఏతేన ఖలు జీవిష్యే భేషజేనాతురో యథా ॥ 14
 మధురా మధురాలాపా కిమాహ మమ భామినీ । మద్విహీనా వరారోహో హనుమన్ కథయస్వ మే ॥ 15
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతావృత్తాంతశ్రవణాత్ రామశోకో నామ షట్షష్ఠితమస్సర్గః

అథ సప్తషష్ఠితమస్సర్గః (67) సీతావచనానువాదః

ఏవముక్తస్తు హనుమాన్ రాఘవేణ మహాత్మనా । సీతాయా భాషితం సర్వం న్యవేదయత రాఘవే ॥ 1
 ఇదముక్తవతీ దేవీ జానకీ పురుషర్షభ । పూర్వవృత్తమభిజ్ఞానం చిత్రకూటే యథాతథమ్ ॥ 2
 సుఖసుప్తా త్వయా సార్థం జానకీ పూర్వముత్థితా । వాయసస్సహసోత్పత్య విదదార స్తనాంతరే ॥ 3
 పర్యాయేణ చ సుప్త స్త్వం దేవ్యంకే భరతాగ్రజ । పునశ్చ కిల పక్షీ స దేవ్యా జనయతి వృథామ్ ॥ 4
 పునః పునరుపాగమ్య విదదార భృశం కిల । తతస్త్వం బోధితస్తస్యాః శోణితేన సముత్క్షితః ॥ 5
 వాయసేన చ తేనైవ సతతం బాధ్యమానయా । బోధితః కిల దేవ్యా త్వం సుఖసుప్తః పరంతప ॥ 6
 తాం తు దృష్ట్వా మహాబాహో దారితాం చ స్తనాంతరే । ఆశీవిష ఇవ క్రుద్ధో నిశ్వసన్నభ్యభాషథాః ॥ 7
 నఖాగ్రైః కేన తే భీరు దారితం తు స్తనాంతరమ్ । కః క్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా ॥ 8

- నిరీక్షమాణస్సహసా వాయసం సమవైక్షధాః । నఖైస్సరుధిరై స్తీ క్షణైః తామేవాభిముఖం స్థితమ్ ॥ 9
- సుతః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః । ధరాంతరచరశ్రీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః ॥ 10
- తతస్తస్మిన్ మహాబాహో కోపసంవర్తితేక్షణః । వాయసే త్వం కృధాః క్రూరాం మతిం మతిమతాం వర ॥ 11
- స దర్భం సంస్తరాత్ గృహ్య బ్రహ్మోస్త్రేణ హ్యయోజయః । స దీప్త ఇవ కాలాగ్నిః జజ్ఞ్వాలాభిముఖః ఖగమ్ ॥
- క్షిప్తవాంస్త్యం ప్రదీప్తం హి దర్భం తం వాయసం ప్రతి । తతస్తు వాయసం దీప్తః స దర్భోఽనుజగామ హ ॥
- స పిత్రా చ పరిత్యక్తః సురైశ్చ సమహర్షిభిః । త్రీన్ లోకాన్ సంపరిక్రమ్య త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి ।
- పునరేషాగతస్తస్యః త్వత్సకాశమరిందమ ॥ 14
- స తం నిపతితం భూమౌ శరణ్యశ్శరణాగతమ్ । వధార్హమపి కాకుత్స్థ కృపయా పర్యపాలయః ॥ 15
- మోఘమస్త్రం న శక్యం తు కర్తుమిత్యేవ రాఘవ । భవాంస్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి స్మ స దక్షిణమ్ ॥ 16
- రామ త్వాం స నమస్మత్య రాజ్ఞే దశరథాయ చ । విస్మష్టస్తు తదా కాకః ప్రతిపేదే స్వమాలయమ్ ॥ 17
- ఏవమస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠః సత్త్వవాన్ శీలవానపి । కిమర్థమస్త్రం రక్షస్సు న యోజయతి రాఘవః ॥ 18
- న నాగా నాపి గంధర్వాః నాసురా న మరుద్గణాః । న చ సర్వే రణే శక్తాః రామం ప్రతిసమాసితమ్ ॥ 19
- తస్య వీర్యవతః కశ్చిత్ యద్యస్తి మయి సంభ్రమః । క్షిప్రం సునిశితైర్భ్రాణైః హన్యతాం యుధి రావణః ॥ 20
- బ్రాతురాదేశమాజ్ఞాయ లక్ష్మణో వా పరంతపః । స కిమర్థం నరవరో న మాం రక్షతి రాఘవః ॥ 21
- శక్తౌ తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయుగ్నిసమతేజసౌ । సురాణామపి దుర్ధర్షౌ కిమర్థం మాముపేక్షతః ॥ 22
- మమైవ దుష్పృతం కించిత్ మహదస్తి న సంశయః । సమర్థౌ సహితౌ యన్మాం నావేక్షతే పరంతపౌ ॥ 23
- వైదేహ్యో వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రు భాషితమ్ । పునరప్యహమార్యాం తామ్ ఇదం వచనమబ్రువమ్ ॥
- త్వచ్ఛోకవిముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే । రామే దుఃఖాభిభూతే తు లక్ష్మణః పరితప్యతే ॥ 25
- కథంచిత్ భవతీ దృష్ట్వా న కాలః పరిశోచితుమ్ । అస్మిన్ ముహూర్తే దుఃఖానామ్ అంతం ద్రక్ష్యసి భామిని ॥
- తావుభౌ నరశార్దూలౌ రాజపుత్రావనిందితౌ । త్వద్దర్శనకృతోత్సాహౌ లంకాం భస్మీకరిష్యతః ॥ 27
- హత్వా చ సమరే రౌద్రం రావణం సహబాంధవమ్ । రాఘవస్త్వాం వరారోహే స్వాం పురీం నయతే ధ్రువమ్ ॥
- యత్తు రామో విజానీయాత్ అభిజ్ఞానమనిందితే । ప్రీతిసంజననం తస్య ప్రదాతుం త్వమిహార్హసి ॥ 29
- సాఽభివీక్ష్య దిశస్సర్వాః వేణ్యుద్ధృతితముత్తమమ్ । ముక్త్వా వస్త్రార్థదౌ మహ్యం మణిమేతం మహాబల ॥ 30
- ప్రతిగృహ్య మణిం దివ్యం తవ హేతో రఘూద్వహ । శిరసా తాం ప్రణమ్యార్యామ్ అహమాగమనే త్వరే ॥ 31
- గమనే చ కృతోత్సాహమ్ అవేక్ష్య వరవర్ణినీ । వివర్ధమానం చ హి మామ్ ఉవాచ జనకాత్మజా ॥ 32
- అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా బాష్పసందిగ్ధభాషిణీ । మమోత్పతనసంభ్రాంతా శోకవేగసమాహతా ॥ 33
- హనుమన్సీంహసంకాశౌ ఉభౌ తౌ రామలక్ష్మణౌ । సుగ్రీవంచ సహమాత్యం సర్వాన్ బ్రూయా హ్యనామయమ్ ॥
- యథాచ స మహాబాహుః మాం తారయతి రాఘవః । అస్మాద్దుఃఖాంబుసంరోధాత్ త్వం సమాధాతుమర్హసి ॥
- ఇమం చ తీవ్రం మమ శోకవేగం రక్షోభిరేభిః పరిభర్తనం చ ।
- బ్రూయాస్తు రామస్య గతస్సమీపం శివశ్చ శేఽధ్యైస్తు హరిప్రవీర ॥ 36
- ఏతత్తవార్యా నృపరాజసింహ సీతా వచః ప్రాహ విషాదపూర్వమ్ ।
- ఏతచ్చ బుద్ధ్వా గదితం మయా త్వం శ్రద్ధత్స్వ సీతాం కుశలాం సమగ్రామ్ ॥ 37
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతావచనానువాదో నామ సప్తషష్ఠితమస్సర్గః

అథ అష్టషష్ఠితమస్సర్గః (68) సీతాసమాశ్వాస కథనమ్

- అథాహముత్తరం దేవ్యాః పునరుక్తస్సంభ్రమః । తవ స్నేహోన్నరవ్యాఘ్ర సౌహార్దాదనుమాస్య వై ॥ 1
- ఏవం బహువిధంవాచ్యో రామో దాశరథిస్త్వయా । యథా మామాప్పుయాత్ శీఘ్రం హత్వా రావణమాహవే ॥

- యది వా మన్యసే వీర వసైకాహమరిందమ । కస్మింశ్చిత్ సంవృతే దేశే విశ్రాంతః శోఽ గమిష్యసి ॥ 3
- మమ చాప్యల్పభాగ్యాయాః సాన్నిధ్యాత్ తవ వీర్యవన్ । అస్యశోకవిపాకస్య ముహూర్తం స్యాత్ విమోక్షణమ్ ॥ 4
- గతే హి త్వయి విక్రాంతే పునరాగమనాయ వై । ప్రాణానామపి సందేహో మమ స్యాన్నాత్ర సంశయః ॥ 5
- తవాదర్శనజశ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్ । దుఃఖాత్ దుఃఖపరాభూతాం దుర్గతాం దుఃఖభాగినీమ్ ॥ 6
- అయం చ వీర సందేహః తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః । సుమహాంస్త్యత్సహాయేషు హర్షక్షేషు హరీశ్వర ॥ 7
- కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యంతి మహోదధిమ్ । తాని హర్షక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ ॥ 8
- త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనేశక్తిః స్యాత్ వైసతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా ॥ 9
- తదస్మిన్ కార్యనిర్వోగే వీరైవం దురతిక్రమే । కిం పశ్యసి సమాధానం బ్రూహి కార్యవిదాం వర ॥ 10
- కామమస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే । పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్యస్తే బలోదయః ॥ 11
- బలైస్సమగ్రైర్ద్రది మాం హత్వా రావణమాహవే । విజయీ స్వాం పురీం రామో నయేత్ తత్ స్యాత్ యశస్కరమ్ ॥ 12
- యథాఽహం తస్య వీరస్య వనాదుపధినా హృతా । రక్షసా తద్భయాదేవ తథా నార్హతి రాఘవః ॥ 13
- బలైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః । మాం నయేద్ద్యది కాకుత్స్థః తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ 14
- తద్యథా తస్య విక్రాంతమ్ అనురూపం మహాత్మనః । భవత్యాహవశూరస్య తథా త్వముపపాదయ ॥ 15
- తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతుసంహితమ్ । నిశమ్యాహం తతశ్చేషం వాక్యముత్తరమబ్రువమ్ ॥ 16
- దేవి హర్షక్షసైన్యానామ్ ఈశ్వరః ప్లవతాం వరః । సుగ్రీవస్సత్త్వసంపన్నః తవార్థే కృతనిశ్చయః ॥ 17
- తస్య విక్రమసంపన్నాః సత్త్వవంతో మహాబలాః । మనస్సంకల్పసంపాతాః నిదేశే హరయః స్థితాః ॥ 18
- ఏషాం నోపరి నాధస్తాన్న తిర్యక్ సజ్జతే గతిః । న చ కర్మసు సీదంతి మహాత్స్వమితతేజసః ॥ 19
- అసకృత్తైర్మహాభాగైః వానరైర్బలదర్పితైః । ప్రదక్షిణీకృతా భూమిః వాయుమార్గానుసారిభిః ॥ 20
- మద్విశిష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనాకసః । మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చిత్ నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ॥ 21
- అహం తావదిహ ప్రాప్తః కిం పునస్తే మహాబలాః । న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరే జనాః ॥ 22
- తదలం పరితాపేన దేవి మన్యుర్బ్రువైతు తే । ఏకోత్పాతేన వై లంకామ్ ఏష్యంతి హరియూథపాః ॥ 23
- మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యావివోదితౌ । త్వత్సకాశం మహాభాగే నృసింహావాగమిష్యతః ॥ 24
- అరిఘ్నం సింహసంకాశం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ । లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వారముపస్థితమ్ ॥ 25
- నఖదంష్ట్రాయుధాన్ వీరాన్ సింహశార్దూలవిక్రమాన్ । వానరాన్ వారణేంద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్ ॥ 26
- శైలాంబుదనికాశానాం లంకామలయసానుషు । నర్దతాం కపిముఖ్యానామ్ అచిరాత్ శ్రోష్యసి స్వనమ్ ॥ 27
- నివృత్తవనవాసం చ త్వయా సార్థమరిందమమ్ । అభిషిక్తమయోధ్యాయాం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ ॥ 28
- తతో మయా వాగ్భిరదీనభాషిణా శివాభిరిష్టాభిరభిప్రసాదితా ।
- జగామ శాంతిం మమ మైథిలాత్మజా తవాపి శోకేన తదాభిషీడితా ॥ 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే సుందరకాండే సీతాసమాశ్వాసకథనం నామ అష్టషష్ఠితమస్సర్గః

సుందరకాండః సమాప్తః

అస్మద్గురుభ్యో నమః
 శ్రీ యాదగిరి లక్ష్మీనృసింహ పరబ్రహ్మణే నమః
 శ్రీ సీతా హనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్రస్వామినే నమః
 శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమ్
 యుద్ధకాండః

అథ ప్రథమః సర్గః (1) హనుమత్ప్రశంసా

శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం యథావదభిభాషితమ్ | రామః ప్రీతిసమాయుక్తో వాక్యముత్తరమబ్రవీత్ || 1
 కృతం హనుమతా కార్యం సుమహద్భువి దుర్లభమ్ | మనసాఽపి యదన్యేన న శక్యం ధరణీతలే || 2
 న హి తం పరిపశ్యామి యస్తరేత మహార్ణవమ్ | అన్యత్ర గరుడాద్వాయోః అన్యత్ర చ హనూమతః || 3
 దేవదానవయక్షాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్ | అప్రధృష్ట్యాం పురీం లంకాం రావణేన సురక్షితామ్ |
 ప్రవిష్టః సత్త్వమాశ్రిత్య శ్వసన్ కో నామ నిష్క్రమేత్ || 4
 కో విశేత్ సుదురాధర్షాం రాక్షసైశ్చ సురక్షితామ్ | యో వీర్యబలసంపన్నో న సమః స్యాద్ధనూమతః || 5
 భృత్యకార్యం హనుమతా సుగ్రీవస్య కృతం మహత్ | ఏవం విధాయ స్వబలం సదృశం విక్రమస్య చ || 6
 యో హి భృత్యో నియుక్తస్సన్ భర్తా కర్మణి దుష్కరే | కుర్యాత్తదనురాగేణ తమాహుః పురుషోత్తమమ్ || 7
 నియుక్తో యః పరం కార్యం న కుర్యాన్మహతేః ప్రియమ్ |
 భృత్యో యుక్తస్సమర్థశ్చ తమాహుర్మధ్యమం నరమ్ || 8
 నియుక్తో నృపతేః కార్యం న కుర్యాద్యః సమాహితః | భృత్యో యుక్తస్సమర్థశ్చ తమాహుః పురుషాధమమ్ ||
 తన్నియోగే నియుక్తేన కృతం కృత్యం హనూమతా | న చాత్మా లఘుతాం నీతః సుగ్రీవశ్చాపి తోషితః || 10
 అహం చ రఘువంశశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః | వైదేహ్యో దర్శనేనాద్య ధర్మతః పరిరక్షితాః || 11
 ఇదం తు మమ దీనస్య మనో భూయః ప్రకర్షతి | యదిహాస్య ప్రియాఖ్యాతుః న కుర్మి సదృశం ప్రియమ్ ||
 ఏష సర్వస్యభూతస్తు పరిష్వంగో హనూమతః | మయా కాలమిమం ప్రాప్య దత్తస్య మహాత్మనః || 13
 ఇత్యుక్త్వా ప్రీతిహృష్టాంగో రామస్తం పరిషస్వజే | హనూమంతం మహాత్మానం కృతకార్యముపాగతమ్ || 14
 ధ్యాత్వా పునరువాచేదం వచనం రఘునందనః | హరీణామీశ్వరస్వైవ సుగ్రీవస్యోపశృణ్వతః || 15
 సర్వథా సుకృతం తావత్ సీతాయాః పరిమార్గణమ్ | సాగరం తు సమాసాద్య పునర్నష్టం మనో మమ ||
 కథం నామ సముద్రస్య దుష్పారస్య మహాంభసః | హరయో దక్షిణం పారం గమిష్యంతి సమాహితాః || 17
 యద్యప్యేష తు వృత్తాంతో వైదేహ్యో గదితో మమ | సముద్రపారగమనే హరీణాం కిమివోత్తరమ్ || 18
 ఇత్యుక్త్వా శోకసంభ్రాంతో రామః శత్రునిబర్హణః | హనూమంతం మహాబాహుః తతో ధ్యానముపాగమత్ ||
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే హనుమత్ప్రశంసా నామ ప్రథమస్కంధః

అథ ద్వితీయః సర్గః (2) సుగ్రీవేణ రామచోదనా

తం తు శోకపరిద్యూనం రామం దశరథాత్మజమ్ | ఉవాచ వచనం శ్రీమాన్ సుగ్రీవః శోకనాశనమ్ || 1
 కిం త్వం సంతప్యసే వీర! యథాన్యః ప్రాకృతస్తథా | మైవం భూస్త్వజ సంతాపం కృతఘ్న ఇవ సౌహృదమ్ ||
 సంతాపస్య చ తే స్థానం న హి పశ్యామి రాఘవ | ప్రవృత్తావుపలభ్దాయాం జ్ఞాతే చ నిలయే రిపోః || 3
 మతిమాన్ శాస్త్రవిత్ ప్రాజ్ఞః పండితశ్చాసి రాఘవ | త్యజేమాం ప్రాకృతాం బుద్ధిం కృతాత్మేవార్థదూషణీమ్ ||
 సముద్రం లంఘయిత్వా తు మహానక్రసమాకులమ్ | లంకామారోహయిష్యామో హనిష్యామశ్చ తే రిపుమ్ ||
 నిరుత్సాహస్య దీనస్య శోకపర్యాకులాత్మనః | సర్వార్థా వ్యవసీదంతి వ్యసనం చాధిగచ్ఛతి || 6
 ఇమే శూరాః సమర్థాశ్చ సర్వే నో హరియూథపాః | త్వత్ప్రియార్థం కృతోత్సాహః ప్రవేష్టుమపి పావకమ్ ||
 ఏషాం హర్షేణ జానామి తర్కశ్చాస్మిన్ దృఢో మమ | విక్రమేణ సమానేష్యే సీతాం హత్వా యథా రిపుమ్ ||

రావణం పాపకర్మాణం తథా త్వం కర్తుమర్హసి । సేతురత్ర యథా బద్ధ్యేత్ యథా పశ్యేమ తాం పురీమ్ ॥
 తస్య రాక్షసరాజస్య తథా త్వం కురు రాఘవ । దృష్ట్వా తాం తు పురీం లంకాం త్రికూటశిఖరే స్థితామ్ ॥
 హతం చ రావణం యుద్ధే దర్శనాదవధారయ । అబద్ధ్వా సాగరే సేతుం ఘోరే తు వరుణాలయే ॥ 11
 లంకా న మర్దితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః । సేతుర్బద్ధః సముద్రే చ యావల్లంకాసమీపతః ॥ 12
 సర్వం తీర్ణం చ వై సైన్యం జితమిత్యుపధారయ । ఇమే హి సమరే శూరాః హరయః కామరూపిణః ॥ 13
 శక్తా లంకాం సమానేతుం సముత్పాట్య సరాక్షసామ్ । తదలం విక్లబా బుద్ధీ రాజన్! సర్వార్థనాశినీ ॥ 14
 పురుషస్య హి లోకేఽస్మిన్ శోకశ్చైర్వాపకర్షణః । యత్తు కార్యం మనుష్యేణ శౌండీర్యమవలంబతా ॥ 15
 అస్మిన్ కాలే మహాప్రజ్ఞ! సత్త్వమాతిష్ఠ తేజసా । శూరాణాం హి మనుష్యాణాం త్వద్విధానాం మహాత్మనామ్ ॥
 వినష్టే వా ప్రణష్టే వా శోకస్సర్వార్థనాశనః । త్వం తు బుద్ధిమతాం శ్రేష్ఠః సర్వశాస్త్రార్థకోవిదః ॥ 17
 మద్విధైః సచివైస్సార్థమ్ అరిం జేతుమిహార్హసి । న హి పశ్యామ్యహం కంచిత త్రిషు లోకేషు రాఘవ! ॥ 18
 గృహీతధనుషో యస్తే తిష్ఠేదభిముఖో రణే । వానరేషు సమాసక్తం న తే కార్యం విపత్స్యతే ॥ 19
 అచిరాద్ద్రక్ష్యసే సీతాం తీర్త్వా సాగరమక్షయమ్ । తదలం శోకమాలంబ్య క్రోధమాలంబ భూపతే ॥ 20
 నిశ్చేష్టాః క్షత్రియా మందాః సర్వే చండస్య బిభ్యతి । లంఘనార్థం చ ఘోరస్య సముద్రస్య నదీవతేః ॥ 21
 సహస్మాభిరిహోపేతః సూక్ష్మబుద్ధిర్విచారయ । సర్వం తీర్ణం చ మే సైన్యం జితమిత్యుపధారయ ॥ 22
 ఇమే హి హరయశ్శూరాః సమరే కామరూపిణః । తానరీన్ విధమిష్యంతి శిలాపాదపవృష్టిభిః ॥ 23
 కథంచిత సంతరిష్యామః తే వయం వరుణాలయమ్ । హతమిత్యేవ తం మన్యే యుద్ధే సమితినందన ॥
 కిముక్త్వా బహుధా చాపి సర్వథా విజయీ భవాన్ । నిమిత్తాని చ పశ్యామి మనో మే సంప్రవృప్యతి ॥ 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సుగ్రీవేణ రామచోదనా నామ ద్వితీయస్కంధః

అథ తృతీయః స్కంధః (3) హనుమతా లంకావార్తానివేదనమ్

సుగ్రీవస్య వచః శ్రుత్వా హేతుమత్ పరమార్థవిత్ । ప్రతిజగ్రాహ కాకుత్స్థో హనుమంతమథాబ్రవీత్ ॥ 1
 తపసా సేతుబంధేన సాగరోచ్ఛోషణేన వా । సర్వథా సుసమర్థోఽస్మి సాగరస్యాస్య లంఘనే ॥ 2
 కతి దుర్గాణి దుర్గాయాః లంకాయా బ్రూహి తాని మే । జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తత్సర్వం దర్శనాదివ వానర ॥ 3
 బలస్య పరిమాణం చ ద్వారదుర్గక్రియామపి । గుప్తికర్మ చ లంకాయాః రక్షసాం సదనాని చ ॥ 4
 యథాసుఖం యథావచ్చ లంకాయామసి దృష్టవాన్ । సర్వమాచక్ష్య తత్సేన సర్వథా కుశలో హ్యసి ॥ 5
 శ్రుత్వా రామస్య వచనం హనూమాన్ మారుతాత్మజః । వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠో రామం పునరథాబ్రవీత్ ॥
 శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే దుర్గకర్మవిధానతః । గుప్తా పురీ యథా లంకా రక్షితా చ యథా బలైః ॥ 7
 రాక్షసాశ్చ యథా స్నిగ్ధాః రావణస్య చ తేజసా । పరాం సమృద్ధిం లంకాయాః సాగరస్య చ భీమతామ్ ॥ 8
 విభాగం చ బలౌఘస్య నిర్దేశం వాహనస్య చ । ఏవముక్త్వా కపిశ్రేష్ఠః కథయామాస తత్త్వతః ॥ 9
 హృష్టప్రముదితా లంకా మత్తద్విపసమాకులా । మహతీ రథసంపూర్ణా రక్షోగణసమాకులా ॥ 10
 వాజిభిశ్చ సుసంపూర్ణా సా పురీ దుర్గమా పరైః । దృఢబద్ధకవాటాని మహోపరిఘవంతి చ ॥ 11
 ద్వారాణి విపులాన్యస్యాః చత్వారి సుమహాంతి చ । తత్రేషూపలయంత్రాణి బలవంతి మహాంతి చ ॥ 12
 ఆగతం పరసైన్యం తు తత్ర తైః ప్రతిహన్యతే । ద్వారేషు సంస్మృతా భీమాః కాలాయసమయాః శితాః ॥ 13
 శతశో రచితా వీరైః శతఘ్నో రక్షసాం గణైః । సౌవర్ణశ్చ మహాస్తస్యాః ప్రాకారో దుష్ప్రధర్షణః ॥ 14
 మణివిద్రుమవైదూర్యముక్తావిరచితాంతరః । సర్వతశ్చ మహాభీమాః శీతతోయవహాశ్శుభాః ॥ 15
 అగాధా గ్రాహవత్యశ్చ పరిఘా మీనసేవితాః । ద్వారేషు తాసాం చత్వారః సంక్రమాః పరమాయతాః ॥ 16
 యంత్రైరుపేతా బహుభిః మహద్భిర్ఘోషపంక్తిభిః । త్రాయంతే సంక్రమాస్తత్ర పరసైన్యాగమే సతి ॥ 17

- యంత్రైసైరవకీర్యంతే పరిఖాసు సమంతతః । ఏకస్త్వకంఘో బలవాన్ సంక్రమస్సుమహోద్భుధః ॥ 18
- కాంచనైర్బహుభిః స్తంభైః వేదికాభిశ్చ శోభితః । స్వయం ప్రకృతిమాపన్నో యుయుత్సా రామ! రావణః ॥
- ఉత్థితశ్చాప్రమత్తశ్చ బలానామనుదర్శనే । లంకా పునర్నిరాలంబా దేవదుర్గా భయావహో ॥ 20
- నాదేయం పార్వతం వాఽన్యం కృత్రిమం చ చతుర్విధమ్ । స్థితా పారే సముద్రస్య దూరపారస్య రాఘవ ॥
- నౌపథోఽపి చ నాస్త్వత్ర నిరాదేశశ్చ సర్వతః । శైలాగ్రే రచితా దుర్గా సా పూర్దేవపురోపమా ॥ 22
- వాజివారణసంపూర్ణా లంకా పరమదుర్జయా । పరిఘాశ్చ శతఘ్నైశ్చ యంత్రాణి వివిధాని చ ॥ 23
- శోభయంతి పురీం లంకాం రావణస్య దురాత్మనః । అయుతం రక్షసామత్ర పూర్వద్వారం సమాశ్రితమ్ ॥
- శూలహస్తా దురాధర్షాః సర్వే ఖడ్గాగ్రయోధినః । నియుతం రక్షసామత్ర దక్షిణద్వారమాశ్రితమ్ ॥ 25
- చతురంగేణ సైన్యేన యోధాస్తత్రాప్యనుత్తమాః । ప్రయుతం రక్షసామత్ర పశ్చిమద్వారమాశ్రితమ్ ॥ 26
- చర్మఖడ్గధరాస్సర్వే తథా సర్వాస్త్రకోవిదాః । న్యర్బుదం రక్షసామత్రాప్యత్తరద్వారమాశ్రితమ్ ॥ 27
- రథినశ్చాశ్వవాహోశ్చ కులపుత్రాః సుపూజితాః । శతశోఽథ సహస్రాణి మధ్యమం స్కంధమాశ్రితాః ॥ 28
- యాతుధానా దురాధర్షాః సాగ్రకోటిశ్చ రక్షసామ్ । తే మయా సంక్రమా భగ్నాః పరిఘాశ్చావపూరితాః ॥ 29
- దగ్ధా చ నగరీ లంకా ప్రాకారాశ్చావసాదితాః । బలైకదేశః క్షపితో రాక్షసానాం మహాత్మనామ్ ॥ 30
- యేన కేన చ మార్గేణ తరామ వరుణాలయమ్ । హతేతి నగరీ లంకా వానరైరవధార్యతామ్ ॥ 31
- అంగదో ద్వివిదో మైందో జాంబవాన్ పనసో నలః । నీలః సేనాపతిశ్చైవ బలశేషేణ కిం తవ ॥ 32
- ప్లవమానా హి గత్వా తాం రావణస్య మహాపురీమ్ । సపర్వతవనాం భిత్త్వా సఖాతాం సప్రతోరణామ్ ॥ 33
- సప్రకారాం సభవనామ్ ఆనయిష్యంతి రాఘవ । ఏవమాజ్ఞాపయ క్షిప్రం బలానాం సర్వసంగ్రహామ్ ।
- ముహూర్తేన తు యుక్తేన ప్రస్థానమభిరోచయ ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే హనుమాతా లంకావార్తానివేదనం నామ తృతీయస్కంధః

అథ చతుర్థః సర్గః (4) రామసేనాప్రస్థానమ్

- శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం యథావదనుపూర్వశః । తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః రామస్సత్యపరాక్రమః ॥ 1
- యాం నివేదయసే లంకాం పురీం భీమస్య రక్షసః । క్షిప్రమేనాం మధిష్యామి సత్యమేతద్బ్రువీమి తే ॥ 2
- అస్మిన్ముహూర్తే సుగ్రీవ ప్రయాణమభిరోచయే । యుక్తో ముహూర్తో విజయః ప్రాప్తో మధ్యం దివాకరః ॥ 3
- అస్మిన్ముహూర్తే విజయే ప్రాప్తే మధ్యం దివాకరే । సీతాం హృత్వా తు మే జాతు క్వాసౌ యాస్యతి యాస్యతః ॥
- సీతా శ్రుత్వాఽభియానం మే ఆశామేష్యతి జీవితే । జీవితాంతేఽమృతం స్పృష్ట్వా పీత్వా విషమివాతురః ॥
- ఉత్తారా ఫల్గునీ హ్యద్య శ్వస్తు హస్తేన యోక్ష్వతే । అభిప్రయామ సుగ్రీవ సర్వానీకసమావృతాః ॥ 6
- నిమిత్తాని చ ధన్యాని యాని ప్రాదుర్భవంతి చ । నిహత్య రావణం సీతామ్ ఆనయిష్యామి జానకీమ్ ॥ 7
- ఉపరిష్టాద్ధి నయనం స్ఫురమాణమిదం మమ । విజయం సమనుప్రాప్తం శంసతీవ మనోరథమ్ ॥ 8
- తతో వానరరాజేన లక్ష్మణేన చ పూజితః । ఉవాచ రామో ధర్మాత్మా పునరప్యర్థకోవిదః ॥ 9
- అగ్రే యాతు బలస్యాస్య నీలో మార్గమవేక్షితుమ్ । వృతః శతసహస్రేణ వానరాణాం తరస్వినామ్ ॥ 10
- ఫలమూలవతా నీల శీతకాననవారిణా । పథా మధుమతా చాశు సేనాం సేనాపతే నయ ॥ 11
- దూషయేయుర్దురాత్మానః పథి మూలఫలోదకమ్ । రాక్షసాః పరిరక్షేధాః తేభ్యస్తం నిత్యముద్యతః ॥ 12
- నిమ్నేషు వనదుర్గేషు వనేషు చ వనౌకసః । అభిఘ్నత్యాభిపశ్యేయుః పరేషాం నిహితం బలమ్ ॥ 13
- యచ్చ ఫల్గు బలం కించిత్ తదత్రైవోపయుజ్యతామ్ । ఏతద్ధి కృత్యం ఘోరం నో విక్రమేణ ప్రయుజ్యతామ్ ॥
- సాగరౌఘనిభం భీమమ్ అగ్రానీకం మహాబలాః । కపిసింహాః ప్రకర్షంతు శతశోఽథ సహస్రశః ॥ 15
- గజశ్చ గిరిసంకాశో గవయశ్చ మహాబలః । గవాక్షశ్చాగ్రతో యాంతు గవాం దృప్తా ఇవర్షభాః ॥ 16

- యాతు వానరవాహిన్యా వానరః ప్లవతాం వరః । పాలయన్ దక్షిణం పార్శ్వమ్ ఋషభో వానరర్షభః ॥ 17
- గంధమాస్తీవ దుర్ధర్షః తరస్వీ గంధమాదనః । యాతు వానరవాహిన్యాః సవ్యం పార్శ్వమధిష్ఠితః ॥ 18
- యాస్యామి బలమధ్యేఽహం బలౌఘమభిహర్షయన్ । అధిరుహ్య హనూమంతమ్ ఐరావతమివేశ్వరః ॥ 19
- అంగదేనైష సంయాతు లక్ష్మణశ్చాంతకోపమః । సార్వభౌమేన భూతేశో ద్రవిణాధిపతిర్వధా ॥ 20
- జాంబవాంశ్చ సుషేణశ్చ వేగదర్శీ చ వానరః । ఋక్షరాజో మహాసత్త్వః కుక్షిం రక్షంతు తే త్రయః ॥ 21
- రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా సుగ్రీవో వాహినీపతిః । వ్యాదిదేశ మహావీర్యాన్ వానరాన్ వానరర్షభః ॥ 22
- తే వానరగణాస్సర్వే సముత్పత్య యుయుత్సవః । గుహాభ్యశ్శిఖరేభ్యశ్చ ఆశు పుష్పవిరే తదా ॥ 23
- తతో వానరరాజేన లక్ష్మణేన చ పూజితః । జగామ రామో ధర్మాత్మా ససైన్యో దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 24
- శతైః శతసహస్రైశ్చ కోటీభిరయుతైరపి । వారణాభైశ్చ హరిభిః యయౌ పరివృతస్తదా ॥ 25
- తం యాంతమనుయాతి స్మ మహతీ హరివాహినీ । దృప్తాః ప్రముదితాస్సర్వే సుగ్రీవేణాభిపాలితాః ॥ 26
- ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః । క్వేకంతో నినదంతస్తే జగ్ము ర్వై దక్షిణాం దిశమ్ ॥ 27
- భక్షయంతః సుగంధీని మధూని చ ఫలాని చ । ఉద్వహంతో మహావృక్షాన్ మంజరీపుంజధారిణః ॥ 28
- అన్యోన్యం సహసా దృప్తాః నిర్వహంతి క్షిపంతి చ । పతంతశ్చాక్షిపంత్యన్యే పాతయంత్యపరే పరాన్ ॥ 29
- రావణో నో నిహంతవ్యః సర్వే చ రజనీచరాః । ఇతి గర్జంతి హరయౌ రాఘవస్య సమీపతః ॥ 30
- పురస్తాదృషభో వీరో నీలః కుముద ఏవ చ । పంథానం శోధయంతి స్మ వానరైర్బహుభిః సహ ॥ 31
- మధ్యే తు రాజా సుగ్రీవో రామో లక్ష్మణ ఏవ చ । బహుభిర్బలిభిర్భీమైః వృతాః శత్రునిబర్హణాః ॥ 32
- హరిశ్శతవలిర్ద్విరః కోటీభిర్దశభిర్బ్రుతః । సర్వామేకో హ్యవష్టభ్య రరక్ష హరివాహినీమ్ ॥ 33
- కోటీశతపరీవారః కేసరీ పనసో గజః । అర్కశ్చాతిబలః పార్శ్వమ్ ఏకం తస్యాభిరక్షతి ॥ 34
- సుషేణో జాంబవాంచైవ ఋక్షైశ్చ బహుభిర్బ్రుతౌ । సుగ్రీవం పురతః కృత్వా జఘనం సంరరక్షతుః ॥ 35
- తేషాం సేనాపతిర్ద్విరో నీలో వానరపుంగవః । సంపతన్ పతతాం శ్రేష్ఠః తద్బలం పర్యపాలయత్ ॥ 36
- దరీముఖః ప్రజంఘశ్చ రంభోఽథ రభసః కపిః । సర్వతశ్చ యయుర్ద్విరాః త్వరయంతః ప్లవంగమాన్ ॥ 37
- ఏవం తే హరిశార్దూలాః గచ్ఛంతో బలదర్పితాః । అపశ్యంస్తే గిరిశ్రేష్ఠం సహ్యాం ద్రుమలతాయుతమ్ ॥ 38
- సరాంసి చ సుపుల్లాని తటాకాని వనాని చ । రామస్య శాసనం జ్ఞాత్వా భీమకోపస్య భీతవత్ ॥ 39
- వర్జయన్నగరాభ్యాశాన్ తథా జనపదానపి । సాగరౌఘనిభం భీమం తద్వానరబలం మహత్ ॥ 40
- ఉత్సర్ప మహాఘోషం భీమఘోష ఇవార్ణవః । తస్య దాశరథేః పార్శ్వే శూరాస్తే కపికుంజరాః ॥ 41
- తూర్ణమాపుష్పవుః సర్వే సదశ్వా ఇవ చోదితా । కపిభ్యామూహ్యమానౌ తౌ శుశుభాతే నరోత్తమౌ ॥ 42
- మహద్భ్యామివ సంస్పృష్ట్వా గ్రహాభ్యాం చంద్రభాస్కరౌ । తతో వానరరాజేన లక్ష్మణేన చ పూజితః ॥ 43
- జగామ రామో ధర్మాత్మా ససైన్యో దక్షిణాం దిశమ్ । తమంగదగతో రామం లక్ష్మణశ్శుభయా గిరా ॥ 44
- ఉవాచ పరిపూర్ణార్థః స్మృతిమాన్ ప్రతిభానవాన్ । హృతామవాప్య వైదేహీం క్షిప్రం హత్వా చ రావణమ్ ॥
- సమృద్ధార్థః సమృద్ధార్థామ్ అయోధ్యాం ప్రతి యాస్యసి । మహాంతి చ నిమిత్తాని దివి భూమౌ చ రాఘవ ॥
- శుభాని తవ పశ్యామి సర్వాణ్యేవార్థసిద్ధయే । అనువాతి శుభో వాయుః సేనాం మృదుహితస్సుఖః ॥ 47
- పూర్ణవల్గుస్వరాశ్చేమే ప్రవదంతి మృగద్విజాః । ప్రసన్నాశ్చ దిశః సర్వాః విమలశ్చ దివాకరః ॥ 48
- ఉశనాశ్చ ప్రసన్నార్చిః అనుత్వాం భార్గవో గతః । బ్రహ్మరాశిర్విశుద్ధశ్చ సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥ 49
- అర్చిష్మంతః ప్రకాశంతే ద్రువం సర్వే ప్రదక్షిణమ్ । త్రిశంకుర్విమలో భాతి రాజర్షిస్సపురోహితః ॥ 50
- పితామహవరోఽస్మాకమ్ ఇక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్ । విమలే చ ప్రకాశేతే విశాఖే నిరుపద్రవే ॥ 51
- సక్షత్రపరమస్మాకమ్ ఇక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్ । నైర్వృతం నైర్వృతానాం చ సక్షత్రమభిషీడ్యతే ॥ 52
- మూలో మూలవతా స్ఫుష్టో ధూప్యతే ధూమకేతునా । సర్వం చైతద్వినాశాయ రాక్షసానాముపస్థితమ్ ॥

- కాలే కాలగృహీతానాం నక్షత్రం గ్రహపీడితమ్ | ప్రసన్నాస్సురసాశ్చాపో వనాని ఫలవంతి చ || 54
- ప్రవాంత్యభ్యధికం గంధాన్ యథర్తుకుసుమా ద్రుమాః | వ్యూధాని కపిసైన్యాని ప్రకాశంతేఽధికం ప్రభో || 55
- దేవానామివ సైన్యాని సంగ్రామే తారకామయే | ఏవమార్య! సమీక్ష్యైతాన్ ప్రీతో భవితుమర్హసి || 56
- ఇతి భ్రాతరమాశ్వాస్య హృష్టః సౌమిత్రరబ్రవీత్ | అథావృత్య మహీం కృత్నాం జగామ మహతీ చమూః || 57
- ఋక్షవానరశార్దూలైః నఖదంష్ట్రాయుధైర్బృతా | కరాగ్రైశ్చరణాగ్రైశ్చ వానరైరుత్థితం రజః || 58
- భీమమంతర్దధే లోకం నివార్య సవితుః ప్రభామ్ | సపర్వతవనాకాశాం దక్షిణాం హరివాహినీ || 59
- ఛాదయంతీ యయౌ భీమా ద్యామివాంబుదసంతతిః | ఉత్తరంత్యాం చ సేనాయాం సతతం బహుయోజనమ్ || 60
- నదీస్రోతాంసి సర్వాణి సస్యం దుర్విపరీతవత్ | సరాంసి విమలాంభాంసి ద్రుమాకీర్ణాంశ్చ పర్వతాన్ || 61
- సమాన్ భూమిప్రదేశాంశ్చ వనాని ఫలవంతి చ | మధ్యేన చ సమంతాచ్చ తిర్యక్పాదశ్చ సౌఖ్యవిశత్ || 62
- సమావృత్య మహీం కృత్నాం జగామ మహతీ చమూః | తే హృష్టమనసస్సర్వే జగ్ముర్మారుతరంహసః || 63
- హరయౌ రాఘవస్యార్ధే సమారోపితవిక్రమాః | హర్షవీర్యబలోద్రేకాన్ దర్శయంతః పరస్పరమ్ || 64
- యౌవనోత్సేకజాన్ దర్పాన్ వివిధాంశ్చక్రురధ్వని | తత్ర కేచిద్ద్రుతం జగ్ముః ఉత్పేతుశ్చ తథాఽపరే || 65
- కేచిత్కిలకిలాం చక్రుః వానరా వనగోచరాః | ప్రాస్ఫోటయంశ్చ పుచ్చాని సన్నిజఘ్నుః పదాన్యపి || 66
- భుజాన్నిక్షిప్య శైలాంశ్చ ద్రుమానన్యే బభంజిరే | ఆరోహంతశ్చ శృంగాణి గిరీణాం గిరిగోచరాః || 67
- మహానాదాన్ విముంచంతి క్షేవ్రళామన్యే ప్రచక్రిరే | ఊరువేగైశ్చ మమృదుః లతాజాలాన్యనేకశః || 68
- జృంభమాణాశ్చ విక్రాంతాః విచిక్రీడుశ్శిలాద్రుమైః | శతైశ్చతసహస్రైశ్చ కోటీభిశ్చ సహస్రశః || 69
- వానరాణాం తు ఘోరాణాం శ్రీమత్పరివృతా మహీ | సా స్మ యాతి దివారాత్రం మహతీ హరివాహినీ || 70
- హృష్ట్యా ప్రముదితా సేనా సుగ్రీవేణాభిరక్షితా | వానరాస్త్వరితం యాంతి సర్వే యుద్ధాభినందినః || 71
- ప్రమోక్షయిషవః సీతాం ముహూర్తం క్వాపి నాసత | తతః పాదపసంబాధం నానామృగసమాయుతమ్ || 72
- సహ్యపర్వతమాసేదుః మలయం చ మహీధరమ్ | కాననాని విచిత్రాణి నదీః ప్రస్రవణాని చ || 73
- పశ్యన్నతియయౌ రామః సహ్యస్య మలయస్య చ | వకుళాంస్తిలాకాంశ్చుతాన్ అశోకాన్ సింధువారకాన్ || 74
- కరవీరాంశ్చ తిమిశాన్ భజంతి స్మ ప్లవంగమాః | అంకోలాంశ్చ కరంజాంశ్చ ప్లక్ష్యన్యగ్రోధతిందుకాన్ || 75
- జంబూకామలకాన్నీపాన్ భంజంతి స్మ ప్లవంగమాః | ప్రస్తరేషు చ రమ్యేషు వివిధాః కాననద్రుమాః || 76
- వాయువేగప్రచలితాః పుష్పైరవకిరంతి తాన్ | మారుతః సుఖసంస్పర్శో వాతి చందనశీతలః || 77
- పట్నదైరనుకూజద్భిః వనేషు మధుగంధిషు | అధికం శైలరాజస్తు ధాతుభిస్సువిభూషితః || 78
- ధాతుభ్యః ప్రసృతో రేణుః వాయువేగవిఘట్టితః | సుమహద్వానరానీకం ఛాదయామాస సర్వతః || 79
- గిరిప్రస్థేషు రమ్యేషు సర్వతః సంప్రపుష్పితాః | కేతక్యః సింధువారాశ్చ వాసంత్యశ్చ మనోరమాః || 80
- మాధవ్యో గంధపూర్ణాశ్చ కుందగుల్మాశ్చ పుష్పితాః | చిరిబిల్వా మధూకాశ్చ వకుళాః ప్రియకాస్తథా || 81
- స్ఫూర్ణకాస్తిలకాశ్చైవ నాగవృక్షాశ్చ పుష్పితాః | చూతాః పాటలయశ్చైవ కోవిదారాశ్చ పుష్పితాః || 82
- ముచుళిందార్జునాశ్చైవ శింశుపాః కుటజాస్తథా | ధవాః శాల్మలయశ్చైవ రక్తాః కురవకాస్తథా || 83
- హింతాలాస్తిమిశాశ్చైవ చూర్ణకా నీపకాస్తథా | నీలాశోకాశ్చ వరణాః అంకోలాః పద్మకాస్తథా || 84
- ప్లవమానైః ప్లవంగైస్తు సర్వే పర్యాకులీకృతాః | వాప్యస్తస్మిన్ గిరౌ శీతాః పల్వలాని తథైవ చ || 85
- చక్రవాకానుచరితాః కారండవనిషేవితాః | ప్లవైః క్రౌంచైశ్చ సంకీర్ణాః వరాహమృగసేవితాః || 86
- ఋక్షైస్తరక్షుభిస్సింహైః శార్దూలైశ్చ భయావహైః | వ్యాశైశ్చ బహుభిర్భీమైః సేవ్యమానాః సమంతతః || 87
- పద్మైః సౌగంధికైః పుల్లైః కుముదైశ్చోత్పలైస్తథా | వారిజైర్వివిధైః పుష్పైః రమ్యాస్తత్ర జలాశయాః || 88
- తస్య సానుషు కూజంతి నానాద్విజగణాస్తథా | స్నాత్వా పీతోద్దకాన్యత్ర జలే క్రీడంతి వానరాః || 89
- అన్యోన్యం ప్లావయంతి స్మ శైలమారుహ్య వానరాః | ఫలాన్యమృతగంధీని మూలాని కుసుమాని చ || 90

- బుభుజుర్వానరాస్తత్ర పాదపానాం మదోత్పటాః । ద్రోణమాత్రప్రమాణాని లంబమానాని వానరాః ॥ 91
- యయుః పిబంతో హృష్టాస్తే మధూని మధుపింగళాః ।పాదపానవభంజంతో వికర్షంతస్తథా లతాః ॥ 92
- విధమంతో గిరివరాన్ ప్రయయుః ప్లవగర్షభాః ।వృక్షేభ్యోఽన్యే తు కపయో నర్దంతో మధుదర్పితాః ॥ 93
- అన్యే వృక్షాన్ ప్రపద్యంతే ప్రపతంత్యపి చాపరే । బభూవ వసుధా తైస్తు సంపూర్ణా హరియూథపైః ॥ 94
- యథా కలమకేదారైః పక్వైరివ వసుంధరా । మహేంద్రమథ సంప్రాప్య రామో రాజీవలోచనః ॥ 95
- అధ్యారోహన్మహాబాహుః శిఖరం ద్రుమభూషితమ్ । తతః శిఖరమారుహ్య రామో దశరథాత్మజః ॥ 96
- కూర్మమీనసమాకీర్ణమ్ అపశ్యత్ సలిలాకరమ్ ।తే సహ్యాం సమతిక్రమ్య మలయం చ మహాగిరిమ్ ॥ 97
- ఆసేదురానుపూర్వ్యేణ సముద్రం భీమనిస్స వ్వనమ్ । అవరుహ్య జగామాశు వేలావనమనుత్తమమ్ ॥ 98
- రామో రమయతాం శ్రేష్ఠః ససుగ్రీవః సలక్ష్మణః । అథ ధాతోపలతలాం తోయౌఘైస్సహసోత్థితైః ॥ 99
- వేలామాసాద్య విపులాం రామో వచనమబ్రవీత్ । ఏతే వయమనుప్రాప్తాః సుగ్రీవ వరుణాలయమ్ ॥ 100
- ఇహేదానీం విచింతా సా యా నః పూర్వం సముత్థితా । అతః పరమతీరోఽయం సాగరః సరితాం పతిః ॥
- న చాఽయమనుపాయేన శక్యస్తరితుమర్ణవః । తదిహైవ నివేశోఽస్తు మంత్రః ప్రస్తూయతామితి ॥ 102
- యథేదం వానరబలం పరం పారమవాప్పుయాత్ । ఇతీవ స మహాబాహుః సీతాహరణకర్పితః ॥ 103
- రామః సాగరమాసాద్య వాసమాజ్ఞాపయత్తదా । సర్వాః సేనా నివేశ్యంతాం వేలాయాం హరిపుంగవ ॥ 104
- సంప్రాప్తోమంత్రకాలో నః సాగరస్యాస్య లంఘనే ।స్వాం స్వాంసేనాంసముత్ప్రజ్య మా చ కశ్చిత్కుతో వ్రజేత్ ॥
- గచ్ఛంతు వానరాశ్చారాః జ్ఞేయం ఛన్నం బలం చ నః । రామస్య వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణః ॥
- సేనాం న్యవేశయతీరే సాగరస్య ద్రుమాయుతే । విరరాజ సమీపస్థం సాగరస్య చ తద్బలమ్ ॥ 107
- మధుపాండుజలః శ్రీమాన్ ద్వితీయ ఇవ సాగరః । వేలావనముపాగమ్య తతస్తే హరిపుంగవాః ॥ 108
- వినివిష్టాః పరం పారం కాంక్షమాణా మహోదధేః । తేషాం నివిశమానానాం సైన్యసన్నాహనిస్స వ్వనః॥ 109
- అన్తర్దాయ మహానాదమ్ అర్ణవస్య ప్రశుశ్రువే । సా వానరాణాం ధ్వజినీ సుగ్రీవేణాభిపాలితా ॥ 110
- త్రేధా నివిష్టా మహతీ రామస్యార్ణవరా-భవత్ । సా మహార్ణవమాసాద్య హృష్టా వానరవాహినీ ॥ 111
- వాయువేగసమాధూతం పశ్యమానా మహార్ణవమ్ । దూరపారమసంబాధం రక్షోగణనిషేవితమ్ ॥ 112
- పశ్యంతో వరుణావాసం నిషేదుర్ధరియూథపాః । చండనక్రగ్రహం ఘోరం క్షపాదౌ దివసక్షయే ॥ 113
- హాసంతమివ ఫేనౌఘైః నృత్యంతమివ చోర్మిభిః । చంద్రోదయసముద్ధాతం ప్రతిచంద్రసమాకులమ్ ॥ 114
- (పిసంష్టివ తరంగాగ్రైః అర్ణవః ఫేనచందనమ్ తదాదాయ కరైరిందుః లింపతీవ దిగంగనాః ॥)
- చండానిలమహాగ్రాహైః కీర్ణం తిమితిమింగిలైః । దీప్తభోగైరివాకీర్ణం భుజంగైర్వరుణాలయమ్ ॥ 115
- అవగాఢం మహాసత్త్వైః నానాశైలసమాకులమ్ । సుదుర్గం దుర్గమార్గం తమ్ అగాఢమసురాలయమ్ ॥ 116
- మకరైర్నాగభోగైశ్చ విగాఢా వాతలోళితాః । ఉత్పేతుశ్చ నిపేతుశ్చ ప్రవృద్ధా జలరాశయః ॥ 117
- అగ్నిచూర్ణమివావిధ్ధం భాస్వరాంబు మహోరగమ్ ।సురాదివిషయం ఘోరం పాతాళవిషమం సదా ॥ 118
- సాగరం చాంబరప్రఖ్యమ్ అంబరం సాగరోపమమ్ ।సాగరం చాంబరం చేతి నిర్విశేషమదృశ్యత ॥ 119
- సంప్రకృం నభసాప్యంభః సంప్రకృం చ నభోఽంభసా ।తాదృగ్రూపే స్మ దృశ్యేతే తారారత్నసమాకులే ॥ 120
- సముత్పత్తితమేఘస్య వీచిమాలాకులస్య చ । విశేషో న ద్వయోరాసీత్ సాగరస్యాంబరస్య చ ॥ 121
- అన్యోన్యమాహతాస్సక్తాః సస్వసుర్భీమనిస్వనాః । ఊర్మయస్సింధురాజస్య మహాభేర్య ఇవాహవే ॥ 122
- రత్నైఃపుజలసన్నాదం విషక్తమివ వాయునా । ఉత్పతంతమివ క్రుద్ధం యాదోగణసమాకులమ్ ॥ 123
- దదృశుస్తే మహోత్సాహాః వాతాహతజలాశయమ్ । అనిలోద్ధూతమాకాశే ప్రవల్గంతమివోర్మిభిః ॥ 124
- తతో విస్మయమాపన్నాః దదృశుర్హరయస్తదా । భ్రాంతోర్మిజలసన్నాదం ప్రలోలమివ సాగరమ్ ॥ 125

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామ సేనాప్రస్థానం నామ చతుర్థస్కంధః

అథ పంచమః సర్గః (5) రామశోకః శౌర్యోక్తిశ్చ

- సా తు నీలేన విధివత్ స్వారక్షా సుసమాహితా । సాగరస్యోత్తరే తీరే సాధు సేనా నివేశితా ॥ 1
- మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభా తత్ర వానరపుంగవౌ । విచేరతుశ్చ తాం సేనాం రక్షార్థం సర్వతో దిశమ్ ॥ 2
- నివిష్టాయాం తు సేనాయాం తీరే నదనదీపతేః । పార్శ్వస్థం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రామో వచనమబ్రవీత్ ॥
- శోకశ్చ కిల కాలేన గచ్ఛతా హ్యపగచ్ఛతి । మమ చాపశ్యతః కాంతామ్ అహన్యహాని వర్ధతే ॥ 4
- న మే దుఃఖం ప్రియా దూరే న మే దుఃఖం హ్యతేతి వా । ఏతదేవానుశోచామి వయోఽస్యా హ్యతివర్ధతే ॥
- వాహి వాత యతః కాంతా తాం స్పృష్ట్వా మామపి స్పృశ ।
- త్వయి మే గాత్రసంస్పర్శః చంద్రే దృష్టిసమాగమః ॥ 6
- తన్మే దహతి గాత్రాణి విషం పీతమివాశయే । హా నాథేతి ప్రియా సా మాం హ్రియామాణా యదబ్రవీత్ ॥
- తద్వియోగేందనవతా తచ్చింతావిపులార్చిషా । రాత్రిందివం శరీరం మే దహ్యతే మదనాగ్నినా ॥ 8
- అవగాహ్యోర్ణవం స్వప్స్యే సౌమిత్రే భవతా వినా । కథంచిత్ ప్రజ్వలన్ కామః స మా సుప్తం జలే దహేత్ ॥
- బహేతత్ కామయానస్య శక్యమేతేన జీవితమ్ । యదహం సా చ వామోరూః ఏకాం ధరణిమాశ్రితో ॥ 10
- కేదారస్యేవ కేదారః సోదకస్య నిరూదకః । ఉపన్నేహేన జీవామి జీవంతీం యచ్ఛ్రణోమి తామ్ ॥ 11
- కదా ను ఖలు సుశ్రోణీం శతపత్రాయతేక్షణామ్ । విజిత్య శత్రూన్ ద్రక్ష్యామి సీతాం స్థీతామివ శ్రియమ్ ॥
- కదా ను చారుబింబోష్ఠం తస్యాః పద్మమివాననమ్ । ఈషదున్నమ్య పాస్యామి రసాయనమివాతురః ॥ 13
- తస్యాస్తు సంహతౌ పీనౌ స్తనౌ తాళఫలోపమౌ । కదా ను ఖలు సోత్కంపౌ శ్లిష్యంత్యా మాం భజిష్యతః ॥ 14
- సా నూనమసితాపాంగీ రక్షోమధ్యగతా సతీ । మన్నాథా నాథహీనేవ త్రాతారం నాధిగచ్ఛతి ॥ 15
- కథం జనకరాజస్య దుహితా సా మమ ప్రియా । రాక్షసీమధ్యగా శేతే స్నుషా దశరథస్య చ ॥ 16
- కదా విక్షోభ్య రక్షాంసి సా విధూయోత్పతిష్యతి । విధూయ జలదాన్నీలాన్ శశిరేఖాః శరత్స్వివ ॥ 17
- స్వభావతనుకా నూనం శోకేనానశనేన చ । భూయస్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్యయాత్ ॥ 18
- కదా ను రాక్షసేంద్రస్య నిధాయోరసి సాయకాన్ । సీతాం ప్రత్యాహరిష్యామి శోకముత్పజ్య మానసమ్ ॥ 19
- కదా ను ఖలు మాం సాధ్వీ సీతా సురసుతోపమా । సోత్కంఠా కంఠమాలంబ్య మోక్ష్యత్యానందజం పయః ॥
- కదా శోకమిమం ఘోరం మైథిలీవిప్రయోగజమ్ । సహసా విప్రమోక్ష్యామి వాసశ్చుక్షేతరం యథా ॥ 21
- ఏవం విలపతస్సస్య తత్ర రామస్య ధీమతః । దినక్షయాన్మందరుచిః భాస్కరోఽస్తముపాగమత్ ॥ 22
- ఆశ్వాసితో లక్ష్మణేన రామః సంధ్యాముపాసత । సూరన్ కమలపత్రాక్షీం సీతాం శోకాకులీకృతః ॥ 23

ఇత్యాద్యై శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామశోకః శౌర్యోక్తిశ్చ నామ పంచమస్సర్గః

అథ షష్ఠః సర్గః (6) రావణ మంత్రి మంత్రణా

- లంకాయాం తు కృతం కర్మ ఘోరం దృష్ట్వా భయావహమ్ । రాక్షసేంద్రో హనుమతా శక్రేణేవ మహాత్మనా ॥
- అబ్రవీద్రాక్షసాన్ సర్వాన్ హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖః । ధర్షితా చ ప్రవిష్టా చ లంకా దుష్ప్రసహా పురీ ॥ 2
- తేన వానరమాత్రేణ దృష్ట్వా సీతా చ జానకీ । ప్రాసాదో ధర్షితశ్చైత్యః ప్రవరా రాక్షసా హతాః ॥ 3
- ఆవిలా చ పురీ లంకా సర్వా హనుమతా కృతా । కిం కరిష్యామి భద్రం వః కిం వా యుక్తమనంతరమ్ ॥ 4
- ఉచ్యతాం నస్సమర్థం యత్ కృతం చ సుకృతం భవేత్ । మంత్రమూలం హి విజయం ప్రాహురార్యా మనస్వినః ॥
- తస్మాద్వై రోచయే మంత్రం రామం ప్రతి మహాబలాః । త్రివిధాః పురుషా లోకే ఉత్తమాధమమధ్యమాః ॥ 6
- తేషాం తు సమవేతానాం గుణదోషౌ వదామ్యహమ్ । మంత్రిభిర్హితసంయుక్తైః సమర్థైర్మంత్రనిర్ణయే ॥ 7
- మిత్రైర్వాఽపి సమానార్థైః బాంధవైరపి వా హితైః । సహితో మంత్రయిత్వా యః కర్మారంభాన్ ప్రవర్తయేత్ ॥
- దైవే చ కురుతే యత్నం తమాహుః పురుషోత్తమమ్ । ఏకోఽర్థం విమృశేదేకో ధర్మే ప్రకురుతే మనః ॥ 9
- ఏకః కార్యాణి కురుతే తమాహుర్మధ్యమం నరమ్ । గుణదోషావనిశ్చిత్వ త్యక్త్వా ధర్మవ్యపాశ్రయమ్ ॥ 10

కరిష్యామీతి యః కార్యమ్ ఉపేక్షత్ స నరాధమః । యథేమే పురుషా నిత్యమ్ ఉత్తమాధమమధ్యమాః ॥ 11
 ఏవం మంత్రా హి విజ్ఞేయాః ఉత్తమాధమమధ్యమాః । ఐకమత్యముపాగమ్య శాస్త్రదృష్టేన చక్షుషా ॥ 12
 మంత్రినో యత్ర నిరతాః తమాహుర్మంత్రముత్తమమ్ । బహోష్విఽపి మతయో భూత్వా మంత్రినామర్థనిర్ణయే ॥
 పునర్యత్రైకతాం ప్రాప్తాః స మంత్రో మధ్యమః స్మృతః । అన్యోన్యం మతిమాస్థాయ యత్ర సంప్రతిభావ్యతే ॥
 న చైకమత్యే శ్రేయోఽస్తి మంత్రః సోఽధమ ఉచ్యతే । తస్మాత్ సుమంత్రితం సాధు భవంతో మతిమత్తమాః ॥
 కార్యం సంప్రతిపద్యంతామ్ ఏతత్ కృత్యం మతం మమ । వానరాణాం హి వీరాణాం సహస్రైః పరివారితః ॥
 రామోఽభ్యేతి పురీం లంకామ్ అస్మాకముపరోధకః । తరిష్యతి చ సువ్యక్తం రాఘవస్సాగరం సుఖమ్ ॥
 తరసా యుక్తరూపేణ సానుజస్సబలానుగః । సముద్రముచ్ఛోషయతి వీర్యేణాన్యత్కరోతి వా ॥ 18
 అస్మిన్నేవం గతే కార్యే విరుద్ధే వానరైస్సహ । హితం పురే చ సైన్యే చ సర్వం సమ్మంత్ర్యతాం మమ ॥ 19

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణమంత్రమంత్రణా నామ షష్ఠస్కంధః

అథ సప్తమః సర్గః (7) రాక్షసానాం బలవర్ధనమ్

ఇత్యుక్తా రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసాస్తే మహాబలాః । ఊచుః ప్రాంజలయః సర్వే రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ ॥ 1
 ద్విషత్పక్షమవిజ్ఞాయ నీతిబాహ్యస్త్రబుద్ధయః । రాజన్ పరిఘశక్త్యష్టిశూలపట్టసంకులమ్ ॥ 2
 సుమహన్నో బలం కస్మాత్ విషాదం భజతే భవాన్ । త్వయా భోగవతీం గత్వా నిర్జితాః పన్నగా యుధి ॥ 3
 కైలాసశిఖరావాసీ యక్షైః బహుభిరావృతః । సుమహాత్మదనం కృత్వా వశ్యస్తే ధనదః కృతః ॥ 4
 స మహేశ్వరసఖ్యేన శ్లాఘ్యమానస్త్వయా విభో । నిర్జితస్సమరే రోషాత్ లోకపాలో మహాబలః ॥ 5
 వినిహత్య చ యక్షాఘాన్ విక్షోభ్య చ విగృహ్య చ । త్వయా కైలాసశిఖరాత్ విమానమిదమావృతమ్ ॥ 6
 మయేన దానవేంద్రేణ త్వద్భయాత్ సఖ్యమిచ్ఛతా । దుహితా తవ భార్యార్థే దత్తా రాక్షసపుంగవ ॥ 7
 దానవేంద్రో మధుర్నామ వీర్యోత్సిక్తో దురాసదః । విగృహ్య వశమానీతః కుంభీనస్యాస్సుఖావహః ॥ 8
 నిర్జితాస్తే మహాబాహో నాగా గత్వా రసాతలమ్ । వాసుకిస్తక్షకశృంఖో జటీ చ వశమాహృతాః ॥ 9
 అక్షయా బలవంతశ్చ శూరా లబ్ధవరాః పునః । త్వయా సంవత్సరం యుద్ధాన్వ సమరే దానవా విభో ॥ 10
 స్వబలం సముపాశ్రిత్య నీతా వశమరిందమ । మాయాశ్పాధిగతాస్తత్ర బహవో రాక్షసాధిప ॥ 11
 శూరాశ్చ బలవంతశ్చ వరుణస్య సుతా రణే । నిర్జితాస్తే మహాబాహో చతుర్విధబలానుగాః ॥ 12
 మృత్యుదండమహాగ్రాహం శాల్మలిద్రుమమండితమ్ । కాలపాశమహావీచిం యమకింకరపన్నగమ్ ॥ 13
 అవగాహ్య త్వయా రాజన్ యమస్య బలసాగరమ్ । జయశ్చ విపులః ప్రాప్తో మృత్యుశ్చ ప్రతిషేధితః ॥ 14
 సుయుద్ధేన చ తే సర్వే లోకాస్తత్ర విలోళితాః । క్షత్రియైర్బహుభిర్వీరైః శక్రతుల్యపరాక్రమైః ॥ 15
 ఆసీద్వసుమతీ పూర్ణా మహద్భిరివ పాదపైః । తేషాం వీర్యగుణోత్సాహైః న సమో రాఘవో రణే ॥ 16
 ప్రసహ్య తే త్వయా రాజన్ హతాః పరమదుర్లయాః । తిష్ఠ వా కిం మహారాజ శ్రమేణ తవ వానరాన్ ॥ 17
 అయమేకో మహాబాహుః ఇంద్రజిత్ క్షపయిష్యతి । అనేన హి మహారాజ మాహేశ్వరమనుత్తమమ్ ॥ 18
 ఇష్టాన్వ యజ్ఞం వరో లబ్ధో లోకే పరమదుర్లభః । శక్తితోమరమీనం చ వినికీర్ణాంత్రశైవలమ్ ॥ 19
 గజకచ్ఛపసంబాధమ్ అశ్వమండూకసంకులమ్ । రుద్రాదిత్యమహాగ్రాహం మరుద్వసుమహోరగమ్ ॥ 20
 రథాశ్వగజతోయాఘం పదాతిపుళినం మహత్ । అనేన హి సమాసాద్య దేవానాం బలసాగరమ్ ॥ 21
 గృహీతో దైవతపతిః లంకాం చాపి ప్రవేశితః । పితామహనియోగాచ్చ ముక్తః శంబరవృత్రహా ॥ 22
 గతస్త్రివిష్టపం రాజన్ సర్వదేవనమస్మృతః । తమేవ త్వం మహారాజ విస్మజేంద్రజితం సుతమ్ ॥ 23
 యావద్వాసరసేనాం తాం సరామాం నయతి క్షయమ్ । రాజన్నాపదయుక్తేయమ్ ఆగతా ప్రాకృతాజ్జనాత్ ।
 హృది నైవ త్వయా కార్యా త్వం వధిష్యసి రాఘవమ్ ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రాక్షసానాం బలవర్ధనం నామ సప్తమస్కంధః

అథ అష్టమః సర్గః (8) సేనాపతీనాం స్వవీర్యకథనమ్

- తతో నీలాంబుదనిభః ప్రహస్తో నామ రాక్షసః । అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం శూరస్సేనాపతిస్తదా ॥ 1
- దేవదానవగంధర్వాః పిశాచపతగోరగాః । న త్వాం ధర్షయితుం శక్తాః కిం పునర్వానరా రణే ॥ 2
- సర్వే ప్రమత్తా విశ్వస్తాః వంచితాః స్మ హనూమతా । న హి మే జీవతో గచ్ఛేత్ జీవన్ స వనగోచరః ॥ 3
- సర్వాం సాగరపర్యంతాం సశైలవనకాననామ్ । కరోమ్యువానరాం భూమిమ్ ఆజ్ఞాపయతు మాం భవాన్ ॥ 4
- రక్షాం చైవ విధాస్యామి వానరాద్రజనీచర । నాగమిష్యామి తే దుఃఖం కించిదాత్మాపరాధజమ్ ॥ 5
- అబ్రవీచ్ఛ సుసంక్రుద్ధో దుర్ముఖో నామ రాక్షసః । ఇదం న క్షమణీయం హి సర్వేషాం నః ప్రధర్షణమ్ ॥ 6
- అయం పరిభవో భూయః పురస్యాంతఃపురస్య చ । శ్రీమతో రాక్షసేంద్రస్య వానరేణ ప్రధర్షణమ్ ॥ 7
- అస్మిన్ముహూర్తే గత్వేకో నివర్తిష్యామి వానరాన్ । ప్రవిష్టాన్ సాగరం భీమమ్ అంబరం వా రసాతలమ్ ॥ 8
- తతోఽబ్రవీత్ సుసంక్రుద్ధో వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః । ప్రగృహ్య పరిఘం ఘోరం మాంసశోణితరూషితమ్ ॥ 9
- కిం వో హనుమతా కార్యం కృపణేన తపస్వినా । రామే తిష్ఠతి దుర్ధర్షే ససుగ్రీవే సలక్ష్మణే ॥ 10
- అద్య రామం ససుగ్రీవం పరిఘేణ సలక్ష్మణమ్ । ఆగమిష్యామి హత్వైకో విక్షోభ్య హరివాహినీమ్ ॥ 11
- ఇదం మమాపరం వాక్యం శృణు రాజన్ యదీచ్ఛసి । ఉపాయకుశలో హ్యేవ జయేచ్ఛత్రానతంద్రితః ॥ 12
- కామరూపధరాః శూరాః సుభీమా భీమదర్శనాః । రాక్షసా వా సహస్రాణి రాక్షసాధిపనిశ్చితాః ॥ 13
- కాకుత్స్థమువసంగమ్య బిభ్రతో మానుషం వపుః । సర్వే హ్యసంభ్రమా భూత్వా బ్రువంతు రఘుసత్తమమ్ ॥ 14
- ప్రేషితా భరతేన స్మ భ్రాత్రా తవ యవీయసా । స హి సేనాం సముత్థాప్య క్షిప్రమేవోపయాస్యతి ॥ 15
- తతో వయమితస్తూర్ణం శూలశక్తిగదాధరాః । చాపబాణాసిహస్తాశ్చ త్వరితాస్తత్ర యామ హ ॥ 16
- ఆకాశే గణశః స్థిత్వా హత్వా తాం హరివాహినీమ్ । అశ్రశస్త్రమహావృష్ట్యా ప్రాపయామ యమక్షయమ్ ॥ 17
- ఏవం చేదుపసర్వేతామ్ అనయం రామలక్ష్మణౌ । అవశ్యమపనీతేన జహతామేవ జీవితమ్ ॥ 18
- కౌంభకర్ణిస్తతో వీరో నికుంభో నామ వీర్యవాన్ । అబ్రవీత్ పరమక్రుద్ధో రావణం లోకరావణమ్ ॥ 19
- సర్వే భవంతస్తిష్ఠంతు మహారాజేన సంగతాః । అహమేకో హనిష్యామి రాఘవం సహలక్ష్మణమ్ ॥ 20
- సుగ్రీవం చ హనుమంతం సర్వానేవ చ వానరాన్ । తతో వజ్రహనుర్నామ రాక్షసః పర్వతోపమః ॥ 21
- క్రుద్ధః పరిలిపాన్ వక్త్రం జిహ్వాయా వాక్యమబ్రవీత్ । స్వైరం కుర్వంతు కార్యాణి భవంతో విగతజ్వరాః ॥ 22
- ఏకోఽహం భక్షయిష్యామి తాన్ సర్వాన్ హరియూధపాన్ । స్వస్థాః క్రీడంతు నిశ్చింతాః పిబంతో మధువారుణీమ్ ॥ 23
- అహమేకో వధిష్యామి సుగ్రీవం సహలక్ష్మణమ్ । అంగదం చ హనుమంతం రామం చ రణకుంజరమ్ ॥ 24

ఇత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సేనాపతీనాం స్వవీర్యకథనం నామ అష్టమస్కంధః

అథ నవమః సర్గః (9) సీతా దానార్థే విభీషణ విజ్ఞప్తిః

- తతో నికుంభో రభసః సూర్యశత్రుర్మహాబలః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞహో రక్షో మహాపార్శ్వో మహోదరః ॥ 1
- అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః । ఇంద్రజిచ్ఛ మహాతేజాః బలవాన్ రావణాత్మజః ॥ 2
- ప్రహస్తోఽథ విరూపాక్షో వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః । ధూమ్రాక్షశ్చాతికాయశ్చ దుర్ముఖశ్చైవ రాక్షసః ॥ 3
- పరిఘాన్ పట్టసాన్ ప్రాసాన్ శక్తిశూలపరశ్వధాన్ । చాపాని చ సబాణాని ఖడ్గాంశ్చ విపులాన్ శితాన్ ॥ 4
- ప్రగృహ్య పరమక్రుద్ధాః సముత్పత్య చ రాక్షసాః । అబ్రువన్ రావణం సర్వే ప్రదీప్తా ఇవ తేజసా ॥ 5
- అద్య రామం వధిష్యామః సుగ్రీవం చ సలక్ష్మణమ్ । కృపణం చ హనుమంతం లంకా యేన ప్రధర్షితా ॥ 6
- తాన్ గృహీతాయుధాన్ సర్వాన్ వారయిత్వా విభీషణః । అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం పునః ప్రత్యుపవేశ్య తాన్ ॥ 7
- అప్యపాయైస్త్రిభిస్తాత యోఽర్థః ప్రాప్తుం న శక్యతే । తస్య విక్రమకాలాంస్తాన్ యుక్తానాహుర్మనీషిణః ॥ 8
- ప్రమత్తేష్యభియుక్తేషు దైవేన ప్రహృతేషు చ । విక్రమాస్తాత సిద్ధ్యంతి పరీక్ష్య విధినా కృతాః ॥ 9
- అప్రమత్తం కథం తం తు విజిగీషుం బలే స్థితమ్ । జితరోషం దురాధర్షం ప్రధర్షయితుమిచ్ఛథ ॥ 10

సముద్రం లంఘయిత్వా తు ఘోరం నదనదీపతిమ్ | కృతం హనుమతా కర్మ దుష్కరం తర్కయేత వా || 11
 బలాన్యపరిమేయాని వీర్యాణి చ నిశాచరాః | పరేషాం సహసాఽవజ్ఞా న కర్తవ్యా కథంచన || 12
 కిం చ రాక్షసరాజస్య రామేణాపకృతం పురా | ఆజహార జనస్థానాత్ యస్య భార్యాం యశస్వినః || 13
 ఖరో యద్యతివృత్తస్తు రామేణ నిహతో రణే | అవశ్యం ప్రాణినాం ప్రాణాః రక్షితవ్యా యథాబలమ్ || 14
 అయశస్యమనాయుష్యం పరదారాభిమర్శనమ్ | అర్థక్షయకరం ఘోరం పాపస్య చ పునర్భవమ్ || 15
 ఏతన్నిమిత్తం వైదేహీ భయం నస్సుమహద్భవేత్ | ఆహృతా సా పరిత్యాజ్యా కలహార్థే కృతేన కిమ్ || 16
 న నః క్షమం వీర్యవతా తేన ధర్మానువర్తినా | వైరం నిరర్థకం కర్తుం దీయతామస్య మైథిలీ || 17
 యావన్న సగజాం సాశ్వాం బహురత్నసమాకులామ్ | పురీం దారయతే బాణైః దీయతామస్య మైథిలీ || 18
 యావత్సుఘోరా మహతీ దుర్ధర్షా హరివాహినీ | నావస్కందతి నో లంకాం తావత్సీతా ప్రదీయతామ్ || 19
 వినశ్యేద్ధి పురీ లంకా శూరాస్సర్వే చ రాక్షసాః | రామస్య దయితా పత్నీ స్వయం న యది దీయతే || 20
 ప్రసాదయే త్వాం బంధుత్వాత్ కురుష్య వచనం మమ | హితం పథ్యమహం బ్రూమి దీయతామస్య మైథిలీ ||
 పురా శరత్సూర్యమరీచినన్నిభాన్ నవాగ్రపుంఖాన్ సుదృఢాన్ నృపాత్మజః |
 సృజత్యమోఘాన్ విశిఖాన్ వధాయ తే ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ || 22
 త్యజస్వ కోపం సుఖధర్మనాశనం భజస్వ ధర్మం రతికీర్తివర్ధనమ్ |
 ప్రసీద జీవేమ సపుత్రబాంధవాః ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ || 23
 విభీషణవచశ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః | విసర్జయిత్వా తాన్ సర్వాన్ ప్రవివేశ స్వకం గృహమ్ ||
 24 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సీతా దానార్థే విభీషణవిజ్ఞప్తిర్నామ నవమస్కంధః

అథ దశమః సర్గః (10) అశుభనిమిత్తసూచనమ్

తతః ప్రత్యుపసి ప్రాప్తే ప్రాప్తధర్మార్థనిశ్చయః | రాక్షసాధిపతేర్వేశ్య భీమకర్మా విభీషణః || 1
 శైలాగ్రచయసంకాశం శైలశృంగమివోన్నతమ్ | సువిభక్తమహాకక్ష్యం మహాజనపరిగ్రహమ్ || 2
 మతిమద్భిర్మహామాత్రైః అనురక్తైరధిష్ఠితమ్ | రాక్షసైశ్చాప్తపర్యాప్తైః సర్వతః పరిరక్షితమ్ || 3
 మత్తమాతంగనిశ్వాసైః వ్యాకులీకృతమారుతమ్ | శంఖఘోషమహాఘోషం తూర్యనాదానునాదితమ్ || 4
 ప్రమదాజనసంబాధం ప్రజల్పితమహాపథమ్ | తప్తకాంచననిర్యూహం భూషణోత్తమభూషితమ్ || 5
 గంధర్వాణామివావాసమ్ ఆలయం మరుతామివ | రత్నసంచయసంబాధం భవనం భోగినామివ || 6
 తం మహాభ్రమివాఽదిత్యః తేజోవిస్తృతరశ్మిమాన్ | అగ్రజస్యాలయం వీరః ప్రవివేశ మహాద్యుతిః || 7
 పుణ్యాన్ పుణ్యాహఘోషాంశ్చ వేదవిద్భిరుదాహృతాన్ | శుశ్రావ సుమహాతేజాః బ్రాతుర్విజయసంశ్రితాన్ || 8
 పూజితాన్ దధిపాత్రైశ్చ సర్పిర్భిస్సుమనోక్షతైః | మంత్రవేదవిదో విప్రాన్ దదర్శ సుమహాబలః || 9
 స పూజ్యమానో రక్షోభిః దీప్యమానః స్వతేజసా | ఆసనస్థం మహాబాహుః వవందే ధనదానుజమ్ || 10
 స రాజదృష్టిసంపన్నమ్ ఆసనం హేమభూషితమ్ | జగామ సముదాచారం ప్రయుజ్యాచారకోవిదః || 11
 స రావణం మహాత్మానం విజనే మంత్రిసన్నిధౌ | ఉవాచ హితమత్యర్థం వచనం హేతునిశ్చితమ్ || 12
 ప్రసాద్య బ్రాతరం జ్యేష్ఠం సాంత్యేనోపస్థితక్రమః | దేశకాలార్థసంవాదీ దృష్టలోకపరావరః || 13
 యదాప్రభృతి వైదేహీ సంప్రాప్తేమాం పురీం తవ | తదాప్రభృతి దృశ్యంతే నిమిత్తాన్యశుభాని నః || 14
 సస్ఫులింగః సధూమార్ఘిః సధూమకలుషోదయః | మంత్రసంధుక్షితోఽప్యగ్నిః న సమ్యగభివర్ధతే || 15
 అగ్నిష్టేష్వగ్నిశాలాసు తథా బ్రహ్మస్థలీషు చ | సరీసృపాణి దృశ్యంతే హవ్యేషు చ పిపీలికాః || 16
 గవాం పయాంసి స్కన్నాని విమదా వీరకుంజరాః | దీనమశ్వాః ప్రహేషంతే న చ గ్రాసాభినందినః || 17
 ఖరోష్ఠాశ్వతరా రాజన్ భిన్నరోమాః స్రవంతినః | న స్వభావేఽవతిష్ఠంతే విధానైరపి చింతితాః || 18

వాయసాః సంఘశః క్రూరాః వ్యాహరంతి సమంతతః | సమవేతాశ్చ దృశ్యంతే విమానాగ్రేషు సంఘశః || 19
 గృధ్రాశ్చ పరిలీయంతే పురీముపరి పిండితాః | ఉపపన్నాశ్చ సంధ్యే ద్వే వ్యాహరంత్యశివం శివాః || 20
 క్రవ్యాదానాం మృగాణాం చ పురద్వారేషు సంఘశః | శ్రూయంతే విపులా ఘోషాః సవిస్ఫుర్జ్జధునిస్వనాః ||
 తదేవం ప్రస్తుతే కార్యే ప్రాయశ్చిత్తమిదం క్షమమ్ | రోచతే యది వైదేహీ రాఘవాయ ప్రదీయతామ్ || 22
 ఇదం చ యది వా మోహాత్ లోభాద్వా వ్యాహృతం మయా | తత్రాపి చ మహారాజ న దోషం కర్తుమర్హసి ||
 అయం చ దోషస్సర్వస్య జనస్యాస్యోపలక్ష్యతే | రక్షసాం రాక్షసీనాం చ పురస్యాంతఃపురస్య చ || 24
 శ్రావణే చాస్య మంత్రస్య నివృత్తాః సర్వమంత్రీణః | అవశ్యం చ మయా వాచ్యం యద్భుష్టమపి వా శ్రుతమ్ |
 సంప్రధార్య యథాన్యాయం తద్భవాన్ కర్తుమర్హతి || 25
 ఇతి స్మ మంత్రీణాం మధ్యే బ్రాతా బ్రాతరమూచివాన్ | రావణం రాక్షసశ్రేష్ఠం తథ్యమేతద్విభీషణః || 26
 హితం మహార్థం మృదు హేతుసంహితం వ్యతీతకాలాయతి సంప్రతిక్షమమ్ |
 నిశమ్య తద్వాక్యముపస్థితజ్వరః ప్రసంగవానుత్తరమేతదబ్రవీత్ || 27
 భయం న పశ్యామి కుతశ్చిదవ్యహం న రాఘవః ప్రాప్స్యతి జాతు మైథిలీమ్ |
 సురైస్సహేంద్రైరపి సంగతః కథం మమాగ్రతః స్థాస్యతి లక్ష్మణాగ్రజః || 28
 ఇతీదముక్త్వా సురసైస్యనాశనో మహాబలస్సంయతి చండవిక్రమః |
 దశాననో బ్రాతరమాప్తవాదినం విసర్జయామాస తదా విభీషణమ్ || 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే అశుభనిమిత్తసూచనం నామ దశమస్కంధః

అథ ఏకాదశః సర్గః (11) రావణసభా

స బభూవ కృశో రాజా మైథిలీకామమోహితః | అసంమానాచ్చ సుహృదాం పాపః పాపేన కర్మణా || 1
 అతీతసమయే కాలే తస్మిన్వై యుధి రావణః | అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ ప్రాప్తకాలమమన్యత || 2
 స హేమజాలవితతం మణివిద్రుమభూషితమ్ | ఉపగమ్య వినీతాశ్వమ్ ఆరురోహ మహారథమ్ || 3
 తమాస్థాయ రథశ్రేష్ఠం మహామేఘసమస్వనమ్ | ప్రయయౌ రాక్షసశ్రేష్ఠో దశగ్రీవః సభాం ప్రతి || 4
 అసిచర్మధరా యోధాః సర్వాయుధధరాస్తథా | రాక్షసా రాక్షసేంద్రస్య పురతః సంప్రతస్థిరే || 5
 నానా వికృతవేషాశ్చ నానాభూషణభూషితాః | పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చైనం పరివార్య యయుస్తతః || 6
 రథైశ్చాతిరథాశ్శీఘ్రం మత్తైశ్చ వరవారణైః | అనూత్పేతుర్దశగ్రీవమ్ ఆక్రీడద్భిశ్చ వాజిభిః || 7
 గదాపరిఘహస్తాశ్చ శక్తితోమరపాణయః | పరశ్వధధరాశ్చాన్యే తథాఽన్యే శూలపాణయః || 8
 తతస్తూర్యసహస్రాణాం సంజజ్ఞే నిస్వనో మహాన్ | తుములః శంఖశబ్దశ్చ సభాం గచ్ఛతి రావణే || 9
 స నేమిఘోషేణ మహాన్ సహసాఽభినినాదయన్ | రాజమార్గం శ్రియా జుష్టం ప్రతిపేదే మహారథః || 10
 విమలం చాతపత్రాణాం ప్రగృహీతమశోభత | పాండురం రాక్షసేంద్రస్య పూర్ణస్తారాధిపో యథా || 11
 హేమమంజరిగర్భే చ శుద్ధ స్ఫటికవిగ్రహే | చామరవ్యజనే చాస్య రేజతుస్సవ్యదక్షిణే || 12
 తే కృతాంజలయస్సర్వే రథస్థం పృథివీస్థితాః | రాక్షసా రాక్షసశ్రేష్ఠం శిరోభిస్తం వవందిరే || 13
 రాక్షసైః స్తూయమానస్సన్ జయాశీర్భిరరిందమః | ఆససాద మహాతేజాః సభాం సువిహితాం శుభామ్ || 14
 సువర్ణరజతస్థాణాం విశుద్ధస్ఫటికాంతరామ్ | విరాజమానో వపుషా రుక్మపట్టోత్తరచ్ఛదామ్ || 15
 తాం పిశాచశతైష్షష్ఠిః అభిగుప్తాం సదా శుభామ్ | ప్రవివేశ మహాతేజాః సుకృతాం విశ్వకర్మణా || 16
 తస్యాం తు వైడూర్యమయం ప్రియకాజినసంవృతమ్ | మహాత్ సోపాశ్రయం భేజే రావణః పరమాసనమ్ ||
 తతః శశాసేశ్వరవత్ దూతాన్ లఘుపరాక్రమాన్ | సమానయత మే క్షిప్రమ్ ఇహైతాన్ రాక్షసానితి || 18
 కృత్యమస్తి మహాజ్ఞాతం సామర్థ్యమిహ నో మహాత్ | రాక్షసాస్తద్వచశ్రుత్వా లంకాయాం పరిచక్రముః || 19

అనుగేహమవస్థాయ విహారశయనేషు చ | ఉద్యానేషు చ రక్షాంసి చోదయంతో హ్యభీతవత్ || 20

తే రథాన్ రుచిరానేకే దృష్టానేకే పృథగ్మయాన్ | నాగానన్యేఽధిరురుహః జగ్ముశ్చైకే పదాతయః || 21

సా పురీ పరమాకీర్ణా రథకుంజరవాజిభిః | సంపతద్భిర్విరురుచే గరుత్మద్భిరివాంబరమ్ || 22

తే వాహనాన్యవస్థాన్య యానాని వివిధాని చ | సభాం పద్భిః ప్రవివిశుః సింహో గిరిగుహామివ || 23

రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు రాజ్ఞా తే ప్రతిపూజితాః | పీఠేష్వన్యే బ్రుసీష్వన్యే భూమౌ కేచిదుపావిశన్ || 24

తే సమేత్య సభాయాం వై రాక్షసా రాజశాసనాత్ | యథార్హముపతస్థస్తే రావణం రాక్షసాధిపమ్ || 25

మంత్రిణశ్చ యథాముఖ్యాః నిశ్చయార్థేషు పండితాః | అమాత్యాశ్చ గుణోపేతాః సర్వజ్ఞా బుద్ధిదర్శనాః || 26

సమేయుస్తత్ర శతశః శూరాశ్చ బహవస్తదా | సభాయాం హేమవర్ణాయాం సర్వార్థస్య సుఖాయ వై |

రమ్యాయాం రాక్షసేంద్రస్య సమేయుస్తత్ర సంఘశః || 27

తతో మహాత్మా విపులం సుయుగ్యం వరం రథం హేమవిచిత్రితాంగమ్ |

శుభం సమాస్థాయ యయౌ యశస్వీ విభీషణః సంసదమగ్రజస్య || 28

స పూర్వజాయావరజః శశంస నామాఽథ పశ్చాచ్ఛరణౌ వవందే |

శుకః ప్రహస్తశ్చ తద్వైవ తేభ్యో దదౌ యథార్థం పృథగాసనాని || 29

సువర్ణ నానామణిభూషణానామ్ సువాససాం సంసది రాక్షసానామ్ |

తేషాం పరార్థ్యాగరుచందనానామ్ ప్రజశ్చ గంధాశ్చ వపుః సమంతాత్ || 30

న చుక్రుశుర్నాన్యతమాహ కశ్చిత్ సభాసదో వైవ జజల్పురుచ్ఛైః |

సంసిద్ధార్థా సర్వ ఏవోగ్రవీర్యాః భర్తుః సర్వే దదృశుశ్చాసనం తే || 31

స రావణశ్చస్రభృతాం మనస్వినాం మహాబలానాం సమితౌ మనస్వీ |

తస్యాం సభాయాం ప్రభయా చకాశే మధ్యే వసూనామివ వజ్రహస్తః || 32

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణసభా నామ ఏకాదశస్కంధః

అథ ద్వాదశః సర్గః (12) కుంభకర్ణేన హితబోధః

స తాం పరిషదం కృత్నాం సమీక్ష్య సమితింజయః | ప్రచోదయామాస తదా ప్రహస్తం వాహినీపతిమ్ || 1

సేనాపతే యథా తే స్యుః కృతవిద్యాశ్చతుర్విధాః | యోధానధికరక్షాయాం తథా వ్యాదేష్టుమర్హసి || 2

స ప్రహస్తః ప్రణీతాత్మా చిక్రీర్షన్ రాజశాసనమ్ | వినిక్షిపద్బలం సర్వం బహిరంతశ్చ మందిరే || 3

తతో వినిక్షిప్య బలం పృథజ్నుగరగుప్తయే | ప్రహస్తః ప్రముఖే రాజ్ఞో నిషసాద జగాద చ || 4

నిహితం బహిరంతశ్చ బలం బలవతస్తవ | కురుష్వావిమనాః క్షిప్రం యదభిప్రేతమస్తు తే || 5

ప్రహస్తస్య వచః శ్రుత్వా రాజా రాజ్యహితే రతః | సుఖేషుః సుహృదాం మధ్యే వ్యాజహార స రావణః || 6

ప్రియాప్రియే సుఖం దుఃఖం లాభాలాభౌ హితాహితే | ధర్మకామార్థకృచ్ఛేషు యూయమర్హథ వేదితుమ్ || 7

సర్వకృత్యాని యుష్మాభిః సమారబ్ధాని సర్వథా | మంత్రకర్మనియుక్తాని న జాతు విఫలాని మే || 8

ససోమగ్రహానక్షత్రైః మరుద్భిరివ వాసవః | భవద్భిరహమత్యర్థం వృతః శ్రియమవాప్నుయామ్ || 9

అహం తు ఖలు సర్వాన్ వః సమర్థయితుముద్యతః | కుంభకర్ణస్య తు స్వప్నాత్ నేమమర్థమచోదయమ్ ||

అయం హి సుప్తష్షణ్మాసాన్ కుంభకర్ణో మహాబలః | సర్వశస్రభృతాం ముఖ్యః స ఇదానీం సముత్థితః || 11

ఇయం చ దండకారణ్యాత్ రామస్య మహిషీ ప్రియా | రక్షోభిశ్చరితాద్దేశాత్ ఆనీతా జనకాత్మజా || 12

సా మే న శయ్యామారోఢుమ్ ఇచ్ఛత్యలసగామినీ | త్రిషు లోకేషు చాన్యా మే న సీతాసదృశీ మతా || 13

తనుమధ్యా పృథుశ్రోణీ శారదేందునిభాననా | హేమబింబనిభా సౌమ్యా మాయేవ మయనిర్మితా || 14

సులోహితతలా శ్లక్షణౌ చరణౌ సుప్రతిష్ఠితౌ | దృష్ట్వా తామ్రుసఖౌ తస్యాః దీప్యతే మే శరీరజః || 15

హుతాగ్నేర్నిసంకాశామ్ ఏనాం సౌరీమివ ప్రభామ్ | ఉన్నసం వదనం వల్గు విపులం చారులోచనమ్ || 16

- పశ్యంస్తదాఽవశస్తస్యాః కామస్య వశమేయివాన్ | క్రోధహర్షసమానేన దుర్వర్ణకరణేన చ || 17
- శోకసంతాపనిత్యేన కామేన కలుషీకృతః | సా తు సంవత్సరం కాలం మామయాచత భామినీ || 18
- ప్రతీక్షమాణా భర్తారం రామమాయతలోచనా | తన్మయా చారునేత్రాయాః ప్రతిజ్ఞాతం వచశ్శుభమ్ || 19
- శ్రాంతోఽహం సతతం కామాత్ యాతో హయ ఇవాధ్వని | కథం సాగరమక్షోభ్యమ్ ఉత్తరంతి వనౌకసః || 20
- బహుసత్త్వసమాకీర్ణం తౌ వా దశరథాత్మజౌ | అథవా కపినైకేన కృతం నః కదనం మహాత్ || 21
- దుర్జ్ఞేయాః కార్యగతయో బ్రూత యస్య యథా మతిః | మానుషాన్యే భయం నాస్తి తథాఽపి తు విమృశ్యతామ్ || 22
- తదా దేవాసురే యుద్ధే యుష్మాభిస్సహితోఽజయమ్ | తే మే భవంతశ్చ తథా సుగ్రీవప్రముఖాన్ హరీన్ || 23
- పరే పారే సముద్రస్య పురస్పృత్య నృపాత్మజౌ | సీతాయాః పదవీం ప్రాప్తౌ సంప్రాప్తౌ వరుణాలయమ్ || 24
- అదేయా చ యథా సీతా వధ్యౌ దశరథాత్మజౌ | భవద్భిర్మంత్ర్యతాం మంత్రః సునీతం చాభిధీయతామ్ || 25
- న హి శక్తిం ప్రపశ్యామి జగత్యన్యస్య కస్యచిత్ | సాగరం వానరైస్తీర్వా నిశ్చయేన జయో మమ || 26
- తస్య కామపరీతస్య నిశమ్య పరిదేవితమ్ | కుంభకర్ణః ప్రచుక్రోధ వచనం చేదమబ్రవీత్ || 27
- (సంప్రధార్యైవ తత్కార్యం కరణీయం త్వయా విభో | సంప్రధార్య సహమాత్మ్యైః పూర్వమేవ యథాతథమ్ ||)
- యదా తు రామస్య సలక్ష్మణస్య ప్రసహ్య సీతా ఖలు సా ఇహోఽహృతా |
- సకృత్ సమీక్ష్యైవ సునిశ్చితం తదా భజేత చిత్తం యమునేవ యామునమ్ || 28
- సర్వమేతన్మహారాజ! కృతమప్రతిమం తవ | విధీయేత సహస్మాభిః ఆదావేవాస్య కర్మణః || 29
- న్యాయేన రాజకార్యాణి యః కరోతి దశానన | న స సంతప్యతే పశ్చాత్ నిశ్చితార్థమతిర్హుపః || 30
- అనుపాయేన కర్మాణి విపరీతాని యాని చ | క్రియమాణాని దుష్కృంతి హవీంష్వప్రయతేష్వివ || 31
- యః పశ్చాత్ పూర్వకార్యాణి కర్మాణ్యభిచికిర్షతి | పూర్వం చాపరకార్యాణి న స వేద నయానయౌ || 32
- చపలస్య తు కృత్యేషు ప్రసమీక్ష్యాధికం బలమ్ | క్షిప్రమన్యే ప్రపద్యంతే క్రౌంచస్య ఖమివ ద్విజాః || 33
- త్వయేదం మహదారబ్ధం కార్యమప్రతిచింతితమ్ | దిష్ట్వా త్వాం నావధీద్రామౌ విషమిశ్రమివాఽమిషమ్ || 34
- తస్మాత్త్వయా సమారబ్ధం కర్మ హ్యప్రతిమం పరైః | అహం సమీకరిష్యామి హత్వా శత్రూంస్తవానఘ || 35
- అహముత్సాదయిష్యామి శత్రూంస్తవ విశాంపతే | యది శక్రవివస్వంతౌ యది పావకమారుతౌ |
- తావహం యోధయిష్యామి కుబేరవరుణావపి || 36
- గిరిమాత్రశరీరస్య మహాపరిఘయోధినః | నర్దతస్తీక్ష్ణదంష్ట్రస్య బిభీయాద్వై పురందరః || 37
- పునర్మాం స ద్వితీయేన శరేణ నిహనిష్యతి | తతోఽహం తస్య పాస్యామి రుధిరం కామమాశ్వస || 38
- వధేన వై దాశరథేస్సుఖావహం జయం తవాఽహర్తుమహం యతిష్యే |
- హత్వా చ రామం సహ లక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్ ||
- రమస్వ కామం పిబ చాగ్ర్యవారుణీం కురుష్వ కార్యాణి హితాని విజ్వరః |
- మయా తు రామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి || 40

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభకర్ణేన హితబోధో నామ ద్వాదశస్కర్గః

అథ త్రయోదశః సర్గః (13) మహాపార్శ్వ కృతం రావణసాంత్యనమ్

- రావణం క్రుద్ధమాజ్ఞాయ మహాపార్శ్వో వ మహాబలః | ముహూర్తమనుసంచిత్య ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ || 1
- యః ఖల్వపి వనం ప్రాప్య మృగవ్యాళసమాకులమ్ | న పిబేన్మధు సంప్రాప్తం స నరో బాలిశో భవేత్ || 2
- ఈశ్వరస్యేశ్వరః కోఽస్తి తవ శత్రునిబర్హణ | రమస్వ సహ వైదేహ్యో శత్రూనాక్రమ్య మూర్ధనమ్ || 3
- బలాత్ కుక్కుటవృత్తేన వర్తస్వ సుమహాబల | ఆక్రమ్యౌక్రమ్య సీతాం వై తథా భుంక్ష్వ రమస్వ చ || 4
- లబ్ధకామస్య తే పశ్చాత్ ఆగమిష్యతి యద్భయమ్ | ప్రాప్తమప్రాప్తకాలం వా సర్వం ప్రతిసహిష్యసి || 5

- కుంభకర్ణః సహస్మాభిః ఇంద్రజిచ్చ మహాబలః । ప్రతిషేధయితుం శక్తౌ సవజ్రమపి వజ్రణమ్ ॥ 6
- ఉపప్రదానం సాంత్యం వా భేదం వా కుశలైః కృతమ్ । సమతిక్రమ్య దండేన సిద్ధిమర్థేషు రోచయ ॥ 7
- ఇహ ప్రాప్తాన్ వయం సర్వాన్ శత్రూంస్తవ మహాబల । వశే శస్త్రప్రతాపేన కరిష్యామో న సంశయః ॥ 8
- ఏవముక్తస్తదా రాజా మహాపార్శ్వే న రావణః । తస్య సంపూజయన్ వాక్యమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 9
- మహాపార్శ్వ నిబోధ త్వం రహస్యం కించిదాత్మనః । చిరవృత్తం తదాఖ్యాస్యే యదవాప్తం మయా పురా ॥ 10
- పితామహస్య భవనం గచ్ఛంతీం పుంజికస్థలామ్ । చంచూర్యమాణామద్రాక్షమ్ ఆకాశేఽగ్నిశిఖామివ ॥ 11
- సా ప్రసహ్య మయా భుక్తా కృతా వివసనా తతః । స్వయంభుభవనం ప్రాప్తా లోళితా నళినీ యథా ॥ 12
- తస్య తచ్చ తదా మన్యే జ్ఞాతమాసీన్మహాత్మనః । అథ సంకుపితో దేవో మామిదం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 13
- అద్యప్రభృతి యామన్యాం బలాన్నారీం గమిష్యసి । తదా తే శతధా మూర్ధా ఫలిష్యతి న సంశయః ॥ 14
- ఇత్యహం తస్య శాపస్య భీతః ప్రసభమేవ తామ్ । నారోపయే బలాత్సీతాం వైదేహీం శయనే శుభే ॥ 15
- సాగరస్యేవ మే వేగో మారుతస్యేవ మే గతిః । నైతద్దాశరథిర్వేద హ్యసాదయతి తేన మామ్ ॥ 16
- యస్తు సింహమివాసీనం సుప్తం గిరిగుహాశయే । క్రుద్ధం మృత్యుమివాఽసీనం ప్రబోధయితుమిచ్ఛతి ॥ 17
- న మత్తో నిశితాన్ బాణాన్ ద్విజిహ్వోనివ పన్నగాన్ । రామః పశ్యతి సంగ్రామే తేన మామభిగచ్ఛతి ॥ 18
- క్షిప్రం వజ్రోపమైర్బాణైః శతధా కార్ముకచ్యుతైః । రామమాదీపయిష్యామి ఉల్కాభిరివ కుంజరమ్ ॥ 19
- తచ్చాస్య బలమాదాస్యే బలేన మహతా వృతః । ఉదయన్ సవితా కాలే నక్షత్రాణామివ ప్రభామ్ ॥ 20
- న వాసవేనాపి సహస్రచక్షుషా యుధాఽస్మి శక్యో వరుణేన వా పునః ।
- మయా త్వియం బాహుబలేన నిర్జితా పురీ పురా వైశ్రవణేన పాలితా ॥ 21
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మహాపార్శ్వకృతం రావణసాంత్యనం నామ త్రయోదశస్కర్గః

అథ చతుర్దశః సర్గః (14) విభీషణేన సీతాప్రత్యర్పణకథనమ్

- నిశాచరేంద్రస్య నిశమ్య వాక్యం స కుంభకర్ణస్య చ గర్జితాని ।
- విభీషణో రాక్షసరాజముఖ్యమ్ ఉవాచ వాక్యం హితమర్థయుక్తమ్ ॥ 1
- వృతో హి బాహ్వాంతరభోగరాశిః చింతావిషస్సుస్మితతీక్షణదండ్రుః ।
- పంచాంగుళీపంచశిరోతికాయః సీతామహాహిస్తవ కేన రాజన్ ॥ 2
- యావన్న లంకాం సమభిద్రవంతి వలీముఖాః పర్వతకూటమాత్రాః ।
- దండ్రాయుధాశ్చైవ నఖాయుధాశ్చ ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ ॥ 3
- యావన్న గృహ్లాంతి శిరాంసి బాణాః రామేరితా రాక్షసపుంగవనామ్ ।
- వజ్రోపమా వాయుసమానవేగాః ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ ॥ 4
- భిత్వా న తావత్ ప్రవిశంతి కాయం ప్రాణాంతికాస్తేఽశనితుల్యవేగాః ।
- శితాశృరా రాఘవవిప్రయుక్తాః ప్రహస్త తేనైవ వికత్థసే త్వమ్ ॥ 5
- న కుంభకర్ణేంద్రజితౌ న రాజా తథా మహాపార్శ్వ మహోదరౌ వా ।
- నికుంభకుంభౌ చ తథాఽతికాయః స్థాతుం న శక్తా యుధి రాఘవస్య ॥ 6
- జీవంస్తు రామస్య న మోక్ష్యసే త్వం గుప్తస్సవిత్రాఽప్యథవా మరుద్భిః ।
- న వాసవస్యాంకగతో న మృత్యోః నభో న పాతాళమనుప్రవిష్టః ॥ 7
- నిశమ్య వాక్యం తు విభీషణస్య తతః ప్రహస్తౌ వచనం బభాషే ।
- న నో భయం విద్యు న దైవతేభ్యో న దానవేభ్యో హ్యధవా కుతశ్చిత్ ॥ 8
- న యక్షగంధర్వమహోరగేభ్యో భయం న సంఖ్యే పతగోత్తమేభ్యః ।
- కథం ను రామాద్భువితా భయం నో నరేంద్రపుత్రాత్ సమరే కదాచిత్ ॥ 9

- ప్రహస్తవాక్యం త్వహితం నిశమ్య విభీషణో రాజహితానుకాంక్షీ ।
 తతో మహాత్మా వచనం బభాషే ధర్మార్థకామేషు నివిష్టబుద్ధిః ॥ 10
- ప్రహస్త రాజా చ మహోదరశ్చ త్వం కుంభకర్ణశ్చ యథాఽర్థజాతమ్ ।
 బ్రవీధ రామం ప్రతి తన్న శక్యం యథా గతిః స్వర్గమధర్మబుద్ధేః ॥ 11
- వధస్తు రామస్య మయా త్వయా వా ప్రహస్త సర్వైరపి రాక్షసైర్వా ।
 కథం భవేదర్థవిశారదస్య మహార్ణవం తర్తుమివాప్లవస్య ॥ 12
- ధర్మప్రధానస్య మహారథస్య ఇక్ష్వాకువంశప్రభవస్య రాజ్ఞః ।
 ప్రహస్త దేవాశ్చ తథావిధస్య కృత్యేషు శక్తస్య భవంతి మూఢాః ॥ 13
- తీక్ష్ణా నతా యత్తవ కంకపత్రాః దురాసదా రాఘవవిప్రముక్తాః ।
 భిత్త్వా శరీరం ప్రవిశంతి బాణాః ప్రహస్త తేనైవ వికత్తసే త్వమ్ ॥ 14
- న రావణో నాతిబలస్త్రిశీర్షో న కుంభకర్ణోఽస్య సుతో నికుంభః ।
 న చేంద్రజిద్దాశరథిం ప్రసోధుం త్వం వా రణే శక్రసమం సమర్థాః ॥ 15
- దేవాంతకో వాఽపి నరాన్తకో వా తథాతికాయోఽతిరథో మహాత్మా ।
 అకంపనశ్చాద్రిసమానసారః స్థాతుం న శక్తా యుధి రాఘవస్య ॥ 16
- అయం హి రాజా వ్యసనాభిభూతో మిత్రైరమిత్రప్రతిమైర్భవద్భిః ।
 అన్వాస్యతే రాక్షసనాశనార్థే తీక్ష్ణః ప్రకృత్యా హ్యసమీక్ష్యకారీ ॥ 17
- అనంతభోగేన సహస్రమూర్ధ్నా నాగేన భీమేన మహాబలేన ।
 బలాత్ పరిక్షిప్తమిమం భవంతో రాజానముత్క్షిప్య విమోచయంతు ॥ 18
- యావద్ధి కేశగ్రహణం సుహృద్భిః సమేత్య సర్వైః పరిపూర్ణకామైః ।
 నిగృహ్య రాజా పరిరక్షితవ్యో భూతైర్యథా భీమబలైర్భూషీతః ॥ 19
- సంహారిణా రాఘవసాగరేణ ప్రచ్ఛాద్యమానస్తరసా భవద్భిః ।
 యుక్తస్త్వయం తారయితుం సమేత్య కాకుత్స్థపాతాళముఖే పతన్ సః ॥20
- ఇదం పురస్యాస్య సరాక్షసస్య రాజ్ఞశ్చ పథ్యం ససుహృజ్ఞనస్య ।
 సమ్యగ్ని వాక్యం స్వమతం బ్రవీమి నరేంద్రపుత్రాయ దదామ పత్నీమ్ ॥ 21
- పరస్య వీర్యం స్వబలం చ బుద్ధ్యా స్థానం క్షయం చైవ తథైవ వృద్ధిమ్ ।
 తథా స్వపక్షైః స్వనుమృశ్య బుద్ధ్యా వదేత్ క్షమం స్వామిహితం చ మంత్రీ ॥ 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే విభీషణేన సీతాప్రత్యర్పణకథనం నామ చతుర్దశస్కంధః

అథ పంచదశః సర్గః (15) ఇంద్రజిత్ విభీషణ సంవాదః

- బృహస్పతేస్తుల్యమతేర్వచస్తత్ నిశమ్య యత్నేన విభీషణస్య ।
 తతో మహాత్మా వచనం బభాషే తత్రేంద్రజిన్నైర్మతయోధముఖ్యః ॥ 1
- కిం నామ తే తాత కనిష్ఠవాక్యమ్ అనర్థకం చైవ సుభీతవచ్చ ।
 అస్మిన్ కులే యోఽపి భవేన్న జాతః సోఽపీదృశం చైవ వదేన్న కుర్యాత్ ॥ 2
- సత్వేన వీర్యేణ పరాక్రమేణ శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా చ ।
 ఏకః కులేఽస్మిన్ పురుషో విముక్తో విభీషణస్తాత కనిష్ఠ ఏషః ॥ 3
- కిం నామ తౌ రాక్షసరాజపుత్రౌ అస్మాకమేకేన హి రాక్షసేన ।
 సుప్రాకృతేనాపి రణే నిహంతుం శక్యౌ కుతో భీషయసే స్య భీరో ॥ 4

- త్రిలోకనాథో నను దేవరాజః శక్రో మయా భూమితలే నివిష్టః ।
 భయార్దితాశ్చాపి దిశః ప్రపన్నాః సర్వే తథా దేవగణాస్సమగ్రాః ॥ 5
- ఐరావతో విస్వరమున్నదన్ సః నిపాతితో భూమితలే మయా తు ।
 వికృప్య దంతౌ తు మయా ప్రసహ్య విత్రాసితా దేవగణాస్సమగ్రాః ॥ 6
- సోఽహం సురాణామపి దర్పహంతా దైత్యోత్తమానామపి శోకదాతా ।
 కథం నరేంద్రాత్మజయోర్న శక్తో మనుష్యయోః ప్రాకృతయోస్సువీర్యః ॥ 7
- అథేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య మహౌజసస్తద్వచనం నిశమ్య ।
 తతో మహార్థం వచనం బభాషే విభీషణశ్చస్త్రభృతాం వరిష్ఠః ॥ 8
- న తాత మంత్రే తవ నిశ్చయోఽస్తి బాలస్త్వమద్యాప్యవిపక్వబుద్ధిః ।
 తస్మాత్త్వయా హ్యోత్మవినాశనాయ వచోఽర్థహీనం బహు విప్రలప్తమ్ ॥ 9
- పుత్రప్రవాదేన తు రావణస్య త్వమింద్రజిన్మిత్రముఖోఽస్తి శత్రుః ।
 యస్యేద్యుశం రాఘవతో వినాశం నిశమ్య మోహాదనుమన్యసే త్వమ్ ॥ 10
- త్వమేవ వధ్యశ్చ సుదుర్మతిశ్చ స చాపి వధ్యో య ఇహోఽనయత్వామ్ ।
 బాలం దృఢం సాహసికం చ యోఽద్య ప్రావేశయన్మంత్రకృతాం సమీపమ్ ॥ 11
- మూఢః ప్రగల్భోఽవినయోపపన్నః తీక్ష్ణస్వభావోఽల్పమతిర్దురాత్మా ।
 మూర్ఖస్త్వమత్యంతసుదుర్మతిశ్చ త్వమింద్రజిద్బాలతయా బ్రవీషి ॥ 12
- కో బ్రహ్మాదండప్రతిమప్రకాశాన్ అర్చిష్మతః కాలనికాశరూపాన్ ।
 సహేత బాణాన్ యమదండకల్పాన్ సమక్షముక్తాన్యుధి రాఘవేణ ॥ 13
- ధనాని రత్నాని విభూషణాని వాసాంసి దివ్యాని మణీంశ్చ చిత్రాన్ ।
 సీతాం చ రామాయ నివేద్య దేవీం వసేమ రాజన్నిహ వీతకోకాః ॥ 14

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఇంద్రజిత్ విభీషణ సంవాదో నామ పంచదశస్కర్గః

అథ షోడశః స్కర్గః (16) విభీషణ నిందా

- సునివిష్టం హితం వాక్యమ్ ఉక్తవంతం విభీషణమ్ । అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం రావణః కాలచోదితః ॥ 1
- వసేత్సహ సపత్నేన క్రుద్ధేనాఽశీవిషేణ వా । న తు మిత్రప్రవాదేన సంవసేచ్ఛత్రుసేవినా ॥ 2
- జానామి శీలం జ్ఞాతీనాం సర్వలోకేషు రాక్షస । హృప్యంతి వ్యసనేష్యేతే జ్ఞాతీనాం జ్ఞాతయస్సదా ॥ 3
- ప్రధానం సాధనం వైద్యం ధర్మశీలం చ రాక్షస । జ్ఞాతయో హ్యవమన్యంతే శూరం పరిభవంతి చ ॥ 4
- నిత్యమన్యోన్యసంహృష్టాః వ్యసనేష్యాతతాయినః । ప్రచ్ఛన్నహృదయా ఘోరాః జ్ఞాతయస్తు భయావహాః ॥ 5
- శ్రూయంతే హస్తిభిః గీతాః శ్లోకాః పద్మవనే క్వచిత్ । పాశహస్తాన్నరాన్ దృష్ట్వా శృణు తాన్ గదతో మమ ॥ 6
- నాగ్నిర్నాన్యాని శస్త్రాణి న నః పాశా భయావహాః । ఘోరాః స్వార్థప్రయుక్తాస్తు జ్ఞాతయో నో భయావహాః ॥ 7
- ఉపాయమేతే వక్ష్యంతి గ్రహణే నాత్ర సంశయః । కృత్స్నార్థుయాత్ జ్ఞాతిభయం సుకష్టం విదితం చ నః ॥ 8
- విద్యతే గోషు సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణే దమః । విద్యతే స్త్రీషు చాపల్యం విద్యతే జ్ఞాతితో భయమ్ ॥ 9
- తతో నేష్టమిదం సౌమ్య యదహం లోకసత్పుతః । ఐశ్వర్యేణాభిజాతశ్చ జ్ఞాతీనాం మూర్ధన్యవస్థితః ॥ 10
- యథా పుష్కరపర్ణేషు పతితాస్తోయబిందవః । న శ్లేషముపగచ్ఛంతి తథాఽనార్యేషు సంగతమ్ ॥ 11
- యథా మధుకరస్తర్షాత్ రసం విందన్న విద్యతే । తథా త్వమపి తత్రైవ తథాఽనార్యేషు సౌహృదమ్ ॥ 12
- యథా పూర్వం గజస్నాత్వా గృహ్య హస్తేన వై రజః । దూషయత్యాత్మనో దేహం తథాఽనార్యేషు సౌహృదమ్ ॥ 13
- యథా శరది మేఘానాం సించతామపి గర్జతామ్ । న భవత్యంబుసంక్షేదః తథాఽనార్యేషు సౌహృదమ్ ॥ 14

అన్యస్త్వేవంవిధం బ్రూయాత్ వాక్యమేతన్నిశాచర | అస్మిన్ముహూర్తే న భవేత్ త్వాం తు ధిక్కులపాంసనమ్ ||
 ఇత్యుక్తః పరుషం వాక్యం న్యాయవాదీ విభీషణః | ఉత్పాత గదాపాణిః చతుర్భిస్సహ రాక్షసైః || 16
 అబ్రవీచ్ఛ తదా వాక్యం జాతక్రోధో విభీషణః | అంతరిక్షగతః శ్రీమాన్ భ్రాతరం రాక్షసాధిపమ్ || 17
 స త్వం భ్రాతాఽసి మే రాజన్ బ్రూహి మాం యద్యదిచ్ఛసి | జ్యేష్ఠో మాన్యః పితృసమో న చ ధర్మపథే స్థితః ||
 ఇదం తు పరుషం వాక్యం న క్షమామ్యన్యతం తవ | సునీతం హితకామేన వాక్యముక్తం దశానన || 19
 న గృహ్లాంత్యకృతాత్మానః కాలస్య వశమాగతాః | సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః || 20
 అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః | బద్ధం కాలస్య పాశేన సర్వభూతాపహారిణా || 21
 న నశ్యంతముపేక్షేయం ప్రదీప్తం శరణం యథా | దీప్తపావకసంకాశైః శితైః కాంచనభూషణైః || 22
 న త్వామిచ్ఛామ్యహం ద్రష్టుం రామేణ నిహతం శరైః | శూరాశ్చ బలవంతశ్చ కృతాస్త్రాశ్చ రణాజిరే || 23
 కాలాభిపన్నాస్సీదంతి యథా వాలుకసేతవః | తన్మర్షయతు యచ్ఛోక్తం గురుత్వాద్ధితమిచ్ఛతా || 24
 ఆత్మానం సర్వథా రక్ష పురీం చేమాం సరాక్షసామ్ | స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామి సుఖీ భవ మయా వినా || 25
 నివార్యమాణస్య మయా హితైషిణా న రోచతే తే వచనం నిశాచర |
 పరేతకల్పా హి గతాయుషో నరాః హితం న గృహ్లాంతి సుహృద్భిరీరితమ్ || 26

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే విభీషణ నిందా నామ షోడశస్కంధః

అథ సప్తదశః సర్గః (17) రామ సమీపే విభీషణశరణాగతిః

ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణం రావణానుజః | ఆజగామ ముహూర్తేన యత్ర రామస్సలక్ష్మణః || 1
 తం మేరుశిఖరాకారం దీప్తామివ శతప్రదామ్ | గగనస్థం మహీస్థాస్తే దదృశుః సర్వవానరాః || 2
 తమాత్మపంచమం దృష్ట్వా స్వగురీవో వానరాధిపః | వానరైస్సహ దుర్ధర్షః చింతయామాస బుద్ధిమాన్ || 3
 చింతయిత్వా ముహూర్తం తు వానరాంస్తానువాచ హాహనుమత్ప్రముఖాన్ సర్వాన్ ఇదం వచనముత్తమమ్ || 4
 ఏష సర్వాయుధోపేతః చతుర్భిస్సహ రాక్షసైః | రాక్షసోఽభ్యేతి పశ్యద్ధ్వమ్ అస్మాన్ హంతుం న సంశయః ||
 సుగ్రీవస్య వచశ్రుత్వా సర్వే తే వానరోత్తమాః | సాలానుద్యమ్య శైలాంశ్చ ఇదం వచనమబ్రువన్ || 6
 శీఘ్రం వ్యాదిశ నో రాజన్ వధాయైషాం దురాత్మనామ్ | నిపతంతు హతాశ్చైతే ధరణ్యామల్పతేజసః || 7
 తేషాం సంభాషమాణానామ్ అన్యోన్యం స విభీషణః | ఉత్తరం తీరమాసాద్య ఖన్ధ ఏవ వ్యతిష్ఠత || 8
 ఉవాచ చ మహాప్రాజ్ఞః స్వరేణ మహతా మహాన్ | సుగ్రీవం తాంశ్చ సంప్రేక్ష్య సర్వాన్ వానరయూథపాన్ ||
 రావణో నామ దుర్బుత్తో రాక్షసో రాక్షసేశ్వరః | తస్యాహమనుజో భ్రాతా విభీషణ ఇతి శ్రుతః || 10
 తేన సీతా జనస్థానాత్ హృతా హత్వా జటాయుషమ్ | రుద్ధా చ వివశా దీనా రాక్షసీభిస్సురక్షితా || 11
 తమహం హేతుభిర్వాక్యైః వివిధైశ్చ న్యదర్శయమ్ | సాధు నిర్యాత్యతాం సీతా రామాయేతి పునః పునః || 12
 స చ న ప్రతిజగ్రాహ రావణః కాలచోదితః | ఉచ్యమానం హితం వాక్యం విపరీత ఇవోషధమ్ || 13
 సోఽహం పరుషితస్తేన దాసవచ్ఛావమానితః | త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ రాఘవం శరణం గతః || 14
 సర్వలోకశరణ్యాయ రాఘవాయ మహాత్మనే | నివేదయత మాం క్షిప్రం విభీషణముపస్థితమ్ || 15
 ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుగ్రీవో లఘువిక్రమః | లక్ష్మణస్యాగ్రతో రామం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్ || 16
 రావణస్యానుజో భ్రాతా విభీషణ ఇతి శ్రుతః | చతుర్భిస్సహ రక్షోభిః భవంతం శరణం గతః || 17
 మంత్రే వ్యూహే నయే చారే యుక్తో భవతుమర్హసి | వానరాణాం చ భద్రం తే పరేషాం చ పరంతప ||
 అంతర్దాసగతా హ్యేతే రాక్షసాః కామరూపిణః | శూరాశ్చ నికృతిజ్ఞాశ్చ తేషు జాతు న విశ్వసేత్ || 19
 ప్రణిధీ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య భవేదయమ్ | అనుప్రవిశ్య సోఽస్మాను భేదం కుర్యాన్న సంశయః || 20
 అథవా స్వయమేవైషః చిద్రమాసాద్య బుద్ధిమాన్ | అనుప్రవిశ్య విశ్వస్తే కదాచిత్ ప్రహరేదపి || 21

మిత్రాటవీబలం చైవ మౌలం భృత్యబలం తథా । సర్వమేతద్బలం గ్రాహ్యం వర్జయిత్వా ద్విషద్బలమ్ ॥
 ప్రకృత్యా రాక్షసేంద్రస్య భ్రాతాఽమిత్రస్య తే ప్రభో । ఆగతశ్చ రిపోః పక్షాత్ కథమస్మిన్మి విశ్వసేత్ ॥ 23
 రావణేన ప్రణిహితం తమవేహి విభీషణమ్ । తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే క్షమం క్షమవతాం వర ॥ 24
 రాక్షసో జిహ్మయా బుద్ధ్యా సందిష్టోఽయముపాగతః । ప్రహర్తుం మాయయా ఛన్నో విశ్వస్తే త్వయి రాఘవ ॥
 ప్రవిష్టశ్శత్రుసైన్యం హి ప్రాజ్ఞశ్శత్రురతర్కితః । నిహన్యాదంతరం లబ్ధ్వా ఉలూక ఇవ వాయసాన్ ॥ 26
 వధ్యతామేష దందేన తీవ్రేణ సచివైస్సహ । రావణస్య నృశంసస్య భ్రాతా హ్యేష విభీషణః ॥ 27
 ఏవముక్త్వా తు తం రామం సంరబ్ధో వాహినీపతిః । వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌనముపాగమత్ ॥
 సుగ్రీవస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా రామో మహాయశాః । సమీపస్థానువాచేదం హనుమత్ప్రముఖాన్ హరీన్ ॥
 యదుక్తం కపిరాజేన రావణావరజం ప్రతి । వాక్యం హేతుమదర్థ్యం చ భవద్భిరపి తచ్చుతమ్ ॥ 30
 సుహృదా హ్యార్థకృచ్ఛేషు యుక్తం బుద్ధిమతా సతా । సమర్థేనాపి సందేష్టుం శాశ్వతీం భూతిమిచ్ఛతా ॥
 ఇత్యేవం పరిపృష్టాస్తే స్వం స్వం మతమతంద్రితాః । సోపచారం తదా రామమ్ ఊచుర్హితచీకీర్షవః ॥ 32
 అజ్ఞాతం నాస్తి తే కించిత్ త్రిషు లోకేషు రాఘవ । ఆత్మానం సూచయన్ జానన్ పృచ్ఛస్యస్మాన్ సుహృత్తయా ॥
 త్వం హి సత్యవ్రతశ్శూరో ధార్మికో దృఢవిక్రమః । పరీక్ష్యకారీ స్మృతిమాన్ నిసృష్టాత్మా సుహృత్సు చ ॥
 తస్మాదేకైకశస్తావత్ బ్రువంతు సచివాస్తవ । హేతుతో మతిసంపన్నాః సమర్థాశ్చ పునః పునః ॥ 35
 ఇత్యుక్తే రాఘవాయాథ మతిమానంగదో-గ్రతః । విభీషణపరీక్షార్థమ్ ఉవాచ వచనం హరిః ॥ 36
 శత్రోస్సుకాశాత్ సంప్రాప్తః సర్వథా శంక్య ఏవ హి । విశ్వాసయోగ్యస్య సహసా న కర్తవ్యో విభీషణః ॥ 37
 ఛాదయిత్వాఽత్యభావం హి చరంతి శరబుద్ధయః । ప్రహరంతి చ రంద్రేషు సోఽనర్థస్సుమహాన్ భవేత్ ॥
 అర్థానర్థో వినిశ్చిత్య వ్యవసాయం భజేత హ । గుణతః సంగ్రహం కుర్యాత్ దోషతస్తు వివర్ణయేత్ ॥ 39
 యది దోషో మహాంస్తస్మిన్ త్యజ్యతామవిశంకితమ్ । గుణాన్వాఽపి బహూన్ జ్ఞాత్వా సంగ్రహః క్రియతాం నృప ॥
 శరభస్తృఢ నిశ్చిత్య సాధ్యం వచనమబ్రవీత్ । క్షిప్రమస్మిన్నరవ్యాఘ్రు చారః ప్రతివిధీయతామ్ ॥ 41
 ప్రణిధాయ హి చారేణ యథావత్సుక్ష్మబుద్ధినా । పరీక్ష్య చ తతః కార్యో యథాన్యాయం పరిగ్రహః ॥ 42
 జాంబవాంస్తథ సంప్రేక్ష్య శాస్త్రబుద్ధ్యా విచక్షణః । వాక్యం విజ్ఞాపయామాస గుణవద్దోషవర్ణితమ్ ॥ 43
 బద్ధవైరాచ్చ పాపాచ్చ రాక్షసేంద్రాద్విభీషణః । అదేశకాలే సంప్రాప్తః సర్వథా శంక్యతామయమ్ ॥ 44
 తతో మైందస్తు సంప్రేక్ష్య నయాపనయకోవిదః । వాక్యం వచనసంపన్నో బభాషే హేతుమత్తరమ్ ॥ 45
 వచనం నామ తస్యైషః రావణస్య విభీషణః । పృచ్ఛతాం మధురేణాయం శనైర్నరవరేశ్వర ॥ 46
 భావమస్య తు విజ్ఞాయ తత్త్వతస్త్వం కరిష్యసి । యది దుష్టో న దుష్టో వా బుద్ధిపూర్వం నరర్షభ ॥ 47
 అథ సంస్కారసంపన్నో హనూమాన్ సచివోత్తమః । ఉవాచ వచనం శ్లక్షణమ్ అర్థవన్మధురం లఘు ॥ 48
 న భవంతం మతిశ్రేష్ఠం సమర్థం వదతాం వరమ్ । అతిశాయయితుం శక్తో బృహస్పతిరపి బ్రువన్ ॥ 49
 న వాదాన్నాపి సంఘర్షాత్ నాధిక్యాన్న చ కామతః । వక్ష్యామి వచనం రాజన్ యథార్థం రామగౌరవాత్ ॥
 అర్థానర్థనిమిత్తం హి యదుక్తం సచివైస్తవ । తత్ర దోషం ప్రపశ్యామి క్రియా న హ్యూపపద్యతే ॥ 51
 ఋతే నియోగాత్ సామర్థ్యమ్ అవబోద్ధుం న శక్యతే । సహసా వినియోగో హి దోషవాన్ ప్రతిభాతి మా ॥
 చారప్రణిహితం యుక్తం యదుక్తం సచివైస్తవ । అర్థస్యాసంభవాత్తత్ర కారణం నోపయుజ్యతే ॥ 53
 అదేశకాలే సంప్రాప్తః ఇత్యయం యద్విభీషణః । వివక్షా తత్ర మేఽస్తీయం తాం నిబోధ యథామతి ॥ 54
 స ఏష దేశః కాలశ్చ భవతీతి యథా తథా । పురుషాత్పురుషం ప్రాప్య తథా దోషగుణావపి ॥ 55
 దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్ట్వా విక్రమం చ తథా త్వయి । యుక్తమాగమనం తస్య సద్భృశం తస్య బుద్ధితః ॥
 అజ్ఞాతరూపైః పురుషైః స రాజన్ పృచ్ఛతామితి । యదుక్తమత్ర మే ప్రేక్షా కాచిదస్తి సమీక్షితా ॥ 57
 పృచ్ఛమానో విశంకేత సహసా బుద్ధిమాన్ వచః । తత్ర మిత్రం ప్రదుష్యేత మిథ్యా పృష్టం సుఖాగతమ్ ॥

అశక్యస్సహసా రాజన్ భావో బోద్ధుం పరస్య వై | అంతఃస్వభావైర్గితైస్తైః నైపుణ్యం పశ్యతా భృశమ్ || 59
 న త్వస్య బ్రువతో జాతు లక్ష్యతే దుష్టభావతా | ప్రసన్నం వదనం చాపి తస్మాన్మే నాస్తి సంశయః || 60
 అశంకితమతిః స్వస్థో న శరః పరిసర్పతి | న చాస్య దుష్టా వాక్చాపి తస్మాన్నాస్తీహ సంశయః || 61
 ఆకారశ్చాద్వమానోఽపి న శక్యో వినిగూహితుమ్ | బలాద్ధి వివృణోత్యేవ భావమస్తర్గతం నృణామ్ || 62
 దేశకాలోపపన్నం చ కార్యం కార్యవిదాం వర | స్వఫలం కురుతే క్షిప్రం ప్రయోగేణాభిసంహితమ్ || 63
 ఉద్యోగం తవ సంప్రేక్ష్య మిథ్యావృత్తం చ రావణమ్ | వాలినశ్చ వధం శ్రుత్వా సుగ్రీవం చాభిషేచితమ్ ||
 రాజ్యం ప్రార్థయమానశ్చ బుద్ధిపూర్వమిహాగతః | ఏతావత్తు పురస్కృత్య యుజ్యతే తత్ర సంగ్రహః || 65
 యథాశక్తి మయోక్తం తు రాక్షసస్యార్జవం ప్రతి | త్వం ప్రమాణం తు శేషస్య శ్రుత్వా బుద్ధిమతాం వర || 66
 ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామ సమీపే విభీషణశరణాగతిర్నామ సప్తదశ స్సర్గః

అథ అష్టాదశః సర్గః (18) రామేణ అభయదానమ్

అథ రామః ప్రసన్నాత్మా శ్రుత్వా వాయుసుతస్య హ | ప్రత్యభాషత దుర్ధర్షః శ్రుతవానాత్మని స్థితమ్ || 1
 మమాపి తు వివక్షాఽస్తి కాచిత్ ప్రతి విభీషణమ్ | శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్సర్వం భవద్భిః శ్రేయసి స్థితైః || 2
 మిత్రభావేన సంప్రాప్తం న త్యజేయం కథంచన | దోషో యద్యపి తస్య స్యాత్ సతామేతదగర్హితమ్ ||
 సుగ్రీవస్త్యథ తద్వాక్యమ్ ఆభాష్య చ విమృశ్య చ | తతః శుభతరం వాక్యమ్ ఉవాచ హరిపుంగవః || 4
 సుదుష్టో వాఽప్యదుష్టో వా కిమేష రజనీచరః | ఈదృశం వ్యసనం ప్రాప్తం భ్రాతరం యః పరిత్యజేత్ ||
 కో నామ స భవేత్తస్య యమేష న పరిత్యజేత్ | వానరాధిపతేర్వాక్యం శ్రుత్వా సర్వానుదీక్ష్వ చ || 6
 ఈషదుత్సృయమానస్సు లక్ష్మణం పుణ్యలక్ష్మణమ్ | ఇతి హోవాచ కాకుత్స్థో వాక్యం సత్యపరాక్రమః ||
 అనధీత్య చ శాస్త్రాణి వృద్ధాననుపసేవ్య చ | న శక్యమీదృశం వక్తుం యదువాచ హరీశ్వరః || 8
 అస్తి సూక్ష్మతరం కించిత్ యదత్ర ప్రతిభాతి మే | ప్రత్యక్షం లౌకికం వాఽపి విద్యతే సర్వరాజసు || 9
 అమిత్రాస్తత్కులీనాశ్చ ప్రాతిదేశ్యాశ్చ కీర్తితాః | వ్యసనేషు ప్రహర్తారః తస్మాదయమిహాగతః || 10
 అపాపాస్తత్కులీనాశ్చ మానయంతి స్వకాన్ హితాన్ | ఏష ప్రాయో నరేంద్రాణాం శంకనీయస్తు శోభనః || 11
 యస్తు దోషస్త్వయా ప్రోక్తో హ్యేదానేఽరిబలస్య చ | తత్ర తే కీర్తయష్యామి యథాశాస్త్రమిదం శృణు || 12
 న వయం తత్కులీనాశ్చ రాజ్యకాంక్షీ చ రాక్షసః | పండితా హి భవిష్యంతి తస్మాద్ద్రాహ్యో విభీషణః || 13
 అవ్యగ్రాశ్చ ప్రహృష్టాశ్చ న భవిష్యంతి సంగతాః | ప్రణాదశ్చ మహానేషః తతోఽస్య భయమాగతమ్ |
 ఇతి భేదం గమిష్యంతి తస్మాద్ద్రాహ్యో విభీషణః || 14
 న సర్వే భ్రాతరస్తాత భవంతి భరతోపమాః | మద్విధా వా పితుః పుత్రాః సుహృదో వా భవద్విధాః || 15
 ఏవముక్తస్సు రామేణ సుగ్రీవస్సహలక్ష్మణః | ఉత్థాయేదం మహాప్రాజ్ఞః ప్రణతో వాక్యమబ్రవీత్ || 16
 రావణేన ప్రణిహితం తమవేహి విభీషణమ్ | తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే క్షమం క్షమవతాం వర || 17
 రాక్షసో జిహ్మయా బుద్ధ్యా సందిష్టో-యమిహాగతః | ప్రహర్తుం త్వయి విశ్వస్తే ప్రచ్ఛన్నో మయి వాఽనఘ ||
 లక్ష్మణే వా మహాబాహో స వధ్యస్సచివైస్సహ | రావణస్య నృశంసస్య భ్రాతా హేష విభీషణః || 19
 ఏవముక్త్వా రఘుశ్రేష్ఠం సుగ్రీవో వాహినీపతిః | వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌనముపాగమత్ || 20
 సుగ్రీవస్య తు తద్వాక్యం రామః శ్రుత్వా విమృశ్య చ | తతశ్శుభతరం వాక్యమ్ ఉవాచ హరిపుంగవమ్ || 21
 సుదుష్టో వాఽప్యదుష్టో వా కిమేష రజనీచరః | సూక్ష్మమప్యహితం కర్తుం మమాశక్తః కథంచన || 22
 పిశాచాన్ దానవాన్ యక్షాన్ పృథివ్యాం చైవ రాక్షసాన్ | అంగుళ్యగ్రేణ తాన్ హన్యామ్ ఇచ్ఛన్ హరిగణేశ్వర ||
 శ్రూయతే హి కపోతేన శత్రుశ్చరణమాగతః | అర్చితశ్చ యథాన్యాయం స్వైశ్చ మాంసైర్నిమంత్రితః || 24
 స హి తం ప్రతిజగ్రాహ భార్యాహర్తారమాగతమ్ | కపోతో వానరశ్రేష్ఠ కిం పునర్మద్విధో జనః || 25

- ఋషేః కణ్వస్య పుత్రేణ కండునా పరమర్షిణా । శృణు గాథాం పురా గీతాం ధర్మిష్ఠాం సత్యవాదినా ॥ 26
- బద్ధాంబలిపుటం దీనం యాచంతం శరణాగతమ్ । న హన్యాదాన్మృశంస్సార్థమ్ అపి శత్రుం పరంతప ॥
- ఆర్తో వా యది వా దృప్తః పరేషాం శరణాగతః । అరిః ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య రక్షితవ్యః కృతాత్మనా ॥ 28
- స చేద్భయాద్వా మోహోద్వా కామాద్వాపి న రక్షతి । స్వయా శక్త్యా యథాసత్త్వం తత్పాపం లోకగర్హితమ్ ॥ 29
- వినష్టః పశ్యతస్తస్యాః రక్షిణః శరణాగతః । ఆదాయ సుకృతం తస్య సర్వం గచ్ఛేదరక్షితః ॥ 30
- ఏవం దోషో మహానత్ర ప్రపన్నానామరక్షణే । అస్వర్ణ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవినాశనమ్ ॥ 31
- కరిష్యామి యథార్థం తు కండోర్వచనముత్తమమ్ । ధర్మిష్ఠం చ యశస్యం చ స్వర్ణ్యం స్యాత్తు ఫలోదయే ॥
- సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే । అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్వ్రతం మమ ॥ 33
- ఆనయైనం హరిశ్రేష్ఠ దత్తమస్యాభయం మయా । విభీషణో వా సుగ్రీవ యది వా రావణః స్వయమ్ ॥ 34
- రామస్య తు వచశ్చుత్వా సుగ్రీవః ప్లవగేశ్వరః । ప్రత్యభాషత కాకుత్స్థం సౌహార్దేన ప్రచోదితః ॥ 35
- కిమత్ర చిత్రం ధర్మజ్ఞ! లోకనాథ! సుఖావహా । యత్త్వమార్యం ప్రభాషేథాః సత్త్వవాన్ సత్పథే స్థితః ॥ 36
- మమ చాప్యంతరాత్మా_యం శుద్ధం వేత్తి విభీషణమ్ । అనుమానాచ్చ భావాచ్చ సర్వతస్తు పరీక్షితః ॥ 37
- తస్మాత్ క్షిప్రం సహాస్మాభిః తుల్యో భవతు రాఘవ । విభీషణో మహాప్రాజ్ఞః సఖిత్వం చాభ్యుపైతు నః ॥ 38
- తతస్తు సుగ్రీవవచో నిశమ్య తత్ హరీశ్వరేణాభిహితం నరేశ్వరః ।
- విభీషణేనాశు జగామ సంగమం పతత్త్రిరాజేన యథా పురందరః ॥ 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామేణ అభయదానం నామ అష్టాదశస్కంధః

అథ ఏకోనవింశః సర్గః (19) సాగరప్రార్థనా

- రాఘవేణాభయే దత్తే సన్నతో రావణానుజః । విభీషణో మహాప్రాజ్ఞో భూమిం సమవలోకయన్ ॥ 1
- ఖాత్పపాతావనీం హృష్టో భక్తైరనుచరైస్సహ । స తు రామస్య ధర్మాత్మా నిపపాత విభీషణః ॥ 2
- పాదయోశ్చరణాన్వేషీ చతుర్భిస్సహ రాక్షసైః । అబ్రవీచ్ఛ తదా రామం వాక్యం తత్ర విభీషణః ॥ 3
- ధర్మయుక్తం చ యుక్తం చ సాంప్రతం సంప్రహర్షణమ్ । అనుజో రావణస్యాహం తేన చాప్యవమానితః ॥ 4
- భవంతం సర్వభూతానాం శరణ్యం శరణాగతః । పరిత్యక్తా మయా లంకా మిత్రాణి చ ధనాని వై ॥ 5
- భవద్గతం మే రాజ్యం చ జీవితం చ సుఖాని చ । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామో వచనమబ్రవీత్ ॥ 6
- వచసా సాంత్యయిత్వేనం లోచనాభ్యాం పిబన్నివ । ఆఖ్యాహి మమ తత్త్వేన రాక్షసానాం బలాబలమ్ ॥ 7
- ఏవముక్తస్తదా రక్షో రామేణాక్లిష్టకర్మణా । రావణస్య బలం సర్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ 8
- అవధ్యస్సర్వభూతానాం గంధర్వాసురరక్షసామ్ । రాజపుత్ర దశగ్రీవో వరదానాత్ స్వయంభువః ॥ 9
- రావణానంతరో భ్రాతా మమ జ్యేష్ఠశ్చ వీర్యవాన్ । కుంభకర్ణో మహాతేజాః శక్రప్రతిబలో యుధి ॥ 10
- రామ సేనాపతిస్తస్య ప్రహస్తో యది వా శ్రుతః । కైలాసే యేన సంగ్రామే మాణిభద్రః పరాజితః ॥ 11
- బద్ధగోధాంగుళిత్రాణః త్వవధ్యకవచో యుధి । ధనురాదాయ తిష్ఠన్ సః అదృశ్యో భవతీంద్రజిత్ ॥ 12
- సంగ్రామసమయవ్యూహే తర్పయిత్వా హుతాశనమ్ । అంతర్దానగతః శత్రూన్ ఇంద్రజిద్ధంతి రాఘవ ॥ 13
- మహోదరమహాపార్శ్వా రాక్షసశ్చాప్యకంపనః । అనీకస్థాస్తు తస్యైతే లోకపాలసమా యుధి ॥ 14
- దశకోటిసహస్రాణి రక్షసాం కామరూపిణామ్ । మాంసశోణితభక్షాణాం లంకాపురనివాసినామ్ ॥ 15
- స తైస్తు సహితో రాజా లోకపాలానయోధయత్ । సహ దేవైస్తు తే భగ్నాః రావణేన మహాత్మనా ॥ 16
- విభీషణవచః శ్రుత్వా రామో దృఢపరాక్రమః । అనీష్వక్ష్య మనసా సర్వమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 17
- యాని కర్మాపదానాని రావణస్య విభీషణ । ఆఖ్యాతాని చ తత్త్వేన హ్యవగచ్ఛామి తాన్యహమ్ ॥ 18
- అహం హత్వా దశగ్రీవం సప్రహస్తం సబాంధవమ్ । రాజానం త్వాం కరిష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి తే ॥ 19

రసాతలం వా ప్రవిశేత్ పాతాళం వాఽపి రావణః । పితామహసకాశం వా న మే జీవన్ విమోక్ష్యతే ॥ 20
 అహత్వా రావణం సంఖ్యే సపుత్రబలబాంధవమ్ । అయోధ్యాం న ప్రవేక్ష్యామి త్రిభిస్తైర్భ్రాతృభిః శపే ॥ 21
 శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రామాస్యాక్లిష్టకర్మణః । శిరసా వంద్య ధర్మాత్మా వక్తుమేవోపచక్రమే ॥ 22
 రాక్షసానాం వధే సాహ్యాం లంకాయాశ్చ ప్రధర్షణమ్ । కరిష్యామి యథాప్రాణం ప్రవేక్ష్యామి చ వాహినీమ్ ॥
 ఇతి బ్రువాణం రామస్తు పరిష్వజ్య విభీషణమ్ । అబ్రవీల్లక్ష్మణం ప్రీతః సముద్రాజ్జలమానయ ॥ 24
 తేన చేమం మహాప్రాజ్ఞమ్ అభిషించ విభీషణమ్ । రాజానం రక్షసాం క్షిప్రం ప్రసన్నే మయి మానద ॥ 25
 ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రిః అభ్యషించద్విభీషణమ్ । మధ్యే వానరముఖ్యానాం రాజానం రాజశాసనాత్ ॥ 26
 తం ప్రసాదం తు రామస్య దృష్ట్వా సద్యః ప్లవంగమాః । ప్రచుక్రుశుర్మహాత్మానం సాధు సాధ్వితి చాబ్రువన్ ॥
 అబ్రవీచ్ఛ హనూమాంశ్చ సుగ్రీవశ్చ విభీషణమ్ । కథం సాగరమక్షోభ్యం తరామ వరుణాలయమ్ ॥ 28
 సైన్యైః పరివృతాః సర్వే వానరాణాం మహాజసామ్ । పాయం నాధిగచ్ఛామో యథా నదనదీపతిమ్ ॥ 29
 తరామ తరసా సర్వే ససైన్యా వరుణాలయమ్ । ఏవముక్తస్తు ధర్మజ్ఞః ప్రత్యువాచ విభీషణః ॥ 30
 సముద్రం రాఘవో రాజా శరణం గంతుమర్హతి । ఖానితస్సగరేణాయమ్ అప్రమేయో మహోదధిః ॥ 31
 కర్తుమర్హతి రామస్య జ్ఞాత్వా కార్యం మహామతిః । ఏవం విభీషణేనోక్తో రాక్షసేన విపశ్చితా ॥ 32
 ఆజగామాథ సుగ్రీవో యత్ర రామః సలక్ష్మణః । తతశ్చాఖ్యాతుమారేభే విభీషణవచః శుభమ్ ॥ 33
 సుగ్రీవో విపులగ్రీవః సాగరస్యోపవేశనమ్ । ప్రకృత్యా ధర్మశీలస్య రాఘవస్యాప్యరోచత ॥ 34
 స లక్ష్మణం మహాతేజాః సుగ్రీవం చ హరీశ్వరమ్ । సత్త్రియార్థం క్రియాదక్షః స్మితపూర్వమువాచ హ ॥ 35
 విభీషణస్య మంత్రోఽయం మమ లక్ష్మణ రోచతే । బ్రూహి త్వం సహసుగ్రీవః తవాపి యది రోచతే ॥ 36
 సుగ్రీవః పండితో నిత్యం భవాన్మంత్రవిచక్షణః । ఉభాభ్యాం సంప్రధార్యార్థం రోచతే యత్తదుచ్యతామ్ ॥ 37
 ఏవముక్తై తు తౌ వీరౌ ఉభౌ సుగ్రీవలక్ష్మణౌ । సముదాచారసంయుక్తమ్ ఇదం వచనమూచతుః ॥ 38
 కిమర్థం నౌ నరవ్యాఘ్రు న రోచిష్యతి రాఘవ । విభీషణేన యచ్ఛోక్తమ్ అస్మిన్నాలే సుఖావహమ్ ॥ 39
 అబద్ధా స్సాగరే సేతుం ఘోరేఽస్మిన్ వరుణాలయే । లంకా నాసాదితుం శక్యా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥
 విభీషణస్య శూరస్య యథార్థం క్రియతాం వచః । అలం కాలాత్యయం కృత్వా సముద్రోఽయం
 నియుజ్యతామ్ ॥ 41
 యథా సైన్యేన గచ్ఛామః పురీం రావణపాలితామ్ । ఏవముక్తః కుశాస్తీర్థే తీరే నదనదీపతేః ।
 సంవిశేశ తదా రామో వేద్యామివ హుతాశనః ॥ 42

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సాగరప్రార్థనా నామ ఏకోనవింశస్సర్గః

అథ వింశః సర్గః (20) సుగ్రీవం ప్రతి రావణసందేశః

తతో నివిష్టాం ధ్వజినీం సుగ్రీవేణాభిపాలితామ్ । దదర్శ రాక్షసోఽభ్యేత్య శార్దూలో నామ వీర్యవాన్ ॥ 1
 చారో రాక్షసరాజస్య రావణస్య దురాత్మనః । తాం దృష్ట్వా సర్వతో వ్యగ్రం ప్రతిగమ్య స రాక్షసః ॥ 2
 ప్రవిశ్య లంకాం వేగేన రావణం వాక్యమబ్రవీత్ । ఏష వానరఋక్షైఃఫో లంకాం సమభివర్తతే ॥ 3
 అగాధశ్చాప్రమేయశ్చ ద్వితీయ ఇవ సాగరః । పుత్రౌ దశరథస్యేమౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 4
 ఉత్తమాయుధసంపన్నా సీతాయాః పదమాగతౌ । ఏతౌ సాగరమాసాద్య సన్నివిష్టౌ మహాద్యుతీ ॥ 5
 బలమాకాశమావృత్య సర్వతో దశయోజనమ్ । తత్త్వభూతం మహారాజ క్షిప్రం వేదితుమర్హసి ॥ 6
 తవ దూతా మహారాజ క్షిప్రమర్హంత్యవేక్షితుమ్ । ఉపప్రదానం సాంత్యం వా భేదో వాఽత్ర ప్రయుజ్యతామ్ ॥
 శార్దూలస్య వచః శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః । ఉవాచ సహసా వ్యగ్రః సంప్రధార్యార్థమాత్మనః ॥ 8
 శుకం నామ తదా రక్షో వాక్యమర్థవిదాం వరమ్ । సుగ్రీవం బ్రూహి గత్వా త్వం రాజానం వచనాన్ముమ ॥ 9

యథాసందేశమక్లిబం శ్లక్షణయా పరయా గిరా |త్వం వై మహారాజ కులప్రసూతో మహాబలశ్చర్క్షరజస్సుతశ్చ ||
 న కశ్చిదర్థస్తవ నాస్త్వనర్థః తథా హి మే బ్రాతృసమో హరీశ |అహం యద్యహరం భార్యాం రాజపుత్రస్య ధీమతః ||
 కిం తత్ర తవ సుగ్రీవ కిష్కింధాం ప్రతి గమ్యతామ్ | న హీయం హరిభిర్లంకా శక్యా ప్రాప్తుం కథంచన ||12
 దేవైరపి సగంధర్వైః కిం పునర్నరవానరైః | స తథా రాక్షసేంద్రేణ సందిష్టో రజనీచరః || 13
 శుకో విహంగమో భూత్వా తూర్ణమాఘత్య చాంబరమ్| స గత్వా దూరమధ్వానమ్ ఉపర్యుపరి సాగరమ్ ||
 సంస్థితో హ్యంబరే వాక్యం సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ | సర్వముక్తం యథాదిష్టం రావణేన దురాత్మనా || 15
 తం ప్రాపయంతం వచనం తూర్ణమాఘత్య వానరాః |ప్రాపద్యంత దివం క్షిప్రం లోప్తుం హంతుం చ ముష్టిభిః ||16
 స తైః ప్లవంగైః ప్రసభం నిగృహీతో నిశాచరః | గగనాద్భూతలే చాశు పరిగృహ్య నివౌతితః || 17
 వానరైః పీడ్యమానస్తు శుకో వచనమబ్రవీత్ | న దూతాన్ ఘ్నంతి కాకుత్స్థ వార్యంతాం సాధు వానరాః ||
 యస్తు హిత్వా మతం భర్తుః స్వమతం సంప్రభాషతే |అనుక్తవాదీ దూతస్సన్ స దూతో వధమర్హతి || 19
 శుకస్య వచనం శ్రుత్వా రామస్తు పరిదేవితమ్ | ఉవాచ మా వధిష్ఠేతి ఘ్నతశ్చాఖామృగర్షభాన్ || 20
 స చ పత్రలఘుర్భూత్వా హరిభిర్దర్శితేఽభయే | అంతరిక్షస్థితో భూత్వా పునర్వచనమబ్రవీత్ || 21
 సుగ్రీవ సత్త్వసంపన్న మహాబలపరాక్రమ | కిం మయా ఖలు వక్తవ్యో రావణో లోకరావణః || 22
 స ఏవముక్తః ప్లవగాధిపస్తదా ప్లవంగమానామృషభో మహాబలః |
 ఉవాచ వాక్యం రజనీచరస్య చారం శుకం తూర్ణమదీనసత్త్వః || 23
 న మేఽసి మిత్రం న తథానుకంప్యో న చోపకర్తాఽసి న మే ప్రియోఽసి |
 అరిశ్చ రామస్య సహానుబంధః స మేఽసి వాలీవ వధార్హవధ్యః || 24
 నిహన్యుహం త్వాం ససుతం సబంధుం సజ్జాతివర్గం రజనీచరేశ |
 లంకాం చ స్వాం మహతా బలేన క్షిప్రం కరిష్యామి సమేత్య భస్మ || 25
 న మోక్ష్యసే రావణ! రాఘవస్య సురైస్సహేంద్రైరపి మూఢ గుప్తః |
 అంతర్నితస్సూర్యపథం గతో వా తదైవ పాతాళమనుప్రవిష్టః || 26
 తస్య తే త్రిషు లోకేషు న పిశాచం న రాక్షసమ్ | త్రాతారమనుపశ్యామి న గంధర్వం న చాసురమ్ || 27
 అవధీర్యజ్జరావృద్ధమ్ అక్షమం కిం జటాయుషమ్ |కిం ను తే రామసాన్నిధ్యే సకాశే లక్ష్మణస్య వా || 28
 హృతా సీతా విశాలాక్షీ యాం త్వం గృహ్య న బుధ్యసే | మహాబలం మహాత్మానం దుర్ధర్షమమరైరపి || 29
 న బుధ్యసే రఘుశ్రేష్ఠం యస్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి | తతోఽబ్రవీద్వాలిసుతః త్వంగదో హరిసత్తమః || 30
 నాయం దూతో మహారాజ చారికః ప్రతిభాతి మే |తులితం హి బలం సర్వమ్ అనేనాత్రైవ తిష్ఠతా || 31
 గృహ్యతాం మా గమల్లంకామ్ ఏతద్ధి మమ రోచతే | తతో రాజ్ఞా సమాదిష్టాః సముత్ఫుత్య వలీముఖాః ||
 జగృహుశ్చ బబంధుశ్చ విలపంతమనాధవత్ | శుకస్తు వానరైశ్చండైః తత్ర తైస్సంప్రపీడితః || 33
 వ్యాక్రోశత మహాత్మానం రామం దశరథాత్మజమ్ |లుప్యేతే మే బలాత్ పక్షౌ భిద్యేతే చ తథాఽక్షిణీ || 34
 యాం చ రాత్రింమరిష్యామి జాయే రాత్రిం చ యామహమ్ |ఏతస్మిన్నంతరే కాలే యన్మయా హ్యశుభం కృతమ్||
 సర్వం తదుపవద్యేథాః జహ్యోం చేద్యది జీవితమ్ | నాఘాతయత్తదా రామః శ్రుత్వా తత్పరిదేవనమ్ |
 వానరానబ్రవీద్రామో ముచ్యతాం దూత ఆగతః || 36

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సుగ్రీవం ప్రతి రావణసందేశో నామ వింశస్సర్గః

అథ ఏకవింశః సర్గః (21) సాగరస్య అనాగమనే రామక్రోధః

తతస్సాగరవేలాయాం దర్భానాస్తీర్య రాఘవః | అంజలిం ప్రాజ్యుఖః కృత్వా ప్రతిశిశ్యే మహోదధేః || 1
 బాహుం భుజగభోగాభమ్ ఉపధాయారిసూదనః | జాతరూపమయైశ్చైవ భూషణైర్భూషితం పురా|| 2
 వరకాంచనకేయూరముక్తాప్రవరభూషణైః | భుజైః పరమనారీణామ్ అభిమృష్టమనేకధా || 3

- చందనాగరుభిక్షైవ పురస్తాదధివాసితమ్ । బాలసూర్యప్రతీకాశైః చందనైరుపశోభితమ్ ॥ 4
- శయనే చోత్తమాంగేన సీతాయాశ్శోభితం పురా । తక్షకస్యేవ సంభోగం గంగాజలనిషేవితమ్ ॥ 5
- సంయుగే యుగసంకాశం శత్రూణాం శోకవర్ధనమ్ । సుహృదానందనం దీర్ఘం సాగరాంతవ్యపాశ్రయమ్ ॥6
- అస్యతా చ పునస్సవ్యం జ్యాఘాతవిగతత్వచమ్ । దక్షిణో దక్షిణం బాహుం మహాపరిఘసన్నిభమ్ ॥ 7
- గోసహస్రప్రదాతారమ్ ఉపధాయ మహద్భుజమ్ । అద్య మే మరణం వాఽథ తరణం సాగరస్య వా ॥ 8
- ఇతి రామో మతిం కృత్వా మహాబాహుర్మహోదధిమ్ । అధిశిశ్యే స విధివత్ ప్రయతో నియతో మునిః ॥ 9
- తస్య రామస్య సుప్తస్య కుశాస్తీర్ధే మహీతలే । నియమాదప్రమత్తస్య నిశాస్తిస్రోఽతిచక్రముః ॥ 10
- స త్రిరాత్రోషితస్తత్ర నయజ్ఞో ధర్మవత్సలః । ఉపాసత తదా రామః సాగరం సరితాం పతిమ్ ॥ 11
- న చ దర్శయతే మందః తదా రామస్య సాగరః । ప్రయతేనాపి రామేణ యథార్హమభిపూజితః ॥ 12
- సముద్రస్య తతః క్రుద్ధో రామో రక్తాంతలోచనః । సమీపస్థమువాచేదం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్ ॥ 13
- అవలేపస్సముద్రస్య న దర్శయతి యత్స్వయమ్ । ప్రశమశ్చ క్షమా చైవ ఆర్జవం ప్రియవాదితా ॥ 14
- అసామర్థ్యం ఫలంత్యేతే నిర్గుణేషు సతాం గుణాః । ఆత్మప్రశంసినం దుష్టం ధృష్టం విపరిధావకమ్ ॥ 15
- సర్వతోత్పృష్టదండం చ లోకస్సత్కురుతే నరమ్ । న సామ్నా శక్యతే కీర్తిః న సామ్నా శక్యతే యశః ॥ 16
- ప్రాప్తుం లక్ష్మణ లోకేఽస్మిన్ జయో వా రణమూర్ధని । అద్య మద్బాణనిర్భిన్నైః మకరైర్మకరాలయమ్ ॥ 17
- నిరుద్ధతోయం సౌమిత్రే ప్లవద్భిః పశ్య సర్వతః । మహాభోగాని మత్స్యానాం కరిణాం చ కరానిహ ॥ 18
- భోగినాం పశ్య నాగానాం మయా భిన్నాని లక్ష్మణ । సశంఖశుక్తికాజాలం సమీనమకరం శరైః ॥ 19
- అద్య యుద్ధేన మహతా సముద్రం పరిశోషయే । క్షమయా హి సమాయుక్తం మామయం మకరాలయః ॥
- అసమర్థం విజానాతి ధిక్ క్షమామీదృశే జనే । న దర్శయతి సామ్నా మే సాగరో రూపమాత్మనః ॥ 21
- చాపమానయ సౌమిత్రే శరాంశ్చాశీవిషోపమాన్ । సాగరం శోషయిష్యామి పద్భ్యాం యాంతు ప్లవంగమాః ॥
- అద్యాక్షోభ్యమపి క్రుద్ధః క్షోభయిష్యామి సాగరమ్ । వేలాసు కృతమర్యాదం సహసోర్మిసమాకులమ్ ॥ 23
- నిర్మర్యాదం కరిష్యామి సాయకైర్వరుణాలయమ్ । మహార్ణవం క్షోభయిష్యే మహాదానవసంకులమ్ ॥ 24
- ఏవముక్త్వా ధనుష్పాణిః క్రోధవిష్పారితేక్షణః । బభూవ రామో దుర్ధర్షో యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ 25
- సంపీడ్య చ ధనుర్ధోరం కంపయిత్వా శరైర్జగత్ । ముమోచ విశిఖానుగ్రాన్ వజ్రానివ శతక్రతుః ॥ 26
- తే జ్వలంతో మహావేగాః తేజసా సాయకోత్తమాః । ప్రవిశంతి సముద్రస్య సలిలం త్రస్తపన్నగమ్ ॥ 27
- తోయవేగః సముద్రస్య సనక్రమకరో మహాన్ । సంబభూవ మహాఘోరః సమారుతరవస్తదా ॥ 28
- మహోర్మిమాలావితతః శంఖశుక్తిసమావృతః । సధూమపరివృత్తోర్మిః సహసాఽసీన్మహోదధిః ॥ 29
- వృధితాః పన్నగాశ్చాసన్ దీప్తాస్యా దీప్తలోచనాః । దానవాశ్చ మహావీర్యాః పాతాళతలవాసినః ॥ 30
- ఊర్మయః సింధురాజస్య సనక్రమకరాస్తదా । వింధ్యమందరసంకాశాః సముత్పేతుః సహస్రశః ॥ 31
- ఆఘూర్ణితతరంగోఘః సంభ్రాంతోరగరాక్షసః । ఉద్వర్జితమహోగ్రాహః సంవృత్తస్సలిలాశయః ॥ 32
- తతస్తు తం రాఘవముగ్రవేగం ప్రకర్షమాణం ధనురప్రమేయమ్ ।
- సౌమిత్రిరుత్పత్య సముచ్ఛ్వసంతం మా మేతి చోక్త్వా ధనురాలలంబే ॥ 33
- (ఏతద్విన్నాఽపి హ్యుదధేస్తవాద్య సంపత్యతే వీరతమస్య కార్యమ్ ।
- భవద్విధాః కోపవశం న యాంతి దీర్ఘం భవాన్పశ్యతు సాధువృత్తమ్ ॥
- అంతర్జితైశ్చైవ తథాంతరిక్షే బ్రహ్మర్షిభిశ్చైవ సురర్షిభిశ్చ ।
- శబ్దః కృతః కష్టమితి బ్రువద్భిః మామేతి చోక్తం మహతా స్వరేణ ॥)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సాగరస్య అనాగమనే రామక్రోధో నామ ఏక వింశస్సర్గః

అథ ద్వావింశః సర్గః (22) సేతుబంధనం సముద్రతరణం చ

- అథోవాచ రఘుశ్రేష్ఠః సాగరం దారుణం వచః । అద్య త్వాం శోషయిష్యామి సపాతాళం మహార్ణవమ్ ॥ 1
- శరనిర్ధగ్ధతోయస్య పరిశుష్కస్య సాగర । మయా శోషితసత్త్వస్య పాంసురుత్పద్యతే మహాన్ ॥ 2
- మత్కార్ముకవిస్ఫుష్టేన శరవర్షేణ సాగర । పారం తేఽద్య గమిష్యంతి పద్భిరేవ ప్లవంగమాః ॥ 3
- విచిన్వన్నాభిజానాసి పౌరుషం వాఽపి విక్రమమ్ । దానవాలయ సంతాపం మత్తో నాధిగమిష్యసి ॥ 4
- బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ సంయోజ్య బ్రహ్మాదండనిభం శరమ్ । సంయోజ్య ధనుషి శ్రేష్ఠే విచకర్ష మహాబలః ॥ 5
- తస్మిన్ వికృష్టే సహసా రాఘవేణ శరాసనే । రోదసీ సంపఘాతేవ పర్వతాశ్చ చకంపిరే ॥ 6
- తమశ్చ లోకమావవ్రే దిశశ్చ న చకాశిరే । పరిచుక్షుభిరే చాశు సరాంసి సరితస్తథా ॥ 7
- తిర్యక్చ సహ నక్షత్రైః సంగతౌ చంద్రభాస్కరౌ । భాస్కరాంశుభిరాదీప్తం తమసా చ సమావృతమ్ ॥ 8
- ప్రచకాశే తదాకాశమ్ ఉల్కాశతవిదీపితమ్ । అంతరిక్షాచ్చ నిర్ణాతాః నిర్ణగ్మూరతులస్వనాః ॥ 9
- పుస్పూరుశ్చ ఘనా దివ్యాః దివి మారుతపంక్తయః । బభంజ చ తదా వృక్షాన్ జలదానుద్వహన్నపి ॥ 10
- అరుజంశ్చైవ శైలాగ్రాన్ శిఖరాణి ప్రభంజనః । దివిస్ఫురో మహామేఘాః సంగతాః సమహాస్వనాః ॥ 11
- ముముచుర్వైద్యుతానగ్నీన్ తే మహాశనయస్తదా । యాని భూతాని దృశ్యాని చుక్రుశుశ్చాశనేః సమమ్ ॥ 12
- అదృశ్యాని చ భూతాని ముముచుర్భైరవస్వనమ్ । శిశ్విరే చాపి భూతాని సంత్రస్తాన్యద్విజంతి చ ॥ 13
- సంప్రవివ్యధిరే చాపి న చ పస్పందిరే భయాత్ । సహ భూతైస్సతోయోర్మిః సనాగః సహరాక్షసః ॥ 14
- సహసాఽభూత్తతో వేగాత్ భీమవేగో మహోదధిః । యోజనం వ్యతిచక్రామ వేలామన్యత్ర సంప్లవాత్ ॥ 15
- తం తదా సమతిక్రాంతం నాతిచక్రామ రాఘవః । సముద్ధతమమిత్రఘ్నో రామో నదనదీపతిమ్ ॥ 16
- తతో మధ్యాత్ సముద్రస్య సాగరః స్వయముత్థితః । ఉదయం హి మహాశైలాత్ మేరోరివ దివాకరః ॥ 17
- పన్నగైస్సహ దీప్తాస్యైః సముద్రః ప్రత్యదృశ్యత । స్నిగ్ధవైదూర్యసంకాశో జాంబూనదవిభూషితః ॥ 18
- రక్తమాల్యాంబరధరః పద్మపత్తనిభేక్షణః । సర్వపుష్పమయీం దివ్యాం శిరసా ధారయన్ స్రజమ్ ॥ 19
- జాతరూపమయైశ్చైవ తపనీయవిభూషితైః । ఆత్మజానాం చ రత్నానాం భూషితో భూషణోత్తమైః ॥ 20
- ధాతుభిర్మండితశ్చైలో వివిధైర్విమవానివ । ఏకావళీమధ్యగతం తరళం పాటలప్రభమ్ ॥ 21
- విపులేనోరసా బీభ్రత్ కౌస్తుభస్య సహోదరమ్ । ఆఘూర్ణితతరంగౌఘః కాళికానిలసంకులః ॥ 22
- ఉద్వర్ణితమహాగ్రాహః సంభ్రాంతోరగరాక్షసః । (దేవతానాం సురూపాభిః నానారూపాభిరీశ్వరః । గంగాసింధు ప్రధానాభిః ఆపగాభిస్సమావృతః ॥)
- సాగరస్సముపక్రమ్య పూర్వమామంత్ర్య వీర్యవాన్ ॥ 23
- అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం రాఘవం శరపాణినమ్ । పృథివీ వాయురాకాశమ్ ఆపో జ్యోతిశ్చ రాఘవమ్ ॥
- స్వభావే సౌమ్య తిష్ఠంతి శాశ్వతం మార్గమాశ్రితాః । తత్సప్తభావో మమాప్యేషః యదగాధోఽహమప్లవః ॥
- వికారస్తు భవేద్గాధః ఏతత్తే ప్రవదామ్యహమ్ । న కామాన్న చ లోభాద్వా న భయాత్ పార్థివాత్మజమ్ ॥ 26
- గ్రాహనక్రాకులజలం స్తంభయేయం కథంచన । విధాస్యే రామ యేనాపి విషహిష్యే హ్యహం తథా ॥ 27
- గ్రాహో న ప్రహరిష్యంతి యావత్సేనా తరిష్యతి । హరీణాం తరణే రామ కరిష్యామి యథా స్థలమ్ ॥ 28
- తమబ్రవీత్తదా రామః ఉద్యతో హి నదీపతే । అమోఘోఽయం మహాబాణః కస్మిన్దేశే నిపాత్యతామ్ ॥ 29
- రామస్య వచనం శ్రుత్వా తం చ దృష్ట్వా మహాశరమ్ । మహోదధిర్మహాతేజాః రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ ॥
- ఉత్తరేణావకాశోఽస్తి కశ్చిత్పుణ్యతమో మమ । ద్రుమకుల్య ఇతి ఖ్యాతో లోకే ఖ్యాతో యథా భవాన్ ॥ 31
- ఉగ్రదర్శనకర్మాణో బహవస్తత్ర దస్యవః । ఆభీరప్రముఖాః పాపాః పిబంతి సలిలం మమ ॥ 32
- తైస్తు సంస్పర్శనం పాపైః న సహే పాపకర్మభిః । అమోఘః క్రియతాం రామ తత్ర తేషు శరోత్తమః ॥ 33
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సాగరస్య స రాఘవః । ముమోచ తం శరం దీప్తం వీరస్సాగరదర్శనాత్ ॥ 34

- తేన తన్మరుకాంతారం పృథివ్యాం ఖలు విశ్రుతమ్ | నిపాతితశ్చరో యత్ర దీప్తాశనిసమప్రభః || 35
- ననాద చ తదా తత్ర వసుధా శల్యపీడితా | తస్మాద్ద్రవణముఖాత్తోయమ్ ఉత్పాత రసాతలాత్ || 36
- స బభూవ తదా కూపో వ్రణ ఇత్యభివిశ్రుతః | సతతం చోత్థితం తోయం సముద్రస్యేవ దృశ్యతే || 37
- అవదారణశబ్దశ్చ దారుణస్సమపద్యత | తస్మాత్తద్దాణపాతేన త్వపః కుక్షిప్వశోషయత్ || 38
- విఖ్యాతం త్రిషు లోకేషు మరుకాంతారమేవ తత్ | శోషయిత్వా తతః కుక్షిం రామో దశరథాత్మజః || 39
- వరం తస్మై దదౌ విద్వాన్ మరవేఽమరవిక్రమః | పశవ్యశ్చాల్పరోగశ్చ ఫలమూలరసాయుతః || 40
- బహుస్నేహో బహుక్షీరః సుగంధిర్వివిధోషధః | ఏవమేతైర్గుణైర్మృక్తో బహుభిస్సతతం మరుః || 41
- రామస్య వరదానాచ్చ శివః పంథా బభూవ హ | తస్మిన్ దగ్ధే తదా కుక్షౌ సముద్రస్సరితాం పతిః || 42
- రాఘవం సర్వశాస్త్రజ్ఞమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ | అయం సౌమ్య! నలో నామ తనుజో విశ్వకర్మణః || 43
- పిత్రా దత్తవరశ్రీమాన్ ప్రతిమో విశ్వకర్మణా | ఏష సేతుం మహోత్సాహః కరోతు మయి వానరః || 44
- తమహం ధారయిష్యామి తథా హ్యేష యథా పితా | ఏవముక్తోదధిర్మృష్టః సముత్థాయ నలస్తదా || 45
- అబ్రవీద్వానరశ్రేష్ఠో వాక్యం రామం మహాబలః | అహం సేతుం కరిష్యామి విస్తీర్ణే వరుణాలయే || 46
- పితుః సామర్థ్యమాస్థాయ తత్త్వమాహ మహోదధిః | దండ ఏవ పరో లోకే పురుషస్యేతి మే మతిః || 47
- ధిక్ క్షమామకృతజ్ఞేషు సాంత్యం దానమథాపి వా | అయం హి సాగరో భీమః సేతుకర్మదిదృక్షయా || 48
- దదౌ దండభయాద్గంధం రాఘవాయ మహోదధిః | మమ మాతుర్వరో దత్తో మందరే విశ్వకర్మణా || 49
- ఔరసస్తస్య పుత్రోఽహం సదృశో విశ్వకర్మణా | స్మారితోఽస్మహమేతేన తత్త్వమాహ మహోదధిః || 50
- న చాప్యహమనుక్తో వై ప్రబ్రూయామాత్మనో గుణాన్ | సమర్థశ్చాప్యహం సేతుం కర్తుం వై వరుణాలయే || 52
- కామమద్వైవ బద్ధుంతు సేతుం వానరపుంగవాః | తతో విస్మయ్య రామేణ సర్వతో హరియూధపాః || 52
- అభిపేతుర్మహారణ్యం హృష్టాశ్చతసహస్రశః | తే నగాన్నగసంకాశాః శాఖామృగగణర్షభాః || 53
- బభంజుర్వానరాస్తత్ర ప్రచకర్షుశ్చ సాగరమ్ | తే సాలైశ్చాశ్వకర్ణైశ్చ ధవైర్వంశైశ్చ వానరాః || 54
- కుటజైరర్షునైస్సాలైః తిలకైస్సినిశైరపి | బిల్వైశ్చ సప్తవర్ణైశ్చ కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః || 55
- చూతైశ్చాశోకవృక్షైశ్చ సాగరం సమపూరయన్ | సమూలాంశ్చ విమూలాంశ్చ పాదపాన్ హరిసత్తమాః || 56
- ఇంద్రకేతూనివోద్యమ్య ప్రజహూర్షరయస్తరూన్ | తాలాన్ దాడిమగుల్మాంశ్చ నారికేళాన్ విభీతకాన్ || 57
- వకుళాన్ ఖదిరాన్ నింబాన్ సమాజహూః సమంతతః | హస్తిమాత్రాన్ మహాకాయాః పాషాణాంశ్చ మహాబలాః || 59
- పర్వతాంశ్చ సముత్పాట్య యంత్రైః పరివహంతి చ | ప్రక్షిప్యమాణైరచలైః సహసా జలముద్ధతమ్ || 59
- సముత్పతితమాకాశమ్ ఉపాసర్పతతస్తతః | సముద్రం క్షోభయామాసుః వానరాశ్చ సమంతతః || 60
- సూత్రాణ్యన్యే ప్రగృహ్ణంతి వ్యాయతం శతయోజనమ్ | నలశ్చక్రే మహాసేతుం మధ్యే నదనదీపతేః || 61
- స తథా క్రియతే సేతుః వానరైర్హోరకర్మభిః | దండానన్యే ప్రగృహ్ణంతి విచిన్వంతి తథా పరే || 62
- వానరాశ్చతశస్త్రత్ర రామస్యాజ్ఞాపురస్సరాః | మేఘాభైః పర్వతాగ్రైశ్చ తృణైః కాష్ఠైర్బంధిరే || 63
- పుష్పితాగ్రైశ్చ తరుభిః సేతుం బద్ధుంతి వానరాః | పాషాణాంశ్చ గిరిప్రఖ్యాన్ గిరీణాం శిఖరాణి చ || 64
- దృశ్యంతే పరిధావంతో గృహ్య వారణసన్నిభాః | శిలానాం క్షిప్యమాణానాం శైలానాం చ నిపాత్యతామ్ || 65
- బభూవ తుములశ్శబ్దః తదా తస్మిన్ మహోదధౌ | కృతాని ప్రథమేనాహ్నియోజనాని చతుర్దశ || 66
- ప్రహృష్టైర్గజసంకాశైః త్వరమాణైః ప్లవంగమైః | ద్వితీయేన తథా చాహ్ని యోజనాని తు వింశతిః || 67
- కృతాని ప్లవగైస్తూర్ణం భీమకాయైర్మహాబలైః | అహ్ని తృతీయేన తథా యోజనాని కృతాని చ || 68
- త్వరమాణైర్మహాకాయైః ఏకవింశతిరేవ చ | చతుర్థేన తథా చాహ్ని ద్వావింశతిరథాపి చ || 69
- యోజనాని మహావేగైః కృతాని త్వరితైస్తు తైః | పంచమేన తథా చాహ్ని ప్లవగైః క్షిప్రకారిభిః || 70
- యోజనాని త్రయోవింశత్ సువేలమధికృత్య వై | స వానరవరః శ్రీమాన్ విశ్వకర్మాత్మజో బలీ || 71

బబంధ సాగరే సేతుం యథా చాస్య పితా తథా స నలేన కృతస్సేతుః సాగరే మకరాలయే ॥ 72

శుశుభే సుభగః శ్రీమాన్ స్వాతీపథ ఇవాంబరే । తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥ 73

ఆగమ్య గగనే తస్థుః ద్రష్టుకామాస్తదద్భుతమ్ । దశయోజనవిస్తీర్ణం శతయోజనమాయతమ్ ॥ 74

దదృశుర్దేవగంధర్వాః నలసేతుం సుదుష్కరమ్ । ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ 75

తదచింత్యమసహ్యం చ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ । దదృశుస్సర్వభూతాని సాగరే సేతుబంధనమ్ ॥ 76

తాని కోటిసహస్రాణి వానరాణాం మహాజసామ్ । బద్ధంతస్సాగరే సేతుం జగ్ముః పారం మహోదధేః ॥

విశాలస్సుకృతః శ్రీమాన్ సుభూమిస్సుసమాహితః । అశోభత మహాసేతుః సీమంత ఇవ సాగరే ॥ 78

తతః పారే సముద్రస్య గదాపాణిర్విభీషణః । పరేషామభిఘాతార్థమ్ అతిష్ఠత్ సచివైస్సహ ॥ 79

సుగ్రీవస్తు తతః ప్రాహ రామం సత్యపరాక్రమమ్ । హనుమంతం త్వమారోహ అంగదం చాపి లక్ష్మణః ॥

అయం హి విపులో వీర సాగరో మకరాలయః । వైహాయసౌ యువామేతౌ వానరౌ తారయిష్యతః ॥ 81

అగ్రతస్తస్య సైన్యస్య శ్రీమాన్ రామః సలక్ష్మణః । జగామ ధన్వీ ధర్మాత్మా సుగ్రీవేణ సమన్వితః ॥ 82

అన్యే మధ్యేన గచ్ఛంతి పార్శ్వతోఽన్యే ప్లవంగమాః । సలిలే ప్రపతంత్యన్యే మార్గమన్యే న లేభిరే ॥ 83

కేచిద్వైహాయసగతాః సుపర్ణా ఇవ పుష్పవః । ఘోషేణ మహతా తస్య సింధోర్హోషం సముచ్చితమ్ ॥ 84

భీమమంతర్దధే భీమా తరంతీ హరివాహినీ । వానరాణాం హి సా తీర్ణా వాహినీ నళసేతునా ।

తీరే నివివిశే రాజ్ఞో బహుమూలఫలోదకే ॥ 85

తదద్భుతం రాఘవకర్మ దుష్కరం సమీక్ష్వ దేవాః సహసిద్ధచారణైః ।

ఉపేత్య రామం సహసా మహర్షిభిః సమభ్యషించన్ సుశుభైర్జలైః పృథక్ ॥ 86

జయస్వ శత్రూన్ నరదేవ మేదినీం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీస్సమాః ।

ఇతీవ రామం నరదేవసత్మతం శుభైర్వచోభిర్వివిధైరపూజయన్ ॥ 87

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సేతుబంధనం సముద్రతరణం చ నామ ద్వావింశస్సర్గః

అథ త్రయోవింశః సర్గః (23) రామాయ శుభశకునాని

నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః । సౌమిత్రం సంపరిష్వజ్య ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 1

పరిగృహ్యోదకం శీతం వనాని ఫలవంతి చ । బలౌఘం సంవిభజ్యేమం వ్యూహ్య తిష్ఠేమ లక్ష్మణ ॥ 2

లోకక్షయకరం భీమం భయం పశ్యాము్యపస్థితమ్ । నిబర్హణం ప్రవీరాణామ్ ఋక్షవాసరరక్షసామ్ ॥ 3

వాతాశ్చ కలుషా వాంతి కంపతే చ వసుంధరా । పర్వతాగ్రాణి వేపంతే పతంతి చ మహీరుహాః ॥ 4

మేఘాః క్రవ్యాదసంకాశాః పరుషాః పరుషస్వనాః । క్రూరాః క్రూరం ప్రవర్షంతి మిశ్రం శోణితబిందుభిః ॥

రక్తచందనసంకాశా సంధ్యా పరమదారుణా । జ్వలతః ప్రపతత్యేతత్ ఆదిత్యాదగ్నిమండలమ్ ॥ 6

దీనా దీనస్వరాః క్రూరాః సర్వతో మృగపక్షిణః । ప్రత్యాదిత్యం వినర్షంతి జనయంతో మహద్భయమ్ ॥ 7

రజన్యామప్రకాశస్తు సంతాపయతి చంద్రమాః । కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతో లోకక్షయ ఇవోదితః ॥ 8

హ్రస్వో రూక్షోఽప్రశస్తశ్చ పరివేషస్సులోహితః । ఆదిత్యే విమలే నీలం లక్ష్మ లక్ష్మణ దృశ్యతే ॥ 9

రజసా మహతా చాపి నక్షత్రాణి హతాని చ । యగాంతమివ లోకానాం పశ్య శంసంతి లక్ష్మణ ॥ 10

కాకాః శ్యేనాస్తథా గృధ్రాః నీచైః పరిపతంతి చ । శివాశ్చాప్యశివాన్ నాదాన్ నదంతి సుమహాభయాన్ ॥ 11

శైలైశ్చూలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ విస్ఫుష్టైః కపిరాక్షసైః । భవిష్యత్యావృతా భూమిః మాంసశోణితకర్షమా ॥ 12

క్షిప్రమద్భయ దుర్ధర్షాం పురీం రావణపాలితామ్ । అభియామ జవేనైవ సర్వతో హరిభిర్మతాః ॥ 13

ఇత్యేవముక్త్వా ధర్మాత్మా ధన్వీ సంగ్రామహర్షణః । ప్రతస్థే పురతో రామౌ లంకామభిముఖో విభుః ॥ 14

సవిభీషణసుగ్రీవాః తతస్తే వానరర్షభాః । ప్రతస్థిరే వినర్దంతో నిశ్చితా ద్విషతాం వధే ॥ 15
 రాఘవస్య ప్రియార్థం తు ధృతానాం వీర్యశాలినామ్ । హరీణాం కర్మచేష్టాభిః తుతోష రఘుపుంగవః ॥ 16
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామాయ శుభశకునాని నామ త్రయోవింశస్సర్గః

అథ చతుర్విశః సర్గః (24) శుకమోక్షణమ్

సా వీరసమితి రాజ్ఞా విరరాజ వ్యవస్థితా । శశినా శుభనక్షత్రా పౌర్ణమాసీవ శారదీ ॥ 1
 ప్రచచాల చ వేగేన త్రస్తా చైవ వసుంధరా । పీడ్యమానా బలౌఘేన తేన సాగరవర్చసా ॥ 2
 తతశ్శుశ్రువురాక్రష్టం లంకాయాం కాననౌకసః । భేరీమృదంగసంఘుష్టం తుములం రోమహర్షణమ్ ॥ 3
 బభూవుస్తేన ఘోషేణ సంహృష్టా హరియూథపాః । అమృష్యమాణాస్తం ఘోషం వినేదుర్ఘోషవత్తరమ్ ॥ 4
 రాక్షసాస్తు ప్లవంగానాం శుశ్రువుశ్చాపి గర్జితమ్ । నర్దతామివ దృష్టానాం మేఘానామంబరే స్వనమ్ ॥ 5
 దృష్ట్వా దాశరథిర్లంకాం చిత్రధ్వజపతాకినీమ్ । జగామ మనసా సీతాం దూయమానేన చేతసా ॥ 6
 అత్ర సా మృగశాబాక్షీ రావణేనోపరుధ్యతే । అభిభూతా గ్రహేణేవ లోహితాంగేన రోహిణీ ॥ 7
 దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్చ వస్య సముద్వీక్ష్వ చ లక్ష్మణమ్ । ఉవాచ వచనం వీరః తత్కాలహితమాత్మనః ॥ 8
 ఆతిఖంతీమివాకాశమ్ ఉత్థితాం పశ్య లక్ష్మణ । మనసేవ కృతాం లంకాం నగాగ్రే విశ్వకర్మణా ॥ 9
 విమానైర్బహుభిర్లంకా సంకీర్ణా భువి రాజతే విష్టోః పదమివాకాశం ఛాదితం పాండురైర్లనైః ॥ 10
 పుష్పితైశ్శోభితా లంకా వనైశ్చైత్రథోపమైః । నానాపతంగసంఘుష్టైః ఫలపుష్పోపగైశ్శుభైః ॥ 11
 పశ్య మత్తవిహంగాని ప్రలీనభ్రమరాణి చ । కోకిలాకులషండాని దోధవీతి శివోఽనిలః ॥ 12
 ఇతి దాశరథీ రామో లక్ష్మణం సమభాషత । బలం చ తద్వై విభజన్ శాస్త్ర దృష్టేన కర్మణా ॥ 13
 శశాస కపిసేనాయాః బలమాదాయ వీర్యవాన్ । అంగదస్సహ నీలేన తిష్ఠేదురసి దుర్జయః ॥ 14
 తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యా వానరౌఘసమావృతః । ఆశ్రిత్య దక్షిణం పార్శ్వమ్ ఋషభో వానరర్షభః ॥ 15
 గంధహస్తీవ దుర్ధర్షః తరస్వీ గంధమాదనః । తిష్ఠేద్వానరవాహిన్యాః సవ్యం పార్శ్వం సమాశ్రితః ॥ 16
 మూర్ధ్ని స్థాస్థ్యామృహం యుక్తో లక్ష్మణేన సమన్వితః । జాంబవాంశ్చ సుషేణశ్చ వేగదర్శి చ వానరః ॥ 17
 ఋక్షముఖ్యా మహాత్మానః కుక్షిం రక్షంతు తే త్రయః । జఘనం కపిసేనాయాః కపిరాణోఽభిరక్షతు ॥ 18
 పశ్చార్థమివ లోకస్య ప్రచేతాస్తేజసా వృతః । సువిభక్తమహావ్యూహో మహావానరరక్షితా ॥ 19
 అనీకినీ సా విబభౌ యథా ద్యౌస్సాభ్రసంప్లవా । ప్రగృహ్య గిరిశృంగాణి మహతశ్చ మహీరుహాన్ ॥ 20
 ఆసేదుర్వానరా లంకాం విమర్దయిషవో రణే । శిఖరైర్వికిరామైనాం లంకాం ముష్టిభిరేవ వా ॥ 21
 ఇతి స్మ దధిరే సర్వే మనాంసి హరిసత్తమాః । తతో రామో మహాతేజాః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ॥ 22
 సువిభక్తాని సైన్యాని శుక ఏష విముచ్యతామ్ । రామస్య వచనం శ్రుత్వా వానరేంద్రో మహాబలః ॥ 23
 మోచయామాస తం దూతం శుకం రామస్య శాసనాత్ । మోచితో రామవాక్యేన వానరైశ్చాభిపీడితః ॥ 24
 శుకః పరమసంత్రస్తో రక్షోధిపముపాగమత్ । రావణః ప్రహసన్నేవ శుకం వాక్యమభాషత ॥ 25
 కిమిమౌ తే సితౌ పక్షౌ లానపక్షశ్చ దృశ్యసే । కచ్చిన్నానేకచిత్తానాం తేషాం త్వం వశమాగతః ॥ 26
 తతస్స భయసంవిగ్నః తథా రాజాఽభిచోదితః । వచనం ప్రత్యువాచేదం రాక్షసాధిపముత్తమమ్ ॥ 27
 సాగరస్యోత్తరే తీరేఽబ్రువంస్తే వచనం తథా । యథాసందేశమక్లిష్టం సాన్వయం శ్లక్షణయా గిరా ॥ 28
 క్రుద్ధైస్సైరహముత్ఫుల్ల్య దృష్టమాత్రైః ప్లవంగమైః । గృహీతోఽస్మృపి చారబ్ధో హంతుం లోప్తుం చ ముష్టిభిః ॥ 29
 నైవ సంభాషితుం శక్యాః సంప్రశ్నోఽత్ర న లభ్యతే । ప్రకృత్యా కోపనాస్తీక్ష్ణాః వానరా రాక్షసాధిప ॥ 30
 స చ హంతా విరాధస్య కబంధస్య ఖరస్య చ । సుగ్రీవసహితో రామః సీతాయాః పదమాగతః ॥ 31
 స కృత్వా సాగరే సేతుం తీర్త్వా చ లవణోదధిమ్ । ఏష రక్షాంసి నిర్ఝాయ ధన్వీ తిష్ఠతి రాఘవః ॥ 32

ఋక్షవానరముఖ్యానామ్ అనీకాని సహస్రశః । గిరిమేఘనికాశానాం ఛాదయంతి వసుంధరామ్ ॥ 33

రాక్షసానాం బలౌఘస్య వానరేంద్రబలస్య చ । నైతయోర్విద్యతే సంధిః దేవదానవయోరివ ॥ 34

పురా ప్రాకారమాయాంతి క్షిప్రమేకతరం కురు । సీతాం వాఽస్మై ప్రయచ్ఛాశు సుయుద్ధం వా ప్రదీయతామ్ ॥ 35

శుకస్య వచనం శ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ । రోషసంరక్తనయనో నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ 36

యది మాం ప్రతియుద్ధ్యేరన్ దేవగంధర్వదానవాః । నైవ సీతాం ప్రయచ్ఛామి సర్వలోకభయాదపి ॥ 37

కదా నామాభిధావంతి రాఘవం మామకాశ్వరాః । వసంతే పుష్పితం మత్తాః భ్రమరా ఇవ పాదపమ్ ॥ 38

కదా తూణీశయైర్దీప్తైః గణశః కార్ముకచ్యుతైః । శరైరాదీపయామ్యేనమ్ ఉల్కాభిరివ కుంజరమ్ ॥ 39

తచ్ఛాస్య బలమాదాస్యే బలేన మహతా వృతః । జ్యోతిషామివ సర్వేషాం ప్రభాముద్యన్ దివాకరః ॥ 40

సాగరస్యేవ మే వేగో మారుతస్యేవ మే గతిః । న హి దాశరథిర్వేద తేన మాం యోద్ధుమిచ్ఛతి ॥ 41

న మే తూణీశయాన్ బాణాన్ సవిషానివ పన్నగాన్ । రామః పశ్యతి సంగ్రామే తేన మాం యోద్ధుమిచ్ఛతి ॥ 42

న జానాతి పురా వీర్యం మమ యుద్ధే స రాఘవః । మమ చాపమయీం వీణాం శరకోణైః ప్రవాదితామ్ ॥ 43

జ్యాశబ్దతుములాం ఘోరామ్ ఆర్తభీతమహాస్వనామ్ । నారాచతలసన్నాదాం తాం మమాహితవాహినీమ్ ।
అవగాహ్య మహారంగం వాదయిష్యామ్యహం రణే ॥ 44

న వాసవేనాపి సహస్రచక్షుషా యథాఽస్మి శక్యో వరుణేన వా స్వయమ్ ।
యమేన వా ధర్షయితుం శరాగ్నినా మహాహవే వైశ్రవణేన వా పునః ॥ 45

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే శుకమోక్షణం నామ చతుర్వింశస్కర్గః

అథ పంచవింశః స్కర్గః (25) రావణాయ శుకసారణనివేదనమ్

సబలే సాగరం తీర్థే రామే దశరథాత్మజే । అమాత్యౌ రావణః శ్రీమాన్ అబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ ॥ 1

సమగ్రం సాగరం తీర్థం దుస్తరం వానరం బలమ్ । అభూతపూర్వం రామేణ సాగరే సేతుబంధనమ్ ॥ 2

సాగరే సేతుబంధం తు న శ్రద్ధధ్యాం కథంచన । అవశ్యం చాపి సంఖ్యేయం తన్మయా వానరం బలమ్ ॥ 3

భవంతౌ వానరం సైన్యం ప్రవిశ్యానుపలక్షితౌ । పరిమాణం చ వీర్యం చ యే చ ముఖ్యాః ప్లవంగమాః ॥ 4

మంత్రిణో యే చ రామస్య సుగ్రీవస్య చ సమ్మతాః । యే పూర్వమభివర్తంతే యే చ శూరాః ప్లవంగమాః ॥ 5

స చ సేతుర్యథా బద్ధః సాగరే సలిలార్ణవే । నివేశం యద్యథా తేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్ ॥ 6

రామస్య వ్యవసాయం చ వీర్యం ప్రహరణాని చ । లక్ష్మణస్య చ వీర్యం చ తత్త్వతో జ్ఞాతుమర్హథః ॥ 7

కశ్చ సేనాపతిస్తేషాం వానరాణాం మహాజసామ్ । ఏతత్ జ్ఞాత్వా యథాతత్త్వం శీఘ్రమాగంతుమర్హథః ॥ 8

ఇతి ప్రతిసమాదిష్టౌ రాక్షసౌ శుకసారణౌ । హరిరూపధరౌ వీరౌ ప్రవిష్టౌ వానరం బలమ్ ॥ 9

తతస్తద్వానరం సైన్యమ్ అచింత్యం రోమహర్షణమ్ । సంఖ్యాతుం నాధ్యగచ్ఛేతాం తదా తౌ శుకసారణౌ ॥ 10

సంస్థితం పర్వతాగ్రేషు నిర్దరేషు గుహోసు చ । సముద్రస్య చ తీరేషు వనేషాపవనేషు చ ॥ 11

తరమాణం చ తీర్థం చ తర్తుకామం చ సర్వశః । నివిష్టం నివిశచ్ఛైవ భీమనాదం మహాబలమ్ ॥ 12

తద్బలార్ణవమక్షోభ్యం దదృశాతే నిశాచరౌ । తౌ దదర్శ మహాతేజాః ప్రచ్ఛన్నౌ చ విభీషణః ॥ 13

ఆచచక్షే 2 ధ రామాయ గృహీత్వా శుకసారణౌ । తస్యేషౌ రాక్షసేంద్రస్య మంత్రిణౌ శుకసారణౌ ॥ 14

లంకాయాస్సమనుప్రాప్తౌ చారౌ పరపురంజయ । తౌ దృష్ట్వా వ్యథితౌ రామం నిరాశౌ జీవితే తదా ॥ 15

కృతాంజలిపుటౌ భీతౌ వచనం చేదమూచతుః । ఆవామిహాగతౌ సౌమ్య రావణప్రహితావుభౌ ॥ 16

పరిజ్ఞాతుం బలం కృత్స్నం తవేదం రఘునందన । తయోస్తద్వచనం శ్రుత్వా రామౌ దశరథాత్మజః ॥ 17

అబ్రవీత్ ప్రహసన్ వాక్యం సర్వభూతహితే రతః । యది దృష్టం బలం కృత్స్నం వయం వా సుపరీక్షితాః ॥ 18

యథోక్తం వా కృతం కార్యం ఛందతః ప్రతిగమ్యతామ్ । అథ కించిదదృష్టం వా భూయస్తద్ద్రష్టుమర్హథః ॥ 18

విభీషణో వా కార్తీస్త్వేన భూయస్సందర్శయిష్యతి । న చేదం గ్రహణం ప్రాప్య భేత్తవ్యం జీవితం ప్రతి ॥ 20
 న్యస్తశస్త్రా గృహీతౌ వా న దూతౌ వధమర్షథః । పృచ్ఛమానౌ విముంచైతౌ చారౌ రాత్రించరావుభౌ ॥ 21
 శత్రుపక్షస్య సతతం విభీషణ! వికర్షణౌ । ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం భవద్భ్యాం ధనదానుజః ॥ 22
 వక్తవ్యో రక్షసాం రాజా యథోక్తం వచనం మమ । యద్బలం చ సమాశ్రిత్య సీతాం మే హృతవానసి ॥ 23
 తద్దర్శయ యథాకామం ససైన్యస్సహబాంధవః । శ్వః కాల్యే నగరీం లంకాం సప్రాకారాం సతోరణామ్ ॥ 24
 రాక్షసం చ బలం పశ్య శరైర్విధ్వంసితం మయా । క్రోధం భీమమహం మోక్ష్యే ససైన్యే త్వయి రావణ ॥ 25
 శ్వః కాల్యే వజ్రవాన్వజ్రం దానవేష్వివ వాసవః । ఇతి ప్రతిసమాదిష్టౌ రాక్షసౌ శుకసారణౌ ॥ 26
 జయేతి ప్రతినంద్యైతౌ రాఘవం ధర్మవత్సలమ్ । ఆగమ్య నగరీం లంకామ్ అబ్రూతాం రాక్షసాధిపమ్ ॥ 27
 విభీషణగృహీతౌ తు వధార్హౌ రాక్షసేశ్వర । దృష్ట్వా ధర్మాత్మనా ముక్తౌ రామేణామితతేజసా ॥ 28
 ఏకస్థానగతా యత్ర చత్వారః పురుషర్షభాః । లోకపాలోపమాశ్శూరాః కృతాస్త్రా దృఢవిక్రమాః ॥ 29
 రామౌ దాశరథిః శ్రీమాన్ లక్ష్మణశ్చ విభీషణః । సుగ్రీవశ్చ మహాతేజాః మహేంద్రసమవిక్రమః ॥ 30
 ఏతే శక్తాః పురీం లంకాం సప్రాకారాం సతోరణామ్ । ఉత్పాట్య సంక్రామయితుం సర్వే తిష్ఠంతు వానరాః ॥ 32
 యాదృశం తస్య రామస్య రూపం ప్రహరణాని చ । వధిష్యతి పురీం లంకామ్ ఏకస్తిష్ఠంతు తే త్రయః ॥ 32
 రామలక్ష్మణగుప్తా సా సుగ్రీవేణ చ వాహినీ । బభూవ దుర్ధర్షతరా సేంద్రైరపి సురాసురైః ॥ 33
 (వ్యక్తస్నేతుస్తథాబద్ధః దశయోజనవిస్తృతః । శతయోజనమాయామః తీర్థా సేనా చ సాగరమ్ ॥
 నివిష్టో దక్షిణే తీరే రామస్స చ నదీపతేః । తీర్థస్య తరమాణస్య బలస్యాన్తో న విద్యతే ॥)
 ప్రహృష్టరూపా ధ్వజినీ వనౌకసాం మహాత్మనాం సంప్రతి యోద్ధుమిచ్ఛతామ్ ।
 అలం విరోధేనశమో విధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణాయ శుకసారణనివేదనం నామ పంచవింశస్సర్గః

అథ షడ్వింశః సర్గః (26) వానరసేనాదర్శనమ్

తద్వచః పథ్యమక్లిబం సారణేనాభిభాషితమ్ । నిశమ్య రావణో రాజా ప్రత్యభాషత సారణమ్ ॥ 1
 యది మామభియుంజీరన్ దేవగంధర్వదానవాః । నైవ సీతాం ప్రదాస్యామి సర్వలోకభయాదపి ॥ 2
 త్వం తు సౌమ్య పరిత్రస్తో హరిభిర్నిర్జితో భృశమ్ । ప్రతిప్రదానమద్యైవ సీతాయాస్నాధు మన్యసే ॥ 3
 కో హి నామ సపత్నీ మాం సమరే జేతుమర్హతి । ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 4
 ఆరురోహ తతః శ్రీమాన్ ప్రాసాదం హిమపాండురమ్ । బహుతాలసముత్సేధం రావణోఽథ దిదృక్షయా ॥ 5
 తాభ్యాం చరాభ్యాం సహితో రావణః క్రోధమూర్ఛితః । పశ్యమానః సముద్రం చ పర్వతాంశ్చ వనాని చ ॥ 6
 దదర్శ పృథివీదేశం సుసంపూర్ణం ప్లవంగమైః । తదపారమసంఖ్యేయం వానరాణాం మహద్బలమ్ ॥ 7
 ఆలోక్య రావణో రాజా పరిపప్రచ్ఛ సారణమ్ । ఏషాం వానరముఖ్యానాం కే శూరాః కే మహాబలాః ॥ 8
 కే పూర్వమభివర్తంతే మహోత్సాహాస్సమంతతః । కేషాం శృణోతి సుగ్రీవః కే వా యూధపయూధపాః ॥ 9
 సారణాచక్ష్వ తత్సేన కే ప్రధానాః ప్లవంగమాః । సారణో రాక్షసేంద్రస్య వచనం పరిపృచ్ఛతః ॥ 10
 ఆచచక్షేఽథ ముఖ్యజ్ఞో ముఖ్యాంస్తాంస్తు వనౌకసః । ఏష యోఽభిముఖో లంకాం నర్దంస్తిష్ఠతి వానరః ॥ 11
 యూధపానాం సహస్రాణాం శతేన పరివారితః । యస్య ఘోషేణ మహతా సప్రాకారా సతోరణా ॥ 12
 లంకా ప్రవేపతే సర్వా సశైలవనకాననా । సర్వశాఖామృగేంద్రస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ॥ 13
 బలాగ్రీ తిష్ఠతే వీరో నీలో నామైష యూధపః । బాహూ ప్రగృహ్య యః పద్భ్యాం మహీం గచ్ఛతి వీర్యవాన్ ॥ 14
 లంకామభిముఖః క్రోధాత్ అభీక్షం చ విజృంభతే । గిరిశృంగప్రతీకాశః పద్మకింజల్కసన్నిభః ॥ 15
 స్ఫోటయత్యభిసంరబ్ధో లాంగూలం చ పునః పునః । యస్య లాంగూలశబ్దేన స్వనంతి ప్రదిశో దశ ॥ 16

- ఏష వానరరాజేన సుగ్రీవేణాభిషేచితః । యౌవరాజ్యేఽంగదో నామ త్వామాహ్వాయతి సంయుగే ॥ 17
- వాలినస్సదృశః పుత్రః సుగ్రీవస్య సదా ప్రియః । రాఘవార్థే పరాక్రాంతః శక్రాథే వరుణో యథా॥ 18
- ఏతస్య సా మతిస్సర్వా యద్భుష్టా జనకాత్మజా । హనూమతా వేగవతా రాఘవస్య హితైషిణా ॥ 19
- బహూని వానరేంద్రాణామ్ ఏష యూథాని వీర్యవాన్ । పరిగృహ్యోభియాతి త్వాం స్వేనానీకేన దుర్జయః ॥
- అనువాలిసుతస్యాపి బలేన మహతావృతః । వీరస్తిష్ఠతి సంగ్రామే సేతు హేతురయం నకః ॥ 21
- యే తు విష్టభ్య గాత్రాణి క్షేవ్వికయంతి నదంతి చ । ఉత్థాయ చ విజృంభంతే క్రోధేన హరిపుంగవాః ॥ 22
- ఏతే దుష్ప్రసహో ఘోరాః చందాశ్చండపరాక్రమాః । అష్టౌ శతసహస్రాణి దశకోటిశతాని చ ॥ 23
- య ఏనమనుగచ్ఛంతి వీరాశ్చందనవాసినః । ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్॥ 24
- శ్వేతో రజతసంకాశః చపలో భీమవిక్రమః । బుద్ధిమాన్ వానరో వీరః త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః ॥ 25
- తూర్ణం సుగ్రీవమాగమ్య పునర్గచ్ఛతి సత్పరః । విభజన్ వానరీం సేనామ్ అనీకాని ప్రహర్షయన్ ॥ 26
- యః పురా గోమతీతీరే రమ్యం పర్యేతి పర్వతమ్ । నామ్నా సంకోచనో నామ నానానగయుతో గిరిః ॥27
- తత్ర రాజ్యం ప్రశాస్త్యేషః కుముదో నామ యూథపః । యోఽసౌ శతసహస్రాణాం సహస్రం పరికర్షతి ॥28
- యస్య వాలా బహువ్యామా దీర్ఘా లాంగూలమాశ్రితాః । తామ్రా పీతాః సితాశ్వేతాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః ॥
- అదీనో రోషణశ్చండః సంగ్రామమభికాంక్షతి । ఏషోఽప్యాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్ ॥ 30
- యస్త్వేష సింహసంకాశః కపిలో దీర్ఘలోచనః । నిభృతః ప్రేక్షతే లంకాం దిధక్షన్నివ చక్షుషా ॥ 31
- వింధ్యం కృష్ణగిరిం సహ్యాం పర్వతం చ సుదర్శనమ్ । రాజన్ సతతమధ్యాస్తే రంభో నామైష యూథపః ॥
- శతం శతసహస్రాణాం త్రింశచ్చ హరిపుంగవాః । యమేతే వానరాః శూరాః చండశ్చండపరాక్రమాః ॥ 33
- పరివార్యానుగచ్ఛంతి లంకాం మర్దితుమోజసా । యస్తు కర్ణౌ వివృణుతే జృంభతే చ పునః పునః ॥ 34
- న చ సంవిజతే మృత్యోః న చ యుద్ధాద్విధావతి । ప్రకంపతే చ రోషేణ తిర్యక్చ పునరీక్షతే ॥ 35
- పశ్యన్ లాంగూలమపి చ క్షేవ్వికతే చ మహాబలః । మహాజవో వీతభయో రమ్యం సాల్యేయపర్వతమ్ ॥ 36
- రాజన్ సతతమధ్యాస్తే శరభో నామ యూథపః । ఏతస్య బలినస్సర్వే విహారా నామ యూథపాః ॥ 37
- రాజన్ శతసహస్రాణి చత్వారింశత్తైవ చ । యస్తు మేఘ ఇవాకాశం మహానావృత్య తిష్ఠతి ॥ 38
- మధ్యే వానరవీరాణాం సురాణామివ వాసవః । భేరీణామివ సన్నాదో యస్యైష శ్రూయతే మహాన్ ॥ 39
- ఘోషః శాఖామృగేంద్రాణాం సంగ్రామమభికాంక్షతామ్ । ఏష పర్వతమధ్యాస్తే పారియాత్రమనుత్తమమ్ ॥
- యుద్ధే దుష్ప్రసహో నిత్యం పనసో నామ యూథపః । ఏనం శతసహస్రాణాం శతార్థం పర్యుపాసతే ॥ 41
- యూథపా యూథపశ్రేష్ఠమ్ ఏషాం యూథాని భాగశః । యస్తు భీమాం ప్రవల్గంతీం చమూం తిష్ఠతి శోభయన్ ॥
- స్థితాం తీరే సముద్రస్య ద్వితీయ ఇవ సాగరః । ఏష దర్దరసంకాశో వినతో నామ యూథపః ॥ 43
- పిబంశ్చరతి పర్ణాసాం నదీనాముత్తమాం నదీమ్ । షష్టిశ్చతసహస్రాణి బలమస్య ప్లవంగమాః ॥ 44
- త్వామాహ్వాయతి యుద్ధాయ క్రోధనో నామ యూథపః । విక్రాంతా బలవంతశ్చ యథా యూథాని భాగశః ॥
- యస్తు గైరికవర్ణాభం వపుః పుష్యతి వానరః । అవమత్య సదా సర్వాన్ వానరాన్ బలదర్పితాన్ ॥ 46
- గవయో నామ తేజస్వీ త్వాం క్రోధాదభివర్తతే । ఏనం శతసహస్రాణి సప్తతిః పర్యుపాసతే ॥ 47
- ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్ । ఏతే దుష్ప్రసహో ఘోరాః బలినః కామరూపిణః ।
- యూథపా యూథపశ్రేష్ఠాః యేషాం యూథాని భాగశః ॥ 48

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే వానరసేనాదర్శనం నామ షడ్వింశస్సర్గః

అథ సప్తవింశః సర్గః (27) సారణేన వానరబలకథనమ్

తాంస్తు తేఽహం ప్రవక్ష్యామి ప్రేక్షమాణస్య యూథపాన్ । రాఘవార్థే పరాక్రాంతాః యే న రక్షంతి జీవితమ్ ॥
స్నిగ్ధా యస్య బహువ్యామాః వాలా లాంగూలమాశ్రితాః । తామ్రాః పీతాః సితాః శ్వేతాః ప్రకీర్ణా ఘోరకర్మణః ॥

ప్రగృహీతాః ప్రకాశంతే సూర్యస్యేవ మరీచయః । పృథివ్యా చానుకృప్యంతే హరో నామైష యూధపః ॥ 3
 యం పృష్టతోఽనుగచ్ఛంతి శతశోఽథ సహస్రశః । ద్రుమానుద్యమ్య సహసా లంకారోహణతత్పరాః ॥ 4
 యూధపా హరిరాజస్య కింకరాస్సముపస్థితాః । (ఏష కోటిసహస్రేణ వానరాణాం మహౌజసామ్ ।
 ఆకాంక్షతే త్వాం సంగ్రామే జేతుం పరపురంజయ ॥) నీలానివ మహామేఘాన్ తిష్ఠతో యాంస్తు పశ్యసి ॥ 5
 అసితాంజనసంకాశాన్ యుద్ధే సత్యపరాక్రమాన్ । అసంఖ్యేయాననిర్దేశ్యాన్ పరం పారమివోదధేః ॥ 6
 పర్వతేషు చ యే కేచిత్ విషమేషు నదీషు చ । ఏతే త్వామభివర్తంతే రాజన్ ఋక్షాస్సుదారుణాః ॥ 7
 ఏషాం మధ్యే స్థితో రాజన్ భీమాక్షో భీమదర్శనః । పర్జన్య ఇవ జీమూతైః సమంతాత్ పరివారితః ॥ 8
 ఋక్షవంతం గిరిశ్రేష్ఠమ్ అధ్యాస్తే నర్మదాం పిబన్ । సర్వర్క్షాణామధిపతిః ధూమ్రో నామైష యూధపః ॥ 9
 యవీయానస్య తు భ్రాతా పశ్యైనం పర్వతోపమమ్ । భ్రాత్రా సమానో రూపేణ విశిష్టస్తు పరాక్రమైః ॥ 10
 స ఏష జాంబవాన్నామ మహాయూధపయూధపః । ప్రక్రాంతో గురువర్తీ చ సంప్రహారేష్వమర్షణః ॥ 11
 ఏతేన సాహ్యం సుమహత్ కృతం శక్రస్య ధీమతా । దైవాసురే జాంబవతా లబ్ధాశ్చ బహవో వరాః ॥ 12
 ఆరుహ్య పర్వతాగ్రేభ్యో మహాభ్రవిపులాశ్శిలాః । ముంచంతి విపులాకారాః న మృత్యోరుద్విజంతి చ ॥ 13
 రాక్షసానాం చ సదృశాః పిశాచానాం చ రోమశాః । ఏతస్య సైన్యా బహవో విచరంత్యగ్నితేజసః ॥ 14
 యం త్వేనమభినంరబ్ధం ప్లవమానమివ స్థితమ్ । ప్రేక్షంతే వానరాస్సర్వే స్థితా యూధపయూధపమ్ ॥ 15
 ఏష రాజన్ సహస్రాక్షం పర్యుపాస్తే హరీశ్వరః । బలేన బలసంపన్నో దంభో నామైష యూధపః ॥ 16
 యః స్థితం యోజనే శైలం గచ్ఛన్ పార్శ్వేన సేవతే । ఊర్ధ్వం తదైవ కాయేన గతః ప్రాప్నోతి యోజనమ్ ॥
 యస్మాన్న పరమం రూపం చతుష్పాదేషు విద్యతే । శ్రుతః సన్నాదనో నామ వానరాణాం పితామహః ॥ 18
 యేన యుద్ధం పురా దత్తం రణే శక్రస్య ధీమతా । పరాజయశ్చ న ప్రాప్తః సోఽయం యూధపయూధపః ॥
 యస్య విక్రమమాణస్య శక్రస్యేవ పరాక్రమః । ఏష గంధర్వకన్యాయామ్ ఉత్పన్నః కృష్ణవర్తునః ॥ 20
 తదా దైవాసురే యుద్ధే సాహ్యార్థం త్రిదివౌకసామ్ । యస్య వైశ్రవణో రాజా జంబూముపనిషేవతే ॥ 21
 యో రాజా పర్వతేంద్రాణాం బహుకిన్నరసేవినామ్ । విహారసుఖదో నిత్యం భ్రాతుస్తే రాక్షసాధిప ॥ 22
 తత్రైష వసతి శ్రీమాన్ బలవాన్ వానరర్షభః । యుద్ధేష్వకత్థనో నిత్యం క్రథనో నామ యూధపః ॥ 23
 వృతః కోటిసహస్రేణ హరీణాం సముపస్థితః । ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్ ॥ 24
 యో గంగామనుపర్యేతి త్రాసయన్ హస్తియూధపాన్ । హస్తినాం వానరాణాం చ పూర్వవైరమనుస్మరన్ ॥
 ఏష యూధపతిర్వైతా గచ్ఛన్ గిరిగుహాశయః । గజాన్ యోధయతే వన్యాన్ గిరించైవ మహీరుహాన్ ॥ 26
 హరీణాం వాహినీముఖ్యో నదీం హైమవతీమను । ఉశీరబీజమాశ్రిత్య పర్వతం మందరోపమమ్ ॥ 27
 రమతే వానరశ్రేష్ఠో దివి శక్ర ఇవ స్వయమ్ । ఏనం శతసహస్రాణాం సహస్రమనువర్తతే ॥ 28
 వీర్యవిక్రమదృప్తానాం నర్ణతాం బలశాలినామ్ । స ఏష నేతా చైతేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్ ॥ 29
 స ఏష దుర్ధరో రాజన్ ప్రమాథీ నామ యూధపః । వాతేనేవోద్ధతం మేఘం యమేనమనుపశ్యసి ॥ 30
 అనీకమపి సంరబ్ధం వానరాణాం తరస్వినామ్ । ఉద్ధూతమరుణాభాసం పవనేన సమంతతః ॥ 31
 వివర్తమానం బహుధా యత్రైతద్భుహుళం రజః । ఏతేఽసితముఖా ఘోరాః గోలాంగూలా మహాబలాః ॥ 32
 శతం శతసహస్రాణి దృష్ట్వా వై సేతుబంధనమ్ । గోలాంగూలం మహావేగం గవాక్షం నామ యూధపమ్ ॥
 పరివార్యాభివర్తంతే లంకాం మర్దితుమోజసా । భ్రమరాచరితా యత్ర సర్వకామఫలద్రుమాః ॥ 34
 యం సూర్యస్తుల్కవర్ణాభమ్ అనుపర్యేతి పర్వతమ్ । యస్య భాసా సదా భాంతి తద్వర్ణా మృగపక్షిణః ॥ 35
 యస్య ప్రస్థం మహాత్మానో న త్యజంతి మహర్షయః । సర్వకామఫలా వృక్షాః సదా ఫలసమన్వితాః ॥ 36
 మధూని చ మహార్క్షాణి యస్మిన్ పర్వతసత్తమే । తత్రైష రమతే రాజన్ రమ్యే కాంచనపర్వతే ॥ 37
 ముఖ్యో వానరముఖ్యానాం కేసరీ నామ యూధపః । షష్టిర్గిరిసహస్రాణాం రమ్యాః కాంచనపర్వతాః ॥ 38

- తేషాం మధ్యే గిరివరః త్వమివానఘ రక్షసామ్ | తత్రైతే కపిలాః శ్వేతాః తామ్రాస్యా మధుపింగళాః || 39
- నివసంతు్యత్తమగిరౌ తీక్ష్ణదంష్ట్రా సఖాయుధాః | సింహో ఇవ చతుర్దంష్ట్రాః వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః || 40
- సర్వే వైశ్వానరసమాః జ్వలితాశీవిషోపమాః | సుదీర్ఘాంచితలాంగులాః మత్తమాతంగసన్నిభాః || 41
- మహాపర్వతసంకాశాః మహాజీమూతనిస్స వ్నాః | వృత్తపింగళరక్షాః భీమభీమగతిస్వరాః || 42
- మర్దయంతీవ తే సర్వే తస్థుర్లంకాం సమీక్ష్య తే | ఏష చైషామధిపతిః మధ్యే తిష్ఠతి వీర్యవాన్ || 43
- జయార్థీ నిత్యమాదిత్యమ్ ఉపతిష్ఠతి బుద్ధిమాన్ | నామ్నా పృథివ్యాం విఖ్యాతో రాజన్ శతవలీతి యః || 44
- ఏషైవాశంసతే లంకాం స్వేనానీకేన మర్దితుమ్ | విక్రాంతో బలవాన్ శూరః పౌరుషే స్వే వ్యవస్థితః || 45
- రామప్రియార్థం ప్రాణానాం దయాం న కురుతే హరిః | గజో గవాక్షో గవయో నలో నీలశ్చ వానరః || 46
- ఏకైక ఏవ యూథానాం కోటీభిర్దశభిర్భుతః | తథా-న్యే వానరశ్రేష్ఠాః వింధ్యపర్వతవాసినః |
- న శక్యంతే బహుత్వాత్తు సంఖ్యాతుం లఘువిక్రమాః || 47
- సర్వే మహారాజ మహాప్రభావాః సర్వే మహాశైలనికాశకాయాః |
- సర్వే సమర్థాః పృథివీం క్షణేన కర్తుం ప్రవిధ్యస్తవికీర్ణశైలామ్ || 48

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సారణేన వానరబలకథనం నామ సప్తవింశస్సర్గః

అథ అష్టావింశః సర్గః (28) శుకేన వానరసంఖ్యానివేదనమ్

- సారణస్య వచః శ్రుత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్ | బలమాదిశ్య తత్సర్వం శుకో వాక్యమథాబ్రవీత్ || 1
- స్థితాన్ పశ్యసి యానేతాన్ మత్తానివ మహాద్విపాన్ | న్యగ్రోధానివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతానివ || 2
- ఏతే దుష్ట్రుసహా రాజన్ బలినః కామరూపిణః | దైత్యదానవసంకాశాః యుద్ధే దేవపరాక్రమాః || 3
- ఏషాం కోటిసహస్రాణి నవ పంచ చ సప్త చ | తథా శంఖసహస్రాణి తథా బృందశతాని చ || 4
- ఏతే సుగ్రీవసచివాః కిష్కింధానిలయాస్సదా | హరయో దేవగంధర్వైః ఉత్పన్నా కామరూపిణః || 5
- యౌ తౌ పశ్యసి తిష్ఠంతౌ కుమారౌ దేవరూపిణౌ | మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ తాభ్యాం నాస్తి సమో యుధి || 6
- బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతౌ అమృతప్రాశినావుభౌ | ఆశంసేతే యుధా లంకామ్ ఏతౌ మర్దితుమోజసా || 7
- యావేతావేతయోః పార్శ్వే స్థితౌ పర్వతసన్నిభౌ | సుముఖోఽసుముఖశ్చైవ మృత్యుపుత్రౌ పితుస్సమౌ || 8
- ప్రేక్షంతౌ నగరీం లంకాం కోటీభిర్దశభిర్భుతౌ | యం తు పశ్యసి తిష్ఠంతం ప్రభిన్నమివ కుంజరమ్ || 9
- యౌ బలాత్ క్షోభయేత్ క్రుద్ధః సముద్రమపి వానరః | ఏషోఽభిగంతా లంకాయాః వైదేహ్యస్తవ చ ప్రభో || 10
- ఏనం పశ్య పురా దృష్టం వానరం పునరాగతమ్ | జేష్ఠం కేసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి శ్రుతః || 11
- హనుమానితి విఖ్యాతో లంఘితో యేన సాగరః | కామరూపీ హరిశ్రేష్ఠో బలరూపసమన్వితః || 12
- అనివార్యగతిశ్చైవ యథా సతతగః ప్రభుః | ఉద్యంతం భాస్కరం దృష్ట్వా బాలః కిల పిపాసితః || 13
- త్రియోజనసహస్రం తు అధ్వానమవతీర్యహి | ఆదిత్యమాహరిష్యామి న మే క్షుత్రృతియాస్యతి || 14
- ఇతి సంచింత్య మనసా పురైష బలదర్పితః | అనాధృప్యతమం దేవమ్ అపి దేవర్షిదానవైః || 15
- అనాసాద్వైవ పతితో భాస్కరోదయనే గిరౌ | పతితస్య కపేరస్య హనురేకా శిలాతలే || 16
- కించిత్ భిన్నా దృఢహనోః హనుమానేష తేన వై | సత్యమాగమయోగేన మమైష విదితో హరిః || 17
- నాస్య శక్యం బలం రూపం ప్రభావో వాఽపి భాషితుమ్ | ఏష ఆశంసతే లంకామ్ ఏకో మర్దితుమోజసా || 18
- యశ్చైషోఽనంతరశ్చూరః శ్యామః పద్మనిభేక్షణః | ఇక్ష్వాకూణామతిరథో లోకే విఖ్యాతపౌరుషః || 19
- యస్మిన్న చలతే ధర్మో యో ధర్మం నాతివర్తతే | యో బ్రాహ్మమస్త్రం వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం వరః || 20
- యో భింద్యార్ధగనం బాణైః పర్వతానపి దారయేత్ | యస్య మృత్యోరివ క్రోధః శక్రస్యేవ పరాక్రమః || 21
- యస్య భార్యా జనస్థానాత్ సీతా చాపహృతా త్వయా | స ఏష రామస్త్వాం యోద్ధుం రాజన్ సమభివర్తతే ||

- యస్యైష దక్షిణే పార్శ్వే శుద్ధజాంబూనదప్రభః । విశాలవక్షాస్తామ్రాక్షో నీల కుంచితమూర్ధజః ॥ 23
- ఏషోఽస్య లక్ష్మణో నామ భ్రాతా ప్రాణసమః ప్రియః । నయే యుద్ధే చ కుశలః సర్వశాస్త్ర విశారదః ॥ 24
- అమర్షీ దుర్జయో జేతా విక్రాంతో బుద్ధిమాన్ బలీ । రామస్య దక్షిణో బాహుః నిత్యం ప్రాణో బహిశ్చరః ॥ 25
- న హ్యేష రాఘవస్యార్థే జీవితం పరిరక్షతి । ఏషైవాశంసతే యుద్ధే నిహంతుం సర్వరాక్షసాన్ ॥ 26
- యస్తు సవ్యమసౌ పక్షం రామస్యాశ్రిత్య తిష్ఠతి । రక్షోగణపరిక్షిప్తో రాజా హ్యేష విభీషణః ॥ 27
- శ్రీమతా రాజరాజేన లంకాయామభిషేచితః । త్వామేవ ప్రతిసంరబ్ధో యుద్ధాయైషోఽభివర్తతే ॥ 28
- యం తు పశ్యసి తిష్ఠంతం మధ్యే గిరిమివాచలమ్ । సర్వశాఖామృగేంద్రాణాం భర్తారమపరాజితమ్ ॥ 29
- తేజసా యశసా బుద్ధ్యా జ్ఞానేనాభిజనేన చ । యః కపీనతిబ్రాహ్మణ హిమవానివ పర్వతాన్ ॥ 30
- కిష్కింధాం యః సమధ్యాస్తే గుహాం సగహనద్రుమామ్ । దుర్గాం పర్వతదుర్గస్థాం ప్రధానైస్సహ యూథపైః ॥
- యస్యైషా కాంచనీ మాలా శోభతే శతపుష్కరా । కాంతా దేవమనుష్యాణాం యస్యాం లక్ష్మీః ప్రతిష్ఠితా ॥ 32
- ఏతాం చ మాలాం తారాం చ కపిరాజ్యం చ శాశ్వతమ్ । సుగ్రీవో వాలినం హత్వా రామేణ ప్రతిపాదితః ॥
- శతం శతసహస్రాణాం కోటిమాహుర్మనీషిణః । శతం కోటిసహస్రాణాం శంఖ ఇత్యభిధీయతే ॥ 34
- శతం శంఖసహస్రాణాం మహాశంఖ ఇతి స్మృతః । మహాశంఖసహస్రాణాం శతం బృందమితి స్మృతమ్ ॥
- శతం బృందసహస్రాణాం మహాబృందమితి స్మృతమ్ । మహాబృందసహస్రాణాం శతం పద్మమితి స్మృతమ్ ॥
- శతం పద్మసహస్రాణాం మహాపద్మమితి స్మృతమ్ । మహాపద్మసహస్రాణాం శతం ఖర్వమిహోచ్యతే ॥ 37
- శతం ఖర్వసహస్రాణాం మహాఖర్వమితి స్మృతమ్ । మహాఖర్వసహస్రాణాం సముద్రమభిధీయతే ॥ 38
- శతం సముద్రసాహస్రమ్ ఓఘ ఇత్యభిధీయతే । శతమోఘసహస్రాణాం మహాఘ ఇతి విశ్రుతః ॥ 39
- ఏవం కోటిసహస్రేణ శంఖానాం చ శతేన చ । మహాశంఖసహస్రేణ తథా బృందశతేన చ ॥ 40
- మహాబృందసహస్రేణ తథా పద్మశతేన చ । మహాపద్మసహస్రేణ తథా ఖర్వశతేన చ ॥ 41
- సముద్రేణ శతేనైవ మహాఘేన తథైవ చ । ఏష కోటిమహాఘేన సముద్రసదృశేన చ ॥ 42
- విభీషణేన సచివైః రాక్షసైః పరివారితః । సుగ్రీవో వానరేంద్రస్త్వాం యుద్ధార్థమభివర్తతే ।
- మహాబలవృతో నిత్యం మహాబలపరాక్రమః ॥ 43
- ఇమాం మహారాజ సమీక్ష్య వాహినీమ్ ఉపస్థితాం ప్రజ్వలితగ్రహోపమామ్ ।
- తతః ప్రయత్నః పరమో విధీయతాం యథా జయః స్యాన్న పరైః పరాజయః ॥ 44

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే శుకేన వాసరసంఖ్యానివేదనం నామ అష్టావింశస్సర్గః

అథ ఏకోనత్రింశః సర్గః (29) చారప్రేషణం రామబలవార్తానయనం చ

- శుకేన తు సమాఖ్యాతాన్ తాన్ దృష్ట్వా హరియూథపాన్ । సమీపస్థం చ రామస్య భ్రాతరం స్వం విభీషణమ్ ॥
- లక్ష్మణం చ మహావీర్యం భుజం రామస్య దక్షిణమ్ । సర్వవానరరాజం చ సుగ్రీవం భీమవిక్రమమ్ ॥ 2
- కించిదావిగ్నహృదయో జాతక్రోధశ్చ రావణః । భర్షయామాస తౌ వీరౌ కథాంతే శుకసారణౌ ॥ 3
- అథోముఖౌ తౌ ప్రణతౌ అబ్రవీచ్ఛుకసారణౌ । రోషగద్గదయా వాచా సంరబ్ధః పరుషం వచః ॥ 4
- న తావత్సదృశం నామ సచివైరుపజీవిభిః । విప్రియం నృపతేర్వక్తుం నిగ్రహే ప్రగ్రహే ప్రభోః ॥ 5
- రిపూణాం ప్రతికూలానాం యుద్ధార్థమభివర్తతామ్ । ఉభాభ్యాం సదృశం నామ వక్తుమప్రస్తవే స్తవమ్ ॥ 6
- ఆచార్యా గురవో వృద్ధాః వృథా వాం పర్యుపాసితాః । సారం యద్రాజశాస్త్రాణామ్ అనుజీవ్యం న గృహ్యతే ॥
- గృహీతో వా న విజ్ఞాతో భారో జ్ఞానస్య వోహ్యతే । ఈదృశైస్సచివైర్యుక్తో మూర్ఖైర్దిష్ట్యా ధరామ్యహమ్ ॥ 8
- కిం ను మృత్యోర్భయం నాస్తి వక్తుం మాం పరుషం వచః । యస్య మే శాసతో జిహ్వో ప్రయచ్ఛతి శుభాశుభమ్ ॥
- అప్యేవ దహనం స్పృష్ట్వా వనే తిష్ఠంతి పాదపాః । రాజదోషపరామృష్టాః తిష్ఠంతే నాపరాధినః ॥ 10

హన్యామహం త్విమౌ పాపౌ శత్రుపక్షప్రశంసకౌ । యది పూర్వోపకారైస్తు న క్రోధో మృదుతాం ప్రజేత్ ॥
 అపధ్వంసత గచ్ఛధ్వం సన్నికర్షాదితో మమ । న హి వాం హంతుమిచ్ఛామి స్మరామ్యుపకృతాని వామ్ ॥
 హతావేవ కృతఘ్నౌ తౌ మయి స్నేహపరాజ్యుభౌ । ఏవముక్తౌ తు సప్రీశౌ తావుభౌ శుకసారణౌ ॥ 13
 రావణం జయశబ్దేన ప్రతినంద్యాభినిస్సృతౌ । అబ్రవీత్స దశగ్రీవః సమీపస్థం మహోదరమ్ ॥ 14
 ఉపస్థాపయ మే శీఘ్రం చారాన్నీతివిశారదాన్ । మహోదరస్తథోక్తస్తు శీఘ్రమాజ్ఞాపయచ్ఛరాన్ ॥ 15
 తతశ్చారాః సంత్యరితాః ప్రాప్తాః పార్థివశాసనాత్ । ఉపస్థితాః ప్రాంజలయౌ వర్ధయిత్వా జయాశిషా ॥ 16
 తానబ్రవీత్తతో వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః । చారాన్ ప్రత్యాయికాన్ శూరాన్ భక్తాన్విగతసాధ్వసాన్ ॥ 17
 ఇతో గచ్ఛత రామస్య వ్యవసాయం పరీక్షథ । మంత్రివ్యభ్యంతరా యేఽస్య ప్రీత్యా తేన సమాగతాః ॥ 18
 కథం స్వపితి జాగర్తి కిమద్య చ కరిష్యతి । విజ్ఞాయ నిపుణం సర్వమ్ ఆగంతవ్యమశేషతః ॥ 19
 చారేణ విదితశ్శత్రుః పండితైర్వసుధాధిపైః । యుద్ధే స్వల్పేన యత్నేన సమాసాద్య నిరస్యతే ॥ 20
 చారాస్తు తే తథేత్యుక్త్వా ప్రహృష్టా రాక్షసేశ్వరమ్ । శార్దూలమగ్రతః కృత్వా తతశ్చక్రః ప్రదక్షిణమ్ ॥ 21
 తతస్తే తం మహాత్మానం చారా రాక్షససత్తమమ్ । కృత్వా ప్రదక్షిణం జగ్ముః యత్ర రామస్సలక్ష్మణః ॥ 22
 తే సువేలస్య శైలస్య సమీపే రామలక్ష్మణౌ । ప్రచ్ఛన్నా దదృశుర్గత్వా ససుగ్రీవవిభీషణౌ ॥ 23
 ప్రేక్షమాణాశ్చమూం తాం తు బభూవుర్భయవిక్లబాః । తే తు ధర్మాత్మనా దృష్టాః రాక్షసేంద్రేణ రాక్షసాః ॥
 విభీషణేన తత్రస్థాః నిగృహీతా యదృచ్ఛయా । శార్దూలో గ్రాహితస్వేకః పాపోఽయమితి రాక్షసః ॥ 25
 మోచితస్సోఽపి రామేణ వధ్యమానః ప్లవంగమైః । ఆన్యశంస్యేన రామస్య మోచితా రాక్షసాః పరే ॥ 26
 వానరైర్దితాస్తే తు విక్రాంతైర్లఘువిక్రమైః । పునర్లంకామనుప్రాప్తాః శ్వసంతో నష్టచేతసః ॥ 27
 తతో దశగ్రీవముపస్థితాస్తు తే చారా బహిర్నిత్యచరా నిశాచరాః ।
 గిరేస్సువేలస్య సమీపవాసినం న్యవేదయన్ భీమబలం మహాబలాః ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే చారప్రేషణం రామబలవార్తానయనం చ నామ ఏకోనత్రిదశోర్ధ్వః

అథ త్రింశః సర్గః (30) లంకాద్వారే వానరసైన్యమ్

తతస్తమక్షోభ్యబలం లంకాధిపతయే చరాః । సువేలే రాఘవం శైలే నివిష్టం ప్రత్యవేదయన్ ॥ 1
 చారాణాం రావణశ్రుత్వా ప్రాప్తం రామంమహాబలమ్ । జాతోద్వేగోఽభవత్కించిత్ శార్దూలం వాక్యమబ్రవీత్ ॥
 అయథావచ్ఛ తే వర్ణో దీనశ్చాసి నిశాచర । నాసి కచ్ఛిదమిత్రాణాం క్రుద్ధానాం వశమాగతః ॥ 3
 ఇతి తేనానుశిష్టస్తు వాచం మందముదీరయత్ । తదా రాక్షసశార్దూలం శార్దూలో భయవిహ్వలః ॥ 4
 న తే చారయితుం శక్యాః రాజన్ వానరపుంగవాః । విక్రాంతా బలవంతశ్చ రాఘవేణ చ రక్షితాః ॥ 5
 నాపి సంభాషితుం శక్యాః సంప్రశ్నోఽత్ర న లభ్యతే । సర్వతో రక్ష్యతే పంథాః వానరైః పర్వతోపమైః ॥ 6
 ప్రవిష్టమాత్రే జ్ఞాతోఽహం బలే తస్మిన్న చారితే । బలాద్ఘోషాతో రక్షోభిః బహుధాఽస్మి విచాలితః ॥ 7
 జానుభిర్ముష్టిభిర్దంతైః తలైశ్చాభిహతో భృశమ్ । పరిణీతోఽస్మి హరిభిః బలవద్భిరమర్షణైః ॥ 8
 పరిణీయ చ సర్వత్ర నీతోఽహం రామసంసదమ్ । రుధిరాదిగ్ధసర్వాంగో విహ్వలశ్చలితేంద్రియః ॥ 9
 హరిభిర్వధ్యమానశ్చ యాచమానః కృతాంజలిః । రాఘవేణ పరిత్రాతో జీవామీతి యదృచ్ఛయా ॥ 10
 ఏష శైలైశ్చిలాభిశ్చ పూరయిత్వా మహోర్ణవమ్ । ద్వారమాశ్రిత్య లంకాయాః రామస్తిష్ఠతి సాయుధః ॥ 11
 గరుడవ్యూహమాస్థాయ సర్వతో హరిభిర్వృతః । మాం విస్మజ్య మహాతేజాః లంకామేవాభివర్తతే ॥ 12
 పురా ప్రాకారమాయాతి క్షిప్రమేకతరం కురు । సీతాం వాఽన్తు ప్రయచ్ఛాశు సుయుద్ధం వా ప్రదీయతామ్ ॥
 మనసా తం తదా ప్రేక్ష్య తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసాధిపః । శార్దూలం సుమహద్వాక్యమ్ అథోవాచ స రావణః ॥ 14
 యది మాం ప్రతియుధ్యేరన్ దేవగంధర్వదానవాః । నైవ సీతాం ప్రదాస్యామి సర్వలోకభయాదపి ॥ 15

- ఏవముక్త్వా మహాతేజాః రావణః పునరబ్రవీత్ | చారితా భవతా సేనా యత్ర శూరాః ప్లవంగమాః || 16
- కీదృశాః కింప్రభాస్సౌమ్య వానరా యే దురాసదాః | కస్య పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ తత్త్వమాఖ్యాహి రాక్షస || 17
- తథాత్ర ప్రతిపత్స్వామి జ్ఞాత్వా తేషాం బలాబలమ్ | అవశ్యం బలసంఖ్యానం కర్తవ్యం యుద్ధమిచ్ఛతామ్ || 18
- అథైవముక్తశ్చార్థాలో రావణోత్తమశ్చరః | ఇదం వచనమారేభే వక్తుం రావణసన్నిధౌ || 19
- అథర్క్షరజసః పుత్రో యుధి రాజా సుదుర్జయః | గద్గదస్యాథ పుత్రోత్తత్ర జాంబవానితి విశ్రుతః || 20
- గద్గదస్యైవ పుత్రోత్తనో గురుపుత్రః శతక్రతోః | కదనం యస్య పుత్రేణ కృతమేకేన రక్షసామ్ || 21
- సుషేణశ్చాపి ధర్మాత్మా పుత్రో ధర్మస్య వీర్యవాన్ | సౌమ్యస్సోమాత్మజశ్చాత్ర రాజన్ దధిముఖః కపిః || 22
- సుముఖో దుర్ముఖశ్చాత్ర వేగదర్శి చ వానరః | మృత్యుర్వానరరూపేణ నూనం సృష్టః స్వయంభువా || 23
- పుత్రో హుతవహస్యాథ నీలస్సేనాపతిః స్వయమ్ | అనిలస్య చ పుత్రోత్తత్ర హనుమానితి విశ్రుతః || 24
- సప్తా శక్రస్య దుర్ధర్షో బలవానంగదో యువా | మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభౌ బలినావశ్వీసంభవౌ || 25
- పుత్రా వైవస్వతస్యాత్ర పంచ కాలాంతకోపమాః | గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః || 26
- దశ వానరకోట్యశ్చ శూరాణాం యుద్ధకాంక్షిణామ్ | శ్రీమతాం దేవపుత్రాణాం శేషం నాఖ్యాతుముత్సహే || 27
- పుత్రో దశరథస్యైష సింహసంహననో యువా | దూషణో నిహతో యేన ఖరశ్చ త్రిశిరాస్తథా || 28
- నాస్తి రామస్య సదృశో విక్రమే భువి కశ్చన | విరాధో నిహతో యేన కబంధశ్చాంతకోపమాః || 29
- వక్తుం న శక్తో రామస్య నరః కశ్చిద్గుణాన్ క్షితౌ | జనస్థానగతా యేన యావంతో రాక్షసా హతాః || 30
- లక్ష్మణశ్చాత్ర ధర్మాత్మా మాతంగానామివర్షభః | యస్య బాణపథం ప్రాప్య న జీవేదపి వాసవః || 31
- శ్వేతో జ్యోతిర్ముఖశ్చాత్ర భాస్కరస్యాత్మసంభవౌ | వరుణస్య చ పుత్రోత్తనో హేమకూటః ప్లవంగమాః || 32
- విశ్వకర్మసుతో వీరో నలః ప్లవగసత్తమః | విక్రాంతో బలవానత్ర వసుపుత్రస్సుదుర్ధరః || 33
- రాక్షసానాం పరిష్టశ్చ తవ భ్రాతా విభీషణః | పరిగృహ్య పురీం లంకాం రాఘవస్య హితే రతః || 34
- ఇతి సర్వం సమాఖ్యాతం తవేదం వానరం బలమ్ | సువేలేత్థ ధిష్ఠితం శైలే శేషకార్యే భవాన్ గతిః || 35

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లంకాద్వారే వానరసైన్యం నామ త్రింశస్సర్గః

అథ ఏకత్రింశః సర్గః (31) మాయారామశిరోదర్శనేన సీతాసమ్మోహనమ్

- తతస్తమక్షోభ్యబలం లంకాధిపతయే చరాః | సువేలే రాఘవం శైలే నివిష్టం ప్రత్యవేదయన్ || 1
- చారాణాం రావణః శ్రుత్వా ప్రాప్తం రామం మహాబలమ్ | జాతోద్వేగోఽభవత్కించిత సచివానిదమబ్రవీత్ || 2
- మంత్రిణః శీఘ్రమాయాంతు సర్వే వై సుసమాహితాః | అయం నో మంత్రకాలో హి సంప్రాప్త ఇతి రాక్షసాః || 3
- తస్య తచ్ఛాసనం శ్రుత్వా మంత్రిణో-భ్యాగమన్ ద్రుతమ్ | తత స్స మంత్రయామాస సచివై రాక్షసైస్సహ || 4
- మంత్రయిత్వా స దుర్ధర్షః క్షమం యత్సమనంతరమ్ | విసర్జయిత్వా సచివాన్ ప్రవివేశ స్వమాలయమ్ || 5
- తతో రాక్షసమాహూయ విద్యుజ్జిహ్వం మహాబలమ్ | మాయావిదం మహామాయః ప్రావిశద్యత్ర మైథిలీ || 6
- విద్యుజ్జిహ్వం చ మాయాజ్ఞమ్ అబ్రవీద్రాక్షసాధిపః | మోహయిష్యావహే సీతాం మాయయా జనకాత్మజామ్ || 7
- శిరో మాయామయం గృహ్య రాఘవస్య నిశాచర | త్వం మాం సముపతిష్ఠస్య మహచ్ఛ సశరం ధనుః || 8
- ఏవముక్తస్తథేత్యాహ విద్యుజ్జిహ్వో నిశాచరః | తస్య తుష్టోఽభవద్రాజా ప్రదదౌ చ విభూషణమ్ || 9
- అశోకవనికాయాం తు సీతాదర్శనలాలసః | నైర్మతానామధిపతిః సంవివేశ మహాబలః || 10
- తతో దీనామదైన్యార్థాం దదర్శ ధనదాసుజః | అథోముఖీం శోకపరామ్ ఉపవిష్టాం మహీతలే || 11
- భర్తారమేవ ధ్యాయంతీమ్ అశోకవనికాం గతామ్ | ఉపాస్యమానాం ఘోరాభీ రాక్షసీభిరితస్తతః || 12
- ఉపసృత్య తతః సీతాం ప్రహర్షం నామ కీర్తయన్ | ఇదం చ వచనం ధృష్టమ్ ఉవాచ జనకాత్మజామ్ || 13
- సాంత్యమానా మయా భద్రే యముపాశ్రిత్య వల్గసే | ఖరహంతా స తే భర్తా రాఘవస్సమరే హతః || 14

- భిన్నం తే సర్వతో మూలం దర్పస్తే నిహతో మయా । వ్యసనేనాత్మనస్సీతే మమ భార్యా భవిష్యసి ॥ 15
- విస్మజేమాం మతిం మూఢే కిం మృతేన కరిష్యసి । భవస్య భద్రే భార్యానాం సర్వాసామీశ్వరీ మమ ॥ 16
- అల్పపుణ్యే నివృత్తార్థే మూఢే పండితమానిని । శృణు భర్తృవధం సీతే ఘోరం వృత్రవధం యథా ॥ 17
- సమాయాతః సముద్రాంతం మాం హంతుం కిల రాఘవః । వానరేంద్రప్రణీతేన బలేన మహతా వృతః ॥ 18
- సన్నివిష్టస్సముద్రస్య పీడ్య తీరమథోత్తరమ్ । బలేన మహతా రామో ప్రజత్యస్తం దివాకరే ॥ 19
- అథాధ్వని పరిశ్రాంతమ్ అర్ధరాత్రే స్థితం బలమ్ । సుఖసంసుప్తమాసాద్య చారితం ప్రథమం చరైః ॥ 20
- తత్రహస్తప్రణీతేన బలేన మహతా మమ । బలమస్య హతం రాత్రౌ యత్ర రామస్సలక్ష్మణః ॥ 21
- పట్టసాన్ పరిఘాంశ్చక్రాన్ దండాన్ ఖడ్గాన్ మహాయసాన్ । బాణజాలాని శూలాని భాస్వరాన్ కూటముద్గరాన్ ॥
- యష్టీశ్చ తోమరాన్ శక్తీః చక్రాణి ముసలాని చ । ఉద్యమ్యోద్యమ్య రక్షోభిః వానరేషు నిపాతితాః ॥ 23
- అథ సుప్తస్య రామస్య ప్రహస్తేన ప్రమాధినా । అసక్తం కృతహస్తేన శిరశ్చిన్నం మహాసినా ॥ 24
- విభీషణస్సముత్పత్య నిగృహీతో యదృచ్ఛయా । దిశః ప్రవ్రాజితః సర్వైః లక్ష్మణః ప్లవగైస్సహ ॥ 25
- సుగ్రీవో గ్రీవయా సీతే భగ్నయా ప్లవగాధిపః । నిరస్తహనుకశ్యేతే హనుమాన్ రాక్షసైర్లతః ॥ 26
- జాంబవానథ జానుభ్యామ్ ఉత్పతన్నిహతో యుధి । పట్టసైర్బహుభిశ్చిన్నో నికృతః పాదపో యథా ॥ 27
- మైందశ్చ ద్వివిదశ్చోభా నిహతో వానరర్షభౌ । నిశ్వసంతౌ రుదంతౌ చ రుధిరేణ పరిష్టుతౌ ॥ 28
- అసినా వ్యాయతౌ చిన్నౌ మధ్యే హ్యారినిఘాదనౌ । అనుతిష్ఠతి మేదిన్యాం పనసః పనసో యథా ॥ 29
- నారాచైర్బహుభిశ్చిన్నః శేతే దర్యాం దరీముఖః । కుముదస్తు మహాతేజాః నిఘ్నాజస్నాయకైః కృతః ॥ 30
- అంగదో బహుభిశ్చిన్నః శరైరాసాద్య రాక్షసైః । పతితో రుధిరోద్ధారీ క్షితౌ నిపతితాంగదః ॥ 31
- హరయో మధితా నాగైః అథ జాతైస్తథా పరే । శాయితా మృదితాశ్చాస్వైః వాయువేగైరివాంబుదాః ॥ 32
- ప్రహృతాశ్చాపరే త్రస్తాః హన్యమానా జఘన్యతః । అభిద్రుతాస్తు రక్షోభిః సింహైరివ మహద్విపాః ॥ 33
- సాగరే పతితాః కేచిత్ కేచిద్గనమాశ్రితాః । ఋక్షా వృక్షానుపారూఢాః వానరీం వృత్తిమాశ్రితాః ॥ 34
- సాగరస్య చ తీరేషు శైలేషు చ వనేషు చ । పింగళాస్తే విరూపాక్షైః బహుభిర్బహవో హతాః ॥ 35
- ఏవం తవ హతో భర్తా ససైన్యో మమ సేనయా । క్షతజూర్ద్రం రజోద్ధ్వస్తమ్ ఇదం చాస్యాహృతం శిరః ॥ 36
- తతః పరమదుర్ధర్షో రావణో రాక్షసాధిపః । సీతాయాముపశృణ్వంత్యాం రాక్షసీమిదమబ్రవీత్ ॥ 37
- రాక్షసం క్రూరకర్మాణం విద్యుజ్జిహ్వాం త్వమానయ । యేన తద్రాఘవశిరః సంగ్రామాత్ స్వయమాహృతమ్ ॥
- విద్యుజ్జిహ్వాస్తతో గృహ్య శిరస్తత్పశరాసనమ్ । ప్రణామం శిరసా కృత్వా రావణస్యాగ్రతః స్థితః ॥ 39
- తమబ్రవీత్తతో రాజా రావణో రాక్షసం స్థితమ్ । విద్యుజ్జిహ్వాం మహాజిహ్వాం సమీపపరివర్తినమ్ ॥ 40
- అగ్రతః కురు సీతాయాః శీఘ్రం దాశరథేః శిరః । అపస్థాం పశ్చిమాం భర్తుః కృపణా సాధు పశ్యతు ॥ 41
- ఏవముక్తం తు తద్రక్షః శిరస్తత్ ప్రియదర్శనమ్ । ఉపనిక్షిప్య సీతాయాః క్షిప్రమంతరధీయత ॥ 42
- రావణశ్చాపి చిక్షేప భాస్వరం కార్ముకం మహత్ । త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతం సీతామిదమువాచ చ ॥ 43
- ఇదం తు తవ రామస్య కార్ముకం జ్యోసమాయుతమ్ । ఇహ ప్రహస్తేనానీతం హత్వా తం నిశి మానుషమ్ ॥
- స విద్యుజిహ్వేన సహైవ తచ్చిరో ధనుశ్చ భూమౌ వినికీర్య రావణః ।
- విదేహరాజస్య సుతాం యశస్విసీం తతోఽబ్రవీత్తాం భవ మే వశానుగా ॥ 45

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మాయారామశిరోదర్శనేన సీతాసమ్మోహనం నామ ఏకత్రింశద్యం

అథ ద్వాత్రింశః సర్గః (32) సీతా విలాపః

సా సీతా తచ్చిరో దృష్ట్వా తచ్చ కార్ముకముత్తమమ్ । సుగ్రీవప్రతిసంసర్గమ్ ఆఖ్యాతం చ హనూమతా ॥ 1

నయనే ముఖవర్ణం చ భర్తుః తత్సదృశం ముఖమ్ । కేశాన్ కేశాంతదేశం చ తం చ చూడామణిం శుభమ్ ॥

- ఏతైస్సర్వైరభిజ్ఞానైః అభిజ్ఞాయ సుదుఃఖితా । విజగర్హేత్త్ర కైకేయాం క్రోశంతీ కురరీ యథా ॥ 3
- సకామా భవ కైకేయి హతోఽయం కులనందనః । కులముత్సాదితం సర్వం త్వయా కలహశీలయా ॥ 4
- ఆర్యేణ కిం తే కైకేయి కృతం రామేణ విప్రియమ్ । యన్మయా చీరవసనః త్వయా ప్రస్థాపితో వనమ్ ॥ 5
- ఏవముక్తా తు వైదేహీ వేపమానా తపస్వినీ । జగామ జగతీం బాలా భిన్నా తు కదళీ యథా ॥ 6
- సా ముహూర్తాత్ సమాశ్వాస్య ప్రతిలభ్య చ చేతనామ్ । తచ్చిరస్సముపాప్రూయ విలలాపాయతేక్షణా ॥ 7
- హా హతాఽస్మి మహాబాహో! వీరవ్రతమనువ్రతా । ఇమాం తే పశ్చిమావస్థాం గతాఽస్మి విధవా కృతా ॥ 8
- ప్రథమం మరణం నార్యాః భర్తు ర్వైగుణ్యముచ్యతే । సువృత్త సాధువృత్తాయాః సంవృత్త స్త్వం మమాగ్రతః ॥
- దుఃఖాద్దుఃఖం ప్రపన్నాయాః మగ్నాయాశ్శోకసాగరే । యో హి మాముద్యతస్త్రాతుం సోఽపి త్వం వినిపాతితః ॥
- సా శ్వశూర్మమ కౌసల్యా త్వయా పుత్రేణ రాఘవ । వత్సేనేవ యథా ధేనుః వివత్సా వత్సలా కృతా ॥ 11
- ఆదిష్టం దీర్ఘమాయుస్తే యైరచింత్యపరాక్రమ । అన్యతం వచనం తేషామ్ అల్పాయురసి రాఘవ ॥ 12
- అథవా నశ్యతి ప్రజ్ఞా ప్రాజ్ఞస్యాపి సతస్తవ । పచత్యేనం యథా కాలో భూతానాం ప్రభవో హ్యాయమ్ ॥ 13
- అదృష్టం మృత్యుమాపన్నః కస్మాత్త్వం నయశాస్త్రవిత్ । వ్యసనానాముపాయజ్ఞః కుశలో హ్యసి వర్జనే ॥ 14
- తథా త్వం సంపరిష్వజ్య రౌద్రయాఽతిన్యశంసయా । కాళరాత్ర్యా మమాచ్ఛిద్య హృతః కమలలోచన ॥ 15
- ఉపశేషే మహాబాహో మాం విహాయ తపస్వినీమ్ । ప్రియామివ సమాశ్లిష్య పృథివీం పురుషర్షభ ॥ 16
- అర్చితం సతతం యత్తత్ గంధమాల్వైర్మయా తవ । ఇదం తే మత్ప్రియం వీర ధనుః కాంచనభూషణమ్ ॥
- పిత్రా దశరథేన త్వం శ్వశురేణ మమానఘ । సర్వైశ్చ పితృభిస్సార్థం నూనం స్వర్గే సమాగతః ॥ 18
- దివి నక్షత్రభూతస్త్వం మహాత్కర్మకృతాం ప్రియమ్ । పుణ్యం రాజర్షివంశం త్వమ్ ఆత్మనస్సముపేక్షసే ॥ 19
- కిం మాం న ప్రేక్షసే రాజన్ కిం మాం న ప్రతిభాషసే ।
- బాలాం బాల్యేన సంప్రాప్తాం భార్యాం మాం సహచారిణీమ్ ॥ 20
- సంశ్రుతం గృహ్ణతా పాణిం చరిష్యామీతి యత్త్వయా । స్మర తన్మమ కాకుత్స్థ నయ మామపి దుఃఖితామ్ ॥
- కస్మాన్మామపహాయ త్వం గతో గతిమతాం వర । అస్మాల్లోకాదముం లోకం త్యక్త్వా మామపి దుఃఖితామ్ ॥
- కల్యాణైరుచితం యత్తత్ పరిష్వక్తం మయైవ తు । క్రవ్యాదైస్తచ్చరీరం తే నూనం విపరికృప్యతే ॥ 23
- అగ్నిష్టోమాదిభిర్యజ్ఞైః ఇష్టవానాప్తదక్షిణైః । అగ్నిహోత్రేణ సంస్కారం కేన త్వం తు న లప్స్యసే ॥ 24
- ప్రవ్రజ్యాముపపన్నానాం త్రయాణామేకమాగతమ్ । పరిప్రక్ష్మతి కౌసల్యా లక్ష్మణం శోకలాలసా ॥ 25
- స తస్యాః పరిపుచ్చంత్యాః వధం మిత్రబలస్య తే । తవ చాఖ్యాస్యతే నూనం నిశాయాం రాక్షసైర్వధమ్ ॥ 26
- సా త్వా సుప్తం హతం శ్రుత్వా మాం చ రక్షోగృహం గతామ్ । హృదయేన విదీర్ణేన న భవిష్యతి రాఘవ ॥
- మమ హేతోరనార్యాయాః హ్యానర్హః పార్థివాత్మజః । రామస్సాగరముత్తీర్య సత్త్వవాన్ గోష్పదే హతః ॥ 28
- అహం దాశరథేనోథా మోహాత్ స్వకులపాంసనీ । ఆర్యపుత్రస్య రామస్య భార్యా మృత్యురజాయత ॥ 29
- నూనమన్యాం మయా జాతిం వారితం దానముత్తమమ్ । యాఽహమద్యేహ శోచామి భార్యా సర్వాతిథేరపి ॥
- సాధు పాతయ మాం క్షిప్రం రామస్యోపరి రావణ । సమానయ పతిం పత్వ్యా కురు కల్యాణముత్తమమ్ ॥
- శిరసా మే శిరశ్చాస్య కాయం కాయేన యోజయ । రావణానుగమిష్యామి గతిం భర్తుర్మహాత్మనః ॥ 32
- ఇతి సా దుఃఖసంతప్తా విలలాపాయతేక్షణా । భర్తుశ్శిరో ధనుస్తత్ర సమీక్ష్య చ పునః పునః ॥ 33
- ఏవం లాలప్యమానాయాం సీతాయాం తత్ర రాక్షసః । అభిచక్రామ భర్తారమ్ అనీకస్థః కృతాంజలిః ॥ 34
- విజయస్వార్యపుత్రేతి సోఽభివాద్య ప్రసాద్య చ । న్యవేదయదనుప్రాప్తం ప్రహస్తం వాహినీపతిమ్ ॥ 35
- అమాత్యైస్సహితస్సర్వైః ప్రహస్తస్సముపస్థితః । తేన దర్శనకామేన వయం ప్రస్థాపితాః ప్రభో ॥ 36
- నూనమస్తి మహారాజ రాజభావాత్ క్షమాన్వితమ్ । కించిదాత్యయికం కార్యం తేషాం త్వం దర్శనం కురు ॥

ఏతచ్ఛ్చత్వా దశగ్రీవో రాక్షసప్రతివేదితమ్ | అశోకవనికాం త్యక్త్వా మంత్రిణాం దర్శనం యయౌ || 38
 స తు సర్వం సమర్థైవ మంత్రిభిః కృత్యమాత్మనః | సభాం ప్రవిశ్య విదధే విదిత్వా రామవిక్రమమ్ || 39
 అన్తర్ధానం తు తచ్ఛీర్షం తచ్చ కార్ముకముత్తమమ్ | జగామ రావణస్యైవ నిర్యాణసమనంతరమ్ || 40
 రాక్షసేంద్రస్తు తైస్సార్ధం మంత్రిభిర్భీమవిక్రమైః | సమర్థయామాస తదా రామకార్యవినిశ్చయమ్ || 41
 అవిదూరస్థితాన్ సర్వాన్ బలాధ్యక్షాన్ హితైషిణః | అబ్రవీత్ కాలసదృశో రావణో రాక్షసాధిపః || 42
 శీఘ్రం భేరీనినాదేన స్ఫుటకోణాహతేన మే | సమానయధ్వం సైన్యాని వక్తవ్యం చ న కారణమ్ || 43
 తతస్తథేతి ప్రతిగృహ్య తద్వచో బలాధిపాస్తే మహదాత్మనో బలమ్ |
 సమానయంచైవ సమాగమం చ తే న్యవేదయన్ భర్తరి యుద్ధకాంక్షిణి || 44

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సీతావిలాపో నామ ద్వాత్రింశస్సర్గః

అథ త్రయస్త్రింశః సర్గః (33) సరమయా సీతాసాంత్యనమ్

సీతాం తు మోహితాం దృష్ట్వా సరమా నామ రాక్షసీ | ఆససాదాథ వైదేహీం ప్రియాం ప్రణయినీం సఖీమ్ ||
 మోహితాం రాక్షసేంద్రేణ సీతాం పరమదుఃఖితామ్ | ఆశ్వాసయామాస తదా సరమా మృదుభాషిణీ || 2
 సా హి తత్ర కృతామిత్రం సీతయా రక్షమాణయా | రక్షంతీ రావణాదిష్టా సానుక్రోశా దృఢవ్రతా || 3
 సా దదర్శ తతస్సీతాం సరమా నష్టచేతనామ్ | ఉపావృతోఽత్థితాం ధ్వస్తాం బడబామివ పాంసులామ్ || 4
 తాం సమాశ్వాసయామాస సఖీన్నేహేన సువ్రతా | సమాశ్మసిహి వైదేహి! మా భూతే మనసో వ్యథా || 5
 ఉక్తా యద్రావణేన త్వం ప్రత్యుక్తశ్చ స్వయం త్వయా | సఖీన్నేహేన తద్భీరు మయా సర్వం ప్రతిశ్రుతమ్ ||
 లీనయా గగనే శూన్యే భయముత్పజ్య రావణాత్ | తవ హేతోర్విశాలాక్షి! న హి మే జీవితం ప్రియమ్ || 7
 స సంభ్రాంతశ్చ నిష్క్రాంతో యత్ప్రతే రాక్షసాధిపః | తచ్చ మే విదితం సర్వమ్ అభినిష్క్రమ్య మైధిలి || 8
 న శక్యం సౌప్తికం కర్తుం రామస్య విదితాత్మనః | వధశ్చ పురుషవ్యాఘ్రే తస్మిన్నైవోపపద్యతే || 9
 న త్వేవ వానరా హంతుం శక్యాః పాదపయోధినః | సురా దేవర్షభేణేవ రామేణ హి సురక్షితాః || 10
 దీర్ఘవృత్తభుజః శ్రీమాన్ మహోరస్కః ప్రతాపవాన్ | ధన్వీ సంహాననోపేతో ధర్మాత్మా భువి విశ్రుతః || 11
 విక్రాంతో రక్షితా నిత్యమ్ ఆత్మనశ్చ పరస్య చ | లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా కుశలీ నయశాస్త్రవిత్ || 12
 హంతా పరబలౌఘానామ్ అచింత్యబలపౌరుషః | న హతో రాఘవః శ్రీమాన్ సీతే! శత్రునిబర్హణః || 13
 అయుక్తబుద్ధికృత్యేన సర్వభూతవిరోధినా | ఇయం ప్రయుక్తా రౌద్రేణ మాయా మాయావిదా త్వయి || 14
 శోకస్తే విగతస్సర్వః కల్యాణం త్వాముపస్థితమ్ | ధ్రువం త్వాం భజతే లక్ష్మీః ప్రియం ప్రీతికరం శృణు || 15
 ఉత్తీర్య సాగరం రామః సహ వానరసేనయా | సన్నివిష్టస్సముద్రస్య తీరమాసాద్య దక్షిణమ్ || 16
 దృష్ట్వో మే పరిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థః సహలక్ష్మణః | సహితైస్సాగరాంతస్థైః బలైస్త్రిప్తతి రక్షితః || 17
 అనేన ప్రేషితా యే చ రాక్షసా లఘువిక్రమాః | రాఘవస్తీర్ణ ఇత్యేవ ప్రవృత్తిస్తైరిహోహృతా || 18
 స తాం శ్రుత్వా విశాలాక్షి ప్రవృత్తిం రాక్షసాధిపః | ఏష మంత్రయతే సర్వైః సచివైస్సహ రావణః || 19
 ఇతి బ్రువాణా సరమా రాక్షసీ సీతయా సహ | సర్వోద్వోగేన సైన్యానాం శబ్దం శుశ్రావ భైరవమ్ || 20
 దండనిర్ఘాతవాదిన్యాః శ్రుత్వా భేర్యా మహాస్వనమ్ | ఉవాచ సరమా సీతామ్ ఇదం మధురభాషిణీ || 21
 సన్నాహజననీ హ్యేషా భైరవా భీరు భేరికా | భేరీనాదం చ గంభీరం శృణు తోయదనిస్వనమ్ || 22
 కల్పంతే మత్తమాతంగాః యుజ్యంతే రథవాజినః | హృష్యంతే తురగారూఢాః ప్రాసహస్తాస్సహస్రశః || 23
 తత్ర తత్ర చ సన్నద్ధాః సంపతంతి పదాతయః | ఆపూర్యంతే రాజమార్గాః సైన్యైరద్భుతదర్శనైః || 24
 వేగవద్భిర్నదద్భిశ్చ తోయాఘైరివ సాగరః | శస్త్రాణాం చ ప్రసన్నానాం చర్మణాం వర్మణాం తథా || 25
 రథవాజిగజానాం చ భూషితానాం చ రక్షసామ్ | ప్రభాం విస్ఫుజతాం పశ్య నానావర్ణాం సముత్థితామ్ || 26

వనం నిర్దహతో ఘర్మే యథారూపం విభావసోః | ఘంటానాం శృణు నిర్హ్వం రథానాం శృణు నిస్స వ్సన్మ్ ||
 హయానాం హేషమాణానాం శృణు తూర్యధ్వనిం యథా | ఉద్యతాయుధహస్తానాం రాక్షసేంద్రానుయాయినామ్ ||
 సంభ్రమో రక్షసామేషః తుములో రోమహర్షణః | శ్రీస్త్వాం భజతి శోకఘ్ని రక్షసాం భయమాగతమ్ ||
 రామః కమలపత్రాక్షో దైత్యానామివ వాసవః | వినిర్జిత్య జితక్రోధః త్వామచిన్త్యపరాక్రమః || 30
 రావణం సమరే హత్వా భర్తా త్వాఽధిగమిష్యతి | విక్రమిష్యతి రక్షస్సు భర్తా తే సహలక్షణః |
 యథా శత్రుషు శత్రుఘ్నో విష్ణునా సహ వాసవః || 31
 ఆగతస్య హి రామస్య క్షిప్రమంకగతాం సతీమ్ | అహం ద్రక్ష్యామి సిద్ధార్థాం త్వాం శత్రో వినిపాతితే ||
 అశ్రూణ్యానందజాని త్వం వర్తయిష్యసి శోభనే | సమాగమ్య పరిష్వజ్య తస్యోరసి మహోరసః || 33
 అచిరానోక్త్యతే సీతే దేవి తే జఘనం గతామ్ | ధృతామేతాం బహూన్మాసాన్ వేణీం రామో మహాబలః || 34
 తస్య దృష్ట్వా ముఖం దేవి పూర్ణచంద్రమివోదితమ్ | మోక్ష్యసే శోకజం వారి నిర్మోకమివ పన్నగీ || 35
 రావణం సమరే హత్వా న చిరాదేవ మైథిలి | త్వయా సమగ్రః ప్రియయా సుఖార్థా లప్స్యతే సుఖమ్ || 36
 సమాగతా త్వం వీర్యేణ మోదిష్యసి మహాత్మనా | సువర్షేణ సమాయుక్తా యథా సస్యేన మేదినీ || 37
 గిరవరమభితోఽనువర్తమానో హయ ఇవ మండలమాశు యః కరోతి |
 తమిహ శరణమభ్యుపైహి దేవం దివసకరం ప్రభవో హ్యయం ప్రజానామ్ || 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సరమయా సీతాసాంత్యనం నామ త్రయస్త్రింశస్సర్గః

అథ చతుస్త్రింశః సర్గః (34) సరమయా రావణవృత్తాంతకథనమ్

అథ తాం జాతసంతాపాం తేన వాక్యేన మోహితామ్ | సరమా ఘోదయామాస పృథివీం ద్యౌరివాంభసా ||
 తతస్తస్యా హితం సఖ్యాః చికిర్షంతీ సఖీ వచః | ఉవాచ కాలే కాలజ్ఞా స్మితపూర్వాభిభాషిణీ || 2
 ఉత్సహేయమహం గత్వా త్వద్వాక్యమసితేక్షణే | నివేద్య కుశలం రామే ప్రతిచ్ఛన్నా నివర్తితుమ్ || 3
 న హి మే క్రమమాణాయాః నిరాలంబే విహాయసి | సమర్థో గతిమన్వేతుం పవనో గరుడోఽపి వా || 4
 ఏవం బ్రువాణాం తాం సీతా సరమాం పునరబ్రవీత్ | మధురం శ్లక్ష్యయా వాచా పూర్వం శోకాభిపన్నయా ||
 సమర్థా గగనం గంతుమ్ అపి వా త్వం రసాతలమ్ | అవగచ్ఛామ్యకర్తవ్యం కర్తవ్యం తే మదంతరే || 6
 మత్ప్రియం యది కర్తవ్యం యది బుద్ధిః స్థిరా తవ | జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తం గత్వా కిం కరోతీతి రావణః || 7
 స హి మాయాబలః క్రూరో రావణశ్శత్రురావణః | మాం మోహయతి దుష్టాత్మా పీతమాత్రేవ వారుణీ || 8
 తర్హవయతి మాం నిత్యం భర్తాపయతి చాసకృత్ | రాక్షసీభిస్సుఘోరాభిః యా మాం రక్షంతి నిత్యశః || 9
 9 ఉద్విగ్నా శంకితా చాస్మి న స్వస్థం చ మనో మమ | తద్భయాచ్ఛాహముద్విగ్నా అశోకవనికాం గతా || 10
 యది నామ కథా తస్య నిశ్చితం వాఽపి యద్భవేత్ | నివేదయేథాస్సర్వం తత్పరో మే స్యాదనుగ్రహః || 11
 సా త్వేవం బ్రువతీం సీతాం సరమా వల్లభాషిణీ | ఉవాచ వదనం తస్యాః స్పృశంతీ బాష్పవిక్లబమ్ || 12
 ఏష తే యద్యభిప్రాయః తదా గచ్ఛామి జానకి | గృహ్య శత్రోరభిప్రాయమ్ ఉపావృత్తాం చ పశ్య మామ్ ||
 ఏవముక్త్వా తతో గత్వా సమీపం తస్య రక్షసః | శుశ్రావ కథితం తస్య రావణస్య సమంత్రిణః || 14
 సా శ్రుత్వా నిశ్చయం తస్య నిశ్చయజ్ఞా దురాత్మనః | పునరేవాగమత్ క్షిప్రమ్ అశోకవనికాం తదా || 15
 సా ప్రవిష్టా పునస్తత్ర దదర్శ జనకాత్మజామ్ | ప్రతీక్షమాణాం స్వామేవ భ్రష్టపద్మామివ శ్రియమ్ || 16
 తాం తు సీతా పునః ప్రాప్తాం సరమాం వల్లభాషిణీమ్ | పరిష్వజ్య చ సుస్నిగ్ధం దదౌ చ స్వయమాసనమ్ ||
 ఇహోఽసీనా సుఖం సర్వమ్ ఆఖ్యాహి మమ తత్త్వతః | క్రూరస్య నిశ్చయం తస్య రావణస్య దురాత్మనః || 18
 ఏవముక్తా తు సరమా సీతయా వేపమానయా | కథితం సర్వమాచష్ట రావణస్య సమంత్రిణః || 19
 జనన్యా రాక్షసేంద్రో వై త్వన్మోక్షార్థం బృహద్వచః | అవిధేన చ వైదేహి మంత్రివృద్ధేన బోధితః || 20
 దీయతామభిసత్మత్య మనుజేంద్రాయ మైథిలీ | నిదర్శనం తే పర్యాప్తం జనస్థానే యదద్భుతమ్ || 21

లంఘనం చ సముద్రస్య దర్శనం చ హనూమతః । వధం చ రక్షసాం యుద్ధే కః కుర్యాన్మానుషో భువి ॥
 ఏవం స మంత్రివృద్ధేశ్చ అవిద్ధేన బహు భాషితః । న త్వాముత్సహతే మోక్షమ్ అర్థమర్థపరో యథా ॥ 23
 నోత్సహత్యమృతో మోక్షం యుద్ధే త్వామితి మైథిలి । సామాత్యస్య నృశంసస్య నిశ్చయో హ్యేష వర్తతే ॥24
 తదేషా నిశ్చితా బుద్ధిః మృత్యులోభాదుపస్థితా । భయాన్న శక్తస్త్వాం మోక్షమ్ అనిరస్తస్తు సంయుగే ।
 రాక్షసానాం చ సర్వేషామ్ ఆత్మనశ్చ వధేన హి ॥ 25
 నిహత్య రావణం సంఖ్యే సర్వథా నిశితైశ్చరైః । ప్రతినేష్యతి రామస్త్వామ్ అయోధ్యామసితేక్షణే ॥ 26
 ఏతస్మిన్నంతరే శబ్దో భేరీశంఖసమాకులః । శ్రుతో వానరసైన్యానాం కంపయన్ ధరణీతలమ్ ॥ 27
 శ్రుత్వా తు తద్వానరసైన్యశబ్దం లంకాగతా రాక్షసరాజభృత్యాః ।
 నష్టోజసో దైన్యపరీతచేష్టాః శ్రేయో న పశ్యంతి నృపస్య దోషైః ॥ 28
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సరమయా రావణవృత్తాంతకథనం నామ చతుస్త్రింశస్సర్గః

అథ పంచత్రింశః సర్గః (35) సంధికార్యార్థం మాల్యవదుపదేశః

తేన శంఖవిమిశ్రేణ భేరీశబ్దేన రాఘవః । ఉపయాతి మహాబాహూ రామః పరపురంజయః ॥ 1
 తం నినాదం నిశమ్యాథ రావణో రాక్షసేశ్వరః । ముహూర్తం ధ్యానమాస్థాయ సచివాసభ్యుదైక్షత ॥ 2
 అథ తాన్ సచివాంస్తత్ర సర్వానాభాప్య రావణః । సభాం సన్నాదయన్ సర్వామ్ ఇత్యువాచ మహాబలః ।
 జగత్సంతాపనః క్రూరో గర్హయన్ రాక్షసేశ్వరః ॥ 3
 తరణం సాగరస్యాపి విక్రమం బలసంచయమ్ । యదుక్తవంతో రామస్య భవంతస్తన్మయా శ్రుతమ్ ॥ 4
 భవతశ్చాప్యహం వేద్మి యుద్ధే సత్యపరాక్రమాన్ । తూష్ణీకానీక్షతోఽన్యోన్యం విదిత్వా రామవిక్రమమ్ ॥ 5
 తతస్తు సుమహాప్రాజ్ఞో మాల్యవాన్నామ రాక్షసః । రావణస్య వచః శ్రుత్వా మాతుః పైతామహోఽబ్రవీత్ ॥ 6
 విద్యాస్వభివినీతో యో రాజా రాజన్నయానుగః । స శాస్తి చిరమైశ్వర్యమ్ అరీంశ్చ కురుతే వశే ॥ 7
 సందధానో హి కాలేన విగృహ్ణంశ్చారిభిస్సహ । స్వపక్షవర్ధనం కుర్వన్ మహదైశ్వర్యమశ్నుతే ॥ 8
 హీయమానేన కర్తవ్యో రాజ్ఞా సంధిస్సమేన చ । న శత్రుమవమన్యేత జ్యాయాన్ కుర్వీత విగ్రహమ్ ॥ 9
 తన్మహ్యం రోచతే సంధిః సహ రామేణ రావణ । యదర్థమభియుక్తాః స్మ సీతా తస్మై ప్రదీయతామ్ ॥ 10
 యస్య దేవర్షయస్సర్వే గంధర్వాశ్చ జయైషిణః । విరోధం మా గమస్తేన సంధిస్తే తేన రోచతామ్ ॥ 11
 అస్మజద్భగవాన్ పక్షౌ ద్వావేవ హి పితామహః । సురాణామసురాణాం చ ధర్మాధర్మౌ తదాశ్రయౌ ॥ 12
 ధర్మో హి శ్రూయతే పక్షో హ్యమరాణాం మహాత్మనామ్ । అధర్మో రక్షసాం పక్షో హ్యసురాణాం చ రావణ ॥
 ధర్మో వై గ్రసతేఽధర్మం తతః కృతమభూద్యుగమ్ । అధర్మో గ్రసతే ధర్మం తతస్త్వివ్యః ప్రవర్తతే ॥ 14
 తత్త్వయా చరతా లోకాన్ ధర్మో వినిహతో మహాన్ । అధర్మః ప్రగృహీతశ్చ తేనాస్మద్భులినః పరే ॥ 15
 స ప్రమాదాద్వివృద్ధస్తే అధర్మోఽభిగ్రసతే హి నః । వివర్ధయతి పక్షం చ సురాణాం సురభావనః ॥ 16
 విషయేషు ప్రసక్తేన యత్కించితార్కిణా త్వయా । ఋషీణామగ్నికల్పానామ్ ఉద్వేగో జనితో మహాన్ ॥ 17
 తేషాం ప్రభావో దుర్ధర్షః ప్రదీప్త ఇవ పావకః । తపసా భావితాత్మానో ధర్మస్యానుగ్రహే రతాః ॥ 18
 ముఖ్యైర్యజ్ఞైర్యజంత్యేతే నిత్యం తైస్తై ర్దివ్విజాతయః । జుహ్వత్యగ్నింశ్చ విధివత్ వేదాంశ్చోచ్చైరధీయతే ॥ 19
 అభిభూయ చ రక్షాంసి బ్రహ్మఘోషానుదైరయన్ । దిశోఽపి విద్రుతాస్సర్వాః స్తనయిత్తురివోష్ణగే ॥ 20
 ఋషీణామగ్నికల్పానామ్ అగ్నిహోత్రసముత్థితః । ఆదత్తే రక్షసాం తేజో ధూమో వ్యాప్య దిశో దశ ॥ 21
 తేషు తేషు చ దేశేషు పుణ్యేష్యేవ దృఢవ్రతైః । చర్యమాణం తపస్తీవ్రం సంతాపయతి రాక్షసాన్ ॥ 22
 దేవదానవయక్షేభ్యో గృహీతశ్చ వరస్త్వయా । మానుషా వానరా ఋక్షాః గోలాంగూలా మహాబలాః ॥ 23
 బలవంత ఇహోగమ్య గర్హంతి దృఢవిక్రమాః । ఉత్పాతాన్ వివిధాన్ దృష్ట్వా ఘోరాన్ బహువిధాంస్తథా ॥ 24

- వినాశమనుపశ్యామి సర్వేషాం రక్షసామహమ్ । ఖరాభిస్తనితా ఘోరాః మేఘాః ప్రతిభయంకరాః ॥ 25
- శోణితేనాభివర్షంతి లంకాముష్ణేన సర్వతః । రుదతాం వాహనానాం చ ప్రపతంత్యశ్రుబిందవః ॥ 26
- ధ్వజా ధ్వజా వివర్ణాశ్చ న ప్రభాంతి యథాపురమ్ । వ్యాళా గోమాయవో గృధ్రాః వాశ్యంతి చ సుభైరవమ్ ॥
- ప్రవిశ్య లంకామనిశం సమవాయాంశ్చ కుర్వతే । కాళికాః పాండురైర్దంతైః ప్రహసంత్యగ్రతః స్థితాః ॥ 28
- స్త్రీయః స్వప్నేషు ముష్ణంతో గృహాణి ప్రతిభాప్య చ । గృహాణాం బలికర్మాణి శ్వానః పర్యుపభుంజతే ॥ 29
- ఖరా గోషు ప్రజాయంతే మూషికా నకులైస్సహ । మార్జారా ద్వీపిభిస్సార్ధం సూకరాశ్చునకైస్సహ ॥ 30
- కిన్నరా రాక్షసైశ్చాపి సమీయుర్మానుషైస్సహ । పాండురా రక్షపాదాశ్చ విహంగాః కాలచోదితాః ॥ 31
- రాక్షసానాం వినాశాయ కపోతా విచరంతి చ । వీచీకూచీతి వాశ్యంత్యః శారికా వేశ్మసు స్థితాః ॥ 32
- పతంతి గ్రథితాశ్చాపి నిర్జితాః కలహైషిణః । పక్షిణాశ్చ మృగాస్సర్వే ప్రత్యాదిత్యం రుదంతి చ ॥ 33
- కరాళో వికటో ముండః పరుషః కృష్ణపింగళః । కాలో గృహాణి సర్వేషాం కాలే కాలే-న్వవేక్షతే ॥ 34
- ఏతాన్యన్యాని దుష్టాని నిమిత్తాన్యత్పతంతి చ । (విష్ణుం మన్యామహే దేవం మానుషం దేహమాస్థితమ్ ।
న హి మానుషమాత్రోఽసౌ రాఘవో దృఢవిక్రమః ॥ యేన బద్ధస్సముద్రస్య స సేతుః పరమాద్భుతః ।
కురుప్స్వ నరరాజేన సంధిం రామేణ రావణ ॥) జ్ఞాత్వా ప్రధార్య కార్యాణి క్రియతామాయతిక్షమమ్ ॥ 35
- ఇదం వచస్తత్ర నిశమ్య మాల్యవాన్ పరీక్ష్య రక్షోధిపతేర్మనః పునః ।
అనుత్తమేషూత్తమపౌరుషో బలీ బభూవ తూష్ఠీం సమవేక్ష్య రావణమ్ ॥ 36
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సంధికార్యార్థం మాల్యవదుపదేశో నామ పంచత్రింశస్సర్గః

అథ షట్త్రింశః సర్గః (36) దుర్గసంరక్షణార్థే రాక్షసయోజనా

- తత్తు మాల్యవతో వాక్యం హితముక్తం దశాననః । న మర్షయతి దుష్టాత్మా కాలస్య వశమాగతః ॥ 1
- స బద్ధ్వా భ్రుకుటిం వక్త్రే క్రోధస్య వశమాగతః । అమర్షాత్ పరివృత్తాక్షో మాల్యవంతుమథాబ్రవీత్ ॥ 2
- హితబుద్ధ్వా యదహితం వచః పరుషముచ్యతే । పరపక్షం ప్రవిశ్యైవ నైతచ్ఛోత్రం గతం మమ ॥ 3
- మానుషం కృపణం రామమ్ ఏకం శాఖామృగాశ్రయమ్ । సమర్థం మన్యసే కేన త్యక్తం పిత్రా వనాలయమ్ ॥
- రక్షసామీశ్వరం మాం చ దేవతానాం భయంకరమ్ । హీనం మాం మన్యసే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః ॥
- వీరద్వేషేణ వా శంకే పక్షపాతేన వా రిపోః । త్వయాఽహం పరుషాణ్యుక్తః పరప్రోత్సాహనేన వా ॥ 6
- ప్రభవంతం పదస్థం హి పరుషం కోఽభిధాస్యతి । పండితః శాస్త్రతత్త్వజ్ఞో వినా ప్రోత్సాహనాద్రిపోః ॥ 7
- ఆనీయ చ వనాత్ప్రీతాం పద్మహీనామివ శ్రియమ్ । కిమర్థం ప్రతిదాస్యామి రాఘవస్య భయాదహమ్ । 8
- వృతం వానరకోటిభిః ససుగ్రీవం సలక్ష్మణమ్ । పశ్య కైశ్చిదహోభిస్త్వం రాఘవం నిహతం మయా ॥ 9
- ద్వంద్వే యస్య న తిష్ఠంతి దైవతాన్యపి సంయుగే । స కస్మాద్రావణో యుద్ధే భయమాహారయిష్యతి ॥ 10
- ద్విధా భజ్యేయమప్యేవం న నమేయం తు కస్యచిత్ । ఏష మే సహజో దోషః స్వభావో దురతిక్రమః ॥ 11
- యది తావత్ సముద్రే తు సేతుర్బద్ధో యదృచ్ఛయా । రామేణ విస్మయః కోఽత్ర యేన తే భయమాగతమ్ ॥
- స తు తీర్త్వాఽర్థవం రామః సహ వానరసేనయా । ప్రతిజానామి తే సత్యం న జీవన్ ప్రతియాస్యతి ॥ 13
- ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం రుష్టం విజ్ఞాయ రావణమ్ । వ్రీడితో మాల్యవాన్ వాక్యం నోత్తరం ప్రత్యపద్యత ॥
- జయాశిషా చ రాజానం వర్ధయిత్వా యథోచితమ్ । మాల్యవానభ్యనుజ్ఞాతో జగామ స్వం నివేశనమ్ ॥ 15
- రావణస్తు సహమాత్యో మంత్రయిత్వా విమృశ్య చ । లంకాయామతులాం గుప్తిం కారయామాస రాక్షసః ॥
- స వ్యాదిదేశ పూర్వస్యాం ప్రహస్తం ద్వారి రాక్షసమ్ । దక్షిణస్యాం మహావీర్యా మహాపార్శ్వ మహాహోదరా ॥ 17
- పశ్చిమామయామథో ద్వారి పుత్రమింద్రజితం తథా । వ్యాదిదేశ మహామాయం బహుభీ రాక్షసైర్వృతమ్ ॥ 18
- ఉత్తరస్యాం పురద్వారి వ్యాదిశ్య శుకసారణౌ । స్వయం చాత్ర భవిష్యామి మంత్రిణస్తానువాచ హ ॥ 19

రాక్షసం తు విరూపాక్షం మహావీర్యపరాక్రమమ్ । మధ్యమేఽస్థాపయద్గుల్మే బహుభిస్సహ రాక్షసైః ॥ 20
 ఏవం విధానం లంకాయాః కృత్వా రాక్షసపుంగవః । కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః ॥ 21
 వినర్జయామాస తతః స మంత్రిణో విధానమాజ్ఞాప్య పురస్య పుష్కలమ్ ।
 జయాశిషా మంత్రిగణేన పూజితో వివేశ చాంతఃపురమృద్ధిమన్మహత్ ॥ 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే దుర్గ సంరక్షణార్థే రాక్షసయోజనా నామ షట్టింశస్సర్గః

అథ సప్తత్రింశః సర్గః (37) రామసేనావ్యూహారచనా

నరవానరరాజౌ తౌ స చ వాయుసుతః కపిః । జాంబవాన్కృక్షరాజశ్చ రాక్షసశ్చ విభీషణః ॥ 1
 అంగదో వాలిపుత్రశ్చ సౌమిత్రిః శరభః కపిః । సుషేణః సహదాయాదో మైందో ద్వివిద ఏవ చ ॥ 2
 గజో గవాక్షః కుముదో నలోఽథ పనసస్తథా । అమిత్రవిషయం ప్రాప్తాః సమవేతాస్సమర్థయన్ ॥ 3
 ఇయం సా లక్ష్మతే లంకా పురీ రావణపాలితా । సాసురోరగగంధర్వైః అమరైరపి దుర్జయా ॥ 4
 కార్యసిద్ధిం పురస్కృత్య మంత్రయద్ధ్వం వినిర్ణయే । నిత్యం సన్నిహితో హ్యత్ర రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 5
 తథా తేషు బ్రువాణేషు రావణావరణోఽబ్రవీత్ । వాక్యమగ్రామ్యపదవత్ పుష్కలార్థం విభీషణః ॥ 6
 అనలశ్శరభశ్చైవ సంపాతిః ప్రఘసస్తథా । గత్వా లంకాం మమామాత్యాః పురీం పునరిహాగతాః ॥ 7
 భూత్వా శకునయస్సర్వే ప్రవిష్టాశ్చ రిపోర్బలమ్ । విధానం విహితం యచ్చ తద్ధృష్ట్వా సముపస్థితాః ॥ 8
 సంవిధానం యదాఽహుస్తే రావణస్య దురాత్మనః । రామ తద్రుభవతస్సర్వం యథాతత్త్వేన మే శృణు ॥ 9
 పూర్వం ప్రహస్తస్సబలో ద్వారమాసాద్య తిష్ఠతి । దక్షిణం చ మహావీర్యో మహాపార్శ్వమహోదరౌ ॥ 10
 ఇంద్రజిత్ పశ్చిమద్వారం రాక్షసైర్బహుభిర్బృతః । పట్టసాసిధనుష్కద్భిః శూలముద్గరపాణిభిః ॥ 11
 నానాప్రహరణైశ్చూరైః ఆవృతో రావణాత్మజః । రాక్షసానాం సహస్రైస్తు బహుభిః శస్త్రపాణిభిః ॥ 12
 యుక్తః పరమసంవిగ్నో రాక్షసైర్బహుభిర్బృతః । ఉత్తరం నగరద్వారం రావణః స్వయమాస్థితః ॥ 13
 విరూపాక్షస్తు మహతా శూలఖడ్గధనుష్కతా । బలేన రాక్షసైః సార్థం మధ్యమం గుల్మమాస్థితః ॥ 14
 ఏతానేవంవిధాన్ గుల్మాన్ లంకాయాం సముదీక్ష్య తే । మామకాస్సచివాస్సర్వే పునః శీఘ్రమిహాగతాః ॥ 15
 గజానాం చ సహస్రం చ రథానామయుతం పురే । హయానామయుతే ద్వే చ సాగ్రకోటిశ్చ రక్షసామ్ ॥ 16
 విక్రాంతా బలవంతశ్చ సంయుగేష్వాతతాయినః । ఇష్టా రాక్షసరాజస్య నిత్యమేతే నిశాచరాః ॥ 17
 ఏకైకస్యాత్ర యుద్ధార్థే రాక్షసస్య విశాంపతే । పరివారస్సహస్ర్రాణాం సహస్రముపతిష్ఠతే ॥ 18
 ఏతాం ప్రవృత్తిం లంకాయాం మంత్రిప్రోక్తాం విభీషణః । ఏవముక్త్వా మహాబాహూ రాక్షసాంస్తానదర్శయత్ ॥
 లంకాయాం సచివైస్సర్వాం రామాయ ప్రత్యవేదయత్ । రామం కమలపత్రాక్షమ్ ఇదముత్తరమబ్రవీత్ ॥ 20
 రావణావరజః శ్రీమాన్ రామప్రియచికిర్షయా । కుబేరం తు యదా రామ రావణః ప్రత్యయుధ్యత ॥ 21
 షష్టిశ్శతసహస్రాణి తదా నిర్యాంతి రాక్షసాః । పరాక్రమేణ వీర్యేణ తేజసా సత్త్వగౌరవాత్ ॥ 22
 సదృశా యేఽత్ర దర్పేణ రావణస్య దురాత్మనః । అత్ర మన్యుర్న కర్తవ్యో రోషయే త్వాం న భీషయే ॥ 23
 సమర్థో హ్యసి వీర్యేణ సురాణామపి నిగ్రహే । తద్భవాంశ్చతురంగేణ బలేన మహతా వృతః ॥ 24
 హ్యుహ్యేదం వానరానీకం నిర్మథిష్యసి రావణమ్ । రావణావరణే వాక్యమ్ ఏవం బ్రువతి రాఘవః ॥ 25
 శత్రూణాం ప్రతిఘాతార్థమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । పూర్వద్వారే తు లంకాయాః నీలో వానరపుంగవః ॥ 26
 ప్రహస్తప్రతియోద్ధా స్యాత్ వానరైర్బహుభిర్బృతః । అంగదో వాలిపుత్రస్తు బలేన మహతా వృతః ॥ 27
 దక్షిణే బాధతాం ద్వారే మహాపార్శ్వమహోదరౌ । హనుమాన్ పశ్చిమద్వారం నిపీడ్య పవనాత్మజః ॥ 28
 ప్రవిశత్యప్రమేయాత్మా బహుభిః కపిభిర్బృతః । దైత్యదానవసంఘానామ్ ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్ ॥ 29
 విప్రకారప్రియః క్షుద్రో వరదానబలాన్వితః । పరిక్రామతి యస్సర్వాన్ లోకాన్ సంతాపయన్ ప్రజాః ॥ 30

- తస్యాహం రాక్షసేంద్రస్య స్వయమేవ వధే ధృతః । ఉత్తరం నగరద్వారమ్ అహం సౌమిత్రీణా సహ ॥ 31
- నిపీడ్యాభిప్రవేక్ష్యామి సబలో యత్ర రావణః । వానరేంద్రశ్చ బలవాన్ ఋక్షరాజశ్చ వీర్యవాన్ ॥ 32
- రాక్షసేంద్రానుజశ్చైవ గుల్మో భవతు మధ్యమః । న చైవ మానుషం రూపం కార్యం హరిభిరాహవే ॥ 33
- ఏషా భవతు సంజ్ఞా నో యుద్ధేఽస్మిన్ వానరే బలే । వానరా ఏవ నశ్చిహ్నాం స్వజనే-స్మిన్ భవిష్యతి ॥ 34
- వయం తు మానుషేణైవ సప్త యోత్స్వామహే పరాన్ । అహమేష సహ భ్రాత్రా లక్ష్మణేన మహాజసా ॥ 35
- ఆత్మనా పంచమశ్చాయం సఖా మమ విభీషణః । స రామః కృత్యసిద్ధ్యర్థమ్ ఏవముక్త్వా విభీషణమ్ ॥ 36
- సువేలారోహణే బుద్ధిం చకార మతిమాన్ మతిమ్ । రమణీయతరం దృష్ట్వా సువేలస్య గిరేస్తటమ్ ॥ 37
- తతస్తు రామో మహతా బలేన ప్రచ్ఛాద్య సర్వాం పృథివీం మహాత్మా ।
- ప్రహృష్టరూపోఽభిజగామ లంకాం కృత్వా మతిం సోఽరివధే మహాత్మా ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామసేనావ్యూహరచనా నామ సప్తత్రింశస్సర్గః

అథ అష్టాత్రింశః సర్గః (38) లంకాదర్శనాయ సువేలారోహణమ్

- స తు కృత్వా సువేలస్య మతిమారోహణం ప్రతి । లక్ష్మణానుగతో రామః సుగ్రీవమిదమబ్రవీత్ ॥ 1
- విభీషణం చ ధర్మజ్ఞమ్ అనురక్తం నిశాచరమ్ । మంత్రజ్ఞం చ విధిజ్ఞం చ శ్లక్షణయా పరయా గిరా ॥ 2
- సువేలం సాధు శైలేంద్రమ్ ఇమం ధాతుశతైశ్చితమ్ । అధ్యారోహోమహే సర్వే వత్స్వామోఽత్ర నిశామిమామ్ ॥ 3
- లంకాం చాలోకయిష్యామో నిలయం తస్య రక్షసః । యేన మే మరణాంతాయ హృతా భార్యా దురాత్మనా ॥ 4
- యేన ధర్మో న విజ్ఞాతో న తద్వృత్తం కులం తథా । రాక్షస్యా నీచయా బుద్ధ్యా యేన తద్గర్హితం కృతమ్ ॥ 5
- తస్మిన్ మే వర్తతే రోషః కీర్తితే రాక్షసాధమే । యస్యాపరాధాన్నీచస్య వధం ద్రక్ష్యామి రక్షసామ్ ॥ 6
- ఏకో హి కురుతే పాపం కాలపాశవశం గతః । నీచేనాత్మాపచారేణ కులం తేన వినశ్యతి ॥ 7
- ఏవం సమ్మంత్రయన్నేవ సక్రోధో రావణం ప్రతి । రామః సువేలం వాసాయ చిత్రసానుముపారుహత్ ॥ 8
- పుష్టతో లక్ష్మణశ్చైనమ్ అన్వగచ్ఛత్ సమాహితః । సశరం చాపముద్యమ్య సుమహద్విక్రమే రతః ॥ 9
- తమన్వరోహత్ సుగ్రీవః సామాత్యస్సవిభీషణః । హనుమానంగదో నీలో మైందో ద్వివిద ఏవ చ ॥ 10
- గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః । పనసః కుముదశ్చైవ హరో రంభశ్చ యూధపః ॥ 11
- జాంబవాంశ్చ సుషేణశ్చ ఋషభశ్చ మహామతిః । దుర్ముఖశ్చ మహాతేజాః తథా శతవలిః కపిః ॥ 12
- ఏతే చాన్యే చ బహవో వానరాః శీఘ్రగామినః । తే వాయువేగప్రవణాః తం గిరిం గిరిచారిణః ।
- అధ్యారోహంత శతశః సువేలం యత్ర రాఘవః ॥ 13
- తే త్వదీర్ఘేణ కాలేన గిరిమారుహ్య సర్వతః । దదృశుః శిఖరే తస్య విషక్తామివ భే పురీమ్ ॥ 14
- తాం శుభాం ప్రవరద్వారాం ప్రాకారపరిశోభితామ్ । లంకాం రాక్షససంపూర్ణాం దదృశుర్ధరియూధపాః ॥ 15
- ప్రాకారచయసంస్థైశ్చ తదా నీలైర్నిశాచరైః । దదృశుస్తే హరిశ్రేష్ఠాః ప్రాకారమపరం కృతమ్ ॥ 16
- తే దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే రాక్షసాన్ యుద్ధకాంక్షిణః । ముముచుర్విధాన్నాదాన్ తత్ర రామస్య పశ్యతః ॥ 17
- తతోఽస్తమగమత్సూర్యః సంధ్యయా ప్రతిరంజితః । పూర్ణచంద్రప్రదీప్తా చ క్షపా సమభివర్తతే ॥ 18
- తతస్స రామో హరివాహినీపతిః విభీషణేన ప్రతినంద్య సత్పతః ।
- సలక్ష్మణో యూధపయూధసంవృతః సువేలపుష్టే న్యవసద్యధాసుఖమ్ ॥ 19

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లంకాదర్శనాయ సువేలారోహణం నామ అష్టాత్రింశస్సర్గః

అథ ఏకోనచత్వారింశః సర్గః (39) లంకాదర్శనమ్

- తాం రాత్రిముషితాస్తత్ర సువేలే హరిపుంగవాః । లంకాయాం దదృశుర్వీరాః వనాన్యుపవనాని చ ॥ 1
- సమసౌమ్యాని రమ్యాణి విశాలాన్యాయతాని చ । దృష్ట్వైర్బహువుర్జాతవిస్మయాః ॥ 2

- చంపకాశోకపున్నాగసాలతాలసమాకులా । తమాలవనసంఘన్నా నాగమాలాసమావృతా ॥ 3
- హింతాలైరర్జునైర్నిపైః సప్తపర్ణైశ్చ పుష్పితైః । తిలకైః కర్ణికారైశ్చ పాటలైశ్చ సమంతతః ॥ 4
- శుశుభే పుష్పితాగ్రైశ్చ లతాపరిగతైర్ద్రుమైః । లంకా బహువిధైర్దివ్యైః యథేంద్రస్యామరావతీ ॥ 5
- విచిత్రకుసుమోపేతైః రక్తకోమలపల్లవైః । శాద్వలైశ్చ తథా నీలైః చిత్రాభిర్వనరాజిభిః ॥ 6
- గంధాఢ్యాన్యభిరమ్యాణి పుష్పాణి చ ఫలాని చ । ధారయంత్యగమాస్తత్ర భూషణానీవ మానవాః ॥ 7
- తచ్చైత్రరథసంకాశం మనోజ్ఞం నందనోపమమ్ । వనం సర్వర్తుకం రమ్యం శుశుభే షట్పదాయుతమ్ ॥ 8
- నత్యూహకోయష్టిభక్తైః నృత్యమానైశ్చ బర్హిభిః । రుతం పరభృతానాం చ శుశ్రువుర్వననిర్ఝరే ॥ 9
- నిత్యమత్తవిహంగాని భ్రమరాచరితాని చ । కోకిలాకులషండాని విహగాభిరుతాని చ ॥ 10
- భృంగరాజాభిగీతాని భ్రమరైస్సేవితాని చ । కోణాలకవిఘ్నాని సారసాభిరుతాని చ ॥ 11
- వివిశుస్తే తతస్తాని వనాన్యూపవనాని చ । హృష్టాః ప్రముదితా వీరాః హరయః కామరూపిణః ॥ 12
- తేషాం ప్రవిశతాం తత్ర వానరాణాం మహాజసామ్ । పుష్పసంసర్గసురభిః వవౌ ప్రూణసుఖోఽనిలః ॥ 13
- అన్యే తు హరివీరాణాం యూథాన్నిష్కమ్య యూథపాః । సుగ్రీవేణాభ్యనుజ్ఞాతాః లంకాం జగ్ముః పతాకినీమ్ ॥
- విత్రాసయంతో విహగాన్ త్రాసయంతో మృగద్విపాన్ । కంపయంతశ్చ తాం లంకాం నాదైస్తే నదతాం వరాః ॥ 14
- కుర్వంతస్తే మహావేగాః మహీం చరణపీడితామ్ । రజశ్చ సహసైవోర్ధ్వం జగామ చరణోత్థితమ్ ॥ 16
- ఋక్షాస్సింహో వరాహోశ్చ మహిషా వారణా మృగాః । తేన శబ్దేన విత్రస్తాః జగ్ముర్భీతా దిశో దశ ॥ 17
- శిఖరం తత్త్రికూటస్య ప్రాంశు చైకం దివిస్ఫుశమ్ । సమంతాత్ పుష్పసంఘన్నం మహారజతనన్నిభమ్ ॥ 18
- శతయోజనవిస్తీర్ణం విమలం చారుదర్శనమ్ । క్షణ్ణం శ్రీమన్మహచ్చైవ దుష్ప్రాపం శకునైరపి ।
- మనసాఽపి దురారోహం కిం పునః కర్మణా జనైః ॥ 19
- నివిష్టా తత్ర శిఖరే లంకా రావణపాలితా । శతయోజనవిస్తీర్ణా త్రింశద్యోజనమాయతా ॥ 20
- సా పురీ గోపురైరుచ్చైః పాండురాంబుదసన్నిభైః । కాంచనేన చ సాలేన రాజతేన చ శోభితా ॥ 21
- ప్రాసాదైశ్చ విమానైశ్చ లంకా పరమభూషితా । ఘనైరివాఽతపాపాయే మధ్యమం వైష్ణవం పదమ్ ॥ 22
- యస్యాం స్తంభసహస్రేణ ప్రాసాదస్సమలంకృతః । కైలాసశిఖరాకారో దృశ్యతే ఖమివోల్లిఖన్ ॥ 23
- చైత్యస్య రాక్షసేంద్రస్య బభూవ పురభూషణమ్ । శతేన రక్షసాం నిత్యం యస్సమగ్రేణ రక్త్యతే ॥ 24
- మనోజ్ఞాం కాననవతీం పర్వతైరుపశోభితామ్ । నానాధాతువిచిత్రైశ్చ ఉద్యానైరుపశోభితామ్ ॥ 25
- నానావిహంగసంఘష్టాం నానామృగనిషేవితామ్ । నానాకాననసంతానాం నానారాక్షససేవితామ్ ॥ 26
- తాం సమృద్ధాం సమృద్ధార్థాం లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణాగ్రజః । రావణస్య పురీం రామో దదర్శ సహ వానరైః ॥ 27
- తాం మహాగృహసంబాధాం దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః । నగరీమమరప్రఖ్యో విస్మయం ప్రాప వీర్యవాన్ ॥ 28
- తాం రత్నపూర్ణాం బహుసంవిధానాం ప్రాసాదమాలాభిరలంకృతాం చ ।
- పురీం మహాయంత్రకవాటముఖ్యాం దదర్శ రామో మహతా బలేన ॥ 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లంకాదర్శనం నామ ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః

అథ చత్వారింశః సర్గః (40) సుగ్రీవరావణయోర్ద్వంద్వయుద్ధమ్

- తతో రామస్సువేలాగ్రం యోజనద్వయమండలమ్ । ఆరురోహ ససుగ్రీవో హరియూథపసంవృతః ॥ 1
- స్థిత్యా ముహూర్తం తత్రైవ దిశో దశ విలోకయన్ । త్రికూటశిఖరే రమ్యే నిర్మితాం విశ్వకర్మణా ॥ 2
- దదర్శ లంకాం సున్యస్తాం రమ్యకాననశోభితామ్ । తస్యాం గోపురశృంగస్థం రాక్షసేంద్రం దురాసదమ్ ॥ 3
- శ్వేతచామరపర్యంతం విజయచ్చత్రశోభితమ్ । రక్తచందనసంలిప్తం రత్నాభరణభూషితమ్ ॥ 4
- నీలజీమూతసంకాశం హేమసంఛాదితాంబరమ్ । ఐరావతవిషాణాగ్రైః ఉత్పృష్టకిణవక్షసమ్ ॥ 5

- శశలోహితరాగేణ సంవీతం రక్తవాససా । సంధ్యాతపేన సంవీతం మేఘరాశిమివాంబరే ॥ 6
- పశ్యతాం వానరేంద్రాణాం రాఘవస్యాపి పశ్యతః । దర్శనాద్రాక్షసేంద్రస్య సుగ్రీవస్సహసోత్థితః ॥ 7
- క్రోధవేగేన సంయుక్తః సత్వేన చ బలేన చ । అచలాగ్రాదథోత్థాయ పుష్లవే గోపురస్థలే ॥ 8
- స్థిత్యా ముహూర్తం సంప్రేక్ష్య నిర్భయేనాంతరాత్మనా । తృణీకృత్య చ తద్రక్షః సోఽబ్రవీత్ పరుషం వచః ॥ 9
- లోకనాథస్య చ రామస్య సఖా దాసోఽస్మి రాక్షస । న మయా మోక్ష్యసేఽద్య త్వం పార్థివేంద్రస్య తేజసా ॥
- ఇత్యుక్త్వా సహసోత్పత్య పుష్లవే తస్య చోపరి । ఆకృప్య ముకుటం చిత్రం పాతయిత్వాఽపతద్భువి ॥ 11
- సమీక్ష్య తూర్ణమాయాంతమ్ ఆబభాషే నిశాచరః । సుగ్రీవస్త్వం పరోక్షం మే హీనగ్రీవో భవిష్యసి ॥ 12
- ఇత్యుక్తోత్థాయ తం క్షిప్రం బాహుభ్యామాక్షిపత్తలే । కంతువత్తం సముత్థాయ బాహుభ్యామాక్షిపద్ధరిః ॥ 13
- పరస్పరం స్వేదవిదగ్ధగాత్రౌ పరస్పరం శోణితదిగ్ధదేహౌ ।
- పరస్పరం శ్లిష్టనిరుద్ధచేష్టౌ పరస్పరం శాల్మలికింశుకౌ యథా ॥ 14
- ముష్టిప్రహారైశ్చ తలప్రహారైః అరత్నిఘాతైశ్చ కరాగ్రఘాతైః ।
- తౌ చక్రతుర్యుద్ధమసహ్యారూపం మహాబలౌ వానరరాక్షసేంద్రౌ ॥ 15
- కృత్వా నియుద్ధం భృశముగ్రవేగౌ కాలం చిరం గోపురవేదిమధ్యే ।
- ఉత్క్షిప్య చాక్షిప్య వినమ్య దేహౌ పాదక్రమాద్గోపురవేదిలగ్నౌ ॥ 16
- అన్యోన్యమావిధ్య విలగ్నదేహౌ తౌ పేతతుస్సౌలనిఖాతమధ్యే ।
- ఉత్పేతతుర్భూతలమస్పృశంతౌ స్థిత్యా ముహూర్తం త్వభినిశ్చ వ్సంతౌ ॥ 17
- ఆలింగ్య చావల్ల్య చ బాహుయోక్తైః సంయోజయామాసతురాహవే తౌ ।
- సంరంభశిక్షాబలసంప్రయుక్తౌ సంచేరతుః సంప్రతి యుద్ధమార్గైః ॥ 18
- శార్దులసింహావివ జాతదర్పౌ గజేంద్రపోతావివ సంప్రయుక్తౌ ।
- సంహత్య చాపీడ్య చ తావురోభ్యాం నిపేతతుర్వై యుగపద్ధరణ్యామ్ ॥ 19
- ఉద్యమ్య చాన్యోన్యమధిక్షిపంతౌ సంచక్రమాతే బహుయుద్ధమార్గైః ।
- వ్యాయామశిక్షాబలసంప్రయుక్తౌ క్లమం న తౌ జగ్ముతురాశు వీరౌ ॥ 20
- బాహూత్తమైర్వారణవారణాభైః నివారయంతౌ వరవారణాభౌ ।
- చిరేణ కాలేన తు సంప్రయుక్తౌ సంచేరతుర్మండలమార్గమాశు ॥ 21
- తౌ పరస్పరమాసాద్య యత్నావన్యోన్యసూదనే । మార్జారావివ భక్షార్థే వితస్థితే ముహుర్ముహుః ॥ 22
- మండలాని విచిత్రాణి స్థానాని వివిధాని చ । గోమూత్రికాణి చిత్రాణి గతప్రత్యాగతాని చ ॥ 23
- తిరశ్చీనగతాన్యేవ తథా వక్రగతాని చ । పరిమోక్షం ప్రహారాణాం వర్జనం పరిధావనమ్ ॥ 24
- అభిద్రవణమాప్లావమ్ ఆస్థానం చ సవిగ్రహమ్ । పరావృత్తమపావృత్తమ్ అవద్రుతమవఘ్నతమ్ ॥ 25
- ఉపన్యస్తమపన్యస్తం యుద్ధమార్గవిశారదౌ । తౌ సంచేరతురన్యోన్యం వానరేంద్రశ్చ రావణః ॥ 26
- (తం తు యత్తం సముత్థాయ బాహుభ్యామాక్షిపద్ధరిః ।) ఏతస్మిన్నంతరే రక్షో మాయాబలమథాఽత్మనః ।
- ఆరబ్ధముపసంపేదే జ్ఞాత్వా తం వానరాధిపః ॥ 27
- ఉత్పాత తదాఽకాశం జితకాశీ జితక్లమః । రావణః స్థిత ఏవాత్ర హరిరాజేన వంచితః ॥ 28
- అథ హరివరనాథః ప్రాప్య సంగ్రామకీర్తిం నిశిచరపతిమాజౌ యోజయిత్వా శ్రమేణ ।
- గగనమతివిశాలం లంఘయిత్వాఽర్కసూనుః హరివరగణమధ్యే రామపార్శ్వం జగామ ॥ 29
- ఇతి స సవితృసూనుస్తత్ర తత్కర్మ కృత్వా పవనగతిరనీకం ప్రావిశత్ సంప్రహృష్టః ।
- రఘువరన్యపసూనోర్వర్షయన్ యుద్ధహర్షం తరుమృగగణముఖ్యైః పూజ్యమానో హరీంద్రః ॥ 30

ఇత్యాద్యై శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సుగ్రీవరావణయోర్బద్ధవ్యయుద్ధం నామ చత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకచత్వారింశః సర్గః (41) అంగదదౌత్యమ్

- అథ తస్మిన్నిమిత్తాని దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః । సుగ్రీవం సంపరిష్వజ్య తదా వచనమబ్రవీత్ ॥ 1
- అసమ్మంత్ర్య మయా సార్థం తదిదం సాహసం కృతమ్ । ఏవం సాహసకర్మాణి న కుర్వంతి జనేశ్వరాః ॥ 2
- సంశయే స్థాప్య మాం చేదం బలం చ సవిభీషణమ్ । కష్టం కృతమిదం వీర! సాహసం సాహసప్రియ ॥ 3
- ఇదానీం మా కృథా వీర! ఏవంవిధమచింతితమ్ । త్వయి కించిత్సమాపన్నే కిం కార్యం సీతయా మమ ॥ 4
- భరతేన మహాబాహో లక్ష్మణేన యవీయసా । శత్రుఘ్నేన చ శత్రుఘ్న స్వశరీరేణ వా పునః ॥ 5
- త్వయి చానాగతే పూర్వమ్ ఇతి మే నిశ్చితా మతిః । జానతశ్చాపి తే వీర్యం మహేంద్రవరుణోపమ ॥ 6
- హత్వాహం రావణం యుద్ధే సపుత్రబలవాహనమ్ । అభిషిచ్య చ లంకాయాం విభీషణమథాపి చ ॥ 7
- భరతే రాజ్యమావేశ్య త్యక్త్యే దేహం మహాబల । తమేవంవాదినం రామం సుగ్రీవః ప్రత్యభాషత ॥ 8
- తవ భార్యాపహర్తారం దృష్ట్వా రాఘవ రావణమ్ । మర్షయామి కథం వీర జానన్ పౌరుషమాత్మనః ॥ 9
- ఇత్యేవంవాదినం వీరమ్ అభినంద్య స రాఘవః । లక్ష్మణం లక్ష్మీసంపన్నమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 10
- పరిగృహ్యోదకం శీతం వనాని ఫలవంతి చ । బలౌఘం సంవిభజ్యేమం వ్యూహ్యా తిష్ఠేమ లక్ష్మణ ॥ 11
- లోకక్షయకరం భీమం భయం పశ్యాముపస్థితమ్ । నిబర్హణం ప్రవీరాణామ్ ఋక్షవానరరక్షసామ్ ॥ 12
- వాతాశ్చ పరుషా వాంతి కంపతే చ వసుంధరా । పర్వతాగ్రాణి వేపంతే పతంతి ధరణీరుహాః ॥ 13
- మేఘాః క్రవ్యాదసంకాశాః పరుషాః పరుషస్వనాః । క్రూరాః క్రూరం ప్రవర్షంతి మిశ్రం శోణితబిందుభిః ॥
- రక్తచందనసంకాశా సంధ్యా పరమదారుణా । జ్వలచ్చ నిపతత్యేతత్ ఆదిత్యాదగ్నిమండలమ్ ॥ 15
- ఆదిత్యమభివాశ్యంతి జనయంతో మహద్భయమ్ । దీనా దీనస్వరా ఘోరాః అప్రశస్తా మృగద్విజాః ॥ 16
- రజన్యామప్రకాశశ్చ సంతాపయతి చంద్రమాః । కృష్ణరక్తాంతపర్యంతో యథా లోకస్య సంక్షయే ॥ 17
- హ్రస్వో రూక్షోఽప్రశస్తశ్చ పరివేషస్సులోహితః । ఆదిత్యమండలే నీలం లక్ష్మ లక్ష్మణ దృశ్యతే ॥ 18
- దృశ్యంతే న యథావచ్చ నక్షత్రాణ్యభివర్తతే । యుగాంతమివ లోకస్య పశ్య లక్ష్మణ శంసతి ॥ 19
- కాకాః శ్యేనాస్తథా గృధ్రాః నీచైః పరిపతన్తి చ । శివాశ్చాప్యశివా వాచః ప్రవదంతి మహాస్వనాః ॥ 20
- క్షిప్రమద్య దురాధర్షాం లంకాం రావణపాలితామ్ । అభియామ జవేనైవ సర్వతో హరిభిర్వృతాః ॥ 21
- ఇత్యేవం సంవదన్ వీరో లక్ష్మణం లక్ష్మణాగ్రజః । తస్మాదవతరచ్ఛీఘ్రం పర్వతాగ్రాన్మహాబలః ॥ 22
- అవతీర్య చ ధర్మాత్మా తస్మాచ్ఛైలాత్ స రాఘవః । పరైః పరమదుర్ధర్షం దదర్శ బలమాత్మనః ॥ 23
- సన్నహ్య తు ససుగ్రీవః కపిరాజబలం మహత్ । కాలజ్ఞో రాఘవః కాలే సంయుగాయాభ్యుచోదయత్ ॥ 24
- తతః కాలే మహాబాహుః బలేన మహతా వృతః । ప్రస్థితః పురతో ధన్వీ లంకామభిముఖః పురీమ్ ॥ 25
- తం విభీషణసుగ్రీవౌ హనుమాన్ జాంబవాన్నలః । ఋక్షరాజస్తథా నీలో లక్ష్మణశ్చాన్వయుస్తదా ॥ 26
- తతః పశ్చాత్ సుమహతీ పృతనర్క్షవనౌకసామ్ । ప్రచ్ఛాద్య మహతీం భూమిమ్ అనుయాతి స్మ రాఘవమ్ ॥
- శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ । జగృహుః కుంజరప్రఖ్యాః వానరాః పరవారణాః ॥ 28
- తౌ త్వదీర్ఘేణ కాలేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । రావణస్య పురీం లంకామ్ ఆసేదతురరిందమౌ ॥ 29
- పతాకమాలినీం రమ్యామ్ ఉద్యానవనశోభితామ్ । చిత్రవప్రాం సుదుష్ప్రాపామ్ ఉచ్చైః ప్రాకారతోరణామ్ ॥
- తాం సురైరపి దుర్ధర్షాం రామవాక్యప్రచోదితాః । యథానివేశం సంపీడ్య న్యవిశంత వనౌకసః ॥ 31
- లంకాయాస్తూత్తరద్వారం శైలశృంగమివోన్నతమ్ । రామస్సహానుజో ధన్వీ జుగోప చ రురోధ చ ॥ 32
- లంకాముపనివిష్టశ్చ రామౌ దశరథాత్మజః । లక్ష్మణానుచరో వీరః పురీం రావణపాలితామ్ ॥ 33
- ఉత్తరద్వారమాసాద్య యత్ర తిష్ఠతి రావణః । నాన్యో రామాద్ధి తద్ద్వారం సమర్థః పరిరక్షితుమ్ ॥ 34
- రావణాధిష్ఠితం భీమం వరుణేనేవ సాగరమ్ । సాయుధై రాక్షసైర్భీమైః అభిగుప్తం సమంతతః ॥ 35
- లఘూనాం త్రాసజననం పాతాళమివ దానవైః । విన్యస్తాని చ యోధానాం బహూని వివిధాని చ ॥ 36

దదర్శాయుధజాలాని తత్రైవ కవచాని చ | పూర్వం తు ద్వారమాసాద్య నీలో హరిచమూపతిః || 37

అతిష్ఠత్ సహ మైందేన ద్వివిదేన చ వీర్యవాన్ | అంగదో దక్షిణద్వారం జగ్రాహ సుమహాబలః || 38

ఋషభేణ గవాక్షేణ గజేన గవయేన చ | హనుమాన్ పశ్చిమద్వారం రరక్ష బలవాన్ కపిః || 39

ప్రమాధిప్రఘసాభ్యాం చ వీరైరన్వైశ్చ సంగతః | మధ్యమే చ స్వయం గుల్మే సుగ్రీవస్సమతిష్ఠత || 40

సహసర్వైర్ధరిశ్రేష్ఠైః సుపర్ణశ్వసనోపమైః | వానరాణాం తు షట్త్రింశతోట్కట్యః ప్రఖ్యాతయాథపాః || 41

నిపీడ్యోపనివిష్టాశ్చ సుగ్రీవో యత్ర వానరః | శాసనేన తు రామస్య లక్ష్మణస్సవిభీషణః || 42

ద్వారే ద్వారే హరీణాం తు కోటిం కోటిం న్యవేశయత్ | పశ్చిమేన తు రామస్య సుగ్రీవస్సహజాంబవాన్ || 43

అదూరాన్మధ్యమే గుల్మే తస్థౌ బహుబలానుగః | తే తు వానరశార్దూలాః శార్దూలా ఇవ దంష్ట్రీణః || 44

గృహీత్వా ద్రుమశైలాగ్రాన్ పృష్ఠా యుద్ధాయ తస్థిరే | సర్వే వికృతలాంగూలాః సర్వే దంష్ట్రనఖాయుధాః || 45

సర్వే వికృతచిత్రాంగాః సర్వే చ వికృతాననాః | దశనాగబలాః కేచిత్ కేచిచ్ఛతగుణోత్తరాః || 46

కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవిక్రమాః | సన్ని చౌఘబలాః కేచిత్ కేచిచ్ఛతగుణోత్తరాః || 47

అప్రమేయబలాశ్చాన్యే తత్రాసన్ హరియూథపాః | అద్భుతశ్చ విచిత్రశ్చ తేషామాసీత్ సమాగమః || 48

తత్ర వానరసైన్యానాం శలభానామివోద్యమః | పరిపూర్ణమివాకాశం సంఛన్నేవ చ మేదినీ || 49

లంకాముపనివిష్టాశ్చ సంపతద్భిశ్చ వానరైః | శతం శతసహస్రాణాం పుథగృక్షవనౌకసామ్ || 50

లంకాద్వారాణ్యుపాజగ్ముః అన్యే యోద్ధం సమంతతః | ఆవృతస్స గిరిః సర్వైః తైస్సమంతాత్ ఘవంగమైః || 51

అయుతానాం సహస్రం చ పురీం తామభ్యవర్తత | వానరైర్బలవద్భిశ్చ బభూవ ద్రుమపాణిభిః || 52

సంవృతా సర్వతో లంకా దుష్ప్రవేశాఽపి వాయునా | రాక్షసా విస్మయం జగ్ముః సహసాఽభినిపీడితాః || 53

వానరైర్మేఘసంకాశైః శక్రతుల్య పరాక్రమైః | మహాన్ శబ్దోఽభవత్తత్ర బలౌఘస్యాభివర్తతః || 54

సాగరస్యేవ భిన్నస్య యథా స్యాత్ సలిలస్వనః | తేన శబ్దేన మహతా సప్రాకారా సతోరణా || 55

లంకా ప్రచలితా సర్వా సశైలవనకాననా | రామలక్ష్మణగుప్తా సా సుగ్రీవేణ చ వాహినీ || 56

బభూవ దుర్ధర్షతరా సర్వైరపి సురాసురైః | రాఘవః సన్నివేశైవ సైన్యం స్వం రక్షసాం వధే || 57

సమ్మంత్ర్య మంత్రిభిస్సార్థం నిశ్చిన్య చ పునః పునః | ఆనంతర్యమభిప్రేప్సుః క్రమయోగార్థతత్త్వవిత్ || 58

విభీషణస్యానుమతే రాజధర్మనుస్మరన్ | అంగదం వాలితనయం సమాహూయేదమబ్రవీత్ || 59

గత్వా సౌమ్య! దశగ్రీవం బ్రూహి మద్వచనాత్ కపే | లంఘయిత్వా పురీం లంకాం భయం త్యక్త్వా గతవ్యథః || 60

భ్రష్టశ్రీక గతైశ్వర్య ముమూర్షో నష్టచేతన | ఋషీణాం దేవతానాం చ గంధర్వాప్సరసాం తథా || 61

నాగానామథ యక్షాణాం రాజ్ఞాం చ రజనీచర | యచ్ఛ పాపం కృతం మోహాత్ అవలిప్తేన రాక్షస || 62

నూనమద్య గతో దర్పః స్వయంభూవరదానజః | యస్య దండధరస్తేఽహం దారాహరణకర్మితః || 63

దండం ధారయమాణస్తు లంకాద్వారే వ్యవస్థితః | పదవీం దేవతానాం చ మహర్షీణాం చ రాక్షస || 64

రాజర్షీణాం చ సర్వేషాం గమిష్యసి మయా హతః | బలేన యేన వై సీతాం మాయయా రాక్షసాధమ || 65

మామతిక్రామయిత్వా త్వం హృతవాంస్తద్విదర్భయ | అరాక్షసమిమం లోకం కర్తాఽస్మి నిశితైశ్శరైః || 66

న చేచ్ఛరణమభ్యేషి మాముపాదాయ మైథిలీమ్ | ధర్మాత్మా రక్షసాం శ్రేష్ఠః సంప్రాప్తోఽయం విభీషణః || 67

లంకైశ్వర్యం ద్రువం శ్రీమాన్ అయం ప్రాప్తోఽత్యకంటకమ్ | న హి రాజ్యమధర్మేణ భోక్తుం క్షణమపి త్వయా || 68

శక్యం మూర్ఖసహాయేన పాపేనావిదితాత్మనా | యుద్ధస్య వా ధృతిం కృత్వా శౌర్యమాలంబ్య రాక్షస || 69

మచ్ఛరై స్వం రణే శాంతః తతః పూతో భవిష్యసి | యద్వా విశసి లోకాంస్త్రీన్ పక్షిభూతో మనోజవః || 70

మమ చక్షుష్పథం ప్రాప్య న జీవన్ ప్రతియాస్యసి | బ్రవీమి త్వాం హితం వాక్యం క్రియతామౌర్ధ్వదైహికమ్ || 71

సుదృష్టా క్రియతాం లంకా జీవితం తే మయి స్థితమ్ | ఇత్యుక్తస్స తు తారేయో రామేణాక్లిష్టకర్మణా || 72

జగామాకాశమావిశ్య మూర్తిమానివ హవ్యవాట్ | సోఽతిపత్య ముహూర్తేన శ్రీమాన్ రావణమందిరమ్ || 73

- దదర్శాఽసీనమవ్యగ్రం రావణం సచివైస్సహ । తతస్తస్యావిదూరే సః నిపత్య హరిపుంగవః ॥ 74
- దీప్తాగ్నిసదృశస్తస్థా అంగడః కనకాంగడః । తద్రామవచనం సర్వమ్ అన్యూనాధికముత్తమమ్ ॥ 75
- సామాత్యం శ్రావయామాస నివేద్యాత్మానమాత్మనా । దూతోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్షిష్టకర్మణః ॥ 76
- వాలిపుత్రోఽంగదో నామ యది తే శ్రోత్రమాగతః । ఆహ త్వాం రాఘవో రామః కౌసల్యానందవర్ధనః ॥ 77
- నిష్పత్య ప్రతియుధ్యస్వ నృశంస పురుషో భవ । హంతాఽస్మి త్వాం సహామాత్యం సపుత్రజ్ఞాతిబాంధవమ్ ॥ 78
- నిరుద్విగ్నాస్తయో లోకాః భవిష్యంతి హతే త్వయి । దేవదానవయక్షాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్ ॥ 79
- శత్రుమద్యోద్ధరిష్యామి త్వామృషీణాం చ కంటకమ్ । విభీషణస్య చైశ్వర్యం భవిష్యతి హతే త్వయి ॥ 80
- న చేత్ సత్పుత్య వైదేహీం ప్రణిపత్య ప్రదాస్యసి । ఇత్యేవం పరుషం వాక్యం బ్రువాణే హరిపుంగవే ॥ 81
- అమర్షవశమాపన్నో నిశాచరగణేశ్వరః । తతస్స రోషతామ్రాక్షః శశాస సచివాంస్తదా ॥ 82
- గృహ్యతామేష దుర్మేధాః వధ్యతామితి చాసకృత్ । రావణస్య వచశ్రుత్వా దీప్తాగ్నిసమతేజసః ॥ 83
- జగ్రహుస్తం తతో ఘోరాః చత్వారో రజనీచరాః । గ్రాహయామాస తారేయః స్వయమాత్మానమాత్మవాన్ ॥ 84
- బలం దర్శయితుం వీరో యాతుధానగణే తదా । స తాన్ బాహుద్వయే సక్తాన్ ఆదాయ పతగానివ ॥ 85
- ప్రాసాదం శైలసంకాశమ్ ఉత్పపాతాంగదస్తదా । తేఽంతరిక్షాద్వినిర్ధాతాః తస్య వేగేన రాక్షసాః ॥ 86
- భూమౌ నిపతితాస్సర్వే రాక్షసేంద్రస్య పశ్యతః । తతః ప్రాసాదశిఖరం శైలశృంగమివోన్నతమ్ ॥ 87
- దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ । తత్పఫాల పదాక్రాంతం దశగ్రీవస్య పశ్యతః ॥ 88
- పురా హిమవతః శృంగం వజ్రినేవ విదారితమ్ । భంక్త్వా ప్రాసాదశిఖరం నామ విశ్రావ్య చాత్మనః ॥ 89
- వినద్య సుమహానాదమ్ ఉత్పపాత విహాయసమ్ । వ్యథయన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ హర్షయంశ్చాపి వానరాన్ ॥
- స వానరాణాం మధ్యే తు రామపార్శ్వముపాగతః । రావణస్తు పరం చక్రే క్రోధం ప్రాసాదధర్షణాత్ ॥ 91
- వినాశం చాత్మనః పశ్యన్ నిశ్వాసపరమోఽభవత్ । రామస్తు బహుభిర్ఘ్రృష్టైః నినదద్భిః ప్లవంగమైః ॥ 92
- వృతో రిపువధాకాంక్షీ యుద్ధాయైవాభ్యవర్తత । సుషేణస్తు మహావీర్యో గిరికూటోపమో హరిః ॥ 93
- బహుభిస్సంవృతస్తత్ర వానరైః కామరూపిభిః । చతుర్ధాన్వరాణి సర్వాణి సుగ్రీవవచనాత్ కపిః ॥ 94
- పర్యక్రామత దుర్ధర్షో నక్షత్రాణీవ చంద్రమాః । తేషామక్షౌహిణీశతం సమవేక్ష్య వనౌకసామ్ ॥ 95
- లంకాముపనివిష్టానాం సాగరం చాతివర్తతామ్ । రాక్షసా విస్మయం జగ్ముః త్రాసం జగ్ముస్తథా పరే ॥ 96
- అపరే సమరోద్ధర్షాత్ హర్షమేవ ప్రపేదిరే । కృత్స్నం హి కపిభిర్భ్రాష్టం ప్రాకారపరిఖాంతరమ్ ॥ 97
- దదృశూ రాక్షసా దీనాః ప్రాకారం వానరీకృతమ్ । హాహాకారం ప్రకుర్వంతి రాక్షసా భయమోహితాః ॥ 98
- తస్మిన్మహాభీషణకే ప్రవృత్తే కోలాహలే రాక్షసరాజధాన్యామ్ ।
- ప్రగృహ్య రక్షాంసి మహాయుధాని యుగాంతవాతా ఇవ సంవిచేరుః ॥ 99

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే అంగదదౌత్యం నామ ఏకచత్వారింశస్సర్గః

అథ ద్విచత్వారింశః సర్గః (42) వానరరాక్షససంగ్రామః

- తతస్తే రాక్షసాస్తత్ర గత్వా రావణమందిరమ్ । న్యవేదయన్ పురీం రుద్ధాం రామేణ సహ వానరైః ॥ 1
- రుద్ధాం తు నగరీం శ్రుత్వా జాతక్రోధో నిశాచరః । విధానం ద్విగుణం కృత్వా ప్రాసాదం సోఽధ్యరోహత ॥
- స దదర్శావృతాం లంకాం సశైలవనకాననామ్ । అసంఖ్యేయైర్హరిగణైః సర్వతో యుద్ధకాంక్షిభిః ॥ 3
- స దృష్ట్వా వానరైస్సర్వాం వసుధాం కబళీకృతామ్ । కథం క్షపయితవ్యాః స్యుః ఇతి చింతాపరోఽభవత్ ॥ 4
- స చింతయిత్వా సుచిరం ధైర్యమాలంబ్య రావణః । రాఘవం హరియూథాంశ్చ దదర్శాయతలోచనః ॥ 5
- రాఘవస్సహ సైన్యేన ముదితో నామ పుష్పవే । లంకాం దదర్శ గుప్తాం వై సర్వతో రాక్షసైర్భ్రుతామ్ ॥ 6
- దృష్ట్వా దాశరథిర్లంకాం చిత్రధ్వజపతాకినీమ్ । జగామ సహసా సీతాం దూయమానేన చేతసా ॥ 7

- అత్ర సా మృగశాబాక్షీ మత్మతే జనకాత్మజా । పీడ్యతే శోకసంతప్తా కృశా స్థండిలశాయినీ ॥ 8
- పీడ్యమానాం స ధర్మాత్మా వైదేహీమనుచింతయన్ । క్షిప్రమాజ్ఞాపయామాస వానరాన్ ద్విషతాం వధే ॥ 9
- ఏవముక్తే తు వచనే రామేణాక్లిష్టకర్మణా । సంఘర్షమాణాః ప్లవగాః సింహనాదైరనాదయన్ ॥ 10
- శిఖరైర్వికిరామైనాం లంకాం ముష్టిభిరేవ వా । ఇతి స్మ దధిరే సర్వే మనాంసి హరియూథపాః ॥ 11
- ఉద్యమ్య గిరిశృంగాణి శిఖరాణి మహాంతి చ । తరూంశ్చోత్పాట్య వివిధాన్ తిష్ఠంతి హరియూథపాః ॥ 12
- ప్రేక్షతో రాక్షసేంద్రస్య తాన్యనీకాని భాగశః । రాఘవప్రియకామార్థం లంకామారురుహుస్తదా ॥ 13
- తే తామ్రవక్త్రా హేమాభాః రామార్థే త్యక్తజీవితాః । లంకామేవాభ్యవర్తంత సాలతాలశిలాయుధాః ॥ 14
- తే ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ ముష్టిభిశ్చ ప్లవంగమాః । ప్రాకారాగ్రాణ్యరణ్యాని మమంధుస్తోరణాని చ ॥ 15
- పరిఖాః పూరయంతి స్మ ప్రసన్నసలిలాయుతాః । పాంసుభిః పర్వతాగ్రైశ్చ తృణైః కాష్ఠైశ్చ వానరాః ॥ 16
- తతస్సహస్రయూథాశ్చ కోటీయూథాశ్చ వానరాః । కోటీశతాయుతాశ్చాన్యే లంకామారురుహుస్తదా ॥ 17
- కాంచనాని ప్రమృద్నంతః తోరణాని ప్లవంగమాః । కైలాసశిఖరాభాణి గోపురాణి ప్రమధ్య చ ॥ 18
- ఆప్లవంతః ప్లవంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః । లంకాం తామభిధావంతి మహావారణసన్నిభాః ॥ 19
- జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః । రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥ 20
- ఇత్యేవం ఘోషయంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః । అభ్యధావంత లంకాయాః ప్రాకారం కామరూపిణః ॥ 21
- వీరబాహుస్సుబాహుశ్చ నశశ్చ వనగోచరః । నిపీడ్యోపనివిష్టాస్తే ప్రాకారం హరియూథపాః ।
- ఏతస్మిన్నంతరే చక్రూః స్కన్ధావారనివేశనమ్ ॥ 22
- పూర్వద్వారం తు కుముదః కోటీభిర్దశభిర్వృతః । ఆవృత్య బలవాంస్తస్థా హరిభిర్జితకాశిభిః ॥ 23
- సహాయార్థం తు తస్యైవ నివిష్టః ప్రఘసో హరిః । పనసశ్చ మహాబాహుః వానరైర్బహుభిర్వృతః ॥ 24
- దక్షిణద్వారమాగమ్య వీరశృతవలిః కపిః । ఆవృత్య బలవాంస్తస్థా వింశత్యా కోటీభిర్వృతః ॥ 25
- సుషేణః పశ్చిమద్వారం గతస్తారాపితా హరిః । ఆవృత్య బలవాంస్తస్థా షష్టికోటిభిరావృతః ॥ 26
- ఉత్తరద్వారమాసాద్య రామస్సామిత్రిణా సహ । ఆవృత్య బలవాంస్తస్థా సుగ్రీవశ్చ హరీశ్వరః ॥ 27
- గోలాంగూలో మహాకాయో గవాక్షో భీమదర్శనః । వృతః కోట్యా మహావీర్యః తస్థా రామస్య పార్శ్వ వృతః ॥ 28
- ఋక్షాణాం భీమవేగానాం ధూమ్రః శత్రునిబర్హణః । వృతః కోట్యా మహావీర్యః తస్థా రామస్య పార్శ్వ వృతః ॥ 29
- సన్నద్ధస్తు మహావీర్యో గదాపాణిర్భీషణః । వృతో యత్నేస్తు సచివైః తస్థా తత్ర మహాబలః ॥ 30
- గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః । సమంతాత్ పరిధావంతో రరక్షుర్ధరివాహినీమ్ ॥ 31
- తతః కోపపరీతాత్మా రావణో రాక్షసేశ్వరః । నిర్యాణం సర్వసైన్యానాం ద్రుతమాజ్ఞాపయత్తదా ॥ 32
- ఏతచ్ఛ్రుత్వా తతో వాక్యం రావణస్య ముఖోద్గతమ్ । సహసా భీమనిర్ఘోషమ్ ఉద్ఘుష్టం రజనీచరైః ॥ 33
- తతః ప్రచోదితా భేర్యః చంద్రపాండురపుష్కరాః । హేమకోణాహతా భీమాః రాక్షసానాం సమంతతః ॥ 34
- వినేదుశ్చ మహాఘోషాః శంఖాః శతసహస్రశః । రాక్షసానాం సుఘోరాణాం ముఖమారుతపూరితాః ॥ 35
- తే బభుశ్శుభనీలాంగాః సశంఖా రజనీచరాః । విద్యున్మండలసన్నద్ధాః సబలాకా ఇవాంబుదాః ॥ 36
- నిప్పతంతి తతస్సైన్యాః హృష్టా రావణచోదితాః । సమయే పూర్వమాణస్య వేగా ఇవ మహోదధేః ॥ 37
- తతో వానరసైన్యేన ముక్తో నాదస్సమంతతః । మలయః పూరితో యేన ససానుప్రస్థకందరః ॥ 38
- శంఖదుందుభిసంఘుష్టః సింహనాదస్తరస్వినామ్ । పృథివీం చాంతరిక్షం చ సాగరం చైవ నాదయన్ ॥ 39
- గజానాం బృంహితైస్సార్ధం హయానాం హేపితైరపి । రథానాం నేమిఘోషైశ్చ రక్షసాం పదనిస్వనైః ॥ 40
- ఏతస్మిన్నంతరే ఘోరః సంగ్రామస్సమవర్తత । రక్షసాం వానరాణాం చ యథా దేవాసురే పురా ॥ 41
- తే గదాభిః ప్రదీప్తాభిః శక్తిశూలపరశ్వధైః । నిజఘ్నూర్వానరాన్ ఘోరాః కథయంతః స్వవిక్రమాన్ ॥ 42
- రాజా జయతి సుగ్రీవః ఇతి శబ్దో మహానభూత్ । రాజన్ జయ జయేత్సుక్త్వా స్వస్వనామకథాం తతః ॥ 43

తథా వృక్షైర్మహాకాయాః పర్వతాగ్రైశ్చ వానరాః । నిజఘ్నుస్తాని రక్షాంసి నఖైర్దంతైశ్చ వేగితాః ॥ 44
 రాక్షసాస్త్వపరే భీమాః ప్రాకారస్థా మహీగతాన్ । భిండివాలైశ్చ ఖడ్గైశ్చ శూలై శ్చైవ వ్యదారయన్ ॥ 45
 వానరాశ్చాపి సంక్రుద్ధాః ప్రాకారస్థాన్ మహీగతాన్ । రాక్షసాన్ పాతయామాసుః సమాఘ్నత్య ప్లవంగమాః ॥
 స సంప్రహారస్తుములో మాంసశోణితకర్దమః । రక్షసాం వానరాణాం చ సంబభూవాద్భుతోపమః ॥ 47
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే వానరరాక్షససంగ్రామో నామ ద్విచత్వారింశస్సర్గః

అథ త్రిచత్వారింశః సర్గః (43) యుద్ధవర్ణనమ్

యుద్ధతాం తు తతస్తేషాం వానరాణాం మహాత్మనామ్ । రక్షసాం సంబభూవాథ బలకోపస్సుదారుణః ॥ 1
 తే హయైః కాంచనాపీడైః ధ్వజైశ్చాగ్నిశిఖోపమైః । రథైశ్చాదిత్యసంకాశైః కవచైశ్చ మనోరమైః ॥ 2
 నిర్వయూ రాక్షసవ్యాఘ్రాః నాదయంతో దిశో దశ । రాక్షసా భీమకర్మాణో రావణస్య జయైషిణః ॥ 3
 వానరాణామపి చమూః బృహతీ జయమిచ్చతామ్ । అభ్యధావత తాం సేనాం రక్షసాం కామరూపిణామ్ ॥ 4
 ఏతస్మిన్నంతరే తేషామ్ అన్యోన్యమభిధావతామ్ । రక్షసాం వానరాణాం చ ద్వంద్వయుద్ధమవర్తత ॥ 5
 అంగదేనేంద్రజితార్థం వాలిపుత్రేణ రాక్షసః । అయుధ్యత మహాతేజాః త్ర్యంబకేన యథాఽంతకః ॥ 6
 ప్రజంఘేన చ సంపాతిః నిత్యం దుర్మర్షణో రణే । జంబుమాలినమారభ్నో హనుమానపి వానరః ॥ 7
 సంగతః సుమహాక్రోధో రాక్షసో రావణానుజః । సమరే తీక్ష్ణవేగేన మిత్రఘ్నేన విభీషణః ॥ 8
 తపనేన గజస్పార్థం రాక్షసేన మహాబలః । నికుంభేన మహాతేజాః నీలోఽపి సమయుధ్యత ॥ 9
 వానరేంద్రస్తు సుగ్రీవః ప్రఘసేన సమాగతః । సంగతస్సమరే శ్రీమాన్ విరూపాక్షేణ లక్ష్మణః ॥ 10
 అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధరో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రామేణ సహ సంగతాః ॥ 11
 వజ్రముష్టిస్తు మైందేన ద్వివిదేనాశనిప్రభః । రాక్షసాభ్యాం సుఘోరాభ్యాం కపిముఖ్యౌ సమాగతౌ ॥ 12
 వీరః ప్రతపనో ఘోరో రాక్షసో రణదుర్ధరః । సమరే తీక్ష్ణవేగేన నలేన సమయుధ్యత ॥ 13
 ధర్మస్య పుత్రో బలవాన్ సుషేణ ఇతి విశ్రుతః । స విద్యున్మాలినా సార్థమ్ అయుధ్యత మహాకపిః ॥ 14
 వానరాశ్చాపరే భీమాః రాక్షసైరపరైస్సహ । ద్వంద్వం సమీయుర్బహుధా యుద్ధాయ బహుభిస్సహ ॥ 15
 తత్రాఽసీత్ సుమహద్భుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ । రక్షసాం వానరాణాం చ వీరాణాం జయమిచ్చతామ్ ॥
 హారిరాక్షసదేహేభ్యః ప్రభూతాః కేశశాద్వలాః । శరీరసంఘాటవహాః ప్రసుస్రుః శోణితాపగాః ॥ 17
 ఆజఘానేంద్రజిత్ క్రుద్ధో వజ్రేణేవ శతక్రతుః । అంగదం గదయా వీరం శత్రుసైన్యవిదారణమ్ ॥ 18
 తస్య కాంచనచిత్రాంగం రథం సాశ్వం ససారథిమ్ । జఘాన సమరే శ్రీమాన్ అంగదో వేగవాన్ కపిః ॥ 19
 సంపాతిస్తు త్రిభిర్బాణైః ప్రజంఘేన సమాహతః । నిజఘానాశ్వకర్ణేన ప్రజంఘం రణమూర్ధని ॥ 20
 జంబుమాలీ రథస్థస్తు రథశక్త్యా మహాబలః । బిభేద సమరే క్రుద్ధో హనుమాంతం స్తనాంతరే ॥ 21
 తస్య తం రథమాస్థాయ హనుమాన్మారుతాత్మజః । ప్రమమాథ తలేనాశు సహ తేనైవ రక్షసా ॥ 22
 నదన్ ప్రతపనో ఘోరో నలం సోఽప్యన్వధావత । నలః ప్రతపనస్యాశు పాతయామాస చక్షుషీ ॥ 23
 భిన్నగాత్రశ్చరై స్తీ క్షణైః క్షిప్రహస్తేన రక్షసా । గ్రసంతమివ సైన్యాని ప్రఘసం వానరాధిపః ॥ 24
 సుగ్రీవస్సప్తపర్ణేన నిర్బిభేద జఘాన చ । అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధరో రశ్మికేతుశ్చ రాక్షసః ॥ 25
 సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ రామం నిర్బిభిదుశ్చరైః । తేషాం చతుర్థాం రామస్తు శిరాంసి నిశితైశ్చరైః ॥ 26
 క్రుద్ధశ్చతుర్భిశ్చిచ్ఛేద ఘోరైర్గ్నిశిఖోపమైః । వజ్రముష్టిస్తు మైందేన ముష్టినా నిహతో రణే ॥ 27
 పపాత సరథస్సాశ్వః పురాఽట్ట ఇవ భూతలే । నికుంభస్తు రణే నీలం నీలాంజనచయప్రభమ్ ॥ 28
 నిర్బిభేద శరైస్తీక్ష్ణైః కరైర్మేఘమివాంశుమాన్ । పునశ్చరతేనాథ క్షిప్రహస్తో నిశాచరః ॥ 29
 బిభేద సమరే నీలం నికుంభః ప్రజహాస చ । తస్యైవ రథచక్రేణ నీలో విఘ్నరివాహవే ॥ 30

- శిరశ్చిచ్ఛేద సమరే నికుంభస్య చ సారథేః | వజ్రాశనిసమస్పర్శౌ ద్వివిదోఽప్యశనిప్రభమ్ || 31
- జఘాన గిరిశృంగేణ మిషతాం సర్వరక్షసామ్ | ద్వివిదం వానరేంద్రం తు నగయోధినమాహవే || 32
- శరైరశనిసంకాశైః స వివ్యాధాశనిప్రభః | స శరైరతివిద్ధాంగో ద్వివిదః క్రోధమూర్ఛితః || 33
- సాలేన సరథం సాశ్వం నిజఘానాశనిప్రభమ్ | విద్యున్మాళీ రథస్థస్తు శరైః కాంచనభూషణైః || 34
- సుషేణం తాదయామాస ననాద చ ముహుర్ముహుః | తం రథస్థమథో దృష్ట్వా సుషేణో వానరోత్తమః || 35
- గిరిశృంగేణ మహతా రథమాశు న్యపాతయత్ | లాఘవేన తు సంయుక్తో విద్యున్మాళీ నిశాచరః || 36
- అపక్రమ్య రథాత్పూర్ణం గదాపాణిః క్షితౌ స్థితః | తతః క్రోధసమావిప్లవః సుషేణో హరిపుంగవః || 37
- శిలాం సుమహతీం గృహ్య నిశాచరమభిద్రవత్ | తమాపతంతం గదయా విద్యున్మాళీ నిశాచరః || 38
- వక్షస్యభిజఘానాశు సుషేణం హరిసత్తమమ్ | గదాప్రహారం తం ఘోరమ్ అచింత్య ప్లవగోత్తమః || 39
- తాం శిలాం పాతయామాస తస్యోరసి మహామృధే | శిలాప్రహారాభిహతో విద్యున్మాళీ నిశాచరః || 40
- నిష్ఠిష్టహృదయో భూమౌ గతాసుర్నిపపాత హ | ఏవం తైర్వానరైశ్శూరైః శూరాస్తే రజనీచరాః || 41
- ద్వంద్వే విమృదితాస్తత్ర దైత్యా ఇవ దివోకసైః | భగ్నైః ఖడ్గైర్గదాభిశ్చ శక్తితోమరపట్టసైః || 42
- అపవిద్మేశ్చ భీనైశ్చ రథైః సాంగ్రామికైర్వయైః | నిహతైః కుంజరైర్మతైః తథా వానరరాక్షసైః || 43
- చక్రాక్షయుగదండైశ్చ భగ్నైర్ధరణీసంశ్రితైః | బభూవాయోధనం ఘోరం గోమాయుగణసంకులమ్ || 44
- కబంధాని సముత్పేతుః దిక్షు వానరరక్షసామ్ | విమర్దే తుములే తస్మిన్ దేవాసురరణోపమే || 45
- విదార్యమాణా హరిపుంగవైస్తదా నిశాచరాశ్శోణితదిగ్గత్రాః |
- పునస్సుయుద్ధం తరసా సమాస్థితాః దివాకరస్యాస్తమయాభికాంక్షిణః || 46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే యుద్ధవర్ణనం నామ త్రిచత్వారింశస్సర్గః

అథ చతుశ్చత్వారింశః సర్గః (44) కపిరాక్షసనిశాయుద్ధమ్

- యుధ్యతామేవ తేషాం తు తదా వానరరక్షసామ్ | రవిరస్తంగతో రాత్రిః ప్రవృత్తా ప్రాణహారిణీ || 1
- అన్యోన్యం బద్ధవైరాణాం ఘోరాణాం జయమిచ్ఛతామ్ | సంప్రవృత్తం నిశాయుద్ధం తదా వానరరక్షసామ్ || 2
- రాక్షసోఽసీతి హరయో హరిశ్చాసీతి రాక్షసాః | అన్యోన్యం సమరే జఘ్నుః తస్మింస్తమసి దారుణే || 3
- జహి దారయ చైహీతి కథం విద్రవసీతి చ | ఏవం సుతుములశ్శబ్దః తస్మింస్తమసి శుశ్రువే || 4
- కాలాః కాంచనసన్నాహాః తస్మింస్తమసి రాక్షసాః | సంప్రాద్యశ్యంత శైలేంద్రాః దీప్తౌషధివనా ఇవ || 5
- తస్మింస్తమసి దుష్పారే రాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః | పరిపేతుర్మహావేగాః భక్షయంతః ప్లవంగమాన్ || 6
- తే హయాన్ కాంచనాపీడాన్ ధ్వజాంశ్చాగ్నిశిఖోపమాన్ | ఆప్లుత్య దశనై స్తీ క్షణైః భీమకోపా వ్యదారయన్ || 7
- వానరా బలినో యుద్ధే క్షోభయన్ రాక్షసీం చమూమ్ | కుంజరాన్ కుంజరారోహాన్ పతాకాధ్వజినో రథాన్ || 8
- చకర్షుశ్చ దదంశుశ్చ దశనైః క్రోధమూర్ఛితాః | లక్ష్మణశ్చాపి రామశ్చ శరైరాశీవిషోపమైః || 9
- దృశ్యాదృశ్యాని రక్షాంసి ప్రవరాణి నిజఘ్నుతుః | తురంగఖురవిధ్వస్తం రథనేమిసముత్థితమ్ || 10
- రురోధ కర్ణనేత్రాణి యుధ్యతాం ధరణీరజః | వర్తమానే మహాఘోరే సంగ్రామే రోమహర్షణే || 11
- రుధిరోదా మహాఘోరాః నద్యస్తత్ర ప్రసుస్రువుః | తతో భేరీమృదంగానాం పణవానాం చ నిస్వనః || 12
- శంఖవేణుస్వనోన్మిత్రః సంబభూవాద్భుతోపమః | హతానాం స్తనమానానాం రాక్షసానాం చ నిస్వనః || 13
- శస్త్రానాం వానరాణాం చ సంబభూవాతిదారుణః | హతైర్వానరవీరైశ్చ శక్తిశూలపరశ్వణైః || 14
- నిహతైః పర్వతాగ్రైశ్చ రాక్షసైః కామరూపిభిః | శస్త్రపుష్పోపహారా చ తత్రాసీద్యుద్ధమేదినీ || 15
- దుర్జియా దుర్నివేశా చ శోణితాస్రావకర్ణమా | సా బభూవ నిశా ఘోరా హరిరాక్షసహారిణీ || 16
- కాశోరాత్రీవ భూతానాం సర్వేషాం దురతిక్రమా | తతస్ते రాక్షసాస్తత్ర తస్మింస్తమసి దారుణే || 17

రామమేవాభ్యవర్తంత సంసృష్టాః శరవృష్టిభిః । తేషామాపతతాం శబ్దః క్రుద్ధానామపి గర్జతామ్ ॥ 18

ఉద్వర్త ఇవ సప్తానాం సముద్రాణాం ప్రశుశ్రువే । తేషాం రామశ్చరైష్షడ్భిః షడ్జఘాన నిశాచరాన్ ॥ 19

నిమేషాంతరమాత్రేణ శితైరగ్నిశిఖోపమైః । యమశత్రుశ్చ దుర్ధర్షో మహాపార్శ్వ మహోదరౌ ॥ 20

వజ్రదంఢ్రో మహాకాయః తౌ చోభౌ శుకసారణౌ । తే తు రామేణ బాణౌఘైః సర్వే మర్మసు తాడితాః ॥ 21

యుద్ధాదపస్యతాస్తత్ర సావశేషాయుషోఽభవన్ । తత్ర కాంచనచిత్రాంగైః శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ 22

దిశశ్చకార విమలాః ప్రదిశశ్చ మహాబలః । యే త్వన్యే రాక్షసా భీమాః రామస్యాభిముఖే స్థితాః ॥ 23

తేఽపి నష్టాస్సమాసాద్య పతంగా ఇవ పావకమ్ । సువర్ణపుంఖైర్విశిఖైః సంపతద్భిస్సహస్రశః ॥ 24

బభూవ రజనీ చిత్రా ఖద్యోతైరివ శారదీ । రాక్షసానాం చ నినదైః హరీణాం చాపి నిస్వనైః ॥ 25

సా బభూవ నిశా ఘోరా భూయో ఘోరతరా తదా । తేన శబ్దేన మహతా ప్రవృద్ధేన సమంతతః ॥ 26

త్రికూటః కందరాకీర్ణః ప్రవ్యాహరదివాచలః । గోలాంగూలా మహాకాయాః తమసా తుల్యవర్చసః ॥ 27

సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం భక్షయన్ రజనీచరాన్ । అంగదస్తు రణే శత్రుం నిహంతుం సముపస్థితః ॥ 28

రావణిం నిజఘానాశు సారథిం చ హయానపి । వర్తమానే తదా ఘోరే సంగ్రామే భృశదారుణే ॥ 29

ఇంద్రజిత్తు రథం త్యక్త్వా హతాశ్వో హతసారథిః । అంగదేన మహాకాయః తత్రైవాంతరధీయత ॥ 30

తత్కర్మ వాలిపుత్రస్య సర్వే దేవాస్సహర్షిభిః । తుష్టువుః పూజనార్హస్య తౌ చోభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 31

ప్రభావం సర్వభూతాని విదురింద్రజితో యుధి । తేన తే తం మహాత్మానం తుష్టా దృష్ట్వా ప్రధర్షితమ్ ॥ 32

తతః ప్రహృష్టాః కపయః ససుగ్రీవవిభీషణాః । సాధు సాధ్వితి నేదుశ్చ దృష్ట్వా శత్రుం ప్రధర్షితమ్ ॥ 33

ఇంద్రజిత్తు తదా తేన నిర్జితో భీమకర్మణా । సంయుగే వాలిపుత్రేణ క్రోధం చక్రే సుదారుణమ్ ॥ 34

ఏతస్మిన్నంతరే రామో వానరాన్ వాక్యమబ్రవీత్ । సర్వే భవంతస్త్రిష్టంతు కపిరాజేన సంగతాః ॥ 35

స బ్రహ్మణా దత్తవరః త్రైలోక్యం బాధతే భృశమ్ । భవతామర్థసిద్ధ్యర్థం కాలేన స సమాగతః ॥ 36

అద్యైవ క్షమితవ్యం మే భవంతో విగతజ్వరాః । సోఽంతర్ధానగతః పాపో రావణీ రణకర్మశః ॥ 37

అదృశ్యో నిశితాన్ బాణాన్ ముమోచాశవశర్చసః । స రామం లక్ష్మణం చైవ ఘోరైర్నాగమయైః శరైః ॥ 38

బిభేద సమరే క్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రాక్షసః । మాయయా సంవృతస్తత్ర మోహయన్ రాఘవౌ యుధి ॥ 39

అదృశ్యస్సర్వభూతానాం కూటయోధీ నిశాచరః । బబంధ శరబంధేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 40

తౌ తేన పురుషవ్యాఘ్రౌ క్రుద్ధేనాశీవిషైశ్శరైః । సహసా నిహతౌ వీరౌ తదా ప్రైక్షంత వానరాః ॥ 41

ప్రకాశరూపస్తు యథా న శక్తః తౌ బాధితుం రాక్షసరాజపుత్రః ।

మాయాం ప్రయోక్తుం సముపాజగామ బబంధ తౌ రాజసుతౌ మహాత్మా ॥

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కపిరాక్షసనిశాయుద్ధం నామ చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః

అథ పంచచత్వారింశః సర్గః (45) నాగపాశబంధనమ్

స తస్య గతిమన్విచ్ఛన్ రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్ । దిదేశాతిబలో రామో దశ వానరయూథపాన్ ॥ 1

ద్వౌ సుషేణస్య దాయాదౌ నీలం చ ప్లవగర్షభమ్ । అంగదం వాలిపుత్రం చ శరభం చ తరస్వినమ్ ॥ 2

వినతం జాంబవంతం చ సానుప్రస్థం మహాబలమ్ । ఋషభం చర్షభస్కంధమ్ ఆదిదేశ పరంతపః ॥ 3

తే సంప్రహృష్టా హరయౌ భీమానుద్యమ్య పాదపాన్ । ఆకాశం వివిశుః సర్వే మార్గమాణా దిశో దశ ॥ 4

తేషాం వేగవతాం వేగమ్ ఇషుభిర్వేగవత్తరైః । అస్త్రవిత్పరమాస్త్రైస్తు వారయామాస రావణిః ॥ 5

తం భీమవేగా హరయౌ నారాచైః క్షతవిగ్రహాః । అంధకారే న దదృశుః మేఘైః సూర్యమివావృతమ్ ॥ 6

రామక్ష్మణయోరేవ సర్వదేహాభిదశ్శరాన్ । భృశమావేశయామాస రావణిస్సమితింజయః ॥ 7

నిరంతరశరీరౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । క్రుద్ధేనేంద్రజితా వీరౌ పన్నగైశ్శరతాం గతైః ॥ 8

- తయోః క్షతజమార్గేణ సుస్రావ రుధిరం బహు । తావుభౌ చ ప్రకాశేతే పుష్పితావివ కింశుకౌ ॥ 9
- తతః పర్యంతరక్తా క్షో భిన్నాంజనచయోపమః । రావణిర్భ్రాతరో వాక్యమ్ అంతర్దానగతోఽబ్రవీత్ ॥ 10
- యుధ్యమానమనాలక్ష్మం శక్రోఽపి త్రిదశేశ్వరః । ద్రష్టుమాసాదితుం వాఽపి న శక్తః కిం పునర్యువామ్ ॥
- ప్రావృతావిషుజాలేన రాఘవౌ కంకపత్రిణా । ఏష రోషపరీతాత్మా నయామి యమసాదనమ్ ॥ 12
- ఏవముక్త్వా తు ధర్మజ్ఞౌ భ్రాతరో రామలక్ష్మణౌ । నిర్భిభేద శితైర్బాణైః ప్రజహర్ష ననాద చ ॥ 13
- భిన్నాంజనచయశ్యామో విష్ఫార్య విపులం ధనుః । భూయో భూయః శరాన్ ఘోరాన్ విససర్జ మహామ్బుధే ॥
- తతో మర్మసు మర్మజ్ఞో మజ్జయన్ నిశితాన్ శరాన్ । రామలక్ష్మణయోర్వీరో ననాద చ ముహుర్ముహుః ॥15
- బద్ధౌ తు శరబంధేన తావుభౌ రణమూర్ధని । నిమేషాంతరమాత్రేణ న శేకతురుదీక్షితుమ్ ॥ 16
- తతో విభిన్నసర్వాంగౌ శరశల్యాచితావుభౌ । ధ్వజావివ మహేంద్రస్య రజ్జుముక్తౌ ప్రకంపితౌ ॥ 17
- తౌ సంప్రచలితౌ వీరో మర్మభేదేన కర్మితౌ । నిపేతతుర్మహేష్వాసౌ జగత్యాం జగతీపతీ ॥ 18
- తౌ వీరశయనే వీరో శయానౌ రుధిరోక్షితౌ । శరవేష్టితసర్వాంగౌ ఆర్తౌ పరమపీడితౌ ॥ 19
- న హ్యవిద్ధం తయోర్గాత్రే బభూవాంగుళమంతరమ్ । నానిర్భిన్నం న చాస్తబ్ధమ్ ఆకరాగ్రాదజిహ్మాగైః ॥ 20
- తౌ తు క్రూరేణ నిహతౌ రక్షసౌ కామరూపిణా । అస్మక్కుస్రవతుస్తీవ్రం జలం ప్రస్రవణావివ ॥ 21
- పతాత ప్రథమం రామో విద్ధో మర్మసు మార్గణైః । క్రోధాదింద్రజితా యేన పురా శక్రో వినిర్జితః ॥ 22
- రుక్మపుంఖైః ప్రసన్నాగ్రైః అధోగతిభిరాశుగైః । నారాచైరర్ధనారాచైః భల్లెరంజలికైరపి ॥ 23
- వివ్యాధ వత్సదనైశ్చ సింహదంష్ట్రైః క్షురైస్తథా । స వీరశయనే శిశ్యే వీజ్యమాదాయ కార్ముకమ్ ॥ 24
- భిన్నముష్టిపరీణాహం త్రిణతం రుక్మభూషితమ్ । బాణపాతాంతరే రామం పతితం పురుషర్షభమ్ ॥ 25
- స తత్ర లక్ష్మణో దృష్ట్వా నిరాశో జీవితేఽభవత్ । రామం కమలపత్త్రాక్షం శరబంధపరిక్షతమ్ ॥ 26
- శుశోచ భ్రాతరం దృష్ట్వా పతితం ధరణీతలే । హరయశ్చాపి తం దృష్ట్వా సంతాపం పరమం గతాః ॥ 27
- బద్ధౌ తు వీరో పతితౌ శయానౌ తౌ వానరాః సంపరివార్య తస్థుః ।
- సమాగతా వాయుసుతప్రముఖ్యాః విషాదమార్తాః పరమం చ జగ్ముః ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే నాగపాశబంధనం నామ పంచచత్వారింశస్సర్గః

అథ షట్చత్వారింశః సర్గః (46) ఇంద్రజితః గర్వోక్తిః

- తతో ద్యాం పృథివీం చైవ వీక్షమాణా వనౌకసః । దదృశుస్సంతతౌ బాణైః భ్రాతరో రామలక్ష్మణౌ ॥ 1
- వృష్టేష్వోపరతే దేవే కృతకర్మణి రాక్షసే । ఆజగామాధ తం దేశం ససుగ్రీవో విభీషణః ॥ 2
- నీలద్వివిదమైందాశ్చ సుషేణకుముదాంగదాః । తూర్ణం హనుమతా సార్థమ్ అన్వశోచంత రాఘవౌ ॥ 3
- అచేష్టౌ మందనిశ్వాసౌ శోణితౌఘపరిపుతౌ । శరజాలాచితౌ స్తబ్ధౌ శయానౌ శరతల్పయోః ॥ 4
- నిశ్చ్వసంతౌ యథా సర్పౌ నిశ్చేష్టౌ మందవిక్రమౌ । రుధిరస్రావదిగ్ధాంగౌ తాపనీయావివ ధ్వజౌ ॥ 5
- తౌ వీరశయనే వీరో శయానౌ మందచేష్టితౌ । యూథపైస్తైః పరివృతౌ బాఘవ్యాకులలోచనైః ॥ 6
- రాఘవౌ పతితౌ దృష్ట్వా శరజాలసమావృతౌ । బభూవుర్వృద్ధితాః సర్వే వానరాస్సవిభీషణాః ॥ 7
- అంతరిక్షం నిరీక్షంతో దిశస్సర్వాశ్చ వానరాః । న చైనం మాయయాచ్ఛన్నం దదృశూ రావణిం రణే ॥ 8
- తం తు మాయాప్రతిచ్ఛన్నం మాయయైవ విభీషణః । వీక్షమాణో దదర్శాథ భ్రాతుః పుత్రమవస్థితమ్ ॥ 9
- తమప్రతిమకర్మాణమ్ అప్రతిద్వంద్వమాహవే । దదర్శాన్తర్జితం వీరం వరదానాద్విభీషణః ॥ 10
- తేజసా యశసా చైవ విక్రమేణ చ సంయుతమ్ । ఇంద్రజిత్వాత్మనః కర్మ తౌ శయానౌ సమీక్ష్య చ ॥ 11
- ఉవాచ పరమప్రీతో హర్షయన్ సర్వనైర్వృతాన్ । దూషణస్య చ హంతారౌ ఖరస్య చ మహాబలౌ ॥ 12
- సాదితౌ మామకైర్బాణైః భ్రాతరో రామలక్ష్మణౌ । నేమౌ మోక్షయితుం శక్యౌ ఏతస్మాదిషుబంధనాత్ ॥ 13

- సర్వైరపి సమాగమ్య సర్వసంఘైస్సురాసురైః । యత్ప్రతే చింతయానస్య శోకార్తస్య పితుర్మమ ॥ 14
- అస్పృష్ట్యా శయనం గాత్రైః త్రియామా యాతి శర్వరీ । కృత్సేన్యం యత్ప్రతే లంకా నదీ వర్షాస్వివాకులా ॥
- సోఽయం మూలహరోఽనర్థః సర్వేషాం నిహతో మయా । రామస్య లక్ష్మణస్యాపి సర్వేషాం చ వనోకసామ్ ॥
- విక్రమా నిష్ఫలాస్సర్వే యథా శరది తోయదాః । ఏవముక్త్యా తు తాన్ సర్వాన్ రాక్షసాన్ పరిపార్శ్వతః ॥ 17
- యూథపానపి తాన్ సర్వాన్ తాడయామాస రావణిః । నీలం నవభిరాహత్య మైందం చ ద్వివిదం తథా ॥ 18
- త్రిభిస్త్రిభిరమిత్రఘ్నైః తతాప ప్రవరేషుభిః । జాంబవంతం మహేష్వాసో విద్ధా బాణేన వక్షసి ॥ 19
- హనూమతో వేగవతో విససర్జ శరాన్ దశ । గవాక్షం శరభం చైవ ద్వావప్యమితతేజసౌ ॥ 20
- ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం మహావేగో వివ్యాధ యుధి రావణిః । గోలాంగులేశ్వరం చైవ వాలిపుత్రమథాంగదమ్ ॥
- వివ్యాధ బహుభిర్బాణైః త్వరమాణోఽథ రావణిః । తాన్ వానరవరాన్ భిత్త్వా శరైరగ్నిశిఖోపమైః ॥ 22
- ననాద బలవాంస్తత్ర మహాసత్త్వస్స రావణిః । తానర్దయిత్వా బాణౌఘైః త్రాసయిత్వా చ వానరాన్ ॥ 23
- ప్రజహాస మహాబాహుః వచనం చేదమబ్రవీత్ । శరబంధేన ఘోరేణ మయా బద్ధౌ చమూముఖే ॥ 24
- సహితౌ భ్రాతరావేతౌ నిశామయత రాక్షసాః । ఏవముక్తాస్తు తే సర్వే రాక్షసాః కూటయోధినః ॥ 25
- పరం విన్మయమాజగ్ముః కర్మణా తేన హర్షితాః । వినేదుశ్చ మహానాదాన్ సర్వతో జలదోపమాః ॥ 26
- హతో రామ ఇతి జ్ఞాత్వా రావణిం సమపూజయన్ । నిష్పందౌ తు తదా దృష్ట్వా తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥
- వసుధాయాం నిరుచ్ఛాప్తౌ హతావిత్యన్వమన్యత । హర్షేణ తు సమావిష్టః ఇంద్రజిత్సమితింజయః ॥ 28
- ప్రవివేశ పురీం లంకాం హర్షయన్ సర్వరాక్షసాన్ । రామలక్ష్మణయోర్ద్భుష్ట్యా శరీరే సాయకైశ్చితే ॥ 29
- సర్వాణి చాంగోపాంగాని సుగ్రీవం భయమావిశత్ । తమువాచ పరిత్రస్తం వానరేంద్రం విభీషణః ॥ 30
- స బాష్పవదనం దీనం శోకవ్యాకులలోచనమ్ । అలం త్రాసేన సుగ్రీవ బాష్పవేగో నిగృహ్యతామ్ ॥ 31
- ఏవంప్రాయాణి యుద్ధాని విజయో నాస్తి నైష్ఠికః । సశేషభాగ్యతాఽస్మాకం యది వీర భవిష్యతి ॥ 32
- మోహమేతౌ ప్రహాస్యేతే మహాత్మానౌ మహాబలౌ । పర్వవస్థాపయాత్మానమ్ అనాథం మాం చ వానర ॥ 33
- సత్యధర్మాభిరక్తానాం నాస్తి మృత్యుకృతం భయమ్ । ఏవముక్త్యా తతస్తస్య జలక్లిన్నేన పాణినా ॥ 34
- సుగ్రీవస్య శుభే నేత్రే ప్రమమార్జ విభీషణః । తతస్సలిలమాదాయ విద్యయా పరిజప్య చ ॥ 35
- సుగ్రీవనేత్రే ధర్మాత్మా స మమార్జ విభీషణః । ప్రమృజ్య వదనం తస్య కపిరాజస్య ధీమతః ॥ 36
- అబ్రవీత్ కాలసంప్రాప్తమ్ అసంభ్రమమిదం వచః । న కాలః కపిరాజేంద్ర వైక్లబ్యమనువర్తితుమ్ ॥ 37
- అతిస్నేహోఽప్యకాలేఽస్మిన్ మరణాయోపకల్పతే । తస్మాదుత్పృజ్య వైక్లబ్యం సర్వకార్యవినాశనమ్ ॥ 38
- హితం రామపురోగాణాం సైన్యానామనుచింత్యతామ్ । అథవా రక్ష్యతాం రామో యావత్సంజ్ఞావిపర్యయః ॥
- లబ్ధసంజ్ఞా హి కాకుత్స్థా భయం నో వ్యపనేష్యతః । నైతత్ కించన రామస్య న చ రామో ముమూర్షతి ॥ 40
- న హ్యేనం హాస్యతే లక్ష్మీః దుర్లభా యా గతాయుషామ్ । తస్మాదాశ్వాసయాత్మానం బలం చాశ్వాసయ స్వకమ్ ॥
- యావత్కార్యాణి సర్వాణి పునస్సంస్థాపయామ్యహమ్ । ఏతే హి పుల్లనయనాః త్రాసాదాగతసాధ్వసాః ॥ 41
- కర్ణే కర్ణే ప్రకథితాః హరయో హరిసత్తమ । మాం తు దృష్ట్వా ప్రధావంతమ్ అనీకం సంప్రహర్షితమ్ ॥ 43
- త్యజంతు హరయస్త్రాసం భుక్తపూర్వామివ స్రజమ్ । సమాశ్వాస్య తు సుగ్రీవం రాక్షసేంద్రో విభీషణః ॥ 44
- విద్రుతం వానరానీకం తత్సమాశ్వాసయత్పునః । ఇంద్రజిత్తు మహామాయః సర్వసైన్యసమావృతః ॥ 45
- వివేశ నగరీం లంకాం పితరం చాభ్యుపాగమత్ । తత్ర రావణమాసీనమ్ అభివాద్య కృతాంజలిః ॥ 46
- ఆచచక్షే ప్రియం పిత్రే నిహతౌ రామలక్ష్మణౌ । ఉత్పపాత తతో హృష్టః పుత్రం చ పరిషస్వజే ॥ 47
- రావణో రక్షసాం మధ్యే శ్రుత్వా శత్రూ నిపాతితౌ । ఉపాఘ్రూయ చ మూర్ఛ్యేనం పప్రచ్ఛ ప్రీతమానసః ॥ 48
- పుచ్ఛతే చ యథావృత్తం పిత్రే సర్వం న్యవేదయత్ । యథా తౌ శరబంధేన నిశ్చేష్టౌ నిప్రభౌ కృతౌ ॥ 49

స హర్షవేగానుగతాంతరాత్మా శ్రుత్వా వచస్తస్య మహారథస్య ।

జహౌ జ్వరం దాశరథేస్సముత్థితం ప్రహృష్యవాచాఽభిననంద పుత్రమ్॥

50

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఇంద్రజితః గర్వోక్తిర్నామ షట్పత్వారింశస్సర్గః

అథ సప్తచత్వారింశః సర్గః (47) సీతయా నిశ్చేష్టరామలక్ష్మణదర్శనమ్

- ప్రతిప్రవిష్టే లంకాం తు కృతార్థే రావణాత్మజే । రాఘవం పరివార్యారాః రరక్షుర్వానరర్షభాః ॥ 1
- హనూమానంగదో నీలః సుషేణః కుముదో నలః । గజో గవాక్షో గవయః శరభో గంధమాదనః ॥ 2
- జాంబవాన్యషభస్కంధో రంభః శతవలిః పృథుః । పుష్యాధానీకాశ్చ యత్తాశ్చ ద్రుమానాదాయ సర్వతః ॥ 3
- వీక్షమాణా దిశస్సర్వాః తిర్యగూర్ధ్వం చ వానరాః । తృణేష్వపి చ చేష్టత్సు రాక్షసా ఇతి మేనిరే ॥ 4
- రావణశ్చాపి సంహృష్టో విస్మయేంద్రజితం సుతమ్ । ఆజుహోవ తతస్సీతారక్షిణీ రాక్షసీస్తదా ॥ 5
- రాక్షస్యస్త్రిజటా చైవ శాసనాత్ముపస్థితాః । తా ఉవాచ తతో హృష్టో రాక్షసీ రాక్షసాధమః ॥ 6
- హతావింద్రజితాఽఖ్యాత వైదేహ్యో రామలక్ష్మణౌ । పుష్పకం చ సమారోప్య దర్శయద్ధ్వం హతౌ రణే ॥ 7
- యదాశ్రయాదవష్టభా నేయం మాముపతిష్ఠతి । సోఽస్యా భర్తా సహ భ్రాత్రా నిరస్తో రణమూర్ధని ॥ 8
- నిర్విశంకా నిరుద్విగ్నా నిరపేక్షా చ మైథిలీ । మాముపస్థాస్యతే సీతా సర్వాభరణభూషితా ॥ 9
- అద్య కాలవశం ప్రాప్తం రణే రామం సలక్ష్మణమ్ । అవేక్ష్య వినివృత్తాశా నాన్యాం గతిమపశ్యతీ ॥ 10
- నిరపేక్షా విశాలాక్షీ మాముపస్థాస్యతే స్వయమ్ । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రావణస్య దురాత్మనః ॥ 11
- రాక్షస్యస్తాస్తథేత్సుక్వా జగ్మర్వై యత్ర పుష్పకమ్ । తతః పుష్పకమాదాయ రాక్షస్యో రావణాజ్జయా ॥ 12
- అశోకవనికాస్థాం తాం మైథిలీం సముపానయన్ । తామాదాయ తు రాక్షస్యో భర్తృశోకపరాజితామ్ ॥ 13
- సీతామారోపయామాసుః విమానం పుష్పకం తదా । తతః పుష్పకమారోప్య సీతాం త్రిజటయా సహ ॥ 14
- జగ్మర్దర్శయితుం తస్మై రాక్షస్యో రామలక్ష్మణౌ । రావణోఽకారయల్లంకాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్ ॥ 15
- ప్రఘోషయత హృష్టశ్చ లంకాయాం రాక్షసేశ్వరః । రాఘవో లక్ష్మణశ్చైవ హతావింద్రజితా రణే ॥ 16
- విమానేనాపి సీతా తు గత్వా త్రిజటయా సహ । దదర్శ వానరాణాం తు సర్వం సైన్యం నిపాతితమ్ ॥ 17
- ప్రహృష్టమనసశ్చాపి దదర్శ పిశితాశనాన్ । వానరాంశ్చాపి దుఃఖార్తాన్ రామలక్ష్మణపార్శ్వతః ॥ 18
- తతస్సీతా దదర్శోభౌ శయానౌ శరతల్పయోః । లక్ష్మణం చాపి రామం చ విసంజ్ఞౌ శరపీడితౌ ॥ 19
- విధ్వస్తకవచౌ వీరౌ విప్రవిద్ధశరాసనౌ । సాయకైశ్చిన్నసర్వాంగౌ శరస్తంబమయౌ క్షితౌ ॥ 20
- తౌ దృష్ట్వా భ్రాతరౌ తత్ర వీరౌ సా పురుషర్షభౌ । శయానౌ పుండరీకాక్షౌ కుమారావివ పావకీ ॥ 21
- శరతల్పగతౌ వీరౌ తథాభూతౌ నరర్షభౌ । దుఃఖార్తా సుభృశం సీతా సుచిరం విలలాప హ ॥ 22
- భర్తారమనవద్యాంగీ లక్ష్మణం చాసితేక్షణా । ప్రేక్ష్య పాంసుషు వేష్టంతౌ రురోద జనకాత్మజా ॥ 23
- సా బాష్పశోకాభిహతా సమీక్ష్య తౌ భ్రాతరౌ దేవసమప్రభావౌ ।
- వితర్కయంతీ నిధనం తయోస్సా దుఃఖాన్వితా వాక్యమిదం జగాద ॥ 24

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సీతయా నిశ్చేష్టరామలక్ష్మణదర్శనం నామ సప్తచత్వారింశస్సర్గః

అథ అష్టచత్వారింశః సర్గః (48) సీతాశోకః త్రిజటయా సాంతస్యనం చ

- భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ । విలలాప భృశం సీతా కరుణం శోకకర్చితా ॥ 1
- ఊచుర్లక్షణినో యే మాం పుత్రిణ్యవిధవేతి చ । తేఽద్య సర్వే హతే రామే జ్ఞానినోఽన్యతవాదినః ॥ 2
- యజ్ఞనో మహిషీం యే మామ్ ఊచుః పత్నీం చ సత్రిణః । తేఽద్య సర్వే హతే రామే జ్ఞానినోఽన్యతవాదినః ॥ 3

- ఊచుస్సంశ్రవణే యే మాం ద్విజాః కార్తాంతికాశ్శుభామ్ । తేఽద్య సర్వే హతే రామే జ్ఞానినోఽన్యతవాదినః ॥ 4
- వీరపార్థివపత్నీ త్వం యే ధన్యేతి చ మాం విదుః । తేఽద్య సర్వే హతే రామే జ్ఞానినోఽన్యతవాదినః ॥ 5
- ఇమాని ఖలు పద్మాని పాదయోర్వైః కిల స్త్రియః । అధిరాజ్యేఽభిషిచ్యంతే నరేంద్రైః పతిభిస్సహ ॥ 6
- వైధవ్యం యాంతి యౌర్నార్యో లక్షణైర్భాగ్యదుర్లభాః । నాత్మనస్తాని పశ్యామి పశ్యంతీ హతలక్షణా ॥ 7
- సత్యనామాని పద్మాని స్త్రీణాముక్తాని లక్షణైః । తాన్యద్య నిహతే రామే వితథాని భవంతి మే ॥ 8
- కేశాస్సుక్ష్మాస్సమా నీలాః భ్రువౌ చాసంగతే మమ । వృత్తే చారోమశే జంఘే దంతాశ్చావిరళా మమ ॥ 9
- శంఖే నేత్రే కరౌ పాదౌ గుల్ఫావూరూ చ మే చితౌ । అనువృత్తనఖాః స్నిగ్ధాః సమాశ్చాంగుళయౌ మమ ॥ 10
- స్తనౌ చావిరళౌ పీనౌ మమేమౌ మగ్నచూచుకౌ । మగ్నాచోత్సంగినీ నాభిః పార్శ్వోర్వరస్మాశ్చ మే చితాః ॥ 11
- మమ వర్ణో మణినిభో మృదూన్యంగరుహాణి చ । ప్రతిష్ఠితాం ద్వాదశభిః మామూచుశ్శుభలక్షణామ్ ॥ 12
- సమగ్రయవమచ్ఛిద్రం పాణిపాదం చ వర్ణవత్ । మందస్మితేత్యేవ చ మాం కన్యాలక్షణీనో ద్విజాః ॥ 13
- అధిరాజ్యేఽభిషేకో మే బ్రాహ్మణైః పతినా సహ । కృతాంతకుశలైరుక్తం తత్సర్వం వితథీకృతమ్ ॥ 14
- శోధయిత్వా జనస్థానం ప్రవృత్తిముపలభ్య చ । తీర్త్వా సాగరమక్షోభ్యం బ్రాతరౌ గోష్పదే హతౌ ॥ 15
- నను వారుణమాగ్నేయమ్ ఐంద్రం వాయవ్యమేవ చ । అస్త్రం బ్రహ్మశిరశ్చైవ రాఘవౌ ప్రత్యపద్యతామ్ ॥ 16
- అదృశ్యమానేన రణే మాయయా వాసవోపమౌ । మమ నాథావనాథాయాః నిహతౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 17
- న హి దృష్టిపథం ప్రాప్య రాఘవస్య రణే రిపుః । జీవన్ ప్రతినివర్తేత యద్యపి స్యాన్మనోజవః ॥ 18
- న కాలస్యాతిభారోఽస్తి కృతాంతశ్చ సుదుర్జయః । యత్ర రామస్సహ బ్రాత్రా శేతే యుధి నిపాతితః ॥ 19
- న శోచామి తథా రామం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ । నాత్మానం జననీం వాఽపి యథా శ్వశ్రూం తపస్వినీమ్ ॥ 20
- సాఽనుచింతయతే నిత్యం సమాప్తప్రతమాగతమ్ । కదా ద్రక్ష్యామి సీతాంచ లక్ష్మణంచ సరాఘవమ్
- పరిదేవయమానాం తాం రాక్షసీ త్రిజటాఽబ్రవీత్ । మా విషాదం కృథా దేవి భర్తాఽయం తవ జీవతి ॥ 22
- కారణాని చ వక్ష్యామి మహాంతి సదృశాని చ । యథేమౌ జీవతో దేవి బ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 23
- న హి కోపపరీతాని హర్షపర్యుత్సుకాని చ । భవన్తి యుధి యోధానాం ముఖాని నిహతే పతౌ ॥ 24
- ఇదం విమానం వైదేహి పుష్పకం నామ నామతః । దివ్యం త్వాం ధారయేన్నైవం యద్యేతౌ గతజీవితౌ ॥ 25
- హతవీరప్రధానా హి హతోత్సాహా నిరుద్యమా । సేనా భ్రమతి సంఖ్యేషు హతకర్ణేవ నౌర్జలే ॥ 26
- ఇయం పునరసంభ్రాంతా నిరుద్విగ్నా తరస్వినీ । సేనా రక్షతి కాకుత్స్థా మయా ప్రీత్యా నివేదితౌ ॥ 27
- సా త్వం భవ సువిప్రబ్ధా అనుమానైస్సుఖోదయైః । అహతౌ పశ్య కాకుత్స్థా స్నేహోదేతద్భ్రవీమి తే ॥ 28
- అన్యతం నోక్తపూర్వం మే న చ వ క్ష్యే కదాచన । చారిత్రసుఖశీలత్వాత్ ప్రవిష్టాఽసి మనో మమ ॥ 29
- నేమౌ శక్యా రణే జేతుం సేంద్రైరపి సురాసురైః । తాదృశం దర్శనం దృష్ట్వా మయా చావేదితం తవ ॥ 30
- ఇదం చ సుమహచ్ఛిహ్నం శనైః పశ్యస్వ మైథిలి । నిస్సంజ్ఞావప్యభావేతౌ నైవ లక్ష్మీర్వియుజ్యతే ॥ 31
- ప్రాయేణ గతసత్త్వానాం పురుషాణాం గతాయుషామ్ । దృశ్యమానేషు వక్త్రేషు పరం భవతి వైకృతమ్ ॥ 32
- త్యజ శోకం చ మోహం చ దుఃఖం చ జనకాత్మజే । రామలక్ష్మణయోరర్థే నాద్య శక్యమజీవితమ్ ॥ 33
- శ్రుత్వా తు వచనం తస్యాః సీతా సురసుతోపమా । కృతాంజలిరువాచేదమ్ ఏవమస్మితి మైథిలీ ॥ 34
- విమానం పుష్పకం తత్తు సన్నివర్త్య మనోజవమ్ । దీనా త్రిజటయా సీతా లంకామేవ ప్రవేశితా ॥ 35
- తతస్త్రిజటయా సార్థం పుష్పకాదవరుహ్య సా । అశోకవనికామేవ రాక్షసీభిః ప్రవేశితా ॥ 36
- ప్రవిశ్య సీతా బహువృక్షషండాం తాం రాక్షసేంద్రస్య విహారభూమిమ్ ।
- సంప్రేక్ష్య సంచింత్య చ రాజపుత్రౌ పరం విషాదం సముపాజగామ ॥ 37

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సీతాశోకః త్రిజటయా సాంత్యనం చ నామ

అష్టచత్వారింశస్సర్గః

అథ ఏకోనపంచాశః సర్గః (49) రామప్రబోధః లక్ష్మణార్థే శోకశ్చ
 ఘోరేణ శరబంధేన బద్ధౌ దశరథాత్మజౌ । నిశ్వసంతౌ యథా నాగౌ శయానౌ రుధిరోక్షితౌ ॥ 1
 సర్వే తే వానరశ్రేష్ఠాః ససుగ్రీవా మహాబలాః । పరివార్య మహాత్మానౌ తస్థుశ్శోకపరిప్లుతాః ॥ 2
 ఏతస్మిన్నంతరే రామః ప్రత్యబుధ్యత వీర్యవాన్ । స్థిరత్వాత్ సత్త్వయోగాచ్చ శరైస్సంధానితోఽపి సన్ ॥ 3
 తతో దృష్ట్వా సరుధిరం విషణ్ణం గాఢమర్చితమ్ । భ్రాతరం దీనవదనం పర్యదేవయదాతురః ॥ 4
 కిన్ను మే సీతయా కార్యం కిం కార్యం జీవితేన వా । శయానం యోఽద్య పశ్యామి భ్రాతరం యుధి నిర్జితమ్ ॥ 5
 శక్యా సీతాసమా నారీ మర్త్యలోకే విచిన్వతా । న లక్ష్మణసమో భ్రాతా సచివస్సాంపరాయకః ॥ 6
 పరిత్యక్త్యామ్యహం ప్రాణాన్ వానరాణాం తు పశ్యతామ్ । యది పంచత్వమాపన్నః సుమిత్రానందవర్ధనః ॥ 7
 కిన్ను వక్ష్యామి కౌసల్యాం మాతరం కిన్ను కైకయామ్ । కథమంబాం సుమిత్రాం చ పుత్రదర్శనలాలసామ్ ॥ 8
 వివత్సాం వేపమానాం చ క్రోశంతీం కురరీమివ । కథమాశ్వాసయిష్యామి యది యాస్యామి తం వినా ॥ 9
 కథం వక్ష్యామి శత్రుఘ్నం భరతం చ యశస్వినమ్ । మయా సహ వనం యాతో వినా తేనాగతః పునః ॥ 10
 ఉపాలంభం న శక్యామి సోఢుం బత సుమిత్రయా । ఇహైవ దేహం త్యక్త్యామి న హి జీవితముత్సహే ॥ 11
 ధిశ్శాం దుష్కృతకర్మాణమ్ అనార్యం యత్కృతే హ్యసౌ । లక్ష్మణః పతితశ్చేతే శరతల్పే గతాసువత్ ॥ 12
 త్వం నిత్యం సవిషణ్ణం మామ్ ఆశ్వాసయసి లక్ష్మణ । గతాసుర్నాద్య శక్నోషి మామాత్తమభిభాషితుమ్ ॥ 13
 యేనాద్య నిహతా యుద్ధే రాక్షసా వినిపాతితాః । తస్యామేవ క్షితౌ వీరః స శేతే నిహతః పరైః ॥ 14
 శయానశ్శరతల్పేఽస్మిన్ స్వశోణితపరిప్లుతః । శరజాలైశ్చితో భాతి భాస్కరోఽస్తమివ ప్రజన్ ॥ 15
 బాణాభిహతమర్మత్వాత్ న శక్నోత్యభిభాషితుమ్ । రుజా చాబ్రువతోఽప్యస్య దృష్టిరాగేణ సూచ్యతే ॥ 16
 యథైవ మాం వనం యాంతమ్ అనుయాతో మహాద్యుతిః । అహమప్యనుయాస్యామి తథై వైనం యమక్షయమ్ ॥ 17
 ఇష్టబంధుజనో నిత్యం మాం చ నిత్యమనువ్రతః । ఇమామద్య గతోఽవస్థాం మమానార్యస్య దుర్నయైః ॥ 18
 సురుష్టేనాపి వీర్యేణ లక్ష్మణేన న సంస్మరే । పరుషం విప్రియం వాఽపి శ్రావితం న కదాచన ॥ 19
 విససర్జకవేగేన పంచబాణశతాని యః । ఇష్టస్రైష్ట్యధికస్తస్మాత్ కార్తవీర్యాచ్చ లక్ష్మణః ॥ 20
 అస్త్రైరస్త్రాణి యో హన్యాత్ శక్రస్యాపి మహాత్మనః । సోఽయముర్ఖ్యాం హతశ్చేతే మహార్హశయనోచితః ॥ 21
 యస్మయా న కృతో రాజా రాక్షసానాం విభీషణః । తచ్చ మిథ్యాప్రలప్తం మాం ప్రధక్ష్వతి న సంశయః ॥ 22
 అస్మిన్ముహూర్తే సుగ్రీవ ప్రతియాతుమితోఽర్హసి । మత్స్వా హీనం మయా రాజన్ రావణోఽభిద్రవేద్భలీ ॥ 23
 అంగదం తు పురస్కృత్య ససైన్యస్ససుహృజ్జనః । సాగరం తర సుగ్రీవ! నీలేన చ నలేన చ ॥ 24
 కృతం హనుమతా కార్యం యదన్వైర్దుష్కరం రణే । ఋక్షరాజేన తుష్యామి గోలాంగూలాధిపేన చ ॥ 25
 అంగదేన కృతం కర్మ మైందేన ద్వివిదేన చ । యుద్ధం కేసరిణా సంఖ్యే ఘోరం సంపాతినా కృతమ్ ॥ 26
 గవయేన గవాక్షేణ శరభేణ గజేన చ । అన్యైశ్చ హరిభిర్బుద్ధం మదర్థే త్యక్తజీవితైః ॥ 27
 న చాతిక్రమితుం శక్యం దైవం సుగ్రీవ! మానుషైః । యత్తు శక్యం వయస్యేన సుహృదా చ పరంతప ॥ 28
 కృతం సుగ్రీవ తత్సర్వం భవతా ధర్మభీరుణా । మిత్రకార్యం కృతమిదం భవద్భిర్వానరర్షభాః ।
 అనుజ్ఞాతా మయా సర్వే యథేష్టం గంతుమర్హథ ॥ 29
 శుశ్రువుస్తస్య తే సర్వే వానరాః పరిదేవనమ్ । వర్తయాంచక్రురశ్రూణి నేత్రైః కృష్ణేతరేక్షణాః ॥ 30
 తతస్సర్వాణ్యనీకాని స్థాపయిత్వా విభీషణః । ఆజగామ గదాపాణిః త్వరితో యత్ర రాఘవః ॥ 31
 తం దృష్ట్వా త్వరితం యాంతం నీలాంజనచయోపమమ్ । వానరా దుద్రువుస్సర్వే మన్యమానాస్తు రావణిమ్ ॥ 32
 (నిశ్చేష్టా విగతజ్ఞానౌ రణరేణుసముక్షితౌ । శయానౌ శరతల్పస్థౌ ద్రష్టుమాయాద్విభీషణః ॥
 తం రాక్షసేంద్రాత్మజ శంకయాతే నిపాతితౌ రాజసుతౌ చ దృష్ట్వా ।
 విభీషణం వివృధిరే చ దృష్ట్వా మేఘా యథా వాయుహతాః ప్లవంగమాః ॥)

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామప్రబోధః లక్ష్మణార్థే శోకశ్చ నామ ఏకోనపంచాశస్సర్గః

అథ పంచాశః సర్గః (50) నాగపాశవిమోచనమ్

- అథోవాచ మహాతేజాః హరిరాజో మహాబలః | కిమియం వృథితా సేనా మూఢవాతేవ నౌర్జలే || 1
- సుగ్రీవస్య వచశ్రుత్వా వాలిపుత్రోఽంగదోఽబ్రవీత్ | న త్వం పశ్యసి రామం చ లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ || 2
- శరజాలాచితౌ వీరౌ ఉభౌ దశరథాత్మజౌ | శరతల్పే మహాత్మానౌ శయానౌ రుధిరోక్షితౌ || 3
- అథాబ్రవీత్ వానరేంద్రః సుగ్రీవః పుత్రమంగదమ్ | నానిమిత్తమిదం మన్యే భవితవ్యం భయేన తు || 4
- విషణ్ణవదనా హ్యేతే త్యక్తప్రహరణా దిశః | ప్రపలాయంతి హరయః త్రాసాదుత్పుల్లలోచనాః || 5
- అన్యోన్యస్య న లజ్జంతే న నిరీక్షంతి పృష్ఠతః | విప్రకర్షంతి చాన్యోన్యం పతితం లంఘయంతి చ || 6
- ఏతస్మిన్నంతరే వీరో గదాపాణిర్విభీషణః | సుగ్రీవం వర్ధయామాస రాఘవం చ నిరై క్షత || 7
- విభీషణం తం సుగ్రీవో దృష్ట్వా వానరభీషణమ్ | ఋక్షరాజం సమీపస్థం జాంబవంతమువాచ హ || 8
- విభీషణోఽయం సంప్రాప్తో యం దృష్ట్వా వానరర్షభాః | విద్రవంతి పరిత్రస్తాః రావణాత్మజశంకయా || 9
- శీఘ్రమేతాన్ సుసంత్రస్తాన్ బహుధా విప్రధావితాన్ | పర్యవస్థాపయాఖ్యామి విభీషణముపస్థితమ్ || 10
- సుగ్రీవేణైవముక్తస్తు జాంబవాన్మక్షపార్థివః | వానరాన్ సాంత్యయామాస సన్నిరుధ్య ప్రధావతః || 11
- తే నివృత్తాః పునస్సర్వే వానరాస్త్యక్తసంభ్రమాః | ఋక్షరాజవచశ్రుత్వా తం చ దృష్ట్వా విభీషణమ్ || 12
- విభీషణస్తు రామస్య దృష్ట్వా గాత్రం శరైశ్చితమ్ | లక్ష్మణస్య చ ధర్మాత్మా బభూవ వృథితేంద్రియః || 13
- జలక్లిన్నేన హస్తేన తయోర్నేత్రే ప్రమృజ్య చ | శోకసంపీడితమనాః రురోద విలలాప చ || 14
- ఇమౌ తౌ సత్త్వసంపన్నౌ విక్రాంతౌ ప్రియసంయుగౌ | ఇమామవస్థాం గమితౌ రాక్షసైః కూటయోధిభిః || 15
- బ్రాతుః పుత్రేణ మే తేన దుష్పుత్రేణ దురాత్మనా | రాక్షస్యా జిహ్మాయా బుద్ధ్యా చాలితావృజువిక్రమౌ || 16
- శరైరిమావలం విద్ధౌ రుధిరేణ సముక్షితౌ | వసుధాయామిమౌ సుప్తౌ దృశ్యేతే శల్యకావివ || 17
- యయోర్వీర్యముపాశ్రిత్య ప్రతిష్ఠా కాంక్షితా మయా | తావుభౌ దేహనాశాయ ప్రసుప్తౌ పురుషర్షభౌ || 18
- జీవన్నద్య విపన్నోఽస్మి నష్టరాజ్యమనోరథః | ప్రాప్తప్రతిజ్ఞశ్చ రిపుః సకామౌ రావణః కృతః || 19
- ఏవం విలపమానం తం పరిష్వజ్య విభీషణమ్ | సుగ్రీవః సత్త్వసంపన్నో హరిరాజోఽబ్రవీదిదమ్ || 20
- రాజ్యం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞు లంకాయా నాత్ర సంశయః | రావణస్సహపుత్రేణ సకామం నేహ లప్స్యతే || 21
- న రుజాపీడితావేతౌ ఉభౌ రాఘవలక్ష్మణౌ | త్యక్త్వా మోహం వధిష్యేతే సగణం రావణం రణే || 22
- తమేవ సాంత్యయిత్వా తు సమాశ్వాస్య చ రాక్షసమ్ | సుషేణం శ్వశురం పార్శ్వే సుగ్రీవస్తమువాచ హ || 23
- సహ శూరైర్లరిగణైః లబ్ధసంజ్ఞావరిందమౌ | గచ్ఛ త్వం బ్రాతరౌ గృహ్య కిష్కంధాం రామలక్ష్మణౌ || 24
- అహం తు రావణం హత్వా సపుత్రం సహబాంధవమ్ | మైథిలీమానయిష్యామి శక్రో నష్టామివ శ్రియమ్ || 25
- శ్రుత్వైతద్వానరేంద్రస్య సుషేణో వాక్యమబ్రవీత్ | దైవాసురం మహద్వృద్ధమ్ అనుభూతం సుదారుణమ్ || 26
- తదా స్మ దానవా దేవాన్ శరసంస్పర్శకోవిదాః | నిజఘ్నుశ్చస్త్ర విదుషః ఛాదయంతో ముహుర్ముహుః || 27
- తానార్తాన్ నష్టసంజ్ఞాంశ్చ పరాసూంశ్చ బృహస్పతిః | విద్యాభిర్మంత్రయుక్తాభిః ఓషధీభిశ్చికిత్సతి || 28
- తాన్యౌషధాన్యానయితుం క్షీరోదం యాంతు సాగరమ్ | జవేన వాసరాః శీఘ్రం సంపాతిపనసాదయః || 29
- హరయస్తు విజానంతి పార్వతీస్తా మహౌషధిః | సంజీవకరణీం దివ్యాం విశల్యాం దేవనిర్మితామ్ || 30
- చంద్రశ్చ నామ ద్రోణశ్చ క్షీరోదే సాగరోత్తమే | అమృతం యత్ర మథితం తత్ర తే పరమౌషధీ || 31
- తే తత్ర నిహితే దేవైః పర్వతే పరమౌషధీ | అయం వాయుసుతో రాజన్ హనుమాంస్తత్ర గచ్ఛతు || 32
- ఏతస్మిన్నంతరే వాయుః మేఘాంశ్చాపి సవిద్యుతః | పర్యస్య సాగరే తోయం కంపయన్నివ మేదిసీమ్ || 33
- మహతా పక్షవాతేన సర్వదీప్తమహాద్రుమాః | నిపేతుర్భగ్నువిటపాః సమూలా లవణాంభసి || 34
- అభవన్ పన్నగాస్త్రస్తాః భోగిస్తత్ర వాసినః | శీఘ్రం సర్వాణి యాదాంసి జగ్ముశ్చ లవణార్ణవమ్ || 35
- తతో ముహూర్తార్ధరుడం వైసతేయం మహాబలమ్ | వానరా దదృశుస్సర్వే జ్వలంతమివ పావకమ్ || 36

తమాగతమభిప్రేక్ష్య నాగాస్తే విప్రదుద్రువుః । యైస్తౌ సత్పురుషౌ బద్ధౌ శరభూతైర్మహాబలౌ ॥ 37

తతస్సుపర్ణః కాకుత్స్థా దృష్ట్వా ప్రత్యభినందితః । విమమర్శ చ పాణిభ్యాం ముఖే చంద్రసమప్రభే ॥ 38

వైనతేయేన సంస్పృష్టాః తయోః సంరురుహుర్రవణాః । సువర్ణే చ తనూ స్నిగ్ధే తయోరాశు బభూవతుః ॥ 39

తేజో వీర్యం బలం చౌజః ఉత్సాహశ్చ మహాగుణః । ప్రదర్శనం చ బుద్ధిశ్చ స్మృతిశ్చ ద్విగుణం తయోః ॥ 40

తావుత్థాప్య మహావీర్యా గరుడో వాసవోపమః । ఉభౌ తౌ సస్వజే హృష్టౌ రామశ్చైనమువాచ హ ॥ 41

భవత్ప్రసాదాద్వ్యసనం రావణీప్రభవం మహాత్ । ఆవామిహ వ్యతిక్రాంతౌ పూర్వవద్బులినౌ కృతౌ ॥ 42

యథా తాతం దశరథం యథాఽజం చ పితామహమ్ । తథా భవంతమాసాద్య హృదయం మే ప్రసీదతి ॥ 43

కో భవాన్ రూపసంపన్నో దివ్యస్రగనులేపనః । వసానో విరజే వస్త్రే దివ్యాభరణభూషితః ॥ 44

తమువాచ మహాతేజాః వైనతేయో మహాబలః । పతత్త్రిరాజః ప్రీతాత్మా హర్షపర్యాకులేక్షణః ॥ 45

అహం సఖా తే కాకుత్స్థ ప్రియః ప్రాణో బహిశ్శరః । గరుత్మానిహ సంప్రాప్తో యువాభ్యాం సాహ్యకారణాత్ ॥ 46

అసురా వా మహావీర్యాః దానవా వా మహాబలాః । సురాశ్చాపి సగంధర్వాః పురస్మృత్య శతక్రతుమ్ ॥ 47

నేమం మోక్షయితుం శక్తాః శరబంధం సుదారుణమ్ । మాయాబలాదింద్రజితా నిర్మితం క్రూరకర్మణా ॥ 48

ఏతే నాగాః కాద్రవేయాః తీక్షణదంష్ట్రా విషోల్బణాః । రక్షోమాయాప్రభావేన శరా భూత్వా త్వదాశ్రితాః ॥ 49

సభాగ్యశ్చాసి ధర్మజ్ఞ రామ సత్యపరాక్రమ । లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సమరే రిపుఘాతినా ॥ 50

ఇమం శ్రుత్వా తు వృతాంతం త్వరమాణోఽహమాగతః । సహసా యువయోః స్నేహాత్ సఖిత్వమనుపాలయన్ ॥ 51

మోక్షితౌ చ మహాఘోరాత్ అస్మాత్ సాయకబంధనాత్ । అప్రమాదశ్చ కర్తవ్యో యువాభ్యాం నిత్యమేవ హి ॥ 52

ప్రకృత్యా రాక్షసాస్సర్వే సంగ్రామే కూటయోధినః । శూరాణాం శుద్ధభావానాం భవతామార్జవం బలమ్ ॥ 53

తన్న విశ్వసితవ్యం వో రాక్షసానాం రణాజిరే । ఏతేనైవోపమానేన నిత్యం జిహ్వీ హి రాక్షసాః ॥ 54

ఏవముక్త్వా తతో రామం సుపర్ణస్సుమహాబలః । పరిష్వజ్య సుహృత్ స్నిగ్ధమ్ ఆప్రప్టుముపచక్రమే ॥ 55

సఖే రాఘవ ధర్మజ్ఞ రిపూణామపి వత్సల । అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామి గమిష్యామి యథాగతమ్ ॥ 56

న చ కౌతూహలం కార్యం సఖిత్వం ప్రతి రాఘవ । కృతకర్మా రణే వీర సఖిత్వమనువేత్స్యసి ॥ 57

బాలవృద్ధావశేషాం తు లంకాం కృత్వా శరోర్మిభిః । రావణం చ రిపుం హత్వా సీతాం సముపలప్స్యసే ॥ 58

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం సుపర్ణః శీఘ్రవిక్రమః । రామం చ విరుజం కృత్వా మధ్యే తేషాం వనౌకసామ్ ॥ 59

ప్రదక్షిణం తతః కృత్వా పరిష్వజ్య చ వీర్యవాన్ । జగామాకాశమావిశ్య సుపర్ణః పవనో యథా ॥ 60

విరుజౌ రాఘవౌ దృష్ట్వా తతో వానరయూథపాః । సింహనాదాంస్తదా నేదుః లాంగూలాన్ దుధువుస్తదా ॥ 61

తతో భేరీః సమాజఘ్నుః మృదంగాంశ్చాప్యనాదయన్ । దధ్ముశ్యంఖాన్ సంప్రహృష్టాః క్షేప్తకంఠ్యపి యథ్ఠురమ్ ॥ 62

ఆస్ఫోట్యాస్ఫోట్య విక్రాంతాః వానరా నగయోధినః । ద్రుమానుత్పాట్య వివిధాన్ తస్థుః శతసహస్రశః ॥ 63

విస్మజంతో మహానాదాన్ త్రాసయంతో నిశాచరాన్ । లంకాద్వారాణ్యుపాజగ్ముః యోద్ధుకామాః ప్లవంగమాః ॥ 64

తతస్తు భీమస్తుములో నినాదో బభూవ శాఖామృగయూథపానామ్ ।

క్షయే నిదాఘస్య యథా ఘనానాం నాదస్సుభీమౌ నదతాం నిశీధే ॥ 65

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే నాగపాశవిమోచనం నామ పంచాశస్సర్గః

అథ ఏకపంచాశః సర్గః (51) ధూమ్రాక్షాయ యుద్ధాజ్ఞా

తేషాం సుతుములం శబ్దం వానరాణాం తరస్వినామ్ । నర్ణతాం రాక్షసైస్సార్థం తదా శుశ్రావ రావణః ॥ 1

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోషం శ్రుత్వా స నినదం భృశమ్ । సచివానాం తతస్తేషాం మధ్యే వచనమబ్రవీత్ ॥ 2

యథాఽసౌ సంప్రహృష్టానాం వానరాణాం సముత్థితః । బహూనాం సుమహానాదో మేఘానామివ గర్జతామ్ ॥ 3

వ్యక్తం సుమహతీ ప్రీతిః ఏతేషాం నాత్ర సంశయః । తథాహి విపులైర్పాదైః చుక్షుభే వరుణాలయః ॥ 4

తౌ తు బద్ధౌ శరై స్తీ క్షణైః భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । అయం చ సుమహాన్నాదః శంకాం జనయతీవ మే ॥ 5

- ఏతత్తు వచనం చోక్వా మంత్రిణో రాక్షసేశ్వరః । ఉవాచ నైర్మతాంస్తత్ర సమీపవరివర్తినః ॥ 6
- జ్ఞాయతాం తూర్ణమేతేషాం సర్వేషాం వనచారిణామ్ । శోకకాలే సముత్పన్నే హర్షకారణముత్థితమ్ ॥ 7
- తథోక్తాస్తేన సంభ్రాంతాః ప్రాకారమధిరుహ్య తే । దదృశుః పాలితాం సేనాం సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ 8
- తౌ చ ముక్తౌ సుఘోరేణ శరబంధేన రాఘవౌ । సముత్థితౌ మహావేగౌ విషేదుః ప్రేక్ష్య రాక్షసాః ॥ 9
- సంత్రస్తపృథయాస్పర్వే ప్రాకారాదవరుహ్య తే । విషణ్ణవదనా ఘోరాః రాక్షసేంద్రముపస్థితాః ॥ 10
- తదప్రియం దీనముఖాః రావణస్య నిశాచరాః । కృత్స్నం నివేదయామాసుః యథావద్వాక్యకోవిదాః ॥ 11
- యౌ తావింద్రజితా యుద్ధే బ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । నిబద్ధౌ శరబంధేన నిష్ప్రకంపభుజౌ కృతౌ ॥ 12
- విముక్తౌ శరబంధేన తౌ దృశ్యేతే రణాజిరే । పాశానివ గజౌ ఛిత్వా గజేంద్రసమవిక్రమౌ ॥ 13
- తచ్చుత్వా వచనం తేషాం రాక్షసేంద్రో మహాబలః । చింతాశోకసమాక్రాంతో విషణ్ణవదనో_బ్రవీత్ ॥ 14
- ఘోరైర్దత్తవరైర్బద్ధౌ శరైరాశీవిషోపమైః । అమోఘైస్సూర్యసంకాశైః ప్రమథ్యేంద్రజితా యుధి ॥ 15
- తదస్త్రబంధమాసాద్య యది ముక్తౌ రిపూ మమ । సంశయస్థమిదం సర్వమ్ అనుపశ్యామ్యహం బలమ్ ॥ 16
- నిష్ఫలాః ఖలు సంవృత్తాః శరా వాసుకీతేజసః । ఆదత్తం యైస్తు సంగ్రామే రిపూణాం మమ జీవితమ్ ॥ 17
- ఏవముక్త్యా తు సంక్రుద్ధో నిశ్వసన్నురగో యథా । అబ్రవీద్రక్షసాం మధ్యే ధూమ్రాక్షం నామ రాక్షసమ్ ॥ 18
- బలేన మహతా యుక్తో రక్షసాం భీమవిక్రమ । త్వం వధాయాభినిర్యాపి రామస్య సహ వానరైః ॥ 19
- ఏవముక్తస్తు ధూమ్రాక్షో రాక్షసేంద్రేణ ధీమతా । కృత్వా ప్రణామం సంహృష్టో నిర్ణగామ నృపాలయాత్ ॥ 20
- అభినిష్క్రమ్య తద్దా వరం బలాధ్యక్షమువాచ హ । త్వరయస్య బలం తూర్ణం కిం చిరేణ యుయుత్సతః ॥ 21
- ధూమ్రాక్షవచనం శ్రుత్వా బలాధ్యక్షో బలానుగః । బలముద్యోజయామాస రావణస్యాజ్జయా ద్రుతమ్ ॥ 22
- తే బద్ధఘంటా బలినో ఘోరరూపా నిశాచరాః । విగర్జమానాః సంహృష్టాః ధూమ్రాక్షం పర్యవారయన్ ॥ 23
- వివిధాయుధహస్తాశ్చ శూలముద్గరపాణయః । గదాభిః పట్టసైర్దండైః ఆయసైర్ముసలైర్భృశమ్ ॥ 24
- పరిఘైర్భిండివాలైశ్చ భల్లైః ప్రాసైః పరశ్వధైః । నిర్యయా రాక్షసా దిగ్భ్యో నర్దంతో జలదా యథా ॥ 25
- రథైః కవచినస్త్వన్యే ధ్వజైశ్చ సమలంకృతైః । సువర్ణజాలవిహితైః ఖరైశ్చ వివిధాననైః ॥ 26
- హయైః పరమశీఘ్రైశ్చ గజేంద్రైశ్చ మదోత్పటైః । నిర్యయా రాక్షసవ్యాఘ్రాః వ్యాఘ్రా ఇవ దురాసదాః ॥ 27
- వృకసింహముఖైర్భృక్తం ఖరైః కనకభూషణైః । ఆరురోహ రథం దివ్యం ధూమ్రాక్షః ఖరనిస్వనః ॥ 28
- స నిర్యాతో మహావీర్యో ధూమ్రాక్షో రాక్షసైర్బృతః । ప్రహసన్ పశ్చిమద్వారం హనుమాన్యత్ర యూథపః ॥ 29
- రథప్రవరమాస్థాయ ఖరయుక్తం ఖరస్వనమ్ । ప్రయాంతం తు మహాఘోరం రాక్షసం భీమవిక్రమమ్ ॥ 30
- అంతరిక్షగతా ఘోరాః శకునాః ప్రత్యవారయన్ । రథశీర్షే మహాన్ భీమౌ గృధ్రశ్చ నిపపాత హ ॥ 31
- ధ్వజాగ్రే గ్రథితాశ్చైవ నిపేతుః కుణపాశనాః । రుధిరాద్ధ్రో మహాన్ శ్వేతః కబంధః పతితో భువి ॥ 32
- విస్వరం చోత్సృజన్నాదం ధూమ్రాక్షస్య సమీపతః । వవర్ష రుధిరం దేవః సంచచాల చ మేదినీ ॥ 33
- ప్రతిలోమం వవౌ వాయుః నిర్ఘాతసమనిస్వనః । తిమిరౌఘావృతాస్తత్ర దిశశ్చ న చకాశిరే ॥ 34
- స తూత్పాతాంస్తదా దృష్ట్వా రాక్షసానాంభయావహాన్ ।
ప్రాదుర్భూతాన్ సుఘోరాంశ్చ ధూమ్రాక్షో వ్యథితో_భవత్ ।
ముముహూ రాక్షసాస్పర్వే ధూమ్రాక్షస్య పురస్పరాః ॥ 35
- తతస్సుభీమౌ బహుభిర్నిశాచరైః వృతో_భినిష్క్రమ్య రణోత్సుకో బలీ ।
దదర్శ తాం రాఘవబాహుపాలితాం మహౌఘకల్పాం బహువానరీం చమూమ్ ॥ 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ధూమ్రాక్షాయ యుద్ధాజ్ఞా నామ ఏకపంచాశస్సర్గః

అథ ద్విపంచాశః సర్గః (52) హనుమతా ధూమ్రాక్షవధః

- ధూమ్రాక్షం ప్రేక్ష్య నిర్యాంతం రాక్షసం భీమవిక్రమమ్ । వినేదుర్వానరాస్సర్వే ప్రహృష్టా యుద్ధకాంక్షిణః ॥ 1
- తేషాం సుతుములం యుద్ధం సంజజ్ఞే హరిరక్షసామ్ । అన్యోన్యం పాదపైర్హారం నిఘ్నతాం శూలముద్గరైః ॥
- ఘోరైశ్చ పరిఘైశ్చిత్రైః త్రిశూలైశ్చాపి సంహతైః । రాక్షసైర్వానరా ఘోరైః వినీకృతాః సమంతతః ॥ 3
- వానరై రాక్షసాశ్చాపి ద్రుమైర్బుభూషౌ సమీకృతాః । రాక్షసాశ్చాపి సంక్రుద్ధాః వానరాన్నిశితైశ్చరైః ॥ 4
- వివృథుర్ఘోరసంకాశైః కంకపత్రైరజిహ్మగైః । తే గదాభిశ్చ భీమాభిః పట్టసైః కూటముద్గరైః ॥ 5
- విదార్యమాణా రక్షోభిః వానరాస్తే మహాబలాః । అమర్షా జ్ఞనితోద్ధర్షాః చక్రుః కర్మాణ్యభీతవత్ ॥ 6
- శరనిర్భిన్నగాత్రాస్తే శూలనిర్భిన్నదేహినః । జగ్రహుస్తే ద్రుమాంస్తత్ర శిలాశ్చ హరియూథపాః ॥ 7
- తే భీమవేగా హరయో నర్దమానాస్తతస్తతః । మమంధూ రాక్షసాన్ భీమాన్ నామాని చ బభాషిరే ॥ 8
- తద్భూవాద్భుతం ఘోరం యుద్ధం వానరరక్షసామ్ । శిలాభిర్వివిధాభిశ్చ బహుభిశ్చైవ పాదపైః ॥ 9
- రాక్షసా మధితాః కేచిత్ వానరైర్జికాశిభిః । వవమూ రుధిరం కేచిత్ ముఖైరుధిరభోజనాః ॥ 10
- పార్శ్వేషు దారితాః కేచిత్ కేచిద్రాశీకృతా ద్రుమైః । శిలాభిశ్చుర్జితాః కేచిత్ కేచిద్దంతైర్విదారితాః ॥ 11
- ధ్వజైర్విమధితైర్భుగ్నైః ఖరైశ్చ వినీపాతితైః । రథైర్విధ్వంసితైశ్చాపి పతితై రజనీచరైః ॥ 12
- గజేంద్రైః పర్వతాకారైః పర్వతాగ్రైర్వనౌకసామ్ । మధితైర్వాజిభిః కీర్ణం సారోహైర్వసుధాతలమ్ ॥ 13
- వానరైర్భీమవిక్రాంతైః ఆఘ్రత్యాఽఘ్రత్య వేగితైః । రాక్షసాః కరజై స్తీ క్షణైః ముఖేషు వినీకర్తితాః ॥ 14
- వివర్ణవదనా భూయో విప్రకీర్ణశిరోరుహాః । మూఢాః శోణితగంధేన నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ 15
- అన్యే పరమసంక్రుద్ధాః రాక్షసా భీమనిస్వనాః । తలైరేవాభిధావంతి వజ్రస్పర్శసమైర్హరీన్ ॥ 16
- వానరైరాపతంతస్తే వేగితా వేగవత్తరైః । ముష్టిభిశ్చరణైర్దంతైః పాదాపైశ్చావపోధితాః ॥ 17
- వానరైర్లన్యమానాస్తే రాక్షసా విప్రదుద్రువుః । సైన్యం తు విద్రుతం దృష్ట్వా ధూమ్రాక్షో రాక్షసర్షభః ॥ 18
- క్రోధేన కదనం చక్రే వానరాణాం యుయుత్సతామ్ । ప్రాసైః ప్రమధితాః కేచిత్ వానరాశ్శోణితస్రవాః ॥
- ముద్గరైరాహతాః కేచిత్ పతితా ధరణీతలే । పరిఘైర్మృధితాః కేచిత్ భిండివాలైర్విదారితాః ॥ 20
- పట్టసైరాహతాః కేచిత్ విహ్వలంతో గతాసవః । కేచిద్వినిహతాశ్చూలైః రుధిరాద్ధ్రా వనౌకసః ॥ 21
- కేచిద్విద్రావితా నష్టాః సబలై రాక్షసైర్మృధి । విభిన్నహృదయాః కేచిత్ ఏకపార్శ్వేషు దారితాః ॥ 22
- విదారితాస్త్రిశూలైశ్చ కేచిదాంత్రైర్వినిస్పృతాః । తత్సుభీమం మహాయుద్ధం హరిరాక్షససంకులమ్ ॥ 23
- ప్రబభౌ శబ్దబహుళం శిలాపాదపసంకులమ్ । ధనుర్జ్ఞాతంత్రిమధురం హిక్కాతాళసమన్వితమ్ ॥ 24
- మందస్తనితసంగీతం యుద్ధగాంధర్వమాబభౌ । ధూమ్రాక్షస్తు ధనుష్పాణిః వానరాన్ రణమూర్ధని ॥ 25
- హసన్విద్రావయామాస దిశస్తు శరవృష్టిభిః । ధూమ్రాక్షేణార్దితం సైన్యం వ్యథితం దృశ్య మారుతిః ॥ 26
- అభ్యవర్తత సంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య విపులాం శిలామ్ । క్రోధాద్ద్విగుణతామ్రాక్షః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥ 27
- శిలాం తాం పాతయామాస ధూమ్రాక్షస్య రథం ప్రతి । ఆపతంతీం శిలాం దృష్ట్వా గదాముద్యమ్య సంభ్రమాత్ ॥
- రథాదాఘ్రత్య వేగేన వసుధాయాం వ్యతిష్ఠత । సా ప్రమధ్య రథం తస్య నిపపాత శిలా భువి ॥ 29
- సచక్రకూబరం సాశ్వం సధ్వజం సశరాసనమ్ । స భంక్వా తు రథం తస్య హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ 30
- రక్షసాం కదనం చక్రే సస్కంధవిటపైర్ద్రుమైః । విభిన్నశిరసో భూత్వా రాక్షసాశ్శోణితోక్షితాః ॥ 31
- ద్రుమైః ప్రవృథితాశ్చాన్యే నిపేతుర్ధరణీతలే । విద్రావ్య రాక్షసం సైన్యం హనుమాన్మారుతాత్మజః ॥ 32
- గిరేశ్శిఖరమాదాయ ధూమ్రాక్షమభిదుద్రువే । తమాపతంతం ధూమ్రాక్షో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్ ॥ 33
- వినర్దమానస్సహసా హనూమంతమభిద్రవత్ । తతః క్రుద్ధస్తు వేగేన గదాం తాం బహుకంటకామ్ ॥ 34
- పాతయామాస ధూమ్రాక్షో మస్తకే తు హనూమతః । తాడితస్య తయా తత్ర గదయా భీమరూపయా ॥ 35
- స కపిర్మారుతబలః తం ప్రహారమచింతయన్ । ధూమ్రాక్షస్య శిరోమధ్యే గిరిశృంగమపాతయత్ ॥ 36

స విహ్వలితసర్వాంగో గిరిశృంగేణ తాడితః । పపాత సహసా భూమౌ వికీర్ణ ఇవ పర్వతః ॥ 37
 ధూమ్రాక్షం నిహతం దృష్ట్వా హతశేషా నిశాచరాః । త్రస్తాః ప్రవివిశుర్లంకాం వధ్యమానాః ప్లవంగమైః ॥ 38
 స తు పవనసుతో నిహత్య శత్రుం క్షతజవహాః సరితశ్చ సంనికీర్య ।
 రిపువధజనితశ్రమో మహాత్మా ముదమగమత్కపిభిశ్చ పూజ్యమానః ॥ 39
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే హనుమతా ధూమ్రాక్షవధో నామ ద్విపంచాశస్సర్గః

అథ త్రిపంచాశః సర్గః (53) వజ్రదంష్ట్రయుద్ధమ్

ధూమ్రాక్షం నిహతం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః । క్రోధేన మహతాఽవిష్టో నిశ్వసన్నురగో యథా ॥ 1
 దీర్ఘముష్ఠం వినశ్య స్వస్య క్రోధేన కలుషీకృతః । అబ్రవీద్రాక్షసం శూరం వజ్రదంష్ట్రం మహాబలమ్ ॥ 2
 గచ్ఛ త్వం వీర నిర్యాహి రాక్షసైః పరివారితః । జహి దాశరథిం రామం సుగ్రీవం వానరైస్సహ ॥ 3
 తథేత్తుక్త్వా ద్రుతతరం మాయావీ రాక్షసేశ్వరమ్ । నిర్ణగామ బలైస్సార్ధం బహుభిః పరివారితః ॥ 4
 నాగైరశ్వైః ఖరైరుష్ట్రైః సంయుక్తస్సుసమాహితః । పతాకాధ్యజచిత్రైశ్చ రథైశ్చ సమలంకృతః ॥ 5
 తతో విచిత్రకేయూరమకుటైశ్చ విభూషితః । తనుత్రాణి చ సంరుద్య సధనుర్నిర్యయౌ ద్రుతమ్ ॥ 6
 పతాకాలంకృతం దీప్తం తప్తకాంచనభూషణమ్ । రథం ప్రదక్షిణం కృత్వా సమారోహచ్ఛ్రుమాపతిః ॥ 7
 యష్టిభిస్తోమరైశ్చిత్రైః శూలైశ్చ ముసలైరపి । భిండివాలైశ్చ పాశైశ్చ శక్తిభిః పట్టసైరపి ॥ 8
 ఖడ్గైశ్చక్రైర్దదాభిశ్చ నిశితైశ్చ పరశ్వధైః । పదాతయశ్చ నిర్యాంతి వివిధాశ్చస్త్రపాణయః ॥ 9
 విచిత్రవాససస్సర్వే దీప్తా రాక్షసపుంగవాః । గజా మదోత్పటాశ్శూరాః చలంత ఇవ పర్వతాః ॥ 10
 తే యుద్ధకుశలై రూధాః తోమరాంకుశపాణిభిః । అన్యే లక్షణసంయుక్తాః శూరా రూధా మహాబలాః ॥ 11
 తద్రాక్షసబలం ఘోరం విప్రస్థితమశోభత । ప్రావృట్కాలే యథా మేఘాః నర్దమానాస్సవిద్యుతః ॥ 12
 నిస్సృతా దక్షిణద్వారాత్ అంగదో యత్ర యూధపః । తేషాం నిప్రమమాణానామ్ అశుభం సమజాయత ॥
 ఆకాశాద్విఘ్ననాత్తీవ్రాః ఉల్కాశ్చాభ్యపతంతదా । వమంత్యః పావకజ్వాలాః శివా ఘోరం వవాశిరే ॥ 14
 వ్యాహరంతి మృగా ఘోరాః రక్షసాం నిధనం తదా । సమాపతంతో యోధాస్తు ప్రాస్థలన్ భయమోహితాః ॥
 ఏతానౌత్పాతికాన్ దృష్ట్వా వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః । ధైర్యమాలంబ్య తేజస్వీ నిర్ణగామ రణోత్సుకః ॥ 16
 తాంస్తు నిప్రమతో దృష్ట్వా వానరా జితకాశినః । ప్రణేదుస్సుమహానాదాన్ పూరయంశ్చ దిశో దశ ॥ 17
 తతః ప్రవృత్తం తుములం హరీణాం రాక్షసైస్సహ । ఘోరాణాం భీమరూపాణామ్ అన్యోన్యవధకాంక్షిణామ్ ॥
 నిష్పతంతో మహోత్సాహాః భిన్నదేహశిరోధరాః । రుధిరోక్షితసర్వాంగాః న్యపతన్ జగతీతలే ॥ 19
 కేచిదన్యోన్యమాసాద్య శూరాః పరిఘపాణయః । చిక్షిపుర్వివిధం శస్త్రం సమరేష్వనివర్తినః ॥ 20
 ద్రుమాణాం చ శిలానాం చ శస్త్రాణాం చాపి నిస్వనః । శ్రూయతే సుమహాంస్తత్ర ఘోరో హృదయభేదనః ॥
 రథనేమిస్వనస్తత్ర ధనుషశ్చాపి నిస్వనః । శంఖభేరీమృదంగానాం బభూవ తుములస్వనః ॥ 22
 కేచిదస్త్రాణి సంస్మజ్య బాహుయుద్ధమకుర్వత । తలైశ్చ చరణైశ్చాపి ముష్టిభిశ్చ ద్రుమైరపి ॥ 23
 జానుభిశ్చ హతాః కేచిత్ భిన్నదేహాశ్చ రాక్షసాః । శిలాభిశ్చుర్ణితాః కేచిత్ వానరైర్యుద్ధదుర్మదైః ॥ 24
 వజ్రదంష్ట్రో భృశం బాణైః రణే విత్రాసయన్ హరీన్ । చచార లోకసంహారే పాశహస్త ఇవాంతకః ॥ 25
 బలవంతోఽస్త్రవిదుషో నానాప్రహరణా రణే । జఘ్నుర్వాసరస్సైన్యాని రాక్షసాః క్రోధమూర్ఛితాః ॥ 26
 నిఘ్నతో రాక్షసాన్ దృష్ట్వా సర్వాన్ వాలిసుతో రణే । క్రోధేన ద్విగుణావిష్టః సంవర్తక ఇవానలః ॥ 27
 తాన్ రాక్షసగణాన్ సర్వాన్ వృక్షముద్యమ్య వీర్యవాన్ । అంగదః క్రోధతామ్రాక్షః సింహః క్షుద్రమృగానివ ।
 చకార కదనం ఘోరం శక్రతుల్యపరాక్రమః ॥ 28
 అంగదాభిముఖాస్తత్ర రాక్షసా భీమవిక్రమాః । విభిన్నశిరసః పేతుః వికృతా ఇవ పాదపాః ॥ 29
 రథైరశ్వైర్ధ్రువైశ్చిత్రైః శరీరైర్హరిరక్షసామ్ । రుధిరేణ చ సంఘన్నా భూమిర్భయకరీ తదా ॥ 30

హారకేయూరవస్త్రైశ్చ శస్త్రైశ్చ సమలంకృతా । భూమిర్భాతి రణే తత్ర శారదీవ యథా నిశా ॥ 31
 అంగదస్య చ వేగేన తద్రాక్షసబలం మహత్ । ప్రాకంపత తదా తత్ర పవనేనాంబుదో యథా ॥ 32

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే వజ్రదంష్ట్రయుద్ధం నామ త్రిపంచాశస్సర్గః

అథ చతుఃపంచాశః సర్గః (54) అంగదేన వజ్రదంష్ట్రవధః

బలస్య చ నిఘాతేన అంగదస్య జయేన చ । రాక్షసః క్రోధమావిష్టో వజ్రదంష్ట్రో మహాబలః ॥ 1
 స విష్ణార్చ్య ధనుర్ఘోరం శక్రాశనిసమస్వనమ్ । వానరాణామనీకాని ప్రాకిరచ్ఛరవృష్టిభిః ॥ 2
 రాక్షసాశ్చాపి ముఖ్యాస్తే రథేషు సమవస్థితాః । నానాప్రహరణాశ్చూరాః ప్రాయుధ్యంత తదా రణే ॥ 3
 వానరాణాం తు శూరా యే సర్వే తే ప్లవగర్షభాః । అయుధ్యంత శిలాహస్తాః సమవేతాస్సమంతతః ॥ 4
 తత్రాయుధసహస్రాణి తస్మిన్నాయోధనే భృశమ్ । రాక్షసాః కపిముఖ్యేషు పాతయాంచక్రిరే తదా ॥ 5
 వానరాశ్చాపి రక్షస్సు గిరీన్ వృక్షాన్ మహాశిలాః । ప్రవీరాః పాతయామాసుః మత్తవారణసన్నిభాః ॥ 6
 శూరాణాం యుధ్యమానానాం సమరేష్వనివర్తినామ్ । తద్రాక్షసగణానాం చ సుయుద్ధం సమవర్తత ॥ 7
 ప్రభిన్నశిరసః కేచిత్ భిన్నైః పాదైశ్చ బాహుభిః । శస్త్రైర్చిత్తదేహోస్తు రుధిరేణ సముక్షితాః ॥ 8
 హరయో రాక్షసాశ్చైవ శేరతే గాం సమాశ్రితాః । కంకగృధ్రవశైరాధ్యాః గోమాయుగణసంకులాః ॥ 9
 కబంధాని సముత్పేతుః భీరూణాం భీషణాని వై । భుజపాణిశిరశ్చిన్నాః చిన్నకాయాశ్చ భూతలే ॥ 10
 వానరా రాక్షసాశ్చాపి నిపేతుస్తత్ర వై రణే । తతో వానరసైన్యేన హన్యమానం నిశాచరమ్ ॥ 11
 ప్రాభజ్యత బలం సర్వం వజ్రదంష్ట్రస్య పశ్యతః । రాక్షసాన్ భయవిత్రస్తాన్ హన్యమానాన్ ప్లవంగమైః ॥ 12
 దృష్ట్వా స్వ స రోషతామ్రాక్షో వజ్రదంష్ట్రః ప్రతాపవాన్ । ప్రవివేశ ధనుష్పాణిః త్రాసయన్ హరివాహినీమ్ ॥ 13
 శరైర్విదారయామాస కంకపత్తైరజిహ్వాగైః । బిభేద వానరాంస్తత్ర సప్తాష్టా నవ పంచ చ ॥ 14
 వివ్యాధ పరమక్రుద్ధో వజ్రదంష్ట్రః ప్రతాపవాన్ । త్రస్తాస్సర్వే హరిగణాః శరైస్సంకృతకంధరాః ॥ 15
 అంగదం సంప్రధావంతి ప్రజాపతిమివ ప్రజాః । తతో హరిగణాన్ భగ్నాన్ దృష్ట్వా వాలిసుతస్తదా ॥ 16
 క్రోధేన వజ్రదంష్ట్రం తమ్ ఉదీక్షంతముదైక్షత । వజ్రదంష్ట్రోఽంగదశ్చోభౌ సంగతౌ హరిరాక్షసౌ ॥ 17
 చేరతుః పరమక్రుద్ధౌ హరిమత్తగజావివ । తతశ్చరసహస్రేణ వాలిపుత్రం మహాబలః ॥ 18
 జఘాన మర్మదేశేషు మాతంగమివ తోమరైః । రుధిరోక్షితసర్వాంగో వాలిసూనుర్మహాబలః ॥ 19
 చిక్షేప వజ్రదంష్ట్రాయ వృక్షం భీమపరాక్రమః । దృష్ట్వా పతంతం తం వృక్షమ్ అసంభ్రాంతశ్చ రాక్షసః ॥ 20
 చిచ్ఛేద బహుధా సోఽపి నికృతః పతితో భువి । తం దృష్ట్వా వజ్రదంష్ట్రస్య విక్రమం ప్లవగర్షభః ॥ 21
 ప్రగృహ్య విపులం శైలం చిక్షేప చ ననాద చ । సమాపతంతం తం దృష్ట్వా రథాదాఘ్రత్య వీర్యవాన్ ॥ 22
 గదాపాణిరసంభ్రాంతః పృథివ్యాం సమతిష్ఠత । సాఽంగదేన గదా క్షిప్తా గత్వా తు రణమూర్ధని ॥ 23
 సచక్రకూబరం సాశ్వం ప్రమమాధ రథం తదా । తతోఽన్యం గిరిమాక్షిప్య విపులం ద్రుమభూషితమ్ ॥ 24
 వజ్రదంష్ట్రస్య శిరసి పాతయామాస సోఽంగదః । అభవచ్ఛోణితోద్గారీ వజ్రదంష్ట్రస్స మూర్ఛితః ॥ 25
 ముహూర్తమభవన్మాథో గదామాలింగ్య నిశ్వసన్ । స లబ్ధసంజ్ఞో గదయా వాలిపుత్రమవస్థితమ్ ॥ 26
 జఘాన పరమక్రుద్ధో వక్షోదేశే నిశాచరః । గదాం త్యక్త్వా తతస్తత్ర ముష్టియుద్ధమవర్తత ॥ 27
 అన్యోన్యం జఘ్నుతుస్తత్ర తావుభౌ హరిరాక్షసౌ । రుధిరోద్గారిణౌ తౌ తు ప్రహారైర్జనితశ్రమౌ ॥ 28
 బభూవతుస్సువిక్రాంతౌ అంగారకబుధావివ । తతః పరమతేజస్వీ అంగదః కపికుంజరః ॥ 29
 ఉత్పాట్య వృక్షం స్థితవాన్ బహుపుష్పఫలాంచితమ్ । జగ్రాహ చార్షభం చర్మ ఖడ్గం చ విపులం శుభమ్ ॥ 30
 కింకిణీజాలసంఘన్నం చర్మణా చ పరిష్ఠితమ్ । విచిత్రాంశ్చైరతుర్మార్గాన్ రుషితౌ కపిరాక్షసౌ ॥ 31
 జఘ్నుతుశ్చ తదాఽన్యోన్యం నిర్దయం జయకాంక్షిణౌ । వ్రణైస్సాస్రైరశోభేతాం పుష్టితావివ కింశుకౌ ॥ 32
 యుధ్యమానౌ పరిశ్రాంతౌ జానుభ్యామవసీం గతౌ । నిమేషాంతరమాత్రేణ అంగదః కపికుంజరః ॥ 33

- ఉదతిష్ఠత దీప్తాక్షో దండాహత ఇవోరగః । నిర్మలేన సుధాతేన ఖడ్గేనాస్య మహచ్ఛిరః ॥ 34
- జఘాన వజ్రదంష్ట్రస్య వాలిసూనుర్మహాబలః । రుధిరోక్షితగాత్రస్య బభూవ పతితం ద్విధా ॥ 35
- సరోషపరివృత్తా క్షం శుభం ఖడ్గహతం శిరః । వజ్రదంష్ట్రం హతం దృష్ట్వా రాక్షసా భయమోహితాః ॥ 36
- త్రస్తాః ప్రత్యపతన్ లంకాం వధ్యమానాః ప్లవంగమైః । విషణ్ణవదనా దీనాః హ్రియా కించిదవాఙ్ముఖాః ॥ 37
- నిహత్య తం వజ్రధరప్రభావః స వాలిసూనుః కపిసైన్యమధ్యే ।
- జగామ హర్షం మహితో మహాబలః సహస్రనేత్రస్త్రిదశైరివాఽవృతః ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే అంగదేన వజ్రదంష్ట్రవధో నామ చతుఃపంచాశస్సర్గః

అథ పంచపంచాశః సర్గః (55) అకంపనప్రేషణమ్

- వజ్రదంష్ట్రం హతం శ్రుత్వా వాలిపుత్రేణ రావణః । బలాధ్యక్షమువాచేదం కృతాంజలిమవస్థితమ్ ॥ 1
- శీఘ్రం నిర్యాంతు దుర్ధర్షాః రాక్షసా భీమవిక్రమాః । అకంపనం పురస్కృత్య సర్వశస్త్రప్రకోవిదమ్ ॥ 2
- ఏష శాస్త్రా చ గోష్ఠా చ నేతా చ యుధి సమ్మతః । భూతికామశ్చ మే నిత్యం నిత్యం చ సమరప్రియః ॥ 3
- ఏష జేష్యతి కాకుత్స్థా సుగ్రీవం చ మహాబలమ్ । వానరాంశ్చాపరాన్ ఘోరాన్ హనిష్యతి పరంతపః ॥ 4
- పరిగృహ్య స తామాజ్ఞాం రావణస్య మహాబలః । బలం సంత్వరయామాస తదా లఘుపరాక్రమః ॥ 5
- తతో నానాప్రహరణాః భీమాక్షా భీమదర్శనాః । నిష్పేతూ రక్షసాం ముఖ్యాః బలాధ్యక్షప్రచోదితాః ॥ 6
- రథమాస్థాయ విపులం తప్తకాంచనకుండలః । మేఘాభో మేఘవర్ణశ్చ మేఘస్వనమహాస్వనః ॥ 7
- రాక్షసైస్సంవృతో భీమైః తదా నిర్యాత్యకంపనః । న హి కంపయితుం శక్యః సురైరపి మహామృధే ॥ 8
- అకంపనస్తతస్తేషామ్ ఆదిత్య ఇవ తేజసా । తస్య నిర్ధావమానస్య సంరబ్ధస్య యుయుత్సయా ॥ 9
- అకస్మాద్దైన్యమాగచ్ఛత్ హయానాం రథవాహినామ్ । వ్యస్ఫురన్నయనం చాస్య సవ్యం యుద్ధాభినందినః ॥ 10
- వివర్ణో ముఖవర్ణశ్చ గద్గదశ్చాభవత్ స్వనః । అభవత్ సుదినే చాపి దుర్దినం రూక్షమారుతమ్ ॥ 11
- ఊచుః ఖగా మృగాస్సర్వే వాచః క్రూరా భయావహాః । స సింహోపచితస్కంధః శార్దూలసమవిక్రమః ॥ 12
- తానుత్పాతానచింత్యైవ నిర్ణగమ రణాజిరమ్ । తదా నిర్గచ్ఛతస్తస్య రక్షసస్సహ రాక్షసైః ॥ 13
- బభూవ సుమహాన్నాదః క్షోభయన్నివసాగరమ్ । తేన శబ్దేన విత్రస్తాః వానరాణాం మహాచమూః ॥ 14
- ద్రుమశైల ప్రహరణాః యోద్ధుం సమవతిష్ఠత । తేషాం యుద్ధం మహారౌద్రం సంజజ్ఞే హరిరక్షసామ్ ॥ 15
- రామరావణయోరర్థే సమభిత్వక్షజీవినామ్ । సర్వే హ్యతిబలాశ్చారాః సర్వే పర్వతసన్నిభాః ॥ 16
- హరయో రాక్షసాశ్చైవ పరస్పరజిఘాంసవః । తేషాం వినర్దతాం శబ్దః సంయుగేఽతితరస్వినామ్ ॥ 17
- శుశ్రువే సుమహాన్ క్రోధాత్ అన్యోన్యమభిగర్జతామ్ । రజశ్చారుణవర్ణాభం సుభీమమభవద్భృశమ్ ॥ 18
- ఉద్భూతం హరిరక్షోభిః సంరురోధ దిశో దశ । అన్యోన్యం రజసా తేన కౌశేయోద్ధాతపాండునా ॥ 19
- సంవృతాని చ భూతాని దదృశుర్న రణాజిరే । న ధ్వజా న పతాకా వా వర్మ వా తురగోఽపి వా ॥ 20
- ఆయుధం స్యందనం వాఽపి దదృశే తేన రేణునా । శబ్దశ్చ సుమహాంస్తేషాం నర్దతామభిధావతామ్ ॥ 21
- శ్రూయతే తుములే యుద్ధే న రూపాని చకాశిరే । హరీనేవ సుసంక్రుద్ధాః హరయో జఘ్నురాహవే ॥ 22
- రాక్షసాశ్చాపి రక్షాంసి నిజఘ్నుస్త్రిమిరే తదా । పరాంశ్చైవ వినిఘ్నంతః స్వాంశ్చ వానరరాక్షసాః ॥ 23
- రుధిరాద్ధ్రాం తదా చక్రుః మహీం పంకానులేపనామ్ । తతస్తు రుధిరోఘ్నేణ సిక్తం వ్యపగతం రజః ॥ 24
- శరీరశవసంకీర్ణా బభూవ చ వసుంధరా । ద్రుమశక్తిశిలాప్రాపైః గదాపరిఘతోమరైః ॥ 25
- హరయో రాక్షసాశ్చైవ జఘ్నురన్యోన్యమోజసా । బాహుభిః పరిఘాకారైః యుధ్యంతః పర్వతోపమాః ॥ 26
- హరయో భీమకర్మాణో రాక్షసాన్ జఘ్నురాహవే । రాక్షసాస్త్యపి సంక్రుద్ధాః ప్రాసతోమరపాణయః ॥ 27
- కపీన్ నిజఘ్నురే తత్ర శస్త్రైః పరమదారుణైః । అకంపనస్సుసంక్రుద్ధో రాక్షసానాం చమూపతిః ॥ 28
- సంహర్షయతి తాన్ సర్వాన్ రాక్షసాన్ భీమవిక్రమాన్ । హరయస్త్యపి రక్షాంసి మహాద్రుమమహాశృభిః ॥ 29

విదారయంత్యభిక్రమ్య శస్త్రాణ్యాచ్చిద్య వీర్యతః । ఏతస్మిన్నంతరే వీరాః హరయః కుముదో నళః ॥ 30
 మైందశ్చ ద్వివిదః క్రుద్ధాః చక్రుర్వేగమనుత్తమమ్ । తే తు వృ క్షైర్మహావేగాః రాక్షసానాం చమూముఖే ॥ 31
 కదనం సుమహచ్ఛక్రుః లీలయా హరియూథపాః । మమంధూ రాక్షసాన్ సర్వే వానరా గణశో భృశమ్ ॥
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే అకంపనప్రపణం నామ పంచపంచాశస్సర్గః

అథ షట్పంచాశః సర్గః (56) అకంపన పతనమ్

తద్ధృష్ట్వా సుమహత్కర్మ కృతం వానరసత్తమైః । క్రోధమాహారయామాస యుధి తీవ్రమకంపనః ॥ 1
 క్రోధమూర్ఛితరూపస్తు ధూన్వన్ పరమకారుకమ్ । దృష్ట్వా తు కర్మ శత్రూణాం సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ ॥
 తత్రైవ తావత్త్వరితం రథం ప్రాపయ సారథే । యత్రైతే బహవో ఘ్నంతి సుబహూన్ రాక్షసాన్ రణే ॥ 3
 ఏతేఽత్ర బలవంతో హి భీమకాయాశ్చ వానరాః । ద్రుమశైలప్రహరణాః తిష్ఠంతి ప్రముఖే మమ ॥ 4
 ఏతాన్నిహంతుమిచ్ఛామి సమరశ్లాఘినో హ్యహమ్ । ఏతైః ప్రమథితం సర్వం దృశ్యతే రాక్షసం బలమ్ ॥ 5
 తతః ప్రజవనాశ్వేన రథేన రథినాం వరః । హరీనభ్యహనత్ క్రోధాత్ శరజాలైరకంపనః ॥ 6
 న స్థాతుం వానరాశ్చేకుః కిం పునర్యోద్ధమాహవే । అకంపనశరైర్భగ్నాః సర్వ ఏవ విదుద్రువుః ॥ 7
 తాన్ మృత్యువశమాపన్నాన్ అకంపనవశం గతాన్ । సమీక్ష్య హనుమాన్ జ్ఞాతీన్ ఉపతస్థే మహాబలః ॥ 8
 తం మహాప్లవగం దృష్ట్వా సర్వే ప్లవగయూథపాః । సమేత్య సమరే వీరాః సంహృష్టాః పర్యవారయన్ ॥ 9
 అవస్థితం హనూమంతం తే దృష్ట్వా హరియూథపాః । బభూవుర్బలవంతో హి బలవంతం సమాశ్రితాః ॥ 10
 అకంపనస్తు శైలాభం హనూమంతమవస్థితమ్ । మహేంద్ర ఇవ ధారాభిః శరైరభివవర్ష హ ॥ 11
 అచింతయిత్వా బాణాఘ్నాన్ శరీరే పతితాన్ శితాన్ । అకంపనవధార్థాయ మనో దధ్రే మహాబలః ॥ 12
 స ప్రసహ్య మహాతేజాః హనూమాన్ మారుతాత్మజః । అభిదుద్రావ తద్రక్షః కంపయన్నివ మేదినీమ్ ॥ 13
 తస్యాభినర్దమానస్య దీప్యమానస్య తేజసా । బభూవ రూపం దుర్ధర్షం దీప్తస్యేవ విభావసోః ॥ 14
 ఆత్మానమప్రహరణం జ్ఞాత్వా క్రోధసమన్వితః । శైలముత్పాటయామాస వేగేన హరిపుంగవః ॥ 15
 తం గృహీత్వా మహాశైలం పాణినైకేన మారుతిః । స వినద్య మహానాదం భ్రామయామాస వీర్యవాన్ ॥ 16
 తతస్తమభిదుద్రావ రాక్షసేంద్రమకంపనమ్ । పురా హి నముచిం సంఖ్యే వజ్రేణేవ పురందరః ॥ 17
 అకంపనస్తు తద్ధృష్ట్వా గిరిశృంగం సముద్యతమ్ । దూరాదేవ మహాబాణైః అర్థచంద్రైర్వ్యూదారయత్ ॥ 18
 తత్పర్వతాగ్రమాకాశే రక్షోబాణవిదారితమ్ । విశీర్ణం పతితం దృష్ట్వా హనుమాన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥ 19
 సోఽశ్వకర్ణం సమాసాద్య రోషదర్పాన్వితో హరిః । తూర్ణముత్పాటయామాస మహాగిరిమివోచ్చితమ్ ॥ 20
 తం గృహీత్వా మహాస్కంధం సోఽశ్వకర్ణం మహాద్యుతిః । ప్రహస్య పరయా ప్రీత్యా భ్రామయామాస సంయుగే ॥
 ప్రధావన్నూరువేగేన ప్రభంజంస్తరసా ద్రుమాన్ । హనూమాన్ పరమక్రుద్ధః చరణైర్దారయత్ క్షితిమ్ ॥ 22
 గజాంశ్చ సగజారోహాన్ సరథాన్ రథినస్తథా । జఘాన హనుమాన్ ధీమాన్ రాక్షసాంశ్చ పదాతిగాన్ ॥ 23
 తమంతకమివ క్రుద్ధం సమరే ప్రాణహారిణమ్ । హనుమంతమభిప్రేక్ష్య రాక్షసా విప్రదుద్రువుః ॥ 24
 తమాపతంతం సంక్రుద్ధం రాక్షసానాం భయావహమ్ । దదర్శాకంపనో వీరః చుక్రోధ చ ననాద చ ॥ 25
 స చతుర్దశభిర్బాణైః శితైర్దేహవిదారణైః । నిర్భిభేద హనూమంతం మహావీర్యమకంపనః ॥ 26
 స తదా ప్రతివిద్ధస్తు బహ్వీభిశ్చరవృష్టిభిః । హనుమాన్ దదృశే వీరః ప్రరూఢ ఇవ సానుమాన్ ॥ 27
 విరరాజ మహాకాయో మహావీర్యో మహామనాః । పుష్పితాశోకసంకాశో విధూమ ఇవ పావకః ॥ 28
 తతోఽన్యం వృక్షముత్పాట్య కృత్వా వేగమనుత్తమమ్ । శిరస్యభిజఘానాశు రాక్షసేంద్రమకంపనమ్ ॥ 29
 స వృక్షేణ హతస్నేన సక్రోధేన మహాత్మనా । రాక్షసో వానరేంద్రేణ పపాత చ మమార చ ॥ 30
 తం దృష్ట్వా నిహతం భూమౌ రాక్షసేంద్రమకంపనమ్ । వ్యథితా రాక్షసాస్సర్వే క్షితికంప ఇవ ద్రుమాః ॥ 31
 త్యక్తప్రహరణాస్సర్వే రాక్షసాస్తే పరాజితాః । లంకామభియయుస్త్రస్తాః వానరైస్తైరభిద్రుతాః ॥ 32

తే ముక్తకేశాః సంభ్రాంతాః భగ్గుమానాః పరాజితాః | స్రవచ్చ్రమజలైరంగైః శ్వసంతో విప్రదుద్రువుః || 33
 అన్యోన్యం ప్రమమంథుస్తే వివిశుర్నగరం భయాత్ | పృష్ఠతస్తే సుసమ్మాధాః ప్రేక్షమాణా ముహూర్ముహూః ||
 తేషు లంకాం ప్రవిష్టేషు రాక్షసేషు మహాబలాః | సమేత్య హరయస్సర్వే హనూమంతమపూజయన్ || 35
 సోఽపి ప్రహృష్టస్తాన్ సర్వాన్ హరీన్ ప్రత్యభిపూజయత్ | హనుమాన్ సత్త్వసంపన్నో యథార్థమనుకూలతః ||
 వినేదుశ్చ యథాప్రాణం హరయో జితకాశినః | చకర్షుశ్చ పునస్తత్ర సప్రాణానపి రాక్షసాన్ || 37
 స వీరశోభామభజన్మహాకపిః సమేత్య రక్షాంసి నిహత్య మారుతిః |
 మహాసురం భీమమమిత్రనాశనం యథైవ విష్ణుర్బలినం చమూముఖే || 38
 అపూజయన్ దేవగణాస్తదా కపిం స్వయం చ రామోఽతిబలశ్చ లక్ష్మణః |
 తథైవ సుగ్రీవముఖాః ప్లవంగమాః విభీషణశ్చైవ మహాబలస్తథా || 39
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే అకంపనపతనం నామ షట్పంచాశస్సర్గః

అథ సప్తపంచాశః సర్గః (57) ప్రహస్తాగమనమ్

అకంపనవధం శ్రుత్వా క్రుద్ధో వై రాక్షసేశ్వరః | కించిత్ దీనముఖశ్చాపి సచివాంస్తానుదైక్షత || 1
 స తు ధ్యాత్వా ముహూర్తం తు మంత్రిభిస్సంవిచార్య చ | తతస్తు రావణః పూర్వదివసే రాక్షసాధిపః || 2
 పురీం పరియయౌ లంకాం సర్వాన్ గుల్మానవేక్షితుమ్ | తాం రాక్షసగణైర్గుప్తాం గుల్మైర్బహుభిరావృతామ్ ||
 దదర్శ నగరీం లంకాం పతాకాధ్వజమాలినీమ్ | రుద్ధాం తు నగరీం దృష్ట్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః || 4
 ఉవాచామర్షితః కాలే ప్రహస్తం యుద్ధకోవిదమ్ | పురస్యోపనివిష్టస్య సహసా పీడితస్య వా || 5
 నాన్యం యుద్ధాత్ ప్రపశ్యామి మోక్షం యుద్ధవిశారద | అహం వా కుంభకర్ణో వా త్వం వా సేనాపతిర్మమ ||
 ఇంద్రజిద్వా నికుంభో వా వహేయుర్భారమీదృశమ్ | స త్వం బలమతః శీఘ్రమ్ ఆదాయ పరిగృహ్య చ ||
 విజయాయాభినిర్యాహి యత్ర సర్వే వనౌకసః | నిర్యాణాదేవ తే నూనం చపలా హరివాహినీ || 8
 నర్దతాం రాక్షసేంద్రాణాం శ్రుత్వా నాదం ద్రవిష్యతి | చపలా హ్యవినీతాశ్చ చలచిత్తాశ్చ వానరాః || 9
 న సహిష్యంతి తే నాదం సింహనాదమివ ద్విపాః | విద్రుతే చ బలే తస్మిన్ రామస్సామిత్రిణా సహ || 10
 అవశస్తే నిరాలంబః ప్రహస్త! వశమేష్యతి | ఆపత్సంశయితా శ్రేయో స తు నిస్సంశయీకృతా || 11
 ప్రతిలోమానులోమం వా యద్వా నో మన్యసే హితమ్ | రావణేనైవ ముక్తస్తు ప్రహస్తో వాహినీపతిః || 12
 రాక్షసేంద్రమువాచేదమ్ అసురేంద్రమివోశనా | రాజన్ మంత్రితపూర్వం నః కుశలైస్సహ మంత్రిభిః || 13
 వివాదశ్చాపి నో వృత్తః సమవేక్ష్య పరస్పరమ్ | ప్రదానేన తు సీతాయాః శ్రేయో వ్యవసితం మయా || 14
 అప్రదానే పునర్యుద్ధం దృష్టమేతత్తథైవ నః | సోఽహం దానైశ్చ మానైశ్చ సతతం పూజితస్త్వయా || 15
 సాంత్యైశ్చ వివిధైః కాలే కిం న కుర్యాం ప్రియం తవ | న హి మే జీవితం రక్త్యం పుత్రదారధనాని వా || 16
 త్వం పశ్య మాం జుహూషంతం త్వదర్థం జీవితం యుధి | ఏవముక్త్యా తు భర్తారం రావణం వాహినీపతిః ||
 ఉవాచేదం బలాధ్యక్షాన్ ప్రహస్తః పురతః స్థితాన్ | సమానయత మే శీఘ్రం రాక్షసానాం మహద్బలమ్ || 18
 మద్బాణాశనివేగేన హతానాం చ రాణాజిరే | అద్య తృప్యంతు మాంసాదాః పక్షిణః కాననౌకసామ్ || 19
 ఇత్యుక్తాస్తే ప్రహస్తేన బలాధ్యక్షాః కృతత్వరాః | బలముద్యోజయామాసుః తస్మిన్ రాక్షసమందిరే || 20
 సా బభూవ ముహూర్తేన తిగ్మనానావిధాయుధైః | లంకా రాక్షసవీరైస్తైః గజైరివ సమాకులా || 21
 హుతాశనం తర్పయతాం బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యతామ్ | ఆజ్యగంధప్రతివహాః సురభిర్మారుతో వవౌ || 22
 స్రజశ్చ వివిధాకారాః జగ్రహుస్త్వభిమంత్రితాః | సంగ్రామసజ్జాస్సంహృష్టాః ధారయన్ రాక్షసాస్తదా || 23
 సధనుష్కాః కవచినో వేగాదాఘ్రత్య రాక్షసాః | రావణం ప్రేక్ష్య రాజానం ప్రహస్తం పర్యవారయన్ || 24
 అథామంత్ర్య చ రాజానం భేరీమాహత్య భైరవామ్ | ఆరురోహ రథం దివ్యం ప్రహస్తస్సజ్జకల్పితమ్ || 25

- హయైర్మహోజవైర్మకం సమ్యక్ సూతసుసంయుతమ్ | మహాజలదనిర్హోషం సాక్షాత్ చంద్రార్కభాస్వరమ్ || 26
- ఉరగధ్వజదుర్ధర్షం సువరూఢం స్వపస్కరమ్ | సువర్ణజాలసంయుక్తం ప్రహసంతమివ శ్రియా || 27
- తతస్తం రథమాస్థాయ రావణార్పితశాసనః | లంకాయా నిర్యయౌ తూర్ణం బలేన మహతా వృతః || 28
- తతో దుఃదుభినిర్హోషః పర్ణన్యనినదోపమః | వాదిత్రాణాం చ నినదః పూరయన్నివ సాగరమ్ || 29
- శుశ్రువే శంఖశబ్దశ్చ ప్రయాతే వాహినీపతౌ | నినదంతః స్వరాన్ ఘోరాన్ రాక్షసా జగ్మురగ్రతః || 30
- భీమరూపా మహాకాయాః ప్రహస్తస్య పురస్సరాః | నరాంతకః కుంభహనుః మహానాదస్సమున్నతః || 31
- ప్రహస్తసచివా హ్యేతే నిర్యయుః పరివార్య తమ్ | వ్యూఢేనైవ సుఘోరేణ పూర్వద్వారాత్స నిర్యయౌ || 32
- గజయూధనికాశేన బలేన మహతా వృతః | సాగరప్రతిమోఘేన వృతస్తేన బలేన సః || 33
- ప్రహస్తో నిర్యయౌ తూర్ణం కాలాంతకయమోపమః | తస్య నిర్యాణఘోషేణ రాక్షసానాం చ నర్ణతామ్ || 34
- లంకాయాం సర్వభూతాని వినేదుర్వికృతైః స్వరైః | వ్యభ్రమాకాశమావిశ్య మాంసశోణితభోజనాః || 35
- మండలాన్యపసవ్యాని ఖగాశ్చక్రూ రథం ప్రతి | వమంత్యః పావకజ్వాలాః శివా ఘోరా వవాశిరే || 36
- అంతరిక్షాత్ పపాతోల్కాః వాయుశ్చ పరుషో వవౌ | అన్యోన్యమభిసంరబ్ధాః గ్రహాశ్చ న చకాశిరే || 37
- మేఘాశ్చ ఖరనిర్హోషాః రథస్యోపరి రక్షసః | వపుషూ రుధిరం చాస్య సిషిచుశ్చ పురస్సరాన్ || 38
- కేతుమూర్ధని గృధ్రోఽస్య నిలీనో దక్షిణాముఖః | తుదన్నుభయతః పార్శ్వం సమగ్రామహారత్ ప్రభామ్ || 39
- సారథేర్బహుశశ్చాస్య సంగ్రామమవగాహతః | ప్రతోదో న్యపతద్ధస్తాత్ సూతస్య హయసాదినః || 40
- నిర్యాణశ్రీశ్చ యాఽస్యాసీత్ భాస్వరా వసుదుర్లభా | సా ననాశ ముహూర్తేన సమే చ స్థలితా హయాః || 41
- ప్రహస్తం త్వభినిర్యాంతం ప్రఖ్యాతబలపౌరుషమ్ | యుధి నానాప్రహరణా కపిసేనాఽభ్యవర్తత || 42
- అథ ఘోషస్సుతుములో హరీణాం సమజాయత | వృక్షానారుజతాం చైవ గుర్వీరాగృహ్ణతాం శిలాః || 43
- నదతాం రాక్షసానాం చ వానరాణాం చ గర్జతామ్ | ఉభే ప్రముదితే సైన్యే రక్షోగణవనాకసామ్ || 44
- వేగితానాం సమర్థానామ్ అన్యోన్యవధకాంక్షిణామ్ | పరస్పరం చాహ్వాయతాం నినాదః శ్రూయతే మహాన్ ||
- తతః ప్రహస్తః కపిరాజవాహినీమ్ అభిప్రతస్థే విజయాయ దుర్మతిః |
- వివృద్ధవేగాం చ వివేశ తాం చమూం యథా ముమూర్షుశ్శలభో విభావసుమ్ || 46

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ప్రహస్తాగమనం నామ సప్తపంచాశస్సర్గః

అథ అష్టపంచాశః సర్గః (58) నీలేన ప్రహస్తవధః

- తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం దృష్ట్వా భీమపరాక్రమమ్ | ఉవాచ సస్మితం రామో విభీషణమరిందమః || 1
- క ఏష సుమహాకాయో బలేన మహతా వృతః | ఆచక్ష్వ మే మహాబాహో! వీర్యవంతం నిశాచరమ్ || 2
- రాఘవస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ విభీషణః | ఏష సేనాపతిస్తస్య ప్రహస్తో నామ రాక్షసః || 3
- లంకాయాం రాక్షసేంద్రస్య త్రిభాగబలసంవృతః | వీర్యవానస్త్ర విచూరః ప్రఖ్యాతశ్చ పరాక్రమే || 4
- తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం భీమం భీమపరాక్రమమ్ | గర్జంతం సుమహాకాయం రాక్షసైరభిసంవృతమ్ || 5
- దదర్శ మహతీ సేనా వానరాణాం బలీయసామ్ | అతిసంజాతరోషాణాం ప్రహస్తమనిగర్జతామ్ || 6
- ఖడ్గశక్ష్మస్థిబాణాశ్చ శూలాని ముసలాని చ | గదాశ్చ పరిఘాః ప్రాసాః వివిధాశ్చ పరశ్వధాః || 7
- ధనూంషి చ విచిత్రాణి రాక్షసానాం జయైషిణామ్ | ప్రగృహీతాన్యకోభంత వానరాసభిధావతామ్ || 8
- జగృహుః పాదపాంశ్చాపి పుష్పితాన్ వానరర్షభాః | శిలాశ్చ విపులా దీర్ఘాః యోద్ధకామాః ప్లవంగమాః || 9
- తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం దృష్ట్వా భీమపరాక్రమమ్ | తేషామన్యోన్యమాసాద్య సంగ్రామస్సుమహాసభూత్ ||
- బహూనామశ్చవృష్టిం చ శరవృష్టిం చ వర్షతామ్ | బహవో రాక్షసా యుద్ధే బహూన్ వానరయూధపాన్ || 11
- వానరా రాక్షసాంశ్చాపి నిజఘ్నుర్బహవో బహూన్ | శూలైః ప్రమథితాః కేచిత్ కేచిచ్ఛ పరమాయుధైః || 12

- పరిఘైరాహతాః కేచిత్ కేచిచ్చిన్నాః పరశ్శుభైః । నిరుచ్ఛాస్వసాః కృతాః కేచిత్ పతితా ధరణీతలే ॥ 13
- విభిన్నహృదయాః కేచిత్ ఇషుసంధానసందితాః । కేచిత్ ద్విధాకృతాః ఖడ్గైః స్ఫురంతః పతితా భువి ॥ 14
- వానరా రాక్షసైశ్చూలైః పార్శ్వతశ్చావదారితాః । వానరైశ్చాపి సంక్రుద్ధైః రాక్షసౌఘాః సమంతతః ॥ 15
- పాదపైర్గిరిశృంగైశ్చ సంపిష్టా వసుధాతలే । వజ్రస్పర్శతలైర్వస్తైః ముష్టిభిశ్చ హతా భృశమ్ ॥ 16
- వేముశ్శోణితమాస్యేభ్యో విశీర్ణదశనేక్షణాః । ఆర్తస్వనం చ స్వనతాం సింహనాదం చ నర్దతామ్ ॥ 17
- బభూవ తుములశ్చబ్ధో హరీణాం రక్షసాం యుధి । వానరా రాక్షసాః క్రుద్ధాః వీరమార్గమనువ్రతాః ॥ 18
- వివృత్తనయనాః క్రూరాః చక్రూః కర్మాణ్యభీతవత్ । నరాంతకః కుంభహనుః మహానాదస్సమున్నతః ॥ 19
- ఏతే ప్రహస్తసచివాః సర్వే జఘ్నుర్వనౌకసః । తేషామాపతతాం శీఘ్రం నిఘ్నతాం చాపి వానరాన్ ॥ 20
- ద్వివిదో గిరిశృంగేణ జఘ్నానైకం నరాంతకమ్ । దుర్ముఖః పునరుత్థాయ కపిస్స విపులద్రుమమ్ ॥ 21
- రాక్షసం క్షిప్రహస్తస్తు సమున్నతమపోధయత్ । జాంబవాంస్తు సుసంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య మహతీం శిలామ్ ॥ 22
- పాతయామాస తేజస్వీ మహానాదస్య వక్షసి । అథ కుంభహనుస్తత తారేణాసాద్య వీర్యవాన్ ॥ 23
- వృక్షేణాభిహతో మూర్ధ్ని ప్రాణాన్ సంత్యాజయద్రణే । అమృష్యమాణస్తత్కర్మ ప్రహస్తో రథమాస్థితః ॥ 24
- చకార కదనం ఘోరం ధనుష్పాణిర్వనౌకసామ్ । ఆవర్త ఇవ సంజజ్ఞే ఉభయోస్సేనయోస్తదా ॥ 25
- క్షుభితస్యాప్రమేయస్య సాగరస్యేవ నిస్వసః । మహతా హి శరౌఘేణ ప్రహస్తో యుద్ధకోవిదః ॥ 26
- అర్దయామాస సంక్రుద్ధో వానరాన్ పరమాహవే । వానరాణాం శరీరైశ్చ రాక్షసానాం చ మేదినీ ॥ 27
- బభూవ నిచితా ఘోరా పతితైరివ పర్వతైః । సా మహీ రుధిరౌఘేణ ప్రచ్ఛన్నా సంప్రకాశతే ॥ 28
- సంఛన్నా మాధవే మాసి పలాశైరివపుష్పితైః । హతవీరౌఘవప్రాం తు భగ్నాయుధ మహాద్రుమామ్ ॥ 29
- శోణితౌఘమహతోయాం యమసాగరగామినీమ్ । యకృత్ప్లీహామహాపంకాం వినికీర్ణాంత్రశైవలామ్ ॥ 30
- భిన్నకాయశిరోమీనామ్ అంగావయవశాద్వలామ్ । గృధ్రహంసగణాకీర్ణాం కంకసారససేవితామ్ ॥ 31
- మేదః ఫేనసమాకీర్ణామ్ ఆర్త స్తనితనిస్వనామ్ । తాం కాపురుషదుస్తారాం యుద్ధభూమిమయీం నదీమ్ ॥
- నదీమివ ఘనాపాయే హంససారససేవితామ్ । రాక్షసాః కపిముఖ్యాశ్చ తేరుస్తాం దుస్తరాం నదీమ్ ॥ 33
- యథా పద్మరజోద్వస్తాం నశినీం గజయూథపాః । తతస్సృజంతం బాణౌఘాన్ ప్రహస్తం స్యందనే స్థితమ్ ॥
- దదర్శ తరసా నీలో వినిఘ్నంతం ప్లవంగమాన్ । ఉద్ధూత ఇవ వాయుః ఖే మహాదభ్రబలం బలాత్ ॥ 35
- సమీక్ష్యాభిద్రుతం యుద్ధే ప్రహస్తో వాహినీపతిః । రథేనాదిత్యవర్ణేన నీలమేవాభిదుద్రువే ॥ 36
- స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠో వికృష్య పరమాహవే । నీలాయ వ్యసృజద్బాణాన్ ప్రహస్తో వాహినీపతిః ॥ 37
- తే ప్రాప్య విశిఖా నీలం వినిర్భిద్య సమాహితాః । మహీం జగ్ముర్మహావేగాః రుషితా ఇవ పన్నగాః ॥ 38
- నీలశ్చరైరభిహతో నిశితైర్జ్వలనోపమైః । స తం పరమదుర్ధర్షమ్ ఆపతంతం మహాకపిః ॥ 39
- ప్రహస్తం తాడయామాస వృక్షముత్పాట్య వీర్యవాన్ । స తేనాభిమతః క్రుద్ధో నదన్ రాక్షసపుంగవః ॥ 40
- వవర్ష శరవర్షాణి ప్లవంగానాం చమూపతౌ । తస్య బాణగణాన్ ఘోరాన్ రాక్షసస్య మహాబలః ॥ 41
- అపారయన్ వారయితుం ప్రత్యగృహ్ణాన్నిమీలితః । యథైవ గోవుషో వర్షం శారదం శీఘ్రమాగతమ్ ॥ 42
- ఏవమేవ ప్రహస్తస్య శరవర్షం దురాసదమ్ । నిమీలితాక్షస్సహసా నీలస్సేహే సుదారుణమ్ ॥ 43
- రోషితశ్శరవర్షేణ సాలేన మహతా మహాన్ । ప్రజఘ్నాన హయానీలః ప్రహస్తస్య మనోజవాన్ ॥ 44
- తతస్స చాపముద్ఘ్రహ్య ప్రహస్తస్య మహాబలః । బభంజ తరసా నీలో ననాద చ పునః పునః ॥ 45
- విధనుస్తు కృతస్తేన ప్రహస్తో వాహినీపతిః । ప్రగృహ్య ముసలం ఘోరం స్యందనాదవపుష్లువే ॥ 46
- తావుభౌ వాహినీముఖ్యౌ జాతవైరౌ తరస్వినౌ । స్థితౌ క్షతజదిగ్దాంగౌ ప్రభిన్నావివ కుంజరౌ ॥ 47
- ఉల్లిఖంతౌ సుతీక్షాభిః దంష్ట్రాభిరితరేతరమ్ । సింహశార్దూలసదృశౌ సింహశార్దూలచేష్టితౌ ॥ 48
- విక్రాంతవిజయోఽపీరౌ సమరేష్వనివర్తినౌ । కాంక్షమాణౌ యశః ప్రాప్తుం వృత్రవాసవయోస్సమౌ ॥ 49

- ఆజఘాన తదా నీలం లలాటే ముసలేన సః | ప్రహస్తః పరమాయతః తస్య సుస్రావ శోణితమ్ || 50
- తతశ్శోణితదిగ్ధాంగః ప్రగృహ్య సుమహాతరుమ్ | ప్రహస్తస్యోరసి క్రుద్ధో విససర్జ మహాకపిః || 51
- తమచింత్య ప్రహారం సః ప్రగృహ్య ముసలం మహత్ | అభిదుద్రావ బలినం బలాన్నీలం ప్లవంగమమ్ || 52
- తముగ్రవేగం సంరబ్ధమ్ ఆపతంతం మహాకపిః | తతస్సంప్రేక్ష్య జగ్రాహ మహావేగో మహాశిలామ్ || 53
- తస్య యుద్ధాభికామస్య మృధే ముసలయోధినః | ప్రహస్తస్య శిలాం నీలో మూర్ధ్ని తూర్ణమపాతయత్ ||
- సా తేన కపిముఖ్యేన విముక్తా మహతీ శిలా | బిభేద బహుధా ఘోరా ప్రహస్తస్య శిరస్తదా || 55
- స గతాసుర్గతశ్రీకో గతసత్వో గతేంద్రియః | పపాత సహసా భూమౌ చిన్నమూల ఇవ ద్రుమః || 56
- విభిన్నశిరస్తస్య బహు సుస్రావ శోణితమ్ | శరీరాదభిసుస్రావ గిరేః ప్రస్రవణం యథా || 57
- హతే ప్రహస్తే నీలేన తదకంప్యం మహద్బలమ్ | రక్షసామప్రహృష్టానాం లంకామభిజగామ హ || 58
- న శేకుస్మిమరే స్థాతుం నిహతే వాహినీపతౌ | సేతుబంధం సమాసాద్య విశీర్ణం సలిలం యథా || 59
- హతే తస్మింశ్చముముఖ్యే రాక్షసాస్తే నిరుద్యమాః | రక్షఃపతిగృహం గత్వా ధ్యానమూకత్వమాస్థితాః |
- ప్రాప్తాశ్శోకార్ణవం తీవ్రం నిస్సంజ్ఞా ఇవ తేభవన్ || 60
- తతస్తు నీలో విజయీ మహాబలః ప్రశస్యమానః స్వకృతేన కర్మణా |
- సమేత్య రామేణ సలక్షణేన చ ప్రహృష్టరూపస్తు బభూవ యూధపః || 61
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే నీలేన ప్రహస్తవధో నామ అష్టపంచాశస్సర్గః

అథ ఏకోనవష్టితమః సర్గః (59) రామరావణప్రథమయుద్ధమ్

- తస్మిన్ హతే రాక్షససైన్యపాలే ప్లవంగమానామృషభేణ యుద్ధే |
- భీమాయుధం సాగరతుల్యవేగం విదుద్రువే రాక్షసరాజసైన్యమ్ || 1
- గత్వా౨ ధ రక్షోధిపతేశ్వశంసుః సేనాపతిం పావకసూనుశస్తమ్ |
- తచ్ఛాపి తేషాం వచనం నిశమ్య రక్షోధిపః క్రోధవశం జగామ || 2
- సంఖ్యే ప్రహస్తం నిహతం నిశమ్య శోకార్దితః క్రోధపరీతచేతాః |
- ఉవాచ తాన్ నైర్మతయోధముఖ్యాన్ ఇంద్రో యథా చామరయోధముఖ్యాన్ || 3
- నావజ్ఞా రిపవే కార్యా యైరింద్రబలసూదనః | సూదితస్సైన్యపాలో మే సానుయాత్రః సకుంజరః || 4
- సో౨ హం రిపువిनाశాయ విజయాయావిచారయన్ | స్వయమేవ గమిష్యామి రణశీర్షం తదద్భుతమ్ ||
- అద్య తద్వానరానీకం రామం చ సహలక్ష్మణమ్ | నిర్దహిష్యామి బాణౌఘైః వనం దీప్తైరివాగ్నిభిః || 6
- స ఏవ ముక్త్యా జ్వలనప్రకాశం రథం తురంగోత్తమరాజయుక్తమ్ |
- ప్రకాశమానం వపుషా జ్వలంతం సమారురోహామరరాజశత్రుః || 7
- స శంఖభేరీపణవప్రణాదైః ఆస్ఫోటితక్షే వ్విళితసింహనాదైః |
- పుణ్యైః స్తవైశ్చాప్యభిపూజ్యమానః తదా యయౌ రాక్షసరాజముఖ్యః || 8
- స శైలజీమూతనికాశరూపైః మాంసాదనైః పావకదీప్తనేత్రైః |
- బభౌ వృతో రాక్షసరాజముఖ్యో భూతైర్వృతో రుద్ర ఇవాసురేశః || 9
- తతో నగర్యాస్పహసా మహౌజాః నిష్క్రమ్య తద్వానరసైన్యముగ్రమ్ |
- మహార్ణవాభ్రస్తనితం దదర్శ సముద్యతం పాదపశైలహస్తమ్ || 10
- తద్రాక్షసానీకమితి ప్రచండమ్ ఆలోక్య రామో భుజగేంద్రబాహుః |
- విభీషణం శస్త్రభృతాం వరిష్ఠమ్ ఉవాచ సేనానుగతః పృథుశ్రీః || 11
- నానాపతాకాధ్వజశస్త్రజుష్టం ప్రాసాసిశూలాయుధవజ్రజుష్టమ్ |
- సైన్యం నగేంద్రోపమానగజుష్టం కస్యేదమక్షోభ్యమభీరుజుష్టమ్ || 12

- తతస్తు రామస్య నిశమ్య వాక్యం విభీషణః శక్రసమానవీర్యః ।
 శశంస రామస్య బలప్రవేగం మహాత్మనాం రాక్షసపుంగవనామ్ ॥ 13
- యోఽసౌ గజస్కంధగతో మాహాత్మా నవోదితార్కోపమతామ్రవక్త్రః ।
 ప్రకంపయన్నాగశిరోఽభ్యుపైతి హ్యకంపనం త్వేనమవేహి రాజన్ ॥ 14
- యోఽసౌ రథస్థో మృగరాజకేతుః ధూన్వన్ ధనుశ్చక్రధనుఃప్రకాశమ్ ।
 కరీవ భాత్యుగ్రవివృత్తదంష్ట్రః స ఇంద్రజిన్నామ వరప్రధానః ॥ 15
- యశ్చైష వింధ్యాస్తమహేంద్రకల్పో ధన్వీ రథస్థోఽతిరథోఽతివీరః ।
 విష్ఫారయన్ చాపమతుల్యమానం నామ్నాతికాయోఽతివివృద్ధకాయః ॥ 16
- యోఽసౌ నవార్కోదితతామ్రచక్తుః ఆరుహ్య ఘంటానినదప్రణాదమ్ ।
 గజం ఖరం గర్జతి వై మహాత్మా మహోదరో నామ స ఏష వీరః ॥ 17
- యోఽసౌ హయం కాంచనచిత్రభాండమ్ ఆరుహ్య సంధ్యాభ్రగిరిప్రకాశమ్ ।
 ప్రాసం సముద్యమ్య మరీచినద్ధం పిశాచ ఏషోఽశనితుల్యవేగః ॥ 18
- యశ్చైష శూలం నిశితం ప్రగృహ్య విద్యుత్ప్రభం కింకరవజ్రవేగమ్ ।
 వృషేంద్రమాస్థాయ గిరిప్రకాశమ్ ఆయాతి యోఽసౌ త్రిశిరా యశస్వీ ॥ 19
- అసౌ చ జీమూతనికాశరూపః కుంభః పృథువ్యూధసుజాతవక్షాః ।
 సమాహితః పన్నగరాజకేతుః విష్ఫారయన్ భాతి ధనుర్విధూన్వన్ ॥ 20
- యశ్చైష జాంబూనదవజ్రజుష్టం దీప్తం సధూమం పరిఘం ప్రగృహ్య ।
 ఆయాతి రక్షోబలకేతుభూతః త్వసౌ నికుంభోఽద్భుతఘోరకర్మా ॥ 21
- యశ్చైష చాపాసిశరౌఘజుష్టం పతాకినం పావకదీప్తరూపమ్ ।
 రథం సమాస్థాయ విభాత్యుదగ్రో నరాన్తకోఽసౌ నగశృంగయోధీ ॥ 22
- యశ్చైష నానావిధఘోరరూపైః వ్యాఘ్రోష్ట్ర నాగేంద్రమృగాశ్వవక్త్రైః ।
 భూతైర్ఘ్రతో భాతి వివృత్తనేత్రైః సోఽసౌ సురాణామపి దర్పహంతా ॥ 23
- యత్రైతదిందుప్రతిమం విభాతి చత్రం సితం సూక్ష్మశలాకమగ్ర్యమ్ ।
 అత్రైష రక్షోధిపతిర్మహాత్మా భూతైర్ఘ్రతో రుద్ర ఇవావభాతి ॥ 24
- అసౌ కిరీటీ చలకుండలాస్యో నగేంద్రవింధ్యోపమభీమకాయః ।
 మహేంద్రవైవస్వతదర్పహంతా రక్షోధిపస్సూర్య ఇవావభాతి ॥ 25
- ప్రత్యువాచ తతో రామో విభీషణమరిందమమ్ ।అహో దీప్తో మహాతేజాః రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ 26
- ఆదిత్య ఇవ దుష్ప్రేక్ష్యో రశ్మిభిర్భాతి రావణః ।సువ్యక్తం లక్షయే హ్యస్య రూపం తేజస్సమావృతమ్ ॥ 27
- దేవదానవవీరాణాం వపుర్నైవంవిధం భవేత్ । యాదృశం రాక్షసేంద్రస్య వపురేతత్ ప్రకాశతే ॥ 28
- సర్వే పర్వతసంకాశాః సర్వే పర్వతయోధినః । సర్వే దీప్తాయుధధరాః యోధాశ్చాస్య మహాజనః ॥ 29
- భాతి రాక్షసరాజోఽసౌ ప్రదీపైర్భీమవిక్రమైః । భూతైః పరివృతస్తీ క్షణైః దేహవద్భిరివాంతకః ॥ 30
- దిష్ట్యాఽయమద్య పాపాత్మా మమ దృష్టిపథం గతః । అద్య క్రోధం విమోక్ష్యామి సీతాహరణసంభవమ్ ॥31
- ఏవముక్త్యా తతో రామో ధనురాదాయ వీర్యవాన్ । లక్ష్మణానుచరస్తస్థౌ సముద్ధృత్య శరోత్తమమ్ ॥ 32
- తతస్స రక్షోధిపతిర్మహాత్మా రక్షాంసి తాన్యాహ మహాబలాని ।
 ద్వారేషు చర్యాగృహగోపురేషు సునిర్వృతాస్తిష్ఠత నిర్విశంకాః॥ 33
- ఇహోఽగతం మాం సహితం భవద్భిః వనౌకసశ్చిద్రమిదం విదిత్వా ।
 శూన్యాం పురీం దుష్ప్రసహం ప్రమథ్య ప్రధర్షయేయుస్సహసా సమేతాః ॥ 34

- విసర్జయిత్వా సహితాన్ తతస్తాన్ గతేషు రక్షస్సు యథా నియోగమ్ ।
వ్యదారయద్వానరసాగరౌఘం మహారుషః పూర్ణమివార్ణవౌఘమ్ ॥ 35
- తమాపతంతం సహసా సమీక్ష్వ దీప్తేషుచాపం యుధి రాక్షసేంద్రమ్ ।
మహాత్సముత్పాట్య మహీధరాగ్రం దుద్రావ రక్షోధిపతిం హరీశః ॥ 36
- తచ్చైలశృంగం బహువుక్షసానుం ప్రగృహ్య చిక్షేప నిశాచరాయ ।
తమాపతంతం సహసా సమీక్ష్వ బిభేద బాణైస్తపనీయపుంఖైః ॥ 37
- తస్మిన్ ప్రవృద్ధోత్తమసానువృక్షే శృంగే వికీర్ణే పతితే పృథివ్యామ్ ।
మహాహికల్పం శరమంతకాభం సమాదధే రాక్షసలోకనాథః॥ 38
- స తం గృహీత్వాఽనిలతుల్యవేగం సవిస్ఫులింగజ్వలనప్రకాశమ్ ।
బాణం మహేంద్రాశనితుల్యవేగం చిక్షేప సుగ్రీవవధాయ రుష్టః ॥ 39
- స సాయకో రావణబాహుముక్తః శక్రాశనిప్రఖ్యవపుశ్శితాగ్రః ।
సుగ్రీవమాసాద్య బిభేద వేగాత్ గుహేరితా క్రౌంచమివోగ్రశక్తిః ॥ 40
- స సాయకార్తో విపరీతచేతాః కూజన్ పృథివ్యాం నిపపాత వీరః ।
తం ప్రేక్ష్వ భూమౌ పతితం విసంజ్ఞం నేదుః ప్రహృష్టా యుధి యాతుధానాః॥ 41
- తతో గవాక్షో గవయస్సుదంష్ట్రః తథర్షభో జ్యోతిముఖో నలశ్చ ।
శైలాన్ సముద్యమ్య వివృద్ధకాయాః ప్రదుద్రువుస్తం ప్రతి రాక్షసేంద్రమ్ ॥ 42
- తేషాం ప్రహారాన్ స చకార మోఘాన్ రక్షోధిపో బాణగణైశ్శితాగ్రైః ।
తాన్ వానరేంద్రానపి బాణజాలైః బిభేద జాంబూనదచిత్రపుంఖైః ॥ 43
- తే వానరేంద్రాస్త్రీదశారిబాణైః భిన్నా నిపేతుర్భువి భీమకాయాః ।
తతస్తు తద్వానరసైన్యముగ్రం ప్రచ్ఛాదయామాస స బాణజాలైః ॥ 44
- తే వధ్యమానాః పతితాః ప్రవీరాః నానద్యమానా భయశల్యవిద్ధాః ।
శాఖామృగా రావణసాయకార్తాః జగ్ముశ్శరణ్యం శరణం స్మ రామమ్ ॥ 45
- తతో మహాత్మా సధనుర్ధనుష్మాన్ ఆదాయ రామస్సహసా జగామ ।
తం లక్ష్మణః ప్రాంజలిరభ్యుపేత్య ఉవాచ వాక్యం పరమార్థయుక్తమ్ ॥ 46
- కామమార్యస్సుపర్యాప్తో వధాయాస్య దురాత్మనః ।విధమిష్యామ్యహం నీచమ్ అనుజానీహి మాం ప్రభో ॥ 47
- తమబ్రవీన్మహాతేజాః రామస్సత్యపరాక్రమః । గచ్ఛ! యత్నపరశ్చాపి భవ లక్ష్మణ! సంయుగే ॥ 48
- రావణో హి మహావీర్యో రణేఽద్భుతపరాక్రమః ।త్రైలోక్యేనాపి సంక్రుద్ధో దుష్ప్రసహ్యో న సంశయః ॥ 49
- తస్య చ్ఛిద్రాణి మార్గస్వ స్వచ్ఛిద్రాణి చ లక్షయ ।చక్షుషా ధనుషా యత్నాత్ రక్షాఽత్మానం సమాహితః ॥ 50
- రాఘవస్య వచశ్రుత్వా పరిష్వజ్యాభిపూజ్య చ । అభివాద్య తతో రామం యయౌ సౌమిత్రిరాహవమ్ ॥ 51
- స రావణం వారణహస్తబాహుః దదర్శ దీప్తోద్యతభీమచాపమ్ ।
ప్రచ్ఛాదయంతం శరవృష్టిజాలైః తాన్వానరాన్ భిన్నవికీర్ణదేహాన్ ॥ 52
- తమాలోక్య మహాతేజాః హనూమాన్ మారుతాత్మజః ।నివార్య శరజాలాని ప్రదుద్రావ స రావణమ్ ॥ 53
- రథం తస్య సమాసాద్య భుజముద్యమ్య దక్షిణమ్ ।త్రాసయన్ రావణం ధీమాన్ హనూమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ ॥
దేవదానవగంధర్వాః యక్షాశ్చ సహ రాక్షసైః । అవధ్యత్వం త్వయా ప్రాప్తం వానరేభ్యస్తు తే భయమ్ ॥
- ఏష మే దక్షిణో బాహుః పంచశాఖస్సముద్యతః । విధమిష్యతి తే దేహాత్ భూతాత్మానం చిరోషితమ్ ॥ 56
- శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం రావణో భీమవిక్రమః । సంరక్తనయనః క్రోధాత్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 57
- క్షిప్రం ప్రహర నిశృంకం స్థిరాం కీర్తిమవాప్నుహి ।తతస్త్వాం జ్ఞాతవిక్రాంతం నాశయిష్యామి వానర ॥ 58

రావణస్య వచః శ్రుత్వా వాయుసూనుర్వచోఽబ్రవీత్ | ప్రహృతం హి మయా పూర్వమ్ అక్షం సృర సుతం తవ ||
 ఏవముక్తో మహాతేజాః రావణో రాక్షసేశ్వరః | ఆజఘానానిలసుతం తలేనోరసి వీర్యవాన్ || 60
 స తలాభిహతస్తేన చచాల చ ముహుర్ముహుః | స్థిత్యా ముహూర్తం తేజస్వీ స్థైర్యం కృత్వా మహామతిః ||
 ఆజఘానాభిసంక్రుద్ధః తలేనైవామరద్విషమ్ | తతస్తలేనాభిహతో వానరేణ మహాత్మనా || 62
 దశగ్రీవస్సమాధూతో యథా భూమిచలేఽచలః | సంగ్రామే తం తథా దృష్ట్వా రావణం తలతాడితమ్ ||
 ఋషయో వానరాస్సిద్ధాః నేదుర్దేవాస్సహాసురైః | అథాఽశ్వాస్య మహాతేజాః రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ||
 సాధు వానర! వీర్యేణ శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః | రావణేనైవముక్తస్తు మారుతిర్వాక్యమబ్రవీత్ || 65
 ధిగస్తు మమ వీర్యేణ యస్త్వం జీవసి రావణ! | సకృత్తు ప్రహరేదానీం దుర్బుధ్దే! కిం వికత్థనే || 66
 తతస్త్వాం మామికా ముష్టిః నయివ్యతి యమక్షయమ్ | తతో మారుతివాక్యేన క్రోధస్తస్య తదాఽఽజ్వలత్ || 67
 సంరక్తనయనో యత్నాత్ ముష్టిముద్యమ్య దక్షిణమ్ | పాతయామాస వేగేన వానరోరసి వీర్యవాన్ || 68
 హనుమాన్ వక్షసి వ్యూఢే సంచచాల హతః పునః | విహ్వలం తు తదా దృష్ట్వా హనుమాంతం మహాబలమ్ ||
 రథేనాతిరథశ్రీఘ్రం నీలం ప్రతి సమభ్యగాత్ | రాక్షసానామధిపతిః దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్ || 70
 పన్నగప్రతిమైర్భీమైః పరమర్మాతిభేదిభిః | శరైరాదీపయామాస నీలం హరిచమూపతిమ్ || 71
 స శరౌఘసమాయస్తో నీలః కపిచమూపతిః | కరేణైకేన శైలాగ్రం రక్షోధిపతయేఽసృజత్ || 72
 హనుమానపి తేజస్వీ సమాశ్వస్తో మహామనాః | విప్రేక్షమాణో యుద్ధేఘ్నః సరోషమిదమబ్రవీత్ || 73
 నీలేన సహ సంయుక్తం రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ | అన్యేన యుధ్యమానస్య న యుక్తమభిధావనమ్ || 74
 రావణోఽపి మహాతేజాః తచ్ఛృంగం సప్తభిశ్శరైః | ఆజఘాన సుతీక్ష్ణాగ్రైః తద్వికీర్ణం పపాత హ || 75
 తద్వికీర్ణం గిరేః శృంగం దృష్ట్వా హరిచమూపతిః | కాలాగ్నిరివ జజ్వాల క్రోధేన పరవీరహా || 76
 సోఽశ్వకర్ణాన్ ధవాన్ సాలాన్ చూతాంశ్చాపి సుపుష్పితాన్ | అన్యాంశ్చ వివిధాన్ వృక్షాన్ నీలశ్చిక్షేప సంయుగే ||
 స తాన్ వృక్షాన్ సమాసాద్య ప్రతిచిచ్ఛేద రావణః | అభ్యవర్షత్సుఘోరేణ శరవర్షేణ పావకిమ్ || 78
 అభివృష్టశృరౌఘేణ మేఘేనేవ మహాచలః | హ్రాస్వం కృత్వా తదా రూపం ధ్వజాగ్రే నిపపాత హ || 79
 పావకాత్మజమాలోక్య ధ్వజాగ్రే సముపస్థితమ్ | జజ్వాల రావణః క్రోధాత్ తతో నీలో ననాద చ || 80
 ధ్వజాగ్రే ధనుషశ్చాగ్రే కిరీటాగ్రే చ తం హరిమ్ | లక్ష్మణోఽథ హనుమాంశ్చ దృష్ట్వా రామశ్చ విస్మితాః ||
 రావణోఽపి మహాతేజాః కపిలాఘవవిస్మితః | అన్రమాహారయామాస దీప్తమాగ్నేయమద్భుతమ్ || 82
 తతస్తే చుక్రుశుర్భుష్టాః లబ్ధలక్షాః ప్లవంగమాః | నీలలాఘవసంభ్రాంతం దృష్ట్వా రావణమాహవే || 83
 వానరాణాం చ నాదేన సంరబ్ధో రావణస్తదా | సంభ్రమావిష్టహృదయో న కించిత్రత్యపద్యత || 84
 ఆగ్నేయేనాథ సంయుక్తం గృహీత్వా రావణశ్శరమ్ | ధ్వజశీర్ష స్థితం నీలమ్ ఉదైక్షత నిశాచరః || 85
 తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః రావణో రాక్షసేశ్వరః | కపే లాఘవయుక్తోఽసి మాయయా పరయాఽనయా || 86
 జీవితం ఖలు రక్షస్య యది శక్నోషి వానర! | తాని తాన్యాత్మరూపాణి సృజసి త్వమనేకశః || 87
 తథాపి త్వాం మయా యుక్తః సాయకోఽస్తప్రయోజితః | జీవితం పరిరక్షంతం జీవితాద్భ్రంశయిష్యతి || 88
 ఏవముక్త్వా మహాబాహూ రావణో రాక్షసేశ్వరః | సంధాయ బాణమస్త్రేణ చమూపతిమతాడయత్ || 89
 సోఽస్త్రయుక్తేన బాణేన నీలో వక్షసి తాడితః | నిర్దహ్యమానస్సహసా నిపపాత మహీతలే || 90
 పితృమాహాత్మ్యసంయోగాత్ ఆత్మనశ్చాపి తేజసా | జానుభ్యామపతద్భూయౌ న చ ప్రాణైర్వ్యయుజ్యత ||
 విసంజ్ఞం వానరం దృష్ట్వా దశగ్రీవో రణోత్సుకః | రథేనాంబుదనాదేన సౌమిత్రమభిదుద్రువే || 92
 ఆసాద్య రణమధ్యే తు వారయిత్వా స్థితో జ్వలన్ | ధనుర్విష్ణారయామాస కంపయన్నివ మేదినీమ్ || 93
 తమాహ సౌమిత్రరదీనసత్తో విష్ణారయంతం ధనురప్రమేయమ్ |
 అభ్యేహి మామేవ నిశాచరేంద్ర! న వానరాంస్త్వం ప్రతియోద్ధుమర్షః || 94

- స తస్య వాక్యం ప్రతిపూర్ణఘోషం జ్యోశబ్దముగ్రం చ నిశమ్య రాజా ।
 ఆసాద్య సౌమిత్రిమవస్థితం తం కోపాన్వితో వాక్యమువాచ రక్షః ॥ 95
- దిష్ట్వా-సి మే రాఘవ! దృష్టిమార్గం ప్రాప్తోఽంతగామీ విపరీతబుద్ధిః।
 అస్మిన్ క్షణే యాస్యసి మృత్యుదేశం సంసాద్యమానో మమ బాణజాలైః ॥ 96
- తమాహ సౌమిత్రిరవిస్మయానో గర్జంతముద్బుత్తసితాగ్రదంష్ట్రమ్ ।
 రాజన్ న గర్జంతి మహాప్రభావాః వికత్తసే పాపకృతాం వరిష్ఠ! ॥ 97
- జానామి వీర్యం తవ రాక్షసేంద్ర! బలం ప్రతాపం చ పరాక్రమం చ ।
 అవస్థితోఽహం శరచాపపాణిః ఆగచ్ఛ కిం మోఘవికత్తనేన ॥ 98
- స ఏవముక్తః కుపితస్ససర్జ రక్షోధిపస్సప్త శరాన్ సుపుంఖాన్ ।
 తాన్ లక్ష్మణః కాంచనచిత్రపుంఖైః చిచ్ఛేద బాణైర్నిశితాగ్రధారైః ॥ 99
- తాన్ ప్రేక్షమాణస్సహసా నికృత్తాన్ నికృత్తభోగానివ పన్నగేంద్రాన్ ।
 లంకేశ్వరః క్రోధవశం జగామ ససర్జ చాన్యాన్ నిశితాన్ పృషత్కాన్ ॥ 100
- స బాణవర్షం తు వవర్ష తీవ్రం రామానుజః కారుకసంప్రయుక్తమ్ ।
 క్షురార్ధచంద్రోత్తమకర్ణిభల్లైః శరాంశ్చ చిచ్ఛేద న చుక్షుభే చ ॥ 101
- స బాణజాలాన్యథ తాని తాని మోఘాని పశ్యంస్త్రిదశారిరాజః ।
 విసిస్మియే లక్ష్మణలాఘవేన పునశ్చ బాణాన్నిశితాన్ముమోచ ॥ 102
- స లక్ష్మణశ్చాశు శరాన్ శితాగ్రాన్ మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగాన్ ।
 సంధాయ చాపే జ్వలనప్రకాశాన్ ససర్జ రక్షోధిపతేర్వధాయ ॥ 103
- స తాన్ ప్రచిచ్ఛేద హి రాక్షసేంద్రః భిత్వా చ తాన్ లక్ష్మణమాజఘాన ।
 శరేణ కాలాగ్నిసమప్రభేణ స్వయంభుదత్తేన లలాటదేశే ॥ 104
- స లక్ష్మణో రావణసాయకార్తః చచాల చాపం శిథిలం ప్రగృహ్య ।
 పునశ్చ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య కృచ్ఛాత్ చిచ్ఛేద చాపం త్రిదశేంద్రశత్రోః ॥ 105
- నికృత్తచాపం త్రిభిరాజఘాన బాణైస్తదా దాశరథిశ్శితాగ్రైః ।
 స సాయకార్తో విచచాల రాజా కృచ్ఛాచ్ఛ సంజ్ఞాం పునరాససాద ॥ 106
- స కృత్తచాపశ్శరతాడితశ్చ మేదార్ద్రగాత్రో రుధిరావసిక్తః ।
 జగ్రాహ శక్తిం సముదగ్రశక్తిః స్వయంభుదత్తాం యుధి దేవశత్రుః ॥ 107
- స తాం విధూమానలసన్నికాశాం విత్రాసినీం వానరవాహినీనామ్ ।
 చిక్షేప శక్తిం తరసా జ్వలంతీం సౌమిత్రయే రాక్షసరాష్ట్రనాథః ॥ 108
- తామపతంతీం భరతానుజోఽగ్రైః జఘాన బాణైశ్చ హుతాగ్నికల్పైః ।
 తథాపి సా తస్య వివేశ శక్తిః బాహ్వాంతరం దాశరథేర్విశాలమ్ ॥ 109
- స శక్తిమాన్ శక్తిసమాహతస్సన్ ముహుః ప్రజజ్వాల రఘుప్రవీరః ।
 తం విహ్వలంతం సహసాఽభ్యుపేత్య జగ్రాహ రాజా తరసా భుజాభ్యామ్ ॥ 110
- హిమవాన్మందరో మేరుః త్రైలోక్యం వా సహామరైః। శక్యం భుజాభ్యాముద్ధర్తుం న సంఖ్యే భరతానుజః ॥
 శక్త్యా బ్రాహ్మ్యో హి సౌమిత్రిః తాడితస్తు స్తనాంతరే । విష్ణోరచింత్యం స్వం భాగమ్ ఆత్మానం ప్రత్యనుస్మరత్ ॥
 తతో దానవదర్పఘ్నం సౌమిత్రిం దేవకంటకః । తం పీడయిత్వా బాహుభ్యాం న ప్రభుర్లంఘనేఽభవత్ ॥
 అథైవం వైష్ణవం భాగం మానుషం దేహమాస్థితమ్ ।అథ వాయుసుతః క్రుద్ధో రావణం సమభిద్రవత్ ॥114

- ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో వజ్రకల్పేన ముష్టినా । తేన ముష్టిప్రహారేణ రావణో రాక్షసేశ్వరః ॥ 115
- జానుభ్యామపతద్భూమౌ చచాల చ పపాత చ । ఆస్యైః సనేత్రశ్రవణైః వవామ రుధిరం బహు ॥ 116
- విఘ్నార్ణమానో నిశ్చేష్టో రథోపస్థ ఉపావిశత్ । విసంజ్ఞో మూర్ఛితశ్చాసీత్ న చ స్థానం సమాలభత్ ॥ 117
- విసంజ్ఞ రావణం దృష్ట్వా స్వ సమరే భీమవిక్రమమ్ । ఋషయో వానరాస్సర్వే నేదుర్దేవాస్సవాసవాః ॥ 118
- హనూమానపి తేజస్వీ లక్ష్మణం రావణార్దితమ్ । అనయద్రాఘవాభ్యాశం బాహుభ్యాం పరిగృహ్య తమ్ ॥
- వాయుసూనోస్సుహృత్సేన భక్త్యా పరమయా చ సః । శత్రూణామప్రకంపోఽపి లఘుత్వమగమత్కపేః ॥
- తం సముత్సృజ్య సా శక్తిః సౌమిత్రిం యుధి దుర్జయమ్ । రావణస్య రథే తస్మిన్ స్థానం పునరుపాగతా ॥
- ఆశ్వస్తశ్చ విశల్యశ్చ లక్ష్మణశ్చత్రుసూదనః । విష్టోర్భాగమమీమాంస్యమ్ ఆత్మానం ప్రత్యనుస్మరన్ ॥ 122
- రావణోఽపి మహాతేజాః ప్రాప్య సంజ్ఞాం మహాహవే । ఆదదే నిశితాన్ బాణాన్ జగ్రాహ చ మహద్ధనుః ॥
- నిపాతితమహావీరాం ద్రవంతీం వానరీం చమూమ్ । రాఘవస్తు రణే దృష్ట్వా రావణం సమభిద్రవత్ ॥ 124
- అధైనముపసంగమ్య హనూమాన్ వాక్యమబ్రవీత్ । మమ పృష్ఠం సమారుహ్య రాక్షసం శాస్తుమర్హసి ॥ 125
- విష్ణుర్యథా గరుత్మంతం బలవంతం సమాహితః । తచ్చ్రుత్వా రాఘవో వాక్యం వాయుపుత్రేణ భాషితమ్ ॥
- ఆరురోహ మహాశూరో బలవంతం మహాకపిమ్ । రథస్థం రావణం సంఖ్యే దదర్శ మనుజాధిపః ॥ 127
- తమాలోక్య మహాతేజాః ప్రదుద్రావ స రాఘవః । వైరోచనిమివ క్రుద్ధో విష్ణురభ్యుద్యతాయుధః ॥ 128
- జ్యాశబ్దమకరోత్తీవ్రం వజ్రనిష్పేషనిస్వనమ్ । గిరా గంభీరయా రామో రాక్షసేంద్రమువాచ హ ॥ 129
- తిష్ఠ తిష్ఠ మమ త్వం హి కృత్వా విప్రియమీదృశమ్ । క్వ ను రాక్షసశార్దూల! గతో మోక్షమవాప్స్యసి ॥ 130
- యదీంద్రవైవస్వతభాస్కరాన్వా స్వయంభువైశ్వానరశంకరాన్వా ।
- గమిష్యసి త్వం దశ వా దిశో వా తథాపి మే నాద్య గతో విమోక్ష్యసే ॥ 131
- యశ్చైవ శక్త్యాఽభిహతస్త్వయాఽద్య ఇచ్చన్ విషాదం సహసాఽభ్యుపేతః ।
- స ఏవ రక్షోగణరాజమృత్యుః సపుత్రదారస్య తవాద్య యుద్ధే ॥ 132
- ఏతేన చాత్యద్భుత దర్శనాని శరైర్జలస్థానకృతాలయాని ।
- చతుర్దశాన్యాత్తవరాయుధాని రక్షస్సహస్రాణి నిషూదితాని ॥ 133
- రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రో మహాకపిమ్ । వాయుపుత్రం మహావీర్యం వహంతం రాఘవం రణే ॥
- ఆజఘాన శరై స్తీ క్షణైః కాలాసలశిఖోపమైః । రాక్షసేనాహవే తస్య తాడితస్యాపి సాయకైః ॥ 135
- స్వభావతేజో యుక్తస్య భూయస్తేజో వ్యవర్ధత । తతో రామో మహాతేజాః రావణేన కృతవ్రణమ్ ।
- దృష్ట్వా ఘ్నం ప్లవగశార్దూలం కోపస్య వశమేయివాన్ ॥ 136
- తస్యాభిచంక్రమ్య రథం సచక్రం సాశ్వధ్వజచ్చత్రమహాపతాకమ్ ।
- ససారథిం సాశనిశూలఖడ్గం రామః ప్రచిచ్ఛేద శరైస్సుపుంఖైః ॥ 137
- అథేంద్రశత్రుం తరసా జఘాన బాణేన వజ్రాశనిసన్నిభేన ।
- భుజాంతరే వ్యూధసుజాతరూపే వజ్రేణ మేరుం భగవానివేంద్రః ॥ 138
- యో వజ్రపాతాశనిసన్నిపాతాత్ న చుక్షుభే నాపి చచాల రాజా ।
- స రామబాణాభిహతో భృశార్తః చచాల చాపం చ ముమోచ వీరః ॥ 139
- తం విహ్వాలంతం ప్రసమీక్ష్య రామః సమాదదే దీప్తమథార్ధచంద్రమ్ ।
- తేనార్కవర్ణం సహసా కిరీటం చిచ్ఛేద రక్షోధిపతేర్మహాత్మా ॥ 140
- తం నిర్విషాశీవిషసన్నికాశం శాంతార్చిషం సూర్యమివాప్రకాశమ్ ।
- గతశ్రియం కృత్తకిరీటకూటమ్ ఉవాచ రామో యుధి రాక్షసేంద్రమ్ ॥ 141
- కృతం త్వయా కర్మ మహాత్నుభీమం హతప్రవీరశ్చ కృతస్త్వయాఽహమ్ ।

- తస్మాత్పరిత్రాంత ఇతి వ్యవస్య న త్వాం శరైర్బ్రతువశం నయామి ॥ 142
- గచ్ఛానుజానామి రణార్దితస్త్వం ప్రవిశ్య రాత్రించరరాజ! లంకామ్ ।
 ఆశ్వాస్య నిర్యాహి రథీ చ ధన్వీ తదా బలం ద్రక్ష్యసి మే రథస్థః ॥ 143
- స ఏవముక్తో హతదర్పహర్షో నికృత్తచాపశ్చ హతాశ్వసూతః ।
 శరార్దితః కృత్తమహాకిరీటో వివేశ లంకాం సహసా స రాజా ॥ 144
- తస్మిన్ ప్రవిష్టే రజనీచరేంద్రే మహాబలే దానవదేవశత్రౌ ।
 హరీన్విశల్యాన్ సహలక్ష్మణేన చకార రామః పరమాహవాగ్రీ ॥ 145
- తస్మిన్ ప్రభిన్నే త్రిదశేంద్రశత్రౌ సురాసురా భూతగణా దిశశ్చ ।
 ససాగరాః సర్షిమహోరగాశ్చ తథైవ భూమ్యంబుచరాశ్చ హృష్టాః ॥ 146

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామరావణప్రథమయుద్ధం నామ ఏకోనపఠ్ఠితమస్సర్గః

అథ షష్ఠితమః సర్గః (60) కుంభకర్ణజాగరణమ్

- స ప్రవిశ్య పురీం లంకాం రామబాణభయార్దితః । భగ్నుదర్పస్తదా రాజా బభూవ వ్యధితేంద్రియః ॥ 1
- మాతంగ ఇవ సింహేన గరుడేనేవ పన్నగః । అభిభూతోఽభవద్రాజా రాఘవేణ మహాత్మనా ॥ 2
- బ్రహ్మదండప్రకాశానాం విద్యుత్సదృశవర్చసామ్ । స్మరన్ రాఘవబాణానాం వివృథే రాక్షసేశ్వరః ॥ 3
- స కాంచనమయం దివ్యమ్ ఆశ్రిత్య పరమాసనమ్ । విప్రేక్షమాణో రక్షాంసి రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 4
- సర్వం తత్థలు మే మోఘం యత్తప్తం పరమం తపః । యత్సమానో మహేంద్రేణ మానుషేణాస్మి నిర్జితః ॥ 5
- ఇదం తద్బ్రహ్మణో ఘోరం వాక్యం మామభ్యుపస్థితమ్ । మానుషేభ్యో విజానీహి భయం త్వమితి తత్తథా ॥ 6
- దేవదానవగంధర్వైః యక్షరాక్షసపన్నగైః । అవధ్యత్వం మయా ప్రాప్తం మానుషేభ్యో న యాచితమ్ ॥ 7
- విదితం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్ । ఇక్ష్వాకుకులనాథేన అనరణ్యేన యత్పురా ॥ 8
- ఉత్పత్స్యతే హి మద్వంశే పురుషో రాక్షసాధమ । యస్త్వాం సపుత్రం సామాత్యం సబలం సాశ్వసారథిమ్ ॥ 9
- నిహనిష్యతి సంగ్రామే త్వాం కులాధమ! దుర్మతే । శష్టోఽహం వేదవత్యా చ యదా సా ధర్షితా పురా ॥ 10
- సేయం సీతా మహాభాగా జాతా జనకనందినీ । ఉమా నందీశ్వరశ్చాపి రంభా వరుణకన్యకా ॥ 11
- యథోక్తాస్తపసా ప్రాప్తం న మిథ్యా ఋషిభాషితమ్ । ఏతదేవాభ్యుపాగమ్య యత్నం కర్తుమిహార్హథ ॥ 12
- రాక్షసాశ్చాపి తిప్తంతు చర్యాగోపురమూర్ధసు । స చాప్రతిమగంభీరో దేవదానవదర్పహా ॥ 13
- బ్రహ్మశాపాభిభూతస్తు కుంభకర్ణో విబోధ్యతామ్ । స పరాజితమాత్మానం ప్రహస్తం చ నిఘాదితమ్ ॥ 14
- జ్ఞాత్వా రక్షోబలం భీమమ్ ఆదిదేశ మహాబలః । ద్వారేషు యత్నః క్రియతాం ప్రాకారశ్చాధిరుహ్యతామ్ ॥ 15
- నిద్రావశసమావిష్టః కుంభకర్ణో విబోధ్యతామ్ । సుఖం స్వపితి నిశ్చింతః కాలోపహతచేతనః ॥ 16
- నవ షట్సుప్త చాష్టౌ చ మాసాన్ స్వపితి రాక్షసః । మంత్రయిత్వా ప్రసుప్తోఽయమ్ ఇతస్తు నవమేఽహని ॥ 17
- తం తు బోధయత క్షిప్రం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । స తు సంఖ్యే మహాబాహుః కకుదస్సర్వరక్షసామ్ ॥ 18
- వాసరాన్ రాజపుత్రౌ చ క్షిప్రమేవ వధిష్యతి । ఏష కేతుః పరస్సంఖ్యే ముఖ్యో వై సర్వరక్షసామ్ ॥ 19
- కుంభకర్ణస్సదా శేతే మూఢో గ్రామ్యసుఖే రతః । రామేణ హి నిరస్తస్య సంగ్రామేఽస్మిన్ సుదారుణే ॥ 20
- భవిష్యతి న మే శోకః కుంభకర్ణే విబోధితే । కిం కరిష్యామ్యహం తేన శక్రతుల్యబలేన హి ॥ 21
- ఈదృశే వ్యసనే ప్రాప్తే యో న సాహ్యాయ కల్పతే । తే తు తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః ॥ 22
- జగ్ముః పరమసంభ్రాంతాః కుంభకర్ణనివేశనమ్ । తే రావణసమాదిష్టాః మాంసశోణితభోజనాః ॥ 23
- గంధమాల్యాంస్తథా భక్ష్యాన్ ఆదాయ సహసా యయుః । తాం ప్రవిశ్య మహాద్వారాం సర్వతో యోజనాయతామ్ ॥ 24
- కుంభకర్ణగుహం రమ్యాం సర్వగంధప్రవాహినీమ్ । కుంభకర్ణస్య నిశ్వాసాత్ అవధూతా మహాబలాః ॥ 25

ప్రతిష్ఠమానాః కృచ్ఛేణ యత్నాత్ ప్రవివిశుర్గుహామ్ | తాం ప్రవిశ్య గుహాం రమ్యాం శుభాం కాంచనకుట్టిహమ్ ||
 దదృశుర్నైర్మతవ్యాఘ్రం శయానం భీమదర్శనమ్ | తే తు తం వికృతం సుప్తం వికీర్ణమివ పర్వతమ్ || 27
 కుంభకర్ణం మహానిద్రం సహితాః ప్రత్యబోధయన్ | ఊర్ధ్వరోమాంచితతనుం శ్వసంతమివ పన్నగమ్ || 28
 త్రాసయంతం మహాశ్వాసైః శయానం భీమదర్శనమ్ | భీమనాసాపుటం తం తు పాతాళవిపులాననమ్ ||
 శయ్యాయాం న్యస్తస్వాంగం మేదోరుధిరగంధినమ్ | కాంచనాంగదనద్ధాంగం కిరీటినమరిందమమ్ || 30
 దదృశుర్నైర్మతవ్యాఘ్రం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ | తతశ్చక్రుర్మహాత్మానః కుంభకర్ణాగ్రతస్తదా || 31
 మాంసానాం మేరుసంకాశం రాశిం పరమతర్పణమ్ | మృగాణాం మహిషానాం చ వరాహాణాం చ సంచయాన్ ||
 చక్రుర్నైర్మతశార్దూలాః రాశిమన్నస్య చాద్భుతమ్ | తతశ్శోణితకుంభాంశ్చ మద్యాని వివిధాని చ || 33
 పురస్తాత్ కుంభకర్ణస్య చక్రుస్త్రిదశశత్రవః | లిలిపుశ్చ పరాధ్వేన చందనేన పరంతపమ్ || 34
 దివ్యైరాచ్ఛాదయామాసుః మాల్త్యైర్గంధైస్సుగంధిభిః | ధూపం సుగంధం సస్పృజుః తుష్టువుశ్చ పరంతపమ్ ||
 జలదా ఇవ చోన్నేదుః యాతుధానాస్తతస్తతః | శంఖానాపూరయామాసుః శశాంకసదృశప్రభాన్ || 36
 తుములం యుగపచ్ఛాపి వినేదుశ్చాప్యమర్షితాః | నేదురాస్ఫోటయామాసుః చిక్షిపుస్తే నిశాచరాః || 37
 కుంభకర్ణవిబోధార్థం చక్రుస్తే విపులం స్వసమ్ | సశంఖభేరీపణవప్రణాదమ్ ఆస్ఫోటితక్షే వ్విళితసింహనాదమ్ ||
 దిశో ద్రవంతస్త్రిదివం కిరంతః శ్రుత్వా విహంగాస్సహసా నిపేతుః |
 యదా భృశారైర్నినదై ర్మహాత్మా న కుంభకర్ణో బుబుధే ప్రసుప్తః || 39
 తతో ముసుంతీర్ముసలాని సర్వే రక్షోగణాస్తే జగ్రహూర్గదాశ్చ |
 తం శైలశృంగైర్ముసలైర్గదాభిః వృ క్షైస్తలైర్ముద్గరముష్టిభిశ్చ || 40
 సుఖప్రసుప్తం భువి కుంభకర్ణం రక్షాంస్యదగ్రాణి తదా నిజఘ్నుః | తస్య నిశ్వాసవతేన కుంభకర్ణస్య రక్షసః ||
 రాక్షసా బలవంతోఽపి స్థాతుం నాశక్నువన్ పురః | తతః పరిహితా గాఢం రాక్షసా భీమవిక్రమాః || 42
 మృదంగపణవాన్ భేరీః శంఖకుంభగణాంస్తదా | దశ రాక్షససాహస్రాః యుగపత్ పర్యవదయన్ || 43
 నీలాంజనచయాకారః తే తు తం ప్రత్యబోధయన్ | అభిఘ్నంతో నదంతశ్చ నైవ సంవిదిదే తు సః || 44
 యదా చైనం న శేకుస్తే ప్రతిబోధయితుం తదా | తతో గురుతరం యత్నం దారుణం సముపాక్రమన్ || 45
 అశ్వానుష్ఠాన్ ఖరాన్నాగాన్ జఘ్నుర్దండకశాంకుశైః | భేరీశంఖమృదంగాంశ్చ సర్వప్రాణైరవాదయన్ || 46
 నిజఘ్నుశ్చాస్య గాత్రాణి మహాకాష్ఠకటంకరైః | ముద్గరైర్ముసలైశ్చైవ సర్వప్రాణసముద్యతైః || 47
 తేన శబ్దేన మహతా లంకా సమభిపూరితా | సపర్వతవనా సర్వా సోఽపి నైవ ప్రబుధ్యతే || 48
 తతస్సహస్రం భేరీనాం యుగపత్సమహస్యత | మృష్టకాంచనకోణానామ్ ఆసక్తానాం సమంతతః || 49
 ఏవమప్యతినిద్రస్తు యదా నైవప్రబుధ్యతే | శాపస్య వశమాపన్నః తతః క్రుద్ధా నిశాచరాః || 50
 మహాక్రోధసమావిష్టాః సర్వే భీమపరాక్రమాః | తద్రక్షో బోధయిష్యంతః చక్రురన్యే పరాక్రమమ్ || 51
 అన్యే భేరీస్సమాజఘ్నుః అన్యే చక్రుర్మహాస్వనమ్ | కేశానన్యే ప్రలులుపుః కర్ణావన్యే దశంతి చ || 52
 ఉదకుంభశతాన్యన్యే సమపించంత కర్ణయోః | న కుంభకర్ణః పస్పందే మహానిద్రావశం గతః || 53
 అన్యే చ బలినస్తస్య కూటముద్గరపాణయః | మూర్ధ్ని వక్షసి గాత్రేషు పాతయన్ కూటముద్గరాన్ || 54
 రజ్జుబంధనబద్ధాభిః శతఘ్నైశ్చ సర్వతః | వధ్యమానో మహాకాయో న ప్రాబుధ్యత రాక్షసః || 55
 వారణానాం సహస్రం చ శరీరోఽస్య ప్రధావితమ్ | కుంభకర్ణస్తతో బుద్ధః స్ఫుర్భం పరమబుధ్యత || 56
 స పాత్యమానైర్గిరిశృంగవృ క్షైః అచింతయంతాన్విపులాన్ ప్రహారాన్ |
 నిద్రాక్షయాత్ క్షుద్భయపీడితశ్చ విజృంభమాణస్సహసోత్పపాత || 57
 స నాగభోగాచలశృంగకల్పౌ విక్షిప్య బాహూ గిరిశృంగసారౌ |
 వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభం నిశాచరోఽసౌ వికృతం జజృంభే || 58

- తస్య జాబ్యంభమాణస్య వక్త్రం పాతాళసన్నిభమ్ । దదృశే మేరుశృంగాగ్రే దివాకర ఇవోదితః ॥ 59
- స జ్యంభమాణోఽతిబలః ప్రతిబుద్ధో నిశాచరః । నిశ్వాసశ్చాస్య సంజజ్ఞే పర్వతాదివ మారుతః ॥ 60
- రూపముత్తిష్ఠతస్తస్యకంభకర్ణస్య తద్భృభౌ । తపాన్తే సబలాకస్య మేఘస్యేవ వివర్షతః ॥ 61
- తస్య దీప్తాగ్నిసదృశే విద్యుత్సదృశవర్షసీ । దదృశాతే మహానేత్రే దీప్తావివ మహాగ్రహౌ ॥ 62
- తతస్త్వదర్శయన్ సర్వాన్ భక్ష్వాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ । వరాహాన్మహిషాంశ్చైవ స బభక్ష మహాబలః ॥ 63
- అదన్ బుభుక్షితో మాంసం శోణితం తృషితః పిబన్ । మేదఃకుంభాంశ్చ మద్యం చ పపౌ శక్రరిపుస్తదా ॥ 64
- తతస్త్వత్త ఇతి జ్ఞాత్వా సముత్పేతుర్నిశాచరాః । శిరోభిశ్చ ప్రణమ్యైనం సర్వతః పర్యవారయన్ ॥ 65
- నిద్రావిశదనేత్రస్తు కలుషీకృతలోచనః । చారయన్ సర్వతో దృష్టిం తాన్ దదర్శ నిశాచరాన్ ॥ 66
- స సర్వాన్ సాంత్వయామాస నైర్మతాన్నైర్మతర్షభః । బోధనాద్విస్మితశ్చాపి రాక్షసానిదమబ్రవీత్ ॥ 67
- కిమర్థమహమాదృత్య భవద్భిః ప్రతిబోధితః । కచ్చిత్సుకుశలం రాజ్ఞో భయవానేష వా న కిమ్ ॥ 68
- అథవా ధ్రువమన్యేభ్యో భయం పరముపస్థితమ్ । యదర్థమేవం త్వరితైః భవద్భిః ప్రతిబోధితః ॥ 69
- అద్య రాక్షసరాజస్య భయముత్పాటయామ్యహమ్ । పాతయిష్యే మహేంద్రం వా శాతయిష్యే తథాఽనలమ్ ॥
- న హ్యల్పకారణే సుప్తం బోధయిష్యతి మాం గురుః । తదాఖ్యాతార్థతత్త్వేన మత్ప్రబోధనకారణమ్ ॥ 71
- ఏవం బ్రువాణం సంరబ్ధం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । యూపాక్షస్సచివో రాజ్ఞః కృతాంజలిరువాచ హ ॥ 72
- న నో దైవకృతం కించిత్ భయమస్తి కదాచన । మానుషాన్నో భయం రాజన్ తుములం సంప్రబాధతే ॥ 73
- న దైత్యదానవేభ్యో వా భయమస్తి హి తాదృశమ్ । యాదృశం మానుషం రాజన్ భయమస్మానుపస్థితమ్ ॥
- వానరైః పర్వతాకారైః లంకేయం పరివారితా । సీతాహరణసంతప్తాత్ రామాన్నస్తుములం భయమ్ ॥ 75
- ఏకేన వానరేణేయం పూర్వం దగ్ధా మహాపురీ । కుమారో నిహతశ్చాక్షః సానుయాత్రస్సకుంజరః ॥ 76
- స్వయం రక్షోధిపశ్చాపి పౌలస్త్యో దేవకంటకః । మృతేతి సంయుగే ముక్తో రామేణాదిత్యతేజసా ॥ 77
- యన్న దేవైః కృతో రాజా నాపి దైత్యైర్న దానవైః । కృతస్స ఇహ రామేణ విముక్తః ప్రాణసంశయాత్ ॥ 78
- స యూపాక్షవచశ్రుత్వా భ్రాతుర్యుధి పరాజయమ్ । కుంభకర్ణో వివృత్తాక్షో యూపాక్షమిదమబ్రవీత్ ॥ 79
- సర్వమద్యైవ యూపాక్ష! హరిసైన్యం సలక్షణమ్ । రాఘవం చ రణే హత్వా పశ్చార్ధ క్ష్యామి రావణమ్ ॥ 80
- రాక్షసాంస్తర్పయిష్యామి హరీణాం మాంసశోణితైః । రామలక్ష్మణయోశ్చాపి స్వయం పాస్యామి శోణితమ్ ॥
- తతస్య వాక్యం బ్రువతో నిశమ్య సగర్వితం రోషవివృద్ధదోషమ్ ।
- మహోదరో నైర్మతయోధముఖ్యః కృతాంజలిర్వాక్యమిదం బభాషే ॥ 82
- రావణస్య వచః శ్రుత్వా గుణదోషౌ విమృశ్య చ । పశ్చాదపి మహాబాహో! శత్రూన్యుధి విజేప్యసి ॥ 83
- మహోదరవచశ్రుత్వా రాక్షసైః పరివారితః । కుంభకర్ణో మహాతేజాః సంప్రతస్థే మహాబలః ॥ 84
- తం సముత్థాప్య భీమాక్షం భీమరూపపరాక్రమమ్ । రాక్షసాన్స్వరితా జగ్ముః దశగ్రీవనివేశనమ్ ॥ 85
- తతో గత్వా దశగ్రీవమ్ ఆసీనం పరమాసనే । ఊచుర్బద్ధాంజలిపుటాః సర్వ ఏవ నిశాచరాః ॥ 86
- ప్రబుద్ధః కుంభకర్ణోఽయం భ్రాతా తే రాక్షసర్షభ! । కథం తత్రైవ నిర్యాతు ద్రక్ష్యస్యేనమిహాగతమ్ ॥ 87
- రావణస్త్వబ్రవీద్భృష్టో రాక్షసాంస్తానుపస్థితాన్ । ద్రష్టుమేనమిహేచ్ఛామి యథాన్యాయం చ పూజ్యతామ్ ॥ 88
- తథేత్సుక్వా తు తే సర్వే పునరాగమ్య రాక్షసాః । కుంభకర్ణమిదం వాక్యమ్ ఊచూ రావణచోదితాః ॥ 89
- ద్రష్టుం త్వాం కాంక్షతే రాజా సర్వరాక్షసపుంగవః । గమనే క్రియతాం బుద్ధిః భ్రాతరం సంప్రహర్షయ ॥ 90
- కుంభకర్ణస్తు దుర్ధర్షో భ్రాతురాజ్ఞాయ శాసనమ్ । తథేత్సుక్వా మహాబాహుః శయనాదుత్పాత హ ॥ 91
- ప్రక్షాళ్య వదనం హృష్టః స్నాతః పరమభూషితః । పిపాసుస్త్వరయామాస పానం బలసమీరణమ్ ॥ 92
- తతస్తే త్వరితాస్తస్య రాక్షసా రావణాజ్జయా । మద్యకుంభాంశ్చ వివిధాన్ క్షిప్రమేవోపహారయన్ ॥ 93
- పీత్వా ఘటసహస్రే ద్వే గమనాయోపచక్రమే । ఈషత్సముత్పటో మత్తః తేజోబలసమన్వితః ॥ 94

కుంభకర్ణో బభౌ హృష్టః కాలాంతకయమోపమః । బ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్ రక్షోగణసమన్వితః ।
 కుంభకర్ణః పదన్యాసైః అకంపయత మేదినీమ్ ॥ 95

స రాజమార్గం వపుషా ప్రకాశయన్ సహస్రరశ్మిర్ధరణీమివాంశుభిః ।
 జగామ తత్రాంజలిమాలయా వృతః శతక్రతుర్దేహమివ స్వయంభువః ॥ 96

తం రాజమార్గస్థమిత్రఘాతినం వనౌకసస్తే సహసా బహిః స్థితాః ।
 దృష్ట్వాఽప్రమేయం గిరిశృంగకల్పం వితత్రసుస్తే హరియూథపాలాః ॥ 97

కేచిచ్ఛరణ్యం శరణం స్మ రామం ప్రజంతి కేచిద్ద్వ్యధితాః పతంతి ।
 కేచిద్దిశః స్మ వ్యధితాః ప్రయాంతి కేచిద్భూయార్తా భువి శేరతే స్మ ॥ 98

తమద్రిశృంగప్రతిమం కిరీటినం స్పృశంతమాదిత్యమివాఽత్యతేజసా ।
 వనౌకసః ప్రేక్ష్య వివృద్ధమద్భుతం భయార్దితా దుద్రువిరే తతస్తతః ॥ 99

ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభకర్ణజాగరణం నామ షష్ఠితమస్కర్గః

అథ ఏకపఠ్ఠితమః సర్గః (61) విభీషణేన కుంభకర్ణవృత్తకథనమ్

తతో రామో మహాతేజాః ధనురాదాయ వీర్యవాన్ । కిరీటినం మహాకాయం కుంభకర్ణం దదర్శ హ ॥ 1

తం దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం పర్వతాకారదర్శనమ్ । క్రమమాణమివాకాశం పురా నారాయణం ప్రభుమ్ ॥ 2

సతోయాంబుదసంకాశం కాంచనాంగదభూషణమ్ । దృష్ట్వా పునః ప్రదుద్రావ వానరాణాం మహాచమూః ॥

విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా వర్షమానం చ రాక్షసమ్ । సవిస్మయమిదం రామో విభీషణమువాచ హ ॥ 4

కో-సౌ పర్వతసంకాశః కిరీటీ హరిలోచనః । లంకాయాం దృశ్యతే వీరః సవిద్యుదివ తోయదః ॥ 5

పుథివ్యాః కేతుభూతోఽసౌ మహానేకోఽత్ర దృశ్యతే । యం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే విద్రవంతి తతస్తతః ॥ 6

ఆచక్ష్య మే మహాన్ కోఽసౌ రక్షో వా యది వాఽసురః । న మయైవంవిధం భూతం దృష్టపూర్వం కదాచన ॥

స పృష్ఠో రాజపుత్రేణ రామేణాక్లిష్టకర్మణా । విభీషణో మహాప్రాజ్ఞః కాకుత్స్థమిదమబ్రవీత్ ॥ 8

యేన వైవస్వతో యుద్ధే వాసవశ్చ పరాజితః । సైష విశ్రవసః పుత్రః కుంభకర్ణః ప్రతాపవాన్ ।
 అస్య ప్రమాణాత్సదృశో రాక్షసోఽన్యో న విద్యతే ॥ 9

ఏతేన దేవా యుధి దానవాశ్చ యక్షా భుజంగాః పిశితాశనాశ్చ ।
 గంధర్వవిద్యాధరకిన్నరాశ్చ సహస్రశో రాఘవ! సంప్రభగ్నాః ॥ 10

శూలపాణిం విరూపాక్షం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । హంతుం న శేకుస్త్రిదశాః కాలోఽయమితి మోహితాః ॥

ప్రకృత్యా హ్యేష తేజస్వీ కుంభకర్ణో మహాబలః । అన్యేషాం రాక్షసేంద్రాణాం వరదానకృతం బలమ్ ॥ 12

ఏతేన జాతమాత్రేణ క్షుధార్దేన మహాత్మనా । భక్తితాని సహస్రాణి సత్త్వానాం సుబహూన్యపి ॥ 13

తేషు సంభక్త్యమాణేషు ప్రజా భయనిపీడితాః । యాంతి స్మ శరణం శక్రం తమప్యర్థం న్యవేదయన్ ॥ 14

స కుంభకర్ణం కుపితో మహేంద్రో జఘాన వజ్రేణ శితేన వజ్రీ ।
 స శక్రవజ్రాభిహతో మహాత్మా చచాల కోపాచ్చ భృశం ననాద ॥ 15

తస్య నానద్యమానస్య కుంభకర్ణస్య ధీమతః । శ్రుత్వా నినాదం విత్రస్తాః భూయో భూమిర్వితత్రసే ॥ 16

తత్ర కోపాస్మహేంద్రస్య కుంభకర్ణో మహాబలః । వికృప్యైరావతాద్దంతం జఘానోరసి వాసవమ్ ॥ 17

కుంభకర్ణప్రహారార్తో విజఙ్గాల స వాసవః । తతో విషేదుస్సహసా దేవబ్రహ్మర్షిదానవాః ॥ 18

ప్రజాభిస్సహ శక్రశ్చ యయౌ స్థానం స్వయంభువః । కుంభకర్ణస్య దౌరాత్మ్యం శశంసుస్తే ప్రజాపతేః ॥ 19

ప్రజానాం భక్షణం చాపి దేవానాం చాపి ధర్షణమ్ । ఆక్రమధ్వంసనం చాపి పరస్త్రిహరణం భృశమ్ ॥ 20

ఏవం ప్రజా యది త్వేషః భక్షయిష్యతి నిత్యశః । అచిరేణైవ కాలేన శూన్యో లోకో భవిష్యతి ॥ 21

- వాసవస్య వచశ్రుత్వా సర్వలోకపితామహాః । రక్షాంస్యావాహయామాస కుంభకర్ణం దదర్శ హ ॥ 22
- కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ వితత్రాస ప్రజాపతిః । దృష్ట్వా విశ్వాస్య చైవైనం స్వయంభూరిదమబ్రవీత్ ॥ 23
- ధ్రువం లోకవినాశాయ పౌలస్త్యేనాసి నిర్మితః । తస్మాత్త్వమద్యప్రభృతి మృతకల్పశ్శయిష్యసే ॥ 24
- బ్రహ్మశాపాభిభూతోఽథ నిపాతాగ్రతః ప్రభోః । తతః పరమసంభ్రాంతో రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 25
- వివృద్ధః కాంచనో వృక్షః ఫలకాలే నికృత్యతే । న నస్తారం స్వకం న్యాయ్యం శస్తుమేవం ప్రజాపతే ॥ 26
- న మిథ్యావచనశ్చ త్వం స్వప్స్యత్యేష న సంశయః । కాలస్తు క్రియతామస్య శయనే జాగరే తథా ॥ 27
- రావణస్య వచః శ్రుత్వా స్వయంభూరిదమబ్రవీత్ । శయితా హ్యేష షణ్మాసాన్ ఏకాహం జాగరిష్యతి ॥ 28
- ఏకేనాహ్నీ త్వసౌ వీరః చరన్ భూమిం బుభుక్షితః । వ్యాత్తాస్యో భక్షయేల్లోకాన్ సంక్రుద్ధ ఇవ పావకః ॥ 29
- సోఽసౌ వ్యసనమాపన్నః కుంభకర్ణమబోధయత్ । త్వత్పరాక్రమభీతశ్చ రాజా సంప్రతి రావణః ॥ 30
- స ఏష నిర్గతో వీరః శిబిరాద్భీమవిక్రమః । వానరాన్ భృశసంక్రుద్ధో భక్షయన్ పరిధావతి ॥ 31
- కుంభకర్ణం సమీక్ష్యైవ హరయోఽద్య ప్రవిద్రుతాః । కథమేనం రణే క్రుద్ధం వారయిష్యంతి వానరాః ॥ 32
- ఉచ్యంతాం వానరాస్సర్వే యంత్రమేతత్సముచ్చితమ్ । ఇతి విజ్ఞాయ హరయో భవిష్యంతీహ నిర్భయాః ॥ 33
- విభీషణవచశ్రుత్వా హేతుమత్సుముఖేరితమ్ । ఉవాచ రాఘవో వాక్యం నీలం సేనాపతిం తదా ॥ 34
- గచ్ఛ సైన్యాని సర్వాణి వ్యూహ్యా తిష్ఠస్వ పావకే । ద్వారాణ్యాదాయ లంకాయాః చర్యాశ్చాప్యథ సంక్రమాన్ ॥
- శైలశృంగాణి వృక్షాంశ్చ శిలాశ్చాప్యపసంహర । తిష్ఠంతు వానరాస్సర్వే సాయుధాశ్చైలపాణయః ॥ 36
- రాఘవేణ సమాదిష్ఠో నీలో హరిచమూపతిః । శశాస వానరానీకం యథావత్కపికుంజరః ॥ 37
- తతో గవాక్షశ్శరభో హనూమానంగదస్తథా । శైలశృంగాణి శైలాభాః గృహీత్వా ద్వారమభ్యయుః ॥ 38
- రామవాక్యముపశ్రుత్య హరయో జితకాశినః । పాదపైరర్దయన్ వీరాః వానరాః పరవాహినీమ్ ॥ 39
- తతో హరీణాం తదనీకముగ్రం రరాజ శైలోద్యతదీప్తహస్తమ్ ।
- గిరేస్సమీపానుగతం యథైవ మహాన్మహాంభోధరజాలముగ్రమ్ ॥ 40

ఇత్యాద్యై శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే విభీషణే కుంభకర్ణవృత్తకథనం నామ ఏకషష్ఠితమస్సర్గః

అథ ద్విషష్ఠితమః సర్గః (62) రావణపరిదేవనమ్

- స తు రాక్షసశార్దూలో నిద్రామదసమాకులః । రాజమార్గం శ్రియా జుష్టం యయౌ విపులవిక్రమః ॥ 1
- రాక్షసానాం సహస్రైశ్చ వృతః పరమదుర్జయః । గృహేభ్యః పుష్పవర్షేణ కీర్యమాణస్తదా యయౌ ॥ 2
- స హేమజాలవితతం భానుభాస్వరదర్శనమ్ । దదర్శ విపులం రమ్యం రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ ॥ 3
- స తత్తదా సూర్య ఇవాభ్రజాలం ప్రవిశ్య రక్షోధిపతేర్నివేశమ్ ।
- దదర్శ దూరేఽగ్రజమాసనస్థం స్వయంభువం శక్ర ఇవాఽసనస్థమ్ ॥ 4
- బ్రాతుస్స భవనం గచ్ఛన్ రక్షోగణసమన్వితమ్ । కుంభకర్ణః పదన్యాసైః అకంపయత మేదినీమ్ ॥ 5
- సోఽభిగమ్య గృహం బ్రాతుః కక్ష్యామభివిగాహ్య చ । దదర్శోద్విగ్నమాసీనం విమానే పుష్పకే గురుమ్ ॥ 6
- అథ దృష్ట్వా దశగ్రీవః కుంభకర్ణముపస్థితమ్ । తూర్ణముత్థాయ సంహృష్టః సన్నికర్షముపానయత్ ॥ 7
- అథాసీనస్య పర్యంకే కుంభకర్ణో మహాబలః । బ్రాతుర్వవందే చరణౌ కిం కృత్యమితి చాబ్రవీత్ ।
- ఉత్పత్య చైనం ముదితో రావణః పరిషస్వజే ॥ 8
- స బ్రాత్రా సంపరిష్వక్తో యథావచ్ఛాభినందితః । కుంభకర్ణశ్శుభం దివ్యం ప్రతిపేదే వరాసనమ్ ॥ 9
- స తదాసనమాశ్రిత్య కుంభకర్ణో మహాబలః । సంరక్తనయనః కోపాత్ రావణం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 10
- కిమర్థమహమాదృత్య త్వయా రాజన్ విబోధితః । శంస కస్మాద్భయం తేఽస్తి కోఽద్య ప్రేతో భవిష్యతి ॥ 11
- బ్రాతరం రావణః క్రుద్ధం కుంభకర్ణమవస్థితమ్ । ఈషత్తు పరివృత్తాభ్యాం నేత్రాభ్యాం వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 12

అద్య తే సుమహాన్ కాలః శయానస్య మహాబల! |సుఖితస్త్వం న జానీషే మమ రామకృతం భయమ్ || 13
 ఏష దాశరథీ రామః సుగ్రీవసహితో బలీ | సముద్రం సబలస్తీర్వా మూలం నః పరికృంతతి || 14
 హంత పశ్యస్వ లంకాయాం వనాన్యపవనాని చ | సేతునా సుఖమాగమ్య వానరైకార్ణవీకృతమ్ || 15
 యే రక్షసాం ముఖ్యతమాః హతాస్తే వానరైర్యధి | వానరాణాం క్షయం యుద్ధే న పశ్యామి కదాచన || 16
 న చాపి వానరా యుద్ధే జితపూర్వాః కదాచన | తదేతద్భయముత్పన్నం త్రాయస్వేమాం మహాబల! || 17
 నాశయ త్వమిమానద్య తదర్థం బోధితో భవాన్ | సర్వక్షపితకోశం చ సత్వమభ్యవపద్య మామ్ || 18
 త్రాయస్వేమాం పురీం లంకాం బాలవృద్ధావశేషితామ్ | భ్రాతురధే మహాబాహో! కురు కర్మ సుదుష్కరమ్ ||
 మయైవం నోక్తపూర్వో హి కచ్చిద్రాతః! పరంతప | త్వయ్యస్తి తు మమ స్నేహః పరా సంభావనా చ మే ||
 దైవాసురేషు యుద్ధేషు బహుశో రాక్షసర్షభ! | త్వయా దేవాః ప్రతివ్యూహ్య నిర్ణితాశ్చాసురా యుధి || 21
 తదేతత్సర్వమాతిష్ఠ వీర్యం భీమపరాక్రమ | న హి తే సర్వభూతేషు దృశ్యతే సదృశో బలీ || 22
 కురుష్య మే ప్రియహితమేతదుత్తమం యథాప్రియం ప్రియరణ బాంధవప్రియ |
 స్వతేజసా విధమ సపత్నవాహినీం శరద్ధనం పవన ఇవోద్యతో మహాన్ || 23

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణపరిదేవనం నామ ద్విషష్ఠితమః స్కంధః

అథ త్రిషష్ఠితమః స్కంధః (63) కుంభకర్ణస్య రామవధప్రతిజ్ఞా

తస్య రాక్షసరాజస్య నిశమ్య పరిదేవితమ్ | కుంభకర్ణో బభాషేదం వచనం ప్రజహాస చ || 1
 దృష్టో దోషో హి యోఽస్మాభిః పురా మంత్రవినిర్ణయే | హితేష్వనభిరక్తేన సోఽయమాసాదితస్త్వయా || 2
 శీఘ్రం ఖల్వభ్యుపేతం త్వాం ఫలం పాపస్య కర్మణః | నిరయేష్యేవ పతనం యథా దుష్కృతకర్మణః || 3
 ప్రథమం వై మహారాజ! కృత్యమేతదచింతితమ్ | కేవలం వీర్యదర్పేణ నానుబంధో విచారితః || 4
 యః పశ్చాత్పూర్వకార్యాణి కుర్యాదైశ్వర్యమాస్థితః | పూర్వం చాపరకార్యాణి న స వేద నయానయౌ || 5
 దేశకాలవిహీనాని కర్మాణి విపరీతవత్ | క్రియమాణాని దుష్కృంతి హవీంష్యప్రయతేష్వివ || 6
 త్రయాణాం పంచథా యోగం కర్మణాం యః ప్రపశ్యతి | సచివైస్సమయం కృత్వా స సభ్యే వర్తతే పథి || 7
 యథాగమం చ యో రాజా సమయం విచికిర్షతి | బుద్ధ్యతే సచివాన్ బుద్ధ్యా సుహృదశ్చానుపశ్యతి || 8
 ధర్మమర్థం చ కామం చ సర్వాన్వారక్షసాం పతే | భజేత పురుషః కాలే త్రీణి ద్వంద్వాని వా పునః || 9
 త్రిషు చైతేషు యచ్చైష్టం శ్రుత్వా తన్నావబుద్ధ్యతే | రాజా వా రాజమాత్రో వా వ్యర్థం తస్య బహుశ్రుతమ్ ||
 ఉపప్రదానం సాంత్యం వా భేదం కాలే చ విక్రమమ్ | యోగం చ రక్షసాం శ్రేష్ఠ! తావుభౌ చ నయానయౌ || 12
 కాలే ధర్మార్థకామాన్యః సంమంత్ర్య సచివైస్సహ | నిషేవేతాత్మవాన్ లోకే న స వ్యసనమాప్నుయాత్ || 12
 హితానుబంధమాలోచ్య కార్యకార్యమిహాత్మనః | రాజా సహార్థతత్త్వజ్ఞైః సచివైస్స హి జీవతి || 13
 అనభిజ్ఞాయ శాస్త్రార్థాన్ పురుషాః పశుబుద్ధయః | ప్రాగల్భ్యాద్వక్తుమీచ్ఛంతి మంత్రేష్వభ్యంతరీకృతాః || 14
 అశాస్త్రవిదుషాం తేషాం న కార్యమహితం వచః | అర్థశాస్త్రానభిజ్ఞానాం విపులాం శ్రియమిచ్ఛతామ్ || 15
 అహితం చ హితాకారం ధార్షణ్యజ్జల్పంతి యే నరాః | అవేక్ష్య మంత్రబాహ్యస్తే కర్తవ్యాః కృత్యదూషణాః ||
 వినాశయంతో భర్తారం సహితాశ్శత్రుభిర్బుద్ధైః | విపరీతాని కృత్యాని కారయంతీహ మంత్రీణః || 17
 తాన్ భర్తా మిత్రసంకాశాన్ అమిత్రాన్మంత్రనిర్ణయే | వ్యవహారేణ జానీయాత్ సచివానుపసంహితాన్ || 18
 చపలస్యేహ కృత్యాని సహసాఽనుప్రధావతః | చిద్రమన్యే ప్రపద్యంతే క్రౌంచస్య ఖమివ ద్విజాః || 19
 యో హి శత్రుమవిజ్ఞాయ నాత్మానమభిరక్షతి | అవాప్నోతి హి సోఽనర్థాన్ స్థానాచ్చ వ్యవరోప్యతే || 20
 యదుక్తమిహ తే పూర్వం క్రియతామనుజేన చ | తదేవ నో హితం కార్యం యదిచ్ఛసి చ తత్కురు || 21
 తత్తు శ్రుత్వా దశగ్రీవః కుంభకర్ణస్య భాషితమ్ | భ్రుకుటిం చైవ సంచక్రే క్రుద్ధశ్చైనమభాషత || 22
 మాన్యో గురురివాచార్యః కిం మాం త్వమనుశాససి | కిమేవం వాక్రమం కృత్వా కాలే యుక్తం విధీయతామ్ ||
 విభ్రమాచ్చిత్తమోహాద్వా బలవీర్యాశ్రయేణ వా | నాభిపన్నమిదానీం యత్ వ్యర్థాస్తస్య పునః కథాః || 24

అస్మిన్నాలే తు యద్యుక్తం తదిదానీం విధీయతామ్ | గతం తు నానుశోచంతి గతం తు గతమేవ హి || 25
 మమాపనయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు | యది ఖల్వస్తి మే స్నేహో విక్రమం వాఽవగచ్ఛసి || 26
 యది వా కార్యమేతత్తే హృది కార్యతమం మతమ్ | స సుహృద్యో విపన్నార్థం దీనమభ్యవపద్యతే || 27
 స బంధుర్యోఽపనీతేషు సాహాయ్యాయోపకల్పతే | తమధైవం బ్రువాణం తు వచనం ధీరదారుణమ్ || 28
 రుష్టోఽయమితి విజ్ఞాయ శనైః శ్లక్షణమువాచ హ | అతీవ హి సమాలక్ష్య బ్రాతరం క్షుభితేంద్రియమ్ || 29
 కుంభకర్ణశ్శనైర్వాక్యం బభాషే పరిసాంత్యయన్ | అలం రాక్షసరాజేంద్ర సంతాపముపపద్యతే || 30
 రోషం చ సంపరిత్యజ్య స్వస్థో భవతుమర్హసి | నైతన్మనసి కర్తవ్యం మయి జీవతి పార్థివ || 31
 తమహం నాశయిష్యామి యత్ప్రతే పరితప్యసే | అవశ్యం తు హితం వాచ్యం సర్వావస్థం మయా తవ ||
 బంధుభావాదభిహితం బ్రాతృస్నేహోచ్ఛ పార్థివ | సదృశం యత్తు కాలేఽస్మిన్ కర్తుం స్పృగ్గేన బంధునా || 33
 శత్రూణాం కదనం పశ్య క్రియమాణం మయా రణే | అద్య పశ్య మహాబాహో మయా సమరమూర్ధని || 34
 హతే రామే సహ బ్రాత్రా ద్రవంతీం సరవాహినీమ్ | అద్య రామస్య తద్ధృష్ట్వా మయా నీతం రణాచ్ఛిరః ||
 సుఖీభవ మహాబాహో! సీతా భవతు దుఃఖితా | అద్య రామస్య పశ్యంతు నిధనం సుమహత్ ప్రియమ్ || 36
 లంకాయాం రాక్షసాస్సర్వే యే తే నిహతబాంధవాః | అద్య శోకపరీతానాం స్వబంధువధకారణాత్ || 37
 శత్రోర్యుధి వినాశేన కరోమ్యశ్రుప్రమార్జనమ్ | అద్య పర్వతసంకాశం ససూర్యమివ తోయదమ్ || 38
 వికీర్ణం పశ్య సమరే సుగ్రీవం ప్లవగోత్తమమ్ | కథం త్వం రాక్షసైరేభిః మయా చ పరిరక్షితః || 39
 జిఘాంసుభిర్దాశరథిం వధ్యసే త్వమిహానఘ | అథ పూర్వం హతే తేన మయి త్వాం హంతి రాఘవః || 40
 నాహమాత్మని సంతాపం గచ్ఛేయం రాక్షసాధిప | కామం త్విదానీమపి మాం వ్యాదిశ త్వం పరంతప || 41
 న పరః ప్రేషణీయస్తే యుద్ధాయాతులవిక్రమ | అహముత్సాదయిష్యామి శత్రూంస్తవ మహాబల || 42
 యది శక్రో యది యమో యది పావకమారుతౌ | తాసహం యోధయిష్యామి కుబేరవరుణావపి || 43
 గిరిమాత్రశరీరస్య శితశూలధరస్య మే | నర్లతస్తీక్షణ దంష్ట్రస్య బిభీయాచ్ఛ పురందరః || 44
 అథవా త్యక్తశస్త్రస్య మృద్దుతస్తరసా రిపూన్ | న మే ప్రతిముఖే స్థాతుం కచ్చిచ్ఛక్తో జిజీవిషుః || 45
 నైవ శక్త్యా న గదయా నాసినా నిశితైశ్శరైః | హస్తాభ్యామేవ సంరబ్ధో హనిష్యామ్యపి వజ్రిణమ్ || 46
 యది మే ముష్టివేగం సః రాఘవోఽద్య సహిష్యతే | తతః పాస్యంతి బాణౌఘాః రుధిరం రాఘవస్య తు ||
 చింతయా బాధ్యసే రాజన్ కిమర్థం మయి తిష్ఠతి | సోఽహం శత్రువినాశాయ తవ నిర్యాతుముద్యతః || 48
 ముంచ రామాద్భయం రాజన్ హనిష్యామీహ సంయుగే | రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీవం చ మహాబలమ్ ||
 హనూమంతం చ రక్షోఘ్నం లంకా యేన ప్రదీపితా | హరీంశ్చాపి హనిష్యామి సంయుగే సమవస్థితాన్ ||
 అసాధారణమిచ్ఛామి తవ దాతుం మహద్యశః | యది చేంద్రాద్భయం రాజన్ యది వాఽపి స్వయంభువః ||
 అపి దేవాః శయిష్యంతే క్రుద్ధే మయి మహీతలే | యమం చ శమయిష్యామి భక్తయిష్యామి పావకమ్ || 52
 ఆదిత్యం పాతయిష్యామి సనక్షత్రం మహీతలే | శతక్రతుం వధిష్యామి పాస్యామి వరుణాలయమ్ || 53
 పర్వతాంశ్చార్ణయిష్యామి దారయిష్యామి మేదినీమ్ | దీర్ఘకాలం ప్రసుప్తస్య కుంభకర్ణస్య విక్రమమ్ || 54
 అద్య పశ్యంతు భూతాని భక్త్యమాణాని సర్వశః | నన్విదం త్రిదివం సర్వమ్ ఆహారస్య న పూర్యతే || 55
 వధేన తే దాశరథేస్సుఖార్థం సుఖం సమాహర్తుమహం వ్రజామి |
 నిహత్య రామం సహ లక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్ || 56
 రమస్వ కామం పిబ చాగ్ర్యవారుణీం కురుష్వ కృత్యాని వినీయతాం జ్వరః |
 మయాఽద్య రామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి || 57

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభకర్ణస్య రామవధప్రతిజ్ఞా నామ త్రివృత్తితమ్సర్గః

అథ చతుష్షష్టితమః సర్గః (64) కుంభకర్ణ మహోదరసంవాదః

- తదుక్తమతికాయస్య బలినో బాహుశాలినః । కుంభకర్ణస్య వచనం శ్రుత్వోవాచ మహోదరః ॥ 1
- కుంభకర్ణకులే జాతో ధృష్టః ప్రాకృతదర్శనః । అవలిప్తో న శక్నోషి కృతం సర్వత్ర వేదితుమ్ ॥ 2
- న హి రాజా నజానీతే కుంభకర్ణ నయానయో । త్వం తు కైశోరకాఢ్మష్టః కేవలం వక్తుమిచ్ఛసి ॥ 3
- స్థానం వృద్ధిం చ హానిం చ దేశకాలవిభాగవిత్ । ఆత్మనశ్చ పరేషాం చ బుద్ధ్యతే రాక్షసర్షభః ॥ 4
- యత్తు శక్యం బలవతా కర్తుం ప్రాకృతబుద్ధినా । అనుపాసితవృద్ధేన కః కుర్యాత్తాదృశం బుధః ॥ 5
- యాంస్తు ధర్మార్థకామాంస్త్వం బ్రవీషి పృథబాశ్రయాన్ । అనుబోద్ధుం స్వభావే తాన్ నహి లక్షణమస్తి తే ॥ 6
- కర్మ చైవ హి సర్వేషాం కారణానాం ప్రయోజకమ్ । శ్రేయః పాపీయసాం చాత్ర ఫలం భవతి కర్మణామ్ ॥ 7
- నిశ్రేయసఫలావేవ ధర్మార్థావితరావపి । అధర్మానర్థయోః ప్రాప్తిః ఫలం చ ప్రత్యవాయికమ్ ॥ 8
- ఐహలోకికపారత్రం కర్మ పుంభిర్నిషేవ్యతే । కర్మాణ్యపి తు కల్యాని లభతే కామమాస్థితః ॥ 9
- తత్ర క్లుప్తమిదం రాజ్ఞా హృది కార్యం మతం చ నః । శత్రో హి సాహసం యత్స్యాత్ కిమివాత్రాపనీయతే ॥
- ఏకస్యైవాభియానే తు హేతుర్యః కథితస్త్వయా । తత్రాప్యనుపపన్నం తే వక్ష్యామి యథసాధు చ ॥ 11
- యేన పూర్వం జనస్థానే బహవోఽతిబలా హతాః । రక్షసా రాఘవం తం త్వం కథమేకో జయిష్యసి ॥ 12
- యే పురా నిర్జితాస్తేన జనస్థానే మహాజనః । రాక్షసాంస్తాన్ పురే సర్వాన్ భీతానద్యాపి పశ్యసి ॥ 13
- తం సింహమివ సంక్రుద్ధం రామం దశరథాత్మజమ్ । సర్పం సుప్తమివాబుద్ధ్య ప్రబోధయితుమిచ్ఛసి ॥ 14
- జ్వలంతం తేజసా నిత్యం క్రోధేన చ దురాసదమ్ । కస్తం మృత్యుమివాసహ్యమ్ ఆసాదయితుమిచ్ఛసి ॥ 15
- సంశయస్థమిదం సర్వం శత్రోః ప్రతినమాసనే । ఏకస్య గమనం తత్ర న హి మే రోచతే భృశమ్ ॥ 16
- హీనార్థస్సుసమృద్ధార్థం కో రిపుం ప్రాకృతం యథా । నిశ్చిత్య జీవితత్యాగే వశమానేతుమిచ్ఛతి ॥ 17
- యస్య నాస్తి మనుష్యేషు సదృశో రాక్షసోత్తమ । కథమాశంససే యోద్ధుం తుల్యేనేంద్ర విపస్యతోః ॥ 18
- ఏవముక్త్వా తు సంరబ్ధః కుంభకర్ణం మహోదరః । ఉవాచ రక్షసాం మధ్యే రావణం లోకరావణమ్ ॥ 19
- లబ్ధ్యా పునస్త్వం వైదేహీం కిమర్థం సంప్రజల్పసి । యదీచ్ఛసి తదా సీతా వశగా తే భవిష్యతి ॥ 20
- దృష్టః కశ్చిదుపాయో మే సీతోపస్థానకారకః । రుచిరశ్చేత్ స్వయా బుద్ధ్యా రాక్షసేశ్వర తం శృణు ॥ 21
- అహం ద్విజిహ్వస్సంప్రదీ కుంభకర్ణో వితర్దనః । పంచ రామవధాయైతే నిర్యాంత్యిత్వవఘోషయ ॥ 22
- తతో గత్వా వయం యుద్ధం దాస్యామస్తస్య యత్నతః । జేప్యోమో యది తే శత్రూన్ నోపాయైః కృత్యమస్తి నః ॥
- అథ జీవతి నశ్శత్రుః వయం చ కృతసంయుగాః । తతస్తదభిపత్స్యామో మనసా యత్సమీక్షితమ్ ॥ 24
- వయం యుద్ధాదిహేప్యామో రుధిరేణ సముక్షితాః । విదార్య స్వతనుం బాణైః రామనామాంకితైశ్శితైః ॥ 25
- భక్షితో రాఘవోఽస్మాభిః లక్ష్మణశ్చేతి వాదినః । తవ పాదౌ గ్రహీప్యామః త్వం నః కామం ప్రపూరయ ॥ 26
- తతోఽవఘోషయ పురే గజస్కంధేన పార్థివ । హతో రామస్సుహ భ్రాత్రా ససైన్య ఇతి సర్వతః ॥ 27
- ప్రీతో నామ తతో భూత్వా భృత్యానాం త్వమరిందమ । భోగాంశ్చ పరివారాంశ్చ కామాంశ్చ వసు దాపయ ॥
- తతో మాల్యాని వాసాంసి వీరాణామనులేపనమ్ । పేయం చ బహు యోధేభ్యః స్వయం చ ముదితః పిబ ॥ 29
- తతోఽస్మిన్ బహుళీభూతే కౌలీనే సర్వతో గతే । భక్షితః ససుహృద్రామో రాక్షసైరితి విశ్రుతే ॥ 30
- ప్రవిశ్యాత్ శ్వాస్య చాపి త్వం సీతాం రహసి సాంత్వయ । ధనదానైశ్చ కామైశ్చ రత్నైశ్చైనాం ప్రలోభయ ॥ 31
- అనయోపధయా రాజన్ భయశోకానుబంధయా । అకామా త్వద్వశం సీతా నష్టనాథా భవిష్యతి ॥ 32
- రంజనీయం హి భర్తారం వినష్టమవగమ్య సా । నైరాశ్యాత్ స్త్రీలఘుత్వాచ్చ త్వద్వశం ప్రతిపత్యతే ॥ 33
- సా పురా సుఖసంవృద్ధా సుఖార్థా దుఃఖకర్మితా । త్వయ్యధీనం సుఖం జ్ఞాత్వా సర్వథోపగమిష్యతి ॥ 34
- ఏతత్సునీతం మమ దర్శనేన రామం హి దృష్టై వై భవేదనర్థః ।
- ఇహైవ తే సేత్యతి మోత్సుకో భూః మహానయుద్ధేన సుఖస్య లాభః ॥ 35

అదృష్టసైన్యో హ్యనవాప్తసంశయో రిపూనయుద్ధేన జయన్నరాధిపః ।

యశశ్చ పుణ్యం చ మహాన్మహీపతే శ్రియం చ కీర్తిం చ చిరం సమశ్నుతే ॥

36

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభకర్ణ మహోదరసంవాదో నామ చతుష్షష్ఠితమస్సర్గః

అథ పంచషష్ఠితమస్సర్గః (65) కుంభకర్ణస్య యుద్ధగమనమ్

- స తథోక్తుస్తు నిర్భర్త్య కుంభకర్ణో మహోదరమ్ । అబ్రవీద్రాక్షసశ్రేష్ఠం భ్రాతరం రావణం తతః ॥ 1
- సోఽహం తవ భయం ఘోరం వధాత్తస్య దురాత్మనః । రామసాద్య ప్రమార్జామి నిర్వైరో హి సుఖీ భవ ॥ 2
- గర్జంతి న వృథా శూరాః నిర్జలా ఇవ తోయదాః । పశ్య సంపద్యమానం తు గర్జితం యుధి కర్మణా ॥ 3
- న మర్షయతి చాత్మానం సంభావయతి నాత్మనా । అదర్శయిత్వా శూరాస్తు కర్మ కుర్వంతి దుష్కరమ్ ॥ 4
- విక్లబానామబుద్ధీనాం రాజ్ఞాం పండితమానినామ్ । శృణ్వతా సాదితమిదం త్వద్విధానాం మహోదర ॥ 5
- యుద్ధే కాపురుషైర్నిత్యం భవద్భిః ప్రియవాదిభిః । రాజానమనుగచ్ఛద్భిః కృత్యమేతద్ధి సాదితమ్ ॥ 6
- రాజశేషా కృతా లంకా క్షీణః కోశో బలం హతమ్ । రాజానమిమమాసాద్య సుహృచ్చిహ్నామమిత్రకమ్ ॥ 7
- ఏష నిర్యామ్యహం యుద్ధమ్ ఉద్యతశ్శత్రునిర్ణయే । దుర్నయం భవతామద్య సమీకర్తుమిహోహవే ॥ 8
- ఏవముక్తవతో వాక్యం కుంభకర్ణస్య ధీమతః । ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం ప్రహసన్ రాక్షసాధిపః ॥ 9
- మహోదరోఽయం రామాత్తు పరిత్రస్తో న సంశయః । న హి రోచయతే తాత యుద్ధం యుద్ధవిశారద ॥ 10
- కశ్చిన్నే త్వత్సమో నాస్తి సౌహృదేన బలేన చ । గచ్ఛ శత్రువధాయ త్వం కుంభకర్ణ జయాయ చ ॥ 11
- తస్మాత్తు భయనాశార్థం భవాన్ సంబోధితో మయా । అయం హి కాలస్సుహృదాం రాక్షసానామరిందమ ॥ 12
- తద్గచ్ఛ శూలమాదాయ పాశహస్త ఇవాంతకః । వానరాన్ రాజపుత్రౌ చ భక్షయాదిత్యతేజసా ॥ 13
- సమాలోక్య తు తే రూపం విద్రవిప్యంతి వానరాః । రామలక్ష్మణయోశ్చాపి హృదయే ప్రస్ఫుటివ్యతః ॥ 14
- ఏవముక్త్వా మహారాజః కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । పునర్జాతమివాత్మానం మేనే రాక్షసపుంగవః ॥ 15
- కుంభకర్ణబలాభిజ్ఞో జానంస్తస్య పరాక్రమమ్ । బభూవ ముదితో రాజా శశాంక ఇవ నిర్మలః ॥ 16
- ఇత్యేవముక్తస్సంపూఘ్నో నిర్జగామ మహాబలః । రాజ్ఞస్తు వచనం శ్రుత్వా కుంభకర్ణస్సముద్యతః ॥ 17
- ఆదదే నిశితం శూలం వేగాచ్ఛత్రునిబర్హణమ్ । సర్వకాలాయసం దీప్తం తప్తకాంచనభూషణమ్ ॥ 18
- ఇంద్రాశనిసమం భీమం వజ్రప్రతిమబౌరవమ్ । దేవ దానవ గంధర్వ యక్ష కిన్నరసూదనమ్ ॥ 19
- రక్తమాల్యం మహాధామ స్వతశ్చోద్ధతపావకమ్ । ఆదాయ నిశితం శూలం శత్రుశోణిత రంజితమ్ ॥ 20
- కుంభకర్ణో మహాతేజాః రావణం వాక్యమబ్రవీత్ । గమిషామ్యహమేకాకీ తిష్ఠత్విహ బలం మమ ॥ 21
- అద్య తాన్ క్షుభితాన్ క్రుద్ధో భక్షయిష్యామి వానరాన్ । కుంభకర్ణవచశ్రుత్వా రావణో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 22
- సైన్యైః పరావృతో గచ్ఛ శూలముద్గరపాణిభిః । వానరా హి మహాత్మానః శీఘ్రాః సువ్యవసాయినః ॥ 23
- ఏకాకినం ప్రమత్తం వా నయేయుర్దశనైః క్షయమ్ । తస్మాత్పురమదుర్ధర్షైః సైన్యైః పరివృతో వ్రజ ॥ 24
- రక్షసామహితం సర్వం శత్రుపక్షం నిషాదయ । అథాసనాత్సముత్పత్య స్రజం మణికృతాంతరామ్ ॥ 25
- ఆబబంధ మహాతేజాః కుంభకర్ణస్య రావణః । అంగదాన్యంగులీవేష్టాన్ వరాణ్యాభరణాని చ ॥ 26
- హారం చ శశిసంకాశమ్ ఆబబంధ మహాత్మనః । దివ్యాని చ సుగంధీని మాల్యదామాని రావణః ॥ 27
- శ్రోత్రే చాసంజయామాస శ్రీమతీ చాస్య కుండలే । కాంచనాంగదకేయూరో నిష్కాభరణభూషితః ॥ 28
- కుంభకర్ణో బృహత్పర్ణః సుహుతోఽగ్నిరివాబభౌ । శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన వ్యరాజత ।
- అమృతోత్పాదనే నద్ధో భుజంగేనేవ మందరః ॥ 29
- స కాంచనం భారసహం నివాతం విద్యుత్ప్రభం దీప్తమివాత్మభాసా ।
- అబధ్యమానః కవచం రరాజ సంధ్యాభసంవీత ఇవాద్దిరాజః ॥ 30

- సర్వాభరణ సర్వాంగః శూలపాఫిస్స రాక్షసః । త్రివిక్రమకృతోత్సాహో నారాయణ ఇవాబభౌ ॥ 31
- భ్రాతరం సంపరిష్కృజ్య కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్ । ప్రణమ్య శిరసా తస్మై సంప్రతస్థే మహాబలః ॥ 32
- నిష్పతంతం మహాకాయం మహానాదం మహాబలమ్ । తమాశీర్షిః ప్రశస్తాభిః ప్రేషయామాస రావణః ॥ 33
- శంఖదుందుభి నిర్ఘోషైః సైన్యైశ్చాపి వరాయుధైః । తం గజఃశ్చ తురంగైశ్చ స్యందనైశ్చాంబుదస్వనైః ॥ 34
- అనుజగ్మర్మహాత్మానం రథినో రథినాం వరమ్ ॥ 35
- సర్పైరుష్ట్రైః ఖరైరశ్వైః సింహద్విప మృగ ద్విజైః । అనుజగ్మశ్చ తం ఘోరం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ ॥ 36
- స పుష్పవర్షైరవర్యమాణో ధృతాతపత్రశ్శితశూలపాణిః ।
మదోత్కటశోణితగంధమత్తో వినార్యయౌ దానవ దేవశత్రుః ॥ 37
- పదాతయశ్చ బహవో మహానాదా మహాబలాః । అన్వయా రాక్షసా భీమాః భీమాక్షశ్చస్త్ర పాణయః ॥ 38
- బహువ్యామాంశ్చ పరిఘాన్ గదాశ్చ ముసలాని చ । తాలస్కందాంశ్చ విపులాన్ క్షేపణీయాన్సురాసదాన్ ॥ 39
- అథాన్యద్వపురాదాయ దారుణం రోమహర్షణమ్ । నిష్పపాత మహాతేజాః కుంభకర్ణో మహాబలః ॥ 40
- ధనుశ్చతపరీణాహః స షట్చత సముచ్చితః । రౌద్రః శకటచక్రాక్షో మహాపర్వత సన్నిభః ॥ 41
- సన్నిపత్య చ రక్షాంసి దగ్ధ శైలోపమో మహాన్ । కుంభకర్ణో మహావక్త్రః ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ 42
- అద్య వానరముఖ్యానాం తాని యూథాని భాగశః । నిర్దహిష్యామి సంక్రుద్ధః శలభానివ పావకః ॥ 43
- నాపరాధ్యంతి మే కామం వానరా వనచారిణః । జాతిరస్మద్విధానాం సా పురోద్యాన విభూషణమ్ ॥ 44
- పురరోధస్య మూలం తు రాఘవస్సహ లక్ష్మణః । హతే తస్మిన్ హతం సర్వం తం వధిష్యామి సంయుగే ॥
- ఏవం తస్య బ్రువాణస్య కుంభకర్ణస్య రాక్షసాః । నాదం చక్రమ్రహోఘోరం కంపయంత ఇవార్ణవమ్ ॥ 46
- తస్య నిష్పతతస్తూర్ణం కుంభకర్ణస్య ధీమతః । బభూవుర్హోరూపాణి నిమిత్తాని సమంతతః ॥ 47
- ఉల్కాశనియుతా మేఘాః బభూవుర్దర్దభారుణాః । ససాగరవనా చైవ వసుధా సమకంపత ॥ 48
- ఘోరరూపాశ్శివా నేదుః సజ్జ్వలకబళైర్ముఖైః । మండలాన్యపసవ్యాని బబంధుశ్చ విహంగమాః ॥ 49
- నిష్పపాత చ మాలేవ గృధ్రోఽస్య పథి గచ్ఛతః । ప్రాస్ఫురన్నయనం చాస్య సవ్యో బాహుశ్చ కంపతే ॥ 50
- నిపపాత తదా చోల్కా జ్వలంతీ భీమనిస్వనా । ఆదిత్యో నిప్రుభశ్చాసీత్ స ప్రవాతి సుఖోఽనిలః ॥ 51
- అచింతయన్మహోత్పాతాన్ ఉత్థితాన్రోమహర్షణాన్ । నిర్యయౌ కుంభకర్ణస్తు కృతాంతబలచోదితః ॥ 52
- స లంఘయుత్వా ప్రాకారం పద్భ్యాం పర్వతసన్నిభః । దదర్శాభ్రఘనప్రఖ్యం వానరానీకమద్భుతమ్ ॥ 53
- తే దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం వానరాః పర్వతోపమమ్ । వాయుసున్నా ఇవ ఘనాః యయుస్సర్వా దిశస్తదా ॥ 54
- తద్వానరానీకమతిప్రచండం దిశో ద్రవద్భిన్నమివాభ్రజాలమ్ ।
స కుంభకర్ణస్సమవేక్ష్య హర్షాత్ ననాద భూయో ఘనవత్ ఘనాభః ॥ 55
- తే తస్య ఘోరం నానదం నిశమ్య యథా నినాదం దివి వారిదస్య ।
పేతుర్ధరణ్యాం బహవః ప్లవంగాః నికృత్తమూలా ఇవ సాలవృక్షాః ॥ 57
- విపులపరాఘవాన్ స కుంభకర్ణో రిపునిధనాయ వినిస్సముతో మహాత్మా ।
కపిగణభయమాదదత్ సుభీమం ప్రభురివ కింకరదండవాన్ యుగాంతే ॥ 58

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభకర్ణస్య యుద్ధగమనం నామ పంచ షష్ఠితమస్సర్గః

అథ షట్షష్ఠితమస్సర్గః (66) కుంభకర్ణయుద్ధః

- స లంఘయిత్వా ప్రాకారం గిరికూటోపమో మహాన్ । నిర్యయౌ నగరాత్కూర్ణం కుంభకర్ణో మహాబలః ॥ 1
- స ననాద మహానాదం సముద్రమభినాదయన్ । జనయన్నివ నిర్ఘాతాన్ విధమనినవ పర్వతాన్ ॥ 2
- తమవధ్యం మఘవతా యమేన వరుణేన వా । ప్రేక్ష్య భీమాక్షమాయాంతంవానరా విప్రదుద్రువుః ॥ 3

తాంస్తు విప్రద్రుతాన్ దృష్ట్వా వాలిపుత్రేత్త్రీంగదోఽబ్రవీత్ |నలం నీలం గవాక్షం చ కుముదం చ మహాబలమ్ ||
 ఆత్మానమత్ర విస్మృత్య వీర్యాణ్యభిజనాని చ | క్వ గచ్ఛత భయత్రస్తాః ప్రాకృతా హరయో యథా || 5
 సాధు సౌమ్యా నివర్తధ్వం కిం ప్రాణాన్ పరిరక్షథ |నాలం యుద్ధాయ వై రక్షో మహతీయం బిభీషికామ్ || 6
 మహతీముత్థితామేనాం రాక్షసానాం బిభీషికామ్ | విక్రమాద్విధమిష్యామో నివర్తధ్వం ప్లవంగమాః || 7
 కృచ్ఛేణ తు సమాశ్వస్య సంగమ్య చ తతస్తతః | వృక్షాద్రిహస్తా హరయః సంప్రతస్థా రణాజిరమ్ || 8
 తే నివృత్య తు సంక్రుద్ధాః కుంభకర్ణం వనోకసః | నిజఘ్నుః పరమక్రుద్ధాః సమదా ఇవ కుంజరాః || 9
 ప్రాంశుభిర్గిరిశృంగైశ్చ శిలాభిశ్చ మహాబలః | పాదపైః పుష్పితాగ్రైశ్చ హన్యమానో న కంపతే || 10
 తస్య గాత్రేషు పతితాః భిద్యంతే శతశః శిలాః | పాదపాః పుష్పితాగ్రాశ్చ భగ్నాః పేతుర్మహీతలే || 11
 సోఽపి సైన్యాని సంక్రుద్ధో వానరాణాం మహాజసామ్ | మమంధ పరమాయత్తో వనాన్యగ్నిరవోత్థితః || 12
 లోహితార్ద్రాస్తు బహవః శేరతే వానరర్షభాః | నిరస్తాః పతితా భూమౌ తామ్రపుష్పా ఇవ ద్రుమాః || 13
 లంఘయంతః ప్రధావంతో వానరా నావలోకయన్ | కేచిత్ సముద్రే పతితాః కేచిత్ గగనమాశ్రితాః || 14
 వధ్యమానాస్తు తే వీరాః రాక్షసేన బలీయసా | సాగరం యేన తే తీర్ణాః పథా తేన ప్రదుద్రువుః || 15
 తే స్థలాని తథా నిమ్నం విషణ్ణవదనా భయాత్ | ఋక్షా వృక్షాన్ సమారూఢాః కేచిత్ పర్వతమాశ్రితాః || 16
 మమజ్జురర్ణవే కేచిత్ గుహాః కేచిత్ సమాశ్రితాః | నిషేదుః ప్లవగాః కేచిత్ కేచిన్నైవావతస్థిరే || 17
 కేచిద్భూమౌ నిపతితాః కేచిత్సుప్తా మృతా ఇవ |తాన్ సమీక్ష్యాంగదో భగ్నాన్ వానరానిదమబ్రవీత్ || 18
 అవతిష్ఠత యుధ్యామో నివర్తధ్వం ప్లవంగమాః |భగ్నానాం వో న పశ్యామి పరిగమ్య మహీమిమామ్ || 19
 స్థానం సర్వే నివర్తధ్వం కిం ప్రాణాన్ పరిరక్షథ |నిరాయుధానాం ద్రవతామసంగగతిపౌరుషాః || 20
 దారా హ్యపహసివ్యంతి స వై ఘాతస్తు జీవతామ్ | కులేషు జాతాః సర్వే సృ విస్తీర్ణేషు మహత్సు చ || 21
 క్వ గచ్ఛథ భయత్రస్తాః హరయః ప్రాకృతా యథా |అనార్యాః ఖలు యద్భీతాః త్యక్త్వా వీర్యం ప్రధావత || 22
 వికత్థనాని వో యాని తదా వై జనసంసది | తాని వః క్వ ను యాతాని సోదగ్రాణి మహాంతి చ || 23
 భీరుప్రవాదాః శ్రూయంతే యస్తు జీవతి ధిక్పృతః |మార్గః సత్పురుషైర్లుప్టః సేవ్యతాం త్యజ్యతాం భయమ్ ||
 శయామహేఽథ నిహతాః పృథివ్యామల్పజీవితాః |దుష్ప్రాపం బ్రహ్మలోకం వా ప్రాప్నుమో యుధి సూదితాః ||
 సంప్రాప్నుయామః కీర్తిం వా నిహత్వా శత్రుమాహవే | జీవితం వీరలోకస్య మోక్ష్యామో వసు వానరాః || 26
 న కుంభకర్ణ కాకుత్స్థం దృష్ట్వా జీవన్ గమిష్యతి |దీప్యమానమివాసాద్య పతంగో జ్వలనం యథా || 27
 పలాయనేన చోద్ధిష్ఠాః ప్రాణాన్ రక్షామహే వయమ్ | ఏకేన బహవో భగ్నాః యశో నాశం గమిష్యతి || 28
 ఏవం బ్రువాణం తం వీరమ్ అంగదం కనకాంగదమ్ |ద్రవమాణాస్తతో వాక్య ఊచుః శూరవిగర్హితమ్ || 29
 కృతం నః కదనం ఘోరం కుంభకర్ణేన రక్షసా | న స్థానకాలో గచ్ఛామో దయితం జీవితం హి నః || 30
 ఏతావదుక్త్వా వచనం సర్వే తే భేజిరే దిశః | భీమం భీమాక్షమాయాంతం దృష్ట్వా వానరయూథపాః || 31
 ద్రవమాణాస్తు తే వీరాః అంగదేన వలీముఖాః | సాంత్యైశ్చైవానుమానైశ్చ తతస్సర్వే నివర్తితాః || 32
 ప్రహర్షముపసీతాశ్చ వాలిపుత్రేణ ధీమతా | అజ్ఞాప్రతీక్షాస్తస్థుశ్చ సర్వే వానరయూథపాః || 33
 ఋషభశరభమైందధూమ్రునీలాః కుముదసు షేణగవాక్షరంభతారాః |

ద్వివిదపనసనాయువుత్త్రముఖ్యాః త్వరితతరాభిముఖం రణం ప్రయాతాః || 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభకర్ణయుద్ధః నామ షట్షష్ఠితమః స్సర్గః

అథ సప్తషష్ఠితమః సర్గః (67) కుంభకర్ణవధః

తే నివృత్తా మహాకాయాః శ్రుత్వాఽంగదవచస్తదా |నైష్ఠికీం బుద్ధిమాసాద్య సర్వే సంగ్రామకాంక్షిణః || 1
 సముదీరితవీర్యాశ్చ సమారోపితవిక్రమాః | పర్యవస్థాపితా వాక్యైః అంగదేన వలీముఖాః || 2
 ప్రయాతాశ్చ గతా హర్షం మరణే కృతనిశ్చయాః | చక్రుస్సుతుములం యుద్ధం వానరాస్త్వక్తజీవితాః || 3

- అథ వృక్షాన్ మహాకాయాః సానూని సుమహాంతి చ | వానరాస్తూర్ణముద్యమ్య కుంభకర్ణమభిద్రుతాః || 4
- స కుంభకర్ణః సంక్రుద్ధో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్ | అర్దయన్ సుమహాకాయః సమంతాత్ వ్యాక్షిపద్రిపూన్ || 5
- శతాని సప్త చాష్టౌ చ సహస్రాణి చ వానరాః | ప్రకీర్ణాశ్చేరతే భూమౌ కుంసకర్ణేన పోధితాః || 6
- షోడశాష్టౌ చ దశ చ వింశత్ త్రింశత్తైవ చ | పరిక్షిప్య చ బాహుభ్యాం ఖాదన్ విపరిధావతి || 7
- భక్షయన్ భాశసంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ | కృచ్ఛేణ చ సమాశ్వస్తాః సంగమ్య చ తతస్తతః || 8
- వృక్షాద్రిహస్తా హరయః తస్థుః సంగ్రామమూర్ధని | తతః పర్వతముత్పాట్య ద్వివిదః ప్లవగర్షభః || 9
- దుద్రావ గిరిశృంగాభం విలంబ ఇవ తోయదః | తం సముత్క్షత్య చిక్షేప కుంభకర్ణస్య వానరః || 10
- తమప్రాప్తో మహాకాయం తస్యసైన్యేఽపతత్తదా | మమర్దాశ్వాన్ గజాంశ్చాపి రథాంశ్చైవ నగోత్తమః || 11
- తాని చాన్యాని రక్షాంసి పునశ్చాస్యద్ధిరేశ్శిరః | తచ్చైలశృగాభిహతం హతాశ్వం హతసారధి || 12
- రక్షసాం రుధిరక్లిన్నం బభూవాయోధనం మహత్ | రథినో వానరేంద్రాణాం శరైః కాలాంతకోపమైః || 13
- శిరాంసి నదతాం జహ్రుః సహసా భీమనిస్వనాః | వానరాశ్చ మహాత్మానః సముత్పాట్య మహాద్రుమాన్ || 14
- రథానశ్వాన్ గజానుష్ట్రాన్ రాక్షసానభ్యసూదయన్ | హనుమాన్ శైలశృంగాణి వృక్షాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్ || 15
- వవర్ష కుంభకర్ణస్య శిరస్యంబరమాస్థితః | తాని పర్వతశృంగాణి శూలేన స బిభేద హ | 16
- బభంజ వృక్షవర్షం చ కుంభకర్ణో మహాబలః || 16
- తతో హరీణం తదనీక ముగ్రం దుద్రావ శూలం నిశితం ప్రగృహ్య | 17
- తస్థోతతోఽన్యోపతతః పురస్తాత్ మహీధరాగ్రం హనుమాన్ ప్రగృహ్య || 17
- స కుంభకర్ణ కుపితో జఘాన వేగేన శైలోత్తమభీమకాయమ్ | 18
- స చుక్షుభే తేన తదాఽభిభూతో మేదార్ద్రగాత్రో రుధిరావసిక్త || 18
- స శూలమావిధ్య తటిత్రకాశం గిరిం యథా ప్రజ్వలితాగ్రశృంగమ్ | 19
- బాహ్వాంతరే మారుతిమాజఘాన గుహోఽచలం క్రౌంచమివోగ్రశక్త్యా || 19
- స శూలనిర్భిన్నమహాభుజాంతరః ప్రవిహ్వలః శోణితముద్యమన్ ముఖాత్ | 20
- ననాద భీమం హనుమాన్మహాహవే యుగాస్తమేఘస్తనితస్వనోపమమ్ || 20
- తతో వినేదుస్సహసా ప్రహృష్టాః రక్షోగణాస్తం వృధితం సమీక్ష్య | 21
- ప్లవంగమాస్తు వృధితా భయార్తాః ప్రదుద్రువుః సంయతి కుంభకర్ణమ్ || 21
- తతస్తు నీలో బలవాన్ పర్యవస్థాపయన్ బలమ్ | ప్రవిచిక్షేప శైలాగ్రం కుంభకర్ణాయ ధీమతే || 22
- తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య ముష్టినాఽభిజఘాన హ | ముష్టిప్రహారాభిహతం తచ్చైలాగ్రం వ్యశీర్యత || 23
- సవిష్ఫులింగం సజ్వాలం నిపపాత మహీతలే | ఋషభః శరభో నీలో గవాక్షో గంధమాదనః || 24
- పంచ వానరశార్దూలాః కుంభకర్ణముపాద్రవన్ | శైలైర్వృక్షైస్తలైః పాదైః ముష్టిభిశ్చ మహాబలాః || 25
- కుంభకర్ణం మహాకాయం సర్వతోఽభిప్రదుద్రువుః | స్పర్శానివ ప్రహారాంస్తాన్ వేదయానో న వివృథే || 26
- ఋషభం తు మహావేగం బాహుభ్యాం పరిషస్వజే | కుంభకర్ణభుజాభ్యాం తు పీడితో వానరర్షభః || 27
- నిపపాతర్షభో భీమః ప్రముఖాద్వాంతశోణితః | ముష్టినా శరభం హత్వా జానునా నీలిమాహవే || 28
- ఆజఘాన గవాక్షం తు తలేనేంద్రరిపుస్తదా | పాదేనాభ్యహసత్ క్రుద్ధః తరసా గంధమాదనమ్ || 29
- దత్తప్రహారవృధితాః ముముహుః శోణితోక్షితాః | నిపేతుస్తే తు మేదిన్యాం నికృత్తా ఇవ కింశుకాః || 30
- తేషు వానరముఖ్యేషు పతితేషు మహాత్మసు | వానరాణాం సాహస్రాణి కుంభకర్ణం ప్రదుద్రువుః || 31
- తం శైలమివ శైలాభాస్సర్వే తే ప్లవగర్షభాః | సమారుహ్య సముత్పత్య దదంశుశ్చ మహాబలాః || 32
- తం నఖైర్దశనైశ్చాపి ముష్టిభిర్జానుభిస్తదా | కుంభకర్ణం మహాకాయం తే జఘ్నుః ప్లవగర్షభాః || 33
- స వానరసహస్రైస్తైః ఆచితః పర్వతోపమః | రరాజ రాక్షసవ్యాఘ్రో గిరిరాత్మరుహైరివ || 34

బాహుభ్యాం వానరాన్ సర్వాన్ ప్రగృహ్య సుమహాబలః । భక్షయామాస సంక్రుద్ధో గరుడః పన్నగానివ ॥
 ప్రక్షిప్తాః కుంభకర్ణేన వక్త్రే పాతాళసన్నిభే । నాసాపుటాభ్యాం నిర్జగ్ముః కర్ణాభ్యాం చైవ వానరాః ॥ 36
 భక్షయన్ భృశసంక్రుద్ధో హరీన్ పర్వతసన్నిభః । బభంజ వానరాన్ సర్వాన్ సంక్రుద్ధో రాక్షసోత్తమః ॥ 37
 మాంసశోణితసంక్లేదాం భూమిం కుర్వన్ స రాక్షసః । చచార హరిసైన్యేషు కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః ॥ 38
 వజ్రహస్తో యథా శక్రః పాశహస్త ఇవాంతకః । శూలహస్తో బభౌ సంఖ్యే కుంభకర్ణో మహాబలః ॥ 39
 యథా శుష్కాణ్యరణ్యాని గ్రీష్మే దహతి పావకః । తథా వానరసైన్యాని కుంభకర్ణో వినిర్దహత్ ॥ 40
 తతస్తే వధ్యమానాస్తు హతయూథా వినాయకాః । వానరా భయసంవిగ్నాః వినేదుర్విస్వరం భృశమ్ ॥ 41
 అనేకశో వధ్యమానాః కుంభకర్ణేన వానరాః । రాఘవం శరణం జగ్ముః వ్యథితాః ఖిన్నచేతసః ॥ 42
 ప్రభగ్నాన్ వానరాన్ దృష్ట్వా వజ్రహస్తాత్మజాత్మజః । అభ్యధావత వేగేన కుంభకర్ణం మహాహవే ॥ 43
 శైలశృంగం మహద్భుహ్య వినదంశ్చ ముహుర్ముహుః ॥ త్రాసయన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ కుంభకర్ణపదానుగాన్ ॥
 చిక్షేప శైలశిఖరం కుంభకర్ణస్య మూర్ధని । స తేనాభిహతోఽత్యర్థం గిరిశృంగేణ మూర్ధని ॥ 45
 కుంభకర్ణః ప్రజజ్వాల కోపేన మహతా తదా । సోఽభ్యధావత వేగేన వాలిపుత్రమమర్షణః ॥ 46
 కుంభకర్ణో మహానాదః త్రాసయన్ సర్వవానరాన్ । శూలం ససర్జ వై రోషాత్ అంగదే స మహాబలః ॥ 47
 తమాపతంతం బుద్ధ్వా తు యుద్ధమార్గవిశారదః । లాఘవాన్మోచయామాస బలవాన్ వానరర్షభః ॥ 48
 ఉత్పత్య చైనం సహసా తలేనోరస్యతాడయత్ । స తేనాభిహతః కోపాత్ ప్రముమోహాచలోపమః ॥ 49
 స లబ్ధసంజ్ఞో బలవాన్ ముష్టిమావర్త్య రాక్షసః । అపహస్తేన చిక్షేప స విసంజ్ఞః పపాత హ ॥ 50
 తస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే విసంజ్ఞే పతితే భువి । తచ్ఛూలం సముపాదాయ సుగ్రీవమభిదుద్రువే ॥ 51
 తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । ఉత్పపాత తదా వీరః సుగ్రీవో వానరాధిపః ॥ 52
 పర్వతాగ్రం సముత్క్షిప్య సమావిధ్య మహాకపిః । అభిదుద్రావ వేగేన కుంభకర్ణం మహాబలమ్ ॥ 53
 తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య కుంభకర్ణః ప్లవంగమమ్ । తస్థా వికృతసర్వాంగో వానరేంద్రసమున్ముఖః ॥ 54
 కపిశోణితదిగ్గాంగం భక్షయంతం ప్లవంగమాన్ । కుంభకర్ణం స్థితం దృష్ట్వా సుగ్రీవో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 55
 పాతితాశ్చ త్వయా వీరాః కృతం కర్మ సుదుష్కరమ్ । భక్షితాని చ సైన్యాని ప్రాప్తం తే పరమం యశః ॥ 56
 త్యజ తద్వాసరానీకం ప్రాకృతైః కిం కరిష్యసి । సహస్వైకనిపాతం మే పర్వతస్యాస్య రాక్షస ॥ 57
 తద్వాక్యం హరిరాజస్య సత్కథైర్యసమన్వితమ్ । శ్రుత్వా రాక్షసశార్దూలః కుంభకర్ణోఽబ్రవీద్వచః ॥ 58
 ప్రజాపతేస్తు పౌత్రస్త్వం తథైవర్ క్షరజస్సుతః । శ్రుతపౌరుసంపన్నః కస్మాద్దర్శసి వానరః ॥ 59
 స కుంభకర్ణస్య వచో నిశమ్య వ్యావిధ్య శైలం సహసా ముమోచ ।
 తేనాజఘానోరసి కుంభకర్ణం శైలేన వజ్రాశనిసన్నిభేన ॥ 60
 తచ్చైలశృంగం సహసా వికీర్ణం భుజాంతరే తస్య తదా విశాలే ।
 తతోవిపేదుస్సహసా ప్లవంగాః రక్షోగణాశ్చాపి ముదా వినేదుః ॥ 61
 స శైలశృంగాభిహతశ్చుకోప ననాద కోపాచ్చ వివృత్య వక్త్రమ్ ।
 వ్యావిధ్య శూలం చ తటిత్రకాశం చిక్షేప హర్షక్షపతేర్వధాయ ॥ 62
 తత్కుంభకర్ణస్య భుజప్రవిద్ధం శూలం శితం కాంచనదామజుష్టమ్ ।
 క్షిప్రం సముత్పత్య నిగృహ్య దోర్భాం బభంజ వేగేన సుతోఽనిలస్య ॥ 63
 కృతం భారసహస్రస్య శూలం కాలాయసం మహత్ । బభంజ జానున్యారోప్య ప్రహృష్టః ప్లవగర్షభః ॥ 64
 శూలం భగ్నం హనుమతా దృష్ట్వా వానరవాహినీ । హృష్టా ననాద బహుశః సర్వతశ్చాపి దుద్రువే ॥ 65
 సింహనాదం చ తే చక్రుః ప్రహృష్టా వనగోచరాః । మారుతిం పూజయాంచక్రుః దృష్ట్వా శూలం తథా గతమ్ ॥
 స తత్తదా భగ్నమవేక్ష్య శూలం చుకోప రక్షోధిపతిర్మహాత్మా ।
 ఉత్పాట్య లంకామలయాత్య శృంగం జఘాన సుగ్రీవముపేత్య తేన ॥ 67

- స శైలశృంగాభిహతో విసంజ్ఞః పపాత భౌమో యుధి వానరేంద్రః ।
 తం ప్రేక్ష్య భౌమో పతితం విసంజ్ఞం నేదుః ప్రహృష్టాస్త్వథ యాతుధానాః ॥ 68
- తమభ్యు పేత్యాద్భుతఘోరవీర్యం స కుంభకర్ణో యుధి వానరేంద్రమ్ ।
 జహార సుగ్రీవమభిప్రగృస్య యథాఽ నిలో మేఘమతిప్రచండః ॥ 69
- స తం మహామేఘనికాశరూపమ్ ఉత్పాట్య గచ్ఛన్ యుధి కుంభకర్ణః ।
 రరాజ మేరుప్రతిమానరూపో మేరుర్యథాభ్యుచ్చితఘోరశృంగః ॥ 70
- తతస్తముత్పాట్య జగామ వీరః సంస్తాయమానో యుధి రాక్షసేంద్రైః ।
 శృణ్వన్నినాదం త్రిదశాలయానాం ప్లవంగరాజగ్రహవిస్మితానామ్ ॥ 71
- తతస్తమాదాయ తదా స మేనే హరీంద్రమింద్రోపమమింద్రవీర్యః ।
 అస్మిన్ హృతే సర్వమిదం హృతం స్యాత్ సరాఘవం సైన్యమితీంద్రశత్రుః ॥ 72
- విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా వానరాణాం తతస్తతః । కుంభకర్ణేన సుగ్రీవం గృహీతం చాపి వానరమ్ ॥ 73
- హనూమాంశ్చింతయామాస మతిమాన్ మారుతాత్మజః । ఏవం గృహీతే సుగ్రీవే కిం కర్తవ్యం మయా భవేత్ ॥
 యద్వై న్యాయ్యం మయా కర్తుం తత్కరిష్యామి సర్వథా । భూత్వా పర్వతసంకాశో నాశయిష్యామి రాక్షసమ్ ॥
 మయా హతే సంయతి కుంభకర్ణే మహాబలే ముష్టివికీర్ణదేహే ।
 విమోచితే వానరపార్థివే చ భవంతు హృష్టాః ప్లవగాస్సమస్తాః ॥ 76
- అథవా స్వయమప్యేష మోక్షం ప్రాప్స్యతి పార్థివః । గృహీతోఽ యం యది భవేత్ త్రిదశైః సాసురోరగైః ॥ 77
- మన్యే న తావదాత్మానం బుధ్యతే వానరాధిపః । శైలప్రహారాభిహతః కుంభకర్ణేన సంయుగే ॥ 78
- అయం ముహూర్తాత్ సుగ్రీవో లబ్ధసంజ్ఞో మహాహవే । ఆత్మనో వానరాణాం చ యత్పథ్యం తత్కరిష్యతి ॥
 మయా తు మోక్షితస్యాస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః । అప్రీతిశ్చ భవేత్ కష్టా కీర్తినాశశ్చ శాశ్వతః ॥ 80
- తస్మాన్ముహూర్తం కాంక్షిష్యే విక్రమం పార్థివస్య తు । భిన్నం చ వానరానీకం తావదాశ్వాసయామ్యహమ్ ॥
 ఇత్యేవం చింతయిత్వా తు హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
 భూయః సంస్తంభయామాస వానరాణాం మహాచమూమ్ ॥ 82
- స కుంభకర్ణోఽ ధ వివేశ లంకాం స్ఫురంతమాదాయ మహాకపిం తమ్ ।
 విమానచర్యాగృహగోపురస్థైః పుష్పాగ్ర్యవర్షైరవకీర్యమాణః ॥ 83
- లాజగంధోదవర్షైస్తు సిచ్యమానః శనైః శనైః । రాజమార్గస్య శీతత్వాత్ సంజ్ఞామాప మహాబలః ॥ 84
- తతస్స సంజ్ఞాముపలభ్య కృచ్ఛాత్ బలీయసస్తస్య భుజాంతరస్థః ।
 అవేక్షమాణః పురరాజమార్గం విచింతయామాస ముహూర్మహాత్మా ॥ 85
- ఏవం గృహీతేన కథం ను నామ శక్యం మయా సంప్రతి కర్తుమద్య ।
 తథా కరిష్యామి యథా హరీణాం భవిష్యతీష్టం చ హితం చ కార్యమ్ ॥ 86
- తతః కరాగ్రైస్సహసా సమేత్య రాజా హరీణామమరేంద్రశత్రుమ్ ।
 ఖర్చైశ్చ కర్ణౌ దశనైశ్చ నాసాం దదంశ పార్శ్వేషు చ కుంభకర్ణమ్ ॥ 87
- స కుంభకర్ణో హృతకర్ణనాసో విదారితస్తేన విమర్దితశ్చ ।
 రోషాభిభూతః క్షతజార్ధగాత్రః సుగ్రీవమావిధ్య పిపేష భూమౌ ॥ 88
- స భూతలే భీమబలాభిపిష్టః సురారిభిస్సైరనిహన్యమానః ।
 జగామ ఖం వేగవదభ్యు పేత్య పునశ్చ రామేణ సమాజగామ ॥ 89
- కర్ణనాసావిహీనస్తు కుంభకర్ణో మహాబలః । రరాజ శోణితైస్సిక్తో గిరిః ప్రప్రవణైరివ ॥ 90
- శోణితార్ద్రో మహాకాయో రాక్షసో భీమవిక్రమః । యుద్ధాయాభిముఖో భూయో మనశ్చక్రే మహాబలః ॥ 91

- అమర్షాచ్ఛోణితోద్ధారి శుశుభే రావణానుజః । నీలాంజనచయప్రఖ్యః ససంధ్య ఇవ తోయదః ॥ 92
- గతే తు తస్మిన్ సురరాజశత్రుః క్రోధాత్ ప్రదుద్రావ రణాయ భూయః ।
అనాయుధోఽస్మీతి విచింత్య రౌద్రో ఘోరం తదా ముద్గరమాససాద ॥ 93
- తతస్స పుర్యాస్సహసా మహౌజాః నిప్రమ్య తద్వానరసైన్యముగ్రమ్ ।
బభక్ష రక్షో యుధి కుంభకర్ణః ప్రజా యుగాంతాగ్నిరివ ప్రదీప్తః ॥ 94
- బుభుక్షితశ్శోణితమాంసగృధ్నుః ప్రవిశ్య తద్వానరసైన్యముగ్రమ్ ।
చఖాద రక్షాంసి హరీన్ పిశాచాన్ బుక్షాంశ్చ మోహద్యుధి కుంభకర్ణః ॥ 95
- యథైవ మృత్యుర్హరతే యుగాంతే స భక్షయామాస హరీంశ్చ ముఖ్యాన్ । 96
- ఏకం ద్వా త్రీన్ బహూన్ క్రుద్ధో వానరాన్ సహ రాక్షసైః । సమాదాయైకహస్తేన ప్రచిక్షేప త్వరన్ముఖే ॥ 97
- సంప్రసవంస్తదా మేదః శోణితం చ మహాబలః । వధ్యమానో నగేంద్రాగ్రైః భక్షయామాస వానరాన్ ॥ 98
- తే భక్ష్మామాణా హరయో రామం జగ్ముస్తదా గతిమ్ । కుంభకర్ణో భృంశం క్రుద్ధః కపీన్ ఖాదన్ ప్రధావతి ॥
శతాని సప్త చాష్టౌ చ వింశత్త్రింశత్తథైవ చ । సంపరిష్వజ్య బాహుభ్యాం ఖాదన్ విపరిధావతి ॥ 100
- తస్మిన్కాలే సుమిత్రాయాః పుత్రః పరబలార్దనః । చకార లక్ష్మణః క్రుద్ధో యుద్ధం పరపురంజయః ॥ 101
- స కుంభకర్ణస్య శరాన్ శరీరే సప్త వీర్యవాన్ । నిచఖాదాదదే చాన్యాన్ విససర్జ చ లక్ష్మణః ॥ 102
- (ఖిద్యమానస్తదాతైస్తు విషేహో స చ రాక్షసః । తతశ్చకోప బలవాన్ సుమిత్రానందవర్ధనః ॥
అథాస్య కవచం శుభ్రం జాంహూనదమయం శుభమ్ । ప్రచ్ఛాదయామాస శరైః సంధ్యాభ్రమివ మారుతః ॥
నీలాంజన చయప్రఖైః శరైః కాంచనభూషణైః । ఆచ్ఛాద్యమానశ్శుశుభే మేఘైస్సూర్య ఇవాంశుమాన్ ॥
తతస్స రాక్షసో భీమః సుమిత్రానందవర్ధనమ్ । అవజ్జయైవ ప్రోవాచ వాక్యం మేఘోఘునిస్స్వనమ్ ॥
అంతకస్యాపి కృద్ధస్య భయదాతారమాహవే । యుద్ధ్యతా మామభీతేన ఖ్యాపితావీరతా త్వయా ॥
ప్రగృహీతాయుధస్యేవ మృత్యోరివ మహాహవే । తిష్ఠన్నప్యగ్రతః పూజ్యః కోమే యుద్ధప్రదాయకః ॥
బరావతగజారూఢో వృతః సర్వామరైః ప్రభుః । నైవ శక్రోఽపి సమరే స్థితపూర్వః కదాచన ॥
అద్య త్వయాఽహం సౌమిత్రే బలేనాపి పరాక్రమైః । తోషితో గంతుమిచ్ఛామి త్వామనుజ్ఞాప్యరాఘవమ్ ॥
సత్పదైర్య బలౌఘేన తోషితోఽహం రణే త్వయా । రామమేవైకమిచ్ఛామి హంతుం యస్మిన్ హతే హతమ్ ॥
రామే మయా చేన్నిహతే యేఽన్యే స్థాస్యంతి సంయుగే । తాసహం యోధయిష్యామి స్వబలేన ప్రమాధినా ॥
ఇత్యుక్తవాక్యం తద్రక్షః ప్రోవాచ స్తుతినంహితమ్ । ఇదం ఘోరతరం వాక్యం సౌమిత్రః ప్రహసన్నివ ॥
యస్త్యం శక్రాదిభిర్దేవైః అసహ్యం ప్రాహ పౌరుషమ్ । తత్పత్యం నాన్యథా వీర దృష్టస్తేఽద్య పరాక్రమః ॥
ఏష దాశరథీ రామః తిష్ఠత్యద్రిరివాపరః । ఇతి శ్రుత్వా హ్యనాదృత్య లక్ష్మణం స నిశాచరః ॥)
- అతిక్రమ్య చ సౌమిత్రం కుంభకర్ణో మహాబలః । రామమేవాభిదుద్రావ దారయన్నివ మేదినీమ్ ॥ 103
- అథ దాశరథీ రామో రౌద్రమస్త్రం ప్రయోజయన్ । కుంభకర్ణస్య హృదయే ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ ॥ 104
- తస్య రామేణ విద్ధస్య సహసాభిప్రధావతః । అంగారమిత్రాః క్రుద్ధస్య ముఖాన్నిశ్చేరురర్చిషః ॥ 105
- రామాస్త్రవిద్ధో ఘోరం వై నదన్ రాక్షసపుంగవః । అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్ విద్రావయన్ రణే ॥ 106
- తస్యోరసి నిమగ్నాశ్చ శరా బర్హిణవాససః । హస్తాచ్ఛాపి పరిభ్రష్టా పపాతోర్వాం మహాగదా ॥ 107
- ఆయుధాని చ సర్వాణి విప్రకీర్యంత భూతలే । స నిరాయుధమాత్మానం యదా మేనే మహాబలః ॥ 108
- ముష్టిభ్యాం చరణాభ్యాం చ చకార కదనం మహత్ । స బాణైరతివిద్ధాంగః క్షతజేన సముక్షితః ॥ 109
- రుధిరం ప్రతిసుస్రావ గిరిః ప్రస్రవణం యథా । స తీవ్రేణ చ కోపేన రుధిరేణ చ మూర్ఛితః ॥ 110
- వానరాన్ రాక్షసాన్యక్షాన్ ఖాదన్ విపరిధావతి । అథ శృంగం సమావిధ్య భీమం భీమపరాక్రమః ॥ 111
- చిక్షేప రామముద్ధిశ్య బలవానంతకోపమః । అప్రాప్తమంతరా రామః సప్తభిస్సైరజిహ్వాగైః ॥ 112

- శరైః కాంచనచిత్రాంగైః చిచ్ఛేద పురుషర్షభః । తన్మేరుశిఖరాకారం ద్యోతమానమివ శ్రియా ॥ 113
- ద్వే శతే వానరేంద్రాణాం పతమానమపాతయత్ । తస్మిన్ కాలే స ధర్మాత్మా లక్ష్మణో రామమబ్రవీత్ ॥ 114
- కుంభకర్ణవధే యుక్తో యోగాన్ పరిమృశన్ బహూన్ నైవాయం వానరాన్ రాజన్ నాపి జానాతి రాక్షసాన్ ॥
- మత్తశ్శోణితగంధేన స్వాన్ పరాంశ్చైవ ఖాదతి । సాధ్వేనమధిరోహంతు సర్వే తే వానరర్షభాః ॥ 116
- యూథపాశ్చ యథా ముఖ్యాః తిష్ఠంతస్వస్య సమంతతః । అప్యయం దుర్మతిః కాలే గురుభారప్రపీడితః ॥
- ప్రపతన్ రాక్షసో భూమౌ నాన్యాన్ హన్యాత్ ప్లవంగమాన్ । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య ధీమతః ॥
- తే సమారుహుర్మృష్టాః కుంభకర్ణం ప్లవంగమా । కుంభకర్ణస్తు సంక్రుద్ధః సమారూఢః ప్లవంగమైః ॥ 119
- వ్యధూనయత్తాన్ వేగేన దుష్టహస్తీవ హస్తిపాన్ । తాన్ దృష్ట్వా నిర్గుతాన్ రామో దుష్టోఽయమితి రాక్షసః ॥
- సముత్పపాత వేగేన ధనురుత్తమమాదదే । క్రోధతామ్రేక్షణో వీరో నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ 121
- రాఘవో రాక్షసం రోషాత్ అభిదుద్రావ వేగితః । యోథపాన్ హర్షయన్ సర్వాన్ కుంభకర్ణభయార్దితాన్ ॥
- స చాపమాదాయ భుజంగకల్పం దృఢజ్యముగ్రం తపనీయచిత్రమ్ ।
- హరీన్ సమాశ్వాస్య సముత్పపాత రామో నిబద్ధోత్తమతూణబాణః ॥ 123
- స వానరగణైస్తైస్తు వృతః పరమదుర్జయః । లక్ష్మణానుచరో రామః సంప్రతస్థే మహాబలః ॥ 124
- స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటినమరిందమమ్ । శోణితాఘ్రతసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహాబలమ్ ॥ 125
- సర్వాన్ సమభిధావంతం యథా రుష్టం దిశాగజమ్ । మార్గమాణం హరీన్ క్రుద్ధం రాక్షసైః పరివారితమ్ ॥ 126
- వింధ్యమందరసంకాశం కాంచనాంగదభూషణమ్ । స్రవంతం రుధిరం వక్త్రాత్ వర్షామేఘమివోత్థితమ్ ॥ 127
- జిహ్వయా పరిలిహ్యంతం శోణితం శోణితేక్షణమ్ । మృద్నంతం వానరానీకం కాలాంతకయమోపమమ్ ॥
- తం దృష్ట్వా రాక్షసశ్రేష్ఠం ప్రదీప్తానలవర్చసమ్ । విష్పారయామాస తదా కార్ముకం పురుషర్షభః ॥ 129
- స తస్య చాపనిర్ఘోషాత్ కుపితో రాక్షసర్షభః । అమృత్యమాణస్తం ఘోషమ్ అభిదుద్రావ రాఘవమ్ ॥ 130
- తతస్తు వాతోద్ధతమేఘకల్పం భుజంగరాజోత్తమభోగబాహుమ్ ।
- తమాపతంతం ధరణీధరాభమ్ ఉవాచ రామో యుధి కుంభకర్ణమ్ ॥ 131
- ఆగచ్ఛ రక్షోధిప మా విషాదమ్ అవస్థితోఽహం ప్రగృహీతచాపః ।
- అవేహి మాం శక్రసపత్న! రామం మయా ముహూర్తాద్భవితా విచేతాః ॥ 132
- రామోఽయ మితి విజ్ఞాయ జహాస వికృతస్వనమ్ । అభ్యధావత సంక్రుద్ధో హరీన్ విద్రావయన్ రణే ॥
- పాతయన్నివ సర్వేషాం హృదయాని వనౌకసామ్ । ప్రహస్య వికృతం భీమం స మేఘస్తనితోపమమ్ ॥
- కుంభకర్ణో మహాతేజాః రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ । నాహం విరాధో విజ్ఞేయో న కబంధః ఖరో న చ ॥ 135
- స వాలీ న చ మారీచః కుంభకర్ణోఽహమాగతః । పశ్య మే ముద్గరం ఘోరం సర్వకాలాయసం మహాత్ ॥
- అనేన నిర్జితా దేవాః దానవాశ్చ పురా మయా । వికర్ణనాస ఇతి మాం నావజ్ఞాతుం త్వమర్హసి ॥ 137
- స్వల్పాఽపి హి న మే పీడా కర్ణనాసావినాశనాత్ । దర్శయేక్ష్యాకుశార్దూల! వీర్యం గాత్రేషు మే లఘు ।
- తతస్త్వాం భక్షయిష్యామి దృష్టపౌరుషవిక్రమమ్ ॥ 138
- స కుంభకర్ణస్య వచో నిశమ్య రామస్సుపుంఖాన్ విససర్జ బాణాన్ ।
- తైరాహతో వజ్రసమప్రవేగైః న చుక్షుభే న వ్యధతే సురారిః ॥ 139
- యైస్సాయకైస్సాలవరా నికృత్తాః వాలీ హతో వానరపుంగవశ్చ ।
- తే కుంభకర్ణస్య తదా శరీరే వజ్రోపమా న వ్యధయాం ప్రచక్రూః ॥ 140
- స వారిధారా ఇవ సాయకాంస్తాన్ పిబన్ శరీరేణ మహేంద్రశత్రుః ।
- జఘాన రామస్య శరప్రవేగం వ్యావిధ్య తం ముద్గరముగ్రవేగమ్ ॥ 141
- తతస్తు రక్షః క్షతజాసులిప్తం విత్రాసనం దేవమహాచమూనామ్ ।

- వివ్యాధ తం ముద్గరముగ్రవేగం విద్రావయామాస చమూం హరీణామ్ ॥ 142
- వాయవ్యమాదాయ తతో వరాస్త్రం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ ।
- సముద్గరం తేన జఘాన బాహుం స కృత్తబాహుస్తుములం ననాద ॥ 143
- స తస్య బాహుర్గిరిశృంగకల్పః సముద్గరో రాఘవబాణకృత్తః ।
- పపాత తస్మిన్ హరిరాజసైన్యే జఘాన తాం వానరవాహినీం చ ॥ 144
- తే వానరా భగ్నుహతావశేషాః పర్యంతమాశ్రిత్య తదా విషణ్ణాః ।
- ప్రవేపితాంగా దదృశుస్సుఘోరం నరేంద్రరక్షోధిపసన్నిపాతమ్ ॥ 145
- స కుంభకర్ణోఽస్త్ర నికృత్తబాహుః మహాన్ నికృత్తాగ్ర ఇవాచలేంద్రః ।
- ఉత్పాటయామాస కరేణ వృక్షం తతో విదుద్రావ రణే నరేంద్రమ్ ॥ 146
- స తస్య బాహుం సహసాలవృక్షం సముద్యతం పన్నగభోగకల్పమ్ ।
- ఐంద్రాస్త్రయుక్తేన జఘాన రామో బాణేన జాంబూనదచిత్రితేన ॥ 147
- స కుంభకర్ణస్య భుజో నికృత్తః పపాత భూమౌ గిరిసన్నికాశః ।
- వివేష్టమానోఽభిజఘాన వృక్షాన్ శైలాన్ శిలా వానరరాక్షాసాంశ్చ ॥ 148
- తం భిన్నబాహుం సమవేక్ష్య రామః సమాపతంతం సహసా నదంతమ్ ।
- ద్వావర్ణచంద్రౌ నిశితౌ ప్రగృహ్య చిచ్ఛేద పాదౌ యుధి రాక్షసస్య ॥ 149
- తౌ తస్య పాదౌ ప్రదిశో దిశశ్చ గిరీన్ గుహాంశ్చైవ మహార్ణవం చ ।
- లంకాం చ సేనాం కపిరాక్షసానాం వినాదయంతౌ వినిపేతతుశ్చ ॥ 150
- నికృత్తబాహుర్వినికృత్తపాదో విదార్య వక్త్రం బడబాముఖాభమ్ ।
- దుద్రావ రామం సహసాఽభిగర్జన్ రాహుర్యథా చంద్రమివాంతరిక్షే ॥ 151
- అపూరయత్తస్య ముఖం శితాగ్రైః రామశ్శరైర్దేమపినద్ధపుంఖైః ।
- సంపూర్ణవక్త్రో న శశాక వక్తుం చుకూజ కృచ్ఛ్రేణ ముమోహ చాపి ॥ 152
- అథాదదే సూర్యమరీచికల్పం స బ్రహ్మాదండాంతకకాలకల్పమ్ ।
- అరిష్టమైంద్రం నిశితం సుపుంఖం రామశ్శరం మారుతతుల్యవేగమ్ ॥ 153
- తం వజ్రజాంబూనదచారుపుంఖం ప్రదీప్తసూర్యజ్వలనప్రకాశమ్ ।
- మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగం రామః ప్రచిక్షేప నిశాచరాయ ॥ 154
- స సాయకో రాఘవబాహుచోదితో దిశః స్వభాసా దశ సంప్రకాశయన్ ।
- సధూమవైశ్వానరదీప్తదర్శనో జగామ శక్రాశనివీర్యవిక్రమః ॥ 155
- స తన్మహాపర్వతకూటసన్నిభం వివృత్తదంష్ట్రం చలచారుకుండలమ్ ।
- చకర్త రక్షోధిపతేశ్శిరస్తథా యథైవ వృత్రస్య పురా పురందరః ॥ 156
- కుంభకర్ణశిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్ । ఆదిత్యేఽభ్యుదితే రాత్రౌ మధ్యస్థ ఇవ చంద్రమాః ॥ 157
- తద్రామబాణాభిహతం పపాత రక్షశ్శిరః పర్వతసన్నికాశమ్ ।
- బభంజ చర్యాగృహగోపురాణి ప్రాకారముచ్చం తమపాతయచ్చ ॥ 158
- న్యపతత్ కుంభకర్ణోఽథ స్వకాయేన నిపాతయన్ । ప్లవంగమానాం కోటీశ్చ పరితస్సంప్రధావతామ్ ॥ 159
- తచ్ఛాతికాయం హిమవత్ప్రకాశం రక్షస్తస్తోయనిధౌ పపాత ।
- గ్రాహాన్ వరాన్ మీనవరాన్ భుజంగాన్ మమర్ష భూమిం చ తదా వివేశ ॥ 160
- తస్మిన్ హతే బ్రాహ్మణదేవశత్రౌ మహాబలే సంయతి కుంభకర్ణే ।
- చచాల భూర్భూమిధరాశ్చ సర్వే హర్షాచ్చ దేవాస్తుములం ప్రణేదుః ॥ 161

- తతస్తు దేవర్షి మహర్షి పన్నగాః సురాశ్చ భూతాని సుపర్ణ గుహ్యకాః ।
 సయక్షగంధర్వగణా నభోగతాః ప్రహర్షితా రామపరాక్రమేణ ॥ 162
- తతస్తు తే తస్య వధేన భూరిణా మనస్వినో నైర్బుతరాజబాంధవాః ।
 వినేదురుచ్చైర్వ్యధితా రఘూత్తమం హరిం సమీక్ష్యైవ యథా సురార్ధితాః ॥ 163
- స దేవలోకస్య తమో నిహత్య సూర్యో యథా రాహుముఖాద్విముక్తః ।
 తథా వ్యభాసీద్భువి వానరోఘే నిహత్య రామో యుధి కుంభకర్ణమ్ ॥ 164
- ప్రహర్షమీయుర్భహవస్తు వానరాః ప్రబుద్ధపద్మప్రతిమైరివాననైః ।
 అపూజయన్ రాఘవమిష్టభాగినం హతే రిపౌ భీమబలే దురాసదే ॥ 165
- స కుంభకర్ణం సురసంఘమర్దనం మహత్సు యుద్ధేషు పరాజితశ్రమమ్ ।
 ననంద హత్వా భరతాగ్రజో రణే మహాసురం వృత్రమివామరాధిపః ॥ 166
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభకర్ణవధో నామ సప్తషష్ఠితమస్సర్గః

అథ అష్టషష్ఠితమస్సర్గః (68) రావణ విలాపః

- కుంభకర్ణం హతం దృష్ట్వా రాఘవేణ మహాత్మనా । రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్ ॥ 1
- రాజన్ స కాలసంకాశః సంయుక్తః కాలకర్మణా । విద్రావ్య వానరీం సేనాం భక్షయిత్వా చ వానరాన్ ॥ 2
- ప్రతపిత్వా ముహూర్తం చ ప్రశాంతో రామతేజసా । కాయేనార్ధప్రవిష్టేన సముద్రం భీమదర్శనమ్ ॥ 3
- నికృత్తకంఠోరుభుజో విక్షరన్ రుధిరం బహు । రుద్ధ్వా ద్వారం శరీరేణ లంకాయాః పర్వతోపమః ॥ 4
- కుంభకర్ణస్తవ భ్రాతా కాకుత్స్థశరపీడితః । లగండభూతో వికృతో దావదగ్ధ ఇవ ద్రుమః ॥ 5
- తం శ్రుత్వా నిహతం సంఖ్యే కుంభకర్ణం మహాబలమ్ । రావణశ్శోకసంతప్తో ముమోచ చ పపాత చ ॥ 6
- పితృవ్యం నిహతం దృష్ట్వా దేవాంతక నరాంతకౌ । త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ రురుదుశ్శోకపీడితాః ॥ 7
- భ్రాతరం నిహతం శ్రుత్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా । మహోదర మహాపార్శ్వా శోకాక్రాంతౌ బభూవతుః ॥ 8
- తతః కృచ్ఛాత్సమాసాద్య సంజ్ఞాం రాక్షసపుంగవః కుంభకర్ణవధాద్దీనో విలలాప స రావణః ॥ 9
- హో వీర రిపుదర్శఘ్న కుంభకర్ణ మహాబల । త్వం మాం విహాయ వై దైవాత్ యాతోఽసి యమసాదనమ్ ॥
- మమ శల్యమనుద్భుత్య బాంధవానాం మహాబల । శత్రునైన్యం ప్రతాప్యైకః త్వం మాం సంత్యజ్య గచ్ఛసి ॥
- ఇదానీం ఖల్వహం నాస్మి యస్య మే దక్షిణో భుజః । పతితో యం సమాశ్రిత్య న బిభేమి సురాసురాత్ ॥
- కథమేవంవిధో వీరో దేవదానవ దర్శహా । కాలాగ్ని రుద్రప్రతిమౌ రణే రామేణ వై హతః ॥ 13
- యస్య తే వజ్రనిష్పేషో న కుర్యాద్వ్యసనం సదా । స కథం రామబాణార్తః ప్రసుప్తోఽసి మహీతలే ॥ 14
- ఏతే దేవగణాస్సార్ధమ్ ఋషిభిర్గగనే స్థితాః । నిహతం త్వాం రణే దృష్ట్వా నినదంతి ప్రహర్షితాః ॥ 15
- ధృవమద్వైవ సంహృష్టాః లబ్ధలక్షాః ఘనంగమాః । ఆరోక్ష్యంతి హి దుర్గాణి లంకాద్వారాణి సర్వశః ॥ 16
- రాజ్యేన నాస్తి మే కార్యం కిం కరిష్యామి సీతయా । కుంభకర్ణవిహీనస్య జీవితే నాస్తి మే గతిః ॥ 17
- యద్యహం భ్రాతృహంతారం న హన్మి యుధి రాఘవమ్ । నను మే మరణం శ్రేయో న చేదం వ్యర్థజీవితమ్ ॥ 18
- అద్యైవ తం గమిష్యామి దేశం యత్రానుజో మమ । న హి భ్రాతృన్ సముత్సృజ్య క్షణం జీవితముత్సహే ॥
- దేవా హి మాం హసిష్యంతి దృష్ట్వా పూర్వాపకారిణమ్ । కథమింద్రం జయిష్యామి కుంభకర్ణ హతే త్వయి ॥
- తదిదం మామనుప్రాప్తం విభీషణవచశ్శుభమ్ । యదజ్ఞానాన్మయా తస్య న గృహీతం మహాత్మనః ॥ 21
- విభీషణవచో యావత్ కుంభకర్ణ ప్రహస్తయోః । వినాశోఽయం సముత్పన్నో మాం ప్రీడయతి దారుణః ॥
- తస్యాయం కర్మణః ప్రాప్తో విపాకో మమ శోకదః । యన్మయా ధార్మికశ్రీమాన్ స నిరస్తో విభీషణః ॥ 23
- ఇతి బహువిధమాకులాంతరాత్మా కృపణమతీవ విలప్య కుంభకర్ణమ్ ।

న్యపతదధ దశాననో భృశార్తః తమనుజమింద్రరిపుం హతం విదిత్వా ॥

24

(తతస్తు సంపీడితకోపవహ్నిః నిశాచరాణామధిపో మహాబలః ।

తథాఽ భవత్ భ్రాతృవినాశనార్తో ముహూర్ముహూశ్చైవ వినిశ్వసన్ బలీ ॥)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణవిలాపో నామ అష్టషష్ఠితమస్సర్గః

అథ ఏకోనసప్తతితమః సర్గః (69) నరాంతకపతనమ్

- ఏవం విలపమానస్య రావణస్య దురాత్మనః । శ్రుత్వా శోకాభితప్తస్య త్రిశిరా వాక్యమబ్రవీత్ ॥ 1
- ఏవమేవ మహావీర్యో హతో నస్తాత మధ్యమః । న తు సత్పురుషో రాజన్ విలపంతి యథా భవాన్ ॥ 2
- నూనం త్రిభువనస్యాపి పర్యాప్త స్త్వమసి ప్రభో! స కస్మాత్ ప్రాకృత ఇవ శోచస్యాత్మానమీదృశమ్ ॥ 3
- బ్రహ్మదత్తాఽస్తి తే శక్తిః కవచస్సాయకో ధనుః । సహస్రఖరసంయుక్తో రథో మేఘస్వనో మహాన్ ॥ 4
- త్వయాఽ సకృద్విశస్త్రేణ విశస్తా దేవదానవాః । స సర్వాయుధసంపన్నో రాఘవం శాస్తుమర్హసి ॥ 5
- కామం తిష్ఠ మహారాజ నిర్గమిష్యామ్యహం రణమ్ । ఉద్ధరిష్యామి తే శత్రూన్ గరుడః పన్నగానివ ॥ 6
- శంబరో దేవరాజేన సరకో విష్ణునా యథా । తథాఽ ద్య శయితా రామో మయా యుధి నిపాతితః ॥ 7
- శ్రుత్వా త్రిశిరసో వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః । పునర్జాతమివాత్మానం మన్యతే కాలచోదితః ॥ 8
- శ్రుత్వా త్రిశిరసో వాక్యం దేవాంతకనరాంతకౌ । అతికాయశ్చ తేజస్వీ బభూవుర్యుద్ధహర్షితాః ॥ 9
- తతోఽ హమహమిత్యేవ గర్జంతో నైర్మతర్షభాః । రావణస్య సుతా వీరాః శక్రతుల్యపరాక్రమాః ॥ 10
- అంతరిక్షగతాస్సర్వే సర్వే మాయావిశారదాః । సర్వే త్రిదశదర్పఘ్నాః సర్వే చ రణదుర్జయాః ॥ 11
- సర్వే సుబలసంపన్నాః సర్వే విస్తీర్ణకీర్తయః । సర్వే సమరమాసాద్య న శ్రూయంతే పరాజితాః ॥ 12
- దేవైరపి సగంధర్వైః సకిన్నరమహోరగైః । సర్వేఽస్త్రవిదుషో వీరాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః ।
- సర్వే ప్రవరవిజ్ఞానాః సర్వే లబ్ధవరాస్తథా ॥ 13
- సతైస్తదా భాస్కరతుల్యవర్చసైః పుత్రైర్బృతః శత్రుబలప్రమర్దనైః ।
- రరాజ రాజా మఘవాన్ యథామరైః వృతో మహాదానవదర్పనాశనైః ॥ 14
- స పుత్రాన్ సంపరిష్వజ్య భూషయిత్వా చ భూషణైః । ఆశీర్భిశ్చ ప్రశస్తాభిః ప్రేషయామాస సంయుగే ॥ 15
- యుద్ధోన్మత్తం చ మత్తం చ భ్రాతౌ చాపి రావణః । (మహాపార్శ్వం ప్రమత్తం చ భ్రాతరం చ మహోదరమ్ ।)
- రక్షణార్థం కుమారాణాం ప్రేషయామాస సంయుగే ॥ 16
- తేఽ భివాద్య మహాత్మానం రావణం రిపురావణమ్ । కృత్వా ప్రదక్షిణం చైవ మహాకాయాః ప్రతస్థిరే ॥ 17
- సర్వోషధీభిర్గంధైశ్చ సమాలభ్య మహాబలాః । నిర్ణగ్నుర్నిర్మతశ్రేష్ఠాః షడేతే యుద్ధకాంక్షిణాః ॥ 18
- త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ దేవాంతక నరాంతకౌ । మహోదరమహాపార్శ్వ నిర్ణగ్నుః కాలచోదితాః ॥ 19
- తతస్సుదర్శనం నామ నీలజీమూతసన్నిభమ్ । ఐరావతకులే జాతమ్ ఆరురోహ మహోదరః ॥ 20
- సర్వాయుధసమాయుక్తం తూణీభిశ్చ స్వలంకృతమ్ । రరాజ గజమాస్థాయ సవితేవాస్తమూర్ధని ॥ 21
- హయోత్తమసమాయుక్తం సర్వాయుధసమాకులమ్ । ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠం త్రిశిరా రావణాత్మజః ॥ 22
- త్రిశిరా రథమాస్థాయ విరరాజ ధనుర్ధరః । సవిద్యుదుల్కః శైలాగ్రే సేంద్రచాప ఇవాంబుదః ॥ 23
- త్రిభిః కిరీటైశ్చుశుభే త్రిశిరాస్స రథోత్తమే । హిమవానివ శైలేంద్రః త్రిభిః కాంచనపర్వతైః ॥ 24
- అతికాయోఽపి తేజస్వీ రాక్షసేంద్రసుతస్తదా । ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠం శ్రేష్ఠస్సర్వధనుష్ఠతామ్ ॥ 25
- సుచక్రాక్షం సుసంయుక్తం స్వనుకర్షం సుకూబరమ్ । తూణీబాణాసనైర్ద్రిష్టం ప్రాసాసిపరిఘాకులమ్ ॥ 26
- స కాంచనవిచిత్రేణ మకుటేన విరాజతా । భూషణైశ్చ బభౌ మేరుః కిరణైరివ భాసయన్ ॥ 27
- స రరాజ రథే తస్మిన్ రాజసూనుర్మహాబలః । వృతో నైర్మతశార్దులైః వజ్రపాణిరివామరైః ॥ 28

- క్షురప్రైరర్థచంద్రైశ్చ భల్లైశ్చ నిశితైశ్చరైః । రాక్షసా వానరేంద్రాణాం చిచ్ఛిదుః పాదపాన్ శిలాః ॥ 64
- వికీర్ణైః పర్వతాగ్రైశ్చ ద్రుమైశ్చిన్నైశ్చ సంయుగే । హతైశ్చ కపిరక్షోభిః దుర్గమా వసుధాఽభవత్ ॥ 65
- తే వానరా గర్వితహృష్టచేష్టాః సంగ్రామమాసాద్య భయం విముచ్య ।
యుద్ధం తు సర్వే సహ రాక్షసైః నానాయుధాశ్చక్రురదీనసత్త్వాః ॥ 66
- తస్మిన్ ప్రవృత్తే తుములే విమర్దే ప్రహృష్యమాణేషు వలీముఖేషు ।
నిపాత్యమానేషు చ రాక్షసేషు మహర్షయో దేవగణాశ్చ నేదుః ॥ 67
- తతో హయం మారుతతుల్యవేగమ్ ఆరుహ్య శక్తిం నిశితాం ప్రగృహ్య ।
నరాంతకో వానరరాజసైన్యం మహార్ణవం మీన ఇవావివేశ ॥ 68
- స వానరాన్ సప్తశతాని వీరః ప్రాసేన దీప్తేన వినిర్భిభేద ।
ఏకం క్షణేనేంద్రరిపుహృత్మా జఘాన సైన్యం హరిపుంగవానామ్ ॥ 69
- దదృశుశ్చ మహాత్మానం హయపుష్టే ప్రతిష్ఠితమ్ । చరంతం హరిసైన్యేషు విద్యాధరమహర్షయః ॥ 70
- స తస్య దదృశే మార్గో మాంసశోణితకర్దమః । పతితైః పర్వతాకారైః వానరైరభిసంవృతః ॥ 71
- యావద్విక్రమితుం బుద్ధిం చక్రః ప్లవగపుంగవాః । తావదేతావతిక్రమ్య నిర్భిభేద నరాంతకః ॥ 72
- జ్వలంతం ప్రాసముద్యమ్య సంగ్రామాగ్రే నరాంతకః । (దీరయంశ్చ కపీన్సర్వాన్ నివృత్తోఽప్యనుధావతః ।)
దదాహ హరిసైన్యాని వనానీవ విభావసుః ॥ 73
- యావదుత్పాటయామాసుః వృక్షాన్ శైలాన్వనౌకసః । తావత్ప్రాసహతాః పేతుః వజ్రకృత్తా ఇవాచలాః ॥ 74
- దిక్షు సర్వాసు బలవాన్ విచచార నరాంతకః । ప్రమృద్నన్ సర్వతో యుద్ధే ప్రావృట్కాలే యథాఽనిలః ॥ 75
- న శేకుర్ధావీతుం వీరాః న స్థాతుం స్పందితుం భయాత్ । ఉత్పతంతం స్థితం యాంతం సర్వాన్వివ్యాధ వీర్యవాన్ ॥
- ఏకేనాంతకకల్పేన ప్రాసేనాదిత్యతేజసా । భిన్నాని హరిసైన్యాని నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ 77
- వజ్రనిష్పేషసదృశం ప్రాసస్యాభినిపాతనమ్ । న శేకుర్వానరాస్సింధుం తే వినేదుర్మహాస్వనమ్ ॥ 78
- పతతాం హరివీరాణాం రూపాణి ప్రచకాశిరే । వజ్రభిన్నాగ్రకూటానాం శైలానాం పతతామివ ॥ 79
- యే తు పూర్వం మహాత్మానః కుంభకర్ణేన పాతితాః । తే స్వస్థా వానరశ్రేష్ఠాః సుగ్రీవముపతస్థిరే ॥ 80
- విప్రేక్షమాణస్సుగ్రీవో దదర్శ హరివాహినీమ్ । నరాంతకభయత్రస్తాం విద్రవంతీమితస్తతః ॥ 81
- విద్రుతాం వాహినీం దృష్ట్వా స్వ స దదర్శ నరాంతకమ్ । గృహీతప్రాసమాయాంతం హయపుష్టే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥
- అథోవాచ మహాతేజాః సుగ్రీవో వానరాధిపః । కుమారమంగదం వీరం శక్రతుల్యపరాక్రమమ్ ॥ 83
- గచ్ఛ త్వం రాక్షసం వీరో యోఽసౌ తురగమాస్థితః । క్షోభయంతం హరిబలం క్షిప్రం ప్రాణైర్వియోజయ ॥
- స భర్తుర్వచనం శ్రుత్వా నిష్పపాతాంగదస్తతః । అనీకాన్ మేఘసంకాశాన్ మేఘానీకాదివాంశుమాన్ ॥ 85
- శైలసంఘాతసంకాశో హరీణాముత్తమోఽంగదః । రరాజాంగదసన్నద్ధః సథాతురివ పర్వతః ॥ 86
- నిరాయుధో మహాతేజాః కేవలం నఖదంష్ట్రవాన్ । నరాంతకమభిక్రమ్య వాలిపుత్రోఽబ్రవీద్వచః ॥ 87
- తిష్ఠ కిం ప్రాకృతైరేభిః హరిభిస్త్యం కరిష్యసి । అస్మిన్ వజ్రసమస్పర్శం ప్రాసం క్షిప మమోరసి ॥ 88
- అంగదస్య వచః శ్రుత్వా ప్రచుక్రోధ నరాంతకః । సందశ్య దశనైరోష్ఠం వినిశ్వస్య భుజంగవత్ ।
అభిగమ్యాంగదం క్రుద్ధో వాలిపుత్రం నరాంతకః ॥ 89
- ప్రాసం సమావిధ్య తదాంగదాయ సముజ్వలంతం సహసోత్ససర్జ ।
స వాలిపుత్రోరసి వజ్రకల్పే బభూవ భగ్నో న్యపతచ్ఛభూమౌ ॥ 90
- తం ప్రాసమాలోక్య తదా విభగ్నం సుపర్ణకృత్తోరగభోగకల్పమ్ ।
తలం సముద్యమ్య స వాలిపుత్రః తురంగమం తస్య జఘాన మూర్ధ్ని ॥ 91

- నిమగ్నతాలుః స్ఫుటితాక్షి తారో నివ్రాంతజిహ్వోఽచలసన్నికాశః ।
 స తస్య వాజీ నిపపాత భూమౌ తలప్రహారేణ విశీర్ణమూర్ధా ॥ 92
- నరాంతకః క్రోధవశం జగామ హతం తురంగం పతితం నిరీక్ష్వ ।
 స ముష్టిముద్యమ్య మహాప్రభావో జఘాన శీర్షే యుధి వాలిపుత్రమ్ ॥ 93
- అథాంగదో ముష్టివిభిన్నమూర్ధా సుస్రావ తీవ్రం రుధిరం భృశోష్ణమ్ ।
 ముహుర్విజజ్జ్వల ముమోహ చాపి సంజ్ఞాం సమాసాద్య విసిస్మియే చ ॥ 94
- అథాంగదో వజ్రసమానవేగం సంవర్త్య ముష్టిం గిరిశృంగకల్పమ్ ।
 నిపాతయామాస తదా మహాత్మా నరాంతకస్యోరసి వాలిపుత్రః ॥ 95
- స ముష్టినిష్పిష్టవిభిన్నవక్షాః జ్వాలావమచ్ఛోణితదిగ్గఘాతః ।
 నరాంతకో భూమితలే పపాత యథాఽచలో వజ్రనిపాతభగ్నః ॥ 96
- అథాంతరిక్షే త్రిదశోత్తమానాం వనౌకసాం చైవ మహాప్రణాదః ।
 బభూవ తస్మిన్నిహతేఽగ్ర్యవీరే నరాంతకే వాలిసుతేన సంఖ్యే ॥ 97
- అథాంగదో రామమనఃప్రహర్షణం సుదుష్కరం తత్కృతవాన్హి విక్రమమ్ ।
 విసిస్మియే సోఽప్యతీవీర్యవిక్రమః పునశ్చ యుద్ధే స బభూవ హర్షితః ॥ 98

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే నరాంతకపతనం నామ ఏకోనసప్తతితమస్కర్ణః

అథ సప్తతితమః సర్గః (70) బహురాక్షససంహారః

- నరాంతకం హతం దృష్ట్వా చుక్రుశురైర్నరృతర్షభాః । దేవాంతకస్త్రిమూర్ధా చ పౌలస్త్యశ్చ మహోదరః ॥ 1
- ఆరూఢో మేఘసంకాశం వారణేంద్రం మహోదరః । వాలిపుత్రం మహావీర్యమ్ అభిదుద్రావ వీర్యవాన్ ॥ 2
- బ్రాతృవ్యసనసంతప్తః తథా దేవాంతకో బలీ । ఆదాయ పరిఘం దీప్తమ్ అంగదం సమభిద్రవత్ ॥ 3
- రథమాదిత్య సంకాశం యుక్తం పరమవాజిభిః । ఆస్థాయి త్రిశిరా వీరో వాలిపుత్రమథాభ్యయాత్ ॥ 4
- స త్రిభిర్దేవదర్పఘ్నేః నైర్వతేంద్రైరభిద్రుతః । వృక్షముత్పాటయామాస మహావిటపమంగదః ॥ 5
- దేవాంతకాయ తం వీరః చిక్షేప సహసాంగదః । మహావృక్షం మహాశాఖాం శక్రో దీప్తమివాశనిమ్ ॥ 6
- త్రిశిరాస్తం ప్రచిచ్ఛేద శరైరాశీవిషోపమైః । స వృక్షం కృత్తమాలోక్య ఉత్పపాత తదాంగదః ॥ 7
- స వవర్ష తతో వృక్షాన్ శైలాంశ్చ కపికుంజరః । తాన్ ప్రచిచ్ఛేద సంక్రుద్ధః త్రిశిరా నిశితైశ్శరైః ॥ 8
- పరిఘాగ్రేణ తాన్ వృక్షాన్ బభంజ చ సురాంతకః । త్రిశిరాశ్చాంగదం వీరమ్ అభిదుద్రావ సాయకైః ॥ 9
- గజేన సమభిద్రుత్య వాలిపుత్రం మహోదరః । జఘానోరసి సంక్రుద్ధః తోమరైర్వజ్రసన్నిభైః ॥ 10
- దేవాంతకశ్చ సంక్రుద్ధః పరిఘేణ తదాంగదమ్ । ఉపగమ్యాభిహత్యాశు వ్యపచక్రామ వేగవాన్ ॥ 11
- స త్రిభిర్నైర్వృతశ్రేష్ఠైః యుగపత్ సమభిద్రుతః । న వివ్యధే మహాతేజాః వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥ 12
- స వేగవాన్ మహావేగం కృత్వా పరమదుర్జయః । తలేన భృశముత్పత్య జఘానాస్య మహాగజమ్ ॥ 13
- తస్య తేన ప్రహారేణ నాగరాజస్య సంయుగే । పేతతుర్లోచనే తస్య విననాద స వారణః ॥ 14
- విషాణం చాస్య నిష్ఠుప్య వాలిపుత్రో మహాబలః । దేవాంతకమభిఘ్నత్య తాడయామాస సంయుగే ॥ 15
- స విహ్వాలితసర్వాంగో వాతోద్ధూత ఇవ ద్రుమః । లాక్షారససవర్ణం చ సుస్రావ రుధిరం ముఖాత్ ॥ 16
- అథాశ్వాస్య మహాతేజాః కృచ్ఛాద్దేవాంతకో బలీ । ఆవిధ్య పరిఘం ఘోరమ్ ఆజఘాన తదాంగదమ్ ॥ 17
- పరిఘాభిహతశ్చాపి వానరేంద్రాత్మజస్తదా । జానుభ్యాం పతితో భూమౌ పునరేవోత్పపాత హ ॥ 18
- తముత్పతంతం త్రిశిరాః త్రిభిర్బాణైరజిహ్వాగైః । ఘోరైర్ధరిపతేః పుత్రం లలాటేఽభిజఘాన హ ॥ 19
- తతోఽంగదం పరిక్షిప్తం త్రిభిర్నైర్వృతపుంగవైః । హనుమానపి విజ్ఞాయ నీలశ్చాపి ప్రతస్థతుః ॥ 20

- తతశ్చిక్షేప శైలాగ్రం నీలస్త్రిశిరసే తదా । తద్రావణసుతో ధీమాన్ బిభేద నిశితైశ్శరైః ॥ 21
- తద్బాణశతనిర్భిన్నం విదారితశిలాతలమ్ । సవిస్ఫులింగం సజ్జ్వలం నిపపాత గిరేశ్శిరః ॥ 22
- తతో జృంభితమాలోక్య హర్షా ద్దేవాంతకస్తదా । పరిఘేణాభిదుద్రావ మారుతాత్మజమాహవే ॥ 23
- తమాపతంతముత్ఫుత్య హనుమాన్ మారుతాత్మజః । ఆజఘాన తదా మూర్ధ్ని వజ్రకల్పేన ముష్టినా ॥ 24
- శిరసి ప్రహరన్ వీరః తదా వాయుసుతో బలీ । నాదేనాకంపయచ్చైవ రాక్షసాన్ స మహాకపిః ॥ 25
- స ముష్టినిష్పిష్టవికీర్ణమూర్ధా నిర్వాంతదంతాక్షివిలంబిజిహ్వాః ।
దేవాంతకో రాక్షసరాజసూనుః గతాసురుర్వాం సహసా పపాత ॥ 26
- తస్మిన్ హతే రాక్షసయోధముఖ్యే మహాబలే సంయతి దేవశత్రౌ ।
క్రుద్ధస్త్రిమూర్ధా నిశితాగ్రముగ్రం వవర్ష నీలోరసి బాణవర్షమ్ ॥ 27
- మహోదరస్తు సంక్రుద్ధః కుంజరం పర్వతోపమమ్ । భూయస్సుమధిరుహ్యోశు మందరం రశ్మిమానివ ॥ 28
- తతో బాణమయం వర్షం నీలస్యోరస్యపాతయత్ । గిరౌ వర్షం తటిచ్ఛక్రచాపవానివ తోయదః ॥ 29
- తతశ్శరౌఘైరభివర్ష్యమాణో విభిన్నగాత్రః కపిసైన్యపాలః ।
నీలో బభూవాథ నిస్ఫుష్టగాత్రో విష్టంభితస్తేన మహాబలేన ॥ 30
- తతస్తు నీలః ప్రతిలభ్య సంజ్ఞాం శైలం సముత్పాట్య సవృక్షషండమ్ ।
తతస్సముత్పత్య భృశోగ్రవేగో మహోదరం తేన జఘాన మూర్ధ్ని ॥ 31
- తత స్స శైలేంద్రనిపాతభగ్నో మహోదరస్తేన మహద్విపేన ।
విపోధితో భూమితలే గతాసుః పపాత వజ్రాభిహతో యథాద్రిః ॥ 32
- పితృవ్యం నిహతం దృష్ట్వా త్రిశిరాశ్చాపమాదదే । హనుమంతం చ సంక్రుద్ధో వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః ॥ 33
- స వాయుసూనుః కుపితః చిక్షేప శిఖరం గిరేః । త్రిశిరాస్తచ్చరై స్తీ క్షణైః బిభేద బహుధా బలీ ॥ 34
- తద్వృద్ధం శిఖరం దృష్ట్వా ద్రుమవర్షం మహాకపిః । వినసర్ష రణే తస్మిన్ రావణస్య సుతం ప్రతి ॥ 35
- తమాపతంతమాకాశే ద్రుమవర్షం ప్రతాపవాన్ । త్రిశిరా నిశితైర్బాణైః చిచ్ఛేద చ ననాద చ ॥ 36
- తతో హనూమానుత్ఫుత్య హయాంస్త్రిశిరసస్తదా । విదదార నఖైః క్రుద్ధో గజేంద్రం మృగరాడివ ॥ 37
- అథ శక్తిం సమాదాయ కాళరాత్రిమివాంతకః । చిక్షేపానిలపుత్త్రాయ త్రిశిరా రావణాత్మజః ॥ 38
- దివః క్షిప్తామివోల్కాం తాం శక్తిం క్షిప్తామసంగతామ్ । గృహీత్వా హరిశార్దూలో బభంజ చ ననాద చ ॥ 39
- తాం దృష్ట్వా ఘోరసంకాశాం శక్తిం భగ్నాం హనూమతా । ప్రహృష్టా వానరగణాః వినేదుర్జలదా ఇవ ॥ 40
- తతః ఖడ్గం సముద్యమ్య త్రిశిరా రాక్షసోత్తమః । నిజఘాన తదా వ్యూధే వాయుపుత్రస్య వక్షసి ॥ 41
- ఖడ్గప్రహారాభిహతో హనుమాన్మారుతాత్మజః । ఆజఘాన త్రిశిరసం తలేనోరసి వీర్యవాన్ ॥ 42
- స తలాభిహతస్తేన స్రస్తహస్తాయుధో భువి । నిపపాత మహాతేజాః త్రిశిరాస్తృక్తచేతనః ॥ 43
- స తస్య పతతః ఖడ్గం సమాచ్ఛిద్య మహాకపిః । ననాద గిరిసంకాశః త్రాసయన్ సర్వనైర్మతాన్ ॥ 44
- అమృత్యమాణస్తం ఘోషమ్ ఉత్పపాత నిశాచరః । ఉత్పత్య చ హనూమంతం తాడయామాస ముష్టినా ॥
తేన ముష్టిప్రహారేణ సంచుకోప మహాకపిః । కుపితశ్చ నిజగ్రాహ కిరీటే రాక్షసర్షభమ్ ॥ 46
- స తస్య శీర్షాణ్యసినా శితేన కిరీటజుష్టాని సకుండలాని ।
క్రుద్ధః ప్రచిచ్ఛేద సుతోఽనిలస్య త్వష్టుస్సుతస్యేవ శిరాంసి శక్రః ॥ 47
- తాన్యాయతాక్షాణ్యగసన్నిభాని ప్రదీప్తవైశ్వానరలోచనాని ।
పేతుశ్శిరాంసీంద్రరిపోర్ధరణ్యాం జ్యోతీంషి యుక్తాని యథాఽర్కమార్గాత్ ॥ 48
- తస్మిన్స్తతే దేవరిపౌ త్రిశీర్షే హనూమతా శక్రపరాక్రమేణ ।

నేదుః ప్లవంగాః ప్రచచాల భూమీ రక్షాంస్యథో దుద్రువిరే సమంతాత్ ॥ 49

హతం త్రిశిరసం దృష్ట్వా తథైవ చ మహోదరమ్ । హతౌ ప్రేక్ష్వ దురాధర్షో దేవాంతకనరాంతకౌ ॥ 50

చుకోప పరమామర్షీ మత్తో రాక్షసపుంగవః । జగ్రాహోర్చిష్మతీం ఘోరాం గదాం సర్వాయసీం శుభామ్ ॥ 51

హేమపట్టపరిక్షిప్తాం మాంసశోణితఫేనిలామ్ । విరాజమానాం వపుషా శత్రుకోణితరంజితామ్ ॥ 52

తేజసా సంప్రదీప్తాగ్రాం రక్షమాల్యవిభూషితామ్ । ఐరావతమహాపద్మసార్వభౌమభయావహామ్ ॥ 53

గదామాదాయ సంక్రుద్ధో మత్తో రాక్షసపుంగవః । హరీన్ సమభిదుద్రావ యుగాంతాగ్నిరివ జ్వలన్ ॥ 54

అధర్షభస్పముత్పత్య వానరో రావణానుజమ్ । మత్తానీకముపాగమ్య తస్థౌ తస్యాగ్రతో బలీ ॥ 55

తం పురస్తాత్ స్థితం దృష్ట్వా వానరం పర్వతోపమమ్ । ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో గదయా వజ్రకల్పయా ॥ 56

స తయాఽభిహతస్తేన గదయా వానరర్షభః । భిన్నవక్షాః సమాధూతః సుస్రావ రుధిరం బహు ॥ 57

స సంప్రాప్య చిరాత్ సంజ్ఞామ్ ఋషభో వానరర్షభః । అభిదుద్రావ వేగేన గదాం తస్య మహాత్మనః ॥ 58

గృహీత్వా తాం గదాం భీమామ్ ఆవిధ్య చ పునః పునః । మత్తానీకం మహాత్మానం జఘాన రణమూర్ధని ॥ 59

స స్వయా గదయా భగ్నో విశీర్ణదశనేక్షణః । నిపపాత తతో మత్తో వజ్రాహత ఇవాచలః ॥ 60

విశీర్ణనయనే భూమౌ గతసత్త్వే గతాయుషి । పతితే రాక్షసే తస్మిన్ విద్రుతం రాక్షసం బలమ్ ॥ 61

(ఉన్మత్తస్తు తదా దృష్ట్వా గతాసుం భ్రాతరం రణే । చుకోప పరమకృద్ధః ప్రళయాగ్నిసమద్యుతిః ॥
తతస్సమాదాయ గదాం స వీరో విత్రాసయన్ వానరసైన్యముగ్రమ్ ।
దుద్రావ వేగేన తు సైన్యమధ్యే దహన్యథా వహ్నిరతిప్రచండః ॥
ఆపతంతం తదా దృష్ట్వా రాక్షసం భీమవిక్రమమ్ । శైలమాదాయ దుద్రావ గవాక్షః పర్వతోపమః ॥
జిఘాంసూ రాక్షసం భీమం తం శైలేన మహాబలః । ఆపతంతం తదా దృష్ట్వా ఉన్మత్తోఽపి మహాగిరిమ్ ॥
చిచ్ఛేద గదయా వీరః శతథా తత్ర సంయుగే । చూర్ణీకృతం గిరిం దృష్ట్వా రక్షసౌ కపికుంజరః ॥
పపాత భూమౌ నిస్సంజ్ఞః సుస్రావ రుధిరం బహు । పునస్సంజ్ఞామథాస్థాయ వానరస్స సముత్థితః ॥
తలేన తాడయామాస తతస్తస్య శిరః కపిః । తేన ప్రతాడితో వీరః రాక్షసః పర్వతోపమః ॥
విస్రస్త దంతనయనః నిపపాత మహీతలే । సుస్రావ రుధిరం సోష్ఠం గతాసుశ్చ తతోఽభవత్ ॥)

తస్మిన్ హతే భ్రాతరి రావణస్య తన్నైర్బ్రతానాం బలమర్ణవాభమ్ ।
త్యక్తాయుధం కేవలజీవితార్థం దుద్రావ భిన్నార్ణవసన్నికాశమ్ ॥ 62

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే బహురాక్షససంహారో నామ సప్తతితమస్కర్గః

అథ ఏకసప్తతితమః స్కర్గః (71) అతికాయవధః

స్వబలం వ్యథితం దృష్ట్వా తుములం రోమహర్షణమ్ । భ్రాతృంశ్చ నిహతాన్ దృష్ట్వా శక్రతుల్యపరాక్రమాన్ ॥ 1

పితృవ్యౌ చాపి సందృశ్య సమరే సన్నిషాదితౌ । యుద్ధోన్మత్తం చ మత్తం చ భ్రాతరౌ రాక్షసర్షభౌ ॥ 2

చుకోప చ మహాతేజాః బ్రహ్మదత్తవరో యుధి । అతికాయోఽద్రిసంకాశో దేవదానవదర్పహా ॥ 3

స భాస్కరసహస్రస్య సంఘాతమివ భాస్వరమ్ । రథమాస్థాయ శక్రారిః అభిదుద్రావ వానరాన్ ॥ 4

స విష్ఫార్య మహాచ్ఛాపం కిరీటీ మృష్టకుండలః । నామ విశ్రావయామాస ననాద చ మహాస్వనమ్ ॥ 5

తేన సింహప్రణాదేన నామవిశ్రావణేన చ । జ్యాశభేన భీమేన త్రాసయామాస వానరాన్ ॥ 6

తే దృష్ట్వా దేహమాహాత్మ్యం కుంభకర్ణోఽయముత్థితః । భయార్తా వానరాః సర్వే సంశ్రయంతే పరస్పరమ్ ॥ 7

తే తస్య రూపమాలోక్య యథా విష్ణోస్త్రివిక్రమే । భయాద్వాసరయూథాస్తే విద్రవంతి తతస్తతః ॥ 8

తేఽతికాయం సమాసాద్య వానరా మూఢచేతసః । శరణ్యం శరణం జగ్ముః లక్ష్మణాగ్రజమాహవే ॥ 9

తతోఽతికాయం కాకుత్స్థో రథస్థం పర్వతోపమమ్ । దదర్శ ధన్వినం దూరాత్ గర్జంతం కాలమేఘవత్ ॥

స తం దృష్ట్వా మహాత్మానం రాఘవస్తు విసిష్ఠీయే । వానరాన్ సాంత్యయిత్వాఽథ విభీషణమువాచ హ ॥
 కోఽసౌ పర్వతసంకాశో ధనుష్మాన్ హరిలోచనః । యుక్తే హయసహస్రేణ విశాలే స్యందనే స్థితః ॥ 12
 య ఏష నిశితేశ్చాలైః సుతీక్ణైః ప్రాసతోమరైః । అర్చిష్మద్భిర్భ్రుతో భాతి భూతైరివ మహేశ్వరః ॥ 13
 కాలజిహ్వప్రకాశాభిః య ఏషోఽతివిరాజతే । ఆవృతో రథశక్తీభిః విద్యుద్భిరివ తోయదః ॥ 14
 ధనూంషి చాస్య సజ్యాని హేమపుష్పాని సర్వశః । శోభయంతి రథశ్రేష్ఠం శక్రచాప ఇవాంబరమ్ ॥ 15
 క ఏష రక్షశ్చార్దులో రణభూమిం విరాజయన్ । అభ్యేతి రథినాం శ్రేష్ఠో రథేనాదిత్యతేజసా ॥ 16
 ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేన రాహుణాఽభివిరాజతే । సూర్యరశ్మినిభైర్బాణైః దిశో దశ విరాజయన్ ॥ 17
 త్రిణతం మేఘనిర్ఘ్రాదం హేమపుష్పమలంకృతమ్ । శతక్రతుధనుప్రఖ్యం ధనుశ్చాస్య విరాజతే ॥ 18
 సధ్వజస్సపతాకశ్చ సానుకర్షో మహారథః । చతుస్సాదిసమాయుక్తో మేఘస్తనితనిస్వనః ॥ 19
 వింశతిర్దశ చాష్టౌ చ తూణ్యోఽస్య రథమాస్థితాః । కార్ముకాని చ భీమాని జ్యాశ్చ కాంచనపింగళాః ॥ 20
 ద్వా చ ఖడ్గౌ రథగతౌ పార్శ్వస్థౌ పార్శ్వశోభితౌ । చతుర్హస్తత్సరుయుతౌ వ్యక్తహస్తదశాయతౌ ॥ 21
 రక్తకంఠగుణో ధీరో మహాపర్వతసన్నిభః । కాళః కాలమహావక్త్రో మేఘస్థ ఇవ భాస్కరః ॥ 22
 కాంచనాంగదనద్ధాభ్యాం భుజాభ్యామేష శోభతే । శృంగాభ్యామివ తుంగాభ్యాం హిమవాన్ పర్వతోత్తమః ॥
 కుండలాభ్యాం తు యస్యైతత్ భాతి వక్త్రం శుభేక్షణమ్ । పునర్వస్వంతరగతం పూర్ణం బింబమివైందవమ్ ॥
 ఆచక్ష్వ మే మహాబాహో! త్వమేనం రాక్షసోత్తమమ్ । యం దృష్ట్వా వానరాస్సర్వే భయార్తా విద్రుతా దిశః ॥
 స పృష్టో రాజపుత్రేణ రామేణామితతేజసా । ఆచచక్షే మహాతేజాః రాఘవాయ విభీషణః ॥ 26
 దశగ్రీవో మహాతేజాః రాజా వైశ్రవణానుజః । భీమకర్మా మహోత్సాహో రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 27
 తస్యాసీద్వీర్యవాన్ పుత్రో రావణప్రతిమో రణే । వృద్ధసేవీ శ్రుతిధరః సర్వాస్త్రవిదుషాం వరః ॥ 28
 అశ్వపుష్టే రథే నాగే ఖడ్గే ధనుషి కర్షణే । భేదే సాంత్యే చ దానే చ నయే మంత్రే చ సమ్మతః ॥ 29
 యస్య బాహూ సమాశ్రిత్య లంకా వసతి నిర్భయా । తనయం ధాన్యమాలిన్యాః అతికాయమిమం విదుః ॥
 ఏతేనారాధితో బ్రహ్మీ తపసా భావితాత్మనా । అస్రాణి చాప్యవాప్తాని రిపవశ్చ పరాజితాః ॥ 31
 సురాసురైరవధ్యత్వం దత్తమస్మై స్వయంభువా । ఏతచ్చ కవచం దివ్యం రథశ్చైషోఽర్కభాస్వరః ॥ 32
 ఏతేన శతశో దేవాః దానవాశ్చ పరాజితాః । రక్షితాని చ రక్షాంసి యక్షాశ్చాపి నిఘాదితాః ॥ 33
 వజ్రం విష్ణుంభితం యేన బాణైరింద్రస్య ధీమతః । పాశస్సలిలరాజస్య రణే ప్రతిహతస్తథా ॥ 34
 ఏషోఽతికాయో బలవాన్ రాక్షసానామధర్షభః । రావణస్య సుతో ధీమాన్ దేవదానవదర్పహో ॥ 35
 తదస్మిన్ క్రియతాం యత్నః క్షిప్రం పురుషపుంగవ । పురా వానరసైన్యాని క్షయం నయతి సాయకైః ॥ 36
 తతోఽతికాయో బలవాన్ ప్రవిశ్య హరివాహినీమ్ । విష్ఫారయామాస ధనుః ననాద చ పునః పునః ॥ 37
 తం భీమవపుషం దృష్ట్వా రథస్థం రథినాం వరమ్ । అభిపేతుర్మహాత్మానో యే ప్రధానా వనౌకసః ॥ 38
 కుముదో ద్వివిదో మైందో నీలశ్చరభ ఏవ చ । పాదపైర్గిరిశృంగైశ్చ యుగపత్నమభిద్రవన్ ॥ 39
 తేషాం వృక్షాంశ్చ శైలాంశ్చ శరైః కాంచనభూషణైః । అతికాయో మహాతేజాః చిచ్ఛేదాస్త్రవిదాం వరః ॥ 40
 తాంశ్చైవ సర్వాన్ స హరీన్ శరైస్సర్వాయసైర్బలీ । వివ్యాధాభిముఖస్సంఖ్యే భీమకాయో నిశాచరః ॥ 41
 తేర్దితా బాణవర్షేణ భగ్నగాత్రాః ప్లవంగమాః । న శేకురతికాయస్య ప్రతికర్తుం మహారణే ॥ 42
 తత్రైన్యం హరివీరాణాం త్రాసయామాస రాక్షసః । మృగయూథమివ క్రుద్ధో హరిర్యౌవనదర్పితః ॥ 43
 స రాక్షసేంద్రో హరిసైన్యమధ్యే నాయుధ్యమానం నిజఘాన కంచితే ।
 ఉపేత్య రామం సధనుః కలాపీ సగర్వితం వాక్యమిదం బభాషే ॥ 44
 రథే స్థితోఽహం శరచాపపాణిః న ప్రాకృతం కంచన యోధయామి ।
 యశ్చాస్తి కశ్చిద్వ్యవసాయయుక్తో దదాతు మే క్షిప్రమిహోద్య యుద్ధమ్ ॥ 45

- తత్తస్య వాక్యం బ్రువతో నిశమ్య చుకోప సౌమిత్రిరమిత్రహంతా ।
 అమృష్యమాణశ్చ సముత్పపాత జగ్రాహ చాపం చ తతః స్మయిత్వా ॥ 46
- క్రుద్ధస్సౌమిత్రిరుత్పత్య తూణాదాక్షిప్య సాయకమ్ । పురస్తాదతికాయస్య విచకర్ష మహద్ధనుః ॥ 47
- పూరయన్ స మహీం శైలాన్ ఆకాశం సాగరం దిశః । జ్యౌశబ్ధో లక్ష్మణస్యోగ్రః త్రాసయన్ రజనీచరాన్ ॥ 49
- సౌమిత్రేశ్చాపనిర్ఘోషం శ్రుత్వా ప్రతిభయం తదా । విసిష్మియే మహాతేజాః రాక్షసేంద్రాత్పజ్ఞో బలీ ॥ 49
- అధాతికాయః కుపితో దృష్ట్వా లక్ష్మణముత్థితమ్ । ఆదాయ నిశితం బాణమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 50
- బాలస్త్వమసి సౌమిత్రే విక్రమేష్వవిచక్షణః । గచ్ఛ కిం కాలసదృశం మాం యోధయితుమిచ్ఛసి ॥ 51
- స హి మద్బాహుస్సృష్టానామ్ అస్త్రాణాం హిమవాసపి । సోధుముత్సహతే వేగమ్ అంతరిక్షమథో మహీ ॥ 52
- సుఖప్రసుప్తం కాలాగ్నిం నిబోధయితుమిచ్ఛసి । న్యస్య చాపం నివర్తస్వ మా ప్రాణాన్ష్టహి మద్గతః ॥ 53
- అథవా త్వం ప్రతిష్ఠబ్ధో న నివర్తితుమిచ్ఛసి । తిష్ఠ ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య గమిష్యసి యమక్షయమ్ ॥ 54
- పశ్య మే నిశితాన్ బాణాన్ అరిదర్పనిషాదనాన్ । ఈశ్వరాయుధసంకాశాన్ తప్తకాంచనభూషణాన్ ॥ 55
- ఏష తే సర్పసంకాశో బాణః పాస్యతి శోణితమ్ । మృగరాజ ఇవ క్రుద్ధో నాగరాజస్య శోణితమ్ ।
 ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధః శరం ధనుషి సందధే ॥ 56
- శ్రుత్వాఽతికాయస్య వచస్సరోషం సగర్వితం సంయతి రాజపుత్రః ।
 స సంచుకోపాతిబలో బృహచ్చీః ఉవాచ వాక్యం చ తతో మహార్థమ్ ॥ 57
- స వాక్యమాత్రేణ భవాన్ ప్రధానో న కత్థనాత్ సత్పురుషా భవంతి ।
 మయి స్థితే ధన్విని బాణపాణౌ నిదర్శయ స్వాత్మబలం దురాత్మన్ ॥ 58
- కర్మణా సూచయాత్మానం న వికత్థితుమర్హసి । పౌరుషేణ తు యో యుక్తః స తు శూర ఇతి స్మృతః ॥ 59
- సర్వాయుధసమాయుక్తో ధన్వీ త్వం రథమాస్థితః । శరైర్వా యది వా ప్యస్తైః దర్శయస్య పరాక్రమమ్ ॥ 60
- తతశ్శిరస్తే నిశితైః పాతయిష్యామ్యహం శరైః । మారుతః కాలసంపక్వం వృంతాత్కళఫలం యథా ॥ 61
- అద్య తే మామకా బాణాః తప్తకాంచనభూషణాః । పాస్యంతి రుధిరం గాత్రాత్ బాణశల్యాంతరోత్థితమ్ ॥ 62
- బాలో-యమితి విజ్ఞాయ న మాఽవజ్ఞాతుమర్హసి । బాలో వా యది వా వృద్ధో మృత్యుం జానీహి సంయుగే ॥ 63
- బాలేన విష్ణునా లోకాః త్రయః క్రాంతాస్త్రిభిః క్రమైః । లక్ష్మణస్య వచశ్రుత్వా హేతుమత్ పరమార్థవత్ ॥ 64
- అతికాయః ప్రచుక్రోధ బాణం చోత్తమమాదదే । తతో విద్యాధరా భూతాః దేవా దైత్యా మహార్షయః ॥ 65
- గుహ్యకాశ్చ మహాత్మానః తద్యుద్ధం ద్రష్టుమాగమన్ । తతోఽతికాయః కుపితః చాపమారోప్య సాయకమ్ ॥ 66
- లక్ష్మణాయ ప్రచిక్షేప సంక్షిపన్నివ చాంబరమ్ । తమాపతంతం నిశితం శరమాశీవిషోపమమ్ ॥ 67
- అర్థచంద్రేణ చిచ్ఛేద లక్ష్మణః పరవీరహా । తం నికృత్తం శరం దృష్ట్వా కృత్తభోగమివోరగమ్ ॥ 68
- అతికాయో భృశం క్రుద్ధః పంచబాణాన్ సమాదదే । తాన్ శరాన్ సంప్రచిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః ॥ 69
- తానప్రాప్తాన్ శరై స్తీ క్షణైః చిచ్ఛేద భరతానుజః । స తాన్ ఛిత్వా శరై స్తీ క్షణైః లక్ష్మణః పరవీరహా ॥ 70
- ఆదదే నిశితం బాణం జ్వలంతమివ తేజసా । తమాదాయ ధనుశ్రేష్ఠే యోజయామాస లక్ష్మణః ॥ 71
- విచకర్ష చ వేగేన విససర్జ చ వీర్యవాన్ । పూర్ణాయతవిసృష్టేన శరేణ నతపర్వణా ॥ 72
- లలాటే రాక్షసశ్రేష్ఠమ్ ఆజఘాన స వీర్యవాన్ । స లలాటే శరో మగ్నః తస్య భీమస్య రక్షసః ॥ 73
- దదృశే శోణితేనాక్తః పన్నగేంద్ర ఇవాచలే । రాక్షసః ప్రచకంపే చ లక్ష్మణేషుప్రపీడితః ॥ 74
- రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపురమ్ । చింతయామాస చాశ్వాస్య విమృశ్య చ మహాబలః ॥ 75
- సాధు బాణనిపాతేన శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః । విధాయైవం వినమ్యాస్యం నియమ్య చ భుజావుభౌ ॥ 76
- స రథోపస్థమాస్థాయ రథేన ప్రచచార హ । ఏకం త్రీన్ పంచ సప్తేతి సాయకాన్ రాక్షసర్షభః ॥ 77
- ఆదదే సందధే చాపి విచకర్షోత్ససర్జ చ । తే బాణాః కాలసంకాశాః రాక్షసేంద్రధనుశ్చుతాః ॥ 78

- హేమపుంఖా రవిప్రఖ్యాః చక్రుర్ద్విప్తమివాంబరమ్ | తతస్తాన్ రాక్షసోత్పష్టాన్ శరౌఘాన్ రాఘవానుజః || 79
- అసంభ్రాంతః ప్రచిచ్ఛేద నిశితైర్బహుభిశ్శరైః | తాన్ శరాన్ యుధి సంప్రేక్ష్య నికృత్వాన్ రావణాత్మజః || 80
- చుకోప త్రిదశేంద్రారిః జగ్రాహ నిశితం శరమ్ | స సంధాయ మహాతేజాః తం బాణం సహసోత్సృజత్ ||
- తతస్సౌమిత్రిమాయాంతమ్ ఆజఘాన స్తనాంతరే | అతికాయేన సౌమిత్రిస్తాడితో యుధి వక్షసి || 82
- సుస్రావ రుధిరం తీవ్రం మదం మత్త ఇవ ద్విపః | స చకార తదాత్మానం విశల్యం సహసా విభుః || 83
- జగ్రాహ చ శరం తీక్ష్ణమ్ అస్త్రేణాపి చ సందధే | ఆగ్నేయేన తదాఽస్త్రేణ యోజయామాస సాయకమ్ ||
- స జజ్వాల తదా బాణో ధనుష్యస్య మహాత్మనః | అతికాయోఽపి తేజస్వీ సౌరమస్త్రం సమాదధే || 85
- తేన బాణం భుజంగాభం హేమపుంఖమయోజయత్ | తదస్త్రం జ్వలితం ఘోరం లక్ష్మణశ్శరమాహితమ్ ||
- అతికాయాయ చిక్షేప కాలదండమివాంతకః | ఆగ్నేయేనాభిసంయుక్తం దృష్ట్వా బాణం నిశాచరః || 87
- ఉత్ససర్జ తదా బాణం దీప్తం సూర్యాస్తయోజితమ్ | తావుభావంబరే బాణౌ అన్యోన్యమభిజఘ్నుతుః || 88
- తేజసా సంప్రదీప్తాగ్రౌ క్రుద్ధావివ భుజంగమౌ | తావన్యోన్యం వినిర్దహ్య పేతతుర్ధరణీతలే || 89
- నిరర్చిషౌ భస్మకృతౌ న భ్రాజేతే శరోత్తమౌ | తతోఽతికాయః సంక్రుద్ధః త్వస్తమైషీకముత్సృజత్ || 90
- తత్ ప్రచిచ్ఛేద సౌమిత్రిః అస్త్రేణైంద్రేణ వీర్యవాన్ | ఐషీకం నిహతం దృష్ట్వా రుషితో రావణాత్మజః || 91
- యామ్యేనాస్త్రేణ సంక్రుద్ధో యోజయామాస సాయకమ్ | తతస్తదస్త్రం చిక్షేప లక్ష్మణాయ నిశాచరః || 92
- వాయవ్యేన తదస్త్రేణ నిజఘాన స లక్ష్మణః | అధైనం శరధారాభిః ధారాభిరివ తోయదః || 93
- అభ్యవర్షతుసంక్రుద్ధో లక్ష్మణో రావణాత్మజమ్ | తేఽతికాయం సమాసాద్య కవచే వజ్రభూషితే || 94
- భగ్నాగ్రశల్యాస్సహసా పేతుర్బాణా మహీతలే | తాన్ మోఘానభిసంప్రేక్ష్య లక్ష్మణః పరవీరహా || 95
- అభ్యవర్షన్మహేషూణాం సహస్రేణ మహాయశాః | స వృష్యమాణో బాణౌఘైః అతికాయో మహాబలః || 96
- అవధ్యకవచస్సంఖ్యే రాక్షసో వైవ వివ్యథే | న శశాక రుజం కర్తుం యుధి తస్య నరోత్తమః || 97
- అధైనమభ్యుపాగమ్య వాయుర్వాక్యమువాచ హ | బ్రహ్మదత్తవరో హ్యేషః : అవధ్యకవచావృతః || 98
- బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ భింద్యేనమ్ ఏష వధోఽహి నాన్యథా | అవధ్య ఏష హ్యన్యేషామ్ అస్త్రాణాం కవచీ బలీ || 99
- తతస్తు వాయోర్వచనం నిశమ్య సౌమిత్రిరింద్రప్రతిమానవీర్యః |
- సమాదధే బాణమమోఘవేగం తద్రాహ్మామస్త్రం సహసా నియోజ్య || 100
- తస్మిన్ మహాస్త్రే తు వియుజ్యమానే సౌమిత్రిణా బాణవరే శితాగ్రే |
- దిశశ్చ చంద్రార్కమహాగ్రహాశ్చ నభశ్చ తత్రాస చచాల చోర్వీ || 101
- తం బ్రహ్మణోఽస్త్రేణ నియోజ్య చాపే శరం సుపుంఖం యమదూతకల్పమ్ |
- సౌమిత్రిరింద్రారిసుతస్య తస్య ససర్జ బాణం యుధి వజ్రకల్పమ్ || 102
- తం లక్ష్మణోత్సృష్టమమోఘవేగం సమాపతంతం జ్వలనప్రకాశమ్ |
- సువర్ణవజ్రోత్తమచిత్రపుంఖం తదాఽతికాయస్సమరే దదర్శు || 103
- తం ప్రేక్షమాణస్సహసాఽతికాయో జఘాన బాణైర్నిశితైరనేకైః |
- స సాయకస్తస్య సువర్ణవేగః తదాఽతికాయస్య జగామ పార్శ్వమ్ || 104
- తమాగతం ప్రేక్ష్య తదాఽతికాయో బాణం ప్రదీప్తాంతకకాలకల్పమ్ |
- జఘాన శక్త్యుష్ణిగదాకుఠారైః శూలైర్బుకైశ్చాప్యవిపన్నచేతాః || 105
- తాన్యాయుధాన్యద్భుతవిగ్రహాణి మోఘాని కృత్వా స శరోఽగ్నిదీప్తః |
- ప్రగృహ్య తస్యైవ కిరీటజుష్టం తతోఽతికాయస్య శిరో జహార || 106
- తచ్ఛిరస్సశిరస్త్రాణం లక్ష్మణేషుప్రపీడితమ్ | పపాత సహసా భూమౌ శృంగం హిమవతో యథా || 107
- తం తు భూమౌ నిపతితం దృష్ట్వా విక్షిప్తభూషణమ్ | బభూవుర్వ్యధితాస్సర్వే హతశేషా నిశాచరాః || 108

- తే విషణ్ణముఖా దీనాః ప్రహారజనితశ్రమాః । వినేదురుచ్చైర్బహువః సహసా విస్వరైస్స వైరైః ॥ 109
- తతస్తే త్వరితం యాతాః నిరపేక్షా నిశాచరాః । పురీమభీముఖా భీతాః ద్రవంతో నాయకే హతే ॥ 110
- ప్రహర్షయుక్తా బహువస్తు వానరాః ప్రబుద్ధపద్మప్రతిమాననాస్తదా ।
అపూజయన్ లక్ష్మణమిష్టభాగినం హతే రిపౌ భీమబలే దురాసదే ॥ 111
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే అతికాయవధో నామ ఏకసప్తతితమస్సర్గః

అథ ద్విసప్తతితమః సర్గః (72) రావణోద్వేగః

- అతికాయం హతం శ్రుత్వా లక్ష్మణేన మహౌజసా । ఉద్వేగమగమద్రాజా వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 1
- ధూమ్రాక్షః పరమామర్షీ ధన్వీ శస్త్రభృతాం వరః । అకంపనః ప్రహస్తశ్చ కుంభకర్ణస్తథైవ చ ॥ 2
- ఏతే మహాబలా వీరాః రాక్షసా యుద్ధకాంక్షిణః । జేతారః పరసైన్యానాం పరైర్నిత్యాపరాజితాః ॥ 3
- నిహతాస్తే మహావీర్యాః రామేణాక్లిష్టకర్మణా । రాక్షసాస్సుమహాకాయాః నానాశస్త్రవిశారదాః ॥ 4
- అన్యే చ బహువశ్చూరాః మహాత్మానో నిపాతితాః । ప్రఖ్యాతబలవీర్యేణ పుత్రేణేంద్రజితా మమ ॥ 5
- యౌ హి తౌ భ్రాతరౌ వీరౌ బద్ధౌ దత్తవరైశ్శరైః । యన్న శక్యం సురైః సర్వైః అసురైర్వా మహాబలైః ॥ 6
- మోక్షుం తద్బంధనం ఘోరం యక్షగంధర్వకిన్నరైః । త న్న జానే ప్రభావైర్వా మాయయా మోహనేన వా ॥ 7
- శరబంధాద్విముక్తౌ తౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । యే యోధా నిర్గతాశ్చూరాః రాక్షసా మమ శాసనాత్ ॥ 8
- తే సర్వే నిహతా యుద్ధే వానరైస్సుమహాబలైః । తం న పశ్యామ్యహం యుద్ధే యోఽద్య రామం సలక్ష్మణమ్ ॥ 9
- శాసయేత్ సబలం వీరం ససుగ్రీవవిభీషణమ్ । అహో ను బలవాన్ రామో మహాదస్త్రబలం చ వై ॥ 10
- యస్య విక్రమమాసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః । తం మన్యే రాఘవం వీరం నారాయణమనామయమ్ ॥ 11
- తద్భయాద్ధి పురీ లంకా పిహితద్వారతోరణా । అప్రమత్తైశ్చ సర్వత్ర గుప్తై రక్ష్యై ర్షూరై ర్త్వియమ్ ॥ 12
- అశోకవనికాయాం చ యత్ర సీతాఽభిరక్ష్యతే । నిష్క్రామో వా ప్రవేశో వా జ్ఞాతవ్యః సర్వధైవ నః ॥ 13
- యత్ర యత్ర భవేద్గుల్మః తత్ర తత్ర పునః పునః । సర్వతశ్చాపి తిష్ఠద్ధ్వం సైస్సైస్త్వైః పరివృతా బలైః ॥ 14
- ద్రష్టవ్యం చ పదం తేషాం వానరాణాం నిశాచరాః । ప్రదోషే వాఽర్ధరాత్రే వా ప్రత్యూషే వాఽపి సర్వతః ॥ 15
- నావజ్ఞా తేషు కర్తవ్యా వానరేషు కదాచన । ద్విషతాం బలముద్యుక్తమ్ ఆపతత్ కిం స్థితం సదా ॥ 16
- తతస్తే రాక్షసాస్సర్వే శ్రుత్వా లంకాధిపస్య తత్ । వచనం సర్వమాతిష్ఠన్ యథావత్తు మహాబలాః ॥ 17
- స తాన్ సర్వాన్ సమాదిశ్య రావణో రాక్షసాధిపః । మన్యుశల్యం వహన్ దీనః ప్రవివేశ స్వమాలయమ్ ॥ 18
- తతస్స సందీపితకోపహ్నిః నిశాచరాణామధిపో మహాబలః ।
తదేవ పుత్రవ్యసనం విచింతయన్ ముహుర్ముహుశ్చైవ తదా వ్యనిశ్వసత్ ॥ 19
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణోద్వేగో నామ ద్విసప్తతితమస్సర్గః

అథ త్రిసప్తతితమః సర్గః(73) రామలక్ష్మణయోః బ్రహ్మాస్త్రబంధః

- తతో హతాన్ రాక్షసపుంగవాంస్తాన్ దేవాంతకాదిత్రిశిరోతికాయాన్ ।
రక్షోగణాస్తత్ర హతావశిష్టాః తే రావణాయ త్వరితం శశంసుః ॥ 1
- తతో హతాంస్తాన్ సహసా నిశమ్య రాజా ముమోహోశ్రుపరిపుతాక్షః ।
పుత్రక్షయం భ్రాతృవధం చ ఘోరం విచింత్య రాజా విపులం ప్రదధ్యౌ ॥ 2
- తతస్తు రాజానముదీక్ష్వ దీనం శోకార్ణవే సంపరిపుష్పవానమ్ ।
రథర్షభో రాక్షసరాజసూనుః తమింద్రజిద్వాక్యమిదం బభాషే ॥ 3
- న తాత! మోహం ప్రతిగంతుమర్హసి యత్రేంద్రజిజ్ఞీవతి రాక్షసేంద్ర ।
నేంద్రారిబాణాభిహతో హి కశ్చిత్ ప్రాణాన్ సమర్థస్సమరేఽభిపాతుమ్ ॥ 4

- పశ్యాద్య రామం సహ లక్ష్మణేన మద్భాణనిర్భిన్నవికీర్ణదేహమ్ ।
 గతాయుషం భూమితలే శయానం శితైశ్శరైరాచితసర్పగాత్రమ్ ॥ 5
- ఇమాం ప్రతిజ్ఞాం శృణు శక్రశత్రో సునిశ్చితాం పౌరుషదైవయుక్తామ్ ।
 అద్వైప రామం సహ లక్ష్మణేన సంతర్పయిష్యామి శరైరమోషైః ॥ 6
- అద్యేంద్రవైవస్వతవిష్ణుమిత్ర సాధ్యాశ్వివైశ్వానరచంద్రసూర్యాః ।
 ద్రక్ష్వంతు మే విక్రమమప్రమేయం విష్ణోరివోగ్రం బలియజ్జవాటే ॥ 7
- స ఏవముక్త్వా త్రిదశేంద్రశత్రుః ఆపుచ్ఛ్య రాజానమదీనసత్త్వః ।
 సమారురోహానిలతుల్యవేగం రథం ఖరశ్రేష్ఠసమాధియుక్తమ్ ॥ 8
- తమాస్థాయ మహాతేజాః రథం హరిరథోపమమ్ ।జగామ సహసా తత్ర యత్ర యుద్ధమరిందమః ॥ 9
- తం ప్రస్థితం మహాత్మానమ్ అనుజగ్మర్మహాబలాః ।సంహర్షమానా బహవో ధనుస్ప్రవరపాణయః ॥ 10
- గజస్కంధగతాః కేచిత్ కేచిత్ ప్రవరవాజిభిః । (వ్యాఘ్రువృశ్చికమార్జాలైః ఖరోష్ట్రైశ్చ భుజంగమైః ।
 వరాహశ్వాపదైస్సింహైః జంబుకైః పర్వతోపమైః ॥ శశహంసమయూరైశ్చ రాక్షసా భీమవిక్రమాః ।)
 ప్రాసముద్గరనిస్త్రింశపరశ్వధగదాధరాః ॥ 11
- స శంఖనినదైః పూర్ణైః భేరీణాం చాపి నిస్వనైః । జగామ త్రిదశేంద్రారిః స్తూయమానో నిశాచరైః ॥ 12
- స శంఖశశివర్ణేన ఛత్రేణ రిపుసూదనః । రరాజ ప్రతిపూర్ణేన నభశ్చంద్రమసా యథా ॥ 13
- అవీజ్యత తతో వీరో హైమైర్హేమవిభూషితైః । చారుచామరముఖ్యైశ్చ ముఖ్యస్సర్పధనుష్కతామ్ ॥ 14
- (స తు దృష్ట్వా వినిర్యాంతం బలేన మహతావృతమ్ । రాక్షసాధిపతిః శ్రీమాన్ రావణః పుత్రమబ్రవీత్ ॥
 త్వమప్రతిరథః పుత్రః త్వయా వై వాసవో జితః । కింపునర్మానుషం ధృప్యం నిహనిష్యసి రాఘవమ్ ॥
 తథోక్తో రాక్షసేంద్రేణ ప్రతిగృహ్య మహాశిషః ।) తతస్త్వింద్రజితా లంకా సూర్యప్రతిమతేజసా ।
 రరాజాప్రతివీర్యేణ ద్యౌరివార్కేణ భాస్వతా ॥ 15
- స సంప్రాప్య మహాతేజాః యుద్ధభూమిమరిందమః । స్థాపయామాస రక్షాంసి రథం ప్రతి సమంతతః ॥
 తతస్తు హుతభోక్తారం హుతభుక్నదృశప్రభః । జుహోవ రాక్షసశ్రేష్ఠో మంత్రవద్విధివత్తదా ॥ 17
- స హవిర్లాజసంస్కారైః మాల్యగంధపురస్ఫుతైః । జుహువే పావకం తత్ర రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ ॥ 18
- శాస్త్రాణి శరపత్త్రాణి సమిధోఽథ విభీతకాః । లోహితాని చ వాసాంసి స్రువం కార్ణాయసం తథా ॥ 19
- స తత్రాగ్నిం సమాస్తీర్య శరపత్త్రైస్తోమరైః । ఛాగస్య కృష్ణవర్ణస్య గళం జగ్రాహ జీవతః ॥ 20
- సకృదేవ సమిద్ధస్య విధూమస్య మహార్చిషః । బభూవుస్తాని లింగాని విజయం యాన్యదర్శయన్ ॥ 21
- ప్రదక్షిణావర్తశిఖః తప్తకాంచనభూషణః । హవిస్తత్ ప్రతిజగ్రాహ పావకః స్వయమాస్థితః ॥ 22
- సోఽస్త్రిమాహారయామాస బ్రాహ్మమింద్రరిపుస్తదా । ధనుశ్చాత్మరథం చైవ సర్వం తత్రాభ్యమంత్రయత్ ॥
 తస్మిన్నాహూయమానేఽస్త్రి హూయమానే చ పావకే । సార్థం గ్రహేందునక్షత్రైః వితత్రాస నభస్థలమ్ ॥
 స పావకం పావకదీప్తతేజాః హుత్వా మహేంద్రప్రతిమప్రభావః ।
 సచాపబాణాసిరథాశ్వసూతః ఖేఽంతర్దధేఽత్మానమచింత్యరూపః ॥ 25
- తతో హయరథాకీర్ణం పతాకాధ్వజశోభితమ్ । నిర్యయౌ రాక్షసబలం నర్దమానం యుయుత్సయా ॥ 26
- తే శరైర్బహుభిశ్చిత్రైః తీక్ష్ణవేగైరలంకృతైః । తోమరైరంకుశైశ్చాపి వానరాన్ జఘ్నురాహవే ॥ 27
- రావణిస్తు తతః క్రుద్ధః తాన్ నిరీక్ష్వ నిశాచరాన్ । హృష్టా భవంతో యుధ్యంతు వానరాణాం జిఘాంసయా ॥
 తతస్సే రాక్షసాస్సర్వే నర్దంతో జయకాంక్షిణః । అభ్యవర్షంతతో ఘోరాన్ వానరాన్ శరవృష్టిభిః ॥ 29
- స తు నాశీకనారాచైః గదాభిర్ముసలైరపి । రక్షోభిస్సంవృతస్సంఖ్యే వానరాన్ విచకర్త హ ॥ 30
- తే వధ్యమానాస్సమరే వానరాః పాదపాయుధాః । అభ్యద్రవంత సహితాః రావణిం రణకర్కశమ్ ॥ 31

- ఇంద్రజిత్తు తతః క్రుద్ధో మహాతేజా మహాబలః । వానరాణాం శరీరాణి వ్యధమద్రావణాత్మజః ॥ 32
- శరణైకేన చ హరీన్ నవ పంచ చ సప్త చ । చిచ్ఛేద సమరే క్రుద్ధో రాక్షసాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥ 33
- స శరైస్సూర్యసంకాశైః శాతకుంభవిభూషితైః । వానరాన్ సమరే వీరః ప్రమమాధ సుదుర్జయః ॥ 34
- తే భిన్నగ్రాత్రాస్సమరే వానరాశ్శరపీడితాః । పేతుర్మృతసంకల్పాః సురైరివ మహాసురాః ॥ 35
- తం తపంతమివాదిత్యం ఘోరైర్బాణగభస్తిభిః । అభ్యధావంత సంక్రుద్ధాః సంయుగే వానరర్షభాః ॥ 36
- తతస్తు వానరాస్సర్వే భిన్నదేహో విచేతసః । వ్యథితా విద్రవంతి స్మ రుధిరేణ సముక్షితాః ॥ 37
- రామస్యార్ధే పరాక్రమ్య వానరాస్త్వక్తజీవితాః । నర్దంతస్తేఽభివృత్తాస్తు సమరే సశిలాయుధాః ॥ 38
- తే ద్రుమైః పర్వతాగ్రైశ్చ శిలాభిశ్చ ప్లవంగమాః । అభ్యవర్షంత సమరే రావణిం పర్యవస్థితాః ॥ 39
- తద్ద్రుమాణాం శిలానాం చ వర్షం ప్రాణహరం మహత్ । వ్యపోహత మహాతేజాః రావణిస్సమితింజయః ॥
- తతః పావకసంకాశైః శరైరాశీవిషోపమైః । వానరాణామనీకాని బిభేద సమరే ప్రభుః ॥ 41
- అష్టాదశశరై స్తీ క్షణైః స విద్ధా వ్ గంధమాదనమ్ । వివ్యాధ నవభిశ్చైవ నశం దూరాదవస్థితమ్ ॥ 42
- సప్తభిస్తు మహావీర్యో మైందం మర్మవిదారణైః । పంచభిర్విశిఖై శ్చైవ గజం వివ్యాధ సంయుగే ॥ 43
- జాంబవంతం తు దశభిః నీలం త్రింశద్భిరేవ చ । సుగ్రీవమృషభం చైవ సోఽంగదం ద్వివిదం తథా ॥ 44
- ఘోరైర్దత్తవరై స్తీ క్షణైః నిప్రాణానకరోత్ తదా । అన్యానపి తదా ముఖ్యాన్ వానరాన్ బహుభిశ్శరైః ॥ 45
- అర్దయామాస సంక్రుద్ధః కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః । స శరైస్సూర్యసంకాశైః సుముక్షైశ్శీఘ్రగామిభిః ॥ 46
- వానరాణామనీకాని నిర్మమంథ మహారణే । ఆకులాం వానరీం సేనాం శరజాలేన మోహితామ్ ॥ 47
- హృష్టస్స పరయా ప్రీత్యా దదర్శ క్షతజోక్షితామ్ । పునరేవ మహాతేజాః రాక్షసేంద్రాత్మజో బలీ ॥ 48
- సంస్పృజ్య బాణవర్షం చ శస్త్రవర్షం చ దారుణమ్ । మమర్ష వానరానీకమ్ ఇంద్రజిత్త్వరితో బలీ ॥ 49
- స్వసైన్యముత్పృజ్య సమేత్య తూర్ణం మహారణే వానరవాహినీషు ।
- అదృశ్యమానశ్శరజాలముగ్రం వవర్ష నీలాంబుధరో యథాఽంబు ॥ 50
- తే శక్రజిద్బాణవిశీర్ణదేహాః మాయాహతా విస్వరమున్నదంతః ।
- రణే నిపేతుర్హరయోఽద్రికల్పాః యథేంద్రవజ్రాభిహతా నగేంద్రాః ॥ 51
- తే కేవలం సందదృశుశ్శితాగ్రాన్ బాణాన్ రణే వానరవాహినీషు ।
- మాయానిగూఢం తు సురేంద్రశత్రుం న చావృతం రాక్షసమభ్యుపశ్యన్ ॥ 52
- తత స్స రక్షోధిపతిర్మహాత్మా సర్వా దిశో బాణగణైశ్శితాగ్రైః ।
- ప్రచ్ఛాదయామాస రవిప్రకాశైః విషాదయామాస చ వానరేంద్రాన్ ॥ 53
- స శూలనిస్త్రింశపరశ్వధాని వ్యావిధ్య దీప్తానలసన్నిభాని ।
- సవిస్ఫులింగోఽష్టస్వలపావకాని వవర్ష తీవ్రం ప్లవగేంద్రసైన్యే ॥ 54
- తతో జ్వలనసంకాశైః శరైర్వానరయూథపాః । తాడితాశ్చక్రజిద్బాణైః ప్రపుల్లా ఇవ కింశుకాః ॥ 55
- తేఽన్యోన్యమభిసర్పంతో నినదంతశ్చ విస్వరమ్ । రాక్షసేంద్రాస్త్రనిర్భిన్నాః నిపేతుర్వానరర్షభాః ॥ 56
- ఉదీక్షమాణా గగనం కేచిన్నేత్రేషు తాడితాః । శరైర్విచురన్యోన్యం పేతుశ్చ జగతీతలే ॥ 57
- హనుమంతం చ సుగ్రీవమ్ అంగదం గంధమాదనమ్ । జాంబవంతం సుషేణం చ వేగదర్శినమేవ చ ॥ 58
- మైందం చ ద్వివిదం నీలం గవాక్షం గజగోముఖౌ । కేసరిం హరిలోమానం విద్యుద్గంఢ్రం చ వానరమ్ ॥ 59
- సూర్యాననం జ్యోతిముఖం తథా దధిముఖం హరిమ్ । పావకాక్షం నశం చైవ కుముదం చైవ వానరమ్ ॥
- ప్రాసైశ్శూలైశ్శితైర్బాణైః ఇంద్రజిన్మంత్రసంహితైః । వివ్యాధ హరిశార్దూలాన్ సర్వాంస్తాన్ రాక్షసోత్తమః ॥ 61
- స వై గదాభిర్హరియూథముఖ్యాన్ నిర్భిద్య బాణైస్తపనీయపుంఖైః ।
- వవర్ష రామం శరవృష్టిజాలైః సలక్ష్మణం భాస్కరరశ్మికల్పైః ॥ 62

- స బాణవర్షైర్భివర్షమాణో ధారానిపాతానివ తానచింత్య ।
 సమీక్షమాణః పరమాద్భుతశ్రీః రామస్తదా లక్ష్మణమిత్యువాచ ॥ 63
- అసౌ పునర్లక్ష్మణ! రాక్షసేంద్రో బ్రహ్మాస్త్రమాశ్రిత్య సురేంద్రశత్రుః ।
 నిపాతయిత్వా హరిసైన్యముగ్రమ్ అస్మాన్ శరైరర్దయతి ప్రసక్తః ॥ 64
- స్వయంభువా దత్తవరో మహాత్మా ఖమాస్థితోఽంతర్హితభీమకాయః ।
 కథం ను శక్యో యుధి నష్టదేహో నిహంతుమద్యేంద్రజిదుద్యతాస్త్రః ॥ 65
- మన్యే స్వయంభూర్భగవానచింత్యో యస్యైతదస్త్రం ప్రభవశ్చ యో-స్య ।
 బాణావపాతాంస్త్యమిహాద్య ధీమన్! మయా సహవ్యగ్రమనాః సహస్య ॥ 66
- ప్రచ్ఛాదయత్యేష హి రాక్షసేంద్రః సర్వా దిశః సాయకవృష్టిజాలైః ।
 ఏతచ్ఛ సర్వం పతితాగ్ర్యశూరం న భ్రాజతే వానరరాజసైన్యమ్ ॥ 67
- ఆవాం తు దృష్ట్వా పతితౌ విసంజ్ఞౌ నివృత్తయుద్ధౌ గతరోషహర్షౌ ।
 ద్రువం ప్రవేక్ష్యత్యమరారివాసమ్ అసౌ సమాదాయ రణాగ్రలక్ష్మీమ్ ॥ 68
- తతస్తు తావింద్రజిదస్త్రజాలైః బభూవతుస్తత్ర తథా విశస్తౌ ।
 స చాపి తౌ తత్ర విదర్శయిత్వా ననాద హర్షాద్యుధి రాక్షసేంద్రః ॥ 69
- స తత్తదా వానరసైన్యమేవం రామం చ సంఖ్యే సహ లక్ష్మణేన ।
 విషాదయిత్వా సహసా వివేశ పురీం దశగ్రీవభుజాభిగుప్తామ్ ॥ 70

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామలక్ష్మణయోః బ్రహ్మాస్త్రబంధో నామ త్రిసప్తతితమస్సర్గః

అథ చతుస్సప్తతితమః సర్గః(74) సర్వోషధిభిః బ్రహ్మాస్త్రమోచనమ్

- తయోస్తదా సాదితయో రణాగ్రే ముమోహ సైన్యం హరిపుంగవనామ్ ।
 సుగ్రీవనీలాంగదజాంబవంతో న చాపి కించిత్ ప్రతిపేదిరే తే ॥ 1
- తతో విషణ్ణం సమవేక్ష్య సైన్యం విభీషణో బుద్ధిమతాం వరిష్టః ।
 ఉవాచ శాఖామృగరాజవీరాన్ ఆశ్వాసయన్నప్రతిమైర్వచోభిః ॥ 2
- మా భైష్ట నాస్త్యత్ర విషాదకాలో యదార్యపుత్రౌ వివశౌ విషణ్ణౌ ।
 స్వయంభువో వాక్యమథోద్వహంతౌ యత్సాదితావింద్రజిదస్త్రజాలైః ॥ 3
- తస్మై తు దత్తం పరమాస్త్రమేతత్ స్వయంభువా బ్రాహ్మమమోఘవేగమ్ ।
 తస్మానయంతౌ యుధి రాజపుత్రౌ నిపాతితౌ కోఽత్ర విషాదకాలః ॥ 4
- బ్రాహ్మమస్త్రం తతో ధీమాన్ మానయిత్వా తు మారుతిః । విభీషణవచః శ్రుత్వా హనుమాంస్తమథాబ్రవీత్ ॥
 ఏతస్మిన్నిహతే సైన్యే వానరాణాం తరస్వినామ్ । యో యో ధారయతే ప్రాణాన్ తం తమాశ్వాసయావహై ॥
- తావుభౌ యుగపద్వీరౌ హనుమద్రాక్షసోత్తమౌ । ఉల్కాహస్తౌ తదా రాత్రౌ రణశీర్షే విచేరతుః ॥ 7
- భిన్నలాంగూలహస్తోరుపాదాంగుళిశిరోధరైః । స్రవద్భిః క్షతజం గాత్రైః ప్రస్రవద్భిస్తతస్తతః ॥ 8
- పతితైః పర్వతాకారైః వానరైరభిసంకులామ్ । శస్త్రైశ్చ పతితైర్దిష్టైః దదృశాతే వసుంధరామ్ ॥ 9
- సుగ్రీవమంగదం నీలం శరభం గంధమాదనమ్ । గవాక్షం చ సుషేణం చ వేగదర్శినమాచూకమ్ ॥ 10
- మైందం నశం జ్యోతిముఖం ద్వివిదం పనసం తథా । విభీషణో హనుమాంశ్చ దదృశాతే హతాన్ రణే ॥ 11
- సప్తషష్టిర్జ్ఞాతాః కోట్యో వానరాణాం తరస్వినామ్ । అహ్నాః పంచమశేషేణ వల్లభేన స్వయంభువః ॥ 12
- సాగరౌఘనిభం భీమం దృష్ట్వా బాణార్దితం బలమ్ । మార్గతే జాంబవంతం స హనుమాన్ సవిభీషణః ॥ 13
- స్వభావజరయా యుక్తం వృద్ధం శరశత్రైశ్చితమ్ । ప్రజాపతిసుతం వీరం శామ్యంతమివ పావకమ్ ॥ 14
- దృష్ట్వా తముపసంగమ్య పౌలస్త్యౌ వాక్యమబ్రవీత్ । కచ్చిదార్య శరై స్తీ క్షణైః న ప్రాణా ధ్వంసితాస్తవ ॥ 15

- విభీషణవచః శ్రుత్వా జాంబవాన్పుక్షపుంగవః । కృచ్ఛాదభ్యుద్ధిరన్ వాక్యమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 16
- నైర్మతేంద్ర మహావీర్య! స్వరేణ త్వాఽభిలక్షయే । పీడ్యమానశ్శితైర్జాణైః న త్వాం పశ్యామి చక్షుషా ॥ 17
- అంజనా సుప్రజా యేన మాతరిశ్వా చ నైర్మత । హనుమాన్ వానరశ్రేష్ఠః ప్రాణాన్ ధారయతే క్వచిత్ ॥ 18
- శ్రుత్వా జాంబవతో వాక్యమ్ ఉవాచేదం విభీషణః । ఆర్యపుత్రావతిక్రమ్య కస్మాత్ పృచ్ఛసి మారుతిమ్ ॥ 19
- నైవ రాజని సుగ్రీవే నాంగదే నాపి రాఘవే । ఆర్య! సందర్శితస్నేహో యథా వాయుసుతే పరః ॥ 20
- విభీషణవచశ్రుత్వా జాంబవాన్ వాక్యమబ్రవీత్ । శృణు నైర్మతశార్దూల! యస్మాత్ పృచ్ఛామి మారుతిమ్ ॥
- తస్మిన్ జీవతి వీరే తు హతమప్యహతం బలమ్ । హనుమత్పుణ్డితప్రాణే జీవంతోఽపి వయం హతాః ॥
- ధరతే మారుతిస్తాత! మారుతప్రతిమో యది । వైశ్వానరసమో వీర్యే జీవితాశా తతో భవేత్ ॥ 23
- తతో వృద్ధముపాగమ్య నియమేనాభ్యవాదయత్ । గృహ్య జాంబవతః పాదౌ హనుమాన్ మారుతాత్మజః ॥
- (అహం స్థితోస్త్తునిర్విణ్ణః కిం మయా క్రియతాం విభో)శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం తథాఽపి వ్యథితేంద్రియః ।
- పునర్జాతమివాత్మానం మన్యతే స్మృత్క్షపుంగవః ॥ 25
- తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః హనుమంతం స జాంబవాన్ । ఆగచ్ఛ హరిశార్దూల! వానరాంస్త్రాతుమర్హసి ॥ 26
- నాన్యో విక్రమపర్యాప్తః త్వమేషాం పరమస్సఖా । త్వత్పరాక్రమకాలోఽయం నాన్యం పశ్యామి కంచన ॥ 27
- ఋక్షవానరవీరాణామ్ అనీకాని ప్రహర్షయ । విశల్యౌ కురు చాప్యేతౌ సాదితౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 28
- గత్వా పరమమధ్వానమ్ ఉపర్యుపరి సాగరమ్ । హిమవంతం నగశ్రేష్ఠం హనుమాన్ గంతుమర్హసి ॥ 29
- తతః కాంచనమత్సుచ్ఛమ్ ఋషభం పర్వతోత్తమమ్ । కైలాసశిఖరం చాపి ద్రక్ష్యస్యరినిషూదన ॥ 30
- తయోశ్శిఖరయోర్మధ్యే ప్రదీప్తమతులప్రభమ్ । సర్వౌషధియుతం వీర! ద్రక్ష్యస్యోషధిపర్వతమ్ ॥ 31
- తస్య వానరశార్దూల! చతస్రో మూర్ధ్ని సంభవాః । ద్రక్ష్యస్యోషధయో దీప్తాః దీపయంత్యో దిశో దశ ॥ 32
- మృతసంజీవినీం చైవ విశల్యకరణీమపి । సావర్ణ్యకరణీం చైవ సంధానకరణీం తథా ॥ 33
- తాస్సర్వాహనుమాన్ గృహ్య క్షిప్రమాగంతుమర్హసి । ఆశ్వాసయ హరీన్ ప్రాణైః యోజ్య గంధవహాత్మజ ॥ 34
- శ్రుత్వా జాంబవతో వాక్యం హనుమాన్ హరిపుంగవః । ఆపూర్యత బలోద్ధర్షైః తోయవేగైరివార్ణవః ॥ 35
- స పర్వతతటాగ్రస్థః పీడయన్ పర్వతోత్తమమ్ । హనుమాన్ దృశ్యతే వీరో ద్వితీయ ఇవ పర్వతః ॥ 36
- హరిపాదవినిర్భగ్నీ నిషసాద స పర్వతః । న శశాక తదాత్మానం సోఘం భృశనిపీడితః ॥ 37
- తస్య పేతుర్నగా భూమౌ హరివేగాచ్చ జజ్వలుః । శృంగాణి చ వ్యశీర్యంత పీడితస్య హనూమతా ॥ 38
- తస్మిన్ సంపీడ్యమానే తు భగ్నద్రుమశిలాతలే । న శేకుర్వానరాః స్థాతుం ఘూర్ణమానే నగోత్తమే ॥ 39
- సా ఘూర్ణితమహాద్వారా ప్రభగ్నగృహగోపురా । లంకా త్రాసాకులా రాత్రౌ ప్రస్మతేవాభవత్తదా ॥ 40
- పుథివీధరసంకాశో నిపీడ్య ధరణీధరమ్ । పుథివీం క్షోభయామాస సార్ణవాం మారుతాత్మజః ॥ 41
- ఆరురోహ తదా తస్మాత్ హరిర్మలయపర్వతమ్ । మేరుమందరసంకాశం నానాప్రస్రవణాకులమ్ ॥ 42
- నానాద్రుమలతాకీర్ణం వికాసికమలోత్పలమ్ । సేవితం దేవగంధర్వైః షష్టియోజనముచ్చితమ్ ॥ 43
- విద్యాధరైర్మునిగణైః అప్సరోభిర్నిషేవితమ్ । నానామృగగణాకీర్ణం బహుకందరశోభితమ్ ॥ 44
- సర్వానాకులయన్ తత్ర యుక్షగంధర్వకిన్నరాన్ । హనుమాన్ మేఘసంకాశో వవృధే మారుతాత్మజః ॥ 45
- పద్భ్యాం తు శైలమాపీడ్య బడబాముఖవన్ముఖమ్ । వివృత్యోగ్రం ననాదోచ్ఛైః త్రాసయన్నివ రాక్షసాన్ ॥ 46
- తస్య నానద్యమానస్య శ్రుత్వా నినదమద్భుతమ్ । లంకాస్థా రాక్షసాస్సర్వే న శేకుః స్పందితుం భయాత్ ॥
- నమస్మత్స్వాఽథ రామాయ మారుతిర్భీమవిక్రమః । రాఘవార్థే పరం కర్మ సమీహత పరంతపః ॥ 48
- స పుచ్ఛముద్యమ్య భుజంగకల్పం వినమ్య పృష్ఠం శ్రవణే నికుంచ్య ।
- వివృత్య వక్త్రం బడబాముఖాభమ్ ఆపుష్పవే వ్యోమని చండవేగః ॥ 49
- స వృక్షషండాంస్తరసా జహార శైలాన్ శిలాః ప్రాకృతవానరాంశ్చ ।

- బాహూరువేగోద్ధతసంప్రణున్నాః తే క్షీణవేగాః సలిలే నిపేతుః ॥ 50
- స తా ప్రసార్యోరగభోగకల్పౌ భుజౌ భుజంగారినికాశవీర్యః ।
జగామ మేరుం నగరాజమగ్ర్యం దిశః ప్రకర్షన్నిప వాయుసూనుః ॥ 51
- స సాగరం ఘూర్ణితవీచిమాలం తదా భృశం భ్రామితసర్వసత్త్వమ్ ।
సమీక్షమాణస్సహసా జగామ చక్రం యథా విష్ణుకరాగ్రముక్తమ్ ॥ 52
- స పర్వతాన్ వృక్షగణాన్ సరాంసి నదీస్తటాకాని పురోత్తమాని ।
స్ఫీతాన్ జనాంతానపి సంప్రవీక్ష్య జగామ వేగాత్ పితృతుల్యవేగః ॥ 53
- ఆదిత్యపథమాశ్రిత్య జగామ స గతక్లమః । హనుమాన్ త్వరితో వీరః పితృతుల్యపరాక్రమః ॥ 54
- జవేన మహతా యుక్తో మారుతిర్మారుతో యథా । జగామ హరిశార్దూలో దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥ 55
- స్మరన్ జాంబవతో వాక్యం మారుతిర్వాతరంహసా । దదర్శ సహసా చాపి హిమవంతం మహాకపిః ॥ 56
- నానాప్రప్రవణోపేతం నానాకందరనిర్ఝరమ్ । శ్వేతాభ్రచయసంకాశైః శిఖరైశ్చారుదర్శనైః ।
శోభితం వివిధైర్వృక్షైః అగమత్ పర్వతోత్తమమ్ ॥ 57
- స తం సమాసాద్య మహానగేంద్రమ్ అతిప్రవృద్ధోత్తమఘోరశృంగమ్ ।
దదర్శ పుణ్యాని మహాశ్రమాణి సురర్షిసంఘోత్తమసేవితాని ॥ 58
- స బ్రహ్మాకోశం రజతాలయం చ శక్రాలయం రుద్రశరప్రమోక్షమ్ ।
హయాననం బ్రహ్మశిరశ్చ దీప్తం దదర్శ వైవస్వతకింకరాంశ్చ ॥ 59
- వజ్రాలయం వైశ్రవణాలయం చ సూర్యప్రభం సూర్యనిబంధనం చ ।
బ్రహ్మసనం శంకరకార్మకం చ దదర్శ నాభిం చ వసుంధరాయాః ॥ 60
- కైలాసమగ్ర్యం హిమవచ్ఛిలాం చ తథర్షభం కాంచనశైలమగ్ర్యమ్ ।
సందీప్తసర్వౌషధిసంప్రదీప్తం దదర్శ సర్వౌషధిపర్వతేంద్రమ్ ॥ 61
- స తం సమీక్ష్యానలరశ్మిదీప్తం విసిష్ఠియే వాసవదూతసూనుః ।
ఆప్లుత్య తం చౌషధిపర్వతేంద్రం తత్రౌషధీనాం విచయం చకార ॥ 62
- స యోజనసహస్రాణి సమతీత్య మహాకపిః । దివ్యౌషధిధరం శైలం వ్యచరన్మారుతాత్మజః ॥ 63
- మహౌషధ్యస్తతస్సర్వాః తస్మిన్ పర్వతసత్తమే । విజ్ఞాయార్థినమాయాంతం తతో జగ్మురదర్శనమ్ ॥ 64
- స తా మహాత్మా హనుమానపశ్యన్ చుకోప కోపాచ్చ భృశం ననాద ।
అమృప్యమాణోఽగ్నినికాశచక్షుః మహీధరేంద్రం తమువాచ వాక్యమ్ ॥ 65
- కిమేతదేవం సువినిశ్చితం తే యద్రాఘవేనాసి కృతానుకంపః ।
పశ్యాద్య మద్బాహుబలాభిభూతో వికీర్ణమాత్మానమథో నగేంద్ర ॥ 66
- స తస్య శృంగం సనగం సనాగం సకాంచనం ధాతుసహస్రజుష్టమ్ ।
వికీర్ణకూటం జ్వలితాగ్రసానుం ప్రగృహ్య వేగాత్ సహసోన్మమాధ ॥ 67
- స తం సముత్పాట్య ఖముత్పాత విత్రాస్య లోకాన్ ససురాసురేంద్రాన్ ।
సంస్తూయమానః ఖచరైరనేకైః జగామ వేగాత్ గరుడోగ్రవేగః ॥ 68
- స భాస్కరాధ్వానమనుప్రపన్నః తం భాస్కరాభం శిఖరం ప్రగృహ్య ।
బభౌ తదా భాస్కరసన్నికాశో రవేస్సమీపే ప్రతిభాస్కరాభః ॥ 69
- స తేన శైలేన భృశం రరాజ శైలోపమో గంధవహాత్మజస్తు ।
సహస్రధారేణ సపావకేన చక్రేణ ఖే విష్ణురివార్పితేన ॥ 70
- తం వానరాః ప్రేక్ష్యు నినేదురుచ్చైః స తానపి ప్రేక్ష్య ముదా ననాద ।

తేషాం సముద్ముష్టరవం నిశమ్య లంకాలయా భీమతరం వినేదుః ॥	71
తతో మహాత్మా నిపపాత తస్మిన్ శైలోత్తమే వానరసైన్యమధ్యే ।	
హర్యుత్తమేభ్యః శిరసాఽభివాద్య విభీషణం తత్ర స సస్వజే చ ॥	72
తావప్యభౌ మానుషరాజపుత్రౌ తం గంధమామ్రూయ మహౌషధీనామ్ ।	
బభూవతుస్తత్ర తదా విశల్యో ఉత్తస్థురన్యే చ హరిప్రవీరాః ॥	73
సర్వే విశల్యా విరుజః క్షణేన హరిప్రవీరా నిహతాశ్చ యే స్యుః ।	
గంధేన తాసాం ప్రవరోషధీనాం సుప్తా నిశాంతేష్వివ సంప్రబుద్ధాః ॥	74
యదాప్రభృతి లంకాయాం యుధ్యంతే కపిరాక్షసాః । తదా ప్రభృతి మానార్థమ్ ఆజ్ఞయా రావణస్య చ ॥	
యే హన్యంతే రణే తత్ర రాక్షసాః కపికుంజరైః । హతాహతాస్తు క్షిప్యంతే సర్వ ఏవ తు సాగరే ॥	76
తతో హరిర్గంధవహోత్మజస్తు తమోషధీశైలముదగ్రవీర్యః ।	
నినాయ వేగాద్ధిమవంతమేవ పునశ్చ రామేణ సమాజగామ ॥	77
ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సర్వాషదిభిః బ్రహ్మస్తమోచనం నామ చతుస్సప్తతితమస్సర్గః	

అథ పంచసప్తతితమః సర్గః(75) లంకాదహనం కపిరాక్షసయుద్ధం చ

తతోఽబ్రవీన్మహాతేజాః సుగ్రీవో వానరాధిపః । అర్థ్యం విజ్ఞాపయంశ్చాపి హనూమంతమిదం వచః ॥	1
యతో హతః కుంభకర్ణః కుమారాశ్చ నిఘాదితాః । నేదానీముపనిర్హారం రావణో దాతుమర్హతి ॥	2
యే యే మహాబలాస్సంతి లఘువశ్చ ప్లవంగమాః । లంకామభ్యుత్పతంత్యాశు గృహ్యోల్కాః ప్లవగర్షభాః ॥	3
తతోఽస్తంగత ఆదిత్యే రౌద్రే తస్మిన్నిశాముఖే । లంకామభిముఖాస్సోల్కాః జగ్ముస్తే ప్లవగర్షభాః ॥	4
ఉల్కాహస్తైర్దరిగణైః సర్వతస్సమభిద్రుతాః । ఆరక్షస్థా విరూపాక్షాః సహసా విప్రదుద్రువుః ॥	5
గోపురాట్టప్రతోళీషు చర్యాసు వివిధాసు చ । ప్రాసాదేషు చ సంహృష్టాః సస్పృజుస్తే హతాశనమ్ ॥	6
తేషాం గృహసహస్రాణి దదాహ హుతభుక్తదా । ప్రాసాదాః పర్వతాకారాః పతంతి ధరణీతలే ॥	7
అగరుర్దహ్యతే తత్ర వరం చ హరిచందనమ్ । మౌక్తికా మణయః స్నిగ్ధాః వజ్రం చాఽపి ప్రవాళకమ్ ॥	8
క్షౌమం చ దహ్యతే తత్ర కౌశేయం చాపి శోభనమ్ । ఆవికం వివిధం చౌర్ణం కాంచనం భాండమాయుధమ్ ॥	
నానావికృతసంస్థానం వాజిభాండపరిచ్ఛదౌ । గజగ్రైవేయకక్ష్యాశ్చ రథభాండాశ్చ సంస్కృతాః ॥	10
తనుత్రాణి చ యోధానాం హస్త్యశ్వానాం చ వర్మ చ । ఖడ్గా ధనూంషి జ్యూబాణాః తోమరాంకుశశక్తయః ॥	
రోమజం వాలజం చర్మ వ్యాఘ్రుజం చాండజం బహు । ముక్తామణివిచిత్రాంశ్చ ప్రాసాదాంశ్చ సమంతతః ॥	
వివిధానస్త్రసంయోగాన్ అగ్నిర్దహతి తత్ర వై । నానావిధాన్ గృహచ్ఛందాన్ దదాహ హుతభుక్తదా ॥	13
ఆవాసాన్ రాక్షసానాం చ సర్వేషాం గృహగర్ధినామ్ । హేమచిత్రతనుత్రాణాం స్రగ్ధామాంబరధారిణామ్ ॥	14
శీఘ్రపానచలక్షాణాం మదవిహ్వలగామినామ్ । కాంతాలంబితవస్త్రాణాం శత్రుసంజాతమన్యునామ్ ॥	15
గదాశూలాసిహస్తానాం ఖాదతాం పిబతామపి । శయనేషు మహోర్షేషు ప్రసుప్తానాం ప్రియైస్సహ ॥	16
త్రస్తానాం గచ్ఛతాం తూర్ణం పుత్రానాదాయ సర్వతః । తేషాం శతసహస్రాణి తదా లంకానివాసినామ్ ॥	17
అదహత్ పావకస్తత్ర జజ్వాల చ పునః పునః । సారవంతి మహార్ణాణి గంభీరగుణవంతి చ ॥	18
హేమచంద్రార్ధచంద్రాణి చంద్రశాలోన్నతాని చ । రత్నచిత్రగవాక్షాణి సాధివ్యానాని సర్వశః ॥	19
మణివిద్రుమచిత్రాణి స్పృశంతీవ దివాకరమ్ । క్రౌంచబర్హిణవీణానాం భూషణానాం చ నిస్వనైః ॥	20
నాదితాన్యచలాభాని వేశ్మాన్యగ్నిర్దదాహ సః । జ్వలనేన పరీతాని తోరణాని చకాశిరే ॥	21
విద్యుద్భిరివ నద్దాని మేఘజాలాని ఘర్మగే । జ్వలనేన పరీతాని నిపేతుర్భవనాన్యథ ॥	22
వజ్రవజ్రహతానీవ శిఖరాణి మహోగిరేః । విమానేషు ప్రసుప్తాశ్చ దహ్యమానా వరాంగనాః ॥	23
త్యక్తాభరణసర్వాంగాః హాహేత్యుచ్చైర్విచుక్రుశుః । తాని నిర్దహ్యమానాని దూరతః ప్రచకాశిరే ॥	24

- హిమవచ్ఛిఖరాణీవ దీప్తోషధివనాని చ | హార్యాగ్రైర్దహ్యమానైశ్చ జ్వాలాప్రజ్వలితైరపి || 25
- రాత్రౌ సా దృశ్యతే లంకా పుష్పితైరివ కింశుకైః | హస్త్యధ్య క్షైర్గజైర్ము క్తైః ముక్తైశ్చైవ తురంగమైః || 26
- బభూవ లంకా లోకాంతే బ్రాంతగ్రాహ ఇవార్ణవః | అశ్వం ముక్తం గజో దృష్ట్వా క్వచిద్భీతోఽపసర్పతి || 27
- భీతో భీతం గజం దృష్ట్వా క్వచిదశో నివర్తతే | లంకాయాం దహ్యమానాయాం శుశుభే స మహార్ణవః || 28
- ఛాయాసంసక్తసలిలో లోహితోద ఇవార్ణవః | సా బభూవ ముహూర్తేన హరిభిర్దీపితా పురీ || 29
- లోకస్యాస్య క్షయే ఘోరే ప్రదీప్తేవ వసుంధరా | నారీజనస్య ధూమేన వ్యాప్తస్యోచ్చైర్విసేదుషః || 30
- స్వనో జ్వలనతప్తస్య శుశ్రువే దశయోజనమ్ | ప్రదగ్ధకాయానపరాన్ రాక్షసాన్ నిర్గతాన్ బహిః || 31
- సహసాభ్యుత్పతంతి స్మ హరయోఽథ యుయుత్సవః | ఉద్దుష్టం వానరాణాం చ రాక్షసానాం చ నిస్వనః || 32
- దిశో దశ సముద్రం చ పృథివీం చాన్వనాదయత్ | విశల్యో తు మహాత్మానౌ తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ || 33
- అసంబ్రాంతౌ జగ్రహతుః తదోభే ధనుషీ వరే | తతో విష్పారయానస్య రామస్య ధనురుత్తమమ్ || 34
- బభూవ తుములః శబ్దో రాక్షసానాం భయావహః | అశోభత తదా రామో ధనుర్విష్పారయన్ మహత్ || 35
- భగవానివ సంక్రుద్ధో భవో వేదమయం ధనుః | ఉద్దుష్టం వానరాణాం చ రాక్షసానాం చ నిస్వనమ్ || 36
- జ్యాశబ్దస్తావుభౌ శబ్దౌ అతి రామస్య శుశ్రువే | వానరోద్దుష్టఘోషశ్చ రాక్షసానాం చ నిస్వనః || 37
- జ్యాశబ్దశ్చాపి రామస్య త్రయం వ్యాప్య దిశో దశ | తస్య కార్ముకముక్తైశ్చ శరైస్తత్పురగోపురమ్ || 38
- కైలాసశృంగప్రతిమం వికీర్ణమపతద్భువి | తతో రామశరాన్ దృష్ట్వా విమానేషు గృహేషు చ || 39
- సన్నాహో రాక్షసేంద్రాణాం తుములస్సమపద్యత | తేషాం సన్నహ్యమానానాం సింహనాదం చ కుర్వతామ్ || 40
- శర్వరీ రాక్షసేంద్రాణాం రౌద్రీవ సమపద్యత | ఆదిష్టా వానరేంద్రాస్తు సుగ్రీవేణ మహాత్మనా || 41
- ఆసన్నద్వారమాసాద్య యుధ్యధ్వం ప్లవగర్షభాః | యశ్చ వో వితథం కుర్యాత్ తత్ర తత్ర వ్యవస్థితః || 42
- స హంతవ్యో హి సంప్లుత్య రాజశాసనదూషకః | తేషు వానరముఖ్యేషు దీప్తోలోజ్జ్వలపాణిషు || 43
- స్థితేషు ద్వారమాసాద్య రావణం మన్యురావిశత్ | తస్య జృంభితవిక్షోభాత్ వ్యామిశ్రా వై దిశో దశ || 44
- రూపవానివ రుద్రస్య మన్యుర్గాత్రేష్వదృశ్యత | స నికుంభం చ కుంభం చ కుంభకర్ణాత్మజావుభౌ || 45
- ప్రేషయామాస సంక్రుద్ధో రాక్షసైర్బహుభిస్సహ | యూపాక్షః శోణితాక్షశ్చ ప్రజంఘః కంపనస్తథా || 46
- నిర్యయుః కౌంభకర్ణిభ్యాం సహ రావణశాసనాత్ | శశాస చైవ తాన్ సర్వాన్ రాక్షసాన్ సుమహాబలాన్ || 47
- నాదయన్ గచ్ఛతాత్రైవ జయధ్వం శీఘ్రమేవ చ | తతస్తు చోదితాస్తేన రాక్షసా జ్వలితాయుధాః || 48
- లంకాయా నిర్యయుర్వీరాః ప్రణదంతః పునః పునః | రక్షసాం భూషణస్థాభిః భాభిః స్వాభిశ్చ సర్వశః || 49
- చక్రుస్తే సప్రభం వ్యోమ హరయశ్చాగ్నిభిస్సహ | తత్ర తారాధిపస్యాభా తారాణాం చ తథైవ చ || 50
- తయోరాభరణస్థా చ బలయోర్ద్వామభాసయన్ | చంద్రాభా భూషణాభా చ గృహాణాం జ్వలతాం చ భా || 51
- హరిరాక్షస సైన్యాని భ్రాజయామాస సర్వతః | తత్ర చోర్ధ్వం ప్రదీప్తానాం గృహాణాం సాగరః పునః || 52
- భాభిస్సంసక్తపాతాళః చలోర్మిః శుశుభేఽధికమ్ | పతాకాధ్వజసంసక్తమ్ ఉత్తమాసిపరశ్వధమ్ || 53
- భీమాశ్వరథమాతంగం నానాపత్తిసమాకులమ్ | దీప్తశూలగదాఖడ్గప్రాసతోమరకార్ముకమ్ || 54
- తద్రాక్షసబలం ఘోరం భీమవిక్రమపౌరుషమ్ | దదృశే జ్వలితప్రాసం కింకిణీశతనాదితమ్ || 55
- హేమజాలాచితభుజం వ్యావేష్టితపరశ్వధమ్ | వ్యాఘూర్ణితమహాశస్త్రం బాణసంసక్తకార్ముకమ్ || 56
- గంధమాల్యమధూత్యేకసంమోదితమహానిలమ్ | ఘోరం శూరజనాకీర్ణం మహాంబుధరనిస్వనమ్ || 57
- తద్దృష్ట్వా బలమాయాంతం రాక్షసానాం సుదారుణమ్ | సంచచాల ప్లవంగానాం బలముచ్చైర్ననాద చ || 58
- జవేనాప్లుత్య చ పునః తద్బలం రక్షసాం మహత్ | అభ్యయాత్ ప్రత్యరిబలం పతంగా ఇవ పావకమ్ || 59
- తేషాం భుజపరామర్శ్యామృష్టపరిఘాశని | రాక్షసానాం బలం శ్రేష్ఠం భూయస్తరమశోభత || 60
- తత్రోన్ముత్తా ఇవోత్పేతుః హరయోఽథ యుయుత్సవః | తరుశైలైరభిఘ్నంతో ముష్టిభిశ్చ నిశాచరాన్ || 61

తథైవాపతతాం తేషాం కపీనామసిభిశ్శితైః । శిరాంసి సహసా జప్రూ రాక్షసా భీమదర్శనాః ॥ 62
 దశనైర్బ్రతకర్ణాశ్చ ముష్టినిష్పీర్ణమస్తకాః । శిలాప్రహారభగ్నాంగాః విచేరుస్తత్ర రాక్షసాః ॥ 63
 తథైవాప్యపరే తేషాం కపీనామభిలక్షితాః । ప్రవీరాసభితో జఘ్నూ రాక్షసానాం తరస్వినామ్ ॥ 64
 తథైవాప్యపరే తేషాం కపీనామసిభిశ్శితైః । హరివీరాన్ నిజఘ్నుశ్చ ఘోరరూపా నిశాచరాః ॥ 65
 ఘ్నుంతమన్యం జఘానాన్యః పాతయంతమపాతయత్ । గర్జమాణం జగర్జేన్యో దశంతమపరోఽదశత్ ॥
 దేహీత్యన్యో దదాత్యన్యో దదామీత్యపరః పునః । కిం క్లేశయసి తిష్ఠేతి తత్రాన్యోన్యం బభాషిరే ॥ 67
 విప్రలంబితవస్త్రం చ విముక్తకవచాయుధమ్ । సముద్యతమహాప్రాసం యష్టిశూలాసిసంకులమ్ ॥ 68
 ప్రావర్తత మహారౌద్రం యుద్ధం వానరరక్షసామ్ । వానరాన్ దశ సప్తేతి రాక్షసా జఘ్నురాహవే ॥ 69
 రాక్షసాన్ దశ సప్తేతి వానరాశ్చాభ్యపాతయన్ । విస్రస్తకేశవసనం విధ్వస్తకవచధ్వజమ్ ।
 బలం రాక్షసమాలంబ్య వానరాః పర్యవారయన్ ॥ 70
 (వానరా రాక్షసాశ్చైవ వ్యతిషక్తాః పరస్పరమ్ । ఆవిష్టా ఇవ యుధ్యంతః చక్రూః కర్మాణ్యభీతవత్ ॥
 వవృధే తుములం యుద్ధం రక్షసాం వానరైస్సహ ।)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లంకాదహనం కపిరాక్షసయుద్ధం చ నామ
 పంచసప్తతితమస్కర్ణః

అథ షట్సప్తతితమః సర్గః(76) కుంభహననమ్

ప్రవృత్తే సంకులే తస్మిన్ ఘోరే వీరజనక్షయే । అంగదః కంపనం వీరమ్ ఆససాద రణోత్సుకః ॥ 1
 ఆహూయ సోఽంగదం కోపాత్ తాడయామాస వేగితః । గదయా కంపనః పూర్వం స చచాల భృశాహతః ॥
 స సంజ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ చిక్షేప శిఖరం గిరేః । అర్దితస్తత్రహారేణ కంపనః పతితో భువి ॥ 3
 తతస్తు కంపనం దృష్ట్వా శోణితాక్షో హతం రణే । రథేనాభ్యపతత్ క్షిప్రం తత్రాంగదమభీతవత్ ॥ 4
 సోఽంగదం నిశితైర్బాణైః తదా వివ్యాధ వేగితః । శరీరదారణైస్సీక్ష్ణైః కాలాగ్నిసమవిగ్రహైః ॥ 5
 క్షురక్షురఘైర్నారాచైః వత్సదంతైః శిలీముఖైః । కర్ణిశల్యవిపాలైశ్చ బహుభిర్నిశితైశ్చరైః ॥ 6
 అంగదః ప్రతివిద్ధాంగో వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ । ధనురగ్ర్యం రథం బాణాన్ మమర్ష తరసా బలీ ॥ 7
 శోణితాక్షస్తతః క్షిప్రమ్ అసిచర్మ సమాదదే । ఉత్పపాత దివం క్రుద్ధో వేగవానవిచారయన్ ॥ 8
 తం క్షిప్రతరమాఘ్రత్య పరామృశ్యాంగదో బలీ । కరేణ తస్య తం ఖడ్గం సమాచ్ఛిద్య ననాద చ ॥ 9
 తస్యాంసఫలకే ఖడ్గం నిజఘాన తతోఽంగదః । యజ్ఞోపవీతవచ్చైనం చిచ్ఛేద కపికుంజరః ॥ 10
 తం ప్రగృహ్య మహాఖడ్గం వినద్య చ పునః పునః । వాలిపుత్రోఽభిదుద్రావ రణశీర్షే పరానరీన్ ॥ 11
 ఆయసీం తు గదాం వీరః ప్రగృహ్య కనకాంగదః । శోణితాక్షస్సమావిధ్య తమేవానుపపాత హ ॥ 12
 ప్రజంఘసహితో వీరో యూపాక్షస్తు తతో బలీ । రథేనాభియయౌ క్రుద్ధో వాలిపుత్రం మహాబలమ్ ॥ 13
 తయోర్మధ్యే కపిశ్రేష్ఠః శోణితాక్షప్రజంఘయోః । విశాఖయోర్మధ్యగతః పూర్ణచంద్ర ఇవాభవత్ ॥ 14
 అంగదం పరిరక్షంతౌ మైందో ద్వివిద ఏవ చ । తస్య తస్థతురభ్యాశే పరస్పరదిదృక్షయా ॥ 15
 అభిపేతుర్మహాకాయాః ప్రతియత్తా మహాబలాః । రాక్షసా వానరాన్ రోషాత్ అసిచర్మగదాధరాః ॥ 16
 త్రయాణాం వానరేంద్రాణాం త్రిభీ రాక్షసపుంగవైః । సంసక్తానాం మహద్బుద్ధమ్ అభవద్రోమహర్షణమ్ ॥
 తే తు వృక్షాన్ సమాదాయ సంప్రచిక్షిపురాహవే । ఖడ్గేన ప్రతిచిచ్ఛేద తాన్ ప్రజంఘో మహాబలః ॥ 18
 రథానశ్వాన్ ద్రుమైశ్శైలైః తే ప్రచిక్షిపురాహవే । శరౌఘైః ప్రతిచిచ్ఛేద తాన్ యూపాక్షో నిశాచరః ॥ 19
 సృష్టాన్ ద్వివిదమైందాభ్యాం ద్రుమానుత్పాట్య వీర్యవాన్ । బభంజ గదయా మధ్యే శోణితాక్షః ప్రతాపవాన్ ॥

- ఉద్యమ్య విపులం ఖడ్గం పరమర్మనికృంతనమ్ | ప్రజంఘో వాలిపుత్రాయ అభిదుద్రావ వేగితః || 21
- తమభ్యాశగతం దృష్ట్వా వానరేంద్రో మహాబలః | ఆజఘానాశ్వకర్ణేన ద్రుమేణాతిబలస్తదా || 22
- బాహుం చాస్య సనిస్త్రింశమ్ ఆజఘాన స ముష్టినా | వాలిపుత్రస్య ఘాతేన స పపాత క్షితావసిః || 23
- తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ ఖడ్గముత్పలసన్నిభమ్ | ముష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహాబలః ||
- లలాటే స మహావీర్యమ్ అంగదం వానరర్షభమ్ | ఆజఘాన మహాతేజాః స ముహూర్తం చచాల హ || 25
- స సంజ్ఞాం ప్రాప్య తేజస్వీ వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ | ప్రజంఘస్య శిరః కాయాత్ ఖడ్గేనాపాతయత్ క్షితౌ ||
- స యూపాక్షోఽశ్రుపూర్ణాక్షః పితృవ్యే నిహతే రణే | అవరుహ్య రథాత్ క్షిప్రం క్షీణేషుః ఖడ్గమాదదే || 27
- తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య యూపాక్షం ద్వివిదస్త్వరన్ | ఆజఘానోరసి క్రుద్ధో జగ్రాహ చ బలాద్భ్రలీ || 28
- గృహీతం భ్రాతరం దృష్ట్వా శోణితాక్షో మహాబలః | ఆజఘాన గదాగ్రేణ వక్షసి ద్వివిదం తతః || 29
- స గదాభిహతస్తేన చచాల చ మహాబలః | ఉద్యతాం చ పునస్తస్య జహార ద్వివిదో గదామ్ || 30
- ఏతస్మిన్పుస్తరే వీరో మైందో వానరయూథపః | యూపాక్షం తాడయామాస తలేనోరసి వీర్యవాన్ || 31
- తౌ శోణితాక్షయూపాక్షౌ ఘనంగాభ్యాం తరస్వినౌ | చక్రతుస్సుమరే తీవ్రమ్ ఆకర్షోత్పాటనం భృశమ్ || 32
- ద్వివిదః శోణితాక్షం తు విదదార నఖైర్ముఖే | నిష్పిపేష చ వేగేన క్షితావావిద్య వీర్యవాన్ || 33
- యూపాక్షముపి సంక్రుద్ధో మైందో వానరయూథపః | సీడయామాస బాహుభ్యాం స పపాత హతః క్షితౌ ||
- హతప్రవీరా వ్యధితాః రాక్షసేంద్రచమూస్తదా | జగామాభిముఖీ సా తు కుంభకర్ణసుతో యతః || 35
- అపతంతీం చ వేగేన కుంభస్తాం సాంత్యయచ్ఛమూమ్ | అఘోత్పృష్ఠం మహావీర్యైః లబ్ధలక్ష్మైః ఘనంగమైః ||
- నిపాతితమహావీరాం దృష్ట్వా రక్షశ్చమూం తతః | కుంభః ప్రచక్రే తేజస్వీ రణే కర్మ సుదుష్కరమ్ || 37
- స ధనుర్ధన్వినాం శ్రేష్ఠః ప్రగృహ్య సుసమాహితః | ముమోచాశీవిషప్రఖ్యాన్ శరాన్ దేహవిదారణాన్ || 38
- తస్య తచ్చుశుభే భూయః సశరం ధనురుత్తమమ్ | విద్యుదైరావతార్చిష్మత్ ద్వితీయేంద్రధనుర్యథా || 39
- ఆకర్ణాకృష్టముక్తేన జఘాన ద్వివిదం తదా | తేన హాటకపుంఖేన పత్రిణా పత్రవాససా || 40
- సహసాభిహతస్తేవ విప్రముక్తపదః స్ఫురన్ | నిపపాతాద్రికూటాభో విహ్వలః ఘనగోత్తమః || 41
- మైందస్తు భ్రాతరం దృష్ట్వా భగ్నం తత్ర మహాహవే | అభిదుద్రావ వేగేన ప్రగృహ్య మహతీం శిలామ్ || 42
- తాం శిలాం తు ప్రచిక్షేప రాక్షసాయ మహాబలః | బిభేద తాం శిలాం కుంభః ప్రసన్నైః పంచభిశ్శరైః || 43
- సంధాయ చాన్యం సుముఖం శరమాశీవిషోపమమ్ | ఆజఘాన మహాతేజాః వక్షసి ద్వివిదాగ్రజమ్ || 44
- స తు తేన ప్రహారేణ మైందో వానరయూథపః | మర్మణ్యభిహతస్తేన పపాత భువి మూర్చితః || 45
- అంగదో మాతులౌ దృష్ట్వా పతితౌ తు మహాబలౌ | అభిదుద్రావ వేగేన కుంభముద్యతకారుకమ్ || 46
- తమాపతంతం వివ్యాధ కుంభః పంచభిరాయసైః | త్రిభిశ్చాన్వైః శితైర్బాణైః మాతంగమివ తోమరైః || 47
- సోఽంగదం వివిధైర్బాణైః కుంభో వివ్యాధ వీర్యవాన్ | అకుంఠధారైర్నిశితైః తీక్ష్ణైః కనకభూషణైః || 48
- అంగదః ప్రతివిద్ధాంగో వాలిపుత్రో న కంపతే | శిలాపాదపవర్షాణి తస్య మూర్ధ్ని వవర్ష హ || 49
- స ప్రచిచ్ఛేద తాన్ సర్వాన్ బిభేద చ పునశ్శిలాః | కుంభకర్ణాత్మజః శ్రీమాన్ వాలిపుత్రసమీరితాన్ || 50
- అపతంతం చ సంప్రేక్ష్య కుంభో వానరయూథపమ్ | భ్రువోర్వివ్యాధ బాణాభ్యామ్ ఉల్కాభ్యామివ కుంజరమ్ ||
- తస్య సుస్రావ రుధిరం పిహితే చాస్య లోచనే | అంగదః పాణినా నేత్రే పిధాయ రుధిరోక్షితే || 52
- సాలమాసన్నమేకేన పరిజగ్రాహ పాణినా | సంపీడ్య చోరసి స్కంధం కరేణాభినివేశ్య చ || 53
- కించిదభ్యవనమ్యైనమ్ ఉన్మమాథ యథా గజః | తమింద్రకేతుప్రతిమం వృక్షం మందరసన్నిభమ్ || 54
- సముత్పూజంతం వేగేన పశ్యతాం సర్వరక్షసామ్ | స బిభేద శితైర్బాణైః సప్తభిః కాయభేదనైః || 55
- అంగదో వివృథేఽభీక్షం ననాద చ ముమోహ చ | అంగదం వ్యధితం దృష్ట్వా సీదంతమివ సాగరే || 56
- దురాసదం హరిశ్రేష్ఠో రామాయాన్యే న్యవేదయన్ | రామస్తు వ్యధితం శ్రుత్వా వాలిపుత్రం రణాజరే || 57

- వ్యాదిదేశ హరిశ్రేష్ఠాన్ జాంబవత్ప్రముఖాన్ తతః । తే తు వానరశార్దూలాః శ్రుత్వా రామస్య శాసనమ్ ॥
 అభిపేతుస్సుసంక్రుద్ధాః కుంభముద్యతకార్ముకమ్ । తతో ద్రుమశిలాహస్తాః కోపసంరక్తలోచనాః ॥ 59
 రిరక్షిషంతోఽభ్యపతన్ అంగదం వానరర్షభాః । జాంబవాంశ్చ సుషేణశ్చ వేగదర్శీ చ వానరః ॥ 60
 కుంభకర్ణాత్మజం వీరం క్రుద్ధాస్సమభిదుద్రువుః । సమీక్ష్యాపతతస్తాంస్తు వానరేంద్రాన్ మహాబలాన్ ॥ 61
 ఆవవార శరౌఘేణ నగేనేవ జలాశయమ్ । తస్య బాణపథం ప్రాప్య న శేకురతివర్తితుమ్ ॥ 62
 వానరేంద్రా మహాత్మానో వేలామివ మహోదధిః । తాంస్తు దృష్ట్వా హరిగణాన్ శరవృష్టిభిరర్చితాన్ ॥ 63
 అంగదం పృష్ఠతః కృత్వా భ్రాతృజం ప్లవగేశ్వరః । అభిదుద్రావ వేగేన సుగ్రీవః కుంభమాహవే ॥ 64
 శైలసానుచరం నాగం వేగవానివ కేసరీ । ఉత్పాట్య చ మహాశైలాన్ అశ్వకర్ణాన్ ధవాన్ బహూన్ ॥ 65
 అన్యాంశ్చ వివిధాన్ వృక్షాన్ చిక్షేప చ మహాబలః । తాం ఛాదయంతీమాకాశం వృక్షవృష్టిం దురాసదామ్ ॥
 కుంభకర్ణాత్మజశ్శీఘ్రం చిచ్ఛేద నిశితైశ్శరైః । అభిలక్షేణ తీవ్రేణ కుంభేన నిశితైశ్శరైః ॥ 67
 ఆచితాస్తే ద్రుమా రేజుః యథా ఘోరాశ్శతఘ్నయః । ద్రుమవర్షం తు తచ్చిన్నం దృష్ట్వా కుంభేన వీర్యవాన్ ॥
 వానరాధిపతిః శ్రీమాన్ మహాసత్వో న వివృథే । నిర్భిద్యమానస్సహసా సహమానశ్చ తాన్ శరాన్ ॥ 69
 కుంభస్య ధనురాక్షిప్య బభంజేంద్రధనుష్ఠృభమ్ । అవప్లుత్య తతః శీఘ్రం కృత్వా కర్మ సుదుష్కరమ్ ॥ 70
 అబ్రవీత్ కుపితః కుంభం భగ్నశృంగమివ ద్విపమ్ । నికుంభాగ్రజ వీర్యం తే బాణవేగవదద్భుతమ్ ॥ 71
 సన్నతిశ్చ ప్రభావశ్చ తవ వా రావణస్య వా । ప్రహ్లాదబలివృత్రఘ్నకుబేరవరుణోపమ ॥ 72
 ఏకస్త్వమనుజాతోఽసి పితరం బలవృత్తతః । త్వామేవైకం మహాబాహుం చాపహస్తమరిందమమ్ ॥ 73
 త్రిదశా నాతివర్తంతే జితేంద్రియమివాధయః । విక్రమస్వ మహాబుద్ధే కర్మాణి మమ పశ్యతః ॥ 74
 వరాదానాత్ పితృవృష్టే సహతే దేవదానవాన్ । కుంభకర్ణస్తు వీర్యేణ సహతే చ సురాసురాన్ ॥ 75
 ధనుషీంద్రజితస్తుల్యః ప్రతాపే రావణస్య చ । త్వమద్య రక్షసాం లోకే శ్రేష్ఠోఽసి బలవీర్యతః ॥ 76
 మహావిమర్దం సమరే మయా సహ తవాద్భుతమ్ । అద్య భూతాని పశ్యంతు శక్రశంబరయోరివ ॥ 77
 కృతమప్రతిమం కర్మ దర్శితం చాస్త్రకౌశలమ్ । పాతితా హరివీరాశ్చ త్వయా వై భీమవిక్రమాః ॥ 78
 ఉపాలంభభయాచ్ఛాపి నాసి వీర! మయా హతః । కృతకర్మా పరిశ్రాంతో విశ్రాంతః పశ్య మే బలమ్ ॥ 79
 తేన సుగ్రీవవాక్యేన సావమానేన మానితః । అగ్నేరాజ్యాహుతస్యేవ తేజస్తస్యాభ్యవర్ధత ॥ 80
 తతః కుంభస్తు సుగ్రీవం బాహుభ్యాం జగృహే తదా । గజావివాహితమదౌ నిశ్చసంతౌ ముహూర్ముహూః ॥
 అన్యోన్యగాత్రగ్రథితౌ కర్షంతావితరేతరమ్ । సధూమాం ముఖతో జ్వాలాం విస్ఫంజంతౌ పరిశ్రమాత్ ॥ 82
 తయోః పాదాభిఘాతాచ్ఛ నిమగ్నా చాభవన్మహీ । వ్యాఘ్రూర్ణితతరంగశ్చ చుక్షుభే వరుణాలయః ॥ 83
 తతః కుంభం సముత్క్షిప్య సుగ్రీవో లవణాంభసి । పాతయామాస వేగేన దర్భయన్నుదధేస్తలమ్ ॥ 84
 తతః కుంభనిపాతేన జలరాశిస్సముత్థితః । వింధ్యమందరసంకాశో విససర్ప సమంతతః ॥ 85
 తతః కుంభస్సముత్పత్య సుగ్రీవమభిపత్య చ । అజఘానోరసి క్రుద్ధో వజ్రవేగేన ముష్టినా ॥ 86
 తస్య చర్మ చ పుస్ఫోట బహు సుస్రావ శోణితమ్ । స చ ముష్టిర్మహావేగః ప్రతిజఘ్నేస్థిమండలే ॥ 87
 తదా వేగేన తత్రాసీత్ తేజః ప్రజ్వలితం ముహూః । వజ్రనిష్ఠేషసంజాతా జ్వాలా మేరౌ యథా గిరౌ ॥ 88
 స తత్రాభిహతస్తేన సుగ్రీవో వానరర్షభః । ముష్టిం సంవర్తయామాస వజ్రకల్పం మహాబలః ॥ 89
 అర్చిస్సహస్రవికచం రవిమండలసప్రభమ్ । స ముష్టిం పాతయామాస కుంభస్యోరసి వీర్యవాన్ ॥ 90
 స తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలో భృశతాడితః । నిపపాత తదా కుంభో గతార్చిరివ పావకః ॥ 91
 ముష్టినాభిహతస్తేన నిపపాతాశు రాక్షసః । లోహితాంగ ఇవాకాశాత్ దీప్తరశ్మిర్యదృచ్ఛయా ॥ 92
 కుంభస్య పతతో రూపం భగ్నస్యోరసి ముష్టినా । బభౌ రుద్రాభిపన్నస్య యథా రూపం గవాం పతేః ॥ 93
 తస్మిన్ హతే భీమపరాక్రమేణ ప్లవంగమానామృషభేణ యుద్ధే ।

మహీ సకైలా సవనా చచాల భయం చ రక్షాంస్యధికం వివేశ ॥

94

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే కుంభహాసనం నామ షట్సప్తతితమస్సర్గః

అథ సప్త సప్తతితమః సర్గః(77) హనుమతా నికుంభవధః

- నికుంభో బ్రాతరం దృష్ట్వా సుగ్రీవేణ నిపాతితమ్ | ప్రదహన్నివ కోపేన వానరేంద్రమవైక్షత ॥ 1
- తతః స్రగ్ధామసన్నద్ధం దత్తపంచాంగుళం శుభమ్ | ఆదదే పరిఘం వీరో నాగేంద్రశిఖరోపమమ్ ॥ 2
- హేమపట్టపరిక్షిప్తం వజ్రవిద్రుమభూషితమ్ | యమదండోపమం భీమం రక్షసాం భయనాశనమ్ ॥ 3
- తమావిధ్య మహాతేజాః శక్రధ్వజసమం తదా | విననాద వివృత్తాస్యో నికుంభో భీమవిక్రమః ॥ 4
- ఉరోగతేన నిష్పేణ భుజస్థైరంగదైరపి | కుండలాభ్యాం చ చిత్రాభ్యాం మాలయా చ విచిత్రయా ॥ 5
- నికుంభో భూషణైర్భ్రాతి తేన స్మ పరిఘేణ చ | యథేంద్రధనుషా మేఘః సవిద్యుత్ స్తనయిత్నుమాన్ ॥ 6
- పరిఘాగ్రేణ పుస్ఫోట వాతగ్రంథిర్మహాత్మనః | ప్రజజ్వాల్ సఘోషశ్చ విధూమ ఇవ పావకః ॥ 7
- నగర్యా విటపావత్యా గంధర్వభవనోత్తమైః | సహ చైవామరావత్యా సర్వైశ్చ భవనైస్సహ ॥ 8
- సతారగ్రహనక్షత్రం సచంద్రం సమహోగ్రహమ్ | నికుంభపరిఘాఘూర్ణం భ్రమతీవ నభస్స్థలమ్ ॥ 9
- దురాసదశ్చ సంజజ్ఞే పరిఘాభరణప్రభః | కపీనాం స నికుంభాగ్నిః యుగాంతాగ్నిర్వోత్థితః ॥ 10
- రాక్షసా వానరాశ్చాపి న శేకుః స్పందితుం భయాత్ | హనుమాంస్తు వివృత్యోరః తస్థౌ తస్యాగ్రతో బలీ ॥
- పరిఘోపమబాహుస్తు పరిఘం భాస్కర ప్రభమ్ | బలీ బలవత్స్తస్య పాతయామాస వక్షసి ॥ 12
- స్థిరే తస్యోరసి ప్యూథే పరిఘశ్చతథా కృతః | విశీర్వమాణస్సహసా ఉల్కాశతమివాంబరే ॥ 13
- స తు తేన ప్రహారేణ విచచాల మహాకపిః | పరిఘేణ సమాధూతో యథా భూమిచలేఽచలః ॥ 14
- స తదాఽభిహతస్తేన హనుమాన్ ప్లవగోత్తమః | ముష్టిం సంవర్తయామాస బలేనాతిమహాబలః ॥ 15
- తముద్యమ్య మహాతేజాః నికుంభోరసి వీర్యవాన్ | అభిచిక్షేప వేగేన వేగవాన్ వాయువిక్రమః ॥ 16
- తతః పుస్ఫోట చర్మాస్య ప్రసుస్రావ చ శోణితమ్ | ముష్టినా తేన సంజజ్ఞే జ్వాలా విద్యుదివోత్థితా ॥ 17
- స తు తేన ప్రహారేణ నికుంభో విచచాల హ | స్వస్థశ్చాపి నిజగ్రాహ హనూమంతం మహాబలమ్ ॥ 18
- విచుక్రుశుస్తదా సంఖ్యే భీమం లంకానివాసినః | నికుంభేనోద్యతం దృష్ట్వా హనుమంతం మహాబలమ్ ॥ 19
- స తదా హ్రీయమాణోఽపి కుంభకర్ణాత్మజేన హ | ఆజఘానానిలసుతో వజ్రకల్పేన ముష్టినా ॥ 20
- ఆత్మానం మోచయిత్వాథ క్షితావభ్యవపద్యత | హనుమానున్మమాధాశు నికుంభం మారుతాత్మజః ॥ 21
- నిక్షిప్య పరమాయత్తో నికుంభం నిష్పిపేష హ | ఉత్పత్య చాస్య వేగేన పపాతోరసి వీర్యవాన్ ॥ 22
- పరిగృహ్య చ బాహుభ్యాం పరివృత్య శిరోధరామ్ | ఉత్పాటయామాస శిరో భైరవం నదతో మహాత్ ॥ 23

(అథ దేవాస్సగంధర్వాః విద్యాధరమహారగాః | ఆకాశచారిణస్సర్వే అప్పరోభిస్సహాసురాః ॥

హనుమంతం మహాబాహుం వాయుపుత్రమరిందమమ్ | ప్రశంసంతః పరైర్వాక్యైః ప్రసూనైరభ్యవర్షయన్ ॥)

- అథ వినదతి సాదితే నికుంభే పవనసుతేన రణే బభూవ యుద్ధమ్ |
- దశరథసుతరాక్షసేంద్రసూన్యోః భృశతరమాగతరోషయోః సుభీమమ్ ॥ 24
- వ్యపేతే తు జీవే నికుంభస్య హృష్టాః వినేదుః ప్లవంగా దిశః సస్వనుశ్చ |
- చచాలేవ చోర్వీ పఫాలేవ చ ద్యౌః భయం రాక్షసానాం బలం చావివేశ ॥ 25

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే హనుమతా నికుంభవధో నామ సప్తసప్తతితమస్సర్గః

అథ అష్టసప్తతితమః సర్గః(78) మకరాక్షేణాశుభనిమిత్తదర్శనమ్

- నికుంభం చ హతం శ్రుత్వా కుంభం చ వినిపాతితమ్ | రావణః పరమామర్షీ ప్రజజ్వాల్లానలో యథా ॥ 1
- నైర్మతః క్రోధకోకాభ్యాం ద్వాభ్యాం తు పరిమూర్చితః | ఖరపుత్రం విశాలాక్షం మకరాక్షమచోదయత్ ॥ 2

- గచ్ఛ పుత్ర! మయాఽఽ జ్ఞప్తో బలేనాభిసమన్వితః । రాఘవం లక్ష్మణం చైవ జహి తాంశ్చ వనాకసః ॥ 3
- రావణస్య వచశ్చుత్వా శూరమానీ ఖరాత్మజః । బాధమిత్యబ్రవీద్బ్రుష్టో మకరాక్షో నిశాచరః ॥ 4
- సోఽఽ భివాద్య దశగ్రీవం కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ । నిర్జగామ గృహాచ్ఛుభ్రాత్ రావణస్యాజ్ఞయా బలీ ॥ 5
- సమీపస్థం బలాధ్యక్షం ఖరపుత్రోఽఽ బ్రవీదిదమ్ । రథశ్చానీయతాం శీఘ్రం సైన్యం చాహూయతాం త్వరాత్ ॥ 6
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా బలాధ్యక్షో నిశాచరః । స్యందనం చ బలం చైవ సమీపం ప్రత్యపాదయత్ ॥ 7
- ప్రదక్షిణం రథం కృత్వా ఆరురోహ నిశాచరః । సూతం సంఛోదయామాస శీఘ్రం మే రథమావహ ॥ 8
- అథ తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ మకరాక్షో-బ్రవీదిదమ్ । యూయం సర్వే ప్రయుధ్యధ్వం పురస్తాన్మమ రాక్షసాః ॥ 9
- అహం రాక్షసరాజేన రావణేన మహాత్మనా । ఆజ్ఞప్తస్సమరే హంతుం తావభౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 10
- అద్య రామం వధిష్యామి లక్ష్మణం చ నిశాచరాః । శాఖామృగం చ సుగ్రీవం వానరాంశ్చ శరోత్తమైః ॥ 11
- అద్య శూలనిపాతైశ్చ వానరాణాం మహాచమూమ్ । ప్రదహిష్యామి సంప్రాప్తః శుష్కేంధనమివానలః ॥ 12
- మకరాక్షస్య తచ్ఛుత్వా వచనం తే నిశాచరాః । సర్వే నానాయుధోపేతాః బలవంతస్సమాగతాః ॥ 13
- తే కామరూపిణస్సర్వే దంష్ట్రిణః పింగళేక్షణాః । మాతంగా ఇవ నర్దంతో ధ్వస్తకేశా భయానకాః ॥ 14
- పరివార్య మహాకాయాః మహాకాయం ఖరాత్మజమ్ । అభిజగ్ము స్తతోహృష్టాః చాలయంతో వసుంధరామ్ ॥ 15
- శంఖభేరీసహస్రాణామ్ ఆహతానాం సమంతతః । క్షేప్తితాస్ఫోటితానాం చ తతశ్చబ్ధో మహానభూత్ ॥ 16
- ప్రభ్రష్టోఽఽ ధ కరాత్మస్య ప్రతోదః సారథేస్తదా । పపాత సహసా చైవ ధ్వజస్తస్య చ రక్షసః ॥ 17
- తస్య తే రథయుక్తాశ్చ హయా విక్రమవర్జితాః । చరణైరాకలైర్గత్వా దీనాః సాస్రముఖా యయుః ॥ 18
- ప్రవాతి పవనస్తస్మిన్ సపాంసుః ఖరదారుణః । నిర్మాణే తస్య రౌద్రస్య మకరాక్షస్య దుర్ముతేః ॥ 19
- తాని దృష్ట్వా నిమిత్తాని రాక్షసా వీర్యవత్తమాః । అచింత్య నిర్గతాస్సర్వే యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 20
- ఘనగజమహిషాంగతుల్యవర్ణాః సమరముఖేష్వసకృద్దదాసిభిన్నాః ।
- అహమహమితి యుద్ధకౌశలాస్తే రజనిచరాః పరితస్సమున్నదంతః ॥ 21

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మకరాక్షేణాశుభనిమిత్తదర్శనం నామ అష్టసప్తతితమస్కర్గః

అథ ఏకోనాశీతితమః స్కర్గః(79) రామేణ మకరాక్షవధః

- నిర్గతం మకరాక్షం తే దృష్ట్వా వానరయూథపాః । ఆఘ్రత్య సహసా సర్వే యోద్ధుకామా వ్యవస్థితాః ॥ 1
- తతః ప్రవృత్తం సుమహత్ తద్యుద్ధం రోమహర్షణమ్ । నిశాచరైః ప్లవంగానాం దేవానాం దానవైరివ ॥ 2
- వృక్షశూలనిపాతైశ్చ శిలాపరిఘపాతనైః । అన్యోన్యం మర్దయంతి స్మ తదా కపినిశాచరాః ॥ 3
- శక్తిఖగ్గదాకుంతైః తోమరైశ్చ నిశాచరాః । పట్టసైర్భిండివాలైశ్చ నిర్ణాతైశ్చ సమంతతః ॥ 4
- పాశముద్గరదండైశ్చ నిఖాతైశ్చాపరే తదా । కదనం కపివీరాణాం చక్రుస్తే రజనీచరాః ॥ 5
- బాణౌఘైరర్థితాశ్చాపి ఖరపుత్రేణ వానరాః । సంభ్రాంతమనసస్సర్వే దుద్రువుర్భయపీడితాః ॥ 6
- తాన్ దృష్ట్వా రాక్షసాస్సర్వే ద్రవమాణాన్ వలీముఖాన్ । నేదుస్తే సింహవద్ధృష్టాః రాక్షసా జితకాశినః ॥ 7
- విద్రవత్సు తదా తేషు వానరేషు సమంతతః । రామస్తాన్ వారయామాస శరవర్షేణ రాక్షసాన్ ॥ 8
- వారితాన్ రాక్షసాన్ దృష్ట్వా మకరాక్షో నిశాచరః । క్రోధానలసమావిష్టో వచనం చేదమబ్రవీత్ ॥ 9
- తిష్ఠ రామ! మయా సార్థం ద్వంద్వయుద్ధం దదామి తే । త్యాజయిష్యామి తే ప్రాణాన్ ధనుర్ముక్తైః శితైః శరైః ॥ 10
- యత్తదా దండకారణ్యే పితరం హతవాన్మమ । మదగ్రతః స్వకర్మస్థం దృష్ట్వా రోషోఽఽ భివర్ధతే ॥ 11
- దహ్యంతే భృశమంగాని దురాత్మన్ మమ రాఘవ! । యన్మయాఽఽసి న దృష్టస్త్వం తస్మిన్కాలే మహావనే ॥ 12
- దిష్ట్వాఽఽసి దర్శనం రామ! మమ త్వం ప్రాప్తవానిహ । కాంక్షితోఽఽసి క్షుధార్తస్య సింహస్యేవేతరో మృగః ॥ 13
- అద్య మద్బాణవేగేన ప్రేతరాడ్విషయం గతః । యే త్వయా నిహతా వీరాః సహ తైశ్చ సమేష్వసి ॥ 14

బహునాత్ర కిముక్తేన శృణు రామ! వచో మమ । పశ్యంతు సకలా లోకాః త్వాం మాం చైవ రణాజిరే ॥ 15
 అస్త్రైర్వా గదయా వాఽపి బాహుభ్యాం వా మహాహవే! అభ్యస్తం యేన వా రామ! తేనైవ యుధి వర్తతామ్ ॥
 మకరాక్షవచశ్రుత్వా రామో దశరథాత్మజః । అబ్రవీత్ప్రహాసన్ వాక్యమ్ ఉత్తరోత్తరవాదినమ్ ॥ 17
 కత్తసే కిం వృథా రక్షో! బహూన్యసదృశాని తు । న రణే శక్యతే జేతుం వినా యుద్ధేన వాగ్బలాత్ ॥ 18
 చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం త్వత్ప్రీతా చ యః । త్రిశిరా దూషణశ్చైవ దండకే నిహతా మయా ॥ 19
 స్వాశితాస్తవ మాంసేన గృధ్రగోమాయువాయసాః । భవిష్యంత్యద్య వై పాప! తీక్ష్ణతుండనఖాంకురాః ॥ 20
 రాఘవేణైవముక్తస్తు ఖరపుత్రో నిశాచరః । బాణోఘానముచత్తస్మై రాఘవాయ రణాజిరే ॥ 21
 తాన్ శరాన్ శరవర్షేణ రామశ్చిచ్ఛేద నైకధా । నిపేతుర్భువి తే చ్చిన్నాః రుక్మపుంఖాః సహస్రశః ॥ 22
 తద్యుద్ధమభవత్తత్ర సమేత్యాన్యోన్యమోజసా । రక్షసః ఖరపుత్రస్య సూనోర్దశరథస్య చ ॥ 23
 జీమూతయోరివాకాశే శబ్దో జ్యాతలయోస్తదా । ధనుర్ముక్తః స్వనోత్పృష్ఠః శ్రూయతే చ రణాజిరే ॥ 24
 దేవదానవగంధర్వాః కిన్నరాశ్చ మహోరగాః । అంతరిక్షగతాః సర్వే ద్రష్టుకామాస్తదద్భుతమ్ ॥ 25
 విద్ధమన్యోన్యగాత్రేషు ద్విగుణం వర్ధతే పరమ్ । కృతప్రతికృతాన్యోన్యం కురుతాం తౌ రణాజిరే ॥ 26
 రామముక్తాంస్తు బాణోఘాన్ రాక్షసస్త్వచ్ఛినద్రణే । రక్షోముక్తాంస్తు రామో వై నైకధా ప్రాచ్ఛినచ్ఛరైః ॥ 27
 బాణోఘైర్వితతాస్సర్వాః దిశశ్చ ప్రదిశస్తథా । సంచన్నా వసుధా చైవ సమంతాన్న ప్రకాశతే ॥ 28
 తతః క్రుద్ధో మహాబాహుః ధనుశ్చిచ్ఛేద రక్షసః । అష్టాభిరథ నారాచైః సూతం వివ్యాధ రాఘవః ॥ 29
 భిత్త్వా శరై రథం రామో రథాశ్వాన్ సమపాతయత్ । విరథో వసుధాం తిష్ఠన్ మకరాక్షో నిశాచరః ॥ 30
 తత్తిష్ఠద్వసుధాం రక్షః శూలం జగ్రాహ పాణినా । త్రాసనం సర్వభూతానాం యుగాంతాగ్నిసమప్రభమ్ ॥ 31
 విభ్రామ్య తు మహాచూలం ప్రజ్వలత్ తన్నిశాచరః స క్రోధాత్ ప్రాహిణోత్ తస్మై రాఘవాయ మహాహవే ॥
 తమాపతంతం జ్వలితం ఖరపుత్రకరాచ్ఛ్చుతమ్ । బాణైస్తు త్రిభిరాకాశే శూలం చిచ్ఛేద రాఘవః ॥ 33
 స చ్చిన్నో నైకధా శూలో దివ్యహాటకమండితః । వ్యశీర్యత మహోల్లేప రామబాణార్దితో భువి ॥ 34
 తచూలం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా । సాధు సాధ్వితి భూతాని వ్యాహరంతి నభోగతాః ॥ 35
 తం దృష్ట్వా నిహతం శూలం మకరాక్షో నిశాచరః । ముష్టిముదమ్య కాకుత్స్థం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్ ॥ 36
 స తం దృష్ట్వా ౨౨ పతంతం వై ప్రహస్య రఘునందనః । పావకాస్త్రం తతో రామః సందధే తు శరాసనే ॥
 తేనాస్రేణ హతం రక్షః కాకుత్స్థేన తదా రణే । సంభిన్నహృదయం తత్ర పపాత చ మమార చ ॥ 38
 దృష్ట్వా తే రాక్షసాస్సర్వే మకరాక్షస్య పాతనమ్ । లంకామేవాభ్యధావంత రామబాణార్దితాస్తదా ॥ 39
 దశరథస్యపపుత్రబాణవేగైః రజనిచరం నిహతం ఖరాత్మజం తమ్ ।
 దదృశురథ సురా భృశం ప్రహృష్టాః గిరిమివ వజ్రహతం క్షితౌ వికీర్ణమ్ ॥ 40

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామేణ మకరాక్షవధో నామ ఏకోనాశీతితమస్సర్గః

అథ అశీతితమః సర్గః(80) ఇంద్రజితః నిశ్చయః

మకరాక్షం హతం శ్రుత్వా రావణస్సమితింజయః । క్రోధేన మహతాఽఽ విష్టో దంతాన్ కటకటాపయన్ ॥ 1
 కుపితశ్చ తదా తత్ర కిం కార్యమితి చింతయన్ । ఆదిదేశాంతిసంక్రుద్ధో రణాయేంద్రజితం సుతమ్ । 12
 జహి వీర! మహావీర్యా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । అదృశ్యో దృశ్యమానో వా సర్వథా త్వం బలాధికః ॥ 3
 త్వమప్రతిమకర్మాణమ్ ఇంద్రం జయసి సంయుగే । కిం పునర్మానుషౌ దృష్ట్వా న వధిష్యసి సంయుగే ॥ 4
 తథోక్తో రాక్షసేంద్రేణ ప్రతిగృహ్యా పితుర్వచః । యజ్ఞభూమౌ స విధివత్ పావకం జుహువేంద్రజిత్ ॥ 5
 జుహ్వతశ్చాపి తత్రాగ్నిం రక్షోష్ఠీషధరాః స్త్రియః । ఆజగ్ముస్తత్ర సంభ్రాంతాః రాక్షసో యత్ర రావణిః ॥ 6
 శస్త్రాణి శరపత్త్రాణి సమిధోఽథ విభీతకాః । లోహితాని చ వాసాంసి స్రువం కార్ష్ణాయసం తథా ॥ 7

- సర్వతోఽగ్నిం సమాస్తీర్య శరపత్రైస్సతోమరైః । ఛాగస్య కృష్ణవర్ణస్య గళం జగ్రాహ జీవతః ॥ 8
- సకృదేవ సమిద్ధస్య విధూమస్య మహార్చిషః । బభూవుస్తాని లింగాని విజయం దర్శయంతి చ ॥ 9
- ప్రదక్షిణావర్తశిఖః తప్తహోటకసన్నిభః । హవిస్త్రప్తతిజగ్రాహ పావకః స్వయముత్థితః ॥ 10
- హుత్వాగ్నిం తర్పయిత్వా చ దేవదానవరాక్షసాన్ । ఆరురోహ రథశ్రేష్ఠమ్ అంతర్ధానగతం శుభమ్ ॥ 11
- స వాజిభిశ్చతుర్భిశ్చ బాణైశ్చ నిశితైర్భుజః । ఆరోపితమహాచాపః శుశుభే స్యందనోత్తమః ॥ 12
- జాజ్వల్యమానో వపుషా తపనీయపరిచ్ఛదః । మృగైశ్చంద్రార్థచంద్రైశ్చ సరథస్సమలంకృతః ॥ 13
- జాంబూనదమహాకంబుః దీప్తపావకసన్నిభః । బభూవేంద్రజితః కేతుః వైడూర్యసమలంకృతః ॥ 14
- తేన చాదిత్యకల్పేన బ్రహ్మాస్త్రేణ చ పాలితః । స బభూవ దురాధర్షో రావణిస్సుమహాబలః ॥ 15
- సోఽభినిర్యాయ నగరాత్ ఇంద్రజిత్సమితింజయః । హుత్వాగ్నిం రాక్షసైర్భుజైః అంతర్ధానగతోఽబ్రవీత్ ॥
- అద్య హత్వా రణే యో తౌ మిథ్యాప్రవ్రాజితౌ వనే । జయం పిత్రే ప్రదాస్యామి రావణాయ రణార్జితమ్ ॥ 17
- అద్య నిర్వాసరాముర్వీం హత్వా రామం సలక్ష్మణమ్ । కరిష్యే పరమప్రీతిమ్ ఇత్యుక్త్వాంతరధీయత ॥ 18
- ఆపపాతాథ సంక్రుద్ధో దశగ్రీవేణ చోదితః । తీక్ష్ణకార్ముకనారాచైః తీక్ష్ణ స్త్వింద్రరిపూ రణే ॥ 19
- స దదర్శ మహావీర్యో నాగౌ త్రిశిరసావివ । సృజంతావిషజాలాని వీరో వానరమధ్యగౌ ॥ 20
- ఇమౌ తావతి సంచింత్య సజ్యం కృత్వా చ కార్ముకమ్ । సంతతానేషుధారాభిః పర్జన్య ఇవ వృష్టిమాన్ ॥ 21
- స తు వైహాయసం ప్రాప్య సరథో రామలక్ష్మణౌ । అచక్షుర్విషయే తిష్ఠన్ వివ్యాధ నిశితైః శరైః ॥ 22
- తౌ తస్య శరవేగేన వరీతౌ రామలక్ష్మణౌ । ధనుషీ సశరే కృత్వా దివ్యమస్త్రం ప్రచక్రతుః ॥ 23
- ప్రచ్ఛాదయంతౌ గగనం శరజాలైర్మహాబలౌ । తమస్త్రైస్సూర్యసంకాశైః నైవ పస్పృశతుశ్శరైః ॥ 24
- స హి ధూమాంధకారం చ చక్రే ప్రచ్ఛాదయన్నభః । దిశశ్చాంతర్దధే శ్రీమాన్ నీహారతమసావృతాః ॥ 25
- నైవ జ్యాతలనిర్ఘోషో న చ నేమిఖురస్వసః । శుశ్రువే చరతస్తస్య న చ రూపం ప్రకాశతే ॥ 26
- ఘనాంధకారే తిమిరే శరవర్షమివాద్భుతమ్ । స వవర్ష మహాబహుః నారాచశరవృష్టిభిః ॥ 27
- స రామం సూర్యసంకాశైః శరైర్దత్తవరో భృశమ్ । వివ్యాధ సమరేక్రుద్ధః సర్వగాత్రేషు రావణిః ॥ 28
- తౌ హన్యమానౌ నారాచైః ధారాభిరివ పర్వతౌ । హేమపుంఖాన్నరవ్యాఘ్రౌ తిగ్మాన్ ముముచతుశ్శరాన్ ॥ 29
- అంతరిక్షే సమాసాద్య రావణిం కంకపత్రిణః । నికృత్య పతగా భూమౌ పేతుస్తే శోణితోక్షితాః ॥ 30
- అతిమాత్రం శరోఘ్నేణ పీడ్యమానౌ నరోత్తమౌ । తానిహూన్ పతతో భల్లైః అనేకైర్నిచకృంతతుః ॥ 31
- యతో హి దదృశాతే తౌ శరాన్నిపతతః శితాన్ । తతస్తు తౌ దాశరథీ సస్మజాతేఽస్తముత్తమమ్ ॥ 32
- రావణిస్తు దిశస్సర్వాః రథేనాతిరథః పతన్ । వివ్యాధ తౌ దాశరథీ లఘుస్రో నిశితైశ్శరైః ॥ 33
- తేనాతివిద్ధౌ తౌ వీరో రుక్మపుంఖైస్సుసంహితైః । బభూవతుర్దాశరథీ పుష్పితావివ కింశుకౌ ॥ 34
- నాస్య వేద గతిం కశ్చిత్ న చ రూపం ధనుశ్శరాన్ । న చాన్యద్విదితం కించిత్ సూర్యస్యేవాభ్రసంప్లవే ॥ 35
- తేన విద్ధాశ్చ హరయో నిహతాశ్చ గతాసవః । బభూవుశ్చతశస్త్రత పతితా ధరణీతలే ॥ 36
- లక్ష్మణస్తు సుసంక్రుద్ధో భ్రాతరం వాక్యమబ్రవీత్ । బ్రాహ్మమస్త్రం ప్రయోక్త్యామి వధార్థం సర్వరక్షసామ్ ॥ 37
- తమువాచ తతో రామౌ లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్ । నైకస్య హేతో రక్షాంసి పృథివ్యాం హంతుమర్హసి ॥ 38
- అయుధ్యమానం ప్రచ్ఛన్నం ప్రాంజలిం శరణాగతమ్ । పలాయంతం ప్రమత్తం వా న త్వం హంతుమిహార్హసి ॥
- అస్మైవ తు వధే యత్నం కరిష్యావో మహాబల! । ఆదేక్ష్యావో మహావేగాన్ అస్త్రానాశీవిషోపమాన్ ॥ 40
- తమేనం మాయిసం క్షుద్రమ్ అంతర్హితరథం బలాత్ । రాక్షసం నిహనిష్యంతి దృష్ట్వా వానరయూథపాః ॥
- యద్యేష భూమిం విశతే దివం వా రసాతలం వాపి నభస్థలం వా ।
- ఏవం నిగూఢోఽపి మమాస్త్రదగ్ధః పతిష్యతే భూమితలే గతాసుః ॥ 42

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా రఘుప్రవీరః ప్లవగర్షభైర్బ్రువతః ।

వధాయ రౌద్రస్య నృశంసకర్మణః తదా మహాత్మా త్వరితం నిరీక్షతే ॥

43

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఇంద్రజితః నిశ్చయౌ నామ అశీతితమస్సర్గః

అథ ఏకాశీతితమః సర్గః(81) మాయాసీతావధః

విజ్ఞాయ తు మనస్తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః । సన్నివృత్యాహవాత్తస్మాత్ సంవివేశ పురీం తతః ॥ 1
 సోఽనుస్మృత్య వధం తేషాం రాక్షసానాం తరస్వినామ్ । క్రోధతామ్రేక్షణశూరో నిర్ణగామ మహాద్యుతిః ॥ 2
 స పశ్చిమేన ద్వారేణ నిర్యయౌ రాక్షసైర్బ్రువతః । ఇంద్రజిత్తు మహావీర్యః పౌలస్త్యో దేవకంటకః ॥ 3
 ఇంద్రజిత్తు తతో దృష్ట్వా బ్రాతరో రామలక్ష్మణౌ । రణాయాభ్యుద్యతౌ వీరో మాయాం ప్రాదుష్కరోత్తదా ॥
 ఇంద్రజిత్తు రథే స్థాప్య సీతాం మాయామయీం తతః । బలేన మహతాఽఽవృత్య తస్యా వధమరోచయత్ ॥
 మోహనార్థం తు సర్వేషాం బుద్ధిం కృత్వా స దుర్మతిః । హంతుం సీతాం వ్యవసితో వానరాభిముఖో యయౌ ॥
 తం దృష్ట్వా త్వభినిర్యాంతం నగర్యాః కాననౌకసః । ఉత్పేతురభిసంక్రుద్ధాః శిలాహస్తా యుయుత్సవః ॥ 7
 హనుమాన్ పురతస్తేషాం జగామ కపికుంజరః । ప్రగృహ్య సుమహత్ శృంగం పర్వతస్య దురాసదమ్ ॥ 8
 స దదర్శ హతానందాం సీతామింద్రజితో రథే । ఏకవేణీధరాం దీనామ్ ఉపవాసకృశాననామ్ ॥ 9
 పరిక్షిప్తైకవసనామ్ అమృజాం రాఘవప్రియామ్ । రజోమలాభ్యామాలిపైః సర్వగాత్రైర్వరస్త్రియమ్ ॥ 10
 తాం నిరీక్ష్య ముహూర్తం తు మైథిలీత్యధ్యవస్య తు । బభూవాచిరదృష్ట్వా హి తేన సా జనకాత్మజా ॥ 11
 తాం దీనాం మలదిగ్ధాంగీం రథస్థాం దృశ్య మైథిలీమ్ । బాష్పపర్యాకులముఖో హనుమాన్ వ్యథితో-భవత్ ॥12
 అబ్రవీత్తాం తు శోకార్తాం నిరానందాం తపస్వినీమ్ । సీతాం రథస్థితాం దృష్ట్వా రాక్షసేంద్రసుతాశ్రితామ్ ॥13
 కిం సమర్థితమస్యేతి చింతయన్ స మహాకపిః । సహ తైర్వాసరశ్రేష్ఠైః అభ్యధావత రావణిమ్ ॥ 14
 తద్వానరబలం దృష్ట్వా రావణిః క్రోధమూర్ఛితః । కృత్వా వికోశం నిస్త్రింశం మూర్ధ్ని సీతాం పరామృశత్ ॥
 తాం స్త్రియం పశ్యతాం తేషాం తాడయామాస రావణిః । క్రోశంతీం రామ రామేతి మాయయా యోజితాం రథే ॥
 గృహీతమూర్ధజాం దృష్ట్వా హనుమాన్ దైన్యమాగతః । శోకజం వారి నేత్రాభ్యామ్ ఉత్సృజన్ మారుతాత్మజః ॥
 తాం దృష్ట్వా చారుసర్వాంగీం రామస్య మహిషీం ప్రియామ్ । అబ్రవీత్పరుషం వాక్యం క్రోధాద్రక్షోధిపాత్మజమ్ ॥
 దురాత్మన్నాత్మనాశాయ కేశపక్షే పరామృశః । బ్రహ్మర్షీణాం కులే జాతో రాక్షసీం యోనిమాశ్రితః ॥ 19
 ధిక్త్వాం పాపసమాచారం యస్య తే మతిరీదృశీ । నృశంసానార్య! దుర్బ్రుత! క్షుద్ర పాపపరాక్రమ! ॥ 20
 అనార్యస్యేదృశం కర్మ ఘృణా తే నాస్తి నిర్ఘృణ । చ్యుతా గృహోచ్చ రాజ్యాచ్చ రామహస్తాచ్చ మైథిలీ ॥ 21
 కిం తవైషాఽపరాధా హి యదేనాం హంతుమిచ్ఛసి । సీతాం చ హత్వా న చిరం జీవిష్యసి కథంచన ॥ 22
 వధార్హః కర్మణానేన మమ హస్తగతో హ్యసి । యే చ స్త్రీఘాతినాం లోకాః లోకవధ్యేషు కుత్సితాః ॥ 23
 ఇహ జీవితముత్పృజ్య ప్రేత్య తాన్ ప్రతిపత్స్యసే । ఇతి బ్రువాణో హనుమాన్ సాయుధైర్హరిభిర్బ్రువతః ॥ 24
 అభ్యధావత సంక్రుద్ధో రాక్షసేంద్రసుతం ప్రతి । ఆపతంతం మహావీర్యం తదనీకం వనౌకసామ్ ॥ 25
 రక్షసాం భీమవేగానామ్ అనీకం తు న్యవారయత్ । స తాం బాణసహస్రేణ విక్షోభ్య హరివాహినీమ్ ॥ 26
 హరిశ్రేష్ఠం హనుమాంతమ్ ఇంద్రజిత్ ప్రత్యువాచ హ । సుగ్రీవస్త్వం చ రామశ్చ యన్నిమిత్తమిహాగతాః ॥
 తాం హనిష్యామి వైదేహీమ్ అదైవ తవ పశ్యతః । ఇమాం హత్వా తతో రామం లక్ష్మణం త్వాం చ వానర ॥
 సుగ్రీవం చ వధిష్యామి తం చానార్యం విభీషణమ్ । న హంతవ్యాః స్త్రియశ్చేతి యద్భ్రువీషి ప్లవంగమ! ॥29
 పీడాకరమమిత్రాణాం యత్స్యాత్ కర్తవ్యమేవ తత్ । తమేవముక్త్వా రుదతీం సీతాం మాయామయీం తదా ॥
 శితధారేణ ఖడ్గేన నిజఘానేంద్రజిత్ స్వయమ్ । యజ్ఞోపవీతమార్గేణ చిన్నా తేన తపస్వినీ ॥ 31
 సా పృథివ్యాం పృథుశ్రోణీ పపాత ప్రియదర్శనా । తా మింద్రజిత్ స్వయం హత్వా హనుమాంతమువాచ హ ॥

మయా రామస్య పశ్యేమాం కోపేన చ నిషూదితామ్ । ఏషా విశస్తా వైదేహీ విఫలో వః పరిశ్రమః ॥ 33
 తతః ఖడ్గేన మహతా హత్వా తామింద్రజిత్ స్వయమ్ । హృష్టస్య రథమాస్థాయ విననాద మహాస్వనమ్ ॥
 వానరాః శుశ్రువుశ్చబ్దమ్ అదూరే ప్రత్యవస్థితాః । వ్యాదితాస్యస్య నదతః తద్దుర్గం సంశ్రితస్య చ ॥ 35
 తథా తు సీతాం వినిహత్య దుర్మతిః ప్రహృష్టచేతాస్స బభూవ రావణిః ।
 తం హృష్టరూపం సముదీక్ష్వ వానరాః విషణ్ణరూపాః సహసా ప్రదుద్రువుః ॥ 36
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మాయాసీతావధో నామ ఏకాశీతమస్సర్గః

అథ ద్వ్యశీతితమః సర్గః(82) నికుంభిలాయాం హోమారంభః

శ్రుత్వా తు భీమనిర్వాదం శక్రాశనిసమస్వనమ్ । వీక్షమాణా దిశస్సర్వాః దుద్రువుర్వానరర్షభాః ॥ 1
 తానువాచ తతస్సర్వాన్ హనుమాన్ మారుతాత్మజః । విషణ్ణవదనాన్ దీనాన్ త్రస్తాన్ విద్రవతః పృథక్ ॥ 2
 కస్మాద్విషణ్ణవదనాః విద్రవధ్యే ప్లవంగమాః । త్యక్తయుద్ధసముత్సాహాః శూరత్వం క్వ ను వో గతమ్ ॥ 3
 పృష్టతోఽనువ్రజధ్వం మామ్ అగ్రతో యాంతమాహవే । శూరైరభిజనోపేతైః అయుక్తం హి నివర్తితుమ్ ॥ 4
 ఏవ ముక్తాః సుసంహృష్టాః వాయుపుత్రేణ వానరాః । శైలశృంగాణ్యగాంశ్చైవ జగ్రహుర్హృష్టమానసాః ॥ 5
 అభిపేతుశ్చ గర్జంతో రాక్షసాన్ వానరర్షభాః । పరివార్య హనుమాంతమ్ అన్వయుశ్చ మహాహవే ॥ 6
 స తైర్వానరముఖ్యైశ్చ హనుమాన్ సర్వతో వృతః । హుతాశన ఇవార్చిష్మాన్ అదహత్ శత్రువాహినీమ్ ॥ 7
 స రాక్షసానాం కదనం చకార సుమహాకపిః । వృతో వానరసైన్యేన కాలాంతకయమోపమః ॥ 8
 స తు కోపేన చావిష్టః శోకేన చ మహాకపిః । హనుమాన్ రావణిరథేఽపాతయన్మహతీం శిలామ్ ॥ 9
 తామాపతంతీం దృష్ట్వా వ ప రథః సారథినా తదా । విధేయాశ్వసమాయుక్తః సుదూరమపవాహితః ॥ 10
 తమింద్రజిత్మప్రాప్య రథస్థం సహసారథిమ్ । వివేశ ధరణీం భిత్త్వా సా శిలా వ్యర్థముద్యతా ॥ 11
 పాతితాయాం శిలాయాం తు రక్షసాం వ్యధితా చమూః । నిపతంత్యా చ శిలయా రాక్షసా మధితా భృశమ్ ॥
 తమభ్యధావన్ శతశో నదంతః కాననౌకసః । తే ద్రుమాంశ్చ మహావీర్యాః గిరిశృంగాణి చోద్యతాః ॥ 13
 క్షిపంతీంద్రజిత్ః సంఖ్యే వానరా భీమవిక్రమాః । వృక్షశైలమహావర్షం విసృజంతః ప్లవంగమాః ॥ 14
 శత్రూణాం కదనం చక్రూః నేదుశ్చ వివిధైః స్వనైః । వానరైస్తైర్మహావీర్యైః ఘోరరూపా నిశాచరాః ॥ 15
 వీర్యాదభిహతా వృక్షైః వ్యవేష్టంత రణాజిరే । స్వసైన్యమభివీక్ష్యాథ వానరార్ధితమింద్రజిత్ ॥ 16
 ప్రగృహీతాయుధః క్రుద్ధః పరానభిముఖో యయౌ । స శౌఘానవస్పృజన్ స్వసైన్యేనాభిసంవృతః ॥ 17
 జఘాన కపిశార్దూలాన్ సుబహూన్ దృష్టవిక్రమః । శూలైరశనిభిః ఖడ్గైః పట్టసైః కూటముద్గరైః ॥ 18
 తే చాప్యనుచరాస్తస్య వానరాన్ జఘ్నురోజసా । సస్కంధవిటపైస్సాల్లైః శిలాభిశ్చ మహాబలః ॥ 19
 హనుమాన్ కదనం చక్రే రక్షసాం భీమకర్మణామ్ । స నివార్య పరానీకమ్ అబ్రవీత్తాన్ వనౌకసః ॥ 20
 హనుమాన్ సన్నివర్తధ్వం న నః సాధ్యమిదం బలమ్ । త్యక్త్వా ప్రాణాన్ వివేష్టంతో రామప్రియచిక్రీర్షవః ॥
 యన్నిమిత్తం హి యుధ్యామో హతా సా జనకాత్మజా । ఇమమర్థం హి విజ్ఞాప్య రామం సుగ్రీవమేవ చ ॥ 22
 తౌ యత్రృతివిధాస్యేతే తత్కరిష్యామహే వయమ్ । ఇత్యుక్త్వా వానరశ్రేష్ఠో వారయన్ సర్వవానరాన్ ॥ 23
 శనైశ్చనైరసంత్రస్తః సబలః సన్న్యవర్తత । తతః ప్రేక్ష్వ హనుమాంతం వ్రజంతం యత్ర రాఘవః ॥ 24
 స హోతుకామో దుష్టాత్మా గతశ్చైత్యనికుంభిళామ్ । నికుంభిళామధిష్ఠాయ పావకం జుహవేంద్రజిత్ ॥ 25
 యజ్జభూమ్యాం తు విధివత్ పావకస్తేన రక్షసా । హూయమానః ప్రజజ్వుల మాంసశోణితభుక్తదా ॥ 26
 సోఽర్చిఃపిసద్ధో దదృశే హోమశోణితతర్పితః । సంధ్యాగత ఇవాదిత్యః సుతీవ్రో-గ్నిస్సముత్థితః ॥ 27
 అథేంద్రజిత్ రాక్షసభూతయే తు జుహోవ హవ్యం విధినా విధానవిత్ ।
 దృష్ట్వా వ్యతిష్ఠంత చ రాక్షసాస్తే మహాసమూహేషు నయానయజ్ఞా ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే నికుంభిలాయాం హోమారంభో నామ ద్వ్యశీతితమస్సర్గః

అథ త్ర్యశీతితమః సర్గః (83) మాయాసీతావధమూర్చితరామసాత్వనమ్

- రాఘవశ్చాపి విపులం తం రాక్షసవనౌకసామ్ | శ్రుత్వా సంగ్రామనిర్హోషం జాంబవంతమువాచ హా || 1
- సౌమ్య నూనం హనుమతా క్రియతే కర్మ దుష్కరమ్ | శ్రూయతే హి యథా భీమః సుమహానాయుధస్వనః ||
- తద్గచ్ఛ కురు సాహాయ్యం స్వబలేనాభిసంవృతః | క్షిప్రమృక్షపతే! తస్య కపిశ్రేష్ఠస్య యుధృతః || 3
- ఋక్షరాజస్తథోక్తస్తు స్వేనానీకేన సంవృతః | ఆగచ్ఛత్ పశ్చిమం ద్వారం హనుమాన్యత్ర వానరః || 4
- అథాయాంతం హనుమాంతం దదర్శార్క్షపతిః పథి | వానరైః కృతసంగ్రామైః శ్వసద్భిరభిసంవృతమ్ || 5
- దృష్ట్వా పథి హనుమాంశ్చ తదృక్షబలముద్యతమ్ | నీలమేఘనిభం భీమం సన్నివార్య న్యవర్తత || 6
- స తేన హరిసైన్యేన సన్నికర్షం మహాయశాః | శీఘ్రమాగమ్య రామాయ దుఃఖితో వాక్యమబ్రవీత్ || 7
- సమరే యుధ్యమానానామ్ అస్మాకం ప్రేక్షతాం పురః | జఘాన రుదతీం సీతామ్ ఇంద్రజిద్రావణాత్మజః || 8
- ఉద్రాంతచిత్తస్తాం దృష్ట్వా విషణ్ణోఽహమరిందమ | తదహం భవతో వృత్తం విజ్ఞాపయితుమాగతః || 9
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాఘవశ్శోకమూర్చితః | నిపపాత తదా భూమౌ చిన్నమూల ఇవ ద్రుమః || 10
- తం భూమౌ దేవసంకాశం పతితం ప్రేక్ష్య రాఘవమ్ | అభిపేతుః సముత్పత్య సర్వతః కపిసత్తమాః || 11
- అసించన్ సలిలైశ్చైనం పద్మోత్పలసుగంధిభిః | ప్రదహంతమనాసాద్యం సహసాఽగ్నిమివోచ్ఛిఖమ్ || 12
- తం లక్ష్మణోఽథ బాహుభ్యాం పరిష్యజ్య సుదుఃఖితః | ఉవాచ రామమస్వస్థం వాక్యం హేత్వర్థసంయుతమ్ ||
- శుభే వర్తన్తి తిష్ఠంతం త్వామార్య విజితేంద్రియమ్ | అనర్థేభ్యో న శక్నోతి త్రాతుం ధర్మో నిరర్థకః || 14
- భూతానాం స్థావరాణాం చ జంగమానాం చ దర్శనమ్ | యథాఽస్తి న తథా ధర్మః తేన నాస్తీతి మే మతిః ||
- యథైవ స్థావరం వ్యక్తం జంగమం చ తథావిధమ్ | నాయమర్థస్తథా యుక్తః త్వద్విధో న విపద్యతే || 16
- యద్యధర్మో భవేద్భూతో రావణో నరకం ప్రజేత్ | భవాంశ్చ ధర్మయుక్తో వై నైవం వ్యసనమాఘ్నయాత్ || 17
- తస్య చ వ్యసనాభావాత్ వ్యసనం చ గతే త్వయి | ధర్మో భవత్యధర్మశ్చ పరస్పరవిరోధినౌ || 18
- ధర్మేణోపలభేద్ధర్మమ్ అధర్మం చాప్యధర్మతః | యద్యధర్మేణ యుజ్యేయుః యేష్యధర్మః ప్రతిష్ఠితః || 19
- యది ధర్మేణ యుజ్యేరన్ నాధర్మరుచయో జనాః | ధర్మేణ చరతాం ధర్మః తథా చైషాం ఫలం భవేత్ || 20
- యస్మాదర్థా వివర్ధంతే యేష్యధర్మః ప్రతిష్ఠితః | క్లిశ్యంతే ధర్మశీలాశ్చ తస్మాదేతౌ నిరర్థకౌ || 21
- వధ్యంతే పాపకర్మాణో యద్యధర్మేణ రాఘవ | వధకర్మహతో ధర్మః స హతః కం వధిష్యతి || 22
- అథవా విహితేనాయం హన్యతే హన్తి వా పరమ్ | విధిరాలిష్యతే తేన న స పాపేన కర్మణా || 23
- అదృష్టప్రతికారేణ త్వవ్యక్తేనాసతా సతా | కథం శక్యం పరం ప్రాప్తం ధర్మేణారివికర్షన || 24
- యది సత్స్వాత్మతాం ముఖ్య! నాసత్స్వాత్తవ కించన | త్వయా యదీదృశం ప్రాప్తం తస్మాత్సన్నోపపద్యతే || 25
- అథవా దుర్బలః క్షీణో బలం ధర్మోఽనువర్తతే | దుర్బలో హృతమర్యాదో న సేవ్య ఇతి మే మతిః || 26
- బలస్య యది చేద్ధర్మో గుణభూతః పరాక్రమే | ధర్మముత్సజ్య వర్తస్వ యథా ధర్మే తథా బలే || 27
- అథ చేత్సత్యవచనం ధర్మః కిల పరంతప | అన్యతస్త్వయ్యకరుణః కిం న బద్ధస్వయా పితా || 28
- యది ధర్మో భవేద్భూతో అధర్మో వా పరంతప | న స్మ హత్వా మునిం వజ్రీ కుర్యాదిజ్యాం శతక్రతుః || 29
- అధర్మసంక్రితో ధర్మో వినాశయతి రాఘవ | సర్వమేతద్యథాకామం కాకుత్స్థః కురుతే నరః || 30
- మమ చేదం మతం తాత! ధర్మోఽయమితి రాఘవ | ధర్మమూలం త్వయా చిన్నం రాజ్యముత్సృజతా తదా ||
- అర్థేభ్యో హి వివృద్ధేభ్యః సంవృత్తేభ్యస్తతస్తతః | క్రియాస్పర్వాః ప్రవర్తంతే పర్వతేభ్య ఇవాపగాః || 32
- అర్థేన హి వియుక్తస్య పురుషస్యాల్పతేజసః | వ్యుచ్ఛిద్యంతే క్రియాస్పర్వాః గ్రీష్మే కుసరితో యథా || 33
- సోఽయమర్థం పరిత్యజ్య సుఖకామస్సుఖేధితః | పాపమారభతే కర్తుం తతో దోషః ప్రవర్తతే || 34
- యస్యార్థాస్తస్య మిత్రాణి యస్యార్థాస్తస్య బాంధవాః | యస్యార్థాస్స పుమాన్లోకే యస్యార్థాస్స చ పండితః ||
- యస్యార్థాస్స చ విక్రాంతో యస్యార్థాస్స చ బుద్ధిమాన్ | యస్యార్థాస్స మహాభాగో యస్యార్థాస్స మహాగుణః ||

- అర్ధస్యైతే పరిత్యాగే దోషాః ప్రవ్యాహృతా మయా । రాజ్యముత్పజతా వీర! యేన బుద్ధిస్త్వయా కృతా ॥ 37
- యస్యార్థా ధర్మకామార్థాః తస్య సర్వం ప్రదక్షిణమ్ । అధనేనార్థకామేన నార్థశక్యో విచిన్వతా ॥ 38
- హర్షః కామశ్చ దర్పశ్చ ధర్మః క్రోధశ్చమో దమః । అర్థాదేతాని సర్వాణి ప్రవర్తంతే నరాధిప ॥ 39
- యేషాం నశ్యత్యయం లోకః చరతాం ధర్మచారిణామ్ । తేఽర్థాస్త్వయి న దృశ్యంతే దుర్ధినేషు యథా గ్రహాః ॥
- త్వయి ప్రవ్రాజితే వీర గురోశ్చ వచనే స్థితే । రక్షసాఽపహృతా భార్యా ప్రాణైః ప్రియతరా తవ ॥ 41
- తదద్య విపులం వీర దుఃఖమింద్రజితా కృతమ్ । కర్మణా వ్యపనేష్యామి తస్మాదుత్తిష్ట రాఘవ! ॥ 42
- ఉత్తిష్ట నరశార్దూల! దీర్ఘబాహో! దృఢవ్రత । కిమాత్మానం మహాత్మానమ్ ఆత్మానం నావబుధ్యసే ॥ 43
- అయమనఘ! తవోదితః ప్రియార్థం జనకసుతానిధనం నిరీక్ష్య రుష్టః ।
- సహాయగజరథాం సరాక్షసేంద్రాం భృశమిషుభిర్వినిపాతయామి లంకామ్ ॥ 44

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మాయాసీతావధమూర్చిత రామస్వాంతనం నామ
త్ర్యశీతితమస్సర్గః

అథ చతురశీతితమః సర్గః (84) విభీషణేన ఇంద్రజిద్వధోపాయసూచనమ్

- రామమాశ్వాసయానే తు లక్ష్మణే భ్రాతృవత్సలే । నిక్షిప్య గుల్మాన్ స్వస్థానే తత్రాగచ్ఛద్విభీషణః ॥ 1
- నానాప్రహరణైర్వీరైః చతుర్భిస్సచివైర్ఘ్నతః । నీలాంజనచయాకారైః మాతంగైరివ యూధపః ॥ 2
- సోఽభిగమ్య మహాత్మానం రాఘవం శోకలాలసమ్ । వానరాంశ్చైవ దదృశే బాష్పపర్యాకులేక్షణాన్ ॥ 3
- రాఘవం చ మహాత్మానమ్ ఇక్ష్వాకుకులనందనమ్ । దదర్శ మోహమాపన్నం లక్ష్మణస్యాంకమాశ్రితమ్ ॥
- ప్రీడితం శోకసంతప్తం దృష్ట్వా రామం విభీషణః । అంతర్ముఖేన దీనాత్మా కిమేతదితి సోఽబ్రవీత్ ॥ 5
- విభీషణముఖం దృష్ట్వా సుగ్రీవం తాంశ్చ వానరాన్ । లక్ష్మణోవాచ మందార్థమ్ ఇదం బాష్పపరిఘ్నతః ॥ 6
- హతామింద్రజితా సీతామ్ ఇహ శ్రుత్వైవ రాఘవః । హనుమద్వచనాత్సామ్య! తతో మోహముపాగతః ॥ 7
- కథయంతం తు సౌమిత్రిం సంనివార్య విభీషణః । (పుష్కలార్థమిదం వాక్యం విసంజ్ఞం రామమబ్రవీత్ ।)
- మనుజేంద్రార్థరూపేణ యదుక్తం తు హనూమతా ॥ 8
- తదయుక్తమహం మన్యే సాగరస్యేవ శోషణమ్ । అభిప్రాయం తు జానామి రావణస్య దురాత్మనః ॥ 9
- సీతాం ప్రతి మహాబాహో న చ ఘాతం కరిష్యతి । యాచ్యమానస్సుబహుశో మయా హితచికిర్షుణా ॥ 10
- వైదేహీముత్పజస్యేతి న చ తత్ప్రతవాన్ వచః । నైవ సామ్నా న దానేన న భేదేన కుతో యుధా ॥ 11
- సా ద్రష్టుమపి శక్యేత నైవ చాన్యేన కేనచిత్ । వానరాన్మోహయిత్వా తు ప్రతియాతస్స రాక్షసః ॥ 12
- చైత్యం నికుంభిళాం నామ యత్ర హోమం కరిష్యతి । హుతవానుపయాతో హి దేవైరపి సవాసవైః ॥ 13
- దురాధర్షో భవత్యేవ సంగ్రామే రావణాత్మజః । తేన మోహయతా నూనమ్ ఏషా మాయా ప్రయోజితా ॥ 14
- విఘ్నమన్విచ్ఛతా తత్ర వానరాణాం పరాక్రమే । ససైన్యాస్త్రత గచ్ఛామో యావత్తన్న సమాప్యతే ॥ 15
- త్యజేమం నరశార్దూల! మిథ్యాసంతాపమాగతమ్ । సీదతే హి బలం సర్వం దృష్ట్వా త్వాం శోకకర్మితమ్ ॥ 16
- ఇహ త్వం స్వస్థవృద్ధయః తిష్ట సత్త్వసముచ్చితః । లక్ష్మణం ప్రేషయాస్మాభిః సహ సైన్యానుకర్షిభిః ॥ 17
- ఏష తం నరశార్దూలో రావణిం నిశితైశ్చరైః । త్యాజయిష్యతి తత్కర్మ తతో వధ్యో భవిష్యతి ॥ 18
- తస్యైతే నిశితాస్త్రీ క్షాః పత్త్రిపత్త్రాంగవాజినః । పత్తిణ ఇవాసౌమ్యాః శరాః పాస్యంతి శోణితమ్ ॥ 19
- తం సందిశ మహాబాహో! లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్ । రాక్షసస్య వినాశాయ వజ్రం వజ్రధరో యథా ॥ 20
- మనుజవర! స కాలవిప్రకర్షో రిపునిధనం ప్రతి యత్ క్షమోఽద్య కర్తుమ్ ।
- త్వమతిసృజ రిపోర్వధాయ వాణీమ్ అమరరిపోర్మథనే యథా మహేంద్రః ॥ 21

- విభీషణశ్చసామాత్యః తదా లక్ష్మణమన్వగాత్ | మహతా హరిసైన్యేన సవేగమభిసంవృతః || 32
- ఋక్షరాజబలం చైవ దదర్శ పథి విష్ణితమ్ | స గత్వా దూరమధ్వానం సౌమిత్ర్రిత్రనందనః || 33
- రాక్షసేంద్రబలం దూరాత్ అపశ్యద్వ్యాహమాస్థితమ్ |
స తం ప్రాప్య ధనుష్పాణిః మాయాయోగమరిందమః || 34
- తస్థౌ బ్రహ్మవిధానేన విజేతుం రఘునందనః | విభీషణేన సహితో రాజపుత్రః ప్రతాపవాన్ |
అంగదేన చ వీరేణ తథాఽనిలసుతేన చ || 35
- వివిధమమలశస్త్రభాస్వరం తత్ ధ్వజగహనం విపులం మహారథైశ్చ |
ప్రతిభయతమమప్రమేయవేగం తిమిరమివ ద్విషతాం బలం విశేశ || 36
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాఘ్రీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లక్ష్మణస్య నికుంభిలాగమనం నామ పంచాశీతమస్సర్గః

అథ షడశీతమః సర్గః (86) లక్ష్మణ ఇంద్రజితోః యుద్ధారంభః

- అథ తస్యామవస్థాయాం లక్ష్మణం రావణానుజః | పరేషామహితం వాక్యమ్ అర్థసాధకమబ్రవీత్ || 1
- యదేతద్రాక్షసానీకం మేఘశ్యామం విలోక్యతే | ఏతదాయోధ్యతాం శీఘ్రం కపిభిః పాదపాయుధైః || 2
- అస్యానీకస్య మహతో భేదనే యత లక్ష్మణ! | రాక్షసేంద్రసుతోఽప్యత్ర భిన్నే దృశ్యో భవిష్యతి || 3
- స త్వమింద్రాశనిప్రఖ్యైః శరైరవకిరన్ పరాన్ | అభిద్రవాశు యావద్వే నైతత్కర్మ సమాప్యతే || 4
- జహి వీర! దురాత్మానం మాయాపరమధార్మికమ్ | రావణిం క్రూరకర్మాణం సర్వలోకభయావహమ్ || 5
- విభీషణవచశ్రుత్వా లక్ష్మణశ్శుభలక్షణః | వవర్ష శరవర్షాణి రాక్షసేంద్రసుతం ప్రతి || 6
- ఋక్షాశ్శాఖామృగాశ్చాపి ద్రుమాద్రినఖయోధినః | అభ్యధావంత సహితాః తదనీకమవస్థితమ్ || 7
- రాక్షసాశ్చ శితైర్బాణైః అసిభిశ్చక్రితోమరైః | ఉద్యతైస్సమవర్తంత కపిసైన్యజిఘాంసవః || 8
- స సంప్రహారస్తుములః సంజజ్ఞే కపిరక్షసామ్ | శబ్దేన మహతా లంకాం నాదయన్వై సమంతతః || 9
- శస్త్రైశ్చ వివిధాకారైః శితైర్బాణైశ్చ పాదపైః | ఉద్యతైర్గిరిశృంగైశ్చ ఘోరైరాకాశమావృతమ్ || 10
- తే రాక్షసా వానరేషు వికృతాననబాహవః | నివేశయంతః శస్త్రాణి చక్రుస్తే సుమహద్భయమ్ || 11
- తథైవ సకలైర్బు క్షైః గిరిశృంగైశ్చ వానరాః | అభిజఘ్నుర్నిజఘ్నుశ్చ సమరే రాక్షసర్షభాన్ || 12
- ఋక్షవానరముఖ్యైశ్చ మహాకాయైర్మహాబలైః | రక్షసాం వధ్యమానానాం మహద్భయమజాయత || 13
- స్వమనీకం విషణ్ణం తు శ్రుత్వా శత్రుభిరర్దితమ్ | ఉదతిష్ఠత దుర్ధర్షః తత్కర్మణ్యననుష్ఠితే || 14
- వృక్షాంధకారాన్నిర్గత్య జాతక్రోధస్స రావణిః | ఆరురోహ రథం సజ్జం పూర్వయుక్తం స రాక్షసః || 15
- స భీమకార్ముకధరః కాలమేఘసమప్రభః | రక్తాస్యనయనః క్రుద్ధో బభౌ మృత్యురివాంతకః || 16
- దృష్టై వ్వివ తు రథస్థం తం పర్యవర్తత తద్భులమ్ | రక్షసాం భీమవేగానాం లక్ష్మణేన యుయుత్సతామ్ || 17
- తస్మిన్నాలే తు హనుమాన్ ఉద్యమ్య సుదురాసదమ్ | ధరణీధరసంకాశో మహోవృక్షమరిందమః || 18
- స రాక్షసానాం తత్సైన్యం కాలాగ్నిరివ నిర్దహన్ | చకార బహుభిర్బు క్షైః నిస్సంజ్ఞం యుధి వానరః || 19
- విధ్వంసయంతం తరసా దృష్టై వ్వివ పవనాత్మజమ్ | రాక్షసానాం సహస్రాణి హనుమంతమవాకిరన్ || 20
- శితశూలధరాశ్శూలైః అసిభిశ్చాసిపాణయః | శక్తిభిః శక్తిహస్తాశ్చ పట్టసైః పట్టసాయుధాః || 21
- పరిఘైశ్చ గదాభిశ్చ చక్రైశ్చ శుభదర్శనైః | శతశశ్చ శతఘ్నిభిః ఆయసైరపి ముద్గరైః || 22
- ఘోరైః పరశ్చుద్దైశ్చైవ భిండివాలైశ్చ రాక్షసాః | ముష్టిభిర్వజ్రకల్పైశ్చ తలైరశనిసన్నిభైః || 23
- అభిజఘ్నుస్సమాసాద్య సమంతాత్ పర్యతోపమమ్ | తేషామపి చ సంక్రుద్ధః చకార కదనం మహత్ || 24
- స దదర్శ కపిశ్రేష్ఠమ్ అచలోపమమింద్రజిత్ | సూదయంతమమిత్రఘ్నమ్ అమిత్రాన్ పవనాత్మజమ్ || 25
- స సారథిమువాచేదం యాహి యత్రైష వానరః | క్షయమేష హి నః కుర్యాత్ రాక్షసానాముపేక్షితః || 26

ఇత్యుక్తస్సారథిస్తేన యయౌ యత్ర స మారుతిః | వహాన్ పరమదుర్ధర్షం స్థితమింద్రజితం రథే || 27
 సో-భ్యుపేత్య శరాన్ ఖడ్గాన్ పట్టసాంశ్చ పరశ్వథాన్ | అభ్యవర్షత దుర్ధర్షః కపిమూర్ధ్ని స రాక్షసః || 28
 తాని శస్త్రాణి ఘోరాణి ప్రతిగృహ్య స మారుతిః | రోషేణ మహతాఽఽ విష్టో వాక్యం చేదమువాచ హ || 29
 యుధ్యస్వ యది శూరోఽసి రావణాత్మజ దుర్మతే! | వాయుపుత్రం సమాసాద్య జీవన్న ప్రతియాస్యసి || 30
 బాహుభ్యాం ప్రతియుధ్యస్వ యది మే ద్వంద్వమాహవే | వేగం సహస్వ దుర్బుధ్ధే తతస్త్వం రక్షసాం వరః ||
 హనుమంతం జిఘాంసంతం సముద్యతశరాసనమ్ | రావణాత్మజమాచష్టే లక్ష్మణాయ విభీషణః || 32
 యస్స వాసవనిర్జేతా రావణస్యాఽత్మసంభవః | స ఏష రథమాస్థాయ హనుమంతం జిఘాంసతి || 33
 తమప్రతిమసంస్థానైః శరైశ్చత్రువిదారణైః | జీవితాంతకరైర్ఘోరైః సౌమిత్రే! రావణిం జహి || 34
 ఇత్యేవముక్తస్తు తదా మహాత్మా విభీషణేనారివిభీషణేన |
 దదర్శ తం పర్వతసన్నికాశం రథస్థితం భీమబలం నదంతమ్ || 35
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లక్ష్మణ ఇంద్రజితోః యుద్ధారంభో నామ షడశీతమస్సర్గః

అథ సప్తాశీతితమః సర్గః (87) ఇంద్రజిత్ విభీషణసంవాదః

ఏవముక్త్వా తు సౌమిత్రీం జాతహర్షో విభీషణః | ధనుష్పాణినమాదాయ త్వరమాణో జగామ హ || 1
 అవిదూరం తతో గత్వా ప్రవిశ్య చ మహద్వనమ్ | దర్శయామాస తత్కర్మ లక్ష్మణాయ విభీషణః || 2
 నీలజీమూతసంకాశం న్యగ్రోధం భీమదర్శనమ్ | తేజస్వి రావణభ్రాతా లక్ష్మణాయ న్యవేదయత్ || 3
 ఇహోపహారం భూతానాం బలవాన్ రావణాత్మజః | ఉపహృత్య తతః పశ్చాత్ సంగ్రామమభివర్తతే || 4
 అదృశ్యః సర్వభూతానాం తతో భవతి రాక్షసః | నిహంతి సమరే శత్రూన్ బధ్నాతి చ శరోత్తమైః || 5
 తమప్రవిష్టం న్యగ్రోధం బలినం రావణాత్మజమ్ | విధ్వంసయ శరై స్తీ క్షణైః సరథం సాశ్వసారథిమ్ || 6
 తథేతుక్త్వా మహాతేజాః సౌమిత్రీర్మిత్రనందనః | బభూవావస్థితస్తత్ర చిత్రం విష్పారయన్ ధనుః || 7
 స రథేనాగ్నివర్ణేన బలవాన్ రావణాత్మజః | ఇంద్రజిత్ కవచీ ధన్వీ సధ్వజః ప్రత్యదృశ్యత || 8
 తమువాచ మహాతేజాః పౌలస్త్యమపరాజితమ్ | సమాహ్వయే త్వాం సమరే సమ్యగ్యుద్ధం ప్రయచ్ఛ మే || 9
 ఏవముక్తో మహాతేజాః మనస్వీ రావణాత్మజః | అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం తత్ర దృష్ట్వా విభీషణమ్ || 10
 ఇహ త్వం జాతసంవృద్ధః సాక్షాద్భ్రాతా పితుర్మమ | కథం ద్రుహ్యసి పుత్రస్య పితృవ్యో మమ రాక్షస || 11
 న జ్ఞాతిత్వం న సౌహార్దం న జాతిస్తవ దుర్మతే! | ప్రమాణం న చ సౌదర్యం న ధర్మో ధర్మదూషణ! || 12
 శోచ్యస్త్వమసి దుర్బుధ్ధే! నిందనీయశ్చ సాధుభిః | యస్త్వం స్వజనముత్పృజ్య పరభృత్యత్వమాగతః || 13
 నైతచ్ఛిథిలయా బుద్ధ్యా త్వం వేత్సి మహదంతరమ్ | క్వ చ స్వజనసంవాసః క్వ చ నీచపరాశ్రయః || 14
 గుణవాన్వా పరజనః స్వజనో నిర్గుణో-పి వా | నిర్గుణః స్వజనః శ్రేయాన్ యః పరః పర ఏవ సః || 15
 యః స్వపక్షం పరిత్యజ్య పరపక్షం నిషేవతే | స స్వపక్షే క్షయం ప్రాప్తే పశ్చాత్తరేవ హన్యతే || 16
 నిరనుక్రోశతా చేయం యాదృశీ తే నిశాచర! | స్వజనేన త్వయా శక్యం పరుషం రావణానుజ! || 17
 ఇత్యుక్తో భ్రాతృపుత్రేణ ప్రత్యువాచ విభీషణః | అజానన్నివ మచ్ఛీలం కిం రాక్షస! వికత్థసే || 18
 రాక్షసేంద్రసుతాసాధో పారుష్యం త్యజ గౌరవాత్ | కులే యద్యుప్యహం జాతో రక్షసాం క్రూరకర్మణామ్ || 19
 గుణోఽయం ప్రథమో నృణాం తన్మే శీలమరాక్షసమ్ | స రమే దారుణేనాహం న చాధర్మేణ వై రమే || 20
 బ్రాత్రా విషమశీలేన కథం బ్రాతా నిరస్యతే | ధర్మాత్ ప్రచ్యుతశీలం హి పురుషం పాపనిశ్చయమ్ || 21
 త్యక్త్వా సుఖమవాప్నోతి హస్తాదాశీవిషం యథా | హింసాపరస్వహరణే పరదారాభిమర్శనమ్ || 22
 త్యాజ్యమాహుర్దురాచారం వేశ్మ ప్రజ్వలితం యథా | పరస్యానాం చ హరణం పరదారాభిమర్శనమ్ || 23
 సుహృదామతిశంకా చ త్రయో దోషాః క్షయావహాః | మహర్షీణాం వధో ఘోరః సర్వదేవైశ్చ విగ్రహాః || 24

అభిమానశ్చ కోపశ్చ వైరిత్వం ప్రతికూలతా । ఏతే దోషా మమ భ్రాతుః జీవితైశ్చర్యనాశనాః ॥ 25
 గుణాన్ ప్రచ్ఛాదయామాసుః పర్వతానివ తోయదాః । దోషైరేతైః పరిత్యక్తో మయా భ్రాతా పితా తవ ॥ 26
 నేయమస్తి పురీ లంకా న చ త్వం న చ తే పితా । అతిమానీ చ బాలశ్చ దుర్విసీతశ్చ రాక్షస! ॥ 27
 బద్ధస్త్వం కాలపాశేన బ్రూహి మాం యద్యదిచ్ఛసి । అద్య తే వ్యసనం ప్రాప్తం కిం మాం త్వమిహ వక్షసి ॥
 ప్రవేష్టుం న త్వయా శక్యో న్యగ్రోధో రాక్షసాధమ! । ధర్షయిత్వా చ కాకుత్స్థా న శక్యం జీవితం త్వయా ॥
 యుధ్యస్వ నరదేవేన లక్ష్మణేన రణే సహ । హతస్త్వం దేవతాకార్యం కరిష్యసి యమక్షయే ॥ 30
 నిదర్శయ స్వాత్మబలం సముద్యతం కురుష్య సర్వాయుధసాయకవ్యయమ్ ।
 న లక్ష్మణస్యైత్య హి బాణగోచరం త్వమద్య జీవన్ సబలో గమిష్యసి ॥ 31
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఇంద్రజిత్ విభీషణసంవాదో నామ సప్తాశీతితమస్సర్గః

అథ అష్టాశీతితమః సర్గః (88) ఇంద్రజిత్ లక్ష్మణసంగ్రామః

విభీషణవచః శ్రుత్వా రావణిః క్రోధమూర్ఛితః । అబ్రవీత్ పరుషం వాక్యం వేగేనాభ్యుత్పాత హ ॥ 1
 ఉద్యతాయుధనిస్త్రింశో రథే సుసమలంకృతే । కాలాశ్వయుక్తే మహతి స్థితః కాలాంతకోపమః ॥ 2
 మహాప్రమాణముద్యమ్య విపులం వేగవద్బుధమ్ । ధనుర్భీమం పరామృశ్య శరాంశ్చామిత్రనాశనాన్ ॥ 3
 తం దదర్శ మహేష్వాసో రథే సుసమలంకృతః । అలంకృతమమిత్రఘ్నం రాఘవస్యానుజం బలీ ॥ 4
 హనుమత్ప్రుష్ఠమాసీనమ్ ఉదయస్థరవిప్రభమ్ । ఉవాచైవం సమారబ్ధః సౌమిత్రిం సవిభీషణమ్ ॥ 5
 తాంశ్చ వానరశార్దూలాన్ పశ్యద్ధ్యం మే పరాక్రమమ్ । అద్య మత్కార్ముకోత్ప్రుష్టం శరవర్షం దురాసదమ్ ॥6
 ముక్తం వర్షమివాకాశే వారయిష్యథ సంయుగే । అద్య వో మామకా బాణాః మహాకార్ముకనిస్స్పృతాః ॥ 7
 విధమిష్యంతి గాత్రాణి తూలరాశిమివానలః । తీక్ష్ణసాయకనిర్భిన్నాన్ శూలశక్త ఘ్రిష్టితోమరైః ॥ 8
 అద్య వో గమయిష్యామి సర్వానేవ యమక్షయమ్ । క్షిపతశ్శరవర్షాణి క్షిప్రహస్తస్య మే యుధి ॥ 9
 జీమూతస్యేవ నదతః కః స్థాస్యతి మమాగ్రతః । రాత్రియుద్ధే మయా పూర్వం వజ్రాశనిసమైశ్చరైః ॥ 10
 శాయితౌ స్థో మయా భూమౌ విసంజ్ఞా సపురస్సరౌ । స్మృతిర్న తేఽస్తి వా మన్యే వ్యక్తం వా యమసాదనమ్ ॥
 ఆశీవిషమివ క్రుద్ధం యన్మాం యోద్ధం వ్యవస్థితః । తచ్ఛ్రుత్వా రాక్షసేంద్రస్య గర్జితం లక్ష్మణస్తదా ॥ 12
 అభీతవదనః క్రుద్ధో రావణిం వాక్యమబ్రవీత్ । ఉక్తశ్చ దుర్గమః పారః కార్యాణాం రాక్షస! త్వయా ॥ 13
 కార్యాణాం కర్మణాం పారం యో గచ్ఛతి స బుద్ధిమాన్ । స త్వమర్థస్య హీనార్థో దురవాపస్య కేనచిత్ ॥ 14
 వచో వ్యాహృత్య జానీషే కృతార్థోఽస్మీతి దుర్మతే! । అంతర్దానగతేనాజౌ యస్త్వయా చరితస్తదా ॥ 15
 తస్మరాచరితో మార్గో నైష వీరనిషేవితః । యథా బాణపథం ప్రాప్య స్థితోఽహం తవ రాక్షస! ॥ 16
 దర్శయస్వాద్య తత్రేజో వాచా త్వం కిం వికత్థసే । ఏవముక్తో ధనుర్భీమం పరామృశ్య మహాబలః ॥ 17
 ససర్జ నిశితాన్ బాణాన్ ఇంద్రజిత్ సమితింజయః । తే నిస్సృష్టా మహావేగాః శరాః సర్పవిషోపమాః ॥ 18
 సంప్రాప్య లక్ష్మణం పేతుః శ్వసంత ఇవ పన్నగాః । శరైరతిమహావేగైః వేగవాన్ రావణాత్మజః ॥ 19
 సౌమిత్రిమింద్రజిద్యుద్ధే వివ్యాధ శుభలక్షణమ్ । స శరైరతివిద్ధాంగో రుధిరేణ సముక్షితః ॥ 20
 శుశుభే లక్ష్మణశ్రీమాన్ విధూమ ఇవ పావకః । ఇంద్రజిత్ప్వాత్మనః కర్మ ప్రసమీక్ష్యాధిగమ్య చ ॥ 21
 వినద్య సుమహానాదమ్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ । పత్రిణశ్శితధారాస్తే శరా మత్కార్ముకచ్యుతాః ॥ 22
 ఆదాస్యంతేఽద్య సౌమిత్రే! జీవితం జీవితాంతగాః । అద్య గోమాయుసంఘాశ్చ శ్యేనసంఘాశ్చ లక్ష్మణ! ॥23
 గృధ్రాశ్చ నిపతంతు త్వాం గతాసుం నిహతం మయా । క్షత్తబంధుం సదాఽనార్యం రామః పరమదుర్మతిః ॥
 భక్తం భ్రాతరమద్యైవ త్వాం ద్రక్ష్యతి మయా హతమ్ । విశస్తకవచం భూమౌ వ్యపవిద్ధశరాసనమ్ ॥ 25
 హృతోత్తమాంగం సౌమిత్రే! త్వామద్య నిహతం మయా । ఇతి బ్రువాణం సంరబ్ధం పరుషం రావణాత్మజమ్ ॥

- హేతుమద్వాక్యమత్యర్థం లక్ష్మణః ప్రత్యువాచ హ | వాగ్మలం త్యజ దుర్బుధే క్రూరకర్మాఽసి రాక్షస! || 27
- అథ కస్మాద్వదస్యేతత్ సంపాదయ సుకర్మణా | అకృత్వా కత్తసే కర్మ కిమర్థమిహ రాక్షస || 28
- కురు తత్కర్మ యేనాహం శ్రద్ధధ్యాం తవ కత్తసమ్ | అనుక్త్వా పరుషం వాక్యం కించిదప్యనవక్షిపన్ || 29
- అవికత్తన్ వధిష్యామి త్వాం పశ్య పురుషాధమ | ఇత్యుక్త్వా పంచ నారాచాన్ ఆకర్ణాపూరితాన్ శితాన్ || 30
- నిజఘాన మహావేగాన్ లక్ష్మణో రాక్షసోరసి | సుపత్రవాజితా బాణాః జ్వలికా ఇవ పన్నగాః || 31
- నైర్మతోరస్యభాసంత సవితూ రశ్మయో యథా | స శరైరాహతస్తేన సరోషో రావణాత్మజః || 32
- సుప్రయుక్తైస్త్రిభిర్బాణైః ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణమ్ | స బభూవ తదా భీమో నరరాక్షససింహయోః || 33
- విమర్దస్తుములో యుద్ధే పరస్పరజయైషిణోః | ఉభౌ హి బలసంపన్నౌ ఉభౌ విక్రమశాలినౌ || 34
- ఉభావపి సువిక్రాంతౌ సర్వశస్త్రాస్త్రకోవిదౌ | ఉభౌ పరమదుర్ధేయౌ అతుల్యబలతేజసౌ || 35
- యుయుధాతే తదా వీరౌ గ్రహోవివ నభోగతౌ | బలవృత్రావివాభీతౌ యుధి తౌ దుష్ప్రధర్షణౌ || 36
- యుయుధాతే మహాత్మానౌ తదా కేసరిణావివ | బహూనవసృజంతౌ హి మార్గణౌఘానవస్థితౌ | 37
- నరరాక్షససింహౌ తౌ ప్రహృష్టావభ్యయుద్ధతామ్ || 37
- సుసంప్రహృష్టౌ నరరాక్షసోత్తమౌ జయైషిణౌ మార్గణచాపధారిణౌ | 38
- పరస్పరం తౌ ప్రవవర్షతుర్భుశం శరౌఘవర్షేణ వలాహకావివ || 38
- అభిప్రవృద్ధౌ యుధి యుద్ధకోవిదౌ శరాసిదండౌ శితశస్త్రధారిణౌ | 39
- అభీక్షణమావివృథతుర్మహాబలౌ మహాహవే శంబరవాసవావివ || 39
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఇంద్రజిత్ లక్ష్మణసంగ్రామౌ నామ అష్టాశీతితమస్సర్గః

అథ ఏకోననవతితమః సర్గః (89) సారధ్యాది హననమ్

- తతః శరం దాశరథిః సంధాయామిత్రకర్చనః | ససర్జ రాక్షసేంద్రాయ క్రుద్ధః సర్ప ఇవ శ్వసన్ || 1
- తస్య జ్ఞాతలనిర్ఘోషం స శ్రుత్వా రావణాత్మజః | వివర్ణవదనో భూత్వా లక్ష్మణం సముదైక్షత || 2
- తం వివర్ణముఖం దృష్ట్వా రాక్షసం రావణాత్మజమ్ | సౌమిత్రిం యుద్ధసంయుక్తం ప్రత్యువాచ విభీషణః || 3
- నిమిత్తాస్యనుపశ్యామి యాన్యస్మిన్ రావణాత్మజే | త్వర తేన మహాబాహో! భగ్న ఏష న సంశయః || 4
- తతస్సంధాయ సౌమిత్రిః బాణానగ్నిశిఖోపమాన్ | ముమోచ నిశితాంస్తస్మిన్ సర్వానివ మహావిషాన్ || 5
- శక్రాశనిసమస్పర్శైః లక్ష్మణేనాహతశ్మరైః | ముహూర్తమభవన్మూఢః సర్వసంక్షుభితేంద్రియః || 6
- ఉపలభ్య ముహూర్తేన సంజ్ఞాం ప్రత్యాగతేంద్రియః | దదర్శావస్థితం వీరం వీరో దశరథాత్మజమ్ || 7
- సోఽభిచక్రామ సౌమిత్రిం రోషాత్ సంరక్తలోచనః | అబ్రవీచ్చైనమాసాద్య పునస్స పరుషం వచః || 8
- కిం న స్మరసి తద్యుద్ధే ప్రథమే మత్పరాక్రమమ్ | నిబద్ధస్త్వం సహ భ్రాత్రా యదా భువి వివేష్టసే || 9
- యువాం ఖలు మయా యుద్ధే శక్రాశనిసమైశ్మరైః | శాయితౌ ప్రథమం భూమౌ విసంజ్ఞౌ సపురస్సరౌ || 10
- స్మృతిర్వా నాస్తి తే మన్యే వ్యక్తం వా యమసాదనమ్ | గంతుమిచ్ఛసి యస్మాత్త్వం మాం ధర్షయితుమిచ్ఛసి || 11
- యది తే ప్రథమే యుద్ధే న దృష్టో మత్పరాక్రమః | అద్య తే దర్శయిష్యామి తిష్ఠేదానీం వ్యవస్థితః || 12
- ఇత్యుక్త్వా సప్తభిర్బాణైః అభివివ్యాధ లక్ష్మణమ్ | దశభిస్తు హనూమంతం తీక్ష్ణధారైశ్చరోత్తమైః || 13
- తతశ్శరశతేనైవ సుప్రయుక్తేన వీర్యవాన్ | క్రోధాత్ ద్విగుణసంరబ్ధో నిర్భిభేద విభీషణమ్ || 14
- త ద్ధృష్టే వంద్రజితా కర్మ కృతం రామానుజస్తదా | అచింతయిత్వా ప్రహాసన్ నైతత్ కించిదితి బ్రువన్ || 15
- ముమోచ స శరాన్ ఘోరాన్ సంగృహ్య నరపుంగవః | అభీతవదనః క్రుద్ధో రావణిం లక్ష్మణో యుధి || 16
- నైవం రణగతాశ్చూరాః ప్రహరంతి నిశాచర! | లఘువశ్చాల్పవీర్యాశ్చ సుఖా హీమే శరాస్తవ || 17
- నైవం శూరాస్తు యుధ్యంతే సమరే జయకాంక్షిణః | ఇత్యేవం తం బ్రువాణస్తు శరవర్షైర్నవాకిరత్ || 18

తస్య బాణైః సువిధ్వస్తం కవచం హేమభూషితమ్ । వ్యశీర్యత రథోపస్థే తారాజాలమివాంబరాత్ ॥ 19

విధూతవర్మా నారాచైః బభూవ స కృతవ్రణః । ఇంద్రజిత్ సమరే వీరః ప్రరూఢ ఇవ సానుమాన్ ॥ 20

తతశ్చరసహస్రేణ సంక్రుద్ధో రావణాత్మజః । బిభేద సమరే వీరం లక్ష్మణం భీమవిక్రమః ॥ 21

వ్యశీర్యత మహద్భివ్యం కవచం లక్ష్మణస్య చ । కృతవ్రతికృతాన్యోన్యం బభూవతురభిద్రుతో ॥ 22

అభీక్షం నిశ్వసంతౌ తౌ యుధ్యేతాం తుములం యుధి । శరసంకృత్రసర్వాంగౌ రణకర్మవిశారదౌ ॥ 23

సుదీర్ఘకాలం తౌ వీరౌ అన్యోన్యం నిశితైశ్చరైః । తతక్షతుర్మహాత్మానౌ రణకర్మవిశారదౌ ॥ 24

బభూవతుశ్చాత్మజయే యత్తై భీమపరాక్రమౌ । తౌ శరౌఘైస్తదా కీర్ణౌ నికృత్రకవచధ్వజౌ ॥ 25

ప్రవంతౌ రుధిరం చోష్ణం జలం ప్రప్రవణావివ । శరవర్షం తతో ఘోరం ముంచతోర్భీమనిస్వనమ్ ॥ 26

సాసారయోరివాకాశే నీలయోః కాలమేఘయోః । తయోరథ మహాన్ కాలో వ్యత్యయాద్యుధ్యమానయోః ॥ 27

న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్రమం వా ప్యుపజగ్ముతుః । అస్త్రాణ్యుప్రవిదాం శ్రేష్ఠౌ దర్శయంతౌ పునః పునః ॥

శరానుచ్ఛావచాకారాన్ అంతరిక్షే బబంధతుః । వ్యపేతదోషమస్యంతౌ లఘు చిత్రం చ సుష్మ చ ॥ 29

ఉభౌ తౌ తుములం ఘోరం చక్రతుర్నరాక్షసౌ । తయోః పృథక్ పృథగ్భీమః శుశ్రువే తలనిస్వనః ॥ 30

ప్రకంపయన్ జనం ఘోరో నిర్ఘాత ఇవ దారుణః । స తయోర్భ్రాజతే శబ్దః తదా సమరసక్తయోః ॥ 31

సుఘోరయోర్నిష్ఠనతోః గగనే మేఘయోర్యథా । సువర్ణపుంఖైర్నారాచైః బలవంతౌ కృతవ్రణౌ ॥ 32

ప్రసుస్రువాతే రుధిరం కీర్తిమంతౌ జయే ధృతౌ । తే గాత్రయోర్నిపతితాః రుక్మపుంఖాశ్వరా యుధి ॥ 33

అస్పృజ్నద్ధా వినిష్ఠత్య వివిశుర్ధరణీతలమ్ । అన్యే సునిశితైశ్చస్త్రిః ఆకాశే సంజఘట్టిరే ॥ 34

బభంజుశ్చిచ్ఛిచ్ఛిచ్ఛాన్యే తయోర్భ్రాణాస్సహస్రశః । స బభూవ రణో ఘోరః తయోర్భ్రాణమయశ్చ యః ॥ 35

అగ్నిభ్యామివ దీప్తాభ్యాం సత్రే కుశమయశ్చ యః । తయోః కృతవ్రణౌ దేహౌ శుశుభాతే మహాత్మనోః ॥ 36

సపుష్పావివ నిష్పత్రౌ వనే శాల్యలికింశుకౌ । చక్రతుస్తుములం ఘోరం సన్నిపాతం ముహుర్ముహుః ॥ 37

ఇంద్రజిల్లక్ష్మణశ్చైవ పరస్పరవధైషిణౌ । లక్ష్మణో రావణిం యుద్ధే రావణిశ్చాపి లక్ష్మణమ్ ॥ 38

అన్యోన్యం తావభిఘ్నంతౌ న శ్రమం ప్రత్యపద్యతామ్ । బాణజాలైశ్చరీరస్థైః అవగాఢైస్తరస్వినౌ ॥ 39

శుశుభాతే మహావీర్యౌ ప్రరూఢావివ పర్వతౌ । తయో రుధిరసిక్తాని సంవృతాని శరైర్భ్రుశమ్ ॥ 40

బభ్రాజుస్సర్వగాత్రాణి జ్వలంత ఇవ పావకాః । తయోరథ మహాన్ కాలో వ్యత్యయాద్యుధ్యమానయోః ।

న చ తౌ యుద్ధవైముఖ్యం శ్రమం వాఽప్యపజగ్ముతుః ॥ 41

అథ సమరపరిశ్రమం నిహంతుం సమరముఖేష్వజితస్య లక్ష్మణస్య ।

ప్రియహితముపపాదయన్మహౌజాః సమరముపేత్య విభీషణోఽవతస్థే ॥ 42

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సారథ్యాది హననం నామ ఏకోనవవతితమస్సర్గః

అథ నవతితమః సర్గః (90) ఇంద్రజితః రథాశ్వాదినాశః

యుధ్యమానౌ తు తౌ ధృష్ట్వా ప్రసక్తౌ నరరాక్షసౌ । ప్రభిన్నావివ మాతంగౌ పరస్పరవధైషిణౌ ॥ 1

తౌ ద్రష్టుకామస్సంగ్రామే పరస్పరగతో బలీ । శూరస్స రావణభ్రాతా తస్థౌ సంగ్రామమూర్ధని ॥ 2

తతో విష్పారయామాస మహద్ధనురవస్థితః । ఉత్సర్జ చ తీక్ష్ణాగ్రాన్ రాక్షసేషు మహాశరాన్ ॥ 3

తే శరాః శిఖిసంకాశాః నిపతంతః సమాహితాః । రాక్షసాన్ దారయామాసుః వజ్రాణీవ మహాగిరీన్ ॥ 4

విభీషణస్యానుచరాః తేఽపి శూలాసిపట్టసైః । చిచ్ఛిదుస్సమరే వీరాన్ రాక్షసాన్ రాక్షసోత్తమాః ॥ 5

రాక్షసైస్తైః పరివృతః స తదా తు విభీషణః । బభౌ మధ్యే ప్రహృష్టానాం కలభానామివ ద్విపః ॥ 6

తతస్సంచోదయానో వై హరీన్ రక్షో రణప్రియాన్ । ఉవాచ వచనం కాలే కాలజ్ఞో రక్షసాం వరః ॥ 7

ఏకోఽయం రాక్షసేంద్రస్య పరాయణమివ స్థితః । ఏతచ్ఛేషం బలం తస్య కిం తివృత హరీశ్వరాః ॥ 8

అస్మిన్వినిహతే పాపే రాక్షసే రణమూర్ధని । రావణం వర్జయిత్వా తు శేషమస్య బలం హతమ్ ॥ 9
 ప్రహస్తో నిహతో వీరో నికుంభశ్చ మహాబలః । కుంభకర్ణశ్చ కుంభశ్చ ధూమాక్షశ్చ నిశాచరః ॥ 10
 జంబుమాలీ మహామాలీ తీక్ష్ణవేగోఽశనివ్రభః । సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ వజ్రదంష్ట్రశ్చ రాక్షసః ॥ 11
 సంహ్రాదీ వికటో నిఘ్నః తపనో దమ ఏవ చ । ప్రఘాసః ప్రఘసశ్చైవ ప్రజంఘో జంఘ ఏవ చ ॥ 12
 అగ్నికేతుశ్చ దుర్ధర్షో రశ్మికేతుశ్చ వీర్యవాన్ । విద్యుజ్జిహ్వో ద్విజిహ్వశ్చ సూర్యశత్రుశ్చ రాక్షసః ॥ 13
 అకంపనః సుపార్శ్వశ్చ చక్రమాలీ చ రాక్షసః । కంపనః సత్త్వవంతౌ తౌ దేవాంతకనరాంతకౌ ॥ 14
 ఏతాన్నిహత్యాతిబలాన్ బహూన్ రాక్షససత్తమాన్ । బాహుభ్యాం సాగరం తీర్త్వా లంఘ్యతాం గోష్పదం లఘు ॥
 ఏతావదేవ శేషం వో జేతవ్యమిహ వానరాః । హతాస్సర్వే సమాగమ్య రాక్షసా బలదర్పితాః ॥ 16
 అయుక్తం నిధనం కర్తుం పుత్రస్య జనితుర్మమ । పుణామపాస్య రామార్థే నిహన్యాం బ్రాతురాత్మజమ్ ॥ 17
 హంతుకామస్య మే బాష్పం చక్షుశ్చైవ నిరుద్యతి । తమేవైష మహాబాహుః లక్ష్మణః శమయిష్యతి ॥ 18
 వానరా ఘ్నత సంభూయ భృత్యాన్స్య సమీపగాన్ । ఇతి తే నాతియశసా రాక్షసేనాభిచోదితాః ॥ 19
 వానరేంద్రా జహృషిరే లాంగూలాని చ వివృధుః । తతస్తే కపిశార్దూలాః క్షేళంతశ్చ ముహూర్ముహాః ॥ 20
 ముముచుర్వివిధాన్నాదాన్ మేఘాన్ దృష్ట్వైవ బర్హిణః । జాంబవానపి తైస్సర్వైః స్వయూధైరపి సంవృతః ॥
 అశృభిస్తాడయామాస నఖైర్దంతైశ్చ రాక్షసాన్ । నిఘ్నంతమృక్షాధిపతిం రాక్షసాస్తే మహాబలాః ॥ 22
 పరివవ్రుర్భయం త్యక్త్వా తమనేకవిధాయుధాః । శరైః పరశుభీస్తీక్ష్ణైః పట్టసైర్యష్టితోమరైః ॥ 23
 జాంబవంతం మృధే జఘ్నుః నిఘ్నంతం రాక్షసీం చమూమ్ । స సంప్రహారస్తుములః సంజజ్ఞే కపిరక్షసామ్ ॥
 దేవాసురాణాం క్రుద్ధానాం యథా భీమో మహాస్వనః । హనుమానపి సంక్రుద్ధః సాలముత్పాట్వ వీర్యవాన్ ॥
 రక్షసాం కదనం చక్రే సమాసాద్య సహస్రశః । స దత్త్వా తుములం యుద్ధం పితృవ్యస్యేంద్రజిద్యుధి ॥ 26
 లక్ష్మణం పరవీరఘ్నం పునరేవాభ్యధావత । తౌ ప్రయుద్ధౌ తదా వీరౌ మృధే లక్ష్మణరాక్షసౌ ॥ 27
 శరౌఘానభివర్షంతౌ జఘ్నుతుస్తౌ పరస్పరమ్ । అభీక్ష్ణమంతర్దధతుః శరజాలైర్మహాబలౌ ॥ 28
 చంద్రాదిత్యావివోష్ణాంతే యథామేఘైస్తరస్వినౌ । న హ్యేదానం న సంధానం ధనుషో వా పరిగ్రహాః ॥ 29
 న విప్రమోక్షో బాణానాం న వికర్షో న విగ్రహాః । న ముష్టిప్రతిసంధానం న లక్ష్మప్రతిపాదనమ్ ॥ 30
 అదృశ్యత తయోస్తత్ర యుద్యతోః పాణిలాఘవాత్ । చాపవేగవినిర్ముక్తబాణజాలైః సమంతతః ॥ 31
 అంతరిక్షేఽభిసంఛన్నే న రూపాణి చకాశిరే । లక్ష్మణో రావణిం ప్రాప్య రావణిశ్చాపి లక్ష్మణమ్ ॥ 32
 అవ్యవస్థా భవత్యుగ్రా తాభ్యామన్యోన్యవిగ్రహే । తాభ్యాముభాభ్యాం తరసా విసృష్టైర్విశిఖైశ్చితైః ॥ 33
 నిరంతరమివాకాశం బభూవ తమసా వృతమ్ । తైః పతద్భిశ్చ బహుభిః తయోశ్చరశతైశ్చితైః ॥ 34
 దిశశ్చ ప్రదిశశ్చైవ బభూవుశ్చరసంకులాః । తమసా సంవృతం సర్వమ్ ఆసీత్ భీమతరం మహత్ ॥ 35
 అస్తం గతే సహస్రాంశౌ సంవృతం తమసేవ హి । రుధిరౌఘమహానద్యః ప్రావర్తంత సహస్రశః ॥ 36
 క్రవ్యాదా దారుణా వాగ్భిః చిక్షిపుర్భీమనిస్వనమ్ । న తదానీం వవౌ వాయుః న చ జజ్జ్వల పావకః ॥ 37
 స్వస్త్వస్తు లోకేభ్య ఇతి జజల్పుశ్చ మహర్షయః । సంపేతుశ్చాత్ర సంప్రాప్తాః గంధర్వాస్సహ చారణైః ॥ 38
 అథ రాక్షససింహస్య కృష్ణాన్ కనకభూషణాన్ । శరైశ్చతుర్భిసౌమిత్రిః వివ్యాధ చతురో హయాన్ ॥ 39
 తతోఽపరేణ భల్లీన సితేన నిశితేన చ । సంపూర్ణాయతముక్తేన సుపత్రేణ సువర్చసా ॥ 40
 మహేంద్రాశనికల్పేన సూతస్య విచరిష్యతః । స తేన బాణాశనినా తలశబ్దానునాదినా ॥ 41
 లాఘవాద్రాఘవః శ్రీమాన్ శిరః కాయాదపాహరత్ । స యంతరి మహాతేజాః హతే మండోదరీసుతః ॥ 42
 స్వయం సారథ్యమకరోత్ పునశ్చ ధనురస్పృశత్ । తదద్భుతమభూత్తత్ర సామర్థ్యం పశ్యతాం యుధి ॥ 43
 హయేషు వ్యగ్రహస్తం తం వివ్యాధ నిశతైః శరైః । ధనుష్యథ పునర్వ్యగ్రే హయేషు ముముచే శరాన్ ॥ 44
 ఛిద్రేషు తేషు బాణేషు సౌమిత్రిశ్శీఘ్రవిక్రమః । అర్ధయామాస బాణౌఘైః విచరంతమభీతవత్ ॥ 45

నిహతం సారథిం దృష్ట్వా సమరే రావణాత్మజః । ప్రజహౌ సమరోద్ధర్షం విషణ్ణస్స బభూవ హ ॥ 46
 విషణ్ణవదనం దృష్ట్వా రాక్షసం హరియూథపాః । తతః పరమసంహృష్టాః లక్ష్మణం చాభ్యపూజయన్ ॥ 47
 తతః ప్రమాధీ శరభో రభసో గంధమాదనః । అమృష్యమాణాశ్చత్వారః చక్రుర్వేగం హరీశ్వరాః ॥ 48
 తే చాస్య హయముఖ్యేషు తూర్ణముత్ఫుత్య వానరాః । చతుర్న సుమహావీర్యాః నిపేతుర్భీమవిక్రమాః ॥ 49
 తేషామధిష్ఠితానాం తైః వానరైః పర్వతోపమైః । ముఖేభ్యో రుధిరం రక్తం హయానాం సమవర్తత ॥ 50
 తే హయా మథితా భగ్నాః వ్యసవో ధరణీం గతాః । తే నిహత్య హయాంస్తస్య ప్రమధ్య చ మహారథమ్ ॥ 51
 పునరుత్పత్య వేగేన తస్థుర్ల క్షణపార్శ్వతః । స హతాశ్వాదవప్లుత్య రథాన్మృధితసారథేః ।
 శరవర్షేణ సౌమిత్రిమ్ అభ్యధావత రావణిః ॥ 52
 తతో మహేంద్రప్రతిమస్స లక్ష్మణః పదాతినం తం నిశితైశ్చరోత్తమైః ।
 సృజంతమాజౌ నిశితాన్ శరోత్తమాన్ భృశం తదా బాణగణైర్భూవారయత్ ॥ 53

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఇంద్రజితః రథాశ్వాదినాశో నామ నవతితమస్కర్ణః

అథ ఏకనవతితమః సర్గః (91) ఇంద్రజిద్వధః

స హతాశ్వో మహాతేజాః భూమా తిష్ఠన్నీశాచరః । ఇంద్రజిత్ పరమక్రుద్ధః సంప్రజజ్వాల తేజసా ॥ 1
 తౌ ధన్వినౌ జింఘాసంతౌ అన్యోన్యమిమభిర్భృశమ్ । విజయేనాభినిష్క్రాంతౌ వనే గజవృషావివ ॥ 2
 నిబర్హయంతశ్చాన్యోన్యం తే రాక్షసవనౌకసః । భర్తారం న జహుర్యుద్ధే సంపతంతస్తతస్తతః ॥ 3
 తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ హర్షయన్ రావణాత్మజః । స్తువానో హర్షమాణశ్చ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 4
 తమసా బహుశేనేమాః సంసక్తాస్సర్వతో దిశః । నేహ విజ్ఞాయతే స్వో వా పరో వా రాక్షసోత్తమాః ॥ 5
 ధృష్టం భవంతో యుధ్యంతు హరీణాం మోహనాయ వై । అహం తు రథమాస్థాయ ఆగమిష్యామి సంయుగమ్ ॥
 తథా భవంతః కుర్వంతు యథేమే కాననౌకసః । న బుద్ధ్యేయుర్దురాత్మానః ప్రవిష్టే నగరం మయి ॥ 7
 ఇత్యుక్త్వా రావణసుతో వంచయిత్వా వనౌకసః । ప్రవివేశ పురీం లంకాం రథహేతోరమిత్రహా ॥ 8
 స రథం భూషయిత్వా తు రుచిరం హేమభూషితమ్ । ప్రాసాశితసంపూర్ణం యుక్తం పరమవాజిభిః ॥ 9
 అధిష్ఠితం హయజ్ఞేన సూతేనాప్తోపదేశినా । ఆరురోహ మహాతేజాః రావణిస్సమితింజయః ॥ 10
 స రాక్షసగణైర్ముఖ్యైః వృతో మందోదరీసుతః । నిర్వయౌ నగరాత్పూర్ణం కృతాంతబలచోదితః ॥ 11
 సోఽభినిష్క్రమ్య నగరాత్ ఇంద్రజిత్ పరవీరహా । అభ్యయాజ్ఞవనైరశ్వైః లక్ష్మణం సవిభీషణమ్ ॥ 12
 తతో రథస్థమాలోక్య సౌమిత్రి రావణాత్మజమ్ । వానరాశ్చ మహావీర్యాః రాక్షసశ్చ విభీషణః ॥ 13
 విస్మయం పరమం జగ్ముః లాఘవాత్తస్య ధీమతః । రావణిశ్చాపి సంక్రుద్ధో రణే వానరయూథపాన్ ॥ 14
 పాతయామాస బాణౌఘైః శతశోఽథ సహస్రశః । స మండలీకృతధనూ రావణిస్సమితింజయః ॥ 15
 హరీనభ్యహనత్ క్రుద్ధః పరం లాఘవమాస్థితః । తే వధ్యమానా హరయౌ నారాచైర్భీమవిక్రమాః ॥ 16
 సౌమిత్రిం శరణం ప్రాప్తాః ప్రజాపతిమివ ప్రజాః । తతస్సమరకోపేన జ్వలితో రఘునందనః ॥ 17
 చిచ్ఛేద కార్ముకం తస్య దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ । సోఽన్యత్ కార్ముకమాదాయ సజ్జం చక్రే త్వరన్నివ ॥ 18
 తదప్యస్య త్రిభిర్బాణైః లక్ష్మణో నిరవృంతత । అధైనం చిన్నధన్వానమ్ ఆశీవిషవిషోపమైః ॥ 19
 వివ్యాఢోరసి సౌమిత్రి రావణిం పంచభిశ్చరైః । తే తస్య కాయం నిర్భిద్య మహాకార్ముకనిస్సృతాః ॥ 20
 నిపేతుర్ధరణీం బాణాః రక్తా ఇవ మహోరగాః । స భిన్నవర్మా రుధిరం వమన్ వక్రేణ రావణిః ॥ 21
 జగ్రాహ కార్ముకశ్రేష్ఠం దృఢజ్యం బలవత్తరమ్ । స లక్ష్మణం సముద్దిశ్య పరం లాఘవమాస్థితః ॥ 22
 వవర్ష శరవర్షాణి వర్షాణీవ పురందరః । ముక్తమింద్రజితా తత్తు శరవర్షమరిందమః ॥ 23
 అవారయదసంభ్రాంతో లక్ష్మణస్సుదురాసదమ్ । దర్శయామాస చ తదా రావణిం రఘునందనః ॥ 24

- అసంబ్రాంతో మహాతేజాస్తదద్భుతమివాభవత్ | తతస్తాన్ రాక్షసాన్ సర్వాన్ త్రిభిరేకైకమాహవే || 25
- అవిధ్యత్ పరమక్రుద్ధః శీఘ్రాస్త్రం సంప్రదర్శయన్ | రాక్షసేంద్రసుతం చాపి బాణౌఘైస్సమతాడయత్ || 26
- సోఽతివిద్ధో బలవతా శత్రుణా శత్రుఘాతినా | అసక్తం ప్రేషయామాస లక్ష్మణాయ శరాన్ బహూన్ || 27
- తానప్రాప్తాన్ శితైర్బాణైః చిచ్ఛేద రఘునందనః | సారథేరస్య చ రణే రథినో రథిసత్తమః || 28
- శిరో జహార ధర్మాత్మా భల్లీనానతపర్వణా | అసూతాస్తే హయాస్తత్ర రథమూహురవిక్లబాః || 29
- మండలాన్యభిధావంతః తదద్భుతమివాభవత్ | అమర్షవశమాపన్నః సౌమిత్రిర్ద్భుధవిక్రమః || 30
- ప్రత్యవిధ్యద్ధయాంస్తస్య శరైర్విత్రాసయన్ రణే | అమృష్యమాణస్తత్కర్మ రావణస్య సుతో బలీ || 31
- వివ్యాధ దశభిర్బాణైః సౌమిత్రం తమమర్షిణమ్ | తే తస్య వజ్రప్రతిమాః శరాస్పర్శవిషోపమాః || 32
- విలయం జగ్గురాహత్య కవచం కాంచనప్రభమ్ | అభేద్యకవచం మత్స్యా లక్ష్మణం రావణాత్మజః || 33
- లలాటే లక్ష్మణం బాణైః సుపుంఖైస్త్రిభిరింద్రజిత్ | అవిధ్యత్ పరమక్రుద్ధః శీఘ్రాస్త్రం చ ప్రదర్శయన్ || 34
- తైః పృషత్సైర్లలాటస్థైః శుశుభే రఘునందనః | రణాగ్రే సమరశ్లాఘీ త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః || 35
- స తథా హ్యర్ధితో బాణైః రాక్షసేన మహామృధే | తమాశు ప్రతివివ్యాధ లక్ష్మణః పంచభిశ్శరైః || 36
- వికృష్యేంద్రజిత్ యుద్ధే వదనే శుభకుండలే | లక్ష్మణేంద్రజితౌ వీరౌ మహాబలశరాసనౌ || 37
- అన్యోన్యం జఘ్నుతుర్బాణైః విశిఖైర్భీమవిక్రమౌ | తతశ్శోణితదిగ్దాం గౌ లక్ష్మణేంద్రజితావుభౌ || 38
- రణే తౌ రేజతుర్వీరౌ పుష్పితావివ కింశుకౌ | తౌ పరస్పరమభ్యేత్య సర్వగాత్రేషు ధన్వినౌ || 39
- ఘోరైర్వివృథతుర్బాణైః కృతభావావుభౌ జయే | తతస్సమరకోపేన సంయుక్తో రావణాత్మజః || 40
- విభీషణం త్రిభిర్బాణైర్వివ్యాధ వదనే శుభే | అయోముఖైస్త్రిభిర్విద్ధా వ రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్ || 41
- ఏకైకేనాభివివ్యాధ తాన్ సర్వాన్ హరియాధపాన్ | తస్మై దృఢతరం క్రుద్ధో జఘాన గదయా హయాన్ || 42
- విభీషణో మహేతేజాః రావణేస్సుదురాత్మనః | స హతాశ్వాదవప్లుత్య రథాన్నిహతసారథేః || 43
- రథశక్తిం మహాతేజాః పితృవ్యాయ ముమోచ హ | తామాపతంతీం సంప్రేక్ష్య సుమిత్రానందవర్ధనః || 44
- చిచ్ఛేద నిశితైర్బాణైః దశధా సౌఽపతద్భువి | తస్మై దృఢధనుః క్రుద్ధో హతాశ్వాయ విభీషణః || 45
- వజ్రస్పర్శసమాన్ పంచ ససర్షోరసి మార్గణాన్ | తే తస్య కాయం నిర్భిద్య రుకృపుంఖా నిమిత్తగాః || 46
- బభూవుర్లోహితా దిగ్ధాః రక్తా ఇవ మహోరగాః | స పితృవ్యాయ సంక్రుద్ధః ఇంద్రజిచ్ఛరమాదదే || 47
- ఉత్తమం రక్షసాం మధ్యే యమదత్తం మహాబలం | తం సమీక్ష్య మహాతేజాః మహేషు తేన సంహితమ్ ||
- లక్ష్మణోఽప్యాదదే బాణమ్ అన్యం భీమపరాక్రమః | కుబేరేణ స్వయం స్వప్నే స్వస్మై దత్తం మహాత్మనా ||
- దుర్జయం దుర్విషహ్యం చ సేంద్రైరపి సురాసురైః | తయోస్తే ధనుషీ శ్రేష్ఠే బాహుభిః పరిఘోపమైః || 50
- వికృష్యమాణే బలవత్ క్రౌంచావివ చుకూజతుః | తాభ్యాం తౌ ధనుషి శ్రేష్ఠే సంహితౌ సాయకోత్తమౌ || 51
- వికృష్యమాణౌ వీరాభ్యాం భృశం జఙ్వులతుః శ్రియా | తౌ భాసయంతావాకాశం ధనుర్భ్యాం విశిఖౌ చ్యుతౌ ||
- ముఖేన ముఖమాహత్య సన్నిపేతతురోజసా | సన్నిపాతస్తయోశ్చాసీత్ శరయోర్ఘోరరూపయోః || 53
- సధూమవిస్ఫులింగశ్చ తఙ్ణోఽగ్నిర్దారుణోఽభవత్ | తౌ మహాగ్రహసంకాశౌ అన్యోన్యం సన్నిపత్య చ || 54
- సంగ్రామే చ తదా యాంతౌ మేదిన్యాం వినిపేతతుః | శరౌ ప్రతిహతౌ దృష్ట్వా తావుభౌ రణమూర్ధని || 55
- ప్రీళితౌ జితరోషౌ చ లక్ష్మణేంద్రజితౌ తదా | సుసంరభస్తు సౌమిత్రః అస్త్రం వారుణమాదదే || 56
- రౌద్రం మహేంద్రజిద్యుద్ధే వ్యసృజద్యుధి నిష్ఠితః | తేన తద్విహతం త్వస్త్రం వారుణం పరమాద్భుతమ్ || 57
- తతః క్రుద్ధో మహాతేజాః ఇంద్రజిత్సమితింజయః | ఆగ్నేయం సందధే దీప్తం స లోకం సంక్షిప్తన్నివ || 58
- సౌరేణాస్త్రేణ తద్వీరో లక్ష్మణః ప్రత్యవారయత్ | అస్త్రం నివారితం దృష్ట్వా రావణిః క్రోధమూర్ఛితః || 59
- అసురం శత్రునాశాయ ఘోరమస్త్రం సమాదదే | తస్మాచ్ఛాపాద్వినిష్ఠేతుః భాస్వరాః కూటముద్గరాః || 60
- శూలాని చ ముసుంత్యశ్చ గదాః ఖడ్గాః పరశ్వుధాః | తద్దృష్ట్వా లక్ష్మణస్సంఖ్యే ఘోరమస్త్రమథాసురమ్ || 61

అవార్యం సర్వభూతానాం సర్వశత్రువిनाశనమ్ । మాహేశ్వరేణ ద్యుతిమాన్ తదస్త్రం ప్రత్యవారయత్ ॥ 62
 తయోస్సుతుములం యుద్ధం సంబభూవాద్భుతోపమమ్ । గగనస్థాని భూతాని లక్ష్మణం పర్యవారయన్ ॥
 భైరవాభిరుతే భీమే యుద్ధే వానరరక్షసామ్ । భూతైర్బహుభిరాకాశం విస్మితైరావృతం బభౌ ॥ 64
 ఋషయః పితరో దేవాః గంధర్వా గరుడోరగాః । శతశ్రతుం పురస్పృత్య రరక్షుర్లక్ష్మణం రణే ॥ 65
 అథాన్యం మార్గణశ్రేష్ఠం సందధే రాఘవానుజః । హుతాశనసమస్పర్శం రావణాత్మజదారణమ్ ॥ 66
 సుపత్రమనువృత్తాంగం సుపర్వాణం సుసంస్థితమ్ । సువర్ణవికృతం వీరః శరీరాంతకరం శరమ్ ॥ 67
 దురావారం దుర్విషహ్యం రాక్షసానాం భయావహమ్ । ఆశీవిషవిషప్రఖ్యం దేవసంఘైస్సమర్చితమ్ ॥ 68
 యేన శక్రో మహాతేజాః దానవానజయత్ ప్రభుః । పురా దైవాసురే యుద్ధే వీర్యవాన్ హరివాహనః ॥ 69
 తదైంద్రమస్త్రం సౌమిత్రిః సంయుగేష్వపరాజితమ్ । శరశ్రేష్ఠం ధనుశ్రేష్ఠే నరశ్రేష్ఠోఽభిసందధే ॥ 70
 సంధాయామిత్రదళనం విచకర్ష శరాసనమ్ । సజ్యమాయమ్య దుర్ధర్షం కాలో లోకక్షయే యథా ॥ 71
 సంధాయ ధనుషి శ్రేష్ఠే వికర్షన్నిదమబ్రవీత్ । లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణో వాక్యమ్ అర్థసాధకమాత్మనః ॥ 72
 ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్భది । పౌరుషే చాప్రతిద్వంద్వః శరైసం జహి రావణిమ్ ॥ 73
 ఇత్యుక్త్వా బాణమాకర్ణం వికృప్య తమజిహ్మాగమ్ । లక్ష్మణస్సమరే వీరః ససర్జేంద్రజితం ప్రతి ॥ 74
 ఐంద్రాస్త్రేణ సమాయోజ్య లక్ష్మణః పరవీరహా । స శిరః సశిరస్రాణం శ్రీమజ్జ్వలితకుండలమ్ ॥ 75
 ప్రమధ్యేంద్రజితం కాయాత్ పాతయామాస భూతలే । తద్రాక్షసతనూజస్య చిన్నస్కంధం శిరో మహత్ ॥ 76
 తపనీయనిభం భూమౌ దదృశే రుధిరోక్షితమ్ । హతస్తు నిపపాతాశు ధరణ్యాం రావణాత్మజః ॥ 77
 కవచీ సశిరస్రాణో విధ్వస్సస్సశరాసనః । చుక్రుశుస్తే తతస్సర్వే వానరాస్సవిభీషణాః ॥ 78
 హృష్యంతో నిహతే తస్మిన్ దేవా వృత్రవధే యథా । అథాంతరిక్షే దేవానామ్ ఋషీణాం చ మహాత్మనామ్ ॥
 అభిజజ్ఞే చ సన్నాదో గంధర్వాప్సరసామపి । పతితం తమభిజ్ఞాయ రాక్షసీ సా మహాచమూః ॥ 80
 వధ్యమానా దిశో భేజే హరిభిర్జితకాశిభిః । వానరైర్వధ్యమానాస్తే శస్త్రాణ్యుత్సృజ్య రాక్షసాః ॥ 81
 లంకామభిముఖాః సస్రుః నష్టసంజ్ఞాః ప్రధావితాః । దుద్రువుర్బహుధా భీతాః రాక్షసాశ్చతశో దిశః ॥ 82
 త్యక్త్వా ప్రహరణాన్ సర్వే పట్టసాసిపరశ్వధాన్ । కేచిల్లంకాం పరిత్రస్తాః ప్రవిష్టా వానరార్ధితాః ॥ 83
 సముద్రే పతితాః కేచిత్ కేచిత్పర్వతమాశ్రితాః । హతమింద్రజితం దృష్ట్వా శయానం సమరక్షితౌ ॥ 84
 రాక్షసానాం సహస్రేషు న కశ్చిత్ ప్రత్యదృశ్యత । యథాఽస్తంగత ఆదిత్యే నావతిష్ఠంతి రశ్మయః ॥ 85
 తథా తస్మిన్నిపతితే రాక్షసాస్తే గతా దిశః । శాంతరశ్మిరివాదిత్యో నిర్వాణ ఇవ పావకః ॥ 86
 స బభూవ మహాతేజాః వ్యపాస్తగతజీవితః । ప్రశాంతపీడాబహుళో వినష్టారిః ప్రతాపవాన్ ॥ 87
 బభూవ లోకః పతితే రాక్షసేంద్రసుతే తదా । హర్షం చ శక్రో భగవాన్ సహ సర్వైస్సురర్షభైః ॥ 88
 జగామ నిహతే తస్మిన్ రాక్షసే పాపకర్మణి । ఆకాశే చాపి దేవానాం శుశ్రువే దుందుభిస్సనః ॥ 89
 నృత్యద్భిరప్సరోభిశ్చ గంధర్వైశ్చ మహాత్మభిః । వపుషుః పుష్పవర్షాణి తదద్భుతమభూత్తదా ॥ 90
 ప్రశశంసుర్హతే తస్మిన్ రాక్షసే క్రూరకర్మణి । శుద్ధా ఆపో దిశశ్చైవ జహృషుర్దైత్యదానవాః ॥ 91
 ఆజగ్ముః పతితే తస్మిన్ సర్వలోకభయావహే । ఊచుశ్చ సహితాస్సర్వే దేవగంధర్వదానవాః ॥ 92
 విజ్వరాశ్యాంతకలుషాః బ్రాహ్మణా విచరన్వీతి । తతోఽభ్యనందన్ సంహృష్టాః సమరే హరియూధపాః ॥ 93
 తమప్రతిబలం దృష్ట్వా హతం నైర్మతపుంగవమ్ । విభీషణో హనూమాంశ్చ జాంబవాంశ్చర్క్షయూధపః ॥
 విజయేనాభినందంతః తుష్టువుశ్చాపి లక్ష్మణమ్ । క్షేవ్రకంతశ్చ నదంతశ్చ గర్జంతశ్చ ప్లవంగమాః ॥ 95
 లబ్ధలక్ష్ణా రఘుసుతం పరివార్యోపతస్థిరే । లాంగూలాని ప్రవిధ్యంతః స్ఫోటయంతశ్చ వానరాః ॥ 96
 లక్ష్మణో జయతీత్యేవం వాక్యం విశ్రావయంస్తదా । అన్యోన్యం చ సమాశ్లిష్య కపయో హృష్టమానసాః ।
 చక్రురుచ్ఛావచగుణాః రాఘవాశ్రయజాః కథాః ॥ 97

తదసుకరమథాభివీక్ష్వ హృష్టాః ప్రియసుహృద్ యుధి లక్ష్మణస్య కర్మ ।
పరమముపలభన్ మనఃప్రహర్షం వినిహతమింద్రరిపుం నిశమ్య దేవాః ॥

98

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఇంద్రజిద్వధో నామ ఏకనవతితమస్సర్గః

అథ ద్వివవతితమః సర్గః (92) లక్ష్మణస్య విశల్యకరణమ్

- రుధిరక్లిన్నగాత్రస్తు లక్ష్మణః శుభలక్షణః । బభూవ హృష్టస్తం హత్వా శక్రజేతారమాహవే ॥ 1
- తతస్స జాంబవంతం చ హనుమంతం చ వీర్యవాన్ । సన్నివర్త్య మహాతేజాః తాంశ్చ సర్వాన్ వనౌకసః ॥ 2
- ఆజగామ తతస్తీవ్రం యత్ర సుగ్రీవరాఘవౌ । విభీషణమవష్టభ్య హనుమంతం చ లక్ష్మణః ॥ 3
- తతో రామమభిక్రమ్య సౌమిత్రిరభివాద్య చ । తస్థౌ భ్రాతృసమీపస్థః ఇంద్రస్యేవ బృహస్పతిః ॥ 4
- నిష్టనన్నివ చాగమ్య రాఘవాయ మహాత్మనే । ఆచచక్షే తదా వీరో ఘోరమింద్రజితో వధమ్ ॥ 5
- రావణేస్తు శిరశ్చిన్నం లక్ష్మణేన మహాత్మనా । న్యవేదయత రామాయ తదా హృష్టో విభీషణః ॥ 6
- శ్రుత్వైతత్తు మహావీర్యో లక్ష్మణేనేంద్రజిద్వధమ్ । ప్రహర్షమతులం లేభే రామో వాక్యమువాచ హ ॥ 7
- సాధు లక్ష్మణ! తుష్టోఽస్మి కర్మణా సుకృతం కృతమ్ । రావణేర్హి వినాశేన జితమిత్యుపధారయ ॥ 8
- స తం శిరస్యపాఘ్రాయ లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్ । లజ్జమానం బలాత్సే హ్నోత్ అంకమారోప్య వీర్యవాన్ ॥
- ఉపవేశ్య తముత్సంగే పరిష్వజ్యావపీడితమ్ । భ్రాతరం లక్ష్మణం స్నిగ్ధం పునఃపునరుదైక్షత ॥ 10
- శల్యసంపీడితం శస్త్రం నిశ్వసంతం తు లక్ష్మణమ్ । రామస్తు దుఃఖసంతప్తః తదా నిశ్వసితో భృశమ్ ॥ 11
- మూర్ధ్ని చైనముపాఘ్రాయ భూయః సంస్పృశ్య చ త్వరన్ । ఉవాచ లక్ష్మణం వాక్యమ్ ఆశ్వాస్య పురుషర్షభః ॥
- కృతం పరమకల్యాణం కర్మ దుష్కరకర్మణా । అద్య మన్యే హతే పుత్రే రావణం నిహతం యుధి ॥ 13
- అద్యాహం విజయీ శత్రో హతే తస్మిన్ దురాత్మని । రావణస్య నృశంసస్య దిష్ట్యా వీర త్వయా రణే ॥ 14
- భిన్నో హి దక్షిణో బాహుః స హి తస్య వ్యపాశ్రయః । విభీషణహనూమద్భ్యాం కృతం కర్మ మహాద్రణే ॥ 15
- అహోరాత్రైస్త్రిభిర్విరః కథంచిద్వినిపాతితః । నిరమిత్తః కృతోఽస్త్వద్య నిర్యాస్యతి హి రావణః ॥ 16
- బలవ్యూహేన మహతా శ్రుత్వా పుత్రం నిపాతితమ్ । తం పుత్రవధసంతప్తం నిర్యాంతం రాక్షసాధిపమ్ ॥ 17
- బలేనావృత్య మహతా నిహనిష్యామి దుర్జయమ్ । త్వయా లక్ష్మణ! నాథేన సీతా చ పృథివీ చ మే ॥ 18
- న దుష్ప్రాపా హతే త్వద్య శక్రజేతరి చాహవే । స తం భ్రాతరమాశ్వాస్య పరిష్వజ్య చ రాఘవః ॥ 19
- రామస్సుషేణం ముదితః సమాభాష్యేదమబ్రవీత్ । సశలోఽయం మహాప్రాజ్ఞ సౌమిత్రిర్మిత్రవత్సలః ॥ 20
- యథా భవతి సుస్వస్థః తథా త్వం సముపాచర । విశల్యః క్రియతాం క్షిప్రం సౌమిత్రిః సవిభీషణః ॥ 21
- ఋక్షవానరసైన్యానాం శూరాణాం ద్రుమయోధినామ్ । యే చాప్యన్యేఽత్ర యుధ్యంతి సశల్యా వ్రణిస్తథా ॥
- తేఽపి సర్వే ప్రయత్నేన క్రియంతాం సుఖినస్త్వయా । ఏవముక్తస్తు రామేణ మహాత్మా హరియూధపః ॥ 23
- లక్ష్మణాయ దదౌ నస్తః సుషేణః పరమౌషధిమ్ । స తస్యా గంధమాఘ్రాయ విశల్యః సమపద్యత ॥ 24
- తథా నిర్వేదనశ్చైవ సంరూఢవ్రణ ఏవ చ । విభీషణముఖానాం చ సుహృదాం రాఘవాజ్ఞయా ॥ 25
- సర్వవానరముఖ్యానాం చికిత్సాం స తదాఽకరోత్ । తతః ప్రకృతిమాపన్నో హతశలో గతవ్యథః ।
- సౌమిత్రిర్ముదితస్తత్ర క్షణేన విగతజ్వరః ॥ 26
- తథైవ రామః ప్లవగాధిపస్తదా విభీషణశ్చర్క్షపతిశ్చ జాంబవాన్ ।
- అవేక్ష్వ సౌమిత్రిమరోగముత్థితం ముదా ససైన్యాః సుచిరం జహర్షిరే ॥ 27
- అపూజయత్కర్మ స లక్ష్మణస్య సుదుష్కరం దాశరథిర్మహాత్మా ।
- హృష్టా బభూవుర్యుధి యూధపేంద్రాః నిపాతితం శక్రజితం నిశమ్య ॥ 28

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లక్ష్మణస్య విశల్యకరణం నామ ద్వివవతితమస్సర్గః

అథ త్రినవతితమః సర్గః (93) సీతావధసంకల్పనివారణమ్

- తతః పౌలస్త్యసచివాః శ్రుత్వా చేంద్రజితం హతమ్ । ఆచచక్షురభిజ్ఞాయ దశగ్రీవాయ సవ్యధాః ॥ 1
- యుద్ధే హతో మహారాజ లక్ష్మణేన తవాత్మజః । విభీషణసహాయేన మిషతాం నో మహాద్యుతిః ॥ 2
- శూరశూరేణ సంగమ్య సంయుగేష్వపరాజితః । లక్ష్మణేన హతశూరః పుత్ర స్తవ మహేంద్రజిత్ ॥ 3
- గతస్స పరమాన్ లోకాన్ శరైస్సంతాప్య లక్ష్మణమ్ । స తం ప్రతిభయం శ్రుత్వా వధం పుత్రస్య దారుణమ్ ॥
- ఘోరమింద్రజితస్సంఖ్యే కశ్యులం చావిశన్మహత్ । ఉపలభ్య చిరాత్సంజ్ఞాం రాజా రాక్షసపుంగవః ॥ 5
- పుత్రశోకార్దితో దీనో విలలాపాకులేంద్రియః । హా రాక్షసచమూముఖ్య! మమ వత్స! మహారథ! ॥ 6
- జిత్వేంద్రం కథమద్య త్వం లక్ష్మణస్య వశం గతః । నను త్వమిషుభిః క్రుద్ధో భింద్యాః కాలాంతకావపి ॥ 7
- మందరస్యాపి శృంగాణి కింపునర్లక్ష్మణం యుధి । అద్య వైవస్వతో రాజా భూయో బహుమతో మమ ॥ 8
- యేనాద్య త్వం మహాబాహో! సంయుక్తః కాలధర్మణా । ఏష పంథాస్సుయోధానాం సర్వామరగణేష్వపి ॥ 9
- యః కృతే హన్యతే భర్తుః స పుమాన్ స్వర్గమృచ్ఛతి । అద్య దేవగణాస్సర్వే లోకపాలాస్తధర్షయః ॥ 10
- హతమింద్రజితం శ్రుత్వా సుఖం స్వప్స్యంతి నిర్భయాః । అద్య వైరృతకన్యానాం శ్రోష్యామ్యంతఃపురే రవమ్ ॥
- కరేణుసంఘస్య యథా నినాదం గిరిగహ్వరే । యౌవరాజ్యం చ లంకాం చ రక్షాంసి చ పరంతప! ॥ 12
- మాతరం మాం చ భార్యాం చ క్వ గతోఽసి విహాయ నః । మమ నామ త్వయా వీర గతస్య యమసాదనమ్ ॥
- ప్రేతకార్యాణి కార్యాణి విపరీతే హి వర్తసే । స త్వం జీవతి సుగ్రీవే రాఘవే చ సలక్ష్మణే ॥ 14
- మమ శల్యమనుద్ధృత్య క్వ గతోఽసి విహాయ నః । ఏవమాది విలాపార్తం రావణం రాక్షసాధిపమ్ ॥ 15
- ఆవివేశ మహాన్ కోపః పుత్రవ్యసనసంభవః । ప్రకృత్యా కోపనం హ్యేనం పుత్రస్య పునరాధయః ॥ 16
- దీప్తం సందీపయామాసుః ఘర్మేఽర్కమివ రశ్మయః । లలాటే భ్రుకుటిభిశ్చ సంగతాభిర్వరోచత ॥ 17
- యుగాంతే సహ నక్రైస్తు మహోర్మిభిరివోదధిః । కోపాద్విజృంభమాణస్య వక్త్రాద్వ్యక్తమభిజ్యులన్ ॥ 18
- ఉత్పాత సధూమోఽగ్నిః పుత్రస్య వదనాదివ । స పుత్రవధసంతప్తః శూరః క్రోధవశం గతః ॥ 19
- సమీక్ష్వ రావణో బుద్ధ్యా వైదేహ్యో రోచయద్వధమ్ । తస్య ప్రకృత్యా రక్తే చ రక్తే క్రోధాగ్నినాపి చ ॥ 20
- రావణస్య మహాఘోరే దీప్తే నేత్రే బభూవతుః । ఘోరం ప్రకృత్యా రూపం తత్ తస్య క్రోధాగ్నిమూర్ఛితమ్ ॥ 21
- బభూవ రూపం క్రుద్ధస్య రుద్రస్యేవ దురాసదమ్ । తస్య క్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాపతన్నశుబిందవః ॥ 22
- దీప్తాభ్యామివ దీపాభ్యాం సార్చిషః స్నేహబిందవః । దన్తాన్ విదశతస్తస్య శ్రూయతే దశనస్యనః ॥ 23
- యంత్రస్యావేష్ట్యమానస్య మహతో దానవైరివ । కాలాగ్నిరివ సంక్రుద్ధో యాం యాం దిశమవైక్షత ॥ 24
- తస్యాం తస్యాం భయత్రస్తాః రాక్షసాస్సంవిలిల్యరే । తమంతకమివ క్రుద్ధం చరాచరభిజాదిషుమ్ ॥ 25
- వీక్షమాణం దిశస్సర్వాః రాక్షసా నోపచక్రముః । తతః పరమసంక్రుద్ధో రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 26
- అబ్రవీద్రక్షసాం మధ్యే సంస్తంభయిషురాహవే । మయా వర్షసహస్రాణి చరిత్వా దుశ్చరం తపః ॥ 27
- తేషు తేష్వవకాశేషు స్వయంభూః పరితోషితః । తస్యైవ తపసో వ్యుష్ట్యా ప్రసాదాచ్చ స్వయంభువః ॥ 28
- నాసురేభ్యో న దేవేభ్యో భయం మమ కదాచన । కవచం బ్రహ్మాదత్తం మే యదాదిత్యసమప్రభమ్ ॥ 29
- దేవాసురవిమర్దేషు న భిన్నం వజ్రశక్తిభిః । తేన మామద్య సంయుక్తం రథస్థమిహ సంయుగే ॥ 30
- ప్రతీయాత్ కోఽద్య మామాజౌ సాక్షాదపి పురందరః । యత్తదాభిప్రసన్నేన సశరం కార్ముకం మహత్ ॥ 31
- దేవాసురవిమర్దేషు మమ దత్తం స్వయంభువా । అద్య తూర్యశత్రేర్భీమం ధనురుత్థాప్యతాం మమ ॥ 32
- రామలక్ష్మణయోరేవ వధాయ పరమాహవే । స పుత్రవధసంతప్తః శూరః క్రోధవశం గతః ॥ 33
- సమీక్ష్వ రావణో బుద్ధ్యా సీతాం హంతుం వ్యవస్యత । ప్రత్యవేక్ష్య తు తామ్రాక్షః సుఘోరో ఘోరదర్శనః ॥
- దీనో దీనస్వరాన్ సర్వాన్ తానువాచ నిశాచరాన్ । మాయయా మమ వత్సేన వంచనార్థం వనౌకసామ్ ॥
- కించిదేవ హతం తత్ర సీతేయమితి దర్శితమ్ । తదిదం తథ్యమేవాహం కరిష్యే ప్రియమాత్మనః ॥ 36

- వైదేహీం నాశయిష్యామః క్షత్రబంధుమనువ్రతామ్ | ఇత్యేవముక్త్వా సచివాన్ ఖడ్గమాశు పరామృశత్ || 37
- ఉద్భుత్య గుణసంపన్నం విమలాంబరవర్చసమ్ | నిష్పపాత స వేగేన సభార్యః సచివైర్బ్రుతః || 38
- రావణః పుత్రశోకేన భృశమాకులచేతనః | సంక్రుద్ధః ఖడ్గమాదాయ సహసా యత్ర మైథిలీ || 39
- వ్రజంతం రాక్షసం ప్రేక్ష్య సింహనాదం ప్రచుక్రుశుః | ఊచుశ్చాన్యోన్యమాశ్లిష్య సంక్రుద్ధం ప్రేక్ష్య రాక్షసాః || 40
- అద్వైనం తావుభౌ దృష్ట్వా బ్రాతరౌ ప్రవ్యధిష్యతః | లోకపాలా హి చత్వారః క్రుద్ధేనానేన నిర్జితాః || 41
- బహవశ్చత్రవశ్చాపి సంయుగేషు నిపాతితాః | త్రిషు లోకేషు రత్నాని భుంక్తే చాహృత్య రావణః || 42
- విక్రమే చ బలే చైవ నాస్త్యస్య సదృశో భువి | తేషాం సంజల్పమానానామ్ అశోకవనికాం గతామ్ || 43
- అభిదుద్రావ వైదేహీం రావణః క్రోధమూర్చితః | వార్యమాణస్సుసంక్రుద్ధః సుహృద్భిర్హితబుద్ధిభిః || 44
- అభ్యుదావత సంక్రుద్ధః ఖే గ్రహో రోహిణీమివ | మైథిలీ రక్ష్యమాణా తు రాక్షసీభిరనిందితా || 45
- దదర్శ రాక్షసం క్రుద్ధం నిస్త్రింశవరధారిణమ్ | తం నిశామ్య సనిస్త్రింశం వ్యధితా జనకాత్మజా || 46
- నివార్యమాణం బహుశః సుహృద్భిరనువర్తినమ్ | సీతా దుఃఖసమావిష్టా విలపంతీదమబ్రవీత్ || 47
- యథాయం మామభిక్రుద్ధః సమభిద్రవతి స్వయమ్ | వధిష్యతి సనాథాం మామ్ అనాథామివ దుర్మతిః || 48
- బహుశశ్చోదయామాస భర్తారం మామనువ్రతామ్ | భార్యా భవ రమస్వేతి ప్రత్యాఖ్యాతో ధ్రువం మయా || 49
- సోఽయం మమానుపస్థానే వ్యక్తం నైరాశ్యమాగతః | క్రోధమోహసమావిష్టో నిహంతుం మాం సముద్యతః || 50
- అథవా తౌ నరవ్యాఘ్రౌ బ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ | మన్నిమిత్తమనార్యేణ సమరేఽద్య నిపాతితౌ || 51
- అహో దిబ్బున్నిమిత్తోఽయం వినాశో రాజపుత్రయోః | అథవా పుత్రశోకేన అహత్వా రామలక్ష్మణౌ || 52
- విధమిష్యతి మాం రౌద్రో రాక్షసః పాపనిశ్చయః | హనూమతోఽపి యద్వాక్యం న కృతం క్షుద్రయా మయా || 53
- యద్యహం తస్య పృష్టేన తదా యాయామనిందితా | నాద్వైవమనుశోచేయం భర్తురంకగతా సతీ || 54
- మన్యే తు హృదయం తస్యాః కౌసల్యాయాః ఫలిష్యతి | ఏకపుత్రా యదా పుత్రం వినష్టం శ్రోష్యతే యుధి || 55
- సా హి జన్మ చ బాల్యం చ యౌవనం చ మహాత్మనః | ధర్మకార్యాణి రూపం చ రుదతీ సంస్మరిష్యతి || 56
- నిరాశా నిహతే పుత్రే దత్త్వా శ్రాద్ధమచేతనా | అగ్నిమారోక్ష్యతే నూనమ్ అపో వాఽపి ప్రవేక్ష్యతి || 57
- ధిగస్తు కుబ్జామసతీం మంధరాం పాపనిశ్చయామ్ | యన్నిమిత్తమిదం దుఃఖం కౌసల్యా ప్రతిపత్యతే || 58
- ఇత్యేవం మైథిలీం దృష్ట్వా విలపంతీం తపస్వినీమ్ | రోహిణీమివ చంద్రేణ వినా గ్రహవశం గతామ్ || 59
- ఏతస్మిన్నంతరే తస్య అమాత్యో బుద్ధిమాన్ శుచిః | సుపార్శ్వే నామ మేధావీ రాక్షసో రాక్షసేశ్వరమ్ || 60
- నివార్యమాణం సచివైః ఇదం వచనమబ్రవీత్ | కథం నామ దశగ్రీవ! సాక్షాద్వైశ్రవణానుజ! || 61
- హంతుమిచ్ఛసి వైదేహీం క్రోధాద్ధర్మమపాస్య హి | వేదవిద్యావ్రతస్నాతః స్వకర్మనిరతస్సదా || 62
- స్త్రియాః కస్మాద్వ్యధం వీర! మన్యసే రాక్షసేశ్వర! | మైథిలీం రూపసంపన్నాం ప్రత్యవేక్షస్య పార్థివ! || 63
- త్వమేవ తు సహస్మాభీ రాఘవే క్రోధముత్పజ | అభ్యుత్థానం త్వమైద్వైవ కృష్ణపక్షచతుర్దశీమ్ || 64
- కృత్వా నిర్యాహ్యమావాస్యాం విజయాయ బలైర్బ్రుతః | శూరో ధీమాన్ రథీ ఖడ్గీ రథప్రవరమాస్థితః | 65
- హత్వా దాశరథిం రామం భవాన్ ప్రాప్స్యతి మైథిలీమ్ ||
- స తద్దురాత్మా సుహృదా నివేదితం వచస్సుధర్మం ప్రతిగృహ్య రావణః |
- గృహం జగామాథ తతశ్చ వీర్యవాన్ పునస్సభాం చ ప్రయయౌ సుహృద్బ్రుతః || 66

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సీతావధసంకల్పనివారణం నామ త్రివవతితమస్సర్గః

- అథ చతుర్థవతితమః సర్గః (94) రామేణ రాక్షసమూలబలనిర్మూలనమ్
- స ప్రవిశ్య సభాం రాజా దీనః పరమదుఃఖితః | నిషసాదాసనే ముఖ్యే సింహః క్రుద్ధ ఇవ శ్వసన్ || 1
- అబ్రవీచ్ఛ స తాన్ సర్వాన్ బలముఖ్యాన్మహాబలః | రావణః ప్రాంజలిర్వాక్యం పుత్రవ్యసనకర్పితః || 2

- సర్వే భవంతస్సర్వేణ హస్త్యశ్వేన సమావృతాః । నిర్యాంతు రథసంఘైశ్చ పాదాతైశ్చోపశోభితాః ॥ 3
- ఏకం రామం పరిక్షిప్య సమరే హంతుమర్హథ । వర్షంతశ్చరవర్షేణ ప్రావృట్కాల ఇవాంబుదాః ॥ 4
- అథవాఽహం శరై స్తీ క్షణైః భిన్నగాత్రం మహారణే । భవద్భిశ్చోన్మి నిహంతాఽస్మి రామం లోకస్య పశ్యతః ॥
- ఇత్యేతద్రాక్షసేంద్రస్య వాక్యమాదాయ రాక్షసాః । నిర్యయుస్తై రథైశ్చీఘ్రైః నానానీకైస్సుసంవృతాః ॥ 6
- పరిఘాన్ పట్టసాంశ్చైవ శరఖడ్గపరశ్శథాన్ । శరీరాంతకరాన్ సర్వే చిక్షిపుర్వానరాన్ ప్రతి ॥ 7
- వానరాశ్చ ద్రుమాన్ శైలాన్ రాక్షసాన్ ప్రతి చిక్షిపుః । స సంగ్రామో మహాన్ భీమః సూర్యస్యోదయనం ప్రతి ॥
- రక్షసాం వానరాణాం చ తుములస్సమపద్యత । తే గదాభిర్విచిత్రాభిః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్శథైః ॥ 9
- అన్యోన్యం సమరే జఘ్నుః తదా వానరరాక్షసాః । ఏవం ప్రవృత్తే సంగ్రామే హ్యుద్యుతం సుమహాద్రజః ॥
- రక్షసాం వానరాణాం చ శాంతం శోణితవిస్రవైః । మాతంగరథకూలాశ్చ వాజిమత్స్యా ధ్వజద్రుమాః ॥ 11
- శరీరసంఘాటవహాః ప్రసస్రుః శోణితాపగాః । తతస్తే వానరాస్సర్వే శోణితౌఘపరిఘ్నతాః ॥ 12
- ధ్వజవర్మరథానశ్వాన్ నానాప్రహరణాని చ । ఆఘ్రత్యాఘ్రత్య సమరే రాక్షసానాం బభంజిరే ॥ 13
- కేశాన్ కర్ణలలాటాంశ్చ నాశికాశ్చ ప్లవంగమాః । రక్షసాం దశనై స్తీ క్షణైః నఖైశ్చాపి వ్యకర్తయన్ ॥ 14
- ఏకైకం రాక్షసం సంఖ్యే శతం వానరపుంగవాః । అభ్యధావంత ఫలినం వృక్షం శకునయో యథా ॥ 15
- తథా గదాభిర్గుర్వీభిః ప్రాసైః ఖడ్గైః పరశ్శథైః । నిజఘ్నుర్వానరాన్ ఘోరాన్ రాక్షసాః పర్వతోపమాః ॥ 16
- రాక్షసైర్వధ్యమానానాం వానరాణాం మహాచమూః । శరణ్యం శరణం యాతాః రామం దశరథాత్మజమ్ ॥ 17
- తతో రామో మహాతేజాః ధనురాదాయ వీర్యవాన్ । ప్రవిశ్య రాక్షసం సైన్యం శరవర్షం వవర్ష హ ॥ 18
- ప్రవిష్టం తు తదా రామం మేఘాస్సూర్యమివాంబరే । నాభిజగ్మర్మహాఘోరం నిర్దహంతం శరాగ్నినా ॥ 19
- కృతాన్యేవ సుఘోరాణి రామేణ రజనీచరాః । రణే రామస్య దదృశుః కర్మాణ్యసుకరాణి చ ॥ 20
- చాలయంతం మహానీకం విధమంతం మహారథాన్ । దదృశుస్తేన వై రామం వాతం వనగతం యథా ॥ 21
- భిన్నం భిన్నం శరైర్లగ్నం ప్రభగ్నం శస్త్రపీడితమ్ । బలం రామేణ దదృశుః న రామం శీఘ్రకారిణమ్ ॥ 22
- ప్రహరంతం శరీరేషు న తే పశ్యంతి లాఘవమ్ । ఇంద్రియార్థేషు తిష్ఠంతం భూతాత్మానమివ ప్రజాః ॥ 23
- ఏష హంతి గజానీకమ్ ఏష హంతి మహారథాన్ । ఏష హంతి శరై స్తీ క్షణైః పదాతీన్వాజిభిస్సహ ॥ 24
- ఇతి తే రాక్షసాస్సర్వే రామస్య సదృశాన్ రణే । అన్యోన్యం కుపితా జఘ్నుః సాదృశ్యాద్రాఘవస్య తే ॥ 25
- న తే దదృశిరే రామం దహంతమరివాహినీమ్ । మోహితాః పరమాస్త్రేణ గాంధర్వేణ మహాత్మనా ॥ 26
- తే తు రామసహస్రాణి రణే పశ్యంతి రాక్షసాః । పునః పశ్యంతి కాకుత్స్థమ్ ఏకమేవ మహాహవే ॥ 27
- భ్రమంతీం కాంచనీం కోటిం కార్ముకస్య మహాత్మనః । అలాతచక్రప్రతిమాం దదృశుస్తే న రాఘవమ్ ॥ 28
- శరీరనాభిసత్త్వార్చిః శరారం నేమికార్ముకమ్ । జ్యోఘోషతలనిర్ఘోషం తేజోబుద్ధిగుణప్రభమ్ ॥ 29
- దివ్యాస్త్రగుణపర్యంతం నిఘ్నంతం యుధి రాక్షసాన్ । దదృశూ రామచక్రం తత్ కాలచక్రమివ ప్రజాః ॥
- అనీకం దశసాహస్రం రథానాం హతరంహసామ్ । అష్టాదశసహస్రాణి కుంజరాణాం తరస్వినామ్ ॥ 31
- చతుర్దశసహస్రాణి సారోహాణాం చ వాజినామ్ । పూర్ణే శతసహస్రే ద్వే రాక్షసానాం పదాతినామ్ ॥ 32
- దివసస్యాప్లవే భాగే శరైర్గ్నిశిఖోపమైః । హతాన్యేకేన రామేణ రక్షసాం కామరూపిణామ్ ॥ 33
- తే హతాశ్వా హతరథాః శాంతా విమథితద్వజాః । అభిపేతుః పురీం లంకాం హతశేషా నిశాచరాః ॥ 34
- హతైర్గజపదాత్యశ్వైః తద్భభూవ రణాజిరమ్ । ఆక్రీడమివ రుద్రస్య క్రుద్ధస్య సుమహాత్మనః ॥ 35
- తతో దేవాస్సుగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । సాధు సాధ్వీతి రామస్య తత్కర్మ సమపూజయన్ ॥ 36
- అబ్రవీచ్ఛ తదా రామః సుగ్రీవం ప్రత్యనంతరమ్ । విభీషణం చ ధర్మాత్మా హనుమాంతం చ వానరమ్ ॥

జాంబవంతం హరిశ్రేష్ఠం మైందం ద్వివిదమేవ చ | ఏతదస్త్రబలం దివ్యం మమ వా త్ర్యంబకస్య వా || 38
నిహత్య తాం రాక్షసవాహినీం తు రామస్తదా శక్రసమో మహాత్మా |

అస్త్రేషు శస్త్రేషు జితక్లమశ్చ సంస్తూయతే దేవగణైః ప్రహృష్టైః || 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామేణ రాక్షసమూలబలనిర్మూలనం నామ
చతుర్థవతితమస్సర్గః

అథ పంచనవతితమః సర్గః (95) రాక్షసస్త్రీణాం విలాపః

- తాని తాని సహస్రాణి సారోహాణాం చ వాజినామ్ | రథానాం త్వగ్నివర్ణానాం సధ్వజానాం సహస్రశః || 1
రాక్షసానాం సహస్రాణి గదాపరిఘయోధినామ్ | కాంచనధ్వజచిత్రాణాం శూరాణాం కామరూపిణామ్ || 2
నిహతాని శరై స్తీ క్షణైః తప్తకాంచనభూషణైః | రావణేన ప్రయుక్తాని రామేణాక్షిప్తకర్మణా || 3
దృష్ట్వా శ్రుత్వా చ సంభ్రాంతాః హతశేషా నిశాచరాః | రాక్షసీశ్చ సమాగమ్య దీనాశ్చింతాపరిఘ్నతాః || 4
విధవా హతపుత్రాశ్చ క్రోశంత్యో హతబాంధవాః | రాక్షస్యస్సహ సంగమ్య దుఃఖార్తాః పర్యదేవయన్ || 5
కథం శూర్పణఖా వృద్ధా కరాళా నిర్ణతోదరీ | ఆససాద వనే రామం కందర్పమివ రూపిణమ్ || 6
సుకుమారం మహాసత్త్వం సర్వభూతహితే రతమ్ | తం దృష్ట్వా లోకనింద్యా సా హీనరూపా ప్రకామితా || 7
కథం సర్వగుణైర్హీనా గుణవంతం మహాజసమ్ | సుముఖం దుర్ముఖీ రామం కామయామాస రాక్షసీ || 8
జనస్యాస్యాల్పభాగ్యత్వాత్ వలినీ శ్వేతమూర్ధజా | అకార్యమపహాస్యం చ సర్వలోకవిగర్హితమ్ || 9
రాక్షసానాం వినాశాయ దూషణస్య ఖరస్య చ | చకారాప్రతిరూపా సా రాఘవస్య ప్రధర్షణమ్ || 10
తన్నిమిత్తమిదం వైరం రావణేన కృతం మహత్ | వధాయ నీతా సా సీతా దశగ్రీవేణ రక్షసా || 11
న చ సీతాం దశగ్రీవః ప్రోప్సోతి జనకాత్మజామ్ | బద్ధం బలవతా వైరమ్ అక్షయం రాఘవేణ చ || 12
వైదేహీం ప్రార్థయానం తం విరాధం ప్రేక్ష్య రాక్షసమ్ | హతమేకేన రామేణ పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ || 13
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ | నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశిఖోపమైః || 14
ఖరశ్చ నిహతస్సంఖ్యే దూషణస్త్రిశిరాస్తథా | శరైరాదిత్యసంకాశైః పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ || 15
హతో యోజనబాహుశ్చ కబంధో రుధిరాశనః | క్రోధాన్నాదం నదన్ సోఽథ పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ || 16
జఘాన బలినం రామః సహస్రనయనాత్మజమ్ | వాలినం మేరుసంకాశం పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ || 17
ఋశ్యమూకే వసన్ శైలే దీనో భగ్నుమనోరథః | సుగ్రీవస్థాస్పితో రాజ్యే పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్ || 18
ధర్మార్థసహితం వాక్యం సర్వేషాం రక్షసాం హితమ్ | యుక్తం విభీషణేనోక్తం మోహాత్తస్య న రోచతే || 19
విభీషణవచః కుర్యాత్ యది స్మ ధనదానుజః | శృశానభూతా దుఃఖార్తా నేయం లంకాపురీ భవేత్ || 20
కుంభకర్ణం హతం శ్రుత్వా రాఘవేణ మహాబలమ్ | అతికాయం చ దుర్ధర్షం లక్ష్మణేన హతం పునః || 21
ప్రియం చేంద్రజితం పుత్రం రావణో నావబుధ్యతే | మమ పుత్రో మమ భ్రాతా మమ భర్తా రణే హతః || 22
ఇత్యేవం శ్రూయతే శబ్దో రాక్షసీనాం కులే కులే | రథాశ్చాశ్వాశ్చ నాగాశ్చ హతాశ్చ తసహస్రశః || 23
రణే రామేణ శూరేణ రాక్షసాశ్చ పదాతయః | రుద్రో వా యుధి వా విష్ణుః మహేంద్రో వా శతక్రతుః || 24
హంతి నో రామరూపేణ యది వా స్వయమంతకః | హతప్రవీరా రామేణ నిరాశా జీవితే వయమ్ || 25
అపశ్యంతో భయస్యాంతమ్ అనాథా విలపామహే | రామహస్తార్థశగ్రీవః శూరో దత్తమహావరః || 26
ఇదం భయం మహాఘోరమ్ ఉత్పన్నం నావబుధ్యతే | న దేవా న చ గంధర్వాః న పిశాచా న రాక్షసాః || 27
ఉపస్కృష్టం పరిత్రాతుః శక్తా రామేణ సంయుగే | ఉత్పాతాశ్చాపి దృశ్యంతే రావణస్య రణే రణే || 28
కథయిష్యంతి రామేణ రావణస్య నిబర్హణమ్ | పితామహేన ప్రీతేన దేవదానవరాక్షసైః || 29
రావణస్యాభయం దత్తం మానుషేభ్యో న యాచితమ్ | తదిదం మానుషం మన్యే ప్రాప్తం నిస్సంశయం భయమ్ ||

- జీవితాంతకరం ఘోరం రక్షసాం రావణస్య చ | పీడ్యమానాస్తు బలినా వరదానేన రక్షసా || 31
- దీప్తై స్తపోభిర్విబుధాః పితామహమపూజయన్ | దేవతానాం హితార్థాయ మహాత్మా వై పితామహః || 32
- ఉవాచ దేవతాస్సర్వాః ఇదం తుష్టో మహద్వచః | అద్యప్రభృతి లోకాంస్త్రీన్ సర్వే దానపరాక్షసాః || 33
- భయేన ప్రావృతా నిత్యం విచరిష్యంతి శాశ్వతమ్ | దైవతైస్తు సమాగమ్య సర్వైశ్చేంద్రపురోగమైః || 34
- వృషధ్వజస్త్రిపురహో మహాదేవః ప్రసాదితః | ప్రసన్నస్తు మహాదేవో దేవానేతద్వచోఽబ్రవీత్ || 35
- ఉత్పత్స్యతి హితార్థం వో నారీ రక్షః క్షయావహః | ఏషా దేవైః ప్రయుక్తా తు క్షుద్యథా దానవాన్ పురా || 36
- భక్తయిష్యతి నస్సీతా రాక్షసఘ్నీ సరావణాన్ | రావణస్యాపనీతేన దుర్విసీతస్య దుర్మతేః || 37
- అయం నిష్ఠానకో ఘోరః శోకేన సమభిఘ్నతః | తం న పశ్యామహే లోకే యో నశ్చరణదో భవేత్ || 38
- రాఘవేణోపసృష్టానాం కాలేనేవ యుగక్షయే | నాస్తి నశ్చరణం కశ్చిత్ భయే మహతి తిష్ఠతామ్ || 39
- దవాగ్నివేష్టితానాం హి కరేణూనాం యథా వనే | ప్రాప్తకాలం కృతం తేన పౌలస్త్యేన మహాత్మనా |
- యత ఏవ భయం దృష్టం తమేవ శరణం గతః || 40
- ఇతీవ సర్వా రజనీచరస్త్రియః పరస్పరం సంపరిరభ్య బాహుభిః |
- విషేదురార్తా భయభారపీడితాః వినేదురుచ్చైశ్చ తదా సుదారుణమ్ || 41
- ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రాక్షసస్త్రీణాం విలాపో నామ పంచనవతితమస్సర్గః

అథ షణ్ణవతితమః సర్గః (96) ఉత్తరద్వారే రావణస్య యుద్ధమ్

- ఆర్తానాం రాక్షసీనాం తు లంకాయాం వై కులే కులే | రావణః కరుణం శబ్దం శుశ్రావ పరిదేవితమ్ || 1
- స తు దీర్ఘం వినిశ్వస్య ముహూర్తం ధ్యానమాస్థితః | బభూవ పరమక్రుద్ధో రావణో భీమదర్శనః || 2
- సందశ్య దశనైరోష్ఠం క్రోధసంరక్తలోచనః | రాక్షసైరపి దుర్దర్శః కాలాగ్నిరివ మూర్ఛితః || 3
- ఉవాచ చ సమీపస్థాన్ రాక్షసాన్ రాక్షసేశ్వరః | భయావ్యక్తకథస్తత్ర నిర్దహన్నివ చక్షుషా || 4
- మహోదరం మహాపార్శ్వం విరూపాక్షం చ రాక్షసమ్ | శీఘ్రం వదత సైన్యాని నిర్యాతేతి మమాజ్ఞయా || 5
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాస్తే భయార్దితాః | చోదయామాసురవ్యగ్రాన్ రాక్షసాంస్తాన్మృషాజ్ఞయా || 6
- తే తు సర్వే తథేత్యుక్త్వా రాక్షసా ఘోరదర్శనాః | కృతస్వస్త్రియనాస్సర్వే రణాయాభిముఖా యయుః || 7
- ప్రతిపూజ్య యథాన్యాయం రావణం తే నిశాచరాః | తస్థుః ప్రాంజలయస్సర్వే భర్తుర్విజయకాంక్షిణః || 8
- అథోవాచ ప్రహస్యైతాన్ రావణః క్రోధమూర్ఛితః | మహోదరమహాపార్శ్వం విరూపాక్షం చ రాక్షసమ్ || 9
- అద్య బాణైర్ధనుర్ముక్తైః యుగాంతాదిత్యసన్నిభైః | రాఘవం లక్ష్మణం చైవ నేష్యామి యమసాదనమ్ || 10
- ఖరస్య కుంభకర్ణస్య ప్రహస్తేంద్రజితోస్తథా | కరిష్యామి ప్రతీకారమ్ అద్య శత్రువధాదహమ్ || 11
- నైవాంతరిక్షం న దిశో న నద్యో నాపి సాగరాః | ప్రకాశత్వం గమిష్యంతి మద్బాణజలదావృతాః || 12
- అద్య వానరముఖ్యానాం తాని యూథాని భాగశః | ధనుషా శరజాలేన విధమిష్యామి పత్రిణా || 13
- అద్య వానర సైన్యాని రథేన పవనౌజసా | ధనుస్సముద్రాదుద్భూతైః మథిష్యామి శరోర్మిభిః || 14
- ఆకోశపద్మవక్త్రాణి పద్మకేసరవర్చసామ్ | అద్య యూథ తటాకాని గజవత్ప్రమథామ్యహమ్ || 15
- సశరైరద్య వదనైః సంఖ్యే వానరయూథపాః | మండయిష్యంతి వసుధాం సనాశైరివ పంకజైః || 16
- అద్య యుద్ధప్రచండానాం హరీణాం ద్రుమయోధినామ్ | ముక్తేనైకేషుణా యుద్ధే భేత్స్యామి చ శతం శతమ్ ||
- హతో భర్తా హతో భ్రాతా యాసాం చ తనయా హతాః | వధేనాద్య రిపోస్తాసాం కరోమ్యాప్రప్రమార్జనమ్ ||
- అద్య మద్బాణనిర్భిన్నైః ప్రకీర్ణైర్గతచేతనైః | కరోమి వానరైర్ముద్ధే యత్నావేక్ష్వతలాం మహీమ్ || 19
- అద్య గోమాయవో గృధ్రాః యే చ మాంసాశినోఽపరే | సర్వాం స్తాంస్తర్పయిష్యామి శత్రుమాంసైశ్చరార్దితైః ||
- కల్పతాం మే రథశ్రీఘ్రం క్షిప్రమానీయతాం ధనుః | అనుప్రయాంతు మాం సర్వే యేఽవశిష్టా నిశాచరాః ||

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మహాపార్శ్వో ౨ బ్రవీద్వచః | బలాధ్యక్షాన్ స్థితాంస్తత్ర బలం సంత్యర్పతామితి ||
 బలాధ్యక్షాస్తు సంరబ్ధాః రాక్షసాంస్తాన్ గృహాద్గృహాత్ | చోదయంతః పరియయుః లంకాయాం తు మహాబలాః ||
 తతో ముహూర్తాన్నిషేతూ రాక్షసా భీమదర్శనాః | నర్దంతో భీమవదనాః నానాప్రహరణైర్భుజైః || 24
 అసిభిః పట్టసైశ్చూలైః గదాభిర్ముసలైర్బుజైః | శక్తిభిస్తీక్షణారాభిః మహాద్భిః కూటముద్గరైః || 25
 యష్టిభిర్విమలైశ్చక్రైః నిశితైశ్చ పరశ్వుధైః | భిండివాల్తీశ్చతఘ్నీభిః అన్యైశ్చాపి వరాయుధైః || 26
 అథానయద్బలాధ్యక్షః సత్వరో రావణాజ్జయా | ద్రుతం సూతసమాయుక్తం యుక్తాష్టతురగం రథమ్ || 27
 ఆరురోహ రథం భీమో దీప్యమానం స్వతేజాసా | తతః ప్రయాతస్సహసా రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః || 28
 రావణస్సత్త్వగాంభీర్యాత్ దారయన్నివమేదినీమ్ | రావణేనాభ్యనుజ్ఞాతౌ మహాపార్శ్వ మహోదరౌ || 29
 విరూపాక్షశ్చ దుర్ధర్షో రథానారురుహస్తదా | తే తు హృష్టా వినర్దంతో భిందంత ఇవ మేదినీమ్ || 30
 నాదం ఘోరం విముంచంతో నిర్యయుర్జయకాంక్షిణః | తతో యుద్ధాయ తేజస్వీ రక్షోగణబలైర్వృతః || 31
 నిర్యయాపుద్యతధనుః కాలాంతకయమోపమః | తతః ప్రజవనాశ్వేన రథేన స మహారథః || 32
 ద్వారేణ నిర్యయౌ తేన యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ | తతో నష్టప్రభస్సూర్యో దిశశ్చ తిమిరావృతాః || 33
 ద్విజాశ్చ నేదుర్హౌరాశ్చ సంచచాలేవ మేదినీ | వవర్ష రుధిరం దేవః చష్టలుస్తురగాః పథి || 34
 ధ్వజాగ్రే న్యపతద్గుర్ధ్రో వినేదుశ్చాశివం శివాః | నయనం చాస్పృరద్వామం సవ్యో బాహురకంపత || 35
 వివర్ణం వదనం చాసీత్ కించిదభ్రశ్యత స్వరః | తతో నిష్పతతో యుద్ధే దశగ్రీవస్య రక్షసః || 36
 రణే నిధనశంసీని రూపాణ్యేతాని జజ్జిరే | అంతరిక్షాత్ పపాతోల్కా నిర్ఘాతసమనిస్వనా || 37
 వినేదురశివా గృధ్రాః వాయుసైరనునాదితాః | ఏతానచింతయన్ ఘోరాన్ ఉత్పాతాన్ సముపస్థితాన్ || 38
 నిర్యయౌ రావణో మోహాత్ వధార్థీ కాలచోదితః | తేషాం తు రథఘోషేణ రాక్షసానాం మహాత్మనామ్ || 39
 వానరాణామపి చమూః యుద్ధాయైవాభ్యవర్తత | తేషాం తు తుములం యుద్ధం బభూవ కపిరక్షసామ్ || 40
 అన్యోన్యమాహ్వయానానాం క్రుద్ధానాం జయమిచ్ఛతామ్ | తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవః శరైః కాంచనభూషణైః ||
 వానరాణామనీకేషు చకార కదనం మహాత్ | నికృత్తశిరసః కేచిత్ రావణేన వలీముఖాః || 42
 కేచిద్విచ్ఛిన్నహృదయాః కేచిచ్ఛోత్రవివర్జితాః | నిరుచ్ఛాప్తా హతాః కేచిత్ కేచిత్ పార్శ్వేషు దారితాః |
 కేచిద్విచ్ఛిన్నశిరసః కేచిచ్ఛుర్వివర్జితాః || 43
 దశాననః క్రోధవివృత్తనేత్రో యతో యతో ౨ భ్యేతి రథేన సంఖ్యే |
 తతస్తతస్తస్య శరప్రవేగం సోఢుం న శేకుర్ధరిపుంగవాస్తే || 44
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఉత్తరద్వారే రావణస్య యుద్ధం నామ షణ్ణవతితమస్సర్గః

అథ సప్తనవతితమః సర్గః (97) విరూపాక్షవధః

తథా తైః కృత్తగాత్రైస్తు దశగ్రీవేణ మార్గణైః | బభూవ వసుధా తత్ర ప్రకీర్ణా హరిభిస్తదా || 1
 రావణస్యాప్రసహ్యాం తం శరసంపాతమేకతః | న శేకుస్సహితుం దీప్తం పతంగా జ్వలనం యథా || 2
 తే ౨ ర్జితా నిశితైర్బాణైః క్రోశంతో విప్రదుద్రువుః | పావకార్చిస్సమావిష్టా దహ్యమానా యథా గజాః || 3
 ప్లవంగానామనీకాని మహాబ్రాణీవ మారుతః | స యయౌ సమరే తస్మిన్ విధమన్ రావణశ్శరైః || 4
 కదనం తరసా కృత్వా రాక్షసేంద్రో వనౌకసామ్ | ఆససాద తతో యుద్ధే రాఘవం త్వరితస్తదా || 5
 సుగ్రీవస్తాన్ కపీన్ దృష్ట్వా భగ్నాన్ విద్రవతో రణే | గుల్మే సుషేణం నిక్షిప్య చక్రే యుద్ధే ౨ ద్భుతం మనః ||
 ఆత్మనః సదృశం వీరః స తం నిక్షిప్య వానరమ్ | సుగ్రీవో ౨ భిముఖశ్చత్రుం ప్రతస్థే పాదపాయుధః || 7
 పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చాస్య సర్వే యుధాధిపాః స్వయమ్ | అనుజహూర్మహాశైలాన్ వివిధాంశ్చ మహాద్రుమాన్ ||
 స నదన్ యుధి సుగ్రీవః స్వరేణ మహతా మహాన్ | పాతయన్ వివిధాంశ్చాన్యాన్ జగామోత్తమరాక్షసాన్ ||

మమంధ చ మహాకాయాన్ రాక్షసాన్ వానరేశ్వరః । యుగాంతసమయే వాయుః ప్రవృద్ధానగమానివ ॥ 10
 రాక్షసానామనీకేషు శైలవర్షం వవర్ష హ । అశ్రువర్షం యథా మేఘః పక్షిసంఘేషు కాననే ॥ 11
 కపిరాజవిముక్తైస్తైః శైలవర్షైస్తు రాక్షసాః । వికీర్ణశిరసః పేతుః నికృత్తా ఇవ పర్వతాః ॥ 12
 అథ సంక్షీయమాణేషు రాక్షసేషు సమంతతః । సుగ్రీవేణ ప్రభగ్నీషు పతత్సు నినదత్సు చ ॥ 13
 విరూపాక్షః స్వకం నామ ధన్వీ విశ్రావ్య రాక్షసః । రథాదాఘ్రత్య దుర్ధర్షో గజస్కంధముపారుహత్ ॥ 14
 స తం ద్విరదమారుహ్య విరూపాక్షో మహారథః । వినదన్ భీమనిర్వాదం వానరాసభ్యధావత ॥ 15
 సుగ్రీవే స శరాన్ ఘోరాన్ వినసర్జ చమూముఖే । స్థాపయామాస చోద్విగ్నాన్ రాక్షసాన్ సంప్రహర్షయన్ ॥
 స తు విద్ధశ్చితైర్భ్రాణైః కపీంద్రస్తేన రక్షసా । చుక్రోధ స మహాక్రోధో వధే చాస్య మనో దధే ॥ 17
 తతః పాదపముద్భ్రుత్య శూరస్సంప్రథనో హరిః । అభిపత్య జఘానాస్య ప్రముఖే తు మహాగజమ్ ॥ 18
 స తు ప్రహారాభిహతః సుగ్రీవేణ మహాగజః । అపాసర్పద్ధనుర్మాత్రం నిషసాద ననాద చ ॥ 19
 గజాత్తు మధితాత్పార్థమ్ అపక్రమ్య స వీర్యవాన్ । రాక్షసోఽభిముఖశ్చత్రుం ప్రత్యుద్ధమ్య తతః కపిమ్ ॥ 20
 ఆర్షభం చర్మ ఖడ్గం చ ప్రగృహ్య లఘువిక్రమః । భర్త్యయన్నివ సుగ్రీవమ్ ఆససాద వ్యవస్థితమ్ ॥ 21
 స హి తస్యాభిసంక్రుద్ధః ప్రగృహ్య విపులాం శిలామ్ । విరూపాక్షాయ చిక్షేప సుగ్రీవో జలదోపమామ్ ॥ 22
 స తాం శిలామాపతంతీం దృష్ట్వా రాక్షసపుంగవః । అపక్రమ్య సువిక్రాంతః ఖడ్గేన ప్రాహరత్తదా ॥ 23
 తేన ఖడ్గప్రహారేణ రక్షసా బలినా హతః । ముహూర్తమభవద్వీరో వినంజ్ఞ ఇవ వానరః ॥ 24
 స తదా సహసోత్పత్య రాక్షసస్య మహాహవే । ముష్టిం సంవర్త్య వేగేన పాతయామాస వక్షసి ॥ 25
 ముష్టిప్రహారాభిహతో విరూపాక్షో నిశాచరః । తేన ఖడ్గేన సంక్రుద్ధః సుగ్రీవస్య చమూముఖే ॥ 26
 కవచం పాతయామాస పద్భ్యామభిహతోఽపతత్ । స సముత్థాయ పతితః కపిస్తస్య వ్యసర్జయత్ ॥ 27
 తలప్రహారమశనేః సమానం భీమనిస్వనమ్ । తలప్రహారం తద్రక్ష్కః సుగ్రీవేణ సముద్యతమ్ ॥ 28
 నైపుణ్యాన్మోచయిత్వైవం ముష్టినోరస్యతాడయత్ । తతస్తు సంక్రుద్ధతరః సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ 29
 మోక్షితం చాత్మనో దృష్ట్వా ప్రహారం తేన రక్షసా । స దదర్శాంతరం తస్య విరూపాక్షస్య వానరః ॥ 30
 తతో న్యపాతయత్ క్రోధాత్ శంఖదేశే మహత్తలమ్ । మహేంద్రాశనికల్పేన తలేనాభిహతః క్షితౌ ॥ 31
 పపాత రుధిరక్లిన్నః శోణితం చ సముద్వమన్ । స్రోతోభ్యస్తు విరూపాక్షో జలం ప్రస్రవణాదివ ॥ 32
 వివృత్తనయనం క్రోధాత్ సఫేసం రుధిరాఘ్రతమ్ । దదృశుస్తే విరూపాక్షం విరూపాక్షతరం కృతమ్ ॥ 33
 స్ఫురంతం పరివర్తంతం పార్శ్వేన రుధిరోక్షితమ్ । కరుణం చ వినర్దంతం దదృశుః కపయౌ రిపుమ్ ॥
 తథా తు తౌ సంయతి సంప్రయుక్తౌ తరస్వినౌ వానరరాక్షసానామ్ ।
 బలార్ణవౌ సస్వనతుస్సుభీమం మహార్ణవౌ ద్వావివ భిన్నవేలౌ ॥ 35
 వినాశితం ప్రేక్ష్వ విరూపనేత్రం మహాబలం తం హరిపార్థివేన ।
 బలం సమస్తం కపిరాక్షసానామ్ ఉన్నత్తగంగాప్రతిమం బభూవ ॥ 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే విరూపాక్షవధో నామ సప్తనవతితమస్సర్గః

అథ అష్టనవతితమః సర్గః (98) మహోదరసంహారః

హన్యమానే బలే తూర్ణమ్ అన్యోన్యం తే మహామృధే । సరసీవ మహాఘుర్మే సోపక్షీణే బభూవతుః ॥ 1
 స్వబలస్య విఘాతేన విరూపాక్షవధేన చ । బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధో రావణో రాక్షసాధిపః ॥ 2
 ప్రక్షీణం తు బలం దృష్ట్వా వధ్యమానం వలీముఖైః । బభూవాస్య వ్యథా యుద్ధే ప్రేక్ష్వ దైవవిపర్యయమ్ ॥ 3
 ఉవాచ చ సమీపస్థం మహోదరమరిందమమ్ । అస్మిన్మాలే మహాబాహో! జయాశా త్వయి మే స్థితా ॥ 4
 జహి శత్రుచమూం వీర దర్శయాద్య పరాక్రమమ్ । భర్తృపిండస్య కాలోఽయం నిర్దేష్టుం సాధు యుధ్యతామ్ ॥

- ఏవముక్తస్తథేత్యుక్త్వా రాక్షసేంద్రో మహోదరః । ప్రవివేశారిసేనాం తాం పతంగ ఇవ పావకమ్ ॥ 6
- తతస్స కదనం చక్రే వానరాణాం మహాబలః । భర్తృవాక్యేన తేజస్వీ స్వేన వీర్యేణ చోదితః ॥ 7
- వానరాశ్చ మహాసత్త్వాః ప్రగృహ్య విపులాశ్శిలాః । ప్రవిశ్యాదిబలం భీమం జఘ్నుస్తే రజనీచరాన్ ॥ 8
- మహోదరస్తు సంక్రుద్ధః శరైః కాంచనభూషణైః । చిచ్ఛేద పాణిపాదోరూన్ వానరాణాం మహాహవే ॥ 9
- తతస్ते వానరాస్సర్వే రాక్షసైరర్దితా భృశమ్ । దిశో దశ ద్రుతాః కేచిత్ కేచిత్ సుగ్రీవమాశ్రితాః ॥ 10
- ప్రభగ్నాం సమరే దృష్ట్వా వానరాణాం మహాచమూమ్ । అభిదుద్రావ సుగ్రీవో మహోదరమనంతరమ్ ॥ 11
- ప్రగృహ్య విపులాం ఘోరాం మహీధరసమాం శిలామ్ । చిక్షేప చ మహాతేజాః తద్వధాయ హరీశ్వరః ॥ 12
- తామాపతంతీం సహసా శిలాం దృష్ట్వా మహోదరః । అసంభ్రాంతస్తతో బాణైః నిర్భిభేద దురాసదామ్ ॥ 13
- రక్షసా తేన బాణౌఘైః నికృత్తా సా సహస్రధా । నివపాత శిలా భూమౌ గృధ్రచక్రమివాకులమ్ ॥ 14
- తాం తు భిన్నాం శిలాం దృష్ట్వా సుగ్రీవః క్రోధమూర్ఛితః । సాలముత్పాట్య చిక్షేప రాక్షసే రణమూర్ధని ॥ 15
- శరైశ్చ విదదారైనం శూరః పరపురంజయః । స దదర్శ తతః క్రుద్ధః పరిఘం పతితం భువి ॥ 16
- ఆవిద్య తు స తం దీప్తం పరిఘం తస్య దర్శయన్ । పరిఘాగ్రేణ వేగేన జఘానాస్య హయోత్తమాన్ ॥ 17
- తస్మాద్ధతహయాద్వీరః సోఽవపుత్య మహారథాత్ । గదాం జగ్రాహ సంక్రుద్ధో రాక్షసోఽథ మహోదరః ॥ 18
- గదాపరిఘహస్తా తౌ యుధి వీరౌ సమీయతుః । నర్దంతౌ గోవుషప్రఖ్యౌ ఘనావివ సవిద్యుతౌ ॥ 19
- తతః క్రుద్ధో గదాం తస్మై చిక్షేప రజనీచరః । జ్వలంతీం భాస్కరాభాసాం సుగ్రీవాయ మహోదరః ॥ 20
- గదాం తాం సుమహాఘోరామ్ ఆపతంతీం మహాబలః । సుగ్రీవో రోషతామ్రాక్షః సముద్యమ్య మహాహవే ॥
- ఆజఘాన గదాం తస్య పరిఘేణ హరీశ్వరః । పపాత స గదోద్భిన్నః పరిఘస్తస్య భూతలే ॥ 22
- తతో జగ్రాహ తేజస్వీ సుగ్రీవో వసుధాతలాత్ । ఆయసం ముసలం ఘోరం సర్వతో హేమభూషితమ్ ॥ 23
- స తముద్యమ్య చిక్షేప సోఽవ్యన్యాం వ్యాక్షిపద్గదామ్ । భిన్నావన్యోన్యమాసాద్య పేతతుర్ధరణీతలే ॥ 24
- తతో భగ్నుప్రహరణౌ ముష్టిభ్యాం తౌ సమీయతుః । తేజోబలసమావిష్టౌ దీప్తావివ హుతాశనౌ ॥ 25
- జఘ్నుతుస్తౌ తదాన్యోన్యం నేదతుశ్చ పునః పునః । తలైశ్చాన్యోన్యమాహత్య పేతతుర్ధరణీతలే ॥ 26
- ఉత్పేతతుస్తతస్తూర్ణం జఘ్నుతుశ్చ పరస్పరమ్ । భుజైశ్చిక్షిపతుర్వీరౌ అన్యోన్యమపరాజితౌ ॥ 27
- జగ్ముతుస్తౌ శ్రమం వీరౌ బాహుయుద్ధే పరంతపౌ । ఆజహార తదా ఖడ్గమ్ అదూరపరివర్తినమ్ ॥ 28
- రాక్షసశ్చర్మణా సార్థం మహావేగో మహోదరః । తద్దైవ చ మహాఖడ్గం చర్మణా పతితం సహ ॥ 29
- జగ్రాహ వానరశ్రేష్ఠః సుగ్రీవో వేగవత్తరః । తౌ తు రోషపరీతాంగౌ నర్దంతావభ్యధావతామ్ ॥ 30
- ఉద్యతాసీ రణే హృష్టౌ యుధి శస్త్రవిశారదౌ । దక్షిణం మండలం చోభౌ సుతూర్ణం సంపరీయతుః ॥ 31
- అన్యోన్యమభిసంక్రుద్ధౌ జయే ప్రణిహితావుభౌ । స తు శూరో మహావేగో వీర్యశ్లాఘీ మహోదరః ॥ 32
- మహాచర్మణి తం ఖడ్గం పాతయామాస దుర్మతిః । లగ్నముత్కర్షతః ఖడ్గం ఖడ్గేన కపికుంజరః ॥ 33
- జహార సశిరస్త్రాణం కుండలోపహితం శిరః । నికృత్తశిరసస్తస్య పతితస్య మహీతలే ॥ 34
- తద్బలం రాక్షసేంద్రస్య దృష్ట్వా తత్ర న తిష్ఠతే । హత్వా తం వానరైస్సార్థం ననాద ముదితో హరిః ॥ 35
- చుక్రోధ చ దశగ్రీవో బభౌ హృష్టశ్చ రాఘవః । విషణ్ణవదనాస్సర్వే రాక్షసా దీనచేతసః ।
- విద్రవంతి తతః సర్వే భయవిత్రస్త చేతసః ॥ 36
- మహోదరం తం వినిపాత్య భూమౌ మహాగిరేః కీర్ణమివైకదేశమ్ ।
- సూర్యాత్మజస్తత్ర రరాజ లక్ష్మ్యా సూర్యః స్వతేజోభిరివాప్రదృప్యః ॥ 37
- అథ విజయమవాప్య వానరేంద్రః సమరముఖే సురయక్షసిద్ధసంఘైః ।
- అవనితలగతైశ్చ భూతసంఘైః హర్షసమాకులితైః స్తుతో మహాత్మా ॥ 38

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మహోదరసంహారో నామ అష్టనవతితమస్సర్గః

అథ ఏకోనశతతమః సర్గః (99) మహాపార్శ్వవధః

మహోదరే తు నిహతే మహాపార్శ్వో మహాబలః । సుగ్రీవేణ సమీక్ష్యాథ క్రోధాత్ సంరక్తలోచనః ॥ 1
 అంగదస్య చమూం భీమాం క్షోభయామాస సాయకైః । న వానరాణాం ముఖ్యానామ్ ఉత్తమాంగాని సర్వశః ॥
 పాతయామాస కాయేభ్యః ఫలం వృంతాదివానిలః । కేషాంచిదిషుభిర్బాహూన్ స్కంధాంశ్చిచ్ఛేద రాక్షసః ॥
 వానరాణాం సుసంక్రుద్ధః పార్శ్వం కేషాం వ్యదారయత్ । తేఽర్దితా బాణవర్షేణ మహాపార్శ్వేన వానరాః ॥
 విషాదవిముఖాస్సర్వే బభూవుర్గతచేతసః । నిరీక్ష్వ బలముద్విగ్నమ్ అంగదో రాక్షసార్దితమ్ ॥ 5
 వేగం చక్రే మహాబాహుః సముద్ర ఇవ పర్వణి । ఆయసం పరిఘం గృహ్య సూర్యరశ్మిసమప్రభమ్ ॥ 6
 సమరే వానరశ్రేష్ఠో మహాపార్శ్వో న్యపాతయత్ । స తు తేన ప్రహారేణ మహాపార్శ్వో విచేతనః ॥ 7
 ససూతః స్యందనాత్తస్మాత్ విసంజ్ఞః ప్రాపతద్భువి । స ఋక్షరాజస్తేజస్వీ నీలాంజనచయోపమః ॥ 8
 నిష్పత్య సుమహావీర్యః స్వాద్వ్యాహోన్మేఘసన్నిభాత్ । ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభాం క్రుద్ధస్స విపులాం శిలామ్ ॥
 అశ్వాన్ జఘాన తరసా స్యందనం చ బభంజ తమ్ । ముహూర్తాలబ్ధసంజ్ఞస్తు మహాపార్శ్వో మహాబలః ॥
 అంగదం బహుభిర్బాణైః భూయస్తం ప్రత్యవిధ్యత । జాంబవంతం త్రిభిర్బాణైః ఆజఘాన స్తనాంతరే ॥ 11
 ఋక్షరాజం గవాక్షం చ జఘాన బహుభిశ్శరైః । జాంబవంతం గవాక్షం చ స దృష్ట్వా శరపీడితౌ ॥ 12
 జగ్రాహ పరిఘం ఘోరమ్ అంగదః క్రోధమూర్ఛితః । తస్యాంగదః ప్రకుపితో రాక్షసస్య తమాయసమ్ ॥ 13
 దూరస్థితస్య పరిఘం రవిరశ్మిసమప్రభమ్ । ద్వాభ్యాం భుజాభ్యాం సంగృహ్య భ్రామయిత్వా చ వేగవాన్ ॥
 మహాపార్శ్వస్య చిక్షేప వధార్థం వాలినస్సుతః । స తు క్షిప్తో బలవతా పరిఘస్తస్య రక్షసః ॥ 15
 ధనుశ్చ సశరం హస్తాత్ శిరస్తం చాప్యపాతయత్ । తం సమాసాద్య వేగేన వాలిపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥ 16
 తలేనాభ్యహనత్ క్రుద్ధః కర్ణమూలే సకుండలే । స తు క్రుద్ధో మహావేగో మహాపార్శ్వో మహాద్యుతిః ॥ 17
 కరేణైకేన జగ్రాహ సుమహాంతం పరశ్వధమ్ । తం తైలధౌతం విమలం శైలసారమయం దృఢమ్ ॥ 18
 రాక్షసః పరమక్రుద్ధో వాలిపుత్రే న్యపాతయత్ । తేన వామాంసఫలకే భృశం ప్రత్యవపాదితమ్ ॥ 19
 అంగదో మోక్షయామాస సరోషస్స పరశ్వధమ్ । స వీరో వజ్రసంకాశమ్ అంగదో ముష్టిమాత్మనః ॥ 20
 సంవర్తయత్సుసంక్రుద్ధః పితుస్తుల్యపరాక్రమః । రాక్షసస్య స్తనాభ్యాశే మర్మజ్ఞో హృదయం ప్రతి ॥ 21
 ఇంద్రాశనిసమస్పర్శం స ముష్టిం విన్యపాతయత్ । తేన తస్య నిపాతేన రాక్షసస్య మహామృధే ॥ 22
 పఫాల హృదయం చాశు స పపాత హతో భువి । తస్మిన్నిపతితే భూమౌ తత్యైన్యం సంప్రచుక్షుభే ॥ 23
 అభవచ్ఛ మహాన్ క్రోధః సమరే రావణస్య తు । వానరాణాం చ హృష్టానాం సింహనాదశ్చ పుష్కలః ॥
 స్ఫోటయన్నివ శబ్దేన లంకాం సాట్టాలగోపురామ్ । మహేంద్రేణేవ దేవానాం నాదస్సమభవన్మహాన్ ॥ 25
 అధేంద్రశత్రున్ద్రిదివాలయానాం వనౌకసాం చైవ మహాప్రణాదమ్ ।
 శ్రుత్వా సరోషం యుధి రాక్షసేంద్రః పునశ్చ యుద్ధాభిముఖోఽవతస్థే ॥ 26
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మహాపార్శ్వవధో నామ ఏకోనశతతమస్సర్గః

అథ శతతమః సర్గః (100) రామరావణయుద్ధారంభః

మహోదరమహాపార్శ్వో హతౌ దృష్ట్వా తు రాక్షసౌ । తస్మింశ్చ నిహతే వీరే విరూపాక్షే మహాబలే ॥ 1
 ఆవివేశ మహాన్ క్రోధో రావణం తం మహామృధే । సూతం సంఛోదయామాస వాక్యం చేదమువాచ హ ॥ 2
 నిహతానామమాత్యానాం రుద్ధస్య నగరస్య చ । దుఃఖమేషోఽపనేష్యామి హత్వా తౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ 3
 రామవృక్షం రణే హన్మి సీతాపుష్పఫలప్రదమ్ । ప్రశాఖా యస్య సుగ్రీవో జాంబవాన్ కుముదో నళః ॥ 4
 మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ హ్యంగదో గంధమాదనః । హసూమాంశ్చ సుషేణశ్చ సర్వే చ హరియూథపాః ॥ 5
 స దిశో దశ ఘోషేణ రథస్యాతిరథో మహాన్ । నాదయన్ ప్రయయౌ తూర్ణం రాఘవం చాభ్యవర్తత ॥ 6

- పూరితా తేన శబ్దేన సనదీగిరికాననా । సంచచాల మహీ సర్వా సవరాహమృగద్విషా ॥ 7
- తామసం స మహాఘోరం చకారాస్తం సుదారుణమ్ । నిర్దదాహ కపీన్ సర్వాన్ తే ప్రపేతుస్సమంతతః ॥ 8
- ఉత్పాత రజో ఘోరం తైర్భగ్నైః సంప్రధావితైః । న హి తత్సహితుం శేకుః బ్రహ్మణా నిర్మితం స్వయమ్ ॥ 9
- తాన్యనీకాన్యనేకాని రావణస్య శరోత్తమైః । దృష్ట్వా భగ్నాని శతశో రాఘవః పర్యవస్థితః ॥ 10
- తతో రాక్షసశార్దూలో విద్రావ్య హరివాహినీమ్ । స దదర్శ తతో రామం తిష్ఠంతమపరాజితమ్ ॥ 11
- లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా విష్ణునా వాసవం యథా । ఆలిఖంతమివాకాశమ్ అవప్తభ్య మహద్ధనుః ॥ 12
- పద్మపత్రవిశాలాక్షం దీర్ఘబాహుమరిందమమ్ । తతో రామో మహాతేజాః సౌమిత్రసహితో బలీ ॥ 13
- వానరాంశ్చ రణే భగ్నాన్ ఆపతంతం చ రావణమ్ । సమీక్ష్వ రాఘవో హృష్టో మధ్యే జగ్రాహ కార్ముకమ్ ॥
- విష్పారయితుమారేభే తతస్య ధనురుత్తమమ్ । మహావేగం మహానాదం నిర్భిందన్నివ మేదినీమ్ ॥ 15
- రావణస్య చ బాణౌఘైః రామవిష్పారితేన చ । శబ్దేన రాక్షసాస్తే చ పేతుశ్చ శతశస్తదా ॥ 16
- తయోశ్చరపథం ప్రాప్తో రావణో రాజపుత్రయోః । స బభౌ చ యథా రాహుః సమీపే శశిసూర్యయోః ॥ 17
- తమిచ్ఛన్ ప్రథమం యోద్ధుం లక్ష్మణో నిశితైశ్శరైః । ముమోచ ధనురాయమ్య శరానగ్నిశిఖోపమాన్ ॥ 18
- తాన్ ముక్తమాత్రానాకాశే లక్ష్మణేన ధనుష్కృతాః । బాణాన్బాణైర్మహాతేజాః రావణః ప్రత్యవారయత్ ॥ 19
- ఏకమేకేన బాణేన త్రిభిస్త్రీన్ దశభిర్దశ । లక్ష్మణస్య ప్రచిచ్ఛేద దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్ ॥ 20
- అభ్యతిక్రమ్య సౌమిత్రం రావణస్సమితింజయః । ఆససాద తతో రామం స్థితం శైలమివాచలమ్ ॥ 21
- స సంఖ్యే రామమాసాద్య క్రోధసంరక్తలోచనః । వ్యస్మజచ్ఛరవక్షాణి రావణో రాఘవోపరి ॥ 22
- శరధారాస్తతో రామో రావణస్య ధనుశ్చ్యుతాః । దృష్ట్వైవాపతతశ్శీఘ్రం భల్లాన్ జగ్రాహ సత్వరమ్ ॥ 23
- తాన్ శరౌఘాంస్తతో భల్లైః తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద రాఘవః । దీప్యమానాన్మహాఘోరాన్ క్రుద్ధానాశీవిషానివ ॥ 24
- రాఘవో రావణం తూర్ణం రావణో రాఘవం తదా । అన్యోన్యం వివిధై స్తీ క్షణైః శరైరభివర్షతుః ॥ 25
- చేరతుశ్చ చిరం చిత్రం మండలం సవ్యదక్షిణమ్ । బాణవేగాత్ సముత్క్షిప్తౌ అన్యోన్యమపరాజితౌ ॥ 26
- తయోర్భూతాని విత్రేసుః యుగపత్సంప్రయుధ్యతోః । రౌద్రయోస్సాయకముచోః యమాంతకనికాశయోః ॥
- సంతతం వివిధైర్బాణైః బభూవ గగనం తదా । ఘనైరివాతపాపాయే విద్యున్మాలాసమాకులైః ॥ 28
- గవాక్షితమివాకాశం బభూవ శరవృష్టిభిః । మహావేగైస్సతీక్ష్ణాగ్నిః గృధ్రపత్రైస్సవాజితైః ॥ 29
- శరాంధకారం తౌ భీమం చక్రతుస్సమరం తదా । గతేఽస్తం తపనే చాపి మహామేఘావివోత్థితౌ ॥ 30
- బభూవ తుములం యుద్ధమ్ అన్యోన్యవధకాంక్షిణోః । అనాసాద్యమచింత్యం చ వృత్రవాసవయోరివ ॥ 31
- ఉభౌ హి పరమేష్వాసౌ ఉభౌ శస్త్రవిశారదౌ । ఉభావస్త్రవిదాం ముఖ్యౌ ఉభౌ యుద్ధే విచేరతుః ॥ 32
- ఉభౌ హి యేన ప్రజతః తేన తేన శరోర్మయః । ఊర్మయో వాయునా విద్ధాః జగ్ముస్సాగరయోరివ ॥ 33
- తతస్య సక్తహస్తస్తు రావణో లోకరావణః । నారాచమాలాం రామస్య లలాటే ప్రత్యముంచత ॥ 34
- రౌద్రచాపప్రయుక్తాం తాం నీలోత్పలదళప్రభామ్ । శిరసా ధారయన్ రామో న వ్యథాం ప్రత్యపద్యత ॥ 35
- అథ మంత్రానభిజపన్ రౌద్రమస్త్రముదీరయన్ । శరాన్ భూయస్సమాదాయ రామః క్రోధసమన్వితః ॥ 36
- ముమోచ చ మహాతేజాః చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ । తే మహామేఘసంకాశే కవచే పతితాశ్వరాః ॥ 37
- అవధ్యే రాక్షసేంద్రస్య న వ్యథాం జనయంస్తదా । పునరేవాథ తం రామో రథస్థం రాక్షసాధిపమ్ ॥ 38
- లలాటే పరమాస్త్రేణ సర్వాస్త్రకుశలో రణే । తే భిత్త్వా బాణరూపాణి పంచశీర్షా ఇవోరగాః ॥ 39
- శ్వసంతో వివిశుర్భూమిం రావణప్రతికూలితాః । నిహత్య రాఘవస్యాస్త్రం రావణః క్రోధమూర్ఛితః ॥ 40
- ఆసురం సుమహాఘోరమ్ అస్త్రం ప్రాదుశ్చకార హ । సింహవ్యాఘ్రముఖాంశ్చాన్యాన్ కంకకాకముఖానపి ॥
- గృధ్రశ్యేనముఖాంశ్చాపి సృగాలవదనాంస్తథా । ఈహామృగముఖాంశ్చాన్యాన్ వ్యాదితాస్యాన్ భయానకాన్ ॥
- పంచాస్యాన్ లేలిహానాంశ్చ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ । శరాన్ ఖరముఖాంశ్చాన్యాన్ వరాహముఖసంస్థితాన్ ॥

- శ్వానకుక్కుటవక్త్రాంశ్చ మకరాశీవిషాననాన్ | ఏతానన్యాంశ్చ మాయావీ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ || 44
- రామం ప్రతి మహాతేజాః క్రుద్ధస్సర్ప ఇవ శ్వసన్ | ఆసురేణ సమావిష్టః సోఽస్త్రైః రఘునందనః || 45
- ససర్జాస్త్రం మహోత్సాహః పావకం పావకోపమః | అగ్నిదీప్తముఖాన్ బాణాన్ తథా సూర్యముఖానపి || 46
- చంద్రార్ధచంద్రవక్త్రాంశ్చ ధూమకేతుముఖానపి | గ్రహసక్షత్రవక్త్రాంశ్చ మహోల్కాముఖసంస్థితాన్ || 47
- విద్యుజ్జిహ్వోపమాంశ్చాన్యాన్ ససర్జ నిశితాన్ శరాన్ | తే రావణశరా ఘోరాః రాఘవాస్త్రసమాహతాః || 48
- విలయం జగ్మురాకాశే జగ్ముశ్చైవ సహస్రశః | తదస్త్రం నిహతం దృష్ట్వా రామేణాక్లిష్టకర్మణా || 49
- హృష్టా నేదుస్తతస్సర్వే కపయః కామరూపిణః | సుగ్రీవప్రముఖా వీరాః పరివార్య తు రాఘవమ్ || 50
- తతస్తదస్త్రం వినిహత్య రాఘవః ప్రసహ్య తద్రావణ బాహునిస్సృతమ్ |
- ముదాన్వితో దాశరథిర్మహాహవే వినేదురుచ్చైర్ముదితాః కపీశ్వరాః || 51

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామరావణయుద్ధారంభో నామ శతతమస్కర్గః

అథ ఏకోత్తరశతతమః సర్గః (101) లక్ష్మణమూర్త్యా

- తస్మిన్ ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రావణో రాక్షసాధిపః | క్రోధం చ ద్విగుణం చక్రే క్రోధాచ్ఛాస్త్రమనంతరమ్ || 1
- మయేన విహితం రౌద్రమ్ అన్యదస్త్రం మహోద్యుతిః | ఉత్సృష్టం రావణో ఘోరం రాఘవాయ ప్రచక్రమే || 2
- తతశ్శూలాని నిశ్చేరుః గదాశ్చ ముసలాని చ | కార్ముకాద్దీప్యమానాని వజ్రసారాణి సర్వశః || 3
- ముద్గరాః కూటపాశాశ్చ దీప్తాశ్చాశనయస్తథా | నిష్పేతుర్విధాస్తీక్షణాః వాతా ఇవ యుగక్షయే || 4
- తదస్త్రం రాఘవః శ్రీమాన్ ఉత్తమాస్త్రవిదాం వరః | జఘాన పరమాస్త్రైః గాంధర్వైః మహోద్యుతిః || 5
- తస్మిన్ ప్రతిహతేఽస్త్రే తు రాఘవేణ మహాత్మనా | రావణః క్రోధతామ్రాక్షః సౌరమస్త్రముదైరయత్ || 6
- తతశ్చక్రాణి నిష్పేతుః భాస్వరాణి మహాంతి చ | కార్ముకాద్భీమవేగస్య దశగ్రీవస్య ధీమతః || 7
- తైరాసీద్గగనం దీప్తం సంపతద్భిరితస్తతః | పతద్భిశ్చ దిశో దీప్తాః చంద్రసూర్యగ్రహైరివ || 8
- తాని చిచ్ఛేద బాణౌఘైః చక్రాణి స తు రాఘవః | ఆయుధాని చ చిత్రాణి రావణస్య చమూముఖే || 9
- తదస్త్రం తు హతం దృష్ట్వా రావణో రాక్షసాధిపః | వివ్యాధ దశభిర్బాణైః రామం సర్వేషు మర్మసు || 10
- స విద్ధో దశభిర్బాణైః మహాకార్ముకనిస్సృతైః | రావణేన మహాతేజాః స ప్రాకంపత రాఘవః || 11
- తతో వివ్యాధ గాత్రేషు సర్వేషు సమితింజయః | రాఘవస్తు సుసంక్రుద్ధో రావణం బహుభిశ్శరైః || 12
- ఏతస్మిన్నంతరే క్రుద్ధో రాఘవస్యానుజో బలీ | లక్ష్మణస్సాయకాన్ సప్త జగ్రాహ పరవీరహా || 13
- తైస్సాయకైర్మహావేగైః రావణస్య మహోద్యుతిః | ధ్వజం మనుష్యశీర్షం తు తస్య చిచ్ఛేద నైకథా || 14
- సారథేశ్చాపి బాణేన శిరో జ్వలితకుండలమ్ | జహార లక్ష్మణశ్రీమాన్ నైర్మతస్య మహాబలః || 15
- తస్య బాణైశ్చ చిచ్ఛేద ధనుర్గజకరోపమమ్ | లక్ష్మణో రాక్షసేంద్రస్య పంచభిర్నిశితైశ్శరైః || 16
- నీలమేఘనిభాంశ్చాస్య సదశ్వాన్ పర్వతోపమాన్ | జఘానాఘ్రత్య గదయా రావణస్య విభీషణః || 17
- హతాశ్వాద్వేగవాన్వేగాత్ అవఘ్రత్య మహారథాత్ | క్రోధమాహారయత్ప్రీత్రం భ్రాతరం ప్రతి రావణః || 18
- తతశ్శక్తిం మహాశక్తిః దీప్తాం దీప్తాశనీమివ | విభీషణాయ చిక్షేప రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ || 19
- అప్రాప్తామేవ తాం బాణైః త్రిభిశ్చిచ్ఛేద లక్ష్మణః | అథోదతిష్ఠత్సన్నాదో వానరాణాం తదా రణే || 20
- సా పపాత త్రిధా చ్ఛిన్నా శక్తిః కాంచనమాలినీ | సవిస్ఫులింగా జ్వలితా మహోల్లేప దివశ్చ్యుతా || 21
- తతస్సంభావితతరాం కాలేనాపి దురాసదామ్ | జగ్రాహ విపులాం శక్తిం దీప్యమానాం స్వతేజసా || 22
- సా వేగితా బలవతా రావణేన దురాసదా | జజ్జ్వల సుమహాఘోరా శక్రాశనిసమప్రభా || 23
- ఏతస్మిన్నంతరే వీరో లక్ష్మణస్తం విభీషణమ్ | ప్రాణసంశయమాపన్నం తూర్ణమభ్యవపద్యత || 24

- తం విమోక్షయితుం వీరశ్చాపమాయమ్య లక్ష్మణః । రావణం శక్తిహస్తం వై శరవర్షైరవాకిరత్ ॥ 25
- కీర్యమాణశ్శరౌఘేణ విసృష్టేన మహాత్మనా । న ప్రహర్తుం మనశ్చక్రే విముఖీకృతవీక్రమః ॥ 26
- మోక్షితం భ్రాతరం దృష్ట్వా లక్ష్మణేన స రావణః । లక్ష్మణాభిముఖస్తిష్ఠన్ ఇదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 27
- మోక్షితస్తే బలశ్లాఘిన్ యస్మాదేవం విభీషణః । విముచ్య రాక్షసం శక్తిః త్వయాయం వినిపాత్యతే ॥ 28
- ఏషా తే హృదయం భిత్త్వా శక్తిర్లోహితలక్షణా । మద్బాహుపరిఘోత్పృష్ఠా ప్రాణానాదాయ యాస్యతి ॥ 29
- ఇత్యేవముక్త్వా తాం శక్తిమ్ అష్టఘంటాం మహాస్వనామ్ ।
మయేన మాయావిహితామ్ అమోఘాం శత్రుఘాతినీమ్ ॥ 30
- లక్ష్మణాయ సముద్ధిశ్య జ్వలంతీమివ తేజసా । రావణః పరమక్రుద్ధః చిక్షేప చ ననాద చ ॥ 31
- సా క్షిప్తా భీమవేగేన శక్రాశనిసమస్వనా । శక్తిరభ్యపతద్వేగాత్ లక్ష్మణం రణమూర్ధని ॥ 32
- తామనువ్యాహరచ్ఛక్తిమ్ ఆపతంతీం స రాఘవః । స్వస్థుస్తు లక్ష్మణాయేతి మోఘా భవ హతోద్యమా ॥ 33
- రావణేన రణే శక్తిః క్రుద్ధేనాశీవిషోపమా । ముక్తా శూరస్య భీతస్య లక్ష్మణస్య మమజ్జ సా ॥ 34
- న్యపతత్సా మహావేగా లక్ష్మణస్య మహోరసి । జిహ్వేవోరగరాజస్య దీప్యమానా మహాద్యుతిః ॥ 35
- తతో రావణవేగేన సుదూరమవగాఢయా । శక్త్యా నిర్భిన్నహృదయః పపాత భువి లక్ష్మణః ॥ 36
- తదవస్థం సమీపస్థో లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య రాఘవః । భ్రాతృస్నేహాన్యహాతేజాః విషణ్ణహృదయోఽభవత్ ॥ 37
- స ముహూర్తమనుధ్యాయ బాష్పవ్యాకులలోచనః । బభూవ సంరబ్ధతరో యుగాంత ఇవ పావకః ॥ 38
- న విషాదస్య కాలోఽయమ్ ఇతి సంచింత్య రాఘవః । చక్రే సుతుములం యుద్ధం రావణస్య వధే ధృతః ॥
- సర్వయత్నేన మహతా లక్ష్మణం సన్నిరీక్ష్వ చ । స దదర్శ తతో రామః శక్త్యా భిన్నం మహాహవే ॥ 40
- లక్ష్మణం రుధిరాదిగ్ధం సపన్నగమివాచలమ్ । తామపి ప్రహితాం శక్తిం రావణేన బలీయసా ॥ 41
- యత్నతస్తే హరిశ్రేష్ఠాః న శేకురవమర్దితుమ్ । అర్దితాశ్చైవ బాణౌఘైః క్షిప్రహస్తేన రక్షసా ॥ 42
- సౌమిత్రిం సా వినిర్భిద్య ప్రవిష్టా ధరణీతలమ్ । తాం క్రాభ్యాం పరామృశ్య రామశ్శక్తిం భయావహామ్ ॥ 43
- బభంజ సమరే క్రుద్ధో బలవాన్విచకర్ష చ । తస్య నిష్కర్షతశ్శక్తిం రావణేన బలీయసా ॥ 44
- శరాస్పర్శేషు గాత్రేషు పాతితా మర్మభేదినః । అచింతయిత్వా తాన్బాణాన్ సమాశ్లిష్య చ లక్ష్మణమ్ ॥ 45
- అబ్రవీచ్ఛ హనూమంతం సుగ్రీవం చైవ రాఘవః । లక్ష్మణం పరివార్యేహ తిష్ఠద్ధ్వం వానరోత్తమాః! ॥ 46
- పరాక్రమస్య కాలోఽయం సంప్రాప్తో మే చిరేప్పితః । పాపాత్మాఽయం దశగ్రీవో వధ్యతాం పాపనిశ్చయః ॥
- కాంక్షతస్త్రికకస్యేవ ఘర్మాంతే మేఘదర్శనమ్ । అస్మిన్ముహూర్తేన చిరాత్ సత్యం ప్రతిశృణోమి వః ॥ 48
- అరావణమరామం వా జగద్్రక్ష్యథ వానరాః । రాజ్యనాశం వనే వాసం దండకే పరిధావనమ్ ॥ 49
- వైదేహ్యశ్చ పరామర్శం రక్షోభిశ్చ సమాగమమ్ । ప్రాప్తం దుఃఖం మహద్ ఘోరం క్లేశం చ నిరయోపమమ్ ॥
- అద్య సర్వమహం త్యక్త్యే నిహత్వా రావణం రణే । యదర్థం వానరం సైన్యం సమాసీతమిదం మయా ॥ 51
- సుగ్రీవశ్చ కృతో రాజ్యే నిహత్వా వాలినం రణే । యదర్థం సాగరః క్రాంతః సేతుర్భద్రశ్చ సాగరే ॥ 52
- సోఽయమద్య రణే పాపః చక్షుర్విషయమాగతః । చక్షుర్విషయమాగమ్య నాయం జీవితమర్హతి ॥ 53
- దృష్టిం దృష్టివిషస్యేవ సర్పస్య మమ రావణః । స్వస్థాః పశ్యత దుర్ధర్షాః యుద్ధం వానరపుంగవాః ॥ 54
- ఆసీనాః పర్వతాగ్రేషు మమేదం రావణస్య చ । అద్య రామస్య రామత్వం పశ్యంతు మమ సంయుగే ॥ 55
- త్రయో లోకాస్సగంధర్వాః సదేవాస్సర్షిచారణాః । అద్య కర్మ కరిష్యామి యల్లోకాస్సచరాచరాః ॥ 56
- సదేవాః కథయస్యంతి యావద్బామిర్ధరిష్యతి । సమాగమ్య సదా లోకే యథా యుద్ధం ప్రవర్తితమ్ ॥ 57
- ఏవ ముక్త్వా శితైర్బాణైః తప్తకాంచనభూషణైః । ఆజఘాన దశగ్రీవం రణే రామస్సమాహితః ॥ 58
- అథ ప్రదీప్తైర్నారాచైః ముసలైశ్చాపి రావణః । అభ్యవర్షత్తదా రామం ధారాభిరివ తోయదః ॥ 59
- రామరావణముక్తానామ్ అన్యోన్యమభినిఘ్నతామ్ । శరాణాం చ శరాణాం చ బభూవ తుములస్స వ్వసః ॥ 60

తే భిన్నాశ్చ వికీర్ణాశ్చ రామరావణయోశ్చరాః | అంతరిక్షాత్ ప్రదీప్తాగ్రాః నిపేతుర్ధరణీతలే || 61
 తయోర్జ్వాతలనిర్హోషో రామరావణయోర్మహాన్ | త్రాసనస్సర్వభూతానాం స బభూవాద్భుతోపమః || 62
 స కీర్యమాణశ్చరజాలవృష్టిభిః మహాత్మనా దీప్తధనుష్మతార్దితః |
 భయాత్ ప్రదుద్రావ సమేత్య రావణో యథాఽ నిలేనాభిహతో వలాహకః || 63
 ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లక్ష్మణమూర్ఛా నామ ఏకోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ ద్వుత్తరశతతమః సర్గః (102) హనుమతా ఓషధిపర్వతానయనమ్

శక్త్యా వినిహతం దృష్ట్వా రావణేన బలీయసా | లక్ష్మణం సమరే శూరం రుధిరోఘపరిఘ్నతమ్ || 1
 స దత్త్వా తుములం యుద్ధం రావణస్య దురాత్మనః | విసృజన్నేవ బాణౌఘాన్ సుషేణం వాక్యమబ్రవీత్ ||
 ఏష రావణవీర్యేణ లక్ష్మణః పతితః క్షితౌ | సర్పవద్వేష్టతే వీరో మమ శోకముదీరయన్ || 3
 శోణితార్థమిమం వీరం ప్రాణైరిష్టతరం మమ | పశ్యతో మమ కా శక్తిః యోద్ధుం పర్యాకులాత్మనః || 4
 అయం స సమరశ్లాఘీ భ్రాతా మే శుభలక్షణః | యది పంచత్వమాపన్నః ప్రాణైర్మే కిం సుఖేన చ || 5
 లజ్జతీవ హి మే వీర్యం భ్రశ్యతీవ కరాద్ధనుః | సాయకా వ్యవసీదంతి దృష్టిర్బాష్పవశం గతా || 6
 అవసీదంతి గాత్రాణి స్వప్నయానే నృణామివ | చింతా మే వర్ధతే తీవ్రా ముమూర్షా చోపజాయతే || 7
 భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా రావణేన దురాత్మనా | వినిశ్వసంతం దుఃఖార్తం మర్మణ్యభిహతం భృశమ్ || 8
 రాఘవో భ్రాతరం దృష్ట్వా ప్రియం ప్రాణంబహిశ్చరమ్ | దుఃఖేన మహతాఽఽ విష్టో ధ్యానశోకపరాయణః||
 పరం విషాదమాపన్నో విలలాపాకులేంద్రియః | న హి యుద్ధేన మే కార్యం నైవ ప్రాణైర్న సీతయా || 10
 భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా లక్ష్మణం రణపాంసుషు | కిం మే రాజ్యేన కిం ప్రాణైః యుద్ధే కార్యం న విద్యతే ||
 యత్రాయం నిహతశ్చేతే రణమూర్ధని లక్ష్మణః | దేశే దేశే కళత్రాణి దేశే దేశే చ బాంధవాః || 12
 తం తు దేశం న పశ్యామి యత్ర భ్రాతా సహోదరః | ఇత్యేవ విలపంతం తం శోకవిహ్వలితేంద్రియమ్ || 13
 వివేష్టమానం కరుణమ్ ఉచ్ఛ్వసంతం పునః పునః | రామమాశ్వాసయన్ వీరః సుషేణో వాక్యమబ్రవీత్ ||
 న మృతోఽయం మహాబాహో! లక్ష్మణో లక్ష్మీవర్ధనః | న చాస్య వికృతం వక్త్రం నాపి శ్యామం న నిష్ప్రభమ్ ||
 సుప్రభం చ ప్రసన్నం చ ముఖమస్యాభిలక్ష్వతే | పద్మరక్తతలౌ హస్తౌ సుప్రసన్నే చ లోచనే || 16
 ఏవం న విద్యతే రూపం గతాసూనాం విశాంపతే! | దీర్ఘాయుషస్తు యే మర్త్యాః తేషాం తు ముఖమీదృశమ్ ||
 నాయం ప్రేతత్వమాపన్నో లక్ష్మణో లక్ష్మీవర్ధనః | మా విషాదం కృధా వీర! సప్రాణోఽయమరిందమః || 18
 అఖ్యాస్యతే ప్రసుప్తస్య ప్రస్తగాత్రస్య భూతలే | సోచ్ఛాస్వం హృదయం వీర! కంపమానం ముహుర్ముహుః ||
 ఏవముక్త్వా తు వాక్యజ్ఞః సుషేణో రాఘవం వచః | హనుమంతమువాచేదం హనుమంతమభిత్వరన్ || 20
 సౌమ్య! శీఘ్రమితో గత్వా శైలమోషధిపర్వతమ్ | పూర్వం తే కథితో యోఽసౌ వీర! జాంబవతా శుభః ||
 దక్షిణే శిఖరే తస్య జాతామోషధిమానయ | విశల్యకరణిం నామ విశల్యకరణీం శుభామ్ || 22
 సువర్ణకరణీం చాపి తథా సంజీవనీమపి | సంధానకరణీం చాపి గత్వా శీఘ్రమిహోఽనయ || 23
 సంజీవనార్ధం వీరస్య లక్ష్మణస్య మహాత్మనః | ఇత్యేవముక్తో హనుమాన్ గత్వా చౌషధిపర్వతమ్ || 24
 చింతామభ్యగమచ్ఛ్రీమాన్ అజానంస్తాం మహౌషధీమ్ | తస్య బుద్ధిస్సముత్పన్నా మారుతేరమితౌజసః || 25
 ఇదమేవ గమిష్యామి గృహీత్వా శిఖరం గిరేః | అస్మిన్ష్వి శిఖరే జాతామ్ ఓషధిం తాం సుఖావహామ్ || 26
 ప్రతర్కేణావగచ్ఛామి సుషేణో-ఽప్యేవమబ్రవీత్ | అగృహ్య యది గచ్ఛామి విశల్యకరణీమహమ్ || 27
 కాలాత్యయేన దోషః స్యాత్ వైక్లబ్యం చ మహద్భవేత్ | ఇతి సంచింత్య హనుమాన్ గత్వా క్షిప్రం మహాబలః ||
 ఆసాద్య పర్వతశ్రేష్ఠం త్రిః ప్రకంప్య గిరేశ్శిరః | పుల్లనానాతరుగణం సముత్పాట్య మహాబలః || 29
 గృహీత్వా హరిశార్దూలో హస్తాభ్యాం సమతోలయత్ | స నీలమివ జీమూతం తోయపూర్ణం నభఃస్థలాత్ ||

ఆపపాత గృహీత్వా తు హనుమాన్ శిఖరం గిరేః | సమాగమ్య మహావేగః సన్నుస్య శిఖరం గిరేః || 31
 విశ్రమ్య కించిద్ధనుమాన్ సుషేణమిదమబ్రవీత్ | ఓషధిం నావగచ్ఛామి తామహం హరిపుంగవ! || 32
 తదిదం శిఖరం కృత్స్నం గిరేస్తస్యాహృతం మయా | ఏవం కథయమానం తం ప్రశస్య పవనాత్మజమ్ ||
 సుషేణో వానరశ్రేష్ఠో జగ్రాహోత్పాట్వ చౌషధీమ్ | విస్మితాస్తు బభూవుస్తే రణే వానరరాక్షసాః || 34
 దృష్ట్వా హనుమతః కర్మ సురైరపి సుదుష్కరమ్ | తతస్సంక్షోదయిత్వా తామ్ ఓషధీం వానరోత్తమః || 35
 లక్ష్మణస్య దదౌ నస్తః సుషేణః సుమహాద్యుతేః | సశల్యస్తాం సమాప్రూయ లక్ష్మణః పరవీరహా || 36
 విశల్యో విరుజః శీఘ్రమ్ ఉదతిష్ఠన్మహీతలాత్ | తముత్థితం తే హరయో భూతలాత్ ప్రేక్ష్య లక్ష్మణమ్ || 37
 సాధు సాధ్వీతి సుప్రీతాః సుషేణం ప్రత్యపూజయన్ | (తత్తు శైలస్య శిఖరం హనూమాన్మారుతాత్మజః |
 యథాస్థానం ప్రచిక్షేప పూర్వవత్తద్ వ్యవస్థితమ్ ||) ఏహ్యోహీత్యబ్రవీత్ రామో లక్ష్మణం పరవీరహా || 38
 సస్యజే స్నేహగాఢం చ బాష్పపర్యాకులేక్షణః | అబ్రవీచ్ఛ పరిష్వజ్య సౌమిత్రిం రాఘవస్తదా || 39
 దిష్ట్వా త్వాం వీర! పశ్యామి మరణాత్పునరాగతమ్ | న హి మే జీవితేనార్థః సీతయా చాపి లక్ష్మణ! || 40
 కో హి మే విజయేనార్థః త్వయి పంచత్వమాగతే | ఇత్యేవం వదతస్తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః || 41
 ఖిన్నశ్శిథిలయా వాచా లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ | తాం ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజ్ఞాయ పురా సత్యపరాక్రమ || 42
 లఘుః కశ్చిదివాసత్త్వో నైవం వక్తుమిహార్హసి | న హి ప్రతిజ్ఞాం కుర్వంతి వితథాం సాధవోఽనఘ || 43
 లక్షణం హి మహత్త్వస్య ప్రతిజ్ఞాపరిపాలనమ్ | నైరాశ్యముపగంతుం తే తదలం మత్ప్రతేఽనఘ || 44
 వధేన రావణస్యాద్య ప్రతిజ్ఞామనుపాలయ | న జీవన్యాస్యతే శత్రుః తవ బాణపథం గతః || 45
 నర్దతస్సీక్షదండ్రిస్య సింహస్యేవ మహాగజః | అహం తు వధమిచ్ఛామి శీఘ్రమస్య దురాత్మనః |
 యావదోస్తం న యాత్యేషః కృతకర్మా దివాకరః || 46
 యది వధమిచ్ఛసి రావణస్య సంఖ్యే యది చ కృతాం త్వమిహేచ్ఛసి ప్రతిజ్ఞామ్ |
 యది తవ రాజవరాత్మజాభిలాషః కురు చ వచో మమ శీఘ్రమద్య వీర! || 47
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే హనుమతా ఓషధిపర్వతానయనం నామ ద్భ్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ త్ర్యుత్తరశతతమః సర్గః (103) రామ రావణ యుద్ధమ్

లక్ష్మణేన తు తద్వాక్యమ్ ఉక్తం శ్రుత్వా స రాఘవః | సందధే పరవీరఘ్నో ధనురాదాయ వీర్యవాన్ || 1
 రావణాయ శరాన్వోరాన్ వినసర్జ చమూముఖే | అథాన్యం రథమారుహ్య రావణో రాక్షసాధిపః || 2
 అభ్యుద్రవత కాకుత్స్థం స్వర్భానురివ భాస్కరమ్ | దశగ్రీవో రథస్థస్తు రామం వజ్రోపమైశ్శరైః || 3
 ఆజఘాన మహాఘోరైః ధారాభిరివ తోయదః | దీప్తపావకసంకాశైః శరైః కాంచనభూషణైః || 4
 నిర్భిభేద రణే రామో దశగ్రీవం సమాహితః | భూమౌ స్థితస్య రామస్య రథస్థస్య చ రక్షసః || 5
 న సమం యుద్ధమిత్యాహుః దేవగంధర్వదానవాః | తతః కాంచనచిత్రాంగః కింకిణీశతభూషితః || 6
 తరుణాదిత్యసంకాశో వైడూర్యమయకూబరః | సదశ్వైః కాంచనాపీడైః యుక్తః శ్వేతప్రకీర్ణకైః || 7
 హరిభిస్సూర్యసంకాశైః హేమజాలవిభూషితైః | రుక్మవేణుధ్వజః శ్రీమాన్ దేవరాజరథో వరః || 8
 దేవరాజేన సందిష్ఠో రథమారుహ్య మాతలిః | అభ్యవర్తత కాకుత్స్థమ్ అవతీర్య త్రివిష్టపాత్ || 9
 అబ్రవీచ్ఛ తదా రామం సప్రతోదో రథే స్థితః | ప్రాంజలిర్మాతలిర్వాక్యం సహస్రాక్షస్య సారథిః || 10
 సహస్రాక్షేణ కాకుత్స్థ! రథోఽయం విజయాయ తే | దత్తస్తవ మహాసత్త్వ శ్రీమన్! శత్రునిబర్హణ! || 11
 ఇదమైంద్రం మహాచ్ఛాపం కవచం చాగ్నిసన్నిభమ్ | శరాశ్చాదిత్యసంకాశాః శక్తిశ్చ విమలా శితా || 12
 ఆరుహ్యేమం రథం వీర! రాక్షసం జహి రావణమ్ | మయా సారథినా రాజన్ మహేంద్ర ఇవ దానవాన్ ||
 ఇత్యుక్తః సంపరిక్రమ్య రథం సమభివాద్య చ | ఆరురోహ తదా రామో లోకాన్ లక్ష్మ్యా విరాజయన్ || 14

తద్భూవాద్భుతం యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ । రామస్య చ మహాబాహో రావణస్య చ రక్షసః ॥ 15
 స గాంధర్వేణ గాంధర్వం దైవం దైవేన రాఘవః । అస్త్రం రాక్షసరాజస్య జఘాన మరమాస్త్రవిత్ ॥ 16
 అస్త్రం తు పరమం ఘోరం రాక్షసం రాక్షసాధిపః । ససర్జ పరమక్రుద్ధః పునరేవ నిశాచరః ॥ 17
 తే రావణధనుర్ముక్తాః శరాః కాంచనభూషణాః । అభ్యవర్తంత కాకుత్స్థం సర్పా భూత్వా మహావిషాః ॥ 18
 తే దీప్తవదనా దీప్తం వమంతో జ్వలనం ముఖైః । రామమేవాభ్యవర్తంత వ్యాదితాస్యా భయానకాః ॥ 19
 తైర్వాసుకిసమస్పర్శైః దీప్తభోగైర్మహావిషైః । దిశశ్చ సంతతాస్సర్వాః ప్రదిశశ్చ సమావృతాః ॥ 20
 తాన్ దృష్ట్వా పన్నగాన్ రామః సమాపతత ఆహవే । అస్త్రం గారుత్మతం ఘోరం ప్రాదుశ్చక్రే భయావహమ్ ॥
 తే రాఘవశరా ముక్తాః రుక్మపుంఖాశ్శిఖిప్రభాః । సువర్ణాః కాంచనా భూత్వా విచేరుస్సర్పశత్రవః ॥ 22
 తే తాన్ సర్వాన్ శరాన్ జఘ్నుః సర్పరూపాన్ మహాజవాన్ । సుపర్ణరూపా రామస్య విశిఖాః కామరూపిణః ॥
 అస్త్రే ప్రతిపాతే క్రుద్ధో రావణో రాక్షసాధిపః । అభ్యవర్తతదా రామం ఘోరాభిశ్చరవృష్టిభిః ॥ 24
 తతశ్చరసహస్రేణ రామమక్లిష్టకారిణమ్ । అర్థయిత్వా శరోఘ్ణేణ మాతలిం ప్రత్యవిధ్యత ॥ 25
 చిచ్ఛేద కేతుముద్గిశ్య శరేణైకేన రావణః । పాతయిత్వా రథోపస్థే రథాత్ కేతుం చ కాంచనమ్ ॥ 26
 ఐంద్రానపి జఘానాశ్వాన్ శరజాలేన రావణః । తద్దృష్ట్వా సుమహత్ కర్మ రావణస్య దురాత్మనః ॥ 27
 విషేదుర్దేవగంధర్వాః దానవాశ్చారణైస్సహ । రామమార్తం తదా దృష్ట్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥ 28
 వ్యథితా వానరోంద్రాశ్చ బభూవుః సవిభీషణాః । రామచంద్రమసం దృష్ట్వా గ్రస్తం రావణరాహుణా ॥ 29
 ప్రాజాపత్యం చ నక్షత్రం రోహిణీం శశినః ప్రియామ్ । సమాక్రమ్య బుధస్తస్థౌ ప్రజానామశుభావహాః ॥ 30
 స ధూమపరివృత్తోఽర్చిః ప్రజ్వలన్నివ సాగరః । ఉత్పాత తదా క్రుద్ధః స్పృశన్నివ దివాకరమ్ ॥ 31
 శస్త్రవర్ణస్సపరుషో మందరశ్శిర్డివాకరః । అదృశ్యత కబంధాంకః సంసక్తో ధూమకేతునా ॥ 32
 కోసలానాం చ నక్షత్రం వ్యక్తమింద్రాగ్నిదైవతమ్ । ఆక్రమ్యాంగారకస్తస్థౌ విశాఖామపి చాంబరే ॥ 33
 దశాస్యో వింశతిభుజః ప్రగృహీతశరాసనః । అదృశ్యత దశగ్రీవో మైనాక ఇవ పర్వతః ॥ 34
 నిరస్యమానో రామస్తు దశగ్రీవేణ రక్షసా । నాశక్నోదభిసంధాతుం సాయకాన్ రణమూర్ధని ॥ 35
 స కృత్వా భ్రుకుటిం క్రుద్ధః కించిత్సంరక్తలోచనః । జగామ సుమహాక్రోధం నిర్దహన్నివ చక్షుషా ॥ 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామరావణయుద్ధం నామ త్ర్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ చతురుత్తరశతతమః సర్గః (104) రామరావణయుద్ధమ్

తస్య క్రుద్ధస్య వదనం దృష్ట్వా రామస్య ధీమతః । సర్వభూతాని విత్రేసుః ప్రాకంపత చ మేదినీ ॥ 1
 సింహశార్దూలవాన్ శైలః సంచచాల చలద్్రుమః । బభూవ చాతిక్షుభితః సముద్రస్సరితాం పతిః ॥ 2
 ఖగాశ్చ ఖరనిర్ఘోషాః గగనే పరుషా ఘనాః । ఔత్పాతికాని సర్దంతః సమంతాత్ పరిచక్రముః ॥ 3
 రామం దృష్ట్వా సుసంక్రుద్ధమ్ ఉత్పాతాంశ్చ సుదారుణాన్ । విత్రేసుః సర్వభూతాని రావణస్యాభవద్భయమ్ ॥
 విమానస్థాస్తదా దేవాః గంధర్వాశ్చ మహోరగాః । ఋషిదానవదైత్యాశ్చ గరుత్మంతశ్చ ఖేచరాః ॥ 5
 దదృశుస్తే మహాయుద్ధం లోకసంవర్తసంస్థితమ్ । నానాప్రహరణైర్భీమైః శూరయోస్సంప్రయుధ్యతోః ॥ 6
 ఊచుస్సురాసురాస్సర్వే తదా విగ్రహమాగతాః । ప్రేక్షమాణా మహద్భుద్ధం వాక్యం భక్త్యా ప్రహృష్టవత్ ॥ 7
 దశగ్రీవం జయేత్యాహుః అసురాః సమవస్థితాః । దేవా రామమథోచుస్తే త్వం జయేతి పునః పునః ॥ 8
 ఏతస్మిన్నంతరే క్రోధాత్ రాఘవస్య స రావణః । ప్రహర్తుకామో దుష్టాత్మా స్పృశన్ ప్రహరణం మహత్ ॥ 9
 వజ్రసారం మహానాదం సర్వశత్రునిబర్హణమ్ । శైలశృంగనిభైః కూటైః చితం దృష్టిభయావహమ్ ॥ 10
 సధూమమివ తీక్ష్ణణాగ్రం యుగాంతాగ్నిచయోపమమ్ । అతిరౌద్రమనాసాద్యం కాలేనాపి దురాసదమ్ ॥ 11
 త్రాసనం సర్వభూతానాం దారణం భేదనం తథా । ప్రదీప్తమివ రోషేణ శూలం జగ్రాహ రావణః ॥ 12
 తచ్చూలం పరమక్రుద్ధో మధ్యే జగ్రాహ వీర్యవాన్ । అనేకైః సమరే శూరైః రాక్షసైః పరివారితః ॥ 13

- సముద్యమ్య మహాకాయో ననాద యుధి భైరవమ్ | సంరక్తనయనో రోషాత్ స్వసైన్యమభిహర్షయన్ || 14
- పుధివీం చాంతరిక్షం చ దిశశ్చ ప్రదిశస్తథా | ప్రాకంపయత్తదా శబ్దో రాక్షసేంద్రస్య దారుణః || 15
- అతినాదస్య నాదేన తేన తస్య దురాత్మనః | సర్వభూతాని విత్రేసుః సాగరశ్చ ప్రచుక్షుభే || 16
- స గృహీత్వా మహావీర్యః శూలం తద్రావణో మహాత్ | వినద్య సుమహానాదం రామం పరుషమబ్రవీత్ || 17
- శూలోఽయం వజ్రసారస్తే రామ! రోషాన్మయోద్యతః | తవ భ్రాతృసహాయస్య సద్యః ప్రాణాన్ హరిష్యతి ||
- రక్షసామద్య శూరాణాం నిహతానాం చమూముఖే | త్వాం నిహత్య రణశ్లాఘిన్ కరోమి తరసా సమమ్ || 19
- తిష్ఠేదానీం నిహన్మి త్వామ్ ఏష శూలేన రాఘవ | ఏవ ముక్త్యా స చిక్షేప తచ్చూలం రాక్షసాధిపః || 20
- తద్రావణకరాన్ముక్తం విద్ద్భుజ్జ్వాలాసమాకులమ్ | అష్టఘంటం మహానాదం వియద్గతమశోభత || 21
- తచ్చూలం రాఘవో దృష్ట్వా జ్వలంతం ఘోరదర్శనమ్ | ససర్జ విశిఖాన్ రామః చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ ||
- అపతంతం శరోఘ్నేణ వారయామాస రాఘవః | ఉత్పతంతం యుగాంతాగ్నిం జలౌఘైరివ వాసవః || 23
- నిర్దదాహ స తాన్ బాణాన్ రామకార్ముకనిస్సృతాన్ | రావణస్య మహాశూలః పతంగానివ పావకః || 24
- తాన్ దృష్ట్వా భస్మసాదృశాత్ శూలసంస్పర్శచూర్ణితాన్ | సాయకానంతరిక్షస్థాన్ రాఘవః క్రోధమాహరత్ ||
- స తాం మాతలినాఽఽనీతాం శక్తిం వాసవనిర్మితామ్ | జగ్రాహ పరమక్రుద్ధో రాఘవో రఘునందనః || 26
- సా తోలితా బలవతా శక్తిర్ఘంటాకృతస్వనా | నభః ప్రజ్వాలయామాస యుగాంతోల్లేవ సప్రభా || 27
- సా క్షిప్తా రాక్షసేంద్రస్య తస్మిన్ శూలే పపాత హ | భిన్నశృక్త్యా మహాన్ శూలో నిపపాత హతద్యుతిః || 28
- నిర్భిభేద తతో బాణైః హయానస్య మహాజవాన్ | రామస్తీ క్షణైర్మహావేగైః వజ్రకల్పైః శితైః శరైః || 29
- నిర్భిభేదోరసి తతో రావణం నిశతైః శరైః | రాఘవః పరమాయత్తో లలాటే పత్రిభిన్నిభిః || 30
- స శరైర్భిన్నసర్వాంగో గాత్రప్రస్రుతశోణితః | రాక్షసేంద్రః సమూహస్థః పుల్లాశోక ఇవాబభౌ || 31
- స రామబాణైరభివిదగ్ధాత్రో నిశాచరేంద్రః క్షతజూర్దగాత్రః |
- జగామ ఖేదం చ సమాజమధ్యే క్రోధం చ చక్రే సుభృశం తదానీమ్ || 32

అత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామరావణయుద్ధో నామ చతుర్తరశతతమస్కర్గః

అథ పంచోత్తరశతతమః సర్గః (105) సారథినా రావణరథాపనయనమ్

- స తేన తథా క్రోధాత్ కాకుత్స్థేనార్దితో రణే | రావణః సమరశ్లాఘీ మహాక్రోధముపాగమత్ || 1
- స దీప్తనయనో రోషాత్ చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ | అభ్యర్థయత్ సుసంక్రుద్ధో రాఘవం పరమాహవే || 2
- బాణధారాసహస్రై స్తైః సతోయద ఇవాంబరాత్ | రాఘవం రావణో బాణైః తటాకమివ పూరయత్ || 3
- పూరితశృరజాలేన ధనుర్ముక్తేన సంయుగే | మహాగిరిరివాకంప్యః కాకుత్స్థో న ప్రకంపతే || 4
- స శరైః శరజాలాని వారయన్ సమరే స్థితః | గభస్తీనివ సూర్యస్య ప్రతిజగ్రాహ వీర్యవాన్ || 5
- తతః శరసహస్రాణి క్షిప్రహస్తో నిశాచరః | నిజఘానోరసి క్రుద్ధో రాఘవస్య మహాత్మనః || 6
- స శోణితసమాదిగ్ధః సమరే లక్ష్మణాగ్రజః | దృష్ట్వః పుల్ల ఇవారణ్యే సుమహాన్ కింశుకద్రుమః || 7
- శరాభిఘాతసంరబ్ధః సోఽపి జగ్రాహ సాయకాన్ | కాకుత్స్థస్సమహాతేజాః యుగాంతాదిత్యతేజసః || 8
- తతోఽన్యోన్యం సుసంరబ్ధౌ ఉభౌ తౌ రామరావణౌ | శరాంధకారే సమరే నోపాలక్షయతాం తదా || 9
- తతః క్రోధసమావిప్లో రామౌ దశరథాత్మజః | ఉవాచ రావణం వీరః ప్రహస్య పరుషం వచః || 10
- మమ భార్యా జనస్థానాత్ అజ్ఞానాద్రాక్షసాధమ! హృతా తే వివశా యస్మాత్ తస్మాత్త్వం నాసి వీర్యవాన్ ||
- మయా విరహితాం దీనాం వర్తమానాం మహావనే | వైదేహీం ప్రసభం హృత్వా శూరోఽహమితి మన్యసే ||
- స్త్రీషు శూర వినాథాసు పరదారాభిమర్శక | కృత్వా కాపురుషం కర్మ శూరో-హమితి మన్యసే || 13
- భిన్నమర్యాద! నిర్లజ్జ! చారిత్రేష్వనవస్థిత | దర్పాన్మృత్యుముపాదాయ శూరో-హమితి మన్యసే || 14
- శూరేణ ధనద్రాత్రా బలైస్సముదితేన చ | శ్లాఘనీయం యశస్యం చ కృతం కర్మ మహత్త్వయా || 15

- ఉత్సేకేనాభిపన్నస్య గర్హితస్యాహితస్య చ । కర్మణః ప్రాపు హీదానీం తస్యాద్య సుమహత్ఫలమ్ ॥ 16
- శూరో ఓహమితి చాత్మానమ్ అవగచ్ఛసి దుర్మతే! । నైవ లజ్జాఽస్తి తే సీతాం చోరవత్ వ్యపకర్షతః ॥ 17
- యది మత్సన్నిధౌ సీతా ధర్మితా స్యాత్త్వయా బలాత్ । బ్రాతరం తు ఖరం పశ్యేః తదా మత్సాయకైర్షతః ॥18
- దిష్ట్యాఽస్తి మమ దుష్టాత్మనీ! చక్షుర్విషయమాగతః ।
- అద్య త్వాం సాయకై స్తీ క్షణైః నయామి యమసాదనమ్ ॥ 19
- అద్య తే మచ్ఛరైశ్చిన్నం శిరో జ్వలితకుండలమ్ । క్రవ్యాదా వ్యపకర్షంతు వికీర్ణం రణపాంసుషు ॥ 20
- నిపత్యోరసి గృధ్రాస్తే క్షితౌ క్షిప్తస్య రావణ! । పిబంతు రుధిరం తర్వాత్ శరశల్యాంతరోత్థితమ్ ॥ 21
- అద్య మద్భాణభిన్నస్య గతాసోః పతితస్య తే । కర్షంత్యంత్రాణి పతగాః గరుత్మంత ఇవోరగాన్ ॥ 22
- (దృష్టోఽస్తి మహతః కాలాత్ దిష్ట్యా దృష్టిపథం గతః । అద్య క్రోధం విమోక్ష్యామి సీతాహరణసంభవమ్ ॥)
- ఇత్యేవం సంవదన్ వీరో రామః శత్రునిబర్హణః । రాక్షసేంద్రం సమీపస్థం శరవర్షైరవాకిరత్ ॥ 23
- బభూవ ద్విగుణం వీర్యం బలం హర్షశ్చ సంయుగే । రామస్యాస్త్రబలం చైవ శత్రోర్నిధనకాంక్షిణః ॥ 24
- ప్రాదుర్బభూవురస్రాణి సర్వాణి విదితాత్మనః । ప్రహర్షాచ్ఛ మహాతేజాః శీఘ్రహస్తతరోఽభవత్ ॥ 25
- శుభాన్యేతాని చిహ్నాని విజ్ఞాయాత్మగతాని సః । భూయ ఏవార్ద్రయద్రామో రావణం రాక్షసాంతకృత్ ॥ 26
- హరీణాం చాశ్మనికరైః శరవర్షైశ్చ రాఘవాత్ । హన్యమానో దశగ్రీవో విఘూర్ణహృదయో-భవత్ ॥ 27
- యదా చ శస్త్రం నాలేభే న వ్యకర్షచ్ఛరాసనమ్ । నాస్య ప్రత్యకరోద్వీర్యం విక్లబేనాంతరాత్మనా ॥ 28
- క్షిప్తాశ్చాపి శరాస్తేన శస్త్రాణి వివిధాని చ । న రణార్థాయ వర్తంతే మృత్యుకాలేఽభివర్తతః ॥ 29
- సూతస్తు రథనేతాఽస్య తదవస్థం సమీక్ష్య తమ్ । శనైర్యుద్ధాదసంభ్రాంతో రథం తస్యాపవాహయత్ ॥ 30

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సారథినా రావణరథాపనయనం నామ
పంచోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ షడుత్తరశతతమః సర్గః (106) రావణేన సూతనిందా

- స తు మోహోత్సుసంక్రుద్ధః కృతాంతబలచోదితః । క్రోధసంరక్తనయనో రావణః సూతమబ్రవీత్ ॥ 1
- హీనవీర్యమివాశక్తం పౌరుషేణ వివర్జితమ్ । భీరుం లఘుమివాసత్త్వం విహీనమివ తేజసా ॥ 2
- విముక్తమివ మాయాభిః అస్రైరివ బహిష్కృతమ్ । మామవజ్ఞాయ దుర్బుద్ధే! స్వయా బుద్ధ్యా విచేష్టసే ॥ 3
- కిమర్థం మామవజ్ఞాయ మచ్ఛందమనవేక్ష్య చ । త్వయా శత్రోస్సమక్షం మే రథో-యమపవాహితః ॥ 4
- త్వయాఽద్య హి మమానార్య! చిరకాలసమార్జితమ్ । యశో వీర్యం చ తేజశ్చ ప్రత్యయశ్చ వినాశితః ॥ 5
- శత్రోః ప్రఖ్యాతవీర్యస్య రంజనీయస్య విక్రమైః । పశ్యతో యుద్ధలుబ్ధోఽహం కృతః కాపురుషస్త్యయా ॥ 6
- యస్తస్య రథమిమం మోహోత్ న చోద్వహసి దుర్మతే! సత్యోఽయం ప్రతితర్కే మే పరేణ త్వముపస్మృతః॥
- న హ్యేతద్విద్యతే కర్మ సుహృదో హితకాంక్షిణః । రిపూణాం సదృశం చైతత్ న త్వయైతత్ స్వనుష్ఠితమ్ ॥ 8
- నివర్తయ రథం శీఘ్రం యావన్నోపైతి మే రిపుః । యది వాఽధ్యుషితో వాఽసి స్మర్యంతే యది వా గుణాః॥
- ఏవం పరుషముక్తస్తు హితబుద్ధిరబుద్ధినా । అబ్రవీద్రావణం సూతో హితం సానునయం వచః ॥ 10
- న భీతోఽస్మి న మూఢోఽస్మి నోపజప్తోఽస్మి శత్రుభిః । న ప్రమత్తో న నిస్సేహో విస్మృతా న చ సత్త్రియా ॥
- మయా తు హితకామేన యశశ్చ పరిరక్షతా । స్నేహప్రస్కన్నమనసా ప్రియమిత్యప్రియం కృతమ్ ॥ 12
- నాస్మిన్నర్థే మహారాజ! త్వం మాం ప్రియహితే రతమ్ । కశ్చిల్లఘురివానార్యో దోషతో గంతుమర్హసి ॥ 13
- శ్రూయతాం త్వభిధాస్యామి యన్నిమిత్తం మయా రథః । నదీవేగ ఇవాభోగే సంయుగే వినివర్తితః ॥ 14
- శ్రమం తవావగచ్ఛామి మహతా రణకర్మణా । న హి తే వీర సౌముఖ్యం ప్రహర్షం వోపదారయే ॥ 15
- తథోద్వహనభిన్నాశ్చ త ఇమే రథవాజినః । దీనా ఘర్మపరిశ్రాంతాః గావో వర్షహతా ఇవ ॥ 16
- నిమిత్తాని చ భూయిష్టం యాని ప్రాదుర్భవంతి నః । తేషు తేష్వభివన్నేషు లక్షయామ్యుప్రదక్షిణమ్ ॥ 17

- దేశకాలౌ చ విజ్ఞేయౌ లక్షణానీంగితాని చ । దైన్యం ఖేదశ్చ హర్షశ్చ రథినశ్చ బలాబలమ్ ॥ 18
- స్థలనిమ్నాని భూమేశ్చ సమాని విషమాణి చ । యుద్ధకాలశ్చ విజ్ఞేయః పరస్యాంతరదర్శనమ్ ॥ 19
- ఉపయానావయానే చ స్థానం ప్రత్యపసర్పణమ్ । సర్పమేతద్రథస్థేన జ్ఞేయం రథకుటుంబినా ॥ 20
- తవ విశ్రమహేతోశ్చ తద్దైషాం రథవాజినామ్ । రౌద్రం వర్షయతా ఖేదం క్షమం కృతమిదం మయా ॥ 21
- న మయా స్వేచ్ఛయా వీర! రథోఽయమపవాహితః । భర్తృస్నేహపరీతేన మయేదం యత్ప్రతం విభో! ॥
- ఆజ్ఞాపయ యథాతత్త్వం వక్ష్యస్యరినిఘాదన! । తత్కరిష్యామ్యహం వీర గతాన్మణ్యేన చేతసా ॥ 23
- సంతుష్టస్తేన వాక్యేన రావణస్తస్య సారథేః । ప్రశస్త్వేనం బహువిధం యుద్ధలుభోఽబ్రవీదిదమ్ ॥ 24
- రథం శీఘ్రమిమం సూత రాఘవాభిముఖం కురు । నాహత్వా సమరే శత్రూన్ నివర్తిష్యతి రావణః ॥ 25
- ఏవముక్త్వా తతస్తుష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః । దదౌ తస్మై శుభం హ్యేకం హస్తాభరణముత్తమమ్ ।
- శ్రుత్వా రావణవాక్యం తు సారథిస్స న్యవర్తత ॥ 26
- తతో ద్రుతం రావణవాక్యచోదితః ప్రచోదయామాస హయాన్ స సారథిః ।
- స రాక్షసేంద్రస్య తతో మహారథః క్షణేన రామస్య రణాగ్రతోఽభవత్ ॥ 27

ఇత్యర్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణేన సూతనిందా నామ షడుత్తరశతతమస్కర్గః

అథ సప్తోత్తరశతతమః సర్గః (107) ఆదిత్యహృదయమ్

- తతో యుద్ధపరిశ్రాంతం సమరే చింతయా స్థితమ్ । రావణం చాగ్రతో దృష్ట్వా యుద్ధాయ సముపస్థితమ్ ॥ 1
- దైవతైశ్చ సమాగమ్య ద్రష్టుమభ్యాగతో రణమ్ । ఉపాగమ్యబ్రవీద్రామమ్ అగస్త్యో భగవాన్మృషిః ॥ 2
- రామ రామ మహాబాహో! శృణు గుహ్యం సనాతనమ్ । యేన సర్వాసరీన్ వత్స! సమరే విజయిష్యసి ॥ 3
- ఆదిత్యహృదయం పుణ్యం సర్వశత్రువినాశనమ్ । జయావహం జపేన్నిత్యమ్ అక్షయ్యం పరమం శివమ్ ॥ 4
- సర్వమంగళమాంగళ్యం సర్వపాపప్రణాశనమ్ । చింతాశోకప్రశమనమ్ ఆయుర్వర్ధనముత్తమమ్ ॥ 5
- రశ్మిమంతం సముద్యంతం దేవాసురనమస్మృతమ్ । పూజయస్వ వివస్వంతం భాస్కరం భువనేశ్వరమ్ ॥ 6
- సర్వదేవాత్మకో హ్యేషః తేజస్వీ రశ్మిభావనః । ఏష దేవాసురగణాన్ లోకాన్ పాతి గభస్తిభిః ॥ 7
- ఏష బ్రహ్మో చ విష్ణుశ్చ శివః స్కందః ప్రజాపతిః । మహేంద్రో ధనదః కాలో యమః సోమో హ్యపాంపతిః ॥ 8
- పితరో వసవస్సాధ్యః హ్యశ్వినౌ మరుతో మనుః । వాయుర్వహ్నిః ప్రజాప్రాణః ఋతుకర్తా ప్రభాకరః ॥ 9
- ఆదిత్యస్సవితా సూర్యః ఖగః పూషా గభస్తిమాన్ । సువర్ణసదృశో భానుః హిరణ్యరేతా దివాకరః ॥ 10
- హరిదశ్వస్సహస్రార్చిః సప్తసప్తిర్మరీచిమాన్ । తిమిరోన్మథనశ్చంభుః త్వష్టా మార్తాండ అంశుమాన్ ॥ 11
- హిరణ్యగర్భశ్శిశిరః తపనో భాస్కరో రవిః । అగ్నిగర్భోఽదితేః పుత్రః శంఖశ్శిశిరనాశనః ॥ 12
- వ్యోమనాథస్తమోభేదీ ఋగ్యజుస్సామపారగః । ఘనవృష్టిరపాం మిత్రో వింధ్యవీధీప్లవంగమః ॥ 13
- ఆతపీ మందలీ మృత్యుః పింగళస్సర్వతాపనః । కవిర్విశ్వో మహాతేజాః రక్షస్సర్వభవోద్భవః ॥ 14
- నక్షత్రగ్రహతారాణామ్ అధిపో విశ్వభావనః । తేజసామపి తేజస్వీ ద్వాదశాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥ 15
- నమః పూర్వాయ గిరయే పశ్చిమాయాద్రయే నమః । జ్యోతిర్గణానాం పతయే దినాధిపతయే నమః ॥ 16
- జయాయ జయభద్రాయ హర్యశ్వాయ నమో నమః । నమో నమస్సహస్రాంశో! ఆదిత్యాయ నమో నమః ॥
- నమ ఉగ్రాయ వీరాయ సారంగాయ నమో నమః । నమః పద్మప్రబోధాయ మార్తాండాయ నమో నమః ॥
- బ్రహ్మేశానాచ్యుతేశాయ సూర్యాయాదిత్యవర్చసే । భాస్వతే సర్వభక్షాయ రౌద్రాయ వపుషే నమః ॥ 19
- తమోఘ్నాయ హిమఘ్నాయ శత్రుఘ్నాయామితాత్మనే । కృతఘ్నఘ్నాయ దేవాయ జ్యోతిషాం పతయే నమః ॥
- తప్తచామీకరాభాయ వహ్నయే విశ్వకర్మణే । నమస్తమోభినిఘ్నాయ రుచయే లోకసాక్షిణే ॥ 21
- నాశయత్యేష వై భూతం తదేవ సృజతి ప్రభుః । పాయత్యేష తపత్యేష వర్షత్యేష గభస్తిభిః ॥ 22

ఏష సుప్తేషు జాగర్తి భూతేషు పరినిష్ఠితః । ఏష చైవాగ్నిహోత్రం చ ఫలం చైవాగ్నిహోత్రీణామ్ ॥ 23
 వేదాశ్చ క్రతవశ్చైవ క్రతూనాం ఫలమేవ చ । యాని కృత్యాని లోకేషు సర్వ ఏష రవిః ప్రభుః ॥ 24
 వినమాపత్సు కృచ్ఛేషు కాంతారేషు భయేషు చ । కీర్తయన్ పురుషః కశ్చిన్నావసీదతి రాఘవ! ॥ 25
 పూజయన్వైసమేకాగ్రో దేవదేవం జగత్పతిమ్ । ఏతత్త్రిగుణితం జప్త్వా యుద్ధేషు విజయిష్యసి ॥ 26
 అస్మిన్ క్షణే మహాబాహో! రావణం త్వం వధిష్యసి । ఏవముక్తా తదాఽగస్త్యో జగామ చ యథాగతమ్ ॥
 ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాతేజాః నష్టశోకోఽభవత్తదా । ధారయామాస సుప్రీతో రాఘవః ప్రయతాత్మవాన్ ॥ 28
 ఆదిత్యం ప్రేక్ష్య జప్త్వా తు పరం హర్షమవాప్తవాన్ । త్రిరాచమ్య శుచిర్బూత్వా ధనురాదాయ వీర్యవాన్ ॥
 రావణం ప్రేక్ష్య హృష్టాత్మా యుద్ధాయ సముపాగమత్ । సర్వయత్నేన మహతా వధే తస్య ధృతోఽభవత్ ॥
 అథ రవిరవదన్నిరీక్ష్వ రామం ముదితమనాః పరమం ప్రహృష్యమాణః ।
 నిశిచరపతిసంక్షయం విదిత్వా సురగణమధ్యగతో వచస్తవ్రేతి ॥ 31

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే ఆదిత్యహృదయం నామ సప్తోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ అప్టోత్తరశతతమః సర్గః (108) రావణేన దుర్నిమిత్తదర్శనమ్

స రథం సారథిర్ఘోష్టః పరసైన్యప్రధర్షణమ్ । గంధర్వనగరాకారం సముచ్చితపతాకినమ్ ॥ 1
 యుక్తం పరమసంపన్నైః వాజిభిర్దేమమాలిభిః । యుద్ధోపకరణైః పూర్ణం పతాకాధ్వజమాలినమ్ ॥ 2
 గ్రసంతమివ చాకాశం నాదయంతం వసుంధరామ్ ॥ ప్రణాశం పరసైన్యానాం స్వసైన్యానాం ప్రహర్షణమ్ ॥
 రావణస్య రథం క్షిప్రం చోదయామాస సారథిః । తమాపతంతం సహసా స్వనవంతం మహాస్వనమ్ ॥ 4
 రథం రాక్షసరాజస్య నరరాజో దదర్శ హ । కృష్ణవాజినమాయుక్తం యుక్తం రౌద్రేణ వర్చసా ॥ 5
 (ఉహ్యమానమివాకాశే విమానం సూర్యవర్చసమ్ ।) తటిత్పతాకాగహనం దర్శితేంద్రాయుధాయుధమ్ ।
 శరధారా విముంచంతం ధారాసారమివాంబుదమ్ ॥ 6
 తం దృష్ట్వా మేఘసంకాశమ్ ఆపతంతం రథం రిపోః । గిరేర్వజ్రాభిముష్టస్య దీర్యతః సదృశస్వనమ్ ॥ 7
 విష్పారయన్వై వేగేన బాలచంద్రనతం ధనుః । ఉవాచ మాతలిం రామః సహస్రాక్షస్య సారథిమ్ ॥ 8
 మాతలే! పశ్య సంరభ్ధమ్ ఆపతంతం రథం రిపోః । యథాఽపసవ్యం పతతా వేగేన మహతా పునః ॥ 9
 సమరే హంతుమాత్మానం తథా తేన కృతా మతిః । తదప్రమాదమాతిష్ఠన్ ప్రత్యుద్గచ్ఛ రథం రిపోః ॥ 10
 విధ్వంసయితుమిచ్ఛామి వాయుర్దేఘమివోత్థితమ్ । అవిక్లబమసంభ్రాంతమ్ అవ్యగ్రహృదయేక్షణమ్ ॥ 11
 రశ్మిసంచారనియతం ప్రచోదయ రథం ద్రుతమ్ । కామం న త్వం సమాధేయః పురందరరథోచితః ॥ 12
 యుయుత్సురహమేకాగ్రః స్మారయే త్వాం న శిక్షయే । పరితుష్టస్య రామస్య తేన వాక్యేన మాతలిః ॥ 13
 ప్రచోదయామాస రథం సురసారథిసత్తమః । అపసవ్యం తతః కుర్వన్ రావణస్య మహారథమ్ ॥ 14
 చక్రోత్క్షిప్తేన రజసా రావణం వ్యవధానయత్ । తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవః తామ్రవిష్పారితేక్షణః ॥ 15
 రథప్రతిముఖం రామం సాయకైరవధానయత్ । ధర్షణామర్షితో రామో ధైర్యం రోషేణ లంభయన్ ॥ 16
 జగ్రాహ సుమహావేగమ్ ఐంద్రమ్ యుధి శరాసనమ్ । శరాంశ్చ సుమహాతేజాః స్ఫూర్యరశ్మిసమప్రభాన్ ॥
 తదోపోధం మహద్బుద్ధమ్ అన్యోన్యవధకాంక్షిణోః । పరస్పరాభిముఖయోః దృప్తయోరివ సింహయోః ॥ 18
 తతో దేవాస్సంగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః । సమేయుర్దైవరథం ద్రష్టుం రావణక్షయకాంక్షిణః ॥ 19
 సముత్పేతురథోత్పాతాః దారుణా రోమహర్షణాః । రావణస్య వినాశాయ రాఘవస్య జయాయ చ ॥ 20
 వవర్ష రుధిరం దేవో రావణస్య రథోపరి । వాతా మండలినస్తీక్ష్ణాః హ్యపసవ్యం ప్రచక్రముః ॥ 21
 మహద్బుద్ధకులం చాస్య భ్రమమాణం నభః స్థలే । యేన యేన రథో యాతి తేన తేన ప్రధావతి ॥ 22
 సంధ్యయా చావృతా లంకా జపాపుష్పనికాశయా । దృశ్యతే సంప్రదీప్తేవ దివసేఽపి వసుంధరా ॥ 23

- సనిర్ఘాతా మహోల్లాశ్చ సంప్రచేరుర్మహోస్వనాః । విషాదయంస్తే రక్షాంసి రావణస్య తదాఽహితాః ॥ 24
- రావణశ్చ యతస్తత్ర సంచచాల వసుంధరా । రక్షసాం చ ప్రహరతాం గృహీతా ఇవ బాహవః ॥ 25
- తామ్రుః పీతాశ్చితాశ్చే వ్వితాః పతితాస్సుర్యరశ్మయః । దృశ్యంతే రావణస్యాంగే పర్వతస్యేవ ధాతవః ॥ 26
- గృధైరనుగతాశ్చాస్య వమంతోఽజ్వలనం ముఖైః । ప్రణేదుర్ముఖమీక్షంత్యః సంరబ్ధమశివం శివాః ॥ 27
- ప్రతికూలం వవో వాయూ రణే పాంసూన్ సమాకిరన్ । తస్య రాక్షసరాజస్య కుర్వన్ దృష్టివిలోపనమ్ ॥ 28
- నిపేతురింద్రాశనయః సైన్యే చాస్య సమంతతః । దుర్విషహ్యాస్వనా ఘోరాః వినా జలధరస్వనమ్ ॥ 29
- దిశశ్చ ప్రదిశః సర్వాః బభూవుస్తిమిరావృతాః । పాంసువర్షేణ మహతా దుర్దర్శం చ నభోఽభవత్ ॥ 30
- కుర్వంతః కలహం ఘోరం శారికాస్తద్రథం ప్రతి । నిపేతుశ్శతశ స్తత్ర దారుణం దారుణారుతాః ॥ 31
- జఘనేభ్యస్సుల్లింగాంశ్చ నేత్రేభ్యోఽశ్రూణి సంతతమ్ । ముముచుస్తస్య తురగాః తుల్యమగ్నిం చ వారి చ ॥ 32
- ఏవంప్రకారా బహవః సముత్పాతా భయావహాః । రావణస్య వినాశాయ దారుణాస్సంప్రజజ్జిరే ॥ 33
- రామస్యాపి నిమిత్తాని సౌమ్యాని చ శుభాని చ । బభూవుర్జయశంసీని ప్రాదుర్భూతాని సర్వశః ॥ 34
- నిమిత్తాని చ సౌమ్యాని రాఘవస్య జయాయ చ । దృష్ట్వా పరమసంహృష్టో హతం మేనే చ రావణమ్ ॥ 35
- తతో నిరీక్ష్యాత్మగతాని రాఘవో రణే నిమిత్తాని నిమిత్తకోవిదః ।
- జగామ హర్షం చ పరాం చ నిర్వృతిం చకార యుద్ధే హ్యాధికం చ విక్రమమ్ ॥ 36

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణేన దుర్నిమిత్తదర్శనం నామ అష్టోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ నవోత్తరశతతమః సర్గః (109) రావణస్య ధ్వజభంగః

- తతః ప్రవృత్తం సుక్రూరం రామరావణయోస్తదా । సుమహద్దై వ్విరథం యుద్ధం సర్వలోకభయావహమ్ ॥ 1
- తతో రాక్షససైన్యం చ హరీణాం చ మహద్బలమ్ । ప్రగృహీతప్రహరణం నిశ్చేష్టం సమతిష్ఠత ॥ 2
- సంప్రయుద్ధౌ తతో దృష్ట్వా బలవన్నరరాక్షసౌ । వ్యాక్షిప్తహృదయాస్సర్వే పరం విస్మయమాగతాః ॥ 3
- నానాప్రహరణైర్వ్యగ్రైః భుజైర్విస్మితబుద్ధయః । సర్పంతం ప్రేక్ష్య సంగ్రామం నాభిజఘ్నుః పరస్పరమ్ ॥ 4
- రక్షసాం రావణం చాపి వాసరాణాం చ రాఘవమ్ । పశ్యతాం విస్మితాక్షాణాం సైన్యం చిత్రమివాబభౌ ॥ 5
- తౌ తు తత్ర నిమిత్తాని దృష్ట్వా రావణరాఘవౌ । కృతబుద్ధీ స్థిరామర్షౌ యుయుధాతే హ్యాభీతవత్ ॥ 6
- జేతవ్యమితి కాకుత్స్థో మర్తవ్యమితి రావణః । ధృతౌ స్వవీర్యసర్వస్వం యుద్ధేఽదర్శయతాం తదా ॥ 7
- తతః క్రుద్ధో దశగ్రీవః శరాన్ సంధాయ వీర్యవాన్ । ముమోచ ధ్వజముద్దిశ్య రాఘవస్య రథే స్థితమ్ ॥ 8
- తే శరాస్తమనాసాద్య పురందరరథధ్వజమ్ । రథశక్తిం పరామృశ్య నిపేతుర్ధరణీతలే ॥ 9
- తతో రామోఽభిసంక్రుద్ధః చాపమాయమ్య వీర్యవాన్ । కృతప్రతికృతం కర్తుం మనసా సంప్రచక్రమే ॥ 10
- రావణధ్వజముద్దిశ్య ముమోచ నిశితం శరమ్ । మహోసర్పమివాసహ్యం జ్వలంతం స్వేన తేజసా ॥ 11
- జగామ స మహీం చిత్త్వా దశగ్రీవధ్వజం శరః । స నికృతోఽపతద్భూమౌ రావణస్య రథధ్వజః ॥ 12
- ధ్వజస్యోన్ముథనం దృష్ట్వా రావణస్సుమహోబలః । సంప్రదీప్తోఽభవత్కోధాత్ అమర్షాత్ ప్రదహన్నివ ॥ 13
- స రోషవశమాపన్నః శరవర్షం మహద్భవన్ । రామస్య తురగాన్ దీప్తైః శరైర్వివ్యాధ రావణః ॥ 14
- తే విద్ధా హరయస్తత్ర నాస్థలన్నాపి బభ్రుముః । బభూవుః స్వస్థహృదయాః పద్మనాళైరివాహతాః ॥ 15
- తేషామసంభ్రమం దృష్ట్వా వాజినాం రావణస్తదా । భూయ ఏవ సుసంక్రుద్ధః శరవర్షం ముమోచ హ ॥ 16
- గదాశ్చ పరిఘాంశ్చైవ చక్రాణి ముసలాని చ । గిరిశృంగాణి వృక్షాంశ్చ తథా శూలపరశ్వధాన్ ॥ 17
- మాయావిహితమేతత్తు శస్త్రవర్షమపాతయత్ । తుములం త్రాసజననం భీమం భీమప్రతిస్వనమ్ ॥ 18
- తద్వర్షమభవద్యుద్ధే నైకశస్త్రమయం మహత్ । విముచ్య రాఘవరథం సమంతాద్వానరే బలే ॥ 19
- సాయకైరంతరిక్షం చ చకారాశు నిరంతరమ్ । సహస్రశస్త్రతో బాణాన్ అశ్రాంతహృదయోద్యమః ॥ 20
- ముమోచ చ దశగ్రీవో నిస్సంగేనాంతరాత్మనా । వ్యాయచ్చమానం తం దృష్ట్వా తత్పురం రావణం రణే ॥

ప్రహసన్నివ కాకుత్స్థః సందధే సాయకాన్ శితాన్ | స ముమోచ తతో బాణాన్ రణే శతసహస్రశః || 22
 తాన్ దృష్ట్వా రావణశ్చక్రే స్వశరైః ఖం నిరంతరమ్ | తతస్తాభ్యాం ప్రముక్తేన శరవర్షేణ భాస్వతా || 23
 శరబద్ధమివాభాతి ద్వితీయం భాస్వదంబరమ్ | నిమిత్తోఽభవద్బాణో నాతిభేత్తా న నిష్పలః || 24
 అన్యోన్యమభిసంహత్య నిపేతుర్ధరణీతలే | తథా విసృజతోర్బాణాన్ రామరావణయోర్బృథే || 25
 ప్రాయుధ్యతామవిచ్ఛిన్నమ్ అస్యంతౌ సవ్యదక్షిణమ్ | చక్రతుశ్చ శరోఘ్నిస్తౌ నిరుచ్ఛ్వాసమివాంబరమ్ || 26
 రావణస్య హయాన్ రామో హయాన్ రామస్య రావణః | జఘ్నుతుస్తౌ తథాఽన్యోన్యం కృతానుకృతకారిణౌ ||
 ఏవం తౌ తు సుసంక్రుద్ధౌ చక్రతుర్యుద్ధమద్భుతమ్ | ముహూర్తమభవద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ ||
 ప్రయుధ్యమానౌ సమరే మహాబలౌ శితైశ్చరై రావణలక్ష్మణాగ్రజౌ |
 ధ్వజావపాతేన స రాక్షసాధిపో భృశం ప్రచుక్రోధ తదా రఘూత్తమే || 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణస్య ధ్వజభంగో నామ నవోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ దశోత్తరశతతమఃస్కర్గః (110) రావణశిరసాం ఖండనమ్

తౌ తదా యుధ్యమానౌ తు సమరే రామరావణౌ | దదృశుస్సర్వభూతాని విస్మితేనాంతరాత్మనా || 1
 అర్థయంతౌ తు సమరే తయోస్తౌ స్యందనోత్తమౌ | పరస్పరమభిక్రుద్ధౌ పరస్పరమభిద్రుతౌ || 2
 పరస్పరవధే యుక్తౌ ఘోరరూపౌ బభూవతుః | మండలాని చ వీధీశ్చ గతప్రత్యాగతాని చ || 3
 దర్శయంతౌ బహువిధాం సూతసారధ్యజాం గతిమ్ | అర్థయన్ రావణం రామో రాఘవం చాపి రావణః || 4
 గతివేగం సమాపన్నౌ ప్రవర్తననివర్తనే | క్షిపతోశ్చరజాలాని తయోస్తౌ స్యందనోత్తమౌ || 5
 చేరతుస్సంయుగమహీం సాసారౌ జలదౌ యథా | దర్శయిత్వా తథా తౌ తు గతిం బహువిధాం రణే || 6
 పరస్పరస్యాభిముఖౌ పునరేవావతస్థతుః | ధురం ధురేణ రథయోః వక్త్రం వక్త్రేణ వాజినామ్ || 7
 పతాకాశ్చ పతాకాభిః సమేయుః స్థితయోస్తదా | రావణస్య తతో రామో ధనుర్ము క్షై శ్శితైశ్చరైః || 8
 చతుర్భిశ్చతురో దీప్తైః హయాన్ ప్రత్యపసర్పయత్ | స క్రోధవశమాపన్నౌ హయానామపసర్పణే || 9
 ముమోచ నిశితాన్ బాణాన్ రాఘవాయ నిశాచరః | సోఽతివిద్ధో బలవతా దశగ్రీవేణ రాఘవః || 10
 జగామ న వికారం చ న చాపి వ్యథితోఽభవత్ | చిక్షేప చ పునర్బాణాన్ వజ్రపాతసమస్వనాన్ || 11
 సారథిం వజ్రహస్తస్య సముద్ధిశ్య నిశాచరః | మాతలేస్తు మహావేగాః శరీరే పతితాశ్చరాః || 12
 న సూక్ష్మమపి సమ్మోహం వ్యథాం వా ప్రదదుర్యుధి | తయా ధర్షణయా క్రుద్ధో మాతలేర్న తథాఽఽత్మనః ||
 చకార శరజాలేన రాఘవో విముఖం రిపుమ్ | వింశతం త్రింశతం షష్టిం శతశోఽథ సహస్రశః || 14
 ముమోచ రాఘవో వీరః సాయకాన్ స్యందనే రిపోః | రావణోఽపి తతః క్రుద్ధో రథస్థో రాక్షసేశ్వరః || 15
 గదాముసలవర్షేణ రామం ప్రత్యర్థయద్రణే | తత్రప్రవృత్తం మహద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ || 16
 గదానాం ముసలానాం చ పరిఘాణాం చ నిస్వనైః | శరాణాం పుంఖపాతైశ్చ క్షుభితాః సప్తసాగరాః || 17
 క్షుబ్ధానాం సాగరాణాం చ పాతాళతలవాసినః | వ్యథితాః పన్నగా స్సర్వే దానవాశ్చ సహస్రశః || 18
 చకంపే మేదినీ కృత్స్నా సశైలవనకాననా | భాస్కరో నిప్రభశ్చాసీత్ న వవౌ చాపి మారుతః || 19
 తతో దేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః | చింతామాపేదిరే సర్వే సకిన్నరమహోరగాః || 20
 స్వస్తి గోబ్రాహ్మణేభ్యోఽస్తు లోకాస్త్రిష్టంతు శ్వాశతాః | జయతాం రాఘవస్సంఖ్యే రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ ||
 ఏవం జపంతోఽపశ్యంస్తే దేవాస్సర్షిగణాస్తదా | రామరావణయోర్యుద్ధం సుఘోరం రోమహర్షణమ్ |
 గంధర్వాప్సరసాం సంఘాః దృష్ట్వా యుద్ధమనూపమమ్ || 22
 గగనం గగనాకారం సాగరస్సాగరోపమః | రామరావణయోర్యుద్ధం రామరావణయోరివ || 23
 ఏవం బ్రువంతో దదృశుః తద్యుద్ధం రామరావణమ్ || 24
 తతః క్రుద్ధో మహాబాహూ రఘూణాం కీర్తివర్ధనః | సంధాయ ధనుషా రామః క్షురమాశీవిషోపమమ్ || 25

(చిక్షేప పరమకృద్ధో రావణస్య శిరో రణే ।)

- రావణస్య శిరశ్చిందత్ శ్రీమజ్జ్వలితకుండలమ్ । తచ్చిరః పతితం భూమౌ దృష్టం లోకైస్త్రిభిస్తదా ॥ 26
- తస్యైవ సదృశం చాన్యత్ రావణస్యోత్థితం శిరః । తత్క్షిప్రం క్షిప్రహస్తేన రామేణ క్షిప్రకారిణా ॥ 27
- ద్వితీయం రావణశిరః చిన్నం సంయతి సాయకైః । చిన్నమాత్రం తు తచ్ఛీర్షం పునరన్యత్ స్మ దృశ్యతే ॥ 28
- తదప్యశనిసంకాశైః చిన్నం రామేణ సాయకైః । ఏవమేకశతం చిన్నం శిరసాం తుల్యవర్చసామ్ ॥ 29
- న చైవ రావణస్యాంతో దృశ్యతే జీవితక్షయే । తతస్సర్వాస్త్రవిద్వీరః కౌసల్యానందవర్ధనః ॥ 31
- మార్గణైర్బహుభిర్యుక్తః చింతయామాస రాఘవః । మారీచో నిహతో యైస్తు ఖరో యైస్తు సదూషణః ॥ 32
- క్రౌంచారణ్యే విరాధస్తు కబంధో దండకావనే । త ఇమే సాయకాః సర్వే యుద్ధే ప్రత్యాయికా మమ ॥ 33
- కిన్ను తత్కారణం యేన రావణే మందతేజసః । ఇతి చింతాపరశ్చాసీత్ అప్రమత్తశ్చ సంయుగే ॥ 34
- వవర్ష శరవర్షాణి రాఘవో రావణోరసి । రావణోఽపి తతః క్రుద్ధో రథస్థో రాక్షసేశ్వరః ॥ 35
- గదాముసలవర్షేణ రామం ప్రత్యర్థయద్రణే । తత్రప్రవృత్తం మహద్భుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ ॥ 36
- అంతరిక్షే చ భూమౌ చ పునశ్చ గిరిమూర్ధని । దేవదానవయక్షాణాం పిశాచోరగరక్షసామ్ ॥ 37
- పశ్యతాం తస్మహద్భుద్ధం సర్వరాత్రమవర్తత । నైవ రాత్రం న దివసం న ముహూర్తం న చ క్షణమ్ ।
రామరావణయోర్యుద్ధం విరామముపగచ్ఛతి ॥ 38
- దశరథసుతరాక్షసేంద్రయోః జయమనవేక్ష్య రణే స రాఘవస్య ।
సురవరరథసారథిర్మహాన్ రణగతమేనమువాచ వాక్యమాశు ॥ 39

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణశిరసాం ఖండనం నామ దశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ ఏకాదశోత్తరశతతమః సర్గః (111) రావణవధః

- అథ సంస్మారయామాస రాఘవం మాతలిస్తదా । అజానన్నివ కిం వీర! త్వమేనమనువర్తసే ॥ 1
- విస్మజాస్మై వధాయ త్వమ్ అస్త్రం పైతామహం ప్రభో! । వినాశకాలః కథితో యః సురైస్సోఽద్య వర్తతే ॥ 2
- తతస్సంస్మారితో రామః తేన వాక్యేన మాతలేః । జగ్రాహ స శరం దీప్తం నిశ్వసంతమివోరగమ్ ॥ 3
- యమస్మై ప్రథమం ప్రాదాత్ అగస్త్యో భగవాన్పుషిః । బ్రహ్మాదత్తం మహాబాణమ్ అమోఘం యుధి వీర్యవాన్ ॥ 4
- బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వమ్ ఇంద్రార్థమమితోజసా । దత్తం సురపతేః పూర్వం త్రిలోకజయకాంక్షిణః ॥ 5
- యస్య వాజేషు పవనః ఫలే పావకభాస్కరౌ । శరీరమాకాశమయం గౌరవే మేరుమందరౌ ॥ 6
- జాజ్వల్యమానం వపుషా సుపుంఖం హేమభూషితమ్ । తేజసా సర్వభూతానాం కృతం భాస్కరవర్చసమ్ ॥ 7
- సధూమమివ కాలాగ్నిం దీప్తమాశీవిషం యథా । నరనాగాశ్వబృందానాం భేదనం క్షిప్రకారిణమ్ ॥ 8
- ద్వారాణాం పరిఘాణాం చ గిరీణామపి భేదనమ్ । నానారుధిరసిక్తాంగం మేదోదిగ్ధం సుదారుణమ్ ॥ 9
- వజ్రసారం మహానాదం నానాసమితిదారణమ్ । సర్వవిత్రాసనం భీమం శ్వసంతమివ పన్నగమ్ ॥ 10
- కంకగృధ్రవళానాం చ గోమాయుగణరక్షసామ్ । నిత్యం భక్షప్రదం యుద్ధే యమరూపం భయావహమ్ ॥ 11
- నందనం వాసరేంద్రాణాం రక్షసామవసాదనమ్ । వాజితం వివిధైర్వాజైః చారుచిత్రైర్గుత్మతః ॥ 12
- తముత్తమేషుం లోకానామ్ ఇక్ష్వాకుభయనాశనమ్ । ద్విషతాం కీర్తిహరణం ప్రహర్షకరమాత్మనః ॥ 13
- అభిమంత్ర్య తతో రామః తం మహేషుం మహాబలః । వేదప్రోక్షేన విధినా సందధే కార్ముకే బలీ ॥ 14
- తస్మిన్ సంధీయమానే తు రాఘవేణ శరోత్తమే । సర్వభూతాని విత్రేసుః చచాల చ వసుంధరా ॥ 15
- స రావణాయ సంక్రుద్ధో భృశమాయమ్య కార్ముకమ్ । చిక్షేప పరమాయత్తః తం శరం మర్మఘాతినమ్ ॥ 16
- స వజ్ర ఇవ దుర్ధర్షో వజ్రబాహువిసర్జితః । కృతాంత ఇవ చావార్యో న్యపతద్రావణోరసి ॥ 17

- స విస్మయో మహావేగః శరీరాంతకరశ్చరః । బిభేద హృదయం తస్య రావణస్య దురాత్మనః ॥ 18
- రుధిరాక్తస్సవేగేన జీవితాంతకరశ్చరః । రావణస్య హరన్ ప్రాణాన్ వివేశ ధరణీతలమ్ ॥ 19
- స శరో రావణం హత్వా రుధిరాద్ధీకృతచ్ఛవిః । కృతకర్మా నిభృతవత్ స్వతూణీం పునరాగమత్ ॥ 20
- తస్య హస్తార్థతస్యాశు కార్ముకం తత్ర సాయకమ్ । నిపపాత సహ ప్రాణైః భృశ్యమానస్య జీవితాత్ ॥ 21
- గతాసుర్భీమవేగస్తు నైర్మతేంద్రో మహాద్యుతిః । పపాత స్యందనాద్భూమౌ వృత్రో వజ్రహతో యథా ॥ 22
- తం దృష్ట్వా పతితం భూమౌ హతశేషా నిశాచరాః । హతనాథా భయత్రస్తాః సర్వతస్సంప్రదుద్రువుః ॥ 23
- నర్దంతశ్చాభిపేతుస్తాన్ వానరా ద్రుమయోధినః । దశగ్రీవవధం దృష్ట్వా విజయం రాఘవస్య చ ॥ 24
- అర్దితా వానరైర్మృష్టైః లంకామభ్యపతన్ భయాత్ । గతాశ్రయత్వాత్ కరుణైః బాష్పప్రస్రవణైర్ముఖైః ॥ 25
- తతో వినేదుస్సంపృష్టాః వానరా జితకాశినః । వదంతో రాఘవజయం రావణస్య చ తద్వధమ్ ॥ 26
- అథాంతరిక్షే వ్యవదత్ సౌమ్యస్త్రిదశదుందుభిః । దివ్యగంధపహస్తత్ర మారుతస్సుసుఖో వవౌ ॥ 27
- నిపపాతాంతరిక్షాచ్ఛ పుష్పవృష్టిస్తదా భువి । కిరంతీ రాఘవరథం దురవాపా మనోరమా ॥ 28
- రాఘవస్తవసంయుక్తా గగనేఽపి చ శుశ్రువే । సాధు సాధ్వితి వాగగ్ర్యా దేవతానాం మహాత్మనామ్ ॥ 29
- ఆవివేశ మహాహర్షో దేవానాం చారణైస్సహ । రావణే నిహతే రౌద్రే సర్వలోకభయంకరే ॥ 30
- తతస్సకామం సుగ్రీవమ్ అంగదం చ మహాబలమ్ । చకార రాఘవః ప్రీతో హత్వా రాక్షసపుంగవమ్ ॥ 31
- తతః ప్రజగ్ముః ప్రశమం మరుద్గణాః దిశః ప్రసేదుర్విమలం నభోఽభవత్ ।
- మహీ చకంపే న చ మారుతో వవౌ స్థిరప్రభశ్చాప్యభవద్దివాకరః ॥ 32
- తతస్తు సుగ్రీవవిభీషణాదయః సుహృద్విశేషాః సహలక్ష్మణాస్తదా ।
- సమేత్య హృష్టా విజయేన రాఘవం రణేఽభిరామం విధినాఽభ్యపూజయన్ ॥ 33
- స తు నిహతరిపుః స్థిరప్రతిజ్ఞః స్వజనబలాభివృతో రణే రరాజ ।
- రఘుకులన్యపనందనో మహాజాః త్రిదశగణైరభిసంవృతో యథేంద్రః ॥ 34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే

రావణవధో నామ ఏకాదశోత్తరశతతమస్కర్ధః

అథ ద్వాదశోత్తరశతతమః సర్గః (112) విభీషణసాంత్యనమ్

- భ్రాతరం నిహతం దృష్ట్వా శయానం రామనిర్జితమ్ । శోకవేగపరీతాత్మా విలలాప విభీషణః ॥ 1
- వీర! విక్రాంత! విఖ్యాత! వివీత! నయకోవిద! । మహార్హశయనోపేత! కిం శేషేఽద్య హతో భువి ॥ 2
- విక్షిప్య దీర్ఘా నిశ్చేష్టా భుజావంగదభూషితౌ । మకుటేనాపవృత్తేన భాస్కరాకారవర్చసా ॥ 3
- తదిదం వీర! సంప్రాప్తం మయా పూర్వం సమీరితమ్ । కామమోహపరీతస్య యత్రే న రుచితం వచః ॥ 4
- యన్న దర్పాత్ ప్రహస్తో వా నేంద్రజిన్నాపరే జనాః । న కుంభకర్ణోఽతిరథో నాతికాయో నరాంతకః ॥ 5
- న స్వయం త్వమమన్యేథాః తస్యోదర్శోఽయమాగతః । గతస్సేతుస్సనీతానాం గతో ధర్మస్య విగ్రహః ॥ 6
- గతస్సత్త్వస్య సంక్షేపః ప్రస్తావానాం గతిర్గతా । ఆదిత్యః పతితో భూమౌ మగ్నస్తమసి చంద్రమాః ॥ 7
- చిత్రభానుః ప్రశాంతార్చిః వ్యవసాయో నిరుద్యమః । అస్మిన్నిపతితే భూమౌ వీరే శస్త్రభృతాం వరే ॥ 8
- కిం శేషమివ లోకస్య హతవీరస్య సాంప్రతమ్ । రణే రాక్షసశార్దూలే ప్రసుప్త ఇవ పాంసుషు ॥ 9
- ధృతిప్రవాళః ప్రసహోగ్ర్యపుష్పః తపోబలశ్చౌర్యనిబద్ధమూలః ।
- రణే మహాన్ రాక్షసరాజవృక్షః సమ్మర్దితో రాఘవమారుతేన ॥ 10
- తేజోవిషాణః కులవంశవంశః కోపప్రసాదాపరగాత్రహస్తః ।

- ఇక్ష్వాకుసింహవగృహీతదేహః సుప్తః క్షితౌ రావణగంధహస్తీ ॥ 11
- పరాక్రమోత్సాహవిజృంభితార్చిః నిశ్శ్వాస్వసధూమః స్వబలప్రతాపః ।
ప్రతాపవాన్ సంయతి రాక్షసాగ్నిః నిర్వాపితో రామపయోధరేణ ॥ 12
- సింహార్క్ష లాంగూలకకుద్విషాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ ।
రక్షోవృషశ్చాపలకర్ణచక్షుః క్షితీశ్వరవ్యాఘ్రహతోఽవసన్నః ॥ 13
- వదంతం హేతుమద్వాక్యం పరిమృష్టార్థనిశ్చయమ్ ।రామశ్శోకసమావిష్టమ్ ఇత్యువాచ విభీషణమ్ ॥ 14
- నాయం వినష్టో నిశ్చేష్టః సమరే చండవిక్రమః । అత్యున్నతమహోత్సాహః పతితోఽయమశంకితః ॥ 15
- నైవం వినష్టాశ్శోచ్యంతే క్షత్త్రధర్మమవస్థితాః । వృద్ధిమాశంసమానా యే నిపతంతి రణాజిరే ॥ 16
- యేన సేంద్రాస్త్రయో లోకాః త్రాసితా యుధి ధీమతా । తస్మిన్ కాలసమాయుక్తే న కాలః పరిశోచితుమ్ ॥
నైకాంతవిజయో యుద్ధే భూతపూర్వః కదాచన । పరైర్వా హన్యతే వీరః పరాన్ వా హంతి సంయుగే ॥ 18
- ఇయం హి పూర్వైస్సందిష్టా గతిః క్షత్త్రియసమ్మతా । క్షత్త్రియో నిహతస్సంఖ్యే న శోచ్య ఇతి నిశ్చయః ॥ 19
- తదేవం నిశ్చయం దృష్ట్వా తత్త్వమాస్థాయ విజ్వరః ।యదిహానంతరం కార్యం కల్పం తదనుచింతయ ॥
తముక్తవాక్యం విక్రాంతం రాజపుత్రం విభీషణః । ఉవాచ శోకసంతప్తో బ్రాతుర్హితమనంతరమ్ ॥ 21
- యోఽయం విమర్దేషు న భగ్గుపూర్వః సురైస్సమేతైస్సహ వాసవేన ।
భవంతమాసాద్య రణే విభగ్నో వేలామివాసాద్య యథా సముద్రః ॥ 22
- అనేన దత్తాని సుపూజితాని భుక్తాశ్చ భోగా నిభృతాశ్చ భృత్యాః ।
ధనాని మిత్రేషు సమర్పితాని వైరాణ్యమిత్రేషు చ యాపితాని ॥ 23
- ఏషోఽహితాగ్నిశ్చ మహాతపాశ్చ వేదాంతగః కర్మసు చాగ్ర్యవీర్యః ।
ఏతస్య యత్రైతగతస్య కృత్యం తత్కర్తుమిచ్ఛామి తవ ప్రసాదాత్ ॥ 24
- స తస్య వాక్యైః కరుణైర్మహాత్మా సంబోధితస్నాధు విభీషణేన ।
అజ్ఞాపయామాస నరేంద్రసూనుః స్వర్గీయమాధానమదీనసత్త్వః ॥ 25
- మరణాంతాని వైరాణి నిర్వృత్తం నః ప్రయోజనమ్ । క్రియతామస్య సంస్కారో మమాప్యేష యథా తవ ॥ 26

ఇత్యాదే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే విభీషణసాంత్వనం నామ ద్వాదశోత్తరశతతమస్కర్గః

అథ త్రయోదశోత్తరశతతమః సర్గః (113) రావణపత్నీవిలాపః

- రావణం నిహతం శ్రుత్వా రాఘవేణ మహాత్మనా । అంతఃపురాద్వినిష్ఠేతూ రాక్షస్యశ్శోకకర్కితాః ॥ 1
- వార్యమాణాః సుబహుశో వేష్టంత్యః క్షితిపాంసుషు ।విముక్తకేశ్యో దుఃఖార్తాః గావో వత్సహతా ఇవ ॥ 2
- ఉత్తరేణ వినిష్ఠమ్య ద్వారేణ సహ రాక్షసైః ।ప్రవిశ్యాయోధనం ఘోరం విచిన్వంత్యో హతం పతిమ్ ॥ 3
- రాజపుత్రేతి వాదిన్యో హా నాథేతి చ సర్వశః । పరిపేతుః కబంధాంకాం మహీం శోణితకర్ణమామ్ ॥ 4
- తా బాష్పపరిపూర్ణాక్ష్యో భర్తృశోకపరాజితాః । కరేణ్య ఇవ నర్థంత్యో వినేదుర్వ్రతయూథపాః ॥ 5
- దదృశుస్తం మహావీర్యం మహాకాయం మహాద్యుతిమ్ ।రావణం నిహతం భూమౌ నీలాంజనచయోపమమ్ ॥
తాః పతిం సహసా దృష్ట్వా శయానం రణపాంసుషు ।నిపేతుస్తస్య గాత్రేషు చ్ఛిన్నా వనలతా ఇవ ॥ 7
- బహుమానాత్పరిష్వజ్య కాచిదేనం రురోద హా । చరణౌ కాచిదాలింగ్య కాచిత్కంఠేఽవలంబ్య చ ॥ 8
- ఉద్భుత్య చ భుజౌ కాచిత్ భూమౌ స్మ పరివర్తతే ।హతస్య వదనం దృష్ట్వా కాచిన్మోహముపాగమత్ ॥ 9
- కాచిదంకే శిరః కృత్వా రురోద ముఖమీక్షతీ ।స్నాపయంతీ ముఖం బాష్పైః తుషారైరివ పంకజమ్ ॥ 10
- ఏవమార్తాః పతిం దృష్ట్వా రావణం నిహతం భువి ।చుక్రుశుర్బహుధా శోకాత్ భూయస్తాః పర్యదేవయన్ ॥

యేన విత్రాసితః శక్రో యేన విత్రాసితో యమః । యేన వైశ్రవణో రాజా పుష్పకేణ వియోజితః ॥ 12
 గంధర్వాణామృషీణాం చ సురాణాం చ మహాత్మనామ్ । భయం యేన మహద్దత్తం సోఽయం శేతే రణే హతః ॥
 అసురేభ్యః సురేభ్యో వా పన్నగేభ్యోఽపి వా తథా । న భయం యో విజానాతి తస్యేదం మానుషాద్భయమ్ ॥
 అవధ్యో దేవతానాం యః తథా దానవరక్షసామ్ । హతస్సోఽయం రణే శేతే మానుషేణ పదాతినా ॥ 15
 యో న శక్యస్సురైర్లంతుం న యక్షైర్నాసురైస్తథా । సోఽయం కశ్చిదివాసత్త్వే మృత్యుం మర్త్యేన లంభితః ॥
 ఏవం వదంత్యో బహుధాః రురుదుస్తస్య తాః స్త్రియః । భూయ ఏవ చ దుఃఖారాః విలేపుశ్చ పునః పునః ॥
 అశృణ్వతా చ సుహృదాం సతతం హితవాదినామ్ । మరణాయాహృతా సీతా ఘాతితాశ్చ నిశాచరాః ।
 ఏతాస్సమమిదానీం తే వయమాత్మా చ పాతితాః ॥ 18
 బ్రువాణోఽపి హితం వాక్యమ్ ఇష్టో బ్రాతా విభీషణః । దృష్టం పరుషితో మోహాత్ త్వయాఽఽ త్వవధకాంక్షిణా ॥
 యది నిర్యాతితా తే స్యాత్ సీతా రామాయ మైథిలీ । న నః స్యాద్వ్యసనం ఘోరమ్ ఇదం మూలహరం మహత్ ॥
 వృత్తకామో భవేద్బ్రాతా రామో మిత్రకులం భవేత్ । వయం చావిధవాః సర్వాః సకామా న చ శత్రవః ॥ 21
 త్వయా పునర్మృశంసేన సీతాం సంరుంధతా బలాత్ । రాక్షసా వయమాత్మా చ త్రయం తుల్యం నిపాతితమ్ ॥ 22
 న కామకారః కామం వా తవ రాక్షసపుంగవ । దైవం చేష్టయతే సర్వం హతం దైవేన హన్యతే ॥ 23
 వానరాణాం వినాశోఽయం రక్షసాం చ మహాహవే । తవ చైవ మహాబాహో! దైవయోగాదుపాగతః ॥ 24
 నైవార్ధేన న కామేన విక్రమేణ న చాజ్ఞయా । శక్యా దైవగతిర్లోకే నివర్తయితుముద్యతా ॥ 25
 విలేపురేవం దీనాస్తాః రాక్షసాధిపయోషితః । కురర్య ఇవ దుఃఖారాః బాష్పపర్యాకులేక్షణాః ॥ 26

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రావణపత్నీవిలాసో నామ త్రయోదశోత్తరశతతమస్కంధః

అథ చతుర్దశోత్తరశతతమః సర్గః (114) మందోదరీవిలాసః

తాసాం విలపమానానాం తదా రాక్షసయోషితామ్ । జ్యేష్ఠా పత్నీ ప్రియా దీనా భర్తారం సముదైక్షత ॥ 1
 దశగ్రీవం హతం దృష్ట్వా రామేణాచింత్యకర్మణా । పతిం మందోదరీ తత్ర కృపణా పర్వదేవయత్ ॥ 2
 నను నామ మహాభాగ తవ వైశ్రవణానుజ । క్రుద్ధస్య ప్రముఖే స్థాతుం త్రస్యత్యపి పురందరః ॥ 3
 ఋషయశ్చ మహీదేవాః గంధర్వాశ్చ యశస్వినః । నను నామ తవోద్వేగాత్ చారణాశ్చ దిశో గతాః ॥ 4
 స త్వం మానుషమాత్రేణ రామేణ యుధి నిర్జితః । న వ్యపత్రపసే రాజన్ కిమిదం రాక్షసర్షభ ॥ 5
 కథం త్రైలోక్యమాక్రమ్య స్త్రియా వీర్యేణ చాన్వితమ్ । అవిషహ్యాం జఘాన త్వాం మానుషో వనగోచరః ॥ 6
 మానుషాణామవిషయే చరతః కామరూపిణః । వినాశస్తవ రామేణ సంయుగే నోపపద్యతే ॥ 7
 న చైతత్కర్మ రామస్య శ్రద్ధధామి చమూముఖే । సర్వతస్సముపేతస్య తవ తేనాభిమర్శనమ్ ॥ 8
 యదైవ చ జనస్థానే రాక్షసైర్బహుభిర్బృతః । ఖరస్తవ హతో బ్రాతా తదైవాసౌ న మానుషః ॥ 9
 యదైవ నగరీం లంకాం దుష్ప్రవేశాం సురైరపి । ప్రవిష్టో హనుమాన్ వీర్యాత్ తదైవ వృథితా వయమ్ ॥ 10
 యదైవ వానరైర్హోరైః బద్ధస్సేతుర్మహోర్ధవే । తదైవ హృదయేనాహం శంకే రామమమానుషమ్ ॥ 11
 అథవా రామరూపేణ కృతాంతః స్వయమాగతః । మాయాం తవ వినాశాయ విధాయాప్రతితర్కితామ్ ॥ 12
 అథవా వాసవేన త్వం ధర్షితోఽసి మహాబల । వాసవస్య కుతశ్చక్తిః త్వాం ద్రష్టుమపి సంయుగే ॥ 13
 (మహావీర్యం మహాసత్త్వం దేవశత్రుం భయావహమ్ ।)
 వ్యక్తమేష మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః । అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో మహాన్ ॥ 14
 తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః । శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీః అజయ్యః శాశ్వతో ద్రువః ॥ 15
 మానుషం వపురాస్థాయ విష్ణుః సత్యపరాక్రమః । సర్వైః పరివృతో దేవైః వానరత్వముపాగతైః ॥ 16
 సర్వలోకేశ్వరస్సాక్షాత్ లోకానాం హితకామ్యయా । సరాక్షసపరీవారం హతవాంస్తాం మహాద్యుతిః ॥ 17

- ఇంద్రియాణి పురా జిత్వా జితం త్రిభువనం త్వయా | స్మరద్భిరివ తద్దై వ్విరమ్ ఇంద్రియైరేవ నిర్జితః || 18
- క్రియతామవిరోధశ్చ రాఘవేణేతి యన్మయా | ఉచ్యమానో న గృహ్ణాసి తస్యేయం వ్యష్టిరాగతా || 19
- అకస్మాచ్ఛాభికామోఽసి సీతాం రాక్షసపుంగవ | ఐశ్వర్యస్య వినాశాయ దేహస్య స్వజనస్య చ || 20
- అరుంధత్యా విశిష్టాం తాం రోహిణ్యాశ్చాపి దుర్మతే | సీతాం ధర్షయతా మాన్యాం త్వయా హ్యసదృశం కృతమ్ || 21
- వసుధాయాశ్చ వసుధాం శ్రియః శ్రీం భర్తృవత్సలామ్ | సీతాం సర్వానవద్యాంగీమ్ అరణ్యే విజనే శుభామ్ || 22
- ఆనయిత్వా తు తాం దీనాం ఛద్మనాఽత్మస్వదూషణ | అప్రాప్య చైవ తం కామం మైథిలీసంగమే కృతమ్ || 23
- పతివ్రతాయాస్తపసా నూనం దగ్ధోఽసి మే ప్రభో | తదైవ యన్న దగ్ధస్త వ్విం ధర్షయంస్తనుమధ్యమామ్ || 24
- దేవా బిభృతి తే సర్వే సేంద్రాస్సాగ్నిపురోగమాః | అవశ్యమేవ లభతే ఫలం పాపస్య కర్మణః || 25
- ఘోరం పర్యాగతే కాలే కర్తా నాస్యత్ర సంశయః | శుభకృచ్ఛుభమాప్నోతి పాపకృత్పాపమశ్నుతే || 26
- విభీషణః సుఖం ప్రాప్తః త్వం ప్రాప్తః పాపమీదృశమ్ | సంత్యన్యాః ప్రమదాస్తుభ్యం రూపేణాభ్యధికాస్తతః || 27
- అనంగవశమాపన్నః త్వం తు మోహాన్న బుధ్యసే | న కులేన న రూపేణ న దాక్షిణ్యేన మైథిలీ || 28
- మయాఽధికా వా తుల్యా వా త్వం తు మోహాన్న బుధ్యసే | సర్వథా సర్వభూతానాం నాస్తి మృత్యురలక్షణః || 29
- తవ తావదయం మృత్యుః మైథిలీకృతలక్షణః | సీతానిమిత్తజో మృత్యుః త్వయా దూరాదుపాహృతః || 30
- మైథిలీ సహ రామేణ విశోకా విహారిష్యతి | అల్పపుణ్యా త్వహం ఘోరే పతితా శోకసాగరే || 31
- కైలాసే మందరే మేరౌ తథా చైత్రరథే వనే | దేవోద్ధానేషు సర్వేషు విహృత్య సహితా త్వయా || 32
- విమానేనానురూపేణ యాయామ్యతులయా శ్రియా | పశ్యంతీ వివిధాన్ దేశాన్ తాంస్తాంశ్చిత్రస్రగంబరా || 33
- భ్రంశితా కామభోగేభ్యః సాఽస్మి వీర! వధాత్తవ | సైవాన్యేవాస్మి సంవృత్తా ధిగ్రాజ్ఞాం చంచలాః శ్రియః || 34
- హా రాజన్ సుకుమారం తే సుభ్రు సుత్వక్సమున్నసమ్ | కాన్తిశ్రీద్యుతిభిస్తుల్యమ్ ఇందుపద్మదివాకరైః || 35
- కిరీటకూటోజ్జ్వలితం తామ్రాస్యం దీప్తకుండలమ్ | మదవ్యాకులలోలాక్షం భూత్వా యత్పానభూమిషు || 36
- వివిధస్రగ్ధరం చారు వల్గుస్మితకథం శుభమ్ | తదేవాద్య తవేదం హి వక్త్రం న భ్రాజతే ప్రభో || 37
- రామసాయకనిర్భిన్నం సిక్తం రుధిరవిస్రవైః | విశీర్ణమేదోమస్తిష్ఠం రూక్షం స్యందనరేణుభిః || 38
- హా పశ్చిమా మే సంప్రాప్తా దశా వైధవ్యకారిణీ | యా మయాఽఽసీన్న సంబుద్ధా కదాచిదపి మందయా || 39
- పితా దానవరాజో మే భర్తా మే రాక్షసేశ్వరః | పుత్రో మే శక్రనిర్దేతా ఇత్యేవం గర్వితా భృశమ్ || 40
- దృష్టారిమర్దనాశ్శూరాః ప్రఖ్యాతబలపౌరుషాః | అకుతశ్చిద్భయా నాథాః మమేత్యాసీన్మతిర్ద్భుధా || 41
- తేషామేవంప్రభావానాం యుష్మాకం రాక్షసర్షభ | కథం భయమసంబుద్ధం మానుషాదిదమాగతమ్ || 42
- స్నిగ్ధేంద్రనీలనీలం తు ప్రాంశుశైలోపమం మహత్ | కేయూరాంగదవైడూర్యముక్తాదామస్రగుజ్జ్వలమ్ || 43
- కాంతం విహారేష్వధికం దీప్తం సంగ్రామభూమిషు | భాత్యాభరణభాభిర్యత్ విద్యుద్భిరివ తోయదః || 44
- తదేవాద్య శరీరం తే తీక్ష్ణే ణై ర్నై కైశ్చరైశ్చితమ్ | పునర్దుర్లభసంస్పర్శం పరిష్వక్తుం న శక్యతే || 45
- శ్వావిధశ్శలలైర్యద్వత్ బాణైర్లగ్నైర్నిరంతరమ్ | స్వర్పితైర్మృసు భృశం సంభిన్నస్నాయుబంధనమ్ || 46
- క్షితౌ నిపతితం రాజన్ శ్యావం రుధిరసచ్ఛవి | వజ్రప్రహారాభిహతో వికీర్ణ ఇవ పర్వతః || 47
- హా స్వప్నస్సత్యమేవేదం త్వం రామేణ కథం హతః | త్వం మృత్యోరపి మృత్యుస్యాః కథం మృత్యువశం గతః || 48
- త్రైలోక్యవసుభోక్తారం త్రైలోక్యోద్వేగదం మహత్ | జేతారం లోకపాలానాం క్షేప్తారం శంకరస్య చ || 49
- దృష్టానాం నిగృహీతారమ్ ఆవిష్కృతపరాక్రమమ్ | లోకక్షోభయితారం చ నాదైర్బాహతవిరావిణమ్ || 50
- ఓజసా ధృష్టవాక్యానాం వక్తారం రిపుసన్నిధౌ | స్వయూధభృత్యవర్గాణాం గోప్తారం భీమకర్మణామ్ || 51
- హంతారం దానవేంద్రాణాం యక్షాణాం చ సహస్రశః | నివాతకవచానాం చ సంగ్రహీతారమీశ్వరమ్ || 52
- నైకయజ్ఞవిలోప్తారం త్రాతారం స్వజనస్య చ | ధర్మవ్యవస్థాభేత్తారం మాయాస్రష్టారమాహవే || 53
- దేవాసురస్యకన్యానామ్ ఆహర్తారం తతస్తతః | శత్రుస్త్రిశోకదాతారం నేతారం స్వజనస్య చ || 54

లంకాద్వీపస్య గోప్తారం కర్తారం భీమకర్మణామ్ । అస్మాకం కామభోగానాం దాతారం రథినాం వరమ్ ॥
 ఏవంప్రభావం భర్తారం దృష్ట్వా రామేణ పాతితమ్ । స్థిరాఽస్మి యా దేహమిమం ధారయామి హతప్రియా ॥ 56
 శయనేషు మహార్షేషు శయిత్వా రాక్షసేశ్వర! । ఇహ కస్మాత్ప్రసుప్తోఽసి ధరణ్యాం రేణుపాటలః ॥ 57
 యదా మే తనయశ్చస్తో లక్ష్మణేనేంద్రిజిద్భ్యుధి । తదాస్మృభిహతా తీవ్రమ్ అద్య త్వస్మిన్నిపాతితా ॥ 58
 నాహం బన్ధజన్వైర్హీనా హీనా నాథేన తు త్వయా । విహీనా కామభోగైశ్చ శోచిష్యే శాశ్వతీస్సమాః ॥ 59
 ప్రపన్నో దీర్ఘమధ్వానం రాజన్నద్యాసి దుర్గమమ్ । నయ మామపి దుఃఖార్తాం న జీవిష్యే త్వయా వినా ॥ 60
 కస్మాత్త్వం మాం విహాయేవ కృపణాం గంతుమిచ్ఛసి । దీనాం విలపితైర్మందాం కిం వా మాం నాభిభాషసే ॥ 61
 దృష్ట్వా న ఖల్వసి క్రుద్ధో మామిహానవకుంతితామ్ । నిర్గతాం నగరద్వారాత్ పద్భ్యామేవాగతాం ప్రభో ॥ 62
 పశ్యేష్టదార దారాంస్తే భ్రష్టలజ్జువకుంతితాన్ । బహిర్విష్టతితాన్ సర్వాన్ కథం దృష్ట్వా న కుప్యసి ॥ 63
 అయం క్రీడాసహాయస్తే నాథ! లాలప్యతే జనః । న చైనమాశ్వాసయసే కిం వా న బహుమన్యసే ॥ 64
 యాస్తస్వయా విధవా రాజన్ కృతా నైకాః కులస్త్రియః । పతివ్రతా ధర్మపరాః గురుశుశ్రూషణే రతాః ॥ 65
 తాభిశ్చోకాభితప్తాభిః శప్తః పరవశం గతః । త్వయా విప్రకృతాభిర్యత్ తదా శప్తం తదాగతమ్ ॥ 66
 ప్రవాదః సత్య ఏవాయం త్వాం ప్రతి ప్రాయశో నృప । పతివ్రతానాం నాకస్మాత్ పతంత్యశ్రూణి భూతలే ॥ 67
 కథం చ నామ తే రాజన్ లోకానాక్రమ్య తేజసా । నారీచౌర్యమిదం క్షుద్రం కృతం శౌండీర్యమానినా ॥ 68
 అపనీయాశ్రమాద్రామం యన్ముగచ్ఛద్మనా త్వయా । ఆనీతా రామపత్నీ సా తతే కాతర్యలక్షణమ్ ॥ 69
 కాతర్యం చ న తే యుద్ధే కదాచిత్సంస్మరామ్యహమ్ । తత్తు భాగ్యవిపర్యాసాత్ నూనం తే పక్వలక్షణమ్ ॥ 70
 అతీతానాగతార్థజ్ఞో వర్తమానవిచక్షణః । మైథిలీమాహృతాం దృష్ట్వా ధ్యాత్వా నిశ్చస్య చాయతమ్ ॥ 71
 సత్యవాక్స మహాభాగో దేవరో మే యదబ్రవీత్ । సోఽయం రాక్షసముఖ్యానాం వినాశః పర్యుపస్థితః ॥ 72
 కామక్రోధసముత్థేన వ్యసనేన ప్రసంగినా । నిర్భ్రతస్తస్వత్ప్రతేఽనర్థః సోఽయం మూలహరో మహాన్ ॥ 73
 త్వయాకృతమిదం సర్వమ్ అనాథం రక్షసాం కులమ్ । న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్రఖ్యాతబలపౌరుషః ॥
 స్త్రీస్వభావాత్తు మే బుద్ధిః కారుణ్యే పరివర్తతే । సుకృతం దుష్కృతం చ త్వం గృహీత్వా స్వాం గతిం గతః ॥
 ఆత్మానమనుశోచామి త్వద్వియోగేన దుఃఖితా । సుహృదాం హితకామానాం న శ్రుతం వచనం త్వయా ॥ 76
 భ్రాతృణాం చాపి కార్తస్త్వేన హితముక్తం త్వయాఽనఘ! । హేత్వర్థయుక్తం విధివత్ శ్రేయస్కరమదారుణమ్ ॥
 విభీషేణేనాభిహితం న కృతం హేతుమత్త్వయా । మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం వాక్యం మమ పితుస్తదా ॥ 78
 న శ్రుతం వీర్యమతేన తస్యేదం ఫలమీదృశమ్ । నీలజీమూతసంకాశ! పీతాంబర శుభాంగద! ॥ 79
 స్వగాత్రాణి వినిక్షిప్య కిం శేషే రుధిరాఘతః । ప్రసుప్త ఇవ శోకార్తాం కిం మాం న ప్రతిభాషసే ॥ 80
 మహావీర్యస్య దక్షస్య సంయుగేష్వపలాయినః । యాతుధానస్య దౌహిత్ర కిం చ మాం నాభ్యుదీక్షసే ॥ 81
 ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే ప్రాప్తే పరిభవే నవే । అద్య వై నిర్భయా లంకాం ప్రవిష్టాస్సూర్యరశ్మయః ॥ 82
 యేన సూదయసే శత్రూన్ సమరే సూర్యవర్చసా । వజ్రో వజ్రధరస్యేవ సోఽయం తే సతతార్చితః ॥ 83
 రణే శత్రుప్రహరణో హేమజాలపరిష్కృతః । పరిఘో వ్యవకీర్ణస్తే బాణైశ్చిన్నస్సహస్రధా ॥ 84
 ప్రియామివోపగూహ్య త్వం శేషే సమరమేదినీమ్ । అప్రియామివ కస్మాచ్ఛ మాం నేచ్ఛస్యభిభాషితుమ్ ॥ 85
 ధిగస్తు హృదయం యస్యాః మమేదం న సహస్రధా । త్వయి పంచత్వమాపన్నే ఫలతే శోకపీడితమ్ ॥ 86
 ఇత్యేవం విలపంత్యేనం బాష్పవ్యాకులలోచనా । స్నేహోవస్కన్నహృదయా దేవీ మోహముపాగమత్ ॥ 87
 కశ్మలాభిహతా సన్నా బభౌ సా రావణోరసి । సంధ్యానురక్తజలదే దీప్తా విద్యుదివాసితే ॥ 88
 తథాగతాం సముత్పత్య సపత్న్యస్తా భృశాతురాః । పర్యవస్థాపయామాసుః రుదంత్యో రుదతీం భృశమ్ ॥ 89
 న తే సువిదితా దేవి! లోకానాం స్థితిరద్రువా । దశావిభాగపర్యాయే రాజ్ఞాం చంచలయా శ్రియా ॥ 90
 ఇత్యేవముచ్యమానా సా సశబ్దం ప్రరురోద హా । స్నాపయంతీ త్వభిముఖౌ స్తనావస్రాంబువిస్రవైః ॥ 91

- ఏతస్మిన్నంతరే రామో విభీషణమువాచ హా । సంస్కారః క్రియతాం బ్రాతుః స్త్రియశ్చైతా నివర్తయ ॥ 92
- తం ప్రశ్రితస్తతో రామం శ్రుతవాక్యో విభీషణః । విమృశ్య బుద్ధ్యా ధర్మజ్ఞో ధర్మార్థసహితం వచః ॥ 93
- రామస్యైవానువృత్త్యర్థముత్తరం ప్రత్యభాషత । త్యక్తధర్మవ్రతం క్రూరం నృశంసమనృతం తథా ॥ 94
- నాహమర్హోఽస్మి సంస్కర్తుం పరదారాభిమర్చినమ్ । బ్రాతృరూపో హి మే శత్రుః ఏష సర్వాహితే రతః ॥ 95
- రావణో నార్హతే పూజాం పూజ్యోఽపి గురుగౌరవాత్ । నృశంస ఇతి మాం కామం వక్ష్యంతి మనుజా భువి ॥ 96
- శ్రుత్వా తస్య గుణాన్ సర్వే వక్ష్యంతి సుకృతం పునః । తచ్చుత్వా పరమప్రీతో రామో ధర్మభృతాం వరః ॥
- విభీషణమువాచేదం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ । తవాపి మే ప్రియం కార్యం త్వత్ప్రభావాచ్చ మే జితమ్ ॥ 98
- అవశ్యం తు క్షమం వాచ్యో మయా త్వం రాక్షసేశ్వర । అధర్మాన్యతసంయుక్తః కామం త్వేష నిశాచరః ॥ 99
- తేజస్వీ బలవాన్ శూరః సంయుగేషు చ నిత్యశః । శతక్రతుముఖైర్దేవైః శ్రూయతే న పరాజితః ॥ 100
- మహాత్మా బలసంపన్నో రావణో లోకరావణః । మరణాంతాని వైరాణి నిర్భుత్తం నః ప్రయోజనమ్ ॥ 101
- క్రియతామస్య సంస్కారో మమాప్యేష యథా తవ । త్వత్సకాశాద్దశగ్రీవః సంస్కారం విధిపూర్వకమ్ ॥ 102
- ప్రాప్తుమర్హతి ధర్మజ్ఞ! త్వం యశోభాగ్భవిష్యసి । రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా త్వరమాణో విభీషణః ॥ 103
- సంస్కారేణానురూపేణ యోజయామాస రావణమ్ । చితాం చందనకాప్యానాం పద్మకోశీరసంవృతామ్ ॥ 104
- బ్రాహ్మ్య సంవేశయాంచక్రూ రాంకవాస్తరణావృతమ్ । వర్తతే వేదవిహితో రాజ్ఞో వై పశ్చిమః క్రతుః ॥ 105
- ప్రచక్రూ రాక్షసేంద్రస్య పితృమేధమనుక్రమమ్ । వేదిం చ దక్షిణప్రాచ్యాం యథాస్థానం చ పావకమ్ ॥ 106
- పుషదాజ్యేన సంపూర్ణాం స్రువం సర్వే ప్రచిక్షిపుః । పాదయో శృకటం ప్రాదుః అంతరూర్వోరులూఖలమ్ ॥
- దారుపాత్రాణి సర్వాణి అరణిం చోత్తరారణిమ్ । దత్త్వా తు ముసలం చాన్యత్ యథాస్థానం విచక్షణాః ॥
- శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షివిహితేన చ । తత్ర మేధం పశుం హత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః ॥ 109
- పరిస్తరణికాం రాజ్ఞో ఘృతాక్తాం సమవేశయన్ । గంధైర్మాలై ర్యలంకృత్య రావణం దీనమాససాః ॥ 110
- విభీషణసహాయాస్తే వస్త్రైశ్చ వివిధైరపి । లాజైశ్చావకిరంతి స్మ బాష్పపూర్ణముఖాస్తదా ॥ 111
- దదౌ చ పావకం తస్య విధియుక్తం విభీషణః । స్నాత్వా చైవార్ధవస్త్రేణ తిలాన్దుర్వాభిమిశ్రితాన్ ॥ 112
- ఉదకేన చ సంమిశ్రాన్ ప్రదాయ విధిపూర్వకమ్ । ప్రదాయ చోదకం తస్మై మూర్ధ్నా చైనం నమస్య చ ॥
- తాః స్త్రియోఽనునయామాస సాంత్యముక్తా వ్ పునః పునః । గమ్యతామితి తాస్సర్వాః వివిశుర్నగరీం తదా ॥
- ప్రవిష్టాసు చ సర్వాసు రాక్షసీషు విభీషణః । రామపార్శ్వముపాగమ్య తదాఽతిష్ఠద్విసీతవత్ ॥ 115
- రామోఽపి సహ సైన్యేన ససుగ్రీవస్సలక్ష్మణః । హర్షం లేభే రిపుం హత్వా యథా వృతం శతక్రతుః ॥ 116

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మందోదరీవిలాపో నామ చతుర్దశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ పంచదశోత్తరశతతమః సర్గః (115) విభీషణపట్టాభిషేకః

- తే రావణవధం దృష్ట్వా దేవగంధర్వదానవాః । జగ్ముః సైవ్యైః సైవ్యిమానైస్తే కథయంతః శుభాః కథాః ॥ 1
- రావణస్య వధం ఘోరం రాఘవస్య పరాక్రమమ్ । సుయుద్ధం వానరాణాం చ సుగ్రీవస్య చ మంత్రితమ్ ॥ 2
- అనురాగం చ వీర్యం చ సౌమిత్రేర్లక్ష్మణస్య చ । కథయంతో మహాభాగాః జగ్ముర్మృష్టా యథాగతమ్ ॥ 3
- రాఘవస్తు రథం దివ్యమ్ ఇంద్రదత్తం శిఖిప్రభమ్ । అనుజ్ఞాయ మహాభాగో మాతలిం ప్రత్యపూజయత్ ॥ 4
- రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతో మాతలిశ్చక్రసారథిః । దివ్యం తం రథమాస్థాయ దివమేవారురోహ సః ॥ 5
- తస్మింస్తు దివమారూఢే సురసారథిసత్తమే । రాఘవః పరమప్రీతః సుగ్రీవం పరిషస్యజే ॥ 6
- పరిష్వజ్య చ సుగ్రీవం లక్ష్మణేన ప్రచోదితః । పూజ్యమానో హరిశ్రేష్ఠైః ఆజగామ బలాలయమ్ ॥ 7
- అబ్రవీచ్చ తదా రామః సమీపపరివర్తినమ్ । సౌమిత్రిం సత్యసంపన్నం లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ ॥ 8
- విభీషణమిమం సౌమ్య! లంకాయామభిషేచయ । అనురక్తం చ భక్తం చ మమ చైవోపకారిణమ్ ॥ 9

ఏష మే పరమః కామో యదీమం రావణానుజమ్ |లంకాయాం సౌమ్య! పశ్యేయమ్ అభిషిక్తం విభీషణమ్ ||
 ఏవముక్తస్తు సౌమిత్రీ రాఘవేణ మహాత్మనా | తథేత్సుక్తా తు సంహృష్టః సౌవర్ణం ఘటమాదదే || 11
 తం ఘటం వానరేంద్రాణాం హస్తే దత్వా మనోజవాన్ | ఆదిదేశ మహాసత్త్వాన్ సముద్రసలిలానయే || 12
 ఇతి శీఘ్రం తతో గత్వా వానరాస్తే మహాబలాః | ఆగతాస్తజ్జలం గృహ్య సముద్రాద్వానరోత్తమాః || 13
 తతస్తే వకం ఘటం గృహ్య సంస్థాప్య పరమాసనే | ఘటేన తేన సౌమిత్రీః అభ్యపించద్విభీషణమ్ || 14
 లంకాయాం రక్షసాం మధ్యే రాజానం రామశాసనాత్ | విధినా మంత్రదృష్టేన సుహృద్గణసమావృతమ్ || 15
 అభ్యపించత్ స ధర్మాత్మా శుద్ధాత్మానం విభీషణమ్ | తస్యామాత్యా జహృషిరే భక్తా యే చాస్య రాక్షసాః || 16
 దృష్ట్వా ఖిషిక్తం లంకాయాం రాక్షసేంద్రం విభీషణమ్ | (రాఘవః పరమాం ప్రీతిమ్ ఆజగామ సలక్ష్మణః |)
 స తద్రాజ్యమ్ మహాత్ప్రాప్య రామదత్తం విభీషణః || 17
 ప్రకృతీస్సాంత్యయిత్వా చ తతో రామముపాగమత్ | అక్షతాన్ మోదకాన్ లాజాన్ దివ్యాస్సుమనసస్తదా || 18
 ఆజహూరథ సంహృష్టాః పౌరాస్తస్మై నిశాచరాః | స తాన్ గృహీత్వా దుర్ధర్షో రాఘవాయ న్యవేదయత్ || 19
 మంగల్యం మంగళం సర్వం లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్ | కృతకార్యం సమృద్ధార్థం దృష్ట్వా రామో విభీషణమ్ ||
 ప్రతిజగ్రాహ తత్సర్వం తస్యైవ ప్రియకామ్యయా | (తత్ప్రగృహ్య పరాం ప్రీతిం జగామ సహలక్ష్మణః |)
 తతశ్చైలోపమం వీరం ప్రాంజలిం పార్శ్వతః స్థితమ్ || 21
 అబ్రవీద్రాఘవో వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమమ్ | అనుమాన్య మహారాజమ్ ఇమం సౌమ్యం విభీషణమ్ || 22
 గచ్ఛ సౌమ్య! పురీం లంకామ్ అనుజ్ఞాప్యమ్ యథావిధి | ప్రవిశ్య రావణగృహం విజయేనాభినంద్య చ || 23
 వైదేహ్యై మా కుశలినం ససుగ్రీవం సలక్ష్మణమ్ | ఆచక్ష్వజయతాం శ్రేష్ఠ! రావణం చ మయా హతమ్ ||
 ప్రియమేతదుదాహృత్య మైథిల్యాస్తవ్ వం హరీశ్వర! | ప్రతిగృహ్య చ సందేశమ్ ఉపావర్తితుమర్హసి || 25
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే విభీషణపట్టాభిషేకో నామ పంచదశోత్తరశతతమస్కంధః

అథ షోడశోత్తరశతతమః సర్గః (116) సీతాహనుమత్సంవాదః

ఇతి ప్రతిసమాదిష్ఠో హనుమాన్మారుతాత్మజః | ప్రవివేశ పురీం లంకాం పూజ్యమానో నిశాచరైః || 1
 ప్రవిశ్య చ మహాతేజాః రావణస్య నివేశనమ్ | దదర్శ మృజయా హీనాం సాతంకామివ రోహిణీమ్ || 2
 వృక్షమూలే నిరాసందాం రాక్షసీభిస్సమావృతామ్ | నిభృతః ప్రణతః ప్రహ్వః సోఽభిగమ్యాభివాద్య చ || 3
 దృష్ట్వా తమాగతం దేవీ హనుమంతం మహాబలమ్ | తూష్ణీమాస్త తదా దృష్ట్వా స్మృత్వా ప్రముదితాఽభవత్ || 4
 సౌమ్యం దృష్ట్వా ముఖం తస్యాః హనుమాన్ ప్లవగోత్తమః | రామస్య వచనం సర్వమ్ ఆఖ్యాతుముపచక్రమే ||
 వైదేహి! కుశలీ రామః సహ సుగ్రీవలక్ష్మణః | విభీషణసహాయశ్చ హరీణాం సహితో బలైః || 6
 కుశలం చాహ సిద్ధార్థో హతశత్రురరిందమః | విభీషణసహాయేన రామేణ హరిభిస్సహ || 7
 నిహతో రావణో దేవి! లక్ష్మణస్య నయేన చ | పృష్ట్వా తు కుశలం రామో వీరస్తావ్ వం రఘునందనః || 8
 అబ్రవీత్ పరమప్రీతః కృతార్థేనాంతరాత్మనా | ప్రియమాఖ్యామి తే దేవి! త్వాం తు భూయస్సభాజయే || 9
 దిష్ట్వా జీవసి ధర్మజ్ఞే! జయేన మమ సంయుగే | లబ్ధో నో విజయస్సీతే! స్వస్థా భవ గతవ్యథా || 10
 (రావణో నిహతః పాపః సామాత్యస్ససుతో మృధే |)
 రావణశ్చ హతశ్శత్రుః లంకా చేయం వశే స్థితా | మయా హ్యలబ్ధనిద్రేణ దృఢేన తవ నిర్ణయే || 11
 ప్రతిజ్ఞైషా వినిస్తీర్ణా బద్ధా సేతుం మహోదధౌ | సంభ్రమశ్చ న గంతవ్యో వర్తంత్యా రావణాలయే || 12
 విభీషణవిధేయం హి లంకైశ్వర్యమిదం కృతమ్ | తదాశ్వసిహి విశ్వస్థా స్వగృహే పరివర్తసే || 13
 అయం చాభ్యేతి సంహృష్టః త్వద్దర్శనసముత్సుకః | ఏవముక్తా సముత్పత్య సీతా శశినిభాననా || 14
 ప్రహర్షేణావరుద్ధా సా వ్యాజహార న కించన | అబ్రవీచ్ఛ హరిశ్రేష్ఠః సీతామప్రతిజల్పతీమ్ || 15

కిం ను చింతయసే దేవి! కిం ను మాం నాభిభాషసే । ఏవముక్తా హనుమతా సీతా ధర్మే వ్యవస్థితా ॥ 16

అబ్రవీత్ పరమప్రీతా హర్షగర్భదయా గిరా । ప్రియమేతదుపశ్రుత్య భర్తుర్విజయసంశ్రితమ్ ॥ 17

ప్రహర్షపశమాపన్నా నిర్వాక్యాఽస్మి క్షణాంతరమ్ । న హి పశ్యామి సదృశం చింతయంతీ ప్లవంగమ! ॥ 18

మత్ప్రియాఖ్యానకస్యేహ తవ ప్రత్యభినందనమ్ । న హి పశ్యామి తత్సామ్య! పృథివ్యామపి వానర! ॥ 19

సదృశం మత్ప్రియాఖ్యానే తవ దాతుం భవేత్సమమ్ । హిరణ్యం వా సువర్ణం వా రత్నాని వివిధాని చ ॥ 20

రాజ్యం వా త్రిషు లోకేషు నైతదర్హతి భాషితుమ్ । ఏవ ముక్తస్తు వైదేహ్యో ప్రత్యువాచ ప్లవంగమః ॥ 21

గృహీతప్రాంజలిర్వాక్యం సీతాయాః ప్రముఖే స్థితః । భర్తుః ప్రియహితే యుక్తే! భర్తుర్విజయకాంక్షిణి! ॥ 22

స్నిగ్ధమేవంవిధం వాక్యం త్వమేవార్హసి భాషితుమ్ । తవైతద్వచనం సౌమ్యే! సారవత్ప్నిగ్ధమేవ చ ॥ 23

రత్నైఃపూర్ణవిధాచ్ఛాపి దేవరాజ్యాద్విశిష్యతే । అర్థతశ్చ మయా ప్రాప్తాః దేవరాజ్యాదయో గుణాః ॥ 24

హతశత్రుం విజయినం రామం పశ్యామి సుస్థితమ్ । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మైథిలీ జనకాత్మజా ॥ 25

తతః శుభతరం వాక్యమ్ ఉవాచ పవనాత్మజమ్ । అతిలక్షణసంపన్నం మాధుర్యగుణభూషితమ్ ॥ 26

బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం త్వమేవార్హసి భాషితుమ్ । శ్లాఘనీయోఽనిలస్య త్వం పుత్రః పరమధార్మికః ॥

బలం శౌర్యం శ్రుతం సత్త్వం విక్రమో దాక్ష్యముత్తమమ్ । తేజః క్షమా ధృతిః శ్లైర్మ్యం వినీతత్వం న సంశయః ॥

ఏతే చాన్యే చ బహవో గుణాస్త్యయ్యేవ శోభనాః । అథోవాచ పునస్సీతామ్ అసంభ్రాంతో వినీతవత్ ॥ 29

ప్రగృహీతాంజలిర్హర్షాత్ సీతాయాః ప్రముఖే స్థితః । ఇమాస్తు ఖలు రాక్షసోఽయది త్వమనుమన్యసే ॥ 30

హంతుమిచ్ఛామ్యహం సర్వాః యాభిస్త్యం తర్జితాపురా క్లిశ్యంతీం పతిదైవాం త్వామ్ అశోకావనికాం గతామ్ ॥

ఘోరరూపసమాచారాః క్రూరాః క్రూరతరేక్షణాః । రాక్షసో దారుణకథాః వరమేతత్ ప్రయచ్ఛ మే ॥ 32

ముష్టిభిః పాణిభిస్సర్వాః చరణైశ్చైవ శోభనే! । ఇచ్ఛామి వివిధైర్హస్తైః హంతుమేతాస్సుదారుణాః ॥ 33

ఘోరైర్జానుప్రహారైశ్చ దశనానాం చ పాతనైః । భక్షణైః కర్ణనాసానాం కేశానాం లుంఛనైస్తథా ॥ 34

నఖైశ్చుష్కముఖీభిశ్చ దారణైర్లంఘనైర్వ్రతైః । నిపాత్య హంతుమిచ్ఛామి తవ విప్రియకారిణీః ॥ 35

ఏవంప్రకారైర్బహుభిః విప్రకారైర్యశస్విని! । హంతుమిచ్ఛామ్యహం దేవి! తవేమాః కృతకిల్బిషాః ॥ 36

ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకాత్మజా । ఉవాచ ధర్మసహితం హనుమంతం యశస్వినీ ॥ 37

రాజసంశ్రయవశ్యానాం కుర్వంతీనాం పరాజ్ఞయా । విధేయానాం చ దాసీనాం కః కుప్యేద్వానరోత్తమ! ॥ 38

భాగ్యవైషమ్యయోగేన పురా దుశ్చరితేన చ । మయైతత్ ప్రాప్యతే సర్వం స్వకృతం హ్యుపభుజ్యతే ॥ 39

ప్రాప్తవ్యం తు దశాయోగాత్ మయైతదితి నిశ్చితమ్ । దాసీనాం రావణస్యాహం మర్షయామీహ దుర్బలా ॥ 40

ఆజ్ఞప్తా రావణేనైతాః రాక్షసో మామతర్జయన్ । హతే తస్మిన్న కుర్మ్యర్హి తర్జనం వానరోత్తమ! ॥ 41

అయం వ్యాఘ్రసమీపే తు పురాణో ధర్మసంస్థితః । ఋక్షేణ గీతః శ్లోకో మే తం నిబోధ ప్లవంగమ! ॥ 42

న పరః పాపమాదత్తే పరేషాం పాపకర్మణామ్ । సమయో రక్షితవ్యస్తు సంతశ్చారిత్రభూషణాః ॥ 43

పాపానాం వా శుభానాం వా వధార్వాణాం ప్లవంగమ! । కార్యం కరుణమార్యేణ న కల్పిన్నాపరాధ్యతి ॥

లోకహింసావిహారాణాం రక్షసాం కామరూపిణామ్ । కుర్వతామపి పాపాని నైవ కార్యమశోభనమ్ ॥ 45

ఏవముక్తస్తు హనుమాన్ సీతయా వాక్యకోవిదః । ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం రామపత్నీం యశస్వినీమ్ ॥

యుక్తా రామస్య భవతీ ధర్మపత్నీ యశస్వినీ । ప్రతిసందిశ మాం దేవి! గమిష్యే యత్ర రాఘవః ॥ 47

ఏవముక్తా హనుమతా వైదేహీ జనకాత్మజా । అబ్రవీద్ధ్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తారం వానరోత్తమ! ॥ 48

తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః । హర్షయన్ మైథిలీం వాక్యమ్ ఉవాచేదం మహాద్యుతిః ॥

పూర్ణచంద్రాననం రామం ద్రక్ష్యస్యార్యే! సలక్ష్మణమ్ । స్థిరమిత్రం హతామిత్రం శచీవ త్రిదశేశ్వరమ్ ॥ 50

తమేవముక్తా రాజంతీం సీతాం సాక్షాదివ శ్రియమ్ । ఆజగామ మహావేగో హనుమాన్యత్ర రాఘవః ॥ 51

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సీతాహనుమత్సంవాదో నామ షోడశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ సప్తదశోత్తరశతతమః సర్గః (117) రామసమీపే సీతానయనమ్

- స ఉవాచ మహాప్రాజ్ఞమ్ అభిగమ్య ప్లవంగమః । రామం వచనమర్థజ్ఞో వరం సర్వధనుష్కృతామ్ ॥ 1
- యన్నిమితోఽయమారంభః కర్మణాం చ ఫలోదయః । తాం దేవీం శోకసంతప్తాం మైథిలీం ద్రష్టుమర్హసి ॥
- సా హి శోకసమావిష్టా బాష్పపర్యాకులేక్షణా । మైథిలీ విజయం శ్రుత్వా తవ హర్షముపాగమత్ ॥ 3
- పూర్వకాత్ ప్రత్యయాచ్ఛాహమ్ ఉక్తో విశ్వస్తయా తయా । భర్తారం ద్రష్టుమిచ్ఛామి కృతార్థం సహలక్ష్మణమ్ ॥
- ఏవముక్తో హనుమతా రామో ధర్మభృతాం వరః । అగచ్ఛత్సహసా ధ్యానమ్ ఈషద్బాష్పపరిప్లుతః ॥ 5
- దీర్ఘముష్ణం వినిశ్యస్య మేదినీమవలోకయన్ । ఉవాచ మేఘసంకాశం విభీషణముపస్థితమ్ ॥ 6
- దివ్యాంగరాగాం వైదేహీం దివ్యాభరణభూషితామ్ । ఇహ సీతాం శిరస్నాత్నామ్ ఉపస్థాపయ మా చిరమ్ ॥
- ఏవముక్తస్తు రామేణ త్వరమాణో విభీషణః । ప్రవిశ్యాంతఃపురం సీతాం స్వాభిః స్త్రీభిరచోదయత్ ॥ 8
- (తత్ర సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా వాచ విభీషణః । మూర్ఛ్ని బద్ధాంజలిః శ్రీమాన్ వినీతో రాక్షసేశ్వరః ॥)
- దివ్యాంగరాగా వైదేహి! దివ్యాభరణభూషితా । యానమారోహ భద్రం తే భర్తా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి ॥ 9
- ఏవముక్తా తు వైదేహి ప్రత్యువాచ విభీషణమ్ । అస్నాత్నా ద్రష్టుమిచ్ఛామి భర్తారం రాక్షసాధిప! ॥ 10
- తస్మాన్స్తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ విభీషణః । యదాహ రాజా భర్తా తే తత్రథా కర్తుమర్హసి ॥ 11
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా మైథిలీ భర్తృదేవతా । భర్తృభక్తివ్రతా సాధ్యీ తథేతి ప్రత్యభాషత ॥ 12
- తతస్సీతాం శిరస్నాత్నాం యువతీభిరలంకృతామ్ । మహార్థాభరణోపేతాం మహార్థాంబరధారిణీమ్ ॥ 13
- ఆరోప్య శిబికాం దీప్తాం పరార్థాంబరసంవృతామ్ । రక్షోభిర్బహుభిర్గుప్తామ్ ఆజహార విభీషణః ॥ 14
- సోఽభిగమ్య మహాత్మానం జ్ఞాత్వాపి ధ్యానమాస్థితమ్ । ప్రణతశ్చ ప్రహృష్టశ్చ ప్రాప్తాం సీతాం న్యవేదయత్ ॥
- తామాగతాముపశ్రుత్య రక్షోగృహచిరోషితామ్ । హర్షో దైన్యం చ రోషశ్చ త్రయం రాఘవమావిశత్ ॥ 16
- తతః పార్శ్వగతం దృష్ట్వా సవిమర్శం విచారయన్ । విభీషణమిదం వాక్యమ్ అహృష్టం రాఘవోఽబ్రవీత్ ॥
- ।రక్షసాధిపతే! సౌమ్య! నిత్యం మద్విజయే రత! । వైదేహీ సన్నికర్షం మే శీఘ్రం సముపగచ్ఛతు ॥ 18
- స తద్వచనమాజ్ఞాయ రాఘవస్య విభీషణః । తూర్ణముత్సారణే యత్నం కారయామాస సర్వతః ॥ 19
- కంచుకోష్ఠిషణస్తత్ర వేత్రజర్ఘురపాణయః । ఉత్సారయంతః పురుషాః సమంతాత్పరిచక్రముః ॥ 20
- ఋక్షాణాం వానరాణాం చ రక్షసానాం చ సర్వశః । బృందాన్యత్సార్యమాణాని దూరముత్సన్నజుస్తదా ॥ 21
- తేషాముత్సార్యమాణానాం సర్వేషాం ధ్వనిరుత్థితః । వాయునోద్వర్తమానస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః ॥ 22
- ఉత్సార్యమాణాంస్తాన్ దృష్ట్వా సమంతాజ్ఞాతసంభ్రమాన్ । దాక్షిణ్యాత్తదమర్షాచ్చ వారయామాస రాఘవః ॥
- సంరభశ్చాబ్రవీద్రామః చక్షుషా ప్రదహన్నివ । విభీషణం మహాప్రాజ్ఞం సోపాలంభమిదం వచః ॥ 24
- కిమర్థం మామనాదృత్య క్లిశ్యతేఽయం త్వయాజనః । నివర్తయైసముద్యోగం జనోఽయం స్వజనో మమ ॥
- స గృహాణి న వస్త్రాణి న ప్రాకారాస్తిరస్మియాః । నేదృశా రాజసత్కారాః వృత్తమావరణం స్త్రియాః ॥ 26
- వ్యసనేషు న కృచ్ఛేషు న యుద్ధేషు స్వయంవరే । న క్రతౌ న విహాసే చ దర్శనం దువ్యతి స్త్రియాః ॥ 27
- సై షా యుద్ధగతా చైవ కృచ్ఛే చ మహతి స్థితా । దర్శనేఽస్యా న దోషః స్యాత్ మత్సమీపే విశేషతః ॥ 28
- తదానయ సమీపం మే శీఘ్రమేనాం విభీషణ! । సీతా పశ్యతు మామేషా సుహృద్గణవృతం స్థితమ్ ॥ 29
- ఏవముక్తస్తు రామేణ సవిమర్శో విభీషణః । రామస్యోపానయత్సీతాం సన్నికర్షం వినీతవత్ ॥ 30
- తతో లక్ష్మణసుగ్రీవౌ హనూమాంశ్చ ప్లవంగమః । నిశమ్య వాక్యం రామస్య బభూవుర్వృథితా భృశమ్ ॥ 31
- కళత్రనిరపేక్షైశ్చ ఇంగితైరస్య దారుణైః । అప్రీతమివ సీతాయాం తర్కయంతి స్మ రాఘవమ్ ॥ 32
- లజ్జయా త్వవలీయంతీ స్వేషు గాత్రేషు మైథిలీ । విభీషణేనానుగతా భర్తారం సాఽభ్యవర్తత ॥ 33
- సా వస్త్రసంరుద్ధముఖీ లజ్జయా జనసంసది । రురోదాసాద్య భర్తారమ్ ఆర్యపుత్రేతి భాషిణీ ॥ 34

విస్మయాచ్చ ప్రహర్షాచ్చ స్నేహోచ్చ పతిదేవతా । ఉదైక్షత ముఖం భర్తుః సౌమ్యం సౌమ్యతరాననా ॥ 35
 అథ సమపనుదన్మనఃక్లమం సా సుచిరమదృష్టముదీక్ష్వ వై ప్రియస్య ।
 వదనముదితపూర్ణచంద్రకాంతం విమలశశాంకనిభాననా తదానీమ్ ॥ 36
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామసమీపే సీతానయనం నామ సప్తదశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ అష్టాదశోత్తరశతతమః సర్గః (118) లోకాపవాదభయాత్ రామపరుషోక్తిః
 తాం తు పార్శ్వస్థితాం ప్రహ్వం రామస్సంప్రేక్ష్వ మైథిలీమ్ । హృదయాంతర్గతక్రోధో వ్యాహర్తుముపచక్రమే ॥ 1
 ఏషాఽసి నిర్జితా భద్రే! శత్రుం జిత్వా మయా రణే । పౌరుషాద్యదనుష్ఠేయం తదేతదుపపాదితమ్ ॥ 2
 గతోఽస్మంతమమర్షస్య ధర్షణా సంప్రమార్జితా । అవమానశ్చ శత్రుశ్చ యయా యుగపదుద్భుతౌ ॥ 3
 అద్య మే పౌరుషం దృష్టమ్ అద్య మే సఫలః శ్రమః । అద్య తీర్ణప్రతిజ్ఞత్వాత్ ప్రభవామీహ చాత్మనః ॥ 4
 యా త్వం విరహితా సీతా చలచిత్తేన రక్షసా । దైవసంపాదితో దోషో మానుషేణ మయా జితః ॥ 5
 సంప్రాప్తమవమానం యః తేజసా న ప్రమార్జతి । కస్తస్య పురుషార్థోఽస్తి పురుషస్యాల్పతేజసః ॥ 6
 లంఘనం చ సముద్రస్య లంకాయాశ్చావమర్దనమ్ । సఫలం తస్య తచ్ఛాఘ్నం మహాత్కర్మ హనూమతః ॥ 7
 యుద్ధే విక్రమతశ్చైవ హితం మంత్రయతశ్చ మే । సుగ్రీవస్య ససైన్యస్య సఫలోఽద్య పరిశ్రమః ॥ 8
 నిర్గుణం భ్రాతరం త్యక్త్వా యో మాం స్వయముపస్థితః । విభీషణస్య భక్తస్య సఫలోఽద్య పరిశ్రమః ॥ 9
 ఇత్యేవం బ్రువతస్తస్య సీతా రామస్య తద్వచః । మృగీవోత్పల్లనయనా బభూవాశ్రుపరిఘ్నతా ॥ 10
 పశ్యతస్తాం తు రామస్య భూయః క్రోధో వ్యవర్ధత । ప్రభూతాజ్ఞావసిక్తస్య పావకస్యేవ దీప్యతః ॥ 11
 స బద్ధాఽభ్రుకుటీం వక్త్రే తిర్యక్ప్రేక్షితలోచనః । అబ్రవీత్ పరుషం సీతాం మధ్యే వానరరక్షసామ్ ॥ 12
 యత్కర్తవ్యం మనుష్యేణ ధర్షణాం పరిమార్జితా । తత్కృతం సకలం సీతే! శత్రుహస్తాదమర్షణాత్ ॥ 13
 నిర్జితా జీవలోకస్య తపసా భావితాత్మనా । అగస్త్యేన దురాధర్షా మునినా దక్షిణేవ దిక్ ॥ 14
 విదితశ్చాస్తు తే భద్రే! యోఽయం రణపరిశ్రమః । స తీర్ణస్సుహృదాం వీర్యాత్ న త్వదర్థం మయా కృతః ॥
 రక్షతా తు మయా వృత్తమ్ అపవాదం చ సర్వశః । ప్రఖ్యాతస్యాత్మవంశస్య న్యంగం చ పరిరక్షతా ॥ 16
 (నిర్జితాఽసి మయా భద్రే శత్రుం జిత్వా మహారణే ।) ప్రాప్తచారిత్రసందేహో మమ ప్రతిముఖే స్థితా ।
 దీపో నేత్రాతురస్యేవ ప్రతికూలాఽసి మే దృఢమ్ ॥ 17
 తద్గచ్ఛ హ్యభ్యనుజ్ఞాతా యథేష్టం జనకాత్మజే! ఏతా దశ దిశో భద్రే కార్యమస్తి న మే త్వయా ॥ 18
 కః పుమాన్మి కులే జాతః స్త్రియం పరగృహోఽషితామ్ । తేజస్వీ పునరాదద్యాత్ సుహృల్లేఖ్యేన చేతసా ॥ 19
 రావణాంకపరిభ్రష్టాం దృష్టాం దుష్టేన చక్షుషా । కథం త్వాం పునరాదద్యాం కులం వ్యపదిశన్ మహాత్ ॥ 20
 తదర్థం నిర్జితా మే త్వం యశః ప్రత్యాహృతం మయా । నాస్తి మే త్వయ్యభిష్యంగో యథేష్టం గమ్యతామితః ॥
 ఇతి ప్రవ్యాహృతం భద్రే! మయైతత్కృతబుద్ధినా । లక్ష్మణే భరతే వా త్వం కురు బుద్ధిం యథాసుఖమ్ ॥ 22
 సుగ్రీవే వానరేంద్రే వా రాక్షసేంద్రే విభీషణే । నివేశయ మనస్సీతే! యథా వా సుఖమాత్మనః ॥ 23
 న హి త్వాం రావణో దృష్ట్వా దివ్యరూపాం మనోరమామ్ । మర్షయేత చిరం సీతే! స్వగృహే పరివర్తనీమ్ ॥
 తతః ప్రియార్షశ్రవణా తదప్రియం ప్రియాదుపశ్రుత్య చిరస్య మైథిలీ ।
 ముమోచ బాష్పం సుభృశం ప్రవేపితా గజేంద్రహస్తాభిహతేవ సల్లకీ ॥ 25

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే లోకాపవాదభయాత్ రామపరుషోక్తిర్నామ
 అష్టాదశోత్తరశతతమస్సర్గః

అథ ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమఃసర్గః (119) సీతాయాః అగ్నిపరీక్షా

- ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరుషం రోమహర్షణమ్ | రాఘవేణ సరోషేణ భృశం వ్రవ్యథితాఽభవత్ || 1
- సా తదశ్రుతపూర్వం హి జనే మహతి మైథిలీ | శ్రుత్వా భర్తృవచో రూక్షం లజ్జయా ప్రీళితాఽభవత్ || 2
- ప్రవిశంతీవ గాత్రాణి స్వాన్యేవ జనకాత్మజా | వాక్పల్వైస్తైస్సుశల్యేవ భృశమశ్రూణ్యవర్తయత్ || 3
- తతో బాష్పపరిక్లిష్టం ప్రమార్జంతీ స్వమాననమ్ | శనైర్గద్గదయా వాచా భర్తారమిదమబ్రవీత్ || 4
- కిం మామసద్భృశం వాక్యమ్ ఈదృశం శ్రోత్రదారుణమ్ | రూక్షం శ్రావయసే వీర! ప్రాకృతః ప్రాకృతామివ || 6
- స తథాఽస్మి మహాబాహో! యథా త్వమవగచ్ఛసి | ప్రత్యయం గచ్ఛ మే యేన చారిత్రేణైవ తే శపే || 6
- పృథక్ స్త్రీణాం ప్రచారేణ జాతిం తాం పరిశంకసే | పరిత్యజేమాం శంకాం తు యది తేఽహం పరీక్షితా || 8
- యద్యహం గాత్రసంస్పర్శం గతాఽస్మి వివశా ప్రభో! కామకారో న మే తత్ర దైవం తత్రాపరాధ్యతి || 8
- మదధీనం తు యత్తన్మే హృదయం త్వయి వర్తతే | పరాధీనేషు గాత్రేషు కిం కరిష్యామ్యనీశ్వరా || 9
- సహ సంవృద్ధభావాచ్చ సంసర్గేణ చ మానద! | యద్యహం తే న విజ్ఞాతా హతా తేనాస్మి శాశ్వతమ్ || 10
- ప్రేషితస్తే యదా వీరో హనుమానవలోకితః | లంకాస్థాఽహం త్వయా వీర! కిం తదా న విసర్జితా || 11
- ప్రత్యక్షం వానరేంద్రస్య త్వద్వాక్యసమనంతరమ్ | త్వయా సంత్యక్తయా వీర! త్యక్తం స్యాజ్జీవితం మయా || 11
- స వృథా తే శ్రమోఽయం స్యాత్ సంశయే న్యస్య జీవితమ్ | సుహృజ్జనపరిక్లేశో న చాయం నిష్ఫలస్తవ || 11
- త్వయా తు నరశార్దూల! క్రోధమేవానువర్తతా | లఘునేవ మనుష్యేణ స్త్రీత్వమేవ పురస్కృతమ్ || 14
- అపదేశేన జనకాత్ నోత్పత్తిర్వసుధాతలాత్ | మమ వృత్తం చ వృత్తజ్ఞ! బహు తేన పురస్కృతమ్ || 15
- న ప్రమాణీకృతః పాణిః బాల్యే బాలేన పీడితః | మమ భక్తిశ్చ శీలం చ సర్వం తే పృష్టతః కృతమ్ || 16
- ఏవం బ్రువాణా రుదతీ బాష్పగద్గదభాషిణీ | అబ్రవిల్ల క్షుణం సీతా దీనం ధ్యానపరం స్థితమ్ || 17
- చితాం మే కురు సౌమిత్రే! వ్యసనస్యాస్య భేషజమ్ | మిథ్యోపఘాతోపహతా నాహం జీవితముత్సహే || 18
- అప్రీతస్య గుణైర్భర్తుః త్యక్తాయా జనసంసది | యా క్షమా మే గతిర్గంతుం ప్రవేక్ష్యే హవ్యవాహనమ్ || 19
- ఏవముక్తస్తు వైదేహ్యో లక్ష్మణః పరవీరహా | అమర్షవశమాపన్నో రాఘవాననమైక్షత || 20
- స విజ్ఞాయ తతశ్చందం రామస్యాకారసూచితమ్ | చితాం చకార సౌమిత్రః మతే రామస్య వీర్యవాన్ || 21
- (ఇంధనైర్వానరానీతైః శ్రీగంధాగరు చందనైః |)
- అథోముఖం తదా రామం శనైః కృత్వా ప్రదక్షిణమ్ | ఉపాసర్పత వైదేహీ దీప్యమానం హుతాశనమ్ || 22
- ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ | బద్ధాంజలిపుటా చేదమ్ ఉవాచాగ్నిసమీపతః || 23
- యథా మే హృదయం నిత్యం నాపసర్పతి రాఘవాత్ | తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః || 24
- యథా మాం శుద్ధచారిత్రాం దుష్టాం జానాతి రాఘవః | తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః || 24
- కర్మణా మనసా వాచా యథా నాతిచరామ్యహమ్ | రాఘవం సర్వధర్మజ్ఞం తథా మాం పాతు పావకః || 26
- ఆదిత్యో భగవాన్ వాయుః దిశశ్చంద్రస్తథైవ చ | అహశ్చాపి తథా సంద్యే రాత్రిశ్చ పృథివీ తథా || 27
- యథాఽన్యేపి విజానంతి తథా చారిత్రసంయుతామ్ | (తథా లోకస్య సాక్షీ మాం సర్వతః పాతు పావకః |)
- ఏవముక్తా తు వైదేహీ పరిక్రమ్య హుతాశనమ్ || 28
- వివేశ జ్వలనం దీప్తం నిస్సంగేనాంతరాత్మనా | జనస్స సుమహాంస్త్రస్తో బాలవృద్ధసమాకులః || 29
- దదర్శ మైథిలీం తత్ర ప్రవిశంతీం హుతాశనమ్ | సా తప్తనవహేమాభా తప్తకాంచనభూషణా || 30
- పపాత జ్వలనం దీప్తం సర్వలోకస్య సన్నిధౌ | (దదృశుస్తాం విశాలాక్షీం పతంతీం హవ్యవాహనే |
- సీతాం సర్వాణి భూతాని రుక్మవేదినిభాం తదా ||) దదృశుస్తాం మహాభాగాం ప్రవిశంతీం హుతాశనమ్ || 31
- సీతాం కృత్వా స్త్రయో లోకాః పుణ్యామాజ్యాహుతీమివ | ప్రచుక్రుశుః స్త్రియస్సర్వాః తాం దృష్ట్వా హవ్యవాహనే || 31
- పతంతీం సంస్మృతాం మంత్రైః వసోర్ధారామివాధ్వరే | దదృశుస్తాం త్రయో లోకాః దేవగంధర్వదానవాః || 31

శప్తాం పతంతీం నిరయే త్రిదివాద్దేవతామివ । తస్యామగ్నిం విశంత్యాం తు హో హేతి విపులః స్వనః ।
రక్షసాం వానరాణాం చ సంబభూవాద్భుతోపమః ॥

34

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయేఆదికావ్యే యుద్ధకాండే సీతాయాః అగ్నిపరీక్షానామ ఏకోనవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ వింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (120) బ్రహ్మాదికృతా రామస్తుతిః

తతో హి దుర్మనా రామః శ్రుతై స్తవ వదతాం గిరః । దధ్యౌ ముహూర్తం ధర్మాత్మా బాష్పవ్యాకులలోచనః ॥
తతో వైశ్రవణో రాజా యమశ్చామిత్రకర్మనః । సహస్రాక్షో మహేంద్రశ్చ వరుణశ్చ పరంతపః ॥ 2
షడర్ధనయనః శ్రీమాన్ మహాదేవో వృషధ్వజః । కర్తా సర్వస్య లోకస్య బ్రహ్మో బ్రహ్మవిదాం వరః ॥ 3
ఏతే సర్వే సమాగమ్య విమానైస్సూర్యసన్నిభైః । ఆగమ్య నగరీం లంకామ్ అభిజగ్ముశ్చ రాఘవమ్ ॥ 4
తతస్సహస్తాభరణాన్ ప్రగృహ్య విపులాన్ భుజాన్ । అబ్రువంస్త్రిదశశ్రేష్ఠాః ప్రాంజలిం రాఘవం స్థితమ్ ॥ 5
కర్తా సర్వస్య లోకస్య శ్రేష్ఠో జ్ఞానవతాం వరః । ఉపేక్షసే కథం సీతాం పతంతీం హవ్యవాహనే ॥ 6
కథం దేవగణశ్రేష్ఠమ్ ఆత్మానం నావబుధ్యసే । ఋతథామా వసుః పూర్వం వసూనాం త్వం ప్రజాపతిః ॥ 7
త్రయాణాం త్వం హి లోకానామ్ ఆదికర్తా స్వయం ప్రభుః । రుద్రాణామష్టమో రుద్రః సాధ్యానామపి పంచమః ॥
అశ్వినౌ చాపి తే కర్ణౌ చంద్రసూర్యౌ చ చక్షుషీ । అంతే చాదౌ చ లోకానాం దృశ్యసే త్వం పరంతప! ॥ 9
ఉపేక్షసే చ వైదేహీం మానుషః ప్రాకృతో యథా । ఇత్యుక్తో లోకపాలైస్తైః స్వామీ లోకస్య రాఘవః ॥ 10
అబ్రవీత్ త్రిదశశ్రేష్ఠాన్ రామో ధర్మభృతాం వరః । (నాహం విష్ణుర్న రుద్రశ్చ న దేవా న పితామహాః ।)
ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్ ॥ 11
యోఽహం యస్య యతశ్చాహం భగవాంస్తద్భవీతు మే । ఇతి బ్రువంతం కాకుత్స్థం బ్రహ్మో బ్రహ్మవిదాం వరః ॥
అబ్రవీత్ శృణు మే రామ! సత్యం సత్యపరాక్రమ । భవాన్నారాయణో దేవః శ్రీమాంశ్చక్రాయుధో విభుః ॥13
ఏకశృంగో వరాహస్తస్త్వం భూతభవ్యసపత్నజిత్ । అక్షరం బ్రహ్మ సత్యం చ మధ్యే చాంతే చ రాఘవ! ॥ 14
లోకానాం త్వం పరో ధర్మో విష్వక్సేనశ్చతుర్భుజః । శార్ఙ్గధన్వా హృషీకేశః పురుషః పురుషోత్తమః ॥ 15
అజితః ఖడ్గధృద్విష్ణుః కృష్ణశ్చైవ బృహద్బలః । సేనానీర్రామణీశ్చ త్వం బుద్ధిస్సత్త్వం క్షమా దమః ॥ 16
ప్రభవశ్చాప్యయశ్చ త్వమ్ ఉపేంద్రో మధుసూదనః । ఇంద్రకర్మా మహేంద్రస్తస్త్వం పద్మనాభో రణాంతకృత్ ॥
శరణ్యం శరణం చ త్వామ్ ఆహుర్దివ్యా మహర్షయః । సహస్రశృంగో వేదాత్మా శతజిహ్వో మహర్షయః॥18
త్వం త్రయాణాం హి లోకానామ్ ఆదికర్తా స్వయంప్రభుః । సిద్ధానామపి సాధ్యానామ్ ఆశ్రయశ్చాసి పూర్వజః॥19
త్వం యజ్ఞస్తస్త్వం వషట్కారః త్వమోంకారః పరంతపః । ప్రభవం నిధనం వా తే న విదుః కో భవానితి ॥ 20
దృశ్యసే సర్వభూతేషు బ్రాహ్మణేషు చ గోషు చ । దిక్షు సర్వాసు గగనే పర్వతేషు వనేషు చ ॥ 21
సహస్రచరణః శ్రీమాన్ శతశీర్షస్సహస్రదృక్ । త్వం ధారయసి భూతాని వసుధాం చ సపర్వతామ్ ॥ 22
అంతే పృథివ్యాస్సలిలే దృశ్యసే త్వం మహోరగః । త్రీన్ లోకాన్ ధారయన్ రామ! దేవగంధర్వదానవాన్ ॥
అహం తే హృదయం రామ! జిహ్వో దేవీ సరస్వతీ । దేవా గాత్రేషు రోమాణి నిర్మితా బ్రహ్మణః ప్రభో! ॥ 24
నిమేషస్తే భవేద్రాత్రిః ఉన్మేషస్తే భవేద్ధివా । సంస్కారాస్తేఽభవన్ వేదాః న తదస్మి త్వయా వినా ॥ 25
జగత్సర్వం శరీరం తే స్థైర్యం తే వసుధాతలమ్ । అగ్నిః కోపః ప్రసాదస్తే సోమః శ్రీవత్సలక్షణః ॥ 26
త్వయాలోకాన్తయః క్రాంతాః పురాణే విక్రమైస్త్రిభిః । మహేంద్రశ్చ కృతో రాజా బలిం బద్ధ్వా మహాసురమ్ ॥
సీతా లక్ష్మీర్భవాన్విష్ణుః దేవః కృష్ణః ప్రజాపతిః । వధార్థం రావణస్యేహ ప్రవిష్ఠో మానుషీం తనుమ్ ॥ 28
తదిదం నః కృతం కార్యం త్వయా ధర్మభృతాం వర! । నిహతో రావణో రామ! ప్రహృష్టో దివమాక్రమ ॥ 29
అమోఘం బలవీర్యం తే అమోఘస్తే పరాక్రమః । అమోఘం దర్శనం రామ న చ మోఘః స్తవస్తవ ॥ 30

అమోఘస్తే భవిష్యంతి భక్తిమంతశ్చ యే నరాః । యే త్వాం దేవం ద్రువం భక్తాః పురాణం పురుషోత్తమమ్ ॥
ప్రాప్నువంతి సదా కామాన్ ఇహ లోకే పరత్ర చ । ఇమమార్షం స్తవం నిత్యమ్ ఇతిహాసం పురాతనమ్ ।
యే నరాః కీర్తయిష్యంతి నాస్తి తేషాం పరాభవః ॥ 32

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే బ్రహ్మాదికృతా రామస్తుతిర్నామ వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ ఏకవింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (121) రామేణ సీతాస్వీకారః

ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం పితామహసమీరితమ్ । అంకేనాదాయ వైదేహీమ్ ఉత్పాత విభావసుః ॥ 1
స విధూయ చితాం తాం తు వైదేహీం హవ్యవాహనః । ఉత్తస్థా మూర్తిమానాశు గృహీత్వా జనకాత్మజామ్ ॥
తరుణాదిత్యసంకాశాం తప్తకాంచనభూషణామ్ । రక్తాంబరధరాం బాలాం నీలకుంచితమూర్ధజామ్ ॥ 3
అక్షిప్తమాల్యాభరణాం తథారూపాం మనస్వినీమ్ । దదౌ రామాయ వైదేహీమ్ అంకే కృత్వా విభావసుః ॥ 4
అబ్రవీచ్ఛ తదా రామం సాక్షీ లోకస్య పావకః । ఏషా తే రామ! వైదేహీ పాపమస్యా న విద్యతే ॥ 5
నైవ వాచా న మనసా నానుధ్యానాన్న చక్షుషా । సువృత్తా వృత్తశౌండీర! న త్వామతిచచార హ ॥ 6
రావణేనాపనీతైషా వీర్యోత్సితేన రక్షసా । త్వయా విరహితా దీనా వివశా నిర్జనాద్వనాత్ ॥ 7
రుద్ధా చాంతఃపురే గుప్తా త్వచ్ఛిత్తా త్వత్పరాయణా । రక్షితా రాక్షసీసంఘైః వికృతైర్హిరదర్శనైః ॥ 8
ప్రలోభ్యమానా వివిధం భర్త్యమానా చ మైథిలీ । నాచింతయత తద్రక్షః త్వద్గతేనాంతరాత్మనా ॥ 9
విశుద్ధభావాం నిష్పాపాం ప్రతిగృహీష్టాష్ట రాఘవ! । న కించిదభిధాతవ్యమ్ అహమాజ్ఞాపయామి తే ॥ 10
తతః ప్రీతమనా రామః శ్రుత్వైతద్వదతాం వరః । దధ్యౌ ముహూర్తం ధర్మాత్మా బాష్పవ్యాకులలోచనః ॥ 11
ఏవముక్తో మహాతేజాః ధృతిమాన్ దృఢవిక్రమః । అబ్రవీత్ప్రీదశశ్రేష్ఠం రామో ధర్మభృతాం వరః ॥ 12
అవశ్యం త్రిషు లోకేషు న సీతా పాపమర్హతి । దీర్ఘకాలోషితా హీయం రావణాంతఃపురే శుభా ॥ 13
బాలిశః ఖలు కామాత్మా రామో దశరథాత్మజః । ఇతి వక్ష్వంతి మాం సంతో జానకీమవిశోధ్య హి ॥ 14
అనన్యహృదయాం భక్తాం మచ్ఛిత్తపరివర్తినీమ్ । అహమప్యవగచ్ఛామి మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ॥ 15
ప్రత్యయార్థం తు లోకానాం త్రయాణాం సత్యసంశ్రయః । ఉపేక్షే చాపి వైదేహీం ప్రవిశంతీం హుతాశనమ్ ॥
ఇమామపి విశాలాక్షీం రక్షితాం స్వేన తేజసా । రావణో నాతివర్తేత వేలామివ మహోదధిః ॥ 17
న హి శక్తస్స దుష్టాత్మా మనసాఽపి హి మైథిలీమ్ । ప్రధర్షయితుమప్రాప్తాం దీప్తామగ్నిశిఖామివ ॥ 18
నేయమర్హతి చైశ్వర్యం రావణాంతఃపురే శుభా । అనన్యా హి మయా సీతా భాస్కరేణ ప్రభా యథా ॥ 19
విశుద్ధా త్రిషు లోకేషు మైథిలీ జనకాత్మజా । న హి హాతుమియం శక్యా కీర్తిరాత్మవతా యథా ॥ 20
అవశ్యం తు మయా కార్యం సర్వేషాం వో వచశ్శుభమ్ ।
స్నిగ్ధానాం లోకమాన్యానామ్ ఏవం చ బ్రువతాం హితమ్ ॥ 21
ఇతీదముక్త్వా విదితం మహాబలైః ప్రశస్యమానస్స వృకృతేన కర్మణా ।
సమేత్య రామః ప్రియయా మహాబలః సుఖం సుఖార్హోఽనుబభూవ రాఘవః ॥ 22
ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామేణ సీతాస్వీకారో నామ ఏకవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ ద్వావింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (122) రామాదిభిః దశరథదర్శనమ్

ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం రాఘవేణ సుభాషితమ్ । ఇదం శుభతరం వాక్యం వ్యాజహార మహేశ్వరః ॥ 1
పుష్కరాక్ష! మహాబాహో! మహావక్త్ర! పరంతప! దిష్ట్వా కృతమిదం కర్మ త్వయా శస్త్రభృతాం వర! ॥ 2
దిష్ట్వా సర్వస్య లోకస్య ప్రవృద్ధం దారుణం తమః । అపావృత్తం త్వయా సంఖ్యే రామరావణజం భయమ్ ॥ 3
ఆశ్వాస్య భరతం దీనం కౌసల్యాం చ యశస్వినీమ్ । కైకేయీం చ సుమిత్రాం చ దృష్ట్వా లక్ష్మణమాతరమ్ ॥

ప్రాప్య రాజ్యమయోధ్యాయాం నందయిత్వా సుహృజ్జనమ్ | ఇక్ష్యాకూణాం కులే వంశం స్థాపయిత్వా మహాబల! ||
 ఇష్టా వృ తురగమేధేన ప్రాప్య చానుత్తమం యశః | బ్రాహ్మణోభ్యో ధనం దత్త్వా త్రిదివం గంతుమర్హసి || 6
 ఏష రాజా విమానస్థః పితా దశరథస్తవ | కాకుత్స్థ! మానుషే లోకే గురుస్తవ మహాయశాః || 7
 ఇంద్రలోకం గతః శ్రీమాన్ త్వయా పుత్రేణ తారితః | లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా త్వమేనమభివాదయ || 8
 మహాదేవవచశ్శ్రుత్వా కాకుత్స్థస్సహలక్ష్మణః | విమానశిఖరస్థస్య ప్రణామమకరోత్ పితుః || 9
 దీప్యమానం స్వయా లక్ష్మ్యా విరజోంబరధారిణమ్ | లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా దదర్శ పితరం విభుః || 10
 హర్షేణ మహతావిప్లవో విమానస్థో మహీపతిః | ప్రాణైః ప్రియతరం దృష్ట్వా పుత్రం దశరథస్తదా || 11
 ఆరోప్యాంకం మహాబాహుః వరాసనగతః ప్రభుః | బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య తతో వాక్యం సమాదదే || 12
 న మే స్వర్గో బహుమతః సంమానశ్చ సురర్షిభిః | త్వయా రామ! విహీనస్య సత్యం ప్రతిశృణోమి తే || 13
 అద్య త్వాం నిహతామిత్రం దృష్ట్వా సంపూర్ణమానసమ్ | నిస్తీర్ణవనవాసం చ ప్రీతిరాసీత్పరా మమ || 14
 కైకేయ్యా యాని చోక్తాని వాక్యాని వదతాం వర! | తవ ప్రవ్రాజనార్థాని స్థితాని హృదయే మమ || 15
 త్వాం తు దృష్ట్వా కుశలినం పరిష్వజ్య సలక్ష్మణమ్ | అద్య దుఃఖాద్విముక్తోఽస్మి నీహారాదివ భాస్కరః || 16
 తారితోఽహం త్వయా పుత్ర! సుపుత్రేణ మహాత్మనా | అష్టావక్రేణ ధర్మాత్మా తారితో బ్రాహ్మణో యథా || 17
 ఇదానీం తు విజానామి యథా సౌమ్య! సురేశ్వరైః | వధార్థం రావణస్యేదం విహితం పురుషోత్తమ! || 18
 సిద్ధార్థా ఖలు కౌసల్యా యా త్వాం రామ! గృహం గతమ్ | వనాన్నివృత్తం సంహృష్టా ద్రక్ష్యత్యరినిపూదన! || 19
 సిద్ధార్థాః ఖలు తే రామ! నరా యే త్వాం పురీం గతమ్ | జలార్ద్రమభిషిక్తం చ ద్రక్ష్యంతి వసుధాధిపమ్ ||
 అనురక్తేన బలినా శుచినా ధర్మచారిణా | ఇచ్ఛామి త్వామహం ద్రష్టుం భరతేన సమాగతమ్ || 21
 చతుర్దశ సమాస్సౌమ్య! వనే నిర్యాపితస్తవ్వయా | వసతా సీతయా సార్థం లక్ష్మణేన చ ధీమతా || 22
 నివృత్తవనవాసోఽపి ప్రతిజ్ఞా సఫలా కృతా | రావణం చ రణే హత్వా దేవాస్తే పరితోషితాః || 23
 కృతం కర్మ యశశ్లాఘ్యం ప్రాప్తం తే శత్రుసూదన! | భ్రాతృభిస్సహ రాజ్యస్థో దీర్ఘమాయురవాప్నుహి || 24
 ఇతి బ్రువాణం రాజానం రామః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ | కురు ప్రసాదం ధర్మజ్ఞ! కైకేయ్యా భరతస్య చ || 25
 సుపుత్రాం త్వాం త్యజామీతి యదుక్తా కైకయా త్వయా | స శాపః కైకయాం ఘోరః సపుత్రాం నస్ప్రశేత్ ప్రభో! ||
 స తథేతి మహారాజో రామముక్త్వా కృతాంజలిమ్ | లక్ష్మణం చ పరిష్వజ్య పునర్వాక్యమువాచ హ || 27
 రామం శుశ్రూషతా భక్త్యా వైదేహ్యో సహ సీతయా | కృతా మమ మహాప్రీతిః ప్రాప్తం ధర్మఫలం చ తే || 28
 ధర్మం ప్రాప్స్యసి ధర్మజ్ఞ యశశ్చ విపులం భువి | రామే ప్రసన్నే స్వర్గం చ మహిమానం తదైవ చ || 29
 రామం శుశ్రూష భద్రం తే సుమిత్రానందవర్ధన! | రామస్సర్వస్య లోకస్య శుభేష్వభిరతస్సదా || 30
 ఏతే సేంద్రాస్త్రయో లోకాస్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః | అభిగమ్య మహాత్మానమ్ అర్చంతి పురుషోత్తమమ్ || 31
 ఏతత్తదుక్తమవ్యక్తమ్ అక్షరం బ్రహ్మనిర్మితమ్ | వేదానాం హృదయం సౌమ్య! గుహ్యం రామః పరంతపః ||
 అవాప్తం ధర్మచరణం యశశ్చ విపులం త్వయా | రామం శుశ్రూషతా భక్త్యా వైదేహ్యో సహ సీతయా || 33
 స తథోక్త్వా మహాబాహుః లక్ష్మణం ప్రాంజలిం స్థితమ్ | ఉవాచ రాజా ధర్మాత్మా వైదేహీం వచనం శుభమ్ ||
 కర్తవ్యో న తు వైదేహి! మన్యుస్త్యాగమిమంప్రతి | రామేణ త్వద్విశుద్ధ్యర్థం కృతమేతద్దితైషిణా || 35
 న త్వం సుభ్రు! సమాధేయా పతిశుశ్రూషణం ప్రతి | అవశ్యం తు మయా వాచ్యమ్ ఏష తే దైవతం పరమ్ ||
 ఇతి ప్రతిసమాదిశ్య పుత్రైః సీతాం తథా స్నుషామ్ | ఇంద్రలోకం విమానేన యయౌ దశరథో జ్వలన్ ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామాదిభిః దశరథదర్శనం నామ

ద్వావింశత్యుత్తరశతతమస్కర్గః

అథ త్రయోవింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (123) మృతవానరజీవనమ్

ప్రతిప్రయాతే కాకుత్స్థే మహేంద్రః పాకశాసనః | అబ్రవీత్ పరమప్రీతో రాఘవం ప్రాంజలిం స్థితమ్ || 1
 అమోఘం దర్శనం రామ! తవాస్మాకం పరంతప! | ప్రీతియుక్తాః స్మ తేన త్వం బ్రూహి యన్మనసేచ్ఛసి || 2
 ఏవముక్తస్తు కాకుత్స్థః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః | లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ భార్యయా || 3
 యది ప్రీతిస్సముత్పన్నా మయి సర్వసురేశ్వర! | వక్ష్యామి కురు తే సత్యం వచనం వదతాం వర! || 4
 మమ హేతోః పరాక్రాంతా యే గతా యమసాదనమ్ | తే సర్వే జీవితం ప్రాప్య సముత్తిష్ఠంతు వానరాః || 5
 (తాన్ ప్రీతమానసాన్ సర్వాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛామి మానద | విక్రాంతాశ్చాపి శూరాశ్చ న మృత్యుం గణయంతి యే ||
 కృతయత్నా విపన్నాశ్చ జీవేయుస్తే సురర్షభ |)
 మత్మతే విప్రయుక్తా యే పుత్రైర్దారైశ్చ వానరాః | మత్ప్రియేష్వభియుక్తాశ్చ న మృత్యుం గణయంతి చ || 6
 త్వత్ప్రసాదాత్ సమేయుస్తే వరమేతదహం వృణే | నీరుజో నిర్వణాంశ్చైవ సంపన్నబలపౌరుషాన్ || 7
 గోలాంగూలాంస్తథైవర్క్షాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛామి మానద! | అకాలే చాపి ముఖ్యాని మూలాని చ ఫలాని చ || 8
 నద్యశ్చ విమలాస్తత్ర తిష్ఠేయ్యుర్యత్ర వానరాః | శ్రుత్వా తు వచనం తస్య రాఘవస్య మహాత్మనః || 9
 మహేంద్రః ప్రత్యువాచేదం వచనం ప్రీతిలక్షణమ్ | మహానయం వరస్తాత! త్వయోక్తో రఘునందన! || 10
 ద్విర్మయా నోక్తపూర్వం హి తస్మాదేతద్భవిష్యతి | సముత్థాస్యంతి హరయో యే హతా యుధి రాక్షసైః || 11
 ఋక్షాశ్చ సహగోపుచ్ఛాః నికృతాననబాహవః | నీరుజో నిర్వణాశ్చైవ సంపన్నబలపౌరుషాః || 12
 సముత్థాస్యంతి హరయః సుప్తా నిద్రాక్షయే యథా | సుహృద్భిర్బాంధవైశ్చైవ జ్ఞాతిభిః స్వజనైరపి || 13
 సర్వ ఏవ సమేష్యంతి సంయుక్తాః పరయా ముదా | అకాలే పుష్పశబలాః ఫలవంతశ్చ పాదపాః || 14
 భవిష్యంతి మహేష్వాస నద్యశ్చ సలిలాయుతాః | సప్రణైః ప్రథమం గాత్రైః సంవృత్తైర్నిర్వణైః పునః || 15
 తతః సముత్థితాస్సర్వే సుష్టేవ హరిపుంగవాః | బభూవుర్వానరాస్సర్వే కిమేతదితి విస్మితాః || 16
 తే సర్వే వానరాస్తస్మై రాఘవాయాభ్యవాదయన్ | కాకుత్స్థం పరిపూర్ణార్థం దృష్ట్వా సర్వే సురోత్తమాః || 17
 ఊచుస్తే ప్రథమం స్తుత్వా స్తవార్థం సహలక్షణమ్ | గచ్ఛాయోధ్యామితో వీర! విసర్జయ చ వానరాన్ || 18
 మైథిలీం సాంత్యయస్వై నామ్ అనురక్తాం తపస్వినీమ్ | శత్రుఘ్నం చ మహాత్మానం మాతృాస్సర్వాః పరంతప! ||
 భ్రాతరం పశ్య భరతం త్వచ్ఛోకాద్రవ్తధారిణమ్ | అభిషేచయ చాత్మానం పౌరాన్ గత్వా ప్రహర్షయ || 20
 ఏవముక్తా తమామంత్ర్య రామం సౌమిత్రిణా సహ | విమానైస్సూర్యసంకాశైః హృష్టా జగ్ముస్సురా దివమ్ ||
 అభివాద్య చ కాకుత్స్థః సర్వాంస్తాంస్త్రిదశోత్తమాన్ | లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వాసమాజ్ఞాపయత్తదా || 22
 తతస్తు సా లక్ష్మణరామపాలితా మహాచమూర్తృష్టజనా యశస్వినీ |
 శ్రీయా జ్వలంతీ విరరాజ సర్వతో నిశా ప్రణీతేవ హి శీతరశ్మినా || 23
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే మృతవానరజీవనం నామ త్రయోవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ చతుర్వింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (124) పుష్పకానయనమ్

తాం రాత్రిముషితం రామం సుఖోత్థితమరిందమమ్ | అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం జయం పృష్ట్వా విభీషణః ||
 స్నానాని చాంగరాగాణి వస్త్రాణ్యాభరణాని చ | చందనాని చ దివ్యాని మాల్యాని వివిధాని చ || 2
 అలంకారవిదశ్చేమాః నార్యః పద్మనిభేక్షణాః | ఉపస్థితాస్తాం విధివత్ స్నాపయిష్యంతి రాఘవ! || 3
 ప్రతిగృహ్ణీష్ట్య తత్సర్వం మదనుగ్రహకామ్యయా | ఏవముక్తస్తు కాకుత్స్థః ప్రత్యువాచ విభీషణమ్ || 4
 హరీన్ సుగ్రీవముఖ్యాంస్తాం స్నానేనాభినిమంత్రయ | స తు తామృతి ధర్మాత్మా మమ హేతోస్సుఖోచితః || 5
 సుకుమారో మహాబాహుః కుమారస్సత్యసంశ్రవః | తం వినా కైకయాపుత్రం భరతం ధర్మచారిణమ్ || 6

న మే స్నానం బహుమతం వస్త్రాణ్యాభరణాని చ | ఇత ఏవ పథా క్షిప్రం ప్రతిగచ్ఛామి తాం పురీమ్ || 7
 అయోధ్యామాగతో హ్యేషః పంథాః పరమదుర్గమః | ఏవముక్తస్తు కాకుత్స్థం ప్రత్యువాచ విభీషణః || 8
 అహ్నిత్వాం ప్రాపయిష్యామి తాం పురీం పార్థివాత్మజ | పుష్పకం నామ భద్రం తే విమానం సూర్యసన్నిభమ్ ||
 మమ భ్రాతుః కుబేరస్య రావణేనాహృతం బలాత్ | హృతం నిర్జిత్య సంగ్రామే కామగం దివ్యముత్తమమ్ ||
 త్వదర్థే పాలితం చైతత్ తిష్ఠత్యతులవిక్రమ! | తదిదం మేఘసంకాశం విమానమిహ తిష్ఠతి || 11
 తేన యాస్యసి యానేన త్వమయోధ్యాం గతజ్వరః | అహం తే యద్యనుగ్రాహ్యో యది స్మరసి మే గుణాన్ ||
 వస తావదిహ ప్రాజ్ఞ! యద్యస్తి మయి సౌహృదమ్ | లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా వైదేహ్యో చాపి భార్యయా || 13
 అర్చితస్సర్వకామైస్తవ్స తతో రామ! గమిష్యసి | ప్రీతియుక్తస్య మే రామ! ససైన్యః ససుహృద్గణః || 14
 సత్త్రియాం విహితాం తావత్ గృహాణత్వం మయోద్యతామ్ | ప్రణయాద్భుహుమానాచ్చ సౌహృదేన చ రాఘవ ! ||
 ప్రసాదయామి ప్రేష్యోఽహం న ఖల్వాజ్ఞాపయామి తే | ఏవ ముక్తస్తతో రామః ప్రత్యువాచ విభీషణమ్ ||
 రక్షసాం వానరాణాం చ సర్వేషాం చోపశృణ్వతామ్ | పూజితోఽహం త్వయా సౌమ్య! సాచివ్యేన పరంతప! ||
 సర్వాత్మనా చ చేష్టాభిః సౌహృదేనోత్తమేన చ | న ఖల్వేతన్న కుర్యాం తే వచనం రాక్షసేశ్వర || 18
 తం తు మే భ్రాతరం ద్రష్టుం భరతం త్వరతే మనః | మాం నివర్తయితుం యోఽసౌ చిత్రకూటముపాగతః ||
 శిరసా యాచతో యస్య వచనం న కృతం మయా | కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ కైకేయాం చ యశస్వినీమ్ ||
 గురూంశ్చ సుహృదశ్చైవ పౌరాంశ్చ తనయైస్సహ | ఏతాన్ సర్వాంశ్చ మే ద్రష్టుమ్ అతీవ త్వరతే మనః |)
 ఉపస్థాపయ మే క్షిప్రం విమానం రాక్షసేశ్వర! || 21
 కృతకార్యస్య మే వాసః కథంస్విదిహ సమ్మతః | అనుజానీహి మాం సౌమ్య! పూజితోఽస్మి విభీషణ! || 22
 మన్యుర్న ఖలు కర్తవ్యః త్వరితం త్వాఽనుమానయే | (తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామస్య సుమహాత్మనః |
 తథేత్యుక్త్వా మనశ్చక్రే ఆదాతుం పుష్పకం తదా ||) రాఘవస్య వచః శ్రుత్వా రాక్షసేంద్రో విభీషణః || 23
 తం విమానం సమాదాయ తూర్ణం ప్రతినివర్తత | తతః కాంచనచిత్రాంగం వైడూర్యమయవేదికమ్ || 24
 కూటాగారైః పరిక్షిప్తం సర్వతో రజతప్రభమ్ | పాండురాభిః పతాకాభిః ధ్వజైశ్చ సమలంకృతమ్ || 25
 శోభితం కాంచనైర్దర్శయైః హేమపద్మవిభూషితమ్ | ప్రకీర్ణం కింకిణీజాలైః ముక్తామణిగవాక్షితమ్ || 26
 ఘంటాజాలైః పరిక్షిప్తం సర్వతో మధురస్వనమ్ | యన్మేరుశిఖరాకారం నిర్మితం విశ్వకర్మణా || 27
 బహుభిర్భూషితం హర్ష్యైః ముక్తారజతసన్నిభైః | తలైః స్ఫాటికచిత్రాంగైః వైడూర్యైశ్చ వరాసనైః || 28
 మహార్వాస్త్రణోపేతైః ఉపపన్నం మహాధనైః | ఉపస్థితమనాధృప్యం తద్విమానం మనోజవమ్ |
 నివేదయిత్వా రామాయ తస్థౌ తత్ర విభీషణః || 29

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే పుష్పకానయనం నామ చతుర్వింశత్యుత్తరశతతమస్కర్గః

అథ పంచవింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (125) విభీషణేన వానరసంమాననమ్
 ఉపస్థితం తు తం దృష్ట్వా పుష్పకం పుష్పభూషితమ్ | అవిదూరస్థితో రామం ప్రత్యువాచ విభీషణః || 1
 స తు బద్ధాంజలిః ప్రహ్వో వినీతో రాక్షసేశ్వరః | అబ్రవీత్త్వరయోపేతః కిం కరోమీతి రాఘవమ్ || 2
 తమబ్రవీన్మహాతేజాః లక్ష్మణస్యోపశృణ్వతః | విమృశ్య రాఘవో వాక్యమ్ ఇదం స్నేహపురస్కృతమ్ || 3
 కృతప్రయత్నకర్మాణో విభీషణ వనౌకసః | రత్నైర్దర్శయైశ్చ వివిధైః భూషణైశ్చాపి పూజయ || 4
 సహైభిరజితా లంకా నిర్జితా రాక్షసేశ్వర | హృష్టైః ప్రాణభయం త్యక్త్వా సంగ్రామేష్వనివర్తిభిః || 5
 త ఇమే కృతకర్మాణః పూజ్యంతాం సర్వవానరాః | ధనరత్నప్రదానేన కర్మైషాం సఫలం కురు || 6
 ఏవం సమ్మానితాశ్చేమే మానార్థా మానద! త్వయా | భవిష్యంతి కృతజ్ఞేన నిర్మితా హరియూథపాః || 7

త్యాగినం సంగ్రహీతారం సానుక్రోశం యశస్విన్మమ్ |సర్వే త్యామవగచ్ఛంతి తతస్సంబోధయామ్యహమ్ || 8
 (ఏతైర్ముక్తైః గుణైః సర్వైః అభిహంతారమాహవే |భజంతే నృపతిం సైన్యాః తత్స్యాద్భూమిపతేప్రతమ్ ||)
 హీనం రతిగుణైః సర్వైః అభిహంతారమాహవే | త్యజంతి నృపతిం సైన్యాః సంవిగ్నాస్తం నరేశ్వరమ్ || 9
 ఏవముక్తస్తు రామేణ వానరాంస్తాన్ విభీషణః | రత్నార్థైః సంవిభాగేన సర్వానేవాభ్యపూజయత్ || 10
 తతస్తాన్ పూజితాన్ దృష్ట్వా రత్నైర్మర్త్య యూథపాన్ | ఆరురోహ తతో రామః తద్విమానమనుత్తమమ్ || 11
 అంకేనాదాయ వైదేహీం లజ్జమానాం యశస్వినీమ్ |లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా విక్రాంతేన ధనుష్మతా || 12
 అబ్రవీచ్ఛ విమానస్థః పూజయన్ సర్వవానరాన్ |సుగ్రీవం చ మహావీర్యం కాకుత్స్థః సవిభీషణమ్ || 13
 మిత్రకార్యం కృతమిదం భవద్భిర్వానరోత్తమాః | అనుజ్ఞాతా మయా సర్వే యథేష్టం ప్రతిగచ్ఛత || 14
 యత్తు కార్యం వయస్యేన సుహృదా వా పరంతప! | కృతం సుగ్రీవ! తత్సర్వం భవతాఽధర్మభీరుణా || 15
 కిష్కింధాం ప్రతియాహ్యశు స్వసైన్యేనాభిసంవృతః | స్వరాజ్యే వస లంకాయాం మయా దత్తే విభీషణ! ||
 న త్వాం ధర్షయితుం శక్తాః సేంద్రా అపి దివోకసః |అయోధ్యాం ప్రతియాస్యామి రాజధానీం పితుర్మమ ||
 అభ్యనుజ్ఞాతుమిచ్ఛామి సర్వాంశ్చామస్త్రయామి వః | ఏవముక్తాస్తు రామేణ వానరాస్తే మహాబలాః || 18
 ఊచుః ప్రాంజలయో రామం రాక్షసశ్చ విభీషణః |అయోధ్యాం గంతుమిచ్ఛామః సర్వాన్నయతు నో భవాన్||
 ఉద్యుక్తా విచరిష్యామో వనాని నగరాణి చ | దృష్ట్వా త్యామభిషేకార్థం కౌసల్యామభివాద్య చ || 20
 అచిరేణాగమిష్యామః స్వాన్ గృహాన్ నృపతేస్సుత! | ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా వానరైస్సవిభీషణైః || 21
 అబ్రవీద్రాఘవః శ్రీమాన్ ససుగ్రీవవిభీషణాన్ | ప్రియాత్ ప్రియతరం లబ్ధం యదహం ససుహృజ్జనః || 22
 సర్వైర్భవద్భిస్సహితః ప్రీతిం లప్స్యే పురీం గతః | క్షిప్రమారోహ సుగ్రీవ! విమానం వానరైస్సహ || 23
 త్వమధ్యారోహ సామాత్యో రాక్షసేంద్ర! విభీషణ ! | తతస్తత్పుష్పకం దివ్యం సుగ్రీవస్సహ సేనయా || 24
 అధ్యారోహత్వ రన్ శీఘ్రం సామాత్యశ్చ విభీషణః | తేష్వారూఢేషు సర్వేషు కౌబేరం పరమాసనమ్ || 25
 రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతమ్ ఉత్పాత విహాయసమ్ | యయౌ తేన విమానేన హంసయుక్తేన భాస్వతా || 26
 ప్రహృష్టశ్చ ప్రతీతశ్చ బభౌ రామః కుబేరవత్ | తే సర్వే వానరా హృష్టాః రాక్షసాశ్చ మహాబలాః |
 యథాసుఖమసంబాధం దివ్యే తస్మిన్నుపావిశన్ || 27

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే విభీషణేన వానరసంమాననం నామ
 పంచవింశత్యుత్తరశతతమస్కంధః

అథ షడ్వింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (126) భరద్వాజాశ్రమగమనమ్

అనుజ్ఞాతం తు రామేణ తద్విమానమనుత్తమమ్ | ఉత్పాత మహామేఘః శ్వసనేనోద్ధతో యథా || 1
 పాతయిత్వా తతశ్చక్షుః సర్వతో రఘునందనః | అబ్రవీన్మైథిలీం సీతాం రామః శశినిభాననామ్ || 2
 కైలాసశిఖరాకారే త్రికూటశిఖరే స్థితామ్ | లంకామీక్షస్వ వైదేహి! నిర్మితాం విశ్వకర్మణా || 3
 ఏతదాయోధనం పశ్య మాంసశోణితకర్దమమ్ | హరీణాం రాక్షసానాం చ సీతే! విశసనం మహత్ || 4
 అత్ర దత్తవరశ్శేతే ప్రమాథీ రాక్షసేశ్వరః | తవ హేతోర్విశాలాక్షి! రావణో నిహతో మయా || 5
 కుంభకర్ణోఽత్ర నిహతః ప్రహస్తశ్చ నిశాచరః | ధూమ్రాక్షశ్చాత్ర నిహతో వానరేణ హనూమతా || 6
 విద్యున్మాలీ హతశ్చాత్ర సుషేణేన మహాత్మనా | లక్ష్మణేనేంద్రజిచ్ఛాత్ర రావణిర్నిహతో రణే || 7
 అంగదేనాత్ర నిహతో వికటో నామ రాక్షసః | విరూపాక్షశ్చ దుర్ధర్షో మహాపార్శ్వ మహోదరౌ || 8
 అకంపనశ్చ నిహతో బలినోఽన్యే చ రాక్షసాః | (త్రిశిరాశ్చాతికాయశ్చ దేవాంతకనరాంతకౌ |
 యుద్ధోన్మత్తశ్చ మత్తశ్చ రాక్షసప్రవరౌ హతౌ || నికుంభశ్చైవ కుంభశ్చ కుంభకర్ణాత్మజౌ హతౌ |
 వజ్రదంష్ట్రః శ్వదంష్ట్రశ్చ బహవో రాక్షసా హతాః || మకరాక్షశ్చ దుర్ధర్షో మయా యుధి నిపాతితః |

అకంపనః కంపనశ్చ శోణితాక్షశ్చ వీర్యవాన్ ॥ యూపాక్షశ్చ ప్రజంఘశ్చ నిహతోఽత్ర మహాహవే ।
 విద్యుజ్జిహ్వోఽత్ర నిహతో రాక్షసో భీమదర్శనః ॥ యజ్జశత్రుశ్చ నిహతః సుప్తఘ్నశ్చ మహాబలః ।
 సూర్యశత్రుశ్చ నిహతో బ్రహ్మశత్రుస్తథాఽపరః ॥ అత్ర మందోదరీ నామ భార్యా తం పర్యదేవయత్ ॥ 9
 సపత్నీనాం సహస్రేణ సాస్రేణ పరివారితా । ఏతత్తు దృశ్యతే తీర్థం సముద్రస్య వరాననే ॥ 10
 యత్ర సాగరముత్తీర్య తాం రాత్రిముషితా వయమ్ । ఏష సేతుర్మయా బద్ధః సాగరే సలిలార్ణవే ॥ 11
 తవ హేతోర్విశాలాక్షి! నలసేతుః సుదుష్కరః । పశ్య సాగరమక్షోభ్యం వైదేహి! వరుణాలయమ్ ॥ 12
 అపారమభిగర్జంతం శంఖశుక్తినిషేవితమ్ । హిరణ్యనాభం శైలేంద్రం కాంచనం పశ్య మైథిలి ॥ 13
 విశ్రమార్థం హనుమతో భిత్త్వా సాగరముత్థితమ్ । ఏతత్కుక్షౌ సముద్రస్య స్కంధావారనివేశనమ్ ॥ 14
 ఏతత్తు దృశ్యతే తీర్థం సాగరస్య మహాత్మనః । సేతుబంధ ఇతి ఖ్యాతం త్రైలోక్యేనాభిపూజితమ్ ॥ 15
 ఏతత్పవిత్రం పరమం మహాపాతకనాశనమ్ । అత్ర పూర్వం మహాదేవః ప్రసాదమకరోత్ ప్రభుః ॥ 16
 అత్ర రాక్షసరాజోఽయమ్ ఆజగామ విభీషణః । ఏషా సా దృశ్యతే సీతే! కిష్కింధా చిత్రకాననా ॥ 17
 సుగ్రీవస్య పురీ రమ్యా యత్ర వాలీ మయా హతః । అథ దృష్ట్వా పురీం సీతా కిష్కింధాం వాలిపాలితామ్ ॥
 అబ్రవీత్ ప్రశ్రితం వాక్యం రామం ప్రణయసాధ్వసా । సుగ్రీవప్రియభార్యాభిః తారాప్రముఖతో నృప ॥ 19
 అన్యేషాం వానరేంద్రాణాం స్త్రీభిః పరివృతా హ్యహమ్ । గంతు మిచ్ఛే సహాయోధ్యాం రాజధానీం త్వయాఽనఘ ॥
 ఏవముక్తోఽథ వైదేహ్యో రాఘవః ప్రత్యువాచ తామ్ । ఏవమస్తి త్వి కిష్కింధాం ప్రాప్య సంస్థాప్య రాఘవః ॥
 విమానం ప్రేక్ష్య సుగ్రీవం వాక్యమేతదువాచ హ । బ్రూహి వానరశార్దూల! సర్వాన్ వానరపుంగవాన్ ॥ 22
 స్వదారసహితాస్సర్వే హ్యయోధ్యాం యాంతు సీతయా । తథా త్వమపి సర్వాభిః స్త్రీభిస్సహ మహాబల! ॥ 23
 అభిత్వరస్వ సుగ్రీవ! గచ్ఛామః ప్లవగేశ్వర! । ఏవముక్తస్తు సుగ్రీవో రామేణామితతేజసా ॥ 24
 వానరాధిపతిః శ్రీమాన్ తైశ్చ సర్వైస్సమవృతః । ప్రవిశ్యాంతఃపురం శీఘ్రం తారాముద్వీక్ష్య భాషత ॥ 25
 ప్రియే! త్వం సహ నారీభిః వానరాణాం మహాత్మనామ్ । రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతా మైథిలీప్రియకామ్యయా ॥ 26
 త్వర త్వమభిగచ్ఛామో గృహ్య వానరయోషితః । అయోధ్యాం దర్శయిష్యామః సర్వా దశరథస్త్రియః ॥ 27
 సుగ్రీవస్య వచశ్రుత్వా తారా సర్వాంగశోభనా । ఆహూయ చాబ్రవీత్సర్వా వానరాణాం తు యోషితః ॥ 28
 సుగ్రీవేణాభ్యనుజ్ఞాతా గంతుం సర్వైశ్చ వానరైః । మమ చాపి ప్రియం కార్యమ్ అయోధ్యాదర్శనేన చ ॥ 29
 ప్రవేశం చాపి రామస్య పౌరజానపదైస్సహ । విభూతిం చైవ సర్వాసాం స్త్రీణాం దశరథస్య చ ॥ 30
 తారయా చాభ్యనుజ్ఞాతాః సర్వా వానరయోషితః । నైపథ్యం విధిపూర్వేణ కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ ॥ 31
 అధ్యారోహన్ విమానం తత్ సీతాదర్శనకాంక్షయా । తాభిస్సహోత్థితం శీఘ్రం విమానం ప్రేక్ష్య రాఘవః ॥
 ఋశ్యమూకసమీపే తు వైదేహీం పునరబ్రవీత్ । దృశ్యతేఽసౌ మహాన్ సీతే! సవిద్యుదివ తోయదః ॥ 33
 ఋశ్యమూకో గిరిశ్రేష్ఠః కాంచనైర్దాతుభిర్వృతః । అత్రాహం వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ సమాగతః ॥ 34
 సమయశ్చ కృతస్సీతే! వధార్థం వాలినో మయా । ఏషా సా దృశ్యతే పంపా నళినీ చిత్రకాననా ॥ 35
 త్వయా విహీనో యత్రాహం విలలాప సుదుఃఖితః । అస్యాస్తీరే మయా దృష్ట్వా శబరీ ధర్మచారిణీ ॥ 36
 అత్ర యోజనబాహుశ్చ కబంధో నిహతో మయా । దృశ్యతే చ జనస్థానే సీతే! శ్రీమాన్ వనస్పతిః ॥ 37
 యత్ర యుద్ధం మహద్భృత్తం తవ హేతోర్విలాసిని । రావణస్య నృశంసస్య జటాయోశ్చ మహాత్మనః ॥ 38
 ఖరశ్చ నిహతో యత్ర దూషణశ్చ నిపాతితః । త్రిశిరాశ్చ మహావీర్యో మయా బాణైరజిహ్మాగైః ॥ 39
 ఏతత్తదాశ్రమపదమ్ అస్మాకం వరవర్ణిని! । పర్ణశాలా తథా చిత్రా దృశ్యతే శుభదర్శనా ॥ 40
 యత్ర త్వం రాక్షసేంద్రేణ రావణేన హృతా బలాత్ । ఏషా గోదావరీ రమ్యా ప్రసన్నసలిలా శివా ॥ 41
 అగస్త్యస్యాశ్రమో హ్యేషః దృశ్యతే పశ్య మైథిలి! । దీప్తశ్చైవాశ్రమో హ్యేషః సుతీక్ష్ణస్య మహాత్మనః ॥ 42

- వైదేహి! దృశ్యతే చాత్ర శరభంగాశ్రమో మహాన్ । ఉపయాతస్సహస్రాక్షో యత్ర శక్రః పురందరః ॥ 43
- అస్మిన్ దేశే మహాకాయో విరాధో నిహతో మయా । ఏతే హి తాపసావాసా దృశ్యంతే తనుమధ్యమే ! ॥ 44
- అత్రిః కులపతిర్యత్ర సూర్యవైశ్వానరప్రభః । అత్ర సీతే! త్వయా దృష్ట్వా తాపసీ ధర్మచారిణీ ॥ 45
- అసౌ సుతను! శైలేంద్రః చిత్రకూటః ప్రకాశతే । యత్ర మాం కైకయీపుత్రః ప్రసాదయితుమాగతః ॥ 46
- ఏషా సా యమునా దూరాత్ దృశ్యతే చిత్రకాననా । భరద్వాజాశ్రమో యత్ర శ్రీమానేష ప్రకాశతే ॥ 47
- ఏషా త్రిపథగా గంగా దృశ్యతే వరవర్ణిని । నానాద్విజగణాకీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా ॥ 48
- (బహుతీర్థసమాయుక్తా త్రివేణీ లోకపావనీ ।) శృంగిబేరపురం చైతత్ గుహో యత్ర సమాగతః ।
ఏషా సా దృశ్యతే సీతే! సరయూరూపమాలినీ ॥ 49
- నానాతరుశతాకీర్ణా సంప్రపుష్పితకాననా । ఏషా సా దృశ్యతేఽయోధ్యా రాజధానీ పితుర్మమ ॥ 50
- అయోధ్యాం కురు వైదేహి! ప్రణామం పునరాగతా । తతస్తే వానరాస్సర్వే రాక్షసశ్చ విభీషణః ।
ఉత్పత్యోత్పత్య దదృశుః తాం పురీం శుభదర్శనామ్ ॥ 51
- తత స్తు తాం పాండురహర్షమాళినీం విశాలకక్ష్యాం గజవాజిసంకులామ్ ।
పురీమయోధ్యాం దదృశుః ప్లవంగమాః పురీం మహేంద్రస్య యథాఽమరావతీమ్ ॥ 52
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే భరద్వాజాశ్రమగమనం నామ షడ్వింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ సప్తవింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (127) భరద్వాజకృతః కుశలప్రశ్నః

- పూర్ణే చతుర్దశే వర్షే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్రజః । భరద్వాజాశ్రమం ప్రాప్య వవందే నియతో మునిమ్ ॥ 1
- సోఽపుచ్ఛదభివాద్వైసం భరద్వాజం తపోధనమ్ । శృణోషి కచ్చిద్భగవన్! సుభిక్షానామయం పురే ॥ 2
- కచ్చిచ్చ యుక్తో భరతో జీవంత్యపి చ మాతరః । ఏవముక్తస్తు రామేణ భరద్వాజో మహామునిః ॥ 3
- ప్రత్యువాచ రఘుశ్రేష్ఠం స్మితపూర్వం ప్రహృష్టవత్ । పంకదిగ్ధస్తు భరతో జటిలస్తా వ్సం ప్రతీక్షతే ॥ 4
- పాదుకే తే పురస్మృత్య సర్వం చ కుశలం గృహే । త్వాం పురా చీరవసనం ప్రవిశంతం మహావనమ్ ॥ 5
- స్త్రీతృతీయం చ్యుతం రాజ్యాత్ ధర్మకామం చ కేవలమ్ । పదాతిం త్యక్తసర్వస్వం పితుర్వచనకారిణమ్ ॥ 6
- సర్వభోగైః పరిత్యక్తం స్వర్గచ్యుతమివామరమ్ । దృష్ట్వా వ్స తు కకరుణాపూర్వం మమాఽసీత్సమితింజయ! ॥ 7
- కైకేయీవచనే యుక్తం వన్యమూలఫలాశినమ్ । సాంప్రతం సుసమ్పదార్థం సమిత్రగణబాంధవమ్ ॥ 8
- సమీక్ష్య విజితారిం త్వాం మమ ప్రీతిరనుత్తమా । సర్వం చ సుఖదుఃఖం తే విదితం మమ రాఘవ! ॥ 9
- యత్త్వయా విపులం ప్రాప్తం జనస్థానవధాదికమ్ । బ్రాహ్మణార్థే నియుక్తస్య రక్షితుస్సర్వతాపసాన్ ॥ 10
- రావణేన హృతా భార్యా బభూవేయమనిందితా । మారీచదర్శనం చైవ సీతోన్మథనమేవ చ ॥ 11
- కంబధదర్శనం చైవ పంపాభిగమనం తథా । సుగ్రీవేణ చ తే సఖ్యం యచ్చ వాలీ హతస్తవ్వయా ॥ 12
- మార్గణం చైవ వైదేహ్యః కర్మ వాతాత్మజస్య చ । విదితాయాం చ వైదేహ్యం నళసేతుర్యథా కృతః ॥ 13
- యథా వా దీపితా లంకా ప్రహృష్టైర్లరియాథపైః । సప్రత్రబాంధవమాత్యః సబలః సహవాహనః ॥ 14
- యథా వినిహతస్సంఖ్యే రావణో దేవకంటకః । (తథా చ నిహతే తస్మిన్ రావణే దేవకంటకే ।)
సమాగమశ్చ త్రిదశైః యథా దత్తశ్చ తే వరః ॥ 15
- సర్వం మమైతద్విదితం తపసా ధర్మవత్సల । (సంపతంతీ చ మే శిష్యాః ప్రవృత్తాఖ్యాః పురీమితః ।)
అహమప్యత్ర తే దద్మి వరం శస్త్రభృతాం వర! ॥ 16
- అర్హమద్య గృహోణేదమ్ అయోధ్యాం శోషీ గమిష్యసి । తస్య తచ్చిరసా వాక్యం ప్రతిగృహ్య సృపాత్మజః ॥ 17
- బాధమిత్యేవ సంహృష్టో ధీమాన్ వరమయాచత । అకాలే ఫలినో వృక్షాః సర్వే చాపి మధుస్రవాః ॥ 18

- ఫలాన్యమృతకల్పాని బహూని వివిధాని చ | భవంతు మార్గే భగవన్ అయోధ్యాం ప్రతిగచ్ఛతః || 19
- తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాతే వచనాత్ సమనంతరమ్ | అభవన్ పాదపాస్తత్ర స్వర్గపాదపసన్నిభాః || 20
- నిష్ఫలాః ఫలినశ్చాసన్ విపుష్పాః పుష్పశాలినః | శుష్కాస్సమగ్రపత్రాస్తే నగాశ్చైవ మధుస్రవాః |
సర్వతో యోజనా స్తిస్రో గచ్ఛతామభవంస్తదా || 21
- తతః ప్రహృష్టాః ప్లవగర్షభాస్తే బహూని దివ్యాని ఫలాని చైవ |
కామాదుపాశ్చంతి సహస్రశస్తే ముదాన్వితాః స్వర్గజితో యదైవ || 22

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయేఆదికావ్యే యుద్ధకాండే భరద్వాజకృతః కుశలప్రశ్నో నామ
సప్తవింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

- అథ అష్టావింశత్యుత్తరశతతమః సర్గః (128) భరతాయ రామాగమనకథనమ్
- అయోధ్యాం తు సమాలోక్య చింతయామాస రాఘవః | చింతయిత్వా హనూమంతమ్ ఉవాచ ప్లవగోత్తమమ్ ||
జానీహి కచ్చిత్కుశలీ జనో నృపతిమందిరే | శృంగిబేరపురం ప్రాప్య గుహం గహనగోచరమ్ || 2
- నిషాదాధిపతిం బ్రూహి కుశలం వచనాన్మమ | శ్రుత్వా తు మాం కుశలినమ్ అరోగం విగతజ్వరమ్ || 3
- భవిష్యతి గుహః ప్రీతః సమమాత్మసమః సఖా | అయోధ్యాయాశ్చ తే మార్గం ప్రవృత్తిం భరతస్య చ || 4
- నివేదయిష్యతి ప్రీతో నిషాదాధిపతిర్గుహః | భరతస్తు త్వయా వాచ్యః కుశలం వచనాన్మమ || 5
- సిద్ధార్థం శంస మాం తస్మై సభార్యం సహలక్ష్మణమ్ | హరణం చాపి వైదేహ్యః రావణేన బలీయసా || 6
- సుగ్రీవేణ చ సంసర్గం వాలినశ్చ వధం రణే | మైథిల్యన్వేషణం చైవ యథా చాధిగతా త్వయా || 7
- లంఘయిత్వా మహాతోయమ్ ఆపగాపతిమవ్యయమ్ | ఉపయానం సముద్రస్య సాగరస్య చ దర్శనమ్ || 8
- యథా చ కారితస్సేతూ రావణశ్చ యథా హతః | వరదానం మహేంద్రేణ బ్రహ్మణా వరుణేన చ || 9
- మహాదేవప్రసాదాచ్చ పిత్రా మమ సమాగమమ్ | ఉపయాతం చ మాం సౌమ్య భరతస్య నివేదయ || 10
- సహ రాక్షసరాజేన హరీణాం ప్రవరేణ చ | ఏతచ్ఛ్రుత్వా యమాకారం భజతే భరతస్తదా || 11
- స చ తే వేదితవ్యః స్యాత్ సర్వం యచ్ఛాపి మాం ప్రతి | జిత్వా శత్రుగణాన్ రామః ప్రాప్య చానుత్తమం యశః ||
ఉపయాతి సమృద్ధార్థః సహ మిత్రైర్మహాబలైః | జ్ఞేయాశ్చ సర్వే వృత్తాంతాః భరతస్యేగితాని చ || 13
- తత్తే వన ముఖవర్ణేన దృష్ట్వా వ్యాభాషణేన చ | సర్వకాలసమృద్ధం హి హస్త్యశ్వరథసంకులమ్ || 14
- పితృపైతామహం రాజ్యం కస్య నావర్తయేన్మనః | సంగత్యా భరతః శ్రీమాన్ రాజ్యార్థి చేత్ స్వయం భవేత్ ||
ప్రశాస్తు వసుధాం కృత్నామ్ అఖిలాం రఘునందనః | తస్య బుద్ధిం చ విజ్ఞాయ వ్యవసాయం చ వానర! ||
యావన్న దూరం యాతః స్మ క్షిప్రమాగంతుమర్హసి | ఇతి ప్రతిసమాదిష్ఠో హనుమాన్మారుతాత్మజః || 17
- మానుషం ధారయన్ రూపమ్ అయోధ్యాం త్వరితో యయౌ | అథోత్పపాత వేగేన హనుమాన్మారుతాత్మజః ||
గరుత్మానివ వేగేన జిఘ్ఘ్క్షన్ భుజగోత్తమమ్ | లంఘయిత్వా పితృపథం భుజగేంద్రాలయం శుభమ్ || 19
- గంగాయమునయోర్మధ్యం సన్నిపాతమతీత్య చ | శృంగిబేరపురం ప్రాప్య గుహమాసాద్య వీర్యవాన్ || 20
- స వాచా శుభయా హృష్టో హనుమానిదమబ్రవీత్ | సఖా తు తవ కాకుత్స్థో రామస్సత్యపరాక్రమః || 21
- సహసీతః ససౌమిత్రః స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ | పంచమీమద్య రజనీమ్ ఉషిత్వా వచనాన్మనః || 22
- భరద్వాజాభ్యనుజ్ఞాతం ద్రక్షస్యద్వైవ రాఘవమ్ | ఏవముక్త్యా మహాతేజాః సంప్రహృష్టతనూరుహః || 23
- ఉత్పపాత మహావేగో వేగవానవిచారయన్ | సోఽపశ్యద్రామతీర్థం చ నదీం వాలుకినీం తథా || 24
- గోమతీం తాం చ సోఽపశ్యత్ భీమం సాలవనం తథా | ప్రజాశ్చ బహుసాహస్రాః స్ఫీతాన్ జనపదానపి ||
స గత్వా దూరమధ్వానం త్వరితః కపికుంజరః | ఆససాద ద్రుమాన్ పుల్గాన్ నందిగ్రామసమీపగాన్ || 26

- స్త్రీభిస్సపుత్రైర్వృద్ధైశ్చ రమమాణైరలంకృతాన్ | సురాధిపస్యోపవనే యథా చైత్రరథే ద్రుమాన్ || 27
- క్రోశమాత్రే త్వయోధ్యాయాః చీరకృష్ణాజినాంబరమ్ | దదర్శ భరతం దీనం కృశమాశ్రమవాసినమ్ || 28
- జటిలం మలదిగ్ధాంగం భ్రాతృవ్యసనకర్పితమ్ | ఫలమూలాశినం దాంతం తాపసం ధర్మచారిణమ్ || 29
- సమున్నతజటాభారం వల్లలాజినవాససమ్ | నియతం భావితాత్మానం బ్రహ్మర్షిసమతేజసమ్ || 30
- పాదుకే తే పురస్కృత్య శాసంతం వై వసుంధరామ్ | చాతుర్వర్ణ్యస్య లోకస్య త్రాతారం సర్వతో భయాత్ || 31
- ఉపస్థితమమాత్మైశ్చ శుచిభిశ్చ పురోహితైః | బలముఖ్యైశ్చ యుక్తైశ్చ కాషాయాంబరధారిభిః || 32
- న హి తే రాజపుత్రం తం చీరకృష్ణాజినాంబరమ్ | పరిభోక్తుం వ్యవస్యంతి పౌరా వై ధర్మవత్సలమ్ || 33
- తం ధర్మమివ ధర్మజ్ఞం దేహవంతమివాపరమ్ | (అగ్నిం ప్రజ్వాల్య విధివత్ దేహత్వాగ్నేషిణం శుచిమ్ |)
- ఉవాచ ప్రాంజలిర్వాక్యం హనుమాన్ మారుతాత్మజః || 34
- వసంతం దండకారణ్యే యం త్వం చీరజటాధరమ్ | అనుశోచసి కాకుత్స్థం స త్వాం కుశలమబ్రవీత్ || 35
- ప్రియమాఖ్యామి తే దేవ! శోకం త్యక్ష్వసి దారుణమ్ | అస్మిన్ముహూర్తే భ్రాత్రా త్వం రామేణ సహ సంగతః || 36
- నిహత్య రావణం రామః ప్రతిలభ్య చ మైథిలీమ్ | ఉపయాతి సమృద్ధార్థః సహమిత్రైర్మహాబలైః || 37
- లక్ష్మణశ్చ మహాతేజాః వైదేహీ చ యశస్వినీ | సీతా సమగ్రా రామేణ మహేంద్రేణ యథా శచీ || 38
- ఏవముక్తో హనుమతా భరతో భ్రాతృవత్సలః | పపాత సహసా హృష్టో హర్షాన్మోహం జగామ హ || 39
- తతో ముహూర్తాదుత్థాయ ప్రత్యాశ్వస్య చ రాఘవః | హనుమంతమువాచేదం భరతః ప్రియవాదినమ్ || 40
- అశోకజైః ప్రీతిమయైః కపిమాలింగ్య సంభ్రమాత్ | సిషేచ భరతః శ్రీమాన్ విపులైరాస్రబిందుభిః || 41
- దేవో వా మానుషో వా త్వమ్ అనుక్రోశాదిహాగతః | ప్రియాఖ్యానస్య తే సౌమ్య! దదామి బ్రువతః ప్రియమ్ || 42
- గవాం శతసహస్రం చ గ్రామాణాం చ శతం పరమ్ | సుకుండలాః శుభాచారాః భార్యాః కన్యాశ్చ షోడశ || 43
- హేమవర్ణాస్సునాసోరూః శశిసౌమ్యాననాః స్త్రియః | సర్వాభరణంసంపన్నాః సంపన్నాః కులజాతిభిః || 44
- నిశమ్య రామాగమనం నృపాత్మజః కపిప్రవీరస్య తదద్భుతోపమమ్ |
- ప్రహర్షితో రామదిదృక్షయాఽభవత్ పునశ్చ హర్షాదిదమబ్రవీద్వచః || 45

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే భరతాయ రామాగమనకథనం నామ

అష్టావింశత్యుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ ఏకోనత్రింశద్దురశతతమః సర్గః (129) భరతస్య ఆనందాతిరేకః

- బహూని నామ వర్షాణి గతస్య సుమహద్వనమ్ | శృణోమ్యహం ప్రీతికరం మమ నాథస్య కీర్తనమ్ || 1
- కల్యాణీ బత గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మే | ఏతి జీవంతమానందో నరం వర్షశతాదపి || 2
- రాఘవస్య హరీణాం చ కథమాసీత్సమాగమః | కస్మిన్ దేశే కిమాశ్రిత్య తత్త్వమాఖ్యాపి పృచ్ఛతః || 3
- స పృష్టో రాజపుత్రేణ బృన్యాం సముపవేశితః | ఆచచక్షే తతస్సర్వం రామస్య చరితం వనే || 4
- యథా ప్రవ్రాజితో రామో మాతుర్దత్తో వరస్తవ | యథా చ పుత్రశోకేన రాజా దశరథో మృతః || 5
- యథా దూతైస్త్వమాసీతః తూర్ణం రాజగృహాత్ప్రభో! | త్వయాఽయోధ్యాం ప్రవిష్టేన యథా రాజ్యం న చేప్పితమ్ ||
- చిత్రకూటం గిరిం గత్వా రాజ్యేనామిత్రకర్చునః | నిమంత్రితస్త్వయా భ్రాతా ధర్మమాచరతా సతామ్ || 7
- స్థితేన రాజ్ఞో వచనే యథా రాజ్యం విసర్జితమ్ | ఆర్యస్య పాదుకే గృహ్య యథాఽసి పునరాగతః || 8
- సర్వమేతన్మహాబాహో! యథావద్విదితం తవ | త్వయి ప్రతిప్రయాతే తు యద్వత్తం తన్నిబోధ మే || 9
- అపయాతే త్వయి తదా సముద్రాంతమృగద్విజమ్ | పరిద్యూనమివాత్యర్థం తద్వనం సమపద్యత || 10
- తద్దస్తిమృదితం ఘోరం సింహవ్యాఘ్రుమ్మగాయుతమ్ | ప్రవివేశాథ విజనం సుమహద్దండకావనమ్ || 11
- తేషాం పురస్తాద్బలవాన్ గచ్ఛతాం గహనే వనే | ననర్థ సుమహానాదం విరాధః ప్రత్యదృశ్యత || 12

తముత్క్షిప్య మహానాదమ్ ఊర్ధ్వబాహుమధోముఖమ్ । నిఖాతే ప్రక్షిపంతి స్మ నదంతమివ కుంజరమ్ ॥13
 తత్ప్రత్యా దుష్కరం కర్మ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ । సాయమ్నే శరభంగస్య రమ్యమాశ్రమమీయతుః ॥ 14
 శరభంగే దివం ప్రాప్తే రామస్సత్యపరాక్రమః । అభివాద్య మునీన్ సర్వాన్ జనస్థానముపాగమత్ ॥ 15
 తతః పశ్చాచ్ఛూర్ణణఖా రామపార్శ్వముపాగతా । తతో రామేణ సందిష్టో లక్ష్మణః సహసోత్థితః ॥ 16
 ప్రగృహ్య ఖడ్గం చిచ్ఛేద కర్ణనాసం మహాబలః । చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ ॥ 17
 హతాని వసతా తత్ర రాఘవేణ మహాత్మనా । ఏకేన సహ సంగమ్య రణే రామేణ సంగతాః ॥ 18
 అహ్నశ్చతుర్థభాగేన నిశ్చేషా రాక్షసాః కృతాః । మహాబలా మహావీర్యాః తపసో విఘ్నకారిణః ॥ 19
 నిహతా రాఘవేణాజౌ దండకారణ్యవాసినః । రాక్షసాశ్చ వినిష్ఠిష్టాః ఖరశ్చ నిహతో రణే ॥ 20
 (దూషణశ్చాగ్రతో నష్టః త్రిశిరాస్తదనంతరమ్ ।)
 తతస్తేనార్దితా బాలా రావణం సముపాగతా । రావణానుచరో ఘోరో మారీచో నామ రాక్షసః ॥ 21
 లోభయామాస వైదేహీం భూత్వా రత్నమయో మృగః । అధైనమబ్రవీద్రామం వైదేహీ గృహ్యతామితి ॥ 22
 అహో మనోహరః కాంత! ఆశ్రమో నో భవిష్యతి । తతో రామో ధనుష్పాణిః ధావంతమనుధావతి ॥ 23
 స తం జఘాన ధావంతం శరేణ నతపర్వణా । అథ సౌమ్య! దశగ్రీవో మృగం యాతే తు రాఘవే ॥ 24
 లక్ష్మణే చాపి నిష్క్రాంతే ప్రవివేశాశ్రమం తదా । జగ్రాహ తరసా సీతాం గ్రహః ఖే రోహణీమివ ॥ 25
 త్రాతుకామం తతో యుద్ధే హత్వా గృధ్రం జటాయుషమ్ । ప్రగృహ్య సీతాం సహసా జగామాశు స రావణః॥
 తతస్తద్వద్భుతసంకాశాః స్థితాః పర్వతమూర్ధని । సీతాం గృహీత్వా గచ్ఛంతం వానరాః పర్వతోపమాః ॥ 27
 దదృశుర్విస్మితాస్తత్ర రావణం రాక్షసాధిపమ్ । (తతః శీఘ్రతరం గత్వా తద్విమానం మనోజవమ్ ।
 ఆరుహ్య సహ వైదేహ్యో పుష్పకం స మహాబలః ॥) ప్రవివేశ తతో లంకాం రావణో లోకరావణః ॥ 28
 తాం సువర్ణపరిక్రాంతే శుభే మహతి వేశ్మని । ప్రవిశ్య మైథిలీం వాకైః సాంత్యయామాస రావణః ॥ 29
 తృణవద్యాషితం తస్య తం చ నైర్భుతపుంగవమ్ । అచింతయంతీ వైదేహీ అశోకవనికాం గతా ॥ 30
 న్యవర్తత తతో రామో మృగం హత్వా మహావనే । నివర్తమానః కాకుత్స్థో దృష్ట్వా గృధ్రం ప్రవివ్యథే ॥ 31
 గృధ్రం హతం తతో దగ్ధా రామః ప్రియసఖం పితుః । మార్గమాణస్తు వైదేహీం రాఘవస్సహలక్ష్మణః ॥32
 గోదావరీమన్వచరన్ వనోద్దేశాంశ్చ పుష్పితాన్ । ఆసేదతుర్మహారణ్యే కబంధం నామ రాక్షసమ్ ॥ 33
 తతః కబంధవచనాత్ రామస్సత్యపరాక్రమః । ఋశ్యమూకం గిరిం గత్వా సుగ్రీవేణ సమాగతః ॥ 34
 తయోస్సమాగమాత్ పూర్వం ప్రీత్యా హార్దో వ్యజాయత । భ్రాత్రా నిరస్తః క్రుద్ధేన సుగ్రీవో వాలినా పురా ॥35
 ఇతరేతరసంవాదాత్ ప్రగాఢః ప్రణయస్తయోః । రామస్య బాహువీర్యేణ స్వరాజ్యం ప్రత్యపాదయాత్ ॥ 36
 వాలినం సమరే హత్వా మహాకాయం మహాబలమ్ । సుగ్రీవః స్థాపితో రాజ్యే సహితః సర్వవానరైః ॥ 37
 రామాయ ప్రతిజానీతే రాజపుత్రైశ్చ మార్గణమ్ । ఆదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహాత్మనా ॥ 38
 దశకోట్యః ప్లవంగానాం సర్వాః ప్రస్థాపితా దిశః । తేషాం నో విప్రకృష్టానాం వింధ్యే పర్వతసత్తమే ॥ 39
 భృశం శోకాభితప్తానాం మహాన్ కాలోఽత్యవర్తత । భ్రాతా తు గృధ్రరాజస్య సంపాతిర్నామ వీర్యవాన్ ॥40
 సమాఖ్యాతి స్మ వసతిం సీతాయా రావణాలయే । సోఽహం శోకపరీతానాం దుఃఖం తద్ జ్ఞాతినాం నుదన్॥
 ఆత్మవీర్యం సమాస్థాయ యోజనానాం శతం ప్లతః । తత్రాహమేకామద్రాక్షమ్ అశోకవనికాం గతామ్ ॥
 కౌశేయవస్త్రాం మలినాం నిరానందాం దృఢవ్రతామ్ । తయా సమేత్య విధివత్ పృష్టా సర్వమనిందితామ్ ॥
 (అభిజ్ఞానంమయా దత్తం అంగుళీయమనుత్తమమ్ । మాం దృష్ట్వా మైథిలీ హృష్టా త్వాశశంసే చజీవితమ్॥)
 అభిజ్ఞానం మయా దత్తమ్ రామనామాంగుళీయకమ్ । అభిజ్ఞానం మణిం లబ్ధా చరితార్థోఽహమాగతః ॥
 (రావణస్య మనఃకాంతమ్ అశోకవనికాం తదా । విధ్వంసయిత్వా సమరే హత్వా రాక్షసపుంగవాన్ ॥

లంకాం చ భస్మసాత్కృత్వా ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ।) మయా చ పునరాగమ్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
 అభిజ్ఞానం మయా దత్తమ్ అర్చిష్మాన్ స మహామణిః ॥ 45
 శ్రుత్వా తు మైథిలీం హృష్టః త్వాశశంసే చ జీవితమ్ । జీవితాంతమనుప్రాప్తః పీత్వా-మృతమివాతురః ॥ 46
 ఉద్యోజయిష్యన్నుద్యోగం దధ్రే కామం వధే మనః । జిఘాంసురివ లోకాంతే సర్వాన్ లోకాన్ విభావసుః ॥ 47
 తతస్సముద్రమాసాద్య నళం సేతుమకారయత్ । అతరత్ కపివీరాణాం వాహినీ తేన సేతునా ॥ 48
 ప్రహస్తమవధీన్నీలః కుంభకర్ణం తు రాఘవః । లక్ష్మణో రావణసుతం స్వయం రామస్తు రావణమ్ ॥ 49
 స శక్రేణ సమాగమ్య యమేన వరుణేన చ । మహేశ్వరస్వయంభూభ్యాం తథా దశరథేన చ ॥ 50
 తైశ్చ దత్తవరః శ్రీమాన్ ఋషిభిశ్చ సమాగతః । సురర్షిభిశ్చ కాకుత్స్థో వరాన్ లేభే పరంతపః ॥ 51
 స తు దత్తవరః ప్రీత్యా వానరైశ్చ సమాగతః । పుష్పకేణ విమానేన కిష్కింధామభ్యుపాగమత్ ॥ 52
 తం గంగాం పునరాసాద్య వసంతం మునిసన్నిధౌ । అవిఘ్నం పుష్యయోగేన శ్వో రామం ద్రష్టుమర్హసి ॥ 53
 తతస్తు సత్యం హనుమద్వచో మహత్ నిశమ్య హృష్టో భరతః కృతాంజలిః ।
 ఉవాచ వాణీం మనసః ప్రహర్షిణీం చిరస్య పూర్ణః ఖలు మే మనోరథః ॥ 54

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే భరతస్య ఆనందాతిరేకో నామ
 ఏకోనత్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః

అథ త్రింశదుత్తరశతతమః సర్గః (130) రామభరతసమాగమః

శ్రుత్వా తు పరమానందం భరతస్సత్యవిక్రమః । హృష్టమాజ్ఞాపయామాస శత్రుఘ్నం పరవీరహా ॥ 1
 దైవతాని చ సర్వాణి చైత్యాని నగరస్య చ । సుగంధమాల్యైర్వాదిత్రైః అర్చంతు శుచయో నరాః ॥ 2
 సూతాః స్తుతి పురాణజ్ఞాః సర్వే వైతాలికాస్తథా । సర్వే వాదిత్రకశలాః గణికాశ్చాపి సంఘశః ॥ 3
 అభినిర్యాంతు రామస్య ద్రష్టుం శశినిభం ముఖమ్ । భరతస్య వచః శుత్వా శత్రుఘ్నః పరవీరహా ॥ 4
 విష్ణీరనేకసాహస్రాః చోదయమాస వీర్యవాన్ । సమీకురుత నిమ్నాని విషమాణి సమాని చ ॥ 5
 స్థలాని చ నిరస్యంతాం నందిగ్రామాదితః పరమ్ । సింఛంతు పృథివీం కృత్వాం హిమశీతేన వారిణా ॥ 6
 తతో-భ్యవకిరంత్యన్యే లాజైః పుష్పైశ్చ సర్వశః । సముచ్చితపతాకాస్తు రథాః పురవరోత్తమే ॥ 7
 శోభయంతు చ వేశ్మాని సూర్యస్యోదయనం ప్రతి । స్రగ్ధామభిర్ముక్తపుష్పైః సుగంధైః పంచవర్ణకైః ॥ 8
 రాజమార్గమసంబాధం కిరంతు శతశో నరాః । రాజదారాస్తథాఽమాత్యాః సైన్యాస్సేనాగణాంగనాః ॥ 9
 బ్రాహ్మణాశ్చ సరాజన్యాః శ్రేణీముఖ్యాస్తథా గణాః । ధృష్టిర్ణయంతో విజయః సిద్ధార్థో హ్యర్థసాధకః ॥ 10
 అశోకో మంత్రపాలశ్చ సుమంత్రశ్చాపి నిర్యయుః । మత్తైర్నాగసహస్రైశ్చ శాతకుంభవిభూషితైః ॥ 11
 అపరే హేమకక్ష్యాభిః సగజాభిః కరేణుభిః । నిర్యయుస్తురగాక్రాంతైః రథైశ్చ సుమహారథాః ॥ 12
 శక్త్యష్టిప్రాసహస్తానాం సద్భజానాం పతాకినామ్ । తురగాణాం సహస్రైశ్చ ముఖ్యైర్ముఖ్యనరాన్వితైః ॥ 13
 పదాతీనాం సహస్రైశ్చ వీరాః పరివృతా యయుః । తతో యానాన్యుపారూఢాః సర్వా దశరథస్త్రియః ॥ 14
 కౌసల్యాం ప్రముఖే కృత్వా సుమిత్రాం చాపి నిర్యయుః । కైకేయ్యా సహితాస్సర్వాః నందిగ్రామముపాగమన్ ॥
 కృత్నం చ నగరం తత్తు నందిగ్రామముపాగమత్ । అశ్వానాం ఖురశబ్దేన రథనేమిస్వనేన చ ॥ 16
 శంఖదుందుభినాదేన సంచచాలేవ మేదిసీ । ద్విజాతిముఖ్యైర్ధర్మాత్మా శ్రేణీముఖ్యైస్సనైగమైః ॥ 17
 మాల్యమోదకహస్రైశ్చ మంత్రిభిర్భరతో వృతః । శంఖభేరీనినాదైశ్చ వందిభిశ్చాభివందితః ॥ 18
 ఆర్యపాదౌ గృహీత్వా తు శిరసా ధర్మకోవిదః । పాండురం ఛత్రమాదాయ శుక్లమాలోపశోభితమ్ ॥ 19
 శుక్లే చ వాలవ్యజనే రాజార్షే హేమభూషితే । ఉపవాసకృశో దీనః చీరకృష్ణాజినాంబరః ॥ 20

బ్రాతురాగమనం శ్రుత్వా తత్పూర్వం హర్షమాగతః | ప్రత్యుద్యయౌ తతో రామం మహాత్మా సచివైస్సహ || 21
 సమీక్ష్మ భరతో వాక్యమ్ ఉవాచ పవనాత్మజమ్ | కచ్చిన్న ఖలు కాపేయీ సేవ్యతే చలచిత్తతా || 22
 న హి పశ్యామి కాకుత్స్థం రామమార్యం పరంతపమ్ | కచ్చిన్న ఖలు దృశ్యంతే వానరాః కామరూపిణః ||
 అథైవముక్తే వచనే హనుమానిదమబ్రవీత్ | అర్థం విజ్ఞాపయన్నేవ భరతం సత్యవిక్రమమ్ || 24
 సదా ఫలాన్ కుసుమితాన్ వృక్షాన్ ప్రాప్య మధుస్రవాన్ | భరద్వాజప్రసాదేన మత్తభ్రమరనాదితాన్ || 25
 తస్య చైష వరో దత్తో వాసవేన పరంతప! | ససైన్యస్య తథాఽఽతిధ్యం కృతం సర్వగుణాన్వితమ్ || 26
 నిస్వనః శ్రూయతే భీమః ప్రహృష్టానాం వనౌకసామ్ | మన్యే వానరసేనా సా నదీం తరతి గోమతీమ్ || 27
 రజోవర్షం సముద్భూతం పశ్య వాలుకినీం ప్రతి | మన్యే సాలవనం రమ్యం లోలయంతి ప్లవంగమాః || 28
 తదేతద్దృశ్యతే దూరాత్ విమలం చంద్రసన్నిభమ్ | విమానం పుష్పకం దివ్యం మనసా బ్రహ్మనిర్మితమ్ || 29
 రావణం బాంధవైస్సార్థం హత్వా లబ్ధం మహాత్మనా | తరుణాదిత్యసంకాశం విమానం రామవాహనమ్ || 30
 ధనదస్య ప్రసాదేన దివ్యమేతన్మనోజవమ్ | ఏతస్మిన్ బ్రాతరో వీరో వైదేహ్యో సహ రాఘవౌ || 31
 సుగ్రీవశ్చ మహాతేజాః రాక్షసశ్చ విభీషణః | తతో హర్షసముద్భూతో నిస్వనో దివమస్పృశత్ || 32
 స్త్రీబాలయువవృద్ధానాం రామోఽయమితి కీర్తితే | రథకుంజరవాజిభ్యః తేఽవతీర్య మహీం గతాః || 33
 దదృశుస్తం విమానస్థం నరాస్సోమమివాంబరే | ప్రాంజలిర్భరతో భూత్వా ప్రహృష్టో రాఘవోన్ముఖః || 34
 స్వాగతేన యథార్థేన తతో రామమపూజయత్ | మనసా బ్రహ్మణా సృష్టే విమానే భరతాగ్రజః || 35
 రరాజ పృథుదీర్ఘాక్షో వజ్రపాణిరివాపరః | తతో విమానాగ్రగతం భరతో బ్రాతరం తదా || 36
 వవందే ప్రయతో రామం మేరుస్థమివ భాస్కరమ్ | తతో రామాభ్యనుజ్ఞాతం తద్విమానమనుత్తమమ్ || 37
 హంసయుక్తం మహావేగం నిష్పపాత మహీతలే | ఆరోపితో విమానం తత్ భరతః సత్యవిక్రమః || 38
 రామమాసాద్య ముదితః పునరేవాభ్యవాదయత్ | తం సముత్థాప్య కాకుత్స్థః చిరస్యాక్షిపథం గతమ్ || 39
 అంకే భరతమారోప్య ముదితః పరిషస్వజే | తతో లక్ష్మణమాసాద్య వైదేహీం చాభ్యవాదయత్ || 40
 అభివాద్య తతః ప్రీతో భరతో నామ చాబ్రవీత్ | సుగ్రీవం కైకయాపుత్రో జాంబవంతం తథాఽంగదమ్ || 41
 మైందం చ ద్వివిదం నీలమ్ ఋషభం పరిషస్వజే | సుషేణం చ నశం చైవ గవాక్షం గంధమాదనమ్ || 42
 శరభం పనసం చైవ భరతః పరిషస్వజే | తే కృత్వా మానుషం రూపం వానరాః కామరూపిణః || 43
 కుశలం పర్యపుచ్చంస్తే ప్రహృష్టా భరతం తదా | అథాబ్రవీద్రాజపుత్రః సుగ్రీవం వానరర్షభమ్ || 44
 పరిష్వజ్య మహాతేజాః భరతో ధర్మిణాం వరః | త్వమస్మాకం చతుర్థాం తు బ్రాతా సుగ్రీవ! పంచమః || 45
 సౌహృదాజ్ఞాయతే మిత్రమ్ అపకారోఽరిలక్షణమ్ | విభీషణం చ భరతః సాంత్యం వాక్యమథాబ్రవీత్ || 46
 దిష్ట్యా త్వయా సహాయేన కృతం కర్మ సుదుష్కరమ్ | శత్రుఘ్నశ్చ తదా రామమ్ అభివాద్య సలక్ష్మణమ్ ||
 సీతాయాశ్చరణౌ పశ్చాత్ వినయాదభ్యవాదయత్ | రామో మాతరమాసాద్య విషణ్ణం శోకకర్మితామ్ || 48
 జగ్రాహ ప్రణతః పాదౌ మనో మాతుః ప్రసాదయన్ | అభివాద్య సుమిత్రాం చ కైకేయాం చ యశస్వినీమ్ ||
 స మాత్రాశ్చ తతస్సర్వాః పురోహితముపాగమత్ | స్వాగతం తే మహాబాహో! కౌసల్యానందవర్ధన! || 50
 ఇతి ప్రాంజలయస్సర్వే నాగరా రామమబ్రువన్ | తాన్యంజలి సహస్రాణి ప్రగృహీతాని నాగరైః || 51
 అకోశానీవ పద్మాని దదర్శ భరతాగ్రజః | పాదుకే తే తు రామస్య గృహీత్వా భరతాత్ స్వయమ్ || 52
 చరణాభ్యాం నరేంద్రస్య యోజయామాస ధర్మవితే | అబ్రవీచ్ఛ తదా రామం భరతస్స కృతాంజలిః || 53
 ఏతతై రక్షితం రాజన్ రాజ్యం నిర్యాతితం మయా | అద్య జన్మ కృతార్థం మే సంవృత్తశ్చ మనోరథః || 54
 యత్త్వాం పశ్యామి రాజానమ్ అయోధ్యాం పునరాగతమ్ | అవేక్షతాం భవాన్ కోశం కోష్ఠాగారం పురం బలమ్ ||
 భవతస్తేజసా సర్వం కృతం దశగుణం మయా | తథా బ్రువాణం భరతం దృష్ట్వా తం బ్రాతృవత్సలమ్ ||

- ముముచుర్వానరా బాష్పం రాక్షసశ్చ విభీషణః । తతః ప్రహర్షాద్భరతమ్ అంకమారోప్య రాఘవః ॥ 57
- యయౌ తేన విమానేన ససైన్యో భరతాశ్రమమ్ । భరతాశ్రమమాసాద్య ససైన్యో రాఘవస్తదా ॥ 58
- అవతీర్య విమానాగ్రాత్ అవతస్థే మహీతలే । అబ్రవీచ్ఛ తదా రామః తద్విమానమనుత్తమమ్ ॥ 59
- వహ వైశ్రవణం దేవమ్ అనుజానామి గమ్యతామ్ । తతో రామాభ్యనుజ్ఞాతం తద్విమానమనుత్తమమ్ ।
- ఉత్తరాం దిశమాగమ్య జగామ ధనదాలయమ్ ॥ 60
- పురోహితస్యాత్మసమస్య రాఘవో బృహస్పతేః శక్ర ఇవామరాధిపః ।
- నిపీడ్య పాదౌ పృథగాసనే శుభే సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః ॥ 61
- ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే రామభరతసమాగమౌ నామ త్రింశదుత్తరశతతమస్కర్ణః.

అథ ఏకత్రింశదుత్తరశతతమః స్కర్ణః (131) శ్రీరామపట్టాభిషేకః

- శిరస్యంజలిమాధాయ కైకేయ్యానందవర్ధనః । బభాషే భరతో జ్యేష్ఠం రామం సత్యపరాక్రమమ్ ॥ 1
- పూజితా మామికా మాతా దత్తం రాజ్యమిదం మమ । తద్దదామి పునస్తుభ్యం యథా త్వమదదా మమ ॥ 2
- ధురమేకాకినా న్యస్తామ్ ఋషభేణ బలీయసా । కిశోరవత్ గురుం భారం న వోధుమహముత్సహే ॥ 3
- వారివేగేన మహతా భిన్నస్నేతురివ క్షరన్ । దుర్బంధనమిదం మన్యే రాజ్యచ్ఛిద్రమసంవృతమ్ ॥ 4
- గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య హంసస్యేవ చ వాయసః । నాన్వేతుముత్సహే రామ! తవ మార్గమరిందమ! ॥ 5
- యథా చారోపితో వృక్షో జాతశ్చాంతర్నివేశనే । మహోచ్ఛ సుదురారోహో మహాస్కంధప్రశాఖవాన్ ॥ 6
- శీర్యేత పుష్పితో భూత్వా న ఫలాని ప్రదర్శయన్ । తస్య నానుభవేదర్థం యస్య హేతోస్స రోప్యతే ॥ 7
- ఏషోపమా మహాబాహో! త్వమర్థం వేత్తుమర్హసి । యద్యస్మాన్మనుజేంద్ర! త్వం భక్తాన్ భృత్యాన్ శాధి హి ॥ 8
- జగదద్యాభిషిక్తం త్వామ్ అనుపశ్యతు సర్వతః । ప్రతపంతమివాదిత్యం మధ్యాహ్నే దీప్తతేజసమ్ ॥ 9
- తూర్యసంఘాతనిర్ఘోషైః కాంచీనూపురనిస్సనైః । మధురైర్గీతశబ్దైశ్చ ప్రతిబుధ్యస్య రాఘవ! ॥ 10
- యావదావర్తతే చక్రం యావతీ చ వసుంధరా । తావత్త్వమిహ సర్వస్య స్వామిత్వమనువర్తయ ॥ 11
- భరతస్య వచః శ్రుత్వా రామః పరపురంజయః । తథేతి ప్రతిజగ్రాహ నిషసాదాసనే శుభే ॥ 12
- తతః శత్రుఘ్నవచనాత్ నిపుణాః శ్మశ్రువర్ధకాః । సుఖహస్తాస్సుశీఘ్రాశ్చ రాఘవం పర్యుపాసత ॥ 13
- పూర్వం తు భరతే స్నాతే లక్ష్మణే చ మహాబలే । సుగ్రీవే వానరేంద్రే చ రాక్షసేంద్రే విభీషణే ॥ 14
- విశోధితజటః స్నాతః చిత్రమాల్యానులేపనః । మహార్హవసనో రామః తస్థౌ తత్ర శ్రియా జ్వలన్ ॥ 15
- ప్రతికర్మ చ రామస్య కారయామాస వీర్యవాన్ । లక్ష్మణస్య చ లక్ష్మీవాన్ ఇక్ష్వాకుకులవర్ధనః ॥ 16
- ప్రతికర్మ చ సీతయాః సర్వా దశరథస్త్రియః । ఆత్మనైవ తదా చక్రుః మనస్విన్యో మనోహరమ్ ॥ 17
- తతో వానరపత్నీనాం సర్వాసామేవ శోభనమ్ । చకార యత్నాత్ కౌసల్యా ప్రహృష్టా పుత్రలాలసా ॥ 18
- తతశ్శత్రుఘ్నవచనాత్ సుమంత్రో నామ సారథిః । యోజయిత్వా భిచక్రామ రథం సర్వాంగశోభనమ్ ॥ 19
- అర్కమండలసంకాశం దివ్యం దృష్ట్వా రథోత్తమమ్ । ఆరురోహ మహాబాహూ రామస్సత్యపరాక్రమః ॥ 20
- సుగ్రీవో హనుమాంశ్చైవ మహేంద్రసదృశద్యుతీ । స్నాతౌ దివ్యనిభైర్వస్త్రైః జగ్ముతుః శుభకుండలౌ ॥ 21
- వరాభరణసంపన్నాః యయుస్తాశ్శుభకుండలాః । సుగ్రీవపత్న్యస్సీతా చ ద్రష్టుం నగరముత్సుకాః ॥ 22
- అయోధ్యాయాం తు సచివాః రాజ్ఞో దశరథస్య యే । పురోహితం పురస్కృత్య మంత్రయామాసురర్థవత్ ॥ 23
- అశోకో విజయశ్చైవ సుమంత్రశ్చైవ సంగతాః । మంత్రయన్ రామవృద్ధ్యర్థమ్ ఋద్ధ్యర్థం నగరస్య చ ॥ 24
- సర్వమేవాభిషేకార్థం జయార్హస్య మహాత్మనః । కర్తుమర్హథ రామస్య యద్యన్మంగళపూర్వకమ్ ॥ 25

- ఇతి తే మంత్రిణస్సర్వే సందిశ్య తు పురోహితమ్ | నగరాన్నిర్యయుస్తార్ణం రామదర్శనబుద్ధయః || 26
- హరియుక్తం సహస్రాక్షో రథమింద్ర ఇవానఘః | (రథముత్తమమారుహ్య రరాజ రఘునాయకః)
- ప్రయయౌ రథమాస్థాయ రామో నగరముత్తమమ్ || 27
- జగ్రాహ భరతో రశ్మీన్ శత్రుఘ్నశ్చత్రమాదదే | లక్ష్మణో వ్యజనం తస్య మూర్ధ్ని సంపర్యవీజయత్ || 28
- శ్వేతం చ వాలవ్యజనం జగ్రాహ పురతః స్థితః | అపరం చంద్రసంకాశం రాక్షసేంద్రో విభీషణః || 29
- ఋషిసంఘైస్తదాకాశే దేవైశ్చ సమరుద్గణైః | స్తాయమానస్య రామస్య శుశ్రువే మధురధ్వనిః || 30
- తతశ్చత్రంజయం నామ కుంజరం పర్వతోపమమ్ | ఆరురోహ మహాతేజాః సుగ్రీవః ప్లవగర్షభః || 31
- నవనాగసహస్రాణి యయురాస్థాయ వానరాః | మానుషం విగ్రహం కృత్వా సర్వాభరణభూషితాః || 32
- శంఖశబ్దప్రణాదైశ్చ దుందుభీనాం చ నిస్సవైః | ప్రయయౌ పురుషవ్యాఘ్రః తాం పురీం హర్మ్యమాలినీమ్ || 33
- దదృశుస్తే సమాయాంతం రాఘవం సపురస్సరమ్ | విరాజమానం వపుషా రథేనాతిరథం తదా || 34
- తే వర్షయత్వా కాకుత్స్థం రామేణ ప్రతినందితాః | అనుజగ్మూర్మహాత్మానం భ్రాతృభిః పరివారితమ్ || 35
- అమాత్యైర్బ్రాహ్మణైశ్చైవ తథా ప్రకృతిభిర్భృతః | శ్రియా విరురుచే రామో నక్షత్రైరివ చంద్రమాః || 36
- స పురోగామిభిస్తూ ధైః తాశస్వస్తికపాణిభిః | ప్రవ్యాహరద్భిర్ముదితైః మంగళాని యయౌ వృతః || 37
- అక్షతం జాతరూపం చ గావః కన్యాస్తథా ద్విజాః | నరా మోదకహస్తాశ్చ రామస్య పురతో యయుః || 38
- సఖ్యం చ రామః సుగ్రీవే ప్రభావం చానిలాత్మజే | వానరాణాం చ తత్కర్మ రాక్షసానాం చ తద్భలమ్ || 39
- విభీషణస్య సంయోగమ్ ఆచచక్షే చ మంత్రిణామ్ | శ్రుత్వా తు విస్మయం జగ్ముః అయోధ్యాపురవాసినః || 40
- ద్యుతిమానేతదాఖ్యాయ రామో వానరసంవృతః | హృష్టపుష్టజనాకీర్ణామ్ అయోధ్యాం ప్రవివేశ హ || 41
- తతో హ్యభ్యుభ్రయన్ పౌరాః పతాకాస్తే గృహే గృహే | ఐక్ష్వాకాధ్యుషితం రమ్యమ్ ఆససాద పితుర్ఘ్రహమ్ || 42
- అథాభ్రవీద్రాజసుతో భరతం ధర్మిణాం వరమ్ | అర్థోపహితయా వాచా మధురం రఘునందనః || 43
- పితుర్ఘ్రవనమాసాద్య ప్రవిశ్య చ మహాత్మనః | కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ కైకేయామభివాద్య చ || 44
- యచ్చ మద్భవనం శ్రేష్ఠం సాశోకవనికం మహత్ | ముక్తావైడూర్యసంకీర్ణం సుగ్రీవాయ నివేదయ || 45
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా భరతస్సత్యవిక్రమః | పాణౌ గృహీత్వా సుగ్రీవం ప్రవివేశ తమాలయమ్ || 46
- తతస్థైలప్రదీపాంశ్చ పర్యంకాస్తరణాని చ | గృహీత్వా వివిశుః క్షిప్రం శత్రుఘ్నేన ప్రచోదితాః || 47
- ఉవాచ చ మహాతేజాః సుగ్రీవం రాఘవానుజః | అభిషేకాయ రామస్య దూతానాజ్ఞాపయ ప్రభో! || 48
- సౌవర్ణాన్ వానరేంద్రాణాం చతుర్ణాం చతురో ఘటాన్ | దదౌ క్షిప్రం స సుగ్రీవః సర్వరత్నవిభూషితాన్ || 49
- యథా ప్రత్యూషసమయే చతుర్ణాం సాగరాంభసామ్ | పూర్ణైర్లతైః ప్రతీక్షధ్వం తథా కురుత వానరాః || 50
- ఏవముక్తా మహాత్మానో వానరా వారణోపమాః | ఉత్పేతుర్గనం శీఘ్రం గరుడా ఇవ శీఘ్రగాః || 51
- జాంబవాంశ్చ హనుమాంశ్చ వేగదర్శి చ వానరః | ఋషభశ్చైవ కలశాన్ జలపూర్ణానధానయన్ || 52
- నదీశతానాం పంచానాం జలం కుంభేషు చాహరన్ | పూర్వాత్ సముద్రాత్ కలశం జలపూర్ణమధానయత్ || 53
- సుషేణః సత్త్వసంపన్నః సర్వరత్నవిభూషితమ్ | ఋషభో దక్షిణాత్కార్ణం సముద్రాజ్జలమాహరత్ || 54
- రక్తం చందనశాఖాభిః సంవృతం కాంచనం ఘటమ్ | గవయః పశ్చిమాత్కాయమ్ ఆజహార మహార్ణవాత్ || 55
- రత్నకుంభేన మహతా శీతం మారుతవిక్రమః | ఉత్తరాచ్చ జలం శీఘ్రం గరుడానిలవిక్రమః || 56
- ఆజహార స ధర్మాత్మా నకః సర్వగుణాన్వితః | తతస్థైర్వానరశ్రేష్ఠైః ఆనీతం ప్రేక్ష్య తజ్జలమ్ || 57
- అభిషేకాయ రామస్య శత్రుఘ్నస్సచివైః సహ | పురోహితాయ శ్రేష్ఠాయ సుహృద్భ్యుశ్చ న్యవేదయత్ || 58

శ్రీరామపట్టాభిషేకఘట్టః

తతః స ప్రయతో వృద్ధో వసిష్ఠో బ్రాహ్మణైస్సహ । రామం రత్నమయే పీఠే సహసీతం న్యవేశయత్ ॥ 59
 వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిరథ కాశ్యపః । కాత్యాయనః సుయజ్ఞశ్చ గౌతమో విజయస్తథా ॥ 60
 ఇచ్చట అర్ఘ్యపాద్యాదులతో విశేషపూజ చేయవలెను. లేనిచో కుంకుమ, పూలు, ధూపము, దీపము, పండ్లు లేక టంకాయ నమర్పింపవలెను.

అభ్యషించన్నరవ్యాఘ్రం ప్రసన్నేన సుగంధినా ।

సలిలేన సహస్రాక్షం వసవో వాసవం యథా ॥

ఋత్విగ్నిర్బాహ్మణైః పూర్వం కన్యాభిర్మంత్రిభిస్తథా । యోదైశ్చైవాభ్యషించంస్తే సంప్రహృష్టాః సనైగమైః ॥ 62

సర్వోషధిరసైశ్చాపి దైవతైర్నభసి స్థితైః । చతుర్భిర్లోకపాలైశ్చ సర్వైర్దేవైశ్చ సంగతైః ॥ 63

(బ్రహ్మణా నిర్మితం పూర్వం కిరీటం రత్నశోభితమ్ । అభిషిక్తః పురా యేన మనుస్తం దీప్తతేజసమ్ ॥

తస్యాన్వవాయే రాజానః క్రమాద్యేనాభిషేచితాః । సభాయాం హేమక్లుప్తాయాం శోభితాయాం మహాజనైః ॥

రత్నైర్నానావిదైశ్చైవ చిత్రితాయాం సుశోభనైః । నానారత్నమయే పీఠే కల్పయిత్వా యథావిధి ॥

కిరీటేన తతః పశ్చాత్ వసిష్ఠేన మహాత్మానా । ఋత్విగ్నిర్బాహ్మణైశ్చైవ సమయోక్ష్వత రాఘవః ॥)

ఛత్రం తు తస్య జగ్రాహ శత్రుఘ్నః పాండురం శుభమ్ । శ్వేతం చ వాలవ్యజనం సుగ్రీవో వానరేశ్వరః ॥ 64

అపరం చంద్రసంకాశం (వాలవ్యజనముత్తమమ్ హృష్టో జగ్రాహ రామస్య) రాక్షసేంద్రో విభీషణః ।

మాలాం జ్వలంతీం వపుషా కాంచనీం శతపుష్కరామ్ ॥ 65

రాఘవాయ దదౌ వాయుః వాసవేన ప్రచోదితః । సర్వరత్నసమాయుక్తం మణిరత్నవిభూషితమ్ ॥ 66

ముక్తాహారం నరేంద్రాయ దదౌ శక్రప్రచోదితః । ప్రజగుర్దేవగంధర్వాః నన్మతుశ్చాప్సరోగణాః ॥ 67

అభిషేకే తదర్హస్య తదా రామస్య ధీమతః । భూమిస్సస్యవతీ చైవ ఫలవంతశ్చ పాదపాః ॥ 68

గంధవంతి చ పుష్పాణి బభూవూ రాఘవోత్సవే । సహస్రశతమశ్వానాం ధేనూనాం చ గవాం తథా ॥ 69

దదౌ శతం వృషాన్ పూర్వం ద్విజేభ్యో మనుజర్షభః । త్రింశతోక్తీర్హిరణ్యస్య బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పునః ॥ 70

నానాభరణవస్త్రాణి మహార్థాణి చ రాఘవః । అర్కరశ్మిప్రతీకాశాం కాంచనీం మణివిగ్రహామ్ ॥ 71

సుగ్రీవాయ స్రజం దివ్యాం ప్రాయచ్చన్మనుజర్షభః । వైడూర్యమణిచిత్రే చ వజ్రరత్నవిభూషితే ॥ 72

వాలిపుత్రాయ ధృతిమాన్ అంగదాయాంగదే దదౌ । మణిప్రవరజుష్టం చ ముక్తాహారమనుత్తమమ్ ॥ 73

సీతాయై ప్రదదౌ రామః చంద్రరశ్మిసమప్రభమ్ । అరజే వాససీ దివ్యే శుభాన్యాభరణాని చ ॥ 74

అవేక్షమాణా వైదేహీ ప్రదదౌ వాయుసూనవే । అవముచ్యాత్మనః కంఠాత్ హారం జనకనందినీ ॥ 75

అవైక్షత హరీన్ సర్వాన్ భర్తారం చ ముహూర్ముహూః । తామింగితజ్ఞః సంప్రేక్ష్య బభాషే జనకాత్మజామ్ ॥

ప్రదేహి సుభగే! హారం యస్య తుష్టాఽసి భామిని! । పౌరుషం విక్రమో బుద్ధిః యస్మిన్నేతాని సర్వశః ॥ 77

దదౌ సా వాయుపుత్రాయ తం హారమసితేక్షణా । హనూమాంస్తేన హారేణ శుశుభే వానరర్షభః ॥ 78

చంద్రాంశుచయగౌరేణ శ్వేతాభ్రేణ యథాఽచలః । తతో ద్వివిదమైందాభ్యాం నీలాయ చ పరంతపః ॥ 79

సర్వాన్ కామగుణాన్ వీక్ష్య ప్రదదౌ పసుధాధిపః । సర్వవానరవృద్ధాశ్చ యే చాన్యే వానరేశ్వరాః ॥ 80

వాసోభిర్బాహ్మణైశ్చైవ యథార్థం ప్రతిపూజితాః । విభీషణోఽథ సుగ్రీవో హనూమాన్ జాంబవాంస్తథా ॥ 81

సర్వవానరముఖ్యాశ్చ రామేణాక్లిష్టకర్మణా । యథార్థం పూజితాస్పర్వైః కామై రత్నైశ్చ పుష్పలైః ॥ 82

ప్రహృష్టమనసస్సర్వే జగ్మురేవ యథాగతమ్ । (దృష్ట్వా రామాభిషేకం తే మహాత్మానః కపీశ్వరాః)

దృష్ట్వా సర్వే మహాత్మానం తతస్తే ప్లవగర్షభాః ॥ 83

- విస్మయః పార్థివేంద్రేణ కిష్కింధామభ్యుపాగమన్ | సుగ్రీవో వానరశ్రేష్ఠో దృష్ట్వా రామాభిషేచనమ్ || 84
 (పూజితశ్చైవ రామేణ కిష్కింధాం ప్రావిశత్పురీమ్ | రామేణ సర్వకామైశ్చ యథార్థం ప్రతిపూజితః ||)
 లబ్ధ్వా కులధనం రాజా లంకాం ప్రాయాద్విభీషణః | స రాజ్యమఖిలం శాసత్ నిహతారిర్రహాయశాః || 85
 రాఘవః పరమోదారః శశాస పరయా ముదా | (స వానరే కపీంద్రే తు రాక్షసేంద్రే విభీషణే |)
 ఉవాచ లక్ష్మణం రామో ధర్మజ్ఞం ధర్మవత్సలః || 86
 ఆతిష్ఠ ధర్మజ్ఞ! మయా స హేమాం గాం పూర్వరాజాధ్యుషితాం బలేన |
 తుల్యం మయా త్వం పితృభిర్ధృతా యా తాం యౌవరాజ్యే ధురముద్వహస్వ|| 87
 సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రిరుపైతి యోగమ్ |
 నియుజ్యమానోఽపి చ యౌవరాజ్యే తతో-భ్యషించద్భరతం మహాత్మా || 88
 పౌండరీకాశ్వమేధాభ్యాం వాజపేయేన చాసకృత్ | అన్వైశ్చ వివిధైర్వజ్జైః అయజత్ పార్థివర్షభః || 89
 రాజ్యం దశసహస్రాణి ప్రాప్య వరాణి రాఘవః | శతాశ్వమేధానాజప్రో సదశ్వాన్ భూరిదక్షిణాన్ || 90
 ఆజానులంబబాహుస్సుః మహాస్కంధః ప్రతాపవాన్ | లక్ష్మణానుచరో రామః పృథివీమన్స్వపాలయత్ || 91
 రాఘవశ్చాపి ధర్మాత్మా ప్రాప్య రాజ్యమనుత్తమమ్ | ఈజే బహువిధైర్వజ్జైః ససుహృత్జ్ఞాతిబాంధవః || 92
 న పర్యదేవన్ విధవాః న చ వ్యాళకృతం భయమ్ | న వ్యాధిజం భయం వాఽపి రామే రాజ్యం ప్రశాసతి ||
 నిర్దస్యరభవల్లోకో నానర్థః కంచిదస్పృశత్ | న చ స్మ వృద్ధా బాలానాం ప్రేతకార్యాణి కుర్వతే || 94
 సర్వం ముదితమేవాసీత్ సర్వో ధర్మపరోఽభవత్ | రామమేవానుపశ్యంతో నాభ్యహింసన్ పరస్పరమ్ || 95
 ఆసన్ వర్షసహస్రాణి తథా పుత్రసహస్రిణః | నిరామయా విశోకాశ్చ రామే రాజ్యం ప్రశాసతి || 96
 రామో రామో రామ ఇతి ప్రజానామభవన్ కథాః | రామభూతం జగదభూత్ రామే రాజ్యం ప్రశాసతి || 97
 నిత్యపుష్పా నిత్యఫలాః తరవః స్కంధవిస్తృతాః | కాలే వర్షీ చ పర్జన్యః సుఖస్పర్శశ్చ మారుతః || 98
 బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రా లోభవివర్జితాః | స్వకర్మసు ప్రవర్తంతే తుష్టాః స్వైరేవ కర్మభిః || 99
 ఆసన్ ప్రజా ధర్మరతాః రామే శాసతి నాన్యతాః | సర్వే లక్షణసంపన్నాః సర్వే ధర్మపరాయణాః || 100
 దశ వర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ | బ్రాతృభిస్సహితః శ్రీమాన్ రామో రాజ్యమకారయత్ || 101
 ధన్యం యశస్యమాయుష్యం రాజ్ఞాం చ విజయావహమ్ | ఆదికావ్యమిదం త్వార్షం పురా వాల్మీకినా కృతమ్||
 యః పఠేత్ శృణుయాల్లోకే నరః పాపాద్విముచ్యతే | పుత్రకామస్తు పుత్రాన్ వై ధనకామో ధనాని చ || 103
 లభతే మనుజో లోకే శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్ | మహీం విజయతే రాజా రిపూంశ్చాప్యధిష్ఠతి || 104
 రాఘవేణ యథా మాతా సుమిత్రా లక్ష్మణేన చ | భరతేనేవ కైకేయీ జీవపుత్రాస్తథా స్త్రియః || 105
 శ్రుత్వా రామాయణమిదం దీర్ఘమాయుశ్చ విందతి | రామస్య విజయం చైవ సర్వమక్లిష్టకర్మణః || 106
 శృణోతి య ఇదం కావ్యమ్ ఆర్షం వాల్మీకినా కృతమ్ | శ్రద్ధధానో జితక్రోధో దుర్గాణ్యతితరత్యసౌ || 107
 (ప్రవసంతో లభంతే వై బాంధవైస్తు సమాగమమ్ |) సమాగమం ప్రవాసాంతే లభతే చాపి బాంధవైః |
 ప్రార్థితాంశ్చ వరాన్ సర్వాన్ ప్రాప్నుయాదిహ రాఘవాత్ || 108
 శ్రవణేన సురాః సర్వే ప్రీయంతే సంప్రశృణ్వతామ్ | వినాయకాశ్చ శామ్యంతి గృహే తిష్ఠంతి యస్య వై ||
 విజయేత మహీం రాజా ప్రవాసీ స్వస్తిమాన్ వ్రజేత్ | స్త్రియో రజస్వలాః శ్రుత్వా పుత్రాన్సూయురనుత్తమాన్||
 పూజయంశ్చ పఠంశ్చేమమ్ ఇతిహాసం పురాతనమ్ | సర్వపాపాత్ ప్రముచ్యేత దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్ ||
 ప్రణమ్య శిరసా నిత్యం శ్రోతవ్యం క్షత్రియైర్దివ్జాత్ | ఐశ్వర్యం పుత్రలాభశ్చ భవిష్యతి న సంశయః || 112
 రామాయణమిదం కృత్నం శృణ్వతః పఠతస్సదా | ప్రీయతే సతతం రామః స హి విష్ణుస్సనాతనః |

ఆదిదేవో మహాబాహుః హరిర్నారాయణః ప్రభుః ॥ (ప్రయచ్ఛత్యాయురారోగ్యం ముక్తిమప్యతిదుర్లభామ్) |
 కుటుంబవృద్ధిం ధనధాన్యవృద్ధిం స్త్రియశ్చ ముఖ్యాస్సుఖముత్తమం చ |
 శ్రుత్వా శుభం కావ్యమిదం మహార్థం ప్రాప్నోతి సర్వాం భువి చార్థసిద్ధిమ్ ॥ 114
 ఆయుష్యమారోగ్యకరం యశస్యం సౌభ్రాతృకం బుద్ధికరం సుఖం చ |
 శ్రోతవ్యమేతన్నియమేన సద్భిః ఆఖ్యానమోజస్కరమృద్ధికామైః ॥ 115
 ఏవమేతత్ పురా వృత్తమ్ ఆఖ్యానం భద్రమస్తు వః | ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతామ్ ॥
 దేవాశ్చ సర్వే తుష్యంతి శ్రవణార్ధహణాత్తథా | రామాయణస్య శ్రవణాత్ తుష్యంతి పితరస్తథా ॥ 117
 భక్త్యా రామస్య యే చేమాం సంహితామృషిణా కృతామ్ | లేఖయంతీహ చ నరాః తేషాం వాసస్త్రివిష్టపే ॥
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే యుద్ధకాండే శ్రీరామపట్టాభిషేకో నామ ఏకత్రింశదుత్తరశతతమస్సర్గః.

యుద్ధకాండః సమాప్తః

శ్రీయాదగిరి లక్ష్మీనరసింహస్వామి
 చరణారవిందార్పణమస్తు

యత్ర యత్ర రఘునాథ కీర్తనం తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిమ్ ।
బాష్పవారి పరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాంతకమ్ ॥